

३ अ० २३

folia-1-280

॥ अथ श्रीपाद्मे महापुराणे षष्ठमुत्तरखण्डं प्रारभ्यते ॥

5

294.5925

19985 DK

1-2-1

5307

5

294.5925

0985

0.3

~~0.1~~

उत्तरखंडाची चित्रे

ॐ श्रीविष्णवे नमः ॥ ॐ श्रीवेदव्यासाय नमः ॥ अनारायणनमस्कृत्य नरचवनरोत्तमम् ॥ देवीं सरस्वतीं व्यासं ततो जयमुदीरयेत् ॥ १ ॥ अज्ञानतिष्ठितान्वस्य
 ज्ञानाञ्जनशलाकया ॥ चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ २ ॥ ऋषय उचुः ॥ श्रुतं पातालखण्डं च त्वया ख्यातं विदां वर ॥ नानाख्यानसंयुक्तं परमा
 नन्ददायकम् ॥ ३ ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामो भगवद्भक्तिवर्धनम् ॥ पाद्वेयच्छेषमस्तीह तद्रूढिकृपयांगुरो ॥ ४ ॥ सूत उवाच ॥ शृणु ध्वं मुनयः सर्वे यदुक्तं
 शङ्करेण हि ॥ पृच्छते नारदायैव विज्ञानं पापनाशनम् ॥ ५ ॥ एकदा नारदो लोकान्पर्यटन् भगवत्प्रियः ॥ गतोऽद्रिमन्दरं शम्भुं प्रष्टुं किञ्चिन्मनो गतम् ॥ ६ ॥
 तत्रासीनमुमानाथं प्रणिपत्य शिवाज्ञया ॥ उपविष्टः समादिष्ट आसनेऽभिमुखो विभोः ॥ वप्रच्छ चेदमं वेशं यन्मां पृच्छथ सत्तमाः ॥ ७ ॥ नारद उवाच ॥
 भगवन्देव देवेश पार्वतीश जगद्गुरो ॥ भगवत्तत्त्वविज्ञानं येन स्यात्तन्ममादिश ॥ ८ ॥ शिव उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि पुण्यं वेदसंमितम् ॥
 यच्छ्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ ९ ॥ प्रथमोत्तरकीर्तिः स्यात्पर्वताख्यानमेव च ॥ जालन्धरं तथा ख्यानं श्रीशैलाख्यं ततः परम् ॥ १० ॥ हरिद्वारस्य
 व्याख्यानं विष्णुपादोद्भवां तथा ॥ प्रयागतीर्थं ते वक्ष्ये दशाश्वमेधिकं च तत् ॥ ११ ॥ तुलसीमहिमा चैव शङ्खचक्रगदादिकम् ॥ द्वारकायास्तथा ख्यानं महोत्सव
 विधिस्ततः ॥ १२ ॥ तडाकजं तथा पुण्यं वापीकूपप्रपादिजम् ॥ गाणपत्यं ततो वक्ष्ये वैष्णवागममेव च ॥ १३ ॥ जीर्णोद्धारस्य माहात्म्यं मन्दाकिनीसमाग
 मम् ॥ साभ्रमत्यास्तु माहात्म्यं माहात्म्यं तीरजं तथा ॥ १४ ॥ स्त्रीशूद्राणां तथा धर्मं तथा त्याज्यैश्च धारणम् ॥ उमामहेशसंवादे प्रोक्तं नाम सहस्रकम्
 ॥ १५ ॥ कैलासात्तत्समानीतं नारदेनाग्रजन्मना ॥ लोकानां ब्राह्मणानां च क्षत्रियाणां विशेषतः ॥ १६ ॥ स्त्रीशूद्राणां विशेषेण पठितव्यं समाहितैः ॥ इदं पवित्रं
 परमं पुण्यमायुष्यवर्धनम् ॥ १७ ॥ पठितव्यं विशेषेण विष्णोः सायुज्यमाप्नुयात् ॥ विष्णोर्नाम सहस्रं तत्पावनं भुवि विश्रुतम् ॥ १८ ॥ चतुर्विंशतिमूर्तीनां स्थान
 कानीह संवदे ॥ तेषां च मातापितरावन्तरं च ब्रवीम्यहम् ॥ १९ ॥ गोत्रं वेदांश्च तेषां वैकर्माणीह तथैव च ॥ स्त्रियस्तेषां प्रवक्ष्यामि यथा विज्ञानदर्शनात् ॥ २० ॥
 चतुर्विंशत्येकादशीनां द्वादशीनां प्रभावताम् ॥ गोदावर्याश्च माहात्म्यं शङ्खचक्रादिधारणम् ॥ २१ ॥ ब्राह्मणानां विशेषेण धारणं विधिपूर्वकम् ॥ यशुना
 याश्च माहात्म्यं गण्डिकायास्तथा मुने ॥ २२ ॥ वेत्रवत्यास्तु माहात्म्यं वक्ष्ये हन्तेन संशयः ॥ गिल्लितीर्थोद्भवं पुण्यं शिलाक्षेत्रं महच्चयत् ॥ २३ ॥ तत्सर्वस्य
 वक्ष्यामि खण्डे ह्युत्तरसंज्ञके ॥ अबुद्देश्वरमाहात्म्यं तत्र तीर्थादिकं च यत् ॥ २४ ॥ सरस्वत्याश्च माहात्म्यं सिद्धक्षेत्रादिकं च यत् ॥ पद्मनाभसमुत्पत्तिं तुल
 स्याश्चैव धारणम् ॥ २५ ॥ गोपीचन्दनमाहात्म्यं पट्टपूजां तथैव च ॥ निरञ्जनस्य माहात्म्यं तथा विज्ञानदर्शनम् ॥ २६ ॥ तत्र दीपप्रदानं च धूपदानं

प० पु०
॥ १ ॥

विशेषतः ॥ कार्तिकस्याथमाहात्म्यंमाहात्म्यंमाघजंतथा ॥ २७ ॥ सर्वेषांचव्रतानांचमाहात्म्यंविधिपूर्वकम् ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिजगन्नाथा
रुयमुत्तमम् ॥ २८ ॥ यंदृष्ट्वामुच्यतेलोकोब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ यत्रसिद्धंतथाभुक्तंपारलौकिकदायकम् ॥ २९ ॥ ब्राह्मणायत्रभुञ्जन्तिवेदशास्त्रविशारदाः ॥
अन्येषांचैवलोकानांकाकथाचैवसुव्रत ॥ ३० ॥ पञ्चविंशत्यत्रनागानर्तक्योविविधास्तथा ॥ ब्रह्महत्याबालहत्यागर्वाहत्यातथैवच ॥ ३१ ॥ ताः
सर्वाविलयेयान्तिजगन्नाथस्यदर्शनात् ॥ जगन्नाथेत्युच्चरञ्जन्तुर्महापापैःप्रमुच्यते ॥ ३२ ॥ विष्णोःपूजनकंपुष्पैस्तन्माहात्म्यमपिब्रुवे ॥
पर्वतानांवर्णनंचदेशानांवर्णनंतथा ॥ ३३ ॥ गोपूजनादिमाहात्म्यंसिद्धानांचैवपूजनम् ॥ सिक्थेदत्तेतुयत्पुण्यंतत्सर्वंप्रवदाम्यहम् ॥ ३४ ॥ कदली
गर्भदानंचवृक्षदानंततःपरम् ॥ अश्वदानंहस्तिदानंजपमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ ३५ ॥ मन्त्रदीक्षागमंचैवगुरोर्लक्षणमेवच ॥ शिष्यस्यलक्षणं
प्रोक्तंयथापौराणिकाविदुः ॥ ३६ ॥ चरणोदकमाहात्म्यंपितृश्राद्धादिकंचयत् ॥ पितृक्षयाहदानंचनीलोत्सर्गविधिस्ततः ॥ ३७ ॥ ग्रहणं
चन्द्रपूष्णोश्चतत्रदानंचयद्भवेत् ॥ शालग्रामस्यदानस्यमाहात्म्यंमाल्यगन्धयोः ॥ ३८ ॥ दशम्यैकादशीवेधंद्वादशीहरिवासरम् ॥ तेषांचैवतु
माहात्म्यंरुद्रनामादिकंचयत् ॥ ३९ ॥ मथुरायाश्चमाहात्म्यंकुरुक्षेत्रादिकंतथा ॥ सेतुबन्धस्यचारुनान्श्रीरामेश्वरजंतथा ॥ ४० ॥ त्र्यम्बकस्य
चमाहात्म्यंपञ्चवत्याश्चयत्फलम् ॥ दण्डकारण्यमाहात्म्यंशृणुवाडवसत्तम ॥ ४१ ॥ दण्डकारण्यमाहात्म्यंनृसिंहोत्पत्तिकारणम् ॥ गीता
याश्चैवमाहात्म्यंतथाभागवतस्यच ॥ ४२ ॥ कालिन्द्याश्चैवमाहात्म्यमिन्द्रप्रस्थस्यवर्णनम् ॥ रुक्माङ्गदचरित्रंतुमहिमावैष्णवस्यच ॥ ४३ ॥
वैष्णवेह्येकभुक्तेतुशृणुवाडवसत्तम ॥ ससागरांचपृथिवीदत्त्वांचैवतुयत्फलम् ॥ ४४ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिभुक्तेह्येकेतुवैष्णवे ॥ सात्त्विकाः
सत्त्वसम्पन्नाराजसाःकामुकाःस्मृताः ॥ ४५ ॥ तामसाअधमाःप्रोक्तावैष्णवानांतुलक्षणम् ॥ ब्राह्मणावैष्णवायेतुवेदधर्मपरायणाः ॥ ४६ ॥
तेषांमाहात्म्यंवक्ष्यामियथोक्तंचैवनारद ॥ विष्णुनिन्दारतायेवैद्रव्यलोभेनसत्तम ॥ ४७ ॥ तेषांपापंतुवक्ष्यामिसाम्प्रतंचर्षिसत्तम ॥ ज्वालामुख्यास्तथा
रुनानंहिमशैलेक्षणंतथा ॥ ४८ ॥ ब्रह्मोत्पत्तिस्तुवैयत्रतंप्रदेशंवदाम्यहम् ॥ कायस्थानांसमुत्पत्तिर्गयाख्याख्यानमेवच ॥ ४९ ॥ गदाधरस्वरूपंचफल्गुवर्णन
मेवच ॥ एतेषांचैवमाहात्म्यंपाद्मेदृष्टंतथाश्रुतम् ॥ ५० ॥ महाबोधस्वरूपंचसकल्केर्यशप्रवच ॥ रामगयायामाहात्म्यंतथाप्रेतशिलाभवम्
॥ ५१ ॥ ब्रह्मणश्चतथारुनानंशिलारुनानंवदाम्यहम् ॥ ब्रह्मयोनेस्तथारुनानमक्षयारुणवटस्यच ॥ ५२ ॥ श्राद्धेतत्रमहत्पुण्यंयत्तत्सर्वंवदाम्यहम् ॥

उ.खं.सं.
अ० १

॥ १ ॥

महेश्वरकृत्वाभक्तिविष्णुनाचमहात्मना ॥५३॥ अद्यापिकाश्यांजपतिमहारुद्रोद्घनामयम् ॥ माहात्म्यंचततोवक्ष्येसागरस्यहिनारद ॥५४॥ तिलतप
 णजं पुण्यं यवजं पुण्यमेव च ॥ तुलसीदलसंयुक्तं तर्पणं देवजं तथा ॥ ५५ ॥ तन्माहात्म्यं प्रवक्ष्यामि यथोक्तं ब्रह्मणामम ॥ शङ्खनादस्य माहात्म्यं पुण्यं चा
 सङ्ख्यसंज्ञकम् ॥ ५६ ॥ रवेर्वास्य माहात्म्यं योगस्य विष्णुसंज्ञिनः ॥ वैधृतस्य च माहात्म्यं व्यसीपातस्य वै तथा ॥ ५७ ॥ एतत्सर्वं प्रवक्ष्यामि यथोक्तं
 चैव नारद ॥ अन्नदानं वस्त्रदानं भूमिदानं तथैव च ॥ ५८ ॥ शय्यादानं च गोदानं तथा वृषभमेव च ॥ जन्माष्टम्याश्च माहात्म्यं मतस्य माहात्म्यमेव च ॥
 ॥ ५९ ॥ कूर्ममाहात्म्यं तत्प्रोक्तं वाराहस्य तथैव च ॥ माहात्म्यं च गवोदीनादानानां प्रवक्ष्याम्यहम् ॥ ६० ॥ प्रह्लादमुखभक्तायेयेकेचिद्भुवि विश्रुताः ॥
 तन्माहात्म्यं ततो वक्ष्ये शृणु देवर्षि सत्तम ॥ ६१ ॥ जागरे महिमा चैव दीपदाने कृते च यत् ॥ प्रहरेषु पृथक् पूजाफलं देवर्षि सत्तम ॥ ६२ ॥ पशुरामस्य
 चाख्या नरेणुकायावधस्तथा ॥ ब्राह्मणानां भूमिदानं रामेणैव च यत्कृतम् ॥ ६३ ॥ रामस्यांश्रमजं पुण्यं वदाम्यहमशेषतः ॥ नर्मदायास्तथाख्या नं
 पुण्यं पूजानयोस्तथा ॥ ६४ ॥ दानं वेदपुराणानामाश्रमाणां निरूपणम् ॥ हिरण्यदानपुण्यं च ब्रह्माण्डदानमेव च ॥ ६५ ॥ पद्मपुराणदानं च खण्डा
 नां व्यक्तं यस्तथा ॥ प्रथमं सृष्टिखण्डं च द्वितीयं भूमिखण्डकम् ॥ ६६ ॥ स्वर्गखण्डं तृतीयं तु चतुर्थं ब्रह्मखण्डकम् ॥ पातालं पञ्चमं खण्डं परिशिष्टस्वरूपकम् ॥
 ॥ ६७ ॥ षष्ठं क्रियायोगसारमुत्तरं तूत्तरं क्रमात् ॥ एतत्पद्मपुराणं तु व्यासेन तु महात्मना ॥ ६८ ॥ कृतं लोकहितार्थाय ब्राह्मणश्रेयसे तथा ॥
 ॥ शूद्राणां पुण्यजननं तीव्रदारिद्र्यनाशनम् ॥ ६९ ॥ मोक्षदं सुखदं चाशु कल्याणप्रदमव्ययम् ॥ श्रुत्वा दानं तथा कुर्याद्विधिना तत्र नारद ॥ ७० ॥
 इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चाशत्साहस्र्यां संहितायामुत्तरखण्डे महेश्वरनारदसंवादे बीजसमुच्चयनामं प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ महेश उवाच ॥ एकलक्षं
 पञ्चविंशत्सहस्राः पर्वतास्तथा ॥ तेषां मध्ये महत्पुण्यं वदयाश्रममुत्तमम् ॥ १ ॥ नरनारायणो देवो यत्र तिष्ठति नारद ॥ तस्य स्वरूपं ते जश्वक्ष्या
 मीह च साम्प्रतम् ॥ २ ॥ हिमपर्वतश्च कृष्णकारतया द्विज ॥ पुरुषौ तत्र वर्तेते नरनारायणाबुभौ ॥ ३ ॥ श्वेत एकस्तु पुरुषः कृष्णो ह्येकतमः
 पुनः ॥ पिङ्गलश्चेतवर्णश्च जटाधारी महाप्रभुः ॥ ४ ॥ कृष्णो नारायणो ह्येष जगदादिर्महाप्रभुः ॥ चतुर्बाहुर्महाञ्छ्रीमान्व्यक्तोऽव्यक्तः सनातनः ॥ ५ ॥
 उत्तरायणे महापूजा जायते तत्र सुव्रत ॥ षण्मासादिकपर्यन्तं पूजनैव च जायते ॥ ६ ॥ हिमव्याप्तं तदा जातं यावद्वैदक्षिणं भवेत् ॥ अतएतादृशो देवो न भूतो न
 भविष्यति ॥ ७ ॥ तत्र देवावसन्तीह ऋषीणां चाश्रमस्तथा ॥ अग्निहोत्राणि वेदानां ध्वनिः प्रश्रूयते सदा ॥ ८ ॥ तस्य वैदर्शनं कार्यं कोटिहत्या

६० पु०
॥ २ ॥

विनाशनम् ॥ अलकनन्दायत्रगङ्गातत्रस्नानं समाचरेत् ॥ ९ ॥ कृत्वास्नानं तु वै तत्र महापापात्प्रमुच्यते ॥ यत्र विश्वेश्वरो देवस्तिष्ठत्येव
न संशयः ॥ १० ॥ एकस्मिन्समये तत्र सुतपस्तप्तवानहम् ॥ तदानारायणो देवो भक्तानां हिकृपाकरः ॥ ११ ॥ अव्ययः पुरुषः साक्षादीश्वरोगुरुध्वजः ॥
सुप्रसन्नोऽब्रवीन्मां वै वरं वरय सुव्रत ॥ १२ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ यं यमीप्ससि देव त्वंतं तं कामं ददाम्यहम् ॥ त्वंकैलासविभुः साक्षाद्भुवै विश्वपालकः ॥
॥ १३ ॥ रुद्र उवाच ॥ अलगृह्णामि भो देव सुप्रसन्नो जनार्दन ॥ द्वौ वरौ मम दीयेतां यदि दातुं त्वमिच्छसि ॥ १४ ॥ तव भक्तिः सदैवास्तु भक्त
राजो भवाम्यहम् ॥ सर्वे लोका ब्रुवन्त्वेवमयं भक्तः सदैव हि ॥ १५ ॥ तव प्रसादाद्देवेश मुक्तिदाता भवाम्यहम् ॥ येलोकामांभजिष्यन्ति तेषां दातान
संशयः ॥ १६ ॥ विष्णुभक्त इति ख्यातो लोके चैव भवाम्यहम् ॥ यस्याहं वरदाता तु तस्य मुक्तिर्भवेत्प्रभो ॥ १७ ॥ जटिलो भस्मलितो हृद्ग्रहं वै
तव सन्निधौ ॥ तव देव प्रसादेन लोके ख्यातो भवाम्यहम् ॥ १८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० नारदो मापंति संवादे बदरीनारायणमाहात्म्ये रुद्रप्रसादो ना
मद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ एकदा नारदो द्रुपदं पाण्डवान्दुःखकर्षितान् ॥ ययौ काम्यवनं विप्रः संतकृतस्तैर्यथाविधि ॥ अथ नत्वा
मुनिश्रेष्ठं युधिष्ठिर उवाच ॥ १ ॥ भगवन्कर्मणा केन दुःखाब्धौ पतिता वयम् ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ तमुवाच ऋषिर्दुःखं त्यज त्वं पाण्डु नन्दन ॥
सुखदुःखसमाहारे संसारे कः सुखी नरः ॥ ३ ॥ ईश्वरोऽपि हि न स्थायी पीडयते देहसञ्चयैः ॥ न दुःखरहितः कश्चिद्देही दुःखसहो यतः ॥ ४ ॥ शरीरं सवितुर्यस्माद्वाह
स्तद्वसते बली ॥ राहोरपि शिरश्छिन्नं शौरिणामृतभोजने ॥ ५ ॥ सोऽपि शार्ङ्गधरो देवक्षिप्तः सागरगह्वरे ॥ जालन्धरेण वीरेण निहतः सोऽपि शम्भुना ॥
॥ ६ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कौऽसौ जालन्धरो वीरः कस्य पुत्रः कुतो बली ॥ कथं जालन्धरं सङ्केतवान्वृषभध्वजः ॥ ७ ॥ एतत्सर्वं समाचक्ष्व विस्व
रेण तपोधन ॥ सूत उवाच ॥ ८ ॥ राज्ञा स एव मुक्तस्तु कथयामास नारदः ॥ ९ ॥ नारद उवाच ॥ शृणु भूपकथां दिव्यामशेषाघौघनाशिनीम् ॥ ईशानसिन्धुं
सून्वोश्च सङ्ग्रामे परमाद्भुतम् ॥ १० ॥ एकदा गिरिशंस्तोतुं प्रययौ पाकशासनः ॥ अप्सरोगणसङ्कीर्णो देवैर्बहुभिरावृतः ॥ ११ ॥ गन्धर्वैरावृतो देवस्तन्त्री शिक्षा
सुकोविदैः ॥ भस्मातिलोत्तमारा माकर्षूराकदली तथा ॥ १२ ॥ मदनाभारती कामा सर्वाभरणभूषिताः ॥ नर्तक्यश्च तथा चान्याः समाजग्मुः सुरान्तिकम् ॥ १३ ॥
गन्धर्वयक्षसिद्धास्तु नारदस्तु म्बुरुस्तथा ॥ किन्नरा मुहुराजग्मुस्तथा किन्नरयोषितः ॥ १४ ॥ वायुश्च वरुणश्चैव कुबेरो धनदस्तथा ॥ यमश्चाग्निर्निर्ऋतिश्च ये
चान्ये देवतागणाः ॥ १५ ॥ विमानसंस्थो मघवा विमानस्थाः सुराङ्गनाः ॥ स्ववाहनगता देवाः कैलासं प्रययुर्जवात् ॥ १६ ॥ ददृशुस्ते ततो देवाः
कैलासं पर्वतोत्तमम् ॥ महीधराणां सर्वेषां पृथिव्या इव मण्डनम् ॥ १७ ॥ सर्वतः सुखदं शुद्धं सिद्धिराशिमिव स्थितम् ॥ यत्र वृक्षाः कल्पवृक्षाः

उ.सं.सं
अ० ३

॥ २ ॥

पाषाणाश्चिन्तितप्रदाः ॥ १८ ॥ पुत्रागैर्नागचम्पैश्चितिकैर्देवदारुभिः ॥ अशोकैःपाटलैश्चूतैर्मन्दारैःशोभितोगिरिः ॥ १९ ॥ पर्यन्त
कवनामोदवाहकायत्रवायवः ॥ पङ्क्तुवंबहुचारेणयान्तितेमलयानिलाः ॥ २० ॥ वाप्यःस्फटिकसोपानाद्यगाधविमलोदकाः ॥ वैडूर्य
नालसंसक्तसौवर्णनिभपङ्कजाः ॥ २१ ॥ कुमुदानाद्युतिर्यत्रराजतेसर्वतोदिशम् ॥ कहरैःशोभितावाप्यःपिनद्धाःपद्मरागवत् ॥ २२ ॥
हरिन्मणिमिक्कदाश्चगोमेदैःसर्वतोवृताः ॥ पद्मरागशिलाबद्धानानाधातुविचित्रिताः ॥ २३ ॥ ददशुःसुन्दरतरंनाकाधिकविनिर्मितम् ॥
केल्यसंपन्नतश्चेष्टहृष्टतेविस्मयंगताः ॥ २४ ॥ विमानादवतीर्णाश्चमर्धवादेवताश्चताः ॥ द्रुमपालमथागम्यनन्दिनंवाक्यमब्रुवन् ॥ २५ ॥
इन्द्रउवाच ॥ भोभोगणवरश्रेष्ठशृणुमेवाक्यमुत्तमम् ॥ समाज्ञापयशीघ्रंत्वंनृत्यार्थमिहमागतम् ॥ ईश्वरंप्रतिदेवेशंसर्वदेवैःसमावृतम् ॥ २६ ॥ नम्रद
उवाच ॥ इन्द्रस्यैवचनंश्रुत्वागिरिशंनन्दिरब्रवीत् ॥ प्रभोऽयमागतःसर्वदेवराजःपुरन्दरः ॥ २७ ॥ नृत्यार्थमथतंप्राहानयशीघ्रंशचीपतिम् ॥
प्रवेशयामासतदानन्दीतैःसहवासवम् ॥ २८ ॥ सदृष्ट्वागिरिशंदेवंतुष्टाववृषभध्वजम् ॥ रम्भाद्यास्तास्तदासुर्वानर्त्तक्योहरसन्निधौ ॥ २९ ॥
मृदङ्गवीणांवादित्रैर्मुदानाट्यंप्रचकिरे ॥ कांस्यवाद्यान्प्रगृह्यान्यावंशतालान्सकाहलान् ॥ ३० ॥ चक्रुस्तानृत्यसंरम्भंस्वयंदेवःपुरन्दरः ॥ अतीव
नर्तनंचक्रेसुन्दरंदेवदुर्लभम् ॥ ३१ ॥ ईश्वरस्तोषमापन्नोवासवंवाक्यमब्रवीत् ॥ प्रसन्नोऽहंसुरश्रेष्ठजातस्तेव्रियतांवरः ॥ ३२ ॥ इत्युक्तवतिदेवेशे
स्वबाहुबलगर्वितः ॥ प्रत्युवाचहरंवाक्यंसङ्ग्रामःसंवृतोमया ॥ ३३ ॥ यत्रत्वत्सदृशोयोद्धातद्युद्धंदेहिमेप्रभो ॥ इत्युक्त्वानिर्गतोजिष्णुर्लब्ध्वा
शम्भोर्वरंप्रभोः ॥ तस्मिन्गतेतदाशक्रेगिरिशोवाक्यमब्रवीत् ॥ ३४ ॥ शङ्करउवाच ॥ गणामेश्रूयतांवाक्यंदेवराजोऽतिगर्वितः ॥ ३५ ॥ नारद
उवाच ॥ इत्युक्त्वाक्रोधसंयुक्तोबभूवचततोहरः ॥ आविरासीत्ततःक्रोधोमूर्तिमांनपुरतःस्थितः ॥ ३६ ॥ घनान्धकारसदृशोमृडंक्रोधस्ततो
ऽब्रवीत् ॥ देहिमेत्वंहिसन्देशंकिंकरोमितवप्रभो ॥ ३७ ॥ उमापतिस्तदोवाचगच्छत्वंवासवंजय ॥ स्वर्गसिन्धुसमासाद्यसागरस्यचवीर्यवान् ॥ ३८ ॥
इत्युक्तोऽन्तर्दधेक्रोधोगणास्तेविस्मयंययुः ॥ ईशानकल्पेजातेतुकामेनार्णवसङ्गमे ॥ ३९ ॥ नाकसिन्धुस्तदामत्तास्वयौवनभरोष्मणा ॥ तां दृष्ट्वा
सिन्धुराजश्चजलकल्लोलवानभूत् ॥ ४० ॥ तदाबभूवराजेन्द्रगङ्गासागरसङ्गमः ॥ महानदीतदांप्राप्यरेमेचात्मबलेनच ॥ ४१ ॥ अत्रान्तरेसमुद्रस्य
बभूवसुभटस्ततः ॥ सूनुस्तस्यामहानद्यांसमुद्रादभवद्वली ॥ ४२ ॥ महार्णवतनूजेनजातमात्रेणपार्थिव ॥ रुदतोत्कम्पितापृथ्वीत्रिलोकीनादिता
भूवत् ॥ ४३ ॥ समाधिबद्धमुद्रांचसन्तत्याजचतुर्मुखः ॥ अत्रान्तरेपरित्रस्तांतांसवीक्ष्यजगत्रयीम् ॥ ४४ ॥ धातासुरेन्द्रवाक्येनप्रजंगाममहार्णवम् ॥

आश्चर्यमिति सञ्चिन्त्य हं सारूढो जवाद्ययौ ॥ ४५ ॥ ब्रह्माणमागतं वीक्ष्य स पर्याविदधेऽर्णवः ॥ तमुवाच ततो ब्रह्मा किं गर्जसि वृथाम्बुधे ॥
 ॥ ४६ ॥ समुद्र उवाच ॥ नाहं गर्जामि देवेश मत्सुतो बलवान्प्रभो ॥ शिशोर्वै कुरु रक्षां च दुर्लभं तव दर्शनम् ॥ ४७ ॥ सन्दृश्यतां च तनयो भार्या
 प्राहाति शोभनाम् ॥ ययौ सा भर्तुरादेशात्स पुत्रा ब्रह्मणोऽन्तिके ॥ ४८ ॥ उत्सङ्गदेशे च तुराननस्य विधाय पुत्रं चरणौ ननाम ॥ तदा समुद्रात्मज
 मद्भुतं तं दृष्ट्वा विधातुः किल विस्मयोऽभूत् ॥ ४९ ॥ गृहीतकूर्चस्य शिशोः करं च यदा विरिञ्चिर्नशं शाकमोचितुम् ॥ तदा समुद्रः प्रहसन् प्रयातः कूर्चं प्रगृ
 ह्णार्भकरं विमोचयन् ॥ ५० ॥ तादृशं तस्य बालस्य दृष्ट्वा विक्रममात्मभूः ॥ प्रीत्या जालन्धरेत्याहनाम्रा जालन्धरोऽभवत् ॥ ५१ ॥ वरं ददा
 वथो तस्य प्रणयनप्रजापतिः ॥ अयं जालन्धरो देवैरजेयश्च भविष्यति ॥ ५२ ॥ पातालसहितं नाकं मत्प्रसादेन भोक्ष्यति ॥ इत्युक्त्वा न्तर्दधे
 ब्रह्मा हं समा रुह्य सत्वरः ॥ ५३ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० युधिष्ठिरनारदसंवादे उत्तरखण्डे जालन्धरोत्पत्तिर्ब्रह्मागमो नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥
 नारद उवाच ॥ क्रमेण वद्धमानोऽसौ बाल्यभावे स बालकः ॥ निपत्य मातुरुत्सङ्गे सागरं प्रतिधावति ॥ १ ॥ आनीय चक्रे स च पञ्जरस्थान् क्रीडापरः
 केसरिणां किशोरान् ॥ सिंहादिनेभादिभिर्बुद्धमेवं बुद्धोपयोगी वत दीयवीर्यम् ॥ २ ॥ तस्मादाकाशमुत्पत्य खेचरां न्पातयेद्भुवि ॥ गर्जितभीष
 यामास सरिद्रिस्सहसागरम् ॥ ३ ॥ समुद्रान्तर्गतं सर्वं सत्त्वजातं तु पार्थिव ॥ ग्रंस्तं सिन्धुसुतेनेति तद्द्रयाच्छत्रांगतम् ॥ ४ ॥ दृष्ट्वा निःस
 त्वकं तोयं तं द्रयाद्वडवानलः ॥ निजदेशं परित्यज्य प्रविवेश हिमालयम् ॥ ५ ॥ स बालत्वं परित्यज्य क्रमेणार्णवनन्दनः ॥ ततो नवं वयः प्राप्य
 विक्रमेणाक्रमदिवम् ॥ ६ ॥ एकदा पितरं प्राह समुद्रं सिन्धुनन्दनः ॥ मन्निवासोचितं स्थानं देहि ताताति विस्तृतम् ॥ ७ ॥ सम्बुध्य वचनं
 सुनोः स जगाद महार्णवः ॥ पुत्रदास्याम्य हं राज्यं तव वै भुवि दुर्लभम् ॥ ८ ॥ अनन्तरं दैत्यगुरुः समुद्रं मार्गवोगतः ॥ तमागतं विलोक्याब्धि
 विधिना समपूजयत् ॥ ९ ॥ अथ नदिपतिदत्ते प्राप्त सौन्दर्यनिर्यन्मणिमहसि सतस्मिन्नासने सन्निविष्टः ॥ रुचिररुचिसुमेरोः सुन्दरेशृङ्गभागे कमलज
 इव कान्तिकिञ्चिदुच्चैर्जहार ॥ १० ॥ कृताञ्जलिपुटो भूत्वा व्याजहारार्णवः कविम् ॥ दिष्ट्या तवात्रागमनं वद किं करवाण्यहम् ॥ ११ ॥ तदा
 दैत्यकुलाचार्यः प्राह तं सागरं कविः ॥ किं न जातु जातेन मातुर्यौवनहारिणा ॥ १२ ॥ प्ररोहति नयः स्वस्य वंशस्याग्रे ध्वजो यथा ॥ तवात्मजो विक्र
 मेण त्रैलोक्यं भोक्ष्यति ध्रुवम् ॥ १३ ॥ जम्बूद्वीपे महापीठयोगिनी गणसेवितम् ॥ आप्लावितं त्वये दानीं मुञ्च जालन्धरालयम् ॥ १४ ॥ तत्र राज्यं प्रयच्छा
 स्मे तनयाय महार्णव ॥ अजयश्चाप्यवध्यश्च तत्र स्थोऽयं भविष्यति ॥ १५ ॥ एवमुक्तोऽर्णवः प्रीत्या भार्गवेणाथ लीलया ॥ अपासर्पत्स तप्रीत्यै जले स्थलमह

शयत् ॥ १६ ॥ शतयोजनविस्तीर्णमायतंचशतत्रयम् ॥ देशंजालन्धरं पुण्यंतस्यनामैवविश्रुतम् ॥ १७ ॥ दैत्यवर्यसमाहूयमयंप्रोवाचसागरः ॥
 पुरंजालन्धरेपीठेकुरुजालन्धरायवै ॥ १८ ॥ अम्भोधिनेवमुक्तस्तुचक्रैरत्रमयंपुरम् ॥ प्राकारगोपुरद्वारसोपानगृहभूमिकम् ॥ १९ ॥ यत्रेन्द्रनीलसम्बद्ध
 प्रासादतलसंस्थिताः ॥ मेनिरेजलदोद्योगंताण्डवस्थाः शिखण्डिनः ॥ २० ॥ यत्रप्रवालमाणिक्यभवनोत्थामरीचयः ॥ सेव्यन्तेशकुनैश्चूतचिराङ्कुर
 शङ्क्या ॥ २१ ॥ यत्रकाञ्चनहर्म्येषुत्विषोवह्निषुकातराः ॥ विलोक्यप्रपलायन्तेदावशङ्काः शिखण्डिनः ॥ २२ ॥ यत्रस्फटिकशालोत्थप्रभासंमिश्रिता
 दिशः ॥ विभान्तिमन्दरोद्धान्ताः सफेनार्णवसन्निभाः ॥ २३ ॥ यत्रमोहंस्वहर्म्येषुविभातांलोकसंस्थिताः ॥ चकिरेललनाः पूर्णसान्ध्यच
 न्द्रोपमाननाः ॥ २४ ॥ यत्रेन्द्रनीपकादम्बपवनोद्यानमोदिताः ॥ चित्तंविशन्त्योनारीणांचकिरेमोहनज्वरम् ॥ २५ ॥ यत्रलैङ्ग्यगतंनृणांविलोक्य
 सुरतंजनः ॥ संयातिद्विगुणंनूनंनिजकान्तारतोद्यमम् ॥ २६ ॥ यत्रवातायनोद्धूतधूपधूमस्यलेखया ॥ नभोबभूवतद्गङ्गाकालिन्दीसङ्गमोपमम् ॥
 ॥ २७ ॥ यत्रानेकगृहोद्धूतप्रभयांसकलंनभः ॥ विभातीन्द्रायुधाकीर्णः शरन्मेघइवोन्नतः ॥ २८ ॥ यत्रानिशंभ्रमभ्रान्ताः सूर्यवाहाः प्रपीडिताः ॥
 विश्रामंयान्तिमध्याह्नेप्रासादशिरसिस्थिताः ॥ २९ ॥ यत्रकुत्रचहर्म्येषुबिभ्रत्योमालंतीस्रजः ॥ रात्रौसम्भूतनक्षत्राइवरेजुर्वराङ्गनाः ॥ ३० ॥ यत्र
 हाटकहिन्दोलशृङ्खलाघर्षणोद्भवः ॥ चकारसुन्दरीशब्दः स्फुटंमेरुभुवोभुवम् ॥ ३१ ॥ साकंसरिद्धिः पुत्रस्योशनसासहसागरः ॥ तत्राभिषेक
 मकरोद्गादित्रैर्निजगर्जितैः ॥ ३२ ॥ याःस्कन्दस्यजगादतारकजयेदेवः स्वयम्भूः स्वयंस्वः साम्राज्यमहोत्सवेऽपिचशचीकान्तस्यवाचस्पतिः ॥
 तामिश्चित्रविरिञ्चिवक्रसरसीहंसीभिराशास्महेवाणीभिर्वसुधाविवाहसमयेमन्त्रोत्सवैर्मङ्गलम् ॥ ३३ ॥ महापद्मसहस्रंतुसैन्यमात्मोदरोद्भवम् ॥
 जालन्धरायपुत्रायददौभीमंमहोदधिः ॥ ३४ ॥ जालन्धरायशुक्रोऽपिप्रीत्याविर्द्यानिजाददौ ॥ मृतसञ्जीवनीनाम्नामायारुद्रविमोहिनीम् ॥ ३५ ॥
 शस्त्रास्त्रविद्याअन्याश्चविधिनाअब्धिसूनवे ॥ यदन्यत्सकलंतस्मैव्याख्यातंकविनातदा ॥ ३६ ॥ तत्प्रेजालन्धरंपुत्रमभिषिच्यार्णवोययौ ॥
 स्वस्थानंदिव्यदेहेननदीभिः परिवारितः ॥ ३७ ॥ दृष्ट्वाजालन्धरोदिव्यपुरंगोपुरमण्डितम् ॥ व्यचरत्सहशुक्रेणद्विजसङ्घैः सुपूजितः ॥ ३८ ॥
 एतस्मिन्नन्तरेदैत्याः पातालस्थामहाबलाः ॥ प्राप्ताजालन्धरंसर्वेकालनेमिपुरोगमाः ॥ ३९ ॥ ततोमहाबलावीराबलंक्षीरोदसन्निभम् ॥ तस्यशुम्भा
 सुरंदैत्यंसेनापतिमकल्पयन् ॥ ४० ॥ बलंस्ववशंकृत्वाकृत्वाभुविस्थिरंजलम् ॥ जालन्धरस्तदाराज्यंपितृदत्तंचकारसः ॥ ४१ ॥ अत्रान्तरेऽप्सराः
 कांचित्स्वर्णेत्यासीत्पुरादिवि ॥ तस्याःकौञ्चप्रसादेनवृन्दानामसुताभवत् ॥ ४२ ॥ धात्राविभवसंयुक्तंसौन्दर्ययत्कृतंपृथक् ॥ तत्तदेकगतंद्रष्टुंवृन्दा

गात्रं विनिर्मितम् ॥ ४३ ॥ तां वृन्दा मतिचावर्त्तनीं प्रमदां जनमोहिनीम् ॥ स्वर्णजालन्धरस्यार्थे ददौ शुक्राय याचते ॥ ४४ ॥ शुक्र उवाच ॥ कन्दर्पस्य
जगन्नेत्रशस्त्रेणाश्चर्यकारिणा ॥ रूपेणानेन रम्भोरुदीर्घायुः सुखिनीभव ॥ ४५ ॥ निर्माय स्वयमेव विस्मितमनाः सौन्दर्यसारेण यं स्वव्यापारपरिश्रमस्व
कलशं वेधाः समारोपयत् ॥ कन्दर्पपुरुषं स्त्रियो विदधते यस्मिन्नदृष्टे सति द्रष्टव्यावधिरूपमाप्नुहि पतितं दीर्घनेत्रं भटम् ॥ ४६ ॥ नारद उवाच ॥ उपयेमे
विवाहेन गान्धर्वेणार्णवात्मजः ॥ वृन्दांतौ दम्पती जातौ जनानन्दकरौ नप ॥ ४७ ॥ चञ्चलत्वं परित्यक्तं तया जालन्धरोऽपि हि ॥ वृत्तेन वृद्धकार्येण च क
मेन परस्त्रियम् ॥ ४८ ॥ कदाचित्ससभासीनो दृष्ट्वा राहुशिरो हृतम् ॥ कस्मात्कायाद्धशेषोऽयमिति प्रच्छ भर्गवम् ॥ ४९ ॥ स तस्य कथयामास
पूर्ववृत्तान्तमादितः ॥ यथा निर्मथितो देवैः क्षीरोदोऽमृतकारणात् ॥ ५० ॥ तच्छ्रुत्वा विस्मितो वाक्यं प्राह जालन्धरोऽसुरः ॥ प्रसादसुमुखो राहुं कामं
रूपो भवाधुना ॥ ५१ ॥ इति शुक्रस्य मन्त्रेण सिन्धुसूनुः प्रतापवान् ॥ पितृव्यं संस्मरन्वीरविग्रहं त्वकरोत् सुरैः ॥ ५२ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप०
उत्तरखण्डे नारदयुधिष्ठिरसंवादे जालन्धरोपाख्याने वृन्दाविवाहो जालन्धराभिषेको नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कः पितृव्यः
सिन्धुसूनोः किं वृत्तं तस्य विग्रहे ॥ युयुधेस कथं दैत्यस्तन्मे कथय नारद ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ शृणु त्वं नृप शार्दूल पितृव्यः क्षीरसागरः ॥ जाल
न्धरस्य तं देवैः प्रमथ्य धनमाहृतम् ॥ २ ॥ श्रीचन्द्रामृतनागाश्च पूर्वतस्य सुरासुरैः ॥ तच्छ्रुत्वा विग्रहं चक्रे देवैर्जालन्धरोऽसुरः ॥ ३ ॥ कदाचि
त्प्रेषयामास दूतं दुर्वारणं बली ॥ शिक्षयित्वा तु वक्तव्यं देवं नृभवनं प्रति ॥ ४ ॥ अथ स्यन्दनमारुह्य ययौ दुर्वारणो दिवि ॥ प्रवेष्टुं कामो भवनं द्वाः स्थैर्द्वारि
निवारितः ॥ ५ ॥ दूत उवाच ॥ जालन्धरस्य दूतोऽहमागतः शक्रसन्निधौ ॥ गत्वा तत्र भवन्तो मां विज्ञापयितुमर्हथ ॥ ६ ॥ नारद उवाच ॥ इति
तस्य वचः श्रुत्वा तदैव तु शचीपतिम् ॥ गत्वा च प्रणिपत्या ह दूतो देवागतो भुवः ॥ ७ ॥ दौवारिको महेन्द्रेण प्रत्युक्तो दूतमानय ॥ हस्ते गृहीत्वा तं दूतं वा स वा
न्तिकमानयत् ॥ ८ ॥ दुर्वारणो देवसभां प्रविष्टः प्रव्यलोकयत् ॥ हरिं देवैस्त्रयस्त्रिंशत्कोटिभिः परिवेष्टितम् ॥ ९ ॥ स्वर्णसिंहासने दिव्यचामरा निल
सेवितम् ॥ शचीप्रेमरसोत्फुल्लनयनाब्जसहस्रकम् ॥ १० ॥ दुर्वारणोऽथ देवेशं विलोक्य गुरुणमसंह ॥ प्रणनामात्मगर्वेण प्रहसन्नयनश्रियम् ॥ ११ ॥
निर्दिष्टमानसं भेजे दूतो जालन्धरस्य सः ॥ कस्य त्वं केन कार्येण प्राप्तः प्राहेति तं हरिः ॥ १२ ॥ दूतो जालन्धरस्य आहं स जगाद पुरन्दरम् ॥ सराजा सर्व
लोकानां तस्याज्ञां शृणु मन्मुखात् ॥ १३ ॥ पितृव्यो मम दुग्धाब्धिस्त्वया कस्माद्विलोडितः ॥ मन्दराद्विविधानेन हृतं कोशो महाधनः ॥ १४ ॥ श्रीचन्द्रा
मृतनागांश्च तन्मणिं विद्रुमादिकम् ॥ देहि सर्वं तथा स्वर्गशीघ्रं त्यज पुरन्दर ॥ १५ ॥ किं केकी वशिखण्डमण्डिततनुः सारीव किं सुस्वरः किं वाहन्त

शकुन्तवालकपितुःकर्णामृतस्यन्दनः ॥ किंवाहंसइवाङ्गनागतिगुरुःकिंकीरवत्पाठकःकाकःकेनगुणेनकाञ्चनमयेऽलङ्कारितःपञ्जरे ॥ १६ ॥ सत्त्वं
 द्वचनात्तूर्णकुरुसर्वयथोचितम् ॥ तंक्षमापयभूपालंयदिजीवितुमिच्छसि ॥ १७ ॥ नारदउवाच ॥ अथप्रहस्यमघवाप्राहदुर्वारणंप्रति ॥ १८ ॥ इन्द्र
 उवाच ॥ शृणुदूतसमासेनसिन्धोर्मथनकारणम् ॥ पुराहिमवतःसूनुर्मैनाकोनाममेरिपुः ॥ १९ ॥ सकुक्षोविधृतस्तेनसागरेणजडेनच ॥ दग्धंचराचर्येन
 बह्निनाहयरूपिणा ॥ २० ॥ सचापिविधृतस्तेनसागरेणदुरात्मना ॥ धर्मद्विषांदानवानामसौवाआश्रयःप्रभुः ॥ २१ ॥ नित्यंदधिघृतक्षीरंदानवेभ्यःप्रय
 च्छति ॥ अतएवायमस्माभिर्दुर्वारणविलोडितः ॥ २२ ॥ दण्डितश्चगतथ्रीकोदेवैरथपुरातनैः ॥ शृणुदूतंसवन्धेनममविप्रेणशोषितः ॥ २३ ॥ कुम्भोद्भवेन
 किञ्चैषदुःसङ्गेनैवबाध्यते ॥ सोऽपियुद्धार्थमस्माभिःसर्वसैन्येनसंवृतः ॥ आगमिष्यतिवैनाशंगमिष्यतितदेवहि ॥ २४ ॥ नारदउवाच ॥ इतीरयित्वाविर
 ण्महासरित्पतेरात्मजदूतमुच्चकैः ॥ शशंसचागत्यसमुद्रसूनोर्देवेश्वरेणोक्तमशेषमादितः ॥ २५ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेऽत्तरखण्डेनारदयुधिष्ठिर
 संवादेजालन्धरोपाख्यानेपञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ नारदउवाच ॥ महेन्द्रवचनंश्रुत्वानिजदूतमुखेनच ॥ समुद्रसूनुःसङ्कुद्धःसर्वसैन्यंसमाह्वयत् ॥ १ ॥
 रसातलस्थितादैत्यायेचभूतलवासिनः ॥ आययुःसबलास्तत्रजालन्धरमथाज्ञया ॥ २ ॥ प्रयाणप्रक्रमेसिन्धुमूनोःसैन्यस्यगार्जितैः ॥ स्फुटन्ति
 नभसोराजन्पातालमखिलादिशः ॥ ३ ॥ हयनामोपूवदनाविडालमुखभीषणाः ॥ व्याघ्रसिंहासुवदनाविद्युत्सदृशलोचनाः ॥ ४ ॥ सर्पकेशामहा
 देहाःकेचित्खड्गतनूरुहाः ॥ अन्येचपरिधावन्तिगर्जन्तिजलदस्वनैः ॥ ५ ॥ रथगजहयपत्तिसङ्कुलंसमरविनोदकदम्बभासुरम् ॥ अवजशतसहस्रकोटि
 नायकंबलमखिलंचतदारराजराजन् ॥ ६ ॥ शतयोजनविस्तीर्णविमानंहंसकोटिभिः ॥ युक्तंभृतिसहस्रौघंसर्ववस्तुप्रपूरितम् ॥ ७ ॥ तद्विमानंसमा
 रूढसद्योजालन्धरोययौ ॥ मध्याह्नेमन्दरंप्राप्तःप्रथमेऽद्विवलैःसह ॥ ८ ॥ खण्डितंशिविकावाहैर्दलितंभूरिकुञ्जैः ॥ द्वितीयेदिवसेमेरुसम्प्राप्तोबलसंयुतः ॥
 ११ ॥ इलावृतेतुशिखरेतस्थौतत्कटकमहतम् ॥ अथदैत्याधिपैर्भग्नखाण्डवंनन्दनंवनम् ॥ १० ॥ शिखराणिविशीर्णानिमेरोर्दानवपुङ्गवैः ॥ सन्ता
 नकेषुवृक्षेषुबद्धाहिन्दोलमञ्चकान् ॥ ११ ॥ सिद्धाङ्गनाभिःसहितारेमिरेदैत्यपुङ्गवाः ॥ कुचकुङ्कुमताम्बूलचन्दनागरुभूषणैः ॥ १२ ॥ केशपाशच्युतैः
 पुष्पैर्मेरोःसम्पूरितानदी ॥ सुमेरोःपूर्वदिग्भागोगजैस्तस्यविघट्टितः ॥ १३ ॥ दक्षिणंचरथैश्चेरुत्तरंपश्चिमंभटैः ॥ अथप्रस्थापयामासदैत्याञ्जाल
 न्धरोऽसुरः ॥ १४ ॥ महेन्द्रशिखरंचान्येययुर्दुन्दुभिनिःस्वनैः ॥ राजराजपुरींभङ्क्त्वायमस्यवरुणस्यच ॥ १५ ॥ अन्येषालोकपालानामाययुस्ते
 ऽमरावतीम् ॥ अथोत्पातोऽभवन्नाकेदिव्यभौमान्तरिक्षगः ॥ १६ ॥ रजःपपातबहुलंतमस्तोमोविजृम्भते ॥ तदापपातकुलिशंकरादिन्द्रस्यनिष्प्रमम् ॥

॥ १७ ॥ इहानिमित्तानिभयावहानिनाकेमहेन्द्रोऽगुरुमित्युवाच ॥ किंकुर्महेकंशरणंचयामस्तंपश्युद्धंसमुपस्थितं च ॥ १८ ॥ ततोवाचस्पर्शिकुम्भ
मुवांचत्रिंशदधिपम् ॥ चरणौबाहिशरणंविष्णोर्वैकुण्ठवासिनः ॥ १९ ॥ इत्युक्तोऽगुरुणादेवैःसाकं वैकुण्ठमन्दिरम् ॥ अगामाखण्डलःशीघ्रंशरणंकैटभ
द्विषः ॥ २० ॥ शशंसवासुदेवायविजयोद्वारपालकः ॥ जालन्धरभयत्रस्ताःसर्वेदेवाःसमागताः ॥ २१ ॥ श्रीरुवाच ॥ नवध्योऽसौमिमभ्रातादेवायैषु
ध्यतात्वया ॥ शापितोदेवमत्प्रीत्यावधाहो न भविष्यति ॥ २२ ॥ नारदउवाच ॥ इतिश्रीवचनंश्रुत्वाविष्णुर्लोक्यपालकः ॥ अथारुरोहगरुडंपक्षसंपा
वृताम्बरम् ॥ २३ ॥ वैकुण्ठभवनात्तूर्णनिर्गतस्त्रिदशान्ह्रिः ॥ जालन्धरभयत्रस्तान्गतकान्तीनयैक्षत ॥ २४ ॥ ददृशुस्तेसुराःसर्वेहरिसान्द्रघनोपमम् ॥
शार्ङ्गशङ्खगदापद्मविभूषितचतुर्भुजम् ॥ २५ ॥ स्तोत्रंपठित्वापुरतःप्राहेन्द्रःसरितांपते ॥ जालन्धरेणात्मजेनभग्नदेवत्रिविष्टपम् ॥ २६ ॥
तदिन्द्रवचनंश्रुत्वाऽभयंदत्त्वादिवौकसाम् ॥ विजेतुमसुरंदेवैःसहरेजेऽसुरान्तकृत् ॥ २७ ॥ अथानीतंमातलिनारथमारुह्यवासवः ॥ वासुदेवस्य
पुरतःप्रययौविधृताशनिः ॥ २८ ॥ वामतस्त्रिदशःसर्वेसव्यतश्चसमाययौ ॥ स्वाहाप्रियोदक्षिणतःसचमेषंसमास्थितः ॥ २९ ॥ आरुह्यैरावतं
नागंजयन्तःशक्रनन्दनः ॥ उच्चैःश्रवसमिन्द्रश्चउभौभगवतःपुरः ॥ ३० ॥ धातार्यमाचमित्रश्चैववरुणोऽशोभगस्तथा ॥ इन्द्रोविवस्वान्पूषाचपर्जन्यो
दशमःस्मृतः ॥ ३१ ॥ ततस्त्वष्टाततोविष्णुरेजेधन्योजघन्यजः ॥ इत्येतेद्वादशादित्याइन्द्रस्यपुरतःस्थिताः ॥ ३२ ॥ वीरभद्रश्चशम्भु
श्चगिरिशश्चमहायशः ॥ अजैकपादहिर्बुध्न्यःपिनाकीचापराजितः ॥ ३३ ॥ भुवनाधीश्वरश्चैवकपालीचविशांपते ॥ स्थाणुर्भगश्चभगवान् रुद्रा
एकादशस्मृताः ॥ ३४ ॥ श्वसनःस्पर्शनोवायुरनिलोमारुतस्तथा ॥ प्राणापानौसजीवौचमरुतोऽष्टौतदग्रतः ॥ ३५ ॥ विवस्वानपितन्मध्येययौ
द्वादशमूर्तिभिः ॥ धनदःशिविकारूढःकिन्नरेशोययौतदा ॥ ३६ ॥ रुद्राश्चवृषभारूढामारुतोमृगवाहनः ॥ ययुःसैन्यस्यपुरतस्त्रिशूलपरिघायुधाः ॥
॥ ३७ ॥ गन्धर्वाश्चारणायक्षाःपिशाचोरगगुह्यकाः ॥ सर्वसैन्यस्यपुरतःसर्वशास्त्रभृतोययुः ॥ ३८ ॥ पूर्वापरौतोयराशीसमाक्रान्तौचसैनिके ॥
तस्मिन्ससारभूमिराड्वराहवपुषाहरिः ॥ ३९ ॥ स्वर्गादागत्यवेगेनदैत्यसैन्यजिघांसया ॥ सुमेरोरुत्तरोभागःसुरसैन्येनसंवृतः ॥ ४० ॥
सेनाभारोऽद्भुतकरस्तस्थौजालन्धरस्यच ॥ आश्रित्यदक्षिणंभागंतूर्णकनकशृङ्गन्तः ॥ ४१ ॥ अहोरात्रेणविहितावर्षेतस्मिन्निलवृते ॥ मेरु
मन्दरयोर्मध्येयुद्धभूमिःप्रतिष्ठिता ॥ ४२ ॥ तत्रात्मजयदांभूमिकविप्रोक्तामुदायुताः ॥ जग्मुस्तेदानवास्तूर्णगुरुप्रोक्तांययुःसुराः ॥ ४३ ॥
रथप्रवीरैःपरितश्चसम्प्लवैर्गजैर्धनाकारमदप्रवाहिभिः ॥ अश्वैरनन्तैर्गरुडाग्रगामिभिःपदातिभिःसारणभूर्भृतावभौ ॥ ४४ ॥ ततोवादित्रनिर्घोषःसेनयोरुभ

योरभूत् ॥ कोलाहलश्चवीराणामन्योन्यमभिगर्जताम् ॥ ४५ ॥ अथदानवदेवानांसङ्ग्रामोऽभूद्रयावहः ॥ सर्वसैन्यस्यसमर्दोयथात्रिभुवनक्षयः ॥ ४६ ॥ भयकान्तामहाश्रान्ताश्रुतिर्विलपतीमुहुः ॥ रोमाञ्चितावभौद्यौश्चरजोवस्त्रविधुन्वती ॥ ४७ ॥ रौद्रेर्विहङ्गमारावैस्त्रासादाक्रन्दतीवहि ॥ देवेन्द्रेण तदाज्ञतामेघाःसंवर्तकादयः ॥ ४८ ॥ गजानुच्चैःसमारुह्यतेऽसुरान्युयुधुर्मृधे ॥ देवानामश्वारोहाश्चजातागन्धर्वकिन्नराः ॥ ४९ ॥ रथिनः साध्यसिद्धाश्चगजिनोयक्षचारणाः ॥ पदातिनःकिम्पुरुषाःपन्नगाःपवनाशनाः ॥ ५० ॥ रोगाणामधिपोराजयक्ष्माचयमनायकः ॥ तदादानवरोगाणां सङ्ग्रामोऽभूत्सुदारुणः ॥ ५१ ॥ पतितालुलुढुर्भूमौदैत्याःशूलज्वरामयैः ॥ दानवैर्निहतारोगाःपेतुःसमरमूर्धनि ॥ ५२ ॥ पलायांचकिरेकेचि द्रयाधयोभूधरान्प्रति ॥ ओपध्यस्तत्रसहजावैशल्यकरणीमुखाः ॥ ५३ ॥ ताभिर्विशल्याःसैन्येषुयुयुधुर्यमकिङ्कराः ॥ दानवैर्निहताःसर्वेशरमुद्गर पट्टिशैः ॥ ५४ ॥ पदातयःपत्तिगणैःखड्गैस्तीक्ष्णैःपरश्वधैः ॥ कोटिशोजघ्नुरन्योन्यारुधिरारुणविग्रहाः ॥ ५५ ॥ अश्वचाराह्यैस्तूष्णींश्चिक्षिपुर्गगने तदा ॥ संश्लिष्यजघ्नुरन्योन्यरुधिरारुणविग्रहाः ॥ ५६ ॥ समूहोरथिनांभीमोरथौघैश्छाद्यमेदिनीम् ॥ विव्याधनिशितैर्वाणैर्धनुर्मुक्तैर्महारथान् ॥ ५७ ॥ मंदक्षीणकपोलाङ्गाःकरैर्वद्धाकरान्दृढम् ॥ गजान्प्रतिगजाःकुद्धाःपातयन्तिमहीतले ॥ ५८ ॥ कोऽपिदैत्योरथदोभ्यामुत्क्षिप्योत्थायस्व ययौ ॥ अश्वचारान्हयान्नागान्पातयामासभूतले ॥ ५९ ॥ स्कन्धेगृहीत्वातरसाययौजालन्धरंप्रति ॥ कक्षयोर्वैगजौगृह्यतृतीयंजठरोपरि ॥ ६० ॥ चतुर्थमस्तकेगृह्यरणेधावतिकश्चन ॥ उत्पात्यकोशतःखड्गंविधूयविमलाम्बरम् ॥ ६१ ॥ ययौसहस्रशोदेवान्पातयित्वारणेऽसुरः ॥ काचित्पीनस्तनी तन्वीखेचरीरतिलम्पटा ॥ ६२ ॥ आगत्यगगनात्तूर्णनिन्येदैत्यरणाङ्गणात् ॥ चुचुम्बुसातद्वदनंतीक्ष्णनाराचकीलितम् ॥ ६३ ॥ देवसैन्यंततोवद्धा कालनेमिनर्तह ॥ ततोजनार्दनःकुद्धोर्निर्ययौकालनेमिनम् ॥ ६४ ॥ यमोदुर्वारणंवीरंस्वर्भानुश्चन्द्रभास्करौ ॥ केतुवैश्वानरोदेवोययौशुक्रं बृहस्पतिः ॥ ६५ ॥ अश्विनौसंयतौतत्रदैत्यमङ्गारपर्णकम् ॥ संह्लादंशक्रपुत्रश्चनिर्ह्लादंधनदोययौ ॥ ६६ ॥ निशुम्भश्चावृत्तोरुद्रेःशुम्भोवसुभिराहवे ॥ मेघाकारंस्थितंजम्भंविश्वेदेवाःसमाययुः ॥ ६७ ॥ वायवोवज्ररोमाणमथमृत्युर्मयंययौ ॥ नमुचिवासवोव्यग्रंशक्तिहस्तोऽभ्यधावत ॥ अन्यैरपिसुरैर् दैत्याःस्वस्ववीर्यसमैर्बृताः ॥ ६८ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तरखण्डेयुधिष्ठिरनारदसंवादेदेवदानवयुद्धं नामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ नारदउवाच ॥ एवंद्वन्द्वेषुयुद्धेषुसम्प्रवृत्तेष्वनेकशः ॥ जघानाथहरिःकुद्धोगदयाकालनेमिनम् ॥ १ ॥ विहायमूर्च्छासञ्चिन्त्यविष्णुंवाणेर्जघानसः ॥ ततःकुद्धेनहरिणासक्षितौपातितोव्यसुः ॥ २ ॥ राजञ्जघानसञ्चिन्त्यराहुंखड्गेनचन्द्रमाः ॥ राहुस्तुतंपरित्यज्यतदासूर्यमधावत ॥ ३ ॥ सहस्रांशरणे

जित्वाराहुश्चन्द्रमधावत ॥ जघानतंचखड्गेनसमरेजनीपतिः ॥ ४ ॥ सैहिकेयाङ्गकाठिन्यात्स्वङ्गचूर्णमभूत्तदा ॥ जघानमुष्टिनागाढंकठिनेनविधु
 न्तुदः ॥ ५ ॥ चन्द्रमूर्च्छापरिक्लिष्टधृत्वावेगान्महामृधे ॥ गिलित्वाराहुणाचन्द्रोऽप्युद्गीर्णश्चततःपुनः ॥ ६ ॥ मृगंस्वचिह्नमुरसिनिधायविससर्जह ॥
 सउच्चैःश्रवसंगृह्यहयरत्नंविधुन्तुदः ॥ ७ ॥ जालन्धरान्तिकंनीत्वाभक्त्यातस्मैन्यवेदयत् ॥ दुर्वारणोरणेकुद्धस्तंयमंगदयावधीत् ॥ ८ ॥ निशितैर्मार्गणै
 भिन्नःशक्रपुत्रेणचाहवे ॥ धृत्वाजयन्तंसद्वादःपरिघाघातमूर्च्छितम् ॥ ९ ॥ ऐरावतंसमारुह्यययौजालन्धरंप्रति ॥ हतवांश्चैवगदयानिह्वादंधनदोरणे ॥
 ॥ १० ॥ रुद्रास्त्रिशूलनिर्घातैर्निशुम्भंजघ्नुरोजसा ॥ निशुम्भोवाणजालैश्चपीडयामासतानंति ॥ ११ ॥ शुम्भासुरोदेवगणान्पूरयामासमार्गणैः ॥
 मृत्युंमीयामयमयोबद्धापाशैर्निनायतम् ॥ १२ ॥ ददौजालन्धरायासौपौलोम्नेसोऽपिसिन्धवे ॥ अविधनाचमुखेक्षितोलोकोजीवतुनिर्भयः ॥ १३ ॥
 बद्धाचनमुचिंपाशैर्वासवोऽपिरसातलम् ॥ निन्येविश्वस्यहन्तारमथजालन्धरोययौ ॥ १४ ॥ अथेन्द्रबलयोर्युद्धमभूद्राजन्सुदारुणम् ॥ बलाङ्गरोचिषो
 भान्तिदिशोदशरवेरिव ॥ १५ ॥ संवाण्यस्त्राणिशक्रस्यशीर्णान्यङ्गेबलस्यच ॥ बलीयसाबलेनेन्द्रोमुद्वरेणहतोहृदि ॥ १६ ॥ ननादेन्द्रस्ततोभीमं
 तच्छ्रुत्वासबलोऽहसत् ॥ हसतस्तस्यनिश्चेरुर्मुखतोमौक्तिकानिच ॥ १७ ॥ तस्याङ्गस्याभिलाषेणनयुद्धमकरोत्तदा ॥ तुष्टाववासवोऽत्यर्थतंबलंबल
 सागरम् ॥ १८ ॥ वरंवृणुसुरश्रेष्ठेत्युक्तःप्राहबलंप्रति ॥ यदितुष्टोऽसिदैत्येशस्वंपुर्दातुमर्हसि ॥ १९ ॥ तदिन्द्रवचनंश्रुत्वाभित्वाशस्त्रैर्गृहाणमाम् ॥
 इत्युवाचबलंसोऽपिकिमदेयंमहात्मनाम् ॥ २० ॥ गीरिवश्रोत्रहीनस्यलोलाक्षीवविचक्षुषः ॥ परासोःपुष्पमालेवश्रीःकदर्यस्यनिष्फला ॥ २१ ॥
 महात्मानोनगृह्णन्तिहिंसमानात्रिपूनपि ॥ सपत्नीःप्रापयन्त्यविधिसिन्धवोनगनिम्नगाः ॥ २२ ॥ सुजनोनयातिविकृतिंपरहितनिरतोविनाशकाले
 ऽपि ॥ छिन्नोऽपिचन्दनतरुःसुस्मयतिमुखंकुठारस्य ॥ २३ ॥ दैवंपरंविनश्यतितनुरपिनश्रीर्निवेदितासत्सु ॥ अवशिष्यतेद्विमांशोःसैवकलार्शिर
 सियाशम्भोः ॥ २४ ॥ तेसाधवोभुवनमण्डलमौलिभूतायेसाधुतामनुपकारिषुदर्शयन्ति ॥ आत्मप्रयोजनवशात्कृतछिन्नदेहाःपूर्वापकारिषुखलोऽपि
 हितानुरक्तः ॥ २५ ॥ तथेत्युक्त्वासहस्राक्षोमुद्वरेणाहनद्रलम् ॥ नभिद्यतेयदादेहःशक्रश्चिन्तामवापह ॥ २६ ॥ सस्मारितोमातलिनावज्रेणाङ्गजघान
 तत् ॥ तेनवज्रप्रहारेणबलाङ्गंतद्रचशीर्यत ॥ २७ ॥ बलाङ्गस्यैकभागस्तुपपातकनकाचले ॥ तुहिनाद्रौद्वितीयस्तुतृतीयोगोनगेऽपतत् ॥ २८ ॥
 चतुर्थोदेवनद्यांचर्पञ्चमोमन्दरेतथा ॥ वज्राकरेपपातांशःषष्ठश्चविजयाङ्गजः ॥ २९ ॥ तस्यजातिविशुद्धस्यपरिशुद्धेनकर्मणा ॥ कायस्यावयवाःसर्वे
 रत्नबीजत्वमागताः ॥ ३० ॥ वज्रादस्थिकणाःकीर्णाःषट्कोणामणयोऽभवन् ॥ अक्षिभ्यामिन्द्रनीलावेमाणिक्यश्रुतिसम्भवम् ॥ ३१ ॥

रागाःस्युर्मेदसोमरकतास्तथा ॥ प्रवालानिचजिह्वातोदन्तामुक्तास्तथाभवन् ॥ ३२ ॥ मञ्जोद्भवंमरकतंगारुत्मतमभूत्रसा ॥ कांस्यंपुरीषंरजतंवीर्यं
 ताम्रंचमूत्रजम् ॥ ३३ ॥ अङ्गस्योद्धर्तनाज्जातं पित्तलं ब्रह्मवीतिकाः ॥ नादाद्वैदूर्यमुत्पन्नंरत्नंचारुतरंतथा ॥ ३४ ॥ नखेभ्यःकनकोत्पत्तीरुधिराच्चरसो
 द्रवः ॥ मेदसःस्फटिकंजातंप्रवालंमांससम्भवम् ॥ ३५ ॥ बलदेहोद्भवान्यासत्रत्नानिपृथिवीतले ॥ पुण्योपचयसम्पत्त्याभोक्ष्यन्तेविमलै
 र्जनेः ॥ ३६ ॥ अत्रान्तरेहतंश्रुत्वाबलंमघवतामृधे ॥ प्रभावतीनामराज्ञीययौतच्चरणान्तिकम् ॥ ३७ ॥ विललापपतिदृष्ट्वाविकीर्णंषयवं
 रणे ॥ प्रभावत्यश्रुपूर्णाक्षीमुक्तकेशीघनस्तनी ॥ ३८ ॥ हानाथबलविक्रान्तकान्तदेहजगत्प्रिय ॥ मांत्वंविह्वयकिंचात्रकेवल्यंगत
 वानसि ॥ ३९ ॥ जराकुंठादिभिर्यत्सिबुद्धादेहंत्यजन्तिन ॥ देहिनोऽन्येपरंकान्तंत्वयादेहोवृथोज्झितः ॥ ४० ॥ तवदेहेनदिव्येन
 हारकंभूष्यतेप्रिय ॥ रणोत्सुकेनभवतायावेणीप्रथितामम् ॥ ४१ ॥ तामुद्वथयवैधव्यदुःस्वार्त्तायाःस्वयंप्रिय ॥ एवंविलपतीवीक्ष्यं
 बलराज्ञींसमुद्रजः ॥ दुःखितःशुकमित्याहवलंजीवयभार्गव ॥ ४२ ॥ शुकउवाच ॥ इच्छयामरणंप्राप्तंतंकथंजीवयाम्यहम् ॥ तथा
 पिमन्त्रसामर्थ्याद्वाचमुच्चारयिष्यति ॥ ४३ ॥ जालन्धरउवाच ॥ बलस्यरूपवचनंश्रोतुमिच्छामिभार्गव ॥ जालन्धरेणैवमुक्तःक्षणंध्यानपरोऽभवत् ॥
 ॥ ४४ ॥ अथोदतिष्ठद्वदनात्स्वनःश्रोत्रमनोरमः ॥ प्रभावतींप्रतिव्यक्तंवाद्यभाण्डादिवोत्थितः ॥ ४५ ॥ प्रभावतिस्वदेहंत्वंममाङ्गेषुलयनय ॥
 इतितस्यवचःश्रुत्वानदीजाताप्रभावती ॥ ४६ ॥ बलाङ्गेष्वेवलीनासासुमेरोःपूर्ववाहिनी ॥ यस्यास्तोयेनसञ्जाताप्रत्नानांकान्तिरुत्तमा ॥ ४७ ॥
 इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तरखण्डेजालन्धरोपाख्यानेबलदैत्यस्वर्गारोहणं नामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ नारदउवाच ॥ ततो जालन्धरःकुद्धः
 प्राहतंदैत्यसूदनम् ॥ कपटेनबलंहत्वाक्रयास्यसिबलाधम ॥ १ ॥ इत्युक्त्वातंशतंमखंसिन्धुसूनुःप्रतापवान् ॥ समूताश्चध्वजरथंछादयामासमार्गणैः
 ॥ २ ॥ पपांतमूर्च्छितःशक्रोरथोपरिशरैःक्षतः ॥ दृष्ट्वातंपतितंशक्रंजगर्जाणंवनन्दनः ॥ ३ ॥ मूर्च्छांत्यंक्त्वामुमोचेन्द्रोवैभ्रंजालन्धरंप्रति ॥
 तदाद्रिदलनंहस्तेगृहीत्वासिन्धुसम्भवः ॥ ४ ॥ वज्रं कक्षापुटेधृत्वारथादुत्तीर्यसत्वरम् ॥ अभ्यधावतदैत्येन्द्रोदेवैन्द्रंधर्तुमाहवे ॥ ५ ॥ ततोदुद्राव
 मघवारथंत्यक्त्वाहंस्मरन् ॥ रथमिन्द्रस्यमदवानारुह्यार्णवनन्दनः ॥ ६ ॥ यन्तारंमातर्लिकृत्वाययौप्राप्तमनोरथः ॥ रथमिन्द्रस्यतरसायत्रयत्र
 ययौबले ॥ ७ ॥ जालन्धरोमहाबाहुःस्वयंचाम्बुधरोयथा ॥ ८ ॥ ततःसकोपात्पुरुषोत्तमःस्वयंखड्गंसमुद्यम्यचनन्दकरणे ॥ सम्प्रेरयित्वागरुडं
 मनोजवंजघानकांपेनचदैत्यवाहिनीम् ॥ ९ ॥ रथान्हयान्कुञ्जरपतिसङ्घान्सपातयामासबलात्सहस्रशः ॥ जनार्दनःकश्यपसूनुसंवृतश्चकारसङ्घेचरितं

जित्वाराहुश्चन्द्रमधावत ॥ जघानतंचखड्गेनसमरेजनीपतिः ॥ ४ ॥ सैहिकेयाङ्गकाठिन्यात्खड्गंचूर्णमभूत्तदा ॥ जघानमुष्टिनागाढंकठिनेनविधु
 न्तुदः ॥ ५ ॥ चन्द्रमूर्च्छापरिविलष्टंधृत्वावंगान्महामृधे ॥ गिलित्वाराहुणाचन्द्रोऽप्युद्गीर्णश्चततःपुनः ॥ ६ ॥ मृगंस्वचिह्नमुरसिनिधायविससर्जह ॥
 सउच्चैःश्रवसंगृह्यहयरत्नंविधुन्तुदः ॥ ७ ॥ जालन्धरान्तिकं नीत्वाभक्त्यातस्मै न्यवेदयत् ॥ दुर्वारुणोरणेकुद्धस्तंयमंगदयावधीत् ॥ ८ ॥ निशितैर्मार्गणै
 भिन्नैःशक्रपुत्रेणचाहवे ॥ धृत्वाजयन्तंसंहादःपरिघाघातमूर्च्छितम् ॥ ९ ॥ ऐरावतंसमारुह्यययौजालन्धरंप्रति ॥ हतवांश्चैवगदयानिहादंधनदोरणे ॥
 ॥ १० ॥ रुद्रास्त्रिशूलनिर्घातैर्निशुम्भंजघ्नुरोजसा ॥ निशुम्भोवाणजालैश्चपीडयामासतानंति ॥ ११ ॥ शुम्भासुरोदेवगणान्पूरयामासमार्गणैः ॥
 मृत्युंमीयामयमयोबद्धापाशैर्निनायतम् ॥ १२ ॥ ददौजालन्धरायासौपौलोम्नेसोऽपिसिन्धवे ॥ अब्धिनाचमुखेक्षितोलोकोजीवतुनिर्भयः ॥ १३ ॥
 बद्धाचनमुचिपाशैर्वासवोऽपिरसातलम् ॥ निन्येविश्वस्यहन्तारमथजालन्धरोययौ ॥ १४ ॥ अथेन्द्रबलयोर्युद्धमभूद्राजन्सुदारुणम् ॥ बलाङ्गरोचिषो
 भान्तिदिशोदशरवेरिव ॥ १५ ॥ सर्वाण्यस्त्राणिशक्रस्यशीर्णान्यङ्गेबलस्यच ॥ बलीयसाबलेनेन्द्रोमुद्वरेणहतोहृदि ॥ १६ ॥ ननादेन्द्रस्ततोभीमं
 तच्छ्रुत्वासबलोऽहसत् ॥ हसतस्तस्यनिश्चेरुर्मुखतोमौक्तिकानिच ॥ १७ ॥ तस्याङ्गस्याभिलाषेणनयुद्धमकरोत्तदा ॥ तुष्टाववासवोऽत्यर्थतंबलंबल
 सागरम् ॥ १८ ॥ वरंवृणुसुरश्रेष्ठेत्युक्तःप्राहबलंप्रति ॥ यदितुष्टोऽसिदैत्येशस्ववपुर्दातुमर्हसि ॥ १९ ॥ तदिन्द्रवचनंश्रुत्वाभित्त्वाशस्त्रैर्गृहाणमाम् ॥
 इत्युवाचबलंसोऽपिकिमदेयंमहात्मनाम् ॥ २० ॥ गीरिवश्रोत्रहीनस्यलोलाक्षीवविचक्षुषः ॥ परासोःपुष्पमालेवश्रीःकदर्यस्यनिष्फला ॥ २१ ॥
 महात्मानोनगृह्णन्तिहिंसमानात्रिपूनपि ॥ सपत्नीःप्रापयन्त्यब्धिसिन्धवोनगनिम्नगाः ॥ २२ ॥ सुजनोनयातिविकृतिंपरंहितनिरतोविनाशकाले
 ऽपि ॥ छिन्नोऽपिचन्दनतरुःसुस्मयतिमुखंकुठारस्य ॥ २३ ॥ दैवंपरंविनश्यतितनुरपिनश्रीर्निवेदितासत्सु ॥ अवशिष्यतेद्विमांशोःसैवकलाशिर
 सियाशम्भोः ॥ २४ ॥ तेसाधवोभुवनमण्डलमौलिभूतायेसांधुतामनुपकारिषुदर्शयन्ति ॥ आत्मप्रयोजनवशात्कृतछिन्नदेहाःपूर्वापकारिषुखलोऽपि
 हितानुरक्तः ॥ २५ ॥ तथेत्युक्त्वासहस्राक्षोमुद्वरेणाहनद्वलम् ॥ नभिद्यतेयदादेहःशक्रश्चिन्तामवापह ॥ २६ ॥ सस्मारितोमातलिनावज्रेणाङ्गंजघान
 तत् ॥ तेनवज्रप्रहारेणबलाङ्गंतद्व्यशीर्यत ॥ २७ ॥ बलाङ्गस्यैकभागस्तुपपातकनकाचले ॥ तुहिनाद्रौद्वितीयस्तुतृतीयोगोनगेऽपतत् ॥ २८ ॥
 चतुर्थोदेवनद्यांचपञ्चमोमन्दरेतथा ॥ वज्राकरेपपातांशःषष्ठश्चविजयाङ्गजः ॥ २९ ॥ तस्यजातिविशुद्धस्यपरिशुद्धेनकर्मणा ॥ कायस्यावयवाःसर्वे
 रत्नबीजत्वमागताः ॥ ३० ॥ वज्रादस्थिकणाःकीर्णाःषट्कोणामणयोऽभवन् ॥ अक्षिभ्यामिन्द्रनीलावैमाणिक्यश्रुतिसम्भवम् ॥ ३१ ॥ क्षतजात्पद्म

रागाःस्युर्मैदसोमरकतास्तथा ॥ प्रवालानिचजिह्वातोदन्तामुक्तास्तथाभवन् ॥ ३२ ॥ मञ्जोद्भवंमरकतंगारुत्मतमभून्नसा ॥ कांस्यंपुरीषंरजतंवीर्यं
 ताम्रंचमूत्रजम् ॥ ३३ ॥ अङ्गस्योद्भूतनाज्जातंपित्तलंब्रह्मवीतिकाः ॥ नादाद्वैदूर्यमुत्पन्नंरत्नंचारुतरंतथा ॥ ३४ ॥ नखेभ्यःकनकोत्पत्तीरुधिराच्चरसो
 द्रवः ॥ मेदसःस्फटिकंजातंप्रवालंमांससम्भवम् ॥ ३५ ॥ बलदेहोद्भवान्यासन्नानिपृथिवीतले ॥ पुण्योपचयसम्पत्त्याभोक्ष्यन्तेविमलै
 र्जनैः ॥ ३६ ॥ अत्रान्तरेहतंश्रुत्वाबलंमघवतामृधे ॥ प्रभावतीनामराज्ञीययौतच्चरणान्तिकम् ॥ ३७ ॥ विललापपतिदृष्ट्वाविकीर्णंषयवं
 रणे ॥ प्रभावत्यश्रुपूर्णाक्षीमुक्तकेशीघनस्तनी ॥ ३८ ॥ हानाथबलविक्रान्तकान्तदेहजगत्प्रिय ॥ मांत्वंविह्वयकिंचात्रकेवल्यंगत
 वानसि ॥ ३९ ॥ जराकुंष्टादिभिर्व्याप्तबुद्धादेहंत्यजन्तिन ॥ देहिनोऽन्येपरंकान्तंत्वयादेहोवृथोज्झितः ॥ ४० ॥ तवदेहेनदिव्येन
 हारकंभूष्यतेप्रिय ॥ रणोत्सुकेनभवतायावेणीग्रथितामम् ॥ ४१ ॥ तामुद्रथयवैधव्यदुःखार्त्तायाःस्वयंप्रिय ॥ एवंविलपतीवीक्ष्यं
 बलराज्ञीसमुद्रजः ॥ दुःखितःशुक्रमित्याहबलंजीवयभार्गव ॥ ४२ ॥ शुक्रउवाच ॥ इच्छयामरणंप्राप्तंतंकथंजीवयाम्यहम् ॥ तथा
 पिमन्त्रसामर्थ्याद्वाचमुच्चारयिष्यति ॥ ४३ ॥ जालन्धरउवाच ॥ बलस्यरूपवचनंश्रोतुमिच्छामिभार्गव ॥ जालन्धरेणैवमुक्तःक्षणंध्यानपरोऽभवत् ॥
 ४४ ॥ अथोदतिष्ठद्वदनात्स्वनःश्रोत्रमनोरमः ॥ प्रभावतीप्रतिव्यक्तंवाद्यभाण्डादिवोत्थितः ॥ ४५ ॥ प्रभावतिस्वदेहंत्वममाङ्गेषुलयंनय ॥
 इतितस्यवचःश्रुत्वानदीजाताप्रभावती ॥ ४६ ॥ बलाङ्गेष्वेवलीनासासुमेरोःपूर्ववाहिनी ॥ यस्यास्तोयेनसञ्जाताप्रन्नानांकान्तिरुत्तमा ॥ ४७ ॥
 इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तरखण्डेजालन्धरोपाख्यानेबलदैत्यस्वर्गारोहणंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ नारदउवाच ॥ ततोजालन्धरःकुद्धः
 प्राहतंदैत्यसूदनम् ॥ कपटेनबलंहत्वाकयास्यसिवलाधम ॥ १ ॥ इत्युक्त्वातंशतंमखंसिन्धुसूनुःप्रतापवान् ॥ समूताश्चध्वजरथंछादयामासमार्गणैः
 ॥ २ ॥ पपांतमूर्च्छितःशक्रोरथोपरिशरैःक्षतः ॥ दृष्ट्वातंपतितंशक्रंजगर्जाणंवनन्दनः ॥ ३ ॥ मूर्च्छांत्यंक्त्वामुमोचेन्द्रोर्व्रजंजालन्धरंप्रति ॥
 तदाद्रिदलमंहस्तेगृहीत्वासिन्धुसम्भवः ॥ ४ ॥ वज्रंक्षपुटेधृत्वारथादुत्तीर्यसत्वरम् ॥ अभ्यधावतदैत्येन्द्रोदेवैन्द्रंधर्तुमाहवे ॥ ५ ॥ ततोदुद्राव
 मघवारथेत्यक्त्वाहरिंस्मरन् ॥ रथमिन्द्रस्यमदवानारुह्यार्णवनन्दनः ॥ ६ ॥ यन्तारंमातलिकृत्वाययौप्राप्तमनोरथः ॥ रथमिन्द्रस्यतरसायत्रयत्र
 ययौबले ॥ ७ ॥ जालन्धरोमहाबाहुःस्वयंचाम्बुधरोयथा ॥ ८ ॥ ततःसकोपात्पुरुषोत्तमःस्वयंखड्गंसमुद्यम्यचनन्दकरणे ॥ सम्प्रेरयित्वागरुडं
 मनोजवंजघानकोपेनचदैत्यवाहिनीम् ॥ ९ ॥ रथान्हयान्कुञ्जरपतिसङ्घान्सपातयामासबलात्सहस्रशः ॥ जनार्दनःकश्यपसूनुसंवृतश्चकारसङ्घेचरितं

भयावहम् ॥ १० ॥ केशास्थिमज्जारुधिरौघवाहिनीपिशाचवेतालविहङ्गसेविताम् ॥ करोरुजङ्घायुधशस्त्रपूरितांसुदुस्तरां व्याघ्रगजेन्द्रसेविताम् ॥
 ॥ ११ ॥ रक्तान्त्रहाराङ्गदंभूपितान्तां विधूनेत्रोत्सवकान्तिवाससम् ॥ १२ ॥ विष्णुनानिहतं सैन्यं दृष्ट्वा दानवपुङ्गवाः ॥ जालन्धरं ज्ञाया सर्वैरुत्तुः
 परिताहरिम् ॥ १३ ॥ दैत्यास्तेतत्र बाणौघान् वर्षमाणा यथाम्बुदाः ॥ यथा द्विरेफाः कमलं पर्वतं जलदा इव ॥ १४ ॥ चूतं यथा पक्षिगणामगमनं धूमसञ्चयः ॥
 नदृश्योऽभूत्तदा विष्णुर्न ताक्ष्यो रणसङ्घटे ॥ १५ ॥ सर्वे ते रथमारूढाः सर्वशस्त्रैर्महासुराः ॥ वैकुण्ठाधिपतिं जघ्नुर्गजन्तो भीमनिस्वनैः ॥ १६ ॥
 तान्सर्वान् भीमरूपेण दैत्यारिः कुपितस्तदा ॥ रणे निपातयामास वायुः पर्णचयं यथा ॥ १७ ॥ शैलरोमा ततो विष्णुं दैत्यः कोपयद्वावत ॥ हरेस्त्रिशरा
 स्तस्य शरीरेशीर्णतांगताः ॥ १८ ॥ शैलरोमा च दैत्यारि शरीरं चावधीच्छरेः ॥ हरिः खड्गं विनिर्धूय शिरस्तस्य जहार ह ॥ १९ ॥ छिन्नेशिरसि दैत्यस्य कबन्धो
 विक्रमनरणे ॥ शैलरोमा भुजाभ्यां च ताक्ष्यं जग्राह पक्षयोः ॥ २० ॥ शिरश्चोत्पत्य तरसां विलग्नं स्कन्धयोर्दृढम् ॥ ततस्तत्रास्य युद्धेन हृषीकेशोऽपि विस्मितः ॥
 ॥ २१ ॥ शिरःसंलग्नमालोक्य गरुडो न्यपतद्भुवि ॥ पुनश्चोत्पत्य वेगेन शिरःस्थानं समाश्रयत् ॥ २२ ॥ शैलरोमा ततो विष्णुं जहा स्मरूढाद्वली ॥ हरि
 र्जघ्ने तलेनाशुगतायुश्चापतद्भुवि ॥ २३ ॥ ततो जालन्धरः सूतं खड्गरोमाणमब्रवीत् ॥ सम्प्रेषय रथं तत्र यत्र देवो जनार्दनः ॥ २४ ॥ जालन्धरस्य वचनं
 त्वङ्गरोमानयद्रथम् ॥ दृष्ट्वा तं पुरतो विष्णुमुवाचार्णवनन्दनः ॥ २५ ॥ निःशङ्कं जहि मां विष्णो नाहं त्वाहन्मिमाधव ॥ तस्य तद्वचनं श्रुत्वा क्रोधसंरक्त
 लोचनः ॥ २६ ॥ नारायणः प्राणहरैः शरैरेनमपूरयत् ॥ विष्णुना च विभिन्नान्तोऽर्णवसूनुः प्रतापवान् ॥ २७ ॥ हरिं सम्पूरयामास मार्गणैर्धनिरन्तरम् ॥
 अस्य बाणशतैर्भिन्नो गरुडो मूर्च्छितोऽपतत् ॥ २८ ॥ गरुडं पतितं दृष्ट्वा सिन्धुसूनोः शरैर्भुवि ॥ रथं संस्मारयामास वैकुण्ठस्थं जनार्दनः ॥ २९ ॥ सु
 रथस्तस्य सम्प्राप्तः सूतहीनो हयैर्वृतः ॥ अश्वैर्युतं रथं दृष्ट्वा विस्मितो भगवान्रणे ॥ ३० ॥ सम्बोधयित्वा गरुडं सारथ्ये समयोजयत् ॥ सधृत्वा सुकुटुम्भं
 कौस्तुभं हृदये मणिम् ॥ ३१ ॥ पुरुषार्थान् हयान्कृत्वा ययौ जालन्धरं हरिः ॥ मेदिनीं रथचक्रेण दारयेश्वसुरैः सह ॥ ३२ ॥ जघान्तरसा बाणैर्दानवाम्
 चवाहिनीम् ॥ देवराजेन सन्दिष्टो वीतिहोत्रोरणाङ्गणे ॥ ३३ ॥ ददाह दानवानीकं समीरणसमन्वितम् ॥ तदाहतं भगवता दैत्यसैन्यं सुरैः सह ॥ ३४ ॥
 जालन्धरः स्वल्पशेषं दध्यौ दृष्ट्वा बलं स्वकम् ॥ अथाह भार्गवराजामत्सैन्यं निहतं सुरैः ॥ ३५ ॥ त्वयि तिष्ठति मन्त्रज्ञो विष्णुस्ततो विद्यमानवान् ॥ कितया
 विद्यया ब्रह्मक्षत्रेणाथ बलेन च ॥ ३६ ॥ यानरक्षति रोगार्तान्यद्वलं शरणागतान् ॥ जालन्धरवचः श्रुत्वा भार्गवस्तमभाषत ॥ ३७ ॥ पश्य राजन्मम बलं
 ब्राह्मणस्य रणाङ्गणे ॥ इत्युक्त्वा वारिणा स्पृष्टा दुङ्कारेण प्रबोधिताः ॥ ३८ ॥ उत्थापितास्ते कविना शरौघैः प्राणहारकैः ॥ देवाहतारणेपेतुः समन्तं तिस्रसूनुनाम् ॥

॥ ३९ ॥ बाणैर्जर्जरदेहास्तेधृतप्राणानराधिप ॥ नमृतास्त्वमरत्वाच्चबाणैर्भिन्नाश्चसत्तम ॥ ४० ॥ ततो नारायणो देवो बृहस्पतिमभाषत ॥ विम्बलं
 देवतगुरो योनजीवयसे सुरान् ॥ ४१ ॥ धिषणस्तु जगन्नाथमुवाच त्वरितं तदा ॥ ओषधीभिरहं स्वामिजीवयिष्यामि निर्जरान् ॥ ४२ ॥ इत्युक्त्वधि
 षणः सोऽपिययौ क्षीराणवस्थितम् ॥ द्रोणमद्रितदा गत्वा सुखं गृह्यौषधीः स्वयम् ॥ ४३ ॥ गुरुस्तासां च योगेन जीवयामास निर्जरान् ॥ उत्थितास्ते ततो देवा
 जघ्नुर्दानववाहिनीम् ॥ ४४ ॥ देवान्समुत्थितान् दृष्ट्वा बभाषे सिन्धुजः कविम् ॥ विना त्वद्विद्यया क्व व्यकथमेते समुत्थिताः ॥ ४५ ॥ इति दैत्योक्तमाकर्ण्य शुक्रः
 प्राहार्णवात्मजम् ॥ क्षीरसागरमध्यस्थो द्रोणो नाम महागिरिः ॥ ४६ ॥ ओषध्यस्तत्र तिष्ठन्ति जीवयन्ति च यामृतान् ॥ तत्र गत्वा सुराचार्यो गृहीत्वौषधिसञ्च
 यम् ॥ ४७ ॥ रणे विनिहतान् देवानुत्थापयति मन्त्रतः ॥ भार्गवोक्तमथाकर्ण्य सैन्यभारं महाबलः ॥ ४८ ॥ शुम्भे निक्षिप्य तरसाययौ जालन्धरोऽर्षवम् ॥
 अथ प्रविष्टः क्षीराब्धौ वैश्वमदिव्यं महाप्रभम् ॥ ४९ ॥ प्रविश्य तत्र क्षीराब्धेः क्रीडास्थानं ददर्श सः ॥ नोष्णो न शीतलो वायुर्न तमो यत्र दृश्यते ॥ ५० ॥
 यत्र गायन्ति नृत्यन्ति क्रीडन्ति च वरस्त्रियः ॥ सुपीनस्तनभाराब्धाः कृशोर्दयः सुदन्तिकाः ॥ ५१ ॥ नेत्रविभ्रमविक्षेपोर्नैतन्म्वपरिवर्तनैः ॥ अङ्गैः संमोह्यै रम्ये
 बाहुवल्लीविचालनैः ॥ ५२ ॥ पादविन्यासरणितैर्मधुरैर्वचनस्तवैः ॥ सौगन्ध्यसौख्यदैर्वासेनैत्रभ्रमरझांकृतैः ॥ ५३ ॥ चामसन्दोललीलाभिः
 स्रग्भिः स्मितविलोकितैः ॥ सेवांचक्रुर्विलासिन्यस्तत्र गत्वोदधेः सुतः ॥ ५४ ॥ क्रीडन्तं तत्र दुग्धाब्धिसंवीक्ष्य समरोत्सुकः ॥ अथाह प्रणिपत्या सौ
 क्षीराब्धितातहं सिमाम् ॥ द्रोणाचलौषधीर्व्याजादम्बुभिः प्लावयस्व तः ॥ ५५ ॥ क्षीरसागर उवाच ॥ तं प्राप्तं शरणं पुत्रप्लावयाम्यमिभिः कथम् ॥ मुनी
 न्द्रास्तं न शंसन्ति यस्त्यजं च्छरणागतम् ॥ ५६ ॥ पितृव्यवचनं श्रुत्वा सङ्क्रोधात्सन्ततं गिरिम् ॥ तलप्रहरणं नैव ताडयामास दैत्यराट् ॥ ५७ ॥ ततो
 द्रोणगिरीराजन्भीतो जालन्धराद्भृशम् ॥ अथाजगाम रूपेण प्राह जालन्धरं प्रति ॥ ५८ ॥ तवाहमभवं दासोरक्षमांशरणागतम् ॥ रसातलं महाबाहो
 यास्यामितवशात्सनात् ॥ ५९ ॥ यावत्त्वं कुरुष्वे राज्यं तावत्स्थास्याम्यहं प्रभो ॥ ओषधीनां विरात्रेण सिद्धानां रोदनेन च ॥ ६० ॥ रसातलं जगामाद्रिः
 सिन्धुसूनोः प्रपश्यतः ॥ ततो जालन्धरो वीर आजगाम महारणम् ॥ ६१ ॥ पूर्वकल्पितमारुह्य रथस्थं केशवं ययौ ॥ रथस्थं माधवं दृष्ट्वा जहासोच्चैर्नदी
 सुतः ॥ ६२ ॥ तावत्त्वं तिष्ठ शकटे यावद्धन्यामरी नहम् ॥ एवमुक्त्वा जघानाशुशरैस्तां देवां वाहिनीम् ॥ ६३ ॥ बाणैर्विदारिता देवास्त्राहीत्युचु
 बृहस्पतिम् ॥ ततो बृहस्पतिः शीघ्रमगमत् क्षीरसागरम् ॥ ६४ ॥ अदृष्ट्वा तं ततो द्रोणमभूच्चिन्तापरो नृप ॥ अथागत्यरणं तूर्णममरान् प्राह गीष्पतिः ॥
 ॥ ६५ ॥ पलायध्वं सुराः सर्वे द्रोणाद्रिः क्षयमागतः ॥ एवमुक्तवतस्तस्य गुरोश्चिच्छेद सिन्धुजः ॥ ६६ ॥ यज्ञोपवीतं केशांश्च बाणैस्तीक्ष्णैर्हंसन् सुरान् ॥ ततो

दुद्राववेगेन गुरुः प्राणभयादितः ॥ ६७ ॥ देवाः सर्वे रणं हित्वा पलायाञ्चकिरे नृप ॥ एवं विद्राव्य देवान् वै जनार्दनमधावत ॥ ६८ ॥ हृषीकेशोऽपि
 दैत्येशं मन्वधावद्रणोत्सुकः ॥ ततो युद्धमभूद्वोरं विष्णोर्जालन्धरस्य च ॥ ६९ ॥ दुर्द्धर्षणो बाणजालैः प्लावयामास केशवम् ॥ तान् बाणान् स्वण्डशः कृत्वा
 पूरयित्वा शरैर्महान् ॥ ७० ॥ वासुदेवोऽसुरं बाणैर्जालन्धरमपीडयत् ॥ जालन्धरो रथं त्यक्त्वा शरपीडितविग्रहः ॥ ७१ ॥ विष्णुं विजेतुं दुद्राव
 संयतिस्थमथ द्रुतम् ॥ तमायान्तरणे दृष्ट्वा हरिर्विव्याध सायकैः ॥ ७२ ॥ बाणानङ्गेऽसहद्विष्णोः प्राप्तोऽसौरथसन्निधौ ॥ हस्तेनैकेन गरुडं द्वितीयेन रथं
 हरेः ॥ ७३ ॥ भ्रामयित्वा म्बरेशश्चच्छेत्तद्वीपेन्यपातयत् ॥ जालन्धरकरक्षितो गरुडोऽपि पपात ह ॥ ७४ ॥ क्रौञ्चद्वीमे स तत्रैव विश्राममकरो
 च्चिरम् ॥ अच्युतः प्रच्युतस्तस्माद्भ्रमतो रथमण्डलात् ॥ ७५ ॥ रणमागत्य दैत्येशं तिष्ठतिष्ठेत्यभाषत ॥ दृष्ट्वा तमागतं भूयः केशवं समरप्रियः ॥
 पूरयन् मार्गणैर्भूमिजगर्जान्वनन्दनः ॥ ७६ ॥ विव्याध दैत्यं हरिराशुशक्त्या हृदि स्फुरन्त्या स ततः पपात ॥ सूतोऽनयत्तं समरात्रिवासंतं प्राहरेकेन
 कृतोऽस्म्यलज्जः ॥ ७७ ॥ दैत्यारिजालन्धरयोर्महतदा बभूव युद्धं धरणीतलस्थयोः ॥ प्रेम्णा श्रियस्तं न जघान दानं वस्वयं हरिस्तस्य शरैः पपात ॥
 ७८ ॥ ततो निरीक्ष्य गोविन्दं पतितं धरणीतले ॥ प्रगृह्णान्नवजो दैत्य आरुरोह निजं रथम् ॥ ७९ ॥ ततस्तमिन्दिरा प्राप्ता रुदन्ती विष्णुवल्लभा ॥
 संस्थिता कमला तत्र पतिकमललोचनम् ॥ ८० ॥ पतितं तु पतिं वीक्ष्य लक्ष्मीः प्राहार्षां तमजम् ॥ शृणुष्व वचनं भ्रातर्जितो विष्णुर्धृतस्त्वया ॥ ८१ ॥
 भगिन्यानंच वै धव्यं दातुं युक्तं महाबल ॥ श्रुत्वा तु वचनं तस्या मुमोच जगतः पतिम् ॥ ८२ ॥ जालन्धरो महाबाहुः स्वसेभक्त्या ननाम च ॥ बवन्दे
 चरणौ विष्णोः स्वसुः स्नेहात्तदाञ्जसा ॥ ८३ ॥ विष्णुर्जालन्धरं प्राह तुष्टोऽस्मितवकर्मणा ॥ वरं वरय दैत्येश किं प्रयच्छामि ते वरम् ॥ ८४ ॥ जाल
 न्धर उवाच ॥ यदित्वं मम तुष्टोऽसि शौर्येणानेन केशव ॥ स्थातव्यं मत्पितुः स्थाने त्वया कमलया सह ॥ ८५ ॥ तथेत्युक्त्वा च संस्मृत्य गरुडं धरणी
 धरः ॥ आरुह्य च जगन्नाथः क्षीराब्धिं प्रियया सह ॥ ८६ ॥ तदा प्रभृति कृष्णस्य वासः श्वशुरमन्दिरे ॥ अबधौ वसति देवेशो लक्ष्म्याः प्रियचिकीर्षया
 ॥ ८७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० युधिष्ठिरनारदसंवादेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ देवान् विद्राव्य समरे विष्णुं स्थाप्य आत्म
 मन्दिरे ॥ जालन्धरेणाब्धिजेन यत्कृतं ब्रह्मिनारद ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ शुम्भादीनां तु वीराणां दत्त्वा दानं प्रसादजम् ॥ जालन्धरो जगामाथ
 स्वर्गं प्राप्यावलोकयत् ॥ २ ॥ हिरण्यवर्षेण जनान्भूषयन्ति दिने दिने ॥ फलन्ति तरवोऽजसंवाजिमेधक्रतोः फलम् ॥ ३ ॥ गजवस्त्रसुवर्णानि
 धेनुकन्यातिलानि च ॥ पुष्पकर्पूरताम्बूलकस्तूरीकुङ्कुमानि च ॥ ४ ॥ ये यच्छन्ति महात्मानस्ते पश्यन्त्यमरावतीम् ॥ वर्षासु गृहदानेन शिशिरे

ऽग्निप्रदानतः ॥ ५ ॥ वादित्राणिचसर्वाणिवादयन्तिशिवालये ॥ प्रपांकुर्वन्तियेचैत्रेदध्योदनसमन्विताम् ॥ ६ ॥ यत्रहिन्दोलपर्यङ्गस्वय
 मान्दोलयन्तिच ॥ सारिकाशुकहंसाश्चभ्रमद्भ्रमरकोकिलाः ॥ ७ ॥ कुर्वन्तोदूतकार्याणियच्छन्तेप्रियसङ्गमम् ॥ रम्भायत्रपुरेरामामेनकाचतिलोत्तमा ॥
 ॥ ८ ॥ सुषमासुन्दरीयत्रघृताचीपुञ्जिकस्थली ॥ सुकेशीसुमुखीरामामञ्जुघोषाचमालिनी ॥ ९ ॥ मृगोद्भवाचसुखदाधनदंष्ट्रातिलप्रभा ॥ वाजि
 मेधफलग्राहाराजसूयफलन्तियाः ॥ १० ॥ कोटिशोयत्रनिष्पापाःक्रीडन्त्यप्सरसोनृप ॥ एवंभूरिसुखेस्वर्गेस्थापयामाससिन्धुजः ॥ ११ ॥ शुम्भप्राण
 समदैत्यंनिशुम्भंयवराजके ॥ स्वयंजालन्धरेपीठेस्वर्गादागत्यसिन्धुराट् ॥ वर्षावुदद्वयंराज्यंचक्रात्मबलेनच ॥ १२ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ युयुधे
 सुरसङ्ग्रामेससुरैरपराजितः ॥ ततःकिमकरोद्राजासिन्धुसूनुःप्रतापवान् ॥ १३ ॥ तन्ममाचक्ष्वदेवर्षेश्रोतुकामस्यविस्तरात् ॥ १४ ॥ नारदउवाच ॥
 शृणुराजन्यथातथ्यंकृतंसागरसूनुना ॥ सदेवान्समरेजित्वाराज्यंचक्रेह्यकण्टकम् ॥ १५ ॥ गन्धर्वाश्चित्रसेनाद्याःसेवन्तेचासुरेश्वरम् ॥ यज्ञभागां
 श्वयोभुङ्क्तेसर्वेषामसुरेश्वरः ॥ १६ ॥ क्षीरसागरतोदेवैर्हतरत्नादिकंचयत् ॥ तत्सर्वंचतथान्यच्चनिर्जित्यहृतवान्वली ॥ १७ ॥ समुद्रतनये
 राज्यंभुवोराजन्प्रशासति ॥ नकश्चिन्म्रियतेमर्त्योन्नरकंकोऽपिनवजेत् ॥ १८ ॥ नकलिःप्रण्यादन्योनभोगादपरःक्षयः ॥ नवन्ध्यादुर्भगानारी
 नालङ्कारैर्विवर्जिता ॥ १९ ॥ कुरूपादुर्गतादुष्टाऽयशस्यानचदृश्यते ॥ नतत्रविधवानारीनकश्चिन्निर्द्धनोजनः ॥ २० ॥ दातारःसन्तिस
 र्वत्रनप्रतिग्राहिणःकचित् ॥ पुण्याजनाःप्रयच्छन्तिद्विजेभ्योह्यात्मनोधनम् ॥ २१ ॥ रूपयौवनशालिन्यःसीमन्तिन्योगृहेगृहे ॥ गोक्षीरंदधि
 सर्पिश्चयत्रनिर्जरसोजनाः ॥ २२ ॥ मङ्गलंतत्रसर्वेषांनकचिद्वधवन्धनम् ॥ मरणंचहिंसास्तिनकश्चित्केनवाध्यते ॥ २३ ॥ ऋणंचदृश्यते
 राजन्धुनिनःसन्तिसर्वतः ॥ सन्तुष्टाःसर्वसस्याब्जाःप्रजाःसर्वत्रपार्थिव ॥ २४ ॥ केलीक्षुदण्डंप्रभवश्चदुग्धरसोऽतिसुस्वादुतरोष्ठहेनृणाम् ॥
 शुश्रावनारीनरयोर्हितवचोनचाप्रहर्ताध्वनिगच्छतांसदा ॥ २५ ॥ पतन्त्यखण्डानभसोयतस्तत्प्रेमधाराश्चकर्मारविमिश्रसर्पिषः ॥ संमिश्रिताःशर्करया
 परिश्रुताःसमुद्रमूनोःस्मरणान्मुखेनृणाम् ॥ २६ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखण्डेपञ्चप०युधिष्ठिरनारद०जालन्धरसौराज्यवर्णनंनामनवमो
 ऽध्यायः ॥ ९ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ इन्द्रादिभिस्तदादेवैःकिंकृतंद्विजसत्तम ॥ जालन्धरेणविजितैःस्वर्गराज्येहृतेसति ॥ १ ॥ नारद
 उवाच ॥ अथत्यक्त्वादिवंदेवाःप्रापुस्तेदुर्दशांचिरम् ॥ नपीयूषंनैवयज्ञाययुःस्थानंस्वयम्भुवः ॥ २ ॥ ददृशुर्ब्राह्मभुवनेब्रह्माणंपरमेष्ठिनम् ॥
 प्राणार्यामेनयुज्जानंमनःस्वंपरमात्मनि ॥ ३ ॥ तंतुष्टुवुःसुराःसर्वेवाग्भिस्तथ्याभिराहताः ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्किंकरोमीतिचाब्रवीत् ॥ ४ ॥

ततोनिवेदयाञ्चकुर्वन्नणेविबुधाःपुनः ॥ जालन्धरस्यसकलतन्त्रानिजपराभवम् ॥ ५ ॥ क्षणं ध्यात्वाययौब्रह्माकैलासत्रिदशैःसह ॥ तस्यशैलस्य
 पार्श्वेतेवैचित्र्येणसमाकुलाः ॥ ६ ॥ स्थिताःसन्तुष्टुर्देवाब्रह्मशक्रपुरोगमाः ॥ नमोभवायशर्वायनीलग्रीवायतेनमः ॥ ७ ॥ नमःस्थूलायसूक्ष्मायबहु
 रूपायतेजमः ॥ इतिसर्वमुखोभूत्वावाणीमाकर्ण्यशङ्करः ॥ ८ ॥ प्रोवाचनन्दिनंदेवानानयस्वेतिसत्वरम् ॥ श्रुत्वाशम्भोर्वचोदेवाआहूतानन्दिना
 द्रुतम् ॥ ९ ॥ प्रविश्यान्तःपुरेदेवाददृशुर्विस्मितेक्षणाः ॥ तत्रासनेसमासीनंशङ्करंलोकशङ्करम् ॥ १० ॥ गणैःकोटिसहसैस्तुसेवितंभक्तिशालिभिः ॥
 नगैर्विहंपैःकुटिलैर्जटिलैर्धूलिधूसरैः ॥ ११ ॥ प्रणिपत्याग्रतःप्राहसहदेवैःपितामहः ॥ सुखरागोयथास्यासीच्छक्रःसोऽयंवृथाग्रतः ॥ १२ ॥ कृपां
 कुरुमहांदेवशरणागतवत्सल ॥ ततउच्चैर्विभोर्हास्यंश्रुत्वाब्रह्मापिनाकिनः ॥ १३ ॥ उवाचदेवदेवेशंपश्यावस्थांदिवौकसाम् ॥ ततःसर्वेश्वरोज्ञात्वा
 ब्रह्मणोमनसेप्सितम् ॥ १४ ॥ शक्रस्यमानभङ्गंचदेवार्थेपरमेश्वरः ॥ प्रेम्णाभवान्याविज्ञतोनृपप्राहवचोहरः ॥ १५ ॥ विष्णुनानहतोयोऽरिःसकथं
 हन्यतंमया ॥ पूर्वसृष्टान्यायुधानिवत्रादीनिपितामह ॥ १६ ॥ तैःशस्त्रैर्नैववध्योऽसौबलीर्जालन्धरोऽसुरः ॥ हेतिभिःपूर्वसंसृष्टैःसमयापिन
 हन्यते ॥ १७ ॥ देवाःकुर्वन्तुशस्त्रंहिममप्राणसहं दृढम् ॥ शम्भोरित्युत्तरंश्रुत्वाब्रह्मोवाचाथशङ्करम् ॥ १८ ॥ स्वयंकुरुमहांशस्त्रंत्वंवेत्थस्वात्मनोबलम् ॥
 इतितस्यवचःश्रुत्वाप्रत्युवाचमहेश्वरः ॥ १९ ॥ ब्रह्मन्विमुञ्चतेजस्त्वंक्रोधयुक्तंसुरैःसह ॥ ततस्तेजोमुमोचाथब्रह्माब्रह्मास्त्रसूचकः ॥ २० ॥
 रुद्रस्त्रिनेत्रजंतेजस्ततोनिर्मुक्तवान्स्वयम् ॥ देवाश्चमुमुचुःसर्वेसक्रोधंतेजसांचयम् ॥ २१ ॥ अत्रान्तरेस्मृतःप्राप्तोहरेणमधुसूदनः ॥ किंकरोमीति
 तंनोक्तःशिवःप्राहजनार्दनम् ॥ २२ ॥ विष्णोजालन्धरःकस्मान्नहतःसङ्गरेत्वया ॥ कथंसुरान्परित्यज्यक्षीराब्धिंशयितुंगतः ॥ २३ ॥
 श्रीविष्णुरुवाच ॥ यदितंहन्मिदेवेशश्रीःकथंममवल्लभा ॥ तस्मात्त्वंपार्वतीकान्तजहिजालन्धरंरणे ॥ २४ ॥ तेजस्त्वंक्रोधजंमुञ्चेत्युक्तःशर्वेण
 केशवः ॥ मुमोचवैष्णवंतेजस्तत्सर्वसमवर्द्धत ॥ तेजःप्रवृद्धंतदृष्ट्वाव्यापकंप्राहकेशवम् ॥ २५ ॥ शङ्करउवाच ॥ एतेनतेजसाशीघ्रंममास्त्रंकर्तु
 मर्हथ ॥ विश्वकर्मादयस्तच्चश्रुत्वाशङ्करभाषितम् ॥ २६ ॥ निरीक्ष्यचतदान्योन्यंकिंकुर्मइतिशङ्किताः ॥ दृष्ट्वातूष्णींस्थितास्तांश्चज्ञात्वा
 तन्मनसिस्थितम् ॥ २७ ॥ तदाहभगवान्ब्रह्माअनालोक्यंहिदैवतैः ॥ सोढुंनशक्तास्तेवेजोर्धर्तुंकेमचशक्यते ॥ २८ ॥ ततःप्रहस्यभगवा
 नुत्पत्योपरितेजसं ॥ वामाङ्घ्रिपार्ष्णिनाशम्भुर्ननर्तभ्रमरीचयम् ॥ २९ ॥ ततोदेवामहेन्द्राद्यास्तेजसोपरिशङ्करम् ॥ नृत्यमानंतदादृष्ट्वामुदा
 वाद्यान्यवांदयन् ॥ ३० ॥ तदाप्रभृतिनृत्येषुआम्यतेभ्रमरीचयम् ॥ अथचक्रंसमुत्पन्नंशम्भोर्नर्तनमर्दनात् ॥ ३१ ॥ आरलक्षत्रयोपेतमस्थिकोटि

समाकुलम् ॥ शर्वाङ्घ्रिकषणात्तस्यतेजसोनिमृताःकणाः ॥ ३२ ॥ विश्वकर्माचतेनास्त्रविमानानिचनिर्ममे ॥ ततस्तेनिर्जराभीत्याहृद्वाचकं
सुदर्शनम् ॥ ३३ ॥ त्राहित्राहीतिदेवेशंप्रत्युचुस्तेसुरानृप ॥ पृथ्वीकाठिन्यमादायलोहानामपितेजसाम् ॥ ३४ ॥ यद्विश्वकर्मणाकोशंकृतंभस्मीकृतं
चतत् ॥ सृष्टेनतेनचक्रेणदग्धःकालोऽपतत्क्षितौ ॥ ३५ ॥ ततस्तद्ब्रह्मणोहस्तंददौचक्रंसधूर्जटिः ॥ चक्रार्चिर्निचयैःकूर्चदृष्ट्वादग्धमुमापतिः ॥
॥ ३६ ॥ हसित्वाब्रह्मणोहस्तादृहीत्वासत्वरंशिवः ॥ दधौकक्षापुटेचक्रंनिधानंनिर्धनोयथा ॥ ३७ ॥ ततो नदृश्यतेचक्रंशिवकक्षापुटेस्थितम् ॥
महामूर्खस्ययदत्तदानंतस्यफलंयथा ॥ ३८ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखण्डेपञ्चप०युधिष्ठिरनारद०जालन्धरोपाख्यानेसर्वदेवतेनोमय
चक्रोत्पत्तिर्नामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ नारदउवाच ॥ अत्रान्तरेमयागत्वाकथितंसिन्धुसूनवे ॥ त्वांहन्तुंसर्ववीरेशप्रतिज्ञाशम्भुनाकृता ॥
श्रुत्वेत्थंमद्वचोराजंस्ततःपप्रच्छसोऽसुरः ॥ १ ॥ जालन्धरउवाच ॥ किमस्तिशूलिनोगेहेरत्नजातंमहामुने ॥ तन्ममाचक्ष्वसकलंनास्तियुद्धं
निरामिषम् ॥ २ ॥ नारदउवाच ॥ भूतिर्गात्रेवृषोजीर्णःफणिनोऽङ्गेगलेविषम् ॥ भिक्षापात्रंकरेपुत्रोगजाननपडाननौ ॥ ३ ॥ इत्यादिविभव
स्तस्ययदन्यत्तन्निबोधमे ॥ तनयागिरिराजस्यविशालाह्वन्नतस्तर्नी ॥ ४ ॥ दग्धस्मरोऽपिभगवान्यस्यारूपेणमोहितः ॥ महेशोयद्विनोदायकुरुतेनित्य
कौतुकम् ॥ ५ ॥ नृत्यन्गायंश्चतांशम्भुःस्वयंभवतिहासकः ॥ सापार्वतीतिविख्यातासौन्दर्यावधिदैवतम् ॥ ६ ॥ वृन्दावराङ्गनाराजन्निमाश्चाप्सरसः
शुभाः ॥ नचाप्नुवन्तिपार्वत्याःषोडशीमपितांकलाम् ॥ ७ ॥ इत्युक्त्वाहंमहीपालजालन्धरममर्षणम् ॥ पश्यतांसर्वदैत्यानामन्तर्धानंगतःक्षणात् ॥ ८ ॥
अथसंप्रेषयद्दूतंसिन्धुजःसिंहिकासुतम् ॥ क्षणेनासाद्यकेलासंदेवावासमपश्यत ॥ ९ ॥ अत्रान्तरेहरिर्भीममापृच्छयतुतदाहरम् ॥ जगामालक्षित
स्तूर्णक्षीराब्धिभेदशङ्कया ॥ १० ॥ इदंशरादुर्भवनंशङ्करस्यातिदीप्तिमत् ॥ आत्मानमात्मनावीक्ष्यकिमित्याहसुविस्मितः ॥ ११ ॥ प्रवेष्टु
कामोबलिभिर्द्धारिद्वाःस्थैर्निरोधितः ॥ यत्नवान्सनिषिद्धोऽपितदातेप्रोद्यतायुधाः ॥ १२ ॥ तान्निवार्यगणान्नन्दीव्याजहारविधुन्तुदम् ॥ कस्त्वंकस्मा
दिहायातःकिंकार्यतववर्बर ॥ ब्रह्मकार्यगणायावत्त्वांनहन्तुर्भयावहाः ॥ १३ ॥ रादुरुवाच ॥ दूतो जालन्धरस्याहंत्वंमांशर्वान्तिकेनय ॥ नवाच्यमन्तरे
द्वास्थमहाराजप्रयोजनम् ॥ १४ ॥ नन्दीदूतोक्तमाकर्ण्यनीललोहितमाययौ ॥ दण्डवत्प्रणिपत्याग्रेस्थित्वाशङ्करमब्रवीत् ॥ १५ ॥ सैहिकेयोमहाराज
द्वारेतिष्ठतिकार्यतः ॥ सप्रयात्वथवायातुभवानाज्ञप्तुमर्हति ॥ १६ ॥ नन्दिनोक्तमथाकर्ण्यत्वरन्निवमहेश्वरः ॥ सुप्तामन्तःपुरादेवीं प्रस्थाप्यचसखी
वृताम् ॥ १७ ॥ पश्चाद्वाःस्थंजगादाथनन्दिन्दूतंप्रवेशय ॥ ततोहस्तेप्रगृह्यामुदूतंनन्दीमहाबलः ॥ १८ ॥ आनयामासदेवानांमध्येशम्भुमदर्शयत् ॥

प० पु०
॥ १० ॥

तददशतदाराहुर्जटिलनीलमात्मनि ॥१९॥ पञ्चक्लृदशभुजनागयज्ञोपवीतिनम् ॥ देवीविरहितंमूर्ध्निचन्द्रलेखाविभूषितम्॥२०॥ उच्छ्वासोच्छ्वासनिर्मु
ञ्चत्पृदाकुगणसेवितम् ॥ सर्वदेवगणोपेतंसेवितंगणकोटिभिः ॥ २१ ॥ प्राप्तंज्ञात्वाततोदूतंशम्भुरालोक्यचाग्रतः ॥ प्राहब्रूहितदाराहुर्वक्तुंसमुपचक्रमे ॥
॥२२॥ राहुरुवाच ॥ देवजालन्धरेणाहंप्रेषितस्तवसन्निधौ ॥ तस्यशिष्टंवचःश्रुत्वामन्मुखेनद्रुतंकुरु ॥२३॥ गिरिशत्वंतपोनिष्ठोनिर्गुणोधर्मवर्जितः ॥
तवनास्तिपितामातावसुगोत्रादिवर्जितः ॥ २४ ॥ जालन्धरोमहाबाहुर्भुङ्क्तेऽसौभुवनत्रयम् ॥ तस्यैववश्यंस्त्वमपिततश्चोक्तंसमाचर ॥ २५ ॥ पुराण
पुरुषःकामीवृषारूढःकथंभवान् ॥ एवंवदतिसम्प्राप्तौसुतौस्कन्दविनायकौ ॥ २६ ॥ तस्मिन्कालेदेवदेवोयतवागङ्गमर्दनम् ॥ चकारचकरैर्व्यस्तै
र्वासुकिर्भूतलेऽपतत् ॥२७॥ हेरम्बवाहनस्याखोःपुच्छेग्रस्तमथाहिना ॥ स्वपत्रंग्रस्तमालोक्यमुञ्चमुञ्चेत्युवाचह ॥२८॥ अत्रान्तरेस्कन्दवाहंशुब्धवीक्ष्य
महास्वरम् ॥ तद्भयाद्रासुकिर्ग्रस्तमासुपुच्छमथोद्विहत् ॥ २९ ॥ अथारुह्यहरस्याङ्गंलमावेष्टयसंस्थितः ॥ तस्यनिश्वासपवनैरथजातोदुताशनः ॥
॥ ३० ॥ तस्योष्मणाचन्द्रलेखाजटाजटाटवीस्थिता ॥ सार्द्रतांतुतदासायात्प्लाविततद्वपुर्यथा ॥ ३१ ॥ तस्याहमृतधाराभिर्ब्रह्ममस्तकमालिका ॥
हरमौलिकपालानामभूत्सञ्जीवितातदा ॥३२॥ पपाठपूर्वमभ्यस्तंसर्वयोगश्रुतिक्रमम् ॥ श्रुत्वापरस्पराधीतंविदन्तिशिरांस्यथ ॥३३॥ अहमादिरहंपूर्व
महमेवपरात्परः ॥ अहंसष्टाअहंपातेत्युत्सुकानिपरस्परम् ॥३४॥ शोचन्त्येतानिनोदत्तेनोभुक्तंनहुतमया ॥ लोभग्रस्तेनमनसानोवित्तं ब्रह्मणेऽर्पितम् ॥३५॥
अथेश्वरजटाजटादाविरासीद्रणोमहान् ॥ त्र्याननस्त्रिचरणस्त्रिपुच्छःसप्तहस्तवान् ॥३६॥ सचकीर्तिमुखोनामपिङ्गलोजटिलोमहान् ॥ तदृद्धासाकपाला
लीभयात्तस्थौमृतेवसा ॥ ३७ ॥ पुंरतःप्राहसगणस्ततःकीर्तिमुखःप्रभुम् ॥ प्रणिपत्यशिवंदेवमत्यर्थंक्षुधितःप्रभो ॥ ३८ ॥ तदोक्तःशङ्करेणाहोभक्षय
त्वरणेहतान् ॥ क्षणंविचार्यसगुणःक्वाप्यदृष्टारणंतदा ॥३९॥ ब्राह्माणंभक्षितुंप्राप्तःशङ्करेणनिवारितः ॥ ततःकीर्तिमुखेनाथस्वाङ्गं सर्वचभक्षितम् ॥४०॥
बुभुक्षितेनचात्यन्तंनिषिद्धेनचसर्वतः ॥ तत्साहसंतदादृष्ट्वाभक्तिकीर्तिमुखस्यच ॥ ४१ ॥ तमुवाचेश्वरःप्रीतःप्रासादेतिष्ठमेसदा ॥ त्वच्चित्तरहितो
यश्चभविष्यतिममालये ॥ ४२ ॥ सपतिष्यतिशीघ्रंहीत्युक्तःसोऽन्तार्हितोऽभवत् ॥ शम्भोर्मूर्ध्नि तदादेवववृषुःपृष्पवृष्टिभिः ॥ ४३ ॥ एवमत्यद्भुतं दृष्ट्वा
सभायांतुत्रिशूलिनः ॥ स्वर्भानुरपिदेवेशंपुनःप्रोवाचविस्मितः ॥४४॥ स्पृशन्तित्वांकथंभावाःस्वाधीनंयोगिनंबलात् ॥ इन्द्रियैःपूज्यसेत्वंहिप्राप्यो
ऽयंविषयैःकथम् ॥ ४५ ॥ ब्रह्मादिलोकपालानांपूजांगृह्णासिसर्वतः ॥ नत्वंपश्यसिकंदेवंत्वंपूजयसिकंचन ॥ ४६ ॥ ईश्वरोऽसिकथंलोकेभिक्षाभोजी
प्रतिष्ठितः ॥ सङ्गोपयसियोगीन्द्रगौरीरम्यांप्रयच्छमे ॥४७॥ स्कन्दलम्बोदराभ्यांत्वंपुत्राभ्यांसहितोऽधुना ॥ भिक्षापात्रंगृहीत्वातुभ्रमनित्यंगृहेगृहे ॥

उ.स्व.स!
अ० ११

॥ १० ॥

॥४८॥ एवं बहुविधं तत्र राहुराहेश्वरं प्रति ॥ भगवानपि तच्छ्रुत्वा नोत्तरं किंचिदब्रवीत् ॥४९॥ अथेशं मौनिनं त्यक्त्वा राहुं नन्दिनमब्रवीत् ॥ त्वं मन्त्री ह्यसि सेना
 नीर्विकटानं न बिम्बधृत् ॥५०॥ एवमाचरितं भ्रष्टं त्वं शिक्षयितुमर्हसि ॥ नो चेद्रोषेणेन्द्र इव पतिष्यति रणे हतः ॥५१॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्य नन्दी विज्ञाप्य
 चेश्वरम् ॥ भ्रूसंज्ञयैव स तदामतमाज्ञाय शूलिनः ॥५२॥ सम्पूज्य प्रेषयामास राहुं नन्दी गणाग्रणीः ॥ अथ जालन्धरं गत्वा कथयामास विस्तरात् ॥ स्वर्भानु
 स्तस्य वृत्तान्तं गौरीरूपं मनोहरम् ॥५३॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तरखण्डे नार० जाल० कैलासाद्राहुप्रत्यागमनं नामैकादशोऽध्यायः ॥११॥ नारद
 उवाच ॥ अथ जालन्धरो दूतवचः श्रुत्वा प्रतापवान् ॥ सर्वसैन्यं समाहूय प्रयाणमकरोत्तदा ॥ ततस्ततः समेतानां सैन्यानां श्रूयते ध्वनिः ॥१॥ सस्त्रीन्मन्द
 रकन्दरेषु शयितानुत्थापयन् किन्नरान्मेरोर्मन्दरकन्दरे प्रतिरवानुत्थापयन्वारणान् ॥ सिंहांनां च ततीव्यर्मुश्च तपुरः पन्थानमेवं विधेः सैलोक्यं वधिरीचकार म
 हतः सैन्यस्य कोलाहलः ॥२॥ ततो दुन्दुभिनादोऽभूत्पीठे जालन्धरे नृप ॥ तन्निनादेन शूराणां प्रियेण महता तदा ॥३॥ कम्पन्ते गिरयस्तुङ्गाः प्रासादा विचल
 न्ति च ॥ सप्तसागरगर्भेभ्यो निःसृतदैत्यदानवाः ॥४॥ सन्नद्धाश्चातिगर्जन्ति नानावाहनसंयुताः ॥ हेषारवो महानासीद्वाजिनां बाह्वतः पुरः ॥५॥ रथाङ्गेनाथ
 सङ्घृष्टा धरा संचलतेऽथवा ॥ चालितैर्गजयूथैश्च पृथ्वीरुद्धा सकानना ॥६॥ जालन्धरे रितैर्भीमैर्युतैः स्यन्दनस्थितैः ॥ अश्वार्बुदसहस्रे द्वे अर्बुदं दन्तिना
 मपि ॥७॥ रराज सैन्यलक्षैर्करिनां सपताकिनाम् ॥ परार्द्धनवतिः कोट्यो दृश्यन्ते मुख्यनायकाः ॥ निर्जगाम महासैन्यं छत्रैः संछाद्य भास्करम् ॥
 ॥८॥ आसीत्पिञ्जरपाण्डुपङ्कजवनं श्वेतातपत्रैः क्वचिन्मायूरातपवारणैः क्वचिदभूदुन्नीलनीलोत्पलम् ॥ उन्मेघं क्वचिदूर्ध्वधूलिपटलैर्यस्य प्रयाणे
 ऽभवत्सद्भीचिक्वचिदम्बरं सरइवोत्सर्पत्पताकापटैः ॥९॥ गजवाजिमयी भूमिर्ध्वजच्छत्रमयं नभः ॥ दिक्चक्रं चामरमयं दैत्यसैन्ये प्रसर्पति ॥१०॥ ततो
 जालन्धरो दैत्यः प्रयाणाय समुत्सुकः ॥ स्कन्धे चारोपयच्छक्तिं नानारत्नविभूषिताम् ॥११॥ आजगाम महाविष्णुं प्रपुंसागरवासिनम् ॥ अभिवाद्य
 जगादाथ हरिं जालन्धरस्त्विदम् ॥१२॥ भोगार्थं किं प्रयच्छामि तुभ्यं भावुककथ्यताम् ॥ श्रुत्वा नारायणो वाक्यमब्धिजस्य मुदान्वितः ॥१३॥
 उवाच किं करोमीति प्रियं सिन्धुसुते प्सितम् ॥ इत्युक्तः स प्रहृष्टोऽथ हरिं प्रोवाच सत्वरः ॥१४॥ यामियोद्धुरणेऽहं त्वं सुखीतिष्ठेह सागरे ॥ लक्ष्म्या दत्ता
 क्षतस्तत्र केशवेनाथ पूजितः ॥१५॥ स निर्गत्य हरेः स्थानात्समुद्रं प्रपुमागतः ॥ सोऽर्णवं प्रणिपत्या हतातया स्यामि दूरतः ॥१६॥ नीलकण्ठरणे
 जेतुमनुज्ञां दातुमर्हसि ॥ पुत्रस्य वचनं श्रुत्वा यियासोः शङ्करं प्रति ॥१७॥ सिन्धुराजेन सोऽप्युक्तः पुत्रतंतापसं त्यज ॥ भुङ्क्ष्वराज्यं मया दत्तं तापसं त्यज
 दूरतः ॥१८॥ अत्यद्भुतः प्रतापस्ते त्वत्तुल्यो नास्ति भूमिपः ॥ स्वर्गादधिकतानीतं त्वया वत्स धरातलम् ॥१९॥ तव राज्येव सुमती वैकुण्ठ इव राजते ॥

प० पु०
॥ ११ ॥

योदेवोदुजयोदैत्यैरानीतःसहसश्रिया ॥ २० ॥ ममान्तिकेवत्सवसशङ्करंभिक्षुकंत्यज ॥ एवमुक्तोह्यर्णवेनगिरिजांप्रतिरागवान् ॥ २१ ॥ पितृवाक्य
मवंज्ञायचागतस्सुभटान्स्वकान् ॥ सजीभृतंतुयुद्धायवृन्दाजालन्धरंजगौ ॥ २२ ॥ वृन्दोवाच ॥ नाथयुद्धंनकर्तव्यंराजेन्द्रकुत्सयोगिना ॥ मनो
निवर्त्यतांपश्यप्रवृत्तंपार्वतींप्रति ॥ २३ ॥ गौरींत्वंवाञ्छसिकस्मात्पार्वतीकिंममाधिका ॥ तपस्विनीनिरालम्बासंसक्तास्थाणवेसदा ॥ २४ ॥ सुता
नुरागिणीवन्ध्याततःकृत्रिमपुत्रिका ॥ वृथास्तुतानारदेनतांत्यजस्वभजस्वमाम् ॥ २५ ॥ इतिवृन्दावचःश्रुत्वाप्रत्युवाचार्षात्मजः ॥ अदृष्ट्वापार्वती
रूपंमच्चेतोननिवर्तते ॥ २६ ॥ वृन्देत्वयाजनपदोराजधानीप्रपाल्यताम् ॥ स्मृतव्योऽहंसदाचण्डियदिमांहन्तिशङ्करः ॥ २७ ॥ इतिभर्तृवचःश्रुत्वा
वृन्दाहाससमन्विता ॥ जगामशिविकारूढापीठंजालन्धरंतदा ॥ २८ ॥ अथप्रतस्थेकैलासंसिन्धुसूनुर्महाबलः ॥ महापद्मसहस्राणांषष्ठ्यासैन्येन
संवृतः ॥ २९ ॥ अत्रान्तरेपरित्यज्यकैलासंशङ्करोगतः ॥ गणपुत्रप्रियायुक्तःकैलासेमानसोत्तरम् ॥ ३० ॥ जालन्धरस्ततःप्राप्तःकैलासंप्रथमेऽहनि॥
सेनाःसंस्थाप्यकैलासआलोकनकुतूहली ॥ ३१ ॥ दिव्यकेसरमन्दाररजःपुञ्जपरिश्रिताः ॥ शीताम्बुशीकरासारैःप्रभुग्रावान्तिवायवः ॥ ३२ ॥ यत्र
सिद्धाङ्गनापीनस्तनोत्तुङ्गतरङ्गिणः ॥ मन्दारमकरन्दाढ्याःसुन्दरावान्तिवायवः ॥ ३३ ॥ यत्रशोकरुचिस्निग्धपादन्यासंचयोषिताम् ॥ विलोक्य
दानवेन्द्रोऽभृन्मनोरथसमाकुलः ॥ ३४ ॥ प्राप्नुवन्तिसुराःप्रीतिस्वविम्बालोकहर्षिताः ॥ यत्रकिन्नरकान्तानांसुरतव्यञ्जितप्रभाः ॥ ३५ ॥ विभान्ति
सर्वतस्तत्रमन्दाराशोकपल्लवाः ॥ यत्रशम्भुगणाक्रान्तानानावेलाकुलद्रुमाः ॥ ३६ ॥ भान्तिमन्मथभूपालयशसासुधृताइव ॥ यत्रचन्दनकस्तूरी
गन्धोन्मत्तालिसञ्चयाः ॥ विभान्तिदग्धकन्दर्पनिर्वाणाङ्गारसन्निभाः ॥ ३७ ॥ यत्राङ्गनानांसकलंविलोक्यसौरभ्यमत्युत्तमकान्तिमित्रम् ॥ मन्ये
परिष्वक्तमनोविनोदाकस्तूरिकागाहतिकालिमानम् ॥ ३८ ॥ क्वचित्प्रवरगैरिकासमसमुल्लसत्पङ्कजलवङ्गदलसन्निभासनचलच्चकोरंक्वचित् ॥
क्वचिद्गिरिसरित्तटीतरणिवत्स्फुरत्कुण्डलंचलन्निचुलमञ्जरीविनयनप्रभृङ्गंक्वचित् ॥ ३९ ॥ क्वचिंदलितकोकिलाकुलितनूत्नचूताङ्कुरङ्गकुलसेवितं
प्रवलशालिमूलंक्वचित् ॥ क्वचित्प्रवरसुन्दरैःसुरवधूपदैःपावनंवननयतिविक्रियामिहमनोमुनीनामपि ॥ ४० ॥ एवंगुणसमायुक्तंविलोक्यहर
मन्दिरम् ॥ विचित्रंचापिकैलासंसर्वरत्नसमाश्रयम् ॥ ४१ ॥ अत्यन्तविस्मितोदैत्यःप्रोवाचभृशुनन्दनम् ॥ कस्मात्तंतापसंतातप्रवदन्तिभवादृशाः ॥
॥ ४२ ॥ तादृशीयस्यसाभार्यागृहमीदृङ्मनोहरम् ॥ तत्रादृष्ट्वावदच्छम्भुंहरःकुत्रगतःक्वे ॥ ४३ ॥ कथंममभयाच्चेतिपृष्टःप्रोवाचभार्गवः ॥ देव
शम्भुर्महाशैलमगम्यमानसोत्तरम् ॥ ४४ ॥ ययौतत्रमहादेवोगन्तुंचान्यैर्नशक्यते ॥ इतिकाव्यवचःश्रुत्वाप्राहदैत्योमहाबलः ॥ ४५ ॥ अहंयास्यामि

उ.सं.स.
अ० १२

॥ ११ ॥

देवेशं त्वं पुरा गच्छ भार्गव ॥ इत्युक्त्वा प्रययौ तत्र यत्रास्ते शङ्करः स्वयम् ॥ ४६ ॥ अपश्यत्तंगिरिवरं सिन्धुजोमानसोत्तरम् ॥ तस्य षष्टिसहस्राणियोजनानां
 समुच्छ्रयः ॥ ४७ ॥ स शैलो मानसो राजन्दैत्यसैन्यैः समावृतः ॥ बहवो दैत्यराजानः शैलमारुरुद्भुतम् ॥ ४८ ॥ छत्रान्धकारं पर्यासीद्वायनादेन वेपथुः ॥
 सैन्यकोलाहलस्तेषां पूरयामास रोदसी ॥ ४९ ॥ अथैव मागतं दृष्ट्वा दैत्यसैन्यं महत्तदा ॥ अत्युच्चैः सगिरेः शृङ्गे स्थाप्य गौरीं सखीवृताम् ॥ ५० ॥ भगवांश्च गणैः
 सर्वैः सन्नद्धैर्युद्धदुर्मदैः ॥ त्रिंशन्महाब्जसाहस्रैः प्रमथानां वृतः शिवः ॥ ५१ ॥ उवाच नन्दिनं शम्भुर्गणानामधिपं त्वया ॥ प्रहर्तव्यो महादैत्यो वीरो जालन्धरो
 रणे ॥ ५२ ॥ महाकालादिभिः शूरैर्याहित्वं परिवारितः ॥ तावदाजौ त्वया तस्माद्योद्धव्यमतिपौरुषात् ॥ ५३ ॥ यावद्युद्धेनारिजयो मम वीरभविष्यति ॥ इति
 शम्भोर्वचः श्रुत्वा स च सारथि मब्रवीत् ॥ ५४ ॥ काकतुण्डरथं मेऽद्य समानय महामते ॥ नन्दिनो वचनं श्रुत्वा सोऽपि स्यन्दनमाहरत् ॥ ५५ ॥ द्वात्रिंशदश्वसंयुक्तं
 चक्र षोडशसंयुतम् ॥ पृष्टिध्वजसमोपेतं द्वात्रिंशद्योजनायुतम् ॥ ५६ ॥ सर्वशस्त्रैश्च सम्पूर्णं प्राप्तं सङ्ग्रामिकं रथम् ॥ नन्दिनश्चक्ररक्षार्थं पुत्रोऽस्मिन् दिनायकौ
 ॥ ५७ ॥ समादिष्टौ शङ्करेण सन्नद्धौ तौ स्ववाहनौ ॥ गणैः परिवृतो नन्दी वामिभिः सम्पूज्य चेश्वरम् ॥ ५८ ॥ नन्दी रथं समारुह्य निर्ययौ दानवान् प्रति ॥ विराजते
 तस्य मूर्ध्नि छत्रं द्वादशयोजनम् ॥ ५९ ॥ यावत्स निर्ययौ नन्दी तावत्ते दानवाः पुरः ॥ शैलोपरि समारूढा दानवा घोरदर्शनाः ॥ ६० ॥ गणानामायुधै
 स्तीक्ष्णैर्निहताः पतिता भुवि ॥ हन्यमाना गणैर्दैत्यास्तत्यजुर्दूरतो गिरिम् ॥ ६१ ॥ ततो भूमिगतांस्तस्मादवरुह्य शिलोच्चयात् ॥ जघ्नुर्दैत्याञ्छितैः शस्त्रै
 र्गणाराजन्महाबलान् ॥ ६२ ॥ अमरैराचितं दृष्ट्वा रुरुर्धुर्दैत्यसैनिकाः ॥ ततः समभवद्युद्धं गणानां दानवैः सह ॥ ६३ ॥ शरवर्षमथात्युग्रं दानवानां
 दिवौकसाम् ॥ ततः समस्तान्मातङ्गाञ्जघ्नुः शिखिमुखारणे ॥ ६४ ॥ रथान्हयान्पदातींश्च काकतुण्डामहाबलाः ॥ हतानां दैत्यसङ्घानां सङ्गरे
 भृशमायिनाम् ॥ ६५ ॥ शिरोभिर्गगनं व्याप्तं प्रहसद्भिर्भयावहैः ॥ मुक्तकेशारुणमुखैर्भीमदंष्ट्रां विलोचनैः ॥ ६६ ॥ सिंहैः कबन्धजङ्घोरु कटिपृष्ठनिकृन्तनैः ॥
 चितासर्वत्र वसुधा कबन्धैरुधिरारुणैः ॥ ६७ ॥ ततो विरावः सुमहान् बभूव दैत्येश्वराणां ध्वजिनीषु धावताम् ॥ शम्भोर्गणैः पातितसैनिकानां यथार्ण
 वानां नदतां युगक्षये ॥ ६८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चोत्तरखण्डे नारदो जालन्दैत्यसैन्यपरांजयो नाम द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ नारद उवाच ॥
 दैत्यसैन्यं हतं दृष्ट्वा गणैर्नन्दिपुरोगमैः ॥ क्रुद्धाः शुम्भादयो दैत्याः समाजग्मुर्गणान् प्रति ॥ १ ॥ ततः शुम्भो महादैत्यो नन्दिनं प्रत्ययुध्यत ॥
 महाकालं निशुम्भोऽथ कालोलोकेश्वरं रणे ॥ २ ॥ पुष्पदन्तं शैलोरोमामाल्यवन्तं महाबलः ॥ कोलाहलोरणं राजन् प्रातो मायावलेन च ॥ ३ ॥
 चण्डं भयानकौ नाम राहुः स्कन्दमधावत ॥ कूष्माण्डं सर्परोमाचघर्षरोमदन्तं तथा ॥ ४ ॥ शुभ्रं केतुमुखो हन्तुं ययौ जम्भो विनायकम् ॥ हासं पाता

प० पु०
॥ १२ ॥

लकेतुश्चभृङ्गीशरोमकण्टकः ॥ ६ ॥ युयुधुःकोटिशोरुद्रगणादैत्याःपरस्परम् ॥ पश्यतोरुभयोस्तत्रस्वामिनोरितितेयुधि ॥ ६ ॥ दृढप्रहारिणो
जघ्नुर्गणादैत्याःशरैरथ ॥ नन्दीमुमोचतान्बाणान्महासारोयथानगे ॥ ७ ॥ ततःसम्पूरयामासमुखंशुम्भस्यपत्रिभिः ॥ यथापर्णचयैर्वातोमन्दरस्येव
कन्दरम् ॥ ८ ॥ शुम्भोऽथकार्मुकंत्यक्त्वारथात्तंप्रत्यधावत ॥ उत्पाद्यचगिरितेनजघानहृदिनन्दिनः ॥ ९ ॥ नन्दिनोहृदयंभित्त्वाचूर्णयित्वा
रथरणे ॥ यपातभूमौसगिरिर्वज्रंप्राप्यगिरियथा ॥ १० ॥ मूर्च्छांप्राप्यक्षणात्संज्ञावेगवान्सपलायितः ॥ महाकालोनिशुम्भेनमुद्वरेणहतोहृदि ॥ ११ ॥
आगत्यदैत्यंगृदथाजघानमुकुटोपरि ॥ तत्प्रहारमचिन्त्याथनिशुम्भोपिमहाबलः ॥ १२ ॥ तंगृहीत्वाचरणयोर्महाकालंमहाबल ॥ भ्रामयित्वाकरतलाच्चिक्षेप
चननादच ॥ १३ ॥ सतद्रक्तानिलंपीत्वाननमदरुधिरारुणः ॥ पुष्पदन्तःशैलरोम्णात्त्राहतोमुष्टिनामुखे ॥ १४ ॥ गदयाशैलरोमाणंहत्वाभूमौन्यपातयत् ॥
तंहृद्वापतितंभूमौगिरिकेतुर्महाबलः ॥ १५ ॥ पुष्पदन्तंमहाभीमंमुद्वरेणव्यपोथयत् ॥ पुष्पदन्तोऽथखड्गेनगिरिकेतोःशिरोऽच्छिनत् ॥ १६ ॥ गृहीत्वा
चर्मखड्गंचगिरिकेतोरधावत ॥ शिरस्तंप्राहर्कियासिमांत्यक्त्वासमरार्थिनम् ॥ १७ ॥ शिरोहीनेचंकायेऽस्मिन्किंतुधावन्नलज्जसे ॥ इत्युक्तेशिरसा
तेनकबन्धेनतुपादयोः ॥ १८ ॥ विधृतःपुष्पदन्तश्चकुक्षौतीक्ष्णासिनाच्छिनत् ॥ निश्चक्रामासुरःकुक्षेःशतशीर्षोमहांबलः ॥ १९ ॥ द्विशताक्षि
समायुक्तःशतद्वयभुजाकुलः ॥ भ्रमत्तस्यशिरोराजन्कबन्धोपान्तमागमत् ॥ २० ॥ तच्छिरःप्राप्तमालोक्यपुष्पदन्तोऽसिनाच्छिनत् ॥ ततोभूकम्पनो
नामज्वरोदैत्योभयावहः ॥ २१ ॥ पुष्पदन्तस्तदातत्रद्राभ्यांराजन्विमर्दितः ॥ ज्वरेणतेनचक्लिष्टोदुःसहेनातिवेगिना ॥ २२ ॥ त्यक्त्वाशिवगणः
सङ्ख्यंकम्पमानोगिरिययौ ॥ कोलाहलोमहाधन्वीमाल्यवन्तंशरैस्त्रिभिः ॥ २३ ॥ विव्याधस्कन्धयोर्भालेमाल्यवांश्चततोऽसुरम् ॥ बाणाहतो
माल्यवताशस्त्रैर्नानाविधैःशितैः ॥ २४ ॥ कोलाहलःप्रहृतवान्दर्शयन्नात्मलाघवम् ॥ सोऽपिहेतिव्यथांत्यक्त्वामाल्यवांश्चगणाग्रणीः ॥
॥ २५ ॥ गिरिगृहीत्वातेनाजौकोलाहलमथाहनत् ॥ निश्चक्रामज्वरस्तस्माज्ज्वलनोनामभीषणः ॥ २६ ॥ त्रिशीर्षोभवहस्तश्चर्नवपादोऽतिपिङ्गलः ॥
सज्वरोमोहयामासमाल्यवन्तंस्वतेजसा ॥ २७ ॥ माल्यवान्समरंत्यक्त्वापराक्रान्तोगिरिययौ ॥ चण्डिर्भयानकेनाजौपाशेनहृदयेहतः ॥
॥ २८ ॥ हयोविनिर्गतस्तस्मात्क्षितःसोऽपिचसागरे ॥ कार्तिकेयोरणेराहुंशितैर्बाणैःसमाहनत् ॥ २९ ॥ आच्छाद्यशरजालैश्चशीघ्रंशक्तिमुमोचह
॥ आपतन्तीमहाशक्तिंज्वलन्तीमिवतेजसा ॥ ३० ॥ दृष्ट्वाराहुःखमुत्पत्यकराभ्यांजगृहेद्रुतम् ॥ सतांशक्तिगृहीत्वातुविनद्योच्चैःपुनःपुनः ॥ ३१ ॥
स्वर्भानुःशिरसोनोऽपितस्यशक्त्याजघानतम् ॥ वक्षस्यभिहतेशक्त्यातदेहात्रिर्गतासरित् ॥ ३२ ॥ तयासम्प्लावितःपुत्रोमहादेवस्यसंयुगे ॥ कथ

उ.खं.सं.
अ० १३

॥ १२ ॥

श्वित्सानदीरुद्धासमंपूरोगिरियौ ॥ ३३ ॥ श्रुत्वार्णवजोज्वरतःकटकदम्बस्यकर्कशं विरुतम् ॥ सुस्वरवचनविदग्धमपिकोकिलापतिनसस्मार
 ॥ ३४ ॥ शरैःकिरन्तंदहनमसिनावर्बरोऽवधीत् ॥ कूष्माण्डोनिहतोमूर्धिसर्परोम्णाथमुष्टिना ॥ ३५ ॥ पातालकेतुनाहासोमुद्वरेणसमाहतः ॥
 तस्यदेहाद्रिनिष्क्रम्यहस्तीमुद्वरमाभुनक् ॥ ३६ ॥ शुण्डायांमुष्टिघातेनहतःपातालकेतुना ॥ आयुधैर्जर्जरंचकेभृङ्गीशरोमकण्टकः ॥ ३७ ॥
 भृङ्गीशोऽपिरणाद्रीतस्त्वरन्नेवगिरियौ ॥ सहसाधूम्रवर्णश्चशुभ्रःकेतुमुखेऽपतत् ॥ ३८ ॥ गुणंगिलितवान्दैत्योमहाकायोमहाननः ॥ हाहाकारो
 महानासीद्विलितकेतुनारणे ॥ ३९ ॥ जृम्भस्यनिशितैर्बाणैश्छिन्नाङ्गोऽथविनायकः ॥ शुण्डादण्डंपरशुनातस्यविच्छेददन्तिनः ॥ ४० ॥ जृम्भा
 सुरोजघानाथशक्त्यालम्बोदरोदरम् ॥ मूषकोऽपिशरैर्भिन्नःप्रविवेशगुहामुखम् ॥ ४१ ॥ विनायकःप्रहारतोविललापाकुलोरणे ॥ ह्यमातस्तातमहाभ्रात
 र्हामूषकममप्रिय ॥ ४२ ॥ गणेशक्रन्दितंश्रुत्वाभगवत्यातयातदा ॥ समेत्यकूटादन्यस्मात्पार्वत्योक्तःशिवस्तदा ॥ ४३ ॥ हेरम्बोवध्यतेदैत्यैः
 स्कन्दोऽपिब्रिनिपातितः ॥ शिवकिंकीडसेशैलेरक्षपुत्रौगणानपि ॥ ४४ ॥ सदाशूलादिशस्त्राणां धृतानामद्यवैक्षणः ॥ अथगौर्यावचःश्रुत्वावीरभद्रंशिवो
 ऽब्रवीत् ॥ ४५ ॥ वृषःसजीयतांशीघ्रमित्युक्तस्सतदाकरोत् ॥ बबन्धमुकटंतस्यशृङ्गयोर्भास्करप्रभम् ॥ ४६ ॥ कण्ठेघण्टाशतंबद्धाकर्णयोर्दर्पणौधृतौ ॥
 स्कन्धेचकिङ्किणीजालंचरणेनूपुरमहत् ॥ ४७ ॥ पुच्छेचामरसाहसंतस्यपाशाष्टकंमुखे ॥ कल्याणीचतदादेवीशर्वपाश्वेव्यवस्थिता ॥ ४८ ॥
 पाशाष्टकेनसंयुक्तातत्रखड्गधराम्बिका ॥ न्यस्तानिसर्वशस्त्राणिसवृषःसजितोवभौ ॥ ४९ ॥ पार्वत्याभूषितःसोऽथमिजयाघण्टमालया ॥ कृतंच
 तिलकदेव्याप्रोक्तःसत्कृतिपूर्वकम् ॥ ५० ॥ हरस्त्वयानमोक्तव्योवृषेन्द्ररणसङ्घटे ॥ आगन्तव्यमरीजित्वाशम्भुनासहसङ्गरे ॥ ५१ ॥ इतिश्रुत्वावचो
 देव्याहरोवृषमथारुहत् ॥ धृत्वायुधसहसंतुनिजालङ्कारभूषितः ॥ ५२ ॥ रणंगच्छामितांप्राहपार्वतींप्रतिसादरम् ॥ त्वंतिष्ठसिस्वरूपेणएकाकिन्यपि
 सस्पृहा ॥ ५३ ॥ भामिनीदुरभिप्रायादानवाहिसमागताः ॥ तस्मात्त्वयात्मनैवात्मारक्षणीयोवरानने ॥ ५४ ॥ इत्युक्त्वावृषभाहूढोययौरुद्रोरणा
 द्गणम् ॥ त्रिंशन्महाब्जसाहसैःप्रमथानांवृतःशिवः ॥ ५५ ॥ वीरभद्रोरथेनाशुसिंहयुक्तेनसत्वरं ॥ वामपार्श्वमद्देशस्यशूरोरक्षतिपार्थिव ॥ ५६ ॥
 मणिभद्रोऽश्वयुक्तेनरथेनपरवीरहा ॥ दक्षिणधूर्जटेःपार्श्वंसंरक्षतिधनुर्द्धरः ॥ ५७ ॥ तुङ्गादुत्तीर्यशैलेन्द्राद्रणंप्राप्तोगणैःसह ॥ दृष्ट्वाजगर्जुस्तेदैत्यामहेशानं
 वृषस्थितम् ॥ ५८ ॥ ततोमहान्निनादोऽभूदैत्यप्रमथसेनयोः ॥ तयोरभून्मिथोराजन्सप्रमदोऽथदारुणः ॥ ५९ ॥ ततो नन्दीमहाकालःकालस्कन्दो
 महाबलः ॥ माल्यवान्पुष्पदन्तश्चवृषलीस्वर्णदन्तिकः ॥ ६० ॥ चण्डीशोमदनश्चण्डःकूष्माण्डोगुप्तलोमकः ॥ येयेपूर्वरणेभग्नाःप्राप्तास्तेरणसङ्घटम् ॥

॥ ६१ ॥ शिवस्यपुरतोदैत्यायुयुधुस्तेमहाबलाः ॥ गणदानवयोधानांसङ्ग्रामोऽभूद्भयावहः ॥ ६२ ॥ ततोगणानांविद्राव्यसैन्यंतेचमहाबलाः ॥
रणेसंवेष्टयामासुःशरौघैःसर्वतःशिवम् ॥ ६३ ॥ शूलैःकुन्तैर्गदाभिश्चमुद्गरैःपरिघैरपि ॥ इन्द्रियाणियथात्मानंविषयैःपञ्चपञ्चभिः ॥ ६४ ॥ जघा
नाथरणेदैत्याञ्छम्भुर्बाणैःसुदारुणैः ॥ यथाश्वमेधःपापानिहन्तिस्नानेनतत्क्षणात् ॥ ६५ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चोत्तर० ना०युधि०जाल०श्री
महादेवरणसमागमनंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ नारदउवाच ॥ ततोजालन्धरःश्रुत्वादैत्यकोलाहलंरणे ॥ अजागमरथारूढोयत्रदेवःसदाशिवः
॥ १ ॥ सारथिखड्गरोमाणंकोपात्सत्वरमब्रवीत् ॥ सम्प्रेषयरथंशीघ्रंसहस्रहययोजितम् ॥ २ ॥ हन्मितंतापसंशौर्याजटाभस्मास्थिभूषितम् ॥
वृषारूढस्यकाशक्तिःपद्मोर्युद्धेमयासह ॥ ३ ॥ इत्युक्त्वाखड्गरोमाणमाभाष्यचतथोद्धतः ॥ गृहीत्वाकार्मुकंघोरंरथेनाधावतद्रुतम् ॥ ४ ॥ तंरुधतदा
यान्तंवीरभद्रःशितैःशरैः ॥ निरुच्छ्वासीकृतेनापिसकायेनशरैर्वृतः ॥ ५ ॥ देवैर्यद्यपितुल्योऽभूद्भूतेशस्यपरिग्रहः ॥ तथापिकिंकपालानितुलांयान्ति
कलानिधेः ॥ ६ ॥ विव्याधमणिभद्रोऽपिशरैःसागरनन्दनम् ॥ पाशेनमणिभद्रंतुहत्त्वोवाचेस्वरं वचः ॥ ७ ॥ एहियोद्धुंमहादेवशस्त्राभ्यासोऽस्ति ते
यदि ॥ त्वंमांप्रहरनत्वाहमादौहन्मिजटाधरम् ॥ ८ ॥ इतिब्रुवन्तंतंगवाद्दीरभद्रोऽथसायकैः ॥ पूरंयामाससङ्क्रुद्धोयथापद्मंरविःकरैः ॥ ९ ॥ मणिभद्रो
ऽथगदयासैन्यंतस्यसमाहनत् ॥ रथोपरिरथंवीरतुरगंतुरगोपरि ॥ १० ॥ गजोपरिगजंहत्वापातयामासभूतले ॥ रक्तपङ्कारुणाभूमिःसञ्जातादुर्गमा
क्षणात् ॥ ११ ॥ शैलाच्चगणमुख्याश्चदानवाञ्जघ्नुराहवे ॥ पतन्तिदानवाःशरणागतप्राणामहीतले ॥ १२ ॥ रुण्डदोर्दण्डमुण्डैश्चकरिपृष्ठकरोरुभिः ॥
पतन्तिदानवाःशूराःपूरितावसुधानृप ॥ १३ ॥ एवंविधंरणेदृष्ट्वाहरमत्यन्तदुर्नयम् ॥ भुवनेचतथान्यानिदृष्ट्वाँल्लक्षणानिसः ॥ १४ ॥ तजोऽन्यदेव
नक्षत्रशशाङ्कसकलादिषु ॥ उद्धाटितजगत्कोशमन्यदेवरवेर्महः ॥ १५ ॥ भग्नःपुनश्चिन्तितवांस्ततोजालन्धरोनृप ॥ नदृष्टासामयगौरीयांमामाहाति
नारदः ॥ १६ ॥ साम्प्रतंशाश्वतेस्थानेकथंद्रक्ष्याम्युमांस्थिताम् ॥ तांहिद्रष्टुंजन्म्यादौपश्चाद्योत्स्यामिशम्भुना ॥ १७ ॥ चिन्तयित्वेतिमनसादैत्यं
प्राहार्णवात्मजः ॥ शुम्भंचण्डजयेवीरममतुल्यपराक्रम ॥ १८ ॥ धृत्वामत्सदृशंरूपंसङ्ग्रामंकरुमर्हसि ॥ तवयुद्धस्यभारोऽयंशिविरस्यबलस्य
च ॥ १९ ॥ अहंयास्यामितांद्रष्टुंगौरीमच्चित्तहारिणीम् ॥ इत्युक्त्वाथददौतस्मैस्वाङ्गादुत्तार्यमण्डनम् ॥ २० ॥ वर्मशस्त्रादिकंदत्त्वारथंसारथिसंयुतम् ॥
दुर्वारणेनसहितःसैन्यमुक्त्वोदधेःसुतः ॥ २१ ॥ अलक्षितस्ततोगत्वागुहांगुप्तांतुपार्थिव ॥ मानसोत्तरशैलस्यहररूपंदधारसः ॥ २२ ॥ धृत्वादुर्वारणो
रूपंनन्दिनःसदृशंतथा ॥ अथारुरुहतुःशैलंछन्नशङ्करनन्दिनौ ॥ २३ ॥ यत्रास्तिशिखरेगौरीसखीभिःसहितानृप ॥ तमायान्तंशरैर्भिन्नंस्कन्धमालम्ब्य

नन्दिनः ॥ २४ ॥ रक्ताक्तमम्बरं दृष्ट्वा भवानी विस्मिता भवत् ॥ सख्यस्तस्या जयाद्यास्ता जग्मुस्तं सम्भ्रमान्विताः ॥ २५ ॥ शङ्करस्यान्तिकं गत्वा
 पप्रच्छुस्तं सुदुःखिताः ॥ किं जातं तव देवेश केन त्वं सङ्गरेजितः ॥ २६ ॥ सशल्यस्त्वं कथं नाथ संसारी वप्ररोदिषि ॥ इत्युक्तः प्रददौ ताभ्यो भूषणानि पृथक् पृ
 थक् ॥ २७ ॥ उत्तार्य शनैरङ्गा द्वासु किंप्रभृतीनि च ॥ गणेशस्कन्दशिरसीच्छिन्ने कुक्षौ विलोक्य च ॥ २८ ॥ हास्कन्दहागणेशेति हारुद्रेत्यम्बिका रुदत् ॥
 तस्याः सख्यस्ततः सर्वारुरुदुःशोककर्षिताः ॥ २९ ॥ अत्राब्रवीजया नन्दी त्वमेनं परिपालय ॥ मणिभद्रो वीरभद्रः पुष्पदन्तश्च वीर्यवान् ॥ ३० ॥ दम्भनो
 धूमतिमिरः कूष्माण्डाद्यारणे हताः ॥ चण्डीभृगीकिरीटिश्च महाकालश्च शृङ्खली ॥ ३१ ॥ चण्डीशो गुप्तनेत्रश्च कालाद्याश्च हतारणे ॥ विनायकस्य स्कन्दस्य
 शिरसीभ्रमतामया ॥ ३२ ॥ दृष्ट्वा महारणे देवि इत्युक्त्वाथ पुरोऽक्षिपत् ॥ तच्छ्रुत्वा नन्दिने वाक्यं शिरसी गृह्य पुत्रयोः ॥ ३३ ॥ पार्वती विललापोच्चैः पुत्रपुत्रेति
 जल्पती ॥ तारकारे कथं युद्धे हतस्त्वं सिन्धुमूनुना ॥ ३४ ॥ त्वं हि त्रिवासरो देवैः सेनापत्येऽभिषेचितः ॥ तदा त्वया कथं वीरतारकाख्यो निपातितः
 ॥ ३५ ॥ नीलकण्ठेन किं त्यक्तो यतस्त्वं पतितो भुवि ॥ स्तुपा मुखं न दृष्टं च मया पुत्रावभाग्यया ॥ ३६ ॥ न भोगावत्सते भुक्ताः संसारस्यापि येऽभवन् ॥
 तात हेरम्बविघ्ने शलम्बोदरगजानन ॥ ३७ ॥ रणाङ्गणे केन पुत्रसिद्धैः पूज्यो निपातितः ॥ वाहनोऽसौ कुतो वत्समृषकः केन हिंसितः ॥ ३८ ॥ एवं
 विलपती गौरी शिवं प्राह सुदुःखितम् ॥ साक्षाद्द्रोऽसि देवेश हरस्त्वं माभयंकुरु ॥ ३९ ॥ वृषभः कृगतो देवहतो जालन्धरेण वै ॥ शरजर्जरदेहस्य किं करोमि
 प्रियं तव ॥ ४० ॥ ततः श्रुत्वा वज्रो देव्यानिःश्वस्योवाच शङ्करः ॥ दीर्घविनिहतौ पुत्रौ वृथा शोचसि किं प्रिये ॥ ४१ ॥ अधुना तेऽङ्गसङ्गे न देवि
 मां त्रातुमर्हसि ॥ शङ्करस्य वचः श्रुत्वा समयोचितमातुरम् ॥ प्रत्युवाचा म्बिका देवं बभाषे नोचितं वचः ॥ ४२ ॥ महाविषादे पतिते भये च कृते समाधौ व
 मने महाज्वरे ॥ श्राद्धे प्रयाणे गुरुवृद्धसन्निधौ रतिबुधाः शङ्करवर्जयन्ति ॥ ४३ ॥ कथं मांदुःखदुःखार्ता पुत्रशोकेन पीडिताम् ॥ म्लानां बाष्पपरिम्लानां
 सम्प्रार्थयसि चातुराम् ॥ ४४ ॥ भवान्या इति वाक्यानि श्रुत्वा मायामहेश्वरः ॥ उवाच स्वार्थमुद्दिश्य गौर्यारूपेण मोहितः ॥ ४५ ॥ पुरुषस्यार्तियुक्त
 स्य न यच्छन्ति रतिस्त्रियः ॥ तथैव रौखे घोरे पतिष्यन्ति न संशयः ॥ ४६ ॥ गणशून्यः पुत्रशून्यो धीशून्योऽहं वरानने ॥ साम्प्रतं गृह्यशून्योऽहं सर्वशून्यो
 ऽस्मि भामिनि ॥ ४७ ॥ सजीवितविहीनोऽहं त्वां प्रष्टुमिह चागतः ॥ स्वंगृहं तु प्रविश्याश्रुत्य जामिप्रकृतिं स्वकाम् ॥ ४८ ॥ उत्तिष्ठ नन्दिन संयावस्तीर्थे
 भवपुरःसरः ॥ त्वं याहि स्वेच्छया कान्ते प्रकृतिं स्वां परित्यज ॥ ४९ ॥ इति मायामहेशस्य वचः श्रुत्वा म्बिका ततः ॥ दीर्घदध्यौ महाश्वासं शोकेन च
 जडीकृता ॥ ५० ॥ तस्यैव परमेशो भेकिश्चिन्नोवाच साक्षणम् ॥ यया संमोहितं सर्वजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ सैव संमोहितातेन न जग्ने दुःखमात्मनः

॥ ५१ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्त० नार० जाल० मायामहेशयुधि० गमनं नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ इति मायामहेशेन
मोहितागिरिजायदा ॥ अतः किं समभूद्वह्नंस्तन्माख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ क्षीराब्धौ तु शयानस्य चक्षुःक्षोभद्वयं हरेः ॥ अकस्मादेव राजेन्द्र न
यनेऽश्रुं परिप्लुते ॥ २ ॥ दृष्ट्वा तन्महदुत्पातलक्षणं भगवांस्ततः ॥ उत्थाय शेषपर्यङ्कान्मां च वायुं विलोक्य च ॥ ३ ॥ किं कार्यमिति गोविन्दस्तन्नागा
रिमथास्मरन्तु ॥ सचाग्रे स्मृतिमात्रेण तस्थौ वद्धाञ्जलिः प्रभोः ॥ ४ ॥ विनतानंदनं दृष्ट्वा पुरतः प्राह केशवः ॥ सुपर्णतत्र गच्छ त्वं यत्र युद्धं प्रवर्तते ॥ ५ ॥ हतो
जालन्धरो वीरो हरो वा तेन मोहितः ॥ दृष्ट्वा तं शीघ्रमागत्य कथयस्व ममाखिलम् ॥ ६ ॥ जालन्धरे शयोर्युद्धं द्रष्टुं शक्तस्त्वमेव हि ॥ कोऽन्यो महाहवे तस्मिञ्ज्ञात्वा
याति शरीरवान् ॥ ७ ॥ कदाचिद्गुर्मन्तत्र युद्धं शस्त्रास्त्रवृष्टिभिः ॥ अथ त्वं वाणसश्चारंगत्वापि हितविग्रहः ॥ ८ ॥ सन्दृश्य पार्वतीवृत्तिं शीघ्रमायातुमर्हसि
दैत्यमायानिरासार्थं विचिन्त्य भगवांस्त्वरन् ॥ ९ ॥ गुटिकां सर्वसिद्धां च गरुडाय ददौ हरिः ॥ अनयानभ्रं मोहीतयेत्युक्त्वा मुखेऽक्षिपत् ॥ १० ॥ एवं
सम्प्रेरितः पत्नीहरिं कृत्वा प्रदक्षिणम् ॥ निश्चकामखमाविश्य जगामाद्भुतवेगवान् ॥ ११ ॥ तत्र गत्वारणंघोरं दैत्यसङ्घैः सुदुःसहम् ॥ दृष्ट्वानखिलेनासौ न
किञ्चिज्ज्ञातवान्किल ॥ १२ ॥ तस्मादुत्पत्य वेगेन गतोऽसौ मानसोत्तरम् ॥ शैलं तुङ्गतं रं दुर्गमं गम्यं मरुतामपि ॥ १३ ॥ विलोकयन्न ददृशे गौरीस्थानं
पतङ्गराट् ॥ तत्रागत्य भुजङ्गारिर्ध्वनिं संश्रुतवान्किल ॥ १४ ॥ गत्वासमीपे ददृशे मायापशुपतिततः ॥ गरुडो गुटिकां क्षिप्य मुखेन भ्रममापसः ॥ १५ ॥ ज्ञात्वा
बुद्ध्वाथ दैत्योऽयमिति नायं वृषध्वजः ॥ हा कष्टमिति चोक्त्वा चरुदन्नागत्य चार्णवम् ॥ १६ ॥ कथयामास वृत्तान्तं पुरतः कैटभद्विषः ॥ देवजाल
न्धरेणायं हरो देवो विडम्बितः ॥ १७ ॥ उमाप्रतारिता तेन पापेन च्छद्मरूपिणा ॥ सुरस्त्वं यदि गोविन्दसमं प्रतिपद्यतः ॥ १८ ॥ मायायुद्धं तु देवेश कुरु
जालन्धरं प्रति ॥ तस्य राज्ञीमया दृष्टा पीठे जालन्धरे शुभे ॥ १९ ॥ प्रासादभूम्यां क्रीडन्ती वाद्यगीतादिवर्त्तनैः ॥ सा सुन्दरतरा गौर्यारम्भोर्वश्योः शतादपि ॥
॥ २० ॥ नेदानीं मानुषलोकेन पातालेषु तत्समा ॥ भार्या तेन समावेश्या नारीणां का कथा हरे ॥ २१ ॥ यस्तां स्पृशति देहेन सकृत्तार्थः पुमान्भवेत् ॥ तव
श्यालकपत्नी च हरत्वं तां रमप्रियाम् ॥ शङ्करस्योपकारं च कुरु चैवात्मनः सुखम् ॥ २२ ॥ नारद उवाच ॥ श्रुत्वा ताक्ष्यं स्य वचनं तं निर्भर्त्स्य रमाप्रियः ॥
सम्यग्व्यवस्य चोपायं विसर्ज्य द्रुतं द्विजम् ॥ २३ ॥ श्रियं प्रतार्य सञ्छाद्य मञ्चके पीतवाससा ॥ निर्गतोऽन्येन रूपेण योगमायाबले च न ॥ २४ ॥ वृन्दारि
कानुरागेण मोहितो मधुसूदनः ॥ दृष्ट्वा हरिं तु गच्छन्तं प्रति च्छत्रं युधिष्ठिर ॥ २५ ॥ शेषोऽप्यन्यतमेनासौ रूपेणागत्य केशवम् ॥ जगाद भक्त्या त्वं तिष्ठ मामनु

ज्ञातुमर्हसि ॥ २६ ॥ किंकरोमिक्कगच्छामिब्रह्मकार्यजनार्दन ॥ सदातवमुखं दृष्ट्वा भोक्ष्यामीति भवेत्सुखम् ॥ २७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ जालन्धरस्त्रियं रम्यां
 हरिष्ये हरकारणात् ॥ पार्वत्याश्चोपकाराय सञ्छाद्य स्वात्मनस्तनुम् ॥ २८ ॥ एहियामो वयं बन्धो कान्तरंदुरतिक्रमम् ॥ वृन्दाकर्षणसिद्धयर्थमित्युक्ता तौ
 वनंगतौ ॥ २९ ॥ ततो विष्णुश्च शेषश्च जटावल्कलधारिणौ ॥ आश्रमं चक्रतुः पुण्यं सर्वकामफलप्रदम् ॥ ३० ॥ तयोः शिष्याः प्रशिष्याश्च बभूवुः कामरूपिणः ॥
 सिंहव्याघ्रवराहाश्च ऋक्षवानरमर्कटाः ॥ ३१ ॥ अथ तस्मिन् वने वृन्दां मन्त्रेणाकर्षयद्भरिः ॥ तस्याहृदयसन्तापं चकार मधुसूदनः ॥ ३२ ॥
 एतस्मिन्नन्तरे राज्ञीतापमुग्रमुपागता ॥ चामराश्चालयामास दिव्यस्त्रीकरचालितान् ॥ ३३ ॥ प्रियस्यागमनं तन्वी चिन्तयन्ती मुहुर्मुहुः ॥ चन्दनागुरु
 लिप्ताङ्गी मूर्छायाति हि सत्वरम् ॥ ३४ ॥ तुर्ययामे विभार्याश्चतुर्दश्यां नृपाङ्गना ॥ स्वप्रदं दर्शयद्वैधव्यभयसूचकम् ॥ ३५ ॥ जाल
 न्धरशिरःशुष्कं मर्दितं पाण्डुभस्मना ॥ गृध्रेण कृष्टनयनं छिन्नकर्णाग्रनासिकम् ॥ ३६ ॥ मुक्तकेशी करालास्याः कृष्णवर्णारुणाम्बरा ॥
 चखाद कालीरक्तास्याहस्तं विधृतखर्परा ॥ ३७ ॥ ईदृशं ददृशे स्वप्रेतयात्मानं विडम्बितम् ॥ दैत्यक्षयगुणोपेतं साददर्शनृपाङ्गना ॥ ३८ ॥
 ततः प्रबुद्धां सुरराजपत्नीगीतेन वाद्येन च मागधानाम् ॥ गेयप्रबन्धैः स्तवनैर्वचोभिर्वशस्तवैः किम्पुरुषप्रपाठितैः ॥ ३९ ॥ ततस्तान्सकलाञ्छन्ता
 न्धनं दत्त्वा प्रसादजम् ॥ निवार्य विप्रानाहूय स्वप्नं दृष्ट्वैव वेदयत् ॥ तं स्वप्नं ब्राह्मणाः श्रुत्वा तामूचुः शास्त्रपारगाः ॥ ४० ॥ द्विजा ऊचुः ॥
 देवि दुःस्वप्नमत्युग्रमचिन्त्यं भयदायकम् ॥ देहिदानं द्विजातिभ्यो ह्यचिन्त्यभयनाशकम् ॥ ४१ ॥ धेनूर्वासांसिरत्नानि गजांश्चाभरणानि च ॥
 ब्राह्मणाः परिसन्तुष्टाः सिषिचुस्तानृपस्त्रियम् ॥ ४२ ॥ अभिषिक्तापि सा वृन्दा ज्वरेण परितप्यते ॥ विमृज्य विप्रप्रवरान्प्रासादमगमत्तदा ॥ ४३ ॥
 तत्र स्थितापि स्वपुरंदरशेदीप्तमङ्गला ॥ ततः स्वकर्मणाराजन्ना कृष्टा हरिणा तुसा ॥ ४४ ॥ नशशाकगृहे स्थातुं ततो राज्ञीवनं ययौ ॥ रथमश्वतरी
 युक्तं स्मरदूतीसखीवहम् ॥ ४५ ॥ समारुह्य क्षणात्तन्वी प्राप्ता सौभाग्यकीननम् ॥ नानावृक्षसमायुक्तं नानापक्षिगणान्वितम् ॥ ४६ ॥ पुष्प
 प्रस्रवणोपेतं स्वर्गनारी विभूषितम् ॥ मन्दानिलप्रवेशोऽस्ति यत्र नान्यस्य कस्यचित् ॥ ४७ ॥ वनं वृन्दारिकगृहं सस्मारपतिमात्मनः ॥ कथं
 जालन्धरं वीरं द्रक्ष्यामि प्राप्तमग्रतः ॥ ४८ ॥ सा तत्र न सुखं लेभे विवेशान्यतमं वनम् ॥ सखीरथसमायुक्ता विष्णुमायाविमोहिता ॥ ४९ ॥ ततो
 विलोकयामास विपिनं तरुसङ्कुलम् ॥ उरुपाषाणसंरुद्धं कुरङ्गाक्षीभयावहम् ॥ ५० ॥ सिंहव्याघ्रभयाकीर्णशृगालव्यालसेवितम् ॥ द्रुमैः स्पृश
 च्छिखां काशैर्गुहासुध्वान्तपूरितम् ॥ ५१ ॥ वनं विलोक्य सा भीमं च किताचपलेक्षणा ॥ स्मरदूतीसखी वृन्दाजगाद रथवाहिनीम् ॥ रथं प्रेषय मेशीघ्रं

प० पु०
॥ १५ ॥

स्मरदूतिगृहंप्रति ॥ ५२ ॥ स्मरदूतिरुवाच ॥ नाहं जानामि दिग्भागं नयामि करं सखि ॥ श्रान्ता अश्वयः प्रवर्तन्ते मार्गश्चात्र न विद्यते ॥ ५३ ॥
प्रेरितो दैवकेनापि स्यन्दनो यातुयत्र च ॥ अत्र कोऽपि चर्मसादो भक्षयिष्यति नान्यथा ॥ ५४ ॥ इत्युक्त्वा सा द्रुततरारथं शीघ्रमवाहयत् ॥ सरथो
वेगतः प्राप्नोयत्र सिद्धामुदान्विताः ॥ ५५ ॥ तत्र सिद्धाश्च दृश्यन्ते काननं च भयावहम् ॥ नयत्र प्रबलो वायुर्न शब्दः पक्षिणामपि ॥ ५६ ॥ न च
तेजः प्रकाशोऽस्ति न जलं प्रदिशो दिशः ॥ तत्र प्राप्तरथस्यापिलक्षणेऽभूद्विपर्ययः ॥ ५७ ॥ अश्वतरो न हेषन्ते न च शब्दश्च नेमिजः ॥ न चलन्ति पताकास्ता
घण्टिका न कण्ठान्ति च ॥ ५८ ॥ न स्वनन्ति महाघण्टा ध्वजस्तम्भे निवेशिताः ॥ विलोक्यैव विधं प्राह तत्र वृन्दा सखीं प्रति ॥ ५९ ॥ स्मरदूति कया स्यामो
व्याघ्रसिंहभयं वनम् ॥ न गृहे न सुखं राज्ञेयं मम जातं वने सखि ॥ ६० ॥ स्मरदूतिरुवाच ॥ शृणुष्व देवि पश्य त्वं पुरः शैलोऽतिदारुणः ॥ दृष्ट्वा
प्रतो न गच्छन्ति तुरङ्ग्यो भयविह्वलाः ॥ ६१ ॥ तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा सन्त्रस्ता सानृपांङ्गना ॥ दृष्ट्वा हारं स्वकण्ठस्थं स्यन्दनाच्छीघ्रमुत्थिता ॥ ६२ ॥
एतस्मिन्नन्तरे प्रातो राक्षसो भीषणाकृतिः ॥ त्रिपादः पञ्चहस्तश्च सप्तनेत्रोऽतिदारुणः ॥ ६३ ॥ पिङ्गलो व्याघ्रकर्णश्च सिंहस्कन्धस्तथाननः ॥ विहङ्गेश समाः
केशालम्बन्ते रुधिरारुणाः ॥ ६४ ॥ तं दृष्ट्वा पद्मकोशाङ्गी सहसा सभया भवत् ॥ नेत्रेकराभ्यामाच्छाद्य च कम्पेकदलीवसां ॥ ६५ ॥ प्रतिहारी प्रतोदं
तुत्यक्त्वा राज्ञी मभापत ॥ भीतां मां त्राहि देवित्वमयं धावति भक्षितुम् ॥ ६६ ॥ एतस्मिन्नन्तरे प्रातो राक्षसो रथसन्निधौ ॥ रथमुत्क्षिप्य हस्तेन भ्रामयं
श्चाश्विनीयुतम् ॥ ६७ ॥ साराङ्गी पतिता भूमौ मृगी व्याघ्रभयादिव ॥ स्मरदूती तरोर्मूलेच्छिन्नाऽशोकलता यथा ॥ ६८ ॥ ततस्ताश्चाश्विनीः सर्वा भक्ष
यामास राक्षसः ॥ तेन राज्ञी धृता हस्ते सिंहैर्नैण वधूरिव ॥ ६९ ॥ तामुवाच ततो रक्षः प्राणैस्तेकारणं यदि ॥ तव भर्ता हतः सङ्ख्ये हरेणेति श्रुतं मया ॥ ७० ॥
मामासाद्याद्य भर्तारं चिरं जीवाकुतोभया ॥ पिवाथ वारुणीं स्वाद्रीं महामांससमन्विताम् ॥ शृण्वन्तीति वचो राज्ञी गतसत्त्वेव चाभवत् ॥ ७१ ॥ इति
श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तरखण्डे जाल० श्रीमन्माधवमायाकथनं नाम पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ नारद उवाच ॥ नारायणस्तदा देवो जटावल्कल
धार्यथ ॥ द्वितीयोऽनुचरस्तस्य ह्याययौ फलहस्तवान् ॥ १ ॥ तौ दृष्ट्वा स्मरदूती सा विललाप मृगेशणा ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्याः प्रोचतुस्तां च तावुभौ ॥ २ ॥
भयं मा गच्छ कल्याणित्वा मावां त्रातु मागतौ ॥ वनं घोरं प्रविष्टा सिकथं दुष्टनिषेवितम् ॥ ३ ॥ एवमाश्वास्य तां तन्वीं राक्षसं प्राह माधवः ॥ मुञ्चे मामधमा
चारमृद्वङ्गी चारुहासिनीम् ॥ ४ ॥ ररे मुखं दुराचारा किं कर्तुं त्वं व्यवस्थितः ॥ सर्वस्वं लोकनेत्राणामाहारं कर्तुमुद्यतः ॥ ५ ॥ भवपुण्यप्रभावेयं हंस्येतां
मण्डनं भुवः ॥ अद्य लोकं निरालोकं कन्दर्पदर्पवर्जितम् ॥ ६ ॥ करिष्यस्य धुना त्वं च हत्वा वृन्दारिकां वने ॥ तस्मादिमां विमुञ्चा शुसुखप्रासाददेवताम् ॥ ७ ॥

उ.खं.स.
अ० १६

॥ १५ ॥

इति श्रुत्वा हरेर्वाक्यं राक्षसः कुपितोऽब्रवीत् ॥ समर्थस्त्वं यदितदामोचयाद्यैव मत्करात् ॥ ८ ॥ इत्युक्तमात्रेव च नेमांधवेन क्रुधेक्षितः ॥ पपात भस्मसाद्
 तस्त्यक्त्वा वृन्दां सुदूरतः ॥ ९ ॥ अथोवाच प्रमुग्धासामायया जगदीशितुः ॥ कस्त्वं कारुण्यजलधिर्येनाहमिहरक्षिता ॥ १० ॥ शरीरं मानसं दुःखं
 सन्तापं तपसां निधे ॥ त्वयामधुरया वाचा हतं राक्षसनाशनात् ॥ ११ ॥ तवाश्रमे तपःसौम्यकरिष्यामि तपोधन ॥ १२ ॥ तापस उवाच ॥ भरद्वाजात्मज
 आहं देवशर्मेति विश्रुतः ॥ विहाय भोगानखिलान्वनं घोरमुपागतः ॥ १३ ॥ अनेन वटुना सार्धं मम शिष्येण कामगाः ॥ बहुशः सन्ति चान्येऽपि मच्छिष्याः
 कामरूपिणः ॥ १४ ॥ त्वंचेन्ममाश्रमे स्थित्वा चिकीर्षसि तपःशुभे ॥ एहिराड्यप्ररंयामो वं मंदूरस्थितं यतः ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वा राजपत्नीं
 तां ययौ प्राचीं दिशं हरिः ॥ वनं प्रेतपिशाचाढ्यं मन्दगत्यानराधिप ॥ १६ ॥ वृन्दारिकाश्रुपूर्णाक्षी तस्य पृष्ठानुगाययौ ॥ स्मरद्वृत्तिं च तत्पृष्ठे मां प्रतीक्षे
 ति वादिनी ॥ १७ ॥ अत्रान्तरेदुराचारः कोऽपि पापाकृतिर्वने ॥ जालं प्रसारयामास तद्यदा जीवपूरितम् ॥ १८ ॥ ततः संकोचयामास तज्जालं
 पापनायकः ॥ जालस्थांस्तु तदा जीवानुपाहृत्य मुमोच ह ॥ १९ ॥ स च ध्यायः स्त्रियौ दृष्ट्वा स्मरद्वृत्तिं जगादताम् ॥ देवि मामनुमायातिकरे गृह्णातु मां सुखी
 ॥ २० ॥ वृन्दातयोक्तं श्रुत्वा नैविकृतास्यं व्यलोकयत् ॥ वीक्ष्य तं भयवातेन निर्धूतासिन्धुजप्रिया ॥ २१ ॥ दुद्राव विकलं श्वभ्रं स्मरद्वृत्त्या समं वने ॥
 विद्रवन्ती समं सख्या तापसाश्रममागता ॥ २२ ॥ सा तापसवने तस्मिन्ददर्शात्यन्तमद्भुतम् ॥ पक्षिणः काञ्चन प्रख्यान्नानाशब्दसमाकुलान् ॥ २३ ॥ सा पश्य
 द्वेमपद्माब्ज्यां वापीं तु स्वर्णभूमिकाम् ॥ क्षीरं वहन्ति सरितः स्रवन्ति मधुभूरुहः ॥ २४ ॥ शर्कराराशयंस्तत्र मोदकानां च संचयाः ॥ भक्ष्याणि स्वादु सर्वाणि
 बहून्याभरणानि च ॥ २५ ॥ बहुशस्त्राणि दिव्यानि नभसः संपतन्ति च ॥ क्रीडन्ति हरयस्तृप्ता उत्पतन्ति पतन्ति च ॥ २६ ॥ मठेऽति सुन्दरं वृन्दातं ददर्श
 तपस्विनम् ॥ व्याघ्रचर्मासनगतं भासयन्तं जगत्रयम् ॥ २७ ॥ तमुवाच विभो पाहि पाहि पापार्द्रिकादथ ॥ तपसा किंच धर्मेण मौनेन च जपेन च ॥ २८ ॥ भीत
 त्राणात्परं नान्यत्पुण्यमस्ति तपोधन ॥ एवमुक्तवती भीता सालसाङ्गीतपस्विनम् ॥ २९ ॥ तावत्प्रासः सदुष्टात्मा सर्वजीवप्रबन्धकः ॥ वृन्दादेवी भयत्रस्ता
 हरिकण्ठे समाश्लिषत् ॥ ३० ॥ सुखस्पर्शभुजाभ्यां साऽशोकवल्ली वलिङ्गिता ॥ तवालिङ्गनभावेन पुनरेव भविष्यति ॥ ३१ ॥ शिरः सर्वाङ्गसंपन्नं त्वद्गर्तुरधिकं
 गुणैः ॥ अथ त्वं प्रमदे गच्छ पत्यर्थे चित्रशालिकाम् ॥ ३२ ॥ सा चित्रशालामित्युक्ता विवेश मुनिना तदा ॥ दिव्यपर्यङ्कमारूढा गृह्यकान्तस्य तच्छिरः ॥
 ॥ ३३ ॥ चकारा धरपानं सामिलिताक्ष्यतिलोलुपा ॥ यावत्तावदभूद्राजत्रूपं जालन्धराकृति ॥ ३४ ॥ तत्कान्तसदृशाकारस्तद्वक्षास्तद्वदुन्नतिः ॥ तद्वाक्यस्तन्म
 नोभावस्तदासीजगदीश्वरः ॥ ३५ ॥ अथ संपूर्णकायं तं प्रियं वीक्ष्य जगाद सा ॥ तव कुर्वे प्रियं स्वामिन् ब्रूहि त्वं स्वरणं च मे ॥ ३६ ॥ वृन्दावचनमा

कर्ण्यप्राहमायासमुद्वेजः ॥ शृणुदेवियथायुद्धंवृत्तंशम्भोर्मयासह ॥ ३७ ॥ प्रियेरुद्रेणरौद्रेणछिन्नंचक्रेणमेशिरः ॥ तावत्त्वत्सिद्धियोगाच्चत्वद्दूतेन
महारणात् ॥ ३८ ॥ छिन्नंतदत्रचानीतंजीवितंतेऽङ्गसङ्गतं ॥ प्रियेत्वंमद्वियोगेनबालेजातासिदुःखिता ॥ ३९ ॥ क्षन्तव्यंविप्रियंमह्ययत्त्वांत्यक्त्वा
रणंगतः ॥ इत्यादिवचनैस्तेनवृन्दासंस्मारितातदा ॥ ४० ॥ ताम्बूलैश्चविनोदैश्चवस्त्रालङ्करणैःशुभैः ॥ अथवृन्दारिकादेवीसर्वभोगसमन्विता ॥
॥ ४१ ॥ प्रियंगाढंसमालिङ्ग्यचुचुम्बरतिलोलुपा ॥ मोक्षादप्यधिकंसौख्यंवृन्दामोहनसंभवम् ॥ ४२ ॥ मेनेनारायणोदेवोलक्ष्मीप्रेमरसा
धिकम् ॥ वृन्दावियोगजदुःखंविनोदयतिमाधवे ॥ ४३ ॥ तत्क्रीडाचारुविलसद्वापिकाराजहंसके ॥ तद्रूपभावात्कृष्णोऽसौपद्मायांविगतस्पृहः ॥
॥ ४४ ॥ अभृद्वृन्दावनेतस्मिस्तुलसीरूपधारिणी ॥ वृन्दाङ्गस्वेदतोभूम्यांप्रादुर्भूतातिपावनी ॥ ४५ ॥ वृन्दासङ्गजंचेदमनुभूयसुखंहरिः ॥ दिनानि
कतिचिन्मेनेशिवकार्यजगत्पतिः ॥ ४६ ॥ एकदासुरतस्यान्तेसास्वकण्ठेतपस्विनम् ॥ वृन्दाददर्शसंल्लग्नंद्रिभुजंपुरुषोत्तमम् ॥ ४७ ॥ तं दृष्ट्वा
प्राहसाकण्ठाद्रिमुच्यभुजबन्धनम् ॥ कथंतापसरूपेणत्वंमांमोहितुमागतः ॥ ४८ ॥ निशम्यवचनंतस्याःसान्त्वयन्प्राहतांहरिः ॥ शृणुवृन्दारिके
त्वंमांविद्विलक्ष्मीमनोहरम् ॥ ४९ ॥ तवभर्ताहरंजेतुंगौरीमानयितुंगतः ॥ अहंशिवःशिवश्चाहंपृथक्केनव्यवस्थितौ ॥ जालन्धरोहतःसङ्ख्ये
भजमामधुनानघे ॥ ५० ॥ नारदउवाच ॥ इतिविष्णोर्वचःश्रुत्वाविषण्णवदनाभवत् ॥ ततोवृन्दारिकाराजन्कुपिताप्रत्युवाचह ॥ ५१ ॥ रणेबद्धो
ऽसियेनत्वंजीवन्मुक्तःपितुर्गिरा ॥ विविधैःसत्कृतोरत्नैर्युक्तंतस्यहृतावधूः ॥ ५२ ॥ पतिर्धर्मस्ययोनित्यंपरदाररतःकथम् ॥ ईश्वरोऽपिकृतैर्भुङ्क्ते
कर्मत्याहुर्मनीषिणः ॥ ५३ ॥ अहंमोहंयथानीतात्वयामायातपस्विना ॥ तथातववधूमायातपस्वीकोऽपिनेष्यति ॥ ५४ ॥ इतिशप्तस्तथाविष्णुर्जगा
मादृश्यतांक्षणात् ॥ साचित्रशालापर्वङ्कःसचतेऽथप्लवङ्गमाः ॥ ५५ ॥ नष्टंसर्वहरौयातेवनंशून्यंविलोक्यसा ॥ वृन्दाप्राहसखीपश्यजिह्वंतद्विष्णुना
कृतम् ॥ ५६ ॥ त्यक्तंपुरंगंतराज्यंकान्तःसंदेहतांगतः ॥ अहंवनेविदित्वैतत्कयामिविधिनिर्मिता ॥ ५७ ॥ मनोरथानांविषयमभून्मेप्रियदर्शनम् ॥
प्राहनिःश्वस्यचैवोष्णंराज्ञीवृन्दातिदुःखिता ॥ ५८ ॥ ममप्राप्तंहिमरणंत्वयाहिस्मरदूतिके ॥ इत्युक्तासातयाप्राहममत्वंप्राणरूपिणी ॥ ५९ ॥ तस्यास्तथोक्त
माकर्ण्यइतिकर्तव्यतांततः ॥ वनेनिश्चित्यसावृन्दागत्वातत्रमहत्सरः ॥ ६० ॥ विहायदुःखमकरोद्वात्रक्षालनमभ्युना ॥ तीरेपद्मासनंबद्धाकृत्वानिर्विषयं
मनः ॥ ६१ ॥ शोषयामासदेहंस्वविष्णुसङ्गेनदूषितम् ॥ तपश्चचारसात्युग्रंनिराहारासखीसमम् ॥ ६२ ॥ गन्धर्वलोकतोवृन्दामथागत्याप्सरोगणः ॥
प्राहयाहीतिकल्याणिस्वर्गमात्यजविग्रहम् ॥ ६३ ॥ गान्धर्वंशस्त्रमेतत्त्रिभुवनविजयित्रीपतिस्तोषमग्र्यंनीतोयेनेहवृन्देत्यजसिकथमिदंतद्वपुःप्राप्तकामम् ॥

कान्तंतेविद्विशूलिप्रवरशरहतं पुण्यलभ्यस्यभूषास्वर्गस्यत्वं भवाद्यद्रुतममरवनंचण्डिभद्रेभजत्वम् ॥ ६४ ॥ श्रुत्वाशास्त्रं वधूनां जलधिजदयितावाक्यमाह
 प्रहस्यस्वर्गादाहृत्यमुक्तात्रिदशपतिवधूश्चातिवीरेणपत्या ॥ आदौपात्रंमुखानामहममरजिताप्रेयसीतद्वियुक्तानिर्दुष्टातद्यतिष्येप्रियममृतगतंप्राप्नुयांयेन
 चैव ॥ ६५ ॥ इत्युक्त्वाससखीवृन्दाविससर्जाप्सरोगणान् ॥ तत्प्रीतिपाशबद्धास्तानित्यमायान्तियान्तिच ॥ ६६ ॥ योगाभ्यासेनवृन्दाथदग्ध्वाज्ञाना
 ग्निनागुणान् ॥ विषयेभ्यःसमाहृत्यमनःप्रापततःपरम् ॥ ६७ ॥ दृष्ट्वावृन्दारिकांतत्रमहान्तश्चाप्सरोगणाः ॥ तुष्टुवुर्नभसस्तुष्टाववृष्टुःपुष्पवृष्टिभिः ॥ ६८ ॥
 शुष्ककाष्ठचयंकृत्वातत्रवृन्दाकलेवरम् ॥ निधायार्घ्यंचप्रज्वाल्यस्मरदूतीविवेशतम् ॥ ६९ ॥ दग्धवृन्दाङ्गरजसाबिम्बतद्गोलकात्मकम् ॥ कृत्वातद्ग
 स्मनःशेषमन्दाकिन्यांविचिक्षिपुः ॥ ७० ॥ यत्रवृन्दापरित्यज्यदेहं ब्रह्मपथंगता ॥ आसीद्वृन्दावनंतत्रगोवर्धनसमीपतः ॥ ७१ ॥ देव्योऽथस्वर्गमेत्य
 त्रिदशपतिवधूसत्त्वसंपत्तिमाहुर्देवीभ्यस्तन्निशम्यप्रमुदितमनसोनिर्जराद्याश्चसर्वे ॥ शत्रोर्देत्यस्यहित्वाप्रबलतरभयंभीमभेरीनिजघ्नुःश्रुत्वातत्रासनस्थः
 गरिजननिवहोऽवापशोभांशुभस्य ॥ ७२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेउत्त० पञ्चपञ्चा० जालन्धरोपा० वृन्दायाब्रह्मपदप्राप्तिर्नामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥
 युधिष्ठिरउवाच ॥ कथंजालन्धरोगौरींहररूपधरोमुने ॥ दृष्ट्वाचकारकिंतत्रतन्मेकथयविस्तरात् ॥ १ ॥ नारदउवाच ॥ यदामायाशिवस्तत्रप्रार्थयंद्विरिजां
 प्रति ॥ ततःसाचक्षुभेराजन्किञ्चिन्नोवाचतंप्रति ॥ २ ॥ अनातुरस्यदेवस्यप्राप्तस्यतपसामया ॥ नयुक्तमितिनिश्चित्यपार्वतीनाहतंनृप ॥ ३ ॥ सानतत्र
 प्रतीकारंदृष्ट्वातस्यप्रपश्यतः ॥ निर्गताततउत्थायददर्शाकाशवाहिनीम् ॥ ४ ॥ गङ्गांवासोचितामत्वाभवानीतपसेययौ ॥ पुरापितपसालब्धो
 मयेशःसाम्प्रतंतथा ॥ ५ ॥ इत्यब्रजच्चिन्तयन्तीसखीभिःसंहितांततः ॥ पुरःक्षीरनिभांराजन्पार्वतीगगनात्परम् ॥ ६ ॥ मन्दाकिनींददर्शा
 थपतन्तींमानसोत्तरे ॥ हारमालामिवाग्रान्तींविविक्तांगगनस्रजः ॥ ७ ॥ मन्दाकिन्याःपयःपूरोह्याकृष्टःस्वर्गतोयथा ॥ श्रुतीनांपूरधारेवब्रह्मणो
 वदनच्युता ॥ ८ ॥ दृष्ट्वामुमोदतांगङ्गांस्नात्वाचालिसमन्विता ॥ संपूज्यस्वतनुंपश्चान्निविष्टास्वर्णदीपटे ॥ ९ ॥ परस्परमथालोक्यगौरीप्राहं
 सखींजयाम् ॥ त्वंगच्छमद्वयःकृत्वातत्समीपंसखित्वर ॥ १० ॥ जानाहितत्वंकिंशम्भुर्यदिवान्योभविष्यति ॥ यद्यसौत्वांसमालिङ्ग्यकुरुते
 चुम्बनादिकम् ॥ ११ ॥ तदामायांसमास्थायजानीह्यसुरमागतम् ॥ यदिचेत्त्वांप्रतिब्रूयान्मन्निमित्तंशुभाशुभम् ॥ १२ ॥ असंशयंपिनाकी
 स्यादत्रागत्याभिधेहिमाम् ॥ इत्यादिष्टाजयादेव्यागतागङ्गाधरान्तिकम् ॥ १३ ॥ तामायान्तींसदृष्ट्वाचभृशमन्मथपीडितः ॥ चकारालिङ्गनं
 तस्यागौरीरूपेणभावयन् ॥ १४ ॥ ततोऽजलन्धरःसद्योवीर्यस्वंप्रमुमोचह ॥ अल्पेन्द्रियश्चसंजातोवेगतःकुरुनन्दन ॥ १५ ॥ तयासप्रोदितो

दैत्यनत्वं रुद्रो भविष्यसि ॥ अल्पवीर्योऽधमाचारो नाहं गौरीदितस्सखी ॥ १६ ॥ इत्युक्त्वा निजमास्थाय रूपं सा प्राह तं पुनः ॥ अनेन बत पापेन
 हतस्त्वं हि पिनाकिना ॥ १७ ॥ इति ज्ञात्वा च सा प्राप्ता तं त्रगत्वा ब्रवीदुमाम् ॥ देवि जालन्धरो ह्येष न शम्भुस्तव वल्लभ ॥ १८ ॥ ततो भयार्ता हर
 वल्लभा भुद्भुतं विवेशाथ सरोजमध्ये ॥ सख्यो भ्रमर्यः कमलेषु जाताभयेन जालन्धरजेन राजन् ॥ १९ ॥ अत्रान्तरे वनगताम दृष्ट्वा तानृपाङ्गनाम् ॥
 भीतास्तुरक्षकास्तस्याः सत्वरं रणमाययुः ॥ २० ॥ ततः शुम्भेन ते पृष्ठास्तं न त्वोचुः ससाध्वसाः ॥ आत्मनः परिहारार्थं विष्णुमित्यसुरेश्वरम् ॥ २१ ॥
 श्रुत्वा वृन्दां हतां त्रस्तोरुद्रास्त्यक्त्वाथ सङ्गरम् ॥ शुम्भेन प्रेषितो चण्डमुण्डौ जालन्धरं प्रति ॥ २२ ॥ मानसोत्तरमागत्य दानवौर्वेगवत्तरौ ॥ हररूपधरं
 दैत्यमूचतुर्विटपान्तरे ॥ २३ ॥ कितयानृपशार्दूलविदेशगतयाश्रिया ॥ अरयो यां न पश्यन्ति बन्धुभिर्या न भुज्यते ॥ २४ ॥ जितः शुम्भो
 हतसैन्यं देवरुद्रेण तेरणे ॥ एहो हि कुरुसङ्ग्रामं न त्वं प्राप्नोषि पार्वतीम् ॥ २५ ॥ पञ्चाननस्य महिषीं कथं प्राप्नोति जम्बुकः ॥ अन्धकारः कथं राजन् प्राप्नोति
 सवितुः प्रभाम् ॥ २६ ॥ तव जालन्धरात्पीठाद्धृता राज्ञी मुरारिणा ॥ इति संश्रूयते वार्ता तस्मात्त्वं कुरु सङ्गरम् ॥ २७ ॥ रणेशर्वविजित्या शु
 भवसर्वेश्वरेश्वरः ॥ अथ वा शिवनाराचैः खण्डितो यासितत्पदम् ॥ २८ ॥ इति जालन्धरः श्रुत्वा भाषितं चण्डमुण्डयोः ॥ निःससारगिरेस्तस्मा
 त्सक्रोधं रक्तलोचनः ॥ २९ ॥ चण्डमुण्डौ समाश्वास्य त्यक्त्वा रूपं हरस्य च ॥ गच्छ जालन्धरो मार्गे दुर्वारणमुवाच ह ॥ ३० ॥ पश्य दुर्वारणे
 दानीं तत्र यद्विष्णुना कृतम् ॥ मायामाश्रित्य साराज्ञी वृन्दानीतात्मनः पदम् ॥ ३१ ॥ गृहे स्थितस्य जामातुर्विश्वसेन्नैव बुद्धिमान् ॥ नूनं तस्मै प्रद
 त्वा च कन्यकां विसृजेद्बुधः ॥ ३२ ॥ जामातरं गृहे नैव स्थापयेत्सर्वथानरः ॥ धनदारादिकं सर्वं स गृह्णाति शनैः शनैः ॥ ३३ ॥ दुर्वारणमुवाच ॥ राजन्य
 त्क्रियते कर्म तत्तथैव तु भुज्यते ॥ त्वं हर्तुमागतो गौरीं हरिणा ते हृता वधूः ॥ तस्य स्पष्टं वचः श्रुत्वा क्षणमौनी व्यचिन्तयत् ॥ ३४ ॥ जालन्धरमुवाच ॥
 किं प्रयामि हरं जेतुमथ वा हरिमुल्बणम् ॥ कार्यद्वये समुत्पन्ने यत्परं तत्प्रकथ्यताम् ॥ ३५ ॥ दुर्वारणमुवाच ॥ यदियासि हरिं जेतुं हरः पृष्ठे हनिष्यति ॥
 हनिष्यन्ति रणे शूरायातुं रुद्रो न दास्यति ॥ ३६ ॥ तस्मात्पशुपतिं जित्वा कृत्वा त्वं वश्यमात्मनः ॥ पश्चात्प्रयाहि गोविन्द यदि जानासितत्पदम् ॥
 ॥ ३७ ॥ अधुना सत्वरं वीरया हि दैत्यान् महाबलान् ॥ रणं कुरु महाघोरं यथा सम्पूज्यसे बुधैः ॥ ३८ ॥ देशकालोचितं श्रुत्वा दुर्वारणवचस्तदा ॥
 ययौ जालन्धरो योद्धुं स हरुद्रेण योगिना ॥ ३९ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे उत्तर० पञ्चप० जाल० जालन्धरस्य मायारूपपरित्यागो नाम सप्तदशोऽध्यायः
 ॥ १७ ॥ नारदमुवाच ॥ अथ जालन्धरोऽपश्यत्कबन्धचयभीषणम् ॥ रणं रुधिरमांसौघमज्जामेदोऽस्थिदुर्गमम् ॥ १ ॥ तत्र जालन्धरो

दैत्यः प्रियाहरणदुःखितः ॥ रणे विलोकयामास वृषस्थं पार्वतीपतिम् ॥ २ ॥ घोराहिभोगेन विभूषिताङ्गं जटाकलापेशशिभूषणाङ्कितम् ॥ नेत्रा-
 म्रिकीलोपरिशोभिताङ्गं विनारणं संप्रददर्शसिन्धुजः ॥ ३ ॥ शीघ्रं स्वरथमारुह्य समुद्रतनयस्तदा ॥ संहृष्टः प्राह तं शुम्भं तापसो नहतस्त्वया ॥ ४ ॥
 प्राह जालन्धरं शुम्भस्तपस्तेन महत्कृतम् ॥ हन्तुं न शक्यतेऽस्माभिर्हरः सङ्ग्रामदुर्जयः ॥ ५ ॥ इति शुम्भोक्तमाकर्ण्य सिन्धुजः क्रोधमूर्च्छितः ॥ हरं पद्म-
 सहस्रेण दैत्यैः सैन्येन संवृतम् ॥ ६ ॥ गृहीत्वा कालकेदारं धनुर्जालन्धरो ययौ ॥ बाणांस्तीक्ष्णानतिस्थूलाहो हस्तम्भांस्तथा बहून् ॥ ७ ॥ मुमोच
 युधि दुर्धर्षो वर्षन्मेघइवागमे ॥ आयान्तरुधुः सिन्धुमुनं शम्भुगणायुधि ॥ ८ ॥ तन्नोरुद्रेण रौद्रैश्च शरीरैस्ताडितोरुपा ॥ रुद्रबाणैस्तदा तस्य कवचं
 भुवि पातितम् ॥ ९ ॥ विवर्मापि बभौ सोऽथ मेघमुक्तो यथा चलः ॥ पुनर्जालन्धरस्याङ्गं शम्भुना कीलितं शरैः ॥ १० ॥ रुधिरं बहुसुखावजालन्धरशरीरतः ॥ तेना-
 शुरुधिरौघेण प्लाविता सकलामही ॥ ११ ॥ ततो देवाभयं जग्मुर्दानवाश्च चकम्पिरे ॥ त्यक्त्वा ते प्रमथावीरारणभूमिं प्रदुद्रुवुः ॥ १२ ॥ नद्या इव पगमूर्तिः प्रसृ-
 ता सर्वतोऽपि च ॥ अथाहार्णवजोरुद्रेण धनुर्धरवरो ह्यसि ॥ १३ ॥ इदानीं तत्करिष्यामियेन गच्छसि संक्षयम् ॥ इत्युक्त्वा कालकेदारं सशरं प्रतिगृह्यत ॥ १४ ॥
 शीघ्रं संपूरयामास शरैर्नानाविधैः शिवम् ॥ शिवः सहस्रकोटीभिः पूरिताङ्गो रणे बभौ ॥ १५ ॥ विहङ्गमैर्यथाकाशं वृक्षैरिव महागिरिः ॥ दैत्यमुक्तैस्तु ते बाणैर्ह-
 द्वा व्याप्तं महेश्वरम् ॥ १६ ॥ वीरभद्रस्तथा कोपाज्जालन्धरमधावत ॥ अपीडय दमेयात्मा समुद्रतनयं वली ॥ १७ ॥ जालन्धरो हतः संकुद्धो विध्यन्वाणैः सहस्रशः ॥
 धनुःशरात्रथं छत्रं सारथिं तिलशः शरैः ॥ १८ ॥ चकार वीरभद्रस्य सिन्धुमुनः प्रतापवान् ॥ वीरभद्रोऽथ विरथो हतवान् गदया विजयम् ॥ १९ ॥ तथैव गदया
 सोऽपि तं हत्वा पातयद्भुवि ॥ गदाप्रहारपतितमालोक्यातिविमूर्छितम् ॥ २० ॥ मणिभद्रोऽथ समरे जालन्धरमधावत ॥ अतिक्रुद्धं तमायान्तं दृष्ट्वा
 दैत्यो महारणे ॥ २१ ॥ शरैर्व्यस्तोपकरणं सचकार नदीसुतः ॥ अथ मूर्च्छापरित्यज्य उत्तस्थौ सिंहवन्नदन् ॥ २२ ॥ वीरभद्रस्ततः कोपान् मणिभद्रः प्रताप-
 वान् ॥ जघ्नतुः पर्वताभ्यां तौ व्योमस्थं तटिनीसुतम् ॥ २३ ॥ तदङ्गे पतितो दृष्ट्वा पर्वतौ विनिनद्य च ॥ जघान मुष्टिपातेन वीरभद्रो नदीसुतम् ॥ २४ ॥ मणिभद्रश्च र-
 णयोर्धृत्वा सागरं नन्दनम् ॥ स्यन्दनाद्भ्रामयामास तदद्भुतमिवाभवत् ॥ २५ ॥ मणिभद्रगृहीतोऽपि दैत्यराट्समहाक्लः ॥ हत्वा चरणघातेन मणिभद्रमपा-
 तयत् ॥ २६ ॥ जालन्धरो महाबाहुर्वीरभद्रं च मुष्टिना ॥ अथागतः परिवृतो गणैर्देनन्दिकेश्वरः ॥ २७ ॥ शुम्भस्तमागतं दृष्ट्वा रुरोध सहसैर्निकैः ॥ क्रुद्धयुद्धे-
 रथाजग्मुर्गणा दैत्यैः परस्परम् ॥ २८ ॥ शुम्भः शिलादजं गृह्णन् महाकालं रणे ययौ ॥ कोलाहालं निशुम्भोऽथ केतुः कालमधावत ॥ २९ ॥ शैलोदरो गुहं जम्भो-
 माल्यवन्तं महाबलः ॥ महापाशैर्भयौ चण्डं चण्डीशोरो मकण्टकम् ॥ ३० ॥ विकटास्योऽथ वैभृद्भिर्मुखेनो विनायकम् ॥ एवं दैत्यैश्चरैः सार्द्धं गणाना-

मधिपाययुः ॥ ३१ ॥ अथ शुम्भायुधैर्बाणैः प्रहतश्च शिलादजः ॥ चूर्णीचकाराद्रिशृङ्गः कपितुण्डो महत्तरैः ॥ ३२ ॥ शुम्भस्तेनादितः शक्त्या शिलादं च
जघान तम् ॥ महाकालो जघानाथ तं राहुं रणमूर्धनि ॥ ३३ ॥ शक्त्याथ तस्य हतवान् स्यन्दनं समहाद्रिणा ॥ कोलाहलो हतः शक्त्या निशुम्भेन प्रतापवान् ॥ ३४ ॥
शक्तिगृहीत्वा ह्यहनद्रथं सारथिना सह ॥ विरथेनाथ दैत्येन भृशं क्रुद्धेन संयुगे ॥ ३५ ॥ कोलाहलोऽसुरेन्द्रेण सह स्रफणिना हतः ॥ तं हत्वा चातिवेगेन रथं चा
न्यमुपागतः ॥ ३६ ॥ फणिचक्रहतः सङ्ख्येक्षणान्मूर्च्छाविहाय च ॥ स्वरथाच्छीघ्रमुत्तीर्य गृहीत्वा खड्गचर्मणी ॥ ३७ ॥ सर्वचक्रे निशुम्भस्य सरथाद्यसिना
पृथक् ॥ पुनः स्त्ररथं मारुह्य दैत्यं बाणैस्ताडयत् ॥ ३८ ॥ निशुम्भोऽप्यतिरोषाच्च तत्पराक्रमविस्मितः ॥ शक्त्या महाबलस्तस्य रथं साश्वन्मयं पृथक् ॥ ३९ ॥
कोलाहलोरणेऽधावन्निशुम्भं विरथो बली ॥ गतः स सरथं चक्रे विरथं भुजबन्धनात् ॥ ४० ॥ केतुपुच्छं गृहीत्वा च भ्रामयामास चाम्बरे ॥ कालश्चिक्षेप सोऽप्य
द्रिसचिच्छेदगिरिं जवात् ॥ ४१ ॥ तं गच्छं तं दृष्ट्वा ताडयामास मुष्टिना ॥ कालश्चूर्णितं सर्वाङ्गैः केतुना प्राद्रवद्भयात् ॥ ४२ ॥ शैलोदरस्तथा स्कन्दं जघान
गदयोरसि ॥ पडाननोऽपि तं शक्त्या हत्वा भूमावपातयत् ॥ ४३ ॥ शक्तिप्रहारेण मृतं दानवं वीक्ष्य षण्मुखः ॥ जगर्जत त्रवैचित्र्यं यथा क्रौञ्चे विदारिते ॥ ४४ ॥ माल्य
वानथं बाणौ वैर्जम्भमभ्यर्दयद्रणे ॥ जम्भोऽपि सायकैस्तीक्ष्णैर्भित्त्वा तं मूर्च्छितं जहौ ॥ ४५ ॥ महापांश्वोरथं धृत्वा बाणौ धैर्वाजिवर्जितम् ॥ लीलयैव च खेनीत्वा
व्यश्वं चण्डमपातयत् ॥ ४६ ॥ व्यश्वं रथं विलोक्याथ ततश्चण्डोऽग्रहीद्वज्रम् ॥ आपतन्तं महापार्श्वं चण्डस्तं गदया हनत् ॥ ४७ ॥ अचिन्त्येव गदापातं सो
ऽसुरो भृशदारुणः ॥ प्रहत्य मुष्टिना चण्डं पातयामास भूतले ॥ ४८ ॥ चण्डीशशस्त्राभिहतो रोमकण्ठो महासुरः ॥ चण्डीशं पादयोर्धृत्वा रथमूर्ध्नि न्यपातयत् ॥
॥ ४९ ॥ पपात सहसा भूमौ ययौ तं भीषणेक्षणः ॥ उरुनेत्रेण समरेहतो लम्बोदरः शरैः ॥ ५० ॥ दन्तेनोरसितं हत्वा पातयामास भूतले ॥ उरुनेत्रः क्षणाच्छ
न्तिमागत्याशुरथं क्षणात् ॥ ५१ ॥ जघान मुद्गरेणासौ मूर्ध्नि सिन्दूरमण्डिते ॥ गणेश्वरः पट्टिशेन जघानोरसि दानवम् ॥ ५२ ॥ तन्मुखादथ निष्क्रान्तो नव
शीर्षोऽसुरो महान् ॥ अष्टादशभुजो राजन् सोऽप्यधावत शाङ्करिम् ॥ ५३ ॥ नवशीर्षो रुनेत्राभ्यां रणे रुद्धो विनायकः ॥ जर्जरीकृतदेहोऽपि जग्राह परशुं
रुपा ॥ ५४ ॥ तेन चिच्छेद शस्त्राणितयो राजौ गणेश्वरः ॥ रुद्धं गणेश्वरं दृष्ट्वा ताभ्यां सङ्ख्येऽथ षण्मुखः ॥ ५५ ॥ शीघ्रमागत्य सेनानी र्जघान नव
शीर्षकम् ॥ नवशीर्षेण हत्वा चोरुनेत्रमधावत ॥ ५६ ॥ स्कन्दः स्वशक्तिघातेन पातयामास तं नृप ॥ पश्यञ्जालन्धरः स्कन्दं ययौ सैन्येन संवृतः ॥ ५७ ॥
पुत्रप्रीत्याऽसुरान् हन्तुं सगणः शङ्करोऽपि च ॥ ततो घोरतरं युद्धमभूद्भुतसैन्ययोः ॥ ५८ ॥ हरसिन्धुजयोर्युद्धे गतप्राणे वरोदसी ॥ अथ जालन्धरः क्रुद्धो बाणं
संघायदारुणम् ॥ ५९ ॥ सहस्रशतसङ्ख्याकैः पत्रैः सर्वत्र भूषितम् ॥ दैत्येन्द्रस्तेन बाणेन ललाटेऽताडयच्छिवम् ॥ ६० ॥ मम जापुङ्गमर्यादं ल

लाटेशङ्करस्यच॥भालेशशाङ्कवच्छम्भोःसरराजमहाप्रभः॥६१॥यथादित्योहिघर्मान्तेसन्ध्याकालेऽम्बुदागमे॥अथरुद्रोमहाबाणंजग्राहज्वलनोपमम्॥
 ॥६२॥यस्यवेगेतुपवनःफलेयस्याग्निभास्करो॥कालोग्रन्थिषुसर्वेषुशरेदेवीधरास्थिता॥६३॥हरस्तेनशरेणाशुविव्याधहृदिसिन्धुजम्॥तेनबाणप्रहारण
 रुधिरौघपरिप्लुतः॥६४॥पपातशरभिन्नाङ्गोवज्राहतइवाचलः॥तदादैत्याःसमाकृन्दज्जगर्जुःप्रमथास्तथा॥६५॥सिन्धुजंमूर्छितंदृष्ट्वाकुरुधुर्दानवाः
 शिवम्॥रक्षार्थमुद्यताःकेचित्केचित्तंपरितःस्थिताः॥६६॥यावज्जालन्धरोमृच्छांप्राप्तोवारिधिमन्दनः॥तावद्गुद्रेणनाराचैर्हताजालन्धरीचमूः॥६७॥
 चिराज्जालन्धरस्त्यक्त्वामृच्छांसैन्यंहतंनृप॥दृष्ट्वाभयान्वितःसेनांविकीर्णांचतथारणे॥६८॥तंतुःकाव्यंससस्मारमनसापरमंगुरुम्॥स्मृतस्तेनत्वर
 न्प्राप्तःकविर्जालन्धरंप्रति॥६९॥स्वस्तिकृत्वाजगादाथभार्गवःसिन्धुनन्दनम्॥किंकरोमिमहाराजतवकार्यमहाबल॥७०॥नारदउवाच॥
 इतिकाव्यवचःश्रुत्वाभार्गवंबहुमानयन्॥नत्वागुरुमुवाचाथराजाजालन्धरस्तथा॥७१॥राजोवाच॥जीवयैतान्मृताञ्छुक्रदैत्यान्सर्वान्सम
 न्ततः॥इत्युक्तःसिन्धुजेनाजौसैन्यंतत्रव्यलोकयत्॥७२॥पञ्चविंशत्सहस्राणियोजनानांप्रमाणतः॥दैत्याङ्गरथसंकीर्णमुपर्युपरिपार्थिव॥७३॥
 उच्छ्रयेपञ्चनवतियोजनानांमहीचिताम्॥योधवाहनदेहाद्यैरिवपूर्णधरांततः॥७४॥मन्त्रोदकेनचाभ्युक्ष्यदैत्यानुत्थापयत्कविः॥यावद्गुद्रोजटा
 जूटंबबन्धभुजगैर्दृढम्॥७५॥तावत्काव्येनतत्सैन्यंमन्त्रेणोत्थापितंनृप॥व्याघ्रान्यथाकेसरिणोगजेन्द्राःशूकरान्यथा॥७६॥आगतान्दानवा
 न्दृष्ट्वाचिन्तयामासशङ्करः॥किमेतदिहसंजातंमृतान्मृजतिकुत्रचित्॥७७॥ददर्शचिन्तयन्काव्यमितितस्मिन्रणेष्ववः॥जीवयन्तरणेदैत्यान्धावन्तं
 वेगवत्तरम्॥७८॥ततःक्रुद्धोमहादेवःशुक्रंहन्तुंमनोदधे॥त्रिशूलिनमनुज्ञायरहश्चोवाचतंकविः॥७९॥ब्राह्मणोऽहंकथंहंसिसर्वविद्याविशारदम्॥
 ब्रह्महत्यामयिहतेतवरुद्रमविष्यति॥८०॥इतिश्रुत्वाकवेर्वाक्यंशूलंतत्याजंशङ्करः॥स्मृत्वातत्पूर्ववृत्तान्तंयल्लग्नब्रह्मणःशिरः॥८१॥ब्राह्मणो न हि
 हन्तव्योहरन्प्राणमनपिप्रियां॥अयंतुजीवयन्दैत्यान्निग्राह्यःसर्वथामया॥८२॥तस्मादेनंक्षिपाम्याशुस्त्रीयोनौदैत्यजीवनम्॥एवमुक्तवतः
 शम्भोस्तृतीयनयनाद्भुतम्॥८३॥कृत्याविवासाश्चात्युग्रामुक्तकेशीमहोदरा॥स्थूललम्बस्तनीयोनिदंष्ट्रालोचनभीषणा॥८४॥आज्ञापयेतिस
 तयाप्रोक्तस्तामब्रवीच्छिवः॥कृत्येत्वंदानवाचार्यस्वयोनौक्षिपदुर्मतिम्॥८५॥यावज्जालन्धरंहन्मितावदेनंभगेवह॥इतेजालन्धरेदैत्येपञ्चान्नि
 स्तीर्यमोचथ॥८६॥हरेणोक्तेतिसाकृत्याभार्गवंसमधावत॥पपातभूमौतांदृष्ट्वाकविर्दैत्याःप्रदुद्रुवुः॥८७॥केशेष्वकृष्यधुन्वानानग्रमालिङ्गय

भार्गवम् ॥ योनौदधारसाकृत्याहसन्तीजयनन्दन ॥ ८८ ॥ भगेशितंगुरुद्वयायावज्जालन्धरोऽसुरः ॥ संदधेमार्गणांस्तावत्साकृत्यादृश्यतांगता ॥
 ॥ ८९ ॥ इति श्रीपाद्ममहापुराणे पञ्चपञ्चा० युधिष्ठिरनारदसं० जाल० शुक्रयोनिप्रवेशोनामाष्टदशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ श्रीनारद उवाच ॥ अथ जालन्धरः
 प्राहरक्षान्मानमितः शिवम् ॥ शिवाद्यत्वांक्षिपाम्याशुयत्रास्तेमधुसूदनः ॥ १ ॥ पश्चाद्ब्रह्माणमाकृष्यपातयिष्यामिसागरे ॥ धृतेषु युष्मासु यदा तदा
 सर्वेश्वरो ह्यहम् ॥ २ ॥ इत्युक्त्वा सैन्यसंभारं न्यस्य शुम्भासुरादिषु ॥ भटैर्गुप्तं निशुम्भाद्यैश्चतुरङ्गमनन्तकम् ॥ ३ ॥ शुम्भो निशुम्भः फेड्डारो फेरुण्डो
 धूम्रलोचनः ॥ केतुर्विडालजङ्घश्च राहुर्दुर्वारणो यमः ॥ ४ ॥ कालासुरोऽथ लवणो भूमिरंतोऽन्धकासुरः ॥ रक्तवीर्यादयश्चण्डी चामुण्डी दैत्यपुङ्गवाः ॥
 ॥ ५ ॥ सर्वानेवोद्यतान् दृष्ट्वा सङ्ख्येदानवपुङ्गवान् ॥ रुरुधुः समरे राजन्वीरभद्रादयोगणाः ॥ ६ ॥ ततो युद्धमभूद्वोरंतुमुलं लोमहर्षणम् ॥ पतन्ति
 प्रमथाय त्रदैत्याश्चापि क्षता तुराः ॥ ७ ॥ अथ शुम्भादिभिर्दैत्यैः सर्वशस्त्रैर्महामृधे ॥ हताः पेतुर्गणाश्चान्वेपलायां च किन्नेरुप ॥ ८ ॥ गणान्विजित्य समरे
 रुरुधुर्दानवाः शिवम् ॥ वर्षन्तः शरधाराभिर्धनामेरुगिरिं यथा ॥ ९ ॥ ततः पिनाकमाकृष्य वृषभोपरि भैरवः ॥ जघान बाणनिवहैर्दानवान्समराङ्गणे ॥
 ॥ १० ॥ तीक्ष्णाग्रैस्तुक्षुरप्रौघैर्दानवानहनद्रली ॥ केचिन्नन्दिप्रहारेण पेतुः सङ्ग्राममूर्धनि ॥ ११ ॥ बाणैश्च जर्जरान्कृत्वा शुम्भादीन् वृषभध्वजः ॥
 शेषं सैन्यं जघानाशुशस्त्रास्त्रैः समराङ्गणे ॥ १२ ॥ गजैर्नरैर्हयैर्व्याप्तं पतितैः समराङ्गणम् ॥ बभूव वज्रनिभिर्नैः पर्वतैरिव भूतलम् ॥ १३ ॥ अथ मयामयी
 गौरी विदधे सिन्धुनन्दनः ॥ सौन्दर्यगुणसंपन्नां सर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ १४ ॥ जयां मायामयीं कृत्वा समुवाचाब्धिनन्दनः ॥ गच्छत्वं पुरतो रुद्रं विमोहय
 रणे द्रुतम् ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वा दैत्यपतिनाययौ मायामयी जया ॥ रणे गत्वा शिवस्याग्रे मुक्तकेशीरुरोदह ॥ १६ ॥ पृष्ठाहरेण साप्राह मानसोत्तरपर्वतात् ॥
 हता तव प्रिया देवपार्दती सिन्धुसूनुना ॥ १७ ॥ श्रुत्वेति वचनं तस्यास्तामुवाच वृषभध्वजः ॥ जये त्वमेहिवृषभं त्वां हरिष्यन्ति दानवाः ॥ १८ ॥ ततो
 वृषभमारुह्य जया चालिङ्ग्य शङ्करम् ॥ प्राह प्रयामि पार्वत्या न जीवामि विना हर ॥ १९ ॥ चन्द्रशम्भुजटाविष्टं गृहीत्वा वृषभाद्रुतम् ॥ अवारोहत साम्राया
 मायास्वक् तोरणं ययौ ॥ २० ॥ ततो गौरीं हतां श्रुत्वा चिन्तयामास शङ्करः ॥ दैत्यमायापरिष्वक्तीनात्मानं बुबुधेनृप ॥ २१ ॥ एतस्मिन्नन्तरे प्राप्तः सैन्येन
 महता वृतः ॥ मायामृडानीं स्वरथे निधायार्णवजः शिवम् ॥ २२ ॥ जालन्धरजयेत द्वदासीद्वादित्रनिस्वनः ॥ च चालवसुधायेन प्रतिनेदुर्महीधराः ॥
 ॥ २३ ॥ हरस्य दर्शयामास पार्वतीं सिन्धुनन्दनः ॥ रुद्रोऽप्यरि रथस्थां तां ददर्श निजवल्लभाम् ॥ २४ ॥ वियोगविधुरादीनां तन्वीमातुरलोचनाम् ॥

हानाथप्रियरुद्रेतिप्रजल्पन्तीपुनःपुनः ॥ २५ ॥ प्रौढवैरिथेदृष्ट्वापाखण्डिस्थांयथाश्रुतिम् ॥ गौरींदध्यौतथास्थाणुःकथंप्राप्याप्रियामया ॥ २६ ॥
 विललापततःशम्भुर्देत्यमायाविमोहितः ॥ मोहोमेदानवैःकान्तेहतासित्वंकथंप्रिये ॥ २७ ॥ शोकमोहप्लुतंदृष्ट्वाशङ्करंसागरात्मजः ॥ जगादप्रहस
 न्वाक्यंकश्चित्कांरुण्यवान्यथा ॥ २८ ॥ सर्वप्रमाणशून्योऽसिस्मरश्चङ्गारवर्जितः ॥ ईश्वरोऽपिवराकस्त्वंसंजातोऽम्बिकयाविना ॥ २९ ॥ मारो
 दीर्हिविरूपाक्षददामितववल्लभाम् ॥ रक्षितोऽसिमयारुद्रगृहीत्वापार्वतींरणात् ॥ ३० ॥ इत्युक्त्वागिरिशंतूर्णमुत्तार्यस्वरथादुमाम् ॥ सैन्यंसंप्रेषया
 मासशङ्कराभिमुखंकिल ॥ ३१ ॥ हरोऽपिवृषभेणाशुतत्सेन्यंसमधावत ॥ ग्रहीतुंपार्वतींपाहित्राहित्राहीतिजल्पतीम् ॥ ३२ ॥ यावद्ब्रह्मातितांगौरीं
 करेणवृषभध्वजः ॥ तावच्छुम्भासुरःशीघ्रंगृहीत्वाचाम्बरेस्थितः ॥ ३३ ॥ शूलंमुमोचबलवान्हन्तुंशुम्भासुरंहरः ॥ शुम्भेनसापरित्यक्ताशूलोपरि
 पपातह ॥ ३४ ॥ रुदन्तीचारुसवार्ङ्गीत्यक्ताशूलेनसंयुता ॥ पतिताशङ्करस्याग्रेतथेत्युक्ताममारच ॥ ३५ ॥ मायागौरीमृतांदृष्ट्वाशोकमोहपरिप्लुतभा
 हाप्रियेतिरुद्रवृद्धःपपातभुविमृच्छितः ॥ ३६ ॥ क्षणंसंज्ञामवाप्याथरणभूमावुमापतिः ॥ शशापशुम्भप्रमुखान्गौरीयुष्मान्हनिष्यति ॥ ३७ ॥
 नारदउवाच ॥ अथशुम्भादयोदैत्यारणेदेव्यानिपातिताः ॥ महेश्वरस्यशापेनगतेमन्वन्तरेनृप ॥ ३८ ॥ शपित्वातानुरोदाथजल्पन्निर्गत्य
 शङ्करः ॥ कगतासिप्रियेत्यक्त्वादुःखितंमारणाङ्गणे ॥ ३९ ॥ रतित्यक्त्वावियोगार्तःश्रीकण्ठोऽहंत्वयाकृतः ॥ वासुदेवोऽपिमांत्यक्तंनजानातित्वयाप्रियं ॥
 ४० ॥ यज्ञेदक्षस्याग्निकुण्डंशिरोदेविदुतंत्वया ॥ भूयोहिभवतीलब्धाकथंत्यजसिमांपुनः ॥ ४१ ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठचार्वङ्गिगिरिजेमांप्रबोधय ॥ अत्रा
 न्नरेशिवंज्ञात्वादित्यमायाविमोहितम् ॥ ४२ ॥ देवतागणमध्यस्थोह्यन्तरिक्षादुपागमत् ॥ विलपन्तमुवाचेदमदृश्यःकमलासनः ॥ ४३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
 त्वंशोकमोहपितृमातृविवर्जितोऽसिदुःखंसुखंसुतकलत्ररिपुर्नचास्ति ॥ जातोऽसिनैवजनकेनजनिष्यमाणस्त्वंमन्यसेऋषिगणैश्चकुतोविमोहः ॥
 ४४ ॥ एकोऽसिनाथबहुधाकृतविग्रहोऽसिमूर्योयथाजलधिवीचिषुदृश्यमानः ॥ ध्यानेनयान्तियमिनस्तवपादमूलंरूपंपरंदुरवबोधमवाच्यमेव ॥
 ४५ ॥ नैपाप्रियातवसमानतयाविपन्नाजालन्धरेणरचितांजहिदेवमायाम् ॥ सापार्वतीकमलकोशगताहिशम्भोयुध्यस्ववैरिनिवहंजहिपाहिचा
 स्मान् ॥ ४६ ॥ श्रुत्वेतिब्रह्मणोवाक्यमवबुद्धोमहेश्वरः ॥ ज्ञात्वातांदानवीमायांमुमोचमहतींशिलाम् ॥ ४७ ॥ तयाजघानसमरंदैत्यकोटिशत
 त्रयम् ॥ ततोवृषभमारुह्यक्रोधेनमहतानृप ॥ ४८ ॥ धनुःपिनाकेसन्धायधूर्जटिर्जगृहेशगन् ॥ अथमायापरित्यक्तंशर्वमालोक्यसिन्धुजः ॥ ४९ ॥
 सुरेशमोहनंमायाजालमत्यद्भुतंनृप ॥ अन्यदाविश्वकाराशुभृशंमायामहावलम् ॥ ५० ॥ जालन्धरःकोटिभुजोवभूववृक्षास्त्रशस्त्रैर्युधेवृषाङ्कम् ॥

अथान्तराले पृथिवीं चकार समुद्रसूनुर्गिरिधातुमण्डिताम् ॥ ५१ ॥ देवतायतनैर्मयैर्नाना पुष्पसमाकुलैः ॥ मण्डितानृपभूमिचचकारोदधि
नन्दनः ॥ नृत्यन्तियत्राप्सरसोमेनकाद्यामनोहराः ॥ ५२ ॥ विस्मृत्य शम्भुस्तदपास्य कार्मुकं सद्यः प्रतस्थे वृषभोपरिस्थितः ॥ वादित्रगीतैर्भुवि
मोहितो भृशं दैत्येन्द्रमायामयताण्डवेन सः ॥ ५३ ॥ विमोहितवीक्ष्य वृषस्थितं हरं नित्यं समुद्रः सहताण्डवेन ॥ गीतेन वाद्येन च नृत्यलीलयाननादरूपीतरसा
विमोहितुम् ॥ ५४ ॥ जन्तून्क्षिप्तो दधौ तांश्च सहस्रं सततोत्सवः ॥ कचता देवताः सर्वाः कनन्दिप्रमुखा गणाः ॥ ५५ ॥ अपित्वं माननीयो
ऽसिमोहितो दैत्यमायया ॥ किमद्य शम्भो भगवन्नुपेक्ष्य ते उदीर्य चक्रं जठरस्थितं च ॥ ५६ ॥ वधाय चास्यैव कृतं महेश जालन्धरं संहरतेन चाजौ ॥
इति कृष्णस्य वचनात्तत्स्मृत्वात्मानमीश्वरम् ॥ ५७ ॥ आरुह्य वृषभं शीघ्रमाजगाम महारणम् ॥ तमागतं शिवं दृष्ट्वा सर्वसैन्यसमावृतः ॥
॥ ५८ ॥ रुरोध समरे राजन्कुद्धो जालन्धरोऽसुरः ॥ हरस्य कुपितस्यासीत्सृष्टिसंहारकारकम् ॥ ५९ ॥ रूपं तृतीयनेत्राग्रौ दानवाः शलभा यथा ॥
रूपं दृष्ट्वा भगवतो रौद्रज्वालामयं नृप ॥ ६० ॥ शुम्भादयस्तदा दैत्या राहुप्रभृतयश्च ये ॥ रुद्रं निरीक्ष्य संत्रस्ताः पातालं विविशुर्भयात् ॥ ६१ ॥
सेनाभटाननेकांश्च हतान् दृष्ट्वा महामृधे ॥ शुम्भादीन् हतशेषांस्तान् दृष्ट्वात्मानं पलायितान् ॥ ६२ ॥ तदा जालन्धरः सङ्घञ्च एको गिरिरिव स्थितः ॥
परमार्थरुद्ररूपं दृष्ट्वा साक्षाद्रिलोकयन् ॥ ६३ ॥ ततो जालन्धरः प्राह महादेवं प्रहस्य च ॥ रूपं संहरयेन त्वं दहसे सचराचरम् ॥ ६४ ॥ शस्त्रेण कुरु
सङ्ग्रामं त्यक्त्वा योगवलं निजम् ॥ इति जालन्धरवचः श्रुत्वोवाच ततः शिवः ॥ ६५ ॥ वरं वरय दैत्ये शप्रीतोऽस्मितवर्मणा ॥ ईदृक्षमपि मद्रूपं
दृष्ट्वा यन्निर्भयोऽधुना ॥ ६६ ॥ अपि ब्रह्माण्डमखिलं मद्रूपस्यास्य दानव ॥ तेजसो वीक्षणेनालं तत्र त्वमसि निर्भयः ॥ ६७ ॥ नारद उवाच ॥ इति
शम्भोः प्रसादं च मत्वा संसारनिःस्पृहः ॥ जालन्धरो हराद्व्रेमुक्तिं सायुज्यतां पराम् ॥ ६८ ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ दिव्यं देहमिदं दैत्यभोगसिद्धि
युतं तव ॥ वृन्दामनोहरं रम्यमिह स्थं कालमश्नुते ॥ ६९ ॥ मुहूर्तं परमात्मानं तमेकां किनमव्ययम् ॥ अबुद्धा त्यजसे मूर्ख कथं त्वं मुक्तिमिच्छसि
॥ ७० ॥ वृन्दा तव प्रियाराज्ञी हतासा योगमायया ॥ ब्रह्मस्वरूपं विज्ञाय प्राप्ता तत्परमं पदम् ॥ ७१ ॥ इदानीं दुर्लभा सा च तत्पदं चैव दुर्लभम् ॥
स्वर्गापवर्गयोर्मध्ये संसारे वरमाप्नुहि ॥ ७२ ॥ जालन्धर उवाच ॥ देवमुक्तिपदं लभ्यं कृतकृत्येन केनचित् ॥ इदानीं कृतकृत्योऽस्मि यत्त्वां पश्ये
त्वया हतः ॥ ७३ ॥ शिव उवाच ॥ मत्स्थानं परमं क्षेत्रं यदित्वं गन्तुमुत्सुकः ॥ तर्हि मां कोपय स्वाशु दैत्यं हत्वा दृढैः शरैः ॥ ७४ ॥ ततोऽहं त्वां
हनिष्यामि मत्स्थानं यास्यसेऽनघ ॥ महेश्वरवचः श्रुत्वा प्राह जालन्धरः शिवम् ॥ त्वयि सर्वजगत्पूज्ये पूर्व न प्रहराम्यहम् ॥ ७५ ॥ नारद उवाच ॥ एव

मुक्तोजघानाशुसिन्धुजंविशिखैःशिवः ॥ तेशराःसिन्धुपुत्रस्यदेहलग्नाविभान्तिच ॥ ७६ ॥ यथालोहगिरिप्रान्तेवेणवोवह्निदीपिताः ॥ जाल
 न्धरोहरस्याङ्गपूरयामासमार्गणैः ॥ ७७ ॥ तैःशरैःशुशुभेरुद्रोयथाखंखेचराकुलम् ॥ जालन्धरेशयोर्युद्धंतथाद्वन्द्वमभूवृष ॥ ७८ ॥ हरादन्योन
 हन्तास्तिनसोढान्योऽर्णवात्मजात् ॥ गिरिकोटिसहस्रैस्तुतदापृथ्वीपुटोद्धृतैः ॥ ७९ ॥ पूरयामाससमरेसिन्धुजःपार्वतीपतिम् ॥ ततःशूलेन
 निहतोरुद्रेणोरसिदानवः ॥ ८० ॥ निःससारमुखात्तस्यज्वरोजम्भोभयङ्करः ॥ सचवीरज्वरोनामसिंहवक्रोनराकृतिः ॥ ८१ ॥ दैत्य
 देहाद्विनिष्क्रान्तं दृष्ट्वासिंहमुखंज्वरम् ॥ हुङ्कारमकरोद्गोरंशरभस्तत्रनिर्ययौ ॥ ८२ ॥ शिवस्यनिःसृतेनासौशरभेणनिपातितः ॥ अजेयं
 शङ्करं दृष्ट्वावृषभेन्द्रेणसंयुतम् ॥ ८३ ॥ आययौवृषभाभ्याशेतरसासागरात्मजः ॥ वृषं पुच्छेगृहीत्वाचभ्रामयामासचाम्बरे ॥ ८४ ॥ जालन्धरो
 महाबाहुश्चिक्षेपहिमवद्गिरौ ॥ ततस्त्रिशूलमत्युग्रंमुमोचगिरिजापतिः ॥ ८५ ॥ तद्वस्तेनगृहीत्वाचदैत्येशःशिवसन्निधौ ॥ रथारूढोधनुर्गृह्यकालकेदार
 मब्धिजः ॥ ८६ ॥ पूरयामासविशिखैःशिवमुर्वीतलेस्थितम् ॥ उग्रःशस्त्राञ्छराञ्छित्वावाणैरथमचूर्णयत् ॥ ८७ ॥ दशयोजनविस्तीर्णं
 सारथ्यश्चसंमन्वितम् ॥ जालन्धरोऽपिविरथोह्यभ्यधावन्मृधेशिवम् ॥ ८८ ॥ तयोर्युद्धमभूद्गोरमद्भुतंलोमहर्षणम् ॥ तद्दृष्ट्वाऽकाण्डकल्पान्तंशङ्क्या
 तत्रसुःसुराः ॥ ८९ ॥ सर्वास्त्रैस्तावदन्योन्यंजघ्नतुभीमदिक्रमौ ॥ यद्भिःपृथ्वींचालयन्तौकिम्पयन्तौनभःस्वनैः ॥ ९० ॥ अथोत्कटंवलं दृष्ट्वादानवेन्द्रस्य
 शङ्करः ॥ शस्त्रजालजहाराशुयोगमायाबलेनसः ॥ ९१ ॥ ततःकोटिभुजोदैत्योदंष्ट्राभीषणलोचनः ॥ शस्त्रहीनोऽपितरसाधावमानोहरंययौ ॥ ९२ ॥
 विशालकरबन्धेनबबन्धसमरेशिवम् ॥ ततस्तस्यकृपाणेनचिच्छेदकरकाननम् ॥ ९३ ॥ सिन्धुजेनभुंजाक्रान्तोरुद्रोऽभून्नीललोहितः ॥ लीलयायोधया
 मासरणेऽसौसिन्धुनन्दनः ॥ ९४ ॥ छिन्नहस्तोऽपियुयुधेस्वर्भानुःशिरसायथा ॥ नियुद्धेननदीसूनुस्तोषयामासशङ्करम् ॥ ९५ ॥ परितुष्टोऽब्रवीच्छम्भु
 र्वरंवरयदुर्लभम् ॥ जालन्धरेणसोऽप्युक्तस्त्वंमेदेह्यात्मनःपदम् ॥ ९६ ॥ ममदोःशस्त्रहीनस्वनावज्ञांकर्तुमर्हसि ॥ शीघ्रंप्रयच्छमेसिद्धिनोचेत्त्वासंहरां
 म्यहम् ॥ ९७ ॥ इत्युक्त्वासभुजोभूत्वाजघ्नेतंमुष्टिनोरसि ॥ ततःसुदर्शनंचक्रंपुरायन्निर्मितंस्वयम् ॥ ९८ ॥ मुखादुद्गीर्यतद्वस्तेगृहीत्वाऽतोलयदुपा ॥
 सूर्यकोटिसहस्राभंग्रसन्तंसचराचरम् ॥ ९९ ॥ तेनचक्रेणचिच्छेदशिरोजालन्धरस्यच ॥ ततस्तच्छीर्षमुत्प्लुत्यगगनेशतयोजनम् ॥ १०० ॥ दंष्ट्रा
 शतकरालास्यंस्वर्भूमिनयनंचयत् ॥ व्याघ्रगत्याततोयातंसदनं ब्रह्मणोनृप ॥ १ ॥ भूयःस्वर्गेततोदृष्ट्वामृडःशीर्षमधावत ॥ स्रवत्तद्रुधिरंभूरिप्रकुर्वद्भैरव
 स्वनम् ॥ २ ॥ ततोदिशःप्रनष्टास्तागगनंविलयंगतम् ॥ नतेजसांप्रकाशोऽस्तिचचालवसुधाभयात् ॥ ३ ॥ आपतन्निजघानाशुरुद्रश्चक्रेणतच्छिरः ॥

द्विधाभूत्वाथराजेन्द्रपपातहिमवद्गिरौ ॥ ४ ॥ ततो जालन्धरस्याशुशिरसः शकले किल ॥ विशतः सर्वभूतानां पश्यतां स्मवृषाकपौ ॥ ५ ॥ तस्य
 कण्ठात्समुद्भूता दैत्याः शतसहस्रशः ॥ ते हतास्तेन च क्रेणकपर्दिकरशालिना ॥ ६ ॥ जालन्धरकबन्धं तन्न नर्त रुधिरारुणम् ॥ पुनः पुनः समुद्भूतास्तस्य कण्ठा
 तुदानवाः ॥ ७ ॥ पुनः पुनर्बलवता छिन्नाश्चक्रेण शम्भुना ॥ मेदसा सिन्धुपुत्रस्य पूरिता सकलामही ॥ ८ ॥ मेदिनी मेदसैवैषा ख्यातिं प्राप्ता तु पार्थिव ॥
 यत्र दैत्यवरस्यास्य शोणितं शैलतांगतम् ॥ ९ ॥ कैलासस्योत्तरे भागे तत्राभूच्छोणितं पुरम् ॥ अथ मांसचयान्दृष्ट्वा सर्वतो व्याप्य तिष्ठतः ॥ ११० ॥
 तदा सस्मार देवेश त्वत्पट्टिगणं रणे ॥ विज्ञानं स्मरणा देव्यः संप्राप्ताः शङ्करान्तिकम् ॥ ११ ॥ कृताञ्जलिपुटाः प्रोचुः शिव किं करं वामहे ॥ १२ ॥ महा
 देव उवाच ॥ य एते दैत्यमांसस्य राशयो गिरिसन्निभाः ॥ भक्षयध्वं युताः शीघ्रं दत्तानुज्ञामयातुवः ॥ १३ ॥ ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा ॥ वाराही
 चैव माहेन्द्री सर्वाः स्वगणशोभिताः ॥ १४ ॥ एवं शङ्कर निर्दिष्टा देव्यस्तामांससंचयान् ॥ क्रूरेण च क्षुपालो क्य निन्युश्चादर्शनं क्षणात् ॥ १५ ॥
 अथ जालन्धरवपुः क्षीणं क्रान्तं तु शक्तिभिः ॥ ताभिर्ग्रस्तेशरीरे तु तस्य देहाद्रिनिःसृता ॥ १६ ॥ प्रभासा शङ्करं प्राप्ता जगामादर्शनं क्षणात् ॥ तत्तेजः सूर्य
 सङ्काशं लयं प्राप्तं महेश्वरे ॥ १७ ॥ एवं सविलयं प्राप्तस्त्रिदशारिस्त्रिलोचनात् ॥ वृणुध्वं च वरं सर्वाः प्रीतः प्राह महेश्वरः ॥ १८ ॥ तदा ताः सर्वयोगिन्यः पप्रच्छु
 र्जगदीश्वरम् ॥ मर्त्यलोके पुन्यलोका भोगमोक्षवरेण्यः ॥ १९ ॥ पूजयिष्यन्ति ते नित्यं स्वगृहे योगिनीगणम् ॥ तत्तेषां वाञ्छितं सर्वसिध्यतां त्वत्प्रसा
 दतः ॥ १२० ॥ महादेव उवाच ॥ यः कश्चित्पूजयेन्नित्यं भक्तिभावसमन्वितः ॥ युष्मद्गुणं च तस्याहं वरदोऽस्मि धरातले ॥ २१ ॥ मद्भक्तः केशव
 स्यापि द्वेष्टियो योगिनीगणम् ॥ भैरवोऽहं तदा तस्य हरिष्ये सुकृतं कृतम् ॥ २२ ॥ इति दत्तवराहष्टायोगिन्यो विभुना मृधे ॥ अत्रान्तरे भवानीं तां स्मर
 वृषभं हरः ॥ २३ ॥ स्मृतमात्रा पार्वती सा वृषभश्चागमत्क्षणात् ॥ सखीगणसमायुक्ता संप्राप्ता हरकल्लभा ॥ २४ ॥ संत्यक्त्वा भ्रामरीं मूर्तिं हरस्यार्द्धं
 समारुहत् ॥ गिरिजा सहितो राजन्महेशो मुमुदे ततः ॥ २५ ॥ योगिनीः प्रत्युवाचे दं पिबं ध्वं रुधिं स्तृषु ॥ जालन्धरकबन्धस्थं ताः श्रुत्वा जहृषुर्भृशम् ॥
 ॥ २६ ॥ मांसमेदो ह्यमृकपीत्वा योगिन्यो न नृत्तुर्मुदा ॥ ततो हरः प्रसन्नोऽभूत्तासां क्रीडनवीक्षणात् ॥ २७ ॥ स्वयं च भैरवं रूपं कृत्वा तन्मध्यगः
 पपौ ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रामहाकाकास्तदा सन्योगिनीगणाः ॥ २८ ॥ ग्रसन्तोऽद्यापि मांसानि काले चापि पिबन्त्यसृक् ॥ तेन जालन्धरो दैत्यो नोत्ति
 ष्टतिरणेहतः ॥ २९ ॥ ततस्तत्र समाजग्मुर्ब्रह्माद्या देवतागणाः ॥ ऋषयो मरुतो देवाः स्तुवन्ति स्म महेश्वरम् ॥ १३० ॥ दिशः प्रसेदुः सुरभिर्ववौ मरु

दिवः प्रपेतुर्भुवि पुष्पवृष्टयः ॥ कृताभिषेकस्य च तस्य निःस्वनान्संनदिता दुन्दुभयोऽपि चक्रिरे ॥ ३१ ॥ उपरिपरिमलान्धैः सुस्वरं संपतद्भिर्म
 धुकरनिकुरम्बैरुह्यमाना भरेण ॥ अविरलमधुधारासारसं सितभूमिः सदसि सुरविमुक्ता प्रापतत्पुष्पवृष्टिः ॥ ३२ ॥ हते तदा सिन्धुसुते हरेण ना
 राचघातैस्त्रिजगत्तदा बभौ ॥ प्रमूनवृष्टिर्न नृतुस्तदाङ्गना जगुश्च यक्षाः सुरकिन्नराद्याः ॥ ३३ ॥ शम्भुर्वैरिजयोत्थितेन यशसा स्फाराङ्गकीर्तिर्गिरि
 स्वभेजे सुरसिद्धचारणगणैः संस्तूयमानः सदा ॥ गौरीचापि जगाम चाशुगिरितः श्वेतं सखीसंवृता संचक्रुस्त्वभिसेवनं सुमनसां वर्षेण देवाङ्गनाः ॥ ३४ ॥
 देवोऽसौ करुणामयः सुरगणान्स्वेस्वे पदे स्थापयन् प्रादादन्यदपि स्वकं वसुततो ज्ञात्वा पतिः शङ्करः ॥ किं वक्तव्यमतः परं यदि भवेदीशानुकम्पा पराको
 ऽयं वा त्रिदिवो धरातलमिदं स्यादात्मसात्सर्वतः ॥ ३५ ॥ देवाः स्वराज्यमासाद्य यथा पूर्वंच काशिरं ॥ बुभुजुर्यज्ञभागांस्ते लोकपालत्वमाश्रिताः ॥
 ॥ ३६ ॥ नारद उवाच ॥ इति जालन्धरस्योक्तं यथा वदनु पूर्वशः ॥ चरितं लोकवीरस्य राजन्नत्यद्भुतं तव ॥ ३७ ॥ विष्णुस्त्यजतिनाद्यापि क्षीराब्धिं यद्वशो
 नृप ॥ सर्वोऽपि भुङ्क्ते स्वकं कर्म कर्मतद्विद्वद्यसंशयम् ॥ ३८ ॥ तुभ्यं दुःखनिगसाद्य प्रोक्तमाख्यानमुत्तमम् ॥ यावद्देहोऽस्तिकर्माणि सुखदुःखानि कर्मतः
 ॥ ३९ ॥ देही भुङ्क्ते वशो राजस्त्राणं न ज्ञानतः परम् ॥ कृष्णादीनां देहबन्धे सुखदुःखा दिवर्तते ॥ १४० ॥ तत्रेतेषां किं वाच्यं ये वैराग्यपगङ्गमुखाः ॥ ज्ञात्वे
 दृशीं कर्मगतिं सर्वेभ्यो बलवत्तमाम् ॥ ४१ ॥ धीरो भवप्रतीक्षस्व शुभकर्मागमं पुनः ॥ शत्रुञ्जित्वा तु समये स्वराज्यं पुनराप्स्यसि ॥ ४२ ॥ इति हास
 मिमं श्रुत्वा न दुःखैः परिभूयते ॥ धर्मार्थकाममोक्षाश्च यथावच्चात्र कीर्तिताः ॥ ४३ ॥ स्वर्ग्यपापहरं पुण्यं शोकमोहविनाशनम् ॥ ब्राह्मणो ज्ञानमाप्नोति राज्यं
 प्राप्नोति क्षत्रियः ॥ ४४ ॥ वैश्यश्च बह्वीं संपत्तिं श्रुत्वा शूद्रः सुखं लभेत् ॥ यो राजा भ्रष्टराज्योऽपि रतः सन्नेव सत्पथि ॥ ४५ ॥ सराज्यं पुनराप्नोति श्रव
 णा न्नित्यमस्य तु ॥ आकर्ण्येतत्स ताराजं ज्ज्ञाव्यमन्यन्नरोचते ॥ ४६ ॥ कलंचको किलाला पंरूक्षं ध्वाङ्करुतं यथा ॥ आख्यानमेतदनघं श्रुत्वा सज्जनह
 त्प्रियः ॥ ४७ ॥ हिरण्यतिलवस्त्राद्यैर्धेनुभूमिप्रदानतः ॥ संतोषयेद्वाचकं तु तस्मिंस्तुष्टे फलं लभेत् ॥ ४८ ॥ देक्ताश्च प्रसीदेयुर्गर्चिते वाचके गुरौ ॥ अन्न
 दानानि दद्याच्च ब्राह्मणेभ्यः प्रपूजयेत् ॥ ४९ ॥ जायते विजयी नित्यं पुत्रपौत्रसमृद्धिमान् ॥ जायते विष्णुलोके यः शृणोत्याख्यानमुत्तमम् ॥ १५० ॥
 इति व्याजेन भो भूपतुलस्युत्पत्तिकारणम् ॥ येशृण्वन्ति नरश्रेष्ठानतेषां पातकं क्वचित् ॥ ५१ ॥ तुलसीमाहात्म्यमिदं पवित्रं पापनाशनम् ॥ श्रुत्वा
 तुलभते मोक्षमुक्त्वा चैव न मंशयः ॥ ५२ ॥ स्वगृहे रोपिता चैव तुलसी पापनाशिनी ॥ दर्शनाद्ब्रह्महत्यापि नश्यते नात्र संशयः ॥ ५३ ॥
 कार्तिके चैव प्राचेतु तुलस्या पूजयेद्भरिम् ॥ वैशाखे तु विशेषेण पूजनं च हरेः स्मृतम् ॥ ५४ ॥ एकेनैव प्रदक्षिणेन सकलं पापं गतं वै सदा ये शूद्रा भुविसन्ति

प० पु०
॥ २२ ॥

दाननिस्ताःकालेनशुद्धिगताः ॥ तेऽपिस्थुःसुरपूजनार्हतनवःपापाच्चदूरंगतायेवैविष्णुजनाश्चदुर्लभतराद्यस्मिन्कलौसाम्प्रतम् ॥ १५५ ॥ इतिश्री
पाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०जाल०श्रीजालंधरवधनामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ श्रीशैलःपर्वतोरम्यःकुत्रतिष्ठतिनारद ॥
किंतववर्ततेतीर्थकस्यदेवस्यपूजनम् ॥ कस्यांदिशिसमाख्यातोलोकेषुचवदाधुना ॥ १ ॥ नारदउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिश्रीशैलंपर्वतो
त्तमम् ॥ यंश्रुत्वामुच्यतेलोकोबालहत्यादिपातकात् ॥ २ ॥ तत्पर्वतवरंरम्यंमुनिभिश्चोपसेवितम् ॥ नानाद्रुमलताकीर्णनानापुष्पोपशोभितम् ॥
॥ ३ ॥ हंसकोकिलषट्पादमयूरध्वनिनादितम् ॥ श्रीवृक्षैश्चकपित्थैश्चशिरीषैराजवृक्षकैः ॥ ४ ॥ पारिजातकपुष्पैश्चकदम्बोदुम्बरैस्तथा ॥ नानापुष्पैः
सुगन्धाढ्यैर्वासितंतद्रनंगिरौ ॥ ५ ॥ सर्वाभिर्ऋषिपत्नीभिःसशिष्याभिःसुसेवितम् ॥ केचिदभ्यासयुक्ताश्चकेचिद्ब्याख्यानतत्पराः ॥ ६ ॥
केचिदूर्ध्वभुजास्तत्रचाङ्गुष्ठाग्रैःस्थिताःपरे ॥ शिवध्यानरताःकेचित्केचिद्विष्णुपरायणाः ॥ ७ ॥ निराहाराश्चकेऽप्यत्रकेचित्पर्णाशनेरताः ॥
कन्दमूलफलाहाराःकेचिन्मौनव्रताःस्थिताः ॥ ८ ॥ एकपादाःस्थिताःकेचित्केचित्पद्मासनेस्थिताः ॥ केचिच्चैवनिराहारास्तपस्तेपुःसुदुष्करम् ॥
॥ ९ ॥ आश्रमाणिचपुण्यानिनद्यश्चविविधाःशुभाः ॥ देवखातान्यनेकानितडागानिबहूनिच ॥ १० ॥ पर्वतोऽयंमहाराजदृश्यतेकिलसर्वतः॥
मल्लिकार्जुनकोराजन्यत्रतिष्ठतिनित्यशः ॥ ११ ॥ तच्चैवशिखरंरम्यंपर्वतोपरिशोभितम् ॥ शृङ्गदर्शनमात्रेणमुक्तिरेवनसंशयः ॥ १२ ॥ दक्षिणां
दिशमाश्रित्यवर्ततेपर्वतोत्तमः ॥ अत्रगङ्गामहारम्यापातालाख्यासमन्विता ॥ १३ ॥ तत्रचस्नानमात्रेणमहापापैःप्रमुच्यते ॥ श्रीशैलशिखरं
दृष्ट्वावाराणस्यामृतौध्रुवम् ॥ १४ ॥ केदारेह्युदकंपीत्वापुनर्जन्मनविद्यते ॥ तापसानांमहत्स्थानंयोगिनांचतथैवच ॥ १५ ॥ तस्मात्सर्व
प्रयत्नेनदर्शनंतस्यकारयेत् ॥ अयंविज्ञानदेवोऽसौमहापातकनाशनः ॥ १६ ॥ सिद्धंपुरंन्नगरंरम्यंस्वर्गसुखावहम् ॥ नित्यमप्सरसोयत्र
यन्तिचरमन्तिच ॥ १७ ॥ अतःपर्वतराजोऽयंदर्शनेसौख्यकारकः ॥ तस्यतैर्दर्शनंकार्यमुक्तिमिच्छन्तियेनराः ॥ १८ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहा
पुराणेपञ्चप०उत्तरखण्डेश्रीशैलोपाख्यानेविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ हरिद्वारंमहापुण्यंशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ यत्रगङ्गावहंत्येव
तत्रोक्तंतीर्थमुत्तमम् ॥ १ ॥ यत्रदेवावसन्तीहऋषयोमनवस्तथा ॥ यत्रदेवःस्वयंसाक्षात्केशवोनित्यमाश्रितः ॥ २ ॥ पुरातुतत्रभोवत्सतीर्थ
जातंमहत्तदा ॥ यस्यदर्शनमात्रेणदूरतोयातिपातकम् ॥ ३ ॥ यत्रगङ्गामहारम्याजातापुण्यविशेषतः ॥ विष्णुपादोदकीजाताचरणस्पर्शनात्ततः ॥
॥ ४ ॥ भगीरथेनभोविद्वन्नानीतातत्रमार्गतः ॥ उद्धारःपूर्वजानांतुकृतस्तेनमहात्मना ॥ ५ ॥ नारदउवाच ॥ कोऽयंदेवसमाख्यातोभगीरथो

उ.सं.सं.
अ० २०

॥ २२ ॥

महातपाः ॥ येनतीर्थसमानीतंलोकानांहितकारणात् ॥ ६ ॥ गङ्गातीर्थमहत्पुण्यं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ लोकाः सर्वे वदन्त्येवमेतत्तीर्थोत्तमो
त्तमम् ॥ ७ ॥ गङ्गागङ्गेतियोब्रूयाद्योजनानां शतैरपि ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ८ ॥ कथं तेन समानीता किं कार्यं वद सुव्रत ॥
॥ ९ ॥ महादेव उवाच ॥ येन गङ्गायथानीता गङ्गाद्वारेऽतिशोभने ॥ तत्सर्वसंप्रवक्ष्यामि क्रमानुक्रमयोगतः ॥ १० ॥ पूर्वमासीद्विरश्चन्द्रस्यै
लोक्ये सत्यपालकः ॥ रोहितस्तस्य पुत्रोऽभूदेको विष्णुपरायणः ॥ ११ ॥ तस्यापि च वृकः पुत्रो धार्मिष्ठः सत्पथे स्थितः ॥ तस्य पुत्रः सुबाहुश्च
जातोऽस्मिन् वैकुले तदा ॥ १२ ॥ तस्य पुत्रो गरो नामनात्यन्तं धार्मिकोऽभवत् ॥ कदाचित्कालयोगेन दुःखी जातोऽत्र कारणात् ॥ १३ ॥ राजा
प्रच्यावितो राज्याल्लोकैश्चाधर्मकारणात् ॥ स्वकुटुम्बं गृहीत्वा तु गतोऽसौ भार्गवाश्रमे ॥ १४ ॥ रक्षितो भार्गवेणाथ कृपया तत्र वै तदा ॥ तत्र पुत्रो
ह्यभूत्तस्य सगरो नाम वैद्विज ॥ १५ ॥ वृधे चाश्रमे पुण्ये भार्गवेणाभिरक्षितः ॥ उपवीतादिकं सर्वं क्षत्रियस्य तदा कृतम् ॥ १६ ॥ शस्त्राणां च तथा
भ्यासो वेदानां तु तथैव च ॥ आग्नेयास्त्रं ततो लब्ध्वा भार्गवात्सगरो नृपः ॥ १७ ॥ जघान पृथिवीं गत्वानालजङ्घान्सहैहयान् ॥ स शकान् पारदांश्चैव
जघान समं हातपाः ॥ १८ ॥ नारद उवाच ॥ माहात्म्यं सगरस्याथ वद शङ्कर विस्तरात् ॥ सूर्यवंशी महाराजो विख्यातः समहाबली ॥ १९ ॥ महादेव
उवाच ॥ गरस्य व्यसने तात हतं राज्यमभूत्किलाहैहयैस्तालजङ्घाद्यैः शकैः साद्वचना रद ॥ २० ॥ यवनाः पारदाश्चैव काम्बोजाः पङ्कवास्तथा ॥ एतं पञ्चगणा
ब्रह्मन् हैहयार्थे पराक्रमन् ॥ २१ ॥ हतं राज्यं ततो राजा सगरोऽथ वनं ययौ ॥ पत्न्या चानुगतो दुःखी स वै प्राणानवासृजत् ॥ २२ ॥ तस्य पत्नी तु कल्याणी
सगमां च व्रतान्विता ॥ स पत्न्या भार्गवस्तस्य वृतः पूर्वसुतेप्सया ॥ २३ ॥ सा तु भर्तृचितां कृत्वा वने तं प्ररुरोद ह ॥ और्वस्तां वारयित्वा च गरपत्नी तु नारद ॥
॥ २४ ॥ न्यवेदय तत्तत्पुत्रं धर्मिष्ठं सा त्विकं प्रियम् ॥ निवेदिते ततो बाले मरणात्सान्यवर्त्तत ॥ २५ ॥ ततो मांसद्वये जाते वृधे तस्य चाश्रमे ॥ जातकर्मादियो
गश्च और्वेण च तथा कृतः ॥ २६ ॥ उपवीतादिकं सर्वं जातं तत्र महामुने ॥ तत्र वेदादिकं सर्वं पठितं चौर्वयोगतः ॥ २७ ॥ अध्याप्य वेदशास्त्राणि ततोऽस्त्रं प्रत्य
पादयत् ॥ आग्नेयं तं महाभाग अमरैरपि दुःसहम् ॥ २८ ॥ स तेनास्त्रबलेनाजौबलेन च समन्वितः ॥ हैहयान्वै जघानाशु संक्रुद्धः स्वबलेन च ॥ २९ ॥ आज
हार च लोकेषु स च कीर्तिमवाप सः ॥ ततः शकाः स यवनाः काम्बोजाः पङ्कवास्तथा ॥ ३० ॥ हन्यमानास्तदा ते तु वसिष्ठं शरणं ययुः ॥ वसिष्ठोऽपि चितान्कृत्वा
समये समहाद्युतिः ॥ ३१ ॥ सगरं वारयामास ते पादुत्वाऽभयं नृपः ॥ सगरः स्वां प्रतिज्ञां तु गुरोर्वाक्यं निशम्य च ॥ ३२ ॥ धर्मभ्रष्टांश्च विकृतां
स्तान्कृत्वा पूरयत्स तु ॥ अर्द्धशकानां शिरसो मुण्डं कृत्वा व्यसर्जयत् ॥ ३३ ॥ यवनानां शिरः सर्वं काम्बोजानां तथैव च ॥ पारदामुण्डकेशाश्च पङ्कवाः श्म

श्रुरक्षकाः ॥ ३४ ॥ एवंविजित्यसर्वान्वैकृतवान्धर्मसङ्ग्रहम् ॥ सर्वधर्मजयीराजाविजित्येमांस्सुन्धराम् ॥ ३५ ॥ अश्वंसंस्कारयामासवाजिमेधा
 यपार्थिवः ॥ तस्यचारयतःसोऽश्वःसमुद्रेपूर्वदक्षिणे ॥ ३६ ॥ वेलासमीपेऽपहतोभूमिंचैवप्रवेशितः ॥ सतंदेशंतदापुत्रैःखानयामाससर्वतः ॥ ३७ ॥ नाश्वंप्रा
 पुस्तदातेवैखन्यमानेमहाण्वि ॥ तत्रैकमादिपुरुषंददृशुस्तेत्वरान्विताः ॥ ३८ ॥ कपिलंजगतांनाथंचोरोऽयमितिचाब्रुवन् ॥ तस्यचक्षुःसमुत्पन्नवह्नि
 नाप्रतिबुध्यतः ॥ ३९ ॥ दग्धाःषष्टिसहस्राणिचत्वारस्तेऽवशेषिताः ॥ हृषीकेतुःसुकेतुश्चतथाधर्मरथोऽपरः ॥ ४० ॥ शूरःपञ्चजनश्चैवतस्यवंशकरा
 द्विज ॥ प्रादाच्चतंसमैभगवान्हरिःपञ्चवरान्स्वयम् ॥ ४१ ॥ वशंमोक्षंसुकीर्तिंचसमुद्रंतनयंविभुः ॥ सागरत्वंचलेभेऽथकर्मणातेनंतस्यवै ॥ ४२ ॥ तमा
 श्वमेधिकंसोऽश्वंसमुद्रादुपलब्धवान् ॥ आजहाराश्वमेधानांशतंसचमहायशाः ॥ ४३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्त०एकविंशोऽध्यायः
 ॥ २१ ॥ नारदउवाच ॥ सगरस्यात्मजावीराःकथंजातामहाबलाः ॥ विक्रान्ताःषष्टिसहस्राविज्ञानेश्वरतद्भद ॥ १ ॥ श्रीपार्वतीपतिरुवाच ॥ द्वेपत्न्यौ
 सगरस्यास्तांतपसादग्धकिल्बिषे ॥ और्वस्ताभ्यांवरंप्रादात्तोषितोमुनिसत्तमः ॥ २ ॥ षष्टिपुत्रसहस्राणिएकावत्रेतरस्त्रिनाम् ॥ एकावंशधरंत्वेकंयथे
 ष्ठंवरशालिनी ॥ ३ ॥ तत्रैकासुषुवेतुम्ब्यांपुत्राञ्छून्यस्यवहूनथ ॥ तेतुसर्वेऽपिधात्रीभिर्वाद्धितास्तुयथाक्रमम् ॥ ४ ॥ घृतपूर्णेषुकुम्भेषुकुमाराःप्रीतिवर्द्धनाः ॥
 कपिलानांतुदुग्धानिधात्र्यस्तानप्यपाययन् ॥ ५ ॥ तेनैवदुग्धयोगेनववृधुस्तेमहाबलाः ॥ एकःपञ्चजनोनामपुत्रोराजाबभूवह ॥ ६ ॥ ततःपञ्चजनस्यासीदं
 शुमान्नामवीर्यवान् ॥ दिलीपस्तनयस्तस्यपुत्रोयस्यभगीरथः ॥ ७ ॥ यस्तुगङ्गांसरिच्छ्रेष्ठामानिनायचसुव्रतः ॥ अब्धिमेनांसमानीयदुहितृत्वमंकल्प
 यत् ॥ ८ ॥ नारदउवाच ॥ कथंगङ्गांसमानीतार्कितपस्तेनवैकृतम् ॥ तत्सर्वमेसमाचक्ष्वसुव्रतोऽसिदयानिधे ॥ ९ ॥ महादेवउवाच ॥ पूर्वजानांहिता
 र्थायगतोऽसौहैमकेगिरौ ॥ तत्रगत्वातपस्तप्तवर्षाणामयुतंतदा ॥ १० ॥ आदिदेवःप्रसन्नोऽभूद्योऽसौदेवोनिरञ्जनः ॥ तेनदत्ताङ्ग्यंगङ्गाआकाशात्समु
 पस्थिता ॥ ११ ॥ तत्रविश्वेश्वरोदेवोयत्रतिष्ठतिनित्यशः ॥ गङ्गांहृद्वाऽऽगतांतेनगृहीताजाह्नवीतवा ॥ १२ ॥ जटाजूटेचसंधार्यवर्षाणामयुतंस्थितम् ॥
 ननिःसृतातदागङ्गाईशस्यैवप्रभावतः ॥ १३ ॥ विचारितंतदातेनक्वगतामममातृका ॥ सध्यानेनविचार्यैवगृहीताचेश्वरेणतु ॥ १४ ॥ ततःकैलांसम
 गयत्सतुभगीरथोनृपः ॥ तत्रगत्वामुनिश्रेष्ठह्यकरोदुल्वणंतपः ॥ १५ ॥ आराधितस्तदातेनदत्तवानहगापगाम् ॥ एकंकेशंपरित्यज्यदत्ता
 त्रिपथगातदा ॥ १६ ॥ सगृहीत्वागतोगङ्गांपातालेयत्रपूर्वजाः ॥ अलकनन्दातदानामगङ्गायाःप्रथमंस्मृतम् ॥ १७ ॥ हरिद्वारेयदायाताविष्णुपादो
 दकीतदा ॥ तदेवतीर्थप्रवरंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ १८ ॥ तत्तीर्थंचनरःस्नात्वाहरिंदृष्ट्वाविशेषतः ॥ प्रदक्षिणंयेकुर्वन्तिनचैतेदुःखभागिनः ॥

॥ १९ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानां राशयः सन्त्यनेकशः ॥ विलयं यान्ति ते सर्वे हरेर्दर्शनतः सदा ॥ २० ॥ एकदा केशवस्थाने हरिद्वारे ह्यहंगतः ॥ तस्मात्
 तीर्थप्रभावाच्च जातोऽहविष्णुरूपवान् ॥ २१ ॥ ये गच्छन्ति नरश्रेष्ठास्ते वै यान्ति ह्यनामयम् ॥ चतुर्भुजास्तु ते लोकानरा नार्यश्च सर्वशः ॥ २२ ॥
 वैकुण्ठं यान्ति ते सर्वे हरेर्दर्शनमात्रतः ॥ ममाप्यधिकतीर्थतु हरिद्वारं सुशोभनम् ॥ २३ ॥ तीर्थानां प्रवरं तीर्थं चतुर्वर्गप्रदायकम् ॥ कलौ धर्मकरं पुंसां मोक्ष
 दं चार्थदं तथा ॥ २४ ॥ यत्र गङ्गामहारम्या नित्यं वहति निर्मला ॥ एतत्कथानकं पुण्यं हरिद्वाराख्यमुत्तमम् ॥ २५ ॥ उक्तं च शृण्वतां पुंसां फलं भवति
 शाश्वतम् ॥ अश्वमेधे कृते यागे गोसहस्रे तथैव च ॥ २६ ॥ तत्पुण्यं लभते विद्वान्हरेर्दर्शनमात्रतः ॥ गोहन्ता ब्रह्महा चैव ये चान्येऽपि तृघातकाः ॥ २७ ॥
 एवं विधानि पापानि ब्रह्महत्यापि च वैद्रिज ॥ विलयं यान्ति सर्वाणि हरेर्दर्शनमात्रतः ॥ २८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा ० ३ ० उमापतिनारद
 दसंवादे हरिद्वारमाहात्म्ये गङ्गोत्पत्तिपूर्वकं हरिद्वारमाहात्म्यं नाम द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ महादेव उवाच ॥ गाङ्गं वक्ष्यामि माहात्म्यं यथोक्तं मुनिसत्तम ॥
 यस्य श्रवणमात्रेण अधं नश्यति तत्क्षणात् ॥ १ ॥ गङ्गा गङ्गे तियो ब्रूयाद्यो ज्ञानां शतैः ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ २ ॥ चरणाब्जसमु
 द्भूता गङ्गानां मेति विश्रुता ॥ पापानां स्थूलराशीनां नाशिनी चेति नारद ॥ ३ ॥ नर्मदा सरयूश्चैव तथा वेत्तवती नदी ॥ तार्पी पयोष्णी चन्द्रा च विपाशा कर्मनाशिनी ॥
 ॥ ४ ॥ पुण्या पूर्णा तथा दीपा विदीपा सूर्यनन्दना ॥ सहस्रवृषदानात्तु यत्फलं लभते ध्रुवम् ॥ ५ ॥ तत्फलं समवाप्नोति गङ्गादर्शनतः क्षणात् ॥
 इयं गङ्गं महापुण्या ब्रह्मघ्नानां विशेषतः ॥ ६ ॥ तेषां निरययुक्तानां गङ्गापापापहारिणी ॥ चन्द्रसूर्योपरागे च यत्फलं विद्यतेऽनघ ॥ ७ ॥ तत्फलं समवाप्नोति
 गङ्गादर्शनमात्रतः ॥ यथा मृत्योर्दये तात तमो गच्छति दूरतः ॥ ८ ॥ तथा गङ्गा प्रभावेण विलयं याति पातकम् ॥ मान्येयं सर्वदालोके पवित्रा पापनाशिनी ॥
 ॥ ९ ॥ कल्याणरूपा सततं विष्णुना निर्मिता पुरा ॥ दिव्यरूपा तु जननी दीनानां पावनी स्मृता ॥ १० ॥ देवानां च यथा विष्णुस्तथा गङ्गोत्तमानदी ॥ ये कुर्वन्ति
 नराः स्नानं माघमासे निरन्तरम् ॥ ११ ॥ न तेषां विद्यते दुःखं कल्पानां च शतत्रयम् ॥ यत्र गङ्गा च भुनायत्रैव सरस्वती ॥ तत्र स्नात्वा च पीत्वा च मुक्तिभागी
 न संशयः ॥ १२ ॥ त्वद्वातां प्रियतो ब्रवीमि यदहं सास्तुस्तुतिस्ते प्रभो यद्भुजे तव तन्निवेदनमथो यद्यामि सा प्रेक्ष्यता ॥ यच्छन्तः स्वपि मित्व दङ्घ्रि
 युगले दण्डप्रणामोऽस्तु नः स्वामिन्यच्च करोमि तेन स भवान्विश्वेश्वरः प्रीयताम् ॥ १३ ॥ दृष्टेन वन्दितेनापि स्पृष्टेन च धृतेन के ॥ नरा येन विमुच्यन्ते तदेतद्या
 मुनं जलम् ॥ १४ ॥ तावद्भ्रमन्ति भुवने मनुजा भवोत्थदा रिद्यरोगमरणव्यसनाभिभूताः ॥ यावज्जलं तव महान् दिनी लनीलं पश्यन्ति नो दधति मूर्धसु सूर्यपुत्रि ॥
 ॥ १५ ॥ यत्संस्मृतिः सपदि कृन्तति दुष्कृतौघं पापावलीं जयति यो जनलक्षतोऽपि ॥ यन्नामनामजगदुच्चरितं पुनाति दिष्ट्या हि सा पथिदशो भविताम्

गङ्गा ॥ १६ ॥ आलोकोत्कान्ति तेन प्रमुदित मनसा वर्त्मनः स्यात्प्रयातं सत्यस्मिन्कृत्यमेतामथ प्रथमकृती जज्ञिवात्स्वर्गसिन्धुम् ॥ स्नानं सन्ध्या निवापः सुरय
जनमपि श्राद्धविप्राशनाद्यं सर्वसंपूर्णमेतद्भवति भगवतः प्रीतिदं नातिचित्रम् ॥ १७ ॥ देवित्वं तु परब्रह्म परमानन्ददायिनी ॥ अर्घगृहाण मे गङ्गे पापं हर न मो
ऽस्तु ते ॥ १८ ॥ साक्षाद्धर्मद्रवौ घं मुररिपुचरणाम्भोजपीयूषसारंदुःखस्याब्धे स्तरित्रं सुरमनुजनुतं स्वर्गसोपानमार्गम् ॥ सर्वाहोहारिवारिप्रवरगुणगणं
भासियासं वहन्ती तस्यै भागीरथि श्रीमति मुदितमना देविकुर्वेनमस्ते ॥ १९ ॥ स्वः सिन्धोदुरिताविधमग्रजनतासिन्तारणि प्रोल्लसत्कल्लोलामलकान्ति
नाशित्तमः स्वो मे जगत्पावनि ॥ गङ्गे देवि पुनीहि दुष्कृतभयक्रान्तं कृपाभाजनं मातर्माशरणगतं शरणदेरक्षाथ भो भीषितम् ॥ २० ॥ हं होमानसकम्पसे कि
मुसखेत्रं स्तंभयान्नारकात्किं ते भीतिरिति श्रुतिर्दुरितकृत्संजायते नारकी ॥ मा भैषीः शृणु मे गतिं यदि मया पापाचलस्पाद्धर्मा प्राप्ता ते निरयः कथं किमपरां किं मे
न धर्मधनम् ॥ २१ ॥ सर्वेशादिप्रशंसामुदमनुभवितुं मज्जनं यत्र चोक्तं स्वर्गायौ वीक्ष्य हृष्टा विबुधं सुरपतिप्राप्तिसंभावेन ॥ नीरे श्रीजह्नुकन्येयमनियमरताः
स्नान्तियेतावकीने देवत्वं तेलभन्ते स्फुटमशुभकृतोऽप्यत्र वेदाः प्रमाणम् ॥ २२ ॥ बुद्धेः सद्बुद्धिरेवं भवतु तव सखे मानसस्वस्ति तेऽस्तु आस्तां पादौ पदस्थौ सतत
मिह युवांसाधुदृष्टी च दृष्टी ॥ वाणिप्राणप्रियेऽधिप्रकटगुणवपुः प्राप्नुहि प्राणपुष्टियस्मात्सर्वैर्भवद्भिः सुखमतुलमहं प्राप्नुयांतीर्थपुण्यम् ॥ २३ ॥ श्रीजा
ह्नवीरविसुता परमेष्ठिपुत्री सिन्धुत्रयाभरणतीर्थवरप्रयाग ॥ सर्वेशमामनुगृहाण नयस्व चोर्ध्वमन्तस्तमोदशविधं दलयस्व धाम्ना ॥ २४ ॥ वागीशविष्ण्वी
शपुरन्दराद्यः पापप्रणाशाय विदां विदोऽपि ॥ भजन्ति यत्तीमरनीलनीरं सतीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ २५ ॥ कलिन्दजा सङ्गमवाप्य यत्र प्रत्यंगता
स्वर्गधुनी धुनोति ॥ अध्यात्मतापत्रितयं जनस्य सतीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ २६ ॥ श्यामोजटः श्यामगुणो वृणोति स्वच्छायं या श्यामलया जनानाम् ॥
श्यामः श्रमं कृन्तति यत्र दृष्टः सतीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ २७ ॥ ब्रह्मादयोऽप्यात्मकृतिं विहाय भजन्ति पुण्यात्मकभागधेयम् ॥ यूत्रोज्झितादण्डधरः स्व
दण्डं सतीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ २८ ॥ यत्सेवया देवनृदेवतादिदेवर्षयः प्रत्यहं मनन्ति ॥ स्वर्गं च सर्वोत्तमभूमिराज्यं सतीर्थराजो जयति प्रयागः
॥ २९ ॥ एनां सिहन्तीति प्रसिद्धवार्तानामप्रतापेन दिशो द्रवन्ति ॥ यस्य त्रिलोकी प्रतताय शोभिः सतीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ ३० ॥ धत्तेऽभितश्चामरं चारु
कान्तिसितासितं यत्र सरिद्वरेण्ये ॥ आद्यो वटश्छत्रमिवातिभाति सतीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ ३१ ॥ ब्राह्मीनपुत्री त्रिपथास्त्रिवेणी समागमे साक्षतयागमात्रात् ॥
यत्राप्लुतान् ब्रह्मपदं नयन्ति सतीर्थराजो जयति प्रयागः ॥ ३२ ॥ केषांचिज्जन्मकोटिर्ब्रजतिसुवचसायामियामीति यस्मिन्केषांचित्प्रोषितानां नियत
मतिपतेर्द्वर्षवृन्दं वरिष्ठम् ॥ यत्प्राप्तं भाग्यलक्षैर्भवति भवति नो वासवाचामवाच्यो दिष्ट्या वेणी विशिष्टो भवति ह्यतिथिः कम्प्रयागप्रयागः ॥ ३३ ॥ लोका

नामक्षमाणां सखकृतिषु कलौ स्वर्गकामैर्जयस्तुत्यादिस्तोत्रैर्वचोभिः कथममरपदप्राप्तिचिन्तातुराणाम् ॥ अग्निष्टोमाश्वमेधप्रमुखमखफलं सम्यगालोच्य
 साङ्गं ब्रह्माद्यैस्तीर्थराजोऽभिमतदउपदिष्टोऽयमेव प्रयागः ॥ ३४ ॥ मया प्रमादातुरतादिदोषतः सन्ध्याविधिर्नोऽसमुपासितोऽभूत् ॥ चेदत्र सन्ध्यां चरतो
 ऽप्रमादतः सन्ध्यास्तु पूर्णाखिलजन्मनोऽपि मे ॥ ३५ ॥ अन्यत्रापि प्रगर्जन्महिमनितपसि प्रेमभिर्विप्रकृष्टैर्ध्यातः संकीर्तितो योऽभिमतपदविधातानिशं निर्व्य
 पेक्षम् ॥ श्रीमत्पांसुत्रिवेणीपरिवृढमतुलं तीर्थराजं प्रयागंगोलङ्कारप्रकाशं स्वयममरवरैश्चारचितं तं नमामि ॥ ३६ ॥ अस्माभिः सुतपोऽन्वतप्तकिमहो ऐज्यन्त
 किंवाध्वराः पात्रेदानमदायि किं बहुविधं किं वासुराश्चारिताः ॥ किं सतीर्थमसेवि किं द्विजकुलं पूजादिभिः सत्कृतं येन प्रापि सदा शिवस्य शिवदासाराजधानी
 स्वयम् ॥ ३७ ॥ भाग्यैर्मेऽधिगता ह्यनेकजनुपां सर्वाधविध्वंसिनी सर्वाश्चर्यमयी मया शिवपुरी संसारसिन्धोस्तरी ॥ लब्धं सज्जनपुःफलं कुलमलञ्चके
 पवित्रीकृतः स्वात्मा चाप्यखिलं कृतं किमपरं सर्वोपरिष्ठास्थितम् ॥ ३८ ॥ जीवन्नरः पश्यति भद्रलक्षमेवं वदन्तीति मृषानयस्मात् ॥ तस्मान्मया वैवपुषे दृशे
 न प्राप्तापि क्वांशीक्षणभङ्गुरेण ॥ ३९ ॥ काश्यां विधातुममरैरपि दिव्यभूमौ सतीर्थलिङ्गगणनार्चनतो न शक्या ॥ यानीह गुप्तविवृतानि पुरातनानि सिद्धानि
 योजितकरः प्रणमामि तेभ्यः ॥ ४० ॥ किं भीत्यादुरितव्रजात्किमुमुदापुण्यैरगण्यैः कृतैः किं विद्याभ्यसनान्मदेन जडतादोषाद्विषादेन किम् ॥ किं गवैर्धनोद
 यादधनतातापेन किं भोजनाः स्नात्वा श्रीमणिकर्णिकापयसि चेद्विश्वेश्वरो दृश्यते ॥ ४१ ॥ अल्पस्फीतिनिरामया पितनुता प्रव्यक्तशक्यात्मता प्रोत्साहाव्यबले
 न केवलमनोरागद्वितीयेन यत् ॥ अप्राप्यापि मनोरथैर्विषयास्वप्नप्रवृत्तेरपि प्राप्तासापि गदाधरस्य नगरी सद्योऽपवर्गप्रदा ॥ ४२ ॥ मन्येनात्मकृतिर्न पूर्वपुरुष
 प्राप्तेर्वलंचात्रयत्रापीदं स्वजनप्रमाणमचलं किं स्वापतापादिकम् ॥ यादुष्प्रापगयाप्रयगयमुनाकाशीसुप्रवागमात्प्राप्तिस्तत्र महाफलो विजयते श्रीशारदा
 नुग्रहः ॥ ४३ ॥ यः श्राद्धसमये दूरात्स्मृतोऽपि पितृमुक्तिदः ॥ तंगयायां स्थितं साक्षान्नमामि श्रीगदाधरम् ॥ ४४ ॥ पन्थानं समतीत्य दुस्तरमिमदूरा
 दवीयस्तरं शुद्रं व्याघ्रतरक्षुकण्टकफणिप्रत्यर्थिभिः सङ्कुलम् ॥ आगत्य प्रथमं व्ययं कृपणवाग्याचेजनः कं परं श्रीमद्धारिगदाधरप्रतिदिनं त्वां द्रष्टुमुत्कण्ठते ॥
 ४५ ॥ सर्वात्मनि जदर्शनेन च गयाश्राद्धेन वैदेवताः प्रीणन् विश्वमनीहवत्कथमिहौदासीन्यमालम्बसे ॥ किं ते सर्वदनिर्दयत्वमधुना किं वा प्रभुत्वं कलेः
 किं वा सत्त्वं निरीक्षणं नृषु चिरं किं वास्यसे वारुचिः ॥ ४६ ॥ गदाधरमया श्राद्धं संचीर्णं त्वत्प्रसादतः ॥ अनुजानीहि मां देवगमनाय गृहं प्रति ॥ ४७ ॥
 चतुर्णां देवतानां च स्तोत्रं स्वर्गार्थदायकम् ॥ श्राद्धकाले पठेन्नित्यं स्नानकाले तु यः पठेत् ॥ ४८ ॥ सर्वतीर्थसमं स्नानं श्रवणात्पठनाजपात् ॥ प्रयागस्य च
 गङ्गायायमुनायाः स्तुते द्विज ॥ श्रद्धेन विनश्यन्ति दोषाश्चैव तु कर्मजाः ॥ ४९ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्त० उमापतिनारदं संवादे गङ्गाप्रयाग

यमुनास्तुतिर्नामत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ महादेव उवाच ॥ प्रयागतीर्थमाहात्म्यं प्रवक्ष्यामि यथा श्रुतम् ॥ महादानपराः पुण्यकर्माणो यत्र सन्ति हि
 ॥ १ ॥ यत्र गङ्गा च यमुना यत्र चैव सरस्वती ॥ तदेव तीर्थं प्रवरं देवानामपि दुर्लभम् ॥ २ ॥ ईदृशं त्रिषु लोकेषु भूतं न च भविष्यति ॥ ग्रहाणां च यथा सूर्यो न क्षत्राणां
 यथा शशी ॥ ३ ॥ तीर्थानामुत्तमं तीर्थं प्रयागाख्यमनुत्तमम् ॥ प्रातः काले तु भोविद्वन्प्रयागे स्नानमाचरेत् ॥ ४ ॥ महापापद्विनिर्मुक्तः स याति परमं
 पदम् ॥ देयं किंचिद्यथा शक्तिदारिद्र्याभावमिच्छता ॥ ५ ॥ यो नरस्तत्र गत्वा वै प्रयागे स्नानमाचरेत् ॥ धनिको दीर्घजीवी च जायते नात्र संशयः ॥ ६ ॥
 यत्र वटस्याक्षयस्य दर्शनं कुरुते नरः ॥ तेन दर्शनमात्रेण ब्रह्महत्या विनश्यति ॥ ७ ॥ स चाक्षयवटः ख्यतः कल्पान्तेऽपि च दृश्यते ॥ शेते विष्णुर्यस्य पत्रे अतो
 ऽयमव्ययः स्मृतः ॥ ८ ॥ तत्र पूजां प्रकुर्वन्ति मानवा विष्णुवल्लभाः ॥ सूत्रेणाच्छादितं कृत्वा पूजां चैव तु कारयेत् ॥ ९ ॥ माधवाख्यस्तत्र देवः सुखं तिष्ठति
 नित्यशः ॥ तस्य वै दर्शनं कार्यं महापापैः प्रमुच्यते ॥ १० ॥ यत्र देवाश्च ऋषयो मनुष्याश्चापि सर्वशः ॥ स्वस्वस्थानं समाश्रित्य तत्र तिष्ठन्ति नित्यशः ॥
 ॥ ११ ॥ गोघ्नो वापि च चाण्डालो दुष्टो वा दुष्टचेतनः ॥ बालघाती तथाऽपि द्वान्म्रियते तत्र वै यदा ॥ १२ ॥ सर्वै च तु भुजो भूत्वा वै कुण्ठे वसते चिरम् ॥
 प्रयागे तु नरो यस्तु माघस्नानं कसेति च ॥ १३ ॥ न तस्य फलसङ्ख्यास्ति शृणु देवर्षि सत्तम ॥ आपो नारा इति प्रोक्ताः सर्वलोकेषु शुश्रुम ॥ १४ ॥ तेन
 नारायणः प्रोक्तः स्नातानां भुक्तिमुक्तिदः ॥ ग्रहाणां च यथा सूर्यो न क्षत्राणां यथा शशी ॥ १५ ॥ मासानां हितथामाघः श्रेष्ठः सर्वेषु कर्मसु ॥ मक
 रस्थे रवौ माघे प्रातः काले तथा मले ॥ १६ ॥ गोः पदेऽपि जले स्नानं स्वर्गदं पापिनामपि ॥ योगोऽयं दुर्लभो विद्वंस्त्रैलोक्ये स चराचरे ॥ १७ ॥ अस्मिन्यो
 यत्र मापन्नः स्नायादपि दिनत्रयम् ॥ पञ्चवासप्तवाप्यत्र स्नानं कुर्वन् प्रयागजम् ॥ १८ ॥ चन्द्रवद्वर्धते सोऽपि कुले वाडवसत्तम ॥ चराचराश्च यजीवास्तथैव
 मनुजादयः ॥ १९ ॥ प्रयागं तीर्थमाश्रित्य वै कुण्ठयान्ति तेऽचिरात् ॥ ये वसिष्ठादयस्तत्र ऋषयः सनकादयः ॥ २० ॥ तेऽपि प्रयागजं तीर्थं सेवन्ते च पुनः
 पुनः ॥ यत्र विष्णुश्च रुद्रश्च यत्रेन्द्रश्च तथा पुनः ॥ २१ ॥ तेऽपि सर्वे वसन्तीह प्रयागे तीर्थसत्तमे ॥ दानं तत्र प्रशंसन्ति नियमांश्चितथैव च ॥ २२ ॥
 तत्र स्नात्वा च पीत्वा च पुनर्जन्म न विद्यते ॥ २३ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० उमापतिनारदसंवादे प्रयागमाहात्म्ये चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥
 महादेव उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि माहात्म्यं तुलसीभवम् ॥ यच्छ्रुत्वा मुच्यते पापादाजन्ममरणान्तिकात् ॥ १ ॥ पत्रं पुष्पं फलं मूलं शाखा त्वक्स्कन्ध
 संज्ञितम् ॥ तुलसीसंभवं सर्वपावनं मृत्तिकादिकम् ॥ २ ॥ शरीरं दह्यते येषां तुलसीकाष्ठवह्निना ॥ दत्त्वा च तुलसीकाष्ठं सर्वाङ्गेषु मृतस्य वै ॥ ३ ॥
 पश्चाद्यः कुरुते दाहं सोऽपि पापात् प्रमुच्यते ॥ मरणेयस्य संप्राप्तं कीर्तनं स्मरणं हरेः ॥ ४ ॥ तुलसीदारुणादाहो न तस्य पुनरावृत्तिः ॥ यद्येकं तुलसीकाष्ठं मध्ये

काष्ठशतस्यहि ॥ ५ ॥ दाहकालभवन्मुक्तःकाटपापयुतस्यच ॥ गङ्गाम्भसाभषकणयान्तपुण्यतपुः ॥ ६ ॥ तुलसीकाष्ठामश्राणयान्ते
 दारुणिपुण्यतामं ॥ तुलसीकाष्ठसंमिश्रायावत्प्रज्वलतेचिता ॥ ७ ॥ दह्यन्तितस्यपापानिकल्पकोटिकृतानिवै ॥ दह्यमानंनरंहङ्गातुलसीकाष्ठवह्निना ॥
 ॥ ८ ॥ नयन्तितंविष्णुदूतानचवैयमकिङ्कराः ॥ जन्मकोटिसहस्रेस्तुमुक्तोयातिजनार्दनम् ॥ ९ ॥ दह्यन्तेयेनरालोकेतुलसीकाष्ठवह्निना ॥ तान्वि
 मानस्थितान्देवाःक्षिपन्तिकुसुमाञ्जलिम् ॥ १० ॥ नृत्यन्त्यप्सरसःसर्वागीतंगायन्तिगायकाः ॥ जायन्तेवीक्ष्यतंविष्णुःसंतुष्टःशम्भुनासह ॥
 ॥ ११ ॥ गृहीत्वातंकरेशौरिर्गृह्णीत्वास्यचाङ्गतः ॥ मार्जयेत्सर्वपापानिपश्यतांत्रिदिवौकसाम् ॥ १२ ॥ महोत्सवंकारयित्वाजयशब्दपुरःसरम् ॥
 ज्वलतेयत्रचाज्येनतुलसीकाष्ठपावकः ॥ १३ ॥ अग्न्यगारेऽशमशानेवादह्यतेपातकंनृणाम् ॥ होमंकुर्वन्तियेविप्रास्तुलसीकाष्ठवह्निना ॥ १४ ॥ सिक्थे
 सिक्थेतिलेवापिअग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ योददातिहरेर्धूपंतुलसीकाष्ठसंभवम् ॥ १५ ॥ शतक्रतुसंपुण्यंलभतेगोशतंफलम् ॥ नैवेद्यंपचतेयस्तुतुलसी
 काष्ठवह्निना ॥ १६ ॥ मेरुतुल्यंभवेदत्ततदन्नकेशवस्यहि ॥ तुलसीपावकेनाथयोदीपंकुरुतेहरेः ॥ १७ ॥ दीपलक्षसहस्राणांपुण्यंसलभतेफलम् ॥
 नतेनसदृशीलोकेवैष्णवोभुविदृश्यते ॥ १८ ॥ यःप्रयच्छतिकृष्णस्यतुलसीकाष्ठचन्दनम् ॥ सजायतंकृपापात्रंविष्णोर्वाडवसत्तम ॥ १९ ॥
 तुलसीदारुजातनचन्दनेनकलौहरिम् ॥ विलिप्यभक्तितोनित्यंरमतेहरिसन्निधौ ॥ २० ॥ तुलसीपङ्कजलिताङ्गःकुरुतेविष्णुपूजनम् ॥ पूजाशतदिनै
 काह्नालभ्यतंगोशतंफलम् ॥ २१ ॥ विलेपार्थेतुकृष्णस्यतुलसीकाष्ठचन्दनम् ॥ मन्दिरेतिष्ठतेयावत्तावत्पुण्यफलंशृणुं ॥ २२ ॥ तिलप्रस्थाप्यकंदत्त्वा
 यत्पुण्यंप्राप्नुयान्नरः ॥ तत्फलंजायतेपुंसांप्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ २३ ॥ योददातिपितृणांतुपिण्डेतुलसिसंभवम् ॥ दलंसंजायतेतृप्तिःपत्रेपत्रेशताब्दिका ॥
 ॥ २४ ॥ तुलसीमूलमृद्धिश्चस्नानंकुर्याद्विशेषतः ॥ तेनतीर्थैकृतंस्नानंयावच्चाङ्गेचमृत्तिका ॥ २५ ॥ तदीययातुमञ्जरीपूजनंचकरोतियः ॥ नाना
 पुष्पैःकृतापूजायावच्चन्द्रदिवाकरी ॥ २६ ॥ यस्मिन्गृहेऽवतिष्ठेतुलसीवृक्षवाटिका ॥ दर्शनात्स्पर्शनाच्चैवब्रह्महत्यादिपातकम् ॥ तत्सर्वविलयंयाति
 दर्शनेनैव नारद ॥ २७ ॥ महादेवउवाच ॥ अथान्यत्तेप्रवक्ष्यामिशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ नकस्यापिचकथितंशृणुदेवार्पिसत्तम ॥ २८ ॥ यत्रयत्रगृहेग्रामे
 वनेवातुलसीभवेत् ॥ तत्रतत्रजगत्स्वामीप्रीतात्माचवसेद्धरिः ॥ २९ ॥ गृहेतस्मिन्नदारिद्र्यंनयायोगोबन्धुसम्भवः ॥ नदुःखंनभयंरोगस्तुलसीयत्र
 तिष्ठति ॥ ३० ॥ सर्वत्रतुलसीपुण्यापुण्यक्षेत्रेविशेषतः ॥ संनिधौतस्यदेवस्यरोपणात्पृथिवीतले ॥ ३१ ॥ तेषांविष्णुपदंनित्यंतुलस्यारोपणेकृते ॥
 उत्पातान्दारुणात्रोगान्दुर्निमित्तान्यनेकशः ॥ ३२ ॥ तुलस्याभ्यर्चितोभक्त्याहन्तशान्तिकरोहरिः ॥ तुलसीगन्धमाश्राययत्रगच्छतिमारुतः ॥

यमुनास्तुतिर्नामत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ महादेव उवाच ॥ प्रयागतीर्थमाहात्म्यं प्रवक्ष्यामि यथा श्रुतम् ॥ महादानपराः पुण्यकर्माणो यत्र सन्ति हि
 ॥ १ ॥ यत्र गङ्गा च यमुना यत्र चैव सरस्वती ॥ तदेव तीर्थं प्रवरं देवानामपि दुर्लभम् ॥ २ ॥ ईदृशं त्रिषु लोकेषु भूतं न च भविष्यति ॥ ग्रहाणां च यथा सूर्यो न क्षत्राणां
 यथा शशी ॥ ३ ॥ तीर्थानामुत्तमं तीर्थं प्रयागारूढ्यमनुत्तमम् ॥ प्रातः काले तु भोविद्वन्प्रयागे स्नानमाचरेत् ॥ ४ ॥ महापापद्विनिर्मुक्तः स याति परमं
 पदम् ॥ देयं किंचिद्यथा शक्तिदारिद्र्याभावमिच्छता ॥ ५ ॥ यो नरस्तत्र गत्वा वै प्रयागे स्नानमाचरेत् ॥ धनिको दीर्घजीवी च जायते नात्र संशयः ॥ ६ ॥
 यत्र वटस्याक्षयस्य दर्शनं कुरुते नरः ॥ तेन दर्शनमात्रेण ब्रह्महत्या विनश्यति ॥ ७ ॥ स चाक्षयवटः ख्यतः कल्पान्तेऽपि च दृश्यते ॥ शेते विष्णुर्यस्य पत्रे अतो
 ऽयमव्ययः स्मृतः ॥ ८ ॥ तत्र पूजां प्रकुर्वन्ति मानवा विष्णुवल्लभाः ॥ सूत्रेणाच्छादितं कृत्वा पूजां चैव तु कारयेत् ॥ ९ ॥ माधवारूढ्यस्तत्र देवः सुखं तिष्ठति
 नित्यशः ॥ तस्य वै दर्शनं कार्यं महापापैः प्रमुच्यते ॥ १० ॥ यत्र देवाश्च ऋषयो मनुष्याश्चापि सर्वशः ॥ स्वस्वस्थानं समाश्रित्य तत्र तिष्ठन्ति नित्यशः ॥
 ॥ ११ ॥ गोघ्नो वापि च चाण्डालो दुष्टो वा दुष्टचेतनः ॥ बालघाती तथाऽपि द्रान्मिषयेत तत्र वै यदा ॥ १२ ॥ सर्वे च तु भुजो भूत्वा वै कुण्ठे वसते चिरम् ॥
 प्रयागे तु नरो यस्तु माघस्नानं कसेति च ॥ १३ ॥ न तस्य फलसङ्ख्यास्ति शृणु देवर्षि सत्तम ॥ आपो नारा इति प्रोक्ताः सर्वलोकेषु शुश्रुम ॥ १४ ॥ तेन
 नारायणः प्रोक्तः स्नातानां भुक्तिमुक्तिदः ॥ ग्रहाणां च यथा सूर्यो न क्षत्राणां यथा शशी ॥ १५ ॥ मासानां हितथामाचः श्रेष्ठः सर्वेषु कर्मसु ॥ मक
 रस्थे रवौ माघे प्रातः काले तथा मले ॥ १६ ॥ गोः पदेऽपि जले स्नानं स्वर्गदं पापिनामपि ॥ योगोऽयं दुर्लभो विद्वंस्त्रैलोक्ये स चराचरे ॥ १७ ॥ अस्मिन्यो
 यत्र मापन्नः स्नायादपि दिनत्रयम् ॥ पञ्चवासप्तवाप्यत्र स्नानं कुर्वन् प्रयागजम् ॥ १८ ॥ चन्द्रवद्धर्तसोऽपि कुले वा डवसत्तम ॥ चराचराश्च यजीवास्तथैव
 मनुजादयः ॥ १९ ॥ प्रयागं तीर्थमाश्रित्य वै कुण्ठयान्ति तेऽचिरात् ॥ येव सिष्ठादयस्तत्र ऋषयः सनकादयः ॥ २० ॥ तेऽपि प्रयागजं तीर्थं सेवन्ते च पुनः
 पुनः ॥ यत्र विष्णुश्च रुद्रश्च यत्रेन्द्रश्च तथा पुनः ॥ २१ ॥ तेऽपि सर्वे वसन्तीह प्रयागे तीर्थसत्तमे ॥ दानं तत्र प्रशंसन्ति नियमांश्च तथैव च ॥ २२ ॥
 तत्र स्नात्वा च पीत्वा च पुनर्जन्म न विद्यते ॥ २३ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० उमापतिनारदसंवादे प्रयागमाहात्म्ये चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥
 महादेव उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि माहात्म्यं तुलसीभवम् ॥ यच्छ्रुत्वा मुच्यते पापादा जन्म मरणान्तिकात् ॥ १ ॥ पत्रं पुष्पं फलं मूलं शाखा त्वक् स्कन्ध
 संज्ञितम् ॥ तुलसीसंभवं सर्वपावनं मृत्तिकादिकम् ॥ २ ॥ शरीरं दह्यते येषां तुलसीकाष्ठवह्निना ॥ दत्त्वा च तुलसीकाष्ठं सर्वाङ्गेऽप्युमृतस्य वै ॥ ३ ॥
 पञ्चाद्यः कुरुते दाहं सोऽपि पापात् प्रमुच्यते ॥ मरणे यस्य संप्राप्तं कीर्तनं स्मरणं हरेः ॥ ४ ॥ तुलसीदारुणादाहो न तस्य पुनरावृत्तिः ॥ यद्येकं तुलसीकाष्ठं मध्ये

काष्ठशतस्यहि ॥ ५ ॥ दाहकालेभवेन्मुक्तिःकोटिपापयुतस्यच ॥ गङ्गाम्भसाभिषेकेणयान्तिपुण्यानिपुण्यताम् ॥ ६ ॥ तुलसीकाष्ठमिश्राणियान्ति
 दारुणिपुण्यताम् ॥ तुलसीकाष्ठसंमिश्रायावत्प्रज्वलतेचिता ॥ ७ ॥ दह्यन्तितस्यपापानिकल्पकोटिकृतानिवै ॥ दह्यमानंनरं दृष्ट्वातुलसीकाष्ठवह्निना ॥
 ॥ ८ ॥ नयन्तितंविष्णुदूतानचवैयमकिङ्कराः ॥ जन्मकोटिसहस्रेस्तुमुक्तोयातिजनार्दनम् ॥ ९ ॥ दह्यन्तेयेनरालोकेतुलसीकाष्ठवह्निना ॥ तान्वि
 मानस्थितान्देवाःक्षिपन्तिकुसुमाञ्जलिम् ॥ १० ॥ नृत्यन्त्यप्सरसःसर्वागीतंगायन्तिगायकाः ॥ जायन्तेवीक्ष्यतंविष्णुःसंतुष्टःशम्भुनासह ॥
 ॥ ११ ॥ गृहीत्वातंकरेशौरिर्गृह्णीत्वास्यचाङ्गतः ॥ मार्जयेत्सर्वपापानिपश्यतांत्रिदिवौकसाम् ॥ १२ ॥ महोत्सवंकारयित्वाजयशब्दपुरःसरम् ॥
 ज्वलतेयत्रचाज्येनतुलसीकाष्ठपावकः ॥ १३ ॥ अश्व्यगारेश्मशानेवादह्यतेपातकंनृणाम् ॥ होमंकुर्वन्तियेविप्रास्तुलसीकाष्ठवह्निना ॥ १४ ॥ सिक्थे
 सिक्थेतिलेवापिअग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ योददातिहरेर्धूपंतुलसीकाष्ठसंभवम् ॥ १५ ॥ शतक्रतुसंपुण्यंलभतेगोशतंफलम् ॥ नैवेद्यंपचतेयस्तुतुलसी
 काष्ठवह्निना ॥ १६ ॥ मेरुतुल्यंभवेदत्तंतदन्नंकेशवस्यहि ॥ तुलसीपावकेनाथयोदीपंकुरुतेहरेः ॥ १७ ॥ दीपलक्षसहस्राणांपुण्यंसलभतेफलम् ॥
 नतेनसदृशीलोकेवैष्णवोभुविदृश्यते ॥ १८ ॥ यःप्रयच्छतिकृष्णस्यतुलसीकाष्ठचन्दनम् ॥ सजायतेकृपापात्रंविष्णोर्वाडवस्तम ॥ १९ ॥
 तुलसीदारुजातंनचन्दनेनकलौहरिम् ॥ विलिप्यभक्तितोनित्यंरमतेहरिसन्निधौ ॥ २० ॥ तुलसीपङ्कलिताङ्गःकुरुतेविष्णुपूजनम् ॥ पूजाशतदिने
 काह्नालभ्यतेगोशतंफलम् ॥ २१ ॥ विलेपार्थेतुकृष्णस्यतुलसीकाष्ठचन्दनम् ॥ मन्दिरेतिष्ठतेयावत्तावत्पुण्यफलंशृणुं ॥ २२ ॥ तिलप्रस्थाष्टकंदत्त्वा
 यत्पुण्यंप्राप्नुयान्नरः ॥ तत्फलंजायतेपुंसांप्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ २३ ॥ योददातिपितृणांतुपिण्डेतुलसिसंभवम् ॥ दलंसंजायतेतृप्तिःपत्रेपत्रेशताब्दिका ॥
 ॥ २४ ॥ तुलसीमूलमृद्धिश्चस्नानंकुर्याद्विशेषतः ॥ तेनतीर्थेकृतंस्नानंयावच्चाङ्गेचमृत्तिका ॥ २५ ॥ तदीययातुमञ्जर्यापूजनंचकरोतियः ॥ नाना
 पुष्पैःकृतापूजायावच्चन्द्रदिवाकरो ॥ २६ ॥ यस्मिन्गृहेऽवतिष्ठेतुलसीवृक्षवाटिका ॥ दर्शनात्स्पर्शनाच्चैवब्रह्महत्यादिपातकम् ॥ तत्सर्वंविलयंयाति
 दर्शनेनैवनारद ॥ २७ ॥ महादेवउवाच ॥ अथान्यत्तेप्रवक्ष्यामिशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ नकस्यापिचकथितंशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ २८ ॥ यत्रयत्रगृहेग्रामे
 वनेवातुलसीभवेत् ॥ तत्रतत्रजगत्स्वामीप्रीतात्माचवसेद्धरिः ॥ २९ ॥ गृहेतस्मिन्नदारिद्र्यंनायोगोबन्धुसम्भवः ॥ नदुःखंनभयंरोगस्तुलसीयत्र
 तिष्ठति ॥ ३० ॥ सर्वत्रतुलसीपुण्यापुण्यक्षेत्रेविशेषतः ॥ संनिधौतस्यदेवस्यरोपणात्पृथिवीतले ॥ ३१ ॥ तेषांविष्णुपदंनित्यंतुलस्यारोपणेकृते ॥
 उत्पातान्दारुणात्रोगान्दुर्निमित्तान्यनेकशः ॥ ३२ ॥ तुलस्याभ्यर्चितोभक्त्याहन्तशान्तिकरोहरिः ॥ तुलसीगन्धमाप्राययत्रगच्छतिमारुतः ॥

॥ ३३ ॥ दिशोदशचताः पूताभूतग्रामश्चतुर्विधः ॥ यस्मिन्मृहेमुनिश्रेष्ठतुलसीमूलमृत्तिका ॥ ३४ ॥ सर्वदातत्रतिष्ठन्ति देवताश्च शिवो हरिः ॥ तुलसी
वनजाच्छायायत्रयत्रभवेद्विज ॥ ३५ ॥ तर्पणंकुरुते तत्र पितृणां दत्तमक्षयम् ॥ तस्य मूले स्थितो ब्रह्मामध्ये देवो जनार्दनः ॥ ३६ ॥ मञ्जया वसते रुद्रस्तुलसी
तेन पावनी ॥ विनायस्तुलसीकुर्यात्सन्ध्याकाले तु मार्जनम् ॥ ३७ ॥ तत्सर्वराक्षसहृत्तं नरकंच प्रयच्छति ॥ तुलसीपत्रगलितं तोयं शिरसावहेत् ॥
॥ ३८ ॥ गङ्गाफलमवाप्नोति शतधेनुफलं लभेत् ॥ शिवा लये विशेषेण रोपयेत्तुलसी यदि ॥ ३९ ॥ बीजसङ्ख्याकसे त्वर्गे प्रत्येकं युगसङ्ख्यया ॥ उम
या तु पुरा देवि शङ्करार्थं हिमालये ॥ ४० ॥ रोपिताः शतवृक्षास्तु तुलस्याः प्रणतोऽस्म्यहम् ॥ पर्वण्यवसरे यस्तु श्रावणे चाथ रोपयेत् ॥ ४१ ॥ संक्रान्ति
दिवसे चैव तुलसीचातिप्रण्यदा ॥ तुलसीपूजयेन्नित्यं दरिद्र ईश्वरो भवेत् ॥ ४२ ॥ सर्वसिद्धिकरामूर्तिः कृष्णः कीर्तिददाति च ॥ शालग्रामशिलायत्र तत्र
संनिहितो हरिः ॥ ४३ ॥ तत्र स्नानं च दानं च वाराणस्याः शताधिकम् ॥ कुरुक्षेत्रं प्रयागं च नैमिषारण्यमेव च ॥ ४४ ॥ तस्य कोटिगुणं पुण्यं शालग्रामशिला
चर्नात् ॥ शालग्राममयी मुद्रा संस्थिता यत्र हि क्वचित् ॥ ४५ ॥ वाराणस्यां च यत्पुण्यं सर्वतत्रैव तद्भवेत् ॥ ब्रह्महत्यादिकं पापं यत्किंचित्कुरुते नरः ॥
तत्सर्वं नाशयेदाशु शालग्रामशिलार्चनात् ॥ ४६ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० उमापतिनारदसंवादे तुलसीशालग्राममाहात्म्यं नाम पञ्च
विंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ नारद उवाच ॥ एवं तुलस्यामाहात्म्यं त्वत्प्रसादाच्छ्रुतं मया ॥ साम्प्रतं तु समाचक्ष्व त्रिरात्रं तुलसीव्रतम् ॥ १ ॥ सदा शिव
उवाच ॥ शृणु विप्र महाबुद्धे व्रतमेतत्पुरातनम् ॥ यच्छ्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते तत्र संशयः ॥ २ ॥ पुरास्थन्तरे कल्पे राजा ह्यासीत् प्रजापतिः ॥ तस्य
भार्या च विख्याता चन्द्ररूपामहासती ॥ ३ ॥ सा वै व्रतमिदं चक्रे सर्वकामफलप्रदम् ॥ त्रिरात्रं तु व्रतं तस्या धर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ ४ ॥ सफलं जीवितं
तेषां यैः श्रुतं तुलसीव्रतम् ॥ कार्तिके शुक्लपक्षे तु नवम्यां चैव नारद ॥ ५ ॥ नियमस्थो व्रती तिष्ठेद्भूमि शायी जितेन्द्रियः ॥ व्रतं त्रिरात्रमुद्दिश्य शुचिः संयत
मानसः ॥ ६ ॥ स्वपेन्नियमपूर्वं तुलसीवनसंनिधौ ॥ ततो मध्याह्नसमये नद्यादौ विमले जले ॥ ७ ॥ स्नानं कृत्वा पितृन् देवांस्तर्पयेद्विधिपूर्वकम् ॥ सौवर्णं
कारयेद्देवं लक्ष्म्या सह जनार्दनम् ॥ ८ ॥ वित्तशाठ्यं न कर्तव्यमात्मनः श्रेय इच्छता ॥ वस्त्रयुग्मं ततः कार्यपीतेशुक्ले च वाससी ॥ ९ ॥ नवग्रहाणामारम्भं
शान्तिकं विधिपूर्वकम् ॥ श्रपयित्वा चरुं तत्र वैष्णवं होममाचरेत् ॥ १० ॥ द्वादश्यां देवदेवेशं पूजयित्वा प्रयत्नतः ॥ अत्रणं शुद्धकलशं स्थापयेद्विधि
पूर्वकम् ॥ ११ ॥ पञ्चरत्नसमोपेतं पल्लवैश्चोषधीयुतम् ॥ तस्योपरि न्यसेत्पात्रे लक्ष्म्या सह जनार्दनम् ॥ १२ ॥ स्थापयेत्तुलसीमूले मन्त्रैर्वेदपुराणकैः ॥
पयसा केवलेनैव सिञ्चयेत्तुलसीवनम् ॥ पञ्चामृतेन संस्नाप्य देवदेवं जगद्गुरुम् ॥ १३ ॥ योऽनन्तरूपोऽखिलविश्वरूपो गर्भोदके लोकविधिभिर्भर्ति ॥

प्रसीदतामेषसदेवदेवोयोमाययाविश्वकृदेषदेवः ॥ १४ ॥ प्रार्थनामन्त्रः ॥ आगच्छाच्युतदेवेशतेजोराशेजगत्पते ॥ सदैवातामरध्वसापाहमा
 भवसागरात् ॥ १५ ॥ आवाहनमन्त्रः ॥ पञ्चामृतेनसुस्नानंतथागन्धोदकेनच ॥ गङ्गादीनांचतोयेनस्नातोऽनन्तःप्रसीदतु ॥ १६ ॥ स्नानमन्त्रः ॥ श्रीखण्डा
 गुरुकर्पूरकुङ्कुमादिविलेपनम् ॥ भक्त्यादत्तंमयादेवलक्ष्म्यासहगृहाणवै ॥ १७ ॥ विलेपनमन्त्रः ॥ नारायणनमस्तेऽस्तुनरकार्णवतारण ॥ त्रैलोक्या
 धिपतेतुभ्यंददामिवसनेशुभे ॥ १८ ॥ वस्त्रमन्त्रः ॥ दामोदरनमस्तेऽस्तुत्राहिमांभवसागरात् ॥ ब्रह्मसूत्रंमयादत्तंगृहाणपुरुषोत्तम ॥ १९ ॥ उपवीतमन्त्रः ॥
 पुष्पाणिचसुगन्धीनिमालत्यादीनिवैप्रभो ॥ मयादत्तानिदेवेशप्रीतितःप्रतिगृह्यताम् ॥ २० ॥ पुष्पमन्त्रः ॥ नैवेद्यंगृह्यतांनाथभक्ष्यभोज्यैःसमन्वितम् ॥
 सर्वैरसैःसुसंपन्नंगृहाणपरमेश्वर ॥ २१ ॥ नैवेद्यमन्त्रः ॥ पूगानिनागपत्राणिकर्पूरसहितानिच ॥ मयादत्तानिदेवेशताम्बूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ २२ ॥ ताम्बूलमन्त्रः ॥
 धूपंदत्त्वागुरुभक्त्यागुग्गुलंघृतमिश्रितम् ॥ एवंपूजाप्रकर्तव्याघृतेनदीपमाचरेत् ॥ २३ ॥ विविधंमुनिशार्दूलदीपंकृत्वासमाहितः ॥ लक्ष्मी
 नारायणस्याग्रेतुलसीवनसन्निधौ ॥ २४ ॥ अर्घतत्रप्रदातव्यंदेवदेवायचक्रिणे ॥ नवम्यांनालिकेरेणपुत्रार्थमर्घमुत्तमम् ॥ २५ ॥ दशम्यां
 बीजपूरंतुधर्मकामार्थसिद्धये ॥ एकादश्यांदाडिमेनदारिद्र्यंनाशयेत्सदा ॥ २६ ॥ सप्तधान्येनसंयुक्तंवंशपात्रेणनारद ॥ फलसप्तकसंयुक्तं
 पत्रपूगसमन्वितम् ॥ २७ ॥ वस्त्रेणाच्छादितंकृत्वादेवस्याग्रेनिवेदयेत् ॥ मन्त्रेणानेनविप्रेन्द्रशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ २८ ॥ तुलसीसहितो
 देवसदाशङ्केनसंयुतम् ॥ गृहाणार्घमयादत्तंदेवदेवनमोऽस्तुते ॥ २९ ॥ अर्घमन्त्रः ॥ एवंसंपूज्यदेवेशंलक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥ प्रार्थयेद्देव
 देवेशंव्रतसंपूर्तिसिद्धये ॥ ३० ॥ उपोषितोऽहंदेवेशकामक्रोधविवर्जितः ॥ व्रतेनानेनदेवेशत्वमेवशरणंमम ॥ ३१ ॥ गृहीतेऽस्मिन्व्रतेदेव
 यदपूर्णकृतंमया ॥ सर्वतदस्तुसंपूर्णत्वत्प्रसादाजनार्दन ॥ ३२ ॥ नमःकमलपत्राक्षनमस्तेजलशायिने ॥ इदंव्रतंमयाचीर्णप्रसादात्तवकेशव ॥
 ॥ ३३ ॥ अज्ञानतिमिरध्वंसिन्व्रतेनानेनकेशव ॥ प्रसादसुमुखोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभव ॥ ३४ ॥ ततोजागरणंरात्रौगीतपुस्तकवाचनम् ॥
 नादन्त्यकलाभिज्ञैःपुण्याख्यानैःसुशोभनैः ॥ ३५ ॥ विभातायांतुशर्वर्यामुदितेविमलैरर्वा ॥ निमन्त्र्यब्राह्मणान्भक्त्याश्राद्धंकुर्याच्चवैष्ण
 वम् ॥ ३६ ॥ भोजयित्वायथाकामंपायसेनघृतेनच ॥ ताम्बूलपुष्पगन्धादिदक्षिणाभिःसमन्वितम् ॥ ३७ ॥ उपवीतानिवासांसिदत्त्वा
 मालांचचन्दनम् ॥ दाम्पत्यव्रितयंभोज्यंवस्त्रभूषणकुङ्कुमैः ॥ ३८ ॥ वंशपात्राणिशक्त्याचविरूढैःपरिपूरयेत् ॥ नालिकेरैश्चपत्रैर्वस्त्रैश्चविविधैः
 फलैः ॥ ३९ ॥ सपत्नीकंगुरुतत्रवस्त्राणिपरिधापयेत् ॥ विभूषणानिदिव्यानिगन्धमाल्यैःप्रपूजयेत् ॥ ४० ॥ सर्वोपस्करसंयुक्तांगांदद्याच्च

पयस्विनीम् ॥ सदक्षिणांसवस्त्रांचतन्मेनिगदतःशृणु ॥ ४१ ॥ सर्वतीर्थेषुयत्पुण्यंस्नातानांजायतेनृणाम् ॥ तत्फलंसलभेत्सर्वदेवदेवप्रसादतः ॥ ४२ ॥
भुक्त्वाचविपुलान्भोगान्सर्वकामान्मनोरमान् ॥ वैष्णवंपदमाप्नोतिअन्तेविष्णोःप्रसादतः ॥ ४३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्त०उमापति
नारदसंवादेतुलसीत्रिरात्रव्रतवर्णनंनमषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ नारदउवाच ॥ गुणाधिकेभ्योविप्रेभ्योदातुकामोऽपिमानवः ॥ कानिकानिच
लोकेऽस्मिन्दद्यात्सर्वतथावद ॥ १ ॥ महादेवउवाच ॥ लोकेतत्त्वंहिसंज्ञायशृणुदेवार्षिसत्तम ॥ अन्नमेवप्रशंसन्तिसर्वमन्नेप्रतिष्ठितम् ॥ २ ॥
तस्मादन्नंविशेषेणदातुमिच्छन्तिमानवाः ॥ अन्नेनसदृशंदानंनभूतंनभविष्यति॥३॥अन्नेनधार्यंतंविश्वंजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ अन्नमूर्जस्करंलोकेप्राणा
ह्यन्नेप्रतिष्ठिताः ॥ ४ ॥ दातव्यंभिक्षतेचात्रब्राह्मणायमहात्मने ॥ कुटुम्बंपीडयित्वापिआत्मनोभूतिमिच्छता ॥ ५ ॥ नारदासौविदांश्रेष्ठोयो
दद्यादन्नमर्थिने ॥ ब्राह्मणायार्तरूपायपारलौकिकमात्मनः ॥ ६ ॥ आत्मीयभूतिमन्विच्छन्कालेद्विजमुपस्थितम् ॥ श्रान्तमध्वनिवर्तन्तंगृहस्थं
गृहमागतम् ॥ ७ ॥ अन्नदःप्राप्नुतेविद्वन्सुशीलोवीतमत्सरः ॥ क्रोधमुत्पतितंहित्वादिविचेहचयत्सुखम् ॥ ८ ॥ नत्राभिनिन्देदतिथिनदुह्याच्चकथं
चन ॥ ब्रह्मविदेऽर्पयेदन्नंतच्चदानंविशिष्यते ॥ ९ ॥ श्रान्तायादृष्टपूर्वायअन्नमध्वनिवर्तिने ॥ योदद्यादपरिक्लिष्टस्सर्वधर्ममवाप्नुयात् ॥ १० ॥
पितृदेवांस्तथाविप्रानतिथींश्चमहामुने ॥ योनरःप्रीणयेतान्नैस्तस्यपुण्यमनन्तकम् ॥ ११ ॥ कृत्वापिसुमहत्पापंयोदद्यादन्नमर्थिने ॥ ब्राह्मणाय
विशेषेणसतुपापैःप्रमुच्यते ॥ १२ ॥ ब्राह्मणेज्वक्षयंदानमन्नंशूद्रेमहत्फलम् ॥ अन्नदानंचशूद्रेचब्राह्मणेचविशिष्यते ॥ १३ ॥ नपृच्छेद्गोत्र
चरणंचस्वाध्यायमेवच ॥ भिक्षुकोब्राह्मणोह्यत्रदद्यादन्नंप्रयातिच ॥ १४ ॥ अन्नदस्यशुभावृक्षाःसर्वकामफलान्विताः ॥ संभवन्तीहलोकेच
हर्षयुक्तास्त्रिविष्टपे ॥ १५ ॥ अन्नदानेनयेलोकास्ताञ्छृणुष्वमहामुने ॥ विमानानिप्रकाशन्तेदिवितेषांमहात्मनाम् ॥ १६ ॥ नानासंस्थान
रूपाणिनानाकामान्वितानिच ॥ सर्वकामफलाश्चापिवृक्षाभुवनसंस्थिताः ॥ १७ ॥ हेमवाप्यःशुभाःसर्वादीर्घिकाश्चैवसर्वशः ॥ घोषवन्तिच
यानानिमुक्तान्यथसहस्रशः ॥ १८ ॥ भक्ष्यभोज्यमयाःशैलावासांस्याभरणानिच ॥ क्षीरंस्ववन्त्यःसरितस्तथैवाज्यस्यवापिकाः ॥ १९ ॥ प्रासांदाः
शुभ्रवर्णाभाःशय्याश्चकनकोज्ज्वलाः ॥ तदन्नंदातुमिच्छन्तितस्मादन्नप्रदोभवेत् ॥ २० ॥ एतेलोकाःपुण्यकृतामन्नदानंमहाफलम् ॥ तस्मादन्नंविशेषेण
दातव्यंमानवैर्भुवि ॥ २१ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्त०उमापतिनारदसंवादेऽन्नदानप्रशंसानामसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ महा
देवउवाच ॥ पानीयदानंपरमंदानानामुत्तमंसदा ॥ तस्माद्वापीश्चकूपांश्चतडागानिचकारयेत् ॥ १ ॥ अर्धपापंसंहरन्तिपुरुषस्यविकर्मणः ॥

कृपाः प्रवृत्तपानीयाः सुप्रवृत्तस्य नित्यशः ॥ २ ॥ सचतारयतेवंशं यस्य स्वातजलाशये ॥ गावः पिबन्ति विप्राश्च साधवश्च नराः सदा ॥ ३ ॥ निदाघकाले
 पानीयं यस्य सतिष्ठति नारद ॥ दुर्गे विषमकृच्छ्रं च न कदाचिदवाप्यते ॥ ४ ॥ तडागानां च वक्ष्यामि कृतानां ये गुणाः स्मृताः ॥ त्रिषु लोकेषु सर्वत्र पूजितो
 यस्तडागवान् ॥ ५ ॥ अथ वामित्रसदनं मित्रमैत्रीविवर्धनम् ॥ कीर्तिसंजननं श्रेष्ठं तडागानां निवेशनम् ॥ ६ ॥ धर्मस्यार्थस्य कामस्य फल
 माहुर्मनीषिणः ॥ तडागं सुकृतं देशे क्षेत्रमध्ये महाश्रयम् ॥ ७ ॥ चतुर्विधानां भूतानां तडागस्यो प्रलक्षयेत् ॥ तडागानि च सर्वाणि दिशन्ति श्रेय उत्तमम् ॥
 ॥ ८ ॥ देवामनुष्यागन्धर्वाः पितरो नागराक्षसाः ॥ स्थावराणि च भूतानि संश्रयन्ति जलाशयम् ॥ ९ ॥ वर्षाक्रतौ तडागे तु सलिलं यत्र तिष्ठति ॥
 अग्निहोत्रफलं तस्य जायते नात्र संशयः ॥ १० ॥ हेमन्तेशिशिरे चैव सलिलं यस्य तिष्ठति ॥ गोसहस्रफलं तस्य लभते नात्र संशयः ॥ ११ ॥
 वसन्तेऽपि तथा ग्रीष्मे सलिलं तिष्ठते यदि ॥ अतिरात्राश्वमेधाभ्यां फलमाहुर्मनीषिणः ॥ १२ ॥ अथैतं पातु वृक्षाणां रोपणं च गुणाञ्च कृणु ॥ अती
 तानागतौ च भौपितृवंशौ महामुने ॥ १३ ॥ तारयेद्बृक्षरोपी च तस्माद्बृक्षांस्तुरोपयेत् ॥ पुत्रपौत्रा भवन्त्येते पादपानात्र संशयः ॥ १४ ॥ परलोकं
 गतः सोऽपि लोकानाप्नोति चाक्षयान् ॥ पुष्पैः सुरगणान्सर्वान्पत्रैश्चापि तथा पितृन् ॥ १५ ॥ छायाया चातिथीन्सर्वान् पूजयन्ति महीरुहाः ॥ किन्न
 रोरगरक्षांसि देवगन्धर्वमानवाः ॥ १६ ॥ तथा ऋषिगणाश्चैव संश्रयन्ति महीरुहान् ॥ पुष्पिताः फलवन्तश्च तर्पयन्तीह मानवान् ॥ १७ ॥ इह लोके
 परे चैव पुत्रास्ते धर्मतः स्मृताः ॥ तडागवृक्षरोपाश्च दृष्ट्यज्ञाश्च ये द्विजाः ॥ १८ ॥ एते स्वर्गात्रहीयन्ते ये चान्ये सत्यवादिनः ॥ सत्यमेव परं ब्रह्म सत्यमेव
 परंतपः ॥ १९ ॥ सत्यमेव परो यज्ञः सत्यमेव परं श्रुतम् ॥ सत्यं देवेषु जागर्तिसत्यं च परमं पदम् ॥ २० ॥ तपो यज्ञाश्च पुण्यं च तथा देवर्षिपूजनम् ॥
 आद्यो विधिश्च विद्या च सर्वं सत्ये प्रतिष्ठितम् ॥ २१ ॥ सत्यं यज्ञस्तथा दानं मन्त्रा देवी सरस्वती ॥ व्रतचर्या तथा सत्यमोङ्कारः सत्यमेव च ॥ २२ ॥ सत्यं न
 वायुरभ्येति सत्येन तपते रविः ॥ सत्येन चाग्निर्दहति स्वर्गः सत्येन तिष्ठति ॥ २३ ॥ पूजनं सर्वदेवानां सर्वतीर्थावगाहनम् ॥ सत्यं च वदते लोके
 सर्वमाप्नोत्यसंशयः ॥ २४ ॥ अश्वमेधसहस्रं च सत्यं च तुलया धृतम् ॥ सर्वेषां सर्वयज्ञानां सत्यमेव विशिष्यते ॥ २५ ॥ सत्येन देवाः प्रीयन्ते पितरो
 ऽप्यृषयस्तथा ॥ सत्यमाहुः परं धर्मं सत्यमाहुः परं पदम् ॥ २६ ॥ सत्यमाहुः परं ब्रह्म तस्मात्सत्यं वदामि ते ॥ मुनयः सत्यनिरतास्तपस्तप्त्वासुदुष्करम् ॥
 ॥ २७ ॥ सत्यधर्मरताः सिद्धास्ततः स्वर्गमितीगताः ॥ अप्सरोगणसङ्घुष्टैर्विमानैः परितो वृताः ॥ २८ ॥ वक्तव्यं च सदा सत्यं न सत्याद्विद्यते परम् ॥
 अगाधे विपुले सिद्धं सत्यतीर्थं शुचिद्वदे ॥ २९ ॥ स्नातव्यं मनसा युक्तैः स्नानं तत्परमं स्मृतम् ॥ आत्मार्ये वा परार्थे वा पुत्रार्थे वा पिमानवाः ॥ ३० ॥ अनृतं

येनभाषन्तेतेनराःस्वर्गगामिनः ॥ वेदायज्ञास्तथामन्त्राःसन्तिविप्रेषुनित्यशः ॥ नभान्त्युज्झितसत्येषुतस्मात्सत्यंसमाचरेत् ॥ ३१ ॥ नारद
उवाच ॥ तपसामेफलंबूहिपुनरेवविशेषतः ॥ सर्वेषांचैववर्णानांब्राह्मणानांतपोबलम् ॥ ३२ ॥ महादेवउवाच ॥ प्रवक्ष्यामि तपोऽध्यायंसर्वकामार्थसाध
कम् ॥ सुदुश्चरंद्विजातीनांतन्मेनिगदतःशृणु ॥ ३३ ॥ तपोहिपरमंप्रोक्तंतपसाविन्दतेफलम् ॥ तपोरतोहियोनित्यंमोदतेसहदैवतैः ॥ ३४ ॥ तपसा
प्राप्यतेस्वर्गस्तपसाप्राप्यतेयशः ॥ तपसामोक्षमाप्नोति तपसाविन्दतेमहत् ॥ ३५ ॥ ज्ञानविज्ञानसंपत्तिःसौभाग्यंरूपमेवच ॥ तपसालभतेसर्वं
मनसायद्यदिच्छति ॥ ३६ ॥ नातस्तपसोयान्तिब्रह्मलोकंकदाचन ॥ यत्कायकिंचिदास्थायपुरुषस्तप्यतेतपः ॥ ३७ ॥ तत्सर्वंसमवाप्नोति
परब्रेह्मचमानवः ॥ सुरापःपरदारीचब्रह्महागुरुतल्पगः ॥ ३८ ॥ तपसातस्तेसर्वसर्वतश्चविमुच्यते ॥ अपिसर्वेश्वरःस्थाणुर्विष्णुश्चैवसनातनः ॥ ३९ ॥
ब्रह्माहुताशनःशक्रोयेचान्येतपसान्विताः ॥ षडशीतिसहस्राणिमुनीनामूर्ध्वरेतसाम् ॥ ४० ॥ तपसादिविमोदन्तेसमेतादैवतैःसह ॥ तपसाप्राप्तवा
त्राज्यंशक्रःसर्वसुरेश्वरः ॥ ४१ ॥ तपसापालयन्सर्वेस्वस्वलोकंचलोकपाः ॥ सूर्याचन्द्रमसौदेवौसर्वलोकहितेतरौ ॥ ४२ ॥ तपसैवप्रकाशन्तेनक्ष
त्राणिग्रहास्तथा ॥ सर्वंचतपसाभ्येतिसर्वंचसुखमश्नुते ॥ ४३ ॥ तपस्तपतियोऽरण्येवनमूलफलाशनः ॥ योऽधीतेश्रुतिमेवादौसमंस्यात्तपसामुने ॥
॥ ४४ ॥ श्रुतेरध्यापनात्पुण्यंयदाप्नोतिद्विजोत्तमः ॥ तदध्यायस्यजप्याच्चद्विगुणंफलमश्नुते ॥ ४५ ॥ जगद्यथानिरालोकंजायतेशशिभास्करो ॥
विनातथापुराणंहिध्येयमस्मान्महामुने ॥ ४६ ॥ तप्यमानस्तपोज्ञानयोधारयतिशस्त्रतः ॥ संबोधयतिलोकंचतस्मात्पूज्यतमोगुरुः ॥ ४७ ॥
सर्वेषांचैवपात्राणांश्रेष्ठपात्रंपुण्यवित् ॥ पतनात्रायतेयस्मात्तस्मात्पात्रमुदाहृतम् ॥ ४८ ॥ धनंधान्यंहिरण्यंवावासांसिविविधानिच ॥ येयच्छन्ति
सुपात्रायतेयान्तिचपरांगतिम् ॥ ४९ ॥ गाश्चैवमहिषीर्वापिगजानश्वांश्चशोभनान् ॥ यःप्रयच्छतिमुख्यायतत्पुण्यस्यफलंशृणु ॥ ५० ॥ अक्षयंसर्व
लोकानांसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ महींददातियस्तस्मैकृष्णफलवतींशुभाम् ॥ ५१ ॥ सतांरयतिवैवंशान्दशपूर्वान्दशपरान् ॥ विमानेनचदिव्येनविष्णु
लोकंसगच्छति ॥ ५२ ॥ नयज्ञैस्तुष्टिमायान्तिदेवाःप्रोक्षणकैरपि ॥ बलिभिःपुष्पपूजाभिर्यथापुस्तकवाचनैः ॥ ५३ ॥ विष्णोरावतनेयस्तुंकार
येद्धर्मपुस्तकम् ॥ देव्याःशम्भोर्गणेशस्यअर्कस्यचतथापुनः ॥ ५४ ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ इतिहासपुराणाभ्यांपुण्यंपुस्तक
वाचनम् ॥ ५५ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति सूर्यलोकंभिनत्तिसः ॥ सूर्यलोकंचभित्त्वासौब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ ५६ ॥ स्थित्वाकल्पशतान्यत्रराजा
भवतिभूतले ॥ अश्वमेधसहस्रस्ययत्फलंसमुदाहृतम् ॥ ५७ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिदेवाग्रेथोजयंपठेत् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकार्यंपुस्तकवाचनम् ॥

॥ ५८ ॥ इतिहासपुराणाभ्यांविष्णोरायतनेशुभम् ॥ नान्यत्प्रीतिकरंविष्णोस्तथान्येषांदिवौकसाम् ॥ ५९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०
 उत्त०उमापतिनारदसंवादेवृक्षप्रपासरोवरतपोऽध्ययनधर्मव्याख्यानमाहात्म्यंनामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ महादेवउवाच ॥ अत्राप्युदाहरन्तीम
 मितिहासपुरातनम् ॥ पुराणंपरमंपुण्यंसर्वपापहरंशुभम् ॥ १ ॥ कुमारेणचलोकानांनमस्कृत्यपितामहम् ॥ प्रोक्तंचेदंममाख्यानंदेवर्षेब्रह्मसूनुना ॥ २ ॥
 सनत्कुमारउवाच ॥ गतोऽहंधर्मराजानंद्रष्टुंसंपूजितोमुदा ॥ श्रुतिभिःपरयाभक्त्यातनोक्तोऽस्मिसुखासने ॥ ३ ॥ मयातत्रोपविष्टेनदृष्टंकिंचिन्महाद्भु
 तम् ॥ काञ्चनेनविमानेनवैडूर्यकृतवेदिना ॥ ४ ॥ मणिमुक्ताविचित्रेणकिङ्किणीजालस्तेभिना ॥ आणतंपुरुषंतत्रआसनादेवसत्तम ॥ ५ ॥ ससंभ्रमंसमुत्थाय
 दृष्ट्वाधर्मःस्वयंविभुः ॥ गृहीत्वादक्षिणेपाणौपूजितोऽर्घेणवैततः ॥ ६ ॥ शिरस्याग्रायदेवेशःपुरःस्थाप्यततःपरम् ॥ पूजयित्वातुतंधर्मइदेवाक्यमुवाचह ॥ ७ ॥
 सुस्वागतंधर्मदर्शिन्प्रीतोऽस्मिदर्शनात्तव ॥ समीपेममतिष्ठस्वकिंचिज्ज्ञानंवदस्वमे ॥ ८ ॥ पुनर्यास्यसितत्स्थानंयत्रब्रह्मव्यवस्थितः ॥ इत्युक्ते
 चततश्चान्योविमानवरमास्थितः ॥ ९ ॥ आगतःपुरुषोदेवोयत्रतिष्ठतिधर्मराट् ॥ सपूजितोविमानस्थःप्रश्रयावनतेनच ॥ १० ॥ सामपूर्वं
 तथोक्त्वातुंयथापूर्वनरःस्वयम् ॥ किमनेनकृतंकर्मयस्यतुष्टोभवान्भृशम् ॥ ११ ॥ अत्रमेकौतुकंजातंकृताहिस्वयमेवतु ॥ यदस्यभवतापूजा
 सविस्मयमनन्तरम् ॥ १२ ॥ तथैवास्यकृतापूजाद्वितीयस्यनरस्यतु ॥ मेनेऽहंशुभकर्माणौविमानंवरसत्तमौ ॥ १३ ॥ यस्त्वमाभ्यांस्वयंपूजांकुरुषेधर्म
 कारणात् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैस्तुपूज्यसेत्वंसदानिशम् ॥ १४ ॥ यस्येदृक्परमंपुण्यंकिमेतौकर्मचक्रतुः ॥ कथ्यतांममसर्वज्ञफलंदिव्यमवापतुः ॥ १५ ॥
 तच्छ्रुत्वासतुमांप्राहशृणुकर्मानयोःकृतम् ॥ यत्कृत्वाचार्हतांयातौतच्छृणुष्वमहामते ॥ १६ ॥ धर्मउवाच ॥ वैदिशोनामनगरंपृथिव्यामस्तिविश्रुतम् ॥
 तत्राभूत्पृथिवीपालोधरापालइतिश्रुतः ॥ १७ ॥ कस्मिन्कालेपुरादेवीशशापस्वगणंकुधा ॥ महतेऽत्रपरानारीभर्तुर्यन्मेनिवेशिता ॥ १८ ॥ तस्माद्वादश
 वर्षाणिजम्बुकस्त्वंभविष्यसि ॥ इत्युक्तःसचवभ्रामजम्बुकोमेदिनीतलम् ॥ १९ ॥ वेतसीवेत्रवत्योस्तुसङ्गमेलोकविश्रुतं ॥ शापान्तोभवितापुत्र
 इत्युक्तंगिरिकन्यया ॥ २० ॥ तत्रचानशनंकृत्वाक्षेत्रेप्राणांस्ततोऽत्यजत् ॥ दिव्यरूपवपुर्भूत्वाजगामविष्णुसन्निधौ ॥ २१ ॥ तत्राश्चर्यमहदृष्ट्वाधरा
 पालोमहीपतिः ॥ विष्णोरायतनंकृत्वाक्षेत्रेप्राणांस्ततोऽत्यजत् ॥ २२ ॥ दिव्यरूपवपुर्भूत्वास्थापयामासतंप्रभुम् ॥ तस्मिन्पुरेनरान्सर्वान्सन्नियो
 ज्यास्यवीक्षणे ॥ २३ ॥ शुभमायतनंविष्णोस्तस्मिन्नामेसदाजनैः ॥ पूर्णतुब्राह्मणादीनांपूजयित्वाकदम्बकम् ॥ २४ ॥ इतिहासपुराणज्ञंवाचकं
 तुविशेषतः ॥ पूजयित्वाद्विजश्रेष्ठंविद्याश्रेष्ठमहामतिः ॥ २५ ॥ पुस्तकंचापिसंपूज्यगन्धपुष्पादिभिःक्रमात् ॥ ततस्तमाहराजासौवाचकंविनयान्वितः

॥ २६ ॥ एतदायतनं विष्णोः कारितं चतुर्वाप्रतः ॥ चातुर्वर्ण्यमिदं चापिश्रोतुकामकदम्बकम् ॥ २७ ॥ तिष्ठतीह द्विजश्रेष्ठ कुरुपुस्तकवाचनम् ॥ यावत्संवत्सरं विप्रगृह्यवृत्तित्वनुत्तमाम् ॥ २८ ॥ स्वर्णनिष्कशतं चात्र ततो दास्येतथा परम् ॥ पूर्णवर्षे द्विजश्रेष्ठ श्रेयोऽर्थमहमात्मनः ॥ २९ ॥ एवं प्रवर्तितं तत्र पुण्यं पुस्तकवाचनम् ॥ वर्षसङ्गतमात्रे तु तथा च मुनिसत्तम ॥ ३० ॥ अथायुषः क्षयाच्चायं कालधर्ममुपेयिवान् ॥ मया चास्य विमानं हि विष्णुना प्रेरितं दिवः ॥ ३१ ॥ इत्येषा कर्मणां व्युष्टिः पुण्यमाख्यानसंज्ञकम् ॥ श्रुतं पाद्मं महत्पुण्यं पवित्रं पापनाशनम् ॥ ३२ ॥ गन्धपुष्पोपहारैस्तु न तुष्टिर्जायते तथा ॥ देवानां मिह सर्वेषां पुराणश्रवणाद्यथा ॥ ३३ ॥ स्वर्णरत्नादिवस्तूनां वस्त्राणां चापि कृत्स्नशः ॥ ग्रामाणां नगराणां च दानास्तुष्टिर्भवेन्न हि ॥ ३४ ॥ यथास्याद्धर्मश्रवणात्प्रीतिः सर्वदिवा कसाम् ॥ इतिहासपुराणानां श्रवणे मुनिसत्तम ॥ ३५ ॥ तथा स्यान्मे महाप्रीतिः साध्ये सर्वार्थकामिके ॥ कन्यादाने महाप्रीतिर्मम स्यान्मुनिसत्तम ॥ ३६ ॥ न तथारोचते सा च यथा पुस्तकवाचनात् ॥ अथार्कबहुनोक्तेन नान्यत्प्रीतिकरं मम ॥ ३७ ॥ पुण्याख्यानमृते विप्रगृह्यमेतत्प्रकीर्तितम् ॥ यश्चायमपरो विप्र इहायातो नरोत्तमः ॥ ३८ ॥ संगत्यानुगतश्चायं धर्मश्रवणमुत्तमम् ॥ श्रुत्वा भक्तिरभूदस्य श्रद्धया परमात्मनः ॥ ३९ ॥ कृत्वा प्रदक्षिणं तस्य वाचकस्य महात्मनः ॥ एष विप्रो मुनिश्रेष्ठ ददौ स्वर्णस्य माषकम् ॥ ४० ॥ नान्यदानं कदाचक्रे लोभा विष्टेन चेतसा ॥ पात्रदानात्फलप्राप्तिस्तस्य जातानसंशयः ॥ ४१ ॥ इत्येतत्कथितं कर्म आभ्यां चैव महामुने ॥ ४२ ॥ महादेव उवाच ॥ एतत्पुण्यस्य माहात्म्यं ये शृण्वन्ति मनीषिणः ॥ न तेषां दुर्गतिः कश्चिज्जन्मजन्मनि जायते ॥ ४३ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उक्त० उमापतिनारदसंवादेशास्त्रव्याख्यामहिमानामैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ महादेव उवाच ॥ अथान्यत्संप्रवक्ष्यामि शृणु देवर्षि सत्तम ॥ गोपीचन्दनमाहात्म्यं यथा दृष्टं श्रुतं मया ॥ १ ॥ ब्राह्मणो वाथ वैश्यो वा शूद्रो वाप्यथ बाहुजः ॥ गोपीचन्दनलिप्ताङ्गो मुच्यते ब्रह्महत्याया ॥ २ ॥ तिलकंकुरुते यस्तु गोपीचन्दनसंभवम् ॥ चण्डपांनादिदोषैस्तु मुच्यते नात्र संशयः ॥ ३ ॥ गोपीचन्दनलिप्ताङ्गो वैष्णवो विष्णुतत्परः ॥ सर्वदोषैः प्रमुच्येत यथा गङ्गाम्भसा पुनः ॥ ४ ॥ ब्रह्महामघं पानी च स्वर्णस्तेयी तथैव च ॥ गुरुतल्पगमो वाथ शूद्रो वाप्यथ वैद्विजः ॥ ५ ॥ ससद्यो मुच्यते पापादाजन्मशतकारणात् ॥ द्वादशतिलकं प्रोक्तं सर्वेषां वैविशेषतः ॥ ६ ॥ वैष्णवानां ब्राह्मणानां कर्तव्यं भूतिमिच्छताम् ॥ दण्डाकारं ललाटे स्यात्पद्माकारं तु वक्षसि ॥ ७ ॥ वेणुपत्रनिभं बाहुमूलेऽन्यद्दीपकाकृति ॥ उच्चैश्चक्राणि च त्वारिबाहुमूले तु दक्षिणे ॥ ८ ॥ नाममुद्राद्वयं नीचैः शङ्खमेकं तयोरपि ॥ मध्ये ततः पार्श्वयोस्तु द्वे द्वे पद्मे च धारयेत् ॥ ९ ॥ वामेऽपि चतुरः शङ्खान्नाममुद्रे च पूर्ववत् ॥ चक्रमेकं गद्रे द्वे तयोरिति

विभेदतः ॥ १० ॥ ललाटे च गदामेकां नाम मुद्रां तथा हृदि ॥ त्रीणि त्रीणि च चक्राणि मध्ये शङ्खावुभावुभौ ॥ ११ ॥ हृदि पार्श्वे स्तनादूर्ध्वं गदापद्मानि
 बाहुवत् ॥ त्रीणि च त्वारिचक्राणि कर्णमूले द्वयोरधः ॥ १२ ॥ एकमेकं तदन्येषु तिलकेषु च धारयेत् ॥ सम्प्रदायजमुद्रा तु धार्या शिष्टानुसारतः ॥ १३ ॥
 यथारुच्यथवा धार्या न तत्र नियमो यतः ॥ आचाण्डालाद्विशुद्ध्यन्ति तिलकस्यैव धारणात् ॥ १४ ॥ चाण्डालादधिकं मन्ये वैष्णवानां हि निन्दकम् ॥
 सच विष्णुसमोज्ञेयो नात्र कार्या विचारणा ॥ १५ ॥ वैष्णवो ब्राह्मणो यस्तु विष्णुध्यानेषु तत्परः ॥ नान्तरंतस्य वैज्ञेयं सर्वैर्विष्णुर्भवेदिह ॥ १६ ॥
 शङ्खचक्रधरो विप्रो वेदाध्ययनतत्परः ॥ सर्वैर्नारायण इति वेदे चैव तु पठ्यते ॥ १७ ॥ तप्तचक्रधरो विप्रः पङ्क्तिपावनपावनः ॥ तस्य भक्तियुतो ब्रह्मन्महा
 पापैः प्रमुच्यते ॥ १८ ॥ तुलसीपत्रमालां वा तुलसीकाष्ठसंभवाम् ॥ धृत्वा वै ब्राह्मणो भूयान् भुक्तिभागी न संशयः ॥ १९ ॥ विष्णुरूपो यतो
 विप्रो वैष्णवः स इह स्मृतः ॥ पञ्चत्वे यस्य तिलकं गोपीचन्दनसंभवम् ॥ २० ॥ विमानं स समारुह्य याति विष्णोः परं पदम् ॥ कलौ नारदवक्ष्यामि तिलकं
 गोपीचन्दनम् ॥ २१ ॥ ये कुर्वन्ति नरश्रेष्ठान् तेषां दुर्गतिः क्वचित् ॥ शङ्खचैव तथा चक्रं दक्षिणे चापि सव्यके ॥ २२ ॥ हस्तं धृत्वा विशेषेण महापापैः प्रमुच्यते ॥
 मद्यपानरता ये च ये च स्त्रीवलघातकाः ॥ २३ ॥ अगम्य गमका ये वै दृश्यन्ते भुवि वा डव ॥ भक्तानां दर्शनादेव मुक्तिस्तेषां न संशयः ॥ २४ ॥ संसारे तु च्छंसारे
 ऽस्मिन्कुतो वै वैष्णवा जनाः ॥ अहं हि वैष्णवो जातो विष्णोर्भक्तिप्रसादतः ॥ २५ ॥ काश्यां निवसतां ह्यत्र रामरामेति संजपन् ॥ तेन पुण्यादियोगेन शिवो वै
 नात्र संशयः ॥ २६ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्त० उमापतिनारदसंवादे गोपीचन्दनमाहात्म्यं नाम त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ नारद उवाच ॥ ब्रह्मन्सर्वं
 त्सराख्यस्य दीपस्य विधिमुत्तमम् ॥ सर्वव्रतप्रधानस्य माहात्म्यं प्रवदस्व मे ॥ १ ॥ येन व्रतानि सर्वाणि कृतान्येव न संशयः ॥ सर्वकामसमृद्धिश्च सर्व
 पापक्षयो भवेत् ॥ २ ॥ महादेव उवाच ॥ वदामि तव देवर्षे हस्यं पापनाशनम् ॥ यच्छ्रुत्वा ब्रह्महंगोघ्नो मित्रघ्नो गुरुतल्पगः ॥ ३ ॥ विश्वासघाती क्रूरात्मा मुक्ति
 माप्नोति शाश्वतीम् ॥ शतं कुलानां मुद्ध्यत्यविष्णोर्लोकं स गच्छति ॥ ४ ॥ तदहं कथयिष्यामि दीपव्रतमनुत्तमम् ॥ संवत्सरप्रमाणस्य विधिमाहात्म्यमेव च ॥ ५ ॥
 हेमन्ते प्रथमे मासि प्राप्य ह्येकादशीं शुभाम् ॥ ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय कामक्रोधविवर्जितः ॥ ६ ॥ नदीसंगमतीर्थेषु तडागेषु सरित्सु च ॥ स्नानं समाचरेत्तत्र गृहे वा
 नियतात्मवान् ॥ ७ ॥ स्नातोऽहं सर्वतीर्थेषु तत्स्नानं देहि मे सदा ॥ ८ ॥ स्नानमन्त्रः ॥ देवान्पितॄंश्च संतप्य कृतजप्योजितेन्द्रियः ॥ ततः संपूजयेद्देवं लक्ष्मीनारा
 यणं प्रभुम् ॥ ९ ॥ पञ्चामृतेन संस्नाप्य ततो गन्धोदकेन च ॥ स्नातोऽसिलक्ष्म्या सहितो देवदेव जगत्पते ॥ १० ॥ मांसमुद्धरदेवेश घोरात् संसारबन्धनात् ॥
 ततः संपूजयेद्देवं लक्ष्म्या सह जनार्दनम् ॥ ११ ॥ मन्त्रैस्तु वैदिकैर्भक्त्या तथा पौराणिकैरपि ॥ अतो देवेति मुक्तेन पौरुषेणापि वा पुनः ॥ १२ ॥ बभौ मत्स्याय देवा

प० पु०
॥ ३० ॥

यकूर्मदेवायैवैनमः ॥ नमोवाराहदेवायनरसिंहायैवैनमः ॥ १३ ॥ वामनायनमस्तुभ्यं पशुं रामायतेनमः ॥ नमोस्तुरगदेवायविष्णुदेवायतेनमः ॥ १४ ॥
नमोऽस्तुबुद्धदेवायकल्किनेचनमोनमः ॥ नमः सर्वात्मने तुभ्यं शिर इत्यभिपूजयेत् ॥ केशवादीनि नामानि तैर्वासं पूजयेद्भरिम् ॥ १५ ॥ वनस्पतिरसो दिव्यः
सुरभिर्गन्धवाञ्छुचिः ॥ धूपोऽयं देवदेवशनमस्ते प्रतिगृह्यताम् ॥ १६ ॥ धूपमन्त्रः ॥ दीपस्तमो नाशयति दीपः कान्तिं प्रयच्छति ॥ तस्माद्दीपप्रदानेन प्रीयतां मे
जनार्दनः ॥ १७ ॥ दीपमन्त्रः ॥ नैवद्यमिदमन्नाद्यं देवदेवजगत्पते ॥ लक्ष्म्या सह गृहाण त्वं परमामृतमुत्तमम् ॥ १८ ॥ नैवद्यमन्त्रः ॥ अर्घ्यं दद्यात्ततो भक्त्या एवं
ध्यात्वा जनार्दनम् ॥ फलेन चैव हस्तेन शङ्खेनादाय चोदकम् ॥ १९ ॥ जन्मान्तरसहस्रेण यन्मया पातकं कृतम् ॥ तत्सर्वं नाशमायातु प्रसादात्तव केशव ॥ २० ॥
अर्घमन्त्रः ॥ ततः कुम्भं नवं शुभ्रं घृतपूर्णं समांनयेत् ॥ लक्ष्मीनारायणस्याग्नेतैलपूर्णं मथापि वा ॥ २१ ॥ तस्योपरि न्यसेत्पात्रं ताम्रं मृण्मयमेव च ॥ नवतन्तु
समां वर्तितस्मिन्पात्रे तु निर्वपेत् ॥ २२ ॥ ततः प्रबोधयेद्दीपं स्थाप्य कुम्भं सुनिश्चलम् ॥ पुष्पगन्धादिभिः पूज्य ततः संकल्पयेच्छुचिः ॥ २३ ॥ मन्त्रेणानेन
देवर्षे असमीरेषु धामसु ॥ कामो भूतस्य भव्यस्य सम्राडैको विराजते ॥ २४ ॥ दीपः संवत्सरं याम्बन्मया यं परिकल्पितः ॥ अग्निहोत्रमविच्छिन्नं प्रीयतां
मम केशवः ॥ २५ ॥ ततो जितेन्द्रियो भूत्वा श्रुतिज्ञानपरायणः ॥ नालपेत्पतितान्पापांस्तथा पाखण्डिनो नरान् ॥ २६ ॥ रात्रौ जागरणं गीतं नृत्यवाद्यादिकै
स्तथा ॥ पुण्यपाठैश्च विविधैर्धर्मार्ख्यानैरुपोषणैः ॥ २७ ॥ ततः प्रभातसमये कृतपूर्वाह्निकक्रियः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्या यथाशक्त्या प्रपूजयेत् ॥ २८ ॥
स्वयंच पारणं कृत्वा प्रणिपत्य विसर्जयेत् ॥ एवं संवत्सरं यावदहोरात्रं दृढव्रतः ॥ २९ ॥ दीपं पलसुवर्णेन तदर्द्धार्द्धेन वा पुनः ॥ वर्तिस्तुराजती प्रोक्ता द्विपला
र्द्धार्द्धिकापि वा ॥ ३० ॥ घृतपूर्णं तथा कुम्भं ताम्रपात्रं समन्वितम् ॥ लक्ष्मीनारायणो देवो यथाशक्त्या हिरण्मयः ॥ ३१ ॥ कार्यो भक्तिमता पुंसामुक्तिद्वार
मभीप्सता ॥ ततो निमन्त्रयेद्द्विद्वान्ब्राह्मणान्साधुसत्तमान् ॥ ३२ ॥ द्वादशोत्तमपक्षे तु विप्रान्पण्णमध्यमे तथा ॥ अन्यथा कारयेन्त्रीन्मृण्मयैकं कर्म करं द्विजम् ॥
॥ ३३ ॥ सपत्नीकं द्विजं शान्तं क्रियावन्तं विशेषतः ॥ इतिहासपुराणज्ञं धर्मज्ञं मृदुं भवैव च ॥ ३४ ॥ पितृभक्तं गुरुपरं देवब्राह्मणपूजकम् ॥ पादार्घदान
विधिनावस्त्रालङ्कारभूषणैः ॥ ३५ ॥ संपूज्य पत्न्या सहितमेकं भक्त्या च पूर्ववत् ॥ लक्ष्मीनारायणं देवं दीपवर्तियुतं तथा ॥ ३६ ॥ ताम्रपात्रोपरि स्थाप्य
घृतकुम्भेन संयुतम् ॥ ब्राह्मणाय ततो दद्याद्दद्यात्त्वानारायणं परम् ॥ मन्त्रेणानेन देवर्षे तमहं कथयामि ते ॥ ३७ ॥ अविद्यातमसा व्याप्ते संसारे पापनाशनः ॥
ज्ञानप्रदो मोक्षदश्च तस्माद्दत्तो मया नघ ॥ ३८ ॥ इति दीपमन्त्रः ॥ दक्षिणां च यथाशक्त्या दत्त्वा विप्राय भक्तिः ॥ भोजयेद्ब्राह्मणान्पश्चाद्घृतपायसमोदकैः ॥
॥ ३९ ॥ वस्त्रैराच्छादयेत्पश्चात्सपत्नीकं तथा द्विजम् ॥ शय्यां सोपस्करां दद्याद्देनुं चैव सवत्सिकाम् ॥ ४० ॥ तेभ्यस्तु दक्षिणां दद्याद्यथावित्तानुसारतः ॥

उ.खं.स.
अ० ३९

॥ ३० ॥

सुहृत्स्वजनबन्धुश्चभोजयेत्पूजयेत्तथा ॥ ४१ ॥ एवंमहोत्सवंकुर्याद्दीपव्रतसमापने ॥ ततोविसर्जयेत्पश्चात्प्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ ४२ ॥ एवंकृतेतु
यत्पुण्यंतथासांक्रान्तिकैश्चयत् ॥ संवत्सराख्यदीपस्यतत्फलंप्राप्यतेनरैः ॥ ४३ ॥ मासव्रतैश्चयत्पुण्यंतत्पुण्यंप्राप्यतेनरैः ॥ संवत्सरस्यदीपस्य
व्रतेनचरितेनच ॥ ४४ ॥ दानव्रतैर्यथासङ्ख्यैर्यश्चयोगव्रतैस्तथा ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिदीपेसांवत्सरेकृते ॥ ४५ ॥ गोभूहिरण्यदानानिगृहादीनां
विशेषतः ॥ यत्फलंलभतेविद्वांस्तत्फलंदीपदोभवेत् ॥ ४६ ॥ दीपदःकान्तिमाप्नोतिदीपदोधनमक्षयम् ॥ दीपदोज्ञानमाप्नोतिदीपदःपरमसुखम् ॥
॥ ४७ ॥ दीपदानाच्चसौभाग्यंविद्यामत्यन्तनिर्मलाम् ॥ आरोग्यंपरमामृद्धिलभतेमात्रसंशयः ॥ ४८ ॥ दीपदःसुभगांभार्यांसर्वलक्षणसंयुताम् ॥
पुत्रान्पौत्रान्प्रपौत्रांश्चसन्ततिंचाक्षयांलभेत् ॥ ४९ ॥ ब्राह्मणःपरमंज्ञानंक्षत्रियोराज्यमुत्तमम् ॥ वैश्योऽधनपशून्सर्वाञ्छूद्रःसुखमवाप्नुयात् ॥ ५० ॥
कुमारीचापिभर्तारंसर्वलक्षणसंयुताम् ॥ प्राप्नोतिपरमायुश्चपुत्रान्पौत्रांश्चपुष्कलान् ॥ ५१ ॥ वैधव्यंनैवयुवतीकदाचिद्रूपिपश्यति ॥ नवियोग
मवाप्नोतिदीपदानप्रभावतः ॥ ५२ ॥ नाधयोव्याधयश्चैवजायन्तेदीपदानतः ॥ भयात्प्रमुच्यतेभीतोबद्धोमुच्येतबन्धनात् ॥ ५३ ॥
ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्दीपव्रतपरायणः ॥ मुच्यतेनात्रसंदेहोब्रह्मणोवचनंयथा ॥ ५४ ॥ चान्द्रायणानिकृच्छ्राणिचरितानिनसंशयः ॥ येनसांवत्सरो
दीपोबोधितःशाश्वतोहरेः ॥ ५५ ॥ तेधन्यास्तेमहात्मानस्तैःप्राप्तंजन्मनःफलम् ॥ यैःसंपूज्यहर्भक्त्यादीपःसांवत्सरःकृतः ॥ ५६ ॥ येऽपिसंवर्त्तय
न्तीहदीपवर्तिशलाकया॥तेयान्तिपरमंस्थानंयत्सुरैरपिदुर्लभम्॥५७॥ येचतैलंचवार्तिंचयथाशक्त्याप्रदीपके॥ प्रक्षेपयन्तिसततंतेयान्तिपरमांगतिम्॥
॥ ५८ ॥ गच्छन्तंदीपकंशांतिंनशक्नोतिप्रबोधितुम् ॥ कथयत्यन्यलोकानांतेऽपितत्फलभागिनः ॥ ५९ ॥ स्तोकंस्तीकंचभिक्षित्वातैलंदीपार्थमेवच॥
करोतिदीपकंविष्णोःपुण्यंतेनापिलभ्यते ॥ ६० ॥ दीपंप्रज्वाल्यमानंतुयःपश्यत्यधमोनरः ॥ कृताञ्जलिपुटोविष्णोर्विष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ ६१ ॥
दीपंप्रज्वालनेषुद्धियोदद्यात्कुरुतेस्वयम्॥सर्वपापाविनिर्मुक्तोविष्णुलोकमवाप्नुयात्॥६२॥अत्राप्युदाहरन्तीममितिहासंपुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेण
मुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ ६३ ॥ सरस्वत्यास्तटेरम्येसिद्धाश्रमइतिश्रुतः ॥ तत्रोवासद्विजःपूर्वकपिलोनामवेदवित् ॥ ६४ ॥ व्रतोपवासनिरतोदरिद्रः
श्रोत्रियस्तथा ॥ भिक्षावृत्त्याचकुरुतेकुटुम्बपरिपालनम् ॥ ६५ ॥ व्रतोपवासनियमैर्विष्णुमाराधयत्यसौ ॥ विष्णुंसंपूज्यविधिवद्दीपंबोधयतेसदा
॥ ६६ ॥ समादायचततैलंस्वगृहेपूज्यकेशवम् ॥ दीपंभक्त्याचपरयाबोधयेद्धरितुष्टये ॥ ६७ ॥ एवंप्रवर्त्तमानस्यकपिलस्यमहात्मनः ॥ मार्जारस्तीक्ष्ण
दंष्ट्रस्तुमृषकान्भक्षयेत्सदां ॥ ६८ ॥ तत्रागच्छतिभक्ष्यार्थमृषकानामहर्निशम् ॥ कृत्वाध्यानंसभक्ष्यार्थंनित्यंनारायणाग्रतः ॥ ६९ ॥ भक्षिता

बहवस्तेनमूषकाद्रिजवेश्मनि ॥ येयेतैलार्थमायान्तिवर्त्यपाहरणायच ॥७०॥ तांस्तांस्तुभक्षयत्येवमूषकान्ध्यानतत्परः ॥ एवंप्रवर्तमानस्यकदाचि
 त्कालपर्ययात् ॥ ७१ ॥ एकादश्यांसकपिलोब्राह्मणःस्वगृहेषुचिः ॥ सोपवासःसपत्नीकःपूजयामासचाच्युतम् ॥ ७२ ॥ ततोजागरणंचक्रेस्तुतिनृत्य
 परायणः ॥ अर्धरात्रेतुसंप्राप्तेनिद्रयामोहितोद्विजः ॥७३॥ मार्जारश्चागतस्तत्रतीक्ष्णदंष्ट्रोलघुक्रमः ॥ भक्षयामासनैवेद्यं गृहकोणेस्थितःसदा ॥ ७४ ॥
 अद्राक्षीन्मूषिकांश्चुद्रांतैलपानार्थमागताम् ॥ मन्दतेजसिदीपेतुवर्त्यपाहरणोचिताम् ॥७५॥समुत्पत्यपदाक्रम्यतदासाविलमाविशत् ॥ तस्याःपादेन
 वैवर्त्यादीपःसंबोधितोभृशम् ॥ ७६ ॥ तैलपात्रंचनमितंसुप्रकाशोऽभवत्तदा ॥ ब्राह्मणोऽपिजजागारत्यक्त्वानिद्रांविमोहिनीम् ॥ ७७ ॥ मार्जारे
 ऽपिचतारात्रीमजाग्रच्चासुभक्षकः ॥ ततःप्रभातेविमलेकृत्वानित्यक्रियांद्विजः ॥ ७८ ॥ ततश्चपारणंचक्रेविप्रोबन्धुजनैःसह ॥ एवंप्रवर्तमानस्य
 कपिलस्यमहात्मनः ॥ ७९ ॥ बभूवुःपुत्रपौत्राश्चधनधान्यमनुत्तमम् ॥ आरोग्यंपरमामृद्धिमवापमहर्तमंश्रियम् ॥ ८० ॥ दीपव्रतंप्रभा
 वेणकपिलोमोक्षमागतः ॥ संभेद्यमण्डलंपुण्यंसवितुःशशिनव्रस्तथा ॥ ८१ ॥ दीपज्योतिःस्वरूपेणपरमात्मनियुक्तवान् ॥ मूषिकापिचकालेनम
 मारबिलमध्यतः ॥ ८२ ॥ विमानवरमासाद्यविष्णुलोकंजगामसा ॥ मार्जारेऽपिचकालान्तेमृतःस्वर्गजगामसः ॥ ८३ ॥ विमानवर
 मारुह्यदेवगन्धर्वसेवितम् ॥ अप्सरोभिःपरिवृतोविद्याधरगणैर्युतः ॥ ८४ ॥ स्तूयमानोमहातेजाजयशब्दादिमङ्गलैः ॥ स्तूयमानःसर्वेनागे
 विष्णुलोकंजगामसः ॥ ८५ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ भुक्त्वाचविपुलान्भोगांस्ततोराजाभवद्भुवि ॥ ८६ ॥ सुधर्मा
 नामधर्मात्मादेवब्राह्मणपूजकः ॥ रूपवान्सुभगश्चैवमहाबलपराक्रमः ॥ ८७ ॥ तस्यप्रियतमाभार्यासर्वलक्षणसंयुता ॥ भर्तृभक्तातथाशक्ति
 नाम्नासारूपसुन्दरी ॥ ८८ ॥ सर्वासांचैवनारीणांमध्येसासुभगाभवत् ॥ पुत्राश्चबहवोजातास्तथादुहितरोचनाः ॥ ८९ ॥ एवंविहरतोस्तद्वद
 म्पत्योःप्रीतिपूर्वकम् ॥ आगतःकार्तिकोमासोहरिनेत्रावबोधकृत् ॥९०॥ तस्मिन्दीपाःप्रबोध्यन्तेनारायणपरायणैः ॥ कृच्छ्रचान्द्रायणादीनिव्रतानि
 नियमास्तथा ॥ ९१ ॥ कियन्तेविष्णुभक्तैश्चसंसारभयभीरुभिः ॥ अथप्रबोधिनींप्राप्यराजाराज्ञीमथाब्रवीत् ॥९२॥ भद्रेप्रबोधिनीपुण्याविष्णोर्नाभि
 सरोरुहे ॥ करिष्याम्यद्यपूजांचसोपवासोजितेन्द्रियः॥९३॥स्नात्वाचपुष्करेतीर्थेपुण्डरीकाक्षमच्युतम्॥पूजयिष्यामिदेवेशंलक्ष्म्यासहजनार्दनम्॥९४॥
 इतिसावाञ्छितंश्रुत्वाभर्तुःप्रियहितेरता ॥ उवाचवचनंगुह्यंभर्तारंचारुहासिनी ॥ ९५ ॥ रूपसुन्दर्युवाच ॥ ममापिहृदयेकामःसमुत्पन्नोनराधिप ॥
 रूपसौन्दर्यवाञ्छाचहृदयेममवर्तते ॥९६॥पुष्करंप्रथमंतीर्थगन्तुमिच्छेत्वयासह॥ततोराजातयासार्द्धमागतःपुष्करंतदा॥९७॥हस्त्यश्चरथवृन्दैश्चसमा

गत्यपुरोहितैः ॥ ततःस्नात्वा तथा ध्यायेत्स्तर्पयन्पितृदेवताः ॥९८॥ पूजयामास देवेशं पुण्डराकाक्षमच्युतम् ॥ दापमालाकुलतत्रसंवतः सुमनोहरा ॥९९॥
 ददर्शलखितं तत्र मार्जारं देवतालये ॥ तं दृष्ट्वा प्राकृतं कर्म जन्म स्मृतवानृपस्तदा ॥ मुखपङ्कजमालोक्य प्रियायाः प्रजहास च ॥ १०० ॥ रूपसुन्दर्युवाच ॥
 मम सन्मुखमालोक्य भर्तः किं स्मितकारणम् ॥ कथयामास हृष्टात्मा प्राक्तनं कर्मणः फलम् ॥ १ ॥ राजोवाच ॥ अहमासं पुरा देवि मार्जारो ब्राह्मणालये ॥
 भक्षिता मूषकास्तत्र मया शतसहस्रशः ॥२॥ ततो नारायणस्याग्रे दीपः संरक्षितो यतः ॥ व्याजेनापि मया देवि प्राप्तं तत्कर्मणः फलम् ॥ विष्णुलोकमनुप्राप्य
 राज्यं प्राप्तं मया धुना ॥ ३ ॥ रूपसुन्दर्युवाच ॥ ममापि स्मरणं जातं प्राकृतस्य च जन्मनः ॥ मूषिकाचाहमप्यासं शुद्रा ब्राह्मणवेश्मनि ॥ ४ ॥ का
 त्तिके च प्रबोधि न्यामन्दीभूते च दीपके ॥ वर्त्यग्राहरणार्थाय निर्गता हंतदा बिलात् ॥५॥ दृष्ट्वा नारायणं देवं पूजितं कुसुमैस्तथा ॥ निद्राभिभूतं विप्रं च वर्तिः
 कृष्टामया तदा ॥ ६ ॥ उत्थितस्त्वं यदा तत्र मां ग्रीहीतुं कृतक्षणः ॥ दृष्ट्वा त्वांच प्रनष्टाहं प्रविष्टा बिलमध्यतः ॥७॥ विशन्त्याममपाद्रेन दीपवर्तिर्विजृम्भिता ॥
 तैलपात्रं च नमितं तेनाहं सुखभागिनी ॥८॥ तन्मयाराजराजंन्द्रदीपं चैव प्रकाशितम् ॥ इदानीं च मया प्राप्तं रूपलावण्यमुत्तमम् ॥९॥ त्वंच भर्ता तथा राज्ञं पुत्रा
 श्वेवं विधं सुखम् ॥ दीपप्रबोधना जातं ज्ञानमत्यन्तदुर्लभम् ॥१०॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन दीपव्रतमनुत्तमम् ॥ आवां हि परया भक्त्या कुर्वंश्चैव विशेषतः ॥११॥ त
 देतत्कर्मणः प्राप्तं फलं राज्यादिसम्पदः ॥ पूर्वजन्म स्मृतं चापि सर्वपापक्षयस्तथा ॥ १२ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन विधिमन्त्रादिपूर्वकम् ॥ दीपव्रतं कृतं
 पुम्भिः पुण्यमाचन्द्रतारकम् ॥ १३ ॥ इति श्रुत्वा ववचो राजा च के दीपव्रतं तदा ॥ प्रियया सह देवपे सस्य कच्छा समन्वितः ॥ १४ ॥ तस्मिंस्तु पुष्करे
 तीर्थे कृत्वा दीपव्रतं तु तौ ॥ अवापतुः परां मुक्तिं देवानवदुर्लभाम् ॥ १५ ॥ एतद्वीपस्य माहात्म्यं ये शृण्वन्ति नराभुवि ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताः प्रयान्ति
 हरिमन्दिरम् ॥ १६ ॥ ये च कुर्वन्ति पुरुषाः स्त्रियो वा भक्तितत्पराः ॥ ते सर्वे पापनिर्मुक्ता यान्ति ब्रह्मसनातनम् ॥ १७ ॥ दीपव्रतमिदं विद्वन्कथितं
 ते विमुक्तिदम् ॥ सर्वसौख्यप्रदं धन्यं महाव्रतमिदं तव ॥ १८ ॥ नेत्ररोगा विनश्यन्ति यथा पापप्रभावजाः ॥ आधयो व्याधयः सर्वे नश्यन्ते हि कृते
 क्षणात् ॥ १९ ॥ नदारिद्र्यं न शोकं च न मोहो न च विभ्रमः ॥ गृहे लक्ष्मीः समायाति जन्म जन्मनि वा डव ॥ २० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्च
 पञ्चा० उत्त० उमापतिनारदसंवादे दीपव्रतमाहात्म्यं नामैकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ नारद उवाच ॥ देवदेव जगन्नाथ भक्तानामभयप्रद ॥ व्रतं ब्रूहि
 महादेव कृपां कृत्वा ममोपरि ॥ १ ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ सार्वभौमः पुराह्यासीद्धरिश्चन्द्रो महीपतिः ॥ तस्य तुष्टोऽददाद्ब्रह्मा पुरीं कामदुर्वां शुभाम्
 ॥ २ ॥ सर्वरत्नमयीं दिव्यां बालार्कसदृशप्रभाम् ॥ तत्र स्थितो महीपालो सप्तदीपां वसुन्धराम् ॥ ३ ॥ पालयामास धर्मेण पिता पुत्रमिवोरसम् ॥

प्रभूतधनधान्यस्तुपुत्रदौहित्रवानृपः ॥ ४ ॥ सपालयञ्छुभंराज्यंपरंविस्मयमागतः ॥ नतादृशमभूत्पूर्वराज्यंकस्यहिकर्हिचित् ॥ ५ ॥ नचे
दृशनरैरन्यैर्विमानमधिरोहितम् ॥ कस्येहकर्मणोव्युष्टिर्येनाहंसुरराडिव ॥ ६ ॥ इतिचिन्तापरोभूत्वाविमानवरमास्थितः ॥ इदंदर्शपार्थिववरोमेरुं
शिखरिणांवरम् ॥ ७ ॥ तत्रास्तेचमहात्मासौद्वितीयइवभास्करः ॥ आसीनंपर्वतवरेशैलपट्टेहिरण्यये ॥ ८ ॥ सनत्कुमारं ब्रह्मर्षिज्ञानयोगपरा
यणम् ॥ दृष्ट्वाह्यवातरद्राजाप्रष्टुकामोऽथविस्मयम् ॥ ९ ॥ ववन्देचरणौहृष्टस्तेनापिसचनन्दितः ॥ सुखोपविष्टस्तुनृपःप्रच्छमुनिपुङ्गवम् ॥
॥ १० ॥ भगवन्दुर्लभालोकेसम्पन्नेयंयथामम ॥ कर्मणाकेनलभ्येतकश्चाहंपूर्वजन्मनि ॥ तत्त्वंकथयमेसर्वमनुग्राह्योऽस्मितेयदि ॥ ११ ॥
सनत्कुमारउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिपूर्ववृत्तस्यकारणम् ॥ येनकृत्वाविशेषेणतवचानुग्रहोऽभवत् ॥ १२ ॥ त्वमासीःपूर्वजनुषिसुवैश्यःस
त्यवाक्युचिः ॥ स्वंकर्मतेपरित्यक्तंततस्त्यक्तस्तुवान्धवैः ॥ १३ ॥ सत्त्वंवृत्तिपरिक्षीणोभार्ययानुगतस्तथा ॥ निर्गतःस्वजनांस्त्यक्त्वापरप्रेष
णलित्सया ॥ १४ ॥ नचप्रेषणदोह्यासीत्कालेदुर्भिक्षपीडितः ॥ ततःकदाचिद्गहनेसरश्चोत्फुल्लपङ्कजम् ॥ १५ ॥ दृष्ट्वातत्रकृतोभावोगृहीतःपङ्क
जानिवै ॥ एतावदुक्त्वापुष्पाणितान्यादायपदेपदे ॥ १६ ॥ आस्थितौनगरींपुण्यांनाम्नावाराणसींशुभाम् ॥ ततोविक्रीणतःकश्चिन्नैवगृह्णाति
पङ्कजम् ॥ १७ ॥ तन्मठाभिर्गतःकश्चित्तत्रैवप्राङ्गणेस्थितः ॥ तत्रस्थानेप्रविशताश्रुतोवादित्रनिस्वनः ॥ १८ ॥ कस्मिंश्चश्रूयतेह्येषवादित्रस्यचनिस्वनः ॥
इतिपृष्टेतदावूर्येतेनोक्तेप्रस्थितोऽन्तरम् ॥ १९ ॥ काशिराजस्तुविख्यातइन्द्रद्युम्नस्तुपार्थिवः ॥ तस्यास्तिदुहिताख्यातानाम्नाचन्द्रावतीसती ॥ २० ॥
उपोषितामहाभागाजयन्तीमष्टमींशुभाम् ॥ तत्रागतोऽसौवैश्यस्तुयत्रतिष्ठतिसाशुभा ॥ २१ ॥ संतुष्टचित्तःसतदाहर्षस्तत्रागतोमहान् ॥ तत्रस्थाने
त्वयादृष्टोदेववैतानिकोविधिः ॥ २२ ॥ आदित्यसहितोयत्रपूज्यतेभगवान्हरिः ॥ तद्भक्त्याचत्त्वयापत्न्यासहपुष्पार्चनंकृतम् ॥ २३ ॥ शेषैस्तु
प्रकरस्तत्रकृतःपुष्पमयस्तथा ॥ तंदृष्ट्वाविस्मितासाहकेनेहाभ्यर्चनंकृतम् ॥ २४ ॥ ज्ञात्वातत्कर्मतत्सर्वकृतंसंरक्षणंतथा ॥ ततस्तुष्टातुसातुभ्यंददौवि
त्तंबहुस्वयम् ॥ २५ ॥ त्वयावित्तंनोगृहीतंभोजनायानुमन्त्रितः ॥ नगृहीतंभोजनंचनचवित्तंवयातदा ॥ २६ ॥ आदित्योविष्णुसंयुक्तःपूजितोऽसौ
यथाविधि ॥ ततःप्रभातसमयेरक्षमाणस्तयासदा ॥ २७ ॥ विश्रम्भयित्वातान्सर्वाभिर्गतोऽसियथेच्छया ॥ तदेतदन्यजनुषिसुकृतंचार्जितंवया ॥
॥ २८ ॥ पञ्चत्वंचत्वयाप्राप्तंस्वीयकर्मानुयोगतः ॥ तेनपुण्येनमहताविमानमागमत्तदा ॥ २९ ॥ तत्फलंभुज्यतेभूपपूर्वजन्मकृतंचयत् ॥ ३० ॥
हरिश्चन्द्रउवाच ॥ केनैवचविधानेनकस्मिन्मासेचसातिथिः ॥ कर्तव्यातन्ममाचक्ष्वअनुग्राह्योऽस्मितेयदि ॥ ३१ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ शृणुष्ववा

हितोराजन्कथ्यमानंमयातव ॥ श्रावणस्यतुमासस्यकृष्णाष्टम्यांनराधिप ॥ ३२ ॥ रोहिणीयदिलभ्येतजयन्तीनामसातिथिः ॥ भूयोभूयोमहाराज
 भवेज्जन्मनिकारणम् ॥ ३३ ॥ विधानमस्यावक्ष्यामियथोक्तं ब्रह्मणामम ॥ यत्कृत्वा मुक्तपापस्तु विष्णुलोकं प्रगच्छति ॥ ३४ ॥ उपोषितस्ततः कृत्वा
 स्नानं कृष्णतिलैः सह ॥ स्थापयेदव्रणकुम्भं पञ्चरत्नसमन्वितम् ॥ ३५ ॥ वज्रमौक्तिकवैडूर्यपुष्परागेन्द्रनीलकम् ॥ पञ्चरत्नं प्रशस्तं तु इति कात्यायनोऽब्रवीत् ॥
 ॥ ३६ ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रं सौवर्णलक्षणान्वितम् ॥ सौवर्णां विन्यसेत्तत्र यशोदानन्दगेहिनीम् ॥ ३७ ॥ प्रददानां तु पुत्रस्य स्तनं वै विस्मिताननाम् ॥
 पिवमानं स्तनं मातुरपरंपाणिना स्पृशत् ॥ ३८ ॥ आलोक्य मातरं प्रेम्णा सुखयन्तं मुहुर्मुहुः ॥ सौवर्णकारयेद्देवं यावच्छक्तिश्च विद्यते ॥ ३९ ॥ द्विनिष्क
 मात्रं कर्तव्यं यद्विशक्तिश्च विद्यते ॥ त्रिलोहेनैव कर्तव्यं सौवर्णेनाथवा पुनः ॥ ४० ॥ तद्वच्चरोहिणीं कुर्यात्सौवर्णिं राजतः शशी ॥ अङ्गुष्ठमात्रस्तु शशीरोहिणी
 चतुरङ्गुला ॥ ४१ ॥ कर्णयोः कुण्डले दद्यात्कण्ठाभरणकंगले ॥ एवं कृत्वा तु गोविन्दं मात्रासार्धजगत्पतिम् ॥ ४२ ॥ क्षीरादिस्नपनं कृत्वा चन्दनेनानु
 लेपयेत् ॥ श्वेतवस्त्रयुगच्छत्रं पुष्पमालोपशोभितम् ॥ ४३ ॥ नैवेद्यैर्विविधैर्भक्षैः फलैर्नानाविधैरपि ॥ दीपंचकारयेत्तत्र पुष्पमण्डपशोभितम् ॥ ४४ ॥
 गीतं नृत्यं च वाद्यंचकारयेद्भक्तिमान्बुधैः ॥ एवं कृत्वा विधानं तु यथा विभवसारतः ॥ गुरुं संपूजयेत्पश्चात्पूजां तत्र समापयेत् ॥ ४५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे
 पञ्चप० उक्त० उमापतिनारदसंवादे जन्माष्टमीव्रतं नाम द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ महादेव उवाच ॥ द्वाशतक्रतुं सिद्धं समाप्तवरदक्षिणम् ॥ मघवाजातसं
 कल्पः पर्यपृच्छद्बृहस्पतिम् ॥ १ ॥ भगवन्केन दानेन सर्वतः सुखमेधते ॥ यदक्षयं महार्घं च तन्मे ब्रूहि महातपः ॥ २ ॥ एवमिन्द्रेण चोऽक्तोऽसौ देवदेवः पुरो
 हितः ॥ प्रहस्य तं महाप्राज्ञो बृहस्पतिमुवाच ह ॥ ३ ॥ हिरण्यदानं गोदानं भूमिदानं च वासव ॥ एतत्प्रयच्छमानस्तु सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ४ ॥ सुवर्णरज
 तं वस्त्रं मणिरत्नं च वासव ॥ सर्वमेव भवेद्दत्तं वसुधां यः प्रयच्छति ॥ ५ ॥ फालकृष्णमहीदंत्वासंवीजां सस्यमालिनीम् ॥ यावत्सूर्यः कृता लोकस्तावत्स्वर्गं
 महीयते ॥ ६ ॥ यत्किंचित्कुरुते पापं पुरुषो वृत्तिकर्षितः ॥ अपि गोचर्ममात्रेण भूमिदानेन शुध्यति ॥ ७ ॥ दशहस्तेन दण्डोऽत्र त्रिंशदण्डानि वर्तनम् ॥
 दशतान्येव गोचर्मं ब्रह्मगोचर्मलक्षणम् ॥ ८ ॥ सवृषंगो सहस्रं तु यत्र तिष्ठत्ययन्त्रितम् ॥ बालवत्सप्रसूतानां तद्गोचर्म इति स्मृतम् ॥ ९ ॥ विप्राय दद्या
 च्छगुणान्विताय तपोयुताय प्रजितेन्द्रियाय ॥ यावन्महीतिष्ठति सागरान्ता तावत्फलं तस्य भवेदनन्तम् ॥ १० ॥ यथाप्सु पतितः शक्रतैलबिन्दुः प्रस
 र्पति ॥ एवं कृतं भूमिदानं सस्ये सस्ये प्रसर्पति ॥ ११ ॥ यथा वीजानि रोहन्ति प्रचीर्णानि महीतले ॥ एवं कामान्प्ररोहन्ति भूमिदानसमन्विताः ॥ १२ ॥
 अन्नदाः सुखिनो नित्यं वस्त्रदोरूपवान् भवेत् ॥ सत्वरः सर्वदोभूयो यो ददाति वसुन्धराम् ॥ १३ ॥ यथा गौर्भरते वत्सं शीरमुत्सृज्य क्षीरिणी ॥ एवं दत्ता

प० पु०
॥ ३३ ॥

सहस्राक्षभूमिर्भरतिभूमिदम् ॥ १४ ॥ शङ्खोभद्रासनच्छत्रं वराश्वरवारणाः ॥ भूमिदानस्य पुण्यस्य फलं स्वर्गः पुरन्दर ॥ १५ ॥ आदित्यो वरुणो वह्नि
र्ब्रह्मा सोमो ह्युताशनः ॥ शूलपाणिश्च भगवानभिनन्दन्ति भूमिदम् ॥ १६ ॥ आस्फोटयन्ति पितरो वर्णयन्ति पितामहाः ॥ भूमिदाता कुले जातः
सनस्त्राता भविष्यति ॥ १७ ॥ त्रीण्यादुरतिदानानि गावः पृथ्वी सरस्वती ॥ नरकादुद्धरन्त्येते जपवापनदोहनात् ॥ १८ ॥ दुर्गतितारयन्त्येते
विद्वद्भिर्विप्रधारणैः ॥ प्रावृता वस्त्रदायान्ति नग्नायान्ति त्ववस्त्रदाः ॥ १९ ॥ तृप्तायान्त्यन्नदातारः क्षुधितायान्त्यन्नदाः ॥ काङ्क्षन्ति पितरः
सर्वे नरकाद्भयभीरवः ॥ २० ॥ गयायास्य त्रियः पुत्रः सनस्त्राता भविष्यति ॥ एष्टव्या बहवः पुत्राय द्येकोऽपि गयां व्रजेत् ॥ २१ ॥ यजेत वाश्व
मेधेन नीलं वा वृषमुत्सृजेत् ॥ लोहितो यस्तु वर्णेन पुच्छाग्रे यस्तु पाण्डुरः ॥ २२ ॥ श्वेतः खुरविषाणाभ्यां स नीलो वृष उच्यते ॥ नीलपाण्डुरलाङ्ग
लस्तो यमुद्धरते तु यः ॥ २३ ॥ षष्टिर्वर्षे सहस्राणि पितरस्तेन तर्पिताः ॥ यच्च शृङ्गं तं पङ्कं कुलं तिष्ठति चोद्धृतम् ॥ २४ ॥ पितरस्तस्य चाश्रन्ति सो
मलोकं महाद्युतिम् ॥ आसीद्वाज्ञोर्दिलीपस्य नृगस्य नहुषस्य च ॥ २५ ॥ अन्येषां तु नरेन्द्राणां पुनरन्योनगच्छति ॥ बहुभिर्वसुधादत्ताराजभिः
सगरादिभिः ॥ २६ ॥ यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥ ब्रह्म प्रोवाथ स्त्रीहन्ता वालग्नः पतितोऽथ वा ॥ २७ ॥ गवां शतं सहस्राणि हन्ता त
त्तस्य दुष्कृतम् ॥ स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत्तु वसुन्धराम् ॥ २८ ॥ स च विष्ठाकृमिर्भूत्व पितृभिः सह पच्यते ॥ षष्टिर्वर्षे सहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ॥ २९ ॥
प्रहर्ता चानुमन्ता च तावद्वैनरकं व्रजेत् ॥ भूमिदाद्भूमिहर्तुश्च नापरः पुण्यवापवान् ॥ ३० ॥ ऊर्ध्वाधस्तौ च तिष्ठेते यावदाभूतसंप्लवम् ॥ ३१ ॥ अग्रे
रपत्यं प्रथमं सुवर्णभूर्वेष्णवीमूर्यसुतास्तु गावः ॥ तेषामनन्तं फलमश्नुवीत यः काञ्चनं गां च महीं च दद्यात् ॥ ३२ ॥ भूमिः प्रतिगृह्णाति यश्च भूमिं प्रयच्छति ॥
उभौ तौ पुण्यकर्माणौ नियतौ स्वर्गगामिनौ ॥ ३३ ॥ अन्यायेन हता भूमिर्नैरनरेपहारिता ॥ हरन्तो हारयन्तश्च हन्युस्ते सप्तमं कुलम् ॥ ३४ ॥ हरे
द्धारयते यस्तु मन्दबुद्धिस्तमो वृतः ॥ स वद्धो वारुणैः पार्श्वैस्तिर्यग्यो निषुजायते ॥ ३५ ॥ अश्रुभिः प्रतितैस्तेषां दानानामवकीर्तनम् ॥ ब्राह्मणस्य हृते क्षेत्रे
हतं त्रिपुरुषं कुलम् ॥ ३६ ॥ वापीकूपसहस्रेण अश्वमेधशतेन च ॥ गवां कोटिप्रदानेन भूमिहर्तान् शुध्यति ॥ ३७ ॥ कृतं दत्तं तपोऽधीतं य
त्किञ्चिद्धर्मसंस्थितम् ॥ अधाङ्गुलस्य सीमाया हरणेन प्रणश्यति ॥ ३८ ॥ गोतीथग्रामरथ्यां च श्मशानग्रामे मवच ॥ संपीड्य नरकं याति यावदाभूतसंप्लवम् ॥
॥ ३९ ॥ पञ्चकन्या नृते हन्ति दशं हन्ति गवानृते ॥ शतमश्वानृते हन्ति सहस्रं पुरुषानृते ॥ ४० ॥ हन्ति जातान् जातांश्च हिरण्यार्थेऽनृतं वदन् ॥
सर्वं भूम्यनृते हन्ति मास्मभूम्यनृतं वद ॥ ४१ ॥ ब्रह्मस्वेनो रतिकुर्यात्प्राणैः कण्ठगतैरपि ॥ अग्निदग्धाः प्ररोहन्ति ब्रह्मदग्धो नरो हति ॥ ४२ ॥ अग्निद

उ.सं.सं.
अ० ३३

॥ ३३ ॥

गधाः प्ररोहन्ति सूर्यदग्धास्तथैव च ॥ राजदण्डहताश्चैव ब्रह्मशापहताः ॥ ४३ ॥ ब्रह्मस्वेन च पुष्टानि अङ्गानि च मुहुर्महुः ॥ कार्यकाले विशीर्यन्ते सिकता
 भित्तयो यथा ॥ ४४ ॥ ब्रह्मस्वहरणं कुर्वन्नरो याति हरौ रवम् ॥ न विषं विषमित्याहुर्ब्रह्मस्वं विषमुच्यते ॥ ४५ ॥ विषमे काकिनं हन्ति ब्रह्मस्वं पुत्रपौत्रकम् ॥
 लोहचूर्णं चाश्मचूर्णं विषं संजयेन्नरः ॥ ४६ ॥ ब्रह्मस्वं त्रिषु लोकेषु कः पुमाञ्जरयिष्यति ॥ ब्रह्मस्वेन तु यत्सौख्यं देवस्वेन तु यारतिः ॥ ४७ ॥ तद्धनं कुलनाशाय
 भवत्यात्मविनाशनम् ॥ ब्रह्मस्वब्रह्महत्या च दरिद्रस्य तु यद्धनम् ॥ ४८ ॥ गुरुमित्रहिरण्यं च स्वर्गस्थमपि पीडयेत् ॥ श्रोत्रियाय कुलीनाय दरिद्राय च वासव ॥
 ॥ ४९ ॥ संतुष्टा बविनीताय सर्वस्वसहिताय च ॥ वेदाभ्यासतपोज्ञानेन्द्रियसंग्रमशालिने ॥ ५० ॥ ईदृशाय सुरश्रेष्ठयदत्तं हितदक्षयम् ॥ आमपात्रे
 यथान्यस्तं क्षीरं दधिघृतं मधु ॥ ५१ ॥ भिनत्ति पात्रं दौर्बल्यान्न च पात्रं विनश्यति ॥ एवं गां च हिरण्यं च वस्त्रमन्नं महीं तिलान् ॥ ५२ ॥ अविद्वान्प्रतिगृह्णाति
 भस्मीभवति काष्ठवत् ॥ यस्तडागं न वं कुर्यात्पुराणं वा पिबानयेत् ॥ ५३ ॥ सर्वकुलं समुद्धृत्य स्वर्गलोके महीयते ॥ वापि कूपतडागानि उद्यानप्रभवाणि च ॥
 ॥ ५४ ॥ पुनर्नीतानि संस्कारं ददते मौक्तिकं फलम् ॥ निदाचकाले पानीयं यस्य तिष्ठति वासव ॥ ५५ ॥ सदुर्गं विषमं कृच्छ्रं न कदाचिदवाप्नुयात् ॥ एकाहं तु स्थि
 तं तोयं पृथिव्यां देवसत्तम ॥ ५६ ॥ कुलानि तारयेत्तस्य सप्तपूर्वापराण्यपि ॥ दीपालोकप्रदानेन वपुष्मान्स भवेन्नरः ॥ ५७ ॥ दक्षिणायाः प्रदानेन स्मृतिमेधां च
 विन्दति ॥ कृत्वा पिपातकं कर्म यो दद्यादनुसन्धिने ॥ ५८ ॥ ब्राह्मणाय विशेषेण स पापैर्हिलिप्यते ॥ भूमिर्गावस्तथा दासः प्रसह्य प्रहृताय दा ॥ ५९ ॥ न निवेदयते य
 स्तुतमाहुर्ब्रह्मघातकम् ॥ उपस्थिते विवाहे च यज्ञे दाने च वासव ॥ ६० ॥ मोहाच्चरति विघ्नयः समृतो जायते कृमिः ॥ धनं फलति दानेन जीवितं जीवरक्षणात् ॥ ६१ ॥
 रूपमैश्वर्यमारोग्यमहिंसाफलमश्नुते ॥ फलमूलाशनात् पूजां स्वर्गः सत्येन लभ्यते ॥ ६२ ॥ प्रायोपवेशनाद्राज्यं सर्वत्र सुखमश्नुते ॥ सुखाढ्यः शक्रदीक्षायां
 मुगामी च तृणाशनः ॥ ६३ ॥ रूपी त्रिषवणस्त्रायी वायुं पीत्वा क्रतुं लभेत् ॥ नित्यस्नायी भवेद्दक्षः सन्ध्यावेदजपान्वितः ॥ ६४ ॥ अहिंसो याति वै
 राज्यं न कपुष्टमनाशकम् ॥ अग्निप्रवेशी नियतं ब्रह्मलोके महीयते ॥ ६५ ॥ रसानां प्रतिसंहारे पशून्पुत्रांश्च विन्दति ॥ नाके चिरं सवसति उपवासी
 च यो भवेत् ॥ ६६ ॥ सततं भूमि शायी यः सलभे दीप्तितांगतिम् ॥ वीरासनं वीरशयं वीरस्थानमुपासतः ॥ ६७ ॥ अक्षयास्तस्य लोकाः स्युः
 सर्वकामगमास्तथा ॥ उपवासं च दीक्षां च अभिषेकं च वासव ॥ ६८ ॥ कृत्वा द्वादशवर्षाणि वीरस्थानाद्विशिष्यते ॥ पावनं चरते धर्मस्वर्गलोके मही
 यते ॥ ६९ ॥ बृहस्पतिमतं पुण्यं ये पठन्ति द्विजोत्तमाः ॥ तेषां च त्वारिवर्धन्ते आयुर्विद्याय शोबलम् ॥ ७० ॥ नारद उवाच ॥ इतीन्द्राय बृहस्पति
 प्रणीतं धर्मशास्त्रकम् ॥ मह्यं भक्तामसंप्रोक्तं महेशोनाखिलं नृप ॥ ७१ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उक्त० उमापतिनारदसंवादे धर्मकथने

त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ नारदउवाच ॥ शनिपीडाकथंयातितन्मेवदसुरोत्तम ॥ त्वन्मुखाच्छ्रयतेयद्वैतेनजन्तुःप्रमुच्यते ॥ १ ॥ महादेवउवाच ॥
 देवर्षेशृणुवृत्तान्तंयेनमुच्येतबन्धनात् ॥ ग्रहाणांग्रहराजोऽयंसौरिःसर्वमहेश्वरः ॥ २ ॥ अयंतुदेवोविख्यातःकालरूपीमहाग्रहः ॥ जटिलोवज्रोमाच
 दानवानांभयङ्करः ॥ ३ ॥ तस्याख्यानंचलोकेऽस्मिन्प्रथितंनास्तिवैप्रभो ॥ मयागुप्तंविशेषेणनोक्तंहिकस्यचित्कदा ॥ ४ ॥ रघुवंशेऽतिविख्यातो
 राजादशरथःपुरा ॥ चक्रवर्तीमहावीरःसप्तद्वीपाधिपोऽभवत् ॥ ५ ॥ कृत्तिकान्तेशनिज्ञात्वाद्वैजैर्ज्ञापितोहिसः ॥ रोहिणींभेदयित्वाचशनिर्यास्यति
 साम्प्रतम् ॥ ६ ॥ शाकटंभेदमंत्युग्रंसुरासुरभयङ्करम् ॥ द्वादशाब्दंतुदुर्भिक्षंभविष्यतिसुदारुणम् ॥ ७ ॥ एतच्छ्रुत्वाततोवाक्यंमन्त्रिभिःसह
 पार्थिवः ॥ मन्त्रयामासकिमिदंभयङ्करमुपस्थितम् ॥ ८ ॥ आकुलंचजगद्दृष्ट्वापौरजानपदादिकम् ॥ ब्रुवन्तिसर्वतोलोकाःक्षयणसमागतः ॥ ९ ॥
 देशाःसनगराग्रामाभयभीताःसमन्ततः ॥ पप्रच्छप्रयतोरत्नावसिष्ठप्रमुखान्द्रिजान् ॥ १० ॥ संविधानंकिमत्रास्तिब्रूतमांहिद्विजोत्तमाः ॥ ११ ॥
 वसिष्ठउवाच ॥ प्राजापत्यमृक्षमिदंतस्मिन्भिन्नेकुतःप्रजाः ॥ अयंयोगोह्यसाध्यस्तुब्रह्मशक्रादिभिस्तथा ॥ १२ ॥ इतिसंचिन्त्यमनसासाहसंपरमं
 महत् ॥ समादायधनुर्दिव्यंदिव्यायुधसमन्वितम् ॥ १३ ॥ रथमारुह्यवेगेनगतोनक्षत्रमण्डलम् ॥ सपादंयोजनंलक्षंसूर्यस्योपरिसंस्थितम् ॥ १४ ॥
 रोहिणीपृष्ठमास्थायराजादशरथःपुरा ॥ रथेतुकाश्चनेदिव्येमणिरत्नविभूषिते ॥ १५ ॥ हंसवर्णहयैर्युक्तेमहाकेतुसमुच्छ्रये ॥ दीप्यमानोमहारत्नैः
 किरीटमुकुटोज्ज्वलः ॥ १६ ॥ बभ्राजसतदाकाशेद्वितीयइवभास्करः ॥ आकर्णपूर्णचापेतुसंहारास्त्रंन्ययोजयत् ॥ १७ ॥ संहारास्त्रंशनिर्दृष्ट्वांसुरा
 सुरभयङ्करम् ॥ हसित्वातद्गयात्सौरिरिदंचनमब्रवीत् ॥ १८ ॥ शनिरुवाच ॥ पौरुषंतवराजेन्द्रपरंरिपुभयङ्करम् ॥ देवासुरमनुष्याश्चसिद्धविद्या
 धरोरगाः ॥ १९ ॥ मयाविलोकिताराजन्भस्मसाच्चभवन्ति ते ॥ तुष्टोऽहंतवराजेन्द्रतंपसापौरुषेष्वच ॥ वरं ब्रूहिप्रदास्यामिमनस्प्रयत्किमिच्छसि ॥
 ॥ २० ॥ दशरथउवाच ॥ रोहिणींभेदयित्वातुनगन्तव्यंकदाचन ॥ सरितःसागरायांवद्यावच्चन्द्रार्कमेदिनी ॥ २१ ॥ याचितंतुमयासौरेनान्य
 मिच्छामितेवरम् ॥ एवमस्तुशनिःप्राहवरंदत्त्वातुशाश्वतम् ॥ २२ ॥ पुनरेवाब्रवीत्तुष्टोवरंवरयसुव्रत ॥ प्रार्थयामासहृष्टात्मावरमन्यंशनेस्तदा ॥ २३ ॥
 नभेत्तव्यंहिशकटंत्वयाभास्करनन्दन ॥ द्वादशाब्दंतुदुर्भिक्षंनकर्तव्यंकदाचन ॥ २४ ॥ शनिरुवाच ॥ द्वादशाब्दंतुदुर्भिक्षंनकदाचिद्भविष्यति ॥ कीर्ति
 रेषात्वदीयाचत्रैर्लोक्येविचरिष्यति ॥ २५ ॥ वरद्वयंतुसंप्राप्यहृष्टोरोमाचपार्थिवः ॥ रथोपरिधनुर्मुक्त्वाभूत्वाचैवकृताञ्जलिः ॥ २६ ॥ ध्यात्वासर
 स्वतींदेवींगणनाथंविनायकम् ॥ राजादशरथःस्तोत्रंसौरेरिदमथाब्रवीत् ॥ २७ ॥ दशरथउवाच ॥ नमःकृष्णायनीलायशितिकण्ठनिभायच ॥

नमःकालाग्रिरूपायकृतान्तायचवैनमः ॥ २८ ॥ नमोनिर्मासदेहायदीर्घश्मश्रुजटायच ॥ नमोविशालनेत्रायशुष्कोदरभयाकृते ॥ २९ ॥ नमः
 पुष्कलगात्रायस्थूलरोम्णेऽथवैनमः ॥ नमोदीर्घायशुष्कायकालदंष्ट्रनमोऽस्तुते ॥ ३० ॥ नमस्तेकोटराक्षायदुर्निरीक्ष्यायवैनमः ॥ नमोघोरायरौद्राय
 भीषणायकपालिने ॥ ३१ ॥ नमस्तेसर्वभक्षायवलीमुखनमोऽस्तुते ॥ सूर्यपुत्रनमस्तेऽस्तुभास्करेभयदायच ॥ ३२ ॥ अधोदृष्टेनमस्तेऽस्तुसंवर्तक
 नमोऽस्तुते ॥ नमोमन्दगतेतुभ्यंनिस्त्रिशायनमोऽस्तुते ॥ ३३ ॥ तपसादग्धदेहायनित्ययोगस्तायच ॥ नमोनित्यंक्षुधार्तायअतृप्तायचवैनमः ॥ ३४ ॥
 ज्ञानचक्षुर्नमस्तेऽस्तुकश्यपात्मजसूनवं ॥ तुष्टोददासिवैराज्यंरुष्टोहरसितक्षणात् ॥ ३५ ॥ देवासुरमनुष्याश्चसिद्धविद्याधरोरगाः ॥ त्वयाविलोकिताः
 सर्वेनाशयान्तिसमूलतः ॥ ३६ ॥ प्रसादंकुरुमेदेववराहोऽहमुपागतः ॥ एवंस्तुतस्तदासौरिग्रहराजोमहाबलः ॥ ३७ ॥ अब्रवीच्चंपुनर्वाक्यंहृष्टरोमातु
 भास्करिः ॥ तुष्टोऽहंतवराजेन्द्रस्तवेनानेनसुव्रत ॥ वरंवृहिप्रदास्यामिस्वेच्छयारघुनन्दन ॥ ३८ ॥ दशरथउवाच ॥ अद्यप्रभृतितेसौरेपीडाकार्यान्
 कस्यचित् ॥ देवासुरमनुष्याणांपशुपक्षिसरीसृपाम् ॥ ३९ ॥ शनिरुवाच ॥ गृह्णन्तीतिग्रहाःसर्वेग्रहाःपीडाकराःस्मृताः ॥ अदेयंयाचिवंराज
 न्किंचिद्युक्तंवदाम्यहम् ॥ ४० ॥ त्वयाप्रोक्तमिदंस्तोत्रंयःपठिष्यतिमानवः ॥ एककालंद्विकालंवापीडामुक्तोभवेत्क्षणात् ॥ ४१ ॥ देवासुरमनु
 ष्याणांसिद्धविद्याधरक्षसाम् ॥ मृत्युंमृत्युगतोदद्यांजन्मन्यन्तेचतुर्थके ॥ ४२ ॥ यःपुनःश्रद्धयायुक्तःशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ शमीपत्रैःसमभ्यर्च्य
 प्रतिमांलोहजांमम ॥ ४३ ॥ माषौदनतिलैर्मिश्रंदद्याल्लोहंचदक्षिणाम् ॥ कृष्णांगांवृषभंवापियोवैदद्याद्विजातये ॥ ४४ ॥ मद्दिनेतुविशेषेणस्तोत्रेणाने
 नपूजयेत् ॥ पूजयित्वाजपेत्स्तोत्रंभूत्वाचैवकृताञ्जलिः ॥ ४५ ॥ तस्यपीडांनचैवाहंकरिष्यामिकदांचन ॥ गोचरेजन्मलमेवादशास्वन्तर्दशासुच ॥
 ॥ ४६ ॥ रक्षामिसततंतस्यपीडांचापिग्रहस्यच ॥ अनेनैवविधानेनपीडामुक्तंजगद्भवेत् ॥ ४७ ॥ एवंयुक्तयामयादत्तोवरस्तेरघुनन्दन ॥ वरत्रयंतु
 संप्राप्यराजादशरथस्तदा ॥ ४८ ॥ मेनेकृतार्थमात्मानंनमस्कृत्यशनैश्चरम् ॥ शनिनाचाभ्यनुज्ञातोरथमारुह्यवेगवान् ॥ ४९ ॥ स्वस्थानंगतवात्राजा
 प्राप्तश्रेयोऽभवत्तदा ॥ यइदंप्रातरुत्थायशनिवारस्तवंपठेत् ॥ ५० ॥ पठ्यमानमिदंस्तोत्रंश्रद्धयायःशृणोतिच ॥ नरःसमुच्यतेपापात्स्वर्गलोके
 महीयते ॥ ५१ ॥ राज्ञादशरथेनोक्तंशनेःस्तोत्रंचशारदम् ॥ परमायुष्करंबल्यंसर्वपीडाविनाशनम् ॥ ५२ ॥ कान्तिदंपुत्रदंचैवग्रहशान्तिकरंपरम् ॥
 ईदृशंनास्तिलोकेऽस्मिन्पावनंभुविदुर्लभम् ॥ ५३ ॥ वृद्धारुख्येनगरेरम्येतत्रतीर्थंह्यनुत्तमम् ॥ श्रावणेमासिगन्तव्यंतस्मिंस्तीर्थेह्यनुत्तमे ॥ ५४ ॥
 वसन्तिब्राह्मणायत्रवृद्धारुख्यंचपुरंमहत् ॥ शनेःसरोवरंपुण्यंपवित्रंपापनाशनम् ॥ ५५ ॥ तत्रगत्वानरश्रेष्ठस्नानंचैवसमाचरेत् ॥ ग्रहपीडाविनश्यन्ति

इत्येवंब्रह्मणोवचः ॥ ५६ ॥ चतुरशीतिसहस्राणितीर्थानितत्रवाक्रुषे ॥ नगरंवृद्धसंज्ञंतुकथितं ब्रह्मसूनवे ॥ ५७ ॥ महेशेनैवरचितं तत्रतीर्थं तु वर्तते ॥ ५८ ॥
 इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उक्त० उमापतिनारदसंवादे दशरथकृतशनिस्तोत्रं नाम चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ नारद उवाच ॥ त्रिस्पृशाख्यं व्रतं
 ब्रह्मसर्वेश्वरविशेषतः ॥ यच्छ्रुत्वा मुच्यते लोकः कर्मबन्धनतः क्षणात् ॥ १ ॥ महादेव उवाच ॥ सर्वपापौघशमनं महादुःखविनाशनम् ॥ शृणुकृष्णा
 वतारं त्वं त्रिस्पृशाख्यं महाव्रतम् ॥ २ ॥ कामदं सस्पृहाणां तु निस्पृहाणां तु मोक्षदम् ॥ त्रिस्पृशाख्यं व्रतं विप्रशृणुष्व गदतो मम ॥ ३ ॥ प्रत्यक्षमर्चितस्तेन
 कलिकाले च केशवः ॥ त्रिस्पृशां कीर्तनं नित्यं यः करोति महामुने ॥ ४ ॥ न पुरश्चरणचीर्णं सर्वपापक्षयो भवेत् ॥ त्रिस्पृशानाममात्रेण क्षीयते नात्र संशयः ॥
 ॥ ५ ॥ नागमैर्न पुराणाद्यैर्न मखैस्तीर्थकोटिभिः ॥ बहुभिर्व्रतसङ्घैश्च पूजितैस्त्रिदशैरपि ॥ ६ ॥ मोक्षो भवति विप्रेन्द्र त्रिस्पृशानकृता यदि ॥ मोक्षार्थे
 देवदेवेन दृष्ट्वा वै वैष्णवीतिथिः ॥ ७ ॥ द्विजानां दुर्विदंसाङ्ख्यं कलिकाले विशेषतः ॥ अनिग्रहश्चेन्द्रियाणां स्थिरत्वं मनसो न हि ॥ ८ ॥ विषयो विप्र
 युक्तानां ध्यानधारणवर्जिनाम् ॥ कामभोगप्रसक्तानां त्रिस्पृशामोक्षदायिनी ॥ ९ ॥ मह्यं चैव पुरा प्रोक्ता चतुर्वक्रस्य सागरे ॥ क्षीरोदे प्रणतानां तु मथ्यमाने तु
 चक्रिणा ॥ १० ॥ त्रिस्पृशां ये करिष्यन्ति विषयैरपि संयुताः ॥ तेषामपि मया दत्तो मोक्षः साङ्ख्यविवर्जिनाम् ॥ ११ ॥ कामभोगप्रसक्तानां त्रिस्पृशा
 मोक्षदायिनी ॥ बहुभिर्मुनिसङ्घैश्च कृते यंच महामुने ॥ १२ ॥ कार्तिकेशु कृपक्षे तु त्रिस्पृशा जायते यदि ॥ सोमेन सोमजेनापि पापकोटि विनाशिनी ॥
 ॥ १३ ॥ यस्या उपोषणकृतो हत्या युक्तमहेशितुः ॥ हस्ताद्ब्रह्मकपालं तु तत्क्षणात्पतितं भुवि ॥ १४ ॥ कलिकल्मषकोटयोर्धैर्मुक्ता देवी त्रिमार्गगा ॥ उप
 देशान्माधवस्य त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ १५ ॥ हत्याष्टौ वाहुवीर्यस्य पूर्वजाता महामुने ॥ गता भृगूपदेशेन त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ १६ ॥ शत
 युधेन विप्रेन्द्रनिहतो ब्राह्मणो वने ॥ ब्रह्महत्याविनिर्मुक्तस्त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ १७ ॥ जीवोपदेशाच्छक्रस्य हत्या न मुनि संभवा ॥ विनष्टा मुनि
 मुख्येन्द्र त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ १८ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ विलयं यान्ति विप्रेन्द्रपापेष्वन्येषु का कथा ॥ १९ ॥ न प्रयागे
 न काश्यां तु गोमत्यां कृष्णसन्निधौ ॥ मोक्षो भवति विप्रेन्द्र त्रिस्पृशायदि नो कृता ॥ २० ॥ मरणाच्च प्रयागे तु गोमत्यां कृष्णसन्निधौ ॥ स्नानमात्रेण गोमत्यां
 मुक्तिर्भवति शाश्वती ॥ २१ ॥ गृहेऽपि जायते मुक्तिस्त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ विषये वर्तमानस्य कामभोगान्वितस्य च ॥ २२ ॥ निवृत्तविषयस्यापि
 मुक्तिः साङ्ख्येन दुर्लभा ॥ तस्मात्कुरुष्व विप्रेन्द्र त्रिस्पृशां मोक्षदायिनीम् ॥ २३ ॥ नारद उवाच ॥ कीदृशं तत्सुरश्रेष्ठ त्रिस्पृशाख्यं महाव्रतम् ॥
 मुक्तिदं यद्विजातीनां त्वया प्रोक्तं ममाधुना ॥ २४ ॥ महादेव उवाच ॥ जाह्नव्यै सा पुरा विप्र त्रिस्पृशामाधवेन तु ॥ प्राची सरस्वती तीरे कथिता त्वनुकम्पया ॥

॥ २६ ॥ जाह्नव्युवाच ॥ कलिकल्मषकोट्योर्ध्वैर्ब्रह्महत्यादिकैर्युताः ॥ कलिकाले हृषीकेशस्नानं कुर्वन्ति मज्जले ॥ २६ ॥ तेषां पापशतैर्दोषैर्देहो मे
 कलुषीकृतः ॥ कथं यास्यति मे देव पातकं गरुडध्वज ॥ २७ ॥ प्राचीमाधव उवाच ॥ कथं यास्यति मे देहः पुत्रिमारोदनं कुरु ॥ श्यामो वटस्तु मे स्थानं प्राची
 देवीममाग्रतः ॥ २८ ॥ वहते ब्रह्मतनया दृष्ट्वा प्रेच सुरेश्वरीम् ॥ स्नानं कुरुष्व नित्यं त्वं त्वत्र पूता भविष्यसि ॥ २९ ॥ यत्र ब्रह्मसुता प्राची तत्राहम् अत्र संशयः ॥
 तीर्थकोटि शतैर्युक्तः सुरैः सह वसाम्यहम् ॥ ३० ॥ पवित्रं मत्प्रियं स्थानं हत्याकोटि विनाशनम् ॥ संतुष्टेन मया दत्तं यस्मात्प्राणाधिका सिमे ॥ ३१ ॥ तीर्थकोटि
 सहस्राणि नित्यं तिष्ठन्ति जाह्नवि ॥ प्राची सरस्वती तोये सर्वदेवममाज्ञया ॥ ३२ ॥ ब्रह्मधात्सुरा पानाद्बोधाद्द्रुपलीवधात् ॥ ब्रह्मदेवस्वहरणान्माता पित्रो
 स्त्वपूजनात् ॥ ३३ ॥ चक्रियानाद्गुरुद्रोहादभक्ष्यस्य च भक्षणात् ॥ सर्वपापस्य करणात् प्राची ब्रह्मसुता सुते ॥ ३४ ॥ व्यपोहयति पापानि सकृत्स्नानेन मे
 ऽग्रतः ॥ कुरु स्नानं सरिच्छ्रेष्ठे विपापात्वं भविष्यसि ॥ ३५ ॥ जाह्नव्युवाच ॥ नाहं शक्रो मि देवेश आगन्तुं नित्यमेव हि ॥ अतिदूरे च तत्तीर्थं तत्र गन्तुं न पार्यते ॥ कथं
 नश्यन्ति पापानि कथं यस्वेह माधव ॥ ३६ ॥ प्राचीमाधव उवाच ॥ न शक्नोषि यदा गन्तुं नित्यमेव हि जाह्नवि ॥ तदान्यत्सं प्रवक्ष्यामि यस्मान्मत्पादसंभवा ॥
 ॥ ३७ ॥ सरस्वत्यधिकाया च तीर्थकोटि शताधिका ॥ मखकोट्यधिका वापि व्रतदानाधिका च या ॥ ३८ ॥ जपहोमाधिकाया च चतुर्वर्गफलप्रदा ॥
 साङ्ख्ययोगाधिकाया च त्रिस्पृशा क्रियतां शुभा ॥ ३९ ॥ यस्मिन्मासे समायाति सिता च यदिवसिता ॥ कर्तव्या सा सरिच्छ्रेष्ठे कृते पापात्प्रमुच्यते ॥ ४० ॥
 जाह्नव्युवाच ॥ कीदृशी त्रिस्पृशा देवममाख्याहि सुमाधव ॥ ईदृशो महिमायस्यास्त्वया प्रोक्तो ममाधुना ॥ ४१ ॥ दशम्येकादशी भद्रादिनैकस्मिन् न्यदा
 भवेत् ॥ त्रिस्पृशा सा भवेद्देवान्यथा वद मे प्रभो ॥ ४२ ॥ कृष्ण उवाच ॥ आसुरी त्रिस्पृशा देवीया त्वया परिकीर्तिता ॥ वर्जनीया प्रयत्नेन वृत्तिहीनो यथा
 पतिः ॥ ४३ ॥ असुराणां तु सा प्रोक्ता आयुर्वलविनाशिनी ॥ वर्जनीया प्रयत्नेन यथानारी रंजस्वला ॥ ४४ ॥ स्वजातिं च परित्यज्या गता धमजातिषु ॥ सेवत्या
 ज्यं विश्लेषेण दशमी युक्तं हि मद्दिनम् ॥ ४५ ॥ यथारजस्वला सङ्गाददूष्यन्ते ज्ञानवर्जिताः ॥ तथैव दशमी युक्तं मद्दिनं दूषितं नृणाम् ॥ ४६ ॥ हत्यायुतशतं हन्ति
 त्रिस्पृशा समुपोषिता ॥ एकादशी द्वादशी च रात्रि शेषे त्रयोदशी ॥ ४७ ॥ त्रिस्पृशा सा तु विज्ञेया दशमी सहितान हि ॥ कृत्वा पराधं मुच्येत प्रायश्चित्ते कृते नरः ॥
 ॥ ४८ ॥ दशमी वेधजं दोषं नक्षमामि सुरापगे ॥ भुक्तं हालाहलं तेन विपस्य भक्षणं कृतम् ॥ ४९ ॥ दशमी मिश्रितं येन कृतमेकदशी व्रतम् ॥ इति मत्वा
 न कर्तव्यं मद्दिनं दशमी युतम् ॥ ५० ॥ जन्मकोटिकृतं पुण्यं सन्तानं याति संक्षयम् ॥ पातयेत्स्वकुलं स्वर्गात्रयते रौरवादिकम् ॥ ५१ ॥ स्वदेहं सोधयित्वा
 तु कर्तव्यो मम वासरः ॥ वृद्धौ त्याज्या विनावेधाच्छ्रवणादिषु संयुता ॥ ५२ ॥ जन्मपुण्यं क्षयं याति एकादश्युपवासिनाम् ॥ संवृद्धौ तु विशेषेण संदेहे समु

प० पु०
॥ ३६ ॥

पस्थिते ॥ ५३ ॥ ममाज्ञयाचकर्तव्याद्वादशीवल्लभामम् ॥ ५४ ॥ जाह्नव्युवाच ॥ करिष्येऽहं जगन्नाथ त्रिस्पृशां वचनात्तव ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ता भवि
ष्यामितवाज्ञया ॥ ५५ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ स्वस्थानं गच्छ भद्रं तेन भीः कार्या कदाचन ॥ तव देविसरिच्छ्रेष्ठेन पापं संक्रमिष्यति ॥ ५६ ॥ स्नात्वा
सरस्वतीतोये येऽर्चयित्वा च माधवम् ॥ प्रणमन्ति जगन्नाथं ते यान्ति परमांगतिम् ॥ ५७ ॥ जाह्नव्युवाच ॥ विधानं ब्रूहि मे ब्रह्मन् सर्वस्वेन करोम्यहम् ॥
प्रसादयामि देवेशं दामोदरमनामयम् ॥ ५८ ॥ प्रार्ची माधव उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि त्रिस्पृशाया विधानकम् ॥ यं श्रुत्वापि सरिच्छ्रेष्ठे मुच्यते
पातकैर्नरः ॥ ५९ ॥ पलेन च पलार्धेन तदद्वेनापि वापगे ॥ प्रतिमाममसौ वर्णाकार्या विभवसारतः ॥ ६० ॥ पात्रं ताम्रमयं कार्यं तिलैस्तु परिपूरि
तम् ॥ सजलं तु घटं शुभ्रं पञ्चरत्नसमन्वितम् ॥ ६१ ॥ वेष्टितं पुष्पमालाभिः कर्पूरागुरुवासितम् ॥ न्यसेद्दामोदरं पश्चात्स्नापयित्वा विलिप्य च ॥ ६२ ॥
परिधानं ततः कार्यं वस्त्रयुग्मेन चान्वितम् ॥ मन्त्रैस्तु पूजनं कार्यं पुराणैः समुदीरितैः ॥ ६३ ॥ पुष्पैः कालोद्भवैः शुभ्रैः कोमलैस्तुलसीदलैः ॥ छत्रं तु विष्णवे
दद्यात्पादुकाभ्यां सुसंयुतम् ॥ ६४ ॥ निवेद्या निमनोज्ञानि फलानि सुबहून्यापि ॥ उपवीतं तु दातव्यं सोत्तरीयं नवं दृढम् ॥ ६५ ॥ वैष्णवं दापयेद्दण्डं सुरूपं सोन्नतं दृ
ढम् ॥ दामोदराय वै पादौ जानुनी माधवाय च ॥ ६६ ॥ गुह्यं कामप्रदायेति कटिं वामनमूर्तये ॥ पद्मनाभाय नाभितुजठरं विश्वयो नये ॥ ६७ ॥ हृदयं ज्ञानगम्याय
कण्ठवैकुण्ठवासिने ॥ सहस्रबाहवे बाहू च क्षुषीयोगरूपिणे ॥ सहस्रशीर्षां शिरसि सर्वाङ्गं माधवाय च ॥ ६८ ॥ संपूज्य विधिवद्भक्त्या दद्यादर्घ्यं विधानतः ॥
॥ ६९ ॥ शुभ्रेण नालिकेरेण शङ्खोपरि स्थितेन हि ॥ सूत्रैरावेष्टितेनैव हस्तयोरुभयोरपि ॥ ७० ॥ स्मृतौ हरसि पापानि यदि नित्यं जनादने ॥
दुःस्वप्नं दुर्निमित्तानि मनसा दुर्विचिन्तितम् ॥ ७१ ॥ नारकं तु भयं देवभयं दुर्गतिसम्भवम् ॥ यन्ममस्यान्महादेव ऐहिकं पारलौकिकम् ॥ ७२ ॥ तेन
देवेश मां रक्ष गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तुते ॥ कृपादृष्टिः सदैवास्तु दामोदरममोपरि ॥ ७३ ॥ धूपं दीपं च नैवेद्यं कुर्यान्नीराजनं ततः ॥ शीर्षोपरि सरिच्छ्रेष्ठे भ्रामये
द्भारिजं हरेः ॥ ७४ ॥ कृत्वा विधानमेतद्विपूजयेत्स्वगुरुं ततः ॥ दद्यात्सुवर्णवस्त्राणि सोष्णीपं चैव कञ्चुकम् ॥ ७५ ॥ उपानहौ तु छत्रं च मुद्रिकां च कमण्डलुम् ॥
भोजनं चैव ताम्बूलं सप्तधान्यं च दक्षिणाम् ॥ ७६ ॥ गुरुं संपूज्य देवेशं कुर्याज्जागरणं हरेः ॥ गीतनृत्यसमायुक्तमुपचारसमन्वितम् ॥ ७७ ॥
निशान्तं चैव देवाय दत्त्वा चार्घ्यं विधानतः ॥ स्नानादिकां क्रियां कृत्वा भुञ्जीयाद्वाडवैः सह ॥ ७८ ॥ शिव उवाच ॥ द्विजैस्तस्मिन् स्पृश्यान्मद्भुतं रोमहर्षणम् ॥
श्रुत्वा तु लभते पुण्यं गङ्गास्नानसमुद्भवम् ॥ ७९ ॥ अश्वमेधसहस्राणि वाजपेयशतानि च ॥ तत्फलं समवाप्नोति त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ ८० ॥ पितृपक्षो
मातृपक्षस्तथा चैवात्मपक्षकः ॥ तैः सर्वैः सह संमुक्तो विष्णुलोके महीयते ॥ ८१ ॥ तीर्थकोटिषु यत्पुण्यं क्षेत्रकोटिषु यत्फलम् ॥ तत्फलं समवाप्नोति

उ.खं.स.
अ० ३६

॥ ३६ ॥

त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ ८२ ॥ ब्राह्मणायेऽपिकुर्वन्तिक्षत्रियाः कृष्णमानसाः ॥ वैश्यावाशूद्रजन्मानोयेतथाचान्यजातयः ॥ ८३ ॥ तेसर्वेमुक्ति
 मायान्तिभुवंत्यक्त्वाद्विजोत्तम ॥ मन्त्राणामन्त्रराजोऽथयथास्याद्वादशाक्षरः ॥ ८४ ॥ व्रतानांचतथाचैषायेनवैत्रिस्पृशाकृता ॥ ब्रह्मणा
 चकृतापूर्वपश्चाद्रांजर्षिभिः कृता ॥ ८५ ॥ अन्येषांकाकथावत्सत्रिस्पृशामुक्तिदायिनी ॥ अनेनविधिनाब्रह्मस्त्रिस्पृशासंभवंव्रतम् ॥ ८६ ॥
 यःकरोतिनरोभक्त्याशृणुवक्ष्यामितत्फलम् ॥ गङ्गावगाहनेब्रह्मन्वाराणस्यांतुयत्फलम् ॥ ८७ ॥ मन्वन्तरसहस्रेस्तुत्रिस्पृशाकारकोदितम् ॥
 प्राच्यांचयमुनास्नानेवर्षैर्यत्कोटिभिःफलम् ॥ ८८ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतित्रिस्पृशाव्रतकृन्नरः ॥ यत्फलंतु कुरुक्षेत्रेसूर्यग्रहणकोटिभिः ॥ ८९ ॥
 हेमभारशतैर्दानैस्त्रिस्पृशाकरणेनतत् ॥ पापकोटिसहस्राणिहत्याकोटिशतानिच ॥ ९० ॥ एकेनैवोपवासेनक्रियतेभस्मसाद्भुतम् ॥ त्रिस्पृशाया
 व्रतंयत्तुअगतिनांगतीप्रदम् ॥ ९१ ॥ गतिमिच्छन्तिविप्रर्षेमहापापशतानिच ॥ स्वयंकृष्णेनकथितंपाराशर्यस्यचाग्रतः ॥ ९२ ॥ प्रकाशयवि
 यश्चेदंलिखित्वावैष्णवंद्विजे ॥ पापौघैर्ग्रथितस्यापितस्यमुक्तिर्भविष्यति ॥ ९३ ॥ पुण्यैरवाप्यतेविद्वन्मन्वन्तरशतैरपि ॥ त्रिस्पृशादुर्लभालोके
 प्राप्यतेनैवमानवैः ॥ ९४ ॥ कलौयेत्रिस्पृशालब्धानकुर्वन्तिनराधमाः ॥ तेषांजन्मफलंचैवजीवितंविफलंभवेत् ॥ ९५ ॥ प्रेतत्वंतैःसमुत्तीर्णविनाश्राद्धे
 विनामुतैः ॥ कृतायेस्त्रिस्पृशाविद्वन्सकृत्प्राप्यकलौयुगे ॥ ९६ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेत्रिस्पृशाख्यानं नामपञ्चविंशो
 ऽध्यायः ॥ ३५ ॥ महादेवउवाच ॥ अतस्त्वांसंप्रवक्ष्यामिउन्मीलनीमनुत्तमाम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणजन्मसंसारबन्धनात् ॥ १ ॥ पापात्मा मुच्यते
 पापैःस्वर्गलोकेमहीयते ॥ देवताःपितरश्चैवतस्यागतिमवाप्नुयुः ॥ २ ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांसर्वकामानवाप्नुयात् ॥ तस्याव्रतान्नसंदेहःस्वर्गलोकेमहीयते ॥
 ॥ ३ ॥ स्वस्थानंतत्रवैप्राप्तःशिवलोकेमहीयते ॥ अतस्त्वंकुरुभोराजन्वैष्णवानांतुपूजनम् ॥ ४ ॥ वैष्णवानांतुयेराजन्सेवांकुर्वन्तिनित्यशः ॥ तेषांदण्डं
 चकुरुषेनोवातेषांनराधिप ॥ ५ ॥ भोजनानन्तरंतेषांभोजनंकुरुतेनृप ॥ तैरेषपूजितोविष्णुर्यैर्भक्त्यातुप्रपूजितः ॥ ६ ॥ शालग्रामशिलाभूतांदत्त्वामूर्द्ध
 निप्रत्यहम् ॥ त्वंधारयसिभूपालकण्ठेनित्यंसुभक्तिः ॥ ७ ॥ धूपशेषंतुवैविष्णोर्भक्त्याभजसिभूपते ॥ आरातृकंसदाकृत्वाभक्तानांवेदयेनृप ॥ ८ ॥
 शङ्खोदकंहरेर्मूर्ध्निभ्रामयित्वातुभक्तिः ॥ नित्यंविभर्षिशिरसिशेषंयच्छसिवैष्णवान् ॥ ९ ॥ नैवेद्यंप्रत्यहंकृत्वासर्वोपस्करसंयुतम् ॥ विष्वक्सेनाय
 दत्त्वावैस्वयंभुनक्षिवाडव ॥ १० ॥ विष्णोर्निवेदितंचान्नंवैष्णवैःसहभुज्यते ॥ नित्यंनामसहस्रेणभक्त्यास्तौपिजनार्दनम् ॥ ११ ॥ दीपार्घदानंवेविष्णोः
 कुरुषेगीततर्तनम् ॥ श्यामाङ्कुरैःपूजयसेपूज्यन्तेनृपसत्तम ॥ १२ ॥ श्यामाङ्कुरैःसदावत्सपूजनंचातिदुर्लभम् ॥ पृथ्वीदानसमंपुण्यंदूर्वयापूजने

प० पु०
॥ ३७ ॥

उ.
अ

कृते ॥ १३ ॥ अतोवैनास्तिलोकेऽस्मिन्दूर्वायाःसदृशंभुवि ॥ तयावैपूजनंकार्यंविष्णुसायुज्यमिच्छता ॥ १४ ॥ अतस्त्वंकुरुषेनित्यंपूजनंदूर्वया
सह ॥ यवाक्षतैर्विशेषेणपूजनंकुरुषेनवा ॥ १५ ॥ पक्षेपक्षेनृपश्रेष्ठविधिवद्वादशीव्रतम् ॥ यत्कृतंतुमहाराजमहापापप्रणाशनम् ॥ १६ ॥ मोक्षदंसुखदं
चैवतथायुष्यप्रदंसदा ॥ एतद्विष्णुव्रतंप्रोक्तंवैष्णवानांतुमोक्षदम् ॥ १७ ॥ गृहस्थानांतुसुखदंयतीनामुक्तिदायकम् ॥ सर्वरोगादिशमनंपवित्रंकाय
शोधनम् ॥ १८ ॥ व्रतमेतच्चकुरुषेनोवाचैवनराधिप ॥ दशमीवेधरहितंकुरुषेजागरान्वितम् ॥ १९ ॥ तुलसीपत्रनिकरैर्नित्यंपूजयसेहरिम् ॥ गोपीचन्द
नजं पुण्ड्रंभालेवानृपसत्तम ॥ २० ॥ धारितंसर्वलोकानांपवित्रीकरणंनृप ॥ अतस्त्वंचधारयसेगोपीचन्दनसंभवम् ॥ २१ ॥ ब्रह्महाहेमहारीचमद्य
पानीतथैवच ॥ अगम्यगोमहापापीतथाह्यनृतभाषितः ॥ २२ ॥ तंसर्वेमुक्तिमायान्तितिलकधारणादृताः ॥ विभर्षिकण्ठेनित्यंत्वंधात्रीफलसमुद्र
वाम् ॥ २३ ॥ मालांमुख्यायुतसमांतुलसीपत्रसंभवाम् ॥ शालग्रामशिलायुक्तांद्वारकायांसमुद्रवाम् ॥ २४ ॥ नित्यंपूजयसेभूपभुक्तिमुक्तिफलप्रदाम् ॥
पद्मसंज्ञंपुराणवैपठसेपुरतोहरेः ॥ २५ ॥ चरितंदैत्यराज्यस्यप्रह्लादस्यचभूपतेः ॥ वासरंवासुदेवस्यसवेधंकुर्वतोनरान् ॥ २६ ॥ निवारयसिभूपाल
शास्त्रंदृष्ट्वाप्रयत्नतः ॥ सवेधंवासरंविष्णोर्यस्मिन्नाष्ट्रेप्रवर्तते ॥ २७ ॥ लिप्यतेतेनपापेनराजाभवतिनारकी ॥ वेधंचतुर्विधंत्यक्त्वासमुपोष्यहरे
र्दिनम् ॥ कुलकोटिसमुद्धृत्यविष्णुलोकेमहीयते ॥ २८ ॥ भूमिपालेनसम्पृष्टोवसुनाथेनगौतमः ॥ यथोवाचतुमाहात्म्यंतन्मेनिगदतःशृणु ॥ २९ ॥
गौतमउवाच ॥ शृणुभूपालवक्ष्यामिवैष्णवारूयंमहाव्रतम् ॥ यंश्रुत्वापापिनःसर्वेमुक्तिमायान्तितत्क्षणात् ॥ ३० ॥ द्वादशीसंभवंपुण्यंमयारूयातं
नकस्यचित् ॥ वैष्णवोऽसिमहाराजभक्तोभागवतो नृणाम् ॥ ३१ ॥ वैष्णवंतुमहागुह्यंतद्व्रतंत्वंनिशामय ॥ उन्मीलनीनामपुराभक्त्यामेमाधवेनतु ॥
॥ ३२ ॥ कथितासुप्रसन्नेनतांतेभूपवदाम्यहम् ॥ एकादशीअहोरात्रंप्रभातेघटिकाभवेत् ॥ ३३ ॥ उन्मीलनीतुसाज्ञेयाविशेषेणहरिप्रिया ॥ त्रैलोक्ये
यानितीर्थानिपुण्यान्यायतनानिच ॥ ३४ ॥ कोट्यंशेनैवतुल्यानिमखावेदास्तपांसिच ॥ उन्मीलनीसमंकिंचिन्नभूतंनभविष्यति ॥ ३५ ॥ प्रयागोन
कुरुक्षेत्रंनकाशीनचपुष्करः ॥ शैलोहिमाचलो नैवनमेरुर्गन्धमादनः ॥ ३६ ॥ शलोननीलनिषधोनविन्ध्योनैवनैमिषम् ॥ गोदावरीनकावरीचन्द्रभागान
वेदिका ॥ ३७ ॥ नत्तापीनपयोष्णीचनक्षिप्रानैवचन्दना ॥ चर्मण्वतीचसरयूश्चन्द्रभागानगण्डिका ॥ ३८ ॥ गोमतीचविपाशाचशोणारूयश्चमहानदः ॥
किमत्रबहुनोक्तेनभूयोभूयोनराधिप ॥ ३९ ॥ उन्मीलनीसमंकिंचिन्नदेवःकेशवात्परः ॥ उन्मीलनीमनुप्राप्यैःकृतंकेशवार्चनम् ॥ ४० ॥ पापचक्र
समूहस्यराशयःपतिताःक्षणात् ॥ यस्मिन्मासेमहीपालतिथिरुन्मीलनीभवेत् ॥ ४१ ॥ तन्मासनाम्नागोविन्दःपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ जातरूपमयःकार्यो

॥ ३७ ॥

मासनाम्नातुमाधवः ॥ ४२ ॥ स्वशक्त्याविश्वरूपस्तुश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ पवित्रोदकसंयुक्तं पञ्चरत्नसमन्वितम् ॥ ४३ ॥ गन्धपुष्पाक्षतैर्युक्तं कुम्भं
 स्रग्दामभूषितम् ॥ पात्रंचसोदकं कार्यगोधूमैश्चापि पूरितम् ॥ ४४ ॥ नानारत्नैश्च संयुक्तं नानागन्धैः प्रपूजितम् ॥ मल्लिकामोदसंयुक्तं जातीपुष्पैः प्रपूजितम् ॥
 ४५ ॥ श्वेताख्यैस्तण्डुलैश्चैव पूरणीयः प्रयत्नतः ॥ प्रदद्याद्ब्रह्मयुग्मं तु उपवीतं तु सोत्तरम् ॥ ४६ ॥ उपानहौतुराजपेश्वतं छत्रंच सुन्दरम् ॥ भोजनं
 जलपात्रंच सप्तधान्यंतिलैः सह ॥ ४७ ॥ रूप्यंचैव तु कार्पासं पायसं मुद्रिकाहरेः ॥ धेनुर्वात्रतु दातव्या वत्सालङ्कारसंयुता ॥ ४८ ॥ सुवर्णशृङ्गीं
 रौप्यसुरीताम्रपृष्ठीतथैव च ॥ कांस्यदोहारत्नपुच्छीं दद्याद्द्वैगुरवेतदा ॥ ४९ ॥ शय्यां सोपस्करां दद्यात्साधवे भक्तिपूर्वकम् ॥ धूपं दीपं तु नैवेद्यं
 फलपत्रं निवेदयेत् ॥ ५० ॥ पूजनीयो महाभक्तेर्मन्त्रैरेभिस्तु केशवः ॥ तुलसीपत्रसंयुक्तैः पुष्पैः कालोद्भवैस्तथा ॥ ५१ ॥ मासनाम्नैव चरणौ
 जानुनीविष्णुरूपिणे ॥ गुह्येतु गुह्यपतये कटौ वै पीतवाससे ॥ ५२ ॥ ब्रह्ममूर्तिभूतेनाभावुदरे विश्वयोनये ॥ हृदये ज्ञानगम्याय कण्ठे वै कुण्ठमूर्तये ॥
 ५३ ॥ ऊर्ध्वगायललाटे तु बाहौ दक्षान्तकारिणे ॥ उत्तमाङ्गे सुरेशाय सर्वाङ्गे सर्वमूर्तये ॥ ५४ ॥ स्वनाम्ना चायुधादीनि पूजनीयानि भक्तितः ॥
 अर्घदानं प्रकर्तव्यं नालिकेरादिभिः समम् ॥ ५५ ॥ शङ्खोपरि जलंकृत्वा गन्धपुष्पाक्षतान्वितम् ॥ सूत्रेणावेष्टितं कृत्वा दद्यादर्घविधानतः ॥ ५६ ॥
 देवदेव महादेव श्रीकेशव जनार्दन ॥ सुब्रह्मण्य नमस्तेऽस्तु पुण्यराशिविवर्धन ॥ ५७ ॥ शोकमोहमहापापान्मा मुद्धर भवार्णवात् ॥ सुकृतं न कृतं किंचिज्जन्म
 कोटिशतैरपि ॥ ५८ ॥ तथापि मां महास्वामिन्समुद्धर भवार्णवात् ॥ व्रतेनानेन देवेश ये चान्ये मम पूर्वजाः ॥ ५९ ॥ वियोनिं च गताश्चान्ये पापमृत्यु
 वशंगताः ॥ ये भविष्यन्ति येऽतीताः प्रेतलोकात्समुद्धरा ॥ ६० ॥ आर्तस्य मम दीनस्य भक्तिरव्यभिचारिणी ॥ दत्तमर्घं मया तुभ्यं भक्त्या गृहीष्व माधव ॥ ६१ ॥
 दत्त्वार्घं धूपदीपाद्यैर्नैवेद्यैर्विष्णुसंभवैः ॥ स्तोत्रैर्नाराजनैर्गीतैर्भृत्यैः संतोषयेद्धरिम् ॥ ६२ ॥ वस्त्रैर्दानैश्च गोदानैर्भोजनैस्तोषयेद्भूरुम् ॥ तथा तथा विधातव्यं
 गुरुर्वै प्रीतिमाप्नुयात् ॥ ६३ ॥ लोकानां तारणार्थाय धात्रा सृष्टो गुरुर्यतः ॥ अतो वै गुरुपूजा च कर्तव्या वै प्रयत्नतः ॥ ६४ ॥ अहितं यो नाशयति स्वहितं
 दर्शयेत्सदा ॥ स गुरुः स च विज्ञेयः सर्वधर्मार्थकोविदः ॥ ६५ ॥ अकुर्वन्वित्तांशं तु गुरवे तं निवेदयेत् ॥ गुरोर्निवेदिते भूपरिपूर्णं भवेद्भूतम् ॥ ६६ ॥ कृत्वा दि
 वा तनं कर्म भोजनं ब्राह्मणैः सह ॥ कर्तव्यं नृपशार्दूलदिनं नेयं कथानकैः ॥ ६७ ॥ अनेन विधिनायस्तु कुर्यादुन्मीलनीव्रतम् ॥ कल्पकोटिसहस्राणि वसते वि
 ष्णुसन्निधौ ॥ ६८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमापतिनारदसंवादे उन्मीलनीव्रतं नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ नारद उवाच ॥
 कोटशीत्यान्महादेव पक्षवर्धिनिसंज्ञिका ॥ यया वै कृतया जन्तुर्महापापात्प्रमुच्यते ॥ १ ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ अमावाय दिवा पूर्णा संपूर्णा जायते

यदा ॥ भूत्वावैनाडिकाषष्टिर्वर्ततेप्रतिपदिने ॥ अश्वमेधायुतैस्तुल्यासाभवेत्पक्षवर्द्धिनी ॥ २ ॥ नारदउवाच ॥ पूजाविधितुपृच्छामिसाम्प्रतंदेव
सत्तम ॥ यत्कृतेतुमहादेवमहाफलमवाप्नुयात् ॥ ३ ॥ महादेवउवाच ॥ पूजाविधिप्रवक्ष्यामिसाम्प्रतंद्विजनन्दन ॥ पूजितेचार्चितेविष्णोफलं
प्राप्नोत्यसंशयम् ॥ ४ ॥ येनपूजाविधानेनतुष्टिंप्राप्नोतिमाधवः ॥ अत्रणंजलपूर्णंचकुम्भंचन्दनचर्चितम् ॥ ५ ॥ पञ्चरत्नसमायुक्तंपुष्पमालाभिवे
ष्टितम् ॥ स्थाप्यंताग्रमयंपात्रंसगोधूमघटोपरि ॥ ६ ॥ सौवर्णकारयेद्देवंमाससंज्ञाभिनामकम् ॥ पञ्चामृतेनविधिनास्नपनंसुमनोरमम् ॥ ७ ॥
कारयेद्देवदेवेशंजगन्नाथंजगत्पतिम् ॥ विलेपनंतुकर्तव्यंकुङ्कुमागरुचन्दनैः ॥ ८ ॥ वस्त्रयुग्मंचदातव्यंचत्रोपानहसंयुतम् ॥ पूजयेद्देवताधीशंकुम्भपात्रो
परिस्थितम् ॥ ९ ॥ पद्मनाभायवैपादौजानुनीविश्वमूर्तय ॥ ऊरुवैज्ञानगम्यायकटीज्ञानप्रदायच ॥ १० ॥ उदरंविश्वनाथायहृदयंश्रीधरायच ॥
कण्ठकौस्तुभकण्ठायबाहूक्षत्रान्तकारिणे ॥ ११ ॥ ललाटंव्योममूर्धेतुशिरोवैसर्वरूपिणे ॥ स्वनाम्नाचैवकमलांसर्वाङ्गीदिव्यरूपिणीम् ॥ १२ ॥
एवंविधिवत्संपूज्यततोऽर्घदापयेत्सुधीः ॥ नालिकेरेणशुभ्रेणदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ १३ ॥ अनेनैवार्घदानेनसंपूर्णजायतेव्रतम् ॥ संसारार्णवमग्नमांसमुद्धर
जगत्पते ॥ १४ ॥ त्वमीशःसर्वलोकानांत्वंसाक्षाच्चजगत्पतिः ॥ गृहाणार्घमयादत्तंपद्मनाभनमोऽस्तुते ॥ १५ ॥ नैवेद्यानिसुहृद्यानिषड्सानिविशे
षतः ॥ देयानितुविशेषेणकेशवायसुभक्तितः ॥ १६ ॥ नागपत्रंसकर्पूरंदद्याद्देवस्यभक्तितः ॥ घृतेनदीपकंकुर्यात्तिलतैलेनवापुनः ॥ १७ ॥ कृत्वासम्य
ग्विधानेनगुरोःपूजांप्रकारयेत् ॥ वस्त्राणिचैवचोष्णीषंकञ्चुकंचप्रदापयेत् ॥ १८ ॥ दक्षिणांचयथाशक्त्यागुरुवेसंप्रदापयेत् ॥ भोजनंचैवताम्बूलं
दत्त्वाचार्घप्रदापयेत् ॥ १९ ॥ स्ववित्तस्यानुसारेणयथाशक्त्यातुर्निर्द्धनैः ॥ कार्यासम्यक्प्रयत्नेनद्वादशीपक्षवर्द्धिनी ॥ २० ॥ ततोजागरणंकुर्याद्भीत
नृत्यसमन्वितम् ॥ पुराणपाठसहितंहास्याद्वादसमन्वितम् ॥ २१ ॥ स्तुवन्तिचप्रशंसन्तिजागरंचक्रधारिणः ॥ नित्योत्सवोभवेत्तृषांगृहेवैदशजन्मसु
॥ २२ ॥ अतोधन्यतमाचैयंकर्तव्यापक्षवर्द्धिनी ॥ कृत्वातुसकलंपुण्यंफलंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ २३ ॥ पक्षवर्द्धिनीमाहात्म्यंयेशृण्वन्तिमनीषिणः ॥
तैःकृतंसत्कृतंसर्वयावदाभूतसंप्लवम् ॥ २४ ॥ पञ्चाग्निसाधनेपुण्यंयच्चस्यात्तीर्थसाधने ॥ तत्पुण्यंसमवाप्नोतिविष्णोर्जागरकारणात् ॥ २५ ॥
पक्षवर्द्धिनिकापुण्यापवित्रापापनाशिनी ॥ उपवासकृतांविप्रहत्याकोटिविनाशिनी ॥ २६ ॥ वसिष्ठेनकृतापूर्वभारद्वाजेनवैमुने ॥ ध्रुवेणचाम्बरीषेण
कृतेयंविष्णुवल्लभा ॥ २७ ॥ इयंकाशीसमापुण्याइयंवैद्वारकासमा ॥ उपोषिताचभक्तेनवाञ्छितंचददात्यसौ ॥ २८ ॥ इयंधन्याधन्यतमाहत्या
युतविनाशिनी ॥ कर्तव्यातुविशेषेणवैष्णवैर्ज्ञानतत्परैः ॥ २९ ॥ अहोसर्वेश्वरोदेवःसंसेव्योव्रततत्परैः ॥ किमन्यद्बहुनोक्तंनकर्तव्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ३० ॥

यथाचवर्धतेचन्द्रःसितेपक्षेविशेषतः॥तथावैवर्धतेभक्तकारणात्पक्षवर्धिनी ॥३१॥सूर्योदयेयथाध्वान्तंनश्यतेतत्क्षणादपि॥पक्षवर्धिन्यनुष्ठानात्तथाघना
 शमाप्नुयात्॥३२॥इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमापतिनारदसंवादेपक्षवर्धिन्येकादशीमाहात्म्यंनामसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥३७॥महादेवउवाच॥
 शृणुनारदवक्ष्यामिमाहात्म्यंजागरस्यच ॥ यच्छ्रुत्वा मुक्तिमाप्नोतिमहापापीनसंशयः ॥ १ ॥ नारदउवाच ॥ अहोविश्वेश्वरोविष्णुः
 पवित्रीकरणःसदा ॥ तस्योपवासमाहात्म्यंश्रुतंहित्वन्मुखाच्छिव ॥ २ ॥ तथापिश्रोतुमिच्छामिमाहात्म्यंजागरस्यतु ॥ कीदृग्जागरमाहात्म्यंरात्रौ
 भक्तिस्तुकीदृशी ॥३॥ प्रहरेषुचयापूजावदविश्वेश्वरप्रभो ॥ त्वंलोकेषुसदापूज्यस्त्वंहिदेवोजनार्दनः ॥ ४ ॥ त्वंहिविश्वेश्वरोदेवोयतोभक्तिर्जनार्दने ॥
 सर्वेषांचैवभक्तानांत्वंचश्रेष्ठउमापतिः ॥ ५ ॥ लोकेऽस्मिन्सर्वदाभक्त्यातवाख्यावर्त्ततेसदा ॥ अतोयेनप्रकारेणलोकानांमुक्तिरेवच ॥
 विश्वेश्वरवदत्वंतुमाहात्म्यंजागरस्यतु ॥ ६ ॥ महादेवउवाच ॥ एकादश्यांजनोविष्णुरात्रौसंपूज्यभक्तिः ॥ कुर्याज्जागरणंविष्णोः
 पुरतोवैष्णवैःसह ॥ ७ ॥ गीतंवाद्यंतथानृत्यंपुराणपठनंतथा ॥ धूपदीपंचनैवेद्यंपुष्पंगन्धानुलेपनम् ॥ ८ ॥ फलमर्घतथाश्रद्धादानमिन्द्रियसंयमम् ॥
 सत्यान्वितंचविप्रेन्द्रवचोयुक्तंक्रियान्वितम् ॥ ९ ॥ विनिद्रंचमुदायुक्तोयःकरोतिनरःसदा ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोजायतेविष्णुवल्लभः
 ॥१०॥रात्रौजागरणेप्राप्तेनिद्रांकुर्वन्तिवैष्णवाः ॥ हारितंचोपवासतंत्रैर्वैविष्णुसंज्ञकम् ॥ ११ ॥ येकुर्वन्तिनराःप्राज्ञजागरेविष्णुसंज्ञके ॥ जागरंकृष्ण
 भावेननस्वपन्तिकदाचन ॥१२॥ कृष्णस्यनाममनसावदन्तिचपुनःपुनः ॥ तेतुधन्यतमाज्ञेयाअस्यांरात्रौविशेषतः ॥१३॥ क्षणेक्षणेतुगोदानंधन्यांचैव
 चतुगुणम् ॥ प्रहरेकोटिगुणितंचतुर्यामेष्वसङ्ख्यकम् ॥१४॥जागरेनिमिषार्धेतुकेशवाग्रेविशेषतः ॥ तत्फलंकोटिगुणितंतस्यसङ्ख्यानविद्यते ॥१५॥
 नर्तनंकुरुतेयस्तुकेशवाग्रेनरोत्तमः॥नफलंहीयतेतस्यआजन्ममरणान्तिकम् ॥१६॥साश्चर्यंचैवसोत्साहंपांपालापादिवर्जितम् ॥ प्रदक्षिणसमायुक्तंनम
 स्कारपुरःसरम्॥१७॥नीराजनसमायुक्तमनिर्विण्णेनचेतसा ॥यामेयामेमहाभागकुर्यादारातिकंहरेः॥१८॥षड्विंशगुणसंयुक्तमेकादश्यांचजागरम्॥यःक
 रोतिनरोभक्त्यानपुनर्जायतेभुवि॥१९॥ यएवंकुरुतेभक्त्यावित्तशाठ्यविर्वाजितः ॥जागरंवासरेविष्णोर्लीयतेपरमात्मनि॥२०॥धनवान्वित्तशाठ्येनयः
 करोतिप्रजागरम्॥तेनात्माहारितोनूनंकितवेनदुरात्मना ॥२१॥विष्णुजागरणंप्राप्तउपहासंकरोति॥षष्टिवर्षसहस्राणिविष्टायांजायतेकृमिः ॥ २२ ॥
 वेदविद्ब्राह्मणोयस्तुनर्तनेनविशेषतः ॥ उपहासपरःप्राप्तःसुवैचाण्डालउच्यते ॥२३॥ निमिषंनिमिषार्धंवायःकरोतिप्रजागरम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां
 प्राप्नोतिपदमव्ययम् ॥ २४ ॥ वेदशास्त्ररतोनित्यंनित्यंवैयज्ञयाजकः ॥ रात्रौजागरणेप्राप्तेनिद्रांकुर्वन्ब्रजत्यधः ॥ २५ ॥ ममपूजांप्रकुर्वाणोविष्णु

निन्दासुतत्परः ॥ एकविंशत्कुलेनैव नरकं प्रतिपद्यते ॥ २६ ॥ विष्णुः शिवः शिवो विष्णुरेकमूर्तिर्द्विधा स्थितः ॥ तस्मात्सर्वप्रकारेणैव निन्दां
प्रकारयेत् ॥ २७ ॥ दष्टाः कलिभुजङ्गेन स्वपन्ति मधुहाहनि ॥ कुर्वन्ति जागरं नैव मायया ते च मोहिताः ॥ २८ ॥ प्राप्ता ह्येकादशी येषां कलौ जाग
रणं विना ॥ ते विनष्टानसंदेहो यस्माज्जीवितमध्रुवम् ॥ २९ ॥ उद्धृतं नेत्रयुग्मं तु दत्त्वा वै वैष्णवं पदम् ॥ कृतं येनैव पश्यन्ति पापिनो हरिजागरम् ॥ ३० ॥
अभावे वाचकस्याथ गीतं नृत्यं तु कारयेत् ॥ वाचके सति देवर्षे पुराणं प्रथमं पठेत् ॥ ३१ ॥ अश्वमेधसहस्रस्य वाजं पेयायुतस्य च ॥ पुण्यं कोटि
गुणं वत्सविष्णोर्जागरणे कृते ॥ ३२ ॥ पितृपक्षे मातृपक्षे भार्यापक्षे तु वाडव ॥ कुलान्युद्धरते चैतान् कृत्वा जागरणं हरेः ॥ ३३ ॥ उपोषणदिने
विद्धे जागरं पूजनं हरेः ॥ वृथादानादिकं सर्वकृतं प्रेष्य कृतं यथा ॥ ३४ ॥ उपोषणदिने विद्धे प्रारब्धे जागरे स्थितिम् ॥ विहाय स्थानं तद्विष्णुः शापं
दत्त्वा प्रगच्छति ॥ ३५ ॥ अविद्धे वासरे विष्णोर्ये कुर्वन्ति प्रजागरम् ॥ तेषां मध्ये तु तुष्टः सन्नृत्यं तु कुरुते हरिः ॥ ३६ ॥ यावद्दिनानि कुरुते जागरं
केशवाग्रतः ॥ युगानि तानि तावन्ति विष्णुलोके महीयते ॥ ३७ ॥ यावद्दिनानि वसते विना जागरणं हरेः ॥ तावद्दर्शसहस्राणि रौरवान्न निवर्तते
॥ ३८ ॥ एकादश्यां शयानं स्तुविना जागरणं हरेः ॥ मूकवत्तिष्ठते यो वै गानं पाठं न वाचरेत् ॥ ३९ ॥ सप्तजन्मनि मूकत्वं जायते जागरे हरेः ॥
योनं नृत्यति मूढात्मा पुरतो जागरे हरेः ॥ ४० ॥ पङ्कतं तस्य जानीयात् सप्तजन्मनि वाडव ॥ यः पुनः कुरुते गीतं नृत्यं जागरणं हरेः ॥ ४१ ॥ ब्राह्मं
पदं मदीयं च सत्यं वै तस्य वैष्णवम् ॥ यः प्रबोधयते लोकान् विष्णोर्जागरणे रतः ॥ ४२ ॥ वसेच्चिरं तु वैकुण्ठे पितृभिः सह वैष्णवः ॥ मर्तिप्रयच्छते यस्तु हरे
र्जागरणं प्रति ॥ ४३ ॥ पष्टिवर्षसहस्राणि श्वेतद्वीपे वसेन्नरः ॥ यत्किंचित्क्रियते पापं कोटिजन्मनि मानवैः ॥ ४४ ॥ श्रीकृष्णजागरे सर्वरात्रौ
नश्यति वाडव ॥ शालग्रामशिलाग्रे ये प्रकुर्वन्ति प्रजागरम् ॥ ४५ ॥ यामेयामेफलं प्रोक्तं कोट्येनैव स मुद्रवम् ॥ संप्राप्ते वासरे विष्णोर्येन कुर्वन्ति
जागरम् ॥ ४६ ॥ वृथा स्यात्तत्कृतं तेषां वैष्णवानां च निन्दया ॥ कामार्थो संपदः पुत्राः कीर्तिर्लोकाश्च शाश्वताः ॥ ४७ ॥ यज्ञायुतैर्न लभ्यन्ते
द्वादशी जागरं विना ॥ मर्तिर्न जायते यस्य द्वादश्यां जागरं प्रति ॥ ४८ ॥ न हितस्याधिकारोऽस्ति पूजने केशवस्य हि ॥ यावत्पदानि चलति केशवा
यतनं प्रति ॥ ४९ ॥ अश्वमेधसमानि स्युर्जागरार्थं प्रगच्छतः ॥ पादयोः पतितं यावद्दरण्यां पांसुगच्छताम् ॥ ५० ॥ तावद्दर्शसहस्राणि
जागरीव सते दिवि ॥ तस्माद्ब्रूहात्प्रगन्तव्यं जागरे केशवा लये ॥ ५१ ॥ कलौ मलविनाशाय द्वादशी द्वादशीषु च ॥ परापवादसंयुक्तं मनः
प्रासादवर्जितम् ॥ ५२ ॥ शास्त्रहीनमगान्धर्वतथादीपविवर्जितम् ॥ शक्त्योपचाररहितमुदासीनं स निन्दनम् ॥ ५३ ॥ कलियुक्तं विशेषेण

जागरंनवधामतम् ॥ सशास्त्रंजागरंयच्चनृत्यगान्धर्वसंयुतम् ॥ ५४ ॥ सवाद्यंतालसंयुक्तंसदीपमधुभिर्युतम् ॥ उच्चारैस्तुसमायुक्तंयथोक्तैर्भक्ति
 भावितैः ॥ ५५ ॥ प्रसन्नंतुष्टिजननंसमूढंलोकरञ्जनम् ॥ गुणैर्द्वादशभिर्युक्तंजागरंमाधवप्रियम् ॥ ५६ ॥ कर्तव्यंतत्प्रयत्नेनपक्षयोःशुक्लकृष्णयोः
 किंव्रतैर्बहुभिश्चौर्णैस्तीर्थवासेनतस्यकिम् ॥ ५७ ॥ द्वादशीवासरेप्राप्तेनकुर्याज्जागरंहरेः ॥ प्रवासेनत्यजेद्यस्तुपथिस्त्रिषोऽपिवाडव ॥ ५८ ॥ जागरंवासु
 देवस्यद्वादश्यांतुसमेप्रियः ॥ मद्भक्तोनहरेःकुर्याज्जागरंपापमोहितः ॥ ५९ ॥ व्यर्थमत्पूजनंतस्यमत्पूज्यंयोनपूजयेत् ॥ नशैवोनचसौरो
 ऽसौनशाक्तोगणसेवकः ॥ ६० ॥ योभुङ्क्तेवासरेविष्णोर्ज्ञेयःपश्चधिकोहिसः ॥ विप्रियंज्वकृतंतेनदुष्टेनैवचपापिना ॥ ६१ ॥ मद्भक्तिबलमाश्रित्ययोभुङ्क्ते
 वेहरेर्दिने ॥ सबाह्याभ्यन्तरंदेहंवेष्टितंपापकोटिभिः ॥ ६२ ॥ मुच्यन्तेवासरेविष्णोर्ज्ञेयैर्कुर्वन्तिप्रजागरम् ॥ कूर्परंयमदूतानांदत्तंतेनयमस्यच ॥
 ॥ ६३ ॥ कृत्वाजागरणंविष्णोरविद्धंद्वादशीव्रतम् ॥ स्वर्गापेक्षामुनिश्रेष्ठमुक्तातेनैवसंशयः ॥ ६४ ॥ वाञ्छितंनारकंसौख्यंविद्धंकृत्वाहरेर्दिनम् ॥
 निहताःपितरस्तेनदेवानांवैवधःकृतः ॥ ६५ ॥ दत्तराज्यंतुदैत्यानांकृत्वाविद्धंहरेर्दिनम् ॥ योनृत्यतिप्रहृष्टात्माकृत्वावैकरंताडनम् ॥ ६६ ॥ गीतं
 कुर्वन्मुखेनापिदर्शयन्कौतुकान्वहून् ॥ पुरतोवासुदेवस्यरात्रौजागरणेस्थितः ॥ ६७ ॥ पठन्कृष्णचरित्राणिरञ्जयन्वैष्णवान्गणान् ॥ मुखेनकुरुते
 वाद्यंसंप्रहृतनूरुहः ॥ ६८ ॥ दर्शयन्विधान्भृत्यान्स्वेच्छालापान्प्रकारयन् ॥ भावैरेतैर्नरोयस्तुकुरुतेजागरंहरेः ॥ ६९ ॥ निमिषेनिमिषेपुण्यं
 तार्थिकोटिफलंस्मृतम् ॥ अनुद्विग्नमनायस्तुधूपनीराजनंहरेः ॥ ७० ॥ कुरुतेजागरंरात्रौसप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्या
 समानिच ॥ ७१ ॥ कृष्णाहजागंगत्तानिविलयंयान्तिखण्डशः ॥ एकतःक्रतवःसर्वेसमासवरदक्षिणाः ॥ ७२ ॥ एकतोदेवदेवस्यजागरःकृष्ण
 वल्लभः ॥ तत्रकाशीपुष्करंचप्रयागंनैमिषंगया ॥ ७३ ॥ शालग्राममहाक्षेत्रमर्बुदारण्यमेवच ॥ पौष्करंमथुरातत्रसर्वतीर्थानिचैवहि ॥ ७४ ॥
 यज्ञावेदाश्चचत्वारोव्रजन्तिहरिजागरम् ॥ गङ्गासरस्वतीतापीयमुनाचशतद्रुका ॥ ७५ ॥ चन्द्रभागावितस्ताचनद्यःसर्वास्तुतत्रवै ॥ सरांसिच
 द्वदाःसर्वेसमुद्राःसर्वएवहि ॥ ७६ ॥ एकादश्यांद्विजश्रेष्ठगच्छन्तिकृष्णजागरम् ॥ स्पृहणीयाहिदेवानांयेनराःकृष्णजागरे ॥ ७७ ॥ नृत्यन्तिगीतं
 कुर्वन्तिवीणावाद्यप्रहर्षिताः ॥ एवंजागरणंकृत्वासंपूज्यचमहाहरिम् ॥ ७८ ॥ द्वादश्यांपारणंकार्यंस्वशक्त्यावैष्णवैःसह ॥ शृणुब्रह्मन्प्रवक्ष्यामि
 द्वादशीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ ७९ ॥ द्वादशीतुसदाज्ञेयापुत्रदामोक्षदायिनी ॥ प्रातःस्नात्वाहरिपूज्यउपवासंसमर्पयेत् ॥ ८० ॥ अज्ञानतिमि
 रान्धस्यव्रतेनानेनकेशव ॥ प्रसीदसुमुखोभूत्वाज्ञानदृष्टिंप्रदोभव ॥ ८१ ॥ पारणंचततःकुर्याद्यथासंभवमग्रतः ॥ अत ऊर्ध्वयथेष्टतुकारयेच्चयथा

विधि ॥ ८२ ॥ यदातुद्वादशीस्वल्पापारणेनभवेद्विज ॥ तदारात्रौतुर्कृत्यंवारणंमुक्तिमिच्छता ॥ ८३ ॥ तदानरात्रिदोषःस्यात्रि
 पिद्धंनभवेत्कचित् ॥ यदुक्तंनिशिनस्नायान्महानिशिनभोजयेत् ॥ ८४ ॥ तत्पूर्वपरयामाभ्यांदिनवत्कर्मकारयेत् ॥ यदाभवतिस्वल्पातुद्वादशीपारणे
 दिने ॥ ८५ ॥ उषःकालेद्वयंकुर्यात्प्रातर्माध्याह्निकंतथा ॥ द्वादशीसाधितायेननरेणभुविसर्वदा ॥ ८६ ॥ तस्यपुण्यमहंवक्तुंनसमर्थोविशेषतः ॥
 साधयित्वाखिलान्कामान्प्राप्नुयुश्चमहाजनाः ॥ ८७ ॥ अम्बरीषादयःसर्वेयेभक्ताभुविविश्रुताः ॥ द्वादशींसाधयित्वातुतेगताविष्णुसन्नि ॥ ८८ ॥ सत्यं
 सत्यंपुनःसत्ययदुक्तंतुमयांतव ॥ नास्तिविष्णुसमोदेवोनतिथिर्द्वादशीसमा ॥ ८९ ॥ अत्रदत्तंचभुक्तंचतथापूजादिकंचयत् ॥ तत्सर्वपूर्णतांयातिपूजिते
 माधवेसति ॥ ९० ॥ किंपुनर्बहुनोक्तेनभक्तानांवह्मभोहरिः ॥ प्रददात्यखिलान्कामान्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ ९१ ॥ द्वादश्यांचैवयदत्तंतत्सर्वसफलं
 भवेत् ॥ कुरुक्षेत्रेषुयदत्तंनिष्फलंनैवजायते ॥ तद्वच्चद्वादशीदत्तंभवेद्देवार्षिसत्तम ॥ ९२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेष्वप०उत्तर०उमापतिनारदसंवादे
 द्वादश्येकादशीजागरणमहिमानामाष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ महादेवउवाच ॥ एकस्मिन्समयेपुत्रगतोऽहंविष्णुसन्निधौ ॥ तत्रपृष्टंमयापूर्वं
 माहात्म्यंद्वादशीभवम् ॥ यच्छ्रुत्वामुनयःसर्वेभुक्त्वाभोगान्दिवंययुः ॥ १ ॥ नारदउवाच ॥ कीदृशीस्यान्महादेवमहाद्वादशिकापरा ॥ तस्याव्रतेफलं
 कीदृग्वदसर्वेश्वरप्रभो ॥ २ ॥ शिवउवाच ॥ इयमेकादशीब्रह्मन्महापुण्यफलप्रदा ॥ ऋक्षयोगश्चसंयुक्ताकर्तव्यामुनिसत्तमैः ॥ ३ ॥ ज्याच
 विजयाचैवजयन्तीपापनाशिनी ॥ सर्वपापहराश्चैताःकर्तव्याःफलकाङ्क्षिभिः ॥ ४ ॥ एकादश्यांयदाऋक्षंशुक्लपक्षेपुनर्वसुः ॥ नाम्नासाचजया
 ख्यातातिथीनामुत्तमातिथिः ॥ ५ ॥ तामुपोष्यनरःपापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ यदाचशुक्लद्वादश्यांनक्षत्रश्रवणंभवेत् ॥ ६ ॥ विजयासासमा
 ख्यातातिथीनामुत्तमातिथिः ॥ सहस्रगुणितंदानंयस्यांवैविप्रभोजनम् ॥ ७ ॥ होमस्तथोपवासश्चसहस्राधिफलप्रदः ॥ यदाचशुक्लद्वादश्यां
 प्राजापत्यंहिजायते ॥ ८ ॥ जयन्तीनामसाप्रोक्तासर्वपापहरातिथिः ॥ सप्तजन्मकृतंपापंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ ९ ॥ प्रक्षालयतिगोविन्दस्तस्यामभ्य
 चितोध्रुवम् ॥ यदावैशुक्लद्वादश्यांपुण्यंभवतिकर्हिचित् ॥ १० ॥ तदातुसामहापुण्याभवितापापनाशिनी ॥ योददातितिलप्रस्थंनित्यसंवत्सरंप्रति ॥
 ११ ॥ उपवासंचयस्तस्यांकरोत्येतत्समंस्मृतम् ॥ तस्यांजगत्पतिर्देवस्तुष्टःसर्वेश्वरोहरिः ॥ १२ ॥ प्रत्यक्षतांप्रयात्येवतत्रानन्तफलंस्मृतम् ॥ सगरेणक
 कुत्स्थेननहुषेणचसाधितः ॥ १३ ॥ तस्यामाराधितःकृष्णोदत्तवानखिलंभुवि ॥ वाचिकान्मानसाद्रापिकायजाच्चविशेषतः ॥ १४ ॥ सप्तजन्मकृता
 त्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ तामेकांसमुपोष्याथपुण्यनक्षत्रसंयुताम् ॥ १५ ॥ एकादशीसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ स्नानंदानंजपोहोमःस्वाध्यायो

देवतार्चनम् ॥ १६ ॥ यत्तस्यांक्रियते किंचित्तदक्षयफलं स्मृतम् ॥ तस्मादेषा प्रकर्तव्या यत्नेन फलकाङ्क्षिभिः ॥ १७ ॥ पञ्चमेनाश्वमेधेन यदा स्नातो युधि
 ष्ठिरः ॥ पर्यपृच्छत धर्मात्मा कृष्णं यदु कुलोद्ग्रहम् ॥ १८ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ उपवासस्य नक्तस्य त्वेकभुक्तस्य मे प्रभो ॥ किंपुण्यं किं फलं तस्य ब्रूहि
 सर्वजनार्दन ॥ १९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हेमन्ते चैव संप्राप्ते मासे मार्गे च शोभने ॥ कृष्णपक्षे च या पार्थ द्वादशीतामुपोषयेत् ॥ २० ॥ दशम्यां चैकभक्त
 श्वशुद्धचित्तो दृढव्रतः ॥ नक्तं चैव तथा ज्ञात्वा दशम्यां नियतः सदा ॥ २१ ॥ दिवसस्याष्टमे भागे मन्दी भूते दिवाकरे ॥ नक्तं च तद्विजानीयात् नक्तं निशि भो
 जनम् ॥ २२ ॥ नक्षत्रदर्शनात् नक्तं गृहस्थस्य विधीयते ॥ यतेर्दिनाष्टमे भागे रात्रौ तस्य निषेधनम् ॥ २३ ॥ ततः प्रभातसमये कृत्वा च नियमं व्रती ॥ मध्याह्ने
 च तथा पार्थ स्नानं शुचिः समाचरेत् ॥ २४ ॥ अधमं कूपके स्नानं वाप्यां स्नानं च मध्यमम् ॥ तडागे चोत्तमं स्नानं नद्यां स्नानं ततः परम् ॥ २५ ॥ पीडयन्ते
 जन्तवो यत्र जलमध्ये व्यवस्थिते ॥ तत्र स्नाने कृते पार्थ पापं पुण्यं समं भवेत् ॥ २६ ॥ गृहे चैवोत्तमं स्नानं जलं चैव विशोधयेत् ॥ तस्मात्तु पाण्डव श्रे
 ष्ठगृहे स्नानं समाचरेत् ॥ २७ ॥ अश्वक्रान्ते रथक्रान्ते विष्णुक्रान्ते वसुन्धरे ॥ मृत्तिके हरमे पापं यन्मया पूर्वसंचितम् ॥ २८ ॥ क्रोधलो भौ परित्यज्य चैकचित्तो
 दृढव्रतः ॥ नालपेतान्त्यजं चैव तथा पाखण्डिनो नरान् ॥ २९ ॥ मिथ्यावादरतांश्चैव तथा ब्राह्मणनिन्दकान् ॥ अन्यांश्चैव दुराचारान् गम्यागमने
 रतान् ॥ ३० ॥ परद्रव्यापहारांश्च परदाराभिगामिनः ॥ केशवं पूजयित्वा तु नैवेद्यं तत्र कारयेत् ॥ ३१ ॥ दीपं दद्याद्गृहे तत्र भक्तियुक्तेन चेतसा
 तद्दिने वर्जयेत् पार्थ निद्रां चैव तु मेथुनम् ॥ ३२ ॥ धर्मशास्त्रविनोदेन दिनं सर्वं निवारयेत् ॥ रात्रौ जागरणं कृत्वा भक्तियुक्तो नृपोत्तम ॥ ३३ ॥ विप्रेभ्यो दक्षिणां
 दद्यात्प्रणिपत्य क्षमापयेत् ॥ यथा कृष्णा तथा शुक्ला विधिर्नैवं प्रकारयेत् ॥ ३४ ॥ एकादशीं द्विजः पार्थ विभेदं नैव कारयेत् ॥ एवं हि कुरुते यस्तु
 शृणुतस्य हि यत्फलम् ॥ ३५ ॥ शङ्खोद्घारे नरः स्नात्वा दृष्ट्वा देवं गदाधरम् ॥ एकादश्युपवासस्य कलां नार्हति षोडशीम् ॥ ३६ ॥ संक्रान्तिषु च तुर्लक्ष्यो ददाति
 नृपोत्तम ॥ एकादश्युपवासस्य कलां नार्हति षोडशीम् ॥ ३७ ॥ प्रभासक्षेत्रे यत्पुण्यं ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ॥ तत्फलं जायते नूनमेकादश्युपवासिनः ॥ ३८ ॥
 केदारे चोदकं पीत्वा पुनर्जन्म न विद्यते ॥ तथा चैकादशी पार्थ गर्भवासक्षयङ्करी ॥ ३९ ॥ अश्वमेधस्य यज्ञस्य पृथिव्यां यत्फलं लभेत् ॥ तस्माच्छतगुणं
 पुण्यमेकादश्युपवासिनः ॥ ४० ॥ तपस्विनो गृहे यस्य भुञ्जते च द्विजोत्तमाः ॥ तत्फलं जायते नूनमेकादश्युपवासिनः ॥ ४१ ॥ गोसहस्रेण यत्पुण्यं
 दत्त्वा वेदान्तपारगे ॥ तस्माच्छतगुणं पुण्यमेकादश्युपवासिनः ॥ ४२ ॥ येषां देहे त्रयो देवा ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ वसन्ति तेषां ते तुल्या एकादश्युपवासिनः
 ॥ ४३ ॥ ते नराः पुण्यकर्माणो ये भक्ता हरिपूजकाः ॥ एकादशीव्रतस्यापि पुण्यसङ्ख्या न विद्यते ॥ ४४ ॥ एतत्पुण्यं भवेत्तस्य यत्सुरैरपि दुर्लभम् ॥

प० पु०
॥ ४१ ॥

एतस्मादर्धपुण्यं तु प्राप्य तेन क्त भोजनात् ॥ ४५ ॥ नक्तस्यार्धं भवेत्पुण्यमेकभक्तेन देहिनाम् ॥ तावद्दर्जन्ति तीर्थानि दानानि नियमानि च ॥ ४६ ॥
यावन्नोपोषयेज्जन्तुर्वासं विष्णुवह्मम् ॥ तस्मात्त्वं पाण्डव श्रेष्ठ व्रतमेतत्समाचर ॥ ४७ ॥ पुण्यसङ्ख्यां न जानामि यत्त्वं पृच्छसि पाण्डव ॥ एतद्धि
कथितं पार्थ यद्गोप्यं व्रतमुत्तमम् ॥ एकादशी समं नास्ति कृतं यज्ञसहस्रकम् ॥ ४८ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ उत्पन्ना सा कथं देव पुण्या चैकादशी तिथिः ॥
कथं पवित्रा विश्वेऽस्मिन् कथं वै देवता प्रिया ॥ ४९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पुरा कृतयुगे पार्थ मुरनामा तु दानवः ॥ अत्यद्भुतो महारौद्रः सर्वदेवभयङ्करः ॥
॥ ५० ॥ इन्द्रोऽपि निर्जितस्तेन सर्वदेवास्तथानृप ॥ महासुरेण तेनैव मृत्युना च दुरात्मना ॥ ५१ ॥ स्वर्गान् निराकृतास्तेन विचरन्ति महीतले ॥
सशङ्का भयभीताश्च सर्वे गत्वामहेश्वरम् ॥ ५२ ॥ इन्द्रेण कथितं सर्वमीश्वरस्यापि चाग्रतः ॥ स्वर्गलोकपरिभ्रष्टा विचरन्ति महीतले ॥ ५३ ॥
मर्त्येषु संस्थिता देवानशो भन्ते महेश्वर ॥ उपायं ब्रूहि मे देव ह्यमरायान्ति कां गतिम् ॥ ५४ ॥ महादेव उवाच ॥ देवराज सुरश्रेष्ठ यत्रास्ते गरुडध्वजः ॥
शरण्यश्च जगन्नाथः परित्राता परायणः ॥ ५५ ॥ तत्र गच्छ सुरश्रेष्ठ स वोरक्षां विधास्यति ॥ ईश्वरस्य वचः श्रुत्वा देवराजो महामतिः ॥ ५६ ॥
त्रिदशैः सहितो यत्र गतस्तत्र युधिष्ठिर ॥ जलमध्ये प्रसुप्तं दृष्ट्वा देवं गदाधरम् ॥ कृताञ्जलिपुटो भूत्वा इन्द्रः स्तोत्रमुदरयत् ॥ ५७ ॥ इन्द्र उवाच ॥
अनमो देवदेवेश देवदानववन्दित ॥ दैत्यारे पुण्डरीकाक्ष त्राहिनो मधुसूदन ॥ ५८ ॥ सुराः सर्वे समायाता भयभीताश्च दानवात् ॥ शरणं त्वां जग
न्नाथ त्राहि मां भक्तवत्सल ॥ ५९ ॥ त्राहिनो देवदेवेश त्राहि त्राहि जनार्दन ॥ त्राहिवै पुण्डरीकाक्ष दानवानां विनाशक ॥ ६० ॥ त्वत्समीपं गताः
सर्वे त्वमेव शरणं प्रभो ॥ शरणागतानां देवानां सहायं कुरु वै प्रभो ॥ ६१ ॥ त्वं पतिस्त्वं मतिर्देवत्वं कर्ता त्वंच कारणम् ॥ त्वं माता सर्वलोकानां त्वमेव
जगतः पिता ॥ ६२ ॥ भगवंन् देवदेवेश शरणागतवत्सल ॥ शरणं तव चायाता भयभीताश्च देवताः ॥ ६३ ॥ देवतानिर्जिताः सर्वाः स्वर्गभ्रष्टाः
कृताः प्रभो ॥ अत्युग्रेण हि दैत्येन मुरनाम्नामहौजसा ॥ ६४ ॥ महादेव उवाच ॥ इन्द्रस्य वचनं श्रुत्वा विष्णुर्वचनमब्रवीत् ॥ ६५ ॥ श्रीभग
वानुवाच ॥ कीदृशो दानवः शक्रकिं रूपं कीदृशं बलम् ॥ कस्थानं तस्य दुष्टस्य किं वीर्यकः पराक्रमः ॥ किं वरं तस्य दुष्टस्य ममाख्या हि महामते ॥
॥ ६६ ॥ इन्द्र उवाच ॥ पूर्वबभूव देवेश ब्रह्मवंशसमुद्भवः ॥ तालजङ्घस्तु नाम्ना च अत्युग्रोऽपि महासुरः ॥ ६७ ॥ तस्य पुत्रो हि विख्यातो मुरनामेति
दानवः ॥ अत्युत्कटो महावीर्यो दिवतानां भयङ्करः ॥ ६८ ॥ पुरीचन्द्रावती नाम्ना तत्र स्थानेव सत्यसौ ॥ निर्जिता देवताः सर्वाः स्वर्गात्तेन
विवासिताः ॥ ६९ ॥ इन्द्रोऽन्योरोपितस्तेन वातश्चैव हुताशनः ॥ चन्द्रसूर्यौ कृतौ चान्यौ वायुर्वरुण एव च ॥ ७० ॥ सर्वमात्मकृतं तेन सत्यं

उ.खं.स.
अ० ३९

॥ ४१ ॥

सत्यंजनार्दन ॥ देवलोकःकृतस्तेनसर्वस्थानविवर्जितः ॥ ७१ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाकोपमाप्तोजनार्दनः ॥ हनिष्येदानवंदुष्टंदेवतानांभयङ्करम् ॥
 ॥ ७२ ॥ त्रिदशैःसहितोदेवोगतश्चन्द्रावतीपुरीम् ॥ दृष्टोदेवैस्तुदैत्येन्द्रोर्गर्जमानःपुनःपुनः ॥ ७३ ॥ तेनसर्वेजितादेवागताश्चैवदिशोदश ॥
 हरिर्निरीक्ष्यप्रोवाचतिष्ठतिष्ठेतिदानवंः ॥ भगवानब्रवीत्तंचक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ ७४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ रेदानवदुराचारममबाहुंनिरीक्ष्य ॥
 ततस्तेसम्मुखाःसर्वेविष्णुनादुष्टदानवाः ॥ ७५ ॥ हतावाणैःपुनर्दिव्यैर्जाताश्चभयविह्वलाः ॥ चक्रमुक्तंचकृष्णेनदैत्यसैन्येषुपाण्डव ॥ ७६ ॥
 तेनच्छिन्नास्तुशतशोबहवोनिधनंगताः ॥ एकोऽपिदानवस्तत्रयुध्यमानोमुहुर्मुहुः ॥ ७७ ॥ नष्टाःसर्वेसुरास्तेननिर्जितोमधुसूदनः ॥ निर्जितं
 तेनदैत्येनबाहुयुद्धमजायत ॥ ७८ ॥ बाहुयुद्धंकृतंतेनदिव्यंवर्षसहस्रकम् ॥ विष्णुश्चिन्तांप्रपन्नश्चनष्टाःसर्वाश्चदेवताः ॥ ७९ ॥ विष्णुश्च
 निर्जितस्तेनगतोबदरिकाश्रमम् ॥ गुहासिंहावतीनामतत्रसुप्तोजनार्दनः ॥ ८० ॥ योजनद्वादशवतीएकद्वाराचपाण्डव ॥ तस्यांविष्णुंप्रसुप्तं
 चदानवोहन्तुमुद्यतः ॥ ८१ ॥ महायुद्धेनतेनैवश्रान्तोऽसौयोगमायया ॥ दानवःपृष्ठतोलग्नःप्रविष्टःसतदागुहाम् ॥ ८२ ॥ प्रसुप्ततत्रतंदृष्ट्वा
 दानवोहर्षमागतः ॥ इत्थंमांनिर्जितंमत्वाप्रविष्टंशङ्क्याहरिम् ॥ ८३ ॥ निःसंदेहंहनिष्यामिदानवानांभयङ्करम् ॥ निर्गताकन्यकातत्रविष्णु
 देहाद्युधिष्ठिर ॥ ८४ ॥ रूपवतीसुसौभाग्यादिव्यप्रहरणायुधा ॥ तस्यतेजोऽशंसंभूतामहाबलपराक्रमा ॥ ८५ ॥ दृष्ट्वासादानवेन्द्रेणसुरनाम्नाधन
 अय ॥ युद्धंसमाहितंतेनस्त्रियाचैवप्रयाचितम् ॥ ८६ ॥ कन्यकायुध्यतेतत्रसर्वयुद्धविशारदा ॥ हुङ्कारैर्भस्मसाज्जातोसुरनामामहासुरः ॥
 ॥ ८७ ॥ निहतेदानवेतस्मिस्तत्रदेवस्त्वबुध्यत ॥ पतितंदानवंदृष्ट्वाततोविस्मयमागतः ॥ ८८ ॥ विष्णुरुवाच ॥ केनायंचहतोरोद्गोहृत्युग्रो
 ममशात्रवः ॥ अत्युग्रंचकृतंकर्मममकारुण्यतःकृतम् ॥ ८९ ॥ कन्योवाच ॥ तेनदेवाश्चगन्धर्वास्सयक्षोरगराक्षसाः ॥ इन्द्राद्याःसकलाजित्वा
 स्वर्गाच्चैवनिराकृताः ॥ ९० ॥ हरिःसुप्तोमयादृष्टोसुरःपृष्ठेसमागतः ॥ संहरिष्यतित्रैलोक्यंसुप्तेचैवजनार्दने ॥ ९१ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाविष्णु
 र्वचनमब्रवीत् ॥ अहंचनिर्जितोयेनकथंसोऽपित्वयाजितः ॥ ९२ ॥ एकादश्युवाच ॥ त्वत्प्रसादाच्चभोःस्वामिन्महादैत्योमयाहतः ॥ ९३ ॥
 श्रीभगवानुवाच ॥ आनन्दंत्रिषुलोकेषुमुनयोदेवतागताः ॥ ब्रूहिभद्रेऽद्यमह्यंत्वंयत्तेमनसिरोचते ॥ ददामिघनसंदेहोयत्सुरैरपिदुर्लभम् ॥ ९४ ॥
 एकादश्युवाच ॥ यदिदृष्टोऽसिमेदेवसत्यमुक्तंजनार्दन ॥ वरमेकंतुवाञ्छामिहृदयेचजगत्पते ॥ ९५ ॥ प्रार्थयामिचदेवेशईप्सितंचमया
 प्रभो ॥ यदिसत्त्वंजगन्नाथतिस्रोवाचोददासिमे ॥ ९६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सत्यंसत्यंमयाप्रोक्तंअवश्यंतवसुव्रते ॥ तिस्रोवाचोमयादत्ता

नचावाक्यं भवेदिह ॥ ९७ ॥ एकादश्यावाच ॥ त्रिभुवनेषु च देवेश चतुर्युगेऽसाम्प्रतम् ॥ त्रिषु लोकेषु सर्वत्र तादृशं कुरु मे प्रभो ॥ ९८ ॥
 सर्वतीर्थप्रधाना हि सर्वविघ्नविनाशिनी ॥ सर्वसिद्धिकरी देवी त्वत्प्रसादाद्भवाम्यहम् ॥ ९९ ॥ मामुपोष्यन्ति ये भक्त्या तव भक्त्या जनार्दन ॥
 सर्वसिद्धिर्भवेत्तेषां यदि तुष्टोऽसि मे प्रभो ॥ १०० ॥ उपवासं च नक्तं च एकभक्तं करोति च ॥ तस्य वित्तं च धर्मं च मोक्षं वै देहि माधव ॥ १ ॥
 विष्णुरुवाच ॥ यत्त्वं वदसि कल्याणितत्सर्वं च भविष्यति ॥ सर्वान् मनोरथान् भद्रे दास्यसि त्वं च नान्यथा ॥ २ ॥ मम भक्ताश्च ये लोके ये च भक्तास्तु
 कार्तिके ॥ चतुर्युगेषु विख्याता त्रिषु लोकेषु वै तथा ॥ ३ ॥ त्वां च शक्तिं महं मन्य एकादशीं व्रतस्थिताः ॥ मम पूजां करिष्यन्ति मोक्षगास्ते न संशयः
 ॥ ४ ॥ तृतीया चाष्टमी चैव नवमी च चतुर्दशी ॥ एकादशी विशेषेण तिथिरेषा हरिप्रिया ॥ सर्वतीर्थाधिकं पुण्यं सत्यं सत्यं न संशयः ॥ ५ ॥ महादेव
 उवाच ॥ इदं दत्त्वा वरं तस्यैति स्त्रोवाचो न संशयः ॥ हृष्टा पुष्टा च संजाता एकादशी महाव्रता ॥ ६ ॥ शत्रुहं संपरांतस्य ददासि परमांगतिम् ॥ त्वं हं सिसर्व
 विघ्नानि सर्वसिद्धिं वरप्रदा ॥ ७ ॥ उभयोः पक्षयोः पार्थ तुल्यैवैकादशी शुभा ॥ न शुक्लानैव कृष्णा च विभेदं नैव कारयेत् ॥ ८ ॥ विभेदो नैव कर्तव्यः
 समस्तव्रतकारिभिः ॥ दिवा वाय दिवारात्रौ शृणोति भक्ति तत्परः ॥ ९ ॥ तिथिरेका भवेत्सर्वा पक्षयोरुभयोरपि ॥ उदयैकादशी स्वल्पा ह्यन्ते चैव त्रयो
 दशी ॥ १० ॥ मध्ये तु द्वादशी पूर्णा त्रिपृष्ठा सा हरिप्रिया ॥ एकामुपोषयेत्तानैः सहैकादशीफलम् ॥ ११ ॥ सहस्रगुणितं ह्येवं द्वादश्यां पारणे कृते ॥
 अष्टम्येकादशी षष्ठी तृतीया च चतुर्दशी ॥ १२ ॥ पूर्वविद्वान्कर्तव्या परविद्वान्मुपोषयेत् ॥ एकादशी ह्यहोरात्रं प्रभाते घटिका भवेत् ॥ १३ ॥ सा ति
 थिः परिहर्तव्या उपोष्या द्वादशी युता ॥ एवं विधामया प्रोक्ता पक्षयोरुभयोरपि ॥ १४ ॥ एकादश्यां प्रकुर्वीत ह्युपवासं न रास्तु ये ॥ ते यान्ति वैष्णवं स्थानं यत्रा
 स्ते गरुडध्वजः ॥ १५ ॥ धन्यास्ते मानवा लोके विष्णुभक्तिपरायणाः ॥ एकादश्याश्च महात्म्यं सर्वकालेषु यः पठेत् ॥ १६ ॥ गोसहस्रफलं सोऽपि पुण्यं
 प्राप्नोति मानवः ॥ दिवा वाय दिवारात्रौ ये वै शृण्वन्ति भक्तिः ॥ १७ ॥ ब्रह्महत्यादिपापेभ्यो मुच्यन्ते नात्र संशयः ॥ विष्णुधर्मसमं नास्ति गीतार्थं
 च नृपोत्तम ॥ एकादशी समं नास्ति व्रतं पापप्रणाशनम् ॥ १८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे एकादश्यात्पत्तिमुरवधो नामैकोन
 चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ वन्दे विष्णुं विभुं साक्षाच्छ्लोकत्रयसुखावहम् ॥ विश्वेशं विश्वकर्तारं पुराणं पुरुषोत्तमम् ॥ १ ॥ पृच्छामि देवदेवेश संश
 योऽस्ति महान्मम ॥ लोकानां च हितार्थाय पापानां क्षयहेतवे ॥ २ ॥ मार्गशीर्षेऽसिते पक्षे भवेदेकादशी तु या ॥ किं नाम कोविधिस्तस्याः को देवस्तत्र
 पूज्यते ॥ एतदा चक्ष्वमे स्वामिन्विस्तरेण यथा तथम् ॥ ३ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ साधुपृष्टं त्वयाराजन्साधुते विमलयशः ॥ कथयिष्यामि राजे

न्द्रहरिवासरमुत्तमम् ॥ ४ ॥ उत्पन्नाचासितेपक्षेद्वादशीममवल्लभा ॥ मार्गशीर्षोत्पत्तिरितिममदेहसमुद्रवा ॥ ५ ॥ सुरासुरवधार्थायद्युत्पन्नाभरत
 र्षभ ॥ कथिताचमयासावेतवाग्रैरजिसत्तम ॥ ६ ॥ पूर्वाचैकादशीराजंलोक्येसचराचरे ॥ मार्गशीर्षेऽसितेपक्षेद्युत्पत्तिरितिनामतः ॥ ७ ॥ अतः
 परंप्रवक्ष्यामिमार्गशीर्षेसितातुया ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ ८ ॥ मोक्षानामेतिसाप्रोक्तासर्वपापहरापरा ॥ देवंदामोदंराजन्पूजयेच्च
 प्रयत्नतः ॥ ९ ॥ तुलस्यामञ्जरीभिश्चधूपैर्दीपैःप्रयत्नतः ॥ पूर्वेणविधिनाचैवदशम्यैकादशीतथा ॥ १० ॥ मोक्षाचैकादशीनामामहापातकनाशिनी ॥
 रात्रौजागरणंकार्यंनृत्यगीतस्तवैर्मम ॥ ११ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिदिव्यांपौरणिकीकथाम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ १२ ॥
 अधोयोनिगताश्चैवपितरोयस्यपापतः ॥ अस्याश्चपुण्यदानेनमोक्षंयान्तिनसंशयः ॥ १३ ॥ चम्पकेनगरेरम्येवैष्णवैश्चविभूषिते ॥ वैखानसो
 नामनृपःपुत्रवत्पालयेत्प्रजाः ॥ १४ ॥ वसन्तिबहवोविप्रावेदवेदाङ्गपारगाः ॥ ऋद्धिमत्यःप्रजास्तस्यराज्ञोवैखानसस्यद्वि ॥ १५ ॥ एवंराज्यं
 प्रकुर्वाणोरात्रौस्वप्नस्यमध्यतः ॥ पितृन्स्वकीयान्सोऽपश्यदधोयोनिगतानृप ॥ १६ ॥ एवंदृष्ट्वाचतान्सर्वान्विस्मयाविष्टमानसः ॥ १७ ॥
 ॥ राजोवाच ॥ मयास्वपितरोदृष्टानरकोपगताद्विजाः ॥ तारयेतितनूजत्वमस्मान्निरयसागरात् ॥ १८ ॥ एवंब्रुवाणास्तेनूनरोदमानामुर्धुमुर्धुः ॥
 मयादृष्टाद्विजश्रेष्ठाएतस्माच्चनमेसुखम् ॥ १९ ॥ एतद्राज्यंमममहत्सुखदायिनविद्यते ॥ अश्वांगजास्तथासर्वेरोचन्तेमेनमोद्विजाः ॥ २० ॥ नदारानसुतामहंरो
 चन्तेद्विजसत्तमाः ॥ किंकरोमिक्कगच्छामिहृदयंमेऽवरुध्यते ॥ २१ ॥ तद्वतंतपोयोगंयनैवममपूर्वजाः ॥ मोक्षंप्रयान्तिसंद्योवैकथ्यतांचद्विजोत्तमाः ॥
 ॥ २२ ॥ पुत्रेतुजीवितप्रायेबलीयसिमहात्मनि ॥ पितास्तिनरकेघोरेतस्यपुत्रस्यकिंफलम् ॥ २३ ॥ ब्राह्मणाउचुः ॥ पर्वतस्यमुनेराजन्निकटेचा
 श्रमोमहान् ॥ गम्यतांराजशार्दूलभूतंभव्यंविजानतः ॥ २४ ॥ तेषांश्रुत्वाततोवाक्यंराजावैखानसोमहान् ॥ जगामचाश्रुतत्रैवचाश्रमंपर्वतस्य
 च ॥ २५ ॥ ब्राह्मणैर्वेष्टितोराजाराजभिश्चसमन्वितः ॥ आश्रमंविपुलंतस्यसंप्राप्तोराजसत्तमः ॥ २६ ॥ तत्रर्वेदयजुर्वेदसामाध्ययनकोविदैः ॥ वेष्टितं
 मुनिभिश्चैवद्वितीयमिववेधसम् ॥ २७ ॥ दृष्ट्वातमुनिशार्दूलंराजावैखानसस्तथा ॥ दण्डवत्प्रणतिंकृत्वापस्पर्शचरणौमुनेः ॥ २८ ॥ पप्रच्छकुशलं
 तस्यसप्तस्वङ्गेष्वसौमुनिः ॥ राज्येनिष्कण्टकत्वंचराज्ञःसौख्यसमन्वितम् ॥ २९ ॥ राजोवाच ॥ तवप्रसादाद्भोस्वामिन्कुशलंमेऽङ्गसप्तके ॥
 भक्तायेविष्णुविप्रेषुकथंतेषांसविघ्नता ॥ ३० ॥ मयास्वपितरोदृष्टाःस्वप्नेचनरकेस्थिताः ॥ कस्यपुण्यस्यसामर्थ्यान्मोक्षंयान्तिद्विजोत्तम
 ॥ ३१ ॥ अयंमेसंशयःस्वामिन्प्रष्टुंतत्त्वामुपागतः ॥ उपायःकश्चिदेवात्रकर्तव्योमुनिसत्तम ॥ ३२ ॥ एतद्राज्यंततःश्रुत्वापर्वतोमुनि

नचावाक्यं भवेदिह ॥ ९७ ॥ एकादश्युवाच ॥ त्रिभुवनेषु च देवेश चतुर्युगेऽसाम्प्रतम् ॥ त्रिषु लोकेषु सर्वत्र तादृशं कुरु मे प्रभो ॥ ९८ ॥
सर्वतीर्थप्रधाना हि सर्वविघ्नविनाशिनी ॥ सर्वसिद्धिकरी देवी त्वत्प्रसादाद्भवाम्यहम् ॥ ९९ ॥ मामुपोष्यन्ति ये भक्त्या तव भक्त्या जनार्दन ॥
सर्वसिद्धिर्भवेत्तेषां यदि तुष्टोऽसि मे प्रभो ॥ १०० ॥ उपवासं च नक्तं च एकभक्तं करोति च ॥ तस्य वित्तं च धर्मं च मोक्षं वेदे हि माधव ॥ १ ॥
विष्णुरुवाच ॥ यत्त्वं वदसि कल्याणितत्सर्वं च भविष्यति ॥ सर्वान् मनोरथान् भद्रे दास्यसि त्वं च नान्यथा ॥ २ ॥ मम भक्ताश्च ये लोके ये च भक्तास्तु
कार्तिके ॥ चतुर्युगेषु विख्यातास्त्रिषु लोकेषु वै तथा ॥ ३ ॥ त्वां च शक्तिं महं मन्य एकादशीं व्रतस्थिताः ॥ मम पूजां करिष्यन्ति मोक्षगास्ते न संशयः
॥ ४ ॥ तृतीया चाष्टमी चैव नवमी च चतुर्दशी ॥ एकादशी विशेषेण तिथिरेषा हरिप्रिया ॥ सर्वतीर्थाधिकं पुण्यं सत्यं सत्यं न संशयः ॥ ५ ॥ महादेव
उवाच ॥ इदं दत्त्वा वरं तस्यैति सोवाचो न संशयः ॥ दृष्ट्वा पुष्टां च संजाता एकादशी महाव्रता ॥ ६ ॥ शत्रुहं सि परांतस्य ददासि परमांगतिम् ॥ त्वं हं सि सर्व
विघ्नानि सर्वसिद्धि वरप्रदा ॥ ७ ॥ उभयोः पक्षयोः पार्थ तुल्यैवैकादशी शुभा ॥ न शुक्लानैव कृष्णा च विभेदं नैव कारयेत् ॥ ८ ॥ विभेदो नैव कर्तव्यः
समस्तव्रतकारिभिः ॥ दिवा वाय दिवारात्रौ शृणोति भक्ति तत्परः ॥ ९ ॥ तिथिरेका भवेत्सर्वा पक्षयोरुभयोरपि ॥ उदयैकादशी स्वल्पा ह्यन्ते चैव त्रयो
दशी ॥ १० ॥ मध्ये तु द्वादशी पूर्णा त्रिपृष्ठा सा हरिप्रिया ॥ एकामुपोषयेत्तां वै सहस्रैकादशीफलम् ॥ ११ ॥ सहस्रगुणितं ह्येवं द्वादश्यां पारणे कृते ॥
अष्टम्येकादशी षष्ठी तृतीया च चतुर्दशी ॥ १२ ॥ पूर्वविद्वान्कर्तव्या परविद्वामुपोषयेत् ॥ एकादशी ह्यहोरात्रं प्रभाते घटिका भवेत् ॥ १३ ॥ सा ति
थिः परिहर्तव्या उपोष्या द्वादशी युता ॥ एवं विधामया प्रोक्ता पक्षयोरुभयोरपि ॥ १४ ॥ एकादश्यां प्रकुर्वीत ह्युपवासं नरास्तु ये ॥ ते यान्ति वैष्णवं स्थानं यत्रा
स्ते गरुडध्वजः ॥ १५ ॥ धन्यास्ते मानवा लोके विष्णुभक्तिपरायणाः ॥ एकादश्याश्च माहात्म्यं सर्वकालेषु यः पठेत् ॥ १६ ॥ गोसहस्रफलं सोऽपि पुण्यं
प्राप्नोति मानवः ॥ दिवा वाय दिवारात्रौ ये वै शृण्वन्ति भक्तिः ॥ १७ ॥ ब्रह्महत्यादिपापेभ्यो मुच्यन्ते नात्र संशयः ॥ विष्णुधर्मसमं नास्ति गीतार्थं
च नृपोत्तम ॥ एकादशी समं नास्ति व्रतं पापप्रणाशनम् ॥ १८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे एकादश्युत्पत्तिमुरवधो नाम को न
चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ वन्दे विष्णुं विभुं साक्षाल्लोकत्रयसुखावहम् ॥ विश्वेशं विश्वकर्तारं पुराणं पुरुषोत्तमम् ॥ १ ॥ पृच्छामि देव देवेश संश
योऽस्ति महान्मम ॥ लोकानां च हितार्थाय पापानां क्षयहेतवे ॥ २ ॥ मार्गशीर्षेऽसिते पक्षे भवेदेकादशी तु या ॥ किं नाम को विधिस्तस्याः को देवस्तत्र
पूज्यते ॥ एतदा च क्ष्वमे स्वामिन्विस्तरं यथा तथम् ॥ ३ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ साधुपृष्टं त्वयाराजन्साधुते विमलयशः ॥ कथयिष्यामि राजे

न्द्रहरिवासरमुत्तमम् ॥ ४ ॥ उत्पन्नाचासितेपक्षेद्वादशीममवल्लभा ॥ मार्गशीर्षोत्पत्तिरितिममदेहसमुद्भवा ॥ ५ ॥ सुरासुरवधार्थायद्युत्पन्नाभरत
 र्षभ ॥ कथिताचमयासावेतवाग्रजसत्तम ॥ ६ ॥ पूर्वाचैकादशीराजंलोक्येसचराचरे ॥ मार्गशीर्षेऽसितेपक्षेद्युत्पत्तिरितिनामतः ॥ ७ ॥ अतः
 परंप्रवक्ष्यामिमार्गशीर्षेसितातुया ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ ८ ॥ मोक्षानामेतिसाप्रोक्तासर्वपापहरापरा ॥ देवदामोदरंराजन्पूजयेच्च
 प्रयत्नतः ॥ ९ ॥ तुलस्यामञ्जरीभिश्चधूपैर्दीपैःप्रयत्नतः ॥ पूर्वेणविधिनाचैवदशम्येकादशीतथा ॥ १० ॥ मोक्षाचैकादशीनाम्रामहापातकनाशिनी ॥
 रात्रौजागरणंकार्यंनृत्यगीतस्तवैर्मम ॥ ११ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिदिव्यापौरणिकीकथाम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ १२ ॥
 अधोयोनिगताश्चैवपितरोयस्यषापतः ॥ अस्याश्चपुण्यदानेनमोक्षंयान्तिनसंशयः ॥ १३ ॥ चम्पकेनगरेरम्येवैष्णवैश्चविभूषिते ॥ वैखानसो
 नामनृपःपुत्रवत्पालयेत्प्रजाः ॥ १४ ॥ वसन्तिबहवोविप्रावेदवेदाङ्गपारगाः ॥ ऋद्धिमत्यःप्रजास्तस्यराज्ञोवैखानसस्यद्वि ॥ १५ ॥ एवंराज्यं
 प्रकुर्वाणोरात्रौस्वप्नस्यमध्यतः ॥ पितृन्स्वकीयान्सोऽपश्यदधोयोनिगतानृप ॥ १६ ॥ एवंदृष्ट्वाचतान्सर्वान्विस्मयाविष्टमानसः ॥ १७ ॥
 ॥ राजोवाच ॥ मयास्वपितरोदृष्टानरकोपगताद्विजाः ॥ तारयेतितनूजत्वमस्मान्निरयसागरात् ॥ १८ ॥ एवंब्रुवाणास्तेनूनरोदमानामुर्धुर्मुहुः ॥
 मयादृष्टाद्विजश्रेष्ठाणतस्माच्चनमेसुखम् ॥ १९ ॥ एतद्राज्यंमममहत्सुखदायिनविद्यते ॥ अश्वांगजास्तथासर्वेरोचन्तेमेनमोद्विजाः ॥ २० ॥ नदारानसुतामहरो
 चन्तेद्विजसत्तमाः ॥ किंकरोमिक्कगच्छामिहृदयंमेऽवरुध्यते ॥ २१ ॥ तद्वतंतपोयोगंयनैवममपूर्वजाः ॥ मोक्षंप्रयान्तिसंद्योवैकथ्यतांचद्विजोत्तमाः ॥
 ॥ २२ ॥ पुत्रेतुजीवितप्रायेवलीयसिमहात्मनि ॥ पितास्तिनरकेघोरेतस्यपुत्रस्यकिंफलम् ॥ २३ ॥ ब्राह्मणाउचुः ॥ पर्वतस्यमुनेराजत्रिकटेचा
 श्रमोमहान् ॥ गम्यतांराजशार्दूलभूतंभव्यंविजानतः ॥ २४ ॥ तेषांश्रुत्वाततोवाक्यंराजावैखानसोमहान् ॥ जगामचाशुतत्रैवचाश्रमंपर्वतस्य
 च ॥ २५ ॥ ब्राह्मणैर्वेष्टितोराजाराजभिश्चसमन्वितः ॥ आश्रमंविपुलंतस्यसंप्राप्तोराजसत्तमः ॥ २६ ॥ तत्रगर्वेदयजुर्वेदसामाध्ययनकोविदैः ॥ वेष्टितं
 मुनिभिश्चैवद्वितीयमिववेधसम् ॥ २७ ॥ दृष्ट्वातंमुनिशार्दूलंराजावैखानसस्तथा ॥ दण्डवत्प्रणतिंकृत्वापस्पर्शचरणौमुनेः ॥ २८ ॥ पप्रच्छकुशलं
 तस्यसप्तस्वङ्गेष्वसौमुनिः ॥ राज्येनिष्कण्टकत्वंचराज्ञःसौख्यसमन्वितम् ॥ २९ ॥ राजोवाच ॥ तवप्रसादाद्रोस्वामिन्कुशलंमेऽङ्गसप्तके ॥
 भक्तायेविष्णुविप्रेषुकथंतेषांसविप्रता ॥ ३० ॥ मयास्वपितरोदृष्टाःस्वप्नेचनरकेस्थिताः ॥ कस्यपुण्यस्यसामर्थ्यान्मोक्षंयान्तिद्विजोत्तम
 ॥ ३१ ॥ अयंमेसंशयःस्वामिन्प्रष्टुंतत्त्वामुपागतः ॥ उपायःकश्चिदेवात्रकर्तव्योमुनिसत्तम ॥ ३२ ॥ एतद्राक्यंततःश्रुत्वापर्वतोमुनि

प० पु०
॥ ४३ ॥

सत्तमः ॥ ध्यानस्तिमितनेत्रोऽभूत्तपस्वीब्रह्मसंनिभः ॥ ३३ ॥ मुहूर्तमेकं ध्यानस्थो भूपतिप्रत्युवाच ह ॥ ज्ञातंहितवराजेन्द्रपितृणां पूर्वचेष्टितम् ॥
॥ ३४ ॥ पूर्वजन्मनितातस्तेक्षत्रियो राज्यगर्वितः ॥ सपत्न्या ऋतुकालेतुराजधर्मप्रवर्तितः ॥ ३५ ॥ गतो ग्रामेतुतांत्यक्त्वा कार्यार्थी
निजयोषितम् ॥ तव पित्रा तु तस्याश्च न दत्तमृतुदानकम् ॥ ३६ ॥ तेन पापप्रभावेण नरके पितृभिः सह ॥ पतितो राजशार्दूलतवतातः सुदारुणे ॥ ३७ ॥
ततः पुनरुवाच चेदं राजा वैखानसो मुनिम् ॥ केन व्रतप्रभावेण मोक्षस्तेषां भवेन्मुने ॥ ३८ ॥ मुनिरुवाच ॥ मार्गशीर्षेऽसिते पक्षे मोक्षानामेति
नामतः ॥ सर्वैश्चैतद् व्रतं कार्यं पित्रे पुण्यं प्रदीयताम् ॥ ३९ ॥ तेन पुण्यप्रभावेण मोक्षस्तेषां भविष्यति ॥ सत्यमेतन्महाभाग ब्रह्मणो वचनं यथा ॥ ४० ॥
मुनेर्वाक्यं ततः श्रुत्वा स्वगृहं पुनरागतः ॥ मार्गशीर्षस्तथामासः प्राप्तः कष्टेन तेन वै ॥ ४१ ॥ मुनेर्वाक्येन तत्कृत्वा व्रतं वैखानसो नृपः ॥ अददात् पुण्य
मखिलैः सार्धं पित्रे सभूमिपः ॥ ४२ ॥ दत्ते पुण्ये क्षणे नैव पुष्पवृष्टिरभूदिवः ॥ वैखानसस्य तातो वै पितृभिर्मोक्षमाविशत् ॥ ४३ ॥ राजानं चा
न्तरिक्षे सगिरं पुण्यामुवाच ह ॥ स्वस्ति स्वस्तीति ते पुत्रप्रोच्य चैवं दिवंगतः ॥ ४४ ॥ एवं यः कुरुते राजन् मोक्षामेकादशीं शुभाम् ॥ तस्य पापानि
नश्यन्ति मृतो मोक्षमवाप्नुयात् ॥ ४५ ॥ नातः परतरा काचिन्मोक्षदैकादशी भवेत् ॥ पुण्यसङ्ख्यां न जानामि राजन् मे प्रिय कृद्रतम् ॥ ४६ ॥ चिन्ता
मणिसमाह्वेषानृणां मोक्षप्रदायिनी ॥ पठनाच्छ्रवणादस्या वा जपेयफलं लभेत् ॥ ४७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्त० उमापतिनारद
संवादे मार्गशीर्षशुक्लमोक्षदैकादशीनाम चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ पौषस्य कृष्णपक्षे तु किं नामैकादशी भवेत् ॥ किं नाम
कोविधिस्तस्या एतद्विस्तरतो वद ॥ एतदाख्याहि भो स्वा मिन्को देवस्तत्र पूज्यते ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ कथयिष्यामि राजेन्द्र भवतः स्नेहबन्ध
नात् ॥ तुष्टिर्मे न तथाराज न्यज्ञैर्बहुलदक्षिणैः ॥ २ ॥ यथामेतुष्टिरायाति ह्येकादशी व्रतेन वै ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्यो हरिवासरः ॥ ३ ॥ सत्यमेत
न्न वै मिथ्या धर्मिष्ठानां विशारद ॥ पौषस्य कृष्णपक्षे यासफलानामनामतः ॥ ४ ॥ तस्यां नारायणं देवं पूजयेच्च यथाविधि ॥ पूर्वैर्णैव विधानेन कर्त्त
व्यैकादशी शुभा ॥ ५ ॥ नागानां च यथाशेषः पक्षिणां पन्नगाशनः ॥ देवानां च यथाविष्णुर्द्विपदानां यथाद्विजः ॥ ६ ॥ व्रतानां च तथाराज ज्येष्ठा
चैकादशी तिथिः ॥ तेजनाश्चैव भो राजन् पूज्या वै सर्वदामम ॥ ७ ॥ हरिवासरसंलीनाः कुर्वन्त्येकादशी व्रतम् ॥ इहैव धनसंयुक्ता मृता मोक्षं लभन्ति
ते ॥ ८ ॥ सफलायां फलैराजन् पूजयेन्नाम तो हरिम् ॥ नारिकेलफलैश्चैव क्रमुकैर्बीजपूरकैः ॥ ९ ॥ जम्बीरैर्दाडिमैश्चैव तथा धात्रीफलैः शुभैः ॥ लवङ्गै
र्बदरीभिश्च तथा भ्रैश्च विशेषतः ॥ १० ॥ पूजयेद्देवदेवेशं धूपदीपैस्तथैव च ॥ सफलायां विशेषेण दीपदानं तु कारयेत् ॥ ११ ॥ रात्रौ जागरणं चैव कर्त्तव्यं

उ.ख.स.
अ० ४१

॥ ४३ ॥

सहवैष्णवैः ॥ यावन्निमेषोनेत्रस्यतावज्जागर्तियोनिशि ॥ १२ ॥ एकाग्रमनसोराजंस्तस्यपुण्यंशृणुष्वहि ॥ तत्समोनास्तियज्ञोवैतीर्थवातत्समंनहि ॥
 ॥ १३ ॥ सर्वव्रतानिराजेन्द्रकलानार्हन्तिषोडशीम् ॥ एवंवर्षसहस्राणितपसानैवयत्फलम् ॥ १४ ॥ तत्फलंसमवाप्नोति यः करोति हि जागरम् ॥ श्रूयतां
 राजशार्दूलसफलायाः कथाशुभा ॥ १५ ॥ चम्पावतीति विख्यातापुरीमाहिष्मतस्य च ॥ बभूवुस्तस्य राजर्षेः पुत्राः पञ्च कुमारकाः ॥ १६ ॥ तेषां मध्ये
 तु ज्येष्ठो वै महापापरतः सदा ॥ परदाराभिचारी च वेश्यासक्तश्च मद्यपः ॥ १७ ॥ पितुर्द्रव्यं तु तेनैव गमितं पापकर्मणा ॥ असद्रुत्तिरतो नित्यं भूसुराणां तु
 निन्दकः ॥ १८ ॥ वैष्णवानाञ्च देवानां नित्यं निन्दां करोति सः ॥ ईदृशं तु ततो दृष्ट्वा पुत्रं माहिष्मतो नृपः ॥ १९ ॥ नाम्ना तु लुम्पक इति राजपुत्रेषु चापठत् ॥
 राज्यान्निष्कासितस्तेन पित्रा चैव तु बन्धुभिः ॥ २० ॥ स चैवं परिवारेस्तु त्यक्तश्च परिपन्थिवत् ॥ लुम्पकोऽपि तथा त्यक्तश्चिन्तयामास वै तदा ॥ २१ ॥
 त्यक्तोऽहं बान्धवैः पित्रा राज्यान्निष्कासितः किल ॥ इति चिन्तयमानोऽसौ मतिं पापे तदा करोत् ॥ २२ ॥ मया गन्तव्यमेवास्तु दास्ये गहने वने ॥ तस्माच्चैव
 पुरं सर्वं लुम्पयिष्यामि वै पितुः ॥ २३ ॥ इत्येवं समर्तित्वा लुम्पको दैवयोगतः ॥ निर्जगाम पुरा तस्माद्गतोऽसौ गहने वने ॥ २४ ॥ जीवघातरतो नित्यं
 स्तेयघ्नूतकलानिधिः ॥ सर्वचनगरं तेन मुषितं पापकर्मणा ॥ २५ ॥ स्तेयाभिगामी नगरे गृहीतः स निशाचरैः ॥ उवाच तान्सुतोऽहं वैराज्ञो माहिष्मतस्य च ॥
 ॥ २६ ॥ स तैर्मुक्तः पापकर्माचागतो विपिनं पुनः ॥ आमिषाभिरतो नित्यं तरोर्वै फलभक्षणे ॥ २७ ॥ आश्रमस्तस्य दुष्टस्य यत्राभूद्विपिने वने ॥ अश्वत्थो
 वर्तते तत्र जीर्णश्च बहुवार्षिकः ॥ २८ ॥ देवत्वं तस्य वृक्षस्य विपिने वर्तते महत् ॥ तत्रैव निवसंश्चैव लुम्पकः पापबुद्धिमान् ॥ २९ ॥ गते बहुतिथे काले कदा
 चित्पुण्यसंचयात् ॥ पौषस्य कृष्णपक्षे तु दशम्यां दिवसे तथा ॥ ३० ॥ फलानि भुक्त्वा वृक्षाणां रात्रौ शीतेन पीडितः ॥ लुम्पको नाम पापिष्ठो वस्त्रहीनो
 गतेक्षणः ॥ ३१ ॥ पीड्यमानोऽतिशीतेन हरिवृक्षसमीपतः ॥ न निद्रानसुखं तस्य गतप्राण इवाभवत् ॥ ३२ ॥ आच्छाद्य दशनैरास्यमेवं नीतानिशा
 खिला ॥ भानूदयेऽपि पापिष्ठो न लेभे चेतनां तदा ॥ ३३ ॥ लुम्पको गतसंज्ञस्तु सफलायादिनै तथा ॥ खौमं ध्यंगते चैव संज्ञालेभे स लुम्पकः ॥ ३४ ॥
 इतस्ततो विलोक्याथ व्यथितश्च तदा सनात् ॥ स्वल्पं न्यद्रयां प्रचलितः खञ्जनिव मुहुर्मुहुः ॥ ३५ ॥ वनमध्ये गतस्तत्र क्षुत्क्षामः पीडितोऽभवत् ॥
 न शक्तिर्जीवघाते तु लुम्पकस्य दुरात्मनः ॥ ३६ ॥ फलानि च तदाराजन्नाजहार स लुम्पकः ॥ यावत्समागतस्तत्र तावदस्तंगतो रविः ॥ ३७ ॥ किं भवि
 ष्यति तातेति स विलापं चकार ह ॥ फलानि तत्र भूरीणिवृक्षमूलेन्यवेशयत् ॥ ३८ ॥ इत्युवाच फलैरेभिः श्रीपतिस्तु पुण्यतां हरिः ॥ इत्युक्त्वा लुम्पकश्चैव
 निद्रालेभे न वै निशि ॥ ३९ ॥ रात्रौ जागरणं मेने विष्णुस्तस्य दुरात्मनः ॥ फलेस्तु पूजनं मेने सफलायास्तथानघ ॥ ४० ॥ अकस्माद्गतमेवैतत्कृतवान्वै

पु० पु०
॥ ४४ ॥

उ.खं.सं.
अ० ४२

सलुम्पकः ॥ तेन पुण्यप्रभावेण प्राप्तं राज्यमकण्टकम् ॥ ४१ ॥ सूर्यस्योदयनयावत्तावद्विष्णुर्जगामह ॥ दिवितत्कालमुत्पन्नावागुवाचाशरीरिणी ॥ ४२ ॥
राज्यं प्राप्स्यसि पुत्रत्वं सफलायाः प्रसादतः ॥ तथेत्युक्ते तु वचसि दिव्यरूपधरोऽभवत् ॥ ४३ ॥ मतिरासीत् ततस्तस्य परमावैष्णवी नृप ॥ दिव्याभरण
शोभाढ्योलेभे राज्यमकण्टकम् ॥ ४४ ॥ कृतं राज्यं तु ते नैवं वर्षाणि दशपञ्च ॥ मनोज्ञास्तस्य पुत्रास्तु दाराः कृष्णप्रसादतः ॥ ४५ ॥
आशुराज्यं परित्यज्य पुत्रे चैव समर्प्य च ॥ गतः कृष्णस्य सांनिध्यं यत्र गत्वानशोचति ॥ ४६ ॥ एवं यः कुरुते स जन्मसफलाव्रतमुत्तमम् ॥ इह लोके
सुखं प्राप्य मृतो मोक्षमवाप्नुयात् ॥ ४७ ॥ धन्यास्ते मानवा लोके सफलायां च ये रताः ॥ तेषां च सफलं जन्मनात्र कार्या विचारणा ॥ ४८ ॥ पठना
च्छ्रवणाच्चैव करणाच्च विशांपते ॥ राजसूयस्य यज्ञस्य फलमाप्नोति मानवः ॥ ४९ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमापतिनारदसंवादे पौष
कृष्णासफलैकादशीनामैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कथितावै त्वया कृष्णसफलैकादशी शुभा ॥ कथयस्व प्रसादेन
शुक्लपक्षस्य या भवेत् ॥ १ ॥ किन्नामको विधिस्तस्याः को देवस्तत्र पूज्यते ॥ कस्मै तुष्टो हृषीकेशस्त्वमेव पुरुषोत्तमः ॥ २ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
शृणुराजन् प्रवक्ष्यामि शुक्लापौषस्य या भवेत् ॥ कथयामि महाराज लोकानां हितकाम्यया ॥ ३ ॥ पूर्वेण विधिनाराजन्कर्तव्यैषा प्रयत्नतः ॥ पुत्रदा
नामनाम्ना सा सर्वपापहरा परा ॥ ४ ॥ नारायणोऽधिदेवोऽस्याः कामदः सिद्धिदायकः ॥ नातः परतराकाचि त्रैलोक्ये स चराचरे ॥ ५ ॥ विद्या
वन्तं यशस्वन्तं करोति च नरं हरिः ॥ शृणुराजन् प्रवक्ष्यामि कथां पापहरां पराम् ॥ ६ ॥ भद्रावत्यां पुरा ह्यासीत् पुर्यारजा सुकेतुमान् ॥ तस्य राज्ञ
स्तथाराज्ञो चम्पकानामवर्तते ॥ ७ ॥ पुत्रहीने न राज्ञाच कालो नीतो मनोरथैः ॥ नैवात्मजं नृपो लेभेवं शकर्तारमेव च ॥ ८ ॥ तेनैव राज्ञ
धर्मेण चिन्तितं बहुकालतः ॥ किं करोमि क्व गच्छामि सुतप्राप्तिः कथं भवेत् ॥ ९ ॥ नराष्ट्रे न पुरे सौख्यं लेभे राजा सुकेतुमान् ॥ साध्यास्वकान्तया
सार्धं प्रत्यहं दुःखितोऽभवत् ॥ १० ॥ तावुभौ दम्पती नित्यं चिन्ताशोकपरायणौ ॥ पितरोऽस्य जलदत्तं कवोष्णमुपभुञ्जते ॥ ११ ॥ राज्ञाः
पश्चान्न पश्यामो योऽस्मान्संतर्पयिष्यति ॥ इत्येवं संस्मरन्तोऽस्य दुःखिताः पितरोऽभवन् ॥ १२ ॥ न बान्धवानमित्राणि नामात्याः सुहृद
स्तथा ॥ रोचयन्त्यस्य भूपस्य न गजाश्वाः पदातयः ॥ १३ ॥ नैराशं भूपतेस्तस्य नित्यं मनसि वर्तते ॥ नरस्य पुत्रहीनस्य नास्ति वै जन्मनः फलम्
॥ १४ ॥ अपुत्रस्य गृहं शून्यं हृदयं दुःखितं सदा ॥ पितृदेवमनुष्याणां नानृणत्वं सुतं विना ॥ १५ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सुतमुत्पादयेन्नरः ॥
इह लोके यशस्तेषां परलोकेशु भागतिः ॥ १६ ॥ येषां तु पुण्यकर्तृणां पुत्रजन्म गृहे भवेत् ॥ आयुरारोग्यसंपत्तिस्तेषां गेहे प्रवर्तते ॥ १७ ॥ पुत्र

॥ ४४ ॥

जन्मगृहेयेषां लोकानां पुण्यकारिणाम् ॥ पुण्यं विना न च प्राप्तिर्विष्णुभक्तिर्विना नृप ॥ १८ ॥ पुत्राश्च संपदो वापि निश्चयादिति मेमतिः ॥ एवं
चिन्तयमानोऽसौ न शर्मलभते नृपः ॥ १९ ॥ प्रत्यूषेऽचिन्तयद्राजानि शीथेऽचिन्तयत्ततः ॥ स्वयमात्मविनाशं च चिन्तयामास केतुमान् ॥
॥ २० ॥ आत्मघाते दुर्गतिं च चिन्तयित्वा तदानृपः ॥ दृष्ट्वात्मदेहं पतितमपुत्रत्वं तथैव च ॥ २१ ॥ पुनर्विचार्यात्मबुद्ध्या आत्मनो हित
कारणम् ॥ अश्वाहूढस्ततो राजा जगाम गहनं वनम् ॥ २२ ॥ पुरोहितादयः सर्वे न जानन्ति गतं नृपम् ॥ गम्भीरे विपिने राजा मृगपक्षि
निषेविते ॥ २३ ॥ विचचारत दारा जावनवृक्षान्विलोकयन् ॥ वटानश्च तथ ब्रिल्वंश्च खर्जूरान्पनसांस्तथा ॥ २४ ॥ बकुलान्सप्तपर्णांश्च तिन्दुकां
स्तिलकानपि ॥ शालांस्तालांस्तमालांश्च ददर्श सरला नृपः ॥ २५ ॥ इडुदीककुभांश्चैव श्रेष्ठातकनगांस्तथा ॥ शल्लकान्करमदांश्च पाट
लान्बदरानपि ॥ २६ ॥ अशोकांश्च पलाशांश्च शृगालाञ्छशकानपि ॥ वनमार्जारमहिषाञ्छल्लकांश्च मरानपि ॥ २७ ॥ ददर्श भुजगान् राजा
वल्मीकादर्थनिःसृतान् ॥ तथा वनगजान् मत्तान्कलभैः सह संगतान् ॥ २८ ॥ यूथपांश्च चतुर्दन्तान् करिणी यूथमध्यगान् ॥ तान् दृष्ट्वा चिन्त
यामास आत्मनः स गजानृपः ॥ २९ ॥ तेषां स विचरन्मध्ये राजा शोभामवाप ह ॥ महदाश्चर्यसंयुक्तं ददृशे विपिनं नृपः ॥ ३० ॥ मार्गेशिवा
रुताञ्छृण्वन्नुलूकविरुतं तथा ॥ तांस्तानृक्षमृगान्पश्यन्वभ्राम वनमध्यतः ॥ ३१ ॥ एवं ददर्श गहनं नृपो मध्यगते रवौ ॥ क्षुत्तृड्भ्यां पीडितो
राजा इतश्चेतश्च धावति ॥ ३२ ॥ नृपतिश्चिन्तयामास संशुष्कगलकन्धरः ॥ मया तु किंकृतं कर्म प्राप्तं दुःखं यदीदृशम् ॥ ३३ ॥ मया वै तोषिता
देवा यज्ञैः पूजाभिरेव च ॥ तथ वब्राह्मणादानैस्तोषितामिष्टभोजनैः ॥ ३४ ॥ प्रजाश्चैव सदा कालं पुत्रवत्पालिता भृशम् ॥ कस्माद्दुःखं मया प्राप्त
मीदृशं दारुणं महत् ॥ ३५ ॥ इति चिन्ता परो राजा जगामैवाग्रतो वनम् ॥ सुकृतस्य प्रभावेण सरोदृष्टमनुत्तमम् ॥ ३६ ॥ मीनसंस्पृश्यमानं च
पद्मैश्च परिशोभितम् ॥ कारणैश्च क्रवाकैश्च राजहंसैश्च शोभितम् ॥ ३७ ॥ मकरैर्बहुभिर्मत्स्यैरन्यैर्जलचरैर्युतम् ॥ समीपे सरसस्तस्य मुनीनामा
श्रमान्बहून् ॥ ३८ ॥ ददर्श राजालक्ष्मीवाञ्छकुनैः शुभशंसिभिः ॥ दक्षिणं प्रास्फुरन्नेत्रमथ सव्येतरः करः ॥ ३९ ॥ प्रास्फुरन्पतेस्तस्य
कथयञ्छोभनं फलम् ॥ तस्य तीरे मुनीन् दृष्ट्वा कुर्वाणा नैगमं जपम् ॥ ४० ॥ हर्षेण महता विष्टो बभूव नृपसत्तमः ॥ अवतीर्य हयात्तस्मान्मुनीना
मग्रतः स्थितः ॥ ४१ ॥ पृथक्पृथक् वन्देऽसौ मुनींस्तान् शंसितव्रतान् ॥ कृताञ्जलिपुटो भूत्वा दण्डवच्च पुनः पुनः ॥ प्रत्यूचुस्तेऽपि मुनयः
प्रसन्नानृपते वयम् ॥ ४२ ॥ राजो वाच ॥ के भवन्तोऽत्र कथ्यन्तां का चाख्या भवतामपि ॥ किमर्थं संगता यूयं सत्यं वदत मेऽग्रतः ॥ ४३ ॥ मुनय

ऊचुः ॥ विश्वेदेवावयंराजन्स्नानार्थमिहवागताः ॥ माघोनिकटमायातएतस्मात्पञ्चमेऽहनि ॥ ४४ ॥ अद्यचैकादशीराजन्पुत्रदानामनामतः ॥ पुत्रददात्यसौतस्मात्पुत्रदाकारिणानृणाम् ॥ ४५ ॥ राजोवाच ॥ एषवैसंशमोमह्यंपुत्रस्योत्पादनेमहान् ॥ यदितुष्टाभवन्तोवैपुत्रो मेदीयतांतदा ॥ ४६ ॥ मुनयऊचुः ॥ अद्यैवदिवसेराजन्पुत्रदानामवर्तते ॥ एकादशीतिविख्यातंक्रियतांव्रतमुत्तमम् ॥ ४७ ॥ अभिषेका ततोऽस्माकंकेशवस्यप्रसादतः ॥ अवश्यंतवराजेन्द्रपुत्रप्राप्तिर्भविष्यति ॥ ४८ ॥ इत्येवंवचनात्तेषांकृतंराज्ञाव्रतोत्तमम् ॥ मुनीनामुपदेशेन पुत्रदायाविधानतः ॥ ४९ ॥ द्वादश्यांपारणंकृत्वामुनीव्रत्वापुनःपुनः ॥ आजगामगृहेराजाराज्ञीर्गर्भमथादधौ ॥ ५० ॥ पुत्रोजातःसूतिकाले तेजस्वीपुण्यकर्मणा ॥ पितरंतोषयामासप्रजापालोवभूवसः ॥ ५१ ॥ तस्माद्वाजन्प्रकर्तव्यंपुत्रदाव्रतमुत्तमम् ॥ लोकानांतुहितार्थायतवाग्रे कथितंमया ॥ ५२ ॥ एकचित्तास्तुयेमर्त्याःकुर्वन्तिपुत्रदाव्रतम् ॥ पुत्रान्प्राप्येहलोकेतुमृतास्तेस्वर्गगामिनः ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजत्रिष्टोमफलं लभेत् ॥ ५३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर० उमापतिनारदसंवादेपौषशुक्लपुत्रदैकादशीनामद्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ साधुकृष्णजगन्नाथआदिदेवजगत्पते ॥ कथयस्वप्रसादेनकृपांकुरुममोपरि ॥ १ ॥ माघस्यकृष्णपक्षेतुकावाचैकादशीभवेत् ॥ किं नामकोविधिस्तस्याएतद्विस्तरतोवद ॥ २ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुत्वंनृपशार्दूलकृष्णामाघस्ययाभवेत् ॥ षट्तिलानामविरुयातासर्वपाप प्रणाशिनी ॥ ३ ॥ षट्तिलायाःशृणुष्वत्वंकथांपापहरांशुभाम् ॥ यांपुलस्त्योमुनिश्रेष्ठोदाल्भ्यंप्रतिसमुक्तवान् ॥ ४ ॥ दाल्भ्यउवाच ॥ मर्त्यलोकमनुप्राप्ताःपापंकुर्वन्तिजन्तवः ॥ ब्रह्महत्यादिपापैश्चयुक्तायेगोवधादिभिः ॥ ५ ॥ परद्रव्यापहाराश्चपरव्यसनमोहिताः ॥ कथंनयान्ति नरकंब्रह्मस्तद्विहितत्त्वतः ॥ ६ ॥ अनायासेनभगवन्दानेनाल्पेनकेनचित् ॥ पापंप्रशमनंयातिएतन्मेवक्तुमर्हसि ॥ ७ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ साधुसाधुमहाभागगुह्यमेतत्सुदुर्लभम् ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंविष्णुब्रह्मेन्द्रदैवतैः ॥ ८ ॥ तदहंकथयिष्यामित्वयापृष्टोद्विजोत्तम ॥ माघमासे तुसंप्राप्तेषुचिन्नातोजितेन्द्रियः ॥ ९ ॥ कामक्रोधाभिमानेर्ष्यालोभपैशुन्यवर्जितः ॥ देवंदेवंचसंस्मृत्यपादौप्रक्षाल्यवारिभिः ॥ १० ॥ भूमा वपतितंगृह्यगोमयंतत्रमानवः ॥ तिलान्प्रक्षिप्यकार्पासंपिण्डिकाश्चैवकारयेत् ॥ ११ ॥ अष्टोत्तरशतं चैवनात्रकार्याविचारणा ॥ ततोमाघेचसं प्राप्तेह्यांषाढर्क्षंभवेद्यदि ॥ १२ ॥ मूलंवाकृष्णपक्षस्यैकादशीनियमांस्ततः ॥ गृह्णीयात्पुण्यकालेचविधानंतत्रमेशृणु ॥ १३ ॥ देवदेवंसमभ्यर्च्य

सुस्नातः प्रयतः शुचिः ॥ कृष्णनामानि संकीर्त्य पुनः प्रस्वलितदिषु ॥ १४ ॥ रात्रौ जागरणं कुर्यादादौ होमं च कारयेत् ॥ अर्चयेद्देवदेवेशं
 द्वितीयेऽह्नि पुनर्हरिम् ॥ १५ ॥ चन्दनागुरुकर्पूरैर्नैवेद्यं कृत्वा संस्तुत्या ॥ संस्मृत्य नाम्ना च ततः कृष्णारुणेन पुनः पुनः ॥ १६ ॥ कृष्माण्डैर्नारिकेलैश्च
 ह्यथवा बीजपूरकैः ॥ सर्वाभावेऽपि विप्रेन्द्रशस्तपूगफलैर्वृतम् ॥ अर्घ्यं दद्याद्विधानेन पूजयित्वा जनार्दनम् ॥ १७ ॥ कृष्णकृष्णकृपालुस्त्व
 मगतीनां गतिर्भव ॥ संसारार्णवमग्नानां प्रसीद पुरुषोत्तम ॥ १८ ॥ नमस्ते पुण्डरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन ॥ सुब्रह्मण्य नमस्तेऽस्तु महा
 पुरुष पूर्वज ॥ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं लक्ष्म्या सह जगत्पते ॥ १९ ॥ इत्यर्घ्यमन्त्रः ॥ ततस्तु पूजयेद्विप्रमुदकुम्भं प्रदापयेत् ॥ छत्रोपानहपद्मैश्च कृष्णो
 मे प्रीयतामिति ॥ २० ॥ कृष्णाधेनुः प्रदातव्या यथा शक्तिद्विजोत्तमे ॥ तिलपात्रं द्विजश्रेष्ठ दद्यात्पात्रविचक्षणः ॥ २१ ॥ स्नाने प्राशनकेशस्ता
 स्तथा कृष्णतिलामुने ॥ तान्प्रदद्यात्प्रयत्नेन यथा शक्तिद्विजोत्तमे ॥ २२ ॥ तिलप्ररोहजाः क्षत्रेयावत्सङ्ख्यास्तिलाद्विज ॥ तावद्वर्षसहस्राणि
 स्वर्गलोके महीयते ॥ २३ ॥ तिलस्नायी तिलोद्धर्ती तिलहोमी तिलोदकी ॥ तिलदाता च भोक्ता च षट् तिलाः पापनाशनाः ॥ २४ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥
 कृष्णकृष्णं महाबाहो नमस्ते विश्वभावन ॥ षट् तिलैकादशीभूतं कीदृशं फलमस्ति वै ॥ सोपाख्यानं मम ब्रह्मिह्यदितुष्टोऽसि यादव ॥ २५ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 शृणुराज न्यथा वृत्तं दृष्टं तत्कथयामि ते ॥ मर्त्यलोके पुरा ह्यासीद्ब्राह्मण्येकाच नारद ॥ २६ ॥ व्रतचर्यारतानित्यं देवपूजारता सदा ॥ मासोपवास
 निरतां मम भक्ता च सर्वदा ॥ २७ ॥ कृष्णोपवाससंयुक्ता मम पूजापरायणा ॥ शरीरं क्लेशितं चैव उपवासैर्द्विजोत्तम ॥ २८ ॥ देवानां ब्राह्मणानां च कुमारीणां
 च भक्तिः ॥ गृहादिकं प्रयच्छन्ती सर्वकालं महासती ॥ २९ ॥ अतिकृच्छ्ररता सा तु सर्वकालं तु वद्विज ॥ न दत्ताभिश्चुकेभिक्षा ब्राह्मणान् च तर्पिताः ॥ ३० ॥
 ततः कालेन महता मया वैचिन्तितं द्विज ॥ शुद्धमस्याः शरीरं हिव्रतैः कृच्छ्रैर्न संशयः ॥ ३१ ॥ अर्चितो वैष्णवोलोकः कायक्लेशेन वैतया ॥ न दत्तमन्नदानं हि
 येन तृप्तिः परा भवेत् ॥ ३२ ॥ एवं ज्ञात्वा अहं पार्थ मर्त्यलोकमुपागतः ॥ कृपालं रूपमास्थाय भिक्षापात्रे च याचिता ॥ ३३ ॥ कस्मात्त्वमागतो ब्रह्म
 न्कयासिव दमेऽग्रतः ॥ पुनरेव मया प्रोक्तं देहि भिक्षां च सुन्दरि ॥ ३४ ॥ तया कोपेन महता मृत्पिण्डस्ताम्रभाजने ॥ क्षितो यावदहं ब्रह्मन् पुनः स्वर्गगत
 स्ततः ॥ ३५ ॥ ततः कालेन महता तापसी सुमहाव्रता ॥ सदेहास्वर्गमायाता व्रतचर्या प्रभावतः ॥ ३६ ॥ मृत्पिण्डिका प्रदानेन गृहं प्राप्तं मनोरमम् ॥
 संजातं चैव राजर्षे धान्यराशि विवर्जितम् ॥ ३७ ॥ गृहं यावन्निरीक्षेत न किञ्चित्तत्र पश्यति ॥ तावद्ब्रह्मद्विनिष्क्रान्ता ममान्ते चागतानृप ॥ ३८ ॥ क्रोधेन

महताविष्टमिदं वचनमब्रवीत् ॥ मया व्रतैश्च कृच्छ्रैश्च उपवासैरनेकशः ॥ ३९ ॥ पूजयाराधितो देवः सर्वलोकस्य पालकः ॥ न तत्र दृश्यते किंचिद्ब्रह्मे मम जनार्दन ॥ ४० ॥ ततश्चोक्तं मया तस्यै गृहं गच्छ महाव्रते ॥ आगमिष्यन्ति सुतरां कौतूहलसमन्विताः ॥ ४१ ॥ देवपत्न्यो हि द्रष्टुं त्वां विस्मयाभिसमन्विताः ॥ द्वारं नो द्वाटय विना षट् तिलापुण्यवाचनात् ॥ ४२ ॥ एवमुक्ता मया सा तु गता वै मानुषी तदा ॥ अत्रान्तरे समायता देवपत्न्यश्च पाण्डवाः ॥ ४३ ॥ ताभिश्च कथितं तत्र त्वां द्रष्टुं हि समागताः ॥ द्वारमुद्घाटय स्वाद्यत्वां प्रपश्यामशोभने ॥ ४४ ॥ मानुष्युवाच ॥ यदि मद्दर्शनं कार्यं सत्यं वाच्यं विशेषतः ॥ दत्तमे षट् तिलापुण्यं द्वारोद्घाटनकारणात् ॥ ४५ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ एकापि मावदत्तत्र षट् तिलैकादशीव्रतम् ॥ अन्यया कथितं तत्र द्रष्टव्या मानुषी मया ॥ ४६ ॥ ततो द्वारं समुद्घाटय दृष्ट्वा ताभिश्च मानुषी ॥ न देवी न च गन्धर्वी नासुरी न च पन्नगी ॥ ४७ ॥ दृष्ट्वा पूर्वतः थाना रीयादृशी यं नृपर्षभ ॥ देवीनामुपदेशेन षट् तिलाया व्रतं कृतम् ॥ ४८ ॥ मानुष्या सत्यव्रतया भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ रूपकान्तिसमायुक्ता क्षणेन समवापसा ॥ ४९ ॥ धनं धान्यं च वस्त्रादिसुवर्णरौप्यमेव च ॥ भवनं सर्वसंपन्नं षट् तिलायाः प्रभावतः ॥ ५० ॥ रूपकान्तिसमायुक्ता क्षणेन समपद्यत ॥ अतितृष्णानकर्तव्या वित्तशाठ्यं विवर्जयेत् ॥ ५१ ॥ आत्मवित्तानुसारेण तिलान्वस्त्राणि दापयेत् ॥ लभते चैवमारोग्यं नरो जन्मनि जन्मनि ॥ ५२ ॥ न दारिद्र्यं न कष्टत्वं न च दौर्भाग्यं मेव च ॥ संभवेद्वै नृपश्चेष्ट षट् तिलासमुपोषणात् ॥ ५३ ॥ अनेन विधिना भूपतिलदातान संशयः ॥ मुच्यते पातकैः सर्वैरनायासेन मानवः ॥ ५४ ॥ दानं च विधिवत्पात्रे सर्वपातकनाशनम् ॥ नानर्थः कश्चिन्नायासः शरीरे नृपसत्तम ॥ ५५ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमापतिनारदसंवादे माघकृष्णा षट् तिलैकादशीनाम त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ साधुकृष्ण त्वया प्रोक्तमादि देवो भवान्प्रभो ॥ स्वेदजा अण्डं जाश्चैव उद्भिजाश्च जरायुजाः ॥ १ ॥ तेषां कर्त्ता विकर्त्ता त्वं पालकः क्षयकारकः ॥ माघस्य कृष्णपक्षे तु षट् तिला कथिता त्वया ॥ २ ॥ शुक्ले च काभवे देव कथय स्वप्रसादतः ॥ किं नाम को विधिस्तस्याः को देवस्तत्र पूज्यते ॥ ३ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ कथयिष्यामि राजेन्द्र शुक्ले माघस्य या भवेत् ॥ जयानामेति विख्याता सर्वपापहरा परा ॥ ४ ॥ पवित्रा पापहर्त्री च कामदामोक्षदानृणाम् ॥ ब्रह्महत्यापहन्त्री च पिशाचत्वविनाशिनी ॥ ५ ॥ नैव तस्या व्रते चीर्णे प्रेतत्वं जायते नृणाम् ॥ नातः परतरा काचित्पापघ्नी मोक्षदायिनी ॥ ६ ॥ एतस्मात्कारणाद्वा जन्कर्त्तव्या सा प्रयत्नतः ॥ श्रूयतां राजशार्दूल कथां पौराणिकीं शुभा ॥ ७ ॥ पङ्कजे च पुराणेऽस्यामहिमा कथितो मया ॥ एकदा नाकलोके वा इन्द्रो राज्यं चकार ह ॥ ८ ॥ देवास्तत्र सुखेनैव निवसन्ति मनोरमे ॥ पीयूषपाननिरता अप्सरोगणसेविताः ॥ ९ ॥ नन्दनं तु वनं तत्र पारिजातोपसेवितम् ॥ रमयन्ति

रमन्तेऽत्र अप्सरोभिर्देवौकसः ॥ १० ॥ एकदारममाणोऽसौ देवन्द्रः स्वेच्छयानृप ॥ नर्तयामास वैहर्षात्पञ्चाशत्कोटिनायकः ॥ ११ ॥ गन्ध
 वास्तत्र गायन्ति गन्धर्वः पुष्पदन्तकः ॥ चित्रसेनस्तु तत्रैव चित्रसेनसुता तथा ॥ १२ ॥ मालिनीति च नाम्ना तु चित्रसेनस्य योषिता ॥ मालिन्यास्तु समुत्पन्ना
 पुष्पवन्ती च नामतः ॥ १३ ॥ पुष्पदन्तस्य पुत्रोऽसौ माल्यवानामनामतः ॥ पुष्पवन्त्याश्च रूपेण माल्यवानतिमोहितः ॥ १४ ॥ तया ह्येवं कटा
 क्षैश्च माल्यवांश्च वशीकृतः ॥ लावण्यरूपसंपन्नं तस्या रूपं निशामय ॥ १५ ॥ बाहू तस्याश्च कामेन कण्ठपाशौ कृता विव ॥ कर्णयस्ते तु नयने रक्तान्ते
 घूर्णिते तथा ॥ १६ ॥ कर्णौ तु शोभनौ तस्याः कुण्डलाभ्यां नृपो तम ॥ कम्बुग्रीवायुतासैव दिव्यभरणभूषिता ॥ १७ ॥ पीनोन्नतौ कुचौ तस्यास्तौ
 हेमकलशा विव ॥ मध्यं क्षामं च चावेक्ष्यामुष्टिग्राह्यमनुत्तमम् ॥ १८ ॥ नितम्बौ विस्तृतौ चास्या विस्तीर्णा जघनस्थली ॥ चरणौ शोभमानौ च रक्तौ
 तपलसमद्युतौ ॥ १९ ॥ ईदृश्या पुष्पवन्त्यास माल्यवानतिमोहितः ॥ शक्रस्य परितोपायनृत्यार्थं तौ समागतौ ॥ २० ॥ गायमानौ तु तौ तत्र
 अप्सरोगणसेवितौ ॥ मदनाधिपरीताङ्गौ पुष्पवन्ती च माल्यवान् ॥ २१ ॥ परस्परानुरागेण व्यामोहवशमागतौ ॥ न शुद्धं गानं गायेतां चित्तभ्रमसम
 न्वितौ ॥ २२ ॥ बद्धदृष्टी तथान्योन्यं कामबाणवशंगतौ ॥ ज्ञात्वा लेखर्षभस्तत्र संगतं मानसं तयोः ॥ २३ ॥ तालक्रियामानलोपात्तथा गीत
 विसर्जनात् ॥ चिन्तयित्वा तु मघवा ह्यवमानं तथात्मनः ॥ २४ ॥ कुपितश्च तयोरर्थं शापं दास्यन्निदं जगौ ॥ धिग्धिग्वापतितौ मूढावाज्ञाभङ्गकृतौ मम ॥ २५ ॥
 युवां पिशाचौ भवतां दम्पती भावधारिणौ ॥ मृत्युलोकमनुप्राप्तौ भुञ्जानौ कर्मणः फलम् ॥ २६ ॥ एवं मघवता शप्ताबुभौ दुःखितमानसौ ॥ हिमवन्तं गिरिं
 प्राप्ताविन्द्रशापाद्रिमोहितौ ॥ २७ ॥ उभौ पिशाचतां प्राप्तौ दारुणं दुःखमेव च ॥ संतप्तमानसौ तत्र हिमकृच्छ्रगताबुभौ ॥ २८ ॥ गन्धर्वत्वमप्सरस्त्वं
 न जानीतो विमोहितौ ॥ पीडयमानो निदाघेन देहपातकजेन च ॥ २९ ॥ न निशायां सुखं शान्तिलभेते कर्मपीडितौ ॥ परस्परं वदमानौ चरेतुर्गिरिगह्वरे ॥
 ॥ ३० ॥ पीडयमानौ तु शीतेन तुषारप्रभवेण तौ ॥ दन्तघर्षप्रकुवार्णौ रोमाञ्चितवपुर्धरौ ॥ ३१ ॥ ऊचे पिशाचः सतदा तां पत्नीं स्वां पिशाचिकाम् ॥
 किमनल्पकृतं पापं दारुणं रोमहर्षणम् ॥ ३२ ॥ येन प्राप्तं पिशाचत्वं स्वेन दुष्कृतकर्मणा ॥ नरकं दारुणं मत्वा पिशाचत्वं च दुःखदम् ॥ ३३ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन
 न पातकं न समाचरेत् ॥ इति चिन्ता परौ तत्र तावास्तां दुःखकर्षितौ ॥ ३४ ॥ देवयोगात्तयोः प्राप्तामाघस्यैकादशीतिथिः ॥ जयानामेति विख्याता
 तिथीनामुत्तमातिथिः ॥ ३५ ॥ तस्मिन्दिने तु संप्राप्ते तावाहारविवर्जितौ ॥ आसाते तत्र नृपते जलपानविवर्जितौ ॥ ३६ ॥ न कृतो जीवघातश्च न
 पत्रफलभक्षणम् ॥ अश्वत्थस्य समीपे तौ सर्वदा दुःखसंयुतौ ॥ ३७ ॥ रविरस्तंगतो राजंस्तथैव स्थितयोस्तयोः ॥ प्राप्ता चैव निशाघोरा दारुणा

प्राणहारिणी ॥ ३८ ॥ वेपमानौततस्तौतुततःसुषुपतुःक्षितौ ॥ परस्परेणसंलग्नौगात्रयोर्भुजयोरपि ॥ ३९ ॥ ननिद्रांनरतंतत्रनतौसौख्यमविंद
ताम् ॥ एवतौराजशार्दूलशापेनेन्द्रस्यपीडितौ ॥ ४० ॥ इत्थंतयोर्दुःखितयोर्निर्जगामनिशीथिनी ॥ मार्तण्डउदयंप्राप्तोद्वादशीदिवसागमे ॥
॥ ४१ ॥ मयातुराजशार्दूलतयोर्मुक्तिर्धृताहृदि ॥ जयायाःसुव्रतंचीर्णरात्रौजागरणंकृतम् ॥ ४२ ॥ तस्माद्रतप्रभावाच्चयथाजातंतथाशृणु ॥ द्वादशी
दिवसेप्राप्तेतथाचीर्णेजयाव्रते ॥ ४३ ॥ विष्णोःप्रभावानृपतेपिशाचत्वंतयोर्गतम् ॥ पुष्पवन्तीमाल्यवन्तौपूरूपौवभूवतुः ॥ ४४ ॥ पुरातनस्नेहयुतौपूर्वाल
ङ्कारधारिणौ ॥ विमानमधिहृदौतौगतौनाकेमनोरमे ॥ ४५ ॥ देवेन्द्रस्याग्रतो गत्वाप्रणामंचक्रतुर्मुदा ॥ तथाविधौतुतौदृष्ट्वा मघवाविस्मितोऽब्रवीत् ॥ ४६ ॥
इन्द्रउवाच ॥ वदतंकेनपुण्येनपिशाचत्वंहिवांगतम् ॥ ममशापंचसंप्राप्तोकेनदेवेनमोचितौ ॥ ४७ ॥ माल्यवानुवाच ॥ वासुदेवप्रसादेन
जयायास्तुव्रतंनच ॥ पिशाचत्वंगतंस्वामिस्तवभक्तिप्रभावतः ॥ ४८ ॥ इतिश्रुत्वातुमघवाप्रत्युवाचपुनस्तथा ॥ पवित्रौपावनौजातौवन्द
नीयौममापिच ॥ ४९ ॥ हरिवासरकर्तारौविष्णुभक्तिपरायणौ ॥ हरिवासरसंल्लीनायेचकृष्णपरायणाः ॥ ५० ॥ अस्माकमपिमर्त्यास्ते
पूज्याश्चैवनसंशयः ॥ विहरस्वयथासौख्यंपुष्पवन्त्यासुरालये ॥ ५१ ॥ कृष्णउवाच ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्योहरिवासरः ॥ जया
तुराजशार्दूलब्रह्महत्यापहारिणी ॥ ५२ ॥ सर्वदानानितेनैवसर्वयज्ञाशेषतः ॥ दत्तानिकारिताश्चैवजयायास्तुव्रतंकृतम् ॥ ५३ ॥
कल्पकोटिर्भवेत्तावद्वैकुण्ठेमोदतेध्रुवम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजब्रह्मिष्ठोमफलंलभेत् ॥ ५४ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमापति
नारदसंवादेमाघशुक्लजयैकादशीमाहात्म्यंनामचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥
कथयस्वप्रसादेनवासुदेवममाग्रतः ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ नारदःपरिप्रच्छब्रह्माणं कमलासनम् ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेविजयानामनामतः ॥
तस्याःपुण्यंद्विजश्रेष्ठकथयस्वप्रसादतः ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिकथांपापहरांपराम् ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंमयैतद्विजयाव्रतम् ॥
॥ ३ ॥ पुरातनंव्रतंह्येतत्पवित्रपापनाशनम् ॥ जयंददातिविजयानृपाणांवैनसंशयः ॥ ४ ॥ पुरारामोवनंयातोवर्षाण्येवचतुर्दश ॥ न्यव
सत्पञ्चवर्षांतुसहसीतःसलक्ष्मणः ॥ ५ ॥ तत्रैववसतस्तस्यरामस्यविजयात्मनः ॥ रावणेनहृतालौल्याद्भार्यासीतायशस्विनी ॥ ६ ॥ तेनदुःखेन
नरामोऽपिमोहमभ्यागतस्तदा ॥ भ्रमञ्जरायुषमथोददर्शविगतायुषम् ॥ ७ ॥ कबन्धोनिहतःपश्चाद्भ्रमतारण्यमध्यतः ॥ सुग्रीवेणसमंतस्यसस्त्रि
त्वंसमपद्यत ॥ ८ ॥ वानराणामनीकानिरामार्थंसंगतानिच ॥ ततोहनुमतादृष्टालङ्कोद्यानेतुजानकी ॥ ९ ॥ रामसंज्ञापनंतस्यैदत्तंकर्ममहत्कृ

तम् ॥ पुनःसमेत्यरामेणसर्वतत्रनिवेदितम् ॥ १० ॥ अथश्रुत्वारामचन्द्रोवाक्यंचैवहनूमतः ॥ सुग्रीवानुमतंनैवप्रस्थानंसमरोचयत् ॥ ११ ॥
 सौमित्रेकेनपुण्येनतीर्यतेवरुणालयः ॥ अगाधोनितरामेषयादोभिश्चसमाकुलः ॥ उपायंनैवपश्यामियेनासौसुतरोभवेत् ॥ १२ ॥ लक्ष्मण
 उवाच ॥ आदिदेवस्त्वमेवासिपुराणपुरुषोत्तमः ॥ वकदाल्भ्योमुनिश्चात्रवर्ततेद्वीपमध्यतः ॥ १३ ॥ अस्मात्स्थानाद्योजनार्धमाश्रमस्तस्य
 राघव ॥ अन्येचब्राह्मणास्तत्रवहवोरधुनन्दन ॥ १४ ॥ तंपृच्छगत्वारजेन्द्रपुराणमृषिपुंगवम् ॥ इतिवाक्यंततःश्रुत्वालक्ष्मणस्यातिशोभनम् ॥
 ॥ १५ ॥ जगामराघवोद्रष्टुंवकदाल्भ्यंमहामुनिम् ॥ प्रणनाममुनिंमूर्धारामोविष्णुमिवामरः ॥ १६ ॥ ज्ञात्वामुनिस्ततोरामंपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ केनापि
 कारणेनैवप्रविष्टोमानुषीतनुम् ॥ १७ ॥ उवाचसक्रपिस्तुष्टःकुतोरामतवागमः ॥ १८ ॥ रामउवाच ॥ त्वत्प्रसादादहंविप्रतीरंनदनदीपतेः ॥
 आगतोऽस्मिससैन्योऽत्रलङ्कांजेतुंसराक्षसाम् ॥ १९ ॥ भवतश्चानुकूलत्वात्तीर्यतेऽब्धिर्यथामया ॥ तमुपायंवदमुनेप्रसादंकुरुसाम्प्रतम् ॥ २० ॥
 एतस्मात्कारणादेवद्रष्टुंवाहमिहागतः ॥ रामस्यवचनंश्रुत्वावकदाल्भ्योमहामुनिः ॥ २१ ॥ उवाचसुप्रसन्नात्मारामंराजीविलोचनम् ॥ कर्तव्यमद्यते
 रामव्रतानांव्रतमुत्तमम् ॥ २२ ॥ कृतेनयेनसहसाविजयस्तेभविष्यति ॥ लङ्कांजित्वाराक्षसांश्चस्वच्छांकीर्तिमवाप्स्यसि ॥ २३ ॥ एकाग्रमानसो
 भूत्वाव्रतमेतत्समाचर ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेविजयैकादशीभवेत् ॥ २४ ॥ तस्याप्रतेनहेरामविजयस्तेभविष्यति ॥ निःसंशयंसमुद्रंत्वंतरिष्यसि
 सवानरः ॥ २५ ॥ विधिस्तुश्रूयतांराजम्व्रतस्यास्यफलप्रदः ॥ दशम्यान्दिवसेप्राप्तेकुम्भमेकंतुकारयेत् ॥ २६ ॥ हैमंवाराजतंवापिताम्रंवाप्यथ
 मृण्मयम् ॥ स्थापयेच्छोभितंचवज्रलपूर्णसपल्लवम् ॥ २७ ॥ सप्तधान्यान्यधस्तस्ययवानुपरिविन्यसेत् ॥ तस्योपरिन्यसेद्देवंहैमंनारायणं
 प्रभुम् ॥ २८ ॥ एकादशीदिनेप्राप्तेप्रातःस्नानंसमाचरेत् ॥ निश्चलंस्थापयेत्कुम्भंकण्ठमाल्यानुलेपनैः ॥ २९ ॥ पूगीफलैर्नालिकेरैःपूजयेच्च
 विशेषतः ॥ गन्धैर्धूपैश्चदीपैश्चनैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ ३० ॥ कुंभाग्रेतद्दिनंरामनीयतेसत्कथादिभिः ॥ रात्रौजागरणंचैवतस्याग्रेकारयेद्बुधः ॥ ३१ ॥
 प्रकाशयेद्घृतदीपमखण्डव्रतहेतवे ॥ द्वादशीदिवसेप्राप्तेमार्तण्डस्योदयंसति ॥ ३२ ॥ नीत्वाकुम्भंजलोद्देशेनद्याःप्रस्रवणेनतथा ॥ तडागेस्थापयित्वातं
 पूजयित्वायथाविधि ॥ ३३ ॥ दद्यात्सदेवंतंकुम्भंब्राह्मणेवेदपारगे ॥ कुम्भेनसह्यजेन्द्रमहादानानिदापयेत् ॥ ३४ ॥ अनेनविधिर्नारामंयूथ
 पैःसहसंगतः ॥ कुरुव्रतंप्रयत्नेनविजयस्तेभविष्यति ॥ ३५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इतिश्रुत्वाततोरामोयथोक्तमकरोत्तदा ॥ कृतेव्रतेसविजयीबभूव
 रघुनन्दनः ॥ ३६ ॥ प्राप्तासीताजितालङ्कापौलस्त्योनिहतोरणे ॥ अनेनविधिनापुत्रयेकुर्वन्तिनराव्रतम् ॥ ३७ ॥ इहलोकेजयप्राप्तिःपरलोकस्त

प० पु०
॥ ४८ ॥

थाक्षयः ॥ एतस्मात्कारणात्पुत्रकर्तव्यं विजयाव्रतम् ॥ ३८ ॥ विजयायाश्चमाहात्म्यं सर्वकिल्बिषनाशनम् ॥ पठनाच्छ्रवणाच्चैव वाजपेयफलं लभेत् ॥
॥ ३९ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० फाल्गुनकृष्णविजयाग्राहात्म्यं नाम पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ माहा-
त्म्यं विजयायाश्च श्रुतं कृष्णमहाफलम् ॥ फाल्गुनस्यार्जुने पक्षे यन्नाम्रीतां वदाधुना ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ धर्मपुत्रमहाभाग शृणु वक्ष्यामि ते
ऽधुना ॥ योक्ता पृष्टेन मान्धात्रा वसिष्ठेन महात्मना ॥ २ ॥ फाल्गुनस्य विशेषेण विशेषः कथितो नृप ॥ आमलकीव्रतं पुण्यं विष्णुलोकफलप्रदम् ॥ ३ ॥
आमलक्यास्तले गत्वा जागरंतं त्रकारयेत् ॥ कृत्वा जागरणं रात्रौ गोसहस्रफलं लभेत् ॥ ४ ॥ मान्धातो वांच ॥ आमलकी कदाह्येषा उत्पन्ना द्विज-
सत्तम ॥ एतत्सर्वं ममाचक्ष्व परं कौतूहलं हि मे ॥ ५ ॥ कस्मादियं पवित्रा च कस्मात्पापप्रणाशिनी ॥ कस्माज्जागरणं कृत्वा गोसहस्रफलं लभेत् ॥ ६ ॥ वसिष्ठ-
उवाच ॥ कथयामि महाभाग यथेयमभवात्क्षितौ ॥ आमलकी महावृक्षः सर्वपापप्रणाशनः ॥ ७ ॥ एकार्णवे पुराजातेनष्टे स्थावरजङ्गमे ॥ नष्टे देवासुरगणे प्र-
ष्टोरग्राक्षसे ॥ ८ ॥ तत्र देवादिदेवेशः परमात्मा सनातनः ॥ जगाम ब्रह्म परमात्मनः पदमव्ययम् ॥ ९ ॥ ततोऽस्य जायते ब्रह्ममुखाच्छशिसमप्रभः ॥
ष्टीवनाद्भिन्दुरुत्पन्नः स भूर्मानिपपातह ॥ १० ॥ तस्माद्भिन्दोः समुत्पन्नः स्वयंधात्रीन् गोमहान् ॥ शाखाप्रशाखा बहुलः फलभारेण नामितः ॥ ११ ॥
सर्वेषां चैव वृक्षाणामादिरोहः प्रकीर्तितः ॥ ब्रह्मणा यततः पश्चात्संस्पृष्टाश्च इमाः प्रजाः ॥ १२ ॥ देवदानवगन्धर्वयक्षराक्षसपन्नगान् ॥ असृजद्भगवान् देवो मह-
र्षीश्च तथा मलान् ॥ १३ ॥ आजग्मुस्तत्र देवास्ते यत्र धात्री हरिप्रिया ॥ तां दृष्ट्वा ते महाभाग परं विस्मयमागताः ॥ १४ ॥ न जानीम इमं वृक्षं चिन्तयन्तोऽ-
भिसंस्थिताः ॥ एवं चिन्तयतां तेषां वागुवाचा शरीरिणी ॥ १५ ॥ आमलकी न गोह्येषा प्रवरो वैष्णवो मतः ॥ अस्य संस्मरणादेव लभेद्गोदानजं फलम् ॥ १६ ॥
स्पर्शनाद्भिगुणं पुण्यं त्रिगुणं भक्षणात् तथा ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सेव्या आमलकी सदा ॥ १७ ॥ सर्वपापहरा प्रोक्ता वैष्णवी पापनाशिनी ॥ तस्यामूले स्थितो-
विष्णुस्तदूर्ध्वे च पितामहः ॥ १८ ॥ स्कन्धे च भगवान् रुद्रः संस्थितः परमेश्वरः ॥ शाखासु मुनयः सर्वे प्रशाखासु च देवताः ॥ १९ ॥ पर्णेषु चासते देवाः
पुष्पेषु मरुतस्तथा ॥ प्रजानां पतयः सर्वे फलेष्वेव व्यवस्थिताः ॥ २० ॥ सर्वदेवमयी ह्येषा धात्री च कथिता मया ॥ तस्मात्पूज्यतमा ह्येषा विष्णुभक्तिपरा-
यणैः ॥ २१ ॥ ऋषय उचुः ॥ को भवान्निजानीमः कस्मात्कारणतां गतः ॥ देवो वायदिवाचान्यः कथय स्वयं तथा तथम् ॥ २२ ॥ वागुवाच ॥ यः कर्ता
सर्वभूतानां भुवनानां च सर्वशः ॥ विदुषामपि दुष्प्रक्षेप्सोऽहं विष्णुः सनातनः ॥ २३ ॥ तच्छ्रुत्वा देवदेवस्य भाषितं ब्रह्मणः सुताः ॥ अनादिनिधनं देवं स्तोतुं तत्र
प्रचक्रमुः ॥ २४ ॥ नमो भूतात्मभूताय आत्मने परमात्मने ॥ अच्युताय नमो नित्यमनन्ताय नमो नमः ॥ २५ ॥ दामोदराय कवये यज्ञेशाय नमो नमः ॥

उ.सं.स.
अ० ४६

॥ ४८ ॥

एवंस्तुतस्तु ऋषिभिस्तु तोष भगवान्हरिः ॥ प्रत्युवाच महर्षीस्तानभीष्टं किं ददामिवः ॥ २६ ॥ ऋषय उचुः ॥ यदितुष्टोसि भगवन्नस्माकं हितकाम्यया ॥
 व्रतं किंचित्समाख्याहिस्वर्गमोक्षफलप्रदम् ॥ २७ ॥ धनधान्यप्रदं पुण्यमात्मनस्तुष्टिकारकम् ॥ अल्पायासंबहुफलं व्रतानामुत्तमं व्रतम् ॥ २८ ॥ कृतेन
 येन देवेश विष्णुलोके महीयते ॥ २९ ॥ विष्णुरुवाच ॥ फाल्गुने शुक्लपक्षे तु पुष्येण द्वादशी यदि ॥ भवेत्सा च महापुण्या महापातकनाशिनी ॥ ३० ॥ विशेष
 स्तत्र कर्त्तव्यः शृणु ध्वं द्विजसत्तमाः ॥ आमलकीं च संप्राप्य जागरंतत्र कारयेत् ॥ ३१ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो गोसहस्रफलं लभेत् ॥ एतद्व्रतं कथितं विप्राव्रतानां
 व्रतमुत्तमम् ॥ अर्चयित्वा च्युतं तस्यां विष्णुलोकात् नमुच्यते ॥ ३२ ॥ ऋषय उचुः ॥ व्रतस्यास्य विधिं ब्रूहि परिपूर्णं कथं भवेत् ॥ केमन्त्राः केन मस्कारा देवताका
 प्रकीर्तिता ॥ ३३ ॥ कथं दानं कथं स्नानं कथं पूजा विधिः स्मृतः ॥ अर्घार्चनस्य मन्त्रं तु कथय स्वयथा तथम् ॥ ३४ ॥ विष्णुरुवाच ॥ श्रूयतां यो विधिः सम्यग्व्रतस्या
 स्य द्विजर्षभाः ॥ एकादश्यां निराहारः स्थित्वा चैव परेऽहनि ॥ ३५ ॥ भोक्ष्येऽहं पुण्डरीकाक्षशरणं मे भवाच्युत ॥ इति कृत्वा तु नियमं दन्तधावनपूर्वकम् ॥ ३६ ॥
 नालपेत्पतितां श्वोरांस्तथा पापण्डिनो नरान् ॥ दुर्वृत्तान् भिन्नमर्यादान् गुरुद्वारप्रधर्षकान् ॥ ३७ ॥ अपराहंततः स्नानं विधिना कारयेद्बुधः ॥ नद्यांतडागे
 कूपे वा गृहे वा नियतात्मवान् ॥ ३८ ॥ मृत्तिकालम्भनं पूर्वततः स्नानं च कारयेत् ॥ अश्वक्रान्ते रथक्रान्ते विष्णुक्रान्ते वसुन्धरे ॥ ३९ ॥ मृत्तिके हरमे पापं
 यन्मया दुष्कृतं कृतम् ॥ ४० ॥ इति मृत्तिकामन्त्रः ॥ त्वमम्बुसर्वभूतानां जीवनंतनुरक्षकम् ॥ स्वंदजोद्भिज्जजातीनां रसानां पतये नमः ॥ ४१ ॥ स्नातो
 ऽहं सर्वतीर्थेषु हृदप्रसवणेषु च ॥ नदीषु देवखातेषु इदं स्नानं तु मे भवेत् ॥ ४२ ॥ इति स्नानमन्त्रः ॥ जामदग्न्यं मुनिं चैव कारयित्वा हिरण्यमयम् ॥ नाष
 कस्य सुवर्णस्य तदर्घार्धेन वा पुनः ॥ ४३ ॥ गृहमागत्य पूजायाः पूजां होमं तु कारयेत् ॥ ततश्च आमलकीं गच्छेत्सर्वोपस्करसंयुतः ॥ ४४ ॥ आमलकीं ततो
 गत्वा परिशोध्य समन्ततः ॥ स्थापयेत्स ततं कुम्भमव्रणं मन्त्रपूर्वकम् ॥ ४५ ॥ पञ्चरत्नसमोपेतं दिव्यगन्धाधिवासितम् ॥ छत्रोपानद्युगोपेतं सितचन्दन
 चर्चितम् ॥ ४६ ॥ स्रग्दामलम्बितग्रीवं सर्वधूपविधूपितम् ॥ दीपमालाकुलंकुर्यात्सर्वतः सुमनोहरम् ॥ ४७ ॥ तस्योपरि न्यसेत्पात्रं दिव्यलाजैः प्रपूरितम् ॥ पा
 त्रोपरि न्यसेद्देवं जामदग्न्यं महाप्रभम् ॥ ४८ ॥ विशोकाय नमः पादौ जानुनी विश्वरूपिणे ॥ उग्राय च ततोऽप्यूरूकटीदामोदराय च ॥ ४९ ॥ उदरं पद्मनाभाय
 उरः श्रीवत्सधारिणे ॥ चक्रिणैवामबाहुं च दक्षिणं गदिने नमः ॥ ५० ॥ वैकुण्ठाय नमः कण्ठमास्यं यज्ञमुखाय वै ॥ नासां विशोकनिधये वासुदेवाय चाक्षिणी ॥
 ॥ ५१ ॥ ललाटं वामनाय तिगमाय तिभ्रुवौ नमः ॥ सर्वात्मने तु तच्छीर्षं नम इत्यभिपूजयेत् ॥ ५२ ॥ इति पूजामन्त्रः ॥ ततो देवाधिदेवाय अर्घं चैव प्रदा
 पयेत् ॥ फलेन चैव शुभ्रेण भक्तियुक्तेन चेतसा ॥ ५३ ॥ नमस्ते देवदेवेश जामदग्न्यं नमोऽस्तुते ॥ गृहाणा धर्ममिदं दत्तमा मलक्या युतो हरे ॥ ५४ ॥ अर्घ्य

प० पु०
॥ ४९ ॥

मन्त्रः॥ततो जागरणंकुर्याद्भक्तियुक्तेनचेतसा ॥नृत्यैर्गीतैश्चवादित्रैर्धर्माख्यानैःस्तवैरपि ॥५५॥वैष्णवैश्चतथाख्यानैःक्षपयेत्सर्वशर्वरीम् ॥ प्रदक्षिणांततः
कुर्याद्वाज्यावैविष्णुनामभिः ॥ ५६ ॥ अष्टाधिकंशतंचैवअष्टाविंशतिरेववा ॥ ततःप्रभातेसमयेकृत्वानीराजनंहरेः ॥ ५७ ॥ ब्राह्मणंपूजयित्वातुसर्वं
तस्मैनिवेदयेत् ॥ जामदग्न्यघटेतत्रवस्त्रयुग्ममुपानहौ ॥५८॥ जामदग्न्यस्वरूपेणप्रीयतांममकेशवः ॥ ततश्चामलर्कास्पृष्ट्वाकृत्वाचैवप्रदक्षिणाम्॥५९॥
स्नानंकृत्वाविधानेनब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ ततश्चस्वयमश्रीयात्कुटुम्बेनसमावृतः ॥ ६० ॥ एवंकृतेनयत्पुण्यंतत्सर्वकथयामिते ॥ सर्वतीर्थेषुयत्पुण्यं
सर्वदानेषुयत्फलम् ॥ ६१ ॥ सर्वयज्ञाधिकंचैवलभतेनात्रसंशयः ॥ एतद्वःसर्वमाख्यातंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ६२ ॥ एतावदुक्त्वादेवेशस्तत्रैवान्तर
धीयत ॥ तेचापिक्रपयःसर्वंचक्रुःसर्वमशेषतः ॥ ६३ ॥ तथात्वमपिराजेन्द्रकर्तुमर्हसिसत्तम ॥ व्रतमेतदुराधर्षसर्वपापप्रमोचनम् ॥ ६४ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमापतिनारदसंवादेफाल्गुनशुक्लामलक्येकादशीनामषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ फाल्गुनस्य
सितेपक्षेश्रुताचामलर्कातथा ॥ चैत्रस्यकृष्णपक्षेतुकिंनार्मैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजेन्द्रवक्ष्यामिआख्यानंपापनाशनम् ॥
यल्लोमशोऽब्रवीत्पृष्टोमान्धात्राचक्रवर्तिना ॥ २ ॥ मान्धातोवाच ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिलोकानांहितकाम्यया ॥ चैत्रस्यप्रथमेपक्षेकानार्मैकादशी
भवेत् ॥ कोविधिःकिंफलंतस्याःकथयस्वप्रसादतः ॥३॥ लोमशउवाच ॥ चैत्रमास्यसितेपक्षेनाम्नावैपापमोचिनी ॥ एकादशीसमाख्यातापिशाचत्व
विनाशिनी ॥ ४ ॥ शृणुतस्याःप्रवक्ष्यामिकामदांसिद्धिदानृप ॥ कंथांविचित्रांशुभदांपापघ्नीधर्मदायिनीम् ॥ ५ ॥ पुराचैत्ररथोद्देशेह्यप्सरोगण
सेविते ॥ वसन्तसमयेप्राप्तेषट्पदाकुलितेवने ॥६॥ गन्धर्वकन्यावादित्रैरमन्तेसहकिन्नरैः ॥ पाकशासनमुख्याश्चक्रीडन्तित्रिदिवौकसः ॥ ७ ॥ नापरं
सुखदंकिंचिद्विनाचैत्ररथाद्वनम् ॥ तस्मिन्वनेतुमुनयस्तपन्तिबहुलंतपः ॥ ८ ॥ मेधाविनामानमृषितत्रस्थंब्रह्मचारिणम् ॥ अप्सरास्तंमुनिवरंमोहना
योपचक्रमे ॥ ९ ॥ मञ्जुघोषेतिविख्याताभावंतस्यवितन्वती ॥ क्रोशमात्रंस्थितातंस्यभयादाश्रमसन्निधौ ॥ १० ॥ गायन्तीमधुरंसाधुपीडयन्ती
विपश्चिकाम् ॥ गायन्तींतामथालोक्यपुष्पचन्दनसेविताम् ॥११॥ कामोऽपिविजयाकाङ्क्षीशिवभक्तान्मुनीश्वरान् ॥ तस्याःशरीरेसंवासमकरोन्मनसः
सुतः ॥ १२ ॥ कृत्वाभ्रुवौधनुष्कोटिगुणंकृत्वाकटाक्षकम् ॥ मार्गणौनयनेकृत्वापक्षमयुक्तेयथाक्रमम् ॥१३॥ कुचौकृत्वापटकुटींविजयायोपचक्रमे ॥
मञ्जुघोषाभवत्तस्यकामस्यैववरूथिनी ॥ १४ ॥ मेधाविनंमुनिंदृष्ट्वासापिकामेनपीडिता ॥ यौवनोद्भिन्नदेहोऽसौमेधाव्यपिविराजते ॥ १५ ॥ सितो
पवीतसहितोदृष्टःस्मरइवापरः ॥ मेधावीवसतेचासौच्यवनस्याश्रमेशुभे ॥ १६ ॥ मञ्जुघोषास्थितंतत्रदृष्ट्वासामुनिपुङ्गवम् ॥ मदनस्यवशंप्राप्तमन्द

उ.खं.सं.
अ० ४७

॥ ४९ ॥

म्मन्दमगायत ॥ १७ ॥ रणद्वलयसंयुक्तांशिञ्जन्नूपुरमेखलाम् ॥ गायन्तीतांतथाभूतांविलोक्यमुनिपुङ्गवः ॥ १८ ॥ मदनेनससैन्येननीतोमोहवशं
 बलात् ॥ मञ्जुघोषासमागम्यमुनिदृष्ट्वातथाविधम् ॥ १९ ॥ हावभावकटाक्षैस्तमोहयामासचाङ्गना ॥ अधःसंस्थाप्यवीणांसासस्वजेतमुनीश्वरम् ॥
 ॥ २० ॥ वलितेबलतावृक्षंवातवेगेनकम्पितम् ॥ सोऽपिरेमेतयासार्धमेधावीमुनिपुङ्गवः ॥ २१ ॥ तस्मिन्नेवततोदृष्ट्वातस्यास्तंदेहमुत्तमम् ॥ शिवतत्त्वं
 गतंतस्यकामतत्त्ववशंगतः ॥ २२ ॥ ननिशान्दिनंसोऽपिरमज्जानातिका मुकः ॥ बहुवर्षोगतःकालोमुनेराचारलोपतः ॥ २३ ॥ मञ्जुघोषादेवलोक
 गमनायोपचक्रमे ॥ गच्छन्तीतिप्रत्युवाचरमन्तमुनिसत्तमम् ॥ आदेशोदीयतांब्रह्मन्स्वदेशगमनंयमे ॥ २४ ॥ मेधाव्युवाच ॥ अद्यैवत्वंसमायाता
 प्रदोषादौवरानने ॥ यावत्प्रभातसन्ध्यास्यात्तावत्तिष्ठममान्तिके ॥ २५ ॥ इतिश्रुत्वामुनेर्वाक्यंभयभीताबभूवसा ॥ पुनर्वैरमयामासतमृषिंनृपसत्तमम् ॥
 ॥ २६ ॥ मुनेःशापभयाद्भीताबहुलान्परिवत्सरान् ॥ वर्षाणांपञ्चपञ्चाशन्नवमासान्दिनत्रयम् ॥ २७ ॥ सारेमेमुनिनातस्यनिशार्धमिवचाभवत् ॥
 सातंपुनरुवाचाथतस्मिन्कालेगतेमुनिम् ॥ आदेशोदीयतांब्रह्मन्गन्तव्यंस्वगृहेमया ॥ २८ ॥ मेधाव्युवाच ॥ प्रभातमधुनाचास्तेथूयतांवचनंमम ॥
 सन्ध्यांयावच्चकुर्वेऽहंतावत्त्वंवैस्थिराभव ॥ २९ ॥ इतिवाक्यंमुनेःश्रुत्वाजातानन्दसमाकुला ॥ स्मितंकृत्वातुसार्किंचित्प्रत्युवाचशुचिस्मिता ॥
 ॥ ३० ॥ अप्सराउवाच ॥ कियत्प्रमाणाविप्रेन्द्रतवसन्ध्यागतानघ ॥ मयिप्रसादंकृत्वातुगतःकालोविचार्यताम् ॥ ३१ ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वाविस्मयो
 त्फुल्ललोचनः ॥ गतकालस्यंविप्रेन्द्रःप्रमाणमकरोत्तदा ॥ ३२ ॥ समाश्रयसप्तपञ्चाशद्गतास्तस्यतयासह ॥ चुक्रोधसततस्तस्यैज्वालामालीबभूवह ॥
 ॥ ३३ ॥ नेत्राभ्यांविस्फुलिङ्गान्समुंश्चमानोऽतिकोपनः ॥ कालरूपांतुतांदृष्ट्वातपसःक्षयकारिणीम् ॥ ३४ ॥ दुःखार्जितंक्षयंनीतंतपोदृष्ट्वातयासह ॥
 सकम्पोष्ठोमुनिस्तत्रप्रत्युवाचाकुलेन्द्रियः ॥ ३५ ॥ तांशशापाथमेधावीत्वंपिशाचीभवेतिच ॥ धिक्त्वांपापेदुराचारेकुलटेपातकप्रिये ॥ ३६ ॥
 तस्यशापेनसादग्धाविनयादनतास्थिता ॥ उवाचवचनंसुभ्रूःप्रसादंवाञ्छतीमुनिम् ॥ ३७ ॥ प्रसादंकुरुविप्रेन्द्रशापस्यानुग्रहंकुरु ॥ सतांसंगोहिभवति
 वचोभिःसप्तभिःपदैः ॥ ३८ ॥ त्वयासहममब्रह्मन्भीतावैबहुवत्सराः ॥ एतस्मात्कारणात्स्वामिन्प्रसादंकुरुसुव्रत ॥ ३९ ॥ मुनिरुवाच ॥ शृणुमेवचनं
 भद्रेशापानुग्रहकारकम् ॥ किंकरोमित्वयापापेक्षयंनीतंमहत्तपः ॥ ४० ॥ चैत्रस्यकृष्णपक्षेतुभवेदेकादशीशुभा ॥ पापमोचिनिकानामसर्वपापक्षय
 ङ्करी ॥ ४१ ॥ तस्याव्रतेकृतेशुभ्रेपिशाचत्वंप्रयास्यति ॥ इत्युक्त्वासोऽपिमेधावीजगामपितुराश्रमम् ॥ ४२ ॥ तमागतंसमालोक्यच्यवनःप्रत्युवाच
 तम् ॥ किमेतद्विहितंपुत्रत्वयापुण्यक्षयःकृतः ॥ ४३ ॥ मेधाव्युवाच ॥ पातकंवेकृतंतातरमिताचाप्सरामया ॥ प्रायश्चित्तंब्रूहितातयेनपापक्षयोभवेत् ॥ ४४ ॥

प० पु०
॥ ५० ॥

● खं. स.
अ० ४८

च्यवनउवाच ॥ चैत्रस्यचासितेपक्षेनाम्नावैपापमोचिनी ॥ अस्याव्रतेकृतेपुत्रपापराशिःक्षयं व्रजेत् ॥ ४५ ॥ इति श्रुत्वापितुर्वाक्यं कृतं तेन
व्रतोत्तमम् ॥ गतं पापं क्षयंतस्य तपोयुक्तो बभूव सः ॥ ४६ ॥ साप्येवं मञ्जुघोषाचकृत् त्वैतद्व्रतमुत्तमम् ॥ पिशाचत्वाद्भिर्निर्मुक्ता पाप
मोचिनिका व्रतात् ॥ दिव्यरूपधरा सा वै गतानां केवराप्सराः ॥ ४७ ॥ कृष्ण उवाच ॥ पापमोचिनिकां राजन्ये कुर्वन्ति नरोत्तमाः ॥
तेषां पापं च यत्किंचित् सर्वं क्षयं व्रजेत् ॥ ४८ ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गो सहस्रफलं लभेत् ॥ ब्रह्महा हेमहारी च सुरापो गुरुतल्पगः ॥ ४९ ॥
व्रतस्य चास्य करणात् पापमुक्ता भवन्ति ते ॥ बहुपुण्यप्रदं ह्येतत् करणाद्व्रतमुत्तमम् ॥ ५० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमापतिनारदसंवादे चैत्र
कृष्णेकादशीपापमोचिनीनाम सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ वासुदेवनमस्तु भ्यं कथयस्व ममाग्रतः ॥ चैत्रस्य शुक्लपक्षे तु किं
नामैकादशी भवेत् ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शृणुष्वैकमनाराजन्कथां पुण्यां पुरातनीम् ॥ वसिष्ठो यामं कथयत्प्राग्दिलीपाय पृच्छते ॥ २ ॥ दिलीप
उवाच ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामि कथयस्व प्रसादतः ॥ चैत्रमासि सिते पक्षे किं नामैकादशी भवेत् ॥ ३ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ साधुपृष्टं त्वयाराजन्कथ
यामितवाग्रतः ॥ चैत्रस्य शुक्लपक्षे तु कामदाना नामतः ॥ ४ ॥ एकादशी पुण्यतमा पापेभ्यः न दवानलः ॥ शृणुराजन्कथामेतां पापघ्नीं पुण्य
दायिनीम् ॥ ५ ॥ पुरानागपुरेभ्ये हेमरत्नविभूषते ॥ पुण्डरीकमुखानां गानि वसन्ति महोत्कटाः ॥ ६ ॥ तस्मिन्पुरे पुण्डरीको राजा राज्यं चकार सः ॥
गन्धर्वैः किन्नरैश्चैव अप्सरोभिश्च सेव्यते ॥ ७ ॥ वराप्सरास्तु ललिता गन्धर्वो ललितस्तथा ॥ उभौ रागेण संरक्तौ दम्पती कामपीडितौ ॥ ८ ॥ रेमा ते
स्वगृहेभ्ये धनधान्ययुते तदा ॥ ललितायाश्च हृदये पतिर्वसति सर्वदा ॥ ९ ॥ हृदये तस्य ललितानित्यं वसति भामिनी ॥ एकदा पुण्डरीकोऽथ क्रीडते
सदसि स्थितः ॥ १० ॥ गीतंगानं प्रकुरुते ललितो दयितां विना ॥ पदबन्धस्खलजिह्वो बभूव ललितां स्मरन् ॥ ११ ॥ मनोभावं विदित्वा स्य कर्कटो
नागसत्तमः ॥ पदबन्धं च्युतं तस्य पुण्डरीके न्यवेदयत् ॥ १२ ॥ श्रुत्वा कर्कोटकवचः पुण्डरीके भुजङ्गराट् ॥ क्रोधसंरक्तनयनो बभूवातिभयङ्करः ॥ १३ ॥
शशापललितं तत्र गायन्तं मदनानुरम् ॥ राक्षसो भवदुर्बुद्धे क्रव्यादः पुरुषादकः ॥ १४ ॥ यतः पत्नी वशोपेतो गायमानो ममाग्रतः ॥ वचनात्तस्य राजेन्द्र
रक्षोरूपो बभूव सः ॥ १५ ॥ रौद्राननो विरूपाक्षो दृष्टमात्रो भयङ्करः ॥ बाहू योजनविस्तीर्णौ मुखं कन्दरसन्निभम् ॥ १६ ॥ चन्द्रसूर्यनिभेनेत्रे श्रीवा
पर्वतसन्निभा ॥ नासारन्ध्रे तु विवरे अधरौ योजनायतौ ॥ १७ ॥ शरीरं तस्य राजेन्द्र उत्थितं योजनाष्टकम् ॥ ईदृशो राक्षसो भूत्वा भुञ्जानः कर्मणः फलम् ॥ १८ ॥
ललिता तु तथालोक्य स्वपतिं विकृताकृतिम् ॥ चिन्तयामास मनसा दुःखेन महता र्दितम् ॥ १९ ॥ किं करोमि क्व गच्छामि पतिः शापेन पीडितः ॥ इति

॥ ५० ॥

संस्मृत्यसंस्मृत्यमनसाशर्मनालभत् ॥ २० ॥ चचारपतिनासार्धललितागहनेवने ॥ वभ्रामविपिनेदुर्गेकामरूपीसराक्षसः ॥ २१ ॥ निर्वृणःपाप
निरतोविरूपःपुरुषादकः ॥ नसुखंलभतेरात्रौनदिवापापपीडितः ॥ २२ ॥ ललितादुःखितातीवपतिदृष्ट्वातथाविधम् ॥ वभ्रामतेनसार्धसारुदतीगहनेवने
॥ २३ ॥ दृष्ट्वाश्रमपदंरम्यंमुनिसंशान्तविग्रहम् ॥ शीघ्रंजगामललितानमस्कृत्याग्रतःस्थिता ॥ २४ ॥ तांदृष्ट्वासमुनिःप्राहदुःखितांहिदयापरः ॥
कात्वंकस्मादिहायातासत्यंवदममाग्रतः ॥ २५ ॥ ललितोवाच ॥ वीरधन्वेतिगन्धर्वःसुतातस्यमहात्मनः ॥ ललितांनाममांविद्धिपत्यर्थमिहचा
गताम् ॥ २६ ॥ भर्तामेपापदोषेणराक्षसोऽभून्महामुने ॥ रौद्ररूपोदुगाचारस्तंदृष्ट्वानास्तिमेसुखम् ॥ २७ ॥ साम्प्रतंशाधिमांब्रह्मन्यत्कृत्यंतद्वद
प्रभो ॥ येनपुण्येनविप्रेन्द्रराक्षसत्वाद्विमृच्यते ॥ २८ ॥ ऋषिरुवाच ॥ चैत्रमासस्यरम्भोरुशुकृपक्षोऽस्तिसाम्प्रतम् ॥ कामदैकादशीनामपापघ्नी
ललितेपरा ॥ २९ ॥ कुरुष्वतद्व्रतंभद्रेविधिपूर्वमयोदितम् ॥ अस्यव्रतस्ययत्पुण्यंतत्स्वभर्त्रेप्रदीयताम् ॥ ३० ॥ दत्तेपुण्येक्षणात्तस्यशापदोषःप्रया
स्यति ॥ इतिश्रुत्वामुनेर्वाक्यंललिताहर्षिताभवत् ॥ ३१ ॥ उपोष्यैकादशींराजन्द्वादशीदिवसेतथा ॥ विप्रस्यैवसमीपेतद्वासुदेवस्यचाग्रतः ॥ ३२ ॥
वाक्यमुवाचललितास्वपत्युस्तारणायवै ॥ मयातुतद्व्रतंचीर्णकामदायाउपोषणम् ॥ ३३ ॥ तस्यपुण्यप्रभावंगच्छत्वस्यपिशाचता ॥ ललितावच
नादेववर्तमानोऽपितत्क्षणे ॥ ३४ ॥ गतपापःसललितोदिव्यदेहोवभूवह ॥ राक्षसत्वंगतंतस्यप्राप्तागन्धर्वतापुनः ॥ ३५ ॥ हेमरत्नसमाकीर्णोरेमेललितया
सह ॥ विमानवरमारूढौपूर्वरूपाधिकौचतौ ॥ ३६ ॥ दम्पतीअत्यशोभतांकामदायाःप्रभावतः ॥ इतिज्ञात्वानृपश्रेष्ठकर्तव्यैपाप्रयत्नतः ॥ ३७ ॥
लोकानांतुहितार्थायतवाग्रेकथितामथा ॥ ३८ ॥ कृष्णउवाच ॥ ब्रह्महत्यादिपापघ्नीपिशाचत्वविनाशिनी ॥ नातभरतगकाचित्रैलोक्यंसचराचरे ॥
पठनाच्छ्रवणाद्राजन्वाजपेयफलंलभेत् ॥ ३९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेचैत्रशुकुकामदानामाष्टाचत्वारिंशोऽध्यायः
॥ ४८ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ वैशाखस्यासितेपक्षेकिंनामकादशीभवेत् ॥ महिमानंकथयमेवासुदेवनमोऽस्तुते ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सौभाग्य
दायिनीराजन्निहलोकेपरत्रच ॥ वैशाखकृष्णपक्षेतुनाम्नाचैववरूथिनी ॥ २ ॥ वरूथिन्याव्रतंनैवसौख्यंभवतिसर्वदा ॥ पापहानिश्चभवतिसौभाग्य
प्राप्तिरेवच ॥ ३ ॥ दुर्भगायाकरोत्येनांसास्त्रीसौभाग्यमाप्नुयात् ॥ लोकानांचैवसर्वेषांभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ ४ ॥ सर्वपापहरानृणांगर्भवासनिकृन्तनी ॥
वरूथिन्याव्रतंनैवमान्धातास्वर्गतिगतः ॥ ५ ॥ धुन्धुमारादयश्चान्येराजानोवहवस्तथा ॥ ब्रह्मकपालनिर्मुक्तोवभूवभगवान्भवः ॥ ६ ॥ दशवर्षसहस्राणि
तपस्तप्यतियोनरः ॥ रविग्रहेकुरुक्षेत्रेस्वर्णभारंददातियः ॥ ७ ॥ तत्तुल्यंफलमाप्नोतिवरूथिन्याव्रतंचरन् ॥ श्रद्धावान्यस्तुकुरुतेवरूथिन्याव्रतंचरन् ॥

॥ ८ ॥ वाञ्छितं लभते सोऽपि हलोके परत्र च ॥ पवित्रापावनी द्वेषामहापातकनाशिनी ॥ ९ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदा चैव कर्तृणां नृपसत्तम ॥ अश्वदानावृष
 श्रेष्ठगजदानं विशिष्यते ॥ १० ॥ गजदानाद्भूमिदानं तिलदानं ततोऽधिकम् ॥ तस्माच्च स्वर्णदानं वा अन्नदानं ततोऽधिकम् ॥ ११ ॥ अन्नदानात्परंदानं
 नभूतं न भविष्यति ॥ पितृदेवमनुष्याणां तृप्तिरत्रेन जायते ॥ १२ ॥ तत्समं कविभिः प्रोक्तं कन्यादानं नृप्रोत्तम ॥ धेनुदानं च तत्तुल्यमित्याह भगवा
 न्स्वयम् ॥ १३ ॥ प्रोक्तेभ्यः सर्वदानेभ्यो विद्यादानं विशिष्यते ॥ तत्फलं समवाप्नोति नरः कृत्वा बहूनि नीम् ॥ १४ ॥ कन्यावित्तेन जीवन्ति ये नराः पाप
 मोहिताः ॥ पुण्यक्षयात्ते गच्छन्ति निरयं यातनामयम् ॥ १५ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन न ग्राह्यं कन्यकाधनम् ॥ यश्च गृह्णाति लोभेन कन्यां क्रीत्वा च तद्धनम् ॥
 ॥ १६ ॥ सोऽन्यजन्म निराजेन्द्रो तु भवति निश्चितम् ॥ कन्यां पुण्येन यो दद्याद्यथाशक्तिस्वलङ्कृताम् ॥ १७ ॥ तत्पुण्यसङ्ख्यां गदितुं चित्रगुप्तो न शक्नु
 यात् ॥ तत्तुल्यं फलमाप्नोति नरः कृत्वा बहूनि नीम् ॥ १८ ॥ कांस्यं मांसं मसूरांश्च चणकान्कोद्वान्स्तथा ॥ शाकं मधुप्रांश्च पुनर्भोजनमैथुने ॥ १९ ॥
 वेष्ट्वा वोत्र तर्काच दशम्पां दशवर्जयेत् ॥ द्यूतं क्रीडां च निद्रां च ताम्बूलं दन्तधावनम् ॥ २० ॥ परापवादं पैशुन्यं स्तेयं हिंसां तथारतिम् ॥ क्रोधं चैवानृतं वाक्य
 मेकादश्यां विवर्जयेत् ॥ २१ ॥ कांस्यं मांसं मसूरांश्चोद्वान्द्रैतलं पतितभाषणम् ॥ व्यायामं च प्रवासं च पुनर्भोजनमैथुनम् ॥ २२ ॥ वृषपृष्ठं मसूरांश्च द्वादश्यां
 परिवर्जयेत् ॥ अनेन विधिनाराजं विहितायैव बहूनि नीम् ॥ २३ ॥ सर्वपापक्षयं कृत्वा दद्यात्प्रान्तेऽक्षयांगतिम् ॥ रात्रौ जागरणं कृत्वा पूजितो मधु
 सूदनः ॥ २४ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्ते यान्ति परमांगतिम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्या पापभीरुभिः ॥ २५ ॥ क्षपारितनया द्रीतो नरः कुर्याद्बहूनि
 नीम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलं लभेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोके महीयते ॥ २६ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमापतिनारद
 संवादे वैशाखकृष्णवहूनिनीएकादशीनामैकोनपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ वैशाखशुक्लपक्षे तु किन्नामैकादशी भवेत् ॥ किं फलं
 को विधिस्तत्र कथं स्वजनार्दन ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ इदमेव पुरा पृष्टं रामचन्द्रेण धीमता ॥ वसिष्ठं प्रति राजेन्द्रयत्त्वं मामनुपृच्छसि ॥ २ ॥ राम
 उवाच ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामि व्रतानामुत्तमं व्रतम् ॥ सर्वपापक्षयकरं सर्वदुःखनिवृत्तनम् ॥ ३ ॥ मया दुःखानि भुक्तानि सीता विरहजानितु ॥ ततोऽहं
 भयभीतोऽस्मि पृच्छामित्वां महामुने ॥ ४ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ साधुपृष्टं त्वयारामतवैपानैष्ठिकीमतिः ॥ त्वन्नामग्रहणेनैव पूतो भवति मानवः ॥ ५ ॥ तथापि
 कथयिष्यामि लोकानां हितकाम्यया ॥ पवित्रपावनानां च व्रतानामुत्तमं व्रतम् ॥ ६ ॥ वैशाखस्य सिते पक्षे रामचैकादशी भवेत् ॥ मोहिनीनामसा
 प्रोक्ता सर्वपापहरा परा ॥ ७ ॥ मोहजालात्प्रमुच्यन्ते पातकानां समूहतः ॥ अस्या व्रतप्रभावेण सत्यं सत्यं वदाम्यहम् ॥ ८ ॥ अतः कारणतो रामकर्तव्यैषा

भवादृशैः ॥ पातकानां शयकरी महादुःखविनाशिनी ॥ ९ ॥ शृणुष्वैकमनारामकथां पापहरां पराम् ॥ यस्याः श्रवणमात्रेण महापापं प्रणश्यति ॥ १० ॥
 सरस्वत्यास्तटे रम्ये पुरी भद्रावती शुभा ॥ द्युतिमान्नाम नृपतिस्तत्र राज्यं करोति वै ॥ ११ ॥ चन्द्रवंशोद्भवो नाम्ना धृतिमान्सत्यसङ्गरः ॥ तत्र वै श्योनिव
 सति धनधान्यसमृद्धिमान् ॥ १२ ॥ धनपाल इति ख्यातः पुण्यकर्मप्रवर्तकः ॥ प्रपाकूपमठारामतडागगृहकारकः ॥ १३ ॥ विष्णुभक्तिरतः शान्त
 स्तस्यासन्पुत्रकाः ॥ सुमना द्युतिमांश्चैव मेधावीसुकृतस्तथा ॥ १४ ॥ पञ्चमो धृष्टबुद्धिश्च महापापरतः सदा ॥ परस्त्रीसङ्गनिरतो विटगोष्ठी
 विशारदः ॥ १५ ॥ द्यूतादिव्यसनासक्तः परस्त्रीरतिलालसः ॥ न च देवार्चने बुद्धिर्न पितृव्रं द्विजान् प्रति ॥ १६ ॥ अन्यायवर्ती दुष्टात्मा पितु
 र्द्रव्यक्षयङ्करः ॥ अभक्ष्यभक्षकः पापी सुरापानरतः सदा ॥ १७ ॥ वेश्याकण्ठेक्षितबाहुभ्रमन्दुष्टश्चतुष्पथे ॥ पित्रानिष्कासितो गेहात्परित्यक्तश्च
 वान्धवैः ॥ १८ ॥ स्वदेहभूषणान्येव क्षयं नीतानितेन वै ॥ गणिकाभिः परित्यक्तो निन्दितश्च धनक्षयात् ॥ १९ ॥ ततश्चिन्तापरोजातो वस्त्रहीनः
 क्षुधादितः ॥ किंकरो मित्रगच्छामिकेनोपायेन जीव्यते ॥ २० ॥ तस्करत्वं समाख्यन्तं त्रैव नगरे पितुः ॥ गृहीतो राजपुरुषैर्मुक्तश्च पितृगौरवात् ॥
 ॥ २१ ॥ पुनर्बद्धः पुनस्त्यक्तः पुनर्बद्धः स वै भटैः ॥ धृष्टबुद्धिदुर्गचारो निबन्धं निगडैर्दृष्टैः ॥ २२ ॥ कशाघातैस्ताडितश्च पीडितश्च पुनः पुनः ॥
 न स्थातव्यं हि मन्दात्मंस्त्वयामदेशगोचरे ॥ २३ ॥ एवमुक्त्वा ततो राज्ञा मोचितो दृढबन्धनात् ॥ निर्जगाम भयात्तस्य गतोऽसौ गहनं वनम् ॥ २४ ॥
 क्षुत्तृषापीडितश्चायमितश्चेतश्च धावति ॥ सिंहवन्निजघानासौ मृगशूकरचित्रलान् ॥ २५ ॥ आमिषाहारनिरतो वनेतिष्ठति सर्वदा ॥ करेशरासनं
 कृत्वा निपङ्गुपृष्ठसंगतम् ॥ २६ ॥ अरण्यचारिणो हन्ति पक्षिणश्च चतुष्पदान् ॥ चकोरांश्च मयूरांश्च कङ्कतित्तिरिमृषकाञ्च ॥ २७ ॥ एतान्
 न्यान्निहनस्त्यन्धो धृष्टबुद्धिस्तु निर्वृणः ॥ पूर्वजन्मकृतैः पापैर्निमग्नः पापकर्ममे ॥ २८ ॥ दुःखशोकसमाविष्टः पीड्यमानो दिवानिशम् ॥ कौण्डि
 न्यस्याश्रमपदं प्रातः पुण्यागमात्कचित् ॥ २९ ॥ माधवे मासि जाह्नव्यां कृतस्नानं तपोधनम् ॥ आससाद् धृष्टबुद्धिः शोकभारेण पीडितः ॥ ३० ॥
 तद्वस्त्रविन्दुस्पर्शेन गतपापो हताशुभः ॥ कौण्डिन्यस्याग्रतः स्थित्वा प्रत्युवाच कृताञ्जलिः ॥ ३१ ॥ धृष्टबुद्धिरुवाच ॥ भो भो ब्रह्मन्दिदं जथेष्ट
 दयां कृत्वा भमोपरि ॥ येन पुण्यप्रभावेण मुक्तिर्भवति तद्वद ॥ ३२ ॥ कौण्डिन्य उवाच ॥ शृणुष्वैकमना भूत्वा येन पापक्षयस्तव ॥ वेशाखस्य
 सिते पक्षेमोहिनीनाम विश्रुता ॥ ३३ ॥ एकादशीव्रतं तस्याः कुरुमद्राज्यनोदिनः ॥ मेरुतुल्यानि पापानि क्षयं नयति देहिनाम् ॥ ३४ ॥ बहुजन्मा
 जिता न्येषामोहिनीसमुपोषिता ॥ इति वाक्यं मुनेः श्रुत्वा धृष्टबुद्धिः प्रसन्नधीः ॥ ३५ ॥ व्रतं चकार विधिवत् कौण्डिन्यस्योपदेशतः ॥ कृते व्रते नृप

५० पु०
॥ ५२ ॥

श्रेष्ठगतपापोवभूवसः ॥ ३६ ॥ दिव्यदेहस्ततोभूत्वागरुडोपरिसंस्थितः ॥ जगामवैष्णवलोकंसर्वोपद्रववर्जितम् ॥ ३७ ॥ इतीदृशंरामचन्द्रउत्तमं
मोहिनीव्रतम् ॥ नातःपरतरंकिंचित्रैलोक्येचसराचरे ॥ ३८ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ यज्ञादितीर्थदानानिकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्रा
जन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ ३९ ॥ इतिश्रीपाद्ममहापुराणेपञ्चप० उमापतिनारदसंवादेवैशाखशुक्लेमोहिन्येकादशीनामपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥
॥ ५० ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ज्येष्ठस्थकृष्णपक्षेतुर्किंनमैकादशीभवेत् ॥ श्रोतुमिच्छामिमाहात्म्यंतद्रदस्वजनार्दन ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
साधुपृष्टंत्वयाराजन्लोकानांहितकाम्यया ॥ बहुपुण्यप्रदाह्येषामहापातकनाशिनी ॥ २ ॥ अपरानामराजेन्द्रअपरापुत्रदायिनी ॥ लोकेप्रसिद्धतां
यातिअपरांयस्तुसेवते ॥ ३ ॥ ब्रह्महत्याभिभूतोऽपिगोत्रहाभ्रूणहातथा ॥ परापवादवादीचपरस्त्रीरसिकोऽपिच ॥ ४ ॥ अपरासेवनाद्राज
न्विपाप्माभवतिध्रुवम् ॥ कूटसाक्ष्यंकूटमानंतुलकूटंकरोतियः ॥ ५ ॥ कूटवेदंपठेद्यस्तुकूटशास्त्रंतथैववच ॥ ज्योतिषांगणकःकूटःकूटायुर्वेदि
क्रोभिषक् ॥ ६ ॥ कूटसाक्ष्यसमायुक्तोविज्ञेयानरकौकसः ॥ अपरासेवनाद्राजन्पापैर्मुक्ताभवन्तिते ॥ ७ ॥ क्षत्रियःक्षेत्रधर्मयस्त्यक्त्वा
युद्धात्पलायते ॥ सयातिनरकंधोरंस्वीयधर्मवहिष्कृतः ॥ ८ ॥ अपरासेवनात्सोऽपिपापंत्यक्त्वादिवं व्रजेत् ॥ विद्यावान्यःस्वयंशिष्योगुरु
निन्दांकरोतिच ॥ ९ ॥ समहापातकैर्युक्तोनिरयंयातिदारुणम् ॥ अपरासेवनात्सोऽपिसद्गतिंप्राप्नुयान्नरः ॥ १० ॥ महिमानमपरायाःशृणु
राजन्वदाम्यहम् ॥ मकरस्थेरवौमाघेप्रयागेयत्फलंनृणाम् ॥ ११ ॥ काश्यांयत्प्राप्यतेपुण्यमुपरागेनिमज्जनात् ॥ गयायांपिण्डदानेन
पितृणांतृप्तिदोयथा ॥ १२ ॥ सिंहस्थितेदेवगुरौगौतम्यांस्नातकोनरः ॥ कन्यागतेगुरौराजन्कृष्णवेणीनिमज्जनात् ॥ १३ ॥ यत्फलंसम
वाप्नोतिकुम्भकेदारदर्शनात् ॥ बदर्याश्रमयात्रायांतत्तीर्थसेवनादपि ॥ १४ ॥ यत्फलंसमवाप्नोतिकुरुक्षेत्रेविग्रहे ॥ गजाश्वहेमदानेनयज्ञंकृत्वा
सदक्षिणम् ॥ १५ ॥ तादृशंफलमाप्नोतिअपराव्रतसेवनात् ॥ प्रसद्यःसूतांगां दत्त्वासुवर्णवसुधांतथा ॥ १६ ॥ नरोयत्फलमाप्नोतिअपरा
याव्रतेनतत् ॥ पापद्रुमकुठारीयंपापेन्धनदवानलः ॥ १७ ॥ पापान्धकारतरणिःपापसारङ्गकेसरी ॥ बुद्धुदाइवतोयेषुपुत्तिकाइवजन्तुषु ॥
॥ १८ ॥ जायन्तेमरणायैवएकादश्याव्रतंविना ॥ अपरांसमुपोष्यैवपूजयित्वात्रिविक्रमम् ॥ १९ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥
लोकानांचहितार्थायतवाग्रेकथितंमया ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ २० ॥ इतिश्रीपाद्ममहापुराणेपञ्चपञ्चा० उत्तर० उमापतिनारद

उ.सं.स.
अ० ५१

॥ ५२ ॥

संवादेज्येष्ठकृष्णापरैकादशीनामैकपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अपरायाश्चमाहात्म्यं श्रुतं सर्वजनार्दन ॥ ज्येष्ठस्य शुक्ल
 पक्षे तु स्याद्यातां वदमानद ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एनां वक्ष्यति धर्मात्मा व्यासः सन्त्यवती सुतः ॥ सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञो वेदवदाङ्गपारगः ॥
 ॥ २ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ श्रुतां मे मानवा धर्मा वासिष्ठाश्च श्रुता मया ॥ द्वैपायनयथावत्त्वं वैष्णवान्वक्तुमहसि ॥ ३ ॥ श्रीवेदव्यासउवाच ॥
 श्रुतास्तु मानवा धर्मा वैदिकाश्च श्रुतास्त्वया ॥ कलौ युगेन शक्यन्ते ते वै कर्तुं नराधिप ॥ ४ ॥ सुखोपायमल्पधनमल्पबलेशं महाफलम् ॥ पुराणानां च
 सर्वेषां सारभूतं महामते ॥ ५ ॥ एकादश्यां न भुञ्जीत पक्षयोरुभयोरपि ॥ द्वादश्यां तु शुचिर्भूत्वा पुष्पैः संपूज्य केशवम् ॥ ६ ॥ अन्नं भुञ्जीत सत्कृत्य पश्चा
 द्विप्रपुरःसरम् ॥ सूतकेऽपि न भोक्तव्यं नाशौचे च जनाधिप ॥ ७ ॥ यावज्जीवं ब्रतमिदं कर्तव्यं पुरुषर्षभ ॥ स्वर्गं ति प्राप्नुमिच्छद्भिरत्र नैवास्ति
 संशयः ॥ ८ ॥ अपि पापादुराचाराः पापिष्ठा धर्मवर्जिताः ॥ एकादश्यां न भुञ्जानान्ते यान्ति यमान्तिकम् ॥ ९ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा
 कम्पितोऽश्वत्थपत्रवत् ॥ भीमसेनो महाबाहुर्न त्वोवाच गुरुं प्रति ॥ १० ॥ भीमसेनउवाच ॥ पितामह महाबुद्धेश्च शृणु मे परमं वचः ॥ युधिष्ठिरश्च
 कुन्ती च तथा द्रुपदनन्दिनी ॥ ११ ॥ अर्जुनो न कुलश्चैव सह देवस्तथैव च ॥ एकादश्यां न भुञ्जन्ति कदाचिदपि सुव्रताः ॥ १२ ॥ ते मां ब्रुवन्ति वै नित्यं
 मा भुङ्क्ष्वत्वं वृकोदर ॥ अहं तान ब्रवंता त बुभुक्षा दुःसहामम ॥ १३ ॥ दानं दास्यामि विधिवत् पूजयिष्यामि केशवम् ॥ भीमसेनवचः श्रुत्वा व्यासो वचन
 मब्रवीत् ॥ १४ ॥ व्यासउवाच ॥ यदि स्वर्गमभीष्टं ते नरकं दुष्टमेव च ॥ एकादश्यां न भोक्तव्यं पक्षयोरुभयोरपि ॥ १५ ॥ भीमसेनउवाच ॥ पितामह
 महाबुद्धे कथयामि तवाग्रतः ॥ एकभक्तेन शक्नोमि उपवासे कुतः प्रभो ॥ १६ ॥ वृकोहिनामयो वह्निः स सदा जठरे मम ॥ अतिवेलं यदा श्रामित दासमुपशा
 म्यति ॥ १७ ॥ नैकं शक्नोम्यहं कर्तुमुपवासं महामुने ॥ ये नैव प्राप्यते स्वर्गस्तत्कर्त्तास्मि यथा तथम् ॥ तदेकं वद निश्चित्य येन श्रेयोऽहमाप्नुयाम् ॥ १८ ॥
 व्यासउवाच ॥ वृषस्थे मिथुनस्थे वायदा चैकादशी भवेत् ॥ ज्येष्ठमासे प्रयत्नेन सोपोष्योदकवर्जिता ॥ १९ ॥ गण्डूषाचमनं वारिवर्जयित्वा दकं बुधः ॥
 उपभुञ्जीत नैवेद्यं ब्रतमङ्गोऽन्यथा भवेत् ॥ २० ॥ उदयादुदयं यावद्दर्जयित्वा दकं नरः ॥ श्रूयतां संमवाप्नोति द्वादश द्वादशीफलम् ॥ २१ ॥ ततः प्रभाते
 विमले द्वादश्यां स्नानमाचरेत् ॥ जलं सुवर्णं दत्त्वा च द्विजातिभ्यो यथाविधि ॥ २२ ॥ भुञ्जीत कृतकृत्यस्तु ब्राह्मणैः सहितो वशी ॥ एवं कृते च यत्पुण्यं भीम
 सेन शृणुष्व तत् ॥ २३ ॥ संवत्सरे तु याश्चैव एकादश्यो भवन्ति हि ॥ तासां फलमवाप्नोति ह्यत्र मे नास्ति संशयः ॥ २४ ॥ इति मां केशवः प्राह्णश्चक्रगदा
 धरः ॥ सर्वान्परित्यज्य पुमान्मामेकं शरणं ब्रजेत् ॥ २५ ॥ एकादश्यां निराहारस्ततः पापात् प्रमुच्यते ॥ द्रव्यशुद्धिः कलौ नास्ति संस्कारः स्मार्त्त एव च ॥ २६ ॥

प० पु०
॥ ५३ ॥

वेदिकस्तुकुतश्चापि प्रातेदुष्टेकलौयुगे ॥ किंनुतेबहुनोक्तेन वायुपुत्रपुनः पुनः ॥ २७ ॥ एकादश्यां न भुञ्जीत पक्षयोरुभयोरपि ॥ एकादश्यां सिते पक्षे ज्येष्ठे मा-
स्युदकं विना ॥ २८ ॥ पुण्यं फलमवाप्नोति तच्छृणुष्व वृकोदर ॥ संवत्सरे तु या प्रोक्ताः शुक्लाः कृष्णा वृकोदर ॥ २९ ॥ उपोषिता हि सर्वाः स्युरेकादशयो-
नसंशयः ॥ धनधान्यप्रदा पुण्या पुत्रारोग्यशुभप्रदा ॥ ३० ॥ उपोषितान रव्याग्र इति सत्यं ब्रवीमि ते ॥ यमदूता महाकायाः करालाः कृष्णरूपिणः ॥
॥ ३१ ॥ दण्डपाशधरा रौद्रानोपसर्पन्ति तं नरम् ॥ पीताम्बरधराः सौम्याश्चक्रहस्ता मनोजवाः ॥ ३२ ॥ अन्तकाले नयन्त्येते वैष्णवान् वैष्णवीं-
पुरीम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन उपोष्योदकवर्जिता ॥ ३३ ॥ जलधेनुं तदा दत्त्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ततस्त्वमस्यां कौन्तेय सोपवासोऽर्चनं हरेः ॥
॥ ३४ ॥ कुरु सर्वप्रयत्नेन सर्वपापप्रशान्तये ॥ स्वप्ने न मेऽपराधोऽस्ति दन्तरागतयापि वा ॥ ३५ ॥ भोक्ष्येऽपरेऽह्नि देवेश ह्यशनं वासराद्धरेः ॥ इत्यु-
च्चार्य ततो मन्त्रमुपवासपरो भवेत् ॥ ३६ ॥ सर्वपापविनाशाय श्रद्धादमसमन्वितः ॥ मेरुमन्दरमात्राघंस्त्रियापुंसाचयत्कृतम् ॥ ३७ ॥ सर्वतद्भस्मतां-
याति एकादश्याः प्रभावतः ॥ न शक्नुवन्ति ये दातुं जलधेनुं नराधिप ॥ ३८ ॥ सकाञ्चनः प्रदातव्यो घटको वस्त्रसंयुतः ॥ तोयस्य नियमं योऽस्यां कुरुते
वै स पुण्यभाक् ॥ ३९ ॥ फलं कोटि सुवर्णस्य यामेयामे श्रुतं फलम् ॥ स्नानं दानं जपं होमं यदस्यां कुरुते नरः ॥ ४० ॥ तत्सर्वं चाक्षयं प्राप्तमेतत्कृष्ण-
प्रभाषितम् ॥ किंवापरेण धर्मेण निजलैकादशीं विना ॥ ४१ ॥ उपोष्य सम्यग्विधिवद्वैष्णवं पदमाप्नुयात् ॥ सुवर्णमन्त्रं वा सोवायदस्यां संप्रदीयते
॥ ४२ ॥ तदस्य कुरु शार्दूल सर्वं चाप्यक्षयं भवेत् ॥ एकादश्यां दिने योऽन्नं भुङ्क्ते पापं भुनक्ति सः ॥ ४३ ॥ इह लोके स चाण्डालो मृतः प्राप्नोति दुर्गतिम् ॥
ये च दास्यन्ति दानानि द्वादश्यां समुपोषिताः ॥ ४४ ॥ ज्येष्ठमासे सिते पक्षे प्राप्स्यन्ति परमं पदम् ॥ ब्रह्महामघपः स्तेनो गुरुद्वेषी सदानृती ॥ ४५ ॥
मुच्यन्ते पातकैः सर्वैर्निर्जला यैरुपोषिता ॥ विशेषं शृणु कौन्तेय निर्जलैकादशीं दिने ॥ ४६ ॥ यत्कर्त्तव्यं नरैः स्त्रीभिर्दानं श्रद्धासमन्वितैः ॥ जलशायी
च संपूज्यो देयाधेनुस्तथा मयी ॥ ४७ ॥ प्रत्यक्षा वानृपश्चैष्टुतधेनुरथापि वा ॥ दक्षिणाभिः सुपुष्टाभिर्मिष्टान्नैश्च पृथग्विधैः ॥ ४८ ॥ तोषणीयाः
प्रयत्नेन द्विजाधर्मभृतां वर ॥ तुष्टा भवन्ति वै विप्रास्तैस्तुष्टैर्मोक्षदोहरिः ॥ ४९ ॥ आत्मद्रोहः कृतस्तैर्हियैरेषान् ह्युपोषिता ॥ पापात्मानो दुरा-
चारा दुष्टास्ते नात्र संशयः ॥ ५० ॥ कुलानां शतमागामि अतीतानां तथा शतम् ॥ आत्मना सह तैर्नीतं वा सुदेवस्य मन्दिरम् ॥ ५१ ॥ शान्तैर्दान्तैर्दान-
परैरर्चयद्भिस्तथा हरिम् ॥ कुर्वद्भिर्जागरं रात्रौ यैरेषा समुपोषिता ॥ ५२ ॥ अन्नं वस्त्रं तथा गावोजलं शय्यासनं शुभम् ॥ कमण्डलुस्तथा छत्रं दातव्यं
निर्जलादिने ॥ ५३ ॥ उपानहौ यो ददाति पात्रभूते द्विजोत्तमे ॥ स सौवर्णेन यानेन स्वर्गलोके महीयते ॥ ५४ ॥ यश्चेमां शृणुयाद्भक्त्या यश्चापि परिकीर्तयेत् ॥

उ.खं.सं.
अ० ५२

॥ ५३ ॥

तावुभावाप्तुतःस्वर्गनात्रकार्याविचारणा ॥ ५५ ॥ यत्फलं संहित्यायांगदुष्टस्तेदिवाकरे ॥ कृत्वाश्राद्धं लभेन्मर्त्यस्तदस्याः श्रवणादपि ॥ ५६ ॥
 नियमश्च प्रकर्तव्यो दन्तधावनपूर्वकम् ॥ एकादश्यां निराहारो वर्जयिष्यामि वैजलम् ॥ ५७ ॥ केशवप्रीणनार्थाय अन्यदा च मनादृते ॥ द्वादश्यां देव
 श्वेशः पूजनीयस्त्रिविक्रमः ॥ ५८ ॥ गन्धैर्धूपैस्तथा पुष्पैर्वासोभिः प्रियदर्शनैः ॥ पूजयित्वा विधानेन मन्त्रमेतमुदीरयेत् ॥ ५९ ॥ देवदेव हृषीकेश
 संसारार्णवतारक ॥ उदकुम्भप्रदानेन नयमां परमां गतिम् ॥ ६० ॥ ज्येष्ठे मासितुर्वेभीमया शुक्लैकादशी शुभा ॥ निर्जला समुपोष्यात्र जलकुम्भा
 न्सशर्करान् ॥ ६१ ॥ प्रदाय विप्रमुख्येभ्यो मोदते विष्णुसन्निधौ ॥ ततः कुम्भाः प्रदातव्या ब्राह्मणानां च भक्तिः ॥ ६२ ॥ भोजयित्वा ततो विप्रान् स्वयं
 भुञ्जीत तत्परः ॥ एवं यः कुरुते पूर्णाद्द्वादशीं पापनाशिनीम् ॥ ६३ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः पदं गच्छत्यनामयम् ॥ ततः प्रभृतिभीमेन कृताह्येकादशी
 शुभा ॥ पाण्डवद्द्वादशीनामालोके ख्याता बभूव ह ॥ ६४ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराण पञ्चपञ्चा० उत्तर० उमापतिनारदसंवादे ज्येष्ठशुक्लनिर्जलैका
 दशीनामद्विपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ आषाढकृष्णपक्षे तु किं नामैकादशी भवेत् ॥ कथयस्व प्रसादेन वा सुदेव ममाग्रतः ॥ १ ॥
 श्रीकृष्ण उवाच ॥ व्रतानामुत्तमं राजन् कथयामि तवाग्रतः ॥ सर्वपापक्षयकरं सर्वमुक्तिप्रदायकम् ॥ २ ॥ आषाढस्यासिते पक्षे योगिनीनामना
 मतः ॥ एकादशी नृपश्रेष्ठ महापातकनाशिनी ॥ ३ ॥ संसारार्णवमग्नानां पोतभूता सनातनी ॥ जगत्रये सारभूता योगिनी व्रतकारिणाम् ॥ ४ ॥
 कथयामि तवाग्रेऽहं कथां पौराणिकीं शुभाम् ॥ अलकायां राजराजः शिवभक्तिपरायणः ॥ ५ ॥ तस्यासीत् पुष्पवटुको हेममालीति नामतः ॥ तस्य
 पत्नी सुरूपा च विशालाक्षीति नामतः ॥ ६ ॥ सतस्यां चासक्तमनाः कामपाशवशंगतः ॥ मानसात् पुष्पनिचयमावीय स्वगृहे स्थितः ॥ ७ ॥ पत्नी
 प्रेमरसासक्तो न कुबेरालयंगतः ॥ कुबेरो देवसदने करोति शिवपूजनम् ॥ ८ ॥ मध्याह्नसमये राजन् पुष्पागमसमीक्षकः ॥ हेममाली स्वभवने रमते कान्तया
 सह ॥ ९ ॥ यक्षराट् प्रत्युवाचाथ कालातिक्रमकोपितः ॥ कस्मान्नायाति भो यक्षा हेममाली दुरात्मवान् ॥ निश्चयः क्रियतामस्य इत्युवाच पुनः पुनः ॥
 १० ॥ यक्षा उचुः ॥ वनिता कामुको गेहे रमते स्वेच्छयानृप ॥ तेषां वाक्यं समाकर्ण्य कुबेरः कोपपूरितः ॥ ११ ॥ आह्वयामास तं तूष्णवटुकं
 हेममालिनम् ॥ ज्ञात्वा कालात्ययं सोऽपि भयव्याकुललोचनः ॥ १२ ॥ अस्नात् एव आगत्य कुबेरस्याग्रतः स्थितः ॥ तं दृष्ट्वा धनदः क्रुद्धः क्रोधसंरक्त
 लोचनः ॥ प्रत्युवाच रुषाविष्टः कोपप्रस्फुरिताधरः ॥ १३ ॥ धनद उवाच ॥ आः पापदुष्टदुर्वृत्तकृतवान् देवहेलनम् ॥ अष्टादशकुष्ठचितो

वियुक्तःकान्तयातया ॥१४॥ अस्मात्स्थानादपध्वस्तोगच्छस्वप्रमथाधम ॥ इत्युक्तेवचनेतस्यतस्मात्स्थानात्पपातसः ॥ १५ ॥ महादुःखाभिभूतश्च
कुष्ठैःपीडितविग्रहः ॥ नसुखंदिवसेतस्यननिद्रालभतेनिशि ॥ १६ ॥ छायायांपीडिततनुर्निदाघेऽत्यन्तपीडितः ॥ शिवपूजाप्रभावेणस्मृतिस्तस्य
नलुप्यते ॥ १७ ॥ पातकेनाभिभूतोऽपिपूर्वकर्मस्मरत्यसौ ॥ भ्रममाणस्ततोगच्छन्दिमाद्रिपर्वतोत्तमम् ॥ १८ ॥ तत्रापश्यन्मुनिवरंमार्कण्डेयतपो
निधिम् ॥ यस्यायुर्विद्यतेराजन्ब्रह्मणोवयसासमम् ॥ १९ ॥ ववन्देचरणौतस्यदूरतःपापकर्मकृत् ॥ मार्कण्डेयोमुनिवरोदृष्ट्वातंकम्पितंतथा ॥ २० ॥
परोपकरणार्थायसमाहूयेदमब्रवीत् ॥ २१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ कस्मात्कुष्ठाभिभूतस्त्वंकुतोनिन्द्यतरोह्यसि ॥ इत्युक्तःसप्रत्युवाचमार्कण्डेयंमहामुनिम् ॥
॥ २२ ॥ हेममाल्युवाच ॥ राजराजस्यानुचरोहेममालीतिनामतः ॥ मानसात्पद्मनिचयमानीयप्रत्यहंमुने ॥ २३ ॥ शिवपूजनवेलायांकुबेराय
समर्पये ॥ एकस्मिन्दिवसेचैवकालश्चाविदितोमया ॥ २४ ॥ पत्नीसौख्यप्रसक्तेनशोकव्याकुलचेतसा ॥ ततःक्रुद्धेनशप्तोऽस्मिराजराजेनवैमुने ॥
॥ २५ ॥ कुष्ठाभिभूतःसंजातोवियुक्तःकान्तयातया ॥ अधुनातवसान्निध्यंप्राप्तोऽस्मि शुभकर्मणा ॥ २६ ॥ सतांस्वभावतश्चित्तंपरोपकरणे
क्षमम् ॥ इतिज्ञात्वामुनिश्रेष्ठमांप्रशाधिकृतागसम् ॥ २७ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ त्वयासत्यमिहप्रोक्तंनासत्यंभाषितंयतः ॥ अतोब्र
तोपदेशंतेकथयामिशुभप्रदम् ॥ २८ ॥ आषाढकृष्णपक्षेतुयोगिनीव्रतमाचर ॥ अस्यव्रतस्यपुण्येनकुष्ठंयास्यतिवैध्रुवम् ॥ २९ ॥ इति
वाक्यमृषेःश्रुत्वादण्डवत्पतितोभुवि ॥ उत्थापितःसमुनिनाबभूवातीवहर्षितः ॥ ३० ॥ मार्कण्डेयोपदेशेनव्रतंतेनकृतंयथा ॥ अष्टादशैवंकुष्ठा
निगतानितस्यसर्वशः ॥ ३१ ॥ मुनेर्वाचाततःसम्यग्ब्रतेर्चीर्णेऽभवत्सुखी ॥ ईदृग्विधंनृपश्रेष्ठकथितंयोगिनीव्रतम् ॥ ३२ ॥ अष्टाशीति
सहस्राणिद्विजान्भोजयतेतुयः ॥ तत्समंफलमाप्नोतियोगिनीव्रतकृन्नरः ॥ ३३ ॥ महापापप्रशमनंमहापुण्यफलप्रदम् ॥ पठनाच्छ्रवणान्मर्त्यःसर्व
पापैःप्रमुच्यते ॥ ३४ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० उमापतिनारदसंवादआषाढकृष्णयोगिन्येकादशीमाहात्म्यंनामत्रिपञ्चाशत्तमो
ऽध्यायः ॥ ५३ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ आषाढस्यसितेपक्षेकाचैवैकादशीभवेत् ॥ किंनामकोविधिस्तस्याएतद्विस्तरतोवद ॥ १ ॥
श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयामिमहापुण्यांस्वर्गमोक्षप्रदायिनीम् ॥ शयनींनामनामेतिसर्वपापहरांपराम् ॥ २ ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलं
लभेत् ॥ सत्यंसत्यंमयाप्रोक्तंनातःपरतरंनृणाम् ॥ ३ ॥ पापिनांपापनाशायसृष्टाधात्रामहोत्तमा ॥ अतःपरानराजेन्द्रवर्त्ततेमोक्षदायिनी ॥ ४ ॥ एतस्मा
त्कारणाद्राजञ्छूयतांगतिरुत्तमा ॥ भवेन्नराणांश्रोतृणांकथायाःश्रवणादपि ॥ ५ ॥ तेसदावैष्णवाराजन्ममभक्तिपरायणाः ॥ आषाढेवामनश्चैव

पूज्यते परमेश्वरः ॥ ६ ॥ वामनः पूजितो येन कमलैः कमलेक्षणः ॥ आषाढस्य सिते पक्षे शयन्याश्च दिने तथा ॥ ७ ॥ तेनार्चितं जगत्सर्वत्रयो देवाः सनातनाः ॥
 कृताचैकादशी येन हरिवासरमुत्तमम् ॥ ८ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ संशयोऽस्ति महान्मेऽत्र श्रूयतां पुरुषोत्तम ॥ कथं सुप्तोऽसि देवेश कथंच बलिमाश्रितः ॥ ९ ॥
 कथंच भूमौ संवेशः किं कुर्वन्ति जनाः परे ॥ एतद्ब्रह्म प्राज्ञ संशयोऽस्ति महान्मम ॥ १० ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ श्रूयतां राजशार्दूल कथापापहरा
 परा ॥ यस्याः श्रवणमात्रेण सर्वपापक्षयो भवेत् ॥ ११ ॥ बलिना मा पूर्वमासीद्वैत्ये ता युगे नृप ॥ पूजयंश्चैव मानित्यं मद्भक्तो मत्परायणः ॥ १२ ॥ यज्ञैस्तु
 विधिवद्दैत्यो यजते मां सनातनम् ॥ भक्त्या च परयाराज्यं नृप ॥ १३ ॥ परं विचार्य बहु धामघोना चैव सूक्तिभिः ॥ गुरुणा देवतैः सार्धं बहुधा
 पूजितोऽप्यहम् ॥ १४ ॥ ततो वामनरूपेण अवतारे च पञ्चमे ॥ अत्युग्ररूपेण तदा सर्वब्रह्माण्डरूपिणा ॥ १५ ॥ वाक्छलेन जिता दैत्याः सत्यमाश्रित्य संस्थितः ॥
 शुक्रस्तं वारयामास यन्नारायण इत्ययम् ॥ १६ ॥ याचिता वसुधाराजन्सार्धत्रयपदी मया ॥ संकल्पो दकमात्रे तु करे तेनैव चार्पिते ॥ १७ ॥ रूपमी
 दृग्विधं राजस्तदा शृणु मया कृतम् ॥ भूलोके चरणौ न्यस्य भुवलोके तु जानुनी ॥ १८ ॥ स्वलोके च कटिन्यस्य महलोके तु दंष्ट्रम् ॥ जनलोके च हृदयं
 तपोलोके तु कण्ठकम् ॥ १९ ॥ सत्यलोके मुखं स्थाप्य मस्तकं चतुर्ध्वजम् ॥ चन्द्रसूर्यग्रहाश्चैव नक्षत्राणि तथैव च ॥ २० ॥ देवाः सेन्द्राश्च नागाश्च यक्ष
 गन्धर्वकिन्नराः ॥ स्तुवन्तो वेदसंभूतैः सूक्तैश्च विविधैस्तथा ॥ २१ ॥ करे गृहीत्वा च बलिं त्रिपदैः पूरिता मही ॥ अर्धं च तस्य पृष्ठे च पदं न्यस्तं मया तदा ॥ २२ ॥
 गतोरंसा तलं राजन्दानवो मम पूजकः ॥ क्षिप्तोऽघोदानवश्चैव किमकुर्वत तः परम् ॥ २३ ॥ विनयेनानतोऽसौ वै सुप्रसन्नो जनार्दनः ॥ आषाढ
 शुक्लपक्षे तु शयनी हरिवासरः ॥ २४ ॥ तस्यामेकाचमूर्तिर्मे बलिमाश्रित्य तिष्ठति ॥ द्वितीया शेषपृष्ठे वैक्षीरसागरमध्यतः ॥ २५ ॥ स्वपित्येव महा
 राजयावदागामिकार्तिकीम् ॥ तावद्भवेत्सु धर्मात्मा सर्वधर्मोत्तमोत्तमः ॥ २६ ॥ व्रतं च कुरुते मर्त्यः स याति परमां गतिम् ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्या
 च प्रयत्नतः ॥ २७ ॥ नातः परतरा काचित्पवित्रा पापनाशिनी ॥ यस्यां स्वपिति देवेशः शङ्खचक्रगदाधरम् ॥ २८ ॥ तस्यां च पूजयेद्देवं शङ्खचक्रगदाधरम् ॥
 रात्रौ जागरणं कृत्वा भक्त्या चैव विशेषतः ॥ २९ ॥ नास्याः पुण्यस्य सङ्ख्या न कर्तुं शक्तश्चतुर्मुखः ॥ एवं यः कुरुते राजन्नकादश्या व्रतोत्तमम् ॥ ३० ॥ स
 सर्वपापहरं चैव भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ सच लोके मम सदा श्वपचोऽपि प्रियङ्करः ॥ ३१ ॥ दीपदानेन पालाशपत्रेभुक्त्या व्रतेन च ॥ चातुर्मास्यं न यन्तीह
 तेन राममवल्लभाः ॥ ३२ ॥ चातुर्मास्ये हरौ सुप्ते भूमि शायी भवेन्नरः ॥ श्रावणे वर्जयेच्छाकं दधिभाद्रपदे तथा ॥ ३३ ॥ दुग्धमाश्वयुजित्याज्यं
 कार्तिके द्विदलं त्यजेत् ॥ अथवा ब्रह्मचर्यस्थः स याति परमां गतिम् ॥ ३४ ॥ एकादश्या व्रतेनैव पुमान्पापैर्विमुच्यते ॥ कर्तव्या सर्वदारा जन्वि

स्मर्तव्यानकर्हिचित् ॥ ३५ ॥ शयनीबोधिनीमध्येयाकृष्णैकादशीभवेत् ॥ सैवोपोष्यागृहस्थस्यनान्याकृष्णाकदाचन ॥ ३६ ॥ शृणुयाच्चैव
 योगजन्कथांपापहरांपराम् ॥ अश्वमेधस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ३७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे देवशयन्येकादशी
 नामचतुष्पञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ श्रावणस्यासितेपक्षे किं नामैकादशी भवेत् ॥ तन्नः कथय गोविन्द वासुदेवनमोऽस्तुते ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामि आख्यानं पापनाशनम् ॥ यत्प्रोक्तं ब्रह्मणा पूर्वं पृच्छते नारदाय वै ॥ २ ॥ नारद उवाच ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामित्वत्तोऽहं
 कमलासन ॥ श्रावणस्यासितेपक्षे किं नामैकादशी भवेत् ॥ ३ ॥ को देवः को विधिस्तस्याः किं पुण्यं कथय प्रभो ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा ब्रह्मावचनमब्रवीत् ॥
 ॥ ४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु नारद तेव च्छिमलोकानां हितकाम्यया ॥ श्रावणैकादशी कृष्णा कामिकानामनामतः ॥ ५ ॥ अस्याः श्रावणमात्रेण वा जपेयफलं
 लभेत् ॥ अस्यां यजति देवेशं शङ्खचक्रगदाधरम् ॥ ६ ॥ श्रीधराख्यं हरिं विष्णुं माधवं मधुसूदनम् ॥ पूजयेद्ध्यायते यो वै तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ ७ ॥
 नगद्गायानकाश्यांचनैमिषेन च पुष्करे ॥ तत्फलं समवाप्नोति यत्फलं कृष्णपूजनात् ॥ ८ ॥ गोदावयां गुरौ सिंहे व्यतीपाते च दण्डके ॥ यत्फलं समवाप्नोति
 तत्फलं कृष्णपूजनात् ॥ ९ ॥ ससागरवनोपेतां यो ददाति वसुन्धराम् ॥ कामिकाव्रतकारी च ह्युभौ समफलौ स्मृतौ ॥ १० ॥ प्रसूयमानां यो धेनुं दद्यात्सोप
 स्करां नरः ॥ तत्फलं समवाप्नोति कामिकाव्रतकारकः ॥ ११ ॥ श्रावणे श्रीधरं देवं पूजयेद्यो नरोत्तमः ॥ तेनैव पूजिता देवा गन्धर्वो रगपन्नगाः ॥ १२ ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कामिका दिवसे हरिः ॥ पूजनीयो यथा शक्तिमानुषैः पापभीरुभिः ॥ १३ ॥ ये संसारार्णवे मग्नाः पापपङ्कसमाकुले ॥ तेषामुद्धरणार्था
 य कामिकाव्रतमुत्तमम् ॥ १४ ॥ नातः परतरा काचित्पवित्रा पापहारिणी ॥ एवं नारद जानीहि स्वयमाह परो हरिः ॥ १५ ॥ अध्यात्मविद्यानिरतैर्यत्फलं
 प्राप्यते नरैः ॥ ततो बहुतरं विद्धि कामिकाव्रतसेविनाम् ॥ १६ ॥ रात्रौ जागरणं कृत्वा कामिकाव्रतकृन्नरः ॥ न पश्यति यमं रौद्रं नैव गच्छति दुर्गतिम् ॥
 ॥ १७ ॥ न पश्यति कुयोनिं च कामिकाव्रतसेवनात् ॥ कामिकायाव्रते चीर्णे कैवल्यं योगिनां गताः ॥ १८ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्या नियतात्मभिः ॥
 तुलसीप्रभवैः पत्रैर्योनैः पूजयेद्धरिम् ॥ १९ ॥ न लिप्यते स पापेन पद्मपत्रमिवाम्भसा ॥ सुवर्णभारमेकं तुरजतं च चतुर्गुणम् ॥ २० ॥ तत्फलं समवा
 प्नोति तुलसीदलपूजनात् ॥ रत्नमौक्तिकवैडूर्यप्रवालादिभिरर्चितः ॥ २१ ॥ न तु ष्यति तथा विष्णुस्तुलसीदलतो यथा ॥ तुलसीमञ्जरीभिश्च
 पूजितो येन केशवः ॥ आजन्म पातकं तस्य निश्चयं याति संक्षयम् ॥ २२ ॥ यादृष्टानि खिलाघसङ्घशमनी स्पृष्टावपुः पावनी रोगाणामभिवन्दिता निर
 सिनी सितकान्तकत्रासिनी ॥ प्रत्यासत्तिविधायिनी भगवतः कृष्णस्य संरोपितान्यस्तातच्चरणे विमुक्तिफलदा तस्यै तुलस्यै नमः ॥ २३ ॥ दीपं ददाति

योमत्योदिवात्रां हरेर्दिने ॥ तस्य पुण्यस्य सङ्ख्या तु चित्रगुप्तो न वेत्त्यलम् ॥ २४ ॥ कृष्णाग्नेदीपको यस्य ज्वलत्येकादशी दिने ॥ पितरस्तस्य
 तृप्यन्ति अमृतेन दिवि स्थिताः ॥ २५ ॥ घृतेन दीपं प्रज्वाल्य तिलतैलेन वा पुनः ॥ प्रयाति सूर्यलोकां च दीपकोऽतिशतार्चितः ॥ २६ ॥ अयं त
 वाग्नेयकथितः कामिकामहिमामया ॥ अतो नरैः प्रकर्तव्या सर्वपातकहारिणी ॥ २७ ॥ ब्रह्महत्यापहरणी भूणहत्या विनाशिनी ॥ वैष्णवस्थान
 दात्री च महापुण्यफलप्रदा ॥ २८ ॥ श्रुत्वामाहात्म्यमेतस्या नरः श्रद्धासमन्वितः ॥ विष्णुलोकमवाप्नोति सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ २९ ॥ इति श्रीपाद्मे
 महापुराणे पञ्चपञ्चोत्तर उमापतिनाम दसंवादे श्रावणकृष्णैकादशीनाम पञ्चपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ श्रावणस्य सिते पक्षे किं
 नामैकादशी भवेत् ॥ कथयस्व प्रसादेन ममाग्रे मधुसूदन ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शृणुष्वावहितो राजन् कथां पापहरां पराम् ॥ यस्याः श्रावणमात्रेण
 वाजपेयफलं भवेत् ॥ २ ॥ द्वापरस्य युगस्यादौ पुरामाहिष्मतीपुरे ॥ राजा महीजिदाख्यातो राज्यं पालयति स्वकम् ॥ ३ ॥ पुत्रहीनस्य तस्यैव न
 तद्राज्यं सुखप्रदम् ॥ अपुत्रस्य सुखं नास्ति इह लोके परत्र च ॥ ४ ॥ चिन्तमानस्य तस्यैव कालो बहुतरोगतः ॥ न प्राप्तश्च सुतो राज्ञा सर्वसौख्यप्रदो नृणाम् ॥
 ५ ॥ दृष्ट्वात्मानं प्रवयसं राजा चिन्तापरोऽभवत् ॥ सदोगतः प्रजामध्य इदं वचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥ इह जन्मनि भोलो कानमया पातकं कृतम् ॥ अन्यायो
 पार्जितं वित्तं क्षिप्तं कोशे मया न हि ॥ ७ ॥ ब्रह्मस्वं देवद्रविणं न गृहीतं मया क्वचित् ॥ न्यासापहारो न कृतः परस्य बहुपापदः ॥ ८ ॥ पुत्रवत्पालितो लोको
 धर्मेण विजितामही ॥ दुष्टेषु पातितो दण्डो बन्धुपुत्रोपमेष्वपि ॥ ९ ॥ शिष्टास्तु पूजितानि त्यनंद्रेष्ठ्याश्च मया जनाः ॥ इत्येवं ब्रुवतो मार्गधर्मयुक्तं द्विजो
 त्तमाः ॥ १० ॥ कस्मान्मम गृहे पुत्रो न जातस्तद्विमृश्यताम् ॥ इति वाक्यं द्विजाः श्रुत्वा सप्रजाः सपुरोहिताः ॥ ११ ॥ मन्त्रयित्वा नृपहितं जग्मुस्ते गहनं
 वनम् ॥ इतस्ततश्च पश्यन्त आश्रमानृपिसेवितान् ॥ १२ ॥ नृपतेर्हितमिच्छन्तो ददृशुर्मुनिसत्तमम् ॥ तप्यमानं तपोधोरं निरालम्बं निरामयम् ॥ १३ ॥
 निराहारं जितात्मानं जितक्रोधं सनातनम् ॥ लोमशं धर्मतत्त्वज्ञं सर्वशास्त्रविशारदम् ॥ १४ ॥ दीर्घायुषं महात्मानं सकेशं ब्रह्मसंमितम् ॥ कल्पे कल्पे गते
 तस्य एकलोमविशीर्यते ॥ १५ ॥ अतो लोमशनामायं त्रिकालज्ञो महा मुनिः ॥ तं दृष्ट्वा हर्षिताः सर्वआजग्मुस्तस्य सन्निधिम् ॥ १६ ॥ यथान्यायं यथा
 हितेन मश्नुयुर्यथोदितम् ॥ विनयावनताः सर्व उचुस्ते च परस्परम् ॥ १७ ॥ अस्मद्भाग्यवशादेव प्राप्तोऽयं मुनिसत्तमः ॥ तांस्तथा सप्रजान् वीक्ष्य उवाच ऋषि
 सत्तमः ॥ १८ ॥ लोमश उवाच ॥ किमर्थमिह संप्राप्ताः कथयध्वंसकारणम् ॥ दर्शनाद्धृष्टमनसः स्तुवंन्तश्चैव मां किमु ॥ १९ ॥ असंशयं करिष्यामि
 भवतां यद्वितं भवेत् ॥ परोपकृतये जन्ममादृशानां न संशयः ॥ २० ॥ जना उचुः ॥ श्रूयतामभिधास्यामो वयं स्वागमकारणम् ॥ संशयच्छेदनार्थाय

प० पु०
॥ ५६ ॥

उ.खं.स.
अ० ५७

तवसान्निध्यमागताः ॥ २१ ॥ पद्मयोनेः परतरस्त्वत्तः श्रेष्ठो न विद्यते ॥ अतः कार्यवंशात्प्राप्ताः समीपभवतो वयम् ॥ २२ ॥ महीजिन्नाम राजासौ पुत्र
हीनोऽस्ति सांप्रतम् ॥ वयंतस्य प्रजाब्रह्मन् पुत्रवत्तेन पालिताः ॥ २३ ॥ तं पुत्ररहितं दृष्ट्वा तस्य दुःखेन दुःखिताः ॥ तपः कर्तुमिहायातामति कृत्वा तु नै
ष्टिकीम् ॥ २४ ॥ तस्य भाग्येन दृष्टोऽसिद्धस्माभिस्त्वं द्विजोत्तम ॥ महतां दर्शनेनैव कार्यसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ २५ ॥ उपदेशं वद मुने राज्ञः पुत्रो यथा भवेत्
इति तेषां वचः श्रुत्वा मुहूर्तं ध्यानमास्थितः ॥ प्रत्युवाच मुनिर्ज्ञात्वा तस्य जन्मपुरातनम् ॥ २६ ॥ लोमश उवाच ॥ पुरा जन्मनि वैश्योऽयं धनहीनो
नृशोषकृत् ॥ वाणिज्यकर्म निरतो ग्रामाद्रामान्तरं भ्रमन् ॥ २७ ॥ ज्येष्ठे मासि सिते पक्षे दशमी दिवसे तथा ॥ मध्यगे युमणौ प्राप्ते ग्रामसीमि तृषाकुलः ॥ २८ ॥
रम्यं जलाशयं दृष्ट्वा जलपाने मनोदधे ॥ सद्यस्ततः सवत्सा च धेनुस्तत्र समागता ॥ २९ ॥ तृष्णातुरा निदाघातार्ता तस्यामम्बुपपौ तु सा ॥ पिबन्तीं वारयित्वा ताम
सौ तोयं पपौ स्वयम् ॥ ३० ॥ कर्मणा तेन पापेन पुत्रहीनो नृपोऽभवत् ॥ कस्यापि जन्मनः पुण्यात्प्राप्तं राज्यमकण्टकम् ॥ ३१ ॥ लोकाञ्जुः ॥ पुण्यात्पापं क्षयं
याति पुराणैश्च ये ते मुने ॥ पुण्योपदेशं कथय येन पापक्षयो भवेत् ॥ यथा भवत्प्रसादेन पुत्रो भवति भूपतेः ॥ ३२ ॥ लोमश उवाच ॥ श्रावणे शुक्लपक्षे तु
पुत्रदानां विश्रुता ॥ एकादशी वाञ्छितदा कुरुध्वं तद्रतं जनाः ॥ ३३ ॥ इति श्रुत्वा नमस्कृत्य मुनिमेत्यपुरं व्रतम् ॥ यथाविधियथान्यायं कृतं तैर्जागरा
न्वितम् ॥ ३४ ॥ तस्य पुण्यं सुविमलं दत्तं नृपतये जनैः ॥ दत्ते पुण्येऽथ साराज्ञी गर्भमाधत्त शोभनम् ॥ ३५ ॥ प्राप्ते प्रसवकाले सा सुषुवे पुत्रमूर्जितम् ॥
श्रावणस्य सिते पक्षे कर्कटस्थे दिवाकरे ॥ ३६ ॥ द्वादश्यां वासुदेवाय पवित्रारोपणं स्मृतम् ॥ हेमरौप्यताम्रक्षौमैः सूत्रैः कौशेयपद्मजैः ॥ ३७ ॥ कुशैः काशैः
श्वकार्पासैर्ब्राह्मण्याकर्तितैः शुभैः ॥ स्नात्वा त्रिगुणितं मुत्रं त्रिगुणीकृत्य शोधयेत् ॥ ३८ ॥ गोदोहान्तरिते काले पूर्वेद्युरधिवासनम् ॥ ब्राह्मणेभ्यो नमस्कृत्य गुरु
पादौ प्रणम्य च ॥ ३९ ॥ गीतमङ्गलनिर्घोषैः कुर्याज्जागरणं ततः ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या भिष्ठाः शूद्रास्तथैव च ॥ ४० ॥ स्वधर्मावस्थिताः सर्वे भक्त्या
कुर्युः पवित्रकम् ॥ ततः पवित्रं गुरवे दद्याद्वैविधिपूर्वकम् ॥ ४१ ॥ ब्राह्मणान्वैष्णवांश्चैव गन्धपुष्पादिनार्चयेत् ॥ अतो देवेति मन्त्रेण द्विजो विष्णौ निवेदयेत् ॥
॥ ४२ ॥ शूद्रस्तु मूलमन्त्रेण यथाविष्णौ तथा शिवे ॥ वर्षे वर्षे प्रकर्तव्यं पवित्रारोपणं नरैः ॥ ४३ ॥ भुक्तिमुक्तिं च वाञ्छद्भिः संसारेशोकसागरे ॥ न करोति
विधानेन पवित्रारोपणं तु यः ॥ ४४ ॥ तस्य सांवत्सरी पूजानिष्फला वैष्णवस्य तु ॥ श्रुत्वा माहात्म्यमेतस्या नरः पापात्प्रमुच्यते ॥ इह पुत्रसुखं प्राप्य
परत्र स्वर्गतिं लभेत् ॥ ४५ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेश्चावणशुक्लपवित्रारोपणी पुत्रदैकादशीनाम षट्पञ्चाशत्तमो
ऽध्यायः ॥ ५६ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ भाद्रस्य कृष्णपक्षे तु किं नामैकादशी भवेत् ॥ एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं कथं स्वजनार्दन ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥

॥ ५६ ॥

शृणुष्वैकमनाराजन्कथयिष्यामिविस्तरात् ॥ अजेतिनामतः प्रोक्ता सर्वपापप्रणाशिनी ॥ २ ॥ पूजयित्वा हृषीकेशं व्रतमस्यां करोति यः ॥
 पापानितस्य नश्यन्ति व्रतस्य श्रवणादपि ॥ ३ ॥ नातः परतरा राजल्लोकद्वयहिताय वै ॥ सत्यमुक्तं मया ह्येतन्नासत्यं मम भाषितम् ॥ ४ ॥ हरिश्चन्द्र
 इति ख्यातो बभूव नृपतिः पुरा ॥ चक्रवर्ती सत्यसन्धः समस्ताया भुवः पतिः ॥ ५ ॥ कस्यापि कर्मणः प्राप्तौ राज्यभ्रष्टो बभूव सः ॥ विक्रीतौ वनिता पुत्रौ स
 चकारात्मविक्रयम् ॥ ६ ॥ पुलकसस्य च दासत्वं गतो राजा स पुण्यकृत् ॥ सत्यमालम्ब्य राजेन्द्रमृतचैलापहारकः ॥ ७ ॥ सोऽभवन्नृपतिश्चेष्टो न सत्या
 चलितस्तथा ॥ एवं च तस्य नृपतेर्बहवो वत्सरागताः ॥ ८ ॥ ततश्चिन्तापरो राजा सबभूवातिदुःखितः ॥ किं करोमि क्व गच्छामि निष्कृतिर्मे कथं भवेत्
 ॥ ९ ॥ इति चिन्तयतस्तस्य मग्नस्य वृजिनार्णवे ॥ आजगाम मुनिः कश्चिज्ज्ञात्वा राजानमातुरम् ॥ १० ॥ परोपकरणार्थाय निर्मिता ब्रह्मणा
 द्विजाः ॥ सतं दृष्ट्वा द्विजवरं न नाम नृपसत्तमः ॥ ११ ॥ कृताञ्जलिपुटो भूत्वा गौतमस्याग्रतः स्थितः ॥ कथयामास वृत्तान्तमात्मनो दुःखसंयुतम्
 ॥ १२ ॥ श्रुत्वानृपतिवाक्यानि गौतमो विस्मयान्वितः ॥ उपदेशं नृपतये व्रतस्यास्य ददौ मुनिः ॥ १३ ॥ मासि भाद्रपदे राजन्कृष्णपक्षेऽतिशोभना ॥
 एकादशी समायाता अजानामेति पुण्यदा ॥ १४ ॥ अस्याः कुरुव्रतं राजन्पापस्यान्तो भविष्यति ॥ तव भाग्यवशादेषा सप्तमेऽद्विसमागता ॥ १५ ॥ उप
 वासपरो भूत्वा रात्रौ जागरणं कुरु ॥ एवमस्या व्रते चीर्णे तव पापक्षयो ध्रुवम् ॥ १६ ॥ तव पुण्यप्रभावेण चागतोऽहं नृपोत्तम ॥ इत्येवं कथयित्वा च मुनिरन्तर
 धीयत ॥ १७ ॥ मुनिवाक्यं नृपः श्रुत्वा चकार व्रतमुत्तमम् ॥ कृते तस्मिन् व्रते राज्ञा पापस्यान्तोऽभवत्क्षणात् ॥ १८ ॥ श्रूयतां राजशार्दूलप्रभावोऽस्य व्रतस्य च ॥
 यद्दुःखबहुभिर्वर्षैर्भोक्तव्यं तत्क्षयो भवेत् ॥ १९ ॥ निस्तीर्णदुःखो राजा सीद्व्रतस्यास्य प्रभावतः ॥ पत्न्या सह समायोगं पुत्रजीवनमापसः ॥ २० ॥ दिवि
 दुन्दुभयो नेदुःपुष्पवर्षमभूदिवः ॥ एकादश्याः प्रभावेण प्राप्य राज्यमकण्टकम् ॥ २१ ॥ स्वर्गलेभे हरिश्चन्द्रः स पौरः सपरिच्छदः ॥ ईदृग्विधं व्रतं राजन्ये
 कुर्वन्ति च मानवाः ॥ २२ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्त्रिदिव्यान्ति ते नृप ॥ पठनाच्छ्रवणाद्वापि अश्वमेधफलं लेभेत् ॥ २३ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप०
 उत्तर० उमापतिनारदसंवादे भाद्रपदकृष्णार्जुनाष्टमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ नमस्यस्य सिते पक्षे किं नामैकादशी भवेत् ॥
 को देवः को विधिस्तस्य एतदाख्या हिकेशव ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ कथयामि महीपालकथामाश्चर्यकारिणीम् ॥ कथयामास यां ब्रह्मानारदाय महा
 त्मने ॥ २ ॥ नारद उवाच ॥ कथयस्व प्रसादेन चतुर्मुखनमोऽस्तुते ॥ नमस्य शुक्लपक्षे तु किं नामैकादशी भवेत् ॥ एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं विष्णोराधना
 यवै ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वैष्णवोऽसि मुनिश्चेष्टसाधुपृष्टं किल त्वया ॥ नातः परतरालोके पवित्रा हरिवासरात् ॥ ४ ॥ पद्मानामेति विख्यातानभस्यै

प० पु०
१५७ ॥

कादशीसिता ॥ हृषीकेशः पूज्यतेऽस्यां कर्त्तव्यं व्रतमुत्तमम् ॥ ५ ॥ कथयामितवाग्रेऽहं कथां पौराणिकीं शुभाम् ॥ यस्याः श्रवणमात्रेण महापापं प्रणश्य
ति ॥ ६ ॥ मान्धातानामराजर्षिर्विवस्वद्वंशसंभवः ॥ बभूवचक्रवर्ती स सत्यसन्धः प्रतापवान् ॥ ७ ॥ धर्मतः पालयामास प्रजाः पुत्रानिवौरसान् ॥
न तस्य राज्ञ्ये दुर्भिक्षं नाधयो व्याधयस्तथा ॥ ८ ॥ निरातङ्गाः प्रजास्तस्य धनधान्यसमेधिताः ॥ न्यायेनोपार्जितं वित्तं तस्य कोशे महीपतेः ॥ ९ ॥ स्व
स्वधर्मे प्रवर्त्तन्ते सर्वे वर्णाश्रमास्तथा ॥ कामधेनुसमाभूमिस्तस्य राज्ञ्ये महीपतेः ॥ १० ॥ तस्यैवं कुर्वतो राज्यं बहुवर्षगणागताः ॥ अथैकस्मिंश्च संप्राप्ते
विपाकः कर्मणः खलु ॥ ११ ॥ वर्षत्रयं तद्विषयेन वर्षवलाहकः ॥ तेन भग्नाः प्रजास्तस्य बभूवुः क्षुधया दिताः ॥ १२ ॥ स्वाहा स्वधा वषट्कारवेदाध्ययन
वर्जिताः ॥ बभूव विषयस्तस्या भाग्येन दैवपीडितः ॥ अथ प्रजाः समागम्य राजानमिदमब्रुवन् ॥ १३ ॥ प्रजा ऊचुः ॥ श्रोतव्यं नृपशार्दूल प्रजानां वचनं
त्वया ॥ आपो नारा इति प्रोक्ताः पुराणेषु मनीषिभिः ॥ १४ ॥ अयं न तां भगवतस्तस्मान्नारायणः स्मृतः ॥ पर्जन्यरूपो भगवान्विष्णुः सर्वगतः स्थितः ॥
॥ १५ ॥ स एव कुरुते वृष्टिं वृष्टेरन्नं ततः प्रजाः ॥ तदभावे नृपश्चेष्टक्षयं गच्छन्ति वै प्रजाः ॥ तथा कुरु नृपश्चेष्टयोगः क्षेमो यथा भवेत् ॥ १६ ॥ राजोवाच ॥
सत्यमुक्तं भवद्भिश्च न मिथ्याभिहितं क्वचित् ॥ अन्नं ब्रह्मयतः प्रोक्तमन्त्रे सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ १७ ॥ अन्नाद्भवन्ति भूतानि जगदन्नेन वर्तते ॥ इत्येवं श्रूयते लोके
पुराणे बहुविस्तरे ॥ १८ ॥ नृपाणामपचारेण प्रजानां पीडनं भवेत् ॥ नाहं पश्याम्यात्मकृतमेवं बुद्ध्या विचारयन् ॥ १९ ॥ तथापि प्रयतिष्येऽहं प्रजानां
हितकाम्यया ॥ इति कृत्वामतिराजा परिमेयपरिच्छदः ॥ २० ॥ नमस्कृत्य विधातारं जगाम गहनं वनम् ॥ चचार मुनिमुख्यैश्चाप्याश्रमांस्तपसैः श्रितान् ॥
॥ २१ ॥ ददर्शाथ ब्रह्मसुतमृषिमाङ्गिरसं नृपः ॥ तेजसा द्योतितदिशं द्वितीयमिव पद्मजम् ॥ २२ ॥ तं दृष्ट्वा हर्षितो राजा अवतीर्य स्ववाहनात् ॥ नमश्चक्रेऽस्य
चरणौ कृताञ्जलिपुटो वशी ॥ २३ ॥ मुनिस्तमभिनन्द्याथ स्वस्तिवाचनपूर्वकम् ॥ पप्रच्छ कुशलं राज्ञ्ये स तस्वङ्गेऽबुभूषतेः ॥ २४ ॥ निवेदयित्वा कुश
लं पप्रच्छा नामयं नृपः ॥ दत्तासनो गृहीता ध्वज उपविष्टोऽस्य संनिधौ ॥ २५ ॥ प्रत्युवाच मुनिराजा पृष्टो ह्यागमकारणम् ॥ २६ ॥ राजोवाच ॥ भगव
न्धर्मविधिनाममपालयतो महीम् ॥ अनावृष्टिश्च संवृत्तानाहं वेदयत्र कारणम् ॥ २७ ॥ संशयच्छेदनायात्र आगतोऽहं त्वान्तिके ॥ योगक्षेमविधानेन
प्रजानां कुरु निर्वृतिम् ॥ २८ ॥ ऋषिरुवाच ॥ एतत्कृतयुगं राजन्युगानामुत्तमं मतम् ॥ अत्र ब्रह्म परलोकाधर्मश्चात्र चतुष्पदः ॥ २९ ॥ अस्मिन् युगे
तपोयुक्ता ब्राह्मणानेतरे जनाः ॥ विषयेतव राजेन्द्र वृषलोऽयं तपस्यति ॥ ३० ॥ एतस्मात्कारणाच्चैव न वर्षति बलाहकः ॥ कुरु तस्य वधेयत्नं येन दोषः
प्रशाम्यति ॥ ३१ ॥ राजोवाच ॥ नाहमेनं हनिष्यामि तपस्यन्तमनागसम् ॥ धर्मोपदेशं कथय उपसर्गविनाशनम् ॥ ३२ ॥ ऋषिरुवाच ॥

उ.खं.सं.
अ० ५८

॥ ५७ ॥

यद्येवंतर्हि नृपते कुरुष्वैकादशीव्रतम् ॥ नभस्यस्यसितेपक्षेपद्मानामेति विश्रुता ॥ ३३ ॥ तस्याव्रतप्रभावेण सुवृष्टिर्भविता ध्रुवम् ॥ सर्वसिद्धिप्रदा
 ह्येषा सर्वोपद्रवनाशिनी ॥ ३४ ॥ अस्याव्रतंकुरु नृप सप्रजः सपरिच्छदः ॥ इति वाक्यमृषेः श्रुत्वा राजा स्वगृहमागतः ॥ ३५ ॥ भाद्रमासे सि
 तेपक्षेपद्माव्रतमथाकरोत् ॥ प्रजाभिः सह सर्वाभिश्चातुर्वर्ण्यसमन्वितः ॥ ३६ ॥ एवं व्रते कृते राजन् प्रववर्ष बलाहकः ॥ जलेन प्लाविता भूमिरभव
 त्सस्य शालिनी ॥ ३७ ॥ ऋषीश्वरप्रभावेण लोकाः सौख्यं प्रपदिरे ॥ एतस्मात्कारणादेवं कर्त्तव्यं व्रतमुत्तमम् ॥ ३८ ॥ दध्योदनयुतं तस्यां
 जलपूर्णं घटं द्विजे ॥ वस्त्रसंवेष्टितं दत्त्वा छत्रोपानहमेव च ॥ ३९ ॥ नमोनमस्ते गोविन्द बुधश्रवणसंज्ञक ॥ अधौघसंक्षयंकृत्वा सर्वसौख्यप्रदो भव ॥
 ॥ ४० ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदश्चैव लोकानां सुखदायकः ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन् सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ४१ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा०
 उत्तर० उमापतिनारदसंवादे भाद्रपदशुक्लपञ्चैकादशीनामाष्टापञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कथयस्व प्रसादेन ममाग्रे मधुसू
 दन ॥ इषस्य कृष्णपक्षे तु किं नामैकादशी भवेत् ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ आश्विने कृष्णपक्षे तु इन्द्रिरानामनामतः ॥ तस्याव्रतप्रभावेण
 महापापं प्रणश्यति ॥ २ ॥ अधो योनिगतानां च पितृणां गतिदायिनी ॥ शृणुष्व अवहितो राजन् कथां पापहरां पराम् ॥ ३ ॥ यस्याः श्रवणं
 मात्रेण वाजपेयफलं लभेत् ॥ पुरा कृतयुगे राजन् बभूव नृप नन्दनः ॥ ४ ॥ इन्द्रसेन इति ख्यातः पुरा माहिष्मतीपतिः ॥ सराजापालयामास धर्मेण
 यशसान्वितः ॥ ५ ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तो धनधान्यसमन्वितः ॥ माहिष्मत्यधिपो राजा विष्णुभक्तिपरायणः ॥ ६ ॥ जपन् गोविन्दनामानि
 मुक्तिदानिनराधिपः ॥ कालं नयति विधिवदध्यात्मध्यानचिन्तकः ॥ ७ ॥ एकस्मिन्दिवसे राज्ञि सुखासीने सद्गते ॥ अवतीर्या गमत्तत्र ह्य
 म्बरान्नारदो मुनिः ॥ ८ ॥ तमागतमभिप्रेक्ष्य प्रत्युत्थाय कृताञ्जलिः ॥ पूजयित्वाथ विधिना चासने संन्यवेशयत् ॥ सुखोपविष्टः समुनिः
 प्रत्युवाच नृपोत्तमम् ॥ ९ ॥ मुनिरुवाच ॥ कुशलं तव राजेन्द्र सप्तस्वङ्गेषु वर्तते ॥ धर्मे मतिर्वर्तते ते विष्णुभक्तिरतिस्तथा ॥ इति वाक्यं तु देवर्षेः
 श्रुत्वा राजा तमब्रवीत् ॥ १० ॥ राजोवाच ॥ त्वत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठ सर्वं च कुशलं मम ॥ अद्य कृतक्रियाः सर्वाः सफलास्तव दर्शनात् ॥ प्रसादं
 कुरु देवर्षे ब्रह्मागमनकारणम् ॥ ११ ॥ नारद उवाच ॥ श्रूयतां नृप शार्दूलमद्रचो विस्मयप्रदम् ॥ ब्रह्मलोकादहं प्राप्नोयमलोकं नृपोत्तम ॥ १२ ॥
 शमनेनार्चितो भक्त्या उपविष्टो वरासने ॥ धर्मशीलाः सत्यवन्तो भास्करिणः समुपासते ॥ १३ ॥ बहुपुण्यप्रकर्त्ता च व्रतवैकल्यदोषतः ॥
 सभायां श्राद्धदेवस्य मया दृष्टः पिता तव ॥ १४ ॥ कथितस्तेन संदेशस्तन्निबोध जनेश्वर ॥ इन्द्रसेन इति ख्यातो राजा माहिष्मतीपतिः ॥ १५ ॥

तस्याग्रेकथयब्रह्मन्स्थितं मां यमसंनिधौ ॥ केमापि चान्तरायेण पूर्वजन्मोद्भवेन च ॥ १६ ॥ स्वर्गप्रप्रेषय मां पुत्र इन्द्रिरा पुण्यदानतः ॥ इत्यु-
 क्तोऽहं समायातः समीपं तव पार्थिव ॥ १७ ॥ पितुः स्वर्गकृते राजन्निन्द्रिराव्रतमाचर ॥ तेन व्रतप्रभावेण स्वर्गयास्यति ते पिता ॥ १८ ॥ राजो-
 वाच ॥ कथय स्वप्रसादेन भगवन्निन्द्रिराव्रतम् ॥ विधिना केन कर्तव्यं कस्मिन्पक्षेति थौ तथा ॥ १९ ॥ नारद उवाच ॥ शृणुराजेन्द्र ते वच्मि व्रतस्या-
 स्य विधिं शुभम् ॥ आश्विनस्यासिते पक्षे दशमी दिवसे शुभे ॥ २० ॥ प्रातः स्नानं प्रकुर्वीत श्रद्धायुक्तेन चेतसा ॥ ततो मध्याह्नसमये स्नानं कृत्वा समाहि-
 तः ॥ २१ ॥ पितृणां प्रीतये श्राद्धं कुर्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ एकभक्तं ततः कृत्वा रात्रौ भूमौ शयीत च ॥ २२ ॥ प्रभाते विमले जाते प्राप्ते चैकादशी-
 दिने ॥ मुखप्रक्षालनं कुर्यादन्तर्धावनवार्जितम् ॥ २३ ॥ उपवासस्य नियमं गृहीयाद्भक्तिभावतः ॥ अद्य स्थित्वानिराहारः सर्वभोगविवर्जितः ॥
 २४ ॥ श्वोभोक्ष्यं पुण्डरीकाक्षशरणं मे भवाच्युत ॥ इत्येवं नियमं कृत्वा मध्याह्नसमये तथा ॥ २५ ॥ शालग्रामशिलाग्रे तु स्नानं कुर्याद्यथाविधि-
 पूजयित्वा हृषीकेशं धूपगन्धादिभिस्तथा ॥ २६ ॥ रात्रौ जागरणं कुर्यात्केशवस्य समीपतः ॥ ततः प्रभातसमये प्राप्ते वैद्वादशी दिने ॥ २७ ॥
 अर्चयित्वा हरिं भक्त्या श्राद्धं कुर्याद्यथाविधि ॥ पितृणां प्रीतये श्राद्धं कुर्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ २८ ॥ गोधूमचूर्णैर्यद्वा द्वाकृतं मेध्यं कृतं भवेत् ॥ यवैर्व्रीहि-
 तिलैर्माषैर्गोधूमैश्चणकैस्तथा ॥ २९ ॥ ब्राह्मणान् भोजयेद्वा जन्दक्षिणाभिः प्रपूजितान् ॥ बन्धुदौहित्रपुत्राद्यैः स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ ३० ॥
 अनेन विधिनाराजन्कुरु व्रतमतन्द्रितः ॥ विष्णुलोकं प्रयास्यन्ति पितरंस्तव भूपते ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वानृपतिराजन्मुनिरन्तरधीयत ॥ यथोक्त-
 विधिनाराजाचकार व्रतमुत्तमम् ॥ ३२ ॥ अन्तःपुरेण सहितः पुत्रभृत्यसमन्वितः ॥ कृते व्रते तु कौन्तेय पुष्पवृष्टिरभूदिवः ॥ ३३ ॥ तत्पितागरुडा-
 रूढोजगाम हरिं मन्दिरम् ॥ इन्द्रसेनोऽपिराजर्षिः कृत्वा राज्यमकण्टकम् ॥ ३४ ॥ राज्ये निवेश्य तनयं जगाम त्रिदिवं स्वयम् ॥ इन्द्रिराव्रत-
 माहात्म्यं तवाग्रे कथितं मया ॥ ३५ ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ भुक्त्वेह निखिलान्भोगान्विष्णुलोके वसेच्चिरम् ॥ ३६ ॥ इति श्री-
 पाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० उमापतिनारदसंवाद आश्विनकृष्णेन्द्रैकादशी नामैकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कथय-
 स्वप्रसादेन ममाग्रं मधुसूदन ॥ इषस्य शुक्लपक्षे तु किं नामैकादशी भवेत् ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शृणुराजेन्द्र इक्ष्यामि माहात्म्यं पापनाशनम् ॥
 शुक्लपक्षे चाश्विनस्य भवेदेकादशी तु या ॥ २ ॥ पाशाङ्कुशेति विख्याता सर्वपापहरा परा ॥ पद्मनाभाभिधानं मां पूजयेत्तत्र मानवः ॥ ३ ॥ सर्वा-
 भीष्टफलप्राप्त्यै स्वर्गमोक्षप्रदं नृणाम् ॥ तपस्तत्त्वापुनस्तीव्रचिरं सुनियतेन्द्रियः ॥ ४ ॥ यत्फलं समवाप्नोति तत्र तत्त्वागरुडध्वजम् ॥ कृत्वा पिबदुशः

पापंनरोमोहसमन्वितः ॥ ५ ॥ नयातिनरकंनत्वासर्वपापहरंहरिम् ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिपुण्यान्यायतनानिच ॥ ६ ॥
 तानिसर्वाण्यवाप्नोतिविष्णोर्नामानुकीर्तनात् ॥ देवंशार्द्धधरंविष्णुंयेप्रपन्नाजनार्दनम् ॥ ७ ॥ नतेपांयमलोकस्ययातनाजायतेक्वचित् ॥ उपो
 ष्यैकादशीमेकांप्रसङ्गेनापिमानवः ॥ ८ ॥ नयातियातनांयामीपापंकृत्वापिदारुणम् ॥ वैष्णवःपुरुषोभूत्वाशिवनिन्दांकरोतियः ॥ ९ ॥ न
 विन्देद्वैष्णवंलोकंसयातिनरकंध्रुवम् ॥ शैवःपाशुपतोभूत्वाविष्णुनिन्दांकरोतिचेत् ॥ १० ॥ रौरवेपच्यतेघोरेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ नेदृशंपावनंकिंचि
 त्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ ११ ॥ यादृशंपद्मनाभस्यव्रतंपातकनाशनम् ॥ तावत्पापानिदेहेऽस्मिंस्तिष्ठन्तिमनुजाधिप ॥ १२ ॥ यावन्नोपवसेज्जन्तुःपद्मनाभ
 दिनंशुभम् ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ १३ ॥ एकादश्युपवासस्यंकलानार्हन्तिषोडशीम् ॥ एकादशीसमंकिंचिद्रतलोकेनविद्यते ॥ १४ ॥
 व्याजेनापिकृतायैश्चनतंयान्तिहिमास्करिम् ॥ स्वर्गमोक्षप्रदाद्येपाशरीरारोग्यदायिनी ॥ १५ ॥ कलत्रसुतदाद्येपाधनमित्रप्रदायिनी ॥ नगङ्गान
 गयाराजन्नचकाशीचपुष्करम् ॥ १६ ॥ नचापिकौरवंक्षेत्रंपुण्यंभूपहरेर्दिनात् ॥ रात्रौजागरणंकृत्वासमुपोष्यहरेर्दिनम् ॥ १७ ॥ अनायासेनभूपाल
 प्राप्यतेवैष्णवंपदम् ॥ दशैवमातृकेपक्षेराजेन्द्रदशपैतृके ॥ १८ ॥ प्रियायादशपक्षेतुपुरुषानुद्धरेन्नरः ॥ चतुर्भुजादिव्यरूपानागारिकृतकेतनाः ॥ १९ ॥
 सग्विणःपीतवस्त्राश्चप्रयान्तिहरिमन्दिरम् ॥ बालत्वेयौवनैवैवृद्धत्वेचनृपोत्तम ॥ २० ॥ उपोष्यैकादशींनूनंनैवप्राप्नोतिदुर्गतिम् ॥ पाशाङ्कुशा
 मुपोष्यैवआश्विनस्यसितेनरः ॥ २१ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोहरिलोकंसगच्छति ॥ दत्त्वाहेमतिलान्भूमिङ्गामन्नमुदकंतथा ॥ २२ ॥ उपानच्छत्रवस्त्रा
 दीन्नपश्यतियमंनरः ॥ यस्यपुण्यविहीनानिदिनान्यायान्तियान्तिच ॥ २३ ॥ सलोहकारभस्त्रेवश्वसन्नपिनर्जीवति ॥ अवन्ध्यंदिवसंकुर्यादरिद्रो
 ऽपिनृपोत्तम ॥ २४ ॥ सदाचरन्यथाशक्तिस्नानदानादिकाःक्रियाः ॥ होमस्नानजपध्यानसत्रादिपुण्यकर्मणाम् ॥ २५ ॥ कर्तारो नैवपश्यन्ति
 घोरान्तंयमयातनाम् ॥ दीर्घायुषोधनाढ्यश्चकुलीनारोगवर्जिताः ॥ २६ ॥ दृश्यन्तेमानवालोकेपुण्यकर्तारैर्दृष्टाः ॥ किमत्रबहुनोक्तेनयान्त्यधमे
 णदुर्गतिम् ॥ २७ ॥ आरोहन्तिदिवंधर्मेनात्रकार्याविचारणा ॥ इतितेकथितंराजन्यत्पृष्टोऽहंत्वयानघ ॥ पाशाङ्कुशायामाहात्म्यंकिमन्यच्छ्रोतु
 मिच्छसि ॥ २८ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेआश्विनशुक्लपाशाङ्कुशैकादशीमाहात्म्यंनामषष्ठितमोऽध्यायः ॥
 ॥ ६० ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कथयस्वप्रसादेनमयिस्नेहाजनार्दन ॥ कार्तिकस्यासितेपक्षेकिनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच
 श्रूयतांराजशार्दूलकथयामितवाग्रतः ॥ कार्तिकेकृष्णपक्षेतुरमानामसुशोभना ॥ २ ॥ एकादशीसमाख्यातामहापापहरापरा ॥ अस्याःप्रस ॥

इतोराजन्माहात्म्यं प्रवदामिते ॥ ३ ॥ मुचुकुन्द इति ख्यातो बभूव नृपतिः पुरा ॥ देवेन्द्रेण समंतस्य मित्रत्वमभवत् ॥ ४ ॥ यमेन वरुणे
 नैव कुबेरेणापि सर्वथा ॥ विभीषणेन यस्यैव सखित्वमभवत् ॥ ५ ॥ विष्णुभक्तः सत्यसन्धो बभूव नृपतिः परः ॥ तस्यैवं शासतो राजन् राज्यं निहतकण्ट
 कम् ॥ ६ ॥ बभूव दुहितागेहे चन्द्रभागा सरिद्धरा ॥ शोभनाय च सादृता चन्द्रसेन सुताय वै ॥ ७ ॥ सकदा चित्समायातः श्वशुरस्य गृहे नृप ॥ एकादशी
 व्रतदिनं समायातं सुपुण्यदम् ॥ ८ ॥ समागते व्रतदिने चन्द्रभागा त्वचिन्तयत् ॥ किं भविष्यति देवेश मम भर्ता तिदुर्बलः ॥ ९ ॥ क्षुधां न क्षमते सोढुं पिता
 चैवोग्रशासनः ॥ पटहस्ताद्व्यते यस्य संप्राप्ते दशमीदिने ॥ १० ॥ न भोक्तव्यं न भोक्तव्यं न भोक्तव्यं हरेर्दिने ॥ श्रुत्वा पटहनिघोषं शोभनस्त्वब्रवीत् प्रियाम् ॥
 ११ ॥ किं कर्तव्यं मया कान्ते ब्रूयुपायं सुशोभने ॥ कृतेन येन मे सम्यग्जीवितं न विनश्यति ॥ १२ ॥ चन्द्रभागो वाच ॥ मत्पितुर्वै श्मनि प्रभो भोक्तव्यं
 नाद्यकेनचित् ॥ गजैरश्वैश्च कलभैरन्यैः पशुभिरेव च ॥ १३ ॥ तृणमन्नं तथा वारि न भोक्तव्यं हरेर्दिने ॥ मानवैश्च कुतः कान्तं भुज्यते हरिवासरे ॥ १४ ॥
 यदित्वं भोक्ष्यसे कान्ततोगर्हा प्रयास्यसि ॥ एवं विचार्य मनसा सुदृढमानसं कुरु ॥ १५ ॥ शोभन उवाच ॥ सत्यमेतत्प्रिये वाक्यं करिष्येऽहमुपो
 षणम् ॥ देवेन विहितं यद्धितं तथैव भविष्यति ॥ १६ ॥ इति दृढां मतिं कृत्वा चकार नियमं व्रते ॥ क्षुधया पीडित तनुः स बभूवातिदुःखितः ॥ १७ ॥ इति
 चिन्तयतस्तस्य आदित्योऽस्तमगाद्विरिम् ॥ वैष्णवानां नराणां सानिशा हर्षविवर्धनी ॥ १८ ॥ हरिपूजारतानां च जागरासक्तचेतसाम् ॥ बभूव नृपशार्दूल
 शोभनस्यातिदुःखदा ॥ १९ ॥ रवेरुदयवेलायां शोभनः पञ्चतांगतः ॥ दाहयामास राजा तं राजयोग्यैश्च दारुभिः ॥ २० ॥ चन्द्रभागानात्मदेहं ददाह
 पतिना सह ॥ कृत्वौर्ध्वदैहिकं तस्य तस्थौ जनकवेश्मनि ॥ २१ ॥ शोभनश्च नृपश्चेष्टमाव्रतप्रभावतः ॥ प्राप्तो देवपुरं रम्यं मन्दराचलसानुनि ॥ २२ ॥
 अनुत्तममना धृष्यमसङ्ख्येयगुणान्वितम् ॥ हेमस्तम्भमयैः सौधैरत्नवैडूर्यमण्डितैः ॥ २३ ॥ स्फाटिकैर्विविधाकारैर्विचित्रैरुपशोभितैः ॥ सिंहासन
 समारूढः सुश्वेतच्छत्रचामरः ॥ २४ ॥ किरीटकुण्डलयुतो हारकेयूरभूषितः ॥ स्तूर्यमानश्च गन्धर्वैरप्यसुरैर्गणसेवितः ॥ २५ ॥ शोभनः शोभते यत्र राज
 राजोऽपरो यथा ॥ सोमशर्मेति विख्यातो मुचुकुन्दपुरेऽभवत् ॥ २६ ॥ तीर्थयात्राप्रसङ्गेन भ्रमन् विप्रो ददर्शतम् ॥ नृपजामातरं ज्ञात्वा तत्समीपं जगाम सः ॥
 २७ ॥ शोभनोऽपि तदा ज्ञात्वा सोमशर्माणमागतम् ॥ आसनादुत्थितः शीघ्रं नमश्चक्रे द्विजोत्तमम् ॥ २८ ॥ चकार कुशलप्रश्नं श्वशुरस्य नृपस्य च ॥
 कान्तायाश्चन्द्रभागायास्तथैव नगरस्य च ॥ २९ ॥ सोमशर्मो वाच ॥ कुशलं वर्तते राजञ्च श्वशुरस्य गृहे तव ॥ चन्द्रभागा कुशलिनीसर्वतः कुशलं पुरे ॥
 ३० ॥ स्ववृत्तं कथ्यतां राजन्नाश्चर्यं विद्यतेऽद्भुतम् ॥ पुरं विचित्रं रुचिरं न दृष्टं केनचिच्चित् ॥ एतदा च क्ष्वनृपते कुतः प्राप्तमिदं त्वया ॥ ३१ ॥

शोभनउवाच ॥ कार्तिकस्यासितेपक्षेयानामैकादशीरमा ॥ ताभुपोष्यमयाप्राप्तं द्विजेन्द्रपुरमध्रुवम् ॥ ध्रुवंभवतियेनैवतत्कुरुष्वद्विजोत्तम ॥
 ॥ ३२ ॥ द्विजउवाच ॥ कथमध्रुवमेतद्विकथं हि भवति ध्रुवम् ॥ तत्त्वं कथय राजेन्द्र तत्करिष्यामि नान्यथा ॥ ३३ ॥ शोभनउवाच ॥ मयैत
 द्विहितं विप्रश्नं द्वाहीनं व्रतोत्तमम् ॥ तेनाहमध्रुवं मन्ये ध्रुवं भवति तच्छृणु ॥ ३४ ॥ मुचुकुन्दस्य दुहिता चन्द्रभागा सुशोभना ॥ तस्यैकथय वृत्तान्तं ध्रुवमेत
 द्भविष्यति ॥ ३५ ॥ कृष्णउवाच ॥ स श्रुत्वा वचनं तस्य मुचुकुन्दपुरंगतः ॥ उवाच सर्ववृत्तान्तं चन्द्रभागाग्रतो द्विजः ॥ ३६ ॥ सोमशर्मोवाच ॥
 प्रत्यक्षं दयितः कान्तस्तव दृष्टो मया शुभे ॥ स्वर्गतुल्यमना धृष्यं दृष्टं तस्य पुरं मया ॥ अध्रुवं तेन तत्प्रोक्तं ध्रुवं भवति तत्कुरु ॥ ३७ ॥ चन्द्रभागोवाच ॥ तत्र
 मानय विप्रर्षेपतिदर्शनलालसाम् ॥ आत्मनो व्रतपुण्येन करिष्यामि पुरं ध्रुवम् ॥ ३८ ॥ आवयोर्द्विजसंयोगो यथा भवति तत्कुरु ॥ प्राप्य ते हि महत्पुण्यं
 कृत्वा योगं वियुक्तयोः ॥ ३९ ॥ इति श्रुत्वा सह तया सोमशर्मा जगाम ह ॥ आश्रमं वामदेवस्य मन्दराचलसन्निधौ ॥ ४० ॥ वामदेवोऽश्रुणोत्सर्ववृत्तान्तं कथितं
 तयोः ॥ अभ्यषिञ्च चन्द्रभागां वेदमन्त्रैरथोज्ज्वलाम् ॥ ४१ ॥ ऋषिमन्त्रप्रभावेण विष्णुवासरसेवनात् ॥ दिव्यदेहावभूवासौ दिव्यांगतिमवाप्नुह ॥
 ॥ ४२ ॥ पत्युः समीपमगमत्प्रहर्षोत्फुल्ललोचना ॥ जहर्ष शोभनोऽतीव दृष्ट्वा कान्तां समागताम् ॥ ४३ ॥ समाहूय स्वकेवामेपाश्वेतां संन्यवेशयत् ॥
 अथोवाच प्रियं हर्षाञ्चन्द्रभागा प्रियं वचः ॥ ४४ ॥ शृणुकान्तहितं वाक्यं यत्पुण्यं विद्यते मयि ॥ अष्टवर्षाधिका जाता यदा हंपितृवैश्वमनि ॥ ४५ ॥ ततः
 प्रभृतियच्चीर्णमया चैकादशीव्रतम् ॥ यथोक्तविधिसंयुक्तं श्रद्धायुक्तेन चेतसा ॥ ४६ ॥ तेन पुण्यप्रभावेण भविष्यति पुरं ध्रुवम् ॥ सर्वकामसमृद्धिं च यावदा
 भूतसंप्लवम् ॥ ४७ ॥ एवं सानृपशार्दूलरमतेपतिना सह ॥ दिव्यभोगादिव्यरूपादिव्याभरणभूषिता ॥ ४८ ॥ शोभनोऽपितया सार्द्धं रमते
 दिव्यविग्रहः ॥ रमाव्रतप्रभावेण मन्दराचलसानुनि ॥ ४९ ॥ चिन्तामणिसमाह्वेषाकामधेनुसमाथवा ॥ रमाभिधानानृपते तवाग्रे कथिता
 मया ॥ ५० ॥ तस्यामाहात्म्यमनघ श्रुतं सर्वत्वयानृप ॥ मया तवाग्रे कथितं माहात्म्यं पापनाशनम् ॥ ५१ ॥ एकादशीव्रतानां च पक्षयोरुभयो
 रपि ॥ यथा कृष्णा तथा शुक्ला विभेदं नैव कारयेत् ॥ ५२ ॥ सेवितैकादशीनृणां भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ धेनुः श्वेता यथा कृष्णा उभयोः सह शंपयः ॥
 ॥ ५३ ॥ तथैव तुल्यफलदं स्मृतमेकादशीद्वयम् ॥ एकादशीव्रतानां यो माहात्म्यं शृणुते नरः ॥ सर्वपपविनिर्मुक्तो विष्णुलोके महीयते ॥ ५४ ॥
 इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमापतिनारदसंवादे कार्तिककृष्णरमैकादशीनामैकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
 श्रुतं रमायामाहात्म्यं त्वत्तच्छृणु यथा तथम् ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेयातां मे कथय मानद ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजन्प्रव

५० पु०
॥ ६० ॥

क्ष्यामिशुक्लेचोर्जदलेतुया ॥ सायथानारदायोक्ताब्रह्मणालोककारिणा ॥ २ ॥ नारदउवाच ॥ प्रबोधिण्याश्चमाहात्म्यंवदविस्तरतोमम ॥
यस्यांजागर्तिगोविन्दो धर्मकर्मप्रवर्तकः ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ प्रबोधिण्याश्चमाहात्म्यंपापघ्नं पुण्यवर्धनम् ॥ मुक्तिप्रदं सुबुद्धीनां शृणुष्व मुनिसत्तम ॥
॥ ४ ॥ तावद्गर्जन्ति तीर्थानि आसमुद्रसरांसि च ॥ यावत्प्रबोधिनी विष्णोस्तिथिर्नायाति कार्तिके ॥ ५ ॥ तावद्गर्जन्ति विप्रेन्द्रगङ्गा भागीरथी क्षितौ ॥
यावन्नायाति पापघ्नी कार्तिके हरिबोधिनी ॥ ६ ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानि च ॥ एकेनैवोपवासेन प्रबोधिण्यालभेन्नरः ॥ ७ ॥ यदुर्लभं यदप्राप्यं
त्रैलोक्यस्य नगोचरम् ॥ तदप्यप्रार्थितं पुत्रददाति हरिबोधिनी ॥ ८ ॥ ऐश्वर्यसंपदं प्रज्ञाराज्यं च सुखसंपदः ॥ ददात्युपोषिता भक्त्या जनेभ्यो हरिबोधिनी ॥
॥ ९ ॥ मेरुमन्दरमात्राणि पापान्युक्तानि यानि च ॥ एकेनैवोपवासेन दहते पापनाशिनी ॥ १० ॥ पूर्वजन्मसहस्रेषु यत्पापं समुपार्जितम् ॥ निशि जागरणं
चास्यादहते तूलराशिवत् ॥ ११ ॥ उपवासं प्रबोधिण्यां यः करोति स्वभावतः ॥ विधिवन्मुनिशार्दूलयथोक्तं लभते फलम् ॥ १२ ॥ यथोक्तं कुरुते
यस्तु विधिवत्सुकृतं नरः ॥ स्वल्पं मुनिवरश्चेष्टमेरुतुल्यं भवेत्फलम् ॥ १३ ॥ विधिहीनं तु यः कुर्यात्सुकृतं मेरुमात्रकम् ॥ अणुमात्रं तदा प्रोतिफलं धर्मस्य
नारद ॥ १४ ॥ ये ध्यायन्ति मनोवृत्त्या ये करिष्यन्ति बोधिनीम् ॥ वसन्ति पितरो ह्यष्टा विष्णुलोके च तस्य वै ॥ १५ ॥ विमुक्तानां रैर्दुःखैर्यान्ति
विष्णोः परंपदम् ॥ कृत्वा तु पातकं घोरं ब्रह्महत्यादिकं नरः ॥ १६ ॥ कृत्वा तु जागरं विष्णोर्द्धौ तपापो भवेन्नरः ॥ दुष्प्राप्यं यत्फलं विप्रश्च अश्वमेधादिकै
र्मखैः ॥ १७ ॥ प्राप्यते तत्सुखेनैव प्रबोधिण्यास्तु जागरे ॥ आप्लुत्य सर्वतीर्थेषु प्रदाय काञ्चनं महीम् ॥ १८ ॥ यत्फलं समवाप्नोति तत्कृत्वा जागरं हरेः ॥
जातः स एव सुकृती कुलं तेनैव पावितम् ॥ १९ ॥ कार्तिके मुनिशार्दूलकृतायेन प्रबोधिनी ॥ यथा ध्रुवं नृणां मृत्युर्धनं गात्रं तथा ध्रुवम् ॥ २० ॥ इति ज्ञात्वा
मुनिश्चेष्टकर्तव्यं वैष्णवं दिनम् ॥ यानि कानि च तीर्थानि त्रैलोक्ये संभवन्ति च ॥ २१ ॥ तानि तस्य गृहे सम्यग्यः करोति प्रबोधिनीम् ॥ किं तस्य बहुभिः
पुण्यैः कृतायेन प्रबोधिनी ॥ २२ ॥ पुत्रपौत्रप्रदा ह्येषा कार्तिके हरिबोधिनी ॥ सज्ञानी च स योगी च स तपस्वी जितेन्द्रियः ॥ २३ ॥ भोगो मोक्षश्च तस्यास्ति
यउपास्ते प्रबोधिनीम् ॥ विष्णोः प्रियतरा ह्येषा धर्मसारसहायिनी ॥ २४ ॥ यः करोति नरो भक्त्या मुक्तिभाक्स भवेन्नरः ॥ प्रबोधिनीमुपोषित्वा गर्भेन
विशते नरः ॥ २५ ॥ सर्वधर्मान्परित्यज्य तस्मात्कुर्वीत नारद ॥ कर्मणामनसा वाचा पापं यत्समुपार्जितम् ॥ २६ ॥ तत्क्षालयति गोविन्दः प्रबोधिण्यां तु
जागरे ॥ स्नानं दानं जपं पूजां समुद्दिश्य जनार्दनम् ॥ २७ ॥ नरो यत्कुरुते तत्स प्रबोधिण्यां तदक्षयम् ॥ येऽर्चयन्ति नरास्तस्यां भक्त्या देवं च माधवम् ॥ २८ ॥ समु
पोष्य प्रमुच्यन्ते पापैस्तैः शतजन्मजैः ॥ महाव्रतमिदं पुत्रमहापापौघनाशनम् ॥ २९ ॥ प्रबोधवासरं विष्णोर्विधिवत्समुपोषयेत् ॥ व्रतेनानेन देवेशं पस्तिष्य

उ.खे.स.
अ० ६२

॥ ६० ॥

जनार्दनम् ॥३०॥ विराजयन्दिशःसर्वाःप्रयातिहरिमन्दिरम्॥कर्त्तव्येषाप्रयत्नेननरेःकान्तिधनार्थभिः॥३१॥बाल्येयत्संचितंपापयौवनेवार्द्धकेतथा॥
 शतजन्मकृतंपापंस्वल्पंवायदिवाबहु॥३२॥तत्क्षालयतिगोविन्दश्चास्यामभ्यर्चितोनृणाम् ॥ धनधान्यवहापुण्यासर्वपापहरापरा ॥३३॥ तामुपोष्य
 हरेर्भक्त्यादुर्लभंनभवेत्कचित् ॥ चन्द्रसूर्योपरागेचयत्फलंपरिकीर्तितम् ॥ ३४ ॥ तत्सहस्रगुणंप्रोक्तंप्रबोधिण्यांप्रजागरे ॥ स्नानंदानंजपोहोमः
 स्वाध्यायोऽभ्यर्चनंहरेः ॥ ३५ ॥ तत्सर्वकोटिगुणितंप्रबोधिण्यांकृतंतुयत् ॥ जन्मप्रभृतियत्पुण्यंनरेणोपार्जितंभवेत् ॥ ३६ ॥ वृथाभवति
 तत्सर्वमकृत्वाकार्तिकेव्रतम् ॥ अकृत्वानियमंविष्णोःकार्तिकंयःक्षिपेन्नरः ॥ ३७ ॥ नजन्मार्जितपुण्यस्यफलंप्राप्नोतिनारद ॥ तस्मा
 त्सर्वप्रयत्नेनदेवदेवंजनार्दनम् ॥ ३८ ॥ उपसेवेतविप्रेन्द्रसर्वकामफलप्रदम् ॥ परान्नर्वर्जयेद्यस्तुकार्तिकेविष्णुतत्परः ॥ ३९ ॥ परान्नवर्जना
 द्रव्यचान्द्रायणफलंलभेत् ॥ नित्यंशास्त्रविनोदेनकार्तिकंयःक्षिपेन्नरः ॥ ४० ॥ सद्देहत्सर्वपापानियज्ञायुतफलंलभेत् ॥ नतथातुष्यतेयज्ञैर्नदानै
 र्वाजपादिभिः ॥ ४१ ॥ यथाशास्त्रकथालापैःकार्तिकेमधुसूदनः ॥ येकुर्वन्तिकथांविष्णोर्येश्वरवन्तिशुभान्विताः ॥ ४२ ॥ श्लोकार्धश्लोकपादंवा
 कार्तिकेगोशतंफलम् ॥ सर्वधर्मान्परित्यज्यकार्तिकेकेशवाग्रतः ॥ ४३ ॥ शास्त्रावधारणंकार्यश्रोतव्यंचमहामुने ॥ श्रेयसालोभबुद्ध्याचयःकरोतिहरेः
 कथाम्॥४४॥कार्तिकेमुनिशार्दूलकुलानांतारयच्छतम् ॥ नियमेननरोयस्तुशृणुतेवैष्णवींकथाम्॥४५॥कार्तिकेतुविशेषणगोसहस्रफलंलभेत् ॥ प्रबोध
 धवासरेविष्णोःशृणुतेयोहरेःकथाम्॥४६॥सप्तद्वीपवतीदानेयत्फलंतल्लभेन्मुने ॥ श्रुत्वाविष्णुकथांदिव्यांयःसर्वयन्तिकथाविदम्॥४७॥स्वशक्त्यामुनि
 शार्दूलतंषालोकोऽक्षयःस्मृतः ॥ गीतशास्त्रविनोदेनकार्तिकंयोनयेन्नरः ॥४८॥ नतस्यपुनरावृत्तिर्मयादृष्टाकलिप्रिय ॥ गीतंनृत्यंचवाद्यंचभव्यांविष्णु
 कथामुने ॥ ४९ ॥ यःकरोतिसपुण्यात्मात्रैलोक्योपरिसंस्थितः ॥ बहुपुष्पैर्वहुफलैःकर्पूरागुरुकुङ्कुमः॥५०॥हरेःपूजाविधातव्याकार्तिकेबोधवासरे ॥
 यस्मात्पुण्यमसङ्ख्यातंप्राप्यतेमुनिसत्तम ॥ ५१ ॥ फलैर्नानाविधैर्द्रव्यैःप्रबोधिण्यांतुजागरे ॥ शङ्केतोयंसमादायअर्चोदियोजनार्दने ॥५२॥ यत्फलं
 सर्वतीर्थेषुसर्वदानेषुयत्फलम् ॥ तत्फलंकोटिगुणितंदत्त्वार्यबोधवासरे ॥ ५३ ॥ गुरुपूजाततःकार्याभोजनाच्छदनादिभिः ॥ दक्षिणाभिश्च
 देवर्षेतुष्ट्यर्थंचक्रपाणिनः ॥५४॥ भागवतंशृणुतेयस्तुपुराणंचपठेन्नरः ॥ प्रत्यक्षरंभवेत्तस्यकपिलादानंफलम् ॥५५॥ कार्तिकेमुनिशार्दूलस्वशक्त्या
 वैष्णवंव्रतम् ॥ यःकरोतियथोक्तंतुमुक्तिस्तस्यमुनिश्चला ॥५६॥ केतक्याएकपत्रेणपूजितोगुरुडध्वजः ॥समाःसहस्रमुप्रीतोभवतिमधुसूदनः ॥५७॥
 अगस्तिकुसुमैर्देवपूजयेद्योजनार्दनम् ॥ दर्शनंस्तस्यदवर्षेन्नरकाग्निःप्रणश्यति ॥ ५८ ॥ मुनिपुष्पांचितोविष्णुःकार्तिकेपुरुषोत्तमः ॥ ददात्य

प० पु०
॥ ६१ ॥

भिमतान्कामाच्छशिसूर्यग्रहेयथा ॥ ५९ ॥ विहायसर्वपुष्पाणिमुनिपुष्पेणकेशवम् ॥ कार्तिकेयोऽर्चयेद्भक्त्यावाजिमेषफलंलभेत् ॥ ६० ॥ तुलसी
दलानिपुष्पाणियेयच्छन्तिजनार्दने ॥ कार्तिकेसकलंपापंवत्सजन्मायुतंदहेत् ॥ ६१ ॥ दृष्टास्पृष्टाथत्राध्यातार्कीर्तितानामतःस्तुता ॥ रोपितासेचितानित्यं
पूजितातुलसीशुभा ॥ ६२ ॥ नवधातुलसीभक्तियेकुर्वन्तिदिनेदिने ॥ युगकोटिसहस्राणितन्वन्तिसुकृतंमुने ॥ ६३ ॥ यावच्छाखाप्रशाखाभिर्बीजपुष्प
दलैर्मुने ॥ रोपितातुलसीपुष्पिर्बर्धतेवसुधातले ॥ ६४ ॥ तेषांवंशेतुयेजातायेभविष्यन्तियेगत्राः ॥ आकल्पवर्षसाहस्रंतेषांवासोहरेर्गृहे ॥ ६५ ॥
यत्फलं सर्वपुष्पेषुसर्वपत्रेषुनारद ॥ तुलसीदलेनचैकेनकार्तिकेप्राप्यतेतुतत् ॥ ६६ ॥ सम्प्राप्तंकार्तिकंदृष्ट्वानियमेनजनार्दनः ॥ पूजनीयोमहाविष्णुः
कोमलैस्तुलसीदलैः ॥ ६७ ॥ इद्वाक्रतुशतैर्देवान्दत्त्वादानान्यनेकशः ॥ तुलसीदलैस्तुतत्पुण्यंकार्तिकेकेशवार्चने ॥ ६८ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्च
प० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेकार्तिकेशुकुक्कादशीमाहात्म्यं नामद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ भंगवच्छ्रोतुमिच्छामिब्रतानामुत्तमं
व्रतम् ॥ सर्वपापहरविष्णोःफलदं व्रतिनांचयत् ॥ १ ॥ पुरुषोत्तममासस्यकथांब्रह्मजनार्दन ॥ कोविधिःकिंफलंतस्यकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ २ ॥
अधिमासेचसंप्राप्तेव्रतंब्रह्मजनार्दन ॥ कस्यदानस्यकिंपुण्यंकिंकर्तव्यंनृभिःप्रभो ॥ ३ ॥ कथंस्नानंचकिंजाप्यंकथंपूजाविधिःस्मृतः ॥ किंभोज्यमुत्तमं
चात्रंमासेऽस्मिन्पुरुषोत्तमे ॥ ४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयिष्यामिराजेन्द्रभवतःस्नेहकारणात् ॥ पुरुषोत्तममासस्यमाहात्म्यंपापनाशनम् ॥
॥ ५ ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेभवेदेकादशीतुया ॥ कमलानामसानाम्नातिथीनामुत्तमातिथिः ॥ ६ ॥ तस्याव्रतप्रभावेणकमलाभिमुखीभवेत् ॥
ब्राह्मेमुहूर्तेचोत्थायसंस्मृत्यपुरुषोत्तमम् ॥ ७ ॥ स्नात्वाचैवविधानेननियमंकारयेद्ब्रती ॥ गृहेत्वेकगुणंजाप्यंनद्यांतुद्विगुणंस्मृतम् ॥ ८ ॥
गवांगोष्ठेसहस्रोर्ध्वमग्न्यगारेशतान्वितम् ॥ शिवक्षेत्रेषुतीर्थेषुदेवतानांचसन्निधौ ॥ ९ ॥ लक्षंतुलस्याःसांनिध्येह्यनन्तंविष्णुसन्निधौ ॥ अवन्त्यामभवत्क
श्चिच्छिवशर्माद्विजोत्तमः ॥ १० ॥ तस्यात्मजास्तुपञ्चासन्कनिष्ठोदोषवानभूत् ॥ तदापित्रापरित्यक्तस्त्यक्तःस्वजनबान्धवैः ॥ ११ ॥
कुर्मणःप्रभावेणगतोदूरतरंवनम् ॥ एकदादेवयोगेनतीर्थराजंसमागतः ॥ १२ ॥ क्षुत्क्षामोदीनवदनस्त्रिवेण्यांस्नानमाचरत् ॥ मुनीनामाश्रमांस्तत्र
विचिन्वन्क्षुधयार्दितः ॥ १३ ॥ हरिमित्रमुनेस्तत्रददशार्श्रममुत्तमम् ॥ पुरुषोत्तममासेवैजनानांचसमागमे ॥ १४ ॥ तत्राश्रमेकथयतांकथांकल्मषनाशिनीम् ॥
ब्राह्मणानांमुखात्तेनश्रद्धयाकमलाश्रुता ॥ १५ ॥ एकादशीपुण्यतमाभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ जयशर्माविधानेनश्रुत्वेमांकमलातिथिम् ॥ १६ ॥
एकादशीपुण्यतमाभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ व्रतंकृतंचतैःसार्द्धंस्थित्वाशून्यालयेतदा ॥ १७ ॥ निशीथेसमनुप्राप्तेलक्ष्मीस्तत्रसमागता ॥ वरंददामिभोविप्र

उ.खं.सं.
अ० ६३

॥ ६१ ॥

कमलायाः प्रभावतः ॥ १८ ॥ जयशर्मोवाच ॥ कात्वंकस्यासिरम्भोरुप्रसन्नाचकथंमम ॥ इन्द्राणीसुरनाथस्यभवानाशङ्करस्यवा ॥ १९ ॥ गन्धर्वो
 किन्नरीवाथवधूर्वाचन्द्रमूर्ययोः ॥ त्वत्सदृक्षानदृष्टाचनश्रुताचशुभानने ॥ २० ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ प्रसन्नासाम्प्रतंजातावैकुण्ठादहमागता ॥ प्रेरितादेव
 देवेनकमलायाः प्रभावतः ॥ २१ ॥ पुरुषोत्तममासस्ययापक्षेप्रथमेभवेत् ॥ तस्याव्रतंत्वयाचीर्णप्रयागेमुनिसंनिधौ ॥ २२ ॥ व्रतस्यास्यप्रभा
 वेणवशगाहंनसंशयः ॥ तववंशेभविष्यन्तिमानवाद्विजसत्तम ॥ मत्प्रसादादवाप्स्यन्तिसत्यंतेव्याहृतंमया ॥ २३ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥
 प्रसन्नायदिमेपद्मव्रतंविस्तरतोवद ॥ यत्कथासुप्रवर्तन्तेसाधवोयेजनाद्विजाः ॥ २४ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ श्रोतॄणांपरमंश्राव्यंपवित्राणामनुत्तमम् ॥
 दुःस्वप्ननाशनंपुण्यंश्रोतव्यंयत्नतस्ततः ॥ २५ ॥ उत्तमःश्रद्धयायुक्तःश्लोकंश्लोकार्धमेववा ॥ पठित्वामुच्यतेसद्योमहापातककोटिभिः ॥
 ॥ २६ ॥ मासानांपरमोमासःपक्षिणांगरुडोयथा ॥ नदीनांचयथागङ्गातिथीनांद्वादशीतिथिः ॥ २७ ॥ अद्यापिनिर्जराःसर्वेभारतेजन्म
 लिप्सवः ॥ तमर्चयन्तिविविधानारायणमनामयम् ॥ २८ ॥ येयजन्तिसदाभक्त्यादेवंनारायणंप्रभुम् ॥ तानर्चयन्तिसततंब्रह्माद्यादेवतागणाः ॥
 ॥ २९ ॥ यंऽपिनामपरायेचहरिकीर्तनतत्पराः ॥ हरिपूजापरायेचतेकृतार्थाःकलौयुगे ॥ ३० ॥ शुक्लेवायदिवाकृष्णेभवेदेकादशीद्वयम् ॥ गृह
 स्थानांभवेत्पूर्वायतीनामुत्तरास्मृता ॥ ३१ ॥ एकादशीद्वादशीचरात्रिशेषेत्रयोदशी ॥ तत्रक्रतुशतंपुण्यंत्रयोदश्यांतुपारणे ॥ ३२ ॥ एका
 दश्यांनिराहारःस्थित्वाहमपरेऽहनि ॥ भोक्ष्यामिपुण्डरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत ॥ ३३ ॥ असुमन्त्रंसमुच्चार्यदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ भक्तिभावेनतुष्टात्मा
 उपवासंसमाचरेत् ॥ ३४ ॥ कुर्यादिवस्यपुरतोजागरंनियतोव्रती ॥ गीतैर्वाद्यैश्चनृत्यैश्चपुराणपठनादिभिः ॥ ३५ ॥ ततःप्रातःसमुत्थायद्वादशीदिवसेव्रती ॥
 स्नात्वाविष्णुंसमभ्यर्च्यविधिवत्प्रयतेन्द्रियः ॥ ३६ ॥ पञ्चामृतेनसंस्नाप्यएकादश्यांजनार्दनम् ॥ द्वादश्यांचपयःस्नानाद्धरेःसारूप्यमश्नुते ॥ ३७ ॥ अज्ञान
 तिमिरान्धस्यव्रतेनानेनकेशव ॥ प्रसीदसुमुखोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभव ॥ ३८ ॥ एवंविज्ञाप्यदेवेशंदेवदेवंगदाधरम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यातेभ्योदद्याच्च
 दक्षिणाम् ॥ ३९ ॥ ततःस्वबन्धुभिःसार्धंनारायणपरायणः ॥ कृत्वापञ्चमहायज्ञान्स्वयंभुञ्जीतवाग्यतः ॥ ४० ॥ एवंयःप्रयतःकुर्यात्पुण्यमेकादशी
 व्रतम् ॥ सयातिविष्णुभवनंपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ ४१ ॥ इत्युक्त्वाकमलातस्मैवरंदत्वातिरोदधे ॥ सोऽपिविप्रोधनीभूत्वापितुर्गंहसमागतः ॥
 ॥ ४२ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एवंयःकुरुतेराजन्कमलाव्रतमुत्तमम् ॥ शृणुयाद्वासरेविष्णोःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ४३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहा
 पुराणेपञ्चप० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेपुरुषोत्तममासस्यकृष्णाकमलानामैकादशीनामत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥

ष० पु०
॥ ६२ ॥

श्रुतानिवद्धर्माणि त्रतानि च जगत्प्रभो ॥ एकादशीसमं किंचिच्छ्रुतं नैव जनार्दन ॥ १ ॥ पुनस्त्वेकादशीं ब्रूहि पापघ्नो पुण्यदायिनीम् ॥ यांकृत्वा
मनुजोलोके प्राप्नुयात्परमंपदम् ॥ २ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शुक्ले वायदिवा कृष्णे यदा चैकादशी भवेत् ॥ न त्याज्या जगती पालमोक्षसौख्य
विवर्धनी ॥ ३ ॥ एकादशी कलौ राजन्भवदन्धविमोचिनी ॥ कामदा सर्वकामानां पापानां पापहा भुवि ॥ ४ ॥ रविवारेऽथ माङ्गल्ये संक्रमे वा
नृपोत्तम ॥ एकादशी सदोपोष्या पुत्रपौत्रविवर्धनी ॥ ५ ॥ एकादशी व्रतं कापिन त्याज्यं विष्णुवल्लभैः ॥ आयुः कीर्तिप्रदं नित्यं सन्तानारोग्यवित्त
दम् ॥ ६ ॥ मोक्षदं रूपदं राजन्नित्यमेकादशी व्रतम् ॥ ये कुर्वन्ति महीपालश्च दया परया युताः ॥ ७ ॥ यथोक्तविधिना लोके तेन राविष्णु
रूपिणः ॥ जीवन्मुक्तास्तु भूपाल दृश्यन्ते नात्र संशयः ॥ ८ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ जीवन्मुक्ताः कथं कृष्ण विष्णुरूपाः कथं पुनः ॥ पापरूपाश्च दृश्यन्ते
परं कौतूहलं हि मे ॥ ९ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ये च राजन् कलौ भक्त्या निर्जलं व्रतमुत्तमम् ॥ एकादश्याः प्रकुर्वन्ति विधिदृष्टेन कर्मणा ॥ १० ॥
न कथं विष्णुरूपास्तं जीवन्मुक्ताः कथं न हि ॥ सर्वपापहरं पुण्यं व्रतमेकादशीसमम् ॥ ११ ॥ न किंचिद्विद्यते राजन् सर्वकामप्रदं नृणाम् ॥ एकाशनं
दशम्यां च नन्दायां निर्जलं व्रतम् ॥ १२ ॥ पारणं चैव भद्रायां कृत्वा विष्णुसमानराः ॥ श्रद्धावान्यस्तु कुरुते कामदाया व्रतं शुभम् ॥ १३ ॥ वाञ्छितं
लभते सोऽपि ह लोके परत्र च ॥ पवित्रा पावनी ह्येषामहापातकनाशिनी ॥ १४ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदा चैव कर्तृणां नृपसत्तम ॥ कामदायां विधानेन पूजयेत् पुरु
षोत्तमम् ॥ १५ ॥ पुष्पधूपादिभिश्चैव नैवेद्यैर्विविधैस्तथा ॥ कांस्यमांसमसूरांश्च चणकान्कोदरांस्तथा ॥ १६ ॥ शाकं मधुपरांश्च पुनर्भोजनमैथु
नम् ॥ वैष्णवो व्रतकर्त्ता च दशम्यां दशवर्जयेत् ॥ १७ ॥ द्यूतं क्रीडां तथा निद्रां ताम्बूलं दन्तधावनम् ॥ परापवादं पैशुन्यं स्तेयं हिंसां तथा रतिम् ॥ १८ ॥
क्रोधं च वितथं वाक्यमेकादश्यां विवर्जयेत् ॥ कांस्यं मांसं मसूरांश्च तैलं वितथभाषणम् ॥ १९ ॥ व्यायामं च प्रवासं च पुनर्भोजनमैथुनम् ॥ वृषपृष्ठं परांश्च
शाकं च द्वादशीदिने ॥ २० ॥ अनेन विधिनाराजन्विहितायैश्च कामदा ॥ रात्रौ जागरणं कृत्वा पूजितः पुरुषोत्तमः ॥ २१ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ता
स्त्यान्ति परमां गतिम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलं लभेत् ॥ २२ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमाप० ना० संवादे पुरुषोत्तम
मासस्य शुक्ला कामदानामैकादशीनाम चतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ नारद उवाच ॥ चातुर्मास्येतु नियमायेके चिद्भुवि विश्रुताः ॥ ता
नहं श्रोतुमिच्छामि कथयस्व महेश्वर ॥ १ ॥ चातुर्मास्ये हरौ सुप्तं कर्तव्यं किं जानर्दने ॥ षड्रसानां परित्यागेन खकेशविधारणे ॥ अन्यैश्च नियमैः
स्वामिन्यत्फलं तद्वदाधुना ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ एतच्छ्रुत्वा त्वसौ देवः प्रहस्योत्फुल्ललोचनः ॥ प्रोवाच तं द्विजवरं नारदं तपसांनिधिम् ॥ ३ ॥

उ.खं.स.
अ० ६६

॥ ६२ ॥

महादेवउवाच ॥ शृणुत्वमिहदेवर्षेकथयामिसविस्तरम् ॥ आषाढस्यसितेपक्षेएकादश्यामुपोषितः ॥ ४ ॥ चातुर्मास्यव्रतानीहगृहीयाद्भक्ति
 पूर्वकम् ॥ भूमिशय्यासमारूढोयोगनिद्रांगतेहरौ ॥ ५ ॥ नयेतचतुरोमासान्यावद्भवतिकार्त्तिकी ॥ प्रतिष्ठानप्रवर्तन्तेतथायज्ञादिकाःक्रियाः
 ॥ ६ ॥ विवाहव्रतसम्बन्धाअन्यन्माङ्गल्यकर्मच ॥ भूपयानंतथायात्राअन्याश्चविविधाःक्रियाः ॥ ७ ॥ प्रसुप्तेचजगन्नाथेत्त्रच्युंतगरुडध्वजे॥
 व्रतक्रियांचरेद्यस्तुतस्यव्रतफलंशृणु ॥ ८ ॥ अश्वमेधसहस्रैस्तुयत्फलंप्राप्नुयान्नरः ॥ चातुर्मास्यव्रतैश्चीर्णैस्तत्फलंसमवाप्नुयात् ॥ ९ ॥ मिथु
 नस्थेसहस्रांशौस्वापयेन्मधुसूदनम् ॥ तुलाराशौगतेसूर्येपुनरुत्थापयेद्धरिम् ॥ १० ॥ अधिमासेतुपतितेतदाचैषविधिक्रमः ॥ स्थापयेत्प्रतिमां
 विष्णोःशङ्खचक्रगदाधराम् ॥ ११ ॥ पीताम्बरधरांसौम्यांपर्यङ्केस्थापयेच्छुचौ ॥ श्वेतवस्त्रसमाच्छन्नेसोपधानेतुनारद ॥ १२ ॥ इतिहासपुरा
 णज्ञोविष्णुभक्तोऽथवापुनः ॥ स्नापयित्वादधिक्षीरमधुलाजघृतैस्तथा ॥ १३ ॥ समालभ्यशुभैर्गन्धैर्धूपैःपुष्पैर्मनोरमैः ॥ पूजितांकुसुमैःशुभ्रैर्मन्त्रेणानेन
 नववाडव ॥ १४ ॥ सुप्तेत्वयिजगन्नाथेजगत्सुप्तंभवेदिदम् ॥ विबुद्धेत्वयिवुध्येतजगत्सर्वचराचरम् ॥ १५ ॥ एवंप्रतिमांविष्णोःस्थापयित्वातुनारद ॥
 तस्यैवाग्नेस्वयंवाचागृहीयान्नियमततः ॥ १६ ॥ स्त्रीवामरोवातद्भक्तोधर्माधर्मविभागतः ॥ चतुरोवार्पिकान्मासान्देवस्योत्थापनावधि ॥ १७ ॥
 गृहीयान्नियमानेतान्दन्तधावनपूर्वकम् ॥ उपवासंततःकृत्वाप्रभातेविमलेसति ॥ १८ ॥ नित्यंकर्मचरित्वातुविष्णोरग्रेजितात्मवान् ॥ तेषां
 फलानिवक्ष्यामि तत्कर्तृणांपृथक्पृथक् ॥ १९ ॥ मधुरत्वंलभेद्विद्रान्पुरुषोगुडवर्जनात् ॥ तथैवसन्तर्तिदीर्घातैलस्यवर्जनाद्यतः ॥ २० ॥ घृतस्य
 वर्जनाद्विप्रसुन्दराङ्गःप्रजायते ॥ कटुतैलपरित्यागीशत्रुनाशमवाप्नुयात् ॥ २१ ॥ सुगन्धतैलत्यागेनसौभाग्यमतुलंलभेत् ॥ पुष्पभोगपरि
 त्यागीस्वर्गेविद्याधरोभवेत् ॥ २२ ॥ योगाभ्यासीनरोयस्तुसब्रह्मपदमाप्नुयात् ॥ कङ्कम्लमधुरक्षारतीक्ष्णकापायपङ्कसान् ॥ २३ ॥ वर्जये
 द्यस्तुवैरूप्यंदौर्गन्ध्यनाप्नुयान्नरः ॥ ताम्बूलवर्जनाद्भोगीरक्तकण्ठस्तुजायते ॥ २४ ॥ घृतत्यागाच्चलावप्यंसदास्निग्धतनुर्भवेत् ॥ फलत्यागा
 चविप्रेन्द्रबहुपुत्रश्चजायते ॥ २५ ॥ पलाशपत्राशनकृद्रूपवान्भोगवान्भवेत् ॥ दीप्तिमान्दीप्तिकरेणःसाक्षाद्रव्यपतिर्भवेत् ॥ २६ ॥ दधिदुग्धपरित्यागी
 गोलोकंलभतेनरः ॥ मौनव्रतीभवेद्यस्तुतस्याज्ञाऽस्खलिताभवेत् ॥ २७ ॥ इन्द्रासनमवाप्नोतिस्थालीपाकस्यवर्जनात् ॥ एवमादिपरित्यागाद्धर्मस्थो
 धर्मनन्दनः ॥ २८ ॥ नमोनारायणायेतजस्वाशतगुणंफलम् ॥ एकएवसर्वैस्वर्गेविद्याधरपतिर्भवत् ॥ २९ ॥ पुष्करस्नानमात्रेणगङ्गायाःस्नानजं
 फलम् ॥ भूमौभुङ्क्तेसदायस्तुसृष्टिव्यधिपोभवेत् ॥ ३० ॥ विष्णोश्चैवगृहेकुर्यादुपलेपनमार्जनम् ॥ कल्पस्थायीभवेद्विद्वन्वैकुण्ठेनात्रसंशयः ॥ ३१ ॥ प्रद

क्षिणचयः कुर्याच्छतमष्टोत्तरं नरः ॥ हंसयुक्तविमानेन दिव्येन सह गच्छति ॥ ३२ ॥ गीतवाद्यकरो विष्णोर्गान्धर्वं लोकमाप्नुयात् ॥ पञ्चगव्याशनो विद्वंश्चान्द्रायणफलं लभेत् ॥ ३३ ॥ नित्यं शास्त्रविनोदेन लोकान्यस्तु प्रबोधयेत् ॥ सव्यासरूपी विष्णुव्रततो विष्णुपदं लभेत् ॥ ३४ ॥ तुलसीदलपूजां तु कृत्वा विष्णुपुरं व्रजेत् ॥ कृत्वा प्रोक्षणं दिव्यं स्थानमप्सरसां लभेत् ॥ ३५ ॥ शीताम्बुना गृहे स्नानात्निर्मलं देहमाप्नुयात् ॥ उष्णोदकं परित्यज्य स्नानं वै पोष्करं लभेत् ॥ ३६ ॥ पत्रेषु यो नरो भुङ्क्ते कुरुक्षेत्रफलं लभेत् ॥ भुङ्क्ते शिलायां यो नित्यं तस्य पुण्यं प्रथमं गजम् ॥ ३७ ॥ दिनत्रयजलत्यागी नरोगैः परिभूयते ॥ ताप्रपात्रेषु भुञ्जानो नैमिषं फलमाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ कांस्यपात्रं परित्यज्य शेषपात्रमुपाचरेत् ॥ अलाभे सर्वपात्राणां मृण्मयं पात्रमुत्तमम् ॥ ३९ ॥ स्वगृहीतेः कृतैर्वापि पात्रैः पालाशसंभवैः ॥ यस्तु संवत्सरं पूर्णमग्निहोत्रं करोति वै ॥ ४० ॥ पात्रैर्वाभोजनं विद्वान्सेवते तत्समं स्मृतम् ॥ चान्द्रायणसमं प्रोक्तं ब्रह्मपात्रेषु भोजने ॥ ४१ ॥ एकैकं भोजनं विद्वन्ब्रह्मपात्रेषु भुञ्जतः ॥ त्रिरात्रेण समं प्रोक्तं महापातकनाशनम् ॥ ४२ ॥ एकादश्युपवासेन यत्पुण्यं परिकीर्तितम् ॥ सर्वदानफलं चैव सर्वतीर्थफलं लभेत् ॥ ४३ ॥ न चापि नरकं पश्येत्पद्मपात्रेषु भोजनात् ॥ ब्राह्मणो याति वैकुण्ठेऽन्योजनः स्वर्गमाप्नुयात् ॥ ४४ ॥ एष ब्रह्ममहावृक्षः पापहा सर्वकामदः ॥ मध्यमं वर्जितं पत्रं शूद्रजाते नृपोत्तमं ॥ ४५ ॥ भुञ्जन्नरकमाप्नोति यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ वर्जयेन्मध्यमं पत्रं शेषपात्रेषु भोजनम् ॥ ४६ ॥ मध्यपात्रे च यः शूद्रो भोजनं कुरुते द्विज ॥ कपिलां ब्रह्मणे दत्त्वा शुद्धिर्भवति नान्यथा ॥ ४७ ॥ कपिलां दोहयेद्यस्तु शूद्रो भुङ्क्ते निजे गृहं ॥ दशवर्षसहस्राणि विष्ठायां जायते कृमिः ॥ ४८ ॥ कृमियोनि विनिर्मुक्तः पशुयोनिमवाप्नुयात् ॥ कपिलं यो ह्यनङ्गाहं शूद्रो भूत्वा व्रवाहयेत् ॥ ४९ ॥ यावन्तितस्य रोमाणि तावद्वर्षाणि नारद ॥ कुम्भीपाकेषु पच्येत स नरो नात्र संशयः ॥ ५० ॥ अजाचैव गृहे तस्य शूद्रस्य च विशेषतः ॥ तस्या वै दुग्धपानेन शूद्रो याती हरौ रवम् ॥ ५१ ॥ ब्राह्मणैः सह व्यापारो यस्य शूद्रस्य दृश्यते ॥ स विप्रो वेदबाह्यः स्याच्छूद्रः कौलिक उच्यते ॥ ५२ ॥ व्यापारे प्रेरितो विप्रः शूद्राज्ञां च करोति यः ॥ यावत्पदानि चलते तावद्भवति नारकी ॥ ५३ ॥ उदकार्थं तु यो विप्रः शूद्रेण प्रेषितो गृहे ॥ तदुदकं मद्यतुल्यं पीत्वा वै नरकं व्रजेत् ॥ ५४ ॥ शूद्रेण सर्वदानं नित्यं दानं देयं द्विजन्मने ॥ तेषां चैव तु वैभक्तिः कर्तव्या च विशेषतः ॥ ५५ ॥ इह लोके सुखं भुक्त्वा परलोकं च गच्छति ॥ पाञ्चभौतिकमेतद्धि अनर्थकमुदाहृतम् ॥ ५६ ॥ अतो देयं हि गुरवे यतोऽनन्तफलं लभेत् ॥ अस्मिन्कलियुगे घोरे पापाचारे दुरात्मनः ॥ ५७ ॥ निन्दां कुर्वन्ति विप्रेन्द्रजनानां पुण्यकर्मणाम् ॥ निन्दया लभते दुःखं यावदाभूतसंप्लवम् ॥ ५८ ॥ नानाधर्माः प्रवर्तन्ते कलौ चैव महामते ॥ धर्मोऽयं दुर्लभो लोके धर्मकामार्थमोक्षदः ॥ ५९ ॥ भूमिशायी भवेद्यस्तु नरः कोऽपि महीतले ॥ दशवर्षसहस्राणि

नरोगैःपरिपीड्यते ॥ ६० ॥ बहुपुत्रोधनैर्युक्तोद्यकुष्ठीजायतेनरः ॥ नक्तभोजीनरोयस्तुतीर्थयात्राफलंलभेत् ॥ ६१ ॥ अयाचितेनचाप्नोतिवापी
 कूपक्रियाफलम् ॥ वर्जयेद्यस्तुवैद्रोहंप्राणहिंसापराङ्मुखः ॥ ६२ ॥ अहिंसापरमोधर्मइतिवेदेषुगीयते ॥ दानंदयादमइतिसर्वत्रहिश्रुतंमया ॥ ६३ ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकार्यवैमहतामपि ॥ गुरवेयेप्रयच्छन्तिशरीरंपुत्रपौत्रकम् ॥ ६४ ॥ तत्रदानप्रभावेणविष्णोर्वल्लभतामियात् ॥ शूद्रेणदीक्षितोयस्तु
 शूद्रःशूद्रेणदीक्षितः ॥ ६५ ॥ उभौतौपापिनौप्रोक्तौयावदाभूतसंप्लवम् ॥ हिंसामर्तियदादत्तेशूद्रोवैपापसत्तमः ॥ ६६ ॥ एकविंशतिकुलंतेन
 नरकंप्रतिपात्यते ॥ कलौपाखण्डिनःशूद्रादृश्यन्तेबहवोभुवि ॥ ६७ ॥ तेषांसंभाषणादेवनरकोभवतिद्विज ॥ ब्रह्मज्ञानरतायेचगायत्रीजापिनोद्विज ॥
 ॥ ६८ ॥ तेषांदर्शनमात्रेणब्रह्महत्यादिनेदिने ॥ शङ्खचक्रधराविप्राविष्णुधर्मेषुसंमताः ॥ ६९ ॥ वेदधर्मरतानित्यंपङ्क्तिपावनपावनाः ॥ चातुर्मा
 स्यमिदंकर्मकर्तव्यंतैःसदानरैः ॥ ७० ॥ किमन्यद्रहुनोक्तेनभूयोभूयश्चवाडव ॥ तेधन्याःपृथिवीमध्येनरायेवैष्णवाभुवि ॥ ७१ ॥ तेषांकुलंधन्य
 तमंजातिर्धन्यतमास्मृता ॥ मधुभक्षयतेयस्तुसुप्तेदेवेजनार्दने ॥ ७२ ॥ महत्पापंभक्तेस्तस्यवर्जनेयच्छृणुष्वतत् ॥ सर्वयज्ञैश्चविविधैर्यत्फलंतदवाप्नुयात् ॥
 ॥ ७३ ॥ दाडिमंमातुलिङ्गंचनालिकेरंचवर्जयेत् ॥ देवोवमानिकोभूत्वाह्यन्तेविष्णुपदं व्रजेत् ॥ ७४ ॥ वित्तवान्सुभगश्चैवकुलेश्रीमतिजायते ॥
 यःशिपेदेकभक्तेननरोमासचतुष्टयम् ॥ ७५ ॥ यावन्तिचमुहूर्तानिउदितोदितभास्करे ॥ तावद्रर्पसहस्राणिविष्णुलोकेमहीयते ॥ ७६ ॥ व्रीहींश्च
 यवगोधूमान्वर्जयेद्यस्तुमानवः ॥ अश्वमेधादिकेकृतेविधिवद्वैसदक्षिणे ॥ ७७ ॥ यत्फलंमुनिभिःप्रोक्तंतत्फलंलभतेनरः ॥ धनधान्यसमायुक्तो
 बहुपुत्रश्चजायते ॥ ७८ ॥ तुलसीतिलदर्भैश्चयेकुर्वन्तिचतुर्षणम् ॥ तत्फलंकोटिगुणितंचातुर्मास्येविशेषतः ॥ ७९ ॥ यदासुप्तेहृषीकेशेकुर्या
 चैतत्रयान्वितम् ॥ तेऽपियुगसहस्राणिमोदन्तेविष्णुसंनिधौ ॥ ८० ॥ पदंवापदमध्वंवाऋचांचार्धऋचांतथा ॥ विष्ण्वग्रेयेप्रगायन्तिमुक्तास्ते
 वैनसंशयः ॥ ८१ ॥ मैथुनंवर्जयेद्यस्तुसुप्तेदेवेजनार्दने ॥ एकमन्वन्तरंसोऽपिविष्णुलोकेमहीयते ॥ ८२ ॥ दधिदुग्धंतथातक्रंगुडंशाकंतथै
 वच ॥ वर्जनादेवभोविप्रमुक्तिभांगीनसंशयः ॥ ८३ ॥ स्नानमामलूकेनैवयेकुर्वन्तिचमानवाः ॥ दिनेदिनेमहत्पुण्यंप्राप्नुवन्तिचतुसुने ॥ ८४ ॥
 धात्रीफलंप्रापहरंप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ त्रैलोक्यतारणार्थायनिर्मिताब्रह्मणापुरा ॥ ८५ ॥ सन्ध्यामौनंचरेद्यस्तुभुङ्क्तेमासचतुष्टयम् ॥ मन्वन्तराणि
 चत्वारिक्वैकुण्ठेमोदतेपुनः ॥ ८६ ॥ स्वयंपाकीनरोयस्तुभुङ्क्तेमासचतुष्टयम् ॥ दशवर्षसहस्राणिइन्द्रलोकेमहीयते ॥ ८७ ॥ चतुरोवा
 षिकान्मासान्मौनंचैवसमाचरेत् ॥ सचविष्णुपुरंगच्छेद्ब्राह्मंचतदनन्तरम् ॥ ८८ ॥ मौनभोजीनरोयस्तुकदाचित्रावसीदति ॥ मौनेनभुञ्जमाना

स्तुराक्षसास्त्रिदिवंगताः ॥ ६९ ॥ कृमिकीटसंमायुक्तं पक्वान्नमशुची भवेत् ॥ गवां मांससमं ज्ञेयमन्नं चापि द्विजोत्तम ॥ ९० ॥ तदन्नमशुचि ज्ञेयं
 ग्रसते मानुषो यदि ॥ एतद्वै भोजनं प्रोक्तं राक्षसानां प्रियं सदा ॥ ९१ ॥ तोषितो हि पुरा ब्रह्मा तेन दत्तं महात्मना ॥ मौनेन भोजयित्वा तु स्वर्गं प्राप्ता न संशयः ॥
 ॥ ९२ ॥ संजल्पन् भुञ्जते यस्तु ते नान्नमशुची भवेत् ॥ पापं सकेवलं भुङ्क्ते तस्मान् मौनं समाचरेत् ॥ ९३ ॥ उपवाससमं भोज्यं ज्ञेयं मौनेन नारद ॥ पञ्च प्राणा
 हुतीर्यस्तु मौनं भोजी नरोत्तमः ॥ ९४ ॥ पञ्च वै पातकान्यस्य नश्यन्ति नात्र संशयः ॥ न कुर्यात्संहितं वस्त्रं पितृकर्मणि वा डव ॥ ९५ ॥ अशुच्यङ्गे स्थितं
 चैव वस्त्रं तदशुची भवेत् ॥ कटिपृष्ठस्थिते वस्त्रे पुरीषं कुरुते तु यः ॥ ९६ ॥ मूत्रं वा मैथुनं वा पितृद्वस्त्रं परिवर्जयेत् ॥ पितृकर्म विशेषेण वर्जनीयं च वा डव ॥
 ॥ ९७ ॥ सर्वदा च मुने प्राज्ञे देवार्चा च क्रपाणिनः ॥ कर्तव्या च विशेषेण शुचिभिर्विजितेन्द्रियैः ॥ ९८ ॥ संप्रसुप्ते हृषीकेशे तृणशाककुसुम्भिकाः ॥ संहि
 तानि च वस्त्राणि वर्जितानि प्रयत्नतः ॥ ९९ ॥ चातुर्मास्ये हरौ सुप्ते यस्तु एतानि वर्जयेत् ॥ नरकं न तु संगच्छेद्वावदाभूतसंप्लवम् ॥ १०० ॥ मद्यं मांसं न
 भक्षेत शाशकं सौकरं तथा ॥ चातुर्मास्ये विशेषेण सुप्ते देवजनार्दने ॥ १ ॥ सोऽपि देवत्वमाप्नोति अहिंसानिरतो नरः ॥ मिथ्या क्रोधं तथा रौक्ष्यं तथा पर्वसु
 मैथुनम् ॥ २ ॥ वर्जितं येन विप्रेन्द्रोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥ ब्रह्मचर्ये प्रजावृद्धिरायुर्वृद्धिस्तथैव च ॥ ३ ॥ पुष्पं पत्रं फलं शय्या अभ्यङ्गं च विलेपनम् ॥ वृथा दुग्धानि
 मांसं च मद्यं च परिवर्जयेत् ॥ ४ ॥ चातुर्मास्ये हरौ सुप्ते नियतं द्विवर्जितम् ॥ प्रथमं तत्तु दातव्यं ब्राह्मणाय न संशयः ॥ ५ ॥ तद्धनं चाक्षयं विद्वन्प्रदत्तं
 यद्विजातये ॥ कोटिकोटिगुणं विप्रलभते नात्र संशयः ॥ ६ ॥ येन केनापि विप्रेन्द्रनियमेनार्चितो हरिः ॥ ददाति विष्णुभवनं नात्र कार्या विचारणा ॥
 ॥ ७ ॥ चातुर्मास्ये हरौ सुप्ते नियमं यो न कारयेत् ॥ सोऽपि नरकमाप्नोति तस्य जन्म वृथा गतम् ॥ ८ ॥ यः पुमान् कारयेन्नित्यं द्विजोक्तं विधिमुत्तमम् ॥
 तथोक्ता न्नियमांश्चैव स याति परमं पदम् ॥ ९ ॥ त्रिवर्गं रहितं दानं दत्तं भवति निष्फलम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन देवदेवं जनार्दनम् ॥ ११० ॥ तोषयेन्नियमै
 र्दानैर्यथा शक्त्या नरोत्तमः ॥ अकृतस्नानदानं च ब्राह्मणानां च पूजनम् ॥ ११ ॥ वृथा गतं तु तत्सर्वं यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ १२ ॥ नारद उवाच ॥ कीदृशं
 ब्रह्मचर्यं च वद विश्वेश्वरप्रभो ॥ येन चीर्णेन गोविन्दः परितुष्टो भवेन्नृणाम् ॥ १३ ॥ महादेव उवाच ॥ स्वदारनिरतश्चैव ब्रह्मचारी स्मृतो बुधैः ॥ चाण्डाला
 दधिको विद्वन् यः स्वभार्यापरित्यजेत् ॥ १४ ॥ ऋतावभिगमं कृत्वा ब्रह्मचर्यं विधीयते ॥ परित्यजति यो भार्या भक्तां दोषविवर्जिताम् ॥ १५ ॥ पाप
 कर्मानरो लोके भ्रूणहत्यामवाप्नुयात् ॥ स्नानं दानं जपो होमः स्वाध्यायं देवतार्चनम् ॥ १६ ॥ चातुर्मास्यकृतं यच्च सर्वं हि चाक्षयं भवेत् ॥ एककालं द्विकालं
 वा पुराणं शृणुते तु यः ॥ १७ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं संगच्छति ॥ हरौ सुप्ते विशेषेण हरेर्नामपठञ्जपन् ॥ १८ ॥ तत्फलं कोटिगुणितं लभते द्विज

श्रूयतेयमलोकेतुसदावैतरणीनदी ॥ अनाधृष्यात्वपाराचदुस्तरावहुशोणिता ॥ २ ॥ दुस्तरासर्वभूतानांसाकथंसुतराभवेत् ॥ भयमेतन्महादेव
 यमलोकंप्रतिप्रभो ॥ ३ ॥ तस्यनिर्मोचनार्थायब्रह्मकृत्यमशेषतः ॥ भगवन्देवदेवेशकृपांकृत्वाममोपरि ॥ ४ ॥ महादेवउवाच ॥ द्वार
 वत्यांपुराविप्रस्नातोऽहंलवणाम्भसि ॥ ददृशेमुनिमायान्तंमुद्गलंनामवाडव ॥ ५ ॥ ज्वलन्तमिवचादित्यंतपसाद्योतिताङ्गकम् ॥ मांप्रणम्य
 मुनिःप्राहमुद्गलोविस्मयान्वितः ॥ ६ ॥ मुद्गलउवाच ॥ अकस्मान्मूर्च्छितोदेवपतितोऽस्मिधरातले ॥ प्रज्वलन्तिममाङ्गानिगृहीतोयमकि
 ङ्करैः ॥ ७ ॥ बलादाकृष्यमाणोऽहंपुरुषोऽङ्गुष्ठमात्रकः ॥ बद्धोयमभटैर्गाढनीतोऽस्मिश्मनान्तिकम् ॥ ८ ॥ क्षणात्सभायांपश्यामियमं
 पिङ्गललोचनम् ॥ कृष्णमुखंमहारौद्रंमृत्युव्याधिशतान्वितम् ॥ ९ ॥ वातपित्तश्लेष्मदोषैर्मूर्तिमद्भिस्तुसेवितम् ॥ कासशोषज्वरातङ्कस्फोटिका
 लूतकादिभिः ॥ १० ॥ ज्वालाङ्गमर्दशीर्षार्तिभगन्दरबलक्षयैः ॥ कण्ठमालाशिरोगैश्चमूत्रकृच्छ्रज्वरव्रणैः ॥ ११ ॥ विमूर्च्छिकागलग्राहह
 द्रोर्गैर्भूततस्करैः ॥ इत्थंबहुविधैरौद्रेर्नानारूपैर्भयङ्करैः ॥ १२ ॥ कपालशिरोहस्तैश्चसङ्ग्रामेनरकेतथा ॥ राक्षसैर्दानवैर्घोरैरुपविष्टैःपुरःस्थितैः ॥
 १३ ॥ धर्माधिकारिभिश्चात्रचित्रगुप्तादिलेखकैः ॥ व्याघ्रसिंहवराहैश्चशिवासर्पैःसुदुर्धरैः ॥ १४ ॥ वृश्चिकैर्दष्टिभिर्भूतैःकीटकैर्मत्कुणादिभिः ॥
 वृकचित्रादिशुनकैःकङ्कैर्गृध्रैश्चजम्बुकैः ॥ १५ ॥ तस्करैर्भूतदारिद्रैर्मरिभिर्डाकिनीग्रहैः ॥ मुक्तकेशैःश्वासकासैर्भुक्कुटीकुटिलाननैः ॥ १६ ॥
 बृहत्प्रतापैर्नोभीतैःशासकैःपापकर्मणाम् ॥ यमःसभायांशुशुभेसेव्यमानःपरिग्रहैः ॥ १७ ॥ भीमाटविकजीवैश्चयथाव्यालाञ्जनोगिरिः ॥
 ततोविश्वेश्वरःप्राहसयमःकिङ्करान्प्रति ॥ १८ ॥ नामभ्रान्तैर्भवद्भिश्चसमानीतःकथंमुनिः ॥ भीमकस्यात्मजोग्रामेकौण्डिन्यमुद्गलाभिधः ॥
 १९ ॥ क्षीणायुःक्षत्रियःसोऽस्तिआनेयोमुच्यतामसौ ॥ श्रुत्वैतत्तेगतास्तस्मादायाताःपुनरेवते ॥ २० ॥ धर्मराजंपुनःप्राहुःसर्वेतेयम
 किङ्कराः ॥ तत्रास्माभिर्गतेर्देहीक्षीणायुर्नोपलक्षितः ॥ भानुसूनोनजानीमःकथंचिद्भ्रान्तचेतसः ॥ २१ ॥ यमउवाच ॥ किङ्कराणामदृश्यास्ते
 प्रायेणभवतांनराः ॥ सुकृताद्वादशीयैस्तुख्यातावैतरणीतिया ॥ २२ ॥ उज्जयिन्यांप्रयागेवायमुनायांचयेमृताः ॥ तिलहस्तिहिरण्यादिदत्तं
 यैस्तुगवादिकम् ॥ २३ ॥ दूताञ्जुः ॥ तद्वतंकीदृशंस्वामिन्ब्रह्मसर्वमशेषतः ॥ किंतव्रदेवकत्तव्यंपुरुषैस्तवतोषदम् ॥ २४ ॥ येनकृतानर
 श्रेष्ठद्वादशीकृष्णपक्षजा ॥ उपवासेचतेनैवकथंपापात्प्रमुच्यते ॥ २५ ॥ तद्वतंकेनविधिनाकर्तव्यंचयथावद ॥ सुप्रसन्नेनवक्तव्यंदयांकृत्वा
 दयानिधे ॥ २६ ॥ श्रीमुद्गलउवाच ॥ दूतानांवचनंश्रुत्वाउवाचमधुरंतदा ॥ सर्ववदामिभोदूतायथादृष्टंयथाश्रुतम् ॥ २७ ॥ यमउवाच ॥

मार्गशीर्षादिमासेतुयाइमाःकृष्णपक्षजाः ॥ तासुसर्वासुविधिवद्दूतावैतरणीव्रतम् ॥ २८ ॥ प्रतिमासंचकर्त्तव्यंयावद्वर्षभवेद्भुवम् ॥ यत्तुकृत्वा
तुभोदूतामुच्यतेनात्रसंशयः ॥ २९ ॥ उपवासस्यनियमःकर्त्तव्योविष्णुतुष्टिदः ॥ अद्यमेदेवदेवंशउपवासोभविष्यति ॥ ३० ॥ द्वादश्यां
पूज्यगोविन्दंभक्तिभावसमन्वितम् ॥ स्वप्नइन्द्रियवैकल्याद्रोजनंयच्चमैथुनम् ॥ ३१ ॥ तत्सवक्षममेदेवकृपांकृत्वाममोपरि ॥ एवंवैनियमं
कृत्वामध्याह्नेतीर्थमाव्रजेत् ॥ ३२ ॥ मृदोमयतिलात्रीत्वागन्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ स्नानंतत्रप्रकर्त्तव्यंव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ ३३ ॥ अश्वक्रान्तेति
मात्रेणस्नानंकुर्याद्विशेषतः ॥ अश्वक्रान्तेरथक्रान्तेविष्णुक्रान्तेवसुन्धरे ॥ ३४ ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयापूर्वसंचितम् ॥ तथाहतेनपापेनसर्व
पापैःप्रमुच्यते ॥ ३५ ॥ काश्यांचैवतुसंभूतास्तिलावैविष्णुरूपिणः ॥ तिलस्नानेनगोविन्दःसर्वपापंव्यपोहति ॥ ३६ ॥ विष्णुदेहोद्भवे
देविमहापापापहारिणि ॥ सर्वपापंहरत्वंवैसर्वोपधिनमोऽस्तुते ॥ ३७ ॥ तुलसीपत्रकंधृत्वानामोच्चारणपूर्वकम् ॥ स्नानंसुकृतिभिः
प्रोक्तंकर्त्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ ३८ ॥ एवंस्नात्वासमुत्तीर्यपरिधायसुवाससी ॥ तर्पयित्वापितृन्देवांस्ततोविष्णोस्तुपूजनम् ॥ ३९ ॥ संस्थाप्य
चाव्रणंकुम्भंपञ्चपल्लवसंयुतम् ॥ पञ्चरत्नसमोपेतंदिव्यस्रग्गन्धवासितम् ॥ ४० ॥ सद्रव्यंजलपूर्णंचताम्रपत्रसमन्वितम् ॥ तत्रस्थंश्रीधरं
देवंदेवदेवंतपोनिधिम् ॥ ४१ ॥ पूर्णेनविधिनाराजंकुर्यात्पूजांगरीयसीम् ॥ मृदोमयादिरचितंमण्डलंकारयेच्छुभम् ॥ ४२ ॥ तण्डुलैः
शुक्रयौतैश्चाप्यम्बुपिष्टैश्चकारयेत् ॥ धर्मराजःप्रकर्त्तव्योहस्ताद्यवयवान्वितः ॥ ४३ ॥ नदीवैतरणीताम्रांस्थापयित्वातदग्रतः ॥ पूज
येच्चपृथक्सम्यक्समावाहनपूर्वकम् ॥ ४४ ॥ आवाहयामिदेवेशंयमवैविश्वरूपिणम् ॥ इहाभ्येहिमहाभागस्तन्निध्यंकुरुकेशव ॥ ४५ ॥
इदंपाद्यंश्रियःकान्तसोपविष्टंहरेप्रभो ॥ विश्वोद्यानरतो नित्यंकृपांकुरुममोपरि ॥ ४६ ॥ भूतिदायनमःपादावशोकायचजानुनी ॥ ऊरूनमः
शिवायेतिविश्वमूर्तेनमःकटिम् ॥ ४७ ॥ कन्दर्पायनमोमेढूमादित्यायफलंतथा ॥ दामोदरायजठरंवासुदेवायवैस्तनौ ॥ ४८ ॥ श्रीधरायमुखं
केशान्केशवायेतिवैनमः ॥ पृष्ठशार्ङ्गधरायेतिचरणौवरदायच ॥ ४९ ॥ स्वनाम्नाशङ्खचक्रासिगदापरशुपाणये ॥ सर्वात्मनेनमस्तुभ्यंशिर
इत्यभिधीयते ॥ ५० ॥ मत्स्यंकूर्मचवाराहंनारसिंहंचवामनम् ॥ रामंरामंचकृष्णंचबुद्धंकर्त्तिकनमोऽस्तुते ॥ ५१ ॥ सर्वपापौघनाशार्थंपूजयामिनमोनमः ॥
एभिश्चसर्वशोमन्त्रैर्विष्णुंध्यात्वाप्रपूजयेत् ॥ ५२ ॥ धर्मराजनमस्तेऽस्तुधर्मराजनमोऽस्तुते ॥ दक्षिणांशापतेतुभ्यंनमोमहिषवाहन ॥ ५३ ॥ चित्रगुप्त
नमस्तुभ्यंविचित्रायनमोनमः ॥ नरकार्तिप्रशान्त्यर्थंकामान्यच्छममेप्सितान् ॥ ५४ ॥ यमायधर्मराजायमृत्यवेचान्तकायच ॥ वैवस्वताय

प० पु०
॥ ६६ ॥

कालायसर्वभूतक्षयाय च ॥ ५५ ॥ वृकोदरायचित्रायचित्रगुप्तायवैनमः ॥ नीलायचैवदध्नायनित्यंकुर्यान्नमोनमः ॥ ५६ ॥ एवंद्वादशभिः पूज्यो
नामभिर्धर्मराट्प्रभुः ॥ वैतरणिसुदुष्पारंपापघ्निसर्वकामदे ॥ ५७ ॥ इहाभ्येहिमहाभागेगृहाणार्घमयाकृतम् ॥ यमद्वारपथेघोरेख्यातावैतरणी
नदी ॥ ५८ ॥ तस्याउद्धरणार्थायजन्ममृत्युजरातिगा ॥ यादुस्तरादुष्कृतिभिः सर्वप्राणिभयापहा ॥ ५९ ॥ यस्यांभयत्प्रमज्जन्तिप्राणिनोयातनापराः ॥
तर्तुकामस्तुतांघोरांजयादेविनमोनमः ॥ ६० ॥ तस्यांदेवहितिष्ठन्तियासावैतरणीनदी ॥ साचापिपूजिताभक्त्याप्रीत्यर्थकेशवस्यच ॥ ६१ ॥
यस्यास्तटेप्रतिष्ठन्तिऋषयःपितरस्तथा ॥ साचापिसिन्धुरूपेणपूजितापापहारिका ॥ ६२ ॥ तरीतुंतांप्रदास्यामिसर्वपापविमुक्तये ॥ पुण्यार्थसंप्रवक्ष्या
मितुभ्यंवैतरणीनदीम् ॥ ६३ ॥ मयासिपूजिताभक्त्याप्रीत्यर्थकेशवस्यच ॥ कृष्णकृष्णजगन्नाथसंसारादुद्धरस्वमाम् ॥ ६४ ॥ नामग्रहणमात्रेणसर्व
पापहरस्वमे ॥ यज्ञोपवीतंपरमंकार्तिनवतन्तुभिः ॥ ६५ ॥ प्रतिगृह्णीष्वदेवेशप्रीतोयच्छममेप्सितम् ॥ इदंतवचताम्बूलंयथाशक्त्यासुशोभनम् ॥ ६६ ॥
प्रतिगृह्णीष्वदेवेशमामुद्धरभवारणवात् ॥ पञ्चवर्तीप्रदीपोऽयंदेवेशारार्तिकंतव ॥ ६७ ॥ मोहान्धकारद्युमणेभक्तियुक्तोभवार्तिहृत् ॥ परमांत्रंसुपक्वांत्रंसमस्त
रससंयुतम् ॥ ६८ ॥ निवेदितंमयाभक्त्याभगवन्प्रतिगृह्यताम् ॥ द्वादशाक्षरमन्त्रेणयथासङ्ख्यजपेनच ॥ ६९ ॥ प्रीयतांमेश्रियःकान्तःप्रीतोयच्छतु
वाञ्छितम् ॥ पञ्चगावःसमुत्पन्नामथ्यमानेमहोदधौ ॥ ७० ॥ तासांमध्येतुयानन्दातस्यैधेन्वैनमोनमः ॥ गांसंपूज्यविधानेनअर्घ्यंदद्यात्समाहितः ॥ ७१ ॥
सर्वकामदुघेदेविसर्वान्तकनिवारिणि ॥ आरोग्यंसन्तर्तिदीर्घादेहिनन्दिनिमेसदां ॥ ७२ ॥ पूजिताचवसिष्ठेनविश्वामित्रेणधीमता ॥ कपिलेहरमेपापं
यन्मयापूर्वसंचितम् ॥ ७३ ॥ गावोममाग्रतःसन्तुगावोमेसन्तुपृष्ठतः ॥ नाकेमामुपतिष्ठन्तुहेमशृङ्गयःपयोमुचः ॥ ७४ ॥ सुरभ्यःसौरभेयाश्चसरितःसागरा
यथा ॥ सर्वदेवमयेदेविसुभद्रेभक्तवत्सले ॥ ७५ ॥ एवंसंपूज्यविधिवद्दद्याद्गोषुगवाह्निकम् ॥ सौरभेय्यःसर्वहिताःपवित्राःपापनाशनाः ॥ ७६ ॥ प्रतिगृ
ह्णन्तुमेग्रासंगावस्त्रैलोक्यमातरः ॥ गंगदायैनमोभूत्यैसर्वपापप्रहाणये ॥ ७७ ॥ अनेनैवतुमन्त्रेणगदावैधारयेद्बुधः ॥ पंनमःपद्मनाभायपद्मवैधारयेत्सुधीः
॥ ७८ ॥ चंचक्रूरूपिणेविष्णोधारणंचक्रजंस्मृतम् ॥ शंशङ्करूपिणेतुभ्यंनमोऽस्तुसुखकारिणे ॥ ७९ ॥ मन्त्रेणानेनैवदूताधारणंशङ्खजंस्मृतम् ॥ चतुर्णा
मायुधानांतुधारणमुनिभिःस्मृतम् ॥ ८० ॥ अग्निहोत्रंयथानित्यंवेदस्याध्ययनंतथा ॥ ब्राह्मणस्यतथैवेदंतत्तमुद्रादिधारणम् ॥ ८१ ॥ चन्दनेनसुगन्धेन
गोपिकाचन्दनेनतु ॥ धारणंचविशेषेणब्राह्मणैर्वेदपारगैः ॥ ८२ ॥ चाण्डालोऽपिभवेच्छुद्धोधारणाच्चनसंशयः ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रमृजुंसौम्यंसचिह्नंधारयेद्यदि ॥
॥ ८३ ॥ सचाण्डालोऽपिशुद्धात्मापूज्यएवसदाद्विजैः ॥ चाण्डालानांगृहेदूतास्तुलसीयत्रदृश्यते ॥ ८४ ॥ तत्रत्यातुलसीग्राह्याभक्तिभावेनचेतसा ॥ ८५ ॥

उ.खं.स.
अ० ६७

॥ ६६ ॥

महेश्वर उवाच ॥ इति श्रुतं धर्ममुखान्मुद्गलोद्विजसत्तमः ॥ कथयित्वा ममाग्रैर्वैगतोयादृच्छिको मुने ॥ ८६ ॥ गोपिकाचन्दनं यत्र तिष्ठते वै द्विजोत्तम ॥
तद्गृहं तीर्थरूपं च विष्णुना भाषितं किल ॥ ८७ ॥ शोकमोहौ न तत्र स्तो न भवत्यशुभं क्वचित् ॥ गोपिकाचन्दनं यस्य तिष्ठति द्विजसद्गनि ॥ ८८ ॥
सुखिनः पूर्वजास्तेषां सन्ततिर्वर्धते सदा ॥ गोपिकाचन्दनं यस्य वर्ततेऽहर्निशं गृहे ॥ ८९ ॥ गोपीपुष्करजामृत्स्नापवित्राकायशोधिनी ॥ उद्धर्तनाद्विन
श्यन्ति व्याधयो ह्याधयश्च ये ॥ ९० ॥ अतो देहे धृतं पुम्भिर्मुक्तिदं सर्वकामिकम् ॥ तावद्गर्जन्ति तीर्थानि तावत्क्षेत्राणि सर्वदा ॥ ९१ ॥ गोपिकाचन्दनं याव
न्न दृष्टं न श्रुतं द्विज ॥ इदं ध्येयमिदं पूज्यं मलदोषविनाशनम् ॥ ९२ ॥ यस्य संस्पर्शनादेव पूतो भवति मानवः ॥ अन्तकाले तु मर्त्यानां मुक्तिदं पावनं परम् ॥ ९३ ॥
किं वदामि द्विज श्रेष्ठ मुक्तिदं गोपिचन्दनम् ॥ विष्णोस्तु तुलसीकाष्ठं तथा वै मूलमृत्तिका ॥ ९४ ॥ गोपिकाचन्दनं चैव तथा वै हरिचन्दनम् ॥ चत्वार्येता
नि संमेल्य अङ्गमुद्धर्तयेत्सुधीः ॥ ९५ ॥ तेन तीर्थं कृतं सर्वजम्बूद्वीपेषु सर्वदा ॥ तिलकं कुरुते यस्तु गोपिकाचन्दनद्रवैः ॥ ९६ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो याति
विष्णोः परंपदम् ॥ पितुः श्राद्धादिकं तेन गयां गत्वा तु वैकृतम् ॥ ९७ ॥ येन वा पुरुषेणापि विधृतं गोपिचन्दनम् ॥ मद्यपो ब्रह्महाचैव गोघ्नो बाबालहा तथा ॥
मुच्यते तत्क्षणादेव गोपीचन्दनधारणात् ॥ ९८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उमापतिनारदसंवादे गोपीचन्दनमाहात्म्ये सप्तपष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥
महेश्वर उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि वैष्णवानां चलक्षणम् ॥ यच्छ्रुत्वा मुच्यते लोको ब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ १ ॥ तेषां वै लक्षणं यादृक्स्वरूपं यादृशं
भवेत् ॥ तादृशं मुनिशार्दूलशृणु त्वं वच्मि सांप्रतम् ॥ २ ॥ विष्णोरयं यतो ह्यासीत्तस्माद्वैष्णव उच्यते ॥ सर्वेषां चैव वर्णानां वैष्णवः श्रेष्ठ उच्यते
॥ ३ ॥ येषां पुण्यतमाहारास्तेषां वंशे तु वैष्णवः ॥ क्षमादया तपः सत्यं येषां वै तिष्ठति द्विज ॥ ४ ॥ तेषां दर्शनमात्रेण पापं नश्यति तूलवत् ॥ हिंसा
धर्माद्विनिर्मुक्तस्य विष्णोः स्थिता मतिः ॥ ५ ॥ शङ्खचक्रगदापद्मं नित्यं वै धारयेत्तु यः ॥ तुलसीकाष्ठजामालां कण्ठे वै धारयेद्यतः ॥ ६ ॥ तिलकानि
द्वादशधानित्यं वै धारयेद्बुधः ॥ धर्माधर्मतु जानाति यः सर्वैष्णव उच्यते ॥ ७ ॥ वेदशास्त्ररतो नित्यं नित्यं वै यज्ञयाजकः ॥ उत्सवाश्च चतुर्विंशत्कुर्वन्ति च
पुनः पुनः ॥ ८ ॥ तेषां कुलं धन्यतमं तेषां वै यश उच्यते ॥ ते वै लोके धन्यतमा जाता भागवतानराः ॥ ९ ॥ एक एव कुले यस्य जातो भागवतो नरः
तत्कुलं स्मरितं तेन भूयो भूयश्च वाडव ॥ १० ॥ उद्भिजा अण्डजाश्चैव ये जरायुज योनयः ॥ ते तु सर्वेऽपि विज्ञेयाः शङ्खचक्रगदाधराः ॥ ११ ॥
येषां दर्शनमात्रेण ब्रह्महाशुभ्यते सदा ॥ किंतु वक्ष्यामि देवपते भ्यो धन्यतमा भुवि ॥ १२ ॥ वैष्णवा ये तु दृश्यन्ते भुवनेऽस्मिन् महा मुने ॥ ते वै विष्णुसमा
श्चैव ज्ञातव्यास्तत्त्वकोविदैः ॥ १३ ॥ कलौ धन्यतमालोके श्रुता मे नात्र संशयः ॥ विष्णोः पूजा कृता तेन सर्वेषां पूजनं कृतम् ॥ १४ ॥ महादानं कृतं

प० पु०
॥ ६७ ॥

तेन पूजिता येन वैष्णवाः ॥ फलं पत्रं तथा शाकमन्नं वा घृणमेव च ॥ १५ ॥ वैष्णवेभ्यः प्रयच्छन्ति ते धन्या भुविसर्वदा ॥ अर्चितो वैष्णवो येस्तु सर्वेषां
चैव पूजनम् ॥ १६ ॥ कृतं यैरर्चितो विष्णुस्ते वै धन्यतमामताः ॥ तेषां दर्शनमात्रेण शुध्यते पातकात्तरः ॥ १७ ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेन भूयो भूयश्च वाडव
अतो वै दर्शनं तेषां स्पर्शने सुखदायकम् ॥ १८ ॥ यथा विष्णुस्तथा चायं नान्तरं वर्तते क्वचित् ॥ इति ज्ञात्वा तु भोवत्सर्वदा पूजयेद्बुधः ॥ १९ ॥ एक एव
तु यैर्विप्रो वैष्णवो भुवि भोज्यते ॥ सहस्रं भोजितं तेन द्विजानां नात्र संशयः ॥ २० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमापतिनारसंवादे वैष्णवमाहा
त्म्यं नामाष्टषष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ नारद उवाच ॥ उपवाससमर्थानां सदैवामरसत्तम ॥ एकाया द्वादशी पुण्यातां वदस्व ममानघ ॥ १ ॥
शिव उवाच ॥ मासि भाद्रपदे शुक्ले द्वादशी श्रवणान्विता ॥ सा वै सर्वप्रदा पुण्या ह्युपवासे महाफला ॥ २ ॥ संगमे सरितां स्नात्वा द्वादशीं तामुपोषितः ॥
अयन्नात्समवाप्नोति द्वादश द्वादशी फलम् ॥ ३ ॥ बुधश्रवणसंयुक्ता या च वै द्वादशी भवेत् ॥ अतीव महती तस्यां कृतं सर्वमथाक्षयम् ॥ ४ ॥ द्वादशी
श्रवणोपेता यदा भवति नारद ॥ संगमे सरितां स्नात्वा लभेद्गोदानजं फलम् ॥ ५ ॥ जलपूर्णं तदा कुम्भं स्थापयित्वा विचक्षणः ॥ तस्योपरि न्यसे
त्पात्रं स्थापयित्वा जनार्दनम् ॥ ६ ॥ ततस्तस्याग्रतो देयं नैवेद्यं घृतपाचितम् ॥ नवकुम्भान्सोदकांश्च दद्याच्छ्रद्धया विचक्षणः ॥ ७ ॥ एवं सं
पूज्य गोविन्दं जागरंतत्र कारयेत् ॥ प्रभाते विमले स्नात्वा संपूज्य गरुडध्वजम् ॥ ८ ॥ पूष्पधूपादिनैवेद्यैः फलैर्वस्त्रैः सुशोभनैः ॥ पुष्पाञ्जलिततोद
द्यान्मन्त्रमेतमुदीरयेत् ॥ ९ ॥ नमोनमस्ते गोविन्द बुधश्रवणसंयुत ॥ अघौघसंक्षयं कृत्वा सर्वसौख्यप्रदो भव ॥ १० ॥ अन्नं तु ब्राह्मणे पूतं वेदवेदा
ङ्गपारगे ॥ पुराणज्ञे विशेषेण विधिवत्संप्रदापयेत् ॥ ११ ॥ अनेन विधिना चैव नद्यास्तीरे नरोत्तमः ॥ सर्वं निवर्तयेत्सम्यगे क्वचित्तरतो
ऽपि सन् ॥ १२ ॥ अत्राप्युदाहरन्ती ममिति हासं पुरातनम् ॥ महत्यरण्ये यद्भूतं भूमिदेव शृणुष्व तत् ॥ १३ ॥ यं श्रुत्वा मानवो लोके महादुः
खात्प्रमुच्यते ॥ देशो दासस्को नाम तस्य भागे च पश्चिमे ॥ १४ ॥ तत्र विद्वन्मरुदेशः सर्वसत्त्वभयङ्करः ॥ सुतप्तसिकताभूमिर्यत्र दुष्टमहोरगाः ॥ १५ ॥
अल्पच्छायाद्रुमा कीर्णामृतप्राणिसमाकुला ॥ शमीखदिरपालाशकरीरैः पीलुभिः सह ॥ १६ ॥ तत्र भीमाद्रुमगणाः कण्टकैराचिता दृढैः ॥
दग्धप्राणजना कीर्णायत्र भूर्हश्यते क्वचित् ॥ १७ ॥ तथापि जीवा जीवन्ति सर्वे कर्मनिबन्धनात् ॥ नोदकं नोदकाधारा विद्वंस्तत्र बलाहकाः ॥
॥ १८ ॥ पक्षान्तरगतैः कैश्चिच्छुभिस्तृपितैः समम् ॥ उत्क्रान्तजीवनाविप्रहश्यन्ते नुखगोत्तमाः ॥ १९ ॥ तस्मिंस्तथाविधे देशे कश्चिद्देव
वशाद्वणिक् ॥ निजसार्थपरिभ्रष्टः प्रविष्टो मरुजाङ्गले ॥ २० ॥ बभ्रामोद्भ्रान्तहृदयः क्षुन्नुद्भ्यां श्रमपीडितः ॥ कग्रामः कजलं काहं यास्यामि न

उ.सं.स.
अ० ६९.

॥ ६७ ॥

बुबोधह ॥ २१ ॥ अथप्रेतान्ददर्शासौक्ष्म्यपाव्याकुलेन्द्रियान् ॥ उत्कटान्खलिनोभीमान्निर्मासान्रौद्रदर्शनान् ॥ २२ ॥ प्रेतस्कन्ध
समारूढमेकं विकृतदर्शनम् ॥ ददर्शबहुभिःप्रेतैःसमन्तात्परिवारितम् ॥ २३ ॥ आगच्छमानमत्युग्रप्रेतशब्दपुरःसरम् ॥ प्रेतोऽपिदृष्ट्वातांघोरा
मटवीमागतंनरम् ॥ २४ ॥ प्रेतस्कन्धान्महींगत्वातस्यान्तिकमुपागमत् ॥ प्रणिपत्यवणिकच्छ्रेष्ठमिदं वचनमब्रवीत् ॥ २५ ॥ अस्मिन्घोरतरे
देशेप्रवेशोभवतःकथम् ॥ तमुवाचवणिग्धीमान्सार्थभ्रष्टस्यमेवने ॥ २६ ॥ प्रवेशोदैवयोगेनपूर्वकर्मकृतेनच ॥ तृषामेवाधतेऽत्यर्थंशुधाचैवभृशं
तथा ॥ २७ ॥ प्राणान्तिकमनुप्राप्तंशरीरंभ्रमतीवमे ॥ अत्रोपायंनपश्यामिजीवेयंयेनकेनचित् ॥ २८ ॥ इत्येवमुक्तेप्रेतस्तंवणिजंवाक्यमब्रवीत् ॥
फुल्लंशर्मीसमाश्रित्यप्रतीक्षस्वमुहूर्तकम् ॥ २९ ॥ कृतातिथ्योमयापश्चाद्गमिष्यंति यथासुखम् ॥ एवमुक्तस्तथाचक्रैःसवणिकृतृष्णयार्दितः ॥ ३० ॥
मध्याह्नसमयेप्राप्तेप्रेतस्तंदेशमागतः ॥ फुल्लंसवृक्षांशीतोदांवारिधानीमनोरमाम् ॥ ३१ ॥ दध्योदनसमायुक्तां वर्धमानेनसंयुताम् ॥ अवतार्यततः
स्वन्नंप्रादादतिथयेतदा ॥ ३२ ॥ सतत्राशनमात्रेणपरांतृप्तिमुपागतः ॥ वितृष्णोविज्वरश्चैवक्षणेनसमपद्यत ॥ ३३ ॥ ततःप्रेताश्चसंप्राप्ताःसोऽस्मा
द्भागंक्रमाद्ददौ ॥ दध्योदनात्सपानीयात्प्रेतास्तृप्तिपरांगताः ॥ ३४ ॥ अतिथितर्पयित्वातुप्रेतलोकंचसर्वतः ॥ ततःस्वयंसबुभुजेभुक्तशेषंयथासुखम् ॥
॥ ३५ ॥ तस्यभुक्तवतःस्वन्नंपानीयंचक्षयंययौ ॥ प्रेताधिपंततस्तंवैवणिग्वचनमब्रवीत् ॥ ३६ ॥ आश्चर्यमेतत्परमं वनेऽस्मिन्प्रतिभातिमे ॥ अन्नंपानंच
परमंसंप्राप्तंचकुतस्तव ॥ ३७ ॥ स्वल्पेनैवतथात्रेनत्वमेतांस्तुवहूनपि ॥ अनर्पयःकथंत्वेतेनिर्मासाभिन्नकुक्षयः ॥ ३८ ॥ कथमस्यांसुघोरायाप्रटव्यांचकृता
लयाः ॥ तदेतत्संशयंछिन्धिपरंकौतूहलंमम ॥ ३९ ॥ एवमुक्तःसवणिजाप्रेतोवचनमब्रवीत् ॥ वाणिज्यसक्तस्त्रपुराजन्मातीतिममानघ ॥ ४० ॥
सकलेनगरेनास्तिममान्योहिदुरात्मकः ॥ धनलोभान्नकस्यापिदत्ताभिक्षामयातदा ॥ ४१ ॥ सखाचैवततश्चासीद्वाह्मणोगुणवान्मम ॥ श्रवणद्वादशीयोगे
मासिभ्राद्रपदेततः ॥ ४२ ॥ सकदाचिन्मयासार्धंतापीनामनदीययौ ॥ तस्याश्चसंगमःपुण्योयत्रासीच्चन्द्रभागया ॥ ४३ ॥ चन्द्रभागाचन्द्रसुतातापी
चैवार्कनन्दिनी ॥ तयोःशीतोष्णसलिलेप्रविवेशसहद्विजः ॥ ४४ ॥ श्रवणद्वादशीयोगेनराश्चसमुपोषिताः ॥ चन्द्रभागासुतोयेनवारिधानीददुर्द्विजे
॥ ४५ ॥ दध्योदनयुतांसार्धसंपूर्णैर्वर्धमानकैः ॥ छत्रोपानद्युगं वस्त्रं प्रतिमांचतथाहरेः ॥ ४६ ॥ प्रददौविप्रमुख्येभ्योहरस्याग्रेमहामते ॥ वित्तसंरक्षणार्थायतस्या
स्तीरेव्रतेमया ॥ ४७ ॥ सोपवासेनदत्तैकावारिधानीमनोरमा ॥ तत्कृत्वाहंगृहंप्राप्तःततःकालेनकेनचित् ॥ ४८ ॥ पञ्चत्वमहमासाद्यनास्तिक्यात्प्रेततां
गतः ॥ अस्यामटव्यांघोरायांयथाह्यहिकुलंतथा ॥ ४९ ॥ श्रवणद्वादशीयोगेवारिधान्यर्पितामया ॥ सेयंमध्याह्नसमयेलभ्यतेचदिनेदिने ॥ ५० ॥

प० पु०
॥ ६८ ॥

ब्रह्मस्वहारिणः सर्वपापाः प्रेतत्वमागताः ॥ परदारगताः केचित्स्वामिद्रोहरताश्च ॥ ५१ ॥ भूतप्रेतजरूपेण ते नाता ह्यत्र मानवाः ॥ देशमरुस्थलेस्वस्मिन्मे
मेतमित्रतांगताः ॥ ५२ ॥ अक्षयो भगवान्विष्णुः परमात्मसनातनः ॥ दीयते यत्समुद्दिश्य ह्यक्षयं तत्प्रकीर्तितम् ॥ ५३ ॥ अक्षयेनापि चाग्नेन तृप्ता एते
पुनः पुनः ॥ प्रेतस्वभावं दौर्वल्यं न विमुञ्चन्ति कर्हिचित् ॥ ५४ ॥ पूजयित्वा ह मन्त्रैस्त्वामतिथिसमुपस्थितम् ॥ प्रेतभावाद्दिनिर्मुक्तो यास्यामि परमांग
तिम् ॥ ५५ ॥ मया विहीनाः किं त्वेते वनेऽस्मिन् भृशदारुणं ॥ पीडामनुभविष्यन्ति दारुणां कर्मयोनिजाम् ॥ ५६ ॥ एते पातु महाभाग ममानुग्रहकाम्यया ॥
प्रत्येकं नाम गोत्राणि गृहीष्वलिखितानि च ॥ ५७ ॥ अस्तिकक्षागता चैव तव सम्पुटिकाशुभा ॥ हिमवन्तमथासाद्य तत्र त्वं लप्स्यसे निधिम् ॥ ५८ ॥ गयाशी
र्षततो गत्वा श्राद्धं कुरु महामते ॥ इत्याज्ञाप्य सर्वे प्रेतो वणिजं च यथा सुखम् ॥ ५९ ॥ विसर्जयामास तदा सर्वे प्रायात्समुत्सुकः ॥ समासाद्य गृहं तत्र पश्चात्प्रा
याद्विमालयम् ॥ ६० ॥ ततो दृष्टं निधितत्र गृहीत्वा स समागतः ॥ पष्ठांशं प्रति गृह्याथ गयाशीर्षततोऽभ्यगात् ॥ ६१ ॥ तत्र गत्वा गयायां स श्राद्धं कृत्वा
महासतिः ॥ प्रेतानां तु यथोद्दिष्टं श्राद्धं सम्यग्विधानतः ॥ ६२ ॥ प्रत्येकं नाम गोत्राणि गृहीत्वा पिण्डमत्यजत् ॥ यस्य यस्य भवेच्छ्राद्धं करोति दिनेव
णिक् ॥ ६३ ॥ स सतस्य तदा स्वप्ने दर्शयत्यात्मनस्तनुम् ॥ ब्रवीति च महाभाग प्रसादाद्भवतोऽनघ ॥ ६४ ॥ प्रेतभावं मया त्यक्तं प्राप्तोऽस्मि परमांग
तिम् ॥ एवं कृत्वा विधानेन गयाशीर्षं महामनाः ॥ ६५ ॥ पश्चाज्जगाम स्वगृहं विष्णुं ध्यायन् पुनः पुनः ॥ मासि भाद्रपदे प्राप्ते शुक्लपक्षे तथा सुधीः ॥ ६६ ॥
श्रवणद्वादशी योगे संगमे सरितां पुनः ॥ जगाम समहा बुद्धिः सर्वोपस्करसंयुतः ॥ ६७ ॥ संगमे सरितां स्नात्वा द्वादशीं तां मुपोषितः ॥ तत्र स्नात्वा पिदंत्वा तु
पूजयित्वा जनार्दनम् ॥ ६८ ॥ अनन्तरं ब्राह्मणस्य ह्युपहारांस्तदा ददौ ॥ शास्त्रोक्तं नापि विधिना ह्येकचित्तरतोऽपि सः ॥ ६९ ॥ निवर्तयामास तदा वणिजो
बुद्धिमान्सर्वैः ॥ वर्षे वर्षे तु संप्राप्ते मासि भाद्रपदे तथा ॥ ७० ॥ श्रवणद्वादशी योगे संगमे सरितां पुनः ॥ एवं वैकृतवान्सर्वविष्णुमुद्दिश्य सत्वरम् ॥ ७१ ॥ कालेन
चातिमहता पञ्चत्वं समुपागतः ॥ अवाप परमं स्थानं दुर्लभं सर्वमानवैः ॥ ७२ ॥ क्रीडतेऽद्यापि वैकुण्ठे विष्णुदूतैः स सेवितः ॥ एवं कुरुत्वं भो ब्रह्मच्छ्रवणद्वादशी
व्रतम् ॥ ७३ ॥ सर्वसौभाग्यदं चैव इह लोके परत्र च ॥ सुबुद्धिजननं चैव सर्वपापहरं परम् ॥ ७४ ॥ श्रवणद्वादशी योगे यः कुर्याद्व्रतमीदृशम् ॥ व्रतस्यास्य
प्रभावेण विष्णुलोकं च गच्छति ॥ ७५ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेश्रवणद्वादशीव्रतनामैकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥
नारद उवाच ॥ देवदेव जगन्नाथ भुक्तिमुक्तिप्रदायक ॥ कथयस्व सुरश्रेष्ठ येन दुःखं न पश्यति ॥ १ ॥ महेश उवाच ॥ शृणु वाडव वक्ष्यामि त्रिरात्रं सरितः शुभम् ॥
येन चीर्णेन नरको मानवानां न जायते ॥ २ ॥ आयुरारोग्यमतुलं सौभाग्यं सुखसंपदम् ॥ सन्तानं चाक्षयं प्राप्य स्वर्गलोके महीयते ॥ ३ ॥ आषाढ

उ.खं.स.
अ० ७०

॥ ६८ ॥

मासिसंप्राप्तेनदीपूरेणसंयुता ॥ सततंतोयसंस्थानेपुराणेसाचविश्रुता ॥ ४ ॥ वर्षर्तौघनसंपूर्णेकर्तव्यासाव्रतेनवा ॥ तोर्यौघैःपरिपूर्णासासकलैःस्यान्नदी
 यदा ॥ ५ ॥ व्रतंत्रिरात्रमुद्दिश्यतदाकार्यप्रयत्नतः ॥ कृतंप्रतिपदाच्छन्दोदर्शनंतुदिनत्रयम् ॥ ६ ॥ यथाप्राप्तंनदीपूरंस्त्रीभिस्तीरजलस्यतु ॥ अथवात
 जलंकुम्भेकृष्णेकृत्वागृहंनयेत् ॥ ७ ॥ प्रातःस्नानीतथानद्यांगत्वाह्यभ्यर्चयेत्सुधीः ॥ त्रिरात्रस्योपवासस्ययथाशक्तोभवेद्विज ॥ ८ ॥ अशक्तश्चेकम
 क्तेनकुर्याच्चैवाप्युपोषणम् ॥ दीपंदद्यादविच्छिन्नप्रातःसायंचपूजनम् ॥ ९ ॥ महानदींसमुच्चार्यनाम्नाचवरुणंतथा ॥ जलमूलेतुसंस्थाप्यकेशवंजलशा
 यिनम् ॥ १० ॥ ममोदेव्यैचगङ्गेतिगौतमीतिनदीतिच ॥ सिन्धोचैवचकावेरिसरस्वतिनमोऽस्तुते ॥ ११ ॥ तापीपयोष्णीपूर्णेतिमहेन्द्रसुखदेतिच ॥
 काश्यपीगण्डकीचैवसिन्धुनद्यैनमोनमः ॥ १२ ॥ वरुणायनमस्तेऽस्तुजलवासहरिप्रिय ॥ यादोनाथरसेशानकल्याणंदेहिमेसदा ॥ १३ ॥ गृहाणार्घ
 मयादत्तंदेहिमेवाञ्छितंफलम् ॥ कूष्माण्डैर्नालिकेरैश्चफलैःकालोद्भवैःशुभैः ॥ १४ ॥ नैवेद्यंघृतपक्वंतुसरितःसंप्रकल्पयेत् ॥ नमस्तेकेशवानन्तजलशा
 यिन्नमोऽस्तुते ॥ १५ ॥ परिपालयमामीशगोविन्दवरदोभव ॥ एवंपूजाप्रकृतव्यायथाकालंक्रमेणतु ॥ १६ ॥ प्रार्थनाचोपचारैस्तुत्रिरात्रनियमः
 शुचिः ॥ पारणेनतुसंपूज्यजलपात्रंसमाचरेत् ॥ १७ ॥ फलपुष्पस्तथाविद्वन्स्त्रीभिर्बालैर्नरैरपि ॥ गीतवादित्रसहितैर्नदीकुम्भपरिप्लुतैः ॥
 १८ ॥ जलेजलेसमास्थाप्यफलपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ धान्यैर्नानाविधैश्चैवजलप्रक्षेपणैरपि ॥ १९ ॥ हास्यैर्गीतैश्चनृत्यैश्चगृहमागत्ययत्नतः ॥
 सप्तधान्यैःपूरितानिवंशपात्राणिपूजयेत् ॥ २० ॥ सप्तवापश्चवात्रीणियथाशक्त्याप्रपूरयेत् ॥ त्रिरात्रंचनदीतोयंनपिवेद्धितमुल्लसन् ॥ २१ ॥
 पारणेतुहविष्यान्नंहृतंवाह्यन्यथाभवेत् ॥ कृतेस्नानार्चनेचैवनोपयोज्यंनदीजलम् ॥ २२ ॥ शुच्यन्नानिचभोज्यानिदापयेन्नितयंतथा ॥ सप्तैव
 वंशपात्राणिसप्तैवमणिकास्तथा ॥ २३ ॥ हविष्यान्नंचभुञ्जीतकङ्कम्लमधुवर्जितम् ॥ माषान्नंचशिलापिष्टयत्नेनपरिवर्जयेत् ॥ २४ ॥ एवंवर्षत्रयं
 कुर्याद्रतमेतद्विजोत्तम ॥ वर्षत्रयेसमाप्यैवंतस्योद्यापनमाचरेत् ॥ २५ ॥ कृष्णांगांकृष्णवस्त्रांचतिलान्दद्याच्चनारद ॥ दम्पतीपरिदाप्यैवंसुवर्णचापि
 शक्तिः ॥ २६ ॥ हेमंचवरुणंकुर्यान्नदीरूपेणनारद ॥ मण्डलंवारुणचवसंवतोभद्रमेवच ॥ २७ ॥ कुम्भंतत्रप्रतिष्ठाप्यसोपहारंप्रतिष्ठितम् ॥ संपूज्य
 विधिवद्भक्त्याततोविप्रायदापयेत् ॥ २८ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्यायथावित्तानुसारतः ॥ गुरवेऽर्चितशीलामसर्वशास्त्ररतायच ॥ २९ ॥ एवं
 कृतेतदाविद्वन्परिपूर्णव्रतंभवेत् ॥ सौभाग्यसुखसंपत्तिःसन्ततिश्चयाभवेत् ॥ ३० ॥ नदुर्गतिमवाप्नोतिचिरस्वर्गमहीयत ॥ देवपत्नीभिराचीर्गमृपिपत्नी

भिरेवच ॥ ३१ ॥ नागसिद्धाङ्गनाभिश्चव्रतमेतत्पुराकृतम् ॥ नदीत्रिरात्रमतुलं किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ सौभाग्यं सन्ततिं च वनिश्चयं प्राप्नुते
 मदा ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्ममहापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेन दीत्रिरात्रव्रतं नाम सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ ऋषय ऊचुः ॥ सूतजीव
 चिरं साधो त्वयातिकरुणात्मना ॥ संवादो ह्यद्भुतः प्रोक्तो यश्चासीन्नारदेशयोः ॥ १ ॥ भगवन्नाममहिमानारदेन महात्मना ॥ कीदृक्छुतः समा
 ख्याहिश्च दयाशृण्वतां गुरो ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ शृणु ध्वं मुनयः सर्वे पुरावृत्तं वदाम्यहम् ॥ यस्मिच्छ्रुते द्विजश्रेष्ठाः कृष्णे भक्तिर्विवर्धते ॥ ३ ॥
 एकदानारदो द्रष्टुं पितरं सुसमाहितः ॥ जगाम मेरुशिखरं सिद्धचारणसेवितम् ॥ ४ ॥ तत्र देवं समासीनं ब्रह्माणं जगतां पतिम् ॥ नमस्कृत्या ब्रवीद्विप्रा
 नारदो मुनिसत्तमः ॥ ५ ॥ नारद उवाच ॥ नाम्नोऽस्य यावती शक्तिर्वद विश्वेश्वरप्रभो ॥ कीदृक्छुतनाममहिमा अव्ययस्य महात्मनः ॥
 ॥ ६ ॥ योऽयं विश्वेश्वरः साक्षादयं नारायणो हरिः ॥ परमात्मा हृषीकेशः सर्वजीवेषु संगतः ॥ ७ ॥ मायाविमोहिताः सर्वे भगवन्तमधोक्षजम्
 ॥ नेव जानन्त्यसारेऽस्मिन्नरामूढाः कलौ युगे ॥ ८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अस्मिन्कलौ विशेषेण नामोच्चारणपूर्वकम् ॥ भक्तिः कार्या यथावत्सतथात्वं
 श्रोतुमर्हसि ॥ ९ ॥ दृष्टं परेषां पापानामनुक्तानां विशोधनम् ॥ विष्णोर्जिष्णोः प्रयत्नेन स्मरणं पापनाशनम् ॥ १० ॥ मिथ्याज्ञात्वा ततः
 सर्वहरेर्नामपठञ्जपन् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो याति विष्णोः परंपदम् ॥ ११ ॥ ये वदन्ति नरानित्यं हरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ तस्योच्चारणमात्रेण विमुक्ता
 स्तेन संशयः ॥ १२ ॥ प्रायश्चित्तानि सर्वाणि तपः कर्मात्मकानि वै ॥ यानितेषां शेषाणां कृष्णानुस्मरणं परम् ॥ १३ ॥ प्रातर्निशितथासायं मध्याह्ना
 दिषु संस्मरन् ॥ नारायणमवाप्नोति सद्यः पापक्षयं नरः ॥ १४ ॥ विष्णुसंस्मरणादेव समस्तक्लेशसंक्षये ॥ मुक्तिं प्रयाति स्वर्गातिस्तस्य विष्णोस्तु कीर्त्त
 नात् ॥ १५ ॥ वासुदेवे मनो यस्य जपहोमार्चनादिषु ॥ तदक्षयं विजानीयाद्यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ कनाकपृष्ठगमनं पुनरावृत्तिलक्षणम् ॥
 तस्मादहर्निशं विष्णुस्मरणात् पुरुषोत्तमः ॥ न याति नरकं पुत्रसंक्षीणकलिकल्मषः ॥ १७ ॥ सत्यं सत्यं पुनः सत्यं भाषितं मम सुव्रत ॥ नामोच्चा
 रणमात्रेण महापापात् प्रमुच्यते ॥ २० ॥ रामरामेति रामेति रामेति च पुनर्जपन् ॥ सचाण्डालोऽपि पूतात्मा जायते नात्र संशयः ॥ २१ ॥ कुरु
 क्षेत्रं तथा काशीं गयां वैद्वारिकां तथा ॥ सवतीर्थं कृतं तेन नामोच्चारणमात्रतः ॥ २२ ॥ कृष्णकृष्णेति कृष्णेति इति वा योजयन् पठन् ॥ इह लोकं परि
 त्यज्य मोदते विष्णुसंनिधौ ॥ २३ ॥ नृसिंहेति मुदा विप्रसततं प्रजपन् पठन् ॥ महापापात् प्रमुच्येत कलौ भागवतो नरः ॥ २४ ॥ ध्यायन्कृते

यजन्यज्ञैस्त्रेतायां द्वापरेऽर्चयन् ॥ यदाप्नोति तदाप्नोति कलौ संकीर्त्य केशवम् ॥ २५ ॥ एतज्ज्ञात्वानिमग्नाश्च जगदात्मनिकेशवे ॥
 सर्वपापपरिक्षीणायान्तिविष्णोः परंपदम् ॥ २६ ॥ मत्स्यः कूर्मो वराहश्च नृसिंहो वामनस्तथा ॥ रामो रामश्च कृष्णश्च बुद्धः कल्की ततः स्मृतः ॥ २७ ॥
 एते दशावताराश्च पृथिव्यां परिकीर्तिताः ॥ एतेषां नाममात्रेण ब्रह्महा शुध्यते सदा ॥ २८ ॥ प्रातः पठञ्जपन्ध्यायन् विष्णोर्नाम यथा तथा ॥ मुच्यते
 नात्र संदेहः सवै नारायणो भवेत् ॥ २९ ॥ सूत उवाच ॥ श्रुत्वा वै नारदो ह्येतद्विस्मयं परमं गतः ॥ उवाच पितरं तत्र किमुक्तं देव सत्तम ॥ ३० ॥
 देवाः सहस्रशः सन्ति रुद्राः सन्ति सहस्रशः ॥ पितरः सन्ति शतशो यक्षाश्च किन्नरास्तथा ॥ ३१ ॥ भूताः प्रेताः पिशाचाश्च ये केचिद्देवयो नयः ॥ तेषां
 नाम्नांच माहात्म्यं श्रुतं दृष्टं तथान्व ॥ ३२ ॥ श्रीविष्णोर्नाम माहात्म्यं यादृशं च श्रुतं मया ॥ यस्य वै नाममात्रेण मुच्यते नात्र संशयः ॥ ३३ ॥ किं वै
 तीर्थकृते देवपृथिव्या मटने कृते ॥ यस्य वै नाममहिमा श्रुत्वामोक्षमवाप्नुयात् ॥ ३४ ॥ तन्मुखं तु महतीर्थं तन्मुखं क्षेत्रमेव च ॥ यन्मुखे रामरामेति
 तन्मुखं सर्वकामिकम् ॥ ३५ ॥ कानि वै तस्य नामानि कीर्तनीयानि सुव्रत ॥ तत्सर्वं च विशेषेण मम ब्रहिपितामह ॥ ३६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
 व्यापकोऽयं सदा विष्णुः परमात्मा सनातनः ॥ अनादिनिधनः श्रीमान् भूतात्मा भूतभावनः ॥ ३७ ॥ यस्मादहं हि संजाताः सोऽयं विष्णुः सदा वतु ॥
 सोऽयं कालस्य कालो वै सोऽयं मम तु पूर्वजः ॥ ३८ ॥ अक्षयः पुण्डरीकाक्षो मतिमानव्ययः पुमान् ॥ शेषशायी सदा विष्णुः सहस्रशीर्षा महाप्रभुः ॥
 ॥ ३९ ॥ सर्वभूतमयः साक्षाद्विश्वरूपो जनार्दनः ॥ कैटभारिरयं विष्णुर्धाता देवो जगत्पतिः ॥ ४० ॥ तस्याहं नाम गोत्रं च न वेद्मि पुरुषर्षभ ॥
 वेदवाद्यप्यहं तात नाहं ज्ञाता कदाचन ॥ ४१ ॥ अतस्त्वं गच्छ देवर्षेय त्रास्ति किल विश्वराट् ॥ स च तत्त्वं मुनिश्रेष्ठ सर्वते कथयिष्यति ॥ ४२ ॥ स एव पुरुषः
 श्रीमान् कैलासाधिपतिः सदा ॥ सर्वेषां विष्णुभक्तानामयं श्रेष्ठः परात्परः ॥ ४३ ॥ पञ्चवक्त्रो ह्युमाकान्तः सर्वदुःखनिवर्हणः ॥ विश्वेश्वरो विश्वनाथः
 सर्वदा भक्तवत्सलः ॥ ४४ ॥ तत्र गच्छ सुरश्रेष्ठ तत्सर्वं कथयिष्यति ॥ पितुर्वचनमाकर्ण्य तत्र गन्तुं प्रचक्रमे ॥ ४५ ॥ विज्ञातुं नाम माहात्म्यं कैलासभवनं
 प्रति ॥ यत्र विश्वेश्वरो देवो नित्यं तिष्ठति भूतिदः ॥ ४६ ॥ ददर्शनारदस्तत्र देवं तं सुरपूजितम् ॥ कैलासशिखरासीनं देवदेवं जगद्गुरुम् ॥ ४७ ॥ पञ्च
 वक्त्रं दशभुजं त्रिनेत्रं शूलपाणिनम् ॥ कपालिनं सखद्वाङ्मूर्तिक्ष्णशूलसिधारिणम् ॥ ४८ ॥ पिनाकधारिणं भीमं वरदं वृषवाहनम् ॥ भस्माङ्गं व्याल
 शोभाढं च शशाङ्ककृतशेखरम् ॥ ४९ ॥ नीलजीमूतसङ्काशं सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ क्रीडन्तं तत्र देवेशं गणैश्च परिवारितम् ॥ ५० ॥ तं ददर्श सुर
 श्रेष्ठं नारदश्चर्षिसत्तमः ॥ नमश्च केतदा तत्र साष्टाङ्गं दण्डवत्पुनः ॥ ५१ ॥ तं दृष्ट्वा तु महादेवो विस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ वैष्णवानां परः श्रेष्ठः प्राह वाडव

सत्तमम् ॥ कस्मादिहसमायातोवददेवार्षिसत्तम* ॥ ५२ ॥ नारदउवाच ॥ एकस्मिन्नेवकालेतुगतोऽहंब्रह्मणोऽस्तिकम् ॥ श्रुतंतत्रमवादेवविष्णो
 माहात्म्यमुत्तमम् ॥ ५३ ॥ ब्रह्मणाकथितंतत्रममाग्रेदेवसत्तम ॥ नाम्नोऽस्ययावतीशक्तिःसाश्रुताब्रह्मणोमुक्तात् ॥ ५४ ॥ तत्रपृष्ठंमयापूर्वविष्णो
 र्नामसहस्रकम् ॥ तदाहंब्रह्मणाचोक्तोनाहंजानामिनारद ॥ ५५ ॥ जानात्ययंमहारुद्रस्तत्सर्वकथयिष्यति ॥ महाश्चर्यतुसंप्राप्यह्यागतस्तव
 सन्निधौ ॥ ५६ ॥ अस्मिन्कलियुगेघोरेऽल्पायुषश्चैवमानवाः ॥ विधर्मेषुरतानित्यंनामनिष्ठानवैपुनः ॥ ५७ ॥ पाखण्डिनस्तथाविप्राधर्मेषु
 विरताःसदा ॥ सन्ध्याहीनाव्रतभ्रष्टादुष्टामलिनरूपिणः ॥ ५८ ॥ यथाविप्रास्तथाक्षत्रावैश्याश्चैवपुनःपुनः ॥ एवंशूद्रास्तथान्येचनवैभागवता
 नराः ॥ ५९ ॥ शूद्राद्रिजातिबाह्याश्चकलौविश्वेश्वरप्रभो ॥ धर्माधर्मौनजानन्तिहितंवाऽहितमेववा ॥ ६० ॥ एवंज्ञात्वाहंस्वामिन्नागतःसन्निधौ
 तव ॥ पुनश्चनाममाहात्म्यंश्रुतवब्रह्मणोमुक्तात् ॥ ६१ ॥ त्वंदेवःसर्वदेवानांत्वंनाथोममसवदा ॥ त्रिपुरारिश्चविश्वात्माधातात्वंचपुनःपुनः
 ॥ ६२ ॥ कथयस्वप्रसादेनविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ सौभाग्यजननंपुंसांपरंभक्तिकरंसदा ॥ ६३ ॥ ब्राह्मणानांब्रह्मदंचक्षत्रियाणांजयप्रदम् ॥
 वैश्यानांधनदंनित्यंशूद्राणांसुखदायकम् ॥ ६४ ॥ तदहंश्रोतुमिच्छामित्वत्सकाशान्महेश्वर ॥ त्वंसमर्थोऽसिभक्तानांसर्वदाकेशवंप्रति ॥ ६५ ॥
 कथयस्वप्रसादेनयदिगोप्यंनसुव्रत ॥ इदंपवित्रंपरमंसर्वतीर्थमयंसदा ॥ ६६ ॥ अतोवैश्रोतुमिच्छामिवदविश्वेश्वरप्रभो ॥ श्रुत्वानारदवाक्यानिवि
 स्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ रोमाञ्चितस्ततोजातोविष्णोर्नामानिसंस्मरन् ॥ ६७ ॥ इश्वरउवाच ॥ एतद्गोप्यंपरंब्रह्मन्विष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ एतच्छ्रुत्वा
 नरोवत्सनलभेद्गुर्गतिंकचित् ॥ कदाचिच्चगतकालेपार्वतीमामुवाचह ॥ ६८ ॥ पार्वत्युवाच ॥ कैलासाधिपतेमह्यंकथयस्वयथातथम् ॥ त्वंकिं
 जपसिदेवेशंपरेश्वर्यसमन्वितः ॥ ६९ ॥ तदात्वंभस्मलिप्ताङ्गःकृत्तिवासाःसदाकथम् ॥ जटाधरःकथंजातोवदविश्वेश्वरप्रभो ॥ ७० ॥ त्वंदेवःसर्व
 देवानांत्वंगुरुःसर्वकर्मणाम् ॥ त्वंपतिर्ममविश्वेशविश्वनाथजगत्प्रभो ॥ ७१ ॥ महादेवउवाच ॥ इतिपृष्ठंममब्रह्मन्पार्वत्याचपुनःपुनः ॥ तदा
 सर्वमयाख्यातंतस्याश्चाग्रेविशेषतः ॥ ७२ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामियदुक्तंपार्वतींप्रति ॥ येनप्रसन्नोभगवान्मुक्तिदातानसंशयः ॥ ७३ ॥ ममा
 यंतुपितासाक्षाद्बन्धुश्चैवतुसर्वदा ॥ तस्याहंसर्वदाभक्तोह्ययंममपतिःसदा ॥ तदहंसंप्रवक्ष्यामिशृणुष्वगदतोमम ॥ ७४ ॥ सूतउवाच ॥ एवमुक्त्वा
 नारदायकथयामासवैद्विजाः ॥ उमायैयत्पुराप्रोक्तंविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ ७५ ॥ महेशाच्चैवतत्प्राप्तंकैलासेनारदेन ॥ कदाचिदैवयोगेन
 कैलासात्ससमागतः ॥ ७६ ॥ नैमिषारण्यसंज्ञंतुतीर्थवैपरमाद्भुतम् ॥ तत्रस्थाऋषयःसर्वेदृष्ट्वातंऋषिसत्तमम् ॥ ७७ ॥ पूजांचक्रुर्विशेषेण

नारदायमहात्मने ॥ आगतं नारदं ज्ञात्वा विस्मयोत्फुल्ललोचनाः ॥ ७८ ॥ पुष्पवृष्टिप्रचक्रुस्ते वैष्णवा द्विजसत्तमाः ॥ पाद्यमर्घ्यततः कृत्वा
कृत्वा चारार्तिकं ततः ॥ ७९ ॥ निवेद्य फलमूलानि दण्डवत्पतिताभुवि ॥ उचुश्च कृतकृत्याः स्मदेशो ह्यस्मिन्महामुने ॥ ८० ॥ भवतो दर्शनं
जातं पवित्रं पापनाशनम् ॥ त्वत्प्रसादाच्च देवर्षे पुराणानि श्रुतानि च ॥ ८१ ॥ ब्रह्मन्केन प्रकारेण सर्वपापक्षयो भवेत् ॥ विनादानेन तपसा विना
तीर्थतपो मुखैः ॥ ८२ ॥ विनादानैर्विना ध्यानैर्विना चेन्द्रियनिग्रहैः ॥ विना शास्त्रसमूहैश्च कथं मुक्तिरवाप्यते ॥ ८३ ॥ नारद उवाच ॥ कैलास
शिखरासीनं देवदेवं जगद्गुरुम् ॥ प्रणिपत्य महादेवं पर्यपृच्छ दुमाप्रियम् ॥ ८४ ॥ पार्वत्युवाच ॥ भगवंस्त्वं परो देवः सर्वज्ञः सर्वपूजितः ॥
सत्त्वमभ्यर्च्यते देवैरिन्द्रसूर्यादिकैरपि ॥ ८५ ॥ लभन्तेऽभिमतां सिद्धिं सर्वेऽभ्यर्च्य वरप्रदम् ॥ त्वं जन्ममृत्युरहितः स्वयम्भूः सर्वशक्तिमान् ॥ ८६ ॥
सदा ध्यायसि किं स्वामिन्दिग्वासामदनान्तकः ॥ तपश्चरसि कस्मात्त्वं जटिलो भस्मधूसरः ॥ ८७ ॥ किं वा जपसि देवेश परं कौतूहलं हि मे ॥ अनुग्राह्या
यदा तेऽस्मितत्वं कथय सुव्रतम् ॥ ८८ ॥ महादेव उवाच ॥ नेदं कस्यापि कथितं गोपनीयमिदं मम ॥ किंतु वक्ष्यामि ते भद्रे त्वं भक्तासि प्रियासि मे ॥
॥ ८९ ॥ पुरा सत्ययुगे देवि विशुद्धमतयोऽखिलाः ॥ यजन्ति विष्णुमेवैकं ज्ञात्वा सर्वेश्वरेश्वरम् ॥ ९० ॥ प्रयान्ति परमा मृद्धिर्माहिका मुष्मिकीं
प्रिये ॥ यां न प्राप्ताः सुराः सर्वऋषयः क्लेशसंयुताः ॥ ९१ ॥ तेतां गतिं प्रपद्यन्ते येनामकृदनिश्चयाः ॥ मन्मुखादपि संश्रुत्य देवा विष्णुवर्हिर्मुखाः ॥ ९२ ॥
वेदैः पुराणैः सिद्धान्तैर्भिन्नैर्विभ्रान्तचेतसः ॥ निश्चयं नाधिगच्छन्ति किंतु त्वं किं परं पदम् ॥ ९३ ॥ तुला पुरुषदानाद्यैरश्वमेधादिभिर्मुखैः ॥ वाराणसी प्रयागादि
तीर्थस्नानादिभिः प्रिये ॥ ९४ ॥ गया श्राद्धादिभिः पित्र्यैर्वेदपाठादिभिर्जपैः ॥ तपोभिरुग्रैर्नियमैर्यमैर्भूतदयादिभिः ॥ ९५ ॥ गुरुशुश्रूषणैः सेव्यैर्धर्मैः
वर्णाश्रमान्वितैः ॥ ज्ञानध्यानादिभिः सम्यक्चरितैर्जन्मकोटिभिः ॥ ९६ ॥ नयान्ति तत्परं श्रेयो विष्णुं सर्वेश्वरेश्वरम् ॥ सर्वभावैः समाश्रित्य पुराण
पुरुषोत्तमम् ॥ ९७ ॥ अनन्यगतयो मर्त्या भोगिनोऽपि परन्तपे ॥ ज्ञानवैराग्यरहिता ब्रह्मचर्यादिवर्जिताः ॥ ९८ ॥ सर्वधर्मोज्झिता विष्णोर्नाममात्रै
कजल्पिनः ॥ सुखेन यां गतिं यान्ति न तां सर्वेऽपि धार्मिकाः ॥ ९९ ॥ स्मर्त्तव्यः स ततं विष्णुर्विस्मृतव्यो न जातु चित् ॥ सर्वविधिनिषेधाः स्युरेतस्यैव
विधिद्वाराः ॥ १०० ॥ किंतु ब्रह्मादयो देवाऋषयश्च निरंहसः ॥ निर्भयं विष्णुना भैवयथेष्टं पदमागताः ॥ १ ॥ अलब्ध्वा चात्मनः पूजां सम्यगारा
धितो हरिः ॥ मया स्मादपि च श्रेष्ठं वाञ्छिता हं कृतात्मना ॥ २ ॥ ततः साक्षाज्जगन्नाथः प्रसन्नो भक्तवत्सलः ॥ अंशांशेनात्मनैवैतान् पूजयामास केशवः
॥ ३ ॥ देवान्पितृन्दिजान् हव्यकव्याद्यैः करुणामयः ॥ ततः प्रभृतिपूज्यन्ते त्रैलोक्ये स चराचरे ॥ ४ ॥ ब्रह्मादयः सुराः सर्वे प्रसादाच्छाङ्गधन्वनः ॥ मांचो

प० पु०
॥ ७१ ॥

वाचयथामत्तः पूज्यः श्रेष्ठो भविष्यसि ॥ ५ ॥ त्वामाराध्यतथा शम्भो ग्रहीष्यामिव रंसदा ॥ द्वापरादौ युगे भूत्वा कलयामानुषादिषु ॥ ६ ॥ स्वागमैः
कल्पितैस्त्वं च जनान्मद्विमुखान्कुरु ॥ मां च गोपय येन स्यात्सृष्टिरेषोत्तरोत्तरा ॥ ७ ॥ एष मोहं सृजाम्याशु योजनान्मोहयिष्यति ॥ त्वंच रुद्रम
हावाहो मोहशास्त्राणिकारय ॥ ८ ॥ अतथ्यानि वितथ्यानि दर्शयस्व महाभुज ॥ प्रकाशं कुरु चात्मानमप्रकाशं च मां कुरु ॥ ९ ॥ ततस्तं प्रणिपत्याह
मवोचं परमेश्वरम् ॥ ब्रह्महत्यासहस्रस्य पापं शाम्येत्कथंचन ॥ ११० ॥ न पुनस्त्वदविज्ञानं कल्पकोटिशतैरपि ॥ तस्मान्मया कृतास्पर्धापवित्रः स्यां कथं
हरे ॥ ११ ॥ तन्मे कथय गोविन्द प्रायश्चित्तं यदिच्छसि ॥ ततः प्रसन्नो भगवानवोचत्तत्त्वमात्मनः ॥ १२ ॥ येनाहमधिकस्तस्मादभवं न गनन्दिनि ॥
तमेव तपसानित्यं भजामि स्तोमि चिन्तये ॥ १३ ॥ परमो विष्णुरेवैकस्तज्ज्ञानं मुक्तिसाधनम् ॥ शास्त्राणां निर्णयस्त्वं षतदन्यन्मोहनाय च ॥ १४ ॥
ज्ञानं विना च यामुक्तिः साम्यं च मम विष्णुना ॥ तीर्थादिमात्रतो ज्ञानं ममाधिक्यं च विष्णुतः ॥ १५ ॥ अभेदश्चास्मदादीनां मुक्तानां हरिणा तथा ॥
इत्यादि सर्वमोहाय कथ्यते सति नान्यथा ॥ तेनाद्वितीयमहिमो जगत्पूज्योऽस्मि पार्वति ॥ १६ ॥ पार्वत्युवाच ॥ तन्मे कथय देवेश यथाहमपि शङ्कर ॥
सर्वेश्वरी निरुपमा तव स्यां सदृशी प्रभो ॥ १७ ॥ महादेव उवाच ॥ साधुसाधु त्वया पृष्टं विष्णोर्भगवतः प्रिये ॥ नाम्नां सहस्रं वक्ष्यामि मुख्यं त्रैलोक्यमुक्तिदम्
॥ १८ ॥ अस्य श्रीविष्णोर्नामसहस्रस्तोत्रस्य श्रीमहादेव ऋषिरनुष्टुप् छन्दः परमात्मा देवता ॥ ह्रीं बीजं श्रीं शक्तिः क्लीं कीलकं चतुर्वर्गधर्मकामार्थमोक्षार्थं
जपे विनियोगः ॥ ॐ वासुदेवाय विद्महे महाहंसाय धीमहि ॥ तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ॥ अङ्गन्यासकरन्यासौ विधिपूर्व्यदापठेत् ॥ तत्फलं कोटिगुणितं
भवत्येव न संशयः ॥ १९ ॥ श्रीवासुदेवः परंब्रह्म इति हृदये ॥ मूलप्रकृतिरिति शिरसि ॥ महावराह इति शिखायाम् ॥ सूर्यवंशध्वज इति कवचम् ॥ ब्रह्मादिकाम्य
ललितजगदाश्चर्यशैशव इति नेत्रयोः ॥ यथार्थखण्डिताशेष इत्यस्त्रम् ॥ नमोनारायणायेतिन्यासं सर्वत्र कारयेत् ॥ ओं नमोनारायणाय पुरुषाय महात्मने ॥
विशुद्धसत्त्वधिष्ण्याय महाहंसाय धीमहि ॥ तन्नो देवः प्रचोदयात् ॥ ॐ ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं ॥ क्लीं कृष्णाय विद्महे ह्रीं रामाय धीमहि तन्नो देवः प्रचोदयात् ॥
क्षौं नृसिहाय विद्महे श्रीं श्रीकण्ठाय धीमहि ॥ तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ॥ ओं वासुदेवाय विद्महे देवकीसुताय धीमहि ॥ तन्नः कृष्णः प्रचोदयात् ॥ ॐ ह्रीं
ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं ॥ क्लीं कृष्णाय गोविन्दाय गोपीजनवल्लभाय नमः स्वाहा ॥ इति मन्त्रं समुच्चार्य जपेद्वा विष्णुमव्ययम् ॥ श्रीनिवासं जगन्नाथं तस्य स्तोत्रं पठे
त्सुधीः ॥ १२० ॥ ॐ वासुदेवः परंब्रह्म परमात्मा परात्परः ॥ परंधाम परंज्योतिः परंतत्त्वं परंपदम् ॥ २१ ॥ परः शिवः परोध्येयः परंज्ञानं परागतिः ॥
परमार्थः परंश्रेयः परानन्दः परोदयः ॥ २२ ॥ परोव्यक्तात्परं व्योम परमर्द्धिः परेश्वरः ॥ निरामयो निर्विकारो निर्विकल्पो निराश्रयः ॥ २३ ॥

उ.खं.सं.
अ० ७१

॥ ७१ ॥

निरञ्जनो निरातङ्को निर्लेपो निखग्रहः ॥ निर्गुणो निष्कलोऽनन्तोऽभयो चिन्त्योऽचलोऽश्वितः ॥ २४ ॥ अतीन्द्रियोऽमितोऽपारोऽनीशोऽनीहोऽव्ययोऽ
 क्षयः ॥ सर्वज्ञः सर्वगः सर्वः सर्वदः सर्वभावनः ॥ २५ ॥ सर्वशास्ता सर्वसाक्षी पूज्यः सर्वस्य सर्वदृक् ॥ सर्वशक्तिः सर्वसारः सर्वात्मा सर्वतो मुखः ॥ २६ ॥
 सर्वावासः सर्वरूपः सर्वादिः सर्वदुःखहा ॥ सर्वार्थः सर्वतो भद्रः सर्वकारणकारणम् ॥ २७ ॥ सर्वातिशयितः सर्वाध्यक्षः सर्वसुरेश्वरः ॥ षड्विंशको महा
 विष्णुर्महागुह्यो महाविभुः ॥ २८ ॥ नित्योदितो नित्ययुक्तो नित्यानन्दः सनातनः ॥ मायापतियोगपतिः कैवल्यपतिरात्मभूः ॥ २९ ॥ जन्ममृत्यु
 जरातीतः कालातीतो भवातिगः ॥ पूर्णः सत्यः शुद्धबुद्धस्वरूपो नित्यचिन्मयः ॥ ३० ॥ योगप्रियो योगगम्यो भवबन्धैकमोचकः ॥ पुराणपुरुषः
 प्रत्यक् चैतन्यः पुरुषात्तमः ॥ ३१ ॥ वेदान्तवेद्यो दुर्ज्ञेयस्तापत्रयविवर्जितः ॥ ब्रह्मविद्याश्रयो नाद्यः स्वप्रकाशः स्वयंप्रभुः ॥ ३२ ॥ सर्वोपेय उदा
 सीनः प्रणवः सर्वतः समः ॥ सर्वानवद्यो दुष्प्राप्यस्तुरीयस्तमसः परः ॥ ३३ ॥ कूटस्थः सर्वसंश्लिष्टो वाङ्मनोगोचरातिगः ॥ सङ्कर्षणः सर्वहरः कालः
 सर्वभयङ्करः ॥ ३४ ॥ अनुलङ्घ्यश्चित्रगतिर्महारुद्रो दुरासदः ॥ मूलप्रकृतिरानन्दः प्रद्युम्नो विश्वमोहनः ॥ ३५ ॥ महामायो विश्वबीजं परशक्तिः
 सुखैकभूः ॥ सर्वकाम्योऽनन्तलीलः सर्वभूतवशङ्करः ॥ ३६ ॥ अनिरुद्धः सर्वजीवो हृषीकेशोर्मनःपतिः ॥ निरुपाधिप्रियो हंसोऽक्षरः सर्वनियोजकः ॥
 ॥ ३७ ॥ ब्रह्मप्राणेश्वरः सर्वभूतभृद्देहनायकः ॥ क्षेत्रज्ञः प्रकृतिः स्वामी पुरुषो विश्वसूत्रधृत् ॥ ३८ ॥ अन्तर्यामी त्रिधामान्तः साक्षी त्रिगुणेश्वरः ॥
 योगिगम्यः पद्मनाभः शेषशायी श्रियः पतिः ॥ ३९ ॥ श्रीसदोपास्यपादाब्जो नित्यश्रीः श्रीनिकेतनः ॥ नित्यवक्षस्थलस्थश्रीः श्रीनिधिः श्रीधरो
 हरिः ॥ ४० ॥ वश्यश्रीर्निश्चलः श्रीदो विष्णुक्षीराब्धिमन्दिरः ॥ कौस्तुभोद्भासितो रस्को माधवो जगदार्तिहा ॥ ४१ ॥ श्रीवत्सवक्षानिः
 सीमकल्याणगुणभाजनम् ॥ पीताम्बरो जगन्नाथो जगन्नाता जगत्पिता ॥ ४२ ॥ जगद्वन्धुर्जगत्स्रष्टा जगद्धाता जगन्निधिः ॥ जगदेक
 स्फुरद्वीर्योऽनहंवादी जगन्मयः ॥ ४३ ॥ सर्वाश्चर्यमयः सर्वसिद्धार्थः सर्वरञ्जितः ॥ स्वामी घोद्यमो ब्रह्मरुद्राद्युत्कृष्टचेतनः ॥ ४४ ॥ शम्भोः पितामहो
 ब्रह्मपिता शक्राद्यधीश्वरः ॥ सर्वदेवप्रियः सर्वदेवमूर्तिरनुत्तमः ॥ ४५ ॥ सर्वदेवैकशरणं सर्वदेवैकदेवतम् ॥ यज्ञभुग्यज्ञफलदो यज्ञेशो यज्ञभावनः ॥ ४६ ॥
 यज्ञत्राता यज्ञपुमान्वनमाली द्विजप्रियः ॥ द्विजैकमानदो विप्रकुलदेवोऽसुरान्तकः ॥ ४७ ॥ सर्वदुष्टान्तकृत् सर्वसज्जनानन्यपालकः ॥ सप्तलोकैक
 जठरः सप्तलोकैकमण्डनः ॥ ४८ ॥ सृष्टिस्थित्यन्तकृच्चक्राशार्ङ्गधन्वा गदाधरः ॥ शङ्खभृन्नन्दकीपद्मपाणिर्गरुडवाहनः ॥ ४९ ॥ अनिर्देश्यवपुः सर्व

पूज्यलोक्यपावनः ॥ अनन्तकीर्तिर्निःसीमपौरुषः सर्वमङ्गलः ॥ १५० ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशोयमकोटिदुरासदः ॥ मयकोटिजगत्स्रष्टावायुकोटि
 महाबलः ॥ ५१ ॥ कोटीन्दुजगदानन्दीशम्भुकोटिमहेश्वरः ॥ कन्दर्पकोटिलावण्योदुर्गाकोट्यरिर्मर्दनः ॥ ५२ ॥ समुद्रकोटिगम्भीरस्तीर्थकोटि
 समाह्वयः ॥ कुबेरकोटिलक्ष्मीवाञ्छक्रकोटिविलासवान् ॥ ५३ ॥ हिमवत्कोटिनिष्कम्पः कोटिब्रह्माण्डविग्रहः ॥ कोट्यश्वमेधपापघ्नोयज्ञकोटिसमार्चनः
 ॥ ५४ ॥ सुधाकोटिस्वास्थ्यहेतुः कामधुक्कोटिकामदः ॥ ब्रह्मविद्याकोटिरूपः शिपिविष्टः शुचिश्रवाः ॥ ५५ ॥ विश्वम्भरस्तीर्थपादः पुण्यश्रवणकीर्तनः ॥
 आदिदेवीजगन्नेत्रोमुकुन्दः कालनेमिहा ॥ ५६ ॥ वैकुण्ठोऽनन्तमाहात्म्योमहायोगेश्वरोत्सवः ॥ नित्यतृप्तोलसद्भावोनिःशङ्कोनरकान्तकः ॥ ५७ ॥
 दीनानाथैकशरणविश्वैकव्यसनापहः ॥ जगत्कृपाक्षमो नित्यं कृपालुः सज्जनाश्रयः ॥ ५८ ॥ योगेश्वरः सदोदीर्णो वृद्धिक्षयविवर्जितः ॥
 अधोक्षजो विश्वरेताः प्रजापतिशताधिपः ॥ ५९ ॥ शक्रब्रह्मार्चितपदः शम्भुब्रह्मोर्ध्वधामगः ॥ सूर्यसोमेशणो विश्वभोक्ता सर्वस्य पारगः ॥ १६० ॥
 जगत्सेतुर्धर्मसेतुर्धरो विश्वधुरन्धरः ॥ निर्ममोऽखिललोकेशोनिः सङ्गोऽद्भुतभोगवान् ॥ ६१ ॥ वंश्यमायो वश्यविश्वो विष्वक्सेनः सुरोत्तमः ॥ सर्वश्रेयः
 पतिर्दिव्यानर्घ्यभूषणभूषितः ॥ ६२ ॥ सर्वलक्षणलक्षण्यः सर्वदैत्येन्द्रदर्पहा ॥ समस्तदेवसर्वस्वसर्वदैवतनायकः ॥ ६३ ॥ समस्तदेवकवचं सर्व
 देवशिरोमणिः ॥ समस्तदेवतादुर्गः प्रपन्नाशनिपञ्जरः ॥ ६४ ॥ समस्तभयहृन्नामा भगवान्विष्टरश्रवाः ॥ विभुः सर्वहितोदको हतारिः स्वर्गतिप्रदः ॥
 ॥ ६५ ॥ सर्वदैवतजीवशो ब्राह्मणादिनियोजकः ॥ ब्रह्मशम्भुपराधायुर्ब्रह्मज्येष्ठः शिशुः स्वराट् ॥ ६६ ॥ विराड्भक्तपराधीनः स्तुत्यः स्तोत्रार्थ
 साधकः ॥ परार्थकर्ता कृत्यज्ञः स्वार्थकृत्यसदोज्झितः ॥ ६७ ॥ सदानन्दः सदाभद्रः सदाक्षान्तः सदाशिवः ॥ सदाप्रियः सदातुष्टः सदापुष्टः सदा
 चितः ॥ ६८ ॥ सदापूतः पावनाग्र्यो वेदगुह्यो वृषाकपिः ॥ सहस्रनामा त्रियुगश्चतुर्भुजः ॥ ६९ ॥ भूतभव्यभवन्नाथो महापुरुषपूर्वजः ॥ नारा
 यणो मुञ्जकेशः सर्वयोगविनिःसृतः ॥ १७० ॥ वेदसारो यज्ञसारः सामसारस्तपोनिधिः ॥ साध्यः श्रेष्ठः पुराणर्षिर्निष्ठाशान्तिः परायणम् ॥ ७१ ॥
 शिवत्रिशूलविध्वंसी श्रीकण्ठैकवरप्रदः ॥ नरः कृष्णो हरिर्धर्मनन्दनो धर्मजीवनः ॥ ७२ ॥ आदिकर्ता सर्वसत्यः सर्वस्त्रीरत्नदर्पहा ॥ त्रिकालजित
 कन्दर्प उर्वशीसृणुनीश्वरः ॥ ७३ ॥ आद्यः कविर्हयग्रीवः सर्ववागीश्वरेश्वरः ॥ सर्वदेवमयो ब्रह्मागुरुवागीश्वरीपतिः ॥ ७४ ॥ अनन्तविद्याप्रभवो
 मूलाविद्याविनाशकः ॥ सर्वज्ञदोजगज्जाडयनाशको मधुसूदनः ॥ ७५ ॥ अनेकमन्त्रकोटीशः शब्दब्रह्मैकपारगः ॥ आदिविद्वान्वेदकर्ता

वेदात्माश्रुतिसागरः ॥ ७६ ॥ ब्रह्मार्थवेदहरणः सर्वविज्ञानजन्मभूः ॥ विद्याराजोज्ञानमूर्तिर्ज्ञानसिन्धुरखण्डधीः ॥ ७७ ॥ मत्स्यदेवो महा
 शृङ्गोजगद्बीजवह्निहृक् ॥ लीलाव्याप्ताखिलाम्भोधिश्चतुर्वेदप्रवर्तकः ॥ ७८ ॥ आदिकूर्मोऽखिलाधारस्तृणीकृतजगद्भरः ॥ अमरीकृतदेवौघः
 पीयूषोत्पत्तिकारणम् ॥ ७९ ॥ आत्माधारोधराधारोयज्ञाङ्गोधरणीधरः ॥ हिरण्याक्षहरः पृथ्वीपतिः श्राद्धादिकल्पकः ॥ १८० ॥ समस्त
 पितृभीतिघ्नः समस्तपितृजीवनम् ॥ हव्यकव्यैकभुग्धव्यकव्यैकफलदायकः ॥ ८१ ॥ रोमान्तर्लीनजलधिः क्षोभिताशेषसागरः ॥ महावरा
 होयज्ञघ्नध्वंसकोयाज्ञिकाश्रयः ॥ ८२ ॥ श्रीनृसिंहोदिव्यसिंहः सर्वानिष्टार्थदुःखहा ॥ एकवीरोऽद्भुतबलोयन्त्रमन्त्रैकभञ्जनः ॥ ८३ ॥ ब्रह्मा
 दिदुःसहज्योतिर्युगान्ताभ्यतिभोषणः ॥ कोटिवज्राधिकनखोजगदुष्प्रेक्ष्यमूर्तिधृत् ॥ ८४ ॥ मातृचक्रप्रमथनो महामातृगणेश्वरः ॥ अचिन्त्या
 मोघवीर्याढ्यः समस्तासुरघस्मरः ॥ ८५ ॥ हिरण्यकशिपुच्छेदीकालः सङ्कर्षणीपतिः ॥ कृतान्तवाहनस्सद्यस्समस्तभयनाशनः ॥ ८६ ॥
 सर्वविघ्नान्तकः सर्वसिद्धिदः सर्वपूरकः ॥ समस्तपातकध्वंसीसिद्धमन्त्राधिकाह्वयः ॥ ८७ ॥ भैरवेशोहरार्तिघ्नः कालकोटिदुरासदः ॥ दैत्यगर्भस्सविनामा
 स्फुटद्ब्रह्माण्डगर्जितः ॥ ८८ ॥ स्मृतमात्राखिलत्राताऽद्भुतरूपो महाहरिः ॥ ब्रह्मचर्यशिरः पिण्डीदिक्पालोऽर्धाङ्गभूषणः ॥ ८९ ॥ द्वादशार्कशिरोदामारुद्र
 शीर्षेकनूपुरः ॥ योगिनीग्रस्तगिरिजात्राता भैरवतर्जकः ॥ ९० ॥ वीरचक्रेश्वरोऽत्युग्रोयमारिः कालशम्बरः ॥ क्रोधेश्वरोरुद्रचण्डीपरिवारादिदुष्टभुक्
 ॥ ९१ ॥ सर्वाक्षोभ्योमृत्युमृत्युः कालमृत्युनिवर्तकः ॥ असाध्यसवरोगघ्नः सर्वदुर्ग्रहसौम्यकृत् ॥ ९२ ॥ गणेशकोटिदर्पघ्नोदुःसाशेषगोत्रहा ॥ देवदानवदु
 र्दशोजगद्भयदभीषणः ॥ ९३ ॥ समस्तदुर्गतित्राता जगद्भक्षकभक्षकः ॥ उग्रेशोऽम्बरमार्जारः कालमूषकभक्षकः ॥ ९४ ॥ अनन्तायुधदोर्दण्डीनृसिंहो वीरभद्र
 जित् ॥ योगिनीचक्रगुह्येशः शकारिपशुमांसभुक् ॥ ९५ ॥ रुद्रो नारायणो मेघरूपशङ्करवाहनः ॥ मेघरूपशिवत्राता दुष्टशक्तिसहस्रभुक् ॥ ९६ ॥ तुलसीवल्लभो
 वीरो वामाचारोऽखिलेष्टदः ॥ महाशिवः शिवारूढो भैरवैककपालधृत् ॥ ९७ ॥ किर्लीचक्रेश्वरः शक्रदिव्यमोहनरूपदः ॥ गौरीसौभाग्यदोमायानिधिर्मा
 याभयापहः ॥ ९८ ॥ ब्रह्मतेजोमयो ब्रह्मश्रीमयश्च त्रयीमयः ॥ सुब्रह्मण्यो वलिध्वंसी वामनो दितिदुःखहा ॥ ९९ ॥ उपेन्द्रो नृपतिर्विष्णुः कश्यपान्वयमण्ड
 नः ॥ बलिस्वराज्यदः सर्वदेवविघ्नान्नदोऽच्युतः ॥ २०० ॥ उरुक्रमस्तीर्थपादस्त्रिपदस्थस्त्रिविक्रमः ॥ व्योमपादः स्वपादाम्भः पवित्रितजग
 त्रयः ॥ १ ॥ ब्रह्मेशाद्यभिवन्द्यादिर्घुतधर्मादिर्घधावनः ॥ अचिन्त्याद्भुतविस्तारो विश्ववृक्षो महाबलः ॥ २ ॥ राहुमूर्धापराङ्गच्छिद्भृगुपत्नीशिरोहरः ॥

पापत्रस्तःसदापुण्योदैत्याशानित्यखण्डनः ॥ ३ ॥ पूरिताखिलदेवाशोविश्वार्थैकावतारकृत् ॥ स्वमायानित्यगुप्तात्माभक्तचिन्तामणिःसदा ॥ ४ ॥
वरदःकार्तवीर्यादिराजराज्यप्रदोऽनघः ॥ विश्वश्वाध्यामिताचारोदत्तात्रेयोमुनीश्वरः ॥ ५ ॥ पराशक्तिसदाश्लिष्टोयोगानन्दःसदोन्मदः ॥ समस्तेन्द्रा-
रितेजोहृत्परमामृतपद्मपः ॥ ६ ॥ अनसूयागर्भरत्नभोगमोक्षसुखप्रदः ॥ जमदग्निकुलादित्योरेणुकाद्रुतशक्तिकृत् ॥ ७ ॥ मातृहत्यादिनिर्लेपःस्कन्द-
जिद्विप्रराज्यदः ॥ सर्वक्षत्रान्तकृद्दीरदर्पहाकार्तवीर्यजित् ॥ ८ ॥ सप्तद्वीपवतीदाताशिवमर्चकयशःप्रदः ॥ भीमःपरशुरामश्चशिवाचार्यैकवि-
श्वभुक् ॥ ९ ॥ शिवाखिलज्ञानकोशोभीष्माचार्योऽग्निदेवतः ॥ द्रोणाचार्यगुरुर्विश्वजैत्रधन्वाकृतान्तजित् ॥ १० ॥ अद्वितीयतपोमूर्तिर्ब्रह्मचर्यैक-
दक्षिणः ॥ मनुःश्रेष्ठःसतांसेतुर्महीयान्वृषभोविराट् ॥ ११ ॥ आदिराजःक्षितिपितासर्वरत्नैकदोहकृत् ॥ पृथुर्जन्माद्यैकदक्षोगीःश्रीकीर्तिस्वयं-
वृतः ॥ १२ ॥ जगद्भृतिप्रदश्चक्रवर्तिश्रेष्ठोऽद्रयास्त्रधृत् ॥ सनकादिमुनिप्राप्यभगवद्भक्तिवर्धनः ॥ १३ ॥ वर्णाश्रमादिधर्माणांकर्त्तावक्ताप्रवर्तकः ॥
सूर्यवंशध्वजोरामोराघवःसद्गुणार्णवः ॥ १४ ॥ काकुत्स्थोर्वीरैराज्ञाजाराजधर्मधुरन्धरः ॥ नित्यस्वस्थाश्रयःसर्वभद्रग्राहीशुभैकदृक् ॥ १५ ॥ नररत्नं
रत्नगर्भोधर्माध्यक्षोमहानिधिः ॥ सर्वश्रेष्ठाश्रयःसर्वशास्त्रार्थग्रामवीर्यवान् ॥ १६ ॥ जगद्रक्षोदाशरथिःसर्वरत्नाश्रयोनृपः ॥ समस्तधर्मसूःसर्व-
धर्मद्रष्टाऽखिलाघहा ॥ १७ ॥ अतीन्द्रोज्ञानविज्ञानपारदश्चक्षमाम्बुधिः ॥ सर्वप्रकृष्टशिष्टेष्टोहर्षशोकाद्यनाकुलः ॥ १८ ॥ पित्राज्ञात्यक्तसाम्राज्यःसम्प-
न्नोदयनिर्भयः ॥ गुहादेशार्पितैश्वर्यःशिवस्पर्धाजटाधरः ॥ १९ ॥ चित्रकूटात्तरत्नाद्रिर्जगदीशोवनेवरः ॥ यथेष्टामोघसर्वास्रोदेवेन्द्रतनयाक्षिहं ॥
॥ २० ॥ ब्रह्मेन्द्रादिनतैषीकोमारीचघ्नोविराधहा ॥ ब्रह्मशापहताशेषदण्डकारण्यपावनः ॥ २१ ॥ चतुर्दशसहस्रोग्रक्षोर्गैकशरैकधृत् ॥ खरारिस्त्रि-
शिरोहन्ताद्रूषणघ्नोजनार्दनः ॥ २२ ॥ जटायुषोऽग्निगतिदोऽगस्त्यसर्वस्वमन्त्रराट् ॥ लीलाधनुःकोट्यपास्तदुन्दुभ्यस्थिमहाचयः ॥ २३ ॥ सप्त-
तालव्यधाकृष्टध्वस्तपातालदानवः ॥ सुग्रीवराज्यदोहीनमनसैवाऽभयप्रदः ॥ २४ ॥ हनुमद्भुद्रमुख्येशसमस्तकपिदेहभृत् ॥ सनागदैत्यबाणैक-
व्याकुलीकृतसागरः ॥ २५ ॥ सम्लेच्छकोटिबाणैकशुष्कनिर्दग्धसागरः ॥ समुद्राद्रुतपूर्वैकबद्धसेतुर्यशोनिधिः ॥ २६ ॥ असाध्यसाधकोलङ्का-
समूलोत्कर्षदक्षिणः ॥ वरदृप्तजगच्छल्यपौलस्त्यकुलकृन्तनः ॥ २७ ॥ रावणिघ्नःप्रहस्तच्छित्कुम्भकर्णभिदुग्रहा ॥ रावणैकशिरश्छेत्तानिःशङ्केन्द्रै-
कराज्यदः ॥ २८ ॥ स्वर्गास्वर्गत्वविच्छेदीदेवेन्द्रानिन्द्रताहरः ॥ रक्षोदेवत्वहृद्धर्माधर्मत्वघ्नःपुरुषुतः ॥ २९ ॥ नतिमात्रदशास्यारिर्दत्तराज्यविभी

पगः ॥ सुधावृष्टिमृताशेषस्वसैन्योर्जीवनैककृत् ॥ २३० ॥ देवब्राह्मणनामैकधातासर्वामराचितः ॥ ब्रह्मसूर्येन्द्ररुद्रादिवृन्दापितसतीप्रियः ॥ ३१ ॥
 अयोध्याखिलराजाग्र्यः सर्वभूतमनोहरः ॥ स्वामितुल्यकृपादण्डोहीनोत्कृष्टैकसत्प्रियः ॥ ३२ ॥ स्वपक्षादिन्यायदर्शीहीनार्थाधिकसाधकः ॥
 व्याधव्याजानुचितकृतारकोऽखिलतुल्यकृत् ॥ ३३ ॥ पार्वत्याधिक्यमुक्तात्माप्रियात्यक्तः स्मरारिजित् ॥ साक्षात्कुशलवच्छब्देन्द्रादितातोऽपरा-
 जितः ॥ ३४ ॥ कोसलेन्द्रोवीरवाहुः सत्यार्थत्यक्तसोदरः ॥ शरसंधाननिर्धूतधरणीमण्डलोदयः ॥ ३५ ॥ ब्रह्मादिकाम्यसांनिध्यसनाथीकृतदेवतः ॥
 ब्रह्मलोकाप्तचाण्डालाद्यशेषप्राणिसार्थकः ॥ ३६ ॥ स्वनीतगर्दभाश्वादिश्चिरयोध्यावनैककृत् ॥ रामद्वितीयः सौमित्रिलक्ष्मणः प्रहतेन्द्रजित् ॥ ३७ ॥
 विष्णुभक्तात्तरामाङ्घ्रिपादुकाराज्यनिर्वृतः ॥ भरतोऽसह्यगन्धर्वकोटिघ्नोलवणान्तकः ॥ ३८ ॥ शत्रुघ्नोवैद्यराजायुर्वेदगर्भोषधीपतिः ॥ नित्यामृतक-
 रोधन्वन्तरिर्यज्ञोजगद्धरः ॥ ३९ ॥ सूर्यारिघ्नः सुराजीवोदक्षिणेशोद्विजप्रियः ॥ छिन्नमूर्धापदेशार्कः शेषाङ्गस्थापितामरः ॥ २४० ॥ विश्वार्थाशेषकृद्राहु-
 शिरश्छेत्ताक्षताकृतिः ॥ वाजपेयादिनामाग्निर्वेदधर्मपरायणः ॥ ४१ ॥ श्वेतद्वीपपतिः साङ्ख्यप्रणेता सर्वसिद्धिराट् ॥ विश्वप्रकाशितज्ञानयोगमोहतमि-
 त्रहा ॥ ४२ ॥ देवहूत्यात्मजः सिद्धः कपिलः कर्दमात्मजः ॥ योगस्वामी ध्यानभङ्गसगरात्मजभस्मकृत् ॥ ४३ ॥ धर्मोवृषेन्द्रः सुरभीपतिः शुद्धात्मभावितः ॥
 शम्भुस्त्रिपुरदाहैकस्थैर्यविश्वरथोद्वहः ॥ ४४ ॥ भक्तशम्भुजितोदैत्यामृतवापीसमस्तपः ॥ महाप्रलयविश्वैकद्वितीयाखिलनागराट् ॥ ४५ ॥
 शेषदेवः सहस्राक्षः सहस्रास्यशिरोभुजः ॥ फणामणिकणाकारयोजिताब्ध्यम्बुदक्षितिः ॥ ४६ ॥ कालाग्रिरुद्रजनकोमुसलास्रोहलायुधः ॥ नीलाम्बरोवारु-
 णीशो मनोवाक्कायदोषहा ॥ ४७ ॥ असन्तोषोदृष्टिमात्रपातितैकदशाननः ॥ बलिसंयमनोघोरोरोहिणेयः प्रलम्बहा ॥ ४८ ॥ मुष्टिकघ्नोद्विविदहा-
 कालिन्दीकर्षणोबलः ॥ रंजनीरमणः पूर्वभक्तिखेदाच्युताग्रजः ॥ ४९ ॥ देवकीवसुदेवाह्वकश्यपादितिनन्दनः ॥ वाष्णैयः सात्वतां त्रिष्टुः शौरिर्यदुकुलोद्वहः
 ॥ २५० ॥ नराकृतिः परंब्रह्मसव्यसाचीवरप्रदः ॥ ब्रह्मादिकाम्यलालित्यजगदाश्चर्यशैशवः ॥ ५१ ॥ पूतनाघ्नः शकटभिद्यमलार्जुनभञ्जनः ॥ वातासु-
 रारिः केशिघ्नो घेनुकारिर्गवीश्वरः ॥ ५२ ॥ दामोदरोगोपदेवो यशोदानन्ददायकः ॥ कालीयमर्दनः सर्वगोपगोपीजनप्रियः ॥ ५३ ॥ लीलागोवर्धनधरोगो-
 विन्दोगोकुलोत्सवः ॥ अरिष्टमथनः कामोन्मत्तगोपीविमुक्तिदः ॥ ५४ ॥ सद्यः कुवलयार्पीडघातीचाणूरमर्दनः ॥ कंसारिरुग्रसेनादिगज्यव्यापारिता-
 पर्ः ॥ ५५ ॥ सुधर्माङ्कितभूलोकोजरासन्धवलान्तकः ॥ त्यक्तभग्नजरासन्धोभीमसेनयशःप्रदः ॥ ५६ ॥ सान्दीपनमृतापत्यदाताकालान्तकादि

४० पु०
॥ ७४ ॥

जित् ॥ समस्तनारकित्रात्रसर्वभूपतिकोटिजित् ॥ ५७ ॥ रुक्मिणीरमणोरुक्मिशासनोनरकान्तकः ॥ समस्तसुन्दरीकान्तोमुरारिर्गरुडध्वजः ॥
॥ ५८ ॥ एकाकीजितरुद्रार्कमरुदाद्यखिलेश्वरः ॥ देवेन्द्रदर्पहाकल्पद्रुमालङ्कृतभूतलः ॥ ५९ ॥ बाणबाहुसहस्रच्छिन्नद्यादिगणकोटिजित् ॥ लीला
जितमहादेवोमहादेवैकपूजितः ॥ २६० ॥ इन्द्रार्थार्जुननिर्भङ्गजयदःपाण्डवैकधृत् ॥ काशिराजशिरश्छेत्तारुद्रशक्त्यैकमर्दनः ॥ ६१ ॥ विश्वेश्वर
प्रसादाक्षःकाशीराजमुतार्दनः ॥ शम्भुप्रतिज्ञाविध्वंसीकाशीनिर्दग्धनायकः ॥ ६२ ॥ काशीशगणकोटिघ्नोलोकशिक्षाद्रिजार्चकः ॥ शिवतीव्रतपो
वश्यःपुराशिववरप्रदः ॥ ६३ ॥ शङ्करैकप्रतिष्ठाधृत्स्वांशशङ्करपूजकः ॥ शिवकन्याव्रतपतिःकृष्णरूपशिवारिहा ॥ ६४ ॥ महालक्ष्मीवपुर्गौरीत्राता
वैदलवृत्रहा ॥ स्वधाममुचुकुन्दैकनिष्कालयवनेष्टकृत् ॥ ६५ ॥ यमुनापतिरानीतपरिलीनद्विजात्मजः ॥ श्रीदामरङ्गभक्तार्थभूम्यानीतेन्द्रवैभवः ॥
॥ ६६ ॥ दुर्वृत्तशिशुपालैकमुक्तिदोद्धारकेश्वरः ॥ आचाण्डालादिकप्राप्यद्वारकानिधिकोटिकृत् ॥ ६७ ॥ अक्रूरोद्धवमुख्यैकभक्तस्वच्छन्दमुक्तिदः ॥
सवालस्त्रीजलक्रीडामृतवापीकृतार्णवः ॥ ६८ ॥ ब्रह्मास्त्रदग्धगर्भस्थपरीक्षिणीवनैककृत् ॥ परिलीनद्विजसुतानेताऽर्जुनमदापहः ॥ ६९ ॥ गूढमुद्रा
कृतिप्रस्तभीष्माद्यखिलकौरवः ॥ यथार्थखण्डिताशेषदिव्यास्त्रपार्थमोहहृत् ॥ २७० ॥ गर्भशापच्छलध्वस्तयादवोर्वीभयापहः ॥ जराव्याधारि
गतिदःस्मृतिमात्राखिलेष्टदः ॥ ७१ ॥ कामदंवारतिपतिर्मन्मथःशम्बरान्तकः ॥ अनङ्गोजितगौरीशोरतिकान्तःसदेप्सतः ॥ ७२ ॥ पुष्पेषुर्विश्व
विजयीस्मरःकामेश्वरीप्रियः ॥ उषापतिर्विश्वकेतुर्विश्वदत्तोऽधिपूरुषः ॥ ७३ ॥ चतुरात्माचतुर्व्यूहश्चतुर्युगविधायकः ॥ चतुर्वेदैकविश्वात्मासर्वोत्कृष्टां
शकोटिसूः ॥ ७४ ॥ आश्रमात्मापुराणर्षिव्यासःशाखासहस्रकृत् ॥ महाभारतनिर्माताकवीन्द्रोवादरायणः ॥ ७५ ॥ कृष्णद्वैपायनःसर्वपुरुषार्थैक
बोधकः ॥ वेदान्तकर्ताब्रह्मैकव्यञ्जकःपुरुवंशकृत् ॥ ७६ ॥ बुद्धोद्ध्यानजिताशेषदेवदेवोजगत्प्रियः ॥ निरायुधोजगजैत्रःश्रीधरोदुष्टमोहनः ॥ ७७ ॥
देत्यवेदबहिष्कर्तावेदार्थश्रुतिगोपकः ॥ शौद्धोर्निर्दण्डदिष्टःसुखदःसदसस्पतिः ॥ ७८ ॥ यथायोग्याखिलकृपःसर्वशून्योऽखिलेष्टदः ॥ चतुष्कोटि
पृथक्तत्त्वंप्रज्ञापारमितेश्वरः ॥ ७९ ॥ पाखण्डवेदमार्गेशःपाखण्डश्रुतिगोपकः ॥ कल्कीविष्णुयंशःपुत्रःकलिकालविलोपकः ॥ २८० ॥ समस्तम्लेच्छ
दुष्टघ्नःसर्वरिष्टद्विजातिकृत् ॥ सत्यप्रवर्तकोदेवद्विजदीर्घक्षुधापहः ॥ ८१ ॥ अश्ववारादिरेवन्तःपृथ्वीदुर्गतिनाशनः ॥ सद्यःक्षमाऽनन्तलक्ष्मीकृन्नष्टनिः
शेषधर्मधृत् ॥ ८२ ॥ अनन्तस्वर्णयोगैकहेमपूर्णाखिलद्विजः ॥ असाध्यैकजगच्छास्ताविश्ववन्द्योजयध्वजः ॥ ८३ ॥ आत्मतत्त्वाधिपःकर्तृश्रेष्ठोविधि

४० पु०
अ०

॥ ७४ ॥

रुमापतिः ॥ भर्तृश्रेष्ठः प्रजेशाग्र्यो मरीचिर्जनकाग्रणीः ॥ ८४ ॥ कश्यपो देवराजेन्द्रः प्रह्लादो देत्यराट्छशी ॥ नक्षत्रेशोरविस्तेजः श्रेष्ठः शुक्रः कवीश्वरः ॥ ८५ ॥
 महर्षिराड्भृगुर्विष्णुरादित्येशो बलिः स्वराट् ॥ वायुर्वह्निः शुचिः श्रेष्ठः शङ्करो रुद्रराड्गुरुः ॥ ८६ ॥ विद्वत्तमश्चित्रथोगन्धर्वाग्र्योऽक्षरोत्तमः ॥ वर्णा
 दिग्ग्र्यस्त्रीगौरीशक्त्यग्न्याश्रीश्चनारदः ॥ ८७ ॥ देवर्षिराट्पाण्डवाग्र्योऽर्जुनो वादः प्रवादराट् ॥ पवनः पवनेशानो वरुणो यादसां पतिः ॥ ८८ ॥ गङ्गाती
 र्थोत्तमो द्यूतं ललाटकाग्र्यं वरौषधम् ॥ अन्नं सुदर्शनोऽस्त्राग्र्यं वज्रं प्रहरणोत्तमम् ॥ ८९ ॥ उच्चैः श्रवात्राजिराजप्रेरावत इमेश्वरः ॥ अरुन्धत्येकपत्नीशो ह्य
 श्वत्थोऽशेषवृक्षराट् ॥ ९० ॥ अध्यात्मविद्याविद्याग्र्यः प्रणवश्छन्दसां वरः ॥ मेरुर्गिरिपतिर्मार्गो मासाग्र्यः कालसत्तमः ॥ ९१ ॥ दिनाद्यात्मा पूर्वसिद्धः
 कपिलः सामवेदराट् ॥ तार्क्ष्यः खगेन्द्रः ऋत्वग्र्यो वसन्तः कल्पपादपः ॥ ९२ ॥ दातृश्रेष्ठः कामधेनुरार्तिघ्नाग्र्यः सुहृत्तमः ॥ चिन्तामणिर्गुरुश्रेष्ठो माता
 हिततमः पिता ॥ ९३ ॥ सिंहो मृगेन्द्रो नागेन्द्रो वासुकिर्नृवरो नृपः ॥ वर्णेशो ब्राह्मणश्चेतः करणाग्र्यं नमोनमः ॥ ९४ ॥ इत्येतद्वासुदेवस्य विष्णोर्नामसहस्रकम् ॥
 सर्वापराधशमनं परं भक्तिविवर्धनम् ॥ ९५ ॥ अक्षयं ब्रह्मलोकादि सर्वस्वर्गेकसाधनम् ॥ विष्णुलोकैकसोपानं सर्वदुःखविनाशनम् ॥ ९६ ॥ समस्त
 सुखदं सद्यः परनिर्वाणदायकम् ॥ कामक्रोधादिनिःशेषमनोमलविशोधनम् ॥ ९७ ॥ शान्तिदं पावनं नृणां महापातकिनामपि ॥ सर्वेषां प्राणिना
 माशु सर्वाभीष्टफलप्रदम् ॥ ९८ ॥ समस्तविघ्नशमनं सर्वारिष्टविनाशनम् ॥ घोरदुःखप्रशमनं तीव्रदारिद्र्यनाशनम् ॥ ९९ ॥ ऋणत्रयापहं
 गुह्यं धनधान्ययशस्करम् ॥ सर्वैश्वर्यप्रदं सर्वसिद्धिदं सर्वधर्मदम् ॥ ३०० ॥ तीर्थयज्ञतपोदानव्रतकोटिफलप्रदम् ॥ जगज्जाड्यप्रशमनं
 सर्वविद्याप्रवर्तकम् ॥ १ ॥ राज्यदं भ्रष्टराज्यानां रोगिणां सर्वरोगहृत् ॥ बन्ध्यानां सुतदं चायुः क्षीणानां जीवितप्रदम् ॥ २ ॥ भूतग्रहविषध्वंसि
 ग्रहपीडाविनाशनम् ॥ माङ्गल्यं पुण्यमायुष्यं श्रवणात्पठनाजपात् ॥ ३ ॥ सकृदस्याखिलावेदाः साङ्गामन्त्राश्च कोटिशः ॥ पुराणशास्त्रस्मृतयः श्रुताः
 स्युः पठितास्तथा ॥ ४ ॥ जप्त्वा चैकाक्षरं श्लोकं पाठ्यति प्रिये ॥ नित्यं सिध्यति सर्वेष्टमचिरात्किमुताखिलम् ॥ ५ ॥ नानेन सदृशं सद्यः प्रत्ययं सर्व
 कर्मसु ॥ इदं भद्रे त्वया गोप्यं पाठ्यं स्वार्थैकसिद्धये ॥ ६ ॥ नावेष्णवायदातव्यं विकल्पोपहतात्मने ॥ भक्तिश्रद्धाविहीनाय विष्णुसामा
 न्यदर्शिने ॥ ७ ॥ देयं पुत्राय शिष्याय सुहृदे हितकाम्यया ॥ मत्प्रसादादृतेनेदं ग्रहीष्यन्त्यल्पमेधसः ॥ ८ ॥ कलौ सद्यः फलं कल्पग्रामं नेष्यति
 नारदः ॥ लोकानां भाग्यहीनानां येन दुःखं विनश्यति ॥ ९ ॥ द्वित्रेषु वैष्णवेष्वेतदार्थावर्ते भविष्यति ॥ नास्ति विष्णोः परं धाम नास्ति विष्णोः परंतपः

प० पु०
॥ ७५ ॥

॥ ३१० ॥ नास्तिविष्णोःपरोधर्मोनास्तिमन्त्रोद्वैष्णवः ॥ नास्तिविष्णोःपरं सत्यं नास्तिविष्णोःपरोमखः ॥ ११ ॥ नास्तिविष्णोःपरं ध्यानं
नास्तिविष्णोःपरागतिः ॥ किंतस्यबहुभिर्मन्त्रैःशास्त्रैर्वाबहुविस्तरेः ॥ १२ ॥ वाजपेयसहस्रैर्वाभक्तिर्यस्यजनार्दने ॥ सर्वतीर्थमयोविष्णुः
सर्वशास्त्रमयःप्रभुः ॥ १३ ॥ सर्वकृतमयोविष्णुःसत्यंसत्यंवदाम्यहम् ॥ आब्रह्मसारसर्वस्वंसर्वमेतन्मयोदितम् ॥ १४ ॥ पार्वत्युवाच ॥ धन्या
स्म्यनुगृहीतास्मि कृतार्थास्मि जगत्पते ॥ यन्मयेदं श्रुतं स्तोत्रं त्वद्रहस्यं सुदुर्लभम् ॥ १५ ॥ अहो बत महत्कष्टं समस्तदुःखहेहरौ ॥ विद्यमानेऽपि
देवेशे मूढाः क्लेश्यन्ति संसृतौ ॥ १६ ॥ यमुद्दिश्य सदानाथ महेशोऽपि दिगम्बरः ॥ जटिलो भस्मलिताङ्गो तपस्वी वीक्ष्य ते जनैः ॥ १७ ॥
ततोऽधिकोऽस्ति देवः को लक्ष्मीकान्तान्मधुद्विषः ॥ यत्तत्त्वं चिन्त्यते नित्यं त्वया योगेश्वरेण हि ॥ १८ ॥ ततः परं किमधिकं पदं श्रीपुरुषोत्तमात् ॥
तमविज्ञाय कं मृढाय जन्ते ज्ञानिमानिनः ॥ १९ ॥ मुपितास्मि त्वयानाथ चिरं यदयमीश्वरः ॥ प्रकाशितो न मे यस्मात्त्वदाद्यादिव्यशक्तयः ॥
॥ २० ॥ अहो सर्वेश्वरो विष्णुः सर्वदेवोत्तमोत्तमः ॥ भवदादिगुरुर्मूढैः सामान्य इव वीक्ष्यते ॥ २१ ॥ महीयसां हि माहात्म्यं भजमानान् भजन्ति ते ॥
द्विषतोऽपि वृथा पापानुपेक्षन्ते क्षमान्विताः ॥ २२ ॥ मया पिबाल्ये स्वपितुः प्रजादृष्टाबुभुक्षिताः ॥ दुःखादशक्त्या पोष्टुं श्रियमाराध्य
वैभृताः ॥ २३ ॥ तथा संनिहिताभ्यश्च प्रजाभ्यो भवदादयः ॥ विलसन्ति सशक्राद्याः समुहं निमग्नान्धवाः ॥ २४ ॥ तथा विना कदेव त्वं कै
श्वर्यं क्व परिग्रहः ॥ सर्वे भवन्ति जीवन्तो यातनास्वेव संस्थिताः ॥ २५ ॥ तामृतेनैव धर्मोऽर्थः कामो मोक्षोऽपि दूरतः ॥ क्षुधितानां दुर्गतानां कुतो
योगसमाधयः ॥ २६ ॥ स च संसारसारैकः सर्वलोकैकनायकः ॥ वशगा कमलायस्य त्यक्त्वा त्वामपि शङ्कर ॥ २७ ॥ अनौद्धत्येन शौचे
न रूपेणार्जवसंपदा ॥ सर्वातिशयवीर्येण संपूर्णस्य महात्मनः ॥ २८ ॥ कस्तेन तुल्यतामेति देवदेवेन विष्णुना ॥ यस्यांशांशावतारेण विना सर्व
विलीयते ॥ २९ ॥ जगदेतत्तथाप्याहुर्दोषायैतद्विमोहिताः ॥ नास्य जन्मन वामृत्युर्ना प्राप्यं स्वार्थमेव च ॥ ३० ॥ कामाद्यासक्तचित्तत्वा
त्किंतु सर्वेश्वरप्रभो ॥ त्वन्मयत्वात्प्रमादाद्वा शक्रो मिपठितुं न चत् ॥ ३१ ॥ विष्णोः सहस्रनामैतत्प्रत्यहं वृषभध्वज ॥ नामैकेन तु येन स्यात्त
त्फलं ब्रूहि मे प्रभो ॥ ३२ ॥ महादेव उवाच ॥ रामरामेति रामेति रामे रामे मनोरमे ॥ सहस्रनामतत्तुल्यं रामनाम वरानने ॥ ३३ ॥ इति श्री
पाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० उमापतिनारदसंवादे विष्णोर्नामसहस्रनामैकसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ ब्राह्मणा वा क्षत्रिया वा

उ खं.स.
अ० ७२

॥ ७५ ॥

वैश्यावागिरिकन्यके ॥ शूद्रावाथविशेषेणपठन्त्यनुदिनंयदि ॥ १ ॥ धनधान्यसमायुक्तायान्तिविष्णोःपरंपदम् ॥ श्लोकंवाश्लोकमर्धवापादं
 पादार्धमेववा ॥ २ ॥ पठनान्मोक्षमाप्नोतियावदाभूतसंपुवम् ॥ विन्यासेनयुतंदेवि विष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ ३ ॥ येपठन्तिनरश्रेष्ठास्ते
 यान्तिपदमव्ययम् ॥ एककालंद्विकालंवात्रिकालंवाथयःपठेत् ॥ ४ ॥ धनायुर्वर्धतेतस्ययावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ पुत्रपौत्रांस्तथालक्ष्मींसंपदंविपुलां
 लभेत् ॥ ५ ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनभूयोभूयोवरानने ॥ विष्णोर्नामसहस्रंतुपरंनिर्वाणदायकम् ॥ ६ ॥ पूजनंप्रथमतस्त्यकृतंयेननरेणतु ॥
 संपूर्णपूजितेविष्णौतस्यपूजाचवार्षिकी ॥ ७ ॥ व्यग्रत्वंचनकर्तव्यंपठनेतुविशेषतः ॥ यदिचेत्क्रियतेपाठेह्यायुर्वित्तंचनश्यति ॥ ८ ॥ यावन्ति
 भुवितीर्थानिजम्बूद्वीपेषुसर्वदा ॥ तानितीर्थानितत्रैवविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ ९ ॥ तत्रैवगङ्गायमुनाचवेणीगोदावरीतत्रसरस्वतीच ॥ सर्वाणि
 तीर्थानिवसन्तितत्रयत्रस्थितंनामसहस्रकंतत् ॥ १० ॥ इदंपवित्रंपरमंभक्तानांवल्लभंसदा ॥ ध्येयंहिदासभावेनभक्तिभावेनचेतसा ॥ ११ ॥
 परंसहस्रनामाख्यंयेपठन्तिमनीषणः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्तेयान्तिहरिसंनिधौ ॥ १२ ॥ अरुणोदयकालेतुयेपठन्तिजपन्तिच ॥ आयुर्बलं
 चतेपांश्रीर्वर्धतेचदिनेदिने ॥ १३ ॥ रात्रौजागरणेप्रातेकलौभागवतो नरः ॥ पठनान्मुक्तिमाप्नोतियावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ १४ ॥ एकैकेनतु
 नाम्नावैहरंतुलसिकारणात् ॥ पूजासाचैवविज्ञेयाकोटियज्ञफलाधिका ॥ १५ ॥ मार्गेचगच्छमानास्तुयेपठन्तिद्विजातयः ॥ नदोषामार्गजास्तेपां
 भवन्तिकलपार्वति ॥ १६ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंकेशवस्यतु ॥ ये शृण्वन्तिनरश्रेष्ठास्तेपुण्याःपुण्यरूपिणः ॥ १७ ॥ इतिश्रीपाद्मे
 महापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०उमापतिनारदसंवादेसहस्रनाममहिमानामद्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७२ ॥ महादेवउवाच ॥ ॐरामरक्षास्तोत्रस्य
 श्रीमहर्षिर्विश्वामित्रऋषिः ॥ श्रीरामोदेवता ॥ अनुष्टुप्छन्दः ॥ विष्णुप्रीत्यर्थेजपेविनियोगः ॥ अतसीपुष्पसङ्काशंपीतवाससमच्युतम् ॥
 ध्यात्वावैपुण्डरीकाक्षंश्रीगमंविष्णुमव्ययम् ॥ १ ॥ पातुमेहृदयंगमःश्रीकण्ठःकण्ठमेवच ॥ नाभिपातुमखत्राताकटिमेविश्वरक्षकः ॥ २ ॥
 करौपातुदाशरथिःपादौमेविश्वरूपधृत् ॥ चक्षुषीपातुवैदेवस्सीतापतिरनुत्तमः ॥ ३ ॥ शिखांमेपातुविश्वात्माकर्णौमेपातुकामदः ॥ पार्श्वयो
 स्तुसुरत्राताकालकोटिदुरासदः ॥ ४ ॥ अनन्तःसर्वदापातुशरीरंविश्वनायकः ॥ जिह्वांमेपातुपापघ्नोलोकशिक्षाप्रवर्तकः ॥ ५ ॥ राघवःपातुमेदन्तान्के
 शात्रक्षतुकेशवः ॥ सक्थिनीपातुमेदत्तविजयोनामविश्वसृक् ॥ ६ ॥ एतांरामवलोपेतांरक्षांयोवैपुमान्पठेत् ॥ सचिरायुःसुखीविद्वान्लभतेदिव्यसंपदम् ॥ ७ ॥
 रक्षांकरोतिभूतेभ्यःसदारक्षातुवैष्णवी ॥ रामेतिरामभद्रेतिरामचन्द्रेतियःस्मरेत् ॥ ८ ॥ विमुक्तःसनरःपापान्मुक्तिप्राप्नोतिशश्वतीम् ॥ वसिष्ठेनत्विदं

प्रोक्तं गुरवे विष्णु रूपिणे ॥ १९ ॥ ततो मे ब्रह्मणः प्राप्तं मयोक्तं नारदं प्रति ॥ नारदेन तु भूलोके प्रापितं सुजनेष्विह ॥ १० ॥ सुधावाथ गृहे वापि मा गंगच्छन्त
एव वा ॥ ये पठन्ति नरश्रेष्ठास्ते नराः पुण्यभागिनः ॥ ११ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उभापतिनारदसंवादे रामरक्षास्तोत्रं नाम त्रिसप्ततितमोऽ
ध्यायः ॥ ७३ ॥ महादेव उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि धर्ममाहात्म्यमुत्तमम् ॥ यच्छ्रुत्वा न पुनर्जन्म जायते भुविकर्हि चित् ॥ १ ॥ धर्मादर्थं च कामं च
मोक्षं चैव त्रयं लभेत् ॥ तस्माद् धर्मसमीहेतुविद्वान्यः स बुधः स्मृतः ॥ २ ॥ तपसा चैव दानेन व्रतं न नियमेन च ॥ तपसा प्राप्यते स्वर्गः सात्त्विकेन तथैव च ॥
॥ ३ ॥ इहायातो लभेद्राज्यं क्रोधलोभविवर्जितः ॥ जन्मान्तरेण मुक्तिः स्यात्पदं विन्दति वैष्णवम् ॥ ४ ॥ तपसाराजसेने हराजसश्चैव जायते ॥ तस्मा
तामसभावेन क्रूरकर्माहिनिष्ठुरः ॥ ५ ॥ तपस्तद्रक्षसांचोक्तं भुक्तिदंतामसात्मनाम् ॥ यत्तप्तं सात्त्विकं चैव तत्तपो भवति ध्रुवम् ॥ ६ ॥ रजस्तमोभ्यां नियतं
तपस्य तां वने सतां वायुभुजां सुनिर्जने ॥ तपस्विनां चैव धनादिवाञ्छतां वनेऽपि दोषाः प्रभवन्ति रागिणाम् ॥ ७ ॥ गृहेऽपि पञ्चेन्द्रियनिग्रहस्तपस्त्वकुत्सिते
कर्मण्यः प्रवर्तते ॥ निवृत्तरागस्य तपो वनं गृहं गृहाश्रमोऽतोगदितः स्वधर्मः ॥ ८ ॥ सुदुस्तरः सत्त्वजितेन्द्रियाणां संहन्यते श्रेष्ठतमः शुभाश्रमः ॥ गृहस्तु
धर्मः प्रवरो मनीषिणा ब्रह्मादिभिश्चाभिहितो न गात्मजे ॥ ९ ॥ तस्मात्तपस्वी विपिने शुधातों गृहं समायाति सदा ब्रदातुः ॥ भक्त्या स चान्नं प्रददाति तस्मै तपो
विभागं भजते हितस्य ॥ १० ॥ गृहाश्रमं ज्येष्ठमिहाश्रमाणां सम्यक् च यः पालयते मनुष्यः ॥ इहैव भुञ्जन् समनुष्य भोगान् स्वर्गं प्रयातीति न संशयोऽत्र ॥ गृहं
सदा पालयतां नराणां पापं समायाति कथं हि देवि ॥ ११ ॥ गृहाश्रमः पुण्यतमः सर्वदा तीर्थवद्गृहम् ॥ अस्मिन् गृहाश्रमे पुण्ये दानं देयं विशेषतः ॥ १२ ॥ देवानां
पूजनं यत्र अतिथीनां च भोजनम् ॥ पथिकानां च शरणमतो धन्यतमो मतः ॥ १३ ॥ तद्गृहं तु समाश्रित्य येऽर्चयन्ति द्विजावराः ॥ आयुर्लक्ष्मीस्तथा पुत्रा
न हीयन्ते कदाचन ॥ १४ ॥ शृणु सुन्दरि वक्ष्यामि महापापविशोधनम् ॥ सर्वसंस्कारदानमिहा मुत्र फलप्रदम् ॥ १५ ॥ शुभे काले समायाते समभ्यर्च्य
स्वदेव तम् ॥ नित्यं नैमित्तिकं कृत्वा दद्याद्दानं स्वशक्तितः ॥ १६ ॥ गृहीत्वा परद्रव्यं च द्विजदेवेभ्य एव हि ॥ दद्यात्स निरयं दृष्ट्वा पश्चाद्वाति परांगतिम् ॥ १७ ॥
शतानीको यथा दानात्स पुत्रश्चैव तारितः ॥ दत्त्वान्ये च द्विजेभ्यश्च सगन्ता धर्मतो दिवम् ॥ १८ ॥ धर्मस्थानेषु यैर्दत्तं तेषां धर्ममुदाहृतम् ॥ शृणु देवि प्रव
क्ष्यामि वित्तदानं समासतः ॥ १९ ॥ देहशुद्धिकरं दानं न भूतं न भविष्यति ॥ पापहीनो येन पुमाञ्जायते नात्र संशयः ॥ २० ॥ भोगान्भुक्त्वा ततश्चायं
याति विष्णुं सनातनम् ॥ पुरा वै ब्रह्मणा प्रोक्तं भार्गवाय माहात्मने ॥ २१ ॥ पापयुक्ता य रामाय तुला वृषभमेव च ॥ पापकर्मरतश्चैव वधवन्धकियो नृपः ॥ २२ ॥

अभक्ष्यभक्षरतोभ्रूणहागुरुतल्पगः ॥ एतेऽप्यनृतवादीचप्रमूयन्तेवियोनिषु ॥ २३ ॥ अयाज्ययाजनंकृत्वायाजयित्वातुनिन्दितान् ॥ सदाकोप
 समायुक्ताःसाधूनांपीडनेरताः ॥ २४ ॥ विश्वासोपहताश्चेषामसुभिर्धर्मनिन्दकाः ॥ पापैरेभिःसमायुक्ताज्ञात्वात्मानंगतायुषम् ॥ २५ ॥ इतिज्ञात्वातुतैर्देवि
 दानंदेयंविशेषतः ॥ बहवोधर्मकर्तारिवैष्णवाभुविविश्रुताः ॥ २६ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमापतिनारदसंवादेदानुधर्मोनामचतुःस
 त्तितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ महादेवउवाच ॥ गण्डिकायास्तुमाहात्म्यंवक्ष्येदेविविधानतः ॥ यथागङ्गातथासाचकथितानगनन्दिनि ॥ १ ॥
 शालग्रामशिलायत्रजायतेबहुधातथा ॥ माहात्म्यंचैवतस्याश्चकथितंमुनिसत्तमैः ॥ २ ॥ उद्भिजाअण्डजायत्रस्वेदजाश्चजरायुजाः ॥ यस्या
 दर्शनमात्रेणपुण्यरूपास्तुपार्वति ॥ ३ ॥ उत्तरेसातुसंभूतागण्डिकातुमहानदी ॥ संस्मृतासंस्मृतानूनंपापंहन्त्यगनन्दिनि ॥ ४ ॥ यत्र
 नारायणोदेवोनित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ शङ्खचक्रधरास्तस्यसमीपेनिवसन्ति ॥ ५ ॥ तेमृत्युंसमनुप्राप्यदिव्यरूपाश्चतुर्भुजाः ॥ ऋषयस्तत्रतिष्ठन्तिदेवा
 श्वेवंविशेषतः ॥ ६ ॥ रुद्रानागास्तथायक्षानात्रकार्याविचारणा ॥ तस्याःसमीपेह्येकोऽयंस्थलोवैविष्णुरूपधृत् ॥ ७ ॥ स्थलेऽस्मिन्वर्ततेमूर्तिर्बहुरू
 पाचमुक्तिदा ॥ चतुर्विंशतिभूतानांजातयःसन्तित्रयै ॥ ८ ॥ एकावैमत्स्यरूपाचकूर्मरूपातथैवच ॥ वाराहीनारसिंहीचवामनीचशुभप्रदा ॥ ९ ॥
 रामाख्यापरशुरामाचकृष्णरूपातिमुक्तिदा ॥ अन्याचयाबुधैःप्रोक्तास्थलेवैविष्णुसंज्ञके ॥ १० ॥ कल्किनाम्रीतथापुण्याकपिलायामयोदिता ॥ अन्यास्तु
 विविधकारादृश्यन्तेबहुधाअपि ॥ ११ ॥ तिष्ठन्तिमूर्तयःसर्वानानारूपाह्यनेकशः ॥ सागङ्गामहतीपुण्याधर्मकामार्थमुक्तिदा ॥ १२ ॥ यस्यां
 भूमौदृषीकेशोनियमेनसमन्वितः ॥ वर्ततेऽद्यापितत्रैवमयासहनसंशयः ॥ १३ ॥ भ्रूणहत्याबालहत्यागोहत्याचविशेषतः ॥ यस्याःस्पर्शनमात्रेण
 मुच्यतेसर्वकिल्बिषात् ॥ १४ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चैवान्यजातयः ॥ सर्वेतेवैविमुच्यन्तेदर्शनाद्गण्डिकाम्बुना ॥ १५ ॥ इयंवेणीसमा
 पुण्यापापिनांतुविशेषतः ॥ मुच्यतेब्रह्महायत्रइतरेपांतुकाकथा ॥ १६ ॥ सर्वदासर्वकालेतुअहंगच्छामिपार्वति ॥ तीथानांतीर्थराजोऽयंब्रह्मणाभाषितः
 किल ॥ १७ ॥ तंत्रस्नानंचदानंचमुनिभिःपरिकल्पितम् ॥ आपादेपुण्यकालेतुतंत्रगच्छामिसुन्दरि ॥ १८ ॥ मासैकंविधिनाचैवस्नानंतत्रकरोम्यहम् ॥ तारकं
 तत्रविशदंजपामितुनिरन्तरम् ॥ १९ ॥ अतोऽहंवैष्णवोजातोविष्णुक्षेत्रंयतोगतः ॥ विष्णुनानिर्मितंपूर्वक्षेत्रंतुमहत्तरम् ॥ २० ॥ वैष्णवानां
 चगतिदंषावनंपरमंस्मृतम् ॥ भवेऽस्मिन्मानुषंजन्मदुर्लभंदेविसर्वदा ॥ २१ ॥ दुर्लभंगण्डिकातीर्थंविष्णुक्षेत्रंतुदुर्लभम् ॥ अतोह्यापाढमासेतु
 गन्तव्यंद्विजसत्तमैः ॥ २२ ॥ तत्रगत्वाविशेषेणशङ्खचक्रादिधारणम् ॥ कर्तव्यंतुद्विजश्रेष्ठैःपवित्रंपरमंस्मृतम् ॥ २३ ॥ शङ्खतीर्थंतुवामेवैदक्षिणेचक्रचि

न्हितम् ॥ द्विजानां मुक्तिर्विप्रोक्तं धारितव्यं प्रयत्नतः ॥ २४ ॥ ब्राह्मणैश्च विशेषेण शङ्खचक्रादिधारणे ॥ कृते सति महादेवि वैष्णवास्ते हि मानवाः ॥ २५ ॥
 नगण्डिकासमंतीर्थं नवतं द्वादशीसमम् ॥ न देवः केशवादन्यो भूयो भूयो वरानने ॥ २६ ॥ गण्डिकायास्तु माहात्म्यं ये शृण्वन्ति नरोत्तमाः ॥ इह लोके सु-
 खं भुक्त्वा विष्णुलोकं हियान्ति ते ॥ २७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमापतिनारदसंवादे गण्डिकांतीर्थमाहात्म्यं नाम पञ्चसप्ततितमोऽध्यायः
 ॥ ७५ ॥ महादेव उवाच ॥ शृणु सुन्दरि वक्ष्यामि स्तोत्रं चाभ्युदयंततः ॥ यच्छ्रुत्वा मुच्यते पापी ब्रह्महाना त्रसंशयः ॥ १ ॥ धाता वै नारदं प्रा-
 हतदहंतुं ब्रवीमि ते ॥ तमुवाच ततो देवः स्वयम्भूरमिदं धृतिः ॥ २ ॥ प्रगृह्य रुचिरं बाहुं स्मारयेच्चोर्ध्वं देहिकम् ॥ भवान्नारायणः श्रीमान् देवश्चक्रायुधो हरिः
 ॥ ३ ॥ शङ्खधारी हृषीकेशः पुराणपुरुषोत्तमः ॥ अजितः खड्गभृजिष्णुः कृष्णश्चैव सनातनः ॥ ४ ॥ एकशृङ्गो वराहस्त्वं भूतभव्यभवात्मकः ॥
 अक्षरं ब्रह्म सत्यं तु आदौ चान्ते च राघव ॥ ५ ॥ लोकानां तु परो धर्मो विष्वक्सेनश्चतुर्भुजः ॥ सेनानी रक्षणस्त्वं च वैकुण्ठस्त्वं जगत्प्रभुः ॥ ६ ॥
 प्रभवश्चाव्ययस्त्वं च उपेन्द्रो मधुसूदनः ॥ पृथिनगर्भो धृताचिस्त्वं पद्मनाभोरणान्तकृत् ॥ ७ ॥ शरण्यं शरणं च त्वामाहुः सेन्द्रमहर्षयः ॥ ऋक्साम-
 श्रेष्ठो वेदात्मा शतजिह्वो महर्षयः ॥ ८ ॥ त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वमोङ्कारः परन्तपः ॥ शतधन्वा वसुः पूर्ववसूनां त्वं प्रजापतिः ॥ ९ ॥ त्रयाणामपिलो-
 कानामादिकर्ता स्वयं प्रभुः ॥ रुद्राणामष्टमोरुद्रः साध्यानामपि पञ्चमः ॥ १० ॥ आश्विनौ चापिकणाते सूर्यचन्द्रौ च चक्षुषी ॥ अन्ते चादौ च मध्ये च दृश्य-
 से त्वं परन्तपः ॥ ११ ॥ प्रभवो निधनं चास्य न विदुः को भवानिति ॥ दृश्यसे सर्वलोकेषु गोषु च ब्राह्मणेषु च ॥ १२ ॥ दिक्षु सर्वासु गगने पर्वतेषु गुहासु-
 च ॥ सहस्रनयनः श्रीमाञ्छतशीर्षः सहस्रपात् ॥ १३ ॥ त्वं धारयसि भूतानि वसुधां च स पर्वताम् ॥ अन्तः पृथिव्यां सलिले सर्वसंत्त्वमहोरगः ॥ १४ ॥
 त्रील्लोकान् धारयन्नासे देवगन्धर्वदानवान् ॥ अहं ते हृदयं राम जिह्वा देवी सरस्वती ॥ १५ ॥ देवारो माणिगात्रेण निर्मितास्ते स्वमायया ॥ निमिषस्ते स्मृ-
 तारात्रिरुन्मेपो दिवसस्तथा ॥ १६ ॥ संस्कारस्ते भवेद्देहो न तदस्ति विना त्वया ॥ जगत्सर्वं शरीरं तत्स्थैर्यं च वसुधा तलम् ॥ १७ ॥ अग्निः कोपः
 प्रसादस्ते शेषः श्रीमांश्च लक्ष्मणः ॥ त्वया लोकास्त्रयः क्रान्ताः पुराणैर्विक्रमैस्त्रिभिः ॥ १८ ॥ त्वयेन्द्रश्च कृतो राजा बलिर्वद्धो महासुरः ॥ लोकान्संहृत्य
 कालस्त्वं निवेश्यात्मनिकेवलम् ॥ १९ ॥ करोष्ये कार्णवधो रंहश्यादृश्ये च नान्यथा ॥ त्वया सिंहवपुः कृत्वा परमं दिव्यमुत्तमम् ॥ २० ॥ भयदः स-
 र्वभूतानां हिरण्यकशिपुर्हतः ॥ त्वमश्वदनुभूत्वा पातलतलमाश्रितः ॥ २१ ॥ संहतं परमं हव्यं रहस्यं वै पुनः पुनः ॥ यत्परं श्रूयते ज्योतिर्यत्परं श्रू-

यतेपरः ॥ २२ ॥ यत्परंपरतश्चैव परमात्मेतिकथ्यते ॥ परोमन्त्रः परं तेजस्त्वमेवाहिनिगद्यते ॥ २३ ॥ इत्येकव्यं पवित्रं तत्तत्स्वर्गोपवर्गेयोः ॥
 स्थित्युत्पत्तिविनाशांस्तेत्वामाहुः प्रकृतेः परम् ॥ २४ ॥ यज्ञश्च यजमानश्च होता चाध्वर्युरेव च ॥ भोक्ता यज्ञफलानां च तद्वैवेदैश्च गीयसे ॥ २५ ॥ सी
 तालक्ष्मीर्भवान्विष्णुर्देवः कृष्णः प्रजापतिः ॥ वधार्थं रावणस्य त्वं प्रविष्टो मानुषीं तनुम् ॥ २६ ॥ तदिदं च त्वया कार्यं कृतं धर्मभृतां वर ॥ निहतो रावणो
 रामप्रह्लादेवताः कृताः ॥ २७ ॥ अमोघं देववीर्यं तेन ते मोघः पराक्रमः ॥ अमोघदर्शनं रामनचमोघस्तवस्तवः ॥ २८ ॥ अमोघांस्ते भविष्यन्ति भ
 क्तिमन्तो नरा भुवि ॥ ये च त्वां देवसंभक्तः पुराणं पुरुषोत्तमम् ॥ २९ ॥ इममार्पस्तवं पुण्यमिति हासं पुरातनम् ॥ ये नराः कीर्तयिष्यन्ति नास्तितेषां पराभ
 वः ॥ ३० ॥ कथमिह हि पराभवं ब्रजेशुः पुरुषवराः पुरुषोत्तमे हि भक्ताः ॥ न हि जगति चतुर्भुजप्रियाणां त्रिदश इहास्ति वरप्रदो विशिष्टः ॥ ३१ ॥
 स्तोत्राणां प्रवरं स्तोत्रं राघवस्य महात्मनः ॥ त्रिकाले तु पठन्मुक्तो महापातकवानपि ॥ ३२ ॥ सन्ध्याकाले द्विजश्रेष्ठः श्राद्धकाले विशेषतः ॥ पठ
 नीयं प्रयत्नेन भक्तिभावेन चेतसा ॥ ३३ ॥ इदं गोप्यं हि परमं नाख्येयं कर्हि चित्कचित् ॥ पठनान्मुक्तिमाप्नोति सास्वतः स भवेद्भुवम् ॥ ३४ ॥
 प्रथमं पिण्डपूजाते ब्राह्मणोर्द्विजसत्तमैः ॥ पठितव्यमिदं स्तोत्रं श्राद्धमक्षयमाप्नुयात् ॥ ३५ ॥ इदं पवित्रं परमं जनानां मुक्तिदायकम् ॥ लिखित्वा वैश्वदेवस्तु
 धारयेत्सुसमाधिना ॥ ३६ ॥ आयुः श्रीश्च वलंतस्य वृद्धिर्द्याति दिने दिने ॥ लिखित्वा ब्राह्मणे दद्याद्दीमान्यो वै कदाचन ॥ ३७ ॥ विमुक्ताः पूर्वजास्तस्य यान्ति
 विष्णोः परंपदम् ॥ चतुर्णां चैव वेदानां पाठे चैव तु यत्फलम् ॥ ३८ ॥ समवाप्नोति जापेन नरः स्तोत्रं पठञ्जपन् ॥ धृत्वा वै शङ्खचक्रादिब्राह्मणैर्वेदतत्परैः ॥ ३९ ॥
 श्राद्धकाले महादेवि अक्षयं तद्भवेद्भुवम् ॥ कण्ठे पद्माक्षमालां च शङ्खचक्रादिधारणम् ॥ ४० ॥ ततः श्राद्धं प्रकुर्वीत इदं स्तोत्रं पठञ्जपन् ॥ विधिना भक्तिभावेन पूर्णं
 भवति नान्यथा ॥ ४१ ॥ अतो भक्तिमतां पुंसां पठनीयं प्रयत्नतः ॥ पठनात्सर्वमाप्नोति स नरः सुखमेधते ॥ ४२ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप
 उत्तर० उमामहेश्वरसंवाद आभ्युदयिकमोर्ध्वदैहिकस्तोत्रं नाम पटसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ महादेव उवाच ॥ पप्रच्छाहं जगन्नाथ व्रतानामुत्तमं व्र
 तम् ॥ पुत्रपौत्रविवृद्धयर्थं सुखसौभाग्यदायकम् ॥ १ ॥ तवाग्रेसं प्रवक्ष्यामि शृणु सुन्दरि साम्प्रतम् ॥ इदं कथानं कंदिव्यमृषीणां व्रतमुत्तमम् ॥ २ ॥
 रजस्वला तु यानारी सहसा पापरूपिणी ॥ कृतेन च व्रतेनैव महापापैः प्रमुच्यते ॥ पितृणामक्षयं देयं धर्मकामार्थसाधनम् ॥ ३ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥
 पूर्वमासीन्महाबाहुर्ब्राह्मणो वेदपारगः ॥ सदाध्ययनशीलस्तु देवशर्मा इति द्विजः ॥ ४ ॥ अग्निहोत्रक्रियायुक्तः पंडकर्मनिरतः सदा ॥ सर्ववर्णेषु संपूज्यः स पु
 त्रपशुबान्धवः ॥ ५ ॥ तस्य ब्राह्मणमुख्यस्य भग्नान् गृहवाहिनी ॥ प्राप्ते भाद्रपदे मासे शुक्लपक्षे तु पञ्चमी ॥ ६ ॥ पितुः क्षयाहं कुरुते यतात्मा च जितेन्द्रियः ॥

रात्रौ निमन्त्रयेद्विप्रान्सुखसौभाग्यदायकान् ॥ ७ ॥ प्रभाते विमले प्राप्ते भाण्डान्यन्यानि कारयेत् ॥ पाकं सर्वेषु पात्रेषु सकारयति जायया ॥
॥ ८ ॥ अष्टादशरसोपेतं पितृणां प्रीतिदायकम् ॥ आकारणं ततोदत्त्वा विप्राणां च पृथक् पृथक् ॥ ९ ॥ सर्वे विप्रास्तु संप्राप्ता मध्याह्ने वेदपाठकाः ॥ अर्घ
पाद्यादिविधिवत्कृतवान्द्रिजसत्तमः ॥ १० ॥ रजसादूषिताः श्राद्धे प्रक्षाल्य विधिवत्तदा ॥ गृहमध्ये गताः सर्वे आसने ते निरूपिताः ॥ ११ ॥ प्रदत्तं
भोजनं तेन मिष्टान्नेन विशेपतः ॥ विधिना चकृतं श्राद्धं पिण्डदानप्रपूर्वकम् ॥ १२ ॥ ताम्बूलं दक्षिणां चैव वस्त्राणिविविधानि च ॥ सर्वददौ द्विजेभ्यो वै पितृध्या
नपरायणः ॥ १३ ॥ विप्राविसर्जिताः सर्वे आशीर्वादपरायणाः ॥ गोत्रिणां बान्धवानां च अन्येषां च बुभुक्षताम् ॥ १४ ॥ दत्तमन्नं तदा तेन भोजने विधिपूर्व
कम् ॥ निशायां तु कुटीद्वार उपविष्टो यदा तदा ॥ १५ ॥ ब्राह्मण्यावारि सगृह्यपादप्रक्षालनं कृतम् ॥ तदा शुनी बलीवदौ परस्परं भाषताम् ॥ १६ ॥ शृणु
कान्तवचो मह्यया दृक्कृतवती वधूः ॥ तादृशं संप्रवक्ष्यामि नान्यथा प्रब्रवीम्यहम् ॥ १७ ॥ कदाचिद्दैवयोगेन गता हं पुत्रसद्गतिं ॥ तत्र स्थितं पयः पीतं वध्वा दृष्टं
न तत्पुनः ॥ १८ ॥ पीतं पयस्तु सर्पेण तदृष्टं तु यया पुनः ॥ पश्चात्पीतं मया सम्यक् दृष्टं वध्वा तदा पुनः ॥ १९ ॥ तेन संपर्कदोषेण कटिर्भग्ना च मे सदा ॥ तेन दुःखेन
भोस्वामि ज्ञाता हं दुःखभागिनी ॥ भग्ना कटिश्च संजाता ह्यहारो नैव रोचते ॥ २० ॥ बलीवद् उवाच ॥ शृणु त्वं शुनि वक्ष्यामि मम दुःखस्य कारणम् ॥
अस्मिन् वैदिवसे प्राप्ते ब्राह्मणानां तु भोजनम् ॥ २१ ॥ कारितं मम पुत्रेण मम चिन्ता तु नो कृता ॥ नोदकं न तृप्तं चैव न दत्तं केनचित्क्वचित् ॥ २२ ॥ अनाहारो
ह्यहं पापी बद्धोऽस्मिन् पापभावितः ॥ पूर्वपापविशेषेण जातं शुनिन संशयः ॥ २३ ॥ तद्वाक्यं तु तदा देवि श्रुतं पुत्रेण धीमता ॥ ममायं तु पिता साक्षाज्जातो मम
गृहे पशुः ॥ २४ ॥ इयं तु जननी साक्षान्मम चैव न संशयः ॥ दैवयोगाच्छुनी जाता किं करोमि सुनिश्चयम् ॥ २५ ॥ एवं विचार्या सौ विप्रो नैव निद्रामवाप
सः ॥ रात्रौ चिन्ता परो भूत्वा स्मरन् विश्वेश्वरं परम् ॥ २६ ॥ नानाधर्मपरोऽहं च ममैवं च कथं शुभम् ॥ विचारयित्वा च ततो रात्रौ सुप्तस्तदा पुनः ॥ २७ ॥ प्रभाते
विमले प्राप्ते ऋषीणां पुरतो गतः ॥ तेषां मध्ये वसिष्ठेन तस्य सुस्वागतं कृतम् ॥ २८ ॥ ब्रह्मत्वं ब्राह्मणं श्रेष्ठं वागमनकारणम् ॥ इति पृष्टस्तदा विप्रः प्रणाममकरो
त्तदा ॥ २९ ॥ अद्य मे सफलं जन्म अद्य मे सफला क्रिया ॥ अद्य मे पितरस्तृप्ता दुर्लभास्तव दर्शनात् ॥ ३० ॥ यथोक्तं चकृतं श्राद्धं द्विजाश्चैव सुभोजिताः ॥ कुटुम्बि
नां तु सर्वेषां भोजनं कारितं तथा ॥ ३१ ॥ भोजनानन्तरं प्राप्ता शुनी तत्र उवाच ह ॥ अस्माकं तु गृहे ह्यको वलीवर्दस्तु वर्तते ॥ ३२ ॥ तं पतिं प्रतिवाक्यं यद्विजमत्तः
शृणुष्व तत् ॥ गृहे स्थितं दुग्धभाण्डमहिना दूषितं मया ॥ ३३ ॥ दृष्टं मे महती चिन्ता तदा जातान संशयः ॥ ३४ ॥ तदा त्रसर्वे विप्राश्च म्रियन्ते भोजनात्ततः ॥
एवं विचार्य तत्स्वामिन्दुग्धं पीतं तदामया ॥ ३५ ॥ तदा दृष्टं तु वध्वा वै तया मे ताडनं कृतम् ॥ चरामितेन संभग्ना किं करोमि सुदुःखिता ॥ ३६ ॥ तस्या

दुःखंतुसंस्मृत्यवृषःप्राहशुनींप्रति ॥ शृणुशुनिप्रवक्ष्यामिममदुःखस्यकारणम् ॥३७॥ अस्याहंतुपितासाक्षात्पूर्वजन्मनिवैशुनि ॥ अद्यवैभोजिताविप्रा
 दत्तमन्नंतुभूरिशः ॥ ३८ ॥ नतृणंनोदकंचैवममाग्रेसंनिवेदितम् ॥ तेनदुःखेनमेदुःखंजातंबहुतरंतदा ॥ ३९ ॥ एतत्कथानकंश्रुत्वारात्रौनिद्रामवापन ॥
 ममचिन्तातुतत्रैवजातावाक्ऋषिसत्तम ॥४०॥ वेदाध्ययनशीलोऽहंकुशलोवेदकर्मणि ॥ अनयोश्चमहद्दुःखंकिंकरोमीतिचिन्तयन् ॥ आगतस्त्वत्समीपे
 तुममकष्टंनिवारय ॥ ४१ ॥ ऋषिरुवाच ॥ उग्रजन्मञ्छृणुष्वत्वंपूर्वजन्मनियत्कृतम् ॥ अयंवैतुद्विजश्रेष्ठशुण्डिनेनगरेशुभे ॥ ४२ ॥ मासेभाद्रपदेचैव
 पञ्चमीयासमागता ॥ तद्व्रतंतेननाज्ञातंपितुःश्राद्धादिकारणात् ॥४३॥ स्त्रीधर्मेणतुसंप्राप्ताक्षयाहेतुतदानघ ॥ तथाचैवकृतंसर्वब्राह्मणानांचभोजनम् ॥
 ॥ ४४ ॥ नज्ञातंचकृतंतेनपापिष्ठेनदुरात्मना ॥ प्रथमेऽहनिचाण्डालीद्वितीयेब्रह्मयातिनी ॥४५॥ तृतीयेरजकीप्रोक्ताचतुर्थेऽहनिशुध्यति ॥ तेनपापेन
 साजाताशुनीस्वगृहचारिणी ॥ बलीवर्दस्त्वयंजातःकर्मणानेनसुव्रत ॥ ४६ ॥ उग्रजन्मोवाच ॥ व्रतंदानंतथायज्ञंतीर्थवाममसुव्रत ॥ ब्रूहिyeनविशेषेण
 मुक्तिःपित्रोर्भवेन्मम ॥ ४७ ॥ ऋषिरुवाच ॥ मासेभाद्रपदेशुक्तेजायतेऋषिपञ्चमी ॥ रजसाविकृतंपापंनश्यतेकरणाद्यतः ॥ ४८ ॥ पुत्रपौत्रप्रदात्री
 चपितृणांमुक्तिदायिनी ॥ नद्यांकूपेतडागेवाब्राह्मणस्यगृहेतथा ॥ ४९ ॥ गोमयंमण्डलंकुर्यात्कुम्भंतत्रैवविन्यसेत् ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रमृषिधान्ये
 नपूरितम् ॥५०॥ यज्ञोपवीतमूत्रंचसहिरण्यंफलंतथा ॥ स्थाप्याश्चऋषयःसप्तसुखसौभाग्यदायकाः ॥५१॥ आवाहयित्वातेसर्वेपूजनीयाव्रतस्थितैः॥
 नैवेद्यमृषिधान्यंचऋषिधान्यंतुभोजनम् ॥ ५२ ॥ एकभक्तेनकर्तव्यमृषीणामर्चनंतदा ॥ पूजयेत्परयाभक्त्यामन्त्रेणविधिपूर्वकम् ॥ ५३ ॥
 निर्वापंसघृतंदेयंदक्षिणांसयुतंतदा ॥ देयंविप्रायविधिवद्वृषीणांप्रीयतामिति॥५४॥ कथांश्रुत्वाविधानेनकृत्वाचैवप्रदक्षिणाम् ॥ धूपदीपंचनैवेद्यमर्घ्यंदद्या
 त्पृथक्पृथक्॥५५॥ऋषयःसन्तुमेनित्यंव्रतसंपूर्तिकारिणः ॥ पूजांगृह्णन्तुमदत्तामृषिभ्योऽस्तुनमोनमः ॥५६॥ पुलस्त्यःपुलहश्चैवक्रतुःप्राचेतसस्तथा ॥
 वसिष्ठमारिचात्रेयाअर्घगृह्णन्तुवोनमः ॥५७॥ एवंपूजाप्रकर्तव्याधूपैर्दीपैर्मनोरमैः ॥ पितृणांजायतेमुक्तिःकृतस्यास्यप्रभावतः ॥५८॥ पूर्वकर्मविपाकेन
 रजसादोषभावतः ॥ कृतंहेतुंभवत्समुक्तिस्तस्यनसंशयः ॥५९॥ तद्व्रतंचकृतंतेनमुक्त्यर्थपितृहेतवे ॥ तेगतामुक्तिमार्गेणआशीर्वादपरायणाः॥६०॥
 ऋषिपञ्चमीव्रतंपुण्यंविप्रायपरिकीर्तितम् ॥ येकुर्वन्तिनरःश्रेष्ठास्तेज्ञेयाःपुण्यभागिनः ॥ ६१ ॥ येकुर्वन्तिनरश्रेष्ठाऋषिव्रतमनुत्तमम् ॥ भुक्त्वात्रभोगा
 न्विपुलाम्यान्तिविष्णोःपदंतुते ॥ ६२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमापतिनारदसंवादेऋषिपञ्चमीव्रतंनामसप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥७७॥
 महादेवउवाच ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिअपामार्जनमुत्तमम् ॥ पुलस्त्येनयथोक्तंतुदालभ्यायमहात्मने ॥ १ ॥ सर्वेषांरोगदोषाणांनाशनंमङ्गलप्रदम् ॥

तत्तेऽहंतुप्रवक्ष्यामिशृणुत्वंतगनन्दिनि ॥ २ ॥ श्रीदालभ्यउवाच ॥ भगवन्प्राणिनःसर्वेविषरोगाद्युपद्रवैः ॥ कुष्ठग्रहाभिभूताश्चसर्वकालेह्युपद्रुताः ॥
॥ ३ ॥ आभिचारिककृत्याद्याबहुरोगाश्चदारुणाः ॥ नभवन्तिमुनिश्रेष्ठतन्मेत्वंवक्तुमर्हसि ॥ ४ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ व्रतोपवासनियमैर्विष्णु
र्वेतोषितस्तुयैः ॥ तेनरानैवरोगात्ताजायन्तेमुनिसत्तम ॥ ५ ॥ यैर्नकृतं व्रतं पुण्यं न दानं न तपस्तदा ॥ नतीर्थदेवपूजाचनान्नं दत्तं तु भूरिशः ॥ ६ ॥
नेवैलोकास्तथाज्ञेयारोगदोषैः प्रपीडिताः ॥ आरोग्यं परमामृद्धिं मनसायद्यदिच्छति ॥ ७ ॥ तत्तदाप्नोत्यसन्दिग्धं विष्णोः सेवी विशेषतः ॥ नाधि
प्राप्नोति न व्याधिं न विषग्रहवन्धनम् ॥ ८ ॥ कृत्यास्पर्शभयं नापितोषिते मधुसूदने ॥ समस्तदोषनाशश्च सर्वदा च शुभाग्रहाः ॥ ९ ॥ देवानामप्य
धृष्योऽसौ तोषिते च जनार्दने ॥ यः सर्वेषु च भूतेषु यथात्मनितथापरे ॥ १० ॥ उपवासादिना तेन तोषितो मधुसूदनः ॥ तोषिते तत्र जायन्ते नराः पूर्णमनो
रथाः ॥ ११ ॥ अरोगाः सुखिनो भोगभोक्तारो मुनिसत्तम ॥ तेषां च शत्रवो नैव न च रोगाभिचारिकम् ॥ १२ ॥ ग्रहरोगादिकं चैव पापकार्यं न जायते ॥
अव्याहतानि कृष्णस्य चक्रादीन्यायुधानिवै ॥ रक्षन्ति सकला पद्भ्यो येन विष्णुरुपासितः ॥ १३ ॥ श्रीदालभ्यउवाच ॥ अनाराधितगोविन्दायेन रादुःख
भागिनः ॥ तेषां दुःखाभिभूतानां यत्कर्तव्यं दयालुभिः ॥ १४ ॥ पश्यद्भिः सर्वभूतस्थं वासुदेवं सनातनम् ॥ समदृष्टिभिरप्यत्र तन्मे ब्रूहि विशेषतः ॥ १५ ॥
श्रीपुलस्त्यउवाच ॥ तद्वक्ष्यामि मुनिश्रेष्ठ समाहितमनाः शृणु ॥ रोगदोषाशुभहरं विज्वरादिविनाशनम् ॥ १६ ॥ शिखायां श्रीधरं न्यस्य शिखाधः
श्रीकरं तथा ॥ हृषीकेशं तु केशेषु मूर्ध्नि नारायणं परम् ॥ १७ ॥ ऊर्ध्वश्रोत्रे न्यसेद्विष्णुं ललाटे जलशायिनम् ॥ विष्णुं वैश्रवणे न्यस्य भ्रूमध्ये हरिमेव च ॥
॥ १८ ॥ नरसिंहनासिकाग्रैर्कर्णयोरर्णवेशयम् ॥ चक्षुषोः पुण्डरीकाक्षं तदधो भूधरं न्यसेत् ॥ १९ ॥ कपोलयोः कल्किनाथं वामनं कर्णमूलयोः ॥ शङ्खिनं
शङ्ख्योर्न्यस्य गोविन्दं वदने तथा ॥ २० ॥ मुकुन्दं दन्तपङ्क्तौ तु जिह्वायां वाक्पतितथा ॥ रामं हनौ तु विन्यस्य कण्ठे वैकुण्ठमेव च ॥ २१ ॥ बलग्रं बाहु
मूलाधश्चांसयोः कंसघातिनम् ॥ अजं भुजद्वये न्यस्य शार्ङ्गपाणिं करद्वये ॥ २२ ॥ सङ्कर्षणं कराङ्गुष्ठे गोपमङ्गुलिपङ्क्तिषु ॥ वक्षस्य धोक्षजं न्यस्य श्रीवत्सं
तस्य मध्यतः ॥ २३ ॥ स्तनयोस्त्वनिरुद्धं च दामोदरमथोदरे ॥ पद्मनाभं तथा नाभौ नाभ्यधश्चापिकेशवम् ॥ २४ ॥ मेढ्रे धराधरं देवगुदे चैव गदाग्रजम् ॥
पीताम्बरधरं कल्याणमूरुयुग्मे मधोर्द्विषम् ॥ २५ ॥ मुरद्विषं पिण्डकयोर्जानुयुग्मे जनार्दनम् ॥ फणीशं गुल्फयोर्न्यस्य क्रमयोश्च त्रिविक्रमम् ॥ २६ ॥ पादा
ङ्गुष्ठे श्रीपतिं च पादाधो धरणीधरम् ॥ रोमकूपेषु सर्वेषु विष्वक्सेनं न्यसेद्बुधः ॥ २७ ॥ मत्स्यं मांसे तु विन्यस्य कूर्मं मेदसि विन्यसेत् ॥ वाराहं तु वसामध्ये सर्वा
स्थिषु तथा च्युतम् ॥ २८ ॥ द्विजप्रियं तु मञ्जायां शुक्रेश्वेतपतितथा ॥ सर्वाङ्गे यज्ञपुरुषं परमात्मानमात्मनि ॥ २९ ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा साक्षान्नारायणो

भवेत् ॥ यावन्नव्याहरेत्किञ्चित्तावद्विष्णुमयःस्थितः ॥ ३० ॥ गृहीत्वातुसमूलाग्रान्कुशाञ्छुद्धान्समाहितः ॥ मार्जयेत्सर्वगात्राणिकुशाग्रैरिहशान्तिं
 कृत् ॥ ३१ ॥ विष्णुभक्तोविशेषेणरोगग्रहविषादिते ॥ विषार्त्तानारोगिणांचकुर्याच्छान्तिमिमांशुभाम् ॥ ३२ ॥ जायतेतेनभोविप्रसर्वरोगप्रणाशनम् ॥
 ॐ नमःश्रीपरमार्थायपुरुषायमहात्मने ॥ ३३ ॥ अरूपबहुरूपायव्यापिनेपरमात्मने ॥ वाराहंनारसिंहंचवामनंचसुखप्रदम् ॥ ३४ ॥ ध्यात्वाकृत्वानमो
 विष्णोर्नामान्यङ्गेषुविन्यसेत् ॥ निष्कल्मषायशुद्धायव्याधिपापहरायवै ॥ ३५ ॥ गोविन्दपद्मनाभायवासुदेवायभूभृते ॥ नमस्कृत्यप्रवक्ष्यामियत्त
 त्सिध्यतुमेवचः ॥ ३६ ॥ त्रिविक्रमायरामायवैकुण्ठायनारायच ॥ श्रीवाराहनृसिंहायवामनायमहात्मने ॥ ३७ ॥ हयग्रीवायशुभ्रायहृषीकेशहराशुभम् ॥
 परोपतापमहितंप्रयुक्तंचाभिचारिकम् ॥ ३८ ॥ गरस्पर्शमहारोगप्रयोगंजरयाजर ॥ नमोऽस्तुवासुदेवायनमःकृष्णायखड्गिने ॥ ३९ ॥ नमःपुष्करनेत्राय
 केशवायादिचक्रिणे ॥ नमःकिंजल्कवर्णाग्र्यपीतनिर्मलवाससे ॥ ४० ॥ महादेवपुःस्कन्धधृतचक्रायचक्रिणे ॥ दंष्ट्रोद्धृतक्षितितलत्रिमूर्तिपतयेनमः ॥
 ॥ ४१ ॥ महायज्ञवराहायश्रीवल्लभनमोऽस्तुते ॥ तप्तहाटककेशान्तज्वलत्पावकलोचन ॥ ४२ ॥ वज्राधिकनखस्पर्शदिव्यसिंहनमोऽस्तुते ॥ कश्यपायाति
 ह्रस्वायऋग्यजुःसामलक्षण ॥ ४३ ॥ तुभ्यंवामनरूपायक्रमतेगांनमोनमः ॥ वाराहाशेषदुःखानिसर्वपापफलानिच ॥ ४४ ॥ मर्दमर्दमहादंष्ट्रमर्दमर्दच
 तत्फलम् ॥ नरसिंहकरालास्यदन्तप्रान्तनखोज्ज्वल ॥ ४५ ॥ भङ्क्ष्वभङ्क्ष्वनिनादेनदुःखान्यस्यार्त्तिनाशन ॥ ऋग्यजुःसामभिर्वाग्भिःकामरूपधरादि
 धृत ॥ ४६ ॥ प्रशमंसर्वदुःखानिनयत्वस्यजनार्दन ॥ ऐकाहिकंद्वाहिकंचतथात्रिदिवसज्वरम् ॥ ४७ ॥ चातुर्थिकंतथात्युग्रंतथावैसततज्वरम् ॥ दोषोत्थं
 सन्निपातोत्थंतथैवागन्तुकज्वरम् ॥ ४८ ॥ शमनयतुगोविन्दोभित्वाच्छित्त्वास्यवेदनाम् ॥ नेत्रदुःखंशिरोदुःखंदुःखंतूदरसंभवम् ॥ ४९ ॥ अनुच्छ्वासं
 महाश्वासंपरितापंसवेपथुम् ॥ गुदघ्राणाङ्घ्रिरोगांश्चकुष्ठरोगंतथाक्षयम् ॥ ५० ॥ कामलादींस्तथारोगान्प्रमेहादींश्चदारुणान् ॥ येवातप्रभवारोगालूता
 विस्फोटकादयः ॥ ५१ ॥ तेसर्वेविलयंयान्तुवासुदेवापमार्जिताः ॥ विलयंयान्तुतेसर्वेविष्णोरुच्चारणेनवा ॥ ५२ ॥ क्षयंगच्छन्तुचाशेषास्ते
 चक्राभिहताहरैः ॥ अच्युतानन्तगोविन्दनामोच्चारणभेषजात् ॥ ५३ ॥ नश्यन्तिसकलारोगाःसत्यंसत्यंवदाम्यहम् ॥ स्थावरजङ्गमंयच्चकृत्रिमं
 चापियद्विषम् ॥ ५४ ॥ दन्तोद्धवंनखोद्धूतमाकाशप्रभवंचयत् ॥ भूतादिप्रभवंयच्चविषमत्यन्तदुःसहम् ॥ ५५ ॥ शमनयतुतत्सर्वकीर्तितोऽस्य
 जनार्दनः ॥ ग्रहान्प्रेतग्रहांश्चैवतथान्याञ्छाकिनीग्रहान् ॥ ५६ ॥ मुखमण्डलिकान्क्रूरांश्चैवतीवृद्धिरेवतीम् ॥ वृद्धिकारुयान्ग्रहांश्चोग्रांस्तूथामातृ
 ग्रहानपि ॥ ५७ ॥ बलस्यविष्णोश्चरितंहन्तुवालग्रहानपि ॥ वृद्धानांयेग्रहाःकेचिद्बालानांचापियेग्रहाः ॥ ५८ ॥ नृसिंहदर्शनादेवनश्यन्ते

प० पु०
॥ ८० ॥

नत्क्षणादपि ॥ दंष्ट्राकरालवदनोत्सिंहोदस्यभीषणः ॥ ५९ ॥ तद्वद्वातेग्रहाः सर्वेदूरंयान्तिविशेषतः ॥ श्रीनृसिंहमहासिंहज्वालामालोज्ज्वलानन ॥ ६० ॥
ग्रहानशेषान्सर्वेशनुदस्वास्यविलोचन ॥ येरोगायेमहोत्पातायेद्विषोयेमहाग्रहाः ॥ ६१ ॥ यानिचक्रभूतानिग्रहपीडाश्चदारुणाः ॥ शस्त्रक्षतेषुये
रोगाज्वालगर्दभिकादयः ॥ ६२ ॥ विस्फोटकादयोयेचग्रहागात्रेषुसंस्थिताः ॥ त्रैलोक्यरक्षाकर्तृस्त्वंदुष्टदानववारण ॥ ६३ ॥ सुदर्शनमहा
तंजश्छिन्धिछिन्धिमहाज्वरम् ॥ छिन्धिवातंचलूतांचच्छिन्धिघोरंमहाविषम् ॥ ६४ ॥ उद्वण्डामरशूलंचविषज्वालासगर्दभम् ॥ ॐ ह्रां ह्रां ह्रां
ह्रंप्रधारेणकुठारेणजहिद्विषः ॥ ६५ ॥ ॐ नमोभगवतेसुदर्शनायदुःखदारणविग्रह ॥ यानिचान्यानिदुष्मनिप्राणिपीडाकाराणिवै ॥ ६६ ॥ तानि
सर्वाणिसर्वात्मापरमात्माजनार्दनः ॥ किंचिद्रूपसमास्थायवासुदेवनमोऽस्तुते ॥ ६७ ॥ क्षित्वासुदर्शनंचक्रंज्वालामालाविभीषणम् ॥
सर्वदुष्टोपशमनंकुरुदेववराच्युत ॥ ६८ ॥ सुदर्शनमहाचक्रगोविन्दस्यवरायुध ॥ तीक्ष्णधारमहावेगसूर्यकोटिसमद्युते ॥ ६९ ॥ सुदर्शन
महाज्वालच्छिन्धिछिन्धिमहारवं ॥ सर्वदुःखानिरक्षांसिपापानिचविभीषण ॥ ७० ॥ . दुरितंजहिचारोग्यंकुरुत्वभोसुदर्शन ॥ प्राच्यांचैव
प्रतीच्यांचदक्षिणोत्तरतस्तथा ॥ ७१ ॥ रक्षांकरोतुविश्वात्मानरसिंहःस्वर्गजितैः ॥ भुव्यन्तरिक्षेचतथापृष्ठतःपार्श्वतोऽग्रतः ॥ ७२ ॥ रक्षांकरो
तुभगवान्वहुरूपीजनार्दनः ॥ यथाविष्णुमयंसर्वसदेवासुरमानुषम् ॥ ७३ ॥ तेनसत्येनसकलंदुःखमस्यप्रणश्यतु ॥ यथायोगेश्वरोविष्णुःसर्व
देवेषुगीयते ॥ ७४ ॥ तेनसत्येनसकलंदुःखमस्यप्रणश्यतु ॥ परमात्मायथाविष्णुर्वेदाङ्गेषुचगीयते ॥ ७५ ॥ तेनसत्येनविश्वात्मासुखदो
ऽस्त्वस्यकेशवः ॥ शान्तिरस्तुशिवंचास्तुप्रणाशंयातुचासुखम् ॥ ७६ ॥ वासुदेवशरीरोत्थैःकुशैःसंमार्जितंमया ॥ अपामार्जितगोविन्दनमोनारायसु
स्तथा ॥ ७७ ॥ तथापिसर्वदुःखानांप्रशमोवचनाद्धरेः ॥ शान्ताःसमस्तदोषास्तेग्रहाःसर्वेविषाणिच ॥ भूतानिचप्रशाम्यन्तिसंस्मृतेमधुण
दने ॥ ७८ ॥ एतेकुशाविष्णुशरीरसंभवाजनार्दनोऽहंस्वयमेवचाग्रतः ॥ हतंमयादुःखमशेषमस्यवैस्वस्थोभवत्त्वेषवचोयथाहरेः ॥ ७९ ॥ शान्ति
रस्तुशिवंचास्तुप्रणश्यत्वसुखंचयत् ॥ यदस्यदुरितंकिंचित्क्षितंतल्लवणाम्भसि ॥ ८० ॥ स्वास्थ्यमस्यसदैवास्तुहृषीकेशस्यकीर्तनात् ॥ यद्य
तोऽत्रागतंपापंतत्तुतत्रप्रगच्छतु ॥ ८१ ॥ एतद्गोेषुपीडासुजन्तूनांहितमिच्छुभिः ॥ विष्णुभक्तैश्चकर्तव्यमपामार्जनकंपरम् ॥ ८२ ॥ अनेनसर्व
दुःखानिविलयंयान्त्यशेषतः ॥ सर्वपापविशुद्धयर्थंविष्णोश्चैवापमार्जनम् ॥ ८३ ॥ आर्द्रशुष्कलघुस्थूलंब्रह्महत्यादिकंतुयत् ॥ तत्सर्वंनश्यते
तूर्णंतमोवद्रविदर्शनात् ॥ ८४ ॥ नश्यन्तिरोगादोषाश्चसिंहात्क्षुद्रमृगायथा ॥ ग्रहभूतपिशाचादिश्रवणादेवनश्यति ॥ ८५ ॥ द्रव्यार्थलोभ

परमैर्नकर्तव्यंकदाचन ॥ कृतेऽपामार्जनेकिंचित्रग्राह्यंहितकाम्यया ॥ ८६ ॥ निरपेक्षैः प्रकर्तव्यमादिमध्यान्तबोधकैः ॥ विष्णुभक्तेः सदाशान्ते
 रन्यथाऽसिद्धिदं भवेत् ॥ ८७ ॥ अतुलेयं नृणां सिद्धिरियं रक्षापरा नृणाम् ॥ भेषजं परमं ह्येतद्विष्णोर्यदपमार्जनम् ॥ ८८ ॥ महादेव उवाच ॥ उक्तं हि ब्रह्मणा
 पूर्वपुलस्त्याय सुताय वै ॥ एतत्पुलस्त्यमुनिना दालभ्यायोदितं स्वयम् ॥ ८९ ॥ सर्वभूतहितार्थाय दालभ्येन प्रकाशितम् ॥ त्रैलोक्यतदिदं विष्णोः
 समाप्तं चापमार्जनम् ॥ ९० ॥ तवाग्रे कथितं देवियतो भक्तासि मे सदा ॥ श्रुत्वा तु सर्वं भक्त्या च रोगान्दोषान्व्यपोहति ॥ ९१ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे
 पञ्चपञ्चा० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेऽपामार्जनस्तोत्रं नामाष्टमं तितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ महादेव उवाच ॥ अपामार्जनकं दिव्यं परमाद्भुतमेव च ॥
 पठितव्यं विशेषेण पुत्रकामार्थसिद्धये ॥ १ ॥ एतत्स्तोत्रं पठेत्प्राज्ञः सर्वकामार्थसिद्धये ॥ एककालं द्विकालं वा ये पठन्ति द्विजातयः ॥ २ ॥ आयुश्च श्रीर्बलं तेषां
 वृद्धियान्ति दिने दिने ॥ ब्राह्मणो लभते विद्यां क्षत्रियो राज्यमेव वा ॥ ३ ॥ वैश्यो धनसमृद्धिं च शूद्रो भक्तिं च विन्दति ॥ अन्यश्च लभते भक्तिं पठनाच्छ्रवणा
 जपात् ॥ ४ ॥ सामवेदफलं तस्य जायते न गनन्दिनि ॥ अखिलं पापसङ्घातं तत्क्षणादेव नश्यति ॥ ५ ॥ इति ज्ञात्वा तु भो देवि पठितव्यं समाहितैः ॥ पुत्रा
 श्वैव तथा लक्ष्मीः संपूर्णा भवति ध्रुवम् ॥ ६ ॥ लिखित्वा भूर्जपत्रे तु यो धारयति वैष्णवं ॥ इह लोके सुखं भुक्त्वा याति विष्णोः परंपदम् ॥ ७ ॥ पठित्वा श्लोक
 मेकं तु तुलसीयः समर्पयेत् ॥ सर्वतीर्थं कृतं तेन तुलस्याः पूजने कृते ॥ ८ ॥ एतत्स्तोत्रं तु परमं वैष्णवं मुक्तिदायकम् ॥ पृथ्वीदानसमं पाठाद्विष्णुलोकं तु
 गच्छति ॥ ९ ॥ जपेत्स्तोत्रं विशेषेण विष्णुलोकस्य वाञ्छया ॥ बालानां जीवनायार्थं पठितव्यं समाहितैः ॥ १० ॥ रोगग्रहाभिभूतानां बालानां शान्ति
 कारकम् ॥ भूतग्रहविषैव पठनादेव नश्यति ॥ ११ ॥ कण्ठे तुलसि जां मालां धृत्वा विप्रो हियः पठेत् ॥ स च वै वैष्णवो ज्ञेयो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ १२ ॥
 कण्ठे मालाधृता येन शङ्खचक्रादिचिह्नितः ॥ वैष्णवः प्रोच्यते विप्रः स्तोत्रं चैतत्पठन् सदा ॥ १३ ॥ इह लोकं परित्यज्य विष्णुलोकं स गच्छति ॥ मोहमायाप
 रित्यक्तो दम्भतृष्णाविवर्जितः ॥ १४ ॥ एतत्स्तोत्रं पठेद्दिव्यं परं निर्वाणमाप्नुयात् ॥ ते धन्याः सन्ति भूलोके ये विप्रा वैष्णवाः स्मृताः ॥ १५ ॥ स्वात्मा वै
 तारितस्तैस्तु संकुलं नात्र संशयः ॥ ते वै धन्यतमालोके नारायणपरायणाः ॥ ते भक्तिश्च सदा कार्या ते वै भागवतानराः ॥ १६ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्च
 प० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेऽपामार्जनमहिमानामैकोनाशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ अहो विष्णोश्च माहात्म्यं वद विश्वेश्वरप्रभो ॥
 यन्माहात्म्यं पुनः श्रुत्वा न भवे जायते क्वचित् ॥ १ ॥ महादेव उवाच ॥ शृणु सुन्दरि वक्ष्यामि विष्णोर्माहात्म्यमुत्तमम् ॥ श्रुत्वा तु लभते पुण्यं ह्यन्ते
 मोक्षमवाप्नुयात् ॥ २ ॥ देवव्रतं महाप्राज्ञं ध्यानयोगपरायणम् ॥ आश्रयं सर्वशास्त्राणां यतेन्द्रियमकल्मषम् ॥ ३ ॥ अप्रधृष्यं महाभागं

देवैरपि सवासवैः ॥ सत्यसन्धं जितक्रोधं समत्वे परिनिष्ठितम् ॥ ४ ॥ नारायणे जगन्नाथे शरण्ये भक्तवत्सले ॥ परं निष्ठामनुप्राप्तं वाङ्मनः कार्यं कर्मभिः ॥
 ॥ ५ ॥ गुणानामाश्रयं शान्तं भीष्मं कुरुपितामहम् ॥ प्रणम्य शिरसा भूमौ प्रच्छेदं युधिष्ठिरः ॥ ६ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ केचिदाहुः परं धर्मं केचिदाहुः
 परं धनम् ॥ केचिद्धानं प्रशंसन्ति समुदायं तथा परे ॥ ७ ॥ साङ्ख्यं केचित्प्रशंसन्ति योगमन्ये तथा परम् ॥ केचिज्ज्ञानं प्रशंसन्ति केचिदाहुः परं श्रुतम् ॥
 ॥ ८ ॥ सम्यग्ध्यानं परं केचित्केचिद्वैराग्यमुत्तमम् ॥ अग्निष्टोमादिकं कर्म तथा केचित्परं विदुः ॥ ९ ॥ आत्मज्ञानं परं केचित्समलोष्टाश्मकाश्चनाः ॥
 यमांश्च नियमांश्चैव केचित्प्रोचुर्मनीषिणः ॥ १० ॥ कारुण्यं च परं केचिदहिंसां च तपस्विनः ॥ शौचं केचित्परं प्राहुः केचिद्देवार्चनं नराः ॥ ११ ॥ व्यामोहं चात्र
 गच्छन्ति व्यामुग्धाः पापकर्मभिः ॥ यदेतेषु परं कृत्यमनुष्ठेयं महात्मभिः ॥ वक्तुमर्हसि धर्मज्ञ सर्वशास्त्रभृतां वर ॥ १२ ॥ महादेव उवाच ॥ भूलोके या कथा जाता
 भेष्मीयौ युधिष्ठिरी सति ॥ तामहं संप्रक्ष्यामि लोकानां च हिताय वै ॥ एतान्प्रश्नांस्तदा श्रुत्वा प्राह भीष्मो युधिष्ठिरम् ॥ १३ ॥ भीष्म उवाच ॥ श्रूयतामिदमत्यन्तं
 गूढं संसारमोचनम् ॥ श्रोतव्यं यत्स्वया सम्यग्ज्ञातव्यं धर्मनन्दन ॥ १४ ॥ अत्रैवोदाहरन्तीमं पुण्यं चैवं पुरातनम् ॥ पुण्डरीकस्य संवादं महर्षे नरदस्य च ॥ १५ ॥
 ब्राह्मणः श्रुतिसंपन्नः पुण्डरीको महा मतिः ॥ आश्रमे प्रथमे तिष्ठन्गुरुणां वशः सदा ॥ १६ ॥ जितेन्द्रियो जितक्रोधः सन्ध्योपासनतत्परः ॥ वेदवेदाङ्गनिपुणः
 शास्त्रेषु च विचक्षणः ॥ १७ ॥ समिद्धिः साधुहव्येन सायं प्रातर्हुतानलः ॥ ध्यात्वा जगत्पतिं विष्णुं सम्यगाराधयद्विभुम् ॥ १८ ॥ तपः स्वाध्यायनिरतः साक्षाद्ब्रह्म
 सुतो यथा ॥ उदकेन धनपुष्पाद्यैरसकृत् पूजयन्गुरुम् ॥ १९ ॥ मातापित्रोश्च शुश्रूषुर्भिक्षाहारी विमत्सरः ॥ ब्रह्मविद्यामधीयानः प्राणायामपरायणः ॥ २० ॥
 तस्य सर्वात्मभूतस्य संसारे निःस्पृहस्य च ॥ मह्यं तमनो बुद्धिरासीत् संसारार्णवनाशिनी ॥ २१ ॥ मातरं पितरं चैवाभ्रातृनथ सुहृन्नान् ॥ मित्राणि मातुलां
 श्वैव सखीन्सम्बन्धिवान्धवान् ॥ २२ ॥ धनधान्यसमृद्धं च ग्रहं वंशक्रमागतम् ॥ क्षेत्राणि सुमहार्हाणि सर्वसस्योद्भवानि च ॥ २३ ॥ परित्यज्य महासत्त्वस्तृणा
 नीव महासुखी ॥ विचचारमहीं रम्यां शाकमूलफलाशनः ॥ २४ ॥ गङ्गां च यमुनां चैव गोमतीमथ गण्डिकाम् ॥ शतद्रुचपयोष्णीं च सरयूं च सरस्व
 तीम् ॥ २५ ॥ प्रयागं नर्मदां चैव शोणं चैव महानदम् ॥ प्रभासं विन्ध्यतीर्थानि हिमवत्प्रभवाणि च ॥ २६ ॥ आश्रमेषु च यानि स्युर्नैमिषे पुष्करादिषु ॥ कुरु
 क्षेत्रे च यानि स्युस्तथा गोवर्धनादिषु ॥ २७ ॥ अन्यानि सुमहातेजास्तीर्थानि सुसमाहितः ॥ विचचारमहायोगीयथा काले यथाविधि ॥ २८ ॥
 कदाचिदात्मवान्धीरः शालग्रामं तपोधनः ॥ पुण्डरीको महाभागः पूर्वकर्मवशानुगः ॥ २९ ॥ संसेव्यमानं मुनिभिस्तत्त्वविद्भिस्तपोधनैः ॥ मुनीनामा
 स्पदं रम्यं पुराणेष्वपि विश्रुतम् ॥ ३० ॥ भूषितं चैव चक्राद्यैश्च क्राङ्गितं शिलातलम् ॥ रम्यं विविक्तविस्तीर्णं सदा विष्णुप्रसादकम् ॥ ३१ ॥ किञ्च चक्राङ्गि

तास्तत्रप्राणिनःपुण्यदर्शनाः ॥ विचरन्तियथाकामंपुण्यतीर्थप्रदर्शिनः ॥ ३२ ॥ तस्मिन्क्षेत्रेमहापुण्येशालग्रामेमहामतिः ॥ स्नात्वादेवद्वेतीर्थेसर
 स्वत्यांचसुव्रतः ॥ ३३ ॥ जातिस्मर्याचक्रकुण्डेचक्रनद्याश्रितेषुच ॥ तथान्यान्यपितीर्थानितस्मिन्नेवचचारसः ॥ ३४ ॥ ततःक्षेत्रप्रभावेणतीर्थानां
 चैवतेजसा ॥ मनःप्रसादमभजत्तस्मिन्नेवमहामनाः ॥ ३५ ॥ सोऽपितीर्थविशुद्धात्मापुण्डरीकस्तपोधनः ॥ तत्रैववसतिचक्रेध्यानयोगपरायणः ॥ ३६ ॥
 तत्रैवसिद्धिमाकाङ्क्षन्नाराध्यगरुडध्वजम् ॥ शास्त्रोक्तेनविधानेनभक्त्यापरमयापुनः ॥ ३७ ॥ उवासचिरमेकाकीनिर्द्वन्द्वःसजितेन्द्रियः ॥ शाकमूलफल
 हारःसंतुष्टःसमदर्शनः ॥ ३८ ॥ यमैश्चनियमैश्चैवतथैवासनबन्धनैः ॥ प्राणायामैश्चतीर्थैश्चप्रत्याहारैश्चसन्ततैः ॥ ३९ ॥ धारणाभिस्तथाध्यानैःसमाधि
 भिरतन्द्रितः ॥ योगाभ्यासंसदासम्यक्चक्रविगतकिल्बिषः ॥ ४० ॥ वैदिकैश्चाङ्गिकैश्चैवतथापौराणिकैरपि ॥ आराधयतिसर्वेशंततःशुद्धिमवापसः ॥
 ॥ ४१ ॥ रागेद्वेषविनिर्मुक्तःस्वधर्मइवरूपवान् ॥ आराधयामासदेवंतद्देतेनान्तरात्मना ॥ ४२ ॥ तुतोषभगवान्विष्णुःपुण्डरीकायतेक्षणः ॥
 ततःकदाचित्तदेशंनारदःपरमार्थवित् ॥ ४३ ॥ जगामसुमहातेजाःसाक्षादादित्यसन्निभः ॥ तंद्रष्टुकामोभगवान्पुण्डरीकंतपोनिधिम् ॥ ४४ ॥
 विष्णुभक्तिपरीतात्मावैष्णवानांहितेरतः ॥ सदृष्टानारदंप्राप्तंतेजोमण्डलमण्डितम् ॥ ४५ ॥ महामतिर्महोदारःसर्ववन्दैकभाजनम् ॥
 प्राञ्जलिःप्रणतोभूत्वाप्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ ४६ ॥ अर्घदत्त्वाविधानेनप्रणाममकरोत्पुनः ॥ कोऽयमत्यद्भुताकारस्तेजस्वीहृद्यवेषधृत् ॥ ४७ ॥
 आतोद्यहस्तःसुमुखोजयमण्डलमण्डितः ॥ विवस्वानश्वावह्निरिन्द्रोवरुणएववा ॥ ४८ ॥ इतिसंचिन्तयन्स्थित्वाजगादपरमद्युतिम् ॥
 ॥ ४९ ॥ पुण्डरीकउवाच ॥ कोभवानिहसंप्राप्तःकृतोवापरमद्युतिः ॥ त्वद्दर्शनं हिंभगवन्प्रायेणभुविदुर्लभम् ॥ ५० ॥ नैवदृष्टः
 पुमान्कोऽपिमयातवसमःप्रभो ॥ वक्तुमर्हस्यशेषेणयत्प्रदिष्टंमयानघ ॥ ५१ ॥ नारदउवाच ॥ नारदोऽहमनुप्राप्तस्त्वद्दर्शनकुतूहलात् ॥ दुर्दर्शोभगव
 द्भक्तस्त्वादृशःसततंद्विज ॥ ५२ ॥ स्मृतःसंतोषितोवापिपूजितोवाद्विजोत्तम ॥ पुनातिभगवद्भक्तश्चाण्डालोऽपियदृच्छया ॥ ५३ ॥ दासोऽहंवासुदेवस्य
 देवदेवस्यशार्ङ्गिणः ॥ शङ्खचक्रगदापाणेस्त्रैलोक्यस्यैकचक्षुषः ॥ ५४ ॥ इत्युक्तो नारदेनासौभक्तिपर्याकुलात्मना ॥ प्रोवाचमधुरंविप्रतद्दर्शनमुविस्मितः ॥
 ॥ ५५ ॥ पुण्डरीकउवाच ॥ धन्योऽहं देहिनामध्येषूपूज्योऽहंसुरैरपि ॥ कृतार्थाःपितरोमेऽद्यसम्प्राप्तंजन्मनःफलम् ॥ ५६ ॥ अनुगृहीष्वदेवर्षेत्वद्भक्तस्य
 विशेषतः ॥ तंकरिष्याम्यहंविद्वन्ब्राम्हणःस्वकर्मभिः ॥ ५७ ॥ कर्तव्यंपरमंगुह्यमुपदेष्टुंत्वमर्हसि ॥ त्वंगतिःसर्वभूतानांवैष्णवानांविशेषतः ॥ ५८ ॥
 नारदउवाच ॥ अनेकानीदृशास्त्राणिकर्माणिचतथाद्विज ॥ धर्मवृन्दं बहुविधंतथैवभुविमानव ॥ ५९ ॥ वैलक्षण्यंचजगतस्तस्मादेवद्विजोत्तम ॥

अन्यथासर्वसत्त्वानांसुखंषादुःखमेवच ॥ ६० ॥ विज्ञानमात्रंक्षणिकंनिरात्मकमिदंजगत् ॥ इतिकैश्चित्परिज्ञातंवाह्यार्थनिरपेक्षकम् ॥ ६१ ॥ अव्यक्ता
जायतेनित्यंनित्यान्नित्यमिदंजगत् ॥ इत्येवंप्रादुरपरेतत्रैवलयमेतिच ॥ ६२ ॥ आत्मानोबहवःप्रोक्तानित्याःसर्वगतास्तथा ॥ अन्यमतिमतांश्रेष्ठा
स्तत्त्वालोकनतत्पराः ॥ ६३ ॥ यावच्छरीरमात्मानंप्रतिपन्नास्तथापरे ॥ हस्तिकीटादिदेहेऽपिमहान्तमण्डमेवच ॥ ६४ ॥ यथाऽद्यजगतोवृत्तिस्तथा
कालान्तरेष्वपि ॥ प्रवाहो नित्यमेवैषकःकर्तृतिचकेचन ॥ ६५ ॥ यद्यत्प्रत्यक्षविषयंतस्मादन्यत्रविद्यते ॥ कुतःस्वर्गादयःसन्तीत्यन्यवि
जितमानसाः ॥ ६६ ॥ निरीश्वरमिदंप्रादुःसेश्वरंचतथापरे ॥ अत्यन्तभिन्नमतयःपरमार्थपराङ्मुखाः ॥ ६७ ॥ एवमन्येऽपिकुहकायथा
मतियथाश्रुतम् ॥ वदन्तिविविधैर्भेदैःस्वयुक्तिस्थितिकारकाः ॥ ६८ ॥ तर्कैष्ववहितोभूत्वाकथयामितपोधन ॥ परमार्थमिमंपुण्यघोरं
संसारनाशनम् ॥ ६९ ॥ तन्मूलमनुजानन्तिततोदेवादयो नराः ॥ प्रमाणेनोपलभ्यन्तेनप्रमाणंविमोहितैः ॥ ७० ॥ अनागतमतीतंचविप्र
कृष्टमतीवयत् ॥ नगृहीतंयथाशक्त्यावर्तमानार्थनिष्ठितम् ॥ ७१ ॥ आगमोमुनिभिःप्रोक्तःपूर्वरूपक्रमागतः ॥ प्रमाणंसतुविज्ञेयःपरमार्थ
प्रसाधकः ॥ ७२ ॥ यदभ्यासबलाज्ज्ञानंरागद्वेषमलापहम् ॥ उत्पद्यतेद्विजश्रेष्ठसोऽयमागमसंज्ञकः ॥ ७३ ॥ फलंकर्मचयत्तत्त्वंविज्ञानंदर्शनं
विभुम् ॥ जात्यादिकल्पनाहीनंद्वितीयागमलक्षणम् ॥ ७४ ॥ आत्मसंवेदनंनित्यंसनातनमतीन्द्रियम् ॥ चिन्मात्रममृतंज्ञेयमनन्तमजमव्य
यम् ॥ ७५ ॥ व्यक्ताव्यक्तस्वरूपेणव्यक्तस्थितमनञ्जनम् ॥ व्याप्ताविष्णुरितिख्यातंख्यातभिन्नमवस्थितम् ॥ ७६ ॥ योगिध्यंयमवि
ज्ञेयंपरमार्थपराङ्मुखैः ॥ लक्ष्यतेबुद्धिभिर्भिन्नमपिभिन्नंचात्मनि ॥ ७७ ॥ शृणुष्ववहितस्तातकथयामितवानच ॥ यत्प्रोक्तं ब्रह्मणापूर्वं
पृच्छतोममसुव्रत ॥ ७८ ॥ कदाचिद्ब्रह्मलोकस्थं ब्रह्माणंचपितामहम् ॥ प्रणिपत्ययथान्यायमपृच्छमजमव्ययम् ॥ ७९ ॥ किमुज्ञानंपरं
प्रोक्तंकश्चयोगःपरोमतः ॥ एतन्मेतत्त्वतोब्रह्मन्समाचक्ष्वपितामह ॥ ८० ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणुष्ववहितस्तातज्ञानयोगमनुत्तमम् ॥ अल्प
ग्रन्थंप्रभृतार्थमदुःखोपासनक्रियम् ॥ ८१ ॥ यःपरम्परयाप्रोक्तःपुरुषःपञ्चविंशकः ॥ सएवसर्वभूतात्मातेनइत्यभिधीयते ॥ ८२ ॥ नारायणो
जगद्धामपरमात्मासनातनः ॥ जगतःसृष्टिसंहारपरिपालनतत्परः ॥ ८३ ॥ त्रयाणामात्मनांचैकोदेवदेवःसनातनः ॥ आराध्यःसर्वदाब्रह्मन्पुरुषेण
हितैषिणा ॥ ८४ ॥ निस्पृहानित्यसन्तुष्टाज्ञानिनस्तेजितेन्द्रियाः ॥ निर्ममानिरहङ्कारारागद्वेषविवर्जिताः ॥ ८५ ॥ अक्षयंयान्तितेशान्तास्स
र्वसङ्गविवर्जिताः ॥ ध्यानयोगपराब्रह्मंस्तेपश्यन्तिजगत्पतिम् ॥ ८६ ॥ यथाजगदवस्थानंयथाकालान्तरेपुनः ॥ भूतंभव्यंभविष्यंचविप्रकृष्टं

तथैवच ॥ ८७ ॥ स्थूलसूक्ष्मंतथाचान्यत्पश्यन्तिज्ञानचक्षुषा ॥ तच्चित्तास्तद्रूपप्राणानारायणपरायणाः ॥ ८८ ॥ अन्यथामन्दबुद्धीनांप्रतिभातिदुरा-
 त्मनाम् ॥ कुतर्कज्ञानदुष्टानांविभक्तेन्द्रियवादिनाम् ॥ ८९ ॥ नारदउवाच ॥ श्रूयतामन्यदपिवैकथ्यमानंमयानघ ॥ ब्रह्मणैवपुराप्रोक्तंजगतः
 कारणात्मना ॥ ९० ॥ देवानामिन्द्रमुख्यानामृषीणांचैवसुव्रत ॥ हितानिकथयामासपृच्छतांकमलासनः ॥ ९१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नारायण
 परोधर्मस्तथालोकाश्चशाश्वताः ॥ नारायणपरायज्ञाःशास्त्राणिविविधानिच ॥ ९२ ॥ वेदाःसाङ्गास्तथाचान्येविष्णुर्विश्वेश्वरोहरिः ॥ पृथि-
 व्यादीनिविबुधाःपञ्चभूतानिसोऽव्ययः ॥ ९३ ॥ सर्वविष्णुमयंज्ञेयंविबुधैःसकलंजगत् ॥ तथापिमानुषाःपापानजानन्तिविमोहिताः ॥ ९४ ॥
 तस्यैवमाययाव्याप्तंचराचरमिदंजगत् ॥ तन्मनास्तद्रूपप्राणोजानातिपरमार्थवित् ॥ ९५ ॥ ईश्वरःसर्वभूतानांविष्णुश्चैलोक्यपालकः ॥
 तस्मिन्नेतजगत्सर्वतिष्ठतिप्रभवत्यपि ॥ ९६ ॥ जगत्संहरतेरुद्रःपालनेविष्णुरुच्यते ॥ उत्पत्तौचाहमेवात्रतथान्येलोकपालकाः ॥ ९७ ॥
 सर्वाधारोनिराधारःसकलोनिष्कलस्तथा ॥ अणुर्महांस्तथाप्यन्यत्तस्माच्चपरतःपरः ॥ ९८ ॥ तमेवशरणंयातसर्वसंहारकारकम् ॥ सपिता
 जनितास्माकंकीर्तितोमधुसूदनः ॥ ९९ ॥ एवमुक्ताःसुराःसर्वेब्रह्मणापद्मयोनिना ॥ प्रणेमुःसर्वलोकेशंदेवंविष्णुंजनार्दनम् ॥ १०० ॥ तस्मा-
 त्त्वमपिविप्रर्षेनारायणपरोभव ॥ तदन्यःकोमहोदारःप्रार्थितंदातुमर्हति ॥ १ ॥ पितरंमातरंचैवतमेवपुरुषोत्तमम् ॥ परिगृह्णीष्वलोकेशंदेवदेवंजग-
 त्पतिम् ॥ २ ॥ अग्निकार्येणभैक्षेणतपसाध्ययनेनैव ॥ तोषयेद्देवदेवंशंखंरुंनित्यमतन्द्रितः ॥ ३ ॥ स्वर्गेऽक्षयंतथाभोगमनुष्ठेयंतथैवच ॥ परिगृह्णीष्व-
 विप्रर्षेतमेवपुरुषोत्तमम् ॥ ४ ॥ किंतैस्तुमन्त्रैर्बहुभिःकिंतैस्तुबहुभिर्व्रतैः ॥ ॐ नमोनारायणायेतिमन्त्रःसर्वार्थसाधकः ॥ ५ ॥ चीरवासाजटीविप्रदण्डीमु-
 ण्डितएववा ॥ विभूषितोवाविप्रेन्द्रनलिङ्गधर्मकारणम् ॥ ६ ॥ येनृशंसादुरात्मानःपापाचारपराःसदा ॥ तेऽपियान्तिपरंस्थानंनारायणपरायणाः ॥ ७ ॥
 लिप्यन्तेनचपापौघैर्वैष्णवावीतकिल्बिषाः ॥ पुनन्तिसकलंलोकमहिंसाजितमानसाः ॥ ८ ॥ क्षत्रवन्धुरितिरुष्यातोराजाप्राणिविर्हिसकः ॥
 प्राप्तवान्परमंधामवैष्णवंकेशवाश्रयात् ॥ ९ ॥ अम्बरीषोमहासत्त्वोराजापरमतत्त्ववित् ॥ हृषीकेशंसमाराध्यवैष्णवंपदमाप्तवान् ॥
 ११० ॥ अन्येब्रह्मर्षयःशान्ताबहवःसंशितव्रताः ॥ ध्यात्वाचपरमात्मानंसंसिद्धिपरमांगताः ॥ ११ ॥ प्रह्लादःपरमाह्लादःपुरानारायणं
 हरिम् ॥ सेविताऽभ्यर्चिताध्यातातेनैवपरिरक्षितः ॥ १२ ॥ भरतोनामतेजस्वीराजापरमधार्मिकः ॥ उपास्यैनंचिरंकालंपरांमुक्तिमवा-
 प्तवान् ॥ १३ ॥ ब्रह्मचारीगृहस्थोवावानप्रस्थोऽथभिक्षुकः ॥ केशवाराधनंहित्वानैवयातिपरांगतिम् ॥ १४ ॥ जन्मान्तरसहस्रेषुचस्यस्या-

प० पु०
॥ ८३ ॥

न्मतिरीदृशी ॥ दासोऽहंविष्णुभक्तानामितिसर्वार्थसाधकः ॥ १५ ॥ सयातिविष्णुसालोक्यंपुरुषोनात्रसंशयः ॥ किंपुनस्तद्गतप्राणाःपुरुषाःसंशित
व्रताः ॥ १६ ॥ अनन्यमानसैर्नित्यंध्यातव्यस्तत्त्वचिन्तकैः ॥ नारायणोजगद्वापीपरमात्मासनातनः ॥ १७ ॥ भीष्मउवाच ॥ इत्येवमुक्त्वा
देवर्षिस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ परोपकारनिरतो नारदः परमार्थवित् ॥ १८ ॥ पुण्डरीकोऽपि धर्मात्मानारायणपरायणः ॥ ॐ नमो नारायणायेति
मन्त्रमष्टाक्षरं जपन् ॥ १९ ॥ प्रसीदममविश्वात्मन्निति वाचं वदन् सदा ॥ हृत्पुण्डरीके गोविन्दं प्रतिष्ठाप्यामृतात्मकम् ॥ १२० ॥ तपस्वी विमले
सौम्येशालग्रामे तपोधनः ॥ उवासचिरमेकार्का निर्द्वन्द्वो निष्परिग्रहः ॥ २१ ॥ स्वप्नेऽपि केशवान्नान्यत्पश्यतीति महामतिः ॥ निद्रापि नैव
तस्यासीत्पुरुषार्थविरोधिनी ॥ २२ ॥ तपसा ब्रह्मचर्येण शौचेन च विशेषतः ॥ जन्मजन्मान्तरारूढे संस्कारे च यथा तथा ॥ २३ ॥
प्रसादा देवदेवस्य सर्वलोकस्य साक्षिणः ॥ अवाप परमां सिद्धिं वैष्णवीं वीतकिल्बिषः ॥ २४ ॥ शङ्खचक्रगदापाणि पीतवाससमच्युतम् ॥
श्यामलं पुण्डरीकाक्षं सददर्शसदाकृतिम् ॥ २५ ॥ सिंहाव्याघ्रास्तथा चान्ये मृगाः प्राणि विहिंसकाः ॥ विरोधं सहजं हित्वा समेतास्तस्य संनिधौ ॥
॥ २६ ॥ विचरन्ति यथाकामं प्रसन्नेन्द्रियवृत्तयः ॥ परस्परहितं रम्यं संप्राप्तं पाण्डुनन्दन ॥ २७ ॥ तथा प्रसन्नं ललितं सरसां सरितामपि ॥
ऋतवः सुप्रसन्नाश्च विमलेन्द्रियसंयुताः ॥ २८ ॥ मारुताश्च सुखस्पर्शवृक्षाः पुष्पफलान्विताः ॥ आनुकूल्यं ययुः सर्वे पदार्थास्तस्य धीमतः ॥ २९ ॥
प्रसन्नमभवत्तस्मै प्रसन्नं सचराचरम् ॥ प्रसन्ने देवदेवेशो गोविन्दे भक्तवत्सले ॥ १३० ॥ ततः कदाचिद्भगवान्पुण्डरीकस्य धीमतः ॥ आवि
रासीजगन्नाथः पुण्डरीकाय तेक्षणः ॥ ३१ ॥ शङ्खचक्रगदापाणिः पीतवासाः समुज्ज्वलः ॥ पुण्डरीकविशालाक्षश्चन्द्रविम्बनिभाननः ॥ ३२ ॥
कङ्कणीकुण्डलीहारीकेयूरीकटिसूत्रवान् ॥ श्रीवत्साङ्कः पीतवासाः कौस्तुभेन विभूषितः ॥ ३३ ॥ वनमालापरीताङ्गः स्फुरन्मुकुटकुण्डलः ॥
स्फुरता ब्रह्मसूत्रेण मुक्तादामविलम्बिना ॥ ३४ ॥ विराजमानो देवेशश्चामरव्यजनादिभिः ॥ देवैः सिद्धैः स देवेन्द्रैर्गन्धर्वैर्मुनिभिर्वरैः ॥ ३५ ॥ यक्षैर्नागवरैश्चैव
सेव्यमानोऽप्सरोगणैः ॥ तद्दृष्ट्वा देवदेवेशं पुण्डरीकोऽनघः स्वयम् ॥ ३६ ॥ ततो बुद्ध्या महात्मानं तुष्टाव च जनार्दनम् ॥ प्राञ्जलिः प्रणतो भूत्वा प्रहृष्टेना
न्तरात्मना ॥ ३७ ॥ पुण्डरीक उवाच ॥ नमोऽस्तु विष्णवे तुभ्यं सर्वलोकैकचक्षुषे ॥ निरञ्जनाय नित्याय निर्गुणाय महात्मने ॥ ३८ ॥ त्वमीशः
सर्वभूतानां तथैव च निरीश्वरः ॥ तथा भयार्तिनाशाय गोविन्दं गरुडध्वज ॥ ३९ ॥ अनुग्रहेण भूतानामनेकाकारधारिणे ॥ त्वयि सर्वमिदं
प्रादुस्त्वन्मयं चैव केवलम् ॥ १४० ॥ त्वमस्माज्जगतोऽभिन्नो निर्मितं च जगत्त्वया ॥ नमोऽस्तु नाभिप्रसवनलिनाय नमो नमः ॥ ४१ ॥ नमः समस्तवेदा

उ.खं.स.
अ० ८०

॥ ८३ ॥

न्तविश्रुतात्मविभूतये ॥ त्वमेव सर्वदेवेशकारणकैटभार्दन ॥ ४२ ॥ प्रसीद हृदयावासशङ्खचक्रगदाधर ॥ नमः समस्तभूतानामादिभूताय भूभृते ॥ ४३ ॥
 अनेकरूपरूपाय विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ यस्य ब्रह्मादयो देवान विदन्ति सुरेश्वराः ॥ ४४ ॥ महिमानंतपो मेयंतस्मै तुभ्यं नमाम्यहम् ॥ वाचामगोचरो यस्य
 महिमा तव नाप्यते ॥ ४५ ॥ जात्यादिभिरसंस्पृष्टः सदाध्येयोऽसितत्त्वतः ॥ तथा विभेदरूपेण भक्तानामनुकम्पया ॥ मत्स्यकूर्मादिरूपेण दृश्यसे
 पुरुषोत्तम ॥ ४६ ॥ भीष्म उवाच ॥ पुण्डरीको जगन्नाथंस्तु त्वैवंपुरुषोत्तमम् ॥ तमेवालोकयद्भीरुचिरप्रार्थितदर्शनम् ॥ ४७ ॥ तमाह भगवान्विष्णुः
 पद्मनाभस्त्रिविक्रमः ॥ पुण्डरीकं महाभागं तथा गम्भीरयागिरा ॥ ४८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रीतोऽस्मि वत्स भद्रं तं पुण्डरीकं महामतं ॥ वरं वृणीष्व
 दास्यामि यत्ते मनसि वर्तते ॥ ४९ ॥ एतच्छ्रुत्वा तु वचनं देवदेवस्य भाषितम् ॥ एवं विज्ञापयामास पुण्डरीकं महामतिः ॥ ५० ॥ पुण्डरीक उवाच ॥
 काहमत्यन्तदुर्बुद्धिः कभवन्तो हि तैषिणः ॥ यद्धितं मम देवेश तदा ज्ञापय माधव ॥ ५१ ॥ एवमुक्तः स भगवान्सुप्रीतश्च ततोऽब्रवीत् ॥ पुण्डरीकं महाभागं कृता
 ञ्जलिमुपस्थितम् ॥ ५२ ॥ आगच्छ कुशलं तेऽस्तु मयैव सहसुव्रत ॥ उपकारी च नित्यात्मा मया त्वं सर्वदा सह ॥ ५३ ॥ भीष्म उवाच ॥ एवमुक्तव
 ति प्रीत्या श्रीधरे भक्तवत्सले ॥ दिवि दुन्दुभयो नेदुःपुष्पवर्षपपातह ॥ ५४ ॥ ब्रह्मादयस्तथा देवाः साधुसाध्विति चाब्रुवन् ॥ जगुः सिद्धाश्च गन्धर्वाः किन्नराश्च
 विशंपतः ॥ ५५ ॥ तत्रैव तमुपादाय देवदेवो जगत्पतिः ॥ जगाम गरुडारूढः सर्वलोकनमस्कृतः ॥ ५६ ॥ तस्मात्त्वमपि राजेन्द्र विष्णुभक्तिसमन्वितः ॥
 तच्चित्तस्तद्वत्प्राणस्तद्रक्तानां हितैरतः ॥ ५७ ॥ अर्चयित्वा यथा योग्यं भजस्व पुरुषोत्तमम् ॥ शृणुष्व तत्कथां पुण्यां सर्वपापप्रणाशिनीम् ॥
 ॥ ५८ ॥ येनोपायेन राजेन्द्र विष्णुभक्तिसमन्वितः ॥ प्रीतो भवति विश्वात्मा तत्कुरुष्व सुविस्तरम् ॥ ५९ ॥ अश्वमेधशतैरिष्टावाजपेयशतैरपि ॥ प्राप्नुव
 न्ति नरा नैव नारायणपराङ्मुखाः ॥ ६० ॥ सकृदुच्चरितं येन हरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ बद्धः परिकरस्तेन मोक्षाय गमनं प्रति ॥ ६१ ॥ लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां
 पराजयः ॥ येषां मिन्दीवरश्यामो हृदयस्थो जनार्दनः ॥ ६२ ॥ यद्दं शृणुयान्नित्यं पठेद्वापि समाहितः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ६३ ॥
 ईश्वर उवाच ॥ एतद्वै नाम माहात्म्यं श्रुत्वा वै न गनन्दिनि ॥ धर्मार्थकाममोक्षास्तु भवन्ति च न संशयः ॥ ६४ ॥ शुक्रेकुलेऽवतीर्णो यो ब्राह्मणो वेदत
 त्परः ॥ विष्णवो विष्णुरूपोऽसौ नान्यो विप्रस्तु कर्हिचित् ॥ ६५ ॥ मुक्तेनामोच्चरन् विष्णोर्हृदये ध्यानतत्परः ॥ शङ्खचक्रधरो विद्वान्मालांतुलसिजां दधत् ॥ ६६ ॥
 जीवन्मुक्तः स विज्ञेयो भुक्त्वा भोगांस्त्वनेकशः ॥ एकविंशतिकुलैः सार्धं विष्णुलोके समोदते ॥ ६७ ॥ पुण्डरीको यथा शक्त्या मुक्तो ह्यत्र न संशयः ॥ भक्ति
 भावेन गोविन्दस्तुष्टिं प्राप्नोति शाश्वतीम् ॥ ६८ ॥ कलौ वै हरिगीतं तु स्वगृहे वा विशेषतः ॥ सामगानसमं प्रोक्तं देवार्चनसमाधिषु ॥ ६९ ॥ इति श्रीपाद्मे महा

पुराणेपञ्चपञ्चा० उत्तर ० एमामहेश्वरसंवादेविष्णुमहिमानामाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ पार्वत्युवाच ॥ गङ्गायाश्चैवमाहात्म्यं पुनर्वदमहामते ॥
यच्छ्रुत्वा मुनयः सर्वे वीतरागाः पुनः पुनः ॥ १ ॥ माहात्म्यं कीदृशं चैव तस्याः सर्वेश्वरप्रभो ॥ उत्पत्तिश्च श्रुता पूर्वमहिमानश्रुतो मया ॥ त्वमाद्यः सर्व
भूतानां त्वं देवश्च सनातनः ॥ २ ॥ महादेव उवाच ॥ बृहस्पति समं बुद्ध्या शक्रतुल्यपराक्रमम् ॥ शरतल्पगतं भीष्ममृषयो द्रष्टुमाययुः ॥ ३ ॥ अत्रिर्व
सिष्ठश्च भृगुः पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः ॥ अङ्गिरा गोतमोऽगस्त्यः सुमतिस्त्वायुरात्मवान् ॥ ४ ॥ विश्वामित्रः स्थूलशिराः सर्वज्ञः प्रमथाधिपः ॥ रेभ्यो बृहस्प
तिर्व्यासः पावनः कश्यपो ध्रुवः ॥ ५ ॥ दुर्वासा जमदग्निश्च मार्कण्डेयोऽथ गालवः ॥ उशनाश्च भरद्वाजः क्रतुरास्तीक एव च ॥ ६ ॥ स्थूलाक्षः सर्व
लोकाक्षः कण्वो मेधातिथिः कुशः ॥ नारदः पर्वतश्चैव सुधन्वा च्यवनो द्विजः ॥ ७ ॥ मतिर्भूर्भुवनो धौम्यः शतानन्दोऽकृतव्रणः ॥ जामदग्न्योऽथ रामश्च
ऋचीकश्चैव मादयः ॥ ८ ॥ तान् प्रणम्य यथान्यायं धर्मपुत्रः सहानुजः ॥ पूजयामास विधिवज्जगत्पूज्यान्सुतेजसः ॥ ९ ॥ तेषूजिता महात्मानः सुखासीना
स्तपोधनाः ॥ भीष्माश्रिताः कथाश्च कुरिद्व्यधर्माश्रितास्तथा ॥ १० ॥ कथान्ते तु ततस्तेषामृषीणां भावितात्मनाम् ॥ प्रणम्य शिरसा भीष्मं प्रच्छेदं
युधिष्ठिरः ॥ ११ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ केदेशास्तु महापुण्याः केशैलाः केऽपि चाश्रमाः ॥ सेव्या धर्मार्थिभिर्नित्यं तन्मे ब्रूहि पितामह ॥ १२ ॥ भीष्म उवाच ॥
अत्रैवोदाहरन्तीममितिहासं नरोत्तम ॥ शिलोञ्छवृत्तेः संवादं सिद्धस्य च युधिष्ठिर ॥ १३ ॥ कश्चित्सिद्धः परिक्रम्य समस्तां पृथिवीमिमाम् ॥ उञ्छवृत्तेः शिवे राज
नृहं प्राप्तो महात्मनः ॥ १४ ॥ आत्मविद्यासु तत्त्वज्ञः सर्वदा सजितेन्द्रियः ॥ रागद्वेषपरित्यक्तः कुशलो ज्ञानकर्मसु ॥ १५ ॥ वैष्णवेषु सदा श्रेष्ठो विष्णुधर्म
परायणः ॥ अनिन्दको वैष्णवानां सदा धर्मपरायणः ॥ १६ ॥ योगाभ्यासरतो नित्यं शङ्खचक्रविधारकः ॥ त्रिकालपूजातत्त्वज्ञः श्रीकण्ठेऽनुरतः
सदा ॥ १७ ॥ वेदविद्यासु निपुणो धर्माधर्मविचारकः ॥ वेदपाठव्रतो नित्यं नित्यं चातिथिपूजकः ॥ १८ ॥ सतीर्थमति युक्तस्तु शिलोञ्छेषु स्थितः सदा ॥ चतु
र्वेदेषु यद्व्यानं गीतं यद्यत्स्वयम्भुवा ॥ १९ ॥ तत्सर्वं सच जानाति द्विजो विष्णुस्वरूपधृत् ॥ नानाधर्मार्थविशदो ह्यव्ययेष्टमतिः सदा ॥ २० ॥ एकस्मिन्नेव
काले तु गतोऽसौ वै शिवे गृहम् ॥ तद्वद्वा विधिवच्चैव कृत्वा तिथ्यं महामनाः ॥ २१ ॥ शिविः प्रपच्छतं सिद्धं देशानां हितकारणम् ॥ २२ ॥ उञ्छवृत्तिरुवाच ॥
केदेशाः के जनपदाः केशैलाः केऽपि चाश्रमाः ॥ पुण्याद्विजवरप्रीत्या मद्भ्यं निदंष्टुमर्हसि ॥ २३ ॥ सिद्ध उवाच ॥ ते देशास्ते जनपदास्ते शैलास्तेऽपि
चाश्रमाः ॥ पुण्यास्त्रिपथगायेषां मध्ये नित्यं सरिद्धरा ॥ २४ ॥ तपसा ब्रह्मचर्येण यज्ञैस्त्यागेन वा पुनः ॥ गतितां न लभेजन्तुर्गङ्गासंसेव्ययां लभेत् ॥
॥ २५ ॥ स्नातानां तत्र पयसि गाङ्गे येन यतात्मनाम् ॥ तुष्टिर्भवति यापुंसां न सा क्रतुशतैरपि ॥ २६ ॥ अपहृत्य तमस्तीव्रं यथाभात्युदये रविः ॥ तथा

पहृत्यपाप्मानंभातिगङ्गाजलप्लुतः ॥ २७ ॥ अग्निप्राप्ययथाविप्रतूलराशिर्विनश्यति ॥ तथागङ्गावगाहश्चसर्वपापंव्यपोहति ॥ २८ ॥
 यस्तुसूर्यांशुसंतप्तंगाङ्गेयंसलिलं पिबेत् ॥ सद्योनीहारनिर्मुक्तःपावकाद्विविशिष्यते ॥ २९ ॥ चान्द्रायणसहस्रंतुचरेद्योनियतःपुमान् ॥ संप्लुत
 श्वापिगङ्गायांयोनरःसविशिष्यते ॥ ३० ॥ लम्बेताधःशिरायस्तुवर्षाणामयुतंनरः ॥ मासमेकंतुगङ्गाम्भःसेवतेयोनरोत्तमः ॥ ३१ ॥ ब्रह्महत्या
 विनिर्मुक्तोयातिविष्णोरनामयम् ॥ इयंवेणीसमापुण्यापवित्रापापनाशिनी ॥ ३२ ॥ यस्याःस्मरणमात्रेणबालहामुच्यतेक्षणात् ॥ सप्रयागस्तीर्थ
 राजोवैष्णवानांहिदुर्लभः ॥ ३३ ॥ स्नात्वायत्रनरश्चेष्टवैकुण्ठंसत्वरं व्रजेत् ॥ प्रियाप्रियेनजानातिधर्माधर्मौनविन्दति ॥ ३४ ॥ स्नात्वाचैवतुगङ्गायां
 महापापात्प्रमुच्यते ॥ ३५ ॥ गङ्गागङ्गेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ३६ ॥ ब्रह्महाचैवगोघ्नोवासुरापी
 बालघातकः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योदिवंयातिचसत्वरम् ॥ ३७ ॥ दर्शनंमाधवस्याथवटस्यदर्शनंतथा ॥ वेण्यांस्नानंप्रकुर्वाणोवैकुण्ठंप्रतिगच्छति ॥ ३८ ॥
 उदितेचयथामूर्येविलयंयातिवैतमः ॥ तथैवतस्यांपापानिनश्यन्तिस्नानमात्रतः ॥ ३९ ॥ गङ्गाद्वारेकुशावर्तेगङ्गिकेनीलपर्वते ॥ स्नात्वाकनखलेर्तार्थे
 पुनर्जन्मनविद्यते ॥ ४० ॥ एवंज्ञात्वानरश्चेष्टोगङ्गास्नार्यीपुनःपुनः ॥ स्नानमात्रेणभोराजन्मुच्यतेकिस्त्रिषादतः ॥ ४१ ॥ देवानांप्रवरोविष्णुर्यज्ञानां
 चाश्वमेधकः ॥ अश्वत्थःसर्ववृक्षाणांनदीभागीरथीसदा ॥ ४२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमह्यपुराणेपञ्चप०उत्तर०उमापतिनारदसंवादेगङ्गामाहात्म्यंनामै
 काशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ पार्वत्युवाच ॥ वैष्णवानांलक्षणंचकीदृशंप्रतिपादितम् ॥ महिमाकीदृशश्चैववदविश्वेश्वरप्रभो ॥ १ ॥ महादेव
 उवाच ॥ विष्णोरयंयतःप्रोक्तोह्यतोवैवैष्णवोमतः ॥ सर्वस्यादिस्तुविज्ञेयोब्रह्मरूपधरस्ततः ॥ २ ॥ यतःसकाशात्संजाताब्राह्मणवेदपारगाः ॥
 तेवैष्णवास्तुविज्ञेयानैवान्येतुकदाचन ॥ ३ ॥ शौचसत्यक्षान्तिभुक्तोरागद्वेषविवर्जितः ॥ वेदविद्याविचारज्ञोयःसवैष्णवउच्यते ॥ ४ ॥ अग्निहोत्ररतो
 नित्यंनित्यंचातिथिपूजकः ॥ पितृभक्तोमातृभक्तःसवैवैष्णवउच्यते ॥ ५ ॥ दयाधर्मेणसंयुक्तस्तथापापपराङ्मुखः ॥ शङ्खचक्राद्वितीयोवैसवैवैष्णव
 उच्यते ॥ ६ ॥ कण्ठेमालाधरोयस्तुमुखेरामंसदोच्चरेत् ॥ गानंकुर्यात्सदाभक्त्यासनरोवैष्णवःस्मृतः ॥ ७ ॥ पुराणेषुरतानित्यंयज्ञेषुचरताःसदा ॥ तेनरावैष्णवा
 ज्ञेयाःसर्वधर्मेषुसंमताः ॥ ८ ॥ तेषांनिन्दांप्रकुर्वन्तियेनराःपापकारिणः ॥ तेमृतास्तुकुयोर्निवैगच्छन्तिचपुनःपुनः ॥ ९ ॥ गोपालनाम्रीमूर्तिचयेऽर्चयन्ति
 द्विजाःसदा ॥ धातुमात्रमयींकृत्वाचतुर्हस्तांसुशोभिताम् ॥ १० ॥ पूजांकुर्वन्तियेविप्रास्तेज्ञेयाःपुण्यभागिनः ॥ कृत्वापापाणजांमूर्तिकृष्णाख्यांरूप

सुन्दरीम् ॥ ११ ॥ पूजांकुर्वन्तियेविप्रास्तेज्ञेयाः पुण्यमूर्तयः ॥ शालग्रामशिलायत्रयत्रद्वारवतीशिला ॥ १२ ॥ उभयोः संगमोयत्रमुक्तिस्तत्रनसंशयः ॥
मूर्तिमन्त्रेण संस्थाप्य पूजनं क्रियते यदि ॥ १३ ॥ तदर्चनं कोटिगुणं धर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ नवधा तत्र वैभक्तिः कर्तव्या च जनार्दने ॥ १४ ॥ अतः पाषाणजा
मूर्तिस्तथा धातुमयी त्वया ॥ तस्यां भक्तैः प्रकर्तव्यं ध्यानं पूजनमेव च ॥ १५ ॥ राजोपचारिकीं पूजां मूर्तौ तत्र प्रकल्पयेत् ॥ सर्वात्मानं स्मरेन्नित्यं भगवन्त
मधोक्षजम् ॥ १६ ॥ दीनानाथैकशरणं लोकानां वृत्तिकारणम् ॥ मूर्तौ तत्र स्मरेन्नित्यं महापातकनाशनम् ॥ १७ ॥ गोपालोऽयं तथा कृष्णो रामोऽयमिति
च ब्रुवन् ॥ पूजां करोतियः सम्यक्सर्वैर्भागवतो नरः ॥ १८ ॥ गोकुले तु यथारूपं धृतं वै केशवेन तु ॥ तादृग्रूपं प्रकर्तव्यं वैष्णवैर्नरसत्तमैः ॥ १९ ॥ आत्म
सतोपणार्थाय स्वरूपं कारयेद्बुधः ॥ यतो भक्तिस्तु बहुला जायते नात्र संशयः ॥ २० ॥ शङ्खचक्रगदादीनि विष्णोश्चैवायुधानि च ॥ तस्यां मूर्तौ विशेषेण
कर्तव्यानि प्रमाणतः ॥ २१ ॥ चतुर्भुजां द्विनेत्रां च शङ्खचक्रगदाधराम् ॥ पीतवासः परीधानां शोभमानां गरीयसीम् ॥ २२ ॥ वनमालां दधानां
तालसद्वैडूर्यकुण्डलाम् ॥ मुकुटेन समायुक्तां कौस्तुभोद्भासितां सदा ॥ २३ ॥ सौवर्णिचाथरौप्यावाताम्रजां चाथपैतलीम् ॥ कारयेत्परया भक्त्या वैष्णवै
र्द्विजसत्तमैः ॥ २४ ॥ आगमोक्तेर्वेदमन्त्रैः प्रतिष्ठाप्य विशेषतः ॥ पश्चाद्वा अर्चनं कार्यं यथाशास्त्रानुसारतः ॥ २५ ॥ षोडशोपचारैर्मन्त्रैः पूजनं विधिपूर्वकम् ॥
विजिते तु जगन्नाथे सर्वदेवाश्च पूजिताः ॥ २६ ॥ अतोऽनेन प्रकारेण पूजनीयो महाप्रभुः ॥ अनादिनिधनो देवः शङ्खचक्रगदाधरः ॥ सर्वं
ददाति सर्वेशो वैष्णवान् पुण्यरूपिणः ॥ २७ ॥ पार्वत्युवाच ॥ केदासा वैष्णवाः केतुके भक्ता भुविकीर्तिताः ॥ तेषां वैलक्षणं ब्रूहि यथार्थं वै महेश्वर ॥ २८ ॥
महादेव उवाच ॥ शूद्रा भवन्ति वैदासा वैष्णवानां रदादयः ॥ प्रह्लादश्चाम्बरीषाद्या भक्तास्तेन गनन्दिनि ॥ २९ ॥ ब्रह्मक्रियारतो नित्यं वेदवेदाङ्गपाठकः ॥
शङ्खचक्राङ्कितो यस्तु सर्वैष्णव उच्यते ॥ ३० ॥ द्विजसेवारतो नित्यं नित्यं विष्णुप्रपूजकः ॥ शृणोति बहुधा चैव पुराणं वेदसम्मितम् ॥ ३१ ॥ स शूद्रो हरि
दासस्तु इत्युक्तो न गनन्दिनि ॥ पञ्चवर्षत्वमाश्रित्य कृता भक्तिरनेकधा ॥ ३२ ॥ सर्वैर्भक्त इति प्रोक्तः सर्वसाधुषु संमतः ॥ ध्रुवादयस्ते विज्ञेया अम्बरीषादय
श्च ये ॥ ३३ ॥ भक्ताश्च मुनिभिः प्रोक्ताः सर्वकालेषु भामिनि ॥ कलौ धन्यतमाः शूद्रा विष्णुध्यानं परायणाः ॥ ३४ ॥ इह लोके सुखं भुक्त्वा यान्ति विष्णुं
सनातनम् ॥ शङ्खचक्राङ्कितो यस्तु विष्णुभक्तिप्रकारकः ॥ ३५ ॥ चतुर्विधमहोत्साहकर्ता चैव विशेषतः ॥ स शूद्रो विष्णुदासस्तु यथादृष्टं यथाश्रुतम् ॥
॥ ३६ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे दासवैष्णवानां महिमानामद्वयशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ पार्वत्युवाच ॥ सर्वेषां चैव
मासानां विधिं ब्रूहि महेश्वर ॥ महोत्सवः प्रकर्तव्यः को विधिस्तत्र संमतः ॥ १ ॥ को देवः पूजनं कस्य महिमा कीदृशो भवेत् ॥ कस्यां तिथौ प्रकर्तव्यं तन्मे वद

सुरेश्वर ॥ २ ॥ मासंप्रतिकमुक्तं च वैष्णवान्पुण्यकर्मणः ॥ धन्याहंकृतकृत्याहंसुभगाहंधरातले ॥ विष्णोः कथां शृणोमीति दर्शनात्स्पर्शनात्तव ॥ ३ ॥
 शिव उवाच ॥ उत्सवानां विधिं ब्रूमो मासंप्रतितवानघे ॥ यानाकर्ण्य पुनर्देवि गीतवादित्रहर्षिता ॥ ४ ॥ तत्रादौ च सिते पक्षे चैत्रमासे सुशोभने ॥ एकादश्यां
 विशेषेण दोलारूढं प्रपूजयेत् ॥ ५ ॥ कुर्याद्भक्त्या सदा देवि चोत्सवं विधिपूर्वकम् ॥ दोलारूढं प्रपश्यन्ति कृष्णं कलिमलापहम् ॥ ६ ॥ अपराधसहसैस्तु मुक्तास्ते
 नगनन्दिनि ॥ तावत्तिष्ठन्ति पापानि कोटिजन्मकृतान्यपि ॥ ७ ॥ यावन्नान्दोलयेद्देवं विश्वेशं विश्वनायकम् ॥ कलौ वै प्रपश्यन्ति दोलारूढं जनार्दनम् ॥
 ॥ ८ ॥ गोघ्रादिकाः प्रमुच्यन्ते काकथा त्वितरेष्वपि ॥ दोलोत्सवे प्रहृष्टास्तुरुद्रेण सहिताः सुराः ॥ ९ ॥ कुर्वन्ति प्राङ्गणे नृत्यं गीतवाद्यं च हर्षिताः ॥ ऋषयो
 गणगन्धर्वा रम्भाद्यप्सरसांगणाः ॥ १० ॥ वासुकिप्रमुखानागास्तथा देवाः सुरेश्वराः ॥ दोलायां च समायान्ति विष्णुदर्शनलालसाः ॥
 ॥ ११ ॥ दोलायात्रा निमित्तं तु दोलाह्वे मधुमाधवे ॥ भूतानि सन्ति भूपृष्ठे ये केचिद्देवयोनयः ॥ १२ ॥ समायान्ति महादेवि कृष्णे दोलास्थिते
 ध्रुवम् ॥ विष्णुदोलास्थितं दृष्ट्वा त्रैलोक्यस्योत्सवो भवेत् ॥ १३ ॥ तस्मात्कार्यशतं त्यक्त्वा दोलाह्वे चोत्सवं कुरु ॥ प्रह्लादस्तु समायाति विष्णुदो
 लाधिरोहणम् ॥ १४ ॥ कुरुते च महादेवि वरदं तमनुस्मरन् ॥ दोलास्थितस्य कृष्णस्य ये कुर्वन्ति प्रजागरम् ॥ १५ ॥ सर्वपुण्य
 फलप्राप्तिर्निमेषैकेन जायते ॥ दोलायां संस्थितं विष्णुं पश्यन्ति मधुमाधवे ॥ १६ ॥ क्रीडन्ति विष्णुना सार्धं देवदेवेन वन्दिताः ॥ दक्षि
 णाभिमुखं देवं दोलारूढं सुरेश्वरि ॥ सकृद्दृष्ट्वा तु गोविन्दं मुच्यते ब्रह्महत्याया ॥ १७ ॥ ॐ दोलारूढाय विद्महे माधवाय च धीमहि ॥ तन्नो देवः
 प्रचोदयात् ॥ १८ ॥ इदं गायत्र्या पूजनम् ॥ माधवाय गोविन्दाय श्रीकण्ठाय नमो नमः ॥ पूजनं मन्त्रपूर्वचर्तव्यं विधिपूर्वकम् ॥ १९ ॥ गुरवे
 दक्षिणां दद्याद्यथाशक्त्या समाहितः ॥ गायन् विष्णोः सदा भक्त्या परिपूर्णतो भवेत् ॥ २० ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेन भूयो भूयो वरानने ॥ दोलायां
 संस्थितो विष्णुः सर्वपापापहारकः ॥ २१ ॥ पूजितो येनैरैः सम्यक्सदा सर्वदा तिष्ठति च ॥ यत्र देवाः सगन्धर्वाः किन्नराः ऋषयस्तथा ॥ २२ ॥ आयान्ति
 बहुधा तत्र दोलारूढेन संशयः ॥ २३ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवायेति मन्त्रेण पूजनं तत्र कारयेत् ॥ षोडशोपचारैः पूजाकर्तव्या विधिपूर्वकम् ॥ धर्मार्थमु
 ख्याये कामास्तान्सर्वान्प्राप्नुयुर्ध्रुवम् ॥ २४ ॥ अङ्गन्यासं करन्यासं न्यासं शारीरकं च यत् ॥ तत्सर्वं तु प्रकर्तव्यं मन्त्रेणानेन सुव्रत ॥ २५ ॥ आगमो
 क्तं न मन्त्रेण कर्तव्यो हि महोत्सवः ॥ श्रीलक्ष्म्या सहितं देवं दोलायां च प्रकल्पयेत् ॥ २६ ॥ देवाग्रै वैष्णवाः स्थाप्या नारदाद्याः सुरर्षयः ॥ विष्वक्सेनादिका
 भक्ताः स्थाप्यास्ते ह्यग्रतः सदा ॥ २७ ॥ पञ्चवादित्रनिर्वापैः कुर्यादारातिं कुबुधः ॥ यामेयामे तथा देवि पूजनीयः प्रयत्नतः ॥ २८ ॥ नालिकेरैस्तथा

शुभ्रेः कदलैर्वा तथा पुनः ॥ अर्घदद्यात्ततो देवि पूजनीयः प्रयत्नतः ॥ २९ ॥ देवदेव जगन्नाथ शङ्खचक्रगदाधर ॥ अर्घगृहाण मे देव कृपां कुरु ममोपरि ॥
॥ ३० ॥ तच्छेषं वैष्णवानां तु दद्यात्प्रासादिकं पुनः ॥ वादनं नर्तनं तत्र कर्तव्यं वैष्णवैर्नरैः ॥ ३१ ॥ आन्दोलनं ततः सर्वैः कर्तव्यं च विशेषतः ॥ पृथिव्यां
यानि तीर्थानि क्षेत्राणि च सुरेश्वरि ॥ ३२ ॥ सर्वाण्येतानि वै तत्र द्रष्टुमायान्ति तद्दिने ॥ एवं ज्ञात्वा सदा देविकर्तव्यः सेत्सवो महान् ॥ ३३ ॥ ब्राह्मणाः
क्षत्रिया वैश्याः शूद्रायाश्चान्यजातयः ॥ शङ्खचक्रगदाधारा ज्ञातव्या न गनन्दिनि ॥ ३४ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उमामहेश्वरसंवादे दोला
महोत्सवो नाम त्र्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥ महादेव उवाच ॥ अस्मिन्वै चैत्रमासे तु कार्या दमनकोत्सवः ॥ द्वादश्यां तु तथा सम्यग्विधिः कार्या
विशेषतः ॥ १ ॥ वैष्णवैः श्रद्धया पुण्योजनतानन्दवर्धनः ॥ देवानन्दसमुद्भूता दिव्या दमनमञ्जरी ॥ २ ॥ निवेद्या वैष्णवैर्भक्तैः सर्वपूजाफलेप्सुभिः ॥
चेत्रे तु शुक्लपक्षे तु द्वादश्यां न गनन्दिनि ॥ ३ ॥ कारयेत्परया भक्त्या महोत्सवमनास्तथा ॥ तत्रादौ च स्वयंगत्वा आरामं प्रति चानघे ॥ ४ ॥ कर्तव्यं रतियुक्तस्य
कामदेवस्य पूजनम् ॥ कामदेवनमस्तेऽस्तु विश्वमोहनकारक ॥ ५ ॥ विष्णोरर्थं विचिष्यामि कृपां कुरु ममोपरि ॥ गीतवादित्रनिर्घोषैरानेतव्यो
गृहं प्रति ॥ ६ ॥ एकादश्यां सुरश्रेष्ठ ह्यधिवासनपूर्वकम् ॥ कर्तव्यं पूजनं तत्र रात्रौ भक्त्या तु वैष्णवैः ॥ ७ ॥ कर्तव्यमग्रतस्तस्य सर्वतो भद्रमण्डलम् ॥
स्थापयित्वा तु देवेशं रत्यायुक्तं च तत्र वै ॥ ८ ॥ आच्छाद्य श्वेतवस्त्रेण दमनं स्थापयेद्बुधः ॥ तत्र वै पूजनं कार्यं वैष्णवैर्द्विजसत्तमैः ॥ ९ ॥ क्लीं कामदेवाय
नमो ह्रीं रत्यै च तथानमः ॥ ऐन्द्र्यादिदिशिसंस्थाप्य कन्दपूजयेद्बुधः ॥ १० ॥ गन्धं पुष्पं तथा धूपं दीपमारार्तिकं तथा ॥ रात्रौ भक्त्या प्रकर्तव्यं विधि
नात्र सुरेश्वरि ॥ ११ ॥ मदनाय नम इति प्राच्याम् ॥ मन्मथाय नम इति आग्नेय्याम् ॥ कन्दर्पाय नम इति याम्ये ॥ अनङ्गाय नम इति रक्षोदिशि ॥
भस्मशरीराय नम इति वारुण्याम् ॥ स्मराय नम इति वायव्याम् ॥ ईश्वराय नम इति कौबेर्याम् ॥ पुष्पवाणाय नम इति शान्याम् ॥ चतुर्दिक्षु च
सर्वासु पूजनं तत्र कारयेत् ॥ पूजिते केशवे चात्र सर्वे देवाः सुपूजिताः ॥ १२ ॥ अक्षतं गन्धधूपदीपैर्नैवेद्यैस्ताम्बूलैश्च दमनं कं पूजयित्वा तु ॥ “तत्पुरुषा
य विद्महे कामदेवाय धीमहि ॥ तन्नोऽनङ्गः प्रचोदयात्” ॥ १३ ॥ इति वै कामगायत्र्या अष्टोत्तरं शतवारं तं दमनं कमभिमन्त्र्य नमस्कुर्यात् ॥ नमोऽस्तु
पुष्पवाणाय जगदाह्लादकारिणे ॥ मन्मथाय जगन्नेत्रेति प्रीतिकराय च ॥ १४ ॥ देवदेवनमस्तेऽस्तु श्रीविश्वेश नमोऽस्तु ते ॥ रतिपते नमस्तेऽस्तु नम
स्ते विश्वमण्डन ॥ १५ ॥ नमस्तेऽस्तु जगन्नाथ सर्वबीजनमोऽस्तु ते ॥ एतैर्नानाविधैर्मन्त्रैरागमोक्तैर्विशेषतः ॥ १६ ॥ पूजनीयः प्रयत्नेन रत्यासह
जनार्दनः ॥ ततो निवेद्य तत्कर्म जागरं कारयेद्बुधः ॥ १७ ॥ देवदेव जगन्नाथ वाञ्छितार्थप्रदायक ॥ हृत्स्थान् पूरय मे विष्णो कामान् कामेश्वरी प्रिय ॥ १८ ॥

इत्येतैर्बहुभिर्मन्त्रैः पूजनीयः प्रयत्नतः ॥ श्रीनिवासोजगन्नाथो भक्तानां शुभकामुकः ॥ १९ ॥ ततो दमनकमुष्टिगृहीत्वा तत्र मूलमन्त्रेण ॥ श्रीश्रीविष्ण्वादि
 देवेभ्यो दमनकं निवेदयेत् ॥ ततो गन्धादिभिर्महती पूजा गीतवाद्यनृत्यैश्च महोत्सवः कार्यः ॥ देवाग्रे स्थापितकलशो दकंदेवस्य पादयोर्निक्षिप्य जल
 क्रीडातस्मिन्दिने कर्तव्या ॥ ततः स्वगुरुं वस्त्रालङ्कारद्रविणैः श्रद्धया प्रपूजयेत् ॥ ततः स्वयं वैष्णवैर्बन्धुभिः सहा शनीयात् ॥ ततो दमनमञ्जरीया
 वै विष्णुं प्रपूजयेत् ॥ पूजिते वै जगन्नाथे ह्यहं वै पूजितः सदा ॥ २० ॥ ब्रह्महा हेमहारी च मद्यपो मांसभक्षकः ॥ मुच्यते पातकाद्देवि दृष्ट्वा दमन
 कोत्सवम् ॥ २१ ॥ एवं दमनको देवि पूजितो यैः सुवैष्णवैः ॥ सर्वतीर्थकृतं ते स्तुमञ्जरीं पूजनं कृतम् ॥ २२ ॥ वेदाध्यायः कृतस्तेन शास्त्रा
 ध्ययनमेव च ॥ अग्निहोत्रं कृतं तेन मञ्जरीं पूजितो हरिः ॥ २३ ॥ तत्कुलं तु महज्ज्ञेयं ब्राह्मवाचाथ क्षात्रियम् ॥ शौद्रवैश्च यच्चान्यद्वन्यं धन्यतरं स्मृतम् ॥
 ॥ २४ ॥ यस्मिन्कुलेऽवतीर्याथोत्सवो दमनकः कृतः ॥ स च धन्यस्तु धन्यो वै येन विष्णुः प्रपूजितः ॥ २५ ॥ दमनकेन तु तथा संप्राप्ते मधुमाधवे ॥
 संपूज्य गोसहस्रस्य देवि संलभते फलम् ॥ २६ ॥ मल्लिकाकुसुमैर्देवं वसन्ते गरुडध्वजम् ॥ योऽर्चयेत्परया भक्त्या मुक्तिभागी भवेत्तु सः ॥ २७ ॥ मरुको
 दमनश्चैव सद्यस्तुष्टिकरो हरेः ॥ अतः पूजा प्रकर्तव्या वैष्णवैर्नरसत्तमैः ॥ २८ ॥ गोसहस्रं कृतं तेन कन्यादानं तथैव च ॥ पृथ्वीदानं कृतं तेन विष्णोर्वै
 पूजने कृते ॥ २९ ॥ एकामेकां गृहीत्वा तु मञ्जरीं दमनस्य तु ॥ यः पूजयति देवेशं संप्राप्ते मधुमाधवे ॥ ३० ॥ पुण्यसङ्ख्यां न जाने वै तस्याहं नग
 नन्दिनि ॥ स वै चतुर्भुजो भूत्वा इह लोके परत्र च ॥ धर्मानर्थाश्च कामांश्च प्रभुङ्क्ते वैष्णवं पदम् ॥ ३१ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० दमनक
 महोत्सवो नाम चतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥ महादेव उवाच ॥ वैशाख्यां पौर्णमास्यां वै जलस्थं जगदीश्वरम् ॥ पूजयेद्द्वैष्णवो भक्त्या कृतो
 त्साहो मुदान्वितः ॥ १ ॥ गीतवाद्यं तथा नृत्यं कृत्वा पुण्यं महोत्सवम् ॥ एकादश्यां सुरश्रेष्ठं पश्येद्वाथ प्रहर्षितः ॥ २ ॥ गीतगायन्हरेर्भक्त्या कर्तव्य
 श्वोत्सवः शुभः ॥ शयनं कुरु देवेश जलेऽस्मिन् वै सुरेश्वर ॥ ३ ॥ त्वयि सुप्ते जगत्सुप्तं भवत्येव न संशयः ॥ घनागमे प्रकुर्वन्ति जलस्थं वै जनार्दनम् ॥
 ॥ ४ ॥ येन रांस्तु सुरश्रेष्ठेन दाहो नरके भवेत् ॥ स्वर्णपात्रे तथा रौप्ये ताग्रे वा च सुरेश्वरि ॥ ५ ॥ मृण्मये वाथ कर्तव्यं शयनं विष्णुसंज्ञकम् ॥ तत्र तोयं च
 संस्थाप्य शीतलं गन्धवासितम् ॥ ६ ॥ तस्मिन् स्तोयेततो विष्णोः स्थापनं कारयेद्बुधः ॥ गोपालनाम्रीमूर्तिश्च रामनाम्री तथापि वा ॥ ७ ॥ शाल
 ग्रामशिला वापि स्थापनीया विशेषतः ॥ प्रतिमां वामहाभागे तस्य पुण्यमनन्तकम् ॥ ८ ॥ यावद्भराधंरालोका यावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ तावत्तस्य
 कुले कश्चिन्न भवेद्देवि नारकी ॥ ९ ॥ तस्माज्ज्ञेयं महादेवि तोयस्थं पूजयेद्भरिम् ॥ वीततापो नरस्तिष्ठेद्वावदाभूतसंष्टुवम् ॥ १० ॥ सुशीतले तथा तोयं

तुलसीदलवासितम् ॥ शुचिशुक्रगतेकालेपूजयेद्धरिणीधरम् ॥ ११ ॥ शुचिशुक्रगतेकालेयेऽर्चयिष्यन्तिकेशवम् ॥ जलस्थंविविधैःपुष्पैर्मुच्यन्ते
यमपीडनात् ॥ १२ ॥ जलप्रेष्टोयतोविष्णुर्जलशायीजलप्रियः ॥ तस्माद्वीष्मेविशेषेणजलस्थंपूजयेद्धरिम् ॥ १३ ॥ नीरमध्येस्थितंकृत्वा
शालग्रामसमुद्भवम् ॥ येनार्चितोमहाभक्त्यासभवेत्कुलपावनः ॥ १४ ॥ कर्कराशिगतेसूर्येमिथुनस्थेविशेषतः ॥ येनार्चितोहरिर्भक्त्याजलमध्ये
तुमुन्दरि ॥ १५ ॥ द्वादश्यांतुविशेषेणजलस्थजलशायिनः ॥ येनार्चनंकृतंतेनकोटियज्ञशतंकृतम् ॥ १६ ॥ निक्षिप्यजलपात्रेतुमासेमाधवसंज्ञके ॥
माधवंयेऽर्चयिष्यन्तिदेवास्तेतुनराभुवि ॥ १७ ॥ पात्रेगन्धोदकंकृत्वायःक्षिपेद्वरुडध्वजम् ॥ द्वादश्यांपूजयेद्रात्रौमुक्तिभागीभवेत्तुसः ॥ १८ ॥ अश्रद्
धानःपापात्मानास्तिकोऽच्छिन्नसंशयः ॥ हेतुनिष्ठश्चपञ्चतनपूजाफलभागिनः ॥ १९ ॥ तथामहादेविप्रभुंजलस्थंजगदीश्वरम् ॥ पूजयेद्योनरोनित्यं
महापापैःप्रमुच्यते ॥ २० ॥ ' ॐ ह्रां ह्रीं गमायनमः ' इतिमन्त्रेणदेवेशिपूजनंतत्रवैस्मृतम् ॥ ' ॐ क्लीं कृष्णाय गोविन्दाय गोपीजनवल्लभाय नमः ' ॥ इति
मन्त्रेणगिरिजउदकंचाभिमन्त्रयेत् ॥ २१ ॥ देवदेवमहाभागश्रीवत्सकृतलाञ्छन ॥ महादेवनमस्तेऽस्तुनमस्तेविश्वभावन ॥ अर्घगृहाणभोदेवमुक्ति
मेदेहिसर्वदा ॥ २२ ॥ नानाविधैःसुपुष्पैश्चपूजयेद्वरुडासनम् ॥ सर्ववाधाविनिर्मुक्तोविष्णोःसायुज्यमाप्नुयात् ॥ २३ ॥ रात्रौजागरणंतत्रद्वादश्यां
सुसमाहितः ॥ भक्तिपूर्वभजेदेवंविष्णुमव्ययमक्षयम् ॥ २४ ॥ एवंवैशाखसंवन्धीभक्तिभावेनतत्परैः ॥ उत्सवोविष्णुसंज्ञस्तुकर्तव्योभक्तिमिच्छुभिः ॥
॥ २५ ॥ आगमोक्तेनमन्त्रेणविधितत्रप्रकारयेत् ॥ कृतेसतिमहादेविकोटियज्ञसमफलम् ॥ २६ ॥ रागद्वेषविनिर्मुक्तोमहामोहनिवर्तकः ॥ इहलोके
सुखंभुक्त्वायातिविष्णोःसनातनम् ॥ २७ ॥ ब्राह्मणोभक्तिभावेनयःकरोत्युत्सवंभुवि ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोवैकुण्ठगच्छतिध्रुवम् ॥ २८ ॥ वेदाध्ययन
हीनोऽपिशस्त्राध्ययनवर्जितः ॥ हरिभक्तितुसंप्राप्यलभतेवैष्णवंपदम् ॥ २९ ॥ आत्मारामःसदामुक्तोविजितात्माभवेत्तुसः ॥ सवैविष्णुपदंयातियाव
चन्द्रदिवाकरौ ॥ ३० ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेशयनंमहोत्सवोनामपञ्चाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ महादेवउवाच ॥
श्रावणेमासिसंप्राप्तेपवित्रारोपणोविधिः ॥ यस्मिन्कृतेतुदेवेशिदिव्यभक्तिःप्रजायते ॥ १ ॥ पवित्रारोपणंविष्णोःकर्तव्यंश्रद्धयाबुधैः ॥ संपूर्णाजायते
तस्यपूजापार्वतिवार्षिकी ॥ २ ॥ पवित्रारोपणंविष्णोर्जायतेसुखमात्मनः ॥ संपूजितेसदाविष्णौनानासुखमवाप्नुयात् ॥ ३ ॥ सूत्रग्रामसमानीयब्राह्मण्या
कर्तितंतथा ॥ स्वनैवकर्तितंसूत्रंतनैवचप्रकारयेत् ॥ ४ ॥ सच्छ्रद्धाकर्तितंसूत्रंतद्वाह्यंवातथैवच ॥ अन्यथाविक्रयेणापिग्राह्यंचापियथातथम् ॥ ५ ॥
क्षौमेनैवप्रकर्तव्यःपवित्रारोपणोविधिः ॥ रौप्येणवातथाकार्यंपवित्रंविष्णुदैवतम् ॥ ६ ॥ सौवर्णेनापिदेवेशिकर्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ अभावेसर्वधातूनां

प्राह्यसूत्रं तथा बुधैः ॥ ७ ॥ कृत्वा तु त्रिवृतं सूत्रं प्रक्षाल्य मुदकेन तु ॥ लिङ्गलिङ्गप्रमाणं च प्रतिमायां यथाविधि ॥ ८ ॥ पादौ वै जानुपर्यन्तं तथानाभिसमं
 स्मृतम् ॥ ज्येष्ठं मध्यं कनिष्ठं च पवित्रं कारयेद्बुधः ॥ ९ ॥ संवत्सरदिनैस्तद्वत्तदर्थार्धेन सङ्ख्यया ॥ सूत्रेणैव प्रकर्तव्यं ग्रन्थिनाष्टोत्तरं शतम् ॥ १० ॥ तदर्थं
 सङ्ख्यकेनापि युक्तं वा तत्र पार्वति ॥ लिङ्गे वै लिङ्गसंज्ञं तु गङ्गानागैश्च संयुतम् ॥ ११ ॥ प्रतिमायां तथा देवि पवित्रं वनमालकम् ॥ यथाशोभान्ताकार्ययेन
 विष्णुः प्रसीदति ॥ १२ ॥ एकं वै सुपवित्रं तु गन्धाख्यं कारयेत्सदा ॥ तन्तुना यच्च संयुक्तं कर्तव्यं वैष्णवैरैः ॥ १३ ॥ देवानां च तथा प्रोक्तं पवित्रं विष्णुदेवतम् ॥
 अम्बरीषाद्याभक्ताश्च अन्येऽपि च ध्रुवादयः ॥ १४ ॥ पवित्राणिततः पश्चाद्वा तव्यानीह पार्वति ॥ प्रतिपद्नदस्योक्ता पवित्रारोपणे तिथिः ॥ १५ ॥ लक्ष्म्या
 देव्या द्वितीया तु तिथीनामुत्तमा तिथिः ॥ तृतीया तु तव प्रोक्ता चतुर्थी गणपस्य च ॥ १६ ॥ पञ्चमी चन्द्रमसश्चैव पृथिवी कार्त्तिकस्य च ॥ सप्तमी च रवेः प्रोक्ता
 दुर्गायाश्चाष्टमी स्मृता ॥ १७ ॥ नवमी चैव मातृणां यमस्य दशमी तथा ॥ एकादशी तु सर्वेषां द्वादशी माधवस्य च ॥ १८ ॥ त्रयोदशी तु कामस्य शर्वस्योक्ता च तु
 र्दशी ॥ तद्वत्पञ्चदशी ख्याता धातुर्वै ह्यर्चने पुनः ॥ १९ ॥ एतावै तिथयः प्रोक्ताः पवित्रारोपणोचिताः ॥ कनिष्ठे द्वादश प्रोक्ता मध्यमे द्विगुणाः स्मृताः ॥ २० ॥
 त्रिगुणाश्चोत्तमे चैव ग्रन्थयश्च पवित्रके ॥ कर्पूरके सराभ्यां वा चन्दनेन हरिद्रया ॥ २१ ॥ रञ्जयित्वा तु तत्सर्वं स्थाप्य नवकरण्डके ॥ देवस्य यजनं यत्र
 स्थाप्यानि देववत्तदा ॥ २२ ॥ आदौ देवार्चनं कृत्वा वासनं स पवित्रकम् ॥ अधिवासितं पवित्रं तु ततो वै पूजनं स्मृतम् ॥ २३ ॥ पवित्रेषु च यद्देवास्तेषां
 निकटमाचरेत् ॥ ब्रह्मा विष्णुस्तथारुद्रस्त्रयो वै सूत्रदेवताः ॥ २४ ॥ क्रिया च पौरुषी वीरा चतुर्थी चापराजिता ॥ जया च विजया चैव मुक्तिदा च सदा शिव
 ॥ २५ ॥ मनोन्मनी तु नवमी दशमी सर्वतो मुखी ॥ ग्रन्थीनां देवताश्चैव सूत्रेषु विनिवेशयेत् ॥ २६ ॥ आवाहनमुद्रया वैशाखोक्तविधिना ततः ॥ आवाह्य
 तत्र ताः सम्यक्संनिधीकरणं स्मृतम् ॥ २७ ॥ संनिधीकरणमुद्रया संनिधीकरणम् ॥ रक्षामुद्रया संरक्ष्य धेनुमुद्रया अमृतीकृत्य आनीय देवस्याग्रे कलशो
 दकं गृहीत्वा आगमोक्तेन मन्त्रेण प्रोक्षणं विधाय क्लीं कृष्णाय इति मन्त्रेण प्रोक्षणं गन्धधूपदीपनैवेद्यादिकं दत्त्वा ताम्बूलादिकं दत्त्वा षोडशोपचारादिना पवित्रं द
 वता अभ्यर्च्य गन्धपवित्रं धूपितं कृत्वा देवाभिमुखः सन्नमस्कारमुद्रया देवमभिमन्त्रयति ॥ आमन्त्रितो महादेव सार्धं देव्या गणादिभिः ॥ मन्त्रैर्वा लोकपालै
 श्च सहितः परिवारकैः ॥ २८ ॥ आगच्छ भगवन् विष्णो विधिसंपूर्णहेतवे ॥ प्रातस्त्वत्पूजनं कुर्मः सान्निध्यं नियतंकुरु ॥ २९ ॥ तद्वन्धं च पवित्रं च देवस्य राघव
 स्य च श्रीविष्णोश्चरणे तन्निक्षिप्य प्रातः स्वक्रियां विधाय पुण्याहस्वस्तिवाचनजयजयशब्दैर्घण्टादिवादित्रनिर्घोषतूर्यादिशब्दैः पवित्रैः पूजां कुर्यात् ॥ ततः
 प्रथमं ज्येष्ठं ततो मध्यमं कनिष्ठं च ॥ एभिः सर्वैर्यथाक्रमेण पूजां कुर्यात् ॥ ३० ॥ अंवासु देवाय विद्महे विष्णु देवाय धीमहि ॥ तन्नो देवः प्रचोदयात् ॥ ३० ॥ इति

पवित्रदानमथवास्वमन्त्रैः ॥ ततोवैमहतीपूजाविष्णोः कुर्यात्प्रसादिनीम् ॥ यथावैकृतयादेवि विष्णुरात्मा प्रसीदति ॥ ३१ ॥ समन्ताद्दीपमालाचकर्तव्याच
विधानतः ॥ चतुर्विधं तथा चान्नैवेद्यं कारयेद्बुधः ॥ ३२ ॥ पवित्राणिततोदद्यात्पूजितानितुशोभने ॥ भक्त्या च विशेषेण श्रीगुरुं पूजयेत्ततः ॥ ३३ ॥
वस्त्रालङ्कारविधिना पूजनीयो गुरुर्महान् ॥ पूजयित्वा गुरुं तत्र पवित्रं धारयेत्ततः ॥ ३४ ॥ अभ्यर्चयेत्पूजनाः सन्ति तेभ्यस्ताम्बूलादिकंदत्त्वा
पूर्णाहुतिमग्नये दत्त्वा श्रीनिवासाय श्रीकृष्णाय कर्मनिवेदयेत् ॥ मन्त्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं तु केशव ॥ यत्पूजितो मया सम्यक्सम्पूर्णया तु मे ध्रुवम् ॥
॥ ३५ ॥ तंत उद्गास्य इष्टबन्धुभिस्तथा वैष्णवैर्विप्रैर्वासहितः सन्मृष्टमन्नं स्वयं भुञ्जीत ॥ एतत्पूजनं कंदिव्यं ये शृण्वन्ति द्विजोत्तमाः ॥ सर्वपापविनि
र्मुक्तायान्ति विष्णोः परंपदम् ॥ ३६ ॥ यावत्तपति वै चन्द्रो यावत्तपति वै रविः ॥ पवित्रारोपकस्तद्वत्तप्यते नात्र संशयः ॥ ३७ ॥ पृथिव्यां यानि दानानि निय
माश्च तथा पुनः ॥ सर्वे वै पूर्णतां यान्ति पवित्रारोपणे कृते ॥ ३८ ॥ उत्सवानां च राजायं पवित्रारोपणो विधिः ॥ ब्रह्महा शुंध्यते तत्र नात्र कार्यविचारणा ॥
॥ ३९ ॥ सत्यं सत्यं पुनः सत्यं यदुक्तं न गनन्दिनि ॥ पवित्रारोपणे पुण्यं दर्शने तु तथा स्मृतम् ॥ ४० ॥ शूद्रैर्वाथ महाभागे पवित्रारोपणो विधिः ॥
कृतो ये भक्तिभावेन ते वै धन्यतमाः स्मृताः ॥ ४१ ॥ धन्योऽहंकृतकृत्योऽहंसौभाग्यो धरणीतले ॥ मया तु या कृता भक्तिर्वैष्णवी मुक्तिदायिनी ॥ ४२ ॥
इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे पवित्रारोपणं नाम षडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ पार्वत्युवाच ॥ कानि कानि च पुष्पाणिकस्मिन्मासे
प्रकल्पयेत् ॥ तन्मेव दसुरेश त्वं विस्तरा जगतः प्रभो ॥ १ ॥ महेश्वर उवाच ॥ चैत्रतुल्यं च केनैव जाती पुष्पेण वा पुनः ॥ पूजनीयः प्रयत्नेन केशवः
कुशनाशनः ॥ २ ॥ दमनकैर्मरुकैश्चैव विल्वपुष्पैरथापि वा ॥ पूजयेज्जगतामीशं विष्णुं सर्वेश्वरेश्वरम् ॥ ३ ॥ शतपत्रैस्तथा दिव्यै रक्तैर्वासुसमाहिताः ॥
पूजयन्ति नरा विष्णुं चैत्रमासे सुरेश्वरि ॥ ४ ॥ वैशाखे तु सदा देवि ह्यर्चनीयो महाप्रभुः ॥ केतकीपत्रमादाय वृषस्थे च दिवाकरे ॥ ५ ॥ येनार्चितो हरि
भक्त्या प्रीतो मन्वन्तरं शतम् ॥ ज्येष्ठे मासे तु संप्राप्ते नाना पुष्पैः प्रपूजयेत् ॥ ६ ॥ पूजिते देवदेवेशे सर्वदेवाः सुपूजिताः ॥ कृत्वा पापसहस्राणि महापापशतानि च
॥ ७ ॥ तेऽपियास्यन्ति भो देवि यत्र विष्णुः श्रिया सह ॥ आषाढे मासि संप्राप्ते पूजां कुर्याद्विशेषतः ॥ ८ ॥ करवीरै रक्तपुष्पैस्तथा बज्रैर्वासुदानराः ॥ पूजां कुर्व
न्ति ये विष्णोस्ते ज्ञेयाः पुण्यभागिनः ॥ ९ ॥ जातरूपनिभैर्विष्णुं कदम्बकुसुमैस्तथा ॥ येऽर्चयिष्यन्ति गमे विन्दन्ते तेषां सौरिजं भयम् ॥ १० ॥ घना
गमे घनश्यामः कदम्बकुसुमार्चितः ॥ ददाति वाञ्छितान् कामान्यावदिन्द्रादिश्चतुर्दश ॥ ११ ॥ यथापद्मालयां प्राप्य प्रीतो भवति माधवः ॥ कदम्बकुसुमं
लब्ध्वा प्रीतो भवति लोककृत् ॥ १२ ॥ तुलसीकृष्णतुलसीवज्जुलैर्वासुरेश्वरि ॥ सर्वदा पूजितो विष्णुः कष्टहरति नित्यशः ॥ १३ ॥ श्रावणे मासि

संप्राप्तेयेऽर्चयन्तिजनार्दनम् ॥ अतसीपुष्पमादायतथादूर्वादलेनतु ॥ १४ ॥ नानापुष्पैर्विशेषेणपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ ददातिविपुलान्कामान्यावदाभूत
 संप्लवम् ॥ १५ ॥ भाद्रमासेतुसंप्राप्तेशृणुत्वंनगनन्दिनि ॥ चम्पकैर्वाश्वेतपुष्पैरक्तसिन्दूरकैस्तथा ॥ १६ ॥ कङ्कारैर्वामहादेविसर्वकामफललभेत् ॥
 आश्विनैर्वैशुभेमासेकर्त्तव्यंविष्णुपूजनम् ॥ १७ ॥ यूथिकानवजातार्ताभिस्तथानानाविधैःशुभैः ॥ पूजनीयःप्रयत्नेनभक्तिपूर्वसदाजनैः ॥ १८ ॥ पद्मा
 न्येवसमानीययेऽर्चयन्तिजनार्दनम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षांस्तेलभन्तेमानवाभुवि ॥ १९ ॥ कार्तिकेमासिसंप्राप्तेपूजनीयोमहेश्वरः ॥ यावन्तिऋतुपुष्पाणिदे
 यानिमाधवस्यच ॥ २० ॥ तिलानितिलपुष्पाणितैर्वाह्यर्चनकंचरेत् ॥ पूजितेसतिदेवेशिअनन्तफलमश्नुते ॥ २१ ॥ बकुलपुष्पैःपुत्रागैश्चम्पकैर्वाजनार्दनम् ॥
 कार्तिकेपूजयिष्यन्तितेदेवानहिमानवाः ॥ २२ ॥ मार्गशीर्षेप्रयत्नेनपूजनीयःसदाप्रभुः ॥ नानापुष्पैःसर्वैर्वैधूर्पनीराजनैस्तथा ॥ २३ ॥ मार्गशीर्षेविशेषेण
 दिव्यैःपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ पौषमासेमहादेविस्वर्चनंशुभदंस्मृतम् ॥ २४ ॥ नानातुलसिपत्रैश्चमृगनाभिजलैस्तथा ॥ माघमासेतुसंप्राप्तेनानापुष्पैः
 प्रपूजयेत् ॥ २५ ॥ पूजितेदेवदेशेवाञ्छितलभतेध्रुवम् ॥ कर्पूरजातथापूजानानानैर्वैद्यमोदकैः ॥ २६ ॥ फाल्गुनेचैवसंप्राप्तेह्यर्चनंमाधवस्यच ॥ कृत्वावासन्ति
 कौपूजापुष्पाण्यादायसर्वशः ॥ २७ ॥ नवीनैर्वाथदेवेशिसर्वैर्वापूजयेत्ततः ॥ पूजितेतुजगन्नाथेवैकुण्ठपदमव्ययम् ॥ प्राप्नोतिपुरुषोऽनित्यंश्रीविष्णोश्च
 प्रसादतः ॥ २८ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेमासिकपुष्पोनामसप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥ सूतउवाच ॥
 एकदाद्वारकामागादृषिःकृष्णदिदृक्षया ॥ पुष्पाण्यादायदिव्यानिकल्पवृक्षोत्थितानिच ॥ १ ॥ नारदंस्वागतेनासौकृष्णःसत्कारमाचरत् ॥ इदमर्घ्यं
 मिदपाद्यमित्युवाचासनंददत् ॥ २ ॥ नारदस्तानिपुष्पाणिकृष्णायोपाजहारच ॥ कृष्णःषोडशसाहस्रस्त्रीभ्यस्तानिव्यबीभजत् ॥ ३ ॥ विस्मृ
 त्यसत्यभामांतुसर्वाभ्यस्तान्यदात्प्रभुः ॥ सत्यभामाततःक्रुद्धाक्रोधागारंसमाविशत् ॥ ४ ॥ समाज्ञायततःकृष्णस्तत्रगत्वासमाहितः ॥ सत्यभामां
 मानयित्वागरुडंमनसाऽस्मरत् ॥ ५ ॥ स्मृतमात्रस्तुगरुडस्तदागत्याग्रतःस्थितः ॥ आरुह्यवेगात्पत्रंतमित्युवाचप्रियांप्रभुः ॥ ६ ॥ सत्येत्वंमाकृथाः
 क्रोधंत्वत्कृतेदैवतैःसह ॥ विरुध्यदेवराजंचरोपयिष्येतवाङ्गणे ॥ ७ ॥ कल्पद्रुमंमहाभागेऽपराधंमेक्षमांकुरु ॥ इतिकृत्वाप्रतिज्ञांतुकृष्णःससत्य
 भामया ॥ ८ ॥ देवलोकमगात्तूर्णयत्रदेवःसवृत्रहा ॥ याचितःकल्पवृक्षार्थमुत्तरंदत्तवान्प्रभुम् ॥ ९ ॥ नायंदेवद्रुमोभूम्यानेतुयोग्यस्त्वयाप्रभो ॥ तदा
 क्रुद्धोमहाबाहुर्वृक्षमुत्पाद्यमूलतः ॥ १० ॥ बाहमारोपयामासवेगेनबलवत्तरः ॥ तदावज्रधरोवंगाङ्गमुद्यम्यवीर्यवान् ॥ ११ ॥ गरुडंताडयामासकल्प
 वृक्षंत्यजेरिति ॥ तदापत्ररथःपत्रंकुलिशस्यापिगौरवात् ॥ १२ ॥ एकंविसर्जयामासत्वरयाप्रजगामच ॥ तेनवज्रप्रहारेणत्रयोऽभूवन्पतत्रिणः ॥ १३ ॥

मयूरोमकुलश्चाषःकृष्णोद्वारावतीमगात् ॥ आगस्थसत्यभामायागृहेचैनमरोपयत् ॥ तदैवनारदोऽभ्यागात्सत्ययामानितोबहु ॥ १४ ॥ सत्यभामो
वाच ॥ ईदृशःकल्पवृक्षोऽयंपतिरेतादृशःप्रभुः ॥ भवंभवेकथंप्राप्यस्तदारुयातुभवान्मम ॥ १५ ॥ इतिपृष्टस्तदाप्राहनारदोमुनिसत्तमः ॥
प्राप्यतेसत्यभामेयंतुलापुरुषदानतः ॥ १६ ॥ सत्यभामातदाकृष्णंकल्पवृक्षसमन्वितम् ॥ नारदायैवसाप्रादात्तोलयित्वाविधानतः ॥ सर्वोपस्करमा
कृष्यनारदस्त्रिदिव्ययौ ॥ १७ ॥ सूतउवाच ॥ श्रियःपतिमथामन्त्र्यगतेदेवर्षिसत्तमे ॥ हर्षोत्फुल्लाननासत्यावासुदेवमथाब्रवीत् ॥ १८ ॥
सत्यभामोवाचं ॥ धन्यास्मि कृतकृत्यास्मिसफलंजीवितंचमे ॥ मज्जन्मनिनिदानेचधन्यौतौपितरौमम ॥ १९ ॥ यौमात्रैलोक्यसुभगांजनयामासतु
ध्रुवम् ॥ षोडशस्त्रीसहस्राणांवह्मभाहंयतस्तव ॥ २० ॥ यस्मान्मयादिपुरुषःकल्पवृक्षसमन्वितः ॥ यथोक्तविधिनासम्यङ्नारदायसमर्पितः
॥ २१ ॥ यद्वार्तामपिजानन्तिभूमिसंस्थानजन्तवः ॥ सोऽयंकल्पद्रुमोगेहेममतिष्ठतिसाम्प्रतम् ॥ २२ ॥ त्रैलोक्याधिपतेश्चाहंश्रीपतेरति
वह्मभा ॥ अतोऽहंप्रष्टुमिच्छामि किंचित्त्वांमधुसूदन ॥ २३ ॥ यदित्वंमत्प्रियकरःकथयस्वात्रविस्तरात् ॥ श्रुत्वातच्चपुनश्चाहंकरोमिहितमात्मनः ॥ २४ ॥
यथाकल्पंत्वयादेववियुक्तास्यानर्कहिंचित् ॥ २५ ॥ सूतउवाच ॥ इतिप्रियावचःश्रुत्वास्मेरास्योऽयंगदाग्रजः ॥ सत्याकरेकरंकृत्वागमत्कल्पत
रोस्तलम् ॥ २६ ॥ निषिध्यानुचरंलोकंसविलासंप्रियान्वितः ॥ प्रहस्यसत्यामामन्त्र्यप्रोवाचजगतांपतिः ॥ तत्प्रीतिपरितोषार्थंलसत्पुलकिता
ङ्गजः ॥ २७ ॥ कृष्णउवाच ॥ नमेत्वत्तःप्रियतमाकाचिदन्यानितम्बिनी ॥ षोडशस्त्रीसहस्राणांप्रियेप्राणसमाह्वसि ॥ २८ ॥ त्वदर्थंदेवराजेन
विरोधोदैवतैःसह ॥ त्वयायत्प्रार्थितंकान्तेशृणुयच्चमहाद्भुतम् ॥ २९ ॥ अदेयमथवाकार्यमकथ्यमपियत्पुनः ॥ त्वत्कृतंतुकथंप्रश्नंकथयामिनतु
प्रियं ॥ पृच्छस्वसर्वंकथयेयत्तेमनसिवर्तते ॥ ३० ॥ सत्योवाच ॥ दानंव्रतंतपोवापि किंतुपूर्वमयाकृतम् ॥ येनाहंमर्त्यजामर्त्यभावातीताऽभवंकिल
॥ ३१ ॥ तवाङ्गार्धहरानित्यंगरुडोपरिगामिनी ॥ इन्द्रादिदेवतावासमगमंचत्वयासह ॥ ३२ ॥ अतस्त्वांप्रष्टुमिच्छामि किंकृतंतुमयाशुभम् ॥
जन्मान्तरेचकिंशीलाकाचाहंकस्यकन्यका ॥ ३३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुष्वैकमनाःकान्तेयत्त्वंवैपूर्वजन्मनि ॥ पुण्यंव्रतंकृतवतीतत्सर्वंकथ
यामिते ॥ ३४ ॥ आसीत्कृतयुगस्यान्तेमायापुण्याद्विजोत्तमः ॥ आत्रेयोदेवशर्मेतिवेदेवेदाङ्गपारगः ॥ ३५ ॥ आतिथेयोऽग्निशुश्रूषुःसौरव्रत
परायणः ॥ सूर्यमाराधयन्नित्यंसाक्षात्सूर्यइवापरः ॥ ३६ ॥ तस्यातिवयसश्चासीन्नाम्रागुणवतीसुता ॥ अपुत्रःसस्वशिष्यायचन्द्रनाम्नेददौ
सुताम् ॥ ३७ ॥ तमेवपुत्रवन्मेनेसचतंपितृवद्वशी ॥ तौकदाचिद्वनंयातौकुशेध्महरणार्थिनौ ॥ ३८ ॥ हिमाद्रिपादजवनेचेरतुस्तौयतस्ततः॥

तौततोराक्षसंघोरमायान्तंसमपश्यताम् ॥ ३९ ॥ भयविह्वलसर्वाङ्गावसमर्थौपलायितुम् ॥ निहतौरक्षसातेनकृतान्तसमरूपिणा ॥ ४० ॥
 तौतुक्षेत्रप्रभावेणधर्मशीलतयापुनः ॥ वैकुण्ठभवनंनीतौमद्गुणैर्मत्समीपगैः ॥ ४१ ॥ यावज्जीवंतुयत्ताभ्यांमूर्त्यपूजादिकंकृतम् ॥ तेनवैकर्मणा
 ताभ्यामुप्रीतोऽहंकिलाभवम् ॥ ४२ ॥ शवाःसौराश्वगाणेशावैष्णवाःशक्तिपूजकाः ॥ मामेवप्राप्नुवन्तीहवर्षापःसागरंयथा ॥ ४३ ॥
 एकोऽहंपञ्चधाजातःक्रीडयन्नामभिःकिल ॥ देवदत्तोयथाकश्चित्पुत्राद्याह्वाननामभिः ॥ ४४ ॥ ततश्चतौमद्भवनाधिवासिनौविमानयानौरविवर्चसाबुभौ
 ॥ मत्तुल्यरूपौममसन्निधानगौदिव्याङ्गनाचन्दनभोगभोगिनौ ॥ ४५ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०श्रीकृष्णसत्यभामासंवादेऽष्टाशीति
 तमोऽध्यायः ॥ ८८ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ततोऽगुणवतीश्रुत्वारक्षसानिहताकुभौ ॥ पितृभर्तृजदुःखार्ताकरुणंपर्यदेवयत् ॥ १ ॥ गुणवत्युवाच ॥
 हानाथहापितस्त्यक्त्वागच्छतंकमयाविना ॥ बालाहंकिकरोम्यद्यह्यनाथाभवताविना ॥ २ ॥ कोनुमामास्थितांगेहेभोजनाच्छादनादिभिः ॥ अकिंचि
 त्कुशलांस्नेहात्पालयिष्यतिदुःखिताम् ॥ ३ ॥ हतभाग्याहतसुखाहतेशाहतजीविता ॥ शरणंकंजाम्यद्यत्त्वन्नाथाबतकालिशा ॥ ४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 एवंबहुविलप्याथकुररीवभृशतुरा ॥ पपातभूमौविकलारम्भावातहतायथा ॥ ५ ॥ चिरादाश्वस्यसाधूमौविलप्यकरुणंवहु ॥ निमग्रादुःखजलधौ
 शोकर्तासमवर्तत ॥ ६ ॥ साग्रहोपस्करान्सर्वान्विक्रीयशुभकर्मकृत् ॥ तयोश्चक्रेयथाशक्तिपारलौकिकसंक्रियाम् ॥ ७ ॥ तस्मिन्नेवपुरेवासंचक्रेप्रभृति
 जीविनी ॥ विष्णुभक्तिपराशान्तासत्यशौचाजितेन्द्रिया ॥ ८ ॥ व्रतद्वयंतयासम्यगाजन्ममरणात्कृतम् ॥ एकादशीव्रतंसम्यक्सेव नंकार्तिकस्यच ॥ ९ ॥
 एतद्व्रतद्वयंकान्तेममातीवप्रियङ्करम् ॥ भुक्तिमुक्तिकरंसम्यक्पुत्रसंपत्तिकारकम् ॥ १० ॥ कार्तिकेमासियेनित्यंतुलासंस्थेदिवाकरे ॥ प्रातःस्नास्यन्ति
 तेमुक्तामहापातकिनोऽपिच ॥ ११ ॥ संमार्जनंगृहेविष्णोःस्वस्तिकादिनिवेदनम् ॥ विष्णुपूजांप्रकुर्वन्तिजीवन्मुक्ताश्चतेनराः ॥ १२ ॥ स्नानंजागरणं
 दीपंतुलसीवनसेवनम् ॥ कार्तिकेयेप्रकुर्वन्तितेनराविष्णुमूर्तयः ॥ १३ ॥ इत्थंदिनत्रयमपिकार्तिकेयेप्रकुर्वते ॥ देवानामपितेवन्द्याःकिंयैराजन्मतःकृतम्
 ॥ १४ ॥ इत्थंगुणवतीसम्यक्प्रत्यब्दंप्रतिनीयते ॥ नित्यंविष्णोःपरिकरेभक्तातत्परमानसा ॥ १५ ॥ कदाचिज्जरसासाथकृशाङ्गीज्वरपीडिता ॥ स्नातुंगङ्गा
 गताकान्तेकथंचिच्छनकैस्तथा ॥ १६ ॥ यावज्जलान्तरगताकम्पिताशीतपीडिता ॥ तावत्साविह्वलापश्यद्विमानंप्राप्तमम्बरात् ॥ १७ ॥ शङ्खचक्रगदा
 पद्महस्तैरासन्नमम्बरात् ॥ विष्णुरूपधरैःसम्यग्वेनतेयध्वजाङ्घ्रितैः ॥ १८ ॥ आरोहयन्विमानंतमप्सरोगणसेवितम् ॥ चामरैर्वीज्यमानांतांवैकुण्ठ
 मनयन्गणाः ॥ १९ ॥ अथसातद्विमानस्थाज्वलदग्निशिखोपमा ॥ कार्तिकव्रतपुण्येनमत्सान्निध्यगताभवत् ॥ २० ॥ अथब्रह्मादिदेवानां

प० पु०
॥ ९० ॥

यथाप्रार्थनयाभुवम् ॥ आगच्छतागणाःसर्वेयातास्तेऽपिमयासह ॥ २१ ॥ एतेऽपियादवाःसर्वेमद्गुणाएवभामिनि ॥ पितातेदेवशर्माभूत्सत्राजिदधिपो
ह्ययम् ॥ २२ ॥ यश्चन्द्रशर्मासोऽक्रूरस्त्वंसागुणवतीशुभे ॥ कार्तिकव्रतपुण्येनबहुमत्प्रीतिवर्धनी ॥ २३ ॥ ममद्वारेत्वयापूर्वतुलसीवाटिकाकृता ॥
तस्मादयंकल्पवृक्षस्तवाङ्गणगतःशुभे ॥ २४ ॥ कार्तिकेदीपदानंचयत्त्वयातुकृतंपुरा ॥ त्वद्देहगेहसंस्थेयंतस्माद्धृक्ष्मीःस्थिराभवत् ॥ २५ ॥ यच्चव्रतादि
कंसर्वविष्णवेभर्तृरूपिणे ॥ निवेदितवतीतस्मान्ममभार्यात्वमागता ॥ २६ ॥ आजन्ममरणात्पूर्वकार्तिकेयद्वतंकृतम् ॥ कदाचिदपितेनैवमद्वि
योगंनपश्यसि ॥ २७ ॥ एवंयेकार्तिकेमासिनराव्रतपरायणाः ॥ मत्सान्निध्यंगतास्तेऽपिप्रीतिदात्वंयथामम ॥ २८ ॥ यज्ञदानव्रततपःकारिणोमानवाः
खलु ॥ कार्तिकव्रतपुण्यस्यनामुवन्तिकलामपि ॥ २९ ॥ इत्थंनिशम्यभुवनाधिपतेस्तदानींप्राक्पुण्यजन्मभववैभवजातहर्षा ॥ विश्वेश्वरंत्रिभु
वनैकनिदानभूतंकृष्णंप्रणम्यवचनंनिजगादसत्या ॥ ३० ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०कार्तिकमाहात्म्यश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेसत्यापूर्व
जन्मवर्णनंनामैकोनवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ सत्योवाच ॥ सर्वेऽपिकालावयवास्तवकालस्वरूपिणः ॥ समानास्तुकथंनाथमासानांकार्तिकोवरः
॥ १ ॥ एकादशीतिथीनांचमासानांकार्तिकःप्रियः ॥ कथंतेदेवदेवेशकारणंकिंचकथ्यताम् ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ साधुपृष्टंत्वयासत्येशृणुष्वै
काग्रमानसा ॥ पृथोर्वैन्यस्यसंवादंदेवर्षेर्नारदस्यच ॥ ३ ॥ एवमेवपुरापृष्टोनारदःपृथुनाप्रिये ॥ उवाचकार्तिकाधिक्येकारणंसर्वविन्मुनिः ॥ ४ ॥
नारदउवाच ॥ शङ्खनामाभवत्पूर्वमसुरःसागरात्मजः ॥ त्रिलोकीमथनेशक्तौमहाबलपराक्रमः ॥ ५ ॥ जित्वादेवान्निराकृत्यस्वगलोकान्महा
सुरः ॥ इन्द्रादिलोकपालानामधिकारांस्तथाहरत् ॥ ६ ॥ तद्भयादथतेदेवाःसुवर्णाद्रिगुहांगताः ॥ न्यवसन्बहुवर्षाणिसावरोधाःसवासवाः ॥ ७ ॥
सुवर्णाद्रिगुहादुर्गसंस्थितास्त्रिदशायदा ॥ तद्भयानबभूवुस्तेतदादैत्योव्यचारयत् ॥ ८ ॥ त्वताधिकारास्त्रिदशामयायद्यपिमिर्जिताः ॥ भवन्तिबल
युक्तास्तेकरणीयंममात्रकिम् ॥ ९ ॥ अद्यज्ञातंमयादेवावेदमन्त्रबलान्विताः ॥ तान्ह्रिष्येततःसर्वेबलहीनाभवन्तिहि ॥ १० ॥ इतिमत्वाततोदैत्यो
विष्णुमालक्ष्यनिद्रितम् ॥ सत्यलोकाज्जहाराशुवेदानांचगणंप्रभुः ॥ ११ ॥ नीतास्तुतेनंतेवेदास्तद्भयात्तेनिराक्रमन् ॥ तोयेनिविविशुस्तेऽत्र
यज्ञमन्त्रसमन्विताः ॥ १२ ॥ तान्मार्गमाणःशङ्खोऽपिसमुद्रान्तर्गतोभ्रमन् ॥ नददर्शततोदैत्यःकचिदेकत्रसंस्थितान् ॥ १३ ॥ अथब्रह्मासुरैः
सार्धंविष्णुंशरणमन्वयात् ॥ पूजोपकरणंगृह्यवैकुण्ठभवनंगतः ॥ १४ ॥ तत्रतस्यप्रबोधायगीतवाद्यादिकाःक्रियाः ॥ चक्रुर्देवागन्धपुष्पधूप
दीपान्मुहुर्मुहुः ॥ १५ ॥ अथप्रबुद्धोभगवांस्तद्भक्तिपरितोषितः ॥ ददृशेतैःसुरैस्तत्रसहस्रार्कसमद्युतिः ॥ १६ ॥ उपचारैःषोडशभिःसंपूज्य

उ.खे.स.
अ० ९०

॥ ९० ॥

त्रिदशास्तदा ॥ दण्डवत्पतिताभूमौतानुवाचाथकेशवः ॥ १७ ॥ विष्णुरुवाच ॥ वरदोऽहंसुरगणागीतवाद्यादिमङ्गलैः ॥ मनोऽभिलषितान्कामा
न्सर्वानेवददामिवः ॥ १८ ॥ इषस्यशुक्लेकादश्यायावदुद्धोधिनीभवेत् ॥ निशातुर्याशशेषेणगीतवाद्यादिमङ्गलैः ॥ १९ ॥ कुर्वन्ति
मनुजानित्यंभवद्भिर्यद्यथाकृतम् ॥ तेमत्प्रियकरानित्यंमत्सांनिध्यं व्रजन्तिहि ॥ २० ॥ पाद्यार्घाचमनीयाद्यैर्भवद्भिर्यद्यथाकृतम् ॥
तदद्भुतगुणंयस्माज्जातं वः सुखकारणम् ॥ २१ ॥ वेदाः शङ्खतृताः सर्वेतिष्ठन्त्युदकसंस्थिताः ॥ तानानयाम्यहं देवाहत्वासागरनन्द
नम् ॥ २२ ॥ अद्यप्रभृतिवेदास्तुमन्त्रवीजमखान्विताः ॥ प्रत्यब्दंकार्तिकेमासिविश्राम्यन्त्वप्सुसर्वदा ॥ २३ ॥ अद्यप्रभृत्यहमपिभवामि
जलमध्यगः ॥ भवन्तोऽपिमयासार्द्धमायान्तुसमुनीश्वराः ॥ २४ ॥ कालेऽस्मिन्नेवकुर्वन्तिप्रातःस्नानं द्विजोत्तमाः ॥ तेसर्वयज्ञावभृथैः सुस्ना
ताः स्युर्नसंशयः ॥ २५ ॥ येकार्तिकेव्रतंसम्यङ्नित्यं कुर्वन्तिमानवाः ॥ तेदेहान्तेत्वयाशक्रप्राप्यामद्भवनंसदा ॥ २६ ॥ विघ्नेभ्योरक्षणेतेषां
त्वयाकार्यममाज्ञया ॥ देयात्वयाचवरुणपुत्रपौत्रादिसंततिः ॥ २७ ॥ धनवृद्धिर्धनाध्यक्षत्वयाकार्याममाज्ञया ॥ ममरूपधराः साक्षाज्जीव
न्मुक्ताश्चेतेनराः ॥ २८ ॥ आजन्ममरणाद्यैश्चकृतमेतद्भूतोत्तमम् ॥ यथोक्तविधिनासम्यक्तेमान्याभवतामपि ॥ २९ ॥ एकादश्यांयतश्चा
हंभवद्भिः प्रतिबोधितः ॥ अतश्चैषातिथिर्मान्यासदैवप्रीतिदामम ॥ ३० ॥ व्रतद्वयंसम्यगिदंनरैः कृतंकृष्णस्यसात्रिध्यदमस्तिनान्यत् ॥ दाना
नितीर्थानितपांसियज्ञाः स्वर्लोकदानेनसदासुरोत्तमाः ॥ ३१ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चाशत्सहस्रसंहितायांकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णस
त्यभामासंवादेशङ्घासुरवधोद्यमोनामनवतितमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवान्विष्णुः शफरीतुल्यरूपधृत् ॥ सपपाता
ञ्जलौविन्ध्येनिवासेकश्यपस्यच ॥ १ ॥ सतंकमण्डलौक्षिप्रकृपयाक्षिप्तवान्मुनिः ॥ तावत्सनममौतत्रततः कूपेन्यवशयत् ॥ २ ॥ तत्रा
पिनममौतावत्कासारप्राक्षिपत्सताम् ॥ एवंससागरेक्षिप्तस्तत्रसोऽप्यन्ववर्द्धत ॥ ३ ॥ ततौऽवधीत्सतंशङ्खंविष्णुर्वैर्मत्स्यरूपधृत् ॥ अथतंस्वक
रेधृत्वाबदरीवनमागतः ॥ ४ ॥ तत्राहूयऋषीन्सर्वानिदमाज्ञापयद्भिभुः ॥ ५ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ जलान्तरेविशीर्णास्तुयूयंवेदान्प्रमा
र्जथ ॥ आनयध्वंचत्वरिताः सरहस्यंजलान्तरात् ॥ तावत्प्रयागेतिष्ठामिदेवतागणसंयुतः ॥ ६ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततस्तैः सर्वगुनिभि
स्तपोबलसमन्वितैः ॥ उद्धारिताः षडङ्गास्तेवेदायज्ञसमन्विताः ॥ ७ ॥ तेषुयावन्मितयेनलब्धंतावंन्मितस्यहि ॥ ससप्तवक्त्राणिर्जातस्तदाप्र
भृतिपार्थिव ॥ ८ ॥ अथसर्वेऽपिसंगम्यप्रयागमुनयोययुः ॥ विष्णवेसविधात्रेतेलब्धान्वेदाभ्यवेदयन् ॥ ९ ॥ लब्ध्वावेदान्सयज्ञांस्तुब्र

ह्राहर्षसमन्वितः ॥ अयजच्चाश्वमेधेन देवर्षिगणसंवृतः ॥ १० ॥ यज्ञाते देवदेवेश सिद्धपन्नगगुह्यकाः ॥ निपत्य दण्डवद्भूमौ विज्ञप्तिं तत्र चक्रिरे ॥
 ॥ ११ ॥ देवा ऊचुः ॥ देवदेव जगन्नाथ विज्ञप्तिं शृणु नः प्रभो ॥ हर्षकालोऽयमस्माकं तस्मात्त्वं वरदो भव ॥ १२ ॥ स्थानेऽस्मिन् वृषयो वेदान्नष्टान् प्रां
 पुः पुनः स्वयम् ॥ यज्ञभागान्वयं प्राप्तास्त्वत्प्रसादाद्रमापते ॥ १३ ॥ स्थानमेतदपि श्रेष्ठं पृथिव्यां पुण्यं वर्द्धनम् ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदं चास्तु प्रसादा
 द्रवतः सदा ॥ १४ ॥ कालोऽप्ययं महापुण्यो ब्रह्मघ्रादिविशुद्धिकृत् ॥ दत्ताक्षयकरश्चास्तु वरमेतद्द्रवस्वनः ॥ १५ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ममाप्येतन्मतं
 देवाय द्रवद्विरुदाहृतम् ॥ तत्तथास्तुलभत्वेतद्ब्रह्मक्षेत्रमिति प्रथाम् ॥ १६ ॥ सूर्यवंशोद्भवो राजा गङ्गामत्रानयिष्यति ॥ सा सूर्यकन्यया चात्र कालिन्द्या
 सङ्गमिष्यते ॥ १७ ॥ यूयंच सर्वे ब्रह्माद्यानि वसध्वं मया सह ॥ तीर्थराजेति विख्यातं तीर्थमेतद्भविष्यति ॥ १८ ॥ दानंतपो व्रतं होमोजपपूजादिकाः
 क्रियाः ॥ अनन्तफलदाः सन्तु मत्सन्निध्यप्रदाः सदा ॥ १९ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि बहुजन्मकृतान्यपि ॥ दर्शनोदस्य तीर्थस्य विनाशं यान्तु तत्क्ष
 णात् ॥ २० ॥ देहत्यागं तथा धीराः कुर्वन्ति मम सन्निधौ ॥ मत्तनुं प्रविशन्त्येव पुनर्जन्म निनो नराः ॥ २१ ॥ पितृन्निर्दिश्येयं श्राद्धं कुर्वन्त्यत्र समागताः ॥
 तेषां पितृगणाः सर्वे यान्तु ते मत्सलोकताम् ॥ २२ ॥ कालोऽप्येष महापुण्यफलदोऽस्तु सदानृणाम् ॥ सूर्ये मकरगे प्रातः स्नायिनां पापनाशनम् ॥ २३ ॥
 मकरस्थ रवौ माघे प्रातः स्नानं प्रकुर्वताम् ॥ दर्शनादेव पापानि यान्ति सूर्याद्यथा तमः ॥ २४ ॥ सलोकत्वं सारूपत्वं समीपत्वं त्रयं क्रमात् ॥ नृणां ददाम्यहं
 स्नानान्माघे मकरगे रवौ ॥ २५ ॥ यूयं मुनीश्वराः सर्वे शृणुध्वं वरदोऽस्मि वः ॥ बदरीवनमध्येऽहं सदा तिष्ठामि सर्वगः ॥ २६ ॥ अन्यत्र दशभिर्वर्षै
 स्तपसा वाप्यते फलम् ॥ तदत्र दिवसैकेन भवद्भिः प्राप्यते सदा ॥ २७ ॥ स्थानस्य दर्शनं तस्य ये कुर्वन्ति नरोत्तमाः ॥ जीवन्मुक्तास्तदा तेषु
 पापं नैवावतिष्ठते ॥ २८ ॥ सूत उवाच ॥ एवं देवान् देवदेवस्तदुक्त्वा तत्रैवान्तर्धानमागात्सवेधाः ॥ देवाः सर्वेऽप्यंशकैस्तत्र तस्थुश्चान्तर्धानं
 प्रापुरिन्द्रादयस्ते ॥ २९ ॥ इमां च गाथां शृणुयान्नरोत्तमो यः श्रावयेद्वापि विशुद्धचित्तः ॥ स तीर्थराजं बदरीवनं यत्कृत्वा फलं मांसमवाप्नुयाच्च ॥
 ॥ ३० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्ये श्रीकृष्णसत्यभामासंवादेश इन्द्रासुरवधो वेदागमे प्रयागमाहात्म्यं नामैकनवति
 तमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ पृथुरुवाच ॥ महाफलं त्वया प्रोक्तं मुने कार्तिकमाघयोः ॥ तयोः स्नानविधिं सम्यङ् नियमानपि नारद ॥ उद्यापनविधिं चैव
 यथावद्वक्तुमर्हसि ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ त्वं विष्णो रंशं संजातो नाज्ञातं विद्यते तव ॥ तथापि वदतः सम्यङ्माहात्म्यं शृणुवेन ज ॥ २ ॥ आश्विनस्य तु मासस्य

याशुक्लैकादशीभवेत् ॥ कार्तिकव्रतनियमंतस्यांकुर्यादतन्द्रितः ॥ ३ ॥ रात्र्यांतुर्यांशशेषायांमुदोत्तिष्ठेत्सदाव्रती ॥ नैर्ऋत्यांसंव्रजेद्वासाद्बहिःसोदक
 भाजनः ॥ ४ ॥ दिवासन्ध्यासुकर्णस्थब्रह्ममूत्रउदङ्मुखः ॥ अन्तर्धायतृणभूमौशिरःप्रावृत्यवाससा ॥ ५ ॥ वक्रंनियम्ययत्नेनष्ठीवनश्वासवर्जितः ॥ कुर्यान्मूत्र
 पुरीषेचरात्रौचेदक्षिणामुखः ॥ ६ ॥ गृहीतशिश्नश्चोत्थायगृहीत्वाशुचिमृत्तिकाम् ॥ गन्धलेपक्षयकरंशौचंकुर्यादतन्द्रितः ॥ ७ ॥ एकालिङ्गेगुदेपञ्चतथावामकरे
 दश ॥ उभयोःसप्तदातव्यास्तथातिसस्तुपादयोः ॥ ८ ॥ एतद्वित्रिगुणंप्रोक्तंब्रह्मचारिवनस्थयोः ॥ यतेश्चतुर्गणरात्रौतदर्धशौचमाचरेत् ॥ ९ ॥ तदर्धमपिमार्गस्थ
 स्त्रीशूद्राणांतदर्धकम् ॥ शौचकर्मविहीनस्यसकलानिष्फलाःक्रियाः ॥ १० ॥ मुखशुद्धिविहीनस्यनोमन्त्राःफलदाःस्मृताः ॥ दन्तजिह्वाविशुद्धिचततः
 कुर्यात्प्रयत्नतः ॥ ११ ॥ आयुर्वलयशोवचःप्रजाःपशुवमूनिच ॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वन्नोदेहिवनस्पते ॥ १२ ॥ इतिमन्त्रंसमुच्चार्यद्वादशाङ्गुलकंसदा ॥
 समिधाक्षीरवृक्षस्यक्षयाहोपोषणंविना ॥ १३ ॥ प्रतिपद्दर्शनवमीषष्ठीश्चार्कदिनंविना ॥ चन्द्रसूर्योपरागेचनकुर्यादन्तधावनम् ॥ १४ ॥ कण्टकीवृक्षकार्पास
 निर्गुण्डीब्रह्मवृक्षजम् ॥ विल्वैरण्डविगन्धाढ्यंवर्जयेदन्तधावनम् ॥ १५ ॥ ततोविष्णोःशिवस्यापिगृहं गच्छेत्प्रसन्नधीः ॥ गन्धपुष्पसुताम्बूलान्गृहीत्वा
 भक्तितत्परः ॥ १६ ॥ तत्रदेवस्यपाद्याद्याद्युपचारान्पृथक्पृथक् ॥ कृत्वास्तुत्वापुनर्नत्वाकुर्याद्गीतादिमङ्गलम् ॥ १७ ॥ तालवेणुमृदङ्गादिध्वनियुक्ता
 न्सनत्तकाम् ॥ पुष्पैर्गन्धैःसताम्बूलैर्गायनानपिचार्चयेत् ॥ १८ ॥ देवालयेगानपरायतस्तेविष्णुमूर्तयः ॥ तपांसियज्ञदानानिकृतानिचजगद्गुरोः ॥
 ॥ १९ ॥ तुष्टिदानिकलौनित्यंभक्त्यादेवस्यसत्पतेः ॥ कृत्वंवससिदेवेशमयापृष्टस्तुपार्थिव ॥ २० ॥ विष्णुरेवंतदाप्राहमद्भक्तिपरितोषितः ॥ २१ ॥
 विष्णुरुवाच ॥ नाहंवसामिवैकुण्ठेयोगिनांहृदयेनच ॥ मद्भक्त्यायत्रगायन्तितत्रतिष्ठामिनारद ॥ २२ ॥ सत्पुराणकथांश्रुत्वामद्भक्तानांचगायनम् ॥ ने
 च्छन्तियेनरामूढामद्वेष्यास्तेभवन्तिहि ॥ २३ ॥ तेषांपूजादिकंगन्धपुष्पादिक्रियतेनरैः ॥ तेनप्रीतितथायामिनतथामत्प्रपूजनात् ॥ २४ ॥ नारद
 उवाच ॥ शिरीषोन्मत्तगिरिजामल्लिकाशालमलीभवैः ॥ अर्कजैःकर्णिकारैश्चविष्णुर्नार्च्यस्तथाक्षतैः ॥ २५ ॥ जपाकुन्दशिरीषैश्चयूथिकामालतीभवैः ॥
 केतकीभवपुष्पैश्चनैवार्च्यःशङ्करस्तथा ॥ २६ ॥ गणेशंतुलसीपत्रैर्दुर्गानैवचदूर्वया ॥ मुनिपुष्पैस्तथासूर्यलक्ष्मीकामोनचार्चयेत् ॥ २७ ॥ सुगन्धीनि
 प्रशस्तानिपूजायांसर्वदेवतु ॥ एवंपूजाविधिकृत्वादेवदेवंक्षमापयेत् ॥ २८ ॥ मन्त्रहीनक्रियाहीनभक्तिहीनसुरेश्वर ॥ यत्पूजितंमयादेवपरिपूर्णं
 तदस्तुमे ॥ २९ ॥ ततःप्रदक्षिणंकृत्वादण्डवत्प्रणिपत्यच ॥ पुनःक्षमापयेद्देवंगायनाद्यंक्षमापयेत् ॥ ३० ॥ विष्णोःशिवस्यापिचपूजनादिकंकुर्वन्ति

५० पु०
॥ ९२ ॥

सम्यङ्निशिकार्तिकेये ॥ निर्यतपापाःसहपूर्वजैस्तेप्रयान्तिविष्णोर्भवनंमनुष्याः ॥ ३१ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०कार्तिकमाहात्म्येश्री
कृष्णसत्यभामासंवादेनियमवर्णनंनामद्विनवतितमोऽध्यायः ॥ ९२ ॥ नारदउवाच ॥ नाडीद्वयावशिष्टायांरात्रौगच्छेजलाशयम् ॥ तिलगन्धाक्षतैः
पुष्पैर्दीपाद्यैःसहितःशुचिः ॥१॥ मानुषदेवखातेचनद्यानद्योश्चसंगमे ॥ क्रमाद्दशगुणंस्नानंतीर्थेऽनन्तफलंस्मृतत् ॥२॥ विष्णुंस्मृत्वाततःकुर्यात्सङ्कल्पं
सर्वनस्यतु ॥ तीर्थादिदेवतादिभ्यःक्रमादर्घ्यादिदापयेत् ॥ ३ ॥ ॐनमःकमलनाभायनमस्तेजलशायिने ॥ नमस्तेऽस्तुहृषीकेशगृहाणार्घ्यंनमोऽस्तुते
॥ ४ ॥ वैकुण्ठंचप्रयागेचतथाबदरिकाश्रमे ॥ यतोविष्णुर्विचक्रमेत्रेधासनिदधेपदम् ॥ ५ ॥ अतोदेवामामवन्तुयतोविष्णुर्विचक्रमे ॥ तैरेवसहितैः
सर्वैर्मुनिदेवसमन्वितैः॥६॥कार्तिकेऽङ्करिष्यामिप्रातःस्नानंसुरोत्तम ॥ प्रीत्यर्थंदेवदेवेशदामोदरमयासह ॥७॥ ध्यात्वाहंत्वांचदेवेशजलेऽस्मिन्स्नातु
मुद्यतः ॥ तवप्रसादात्पापंमेदामोदरविनश्यतु ॥ ८ ॥ अर्घ्यमन्त्रौ ॥ नित्येनैमित्तिकेकृष्णेकार्तिकेपापनाशने ॥ गृहाणार्घ्यमयादत्तंराधया
सहितोहरे ॥ ९ ॥ व्रतिनःकार्तिकेमासिस्नातस्यविधिवन्मम ॥ गृहाणार्घ्यमयादत्तंराधयासहितोहरे ॥ १० ॥ स्मृत्वाभागीरथींविष्णुंशिवं
सूर्यजलेविशेत् ॥ नाभिमात्रेजलेतिष्ठन्व्रतीस्नायाद्यथाविधि ॥ ११ ॥ तिलामलकचूर्णेनगृहीस्नानंसमाचरेत् ॥ वनस्थानांयतीनांचतुलसीमूल
मृत्तिका ॥१२॥ सप्तमीदर्शनवमीद्वितीयादशमीषुच ॥ त्रयोदश्यांचनस्नायाद्वात्रीफलतिलैःसह ॥१३॥ आदौकुर्यान्मलस्नानंमन्त्रस्नानंततःपरम् ॥
स्त्रीशूद्राणानवेदोक्तैर्मन्त्रैस्तेषांपुराणजैः ॥१४॥ स्नानमन्त्राः ॥ त्रिधाभूद्देवकार्थाययःपुराभक्तिर्भावतः ॥ सविष्णुःसर्वपापघ्नःपुनातुकृपयात्रमाम् ॥
॥ १५ ॥ विष्णोराज्ञामनुप्राप्यकार्तिकव्रतकारणात् ॥ रक्षन्तुदेवास्तेसर्वेमांपुनन्तुसदैवते ॥ १६ ॥ वेदमन्त्राःसर्वाजास्तुसरहस्याःसर्वीर्यकाः ॥
कश्यपाद्याश्चमुनयोमांपुनन्तुसदैवते ॥ १७ ॥ गङ्गाद्याःसरितःसर्वास्तीर्थानिजलदानदाः ॥ ससप्तसागराःसर्वेमांपुनन्तुजलाशयाः ॥
॥ १८ ॥ पतिव्रतास्त्वदित्याद्यायक्षाःसिद्धाःसपन्नगाः ॥ ओषध्यःपर्वताश्चांशुमांपुनन्तुत्रिलोकजाः ॥ १९ ॥ एभिःस्नात्वाव्रतीमन्त्रै
र्हस्तन्यस्तपवित्रकः ॥ देवर्षीन्मानवान्पितृस्तर्पयेच्चयथाविधि ॥ २० ॥ यावन्तःकार्तिकेमासिवर्तन्तेपितृतर्पणे ॥ तिलास्तत्सङ्ख्यकाब्दानिपितरः
स्वर्गवासिनः ॥ २१ ॥ ततोजलाद्विनिष्क्रम्यशुचिवस्त्रावृतोव्रती ॥ प्रातःकालोदितंकर्मसमाप्याचैर्द्धरिपुनः ॥ २२ ॥ तीर्थादिदेवान्संस्मृत्यपुन
रर्चाप्रदापयेत् ॥ गन्धपुष्पफलैर्युक्तोभक्तितत्परमानसः॥२३॥अर्घ्यमन्त्रः ॥ व्रतिनःकार्तिकेमासिस्नातस्यविधिवन्मम ॥ गृहाणार्घ्यमयादत्तंदनुजेन्द्र

उ.खं.सं.
अ० ३३

॥ १२ ॥

निषूदन ॥२४॥ ततश्चब्राह्मणान्भक्त्याभोजयेद्वेदपारगान् ॥ गन्धपुष्पैःसताम्बूलैःप्रणमेच्चपुनःपुनः ॥२५॥तीर्थानिदक्षिणेपादेवेदाश्चमुखमाश्रिताः ॥
 सर्वाङ्गेसंस्थितादेवाःपूजिताःस्युर्द्विजार्चनात् ॥ २६ ॥ अव्यक्तरूपिणोविष्णोःस्वरूपंब्राह्मणाभुवि ॥ नावमान्यानोविरोध्याःकदाचिच्छुभमिच्छता
 ॥ २७ ॥ तांवैहरिप्रियांदेवितुलसीमर्चयेद्व्रती ॥ प्रयागस्नानयुक्तानांकाश्यांप्राणविमोक्षणे॥२८॥यत्फलंविदितंवेदैस्तुलसीपूजनेनतत् ॥ युक्तोयदिस
 दापापैःसुकृतंनार्जितंकचित् ॥२९॥ तथापिगीयतेमोक्षस्तुलसीपूजितायदि ॥ प्रदक्षिणनमस्कारान्कुर्यादेकाग्रमानसः॥३०॥देवैस्त्वंनिर्मितापूर्वमर्चि
 तासिमुनीश्वरैः॥नमोनमस्तेतुलसिपापंहरहरिप्रिये॥३१॥ततोविष्णुकथांश्रुत्वापौराणींस्निग्धमानसः ॥ तंब्राह्मणंमुनिंविप्रपूजयेद्भक्तिमान्ब्रती ॥३२॥
 एवंपूर्णविधिसम्यक्पूर्वोक्तंभक्तिमान्नरः ॥ करोतियःसलभतेनारायणसलोकताम्॥३३॥ रोगापहंपापविनाशकृत्परंसद्बुद्धिदंपुत्रधनादिसाधनम् ॥ मुक्ते
 र्निदानंनहिकार्तिकव्रताद्विष्णुप्रियादन्यदिहास्तिभूतले ॥३४॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०कार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेस्नान
 विधिवर्णनंनामत्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ नारदउवाच ॥ कार्तिकव्रतिनांपुंसांनियमायेप्रकीर्तिताः ॥ ताञ्छृणुष्वमयाराजन्कथ्यमाना
 न्समन्ततः ॥१॥ अन्नदानंगवांप्रासोवैष्णवैःसहसंकथा ॥ बोधनात्परदीपस्यधर्ममाहुर्मनीषिणः ॥ २ ॥ परान्नंपरशय्यांचपरवादंपराङ्गनाम् ॥
 सदाचवर्जयेत्प्राज्ञोविशेषेणतुकार्तिके ॥ ३ ॥ सर्वामिषाणिमांसानिश्नोद्रंसौवोरकंतथा ॥ राजमाषादिकंचापिनैवाद्यात्कार्तिकव्रती ॥ ४ ॥ द्विदलं
 तिलतैलंचतथान्नमश्रुदूषितम् ॥ भावदुष्टंशब्ददुष्टंवर्जयेत्कार्तिकव्रती॥५॥परात्रंचपरद्रोहंपरदारोगमंतथा॥तीर्थेप्रतिग्रहंनपिगृहीयात्कार्तिकव्रती॥६॥
 देवदेवद्विजानांचगुरोश्चव्रतिनस्तथा ॥ स्त्रीराजमहतांनिन्दांवर्जयेत्कार्तिकव्रती ॥ ७ ॥ प्राण्यङ्गमामिषंचूर्णफलेजम्बीरमामिषम् ॥ धान्येमसूरिकाप्रो
 क्ताचान्नंपर्युषितंतथा ॥ ८ ॥अजागोमहिषीक्षीरादन्यदुग्धादिचामिषम् ॥ द्विजक्रीतारसाःसर्वेलवणंभूमिजंतथा ॥९॥ ताम्रपात्रस्थितंगव्यंजलंपल्लव
 संस्थितम् ॥ आत्मार्थपाचितंचान्नमामिषंतस्मृतंबुधैः ॥ १० ॥ ब्रह्मचर्यमधःसुप्तिःपत्रावल्यांचभोजनम् ॥ चतुर्थकालेभुञ्जीतकुर्यादेवंसदाव्रती ॥
 ॥११॥नरकस्यंचतुर्दश्यातैलाभ्यङ्गंचकारयेत् ॥ अन्यत्रकार्तिकस्नायीतैलाभ्यङ्गंनकारयेत् ॥१२॥पलाण्डुलशुनंशिग्रुंछत्राकंगृञ्जनंतथा ॥ नालिकां
 मूलकंहिङ्गुंवर्जयेत्कार्तिकव्रती॥१३॥अलाबुंचापिवृन्ताकंकूष्माण्डंबृहतीफलम् ॥ श्लेष्मातकंकपित्थंचवर्जयेत्कार्तिकव्रती॥१४॥रजस्वलान्त्यजम्ले
 च्छपत्तिव्रात्यकैःसह॥द्विजातिवेदबाह्यैश्चनवदेत्कार्तिकव्रती ॥१५॥ श्वभिर्दृष्टंचकाकैश्चमृतकान्नंचवर्जयेत्॥ द्विष्पाचितंचदग्धान्नंवर्जयेत्कार्तिकव्रती

॥१६॥ तैलाभ्यङ्गन्तथाशय्यांपरात्रंकांस्यभोजनम् ॥ कार्तिकेवर्जयेद्यस्तुपरिपूर्णव्रतीभवेत् ॥१७॥ एतानिवर्जयेन्नित्यं व्रतीसर्वव्रतेष्वपि ॥ कृच्छ्राद्यं चापि कुर्वीतस्वशक्त्याविष्णुतुष्टये ॥१८॥ क्रमात्कूष्माण्डवृन्ताकवृहतीमूलकन्तथा ॥ श्रीफलंचकलिङ्गंचफलंधात्रीभवन्तथा ॥१९॥ नारिकेरंमहालाबुं पटोलं वदरीफलम् ॥ चर्मवैकतकंचापिबिसंवैकटफलन्तथा ॥ २० ॥ शाकान्येतानिवर्ज्यानि क्रमात्प्रतिपदादिषु ॥ धात्रीफलंरवौतद्वर्जयेत्सर्वदागृही ॥२१॥ एभ्योऽपिवर्जयेत्किंचिद्यद्विष्णुप्रीतयेनरः ॥ तत्पुनर्ब्राह्मणेदत्त्वाभक्षयेत्सर्वदैवहि ॥२२॥ एवमेवहिमांघंऽपिकुर्याद्वैनियमान्व्रती ॥ हरिजागरणंतत्रविधिप्रोक्तंचकारयेत् ॥२३॥ यथोक्तकारिणंदृष्ट्वाकार्तिकव्रतिनंनरम् ॥ यमदूताःपलायन्तेगजाःसिंहार्दितायथा ॥२४॥ वरंविष्णुव्रतं ह्येतदथयज्ञशताधिकम् ॥ यज्ञकृत्प्राप्नुयात्स्वर्गवैकुण्ठंकार्तिकव्रती ॥२५॥ भुक्तिमुक्तिप्रदानीहयानिक्षेत्राणिभूतले ॥ वसन्तितानितद्वेहेकार्तिकव्रतकारिणः ॥२६॥ दुःस्वप्नदुष्कृतं किंचिन्मनोवाक्कायकर्मजम् ॥ कार्तिकव्रतिनंदृष्ट्वाविलयंयान्तितत्क्षणात् ॥२७॥ कार्तिकव्रतिनःपुंसोविष्णुवाक्यप्रणोदिताः ॥ रक्षांकुर्वन्तिशक्राद्या राज्ञोवैकिङ्करायथा ॥ २८ ॥ विष्णुव्रतकरानित्यंयत्रतिष्ठन्तिपूजिताः ॥ ग्रहभूतपिशाचाद्यानैवतिष्ठन्तितत्रवै ॥ २९ ॥ कार्तिकव्रतिनःपुण्यंयथोक्तव्रतकारिणः ॥ नसमर्थोभवेद्रक्तुं ब्रह्मापीहचतुमुखः ॥ ३० ॥ विष्णुप्रियंसकलकल्मषनाशनंचसर्वत्रपुत्रधनधान्यसमृद्धिकारि ॥ ऊर्जव्रतंसनियमंकुरुतेमनुष्यः किंतस्यतीर्थपरिशीलनसेवयाच ॥ ३१ ॥ इतिश्रीपाद्ममहापुराणेपञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेनियमवर्णनं नामचतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥९४॥ नारदउवाच ॥ अथोर्जव्रतिनःसम्यगुद्यापनविधिंनृप ॥ तच्छृणुष्वमयाख्यातंकिंविधानंसमासतः ॥ १ ॥ ऊर्जशुक्लचतुर्दश्यांकुर्यादुद्यापनंव्रती ॥ व्रतसंपूर्णताथायविष्णुप्रीत्यर्थमेवच ॥ २ ॥ तुलस्याउपरिष्ठात्तुकुर्यान्मण्डपिकांशुभाम् ॥ सुतोरणांचतुर्द्वारांपुष्पचामरशोभिताम् ॥ ३ ॥ द्वारेषुद्वारपालांश्चपूजयेन्मृन्मयान्पृथक् ॥ पुण्यशीलं सुशीलंचजयंविजयमेवच ॥ ४ ॥ तुलसीमूलदेशेचसर्वतोभद्रमालिखेत् ॥ चतुर्भिर्वर्णकैःसम्यक्छोभाढ्यंसमलङ्कृतम् ॥ ५ ॥ तस्योपरिष्ठात्सपिधानंपञ्चरत्नसमन्वितम् ॥ महाफलेनसंयुक्तंकुम्भंतत्रनिधायच ॥ ६ ॥ पूजयेत्तत्र देवंशंखचक्रगदाधरम् ॥ कौशेयपीतवसनंयुक्तंजलधिकन्यया ॥ ७ ॥ इन्द्रादिलोकपालांश्चपूजयेन्मण्डलेव्रती ॥ द्वादश्यांप्रतिबुद्धःसत्रयोदश्यांयतः सुरैः ॥ ८ ॥ दृष्टोऽर्चितश्चतुर्दश्यांतस्मात्पूज्यस्तेथाधिकम् ॥ तस्यामुपवसेद्भक्त्याशान्तःप्रयतमानसः ॥ ९ ॥ पूजयेद्देवदेवंशंसौवर्णगुर्वनुज्ञया ॥ उपचारैः षोडशभिर्नानाभक्ष्यसमन्वितैः ॥ १० ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतवाद्यादिमङ्गलैः ॥ गीतकुवन्तियेभक्त्याजागरेचक्रपाणिनः ॥ ११ ॥ जन्मान्तरशतो

द्रूतैस्तेमुक्ताः पापसंचयः ॥ जागरेवासरेविष्णोर्गीतं नृत्यं च कुर्वताम् ॥ १२ ॥ गोसहस्रं च ददतां तत्फलं समुदाहृतम् ॥ गीतनृत्यादिकं कुर्वन्दर्शयेत्कौतुकानि
 च ॥ १३ ॥ पुरतोवासुदेवस्य रात्रौ यो हरिजागरे ॥ पठन्विष्णुचरित्राण्योरञ्जयति वैष्णवान् ॥ १४ ॥ मुखेन कुरुते वाद्यं स्वेच्छालापांश्च दर्शयन् ॥
 भावैरेतैर्नरो यस्तु कुरुते हरिजागरम् ॥ १५ ॥ दिने दिने तस्य पुण्यं तीर्थकोटि समं स्मृतम् ॥ ततस्तु पौर्णमास्यां वै सपत्नीकान्द्रिजोत्तमान् ॥ १६ ॥ त्रिंशन्मिता
 ननेकान्वास्वशक्त्यावानिमन्त्रयेत् ॥ वरान्दत्त्वा यतो विष्णुमत्स्यरूप्यं भवत्तदा ॥ १७ ॥ तस्यां दत्तं हुतं जप्तं तदक्षयफलं स्मृतम् ॥ अतस्तान्भोजय
 द्विप्रान्पायसान्नादिना व्रती ॥ १८ ॥ अतो देवा इन्द्राभ्यां जुहुयात्तिलपायसम् ॥ प्रीत्यर्थं देवदेवस्य देवानां च पृथक् पृथक् ॥ १९ ॥ दक्षिणां च यथा शक्ति
 प्रदद्यात्प्रणमेच्चतान् ॥ पुनर्देवं समभ्यर्च्य देवांश्च तुलसीं तथा ॥ २० ॥ ततो गां कपिलां तत्र पूजयद्विधिवद्ब्रती ॥ गुरुं व्रतोपदेशं वस्त्रालङ्कारणादिभिः ॥ २१ ॥
 सपत्नीकं समभ्यर्च्य गां च तस्मै प्रदापयेत् ॥ युष्मत्प्रसादाद्देवेशः प्रसन्नो मे भवेत्तदा ॥ २२ ॥ व्रतादस्माच्च यत्पापं सप्तजन्मकृतं मया ॥ तत्सवनाशमायातु
 स्थिरामेचास्तु सन्ततिः ॥ २३ ॥ मनोरथाश्च सफलाः सन्तु नित्यं ममार्चनात् ॥ देहान्तवैष्णवं स्थानं प्राप्नुयामतिदुर्लभम् ॥ २४ ॥ इति क्षमाप्यता
 न्विप्रान्प्रसाद्य च विसर्जयेत् ॥ तामचांगुरवेदद्याद्रत्नयुक्तां तदा व्रती ॥ २५ ॥ तदा सुहृद्गुरुयुतः स्वयं भुञ्जीत भक्तिमान् ॥ कार्तिकेवाथ तपसि विधिरेवं
 विधः स्मृतः ॥ २६ ॥ एवं यः कुरुते सम्यक् कार्तिकस्य व्रतं नरः ॥ विपाप्मा स विनिर्मुक्तो विष्णुसन्निध्यगो भवेत् ॥ २७ ॥ सर्वव्रतैः सर्वतीर्थैः सर्वदानैश्च
 यत्फलम् ॥ तत्कोटिगुणितं ज्ञेयं सम्यगस्य विधानतः ॥ २८ ॥ तदन्यास्ते महापुण्यास्तेषां सर्वफलोदयः ॥ विष्णुभक्तिरतायेस्युः कार्तिके व्रतकारिणः ॥
 ॥ २९ ॥ देहस्थितानि पापानि वितर्कयान्ति तद्भयात् ॥ कयास्यामो वदन्त्येवं यद्यं व्रतकृन्नरः ॥ ३० ॥ इत्यूर्जव्रतनियमाञ्छृणोति भक्त्या यो वै तत्कथयति
 वैष्णवाग्रतोयः ॥ तौ सम्यग्व्रतकरणात्फलं लभेतां दृष्ट्वा तौ कलुषविनाशनं लभन्ते ॥ ३१ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्ये श्रीकृष्ण
 सत्यभामासंवादे उद्यापनवर्णनं नाम पञ्चनवतितमोऽध्यायः ॥ ९५ ॥ पृथुरुवाच ॥ यत्त्वया कथितं ब्रह्मन् व्रतमूर्जस्य विस्तरात् ॥ तत्र या तुलसीमूले विष्णोः
 पूजा त्वयोदिता ॥ १ ॥ तेनाहं प्रष्टुमिच्छामि माहात्म्यं तुलसीभवम् ॥ कथं सांति प्रिया विष्णोर्देवदेवस्य शाङ्गिणः ॥ २ ॥ कथमेपासमुत्पन्ना कस्मिन् स्थाने
 च नारद ॥ एतद्ब्रूहि समासेन सर्वज्ञोऽसिमतो हि मे ॥ ३ ॥ नारद उवाच ॥ शृणुराजन् प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं तुलसीभवम् ॥ सेतिहासं पुरावृत्तं तत्सर्वं
 कथयामि ते ॥ ४ ॥ पुराशक्रः शिवं द्रष्टुमगात् कैलासपर्वतम् ॥ सर्वदेवैः परिवृतस्त्वप्सरोगणसेवितः ॥ ५ ॥ यावद्गतः शिवगृहं तावत्तत्राशुदृष्टवान् ॥

पुरुषंभीमकर्माणंदंष्ट्रानयनभीषणम् ॥ ६ ॥ संपृष्टस्तेनकस्त्वंभोःकगतोजगदीश्वरः ॥ एवंपुनःपुनःपृष्टःसयदानोचिवान्नुप ॥ ७ ॥ ततः
 कुट्टोवज्रपाणिस्तंनिर्भर्त्स्यवचोऽब्रवीत् ॥ ८ ॥ शक्रउवाच ॥ रेमयापृच्छयमानोऽपिनोत्तरंदक्षवानसि ॥ अतस्त्वांहन्मिवज्रेणकस्तेत्रातास्ति
 दुर्मते ॥ ९ ॥ इत्युदीर्यततोवज्रीवज्रेणाहंश्चतंदटम् ॥ तेनास्यकण्ठोनीलत्वमगाद्वज्रं च भस्मताम् ॥ १० ॥ ततोरुद्रःप्रजज्वालतेजसाप्रदहन्निव ॥
 दृष्ट्वाबृहस्पतिस्तूर्णकृताञ्जलिपुटोऽभवत् ॥ इन्द्रश्चदण्डवद्भूमौकृत्वास्तोतुंप्रचक्रमे ॥ ११ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ नमोदेवाधिदेवायत्र्यम्बकायकपर्दिने
 त्रिपुरघ्नायशर्वायनमोऽन्धकनिषूदिने ॥ १२ ॥ विरूपायातिरूपायबहुरूपायशम्भवे ॥ यज्ञविध्वंसकर्त्रेचयज्ञानांफलदायिने ॥ १३ ॥ कालान्तकाय
 कालायकालभोगधरायच ॥ नमोब्रह्मशिरोहन्त्रेब्राह्मणायनमोनमः ॥ १४ ॥ नारदउवाच ॥ एवंस्तुतस्तदाशम्भुर्द्विजर्षभंजगादह ॥ संहरन्नयनज्वालां
 त्रिलोकीदहनक्षमाम् ॥ १५ ॥ ईश्वरउवाच ॥ वरंवरयभोब्रह्मन्प्रीतःस्तुत्यानयातव ॥ इन्द्रस्यजीवदानेनजीवितित्वंप्रथां व्रज ॥ १६ ॥ बृहस्पति
 रुवाच ॥ यदितुष्टोऽसिदेवत्वंपाहीन्द्रंशरणागतम् ॥ अग्निरेषशमंयातुभालनेत्रसमुद्भवः ॥ १७ ॥ ईश्वरउवाच ॥ पुनःप्रवेशमायातिभालनेत्रे
 कथंत्वयम् ॥ एनंत्यक्ष्याम्यहंदूरेयथेन्द्रंनैवपीडयेत् ॥ १८ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वातंकरेधृत्वाप्राक्षिपलवणाम्भसि ॥ सोऽपतत्सिन्धुगङ्गायाः
 सागरस्यचंसंगमे ॥ १९ ॥ तदासबालरूपत्वमगात्तत्ररुरोदच ॥ रुदतस्तस्यशब्देनप्राकम्पतमहीमुहुः ॥ २० ॥ स्वर्गश्चसत्यलोकश्च
 तत्स्वनाद्विहीकृतौ ॥ श्रुवाब्रह्माययौतत्रकिमेतदिति विस्मितः ॥ २१ ॥ तावत्समुद्रस्योत्सङ्गेनंबालंसददर्शह ॥ दृष्ट्वाब्राह्मणमायान्तंसमुद्रोऽपि
 कृताञ्जलिः ॥ २२ ॥ प्रणम्यशिरसाबालंतस्योत्सङ्गेन्यवेशयत् ॥ ततोब्रह्माब्रवीद्वाक्यंकस्यायंशिशुरद्भुतः ॥ २३ ॥ सरित्पतेकुतोलब्धो
 बालोद्येषमहाबलः ॥ यस्यनादेनसंत्रस्तादेवासुरमहोरगाः ॥ २४ ॥ नारदउवाच ॥ निशम्येतिवचोधातुर्वाक्यंतुसागरोऽब्रवीत् ॥ २५ ॥ समुद्रउवाच ॥
 भोब्रह्मन्सिन्धुगङ्गायांजातोऽयंममपुत्रकः ॥ जातकर्मादिसंस्कारान्कुरुष्वस्यजगद्गुरो ॥ २६ ॥ नारदउवाच ॥ इत्थंवदतिपाथोद्यौसबालः
 सागरात्मजः ॥ ब्रह्माणमग्रहीत्कूर्चंविधुन्वंस्तंमुहुर्महुः ॥ २७ ॥ धुन्वतस्तस्यकूर्चंतुनेत्राभ्यामागमज्जलम् ॥ कथंचिन्मुक्तकूर्चोऽथब्रह्माप्रोवाच
 सागरम् ॥ २८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नेत्राभ्यांविधृतंयस्मादनेनैतज्जलंमम ॥ तस्माज्जलन्धरइतिख्यातोनाम्नाभवत्वसौ ॥ २९ ॥ अधुनैवैषतरुणः
 सर्वशस्त्रास्त्रपारगः ॥ अवध्यःसर्वभूतानांविनारुद्रंभविष्यति ॥ यातियत्रसमुद्भूतस्तत्रेदानींगमिष्यति ॥ ३० ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वा
 गुक्रमाहूयराज्येतंचाभ्यषेचयत् ॥ आमन्त्र्यसरितांनाथंब्रह्मान्तर्धानमन्वगात् ॥ ३१ ॥ अथतद्दर्शनोत्फुल्लनयनःसागरस्तदा ॥ कालनेमिसुतां

वृन्दांतद्गार्यार्थमयाचत ॥ ३२ ॥ तेकालनेमिप्रमुखास्ततोऽसुरास्तस्मैसुतांतांप्रददुःप्रहर्षिताः ॥ सचापितान्प्राप्यसुहृद्वरान्वशीशशासगांशुकसहा
 यवान्वली ॥ ३३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेजालन्धरोत्पत्तिवर्णनं नामषण्णवतितमोऽध्यायः ॥
 ॥ १६ ॥ नारदउवाच ॥ येदेवैर्निर्जिताःपूर्वदैत्याःपातालसंस्थिताः ॥ तेहिभूमण्डलेजातानिर्भयास्तमुपासितुम् ॥ १ ॥ कदाचिच्छिन्नशिर
 संराहुं दृष्ट्वासदैत्यराट् ॥ पप्रच्छभार्गवंविप्रंकेनेदंविहितंप्रभो ॥ २ ॥ भार्गवस्तस्यशिरसञ्छेदंराहोःशशंसह ॥ अमृतार्थसमुद्रस्यमथनं
 देवकारितम् ॥ ३ ॥ रत्नापहरणंचैवदैत्यानांचपराभवम् ॥ तच्छ्रुत्वाक्रोधरक्ताक्षःस्वपितुर्मथनंतदा ॥ ४ ॥ सदूतंप्रेषयामासघ
 स्मरंशक्रसंनिधौ ॥ दूतस्त्रिविष्टपंगत्वासुधर्मांप्राप्यसत्वरम् ॥ गर्वादस्वर्वमौलिस्तुदेवेन्द्रंवाक्यमब्रवीत् ॥ ५ ॥ दूतउवाच ॥ जलन्धरो
 ऽब्धितनयःसर्वदैत्यजनेश्वरः ॥ दूतोऽहंप्रेषितस्तेनसयदाहशृणुष्वतत् ॥ ६ ॥ कस्मात्त्वयाममपितामथितःसागरोऽद्रिणा ॥ नीतानिसर्व
 रत्नानितानिशीघ्रंप्रयच्छमे ॥ ७ ॥ नारदउवाच ॥ इतिदूतवचःश्रुत्वाविस्मितस्त्रिदशाधिपः ॥ उवाचघस्मरंघोरंभयरोषसमन्वितः ॥ ८ ॥ इन्द्रउवाच ॥
 शृणुदूतमयापूर्वमथितःसागरोयथा ॥ अद्रयोमद्भयाद्भीताःस्वकुक्षिस्थास्तथाकृताः ॥ ९ ॥ अन्येऽपिमद्विषस्तेनरक्षितादितिजास्तथा ॥ तस्मात्तद्रंजन
 जातंतुमयाप्यपहतंकिल ॥ १० ॥ शङ्खोऽप्येवंपुरादेवानद्विषत्सागरात्मजः ॥ ममानुजेननिहतःप्रविष्टःसागरोदरम् ॥ ११ ॥ तद्रच्छकथय
 स्वास्यसर्वमथनकारणम् ॥ १२ ॥ नारदउवाच ॥ इत्थं विसर्जितोदूतस्तदेन्द्रेणागमद्ब्रह्म ॥ तदिन्द्रवचनंदैत्यराजायाकथयत्तदा ॥ १३ ॥
 तन्निशम्यतदादैत्यारोषात्प्रस्फुरिताधरः ॥ उद्योगमकरोत्तूर्णं सर्वदेवजिगीषया ॥ १४ ॥ तदोद्योगेसुरेन्द्रस्यदिग्भ्यःपातालतस्तथा ॥ दितिजाःप्रत्यप
 यन्तशतशःकोटिशस्तथा ॥ १५ ॥ अथशुम्भनिशुम्भाद्यैर्वलाधिपतिकोटिभिः ॥ गत्वात्रिविष्टपंदैत्योयुद्धावाधिष्ठितोऽभवत् ॥ १६ ॥ निर्ययुस्त्वमरावत्या
 देवायुद्धयदंशिताः ॥ पुरमावृत्यतिष्ठन्तिदृष्ट्वादैत्यबलमहतम् ॥ १७ ॥ ततःसमभवद्युद्धंदेवदानवसेनयोः ॥ मुसलैःपरिघैर्बाणैर्गदापरशुशक्तिभिः ॥
 ॥ १८ ॥ अन्योन्यंसमधावेतांजघ्नतुश्चपरस्परम् ॥ क्षणेनाभवतांसेनेरुधिरोघपरिप्लुते ॥ १९ ॥ पतितैःपात्यमानैश्चगजाश्वरथपत्तिभिः ॥ व्यराजत
 रणेभूमिःसन्ध्याभ्रपटलैरिव ॥ २० ॥ तत्रयुद्धेहतान्दैत्यान्भार्गवस्तूदतिष्ठिपत् ॥ विद्ययामृतजीविन्यामन्त्रितैस्तोयबिन्दुभिः ॥ २१ ॥ देवांस्तत्र
 तथायुद्धेजीवयेदङ्गिरस्सुतः ॥ दिव्यौषधीःसमानीयद्रोणंदेश्याःपुनःपुनः ॥ २२ ॥ दृष्ट्वादेवांस्तथायुद्धेपुनरेवसमुत्थितान् ॥ जलन्धरःक्रोधवशो

प० पु०
॥ ९५ ॥

भार्गववाक्यमब्रवीत् ॥२३॥ जलन्धरउवाच ॥ मयादेवाहतायुद्धेऽतिष्ठन्तिकथंपुनः ॥ तवसंजीवनीविद्यानैवान्यत्रैतिविश्रुतम् ॥२४॥ भृगुरुवाच ॥
दिव्यौषधीःसमानीयद्रोणाद्रेरङ्गिराःसुरान् ॥ जीवयत्येषवैशीघ्रद्रोणाद्रिसमपाहर ॥२५॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्तःसतुदैत्येन्द्रोनीत्वाद्रोणाचलंतदा ॥
प्राक्षिपत्सागरेतूर्णपुनरागान्महाहवम् ॥२६॥ अथदेवान्हतान्दृष्ट्वाद्रोणाद्रिमगमद्गुरुः ॥ तावत्तत्रगिरीन्द्रंतनददर्शसुरार्चितः ॥२७॥ ज्ञात्वादैत्य
हृतद्रोणंविषण्णोभयविह्वलः ॥ आगत्यदूराद्व्याजद्वेश्वासाकुलितविग्रहः ॥२८॥ पलायध्वंपलायध्वंनायंजेतुं हिशक्यते ॥ रुद्रांशसंभवोह्येषस्मरध्वंशक्र
चेष्टितम् ॥२९॥ नारदउवाच ॥ श्रुत्वातद्वचनं देवाभयविह्वलितास्तदा ॥ दैत्यैस्तेर्वध्यमानास्तेऽपलायन्तदिशोदश ॥३०॥ देवान्विदारितान्दृष्ट्वा
दैत्यःसागरनन्दनः ॥ शङ्खभेरीजयरवैःप्रविवेशामरावतीम् ॥३१॥ प्रविष्टेनगरंदैत्येदेवाःशक्रपुरोगमाः ॥ सुवर्णाद्रिगुहांप्राप्यन्यवसन्दैत्यतापिताः
॥३२॥ ततश्चसर्वेष्वसुरोऽधिकारेष्विन्द्रादिकानांविनिवेशयंस्तदा ॥ शुम्भादिकान्दैत्यवरान्पृथक्पृथक्स्वयंसुवर्णाद्रिगुहामगात्पुनः ॥३३॥ इतिश्री
पाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्येऽमरावतीविजयोनामसप्तनवतितमोऽध्यायः ॥ ९७ ॥ नारदउवाच ॥ पुनर्दैत्यंसमायान्तंदृष्ट्वा
देवाःसवासवाः ॥ भयप्रकम्पिताःसर्वेविष्णुंस्तोतुं प्रचक्रमुः ॥ १ ॥ देवाउचुः ॥ नमोमत्स्यकूर्मादिनानास्वरूपैःसदाभक्तकार्योद्यतायार्तिहन्त्रे ॥
विधात्रादिसर्गस्थितिध्वंसकर्त्रेगदाशङ्खपद्मारिहस्तायतेऽस्तु ॥ २ ॥ रमावल्लभायासुराणांनिहन्त्रेभुजङ्गारियानायपीताम्बराय ॥ मखांदिक्रिया
पाककर्त्रेविकर्त्रेशरण्यायतस्मैनताःस्मोनताःस्मः ॥ ३ ॥ नमोदैत्यसंतापितामर्त्यदुःखाचलध्वंसदम्भोलयेविष्णवेते ॥ भुजङ्गेशतरूपेशयायार्क
चन्द्रदिनेत्रायतस्मैनताःस्मोनताःस्मः ॥४॥ नारदउवाच ॥ सङ्कष्टनाशनंस्तोत्रंनित्यंयस्तुपठेन्नरः ॥ सकदाचिन्नसङ्कष्टैःपीड्यतेकृपयाहरेः ॥५॥ इति
देवाःस्तुतियावत्कुर्वन्तिदनुजद्विषः ॥ तावत्सुराणामापत्तिर्विज्ञाताविष्णुनातदा ॥६॥ सहस्रोत्थायदैत्यारिःकृपयाखिन्नमानसः ॥ आरुह्यगरुडवेगा
लक्ष्मीवचनमब्रवीत् ॥७॥ विष्णुरुवाच ॥ जलन्धरेणतेभ्रात्रादेवानांकदनंकृतम् ॥ तैराहूतोगमिष्यामियुद्धायाद्यत्वरान्वितः ॥ ८ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥
अहंतेवल्लभानाथभक्ताचयदिसर्वदा ॥ तत्कथंतेममभ्रातायुद्धेवध्यःकृपानिधे ॥ ९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ रुद्रांशसंभवत्वाच्चब्रह्मणोवच
नादपि ॥ प्रीत्याचतवनैवायंममवध्योजलन्धरः ॥ १० ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्तागरुडाहूढःशङ्खचक्रगदासिभृत् ॥ विष्णुर्वेगाद्ययौयोद्धयत्रदेवाः
स्तुवन्तिते ॥ ११ ॥ अथारुणानुजात्युग्रपक्षवातप्रपीडिताः ॥ वात्याविवर्तितादैत्याबभ्रमुःखेयथाघनाः ॥ १२ ॥ ततो जलन्धरोदृष्ट्वादैत्यान्वा
त्याप्रपीडितान् ॥ नोवाचवचनंक्रोधात्ततोविष्णुंसमभ्ययात् ॥ १३ ॥ ततःसमभवद्युद्धंविष्णुदैत्येन्द्रयोर्महतम् ॥ आकाशकुर्वतोर्वाणैरन्तेनिरवकाश

उ.सं.स.
अ० ९८

॥ ९५ ॥

वत् ॥ १४ ॥ विष्णुर्देत्यस्यवाणौवैर्ध्वजंछत्रंधनुर्हयान् ॥ चिच्छेदतंचहृदयेबाणेनैकेनताडयन् ॥ १५ ॥ ततोदैत्यःसमुत्पत्यगदापाणिस्त्वरान्वितः ॥
 आहत्यगरुडंमूर्ध्निपातयामासभूतले ॥ १६ ॥ विष्णुर्गदांचखड्गेनचिच्छेदप्रहसन्निव ॥ तावत्सहृदयेविष्णुंजघ्रानदृढमुष्टिना ॥ १७ ॥ तत
 स्तौबाहुयुद्धेनयुयुधातेमहाबलौ ॥ बाहुभिर्मुष्टिभिश्चैवजानुभिर्नादयन्महीम् ॥ १८ ॥ एवंसुरुचिर्युद्धंकृत्वाविष्णुःप्रतापवान् ॥ उवाचदैत्यराजंतमेघ
 गम्भीरयागिरा ॥ १९ ॥ विष्णुरुवाच ॥ वरंवरयदैत्येन्द्रप्रीतोऽस्मितवविक्रमात् ॥ अदेयमपितेदास्येयत्तेमनसिवर्तते ॥ २० ॥ जलन्धरउवाच ॥
 यदिभावुकतुष्टोऽसिवरमेतददस्वमे ॥ मद्भगिन्यासहतयामद्वहेसगणोवस ॥ २१ ॥ नारदउवाच ॥ तथेत्युक्त्वासभगवान्सर्वदेवगणैःसह ॥
 जलन्धरंनामपुरमगमद्रमयासह ॥ २२ ॥ जलन्धरश्चदेवानामधिकारेषुदानवान् ॥ स्थापयित्वासहर्षःसन्पुनरागान्महीतले ॥ २३ ॥ देवगन्धर्व
 सिद्धेषुयत्किंचिद्रत्नसंज्ञितम् ॥ तदात्मवशंकृत्वातिष्ठत्सागरनन्दनः ॥ २४ ॥ पातालभवनेदैत्यंनिशुम्भंचमहाबलम् ॥ स्थापयित्वासशेषादीननय
 द्रूतलंबली ॥ २५ ॥ देवगन्धर्वसिद्धौघान्यक्षराक्षसमानुषान् ॥ स्वपुरेनागरान्कृत्वाशशासभुवनत्रयम् ॥ २६ ॥ एवंजलन्धरःकृत्वादेवाश्चवशवर्तिनः ॥
 धर्मेणपालयामासप्रजाःपुत्रानिवौरसान् ॥ २७ ॥ नकश्चिद्व्याधितो नैवदुःखितोनकृशस्तथा ॥ नदीनोदृश्यतेतस्मिन्धर्माद्राज्यंप्रशासति ॥ २८ ॥ एवंमही
 शासतिदानवेन्द्रेधर्मेणसम्यक्चयदृच्छयाहम् ॥ कदाचिदागामथतस्यलक्ष्मीं विलोकितुंश्रीरमणंचसेवितुम् ॥ २९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०
 उत्तर० कार्तिकमाहात्म्येथ्रीकृष्णसत्यभामासंवादेजलन्धरप्रवेशोनामाष्टनवतितमोऽध्यायः ॥ ९८ ॥ नारदउवाच ॥ समांसंपूज्यविधिवदानवेन्द्रोऽति
 भक्तितः ॥ संप्रहस्यतदावाक्यंजगादमृपसत्तम ॥ १ ॥ जलन्धरउवाच ॥ कुतस्त्वागम्यतेब्रह्मन्किंचदृष्टंत्वयाक्वचित् ॥ यदर्थमिहचायातस्तदाज्ञापयमां
 मुने ॥ २ ॥ नारदउवाच ॥ गतःकैलासशिखरंदैत्येन्द्राहंयदृच्छया ॥ तत्रोमयासहासीनंदृष्टवानस्मिशङ्करम् ॥ ३ ॥ योजनायुतविस्तीर्णेकल्पद्रुममहा
 वने ॥ कामधेनुशताकीर्णेचिन्तामणिसुदीपिते ॥ ४ ॥ तदृष्ट्वामहदाश्चर्यवितर्कोमेऽभवत्तदा ॥ क्वापीदृशीभवेदृद्धिस्त्रिलोक्यांवानवेतिच ॥ ५ ॥ तावत्तवा
 पिदैत्येन्द्रसमृद्धिःसम्भूतामया ॥ तद्विलोकनकामोऽहंत्वत्सान्निध्यमिहागतः ॥ ६ ॥ त्वत्समृद्धिमिमांषश्यन्स्त्रीरंतरहिताध्रुवम् ॥ तर्कयामिशिवादन्य
 स्त्रिलोक्यांनसमृद्धिमान् ॥ ७ ॥ अप्सरोनागकन्याश्चयद्यपित्वद्वशेस्थिताः ॥ तथापितानपावत्यारूपेणसदृशाध्रुवम् ॥ ८ ॥ यस्यालावण्यजलधौ
 निमग्नश्चतुराननः ॥ स्वधैर्यममुचत्पूर्वतयाकान्योपमीयते ॥ ९ ॥ बीतरागोऽपिहिययामदनारिःस्वलीलंया ॥ विश्वतन्त्रोऽपितपसासचात्मवशगः

प० पु०
॥ ९६ ॥

कृतः ॥ १० ॥ सौन्दर्यगहनेभ्राम्यच्छबरीरूपयापुरा ॥ निष्कामः कामयुक्तोऽपि स्ववशोऽपि वशः कृतः ॥ ११ ॥ यस्याः पुनः पुनः पश्यन्नृपधाता विसर्जने ॥
ससर्जाप्सरसस्तास्तास्तस्मै कापि नाभवत् ॥ १२ ॥ अतः स्त्रीरत्नसंभोक्तुः समृद्धिस्तस्य सावरा ॥ तथानतवदैत्येन्द्रसर्वरत्नाधिपस्य च ॥ १३ ॥
एवमुक्ता तमामन्यगतेमयि सदैत्यराट् ॥ तद्रूपश्रवणादासीद नङ्गज्वरपीडितः ॥ १४ ॥ अथ संप्रेषयामास दूतं च सिंहिका सुतम् ॥ त्र्यम्बकाय तदा किंचि
द्रिष्णुमाया विमोहितः ॥ १५ ॥ कैलासमगमद्राहुः सर्वशुक्लेन्दुवर्चसम् ॥ कात्स्न्येन कृष्णपक्षेन्दुवर्चसं स्वाङ्गजेन तु ॥ १६ ॥ निवेदितस्तदा देशा
व्रन्दिनां च प्रवेशितः ॥ त्र्यम्बकभ्रूलतासंज्ञा प्रेरितो वाक्यमब्रवीत् ॥ १७ ॥ राहुरुवाच ॥ देवपन्नगसेव्यस्य त्रैलोक्याधिपतेः प्रभोः ॥ सर्वरत्नेश्वरस्य
त्वमाज्ञां शृणु वृषध्वज ॥ १८ ॥ श्मशानवासिनो नित्यं मुण्डमालाधरस्य च ॥ दिग्म्बरस्य ते भार्या कथं हे नवती शुभा ॥ १९ ॥ अहं रत्नाधिनाथोऽस्मि
सा च स्त्रीरत्नसंज्ञिका ॥ तस्मान्ममैव सा योग्या नैव भिक्षा शिनस्तव ॥ २० ॥ नारद उवाच ॥ वदत्येवं तदाराहो भ्रूमध्याच्छूलपाणिनः ॥ अभवत्पुरुषो
रौद्रस्तीव्राशनिसमस्वनः ॥ २१ ॥ सिंहास्यः प्रचलन्निह्वः सज्ज्वलन्नयनो महान् ॥ ऊर्ध्वकेशः शुष्कतनुर्नृसिह इव चापरः ॥ २२ ॥ स तं खादितुमारो भेदं दृष्ट्वा
राहुर्भयातुरः ॥ अधावदतिवेगेन वहिः स च दधारतम् ॥ २३ ॥ स च राहुर्महाबाहुर्मैघगम्भीरयागिरा ॥ उवाच देवदेवेशं पाहि मां शरणागतम् ॥ २४ ॥
ब्राह्मणं मां महादेव खादितुं समुपागतः ॥ एतस्माद्रक्ष देवेश शरणागतवत्सल ॥ २५ ॥ रक्ष रक्ष महादेव त्वामहं शरणगतः ॥ महादेवो वचः श्रुत्वा ब्राह्मणस्य
तदा ब्रवीत् ॥ २६ ॥ नैवा सौ वध्यता मेति दूतोऽयं परवान्यतः ॥ मुञ्चेति पुरुषः श्रुत्वा राहुं तत्याज सोऽम्बरे ॥ राहुं त्यक्त्वा स पुरुषो महादेवं व्यजिज्ञपत् ॥
॥ २७ ॥ पुरुष उवाच ॥ क्षुधामां वाधते स्वामिन् श्रुत्क्षामश्चास्मि सर्वथा ॥ किं भक्ष्यं मम देवेश तदा ज्ञापय मां प्रभो ॥ २८ ॥ ईश्वर उवाच ॥
संभक्षयात्मनः शीघ्रं मां सं त्वंहस्तपादयोः ॥ २९ ॥ नारद उवाच ॥ स शिवेनैव मां ज्ञातश्च खादपुरुषः स्वयम् ॥ हस्तपादोद्भवं मां सं शिरःशेषो यदा
भवत् ॥ ३० ॥ दृष्ट्वा शिरोऽवशेषं तु सुप्रसन्नः सदा शिवः ॥ पुरुषं भीमकर्माणं तमुवाच स विस्मयः ॥ ३१ ॥ ईश्वर उवाच ॥ त्वं कीर्तिमुखं
संज्ञो हि भवमद्वारगः सदा ॥ त्वदर्चायेन कुर्वन्ति नैव ते मत्प्रियङ्कराः ॥ ३२ ॥ नारद उवाच ॥ तदा प्रभृतिदेवस्य द्वारे कीर्तिमुखः स्थितः ॥
नार्चयन्तीह ये पूर्वतेषां चार्चावृथा भवेत् ॥ ३३ ॥ राहुर्विमुक्तो यस्तेन सोऽपतद्बर्बरस्थले ॥ अतः सर्वरोद्धूत इति भूमौ प्रथांगतः ॥ ३४ ॥ ततश्च
राहुः पुनरेव जातमात्मानमस्मिन्निति मन्यमानः ॥ समेत्य सर्वकथां बभूव जलन्धरायेशविचेष्टितं तत् ॥ ३५ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर०

उ.खं.स.
अ० ९९

॥ ९६ ॥

कार्तिकमाहात्म्यश्रीकृष्णसत्यभामासवादेदूतसंवादोनामैकोनशततमोऽध्यायः ॥ ९९ ॥ नारदउवाच ॥ जलंधरस्तुतच्छ्रुत्वाकोपाकुलितविग्रहः ॥
 निर्जगामाशुदैत्यानांकोटिभिःपरिवारितः ॥ १ ॥ गतस्तस्याग्रतःशुक्रोराहुर्दृष्टिस्थितोऽभवत् ॥ मुकुटश्चापतद्भूमौवेगात्प्रस्खलितस्तदा ॥
 ॥ २ ॥ दैत्यसैन्यावृतैस्तत्रविमानानांशतैस्तदा ॥ व्यराजतनभःपूर्णप्रावृषीवबलाहकैः ॥ ३ ॥ तस्योद्योगंतदादृष्ट्वादेवाःशक्रपुरोगमाः ॥
 अलक्षितत्वरजग्मुःशूलिनंतैर्व्यजिज्ञपन् ॥ ४ ॥ देवाञ्जुः ॥ नजानासिकथंस्वामिन्देवाविज्ञापयन्तिभोः ॥ तदस्मद्रक्षणार्थायजहिसागरनन्द
 नम् ॥ ५ ॥ नारदउवाच ॥ इतिदेववचःश्रुत्वाग्रहस्यवृषभध्वजः ॥ महाविष्णुं समाहूयवचनंचेदमब्रवीत् ॥ ६ ॥ ईश्वरउवाच ॥ जलन्धरःकथंविष्णो
 नहतःसङ्गरेत्वया ॥ तद्भयाच्चापयातोऽसित्यक्त्वावैकुण्ठमात्मनः ॥ ७ ॥ भगवानुवाच ॥ तवांशसंभवत्वाच्चभ्रातृत्वाच्चतथाश्रियः ॥ नम
 यानिहतःसङ्ख्येत्वमेनंजहिदानवम् ॥ ८ ॥ ईश्वरउवाच ॥ नायमेभिर्महातेजाःशस्त्रास्त्रैर्वध्यतेमया ॥ देवैःसर्वैःस्वतजोऽशःशस्त्रार्थेदीयतांमम ॥ ९ ॥
 ॥ नारदउवाच ॥ अथविष्णुमुखादेवाःस्वतेजांसिददुस्तदा ॥ तान्येकत्वंगतानीशोदृष्ट्वातेजोमहत्तदा ॥ १० ॥ तेनाकरोन्महादेवोमहसाशस्त्रमु
 त्तमम् ॥ चक्रंसुदर्शनंनामज्वालामालातिभीषणम् ॥ ११ ॥ तेजःशेषेणचतदावब्रंचकृतवान्ह्रः ॥ तावज्जलन्धरोदृष्टःकैलासतलभूमिषु ॥ १२ ॥
 हस्त्यश्वरथपत्नीनांकोटीभिःपरिवारितः ॥ तंदृष्ट्वाहर्षिताःसर्वेदेवाजग्मुर्यथागतम् ॥ १३ ॥ गणाश्चसमनह्यन्तयुद्धायातित्वरान्विताः ॥ नन्दीभवक्रसेनानी
 मुखाःसर्वेशिवाज्ञया ॥ १४ ॥ अवतेरुर्गणाःसर्वेकैलासाद्युद्धदुर्मदाः ॥ ततःसमभवद्युद्धं कैलासोपत्यकाभुवि ॥ १५ ॥ प्रमथाधिपदैत्यानांघोरं
 शस्त्रास्त्रसङ्कुलम् ॥ भेरीमृदङ्गशङ्खौघनिःस्वनैर्वीरहर्षणैः ॥ १६ ॥ गजाश्वरथशब्दैश्चनादिताभूर्व्यंकम्पत ॥ शक्तितोमरबाणौघैर्मुशलप्रासपट्टिशैः ॥ १७ ॥
 व्यराजतनभःपूर्णमुल्काभिरिवसंवृतम् ॥ निहतैरथनागाश्वैःसर्वाभूमिर्व्यराजत ॥ १८ ॥ वज्राहताचलशिरःशकलैरिवसंवृता ॥ प्रमथाहतदैत्यौघैर्दैत्या
 हतगणैस्तथा ॥ १९ ॥ वसासृङ्मांसपङ्काद्यैर्भूरगम्याभवत्तदा ॥ प्रमथाहतदैत्यौघान्भार्गवःसमजीवयत् ॥ २० ॥ युद्धेपुनःपुनश्चैवमृतसंजीवनीबलात् ॥
 तंदृष्ट्वाव्याकुलीभूत्वागणाःसर्वेभयार्दिताः ॥ २१ ॥ शशंसुर्देवदेवेशंतत्सर्वंशुक्रचेष्टितम् ॥ अथरुद्रमुखात्कृत्यावभूवार्तीवभीषणा ॥ २२ ॥ तालजङ्घा
 दरीवक्त्रास्तनापीडितभूरुहा ॥ सायुद्धभूमिमासाद्यभक्षयन्तीमहासुरान् ॥ २३ ॥ भार्गवंस्वभगेकृत्वाजगामान्तर्हितानभः ॥ विधृतंभार्गवंदृष्ट्वादैत्यसैन्यं
 गास्तदा ॥ २४ ॥ अम्लानवदनादर्पात्रिजघ्नुर्युद्धदुर्मदाः ॥ अथाभज्यतदैत्यानांसेनागणभयार्दिता ॥ २५ ॥ वायुवेगहतायद्रत्प्रकीर्णातृणसंहतिः ॥

प० पु०
॥ ९७ ॥

भग्रांगणभयात्सेनां दृष्ट्वा हर्षगणाययुः ॥ २६ ॥ निशुम्भशुम्भसेनान्यौ कालनेमिश्च वीर्यवान् ॥ त्रयस्ते वारयामासुर्गणसेनां महाबलाः ॥ २७ ॥ मुञ्चन्तः
शरवर्षाणि प्रावृषीव वलाहकाः ॥ ततो दैत्यशरौघास्ते शलभानामिव व्रजाः ॥ २८ ॥ रुरुधुः खंदिशः सर्वाङ्गणसेनामकम्पयन् ॥ गणाः शरशतैर्भिन्ना रूधि
राऽसारवर्षिणः ॥ २९ ॥ वसन्ते किंशुकाभासानप्राज्ञायत किंचन ॥ पतिताः पात्यमानाश्च छिन्नाभिन्नास्तदा गणाः ॥ ३० ॥ त्यक्त्वा सङ्ग्रामभूमिते सर्वे
ऽपि विमुखा भवन् ॥ ३१ ॥ ततः प्रभङ्गस्वबलं विलोक्य गजास्य नन्दीश्वरकार्तिकेयाः ॥ चिरान्विता दैत्यवरान् प्रसह्य निवारयामासु रमर्षणास्ते ॥ ३२ ॥ इति श्री
पाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्ये श्रीकृष्णसत्यभामासंवादे दैत्यसेनावधोनामशततमोऽध्यायः ॥ १०० ॥ नारद उवाच ॥ ते गणाधि
पती नृद्वानन्दीभमुखपण्मुखान् ॥ अमर्षादभ्यधावन्त द्बन्द्वायुद्वयादानवाः ॥ १ ॥ नन्दिनं कालनेमिश्च शुम्भोलम्बोदरं तथा ॥ निशुम्भः षण्मुखवेगादभ्य
धावत दंशितः ॥ २ ॥ निशुम्भः कार्तिकेयस्य मयूरपञ्चभिः शरैः ॥ हृदिविव्याध वेगेन मूर्छितः स पपात च ॥ ३ ॥ ततः शक्तिधरः शक्तियावज्जग्राहरोषितः ॥
तावन्निशुम्भो वेगेन स्वशक्त्या तमपातयत् ॥ ४ ॥ ततो नन्दीश्वरो बाणैः कालनेमिं विध्यत ॥ सप्तभिश्च हयान्केतून् त्रिभिः सारथिंश्च चिन्नत् ॥ ५ ॥
कालनेमिस्तु संकुद्धो धनुश्चिच्छेद नन्दिनः ॥ तदपास्य सशूलेन तं वक्षस्य हन दृढम् ॥ ६ ॥ सशूलभिन्नहृदयो हताश्वो हतसारथिः ॥ अद्रेः शिखर
मामुच्य शैलादि सोऽप्यपातयत् ॥ ७ ॥ अथ शुम्भो गणेशश्च रथमूषकवाहनौ ॥ युध्यमानौ शरव्रातैः परस्परमविध्यताम् ॥ ८ ॥ अथ शुम्भं गणाध्यक्षो
हृदिविव्याध पत्रिणा ॥ सारथिपञ्चभिर्बाणैः पातयामास भूतले ॥ ९ ॥ ततः शुम्भोऽतिकुद्धोऽपि बाणपट्टया गणाधिपम् ॥ मूषकं च त्रिभिर्विद्वाननादजल
दस्वनः ॥ १० ॥ मूषकः शरभिन्नाङ्गश्च चालकृतवेदनः ॥ लम्बोदरः समुत्तीर्य पदातिरभव नृप ॥ ११ ॥ ततो लम्बोदरः शुम्भं हत्वा परशुना हृदि ॥ अपात
यत्तदा भूमौ मूषकं चारुहत्पुनः ॥ १२ ॥ कालनेमिर्निशुम्भश्च उभौ लम्बोदरं शरैः ॥ युगपज्जघ्रतुः कोपात्तोत्रेणैव महाद्विपम् ॥ १३ ॥ तं पीड्यमानमा
लोक्य वीरभद्रो महाबलः ॥ अभ्यधावत वेगेन भूतकोटियुतस्तदा ॥ १४ ॥ कूष्माण्डाभैरवाश्चापिवेताला योगिनी गणाः ॥ पिशाचा योगिनी
सङ्घा गणाश्चापितमन्वयुः ॥ १५ ॥ ततः किल किलाशब्दैः सिंहनादैः सघुर्घुरैः ॥ विनादिताडमरुकैः पृथिवी समकम्पत ॥ १६ ॥ ततो भूतान्य
धावन्त भक्षयन्ति स्मदानवान् ॥ उत्पतन्ति पतन्ति स्म ननृतुश्चरणाङ्गणे ॥ १७ ॥ नन्दीचकार्तिकेयश्च समायातौ त्वरान्वितौ ॥ निजघ्नतू
रणे दैत्यान् त्रिरन्तरं शरैर्व्रजैः ॥ १८ ॥ छिन्नभिन्ना हतैर्दैत्यैः पातितैर्भर्तिसतैस्तथा ॥ व्याकुला सा भवत्सेनाविषण्णवदना तदा ॥ १९ ॥ प्रविध्वस्तां

उ.खं.स.
अ० १०१

॥ ९७ ॥

ततःसेनादृष्टासागरनन्दनः ॥ रथेनातिपताकेनगगानभिययौबली ॥ २० ॥ हस्त्यश्वरथसंहादःशङ्खभेरीखस्तदा ॥ अभवत्सिंहनादश्चसेनयो
 रुभयोस्तदा ॥ २१ ॥ जलन्धरशरव्रातैर्नीहारपटलैरिव ॥ द्यावापृथिव्योराच्छन्नमन्तरंसमपद्यत ॥ २२ ॥ गणेशंपञ्चभिर्विद्धाशैलद्रिदमपि
 पञ्चभिः ॥ वीरभद्रंचविंशत्याननादजलदस्वनः ॥ २३ ॥ कर्तिकेयस्ततोदैत्यंशक्त्याविव्याधसत्वरः ॥ व्याघूर्णःशक्तिर्निर्भिन्नःकिंचिद्व्याकुल
 मानसः ॥ २४ ॥ ततःक्रोधपरीताक्षःकर्तिकेयंजलन्धरः ॥ गदयाताडयामाससचभूमितलेऽपतत् ॥ २५ ॥ तथैवनन्दिनंवेगादपातयतभूतले ॥
 ततोगणेश्वरःक्रुद्धोगदांपरशुनाच्छिनत् ॥ २६ ॥ वीरभद्रस्त्रिभिर्वाणैर्हृदिविव्याधदानवम् ॥ सप्तभिश्चहयान्केतून्धनुश्छत्रंचचिच्छिदे ॥ २७ ॥
 ततोऽतिक्रुद्धोदैत्येन्द्रःशक्तिमुद्यम्यदारुणाम् ॥ गणेशंपातयामासरथमन्यंसमारुहत् ॥ २८ ॥ अभ्ययादथवेगेनवीरभद्रंरूपान्वितः ॥ ततस्तौ
 सूर्यसङ्काशौयुधधातेपरस्परम् ॥ २९ ॥ वीरभद्रस्तस्यहयांस्तथावाणैरपातयत् ॥ धनुश्चिच्छेददैत्येन्द्रोयुधेषुपरिघायुधः ॥ ३० ॥ सवीरभद्रं
 त्वरयाभिगम्यजवानदैत्यःपरिघेणमूर्ध्नि ॥ सचापिदैत्यःप्रविभिन्नमूर्द्धापपातभूमौरुधिरंसमुद्गिरन् ॥ ३१ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०
 उत्तर० कर्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेदैत्यसेनापराभवोनामैकाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०१ ॥ नारदउवाच ॥ पवितंवीरभद्रं
 तुदृष्ट्वा रुद्रगणाभयात् ॥ आगतास्तेरणंहित्वाक्रोशमानामहेश्वरम् ॥ १ ॥ अथकोलाहलंश्रुत्वागगानांचन्द्रशेखरः ॥ अभ्ययादृषभारूढः
 सङ्ग्रामंप्रहसन्निव ॥ २ ॥ रुद्रमायान्तमालोक्यसिंहनादैर्गणाःपुनः ॥ निवृत्ताःसङ्गरेदैत्यान्निजधनुःशरवृष्टिभिः ॥ ३ ॥ दैत्याश्चभीषणंरुद्रं
 दृष्ट्वासर्वेविदुद्रुवुः ॥ कार्तिकव्रतिनंदृष्ट्वापातकानीवतद्गयात् ॥ ४ ॥ अथजालन्धरोदैत्यान्विंदुतान्प्रेक्ष्यसङ्गरे ॥ रोषादधावच्चण्डीशंमुञ्चन्वाणा
 न्सहस्रशः ॥ ५ ॥ शुम्भोनिशुम्भोऽश्वमुखःकालनेमिर्बलाहकः ॥ खड्गरोमाप्रचण्डश्चघस्मरश्चशिवंययुः ॥ ६ ॥ बाणान्धकारसंछन्नंदृष्ट्वागणबलंशिवः ॥
 तद्बाणजालंविच्छिद्यस्वबाणैरावृणोन्नमः ॥ ७ ॥ दैत्यांश्चबाणवात्याभिःपीडितानकरोत्तदा ॥ प्रचण्डजालबाणौघैरपातयतभूतले ॥ ८ ॥ खड्गरोम्णः
 शिरःकोपात्तथापरशुनाच्छिनत् ॥ बलाहकस्यचशिरःखड्गाङ्गेनाकरोद्विधां ॥ ९ ॥ वद्धाचघस्मरंदैत्यंपाशेनाभ्याहनद्रुवि ॥ वृषभेणहताःकेचि
 त्केचिद्वाणैर्निराकृताः ॥ १० ॥ नशेकुरसुराःस्थातुंगजाःसिंहार्दितायथा ॥ ततःकोपपरीतात्मावेगाद्रुद्रंजलन्धरः ॥ ११ ॥ आह्वयामाससमरेतीव्रा
 शनिसप्तस्वनः ॥ १२ ॥ जलन्धरउवाच ॥ युध्यस्वाद्यमयासार्धकिमेभिर्निहतैस्तव ॥ यच्चकिंचिद्वलंतैऽस्तितद्दर्शयजटाधर ॥ १३ ॥ नारदउवाच ॥

प० पु०
॥ ९८ ॥

इत्युक्त्वाणसतत्याजधानवृषभध्वजम् ॥ तानप्राप्ताञ्छितैर्बाणैश्चिच्छेदप्रहसन्निव ॥ १४ ॥ ततोदयान्ध्वजंछत्रंधनुश्चिच्छेदसप्तभिः ॥ सच्छिन्नधन्वा
विग्रथोगदामादायवीर्यवान् ॥ १५ ॥ अभ्यधावच्छिवस्तावद्गदाबाणैर्द्विधाकरोत् ॥ तथापिमुष्टिमुद्यम्यययोरुद्रजिघांसया ॥ १६ ॥ ताव
च्छिवेनबाणौघैःक्रोशमात्रमपाकृतः ॥ ततोजलन्धरोदैत्योमत्वारुद्रंबलाधिकम् ॥ १७ ॥ ससर्जमायांगांन्धर्वीमद्भुतारुद्रमोहिनीम् ॥ ततोजगुश्चन
नृतुर्गन्धर्वाप्सरसांगुणाः ॥ १८ ॥ तालवेणुमृदङ्गांश्चवादयन्तःपरस्परम् ॥ तद्वद्वामहदाश्चर्यरुद्रोनादविमोहितः ॥ १९ ॥ पतितान्यपिशस्त्राणिकरेभ्यो
नविवेदसः ॥ एकाग्रभूतमालोक्यरुद्रदैत्योजलन्धरः ॥ २० ॥ कामार्त्तःसञ्जगामाशुयत्रगौरीस्थिताभवत् ॥ युद्धेशुम्भनिशुम्भाख्यौस्थापयित्वा
महाबलौ ॥ २१ ॥ दशदोर्दण्डपञ्चास्यस्त्रिनेत्रश्चजटाधरः ॥ महावृषभमारूढःसबभूवजलन्धरः ॥ २२ ॥ अथरुद्रसमायान्तमालो
क्यभववल्लभा ॥ अभ्याययौसखीमध्यात्तदर्शनपथेऽभवत् ॥ २३ ॥ यावद्दर्शचार्वङ्गीपार्वतीन्दुजेश्वरः ॥ तावत्सवीर्यमुमुचेजडाङ्गश्चाभव
त्तदा ॥ २४ ॥ अथज्ञात्वातदागौरीदानवंभयविह्वला ॥ जगामान्तर्हितातावत्सातदोत्तरमानंसम् ॥ २५ ॥ तामदृष्ट्वातदादैत्यःक्षणाद्विद्युल्लतामिव ॥
जवेनायात्पुनर्युद्धंयत्रदेवोवृषध्वजः ॥ २६ ॥ पार्वत्यपिमहाविष्णुंसस्मारमनसातदा ॥ तावद्दर्शतंदेवीसोपविष्टंसमीपगम् ॥ २७ ॥
पार्वत्युवाच ॥ विष्णोजलन्धरोदैत्यःकृतवान्परमाद्भुतम् ॥ तत्किनविदितंतेऽस्तिचेष्टितंतस्यदुर्मतेः ॥ २८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ तेनैव
दर्शितःपन्थावयमप्यन्वयामहे ॥ नान्यथासभवेद्ध्यःपातिव्रत्यात्सुरक्षितः ॥ २९ ॥ नारदउवाच ॥ जगामविष्णुरित्युक्त्वापुनर्जालन्धरंपुरम् ॥
अथरुद्रश्चगान्धर्वाद्विमुक्तःसङ्गरेस्थितः ॥ ३० ॥ अन्तर्धानगतांमायांदृष्ट्वातुबुधेतदा ॥ ३१ ॥ ततःशिवोविस्मितमानसःपुनर्जगामयुद्धायजल
न्धरंरुपा ॥ सचापिदैत्यःपुनरागतंशिवंदृष्ट्वाशरौघैःसमवाकिरद्रणे ॥ ३२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामा
संवादेदैत्यकपटवर्णनंनामद्वयधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०२ ॥ नारदउवाच ॥ विष्णुर्जालन्धरंगत्वातदैत्यपुटभेदनम् ॥ पातिव्रत्यस्यभङ्गाय
वृन्दायाश्चाकरोन्मतिम् ॥ १ ॥ अथवृन्दारकादेवीस्वप्नमध्येददर्शह ॥ भर्तारंमहिषारूढंतेलाभ्यक्तंदिगम्बरम् ॥ २ ॥ कृष्णप्रसूनभूषाढ्यं
क्रव्यादगणसेवितम् ॥ दक्षिणाशांगतंमुण्डंतमसाव्यावृतंतदा ॥ ३ ॥ स्वपुरंसागरेमग्नंसहसैवात्मनासह ॥ ततःप्रबुद्धांसाबालास्वैस्वप्नं
विचिन्वती ॥ ४ ॥ ददर्शोदितमादित्यंसच्छिद्रंनिश्चलंमुहुः ॥ तदनिष्टमितिज्ञात्वारुदतीभयविह्वला ॥ ५ ॥ कुत्रचिन्नलभच्छर्मगोपुराट्टा

१ 'स बुध' इ० पा० । २ 'तं स्वप्नं प्रविचिन्वती' इ०, स्वस्वप्नं स विचिन्वती' इ० च पा० ।

उ.खं.स.
अ० १०३

॥ ९८ ॥

लभूमिषु ॥ ततःसखीद्वययुतानगरोद्यानमागसत् ॥ ६ ॥ तत्रापिसागताबालानालभत्कुत्रचित्सुखम् ॥ वनाद्वनान्तरंयातानैववेदात्मनस्तदा ॥
॥ ७ ॥ ततोभ्रमन्तीसावालाददर्शातिविभीषणौ ॥ राक्षसौसिंहवदनौदंष्ट्रानयनभीषणौ ॥ ८ ॥ तौदृष्ट्वाविह्वलातीवपलायनपरातदा ॥
ददर्शतापसंशान्तंसशिष्यमौनमास्थितम् ॥ ९ ॥ ततस्तत्कण्ठआसज्यनिजांबाहुलङ्गांभयात् ॥ मुनेमांरक्षशरणमागतामित्यभाषत ॥ १० ॥
मुनिस्तांविह्वलादृष्ट्वा राक्षसानुगतांतदा ॥ हुङ्कारेणैवतौघोरौचकारविमुखोरुपा ॥ ११ ॥ तद्धुङ्कारभयव्रस्तौदृष्ट्वातौगगनंगतौ ॥ प्रणम्यदण्डवद्भूमौ
वृन्दावचनमब्रवीत् ॥ १२ ॥ वृन्दोवाच ॥ रक्षिताहंत्वयाघोराद्भयात्तस्मात्कृपानिधे ॥ किंचिद्विज्ञप्तुमिच्छामिकृपयातन्निशामय ॥ १३ ॥
जलन्धरोहिमेभर्तारुद्रंयोद्धुंगतःप्रभो ॥ सतत्रास्तिकथंयुद्धतन्मेकथयसुव्रत ॥ १४ ॥ नारदउवाच ॥ मुनिस्तद्वाक्यमाकर्ण्यकृपयोर्ध्वमवै
क्षत ॥ तावत्कपीशावायातौतंप्रणम्याग्रतःस्थितौ ॥ १५ ॥ ततस्तद्भूलतासंज्ञानियुक्तौगगनंगतौ ॥ गत्वाक्षणार्धादागत्यवानरावग्रतः
स्थितौ ॥ १६ ॥ शिरःकबन्धहस्तौतौदृष्ट्वाब्धितनयस्यसा ॥ पपातमूर्छिताभूमौभर्तृव्यसनदुःखिता ॥ १७ ॥ कमण्डलुजलैःसिक्ता
मुनिनाश्वासितातदा ॥ स्वभर्तृभालेसाभालंकृत्वाखिन्नारुरोदह ॥ १८ ॥ वृन्दोवाच ॥ यःपुरासुखसंवादैर्विनोदयसिमांविभो ॥ सकथंनवदस्यद्य
वल्लभांमामनागसम् ॥ १९ ॥ येनदेवाःसगन्धर्वानिर्जिताहरिणोसह ॥ सकथंतापसेनत्वंत्रैलोक्यविजयीहतः ॥ २० ॥ नारदउवाच ॥ रुदित्वेति
तदावृन्दातंमुनिंवाक्यमब्रवीत् ॥ २१ ॥ वृन्दोवाच ॥ कृपानिधेमुनिश्रेष्ठजीवनंमेऽस्यसुप्रियम् ॥ त्वमेवास्यपुनःशक्तोजीवनायमतोमम ॥ २२ ॥ अथत
द्वाक्यमाकर्ण्यप्रहस्यमुनिरब्रवीत् ॥ २३ ॥ मुनिरुवाच ॥ नायंजीवयितुंशक्योरुद्रेणनिहतोयुधि ॥ तथापित्वत्कृपाविष्णुनंसंजीवयाम्यहम् ॥ २४ ॥
नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधेयावत्तावत्सागरनन्दनः ॥ वृन्दामालिङ्ग्यतद्वक्त्रंचुचुम्बेप्रीतिमानसः ॥ २५ ॥ अथवृन्दापिभर्तारिदृष्ट्वाहर्षितमानसा ॥
रेमेतद्वनमध्यस्थातद्युक्ताबहुवासरम् ॥ २६ ॥ कदाचित्सुरतस्यान्तदृष्ट्वाविष्णुं तमेवहि ॥ निर्भत्स्यक्रोधसंयुक्तावृन्दावचनमब्रवीत् ॥ २७ ॥ वृन्दोवाच ॥
धिक्तवेदंहरेशीलंपरदारभिगामिनः ॥ ज्ञातोऽसित्वंमयासम्यङ्मायाप्रत्यक्षंतापसः ॥ २८ ॥ यौत्वयामायायाद्राःस्थौस्वकीयौदर्शितौमम ॥ तावेवराक्षसौ
भूत्वाभार्यातवहरिष्यतः ॥ २९ ॥ त्वंचापिभार्यादुःखार्तोवनेकपिसहायवान् ॥ भ्रमसर्पेश्वरेणायंयस्तेशिष्यत्वमागतः ॥ ३० ॥ इत्युक्त्वासातदा
वृन्दाप्राविशद्व्यवाहनम् ॥ विष्णुनावार्यमाणापितस्मिन्नासक्तमानसा ॥ ३१ ॥ ततोहरिस्तुमनुसंस्मरन्मुहुर्वृन्दाचिताभस्मरजोऽवगुण्ठितः ॥

तत्रैव तस्थौ मुनिसिद्धसङ्घैः प्रबोध्यमानोऽपियौ न शान्तिम् ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्ये श्रीकृष्णसत्यभामा
संवादे वृन्दाचिताग्निप्रवेशो नाम त्र्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०३ ॥ नारद उवाच ॥ ततो जलन्धरो दृष्ट्वा रुद्रमद्भुतविक्रमम् ॥ चकार मायया गौरीं
त्र्यम्बकं मोहयंस्तदा ॥ १ ॥ रथोपरि गतां दृष्ट्वा रुद्रतीक्ष्णतदाशिवः ॥ शुम्भनिशुम्भदैत्यैश्च बध्यमानां ददर्श सः ॥ २ ॥ गौरीं तथा विधां दृष्ट्वा शिवोऽप्यु
द्विग्रमानसः ॥ अवाङ्मुखः स्थितस्तूष्णीं विस्मृत्य स्वपराक्रमम् ॥ ३ ॥ ततो जलन्धरो वेगात् त्रिभिर्विव्याध सायकैः ॥ आपुङ्खमग्नैस्तं रुद्रं शिरस्युरसि
चोदरे ॥ ४ ॥ ततो जज्ञे सतां मायां विष्णुना संप्रबोधितः ॥ रौद्ररूपधरो जातो ज्वाला मालातिभीषणः ॥ ५ ॥ तस्यातीव महारौद्रं रूपं दृष्ट्वा महासुराः ॥
न शोकोऽप्रमुखे स्थातुं भेजिरे च दिशो दश ॥ ६ ॥ ततः शापं ददौ देवस्तयोः शुम्भनिशुम्भयोः ॥ मम युद्धादप्रक्रान्तौ गौर्यावध्यौ भविष्यथः ॥ ७ ॥ पुनर्जल
न्धरो वेगाद्बर्षन्निशितैः शरैः ॥ बाणान्धकारसंघं ब्रूयथा भूमितलं महत् ॥ ८ ॥ यावद्गुह्यं प्रविच्छेदतस्य बाणांस्त्वरान्वितः ॥ तावत्सपरिधेना शुजघान
वृषभं बली ॥ ९ ॥ वृषस्तेन प्रहारेण परावृत्तोरणाङ्गणात् ॥ रुद्रेणाकृष्यमाणोऽपि न तस्थौ रणभूमिषु ॥ १० ॥ ततः परमसंकुद्धो रुद्रो रौद्रवपुर्धरः ॥ चक्रं
सुदर्शनं वेगाच्चिक्षेपादित्यवर्चसम् ॥ ११ ॥ प्रदहद्रोदसी वेगात्तदा साद्य जलन्धरम् ॥ जहार तच्छिरः कायान्महदायतलोचनम् ॥ १२ ॥ रथात्कायः
पपातो व्यर्णनादयन् वसुधातलम् ॥ तेजश्च निर्गतं देहात्तद्गुद्रे लयमागमत् ॥ १३ ॥ दृष्ट्वा देहोद्भवं तेजस्तद्गौरी शैल्यंगतम् ॥ अथ चन्द्रादयो देवा हर्षादुत्फुल्ल
लोचनाः ॥ प्रणम्य शिरसारुद्रं शशं सुविष्णुचेष्टितम् ॥ १४ ॥ देवा ऊचुः ॥ महादेव त्वया देवारक्षिताः शत्रुं जाद्वयात् ॥ किञ्चिदन्यत्समुद्भूतं तत्र किं करवामहे ॥
॥ १५ ॥ वृन्दालावण्यसंभ्रान्तो विष्णुस्तिष्ठति मोहितः ॥ १६ ॥ ईश्वर उवाच ॥ गच्छ ध्वं शरणं देवा विष्णोर्मोहापनुत्तये ॥ शरण्यां मोहिनीं मायां
सावः कार्यं करिष्यति ॥ १७ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधे देवः सहभूतगणैस्तथा ॥ देवाश्चतुष्टयुर्मूलप्रकृतिं भक्तवत्सलाम् ॥ १८ ॥
देवा ऊचुः ॥ यदुद्भवाः सत्त्वरजस्तमोगुणाः सर्गस्थितिध्वंसनिदानकारणम् ॥ यदिच्छया विश्वमिदं भवाभवौ तनोति शुद्धां प्रकृतिं नताः स्मताम् ॥
॥ १९ ॥ याहि त्रयोविंशतिभेदसंज्ञिता जगत्यशेषे समधिष्ठिता पुरा ॥ यद्रूपकर्माणि जडास्त्रयोऽपि ते देवा विदुर्न प्रकृतिं नताः स्मताम् ॥ २० ॥ यद्रक्ति
युक्ताः पुरुषास्तु नित्यं दारिद्र्यव्यामोहपराभवादिकम् ॥ न प्राप्नुवन्त्येव हि भक्तवत्सलां सदैव विष्णोः प्रकृतिं नताः स्मताम् ॥ २१ ॥ नारद उवाच ॥
स्तोत्रमेतन्नि सन्ध्यं यः पठेदेकाग्रमानसः ॥ दारिद्र्यमोहदुःखानि न कदाचित्स्पृशन्ति तम् ॥ २२ ॥ इति स्तुवन्तस्ते देवास्तेजोमण्डलमास्थिताम् ॥

ददृशुर्गगनेतत्रज्वालाव्याप्तदिगन्तराम् ॥ २३ ॥ तन्मध्याद्भारतीं सर्वे ददृशुर्व्योमचारिणीम् ॥ अहमेव त्रिधा भित्रातिष्ठामि त्रिविधैर्गुणैः ॥ २४ ॥ गौरी
 लक्ष्मीः स्वरांचतिरजः सत्त्वतमोगुणैः ॥ तत्र गच्छत तत्कार्यविधास्यन्ति च वः सुराः ॥ २५ ॥ नारद उवाच ॥ शृण्वतामिति देवानामन्तर्धानमगान्महः ॥
 देवानां विस्मयोत्फुल्लनेत्राणां तत्तदानृप ॥ २६ ॥ ततः सर्वेऽपि ते देवा गत्वा तद्वाक्यं नोदिताः ॥ गौरी लक्ष्मीं स्वरांचैव प्रणेमुर्भक्तितत्पगः ॥ २७ ॥
 ततस्तास्तान्सुरान्दृष्ट्वा प्रणतान्भक्तवत्सलाः ॥ बीजानि प्रददुस्तेभ्यो वाक्यान्यूचुश्च भूमिप ॥ २८ ॥ देव्य उचुः ॥ इमानि क्षेत्रबीजानि विष्णुर्यत्रावतिष्ठते ॥
 निर्वपध्वंततः कार्यं भवतां सिद्धिमेष्यति ॥ २९ ॥ ततस्तु हृष्टाः सुरसिद्धसङ्घाः प्रगृह्य बीजानि विचिक्षिपुस्ते ॥ वृन्दान्वितो भूमितले स यत्र विष्णुः सदा तिष्ठति
 सौख्यहीनः ॥ ३० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० कार्तिकेय महात्म्ये श्रीकृष्णसत्यभामासंवादे जालन्धरवधो नाम चतुरधिकशततमोऽध्यायः
 ॥ १०४ ॥ नारद उवाच ॥ क्षितेभ्यस्तत्र बीजेभ्यो वनस्पत्यस्त्रयोऽभवन् ॥ धात्री च मालती चैव तुलसी च नृपोत्तम ॥ १ ॥ धात्र्युद्भवा स्मृता धात्री माभवामालती
 स्मृता ॥ गौरी भवा च तुलसी तमः सत्त्वरजोगुणाः ॥ २ ॥ स्त्रीरूपिण्यां वनस्पत्यो दृष्ट्वा विष्णुस्तदानृप ॥ उत्तस्थौ संभ्रमाद्गुणैर्द्रुपातिशयमोहितः ॥ ३ ॥
 ददर्श तास्तदामोहात्कामासक्तेन चेतसा ॥ तंचापि तुलसी धात्रीरागेणैव व्यलोकयत् ॥ ४ ॥ यच्च लक्ष्म्या पुरा बीजं माययैव समर्पितम् ॥ तस्मात्तदुद्भवा
 नारी तस्मिन्नीर्घ्यायुता भवत् ॥ ५ ॥ अतः सा बर्बरीत्याख्यामाधवस्यातिगर्हिता ॥ धात्री तुलस्यै तद्वागात्तस्य प्रीतिप्रदे सदा ॥ ६ ॥ ततो विस्मृतदुःखोऽसौ विष्णु
 स्ताभ्यां सहैव तु ॥ वैकुण्ठमगमद्वृष्टः सर्वदेवनमस्कृतः ॥ ७ ॥ कार्तिकेयापने विष्णोस्तस्मात्पूजाविधीयते ॥ तुलसीमूलदेशे तु प्रीतिदासाय तः स्मृता ॥ ८ ॥
 तुलसीकाननं राजन्गृहेयस्यावतिष्ठते ॥ तद्गृहं तीर्थरूपं तु नायान्ति यमकिङ्कराः ॥ ९ ॥ सर्वपापहरं पुण्यं कामदं तुलसीवनम् ॥ रोपयन्ति नरश्रेष्ठा
 न ते पश्यन्ति भास्करिम् ॥ १० ॥ दर्शनं नर्मदायास्तु गङ्गास्नानं तथैव च ॥ तुलसीवनसंसर्गः सममेव त्रयं स्मृतम् ॥ ११ ॥ रोपणात्पालनात्सेका
 दर्शनात्स्पर्शनात्पूजाम् ॥ तुलसीदहते पापं वाङ्मनः कायसंचितम् ॥ १२ ॥ तुलसीमञ्जरीभिर्यः कुर्याद्भरिहरार्चनम् ॥ न स गर्भगृहं याति
 मुक्तिभागी न संशयः ॥ १३ ॥ पुष्करादीनि तीर्थानि गङ्गाद्याः सन्निस्तथा ॥ वासुदेवादयो देवास्तिष्ठन्ति तुलसीदले ॥ १४ ॥ तुलसीमञ्जरीयुक्तो
 यदि प्राणान्विमुञ्चति ॥ विष्णोः सायुज्यमाप्नोति सत्यं सत्यं नृपोत्तम ॥ १५ ॥ तुलसीमृत्तिकालिप्तो यस्तु प्राणान्विमुञ्चति ॥ यमोऽपि नेक्षितुं शक्तो
 युक्तं पापं शतैरपि ॥ १६ ॥ तुलसीकाष्ठजं यस्तु चन्दनं धारयेन्नरः ॥ तद्देहं न स्पृशेत्पापं क्रियमाणमपीह यत् ॥ १७ ॥ तुलसीविपिनच्छायायत्र यत्र

भवेन्नृपः ॥ तत्रश्राद्धं प्रकर्तव्यं पितॄणां दत्तमक्षयम् ॥ १८ ॥ धात्रीछायासुयः कुर्यात्पिण्डदानं नृपोत्तम ॥ तृप्तिं च यान्ति पितरस्तस्य येन रके स्थिताः ॥
 ॥ १९ ॥ मूर्ध्नि पाणौ मुखे चैव देहे च नृपसत्तम ॥ धने धात्रीफलं यस्तु स विज्ञेयो हरिः स्वयम् ॥ २० ॥ धात्रीफलं च तुलसीमृत्तिकाद्वारकोद्भवा ॥
 यस्य देहे स्थिता नित्यं स जीवन्मुक्त उच्यते ॥ २१ ॥ धात्रीफलविमिश्रैस्तु तुलसीदलमिश्रितैः ॥ जलैः स्नानं नरस्तस्य गङ्गास्नानफलं स्मृतम् ॥
 ॥ २२ ॥ देवार्चनं नरः कुर्याद्धात्रीपत्रैः फलैरपि ॥ सुवर्णपुष्पैर्विविधैरर्चनं स्यात्प्रयात्फलम् ॥ २३ ॥ तीर्थानि मुनयो देवा यज्ञाः सर्वेऽपि कार्तिके ॥
 नित्यं धात्रीसमाश्रित्य तिष्ठन्त्यर्के तुलाश्रिते ॥ २४ ॥ द्वादश्यां तुलसीपत्रं धात्रीपत्रं तु कार्तिके ॥ लुनाति सनरोगच्छेत्रिरयानतिगर्हितान् ॥
 ॥ २५ ॥ धात्रीच्छायां समाश्रित्य कार्तिकेऽब्रंभुनक्ति यः ॥ अन्नसंसर्गजं पापमावर्षतस्य नश्यति ॥ २६ ॥ धात्रीमूले तु यो विष्णुं कार्तिकेऽर्चयते
 नरः ॥ विष्णुक्षेत्रेषु सर्वेषु पूजितस्तेन सर्वदा ॥ २७ ॥ धात्रीतुलस्योर्माहात्म्यमपि देवश्चतुर्मुखः ॥ न समर्थो भवेद्भक्त्युत्थादेवस्य शार्ङ्गिणः ॥ २८ ॥
 धात्रीतुलस्युद्भवकारणं यः शृणोति यः श्रावयते च भक्त्या ॥ विधूतपाप्मा सह पूर्वजैश्च स्वर्गं व्रजत्यग्रविमानसंस्थः ॥ २९ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे
 पञ्चपञ्चा० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्ये श्रीकृष्णसत्यभामासंवादे धात्रीतुलस्योर्माहात्म्यं नाम पञ्चाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०५ ॥ पृथुरुवाच ॥ सेति
 हासमिदं ब्रह्मन्माहात्म्यं कथितं त्वया ॥ अत्याश्चर्यकरं सम्यक्तुलस्यास्तु श्रुतं महत् ॥ १ ॥ यदूर्जव्रतिनः पुंसः फलं महदुदाहृतम् ॥ तत्पुनर्ब्रूहि
 माहात्म्यं केन चीर्णमिदं कथम् ॥ २ ॥ नारद उवाच ॥ आसीत्स ह्याद्रि विषये करवीरपुरे पुग ॥ ब्राह्मणो धर्मवित्कश्चिद्धर्मदत्तेति विश्रुतः ॥ ३ ॥
 विष्णुव्रतकरः शश्वद्विष्णुपूजार्तः सदा ॥ द्वादशाक्षरविद्यायां जपनिष्ठोऽतिथिप्रियः ॥ ४ ॥ कदाचित् कार्तिके मासि हरिजागरणाय सः ॥ रात्र्यां
 तुर्यां शेषायां जगाम हरिं मन्दिरम् ॥ ५ ॥ हरिपूजोपकरणान् प्रगृह्य व्रजतातदा ॥ तेन दृष्टा समायाता राक्षसी भीमनिःस्वना ॥ ६ ॥ वक्रदंष्ट्राललज्जिह्वा
 निमग्नारक्तलोचना ॥ दिगम्बराशुष्कमांसा लम्बोष्ठी घर्घरस्वना ॥ ७ ॥ तां दृष्ट्वा भयवित्रस्तः कम्पितावयवस्तदा ॥ पूजोपकरणैर्विगात्पयो
 भिश्चाहन द्रयात् ॥ ८ ॥ संस्मृत्य च हरेर्नाम तुलसीयुतवारिणा ॥ साहतापातकं तस्मात्तस्याः सर्वमगात्क्षयम् ॥ ९ ॥ अथ संस्मृत्य सा पूर्वजन्म
 कर्मविपाकजाम् ॥ स्वां दशाम ब्रवीत्सर्वादण्डवत्तं प्रणम्य सा ॥ १० ॥ कलहोवाच ॥ पूर्वकर्मविपाकेन दशामेतां गता ह्यहम् ॥ तत्कथं
 तु पुनर्विप्रयाम्युत्तमगतिं शुभाम् ॥ ११ ॥ नारद उवाच ॥ तां दृष्ट्वा प्रणतामग्रे वदमानां स्वकर्म तत् ॥ अतीव विस्मितो विप्रस्तदा वचनमब्रवीत् ॥
 ॥ १२ ॥ धर्मदत्त उवाच ॥ केन कर्मविपाकेन त्वं दशामीदृशीं गता ॥ कुतस्त्वं काचकिंशीला तत्सर्वं कथय स्वमे ॥ १३ ॥ कलहोवाच ॥

सौराष्ट्रनगरे ब्रह्मन्भिक्षुनामाभवद्विजः ॥ तस्याहंगृहिणीपूर्वकलहाख्यातिनिष्ठुरा ॥ १४ ॥ न कदाचिन्मया भर्तुर्वचसापिशुभंकृतम् ॥ नार्पितं
 तस्यमिष्टान्नं भर्तुर्वचनभङ्गया ॥ १५ ॥ कलहप्रिययानित्यं भयोद्विग्नस्तदा द्विजः ॥ परिणेतुं तदान्यांसमर्तिचक्रेपतिर्मम ॥ १६ ॥ ततो गरं
 समादाय प्राणास्त्यक्तामया द्विज ॥ अथ बद्धावध्यमानां मां विनिन्युर्यमानुगाः ॥ यमश्च मां तदा दृष्ट्वा चित्रगुप्तमपृच्छत ॥ १७ ॥ यम उवाच ॥
 अनया किंकृतं कर्म चित्रगुप्त विलोकय ॥ प्राप्नोत्वेषां कर्मफलं शुभं वा शुभमेव च ॥ १८ ॥ कलहोवाच ॥ चित्रगुप्तस्ततो वाक्यं भर्तुर्वचसा मुवाच ॥ १९ ॥ चित्र
 गुप्त उवाच ॥ अनया तु शुभं कर्म कृतं किंचिन्न विद्यते ॥ मिष्टान्नं भुक्तमनयान भर्तुर्वचसा दत्तम् ॥ २० ॥ अतश्च वल्गुलीयो न्यांस्वविष्टादावतिष्ठताम् ॥
 भर्तुर्द्वेषकरी त्वेषां नित्यं कलहकारिणी ॥ २१ ॥ विष्टादा शूकरीयो न्यांस्ततस्तिष्ठत्वयं हरे ॥ पाकभाण्डे सदा भुक्तं नित्यं चैवानया यतः ॥ २२ ॥ तस्मा
 द्दोषाद्विडाली तु स्वजातापत्यमक्षिणी ॥ भर्तारमनयो दिश्य द्यात्मघातः कृतो यतः ॥ २३ ॥ तस्मात्प्रेतपिशाचेषु तिष्ठत्वेषां तिनिन्दिता ॥ ततश्चैव मरुं
 देशं प्रापितव्या भटैः सह ॥ २४ ॥ तत्र प्रेतशरीरस्था चिरं तिष्ठत्वयं ततः ॥ इत्थं यो नित्रयं त्वेषां भुनक्तु शुभकारिणी ॥ २५ ॥ कलहोवाच ॥ साहं प
 ञ्चशताब्दानि प्रेतदेहे स्थिता किल ॥ क्षुत्तृड्भ्यां पीडितानित्यं दुःखितास्वेन कर्मणा ॥ २६ ॥ ततः क्षुत्पीडिता विश्वशरीरं वणिजस्त्वहम् ॥ आया
 तादक्षिणं देशं कृष्णावेण्यास्तु संगमे ॥ २७ ॥ तत्तीरं संश्रिता यावत्तावत्तस्य शरीरतः ॥ शिवविष्णुगणैर्दूरं मपाकृष्टावलादहम् ॥ २८ ॥ ततः क्षुत्क्षामया
 दृष्टो भ्रमन्त्या त्वं मया द्विज ॥ प्रक्षिप्ततुलसीवारिसंसर्गगतपापया ॥ २९ ॥ तत्कृपां कुरु विप्रेन्द्र कथं मुक्तिमवाप्नुयाम् ॥ यो नित्रयादतिभयादस्माच्च
 प्रेतदहतः ॥ ३० ॥ नारद उवाच ॥ इत्थं निशम्य कलहावचनं द्विजश्च तत्कर्म पाकभवविस्मयदुःखयुक्तः ॥ तद्ग्लानिदर्शनकृपाचल
 चित्तवृत्तिर्ध्यात्वा चिरं सवचनं निजगाददुःखात् ॥ ३१ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्ये कलहोपाख्याने नाम षडधिकशत
 तमोऽध्यायः ॥ १०६ ॥ धर्मदत्त उवाच ॥ विलयं यान्ति पापानि तीर्थदानव्रतादिभिः ॥ प्रेतदेहस्थिता यास्ते तेषु नैवाधिकारिताः ॥ १ ॥
 त्वद्ग्लानिदर्शनादस्मात्स्वर्गं च मम मानसम् ॥ नैव निर्वृतिमाया तित्त्वामनुद्धृत्य दुःखिताम् ॥ २ ॥ पातकं च तवात्युग्रं यो नित्रयविपाकदम् ॥
 नैवान्यैः क्षीयते पुण्यैः प्रेतत्वं चातिगर्हितम् ॥ ३ ॥ तस्मादाजन्मजनितं यन्मया कार्तिकव्रतम् ॥ तत्पुण्यस्यार्धभागेन सद्गतिं त्वमवाप्नुहि ॥ ४ ॥
 कार्तिकव्रतपुण्येन न साम्यं यान्ति सर्वथा ॥ यज्ञदानानि तीर्थानि व्रतान्यपि यतो ध्रुवम् ॥ ५ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वा धर्मदत्तोऽसौ यावत्तामभ्यषेचयत् ॥
 तुलसीमिश्रतोयेन श्रावयन् द्वादशाक्षरम् ॥ ६ ॥ तावत्प्रेतत्वं निर्मुक्ता ज्वलदग्निशिखोपमा ॥ दिव्यवपुर्धरा जातालावण्याद्भासितादिशः ॥ ७ ॥ ततः

सादण्डवद्भूमौ प्रणनामाथतद्विजम् ॥ उवाच च तदा वाक्यं हर्षगद्गदभाषिणी ॥ ८ ॥ कलहोवाच ॥ त्वत्प्रसादाद्विजश्रेष्ठविमुक्तानिरयादहम् ॥ पापा
 बधौ मभमानायास्त्वं नो भूतोऽसि मे ध्रुवम् ॥ ९ ॥ नारद उवाच ॥ इत्थं सावदती विप्रं ददर्शायातमम्बरात् ॥ विमानं भास्वरं युक्तं विष्णुरूपधरैर्गणैः ॥ १० ॥
 अथ सा तद्विमानाग्र्यं द्वाः स्थाभ्यामधिरोहिता ॥ पुण्यशीलसुशीलाभ्यामप्सरोगणसेवितम् ॥ ११ ॥ तद्विमानं तदा पश्यद्धर्मदत्तः सविस्मयः ॥
 पपात दण्डवद्भूमौ दृष्ट्वा तौ पुण्यरूपिणौ ॥ १२ ॥ पुण्यशीलसुशीलौ तमुत्थाप्य प्रणतं द्विजम् ॥ अभ्यनन्दयतां वाक्यमूचतुर्धर्मशीलिनौ ॥ १३ ॥ गणा
 वूचतुः ॥ साधुसाधु द्विजश्रेष्ठयस्त्वं विष्णुरतः सदा ॥ दीनानुकम्पी धर्मज्ञो विष्णुव्रतपरायणः ॥ १४ ॥ आजन्म सच्छुभं ह्येतद्यत्त्वया कार्तिकव्रतम् ॥
 कृतं तस्यार्धदानेन यदस्याः पूर्वसंचितम् ॥ १५ ॥ जन्मान्तरशतोद्भूतं पापं तद्विलयंगतम् ॥ हरिजागरणाद्यैश्च विमानमिदमास्थिता ॥ १६ ॥ वैकुण्ठं
 नीयते साधो नानाभोगयुतास्त्वियम् ॥ दीपदानभवैः पुण्यैस्तैजसं रूपमास्थिता ॥ १७ ॥ तुलसीपूजनाद्यैस्तु कार्तिकव्रतकैः शुभैः ॥ विष्णुसन्निध्यगा
 जाता त्वया दत्तैः कृपालुना ॥ १८ ॥ त्वमप्यस्य भवस्यान्ते भार्याभ्यां सह यास्यसि ॥ वैकुण्ठं भवनं विष्णोः सन्निध्यं च स्वरूपता ॥ १९ ॥ ते धन्याः
 कृतकृत्यास्ते तेषां च सफलो भवः ॥ यैर्भक्त्याराधितो विष्णुर्धर्मदत्तत्त्वया यथा ॥ २० ॥ सम्यगाराधितो विष्णुः किं नयच्छति देहिनाम् ॥ २१ ॥ औत्तान
 चरणिर्न ध्रुवत्वे स्थापितः पुरा ॥ यन्नामस्मरणादेव देहिनो यान्ति सद्गतिम् ॥ २२ ॥ ग्राह्यगृहीतो नागेन्द्रो यन्नामस्मरणात् पुरा ॥ विमुक्तः सन्निधिप्राप्तो
 जातो योजय संज्ञकः ॥ २३ ॥ अतस्त्वयार्चितो विष्णुः स्वसांनिध्यं प्रदास्यति ॥ बहून्यब्दसहस्राणि भार्याद्वययुतस्यते ॥ २४ ॥ ततः पुण्यक्षये
 जाते यदा यास्यसि भूतले ॥ सूर्यवंशोद्भवो राजा विख्यातस्त्वं भविष्यसि ॥ २५ ॥ नाम्नादशरथस्तत्र भार्याद्वययुतः पुनः ॥ तृतीययानया चापियाते पुण्या
 र्धभागिनी ॥ २६ ॥ तत्रापि तव सन्निध्यं विष्णुर्यास्यति भूतले ॥ आत्मानं तव पुत्रत्वे प्रकल्प्यामरकार्यकृत् ॥ २७ ॥ तवाजन्मव्रतादस्माद्विष्णुसंतुष्टि
 कारकात् ॥ नयज्ञानचदानानि नतीर्थान्यधिकानिते ॥ २८ ॥ धन्योऽसि विप्रप्रयतस्त्वयैतद्व्रतं कृतं तुष्टिकरं जगद्गुरोः ॥ यद्वर्धभागाच्च फलान्मुरारेः प्रणीयते
 ऽस्माभिरियं सलोकताम् ॥ २९ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्ये श्रीकृष्णसत्यभामासंवादे कलहोपाख्यानां नाम सप्ताधिकशत
 तमोऽध्यायः ॥ १०७ ॥ नारद उवाच ॥ इत्थं तद्वचनं श्रुत्वा धर्मदत्तः सविस्मयः ॥ प्रणम्य दण्डवद्भूमौ वाक्यमेतदुवाच ह ॥ १ ॥ धर्मदत्त उवाच ॥
 आराधयन्ति सर्वेऽपि विष्णुं भक्तार्तिनाशिनम् ॥ यज्ञैर्दानैर्व्रतैस्तीर्थैस्तपोभिश्च यथाविधि ॥ २ ॥ विष्णुप्रीतिकरं तेषां विष्णुसन्निध्यकारकम् ॥
 यत्कृत्वा तानि चीर्णानि सर्वाण्यपि भवन्ति हि ॥ ३ ॥ गणा वूचतुः ॥ साधुपृष्टं त्वया विप्रशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ सेतिहासां कथां विप्रकथ्यमानां पुरा

भवाम् ॥ ४ ॥ कान्तिपुर्यापुराचोलश्चक्रवर्तीनृपोऽभवत् ॥ यस्यनाम्नाचतेदेशाश्चोलाख्याअभवन्किल ॥ ५ ॥ यस्मिञ्छासतिभूचक्रंदरिद्रोनेव
 दुःखितः ॥ पापबुद्धिःसरुग्वापिनेवकश्चिदभून्नरः ॥ ६ ॥ यस्याप्यत्यन्तंयज्ञस्यताम्रपर्णीतटाबुभौ ॥ सुवर्णयूपैःशोभाब्धावास्तांचैत्ररथोपमौ ॥
 ॥ ७ ॥ सकदाचिदगाद्राजाह्यनन्तशयनंद्विज ॥ यत्रासौजगतानाथोयोगनिद्रामुपाश्रितः ॥ ८ ॥ तत्रश्रीरमणंदेवंसंपूज्यविधिवन्नृपः ॥ मणिमुक्ताकलै
 दिव्यैःस्वर्णपुष्पैश्चशोभनैः ॥ ९ ॥ प्रणम्यदण्डवद्यावदुपविष्टःसतत्रवै ॥ तावद्वाह्मणमायान्तमपश्यद्देवसन्निधौ ॥ १० ॥ देवांचेनार्थमायान्तंतुल
 स्युदकपाणिकम् ॥ स्वपुरीवासिनंतत्रविष्णुदासाह्वयंद्विजम् ॥ ११ ॥ तत्राभ्येत्यसविप्रर्षिर्देवदेवमपूजयत् ॥ विष्णुसूक्तेनसंस्नाप्यतुलसीमञ्जरीदलैः ॥
 ॥ १२ ॥ तुलसीपूजयातस्यरत्नपूजांतथाकृताम् ॥ आच्छादितांसमालोक्यसजांकुद्धोऽब्रवीद्वचः ॥ १३ ॥ राजोवाच ॥ माणिक्यस्वर्णपूजात्रशो
 भाब्धायामयाकृता ॥ विष्णुदासकथंसेयमाच्छन्नातुलसीदलैः ॥ १४ ॥ विष्णुभक्तिनजानासिवराकोऽसिमतोमम ॥ यस्त्विमामतिशोभाब्धापूजा
 माच्छादयस्यहो ॥ १५ ॥ गणावूचतुः ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वासक्रोधःसद्विजोत्तमः ॥ राज्ञोगौरवमुल्लङ्घ्यजगादवचनंतदा ॥ १६ ॥ विष्णुदास
 उवाच ॥ राजन्मुक्तिनजानासिगर्वतोऽसिनृपश्रिया ॥ किंस्विद्विष्णुव्रतंपूर्वत्वयांचीर्णवदस्वतत् ॥ १७ ॥ गणावूचतुः ॥ तद्वाह्मणवचःश्रुत्वाप्रहस्य
 सनृपोत्तमः ॥ विष्णुदासंतदागर्वादुवाचवचनंद्विज ॥ १८ ॥ राजोवाच ॥ इत्थंब्रवीपिचेद्विप्रविष्णुभक्त्यातिगर्वितः ॥ भक्तिस्तेकियतीविष्णोर्दरिद्रस्याधन
 स्यच ॥ १९ ॥ यज्ञदानादिकंनैकविष्णुतुष्टिकरंकृतम् ॥ नापिदेवालयंपूर्वत्वयाविप्रक्वचित्कृतम् ॥ २० ॥ ईदृशस्यापितेगर्वणपतिष्ठतिभक्तिः ॥ तच्छृण्वन्तु
 वचोमेऽद्यसर्वेऽप्येतेद्विजोत्तमाः ॥ २१ ॥ साक्षात्कारमहंविष्णोरेषवादोगमिष्यति ॥ यथातुसर्वेऽपिततोभक्तिज्ञास्यथचावयोः ॥ २२ ॥ गणावूचतुः ॥
 इत्युक्त्वासनृपोऽगच्छन्निजंराजगृहंद्विजः ॥ आरंभेवैष्णवसत्रंकृत्वाचार्यंतुमुद्गलम् ॥ २३ ॥ ऋषिसङ्घसमाजुष्टंभुवबहुदक्षिणम् ॥ यद्वद्ब्रह्मकृतंपूर्व
 गयाक्षेत्रेसमृद्धिमत् ॥ २४ ॥ विष्णुदासोऽपितत्रैवतस्थौदेवालयंव्रती ॥ पञ्चैतान्त्रियमान्कृत्वाविष्णुतुष्टिकरान्सदा ॥ २५ ॥ माघोर्जयोव्रतंसम्यक्तुलसीवन
 पालनम् ॥ एकादशीव्रतंजाप्यंद्वादशाक्षरविद्यया ॥ २६ ॥ उपचारैःषोडशभिर्गीतनृत्यादिमङ्गलैः ॥ नित्यंविष्णोस्तथापूजांव्रतान्येतानिसो
 ऽकरोत् ॥ २७ ॥ नित्यंसंस्मरणंविष्णोर्गच्छन्भुञ्जन्स्वपन्नपि ॥ सर्वभूतस्थितंविष्णुमपश्यत्समदर्शनः ॥ २८ ॥ माघकार्तिकयोर्नित्यंविशेषनियमानपि ॥
 अकरोद्विष्णुतुष्ट्यर्थंसोद्यापनविधितथा ॥ २९ ॥ एवंसमाराधयतोऽश्रियःपतितयोस्तुचोलेश्वरविष्णुदासयोः ॥ अंगादनेहाबहुतद्वतस्थयोस्तन्निष्ठसर्वे
 न्द्रियकर्मणोस्तयोः ॥ ३० ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकलहोपाख्यानेअष्टाधिकशततमोऽध्यायः

प० पु०
॥ १०२ ॥

॥ १०१ ॥ गणावूचतुः ॥ कदाचिद्विष्णुदासोऽथकृत्वा नित्यविधिद्विजः ॥ पाककर्माकरोद्यावदहरत्कोऽप्यलक्षितः ॥ १ ॥ तमदृष्ट्वाप्यसौपाकंपुनर्नैवाकरो
त्तदा ॥ सायंकालार्चनस्यासौत्रतमङ्गभयाद्विजः ॥ २ ॥ द्वितीयंऽह्निततःपाकंकृत्वायावत्सविष्णवे ॥ उपहारार्पणंकर्तुंगतःकोऽप्यहरत्पुनः ॥ ३ ॥ एवंसप्त
दिनंतस्यपाकंकोऽप्यहरद्विज ॥ जातःसविस्मयःसोऽथमनस्येवंव्यचारयत् ॥ ४ ॥ अहोनित्यंसमभ्येत्यकःपाकंहरतेमम ॥ क्षेत्रसंन्यासिनांस्थान
मत्याज्यंसर्वथामया ॥ ५ ॥ पुनःपाकंविधायात्रभुज्यतेयदिचेन्मया ॥ सायंकालार्चनंचैतत्परित्याज्यंकथंमया ॥ ६ ॥ किंचित्पाकंविधायैतद्भोक्तव्यंतुमया
नहि ॥ अनिवेद्यहरीसर्ववैष्णवैर्नैवभुज्यते ॥ ७ ॥ उपोषितोऽहंचकथंतिष्ठाम्यत्रव्रतस्थितः ॥ अद्यसंरक्षणंसम्यक्पाकस्यात्रकरोम्यहम् ॥ ८ ॥ इतिपाकं
विधायासौतत्रैवालक्षितःस्थितः ॥ तावद्दर्शचाण्डालंपाकान्नहरणेस्थितम् ॥ ९ ॥ क्षुत्क्षामंदीनदनमस्थिचर्मावशेषितम् ॥ तमालोक्यद्विजाग्र्योऽभूत्कृ
पयाखिन्नमानसः ॥ १० ॥ विलोकयान्नहरंविप्रस्तिष्ठतिष्ठत्यभाषत ॥ कथमस्तिभवान्छृणुतमेतद्ब्रूहाणभोः ॥ ११ ॥ इत्थंश्रुवन्तंविप्राग्र्यमायान्तचविलोक्य
सः ॥ वेगादधावत्तद्गीत्यामृच्छितश्चपपातह ॥ १२ ॥ भीतंमूर्च्छितंदृष्ट्वाचाण्डालंसद्विजोत्तमः ॥ वेगादभ्येत्यकृपयास्ववस्त्रान्तैरवीजयत् ॥ १३ ॥ अथोत्थि
तंतमेवासौविष्णुदासोव्यलोकयत् ॥ साक्षान्नारायणंदेवंशङ्खचक्रगदाधरम् ॥ १४ ॥ पीताम्बरंचतुर्बाहुंश्रीवत्साङ्गकिरीटिनम् ॥ अतसीपुष्पसङ्काशंकौ
स्तुभोरःस्थलंविभुम् ॥ १५ ॥ तं दृष्ट्वासात्त्विकैर्भावैरावृतोद्विजसत्तमः ॥ स्तोतुंचापिनमस्कृतुंतदानालंबभूवसः ॥ १६ ॥ अथशक्रादयोदेवास्तत्रैवाभ्याय
युस्तदा ॥ गन्धर्वाप्सरसश्चापिजगुश्चननृतुर्मुदा ॥ १७ ॥ विमानशतसंकीर्णदेवर्षिगणसङ्कुलम् ॥ गीतवादित्रनिर्घोषस्थानंतदभवत्तदा ॥ १८ ॥ ततोविष्णुः
समालिङ्ग्यस्वभक्तंसात्त्विकंतथा ॥ सांयुज्यमात्मनोदत्त्वाऽनयद्वैकुण्ठमन्दिरम् ॥ १९ ॥ विमानवरसंस्थानमास्थितंविष्णुसन्निधौ ॥ दीक्षितश्चोलनृपति
विष्णुदासंददर्शह ॥ २० ॥ वैकुण्ठभवनंयान्तंविष्णुदासंविलोक्यसः ॥ स्वगुरुमुद्गलंवेगादाहूयेत्थंवचोऽब्रवीत् ॥ २१ ॥ चोलउवाच ॥ यत्स्पर्धयामयाचैतद्यज्ञ
दानादिकंकृतम् ॥ सविष्णुरूपधृद्विप्रोयातिवैकुण्ठमन्दिरम् ॥ २२ ॥ दीक्षितेनमयासम्यक्सत्रेऽस्मिन्विष्णवेत्वया ॥ हुतमग्नौकृताविप्रादानाद्यैःपूर्णमान
साः ॥ २३ ॥ नवाद्यापिसमेदेवःप्रसन्नोजायतेध्रुवम् ॥ भक्त्यैवतस्यविप्रस्यसाक्षात्कारंददौहरिः ॥ २४ ॥ तस्माद्दानैश्चयज्ञैश्चनैवविष्णुःप्रसीदति ॥ भक्तिरेव
परंतस्यनिदानंदर्शनेविभोः ॥ २५ ॥ गणावूचतुः ॥ इत्युक्त्वाभागिनेयंस्वमभिषिच्यनृपासने ॥ आवाल्यादीक्षितोयज्ञोऽपुत्रत्वमगाद्यतः ॥ २६ ॥
तस्मादद्यापितदेशेसदाराज्यांशभागिनः ॥ स्वसेयाएवजायन्तेतत्कृताचारवर्तिनः ॥ २७ ॥ यज्ञवाटंततोऽभ्येत्यवह्निकुण्डाग्रतःस्थितः ॥

उ.ख.स.
अ० १०९

॥ १०२ ॥

त्रिरुच्चैर्व्याजहाराशुविष्णुसंबोधयंस्तदा ॥ २८ ॥ विष्णोभक्तिस्थिरांदेहिमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ इत्युक्त्वासोऽपतद्रहौसर्वेषामेवपश्यताम् ॥
 ॥ २९ ॥ मुद्गलस्तुतदाक्रोधात्स्वशिखामुदपाटयत् ॥ ततस्त्वद्यापितद्वोत्रेमुद्गलाविशिखाभवन् ॥ ३० ॥ तावदाविरभूद्विष्णुःकुण्डाग्रौभक्तवत्सलः ॥ तमा
 लिङ्ग्यविमानाग्र्यंसमारोहयदच्युतः ॥ ३१ ॥ तमालिङ्ग्यात्मसारूप्यंदत्त्वावैकुण्ठमन्दिरम् ॥ तेनैवसहदेवेशोजगामत्रिदशैर्वृतः ॥ ३२ ॥
 नारदउवाच ॥ योविष्णुदासःसतुपुण्यशीलोयश्चोलभूपःससुशीलनामा ॥ एताबुभौतत्समरूपभाजौद्राःस्थौकृतौतेनरमाप्रियेण ॥ ३३ ॥ इतिश्रीपाद्मे
 महापुराणेपञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकलहोपाख्यानं नामनवाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०९ ॥ धर्मदत्तउवाच ॥
 जयश्चविजयश्चैवविष्णोर्द्राःस्थौमयाश्रुतौ ॥ किंतुताभ्यांपुराचीर्णयस्मात्तद्रूपधारिणौ ॥ १ ॥ गणावूचतुः ॥ तृणविन्दोस्तुकन्यायांदेवहूत्यांपुराद्विज ॥
 कर्दमस्यतुष्टैवपुत्रौद्रौसंबभूवतुः ॥ २ ॥ ज्येष्ठोजयःकनिष्ठोऽभूद्विजयश्चेतिनामतः ॥ अन्यस्यामभवत्पश्चात्कपिलोयोगधर्मवित् ॥ ३ ॥ जयश्चविजय
 श्चैवविष्णुभक्तिरतौसदा ॥ संनियम्येन्द्रियग्रामंधर्मशीलौवभूवतुः ॥ ४ ॥ नित्यमष्टाक्षरीजाप्यौविष्णुव्रतकराबुभौ ॥ साक्षात्कारंददौ
 विष्णुस्तयोर्नित्यार्चनेसदा ॥ ५ ॥ मरुत्तेनकदाचित्तावाहूतौयज्ञकर्मणि ॥ जग्मतुर्यज्ञकुशलौदेवर्षिगणसेवितौ ॥ ६ ॥ जयस्तत्राभवद्रह्मायाजंको
 विजयोऽभवत् ॥ ततोयज्ञविधिकृत्स्नं परिपूर्णचक्रतुः ॥ ७ ॥ मरुत्तोऽवभृतस्नातस्ताभ्यांविचंददौबहु ॥ तत्समादायतौवित्तंजग्मतुःस्वाश्रमंप्रति ॥
 ॥ ८ ॥ यजनायतदाविष्णोस्तुष्टयर्थतौतदामुने ॥ तद्धनविभजन्तौवैपस्पर्धातेपरस्परम् ॥ ९ ॥ जयोऽब्रवीत्समोभागःक्रियतामितितत्रसः ॥ विजयश्चाब्रवी
 तत्रयल्लब्धयेनतस्यतत् ॥ १० ॥ ततो जयोऽशपत्क्रोधाद्विजयंक्षुब्धमानसः ॥ गृहीत्वानदंदास्येतत्तस्माद्वाहोभवेतितम् ॥ ११ ॥ विजयस्तस्यतं
 शापंश्रुत्वासोऽप्यशपच्चतम् ॥ मदभ्रान्तोऽशपोयस्मात्तस्मान्मातङ्गतां व्रज ॥ १२ ॥ तौतंथाचख्यतुर्विष्णुं दृष्ट्वा नित्यार्चनेविभुम् ॥ शापयोस्तु
 निवृत्तितौययाचातेरमापतिम् ॥ १३ ॥ भक्तावावांकथंदेवग्राहमातङ्गयोनिगौ ॥ भविष्यावःकृपासिन्धोतच्छापोविनिवर्त्यताम् ॥
 ॥ १४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मद्रक्तयोर्वचोऽसत्यंनकदाचिद्विष्यति ॥ मयापिनान्यथाकर्तुंशक्यतेतत्कदाचन ॥ १५ ॥ प्रह्लादवच
 नात्स्तम्भेऽप्याविर्भूतोह्यहंपुरा ॥ तथाम्बरीषवाक्येनजातोमार्गैस्वयंकिल ॥ १६ ॥ तस्माद्भुवमिमौशापावनुभूयस्वयंकृतौ ॥ लभेथांमत्पदंनित्य
 मित्युक्त्वान्तर्दधेहरिः ॥ १७ ॥ गणावूचतुः ॥ ततस्तौग्राहमातङ्गावभूतांगण्डकीतटे ॥ जातिस्मरीचतद्योन्यामपिविष्णुव्रतेस्थितौ ॥ १८ ॥

प० पु०
॥ १०३ ॥

कदाचित्सगजःस्नातुंकार्तिकेगण्डकींगतः ॥ तावज्जग्राहचग्राहःसस्मरञ्छापकारणम् ॥ १९ ॥ ग्राहगृहीतोऽसौनागःसस्मारश्रीपतितदा ॥ ताव
दाविरभूद्विष्णुःशङ्खचक्रगदाधरः ॥ २० ॥ ततस्तोग्राहमातङ्गौचक्रंक्षिप्त्वासमुद्धृतौ ॥ दत्त्वात्तनिजसारूप्यवैकुण्ठमनयद्विभुः ॥ २१ ॥
तदाप्रभृतितत्स्थानंहरिक्षेत्रमितिश्रुतम् ॥ चक्रसङ्घर्षणाद्यस्मिन्पाषाणोऽपिहिलाञ्छितः ॥ २२ ॥ ताविमौविश्रुतौलोकेजयश्चविजयश्चह ॥
नित्यंविष्णुप्रियौद्राःस्थौपृष्टौयौहित्वयाद्विज ॥ २३ ॥ अतस्त्वमपिधर्मज्ञनित्यंविष्णुंव्रतेस्थितः ॥ त्यक्तमात्सर्यदम्भोहिभवस्वसमदर्शनः
॥ २४ ॥ तुलामकरमेषेषुप्रातःस्नार्यसदाभव ॥ एकादशीव्रतेतिष्ठतुलसीवनपालकः ॥ २५ ॥ ब्राह्मणानपिगाश्चापिवैष्णवांश्चसदाभज ॥
मसूराश्चारनालाश्चवृन्ताकानपिखादमा ॥ २६ ॥ एवंचत्वमपिदेहान्तेतद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ प्राप्नोषिधर्मदत्तत्वंतद्भक्त्यैवयथावयम् ॥ २७ ॥
तवाजन्मव्रतात्तस्माद्विष्णुसंतुष्टिकारकात् ॥ नयज्ञानचदानानिनतीर्थान्यधिकानिवै ॥ २८ ॥ धन्योऽसि विप्राग्र्ययतस्त्वयैतद्व्रतंकृतंतुष्टिकरंजग
द्गुरोः ॥ यत्पुण्यभागात्फलंमुरारेःप्रणीयतेऽस्माभिरियंसलोकताम् ॥ २९ ॥ नारदउवाच ॥ इत्थंतौधर्मदत्तंतमुपदिश्यविमानगौ ॥ तयाकल
हयासार्धवैकुण्ठभवनंगतौ ॥ ३० ॥ धर्मदत्तोऽप्यसौजातप्रत्ययस्तद्व्रतेस्थितः ॥ देहान्तेतद्विभोःस्थानंभार्याभ्यामन्वितोऽभ्यगात् ॥ ३१ ॥
इतिहासमिमंपुराभवंशृणुतेर्यश्चपुमान्यथाविधि ॥ हरिसंनिधिकारिणींमर्तिलभतेऽसौकृपयाजगद्गुरोः ॥ ३२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०
कार्तिकमहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकलहोपाख्यानेगणपूर्वपुण्यवर्णनंनामदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११० ॥ पृथुरुवाच ॥ कृष्णा
वेण्यातटाद्यस्माच्छिवविष्णुगणैःपुरा ॥ वणिक्छरीरात्कलहानिर्गताकथितात्वया ॥ १ ॥ प्रभावोऽयंतयोर्नद्योःकिंवाक्षेत्रस्यतस्यवा ॥ तन्मे
कथयधर्मज्ञविस्मयोऽत्रमहान्मम ॥ २ ॥ नारदउवाच ॥ कृष्णाकृष्णतनुःसाक्षाद्रेण्यादेवोमहेश्वरः ॥ तत्संगमप्रभावंतुनालंवल्लुचतुर्मुखः ॥ ३ ॥
तथापितत्समुत्पत्तिकीर्तयिष्यामितच्छृणु ॥ चाक्षुषस्यान्तरेपूर्वमनोर्देवःपितामहः ॥ ४ ॥ सद्वाद्रिशिखरेरम्येयजनायोद्यतोऽभवत् ॥ सकृत्वा
यज्ञसंभारान्सर्वदेवगणैर्वृतः ॥ ५ ॥ युक्तोहरिहराभ्यांचतद्विरेःशिखरं ययौ ॥ भृगवादयोमुनिगणामुहूर्तेब्रह्मदैवते ॥ ६ ॥ तस्यदीक्षाविधानाय
समाजंतत्रचकिरे ॥ अथज्येष्ठांस्वरांपत्नींविष्णुराह्वयतद्विजैः ॥ साशनैराययौतावद्भृगुर्विष्णुमुवाचह ॥ ७ ॥ भृगुरुवाच ॥ विष्णोस्वरात्वयाहृता
आयातिनहिसत्त्वरा ॥ सुहृतातिक्रमश्चायंकार्योदीक्षाविधिःकथम् ॥ ८ ॥ विष्णुरुवाच ॥ नायातिचेत्स्वराशीघ्रगायत्र्यत्रविधीयताम् ॥

उ.सं.सं.
अ० १११

॥ १०३ ॥

एषापिनभवत्यस्यभार्याकिंपुण्यकर्मणि ॥ ९ ॥ नारदउवाच ॥ एवमेवहिरुद्रोऽपिविष्णोर्वाक्यममोदत ॥ तच्छ्रुत्वासभृगुर्वाक्यंगायत्रीब्रह्मणस्तदा ॥ १० ॥ निवेश्यदक्षिणेभागेदीक्षाविधिमथाकरोत् ॥ यावद्दीक्षाविधितस्यविधेश्चक्रुर्विधानतः ॥ ११ ॥ तावदभ्याययौतत्रस्वरायज्ञस्थले नृप ॥ ततस्तां दीक्षितां दृष्ट्वा गायत्रीं ब्रह्मणा सह ॥ १२ ॥ सपत्नीर्पापराक्रोधात्स्वरावचनमब्रवीत् ॥ १३ ॥ स्वरोवाच ॥ अपूज्यायत्रपूज्यन्तै पूज्यानांचव्यतिक्रमः ॥ त्रीणितत्रभविष्यन्तिदुर्भिक्षंमरणंभयम् ॥ १४ ॥ ममासनेकनिष्ठेयंभवद्भिःसन्निवेशिता ॥ तस्मात्सर्वेजडीभूतानानारूपा भविष्यथ ॥ १५ ॥ इयंचदक्षिणेभागेह्युपविष्टामदासने ॥ तस्माल्लोकैःसदाऽदृश्यातनुर्वहतुनिम्नगा ॥ १६ ॥ नारदउवाच ॥ ततस्तच्छापमाकर्ण्य गायत्रीकम्पितातदा ॥ समुत्थायाशपदैर्वैर्यमाणापितांस्वराम् ॥ १७ ॥ तवभर्तायथाब्रह्माममाप्येषतथाखलु ॥ वृथाशपस्त्वंयस्मान्मांभवत्व मपिनिम्नगा ॥ १८ ॥ नारदउवाच ॥ ततोहाहाकृताःसर्वेशिवविष्णुमुखाःसुराः ॥ प्रणम्यदण्डवद्भूमौस्वरांतत्रव्यजिज्ञपन् ॥ १९ ॥ देवाऊचुः ॥ देविसर्वेवयंशप्ताब्रह्माद्यायत्त्वयाधुना ॥ यदिसर्वेजडीभूताभविष्यामोऽत्रनिम्नगाः ॥ २० ॥ तदालोकत्रयं ह्येतद्विनाशंयास्यतिध्रुवम् ॥ अविवेकःकृत स्तस्माच्छापोऽयंविनिवर्त्यताम् ॥ २१ ॥ स्वरोवाच ॥ नार्चितोहिगणाध्यक्षोयज्ञादौयत्सुरोत्तमाः ॥ तस्माद्विघ्नंसमुत्पन्नंमत्क्रोधजमिदंखलु ॥ २२ ॥ नापिमद्वचनं ह्येतदसत्यंजायतेखलु ॥ तस्मात्स्वांशैर्जडीभूतायूयंभवतनिम्नगाः ॥ २३ ॥ आवामपिसपत्न्यौचस्वांशाभ्यामपिनिम्नगे ॥ भविष्यावो ऽत्रवैदेवाःपश्चिमाभिमुखावहे ॥ २४ ॥ नारदउवाच ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ जडीभूताभवन्नद्यःस्वांशैरेवतदानृप ॥ २५ ॥ तत्रविष्णु रभूकृष्णावेण्यादेवोमहेश्वरः ॥ ब्रह्माककुम्भतीगङ्गापृथगेवाभवत्तदा ॥ २६ ॥ देवाःस्वानपितानंशाञ्जडीकृत्यविचिक्षिपुः ॥ सह्याद्रिशिखरेभ्यस्ताः पृथगासन्सुनिम्नगाः ॥ २७ ॥ देवांशैःपूर्ववाहिन्योवभूवुःपश्चिमावहाः ॥ तत्पत्न्यंशैःपृथक्तत्रशतशौऽथसहस्रशः ॥ २८ ॥ गायत्रीचस्वराचैवपश्चि माभिमुखेतदा ॥ योगेनाभवतांनद्यौसावित्रीतिप्रथांगते ॥ २९ ॥ ब्रह्मणास्थापितौतत्रयज्ञेहरिहरावुभौ ॥ महाबलातिवलिनौनाम्ना देवौवभूवतुः ॥ ३० ॥ तयोर्वद्योस्तुमाहात्यंनाहंवलंक्षमोनृप ॥ ययुर्ब्रह्मादयोदेवाःस्वांशैस्तिष्ठन्तिचापगाः ॥ ३१ ॥ कृष्णोद्भवंपापहरंपरंयः शृणोतियःश्रावयतेचभक्त्या ॥ स्यात्तस्यपुंसःसकलंफलंयत्तदर्शनस्नानसमुद्भवंफलम् ॥ ३२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०कार्ति कमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकृष्णावेण्यामाहात्म्यवर्णनंनामैकादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १११ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ इतितद्वचनं

श्रुत्वा श्रुर्विस्मितमानसः ॥ संपूज्यनारदं भक्त्या विससर्जतदाप्रिये ॥ १ ॥ तस्माद्व्रतत्रयं ह्येतन्ममातीवप्रियङ्करम् ॥ माघकार्तिकयोर्द्वयं तथै
वैकादशीव्रतम् ॥ २ ॥ वनस्पतीनां तुलसीमासानां कार्तिकः प्रियः ॥ एकादशीतिथीनां च क्षेत्राणां द्वारकामम ॥ ३ ॥ एतेषां सेवनं यस्तु
करोति च जितेन्द्रियः ॥ समेवल्लभतां याति न तथा यजनादिभिः ॥ ४ ॥ पापेभ्यो न भयं तेन कर्तव्यं नियमादपि ॥ एतेषां सेवनं कान्ते कुर्वता
मत्प्रसादतः ॥ ५ ॥ सत्यभामो वाच ॥ विस्मापनीयं तन्नाथयत्त्वया कथितं मम ॥ परदत्तेन पुण्येन कलहा मुक्तिमागता ॥ ६ ॥ इत्थं प्रभावो
मासोऽयं कार्तिकस्ते प्रियङ्करः ॥ स्वामिद्रोहादिपापानि स्नानदानैर्गतानियत ॥ ७ ॥ दत्तचलभते पुण्यं यत्परेण कृतं विभो ॥ अदत्तकेन
मार्गेण लभते चापि मानवः ॥ ८ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अदत्तान्यपि पुण्यानि पापानि च यथानरैः ॥ प्राप्यन्ते कर्मणा येन तद्यथा वन्निशामय ॥ ९ ॥
देशग्रामकुलानि स्युर्भागभाजिकृतादिषु ॥ कलौ तु केवलं कर्ता फलभुक् पुण्यपापयोः ॥ १० ॥ अकृतेऽपि हि संसर्गे व्यवस्थेयमुदाहृता ॥ संसर्गात् पुण्य
पापानि यथायान्ति निबोधतत् ॥ ११ ॥ एकत्रैव धुनाद्यानादेकपात्रस्थभोजनात् ॥ फलार्धप्राप्त्या न्मर्त्यो यथावत् पुण्यपापयोः ॥ १२ ॥ अध्यापनाद्या
जनाद्वाप्येकपङ्कचशनादपि ॥ तुर्यांशं पुण्यपापानां नित्यं प्राप्नोति मानवः ॥ १३ ॥ एकां सनादेकयानान्निःश्वासस्याङ्गसंगतः ॥ षडंशफलभागी स्यान्नि
यतं पुण्यपापयोः ॥ १४ ॥ स्पर्शनाद्वापणाद्वापि परस्यस्तवनादपि ॥ दशांशं पुण्यपापानां नित्यं प्राप्नोति मानवः ॥ १५ ॥ दर्शनश्रवणाभ्यां च मनोऽध्या
नात्तथैव च ॥ परस्य पुण्यपापानां शतांशं प्राप्नुयान्नरः ॥ १६ ॥ परस्य निन्दां पैशुन्यं धिक्कारं च करोति यः ॥ तत्कृतं पातकं प्राप्य स्वपुण्यं प्रददाति सः ॥ १७ ॥
कुर्वतः पुण्यकर्माणि सेवायः कुरुते नरः ॥ पत्नीभृतकशिष्येभ्यो यदन्यः कोऽपि मानवः ॥ १८ ॥ तस्य सेवानुरूपेण द्रव्यं किंचिन्नदीयते ॥ सोऽपि सेवानुरूपेण
तत्पुण्यफलभागभवेत् ॥ १९ ॥ एकपङ्कचश्रतां यस्तुलङ्घयेत्परिवेषणम् ॥ तस्य पापपण्डंशं तुलभेद्वै परिवेषकः ॥ २० ॥ स्नानसन्ध्यादिकं कुर्वन्त्यः स्पृशेद्वा प्रभा
पते ॥ स पुण्यकर्मपष्ठांशं दद्यात्तस्मै सुनिश्चितम् ॥ २१ ॥ धर्मोद्देशेन यो द्रव्यमपरं याचते नरः ॥ तत्पुण्यकर्मजं तस्य धनदस्त्वाप्नुयात्फलम् ॥ २२ ॥
अपहृत्य परद्रव्यं पुण्यकर्म करोति यः ॥ कर्मकृत्पापभाक् तत्र धनिनस्तद्भवं फलम् ॥ २३ ॥ नापनुद्यत्क्रणं यस्तु परस्य धियते नरः ॥ धनी तत्पुण्यमाधत्ते स्व
धनस्यानुरूपतः ॥ २४ ॥ बुद्धिदस्त्वनुमन्ता च यश्चोपकरणप्रदः ॥ बलकृच्चापि पष्ठांशं प्राप्नुयात्पुण्यपापयोः ॥ २५ ॥ प्रजाभ्यः पुण्यपापानां राजापष्ठांशं
मुद्धरेत् ॥ शिष्याद्गुरुः स्त्रियो भर्ता पिता पुत्रात्तथैव च ॥ २६ ॥ स्वपतेरपि पुण्यस्य योऽपि दर्धमवाप्नुयात् ॥ चित्तस्यानुव्रता शश्वद्वर्तते तुष्टिकारिणी ॥

॥ २७ ॥ परहस्तेनदानादिकुर्वतःपुण्यकर्मणि ॥ विनाभृतकपुत्राभ्यांकर्त्तापष्टांशमुद्धरेत् ॥ २८ ॥ वृत्तिदोवृत्तिसंभोक्तःपुण्यमष्टांशमुद्धरेत् ॥ आत्म
नोवापरस्यापियदिसेवानकारयेत् ॥ २९ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ इत्थं ह्यदत्तान्यपिपुण्यपापान्यायान्तिनित्यंपरसंचितानि ॥ कलौत्वयंवैनियमोन
कार्यःकर्त्तव्यभोक्ताखलुपुण्यपापयोः ॥ शृणुष्वचेमंइतिहासमग्र्यंपुराभवंपुण्यमतिप्रदं च ॥ ३० ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्ये
श्रीकृष्णसत्यभामासंवादेपुण्यपापांशकथनं नामद्वादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११२ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पुरावन्तीपुरेवासीविप्रआसीद्धने
श्वरः ॥ ब्रह्मकर्मपरिभ्रष्टःपापनिष्ठःसुदुर्मतिः ॥ १ ॥ रसकम्बलचर्मादिविक्रयानृतवर्त्तनः ॥ स्तेयवेश्यासुरापानद्यूतसंसक्तमानसः ॥ २ ॥ देशादेशा
न्तरंगच्छन्क्रयविक्रयकारणात् ॥ माहिष्मतीपुरीयातःकदाचित्सधनेश्वरः ॥ ३ ॥ महिषेणकृतापूर्वतस्मान्माहिष्मतीस्मृता ॥ यस्यांवप्रतटा
भातिनर्मदापापनाशिनी ॥ ४ ॥ कार्तिकव्रतिनस्तत्रनानाग्रामागतान्नरान् ॥ सदृष्टाविक्रयंकुर्वन्मासमेकमुवासह ॥ ५ ॥ सनित्यंनर्मदातीरे
भ्रमन्विक्रयकारणात् ॥ ददर्शब्राह्मणान्स्नाताञ्जपदेवार्चनेरतान् ॥ ६ ॥ कांश्चित्पुराणंपठतःकांश्चित्तच्छ्रवणेरतान् ॥ नृत्यगायनवादित्र
विष्णुस्तवनतत्परान् ॥ ७ ॥ विष्णुमुद्राङ्कितान्कांश्चिन्मालातुलसिधारिणः ॥ ददर्शकौतुकविष्टस्तत्रतत्रधनेश्वरः ॥ ८ ॥ नित्यंपरिभ्रमं
स्तत्रदर्शनस्पर्शभाषणात् ॥ वैष्णवानांतथाविष्णोर्नामसंश्रावितोऽभवत् ॥ ९ ॥ एवंमासंस्थितःसोऽथकार्तिकोद्यापनेविधौ ॥ क्रियमाणेददर्शा
सौभक्तैर्जागरणहरेः ॥ १० ॥ पौर्णमास्यांततोऽपश्यद्विधिविधंपूजनादिकम् ॥ दक्षिणाभोजनाद्यंचदीपदानंव्रतस्थितैः ॥ ११ ॥ ततोऽ
कार्त्तमयेचैवंदीपोत्सवविधितदा ॥ क्रियमाणंददर्शासौप्रीत्यर्थंत्रिपुरद्विषः ॥ १२ ॥ त्रिपुराणांकृतोदाहोयतस्तस्यांशिवेनतु ॥ अतस्तुक्रियते
तस्यांतिथौभक्तैर्महोत्सवः ॥ १३ ॥ ममरुद्रस्ययःकश्चिदन्तरंपरिकल्पयेत् ॥ तस्यपुण्यक्रियाःसर्वानिष्फलाःस्युर्नसंशयः ॥ १४ ॥ तत्रनृत्या
दिकंपश्यन्ब्राम्हणसधनेश्वरः ॥ तावत्कृष्णाहिनादष्टोविकलःसपपातह ॥ १५ ॥ जनास्तंपतितंवीक्ष्यपरिवृष्टःकृपान्विताः ॥ तुलसीमिश्रितैस्तो
यैस्तन्मुखंसिषिचुस्तदा ॥ १६ ॥ अथदेहेपरित्यक्तेतंवद्वायमकिङ्कराः ॥ बाध्यमानंकशाघातैर्निन्युःसंयमिनीरुपा ॥ १७ ॥ चित्रगुप्त
स्तुतं दृष्ट्वा निर्भत्स्याविदयत्तदा ॥ यमायतेनवाल्यात्तु कर्मयदुष्कृतंकृतम् ॥ १८ ॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ नैवास्यदृश्यतेकिंचिदावाल्यात्सुकृतं
कचित् ॥ दुष्कृतंशक्यतेवक्तुंशतवर्षेनभास्करे ॥ १९ ॥ पापमूर्तिरयंदुष्टःकेवलंदृश्यतेविभो ॥ तस्मादाकल्पमर्यादंनिरयेपरिपच्यताम् ॥

॥ २० ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ निशम्येत्येवचःक्रोधाद्यमःप्राहस्वकिङ्करान् ॥ दर्शयन्नात्मनोरूपंकालाग्निसदृशप्रभम् ॥ २१ ॥
यमउवाच ॥ भोःप्रेतपनयस्वैनंविध्यमानंस्वमुद्गरैः ॥ कुम्भीपाकेक्षिपस्वाशुदुष्टंकल्मषदर्शनम् ॥ २२ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ततोमुद्गरनिर्भिन्न
मूर्धानंप्रेतपोऽनयत् ॥ कुम्भीपाकेऽक्षिपच्चाशुतैलकथनशब्दिते ॥ २३ ॥ यावत्क्षिप्तस्तुतत्रासौतावच्छीतलतार्ययौ ॥ कुम्भीपाकेयथावह्निःप्रह्लाद
क्षेपणात्पुरा ॥ २४ ॥ तद्वद्वामहदाश्चर्यप्रेतपोविस्मयान्वितः ॥ वेगादागत्यतत्सर्वयमायाकथयत्तदा ॥ २५ ॥ यमस्तुकौतुकंश्रुत्वाप्रेतपेननिवेदि
तम् ॥ आःकिमेतदितिप्रोच्यसम्यगेतद्वचचारयत् ॥ २६ ॥ तावदभ्यागतिस्तत्रनारदःप्रहसंस्त्वरन् ॥ यमेनपूजितःसम्यक्तंदृष्ट्वावाक्यमब्रवीत् ॥
॥ २७ ॥ नारदउवाच ॥ नैवायंनिरयान्भोक्तुंक्षमःसवितृनन्दन ॥ यस्मादेतस्यसंजातंकर्मयन्निरयापहम् ॥ २८ ॥ यःपुण्यकर्मणांकुर्यादर्शन
स्पर्शभाषणम् ॥ तत्पण्डशमवाप्नोतिपुण्यस्यनियतंनरः ॥ २९ ॥ असङ्ख्यातैस्तुसंसर्गैःकृतवानेपयद्दरेः ॥ कार्तिकव्रतिभिर्मासंतस्मात्पुण्यांशभा
गयम् ॥ ३० ॥ परिचर्याकरस्तेषांसंपूर्णव्रतपुण्यभाक् ॥ अतोऽस्योर्जव्रतोद्भूतपुण्यसङ्ख्यानविद्यते ॥ ३१ ॥ कार्तिकव्रतिनांपुसांपातकानिमहान्त्य
पि ॥ नाशयत्येवमर्वाणिविष्णुःसद्भक्तवत्सलः ॥ ३२ ॥ अन्तेचनार्मदैस्तोयैस्तुलसीमिश्रितैस्त्वयम् ॥ वैष्णवैःस्नापितोविष्णोर्नामसंश्रावितो
ऽपिच ॥ ३३ ॥ तस्मान्निहतपापोऽयंसद्गतिंप्राप्तुमर्हति ॥ वैष्णवानुग्रहीयस्मान्नरकेनैवपच्यते ॥ ३४ ॥ आर्द्रैःशुष्कैर्यथापापैर्निरयेभोगसंनिधिः ॥
॥ ३५ ॥ प्राप्यतेसुकृतैस्तद्वत्स्वर्गभोगस्यसंनिधिः ॥ तस्मादकामपुण्योहियक्षयोनिस्थितस्त्वसौ ॥ विलोक्यनरकान्सर्वान्पापभोगमवाप्नुयात् ॥
॥ ३६ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ इत्युक्त्वागतवतिनारदेऽथसौरिस्तद्वाक्यश्रवणविवुद्धतत्सुकर्मा ॥ विप्रंतंपुनरनयत्स्वकिङ्करेणतान्सर्वात्रिरयगणान्प्र
दर्शयिष्यन् ॥ ३७ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०कार्तिकसप्ताहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेधनेश्वरोपाख्यानेत्रयोदशाधिकशत
तमोऽध्यायः ॥ ११३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ततोधनेश्वरंनीत्वानिरयान्प्रेतपोऽब्रवीत् ॥ प्रदर्शयिष्यंस्तान्सर्वान्यमस्यानुचरस्तदा ॥ १ ॥
प्रेतपउवाच ॥ पश्येमान्निरयान्धोरान्धनेश्वरमहाभयान् ॥ येषुपापकरानित्यंपच्यन्तेयमकिङ्करैः ॥ २ ॥ तत्वालुकनामायंनिरयोधोर
दर्शनः ॥ यस्मिन्नेतेदग्धदेहाःक्रन्दन्तेपापकारिणः ॥ ३ ॥ अतिथीन्वैश्वदेवान्तेक्षुक्षामानागतान्गृहे ॥ येनार्चन्तिनरास्तेहिपच्यन्तेस्वेनकर्मणा ॥
॥ ४ ॥ गुर्वग्निब्राह्मणान्देवांस्तथामूर्धाभिषिक्तकान् ॥ ताडयन्तिपदायेवैतेनिर्दग्धाङ्घ्रयस्त्रिवमे ॥ ५ ॥ षड्भेदस्त्वेषनिरयोनानापापैःप्रप

द्यते ॥ तथैवचान्धतामिहोद्वितीयोनिरयोमहान् ॥ ६ ॥ पश्यमूर्चामुखैर्देहोभिद्यतेपापकर्मणा ॥ किमिभिर्घोरैर्वक्त्रैश्चतत्संपर्कागमौर्द्विज
 ॥ ७ ॥ असावपिस्थितःषोढाश्वकाकमृगपक्षिभिः ॥ परमर्मभिदोमर्त्याःपच्यन्तेतेषुपापिनः ॥ ८ ॥ तृतीयःकृकचोद्वेषनिरयोघोरदर्शनः ॥
 यन्मेककचैर्मर्त्याःपाच्यन्तेपापकारिणः ॥ ९ ॥ असिपत्रवनाद्यैस्तुषट्प्रकारोव्यवस्थितः ॥ पत्नीपुत्रादिभिर्येवैवियोगंकारयन्तिहि ॥ १० ॥
 इष्टैरन्यैरपिपरान्पच्यन्तेतद्मेनराः ॥ असिपत्रैश्छिद्यमानाश्छेदभीत्यापलायिताः ॥ ११ ॥ पच्यन्तेपापिनःपश्यक्रन्दमाना इतस्ततः ॥ अर्ग
 लाख्योमहाघोरश्चतुर्थोनिषोध्यम् ॥ १२ ॥ पश्यनानाविधैःपाशैराबध्ययमकिङ्करैः ॥ मुद्गराद्यैर्वध्यमानाःक्रन्दन्तेतेचपापिनः ॥ १३ ॥ सज्जना
 न्ब्राह्मणाद्यांश्चविरुन्धन्तीह्यनराः ॥ कण्ठग्रहाद्यैस्तेपापाःपच्यन्तेयमकिङ्करैः ॥ १४ ॥ असावपिहिषड्भेदोर्वधभेदादिभिःस्थितः ॥ कूटशाल्मलि
 नामानंनिरयंपश्यपञ्चमम् ॥ १५ ॥ यत्राङ्गारनिभाएतेशाल्मल्याद्याःस्थिताद्विज ॥ यत्रषोढाविपच्यन्तेयातनाभिरिमेनराः ॥ १६ ॥ परदारपरद्रव्य
 परद्रोहरताःसदा ॥ रक्तपूयमिमंपश्यषष्ठंनिरयमद्भुतम् ॥ १७ ॥ अधोमुखाविपच्यन्तेयत्रपापकृतोनराः ॥ अभक्ष्यभक्षकानिन्दापैशुन्यादिरता
 इमे ॥ १८ ॥ भज्यमानावध्यमानाःक्रन्दन्तेभैरवान्स्वरान् ॥ षट्प्रकारैर्विगन्धाढ्यैरसावपिचसंस्थितः ॥ १९ ॥ कुम्भीपाकःसप्तमोऽयंनिरयो
 घोरदर्शनः ॥ षोढातैलादिभिर्द्रव्यैर्धनेश्वरविलोक्य ॥ २० ॥ महापातकिनोयत्रक्रथ्यन्तेयमकिङ्करैः ॥ बहून्यब्दसहस्राणिसोन्मज्जननिमज्जनैः ॥
 ॥ २१ ॥ चत्वारिंशन्मितानेतान्द्व्यधिकान्पश्यरौरवान् ॥ अकामात्पातकंशुष्कंकामादार्द्रमुदाहृतम् ॥ २२ ॥ आर्द्रशुष्कादिभिःपापैर्द्विप्रकारानव
 स्थितान् ॥ चतुरशीतिसङ्ख्याकैःपृथग्भेदैरवस्थितान् ॥ २३ ॥ यत्प्रकीर्णमपाङ्केयंमलिनीकरणंतथा ॥ ज्ञातिभ्रंशकरंतद्रुपपातकसंज्ञकम् ॥ २४ ॥
 अतिपापंमहापापंसप्तधापातकंस्मृतम् ॥ एभिःसप्तमुपच्यन्तेनिरयेषुयथाक्रमम् ॥ २५ ॥ कार्तिकव्रतिभिर्यस्मात्संसर्गोभवत्तव ॥ तत्पुण्योपचया
 देतेनिर्हृतानिरयाःखलु ॥ २६ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ दर्शयित्वेतिनिरयान्प्रेतपस्तमथाहरत् ॥ धनेश्वरंयक्षलोकंपश्चादासीत्सतत्रहि ॥ २७ ॥ धन
 दस्यानुगःसोऽयंधनयक्षतिसस्मृतः ॥ यदाख्ययाकरोत्तीर्थमयोध्यायांतुंगाधिजः ॥ २८ ॥ एवंप्रभावःखलुकार्तिकोऽयंमुक्तिप्रदोमुक्तिकरश्च
 यस्मात् ॥ प्रयात्यनेकार्जितपातकोऽपिब्रतस्थसंदर्शनतोऽपिमुक्तिम् ॥ २९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०कार्तिकमाहात्म्येधनेश्व
 रोपाख्यानेचतुर्दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्त्वावासुदेवोऽसौसत्यमामामतिप्रियाम् ॥ सायंसन्ध्यादिकंकर्तुं

५० पु०
॥ १०६ ॥

जगामजननीगृहम् ॥ १ ॥ एवंप्रभावःप्रोक्तोऽयंकार्तिकःपापनाशनः ॥ विष्णुप्रियकरोनित्यंभुक्तिमुक्तिप्रदःसदा ॥ २ ॥ हरिजागरणंप्रातः
स्नानंतुलसिसेवनम् ॥ उद्यापनंदीपदानंघृतान्येतानिकार्तिके ॥ ३ ॥ पञ्चकैर्व्रतकैरेभिःसंपूर्णकार्तिकव्रतम् ॥ फलंप्राप्नोतितत्प्रोक्तंभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ ४ ॥
ऋषयञ्जुः ॥ विष्णोःप्रियोऽतिफलदःप्रोक्तोऽयंरोमहर्षणे ॥ कार्तिकस्यविधिःसम्यक्पावनःपापनाशनः ॥ ५ ॥ अवश्यमेवकर्त्तव्यःप्राप्यदुः
खनिवारणः ॥ मोक्षार्थिभिर्नरैःसम्यग्भोगकामैरथापिवा ॥ ६ ॥ एवंस्थितेयथाकश्चिद्व्रतस्थःसङ्कटेस्थितः ॥ दुर्गारण्यस्थितोवापिव्याधिभिःपरिपी
डितः ॥ कथंतेनप्रकर्त्तव्यंकार्तिकव्रतकंशुभम् ॥ ७ ॥ सूतउवाच ॥ यस्मादत्यन्तफलदंकर्त्तव्यंतुयथानरैः ॥ तत्सर्वंकथयिष्येऽहंशृणुध्वंमुनिपुङ्गवाः ॥
॥ ८ ॥ विष्णोःशिवस्यवाकुर्यादालयेहरिजागरम् ॥ शिवविष्णुग्रहाभावेसर्वदेवालयेष्वपि ॥ ९ ॥ दुर्गारण्यस्थितोयश्चयदिवायद्रतोभवेत् ॥ कुर्या
त्तदाश्वत्थमूलेतुलसीनांवनेष्वपि ॥ १० ॥ विष्णुनामप्रेधानानांगायनाद्विष्णुसन्निधौ ॥ गोसहस्रप्रदानस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ११ ॥ वाद्यकृत्पुरु
षश्चापिवाजपेयफलंलभेत् ॥ सर्वतीर्थावगाहोत्थंनर्तकःफलमाप्नुयात् ॥ १२ ॥ सर्वमेतल्लभेत्पुण्यंतेपांतुद्रव्यदःपुमान् ॥ प्रशंसादर्शनाभ्यांहितत्षडंशमवा
प्नुयात् ॥ १३ ॥ आपद्रतोयदाप्यम्भोनलभेत्स्नपनायसः ॥ व्याधितोवापुनःकुर्याद्विष्णोर्नामापमार्जनम् ॥ १४ ॥ उद्यापनविधिकर्तुंनश्नक्तोयोव्रतेस्थितः ॥
ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्याव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ १५ ॥ यस्मादत्यन्तफलदोनत्याज्यःसर्वदानरैः ॥ अव्यक्तरूपिणोविष्णोःस्वरूपंब्राह्मणाभुवि ॥ १६ ॥
तत्संतुष्ट्यासुसंतुष्टःसर्वदास्यानसंशयः ॥ अशक्तोदीपदानेतुपरदीपंप्रबोधयेत् ॥ १७ ॥ तपांवारक्षणंकुर्याद्वातादिभ्यःप्रयत्नतः ॥ अभावेतुलसीनांतु
पूजयेद्वैष्णवंद्विजम् ॥ १८ ॥ यस्मात्संनिहितोविष्णुःस्वभक्तेष्वेवसर्वदा ॥ सर्वाभावेव्रतीकुर्याद्ब्राह्मणानांगवामपि ॥ १९ ॥ सेवांवाश्वत्थवटयोर्व्रतसंपू
र्तिहेतवे ॥ २० ॥ ऋषयञ्जुः ॥ कथंत्वयाश्वत्थवटौगोब्राह्मणसमौकृतौ ॥ सर्वेभ्योऽपितरुभ्यस्तौकस्मात्पूज्यतरौकृतौ ॥ २१ ॥ सूत
उवाच ॥ अश्वत्थरूपीभगवान्विष्णुरेवनसंशयः ॥ रुद्ररूपीवटस्तद्वत्पालाशोब्रह्मरूपधृत् ॥ २२ ॥ दर्शनंपूजनंसेवातेपांपापहरास्मृता ॥ दुःखापह्या
धिदुष्टानांविनाशेकरणांध्रवम् ॥ २३ ॥ ऋषयञ्जुः ॥ कथंवृक्षत्वमापन्नब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ एतत्कथयसर्वज्ञसंशयोऽत्रमहान्हिनः ॥ २४ ॥ सूत
उवाच ॥ पार्वतीशिवयोर्देवैःसुरतंकुर्वतोःकिल ॥ अग्निर्ब्राह्मणरूपेणप्रेषितोविघ्नकृत्पुरा ॥ २५ ॥ ततःसापार्वतीक्रुद्धाशशांपत्रिदिवौकसः ॥
रतोत्सवसुखभ्रंशात्कम्पमानारुषातदा ॥ २६ ॥ पार्वत्युवाच ॥ कृमिकीटादयोऽप्येतेजानन्तिसुरतंसुखम् ॥ तद्विघ्नकरणादेवाह्युद्भिज्जत्वमवा

उ.खं.स.
अ० ११५

॥ १०६ ॥

प्स्यथ ॥ २७ ॥ सूतउवाच ॥ एवंसापार्वतीदेवानशपत्कुद्धमानसा ॥ तस्माद्भृक्षत्वमापन्नाःसर्वदेवगणाःकिल ॥ २८ ॥ तस्मादिमौविष्णु
 महेश्वराबुभौबभूवतुर्वोधिबटौमुनीश्वराः ॥ बोधिस्त्वगादार्किदिनेऽस्पृशत्वमस्पृश्यतामर्कजविष्ट्रियोगात् ॥ २९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०
 उत्तर० कार्तिकमाहात्म्येऽश्वत्थवटप्रशंसनं नाम पञ्चदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ अस्पृश्यत्वं कथं यातुः सूतबोधितरुस्त्व
 यम् ॥ स्पृश्यत्वं च कथं प्राप्तस्तथा च शनिवासरे ॥ एतद्विस्तरतः सर्ववक्तुमर्हति नो भवान् ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ समुद्रमथनाद्या निरत्नान्यापुः
 सुरेश्वराः ॥ श्रियं च कौस्तुभं तेषां विष्णवे प्रददुःसुराः ॥ २ ॥ यावदङ्गीचकारासौ लक्ष्मीं भार्यार्थमात्मनः ॥ तावद्विज्ञापयामास लक्ष्मीस्तं
 चक्रपाणिकम् ॥ ३ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ असंस्कृत्य कथं ज्येष्ठां त्वं कनिष्ठां प्रणीयसे ॥ तस्मान्ममाग्रजामेतामलक्ष्मीं मधुसूदन ॥ ४ ॥ विवाह
 नयमां पश्चादेष धर्मः सनाततः ॥ ५ ॥ सूतउवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा स विष्णुर्लोकभावनः ॥ उद्दालकाय मुनये सुदीर्घतपसे तदा ॥ ६ ॥
 आत्मवाक्यानुरोधेन तामलक्ष्मीं ददौ किल ॥ स्थूलास्यां शुभ्रदशनां राजतीं विभ्रतीं तनुम् ॥ ७ ॥ विततारक्तनयनां रूक्षपिङ्गशिरोरुहाम् ॥ समु
 निर्विष्णुवाक्यात्तामङ्गीकृत्य स्वमाश्रमम् ॥ ८ ॥ वेदध्वनिसमायुक्तमानिनाय च धर्मवित् ॥ होमधूमसुगन्धाढ्यं विद्याघोषविनादितम् ॥ आश्रमं
 तं समालोक्य व्यथिता सा ब्रवीदिदम् ॥ ९ ॥ ज्येष्ठोवाच ॥ न हि वासोऽनुरूपोऽयं वेदध्वनियुतो मम ॥ नात्रागमिष्ये भो ब्रह्मत्रयस्वान्यत्र मा
 चिरम् ॥ १० ॥ उद्दालक उवाच ॥ कथं नायासि किं वा त्रवर्ततेऽसंमत्तं तव ॥ तव योग्या च वसतिः का भवेच्च वदस्व तत् ॥ ११ ॥ ज्येष्ठोवाच ॥
 वेदध्वनिर्भवेद्यस्मिन्नतिथीनां च पूजनम् ॥ यज्ञदानादिकं वापि नैव तत्र वसाम्यहम् ॥ १२ ॥ परस्परानुरागेणादास्पत्यं यत्र वर्तते ॥ पितृदेवार्चनं
 यत्र नैव तत्र वसाम्यहम् ॥ १३ ॥ दुरोदररताय त्रपरद्रव्यां पहारिणः ॥ परदाररताश्चापि तत्र स्थाने रतिर्मम ॥ १४ ॥ गोवधो मद्यपानं च यत्र संजा
 यतेऽनिशम् ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि तस्मिन् स्थाने रतिर्मम ॥ १५ ॥ वृद्धसज्जनविप्राणां यत्र स्यादपमाननम् ॥ निष्ठुरं भाषणं यत्र तत्र नित्यं वसाम्य
 हम् ॥ १६ ॥ सूतउवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा विष्णुर्वदनोऽभवत् ॥ उद्दालकमुनिर्विष्णोर्वाक्यं स्मृतवान् चोचिवान् ॥ १७ ॥ सोऽगच्छद्यत्र तत्रास्य
 पूजामालोक्य सा ब्रवीत् ॥ नायामीति ततः सोऽपि भ्रमादत्यातुरोऽभवत् ॥ उद्दालकस्ततो वाक्यं तामलक्ष्मीमुवाच ह ॥ १८ ॥ उद्दालक उवाच ॥ अश्वत्थ
 वृक्षमूलेऽस्मिन्नलक्ष्मीः स्थीयतां क्षणम् ॥ आवासस्थानमालोक्य यावदायाम्यहं पुनः ॥ १९ ॥ सूतउवाच ॥ इति तां त्रसंस्थाप्य जगामोद्दालकस्तदा ॥

प्रतीक्षन्धीचिरंतत्रयदातंनददर्शसा ॥२०॥ तदारुरोदकरुणंभर्तृत्यागेनदुःखिता ॥ तत्रस्थारुदतीलक्ष्मीर्वेकुण्ठभुवनेऽशृणोत् ॥ २१ ॥ तदाविज्ञापया
मासविष्णुमुद्विग्नमानसा ॥ २२ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ स्वामिन्मद्भगिनीज्येष्ठाभर्तृत्यागेनदुःखिता ॥ तामाश्वासयितुंयाहिकृपालोयद्यहंप्रिया ॥ २३ ॥
सूतउवाच ॥ लक्ष्म्यासहततोविष्णुस्तत्रागच्छत्कृपान्वितः ॥ आश्वासयदलक्ष्मींतामिदंवचनमब्रवीत् ॥ २४ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ अश्व
त्थवृक्षमासाद्यसदाऽलक्ष्मीःस्थिराभव ॥ ममांशसंभवोद्वेपआवासस्तेशनिंविना ॥ २५ ॥ शनौतेभगिनीज्येष्ठेलक्ष्मीरत्रागमिष्यति ॥ तस्मा
दश्वत्थवृक्षोऽसौशनौपूज्योविशेषतः ॥ २६ ॥ प्रत्यहंयेऽर्चयिष्यन्तित्वांज्येष्ठांगृहधर्मिणः ॥ तेष्वियंश्रीःकनिष्ठातेभगिनीनिश्चलास्तुवे ॥
॥ २७ ॥ सूतउवाच ॥ इत्यूर्जस्यचमाहात्म्यंयेऽशृण्वन्तिपठन्तिच ॥ तेषांविष्णुपुरेवासोभवेदाभूतसंप्लवम् ॥ २८ ॥ रोगापहंपातक
नाशकृत्परंसुबुद्धिदंपुत्रधनादिसाधनम् ॥ मुक्तेर्निदानंनहिकार्त्तिकव्रताद्विष्णुप्रियादन्यदिहास्तिभूतले ॥ २९ ॥ विष्णुप्रियंसकलकल्मषनाशनंचस
त्पुत्रपौत्रधनधान्यसमृद्धिकारि ॥ ऊर्जव्रतंसनियमंकुरुतेमनुष्यःकिंतस्यतीर्थपरिशीलनसेवयाच ॥ ३० ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०कार्त्तिक
कमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेऽलक्ष्म्युपाख्यानंनामषोडशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११६ ॥ सूतउवाच ॥ इतिसर्वसमाकर्ण्यसत्राजितसुता
तदा ॥ हरेर्वाक्यंमहाभागासत्यावचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ सत्योवाच ॥ कार्त्तिकस्यचमाहात्म्यंनश्रुतंविस्तरात्प्रभो ॥ सर्वेषामेवमासानांकार्त्तिक
प्रवरःकथम् ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ साधुपृष्टंत्वयासत्येकार्त्तिकव्रतमादरात् ॥ शौनकायपुराप्रोक्तंसूतेनसुमहात्मना ॥ ३ ॥ सूतउवाच ॥
श्रूयतांतत्प्रवक्ष्यामि एतत्प्रश्नोत्तरंशुभम् ॥ ईश्वरेणपुराप्रोक्तंपृच्छतेषण्मुखायवै॥४॥ कार्त्तिकेयउवाच ॥ बहूनिपद्मनाभस्यरहस्यानिश्रुतानिच ॥ यथा
हिप्रोच्यमानानिवैष्णवेनत्वयाप्रभो ॥ ५ ॥ संसारसागरेप्राप्तादुःखोरुल्लहरीवृते ॥ तेषामुत्तारणार्थायकथयस्वप्रयत्नतः ॥ ६ ॥ कार्त्तिकस्यविधिश्चैव
स्नानस्यवदतांवर ॥ येनदुःखाम्बुधितातसंतरिष्यन्तिमानवाः॥७॥ फलंवैष्णवधर्मस्यकथयस्वसुविस्तरम् ॥ येनधर्मप्रभावेणपदंगच्छन्तिवैष्णवम् ॥
॥ ८ ॥ दीपदानस्यमाहात्म्यंमुनिपुष्पस्यसुव्रत ॥ गोपीचन्दनमाहात्म्यंतुलस्यास्तुतथाविभो ॥ ९ ॥ मालतीपुष्पमाहात्म्यंवारिजानांतथावद ॥
धात्रीफलानांमाहात्म्यंतथादमनकस्यच ॥ १० ॥ केतकीपुष्पमाहात्म्यंनैवेद्यस्यपरन्तप ॥ तीर्थोदकस्यमाहात्म्यंमाघस्नानफलंविभो ॥ ११ ॥ फलं

१अयंश्लोकः प्रायः पुस्तकेषु न । परन्तु मुद्रितकार्त्तिकमाहात्म्ये एकस्मिन्महाराष्ट्रीयपुस्तके च । तदभावे कार्त्तिकस्येति प्रश्नस्तु ऋषीणां साध्वित्वाक्यं सूतस्य । शौनकायेत्यर्थमपि तत्र न ।
२'लहरीं च ये' इ० पा० ।

हिसुरश्रेष्ठब्रह्मपत्रेषुभोजनात् ॥ नीराजनफलंस्थाणोपरदीपप्रबोधनात् ॥ १२ ॥ पुष्करक्षेत्रमाहात्म्यंशूकरस्यतथाविभो ॥ शालग्रामस्यमाहात्म्यंस्वस्ति
 कस्यविधानकम् ॥ १३ ॥ दानानांचफलं ब्रह्मपत्रस्यचवर्जनात् ॥ मासोपवासस्यफलंखट्वायामोक्षणाद्विभो ॥ १४ ॥ दीपावल्याश्चमाहात्म्यंप्रबो
 धिन्याश्चसुव्रत ॥ पञ्चभीष्मस्यमाहात्म्यंकथयस्वसुविस्तरात् ॥ १५ ॥ ईश्वरउवाच ॥ साधुपृष्टंत्वयावत्सलोकोद्धरणहेतवे ॥ कथयामिनमृदेहस्त्वत्समो
 नास्तिवैष्णवः ॥ १६ ॥ सत्पुत्रेणत्वयावत्सतारितोऽहंनसंशयः ॥ निश्चलाकेशवेभक्तिस्त्वयितिष्ठतिसर्वदा ॥ १७ ॥ नरेभ्योवैष्णवंधर्मयोदंदातिद्विजोत्तमः ॥
 ससागरमहीदानेतत्पुण्यंलभतेहिसः ॥ १८ ॥ कार्तिकस्यचमासस्यकोट्यंशेनापिनार्हति ॥ एकतःसर्वतीर्थानिसर्वदानानिचैकतः ॥ १९ ॥ एकतो गो
 प्रदानानिसर्वेयज्ञाःसदक्षिणाः ॥ एकतःपुष्करेवासःकुरुक्षेत्रेहिमालये ॥ २० ॥ एकतोमथुरातीर्थेवाराणस्यांचशूकरे ॥ एकतःकार्तिकोवत्ससर्वदाकेशव
 प्रियः ॥ २१ ॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्त्वामुनिशार्दूलपुनर्वाक्यंजगौहरः ॥ कार्तिकस्नानमाहात्म्यंकथयिष्येसुविस्तरात् ॥ २२ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ब्रा
 ह्मकृतयुगंप्रोक्तंत्रेतातुक्षात्रियंयुगम् ॥ द्वापरवैश्यमित्याहुःशूद्रंकलियुगंस्मृतम् ॥ २३ ॥ कलौवत्समनुष्याणांशैथिल्यंस्नानकर्मणि ॥ तथापिकथयि
 ष्यामिस्नानंकार्तिकमाघयोः ॥ २४ ॥ यस्यहस्तौचपादौचवाङ्मनश्चसुसंयतम् ॥ विद्यातपश्चकीर्तिश्चसतीर्थफलभाङ्गनरः ॥ २५ ॥ अश्रद्धधानः
 पापात्मानास्तिकश्छिन्नमानसः ॥ हेतुवादीचपञ्चैतेनतीर्थफलभागिनः ॥ २६ ॥ प्रातरुत्थाययोविप्रस्तीर्थस्नायीसदाभवेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःपरं
 ब्रह्माधिगच्छति ॥ २७ ॥ स्नानंचतुर्विधंप्रोक्तंस्नानविद्विःपडानन ॥ वायव्यंवारुणंदिव्यंब्राह्मंचेतितथास्मृतम् ॥ २८ ॥ वायव्यंगोरजःस्नानंवारुणंसा
 गरादिषु ॥ ब्राह्मंब्राह्मणमन्त्रोक्तंदिव्यंमेघाम्बुभास्करम् ॥ २९ ॥ स्नानादांचवसवेषांविशिष्टंतत्रवारुणम् ॥ ब्राह्मणःक्षत्रियोवैश्योमन्त्रवत्स्नानमाच
 रेत् ॥ ३० ॥ तूष्णीमेवहिशूद्रस्यस्त्रीणांचैवपडानन ॥ वांलाचतरुणीवृद्धानरनारीनपुंसकाः ॥ ३१ ॥ पापैःसर्वैःप्रमुच्यन्तेस्नानात्कार्तिकमाघयोः ॥
 स्नातावैकार्तिकेलोकाःप्राप्नुवन्तीप्सितंफलम् ॥ ३२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्येश्रीशिवपडाननसंवादेसप्तदशाधिक
 शततमोऽध्यायः ॥ ११७ ॥ सूतउवाच ॥ पुनःप्रोवाचभगवान्महादेवोवृषध्वजः ॥ श्रोतारमुपसंगम्यभक्तियुक्तंपडाननम् ॥ १ ॥ ईश्वरउवाच ॥
 कार्तिकोवैष्णवोमासःसर्वमासेषुचोत्तमः ॥ अस्मिन्मासेत्रयस्त्रिंशदेवाःसंनिहिताःकलौ ॥ २ ॥ उज्जैमासिमहाभागभोजनानिद्विजातये ॥

१ 'मोक्षणं विभो' इ० पा० । २ सूत उवाचेत्यारभ्य ईश्वर उवाचेत्यन्तमेकः श्लोक उवाचान्तद्वयं च न केषुचित्पुरतवेष्टु । ३ अत्रेदमाधिर्दमः(सत्योवाच । स्नानानां तु चतुर्णां तु लक्षणं वद मे प्रभो॥
 येषां विज्ञानमात्रेण स्वस्या स्थास्यामि ते गृहे ॥ कृष्णउवाच॥) इति ।

तिलधेनुहिरण्यंचरजतंभूमिवाससी ॥ ३ ॥ गोप्रदानानिदास्यन्ति सर्वभावेन सुव्रत ॥ सर्वेषामेवदानानां कन्यादानं विशिष्यते ॥ ४ ॥ ब्राह्मणायात्रये
 कन्यादास्यन्ति विधिवन्नराः ॥ वैकुण्ठे वसतिस्तेषां यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ५ ॥ रोमकालेतुसंप्राप्ते सोमोभुङ्क्ते तु कन्यकाम् ॥ ऋतुकालेतुगन्धर्वावह्निस्तु
 कुचदर्शने ॥ ६ ॥ तावद्विवाहयेत्कन्यां यावन्नर्तुमती भवेत् ॥ विवाहस्त्वष्टवर्षायाः कन्यायाः शस्यते बुधैः ॥ ७ ॥ दातव्या श्रोत्रियायैव ब्राह्मणाय तपस्वि
 ने ॥ साक्षदधीतवेदाय विधिना ब्रह्मचारिणे ॥ ८ ॥ कन्यावरप्रदानस्य एष एव विधिः स्मृतः ॥ यावन्ति चैवरोमाणि कन्यायाश्चतनौ सुत ॥ ९ ॥
 तावद्वर्षसहस्राणि रुद्रलोके महीयते ॥ सहस्रमेव धेनूनां शतं चानुडुहां समम् ॥ १० ॥ दशानुडुत्समं यानंदशयानसमो हयः ॥ हयदानसहस्रेभ्यो गजदानं
 विशिष्यते ॥ ११ ॥ गजदानसहस्राणां स्वर्णदानं च तत्समम् ॥ स्वर्णभारसहस्राणां विद्यादानं च तत्समम् ॥ १२ ॥ विद्यादानात्कोटिगुणं भूमिदानं विशि
 ष्यते ॥ भूमिदानसहस्रेभ्यो गोप्रदानं विशिष्यते ॥ १३ ॥ गोप्रदानसहस्रेभ्यो ह्यन्नदानं विशिष्यते ॥ अन्नाधारमिदं सर्वजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ १४ ॥
 तस्मादेयं प्रयत्नेन कार्तिकेशि विवाहन ॥ त्रीणितुल्यप्रदानानि त्रीणितुल्यफलानि च ॥ सर्वकामदुग्धाधेनुः पृथ्वी चैव सरस्वती ॥ १५ ॥ कार्तिकेय उवाच ॥
 अन्यानपि महादेव धर्मान्मेव कुर्महसि ॥ यान्कृत्वा सर्वपापानि प्रक्षाल्य त्रिदशो भवेत् ॥ १६ ॥ सूत उवाच ॥ इति पृष्टस्तदा शंभुः पुनर्वक्तुं प्रचक्रमे ॥ पावकिं
 बहुधास्तुत्वा तच्छृणुध्वंतपोधनाः ॥ १७ ॥ ईश्वर उवाच ॥ परान्नवर्जयेद्यस्तु कार्तिकेनियमेकृते ॥ परान्नवर्जनादेवलभेच्चान्द्रायणफलम् ॥
 ॥ १८ ॥ तंप्राप्तं कार्तिकं दृष्ट्वा परान्नयस्तु वर्जयेत् ॥ दिने दिने तु कृच्छ्रस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ १९ ॥ कार्तिकेवर्जयेत्तैलं कार्तिकेवर्जयेन्मधु ॥
 कार्तिकेवर्जयेत्कांस्यं सङ्घान्नं च विशेषतः ॥ २० ॥ राक्षसीं यो निमाप्रोति सकृन्मांसस्य भक्षणात् ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि विष्टायां परिपच्यते ॥ २१ ॥ तन्मुक्तो
 जायते पापो विष्टाशी ग्रामसूकरः ॥ प्रवृत्तानां तु भक्षाणां कार्तिकेनियमेकृते ॥ २२ ॥ अवश्यं विष्णुरूपत्वं प्राप्यते मोक्षदं पदम् ॥ न कार्तिकसमो
 मांसो न दैवं केशवात्परम् ॥ २३ ॥ न वेदसदृशं शास्त्रं न तीर्थं गङ्गाया समम् ॥ न सत्येन समं वृत्तं न कृतेन समं युगम् ॥ २४ ॥ न तृतीरसना तुल्या न दानसदृशं सुखम् ॥
 न धर्मसदृशं मित्रं न ज्योतिश्चक्षुषा समम् ॥ २५ ॥ अत्र तेन क्षिपेद्यस्तु मांसं दामोदरप्रियम् ॥ कर्मभ्रष्टः स विज्ञेयो हीनयोनिषु जायते ॥ २६ ॥
 कार्तिकः प्रवरो मासो वैष्णवानां सदाप्रियः ॥ समुद्रगानदीपुण्या दुर्लभा स्नानशालिना ॥ २७ ॥ कुलशीलवती कन्या दुर्लभा दम्पती नृणाम् ॥ दुर्लभा जननी
 लोके पिता चैव विशेषतः ॥ २८ ॥ दुर्लभं साधुसम्मानं दुर्लभो धार्मिकः सुतः ॥ दुर्लभो द्वारिकावासो दुर्लभं कृष्णदर्शनम् ॥ २९ ॥ दुर्लभं गोमतीस्नानं
 दुर्लभं कार्तिकव्रतम् ॥ ब्राह्मणेभ्यो महीदत्त्वाग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ॥ ३० ॥ यत्फलं लभते वत्सतत्फलं भूमिशाथिनः ॥ भोजनं द्विजदम्पत्योः पूजये

चविलेपनैः ॥३१॥ कम्बलानिचरत्नानिवासांसिविविधानिच ॥ तूलकाश्चप्रदातव्याःप्रच्छादनपटैःसह ॥३२॥ उपानहावातपत्रंकार्तिकेदेहिपावके ॥
 यःकरोतिनरोनित्यंकार्तिकेपत्रभोजनम् ॥ ३३ ॥ नदुर्गतिमवाप्नोतियावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ सर्वकामफलंतस्यसर्वतीर्थफलंलभेत् ॥ ३४ ॥ नचापि
 नरकंपश्येद्ब्रह्मपत्रेषुभोजनात् ॥ ब्रह्माण्डस्मृतःसाक्षात्पालाशःसर्वकामदः ॥३५॥ मध्यमंवर्जयेत्पत्रंकार्तिकेशिखिवाहन ॥ ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चत्रयोदेवास्त्रि
 पत्रके ॥ ३६ ॥ ऐश्वर्यंवर्जयेत्पत्रं ब्रह्मविष्ण्वोरनुत्तमम् ॥ सर्वपुण्यमवाप्नोतिशेषपत्रेषुभोजनात् ॥ ३७ ॥ भोजनान्मध्यपत्रेतुकपिलापयसस्तथा ॥
 प्राशनान्मुनिशार्दूलनरोनरकमाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ अज्ञानाद्भुजेयस्तुशूद्रोवाकपिलापयः ॥ कपिलांब्राह्मणंदत्त्वाशुद्धोभवतिकार्तिक ॥ ३९ ॥
 तिलदानंनदीस्नानंसर्वदासाधुदर्शनम् ॥ भोजनंब्रह्मपत्रेषुकार्तिकेमुक्तिदायकम् ॥ ४० ॥ मौनीपालाशभोजीचजलस्नानीसदाक्षमी ॥ कार्तिकेक्षिति
 शायीचहन्यात्पापंयुगार्जितम् ॥४१॥ जागरंकार्तिकेमासियःकरोत्यरुणोदये ॥ दामोदराग्रेसेनानीर्गोसहस्रफलंलभेत् ॥४२॥ पितृपक्षेऽन्नदानेनज्येष्ठा
 षाढेचवारिणा ॥ कार्तिकेतत्फलंपुंसांपरदीपप्रबोधनात् ॥४३॥ बोधनात्परदीपस्यवैष्णवानांचसेवनात् ॥ कार्तिकेफलमाप्नोतिराजसूयाश्वमेधयोः
 ॥ ४४ ॥ नदीस्नानंकथाविष्णोर्वैष्णवानांचदर्शनम् ॥ नभवेत्कार्तिकेयस्यहरेत्पुण्यंदशाब्दिकम् ॥ ४५ ॥ पुष्करंयःस्मरेत्प्राज्ञःकर्मणामनसा
 गिरा ॥ कार्तिकेमुनिशार्दूललक्षकोटिगणंभवेत् ॥४६॥ प्रयागोमाघमासेतुपुष्करंकार्तिकेतथा ॥ अवन्तीमाधवेमासिहन्यात्पापंयुगार्जितम् ॥४७ ॥
 धन्यास्तेमानवालोकेकलिकालेविशेषतः ॥ कुर्वन्तिस्कन्दनित्यंयेसर्वथाहरिसेवनम् ॥ ४८ ॥ किंदत्तैर्बहुभिःपिण्डैर्गयाश्राद्धादिभिःसुत ॥
 तारितास्तेनपितरोनरकाञ्चनसंशयः ॥ ४९ ॥ क्षीरादिस्नपनंविष्णोःक्रियतेपितृकारणात् ॥ कल्पकोटिदिवंप्राप्यवसन्तित्रिदशैःसह ॥ ५० ॥
 कार्तिकेनार्चितोयैस्तुकृष्णस्तुकमलेक्षणः ॥ जन्मकोटिपुंविप्रेन्द्रनतेशांकमलागृहे ॥ ५१ ॥ दष्टांमुष्टाविनष्टास्तेपतिताःकलिकन्दरे ॥ यैर्नार्चितोहरि
 र्भक्त्याकमलैरसितैःसितैः ॥ ५२ ॥ पद्मेनैकेनदेवेशोऽर्चयेत्कमलापतिम् ॥ वर्षायुतसहस्रस्यपापस्यकुरुतेक्षयम् ॥ ५३ ॥ अपराधसहस्राणि
 तथासप्तशतानिच ॥ पद्मेनैकेनदेवेशःक्षमेतप्रणतोचितः ॥ ५४ ॥ तुलसीपत्रलक्षेणकार्तिकेयोऽर्चयेद्भरिम् ॥ पत्रेपत्रेमुनिश्रेष्ठमौक्तिकंलभतेफलम् ॥
 ॥ ५५ ॥ तुलसीगन्धमिश्रंतुयत्किंचित्क्रियतेसुत ॥ कल्पकोटिसहस्राणिप्रीतोभवतिकंशवः ॥ ५६ ॥ मुखंशिरसिदेहेतुकृष्णोत्तीर्णांतुयो
 वहेत् ॥ तुलसीषण्मुखप्रीत्यानतस्यस्पृशतेकलिः ॥५७॥ कृष्णोत्तीर्णेस्तुनिर्माल्यैर्योगात्रंपरिमार्जयेत् ॥ सर्वरोगैस्तथापापैर्मुक्तोभवतिपण्मुख ॥५८॥

विष्णोरङ्गारशेषेणयस्याङ्गस्पृशतेसुत ॥ दुरितांनिविनश्यन्तिव्याधयोयान्तिसंक्षयम् ॥ ५९ ॥ शङ्खोदकंहरेभक्तिर्निर्माल्यंपादयोर्जलम् ॥
 चन्दनंधूपशेषंतुब्रह्महत्यापहारकम् ॥ ६० ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०कार्तिकमाहात्म्येश्रीशिवकार्तिकेयसंवादेप्रश्नोत्तरोनामाष्टा
 दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११८ ॥ ईश्वरउवाच ॥ माघस्नानस्यमाहात्म्यंशृणुभागवतोत्तम ॥ त्वत्समोनास्तिलोकेऽस्मिन्विष्णुभक्तोमहा
 मते ॥ १ ॥ चक्रतीर्थेहरिद्वामथुरायांचकेशवम् ॥ यत्फलंलभतेमर्त्योमाघस्नानेनतत्फलम् ॥ २ ॥ जितेन्द्रियःशान्तमनाःसदाचारेण
 संयुतः ॥ स्नानंकरोतियोमाघेसंसारिणभवेत्पुनः ॥ ३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शूकरस्यचमाहात्म्यंकथयिष्येतवाग्रतः ॥ यस्यविज्ञानमात्रेण
 सान्निध्यंममसर्वदा ॥ ४ ॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवान्कृष्णःसत्यायैबहुधाजगौ ॥ तदहंसंप्रवक्ष्यामितच्छृणुध्वंतपोधनाः ॥ ५ ॥
 श्रीकृष्णउवाच ॥ पञ्चयोजनविस्तीर्णेशूकरेहरिमन्दिरे ॥ यस्मिन्वसतियोजीवोगर्दभोऽपिचतुर्भुजः ॥ ६ ॥ त्रीणिहस्तसहस्राणि
 त्रीणिहस्तशतानिच ॥ त्रयोहस्ताःशूकरस्यपरिमाणंविधीयते ॥ ७ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणियोऽन्यत्रकुरुतेतपः ॥ तत्फलंलभतेदेविप्रहरार्धेनशूकरे ॥
 ॥ ८ ॥ सन्निहत्यांकुरुक्षेत्रेराहुग्रस्तेदिवाकरे ॥ तुलापुरुषदानेनतत्फलंपरिकीर्तितम् ॥ ९ ॥ काश्यांदशगुणंप्रोक्तंवेण्यांशतगुणंभवेत् ॥ सहस्र
 गुणितंप्रोक्तंगङ्गासागरसंगमे ॥ १० ॥ अनन्तंचवविज्ञेयंशूकरेहरिमन्दिरे ॥ अन्यत्रददतेलक्षंसंविधानेनभामिनि ॥ ११ ॥ इहैवैकेनदत्तेन
 शूकरेत्समंभवेत् ॥ शूकरेचतथावेण्यांगङ्गासागरसंगमे ॥ १२ ॥ सकृदेवनरःस्नात्वाब्रह्महत्यांव्यपोहति ॥ अलर्केणपुराप्राप्तासप्तद्वीपावसुन्धरा ॥
 शूकरक्षेत्रमाहात्म्यंश्रुत्वाचगजगामिनि ॥ १३ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ भगवञ्श्रोतुमिच्छामिब्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ विधिमासोपवासस्यफलंचास्ययथो
 चितम् ॥ १४ ॥ यथाविधिनरैःकार्याव्रतचर्यायथाभवेत् ॥ आरभ्यतेयथापूर्वसमाप्यंहियथाविधि ॥ १५ ॥ यावत्सङ्ख्यंतुकर्तव्यंतत्प्र
 ब्रह्मिहेश्वर ॥ व्रतमेतत्सुखश्रीदंविस्तरेणममानघ ॥ १६ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ पावकेसाधुसर्वतेयत्पृष्टंप्रब्रुवेऽनघ ॥ भक्त्यामतिमतांश्रेष्ठशृणुष्वगदतो
 मम ॥ १७ ॥ सुराणांचयथाविष्णुस्तपतांचयथारविः ॥ मेरुःशिखरिणांयद्रद्वेनतेयश्चपक्षिणाम् ॥ १८ ॥ तीर्थानांतुयथागङ्गाप्रजानांतु
 यथावणिक् ॥ श्रेष्ठंसर्वव्रतानांतुतद्वन्मासोपवासनम् ॥ १९ ॥ सर्वव्रतेषुयत्पुण्यंसवतीर्थेषुचैवहि ॥ सर्वादानोद्भवंचैवलभेन्मासोपवासकृत
 ॥ २० ॥ अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैर्विधैर्भूरिदक्षिणैः ॥ नतत्पुण्यमवाप्नोतियन्मासपरिलङ्घनात् ॥ २१ ॥ तेनजप्तंद्रुतंदत्तंतपस्तप्तंकृतं
 स्वधा ॥ यःकरोतिविधानेननरोमासमुपोषणम् ॥ २२ ॥ उद्दिश्यवैष्णवंयज्ञंसमभ्यर्च्यजनार्दनम् ॥ गुरोराज्ञांतोलब्ध्वाकुर्यान्मासोपवास

नम् ॥ २३ ॥ वैष्णवानियथोक्तानि कृत्वा सर्वव्रतानि तु ॥ द्वादश्यादीनि पुण्यानि ततो मासमुपावसेत् ॥ २४ ॥ अतिकृच्छ्रं च पाराकं कृत्वा चान्द्रा-
 यणंततः ॥ मासोपवासं कुर्वीत गुरोर्विप्राज्ञया ततः ॥ २५ ॥ आश्विनस्यामले पक्षे एकादश्यामुपोषितः ॥ व्रतमेतत्तु गृहीयाद्यावत्त्रिंशद्दिनानि तु ॥ २६ ॥
 वासुदेवं समभ्यर्च्य कार्तिकं सकलं नरः ॥ मासं चोपवसेद्यस्तु समुक्तिफलभाग्भवेत् ॥ २७ ॥ अच्युतस्यालये भक्त्या त्रिकालं कुमुदैः शुभैः ॥ मालती-
 न्दीवरैर्बुधैः कमलैश्च सुगन्धिभिः ॥ २८ ॥ कुसुमोशीरकर्पूरैर्विलिप्य वरचन्दनैः ॥ नैवेद्यापूपदीपाद्यैरर्चयेच्च जनार्दनम् ॥ २९ ॥ मनसा
 कर्मणा वाचा पूजयेद्गरुडध्वजम् ॥ कुर्वन्नरः स्त्रीविधवा बृहद्रक्तिर्जितेन्द्रियः ॥ ३० ॥ नाम्नामेव तथा लापं विष्णोः कुर्यादहर्निशम् ॥ भक्त्या
 विष्णोः स्तुतिर्वाच्या मिथ्या लापविवर्जिता ॥ ३१ ॥ सर्वसत्त्वदया युक्तः शान्तवृत्तिरहिंसकः ॥ सुप्तो वा ह्यासनस्थो वा वासुदेवं प्रकीर्तयेत् ॥ ३२ ॥
 स्मृत्या लोकनगन्धादिस्वादनं परिकीर्तनम् ॥ अन्नस्य वर्जयेद्वासं ग्रासानां संप्रमोक्षणम् ॥ ३३ ॥ गात्राभ्यङ्गं शिरोऽभ्यङ्गं ताम्बूलं च विलेपनम् ॥
 व्रतस्थो वर्जयेत्सर्वं यच्चान्यच्च निराकृतम् ॥ ३४ ॥ न व्रतस्थः स्पृशेत्किंचिद्विकर्मस्थं न चालपेत् ॥ देवतायतनेतिष्ठन्न गृहस्थश्च रेद्वतम् ॥ ३५ ॥
 कृत्वामासोपवासं तु यथोक्तविधिनारः ॥ नारी वा विधवा साध्वी वासुदेवं समर्चयेत् ॥ ३६ ॥ अन्यूनाधिकमेवं तु व्रतं त्रिंशद्दिनैरिदम् ॥ कृत्वा
 मासोपवासं तु संयतात्मा जितेन्द्रियः ॥ ३७ ॥ ततोऽर्चयेद्देवपुण्यं द्वादश्यां गरुडध्वजम् ॥ पूजयेत्पुष्पमालाभिर्गन्धधूपविलेपनैः ॥ ३८ ॥
 वस्त्रालङ्कारवाद्यैश्च तोषयेद्दच्युतं नरः ॥ संस्त्रापयं द्वारिभक्त्या तीर्थचन्दनवारिभिः ॥ ३९ ॥ चन्दनेनानुलिप्ताङ्गं गन्धपुष्पैरलंकृतम् ॥ वस्त्र-
 दानादिभिश्चैव भोजयित्वा द्विजोत्तमान् ॥ ४० ॥ दद्याच्च दक्षिणां तेभ्यः प्रणिपत्य क्षमापयेत् ॥ एवं मासोपवासाद्विकृत्वाऽभ्यर्च्य जनार्दनम् ॥ ४१ ॥
 भोजयित्वा द्विजांश्चैव विष्णुलोके महीयते ॥ एवं मासोपवासान्ते कृत्वा विप्रांस्त्रयोदश ॥ ४२ ॥ निर्यापयेत्ततस्तान् वैविधिना येन तच्छृणु ॥ कार-
 येद्वैष्णवं यज्ञमेकादश्यामुपोषितः ॥ ४३ ॥ पूजयित्वा तु देवेशमाचार्यानुज्ञया हरिम् ॥ अर्चयित्वा यथाशक्त्या ह्यभिवाद्य गुरुं तथा ॥ ४४ ॥
 ततोऽनुभोजयेद्दिप्रात्रमस्कारपुरःसरम् ॥ विशुद्धकुलचारित्रान्विष्णुपूजनतत्परान् ॥ ४५ ॥ पूजयित्वा तथा सर्वान् भोजयित्वा त्रयोदश ॥ ताम्बूलवस्त्रयुग्मा-
 नि भोजनाच्छादनानि च ॥ ४६ ॥ योगपट्टानि सूत्राणि ब्रह्मसूत्राणि चैव हि ॥ दद्याच्चैव द्विजाग्र्येभ्यः पूजयित्वा प्रणम्य च ॥ ४७ ॥ ततोऽनुपूजयेच्छक्त्या शय्यां स्त-
 रणसंस्कृताम् ॥ साच्छादनां शुभांश्चेष्टां सोपधानां मलङ्कृताम् ॥ ४८ ॥ कारयित्वात्मनो मूर्तिकाञ्चनीं तु स्वशक्तिः ॥ न्यस्येत्तस्यां तु शय्यायामर्चयित्वा

सगादिभिः ॥४९॥ आसनं पादुकां छत्रं वस्त्रयुग्ममुपानहौ ॥ पवित्राणि च पुष्पाणि शय्यायामुपकल्पयेत् ॥५०॥ एवं शय्यांतु संकल्प्य प्रणिपत्य च तान् द्वि-
जान् ॥ प्रार्थयेच्चानुमोदार्थं विष्णुलोकं ब्रजाम्यहम् ॥ ५१ ॥ ततो ब्रजे ब्रश्रेष्ठो विष्णोः स्थानमनामयम् ॥ मण्डपस्थांस्तु तान्विप्रानितिवाच्यं मुहुर्मु-
हुः ॥ ५२ ॥ मन्त्रहीनं क्रियाहीनं सर्वहीनं द्विजोत्तमाः ॥ सर्वसंपूर्णतां यातुं भवद्राक्यप्रसादतः ॥ विधिर्मासोपवासस्य यथावत्परिकीर्तितः ॥ ५३ ॥
इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्ये श्रीकृष्णसत्यभामासंवादे मासोपवासकथनं नामैकोनविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११९ ॥
मृत उवाच ॥ इति वाक्यं समाकर्ण्य पुनः प्रच्छ पावकिः ॥ शालग्रामार्चनं भूयस्तच्छृणु ध्वंतपोधनाः ॥ १ ॥ कार्तिकेय उवाच ॥ भगवन् योगिनां श्रेष्ठ सर्वे-
धर्माः श्रुता मया ॥ शालग्रामार्चनं ब्रह्मविस्तरेण मम प्रभो ॥ २ ॥ ईश्वर उवाच ॥ साधुसाधु महाप्राज्ञ यन्माहिपरिपृच्छसि ॥ तदहं संप्रवक्ष्यामि श्रूयतां मम वत्सल-
॥ ३ ॥ शालग्रामशिलायां तु त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ महाशय महासेन नित्यं तिष्ठति संहितम् ॥ ४ ॥ दृष्टं प्रणमितं येन स्नापितं पूजितं तथा ॥
यज्ञकोटिगुणं पुण्यं गवां कोटिफलं लभेत् ॥ ५ ॥ छिन्नस्तेन तथा वत्सगर्भवासः सुदारुणः ॥ पीतयेन सदा विष्णोः शालग्रामशिलाजलम् ॥ ६ ॥ कामासक्तो-
ऽपियो नित्यं भक्तिभावविवर्जितः ॥ शालग्रामशिलां पुत्रपूजयित्वा च्युतो भवेत् ॥ ७ ॥ शालग्रामशिला बिम्बं हत्वा कोटिविनाशनम् ॥ स्मृतं
संकीर्तितं ध्यातं पूजितं च नमस्कृतम् ॥ ८ ॥ शालग्रामशिलां दृष्ट्वा यान्ति पापान्यनेकशः ॥ सिंहं दृष्ट्वा यथा यान्ति वने मृगगणाभयात् ॥ ९ ॥ नमस्कारं
तु मनुजः शालग्रामशिलार्चने ॥ भक्त्या वायदिवाऽभक्त्या कृत्वा मुक्तिमवाप्नुयात् ॥ १० ॥ वैवस्वतभयं नास्ति तथा मरणजन्मनोः ॥ यः करोति नरो नित्यं
शालग्रामशिलार्चनम् ॥ ११ ॥ गन्धपाद्यार्थनैवेद्यैर्दीपैर्धूपैर्विलेपनैः ॥ गीतैर्वाद्यैस्तथास्तोत्रैः शालग्रामशिलार्चनम् ॥ १२ ॥ कुरुते मानवो यस्तु कलौ
भक्तिपरायणः ॥ कल्पकोटिसहस्राणि रमते विष्णुसद्गनि ॥ १३ ॥ शालग्रामनमस्कारोभावेनापिनरैः कृतः ॥ मानुषत्वं कथं तेषां मद्भक्ता येन राभुवि ॥
॥ १४ ॥ मद्भक्तास्तीव्रपापिष्ठा मत्प्रभुं न नमन्ति ये ॥ वासुदेवं न ते ज्ञेयामद्भक्ताः पापमोहिताः ॥ १५ ॥ मद्भक्तोऽपि च यो भूत्वा भुङ्क्ते कादशीदिने ॥ स याति
द्वन्द्वतामिसं निरयं मम घातकः ॥ १६ ॥ मल्लिङ्गस्पर्शनं कार्यं नान्याशुद्विर्विधीयते ॥ याति धिर्दयिता विष्णोः सा तिथिर्मम वल्लभा ॥ १७ ॥ यस्तां नो-
पवसेन्मर्त्यः स पापी श्वपचाधिकः ॥ शालग्रामशिलायां तु सदा पुत्रवसाम्यहम् ॥ १८ ॥ दत्तं देवेन तुष्टेन स्वस्थानं मम भक्तिः ॥ पद्मकोटिसहस्रैस्तु पूजिते-
मयियत्फलम् ॥ १९ ॥ तत्फलं कोटिगुणितं शालग्रामशिलार्चनात् ॥ पूजितोऽहं न तेर्मर्त्यैर्नमितोऽहं न तेर्नरैः ॥ २० ॥ न द्रुतं मर्त्यलोके यैः शालग्रामशिलार्चनम् ॥
शालग्रामशिलां प्रतु यः करोति ममार्चनम् ॥ २१ ॥ तेनार्चितोऽहं सेनानीर्युगानामेकविंशतिम् ॥ किमर्चितैर्लिङ्गशतैर्विष्णुभक्तिविवर्जितैः ॥ २२ ॥

शालग्रामशिलाविम्बंनार्चितंयदिपुत्रक ॥ अनर्हममनैवेद्यंपत्रं पुष्पं फलं जलम् ॥ २३ ॥ शालग्रामशिलाग्रेतु सर्वयातिपवित्रताम् ॥ भुक्त्वान्यदेव
 नैवेद्यं द्विजश्चान्द्रायणं चरेत् ॥ २४ ॥ भुक्त्वा केशव नैवेद्यं यज्ञकोटिफलं लभेत् ॥ पादोदकेन देवस्य हत्याकोटि समन्विताः ॥ २५ ॥ शुध्यन्ति
 नात्र संदेहस्तथा शङ्कोदकेन हि ॥ यो हि माहेश्वरो भूत्वा वैष्णवं च न पूजयेत् ॥ २६ ॥ द्वेष्टा च याति नरकं यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ज्येष्ठाश्चर्मा गृहेयस्य
 मुहूर्तमपि विश्रमेत् ॥ २७ ॥ पिता महायुगान्यष्टौ भवन्त्यमृतभोजिनः ॥ संसारे दुःखकान्तारे निमज्जन्ति नराधमाः ॥ २८ ॥ वर्षकोटि सहस्रा
 णि कृष्णाराधनवर्जिताः ॥ स्नेहादभ्यर्चितैर्लिङ्गैः शालग्रामसमुद्भवैः ॥ २९ ॥ मुक्तिं प्रयान्ति मनुजा योगसाङ्ग्येन वर्जिताः ॥ मल्लिङ्गकोटिभिर्दृष्टै
 र्यत्फलं पूजितैस्तुतैः ॥ ३० ॥ शालग्रामशिलायां तु एकस्यामिहतद्रवेत् ॥ द्वादशैव शिलायो वै शालग्रामसमुद्भवाः ॥ ३१ ॥ अर्चयेद्वैष्णवो नि
 त्यंतस्य पुण्यं निबोधमे ॥ कोटिलिङ्गसहस्रैस्तु पूजितैर्जाह्नवी तटे ॥ ३२ ॥ काशीवासे युगान्यष्टौ दिने नैकेन तद्रवेत् ॥ किंपुनर्बहुनायस्तु पूजयेद्वैष्ण
 वोनरः ॥ ३३ ॥ नाहं ब्रह्मादयो देवाः सङ्ख्यां कर्तुं समीशते ॥ तस्माद्भक्त्या च मद्भक्तैः प्रीत्यर्थं मम पुत्रक ॥ ३४ ॥ कर्तव्यं ममतद्भक्त्या शालग्रामशिला
 र्चनम् ॥ शालग्रामशिलारूपीयत्रतिष्ठतिकेशवः ॥ ३५ ॥ तत्र देवासुरायक्षां भुवनानि चतुर्दश ॥ सुराणां कीर्तनैः सर्वैः कोटिभिश्च फलं लभेत् ॥
 ३६ ॥ तत्फलं कीर्तनादेव केशवे सुकृतं कलौ ॥ शालग्रामशिलाग्रेतु सकृत्पिण्डेन तर्पिताः ॥ ३७ ॥ वसन्ति पितरस्तस्य न सङ्ख्यातत्र विद्यते ॥
 यं पिवन्ति नरा भक्त्या शालग्रामशिलाजलम् ॥ ३८ ॥ पञ्चगव्यसहस्रैस्तु प्राशितैः किंप्रयोजनम् ॥ प्रायश्चित्ते समुत्पन्ने किंदानैः किमुपोषणैः ॥ ३९ ॥
 चान्द्रायणैः सुचीर्णैश्च पीत्वा पादोदकं हरेः ॥ यः करोति तडागे तु प्रतिमां जलशायिनीम् ॥ ४० ॥ कोटिभिश्चापि किं कार्यं मन्यदेवैश्च पूजितैः ॥ विष्णु
 मुख्यास्तु वै देवास्तत्र जल्पन्ति वै गुह ॥ ४१ ॥ प्रमाणमस्ति सर्वस्य सुकृतस्य हि पुत्रक ॥ फलप्रमाणं नैवास्ति शालग्रामशिलार्चने ॥ ४२ ॥ यो ददाति शि
 लां विष्णोः शालग्रामसमुद्भवाम् ॥ विप्राय विष्णुभक्ताय तेनेष्टं कृतुभिः शतैः ॥ ४३ ॥ गृहेऽपि वसतस्तस्य गङ्गास्नानं दिने दिने ॥ सम्रातः सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञे
 षु दीक्षितः ॥ ४४ ॥ शालग्रामशिलातो यैरभिषेकं याचरेत् ॥ स्वर्गं मर्त्ये च पाताले पाषाणाः सन्ति वै गुह ॥ ४५ ॥ शालग्रामशिलाग्राव्णानास्ति ना
 स्ति समापुनः ॥ मानुषे दुर्लभे लोके सफलं तस्य जीवितम् ॥ ४६ ॥ तिलप्रस्थशतं भक्त्या यो ददाति दिने दिने ॥ तत्फलं समवाप्नोति शालग्रामशिलार्चनात् ॥
 ४७ ॥ पत्रं पुष्पं फलं तोयं मूलं दूर्वादलं तथा ॥ जायते मेरुणा तुल्यं शालग्रामे समर्पितम् ॥ ४८ ॥ विधिहीनोऽपि यः कश्चित्क्रियामन्त्रविवर्जितः ॥

चक्राङ्गभुजआप्नोतिसम्यक्छास्रोदितंफलम् ॥४९॥ यत्तुपूर्वमयादृष्टं केशवेक्लेशनाशनम् ॥ तत्सर्वकथयिष्यामि तवस्नेहेनपुत्रक ॥ ५० ॥ कृत्वंवस
 सिंहेविष्णोकिमाधारः किमाश्रयः ॥ कथंवाप्रीयसे देव तत्सर्वकथयस्वमे ॥ ५१ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ निवसामि सदाशम्भोशालग्रामोद्भवेऽश्मनि ॥
 तत्रैवरथचक्राङ्गेयानिनामानिमे शृणु ॥ ५२ ॥ द्वारदेशे समेष्वेकदृश्येतेनान्तरं यदि ॥ वासुदेवः सविज्ञेयः शुक्लश्चैवातिशोभनः ॥ ५३ ॥ प्रद्युम्नः सूर्यवक्र
 स्तुनीलदीप्तिस्तथैव च ॥ सुपिरंछिद्रवहुलं दीर्घाकारं तु तद्भवेत् ॥ ५४ ॥ अनिरुद्धस्तु पीताभो वर्तुलश्चातिशोभनः ॥ रेखात्रयाङ्कितो द्वारिदृष्टपद्मेन
 चिह्नवत् ॥ ५५ ॥ श्यामो नारायणो देवो नाभिचक्रेतथोन्नते ॥ दीर्घरेखा समोपेतो दक्षिणे सुषिरान्वितः ॥ ५६ ॥ ऊर्ध्वमुखं च जानीयात्सुन्दरं हरिरूपिणम् ॥
 कामदं मोक्षदं चैव अर्थदं च विशेषतः ॥ ५७ ॥ परमेष्ठी च शुक्लाभः पद्मचक्रसमन्वितः ॥ विम्बाकृतिस्तथा पृष्ठे सुपिरं चातिपुष्कलम् ॥ ५८ ॥ कृष्णवर्णस्तथा
 विष्णुर्मूले चक्रे सुशोभने ॥ द्वारोपरितथारेखालक्ष्यते मध्यदेशतः ॥ ५९ ॥ कपिलो नरसिंहश्च पृथुचक्रः सुशोभितः ॥ ब्रह्मचर्येण पूज्योऽसावन्यथा विघ्नदो
 भवेत् ॥ ६० ॥ वाराहः शक्तिलिङ्गस्तु चक्रे च विषमे स्मृते ॥ इन्द्रनीलनिभः स्थूलस्त्रिरेखो नाभितः शुभः ॥ ६१ ॥ दीर्घाकाञ्चनवर्णाया बिन्दुत्रयविभूषिता ॥
 मत्स्याख्यासाशिलाज्ञेया भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ ६२ ॥ कूर्मस्तथोन्नतः पृष्ठे वर्तुलश्चक्रपूरितः ॥ हरितं वर्णमाधत्ते कौस्तुभेन तु चिह्नितः ॥ ६३ ॥ हयग्रीवो हया
 कारो रेखापञ्चकभूषितः ॥ बहुविन्दुसमाकीर्णः पृष्ठे नीलं च रूपकम् ॥ ६४ ॥ वैकुण्ठमविभिन्नाङ्गं चक्रमेकं तथा ध्वजम् ॥ द्वारोपरितथारेखा गुञ्जाकारा सु
 शोभना ॥ ६५ ॥ श्रीधरस्तु तथा देवश्चिह्नितो वनमालया ॥ कदम्बकुसुमाकारो रेखापञ्चकभूषितः ॥ ६६ ॥ वर्तुलश्चापि ह्रस्वश्च वामनः परिकीर्तितः ॥
 अतसीकुसुमप्रख्यो विन्दुना परिशोभितः ॥ ६७ ॥ सुदर्शनस्ततो देवः श्यामवर्णो महाद्युतिः ॥ वामपार्श्वे गदाचक्रे रेखा चैव तु दक्षिणे ॥ ६८ ॥ दामो
 दरस्तथा स्थूलो मध्ये चक्रं प्रतिष्ठितम् ॥ दूर्वाभंद्वारसंकीर्णपीतरेखं तथैव च ॥ ६९ ॥ नानावर्णो ह्यनन्तस्तु नानाभोगेन चिह्नितः ॥ अनेकमूर्तिको भिन्नः
 सर्वकामफलप्रदः ॥ ७० ॥ विदिक्षुदिक्षु सर्वासु यस्योर्ध्वं दृश्यते मुखम् ॥ पुरुषोत्तमः सविज्ञेयो भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ ७१ ॥ दृश्यते शिखरे लिङ्गशाल
 ग्रामशिलोद्भवम् ॥ यस्य योगेश्वरो देवो ब्रह्महत्यां व्यपोहति ॥ ७२ ॥ आरक्तः पद्मनाभस्तु पङ्कजं वक्रं संयुतम् ॥ तस्याभ्यर्चनतो नित्यं द्रिद्रस्त्वीश्वरो
 भवेत् ॥ ७३ ॥ चक्राङ्कितं हिरण्याङ्गरश्मिजालं विनिर्दिशेत् ॥ सुवर्णरेखा बहुलं स्फटिकद्युतिशोभितम् ॥ ७४ ॥ अतिस्निग्धा सिद्धिकरी कृष्णा
 कीर्तिददाति च ॥ पाण्डुरापापदहनी पीता पुत्रफलप्रदा ॥ ७५ ॥ नीला प्रयच्छती लक्ष्मीं रक्तारोगप्रदायिनी ॥ रूक्षा उद्वगजननी वक्रादारिद्र्यभागिनी ॥ ७६ ॥

एकंसुदर्शनं ज्ञेयं लक्ष्मीनारायणं द्वयम् ॥ तृतीयं चाच्युतं विद्याच्चतुर्थं तु जनार्दनम् ॥ ७७ ॥ पञ्चमं वासुदेवं च षष्ठं प्रद्युम्नमेव च ॥ सङ्कर्षणं सप्तमं च अष्टमं पुरु
 षोत्तमम् ॥ ७८ ॥ नवमं च नवव्यूहं दशमं तु तदात्मकम् ॥ एकादशं चानिरुद्धं द्वादशं द्वादशात्मकम् ॥ ७९ ॥ अत ऊर्ध्वं तु चक्राणि दृश्यन्ते ऽनन्तसंज्ञके ॥ खण्डिते
 त्रुटिते भग्नैः शालग्रामेन दोषभाक् ॥ ८० ॥ इष्टाचयस्य यामूर्तिः सतां यत्नेन पूजयेत् ॥ स्कन्धे कृत्वा तु योऽध्वानं वहते शैलनायकम् ॥ ८१ ॥ तस्य वश्यं
 भवेत् सर्वत्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ शालग्रामशिलायत्रतत्र संनिहितो हरिः ॥ ८२ ॥ तत्र दानं जपः स्नानं वाराणस्याः शताधिकम् ॥ कुरुक्षेत्रे प्रयागे च नैमिषे पुष्करे
 तथा ॥ ८३ ॥ तत्र कोटिगुणं पुण्यं वाराणस्यां महाफलम् ॥ ब्रह्महत्यादिकं पापं यत्किंचित् कुरुते नरः ॥ ८४ ॥ तत्सर्वं निर्दहत्याशु शालग्रामशिलार्चनम् ॥
 शालग्रामोद्भवो देवो यत्र द्वा रावती भवः ॥ ८५ ॥ उभयोः संगमो यत्र मुक्तिस्तत्र न संशयः ॥ ब्रह्मचारिगृहस्थैश्च वानप्रस्थैश्च भिक्षुभिः ॥ ८६ ॥ भोक्तव्यं विष्णु
 नैवेद्यं नात्र कार्या विचारणा ॥ तत्पूजनेन मन्त्राश्च न जपो न च भावना ॥ ८७ ॥ नस्तुतिर्नापि चाचारः शालग्रामशिलार्चने ॥ शालग्रामशिलाग्रं तु कृत्वा स्वस्तिक
 मादरात् ॥ ८८ ॥ कार्तिके तु विशेषेण पुनात्या सप्तमं कुलम् ॥ अणुमात्रं तु यः कुर्यान्मण्डलं केशवाग्रतः ॥ ८९ ॥ मृदा धातुविकारैश्च कल्पकोटिं वसेदिवि ॥
 ये तु संवत्सरं पूर्णमग्निहोत्रमुपासते ॥ ९० ॥ कार्तिके स्वस्तिकं कृत्वा सममेतन्न संशयः ॥ अगम्यागमने चैव ह्यभक्ष्यस्य तु भक्षणे ॥ ९१ ॥ तत्पापं
 नाशमायाति मण्डयित्वा हरेर्गृहम् ॥ मण्डलं कुरुते नित्यं यानारी केशवाग्रतः ॥ सप्तजन्मानि वै यव्यं न प्राप्नोति कदाचन ॥ ९२ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्च
 प० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्ये श्रीकृष्णसत्यभामासंवादेशालग्राममाहात्म्यं नाम विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२० ॥ ईश्वर उवाच ॥ धात्रीच्छायां
 समाश्रित्य कुर्यात्पिण्डं तु यो गुह ॥ मुक्तिं प्रयान्ति पितरः प्रसादान्माधवस्य तु ॥ १ ॥ मूर्ध्नि पाणौ मुखे चैव देहे चैव तु यो नरः ॥ धत्ते धात्रीफलं वत्स धात्रीफल
 विभूषितः ॥ २ ॥ धात्रीफलकृताहारो नरो नारायणो भवेत् ॥ यः कश्चिद्वैष्णवलोके धत्ते धात्रीफलं गुह ॥ ३ ॥ प्रियो भवति देवानां मनुष्याणां च का कथा ॥
 न जह्या तुलसीमालां धात्रीमालां विशेषतः ॥ ४ ॥ यावत्तिष्ठति कण्ठस्था धात्रीमाला नरस्य हि ॥ तावत्तस्य शरीरे तु प्रतिष्ठति च केशवः ॥ ५ ॥
 धात्रीफलं तु तुलसीवृत्तिकाद्वारकोद्भवा ॥ सफलं जीवितं तस्य त्रितयं यस्य वै श्मनि ॥ ६ ॥ यावद्दिनानि वहते धात्रीमालां कलौ नरः ॥ तावद्युगसहस्राणि वै कुण्ठे
 वसतिर्भवेत् ॥ ७ ॥ मालायुग्मं वहेद्यस्तु धात्रीतुलसि संभवम् ॥ वहते कण्ठदेशे तु कल्पकोटिं वसेदिवि ॥ ८ ॥ संनियम्येन्द्रियग्रामं शालग्रामशिलार्चनम् ॥
 यः कुर्यान्मानवो भक्त्या पुष्पे पुष्पेऽश्वमेधजम् ॥ ९ ॥ सुराणां च यथा विष्णुः पुष्पाणां तुलसी तथा ॥ तुलस्यानुदिनं देवयोऽर्चयन् द्रुडध्वजम् ॥ १० ॥ जन्मदुःख

५ पु०
॥ ११२ ॥

जरारोगैर्मुक्तोऽसौ मुक्तिमाप्नुयात् ॥ तुलसीमालयाविष्णुः पूजितो येन कार्तिके ॥ ११ ॥ यमोक्षरकृतांमालां स्फुटं शौरिः प्रमार्ष्टि हि ॥ श्रीचन्दनं सकर्पूरं
मगुरुंच सकुङ्कुमम् ॥ १२ ॥ केतकी दीपदानं च सर्वदा केशवप्रियम् ॥ कार्तिके केतकी पुष्पदत्तं येन कलौ युगे ॥ १३ ॥ दीपदानं महासेनकुलानां तारयेच्छतम् ॥
सरोरुहाणितुलसीकेतकी मुनिपुष्पकम् ॥ १४ ॥ कार्तिके च दिनान्येव दीपदानं तु पञ्चमम् ॥ केतकीमालया येन कार्तिके पुष्पमण्डपम् ॥ १५ ॥ केशवस्य
कृतं वत्सवसतिर्दिवितस्य च ॥ केतकी पुष्पकेनैव पूजितो गरुडध्वजः ॥ १६ ॥ समाः सहस्रं सुप्रीतो जायते मधुसूदनः ॥ अर्चयित्वा हृषीकेशं कुसुमैः
केतकीभैः ॥ १७ ॥ पुण्यं तद्भवनं यातिकेशवस्य शिवंगुह ॥ दमनकेनापि देवेशं संप्राप्ते मधुमाधवे ॥ १८ ॥ गोशतस्य मुनिश्रेष्ठ ह्यर्चनालभते फलम् ॥
अगस्तिकुसुमैर्देवयोऽर्चयेत् जनार्दनम् ॥ १९ ॥ दर्शनात्तस्य भो विप्र नरकाग्निः प्रणश्यति ॥ न तत्करोति विप्रर्षेत् पसातोऽपि तो हरिः ॥ २० ॥ यत्करोति
महासेनमुनिपुष्पैरलङ्कृतः ॥ विहाय सर्वपुष्पाणि मुनिपुष्पेण केशवम् ॥ २१ ॥ कार्तिके योऽर्चयेद्भक्त्या वाजिमेधफलं लभेत् ॥ मुनिपुष्पकृतांमालां
यो ददाति जनार्दने ॥ २२ ॥ देवेन्द्रोऽपि मुनिश्रेष्ठ कुरुते तस्य सत्कथाम् ॥ गवामयुतदानेन यत्फलं प्राप्यते गुह ॥ २३ ॥ मुनिपुष्पेण चैकेन कार्तिके
लभते फलम् ॥ कौस्तुभेन यथाप्रीतो यथाच वनमालया ॥ तुलसीदलेन संप्रीतः कार्तिके च तथा हरिः ॥ २४ ॥ (सुत उवाच ॥ प्रश्रया वनतं दृष्ट्वा कुमारं
भक्तितत्परम् ॥ पुनः प्रोवाच भगवान् महादेवो वृषध्वजः ॥ २५ ॥ ईश्वर उवाच ॥) शृणु दीपस्य माहात्म्यं कार्तिकेशिखिवाहन ॥ पितरश्चैव वाञ्छन्ति
सदा पितृगणैर्वृताः ॥ २६ ॥ भविष्यति कुलेऽस्माकं पितृभक्तः सुपुत्रकः ॥ कार्तिके दीपदानेन यस्तोषयति केशवम् ॥ २७ ॥ घृतेन दीपकोयस्य
तिलतैलेन वा पुनः ॥ ज्वलते यस्य सेनानी रश्मिधेन तस्य किम् ॥ २८ ॥ तेनेष्टं क्रतुभिः सर्वैः कृतं तीर्थावगाहनम् ॥ दीपदानं कृतं येन कार्तिके केशवाग्रतः ॥
॥ २९ ॥ कृष्णपक्षे विशेषेण पुत्रपञ्चदिनानि च ॥ पुण्यानि तेषु यो दत्ते दीपं सोऽक्षयमाप्नुयात् ॥ ३० ॥ एकादश्यां परैर्दत्तं दीपं प्रज्वाल्य मूषिका ॥
मानुष्यं दुर्लभं प्राप्य परांगतिमवापसा ॥ ३१ ॥ लुब्धकोऽपि चतुर्दश्यां पूजयित्वा महेश्वरम् ॥ निर्भक्षः परमं प्राप्य विष्णुलोकं जगाम सः ॥ ३२ ॥
श्वपाकी स्वाश्रया द्वेश्या दीपं कृत्वा परैः कृतम् ॥ शुद्धालीलावती भूत्वा जगाम स्वर्गमक्षयम् ॥ ३३ ॥ गोपः कश्चिदमायां तु पूजां दृष्ट्वा तु शार्ङ्गिणः ॥ मुहुर्मुहुः
र्जयेत्युक्त्वा राजराजेश्वरोऽभवत् ॥ ३४ ॥ तस्माद्दीपाः प्रदातव्या रात्रावस्तमिते रवौ ॥ गृहेषु सर्वगोष्ठेषु सर्वेष्वायतनेषु च ॥ ३५ ॥ देवालयेषु देवानां
श्मशानेषु सरस्सु च ॥ घृतादिना शुभार्थाय यावत्पञ्चदिनानि च ॥ ३६ ॥ पापिनः पितरो ये च लुप्तपिण्डोदकक्रियाः ॥ तेऽपि यान्ति परां मुक्तिं दीपदानस्य

१ 'पाषाक्षर' इ० पा० । २ 'कार्तिके यदि तान्येव' इ०, 'कार्तिके यदि तान्येव' इ० च पा० । ३ ( ) इति चिह्नस्थं भोरपुस्तके मुद्रितमाहात्म्ये च ।

उ.ख.स.

अ० १२१

॥ ११२ ॥

पुण्यतः ॥ ३७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्ये दीपगन्धधात्रीमाहात्म्यवर्णनं नामैकविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२१ ॥
 कार्तिकेय उवाच ॥ दीपावलिलफलं नाथविशेषाद्ब्रूहि साम्प्रतम् ॥ किमर्थं क्रियते सा तु तस्याः का देवता भवेत् ॥ १ ॥ किञ्चित्तत्र भवेद्देयं किं न देयं वद प्रभो ॥
 प्रहर्षः कोऽत्र निर्दिष्टः क्रीडाकात्रप्रकीर्तिता ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ इति स्कन्दवचः श्रुत्वा भगवान्कामशोषणः ॥ साधून्काकार्तिकं विप्राः प्रहसन्निदमब्रू-
 वीत् ॥ ३ ॥ श्रीशिव उवाच ॥ कार्तिकस्यासिते पक्षेत्रयोदश्यां तु पावके ॥ यमदीपं बहिर्दद्यादपमृत्युर्विनश्यति ॥ ४ ॥ मृत्युना पाशहस्तेन काले-
 न भार्यया सह ॥ त्रयोदश्यां दीपदानात्सूर्यजः प्रीयतामिति ॥ ५ ॥ कार्तिके कृष्णपक्षे च चतुर्दश्यां विधूदये ॥ अवश्यमेव कर्त्तव्यं स्नानं च पापभीरुभिः
 ॥ ६ ॥ पूर्वविद्धा चतुर्दश्याः कार्तिकस्य सिते तरे ॥ पक्षे प्रत्यूषसमये स्नानं कुर्यादतन्द्रितः ॥ ७ ॥ तैले लक्ष्मीर्जले गङ्गादीपावल्यां चतुर्दशीम् ॥ प्रा-
 तः स्नानं हियः कुर्याद्यमलोकं न पश्यति ॥ ८ ॥ अपामार्गस्तथा तु मूर्ध्नि प्रपुत्राटं च बाह्वलम् ॥ भ्रामयेत्स्नानमध्ये तु नरकस्य क्षयाय वै ॥ ९ ॥ सीता-
 लोष्टसमायुक्तसकण्ठकदलान्वित ॥ हरपापमपामार्गभ्राम्यमाणः पुनः पुनः ॥ १० ॥ अपामार्गप्रपुत्राटं भ्रामयेच्छिरसोपरि ॥ ततश्च तर्पणं कार्यं यम-
 राजस्य नामभिः ॥ ११ ॥ यमाय धर्मराजाय मृत्यवे चान्तकाय च ॥ वैवस्वताय कालाय सर्वभूतक्षयाय च ॥ १२ ॥ औदुम्बराय दध्राय नीलाय
 परमेष्ठिने ॥ वृकोदराय चित्राय चित्रगुप्ताय वै नमः ॥ १३ ॥ नरकाय प्रदातव्यो दीपः संपूज्य देवताः ॥ ततः प्रदोषसमये दीपान् दद्यान् मनोहरान् ॥ १४ ॥
 ब्रह्मविष्णुशिवादीनां भवनेषु विशेषतः ॥ कूटागारेषु चैत्येषु सभासु च नदीषु च ॥ १५ ॥ प्राकारोद्यानवापीषु प्रतोलीनिष्कुटेषु च ॥ मन्दुरासु विविक्तासु
 हस्तिशालासु च वहि ॥ १६ ॥ एवं प्रभातसमये ह्यमावास्यां तु पावके ॥ स्नात्वा देवान्पितॄन्भक्त्या संपूज्याथ प्रणम्य च ॥ १७ ॥ कृत्वा तु
 पार्वणं श्राद्धं दधिक्षीरघृतादिभिः ॥ भोज्यैर्नानाविधैर्विप्रान् भोजयित्वा क्षमापयेत् ॥ १८ ॥ ततोऽपराह्णसमये पोषयेन्नागरान्प्रिय ॥ तेषां गोष्ठीं च
 मानं च कृत्वा संभाषणं नृपः ॥ १९ ॥ वैष्णवां वत्सरं यावत्प्रीतिरुत्पद्यते गुह ॥ अप्रबुद्धे हरौ पूर्वस्त्रीभिर्लक्ष्मीः प्रबोधयेत् ॥ २० ॥ प्रबोधसमये
 लक्ष्मीं बोधयित्वा तु सुस्त्रिया ॥ पुमान्वै वत्सरं यावत्लक्ष्मीस्तनैव मुञ्चति ॥ २१ ॥ अभयं प्राप्य विप्रेभ्यो विष्णुभीताः सुरद्विषः ॥ सुतं क्षीरोदधौ
 ज्ञात्वा लक्ष्मीं पद्माश्रितां तथा ॥ २२ ॥ त्वं ज्योतिः श्रीरविश्चन्द्रो विद्युत्सौवर्णतारकः ॥ सर्वेषां ज्योतिषां ज्योतिर्दीपज्योतिः स्थिता तु या ॥ २३ ॥ यालक्ष्मी-
 र्दिवसे पुण्ये दीपावल्यां च भूतले ॥ गवांगोष्ठे तु कार्तिक्यां सालक्ष्मीर्विरदामम ॥ २४ ॥ शङ्करश्च भवानी च क्रीडया द्यूतमास्थितौ ॥ भवान्याभ्यर्चिता

१ 'प्रपुत्राटं च कटुकलम्' इ०, प्रपुत्राटस्तथा पुरा इ० च पा० । २ 'तोषयेन्नागरान्प्रियैः' इ० पा० । ३ 'वासानाम्' इ० पा० ।

लक्ष्मीधेनुरूपेण संस्थिता ॥ २५ ॥ गौर्याजित्वापुराशम्भुर्नग्नोद्युते विसर्जितः ॥ अतोऽयं शोढुःखी गौरीनित्यं सुखे स्थिता ॥ २६ ॥ प्रथमं विजयो
 यस्यास्तस्य संवत्सरं सुखम् ॥ एवं गते निशीथे तु जने निद्रार्धलोचने ॥ २७ ॥ तावन्नगरनारीभिस्तूर्यडिण्डिमवादनैः ॥ निष्क्रास्यते प्रहृष्टाभिरलक्ष्मीश्च गृहा
 द्गणात् ॥ २८ ॥ पराजये विरुद्धं स्यात्प्रतिपद्युदिते रवौ ॥ प्रातर्गोवर्धनः पूज्योद्युतरात्रौ समाचरेत् ॥ २९ ॥ भूषणीयास्तथा गावो वर्ज्यावहन
 दोहनात् ॥ गोवर्धनधराधारगोकुलत्राणकारक ॥ ३० ॥ विष्णुबाहुकृतोच्छ्रायगवांकोटिप्रदो भवं ॥ यालक्ष्मीलोकपालानां धेनुरूपेण संस्थिता ॥ ३१ ॥
 घृतं वहति यज्ञार्थं मम पापं व्यपोहतु ॥ अग्रतः सन्तु मे गावो गावो मे सन्तु पृष्ठतः ॥ गावो मे हृदये सन्तु गवांमध्ये वसाम्यहम् ॥ ३२ ॥ इति गोवर्धनपूजा ॥
 सद्भावैर्नैव संतोष्य देवान्सत्पुरुषान्नरान् ॥ इतरेषामन्नपानैर्वाक्यदानेन पण्डितान् ॥ ३३ ॥ वस्त्रैस्ताम्बूलदीपैश्च पुष्पकर्पूरकुङ्कुमैः ॥ भक्ष्यरुच्चावचैर्भोज्यै
 रन्तःपुरनिवासिनः ॥ ३४ ॥ वृषभान्प्रासदानैश्च सामन्तान् वृषपतिर्धनैः ॥ पदातिजनसङ्घांश्च ग्रैवेयः कटकैः शुभैः ॥ ३५ ॥ स्वानमात्यांश्च तान् राजा
 तोषयेत्स्वजनान् पृथक् ॥ यथाथतोषयित्वा तु ततो मलान्नटांस्तथा ॥ ३६ ॥ वृषभांश्च महोक्षांश्च युध्यमानान् परैः सह ॥ राजन्यांश्च अपियोधांश्च पदाती
 न्समलङ्कृतान् ॥ ३७ ॥ मञ्जारूढः स्वयं पश्येन्नटनर्तकचारणान् ॥ योधयेद्वासयेच्चैव गोमहिष्यादिकंचयत् ॥ ३८ ॥ वत्सानाकर्षयेद्गोभि
 रुक्तिप्रत्युक्तिवादनात् ॥ ततोऽपराह्णसमये पूर्वस्यां दिशि पावके ॥ ३९ ॥ मार्गपालीं प्रबध्नीयाद्दुर्गस्तम्भेऽथ पादपे ॥ कुशकाशमयीं दिव्यां लम्बकै
 र्वहुभिर्गुह ॥ ४० ॥ वीक्षयित्वा गजान् श्वान् मार्गपाल्यास्तलेन येत् ॥ गावैर्वृषांश्च महिषान् महिषीर्घण्टिकोत्कटाः ॥ ४१ ॥ कृतहोमैर्द्विजेन्द्रै
 स्तुवध्रीयान् मार्गपालिकाम् ॥ नमस्कारंततः कुर्यान्मन्त्रेणानेन मुव्रतः ॥ ४२ ॥ मार्गपालिनमस्तुभ्यं सर्वलोकसुखप्रदे ॥ मार्गपालीतले स्कन्दयान्ति
 गावो महावृषाः ॥ ४३ ॥ राजानो राजपुत्राश्च ब्राह्मणाश्च विशेषतः ॥ मार्गपालीं समुल्लङ्घ्य नीरुजः सुखिनो हिते ॥ ४४ ॥ कृत्वैतत्सर्वमेवेहरात्रौ दैत्यपतेर्बलेः ॥
 पूजां कुर्यात्ततः साक्षाद्भूमौ मण्डलके कृते ॥ ४५ ॥ बलिमालिख्य दैत्येन्द्रं वर्णकैः पञ्चरङ्गकैः ॥ सर्वाभरणसंपूर्णविन्ध्यावलिसमन्वितम् ॥ ४६ ॥ कूष्माण्ड
 मयजम्भोरुमधुदानवसंवृतम् ॥ संपूर्णहृष्टवदनं किरीटोत्कटकुण्डलम् ॥ ४७ ॥ द्विर्भुजं दैत्यराजं चकारयित्वा स्वके पुनः ॥ गृहस्य मध्यांशालायां विशालायां
 ततोऽर्चयेत् ॥ ४८ ॥ मातृभ्रातृजनैः सार्धं सन्तुष्टो बन्धुभिः सह ॥ कमलैः कुमुदैः पुष्पैः कङ्कारैरुत्कटकोत्पलैः ॥ ४९ ॥ गन्धपुष्पांश्च नैवेद्यैः सक्षीरैर्गुड
 पायसैः ॥ मद्यमांससुरालेह्यचोष्य भक्ष्योपहारकैः ॥ ५० ॥ मन्त्रेणानेन राजेन्द्रः समन्त्री सपुरोहितः ॥ पूजां करिष्यत यो वै सौख्यं स्यात्तस्य वत्सरम् ॥ ५१ ॥

बलिराजनमस्तुभ्यंविरोचनसुतप्रभो ॥ भविष्येन्द्रसुरारातेपूजेयंप्रतिगृह्यताम् ॥ ५२ ॥ एवंपूजाविधिकृत्वारात्रौजागरणंततः ॥ कारयेद्वैक्षणंरात्रौनट
 नर्तकगायकैः ॥ ५३ ॥ लोकैश्चापिगृहस्यान्तेसपर्याशुक्लतण्डुलैः ॥ संस्थाप्यबलिराजंतुफलैःपुष्पैश्चपूजयेत् ॥ ५४ ॥ बलिमुद्दिश्यवैतत्रकार्यंसर्वचपावके ॥
 यानियान्यक्षयाण्यादुर्मनयस्तत्त्वदर्शिनः ॥ ५५ ॥ यदत्रदीयतेदानंस्वलपंवायदिवावहु ॥ तदक्षयंभवेत्सर्वविष्णोःप्रीतिकरंशुभम् ॥ ५६ ॥ रात्रौयेन
 करिष्यन्तितवपूजांबलेनराः ॥ तेषामश्रोत्रियंधर्मसर्वत्वामुपतिष्ठतु ॥ ५७ ॥ विष्णुनाचस्वयंवत्सतुष्टेनबलयेपुनः ॥ उपकारकरंदत्तमसुराणामहोत्सवम्
 ॥ ५८ ॥ तदाप्रभृतिसेनानीःप्रवृत्ताकौमुदीसदा ॥ सर्वोपद्रवविद्रावासर्वविघ्नविनाशिनी ॥ ५९ ॥ लोकशोकहराकाम्याधनपुष्टिसुखावहा ॥ कुशब्देनमही
 ज्ञेयामुदहर्षेततोद्वयम् ॥ ६० ॥ धातुत्वेनिगमैश्चैवतेनैषाकौमुदीस्मृता ॥ कौमोदन्तेजनायस्मान्नानाभावैःपरस्परम् ॥ ६१ ॥ दृष्टतुष्टाःसुखापन्ना
 स्तेनैषाकौमुदीस्मृता ॥ कुमुदानिवलेर्यस्यांदीयन्तेतेनषण्मुख ॥ ६२ ॥ अर्घार्थपार्थिवैःपुत्रतेनैषाकौमुदीस्मृता ॥ एकमेवमहोरात्रवर्षेवर्षेचका
 र्तिके ॥ ६३ ॥ दत्तंदानवराजस्यआदर्शमिवभूतल ॥ यःकरोतिनृपोराज्येतस्यव्याधिभयंकुतः ॥ ६४ ॥ सुभिक्षंक्षेममारोग्यंतस्यसंपदनु
 त्तमा ॥ नीरुजश्चजनाःसर्वेसर्वोपद्रववर्जिताः ॥ ६५ ॥ कौमुदीक्रियतेतस्माद्भावंकर्तुमहीतले ॥ योयादृशेनभावेनतिष्ठत्यस्यांचषण्मुख ॥
 ॥ ६६ ॥ हर्षदुःखादिभावेनतस्यवर्षप्रयातिहि ॥ रुदितेरोदतेवर्षहृष्टेवर्षप्रहर्षितम् ॥ ६७ ॥ भुक्तेभोक्ताभवेद्वर्षस्वस्थेस्वस्थंभविष्यति ॥
 तस्मात्प्रहृष्टैःकर्त्तव्याकौमुदीचशुभैर्नरैः ॥ ६८ ॥ वैष्णवीदानवीचयंतिथिःप्रोक्ताचकार्तिके ॥ ६९ ॥ दीपोत्सवंजनितसर्वजनप्रसादंकुर्व
 न्तियेशुभतयाबलिराजपूजाम् ॥ दानोपभोगसुखबुद्धिमतांकुलानांहर्षप्रयातिसकलंप्रभुदंचवर्षम् ॥ ७० ॥ स्कन्दैतास्तिथयोनूनंद्वितीयाद्याश्च
 विश्रुताः ॥ मासैश्चतुर्भिश्चततःप्रावृट्कालेशुभावहाः ॥ ७१ ॥ प्रथमाश्रावणेमासितथाभाद्रपदेपरा ॥ तृतीयाश्वयुजेमांसिचतुर्थीकार्तिकेभवेत् ॥ ७२ ॥
 कलुषाश्रावणेमासितथाभाद्रपदेऽमला ॥ आश्विनेप्रेतसंचाराकार्तिकेयाम्यकामता ॥ ७३ ॥ गुहउवाच ॥ कस्मात्साकलुषाप्रोक्ताकस्मा
 त्सानिर्मलामता ॥ कस्मात्साप्रेतसंचाराकस्माद्याम्याप्रकीर्तिता ॥ ७४ ॥ सूतउवाच ॥ इतिस्कन्दवचःश्रुत्वाभगवान्भूतभावनः ॥ उवाच
 वचनंशुक्लंप्रहसन्वृषभध्वजः ॥ ७५ ॥ महेशउवाच ॥ पुरावृत्रवधेवृत्तेप्राप्तेराज्यंपुरन्दरं ॥ ब्रह्महत्यापनोदार्थमश्वमेधःप्रवर्तितः ॥ ७६ ॥
 क्रोधादिन्द्रेणवज्रेणब्रह्महत्यानिपूदिता ॥ षड्विधासाक्षितोक्षितावृक्षतोयमहीतले ॥ ७७ ॥ नार्यावह्नौभूणहनिंसंविभज्ययथाक्रमम् ॥ तत्पापश्रवणा

त्पूर्वद्वितीयायादिनेनच ॥ ७८ ॥ नारीवृक्षनदीभूमिवह्निभ्रूणहनस्तथा ॥ कलुषीभवनंजातोद्व्यतोऽथकलुषास्मृता ॥ ७९ ॥ मधुकैटभयोरक्तेपुरामग्रा
 नुमेदिनी ॥ अष्टाङ्गुलापवित्रासानारीणांतुरजोमलम् ॥ ८० ॥ नद्यः प्रावृण्मलाः सर्वावह्नेरूर्ध्वमपीमलः ॥ निर्यासमल्लिनावृक्षाः सङ्गाद्भ्रूणहनोमलाः ॥ ८१ ॥
 कलुषाविचरन्त्यस्यांतेनैपाकलुषामता ॥ देवर्षिपितृधर्माणां निन्दकानास्तिकाः शठाः ॥ ८२ ॥ तेषांसावाङ्मलात्पूताद्वितीयातेननिर्मला ॥ अन
 ध्यायेषुशास्त्राणिपाठयन्तिपठन्तिच ॥ ८३ ॥ साङ्ख्यकास्तार्किकाः श्रौतास्तेषांशब्दापशब्दजात् ॥ मलात्पूताद्वितीयायांततोऽर्थेनिर्मलाचसा ॥
 ॥ ८४ ॥ कृष्णस्यजन्मनायत्सत्रैलोक्यपावितंभवेत् ॥ नभस्येतेविनिर्दिष्टानिर्मलासातिथिर्बुधैः ॥ ८५ ॥ अग्निष्वात्ताबर्हिषदआज्यपाःसोमपास्तथा ॥
 पितृन्पितामहान्प्रेतसंचारात्प्रेतसंचरा ॥ ८६ ॥ प्रतास्तुपितरः प्रोक्तास्तेषांतस्यांतुसंचरः ॥ पुत्रपौत्रैस्तुदौहित्रैःस्वधामन्त्रैस्तुपूजिताः ॥ ८७ ॥
 श्राद्धदानमखैस्तृतायान्त्यतःप्रेतसंचरा ॥ महालयंतुप्रेतानांसंचारोभुविदृश्यते ॥ ८८ ॥ तेनैषाप्रेतसंचाराकीर्तिताशिखिवाहन ॥ यमस्यक्रियतेपूजायतो
 ऽस्यांपावकेनरैः ॥ ८९ ॥ तेनैषायाम्यकाप्रोक्तासत्यंसत्यंमयोदितम् ॥ एतत्कार्तिकमाहात्म्यंयेशृण्वन्तिनरोत्तमाः ॥ ९० ॥ कार्तिकस्नानजंपुण्यं
 तेषांभवतिनिश्चितम् ॥ कार्तिकेचद्वितीयायांपूर्वाह्णिकममर्चयेत् ॥ ९१ ॥ भानुजायांनरःस्नात्वायमलोकंनपश्यति ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतुद्वितीयायांतु
 शौनक ॥ ९२ ॥ यमोयमुनयापूर्वभोजितःस्वगृहेऽर्चिता ॥ द्वितीयायामहोत्सर्गोन्नारकीयाश्चतर्पिताः ॥ ९३ ॥ पापेभ्योविप्रयुक्तास्तेमुक्ताःसर्व
 निबन्धनात् ॥ आशंसिताश्चसंतुष्टाःस्थिताःसर्वेयदृच्छया ॥ ९४ ॥ तेषांमहोत्सवोवृत्तोयमराष्ट्रसुखावहः ॥ अतोयमद्वितीयेयंत्रिषुलोकेषुविश्रुता ॥ ९५ ॥
 तस्मान्निजगृहेविप्रनभोक्तव्यंततोबुधैः ॥ स्नेहेनभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंपुष्टिवर्द्धनम् ॥ ९६ ॥ दानानिचप्रदेयानिभगिनीभ्योविधानतः ॥ स्वर्णालङ्कारवस्त्राणि
 पूजासत्कारसंयुतम् ॥ ९७ ॥ भोक्तव्यंसहजायाश्चभगिन्याहस्ततःपरम् ॥ सर्वासुभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंबलवर्द्धनम् ॥ ९८ ॥ ऊर्जेशुक्लद्वितीयायांपूजित
 स्तर्पितोयमः ॥ मद्दिषासनमारूढोदण्डमुद्गरभृत्प्रभुः ॥ ९९ ॥ वेष्टितःकिङ्करैर्हृष्टैस्तस्मैयाम्यात्मनेनमः ॥ यैर्भगिन्यःसुवासिन्योवस्त्रदानादितोषिताः ॥
 ॥ १०० ॥ नतेषांवत्सरंयावत्कलहोनरिपोर्भयम् ॥ धन्यंयशस्यमायुष्यंधर्मकामार्थसाधनम् ॥ १ ॥ व्याख्यातंसकलंपुत्रसरहस्यंमयानघ ॥
 ॥ २ ॥ यस्यांतिथौयमुनयायमराजदेवःसंभोजितःप्रतिथौस्वसृसौहृदेन ॥ तस्मात्स्वसुःकरतलादिहयोहिभुङ्क्तेप्राप्नोतिवित्तशुभसंपद
 मुत्तमांसः ॥ १०३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०कार्तिकमाहात्म्येद्वाविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥ ईश्वरउवाच ॥
 प्रबोधिण्याश्चमाहात्म्यंपापघ्नंपुण्यवर्द्धनम् ॥ मुक्तिदंतत्त्वबुद्धीनांशृणुष्वसुरसत्तम ॥ १ ॥ तावद्भर्जतिसेनानीर्गङ्गाभागीरथीक्षितौ ॥ यावन्ना

यातिपापघ्नीकार्तिकेहरिबोधिनी ॥ २ ॥ तावद्गच्छन्तितीर्थानिआसमुद्रसरांसिच ॥ यावत्प्रबोधिनीविष्णोस्तिथिर्नायातिकार्तिके ॥ ३ ॥
 अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ एकेनैवोपवासेनप्रबोधिण्यांयथाभवत् ॥ ४ ॥ दुर्लभंचैवदुष्प्राप्यत्रैलोक्येसचराचरे ॥ तदापेप्रार्थितंविप्र
 ददातिप्रतिबोधिनी ॥ ५ ॥ ऐश्वर्यसंसृतिज्ञानंराज्यंचसुखसंपदम् ॥ ददात्युपोषिताविप्रहेलयाहरिबोधिनी ॥ ६ ॥ मेरुमन्दरतुल्यानिपापान्युपा
 र्जितानिच ॥ एकेनैवोपवासेनदहतेहरिबोधिनी ॥ ७ ॥ उपवासंप्रबोधिण्यांःकरोतिस्वभावतः ॥ विधिनानरशार्दूलयथोक्तंलभतेफलम् ॥ ८ ॥
 पूर्वजन्मसहस्रेषुपापंयत्समुपार्जितम् ॥ जागरेणप्रबोधिण्यांदह्यतेतूलराशिवत् ॥ ९ ॥ शृणुषण्मुखवक्ष्यामिजागरस्यचलक्षणम् ॥ यस्यविज्ञान
 मात्रेणदुर्लभोनजनार्दनः ॥ १० ॥ गीतंवाद्यंचनृत्यंचपुराणपठनंतथा ॥ धूपदीपंचनैवेद्यंपुष्पगन्धानुलेपनम् ॥ ११ ॥ फलमर्घ्यंचश्रद्धाचदान
 मिन्द्रियसंयमः ॥ सत्यान्वितंविनिद्रंचमुदायुक्तंक्रियान्वितम् ॥ १२ ॥ साश्चर्यंचैवसोत्साहमालस्यादिविवर्जितम् ॥ प्रदक्षिणादिसंयुक्तंनमस्कार
 पुरःसरम् ॥ १३ ॥ नीराजनसमायुक्तमनिर्विण्णेनचेतसा ॥ यामेयामेमहाभागकुर्वन्नीराजनंहरेः ॥ १४ ॥ एतैर्गुणैःसमायुक्तंकुर्याज्जागरणं
 विभोः ॥ एकाग्रमानसोयस्तुनपुनर्जायतेभुवि ॥ १५ ॥ यएवंकुरुतेभक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ जागरंवासरेविष्णोर्नीयतेपरमांगतिम् ॥
 १६ ॥ पुरुषसूक्तेनयोनित्यंकार्तिकेत्वर्चयेद्धरिम् ॥ वर्षकोटिसहस्राणिपूजितस्तेनकेशवः ॥ १७ ॥ यथोक्तेनविधानेनपञ्चगव्योदितेनवे ॥
 कार्तिकेत्वर्चयेन्नित्यंमुक्तिभागीभवेन्नरः ॥ १८ ॥ नमोनागयणायतिकार्तिकेयोऽर्चयेद्धरिम् ॥ समुक्तोनारकैर्दुःखैःपदंगच्छत्यनामयम् ॥ १९ ॥
 हरेर्नामसहस्रंचगजराजस्यमोक्षणम् ॥ कार्तिकेपठतेयस्तुपुनर्जन्मनविन्दति ॥ २० ॥ युगकोटिसहस्राणिमन्वन्तरशतानिच ॥ द्वादश्यांकार्तिके
 मासिजागरीवसतेदिवि ॥ २१ ॥ कुलेतस्यचसंजाताःशतशोऽथसहस्रशः ॥ प्राप्नुवन्तिपदंविष्णोस्तस्मात्कुर्वीतजागरम् ॥ २२ ॥ कार्तिके
 पश्चिमेयामेस्तवंगानंकरोतियः ॥ श्वेतद्वीपेतुवसतेपितृभिःसहभामिनि ॥ २३ ॥ नैवेद्यदानंहरयेकार्तिकेदिनसंक्षये ॥ युगानिवसतेस्वर्गे
 तावन्तिमुनिसत्तमाः ॥ २४ ॥ अक्षयंमुनिशार्दूलमालतीकमलार्चनम् ॥ अर्चयेद्देवदेवेशंसयातिपरमंपदम् ॥ २५ ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतुकृत्वा
 ह्येकादशींनरः ॥ प्रातर्दत्त्वाशुभान्कुम्भान्सयातिमममन्दिरम् ॥ २६ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ भगवन्नुच्यतांपुण्यंव्रतानांपरमंव्रतम् ॥ कर्तव्यं
 कार्तिकेमासिभवताभीष्मपञ्चकम् ॥ २७ ॥ विधानंतस्यचफलंतथैवसुरसत्तम ॥ कथयस्वप्रसादान्मेमुनीनांचपितामह ॥ २८ ॥ ईश्वर
 उवाच ॥ प्रवक्ष्यामिमहापुण्यंव्रतंविधिमतांवर ॥ भीष्मेणैतद्यतःप्राप्तंव्रतंपञ्चदिनात्मकम् ॥ २९ ॥ सकाशाद्वासुदेवस्यतेनोक्तंभीष्मपञ्चकम् ॥

व्रतस्यास्यगुणान्वक्तुं शक्तः केशवादृते ॥ ३० ॥ कार्तिकेशुकृपक्षे तु शृणु धर्मपुरातनम् ॥ वसिष्ठभृगुगार्गीश्वरिणकृतयुगादिषु ॥ ३१ ॥ अम्ब
 रीषेण भोगाद्यैश्चर्यैर्नृपैः त्रैतायुगादिषु ॥ ब्राह्मणैर्ब्रह्मचर्येण जपहोमक्रियादिभिः ॥ ३२ ॥ क्षत्रियैश्च तथा वैश्यैः सत्यशौचपरायणैः ॥ दुष्करं सत्य
 हीनानामशक्यं बालचेतसाम् ॥ ३३ ॥ दुष्करं भीष्ममित्याहुर्न शक्यं प्राकृतैर्नरैः ॥ यस्तत्करोति विप्रेन्द्रतनसर्वकृतं भवंतु ॥ ३४ ॥ व्रतं
 चैतन्महापुण्यं महापातकनाशनम् ॥ अतो नरैः प्रयत्नेन कर्तव्यं भीष्मपञ्चकम् ॥ ३५ ॥ कार्तिकस्यामले पक्षे स्नात्वा सम्यग्विधानतः ॥ एका
 दश्यां तु गृहीयाद् व्रतं पञ्चदिनात्मकम् ॥ ३६ ॥ प्रातः स्नात्वा विशेषेण मध्याह्ने च तथा व्रती ॥ नद्यानिर्झरगते वा समालभ्य च गोमयम् ॥ ३७ ॥ यव
 ग्रीहितिलैः सम्यक् विपतृन्संतर्पयेत्क्रमात् ॥ स्नात्वा मूर्धनं नरः कृत्वा धौतवासा दृढव्रतः ॥ ३८ ॥ भीष्मायोदकदानं च अर्घ्यं चैव प्रयत्नतः ॥ पूजा
 भीष्मस्य कर्तव्या दानं दद्यात्प्रयत्नतः ॥ ३९ ॥ पञ्चरत्नं विशेषेण दत्त्वा विप्राय यत्नतः ॥ वासुदेवोऽपि संपूज्यो लक्ष्मीयुक्तः सदा प्रभुः ॥ ४० ॥ पञ्चके पूजयित्वा
 तु कोटिकल्पानि तुष्यति ॥ यत्किंचित्क्रियते सर्वं पञ्चाधतु प्रकल्पयेत् ॥ ४१ ॥ संवत्सरव्रतानां चलभते सकलं फलम् ॥ कृत्वा तु दकदानं तु तथार्घ्यस्य च
 दापनम् ॥ ४२ ॥ मन्त्रेणानेन यः कुर्यान्मुक्तिमागी भवेन्नरः ॥ ४३ ॥ वैयाघ्रपादगोत्राय साङ्कृते प्रवराय च ॥ अपुत्राय ददाम्येतदुदकं भीष्मवर्मणे ॥ ४४ ॥
 वसूनामवताराय शन्तनोरात्मजाय च ॥ अर्घ्यं ददामि भीष्माय ह्याजन्म ब्रह्मचारिणे ॥ ४५ ॥ इत्यर्घ्यमन्त्रः ॥ अनेन विधिना यस्तु पञ्चकं तु समापयेत् ॥ अथ
 मेघसमं पुण्यं प्राप्नोत्यत्र न संशयः ॥ ४६ ॥ पञ्चाहमपि कर्तव्यं नियमं च प्रयत्नतः ॥ नियमेन विना पुत्रनभाव्यं व्रतकर्मणा ॥ ४७ ॥ उत्तरायणहीनाय भीष्मा
 यप्रदौ हरिः ॥ उत्तरायणहीनोऽपि शुद्धिलग्नं विना शुभाः ॥ ४८ ॥ ततः संपूजयेद्देवं सर्वपापहरं हरिम् ॥ अनन्तरं प्रयत्नेन कर्तव्यं भीष्मपञ्चकम् ॥ ४९ ॥
 स्नापयेत्तज्जलैर्भक्त्या मधुक्षीरघृतेन च ॥ तथैव पञ्चगव्येन गन्धचन्दनवारिणा ॥ ५० ॥ चन्दनेन सुगन्धेन कुङ्कुमेनाथ केशवम् ॥ कर्पूरोशी
 रमिश्रेण लेपयेद्गुरुध्वजम् ॥ ५१ ॥ अर्चयेद्गुचिरैः पुष्पैर्गन्धधूपसमन्वितैः ॥ गुग्गुलुं घृतसंयुक्तं दहेत्कृष्णाय भक्तिमान् ॥ ५२ ॥ दीपकं तु
 दिवारात्रौ दद्यात्पञ्चदिनादिषु ॥ नैवेद्यं देवदेवस्य परमान्नं निवेदयेत् ॥ ५३ ॥ एवमभ्यर्चयेद्देवं संस्मृत्य च प्रणम्य च ॥ ॐ नमो वासुदेवाय जपे
 दष्टोत्तरं शतम् ॥ ५४ ॥ जुहुयाच्च घृताभ्यक्तैस्तिलग्रीहियवादिभिः ॥ षडक्षरेण मन्त्रेण स्वाहाकारान्वितेन च ॥ ५५ ॥ उपास्य पश्चिमां सन्ध्यां प्रणम्य गुरु
 ध्वजम् ॥ जपित्वा पूर्ववन्मन्त्रं क्षितिशायी भवेद्ब्रती ॥ ५६ ॥ सर्वमेतद्विधानं तु कार्यं पञ्चदिनानि तु ॥ विशेषोऽत्र व्रते ह्यस्मिन् यदन्यदप्यनं शृणुष्व
 तत् ॥ ५७ ॥ प्रथमेऽह्नौ हरेः पादौ पूजयेत्कमलैर्व्रती ॥ द्वितीये बिल्वपत्रेण जानुदेशं समर्चयेत् ॥ ५८ ॥ ततोऽनुपूजयेच्छीर्षमालतीकुसुमैर्हरेः ॥

कार्त्तिक्यादेवदेवस्यभक्त्यातद्गतमानसः ॥ ५९ ॥ अर्चित्वातंहृषीकेशमेकादश्यांसमासतः ॥ निष्प्राश्यगोमयंसम्यगेकादश्यामुपावसेत् ॥ ६० ॥
 गोमूत्रमन्त्रवद्धूमौद्वादश्यांप्राशयेद्वती ॥ क्षीरंचैवत्रयोदश्यांचतुर्दश्यांतथादधि ॥ ६१ ॥ संप्राशयकायशुद्ध्यर्थलङ्घःस्थित्वाचतुर्दिनम् ॥ पञ्चमेदिवसे
 स्नात्वाविधिवत्पूज्यकेशवम् ॥ ६२ ॥ भोजयेद्ब्राह्मणान्भक्त्यातेभ्योदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ पापबुद्धिंपरित्यज्यब्रह्मचर्येणधीमता ॥ ६३ ॥
 मद्यमांसंपरित्यज्यमैथुनंपापकारिणः ॥ शाकाहारेणमुन्यत्रैःकृष्णार्चनपरोनरः ॥ ६४ ॥ ततो नक्तंसमश्नीयात्पञ्चगव्यपुरःसरम् ॥ एवंसम्य
 क्समाप्तस्ययथोक्तंफलमाप्नुयात् ॥ ६५ ॥ मद्यपोयत्पिबेन्मद्यंजन्मनोमरणान्तिकम् ॥ एतद्भीष्मव्रतंकृत्वाप्राप्नोतिपरमंपदम् ॥ ६६ ॥ स्त्रीभि
 र्ब्राह्मणवाक्येनकर्तव्यंधर्मवर्धनम् ॥ विधवाभिश्चकर्तव्यमोक्षसौरुयाभिवृद्धये ॥ ६७ ॥ सर्वकामसमृद्धयर्थं पुण्यार्थमपिपावके ॥ नित्यस्नाने
 तथादानेयेकार्त्तिकमुपासते ॥ ६८ ॥ वैश्वदेवश्चकर्तव्योविष्णुध्यानपरायणैः ॥ आरोग्यपुत्रदोवत्समहापातकनाशनः ॥ ६९ ॥ तीर्थेषु
 कार्त्तिकंकुर्यात्सर्वयत्नेनपण्मुख ॥ संवत्सरव्रतानांतुसमाप्तिःकार्त्तिकेमता ॥ ७० ॥ पापस्यप्रतिमाकार्यारौद्रवस्त्रातिभीषणा ॥ खड्गहस्ता
 विनिष्क्रान्तालोहदंष्ट्राकरालिनी ॥ ७१ ॥ तिलप्रस्थोपरिस्थाप्याकृष्णवस्त्राभिवेष्टिता ॥ रक्तपुष्पकृतापीडाज्वलत्काञ्चनकुण्डला ॥ ७२ ॥
 संपूज्यपरयाभक्त्याधर्मराजस्यनामभिः ॥ इममुच्चारयेन्मन्त्रंगृहीतकुसुमाञ्जलिः ॥ ७३ ॥ यदन्यजन्मनि कृतमिहजन्मनिवापुनः ॥ पापं
 प्रशममायातुतवपादप्रसादतः ॥ ७४ ॥ एवंसंपूज्यविधिवत्प्रतिमांतांचकाञ्चनीम् ॥ कृत्वापूजांयथाशक्तिविप्राणांवेदवादिनाम् ॥ ७५ ॥
 प्रीतयेदेवदेवस्यकृष्णस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ ब्राह्मणायप्रदातव्यंधर्मोमेप्रीयतामिति ॥ ७६ ॥ वाचकायप्रदातव्यायथाशक्तिचदक्षिणा ॥ दद्या
 द्विरण्यंगाश्चैवकृष्णोमेप्रीयतामिति ॥ ७७ ॥ कृतकृत्यःस्थितोभूत्वाविरक्तःसंयतोभवेत् ॥ अन्येषामपिदातव्यंस्वशक्त्यादानमुत्तमम् ॥ ७८ ॥
 शान्तचित्तोनिराबाधःपरंपदमवाप्नुयात् ॥ नीलोत्पलदलश्यामश्चतुर्दश्रुजः ॥ ७९ ॥ अष्टपादैकनयनःशङ्कुकर्णःखरस्वनः ॥ जडी
 द्विजिह्वस्ताम्राक्षोमृगराजतनुच्छदः ॥ ८० ॥ चिन्तनीयोमहादेवोयस्यरूपंनविद्यते ॥ इदंभीष्मेणकथितंशरतल्पगतेनमे ॥ ८१ ॥ तदेतत्ते
 मयाख्यातंदुष्करंभीष्मपञ्चकम् ॥ धन्यंपुण्यंपापहरंयुधिष्ठिरमहाव्रतम् ॥ यत्कृत्वाब्रह्महागोघ्नःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ८२ ॥ यद्भीष्मपञ्च
 कमितिप्रथितंपृथिव्यामेकादशीप्रभृतिपञ्चदशीनिरुद्धम् ॥ उक्तंनभोजनपरस्यतदानिषेधस्तस्मिन्व्रतेशुभफलंप्रददातिविष्णुः ॥ ८३ ॥ सूतउवाच॥

एतत्सर्वाधिकं पुण्यं दुर्लभं भुवने कृतम् ॥ इदं गुह्यं मया ख्यातं शास्त्रसारसमुच्चयम् ॥ ८४ ॥ सुराणां गोपितं सर्वमतिगुह्यं च मोक्षदम् ॥ श्रुत्वा
 चैकपदे देवि अगम्या गमने रताः ॥ ८५ ॥ कन्या विक्रीः स्वसा विक्रीर्ह्युभयं तु विमोचयेत् ॥ मोक्षदं च इदं शास्त्रं प्रकाश्यं नेतरे जने ॥ ८६ ॥ श्रुत्वा चैक
 पदे यस्तु मोक्षं गच्छति मानवः ॥ गोपनीयं प्रयत्नेन ये चापित्यागिनो नराः ॥ ८७ ॥ न तेषां कथ्यते पुण्यं सत्यं सत्यं च षण्मुख ॥ इत्येतत्सर्वमा
 ख्यातं कार्तिकस्य तु यत्फलम् ॥ ८८ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ कथितं देवदेवेन पुत्राय हितं काम्यया ॥ पितुस्तद्वाक्यमाकर्ण्य षण्मुखो हर्षनिर्भरः ॥
 ॥ ८९ ॥ उचुः प्राञ्जलयः सर्वे तं देवं जगदायुषम् ॥ कृतकृत्या वयं जाताः श्रुत्वा कार्तिकजं फलम् ॥ ९० ॥ अपरं नास्ति श्रोतव्यं नः प्राप्तं जन्मनः
 फलम् ॥ माहात्म्यमेतदाकर्ण्य पूजयेद्यस्तु पाठकम् ॥ ९१ ॥ गोभूहि रण्यवस्त्रैश्च विष्णुतुल्यो यतो हि सः ॥ वाचके पूजिते यस्माद्विष्णु
 भवति पूजितः ॥ ९२ ॥ तथा तं पूजयेन्नित्यं यदीच्छेत्स फलं शुभम् ॥ धर्मशास्त्रं पुराणं च वेदविद्यादिकं च यत् ॥ ९३ ॥ पुस्तकं वा च
 कायैव दातव्यं धर्ममिच्छता ॥ पुराणविद्यादातारो ह्यनन्तफलभोजिनः ॥ ९४ ॥ यः पठेत् इदं भक्त्या श्रुत्वा चैवावधारयेत् ॥ मुच्यते सर्व
 पापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ९५ ॥ धनं धान्यं यशः पुत्रानायुरारोग्यमेव च ॥ माहात्म्यश्रवणादेव लभ्यते च न संशयः ॥ ९६ ॥
 इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० कार्तिकमाहात्म्ये श्रीकृष्णसत्यभामासंवादे त्रयोविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२३ ॥ ऋषय उचुः ॥
 सूतसूत महाभाग त्वया लोकहितैषिणा ॥ कथितं कार्तिकाख्यानं भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ १ ॥ अधुना माघमाहात्म्यं वदनोलोमहर्षणे ॥ श्रुतेन येन
 लोकानां संशयः क्षीयते महान् ॥ २ ॥ पुराकेन महाभागलोकेऽस्मिन्संप्रकाशितम् ॥ माघस्नानस्य माहात्म्यं सेतिहासंतदादिश ॥ ३ ॥
 सूत उवाच ॥ साधुसाधुमुनिश्रेष्ठा यूयं कृष्णपरायणाः ॥ यत्पृच्छथ मुदा युक्ता भक्त्या कृष्णकथा मुहुः ॥ ४ ॥ कथयिष्यामि माघस्य माहात्म्यं पुण्यवर्ध
 नम् ॥ पापघ्नं शृण्वतां पुंसां स्नातानां चारुणोदये ॥ ५ ॥ एकदा पार्वती विप्राः शङ्करं लोकशङ्करम् ॥ पप्रच्छ विनयोपेता स्पृष्ट्वा तच्चरणाम्बुजम् ॥ ६ ॥
 पार्वत्युवाच ॥ देवदेव महादेव भक्तानां भयप्रद ॥ प्रसीदनाथ विश्वेश यत्पृच्छेत्तद्ब्रूयादधुना ॥ ७ ॥ श्रुतानां नाविधाधर्मास्त्वत्तः पूर्वमया विभो ॥
 अधुना श्रोतुमिच्छामि माहात्म्यं माघजं वद ॥ ८ ॥ तत्तु केन पुराचीर्णकोविधिः काचदेवता ॥ तत्सर्वं विस्तराद्ब्रूयिष्ये तत्त्वं भक्तवत्सलः ॥ ९ ॥ महेश
 उवाच ॥ अध्वराऽवभृथस्नातः ऋषिभिः कृतमङ्गलः ॥ पूजितो नागरैः सर्वैः स्वपुरा त्रिर्गतो बहिः ॥ १० ॥ दिलीपो भूभृतां श्रेष्ठो मृगयारसिको नृपः ॥
 कौतूहलसमाविष्ट आखेटव्यूहसंवृतः ॥ ११ ॥ उपानद्गूढपादस्तु नीलोष्णीष उरच्छदी ॥ बद्धगोधाङ्गुलित्राणो धनुष्पाणिः सरीसृपः ॥ १२ ॥ बद्धशुद्रासि

धानुष्कैस्तथाभूतैश्चपत्तिभिः ॥ गान्धारेषुसुरम्येषुवनेषुविपुलेषुच ॥१३॥ उल्लङ्घितमहास्रोतायुवापश्चास्यविक्रमः ॥ मुदाक्रीडतितैःसार्धकुञ्जेषुमृगय
 न्मृगान् ॥१४॥ हन्यतांहन्यतामेषमृगोवैषपलायते ॥ इतिजल्पन्स्वभृत्येषुस्वयमुत्पत्यहन्तिच ॥१५॥ इतस्ततःपुनर्यातिकचित्पश्यन्वनस्थलीम् ॥
 विटपोड्डीनसंत्रस्तलीनकेकिकुलाकुलाम् ॥ १६ ॥ हरिणीगणवित्रस्तांधावच्छावकदिङ्मुखाम् ॥ कचित्फेरवफेत्कारतारारावविभीषणाम् ॥ १७ ॥
 खड्गयूथैःकचिल्लक्ष्मींदधानामिवदन्तिनाम् ॥ कचित्कोटरैसदष्टोलूकनादविनादिनीम् ॥१८॥मृगारीपदमुद्राभिर्मुद्रितांचकचित्कचित् ॥ शार्दूलनख
 निर्भिन्नरोहिद्रत्नारुणांकचित् ॥१९॥पीवरस्तनभारार्तसुस्निग्धमहिषीगणैः ॥ अवरोधाजिरक्षोणींसूचयन्तीमनःकचित् ॥२०॥कचिद्वक्षधनच्छत्रांव
 न्यपुष्पसुगन्धिनीम् ॥कचिल्लतागृहद्वारांभृङ्गशब्दसुशोभनाम् ॥२१॥ अर्धनिःसृतनिर्मोकनागभीमवृहद्विलाम् ॥विलेषुलीनाजगरैर्भीमांनिर्मोकसर्पिणी
 म् ॥२२॥कचिद्वावानलज्वालांशिलाज्योतिःसुशोभनाम् ॥ फूत्कारशब्दसंपूर्णमृगव्याघ्रसमाकुलाम् ॥२३॥प्रविमुञ्चञ्छुनांयूथंशशकेषुकचित्कचित् ॥
 पल्वलेषुचविश्रम्यपुनयोतिवनान्तरम् ॥२४॥ एवंव्रजतिराजेन्द्रेव्याधर्वगैचवल्गति ॥ कुर्वन्कोलाहलंतत्रसारङ्गोनिर्गतोवनात् ॥२५॥ स्फालवेगक्रमा
 क्रान्तदुर्गमार्गमहीतलः ॥ कदाचिद्गनारूढःकदाचिद्भूमिगोचरः ॥२६॥वक्रस्रोतोऽतिगम्भीरंकण्टकद्रुमसङ्कुलम् ॥ प्रविष्टोविषमारण्यंराजासौतत्पदा
 नुगः ॥२७॥ दूराद्दूरंतरंगत्वादेशादेशंचनिर्जनम् ॥ मृगादर्शनसंरम्भसंशुष्कगलकन्धरः ॥२८॥ताम्रतालुमुखःस्विन्नःश्रान्तपत्तिःस्खलद्धनिः ॥अती
 त्यदीर्घमार्गान्सतृपातोमध्यगेखो ॥२९॥ददर्शाग्रितुकासारंस्पर्धयन्तमपांपतिम् ॥घनपादपतीरस्थंसुतीर्थंविमलंशुभम् ॥३०॥विशालंविकचाम्भोजंमधु
 मत्तमधुव्रतम् ॥ पद्मिनीपत्रपालाशंच्छत्रंमरकतैरिव ॥३१॥ स्वच्छन्दमुञ्चलन्मत्स्यंस्वच्छंसाधुमनोयथा ॥ चलजलचरैर्मिश्रंवीचिराजिविराजितम् ॥
 ॥३२॥अन्तर्ग्राहगणकूरंखलानामिवमानसम् ॥ कचिच्छेवालदुर्गम्यंकुपणस्येवमन्दिरम् ॥३३॥नानाविहङ्गसर्वातिशमयन्तंदिवानिशम् ॥दातारमिव
 सर्वस्वैरापन्नार्तिप्रणाशनम् ॥३४॥ तर्पयन्तंनिजाम्भोभिःश्वापदान्स्वपितृनिव ॥ हरन्तंसर्वसंतापंहिमांशुमिवचाह्निकम् ॥ ३५ ॥ तं दृष्ट्वाभूद्व्रतग्लानि
 श्चातकोजलदंयथा ॥ तत्रपीतजलोराजाकृतमाध्याह्निकक्रियः ॥ ३६ ॥ भुक्त्वाखेटकमांसानिसहायैःसहितोनृपः ॥ उवाससरसस्तीरेसुरम्यांकथय
 न्कथाम् ॥३७॥ ततःशरासनेवाणंकृत्वारात्रौस्थितस्तरो ॥ व्याधाःसंधानमास्थायरुरुधुःककुभांपथः ॥३८॥एवंस्थितेषुवीरेषुवनेविस्तार्यवागुराम् ॥

१ 'कान्तारेषु' इ० पा० । २ 'धावच्छापददिङ्मुखाम्' इ० पा० । ३ 'सलीनोलूकीनाद्' इ० पा० । ४ 'कचिल्लतागृहद्वारं भृङ्गधोरणतोरणम्' इ० पा० । ५ 'फालवेग' इ० पा० । ६ 'खेटकसंपन्नम्' इ० पा० ।
 ७ 'स्थितस्वटे' इ० पा० ।

५० पु०
॥ ११७ ॥

निशार्धेनिर्गतंयूथंसूकराणांतटेतटे ॥ ३९ ॥ चरित्वासरसीकन्दान्पपातव्याधसङ्कुले ॥ राज्ञाविद्धाश्चतेक्रोडाव्याधैश्चबहवोहताः ॥ ४० ॥ क्षणे
नैववराहास्तेविद्धाःपेतुर्महीतले ॥ तान्दृष्ट्वातुमुलंनादंव्याधाश्चक्रुःसुदर्पिताः ॥ ४१ ॥ धावन्तःप्रमुदायुक्तामिलितायत्रभूपतिः ॥ तानादाय
भट्टैर्भूयोनिःसृतःसरसीतटात् ॥ ४२ ॥ स्वपुरंगन्तुकामोऽसौदृष्ट्वान्पथितापसम् ॥ ब्राह्मणंवृद्धहारीतंशङ्खचक्रमुशोभितम् ॥ ४३ ॥ नियमैर्दुष्करैरुग्रैः
परिक्षीणकलेवरम् ॥ अस्थिशेषमहादान्तंविस्फुरत्कर्कशत्वचम् ॥ ४४ ॥ दधनंहारिणंचर्मवसानंमृदुवल्कलम् ॥ कुर्वाणंनैगमंजाप्यंनखलोमजटाधरम् ॥
॥ ४५ ॥ तंवनाश्रमिणंदृष्ट्वा मार्गदत्त्वाससंभ्रमः ॥ प्रणम्यशिरसाराजाकृतपद्माञ्जलिःस्थितः ॥ ४६ ॥ अथचैनमलङ्कारैर्द्विजोनिश्चित्यभूमिपम् ॥
उवाचश्रेयसेहेतोःपरोपकृतिवाञ्छया ॥ ४७ ॥ किमर्थंगम्यतेराजन्कालेपुण्यतमेशुभे ॥ माघमासेविहायैवप्रातःस्नानंसरोवरे ॥ ४८ ॥ प्रत्युवाचततोराजा
नाहंजानेद्विजोत्तम ॥ माघस्नानफलंकीदृक्तन्मेकथयविस्तरात् ॥ ४९ ॥ इतिभूपवचःश्रुत्वाप्राहवैखानसोमुनिः ॥ भगवान्द्युमणिःशीघ्रमभ्यु
देतितमोऽपहा ॥ ५० ॥ स्नानकालोऽयमस्माकंनकथावसरोनृप ॥ स्नात्वागच्छवसिष्ठंतंपृच्छस्वस्वकुलप्रभुम् ॥ ५१ ॥ इत्युक्त्वातापसोमौनीप्रातः
स्नानायनिर्गतः ॥ प्रत्यावृत्यदिलीपोऽपितत्रस्नात्वाययथाविधि ॥ ५२ ॥ पुनःस्वनगरींवीरोगतोऽसौहर्षपूरितः ॥ अन्तःपुरेनिवेद्याथ
वानप्रस्थकथांपुनः ॥ ५३ ॥ श्वेताश्वरथमारुह्यसुश्वेतच्छत्रचामरः ॥ सालङ्कारःसुवासाश्चसंवृतोमन्त्रिभिःसह ॥ ५४ ॥ जयशब्दान्पुनःशृण्व
न्स्तुतोमामधवन्दिभिः ॥ वसिष्ठस्याश्रमंयातऋषिवाक्यमनुस्मरन् ॥ ५५ ॥ तत्रैवतत्वाब्रह्मर्षिविनयाचारपूर्वकम् ॥ दत्तासनोगृहीतार्घ्यआशीभिः
समलङ्कृतः ॥ ५६ ॥ सानन्दंमुनिनापृष्टःकुशलंभूपतिर्यदा ॥ तदाब्रवीद्वचोराजाहर्षयन्मुनिमानसम् ॥ सोऽपिवैखानसेनोक्तंप्रच्छमधुराकृतिः ॥ ५७ ॥
दिलीपउवाच ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनश्रुताविस्तरतोमया ॥ आचारोदण्डनीतिश्चराजधर्माश्चयेपरे ॥ ५८ ॥ चतुर्णामपिवर्णानामाश्रमाणांच
याःक्रियाः ॥ दानानितद्विधानानियज्ञाश्चविधयस्तथा ॥ ५९ ॥ ब्रतानितत्प्रदिष्टानिविष्णोराराधनंतथा ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिमाघस्नानेच
यत्फलम् ॥ विधेयंयद्विधानेनतन्मेब्रह्मन्मुनेवद ॥ ६० ॥ वसिष्ठउवाच ॥ सम्यगुक्तंपरंश्रेयोलोकत्रयहितावहम् ॥ निर्मलीकरणं
तेनमुनिनावनवासिना ॥ ६१ ॥ कटाक्षैःकामिनीनांतेप्रत्यासन्नमखण्डिताः ॥ कामयन्तेमृगाकैतंस्रोतसिस्रातुमेवच ॥ ६२ ॥ विनावह्निं

१ 'वैखानसमतेस्थितम्' इ० पा० । २ 'तपसा कृशदेहं तं विस्फुटत' इ० पा० । ३ 'विधायैव' । ४ 'ब्रतानि तत्प्रतिष्ठाश्च' इ० पा० । ५ 'निर्मलीकरणं लोकेमुनीनां वनवासिनाम्' इ० पा० ।

उ.खं.स.
अ० १२

॥ ११७ ॥

विनायज्ञमिष्टापूर्तविनाप्रिये ॥ वाञ्छन्तिसद्गतिंस्नातुं प्रातर्माघे बहिर्जले ॥ ६३ ॥ गोभूहिण्यमाणिक्यस्वर्णधेन्वादिकानिये ॥ अदत्त्वेच्छन्ति
 चैकार्णेमाघं स्नातानराधिप ॥ ६४ ॥ त्रिःसप्ताहव्रतैः कृच्छ्रैः पराकेश्वनिजातनुम् ॥ अशोष्येच्छन्ति ये स्वर्गतपसि स्नान्तु ते सदा ॥ ६५ ॥ हरेः पूजा
 च वैशाखेतपः पूजा च कार्तिके ॥ तपो होमस्तथा दानं त्रयं माघे विशिष्यते ॥ ६६ ॥ सानुबन्धोऽतिपर्यासो धराधीशो भवेद्भुवम् ॥ कैवल्योत्पादका
 बुद्धिर्यथावानभवेत्पुनः ॥ ६७ ॥ पदध्यावरिवस्यासाविहितादिव्यलोचनैः ॥ तदनन्तं तपो दानं माघे मासि नृपोत्तम ॥ ६८ ॥ सर्कामो वा प्रजायेवा हरये
 तद्विनापि वा ॥ कायशुद्धिं व्रती भूत्वा चतुर्धा स्नानजं फलम् ॥ ६९ ॥ निरन्नादितिः सन्नो माघे द्वादशवत्सरे ॥ पुत्रांश्च द्वादशादित्याँल्लभेन्नैलोक्य
 दीपकान् ॥ ७० ॥ सुभगारोहिणीमाघादानशीलात्वरुन्धती ॥ शर्ची च रूपसंघनां प्रासादे सतभूमिके ॥ ७१ ॥ विमलीकृतशोभा द्येनर्तकी ललिताजिरे
 द्रीपवर्णसमुच्छिन्ने रूपवत्स्त्री जनाकुले ॥ ७२ ॥ गीतवादित्रनिघोषे मङ्गलाचारशोभिते ॥ वेदध्वनिपवित्रे च विद्वद्विप्रैरलङ्किते ॥ ७३ ॥ सुरार्चनरतेरम्ये
 सदा तिथिनिषेविते ॥ मुदितास्ते वसन्ती हर्यैः स्नातं मकरैरवौ ॥ ७४ ॥ यैर्दत्तं बहु माघे च मुरारिश्वाचितः स्तुतः ॥ इष्टवस्तुपरित्यागात्रियमस्य तुपाल
 नात् ॥ ७५ ॥ धर्ममृतिः सदा माघः पापमूलं निवृणोति ॥ काममूलः फलद्वारानिष्कामो ज्ञानदः सदा ॥ ७६ ॥ येलोकाज्ञानशीलानां येलोकाविपिनौ कसा
 म् ॥ येलोकाविष्णुभक्तानां ते माघस्नायिनां सदा ॥ ७७ ॥ देवलोकान्निवर्तन्ते पुण्यैरन्यैः परन्तप ॥ कदाचिन्ननिवर्तन्ते माघस्नानरतानराः ॥ ७८ ॥
 माघे स्नात्वा तु यो धेनुं दद्यान्मर्त्यः पयस्विनीम् ॥ तस्यायावन्तिरोमाणिसर्वाङ्गे च नृपोत्तम ॥ ७९ ॥ तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते ॥ माघ
 स्नानं प्रकुर्वाणो यो दद्यात्स गुडांस्तिलान् ॥ ८० ॥ पातकं तस्य प्रक्षाल्य निर्मलो भाति वै नरः ॥ सर्वेषां धान्यराशीनां तिलाः पापप्रणाशनाः ॥ ८१ ॥ तस्मा
 न्माघे प्रयत्नेन तिला देयानृपोत्तम ॥ माघस्नानं प्रकुर्वाणो दद्याद्ब्राह्मणभोजनम् ॥ ८२ ॥ पितृन्संतप्य श्रुद्धात्मा याति विष्णोः परंपदम् ॥ तस्मात्सर्वप्रय
 त्नेन माघो दानेन नीयते ॥ ८३ ॥ अदानं न क्षिपेन्माघं सर्वदानं नृपसत्तम ॥ वित्तानुसारं ज्ञात्वा वै माघे दानं सदा ददेत् ॥ ८४ ॥ माघस्नानं तु यः कुर्यादुपानत्ककम
 ण्डलून् ॥ ददाति ब्राह्मणेभ्यश्च स्वर्गं तिष्ठति ध्रुवम् ॥ ८५ ॥ माघस्नानमयं राजन्कुर्वाणस्तप उत्तमम् ॥ दानं विना क्षिपेन्नैव दानात्स्वर्गमवाप्यते ॥ ८६ ॥
 दानेन प्राप्यते स्वर्गो दानेन प्राप्यते सुखम् ॥ दानेन हीयते पापं महापातकजं नृप ॥ ८७ ॥ अदानं तपो भाति ह्यसूर्यगगनं यथा ॥ असन्तति कुलं यद्वदाचारेण
 विना गृहम् ॥ ८८ ॥ नातः परतरं किंचित्पवित्रं पापनाशनम् ॥ विद्याधराय सगीतं भृगुणामणिपर्वते ॥ ८९ ॥ राजोवाच ॥ ब्रह्मन्कदा भृगु

विंप्रोनिजगादमहीधरे ॥ तस्मैधर्मोपदेशंचकथ्यतामेकुतूहलात् ॥ ९० ॥ वसिष्ठउवाच ॥ द्वादशाब्दपुराराजत्रवर्षबलाहकः ॥ तेनोद्विग्नाः प्रजाः
 शीणागताः सर्वादिशोदश ॥ ९१ ॥ खिलीभूतेतदामध्येहिमवद्विन्ध्ययोर्नृप ॥ स्वाहास्वधावषट्कारवेदाध्ययनवर्जिते ॥ ९२ ॥ सोपप्लुवेतदालोके
 लुप्तधर्मेचनिष्प्रभे ॥ फलमूलात्रपानीयशून्येवैभूमिमण्डले ॥ ९३ ॥ विन्ध्यपादतरुच्छत्ररम्यरेवातटाश्रमात् ॥ सहशिष्यैश्चनिर्गम्यहिमाद्रिसगतो
 भृगुः ॥ ९४ ॥ तत्रतिष्ठतिकैलासगिरेःपश्चिमतोगिरिः ॥ मणिकूटइतिख्यातोहेमरत्नशिलोच्चयः ॥ ९५ ॥ अधोधःस्फटिकश्वेतोमध्येनीलशिलोगिरिः ॥
 भूतिभिःसर्वतःशुक्लोनीलकण्ठइवावभौ ॥ ९६ ॥ सर्वत्रासौनीलशिलोहेमरेखान्तरान्तरः ॥ स्फुरद्विद्युल्लतःकृष्णोजीमूतइवराजते ॥ ९७ ॥ मूर्ध्निनील
 शिलःशैलस्त्वधःकाञ्चनमेखलः ॥ नारायणइवाभातिपरिवीतइवाम्बरः ॥ ९८ ॥ अमेखलासुनीलाभोमध्येमध्येसितोपलः ॥ सतारकमिवव्योमशुशुभेस
 महीधरः ॥ ९९ ॥ लब्ध्वात्मनस्तनुंशुभ्रादीप्तदिव्यौषधीधरः ॥ बहुद्योतकरोभातिद्वितीयइवचन्द्रमाः ॥ १०० ॥ अधित्यकासुसंगीतैःकिन्नरीणांसर्काचकैः ॥
 रम्भापत्रपताकाभिःशोभतेससदाऽचलः ॥ १०१ ॥ हरितोपलवैदूर्यपद्मरागशिताश्मनाम् ॥ रुग्रश्चिमण्डलैःसोऽगइन्द्रचापैरिवावृतः ॥ १०२ ॥ सर्वधातुमयैर्हैमैर्ना
 नारत्नैःप्रशोभितः ॥ सोऽग्निज्वालैरिवात्युच्चैःशृङ्गःसर्वत्रवेष्टितः ॥ १०३ ॥ तस्यागत्यनितम्बेषुसतृणासुशिलासुच ॥ विद्याधर्यःप्रसेवन्तेस्वपतीन्कामविकृवाः
 ॥ १०४ ॥ निरुद्धान्तर्मरुन्मागाजितक्लेशाविरागिणः ॥ ध्यायन्त्यहर्निशं ब्रह्मरम्यसानुगहासुच ॥ १०५ ॥ साक्षसूत्रकराःसिद्धाअर्धोन्मीलितलोचनः ॥ आराधयन्ति
 भूतेशंसुन्दरीषुदरीषुच ॥ १०६ ॥ मन्दारकुसुमामोदसुरभीकृतदिङ्मुखः ॥ एषनिर्झरिणीवारिङ्गकारमुखरःसदा ॥ १०७ ॥ उपत्यकासुखेलद्विर्वनस्थैःकलभैर्गजैः ॥
 कस्तूरीमृगयूथैश्चचारुचित्रमृगस्तथा ॥ १०८ ॥ विलसच्चमरीवृन्दैर्विचित्रैःश्वापदैस्तथा ॥ नदत्पारावतैश्चैवचकोरैश्चापिकोकिलैः ॥ १०९ ॥ राजहंसैर्मयूरैश्चस
 दारम्यःसपर्वतः ॥ सेव्यमानःसदादेवैर्गुह्यकैरप्सरोगणैः ॥ ११० ॥ राजोवाच ॥ बह्वाश्चर्यमयःशैलःसर्वसिद्धिसमाश्रयः ॥ भगवन्कियदुच्छ्रायःकियदायाम
 विस्तरः ॥ १११ ॥ ऋषिरुवाच ॥ पट्त्रिंशद्योजनोच्छ्रायोमस्तकेदशयोजनः ॥ आयामविस्तराभ्यांसमूलेषोडशयोजनः ॥ ११२ ॥ हरिचन्दनमन्दारचूत
 राजिविराजितः ॥ देवदारुद्रुमाकीर्णःसरलार्जुनशोभितः ॥ ११३ ॥ कालागरुलवङ्गैश्चनिकुञ्जैश्चलतागृहैः ॥ विराजतेगिरिश्रेष्ठःसदापुष्पफलप्रदः ॥ ११४ ॥
 तद्वद्वापर्वतरम्यंतदादुर्भिक्षपीडितः ॥ भृगुश्चकारतत्रैववसतिं हृष्टमानसः ॥ ११५ ॥ (तस्मिन्मनोहरेशैलेकन्दरेषुवनेषुच) ॥ चिरकालंतपस्तेपेतपःसुनि
 रतोभृगुः ॥ एवंप्रतिष्ठतिराजेन्द्रद्विजंस्वाश्रमवासिनि ॥ ११६ ॥ अवतीर्यागतौशैलाद्वौविद्याधरदम्पती ॥ समागम्यमुनिंनत्वास्थितौतावतिदुःखितौ ॥ ११७ ॥

तथाविधौचतौदृष्ट्वा मञ्जुवाक्यं द्विजोऽब्रवीत् ॥ वदविद्याधरप्रीत्यायुवां किमिति दुःखितौ ॥ १८ ॥ श्रुत्वा तस्य मुनेर्वाक्यं प्राह विद्याधरो द्विजम् ॥ श्रूयतां तां पस-
 श्रेष्ठममदुःखस्य कारणम् ॥ १९ ॥ सुकृतस्य फलं प्राप्य प्राप्तोऽस्मि त्रिदशालयम् ॥ लब्ध्वाऽपि देवतादेहं मुखं व्याघ्रस्य मेऽभवत् ॥ १२० ॥ न जाने कर्मणः कस्य
 विपाकोऽयमुपस्थितः ॥ इति संस्मृत्य संस्मृत्य न लेभे शर्म मे मनः ॥ २१ ॥ अन्यच्च श्रूयतां विप्रयेन मे ह्याकुलं मनः ॥ जायेयं मम कल्याणी मधुवाणी
 सुरूपिणी ॥ २२ ॥ नृत्यगीतकलाभिज्ञा सर्वसद्गुणशालिनी ॥ यस्मिन्काले कुमारीयंतदाचाऽमलयानया ॥ २३ ॥ विपश्चीपरिवादिन्या तन्त्रीभिः सप्त
 भिर्भृशम् ॥ वीणावादरसाभिज्ञस्तोषितो नारदो मुनिः ॥ २४ ॥ मुग्धभावेऽपि गायन्त्या त्वनयारक्तकण्ठया ॥ विचित्रस्वरनादज्ञो देवराजोऽपितोषितः ॥
 ॥ २५ ॥ अस्याः कौतुकमिन्नाङ्गवाद्यन्त्या विपश्चिकाम् ॥ नानावक्रगतिस्निग्धं श्रुत्वा तं पञ्चमध्वनिम् ॥ २६ ॥ तुतोषो द्वित्रो माञ्चोधुन्वन्मौलिं
 महेश्वरः ॥ शीलौदार्यगुणग्रामरूपयौवनसंपदा ॥ २७ ॥ नानया सदृशी नाकेकाचिदस्ति नितम्बिनी ॥ केयं देवमुखी रामाक्काहं व्याघ्रमुखः पुमान् ॥ २८ ॥
 इति ब्रह्मन्सदा चिन्त्य दह्यामि हृदि सर्वदा ॥ इति विद्याधरप्रोक्तं श्रुत्वा चेक्ष्वाकुनन्दन ॥ २९ ॥ त्रिकालज्ञो भृगुः प्राह प्रहसन् दिव्यलोचनः ॥ शृणु विद्याधर
 श्रेष्ठ विचित्रं कर्मणां फलम् ॥ १३० ॥ प्राप्य प्राज्ञानमुद्यन्ति मुह्यन्त्यज्ञानचेतसः ॥ मक्षिकापदमात्रं तु यथा हि विषमं विषम् ॥ ३१ ॥ क्रियात्वं विहिताल्पापि वि-
 पाकेदारुणा तथा ॥ उपोष्यैकादशीं माघे तैलाभ्यङ्गः कृतस्त्वया ॥ ३२ ॥ द्वादश्यां प्राग्भवेदेहेतेन व्याघ्रमुखो भवान् ॥ उपोष्यैकादशीं पुण्यां द्वादश्यां
 तैलसेवनात् ॥ ३३ ॥ कुरूपं प्राप्तवान् देहं पुरा ह्येवं पुरुरवाः ॥ इद्व्यात्मनः कुकायं स तेन दुःखेन दुःखितः ॥ ३४ ॥ गिरिराजं समागम्य देवतासरसस्तटे ॥
 स्थित्वा च परमप्रीत्या शुचिः स्नातः कुशासने ॥ ३५ ॥ नवनीलघनश्यामं नलिनायतलोचनम् ॥ शङ्खचक्रगदाप्रभधरं पीताम्बरावृतम् ॥ ३६ ॥
 कौस्तुभेन विराजन्तं वनमालाधरं हरिम् ॥ चिन्तयन् हृदये राजानि गृहीताखिलेन्द्रियः ॥ ३७ ॥ मांसत्रयं निराहारस्तपस्तेपे सुदारुणम् ॥ अल्पेन
 तपसा तुष्टः सप्तजन्मकृतार्चनः ॥ ३८ ॥ संस्मरंस्तस्य भूपस्य तदा प्रादुरभूत्स्वयम् ॥ माघस्य शुक्लपक्षे तु द्वादश्यां मकरैर्वी ॥ ३९ ॥ शङ्खा
 द्विरभिषिच्या शुमुदातं चक्रवर्तिनम् ॥ वासुदेवो ददौ तस्मै स्मारयंस्तैलचेष्टितम् ॥ १४० ॥ अतीव सुन्दरं रूपं कमनीयं मनोहरम् ॥ येन तं चक्रमे देवा
 उर्वशी देवनायिका ॥ ४१ ॥ इत्थं लब्धवरो राजा कृतकृत्यः पुरंगतः ॥ इति कर्मगतिं ज्ञात्वा किं विद्याधरं खिद्यते ॥ ४२ ॥ भवान्परिजिही-
 र्षुश्चेद्दानवस्य विरूपताम् ॥ शीघ्रं मद्रचनादेव प्राचीनाघविनाशनम् ॥ ४३ ॥ माघमासे कुरुस्नानं मणिकूटनदीजले ॥ मुनिसिद्धसुरैर्जुष्ट

कथयिष्यामि तद्विधिम् ॥ ४४ ॥ तव भाग्यवशान्माघो निकटः पञ्चमेऽहनि ॥ पौषस्यैकादशीं शुक्लामारभ्य स्थण्डिलेशयः ॥ ४५ ॥ मासमेकं
 निराहारस्त्रिकालं स्नानमाचर ॥ त्रिकालमर्चयन्विष्णुं त्यक्तभोगोजितेन्द्रियः ॥ ४६ ॥ माघस्यैकादशीं शुक्लायावद्विद्याधरोत्तम ॥ ततो निर्दग्ध
 पापत्वाद्वादश्यां पुण्यवासरे ॥ ४७ ॥ अभिषिच्य शिवैस्तोयैर्मन्त्रपूतैरहंसुर ॥ कामवक्त्रोपमं वक्त्रं करिष्यामि तवानघ ॥ ४८ ॥ देवता
 वदनोभूत्वा त्वं विद्याधरसत्तम ॥ अनया वरवर्णिन्या साधक्रीडयथा सुखम् ॥ ४९ ॥ ज्ञातं माघप्रभावस्त्वं माघस्नानं सदा कुरु ॥ यथामनोरथा
 वाप्तिर्जायते तव सर्वदा ॥ ५० ॥ इत्युक्तं भृगुणा तस्मै सर्वज्ञेन महात्मना ॥ विद्याधराय राजेन्द्र पुनर्गाथा उदाहृता ॥ ५१ ॥ माघस्नानैर्विपन्नाशो
 माघस्नानैरघक्षयः ॥ सर्वयज्ञाधिको माघः सर्वदानफलप्रदः ॥ ५२ ॥ माघो गर्जति यज्ञेभ्यो माघो योगाच्च गर्जति ॥ तीव्राच्च तपसो माघो भो विद्याधर
 गर्जति ॥ ५३ ॥ पुष्करे च कुरुक्षेत्रे ब्रह्माचरं पृथुदके ॥ अविमुक्ते प्रयागे च गङ्गासागरसंगमे ॥ ५४ ॥ यत्फलं दशभिर्वर्षैः प्राप्यते नियमैर्नरेः ॥ तत्फलं प्राप्यते
 माघे त्र्यहस्नानान्न संशयः ॥ ५५ ॥ स्वर्गलोके चिरं रागो येषां मनसि वर्तते ॥ यत्र क्वापि जले तैस्तु स्नातव्यं मकरैरेव ॥ ५६ ॥ आयुरारोग्यसंपत्तिरूप
 सौभाग्यतागुणाः ॥ येषां मनोरथास्तैस्तु न त्याज्यं माघमज्जनम् ॥ ५७ ॥ ये च बिभ्यति नरं काद्येदारिद्र्याच्च संचितात् ॥ सर्वथा तैः प्रयत्नेन माघे कार्यं निम
 ज्जनम् ॥ ५८ ॥ दारिद्र्यपापदौर्भाग्यपङ्कप्रक्षालनाय च ॥ माघस्नानान्न चान्योऽस्ति उपायो राजसत्तम ॥ ५९ ॥ श्रद्धाहीनानि कर्माणि तथा त्यल्प
 फलानि वै ॥ फलं ददाति संपूर्णं माघस्नानं यथा तथा ॥ ६० ॥ अकामो वासकामो वा यत्र क्वापि बहिर्जले ॥ इहामुत्र च दुःखानि माघस्नायी न विन्दति
 ॥ ६१ ॥ पक्षद्वये यथा चन्द्रो वर्धते क्षीयते तथा ॥ पातकं क्षीयते माघे पुण्यराशिश्च वर्धते ॥ ६२ ॥ यथा च खन्या जायन्ते रत्नानि विविधानि च ॥
 स्नानात्पुण्यानि जायन्ते नराणां माघतस्तथा ॥ ६३ ॥ आयुर्वित्तं कलत्रादिसंपदः प्रभवन्ति च ॥ कामधेनु र्यथा कामं चिन्तामणिस्तु चिन्तितम् ॥ ६४ ॥
 माघस्नानं ददातीह तद्भूतं सर्वान् मनोरथान् ॥ कृते तपः परं ज्ञानं त्रेतायां यजनं तथा ॥ ६५ ॥ द्वापरे तु कलौ ज्ञानं माघः सर्वयुगेषु च ॥ सर्वेषामेव वर्णानामाश्र
 माणां च भूपते ॥ माघस्नानं तु धर्मस्य धाराभिरभिवर्षति ॥ ६६ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ इति वाक्यं भृगोः श्रुत्वा तस्मिन्नेवाश्रमे सुरः ॥ सदैव भृगुणामाघे गिरौ
 निर्झरिणीतटे ॥ ६७ ॥ यथोक्तविधिना स्नानमकरोद्भार्यया सह ॥ भृगोरनुग्रहात्सोऽथ संप्राप्य मनसेप्सितम् ॥ ६८ ॥ देवता वदनोभूत्वा मुमुदे मणि
 पर्वते ॥ अजगाम भृगुर्विन्ध्यं तमनुग्राह्य हर्षितः ॥ ६९ ॥ मणिमयगिरिराजे स्नानमात्रेण माघं मदनवदनरूपस्तत्र विद्याधरोऽभूत् ॥ क्षपितनियमदेहो विन्ध्य
 प्रादावतीर्णो भृगुरपि सह शिष्यैराजगामाथरेवाम् ॥ ७० ॥ अखिलभुवनसारं माघमाहात्म्यमेतद्विजवरभृगुणोक्तं भूपविद्याधराय ॥ विविधफलविचित्रं

यः शृणोतीह नित्यं रुचिरसकलकामान्देववत्प्राप्नुयात्सः ॥ १७१ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० माघमाहात्म्ये वसिष्ठदिलीपसंवादे चतुवश
 त्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ २४ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ अधुना माघमाहात्म्यं प्रवक्ष्यामि नृपोत्तम ॥ पच्छते कार्तवीर्याय दत्तात्रेयेण भाषितम् ॥ १ ॥ दत्तात्रेयं
 हरिं साक्षाद्वसन्तं स ह्यपर्वते ॥ पप्रच्छ तं द्विजं गत्व राजा माहिष्मतीपतिः ॥ २ ॥ सहस्रार्जुन उवाच ॥ भगवन् योगिनां श्रेष्ठ सर्वे धर्माः श्रुता मया ॥ माघस्नान
 फलं ब्रूहि कृपया मम सुव्रत ॥ ३ ॥ दत्तात्रेय उवाच ॥ श्रयतां न पशार्दूल एतत्प्रश्नोत्तरं शुभम् ॥ ब्रह्मणोक्तं पुरा ह्येतन्नारदाय महात्मने ॥ ४ ॥ तत्सर्वकथयिष्यामि
 माघस्नानफलं महत् ॥ याथादेशं यथा तीर्थं यथा विधियथा क्रियम् ॥ ५ ॥ अस्मिन्वै भारते वर्षे कर्मभूमौ विशेषतः ॥ अमाघस्नायिनां नृणां निष्फलं
 जन्म कीर्तितम् ॥ ६ ॥ असूर्यगगनं यद्वदचन्द्रमुडुमण्डलम् ॥ तद्वन्नाभाति सत्कर्ममाघस्नानं विना नृप ॥ ७ ॥ व्रतैर्दानैस्तपोभिश्च न तथा प्रीयते हरिः ॥ माघ
 मज्जनमात्रेण यथा प्रीणाति केशवः ॥ ८ ॥ न समं विद्यते किंचित्तेजः सौरेण तेजसा ॥ तद्वत्स्नानेन माघस्य न समाः क्रतुजाः क्रियाः ॥ ९ ॥ प्रीतये वा सुदेवस्य सर्व
 पापानुत्तये ॥ माघस्नानं प्रकुर्वीत स्वर्गलाभाय मानवः ॥ १० ॥ किं रक्षितेन देहेन सुपुष्टेन बलीयसा ॥ अध्रुवेणाप्यशुचिना माघस्नानं विना भवेत् ॥ ११ ॥ अस्थि
 स्तम्भं स्नायुबद्धं मांसक्षतजलेपनम् ॥ चर्मावनद्धं दुर्गन्धपात्रं मूत्रपुरीषयोः ॥ १२ ॥ जराशोकविपद्वापि रोगमन्दिरमातुरम् ॥ रजस्वलमनित्यं च सर्वदोषसमा
 श्रयम् ॥ १३ ॥ परोपतापितापार्तपरद्रोहिपरं विषम् ॥ लोलुपं पिशुनं क्रूरं कृतघ्नं क्षणिकं तथा ॥ १४ ॥ दुष्पूरं दुर्धरं दुष्टदोषत्रयसमन्वितम् ॥ अशुचि
 स्वाविसच्छिद्रं तापत्रयविमोहितम् ॥ १५ ॥ निसर्गतोऽधर्मरतं तृष्णाशतसमाकुलम् ॥ कामक्रोधमहालोभनरकद्वारसंस्थितम् ॥ १६ ॥ किमिविद्भस्म
 भवति परिणामेशु नाहविः ॥ इदं कच्छरीरं व्यर्थं हि माघस्नानविवर्जितम् ॥ १७ ॥ बुद्धुदाइव तोयेषु पूतिकां इव जन्तुषु ॥ जायन्ते मरणायैव माघस्नानविवर्जिताः
 ॥ १८ ॥ अवैष्णवो हतो विप्रो हतं श्राद्धमयोगि च ॥ अत्रह्मण्यं हतं क्षेत्रमनाचारं हतं कुलम् ॥ १९ ॥ सदम्भश्च हतो धर्मः क्रोधेनैव हतं तपः ॥ अदृढं च हतं ज्ञानं
 प्रमादेन हतं श्रुतम् ॥ २० ॥ गुर्वभक्ता हतानारी ब्रह्मचारी तथा हतः ॥ अदीप्तोऽग्नौ हतो होमो हताभुक्तिरसाक्षि ॥ २१ ॥ उपजीव्या हता कन्यास्वा
 र्थे पाकक्रिया हता ॥ शूद्रभिक्षो हतो यागः कृपणस्य हतं धनम् ॥ २२ ॥ अनभ्यासा हता विद्या हतो राजा विरोधकृत् ॥ जीवनार्थं हतं तीर्थं जीवनार्थं हतं
 व्रतम् ॥ २३ ॥ असत्या च हता वाणी तथा पैशुन्यवादिनी ॥ संदिग्धश्च हतो मन्त्रो व्यग्रचित्तो हतो जपः ॥ २४ ॥ हतमश्रोत्रिये दानं हतो लोकश्चना
 स्तिकः ॥ अश्रद्धया हतं सर्वकृतं यत्पारलौकिकम् ॥ २५ ॥ इह लोको हतो नृणां दरिद्राणां यथानृप ॥ मनुष्याणां तथा जन्म माघस्नानं विना हतम् ॥

॥ २६ ॥ मकरस्थेरवोयोहिनस्नात्यनुदितेरवौ ॥ कथंपापैः प्रमुच्येत कथं स त्रिदिवं व्रजेत् ॥ २७ ॥ ब्रह्महाहेमहारीचसुरापो गुरुतल्पगः ॥ माघ
स्नार्या विपापः स्यात्तत्संसर्गाच पञ्चमः ॥ २८ ॥ माघमासे रटन्त्यापः किंचिदभ्युदितेरवौ ॥ ब्रह्मघ्नं वासुरांपवाकं पतन्तं पुनीमहे ॥ २९ ॥ उपपा
पानि सर्वाणि पातकानि महान्त्यपि ॥ भस्मीभवन्ति सर्वाणि माघस्नायिनिमानवे ॥ ३० ॥ कम्पन्ते सर्वपापानि माघस्नानसमागमे ॥ नाशकालोऽ
यमस्माकं यदि स्यात्स्यति वारिणि ॥ ३१ ॥ एवं क्रोशन्ति पापानि दृष्ट्वा स्नानोद्यतं नरम् ॥ पावका इव दीप्यन्ते माघस्नानैर्नरोत्तमाः ॥ ३२ ॥ विमुक्ताः
सर्वपापेभ्यो मेघेभ्य इव चन्द्रमाः ॥ आद्रशुष्कं लघुस्थूलं वाङ्मनः कर्मभिः कृतम् ॥ ३३ ॥ माघस्नानं दहेत्पापं पावकः समिधो यथा ॥ प्रामादिकं च यत्पापं
ज्ञानाज्ञानकृतं च यत् ॥ ३४ ॥ स्नानमात्रेण तत्र श्येन्मकरस्थे दिवाकरे ॥ निष्पापास्त्रिदिव्यान्ति पापिष्ठायान्ति शुद्धताम् ॥ ३५ ॥ संदेहो नात्र कर्तव्यो
माघस्नानेन राधिप ॥ सर्वेऽधिकारिणो माघे विष्णुभक्तौ यथानृप ॥ ३६ ॥ सर्वेषां स्वर्गदो माघः सर्वेषां पापनाशनः ॥ एष एव परोमन्त्रो ह्येतदेव परंतपः ॥ ३७ ॥
प्रायश्चित्तं परंचैतन्माघस्नानमनुत्तमम् ॥ नृणां जन्मान्तराभ्यासान्माघस्नाने मतिर्भवेत् ॥ ३८ ॥ अध्यात्मज्ञानकौशल्यं जन्माभ्यासाद्यथानृप ॥
संसारकर्दमालेपप्रक्षालनविशारदम् ॥ ३९ ॥ पावनं पावनानां च माघस्नानं परं नृप ॥ स्नान्ति माघेन ये राजन्सर्वकामफलप्रदे ॥ ४० ॥ कथं ते भुञ्जते भोगां
श्चन्द्रसूर्यग्रहोपमान् ॥ शृणुराजन्महाश्चर्यं माघस्नानप्रभावजम् ॥ ४१ ॥ कुब्जिकानामकल्याणी ब्राह्मणी भृगुवंशजा ॥ बालवैधव्यदुःखार्ता तपस्तेपे सुदु
स्तरम् ॥ ४२ ॥ विन्ध्यपादे महाक्षेत्रे वा कपिलसंगमे ॥ तत्र साव्रतिनी भूत्वानारायणपरायणा ॥ ४३ ॥ सदाचारवती नित्यं नित्यं सङ्गविवर्जिता ॥
जितेन्द्रिया जितक्रोधा सत्यवागल्पभाषिणी ॥ ४४ ॥ सुशीला दानशीला च देहशोषणशालिनी ॥ पितृदेवद्विजेभ्यश्च दत्त्वा हुत्वा तथा नले ॥ ४५ ॥
षष्ठे काले च सा भुङ्क्ते ह्युच्छवृत्तिः सदानृप ॥ कृच्छ्राति कृच्छ्रपारा कतप्त कृच्छ्रादिभिर्व्रतैः ॥ ४६ ॥ पुण्यान्नयति सामासात्रमदायाश्च रोधसि ॥ एवं
तया तपस्विन्या वल्कलिन्या सुशीलया ॥ ४७ ॥ सुमहासत्त्वशालिन्या धृतिसंतोषयुक्तया ॥ षष्टिर्माघास्तया स्नातारे वा कपिलसंगमे ॥ ४८ ॥
ततः सा तपसा क्षीणा तस्मिंस्तीर्थे मृतानृप ॥ माघस्नानजपुण्येन तेन सा वैष्णवेपुरे ॥ ४९ ॥ उवासप्रमुदायुक्ता च तुर्युगसहस्रकम् ॥ सुन्दोपसुन्द
नाशाय पश्चात्पद्मभवात्पुनः ॥ ५० ॥ तिलोत्तमेति नाम्ना सा ब्रह्मलोकेऽवतारिता ॥ तेन पुण्यस्य शेषेण रूपस्यैकायनं ययौ ॥ ५१ ॥ अयो
निजा बलारत्नं देवानामपि मोहिनी ॥ लावण्यद्विनीतन्वा सा भूदप्सरसां वरा ॥ ५२ ॥ निपुणस्य विधेः सष्टूर्नमाश्चर्यकारिणी ॥ तामुत्पाद्य

विधातावेतुष्टोऽनुज्ञांतदादौ ॥ ५३ ॥ एणशावाक्षिगच्छत्वंदैत्यनाशायसत्वरम् ॥ ततःसाब्रह्मणोलोकाद्रीणामादायभामिनी ॥ ५४ ॥ गता
 पुष्करमार्गेणयत्रतौदेववैरिणौ ॥ तत्रस्नात्वातुरेवायाःपवित्रेनिर्मलेजले ॥ ५५ ॥ परिधायाम्बरंरक्तंबन्धुकुसुमप्रभम् ॥ रणद्रलयिनीचारु
 शिञ्जन्मेखलनूपुरा ॥ ५६ ॥ लोलमुक्तावलीकण्ठीचलत्कुण्डलशोभना ॥ मार्धवीकुसुमापीडाकङ्क्रेलीविटपेस्थिता ॥ ५७ ॥ गायन्ती
 सुस्वरंसापिपीडयन्तीतुवल्लकीम् ॥ स्वरपङ्कमृच्छयन्तीसुस्निग्धंकोमलंकलम् ॥ ५८ ॥ इत्थंतिलोत्तमावालातिष्ठन्त्यशोककानने ॥ दृष्ट्वादैत्य
 भटैरिन्दोःकलेवसुखदाहृदि ॥ ५९ ॥ तां दृष्ट्वाविस्मितैराजन्सानन्दैःसैनिकैर्भृशम् ॥ त्वरमाणैरदृष्ट्वैवगत्वासुन्दोपसुन्दयोः ॥ ६० ॥ कथिता
 संभ्रमेणैववर्णयित्वापुनःपुनः ॥ हेदैत्यौनविजानीमोदेवीवादानवीनुकिम् ॥ ६१ ॥ नागाङ्गनाथवायक्षीर्क्षीरत्नसर्वथातुसा ॥ युवारत्नभुजौ
 लोकेरत्नभूताहिसाऽबला ॥ ६२ ॥ वर्ततेनातिदूरेऽग्रेह्यशोकेशोकहारिणी ॥ गत्वातांपश्यतंशीघ्रमन्मथस्यापिमोहिनीम् ॥ ६३ ॥ इतिसेनापतीनां
 तौश्रुत्वावाचंमनोहराम् ॥ चपकंसीधुनस्त्यक्त्वाविहायजलसेचनम् ॥ ६४ ॥ उत्तमस्त्रीसहस्राणित्यक्त्वातस्माज्जलाशयात् ॥ शतभारायसीं
 कूरांकालदण्डोपमांगदाम् ॥ ६५ ॥ भिन्नाभिन्नांगृहीत्वातुजवेनाभिप्लुतंगतौ ॥ यत्रशृङ्गारसजासाहन्तुंचण्डीवसंस्थिता ॥ ६६ ॥ राजन्संधुक्षयन्ती
 वदैत्ययोर्मन्मथानलम् ॥ स्थित्वातस्याःपुरोजालमौतद्रूपेणविमोहितौ ॥ ६७ ॥ विशेषान्मधुनामत्तावृचतुस्तौपरस्परम् ॥ भ्रातर्विरमभार्येयं
 ममास्तुवरवर्णिनी ॥ ६८ ॥ त्वमेवार्यत्यजैतांमेभार्यातुमदिरेक्षणाम् ॥ इत्याग्रहेणसंरब्धौमातङ्गाविवसोन्मदौ ॥ ६९ ॥ अन्योन्यंकाल
 निर्दिष्टौगदयाजघ्नतुस्तदा ॥ परस्परप्रहारेणगतासुपतितौभुवि ॥ ७० ॥ तौमृतौसैनिकैर्दृष्ट्वाकृतःकोलाहलोमहान् ॥ कालरात्रिसमाकेयंहाकि
 मेतदुपस्थितम् ॥ ७१ ॥ एवंवदत्सुसैन्येषुदैत्यौसुन्दोपसुन्दकौ ॥ पातयित्वागिरेःशृङ्गेद्वादिनीवतिलोत्तमा ॥ ७२ ॥ प्रस्थितागगनंशीघ्रं
 द्योतयन्तीदिशोदश ॥ देवकार्यततःकृत्वाआगताब्रह्मणःपुरः ॥ ७३ ॥ ततस्तुष्टेनदेवेनविधिनासानुमोदिता ॥ स्थानंसूर्यरथेदत्तंतवचन्द्राननेमया
 ॥ ७४ ॥ भुङ्क्ष्वभोगाननेकांस्त्वंयावत्सूर्योऽम्बरेस्थितः ॥ इत्थंसाब्राह्मणीराजन्भूत्वाचाप्सरसांवरा ॥ ७५ ॥ भुङ्क्तेऽद्यापिरवेलोकेमाघ
 स्नानफलंमहत् ॥ तस्मात्प्रयत्नतोराजञ्छूद्धानैःसदानरैः ॥ ७६ ॥ स्नातव्यमकरादित्यंवाञ्छद्भिःपरमांगतिम् ॥ नानवाप्तोऽत्रतस्यास्ति
 पुरुषार्थोहिकश्चन ॥ ७७ ॥ नाक्षीणंपातकंकिंचिन्माघेमज्जतियोनरः ॥ तुलयन्तिनतेनात्रयज्ञाःसर्वेसदक्षिणाः ॥ ७८ ॥ माघस्नानेनराजेन्द्र

१ 'माळती' इति पा० ।

२ कङ्क्रेली अशोकवृक्षः ।

३ 'शीघ्रत' इ० पा० ।

४ 'स्थित्वा दैत्यौ पुरस्तस्या' इ० पा० ।

५ 'स्नातांवाहमात्रतश्चास्ति' इ० पा० ।

तीर्थेचैवविशेषतः ॥ नचान्यत्स्वर्गदं कर्मनचान्यत्पापनाशनम् ॥ ७९ ॥ नचान्यन्मोक्षदं यस्मान्माघस्नानसमंभुवि ॥ ८० ॥ इतिश्री
पाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा० उत्तर० माघमाहात्म्येवसिष्ठदिलीपसंवादेमाघस्नानप्रशंसायांसुन्दोपसुन्ददैत्यवधोनामपञ्चविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥
॥ १२५ ॥ कार्तवीर्यउवाच ॥ हेतुनाकेनविप्रर्षेमाघस्नानेमहाद्भुतः ॥ प्रभावोवर्ण्यतेनूनंतन्मेकथयसुव्रत ॥ १ ॥ गतपापोयदेकेनद्वितीये
नदिवंगतः ॥ वैश्योऽसौमाघपुण्येनब्रूहिमेतत्कुतूहलम् ॥ २ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ निसर्गात्सलिलंमेध्यंनिर्मलंशुचिपाण्डुरम् ॥ मलहं
पुरुषव्याघ्रद्रावकंदाहनाशनम् ॥ ३ ॥ तारकंसर्वभूतानांपोषणंजीवनंचयंत् ॥ आपोनारायणोदेवःसर्ववेदेषुपठयते ॥ ४ ॥ ग्रहाणांचयथा
सूर्योनक्षत्राणांयथाशशी ॥ मासानांज्वतथामाघःश्रेष्ठःसर्वेषुकर्मसु ॥ ५ ॥ मकरस्थेरवौमाघेप्रातःकालेतथाऽमले ॥ गोष्पदेऽपिजलेस्नानं
स्वर्गदंपापिनामपि ॥ ६ ॥ योगोऽयंदुर्लभोराजंस्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ अस्मिन्योगेत्वशक्तोऽपिस्रायाद्यदिदिनत्रयम् ॥ ७ ॥ दद्यात्किंचिदशक्तो
ऽपिदारिद्र्याभाववाञ्छया ॥ त्रिस्रानेनापिमाघस्यधनिनोदीर्घजीविनः ॥ ८ ॥ पञ्चवासप्तवाहानिचन्द्रवद्धर्धतेफलम् ॥ संप्राप्तेमकरादित्ये
पुण्येपुण्यप्रदेनृणाम् ॥ ९ ॥ सत्कार्यास्तिथयःसर्वाःस्नानदानादिकर्मसु ॥ कर्तास्यापयन्तीहृद्यक्षयंशाश्वतंपदम् ॥ १० ॥ तस्मान्माघे
बहिःस्नायादात्मनोहितकाम्यया ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिमाघस्नानविधिपरम् ॥ ११ ॥ कर्तव्योनियमःकश्चिद्वृत्तरूपीनरोत्तमैः ॥ फलाति
शयहेतोर्वैकिंचिद्रोज्यंत्यजेद्बुधः ॥ १२ ॥ भूमौशयीतहोतव्यमाज्यंतिलविमिश्रितम् ॥ त्रिकालंचार्ययेद्विष्णुंवासुदेवंसनातनम् ॥ १३ ॥ दातव्यो
दीपकोऽखण्डोदेवमुद्दिश्यमाधवम् ॥ इन्धनंकम्बलंवस्त्रमुपानत्कुङ्कुमंघृतम् ॥ १४ ॥ तैलंकार्पासकोष्ठंचतूलींतूलवटींपटीम् ॥ अन्नंचैवयथाशक्तिदेयंमाघे
नराधिप ॥ १५ ॥ सुवर्णरत्तिकामात्रंदद्याद्वेदविदेतथा ॥ तद्दानमक्षयंराजन्समुद्रइवसर्वदा ॥ १६ ॥ परंस्याग्निंनसेवेतत्यजेच्चैवप्रतिग्रहम् ॥
माघान्तभोजयेद्विप्रान्यथाशक्तिनराधिप ॥ १७ ॥ देयाचदक्षिणातेभ्यआत्मनःश्रेयइच्छता ॥ एकादशीविधानेनमाघस्योद्यापनंतथा ॥ १८ ॥
कर्तव्यंश्रद्धधानेनहृद्यक्षय्यस्वर्गवाञ्छया ॥ अनन्तपुण्यावाप्त्यर्थंविष्णुसंप्रीतिहेतवे ॥ १९ ॥ मकरस्थेरवौमाघेगोविन्दाच्युतमाधव ॥ स्नानेनानेन
भोदेवयथोक्तफलदोभव ॥ २० ॥ इतिमन्त्रंसमुच्चार्यस्नायान्मौनीसमाहितः ॥ वासुदेवंहर्षिकृष्णंमाधवंचस्मरेत्पुनः ॥ २१ ॥ गृहेऽपिसजलं
कुम्भंवायुनानिशिपीडितम् ॥ तत्स्नानंतीर्थसदृशंसर्वकामफलप्रदम् ॥ २२ ॥ तत्रव्रतेनदातव्यंसान्नंचोपस्करान्वितम् ॥ तत्स्नानस्यप्रभावेणनरो

ननिरयंत्रजत् ॥ २३ ॥ तस्तेनवारिणास्नानंयद्बहेक्रियतेनरैः ॥ षडब्दफलदंतद्धिमकरस्थेदिवाकरे ॥ २४ ॥ बहिःस्नानंनुवाप्यादौद्वादशाब्द
फलंस्मृतम् ॥ तडागेद्विगुणंराजत्रयांचैवचतुर्गुणम् ॥ २५ ॥ शतधादेवखातेषुशतधातुमहानदे ॥ शतंचतुर्गुणंराजन्महानद्योश्चसंगमे ॥ २६ ॥ सहस्र
गुणितंसर्वतत्फलंमकरेखौ ॥ गङ्गायांस्नानमात्रेणलभतेमानवोनृप ॥ २७ ॥ गङ्गायांयेऽवगाहन्तेमाघमासेनृपोत्तम ॥ चतुर्गुणसहस्रंतुनपतन्ति
सुरालयात् ॥ २८ ॥ दिनेदिनेसहस्रंतुसुवर्णानांविशांपते ॥ तेनदत्तंतुगङ्गायांयोमाघेस्नातिमानवः ॥ २९ ॥ शतेनगुणितंमाघेसहस्रंराजसत्तम ॥
निर्दिष्टमृषिभिःस्नानंगङ्गायामुनसंगमे ॥ ३० ॥ पापौघभूरिभारस्यदाहार्थेचप्रजापतिः ॥ प्रयागंविदधेभूपप्रजानांचहितेस्थितः ॥ ३१ ॥ शृणुस्थान
मिदंसम्यक्सितासितजलंकिल ॥ पापरूपपशूनांचब्रह्मणाविहितंपुरा ॥ ३२ ॥ सितासितजलेमज्जेदपिपापशतान्वितः ॥ मकरस्थेरवौमाघेनैवगर्भेषु
मज्जति ॥ ३३ ॥ सूनास्तोऽपियोमर्त्यःप्रयागेस्नानमाचरेत् ॥ माघेमासिनरव्याघ्रसयातिपरमंपदम् ॥ ३४ ॥ सितासितातुयाधारासरस्वत्याविग
र्भिता ॥ तन्मार्गविष्णुलोकस्यसृष्टिकर्ताससर्जवै ॥ ३५ ॥ दुस्तरावैष्णवीमायादेवैरपिसुदुर्जया ॥ प्रयागेदह्यतेसातुमाघेमासिनराधिप ॥ ३६ ॥
तेजोमयेषुलोकेषुभुक्त्वाभोगाननेकशः ॥ पश्चाच्चक्रिणिलीयन्तेप्रयागेमाघमज्जनात् ॥ ३७ ॥ उपस्पृशतियोमाघेमकराकंसितासिते ॥ नतत्पुण्यंच
सङ्ख्यातुंचित्रगुप्तोऽपिवेत्यलम् ॥ ३८ ॥ सन्निमज्जतियोमाघेमकरस्थसितासिते ॥ तस्यपुण्यस्यमाहात्म्यंवक्तुंब्रह्मापिनक्षमः ॥ ३९ ॥ संवत्सरशतं
साग्रंनिराहारस्ययत्फलम् ॥ प्रयागेमाघमासेतुत्र्यहस्नानस्यतत्फलम् ॥ ४० ॥ स्वर्णभारसहस्रेणकुरुक्षेत्रेविप्रहे ॥ यत्फलंलभतेमाघेवेण्याःस्नानादिने
दिने ॥ ४१ ॥ राजसूयसहस्रस्यराजत्रयविकलंफलम् ॥ सितासितेतुमाघेचस्नानानांभवतिध्रुवम् ॥ ४२ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिपुन्यःसप्तचयाःपुनः ॥
वेण्यांस्नातुंसमायान्तिमाघेमासिनृपोत्तम ॥ ४३ ॥ सर्वतीर्थानिकृष्णानिपापिनांसङ्गदोषतः ॥ भवन्तिशुक्लवर्णानिप्रयागेमाघमज्जनात् ॥ ४४ ॥
आकल्पसंचितंपापंजन्मभिर्यत्रैर्नृप ॥ तद्भवेद्भस्मसान्माघेस्नातानांचसितासिते ॥ ४५ ॥ वाङ्मनःकायजंपापंनरस्यविलयंत्रजेत् ॥ प्रयागेमाघ
मासेतुत्र्यहस्नातस्यनिश्चितम् ॥ ४६ ॥ प्रयागेमाघमासेयस्यहंस्नातिचमानवः ॥ पापंत्यक्त्वादिवंयातिजीर्णात्वचमिवोरग ॥ ४७ ॥ कुरुक्षेत्रसमा
गङ्गायत्रकुत्रावगाहिता ॥ तस्मादशगुणापुण्यायत्रविन्ध्येनसङ्गता ॥ ४८ ॥ तस्माच्छतगुणागङ्गाकाश्यामुतरवाहिनी ॥ काश्याःशतगुणाप्रोक्तागङ्गा
यामुनसंगमे ॥ ४९ ॥ सासहस्रगुणातासांभवेत्पश्चिमवाहिनी ॥ याराजन्दर्शनादेवब्रह्महत्यापहारिणी ॥ ५० ॥ यापश्चाद्वाहिनीगङ्गाकालिन्द्यासह

संगता ॥ हन्तिकोटिकृतं पापं सामाघेनृपदुर्लभा ॥ ५१ ॥ यत्कथ्यतेऽमृतं राजन्सावेणीभुविकीर्तिता ॥ तस्यां माघे मुहूर्तं तु देवानामपि दुर्लभम् ॥ ५२ ॥
 ब्रह्माविष्णुर्महादेवोरुद्रादित्यमरुद्गणाः ॥ गन्धर्वा लोकपालाश्च यक्षकिन्नरपन्नगाः ॥ ५३ ॥ अणिमादिगुणैः सिद्धाये चान्येतत्त्ववादिनः ॥ ब्रह्माणी पार्व
 ती लक्ष्मीः शर्चामेनादिर्तिर्दितिः ॥ ५४ ॥ सर्वास्ता देवपत्न्यश्च तथा नागाङ्गनानृप ॥ घृताचीमेनकारम्भा उर्वशी च तिलोत्तमा ॥ ५५ ॥ गणा ह्यप्सरसां
 सर्वे पितृणां च गणास्तथा ॥ स्नातुमायान्तिते सर्वे माघे षण्मासां राधिप ॥ ५६ ॥ कृते युगे स्वरूपेण कलौ प्रच्छन्नरूपिणः ॥ प्रयागे माघमासे तु न्यह
 स्नानस्य यत्फलम् ॥ ५७ ॥ नाश्वमेधसहस्रेण तत्फलं लभते भुवि ॥ न्यहस्नानफलं माघे पुरा काञ्चनमालिनी ॥ राक्षसाय ददौ भूपतेन मुक्तः स पाप
 कृत ॥ ५८ ॥ कार्तवीर्य उवाच ॥ भगवन् राक्षसः कोऽसौ साकाकाञ्चनमालिनी ॥ कथं दत्तवती धर्मकथं वा तस्य सद्गतिः ॥ ५९ ॥ एतत्कथय
 योगीन्द्र अत्रिसन्तानभास्कर ॥ यदित्वं मन्यसे श्राव्यं परं कौतूहलं हि मे ॥ ६० ॥ दत्तात्रेय उवाच ॥ शृणु राजन् विचित्रं त्वमितिहासं पुरातनम् ॥
 यस्य स्मरणमात्रेण वाजपेयफलं लभेत् ॥ ६१ ॥ अप्सरारूपसंपन्नानाम्नाकाञ्चनमालिनी ॥ प्रयागे माघमासे सा स्नात्वा याति हरालयम् ॥ ६२ ॥
 निकुञ्जगिरिराजस्य तिष्ठता गिरिरूपिणा ॥ दृष्टा गगनमारूढा तेन वृद्धेन राक्षसा ॥ ६३ ॥ तेजस्विनी सुहेमा भासुश्रोणी दीर्घलोचना ॥ चन्द्रानना सुकेशी
 चपीनोन्नतपयोधरा ॥ ६४ ॥ तां दृष्ट्वा रूपसंपन्ना मुवाच राक्षसस्तदा ॥ कात्वं कमलपत्राक्षि कुत आगम्यते त्वया ॥ ६५ ॥ आर्द्रचवसनं कस्मात्सा
 द्राते कवरीकुतः ॥ कुत आगम्यते भीरुकुतस्तेखे चरीगतिः ॥ ६६ ॥ केन पुण्येन वा भद्रे तव तेजोमयं वपुः ॥ अतीवरूपसंपन्नं संभूतं च मनोहरम् ॥ ६७ ॥
 त्वद्वस्त्रविन्दुपातेन मम मूर्ध्नि सुलोचने ॥ क्षणेन ह्यगमच्छान्तिं कूरमे मानसं सदा ॥ ६८ ॥ नीरस्य महिमा कोऽयमेतद्व्याख्यातुमर्हसि ॥ त्वं मेशीलवती
 भासिना कृतिर्निर्गुणा भवेत् ॥ ६९ ॥ अप्सरा उवाच ॥ श्रूयतामप्सराश्चाहं भोरक्षः कामरूपिणी ॥ प्रयागतश्चागताहं नाम्नाकाञ्चनमालिनी ॥
 ७० ॥ आर्द्रः परिकरो मेऽतः सुस्नाता हंसितासिते ॥ गन्तव्यं तु मयारक्षः कैलासे तु नंगोत्तमे ॥ ७१ ॥ तत्रास्ते पार्वतीनाथः सुरासुरसुपूजितः ॥ वेणीवारिप्र
 पतेराज्ञस्त्वहमासंचवेश्यका ॥ रूपलावण्यसंपन्ना सौभाग्यमदगर्विता ॥ ७२ ॥ जाताहं येन पुण्येन गन्धर्वस्य सुमेधसः ॥ कन्यकादिव्यरूपा तु तत्सर्वं कथयामि ते ॥ ७३ ॥ कलिङ्गाधि
 रक्षोभुक्ता भोगान्यथेच्छया ॥ ७४ ॥ मोहितं तत्पुरं सर्वमया यौवनसंपदा ॥ रत्नानि च विचित्राणि भूषणानि धनानि च ॥ ७५ ॥ वासांसि चित्र

रूपाणिकर्पूरागुरुचन्दनम् ॥ एतच्चोपार्जितं सर्वमयामोहनरूपया ॥ ७७ ॥ नाहं जानामि हेमोऽन्तं स्वनिवासे निशाचर ॥ संसेवन्ते युवानो मे
 चरणौ कामपीडिताः ॥ ७८ ॥ मया ते वञ्चिताः सर्वे सर्वस्वेन तु मायया ॥ अन्योन्यस्पर्धाभावेन मृताः केचित्तु कामिनः ॥ ७९ ॥ इत्थं तन्नगरे
 रम्ये सकले मे गतिस्तदा ॥ प्राप्ते तु वार्द्धके काले शुशोच हृदयं मम ॥ न दत्तं न हुतं जप्तं न व्रतं चरितं मया ॥ ८० ॥ नाराधितो मया देवश्चतुर्वर्गफलप्रदः ॥
 नमया पूजिता देवी दुर्गा दुर्गतिनाशिनी ॥ ८१ ॥ सर्वपापहरो विष्णुर्न स्मृतो भोगलुब्धया ॥ न च संतर्पिता विप्रान् कृतं प्राणिनां हितम् ॥ अणुमात्र
 मिदं पुण्यं न कृतं च प्रमादतः ॥ ८२ ॥ पातकं तु कृतं भद्रतेन मे दह्यते मनः ॥ बहुधैवं विलप्याहं ब्राह्मणं शरणं गता ॥ ८३ ॥ ब्रह्मण्येवं दविद्वांसं
 तस्य राज्ञः पुरोहितम् ॥ सहिष्णुमयारक्षः कथं मे निष्कृतिर्भवेत् ॥ ८४ ॥ पापस्यास्य द्विजश्रेष्ठ कथं यास्यामि सद्गतिम् ॥ स्वेनैव कर्मणा तप्तां वरा
 कीर्दीनमानसाम् ॥ ८५ ॥ पापपङ्कनिमग्नां त्वं मामुद्धर कचग्रहेः ॥ मयि कारुण्यजं वारि वर्षहर्षदृशा द्विज ॥ ८६ ॥ सज्जने साधवः सर्वे साधुः
 साधुरसज्जने ॥ इत्यसौ मद्बचः श्रुत्वा चकारानुग्रहं मयि ॥ ऊचे प्रीतिकरं वाक्यं सर्वधर्ममयं द्विजः ॥ ८७ ॥ द्विज उवाच ॥ निषिद्धाचरणं जाने
 सर्वं तेऽहं वरानने ॥ कुरु मे सत्वरं वाक्यं याहि क्षेत्रं प्रजापतेः ॥ ८८ ॥ तत्र गत्वा कुरु स्नानं तेन पापक्षयस्तव ॥ सर्वमनोगतं भद्रे त्वदीयं शोचितं
 मया ॥ ८९ ॥ नाहमन्यत्प्रपश्यामि यत्ते पापप्रणाशनम् ॥ प्रायश्चित्तं परं तीर्थे स्नानं च ऋषिभिः स्मृतम् ॥ ९० ॥ किंतु तीर्थेत्यजेद्भीरुमनसा
 प्यशुभं कृतम् ॥ प्रयागस्नानशुद्धात्वं स्वर्गयास्यं सिनिश्चितम् ॥ ९१ ॥ प्रयागस्नानमात्रेण नृणां स्वर्गो न संशयः ॥ अन्यदेशकृतं पापं तत्क्षणा
 देवभामिनि ॥ ९२ ॥ प्रयागे विलयं याति पापं तीर्थकृतं विना ॥ शृणु भीरुपुराशक्रो गौतमस्य मुनेर्वधूम् ॥ ९३ ॥ दृष्ट्वा कामवशं प्राप्तस्तांगतो
 गुप्तकामुकः ॥ उग्रेण तेन पापेन तदैव जनितं फलम् ॥ ९४ ॥ ऋषिस्त्री गन्तुं रिन्द्रस्य तस्याश्च पुरतस्तदा ॥ कुत्सितं गर्हितं जातमितिलज्जाकरं वपुः ॥
 ॥ ९५ ॥ तद्भर्तुः शापमाहात्म्यात्सहस्रभगचिह्नितम् ॥ अधोमुखस्ततो भूत्वा देवराजो विनिर्गतः ॥ ९६ ॥ निनिन्दस्व कृतं कर्म सोऽभिभूतः सलज्जितः ॥
 मेरोः शिरसितो यादृशे शतयोजनविस्तृते ॥ ९७ ॥ तत्र गत्वा प्रविष्टुहे माम्भोरुहकोरके ॥ तत्र स्थोगर्हयन्नित्यमात्मानं मन्मथं तथा ॥ ९८ ॥ धिक्तांका
 मात्मतां लोके सद्यः पातकदायिनीम् ॥ यया हिनरकं याति सर्वलोकविगर्हितः ॥ ९९ ॥ आयुः कीर्तियशो धर्मधैर्यध्वंसकरी तथा ॥ धिङ्मन्मथं दुराचार

१ 'धर्मं वै स्वनिवास स्थिता सती' इ० पा० । २ 'पापपङ्के निमग्नां च मां समुद्धर कोविद' इ० पा० । ३ 'कुरु कारुण्यजं वारिदृग्धाहं किं निरोक्षसे' इ० पा० । ४ 'कोटरे' इ० पा० । ५ 'दुराचारं निलंजया
 पदायिनम्' इ० पा० ।

५० ५०
॥ १२३ ॥

मापदांनियतंपदम् ॥ १०० ॥ देहस्थंदुर्दमंशत्रुमसंतुष्टं सदावशम् ॥ इत्थंवादिनिप्रच्छन्नेवासवेपद्मसन्ननि ॥ १ ॥ आखण्डलंविना
भीरुदेवलोकोनशोभते ॥ ततोदेवाःसगन्धर्वालोकपालाःसकिन्नराः ॥ २ ॥ शच्यासहसमागम्यपप्रच्छुस्तेबृहस्पतिम् ॥ भगवन्बल
भिदेवंनेवजानीमहेवयम् ॥ ३ ॥ कतिष्ठतिगतःकुत्रकुत्रवामृगयामहे ॥ ननाकःशोभतेतेनविनादेवगणैःसह ॥ ४ ॥ सुपुत्रेणविनायद्रत्कु
लंश्रीमद्गुणान्वितम् ॥ उपायश्चिन्त्यतांसद्यःस्वर्लोकोयेनशोभते ॥ ५ ॥ सनाथःसुश्रियायुक्तोनविलम्बोऽत्रयुज्यते ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वागुरु
र्वचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥ जानेऽहंस्वापराधेनलज्जयायत्रतिष्ठति ॥ रभसालब्धकार्यस्यभुङ्क्तेसमधवाफलम् ॥ ७ ॥ नृणांनीतिपरित्यागाद्विपाकाः
स्युर्भयङ्कराः ॥ अहोराज्यमदैर्मत्तःकृत्याकृत्यमचिन्तयन् ॥ ८ ॥ कृतवान्निन्द्यमानंहिदृष्टादृष्टक्षयङ्करम् ॥ कुर्वन्तिबालिशायत्रदे
वोपहतबुद्धयः ॥ ९ ॥ ॥ अपराधाद्यथाजन्मस्यादिहामुत्रनिष्फलम् ॥ अधुनातत्रगच्छामोयत्रशक्रःसतिष्ठति ॥ ११० ॥ इत्युक्त्वा
निर्गताःसर्वेबृहस्पतिपुरोगमाः ॥ दृष्ट्वासरसिविस्तीर्णेस्वर्णपङ्कजकाननम् ॥ ११ ॥ तुष्टुबुर्देवराजंतेप्रबोधोयेनजायते ॥ ततोगुरोः
प्रबोधेननिर्गतःपद्मकुड्मलात् ॥ १२ ॥ दीनाननोविरूपस्तुव्रीडाकुञ्चितलोचनः ॥ जग्राहचरणाविन्द्रोगुरोस्तस्याग्रजन्मनः ॥
॥ १३ ॥ त्राहिमांनिष्कृतिं ब्रूहिपापस्यास्यबृहस्पते ॥ देवराजवचःश्रुत्वाजगौविप्रोबृहस्पतिः ॥ १४ ॥ शृणुदेवेन्द्रवक्ष्येऽहमुपायंपाप
नाशनम् ॥ प्रयागस्नानमात्रेणतत्क्षणादेवपातकात् ॥ १५ ॥ मुच्यसेदेवराजत्वंतत्रयामःसहैवते ॥ अथपुरोधसासार्धमागत्यबलमर्दनः ॥
॥ १६ ॥ सस्नौसितासितेतीर्थेसद्योमुक्तोद्यधैस्ततः ॥ अथदेवगुरुस्तस्मैप्रसन्नस्तुवरंददौ ॥ १७ ॥ प्रयागस्नानमात्रेणक्षीणंपापंतवानघ ॥
क्षीणपापस्यतेशक्रमत्प्रसादेनसत्वरम् ॥ १८ ॥ सहस्रमेतद्योनीनांसहस्रंस्यादृशांतव ॥ तदैवद्विजवाक्येनशुशुभेचशचीपतिः ॥ १९ ॥ लोचना
नांसहस्रेणपङ्कजैरिवमानसम् ॥ अथवृन्दारकैःसर्वैर्ऋषिभिश्चाभिपूजितः ॥ १२० ॥ गन्धर्वैःस्तूयमानस्तुगतःशक्रोऽमरावतीम् ॥ इत्थंसद्योविपापोऽ
भूत्प्रयागेपाकशासनः ॥ २१ ॥ याहित्वमपिकल्याणिप्रयागंदेवसेवितम् ॥ सद्यःपापविनाशायतथास्वर्गतयेदृढम् ॥ २२ ॥ इतितस्यवचः
श्रुत्वासेतिहासंसमङ्गलम् ॥ तदैवसंभ्रमापन्नानत्वापादौद्विजस्यतु ॥ २३ ॥ त्यक्त्वाबन्धुजनंसर्वदासदासीगृहंतथा ॥ सकलान्विषयांत्रक्षोविषग्रासानिव
स्फुटम् ॥ २४ ॥ वपुश्चक्षणविध्वंसिपश्यन्तीनिर्गताह्वहम् ॥ नरकार्णवसंपातदारुणान्तरवह्निना ॥ २५ ॥ हृदयेकुणपव्याघ्रतदातत्तप्यमानया ॥ मयागत्वा

१ 'लक्ष्म्या विना गुणा इ० पा० । २ 'युक्ता भवामो ह्यधुना वयम्' इ० पा० ।

उ.सं.स.
अ० १२६

॥ १२३ ॥

कृतंस्नानंमाघेमासिसितासितं ॥ २६ ॥ तस्यस्नानस्यमाहात्म्यंशृणुवृद्धनिशाचर ॥ त्र्यहात्पापक्षयोजातःसप्तविंशतिभिर्दिनैः ॥ २७ ॥ शेषेमेयदभू
 त्पुण्यंतेनदेवत्वमागता ॥ रममाणानुकैलासेगिरिजायाःप्रियासखी ॥ २८ ॥ जातिस्मरातथाजाताप्रयागस्यप्रभावतः ॥ स्मृत्वाप्रयागमाहात्म्यं
 माघेमाघेत्रजाम्यहम् ॥ २९ ॥ इतिराक्षसयत्पृष्टंत्वयाविस्मितचेतसा ॥ तन्मयाकथितं सर्वचरित्रं प्रीतयेतव ॥ ३० ॥ मत्प्रीतयेचरितंस्वत्वंब्रूहिमम
 राक्षस ॥ कर्मणाकेनजातोऽसिविरूपोऽतिभयङ्करः ॥ ३१ ॥ श्मश्रुलोदीर्घदंष्ट्रश्चक्रव्यादोगिरिगह्वरे ॥ ३२ ॥ राक्षसउवाच ॥ इष्टं ददाति गृह्णाति गुह्यं
 वदति पृच्छति ॥ प्रीत्याहिसज्जनो भद्रे तच्च सर्वं त्वयि स्थितम् ॥ ३३ ॥ त्वया संभावितो नूनं मन्येऽहं वामलोचने ॥ भाविनी निष्कृतिः सद्यस्त्वया स्य क्रूर
 कर्मणः ॥ ३४ ॥ अतो वक्ष्यामि ते भद्रे दुष्कृतं यत्स्वयं कृतम् ॥ निवेद्य सज्जने दुःखं ततः सर्वसुखी भवेत् ॥ ३५ ॥ शृणु सुश्रोण्य हं काश्यां बह्वचो वेदपारगः
 जातः पुराद्रिजः श्रेष्ठः कुले महति निर्मले ॥ ३६ ॥ राज्ञां दुष्कृतिनां भीरुशूद्राणां च तथा विशाम् ॥ वाराणस्यां कृतो घोरो मया दुष्टप्रतिग्रहः ॥ ३७ ॥ बहुधा बहुधा
 वारं निषिद्धः कुत्सितो बहु ॥ चाण्डालस्यापि न त्यक्तो मया दुष्टप्रतिग्रहः ॥ ३८ ॥ अन्यच्च पातकं तत्र ममाभून्मूढचेतसः ॥ तत्रास्ति दुष्कृतं कर्म मया यत्र न
 यत्कृतम् ॥ ३९ ॥ अन्यच्च श्रूयतां दोषः क्षेत्रस्य वरवर्णिनि ॥ अविमुक्तेऽणुमात्रं यत्तदयं मे रूतां व्रजेत् ॥ ४० ॥ न धर्मस्तु मया कश्चित्संचितस्तत्र जन्मनि ॥
 ४१ ॥ ततो बहुतिथे काले मृतस्तत्रैव शोभने ॥ अविमुक्तप्रभावेण न चाहं नरकं गतः ॥ ४२ ॥ अविमुक्ते मृतः कश्चिन्नरकं नेति किलिषी ॥ अविमुक्ते
 कृतं किंचित्पापं वज्री भवेद्दृढम् ॥ ४३ ॥ वज्रलेपेन पापेन तेन मे जन्मराक्षसम् ॥ रौद्रं क्रूरतरं पापं संभूतं हिमपर्वते ॥ ४४ ॥ द्विर्जातो गृध्रयो नो प्राक्किञ्चन्यो द्विः
 सरीसृपः ॥ एकवारमुलूकस्तु विङ्कराहस्ततः परम् ॥ ४५ ॥ इदं तु दशमं जन्मराक्षसं मम भामिनि ॥ अतीतानि सहस्राणि वर्षाणि मम जन्मनः ॥ ४६ ॥
 नास्ति मे निष्कृतिर्भद्रे एतस्माद्दुःखसागरात् ॥ अत्र त्रियोजनं सुभ्रूनिर्जन्तु हिमया कृतम् ॥ ४७ ॥ अनामसां च भूतानां बहूनां च कृतः क्षयः ॥ कर्मणा तेन
 मे सुभ्रूदं द्यते सततं मनः ॥ ४८ ॥ त्वदर्शनमुधासितं गंत्यैत्यं मनो मम ॥ तीर्थफलतः कालेन सद्यः साधु समागमः ॥ ४९ ॥ अतः सत्संगतिं सुभ्रूः प्रशंसन्ति
 मनीषिणः ॥ एतत्ते कथितं सर्वं स्वदुःखं हृदयं तं मया ॥ ५० ॥ विरलः सज्जनः सुभ्रूः स्वात्मा यस्य न खिद्यते ॥ जानास्यत्रोचितं त्वं हि किंचिन्नो वच्म्यतः परम् ॥
 ५१ ॥ अस्य दुःखोदधेः पारं कथं यांमीति चिन्तयन् ॥ सज्जनानां समाभूतिः सर्वेषामुपजीवनम् ॥ ५२ ॥ क्षीरणवः पयोदत्ते हंसाय न वकाय किम् ॥
 ५३ ॥ दत्तात्रेय उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा दयाद्रीं कृतमानसा ॥ धर्मदाने मतिं कृत्वा जगौ काञ्चनमालिनी ॥ ५४ ॥ करिष्ये निष्कृतिं राक्ष

इदानीं खलु माशुचः ॥ प्रतिज्ञां तु दृढां कृत्वा यतिष्ये तव मुक्तये ॥ ५५ ॥ बहवो हि कृता माघा वर्षे वर्षे यथाविधि ॥ श्रद्धापूर्वमया भद्रब्रह्मक्षेत्रे सितासित ॥ ५६ ॥
 तां वदामि तु सङ्ख्याति तस्य धर्मस्य राक्षस ॥ गृढो धर्मो हि कर्तव्य इत्युचुर्विबुधा जनाः ॥ ५७ ॥ आर्ते दानं प्रशंसन्ति मुनयो वेदवादिनः ॥ सागरे वर्ष
 तो भद्र किं मेघस्य फलं भवेत् ॥ ५८ ॥ अनुभूतं मया राक्षः स्वयं तत्पुण्यजं फलम् ॥ तत्तु दास्यामि ते मित्रसद्यः पापविनाशनम् ॥ ५९ ॥ निष्पीड्याथ ततो
 वस्त्रं जलं कृत्वा कराम्बुजे ॥ ददौ सामाघजं पुण्यं तस्मै वृद्धाय राक्षसे ॥ ६० ॥ शृणु राजन् विचित्रं हि प्रभावं माघधर्मजम् ॥ तदैव प्राप्य तत्पुण्यं विमुक्ताराक्षसी
 तनुः ॥ ६१ ॥ संभूतो देवताकारस्तेजोभास्करविग्रहः ॥ देवयानं समारूढः सहस्रोत्फुल्ललोचनः ॥ ६२ ॥ द्योतमानस्तदा व्योम्नि भासयन् प्रभया
 दिशः ॥ दिव्यरूपधरो रेजे द्वितीय इव भास्करः ॥ ६३ ॥ ततोऽभिनन्दयामास सतां काञ्चनमालिनीम् ॥ भद्रवेत्तीश्वरो देवः कर्मणायः फलप्रदः ॥ ६४ ॥
 तत्त्वयोपकृतं सर्वयत्रमेनास्ति निष्कृतिः ॥ इदानीमपि कारुण्यात् प्रसीदानुग्रहं कुरु ॥ ६५ ॥ शिक्षां विधेहि मे देवि सर्वे नीतिमयीं शुभाम् ॥ सर्वधर्म
 करी नूनं न कुर्वे पातकं यथा ॥ ६६ ॥ तां श्रुत्वा त्वदनुज्ञातः पश्चाद्यामि सुरालयम् ॥ ६७ ॥ दत्तात्रेय उवाच ॥ एतन्निशम्य ते नोक्तं प्रियं धर्ममयं वचः ॥ अतिप्रीत्या
 ब्रवीद्धर्मराजन्काञ्चनमालिनी ॥ ६८ ॥ धर्ममजस्व सततं त्यज भूतहिंसां सेवस्व साधुपुरुषाञ्जहिं कामशत्रुम् ॥ अन्यस्य दोषगुणकीर्तनमाशु हित्वा सत्यं वदार्च
 यहरिं ब्रजदेव लोकम् ॥ ६९ ॥ देहेऽस्थिमांसरुधिरेस्वमर्तित्यज त्वं जायासुतादिषु स दाममतां विमुञ्च ॥ पश्यानि शंजगदिदं क्षणमद्भुतं हि वैराग्यभावरसिको भव
 योगनिष्ठः ॥ ७० ॥ प्रीत्या मयानि गदितं तव धर्ममार्गचित्ते निधेहि सकलं भवशीलयुक्तः ॥ संत्यज्य राक्षसतनुं धृतदेवदेहो ज्योतिर्मयो ब्रजयथा सुखमाशुना
 कम् ॥ ७१ ॥ श्रुत्वा धर्मततो दृष्टः संतुष्टो राक्षसोऽब्रवीत् ॥ भवप्रमुदितानित्यं सर्वदा शिवमस्तु ते ॥ ७२ ॥ आचन्द्रार्करमस्व त्वं कैलासे शिवसन्निधौ ॥
 उमयाऽखण्डितं प्रेम तवास्तु वरवर्णिनि ॥ ७३ ॥ धर्मनिष्ठा तपोनिष्ठामातस्त्वं भव सर्वदा ॥ मास्तु लोभः शरीरे त आपन्नार्ति सदा हर ॥ ७४ ॥ इत्युक्त्वा तु प्रणम्याथ
 सतां काञ्चनमालिनीम् ॥ जगाम राक्षसः स्वर्गगन्धर्वैर्बहुभिः स्तुतः ॥ ७५ ॥ देवकन्यास्तदा गत्यववर्षुः पुष्पवृष्टिभिः ॥ तस्याः काञ्चनमालिन्यामूर्ध्नि
 हर्षसमाकुलाः ॥ ७६ ॥ तामालिङ्ग्य ततः प्रोचुः कन्यकास्तु प्रियं वचः ॥ कृतं भद्रे त्वया चित्रं राक्षसस्य विमोक्षणम् ॥ ७७ ॥ दुष्टस्यास्य भयात्कश्चिद्विश
 त्यस्मिन्नकानने ॥ अधुना निर्भया ह्यत्र विचरामो यथा सुखम् ॥ ७८ ॥ श्रुत्वा तद्वचनं राजंस्तासां काञ्चनमालिनी ॥ दृष्टाते नैव दानेन कृतकृत्या तदा
 सती ॥ ७९ ॥ तं राक्षसं काञ्चनमालिनी वरागन्धर्वकन्यापरिमोच्य सत्वरम् ॥ क्रीडन्त्यमूभिः प्रययौ हरालयं प्रीत्या स पूर्णाचरोपकारया ॥ १८० ॥

संवादमेनंवरकन्यकेरितंभक्त्यापरंयःशृणुयाच्चमानवः ॥ नवाध्यतेजातुसदासराक्षसैर्धर्मेमतिस्तस्यभृशंहिजायते ॥ १८१ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणे
 पञ्चप०उत्तर०माघमासमाहात्म्येदिलीपवसिष्ठसंवादेराक्षसमोक्षोनामषड्विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२६ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ कथितंमाघ
 माहात्म्यंदत्तात्रेयेणभाषितम् ॥ आधुनाहंप्रवक्ष्यामिमाघस्नानस्ययत्फलम् ॥ १ ॥ सर्वकर्तुवरिष्ठंतुसर्वदानफलप्रदम् ॥ सर्वव्रततपस्तुल्यंमाघस्नानंपर-
 न्तम् ॥ २ ॥ स्नानेनमाघस्यविशुद्धमानसाःपितृन्दिविस्थाप्यकुलद्वयस्यवै ॥ स्वर्गप्रयान्तिस्वयमुज्ज्वलाननावरैर्विमानैरुचिरैश्चकामगैः ॥ ३ ॥
 येमानवाःपापकृतोऽपिसर्वदासदादुराचाररताधिमार्गगाः ॥ स्नात्वाहिमाघेहरिमर्चयन्तिथमुच्चन्तितेऽपीहमहाघसंचयम् ॥ ४ ॥ सत्येनहीनाः
 पितृमादुःखदाह्यनाश्रमस्थाःकुलधर्मवर्जिताः ॥ येदाम्भिकास्तेऽपिनराःसतांगतिस्नानैःप्रयान्त्यत्रहिमाघसंभवैः ॥ ५ ॥ पुण्येषुतीर्थेषुचमाघ-
 मासेस्नानंनराणामतिदुर्लभंभुवि ॥ तस्माद्यतोब्रह्मविदांपदंनरैःसंप्राप्यतेनात्रविचारणामम ॥ ६ ॥ माघेतपोदानजपप्रसेवनंस्थानंहरेःपूजन-
 मक्षयंनृप ॥ तस्माद्यथाशक्तिनरैःप्रयत्नतःस्नात्वाप्रदेयंवसनांनृकाञ्चनम् ॥ ७ ॥ माघेऽन्नदाताऽमृतपःसुरालयेहमन्श्चदाताबलभित्समी-
 पगः ॥ दीपाग्निवासांसिददन्नरःसदामूर्यस्यलोकेवसतिप्रभामयः ॥ ८ ॥ यज्ञैःसुदानैःसुतपोभिरुज्ज्वलैःसुब्रह्मचर्यार्चनयोगसेवया ॥
 शुद्धाभवन्तीहतथानपापिनःस्नानैर्यथापुण्यंभवैस्तुमाघजैः ॥ ९ ॥ दुःखौघसंतप्तिमसह्ययातनांयाम्यांनतेयान्त्यपिपापकारिणः ॥ येमाघ-
 मासेवरतीर्थमज्जनंकुर्वन्तिचार्षोदितमूर्यमण्डले ॥ १० ॥ स्नात्वाचमाघेहरिमर्चयन्तिथेस्वश्च्युताभूपतयोभवन्ति ॥ भव्याःसुरूपाःसुमगाः
 प्रियंवदाधर्मान्विताभूरिधनाःशतायुषः ॥ ११ ॥ दीप्तानलेकाष्ठचयोयथाहुतोभस्मावशेषोभवतीहतस्क्षणात् ॥ स्नानेनमाघस्यतथाविली-
 यतेक्षुद्रोऽपिपापौघमहाघसंचयः ॥ १२ ॥ कायेनवाचामनसापिपातकंज्ञातंयदज्ञातमलङ्कृतंनरैः ॥ स्नानंचमाघेवरतीर्थसंभवंसर्वदहेद्विष्णुरिवा-
 शुद्धदतः ॥ १३ ॥ संभुज्यमानाघफलंहिपार्थिवप्रमादतोऽपीहनृणांकदाचन ॥ स्नानंहिमाघस्ययतःप्रसज्यतेतदैवतत्संक्षयमेतिनिश्चितम् ॥ १४ ॥
 गन्धर्वकन्यापृथिवीशशापजंसंभुज्यमानाघफलंदुरत्ययम् ॥ स्नानाद्विमुक्ताःखलुमाघमासजाद्राक्यात्पुरालोमशजातमद्भुतम् ॥ १५ ॥
 सूतउवाच ॥ श्रुत्वैतत्पार्थिवःप्रीत्यानत्वातत्पादपङ्कजम् ॥ श्रद्धयापरयानम्रस्तंप्रच्छपुरोधसम् ॥ १६ ॥ भगवन्बृहिकन्याभिःशापोह्यभिगतः
 कुतः ॥ कस्यापत्यानितास्तासांनामर्किकीदृशवयः ॥ १७ ॥ कबलोमशवाक्येनविपाकाच्छापसंभवात् ॥ विमुक्ताःकुत्रताःसस्नुर्मासंताः

१ 'दिनानि सप्तापि च पञ्चमानवाः' इ० पा० । २ 'वसाभिकाञ्चनम्' इ० पा० । ३ 'दीर्घमवैश्च माघजैः' इ० पा० ।

कतिसङ्ख्या ॥ १८ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ श्रूयतां राजशार्दूलधर्मगर्भाकथापरा ॥ यथारणिर्वह्निर्गर्भाधर्मसर्वह्निमूरिव ॥ १९ ॥ गन्धर्वः सुखसंगीतिस्त-
 स्यकन्याप्रमोदिनी ॥ सुशीलस्य सुशीला च सुस्वरास्वरवेदिनः ॥ २० ॥ सुतारा चन्द्रकान्तस्य चन्द्रिकासुप्रभस्य च ॥ इमानि वरनामानि तासामप्स-
 रसानृप ॥ २१ ॥ कुमार्यः पञ्चसर्वास्तावयसासुसमाः पुनः ॥ चन्द्रादिव विनिष्क्रान्ताश्चन्द्रिकेव समुज्ज्वलाः ॥ २२ ॥ चन्द्राननाः सुकेशिन्यश्चन्द्रा-
 मृतरसाधराः ॥ नेत्रेष्वानन्दकारिण्यः कौमुदीकुमुदेष्विव ॥ २३ ॥ लावण्यपिण्डसंभूताश्चारूरूपामनोहराः ॥ उद्भिन्नकुचकुम्भिन्यः पद्मिन्य इव माधवे-
 ॥ २४ ॥ उन्मील्य यौवनं कान्तं वल्लीवनवपल्लवैः ॥ हेमगौराश्च हेमाभा हेमालङ्कारभूषिताः ॥ २५ ॥ हेमचम्पकमालिन्यो हेमच्छवि सुवाससः ॥
 स्वरग्राभा वलीहासुविविधामूर्च्छनासुच ॥ २६ ॥ तालदानविनोदेषु वेणुवीणाप्रवादने ॥ मृदङ्गनादसंभिन्नं लास्यमार्गल्येषु च ॥ २७ ॥ चित्रादिषु विनो-
 देषु कलासु च विशारदाः ॥ एवंभूतास्तुताः कन्यामुमुहुः क्रीडनेवने ॥ २८ ॥ पितृभिरालिताः सत्यश्चेरुश्च धनदालये ॥ कौतुकादेकदापञ्चमिलित्वामासि-
 माधवे ॥ कन्यामन्दारपुष्पाणि विचिन्वन्त्यो वनाद्गन्तम् ॥ २९ ॥ गौरीं समाराधयितुं वराङ्गनाः कदाचिदच्छोदसरोवरं ययुः ॥ हेमाम्बुजानि प्रवराणि ताः
 पुनस्तस्मादुपादाय वरोत्पलैः सह ॥ ३० ॥ वैडूर्यशुद्धस्फटिकाच्छविद्रुमे स्नात्वा तडागे परिधाय चाम्बरम् ॥ मौनेन च स्थण्डिलपिण्डकामयीं स्वर्णस्य
 सित्ताभिरुमां विनिर्ममुः ॥ ३१ ॥ समार्चितां चन्दनचन्द्रकुङ्कुमैरभ्यर्च्य गौरीं वरपङ्कजादिभिः ॥ नानोपचरैश्च सुभक्तिभावितास्तालप्रयोगैर्नृतुः
 कुमारिकाः ॥ ३२ ॥ गान्धारमाश्रित्य वरं स्वरंतो गेयं सुतारध्वनिभिः समूर्छितम् ॥ एणीदृशस्ताः प्रजगुः कलाक्षरं चारुप्रबन्धं गतिभिस्तु सुस्वरम्
 ॥ ३३ ॥ तस्मिन् सुनादेरसवर्षहर्षदेकन्यास्वलं निर्भरं नृत्यवृत्तिषु ॥ अच्छोदतीर्थप्रवरेतदागतः स्नातुं मुनेर्वेदनिधेः सुताग्रिपः ॥ ३४ ॥ रूपेण निःसीम-
 तरो वराननः सरोजपत्रायतलोचनो युवा ॥ विशालवक्षाः सुभुजोऽति सुन्दरः श्यामच्छविः काम इवापरो हिसः ॥ ३५ ॥ स ब्रह्मचारी स शिखो विराज-
 ते दण्डेन युक्तो धनुषे वमन्मथः ॥ एणाजिनप्रावरणः सुसूत्रधृद्धे माभमौञ्जीकटिसूत्रं मेखलः ॥ ३६ ॥ तं दृष्ट्वा ब्राह्मणं बालास्तास्तत्र सरसस्तटे ॥
 जहृषुः कौतुकाविष्टाः कोऽयं नोनयनातिथिः ॥ ३७ ॥ सन्त्यक्तनृत्यगीतास्तास्तस्यालोकनतत्पराः ॥ हरिण्योलुब्धकेनेव विद्धाः कामेन साय-
 कैः ॥ ३८ ॥ पश्य पश्येति जल्पन्त्यो मुग्धाः पञ्चससंभ्रमम् ॥ तस्मिन् विप्रवरे यूनि कामदेवभ्रमं ययुः ॥ ३९ ॥ पुनः पुनस्तमभ्यर्च्य
 नयनेः पङ्कजैरिव ॥ पश्चाद्विचारयामासुस्ताश्च कन्याः परस्परम् ॥ ४० ॥ यद्ययं कामदेवो हिरतिहीनः कथं व्रजेत् ॥ अथायमश्विनो देवौ तौ
 नूनं युग्मचारिणौ ॥ ४१ ॥ गन्धर्वः किन्नरो वाथ सिद्धो वा कामरूपधृत् ॥ ऋषिपुत्रोऽथ वा कश्चित्कश्चिद्भामानुषोत्तमः ॥ ४२ ॥

अस्तुवाकश्चिदेवायं धात्रासृष्टोद्दिनः कृते ॥ यथाभाग्यवतामर्थे निधानं पूर्वकर्मभिः ॥ ४३ ॥ तथास्माकंकुमारीणांगौर्यानीतो वरोत्तमः ॥ करुणाजलकण्डो
 लपुवार्दीकृतचित्तया ॥ ४४ ॥ मयावृतस्त्वयाचायं त्वयावृतस्तथामया ॥ एवंपञ्चसुकन्यासुवदन्तीषु नृपोत्तमः ॥ ४५ ॥ श्रुत्वा तद्वचनं तत्र
 कृत्वामाध्याह्निकीः क्रियाः ॥ आलोच्य हृदये सोऽपि विघ्नमेतदुपस्थितम् ॥ ४६ ॥ ब्रह्मविष्णुगिरिशायः सुराये च सिद्धमुनयः पुरातनाः ॥ तेऽपि योगबलिनो
 विमोहितालीलया तदबलाभिरद्भुतम् ॥ ४७ ॥ योषितां नयनतीक्ष्णसायकैर्भ्रूलतासु दृढचापनिर्गतैः ॥ धन्विनामकरकेतुना हतः कस्य नोपततिहामनोमृगः ॥
 ॥ ४८ ॥ तावदेव नयधीर्विराजते तावदेव जनताभयं भजेत् ॥ तावदेव दृढचित्ततामृशं तावदेव गणनाकुलस्य च ॥ ४९ ॥ तावदेव तपसः प्रगल्भता तावदेव यमधार
 णं नृणाम् ॥ यावदेव नितेक्षणबाणैर्मोहयन्त्युरुमदैर्न मानुषाः ॥ ५० ॥ मोहयन्तु मदयन्तुरागिणो योषितः सुललितैर्मनोहरैः ॥ मोहयन्ति मदयन्ति मामिमं
 धर्मरक्षणपरिहिकैर्गुणैः ॥ ५१ ॥ मांसशुक्रमलमूत्रनिर्मिते योषितां वपुषि निघृणेशुचौ ॥ कामिनश्च परिकल्प्य चारुतां मारमन्तु सुविमूढचेतसः ॥ ५२ ॥
 दारुणो हि परिकीर्तितोऽङ्गनासन्निधिविमलबुद्धिभिर्बुधैः ॥ यावदत्र न समीपगा इमास्तावदेव हि गृहं व्रजाम्यहम् ॥ ५३ ॥ समीपं तस्य यावद्विना गच्छन्ति
 वराङ्गनाः ॥ वैष्णवेन प्रभावेण तावदन्तर्दधे द्विजः ॥ ५४ ॥ तस्य योगबलाद्भूपगतस्यादर्शनं तदा ॥ दृष्ट्वा तदद्भुतं कर्म ऋषिपुत्रस्य धीमतः ॥ ५५ ॥
 वित्रस्तनयना बालाः कुरङ्गचइव कातराः ॥ संभ्रान्तनयनाः शून्या ददृशुस्तादिशो दश ॥ ५६ ॥ इन्द्रजालं स्फुटं वेत्ति मायां जानाति वापुनः ॥ दृष्टोऽप्यं दृष्टरूपो
 ऽभूदित्युचुश्च परस्परम् ॥ ५७ ॥ व्याप्तं तु हृदयं तासां सदैव विरहाग्निना ॥ ज्वलद्वावानलेनेव सुस्निग्धं सान्द्रकाननम् ॥ ५८ ॥ त्यक्त्वेन्द्रजालिकीं विद्यां कान्त
 दर्शय सत्वरम् ॥ स्वात्मानं नो मनोयुक्तं प्राग्ग्रासेम शिकोपमम् ॥ ५९ ॥ हा कष्टं दर्शितः कस्माद्ध्वत्रात्वं घटितः पुनः ॥ ज्ञातं महानुसंतापहेतोर्नस्त्वं विनि
 र्मितः ॥ ६० ॥ कच्चित्ते निर्दयं चेतः कच्चिदस्मासु नो मनः ॥ कच्चिद्वृत्तोऽसि हे कान्त कच्चिन्मुष्णासिनो मनः ॥ ६१ ॥ कच्चित्रप्रत्ययोऽस्मासु कच्चिदस्मान्परीक्षसे ॥
 कच्चित्रर्मकलाशीलः कच्चिन्मायाविशारदः ॥ ६२ ॥ कच्चिचित्ते प्रवेष्टुं च वेत्ति विज्ञानलाघवम् ॥ कच्चिन्निष्क्रमणोपायं न जानासि कुतः पुनः ॥ ६३ ॥ कच्चिद्विना
 पराधंतु त्वमस्मासु प्रकुप्यसे ॥ कच्चिद्दुःखं विजानासि परेषां विप्रलम्भजम् ॥ ६४ ॥ त्वद्दर्शनं विनानूनं हृदये श्वरसाम्प्रतम् ॥ न जीवामोऽथ जीवामः पुनस्त्वद्दर्श
 नाशया ॥ ६५ ॥ अस्मांश्च नयत त्रत्वं यत्र शीघ्रं गतो भवान् ॥ त्वद्दर्शनं हरो धाता व्यदधादङ्कुरच्छिदम् ॥ ६६ ॥ सर्वथा दर्शनं देहिकारुण्यं भज सर्वथा ॥ पर्यंतं न प्रप
 श्यन्ति सर्वथा सज्जना जनाः ॥ ६७ ॥ इत्थं विलप्यताः कन्याः प्रतीक्ष्य च बहुक्षणम् ॥ पितुर्भिया गृहं गन्तुं शीघ्रमारेभिरे गतिम् ॥ ६८ ॥ तत्प्रेमनिगडैर्बद्धा मृशं वि
 रह विक्लवाः ॥ कथंचिद्वैर्यमालम्ब्यताः स्वं स्वं गृहमागताः ॥ ६९ ॥ आगत्य पतिताः सर्वा जलयन्त्रसमीपतः ॥ किमेतन्मातृभिः पृष्टाः कुतः कालात्ययोऽ

भवत् ॥ ७० ॥ कन्याऊचुः ॥ क्रीडन्त्यःकिन्नरीभिस्तुसार्धसङ्गीतकमुदा ॥ संस्थितास्तेननज्ञातंदिवसादिसरोवरे ॥ ७१ ॥ पथिश्रान्तावयंमातः
संतापस्तेननस्तनौ ॥ मोहेनमहतावच्छेदकेनाप्युत्सहामहे ॥ ७२ ॥ इत्युक्त्वालुलुडुस्तत्रमणिभूमौकुमारिकाः ॥ आकारंगोपयन्यस्तासुग्धाजल्पन्ति
मातृभिः ॥ ७३ ॥ काचित्रर्तयतिक्रीडामयूरनमुदातदा ॥ नपाठयतितंकीरंपञ्चरेऽन्याकुतूहलात् ॥ ७४ ॥ लालयेन्नकुलंनान्यानोह्लासयतिसारिकाम् ॥
अपरातीवसंमुग्धानैवक्रीडतिसारसैः ॥ ७५ ॥ भेजिरेनविनोदांस्तारेमिरेनैवमन्दिरे ॥ ऊचिरेबान्धवैर्नालवीणावाद्यंनचक्रिरे ॥ ७६ ॥ कल्प
द्रुमप्रसूनंयद्रसवत्सुधोपमम् ॥ मन्दारकुसुमामोदिनपपुर्मधुरंमधु ॥ ७७ ॥ योगिन्यइवताःकन्यानासाग्रन्यस्तलोचनाः ॥ अलक्ष्यध्यान
सन्तानाःपुरुषोत्तममानसाः ॥ ७८ ॥ चन्द्रकान्तमणिच्छन्नेस्रवद्धारिकणद्रवे ॥ क्षणंवातायनेस्थित्वाजल्यन्त्रेक्षणंक्षणात् ॥ ७९ ॥ रचयन्ति
क्षणंशय्यादीर्घिकाम्भोजिनीदलैः ॥ वीज्यमानाःसखीभिस्ताःशीतलैःकदलीदलैः ॥ ८० ॥ इत्थंयुगसमारात्रिमन्वानास्तावरस्त्रियः ॥ कथंचि
द्धीरतांकृत्वाविह्वलाःसज्वराइव ॥ ८१ ॥ प्रातर्व्योममणिदृष्ट्वाभ्यर्चयन्मानाःस्वजीवितम् ॥ विज्ञाप्यमातरंस्वांस्वांगौरीपूजयितुंगताः ॥ ८२ ॥
स्नात्वातेनविधानेनपुष्पैर्धूपैर्यथातथा ॥ विधायपूजनंदेव्यागायन्त्यस्तत्रताःस्थिताः ॥ ८३ ॥ एतस्मिन्नन्तरेविप्रःस्नातुंसोऽपिसमागतः ॥
पित्राश्रमपदात्तस्मादच्छोदेचसरोवरे ॥ ८४ ॥ मित्रंदृष्ट्वैवरात्र्यन्तेनलिन्यइवकन्यकाः ॥ उत्फुल्लनयनाजातास्तंदृष्ट्वाब्रह्मचारिणम् ॥ ८५ ॥
गत्वातदैवताःकन्याःसमीपंब्रह्मचारिणः ॥ सव्यापसव्यबन्धेनभुजपाशंचचक्रिरे ॥ ८६ ॥ गतोऽसिधूर्तपूर्वेद्युर्गन्तुमद्यनशक्यते ॥ वृतस्त्वं
नूनमस्माभिर्नात्रतेऽस्तुविचारणा ॥ ८७ ॥ इत्युक्तोब्राह्मणःप्राहप्रहसन्बाहुपाशगः ॥ युष्माभिरुच्यतेमद्रमनुकूलंप्रियंवचः ॥ ८८ ॥
प्रथमाश्रमनिष्ठस्यकितुनाद्यापिमेव्रतम् ॥ वेदाभ्यसनशीलस्यपारंयातिगुरोःकुले ॥ ८९ ॥ आश्रमेयत्रयोधर्मोरक्षणीयःसपण्डितैः ॥ विवाहो
ऽयमतोमन्येनधर्मइतिकन्यकाः ॥ ९० ॥ आकर्ण्यतस्ववाक्यानितमृचुस्तावचस्ततः ॥ सकलध्वनिसोत्कण्ठाःकोकिलाइवमाधवे ॥ ९१ ॥
धर्मादर्थोऽर्थतःकामःकामाद्धर्मफलोदयः ॥ इत्येवनिश्चितंशास्त्रंवर्णयन्तिविपश्चितः ॥ ९२ ॥ सकामोधर्मबाहुल्यात्पुरस्तेसमुपागतः ॥ सेव्यतां
विविधेभोगैःस्वर्गभूमिरियंततः ॥ ९३ ॥ श्रुत्वातद्वचनंतासांप्राहगम्भीरयागिरा ॥ तथ्यंवोवचनंकितुसमाप्येहस्वकंव्रतम् ॥ ९४ ॥
प्राप्यानुज्ञांगुरोःसर्ववैवाहिकर्मनान्यथा ॥ इत्युक्ताःपुनरुचुस्ताःस्फुटंमूढोऽसिसुन्दर ॥ ९५ ॥ दिव्योषधंब्रह्मरसायनंचसिद्धिर्निधेःसाधुकला
वराङ्गनाः ॥ मन्त्रस्तथासिद्धिरसश्चधर्मतोनेमानिषेध्याःसुधियासमागताः ॥ ९६ ॥ कार्यहिदैवाद्यदिसिद्धमागतंतस्मिन्नुपेक्षांनचयातिनीतिगः

यस्मादुपेक्षानपुनःफलप्रदातस्मान्नदीर्घीकरणं प्रशस्यते ॥ ९७ ॥ सान्द्रानुरागाःकुलजन्मनिर्मलाःस्नेहार्द्रचित्ताःसुगिरःस्वयंवराः ॥ कन्याः
 सुरूपाःखलुचारुयौवनाधन्यालभन्तेऽन्नरास्तुनेतरे ॥ ९८ ॥ क्वयंवरसुन्दर्यःक्वचायंतापसोवदुः ॥ दुर्घटस्यविधानेहिमन्येधातातिपण्डितः ॥ ९९ ॥
 तस्मादस्मानिदानींतुस्वीकुर्यान्मङ्गलंभवान् ॥ गान्धर्वेणविवाहेनह्यन्यथानोनजीवितम् ॥ १०० ॥ श्रुतवाक्यस्ततःप्राहब्राह्मणो धर्मवित्तमः ॥
 भोमृगाक्ष्यःकथंत्याज्यो धर्मो धर्मधनैरेः ॥ १ ॥ धर्मश्चार्थश्चकामश्चमोक्षश्चैतच्चतुष्टयम् ॥ यथोक्तंसफलंज्ञेयंविपरीतंतुनिष्फलम् ॥ २ ॥
 नाकालेऽहंव्रतीकुर्यामतोदारपरिश्रमम् ॥ नक्रियाफलमाप्नोतिक्रियाकालंनवेत्तियः ॥ ३ ॥ यतो धर्मविचारेऽस्मिन्प्रसक्तंमममानसम् ॥ तस्मा
 च्छृणुतहेकन्यानसमीहेस्वयंवरम् ॥ ४ ॥ एवंज्ञात्वाशयंतस्यसमीक्ष्यैताःपरस्परम् ॥ करात्करंविमुच्याधमग्राहाड्ग्रीप्रमोदिनी ॥ ५ ॥
 भुजौजगृहतुस्तस्यसुशीलासुस्वरातथा ॥ आलिलिङ्गसुताराचचुचुम्बेचन्द्रिकामुखम् ॥ ६ ॥ तथापिनिर्विकारोऽसौप्रलयानलसन्निभः ॥
 शशापब्रह्मचारीताःक्रोधेनात्यन्तमूर्छितः ॥ ७ ॥ पिशाच्यइवमालग्रास्तत्पिशाच्योभविष्यथ ॥ एवंतेनाशुशप्तास्तास्तंसंत्यज्यपुरःस्थिताः ॥ ८ ॥
 किमेतच्चेष्टितं पापघ्ननागसिजनेत्वया ॥ प्रियेकृत्येऽप्रियंकृत्वाधिकांधर्मज्ञतांतव ॥ ९ ॥ अनुरक्तेषुभक्तेषुमित्रेषुद्रोहकारिणः ॥ पुंसोलोकद्वयेसौख्यं नाशं
 यातीतिनःश्रुतम् ॥ १० ॥ तस्मात्त्वमपिनःशापात्पिशाचोभवसत्वरम् ॥ इत्युक्त्वोपरताबालानिःश्वसन्त्यःक्षुधाकुलाः ॥ ११ ॥ तदाचान्योन्य
 संरम्भात्तस्मिन्सरसिपार्थिव ॥ ताःकन्याब्रह्मचारीससर्वेपैशाचमागताः ॥ १२ ॥ पिशाच्यःसपिशाचश्चक्रन्दमानाःसुदारुणम् ॥ क्षपयन्ति
 विपाकंतंपूर्वोपात्तस्यकर्मणः ॥ १३ ॥ स्वकालेतुफलत्येवपूर्वोपात्तंशुभाशुभम् ॥ स्वच्छायावच्चदुर्वारंदेवानामपिपार्थिव ॥ १४ ॥ क्रन्दन्ति
 पितरस्तासांमातरस्तत्रतस्यच ॥ अप्रमादश्चबालानांदवहिदुरतिक्रमम् ॥ १५ ॥ ततःतद्वपिशाचास्तेआहारार्थेसुदुःखिताः ॥ इतस्ततश्चधावन्तो
 वसन्तिसरसस्तटे ॥ १६ ॥ एवं बहुतिथेकालेलोमशोमुनिसत्तमः ॥ पौषेमासिचतुर्दश्यामच्छोदेस्नातुमागतः ॥ १७ ॥ दृष्ट्वातंब्राह्मणंसर्वे
 पिशाचाःक्षुत्समाकुलाः ॥ धावन्तोहन्तुकामास्तेमिलित्वायूथवार्तिनः ॥ १८ ॥ दह्यमानाःसुतीव्रेणतेजसालोमशस्यच ॥ असमर्थाःपुरः
 स्थातुंसर्वेतेदूरतःस्थिताः ॥ १९ ॥ तत्रवेदनिधिर्विप्रस्तदैवहिसमागतः ॥ समीक्ष्यलोमशंराजन्साष्टाङ्गं प्रणिपत्यसः ॥ २० ॥ उवाचसूनुतां
 वाचं बद्धाशिरसिचाञ्चलिम् ॥ महाभाग्योदयेविप्रसाधूनांसंगतिर्भवेत् ॥ २१ ॥ गङ्गादिसवतीर्षेषुयोनरःप्रातिसर्वदा ॥ यःकरोतिसतांसङ्गं
 तयोःसत्संगतिर्वरा ॥ २२ ॥ गुरुणांसंगमोविप्रदृष्टादृष्टफलोभुवि ॥ स्वर्गदोरोगहारीचार्कितुसोपब्रबोमतः ॥ २३ ॥ इत्युक्त्वाकथयामास

पूर्ववृत्तान्तमद्भुतम् ॥ इमागन्धर्वकन्यास्तावदुःसोऽयंममात्मजः ॥ २४ ॥ सर्वेपिशाचरूपेणमिथःशापविमोहिताः ॥ दीनाननास्तुतिष्ठन्ति
 वाग्नेमुनिसत्तम ॥ २५ ॥ त्वद्दर्शनेनबालानांनिस्तारोऽद्यभविष्यति ॥ सूर्योदयेतमःस्तोमःकिंनलीयेतगह्वरं ॥ २६ ॥ श्रुत्वातल्लोमशोराज
 न्कृपार्द्रकृतमानसः ॥ प्रत्युवाचमहातेजास्तंमुनिपुत्रदुःखितम् ॥ २७ ॥ मत्प्रसादाच्चबालानांस्मृतिःसपदिजायताम् ॥ धर्मचवच्चिन्तयेनमिथः
 शापोल्यं व्रजेत् ॥ २८ ॥ वेदनिधिर्वचः ॥ महर्षेकथ्यतां धर्मोमुच्यन्तेयेनबालकाः ॥ नायंकालोविलम्बस्यशापाग्निदार्ढ्योयतः ॥ २९ ॥ लोमशउवाच ॥
 मयासार्धप्रकुर्वन्तुमाघस्नानंविधानतः ॥ शापान्मुञ्चन्तिमाघान्तेनान्यथानिष्कृतिर्भवेत् ॥ १३० ॥ शापःपापफलंविप्रपापनाशोभवेन्नृणाम् ॥ माघ
 स्नानेनतीर्थेचइतिमेनिश्चितामतिः ॥ ३१ ॥ सप्तजन्मकृतंपापंवर्तमानंचपातकम् ॥ माघस्नानंदहेत्सर्वपुण्यतीर्थेविशेषतः ॥ ३२ ॥ प्रायश्चित्तंनपश्यन्ति
 यस्मिन्पापेमुनीश्वराः ॥ पातकंपुण्यतीर्थेषुनश्येत्तदपिमाघतः ॥ ३३ ॥ ज्ञानकृन्मानसेमाघस्तस्मान्मोक्षफलप्रदः ॥ हिमवत्पृष्ठतीर्थेषुसर्वपापप्रणा
 शनः ॥ ३४ ॥ इन्द्रलोकप्रदोऽच्छोदेनिर्दिष्टोवेदवादिभिः ॥ सर्वपापहरोमाघोमोक्षदोबदरीवने ॥ ३५ ॥ पापहादुःखहारीचसर्वकामफलप्रदः ॥ रुद्र
 लोकप्रदोमाघोनार्मदेपापनाशनः ॥ ३६ ॥ यामुनःसूर्यलोकायभवेत्कल्मषनाशनः ॥ सारस्वतोऽघविध्वंसीब्रह्मलोकफलप्रदः ॥ ३७ ॥ विशालफलदो
 माघोविशालायां द्विजोत्तम ॥ पातकेन्धनदावाग्निर्गर्भहेतुक्रियापहः ॥ ३८ ॥ विष्णुलोकायमोक्षायजाह्नवःपरिकीर्तितः ॥ सरयूगण्डकीसिन्धुश्चन्द्र
 भागाचकौशिकी ॥ ३९ ॥ तापीगोदावरीभीमापयोष्णीकृष्णवेणिका ॥ कावेरीतुङ्गभद्राचअन्यायाश्चसमुद्रगाः ॥ १४० ॥ आशुमाघीनरोयातिस्वर्ग
 लोकं विकल्मषः ॥ नैमिषेविष्णुसायुज्यंपुष्करेब्रह्मणोऽन्तिकम् ॥ ४१ ॥ आखण्डलस्यलोकोहिकुरुक्षेत्रेतुमाघतः ॥ माघोदेवह्रदेविप्रयोगसिद्धिफल
 प्रदः ॥ ४२ ॥ प्रभासेमकरादित्येस्नानाद्बुधगणोभवेत् ॥ देवक्यां देवतादेहो नरो भवतिमाघतः ॥ ४३ ॥ माघस्नानेनभोविप्रगोमत्यांनपुनर्भवः ॥ हेम
 कूटेमहाकालओङ्कारेचामरेश्वरे ॥ ४४ ॥ नीलकण्ठेऽर्बुदेमाघाद्बुधलोकेमहीयते ॥ सर्वासांसरितांविप्रसंगमेमकरेरवौ ॥ ४५ ॥ स्नानेनसर्वकामाना
 मवाप्तिर्जायतेनृणाम् ॥ माघस्तुप्राप्यतेधन्यैःप्रयागेद्विजसत्तम ॥ अपुनर्भवदंतत्रसितासितजलयतः ॥ ४६ ॥ गायन्तिदेवाःसततंदिविष्ठामाघःप्रयागे
 किलनोभविष्यति ॥ स्नानान्नरायत्रनगर्भवेदनांपश्यन्ति तिष्ठन्तिचविष्णुसन्निधौ ॥ ४७ ॥ मज्जन्ति येऽपि त्र्यहमत्रमानवास्तीर्थेप्रयागेबहुपापकञ्चुकाः ॥
 व्रजन्ति तेनोनिरयेषुधर्मिणःस्वर्गेशुभेचारुचरन्तिदेववत् ॥ ४८ ॥ तीर्थैर्व्रतैर्दानतपोभिरध्वरैःसार्धविधात्रातुलयाधृतंपुरः ॥ माघेप्रयागस्य

तयोर्द्वयोरभून्माघोगरीयानतएवसोऽधिकः ॥ ४९ ॥ वाताम्बुपर्णाशनदेहशोषणैस्तपोभिरुग्रैश्चिरकालसंचितैः ॥ योगैश्चसंयान्तिनरानतांगतिस्नानेन
 माघस्यहियान्तियांगतिम् ॥ १५० ॥ स्नाताश्चयेमकरभास्करोदयेतीर्थेप्रयागेसुरसिन्धुसंगमे ॥ तेषांगृहद्वारमलङ्करोतिर्किंभृङ्गावलिःकुञ्जरकर्णताडिता
 ॥ ५१ ॥ योराजसूयाद्वयमेधयज्ञतःस्नानात्फलसंप्रददातिचाधिकम् ॥ पापानिसर्वाणिविलोप्यलीलयानूनं प्रयागःसकथंनसेव्यते ॥ ५२ ॥ अवन्तिविषये
 राजावीरसेनोऽभवत्पुरा ॥ नर्मदातीरमागत्यराजसूयंचकारसः ॥ ५३ ॥ षोडशैरश्वमेधैश्चस्वर्णवाटविराजितैः ॥ स्वर्णभूषणयुपाढ्यैरीजेसोऽपियथा
 विधि ॥ ५४ ॥ प्रददौधान्यराशींश्चद्विजेभ्यःपर्वतोपमान् ॥ वदान्योदेवताभक्तोगोप्रदःससुवर्णदः ॥ ५५ ॥ ब्राह्मणोभद्रकोनाममूर्खोहिनकुलस्तथा
 ॥ कृषीवलोदुराचारःसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ ५६ ॥ कृषिकर्मसमुद्भिन्नोबन्धुभिश्चाप्यसंस्कृतः ॥ इतस्ततःपरिभ्रम्यनिर्गतःक्षुत्प्रपीडितः ॥ ५७ ॥
 दैवतःसार्धमाविश्यप्रयागंससमागतः ॥ महामार्घीपुरस्कृत्यसस्नौतत्रदिनत्रयम् ॥ ५८ ॥ अनघःस्नानमात्रेणभूत्वेहसद्विजोत्तमः ॥ प्रयागाच्चलित
 स्तत्रपुनर्यस्मात्समागतः ॥ ५९ ॥ सराजासोऽपिविप्रश्चविपन्नावेकदातदा ॥ तयोर्गतिःसमादृष्टामयाशक्रस्यसन्निधौ ॥ ६० ॥ तेजोरूपंबलंस्त्रैणंदे
 वयानंविभूषणम् ॥ पारिजातमयीमालानृत्यंगीतंतयोःसमम् ॥ ६१ ॥ इतिदृष्टं हिमाहात्म्यंक्षेत्रस्यकथमुच्यते ॥ माघःसितासितेविप्रराजसूयैःसमो
 मतः ॥ ६२ ॥ धनुस्त्रिशतविस्तीर्णैःसितनीलाम्बुसंगमे ॥ अपुनरावृत्तिर्मार्घीराजसूयीपुनर्भवेत् ॥ ६३ ॥ माघमासिकवातोऽपिसितासितजलंस्पृशेत् ॥
 अधर्म्यंनस्पृशेन्नमहापातकहाहिसः ॥ ६४ ॥ किमत्रबहुनोक्तेनश्रूयतांनिश्चितंद्विज ॥ समुद्भूतफलंपापंतीर्थेमाघःप्रणाशयेत् ॥ ६५ ॥ अत्रते
 कथयिष्यामिसावधानमतिःशृणु ॥ (पिशाचमोचनंनामइतिहासंपुरातनम् ॥ शृण्वन्त्वप्सरसोबालाःशृणोतुत्वत्सुतस्तथा ॥ मत्प्रसादात्स्मृतिलब्ध्वा
 पेशाच्यान्मुक्तिकामिनः ॥ १ ॥) पुरादेवद्युतिर्विप्रोवैष्णवोवेदपारगः ॥ ६६ ॥ पिशाचान्मोचयामासकरुणाप्लुतमानसः ॥ ६७ ॥ दिलीपउवाच ॥
 कुत्रस्थितःकस्यपुत्रोनियमःकोऽस्यवैजपः ॥ केनवावैष्णवोवृत्तःकेपिशाचाश्चमोचिताः ॥ ६८ ॥ एतद्विस्तरतःसर्वकीर्तयस्वमहामुने ॥ कौतूहलं
 महापुण्यंशृणुमस्त्वत्प्रसादतः ॥ ६९ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ पुष्पप्रसवणेपुण्येसरस्वत्यास्तटेशुभे ॥ तत्राश्रमपदंतस्यशैलमाश्रित्यशोभनम् ॥
 ॥ १७० ॥ शालैस्तालैस्तमालैश्चबिल्वैर्बकुलपाटलैः ॥ तिन्तिडीचिरिबिल्वैश्चचूतचम्पककाञ्चनैः ॥ ७१ ॥ करञ्जैःकोविदारैश्चकेसरैःकुञ्जराशनेः ॥
 नतिलकैःकर्णिकारैश्चकुम्भैःखादिरतिन्दुकैः ॥ ७२ ॥ वासीरैःसाल्वजम्बीरैःपीलूदुम्बरवेतसैः ॥ शाकोटैरटारूषैश्चकरहाटैर्वटद्रुमैः ॥ ७३ ॥ घोण्टाकुट

५० पु०
१२८ ॥

५. ५३
अ० १२४

जपालशैरशोकैःशोकहारिभिः ॥ जम्बूनिम्बकदम्बैश्चक्षीरिकाकरमर्दकैः ॥ ७४ ॥ बीजपूरैःसनारिङ्गैरम्भाराजिविराजितैः ॥ पनसैरसवद्रिश्चनारिकेलैः
सदाफलेः ॥ ७५ ॥ सतच्छदैस्त्रिपत्रैश्चशिरीषामलकैःशुभैः ॥ कर्कन्धूलकुचैरक्षैःपारिभद्रैर्वचादिभिः ॥ ७६ ॥ केतकैःसिन्दुवारैश्चतगरैःकुन्दमल्लिकैः ॥
पद्मेन्दीवरकहारमालतीयूथिकादिभिः ॥ ७७ ॥ मालतीमोगरैश्चैवजातीफलविराजितैः ॥ पुत्रागैःकिंशुकैश्चैवबर्बरीतुलसीद्रुमैः ॥ ७८ ॥
आश्रमोरमणीयःसद्रुमैर्नानाविधैर्नृप ॥ वनमध्येनदीयातिपुण्यतोयासरस्वती ॥ ७९ ॥ कूजन्तिसारसास्तत्रमदस्निग्धकलंसदा ॥ नदन्तिकोकिलाः
शब्दगुञ्जन्तिचमधुव्रताः ॥ ८० ॥ बहुकोलाहलंभूपतद्वनंशुकसारिभिः ॥ चरन्तिश्चापदास्तत्रविविधाःकाननोत्तमे ॥ ८१ ॥ सदाफलंसदापुष्पंपराग
कणधूसरम् ॥ आच्छन्नंकाननंसर्वमधुवृक्षैःसमन्ततः ॥ ८२ ॥ नवपल्लवसंजातमञ्जरीभरवल्लिभिः ॥ आश्लिष्टमभितोरम्यंप्रियाभिरिवल्लभः ॥
॥ ८३ ॥ तस्यशापभयात्रस्तोवातोवातिसमन्ततः ॥ नवर्षन्त्यश्मभिर्मेघानशोषयतिभास्करः ॥ ८४ ॥ वनंनोपद्रवंतद्विसदासिद्धनिषेवितम् ॥
आह्लादजनकंनित्यंवनंचैत्ररथंयथा ॥ ८५ ॥ तस्मिन्वसतिधर्मात्मादेवद्युतिर्द्विजोत्तमः ॥ पुत्रःसुमित्रोविप्रस्यलब्धोलक्ष्मीपतेर्वरात् ॥ ८६ ॥ नियमः
श्रूयतांतस्यसर्वदानियतात्मनः ॥ ग्रीष्मेपञ्चतपानित्यंसूर्यन्यस्तविलोचनः ॥ ८७ ॥ वर्षत्कादम्बिनीयावद्वर्षास्वभ्रावकाशगः ॥ वातेप्रवातेनिष्कम्पो
दुःसहोहिमवानिव ॥ ८८ ॥ वसत्यप्सुसहेमन्तेद्वेदेसारस्वतेद्विज ॥ उपस्पृशतिकालेसत्रिवारंवारिनिर्मलम् ॥ ८९ ॥ पितृन्देवानृषीन्त्रित्यंसं
तर्पयतिश्रद्धया ॥ ब्रह्मयज्ञपरोनित्यंसत्यवादीजितेन्द्रियः ॥ ९० ॥ भूमौविश्रम्यविश्रान्तःप्रदध्यौप्रार्थयन्हरिम् ॥ वन्यैर्जुहोत्यग्निहोत्रंश्रद्धया
तिथिपूजकः ॥ ९१ ॥ चान्द्रायणविधानेनकालंनयतिसर्वदा ॥ स्वयंविगलितैःपत्रैःफलैर्वृत्तिसमीहिते ॥ ९२ ॥ अनुद्विग्नस्तपोनिष्ठोवेद
वेदाङ्गपारगः ॥ धमनीविकरालोऽसावस्थिमात्रकलेवरः ॥ ९३ ॥ इत्थंजगामवर्षाणांसहस्रंतस्यकानने ॥ तदाजज्वालशैलोऽसौतपसस्तस्य
तेजसा ॥ ९४ ॥ सोढुंनशक्यतेभूतैस्तेजस्तस्यमहात्मनः ॥ वैश्वानरइवाभातिप्रज्वलंस्तपसाद्विज ॥ ९५ ॥ गतवैराणिभूतानिसमजायन्त
तद्वने ॥ मृगव्याघ्राखुमार्जारामिथःक्रीडन्तिनिर्भयाः ॥ ९६ ॥ अन्योऽपिनियमस्तस्यश्रूयतामतिदुर्लभः ॥ नारायणंत्रिकालंसंपू
जयतिनित्यशः ॥ ९७ ॥ पुष्पाणांतुसहस्रेणविकचेनसुगन्धिना ॥ वेदसूक्तविधानेनविष्णुध्यानपरायणः ॥ ९८ ॥ विष्णोतःसप्री
येविप्रःकुरुतेकर्मचाखिलम् ॥ दधीचेर्वरदानात्ससंजातोवरवैष्णवः ॥ ९९ ॥ एकदामासिवैशाखएकादश्यामहामुनिः ॥ पूजांकृत्वाहरेरम्यां

विचित्रामकरोत्स्तुतिम् ॥ २०० ॥ तदैवखगमारुह्यदेवदेवोहरिःस्वयम् ॥ आजगामपुरस्तस्यतयास्तुत्यातिहर्षितः ॥ १ ॥ तदृष्ट्वागरुडा
 रूढं प्रत्यक्षं जलदच्छविम् ॥ चतुर्बाहुं विशालाक्षं सर्वालङ्कारभूषितम् ॥ २ ॥ उद्धूतपुलकोविप्रः सानन्दजललोचनः ॥ जगाम शिरसाभूमौ कृतकृत्यमना
 स्तदा ॥ ३ ॥ नममौ तेन हर्षेण स ब्रह्माण्डोदरेऽपि हि ॥ न स स्मारनिजं देहं ब्रह्मभूत इवाभवत् ॥ ४ ॥ ततः संभाषितः प्रीत्या हरिणा वैष्णवो मुनिः ॥
 देवद्युते विजानामि मद्भक्तस्त्वं मदाश्रयः ॥ ५ ॥ संन्यस्ताखिलकर्मासि मद्भावो मन्मनाः सदा ॥ वरं ब्रूहि प्रसन्नोऽस्मि स्तोत्रेणानेन चानघ ॥ ६ ॥ इति श्रुत्वा
 हरेर्वाक्यं प्रत्युवाच स तापसः ॥ देवदेवारविन्दाक्षस्वमायाधृतविग्रहः ॥ ७ ॥ त्वद्दर्शनात्सदा देवदुर्लभो नापरोवरः ॥ ब्रह्मादयः सुराः सर्वे योगिनः सनकादयः ॥
 ८ ॥ त्वां साक्षात्कर्तुमिच्छन्ति सिद्धाश्च कपिलादयः ॥ अहं मेति पाशाये मोहलोभाः शुभाशुभाः ॥ ९ ॥ सहेतुकाश्च दहन्ते दृष्टे त्वयि परावरे ॥ जन्मनः
 कर्मणो बुद्धेराविर्भूतं फलं मम ॥ १० ॥ यदृष्टोऽसि जगन्नाथ प्रार्थये किमतः परम् ॥ नवरार्थहि देवेश त्वत्पादपङ्कजं हृदि ॥ ११ ॥ चिन्तयामि
 सदा भक्त्या त्वद्गतेनान्तरात्मना ॥ इममेव वरं याचे त्वद्भक्तिरचलामम ॥ १२ ॥ अस्तु वै कमलानाथ प्रार्थयेनापरं वरम् ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य प्रसन्नवदनो
 हरिः ॥ १३ ॥ प्रत्युवाच प्रसन्नात्मा एवमस्तु द्विजोत्तम ॥ अन्यस्ते तपसः कश्चित्प्रत्यूहो न भविष्यति ॥ १४ ॥ एतच्च त्वत्कृतं स्तोत्रं ये पठिष्यन्ति मानवाः ॥
 तेषां मद्भिषया भक्तिर्निश्चला च भविष्यति ॥ १५ ॥ धर्मकार्यचर्यार्त्तिकचित्साङ्गं सर्वं भविष्यति ॥ ज्ञाने च परमानिष्ठा तेषां स्थास्यति
 निश्चला ॥ १६ ॥ इत्युक्त्वान्तर्हितस्तत्र देवदेवो जनार्दनः ॥ देवद्युतिस्तदारभ्य नारायणं परोऽभवत् ॥ १७ ॥ दिलीप उवाच ॥ महर्षेऽनुगृहीतोऽस्मि
 कथया पावनीकृतः ॥ अनया विष्णुसंगत्या गङ्गये वाहमद्य वै ॥ १८ ॥ किंतु स्तोत्रं समाख्याहि प्रसन्नो येन माधवः ॥ तस्यानघस्य विप्रस्य महत्कौतूहलं मम ॥
 १९ ॥ त्वत्प्रसादादहं विप्रमन्ये प्राप्तं मनोरथम् ॥ महतां संगतिः कस्य महत्त्वाय न कल्पते ॥ २० ॥ कथयस्व प्रसादेन विष्णोः स्तोत्रमनुत्तमम् ॥ येन तुष्टः स
 भगवान्ददौ तस्य च दर्शनम् ॥ २१ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ कथयामि रहस्यं ते यज्ज्ञप्तं स्तोत्रमुत्तमम् ॥ प्राग्गृहीतं सुपर्णेन गरुडान्मयि चागतम् ॥ २२ ॥
 अध्यात्मगर्भसारं तन्महोदय करं शुभम् ॥ सर्वपापहरं भूपस्वात्मज्ञानकरं परम् ॥ २३ ॥ ओं नमो वासुदेवाय नमो विश्वाय चक्रिणे ॥ भक्त
 प्रियाय कृष्णाय जगन्नाथाय शार्ङ्गिणे ॥ २४ ॥ स्तोतास्तुत्यः स्तुतिः सर्वजगद्विष्णुमयं यदा ॥ तदा संस्तूयते केन भक्तिर्मोदकरी नृणाम् ॥ २५ ॥
 यस्य देवस्य निःश्वासो वेदाः साङ्गाः समूत्रकाः ॥ कास्तुतिः प्रमुदेतस्य भक्त्या हं मुखरोऽभवम् ॥ २६ ॥ चक्रवर्द्धमते सर्वत्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ अतस्त्वं

गीयते देवचक्रपाणिवरायुध ॥ २७ ॥ वेदो न वक्तियंसाक्षात्र च वाग्वेति नो मनः ॥ मद्भिधस्तं कथंस्तौति भक्तिमान्वाक्यं भवेत् ॥ २८ ॥ ब्रह्मादिब्रह्मविष्णु
 स्त्वं त्वमेव सकलाश्रयः ॥ स्रष्टा ब्रह्मनिदानं च शुद्धं ब्रह्मत्वमेव च ॥ २९ ॥ (कोऽयं कायस्तव विभो भित्त्वा स्पृशति कायिनम् ॥ कायदोषैर्न चाप्रातो न मस्तस्मै
 तु योगिने ॥ १ ॥) देवभावेन जागर्ति न निद्राति निजात्मनि ॥ सुखसंदोहबुद्धिर्यासात्वं विष्णो न संशयः ॥ २३० ॥ महदादयो महाभावास्तथा
 वैकारिका गुणाः ॥ त्वमेव नाथ तत्सर्वानात्वं मूढकल्पना ॥ २३१ ॥ केशकेशवरूपाभिः कल्पनातिष्ठति स्थिता ॥ त्वमेव कल्पसे ब्रह्मपुमानिव सुतादिभिः ॥
 ॥ २३२ ॥ विदोषं विगुणं चैकं चिन्मूर्तिरखिलं जगत् ॥ कवीनां भातियत्तत्त्वं तं विष्णुं नौमि निर्मलम् ॥ २३३ ॥ यस्य ज्ञानेन कुर्वन्ति कर्मापिश्रुतिभाषितम् ॥
 निरीषणा जगन्मित्राः शुद्धं ब्रह्म न मामितं ॥ २३४ ॥ ध्वंस्तेतरच्च सन्मात्रं यत्प्रबोधादुपासते ॥ योगिनः सर्वभूतेषु सद्रूपं नौमितं हरिम् ॥ २३५ ॥
 ब्रह्माहमिति गायन्ति यं ज्ञात्वा वै कं वराद्विजाः ॥ पश्यन्तो हित्व या तुल्यं देवं तं नौमि माधवम् ॥ २३६ ॥ मायया मोहवैचित्र्यं तथा हं मम तां नृणाम् ॥ यो नाश
 यतिपापौघात्रमस्तस्मै चिदात्मने ॥ २३७ ॥ प्रयाणे वा प्रयाणे च यन्नामस्मरतां नृणाम् ॥ सद्यो नश्यन्ति पापौघानमस्तस्मै चिदात्मने ॥ २३८ ॥ मोहानल
 लसज्ज्वाला ज्वलल्लोकेषु सर्वदा ॥ यत्पादाम्भोरुहच्छायां प्रविष्टश्च न दह्यते ॥ २३९ ॥ यस्य स्मरणमात्रेण न मोहो नैव दुर्गतिः ॥ न रोगानैव दुःखानि तमनन्तं न मा
 म्ग्रहम् ॥ २४० ॥ कामयन्ते प्रजानैव धिषणाभ्यः समुत्थिताः ॥ लोकमात्मैव पश्यन्ति यं बुद्धैकचराजनाः ॥ ४१ ॥ शब्दार्थः संविदर्थश्च विष्णो
 र्नाम परो यदि ॥ सत्येन तेन संसारो मासं स्पृशतु माधव ॥ ४२ ॥ नारायणो जगद्व्यापी यदिवेदादिसंमतः ॥ सत्येन तेन निर्विघ्ना विष्णु भक्तिर्ममास्तु वै ॥
 ॥ ४३ ॥ यो न बीजं विना बीजं बीजो बीजभाविताः ॥ स विष्णुर्भव बीजं मे सितविद्यासिनाद्यं तु ॥ ४४ ॥ त्रितनुं नृदवद्यस्तु सृष्टिस्थिति लयेषु च ॥
 गुणैर्भवति कार्येषु सप्रसीदतु मे हरिः ॥ ४५ ॥ दशधेहावतीर्णो यो धर्मत्राणाय केवलम् ॥ अभ्यर्थितः सुरैः सर्वैः सप्रसीदतु मे हरिः ॥ ४६ ॥ ब्रह्मादिस्तम्ब
 पर्यन्तं प्राणिहन्मन्दिरेऽमलः ॥ एको वसतियो देवः सप्रसीदतु मे हरिः ॥ ४७ ॥ इच्छां च क्रेस देवाग्र एकश्चैव बहुस्तथा ॥ प्रविष्टो देवताः स्रष्टा सप्रसीदतु मे
 हरिः ॥ ४८ ॥ हृत्स्वगः खसमः खादिः खातीतः खक्रियः खगः ॥ खं ब्रह्माखादिभुक् चान्ते खमूर्तिस्त्वं मखाशनः ॥ ४९ ॥ यद्वासायन्मुदायस्य मायया
 सृज्यते जगत् ॥ जाडचंदुःखमसत्यं च स भवानेव तन्मयः ॥ २५० ॥ त्वत्सृष्टं मोदते विश्वं त्वत्त्यक्तमशुचिर्भवेत् ॥ तत्सद्गतोऽप्यसद्गत्स्त्वं विकारस्तेन तेन हि
 ॥ ५१ ॥ भूतयोगजचैतन्यं चार्वाकायमुपासते ॥ सौगता ब्रुवते तर्कैस्त्वां बुद्धिक्षणभङ्गुराम् ॥ ५२ ॥ शरीरपरिमाणं त्वां मन्यन्ते जिनदेवताः ॥ ध्यायन्ति पुरुषं

साङ्ख्यास्त्वामेवप्रकृतेःपरम् ॥ ५३ ॥ जन्मादिरहितःपूर्वयःस्यादानन्दलक्षणम् ॥ त्वामेवोपनिषद्ब्रह्मचिन्तयन्तिपरस्परम् ॥ ५४ ॥ खादिभूतानिदेह
 श्रमनोबुद्धीन्द्रियाणिच ॥ विद्याविद्येत्वमेवात्रनान्यत्त्वत्तोऽस्तिकिंचन ॥ ५५ ॥ त्वंधातासर्वभूतानांत्वमेवशरणंमम ॥ त्वमग्निस्त्वंहविःशक्रोहोता
 मन्त्रःक्रियाफलम् ॥ ५६ ॥ त्वमस्तिनास्तिवैकुण्ठत्वामहंशरणंगतः ॥ त्वंकर्मफलदाताचदीक्षितानांक्रियाफलम् ॥ ५७ ॥ त्वंहेतुःसर्वभूतानांत्वमेवशरणं
 मम ॥ युवतीनांयथायूनियूनांचयुवतौयथा ॥ ५८ ॥ मनोऽभिरमतेतद्वत्प्रीतिर्मेरमतांत्वयि ॥ अपिपापंदुराचारंनरंत्वत्प्रणतंहरे ॥ ५९ ॥ नेक्षन्तेकिङ्करायाम्या
 उलूकास्तपनंयथा ॥ तापत्रयमघौघश्चतावत्पीडयतेजनम् ॥ ६० ॥ यावत्स्मरतिनोनाथभक्त्यात्वत्पादपङ्कजम् ॥ ६१ ॥ यंनस्पृशन्तिगुणजातिश
 रीरधर्मायंनस्पृशन्तिगतयस्त्वखिलेन्द्रियाणाम् ॥ यंचस्पृशन्तिमुनयोगतसङ्गमोहास्तस्मैनमोभगवतेहरयेकरोमि ॥ ६२ ॥ स्थूलंविलाप्यक
 रणेकरणंनिदानेतत्कारणंकरणकारणवर्जितेच ॥ इत्थंविलाप्यमुनयःप्रविशन्तितत्रतस्मैनमोऽस्तुहरयेमुनिसेविताय ॥ ६३ ॥ यद्ध्यानसंवहनघूर्णवशी
 कृतान्तामैश्वर्यचारुगुणिनींमुखमोक्षलक्ष्मीम् ॥ आलिङ्ग्यशेरतइहात्मसुखैकभाजस्तस्मैनमोऽस्तुहरयेमुनिसेविताय ॥ ६४ ॥ जन्मादिभावविकृ
 तेर्विरहस्वभावेयस्मिन्नयंपरिधुनोतिषडूर्मिवर्गः ॥ यंतापयन्तिनसदामदनादिदोषास्तंवासुदेवममलंप्रणतोऽस्मिहार्दम् ॥ ६५ ॥ यद्ध्यानसङ्गतमलंविजहा
 त्यविद्यांयद्ध्यानवह्निपतितंजगदेतिनाशम् ॥ यज्ज्ञानमुल्लसदसिद्यतिसंशयारितंत्वांहरिंविशदबोधधनंनमामि ॥ ६६ ॥ चराचराणिभूतानिसर्वा
 णिचहरेर्वश ॥ यथात्रतेनसत्येनपुरस्तिष्ठतुमेहरिः ॥ ६७ ॥ यथानारायणःसर्वजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ तेनसत्येनमेरूपंप्रदर्शयतुकेशवः ॥ ६८ ॥
 भक्तिर्यथाहरौमेऽस्तितद्वरिष्ठागुरौयदि ॥ ममास्तितेनसत्येनस्वंदर्शयतुकेशवः ॥ ६९ ॥ तस्येवंशपथैःसत्यैर्भक्तितस्यानुचिन्तयन् ॥ दर्शया
 मासचात्मानंसप्रीतःपुरुषोत्तमः ॥ ७० ॥ ततोदत्त्वावरंतस्यपूरयित्वा मनोरथम् ॥ जगामकमलाकान्तःस्तुत्याविप्रेणतोषितः ॥ ७१ ॥ कृत
 कृत्योद्विजःसोऽपिवासुदेवपरायणः ॥ शिष्यैःसार्धंजपन्स्तोत्रं तस्मिन्नास्तेतपोवने ॥ ७२ ॥ कीर्तयेद्यइदंस्तोत्रंशृणुयाद्योऽपिमानवः ॥ अश्वमे
 धस्ययज्ञस्यप्राप्नोतिविपुलंफलम् ॥ ७३ ॥ आत्मविद्याप्रबोधंचलभतेब्राह्मणःसदा ॥ नपापेजायतेबुद्धिर्नैवपश्यत्यमङ्गलम् ॥ ७४ ॥ बुद्धिस्वा
 स्थ्यंमनःस्वास्थ्यंस्वास्थ्यमैन्द्रियकंतथा ॥ नृणांभवतिसर्वेषामस्यस्तोत्रस्यकीर्तनात् ॥ ७५ ॥ विचार्यार्थजपेद्यस्तुश्रद्धयातत्परोनरः ॥ स
 विधूयेहपापानिलभतेवैष्णवंपदम् ॥ ७६ ॥ लभतेवाञ्छितान्कामान्पुत्रपौत्रान्पशुंस्तथा ॥ दीर्घमायुर्बलंवीर्यंलभतेससदापठन् ॥ ७७ ॥

तिलपात्रसहस्रेण गोसहस्रेण यत्फलम् ॥ तत्फलं समवाप्नोति यद्दमांकीर्तयेत्स्तुतिम् ॥ ७८ ॥ धर्मार्थकाममोक्षणां यं यं कामयते सदा ॥ अचिरा-
 तमवाप्नोति स्तोत्रं गानेन मानवः ॥ ७९ ॥ आचारे विनये धर्मे ज्ञाने तपसि सन्नये ॥ नृणां भवति नित्यं धीरि मांसं शृण्वतां स्तुतिम् ॥ २८० ॥ महा-
 पातकयुक्तो वा युक्तो वा ह्युपपातकैः ॥ सद्यो भवति शुद्धात्मा स्तोत्रस्य पठनात् सकृत् ॥ ८१ ॥ प्रज्ञालक्ष्मीयशः कीर्तिज्ञानधर्मविवर्धनम् ॥ दुष्ट-
 ग्रहोपशमनं सर्वाशुभविनाशनम् ॥ ८२ ॥ सर्वव्याधिहरं पथ्यं सर्वारिष्टविषूदनम् ॥ दुर्गते स्तरणं स्तोत्रं पठित्वं द्विजातिभिः ॥ ८३ ॥ नक्ष-
 त्रग्रहपीडां सुराजचोरभयेषु च ॥ अग्निचोरनिपातेषु सद्यः संकीर्तयेद्दिदम् ॥ ८४ ॥ सिंहव्याघ्रभयं नास्ति नाभिचारभयं तथा ॥ भूत-
 प्रेतपिशाचेभ्यो राक्षसेभ्यस्तथैव च ॥ ८५ ॥ पूतनाजृम्भकेभ्यश्च विघ्नभ्यश्चैव सर्वदा ॥ नृणां क्वचिद्भयं नास्ति स्तुते ह्यस्मिन् प्रकीर्तिते ॥ ८६ ॥
 वासुदेवस्य पूजां यः कृत्वा स्तोत्रमुदीरयेत् ॥ लिप्यते पातकैर्नासौ पद्मपत्रमिवाम्भसा ॥ ८७ ॥ गङ्गादिपुण्यतीर्थेषु यास्त्रानैर्नाप्यते गतिः ॥
 तां गतिं समवाप्नोति पठन् पुण्यामिमां स्तुतिम् ॥ ८८ ॥ एककालं द्विकालं वा त्रिकालं वापि यः पठेत् ॥ सर्वदा सर्वकालेषु सोऽक्षयं सुखमश्नुते ॥
 ॥ ८९ ॥ चतुर्णामपि वेदानां त्रिरावृत्त्या च यत्फलम् ॥ तत्फलं लभते स्तोत्रमधीयानः सकृन्नरः ॥ २९० ॥ अक्षय्यं धनमाप्नोति स्त्रीणां भव-
 तिवल्लभः ॥ पूजां विन्दति लोकेऽस्मिच्छ्रद्धया संस्मरन् हरिम् ॥ ९१ ॥ सर्वदा संपदा युक्तो विपदं नैव गच्छति ॥ गोभिर्न ह्रियते स्तोत्रं नित्यं यः कीर्तये-
 द्रियत् ॥ ९२ ॥ अलक्ष्मीः कालकर्णी च दुःस्वप्नं दुर्विचिन्तितम् ॥ सद्यो नश्यन्ति भक्तानामेतं संशृण्वतां स्तवम् ॥ ९३ ॥ प्रातरुत्थाय योऽधीते
 शुचिर्विष्णुपरायणः ॥ अक्षय्यं लभते सौख्यमिह लोके परत्र च ॥ ९४ ॥ देवद्युतिप्रणीतं वै विष्णुप्रीतिकरं शुभम् ॥ विष्णुप्रसादजननं
 विष्णुदर्शनकारकम् ॥ ९५ ॥ योगसारमिदं नाम स्तोत्रं परमपावनम् ॥ यः पठेत् स तं भक्त्या विष्णुलोकं गच्छति ॥ ९६ ॥ इति ते कथितं
 स्तोत्रं गुह्यं पापप्रणाशनम् ॥ अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि पिशाचस्य विमोचनम् ॥ २९७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० माघमाहात्म्ये
 वसिष्ठदिलीपसंवादे योगसारस्तोत्रकथनं नाम सप्तविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२७ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ श्रूयतां ये पिशाचाश्च मोचितास्ते न-
 तद्वने ॥ आसीद्राजा चित्रनामा द्राविडे विषये पुरा ॥ १ ॥ सोमान्वये महावीरः शूरः शस्त्रास्त्रपारगः ॥ गजवाजिरथौघैश्च संपन्नो विक्रमी स-
 दा ॥ २ ॥ स्वर्णेनानाविधैरत्नैः पूर्णकोशो महाधनः ॥ मध्येनारीसहस्रस्य सदा क्रीडति तत्परः ॥ ३ ॥ स्रैणः कामी स दालुब्धश्चण्डकोपः
 स पार्थिवः ॥ न करोति वचो धर्म्यं सचिवैः समुदीरितम् ॥ ४ ॥ विष्णुनिन्दति सोऽस्त्यर्थं वैष्णवान्द्रेष्टि सर्वदा ॥ कोऽसौ विष्णुः कदृष्टोऽसौ कचास्ते

केनकीर्त्यते ॥ ५ ॥ इत्थंनसहतेविष्णुंसराजादैवमोहितः ॥ नारायणंभजन्तेयेतान्पीडयतिकोपितः ॥ ६ ॥ नब्राह्मणान्नवेदांश्चवैदिकंकर्मनव
 तम् ॥ नदानंमन्यतेदातुंपाखण्डस्थितिसंस्थितः ॥ ७ ॥ अनीत्याचण्डदण्डैश्चप्रजापीडांकरोतिसः ॥ निपुरोनिर्दयःक्रूरःपुण्यकार्यपराङ्मु
 खः ॥ ८ ॥ च्युताचारोऽच्युतद्वेष्टाच्युताग्निश्चच्युतक्रियः ॥ सोऽनुशास्तिजनंभूपःकालरूपइवापरः ॥ ९ ॥ ततोबहुतिथेकालेसराजापञ्चतां
 गतः ॥ वैदिकेनविधानेनलेभेनैवौर्ध्वदैहिकम् ॥ १० ॥ अथकिङ्करयूथेनपीड्यमानोभृशंतदा ॥ अयःकीलमयेमार्गेतत्तसिक्ताप्रपूरिते ॥ ११ ॥ चण्डा
 कर्शिमसंतप्तेवृक्षच्छायाविवर्जिते ॥ तप्ताङ्गारप्रकीर्णेचवह्निज्वालासमाकुले ॥ १२ ॥ लोहतुण्डैश्चकाकोलैर्हन्यमानःसुदारुणैः ॥ वृकैर्दंष्ट्राकरालैश्च
 भिघोरैश्चभक्षितः ॥ १३ ॥ शृण्वन्क्रन्दितमन्येषांनृणांकिल्बिषकारिणाम् ॥ जमामंपार्थिवोलोकमन्तकस्यभयावहम् ॥ १४ ॥ शृणुभूपगतितस्यतस्मिं
 लोकेसुदुःसहाम् ॥ निरयान्निरयंयातःपर्यायेणसभृपतिः ॥ १५ ॥ आदौप्रयातस्तान्मिसेदारुणेभूरिदुःखदे ॥ पुनश्चैवान्धतामिसेयत्रदुःखंनिरन्तरम् ॥
 ॥ १६ ॥ गतोऽनन्तरमत्युग्रंमहारौरवोरवम् ॥ नरकंकालसूत्रंचमहानरकमेवच ॥ १७ ॥ पश्चान्मग्नःसभूपालोदुस्तग्दुःखमूर्छितः ॥ संजीवनेमहावीचौ
 तापनेसंप्रतापने ॥ १८ ॥ प्रतापनरकंजाडुःखाग्निप्लुप्तमानसः ॥ संपातंचमकाकोलंकुड्मलंपूतिमृत्तिकम् ॥ १९ ॥ लोहशङ्कुमृगीयन्त्रंपन्थानं
 शाल्मलिनदीम् ॥ प्रविष्टोऽथमहाभीमंर्दुर्दृशंदुर्गमंपुनः ॥ २० ॥ असिपत्रवनंचैवलोहचारकमेवच ॥ एवमेतेपुसर्वेषुपतित्वापापकृत्रपः ॥ २१ ॥
 अविन्दन्नरकेघोरंसंतापंयातनाभयम् ॥ विष्णुप्रद्वेषोपणयुगानामेकविंशतिः ॥ २२ ॥ भुक्त्वाचयातनांयाम्यानिस्तीर्णन्नरकोनृपः ॥ ममयाद्विराजे
 तुपिगात्रोऽभूत्तदामहान् ॥ २३ ॥ सभ्राम्यतिदिशःसर्वावनेतस्मिन्बुभुक्षितः ॥ नपश्यत्यशनंनोयंमेरावपिसदागिरौ ॥ २४ ॥ कदाचित्पर्यटन्सोऽथ
 पिशाचःशोकपीडितः ॥ पुक्षप्रस्रवणारण्यंप्रविष्टोभाविसत्फलम् ॥ २५ ॥ विभीतकनरुच्छायांसमाश्रित्यसुदुःखितः ॥ हाहतोऽस्मीतिचाक्रन्दद्वोरमुच्चैः
 पुनःपुनः ॥ २६ ॥ क्षुत्तृड्भ्यांसुहृमन्नस्यसर्वभूतद्रुहोमय ॥ जन्मनोऽस्यदुर्गन्तस्यकथमन्तोभविष्यति ॥ २७ ॥ आदौपापममुद्रेऽस्मिन्दुःखकल्लोल
 मालिनि ॥ करावलम्बनंकोऽद्यन्मिमंस्वप्रदास्यति ॥ २८ ॥ इत्थंनस्यपिशाचस्यगेदंनदीनचेनमः ॥ देवद्युतिर्गंधीयानःशुश्रावकरुणामयम् ॥ २९ ॥
 समागम्यततस्तत्रतंपिशाचंददर्शसः ॥ विकृतालसुखंभीतिंपिशङ्गनयनंकृशम् ॥ ३० ॥ अर्धसूर्ध्वजकुण्याङ्गंयशस्तमिवापन्नम् ॥ ललज्जिद्वंचलम्बोष्टं
 दीर्घजङ्घंशिराकुलम् ॥ ३१ ॥ दीर्घाङ्गिगुण्कतुण्डंचगतंशिशुण्कपञ्जरम् ॥ अथामुंकौतुकाविष्टःपप्रच्छदुर्निपुङ्गवः ॥ ३२ ॥ देवद्युतिरुवाच ॥ कोऽसि
 त्वंभीषणाकारःकुतोरोदिषिदारुणम् ॥ अवस्येयंकुतोद्वहिकिंचाहंकरवाणिते ॥ ३३ ॥ तज्जशमप्रविष्टाहिदुःखथाजोनजन्तवः ॥ मोदन्तेकेवलंसर्वेवैष्णवे

भवनेयथा ॥३४॥ वदत्वंसत्वरंभद्रदुःखस्यैतस्यकारणम् ॥ कालक्षेपनकुर्वन्तिप्राप्तेऽर्थेहिमनीषिणः ॥३५॥ वसिष्ठउवाच ॥श्रुत्वैतद्वचनप्रीतःपिशाच
 स्त्यक्तरोदनः ॥ उवाचदीनयावाचाप्रश्रयावनतस्तदा ॥३६॥ पिशाचउवाच ॥ सर्वाङ्गव्यापिसंतापंजहारत्वद्वचोर्मयि ॥ ग्रीष्मेदावानलोद्धृतंवर्षन्मेघ
 इवाचले ॥३७॥ यन्मेऽस्तिमुकृतंकिंचित्तेनदृष्टोऽसिमेद्विज ॥ नह्यसंचितपुण्यानांसद्भिरेकत्रसंगमः ॥३८॥ इत्युक्त्वाकथयामासपूर्ववृत्तान्तमात्मनः ॥
 विष्णुद्वेषप्रदोषेणदशामेतामहंगतः ॥ ३९ ॥ यन्नामप्राणान्मुक्तोहिस्मृत्वाविष्णुपदं व्रजेत ॥ पापिष्ठोहिहरोतस्मिन्ममद्वेषोऽभवद्विज ॥ ४० ॥
 यःपालयतिभूतानिधर्मयातिजगत्रये ॥ योऽन्तरात्माचभूतानांतस्मिन्द्वेषोममाभवत् ॥४१॥ कर्मणांफलदोयोऽत्रसर्ववेदेषुगीयते ॥ तपोभिरिज्यतेविप्रैः
 समद्वेषवशंगतः ॥ ४२ ॥ त्यक्तक्रियैःप्रियारण्यैर्निःसङ्गैकचरैश्चयः ॥ वेदान्तेयतिभिश्चिन्त्यःसमेद्वेषीहरिर्द्विज ॥ ४३ ॥ ब्रह्मादयःसुराःसर्वयोगिनः
 सनकादयः ॥ मुक्तयर्थमर्चयन्तीहसविष्णुद्वेषितोमया ॥४४॥ आदौमध्यऽवसानेयोविश्वधातासनातनः ॥ यस्यनैवादिमध्यान्ताःसमेद्वेषपदंययौ ॥
 ॥ ४५ ॥ यन्मयासुकृतंकर्मकृतंप्राक्तनजन्मनि ॥ विष्णुद्वेषाग्निनादग्धंतत्सर्वभस्मसादभूत् ॥ ४६ ॥ कथंचिदस्यपापस्यसीमांद्रक्ष्यामिचेदहम् ॥
 मुक्त्वानारायणंनान्यमर्चयिष्यामिदेवताम् ॥ ४७ ॥ विष्णुद्वेषाच्चिरंभुक्तामयानरकयातना ॥ निरयान्निसृतःसोऽहंपैशाचीयोनिमागतः ॥ ४८ ॥
 अधुनाकर्ममन्त्रैःकैरथानीतस्त्वदाश्रमम् ॥ यत्रत्वदर्शनाकर्णमेनष्टदुःखमयंतमः ॥४९॥ प्राप्यतेमरणंयत्रबन्धनंश्रीःसुखंवधूः ॥ सतत्रनीयतेस्वेनकर्मणागल
 हस्तिना ॥५०॥ इदानीमुचितंकर्मब्रह्मिपैशाच्यनाशनम् ॥ परोपकारकार्येहिनधन्यामन्दगामिनः ॥५१॥ देवद्युतिरुवाच ॥ अहोमुष्णातिमायेयंदेवा
 सुरनृणांस्मृतिम् ॥ ययादेवेष्वपिद्वेषोजायतेधर्मनाशनः ॥ ५२ ॥ स्रष्टापालयिताहन्ताजगतांयोमहेश्वरः ॥ आत्माचसर्वभूतानांतंमूढोद्वेष्टि
 कःकथम् ॥ ५३ ॥ भवन्तिसर्वकर्मागिसफलानियदर्पणात् ॥ तद्वक्तिविमुखोमर्त्यःकोनयातीहदुर्गतिम् ॥ ५४ ॥ श्रुतिस्मृतिसदाचारविहितं
 कर्मकेवलम् ॥ सेवितव्यंचतुर्वर्णैर्भजेन्नारायणंसदा ॥५५॥ अन्यथानिरयंयान्तिविनाह्यागमसेवनात् ॥ अतोवेदविरुद्धार्थशास्त्रोक्तंकर्मसंत्यजेत् ॥५६॥
 स्वबुद्धिरचितैःशास्त्रैःप्रतार्येहतुबालिशान् ॥ विघ्नन्तिश्रेयसोमार्गंलोकनाशायकेवलम् ॥५७॥ विष्णुंनिन्दन्तिवेदांश्चतपोनिन्दन्तिसद्भिजान् ॥ तेनतेनरकं
 यान्तिह्यसच्छास्त्रनिषेवणात् ॥ ५८ ॥ अयमेवयथाराजाद्रविडोनिरयंगतः ॥ द्विपन्नारायणंदेवदेवदेवंजगत्प्रभुम् ॥ ५९ ॥ तस्माद्वेषंहिदेवेषुब्राह्मणेषु
 विशेषतः ॥ संत्यजेत्पुण्यकामोऽत्रवेदबाह्यांक्रियांत्यजेत् ॥ ६० ॥ इत्युक्त्वाकथयामासपिशाचायहितंमुनिः ॥ प्रयागंगच्छभोभद्रमाघमासंविचारय
 ॥६१॥ यत्रतेनिश्चितामुक्तिःपैशाच्यान्नात्रसंशयः ॥ तत्राप्लुतादिवंयान्तिश्रुतिरेषासनातनी ॥ ६२ ॥ विजहातिनरस्तत्रप्राक्तनंकर्मदुष्कृतम् ॥ प्रयाग

स्नानतो नास्ति काप्यन्यदधिकं परम् ॥ ६३ ॥ प्रायश्चित्तं तपो रूपं दानं रूपं क्रियात्मकम् ॥ यागयोगाधिकं विद्धि प्रयागं पापिनामपि ॥ ६४ ॥ स्वर्गापव
 र्गयोर्द्वारं तत्पृथिव्यामपावृतम् ॥ सितासितोदवेणीयातां हित्वा भुवि नापरा ॥ ६५ ॥ पापनैगडबद्धस्य च्छेदनैककुठारिका ॥ क्वविष्णुः सूर्यतंजोऽग्निर्गङ्गा
 यामुनसंगमः ॥ ६६ ॥ क्वराकीर्णान्तुच्छापापराशितृणाहुतिः ॥ मलीमसघनध्वंसेयथाशरदिचन्द्रमाः ॥ ६७ ॥ भातिपापक्षयादूध्वनरोवेणीजल
 प्लुतः ॥ सितासितस्य माहात्म्यमहं वक्तुं न तेक्षमः ॥ ६८ ॥ यत्तु यकणसंस्पृष्टो मुक्तः केरलकोद्विजः ॥ इति वाक्यमृषेः श्रुत्वा पिशाचस्तुष्टमानसः ॥ ६९ ॥
 मुक्तदुःख इव प्रीतः पप्रच्छ प्रणयान्मुनिम् ॥ कथं केरलदेशीयो द्विजो मुक्तो महामुने ॥ ७० ॥ एतं कथय वृत्तान्तं संश्रित्य करुणामयि ॥ ७१ ॥ देवद्व्यतिरुवाच ॥
 पिशाचशृणु पुण्यां मे कथां कथयतः शुभाम् ॥ केरले वसुनामात्रा ब्राह्मणो वेदपारगः ॥ ७२ ॥ दायादैर्हृतवित्तस्तु निर्धनो बन्धुवर्जितः ॥ जन्मभूमिं परित्यज्य
 महादुःखेन दुःखितः ॥ ७३ ॥ देशादिशं परिभ्रम्य कालेन महता पुनः ॥ प्रविश्य समहारण्यमीपद्रवाधिप्रपीडितः ॥ ७४ ॥ गच्छंस्तीर्थान्तरं श्रान्तः शुत्क्षामो
 विन्ध्यपर्वते ॥ दुर्भिक्षेण मृत्तिलेभेन दाहं चोर्ध्वदेहिकम् ॥ ७५ ॥ तेन कर्मविपाकेन तत्रैव गिरिगह्वरे ॥ प्रेतीभूतश्चिरं कालमुवास निजनेवने ॥ ७६ ॥ शीतातपपरि
 क्लिष्टो निराहारो निरुदकः ॥ दिग्म्वरो व्युपान्तको गिराहा हेति निःश्वसन् ॥ ७७ ॥ इतस्ततः परिभ्रम्य वायुभूतः स केरलः ॥ द्विजो न शरणं लेभेन सुखं कुत्रचित्तदा ॥
 ॥ ७८ ॥ संशोचति स्म दुःखार्तो न वपश्यति सद्गतिम् ॥ सर्वदा दत्तदानं स भुङ्क्ते स्वकर्मणः फलम् ॥ ७९ ॥ हविर्जुह्वति नाग्रां ये गोविन्दं नार्चयन्ति ते ॥ भजन्ते
 नात्मविद्यां ये सुतीर्थविमुखाश्च ये ॥ ८० ॥ सुवर्णवस्त्रताम्बूलमणिमन्त्रफलं जलम् ॥ आर्तेभ्यो न प्रयच्छन्ति सर्वे ते कृतहीनकाः ॥ ८१ ॥ ब्रह्मस्वंच पर
 स्वंच मन्त्रीधनानि हरन्ति ये ॥ बलेन च्छन्नान्वापि धूर्ताश्च परवञ्चकाः ॥ ८२ ॥ दाम्भिकाः कुहकाश्चौगये च पातकवृत्तयः ॥ बालवृद्धातुरस्त्रीषु निर्दयाः
 सत्यवर्जिताः ॥ ८३ ॥ अग्निदागरदाये च ये चान्ये कूटसाक्षिणः ॥ अगम्या गामिनः सर्वे यचान्ये ग्रामयाजिनः ॥ ८४ ॥ पितृमातृसुपापत्यस्वदारत्यागि
 नश्च ये ॥ ये कदर्याश्च लुब्धाश्च नास्ति का धर्मदूषकाः ॥ ८५ ॥ त्यजन्ति स्वामिनं युद्धे त्यजन्ति शरणागतम् ॥ गवां भूमेश्च हन्तारो ये चान्ये रत्नदूषकाः ॥ ८६ ॥
 परापवादिनः पापादेवतागुरुनिन्दकाः ॥ महाक्षेत्रेषु सर्वेषु प्रतिग्रहरताश्च ये ॥ ८७ ॥ परद्रोहरता ये च तथा च प्राणिहिंसकाः ॥ कुप्रतिग्राहिणः सर्वे ते भवन्ति
 पुनः पुनः ॥ ८८ ॥ प्रेतराक्षसपैशांचतिर्यग्भृक्षकुयोनिषु ॥ न तेषां सुखलेशोऽस्ति इह लोके परत्र च ॥ ८९ ॥ तस्मात्त्यक्त्वानि पिद्वार्थं विहितं कर्म
 चाचरेत् ॥ यज्ञदानं तपस्तीर्थमन्त्रदेवगुरुं भजेत् ॥ ९० ॥ विपाकं कर्मणां दृष्ट्वा यो निकोटिषु दुस्तरम् ॥ चतुर्भिरपि वर्णैश्च सेव्यो धर्मो निरन्तरम् ॥ ९१ ॥
 इति प्रेतगतिदृष्ट्वा पापबीजोऽथ तां हिंसः ॥ कृत्वा धर्मोपदेशं पुनस्तस्मै द्विजोऽब्रवीत् ॥ ९२ ॥ इत्थं स केरलः प्रेतो वर्तमानो गिरौ तदा ॥ अतिवाह्यचिरं

प० पु०
॥ १३२ ॥

कालमपश्यत्पथिकंपथि ॥९३॥ वहन्तं द्वौ करण्डौ च वेणीजलयुतौ तथा ॥ गायन्तं प्रमुखा देवं पुण्यश्लोकं जनादनम् ॥ ९४ ॥ तं दृष्ट्वा सहसा प्रेतो मार्गरोधं
चकार सः ॥ दर्शयामास चात्मानं मा भैषीरित्युवाच सः ॥ ९५ ॥ पानीयं पातुमिच्छामि त्वत्तः कार्पटिकोत्तम ॥ न दास्यसि जलं चेन्मे प्राणायामस्यन्ति
मे दृढम् ॥ ९६ ॥ इति प्रेतवचः श्रुत्वा प्रान्थः प्रत्याह कौतुकात् ॥ ९७ ॥ कार्पटिक उवाच ॥ कस्त्वं दुःखाभिभूतस्तु कृशो म्लानो दिगम्बरः ॥ जीवशेषो मु
मूर्षुश्च विकृतो भयवर्धनः ॥ ९८ ॥ न वधूर्ममया कारश्चण्डश्चललोचनः ॥ पद्मयामस्पृष्टभूमिस्त्वं निर्मांसो दरबाहुकः ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा प्रेतो वाक्यमथाब्रवीत्
॥ ९९ ॥ प्रेत उवाच ॥ शृणु धर्मिष्ठ ते वचिमे येनाहमीदृशोऽभवम् ॥ ब्राह्मणोऽदत्तदानोऽहं लोभी च मलिनक्रियः ॥ १०० ॥ परात्र च सदा भुक्तमेकाकीमिष्ट
भोजनः ॥ मया दत्तानभिक्षा पिहन्तं करो न पुष्कलः ॥ १ ॥ न कृतो वै श्वदेवस्तु प्रक्षिप्तो न बहिर्बलिः ॥ भूतानां तु तृषार्तानां न हतापयसा च तृट् ॥ २ ॥
कदाचित्पितरो नैव तर्पिता अटतामहीम् ॥ न च श्राद्धं कृतं कापि पूजितानैव देवताः ॥ ३ ॥ वर्षातपपरित्राणं न दत्तं पादरक्षणम् ॥ जलपात्रमदत्तं च
ताम्बूलं नौपधं मया ॥ ४ ॥ न गृहे वसतिर्दत्तानातिथ्यं कस्यचित्कृतम् ॥ अन्धवृद्धा धनानाथ दीनाः पानान्नतोषिताः ॥ ५ ॥ गवांश्रासो न दत्तो
वैनरोगी परिमोचितः ॥ न दत्तानहुताविप्रपवित्राश्च तिलामया ॥ ६ ॥ पृथिव्यां तिलदातारो न भवन्ति तु मद्रिधाः ॥ व्यतीपातेन दत्तं हि
किञ्चित्स्वर्णं महाफलम् ॥ ७ ॥ संक्रान्ता वुपरागे च न दत्तं सूर्यचन्द्रयोः ॥ पर्वाण्यन्यानि सर्वाणि जग्मुः शून्यानि मे द्विज ॥ ८ ॥ तिथयः
कार्तिके मुख्या जाता वन्ध्याः सदा मम ॥ पितृभ्यो नैव दत्तं वा ह्यष्टकासु मघासु च ॥ ९ ॥ द्विजानां न कृता प्रीतिर्मन्वादिषु युगादिषु ॥ न दत्त
स्तिलतैलेन प्रदीपः कार्तिके मया ॥ १० ॥ न स्नातो माघमासेऽहं रूपसौभाग्यकामदे ॥ द्विजाय वेदविदुषे गौतम्यां सिंहगेरुरौ ॥ ११ ॥
मया संकल्पितं द्रव्यं न दत्तं पूर्वजन्मनि ॥ न स्नातोऽहं कृष्णवेण्यां तथा कन्यागते गुरौ ॥ १२ ॥ अग्निप्रज्वालयकाष्टौ धैः स्नातानां पौषमाघयोः ॥ शीतार्ता
नां च विप्रानां न कृतो जाड्यनिग्रहः ॥ १३ ॥ माघवादिषु मासेषु न दत्तं शीतलं जलम् ॥ मयानारोपितोऽश्वत्थो न्यग्रोधो नैव वर्धितः ॥ १४ ॥
बन्दीगेहान्मयामुक्तिर्न कृता प्राणिनां क्वचित् ॥ न प्राणिभयसंघस्तोरक्षितः शरणागतः ॥ १५ ॥ नोपोष्यात्र त्रिरात्राणितोऽपितो मधुसूदनः ॥
कृच्छ्राति कृच्छ्रपाराकं तथा चान्द्रायणं द्विज ॥ १६ ॥ अथान्यत्तत्त कृच्छ्रं च तथा सांतपनानि च ॥ व्रतान्येतानि पुण्यानि जुष्टानीन्द्रादिभिः
सुरैः ॥ १७ ॥ चरित्वानमया तानि देहः संशोषितः पुरा ॥ इत्थं पूर्वभवो वन्ध्यो मम जातो द्विजोत्तम ॥ १८ ॥ पश्य द्विज महाकूरा
मद्भुतामत्र जन्मनि ॥ गतिं दूरप्रबोधां तु मम पूर्वस्य कर्मणः ॥ १९ ॥ सन्ति मांसानि मार्गेषु वृकव्याघ्रहतानि वै ॥ फलान्यन्यानि शैलेऽस्मि

उ.खं.स.
अ० १२८

॥ १३२ ॥

ज्जुकेस्त्यक्तानिसर्वतः ॥ १२० ॥ पुण्यानिचसुगन्धीनिफलानिस्सवन्तिच ॥ मूलानितुसुभक्ष्याणिमृदूनिमधुराणिच ॥ २१ ॥ नानाविधानि
 तिष्ठन्तिमधूनिमुबहून्यपि ॥ स्रोतसांनिर्झराणांचसन्तिवारीणिसर्वशः ॥ २२ ॥ सुलभेषुपदार्थेषुसर्वेष्वतेपुपर्वते ॥ नेक्षेऽहमशनंक्रापिदैवेनापिहतं
 सदा ॥ २३ ॥ वाताहारेणजीवामियथाजीवन्तिपन्नगाः ॥ पुनर्जीवामिभोविप्रदेवयोनिप्रभावतः ॥ २४ ॥ बलेनप्रज्ञयानित्यंमन्त्रपौरुषविक्रमैः
 सहायैश्चैवमित्रैश्चनालभ्यंलभतेनरः ॥ २५ ॥ लाभालाभेसुखेदुःखेविवाहेमृत्युजीवने ॥ भोगेरोगेवियोगेचदैवमेवहिकारणम् ॥ २६ ॥ कुरूपाः
 कुकुलामूर्खाःकुत्सिताचारनिन्दिताः ॥ शौर्यविक्रमहीनाश्चदेवाद्राज्यानिभुञ्जते ॥ २७ ॥ काणाःखञ्जाअभव्याश्चनीतिहीनाश्चदुर्गुणाः ॥ नपुंसका
 श्चदृश्यन्तेदेवाद्राज्येप्रतिष्ठिताः ॥ २८ ॥ यैर्दत्ताश्चतिलागावोहिरण्यंवसनानिच ॥ गौरीकन्याचयैर्दत्तायैर्दत्ताचवसुन्धरा ॥ २९ ॥ शय्यासनानि
 ताम्बूलंमन्दिराणिधनानिच ॥ भक्ष्यभोज्यानिदत्तानिचन्दनान्यगरूणिच ॥ ३० ॥ अटव्यांपर्वताग्रेचग्रामेवानगरेऽपिवा ॥ पुरःपुरश्चतिष्ठन्तितेषांभो
 गाःप्रयत्नतः ॥ ३१ ॥ सन्त्यत्रपर्वतेऽन्येऽपिराक्षसावलवत्तराः ॥ राक्षसाश्चपिशाचाश्चपिशाच्यश्चातिदारुणाः ॥ ३२ ॥ कदाचिच्चकथंचिच्चक्रापि
 यत्रस्वकर्मणा ॥ लभन्तेचान्नपानानिपर्यटन्तोवनेवने ॥ ३३ ॥ इतिश्रुत्वात्रतेभ्यश्चमाभयंभवतांभवेत ॥ शुचिं गोविन्दभक्तंत्वांनतेद्रष्टुमपिक्षमाः
 ॥ ३४ ॥ विष्णुभक्तितनुत्राणंनारायणपरायणम् ॥ नस्पृशन्तिनपश्यन्तिगक्षसाःप्रेतपूतनाः ॥ ३५ ॥ भूतवेतालगन्धर्वाःशाकिन्यश्चार्यकाग्रहाः ॥
 रेवत्योवृद्धरेवत्योमुखमण्डचस्तथाग्रहाः ॥ ३६ ॥ यक्षावालग्रहाःऋगदुष्टावृद्धग्रहाश्चये ॥ तथामातृग्रहाभीमाग्रहाश्चान्येविनायकाः ॥ ३७ ॥
 कृत्याःसर्पाश्चकूष्माण्डायेचान्येदुष्टजन्तवः ॥ नपश्यन्तिपरंविप्रवैष्णवंब्राह्मणशुचिम् ॥ ३८ ॥ शुचिरक्षन्तिभूतानिधर्मिष्ठंपीडयन्तिन ॥
 रक्षन्तिचशुचिनित्यंग्रहनक्षत्रदेवताः ॥ ३९ ॥ गोविन्दनामाजिह्वाग्रेहृदिवेदस्तुमंस्थितः ॥ शुचिश्चदानशीलश्चत्वंसर्वत्राकुतोभयः ॥ १४० ॥
 एवंब्राह्मणतिष्ठामिभुञ्जानःकर्मणःफलम् ॥ नशोचामीतिमत्वाहंविमृश्यचपुनःपुनः ॥ ४१ ॥ नदुनोमितथातावद्यावज्जम्बालिनीतटे ॥ सारसोदीरितं
 वाक्यंश्रुतंपर्यटतामया ॥ ४२ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ सारसोदीरितंवाक्यंकीदृशंहिश्रुतंत्वया ॥ तदहंश्रोतुमिच्छामिब्रूहिद्वंप्रेतसत्वग्म् ॥ ४३ ॥
 प्रेतउवाच ॥ ब्रवीमिमागसंवाक्यंशृणुंकार्पाटिकोत्तम ॥ धूसरानामकक्षेऽस्मिन्नदीगिरिसमुद्रवा ॥ ४४ ॥ सदाजलाशयोत्तालामत्तदन्तिकुलाकुला ॥
 महाककुभशोभाञ्चास्निग्धजम्बूमनोहरा ॥ ४५ ॥ तस्यास्तीरमहंप्राप्तोगाहमानोवनंघनम् ॥ मयितिष्ठतिवैतत्रफलभोजनकाम्यया ॥ ४६ ॥ वनान्त
 रात्समुड्डीयसारसोलक्ष्मणायुतः ॥ आगत्यपुलिनंनद्याःसेवितुंबहुपक्षिभिः ॥ ४७ ॥ पीत्वातत्रैवपानीयंरमित्वाभार्ययासह ॥ सुप्तःपक्षपुटेवामे

प्रवेश्यचशिरोमुखम् ॥ ४८ ॥ एतस्मिन्नन्तरेदृष्टःपादपादवतीर्यच ॥ रक्ताननःसुरक्ताक्षोदण्डीदृढनखावलिः ॥ ४९ ॥ लोमशोदीर्घलाङ्गूलश्चल
 चेष्टोहिवानरः ॥ यत्रासौसारसःसुप्तस्तत्रवेगेनचागतः ॥ १५० ॥ समागत्यचजग्राहसारसंचरणेदृढम् ॥ कराभ्यांक्रूरयाबुद्ध्यापश्यतांबहुपक्षिणाम् ॥
 ॥ ५१ ॥ उड्डीयोड्डीयतेसर्वेगताश्चान्यत्रखेचराः ॥ सारसीभीतभीताचविगवान्कुर्वतीस्थिता ॥ ५२ ॥ सारसोभग्ननिद्रस्तुत्रासाच्चलितलोचनः ॥
 अवलोकितवाञ्छीघ्रंतदोत्ताम्यशिरोधराम् ॥ ५३ ॥ विलोक्यवानरंदुष्टंहन्तुकामंसुदारुणम् ॥ तदासंभाषयामासगिरामधुरयाखगः ॥ ५४ ॥
 अपराधंविनामांत्वंकिंशाखामृगवाधसि ॥ सापराधाजनालोकेवध्यन्तेभूमिपेरपि ॥ ५५ ॥ नपीडयितुमर्हन्तेत्वादृशाउत्तमाजनाः ॥ अस्मानर्हिस
 कान्साधून्परवृत्तिपराङ्मुखान् ॥ ५६ ॥ जलशैवालभक्षांश्चखेचरान्वनवासिनः ॥ स्वदाररतिशीलांश्चपरदाराभिर्वर्जितान् ॥ ५७ ॥ नपीडयितु
 मर्हन्तित्वद्विधावानरोत्तम ॥ परापवांदपैशुन्यान्दिजान्परमसेवकान् ॥ ५८ ॥ शाखामृगविमुञ्चाशुसर्वथामामनागसम् ॥ जानामितवजन्माहंनत्वं
 वेत्सितुमामकम् ॥ ५९ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यमुमोचसारसंतदा ॥ चपलवानरःशीघ्रमाहदूरेव्यवस्थितः ॥ १६० ॥ वानरउवाच ॥ ब्रूहिरेत्वंकथ
 वेत्सिममजन्मपुरातनम् ॥ त्वंपक्षीज्ञानहीनश्चतियर्कचाहंवनेचरः ॥ ६१ ॥ सारसउवाच ॥ जानेऽहंतावकंजन्मजातिस्मरमितिस्फुटम् ॥ त्वंहिविन्ध्या
 धिपोराजाप्राग्भवेपर्वतेश्वरः ॥ ६२ ॥ अहंपूज्यतमोविप्रस्तववंशेपुरोहितः ॥ तेनप्रत्यभिजानामित्वांसम्यग्वानरोत्तम ॥ ६३ ॥ इमांपालयताभूमि
 प्रजाःसर्वाःप्रपीडिताः ॥ त्वयाविवेकहीनेनभृशंसंचिन्वताधनम् ॥ ६४ ॥ प्रजापीडनतापोत्थवह्निज्वालैस्तुवानर ॥ प्राक्त्वंदग्धःपुनःकुम्भीपाके
 ऽतिदारुणे ॥ ६५ ॥ पुनःपुनश्चदग्धेनजातेनचपुनःपुनः ॥ नारकेणशरीरेणसमास्त्रिशद्गतंत्वया ॥ ६६ ॥ कुर्वतादारुणाञ्छब्दानुदताचपुनःपुनः ॥
 कुम्भीपाकानलेतीव्राह्मनुभूताश्चयातनाः ॥ ६७ ॥ निस्तीर्णनरकोभूयःपापशेषेणसाम्प्रतम् ॥ प्राप्तोऽसिबानरंजन्मयेनमाहन्तुमिच्छसि ॥ ६८ ॥ विप्र
 स्योपवनात्पूर्वकरम्भापलानिवै ॥ अननुज्ञाप्यभुक्तानित्वयापहृत्यपौरुषात् ॥ ६९ ॥ विपाकःकर्मणस्तस्यफलतेपश्यदारुणः ॥ वानरस्त्वंवनेवासोह्यधुना
 तेनवर्तसे ॥ १७० ॥ अशुभस्यशुभस्यापिपुराविहितकर्मणः ॥ भोगःक्रीडतिभूतेपुनोल्लङ्घ्यस्त्रिदशैरपि ॥ ७१ ॥ इत्थंत्वज्जन्मजानामियथावत्तुसहेतुकम् ॥
 प्राप्तःसारसदेहोऽपिज्ञानेनापरिमोहितः ॥ ७२ ॥ प्रेतउवाच ॥ इतिश्रुत्वाकथांविप्रवानरोऽप्याहसारसम् ॥ सम्यग्वेत्तिभवान्नूनंकथंत्वंपक्षितांगतः ॥
 ॥ ७३ ॥ सारसउवाच ॥ कथयिष्यामितत्कर्मयेनाहंदुर्गतिंगतः ॥ पक्षियोर्निगतोयेनतत्सर्वश्रोतुमर्हसि ॥ ७४ ॥ धान्यंखारिशतंसाग्रमुत्सृष्टंहित्वया
 पुरा ॥ बहुभ्योब्राह्मणेभ्यश्चनर्मदायारविग्रहे ॥ ७५ ॥ पौरोहित्यमदाहोभाद्रश्चयित्वाद्विजांस्तथा ॥ किंचिद्वत्त्वातुतेभ्यश्चगृहीतमखिलंमया ॥ ७६ ॥

विप्रसाधारणद्रव्यग्रहणोत्पन्नपातकात् ॥ पतितःकालमूत्रेऽहंनरकेरक्तकर्दमे ॥ ७७ ॥ चलत्किमिसुसंपूर्णेदुर्गन्धेपूयफेनिले ॥ आनाभेस्तत्रमग्नोऽस्मि
 लिहन्पूयमधोमुखः ॥ ७८ ॥ तथोपरिमहागृध्रेर्भक्ष्यमाणस्तुवायसैः ॥ किमिभिस्तुद्यमानस्त्रुममदेहोनिरन्तरम् ॥ ७९ ॥ तस्मिञ्छोणितपङ्केऽहं
 निरुच्छ्वासोऽभवंतदा ॥ मुहूर्तोऽपिमहाकल्पसमोजातोममात्रवै ॥ १८० ॥ यातनाश्चानुभूताश्चसमास्त्रियुतंमया ॥ वक्तुंचतत्रशक्नोमिदुःखंवानर
 नारकम् ॥ ८१ ॥ पौरोहित्यंमहाघोरंपापदंचस्वभावतः ॥ देवोपजीवनंयत्रब्राह्मणस्योपजीवनम् ॥ ८२ ॥ राज्ञःप्रतिग्रहोऽघोरस्तेनदग्धाद्विजा
 तयः ॥ तेषामपिहरेद्रव्यपुरोधास्तेननारकी ॥ ८३ ॥ राजायत्कुरुतेपापंपुरादेहेनधीयते ॥ तस्यतेनपुरोधाश्चगीयतेतत्त्वदर्शिभिः ॥ ८४ ॥
 दैवात्कथमपिप्राप्तउत्तारोनरकाम्बुधेः ॥ मयादौदैवयोगेनशकुनित्वमुपस्थितम् ॥ ८५ ॥ अपहृत्यपुराकांस्यभाजनंभगिनीगृहात् ॥ आशिकायमया
 दत्तंतेनमेसारसीगतिः ॥ ८६ ॥ इयंचब्राह्मणीपूर्वकांस्यचोरीसुदारुणा ॥ तेनेयंसारसीजाताममभार्यासधर्मिणी ॥ ८७ ॥ इत्थंवानरते
 सर्वकथितंकर्मणःफलम् ॥ वृत्तंचवर्तमानंचभविष्यंशृणुसाम्प्रतम् ॥ ८८ ॥ अहंहंसोभविष्यामित्वंचहंसोभविष्यसि ॥ हंसीयमपिमद्भार्यासारसीच
 भविष्यति ॥ ८९ ॥ देशेचकामरूपेवैस्थास्यामोवैयथासुखम् ॥ योगिनींभाविकल्याणीयास्यामस्तदनन्तरम् ॥ ९० ॥ ततश्चमानुषंजन्म
 प्राप्स्यामोदुर्लभंपुनः ॥ श्रेयस्तद्विपरीतंचप्राणिभिर्यत्रसाध्यते ॥ ९१ ॥ एवंसर्वाञ्छिजोजन्तून्मोहयित्वास्वमायया ॥ सुखैर्भुनक्तिदुःखैश्च
 नास्मानेवतुकेवलम् ॥ ९२ ॥ अयंलोकेप्रवृत्तश्चमार्गोविविधनिर्मितः ॥ धर्माधर्ममयोऽत्यर्थेसुखदुःखफलात्मकः ॥ ९३ ॥ सेवितःप्राणिभिःसर्वैः
 सर्वदावापुनःपुनः ॥ देवासुरनरव्याघ्रकिमिकीटजंलेचरैः ॥ ९४ ॥ नातिक्रान्तोहिकेनापिपन्थाऽयंदुःखकण्टकः ॥ विरक्तान्योगिनोऽध्यायंविनावेदान्त
 पारगान् ॥ ९५ ॥ अणोर्वापिगुरोर्वापिपुण्यापुण्यस्यकर्मणः ॥ ददातीहफलंज्ञात्वादेशंकालंमहेश्वरः ॥ ९६ ॥ इत्थंविधिविधानंज्ञांमायांज्ञात्वेश्वरस्य
 च ॥ नशोचन्तिनतप्यन्तिनव्यथन्तिमहाधियः ॥ ९७ ॥ नान्यथाशक्यतेकर्तुर्विपाकःपूर्वकर्मणाम् ॥ उपायैःप्रज्ञयावापिशखांमृगसुरैरपि ॥
 ॥ ९८ ॥ पुरात्वंभूपतिर्जातःपश्चाज्जातोऽसिनारकी ॥ अधुनावानरोभूयोजन्मप्राप्स्यसितादृशम् ॥ ९९ ॥ इतिमत्वाविशोकस्त्वंशाखामृगयथासु
 खम् ॥ प्रतीक्षांकुरुकालस्यरममाणोऽत्रकानने ॥ २०० ॥ अहमप्येवमीशानमायावद्धोवनेवने ॥ क्षपयिष्यामिवैजन्मधैर्यमास्थायसारसम् ॥ १ ॥
 वानरउवाच ॥ मयात्वंपूजितःपूर्वनौमित्वामधुनाप्यहम् ॥ जातिस्मरोऽसिजानामिसर्वमत्पौर्वदेहिकम् ॥ २ ॥ तिष्ठसारससारस्याशिवमस्तुमदा

तव ॥ त्वद्वाक्याद्गतमोहोऽहंविचरिष्यामिसर्वदा ॥ ३ ॥ प्रेतउवाच ॥ इमंरम्यंविचित्रंचपावनंपरमंद्विज ॥ पक्षिवानरसंवादंश्रुतंयावन्नदी
 तटे ॥ ४ ॥ तावन्ममापिबोधोऽभूत्तेनशोकःशयंगतः ॥ इदानींजाह्नवीतोयमाहात्म्यंपरमाद्भुतम् ॥ ५ ॥ 'दृष्ट्वात्रब्राह्मणश्रेष्ठत्वांयाचेजाह्नवी
 जलम् ॥ प्रेतत्वात्तर्तुकामोऽहंतीव्रतृष्णाप्रपीडितः ॥ ६ ॥ अस्मिन्नेवाचलेदृष्टंमयाश्चर्यंचवैद्विज ॥ गङ्गातोयस्यतावद्विपातुमिच्छामितजलम् ॥ ७ ॥
 पारियात्रोद्भवःकोऽपिब्राह्मणोग्रामयाजकः ॥ अयाज्ययाजनाद्विन्ध्येसंभूतोब्रह्मराक्षसः ॥ ८ ॥ अस्मत्सङ्गस्यलोभेनस्थितोऽसौहायनाष्टकम् ॥ तस्या
 स्थीनिसुपुत्रेणसंचितानिद्विजोत्तम ॥ ९ ॥ क्षित्तान्यानीयगङ्गायांतीर्थेकनखलेऽमले ॥ तत्क्षणादेवमुक्तोऽसौराक्षसत्वात्सुदारुणात् ॥ १० ॥ इतिगङ्गा
 जलस्नानमहिमामहदद्भुतम् ॥ साक्षाद्दृष्टौमयातेनगाङ्गेयंप्रार्थितंजलम् ॥ ११ ॥ पुरस्ताद्यत्कृतस्तीर्थेमयाभूरिपरिश्रमः ॥ नकृतस्तुप्रतीकारस्तस्य
 जाप्यादिलक्षणः ॥ १२ ॥ तेनमेप्रेतरूपस्यदुर्लभोदकभोजनम् ॥ सहस्रंयत्रवर्षाणामतीतंविन्ध्यपर्वते ॥ १३ ॥ इतितेकथितंसर्वहित्वालजांगरीयसीम् ॥
 इदानींधार्मिकश्रेष्ठजलदानेनसत्स्वरम् ॥ १४ ॥ संतर्पयममप्राणान्कण्ठमात्रावलम्बितान् ॥ दुर्लभंप्रेतभावेऽपिजीवितंप्राणिनामिह ॥ १५ ॥ शरीरंरक्षणीयंहि
 सर्वथासर्वदानरैः ॥ नहीच्छन्तितनुत्यागमपिकुष्ठादिरोगिणः ॥ १६ ॥ देवद्युतिरुवाच ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाविस्मयंपरमंगतः ॥ पथिकश्चिन्तयामास
 कृपांप्रेतेसमुद्बहन् ॥ १७ ॥ पापपुण्यफलंलोकेप्रत्यक्षंदृश्यतेखलु ॥ देवदानवमानुष्यंतिर्यक्त्वंकिमिकीटकम् ॥ १८ ॥ नानायोनिषुजन्मानिनानाव्याधि
 प्रपीडनम् ॥ मरणंवालवृद्धानामन्धत्वंकुब्जतातथा ॥ १९ ॥ ऐश्वर्यंचदरिद्रत्वंपाण्डित्यंमूर्खतातथा ॥ एताश्चरचनालोकेभवन्तिकथमन्यथा ॥ २० ॥
 तेधन्याःकर्मभूमौयेन्यायमार्गार्जितंधनम् ॥ सत्पात्रेभ्यःप्रयच्छन्तिकुर्वन्तिचात्मनोहितम् ॥ २१ ॥ भूमिरन्नहिरण्यानिगावोधान्यंगृहंगजाः ॥ रथा
 श्ववसनग्रामाःसिद्धमंत्रफलंजलम् ॥ २२ ॥ कन्यादिव्यौषधान्नानिच्छत्रोपानद्वरासनम् ॥ शय्याताम्बूलमाल्यानितालवृन्तंमरासनम् ॥ २३ ॥ सर्वमे
 तत्प्रदातव्यंलोकत्रयजिगीषुभिः ॥ दत्तंहिप्राप्यतेस्वर्गेदत्तमेवहिभुज्यते ॥ २४ ॥ छत्रचामरयानानिवराश्ववरवारणाः ॥ हर्म्याणिवरशय्याश्चगोमहि
 ष्योवरस्त्रियः ॥ २५ ॥ रत्नभूषणमुक्ताश्चपुत्रादास्योमहाकुलम् ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंकलाविद्यासुकौशलम् ॥ २६ ॥ दानस्यैवफलंसर्वंप्राप्यतेभुवि
 मानवैः ॥ तस्मादेयंप्रयत्नेननादत्तमुपतिष्ठति ॥ २७ ॥ धर्मिष्ठेनतुपान्थेनगाथेयंसमगायत ॥ इतिश्रुत्वापुनःप्रेतःप्रोवाचह्यार्तमानसः ॥ २८ ॥ मन्ये
 धर्मज्ञकल्पोऽसिपान्थत्वंनात्रसंशयः ॥ देहिमेजीवनंवारिचातकायधनोयथा ॥ २९ ॥ एतस्मिन्प्राणदानेहिमाविलम्बंकृथाबहु ॥ ततःप्रत्याहपान्थस्तु
 वचनंन्यायगर्भितम् ॥ ३० ॥ भृगुक्षेत्रेशृणुप्रेतपितरौममतिष्ठतः ॥ तदर्थंतीर्थराजस्यमयावारिसमाहृतम् ॥ ३१ ॥ तत्सितासितपानीयमध्येचप्रार्थितं

त्वया ॥ नजानेधर्मसंदेहः किमत्रममयुज्यते ॥ ३२ ॥ बलाबलं विचारार्थं करिष्ये प्रबलं विधिम् ॥ वेदेभ्यो धर्मशास्त्रेभ्यो नाहं मानेन केवलम् ॥ ३३ ॥
 हयमेधादियज्ञेभ्यः सर्वेभ्योऽप्यधिकं मतम् ॥ ऋषिभिर्देवताभिश्च प्राणिनां प्राणरक्षणम् ॥ ३४ ॥ इति दत्त्वा वरं वारिकृत्वा प्रेतस्य रक्षणम् ॥ पित्रर्थं पुनरा-
 दायजलं नेष्यामि पावनम् ॥ ३५ ॥ एष मे प्रबलो भाति शुद्धधर्मप्रदो विधिः ॥ परोपकारादन्यत्सर्वमल्पं स्मृतं बुधैः ॥ ३६ ॥ परोपकारिभिर्दत्ता अपि
 प्राणानृभिर्मुदा ॥ अद्भिः परोपकारः स्यात्किं न लब्धं मया पुनः ॥ ३७ ॥ दधीचिना पुरा गीतः श्लोकोऽयं श्रूयते भुवि ॥ सर्वधर्ममयः सारः सर्वधर्मज्ञसंमतः
 ॥ ३८ ॥ परोपकारः कर्तव्यः प्राणैरपि धनैरपि ॥ परोपकारजं पुण्यं तुल्यं क्रतुशतैरपि ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वा प्रददौ तोयं गङ्गायामुनसंभवम् ॥ प्रेताय प्राणरक्षार्थं
 सधर्मिष्ठो वरोद्विजः ॥ २४० ॥ प्रेतः प्रीतो जलं पीत्वा ह्यभिषिच्य शिरस्तथा ॥ प्रजही प्रेतदेहं तं दिव्यदेहोऽभवत्क्षणात् ॥ ४१ ॥ तदा श्रयं महद्द्वानिज-
 गाद स केरलः ॥ अहो विमुक्तः प्रेतत्वाद्देणी पानीयं बिन्दुभिः ॥ ४२ ॥ ब्रह्मापि नैव शक्नोति मन्ये वक्तुमपांगुणम् ॥ गङ्गातोयं महादेवो धत्ते केकथमन्य-
 था ॥ ४३ ॥ अचिन्त्यशक्तिगङ्गाम्भस्ति लमात्रं तु यः पिबेत् ॥ देवो भवेत्स सिद्धो वागर्भेनैव च संविशेत् ॥ ४४ ॥ न गङ्गा सदृशी सिद्धिर्न गङ्गा-
 सदृशी मतिः ॥ न गङ्गा सदृशी मुक्तिर्न गङ्गा सर्वाधिका यतः ॥ ४५ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन महाभक्त्या च धार्मिक ॥ कस्त्वं तस्य कैवल्ययोगं गङ्गां
 सेवते सदा ॥ ४६ ॥ आयुष्मान्भव पान्थ त्वं मा धर्मविरतो भव ॥ त्वया हं तारितः सद्योगङ्गाम्बुकणदानतः ॥ ४७ ॥ इत्युक्त्वा प्रस्थितो नाकं पिशाचस्तु-
 स केरलः ॥ आशीर्भिरभिनन्द्याथ पान्थं वन्धुवरं नरम् ॥ ४८ ॥ प्रेतं विमोक्ष्य पान्थोऽपि पुनरादाय तज्जलम् ॥ गतस्तं नैव मार्गेण स्मरंस्तीर्थोदकौ तु कम् ॥
 ॥ ४९ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ इत्थं प्रयागमाहात्म्यं श्रुत्वा न त्वाच तं मुनिम् ॥ प्रयागं सहसामाघे पिशाचः सत्वरंगतः ॥ २५० ॥ स्नात्वा सितासिते सोऽपि
 माघमासे द्विजोत्तम ॥ पिशाचः क्षीणपापस्तु पैशाचीं विजहौ तनुम् ॥ ५१ ॥ दिव्यदेहस्ततो भूत्वा द्राविडो भूपतिस्तदा ॥ स्तुवन्नारायणं देवं भक्त्या दोष-
 विवर्जितः ॥ ५२ ॥ गन्धर्वैः स्तूयमानस्तु नाकनारी सुपूजितः ॥ उत्तमेन विमानेन पुरन्दरपुरं ययौ ॥ ५३ ॥ इति ते कथितं विप्रपूर्ववृत्तं सकौतुकम् ॥
 इति हासं द्विजश्रेष्ठ सद्यः पातकनाशनम् ॥ ५४ ॥ ज्ञानदं मोक्षदं विप्रश्रुतं दुर्गतिनाशनम् ॥ इति ते कथितं सर्वपुरावृत्तं सकौतुकम् ॥ ५५ ॥ इति हासं
 द्विजश्रेष्ठ श्रुतं दुर्गतिनाशनम् ॥ अधुना तु मया सार्धं मिमाः कन्याः सुतश्चेत् ॥ ५६ ॥ त्वं चायाहि प्रयागं वै सर्वे सद्व्रतिमीप्सवः ॥ माघसन्नामं प्रकुर्मोऽत्र देवानां
 मपि दुर्लभम् ॥ ५७ ॥ तत्र मोक्षयन्ति पैशाच्यं सद्यः पापसमुद्भवम् ॥ ५८ ॥ महेश उवाच ॥ एवं वसिष्ठ कृत्वा जकथामधुरसंमुदा ॥ पीत्वा
 प्रमुदिताः सर्वे निस्तीर्णानरकार्णवात् ॥ ५९ ॥ प्रस्थितास्तेन सार्धं ते सत्वरं व्योमिहर्षिताः ॥ दिलीपशृणु तत्सर्वं तत्प्रीथुं सितासितम् ॥ २६० ॥ सत्वरं

व्योममार्गेण काममासाद्य दुःसहाः ॥ समागम्य तदा तत्र संहृष्ट हृदया श्रुते ॥ ६१ ॥ अथोचेलोमशस्तत्र सदयं गगनाङ्गणे ॥ पश्यन्तु श्रद्धया सर्वे तीर्थ
 राजमिमं भुवि ॥ ६२ ॥ विना ज्ञानं प्रयागेऽस्मिन् मुच्यन्ते सर्वजन्तवः ॥ इष्टात्रैव महायज्ञं स्रष्टुकामः प्रजापतिः ॥ ६३ ॥ अवाप सृष्टिसामर्थ्यततः
 सृष्टिचकार सः ॥ अत्र नारायणः सस्त्रोऽपत्नीकामः सितासिते ॥ ६४ ॥ अतः सलब्धवाँल्लक्ष्मीं भार्याममृतमन्यने ॥ उपित्वा चात्र पण्मासं सत्त्वावेण्यां
 यथेच्छया ॥ ६५ ॥ त्रिपुरंघातयामास त्रिवाणेन त्रिशूलभृत् ॥ इमानि त्रीणि कुण्डानि दीतान्यजस्रवह्निभिः ॥ ६६ ॥ एष तृतिंगतो वह्निर्यः
 केनापि चेपुष्यति ॥ अत्र देवास्त्रयस्त्रिंशत्तृतामुमुदिरेभृशम् ॥ ६७ ॥ आविर्भूतो महेशोऽत्र नीलकण्ठः कपालभृत् ॥ अनिशं ससुरैः सेव्य आयातो
 ऽञ्जलयेव दुः ॥ ६८ ॥ मृकण्डमृतुना कल्पे प्रविश्य यन्मुखे स्थितम् ॥ लोके ज्वालाकुले सोऽयं योगरूपी जनार्दनः ॥ ६९ ॥ सेयं भागीरथी
 शम्भोः सर्वदुःखापहारिणी ॥ सिद्धयर्थं सेव्यते सिद्धैर्भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ ७० ॥ अनिशं भूतिदाया च स्वर्गमार्गे ह्यनुत्तमा ॥ स्वर्गहेतुश्च या देवी
 सेयं भागीरथी नदी ॥ ७१ ॥ यदम्भः स्नानमात्रेण विकर्तनसलोकताम् ॥ लभन्ते प्राणिनः सर्वे नदीसायमुना स्वयम् ॥ ७२ ॥ अनयोः पुण्यनद्योश्च
 संगमः सुखदो मुने ॥ अत्र स्नातान् पच्यन्ते नरके ज्ञानभाविताः ॥ ७३ ॥ विना ज्ञानं प्रयागेऽस्मिन् मुच्यन्ते सर्वजन्तवः ॥ अन्यच्च श्रूयतां विप्र इति
 हासं पुरातनम् ॥ ७४ ॥ शृण्वतां सर्वपापघ्नं सर्वरोगविनाशनम् ॥ ऋचीकेन पुरा शतोगन्धर्वो वायसोऽभवत् ॥ ७५ ॥ शापं मुमोच सोऽत्रैव स्नातः सद्यः
 सितासिते ॥ वासवस्य तु शापेन स्वर्गाद्द्रष्टाप्सरोर्वशी ॥ ७६ ॥ स्वर्गकामा च सा स स्नौलेभे स्वर्गततोऽचिरात् ॥ पुत्रं च शङ्करं लेभे ययातिर्नाहुपो मुने ॥
 ७७ ॥ पुत्रकामः प्रयागे हि स्नात्वा पुण्ये सितासिते ॥ धनकामः पुरा शक्रः सुस्नातोऽत्र द्विजोत्तम ॥ ७८ ॥ धनदस्य निधीन् सर्वाञ्जहार स च
 मायया ॥ कश्यपोऽत्र तपस्तेपे शिवाराधनतत्परः ॥ ७९ ॥ अस्मिन् स्तीर्थे भरद्वाजो योगसिद्धिं मवाप्तवान् ॥ अस्मिन् स्तीर्थे पुरा विप्रयोगेशः शान्त
 मानसाः ॥ ८० ॥ योगस्य फलभूमिं तु लेभिरे स न कादयः ॥ अस्मिन् माघे तु ये स्नाता गङ्गायामुनसंगमे ॥ ८१ ॥ तारारूपाश्च ते सर्वे तैर्व्याप्तिं
 सकलं जगत् ॥ विन्दन्ति कामिनः कामान् मुक्तियान्तिमुमुक्षवः ॥ ८२ ॥ विन्दन्ति साधकाः सिद्धिं प्रयागे हि द्विजोत्तम ॥ साम्प्रतं मुक्तिकामास्तु
 कन्याश्चापि सुतश्च ते ॥ ८३ ॥ मद्राक्यादत्र मज्जन्तु सर्वे त्वंच सितासिते ॥ प्राक्कालिका घविध्वंसि वणीजलबलेन तु ॥ ८४ ॥ लभन्तामखिलां
 लक्ष्मीं प्राप्तां शापमहाफलाम् ॥ एवमार्षवचः सत्यमतीन्द्रियमलङ्घनम् ॥ ८५ ॥ श्रुत्वा चोत्कण्ठचित्तास्ते सर्वे स्नानाय चोद्यताः ॥ प्रयागं
 प्राप्य दुष्प्राप्यं पैशाच्यं विजड्भक्षणात् ॥ ८६ ॥ विमुक्ताः शापदुःखेन तनुं स्वांस्वांचलेभिरे ॥ दृष्ट्वा वेदनिधिः पुत्रं ताः कन्यादिव्यरूपिणीः ॥ तुष्टाव

लोमशं प्रीत्या प्रसन्नेनान्तरात्मना ॥ ८७ ॥ त्वदनुग्रहमात्रेणोत्तीर्णः पापमहार्णवः ॥ इदानीमुचितं ब्रूहि बालानामृषिसत्तम ॥ ८८ ॥ लोमश उवाच ॥
कुमारोऽधीतवेदोऽयं समाप्तनियमोऽयुवा ॥ आसांतु सानुरागाणां गृह्णातु करपङ्कजम् ॥ ८९ ॥ ततो लोमशवाक्येन स्वपितुर्वचनात्तदा ॥ विवाहविधिना
चाशुब्रह्मचारी सधार्मिकः ॥ २९० ॥ शुभद्रव्यैश्च मन्त्रैश्च मुनिभिः कृतमङ्गलः ॥ पञ्चानामपि कन्यानां पाणिजग्राहधर्मतः ॥ ९१ ॥ आनन्दिन्य
स्तदा सर्वाः कन्याः पूर्णमनोरथाः ॥ बभूवुः सकुमारश्च संतुष्टश्च भूवह ॥ ९२ ॥ दत्त्वानुज्ञां मुनिः सोऽथ लोमशस्तैर्नमस्कृतः ॥ जगाम स्वाश्रमं मेरुपर्वतं
सुरसेवितम् ॥ ९३ ॥ ततो वेदनिधीराजन्सुपाः पञ्चसुतं तथा ॥ पुरस्कृत्य मुदा युक्तो धनदस्य पुरं ययौ ॥ ९४ ॥ इति नृपवरमाघे स्नानसंजात
पुण्यामुनिवरवचसा द्राक्तीर्थराजे प्रयागे ॥ सकलकलुषमुक्ताः पञ्चगन्धर्वकन्या अलमभिमतलाभात्प्राप्य हर्षचजग्मुः ॥ ९५ ॥ परमिममिति हासं
पावनं तीर्थभूतं वृजिनविलयहेतुयः शृणोतीह नित्यम् ॥ स भवति खलु पूर्णः सर्वकामैरभीष्टैर्व्रजति च सुरलोकां दुर्लभं धर्मयुक्तः ॥ ९६ ॥ इति हास
मिमं श्रुत्वा पूजयेद्यस्तु पाठकम् ॥ गोभिर्हिरण्यवस्त्रैश्च ब्रह्मतुल्यो यतो हि सः ॥ ९७ ॥ वाचके पूजिते यस्माद्विष्णुर्भवति पूजितः ॥ तस्मात्प्रपूजयेन्नित्यं
यदीच्छेत्सफलं भवम् ॥ २९८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० माघमाहात्म्ये वसिष्ठदिलीपसंवादे गन्धर्वकन्यापरिणयो नामाष्टाविं
शत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२८ ॥ पार्वत्युवाच ॥ श्रुतं कार्तिकमाहात्म्यं माघस्य च मया विभो ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि मुक्तिदं कर्म चोत्तमम् ॥ १ ॥ श्रेष्ठाभक्तिस्तु का प्रोक्ता वद विश्वेश्वरप्रभो ॥ येन विज्ञानमात्रेण नरामुखमवाप्नुयुः ॥ २ ॥ महादेव उवाच ॥
तल्लीनचित्तः स पुमान् साभक्तिः परमामता ॥ दयाधर्मपरो नित्यं विष्णुधर्मेषु तत्परः ॥ ३ ॥ फलमूलजलाहारी शङ्खचक्रप्रधारकः ॥ त्रिकालं
पूजयेद्विष्णुं साभक्तिः सात्त्विकी मता ॥ ४ ॥ उत्तमा सात्त्विकी प्रोक्ता गजसीचैव मध्यमा ॥ कनिष्ठातामसीचैव त्रिविधा भक्तिरुच्यते ॥ ५ ॥ श्रीधरे
तु प्रकर्तव्या मुक्तिकामफलेप्सुभिः ॥ अहङ्कारेण रूपेण दम्भमात्मर्यमायया ॥ ६ ॥ ये कुर्वन्ति जनाभक्तिं तामसीसा उदाहृता ॥ परस्योत्सादनार्थं वा दम्भ
मुदिश्य वाथवा ॥ ७ ॥ या भक्तिः क्रियते देवेतामसीसा प्रकीर्तिता ॥ विषयान्प्रति संधाय यशैश्चर्यमेव वा ॥ ८ ॥ अर्चादावर्चयेद्यो मां पृथग्भावः सराजसः ॥
कर्मक्षयार्थं कर्तव्या ब्राह्मणैर्ज्ञानतत्परैः ॥ ९ ॥ विष्णोर्ग्राह्यार्पणी बुद्धिसाभक्तिः सात्त्विकी मता ॥ अतो वै सर्वथा देविसंसेव्यः सर्वदा हरिः ॥ १० ॥ तामसेन
तु भावं न तामसत्वं हिलभ्यते ॥ राजसो राजसेनैव सात्त्विकेन तु सात्त्विकः ॥ ११ ॥ वेदाध्यायस्तः श्रीमात्रागद्वेषविवर्जितः ॥ शङ्खचक्रधरो विप्रः सर्वदा शु
चिरुच्यते ॥ १२ ॥ कर्मकाण्डे प्रवृत्तो यः सर्वदा विष्णुनिन्दकः ॥ निन्दकस्तज्जनानां च महाचाण्डाल उच्यते ॥ १३ ॥ वेदाध्यायस्तानित्यं नित्यं वै यज्ञ

पाजकाः ॥ अग्रिहोत्रानित्यंविष्णुधर्मपराङ्मुखाः ॥ निन्दन्तिविष्णुधर्माश्चवेदवाद्याःसुरेश्वरि॥१४॥कुर्वन्तिशान्तिविबुधाःप्रहृष्टाःशेमंप्रकुर्वन्ति
 पितामहाद्याः ॥ स्वस्तिप्रयच्छन्तिमुनीन्द्रमुख्यागोविन्दभक्तिवहतांनराणाम् ॥१५॥ शुभाग्रहाभूतपिशाचयुक्ताब्रह्मादयोदेवागणाःप्रसन्नाः ॥ लक्ष्मी
 स्थिरातिष्ठतिमन्दिरेचगोविन्दभक्तिवहतांनराणाम्॥१६॥गङ्गागयानैमिपुष्कराणिकाशीप्रयागःकुरुजाङ्गलानि ॥ तिष्ठन्तिदेहेकृतभक्तिपूर्वगोविन्द
 भक्तिवहतांनराणाम् ॥ १७ ॥ एवमाराधयेद्विद्वान्भगवन्तंश्रियासह ॥ कृतकृत्योभवेन्नित्यंसविप्रोनात्रसंशयः ॥१८ ॥ क्षत्रियोवायवैश्योवाशूद्रोवा
 सुरसत्तमे ॥ भक्तिकुर्वन्विशेषेणमुक्तियातिसवेनरः ॥१९॥ इतिश्रीपाद्ममहापुराणेपञ्चप०उत्तर०विष्णुमहिमवर्णननामैकोनत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः
 ॥ १२९ ॥ पार्वत्युवाच॥शालग्रामशिलाशुद्धामूर्तयस्सन्तिभूतले ॥ तासांचैवतुमूर्तीनांपूजनंकतिधास्मृतम् ॥ १ ॥ ब्राह्मणैःकतिपूज्यास्ताःक्षत्रियैर्वा
 सुरेश्वर ॥ वैश्यैर्वापिकथंशूद्रैःस्त्रीभिर्वापिसमादिश ॥ २ ॥ महादेवउवाच ॥ शालग्रामशिलापुण्यापवित्राधर्मकारिणी ॥ यस्यादर्शनमात्रेण
 ब्रह्महाशुध्यतेनरः ॥ ३ ॥ तद्गृहंसर्वतीर्थानांप्रवरंश्रुतिनोदितम् ॥ यत्रेयंसर्वदामूर्तिःशालग्रामशिलाशुभा ॥ ४ ॥ ब्राह्मणैःपञ्चपूज्याःस्यु
 श्वतमःक्षत्रियैस्तथा ॥ वैश्यैस्तिस्रस्तथापूज्याएकापूज्याप्रयत्नतः ॥ ५ ॥ तस्यादर्शनमात्रेणशूद्रोमुक्तिमवाप्नुयात् ॥ अनेनविधिनादेवियेनराःपूजय
 न्तिवै ॥ ६ ॥ भोगान्सर्वास्तत्रभुक्त्वायान्तिविष्णोःपरंपदम् ॥ इयंसामहतीमूर्तिःसर्वदापापहारिणी ॥ ७ ॥ कैलासाद्यफलंदेविजायतंपूजनाद्यतः ॥
 तत्रगङ्गाचयमुनागोदावरीसरस्वती ॥ ८ ॥ तिष्ठतेचशिलायत्रसर्वतत्रनसंशयः ॥ किमत्रबहुनोक्तंनभूयोभूयोवरानने ॥ ९ ॥ पूजनंमनुजैःसम्य
 कर्तव्यमुक्तिमिच्छुभिः ॥ भक्तिभावेनदेवेशोयऽर्चयन्निजनार्दनम् ॥ १० ॥ तेषांदर्शनमात्रेणब्रह्महाशुध्यतेजनः ॥ दासभावेनयेशूद्राःस्वर्चनंकुर्वते
 सदा ॥ ११ ॥ तेषांपुण्यंनजानन्तिब्रह्माद्याश्चसुरेश्वरि ॥ भक्तिभावेनयेविप्राहरिमभ्यर्चयन्तिवै ॥ १२ ॥ एकविंशतिकुलंतैस्तुतारितंतेषुजन्मसु ॥
 शङ्खचक्राङ्कितोयस्तुविप्रःपूजनमाचरेत् ॥ १३ ॥ पूजितंतुजगत्सर्वतनविष्णुप्रपूजनात् ॥ पितरःसंवदन्त्यस्मत्कुलेजाताश्चवैष्णवाः ॥१४॥ तत्कुलं
 तारितंतैस्तुयावदाभूतसंप्लवम् ॥ तेतुचास्मान्समुद्धृत्यनयन्तेविष्णुमन्दिरम् ॥१५॥ सएवदिवसोधन्योधन्यामाताथबान्धवाः॥पितातस्यचवैधन्यो
 धन्यावैमुहदस्तथा ॥ १६ ॥ सर्वेधन्यतमाज्ञेयाविष्णुभक्तिपरायणाः ॥ तेषांदर्शनमात्रेणमहापापात्प्रमुच्यते ॥१७॥ उपपातकानिसर्वाणिमहान्ति
 पातकानिच ॥ तानिसर्वाणिनश्यन्तिवैष्णवानांचदर्शनात् ॥१८॥ पावकाइवदीप्यन्तेयेनरावैष्णवाभुवि ॥ विमुक्ताःसर्वपापेभ्योमेधेभ्यइवचन्द्रमाः

॥१९॥ आर्द्रशुष्कलघुस्थूलवाङ्मनःकर्मभिःकृतम् ॥ तत्सर्वनाशमायातिवैष्णवानांचदर्शनात् ॥२०॥ हिंसादिकंचयत्पापंज्ञानाज्ञानकृतंचयत् ॥ तत्सर्व
नाशमायातिदर्शनाद्वैष्णवस्यच ॥२१॥ निष्पापास्त्रिदिव्यान्तिपापिष्टायान्तिशुद्धताम् ॥ दर्शनादेवसाधूनांसत्यंतुभ्यंमयोदितम् ॥२२॥ संसारकर्दमालेप
प्रक्षालनविशारदः ॥ पावनःपावनानांचविष्णुभक्तोनसंशयः ॥२३॥ प्रत्यहंविष्णुभक्तायेस्मरन्तिमधुसूदनम् ॥ तेतुविष्णुमयाज्ञेयाविष्णुस्तत्रनसंशयः
॥ २४ ॥ नवनीलघनश्यामंनलिनायतलोचनम् ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधरंपीताम्बरावृतम् ॥ २५ ॥ कौस्तुभेनविराजन्तंवनमालाधरंहरिम् ॥ उल्लस
त्कुण्डलज्योतिःकपोलवदनश्रिया ॥ २६ ॥ विराजितंकिरीटेनवलयाङ्गदन्तुपुरैः ॥ प्रसन्नवदनाम्भोजंचतुर्बाहुंश्रियान्वितम् ॥ २७ ॥ एवंध्यायन्तिये
विप्राविष्णुंचैवतुपार्वति ॥ तेविप्राविष्णुरूपाश्चवैष्णवास्तेनसंशयः ॥२८॥ तेपादंशनंमात्रेणभक्त्यावाभोजनेनवा ॥ पूजनेनचदेवेशिवैकुण्ठलभतेध्रुवम्
॥२९॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० शालग्रामशिलापूजनमाहात्म्यंनामत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥१३०॥ पार्वत्युवाच ॥ अनन्तंवासुदेवस्य
कीदृशंस्मरणंस्मृतम् ॥ यच्छ्रुत्वानपुनर्मोहोमातुषाणांप्रजायते ॥ १ ॥ महादेवउवाच ॥ दृष्ट्वातत्त्वेनदेवेशिस्मराम्यनंतुनित्यशः ॥ तृषातुरो
यथावारितद्वद्विष्णुंस्मराम्यहम् ॥ २ ॥ हिमेनाकुलितंविश्वंस्मरत्यग्निंयथातथा ॥ तद्वदेवतुवैविष्णुंस्मरन्तिविविधादयः ॥३॥ पतिव्रतायथानारीपति
स्मरतिनित्यशः ॥ तथास्मरामिलोकेशंविष्णुंविश्वेश्वरेश्वरम् ॥ ४ ॥ भयार्तिःशरणंयद्वदथलोभीयथाधनम् ॥ पुत्रकामोयथापुत्रंतथाविष्णुं
स्मराम्यहम् ॥ ५ ॥ दूरस्थोऽपियथागेहंचातकोमाधवंयथा ॥ ब्रह्मविद्यांब्रह्मविदस्तथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ ६ ॥ हंसामानसमिच्छन्तिमुनयःस्मरणं
हरेः ॥ भक्ताश्चभक्तिमिच्छन्तितथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ ७ ॥ प्राणिनांवल्लभोदेहोयत्रआत्मावतिष्ठते ॥ आयुर्वाञ्छन्तियेजीवास्तथाविष्णुंस्मरा
म्यहम् ॥ ८ ॥ भ्रमराश्चयथापुष्पंचक्रवाकादिवाकरम् ॥ यथात्मवल्लभाभक्तितथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥९॥ अन्धेनाकुलितालोकादीपंवाञ्छन्तिवै
यथा ॥ तथावैपुरुषालोकेस्मरणंकेशवस्यच ॥ १० ॥ यथाश्रमार्त्ताविश्रामंनिद्राव्यसनिनोयथा ॥ गतालस्यायथाविद्यांतथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥
॥ ११ ॥ मातङ्गाःपार्वतीभूमिंसिंहावनगजादिकम् ॥ तथैवस्मरणंविष्णोःकर्तव्यंपापभीरुभिः ॥ १२ ॥ सूर्यकान्तेखेयोंगाद्वह्निस्तत्रप्रजायते ॥
एवंवैसाधुसंयोगाद्धरौभक्तिःप्रजायते ॥ १३ ॥ शीतरश्मेर्यथाकान्तश्चन्द्रयोगादपःश्रयेत् ॥ एवंवैष्णवसयोगान्मुक्तिर्भवतिशाश्वती ॥ १४ ॥ कुमु
द्वतीयथासोमंदृष्ट्वापुष्पंविकासते ॥ तद्वदेवकृताभक्तिर्मुक्तिदासर्वदानृणाम् ॥१५॥ यथानलायासंत्रस्ताभ्रमरीस्मरणंचरेत् ॥ तेनस्मरणयोगेननलासा

रूप्यतामियात् ॥ १६ ॥ गोपीभिर्जारबुद्ध्याचविष्णोश्चस्मरणंकृतम् ॥ ताश्चसायुज्यतांनीतास्तथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ १७ ॥ केऽपिवैदुष्टभावेनच्छत्र
भावेनकेचन ॥ केचापिलोभभावेननिःस्पृहाश्चैवकेचन ॥ १८ ॥ भक्त्यावास्नेहभावेनद्वेषभावेनवापुनः ॥ केऽपिस्वामित्वभावेनबुद्ध्यावाबुद्धिपूर्व
कम् ॥ १९ ॥ येनकेनापिभावेनचिन्तयन्तिजनार्दनम् ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायान्तिविष्णोःपरंपदम् ॥ २० ॥ अहोविष्णोश्चमाहात्म्यमद्भुतलोम
हर्षणम् ॥ यदृच्छयापिस्मरणंत्रिधामुक्तिप्रदायकम् ॥ २१ ॥ नधनेनसमृद्धेनविपुलाविद्ययातथा ॥ एकेनभक्तियोगेनसमीपेदृश्यतेक्षणात् ॥ २२ ॥
सांनिध्येऽपिस्थितोदूरेनेत्रयोरञ्जनंयथा ॥ भक्तियोगेनदृश्येतभक्तैश्चैवसनातनः ॥ २३ ॥ इदंतत्त्वमिदंतत्त्वमोहितोदेवमायया ॥ भक्तितत्त्वयदाप्राप्तं
तदाविष्णुमयंजगत् ॥ २४ ॥ इन्द्राद्यैरमृतंप्राप्तंसुखार्थेशृणुसुन्दरि ॥ तथापिदुःखितास्तेवैभक्त्याविष्णोर्यथाविना ॥ २५ ॥ भक्तिमेवामृतंप्राप्य
पुनर्दुःखंनजायते ॥ वैकुण्ठाख्यंपदंप्राप्यमोदतेविष्णुसन्निधौ ॥ २६ ॥ वारित्यक्त्वायथाहंसःपयःपिबतिनित्यशः ॥ एवंधर्मान्परित्यज्यविष्णोर्भक्ति
समाश्रयेत् ॥ २७ ॥ अन्यभक्तिपरित्यज्यविष्णुभक्तिसमाश्रयेत् ॥ तोयंबद्धातुवस्त्रेणकृतंकार्यंकथंभवेत् ॥ २८ ॥ प्राप्यदेहंविनाभक्तिक्रियतेसवृथा
श्रमः ॥ विष्णुभक्तिविनाधर्मानुपदिशन्तिजेनाः ॥ तेपतन्तिसदाघोरेनरकेनात्रसंशयः ॥ २९ ॥ बाहुभ्यांसागरंतर्तुयद्बन्मूर्खोऽभिवाञ्छति ॥
संसारसागरंतद्विष्णुभक्तिंविनानरः ॥ ३० ॥ विष्णुभक्तिचरक्षन्तिकर्मणापात्यतेयदि ॥ अकिंचनःस्पृहायुक्तोमेरौधत्तेयथास्पृहाम् ॥ ३१ ॥
तवभक्तौतथादेवमयाहिक्रियतेस्पृहा ॥ जन्मान्तरेहिसाभक्तिर्मामकीयत्करोतिहि ॥ ३२ ॥ बहिर्यथेहस्वल्पोऽपिदहतेविविधंवनम् ॥ तद्वदेवतुसा
भक्तिरणुमात्राकृतामया ॥ ३३ ॥ शतैश्चश्रूयतेभक्तिःसहस्रैरपिबुध्यते ॥ तेषामध्येतुदेवेशिभक्तोत्तेकःप्रजायते ॥ ३४ ॥ बुद्धिपरेषांदास्यन्तिलोके
बहुविधाजनाः ॥ स्वयमाचरतेसोऽपिनरःकोटिपट्टदृश्यते ॥ ३५ ॥ पूजयाहस्यतेभक्तिर्जपेनपरिहस्यते ॥ एवंभावोहिदेवेशेभक्तिस्तेनैवगृह्यते ॥ ३६ ॥
सागरेचयथापोतःकूपेद्रोणोपवेशनम् ॥ यस्यभावोहितद्वच्चभक्तिःसातेनगृह्यते ॥ ३७ ॥ मूलेसिक्तस्यवृक्षस्यपत्रंशाखासुदृश्यते ॥ भजनादेवभोदेवि
फलमग्रेप्रतिष्ठितम् ॥ ३८ ॥ पानीयहारिणायद्वद्वदेचित्तंप्रधीयते ॥ तद्वदेवैहोचित्तंधृत्वामोक्षमवाप्नुयात् ॥ ३९ ॥ शैशवेचयथामातागुडंस्तोकं
ददातिवै ॥ पुनर्याचतिवैबालोगुडंवैलोभकारणात् ॥ ४० ॥ नीरेनीरंयथाक्षिप्तंदुग्धेदुग्धंघृतेघृतम् ॥ तद्वद्वेदनंपश्यन्तिविष्णुभक्तिप्रसादतः ॥ ४१ ॥
भानुःसर्वगतोयद्वद्वह्निःसर्वगतोयथा ॥ भक्तिःस्थितस्तथाभक्तःकर्मभिर्नैवबाध्यते ॥ ४२ ॥ अजामिलःस्वधर्मचत्यक्त्वापापंसमाचरन् ॥ पुत्रंनारा
यणंस्मृत्वामुक्तिवैप्राप्तवान्ध्रुवम् ॥ ४३ ॥ दिवारात्रौचयेभक्तानाममात्रोपजीविनः ॥ वैकुण्ठवासिनस्तेवैतत्रवेदाहिसाक्षिणः ॥ ४४ ॥ अश्वमेधादि

यज्ञानां फलं स्वर्गोऽपि दृश्यते ॥ तत्फलं तु समग्रं वै भुक्त्वा वै संपतन्ति च ॥ ४५ ॥ विष्णुभक्तास्तथा देवि भुक्त्वा भोगाननेकशः ॥ वैकुण्ठं प्राप्य वातेषां पुन
रागमनं कदा ॥ ४६ ॥ विष्णुभक्तिः कृता येन विष्णुलोके वसत्यसौ ॥ दृष्टान्तं पश्य देवेशि विष्णुभक्तिप्रसादतः ॥ ४७ ॥ ग्रावाणो जलमध्यस्थाः शतश
स्तेन तारिताः ॥ विना जलं सोमकान्तो विष्णुभक्तस्य मानसम् ॥ ४८ ॥ दर्दुरो वसते न रेषट्पदो हि वनान्तरे ॥ गन्धर्वेति कुमुद्रत्याभक्तो भक्तौ तथा हरेः ॥
॥ ४९ ॥ गङ्गातटे वसन्त्येक एके वै शतयोजनम् ॥ कश्चिद्गङ्गाफलं वेत्ति विष्णुभक्तिपरस्तथा ॥ ५० ॥ कर्पूरागुरुभारं हि उष्ट्रो वहति निरस्य शः ॥ मध्यगन्धं
न जानाति तथा विष्णुं बहिर्मुखाः ॥ ५१ ॥ मृगाः शालं हि जिघ्रन्ति कस्तूरीगन्धमिच्छवः ॥ स्वनाभिस्थं न जानन्ति तथा विष्णुं बहिर्मुखाः ॥ ५२ ॥ उपदेशो
हि मूर्खाणां वृथा वै न गनन्दिनि ॥ तथैव विष्णुभक्तेर्हि उपदेशो बहिर्मुखे ॥ ५३ ॥ अहिना च पयः पीतं तत्पयो हि विषायते ॥ तथा वै चान्यभक्तानां विष्णुभक्ति
विषायते ॥ ५४ ॥ चक्षुर्विना यथा दीपं दृष्ट्वा दर्पणमेव च ॥ समीपस्थानं पश्यन्ति तथा विष्णुं बहिर्मुखाः ॥ ५५ ॥ पावको हियथा धूमैरादशोऽपि मलेन च ॥
यथोल्बेनावृतो गर्भो देहे कृष्णस्तथा वृतः ॥ ५६ ॥ दुग्धे सर्पिः स्थितं यद्वत्तिले तैलं तु सर्वदा ॥ चराचरे तथा विष्णुर्दृश्यते न गनन्दिनि ॥ ५७ ॥ एकसूत्रे मणिगणा
धार्यन्ते बहवो यथा ॥ एवं ब्रह्मादिभिर्विश्वं संप्रोतं ब्रह्मचिन्मये ॥ ५८ ॥ यथा काष्ठे स्थितो वह्निर्मथनादेव दृश्यते ॥ एवं सर्वगतो विष्णुर्ध्यानादेव प्रदृश्यते ॥ ५९ ॥
आदिरेको भवेद्दीपस्तस्माज्जाताः सहस्रशः ॥ एवमेकः स्थितो विष्णुः सर्वव्याप्य प्रतिष्ठते ॥ ६० ॥ यथा सूर्यो दये ज्योतिः पुष्करेतिष्ठते सदा ॥ दृश्यते बहुधा नीरे
लोके विष्णुस्तथा हिसः ॥ ६१ ॥ मारुतः प्रकृतिस्थोऽपि नानागन्धवहः सदा ॥ ईश्वरः सर्वजीवस्थो भुङ्क्ते प्रकृतिजान् गुणान् ॥ ६२ ॥ शर्करा विषसंयोगात्तीरं भव
तियादृशम् ॥ स भूत्वा तादृशो ह्यंत्मा कर्मणः फलमश्नुते ॥ ६३ ॥ उर्वीचर्नारसंयोगात्त्राणा वृक्षा प्रजायते ॥ प्रकृतेर्गुणसंयोगात्त्राणा योनिषु
जायते ॥ ६४ ॥ गजे वै मशके चैव देवेषु मानुषेऽपि वा ॥ नाधिको न च न्यूनो वै निष्ठो देहे स निश्चलः ॥ ६५ ॥ ब्रह्मादिस्तम्बपर्यन्ता ये चात्र भुवि मा
नवाः ॥ देवा यक्षास्तथानागा गन्धर्वाः किन्नरादयः ॥ ६६ ॥ तेषु सर्वे पुद्गल्यन्ते जले चन्द्रमसो यथा ॥ स सच्चिदानन्दशिवः समद्देशो हि दृश्यते ॥
॥ ६७ ॥ सर्वे विष्णुस्तथा प्रोक्तः सोऽयं सर्वगतो हरिः ॥ वेदान्तवेद्यः सर्वेशः कालातीतो ह्यनामयः ॥ ६८ ॥ एवं तं वेत्तियो देवि स भक्तो नात्र संशयः ॥
एको हि बहुधा ज्ञेयो बहुधाप्येक एव सः ॥ ६९ ॥ नामरूपविभेदेन जल्प्यते बहुधा भुवि ॥ चक्षुषानखे ज्योतिर्भानुना च क्षुरे धते ॥ ७० ॥ परमात्मा
तथा चात्मा प्रतिदेहे तु सर्वदा ॥ घटे घटे यथा काशस्तस्मिन् भग्ने यथा स्थितः ॥ ७१ ॥ रूपे रूपे तथा त्वं हि भग्ने तस्मिन् सुनिश्चलः ॥ यथा काष्ठमयं रूपं पतते प्रभु

णाविना ॥ ७२ ॥ किमिमोदोमयोदेहः पतते चात्मनाविना ॥ हेमोभवन्तिवर्णाश्चवह्निनायान्तिपूर्ववत् ॥ ७३ ॥ तद्वज्जीवाः प्रपद्यन्ते भक्तावैष्वर्यं
रूपताम् ॥ स्वघनेनावृतं सूर्यमृदाः पश्यन्ति निष्प्रभम् ॥ ७४ ॥ तथाऽज्ञानधियो मूढानजानन्ति तमीश्वरम् ॥ निर्विकल्पं निराकारं वेदान्तैः परि
पठ्यते ॥ ७५ ॥ निराकाराच्च साकारं स्वेच्छया च प्रकाशते ॥ तस्मात्संजातमाकाशं निःशब्दं गुणवर्जितम् ॥ ७६ ॥ आकाशान्मारुतो जातः
स शब्दं च तदाभवत् ॥ वातादजायत ज्योतिर्ज्योतिषश्चाभवत् जलम् ॥ ७७ ॥ तज्जले रुक्मगर्भश्च विराड्वै विश्वरूपधृत् ॥ तस्य नाभिसरो जे च ब्रह्माण्डानां
चकोटयः ॥ ७८ ॥ प्रकृतिः पुरुषस्तस्मान्निर्मितं तु त्रिधा जगत् ॥ तयोर्द्वयोश्च संयोगात्तत्त्वयोगोऽभ्यजायत ॥ ७९ ॥ सात्त्विकी विष्णुसंभूति
ब्रह्मा वैराजसः स्मृतः ॥ शिवस्तु तामसः प्रोक्त एभिः सर्वं प्रवर्तितम् ॥ ८० ॥ एका ब्राह्मी स्थितिर्लोके कर्मबीजानुसारतः ॥ तया संहरते विष्णुः सर्वलोकान्
नुशेषतः ॥ ८१ ॥ तिष्ठत्यसौ तदा तत्र भगवान्विष्णुरव्ययः ॥ एवं सर्वगतो विष्णुरादिमध्यान्त एव च ॥ ८२ ॥ अविद्यया न जानन्ति लोकावैक्यं
निश्चिताः ॥ वर्णोचितानि कर्माणि यः कालेषु प्रकाशयेत् ॥ ८३ ॥ यत्कर्म विष्णुदेवत्यं न हि गर्भस्य कारणम् ॥ वेदान्तशास्त्रमुनिभिः सर्वदैवविचार्यते ॥
८४ ॥ ब्रह्मज्ञानमिदं देहं तदहं परिकीर्तयेत् ॥ शुभाशुभस्य कार्यं च कारणं मन एव हि ॥ ८५ ॥ मनसा शुद्ध्यते सर्वतदा ब्रह्मसनातनम् ॥ मन एव सदा बन्धु
र्मन एव सदारिद्र्यः ॥ ८६ ॥ मनसा तारिताः केचिन्मनसा पातिताश्च के ॥ मध्ये सर्वपरित्यागो बाह्यं कर्म तथा चरन् ॥ ८७ ॥ एवमेव कृतं कर्म कुर्वन्नपि न
लिप्यते ॥ पद्मपत्रं यथार्नारले शैरपि न लिप्यते ॥ ८८ ॥ अग्निरग्नौ यथाक्षितो भक्त्या च किं प्रयोजनम् ॥ यदा भक्तिरसो ज्ञातो न मुक्तीरोचते तदा ॥ ८९ ॥
योगैरष्टविधैर्विष्णुर्न प्राप्य श्वेहजन्म नि ॥ भक्त्या वा प्राप्यते विष्णुः सर्वदा सुलभो भवेत् ॥ ९० ॥ वेदान्तैः प्राप्यते ज्ञानं ज्ञानेन ज्ञेयमेव च ॥ तत्तु ज्ञेयं यदा प्राप्तं
तदा शून्यमिदं जगत् ॥ ९१ ॥ ब्र लेन प्राप्यते विष्णुर्योगैरष्टविधैश्च किम् ॥ सर्वेषामेव भावानां भावशुद्धिः प्रशस्यते ॥ ९२ ॥ आलिङ्ग्यते यथा कान्ता
यथा भावस्तथा फलम् ॥ उपानयुक्तपादो हिवेत्ति चर्ममयीं महीम् ॥ ९३ ॥ बुद्धिर्यथा विधायस्य तद्वत्समन्यते जगत् ॥ दुग्धेन सिक्तो निम्बोऽपि कटू
भावं न तु त्यजेत् ॥ ९४ ॥ प्रकृत्या नान्ति भूतानि उपदेशो निरर्थकः ॥ छित्त्वा वै सहकारं च फलं पत्रं कथं लभेत् ॥ ९५ ॥ इन्द्रियाणां सुखार्थं न वृथा जन्म
कथं नयेत् ॥ स्थाल्यां वै दूर्यमय्यां हि पच्यते चोपधं यथा ॥ ९६ ॥ दह्यते चागदस्तद्वद्वृथा जन्म कथं भवेत् ॥ निधानं च गृहे क्षिप्त्वा शुभः सेवां कथं चरेत् ॥
९७ ॥ त्यक्त्वा वै कुण्ठनाथं तमन्य मार्गं कथं रमेत् ॥ भक्तिर्हीनैश्च तुर्वदैः पठितैः किं प्रयोजनम् ॥ ९८ ॥ श्वपचो भक्तियुक्तस्तु त्रिदशैरपि पूज्यते ॥
स्वकरेकङ्कणं वद्धा दर्पणैः किं प्रयोजनम् ॥ ९९ ॥ ब्रह्मरुद्रादिभिर्देवैर्दत्तैश्चर्याश्च सेवकाः ॥ अर्पितं नैव गृह्णन्ति प्रभोश्चैव तु किंचन ॥ १०० ॥ अकिं

चनायभक्तायदातुं नालंगतोवरम् ॥ निःशरीरस्य कृष्णस्य तत्र ध्यानं कथं भवेत् ॥ १ ॥ साकारं बहवो दृष्ट्वा गता भक्त्या च तत्पदम् ॥ पूजाभक्तिः
 कथं शून्ये साकारे कथ्यते बुधैः ॥ २ ॥ शून्यमार्गे कथं याति आधारेण विनानरः ॥ साकारो यः स्वयं स्वामी निराकारः स वै प्रभुः ॥ ३ ॥ साकारो हि सुखे नैव
 निराकारो न दृश्यते ॥ सेवारसश्च साकारे निराकारेण वैरसः ॥ ४ ॥ साकारेण निराकारो ज्ञायते स्वयमेव हि ॥ हरिस्मृतिप्रसादेन रोमाञ्चिततनुर्यदा ॥
 ॥ ५ ॥ नयनानन्दसलिलं मुक्तिर्दासी भवेत्तदा ॥ बाल्ये च यत्कृतं पापं तत्कथं न विनश्यति ॥ ६ ॥ पूजादानव्रतैस्तीर्थैर्जपहोमैस्त्वदर्पितैः ॥ निजधर्मं
 परित्यज्य तपोधोरं कथं चरेत् ॥ ७ ॥ स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥ विधिं संत्यज्य शास्त्रीयं तपोधोरं कथं चरेत् ॥ ८ ॥ आश्रमेण विना मूढो नैव
 सिद्धिं भवामुयात् ॥ ब्रह्मणानिर्मिता वर्णाः स्वेस्वे धर्मे नियोजिताः ॥ ९ ॥ स्वधर्मेणागतं द्रव्यं शुक्लद्रव्यं तदुच्यते ॥ शुक्लद्रव्येण यद्दानं दीयते श्रद्धयान्वितम् ॥
 ॥ ११० ॥ स्वल्पेनापि महापुण्यं तस्य सङ्ख्यानं विद्यते ॥ नीचसङ्गेन यद्द्रव्यमानीतं गृहकर्मसु ॥ ११ ॥ तेन द्रव्येण यद्दानं कृतं वै मनुजादिभिः ॥ तत्फलं
 न भवेत्तैर्वै नैव तत्फलभागिनः ॥ १२ ॥ यादृशं कुरुते कर्म इन्द्रियाणां सुखेच्छया ॥ तादृशी योनिमाप्नोति मूढो हि ज्ञानदुर्बलः ॥ १३ ॥ इह यत्कुरुते कर्म
 तत्परत्रोपभुज्यते ॥ पुण्यमाचरतः पुंसो यदि दुःखं प्रजायते ॥ १४ ॥ तदा तापो न कर्तव्यस्तत्कर्मपूर्वदेहजम् ॥ पापमाचरतः पुंसो जायते सुखं
 मेव च ॥ १५ ॥ न कर्तव्यस्तदा हर्षः सुखे तत्र सुरेश्वरि ॥ रज्जुबद्धाश्च पशवः प्रभुणा स्वेच्छया यथा ॥ १६ ॥ नीयन्ते कर्मबन्धेन मनुजा अपि भूतले ॥
 शाखामृगो वनचरो नृत्यते च गृहे गृहे ॥ १७ ॥ एवं च कर्मणा जीवानीयन्ते सर्वयोनिषु ॥ क्रीडता कन्दुको यद्रत्ने प्रेर्यते प्रभुणेच्छया ॥ १८ ॥ कर्मणा
 वा तथैव जन्तुर्नीयते सुखदुःखयोः ॥ प्राणी स्वकर्मभिर्बद्धो न शक्नोति बन्धनिग्रहे ॥ १९ ॥ देवा वै कर्मभिर्बद्धा ऋषयश्च तथा परे ॥ कैलासे रुद्रदेहस्था
 भुजगा विषभोजिनः ॥ १२० ॥ असमर्थाः सुधां भोक्तुं कर्मयोनिर्वलीयसी ॥ नीरोगदेहदाता यो बुधः सूर्यो हि कथ्यते ॥ २१ ॥ तद्रथे सारथिः
 पटुः कर्मयोनिर्वलीयसी ॥ इन्द्रद्युम्नो हिराजर्षिर्गजत्वं कर्मणा गतः ॥ २२ ॥ समर्थस्वामिना तस्मिन् कर्मयोनिर्वृथा कृता ॥ रुद्रब्रह्मादयो देवामा
 नवाश्चासुराश्च ये ॥ २३ ॥ ते सर्वे कर्मबद्धाश्च विचरन्ति महीतले ॥ कमाधीनं जगत्सर्वं विष्णुना निर्मितं पुरा ॥ २४ ॥ तत्कर्म केशवाधीनं रा
 मनाम्ना विनश्यति ॥ सर्वत्रापि स्थितं तोयं मुक्तिदं तु सितासिते ॥ २५ ॥ एवमाचरतां कर्ममुक्तिदं केशवार्चनम् ॥ इन्द्रियाणां सुखार्थाय यः कर्म
 मनसा चरेत् ॥ २६ ॥ अहंकृतेन मन्येत केवलं देहमेव हि ॥ मनसा संस्मरन्तुः प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥ २७ ॥ स पूर्वकर्मभोक्ता च अग्रे क

र्मनवर्धते ॥ प्रशंसन्तिग्रहान्केचित्केचित्प्रेतपिशाचकान् ॥ २८ ॥ केचिद्देवान्प्रशंसन्तिह्योपधीःकेचिदूचिरे ॥ केचिन्मन्त्रंचसिद्धिचकेचि
दुद्धिपराक्रमम् ॥ २९ ॥ उद्यमंसाहसंधैर्यकेचिन्नीतिवलंतथा ॥ अहंकर्मप्रशंसामि सर्वेकर्मानुवर्तिनः ॥ १३० ॥ इतिर्मेनिश्चिताबुद्धिःकथ्य
तेपूर्वसूरिभिः ॥ यदापुण्यमयोजन्तुःपापंकिंचित्रविद्यते ॥ ३१ ॥ ज्ञानंहिद्विविधंचैवतदापुण्यंसुखंभवेत् ॥ पापंपुण्यंसमंयस्यतदाकर्मसु
विद्यते ॥ ३२ ॥ समयोगंयदाद्वन्द्वंतदानन्दपदं व्रजेत् ॥ बाह्येसर्वपरित्यागीमनसासंपृहीभवेत् ॥ ३३ ॥ तद्वृथाचरितंतस्यतेनतत्पापभो
गिनः ॥ बाह्येकरोतिकर्माणिमनसानिःस्पृहोभवेत् ॥ ३४ ॥ त्यागोऽसौमध्यमोज्ञेयोनतुपूर्णफलंलभेत् ॥ बाह्यमध्येपरित्यज्यबुद्ध्याशून्यावलम्ब
नम् ॥ ३५ ॥ त्यागःसउत्तमोज्ञेयोयोगिनामपिदुर्लभः ॥ क्रोधात्सर्वत्यजन्त्येकेकेचिद्वादप्रभावतः ॥ ३६ ॥ कष्टात्सर्वत्यजन्त्येकेत्यागाःसर्वेतुमध्य
माः ॥ सुबुद्ध्याश्रद्धयायुक्तोनक्रोधादिवशंगतः ॥ ३७ ॥ कर्मणाह्यवलितोऽपिसुगतिंयातिमानवः ॥ शुचीनांश्रीमतांगेहेधीमतांयोगिनामपि
॥ ३८ ॥ योगाद्भट्टस्तुजायेतकुलेवैद्विजपूर्वके ॥ स्वल्पेनैवतुकालेनपूणयोगंचविन्दति ॥ ३९ ॥ चिदानन्दपदंगच्छेद्योगभक्तिप्रसादतः ॥
पङ्केनैवयथापङ्करुधिरंरुधिरणवै ॥ १४० ॥ हिंसाकर्मणाकर्मकथंक्षालयितुंक्षमः ॥ हिंसाकर्ममयोयज्ञःकथंकर्मक्षयेक्षमः ॥ ४१ ॥ स्वर्ग
कामकृतांयज्ञाःस्वर्गेतेचाल्पसौख्यदाः ॥ अनित्यानितुसौख्यानिभवन्तिचवहून्यपि ॥ ४२ ॥ नित्यंसौख्यंनतेष्वस्तिविनाभक्त्याहरेःकचित् ॥
सार्वभौमसुखंराज्यंस्वर्गेचापितथासुखम् ॥ ४३ ॥ अन्यत्किंचित्रवाञ्छामिगर्भवासाद्विभेम्यहम् ॥ ग्रावावैभिद्यतेलोहैर्माणिक्यंनैवभिद्यते
॥ ४४ ॥ नानाकाममयीबुद्ध्याविष्णुभक्तिर्नभिद्यते ॥ वकोजलचरान्भुङ्क्तेमण्डकादींश्चवर्जयेत् ॥ ४५ ॥ तथायमःसर्वहन्तावर्जयेत्कृष्णसेव
कान् ॥ योरक्षतिसहर्ताचसवैपालकउच्यते ॥ ४६ ॥ अपराधशतैर्युक्तंस्वस्थानेनयमामितः ॥ यथाकृतापराधस्यकृष्णस्तस्यकृपाकरः ॥
॥ ४७ ॥ फलंचलभतेवाद्यरक्षकःकिंकरोतिचेत् ॥ एवमात्माचदेहेऽस्मिन्परवश्यकृपाकरः ॥ ४८ ॥ प्राप्तोनपारःशनकैर्मल्लैर्युक्तानवापिता ॥
व्याधस्यमुक्तिदाताचकुब्जकातारितास्वयम् ॥ ४९ ॥ ब्रह्माद्यैर्दुर्लभःस्वप्नेसुलभोगोपमन्दिरे ॥ गोपोच्छिष्टंयदाभुक्तंतदातेतारितास्वयम् ॥
॥ १५० ॥ योगिभिर्गीयतेनित्यंपरमात्माजनार्दनः ॥ अव्ययःपुरुषःश्रीमान्दृष्ट्वातैर्देविविस्मये ॥ ५१ ॥ एतत्स्मरणकंदिव्यंयेपठन्ति

दिनेदिने ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तायान्तिविष्णोःपरंपदम् ॥ ५२ ॥ अनयाभावबुद्ध्याचपठनंविष्णुसन्निधौ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वापरंपदमवा-
 म्नुयात् ॥ १५३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०विष्णुस्मरणंनामैकत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३१ ॥ पार्वत्युवाच ॥
 द्वीपेऽस्मिन्यानितीर्थानितानिमेवदसुव्रत ॥ द्वीपानांद्वीपराजोऽयंसर्वदाभुविनिर्मितः ॥ सङ्ख्ययात्वंवदस्वामिन्कृपांकृत्वाममोपरि ॥ १ ॥
 महादेवउवाच ॥ सर्वगःसर्वभूतेषुद्रष्टव्यःसर्वतोभुवि ॥ सप्तलोकेषुयत्किंचिद्दृश्यतेसचराचरम् ॥२॥ तत्त्वेतेनविनादेविनदृष्टंनश्रुतंमया ॥ अतोवि-
 ष्णुर्महादेवःकेशवःकुंशनाशनः ॥ ३ ॥ तीर्थरूपेणवर्तेतद्वीपेह्यस्मिन्सुरेश्वरि ॥ तानितीर्थानिवक्ष्यामिसाम्प्रतंनान्नसंशयः ॥ ४ ॥ प्रथमं
 पुष्करक्षेत्रंतीर्थानांप्रवरंशुभम् ॥ वाराणसीद्वितीयंतुक्षेत्रंमुक्तिप्रदायकम् ॥ ५ ॥ तृतीयैनेमिषंक्षेत्रमृषीणांपावनंस्मृतम् ॥ प्रयागंवैचतुर्थतुतीर्थानामु-
 तमंस्मृतम् ॥६॥ कार्मुकपञ्चमंप्रोक्तमुत्पन्नंगन्धमादने॥ षष्ठ्यैमानसंतीर्थदेवानांरम्यमेवच ॥७॥ सप्तमंविश्वकायंतुह्यवरेपर्वतेशुभे ॥ अष्टमंगौतमाख्यंच
 मन्दरेनिर्मितंपुरा ॥ ८ ॥ मदीत्कटंतुनवमंदशमंरथचैत्रकम् ॥ एकादशंकान्यकुब्जंयत्रतिष्ठतिवामनः ॥ ९ ॥ द्वादशंमलयंचैवकुब्जा-
 म्रकमतःपरम् ॥ विश्वेश्वरंगिरिकर्णकेदारंगतिदायकम् ॥ १० ॥ बाह्यंहिमवनःपृष्ठेगोकर्णेगोपकंतथा ॥ स्थानेश्वरंहिमाद्रौचविल्वके-
 विल्वपत्रिकम् ॥ ११ ॥ श्रीशैलेमाधवंतीर्थभद्रंभद्रेश्वरेतथा ॥ वाराहेविजयंप्रोक्तवैष्णवंवैष्णवंगिरौ ॥ १२ ॥ रौद्रंतुरुद्रकोटेतुपैत्र्यंकाल-
 अरेगिरौ ॥ कम्पिलेकाम्पिलंतीर्थमुकुटेककोटकंतथा ॥ १३ ॥ शालग्रामोद्भवंतीर्थंगल्लिकायांसुरेश्वरि ॥ नर्मदायांशिवाख्यंतुमायायां
 विश्वरूपकम् ॥ १४ ॥ उत्पलाक्षसहस्राक्षंजातंवैरेवतेगिरौ ॥ गङ्गायांपितृतीर्थंचविष्णुपादोद्भवंतथा ॥ १५ ॥ विपाशायांविपा-
 पाचपाटलेपुण्ड्रवर्धनम् ॥ नारायणंसुपाश्वेतुत्रिकूटेविष्णुमन्दिरम् ॥ १६ ॥ विपुलेविपुलंनामकल्याणंमलयाचले ॥ कौशवंकोटिती-
 र्थंचसुगन्धंगन्धमादने ॥ १७ ॥ कुब्जाम्रकेत्रिसन्ध्यंतुगङ्गाद्वारेहरिप्रियम् ॥ शैलंविन्ध्यप्रदेशेतुवदर्यासारस्वतंस्मृतम् ॥ १८ ॥ कालिन्ध्यां
 कालरूपंचसह्यैसायकंस्मृतम् ॥ चान्द्रचन्द्रप्रदेशेतुरमणंतीर्थनायकम् ॥ १९ ॥ यमुनायांमृगाख्यंतुकरवीरेकुरुद्रवम् ॥ विनायकेपर्वतंवैद्यु-
 माख्यंतीर्थमेवच ॥ २० ॥ आरोग्यंभास्करेदेशेमहाकालेमहेश्वरम् ॥ तीर्थमभयदंनामामृताख्यंविन्ध्यकन्धरे ॥ २१ ॥ मण्डपेविश्वरूपंच
 स्वाहाख्यंचेश्वरेपुरे ॥ वैगलेयंप्रचण्डायांचाण्डिकंमरकण्टके ॥ २२ ॥ सोमेश्वरंतथातीर्थंप्रभासेपुष्करंतथा ॥ देवमात्रंसरस्वत्यांपारावततटे

स्थितम् ॥ २३ ॥ महालयं महापद्मे पयोष्ण्यां पिङ्गलेश्वरम् ॥ सिंहिकायां तथा तीर्थं सौख्ये रविसंज्ञकम् ॥ २४ ॥ कार्तिकं कृत्तिकां श्रेश्ठाङ्कुरं शङ्करे
 गिरौ ॥ उत्पलाख्यं ततो दिव्यं सुभद्रासिन्धुसंगमे ॥ २५ ॥ गाणपत्यं ततश्चैव पर्वते विष्णुसंज्ञके ॥ जालन्धरे ततः प्रोक्तं तीर्थं विष्णुमुखं च यत् ॥
 ॥ २६ ॥ तारगैतारकं प्रोक्तं पर्वते विष्णुसंज्ञके ॥ देवदारुवने पौण्ड्रपौष्कं काश्मीरमण्डले ॥ २७ ॥ भौमं हिमं हिमाद्रौ चतुष्टिकं पौष्टिकं पुनः ॥ कपा
 लमोचनं तीर्थं जातं मायापुरे तथा ॥ २८ ॥ शङ्खोद्धारं ततश्चैव देवैश्च शङ्खधारकम् ॥ पिण्डे वै पिण्डनं नाम सिद्धे वै खानसंभवेत् ॥ २९ ॥ अच्छो देवि
 ण्णुकामं तु धर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ औषध्यं चोत्तरे कूले कुशद्वीपे कुशोदकम् ॥ ३० ॥ मन्मथं हेमकूटे तु कुमुदे सत्यवादनम् ॥ वन्दन्त्या माश्वकं तीर्थं विन्ध्ये
 वैमातृकं स्मृतम् ॥ ३१ ॥ चित्ते ब्रह्म मयं तीर्थं तीर्थानां पावनं स्मृतम् ॥ एतेषां सर्वतीर्थानामुत्तमं शृणु सुन्दरि ॥ ३२ ॥ विष्णोर्नामसमं तीर्थं न भूतं न भवि
 ष्यति ॥ ब्रह्महाहेमहारीवाबालहागोप्रणवच ॥ ३३ ॥ मुच्यन्ते नाम मात्रेण प्रसादात्केशवस्य तु ॥ कलौ द्वारवती रम्या धन्यो देवो जनार्दनः ॥ ३४ ॥ ये
 पश्यन्ति नरादेवं मुक्तिस्तेषां सुनिश्चला ॥ एवं धन्यतमं देवं विष्णुं सर्वेश्वरं प्रभुम् ॥ ३५ ॥ चिन्तयामि महादेवि विद्वत्संस्थो जनार्दनम् ॥ अष्टोत्तरं तु तीर्थानां
 शतमेतदुदाहृतम् ॥ ३६ ॥ योजयेच्छृणुयाद्रापि सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ एषु तीर्थेषु यः स्नात्वा पश्येन्नारायणं हरिम् ॥ ३७ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो याति
 विष्णोः परंपदम् ॥ जगन्नाथं महातीर्थं लोकानां पावनं स्मृतम् ॥ ३८ ॥ ये गच्छन्ति नरश्रेष्ठास्तेऽपियान्ति परांगतिम् ॥ अष्टोत्तरशतं पुण्यं श्रावयेत्पितृ
 कर्मणि ॥ ३९ ॥ इह लोके सुखं भुक्त्वा याति विष्णोः परंपदम् ॥ गोदाने श्राद्धदाने वा अहन्यहनि वा पुनः ॥ देवार्चनविधौ विद्वान्परं ब्रह्माधिगच्छति ॥
 ॥ ४० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० जम्बूद्वीपतीर्थवर्णनं नाम द्वाविंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३२ ॥ महादेव उवाच ॥
 वेत्रवत्यास्तु माहात्म्यं वक्ष्यामि शृणु सुन्दरि ॥ यत्र स्नात्वा विमुच्यन्ते यावदाभूतसंप्लवम् ॥ १ ॥ वृत्रेण च कृतः कूपो महागम्भीरसंज्ञकः ॥ कूपात्सा
 निःसृता देवी महापापौघनाशिनी ॥ २ ॥ यथा गङ्गा तथेयं च सरिच्छ्रेष्ठा सुरोत्तमे ॥ अस्यादर्शनमात्रेण पापौघायान्ति चक्षयम् ॥ ३ ॥ शृणु देवि
 प्रवक्ष्यामि इतिहासं पुरातनम् ॥ यच्छ्रुत्वा पापिनो दोषैर्विमुक्ताः कर्मबन्धनात् ॥ ४ ॥ चम्पकेन गरे चैव राजाराज्यं करोति सः ॥ सदा दुष्टो दुष्टरूपो जनानां स
 शठः ॥ ५ ॥ अधमोऽधर्मरूपश्च विष्णुनिन्दापरायणः ॥ देवद्विजनिहन्ता च आश्रमाणां विदूषकः ॥ ६ ॥ वेदनिन्दापरः श्रीमान्मूर्खो वानिर्घृणः
 टकसमायुक्तः स्वयंकुष्टी सुरेश्वरि ॥ महापापादयं जातो ब्राह्मणानां च निन्दनात् ॥ ७ ॥ विदारुणेति नामा च संजातो मूर्ख एव च ॥ कदाचिद्देवयोगेन आगतस्तां नदीं प्रति ॥ ८ ॥ आखे

गोशास्त्राणांप्रदूषकः ॥ १० ॥ एवंविधोवनेभ्राम्यंस्तृपार्तःसमुद्भूतः ॥ अश्वादुत्तीर्यराजासौजलंपीत्वागृहंगतः ॥ ११ ॥ तेनैवोदकपानेनगतंकुष्ठं
 नसंशयः ॥ बुद्धिस्तुनिर्मलाजातातस्यराज्ञोविशेषतः ॥ १२ ॥ विष्णौभक्तिःसमुत्पन्नातदातस्यसुरेश्वरि ॥ ततःप्रभृतिकालेनस्नानंवैकृतवा
 न्सदा ॥ १३ ॥ निर्मलोबहुरूपाढ्योजातस्तत्रसुरेश्वरि ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाकृत्वायज्ञाननेकशः ॥ १४ ॥ विप्रेभ्योदक्षिणांदत्त्वासगतोवैष्णवं
 पदम् ॥ इतिज्ञात्वातुभोदेविवेत्रवत्यांविशेषतः ॥ १५ ॥ स्नानंकुर्वन्तियेविप्रास्तेमुक्तानगनन्दिनि ॥ राजन्योवाथवैश्योवाशूद्रोवासुरसत्तमे ॥
 ॥ १६ ॥ येऽत्रस्नानंप्रकुर्वन्तितेमुक्ताःपापबन्धनात् ॥ कार्तिकेवाथमावेवावाह्योवावेदनिन्दकः ॥ १७ ॥ सरितांसंगमेस्नात्वामुच्यतेदेविकिल्बि
 पात् ॥ साभ्रमत्याःसमंयत्रतस्याःसङ्गःप्रदृश्यते ॥ १८ ॥ तत्रस्नात्वाविशेषेणमुच्यतेब्रह्महासदा ॥ खेटकंनगरंदिव्यंस्वर्गरूपंतुवानवे ॥ १९ ॥ ब्रह्मणा
 तत्रैवेवियोगाश्चबहवःकृताः ॥ तत्रस्नात्वाचभुक्त्वाचपुनर्जन्मनविद्यते ॥ २० ॥ साद्वितीयास्मृतागङ्गाकलौदेविविशेषतः ॥ येनराःसुखमिच्छन्ति
 धनमिच्छन्तियेनराः ॥ २१ ॥ स्वर्गमिच्छन्तियेलोकास्तेवैस्नात्वापुनःपुनः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायान्तिविष्णोःपरंपदम् ॥ २२ ॥ सूर्यवंशेचये
 जाताःसोमवंशेतथैवच ॥ आगतावेत्रवत्यांतुस्नात्वानिर्वृतिमागताः ॥ २३ ॥ दर्शनाद्धस्तेदुःखंस्पर्शनान्मानसं ह्यवम् ॥ स्नात्वाभुक्त्वातथादेविमुक्ति
 भागीनसंशयः ॥ २४ ॥ स्नानाज्जपात्तथाहोमादनन्तंफलमश्नुते ॥ गत्वावाराणसीतीर्थभक्त्याचान्द्रायणंचरेत् ॥ २५ ॥ तत्रगत्वामहत्पुण्यं
 तत्पुण्यंसुरसत्तमे ॥ वेत्रवत्यांविशेषेणपञ्चत्वंयदिगच्छति ॥ २६ ॥ सवैचतुर्भुजोभूत्वायातिविष्णोःपरंपदम् ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानियेदेवाःपितरस्तथा
 ॥ २७ ॥ तेसर्वेचवसन्तीहवेत्रवत्यांसुरेश्वरि ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनभूयोभूयोवरानने ॥ २८ ॥ वेत्रवत्याःसमंतीर्थपृथिव्यांसनातनि ॥ अहंविष्णु
 स्तथाब्रह्मादेवाश्चपरमर्षयः ॥ २९ ॥ तिष्ठन्तिदेवताःसर्वावेत्रवत्यांमहेश्वरि ॥ एककालंद्रिकालंवात्रिकालंचविशेषतः ॥ ३० ॥ स्नानंकुर्वन्ति
 येतत्रतैवमुक्तानसंशयः ॥ ३१ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०वेत्रवतीमाहात्म्येत्रयस्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३३ ॥
 श्रीमहादेवउवाच ॥ साभ्रमत्यास्तुमाहात्म्यंवक्ष्येदेवियथातथम् ॥ कश्यपोवैमुनिश्रेष्ठस्तपोवैतत्तवान्महत् ॥ १ ॥ अनेकवर्षपर्यन्तंतेनतप्तं
 महत्तपः ॥ अर्बुदेपर्वतेरम्येनानाद्रुमसमाकुले ॥ २ ॥ तत्रगत्वातपस्तप्तमृषिणाकश्यपेनवै ॥ सरस्वतीयत्रम्यापवित्रापापनाशिनी ॥ ३ ॥
 एकस्मिन्दिवसेदेविगतोऽसौनैमिषंप्रति ॥ तदातत्रपयःसर्वेकथांचकुरनेकशः ॥ ४ ॥ तदातैस्तुद्विजैःसम्यक्पृष्टोऽसौकश्यपोमुनिः ॥ अहोकश्यपनः
 प्रीत्यैगङ्गेहानीयतांप्रभो ॥ ५ ॥ भवन्नाम्नातुसागङ्गाभविष्यतिसरिद्धरा ॥ तेषांवाक्यमुपाकर्ण्यनमस्कृत्यद्विजांश्चतान् ॥ ६ ॥ आगतोह्यर्बु

दधरण्येसरस्वत्याश्चसंनिधौ ॥ तत्रततंतदातेनतपःपरमदुष्करम् ॥ ७ ॥ आराधितोऽहंतेनकश्यपेनद्विजेनवै ॥ प्रत्यक्षोऽहंतदाजातस्तस्यद्विजवर
 यच ॥ ८ ॥ वरंवरयभद्रंतेयत्तेमनसिवर्तते ॥ ९ ॥ कश्यपउवाच ॥ वरंदातुंसमर्थोऽसिदेवदेवजगत्पते ॥ शिरस्थितायागङ्गेयंपवित्रापापहारिणी
 ॥ १० ॥ ममदेयाविशेषेणमहादेवनमोऽस्तुते ॥ तदादेविमयोक्तंचगृहीष्वत्वंद्विजोत्तम ॥ ११ ॥ जटामेकांपरित्यज्यदत्तागङ्गातदामया ॥
 तांगृहीत्वाद्विजश्रेष्ठःस्वस्थानंहर्षतोययौ ॥ १२ ॥ केशरन्ध्रंनामतीर्थवासोवैकश्यपस्यच ॥ गतस्तत्रतुदेवेशिमुनिभिःपरिवारितः ॥ १३ ॥
 कश्यपेनसमानीताकाश्यपीसासरिद्रा ॥ यस्यादर्शनमात्रेणब्रह्महामुच्यतेकिल ॥ १४ ॥ पार्वत्युवाच ॥ स्नानमात्रेणकिंपुण्यंतत्रतीर्थेवदस्वमे ॥
 विश्वनाथकृपालुस्त्वंदयांकुरुममोपरि ॥ १५ ॥ दर्शनेकिंभवेत्पुण्यंस्नानेकिंवददेवराट् ॥ महिमाकीदृशोब्रह्मन्सर्वत्वंवक्तुमर्हसि ॥ १६ ॥ महादेवउ
 वाच ॥ मयाश्रुतान्यनेकानितीर्थान्यायेतनानिच ॥ श्रीविष्णोश्चप्रसादाच्चनद्यःसागरगाःप्रभोः ॥ १७ ॥ गङ्गाचयमुनारेवातापीचैवमहानदी ॥ गोदाव
 रीतुङ्गभद्राकौशिकीगंल्लिकातथा ॥ १८ ॥ कावेरीवैदिकाभद्रासरयूःपापहारिणी ॥ अन्याश्चविविधानद्यःसर्वपापहराभुवि ॥ १९ ॥ प्रयागस्तीर्थराजश्च
 कार्शीपुष्करएवच ॥ नैमिषारण्यसंज्ञंतुतीर्थंचामरकण्टकम् ॥ २० ॥ उत्तमंद्वारकाक्षेत्रमर्बुदारण्यमुत्तमम् ॥ एवंविधानिदिव्यानिक्षेत्राणिविविधानिच ॥ २१ ॥
 श्रुतानितत्रदेविमयाविष्णोःप्रसादतः ॥ पूर्वभगीरथेनैवयाचितोऽहंतुपार्वति ॥ २२ ॥ तदादत्ताइयंगङ्गाविष्णोर्लोकमभीप्सुना ॥ कश्यपाप्यपुनर्दत्ता
 ऋषीणांवचनान्मया ॥ २३ ॥ इयंवैकाश्यपीगङ्गारोगदोषहरासदा ॥ इयंयाकथ्यतेलोकेयुगेवैनामपूर्वकम् ॥ २४ ॥ तदहंकथयिष्यामिशृणुसुन्दरि
 तत्त्वतः ॥ कृतेकृतवतीनामत्रेतायांगिरिकर्णिका ॥ २५ ॥ द्वापरेचन्दनानामकलौसाभ्रमतीस्मृता ॥ दिनेदिनेविशेषेणस्नान्तितस्यांनराश्चये ॥ २६ ॥
 सर्वपापविनिर्मुक्तायान्तिविष्णोःपरंपदम् ॥ प्लक्षावतरणेतीर्थेसरस्वत्यांतथेश्वरि ॥ २७ ॥ केदारेचकुरुक्षेत्रेयत्फलंस्नानतोभवेत् ॥ तत्फलंतुनृणांनूनंसा
 भ्रमत्यादिनेदिने ॥ २८ ॥ भवतीतिनसंदेहोऽव्यासस्यवचनंयथा ॥ नभस्येऽपरपक्षेतुप्रत्यहंवासुरेश्वरि ॥ २९ ॥ अमवास्यादिनेसम्यक्छाददानेचयत्फ
 लम् ॥ नरस्तत्फलमाप्नोतिसाभ्रमत्यवगाहनात् ॥ ३० ॥ कार्तिक्यांकृतिकायोगेश्रीस्थलेमाधवाग्रतः ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योसाभ्रमत्यवगाहनात् ॥ ३१ ॥
 एषाश्रेष्ठतमादेविसर्वलोकेषुपावनी ॥ इयंधन्यतमादेविपवित्राह्यवनाशिनी ॥ ३२ ॥ यस्यांवैसाभ्रमत्यांचएतेऽष्टिष्ठन्तिनित्यशः ॥ पूर्वसम्बन्धिनोयेच
 उत्तरेयेतथापुनः ॥ ३३ ॥ पाश्चात्यादाक्षिणात्याश्चसर्वेयान्तिचनित्यशः ॥ तीर्थयात्रामिषेणैवखेटकेब्रह्मसन्निधौ ॥ ३४ ॥ आयान्तिसर्वदादेविकार्ति

कयांचनसंशयः ॥ तत्रश्राद्धंप्रकुर्वन्तितथावैविप्रभोजनम् ॥ ३५ ॥ नानाधर्मान्प्रकुर्वन्तिनानायज्ञांश्चनित्यशः ॥ विविधानिचदानानिप्रकुर्वन्तिजनाः
 सदा ॥ ३६ ॥ चतुर्युगेषुसर्वेषुनात्रकार्याविचारणा ॥ यवकीतोऽथरैभ्यश्चकक्षीवानुशिजस्तथा ॥ ३७ ॥ भृग्वङ्गिरास्तथाकण्वोमेधावीचपुनर्वसुः ॥
 वन्दीचगुणसंपन्नःप्राच्यांदिशिउपश्रिताः ॥ ३८ ॥ उदीच्यांयेमहाभागामधुमत्प्रमुखास्तथा ॥ सुबन्धुश्चमहाभागोदत्तात्रेयश्चवीर्यवान् ॥ ३९ ॥
 शिखिदीर्घतमाश्चैवगौतमःकश्यपस्तथा ॥ श्वेतकेतुःकहोडश्चपुलहोदेवलस्तथा ॥ ४० ॥ विश्वामित्रभरद्वाजौजमदग्निश्चवीर्यवान् ॥ ऋचीकपुत्रोगर्गश्च
 ऋषिरुद्दालकस्तथा ॥ ४१ ॥ देवशर्मथधौम्यश्चआस्तीकःकश्यपस्तथा ॥ लोमशोनाभिकेतुश्चलोमहर्षणएवच ॥ ४२ ॥ ऋषिरुग्रश्चवाश्चैवभार्गवश्चयव
 नस्तथा ॥ वालखिल्यादयोयेचसर्वेगच्छन्तितत्रवै ॥ ४३ ॥ कृतस्नानानिराहाराःसदाविष्णुपरायणाः ॥ शङ्खचक्रधरास्सर्वेतेतिष्ठन्तिनित्यशः ॥ ४४ ॥
 पितृतीर्थंगयानामसर्वतीर्थवरंशुभम् ॥ यत्रास्तेदेवदेवेशःस्वयमेवपितामहः ॥ ४५ ॥ गीतायापितृभिर्गाथाश्राद्धभागमभीप्सुभिः ॥ एष्टव्याबहवःपुत्रायद्ये
 कोऽपिगयांव्रजेत् ॥ ४६ ॥ यजेतवाश्वमेधेननीलंवावृषमुत्सृजेत् ॥ तथावाराणसीपुण्यापितृणांवल्लभासदा ॥ ४७ ॥ याचैवममसांनिध्याद्भुक्तिमुक्ति
 फलप्रदा ॥ ममाज्ञयातुदेवेशोबिन्दुमाधवसंज्ञकः ॥ ४८ ॥ नित्यंतिष्ठतिदेवेशिवाराणस्यांविशेषतः ॥ अतोधन्यतमाश्रेष्ठापुरीयंममसर्वदा ॥ ४९ ॥
 पितृणांवल्लभंतीर्थपुण्यंविमलेश्वरम् ॥ पितृतीर्थंप्रयागंचसर्वतीर्थसमन्वितम् ॥ ५० ॥ साभ्रमत्युदकेदेविआयान्तिवचनान्मम ॥ वटेश्वरश्चभग
 वान्माधवेनसमन्वितः ॥ ५१ ॥ दशाश्वमेधकंपुण्यंगङ्गाद्वारंतथैवच ॥ मन्त्रियोगाच्चदेवेशिसाभ्रमत्यांवसन्तिहि ॥ ५२ ॥ नदाथललितादेवीतीर्थंय
 त्सप्तधारकम् ॥ तथामित्रपदंनामकेदारंशङ्करालयम् ॥ ५३ ॥ गङ्गासागरमित्याहुःसर्वतीर्थमयंशुभम् ॥ तीर्थंब्रह्मसरस्तद्वच्छतद्रुसलिलेह्वदे ॥ ५४ ॥
 तीर्थंतुनैमिषंनामआज्ञयाममसर्वदा ॥ साभ्रमत्युदकेदेविनिवसन्तिनसंशयः ॥ ५५ ॥ श्वेतावल्कलिनीपुण्याततःश्वेताहिरण्मयी ॥ हस्तिमत्यथवार्त्तघ्नी
 नदीसागरगामिनी ॥ ५६ ॥ पितृणांवल्लभाह्येताःश्राद्धकोटिफलप्रदः ॥ तत्रश्राद्धानिदेयानिपुत्रैःपितृहितायवै ॥ ५७ ॥ पाटलंवाडवारुयंचनगरंतत्रसुन्दरि ॥
 साभ्रमत्यांसदाएताःप्राप्तानद्योविशेषतः ॥ ५८ ॥ तत्रस्नानंचदानंचयेकुर्वन्तिनराभुवि ॥ इहलोकेमुखंभुक्त्वायान्तिविष्णोःपरंपदम् ॥ ५९ ॥
 जम्बूद्वीपंमहापुण्यंयत्रपुण्यंविवर्धते ॥ तत्रार्याख्यंमहापुण्यंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ६० ॥ नीलकण्ठमितिरुयातंतीर्थंनन्दहृदस्तथा ॥ तथा
 रुद्रहृदस्तीर्थपुण्यंरुद्रमहालयम् ॥ ६१ ॥ मन्दाकिनीमहापुण्यातथाच्छोदामहानदी ॥ साभ्रमत्यांवहन्त्येताःस्वात्मनादर्शनंगताः ॥ ६२ ॥ धूम्रामि
 त्रपदंतद्वद्वैजनाथंहृदयरम् ॥ शिप्रानदीमहाकालंतथाकालज्जरोगिरिः ॥ ६३ ॥ गङ्गोद्धृतहरोद्वेदंनर्मदोक्कारमेवच ॥ गङ्गापिण्डप्रदानेनस

मान्याहुर्मनीषिणः ॥ ६४ ॥ एतानिब्रह्मतीर्थानिसाभ्रमत्युत्तरेतटे ॥ गुप्तीकृतानिदेवेशिदेवैर्ब्रह्मपुरोगमैः ॥ ६५ ॥ स्मरणादपिलोकानांपापघ्नानिमहेश्व
 रि ॥ क्रिपुनःश्राद्धदातृणांमानवानांसुरेश्वरि ॥ ६६ ॥ ॐकारंपितृतीर्थंचकावेरीकपिलोदकम् ॥ संभेदश्चण्डवेगायास्तथैवामरकण्टकम् ॥ ६७ ॥ कुरु
 शत्राच्छतगुणमस्मिन्स्नानादिकंभवेत् ॥ वार्तग्रीसंगमेदेविगणेश्वरपुरःसरैः ॥ ६८ ॥ साभ्रमत्यांपुरानीतंगणैस्तीर्थकदम्बकम् ॥ एषतूद्देशतःप्रोक्तस्तीर्था
 नांसंगमोमया ॥ ६९ ॥ वागीशोऽपिनशक्रोतितीर्थानांतत्त्वविस्तरम् ॥ सत्यंतीर्थदयातीर्थतीर्थमिन्द्रियनिग्रहः ॥ ७० ॥ तस्मात्तीर्थेप्रयत्नेनस्नानंकुर्यान्न
 संशयः ॥ प्रातःकालोमुहूर्तास्त्रीन्सङ्गवस्तावदेवतु ॥ ७१ ॥ तदास्नानादितीर्थेदेवानांप्रीतिदायकम् ॥ मध्याह्नस्त्रिमुहूर्तःस्यादपराह्णस्ततःपरम् ॥ ७२ ॥ पितृ
 णांप्रीतिजननंस्नानपिण्डादितर्पणम् ॥ सायाह्नस्त्रिमुहूर्तःस्याच्छ्राद्धंतत्रनकारयेत् ॥ ७३ ॥ राक्षसीनामसावेलागर्हितासर्वकर्मसु ॥ अह्नोमुहूर्ताविख्यतादश
 पञ्चचसर्वदा ॥ ७४ ॥ तत्राष्टमोमुहूर्तःसकालःकुतुपःस्मृतः ॥ मध्याह्नेसर्वदायस्मान्मन्दीभवतिभास्करः ॥ ७५ ॥ तस्मादनन्तफलदःपितृणांपिण्ड
 दानतः ॥ मध्याह्नःखड्गपात्रंचतथानेपालकम्बलः ॥ ७६ ॥ हृष्यंदर्भास्तथागावोदौहित्रंकुतुपास्तिलाः ॥ पापंकुत्तिसतमित्याहुस्तस्यसंतापकारकाः ॥
 ७७ ॥ अष्टावेतेयतस्तस्मात्कुतपाइतिविश्रुताः ॥ ऊर्ध्वमुहूर्तात्कुतुपाद्यन्मुहूर्तचतुष्टयम् ॥ ७८ ॥ मुहूर्तपञ्चकंचैतत्तच्छ्राद्धकालेसमिष्यते ॥ विष्णोर्देहात्समु
 द्रूताःकुशाःकृष्णतिलाःस्मृताः ॥ ७९ ॥ श्राद्धस्यरक्षणाथायएवमाहुर्दिवौकसः ॥ तिलोदकाञ्जलिर्देयोजलस्थैस्तीर्थवासिभिः ॥ ८० ॥ सदर्भहस्तैरेकेन
 श्राद्धमेवंनहिंस्यत ॥ साभ्रमत्यांनामधेयैरितितीर्थप्रवेशनम् ॥ ८१ ॥ कारयित्वा मयादेविदत्तावैकश्यपायच ॥ ममभक्तःकश्यपोऽसौवल्लभोममसर्वदा
 ॥ ८२ ॥ दत्तातस्मादियंगङ्गापवित्रापापनाशिनी ॥ साभ्रमत्यांमहाभागेतीर्थेवैब्रह्मचारिके ॥ ८३ ॥ आत्मानंचप्रतिष्ठाप्यतन्नाम्नाशङ्करोह्यहम् ॥
 स्थितोलोकहितार्थायब्रह्मचारीशसंज्ञकः ॥ ८४ ॥ साभ्रमत्याउपकण्ठेब्रह्मचारीशसंज्ञके ॥ कलौभक्तोविशेषणपूजनंकुरुतेयदा ॥ ८५ ॥ इहलोके
 सुखंभुक्त्वायातिशैवंपदमहत् ॥ महद्भिर्याधिभिश्चैवपीडितोयदिगच्छति ॥ ८६ ॥ यस्याशुनश्यतिव्याधिर्दर्शनाच्चमहेश्वरि ॥ गत्वावैतस्यसं
 स्थानउपवासीजितेन्द्रियः ॥ ८७ ॥ पूजनंकुरुतेभक्त्यारात्रौतिष्ठन्सुनिश्चलः ॥ तदाहंयोगिरूपेणदर्शनंतस्ययामिहि ॥ ८८ ॥ ददामिवाञ्छितान्का
 मान्सत्यंसत्यंव्रगनने ॥ ममस्थानेविशेषणसमायान्तिचयेजनाः ॥ ८९ ॥ तेषांव्याधिप्रशमनंकरोमिसुचिरादहम् ॥ चतुरशीतिसंज्ञेयोव्याधिःसं
 कथितोमया ॥ ९० ॥ ससंव्याधिर्वनश्येतदर्शनादेवसुन्दरि ॥ नलिङ्गंवर्ततेतत्रमामकंनगनन्दिनि ॥ ९१ ॥ स्थानमात्रंतुतत्रैवमामकंनात्रसंश
 यः ॥ एकस्मिन्नेवकालेतुअस्यांभूमौमहातपाः ॥ ९२ ॥ राजावैसूर्यवंशीयोब्रह्मदत्तस्तुवीर्यवान् ॥ तेनराज्ञातपस्तप्तं बहुकालंसुरेश्वरि ॥ ९३ ॥

पञ्चाग्निसाधनं तेन कृतं च बहुधा ततः ॥ मासोपवासकादीनितपस्तप्तान्यनेकशः ॥ ९४ ॥ एवं बहुतरं कालं राज्ञा तप्तं तपो महत् ॥ प्रत्यक्षोऽहं तदा जातो
 वरार्थं वरवर्णिनि ॥ ९५ ॥ ब्रह्मदत्तशृणुष्व त्वं महद्वाक्यं नरेश्वर ॥ यं यं वाञ्छस्यसे नित्यं तं ददामि न संशयः ॥ ९६ ॥ तेनोक्तं मम देवेश वाञ्छितं यद्विदी-
 यते ॥ एक एव वरो देव दीयतां मम सर्वदा ॥ ९७ ॥ मम नाम्ना हि देवेश ईश्वरो भवि जायताम् ॥ तेन वाक्येन संतुष्टो वरो दत्तो मया नघे ॥ ९८ ॥ तदा हं तेन वै सार्धं
 निवसामि सुरेश्वरि ॥ अत्र स्थित्वानिराहारो भक्तिकुर्यादशेषतः ॥ ९९ ॥ ददामि वाञ्छितान् कामान्यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ अत्रागत्य तु ये विप्रारुद्रजाप्या
 दिक् च यतः ॥ १०० ॥ प्रकुर्वन्ति विशेषेण तेषां दक्षिणशृणुष्व तत् ॥ स्त्रीसौख्यं पुत्रसौख्यं चलक्ष्मीवृद्धिकरं पुनः ॥ १ ॥ यशश्चैश्वर्यमेवापि तथारोगादिनाशन-
 म् ॥ तत्सर्वं प्राप्य ते क्षिप्रं वाञ्छितं वै कलौ युगे ॥ २ ॥ अस्मिन् कलौ युगे घोरे मद्भक्ता भुवि पार्वति ॥ अत्रागत्य प्रकुर्वन्ति स्नानदानादिकाः क्रियाः ॥ ३ ॥ ददा-
 मि वाञ्छितान् नार्थान्सत्यं सत्यं सुरेश्वरि ॥ ब्रह्मदत्तं तु तन्नाम्ना द्वितीयं ब्रह्मचारिणम् ॥ ४ ॥ गङ्गाधरं प्रतिष्ठाप्य उषित्वा दिनपञ्चकम् ॥ सराजागतवांस्त-
 त्रस्वके राज्ये ततः पुनः ॥ ५ ॥ ब्रह्मदत्तस्तु विख्यातो लोके वै परमो महान् ॥ राज्यं च कारधर्मज्ञो ह्ययुतं वर्षं संज्ञकम् ॥ ६ ॥ ततः कतिपये काले राज्यं भुक्त्वा स-
 वै नृपः ॥ गतवाञ्छि शिवलोकं तं ब्रह्माख्यं पदमुत्तमम् ॥ ७ ॥ देवौ द्रौतव्रतं ते मम नामाभिधायकौ ॥ एको वै ब्रह्मचारी शोह्यन्योगङ्गाधरः स्मृतः ॥ ८ ॥
 मम स्थाने विशेषेण पूजां कुर्वन्ति ये जनाः ॥ तेषां सर्वं ददामीह वाञ्छितं नात्र संशयः ॥ ९ ॥ स्थानमेव स दालिङ्गं गन्तव्यं च नृभिः सदा ॥ तत्र पुष्पं च धूपं च नैवे-
 द्यं विविधं तथा ॥ १० ॥ यः करोति नरः प्राज्ञः स सर्वलभते ध्रुवम् ॥ विल्वपत्रैश्च पुष्पैश्च तथा वाचन्दनादिभिः ॥ ११ ॥ पूजां कुर्वन्ति मत्स्थाने तेषां सर्वं
 ददाम्यहम् ॥ यद्दं शृणुयान्नित्यं ब्रह्मचारिकथानकम् ॥ १२ ॥ इह लोके सुखं प्राप्य व्रजते शिवसंनिधौ ॥ यत्र गङ्गाधरो देवो नित्यं तिष्ठति तदः ॥ १३ ॥
 ब्रह्मचारी शसंज्ञस्तु द्वितीयो वर्तते सदा ॥ ताभ्यां ध्यानसमायोगाच्छिवत्वमश्नुते ध्रुवम् ॥ १४ ॥ दर्शनात्तत्र शयते रोगः पूजनादायुराप्नुयात् ॥ स्नानात्तत्र तु देवेशि-
 मुक्तिं भगीनसंशयः ॥ १५ ॥ शृणु सुन्दरि वक्ष्यामि तीर्थं परममद्भुतम् ॥ राजखड्ग इति ख्यातं साभ्रमत्यां विशेषतः ॥ १६ ॥ सूर्यवंशसमुत्पन्नो राजा वै कर्त-
 नस्तथा ॥ दुराचारी तु पापात्मा ब्राह्मणानां च निन्दकः ॥ १७ ॥ गुरुद्रोही स दारुणो निन्दकः सर्वकर्मणाम् ॥ परदाररतो नित्यं नित्यं विष्णुप्रदूषकः ॥ १८ ॥
 प्रजापीडनं कर्त्तुं करोति बहुधा ततः ॥ एवं विधः सदुष्टात्मा पृथिव्यां वर्तते सदा ॥ १९ ॥ कियत्येवं गते काले शृणु सुन्दरितत्त्वतः ॥ पापेन देवयोगाच्च कु-
 ष्टित्वं समजायत ॥ २० ॥ निरीक्ष्य स्वं शरीरं तु विचार्य च पुनः पुनः ॥ किं कर्त्तव्यमिति ध्यायन्निति चिन्तापरोऽभवत् ॥ २१ ॥ कदाचिद्देवयोगाच्च
 कीडार्थं गतवान्वने ॥ तत्र साभ्रमती तीरं समासाद्य सतिष्ठति ॥ २२ ॥ तत्र स्नानं कृतं तेन पीतं पानीयमुत्तमम् ॥ तत्र स्नानेन स पदि शरीरं दिव्यं संज्ञकम् ॥

प० पु०
१४३ ॥

॥ २३ ॥ यथास्वर्णमयीमूर्तिर्दृश्यतेनगनन्दिनि ॥ तद्वदेवतुसंजातःसराजानात्रसंशयः ॥ २४ ॥ दिव्यरूपमनुप्राप्यकियत्कालंतोनृपः ॥
राज्यंभुक्त्वातुदेवंशिगतोवैपरमंपदम् ॥ २५ ॥ तदातीर्थमिदंजातराजखड्गेतिसंज्ञकम् ॥ अत्रस्नानंप्रकुरुतेदानंयोवैददातिच ॥ २६ ॥ इह
लोकेसुखंभुक्त्वायातिविष्णोःपरंपदम् ॥ नरोगोवर्त्ततेतेषांनशोकश्चकदाचन ॥ २७ ॥ प्रत्यहंकुरुतेस्नानंखड्गेऽस्मिन्नाजसंज्ञके ॥ योनरः
प्राप्नुयात्स्वर्गब्रह्माद्यैःसचपूज्यते ॥ २८ ॥ कृतेसत्येश्वरोनामत्रेतायांभुवनेश्वरः ॥ राजेश्वरसमाख्यातोद्वापरेनगनन्दिनि ॥ २९ ॥ अस्मिन्कलि
युगेघोरेगुतीभूतोऽथविश्वराट् ॥ अतोवैतीर्थसंभूतराजखड्गेतिसंज्ञकम् ॥ १३० ॥ पितृणांतर्पणंचात्रश्रद्धयायेप्रकुर्वते ॥ तेनराःपुण्यकर्माणः
पृथिव्यांपरिकीर्तिताः ॥ ३१ ॥ ब्रह्मघ्रात्रालहन्तारःस्नानंयेऽत्रप्रकुर्वते ॥ तैर्दोषैरहितास्तेचगच्छन्तिशिवसन्निधौ ॥ ३२ ॥ नीलोत्सर्गकरि
ष्यन्तिसाभ्रमत्यांनराश्वये ॥ तेषांवैपितरस्तृप्तायावदाभूतसंप्लवम् ॥ ३३ ॥ इदमाख्यानकंदिव्यंराजखड्गेतिसंज्ञकम् ॥ येशृण्वन्तिनरादेविन
तेषांविद्यतेभयम् ॥ ३४ ॥ रोगादोपाविनश्यन्तिश्रवणात्पठनात्ततः ॥ १३५ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादे
साभ्रमतीमाहात्म्यंनामचतुस्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३४ ॥ पार्वत्युवाच ॥ साभ्रमत्यपियान्देशान्नन्दिकुण्डाद्विनिःसृता ॥ गच्छन्ती
पावयामासकान्कान्देशान्वदस्वमे ॥ चकारकानितीर्थानिविलङ्घ्यार्बुदपर्वतम् ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ इतितत्रोदितेदेव्यामहादेवःसविश्वराट् ॥
उवाचवचनंतावैपार्वतींविश्वमोहिनीम् ॥ २ ॥ महादेवउवाच ॥ नन्दिकुण्डात्प्रथमतस्तीर्थात्परमपावनात् ॥ कपालमोचनंतीर्थमुनिभिः
संप्रकारितम् ॥ ३ ॥ सर्वतेजोऽधिकंतीर्थपावनात्पावनंपरम् ॥ अत्रमयापरित्यक्तंकपालंब्रह्मसंज्ञकम् ॥ ४ ॥ कपालमोचनंतीर्थमतोजातंहि
पार्वति ॥ पावनंसर्वभूतानांप्रकटंलोकविश्रुतम् ॥ ५ ॥ कपालकुण्डमाख्यातंतत्तीर्थंतीर्थराजकम् ॥ यत्रदेवास्तथानागागन्धर्वाःकिन्नरादयः ॥
॥ ६ ॥ निवसन्तिमहात्मानस्तीर्थेवैनिर्मलेशुभे ॥ त्रैलोक्येविश्रुतंतीर्थज्ञानदंमुक्तिदायकम् ॥ ७ ॥ तत्रस्नात्वाशुचिर्भूत्वाकपालेशंप्रपूज
येत् ॥ उपोष्यरजनीमेकांकृत्वाब्राह्मणभोजनम् ॥ ८ ॥ तत्रापिवस्त्रदानेनअग्निहोत्रफलंलभेत् ॥ तस्मिंस्तीर्थेतुयःकश्चिदर्शनव्रतमास्थितः ॥
॥ ९ ॥ संत्यज्यदेहमात्मानंशिवलोकंब्रजेद्भुवम् ॥ अस्मिंस्तीर्थेपुरास्नानात्सौदासोब्रह्महृत्यया ॥ १० ॥ मोचितोविमलंज्ञानंप्राप्तवान्वै
सुरेश्वरि ॥ भगीरथान्वयेजातःसुदासाख्योमहाबली ॥ ११ ॥ तस्यपुत्रोऽमित्रसहःसौदासेतिचविश्रुतः ॥ वसिष्ठशापतःप्राप्तःसौदासो
राक्षसीतनुम् ॥ १२ ॥ साभ्रमत्यांकृतस्नानोविमुक्तःशापजादघात् ॥ अत्रगङ्गाचयमुनागोदावरीसरस्वती ॥ १३ ॥ नन्दितीर्थेवसन्त्येताःपवित्राः

उ.खं.स.

अ० १३५

॥ १४३ ॥

पुण्यदाःसदा ॥ गोदानंभूमिदानंचशय्यादानंतथैवच ॥ १४ ॥ कन्यादानंविशेषेणकर्तव्यंज्ञानिभिर्नरैः ॥ एतद्दानसमंप्रोक्तंसाभ्रमत्यवगाह
नम् ॥ १५ ॥ यत्रवैसकलान्येवपतितानीहभूतले ॥ वारिणास्पर्शमात्रेणशुद्धत्वंयान्तितान्यपि ॥ १६ ॥ अत्रश्राद्धंप्रकुर्वाणोनरोवैभक्ति
तत्परः ॥ पितरस्तस्यसंतुष्टागच्छन्तिपरमंपदम् ॥ १७ ॥ एतदाख्यानकंदिव्यंयेशृण्वन्तिनराःसदा ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताविष्णोःसायुज्यमाप्नुयुः ॥
॥ १८ ॥ कर्मणामनसावाचायेस्तुवन्तिमहेश्वरम् ॥ नतेषांविद्यतेदुःखंयावदाभूतसंप्लवम् ॥ १९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०
उमामहेश्वरसंवादेनन्दितीर्थमहिमानामपञ्चत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३५ ॥ महादेवउवाच ॥ अथनन्दिप्रदेशात्तुयथासाभ्रमतीनदी ॥
समायाताविकीर्णचवनंविप्रर्षिसेवितम् ॥ १ ॥ बहुधाजलवेगेनपर्वतानांचरोधंसः ॥ सप्तधाप्रविभक्ताचदक्षिणोदधिगामिनी ॥ २ ॥
आद्यासाभ्रमतीपुण्याद्वितीयासेटिकातथा ॥ तृतीयावल्किनीपुण्याचतुर्थीचहिरण्मयी ॥ ३ ॥ सर्वपापहराप्रोक्ताहस्तिमत्यथपञ्चमी ॥
वेत्रवतीसाचषष्ठीवृत्रेणनिर्मितापुरा ॥ ४ ॥ इयंसापरमादेवीवृत्रकूपाद्विनिःसृता ॥ वेत्रवतीतोजातामहापापप्रणाशिनी ॥ ५ ॥ भद्रामुखी
शुभप्रायासप्तमीलोकपावनी ॥ एतैस्तुसप्तभिर्देवितांस्ताञ्जनपदांस्तथा ॥ ६ ॥ पवित्रीकृत्यचैकेनसप्तस्रोताःप्रतिष्ठिता ॥ विकीर्णतीर्थेयःश्राद्धं
पितृनुद्दिश्यदास्यति ॥ ७ ॥ गयापिण्डप्रदानस्यफलंयत्तद्भविष्यति ॥ अवकीर्णाच्युतायेचलुप्तपिण्डोदकक्रियाः ॥ ८ ॥ तेविकीर्णेप्रमुच्यन्ते
दत्तपिण्डोदकक्रियाः ॥ तत्रश्राद्धंतुयःकुर्याद्भागपत्यंभवेद्भुवम् ॥ ९ ॥ तस्मात्रयीविधानेनश्रद्धयाश्राद्धमाचरेत् ॥ अस्मिन्तीर्थेविशेषेणसप्त
नद्युदयेद्विजाः ॥ १० ॥ स्नानंकुरुतविप्रेन्द्राऋषिलोकमभीप्सवः ॥ इत्युक्तंकश्यपेनाथद्विजान्प्रतिविशेषतः ॥ ११ ॥ यदिचेत्क्रियते
स्नानंसर्वदुःखापहंसदा ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थक्षेत्राणामुत्तमोत्तमम् ॥ १२ ॥ तीर्थमेतद्विकीर्णचशुभदंरोगदोषहृत् ॥ कुर्वन्त्यत्रविशेषेणयस्नानं
सर्वदाकलौ ॥ १३ ॥ तेनराःपुण्यभाजोहिजायन्तेनात्रसंशयः ॥ गयातीर्थसमंतीर्थविकीर्णपावनंपरम् ॥ पितृणांपुण्यदंनित्यलोकानांदुःख
नाशनम् ॥ १४ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेविकीर्णतीर्थमहिमानामपञ्चत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३६ ॥
तीर्थादस्मात्परंतीर्थंश्वेतोद्भवमनुत्तमम् ॥ यत्रश्वेतानदीजातामत्पृष्ठोदरभस्मना ॥ १ ॥ विश्रुतात्रिषुलोकेषुसर्वपापप्रणाशिनी ॥ इराङ्गभस्म
संयोगाज्जातादेवैस्तुमानिता ॥ २ ॥ तस्यांस्नातःशुचिर्दान्तस्त्रिरात्रमुषितःपुमान् ॥ महाकालेश्वरंदृष्ट्वाऋद्रलोकेमहीयते ॥ ३ ॥ पिण्डं
पितृभ्योयोदद्यात्तस्यास्तीरेकुशैस्तिलैः ॥ सुतृप्ताःपितरस्तस्यभवन्तीतिनसंशयः ॥ ४ ॥ श्वेतगङ्गामहापुण्यादुःखदारिद्र्यमोचनी ॥ यत्र

स्नानेनभोदेविपरंसुखमवाप्यते ॥ ५ ॥ तस्यावैसंगमेपुण्येनित्यंतिष्ठामिपार्वति ॥ येऽत्रदानंप्रकुर्वन्तिस्नानंचतत्रसुन्दरि ॥ ६ ॥ तदनन्तफलंतस्यभवे
द्रेनात्रसंशयः ॥ तत्रभूतेश्वरोदेवःसंगमेवसतेध्रुवम् ॥ ७ ॥ तत्रधूपंचदीपंचपुष्पमारार्तिकंतथा ॥ येकुर्वन्तिनरश्रेष्ठास्तेनराःपुण्यरूपिणः ॥ ८ ॥ विल्व
दलंसमादाययोददातिशिवोपरि ॥ वाञ्छितंलभतेनित्यंश्वेतायांशिवसंनिधौ ॥ ९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेश्वेतातीर्थनाम
सप्तत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३७ ॥ महादेवउवाच ॥ गणतीर्थततोगच्छेत्तीर्थयात्रापरायणः ॥ त्रिविष्टपमितिप्रोक्तंगणैस्तुचन्दनातटे
॥ १ ॥ त्रिविष्टपेनरःस्नात्वापौर्णमास्यांसमाहितः ॥ संशयोनात्रकर्तव्योमुच्यतेब्रह्महृत्यया ॥ २ ॥ चतुरोवार्षिकान्मासान्स्थितोयस्तुत्रिविष्टपे ॥
सोऽपिपुण्योमहाभागेरुद्रलोकेमहीयते ॥ ३ ॥ गणतीर्थेनरःस्नात्वाकृष्णाष्टम्यामुपोषितः ॥ बकुलासंगमेस्नात्वास्वर्गगच्छतिमानवः ॥ ४ ॥ तस्मि
स्तीर्थेनरःस्नात्वाबकुलेशं विलोक्यच ॥ गणेश्वरप्रसादेनगाणपत्यमवाप्नुयात् ॥ ५ ॥ इदंपवित्रंपरमंपुण्यायुष्यविवर्धनम् ॥ श्रुत्वातुलभतेपुण्यं
गङ्गास्नानसमंनरः ॥ ६ ॥ अत्रस्थित्वानिराहारोजितेन्द्रियःसमाहितः ॥ जपत्येवंपरं देवंगणेश्वरं मनोरमम् ॥ ७ ॥ संप्राप्नोत्यखिलान्भोगान्सत्यंसत्यं
वरानने ॥ अत्रराजासोमवंश्योविश्वदत्तःसर्वीर्यवान् ॥ ८ ॥ तेनतपोमहत्तप्तंवहुकालंसुरेश्वरि ॥ गाणपत्यंतदाप्राप्तंश्रीगणेशप्रसादतः ॥ ९ ॥
वसिष्ठोवामदेवश्चकडोडःकौंशीतकोमुनिः ॥ भरद्वाजोऽङ्गिरश्चैवविश्वामित्रोऽथवामनः ॥ १० ॥ एतेवैमुनयःसर्वेपुण्यरूपामहेश्वरि ॥ नित्यंसेवांप्र
कुर्वन्तिश्रीगणेशप्रसादतः ॥ ११ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रान्निर्धनोलभतेधनम् ॥ अविद्योलभतेविद्यांमोक्षार्थीमोक्षमाप्नुयात् ॥ १२ ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेन
भूयोभूयोवरानने ॥ योऽत्रस्नानंप्रकुर्वीतपूजनंवाकरोतिच ॥ १३ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिविष्णोःपरंपदम् ॥ शिवायविष्णुरूपायविष्णवे
शिवरूपिणे ॥ १४ ॥ नान्तरंदेविपश्यामिश्रीविष्णोश्चप्रसादतः ॥ १५ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेश्वेतातीर्थनाम
सप्तत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३८ ॥ महादेवउवाच ॥ साभ्रमत्युत्तरेकूलेत्वग्नितीर्थमितिश्रुतम् ॥ तस्याश्चोत्तरपूर्वेणनातिदूरेकृतास्पदम् ॥
॥ १ ॥ तीर्थपालेश्वरं नामचण्डीयत्रप्रतिष्ठिता ॥ पीठंतद्योगमातृणांसर्वसिद्धिविधायकम् ॥ २ ॥ यत्रताःसर्वदेवानांकार्यार्थमातरःस्थिताः ॥ परमंयत्नमा
स्थायलोकानुग्रहाकरणात् ॥ ३ ॥ त्रिरात्रमुपितोभूत्वातस्मिंस्तीर्थेदृढव्रतः ॥ अभिगच्छेत्तमीशानंदेशंचण्डिकेश्वरम् ॥ ४ ॥ साभ्रमत्यांकृतस्नानो
मातृतीर्थस्यसंनिधौ ॥ समाधिविधिनायुक्तोगच्छेद्देमातृमण्डलम् ॥ ५ ॥ गोसहस्रप्रदानस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ अग्नितीर्थेनरःस्नात्वाचासुण्डादर्शने
कृते ॥ ६ ॥ नभयंजायतेतस्यरक्षोभूतपिशाचजम् ॥ गोखुराचनदीयत्रसाभ्रमत्यांतुसंगता ॥ ७ ॥ तत्रतीर्थसहस्राणितिष्ठन्तीतिसुरेश्वरि ॥ श्राद्धंतत्र

प्रकर्तव्यं तिलचूर्णेन पार्वति ॥ ८ ॥ पिण्डान्दत्त्वा द्विजान्भोज्य अक्षयं पदमाप्नुयात् ॥ यत्र कुकर्मो राजा पापिष्ठो दुर्धरः खलः ॥ ९ ॥ मूढोऽहङ्कारसंयुक्तो
 द्विजानां परिनिन्दकः ॥ गोघ्नोऽपि बालहाचैव पापिष्ठो दुर्ममः सदा ॥ १० ॥ राज्यं च कुर्वतस्तस्य पुरे पिण्डारसंज्ञके ॥ तदा मृतिः समापन्ना धर्मे योगे सुरे
 श्वरि ॥ ११ ॥ मृतोऽसौ तत्र संजातः प्रेत रूपो महेश्वरि ॥ पीतास्यः शुष्क तुण्डश्च पीतरोमाथ कर्कशः ॥ १२ ॥ उच्चैस्तरो बहुरो माक्षुत्पिपासा प्रपीडितः ॥
 वायुभक्षं प्रकुर्वाणः प्रगच्छति इतस्ततः ॥ १३ ॥ बहुप्रेतैः समायुक्तो हाहेतिकरुणं रुदन् ॥ किं कर्तव्यमिति प्राहुः प्रेतास्ते वै समीपगाः ॥ १४ ॥ तेऽपि तदा
 रोदमानाः क्षुत्पिपासादिपीडिताः ॥ अन्ये प्रेता दुरात्मानो गजः संगतिमाययुः ॥ १५ ॥ राज्ञा सार्द्धं च गच्छन्ति लोकान्विजनकान् बहून् ॥ नोदकमथवा
 चान्नं न मार्गे दृश्यते कदा ॥ १६ ॥ ते प्रेता दुष्टरूपाश्च विचरन्ति महीतले ॥ भक्षन्ति शवं मांसानि पिबन्ति रुधिरं सदा ॥ १७ ॥ एवं कुकर्मो राजा सदा तैः परि
 वारितः ॥ कदाचिद्वैवयोगेन गुरो गश्रममन्वगात् ॥ १८ ॥ पूर्वजन्म कृतं पुण्यं तेन योगेन संगतः ॥ १९ ॥ पार्वत्युवाच ॥ किं कृतं तेन वै पुण्यं वद विश्वेश्वर
 प्रभो ॥ अयं पापी दुरात्मा च ब्राह्मणानां च दुःखदः ॥ सत्संगतिः कथं जाता तन्मे दुस्तरतो वद ॥ २० ॥ महादेव उवाच ॥ एतेन नरदेवेन पूर्वजन्म नि
 यत्कृतम् ॥ तत्सर्वं कथयिष्यामि शृणु त्वं न गनन्दिनि ॥ २१ ॥ पूर्वजन्म न्ययं देवि ब्राह्मणो वेदपाठकः ॥ संपूज्य च महादेवं कृत्वा चातिथिपूजनम् ॥
 ॥ २२ ॥ भोजनं कुरुते नित्यं सौवाडव सत्तमः ॥ तेन पुण्यप्रभावेण पुरे पिण्डारसंज्ञके ॥ २३ ॥ राजा वै तत्र संजातः कुकर्म इति श्रुतः ॥ कर्मणामनसा चैव
 न कृतं पुण्यमेव च ॥ २४ ॥ तेन देवाभियोगेन मृतो वै प्रेतराडभूत् ॥ पूर्वजन्म कृतं पुण्यं न नश्यति सुरेश्वरि ॥ २५ ॥ तेन पुण्याभियोगेन संगतो गुरुणा श्रमे
 क होडो वर्तते तत्र तेन दृष्टोऽथ प्रेतराट् ॥ २६ ॥ शुष्कास्यः शुष्करूपश्च पीतवर्णः करालकः ॥ गम्भीराक्षो महापापी दुष्टैः प्रेतैश्च संयुतः ॥ २७ ॥ उच्चैः
 रोमाजटायुक्तः कालरूपो भयङ्करः ॥ एवं दृष्ट्वा तदा देवि विह्वलो वाडवोऽभवत् ॥ २८ ॥ क होड उवाच ॥ अस्मिन् मनोरमे चाहं स्थाने वै परमाद्भुते ॥ अग्नि
 पालेश्वरे तीर्थे नित्यं तिष्ठामि भूमिप ॥ २९ ॥ यजमानस्त्वमस्माकं कथं जातोऽसि प्रेतराट् ॥ दुरात्मा दुष्टरूपश्च कालरूपो भयङ्करः ॥ ३० ॥ केन त्वं
 विपाकेन जातो वै भूतले शुभे ॥ ३१ ॥ प्रेत उवाच ॥ शृणु वाडव मे पापं पूर्वजन्म नियत्कृतम् ॥ अहं कुकर्मो राजा पुरे पिण्डारसंज्ञके ॥ ३२ ॥ तत्र स्थेन म
 या देव यत्कृतं तच्छृणुष्व हि ॥ ब्रह्मणा हि स न चैव पुण्ड्रसत्यादिभाषणम् ॥ ३३ ॥ प्रजानां पीडनं चैव जीवानां हिंसनं सदा ॥ गवां वै दुःखकर्ता हं ब्राह्मणव्रत
 लोपनः ॥ ३४ ॥ अस्मात् सर्वदा विप्रसज्जनानां विदूषकः ॥ विष्णुनिन्दापरो नित्यं वैष्णवानां च निन्दकः ॥ ३५ ॥ दुराचारो दुरात्मा च वृष
 ली संयुतः सदा ॥ तत्र तत्र प्रभुञ्जानो नाहं शौचपरायणः ॥ ३६ ॥ तेन कर्माभियोगेन मृतो वै द्विजराट् ततः ॥ प्रेतयोर्निप्रपन्नोऽस्मि दुःखी जातो ह्यने

कथा ॥ ३७ ॥ यस्यमातापितानास्तियस्यस्वजनवान्धवाः ॥ तस्यबन्धुर्गुरुमातापितापिगुरुरेवच ॥ ३८ ॥ इतिज्ञात्वातुभोब्रह्मन्मुक्तिं
दातुंत्वमर्हसि ॥ ३९ ॥ कहोडउवाच ॥ शृणुत्वंनृपतिश्रेष्ठकरिष्येवचनंतव ॥ मुक्तिंयास्यतिवैसद्योभवांस्त्वहनसंशयः ॥ ४० ॥ एकाद
शपुरोगाश्चप्रेतायेतवसंगताः ॥ तेचापिमुक्तिमायान्तिसुतीर्थेऽस्मिन्विशेषतः ॥ ४१ ॥ तदावैतेनविप्रेणतीर्थेगत्वासुरेश्वरि ॥ सर्वैश्चकारयामा
सतिलपिण्डोदकक्रियाः ॥ ४२ ॥ नमासोनतिथिर्देवीतीर्थेगत्वापुनःपुनः ॥ कर्तव्यंश्राद्धकर्मादिब्रह्मणोक्तंपुरामम ॥ ४३ ॥ कृतेकर्मणि
देवेशिमुक्तास्तेतीर्थराजके ॥ विमानवरमारूढास्तेगतामामकीपुरीम् ॥ ४४ ॥ संगतागोखुरायत्रसाभ्रमत्यासुरेश्वरि ॥ तत्रस्नानंचदानंचकोटि
यज्ञफलंलभेत् ॥ ४५ ॥ यत्राग्नितीर्थंवर्तेतकपालेश्वरसंज्ञकम् ॥ तत्रमुक्तिस्तुसंप्रोक्तासत्यंसत्यंभवेद्भुवम् ॥ ४६ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणे
पञ्चपञ्चा०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेऽग्निपालेश्वरमहिमानामकोनचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३९ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ भोदेव्यन्य
त्प्रवक्ष्यामिहिरण्यासंगममहत् ॥ यदासाभ्रमतीगङ्गासतस्रोताःपुराभवत् ॥ १ ॥ तदासाब्रह्मतनयासतस्रोताःप्रकीर्तिता ॥ सप्तमंतद्विरण्याख्यं
स्रोतइत्यभिधीयते ॥ २ ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वापापीसद्गतिमाप्नुयात् ॥ ऋक्षुमञ्जुमयोर्मध्येसत्यवान्नामपर्वतः ॥ ३ ॥ तस्यप्राक्सुमहत्तीर्थं
हिरण्यासंगमंशुभम् ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचशुभांगतिमवाप्नुयात् ॥ ४ ॥ वनस्थल्यांतोगच्छेद्द्वानारायणंहरिम् ॥ तीर्थमप्सरसांपुण्यंहिर
ण्यासंगमेश्वरम् ॥ ५ ॥ यत्रोर्वशीपुराजातासमस्ताप्सरसांशुभा ॥ नरनारायणौतत्रतपस्तेपतुरुत्तमम् ॥ ६ ॥ हिरण्यासंगमेरम्येमहापापहरे
शुभे ॥ यत्रवैऋषयःसर्वेमज्जन्तिवीतकल्मषाः ॥ ७ ॥ वसिष्ठाद्याश्चयेविप्रावालखिल्यादयश्चये ॥ यत्रमज्जन्तिदेवेशिहिरण्यासहसंगमे ॥
॥ ८ ॥ यत्रहिरण्यंरूपंस्नानाद्वैभवतिध्रुवम् ॥ कपिलागोसहस्रस्यदानेनैवतुयत्फलम् ॥ ९ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिहिरण्यासंगमेसदा ॥ दशाश्व
मेधेयत्पुण्यंग्रहणेचन्द्रसूर्ययोः ॥ १० ॥ तदनन्तगुणंप्रोक्तंहिरण्यासंगमेपुनः ॥ तुलापुरुषदानेचयत्फलंसमवाप्नुयात् ॥ ११ ॥ तत्फलं
लभतेमर्त्योहिरण्यासंगमेसदा ॥ हिरण्याक्षोमहादैत्यस्तेनतप्तमहत्तपः ॥ १२ ॥ हिरण्यसदृशंतत्रशरीरमभवत्पुरा ॥ जनमेजयेतथाराज्ञियत्र
स्नानंप्रकुर्वति ॥ १३ ॥ ब्रह्महत्यागतादेविहिरण्यासंगमेतदा ॥ विश्वामित्रोऽथराजर्षिःस्नानार्थंवैसमागतः ॥ १४ ॥ स्नानंकृत्वाविशेषेणगतोऽसौ
मामकीपुरीम् ॥ १५ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चाथसुरेश्वरि ॥ स्नानंयेऽत्रप्रकुर्वन्तितेगच्छन्तिशिवालयम् ॥ १६ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणे
पञ्चपञ्चा०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेहिरण्यासंगमतीर्थनामचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४० ॥ महादेवउवाच ॥ ततोदेविप्रवक्ष्यामिहिरण्यासंग

मादनु ॥ धर्मावतीनदीयत्रसंगतासहगङ्गया ॥ १ ॥ तत्रस्नात्वानरोधन्यस्त्रिदिव्यात्यसंशयम् ॥ यत्रधर्मकृतंतीर्थयःपश्यतिसपुण्यभाक् ॥ २ ॥
 श्राद्धं तत्रैवैकुर्युर्मच्यन्तेपितृजादृणात् ॥ ततश्चमधुरातीर्थं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ३ ॥ स्नातव्यंमधुरातीर्थेद्रष्टव्योमधुहाहरिः ॥ यत्र
 विश्रान्तवान्कृष्णोजरासन्धभयाकुलः ॥ ४ ॥ कंसासुरवधेवृत्तेगन्तुकामःकुशस्थलीम् ॥ उषित्वासप्तरात्रंतुसदेवश्चन्दनातटे ॥ ५ ॥ भोज
 वृष्ण्यन्धकृतोवीर्योदवपुङ्गवैः ॥ मधुरातीर्थमासाद्यस्नानंकृत्वाविधानतः ॥ ६ ॥ मधुरादित्यनामानंयत्रस्थापितषान्हरिः ॥ अष्टादश
 सहस्राणिविप्राणांयज्ञशालिनाम् ॥ ७ ॥ स्थापयित्वाययौदत्त्वादानानिविविधानिच ॥ तत्रतीर्थसहस्राणितिष्ठन्तिचसुरेश्वरि ॥ ८ ॥ श्राद्धं
 तत्रप्रकर्तव्यंपितृणांहितकाम्यया ॥ नभेतव्यंजरासन्धान्मर्त्तीर्थेवसतांसदा ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वातान्द्विजान्कृष्णःप्रययौद्वारकांप्रति ॥ तस्मिंस्तीर्थे
 नरःस्नात्वामधुरार्कंप्रपूजयेत् ॥ १० ॥ माघस्यशुक्लसप्तम्यांकपिलागोप्रदानतः ॥ चिरंसौख्यानिभुक्त्वेहपदमादित्यमाव्रजेत् ॥ ११ ॥ शृणु
 सुन्दरिवक्ष्यामिइतिहासंपुरातनम् ॥ यंश्रुत्वामुच्यतेलोकोब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ १२ ॥ एकस्मिन्समयेदेविमाण्डव्यऋषिसत्तमः ॥ गङ्गाद्वारे
 महापुण्यंतत्तवांस्तुमहत्तपः ॥ १३ ॥ पत्राशीचफलार्शीचवायुभक्षकरःसदा ॥ अहोरात्रंसदादेविविष्णुध्यानपरायणः ॥ १४ ॥ योगाभ्यास
 रतोनित्यंनित्यंधर्मपरायणः ॥ तस्मिन्देशेतुवेदेविराजावैविश्वमोहनः ॥ १५ ॥ गजाश्वरथपत्तीनांसंपदोवहुलाभुवि ॥ सोमचन्द्रेतिविख्यातः
 पुत्रस्तस्यसुलक्षणः ॥ १६ ॥ एकदातुतंदादेविगतोह्याखेटकेवने ॥ तत्रगत्वांतदातेनकृत्वाह्याखेटकक्रियाः ॥ १७ ॥ स्वात्मानंरम
 यामासस्वलोकैःपरिवारितः ॥ क्रीडागतेतदाराज्ञिरात्रिर्जातासुरेश्वरि ॥ १८ ॥ तस्यांरात्रौतदाराजाह्यवासाखेटकेवने ॥ तस्यांरात्र्यां
 व्यतीतायांमुहूर्तेब्रह्मसंज्ञके ॥ १९ ॥ हृतोऽथोऽथविशेषेणचौरिणात्रदुरात्मना ॥ तदाहाहेतिशब्दोऽभूत्कगतःकगतोहरिः ॥ २० ॥ तदा
 राज्ञोभयात्सर्वेगन्तुकामाःसमुत्सुकाः ॥ चौरिणापहतश्चाश्वइत्येवंसंवदन्तिहि ॥ २१ ॥ निरीक्षमाणास्तेसर्वेहरिद्वारंसमागताः ॥ ऋषिस्तत्र
 तुमाण्डव्यस्तपस्तपतिनित्यशः ॥ २२ ॥ ध्यानेनचसमायुक्तोदृष्टोऽसौतैर्भटैस्तदा ॥ अयंचौरःसदापापीध्यानंकृत्वाप्रतिष्ठते ॥ २३ ॥
 बद्धाश्वंतुसमायातोज्ञात्वाराराजभटैस्तदा ॥ एवंविचार्यतेसर्वेगृहीत्वातंमहामुनिम् ॥ २४ ॥ राज्ञेनिवेद्यामासुस्तंचौरमुनिसत्तमम् ॥ अश्वा
 पहारीह्यानीतश्चौरोऽयंनृपसर्वदा ॥ २५ ॥ आज्ञादत्तातदातेनशूलिकारोपणेपुनः ॥ तदातैस्तुभटैःसर्वैर्मिलित्वाबन्धनंकृतम् ॥ २६ ॥ पश्चाद्वैशूलि
 काप्रोतस्तत्क्षणात्तु कृतस्तदा ॥ नज्ञातंतेनतत्कर्मशूलिकायाःप्रतोदनम् ॥ २७ ॥ यतोयोगसमारूढोविष्णुध्यानपरायणः ॥ शूलिकाप्रोतनंज्ञातंकति

प० पु०
॥ १४६ ॥

चित्कालयोगतः ॥ २८ ॥ माण्डव्योऽहमृषिप्रष्टः केन कर्मत्विदं कृतम् ॥ त्रिकालज्ञानी सर्वज्ञो भगवांस्तद्व्यचिन्तयत् ॥ २९ ॥ धर्मस्य च इदं कर्मन
चान्यस्य कदाचन ॥ योगारूढः स धर्मात्मागतोऽसौ धर्मसंनिधौ ॥ ३० ॥ तत्र गत्वा ह्युवाचे दं शृणु त्वं धर्मसाम्प्रतम् ॥ त्वं वै धर्म इति ख्यातो लोके वेदे
च सर्वदा ॥ ३१ ॥ शूलिकाप्रोतनं कर्म कथंचैव त्वया कृतम् ॥ तत्सर्वं श्रोतुमिच्छामि त्वत्तो देवनसंशयः ॥ ३२ ॥ धर्म उवाच ॥ शृणुष्व त्वं द्विजश्रे
ष्ठ पूर्वजन्मनि पातकम् ॥ तदहं कथयिष्यामि कृपां कुरु ममोपरि ॥ ३३ ॥ बालत्वे तु इदं कर्म पूर्वजन्मजपातकम् ॥ तच्छृणुष्व महाप्राज्ञ भवेऽस्मिन्पातकं
कृतम् ॥ ३४ ॥ एकस्मिन्समये विप्रत्वं गतो विजने वने ॥ तत्र गत्वा त्वया विप्रजीवः शलभसंज्ञकः ॥ ३५ ॥ आरोपितः स वै शूल्यां कर्मणा तेन दुःखितः ॥
राज्ञा शूलेऽपि तस्त्वं वै कर्मणानेन सुव्रत ॥ ३६ ॥ सर्वथैव प्रभोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभम् ॥ अल्पमात्रमिदं कर्म त्वया भुक्तं न संशयः ॥ ३७ ॥
सुखी भवतु विप्रेन्द्र गच्छ त्वं हियथेच्छया ॥ एतद्वाक्यं ततः श्रुत्वा माण्डव्यो द्विजसत्तमः ॥ ३८ ॥ उवाच वचनं तत्र स कोपादरुणेक्षणः ॥ ३९ ॥ माण्डव्य
उवाच ॥ रे पापिष्ठदुराचार किं कृतं बहु पातकम् ॥ येन कृत्वा इदं कर्म शूलिकायाः प्रतोदनम् ॥ ४० ॥ मम वाक्यप्रकोपेण शूद्रस्त्वं भव सर्वथा ॥ कि
यता कालयोगेन वंशे वै चन्द्रसंज्ञके ॥ ४१ ॥ जातो विदुरनामा ख्यो विष्णुभक्तिपरायणः ॥ तीर्थयात्रामिपेणैव गतः साभ्रमतीं नदीम् ॥ ४२ ॥ यत्र धर्मा
वती सङ्गो वर्तते च सुरेश्वरि ॥ तत्र वै कृतवान् स्नानं विदुरो धर्मरूपवान् ॥ ४३ ॥ त्यक्तं तत्र हि शूद्रत्वं धर्मावत्यां न संशयः ॥ एतस्मात्कारणाद्देवियेऽत्र
स्नानं प्रकुर्वते ॥ ४४ ॥ तेन राः पुण्यकर्माणो गच्छन्ति परमं पदम् ॥ अत्र श्राद्धं च दानं च ये कुर्वन्ति न राभुवि ॥ इह लोके परामृद्धिं प्राप्य तैर्दिविमुच्यते ॥ ४५ ॥
इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे साभ्रमतीमाहात्म्ये मधुरादितीर्थमाहात्म्यं नामैकचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४१ ॥
श्रीमहादेव उवाच ॥ कम्बुतीर्थे नरः स्नात्वा कृत्वा वापितृ तर्पणम् ॥ अर्चयेद्देवदेवेशं नारायणमनामयम् ॥ १ ॥ दत्त्वा दानानि विधिवद्ब्राह्मणेभ्यो
विधानतः ॥ विष्णुलोकमवाप्नोति तीर्थस्यास्य प्रभावतः ॥ २ ॥ अत्र राजर्षिणा पूर्वविश्वामित्रेण धीमता ॥ तपस्तप्तं विशेषेण प्रजाकामेन सुन्दरि ॥ ३ ॥
वायुभक्षो निराहारो यत्रासीद निलाशनः ॥ विष्णुपूजापरो नित्यं विष्णुध्यानपरायणः ॥ ४ ॥ तापसो नेन संजातः प्रजाकाममवाप्तवान् ॥ प्रजा
कामो नरो यश्च कम्बुतीर्थं हि गच्छति ॥ ५ ॥ स प्रजालभते नित्यं सत्यं सत्यं वरानने ॥ ६ ॥ इति कम्बुतीर्थमाहात्म्यम् ॥ ततो गच्छेत्सुरश्रेष्ठे
तीर्थं नाम कपीश्वरम् ॥ संनिधौ रक्तसिंहस्य महापातकनाशनम् ॥ ७ ॥ बध्यमाने पुरासेतौ रामरावणविग्रहे ॥ गृहीत्वा पर्वतं श्रेष्ठं विशेषात्कपिभिः कृतम् ॥
॥ ८ ॥ नाम्ना कपीश्वरादित्यं च कुस्तीर्थं मनुत्तमम् ॥ यत्र तीर्थे नरः स्नात्वा कृत्वा वापितृ तर्पणम् ॥ ९ ॥ दृष्ट्वा कपीश्वरादित्यं मुच्यते ब्रह्महत्याया ॥

उ.खं.स.
अ० १४ः

॥ १४६ ॥

तत्रस्नानं प्रकर्तव्यं चैत्राष्टम्यां विशेषतः ॥ १० ॥ हनुमत्प्रमुखैस्तत्रस्नानं त्रयदिनत्रयम् ॥ कपितीर्थप्रभावोऽयं भवत्यैसमुदीरितः ॥ ११ ॥ अस्मिंस्तीर्थे
 नरः स्नात्वा पूजयित्वा कपीश्वरम् ॥ रूपवान्वहुभोगश्च जायते नात्र संशयः ॥ १२ ॥ बलं वाञ्छति यो लोको धर्मवापुत्रमेव च ॥ सर्वसतुलभेन्नित्यं कपितीर्थ
 प्रभावतः ॥ १३ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे कपितीर्थमाहात्म्यं नाम द्विचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४२ ॥
 एकधारंतोगच्छेत्तीर्थं परमपावनम् ॥ एकधारेण स्नात्वा एकरात्रमुपोषितः ॥ १ ॥ अर्चयन् स्वामिदेवेशं कुलानां तारयेच्छतम् ॥ स्वामि
 तीर्थं समं ज्ञेयं यत्र तीर्थेऽवगाहनम् ॥ २ ॥ रुद्रलोकं न रोगच्छेत्तीर्थं स्यात्प्रभावतः ॥ यत्र स्नात्वा च पीत्वा च ब्रह्मलोकं च गच्छति ॥ ३ ॥ तेलोकाः पुण्यकर्माण
 स्तदेऽस्मिन् संवसन्ति ये ॥ न भयं विद्यते ते पांखड्गधारादिकं च यत् ॥ ४ ॥ तत्सर्वमांशुनश्येत्तीर्थे ह्येकप्रधारके ॥ ५ ॥ इत्येकधारतीर्थवर्णनम् ॥ सप्तधारंत
 ोगच्छेत्तीर्थानां तीर्थमुत्तमम् ॥ सप्तसारस्वतं नाम यत्कृते मुनिभिः कृतम् ॥ ६ ॥ त्रेतायुगे मङ्कितीर्थं कृतं मङ्किमहर्षिणा ॥ द्वापरे पाण्डुपुत्रैस्तु सप्तधारं प्रवर्तितम्
 ॥ ७ ॥ सप्तधारकतां प्राप्तं तीर्थं हरजटाच्युतम् ॥ सप्तरूपाणि गङ्गायायानिलोकेषु सप्तसु ॥ ८ ॥ वहन्ति तानि पुण्यानि तीर्थेऽस्मिन् सप्तधारके ॥ सप्त
 धारेकृतं श्राद्धं पितृणां तृप्तिदायकम् ॥ ९ ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि इति हासपुरातनम् ॥ यच्छ्रुत्वा देवदेवेशि ब्रह्मलोकं व्रजेद्भुवम् ॥ १० ॥ कौषीतकस्य
 पुत्रो वै मङ्किनामातिविश्रुतः ॥ विष्णुध्यानरतो नित्यं विष्णुलोकप्रपूजकः ॥ ११ ॥ वेदाध्ययनकर्ता च अग्निहोत्रपरायणः ॥ सुरूपा विश्वरूपेति स्त्रियो द्वे
 स्तस्तु तद्गृहे ॥ १२ ॥ ताभ्यां पुत्रविहीनाभ्यां दृष्ट्वा देवि विशाङ्कितः ॥ किं कर्तव्यमिति ध्यायन्नतिचिन्तापरोऽभवत् ॥ १३ ॥ स्थिरो वंशस्तु पुत्रेण ह्यन्यथा
 नरकं व्रजेत् ॥ एवं चिन्तां प्रकुर्वाणो न सुखं लभते क्वचित् ॥ १४ ॥ तदा स्वगृहमुत्सृज्य गतो वै गुरुसन्निधौ ॥ नमो वै गुरवे तुभ्यं देवानामुपकारिणे ॥ १५ ॥
 त्वं नाथः सर्वलोकानां ब्राह्मणानां च रक्षकः ॥ यज्ञानां त्वं प्रकर्ता च द्विजराजनमोऽस्तु ते ॥ १६ ॥ अपुत्रोऽहं तु विप्रर्षे किं कर्तव्यं मया प्रभो ॥ वदस्व तु यथा सर्वपुत्रो
 भवति निश्चितम् ॥ १७ ॥ अपुत्रस्य गतिर्नास्ति स्वर्गो नैव च नैव च ॥ येन केनाप्युपायेन पुत्रस्य जननं चरेत् ॥ १८ ॥ इति वाक्यं तु संस्मृत्य ह्यागतस्तव
 सन्निधौ ॥ १९ ॥ गुरुवाच ॥ गच्छस्व मुनिशार्दूल यत्र साभ्रमती नदी ॥ तत्र गत्वा मुनिश्रेष्ठ पुत्रान्वै प्राप्स्यसे ध्रुवम् ॥ २० ॥ तद्वाक्यं तु समाकर्ण्य नम
 स्कृत्य तु दण्डवत् ॥ सगतो विप्रराजस्तु नदीं साभ्रमतीं प्रति ॥ २१ ॥ मङ्किनामा तु विप्रर्षिस्तत्र गत्वा तपोमहत् ॥ अतप्यत तदा देविया वद्वर्षचतुष्ट
 यम् ॥ २२ ॥ तत्र तीर्थं कृतं तेन मङ्किना ब्रह्मवादिना ॥ त्रेतायुगे तदा देवितदा तीर्थं महाद्रुतम् ॥ २३ ॥ जातं तत्र न संदेहः पुत्रदं सार्वकामिकम् ॥ अद्यापि
 मङ्कितीर्थाभं न भूतं न भविष्यति ॥ २४ ॥ सर्वे द्विजवरो मङ्किः पुत्रान् प्राप्य यथा सुखम् ॥ भोगान्नाशविधान् भुक्त्वा सगतो मन्दिरं मम ॥ २५ ॥

प० पु०
॥ १४७ ॥

एतदाख्यानकं दिव्यं पवित्रं परमं महत् ॥ पुत्रसौख्यादिकं सर्वं लभते श्रवणादतः ॥ २६ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे
सप्तधरतीर्थमहिमानामत्रिचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४३ ॥ महादेव उवाच ॥ ब्रह्मवल्लीमहतीर्थततो गच्छेत्सुरश्वरि ॥
तस्य तीर्थस्य स्वरूपं साक्षाच्छृणु सुरोत्तमे ॥ १ ॥ यत्र साभ्रमती तोयं ब्रह्मवल्ल्यम्भसा सह ॥ युज्यते ब्रह्मतीर्थं तत्प्रयागेन समं स्मृतम् ॥ २ ॥ तत्र
पिण्डप्रदानेन तृप्तिर्द्वादशवार्षिकी ॥ पितॄणां जायते नूनं ब्रह्मणो वचनं यथा ॥ ३ ॥ गयाश्राद्धसमं पुण्यं ब्रह्मवल्यां विशेषतः ॥ यत्र ज्ञात्वा प्रकुर्वन्ति
पितरस्तृप्तिमाप्नुयुः ॥ ४ ॥ गोदानं भूमिदानं च अन्नदानं तथैव च ॥ एतद्दानसमं पुण्यं ब्रह्मवल्यां विशेषतः ॥ ५ ॥ अत्रैव सनकाद्यास्तु स्नात्वा च
विधिपूर्वकम् ॥ परं ब्रह्मपदध्यानाद्विष्णुलोकमवाप्नुयुः ॥ ६ ॥ पुष्करं चैव गङ्गायां क्षेत्रे चामरकण्टके ॥ तत्र गत्वा तु देवेशियत्फलं लभते नरः ॥ ७ ॥
तत्फलं समवाप्नोति ब्रह्मवल्यां विशेषतः ॥ चन्द्रसूर्योपरागे च दानं ये ददते नराः ॥ ८ ॥ तत्फलं समवाप्नोति ब्रह्मवल्यां सुरेश्वरि ॥ भूताः प्रेताः
पिशाचाश्च ये केचिद्दुष्टयोनयः ॥ ९ ॥ दिव्यरूपधरास्ते च शङ्खचक्रगदाधराः ॥ तेऽपि स्वर्गे हि गच्छन्ति स्नानं कृत्वा सुरेश्वरि ॥ १० ॥ धृत्वा
तुलसिजां मालां नारायणमनुस्मरन् ॥ वैकुण्ठं दिव्यमानन्दं याति वैपदमव्ययम् ॥ ११ ॥ इति ब्रह्मवल्ली तीर्थमाहात्म्यम् ॥ वृषतीर्थं ततो गच्छेत्खण्ड
तीर्थं तत्रैव श्रुतम् ॥ तत्र स्नात्वा दिवंगावो गोलोकं च पुरा श्रिताः ॥ १२ ॥ खण्डरूपेण धर्मेण यागावोलोकमातरः ॥ शापात्प्रच्यावितास्तेन खण्ड
तीर्थं मथोच्यते ॥ १३ ॥ पार्वत्युवाच ॥ शापो हिलोकमातृणां गवां कस्य पुरा भवत् ॥ कथं लोकात्परिभ्रष्टाः कथं धर्मेण रक्षिताः ॥ १४ ॥ महा
देव उवाच ॥ पुरा वृषेण गोलोके क्रीडता सह मातृभिः ॥ मुक्तं तथा शकृन्मृत्रं पतितं हरमूर्धनि ॥ १५ ॥ ततस्तासां ददौ शापं तेन दोषेण वैहरः ॥ नष्ट
संज्ञाः स्वलोकाच्च गावो यास्यथ मेदिनीम् ॥ १६ ॥ गावः शता भगवता संप्रसाद्य पुनर्हरम् ॥ प्राप्स्यामहे पुनर्लोकमिति देवं ययाचिरे ॥ १७ ॥ हर
उवाच ॥ यदा साभ्रमती तीर्थे ब्रह्मवल्ली समीपतः ॥ खण्डसंज्ञं ह्रस्वात्वा स्वर्गं वै प्राप्स्यथ ध्रुवम् ॥ १८ ॥ ततस्तस्मिन् ह्रस्वात्वा गावो गोपतिना सह ॥
स्वर्गं गताः शुद्धतमामहादेव समीपतः ॥ १९ ॥ गोह्रस्वदेतु नरः स्नात्वा कृत्वा वै पितृ तर्पणम् ॥ गवां लोकमवाप्नोति दाहप्रलयवर्जितम् ॥ २० ॥
तत्र स्थित्वा निराहारो गोपिण्डं च ददाति वै ॥ स नरः सुखमेधेत यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ २१ ॥ गवां कोटिप्रदानेन यत्फलं प्राप्यते ध्रुवम् ॥ तत्फलं सम
वाप्नोति खण्डतीर्थेन संशयः ॥ २२ ॥ गृहीत्वा वृषमूत्रं च तीर्थे यः पिबते नरः ॥ तत्क्षणादेव शुद्धिः स्यात् खण्डतीर्थेन संशयः ॥ २३ ॥ खण्डतीर्थात्परं
तीर्थं न भूतं न भविष्यति ॥ ये गच्छन्ति सुरश्रेष्ठे ते नराः पुण्यभागिनः ॥ २४ ॥ तत्र गत्वा सुरश्रेष्ठे गवां पूजनमाचरेत् ॥ वृषभं च ततः पूज्य स्नानं कृत्वा

उ.खं.स.
अ० १४

॥ १४७ ॥

समाहितः ॥ २५ ॥ पूजनाद्वैनसंदेहो गोलोके तु वसेच्चिरम् ॥ तत्र गत्वा विशेषेण स्वप्नगां वितरन्ति ये ॥ २६ ॥ तेन राभुञ्जते सौख्यं यावदिन्द्रा
श्वतुर्दश ॥ दशधेनुं ततः कृत्वा यो ददाति द्विजातये ॥ २७ ॥ खण्डतीर्थे सुरश्रेष्ठे तदनन्तफलं स्मृतम् ॥ तत्र गत्वा तु कर्तव्यं पिप्पलारोपणं बुधैः ॥ २८ ॥
तत्कृते सति देवेशि पितृलोकं संगच्छति ॥ पञ्चवामलकीर्दिव्याये कुर्वन्ति प्ररोपणम् ॥ २९ ॥ इह लोके सुखं भुक्त्वा हरिलोकं व्रजन्ति ते ॥ ३० ॥ इति
श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे खण्डतीर्थं नाम चतुश्चत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४४ ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ ततो
गच्छेन्महतीर्थसंगमेश्वरमुत्तमम् ॥ यत्र हस्तिमती पुण्या सा भ्रमत्या हि संगता ॥ १ ॥ शापकौण्डिन्यमुनितः प्राप्य शुष्का भवन्नदी ॥ बहिश्चर्येति
नाम्ना वै लोके ख्यातिमुपागता ॥ २ ॥ तत्तीर्थं संप्रवक्ष्यामि पुण्यं त्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ सर्वपापहरं पुण्यं त्रैलोक्ये चापि विश्रुतम् ॥ ३ ॥ यत्र तीर्थे नरः
स्नात्वा दृष्ट्वा देवं महेश्वरम् ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो रुद्रलोकं प्रगच्छति ॥ ४ ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि तच्छापस्य कारणम् ॥ यथेह शुष्करूपा हि जाता शापस्य
कारणात् ॥ ५ ॥ यत्र सा भ्रमती पुण्या गङ्गानाम महानदी ॥ तत्र हस्तिमती नाम गङ्गाया सह संगता ॥ ६ ॥ तत्रारब्धं च मुनिना तपो वै परमं महत् ॥
एवं बहु गते कालऋषिणा परमात्मना ॥ ७ ॥ आराधितो हृषीकेशो नारायण निरञ्जनः ॥ तस्यास्तटे तु देवेशि वरपाणि च बहून्यपि ॥ ८ ॥ गतानि
च विशेषेण मुनेस्तस्य तु पार्वति ॥ कदाचिद्दैवयोगाच्च वर्षाकालः समागतः ॥ ९ ॥ नदी तत्र तु संपूर्णा कालयोगेन सुव्रते ॥ तत्कौण्डिन्येन ऋषिणा
स्थानं त्यक्तं तदानीं शि ॥ १० ॥ रात्रौ दुःखं महज्जातं हा हेति करुणं रुदन् ॥ किं कर्तव्यं मिति ध्यायन्न ति चिन्ता परोऽभवत् ॥ ११ ॥ आश्रमो हि महा
दिव्यऋषिणैव समायुतः ॥ सगतो वारियोगेन हस्तिमत्यां सुरोत्तमे ॥ १२ ॥ फलानि चैव मूलानि पुस्तकानि बहून्यपि ॥ तानि तस्यांगतान्येव
वारियोगेन सुन्दरि ॥ १३ ॥ सकौण्डिन्यऋषिश्रेष्ठः शशाप तान् दीर्घकिल ॥ उदकेन विना त्वं च भविष्यसि कलौ युगे ॥ १४ ॥ एवं स
दत्त्वा वै शापं हस्तिमत्यै महेश्वरि ॥ गतोऽसौ विप्रप्रवरो विष्णुलोकं सनातनम् ॥ १५ ॥ अद्यापि वर्तते तीर्थसंगमेश्वरसंज्ञकम् ॥ यद्वा
मुच्यते पापी ब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ १६ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे सोमेश्वरतीर्थं महिमानाम पञ्चचत्वारिंशद
धिकशततमोऽध्यायः ॥ १४५ ॥ महादेव उवाच ॥ ततो गच्छेत्तदेवेशि तीर्थं रुद्रमहालयम् ॥ केदारानुपमं साक्षाद्गुह्येण परिनिर्मितम् ॥ १ ॥
श्राद्धं तत्रैव कर्तव्यं पितृणां तृप्तिकारणम् ॥ तत्र श्राद्धप्रदानेन पितरः सपितामहाः ॥ २ ॥ तृप्ताः समभिगच्छन्ति रुद्रस्य परमं पदम् ॥ वृषमुत्सृ
जते यस्तु तत्र रुद्रमहालये ॥ ३ ॥ कार्त्तिक्यामथ वै शाख्या रुद्रेण सह मोदते ॥ केदार उदकं पीत्वा पुनर्जन्म न विद्यते ॥ ४ ॥ अत्र तु स्नानमात्रे

णमुक्तिभागीनसंशयः ॥ एकस्मिन्समयेदेवित्यक्त्वाकैलासमागतः ॥ ५ ॥ साभ्रमतींमहागङ्गांज्ञात्वालोकहितायवै ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वा
 चकृत्वातीर्थमनुत्तमम् ॥ ६ ॥ ततोऽहंचस्वकंस्थानंकैलासंप्रतिभामिनि ॥ तदन्तरंमहापुण्यतीर्थंजातंमहालयम् ॥ ७ ॥ रुद्रमहालय
 मितिलोकेख्यातिगमिष्यति ॥ कार्त्तिक्यामथवैशाख्यायेगच्छन्तिसुरोत्तमे ॥ नतेषांविद्यतेदुःखंसर्वसंसारजंपुनः ॥ ८ ॥ इतिश्रीपाद्मे
 महापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेरुद्रमहातीर्थनामपट्चत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४६ ॥ महादेवउवाच ॥ देविवै
 श्रूयतांतीर्थदेवानामपिदुर्लभम् ॥ खड्गतीर्थमितिरूपातंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १ ॥ खड्गतीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वाखड्गेश्वरंशिवम् ॥ ननरो
 दुर्गतिगच्छेत्स्वर्गलोकंप्रगच्छति ॥ २ ॥ खड्गधारेश्वरंदेवंयःपश्यतिसुरोत्तमे ॥ कार्त्तिक्यांतुविशेषेणपूजनंतत्रकारयेत् ॥ ३ ॥
 अयंविश्वेश्वरोदेवःसर्वदाभुविबल्लभे ॥ सर्वददातिसर्वेशोवाञ्छितार्थप्रदायकः ॥ ४ ॥ वैशाखेराज्यकामार्थीयःपश्यतितमीश्वरम् ॥ तमर्थलभतेक्षिप्रं
 विश्वनाथप्रसादतः ॥ ५ ॥ पुष्पैर्धूपैश्चनैवेद्यैर्दीपैर्वानगनन्दिनि ॥ फलप्रदानौर्वैल्वैश्चविश्वेशंपूजयेत्ततः ॥ ६ ॥ धनधान्यप्रदंचाशुपुत्रपौत्रादिसंपदः ॥
 प्राप्यन्तेनात्रसंदेहःश्रीविश्वेश्वरपूजनात् ॥ ७ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेखड्गतीर्थनामसप्तचत्वारिंशदधिकशततमो
 ऽध्यायः ॥ १४७ ॥ महादेवउवाच ॥ साभ्रमत्यास्तटेतीर्थंगयातीर्थादनुत्तमम् ॥ चित्राङ्गवदनंनाममालार्काधिष्ठितंशुभम् ॥ १ ॥ कल्पपादपसन्ता
 नेर्मन्दारैश्चोपशोभितम् ॥ चूतनिम्बकदम्बैश्चकाशमर्यश्वत्थतिन्दुकैः ॥ २ ॥ तस्मादपहरेत्कुण्डंयोजनस्मृतिविभ्रमात् ॥ यस्यसंजायतेकुण्डंतस्यमाला
 र्ककोहरेत् ॥ ३ ॥ यातुवेदोक्तविधिनानारीतत्राभिपिञ्चति ॥ मृतवत्साथवावन्ध्यापुत्रंप्राप्नोतिसाऽचिरात् ॥ ४ ॥ सन्ध्यास्नानंजपोहोमःस्वाध्यायोदेव
 तार्चनम् ॥ कृतंभास्करभक्तेनमालार्कैर्ह्यक्षयंभवेत् ॥ ५ ॥ अत्रगत्वातुदेवेशिश्रीखेव्रतमाचरेत् ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाखलोकंहियातिवै ॥ ६ ॥ मृत
 वत्सोहिराजार्पिस्तत्रगत्वाकरोत्तपः ॥ सराजाप्राप्तवान्पुत्रंश्रीमालार्कप्रसादतः ॥ ७ ॥ अत्रगत्वाविशेषेणउपवासीजितेन्द्रियः ॥ मालार्कपूजयेद्योवै
 मुक्तिभागीभवेद्भुवम् ॥ ८ ॥ वसिष्ठप्रमुखाविप्रादेवाइन्द्रादयःसदा ॥ निवसन्तिसुरश्रेष्ठेमालार्कैर्विसन्निधौ ॥ ९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०
 उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेमालार्कतीर्थनामाष्टचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४८ ॥ महादेवउवाच ॥ तीर्थादस्मात्परंतीर्थमालार्कान्तरतः
 स्थितम् ॥ चन्दनेश्वरमागच्छेदामोदस्थानमुत्तमम् ॥ १ ॥ दुःशासनस्यरुधिरपीत्वाभीमोमहाबलः ॥ प्रतिज्ञामात्मनःसर्वांपूरयित्वासुदारुणाम् ॥
 ॥ २ ॥ कराभ्यांरुधिराक्ताभ्यांद्रौपद्याःकेशवन्धनम् ॥ कृत्वादत्त्वाद्विजातिभ्यस्तीर्थयात्रांततोऽगमत् ॥ ३ ॥ साभ्रमत्यास्तटेरम्येगतोवैभ्रातृभिःसह ॥

आनीतःसाभ्रमत्यांयःस्वर्गाच्चन्दनपादपः ॥ ४ ॥ सतुलिङ्गतयाजातःपुण्यतीर्थप्रभावतः ॥ तत्रस्नात्वाचर्पीत्वाचकृत्वावैपितृतर्पणम् ॥ ५ ॥ ननरो
 निरयंगच्छेद्रुद्रलोकमवाप्नुयात् ॥ चन्दनेशंततोदृष्ट्वाविश्वेशंलोकशङ्करम् ॥ ६ ॥ पूजयेच्चयथाशक्त्यायत्रगत्वानशोचति ॥ यत्रकैवर्तकोराजापूजांकृत्वा
 ह्यनेकशः ॥ ७ ॥ सगतःशिवलोकंतयत्रगत्वानशोचति ॥ मज्जन्तिऋषयोयत्रयत्रदेवःसनातनः ॥ ८ ॥ साक्षाद्विष्णुःपरमात्मानित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥
 इयंसाभ्रमतीधन्याधन्योविश्वेश्वरःप्रभुः ॥ ९ ॥ यत्रतीर्थान्यनेकानिजातानिभुविपार्वति ॥ अत्रचामर्दकीपुण्यैःफलैर्नानाविधैःशुभैः ॥ १० ॥
 कर्तव्यमर्घदानंचविधिनातत्रसुन्दरि ॥ ११ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेचन्दनेश्वरमाहात्म्यंनामैकोनपञ्चाशदधिकशत
 तमोऽध्यायः ॥ १४९ ॥ महादेवउवाच ॥ जम्बूतीर्थंततो गच्छेत्स्नानार्थं पापनाशनम् ॥ कलिकालेचयत्पुंसांस्वर्गसोपानवत्स्थितम् ॥ १ ॥ यत्र
 जाम्बवतापूर्वदशाङ्गपर्वतोत्तमे ॥ स्थापितंचर्क्षराजेनलिङ्गं सुरगणार्चितम् ॥ २ ॥ गमेणहियदापूर्वहतोवैशवणोऽसुरः ॥ तदाजाम्बवतादिक्षुभेरीघोषैः
 प्रघोषितम् ॥ ३ ॥ जितंवैगमचन्द्रेणरावणोनिहतोरणे ॥ लब्ध्वासीतितिसंघुष्यस्नातंतीर्थवरेशुभे ॥ ४ ॥ स्थापितंतत्रलिङ्गंतुस्वनाम्नातुसुरेश्वरि ॥
 तत्रस्नात्वा नरःसद्यःस्मृत्यारामंसहामुजम् ॥ ५ ॥ जाम्बवन्तेश्वरंस्नात्वारुद्रलोकेमहीयते ॥ यत्रयत्रहिभोदेविश्रीरामस्मरणंकृतम् ॥ ६ ॥ भवबन्ध
 विमोक्षोहिदृश्यतेसचराचरे ॥ अहंरामस्तुविज्ञेयोगमोवैरुद्रएवच ॥ ७ ॥ एवंज्ञात्वातुतेदेविनभंदोवर्ततेक्वचित् ॥ रामरामेतिरामेतिमनसायेजपन्तिच
 ॥ ८ ॥ तेषांसर्वार्थसिद्धिश्चभविष्यतियुगेयुगे ॥ अहंहिसर्वदादेविश्रीरामस्मरणंचरे ॥ ९ ॥ यंश्रुत्वातुपुनर्देविनभवोजायतेक्वचित् ॥ काश्यांहिनिव
 सन्नित्यश्रीरामंकमलेक्षणम् ॥ १० ॥ स्मरामिसततंदेविभक्त्याचविधिपूर्वकम् ॥ जाम्बवतातदापूर्वस्मृत्यारामंसुशोभनम् ॥ ११ ॥ जाम्बवन्तमिति
 ख्यातंप्रस्थाप्यजगतांगुरुम् ॥ तत्रस्नात्वाचभुक्त्वाचकृत्वादेवस्यपूजनम् ॥ १२ ॥ शिवलोकमवाप्नोतियावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ अत्रहिस्नानमात्रेण
 यथाजाम्बवतोबलम् ॥ १३ ॥ तथावैबलमाप्नोतिश्रीविश्वेशप्रसादतः ॥ अत्रगत्वातुभूदानंपुमान्यश्चकरोतिवै ॥ फलंसहस्रगुणितंजाम्बवन्तेशदर्श
 नात् ॥ १४ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेजाम्बवन्ततीर्थमाहात्म्यंनामपञ्चाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५० ॥ महादेव
 उवाच ॥ अस्मात्तीर्थात्परंतीर्थमिन्द्रग्राममितिस्मृतम् ॥ यत्रस्नात्वापुराशक्रोविमुक्तोचोरकिल्बिषात् ॥ १ ॥ पार्वत्युवाच ॥ केनेहकर्मणाशक्रःप्राप्त
 वान्धोरकिल्बिषम् ॥ विपाष्माचकथसोऽभूदिति विस्तरतोवद ॥ २ ॥ महादेवउवाच ॥ इन्द्रःसुरेश्वरःपूर्वनमुचिश्चासुरेश्वरः ॥ अशस्त्रवधमन्योन्यंसमयं
 तौप्रचक्रतुः ॥ ३ ॥ अथेन्द्रस्तुनभोवाणीनिर्देशान्नमुचितदा ॥ जघानफेनमादायब्रह्महत्यातदाभवत् ॥ ४ ॥ पप्रच्छचमुरुंशक्रःपापनिर्णाशकारणम् ॥

बृहस्पतेरथादेशात्साभ्रमत्युत्तरेतटे ॥ ५ ॥ अस्मिन्स्थानेसमागत्यस्थानंचक्रेश्वरः ॥ तस्येहस्नानमात्रेणगतपापस्यतत्क्षणात् ॥ ६ ॥ पूर्णेन्दुधवला
 कान्तिःशरीरेसमजायत ॥ धवलेश्वरमीशानंस्थापयामासवृत्रहा ॥ ७ ॥ इन्द्रनाभाचतष्टिङ्गंविश्रुतं पृथिवीतले ॥ पूर्णिमायांतथादर्शसंक्रान्तौग्रहणे
 तथा ॥ ८ ॥ श्राद्धेकृतेपितृणांतुतृप्तिर्द्वादशवार्षिकी ॥ धवलेश्वरमासाद्ययःकुर्याद्विप्रभोजनम् ॥ ९ ॥ एकस्मिन्भोजितेविप्रेसहस्रभोजितंभवेत् ॥
 हिरण्यभूमिवासांसिदातव्यानिस्वशक्तिः ॥ १० ॥ शुक्लागौर्व्रह्मणेदेयासवत्साचपयस्विनी ॥ अत्रागत्यतुयोविप्रोरुद्रजाप्यादिकंचरेत् ॥ ११ ॥ तत्कृतं
 कोटिगुणितश्रीमहेशप्रसादतः ॥ अत्रतीर्थेनरोयस्तुउपवासादिकंचरेत् ॥ १२ ॥ सएवसर्वकामाढ्योभवत्येवनसंशयः ॥ बिल्वपत्रंसमानीययःपूजयति
 तंप्रभुम् ॥ १३ ॥ धर्ममर्थंचकामंचलभतेमानवोभुवि ॥ सोमवारेविशेषेणयेगच्छन्तिनरोत्तमाः ॥ १४ ॥ तेषारोगंतथादोषंशमयेद्धवलेश्वरः ॥ रवौवाथ
 विशेषेणह्यर्चनंकुरुतेयदा ॥ १५ ॥ तेषांमहिमातुभोदेविनज्ञातःकर्हिचिन्मया ॥ दूर्वयाचारकंपुष्पैर्वाकहारैःकमलैर्दलैः ॥ १६ ॥ पूजनंकुर्वतेयेऽत्रतेनराः
 पुण्यभागिनः ॥ श्वेतार्कपुष्पमानीयधवलेशंप्रपूज्यतु ॥ १७ ॥ वाञ्छितंलभतेनित्यंधवलेशप्रसादतः ॥ कृतेवैनीलकण्ठस्तुसर्वेषांशङ्करःसदा ॥ १८ ॥
 त्रेतायुगेसविख्यातोहरोवैभगवान्प्रभुः ॥ द्वापरेशर्वसंज्ञस्तुकलौवैधवलेश्वरः ॥ १९ ॥ अत्रार्थेयत्पुरावृत्तंतच्छृणुष्वसुरेश्वरि ॥ नन्दिनामापुरावैश्य
 इन्द्रग्रामेसमावसत् ॥ २० ॥ शिवध्यानपरोभूत्वाशिवपूजांचकारसः ॥ नित्यंतपोवनस्थंहिलिङ्गंधवलसंज्ञकम् ॥ २१ ॥ उषस्युषसिचोत्थायप्रत्यहं
 शिववल्लभः ॥ नन्दीलिङ्गार्चनरतोबभूवातिशयेनहि ॥ २२ ॥ यथाशास्त्रेणाविधिनापुष्पार्चनपरोऽभवत् ॥ एकदामृगयालुब्धःकिरातोभूतर्हिसकः ॥
 ॥ २३ ॥ पापीपापसमाचारश्चरन्साभ्रमतीतटे ॥ अनेकश्वापदाकीर्णैर्हन्यमानोमृगान्शरैः ॥ २४ ॥ एवंविचरमाणोऽसौकिरातोभूतर्हिसकः ॥ यदृच्छ
 यागतस्तत्रयत्रलिङ्गंसुपूजितम् ॥ २५ ॥ धवलेश्वरविख्यातमनेकाश्चर्यमण्डितम् ॥ दृष्टंसुपूजितंलिङ्गंनानापुष्पैःफलैस्तथा ॥ २६ ॥ एवंलिङ्गंसमालिङ्ग्य
 गतःसाभ्रमतीतटे ॥ तत्रपीत्वापयःसोऽथमुखंगणदूषपूरितम् ॥ २७ ॥ कृत्वाचैकेनहस्तेनमृगमांसंसमुद्रहन् ॥ करेणैकेनपूजार्थंबिल्वपत्राणिवैदधत् ॥
 ॥ २८ ॥ शीघ्रमागत्यलिङ्गान्तेतदापूजांसमाहरत् ॥ पुष्पाणितानिसर्वाणिविधूतानिइतस्ततः ॥ २९ ॥ स्नापनंतस्यलिङ्गस्यकृतंगणदूषवारिणा ॥ करेणैकेन
 पूजार्थंबिल्वपत्राणिसोऽर्पयत् ॥ ३० ॥ द्वितीयेनकरेणैवमृगमांसंसमार्पयत् ॥ दण्डप्रणामसंयुक्तःसंकल्पमनसाकरोत् ॥ ३१ ॥ अद्यप्रभृतिपूजांवैकरिष्या
 मिप्रयत्नतः ॥ त्वंमेस्वामीचभक्तोऽहमद्यप्रभृतिशङ्करा ॥ ३२ ॥ एवंनियमवान्भूत्वाकिरातोऽगृहमागमत् ॥ तथाप्रभातसमयेदेवायतनमागतः ॥ ३३ ॥ नन्दीददर्श
 तत्सर्वकिरातेनचयत्कृतम् ॥ अव्यवस्थंचतद्वद्वाअमेध्यंशिवसन्निधौ ॥ ३४ ॥ विधूतानिचसर्वाणिर्हिसकेनदुरात्मना ॥ चिन्तायुक्तोऽभवन्नन्दीजातंकिंचिन्न

मद्यमे ॥ ३५ ॥ कथितानिचविघ्नानिशिवपूजारतस्यहि ॥ उपस्थितानितान्येवममभाग्यविपर्ययात् ॥ ३६ ॥ एवंविमृश्यसुचिरंप्रक्षाल्यशिवमन्दिरम् ॥
यथागतेनमार्गेणनन्दीस्वगृहमागमत् ॥ ३७ ॥ ततो नन्दिनमालक्ष्यपुरोधगतमानसम् ॥ अब्रवीद्वचनंतंतुकस्मात्त्वंगतमानसः ॥ ३८ ॥ पुरोहितंप्रति
तदानन्दीवचनमब्रवीत् ॥ अद्यदृष्टंमयाविप्रअमेध्यंशिवसन्निधौ ॥ ३९ ॥ केनेदंकारितंत्रनजानामीहकिंचन ॥ ततःपुरोधावचनंनन्दिनंचाब्रवी
त्तथा ॥ ४० ॥ येनविस्खलितंतत्रपुष्पादीनांप्रपूजनम् ॥ सोऽपिमूढोनसंदेहःकार्याकार्येषुमन्दधीः ॥ ४१ ॥ तस्माच्चिन्तानकर्तव्यात्वयापुनरपिप्रभो ॥
प्रभातेचमयासार्धगम्यतांतच्छिवालयम् ॥ ४२ ॥ निरीक्षणार्थंदुष्टस्यतस्यदण्डंकरोम्यहम् ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंनन्दीतस्यपुरोधसः ॥ ४३ ॥ आस्थितः
स्वगृहेनक्तंदूयमानेनचेतसा ॥ तस्यांरात्र्यांव्यतीतायामाहूयचपुरोधसम् ॥ ४४ ॥ गतःशिवालयंनन्दीसमंतेनमहात्मना ॥ प्रक्षाल्यपूजनंकृत्वानाना
रत्नपरिच्छदम् ॥ ४५ ॥ पञ्चोपचारसंयुक्तंकृत्वावैब्राह्मणैःसह ॥ एवंयामद्वयंजातंस्तुवानस्यतुनन्दिनः ॥ ४६ ॥ आयातोऽसौमहाकालस्तथारूपोमहा
बलः ॥ कालरूपोमहारौद्रोधनुष्पाणिःप्रतापवान् ॥ ४७ ॥ तंदृष्ट्वाभयसंत्रस्तोनन्दीतत्रन्यलीयत ॥ पुरोधाश्चैवसहसाभयभीतस्तदाभवत् ॥ ४८ ॥
किरातेनकृतंतत्रयथापूर्वमपिस्खलन् ॥ तांपूजांसपदाहृत्यविल्वपत्रंसमर्पयत् ॥ ४९ ॥ नैवेद्येनपलेनैवकिरातःशिवमार्चयत् ॥ दण्डवत्पतितोभूमा
बुत्थायस्वगृहंगतः ॥ ५० ॥ तंदृष्ट्वामहदाश्चर्यचिन्तयामासवैचिरम् ॥ पुरोधसातदानन्दीसहव्याकुलचेतसा ॥ ५१ ॥ तेनाहृतास्तदाविप्रावहवोवेदवा
दिनः ॥ निवेदितंचतत्सर्वकिरातेनचयत्कृतम् ॥ ५२ ॥ किंकार्यमद्यभोविप्राःकथ्यतांचयथातथम् ॥ संप्रधार्यततःसर्वेमिलित्वाधर्मशास्त्रतः ॥ ५३ ॥
ऊचुःसर्वेतदाविप्रानन्दिनंजातशङ्कितम् ॥ ईशविघ्नंसमुत्पन्नंदुर्निवार्यसुरैपि ॥ ५४ ॥ तस्मादानयलिङ्गंस्वगृहेवैश्यसत्तम ॥ तथेतिमत्वासौनन्दीशिव
स्योत्पादनंमहत् ॥ ५५ ॥ कृत्वास्वगृहमानीयप्रतिष्ठाप्ययथाविधि ॥ सुवर्णपीठिकांकृत्वानवरम्भासुशोभिताम् ॥ ५६ ॥ उपाहारैरनेकैश्चपूजयामासवैतदा ॥
अथापरेद्युरायातःकिरातःशिवमन्दिरम् ॥ ५७ ॥ यावद्विलोकयामासलिङ्गमैशंनदृष्टवान् ॥ मौनंविहायसहसासक्रोशमिदमब्रवीत् ॥ ५८ ॥ हेशम्भोक्कगतोऽ
सित्वंदर्शयात्मानमद्यवै ॥ यदिनोदर्शनंहेयंत्यक्ष्याम्यद्यकलेवरम् ॥ ५९ ॥ हेशम्भोहेजगन्नाथत्रिपुरान्तकशङ्कर ॥ हेरुद्रहेमहादेवदर्शयात्मानमात्मना ॥ ६० ॥
एवंसाक्षेपमधुरैर्वाक्यैःक्षिप्त्वासदाशिवम् ॥ किरातोऽसौक्षुरिकयाधीरोवैजठरंस्वकम् ॥ ६१ ॥ विभिद्याशुततोबाहुमासाद्योच्चैरुपाब्रवीत् ॥ हेशम्भो
दर्शयात्मानंकुतोमांत्यज्ययास्यसि ॥ ६२ ॥ इतिक्षिप्त्वाततोऽन्त्राणिमांसमुद्धृत्यसर्वतः ॥ तस्मिन्गर्तेकरेणैवकिरातःसहसाक्षिपत् ॥ ६३ ॥ स्वच्छंच

हृदयंकृत्वासाभ्रमत्यानिमज्जतु ॥ तथैवजलमानीयविल्वपत्रं त्वरान्वितः ॥ ६४ ॥ पूजयित्वायथान्यायंदण्डवत्पतितोभुवि ॥ यदाध्यानस्थितस्तत्र
किरातःशिवसन्निधौ ॥ ६५ ॥ प्रादुर्भूतस्तदारुद्रःप्रमथैःपरिवारितः ॥ कर्पूरगौरोद्युतिमान्कपर्दीचन्द्रशेखरः ॥ ६६ ॥ तंगृहीत्वाकरेरुद्रउवाचपरिसा
न्त्वयन् ॥ भोभोवीरमहाप्राज्ञमद्भक्तोऽसिमहामते ॥ ६७ ॥ वरंवृणीष्वभोभक्तयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ एवमुक्तःसरुद्रेणमहाकालोमुदान्वितः॥६८॥
पपातदण्डवद्भूमौभक्त्यापरमयायुतः ॥ ततोरुद्रमुवाचेदंनवरंप्रार्थयाम्यहम् ॥ ६९ ॥ अहंदासोऽस्मितेरुद्रत्वंमेस्वामीनसंशयः ॥ एतच्छ्लाघ्यतमं
लोकेदेहिजन्मनिजन्मनि ॥ ७० ॥ त्वंमातापिताचत्वंचत्वंबन्धुश्चसखाचमे ॥ त्वंगुरुस्त्वंमहामन्त्रोमन्त्रैर्वेद्योऽसिसर्वदा॥७१॥ निष्कामंवाक्यमाकर्ण्य
किरातस्यतदाभवः ॥ ददौपार्षदमुख्यत्वंद्वारपालत्वमेवच ॥ ७२ ॥ तदाडमरुनादेननादितंभुवनत्रयम् ॥ भेरीझङ्कारशब्देनशङ्खानांनिनदेनच ॥ ७३ ॥
तदादुन्दुभयोनेदुःपटहाश्चसहस्रशः ॥ नन्दीतंनादमाकर्ण्यविस्मयात्त्वरितोययौ ॥ ७४ ॥ तपोवनंयत्रशिवःस्थितःप्रमथसंवृतः ॥ किरातोहितथादृष्टो
न्दिनाचतदाभृशम् ॥ ७५ ॥ उवाचप्रसृतोवाक्यंसनन्दीविस्मयान्वितः ॥ किरातंस्तोतुकामोऽसौपरमेणसमाधिना॥७६ ॥ इहानीतस्त्वयाशम्भुस्त्वं
भक्तोऽसिपरन्तप ॥ त्वद्भक्तोऽहमिहप्राप्तोमांनिवेदयशङ्करे ॥ ७७ ॥ तच्छ्रुत्वावचनंतस्यकिरातस्त्वरयान्वितः ॥ नन्दिनंचकरेगृह्यशङ्करंसमुपागतः ॥
॥ ७८ ॥ प्रहस्यभगवान्नुद्रःकिरातंवाक्यमब्रवीत् ॥ ब्रह्मिकोऽसौत्वयानीतोगणानामिहसन्निधौ॥७९॥किरातउवाच ॥ त्वद्भक्तोऽसौतदादेवतवपूजार्तोह्यसौ
प्रत्यहंरत्नमाणिक्यपुष्पैश्चोच्चावचैरिह ॥ ८० ॥ जीवितेनधनेनापिपूजितोऽसिनसंशयः ॥ तस्माज्जानीहिभोस्वामिन्नन्दिनंभक्तवत्सल ॥ ८१ ॥ महा
देवउवाच ॥ जानाम्यहंमहाभागनन्दिनंवैश्यवर्तनम् ॥ त्वंमेभक्तःसखाचेतिमहाकालमहामते ॥ ८२ ॥ उपाधिरहितायेचयेनिष्कपटमानसाः ॥
तेप्रियास्तेचमेभक्तास्तेविशिष्टानरोत्तमाः ॥ ताबुभौस्वीकृतौतेनपार्षदत्वेनशम्भुना ॥ ८३ ॥ ततोविमानानिवहूनित्रसमागतान्येवमहाप्रभाणि ॥
किरातवर्येणसवैश्यवर्यउद्धारितस्तेनमहाप्रभेण ॥ ८४ ॥ कैलासलोकमापन्नौविमानैर्वेगवत्तरैः ॥ सारूप्यमेवसंप्राप्तावीश्वरस्यमहात्मनः ॥ ८५ ॥
नीराजितौगिरिजयापुत्रवत्तौगणाबुभौ ॥ उवाचेदंततोदेवीप्रहस्यगजगामिनी ॥ ८६ ॥ यथात्वंहिमहादेवतथाचेतौनसंशयः ॥ सारूप्येणचगत्या
चहास्यभावेःसुपूजितैः॥८७॥देव्यास्तद्वचनंश्रुत्वाकिरातोवैश्यएवच॥सद्यःपराङ्मुखौभूत्वाशंकरस्यचपश्यतः॥८८॥ऊचतुस्त्वरयायुक्तौगणौरुद्रस्यप
श्यतः ॥ उभावप्यनुकम्प्यौचभवताहित्रिलोचन ॥ ८९ ॥ तवद्वारिस्थितौनित्यंभवावस्तेनमोनमः ॥ तयोर्भावंसभगवान्विदित्वाप्रहसन्भवः॥९०॥
उवाचपरयाभक्त्याभवतोरस्तुवाञ्छितम् ॥ ततःप्रभृतिद्वावेतौद्वारपालौबभूवतुः ॥ ९१ ॥ शिवद्वारिस्थितौदेविमध्याह्नेशिवदर्शिनौ ॥ एकोनन्दी

महाकालोद्भावेनौशिववल्लभौ ॥९२॥ येपापिनोऽप्यधर्मिष्ठा अन्धामृकाश्चपङ्गवः ॥ कुलहीनादुरात्मानः श्वपचाद्याहिमानवाः ॥९३॥ यादृशास्तादृशाश्च
न्यआगध्यधवलेश्वरम् ॥ गतास्तेऽपिगमिष्यन्तिनात्रकार्याविचारणा ॥ ९४॥ अत्रस्नानंचदानंचसांनिध्यंशंकरस्यच ॥ साभ्रमत्यांकृतस्नानाधवले
श्वरपूजकाः ॥९५॥ तेरुद्रलोकंगच्छन्तिनात्रकार्याविचारणा ॥ अत्रस्नानंचदानंचयेकुर्वन्तिनरोत्तमाः ॥९६॥ धर्मार्थकामभोगांश्चभुक्त्वायान्तिहरालयम् ॥
चन्द्रसूर्योपरागेचपितुःसांवत्सरेदिने ॥ ९७ ॥ यत्फलंलभतेमर्त्यस्तत्फलंप्राप्नुयाद्भुवम् ॥ स्वर्गात्कामदुवादेविनित्यमायातिसर्वथा ॥९८॥ आगत्य
तंशिवंदेवंसमभ्यर्च्ययथातथा ॥ सागच्छतिसुरश्रेष्ठेस्वर्गंप्रतिनसंशयः ॥ ९९ ॥ तेनदुग्धाभियोगेननलिङ्गंतद्धवलीकृतम् ॥ धवलेश्वरंनामततः
संजातंभुविसर्वदा ॥१००॥ जन्तवोऽत्रसदादेविम्रियन्तेकालनोदिताः ॥ तेतेशिवपदंयान्तियावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥१०१॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप
ञ्चा०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेधवलेश्वरमाहात्म्यंनामैकपञ्चादशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५१ ॥ महादेवउवाच ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थ
साभ्रमत्यास्तटेस्थितम् ॥ बालापइतिविख्यातंभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ १ ॥ तपस्विधारितंतीर्थंविबुधानांसमाश्रयम् ॥ तत्रकन्यातपस्तेपपरमंसुदृढ
व्रता ॥ २ ॥ कन्याकण्वमुनेःसाध्वीरूपेणाप्रतिमाभुवि ॥ बालाबालावतीनामकुमारीब्रह्मचारिणी ॥ ३ ॥ व्रतंचचारसावित्र्यानियमैर्वहुभिर्युता ॥
भर्तामेभास्करोभूयादितिनिश्चित्यभामिनि ॥ ४ ॥ समास्तस्याःसप्ताक्रान्तादशसाभ्रमतीतटे ॥ चरन्त्यानियमांस्तांस्तान्भक्त्यापरमदुश्चरान् ॥५॥
तस्यास्तुतेनवृत्तेनतपसाव्रतचर्यथा ॥ भक्त्याचभगवान्प्रीतःपरयाभक्तिसंपदा ॥ ६ ॥ आजगामाश्रमपदंदेवदेवोदिवाकरः ॥ आस्थायरूपंविप्रपेः
प्रविष्टुमहामनाः ॥ ७ ॥ सातंदृष्ट्वोप्रतपसावरिष्ठंब्रह्मवित्तमम् ॥ वानप्रस्थविधानेनपूजयामासतंद्विजम् ॥८॥ उवाचरविभक्तासाकल्याणीतंतपोध
नम् ॥ भगवन्मुनिशार्दूलकिमाज्ञापयंसिप्रभो ॥ ९ ॥ सर्वंतुभ्यंयथाशक्तिदास्यामिस्वतनुंविना ॥ सूर्यभक्तास्मितेपाणिंदास्यामिनकथंचन ॥१०॥
व्रतैश्चनिश्चमैश्चापितपोभिश्चतपोधन ॥ सूर्यस्तोषयितव्योमेदेवस्त्रिभुवनेश्वरः ॥ ११ ॥ इत्युक्तवत्यांतस्यांतुस्मयन्निवनिरीक्ष्यताम् ॥ उवाचनियम
स्थांतांसान्त्वयन्निवभास्करः ॥१२॥ उग्रंचरसिकल्याणितपःपरमदुष्करम् ॥ यदर्थंचसमारम्भस्तववालेतथैवतत् ॥१३॥ तपसालभ्यतेसर्वसर्वतपसि
तिष्ठति ॥ देवत्वंप्राप्यतेभद्रेतपसामोक्षएवच ॥ १४ ॥ इमानिपञ्चसुभगेवदराणिप्रतीच्छमे ॥ दत्त्वासबदराण्यस्यैषश्चेत्युक्त्वारविर्ययो ॥१५॥ अपृष्ट्वा
तांतुकल्याणीं ब्रह्मरूपीविहायताम् ॥ स्थितोऽसौनातिदूरेणइन्द्रग्रामेमहायशाः ॥ १६ ॥ स्थित्वाजिज्ञासयाभावंतस्याश्चब्राह्मणोरविः ॥ बदराणा
मुपवनंकारयामासभास्करः ॥१७॥ ततःसाप्रयतावालाप्राञ्जलिर्विगतश्रमा ॥ पाकायबदराणांसापावकंसमशिश्रयत् ॥१८॥ अपचत्परमादेविबदराणि

महाप्रभा ॥ तस्याः पचन्त्याः सुमहान्कालोऽगाच्चसुरेश्वरि ॥ १९ ॥ भस्मपुञ्जो महाजातो दिनंचक्षयमन्वगात् ॥ हुताशनेन दग्धस्तु महान्वैकाष्टसंचयः ॥
 ॥ २० ॥ पादौ प्रक्षाल्य सापश्चात्पावके चारुदर्शने ॥ ददाहवदरार्थं च ब्राह्मणप्रियकाम्यया ॥ २१ ॥ दग्ध्वा दग्ध्वा पुनः पादावुपर्याधार्यतेऽनघे ॥ अथा
 स्याः कर्मतद्द्विप्रीतो देवो दिवाकरः ॥ २२ ॥ ततः संदर्शयामास कन्यायै रूपमात्मनः ॥ उवाच परमप्रीतस्तां कन्यां सुदृढव्रताम् ॥ २३ ॥ सूर्य उवाच ॥
 प्रीतोऽस्मिन्वाले भक्त्या ते तपसा व्रतचर्यया ॥ यस्मादभिमतः कामोवाले संपद्यतां तव ॥ २४ ॥ अस्मिन्स्तीर्थे तपोयुक्ता मद्देहे त्वं निवत्स्यसि ॥ इदं च
 तीर्थं प्रवरं तव नाम्ना चलक्षितम् ॥ २५ ॥ बालापइति विख्यातं सा भ्रमत्यास्तटे स्थितम् ॥ विख्यातं त्रिषु लोकेषु ब्रह्मर्षिभिस्तुतं पुरा ॥ २६ ॥ बालातीर्थे नरः
 स्नात्वा त्रिरात्रमुषितः शुचिः ॥ रक्तादित्यमुखं दृष्ट्वा सूर्यस्योदयनं प्रति ॥ २७ ॥ सूर्यलोकमवाप्नोति नात्र कार्या विचारणा ॥ सूर्यवारेऽथ संक्रान्तौ सप्तम्यां
 तु विशेषतः ॥ २८ ॥ विषुवत्ययने चापि चन्द्रसूर्यग्रहेऽपि च ॥ स्नात्वा संतर्पयेद्देवान्पितृन्तथ पितामहान् ॥ २९ ॥ गुडधेनुं ततो दद्याद्ब्राह्मणेभ्यो गुडौदन
 म् ॥ करवीरैर्जपापुष्पै रक्तादित्यप्रपूजनम् ॥ ३० ॥ ये कुर्वन्ति नरास्ते वै सूर्यलोके वसन्ति वै ॥ रक्ताधेनुं नरो दद्यादेकं चैव धुरन्धरम् ॥ ३१ ॥ स यज्ञफल
 माप्नोति न नरो निरयं व्रजेत् ॥ व्याधितो मुच्यते रोगाद्बद्धो मुच्यते बन्धनात् ॥ तीर्थेऽस्मिन् पिण्डदानेन तृप्तिर्यान्ति पितामहाः ॥ ३२ ॥ महादेव उवाच ॥
 तथान्यदपि माहात्म्यं तीर्थस्यास्य तपोधने ॥ श्रूयतां यत्पुरा वृत्तं व्यासेन कथितं महत् ॥ ३३ ॥ पुरात्रमहिषो बृद्धो जरया जर्जरीकृतः ॥ अशक्तो
 भारमुद्रोढुं सार्थं वाहस्तमत्यजत् ॥ ३४ ॥ स निदाघे जलं पातुं जगाम च महानदीम् ॥ देवात्पङ्के निमग्नोऽसौ ततो मृत्युवशं गतः ॥ ३५ ॥ प्राविता स्थिर्जले पुण्ये
 तीर्थस्यास्य प्रभावतः ॥ कान्यकुब्जेश्वरसुतो राजा जातिस्मरोऽभवत् ॥ ३६ ॥ संस्मृत्य च स्ववृत्तान्तं प्रभावं तीर्थजं महत् ॥ आगत्य तज्जले
 स्नात्वा ददौ दानान्यनेकशः ॥ ३७ ॥ स तत्र स्थापयामास देवदेवं महेश्वरम् ॥ अत्र तीर्थे नरः स्नात्वा संपूज्य महिषेश्वरम् ॥ ३८ ॥ रक्तादित्यमुखं दृष्ट्वा
 सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ सा भ्रमत्युदकं यत्र पूर्वतः पश्चिमं व्रजेत् ॥ ३९ ॥ प्रयागादपि तत्पुण्यं सर्वकामप्रदं महत् ॥ ४० ॥ दत्तं द्विजेन्द्रेषु हुतं यदग्नौ श्राद्धं कृतं
 जाप्यमिहाक्षयं स्यात् ॥ गोभूतिलाः काञ्चनवस्त्रधान्यं शय्यासनं वाहनं च दानम् ॥ ४१ ॥ यं यवाञ्छयते कामं तं तं प्राप्नोति मानवः ॥ श्रीमहेशप्रसादाच्च
 तीर्थस्यास्य प्रभावतः ॥ ४२ ॥ बालापेन्द्रमिदं तीर्थं पुण्यं पापहरं सदा ॥ यं दृष्ट्वा मुनयः सर्वे वीतरागाः सदैव तु ॥ ४३ ॥ यत्र माहिषनामेति श्वेताख्यं
 पुण्यदं महत् ॥ यत्र स्नात्वा तु देवेशिषु नर्जन्मन विद्यते ॥ ४४ ॥ गोदावर्याकृते स्नाने यत्फलं लभते नरः ॥ तत्फलं लभते देवि अत्र तीर्थे न संशयः ॥
 ॥ ४५ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० बालापेन्द्रतीर्थनाम द्विपञ्चाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५२ ॥ महादेव उवाच ॥ अन्यत्तीर्थं प्रवक्ष्यामि

दुर्धर्षेश्वरमुत्तमम् ॥ यस्यस्मरणमात्रेणपापोऽपिपुण्यवान्भवेत् ॥ १ ॥ वृत्तेदैवासुरेयुद्धेदैत्येचनिधनंगते ॥ दुर्धर्षचक्रतंकृत्वायत्रभार्गवनन्दनः ॥
 ॥ २ ॥ समाराध्यमहादेवंदुर्धर्षलोककारणम् ॥ मृतसंजीवनीमापयत्रविद्यांहिंश्यम्बकात् ॥ ३ ॥ दैत्यार्थमुशनस्तीर्थविख्यातंजगतीतले ॥
 काव्यतीर्थेकृतस्नानःपूज्यदेवंमहेश्वरम् ॥ ४ ॥ दुर्धर्षेश्वरसंज्ञं वै सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ अत्रवृत्तंतुश्रोतव्यंत्वयाचनगनन्दिनि ॥ ५ ॥ पुरायदा
 भवद्युद्धंवृत्रवासवयोरिह ॥ तदासुरैर्जितादेवामघवान्वैसुरेश्वरः ॥ किंकर्तव्यमितिध्यात्वागतोऽसौऽतंगुरुंप्रति ॥ ६ ॥ इन्द्रउवाच ॥ अस्माकं
 त्वंगुरुःसाक्षाद्देवानांपालकःसदा ॥ ऋषीणांत्वंवरःश्रीमान्कृपांकुरुदयानिधे ॥ ७ ॥ वृत्रेणनिर्जितोऽहंचक्रगच्छामिचमुव्रत ॥ ८ ॥ बृहस्पति
 रुवाच ॥ शृणुदेवेन्द्रवक्ष्यामियेनत्वंहिसदासुखी ॥ ममवाक्यंकुरुष्वैवयदीच्छस्यात्मनःशुभम् ॥ ९ ॥ साभ्रमत्यांतदागच्छतत्रगत्वासुखीभव ॥
 दुर्धरारुयोयत्रदेवोनित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ १० ॥ ददातिवाञ्छितान्कामान्सत्यंसत्यंसुरेश्वर ॥ गुरोर्वचनमाकर्ण्यसगतस्तांनदींप्रति ॥ ११ ॥
 तत्रस्नात्वातुदेवेशोमहेशंतमपूजयत् ॥ स्नानाच्चपूजनादेवसंतुष्टःश्रीमहेश्वरः ॥ १२ ॥ महादेवउवाच ॥ यंयंप्रार्थयसेनित्यंतत्सर्वहिददाम्यहम् ॥
 श्रुत्वावाक्यंतुदेवेशोह्युवाचपरमंवचः ॥ १३ ॥ इन्द्रउवाच ॥ त्वंनाथःसर्वलोकानांत्वमेवकारणंपरम् ॥ त्वंहिविश्वेश्वरोदेवःसर्वदालक्ष्यसेमया ॥
 ॥ १४ ॥ यदित्वंमेप्रसन्नोऽसिविश्वेश्वरसुरेश्वर ॥ वृत्रंजहिमहादेवएषकामोमहान्मम ॥ १५ ॥ महादेवउवाच ॥ तववाक्यात्तुदेवेशवृत्रोऽसौनिहतोमया ॥
 मयायदीयतेशस्त्रंतद्गृहीप्त्वसुरेश्वर ॥ १६ ॥ तेनैवचास्त्रयोगेणहनिष्यसिनसंशयः ॥ १७ ॥ इन्द्रउवाच ॥ किमस्त्रं वदविश्वेशयेनवृत्रंहिहन्म्य
 हम् ॥ वज्रादप्यधिकंकितत्रिर्मितंतुत्वयाकदा ॥ १८ ॥ महादेवउवाच ॥ इदं पाशुपतं ह्यस्त्रं निर्मितंतुमयापुग ॥ नदत्तंकस्यचिच्छकृतवार्थैरक्षितंमया ॥
 ॥ १९ ॥ अत्रस्नातंत्वयादेवपूजनवैत्वयाकृतम् ॥ अतो गृहीप्त्वमेशस्त्रयेनवृत्रंहनिष्यसि ॥ २० ॥ श्रीमहेशप्रसादाच्चप्राप्तंमघवताततः ॥ तेनपाशुपता
 स्त्रेणहतोवृत्रोमहाबलः ॥ २१ ॥ तत्सर्वमत्रसंजातंदुर्धर्षेशप्रसादतः ॥ स्नानमात्रात्तुदेवेशिपूजनादेवसाम्प्रतम् ॥ २२ ॥ तीर्थप्रभावात्संप्राप्तंसत्यंसत्यंवरा
 नने ॥ एवंज्ञात्वातुदेवेशितत्रवैस्नानमाचरेत् ॥ दर्शनंतुमहेशस्यसर्वपापप्रणाशनम् ॥ २३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० दुर्धर्षेश्वरमाहात्म्यं
 नामत्रिपञ्चाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५३ ॥ साभ्रमत्यास्तदेगुप्तंतीर्थंपरमपावनम् ॥ खड्गधारमितिख्यातंकलौगुप्तंभविष्यति ॥ १ ॥ यत्रप्रसङ्गतः
 स्नात्वापीत्वावापोयदृच्छया ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोरुद्रलोकेमहीयते ॥ २ ॥ यत्रसाभ्रमतीपुण्याकश्यपानुगतासती ॥ रुद्रेणहिजटाजूटधृतापाताल
 गामिनी ॥ ३ ॥ खड्गधारेतिवैनाम्मारुद्रस्तत्रैवसंस्थितः ॥ यत्रस्नात्वादिव्याताःपापिनोऽपिसुरेश्वरि ॥ ४ ॥ अत्रैवोदाहरन्तीममितिहासंपुरातनम् ॥

किरातेनकृतंयच्चव्रतंपरमदुष्करम् ॥ ५ ॥ पार्वत्युवाच ॥ किंनामात्रैकिरातोऽभूत्किंतेनव्रतमाहितम् ॥ तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामियाथातथ्येनकथ्य
ताम् ॥ ६ ॥ नह्यन्योविद्यतेलोकेत्वांविनावदतांवरः ॥ तस्मात्कथयभोदेवसर्वंशुश्रूषवेहितम् ॥ ७ ॥ महादेवउवाच ॥ आसीत्पुरामहारौद्रश्चण्डो
नामदुरात्मवान् ॥ क्रूरःशठोनैष्कृतिकोभूतानांचभयावहः ॥ ८ ॥ जालेनमत्स्यान्दुष्टात्माघातयत्यनिशंततः ॥ भल्लैर्मृगाञ्छापदांश्चकृष्णसारान्स
शल्लकान् ॥ ९ ॥ खगान्नानाविधांश्चैवविद्धाकांश्चित्प्रपातयेत् ॥ पक्षिणोघातयन्कुद्धोबर्हिणश्चविशेषतः ॥ १० ॥ लुब्धकोहिमहापापोदुष्टो
दुष्टजनप्रियः ॥ भार्यातथाविधातस्यपुंश्चलीचमहाभया ॥ ११ ॥ एवंविहरतस्तस्यबहुकालोव्यवर्तत ॥ एकदानिशिपापीयाञ्छ्रीवृक्षोपरि
संस्थितः ॥ १२ ॥ कोलंहन्तुंधनुष्पाणिःशरंसंयोज्यकार्मुके ॥ एवंनिशागतातस्यजाग्रतोनिमिषस्यहि ॥ माघमासेसितायांवैचतुर्दश्यांनगा
त्मजे ॥ १३ ॥ श्रीवृक्षपत्राणिवहूनित्रसंछेदयामासरुपान्वितोऽपि ॥ श्रीवृक्षमूलेपरिवर्तमानंलिङ्गंचतस्योपरितानिपेतुः ॥ १४ ॥ श्रीवृक्षपर्णानिचदैव
योगाज्जातंचसर्वंशिवपूजनंतत् ॥ १५ ॥ गण्डूपकारिणातेनस्नापनंचमहत्कृतम् ॥ अज्ञानिनाचतनैवपुष्कसेनदुरात्मना ॥ १६ ॥ माघमासे
ऽसितेपक्षेचतुर्दश्यांविधृदये ॥ पुष्कसोहिदुराचारोनिष्पन्नोगतकल्मषः ॥ १७ ॥ तस्यभार्याप्रचण्डाचआगतातस्यसन्निधौ ॥ निराशाच
निराहारायत्रासौपुष्कसःस्थितः ॥ १८ ॥ नप्राप्तःशूकरस्तेनमृगोऽपिमहिषोऽपिवा ॥ अशनार्थंचतस्यैवअन्नमादायभामिनी ॥ १९ ॥ तेन
दृष्टाप्रचण्डासाआयान्तीक्रूरलोचना ॥ सातस्यभार्यानिद्यावैजलमध्येपपातह ॥ २० ॥ तावत्तयोक्तश्चण्डात्माएहिशीघ्रंचभक्षय ॥ समानीतं
त्वदर्थंचमत्स्यमांसंमयाधुना ॥ २१ ॥ कृतंकिमूढपूर्वेद्युर्मांसंपार्श्वेनदृश्यते ॥ नाशितंचत्वयामूढकुटुम्बंलङ्घ्यतेतव ॥ २२ ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंचण्डा
याश्चण्डरूपवान् ॥ शिवगत्र्युपवासेनरात्रौजागरणेनच ॥ २३ ॥ शुद्धान्तःकरणोजातःस्नातुंनद्यांमुचित्रतः ॥ यावत्स्नातिसदुष्टात्माताव
च्छातत्रचागतः ॥ २४ ॥ शुनातदाभक्षितंचसर्वमांसंसुरेश्वरि ॥ चण्डाप्रकुपितातंचश्वानंहन्तुमुपस्थिता ॥ २५ ॥ निवारिताहिचण्डेनंचण्डा
प्रकुपितातदा ॥ नहन्तव्यस्त्वयाचैपकिमनेनाशुभंकृतम् ॥ २६ ॥ तयोक्तंभक्षितंचान्नमनेनैवदुरात्मना ॥ किंत्वंभक्षयितामूढभविताबुभु
क्षितः ॥ २७ ॥ पुष्कसउवाच ॥ यच्छुनाभक्षितंचान्नंतेनाहंपरितोषितः ॥ किमनेनशरीरेणनश्वरेणगतायुषा ॥ २८ ॥ येषुष्यन्ति
शरीरंवैसर्वभावेनभामिनि ॥ मूढास्तेपापिनोज्ञयालोकद्वयवहिष्कृताः ॥ २९ ॥ तस्मान्मानं पण्डित्यज्यकामंचापिदुर्गताताम् ॥ स्वस्थाभाव
विमर्शेनतत्त्वबुद्ध्यास्थिराभव ॥ ३० ॥ अहमेतच्छरीरंवैखड्गधारव्रतेनच ॥ त्यक्ष्याम्यद्यवरारोहिं चिरंजीवनेनमे ॥ ३१ ॥ महादेवउवाच ।

इत्युक्त्वा खड्गमाकृष्य यावद्भिनत्तिकं स्वकम् ॥ आगताश्च गणास्तावद्ब्रह्मवः शिवनोदिताः ॥ ३२ ॥ विमानानि बहून्यत्र आगतानि तदन्तिके ॥ दृष्ट्वा
 सचैव तान्येवं विमानानि गणांस्तथा ॥ उवाच परयाभक्त्या पुष्कसोऽपि च तान् प्रति ॥ ३३ ॥ पुष्कस उवाच ॥ कस्मात्समागता यूयं सर्वे रुद्राक्ष
 धारिणः ॥ सर्वे स्फटिकसङ्काशाः सर्वे चन्द्रार्धशेखराः ॥ ३४ ॥ कपर्दिनश्चर्मपरीतवाससो भुजङ्गभोगैः कृतहारभूषणाः ॥ श्रियान्वितारुद्र
 समानवीर्या यथा तथं भो वदतोचितं मम ॥ ३५ ॥ पुष्कसेन तदा पृष्टा ऊचुस्ते रुद्रपार्षदाः ॥ ३६ ॥ गणा ऊचुः ॥ प्रेषिताः स्मो वयं चण्डशिवेन परमेष्ठिना ॥
 आगच्छत्व रितो भूत्वा सस्त्रीको यानमारुह ॥ ३७ ॥ लिङ्गार्चनं कृतं यच्च त्वयारात्रौ शिवस्य च ॥ तेन कर्मविपाकेन प्राप्तोऽसि परमांगतिम् ॥ ३८ ॥ तथोक्तो
 वीरभद्रेण उवाच प्रहसन्निव ॥ किं मया सुकृतं चीणपापिना पुष्कसेन हि ॥ ३९ ॥ षृगयारसिकेनैव मूढेन च दुरात्मना ॥ पापाचारो ह्यहं नित्यं
 कथं स्वर्गे वसाम्यहम् ॥ ४० ॥ कथं लिङ्गार्चनं चाद्यकृतमस्ति तदुच्यताम् ॥ परं कौतुकमापन्नः पृच्छामि कृपया वद ॥ ४१ ॥ वीरभद्र उवाच ॥
 देवदेवो महादेवो योगङ्गाधरसंज्ञकः ॥ परितुष्टोऽद्य ते चण्डसभार्यस्य उमापतिः ॥ ४२ ॥ प्रासङ्गिकं त्वया चाद्यकृतमर्चनमेव च ॥ कोलं निरीक्ष
 माणेन बिल्वपत्राणि चैव हि ॥ ४३ ॥ छेदितानि त्वया चण्डपतितानि तदैव हि ॥ लिङ्गस्य मस्तके तानि तेन त्वंसुकृती प्रभो ॥ ४४ ॥ तवैव
 जागरो जातो महावृक्षो परिध्रुवम् ॥ तेनैव जागरेणैव तु तोषजगदीश्वरः ॥ ४५ ॥ छलेनैव महाभाग कोलसंदर्शनेन हि ॥ शिवरात्रिदिनं व्याध प्रसङ्गे
 नाप्युपोषितम् ॥ ४६ ॥ तेनोपवासेन च जागरेण तुष्टो ह्यसौ देववरो महात्मा ॥ तव प्रसादाय महानुभावो ददाति सर्वान्वरदो वरांश्च ॥ ४७ ॥ एव
 मुक्तस्तदा तेन वीरभद्रेण धीमता ॥ पुष्कसोऽपि विमानाग्र्यमारुरोह च पश्यताम् ॥ ४८ ॥ गणानां देवतानां च सर्वेषां प्रणिनामपि ॥ तदा दुन्दु
 भयोने दुर्भेरी तूर्याण्यनेकशः ॥ ४९ ॥ वीणावेणुमृदङ्गानिलास्यनाट्ययुतानि च ॥ जगुर्गन्धर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ५० ॥ चामरैर्वीज्य
 मानो हिच्छत्रैश्च विविधैरपि ॥ महोत्सवेन महता ह्यानीतः शिवसन्निधौ ॥ ५१ ॥ पुष्कसोऽपि तदा प्राप्तस्तीर्थस्नानशिवार्चनात् ॥ किंपुनः श्रद्धया
 भक्त्या शिवाय परमात्मने ॥ ५२ ॥ पुष्पादिकं फलं गन्धं ताम्बूलाक्षतमेव च ॥ ये प्रयच्छन्ति लोकेऽस्मिंस्ते रुद्रानात्र संशयः ॥ ५३ ॥ महादेव
 उवाच ॥ तदा प्रभृतितत्तीर्थं खड्गधारेति विश्रुतम् ॥ एतत्तीर्थं कलौ गुप्तं भविष्यति सुरेश्वरि ॥ ५४ ॥ माघमासेऽथ वैशाखे कार्तिक्यां च विशेषतः ॥
 स्नानं ये च प्रकुर्वन्ति मुक्तास्ते न गनन्दिनि ॥ ५५ ॥ वसिष्ठो वामदेवश्च भरद्वाजोऽथ गौतमः ॥ स्नानार्थे वैसमायान्ति देवं द्रष्टुं पिनाकिनम् ॥ ५६ ॥
 त्रियुगे वर्तते लिङ्गं कलौ नैव तु पार्वति ॥ विश्वामित्रेण ऋषिणा दत्तशापो ह्यहं तदा ॥ ५७ ॥ पार्वत्युवाच ॥ कथं शापस्तु ऋषिणा दत्तश्चैव सुरेश्वर ॥

प० पु०
॥ १५३ ॥

उ.खं.स.
अ० १५५

॥ १५३ ॥

तदहं श्रोतुमिच्छामित्वत्तो देवनसंशयः ॥ ५८ ॥ महादेव उवाच ॥ एकस्मिन्समये देवि विश्वामित्रो महातपाः ॥ आगतः खड्गधारेऽस्मिन्स्तीर्थे वै
परमाद्भुते ॥ ५९ ॥ साभ्रमत्यांकृतस्नानो दर्शनंकृतवान्मम ॥ तत्र तिष्ठति नित्यं वै पूजां कुर्वन्ननेकधा ॥ ६० ॥ तत्र कोऽपि महादुष्टः कौलिकः पाप रूप
धृत् ॥ मांसं दत्तं तदा तेन शिवस्योपरि भामिनि ॥ ६१ ॥ दृष्ट्वा तदपि मांसं च विश्वामित्रोऽथ वै पुनः ॥ अब्रवीच्च तदा तत्र दुष्कृतं पापिना कृतम् ॥ ६२ ॥
न दत्तस्तस्य दण्डो हि शर्वेण परमात्मना ॥ तस्मादहं हि निश्चित्य शापं दास्येन संशयः ॥ ६३ ॥ विचार्यैवं तदा तेन शप्तोऽहं देवि वै तदा ॥ अस्मिन्कलि
युगे घोरे गुप्तस्त्वं भव सर्वथा ॥ ६४ ॥ इति दत्त्वाथ वै शापं गतवान्मुनिसत्तमः ॥ तदा प्रभृतिभो देवि गुप्तोऽहं मृषिशापतः ॥ ६५ ॥ मम
स्थाने विशेषेण पूजनं कुरुते यदि ॥ तेषां हि दुरितं यच्च नश्यते तत्क्षणादपि ॥ ६६ ॥ मृन्मयीं मामकीं मूर्तिं कृत्वा ये पूजयन्ति वै ॥ अत्र स्थाने
विशेषेण मां प्रकृतुवसन्ति हि ॥ ६७ ॥ खड्गधारे श्वर इति नाम्ना ख्यातः कलौ युगे ॥ कृतं वै मन्दिरं नाम त्रेतायां गौरवः स्मृतः ॥ ६८ ॥ द्वापरे विश्व
विख्यातः कलौ खड्गेश्वरः स्मृतः ॥ ६९ ॥ दक्षिणं भागमाश्रित्य मम स्थानं सुरेश्वरि ॥ ७० ॥ इति ज्ञात्वा तु तत्रैव कृत्वा मूर्तिं सदा बुधः ॥ पूजनं कुरुते नित्यं
वाञ्छितं फलमाप्नुयात् ॥ ७१ ॥ धर्मार्थकाममोक्षांश्च लभते मानवो भुवि ॥ धूपं दीपं च नैवेद्यं तथा वै चन्दनादिकम् ॥ ७२ ॥ येऽर्पयन्ति हि देवेशि लोकनाथे महे
श्वरि ॥ न दुःखं तु भवेत्तेषां सत्यं सत्यं वरानने ॥ ७३ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० खड्गधारे श्वर महात्म्यं नाम चतुष्पञ्चाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥
॥ १५४ ॥ महादेव उवाच ॥ खड्गधारादक्षिणतस्तीर्थं परमपावनम् ॥ दुग्धेश्वरमिति प्रोक्तं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ १ ॥ यस्मिन्स्तीर्थे नरः स्नात्वा
दृष्ट्वा दुग्धेश्वरं हरम् ॥ पुमान्सद्यो विमुच्येत दुःखात्पापसमुद्भवात् ॥ २ ॥ दधीचिना तपस्तप्तं साभ्रमत्यास्तदेषु भे ॥ चन्द्रभागामहापुण्या गङ्गाया संगता यतः ॥
॥ ३ ॥ तत्र स्नानं च दानं च जपः पूजा तपस्तथा ॥ सर्वमक्षयतां याति दुग्धतीर्थं प्रभावतः ॥ ४ ॥ पार्वत्युवाच ॥ दुग्धेश्वरसमुत्पत्तिं श्रोतु
मिच्छामि वै प्रभो ॥ महिमा दुग्धतीर्थस्य कथ्यतां च सुरेश्वर ॥ ५ ॥ महादेव उवाच ॥ पुरा देवासुरे युद्धे दैत्यैर्देवाः पराजिताः ॥ पलायनपराभूत्वा
दधीचाश्रममागताः ॥ ६ ॥ मुक्त्वा तत्रायुधान्ये वगता देवादिशो दश ॥ पश्चात्कोलाहलश्रुत्वा दधीचो दैत्यसंभवम् ॥ ७ ॥ पीतवांस्तानि
शस्त्राणि जलेनाप्लाव्य भार्गवः ॥ कालेन ते सुराः सर्वे अस्त्राण्यादातुमुत्सुकाः ॥ ८ ॥ गुरुणा सहिताः सर्वे परस्परमुदान्विताः ॥ नकुलैः सह सर्पाश्च क्रीडन्ते ते
परस्परम् ॥ ९ ॥ एवं विधान्यनेकानि साश्चर्याणि तदा श्रमे ॥ पश्यन्तो विबुधाः सर्वे विस्मयं परमं गताः ॥ १० ॥ ददृशुस्ते मुनिवरमासनोपरि
संस्थितम् ॥ यत्र साभ्रमती पुण्या मिलिता चन्द्रभागया ॥ ११ ॥ वर्चसा परमेणैव आजमानं यथारविम् ॥ विभावसु द्वितीयं च सुवर्चो भार्यया सह ॥

॥ १२ ॥ यथाब्रह्माहिसावित्र्यातथासौमुनिसत्तमः ॥ दृष्टःसुरवरैःसर्वैःप्रणिपातपुरःसरम् ॥ १३ ॥ ऊचिरेतंतदादेवावृहस्पतिपुरोगमाः ॥
 त्वंदातात्रिषुलोकेषुविदितःपूर्वमेवच ॥ १४ ॥ याच्ञार्थंचवयंसर्वेत्वत्सकाशंसमागताः ॥ भयभीतावयंसर्वेऽस्त्राणिनोदातुमर्हसि ॥ १५ ॥
 इत्युक्तोमुनिवर्योऽसौदेवानाहमहामतिः ॥ पीतानितानिभोदेवाजलेनाष्टाव्यमन्त्रतः ॥ १६ ॥ ततोदेवाब्रुवन्विप्रंदैत्यानांनिधनायच ॥ देहस्थीनि
 त्वराविप्रदत्तानीतिद्विजोऽवदत् ॥ १७ ॥ इत्युक्त्वातान्स्वपत्नींसंप्रेषयामासचाश्रमम् ॥ तदोवाचद्विजोदृष्टोदेवानिस्मत्त्वामहामतिः ॥ १८ ॥ पीतानितानिभो
 देवागृहीध्वंचयथातथम् ॥ इत्युक्त्वाचद्विजोदेवियोगमास्थाययोगवित् ॥ १९ ॥ ततोऽब्रुवन्सुराविप्रंस्मयन्तंछलयागिरा ॥ त्वयिजीवतिभोब्रह्मन्कुतो
 ऽस्थीनिलभामहे ॥ २० ॥ प्रहस्योवाचविप्रर्षिस्तिष्ठध्वंक्षणेमेकतः ॥ स्वयमेवचभोदेवास्त्यक्ष्याम्यद्यकलेवरम् ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वासद्विजोदेवियोग
 मास्थाययोगवित् ॥ ब्रह्मलोकंगतःसद्योयतोनावर्त्ततेपुनः ॥ २२ ॥ ततःसर्वेसुरास्तत्रदृष्ट्वातंविलयंगतम् ॥ चिन्तयन्तःसुरगणाःकथंचविशसामहे ॥ २३ ॥
 सुरभिचाह्वयामासतामुवाचशचीपतिः ॥ कलेवरंद्विजन्द्रस्यलीढत्वंवचसामम ॥ २४ ॥ तथेतिचवचोमत्वातत्क्षणादेवलिह्यतत् ॥ निर्मासंचकृतं
 सद्यस्तयाधेन्वाकलेवरम् ॥ २५ ॥ जगृहुस्तानिचास्थीनिचक्रुःशस्त्राणिवैसुराः ॥ तस्यवंशोद्भवंत्वस्त्रमासीद्ब्रह्मशिरस्तथा ॥ २६ ॥ शस्त्राण्यस्त्राणि
 कृत्वातेमहाबलपराक्रमाः ॥ ययुर्देवास्त्वरायुक्तावृत्रघातनतत्पराः ॥ २७ ॥ ततःसुवर्चास्तुदधीचपत्नीसंप्रेषितायासुरकार्यसिद्धये ॥ विलोकयामास
 समेत्यतत्रमृतंपतिंदेहमथोविशस्तम् ॥ २८ ॥ ज्ञात्वातुतत्सर्वमथोसुराणांकृत्यंतदानींचंचुकोपसाध्वी ॥ ददौतदाशापमतीवरुष्टातदासुवर्चाऋषि
 वर्यपत्नी ॥ २९ ॥ अहोसुरादुष्टतराश्चसर्वेह्यनेकशप्ताश्चतथैवलुब्धाः ॥ तस्मात्तुसर्वेह्यप्रजाभवन्तुसेन्द्राःसुराद्यप्रभृतीत्युवाच ॥ ३० ॥ एवंशापंददौतेषां
 सुराणांसातपस्विनी ॥ उपविश्याश्वत्थमूलेसाभ्रमत्यास्तटेस्थिता ॥ ३१ ॥ सगर्भाससतीसाध्वीस्कोदरंविददारह ॥ निर्गतोजठराद्भोदधीचस्य
 महात्मनः ॥ ३२ ॥ साक्षाद्गुद्रावतारोऽसौपिप्पलादोमहाप्रभुः ॥ प्रहस्यजननीगर्भमुवाचवचनंमहत् ॥ ३३ ॥ सुवर्चास्तंपिप्पलादंचिरंतिष्ठास्यसन्निधौ ॥
 अश्वत्थस्यमहाभागसर्वेषांशुभदोभव ॥ ३४ ॥ तथैवभाषमाणासासुवर्चास्तनयंप्रति ॥ पतिंप्रत्यागमत्साध्वीपरमेणसमाधिना ॥ ३५ ॥ एवंदधीच
 पत्नीसापतिनास्वर्गमास्थिता ॥ तेदेवाःकृतशस्त्रास्त्रादैत्यान्प्रतिसमुत्सुकाः ॥ ३६ ॥ आजग्मुश्चेन्द्रमुख्याश्चमहाबलपराक्रमाः ॥ कामधेनुःप्रसुप्ताव
 ययौयत्रद्विजक्षयः ॥ ३७ ॥ मुनेःप्रभावतोदुग्धंलिङ्गरूपंव्यजायत ॥ दुग्धेश्वरमितिरूपातंदेविसाभ्रमतीतटे ॥ ३८ ॥ तदाप्रभृतितीर्थहितन्नाम्नाप्रथितंभुवि
 अतुलंयस्यमाहात्म्यंश्रवणात्पातकापहम् ॥ ३९ ॥ येशृण्वन्तिनराभक्त्यादुग्धेश्वरसमुद्भवम् ॥ तेऽपिपापविनिर्मुक्तायान्तिरुद्रपदंमहत् ॥ ४० ॥

इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० दुग्धेश्वरमाहात्म्यं नाम पञ्चपञ्चाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५५ ॥ महादेव उवाच ॥ दुग्धेश्वरस्य पूर्वे तु तीर्थपरम
पावनम् ॥ चन्द्रभागेति वै नामानदीयत्र तु संगता ॥ १ ॥ तत्र चन्द्रे श्वरो देवो नित्यं तिष्ठति पुण्यदः ॥ यो हरः सर्वदा व्यापी लोकानां सुखदो
महान् ॥ २ ॥ अत्र स्नानं प्रकुर्वन्ति ध्यानं कुर्वन्ति नित्यशः ॥ तत्फलं प्राप्नुयुस्ते वै सा भ्रमत्यां शिवार्चनात् ॥ ३ ॥ सामेनात्र तपस्तप्तं कालं बहुतरं किल ॥
तस्माच्चन्द्रे श्वरो नाम स्थापितो वै महेश्वरः ॥ ४ ॥ शुक्रेणापितपस्तप्तं चन्द्रभागा समीपतः ॥ अतस्तीर्थाधिकं तीर्थपावनं सर्वदा भुवि ॥ ५ ॥ कलौ
गुप्तं तु ऋषिणा कारितं वै सुरेश्वरि ॥ यत्र हेममयं लिङ्गं दृश्यते नात्र संशयः ॥ ६ ॥ अत्र स्नात्वा च पीत्वा च कृत्वा वै शिवं पूजनम् ॥ ये नराः संगमिष्यन्ति धर्मा
र्थं लभन्ति ते ॥ ७ ॥ वृषोत्सर्गादिकं कर्म ये कुर्वन्ति विशेषतः ॥ भुक्त्वा स्वर्गपदं ते वै पश्चाद्यान्ति हरालयम् ॥ ८ ॥ स्नानार्थं प्रत्यहं देवि चन्द्रभाग
समीपतः ॥ आगमिष्यन्ति येलोकास्ते ज्ञेयाः पुण्यभागिनः ॥ ९ ॥ गत्वा परतटे ये वै ह्यर्चयन्ति च तं शिवम् ॥ चन्द्रे श्वरेति नामानं श्रीहरं पापकृन्तनम् ॥
॥ १० ॥ अत्र गत्वा विशेषेण रुद्रजाप्यादिकं तथा ॥ ये कुर्वन्ति नरश्रेष्ठास्ते ज्ञेयाः शिवरूपिणः ॥ ११ ॥ सर्वदा तु सुरश्रेष्ठे येऽत्र स्नानं प्रकुर्वते ॥ ते
नरा विष्णुरूपा हि विज्ञेयानात्र संशयः ॥ १२ ॥ येऽत्र श्राद्धं प्रकुर्वन्ति तिलपिण्डेन वा पुनः ॥ तेऽपि विष्णुपदं यान्ति पिण्डदानप्रभावतः ॥ १३ ॥ अत्र दानं
प्रकर्त्तव्यं स्नानं वै विधिपूर्वकम् ॥ यत्र स्नात्वा तु मुच्यन्ते ब्रह्महत्यादिकिल्बिषात् ॥ १४ ॥ तटेऽस्मिन्येविशं पेण वटं चारोपयन्ति ते ॥ मृताः शिवपदं
यान्तियावच्चन्द्रदिवा करौ ॥ १५ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमा० चन्द्रे श्वरचन्द्रभागामहिमानामष्टपञ्चाशदधिकशततमोऽध्यायः
॥ १५६ ॥ महादेव उवाच ॥ दुग्धेश्वरसमीपे तु तीर्थं चार्तीव पावनम् ॥ रम्यं तत्पिप्पलादस्य नाम्ना वै प्रथितं भुवि ॥ १ ॥ यत्र कृत्वा तपः पूर्वमातुर्वचनतो
मुनिः ॥ उत्पादयामास कृत्यां वडवानलसम्मिताम् ॥ २ ॥ पितुरानृण्यमन्विच्छन्दधीचस्य महात्मनः ॥ तत्र स्नात्वा च पीत्वा च ब्रह्महत्यां व्यपोहति
॥ ३ ॥ सा भ्रमत्यास्तटे गुप्तं पिप्पलादं सुरेश्वरम् ॥ तत्र स्नात्वा तु भो देवि मुक्तिभागी भवेन्नरः ॥ ४ ॥ आरोपणं पिप्पलानां कर्त्तव्यं विधिपूर्वकम् ॥ कृतं सति महा
देवि मुच्यते कर्म बन्धनात् ॥ ५ ॥ पार्वत्युवाच ॥ किमर्थं सा तु कृत्या वै चोत्पन्ना तां निबोधय ॥ तया वै कृत्यया पूर्वकं कृतं वद मे प्रभो ॥ ६ ॥ येन पुत्रेण
सानीता पितुरानृण्यकारणात् ॥ ७ ॥ महादेव उवाच ॥ दधीचऋषिवर्योऽसौ ह्यागतस्तपःकारणात् ॥ अत्र तेन महत्तप्तमृषिणा परमात्मना ॥ ८ ॥ तत्र
कोलासुरो नाम विघ्नार्थं वै समागतः ॥ तेन विघ्नं बहुतरं कृतं वै नात्र संशयः ॥ ९ ॥ तद्वष्टं तु सुपुत्रेण कहोडेन च धीमता ॥ कृत्या ह्युत्पादिता तत्र हननार्थं सुरेश्वरि ॥
॥ १० ॥ तया वै निहतो दैत्यः कोलो नाम महासुरः ॥ तस्मात्तीर्थं महज्जातं कलौ गुप्तं तु पार्वति ॥ ११ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमा० पिप्प

लादतीर्थनामसप्तपञ्चाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५७ ॥ महादेव उवाच ॥ पिप्पलादात्ततस्तीर्थात्पिचुमन्दाकेमुत्तमम् ॥ तीर्थसाभ्रमतीतीरेव्याधि
 दौर्गन्ध्यनाशनम् ॥ १ ॥ पुराकोलाहलेयुद्धेदानवैर्निर्जिताःसुराः ॥ वृक्षेषुविविशुस्तत्रसूक्ष्माःप्राणपरीप्सया ॥ २ ॥ तत्रविल्वेस्थितःशम्भुरश्वत्थे
 हरिरव्ययः ॥ शिरीषेऽभूत्सहस्राक्षोनिम्बेदेवःप्रभाकरः ॥ ३ ॥ एवमादियथायोग्यंवृक्षेषुविविधास्तथा ॥ यावत्कोलाहलोदैत्योविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥
 ४ ॥ हतोमहाहवेतावत्स्थितास्तेवृक्षमाश्रिताः ॥ येनयेनहियोवृक्षोविविधेनसमाश्रितः ॥ ५ ॥ सतुतन्मयतांयातस्तस्मात्तंनविनाशयेत् ॥ इति
 सूर्यस्यविश्रामात्पिचुमन्दार्कमुत्तमम् ॥ ६ ॥ तीर्थरोगहरंस्नानात्साभ्रमत्यास्तटेऽभवत् ॥ अत्रगत्वाविशेषेणतंरविंयदिपूजयेत् ॥ ७ ॥ पूजयित्वासुर
 श्रेष्ठेलभतेवाञ्छितंफलम् ॥ अत्रद्वादशनामानिगत्वायेवैपठन्तिच ॥ ८ ॥ तेनराःपुण्यंकर्माणोयावज्जीवनसंशयः ॥ आदित्यंभास्करंभानुरविविश्वप्रका
 शकम् ॥ ९ ॥ तीक्ष्णांशुंचैवमार्तण्डंसूर्यंचैवप्रभाकरम् ॥ विभावसुंसहस्राक्षंतथापूषणमेवच ॥ १० ॥ एवंद्वादशनामानियःपठेत्प्रयतःसुधीः ॥ धनं
 वैपुत्रपौत्रांश्चलभतेनगनन्दिनि ॥ ११ ॥ एकैकंनामआश्रित्ययोऽर्चयेत्तनरोभुवि ॥ सप्तजन्मभवंद्विप्रोधनाढ्योवेदपारगः ॥ १२ ॥ क्षत्रियोलभतेराज्यं
 वैश्योधनमवाप्नुयात् ॥ शूद्रोवैलभतेभक्तिंस्मात्सूक्तंपरंजपेत् ॥ १३ ॥ निम्बार्कतःपरंतीर्थनभृतंनभविष्यति ॥ अत्रस्नात्वाचपीत्वाचमुक्तिभागी
 भवेद्भुवम् ॥ १४ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमा०निम्बार्कदेवतीर्थनामाष्टपञ्चाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५८ ॥ महादेव उवाच ॥
 तस्माद्दूरतरेदेविसिद्धक्षेत्रमनुत्तमम् ॥ अनिरुद्धोवृतःपूर्वमुपार्थेचित्रलेखया ॥ १ ॥ नीतोबाणासुरपुरंतिष्ठतिस्मगृहेपुरा ॥ पार्श्वैर्बाणैश्चसंरुद्धःकोट
 राक्षीमथास्मरत् ॥ २ ॥ साक्षाद्यावैष्णवीशक्तिःसदारक्षणतत्परा ॥ सेयंदेवीनदीतीरेकृष्णेनात्रप्रतिष्ठिता ॥ ३ ॥ जित्वाबाणासुरंसङ्ख्येद्वारकांप्रति
 गच्छता ॥ अनिरुद्धस्यस्तोत्रेणसाक्षात्सांनिध्यमागता ॥ ४ ॥ तत्रतीर्थेनरःस्नात्वावर्षमेकंप्रयत्नतः ॥ कोटराक्षीमुखंदृष्ट्वालक्ष्मीमाप्नोतिपुष्कलाम् ॥
 ५ ॥ सिद्धतीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वाकोटरवासिनीम् ॥ सिंहयुक्तेनयानेनरुद्रलोकेमहीयते ॥ ६ ॥ यस्यांवैस्मरणादेवमुक्तःसोऽपिवरानने ॥ अतोयेऽत्र
 प्रगच्छन्ति तेनरामुक्तिभागिनः ॥ ७ ॥ तत्रगत्वाविशेषेणस्नानंकृत्वातुपार्वति ॥ कोटराक्ष्यास्ततःस्तोत्रंपठेद्वैबुद्धिपूर्वकम् ॥ ८ ॥ कोटराक्षीविश्वरूपा
 महामायाबलाधिका ॥ त्रिपुरात्रिपुरग्रीचशिवावैशिवरूपिणी ॥ ९ ॥ कन्यासारस्वतीप्रोक्तादुर्गादुर्गतिहारिणी ॥ भैरवीभैरवाक्षीचलक्ष्मीदेवीजन
 प्रिया ॥ १० ॥ एतानिबहुधोक्तानिनामानिचसुरेश्वरि ॥ येपठन्तिनरश्रेष्ठास्तेयान्तिशिवसन्निधौ ॥ ११ ॥ अनिरुद्धकृतंस्तोत्रंयेजपन्तिमनीषिणः ॥
 मुच्यन्तेकष्टबन्धात्तेसत्यंसत्यंव्रानने ॥ १२ ॥ तीर्थानांपरमंतीर्थंकोटरानिर्मितंभुवि ॥ दर्शनादेवनश्यन्तिपापानांराशयस्तथा ॥ १३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहा

पुराणेपञ्चप० उत्तर० कोटरतीर्थनामैकोनषष्ठ्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५९ ॥ महादेवउवाच ॥ अस्मात्तीर्थात्परंतीर्थतीर्थराजंतिविश्रुतम् ॥ सप्तनद्यो
वहन्त्यत्रचन्दनोदकमिश्रिताः ॥ १ ॥ अन्यतीर्थाच्छतगुणंस्नानं चात्रविशिष्यते ॥ देवानांप्रवरोदेवोयत्रास्तेवामनःस्वयम् ॥ २ ॥ द्वादश्यामाघमासस्य
दद्याद्यस्तिलधेनुकाम् ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्यःकुलानांतारयेच्छतम् ॥ ३ ॥ पानीयमप्यत्रतिलैर्विमिश्रं दद्यात्पितृभ्यःप्रयतोमनुष्यः ॥ श्राद्धंकृतंतेनसमाः
सहस्रंरहस्यमेतत्पितरोवदन्ति ॥ ४ ॥ तीर्थेऽस्मिन्भोजयेद्योवैब्राह्मणान्गुडपायसैः ॥ एकस्मिन्भोजितेविप्रेसहस्रंभोजितंभवेत् ॥ ५ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणे
पञ्चप० उत्तर० वामनतीर्थनामषष्ठ्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६० ॥ महादेवउवाच ॥ सोमतीर्थंतोगच्छेद्भुक्तंसाभ्रमतीतये ॥ पातालात्तत्रनिर्गत्यकालाग्निर
भवद्भवः ॥ १ ॥ सोमतीर्थेनरःस्नात्वाट्टासोमेश्वरंशिवम् ॥ सोमपानफलंसाक्षाद्भवतीतिनसंशयः ॥ २ ॥ रूपवान्सुभगोभोगीसर्वशास्त्रविशारदः ॥ नरोभवति
लोकेऽस्मिन्परत्रचशिवं व्रजेत् ॥ ३ ॥ अत्रेतिहासंवक्ष्यामिशृणुसुन्दरितत्त्वतः ॥ यंश्रुत्वामुच्यतेचात्रब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ ४ ॥ कौपीतकेनऋषिणातपस्तप्तं
विशेषतः ॥ निराहारःसर्वैजातःपर्णाशनरतःपरम् ॥ ५ ॥ वायुभक्षस्तपःकुर्वन्नात्मध्यानपरायणः ॥ एवंबहुयुगंतत्रतप्तंतेनमहत्तपः ॥ ६ ॥
कदाचिद्देवयोगेनसुप्रसन्नोमहेश्वरः ॥ यद्यत्प्रार्थयंसेविप्रतत्सर्वंप्रददाम्यहम् ॥ ७ ॥ कौपीतकउवाच ॥ तवप्रसादाद्देवेशअत्रलिङ्गंप्रजायताम् ॥
अत्रसोमेश्वरइतिख्यातोदेवोभवेद्ध्रुवम् ॥ ८ ॥ यत्रस्नात्वाचभुक्त्वाचवाञ्छितंफलमाप्नुयात् ॥ अत्रस्थानेविशेषेणरुद्रजाप्यादिकंयदि ॥ ९ ॥
कुर्वन्तियेनरश्रेष्ठाधर्मानर्थाल्लभन्ति ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंनिधनोलभतेधनम् ॥ १० ॥ राज्यकामीतुतद्राज्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ यदिचेत्त्वंप्रस
न्नोऽसितत्सर्वं देहिमेप्रभो ॥ ११ ॥ महादेवउवाच ॥ तदाचैवसुरेशेनसर्वदत्तं द्विजन्मने ॥ तदाप्रभृतितत्तीर्थं सोमलिङ्गेतिविश्रुतम् ॥ १२ ॥ चन्दनै
र्वाबिल्वपत्रैर्येऽर्चयन्तिसदाशिवम् ॥ लभन्तेमानुषेदेहेसौख्यं पुत्रादिसंभवम् ॥ १३ ॥ सोमवारेतथाप्राप्तयोगच्छतिहरालयम् ॥ वाञ्छितंलभते
नित्यंसोमलिङ्गप्रसादतः ॥ १४ ॥ अत्रगत्वातुयोदेवियद्ददातिफलादिकम् ॥ यस्यकामनयाचैवसत्प्राप्नोतिनिश्चितम् ॥ १५ ॥ श्वेतैर्वाकर
वीरैश्चपारिजातैस्तथापुनः ॥ येऽर्चयन्तिचतंदेवंश्रीमहेशंपिनाकिनम् ॥ १६ ॥ तेलभन्तेसुरश्रेष्ठेशैवंपदमनुत्तमम् ॥ १७ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहा
पुराणेपञ्चपञ्चा० उत्तर० सोमतीर्थवर्णनं नामैकोनषष्ठ्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६१ ॥ महादेवउवाच ॥ ततो गच्छेत्तथादेवितीर्थं कापोतिकंपुनः ॥
यत्रसाभ्रमतीतोयंप्राचीनंसंप्रवर्तते ॥ १ ॥ पिण्डं ददाति यस्तत्र पितृ तर्पणपूर्वकम् ॥ वन्यैः फलैस्तथा पुष्पैः सदा पर्वणि पर्वणि ॥ २ ॥ काका
दिभ्यश्च श्वादिभ्यो बलिं सन्ददते तु यः ॥ यमस्य पन्थानं सोऽपि सखं निस्तरं नरः ॥ ३ ॥ तत्र तीर्थेनरः स्नात्वा वैशाख्यां गौरसर्षपैः ॥ पूजयेद्देवमीशानं

प्राचीनेश्वरमुत्तमम् ॥ ४ ॥ आत्मानंतारयेत्सोऽथपितृनथपितामहान् ॥ कपोतोयत्रचात्मानंदत्त्वाचातिथयेमुदा ॥ ५ ॥ स्तुतोदेवगणैः
 सर्वैर्विमानेन दिवंगतः ॥ तदाप्रभृतितत्तीर्थं कापोतमिति विश्रुतम् ॥ तत्र स्नात्वा नरः पीत्वा ब्रह्महत्यां व्यपोहति ॥ ६ ॥ पार्वत्युवाच ॥ कपोतेन
 कथं दत्तं शरीरं च वद प्रभो ॥ निमित्तां किं तथा देवनाहं वेत्ति सुरेश्वर ॥ ७ ॥ महादेव उवाच ॥ अत्र तीर्थेऽतिदेवेशिवटो वै परमो महान् ॥ तस्य
 शाखा ह्यनन्ताश्च दृश्यन्ते विपुला भुवि ॥ ८ ॥ तत्र जीवा वसन्तीह पक्षिणो बहवस्तथा ॥ कपोतेन गृहंतत्र कारितं तु सुरेश्वरि ॥ ९ ॥ तत्र तिष्ठति पक्षी शो
 नित्यं विष्णुपरायणः ॥ कुटुम्बेन समायुक्तो शाखायां वसति ध्रुवम् ॥ १० ॥ एकस्मिन् वासरे देवि द्वादश्यां विष्णुवासरे ॥ श्येनस्तत्र समायातो
 ह्यतिथित्वेन भामिनि ॥ ११ ॥ कपोतभो देहि मांसं तव शरीरकं मम ॥ नो चेच्छापं प्रदास्यामि इत्युक्तं न गनन्दिनि ॥ १२ ॥ अद्य वै वासरे
 विष्णोः क्षुधातोऽहं समागतः ॥ तस्माद्देयं हि मांसं मे क्षुधाया त्वया प्रभो ॥ १३ ॥ श्येनोक्तं तत्तु वै श्रुत्वा कपोतो वैष्णवो महान् ॥ तेन दत्तं तदा देवि श
 रीरं नात्र संशयः ॥ १४ ॥ तेन दानप्रभावेन तीर्थं जातं सुरोत्तमे ॥ कापोतकं महतीर्थं पावनानां च पावनम् ॥ १५ ॥ अत्र तीर्थे नरः स्नात्वा कृत्वा वै शिवपूज
 नम् ॥ ददाति चातिथिभ्यश्च मिष्टमन्नं सुरोत्तमे ॥ १६ ॥ इह लोके सुखं भुक्त्वा याति विष्णोः परंपदम् ॥ दत्त्वा वै स्वशरीरं तु कपोतोऽथ महात्मने ॥
 १७ ॥ सगतो वैष्णवं तत्र यावच्चन्द्रदिवा करौ ॥ अतो गत्वा तु भो देवि अतिथिं पूजयेत्सदा ॥ पूजिते चातिथौ तत्र सर्वं चलभते ध्रुवम् ॥ १८ ॥
 इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० कापोततीर्थं नाम द्विषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६२ ॥ महादेव उवाच ॥ तीर्थानां प्रवरं तीर्थं महा
 पातकनाशनम् ॥ गोतीर्थमिति विख्यातं काश्यपहृदसमीपतः ॥ १ ॥ यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्या समानि च ॥ गोतीर्थे तु ततः स्नात्वा भ्रश्यन्ते
 नात्र संशयः ॥ २ ॥ गावः कृष्णां तनुं प्राप्य पूर्वपातकं योगतः ॥ यत्र तीर्थे ततः स्नात्वा शुक्लत्वं पुनरागताः ॥ ३ ॥ तत्र तीर्थे नरः स्नात्वा
 दत्त्वा गोभ्यो गवाह्निकम् ॥ गोमातृणां प्रसादेन मातणामनृणी भवेत् ॥ ४ ॥ गोतीर्थे तु नरोगत्वा स्नात्वा गां तु पयस्विनीम् ॥ ददाति विप्रमुख्येभ्यः
 सयाति ब्रह्मणः पदम् ॥ ५ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० साध्वमतीमाहात्म्ये गोतीर्थं नाम त्रिषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६३ ॥
 महादेव उवाच ॥ अत्र तीर्थं महच्चान्यत्कश्यपाख्यं सुरेश्वरि ॥ यत्र हृदो महानासीन्नगदेवि निर्मितः ॥ १ ॥ तत्र कुशेश्वरो नाम देवो यत्र विरा
 जते ॥ यत्र कुण्डं तथारम्यं कश्यपेन विनिर्मितम् ॥ २ ॥ तत्र स्नात्वा तु भो देवि नरो निरयं व्रजेत् ॥ अग्निहोत्रकरा विप्रानित्यं वेदपरायणाः ॥
 ३ ॥ निवसन्ति महादेविकाश्यपायां बहुश्रुताः ॥ यथा काशी तथा चैयं नगरी ऋषिनिर्मिता ॥ ४ ॥ काश्यपेन यतश्चात्र तप्तं बहुतरं

प० पु०
१. १५६ ॥

तपः ॥ गङ्गावैतपसायेन आनीतेशजटोद्भवा ॥ ५ ॥ सागङ्गाकाश्यपीदेविमहापातकनाशिनी ॥ यस्यादर्शनमात्रेणमुच्यन्तेदुष्ट
किल्बिषात् ॥ ६ ॥ गोदानंचप्रशंसन्तिगन्धदानंतथैवच ॥ श्राद्धंकृत्वातुतत्रैवदानंदेयंप्रयत्नतः ॥ ७ ॥ कलौयुगेतथाघोरेमहापातकना
शनम् ॥ कश्यपाख्यंसमंतीर्थनभूतंनभविष्यति ॥ ८ ॥ यत्रवैदेवताःसर्वाऋषयोवीतकल्मषाः ॥ नित्यंतिष्ठन्तिदेवेशितीर्थराजप्रसादतः ॥
॥ ९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०साभ्रमतीमाहात्म्येद्वदमाहात्म्यंनामचतुःषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६४ ॥ महादेव
उवाच ॥ भूतालयंतोगच्छेत्तीर्थपापहरंपरम् ॥ भूतालयोवटोयत्रयत्रप्राचीतुचन्दना ॥ १ ॥ भूतालयेनरःस्नात्वाकृष्णाष्टम्यामुपोषितः ॥
यस्तुकृष्णतिलान्दद्यान्नसंप्रेतोऽभिजायते ॥ २ ॥ पितृनुद्दिश्ययोदद्यादुदकुम्भंतिलैःसह ॥ पूर्वजान्प्रेतभावात्समोचयेन्नात्रसंशयः ॥
॥ ३ ॥ यस्यनाम्नानरःस्नातिप्रेतत्वात्सविमुच्यते ॥ चतुर्दश्यामथाष्टम्यांप्रभातेविमलोदके ॥ ४ ॥ तीर्थेभूतालयेस्नात्वादृष्ट्वाभूतालयं
वटम् ॥ भूतेश्वरप्रसादेनभूतेभ्योनलभेद्भयम् ॥ ५ ॥ इतिश्रीभूतेश्वरतीर्थम् ॥ अतस्तीर्थात्परंतीर्थंघटेश्वरमितिस्मृतम् ॥ यत्रस्नात्वातु
तंदृष्ट्वामुक्तिभागीभवेद्भुवम् ॥ ६ ॥ यत्रसाभ्रमतीतीर्थंघटोवैपरमोमहान् ॥ दृष्ट्वाचैवमहादेवंमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ७ ॥ तत्रगत्वा
विशेषेणपुष्कपूजांकरोतियः ॥ मनसाभीप्सितान्कामाँल्लभतेमानवोभुवि ॥ ८ ॥ इतिघटेश्वरतीर्थम् ॥ ततोगच्छेन्नरोभक्त्यावैद्यनाथेतिविश्रुतम् ॥
तत्रस्नात्वा नरस्तीर्थेशिवपूजनतत्परः ॥ ९ ॥ पितृन्संतर्प्यविधिनासर्वयज्ञफलंलभेत् ॥ विजयोदेवसंभूतःसर्वपापक्षयङ्करः ॥ यंदृष्ट्वाविविधान्कामान्प्राप्नु
युस्तेनरःसदा ॥ १० ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०वैद्यनाथतीर्थमाहात्म्यंनामपञ्चषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६५ ॥ महादेवउवाच ॥
वैद्यनाथात्परंतीर्थंसर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ तीर्थानामुत्तमंतीर्थंदेवतीर्थमनुश्रुतम् ॥ १ ॥ विभीषणाद्राक्षसेन्द्राद्ब्रहीत्वाकरमोजसा ॥ प्रारब्धो
धर्मपुत्रेणराजसूयोमहाक्रतुः ॥ २ ॥ दिग्जयेदक्षिणेजानकुलेनहिपाण्डुना ॥ साभ्रमत्यास्तटेदेविपाण्डुरार्येतिविश्रुता ॥ ३ ॥ स्थापिता
परयाभक्त्याभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ स्नातःसाभ्रमतीतोयेपाण्डुरार्यानमस्यच ॥ ४ ॥ अणिमाद्याःसिद्धयोऽष्टौनथामेधांमहीयसीम् ॥ नरःप्राप्तोतिवै नृनं
नात्रकार्याविचारणा ॥ ५ ॥ पाण्डुरार्यानमस्कृत्यशुद्धभावेनमानवः ॥ संवत्सरकृतापूजाज्ञातव्यातत्त्वबुद्धिभिः ॥ ६ ॥ तत्रतीर्थेतनुंत्यक्त्वापाण्डुरार्या
समीपतः ॥ कैलासशिखरंप्राप्यचण्डेश्वरगणोभवेत् ॥ ७ ॥ पुराह्नूमतातत्रतपस्तप्तंसुदुष्करम् ॥ समुद्रप्लवनेशक्तिर्जानातीर्थप्रभावतः ॥ ८ ॥ इतिश्रीपाद्मे
महापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०पाण्डुरार्यातीर्थंनामषट्षष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६६ ॥ अत्रतीर्थात्परंतीर्थंचण्डेशइतिविश्रुतम् ॥ यत्रचण्डेश्वरोदेवो

उ.पुं.स.
अ० १५८

॥ १५६

नित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ १ ॥ यद्वद्वामुच्यते पापादज्ञानादथवाकृतात् ॥ सर्वाभिर्देवताभिश्च मिलित्वानगरंकृतम् ॥ चण्डेश इति विख्यातं नाम्ना चैव महेश्वरि ॥
॥ २ ॥ इति चण्डेश तीर्थम् ॥ अत्र तीर्थात्परं तीर्थं गाणपत्यं ततो भुवि ॥ साभ्रमत्यां सर्मापेतु विख्यातं देवि निर्मितम् ॥ ३ ॥ तत्र स्नात्वा नरो देवि मुच्यते
नात्र संशयः ॥ मन्ये साभ्रमती तीरे जनानां हितकाम्यया ॥ ४ ॥ पृथिव्यां यानि तीर्थानि सागरान्तानि यानि च ॥ तानि सर्वाणि संत्यज्य तीर्थे वै परमाद्भुते ॥
॥ ५ ॥ श्राद्धं करोति यस्तत्र रुद्र भक्त्या जितेन्द्रियः ॥ फलं प्राप्नोति शुद्धात्मा सर्वयज्ञसमुद्भवम् ॥ ६ ॥ पितृनुदिश्य यत्किंचिद्गुणतीर्थं प्रदीयते ॥ तत्सर्वं जायते
क्षिप्रं गणनाथ प्रसादतः ॥ ७ ॥ तस्मिंस्तीर्थे नरः स्नात्वा वृषं विप्राय दापयेत् ॥ सर्वलोकानतिक्रम्य स गच्छेत्परमांगतिम् ॥ ८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे
पञ्चपञ्चा० उत्तर० गणतीर्थनाम सप्तपद्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६७ ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ ततो गच्छेन्महादेवि वार्त्रघ्न्या गिरिकन्यया ॥ शक्रश्चैव तया सा
ध्व्या संगमं यत्र लब्धवान् ॥ १ ॥ तत्र स्नानं प्रकुर्वन्ति नरा नियतमानसाः ॥ दशानामश्वमेधानां यत्फलं स्नानकृत् लभेत् ॥ २ ॥ तत्र यः कुरुते श्राद्धं पिण्डान्वै
तिलचूर्णजान् ॥ पुनाति पुरुषो वंशान्सप्तसप्तपरावरान् ॥ ३ ॥ संपूज्य विधिवत् स्नात्वा संगमे गणनायकम् ॥ न विघ्नैरभिभूयेत लक्ष्म्या नैव विहीयते ॥ ४ ॥
पार्वत्युवाच ॥ कस्मिन्कार्यसमारम्भे सभायातः पुरन्दरः ॥ स्वर्गलोकादिमं लोकमेतदाख्यातुमर्हसि ॥ ५ ॥ वार्त्रघ्नी च नदी केन निरुक्तेन निग
द्यते ॥ पुरन्दरपुरं देवब्रह्मघोषनिनादितम् ॥ संभावयानियोऽजस्रं मम तत्संगमं वद ॥ ६ ॥ महादेव उवाच ॥ अस्मिंश्चैव तु भूलोके प्रश्नोऽयं
समभूत्पुरा ॥ युधिष्ठिरेति विख्यातो राजा वै धार्मिको महान् ॥ ७ ॥ पृष्ट्वा न्सतु भीष्माय धर्मिणे ज्ञानरूपिणे ॥ तेनोक्तं यत्तु न देवि प्रवक्ष्यामि तवाग्रतः ॥ ८ ॥
दशवर्षसहस्राणि दशवर्षशतानि च ॥ वृत्रवासवयोर्युद्धमभवत्ल्लोमहर्षणम् ॥ ९ ॥ ततः पराजितः शक्रः कृत्वा वृत्रेण संविधम् ॥ अद्रोहे सगुणं त्यक्त्वा जगाम
शरणं मम ॥ १० ॥ वार्त्रघ्न्या संगमे पुण्यं तोषयामास शङ्करम् ॥ अथान्तरिक्षेऽहं देवि दर्शनं दत्तवांस्तदा ॥ ११ ॥ मम गात्रात्तु यद्भस्म पतितं काश्यपीतटे ॥
भस्मगात्रेति तत्पुण्यं लिङ्गं देवि विनिर्मितम् ॥ १२ ॥ भूतेश्वरं भस्मगात्रं ब्रह्मणा संप्रतिष्ठितम् ॥ तस्य वैदर्शनादेव ब्रह्महत्यालयं व्रजेत् ॥ १३ ॥
यो मुच्यते सर्वपापेभ्यः श्राद्धं कृत्वा युगादिषु ॥ तदहं सुप्रसन्नोऽभूदिन्द्राय सुमहात्मने ॥ १४ ॥ यद्यत्त्वं वाञ्छसे देव तत्सर्वं हि ददामि ते ॥ अनेन वत्र
योगेन शीघ्रं वृत्रं हनिष्यसि ॥ १५ ॥ शक्र उवाच ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेन दितिं जच दुरासदम् ॥ वज्रेण निहनिष्यामि पश्य तस्ते सुगेत्तम ॥ १६ ॥
महादेव उवाच ॥ एवमुक्त्वा तदा इन्द्रो गतवांश्चासुरं प्रति ॥ तदा दुन्दुभयो नेदुर्देवसैन्ये विशेषतः ॥ १७ ॥ मृद्गङ्गादिण्डिमाश्चैव भेरीतूर्याण्य
नेकशः ॥ असुराणां च सर्वेषां वृत्तिलोभो महानभूत् ॥ १८ ॥ बलवान्मघवाचैव क्षणेन समजायत ॥ तमाविष्टं ततो ज्ञात्वा ऋषयः पन्नगास्तथा ॥

॥ १९ ॥ स्तुवन्तिशक्रीशानंस्तुत्वाजयजयेति च ॥ गच्छतस्तस्यशक्रस्ययुद्धकामस्यसन्निधौ ॥ २० ॥ ऋषिभिःस्तूयमानस्यरूपमासीत्सुदुर्भरम् ॥ वृत्रस्यसहसादेवितदासङ्ग्राममूर्धनि ॥ २१ ॥ अभवन्यानि लिङ्गानि शरीरेतानि मे शृणु ॥ ज्वलदास्योऽभवद्धोरोवैवर्ण्यमभवत्परम् ॥ २२ ॥ गात्रकम्पश्चसुमहाच्छ्वासःसोष्माव्यजायत ॥ रोमहर्षश्चतीव्रोऽभूच्छ्वासश्चैवमहानभूत् ॥ २३ ॥ निष्पपातमहावोराउल्काःपार्श्वप्रपेदिरे ॥ गृधावटाश्येनकङ्कावाचोमुञ्चन्सुदारुणाः ॥ २४ ॥ वृत्रस्योपरितेसर्वेचक्रवत्परिवभ्रमुः ॥ ततःसगजमास्थायइन्द्रस्तत्रसमागतः ॥ २५ ॥ वज्रोद्योतकरस्तत्रशक्रस्तंदैत्यमासदत् ॥ अमानुषमथोनादंसमुमोचसुरेश्वरः ॥ २६ ॥ वृत्रासुरस्ययततःशक्रोवज्रमपातयत् ॥ सवज्रःसुमहातेजःकालाग्निसदृशमहान् ॥ समुद्रस्यतटेवृत्रंशक्रोदैत्यमपातयत् ॥ २७ ॥ ततोनादःसमभवत्पुनरेवसमन्ततः ॥ २८ ॥ वृत्रंविनिहतं दृष्ट्वा सर्वदेवभयङ्करम् ॥ पुष्पवृष्टिस्तुमहतीइन्द्रमूर्ध्निपपातह ॥ २९ ॥ वृत्रंहत्वासमघवान्दानवेशंभयङ्करम् ॥ स्तूयमानोऽमरैःसार्द्धं देवदानीतमाविशत् ॥ ३० ॥ अथवृत्रशरीरात्तु निर्गतं तेज उत्तमम् ॥ ब्रह्महत्यामहाघोरागौद्रालोकभयङ्करी ॥ ३१ ॥ करालवदनासाचविकृताकृष्णपिङ्गला ॥ कपालमालिनीचैवसुकृशानगनन्दिनि ॥ ३२ ॥ रुधिराक्ताचपापिष्ठामीनगन्धातिभीषणा ॥ सानिष्कम्यमहादेवितादृग्रूपाभयावहा ॥ ३३ ॥ इन्द्रमन्वेषयामासतदावैसुरसत्तमे ॥ निर्धावतीततःसातुदृष्ट्वाशक्रंमहौजसम् ॥ ३४ ॥ कण्ठेजग्राहदेवेन्द्रं सुलग्नासाभवत्तदा ॥ सचतस्मिन्समुद्रान्तोब्रह्महत्याकृतेभये ॥ ३५ ॥ निलीयविसमध्येऽसौस्थितोवर्षगणान्वहून् ॥ तयागृहीतोभोदेविनिश्चेष्टःसमपद्यत ॥ ३६ ॥ तस्याव्यपोहनेशक्रःप्रयत्नंचचकारह ॥ नशक्तोऽभून्महादेविब्रह्महत्यांव्यपोहितुम् ॥ ३७ ॥ तयागृहीतमात्रस्तुदेवेन्द्रोमेषरूपधृत् ॥ पितामहमुपागम्यशिरसाप्रत्यपूजयत् ॥ ३८ ॥ ज्ञात्वागृहीतंशक्रंतुद्विजप्रवरहत्यया ॥ ब्रह्मासंचिन्तयामासतदावैसुरसत्तमे ॥ ३९ ॥ साचिन्त्यमानाब्रह्माणमुपगम्याब्रवीद्वचः ॥ प्राप्तास्मिभगवन्देवत्वत्सकाशं हिमानद ॥ ४० ॥ यत्कर्तव्यंमयादेवतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ तामुवाचमहाभागेब्रह्महत्यांपितामहः ॥ ४१ ॥ स्वरेणमधुरेणाथसंक्षेपेणयथातथम् ॥ मुच्यतां देवराजोऽयंमत्प्रियंकुरुभामिनि ॥ ब्रह्मिकितेकरोम्यद्यकामंत्वंकिमिहेच्छसि ॥ ४२ ॥ हत्योवाच ॥ शक्रादपगमिष्यामिवचनात्तेसुरोत्तम ॥ देवदेवनमस्तेऽस्तुनिवासंचददस्वमे ॥ त्वयाकृतंयंमर्यादालोकसंरक्षणार्थेना ॥ ४३ ॥ महादेवउवाच ॥ तथेतितांप्रतिज्ञायहत्यांचापिपितामहः ॥ उपायमथशक्रस्यब्रह्महत्यापनोदने ॥ ४४ ॥ ततोवह्निंसमाहूयब्रह्मावचनमब्रवीत् ॥ शक्रहत्याचतुर्थांशंजातवेदोगृहाणभोः ॥ ४५ ॥ अग्निरुवाच ॥ मममोक्षस्यकोहेतुर्ब्रह्महत्याकृतेप्रभो ॥ एतदिच्छामिविज्ञातुंतत्त्वतोलोकपूजित ॥ ४६ ॥

ब्रह्मोवाच ॥ यस्त्वाञ्ज्वलन्तमासाद्यनहोष्यतिनरः क्वचित् ॥ बीजौषधितिलानग्रेफलमूलसमित्कुशान् ॥ ४७ ॥ तदैवत्यक्ष्यतित्वांचतत्रैवचनिवत्स्यति
 ब्रह्महत्याहव्यवाहव्येतुतेमनसोज्वरः ॥ ४८ ॥ ततः सपरिजग्राहतद्रचोहव्यकव्यभुक् ॥ पितामहश्चभगवांस्तथातदलभत्प्रियम् ॥ ४९ ॥
 ततोवृक्षौषधितृणान्याहूयसपितामहः ॥ इममर्थमहाभागेवक्तुं समुपचक्रमे ॥ ५० ॥ ततोवृक्षौषधितृणैस्तथैवोक्तं यथातथम् ॥ व्यधितान्यग्निव
 देविब्रह्माणंवाक्यमब्रुवन् ॥ ५१ ॥ अस्माकं ब्रह्महत्यायाः कथयान्तं पितामह ॥ स्वभावनहितातस्मान्न पुनर्हन्तुमर्हसि ॥ ५२ ॥ वयमग्निं तथाशीतं वर्षचपवने
 रितम् ॥ सहामः सततं देवतथाच्छेदनभेदनम् ॥ ५३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अकारणं न रोयस्तु युष्मच्छेदनभेदनम् ॥ करिष्यति महामोहात्तमेषानुप्रयास्यति ॥
 ॥ ५४ ॥ महादेव उवाच ॥ ततोमहौषधितृणैरोमित्युक्तं महात्मभिः ॥ ब्रह्माणमपि संपूज्य जग्मुश्चाथ यथागतम् ॥ ५५ ॥ आहूयाप्सरसो देवस्ततो
 लोकपितामहः ॥ वाचामधुरया प्राह सान्त्वयन्निवसत्तमे ॥ ५६ ॥ इयं वृत्रादनुप्राप्ता ब्रह्महत्यावराङ्गनाः ॥ चतुर्थमस्याभागं च मयोक्तं संप्रती
 च्छथ ॥ ५७ ॥ अप्सरस ऊचुः ॥ ग्रहणे कृतबुद्धीनां देवेश तव शासनात् ॥ संमोक्ष समयोऽस्माकं चिन्तनीयः पितामह ॥ ५८ ॥ पितामह
 उवाच ॥ रजस्वला सुनारीषु यो वै मैथुनमाचरेत् ॥ तमेषायास्यति क्षिप्रं व्येतुवो मनसोज्वरः ॥ ५९ ॥ महादेव उवाच ॥ तथेति हृष्टमनसः प्रत्युक्ता
 ह्यप्सरोगणाः ॥ स्वानि स्थानानि संप्राप्य रेमिरे शैलजे तदा ॥ ६० ॥ ततश्च लोककृद्देवः पुनरेव पितामहः ॥ अपः संचिन्तयामास ततस्ताश्च समागमन् ॥
 ॥ ६१ ॥ ताश्च सर्वाः समागम्य ब्रह्माणममितीजसम् ॥ इदमृचुर्वचो देवि प्रणिपत्य पितामहम् ॥ ६२ ॥ इमाः स्मदेव संप्राप्तास्त्वत्सकाशमरिन्दम ॥
 शासनात्तव देवेश समाज्ञापय तत्प्रभो ॥ ६३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इयं वृत्रादनुप्राप्ता पुरुहूतं भयानका ॥ ब्रह्महत्या चतुर्थांशं यूयमस्याः प्रतीच्छथ ॥ ६४ ॥ आप
 ऊचुः ॥ एवं भवतु लोकेशयत्त्वं वदसि नः प्रभो ॥ मोक्षस्य समयं नस्त्वं संचिन्तयितुमर्हसि ॥ ६५ ॥ त्वंहि देवेन्द्र सर्वस्य जगतः परमा गतिः ॥
 कोऽन्येभ्यो हि प्रसादोऽपि यः कृच्छ्रान्नः समुद्धरेत् ॥ ६६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अल्पमेव मतिं कृत्वा यो नरो बुद्धिमोहितः ॥ श्लेष्ममूत्रपुरीषाण्युष्मासु
 प्रतिमोक्षति ॥ ६७ ॥ तमेषयास्यति क्षिप्रं तत्रैव च निवत्स्यति ॥ ततो वै भविता मोक्ष इति सत्यं ब्रवीमिवः ॥ ६८ ॥ महादेव उवाच ॥ ततो
 विमुच्य देवेन्द्रं ब्रह्महत्यासुरेश्वरि ॥ गतातिहृष्टो देवेशो ह्यभवद्देवशासनात् ॥ ६९ ॥ एवं शक्रेण संप्राप्ता ब्रह्महत्या पुरायुगे ॥ अस्मिंस्तीर्थे तपस्तप्त्वा
 शुद्धात्मा त्रिदिवं ययौ ॥ ७० ॥ अश्वमेधं ततः कृत्वा विपाप्मा समपद्यत ॥ इति सा भ्रमतीतीर्थे वार्ष्णीयं नगात्मजं ॥ ७१ ॥ इति श्रीपाद्मे
 महापुराणे पञ्चपञ्चोत्तरं वार्ष्णीमाहात्म्यं नामाष्टषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६८ ॥ महेश उवाच ॥ ततः परं देवनदी वार्ष्णीसंगमात्किल ॥

प्रविष्टाभद्रयासार्धसागरंवरुणालयम् ॥ १ ॥ समुद्रोऽपितयातावदागम्यप्रियकाम्यया ॥ साभ्रमत्यानुरागेणकृतवान्प्रियमेलनम् ॥ २ ॥
 भद्रावापिसुभद्रायावयस्यासानदीपुरा ॥ सहायमकरोन्मार्गेसाक्षाच्छ्रीरूपधारिणी ॥ ३ ॥ तयोस्तुसंगमःपुण्यःसागरस्योत्तरेतटे ॥ तत्रतीर्थे
 नरःस्नात्वामृष्टंवारिददाति ॥ ४ ॥ नमस्कृत्यवराहायवारुणंस्थानमाप्नुयात् ॥ प्रविश्यभगवान्विष्णुस्तेनमार्गेणसागरम् ॥ ५ ॥
 जित्वावैदानवान्सर्वान्देवानांपरिपन्थिनः ॥ देवोयज्ञवराहश्चसंक्षोभ्यमकरालयम् ॥ क्रीडित्वासुचिरंकालं कर्दमालेननिर्ययौ ॥ ६ ॥ पार्वत्युवाच ॥
 देवयज्ञवराहस्यसाभ्रमत्यांप्रवेशनम् ॥ निर्गमंकर्दमालेनब्रूहित्वंममविस्तरात् ॥ ७ ॥ महादेवउवाच ॥ अन्तर्भूक्रीडितमिदंवराहस्यहरेःपुरा ॥
 तत्सर्वकथयिष्यामिशृणुत्वंनगनन्दिनि ॥ ८ ॥ योऽयं वैभगवान्साक्षाद्भूतवान्सौकरं वपुः ॥ देवानांकार्यसिद्धयर्थरूपंधृत्वासुरेश्वरः ॥ ९ ॥ धृत्वावै
 पृथिवीं देवीं निर्गतः कर्दमालयम् ॥ तत्रतीर्थमहजातं वराहाख्यंतु सुन्दरि ॥ १० ॥ तत्रस्नातिनरोयस्तुमुक्तिभाक्सनसंशयः ॥ अत्रश्राद्धंप्रकुर्वीतपितृणां
 मुक्तिहेतवे ॥ विमुक्तस्तैःसमंलोकंप्रयातिसुखदंमहत् ॥ ११ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०वाराहतीर्थनामैकोनसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥
 ॥ १६९ ॥ महादेवउवाच ॥ अत्रतीर्थात्परंतीर्थसङ्गमाख्यमिति श्रुतम् ॥ यत्रसाभ्रमतीगङ्गामिलितासागरेणतु ॥ १ ॥ तत्रस्नानंचदानंचकर्तव्यंविधि
 पूर्वकम् ॥ यत्रस्नात्वातुमुच्यन्तेमहापातकिनोऽपिये ॥ २ ॥ तत्रश्राद्धंप्रकर्तव्यंस्वानांचहितमिच्छता ॥ यत्रैवतुकृतेश्राद्धेपितृलोकेवसेद्भुवम् ॥ ३ ॥
 यत्रवैमागरोदेवोनित्यंमिलतिगङ्गया ॥ ब्रह्महातत्रमुच्येतकिमन्यैरितरैर्यैः ॥ ४ ॥ यत्रतीर्थंनजानन्तिलोकावैमन्दबुद्धयः ॥ तदावैममनाप्राचकर्तव्यंतीर्थमु
 त्तमम् ॥ ५ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०सङ्गमतीर्थनामसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७० ॥ महादेवउवाच ॥ संगमस्यसमीपेतु
 सत्तीर्थलोकविश्रुतम् ॥ आदित्याख्यं परंतस्मान्नभूतं न भविष्यति ॥ १ ॥ यस्यवैदर्शनंकार्यंस्नानं वैपुष्करेणतु ॥ पूजनंचार्कपुष्पेणकरवीरैस्तथा
 पुनः ॥ २ ॥ तत्रश्राद्धंचदानंचकुर्युर्वैमानवाःसदा ॥ इदमादित्यकंतीर्थपवित्रं पापनाशनम् ॥ ३ ॥ दर्शनात्पुण्यदंतीर्थमहापातकिनामपि ॥ ४ ॥
 इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०आदित्यतीर्थमाहात्म्यं नामैकसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७१ ॥ महादेवउवाच ॥ तस्मात्तीर्थात्परंतीर्थं
 नीलकण्ठेतिविश्रुतम् ॥ तस्यवैदर्शनंकार्यमुक्तिचैवेच्छतासदा ॥ १ ॥ बिल्वपत्रैस्तथाधूपैर्दीपैर्वार्थसुरेश्वरि ॥ वाञ्छितंलभतेमर्त्योनीलकण्ठस्य
 दर्शनात् ॥ २ ॥ उपवासपरोदेविनिर्जनेऽसौस्थितःसदा ॥ यद्यद्वाञ्छन्तियेलोकास्तेषांतत्तददातिच ॥ ३ ॥ कलौसातुमहादेविविख्याता
 काश्यपीतिवै ॥ ४ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०नीलकण्ठमाहात्म्यं नामद्विसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७२ ॥ महादेवउवाच ॥

दुर्गयासंगतायत्रदेविसाभ्रमतीनदी ॥ संगमःसागरेणाथस्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ १ ॥ वीतदोषाभविष्यन्तिकलौवैनात्रसंशयः ॥ तत्रश्राद्धंप्रकर्तव्यं
 दुर्गयासंगमेतथा ॥ २ ॥ तत्रगत्वाविशेषेणब्राह्मणानांचभोजनम् ॥ दानंगोमहिषीणांचकर्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ ३ ॥ इयंचन्याधन्यतमा
 पवित्रापापनाशिनी ॥ यादृङ्वाचापिभोदेविमुच्यतेपातकैर्नरः ॥ ४ ॥ यथागङ्गातथाचेयंज्ञेयासाभ्रमतीनदी ॥ कलौदेविविशेषेणबहुकालफल
 प्रदा ॥ ५ ॥ यदिचंच्छतशोजिह्वामुखेवैमामकेसति ॥ तस्याअपिनशक्नोमिगुणान्वक्तुंकदाचन ॥ ६ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुसणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०
 उमामहेश्वरसंवादेसाभ्रमतीमाहात्म्यंनामत्रिसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७३ ॥ महादेवउवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिब्रतंत्रैलोक्यदुर्लभम् ॥
 यच्छ्रुत्वामुच्यतेलोकोब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ १ ॥ उत्पत्तिःस्वप्रकाशस्यभक्तानांसुखहेतवे ॥ तिथिर्वापिसमासोवैसंजातःपुण्यकारकः ॥ २ ॥
 यस्यनामगृणन्देविमुक्तिमाप्नोतिशाश्वतीम् ॥ सएवपरमात्माचकारणानांचकारणम् ॥ ३ ॥ विश्वात्माविश्वरूपीचसर्वेषांभगवान्प्रभुः ॥
 द्वादशार्काधृतायेननृसिंहेनमहात्मना ॥ सएवप्रकटीजातोभक्तानांशमभीप्सया ॥ ४ ॥ पार्वत्युवाच ॥ अवताराह्यसङ्ख्याताःकथिताःसुरसत्तम ॥
 नृसिंहाख्यंपरंधामवदविश्वेश्वरप्रभो ॥ येनविज्ञानमात्रेणसुखलोकमवाप्नुयात् ॥ ५ ॥ महादेवउवाच ॥ हिरण्यकशिपुंहत्वादेवदेवंजगद्गुरुम् ॥
 सुखासीनंतदुत्सङ्गेस्थितोवचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥ प्रह्लादोज्ञानिनांश्रेष्ठोहन्तृहन्तारमुत्तमम् ॥ ७ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ नमस्तेभगवन्विष्णोर्नृसिंहाद्भुत
 रूपिणे ॥ त्वद्भक्तोऽहंमुरश्रेष्ठत्वांपृच्छामिचतत्त्वतः ॥ ८ ॥ स्वमिंस्त्वयिममाभिन्नाभक्तिर्जाताह्यनेकधा ॥ कथंतेऽहंप्रियोजातःकारणंवदमेप्रभो ॥ ९ ॥
 नृसिंहउवाच ॥ कथयामिमहाप्राज्ञशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ भक्तैर्यत्कारणंवत्सप्रियत्वस्यचयत्पुनः ॥ १० ॥ पुराकस्यद्विजस्यापिजातस्त्वंनाप्यधीत
 वान् ॥ नाम्नातुवसुदेवोहिवेश्यायार्मतिलम्पटः ॥ ११ ॥ तस्मिञ्जन्मनिनैवचचकारसुकृतंकियत् ॥ भुक्त्वामधुघृतंचैववेश्यासंगमलालसः ॥ १२ ॥
 मद्व्रतस्यप्रभावेणभक्तिर्जातातवानघ ॥ १३ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ विस्तराद्ब्रह्मदेवेशकस्यपुत्रस्यकिंव्रतम् ॥ वेश्यायांवर्तमानेनकथंचिद्धिकृतंमया ॥ ममो
 परिकृपांकृत्वासर्वकथयसाम्प्रतम् ॥ १४ ॥ नृसिंहउवाच ॥ सृष्ट्यर्थतुपुराब्रह्माचक्रेह्येतदनुत्तमम् ॥ तद्व्रतस्यप्रभावेणनिर्मितंसचराचरम् ॥ १५ ॥ ईश्वरेण
 व्रतंचीर्णंवधार्थंत्रिपुरस्यच ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणत्रिपुरस्तुनिपातितः ॥ १६ ॥ अन्यैश्चबहुभिर्देवैर्ऋषिभिश्चपुरातनैः ॥ राजभिश्चमहाप्राज्ञैर्विहितंव्रतमु
 त्तमम् ॥ १७ ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणसर्वेसिद्धिमवाप्नुयुः ॥ ममतेवैप्रियाजातादिविभोगाननेकशः ॥ १८ ॥ भुक्त्वामयिविलीनास्तुप्रह्लाद त्वंविशस्व
 माम् ॥ कार्यार्थमवतारस्तेमच्छरीरात्पृथग्गतः ॥ १९ ॥ नतेषांपुनरावृत्तिर्महाकल्पशतैरपि ॥ दरिद्रोलभतेलक्ष्मींधनदस्यचयादृशी ॥ २० ॥ ततःकामी

लभेत्कामं राज्यार्थी राज्यमुत्तमम् ॥ आयुष्कामोलभेदायुर्यादृशंच शिवस्य हि ॥ २१ ॥ अवैधव्यकरं स्त्रीणां पुत्रदं भाग्यदं तथा ॥ धनधान्यकरं चैव तथा
 शोकविनाशनम् ॥ २२ ॥ स्त्रियोवापुरुषावापि कुर्वन्ति व्रतमुत्तमम् ॥ तेभ्यो ददाम्यहं सौख्यं भुक्तिमुक्तिफलं तथा ॥ २३ ॥ बहुनोक्तेन किं वत्स व्रतस्यास्य
 फलस्य हि ॥ मद्रतस्य फलं वक्तुं नाहं शक्तो न शङ्करः ॥ २४ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेन श्रुतं व्रतमुत्तमम् ॥ व्रतस्यास्य फलं श्रोतुं त्वयि मे भक्तिकार
 णम् ॥ २५ ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि व्रतस्यास्य विधिं परम् ॥ कस्मिन्मासे भवेदेव कस्मिंश्चिद्वासरे प्रभो ॥ २६ ॥ एतद्विस्तरतो देव वक्तुमर्हसि साम्प्रतम् ॥
 विधिना येन वै स्वामिन्समग्रफलभाग भवेत् ॥ २७ ॥ नृसिंह उवाच ॥ प्रह्लाद वत्स भद्रं ते शृणुष्वैकमना व्रतम् ॥ वैशाखेऽसितपक्षे तु चतुर्दश्यां समाचरेत् ॥ २८ ॥
 ममाविर्भावसंयुक्तं मम संतुष्टिकारणम् ॥ शृणु पुत्रममोत्पत्तिं भक्तानां सुखहेतवे ॥ २९ ॥ पश्चिमायां दिशायां च संज्ञातं कारणान्तरात् ॥ मौलिस्तानमिदं क्षेत्रं
 पवित्रं पापनाशनम् ॥ ३० ॥ तस्मिन्क्षेत्रे तु विख्यातो ब्राह्मणो वेदपारगः ॥ हारीत इति नाम्ना च ज्ञानध्यानपरायणः ॥ ३१ ॥ तस्य स्त्री तु महापुण्या सतीरूपा
 सदा प्रभो ॥ लीलावती तु नाम्ना च भर्तुर्वशपरासदा ॥ ३२ ॥ ताभ्यां तपोमहत्तमं कालं बहुतरं सुत ॥ एकविंशयुगाश्चैव यातास्तत्र न संशयः ॥ तस्मिन्क्षेत्रे तु वै
 ताभ्यां प्रत्यक्षो वा भवत्तदा ॥ ३३ ॥ नृसिंह उवाच ॥ यं यं वाञ्छयसे ब्रह्मं तं ददामि न संशयः ॥ ताभ्यामुक्तं तदा तस्मै दीयते चेद्भरो मम ॥ ३४ ॥ त्वाद्दृशो मम पु
 त्रस्तु ह्यधुनैव भवत्विति ॥ मयोक्तं तु तदा वत्स पुत्रोऽहं तेन संशयः ॥ ३५ ॥ विश्वकर्मा ह्यहं साक्षात्परमात्मा परात्परः ॥ उदरेऽहं न वत्स्यामि यतोऽहं वै सनातनः
 ॥ ३६ ॥ हारीतेन तदा चोक्तं भवत्वेवं न संशयः ॥ तदा प्रभृतिवैक्षेत्रे स्थितोऽहं भक्तकारणात् ॥ ३७ ॥ अत्रागत्य प्रकुर्वीत दर्शनं भक्तसत्तमः ॥ तस्याहं सकलां
 बाधां नाशयामि निरन्तरम् ॥ ३८ ॥ एतस्मात्कारणाच्चैव व्रतं वै विधिपूर्वकम् ॥ ये कुर्वन्ति नरश्रेष्ठान् तेषां विद्यते भयम् ॥ ३९ ॥ बालरूपमयं ध्यात्वा ताभ्यां
 सह विशेषतः ॥ पूजनं कुरुते रात्रौ सर्वे नारायणो भवेत् ॥ ४० ॥ चतुर्भुजं महादंष्ट्रं कालरूपं दुरासदम् ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशं यमकोटिदुरासदम् ॥
 ॥ ४१ ॥ सिंहवच्चमुखं यस्य नरवच्चाङ्गसंयुतम् ॥ श्रीनृसिंहं दिव्यसिंहं कालरूपं भजेत्सदा ॥ ४२ ॥ एवं ज्ञात्वा विशेषेण यः स्थानं मामकं व्रजेत् ॥
 ॥ व्रतं पवित्रं परमं श्रीकदम्बप्रदं महत् ॥ ४३ ॥ अन्ते मुक्तिप्रदं चैव भक्तानां च न संशयः ॥ येन वै क्रियमाणेन सहस्रद्वादशीफलम् ॥ ४४ ॥
 स्वाती नक्षत्रसंयोगे शनिवारे तु मद्रतम् ॥ सिद्धियोगस्य संयोगे वणिजे करणे तथा ॥ ४५ ॥ योगैः सर्वैश्च संयोगं हत्या कोटि विनाशनम् ॥ एतदन्य
 तरे योगे मद्दिनं पापनाशनम् ॥ ४६ ॥ विज्ञाय मद्दिनं यस्तुलङ्घयेत्स तु पापकृत् ॥ अकर्तानरकं याति यावच्चन्द्रदिवा करौ ॥ ४७ ॥ प्राप्ते मम

दिनेवत्सदन्तधावनपूर्वकम् ॥ ममाग्रेव्रतसंकल्पमद्रक्तोविजितेन्द्रियः ॥ ४८ ॥ अद्याहंतेविधास्यामिव्रतंनिर्विघ्नतानय ॥ व्रतस्थेननकर्तव्यं
दुष्टसंभाषणादिकम् ॥ ४९ ॥ ततोमध्याह्नसमयेनद्यादौविमलेजले ॥ गृहेवादेवखातेवातडागेवाथशोभने ॥ ५० ॥ वैदिकेनतुमन्त्रेणस्नानं
कुर्याद्विचक्षणः ॥ मृत्तिकागोमयेनैवतथाधात्रीफलेनच ॥ ५१ ॥ तिलैश्चविधिवत्स्नायात्सर्वपापौचशान्तये ॥ परिधायशुभेवस्त्रेनित्यकर्म
समारभेत् ॥ ५२ ॥ ततोऽगृहं विलिप्याथकुर्यादष्टदलंशुभम् ॥ कलशंतत्रसंस्थाप्यताम्रंरत्नसमन्वितम् ॥ ५३ ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंतण्डुलैः
परिपूरितम् ॥ हैमीचतत्रमन्मूर्तिस्थाप्यलक्ष्म्यासमन्विताम् ॥ ५४ ॥ निर्मायशक्त्यास्वर्णेनस्नाप्यपञ्चामृतैस्ततः ॥ ततोब्राह्मणमाहूय
आचार्यनातिलोलुपम् ॥ ५५ ॥ शास्त्रज्ञमग्रतःकृत्वाततोदेवंसमर्चयेत् ॥ मण्डपंकारयेत्तत्रपुष्पस्तवकशोभितम् ॥ ५६ ॥ ऋतुकालोद्भवैःपुष्पैः
पूज्योऽहंचयथाविधि ॥ उपचारैःषोडशभिर्मन्मन्त्रैर्नियमैश्चयः ॥ ५७ ॥ ततःपौराणिकैर्मन्त्रैःपूजनीयोविशेषतः ॥ चन्दनंचसकर्पूरंचनकुङ्कुम
मिश्रितम् ॥ ५८ ॥ कालोद्भवानिपुष्पाणितथातुलसीदलानिच ॥ श्रीनृसिंहाययोदद्यात्समुक्तोनात्रसंशयः ॥ ५९ ॥ कृष्णागुरुमयंधूपंसर्वदा
हरिवल्लभम् ॥ हरयेगुरवेदद्यात्सर्वकामार्थसिद्धये ॥ ६० ॥ महादीपःप्रकर्तव्योह्यज्ञानध्वान्तनाशनः ॥ महानीराजनंकुर्याद्विष्टानादपुरः
सरम् ॥ ६१ ॥ नैवेद्यंशर्करांचापिभक्ष्यभोज्यसमन्वितम् ॥ ददामितेरमाकान्तसर्वपापक्षयंकुरु ॥ ६२ ॥ इतिनैवेद्यमन्त्रः ॥ नृसिंहाच्युत
देवेशतवजन्मदिनेशुभे ॥ उपवासंकरिष्यामिसर्वभोगविर्वर्जितः ॥ ६३ ॥ तेनप्रीतोभवस्वामिन्पापंजन्मनिराकुरु ॥ रात्रौजागरणंकार्यगीत
वादित्रनिःस्वनैः ॥ ६४ ॥ पुराणपठनंनित्यंश्रीनृसिंहकथाश्रयम् ॥ ततःप्रभातसमयेस्नानंकृत्वाह्यनन्तरम् ॥ ६५ ॥ पूर्वोक्तेनविधानेन
पूजयेन्मांप्रतर्पयन् ॥ वैष्णवंकारयेच्छ्राद्धंमदग्रेस्वस्थमानसः ॥ ६६ ॥ ततोदानानिदेयानिवक्ष्यमाणानियान्युत ॥ पात्रंभ्यःसद्विजेभ्योहि
लोकद्वयजिगीषया ॥ ६७ ॥ सहस्वर्णमयोदेवोममसंतोषकारकः ॥ गोभूतिलहिरण्यादिप्रददातिद्विजातये ॥ ६८ ॥ शय्यासतूलिकादेया
सप्तधान्यसमन्विता ॥ अन्यानिचयथाशक्त्यादेयानिनिजशक्तितः ॥ ६९ ॥ वित्तशाठ्यंनकुर्वीतयथोक्तफलकाङ्क्षया ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चा
त्तेभ्योदद्यात्सुदक्षिणाम् ॥ ७० ॥ निर्धनैरपिकर्तव्यंदेयंशक्त्यनुसारतः ॥ सर्वेषामेववर्णानामधिकारोऽस्तिमद्वते ॥ मद्रक्तैस्तुविशेषेणकर्तव्यं
मत्परायणैः ॥ ७१ ॥ ततःप्रार्थनामन्त्रः ॥ मद्रक्षेयेनराजातायेभविष्यन्तिमानवाः ॥ तानुद्धरस्वदेवेशदुःखदाद्रवसागरात् ॥ ७२ ॥ पात
कार्णवमग्रस्यव्याधिभिश्चाम्बुचारिभिः ॥ जीवैस्तुपरिभूतस्यमहादुःखगतस्यमे ॥ ७३ ॥ करावलम्बनंदेहिशेषशायिभ्रगत्पते ॥ व्रतेनानेन

देवेशभुक्तिमुक्तिप्रदोभव ॥ ७४ ॥ एवंप्रार्थ्यततोदेवंविमृज्यचयथाविधि ॥ उपहारादिकंसर्वमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ७५ ॥ दक्षिणाभिश्चसंतोष्या
 ब्राह्मणांश्चविसर्जयेत् ॥ ममध्यानसमायुक्तोभुञ्जीतसहबन्धुभिः ॥ ७६ ॥ अकिंचनेननियतमुपोष्याचचतुर्दशी ॥ सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यते
 नात्रसंशयः ॥ ७७ ॥ यइदंशृणुयाद्रक्त्याव्रतंपापप्रणाशनम् ॥ तस्यश्रवणमात्रेणब्रह्महत्यांव्यपोहति ॥ ७८ ॥ पवित्रं परमंगुह्यंकीर्तयेद्यस्तु
 मानवः ॥ सर्वकामानवाप्नोतिव्रतस्यास्यफलंसदा ॥ ७९ ॥ यइदंकुरुतेशक्त्याकालेमध्याह्नसंज्ञके ॥ लीलावत्यासहस्रंषिंश्रीनृसिंहंतथैवच ॥
 ॥ ८० ॥ पूजयेत्परयाभक्त्यामुक्तिंप्राप्नोतिशाश्वतीम् ॥ तस्मिन्क्षेत्रेतुयोगत्वाश्रीनृसिंहंप्रपूजयेत् ॥ ८१ ॥ वाञ्छितंलभतेनित्यंश्रीनृसिंहप्रसा
 दतः ॥ श्रीनृसिंहमहद्रूपकालकोटिद्वारासद ॥ ८२ ॥ भैरवेशहरार्तिघ्नबालरूपनमोऽस्तुते ॥ श्रीनृसिंहाग्ररूपायबालायबालरूपिणे ॥ ८३ ॥ व्याप
 कायसुनन्दायस्वात्मप्रकटरूपिणे ॥ सर्वजीवात्मकायैवविश्वेशायस्वरात्मने ॥ ८४ ॥ मार्तण्डमण्डलस्थायदयासिन्धोनमोऽस्तुते ॥ चतुर्विंश
 स्वरूपायकालरुद्राग्रिरूपिणे ॥ ८५ ॥ जगदेकस्वरूपायनृसिंहायनमोऽस्तुते ॥ भालेदधारयोदेवोनृसिंहोवीरभद्रजित ॥ ८६ ॥ द्वादशादित्य
 बिम्बानिसुतप्तानिप्रमाणतः ॥ तत्रसिन्धुर्महापुण्यांनदीरम्याविशेषतः ॥ ८७ ॥ तस्याःसमीपेनगरंवर्ततेऽद्यापिसुन्दरि ॥ मौलिस्तानेतिविख्यातंसर्वदा
 देवनिर्मितम् ॥ ८८ ॥ वसतिर्वर्ततेतत्रहारीतस्यमहात्मनः ॥ लीलावतीतुतत्रैवतिष्ठतेनात्रसंशयः ॥ ८९ ॥ प्रतिशब्दोभवेत्तत्रसिन्धुनद्याःसमीपतः ॥
 कलौयुगेतुसंप्राप्तेम्लेच्छावैपापचारिणः ॥ ९० ॥ निवसन्तितुतत्रैवबहवोनात्रसंशयः ॥ नृसिंहजन्मनियथाशब्दोऽभूदद्भुतःपरः ॥ ९१ ॥ नृसिंहेति
 नृसिंहेतियउच्चैर्नदतेनरः ॥ तादृशःप्रतिशब्दोवैजायतेनगनन्दिनि ॥ ९२ ॥ ब्रह्महाहेमहारीवासुरापोगुरुतल्पगः ॥ सिन्धौगत्वाविशेषेणस्नानं
 कुर्वीतयोजनः ॥ ९३ ॥ मुच्यतेनात्रसंदेहःश्रीनृसिंहप्रसादतः ॥ दशरात्रिप्रमाणेनमानवायेवसन्तिहि ॥ ९४ ॥ तेज्ञयाःपुण्यकर्माणोनासत्यंमामकंवचः ॥
 निवसन्तिकलौतत्रवर्णयेद्विजपूर्वकाः ॥ ९५ ॥ म्लेच्छवत्तेऽपिविज्ञेयावेदबाह्याःसुरोत्तमः ॥ मांसखादन्तितेतत्रमद्यपानंपपुःसदा ॥ ९६ ॥ अतोह्यधर्मरू
 पास्तेपापिष्ठानात्रसंशयः ॥ सन्ध्याहीनायथाविप्रावेदबाह्यास्तथैवच ॥ ९७ ॥ निवसन्तिपुरेतस्मिन्पश्चिमायांसुरेश्वरि ॥ एकमेवपरंतीर्थंनृसिंहाख्यं
 सुविस्तरम् ॥ यच्छ्रुत्वामुच्येतपापान्नरःसद्योनसंशयः ॥ ९८ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेश्वरप०उत्तर०नृसिंहोत्पत्तिर्नामचतुःसप्तत्यधिकशततमो
 ऽध्यायः ॥ १७४ ॥ पार्वत्युवाच ॥ भगवन्सर्वतत्त्वज्ञश्रीविष्णोस्त्वत्प्रसादतः ॥ श्रुतानानाविधाधर्मालोकनिस्तारहेतवः ॥ १ ॥ अधुनाश्रोतु
 मिच्छामिगीतामाहात्म्यमप्यहम् ॥ श्रुतेनयेनदेवेशहरौभक्तिर्विवर्धेत ॥ तद्वदस्वाधुनादेवयद्यहंतववल्लभा ॥ २ ॥ ईश्वरउवाच ॥ अतसीपुष्प

सङ्काशं खगेन्द्रासनमच्युतम् ॥ शयानं शेषशय्यायां महाविष्णुमुपास्महे ॥ ३ ॥ कदाचिदासने रम्ये सुखासीनं मुरद्विषम् ॥ आनन्दयित्री
 लोकानां लक्ष्मीः पप्रच्छ सा दरात् ॥ ४ ॥ श्रीरुवाच ॥ शयालुरसि दुग्धाब्धौ भगवन् केन हेतुना ॥ उदासीन इवैश्वर्यं जगन्ति स्थापयन्निव ॥ ५ ॥ ईश्वर उवाच ॥
 इति देव्या वचः श्रुत्वा मुरभिर्ज्ञानगर्भितम् ॥ उवाच शुद्धया वाचा विस्मयस्मे रलोचनः ॥ ६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ नाहं सुमुखि बिद्रालुर्निजं माहे
 श्वरं वपुः ॥ दशातत्त्वानुवर्तिन्या पश्याम्यन्तर्निमग्नया ॥ ७ ॥ कुशाग्रयाधिया देविय दन्तयो गिनो हृदि ॥ पश्यन्ति यच्च वेदानां सारं मीमांसते भृशम् ॥
 ॥ ८ ॥ तदेव मक्षरं ज्योतिरात्मरूपमनामयम् ॥ अखण्डानन्दसंदोहनिस्पन्दिद्वैतवार्जितम् ॥ ९ ॥ यदाश्रयाजगद्भृतिर्यन्मया चानुभूयते ॥ न येन
 रहितं किंचिज्जगत्तत्त्वं चराचरम् ॥ १० ॥ निर्मथ्य बहुधालोक्य वेदशास्त्राम्बुधिं सुधीः ॥ द्वैपायनो यदा साद्य गीताशास्त्रं निःसृष्टवान् ॥ ११ ॥
 यदा स्थायमहानन्दमानन्दीकृतमानसः ॥ निद्रालुस्त्विदं देवेशि दुग्धाब्धौ प्रतिभामिवै ॥ १२ ॥ इति तस्य मुरारातेर्मितमानन्दवद्वचः ॥ साहसोत्फुल्ललोलाक्षी
 लक्ष्मीः श्रुत्वा विसिस्मिये ॥ १३ ॥ श्रीरुवाच ॥ भवानेव हृषीकेशाध्ये योऽस्ति यमिनां सदा ॥ तस्मात्त्वत्तः परं यत्तच्छ्रोतुं कौतूहलं हि मे ॥ १४ ॥
 चराचराणां लोकानां कर्त्ता हर्त्ता स्वयं प्रभुः ॥ यथास्थितस्ततोऽभ्यस्त्वं यदि मां बोधयाच्युत ॥ १५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मायामयमिदं देवि
 वपुर्मेन तु तात्त्विकम् ॥ सृष्टिस्थित्युपसंहारक्रियाजालोपबृंहितम् ॥ १६ ॥ अतोऽन्यदात्मनोरूपं द्वैताद्वैतविवर्जितम् ॥ भावाभावविनिर्मुक्तमाद्यन्तरहितं
 प्रियं ॥ १७ ॥ शुद्धसंवित्प्रभलाभं परानन्दैकसुन्दरम् ॥ रूपमैश्वरमात्मैक्यगम्यं गीतासुकीर्तितम् ॥ १८ ॥ इत्याकर्ण्य वचो देवि देवस्यामित
 तेजसः ॥ शङ्कमाना ह वाक्येषु परस्परविरोधिषु ॥ १९ ॥ स्वयंचेत्यपरमानन्दमवाङ्मनसगोचरम् ॥ कथं गीता बोधयति इति मेच्छिन्धि संशयम् ॥ २० ॥
 ईश्वर उवाच ॥ श्रियः श्रुत्वा वचो युक्तमिति हासपुरःसरम् ॥ आत्मानुगामिनीं दृष्टिं गीतां बोधितवान् प्रभुः ॥ २१ ॥ अहमात्मा परेशानि परापरविभे
 दतः ॥ द्विधा ततः परः साक्षी निर्गुणो निष्कलः शिवः ॥ २२ ॥ अपरः पञ्चवक्त्रोऽहं द्विधा तस्यापि संस्थितिः ॥ शब्दार्थभेदतो वाच्यो यथात्मा हं महेश्वरः ॥
 ॥ २३ ॥ गीतानां वाक्यरूपेण यन्निरुच्छिद्यते दृढः ॥ मदीयपाशबन्धोऽयं संसारविषयात्मकः ॥ २४ ॥ यदाभ्यासपराधीनो पञ्चवक्त्रमहेश्वरो ॥
 इति तस्य वचः श्रुत्वा गीतासारमहोदधेः ॥ २५ ॥ इदं परविभेदेन बुध्यते भवभीरुभिः ॥ तमपृच्छ दिदं लक्ष्मीरङ्गप्रत्यङ्गसंस्थितम् ॥ माहात्म्यं सेति हासं च
 सर्वतस्यैव न्यवेदयत् ॥ २६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणु सुश्रोणि वक्ष्यामि गीतासु स्थितिमात्मनः ॥ वक्त्राणि पञ्च जानीहि पञ्चाध्यायाननुक्रमात् ॥ २७ ॥ दशा
 ध्यायाभुजाश्चैकउदरं द्वौ पदाम्बुजे ॥ एवमष्टादशाध्यायावाङ्मयी मूर्तिरैश्वरी ॥ २८ ॥ विज्ञेया ज्ञानमात्रेण महापातकनाशिनी ॥ अतोऽध्यायं तदध्वं वा

प० पु०
॥ १६१ ॥

श्लोकमर्धतदर्धकम् ॥ अभ्यस्यतिसुमेधायः सुशर्मेवसमुच्यते ॥ २९ ॥ श्रीरुवाच ॥ सुशर्मानामकोदेवकिञ्चातीयः किमात्मकः ॥ कुत्रत्यस्तस्यैव
मुक्तिः केनाजायतहेतुना ॥ ३० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सुशर्मानामदुर्मेधाः सीमापापात्मनामभूत् ॥ जातोऽनात्मविदां वंशे विप्राणां क्रूरकर्मणाम् ॥ ३१ ॥
न ध्यानं न जपो होमो न चैवातिथिपूजनम् ॥ केवलं विषयेष्वेव बलाद्भेनाभिवर्तते ॥ ३२ ॥ कृषिकर्मरतो नित्यं पर्णजीवी सुराप्रियः ॥ मांसो
पहारी सुचिरं कालमेवं निनाय सः ॥ ३३ ॥ आनेतुकामः पर्णानि पर्यटन् वृषिवाटिकाम् ॥ ततः स तत्र दष्टोऽभूत् कालसर्पेण मूढधोः ॥ ३४ ॥ काल
धर्मसमासाद्य गत्वा च निरयान् बहून् ॥ पुनरागत्य मर्त्येषु बलीवर्दत्वमीयवान् ॥ ३५ ॥ पङ्कनाकेन विक्रीतः स स्वजीवनहेतवे ॥ नयन् पृष्ठेन
शरदः सप्ताष्टौ कष्टतोऽनयत् ॥ ३६ ॥ कदाचित् पङ्कनासोऽपि चिरमावर्तितो जवात् ॥ पपात तरसा भूमौ मूर्च्छां च प्रतिपेदिवान् ॥ ३७ ॥ विक
लाङ्गो विवृत्ताक्षः फेनसन्ततिमुद्गिरन् ॥ न जीवति न मृत्युं वा प्रतिपेदे स्वकर्मणा ॥ ३८ ॥ कौतुकाकृष्टलोकेऽस्मिन् स्तस्मिन् जनसमागमे ॥ श्रेयसे
तस्य सुकृती कश्चित् पुण्यं वितीर्णवान् ॥ ३९ ॥ कर्माणि स्वान्यनुस्मृत्य ददुरन्ये च केचन ॥ गणिकाकापितत्र स्थालोकयात्रानुवर्तिनी ॥ ४० ॥
अज्ञातनिजपुण्यासार्किंचिदुत्सृष्टवत्यभूत् ॥ परेतनगरीमादौ स नीतः कालकिङ्करैः ॥ ४१ ॥ गणिकादत्तपुण्येन पुण्यवानिति मोचितः ॥ पुनरागत्य
भूलोकं कुलशीलवतां गृहे ॥ ४२ ॥ द्विजन्मनामसौ जज्ञे जातिं स्वामनुसंस्मरन् ॥ काले महति जिज्ञासुः श्रेयः स्वाज्ञाननोदनम् ॥ ४३ ॥ उपेत्य गणि
कादत्तं ख्यापयित्वा स पृष्ठवान् ॥ आचष्ट मां शुक्रो नित्यं पञ्जरस्थः पठत्यसौ ॥ ४४ ॥ तेन पूतान्तरात्मा हन्तत् पुण्यं पर्यकल्पयम् ॥ ताभ्यां शुक्र
स्तु पृष्ठोऽसौ व्याख्यातुमुपचक्रमे ॥ ४५ ॥ आख्यायिकां पुरावृत्तां स्मृत्वा जातिं निजामपि ॥ ४६ ॥ शुक्र उवाच ॥ पुराविद्वानहं भूत्वा वैदुष्यस्मयमोहितः ॥
रागे द्वेषेण विद्वत्सु गुणवत्स्वपिमत्सरी ॥ ४७ ॥ कालेनाहन्ततः प्रेत्य प्राप्य लोकाञ्जुगुप्सितान् ॥ सोऽहं करिकुलेऽभूवं सद्गुरावतिनिन्दकः ॥ ४८ ॥ काले धर्म
णि दुष्कर्मापितृभ्यां च वियोजितः ॥ निदाघेऽध्वनिसन्तप्तो ह्यानीतो मुनिपुङ्गवैः ॥ ४९ ॥ पालितः पञ्जरस्थोऽहमाश्रमे महदाश्रये ॥ आवर्तयद्भोगीताना
माद्यमध्यायमादरात् ॥ ५० ॥ श्रुत्वा ऋषिकुमारेभ्यः पाठं चाकरवं मुहुः ॥ एतस्मिन्नन्तरे कश्चिद्वागुरिश्चौरकर्मकृत् ॥ मामाहृत्य तदा क्रीणादिति
वृत्तमुदाहृतम् ॥ ५१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अध्यायोऽयं पुराम्नातो येन पापमनोदयम् ॥ पूतान्तरात्मा येनासौ मोचितश्च द्विजोत्तमः ॥ ५२ ॥ एवमन्यो
न्यमाभाष्य तन्माहात्म्यं प्रशस्य च ॥ तेजपन्तोऽनिशं धीरा मुक्तिगेहे प्रपेदिरे ॥ ५३ ॥ तस्मादध्यायमाद्यं पठते शृणुते स्मरेत् ॥ अभ्यसेत्तस्य न भवे
द्भ्रवाभोधिर्दुरुत्तरः ॥ ५४ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० सतीश्वरसंवादे गीतामाहात्म्ये पञ्चसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७५ ॥ श्रीभग

उ.सं.स.

अ० १५

॥ १६१

वानुवाच ॥ आदिमस्यैवमाख्यानमुदीरितमनुत्तमम् ॥ शृणुमाहात्म्यमन्येषामध्यायानामपीन्दिरे ॥ १ ॥ दक्षिणस्यांदिशि श्रीमानासीदाम्नायवादि
 नाम् ॥ पुरेपुरन्दराह्वानेदेवशर्मेति विश्रुतः ॥ २ ॥ अर्चितातिथिराम्नातो वेदशास्त्रविशारदः ॥ आहर्ताक्रितुसङ्घानां तापसानां प्रियः सदा ॥ ३ ॥ देवान्संत
 र्पयामास हव्यैर्हुतवहं चिरम् ॥ नचोपलेभे धर्मात्मा शान्तिमैकान्तिकीं ततः ॥ ४ ॥ निःश्रेयसं सजिज्ञासुस्तापसाननुवासरम् ॥ सिषेवे सत्यसंकल्पान
 नल्पैरेव कल्पकैः ॥ ५ ॥ एवमाचरतस्तस्य काले महति गच्छति ॥ मुक्तकर्मा ततः कश्चित्प्रादुरासीत्पुराभुवि ॥ ६ ॥ अनुभूत निरांकाङ्क्षीनासाग्रन्यस्त
 लोचनः ॥ शान्तचेताः परंब्रह्मध्यायन्नानन्दनिर्भरः ॥ ७ ॥ पादौ तस्योपसंगृह्य प्रणतेनान्तरात्मना ॥ चकार विधिवत्तस्मै विद्वानतिथिसत्क्रियाम् ॥ ८ ॥
 तंच शुद्धेन भावेन परितुष्टं तपस्विनम् ॥ प्रणतः परिपप्रच्छ निर्वानस्थितिमात्मनः ॥ ९ ॥ स तस्मै कथयामास पुरं सौपुरनामनि ॥ मित्रवन्तमजापालमुपदे
 शारमात्मवित् ॥ १० ॥ स चाभिवन्द्य तत्पादावेत्यसौ पुरमूर्जितम् ॥ तस्योत्तरदिशो भागे ददर्श विपुलं वनम् ॥ ११ ॥ मारुतान्दोलितानेककुसुमामोद
 सुन्दरम् ॥ उन्मत्तभ्रमरोद्गीतनादा पूरितदिङ्मुखम् ॥ १२ ॥ तस्मिन्वने सरितीरे निषीदन्तं शिलातले ॥ मित्रवन्तं ददर्श तथैव सा नन्दस्तिमितेक्षणम् ॥ १३ ॥
 अपि स्वाभाविकं वैरं हित्वान्योन्यं विरोधिभिः ॥ सत्त्वैरावृतमुद्याने मन्दस्यन्दनभास्वति ॥ १४ ॥ श्रान्तेषु मृगयूथेषु दशानन्दमनोज्ञया ॥ कृपानु
 विद्धयार्भूमिनिषिञ्चन्तमिवामृतम् ॥ १५ ॥ उपेत्य विनयेनामुमुन्मनाः प्रीतमानसः ॥ किञ्चिदानम्रशिरसा तनापि सतु सत्कृतः ॥ १६ ॥ उपतस्थेत तो
 विद्वान्मित्रवन्तमनन्यधीः ॥ समाप्तध्यानकालं सपर्यपृच्छत्समाहितः ॥ १७ ॥ देवशर्मोवाच ॥ आत्मानं वंचतु मिच्छामि तदमुष्मिन्मनोरथे ॥
 लब्धसिद्धिमुपायं मामुपदेष्टुं त्वमर्हसि ॥ १८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ परामृश्य क्षणसोऽपि मित्रवानिदमब्रवीत् ॥ १९ ॥ मित्रवानुवाच ॥ विद्वन्विद्धि
 पुरावृत्तमुच्यमानमिदं मया ॥ अस्ति गोदावरीतीरे प्रतिष्ठां नाभिधं पुरम् ॥ तत्र दुर्दमनामासीदन्वये च मनीषिणाम् ॥ २० ॥ तत्रास्ति विक्रमो नाम
 सेव्यमानो महीपतिः ॥ दानानि प्रत्यहं गृह्णन्वर्त्तते उदरम्भरिः ॥ २१ ॥ कालेन कालपाशेन बद्धानीतो यमालयम् ॥ निरयेषु समग्रेषु यातना अनुभूय च ॥
 ॥ २२ ॥ कस्मिंश्चित्सकुले जातो दुर्वृत्तानां द्विजन्मनाम् ॥ भवान्तरानुवर्तिन्या विद्यया स पुरस्कृतः ॥ २३ ॥ उपयमे दुराधर्षा कन्यकामधमेकुले ॥ काले
 न सावयो हित्वा शैशवं यौवनं ययौ ॥ २४ ॥ पीनस्तनी च सुश्रोणी मदविह्वललोचना ॥ पतिं न सेहे दुर्वृत्तं च कमेस्वपतीन्परां ॥ २५ ॥ वृद्धिमावर्तुकामेऽस्मि
 त्निर्गता सा पुराद्वहिः ॥ संगता कामुकेनासौ चिरं चाण्डालजन्मना ॥ २६ ॥ दधे गर्भमसौ तस्मात्सा च कन्योपपद्यते ॥ सैव भार्या पितस्यासीत् पूर्वपाप

प० पु०
१९६२ ॥

प्रसङ्गतः ॥ २७ ॥ सैववृद्धाततःकालेडाकिनीसमजायत ॥ कुसङ्गात्कुमतिर्जातादुष्टनारीप्रसङ्गतः ॥ २८ ॥ चखादव्याधितंव्याधममृगास्वाद
लालसा ॥ भ्रमन्तीविपिनेधोरेजनैर्दृष्टाबहिष्कृता ॥ २९ ॥ परेतलोकमासाद्यव्याधौव्याघ्रोऽभ्यवर्तत ॥ नरकान्दारुणान्भुक्त्वार्जीवहिंसाप्रभावतः ॥
॥ ३० ॥ सापिकालेनदुष्टात्माभृत्युवेगमुपागता ॥ निरयानेत्यदुर्धर्षानजाऽजायतमद्वहे ॥ ३१ ॥ तामन्याअप्यहंविद्वन्पालयन्काननान्तरे ॥ अपश्य
न्द्दीपिनंघोरंजिघांसन्तमिवाखिलम् ॥ ३२ ॥ समालोक्यतमायान्तंभयेनप्रपलायितम् ॥ अजायूथंपरित्यज्यमयामरणभीरुणा ॥ ३३ ॥ उपदुद्राव
सद्वीपीपूर्ववैरमनुस्मरन् ॥ अजातुतत्समीपेऽगात्सत्वरंसीरदन्तिके ॥ ३४ ॥ तत्रसाभयमुत्सृज्यहित्वावैरमनर्गला ॥ अवतस्थेसचद्वीपीतूष्णीमासीद
मत्सरः ॥ ३५ ॥ तंतथाविधमालोक्यसावकुमुपचक्रमे ॥ द्वापिन्नभीप्सितंभुङ्क्ष्वमांसमुद्धृत्यसादरः ॥ ३६ ॥ नेयंभवतितेबुद्धिःकथंवैरमर्तित्यजः ॥
इत्याकर्ण्यतदावाक्यंप्राहद्वीपीविमत्सरः ॥ ३७ ॥ स्थानेऽस्मिन्मेगतोद्वेपःक्षुत्पिपासाचनिययौ ॥ नप्रार्थयामितेनत्वांसमीपेसमुपस्थिताम् ॥ ३८ ॥ सैव
मुक्तापुनःप्राहजाताहंनिर्भयाकथम् ॥ किमत्रकारणंवत्सियदिमेवलुमर्हसि ॥ ३९ ॥ एवमुक्तःपुनर्द्वीपीतामाहाजानंवेड्यहम् ॥ पुरोगतमिमंप्रष्टुमहान्तमिति
निर्गतौ ॥ ४० ॥ ताभ्यामुभाभ्यामागत्यपृष्टोऽहंवहुविस्मयः ॥ अहंचसहितस्ताभ्यामपृच्छवानरेश्वरम् ॥ ४१ ॥ मयापृष्टःसविप्रेन्द्रमब्रवीत्सादरंकपिः ॥
शृणुवक्ष्याम्यजापालवृत्तमत्रपुरातनम् ॥ ४२ ॥ इदमायतनंपश्यपुरोवनगतंमहत ॥ अत्रत्र्यम्बकलिङ्गंहिदुहिणेनप्रतिष्ठितम् ॥ ४३ ॥ सुकर्मानांममेधावी
पर्युपास्तेतपश्चरन् ॥ वनपुष्पाण्यपाहृत्यसुरपूज्यंपुरोभवम् ॥ ४४ ॥ संस्नाप्यसरिदम्भोभिःकेवलंकर्मणावसन् ॥ कालेमहतितस्यागादतिथिःकश्चिदं
न्तिकम् ॥ ४५ ॥ उपाहृत्यफलाहारंसतस्मैपर्यंकल्पयत् ॥ तेनातिथ्येनसंप्रीतःसुकर्माणमभाषत ॥ ४६ ॥ किमिदंकर्मणोमूलंफलंभुक्त्वातुतिष्ठसि ॥
गतानुगतयावृत्त्याकिंवाकेवलमीहसे ॥ ४७ ॥ सएवमुक्तःप्रायेणग्रीतेनात्मविदातदा ॥ प्रत्युवाचवचःस्पष्टमात्मनोहितमुत्तमम् ॥ ४८ ॥ विद्वन्न
वेन्नितत्त्वेनफलमेतस्यकर्मणः ॥ बुभुत्सयापरःशम्भुःसेव्यतेकेवलंयया ॥ ४९ ॥ फलमेतस्यसेवायाःपरिपाकंकपर्दिनः ॥ यन्मांसमनुगृह्णासि
संपृश्यात्ममनोरथम् ॥ ५० ॥ तस्यैवंसूनुतंवाक्यंश्रुत्वाप्रीतस्तपोधनः ॥ द्वितीयमालिलेखासौगीताध्यायंशिलातले ॥ ५१ ॥ आदि
देशाशुतंविप्रं पठनाभ्यसनायच ॥ फलिष्यत्यात्मनःस्वैरंपरितस्तेमनोरथः ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधेधीमान्पुरतस्तस्यपश्यतः ॥ विस्मि
तस्तस्यचादेशात्सोऽन्वतिष्ठदनारतम् ॥ ५३ ॥ ततःकालेनमहताभावितात्माप्रसन्नधीः ॥ यत्रयत्रचचारासौशान्तंतत्तत्तपोवनम् ॥ ५४ ॥
नद्वन्द्वबाधानैवक्षुत्पिपासानचवाभयम् ॥ तपसातस्यजानीहिद्वितीयाध्यायजापिनः ॥ ५५ ॥ मित्रवानुवाच ॥ एवमुक्तश्चतेनाहंख्यापयित्वा

उ.खं.स.
अ० १७६

॥ १६२ ॥

परांकथाम् ॥ अनुज्ञातः प्रसन्नेन च्छागीव्याघ्रयुतोऽगमम् ॥ ५६ ॥ गत्वा शिलातलेऽपश्य मध्यायं लिखितं पठेत् ॥ तस्यैवावर्त्तनादाप्तं तपसः
 पारमुत्तमम् ॥ ५७ ॥ तेन त्वमपि कल्याणनित्यमाहर्तुमर्हसि ॥ अध्यायं तेन ते मुक्तिरदूरस्था भविष्यति ॥ ५८ ॥ देवशर्मा समादिष्टेन मित्र
 वता स्वयम् ॥ अभ्यर्च्य प्रणतो भूत्वा पुरन्दरपुरं ययौ ॥ ५९ ॥ तत्रात्मविदमासाद्य देवतायतने क्वचित् ॥ वृत्तमेतन्निवेद्या दावध्यायमपठत्ततः ॥
 ६० ॥ शिक्षितस्तेन पूतात्मा पठन्नध्यायमादरात् ॥ द्वितीयमाससादोच्चैर्निखद्यं परंपदम् ॥ ६१ ॥ द्वितीयस्येदमाख्यां न कथितं शृणु साम्प्र
 तम् ॥ तृतीयस्याथ वक्ष्यामि माहात्म्यमपि चेन्दिरे ॥ ६२ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० गीता माहात्म्ये सतीश्वरसंवादे षट्सप्तत्यधिक
 शततमोऽध्यायः ॥ १७६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ जनस्थाने जडो नाम द्विजन्मा कौशिकान्वयी ॥ हित्वा जात्युचितं धर्मं वणिग्वृत्त्यां मनोदधे ॥
 १ ॥ व्यसनी परदारेषु दीव्यन्नक्षैः पिबन्मधु ॥ मृगया निरतो नित्यं कालमेवं निनाय सः ॥ २ ॥ क्षीणवित्ते ततो रात्रौ चौर्यमारब्धवांस्ततः ॥
 प्रतिपेदे धनं तेन यज्वनां यष्टुमर्थिनाम् ॥ ३ ॥ स दूरमगमत्तेन वाणिज्या योत्तरां दिशम् ॥ कस्तूरिमगुरुं कृष्णं चामरांश्चन्द्रिकोज्ज्वलान् ॥ ४ ॥
 गृहीत्वा वृत्त्यचानिन्ये पञ्चपादध्वयोजनात् ॥ अथापरस्मिन्नहनि प्रियादर्शनदोहनि ॥ ५ ॥ दूरमध्वानमुल्लङ्घ्य रवावस्तमिते सति ॥ ध्वान्ते
 प्रसर्पति स्वैरंदिशो दशतरोस्तले ॥ ६ ॥ गतो वशंसदस्यूनां निजघ्ने तैश्च सत्वरम् ॥ धर्मलोपादसौ जज्ञो रश्चोऽग्रतरो ग्रहः ॥ ७ ॥ पिपासितो
 बुभुक्षार्तोलिलिहानश्च सृक्किणी ॥ ऊर्ध्वकेशोऽतिजङ्घालः पृष्ठलग्नो दरो महत् ॥ ८ ॥ अस्थिमात्रशरीरोऽभूद्वृत्तनयनो भृशम् ॥ अत्रान्तरे सुतस्तस्य
 धर्मात्मा वेदकोविदः ॥ ९ ॥ पर्यपालय दत्त्यर्थं दिदृक्षुस्तं तदा गमत् ॥ नित्यमन्वेपयन्वात्तापान्थेभ्यो नोपलब्धवान् ॥ १० ॥ ततः कदाचि
 दायाते सहायिनि च मानवे ॥ तस्माद्विदितवृत्तान्तः शुशोच पितरं बहु ॥ ११ ॥ ततो विमृश्य मेधावी चिकीर्षुः पारलौकिकम् ॥ वागणसीं स संभारः
 सगन्तुमुपचक्रमे ॥ १२ ॥ मार्गे निवासान्सप्ताष्टौ नीत्वा तस्य तरोस्तले ॥ सन्ध्यां प्रचक्रमे कर्तुं यत्रास्य निहतः पिता ॥ १३ ॥ तत्राध्यायं स गीतानां
 तृतीयं संजजाप ह ॥ ततो घोरस्वरस्तत्र व्योममध्ये परामृशत् ॥ १४ ॥ ददर्श घोरमाकाशात्पतन्तं पितरं ततः ॥ विस्मयेन भयं नापि विकलीकृत
 चेतनः ॥ १५ ॥ तेजसाभूयसा व्याप्तमालुलोके पुरोऽम्बरे ॥ किङ्किणीकोटि संकीर्णतेजसा व्याप्तदिङ्मुखम् ॥ १६ ॥ विमानमवततोऽपश्य दिव्य
 मव्यग्रचेतनः ॥ तत्रापश्यत्समारूढं दिव्याभिः स्त्रीभिरावृतम् ॥ १७ ॥ संस्तूयमानं मुनिभिः पितरपीतवाससम् ॥ प्रणतस्तं समालोक्य युयुजे
 तेन चाशिषा ॥ १८ ॥ ततोऽपृच्छ दिदं वृत्तं स च तस्मै न्यवंदयत् ॥ दुस्त्यजात्कर्मणो वत्सवपुषोऽपुण्यकारणात् ॥ १९ ॥ मोचितोऽस्मि त्वया

देवादध्यायं जपतान्तिके ॥ तन्निवर्त्तस्व जपतः साम्प्रतं त्वामुपस्थितम् ॥ २० ॥ वाराणसीयदर्थं यत्तदनुष्ठितमात्मनः ॥ २१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
 एवमुक्तः स च प्राह पितरं दीत तेजसम् ॥ २२ ॥ सुत उवाच ॥ हितं ममानुशाधित्वं कार्यमन्यन्मयानुकिम् ॥ २३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
 ततः प्राह पिता पुत्रं कार्यमेतत्त्वयानघ ॥ २४ ॥ यन्मया चरितं कर्म भ्रात्राममतुत्कृतम् ॥ स यातो नरकं वीरं तं मोचयितुमर्हसि ॥ २५ ॥ अन्ये मद-
 न्वये ये वै निरयं प्रतिपेदिरे ॥ ते च मोचयितव्यास्ते इति मेऽस्ति मनोरथः ॥ २६ ॥ इत्येवमुक्तः पुत्रस्तं पुनः प्राह कृताञ्जलिः ॥ कर्मणा केन तान्सर्वान्मोच-
 यामितदादिश ॥ एवं निवेदितो वाक्यं पिता सुतमुवाच ह ॥ २७ ॥ पितो वाच ॥ येनाहं मोचितो वत्स तदनुष्ठातुमर्हसि ॥ २८ ॥ अनुष्ठातुं तदुत्पन्नं
 तेभ्यः पुण्यं समुत्सृज ॥ ततोऽहमिव ते सर्वे पूर्वं संत्यज्य यातनाम् ॥ २९ ॥ गमिष्यन्त्यचिरेणैव तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ स संदिष्टोऽवदत् पुत्रो यद्येवं
 तात नारकान् ॥ ३० ॥ सर्वानपि विमोक्षयामि यदि ते रोचते वचः ॥ एवमस्तु शिवं भूयादुपपन्नं महत्प्रियम् ॥ ३१ ॥ ॥ इत्यादि श्यपि ता पुत्रं ययौ
 विष्णोः परं पदम् ॥ सोऽपि तस्मात्परावृत्य जनस्थानं प्रपद्य च ॥ ३२ ॥ सुन्दरस्य पुरः शौरेश्चालये कालमभ्यगात् ॥ सकुर्वाणः समादीनि पित्रा च
 यदुदीरितम् ॥ ३३ ॥ उत्ससर्ज कृतं पुण्यं मोचयिष्यन्स नारकान् ॥ अत्रान्तरे पदे विष्णोः र्यातिना पदमीयुषः ॥ ३४ ॥ नारकान्मोचयिष्यन्तः
 किङ्कराय मम भ्ययुः ॥ तेन ते पूजिताः सर्वे सत्क्रियाभिरनेकधा ॥ ३५ ॥ कुशलं परिपृष्टास्ते सर्वतः सुखमूचिरे ॥ यमं सत्कृत्य मेधावीपितृलोकमहे-
 श्वरः ॥ ३६ ॥ हेतुमागमनेऽपृच्छत्ते च तस्मै न्यवेदयन् ॥ विद्धि कीनाशनाथत्वं शेषपर्यङ्कशायिना ॥ ३७ ॥ शौरिणा प्रहितानस्मान्समादेष्टुं त्वदन्तिके ॥
 अस्मन्मुखेन देवस्त्वाङ्कुशलं परिपृच्छति ॥ ३८ ॥ नारकान्प्राणिनः सर्वान्विमोक्तुं च नियच्छति ॥ इत्याकर्ण्य समादिष्टं विष्णोरमित तेजसः ॥ ३९ ॥
 न तेन मूर्ध्ना संभाव्य दध्यौ किंचन चेतसा ॥ विमुक्तात्रिरयात्सर्वास्तान्विलोक्य मदोत्कटा ॥ ४० ॥ स तैरनुगतः सर्वैर्विष्णोरायतनं ततः ॥ ययौ स वर-
 यानेन यत्रास्ते दुग्धवारिधिः ॥ ४१ ॥ तदन्तरुदितानेकसूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ इन्दीवरदलश्याममालुलोके जगद्गुरुम् ॥ ४२ ॥ शय्याफणिफणारत्न-
 मरीच्यामिश्रतेजसम् ॥ विलोक्य मानमानन्दनिर्भरं प्रीतमानसम् ॥ ४३ ॥ भावानुगैर्दृगालोकैः श्रियाप्रेम्णेक्षितं मुहुः ॥ योगिभिः परितो जुष्टं ध्याननिष्पन्द-
 तारकैः ॥ ४४ ॥ स्तूयमानं महेन्द्रेण पराजितं विरोधिनः ॥ आम्नाय वचसामन्ते ब्रह्मणो निःसृतैर्मुखात् ॥ ४५ ॥ मूर्तिमद्भिर्वचोभिश्चर्गीयमानं गुणोत्करम् ॥
 संप्रीतं चाप्युदासीनमपि सर्वासु योनिषु ॥ ४६ ॥ योगसञ्चितपुण्यानां यौगपद्येन जन्तुषु ॥ विलोकमानमात्मानमखिलं सचराचरम् ॥ ४७ ॥ आमो-

दयन्तमालोकैरात्मानंदीतिपूरितैः ॥ आविभ्राणवपुर्व्यापिद्योतितंभोगिनस्त्विषा ॥ ४८ ॥ इन्दीवरदलश्यामंज्योत्स्नयेवनभस्तलम् ॥ विलोक्यतंस
तुष्टावधियावहुलयातः ॥ ४९ ॥ यमउवाच ॥ नमःसमस्तनिर्माणनिर्मलीभूतचेतसे ॥ वदनोद्गीर्णवेदायविश्वरूपायवेधसे ॥ ५० ॥ बलवेगसुदुर्ध
पदानवेन्द्रमदद्रुहे ॥ नमःस्थितौचसत्त्वायविश्वाधारायविष्णवे ॥ ५१ ॥ नमःपातकसङ्घातजिष्णवेऽखिलदेहिनाम् ॥ ईषदुन्मीलल्ललाटनेत्राग्नि
प्रभवार्चिषे ॥ ५२ ॥ त्वंहिसर्वस्यलोकस्यगुरुरात्मानमहेश्वरः ॥ विसृज्यवैष्णवान्सर्वानतस्त्वमनुकम्पसे ॥ ५३ ॥ व्यापयन्नखिलंलोकंमाययापरि
वृंहितम् ॥ नतयापरिभूतोऽसिनचतत्प्रभवैर्गुणैः ॥ ५४ ॥ अन्तरावर्तमानोऽपिनताभ्यामभिभूयसे ॥ दृशाविषयवर्तिन्यानिगृहीतमनाअपि ॥ ५५ ॥
तयाफलाभिगामिन्याआत्मन्येवाऽभिलीयसे ॥ नतवास्तिमहिम्नोऽन्तोयथानिरवधिःस्वयम् ॥ ५६ ॥ मौनमेवात्रयुक्तंमेविषयोऽसिकथंगिराम् ॥
इतिस्तुत्वाततोवाक्यमिदमाहकृताञ्जलिः ॥ ५७ ॥ विनियोगादमीयुक्तादेहिनोनिर्गुणामया ॥ समादिशयदन्यन्मेकार्यमस्तिजगद्गुरो ॥ ५८ ॥
इतिविज्ञापितस्तेनतमाहमधुमूदनः ॥ मेघगम्भीरयावाचासिञ्चन्निवसुधारसैः ॥ ५९ ॥ पापादुद्धार्यतंलोकोमयासमयवर्तिना ॥ त्वयि
विन्यस्तभारोऽहंनानुशोचामिदेहिनः ॥ ६० ॥ तदाचरनिजंकर्मप्रयाहिस्वनिकेतनम् ॥ ६१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधेदेवःसोऽपिस्वपुरमा
ययौ ॥ ६२ ॥ सोऽपिस्वजातिजान्सर्वान्निरयस्थाननेकशः ॥ उद्धृत्यवरयानेनविष्णुलोकंययौस्वयम् ॥ ६३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०
गीतामाहाम्येसतसतत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ चतुर्थस्यापिमाहात्म्यमाख्यास्याम्यधुनाशृणु ॥ बदरीत्वंसमुत्सृज्य
येनकन्येदिवंगते ॥ १ ॥ श्रीरुवाच ॥ कथंकन्येदिवंगतेवदरीत्वंविसृज्यवै ॥ तेकेचास्तांपुरादेवकथंप्राप्तेतुमुख्यताम् ॥ २ ॥ एतद्वेदितुमिच्छामिनाथ
वक्तुंत्वमर्हसि ॥ नतुतृप्यामिशृण्वन्तीपरमांचकथामिमाम् ॥ ३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अस्तिभागीरथीतीरेनाम्नावाराणसीपुरी ॥ भरतोनामयुक्तात्मा
तत्रविश्वेश्वरालये ॥ ४ ॥ नित्यमात्सरतस्तुर्यजपत्यध्यायमादरात् ॥ तदभ्यासाददुष्टात्मानद्वन्द्वैरभिभूयते ॥ ५ ॥ कालेकदाचनक्रीडन्ययौसनगरा
द्वहिः ॥ उपान्त्यवर्तिनोदेवान्दिदृक्षुःसतपोधनः ॥ ६ ॥ विशश्रामतयोर्मूलेवदयोन्यपतत्फले ॥ उपधायतयोरेकामन्यामालम्ब्यचाङ्घ्रिणा ॥ ७ ॥
तपस्विनिततोयातेवदयौश्चतयोर्द्वयम् ॥ शुष्कंनिष्पत्रशाखंचदिवसैःपञ्चषैरभूत् ॥ ८ ॥ गृहेकचनविप्राणांजज्ञातेकन्यकेततः ॥ वर्धमानंतयोर्युग्मंसप्तभिः
परिवत्सरैः ॥ ९ ॥ विहृत्यदूरदेशेभ्योयतिमायान्तमैक्षत ॥ गृहीत्वाचरणौतस्यवचःसूतृतमब्रवीत् ॥ १० ॥ त्वत्प्रसादादेवमुनेमोचितंद्वन्द्व
मावयोः ॥ उत्सृज्यवदरीभावंमानुष्यंप्रतिपद्यते ॥ ११ ॥ एवमुक्तोमुनिस्ताभ्यांविस्मृतःप्रत्युवाचसः ॥ कदावत्सेयुवांकेनहेतुनामोचिते

प० पु०
॥ १६४ ॥

मया ॥ १२ ॥ युवयोर्वदरीत्वेचहेतुं व्रतं न वेदयहम् ॥ उचतुःकन्यकेतस्मैवादयेहेतुमात्मनः ॥ १३ ॥ आदौ विमोचने तस्मादुस्त्यजादपि
कारणम् ॥ अस्ति गोदावरीतीरे तीर्थपुण्यप्रदं नृणाम् ॥ १४ ॥ छिन्नपापमिति ख्यातं परांकोटिमवापयत् ॥ तत्र सत्यतपानामतपस्तेपे सु
दारुणम् ॥ १५ ॥ ग्रीष्मे महति दीप्तानां मध्यगोजातवेदसाम् ॥ वर्षासु जलधाराभिर्नित्यमासिक्तमूर्द्धजः ॥ १६ ॥ शिशिरे च वसन्नप्सु
विभ्रत्कण्टकितांतनुम् ॥ विशुद्धः सततं काले तपस्तप्त्वासंयमी ॥ १७ ॥ आत्मन्येवमतिचक्रे परांप्राप्य सुनिर्वृतिम् ॥ सदाफलानि विभ्रत्सु
सान्द्रच्छायेषु शाखिषु ॥ १८ ॥ निर्मत्सरेषु सत्त्वेषु बद्धा प्रीतिं परामपि ॥ तपःफलानुसंधाने वैदुष्येनोपपादितम् ॥ १९ ॥ ब्रह्माप्येनं स्वयंपृच्छन्नुप
तस्थेतमन्वहम् ॥ तेन संकोचहीनत्वाद्ब्रह्मण्यनुगतेऽन्वहम् ॥ २० ॥ तद्व्यानानुगतव्यक्तिर्ववृधेतस्य तत्तपः ॥ विमुक्तकल्पमन्वानः समृद्धा
दात्मनः पदात् ॥ २१ ॥ अन्तरायशतं चक्रे ततो भीतः पुरन्दरः ॥ आहूयाप्सरसां मध्यादावांतुल्यं समादिशत् ॥ २२ ॥ कुरुतं तत्तपो विघ्नमनेनाच
रितं युवाम् ॥ यो मां पदादवष्टभ्यस्वराज्यं भोक्तुमिच्छति ॥ २३ ॥ इति संदेशमापन्नं पुरस्ताच्च विडौ जसः ॥ गोदावरीमगच्छावसमुनिर्यत्र वर्तते ॥
॥ २४ ॥ मृदङ्गैर्मन्दगम्भीरैर्वेणुभिः कलवादिभिः ॥ कलंगीतं समारब्धं तन्वङ्गीभिः समन्वितम् ॥ २५ ॥ उद्बहन्त्यौ पृथुश्रोणीं घनपीनपयोधरे ॥
स्मयस्मेरमुखाम्भोजे किंचिदाकुञ्चितालके ॥ २६ ॥ मणिकुण्डलघृष्टांसे पुण्डरीकोज्ज्वलक्षणे ॥ तनुमध्ये सुवृत्तोरुवहन्त्यौ च समेपदे ॥ २७ ॥ आनर्तायो
वनस्यार्थे स्वरताललयानुगाम् ॥ दर्शयन्त्यौ स्वतः कृत्स्नांगतिभावानुगामिनीम् ॥ २८ ॥ मृदूपक्रममुत्पन्नं मन्दम्मन्दं विवर्द्धनम् ॥ गर्जयामास दिक्चक्रं
ततयोर्नृत्यमानयोः ॥ २९ ॥ ततोऽङ्गहारवेगेन वायुर्वासः सुशीतलः ॥ ईषदुच्छ्रसिते चैले दर्शयन्त्यौ पयोधरौ ॥ ३० ॥ उद्बर्धयन्ती कन्दर्पमुल्बणा
गतिरावयोः ॥ कोपमुत्पादयामास मुनेरविकृतात्मनः ॥ ३१ ॥ ततः शापं ददौ कोपाज्जलमुत्सृज्य पाणिना ॥ बदरीत्वं प्रपद्ये थां जाह्नवीरोधसीति नो
॥ ३२ ॥ आवाभ्यां पारतन्त्र्येण यदुश्चरितमास्थितम् ॥ तत्क्षमस्व विनम्राभ्यां मुनिः पश्चात्प्रसादितः ॥ ३३ ॥ ततः शापविमोक्षनौ कल्पयामास
पुण्यधीः ॥ भरतागमनान्तोऽयमिति सत्यतया मुनिः ॥ ३४ ॥ मर्त्येषु जन्मलाभश्च स्मृतिश्चातीतजन्मनाम् ॥ आवयोरन्तिकं गत्वा बदरीभूतयोस्त
तः ॥ ३५ ॥ स्मरतातुर्यमध्यायं भवतानिष्कृतिः कृता ॥ तत्तावत्प्रणमावस्त्वां शापादेवनकेवलात् ॥ ३६ ॥ घोरादेव तु संसारात्त्वयैतेन विमोचिते ॥
श्रीभगवानुवाच ॥ एवमुक्तो मुनिस्ताभ्यामतिप्रीतमनास्ततः ॥ ३७ ॥ पूजितस्ते समामन्त्र्य यथागतमसौ ययौ ॥ कन्ये चतुर्थमध्यायं जपेतां नित्यमा

उ.खं.स.
अ० १७८

॥ १६४ ॥

दरात् ॥ ३८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० गीता माहात्म्ये ऽष्टसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पञ्चमस्याधुना
 देवि माहात्म्यं लोकपूजितम् ॥ कथयामि समासेन सावधानाश्रुणु प्रिये ॥ १ ॥ पिङ्गलो नाम भद्रेषु पुरुकुत्सपुरे द्विजः ॥ अवदाते कुले जातो विश्रुते वेदवादि
 नाम् ॥ २ ॥ कुलोचितानि शास्त्राणि तथा वेदान्विसृज्य सः ॥ तौर्यत्रिके मर्तिचक्रे वा दयन्मुरजादिकम् ॥ ३ ॥ कृतश्रमस्ततस्तत्र गीते नृत्ये च वादने ॥
 परां प्रसिद्धिमासाद्य नृपसद्विवेश सः ॥ ४ ॥ समातस्थे स तेनासौ पुराभूमिभुजा सह ॥ परदारानुपाहृत्य बुभुजे ताननन्यधीः ॥ ५ ॥ तत उत्सिक्तगर्वो
 ऽयं सूचमानो निरङ्कुशः ॥ परच्छिद्राणि चामुष्मैर्विविक्ते स निरन्तरम् ॥ ६ ॥ तस्यासीदरुणानामभार्याहीनकुलोद्भवा ॥ भ्रमत्यन्वेपयन्ती सा
 कामुकेन विहारिणी ॥ ७ ॥ तमन्तरायं मन्वाना निशीथिन्यां निजालये ॥ निजघानशिरश्छित्त्वा निचखानमहीतले ॥ ८ ॥ वियोजितस्ततः प्राणैरुपेत्य यम
 सादनम् ॥ दुर्जयात्ररकान्भुक्त्वा गृध्रोऽभूद्विजनेवने ॥ ९ ॥ भगन्दरेण रोगेण सापिहित्वा वरांतनुम् ॥ उपेत्य नरकान्चोराञ्ज्जेतत्र वने शुकी ॥ १० ॥
 कणानादातु कामांतां संचरन्ती मितस्ततः ॥ विददार नखैस्तीक्ष्णैर्गृध्रो वैरमनुस्मरन् ॥ ११ ॥ नृकपाले पयःपूर्णं निपतन्ती ततः शुकीम् ॥ अभिदुद्राव
 गृध्रोऽपि निजघ्ने स च जालिकैः ॥ १२ ॥ पत्नी वियोजिता प्राणैर्नृकपालं जले ततः ॥ तत्रैव निममजासावेत्यक्रूरतरः खगः ॥ १३ ॥ पितृलोकं प्रपेदात्
 नीतौ तौ यमकिङ्करैः ॥ प्राक्कृतं दुष्कृतं कर्म स्मरन्तौ भयभागिनौ ॥ १४ ॥ ततो यमः समालोक्य तयोः कर्मजुगुप्सितम् ॥ अकस्या देवतत्त्वानां मरणे संकृतं
 महत् ॥ १५ ॥ अनुज्जेत तोलोकमीप्सितं गन्तुमेतयोः ॥ महापातकसङ्घातैरपि दुर्धर्षमानसौ ॥ १६ ॥ ततो विस्मयमापन्नो स्मृत्वा तौ दुष्कृतं निजम् ॥
 उपेत्य प्रणतौ भूत्वा वैवस्वतमपृच्छताम् ॥ १७ ॥ गृध्रशुक्यावूचतुः ॥ संचितं दुष्कृतं पूर्वमावाभ्यामपि गर्हितम् ॥ लोकानामीप्सितानां तु को हेतुस्तद्वदस्व
 नौ ॥ १८ ॥ एवमुक्तस्ततस्ताभ्यामाह वैवस्वतो वचः ॥ १९ ॥ यम उवाच ॥ आसीद्भङ्गातटे नाम्नावदुर्ब्रह्मविदुत्तमः ॥ एकाकी निर्ममः शान्तो वीतरागो
 विमत्सरः ॥ २० ॥ गीतानां पञ्चमाध्यायमावर्त्तयति सर्वदा ॥ तेन पुण्येन पूतात्मा बुद्ध्या ब्रह्मसनातनम् ॥ २१ ॥ पापीयानपि यं श्रुत्वा तनुमुत्सृष्टवान्
 सौ ॥ निर्मलीकृतदेहस्य गीताभिर्भावितात्मनः ॥ २२ ॥ तत्कपालजलं प्राप्य युवांयातौ पवित्रताम् ॥ तद्गच्छतं युवां लोकान् मनोरथपथि स्थितान् ॥
 गीतानां पञ्चमाध्यायमाहात्म्येन पवित्रितौ ॥ २३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवंप्रबोधितौ तेन मुदितौ समवर्तिना ॥ व्योमयानं समारुह्य जग्मतुर्वेण्णवं पदम् ॥
 ॥ २४ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० गीता माहात्म्ये एकोनाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पष्ठाध्यायस्य माहात्म्यं

प्रवक्ष्यामिवरानने ॥ यदाकर्णयतांनृणांमुक्तिःकरतलेस्थिता ॥ १ ॥ अस्तिगोदावरीतीरेप्रतिष्ठानंपुरंमहत् ॥ पिप्पलेशाभिधानोऽहंयत्रास्मिस्मेर
लोचने ॥ २ ॥ यत्रगोदावरीवारिशीकरैरेवशीतलैः ॥ हंसाःपक्षपुटैःकीर्णैर्हरन्तियमिनांश्रमम् ॥ ३ ॥ स्फुरत्पद्मावलीकोशपरागसुरभीकृतम् ॥ श्लाघ्यं
गोदावरीतोययेनतेनिर्जरानराः ॥ ४ ॥ धिक्सुधामौपधीशस्यविकृतक्षयविधायिनीम् ॥ महाराष्ट्रवधूकानांमज्जन्तीनांमुनीश्वराः ॥ ५ ॥ स्पृशन्ति
यत्रवक्राणिफुल्लपङ्कजशङ्कया ॥ यत्रखेलन्महाराष्ट्राःकणत्कङ्कणसुन्दराः ॥ ६ ॥ हरन्तिध्वनयोऽलीनांमनांस्यपितपस्विनाम् ॥ अत्युच्चसौधशिखर
विहारिवनितामुखम् ॥ ७ ॥ पश्यन्ननुदिनंयत्रक्षीयतेमृगलाञ्छनः ॥ अत्युच्चसौधवलभीमहामणिमरीचिभिः ॥ ८ ॥ चुम्ब्यन्तेमुनिगन्धर्वैर्दूर्वाचन्दन
चञ्चलैः ॥ यस्मिन्नाधूयमानानांपताकानांसमीरणैः ॥ ९ ॥ गतश्रमारवेर्यानेभवन्तिरथवाजिनः ॥ राशीकृतैर्मलयजैरसङ्ख्यातैर्वणिग्गणैः ॥ १० ॥
यस्मिन्नुपलशेपोऽसौलक्ष्यतेमलयाचलः ॥ पुञ्जीकृतानिदृश्यन्तेयत्रमुक्ताफलान्यपि ॥ ११ ॥ नगरीदेवताहास्यस्तवकाइवसर्वतः ॥ तत्रज्ञान
श्रुतिर्नाम्नामेदिनीवल्लभोऽभवत् ॥ १२ ॥ यस्मिन्नुद्धरतिक्षोणींशेपोऽयंमणिसंनिभाम् ॥ अपिप्रतापमार्तण्डमण्डलीतीव्रतेजसि ॥ १३ ॥ नित्यमध्वर
धूमेनश्यामलाःकल्पशाखिनः ॥ असाधारणदातृत्वंपश्यन्तइवलज्जया ॥ १४ ॥ यदध्वरपुरोडाशचर्वणास्वादलम्पटाः ॥ नतत्यजुःसुपर्वाणःप्रतिष्ठा
नपुरंमनाक् ॥ १५ ॥ यस्यदानाम्बुधाराभिःप्रतापज्योत्स्नयानिशम् ॥ मखधूमैश्चसंपुष्टाववृषुःसमयेघनाः ॥ १६ ॥ स्वल्पमात्रमपिकापिनपदंप्रापु
रीतयः ॥ नीतयःप्रसरन्तिस्मयस्मिञ्छासतिमेदिनीम् ॥ १७ ॥ वापीकूपतडागानांच्छन्ननायोऽनुवासरम् ॥ हृदयस्थानिमेदिन्यानिधानानिव्यलोक
यत् ॥ १८ ॥ पाण्डुराभिःपताकाभिःप्रासादोयस्यराजते ॥ वियद्गङ्गातरङ्गौघैर्हिमाद्रिरिवसानुमान् ॥ १९ ॥ दानैस्तपोभिर्यज्ञैश्चप्रजानांपालनेनच ॥ तुष्टाः
स्वर्गोक्तसस्तस्मैवरंदातुंसन्नागमन् ॥ २० ॥ ततोऽन्तरिक्षमार्गेणधुन्वानाःपक्षसंहतीः ॥ मृणालधवलादेविदेवहंसाविनिर्गताः ॥ २१ ॥ त्वरयागच्छतां
तेपामन्योन्यंतत्रभाषिणाम् ॥ भद्राश्चप्रमुखाद्वित्राःपुरस्तान्निर्ययुर्जवात् ॥ २२ ॥ पाश्चात्यहंसाऊचुस्तान्पुरस्ताद्गच्छतोजवात् ॥ २३ ॥ पाश्चात्य
हंसाऊचुः ॥ कथंवेगेननिर्याताभवन्तःपुरतःस्थिताः ॥ सर्वैर्मिलित्वागन्तव्यमस्मिन्नध्वनिदुर्गमे ॥ २४ ॥ प्रकाशमानंपुरतस्तेजःपुञ्जनपश्यथ ॥ ज्ञान
श्रुतेर्महीभर्तुःपुण्यमूर्तेरतिस्फुटम् ॥ २५ ॥ श्रीशिवउवाच ॥ निशम्येतिवचःसम्यक्पाश्चात्यानांपुरःस्थिताः ॥ हंसाहसित्वासावज्ञमृचुर्वचनमुच्चकैः ॥ २६ ॥
पुरःस्थितहंसाऊचुः ॥ रैक्याभिधस्यदुर्धर्पतेजसोब्रह्मवादिनः ॥ किंनुज्ञानश्रुतेरस्यराज्ञस्तीव्रतरंमहः ॥ २७ ॥ श्रीशिवउवाच ॥ इतिशुश्रावहंसानांगिरो

ज्ञानश्रुतिर्नृपः ॥ अत्युच्चसौधभवनमारुह्यचसुखंस्थितः ॥ २८ ॥ ततःसारथिमाहूयभूपालोविस्मयान्वितः ॥ संदिदेशमहात्मासौरेक्यआनीयता
मिति ॥ २९ ॥ ततोऽवधार्यभूपालवचःपीयूषगर्भितम् ॥ निर्जगाममहोनाम्नासारथिःप्रथयन्मुदम् ॥ ३० ॥ यत्रवाराणसीनामनगरीमुक्तिदायिनी ॥
यत्रविश्वेश्वरोनामह्युपदेष्टाजगत्पतिः ॥ ३१ ॥ ततो गयाभिधेक्षेत्रेयत्रदेवोगदाधरः ॥ उद्धर्तुमखिलाँल्लोकान्वसत्युत्फुल्ललोचनः ॥ ३२ ॥ ततो गौ
रीगुरोःपार्श्वेसर्वेस्तीर्थैरनेकधा ॥ पर्यटन्गतवान्यत्रकेदारःपापदारणः ॥ ३३ ॥ यमालोक्यसकृन्मर्त्यामुक्ताःस्युर्नात्रसंशयः ॥ महापापविनिर्मुक्ता
भुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ ३४ ॥ ततो गौडेभुनिर्यातो यत्रास्ते पुरुषोत्तमः ॥ यस्यावलोकनादेवनराःस्वलोकगामिनः ॥ ३५ ॥ ततोद्वारावतीप्रागा
न्नगरीमुक्तिदायिनीम् ॥ यत्रास्तेगोमतीतीरेरुक्मिणीवल्लभोहरिः ॥ ३६ ॥ स्नात्वाचगोमतीतीर्थेपञ्चकृष्णान्विलोक्यच ॥ मर्त्यामुक्तिमवाप्नोति
भुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ ३७ ॥ ततःसमुद्रमासाद्यसोमनाथं विलोक्यच ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदं देवं ततो निरगमत्सुधीः ॥ ३८ ॥ अवन्तिकापुरीप्राप्तो
भुक्तिमुक्तिप्रदायिनीम् ॥ यत्रो मया सुखं क्रीडन्महाकालोऽस्ति शङ्करः ॥ ३९ ॥ अथोङ्कारं समासाद्य शर्मदं नर्मदा तटे ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदातारं त्वरया निर्ग
तस्ततः ॥ ४० ॥ अश्वमेधकरं नाम्नानगरं पर्यटंस्ततः ॥ यत्र शार्ङ्गधरः साक्षादास्ते लक्ष्मीपतिः स्वयम् ॥ ४१ ॥ ततो विष्णु गया प्राप्तः कुण्डलोणार
संज्ञितम् ॥ यत्र स्नात्वा च पीत्वा च मुच्यते बन्धनान्नरः ॥ ४२ ॥ ततः कोल्हापुरं नामगतो रुद्र गयां प्रति ॥ आस्ते भगवती यत्र लक्ष्मीर्भक्तिप्रदायिनी
॥ ४३ ॥ पञ्चनद्यां नरः स्नात्वा महा लक्ष्मीं विलोक्य च ॥ भुक्त्वा भोगान्यथा कामं भक्तिं च प्रतिपद्यते ॥ ४४ ॥ ततोऽमलगिरिं नाम नगरीं प्रति
पद्य च ॥ नन्दिकेश्वरमारुह्य सोमनाथोऽस्ति यत्र तु ॥ ४५ ॥ दृष्ट्वा चतुर्भुजं देवं वरदानोद्यतं शिवम् ॥ सोमनाथं नृणां मुक्तिर्भवत्येव न संशयः
॥ ४६ ॥ तुङ्गभद्रानदीतीरे दृष्ट्वा हरिहरं ततः ॥ युगे युगे भुंजायस्य पतन्त्यवनिमण्डले ॥ ४७ ॥ यद्विलोक्य नराः सर्वे रम्यं हरिहरं वपुः ॥ भुक्त्वा भो
गान्यथा कामं मुच्यन्ते बन्धनान्नराः ॥ ४८ ॥ स्वर्गे कल्पशतं स्थित्वा मुक्तसंसारबन्धनाः ॥ ततः स्वामिनमालोक्य लोकानां स्वामिनं विभुम् ॥ ४९ ॥
यमालोक्य न पश्यन्ति निरयं जातु चित्रराः ॥ स्वर्गे कल्पशतं स्थित्वा मुक्तसंसारवासनाः ॥ ५० ॥ मुक्तिं च प्रतिपद्यन्ते नात्र कार्या विचारणा ॥ ततः श्रीशैलमा
साद्यसिद्धगन्धर्वसेवितम् ॥ ५१ ॥ गिरिजावल्लभो यत्र मल्लिनाथोऽभिधानतः ॥ उद्धर्तुमखिलाँल्लोकान्संसाराम्भोधिमध्यतः ॥ ५२ ॥ स्वर्गे कल्पशतं
स्थित्वा मुक्तसंसारबन्धनाः ॥ मुक्तिं च प्रतिपद्यन्ते नात्र कार्या विचारणा ॥ ५३ ॥ ततः श्रीशैलमासाद्यसिद्धगन्धर्वसेवितम् ॥ गिरिजावल्लभो यत्र मल्लिनाथोऽ
भिधानतः ॥ ५४ ॥ उद्धर्तुमखिलाँल्लोकान्संसाराम्भुधिमध्यतः ॥ काले काले परं ज्योतिर्यः संदर्शयते स्वयम् ॥ ५५ ॥ अवलोकयतां नृणां यम

नुस्मरतामपि ॥ दूरेतिष्ठन्तिसंस्तदूरंनिरययातनाः ॥ ५६ ॥ स्वर्गलोकेसुखंभुक्ताभुक्तसंसारबन्धनाः ॥ मुक्तिंचप्रतिपद्यन्तेमानवानात्रसंशयः ॥
 ॥ ५७ ॥ रामोऽस्तिसानुजःसार्धंजानक्यापितोगतः ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचमुच्यतेनरकाद्भवम् ॥ ५८ ॥ कल्पकोटिशतंभुक्त्वास्वर्गलोकसुखंनराः ॥
 मुक्तसंसारवर्तमानोमुक्तियान्तिनसंशयः ॥ ५९ ॥ ततोनिवृत्यआयातःपश्यन्भीमरथीतटे ॥ द्विभुजंविट्ठलंदेवंभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ ६० ॥ यत्र
 गोदावरीजन्मस्थानंब्रह्मगिरिर्महान् ॥ गौतमालयमासाद्यत्रास्तेज्यम्बकोहरः ॥ ६१ ॥ अरुणावरुणयोर्मध्येयत्रगोदावरीनदी ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचब्रह्म
 हत्याविलीयते ॥ ६२ ॥ असङ्ख्यतीर्थसंपन्नंदृष्ट्वाब्रह्मगिरिनराः ॥ मुक्तिमेवप्रपद्यन्तेमुक्ताःसंसारदुःखतः ॥ ६३ ॥ गौतम्युभयतीरस्थतीर्थान्वेषणकौतुकी ॥
 ततो जगामसूतस्तुमथुरांपापनाशिनीम् ॥ ६४ ॥ यत्रस्वायम्भुवंदेवंभजन्तिसुरमानवाः ॥ आद्यंभगवतःस्थानंमहन्मुक्तिप्रदायकम् ॥ ६५ ॥ त्रैलोक्येशजनि
 स्थानंविख्यातंवेदशास्त्रयोः ॥ नानादेवगणैर्जुष्टंद्विजर्षिगणसेवितम् ॥ ६६ ॥ कालिन्दीकूलसंशोभिह्यर्थचन्द्रप्रभाकृति ॥ सर्वतीर्थनिवासैकपूर्णमानन्द
 सुन्दरम् ॥ ६७ ॥ गोवर्धनगिरिप्रख्यंपुण्यद्रुमलतावृतम् ॥ द्विषड्वनंमहापुण्यंविश्रान्तिश्रुतिसारभृत् ॥ ६८ ॥ ततःकाश्मीरनगरमपश्यत्प्रत्यगुत्तरम् ॥
 दृष्ट्वाधर्मधुरंक्षेत्रंकुरुक्षेत्रंसमन्ततः ॥ ६९ ॥ यत्राब्रह्मल्लिहगेहानांपङ्क्तयःशङ्खपाण्डुराः ॥ ताजाताधूर्जटेःस्पष्टादृहाससदशाइव ॥ ७० ॥ भक्तिप्रसादमालानां
 सुवर्णकलशैर्वृतम् ॥ स्वःसिन्धुःपतितानीवहेमपद्मानिमारुतैः ॥ ७१ ॥ यत्रप्रासादशिखरेनीलपट्टपताकिकाः ॥ शैवालवलयाभान्तिस्वसिन्धो
 र्तिकाइव ॥ ७२ ॥ यत्रकाश्मीरमाश्रित्यनित्यंवसतिभारती ॥ नोचेद्युगपदेवंदं कथंलिखतिवाङ्मयम् ॥ ७३ ॥ विश्रामन्त्याःसरस्वत्याश्चिरंयत्र
 मदालसाः ॥ मृणालचञ्चवोहंसावाहनानिचरन्त्यमी ॥ ७४ ॥ कलाविशेषंप्रहितायत्रबोद्धुंविरिञ्चिना ॥ ताराइवविराजन्तेहंसायाताःसमन्ततः ॥ ७५ ॥
 स्थलपद्मानिदृश्यन्तेकरस्पर्शसुखानिच ॥ शयनायनितम्बिन्यायस्मिन्दानववैरिणा ॥ ७६ ॥ उपन्यासैर्द्विजातीनांयत्रनश्रूयतेस्फुटम् ॥ मूकोऽपि
 निर्जरीवाचापदकल्लोलडम्बरः ॥ ७७ ॥ यस्मिन्नध्वरधूमेनव्याप्तंगगनमण्डलम् ॥ अपिचक्षालितंमेघैःकालिमानंनमुञ्चति ॥ ७८ ॥ गलितायाःसुधायास्तुय
 त्राध्वरमहार्षिषा ॥ लाञ्छितंछद्मनास्थानंदृश्यतेतुहिनत्विषि ॥ ७९ ॥ जन्माभ्यासवशादेवपठन्तिबटवःस्वयम् ॥ यत्रोपाध्यायसान्निध्यमाश्रित्य
 सकलाःकलाः ॥ ८० ॥ यत्रब्राह्मणपत्नीनांकङ्कणध्वनिदुङ्कतिः ॥ लुपत्यनुदिनंभ्राम्यद्भमराणांचगर्जितम् ॥ ८१ ॥ यत्रब्राह्मणपत्नीनांकपोलफलकंमुहुः ॥
 स्पृशन्समीरणोमन्दंवातिशापभयादिव ॥ ८२ ॥ माणिक्येश्वरनामासौयत्रशीतांशुशेखरः ॥ वसत्यनुदिनंदेवोवरदानायदेहिनाम् ॥

॥ ८३ ॥ अर्वितोभूपतीञ्जित्वामणिकेशेनचादृतः ॥ माणिक्येश्वरइत्याख्यांतदाप्रभृतियोदधौ ॥ ८४ ॥ राज्ञाकाशमीरदेवेशदिग्जयोत्स
वकारिणा ॥ असौसुपूजितोयस्मान्माणिक्यैर्भूरिभूतिभिः ॥ ८५ ॥ संसेवमानंतद्वारिच्छायांशकटिकोपरि ॥ कण्डूयमानमङ्गानियन्तारैक्य
मपश्यत ॥ ८६ ॥ राज्ञापिकथितैस्तैश्चिह्नैःपरिचितंजवात् ॥ प्रणतःसारथिरैक्यंप्रणम्यतमभाषत ॥ ८७ ॥ सारथिरुवाच ॥ कस्मि
न्ब्रह्मन्किन्नामासिस्वच्छन्दोऽसिनिरन्तरम् ॥ किमर्थमत्रविश्रान्तःकिंचकर्तुंचिकीर्षसि ॥ ८८ ॥ श्रीशिवउवाच ॥ इत्याकंर्ण्यचतद्राक्यंपरमा
नन्दनिर्भरः ॥ स्मृत्वासारथिमित्यूचेवयंपूर्णमनोरथाः ॥ ८९ ॥ परंकेनापिबहुनापरिचर्याविधायिना ॥ भवितव्यमनोवृत्तिजानतास्माकमे
वहि ॥ ९० ॥ हृदयस्थितमादायरैक्याभिप्रायमादरात् ॥ शर्नोर्निरगमद्यन्तायवास्तेवसुधाधिपः ॥ ९१ ॥ ततःप्रणम्यभूपालंयथावृत्तंन्यवेदयत् ॥
बद्धाञ्जलिपुटोहृष्टःसारथिःस्वामिदर्शनात् ॥ ९२ ॥ ततोनिशम्यतद्राक्यंविस्मयस्मेरलोचनः ॥ श्रद्धालुरभवद्रूपोरैक्यसंभावनाविधौ ॥ ९३ ॥
आदायाश्वतरीयुग्मयुक्तांशकटिकामगात् ॥ मुक्ताहारदूकूलानिसहस्रचंगवानृपः ॥ ९४ ॥ गतोऽसौतत्रयत्रास्तेयोगीकाशमीरमण्डले ॥ तन्निवेद्यपुरो
राजादण्डवत्पतितोभुवि ॥ ९५ ॥ आनम्यपरयाभक्त्यारैक्योराज्ञेचुकोपह ॥ रेऽद्रमामकंवृत्तंनजानासिदुरीश्वर ॥ ९६ ॥ गृहाणशकटीमेतामुत्था
प्याश्वतरीयुताम् ॥ वस्त्राणिमुक्ताहारांश्चगाश्चदोग्ध्रीरपिस्वयम् ॥ ९७ ॥ इत्थमाज्ञप्तवान्भूपोरैक्यस्यभयमादधे ॥ ततःशापभयाद्राजातत्पदाम्भोरुह
द्वयम् ॥ ९८ ॥ गृह्णन्भक्त्याप्रसीदेतिब्रह्मन्त्रित्यूचिवान्स्वयम् ॥ ९९ ॥ राजोवाच ॥ भगवंस्तवमाहात्म्यमेतदत्यद्भुतंकुतः ॥ प्रसन्नाभूयभगवन्ना
ख्यादिममतत्त्वतः ॥ १०० ॥ रैक्यउवाच ॥ गीतानांषष्ठमध्यायंजपामिप्रत्यहंनृप ॥ तेनैवतंजोराशिर्मेसुगणामपिदुःसहः ॥ १ ॥ श्रीशिवउवाच ॥
गीतानांषष्ठमध्यायंरैक्यादभ्यस्ययत्नतः ॥ ज्ञानश्रुतिर्महीपालोमुक्तिमापततःसुधीः ॥ २ ॥ रैक्योऽपिसुखमालेभेमाणिक्येश्वरसन्निधौ ॥ गीतानांषष्ठ
मध्यायंजपन्मोक्षप्रदायकम् ॥ ३ ॥ मरालवेषमास्थायवरदानार्थमागताः ॥ दिवौकसोऽपिनिर्जग्मुःस्वैरविस्मयकारिताः ॥ ४ ॥ इममध्यायमप्येकं
योजपेत्सततंनरः ॥ सोऽपितत्पदवीमेतिविष्णोरेवनसंशयः ॥ १०५ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेष्वपञ्चा०उत्तर०गीतामाहात्म्येऽशीत्यधिकशततमो
ऽध्यायः ॥ १८० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अथतेवर्णयिष्यामिसप्तमाध्यायगौरवम् ॥ यदाकर्ण्यसुधापूरपृतिर्भवतिकर्णयोः ॥ १ ॥ अस्तिपाटलि
पुत्रारूयंदुर्गमुत्तुङ्गगोपुरम् ॥ तत्राभूद्ब्राह्मणोनामशङ्कुर्गोदयार्णवः ॥ २ ॥ वैश्यवृत्तिसमासाद्यधनमर्जितवान्वहु ॥ पितृव्रतर्पयामासपूजयामासनोसुरान

प० पु०
॥ १६७ ॥

॥३॥ पार्थिवान्पूजयांचक्रेधनार्जनपरायणः॥ तुरीयपाणिग्रहणमङ्गलार्थगृहान्तरे ॥४॥ तनुजैर्वन्धुभिःसार्धसंप्रतस्थेकदाचन । रजन्यांधर्मकल्पायां
निद्रालोस्तस्यदोस्तले ॥ ५ ॥ दशतिस्मसमागत्यदन्दशूकःकुतश्चन ॥ सदृष्टमात्रोऽसाध्यात्मा मणिमन्त्रौषधादिभिः ॥ ६ ॥ क्षणैःकतिपयैरेवगतासु
रभवत्ततः ॥ पिबुमन्ददलैर्नलैरवकुण्ठितविग्रहम् ॥ ७ ॥ तमारोप्यतरुस्कन्धेसूनवोगृहमाययुः ॥ ततःकालेनबहुनाततोजातःसरीसृपः ॥ ८ ॥
तद्वासनानिबद्धात्माजन्मपूर्वमनुस्मरन् ॥ वञ्चयित्वासुतानेतान्पूरयामिगृहाद्वहिः ॥ ९ ॥ आत्मनःकोटिसङ्ख्याकंयत्रास्तेस्थापितंवसु ॥ ततो
नारायणबलिंश्रद्धयापरयान्विताः ॥ १० ॥ कृतवन्तःपरेतस्यसूनवोहिद्विजन्मनः ॥ एकदास्वप्नमागत्यपीडितःसर्पजन्मना ॥ ११ ॥ अभाष
यन्मनोवृत्तंपुत्राणामग्रतःपिता ॥ ततस्तेप्रातरुत्थायपरंविस्मयमोहिताः ॥ १२ ॥ इतरेतरमाख्यायपश्यन्तस्तेनिरङ्कुशाः ॥ एकस्तत्रपितृस्नेहादुद्धर्तु
मपिवाञ्छति ॥ १३ ॥ अन्योद्रविणलोभेननिहन्तुंसर्पमीहते ॥ इतरस्तुपितृस्नेहरसमोहितमानसः ॥ १४ ॥ किंवाअहिमयोनस्याच्छोचन्नरोदिति
केवलम् ॥ मध्यमस्तुततःपुत्रोवञ्चयित्वासहोदरौ ॥ १५ ॥ केनापिच्छन्नोत्थायजगामनिजमालयम् ॥ ततःशनैःसमाहूयगृहिणींगुणशालिनीम् ॥
॥ १६ ॥ कुदालहस्तोनिरगाद्यत्रास्तेपन्नगःपिता ॥ तेनाविदितवित्तेनचिह्नैर्निश्चित्यतत्त्वतः ॥ १७ ॥ स्थानमागत्यतंहन्तुंवल्मीकंलोभबुद्धितः ॥
भार्ययोत्सार्यतेमृत्स्नास्वयंतेनचखन्यते ॥ १८ ॥ निखन्यमानादत्युग्रोवल्मीकादहिरुत्थितः ॥ ततोगरलगण्डूषैर्निर्गतैरतिदुःसहैः ॥ १९ ॥ गिरः
सकथयांचक्रेफणीफूत्कारमारुतैः ॥ २० ॥ अहिरुवाच ॥ कस्त्वंकिमर्थमायातःकथंवाखन्यतंबिलम् ॥ केनवाप्रहितोमूढतदाख्याहिममाग्रतः ॥ २१ ॥
पुत्रउवाच ॥ पुत्रस्तेऽहंशिवोनामहेमग्रहणकौतुकी ॥ आगतोरात्रिलब्धस्यस्वप्नस्यतुसुविस्मितः ॥ २२ ॥ शिवउवाच ॥ इत्थमाकर्ण्यपुत्रस्यगिरंलोक
विगर्हिताम् ॥ वक्तुमारभतस्पष्टंहसन्नुच्चैःफणीतदा ॥ २३ ॥ सर्पउवाच ॥ यदिपुत्रोऽसिमेतूर्णमासुन्मोचयवन्धनात् ॥ निक्षेपार्थायसंजातंपन्नगं
पूर्वजन्मनः ॥ २४ ॥ पुत्रउवाच ॥ पितःकथंतमुक्तिःस्यादित्याचक्ष्वममाग्रतः ॥ परित्यज्याखिलंलोकमागतोऽस्मियथानिशि ॥ २५ ॥ पितो
वाच ॥ नतीर्थानिनदानानिनतपांसिनचाध्वराः ॥ मामुन्मोचयितुंपुत्रप्रभवन्तिचसर्वथा ॥ २६ ॥ गीतानांसप्तमाध्यायमन्तरेणमुधामयम् ॥ जन्तो
र्जरामृत्युदुःखनिराकरणकारणम् ॥ २७ ॥ सप्तमाध्यायिनंविप्रमदीयंश्राद्धवासरे ॥ भोजयश्रद्धयापुत्रतनमुक्तिर्नसंशयः ॥ २८ ॥ अन्यानपिद्विजा
न्वत्सवेदविद्याविशारदान् ॥ संभोजययथाशक्तिपरमश्रद्धयान्वितः ॥ २९ ॥ इत्याकर्ण्यपितुर्वर्क्यमुरगत्वमुपेयुषः ॥ तेसर्वेसूनवोऽकुर्वन्त्यथादिष्टं
ततोऽधिकम् ॥ ३० ॥ शङ्कुकर्णस्ततःश्रीमानुत्सृज्यतनुमौरगीम् ॥ कृत्वाविभागंपुत्राणांदिव्यंदेहमुपाददे ॥ ३१ ॥ विभज्यदत्तंपित्रायद्रव्यंतत्कोटि

उ.खं.स.

अ० १८१

॥ १६७ ॥

सङ्ख्यया ॥ तेन ते सूनवः सर्वे मुमुदुःसाधुवृत्तयः ॥ ३२ ॥ वापीकूपसरोयज्ञदेवप्रासादहेतवे ॥ अन्नशालांततोऽकुर्वन्पुत्रास्ते धर्मबुद्धयः ॥ ३३ ॥ सप्तमा
 ध्यायजपतो मुक्तिभाजोऽभवंस्ततः ॥ षष्ठमिष्टतमं ज्ञात्वा निर्वाणार्पितदृष्टयः ॥ ३४ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० गीतामाहात्म्य एकाशी
 त्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८१ ॥ शिव उवाच ॥ अष्टमाध्यायमाहात्म्यं शृणु वक्ष्यामि पार्वति ॥ यस्य श्रवणमात्रेण परां मुदमवाप्स्यसि ॥ १ ॥
 आमर्दकं पुरं नाम्ना विश्रुतं दक्षिणापथि ॥ द्विजन्माभावशर्मेति तत्रासीद्गणिकापतिः ॥ २ ॥ खादन्मांसं पिबन्मद्यं चोरयन्साधुसंपदः ॥ रममाणः परस्त्री
 भिराखेटककुतूहली ॥ ३ ॥ अत्यवाहयदत्युग्रो गरीयांसमनोरथम् ॥ सुहृदां विटगोष्ठ्यांच तालीफलसुधारसम् ॥ ४ ॥ निपीय कण्ठपर्यन्तमजीर्णेनाति
 पीडितः ॥ मृतः कालेन पापात्मा जातस्तालीतरुर्महान् ॥ ५ ॥ तस्य च्छावामुपाश्रित्य निविडामतिशीतलाम् ॥ अभूतां दम्पतीकौचिद्ब्रह्मराक्ष
 सतांगतौ ॥ ६ ॥ देव्युवाच ॥ किं जाती यौ किमात्मानौ किंवृत्तावित्युदीरय ॥ कर्मणा केन वा देव ब्रह्मराक्षसतातयोः ॥ ७ ॥ शिव उवाच ॥ वेद
 वेदाङ्गन्तत्त्वज्ञः सर्वशास्त्रार्थकोविदः ॥ सदाचारोऽभवत्कश्चिद्विजो नाम कुशीबलः ॥ ८ ॥ जायाच तस्य कुमतिना मधेयादुराशया ॥ ससभार्यो महादाना
 न्याददानोऽतिलोभवान् ॥ ९ ॥ महिषीं कालपुरुषं हयादीननुवासरम् ॥ अप्रयच्छन् द्विजातिभ्यो दानलब्धां वराटिकाम् ॥ १० ॥ कालेन
 दम्पती प्रेतौ ब्रह्मराक्षसरूपिणौ ॥ पर्यटन्तौ महीमेतां शुचृषाकुलविग्रहौ ॥ ११ ॥ विशश्रमतुरागत्य मूलं तालीतरोस्ततः ॥ कथमेतन्महादुःखमावयोरप
 गच्छति ॥ १२ ॥ कथं वा जायते मुक्तिर्ब्रह्मराक्षसयोनिः ॥ इति पृष्टो गृहिण्या सौ ब्राह्मणः समभाषत ॥ १३ ॥ ब्रह्मविद्योपदेशेन विना ध्यात्मविचारणात् ॥
 विना कर्मविधिज्ञानात् कथं मुच्येत सङ्कटात् ॥ १४ ॥ भार्योवाच ॥ किं तद्ब्रह्म किमध्यात्मं किं कर्म पुरुषोत्तम ॥ एतावदुक्ते तत्पत्न्या यदा श्वर्यमभूच्छृणु ॥
 ॥ १५ ॥ अष्टमाध्यायश्लोकार्धश्रवणात् सतरुस्तदा ॥ विहाय तालीरूपं तद्बभूव द्विजसत्तमः ॥ १६ ॥ सद्योज्ञानविधूतात्मा विमुक्तः पापकञ्चुकात् ॥
 तन्माहात्म्याद्विनिर्मुक्तो दम्पतीतौ बभूवतुः ॥ १७ ॥ एतावदेव मुक्तं च देवा विर्गत्य तन्मुखात् ॥ ततोऽन्तरिक्षादायातं कण्टिकिणिकं शुभम् ॥ १८ ॥
 दिवि दिव्याङ्गनावक्रचन्द्रमण्डलमण्डितम् ॥ अप्सरो वदनाम्भोजभ्राम्यद्भ्रमरसंकुलम् ॥ १९ ॥ निर्मथ्यमानदुग्धाब्धिबेलाडिण्डिरपाण्डुरैः ॥ गङ्गा
 तरङ्गसुभगैश्चामरैरुपशोभितम् ॥ २० ॥ गायद्गन्धर्वसुभगं नृत्यत्सुरवधूशतम् ॥ दिव्यं विमानमारूढौ दम्पती जग्मतुर्दिवम् ॥ २१ ॥ अत्रत्यं वृत्तम
 त्विलमेतद्विस्मयकारकम् ॥ ततोलिलेखमेधावीश्लोकार्धमिदमादरात् ॥ २२ ॥ ययौ वाराणसीनामनगरीं मुक्तिदायिनीम् ॥ ओराधयितुमन्विच्छ

प० पु०
॥ १६८ ॥

न्देवदेवंजनार्दनम् ॥ २३ ॥ सतत्रकर्तुमारेभेतपःपरमुदारधीः ॥ अत्रान्तरेजगन्नाथोदेवदेवोजनार्दनः ॥ २४ ॥ पृष्टोदुग्धाब्धिसुतयासंयोज्यकर
सम्पुटम् ॥ निद्रापथंविहायैवस्थीयतेकथ्यतामिति ॥ २५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ काश्याभागीरथीतीरेतपस्यतितरांद्रिजः ॥ भावशर्मातिमेधावीमद्र
क्तिरसपूरितः ॥ २६ ॥ जपन्गीताष्टमाध्यायश्लोकार्धनियतेन्द्रियः ॥ संतुष्टवानहंदेवितदीयतपसाभृशम् ॥ २७ ॥ चिरंविचारयन्नेवतत्तपःसदृशं
फलम् ॥ दातुमुत्कण्ठितमनावर्तेयंसाम्प्रतंप्रिये ॥ २८ ॥ पार्वत्युवाच ॥ हरिःप्रसन्नभूतोऽपिचिन्तांप्रापयदिप्रभो ॥ भावशर्माहरेर्भक्तःप्राप्तःकिंतत्फलं
पुनः ॥ २९ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ततःप्रसादमासाद्यप्रसन्नस्यमुरद्विषः ॥ सुखमात्यान्तिकंप्रापभावशर्माद्विजोत्तमः ॥ ३० ॥ लेभिरेपदवींसर्वे
तदीयाअपिवंशजाः ॥ तत्कर्मवशतोयेवैसंप्राप्तायातनांपुरा ॥ ३१ ॥ एतदेवाष्टमाध्यायमाहात्म्यंकिंचिदेवते ॥ कथितंमृगशावाशिद्रष्टव्यंतु
सदैवच ॥ ३२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०गीतामाहात्म्येद्वयशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८२ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ अतःपरंप्रव
क्ष्यामिनवमाध्यायमादरात् ॥ संशृणुष्वस्थिरीभूयतुहिनाचलकन्यके ॥ १ ॥ अस्तिमाहिष्मतीनामनगरीनर्मदातटे ॥ तत्रासीन्माधवोनामद्विजन्मा
सशिवोद्विजः ॥ २ ॥ वेदेवेदाङ्गनत्त्वज्ञःकालेकालेऽतिथिप्रियः ॥ अर्जयित्वाबहुधनंविद्ययैवविशुद्धधीः ॥ ३ ॥ महान्तमध्वरंकर्तुंसमारेभेकदाचन ॥
आलम्भनार्थमानीतश्छागःपूजितविग्रहः ॥ ४ ॥ वाचमूचेहसन्नुच्चैर्जगद्विस्मयकारकः ॥ किमेतैर्बहुभियार्गेर्विधिवद्विहितैरपि ॥ ५ ॥ विन
श्वरफलैर्जन्मजरामरणहेतुभिः ॥ एतावत्यपिमेविप्रदशेयंदृश्यतामिति ॥ ६ ॥ छागस्यैवंवचोऽतीवकुतूहलपरंजनाः ॥ निशम्यविस्मयंयाताःकृत
मण्डपवासिनः ॥ ७ ॥ ततोब्रह्माञ्जलिपुटोद्विजातिस्तिमितेक्षणः ॥ प्रणम्यश्रद्धधानस्तमपृच्छच्छागमादरात् ॥ ८ ॥ द्विजउवाच ॥ किंजातीयःकि
मात्मात्वांकिंवृत्तमितिमेवद ॥ केनवाकर्मणावाप्तंछागत्वमितिकारणम् ॥ ९ ॥ छागउवाच ॥ आसंपुराद्विजातीनामन्वयेचातिनिर्मले ॥ आह
र्ताक्रतुसंघानांवेदविद्याविशारदः ॥ १० ॥ एकदाममगेहिन्यापुत्ररोगप्रशान्तये ॥ छागःप्रयाचितोमत्तश्चण्डिकाभक्तिनम्रया ॥ ११ ॥ ततोनिह
न्यमानस्यचण्डिकामण्डपस्थले ॥ छागस्यजननीमांतुशशापब्रह्मवादिनी ॥ १२ ॥ अशास्त्रीयाध्वनापापमत्सुतंयजिघांससि ॥ द्विजात्यधमतेन
त्वमजायोनिमवाप्स्यसि ॥ १३ ॥ ततोऽहंप्रेत्यकालेनछागोऽभूवद्विजोत्तम ॥ निस्तीर्यचानेकविधायोनिसंतापयातनाः ॥ जातिस्मरत्वमप्यस्ति
पशुयोनिमुपेयुषः ॥ १४ ॥ विप्रउवाच ॥ त्वदीयजन्मशुश्रूषाकुतूहलरसोन्मुखम् ॥ मनःसर्वान्द्विजानेतानपितत्कथयाखिलम् ॥ १५ ॥
छागउवाच ॥ कदाचिन्मर्कटोऽभूवमाहितुण्डिकशिक्षया ॥ १६ ॥ क्रीडद्विर्वीक्षितोडिम्भैर्नृत्यन्प्रतिगृह्णांगणे ॥ उदारानात्मनोदारान्विलोक्यतन

उ.खं.स.
अ० १८३

॥ १६८ ॥

यानपि ॥ १७ ॥ क्रियापराङ्मुखोजातस्त्यक्तनर्तनसंभ्रमः ॥ ततोवर्तुलदण्डैश्चदुःसहैराहितुण्डिकः ॥ १८ ॥ मामुच्चैस्ताडयाश्चक्रे
 रुषालोहितलोचनः ॥ ततोऽहंमूर्च्छितोऽभूवंक्षरत्क्षतजसंततिः ॥ १९ ॥ आजिघ्नन्नमुदकमगमंकालधर्मताम् ॥ ततोऽहमासीच्छुनकः
 परिभ्राम्यन्गृहेगृहे ॥ २० ॥ कुक्षिभरिरहंमार्गेत्यक्तोच्छिष्टान्नभक्षकः ॥ कदाचिदाविशंश्चासन्नात्मवेशममहानसम् ॥ २१ ॥ बुभुक्षितो
 भक्षयितुंस्थालीस्थापितमोदनम् ॥ जिघ्रन्भूमितलं पश्यन्दिशोदशशनैर्भयात् ॥ २२ ॥ शंकमानोजनरवात्पाश्वेचविलिहन्निव ॥ ततःकदा
 चिदागत्यवीक्षितस्तनुजैर्निजैः ॥ २३ ॥ जाययाचजरत्याहंताडितोल्लुगुडादिभिः ॥ ततोभग्नकटिर्यातोबहुशोणितमुद्रहन् ॥ २४ ॥
 निर्जगामबहिर्गेहात्कथंचिन्मूर्च्छयाकुलः ॥ अङ्गेषुपूतिगन्धेषुकिमिगर्भेषुकालतः ॥ २५ ॥ ततःकदश्वातांप्राप्तःशौण्डिकस्यचवेशमनि ॥ अश्वोऽभवम
 हंविद्रन्मृतःकालक्रमादिह ॥ २६ ॥ कदाचिच्चत्वरतेनसमानीतोोजनाकुले ॥ विक्रयायजरालीढपतयालुरदावलिः ॥ २७ ॥ जाययाद्वारकायात्रां
 कर्तुमुद्यतयासकृत् ॥ मौल्येनाल्पीयसाक्रेतुंतुरङ्गंचेष्टमानया ॥ २८ ॥ जगृहेऽहंतयादाम्नाह्यल्पेनवसुनाजरन् ॥ गन्तुंचारभ्यतद्वित्रैःपुत्रैरारुह्यमांसमम् ॥
 ॥ २९ ॥ शनैःशनैःसरस्तीरेमग्नोऽहंगाढकर्ममे ॥ तत्राहंकुटिलग्रीवश्चापातंकर्ममान्तरे ॥ ३० ॥ ताड्यमानोमुहुःपुत्रैर्लुगुडोपलपाणिभिः ॥ उत्थाप्य
 मानोबहुधाप्राणान्मोचितवानहम् ॥ ३१ ॥ ततोनिश्चित्यमांतत्रमृतंभग्नोद्यमाःसुताः ॥ आकुश्यमातरंदीनांप्रावृत्यनिर्ययुर्गृहम् ॥ ३२ ॥ ततःसंप्रेत्य
 बहुनाकालेनच्छागतांगतः ॥ निस्तीर्णानेकहीनोच्चयोनिसंतापयातनः ॥ ३३ ॥ द्विजउवाच ॥ किमनेनमहाछागदुःखजातेननित्यशः ॥ यथावद
 असामग्र्यंसुखमात्यन्तिकंभवेत् ॥ ३४ ॥ छागउवाच ॥ आश्चर्यंकथयिष्यामिपुनरन्यदपिद्विज ॥ स्वस्थमापृच्छमानस्यतवास्तियदिकौतुकम् ॥ ३५ ॥
 अस्तिनाम्नाकुरुक्षेत्रंनगरंमोक्षदायकम् ॥ सूर्यवंशोऽभवत्तत्रचन्द्रशर्मा महीपतिः ॥ ३६ ॥ सूर्योपरागसमयेश्रद्धयापरयान्वितः ॥ दानंसकालपुरुषं
 दातुंसमुपपन्नकमे ॥ ३७ ॥ समाहूयद्विजन्मानंवेदवेदाङ्गपारगम् ॥ स्नातुंपुण्योदकैःपुण्यैर्ययौसार्द्धपुरोधसा ॥ अथोच्चैःकालपुरुषोवाचमूचेहसन्निव ॥ ३८ ॥
 कालपुरुषउवाच ॥ अन्येनैवप्रगृह्णन्तिक्षेत्रचाण्वपि किंचन ॥ सूर्योपरागसमयेकुरुक्षेत्राभिधेस्थले ॥ ३९ ॥ दानंचकालपुरुषंजिघृक्षसिकथंद्विज ॥
 ज्ञात्वापिनिश्चितंसर्वमेतत्पातककारकम् ॥ ४० ॥ प्रवर्तसेकथंकर्तुंधनलोभान्धयाधिया ॥ ४१ ॥ छागउवाच ॥ इत्थमाकर्ण्यनद्राक्यंजगद्विस्मयकारकम् ॥
 किमनेनमहादानभयेनेत्यवदद्विजः ॥ ४२ ॥ एवंविधमहादानपातकागाधवारिधिम् ॥ जानामितरितुंसम्यगुपायमहमेवहि ॥ ४३ ॥
 ततःस्नात्वामहीपालःपरिधायचवाससी ॥ शुचिःप्रसन्नहृदयःसितमाल्यानुलेपनः ॥ ४४ ॥ अवलम्ब्यकरांभोजंपार्श्ववार्तिपुरोधसः ॥ समाय

योसेव्यमानःसतत्कालोचितैर्जनैः ॥ ४५ ॥ समागत्यचभूपालःसप्रादात्कालपूरुषम् ॥ यथोचितेनविधिनातस्मैभक्त्याद्विजन्मने ॥ ४६ ॥
 निर्भेद्यकालपुरुषहृदयंनिर्दयोदयः ॥ पापात्मानिर्ययौकश्चिच्चाण्डालोरक्तलोचनः ॥ ४७ ॥ किंचप्रापितकालस्यपरनिन्दारसोत्सवे ॥ निन्दा
 चाण्डालिकादेहपार्श्वमागाद्विजन्मनः ॥ ४८ ॥ एतच्चाण्डालयुगलंनिर्गत्यारुणलोचनम् ॥ ततःसंचरितुंचक्रेप्रसह्याङ्गेद्विजन्मनः ॥ ४९ ॥
 गीतानानवमाध्यायंजपन्नेवहृदिस्थितः ॥ कम्पमानंद्विजंकिंचित्तूष्णींपश्यतिभूपतौ ॥ ५० ॥ अन्तर्निद्राणगोविन्दंकम्पमानमिवाम्बुधिम् ॥ मरुदा
 न्दोलनैर्विद्वान्द्विजन्मापापसंश्रयम् ॥ ५१ ॥ ततोगीताक्षरोद्भूतैर्वैष्णवैःपरिपीडितम् ॥ पलायमानंचाण्डालयुगलंनिष्फलोद्यमम् ॥ ५२ ॥ तंनिश्चक्राम
 वेगेनद्विजातेःपार्श्ववर्तितम् ॥ शरीरेवर्तमानंचपरनिन्दारसोत्सवे ॥ ५३ ॥ इत्थंकलितवृत्तान्तःप्रत्यक्षंक्षितिबल्लभः ॥ पर्यपृच्छद्विजन्मानंविस्मयस्मेर
 लोचनः ॥ ५४ ॥ राजोवाच ॥ कथमापदियंघोरानिस्तीर्णामहतीत्वया ॥ कंमंत्रंजपताविप्रकंवासंस्मरतासुरम् ॥ ५५ ॥ कःपुमान्काचसायो
 पितृकथमेतावुपस्थितौ ॥ कथंचशान्तिमापन्नावित्युदीरयमेद्विज ॥ ५६ ॥ द्विजउवाच ॥ चाण्डालमूर्तिमासाद्यमूर्तकिल्बिषमुल्बणम् ॥ योषिन्मूर्ति
 मयीनिन्दाद्वयमेतदवैम्यहम् ॥ ५७ ॥ गीतायानवमाध्यायमन्त्रमालामयास्मृता ॥ तन्माहात्म्यमिदंसर्वत्वमेवहिमहीपते ॥ ५८ ॥ छागउवाच ॥
 गीतायानवमाध्यायंजपामिप्रत्यहंनृप ॥ निस्तीर्णाश्चापदस्तेनकुप्रतिग्रहसंभवाः ॥ ५९ ॥ अभ्यस्यनवमाध्यायंराजातस्माद्विजन्मनः ॥ तावु
 देव्युवाच ॥ सर्वज्ञसर्वचैतन्यसर्वेश्वरगिरांगुरो ॥ धन्यास्मिंशिवमान्येनदृश्यमानेनयत्त्वया ॥ १ ॥ निरूपितमिदंपुण्यंनवमाध्यायवैभवम् ॥
 अनेकविस्मयस्वादुकथानकमयंमधु ॥ २ ॥ शृण्वन्त्याममदेवशनतृप्तिर्जातुजायते ॥ अकुण्ठाश्रवणोत्कण्ठावर्द्धतेवृषभध्वज ॥ ३ ॥ असीमा
 महिमाम्भोधेर्गीतानांश्रुतिजीवितम् ॥ तत्रापिदशमाध्यायंप्रधानंमुनयोजगुः ॥ तमुद्दिश्यमहाध्यायमभिधेहिकथानकम् ॥ ४ ॥ शिवउवाच ॥ शृणुसु
 श्रोणिनिश्रेणींस्वर्गदुर्गस्यदुर्लभाम् ॥ ५ ॥ सीमामिवप्रभावाणांपावनींपरमांकथाम् ॥ असीत्काशीपुरेविप्रःपुण्यकीर्तिपरायणः ॥ ६ ॥ प्रशान्तचेता
 निर्मुक्तहिंसाकार्कश्यसाहसः ॥ निवृत्तिनिरतो नित्यंजितेन्द्रियतयातथा ॥ ७ ॥ धीरधीरिति विख्यातो नन्दीवमयिभक्तिमान् ॥ निस्तीर्णनिग
 माम्भोधिःसर्वशास्त्रार्थकोविदः ॥ ८ ॥ तस्यध्यानपराधीनचेतसःप्रतिगच्छतः ॥ अन्तारत्मनिनिर्मग्नमनसस्तत्त्वचक्षुषः ॥ ९ ॥ करावलम्बनंतस्यधा
 वन्प्रीत्याददाम्यहम् ॥ कदाचनचमत्कारकारकंविमनामुनिः ॥ १० ॥ आचान्तःकिंचित्रासाग्रेपरमानन्दमेदुराम् ॥ दशमासाद्यनिद्राणकरणोऽयमि

वास्थितः ॥ ११ ॥ उपधाय विशालाक्षि विशालांद्रादेहलीम् ॥ अशेतनिशिनिः शङ्कतावलम्बेक्षणः क्षणम् ॥ १२ ॥ मामपृच्छद्भृङ्गिरितिः प्रणम्य पा
 दपङ्कजम् ॥ अनेन विधिना केन विहितं तव दर्शनम् ॥ १३ ॥ तपस्तप्तुं तं जप्तं किमनेन महात्मना ॥ दत्ते प्रतिपदं देवो यस्य हस्तावलम्बनम् ॥ १४ ॥ अयं न
 लभत गन्तुं कस्मादस्मात्पुराद्बहिः ॥ यदृच्छया यदा काशीसीमामुल्लङ्घ्य गच्छति ॥ १५ ॥ न पश्यति तदा सर्वान्पार्श्वस्थानपि देहिनाः ॥ अत्र हेतुमहं ज्ञातु
 मिच्छामि स्वामिभाषितम् ॥ १६ ॥ अनुग्राह्योऽस्मि चेद्वक्तुं युक्तं चेत्तदुदीरय ॥ इमं भृङ्गिरिटे प्रशंसमाकर्ण्य ह मूचिवान् ॥ १७ ॥ कदचिदासं कैलासे पाश्वे
 पुत्रागकानने ॥ रणत्वे च रसुथोणि पूर्णस्तव ककानने ॥ १८ ॥ कलकण्ठकुलालापकलोलितदिगन्तरे ॥ गरुत्मदादिदात्यूहसमूहस्वरसंकुले ॥ १९ ॥
 भ्रमदारुवटीयन्त्रप्रोल्लसद्भिदुदन्तुरे ॥ प्रबुद्धसारणिप्रान्तकदलीकन्दलालये ॥ २० ॥ कस्तूरीहरिणोपेतकिं नरस्वरमोहिते ॥ रोमन्थमन्थरापाङ्गैर्मृगैः
 कापि निषेविते ॥ २१ ॥ हंसैः कीरेषु पाण्डित्यकुर्वाणैः संकुले शुक्लैः ॥ निर्द्वादिकृणिनीरन्ध्रसमीरणविलोडिते ॥ २२ ॥ माधवीपुष्पनिर्यासशीधुक्षी
 वमधुव्रते ॥ उन्मीलत्रिवलीपुष्पगुच्छसौरभनिर्भरे ॥ २३ ॥ प्रोत्फुल्लवकुलामोदमदमन्थरपटपदे ॥ सोमादुद्धूतपीयूषक्षालितक्षितिमण्डले ॥ २४ ॥
 अध्यास्य वंदिकामेकामहं क्षणमवस्थितः ॥ उदण्डशाखिसङ्घट्टस्फुटन्मन्थामुखोत्करैः ॥ २५ ॥ प्रकम्पितात्रलच्छायोववोचण्डसमीरणः ॥ पश्चादभून्महा
 घोषो निर्घोषितदरीतटः ॥ २६ ॥ अवातरत्ततः कश्चित्पक्षी गगनगह्वरात् ॥ शारदानीरदच्छायः कज्जलानामिवोच्चयः ॥ २७ ॥ तमसामिव सङ्घातः
 पक्षच्छेदीव पर्वतः ॥ अवष्टभ्य क्षितिपद्भ्यां पक्षीमां प्रणनामसः ॥ २८ ॥ आनीय पद्ममं म्लानमसौ मत्पादयोर्व्यधात् ॥ अथासौ स्पष्टयावाचा पक्षी
 स्तोत्रमुदीरयत् ॥ २९ ॥ पक्ष्युवाच ॥ जय देव चिदानन्दसुधासिंधोजगत्पते ॥ सदा सद्भावनासङ्गकल्लोलानन्तविग्रह ॥ ३० ॥ अद्वैतवासनामत्यामलत्रय
 विवर्जित ॥ जितेन्द्रियपराधीनसमाधिप्राप्यविग्रह ॥ ३१ ॥ निरुपाधे विनिर्मुक्त निराकारनिरामय ॥ निःसीम निरहंकार निरावरणनिर्गुण ॥
 ॥ ३२ ॥ शरणागतसन्त्राणप्रवीणचरणाम्बुज ॥ भीममालमहाव्यालज्वालादग्धमनोभव ॥ ३३ ॥ कुठारभिन्नदैत्येन्द्रगण्डूषितमहाविभो ॥
 त्रिपुरप्रमदाभालसिन्दूरोद्धूलिमार्जन ॥ ३४ ॥ कात्यायनीकुचाम्भोजवरकुङ्कुमचर्चित ॥ नमः प्रमाणदूराय नमः प्रमतिरूपिणे ॥ ३५ ॥
 नमश्चेतन्यनाथाय नमस्त्रैलोक्यरूपिणे ॥ वन्दे तव पदाम्भोजं योगिप्रवरचुम्बितम् ॥ ३६ ॥ अपारभवपाथोधिपारावतरणाद्भुतम् ॥ वाचस्पतिरपि
 स्तोत्रे भवतो न प्रगल्भते ॥ ३७ ॥ सहस्रवदनस्यापि फणीन्द्रस्य न चातुरी ॥ त्वद्वर्णने महादेव कोऽहमल्पमतिः खगः ॥ ३८ ॥ श्रीशिव उवाच ॥ स्तोत्रमेतत्समाकर्ण्य
 कृतं तेन पतत्रिणा ॥ तमवोच महं कोऽसि कुतस्त्योऽसि विहङ्गम ॥ ३९ ॥ हंसेन सदृशः कायो वर्णः काकेन सन्निभः ॥ प्रयोजनं कमुद्दिश्य प्राप्तोऽसीद तदुच्य

प० पु०
॥ १७० ॥

ताम् ॥ ४० ॥ इतिपक्षीमयापृष्टःप्रश्रयानतकन्धरः ॥ जगादक्षुण्णयावाचापक्षीवाक्यविदांवरः ॥ ४१ ॥ देवेशधूर्जटेविद्धिमांमरालंस्वयंभुवः ॥
कर्मणायेनमेकाष्ण्यंजातमाधुनिकंविभो ॥ ४२ ॥ तदाकर्णयसर्वज्ञपृष्टंयदितदुच्यते ॥ मानसात्सरसःपृथ्वीयातःप्राप्तोऽस्मि सङ्कटम् ॥ ४३ ॥
सौराष्ट्रनगरादारात्सरसिस्फुटदम्बुजे ॥ बालेन्दुःखंडधवलान्मृणालकवलानहम् ॥ ४४ ॥ आदायबलमाश्रित्यनिरगांगगनंद्रुतम् ॥ विहाय
सस्ततस्तस्मादकस्मादपतंभुवि ॥ ४५ ॥ अथमोहपरीतात्मासर्वथाविकलेन्द्रियः ॥ वेपमानवपुर्मोहात्स्पृष्टःशीतैःसमीरणैः ॥ ४६ ॥
प्रबुद्धःपतनेहेतुमपश्यन्नात्मनस्तदा ॥ अहोकिमेतदापन्नमद्यपातःकथंमम ॥ ४७ ॥ कालिमायेनकायेऽस्मिन्पक्कपूरपाण्डुरे ॥ इत्यहं
विस्मयाविष्टोयावत्कुर्वेविचारणम् ॥ ४८ ॥ तावदम्बुरुहाद्वानीमश्रौषमहमीदृशीम् ॥ उत्तिष्ठहंसवक्ष्यामिकारणंपातकाष्ण्ययोः ॥ ४९ ॥
अथोत्थायसमागत्यमयामध्येसरोवरं ॥ दृष्टाराजीविनीरम्याराजीवैःपञ्चभिर्युता ॥ ५० ॥ कारणंप्रष्टुमारेभेकाष्ण्यस्यपतनस्यच ॥ अथतत्र
घनश्यामान्स्वर्णवर्णाम्बरावृतान् ॥ ५१ ॥ चतुर्भुजान्गदाशङ्खचक्रपङ्केरुहायुधान् ॥ किरोटहारकेयूरकुण्डलद्युतिचित्रितान् ॥ ५२ ॥ अद्राक्षम
न्तरिक्षस्थान्पुरुषानयुतानिपट् ॥ नत्वाप्रदक्षिणीकृत्यपञ्चपद्मांसरोजिनीम् ॥ ५३ ॥ आत्मीयंपातमारभ्यपृष्टंतदखिलंमया ॥ पद्मिन्युवाच ॥ कलहं
सगतोऽसित्वंमां विलंघ्यविहायसा ॥ ५४ ॥ तेनयातकयोगेनपतितोऽसिमहीतले ॥ तेनैवकालिमाकायेपक्षिसत्तमलक्ष्यते ॥ ५५ ॥ भवन्तंपतितवीक्ष्य
कृपापूर्णेनचेतसा ॥ मध्यमेनामुनाव्जेनवदताजातसौरभम् ॥ ५६ ॥ आग्रायपट्पदाःपष्टिसहस्राणिदिवंययुः ॥ एतेयेभवतादृष्टानीलोत्पलसम
त्विषः ॥ ५७ ॥ सर्वेतेसप्तमेऽतीतजन्मन्यासन्मुनेःसुताः ॥ अस्यैवसरसस्तीरितेपुस्तेपरमंतपः ॥ ५८ ॥ कदाचित्कामिनीकाचिच्चम्पकस्तवकस्तनी ॥
चलापाङ्गकलाकान्ततरङ्गितरसांलिनी ॥ ५९ ॥ नासामुक्ताफलज्योत्स्नाचुम्बितस्मितदीधितिः ॥ वीणांविन्यस्यकुचयोर्वनेऽस्मिन्मधुरंजगौ ॥
॥ ६० ॥ गायन्त्यास्वरमाकर्ण्यब्राह्मणाहरिणाइव ॥ तांसमागत्यतेसर्वेसममेवव्यलोकयन् ॥ ६१ ॥ मयादृष्टाममैवेयमित्यूचुस्तेपरस्परम् ॥ मुष्टा
मुष्टिततस्तेषांभ्रातृणामभवद्रणः ॥ ६२ ॥ अन्योन्यमुष्टिनिष्पिष्टवक्षसस्त्यक्तजीविताः ॥ तेभुक्त्वानिरयान्घोरान्बभूवुःसारसाभुवि ॥ ६३ ॥ तदा
तेश्चापदाञ्जनुर्दग्धावन्येनवह्निना ॥ ततोमातङ्गतामेत्यपथिपान्थानघातयन् ॥ ६४ ॥ वनेविषोदकंपीत्वातेययुर्यममन्दिरम् ॥ खरोष्ट्रकपिमाजार्
जन्मान्यासाद्यचक्रमात् ॥ ६५ ॥ ततोमधुव्रताजातावर्तन्तेऽत्रसरोवरे ॥ अद्यमेगन्धमाग्रायप्रापुस्तेवैष्णवंपदम् ॥ ६६ ॥ शृणुपक्षीन्द्रवक्ष्यामियेन

उ.सं.सं.
अ० १८४

॥ १७० ॥

मय्यस्तिवैभवम् ॥ एतस्माज्जन्मनःपूर्वतृतीयेजन्मनिक्षितौ ॥ ६७ ॥ सरोजवदनानामद्विजातःकन्यकाभवम् ॥ पातिव्रत्यैकनिरतागुरुशुश्रूषणेरता ॥
॥ ६८ ॥ कदाचित्सारिकामेकां पाठयन्त्यविलम्बितम् ॥ सारिकाभवपापेत्वंपत्याशप्तास्मिकुप्यता ॥ ६९ ॥ प्रेत्यसारित्वमासाद्यपातिव्रत्यप्रसा
दतः ॥ मुनीनामेवसदनेकन्याकाचित्पुपोषणम् ॥ ७० ॥ गीतानांदशमाध्यायंविभूतिरिति विश्रुतम् ॥ प्रातःपठतिविप्रोऽसावश्रौषंतमघा
पहम् ॥ ७१ ॥ कालेनसारिकादेहमहंहित्वाविहंगम ॥ दशमाध्यायमाहात्म्यादप्सराश्चाभवन्दिवि ॥ ७२ ॥ पद्माश्रयतीतिविख्यातापद्मा
यादयितासखी ॥ कदाचनमयायान्त्याविमानेनविहायसा ॥ ७३ ॥ एतत्सरोवरंरम्यंवलोक्यविमलाम्बुजम् ॥ अवतीर्यजलक्रीडायावदार
भ्यतेमया ॥ ७४ ॥ दुर्वासास्तावदायातोविवस्त्रातेनवीक्षिता ॥ तद्भयात्पद्मिनीरूपंधृतमेतन्मयास्वयम् ॥ ७५ ॥ पद्म्यापद्मद्वयंचैवद्वयं
हस्तद्वयेनच ॥ मुखेनपञ्चमाम्भोजमितिपञ्चाम्बुजास्म्यहम् ॥ ७६ ॥ दृष्टातेनमुनीन्द्रेणकोपज्वलितचक्षुषा ॥ अनेनैवस्वरूपेणतिष्ठ
पापेशतंसमाः ॥ ७७ ॥ इतिशापंसमुत्सृज्यसचैवान्तर्दधेक्षणात् ॥ विभूत्यध्यायमाहात्म्याद्वाणीमेनविलीयते ॥ ७८ ॥ मद्विलङ्घन
मात्रेणपतितोऽसिमहीतले ॥ अद्यशापनिवृत्तिर्मेतिष्ठतस्तेखगोत्तम ॥ ७९ ॥ निशामयमयागीयमानमध्यायमुत्तमम् ॥ यस्याकर्णनमात्रेण
त्वमद्यैवविमोक्ष्यसे ॥ ८० ॥ पक्ष्युवाच ॥ इत्यसौदशमाध्यायंपाठश्चक्ष्णयागिरा ॥ तमाकर्ण्यतयादत्तमादायचसरोरुहम् ॥ ८१ ॥ मयासंमर्षितंतुभ्यं
पद्मिन्यापद्ममुत्तमम् ॥ इत्युक्त्वासजहौदेहंतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ८२ ॥ भृङ्गिरिटिरुवाच ॥ पुरातनेभवेकोऽयंब्रह्महंसोऽभवत्कथम् ॥ तवाग्रतःकुतोहे
तोरुत्पसर्जकलेवरम् ॥ ८३ ॥ श्रीशिवउवाच ॥ इतिभृङ्गिरिदेर्वाक्यमाकर्ण्यहंतदाब्रवम् ॥ द्विजवेश्मनिपूर्वस्मिज्जन्मन्ययमजायत ॥ ८४ ॥ सुतपा
इतिविख्यातोब्रह्मचारीजितेन्द्रियः ॥ वसन्गुरुकुलेकुर्वन्वेदाध्ययनमन्वहम् ॥ ८५ ॥ गुरुशुश्रूषणंसम्यग्विदधातिचभक्तिः ॥ शयानस्यगुरोः
शय्यानिद्रितःसपदास्पृशत् ॥ ८६ ॥ तेनपापेनतिर्यक्त्वमयंस्वर्गेऽपिलब्धवान् ॥ पद्मयोनिमरालानांमध्येजातस्ततोद्विजः ॥ ८७ ॥ अस्मिज्जन्मन्यमु
ष्येहपुरास्मल्लोकनावधि ॥ गीतानांदशमाध्यायंनलिन्याकथितंततः ॥ ८८ ॥ आकर्ण्यविहगोलेभेब्रह्मज्ञानमनुत्तमम् ॥ सोऽयंविप्रकुलेजातोदशमा
ध्यायवैभवात् ॥ ८९ ॥ जन्माभ्यासवशादस्यशिशोरपिमुखाम्बुजात् ॥ गीतानांदशमाध्यायःसमुल्लसतिसर्वदा ॥ ९० ॥ तदर्थपरिणामेनसर्वभूते
ष्ववस्थितम् ॥ शङ्खचक्रधरंदेवमयंपश्यतिसर्वदा ॥ ९१ ॥ यस्मिन्यस्मिन्यदैवास्यदृष्टिःस्निग्धाशरीरिणि ॥ ससमुक्तोभवेत्सर्वःसुरापोब्रह्महापिवा ॥
॥ ९२ ॥ तद्विज्ञायमयाविप्रःपरमात्मस्वरूपिणा ॥ इदंनगरमानीतोमुक्तिक्षेत्रंस्वभावतः ॥ ९३ ॥ अत्रत्यानामनुष्याणामुक्तिःकरतलेस्थिता ॥ ते

प० पु०
॥ १७० ॥

ताम् ॥ ४० ॥ इतिपक्षीमयापृष्टःप्रथयानतकन्धरः ॥ जगादक्षुण्णयावाचापक्षीवाक्यविदांवरः ॥ ४१ ॥ देवेशधूर्जटेविद्धिमांमरालंस्वयंभुवः ॥
कर्मणायनमेकाण्यजातमाधुनिकंविभो ॥ ४२ ॥ तदाकर्णयसर्वज्ञपृष्टंयदितदुच्यते ॥ मानसात्सरसःपृथ्वीयातःप्राप्तोऽस्मि सङ्कटम् ॥ ४३ ॥
सौराष्ट्रनगरादारात्सरसिस्फुटदम्बुजे ॥ बालेन्दुःखंडधवलान्मृणालकवलानहम् ॥ ४४ ॥ आदायबलमाश्रित्यनिरगांगगनंद्रुतम् ॥ विहाय
सस्ततस्तस्मादकस्मादपतंभुवि ॥ ४५ ॥ अथमोहपरीतात्मासर्वथाविकलेन्द्रियः ॥ वेपमानवपुर्मोहात्स्पृष्टःशीतैःसमीरणैः ॥ ४६ ॥
प्रबुद्धःपतनेहेतुमपश्यन्नात्मनस्तदा ॥ अहोकिमेतदापन्नमद्यपातःकथंमम ॥ ४७ ॥ कालिमायेनकायेऽस्मिन्पक्ककपूरपाण्डुरे ॥ इत्यहं
विस्मयाविष्टोयावत्कुर्वेविचारणम् ॥ ४८ ॥ तावदम्बुरुहाद्वानीमश्रौषमहमीदृशीम् ॥ उत्तिष्ठहंसवक्ष्यामिकारणंपातकाण्ययोः ॥ ४९ ॥
अथोत्थायसमागत्यमयामध्येसरोवरं ॥ दृष्टाराजीविनीरम्याराजीवैःपञ्चभिर्युता ॥ ५० ॥ कारणंप्रष्टुमारेभेकाण्यस्यपतनस्यच ॥ अथतत्र
वनश्यामान्स्वर्णवर्णाम्बरावृतान् ॥ ५१ ॥ चतुर्भुजान्गदाशङ्खचक्रपङ्केरुहायुधान् ॥ किरोटहारकेयूरकुण्डलद्युतिचित्रितान् ॥ ५२ ॥ अद्राक्षम
न्तरिक्षस्थान्पुरुषानयुतानिपट् ॥ नत्वाप्रदक्षिणीकृत्यपञ्चपद्मांसरोजिनीम् ॥ ५३ ॥ आत्मीयंपातमारभ्यपृष्टंतदखिलंमया ॥ पद्मिन्युवाच ॥ कलहं
सगतोऽसित्वंमां विलंघ्यविहायसा ॥ ५४ ॥ तेनयातकयोगेनपतितोऽसिमहीतले ॥ तेनैवकालिमाकायेपक्षिसत्तमलक्ष्यते ॥ ५५ ॥ भवन्तंपतितवीक्ष्य
कृपापूर्णेनचेतसा ॥ मध्यमेनामुनाव्जेनवदताजातसौरभम् ॥ ५६ ॥ आग्रायपट्पदाःपष्टिसहस्राणिदिवंययुः ॥ एतेयेभवतादृष्टानीलोत्पलसम
त्विषः ॥ ५७ ॥ सर्वेतेसप्तमेऽतीतजन्मन्यासन्मुनेःसुताः ॥ अस्यैवसरसस्तीरितेषुस्तेपरमंतपः ॥ ५८ ॥ कदाचित्कामिनीकाचिच्चम्पकस्तवकस्तनी ॥
चलापाङ्गकलाकान्ततरङ्गितरसालिनी ॥ ५९ ॥ नासामुक्ताफलज्योत्स्नाचुम्बितस्मितदीधितिः ॥ वीणांविन्यस्यकुचयोर्वनेऽस्मिन्मधुरंजगौ ॥
॥ ६० ॥ गायन्त्यास्वरमाकर्ण्यब्राह्मणाहरिणाइव ॥ तांसमागत्यतेसर्वेसममेववलोकयन् ॥ ६१ ॥ मयादृष्टाममैवेयमित्यूचुस्तेपरस्परम् ॥ मुष्टा
मुष्टिततस्तेषांभ्रातृणामभवद्रणः ॥ ६२ ॥ अन्योन्यमुष्टिनिष्पिष्टवक्षसस्त्यक्तजीविताः ॥ तंभुक्त्वानिरयान्घोरान्बभूवुःसारसाभुवि ॥ ६३ ॥ तदा
तेश्चापदाञ्जधुर्दग्धावन्येनवह्निना ॥ ततोमातङ्गतामेत्यपथिपान्थानघातयन् ॥ ६४ ॥ वनेविषोदकंपीत्वातेययुर्यममन्दिरम् ॥ खरोष्ट्रकपिमाजार्
जन्मान्यासाद्यचक्रमात् ॥ ६५ ॥ ततोमधुव्रताजातावर्तन्तेऽत्रसरोवरे ॥ अद्यमेगन्धमाग्रायप्रापुस्तेवैष्णवंपदम् ॥ ६६ ॥ शृणुपक्षीन्द्रवक्ष्यामियेन

उ.सं.सं.
अ० १८४

॥ १७० ॥

मय्यस्तिवैभवम् ॥ एतस्माज्जन्मनःपूर्वतृतीयेजन्मनिक्षितौ ॥ ६७ ॥ सरोजवदनानामद्विजातःकन्यकाभवम् ॥ पातिव्रत्यैकनिरतागुरुशुश्रूषणेरता ॥
॥ ६८ ॥ कदाचित्सारिकामेकां पाठयन्त्यविलम्बितम् ॥ सारिकाभवपापेत्वंपत्याशतास्मिकुप्यता ॥ ६९ ॥ प्रेत्यसारित्वमासाद्यपातिव्रत्यप्रसा
दतः ॥ मुनीनामेवसदनेकन्याकाचित्पुपोषणम् ॥ ७० ॥ गीतानांदशमाध्यायंविभूतिरिति विश्रुतम् ॥ प्रातःपठतिविप्रोऽसावश्रौषंतमघा
पहम् ॥ ७१ ॥ कालेनसारिकादेहमहंहित्वाविहंगम ॥ दशमाध्यायमाहात्म्यादप्सराश्चाभवन्दिवि ॥ ७२ ॥ पद्मावतीतिविख्यातापद्मा
यादयितासखी ॥ कदाचनमयायान्त्याविमानेनविहायसा ॥ ७३ ॥ एतत्सरोवरंरम्यंवलोक्यविमलाम्बुजम् ॥ अवतीर्यजलक्रीडायावदार
भ्यतेमया ॥ ७४ ॥ दुर्वासास्तावदायातोविवस्त्रातेनवीक्षिता ॥ तद्भयात्पद्मिनीरूपंधृतमेतन्मयास्वयम् ॥ ७५ ॥ पद्म्यापद्मद्वयंचैवद्वयं
हस्तद्वयेनच ॥ मुखेनपञ्चमाम्भोजमितिपञ्चाम्बुजास्म्यहम् ॥ ७६ ॥ दृष्टातेनमुनीन्द्रेणकोपज्वलितचक्षुषा ॥ अनेनैवस्वरूपेणतिष्ठ
पापेशतंसमाः ॥ ७७ ॥ इतिशापंसमुत्सृज्यसचैवान्तर्दधेक्षणात् ॥ विभूत्यध्यायमाहात्म्याद्वाणीमेनविलीयते ॥ ७८ ॥ मद्विलङ्घन
मात्रेणपतितोऽसिमहीतले ॥ अद्यशापनिवृत्तिर्मेतिष्ठतस्तेखगोत्तम ॥ ७९ ॥ निशामयमयागीयमानमध्यायमुत्तमम् ॥ यस्याकर्णनमात्रेण
त्वमद्यैवविमोक्ष्यसे ॥ ८० ॥ पश्युवाच ॥ इत्यसौदशमाध्यायंपाठश्चक्ष्णयागिरा ॥ तमाकर्ण्यतयादत्तमादायचसरोरुहम् ॥ ८१ ॥ मयासंमर्पितंतुभ्यं
पद्मिन्यापद्ममुत्तमम् ॥ इत्युक्त्वासजहौदेहंतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ८२ ॥ भृङ्गिरिटिरुवाच ॥ पुरातनेभवेकोऽयं ब्रह्महंसोऽभवत्कथम् ॥ तवाग्रतःकुनोहे
तोरुत्पसर्जकलेवरम् ॥ ८३ ॥ श्रीशिवउवाच ॥ इतिभृङ्गिरिदेवाक्यमाकर्ण्यहंतदाब्रवम् ॥ द्विजवेश्मनिपूर्वस्मिञ्जन्मन्ययमजायत ॥ ८४ ॥ सुतपा
इतिविख्यातोब्रह्मचारीजितेन्द्रियः ॥ वसन्गुरुकुलेकुर्वन्वेदाध्ययनमन्त्रहम् ॥ ८५ ॥ गुरुशुश्रूषणंसम्यग्विदधातिचभक्तिः ॥ शयानस्यगुरोः
शय्यांनिद्रितःसपदास्पृशत् ॥ ८६ ॥ तेनपापेनतिर्यक्त्वमयंस्वर्गेऽपिलब्धवान् ॥ पद्मयोनिमरालानांमध्येजातस्ततोद्विजः ॥ ८७ ॥ अस्मिञ्जन्मन्यमु
ष्येहपुरास्मल्लोकनावधि ॥ गीतानांदशमाध्यायंनलिन्याकथितंततः ॥ ८८ ॥ आकर्ण्यविहगोलेभेब्रह्मज्ञानमनुत्तमम् ॥ सोऽयंविप्रकुलेजातोदशमा
ध्यायवैभवात् ॥ ८९ ॥ जन्माभ्यासवशादस्यशिशोरपिमुखाम्बुजात् ॥ गीतानांदशमाध्यायःसमुल्लसतिसर्वदा ॥ ९० ॥ तदर्थपरिणामेनसर्वभूते
ष्ववस्थितम् ॥ शङ्खचक्रधरंदेवमयंपश्यतिसर्वदा ॥ ९१ ॥ यस्मिन्यस्मिन्यदैवास्यदृष्टिःस्निग्धाशरीरिणि ॥ ससमुक्तोभवेत्सर्वःसुरापोब्रह्महापिवा ॥
॥ ९२ ॥ तद्विज्ञायमयाविप्रःपरमात्मस्वरूपिणा ॥ इदंनगरमानीतोमुक्तिक्षेत्रंस्वभावतः ॥ ९३ ॥ अत्रत्यानामनुष्याणामुक्तिःकरतलेस्थिता ॥ ते

नास्यदृष्टिपातेनविशेषोऽन्योनजायते ॥१४॥नददामिबहिर्गन्तुमहमस्यपुराकृतम् ॥ दशमाध्यायमाहात्म्यात्तत्त्वज्ञानंसुदुर्लभम् ॥१५॥ लब्धमेतेन
मुनिनाजीवन्मुक्तिरियंतथा ॥ तेनास्यचलतोहस्तंददामिपथिगच्छतः ॥१६॥ दशमाध्यायमहिमाभृद्भिरिटेमहानयम् ॥ इतिभृद्भिरिटेरेकथितंत्यक्त
कथानकम् ॥१७॥तवेदमत्रकथितंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ नरोवाप्यथवानारीयोऽपिकोऽपिचवापुनः ॥१८॥अस्यश्रवणमात्रेणसर्वाश्रमफलंलभेत् ॥१९॥
इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०गीतामाहात्म्येचतुरशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८४ ॥ देव्युवाच ॥ इतिहासोऽयमीशानेश्वरसांसाधनं
परम् ॥ आकर्ण्यकरुणापूर्णममकाङ्क्षाप्रवर्तते ॥ १ ॥ एकादशस्यमाहात्म्यमध्यायस्यकथाश्रयम् ॥ व्यावर्णयविरूपाक्षवक्तृणांप्रथमंप्रभो ॥२॥ ईश्वर
उवाच ॥ आकर्ण्यकथांकान्तगीतावर्णनसंश्रयाम् ॥ विश्वरूपाभिधानस्यमाहात्म्यमपिपावनम् ॥ ३॥ अध्यायस्यविशालाक्षिवक्तुंतावन्नशक्यते ॥
सहस्राणिकथाःसन्तितत्रैकाकथ्यतेमया ॥ ४ ॥ प्रणीतायास्तटनद्यामेघंकरमितिश्रुतम् ॥ नगरंगरिमाधारंतुङ्गप्राकारगोपुरम् ॥ ५ ॥ विशालाश्रम
शालासुस्वर्णस्तम्भविभूषितम् ॥ श्रीमद्भिःसुखिभिःशान्तेःसदाचारैर्जितेन्द्रियैः ॥६॥अधिष्ठितंजवैश्वारुशृङ्गाटकमनोहरम् ॥ मणिस्तम्भस्फुरत्स्वर्णा
पर्णचत्वरशोभितम् ॥७॥पताकाकिङ्किणीक्वाणकदम्बककलस्वरम् ॥ वेदाध्ययननिर्घोषवाचालितदिगन्तरम् ॥८॥तूर्यसङ्घोषणाकीर्णविशालव्योम
मण्डलम् ॥ पताकापल्लवोद्भूतवातनिर्जितविग्रहम् ॥९॥राजमार्गवरद्वारनारीमञ्जीरशिञ्जितैः ॥ वल्लकीवेणुकैर्गीतैर्भातिवाजीन्द्रहेषितैः ॥ १० ॥ प्रेक्ष
माणमिवाभीक्ष्णंदिक्पालानांपुरैःसमम् ॥ आस्तेजगत्पतिर्यत्रशार्ङ्गपाणिर्विराजितः ॥११॥मूर्तिमत्परमंब्रह्मजगल्लोचनजीवितम् ॥ लक्ष्मीनयनराजी
वपूजिताकारंगौरवः ॥ १२ ॥ त्रिविक्रमवपुर्मेघश्यामलःकोमलद्युतिः ॥ श्रीवत्सवक्षाराजीववनमालाविभूषितः ॥ १३ ॥ अनेकभूषणोपेतःसरन्न
इववारिधिः ॥ चलत्सौदामिनीदामसान्द्रमेघसमद्युतिः ॥१४॥तस्यास्तेमुकुटेसाक्षाच्छार्ङ्गपाणिःपरःपुमान् ॥ तं दृष्ट्वा मुच्यतेजन्तुर्जन्मसंसारबन्ध
नात् ॥ १५ ॥ यस्मिन्पुरेमहातीर्थविद्यतेमेखलाभिधम् ॥ यत्रस्नात्वानरैर्नित्यंप्राप्यंतवैष्णवंपदम् ॥१६॥तत्रवीक्ष्यजगन्नाथंनरसिंहंकृपाणवम् ॥
सप्तजन्मार्जिताद्धोरान्मुच्यतेदुष्कृतान्नरः ॥ १७ ॥ मेखलायांगणाधीशंविलोकयतियोनरः ॥ सनिस्तरतिविघ्नानिदुस्तराण्यपिसर्वदा ॥ ब्रह्म
चर्यपरोदान्तोनिर्ममोनिरहङ्कृतिः ॥ १८ ॥ तस्मिन्मेघंकरेकश्चिदभूद्ब्राह्मणसत्तमः ॥ सुनन्दइतिविरूपातोवेदशास्त्रविशारदः ॥ १९ ॥ वशीकृते
न्द्रियग्रामोवासुदेवपरायणः ॥ देवस्यशार्ङ्गिणःपाश्वेगीताध्यायमिमंप्रिये ॥२०॥एकादशंपठत्येषविश्वरूपप्रदर्शनम् ॥ अध्यायस्यप्रभावेणब्रह्मज्ञान
मवापसः ॥ २१ ॥ परमानंदसंदोहश्लाघ्यसंवित्समाधिना ॥ प्रत्यङ्मुन्द्रियतयानिश्चलांस्थितिमीषुषा ॥ २२ ॥ सततंस्थीयतेतेनजीवन्मुक्तेनयो

गिना ॥ एकदासमहायोगीसिंहराशिस्थितगुरौ ॥ २३ ॥ गोदावरीतीर्थयात्राविधातुमुपचक्रमे ॥ प्रथमेऽह्निसमागत्यविरजंतीर्थमुत्तमम् ॥ २४ ॥
 नाभिमारभ्यतीर्थेषुससमभ्यर्च्यदेवताम् ॥ मज्जन्मज्जगद्वात्रीकमलांसव्यलोकयत् ॥ २५ ॥ तांसंपूज्यमहामायांसर्वकामफलप्रदाम् ॥ ताराती-
 र्थेततःस्नात्वाकपिलासंगमेततः ॥ २६ ॥ अष्टतीर्थमसौचक्रेविधायपितृतर्पणम् ॥ कुमारीशंशिवंनत्वाकपिलाद्वारमाययौ ॥ २७ ॥ तत्रनि-
 र्मज्ज्यनिर्धूतप्राग्जन्मान्तरदुष्कृतः ॥ संपूज्यनत्वाश्रुत्वाचदेवैमधुसूदनम् ॥ २८ ॥ उपित्वातत्रतारात्रिप्रागात्प्रातःसहद्विजैः ॥ नरसिंहवने
 तत्रतीर्थे रामस्यदीर्घिका ॥ प्रह्लादपूजितःसाक्षादास्तेयत्रनृकेसरी ॥ २९ ॥ तद्दृष्ट्वादेवदेवेशंपूजयित्वातुभक्तिः ॥ तत्रतंदिवसंनीत्वासययाव-
 म्बिकापुरम् ॥ ३० ॥ अनुग्रहेणभक्तानामम्बिकातत्रतिष्ठति ॥ पूरयन्तिमनुष्याणांवाञ्छितान्यखिलान्यपि ॥ ३१ ॥ पूजयित्वाम्बिकांभक्त्यापुष्प-
 गन्धानुलेपनैः ॥ उपहारैश्चविविधैःस्तौत्रैःप्रणमनैरपि ॥ ३२ ॥ विप्रस्तस्मात्पुराप्राप्तःकण्ठस्थानाभिधंपुरम् ॥ यत्रास्तेपरमाशक्तिर्महालक्ष्मी-
 र्महाद्युतिः ॥ ३३ ॥ तामवेक्ष्यसुधाभानुभास्करद्युतिमण्डलाम् ॥ संसारतापविच्छेदपद्मपीयूषवाहिनीम् ॥ ३४ ॥ योगिराजहृदम्भोजराज-
 हंसनिषेविताम् ॥ अनाहतमहानादमयीमद्रयरूपिणीम् ॥ ३५ ॥ महालक्ष्मींभगवतींवाञ्छितार्थप्रदायिनीम् ॥ आराध्यभक्तिभावेनचेतसास-
 मुनीश्वरः ॥ ३६ ॥ विवाहमण्डपंप्रापपुरंविप्रैःसमन्वितः ॥ पुरेतत्रप्रतिगृहंवासस्थानमयाचत ॥ ३७ ॥ नलेभेवसतिंस्थातुंगेहेकस्मिन्नपिद्विजः ॥
 दर्शितंग्रामपालेनविशालंवासमन्दिरम् ॥ ३८ ॥ प्रविश्यवसतिंचक्रेब्राह्मणःसद्भिभिःसह ॥ ततःप्रभातेविमलेसुनन्दोऽसौद्विजोत्तमः ॥ ३९ ॥
 वहिरालोकयाञ्चक्रेवासगेहात्रिजं वपुः ॥ अध्वन्यानखिलान्यत्रजातान्कापियदृच्छया ॥ ४० ॥ गम्यमानःसमायान्तंग्रामपालोददर्शसः ॥ तं
 वभाषेग्रामपालआयुष्मानसिसर्वशः ॥ ४१ ॥ भागधेयवतांपुसांपुण्यःपुण्यवतामसि ॥ प्रभावोविद्यतेवत्सकोऽपिलोकोत्तरस्त्वयि ॥ ४२ ॥ क-
 प्रयाताःसहायास्तेकथंतत्सदनाद्रहिः ॥ तत्पश्यमुनिशार्दूलकथयामितवाग्रतः ॥ ४३ ॥ किंतुनान्यंत्वयातुल्यंपश्यामीहतपस्विनम् ॥ किंजानासिमहा-
 मन्त्रंकांविद्यामवलम्बसे ॥ ४४ ॥ कस्यदेवस्यकारुण्याच्छक्तिलोकोत्तरात्वयि ॥ तत्कारुण्यवशात्तिष्ठग्रामेऽस्मिन्ब्राह्मणोत्तम ॥ ४५ ॥
 शुश्रूषामखिलामेवभगवंस्तेकरोम्यहम् ॥ इतिसंवासयामासतस्मिन्ग्रामेमुनीश्वरम् ॥ ४६ ॥ परिचर्यांचतस्यासौभक्त्याचक्रेदिवानिशम् ॥ दिवसेषु
 प्रयातेषुसप्ताष्टसुसमेयिवान् ॥ ४७ ॥ प्रातरागत्यतस्याग्रेरुदभृशदुःखितः ॥ अद्यमेभाग्यहीनस्यगुणवान्भक्तिमान्सुतः ॥ ४८ ॥ जाज्वल्य-
 मानदंष्ट्रेणभक्षितोनिशिरक्षसा ॥ इत्येवंरक्षकेणोक्तंतंप्रच्छससंयमी ॥ कास्तेसराक्षसःपुत्रोभक्षितस्तेकथंवद ॥ ४९ ॥ ग्रामपालउवाच ॥ वर्तते

प० पु०
॥ १७२ ॥

नगरेघोरः पुरुषादो निशाचरः ॥ ५० ॥ सखादतिनरानेत्यनित्यं नगरगोचरान् ॥ ससर्वैर्नागरैरत्र प्रार्थितः पुरुषैः पुरा ॥ रक्षराक्षसनः सर्वान्यास
तंकल्पयामहे ॥ ५१ ॥ एथिकानि शिनिद्रन्तिये च तान् भुङ्क्ष्वराक्षस ॥ एतस्मिन्सदने पान्थान् ग्रामपालप्रवेशितान् ॥ ५२ ॥ आहारं कल्पयाञ्च कुरात्मीय
प्राणगुप्तये ॥ भवान्सुतो गृहेऽमुष्मिन्नधन्यैः संयुतः परैः ॥ ५३ ॥ तेषु स्ताः किल चानेन त्वमुक्तोऽसि द्विजोत्तम ॥ प्रभावं भवतो वेत्ति भवाने
वद्विजोत्तम ॥ ५४ ॥ मदीयतनयस्याद्यमित्रमेकमुपागतम् ॥ अजानतामया सोऽपि तनयस्य प्रियः सखा ॥ ५५ ॥ अन्यैः पान्थजनैः सार्द्धं तस्मिन्गृहे प्रवे
शितः ॥ श्रुत्वा तत्र प्रविष्टं तं निशीथे तनयो मम ॥ ५६ ॥ तमानेतुंगतः सोऽपि भक्षितस्तेन राक्षसा ॥ दुःखितेन मया प्रोक्तः प्रातः सपिशिताशनः ॥ ५७ ॥
ममापि पुत्रो दुष्टात्मन् भवतानि शिभक्षितः ॥ भवज्जठरनिर्मग्नः सुतोऽसौ येन जीवति ॥ ५८ ॥ अस्ति चैव मुपायस्ते ब्रूहि मे त्वानि शाचर ॥ ५९ ॥
राक्षस उवाच ॥ अन्तः प्रविष्टं त्वत्पुत्रमज्ञात्वा ह मम भक्षयम् ॥ अजानन् भक्षितः पान्थैः सहितोऽसौ सुतस्तव ॥ ६० ॥ यथा जीवति मे कुक्षौ यथा भवति
रक्षितः ॥ तथा विहितमप्यस्ति दैवेन परमेष्ठिना ॥ ६१ ॥ गीतैकादशमध्यायं यः पठत्यनिशं द्विजः ॥ तत्प्रभावेण मे मुक्तिर्भूतानां पुनरुद्भवः ॥ ६२ ॥
ग्रामपाल उवाच ॥ कथमेकादशाध्यायसामर्थ्यामिदमद्भुतम् ॥ इति पृष्ठो मया विप्रसद्वभाषे निशाचरः ॥ ६३ ॥ राक्षस उवाच ॥ पुरा गृध्रेण केनापि नभो
मार्गेण गच्छता ॥ अस्थिखण्डं स्वतुण्डाग्रात्पातितं कापिवारिणि ॥ ६४ ॥ तं जलाशयमागत्य कोऽपि ज्ञानी श्वरस्तदा ॥ महातीर्थमिति ज्ञात्वा विदधे पितृ
तर्पणम् ॥ ६५ ॥ तमूचिरे जनाः सर्वे तीर्थमेतत्कथं वद ॥ ६६ ॥ मुनिरुवाच ॥ जपत्येकादशाध्यायं त्रिसन्ध्यं नियतेन्द्रियः ॥ कृतमौनस्तु विप्रोऽसौ चौरै
र्व्यापादितः पथि ॥ तस्यास्थिशकलं गृध्रवदनात्पतितं जले ॥ ६७ ॥ तेन तीर्थमिदं दिव्यं जातं पातकनाशनम् ॥ ६८ ॥ राक्षस उवाच ॥ ततस्ते मानवाः
सर्वे सस्रुस्तत्र जलाशये ॥ निष्कल्मषतया चैवं प्राप्नुस्ते परमं पदम् ॥ ६९ ॥ एकादशस्य सामर्थ्यादध्यायस्य भविष्यति ॥ ममापि मुक्तिः पान्थानां पुनरु
त्थानमेव च ॥ ७० ॥ यो मया कश्चिदुद्गीर्णो ब्राह्मणोऽत्रैव तिष्ठति ॥ स च एकादशाध्यायं जपति स्म निरन्तरम् ॥ ७१ ॥ स तेनाध्यायमन्त्रेण सप्तवाराभिमन्त्रि
तम् ॥ विधाय वारि विप्रेन्द्रः क्षिपेद्यदि ममोपरि ॥ ७२ ॥ ततो मे शापनिर्मुक्तिर्भविष्यति न संशयः ॥ ७३ ॥ ग्रामपाल उवाच ॥ इति तेनास्मि संदिष्टः
समायातस्त्वदन्तिकम् ॥ ७४ ॥ विप्र उवाच ॥ राक्षसः केन पापेन जातोऽसौ वद राक्षक ॥ यत्क्षपायां गृहे तस्मिन्नरान्खादति निद्रितान् ॥ ७५ ॥
ग्रामपाल उवाच ॥ अस्मिन् ग्रामे पुरा कश्चिदासीद्विप्रः कृपीवलयः ॥ एकदा शालिकेदाररक्षणे व्याकुलो द्विजः ॥ ७६ ॥ नातिदूरे महागृध्रः पान्थमे

उ.खं.स.
अ० १८५

॥ १७२ ॥

कमभक्षयत् ॥ तंविमोचयितुंदूरादयाश्चक्रेऽपितापसः ॥ ७७ ॥ भुक्त्वापान्थंखगस्तावन्निरगादम्बराध्वना ॥ ततःसतापसःकोपात्तंवभाषेकृ
 षीवलम् ॥ ७८ ॥ तापसउवाच ॥ धिक्त्वांहालिकदुर्बुद्धेकठोरमतिनिर्घृण ॥ कुक्षिम्भरंपरत्राणविमुखंहतजीवितम् ॥ ७९ ॥ चोरैश्चदं
 ष्टिभिःसर्पैरखिद्विविषाम्बुभिः ॥ गृध्राक्षसभूतैश्चवेतालादिभिराहतान् ॥ ८० ॥ जनानुपेक्षतेशक्तःसतद्रधफलंलभेत् ॥ नमोचयतियोविप्रं
 प्रभुश्चोरादिभिर्धृतम् ॥ ८१ ॥ सयातिनरकधोरंसपुनर्जायतेवृकः ॥ निहन्यमानंविपिनेगृध्रव्याघ्रेणपीडितम् ॥ ८२ ॥ मुञ्चमुञ्चेतियोवक्ति
 सयातिपरमांगतिम् ॥ गवामर्थेहताव्याघ्रैर्व्याधैर्दुष्टैश्चराजभिः ॥ ८३ ॥ तंऽपियान्तिपदंविष्णोर्दुष्प्राप्ययोगिनामपि ॥ अश्वमेधसहस्राणि
 वाजपेयशतानिच ॥ ८४ ॥ शरणागतसंत्राणकलानार्हन्तिपोडशीम् ॥ दीनस्योपेक्षणंकृत्वाभीतस्यचशरीरिणः ॥ ८५ ॥ पुण्यवानपिकाले
 नकुम्भीपाकेसपच्यते ॥ पश्यन्नपिभवान्पान्थंदुष्टगृध्रेणभक्षितम् ॥ ८६ ॥ निवारणसमर्थोऽपिनचक्रेयन्निवारणम् ॥ निष्कृपोऽसियतस्तस्मा
 द्रविष्यसिनिशाचरः ॥ ८७ ॥ ग्रामपालउवाच ॥ इमंशापमुनेःश्रुत्वाकम्पमानकलेवरः ॥ प्रणम्यहालिकोविप्रंवभाषेकरुणंवचः ॥ ८८ ॥
 हालिकउवाच ॥ अत्राहंक्षेत्ररक्षायांचिरंक्षितेनचक्षुषा ॥ नवेन्निकटंगृध्रहन्यमानमिमंनरम् ॥ ८९ ॥ तेनमेऽनुग्रहंकर्तुकृपणस्यत्वमर्हसि ॥ ९० ॥
 विप्रउवाच ॥ योवेत्येकादशाध्यायंजपत्यनुदिनंचयः ॥ तेनाभिमन्त्रितंवारियंदाशिरसितावके ॥ ९१ ॥ पतिष्यतितदाशापात्तवमुक्तिर्भवि
 ष्यति ॥ ९२ ॥ ग्रामपालउवाच ॥ इत्युक्त्वातापसोयातोहालिकोराक्षसोऽभवत् ॥ इतितद्राक्षसवचोनिशम्याशुप्रधावतः ॥ ९३ ॥ उभयं
 कार्यमेवाद्यसंमिद्धंकुरुतापस ॥ तदागच्छद्विजश्रेष्ठतेनाध्यायेनमन्त्रय ॥ तीर्थोदकंस्वहस्तेनतस्यमूर्द्धनिनिक्षिप ॥ ९४ ॥ महादेवउवाच ॥
 इतितत्प्रार्थितंतस्यश्रुत्वाचकरुणाप्लुतः ॥ तथेतिसहपालेनमुनीरक्षाऽन्तिकंययौ ॥ ९५ ॥ एकादशेनतेनाम्बुविश्वरूपेणमन्त्रितम् ॥ निक्षिप्तं
 तस्यशिरसितेनविप्रेणयोगिना ॥ ९६ ॥ गीताध्यायप्रभावेणशापमोक्षमवापसः ॥ विहायराक्षसंदेहंचतुर्बाहुस्ततोऽभवत् ॥ ९७ ॥ निगी
 णायैजनास्तेनपान्थाआसन्सहस्रशः ॥ चतुर्भुजावभ्रुवुस्तेशङ्खचक्रगदाधराः ॥ ९८ ॥ तेविमानान्यारुरुहुस्तावदूचंसगक्षसम् ॥ ग्रामपाल
 उवाच ॥ मदीयस्तनयःकस्तंदर्शस्वनिशाचर ॥ ९९ ॥ महादेवउवाच ॥ इत्युक्तेग्रामपालेनदिव्यधीराहराक्षसः ॥ १०० ॥ राक्षसउवाच ॥ एवंचतुर्भुजंविद्धि
 तमालश्यामलद्युतिम् ॥ १ ॥ माणिक्यमुकुटंदिव्यमणिकुण्डलमण्डितम् ॥ हारहारिमहास्कन्धंस्वर्णकेयूरभूषितम् ॥ २ ॥ राजीवलोचनंस्निग्धहंस्ते

प० पु०
॥ १७३ ॥

कृतसरोरुहम् ॥ दिव्यं विमानमारूढं देवत्वं प्राप्तमात्मजम् ॥ ३ ॥ महादेव उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा सुतं दृष्ट्वा च तादृशम् ॥ स्वगेहं नेतुमारेभे
तं जहास सुतस्ततः ॥ ४ ॥ सुत उवाच ॥ कति वाराणि जातोऽसित्वं पुत्रो मम रक्षक ॥ पूर्वपुत्रस्त्वदीयोऽस्मि ह्यधुना विबुधोऽस्म्यहम् ॥ ५ ॥ यास्यां
मिवैष्णवं धाम ब्राह्मणस्य प्रसादतः ॥ निशाचरोऽपि प्राप्नोऽयं पश्य देहं चतुर्भुजम् ॥ ६ ॥ एकादशस्य माहात्म्याद्यातिस्वर्गसमं जनैः ॥ विप्राद
स्मात्तमध्यायमधीष्वत्वं जपानिशम् ॥ ७ ॥ भविष्यति न संदेहस्तवापि गतिरीदृशी ॥ तात तस्मात्सतां सङ्गो दुर्लभः सर्वथा जनैः ॥ ८ ॥ सोऽप्यद्य
ते समुत्पन्नो ह्यात्मनः साधयेप्सितम् ॥ किं धनैर्भोगदानैर्वा किं यज्ञैस्तपसानुकिम् ॥ ९ ॥ किंपूर्तैर्वा परं श्रेयो विश्वरूपस्य पाठतः ॥ तद्विष्णोः परमं रूपं
तत्त्वं ध्यायस्व विश्रुतम् ॥ ११० ॥ यत्पूर्णानन्दसंदोहकृष्णब्रह्मास्य निर्गतम् ॥ कुरुक्षेत्रेऽर्जुने मित्रे तत्कैवल्यरसायनम् ॥ ११ ॥ नृणां च भवभीतानां मा
धिव्याधिभयापहम् ॥ अनेकजन्मदुःखघ्नं नान्यत्पश्यामि तत्स्मर ॥ १२ ॥ शिव उवाच ॥ इत्युक्त्वा सह तैः सर्वैर्ययौ विष्णोः परं पदम् ॥ तम
ध्यायंततो विप्राद्वामपालः पपाठ सः ॥ १३ ॥ तावुभौ तस्य माहात्म्या जग्मतुर्वैष्णवं पदम् ॥ इत्येकादशमाहात्म्यकथा तुभ्यं निरूपिता ॥ १४ ॥ यस्याः
श्रवणमात्रेण महापातकसंक्षयः ॥ ११५ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० गीता माहात्म्ये सतीश्वरसंवादे पञ्चाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥
॥ १८५ ॥ महादेव उवाच ॥ अस्तिकोल्हापुरं नाम नगरं दक्षिणापथे ॥ सुखानां सदनं साध्विसाधूनां सिद्धिसंभवम् ॥ १ ॥ परशक्तेः परं पीठं सर्वदेवनिपेवितम् ॥
पुराणेषु प्रसिद्धं यद्भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ २ ॥ कोटिशस्तत्र तीर्थानि शिवलिङ्गानि कोटिशः ॥ आस्ते रुद्रगयायत्र विशालं लोकविश्रुतम् ॥ ३ ॥ तुङ्गाचल
महावप्रगोपुरो ह्यसितोरणम् ॥ प्रासादशिखरे यत्र तुङ्गचक्रनकध्वजम् ॥ ४ ॥ सोमकान्तिमहासौधवलभीपङ्क्तिशोभितम् ॥ जालरन्ध्रो द्विरद्धप
धूमाऽमोदितदिक्तटम् ॥ ५ ॥ चलत्पताकविस्तीर्णच्छायं देवालयान्वितम् ॥ चतुरैः सुन्दरैः स्निग्धैः श्रीमद्भिः शुचिमानसैः ॥ ६ ॥ अधिष्ठितं
सदाचारैः पुरुषैर्भूरिभूषणैः ॥ कुरङ्गनयनाश्चन्द्रवदनाः कुटिलालकाः ॥ ७ ॥ उत्फुल्लचम्पकच्छायाः पीनतुङ्गपयोधराः ॥ कृशमध्यानिम्रनाभिवलित्रय
विराजिताः ॥ ८ ॥ विशालजघनाश्चारुजङ्घायुग्मावराङ्घ्रयः ॥ वाचालमेखलादामनिकणन्मणिनूपुराः ॥ ९ ॥ रणत्कङ्कणहस्ताब्ज
स्फुरत्करजरश्मयः ॥ वसन्ति प्रमदायत्र मादयन्त्यो मुनीनपि ॥ १० ॥ समस्तवस्तुसंयुक्तं सर्वभोगसमन्वितम् ॥ मङ्गलैः सकलैर्युक्तं महा
लक्ष्मीसमन्वितम् ॥ ११ ॥ तत्रागच्छत्पुमान्कश्चिद्युवागौरः सुलोचनः ॥ कम्बुकण्ठः पृथुस्कन्धो महावक्षामहाभुजः ॥ १२ ॥ समस्तलक्षणो

उ.खं.स.

अ० १८

॥ १७३ ॥

पेतोगोचरासक्तमानसः ॥ प्रविश्यनगरं पश्यशोभां सौधेषु सर्वतः ॥ १३ ॥ उत्कण्ठितमना द्रष्टुं महालक्ष्मीं सुरेश्वरीम् ॥ मणिकुण्डे कृतस्नानः संपन्न
 पितृ तर्पणः ॥ महालक्ष्मीं महामायां नत्वा तुष्टावभक्तिः ॥ १४ ॥ राजपुत्र उवाच ॥ जयत्यपारकरुणाशरण्याजगदम्बिका ॥ कुर्वाणा जगतो
 जन्मपालनं क्षपणं दृशा ॥ १५ ॥ यया शक्त्या कृतादिष्टः परमेष्ठी सृजत्यसौ ॥ अवष्टभ्य च तां शक्तिं पालयत्यच्युतो जगत् ॥ १६ ॥ यया शक्त्या कृतावेशः
 संहरत्यखिलं हरः ॥ तां भजे परमां शक्तिं सर्गस्थिति लयोजिताम् ॥ १७ ॥ योगिध्येयाङ्घ्रिकमले कमले कमलालय ॥ स्वभावां नखिलान्नस्त्वं गृह्णा
 सीन्द्रियगोचरान् ॥ १८ ॥ त्वमेव कल्पनाजालं तत्कल्पं कुरुष्व मनः ॥ इच्छाज्ञानक्रियारूपा परसंवित्स्वरूपिणी ॥ १९ ॥ निष्फलानिर्मलानित्या निरा
 कारानिरञ्जना ॥ निरन्तरानिरातङ्कानिरालम्बानिरालया ॥ २० ॥ तवैव महिमानं हि केवर्णयितुमीशते ॥ वन्दे निभिन्नपट्चक्रद्वादशान्तर्विहारिणीम्
 ॥ २१ ॥ अनाहतध्वनिमयीं बिन्दुनादकलात्मिकाम् ॥ मातस्त्वं पूर्णशीतां शुगलत्पीयूषवाहिनी ॥ २२ ॥ पुष्पासिवत्सले बालान्सनकादीन् दिग्गम्ब
 रान् ॥ अनुस्यूता शिवासंविज्ञाप्रत्स्वप्नसुषुप्तिषु ॥ २३ ॥ तुरीयायां वर्तमाना दयासूनृतसन्धिषु ॥ ददासि प्राणिनां सर्वाः सततं ब्रह्मसंपदः ॥ २४ ॥
 संहृत्य तत्त्वसंघातं तुरीयातीतया त्वया ॥ योगिनां बिम्बतादात्म्यं दीयते निर्विकल्पया ॥ २५ ॥ परानंममिपश्यन्तीं मध्यमां वैखरीमपि ॥ रूपाणि देवि
 गृह्णासि जगत्संघातं हेतवे ॥ २६ ॥ त्वं ब्राह्मी वैष्णवी च त्वं माहेशी च त्वं मम्बिके ॥ वाराहित्वं महालक्ष्मीनारसिंही त्वमैन्द्रिका ॥ २७ ॥ त्वं कौमारी चण्डि
 का त्वं लक्ष्मीस्त्वं विश्वपावनी ॥ सावित्री त्वं जगन्माता शशिनी त्वं च रोहिणी ॥ २८ ॥ त्वं स्वाहा त्वं स्वधा त्वं हित्वं सुधा परमेश्वरी ॥ चण्डमुण्डभुजादण्ड
 खण्डदोर्दण्डमण्डिते ॥ २९ ॥ रक्तबीजगलद्रक्तपानघूर्णितलोचने ॥ उन्मत्तमहिषग्रीवां न्मूलनप्रौढदोर्युगे ॥ ३० ॥ शुम्भासुरमहादैत्यदारणायात्त
 विक्रमे ॥ अनंतचरिते तुभ्यं नमस्त्रैलोक्यमातृके ॥ ३१ ॥ भक्तकल्पलते मम ह्यप्रसीद परमेश्वरि ॥ ३२ ॥ शिव उवाच ॥ इति तेनस्तुता देवी महालक्ष्मीस्ततः
 स्वयम् ॥ निजरूपं समास्थाय पुरुषं प्रत्युवाच तम् ॥ ३३ ॥ श्रीलक्ष्मीरुवाच ॥ राजपुत्र प्रसन्नाहं वृणीष्व वरमुत्तमम् ॥ ३४ ॥ राजपुत्र उवाच ॥ पिता मे धरणी
 पालो वाजिमेधं महाक्रतुम् ॥ कुर्वाणो देवयोगेन रोगाक्रान्तो दिवं ययौ ॥ तद्वपुस्तप्ततैलेन शोषयित्वा मया ततः ॥ ३५ ॥ स्थापितस्तत्र यागेऽसौ यथा
 पूर्वमवर्तत ॥ ३६ ॥ अथ क्रान्तं महीचक्रो यूपे यागतुरङ्गमः ॥ निशीथे बन्धनं छित्त्वानीतः केनापि कुत्रचित् ॥ ३७ ॥ अदृष्टा तद्रतं कापि निवृत्तेषु जनेष्वहम् ॥
 आमन्त्र्य ऋत्विजः सर्वाञ्छरणं त्वामुपागतः ॥ ३८ ॥ प्रसन्नाय दिदेवित्वं तन्मे यागतुरंगमः ॥ दृष्टो भवतु यागोऽसौ संपूर्णो जायते यथा ॥ ३९ ॥

आनृण्यममतातस्यतेनगङ्गाभविष्यति ॥ तथाकुरुजगद्धात्रिशरणागतवत्सले ॥ ४० ॥ देव्युवाच ॥ ममद्वारेद्विजःसिद्धसमाधिरिति विश्रुतः ॥
 ममाज्ञयासतेसर्वकार्यनिष्पादयिष्यति ॥ ४१ ॥ शिवउवाच ॥ इत्युक्तःश्रीमहालक्ष्म्याततोरजकुमारकः ॥ आजगाममुनिःसिद्धसमाधिर्यत्र
 तिष्ठति ॥ ४२ ॥ प्रणम्यतस्यपादाब्जंकृताञ्जलिरवस्थितः ॥ तमुवाचततोविप्रःप्रहितोऽसित्वमम्बया ॥ त्वदीप्सितमिदंसर्वसाधयामिविलो
 क्य ॥ ४३ ॥ शिवउवाच ॥ इत्युक्त्वात्रिदशान्सर्वानाचकर्षसमान्त्रिकः ॥ ऐक्षतक्षितिपालस्यतनयोऽसौतदासुरान् ॥ ४४ ॥ कृताञ्जलिपुटान्देवा
 न्वेपमानकलेवरान् ॥ अथतानमरान्सर्वान्सम्बभाषेद्विजोत्तमः ॥ ४५ ॥ सिद्धसमाधिरुवाच ॥ अमुष्यराजपुत्रस्यवाजीयज्ञायकल्पितः ॥
 नीतोऽस्तिदेवराजेनक्षपायामपहृत्यसः ॥ ४६ ॥ गीर्वाणाअश्वमेवास्यसमानयतमाचिरम् ॥ अथतस्यमुनेर्वाक्यादेवैर्यज्ञतुरंगमः ॥ ४७ ॥
 समर्पितस्ततस्तेनतेऽनुज्ञातादिवौकसः ॥ आकृष्टानमरान्हृद्वागतंलब्ध्वातुरंगमम् ॥ ४८ ॥ महीपतिसुतो नत्वातंमुनिंवाक्यमब्रवीत् ॥ ४९ ॥ राज
 पुत्रउवाच ॥ आश्चर्यमिदमेतत्तेसामर्थ्यमृषिसत्तम ॥ कृतमेतत्त्वयाविप्रत्रिदशाकर्षणक्षणात् ॥ ५० ॥ हस्तादाकृष्यदत्तोमेयजीयोऽयंतुरंगमः ॥
 नकिंचिदपरंयावदुष्करंयत्सुरैरपि ॥ प्रभविष्यतितत्कर्तुंभवानेवनचापरः ॥ ५१ ॥ शृणुविप्रमहीपालःपितासीन्मेबृहद्रथः ॥ प्रारब्धहयमेधोऽसौदै
 वेननिधनंगतः ॥ ५२ ॥ अद्यापितस्यदेहोऽस्ति तप्ततैलंनशोपितः ॥ तस्यसंजीवनंभूयःकर्तुमसिसत्तम ॥ ५३ ॥ श्रीशिवउवाच ॥ इत्याकर्ण्य
 स्मितंकृत्वासजगादमहामुनिः ॥ यामस्तत्रपितायत्रतावकोयागमण्डपः ॥ ५४ ॥ अथागत्यसमंतेनतत्रसिद्धसमाधिना ॥ पयोऽभिमन्त्र्यविदधेतस्य
 प्रेतस्यमूर्द्धनि ॥ ५५ ॥ ततःप्रापनृपःसंज्ञामुत्तस्थैवैददर्शच ॥ सतंप्रच्छविप्रेन्द्रकोऽसिधर्मेतिभूपतिः ॥ ५६ ॥ ततोरजसुतःसर्वभूपालायन्यवेदयत् ॥
 सनत्वाब्राह्मणंराजातंपुनर्दत्तजीवितम् ॥ ५७ ॥ वभाषेकेनपुण्येनत्वयिशक्तिरलौकिकी ॥ यथामेर्जीवितंदत्तमाकृष्टाश्चदिवौकसः ॥ यागश्चोद्धरितो
 विप्रयेनमेतन्निरूपय ॥ ५८ ॥ श्रीशिवउवाच ॥ इत्युक्तस्तेनविप्रोऽसौजगादश्लक्ष्णयागिरा ॥ ५९ ॥ सिद्धसमाधिरुवाच ॥ गीतानांद्वादशाध्यायंजपाम्य
 हमतन्द्रितः ॥ तेनशक्तिरियंराजन्ययाप्राप्तोऽसिजीवितम् ॥ ६० ॥ श्रीशिवउवाच ॥ एतदाकर्ण्यराजासौद्वादशाध्यायमुत्तमम् ॥ पपाठतस्माद्विप्रर्षेःसका
 शाद्ब्राह्मणान्वितः ॥ ६१ ॥ तस्याध्यायस्यमाहात्म्यात्तेसर्वेसद्गतिययुः ॥ अन्येपठित्वाजीवाश्चमुक्तिमापुरहोपराम् ॥ ६२ ॥ इतिश्रीपादमहापुराणेपञ्चप०उत्त
 र०गीतामाहात्म्येपडशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८६ ॥ ॥ देव्युवाच ॥ द्वादशाध्यायमाहात्म्यंभवताकथितं ॥ ब्रह्मिन्द्रयोदशाध्यायमाहात्म्यमसि
 न्दरम् ॥ १ ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुत्रयोदशाध्यायमहिमाम्भोनिधिंशिवे ॥ यदाकर्णनमात्रेणपरांमुदमवाप्स्यसि ॥ २ ॥ अस्तिदक्षिणदिग्भागेतुङ्गभद्रामहानदी ॥

तत्तटेनगरंरम्यंनाम्नाहरिहरंपुरम् ॥३॥ यत्रास्तेभगवान्देविदेवोहरिहरःस्वयम् ॥ यस्यदर्शनमात्रेणपरंकल्याणमाप्यते ॥४॥ तस्मिन्पुरेद्विजन्मासीद्धरिदी-
 क्षितसंज्ञिकः ॥ तपःस्वाध्यायनिरतोश्रोत्रियोवेदपारगः ॥५॥ दुराचारेतितस्यासीद्धार्यानाम्राचकर्मणा ॥ नमुष्वापसमंपत्यादुरालापाकदाचन ॥६॥
 क्षणमप्यात्मसदनेनचास्तेस्वैरचारिणी ॥ कण्ठद्वन्द्विजद्वारेधयन्तीवारुणीरसम् ॥७॥ पतिसम्बन्धिनःसर्वास्तर्जयन्तीपुनःपुनः ॥ विटैः
 सहसदोन्मत्तारममाणानिरन्तरम् ॥८॥ कदाचिद्वाकुलंदृष्ट्वापुरंपौरैरितस्ततः ॥ सङ्केतगेहमकरोत्कान्तारेनिर्जनेस्वयम् ॥९॥
 अथतत्रैवसाधृतारममाणाविटैःसह ॥ निनायसावहून्कालात्रिजयौवनगर्विता ॥१०॥ अथतस्मिन्पुरेरम्येनिवसन्त्यानिरङ्कुशम् ॥ वसन्त-
 कालःसमभूत्परश्चित्तभुवःसखा ॥११॥ आमूलपल्लवाकीर्णःसहकारविकारिणा ॥ पिकानांपञ्चमालापैःपुनःसंजीवितःस्मरः ॥१२॥ स्फुर-
 च्छम्पकसौरभ्यहारकैर्मलयानिलैः ॥ मन्दंमन्दंप्रसर्पद्भिरान्दोलितवनद्रुमः ॥१३॥ उत्फुल्लमल्लिकमोदमदिरापारणावताम् ॥ अलीनांकलटङ्कारैःसम-
 न्ताद्रावशोभितः ॥१४॥ प्रसन्नचारुभिःस्मेरःसरोवरसुगन्धिभिः ॥ मीलन्मगलनिवहैःसरोभिःप्रकटीकृतः ॥१५॥ घनच्छायासुखासीनहरिणाभक-
 धारिभिः ॥ नीरन्ध्रपल्लवैर्नानाशाखिभिःशोभितावनिः ॥१६॥ तस्मिन्वसन्तसमयेमुदितासामिसारिका ॥ अपश्यजगदानन्ददायिनींचन्द्रिकां
 निशि ॥१७॥ चञ्चकोरचञ्चग्रगलत्पीयूषसीकराम् ॥ द्रवदिन्दुशिलानिर्यत्सुधानिझरनिर्भराम् ॥१८॥ विकासिकुसुमक्रोडसान्द्रीभूतकरोत्कगम् ॥
 उल्लासितपयोराशिकल्लोलालिङ्गिताम्बराम् ॥१९॥ मनोभवमहासिंहकुलटाकण्ठकर्तरीम् ॥ घनान्धकारसंदोहविदारणपटीयसीम् ॥२०॥ श्वेतीकृत-
 सतीकारपरार्थहिमगर्भिणीम् ॥ म्लानपङ्कजसंकोचाद्यूनामानन्ददायिनीम् ॥२१॥ चक्रवाकवधूवक्रकरुणाक्रोशसाक्षिणीम् ॥ मुक्ताश्रेणीविशुद्धांशु-
 प्रभासितदिगन्तराम् ॥२२॥ अथतस्यांप्रभृतायांपूरयन्त्यांदिशोदश ॥ कामान्धाःकामिनोजाताःपथिसौधविहारिणीः ॥२३॥ अपश्यन्तीविद्यानरात्रौनि-
 भिद्यभवनागलम् ॥ ययौसंकेतभवनंनिर्गत्यनगराद्वहिः ॥२४॥ तत्रप्रियतमंकञ्चित्काममोहितमानसा ॥ अन्वेपयन्तीनाद्राक्षीत्कुञ्जेकुञ्जतरोरौ ॥२५॥
 आकर्णयन्तीकान्तस्यमन्दालापान्यदेपदे ॥ अभियातिततःक्रीडन्यत्रसंहारिनिस्वनः ॥२६॥ चक्रवाकरवाञ्छुत्वाकन्तालापभ्रमादसौ ॥ सरोवराणि
 सर्वाणिपर्यटन्तीमुद्गुम्हुः ॥२७॥ कान्तध्रान्त्यातरुतलेप्रसुप्तान्हरिणोत्करान् ॥ प्रबोध्यन्तीसोच्छ्वासमागतास्मीतिभाषिणी ॥२८॥ आलि-
 ङ्गन्तीवनस्थाणुंजीवनेश्वरशङ्कया ॥ तदाननभ्रमाद्भूयश्चुम्बन्तीविकचाम्बुजम् ॥२९॥ तत्रतत्रकृतव्यर्थश्रमाऽदृष्टप्रियास्वयम् ॥ विललापवनेत-

स्मिन्मूर्च्छतीविविधोक्तिभिः॥हाकान्तहागुणाक्रांतमच्चैतन्यस्यनायक॥३०॥हेमनोहरसौभाग्यभाग्यलावण्यशेवधे॥हापूर्णचन्द्रवदनहासरोजायतेक्षण
॥३१॥हाकान्ततत्त्वसाहित्यविश्रामार्यसुरद्रुम॥अहोकान्तनवाकीर्णकर्णकुण्डलदीधितिः॥३२॥नयनानन्दनिष्यन्दीकुवतेमुखचन्द्रमाः॥यदिकोपेन
कुत्रापिगुह्यवेपोऽत्रतिष्ठसि॥३३॥प्रसादयामित्वांकान्तदत्त्वाप्राणान्प्रियानपि॥इत्युच्चैःसर्वतोदिक्षुविलपन्त्यावियोगतः॥३४॥तस्याःश्रुत्वावचःकोऽ
पिसुतोव्याघ्रःप्रबुद्धवान्॥कुर्वन्धुरधुरध्वानंपश्यन्प्रतिदिशंरुपा॥३५॥आस्फालयन्नखैर्भूमिगर्जन्नाकाशगह्वरम्॥पृष्ठनिर्भग्नलाङ्गूलंद्रुतमुत्थायचाकरोत्
॥३६॥गतोव्याघ्रःसमुत्पत्ययत्रास्तेसाभिसारिका॥अथसापितमायान्तमालोक्यपतिशङ्कया॥३७॥निर्जगामपुरःस्थातुंप्रेमनिर्भरमानसा॥ततस्तस्यन
खक्रोडाक्रूरतान्धोक्रुतासती॥३८॥जहौप्रियवपुःशङ्कांश्रुत्वागर्जितमूर्जितम्॥व्याघ्रोऽपिपातयामासततो नखशिलीमुखैः॥३९॥तमुवाचाथक्रोशन्तीवीत
सौहृदयागिरा॥तथाविधापिसानारीभ्रान्तिमुत्सृज्यसत्वरम्॥४०॥व्याघ्रत्वंतुकुतोहेतोर्मानिहन्तुमिहागतः॥इदंसर्वसमाख्याहियतस्त्वंहन्तुमिच्छसि
॥४१॥इतितस्यावचःश्रुत्वाशार्दूलश्चण्डविक्रमः॥क्षणंविहायतद्वासमुवाचप्रहसन्निव॥४२॥मलापहानदीनाम्नादेशेतिष्ठतिदक्षिणे॥नगरी
मुनिपर्णेति तस्यारोधसिवर्तते॥४३॥तत्रास्तेभगवान्साक्षात्पञ्चलिङ्गोमहेश्वरः॥तस्यांपुर्यामहंविप्रपुत्रोभूत्वास्थितस्ततः॥४४॥अयाज्यान्या
जयन्नश्नन्नेकोद्दिष्टेनदीतटे॥वेदपाठफलंशश्वद्विक्रीणन्धनकाङ्क्षया॥४५॥भिक्षुकानपराह्लोभात्तिरस्कुर्वन्दुरुक्तिभिः॥अदेयद्रविणंगृह्णन्नदत्तमनि
शंदिनम्॥४६॥छलयन्सकलल्लोकान्क्षणग्रहणकौतुकात्॥ततःकतिपयेकालेजरठत्वमुपाततः॥४७॥वलीपलितवानन्धःप्रपतन्प्रस्खलद्रुतिः॥
पतदन्तोऽभवंभूयःप्रतिग्रहपरायणः॥४८॥हस्तेगृहीतदर्भोऽहमगमन्तीर्थसन्निधिम्॥धनग्रहणलोभेनभ्रमन्पर्वसुपर्वसु॥४९॥ततोऽहंशिथिलाङ्गः
सन्कंचिद्भूनिर्जरालयम्॥गतवान्याचितंभोक्तुंदष्टोमध्येपदेशुना॥५०॥अपतन्मूर्छितोभूत्वाततःक्षितितलेक्षणात्॥ततोऽहंगलितप्राणोव्याघ्रयोनि
मुपागतः॥५१॥अत्रतिष्ठामिकान्तारेपूर्वपापमनुस्मरन्॥नभक्षयामिधर्मिष्ठान्मुनीन्साधुजनान्सतीः॥५२॥किंतुपापान्दुराचारानसतीर्भक्षया
म्यहम्॥अतोऽसतित्वंतत्त्वेनममैवकवलायसे॥५३॥इत्युक्त्वास्वैर्नखैःक्रूरैस्तांविभज्याङ्गखण्डशः॥अथतांभक्षितांतेनपापदेहमुपाश्रिताम्॥
॥५४॥यमस्यकिङ्करानिन्युःसद्यःसंयमनींपुरीम्॥यमादेशेनतत्रापिपातयामासुराशुताम्॥५५॥विष्मूत्ररक्तपूर्णेषुघोरकुण्डेष्वनेकधा॥कल्प
कोटिषुजातासुतस्मादादायतांमुहुः॥५६॥रौरवेस्थापयामासुर्मन्वन्तरशतावधि॥ततोऽप्याकृष्यतांदीनारुदतींसर्वतोमुखीम्॥५७॥मुक्तकेशांभग्न
गात्रांचिशिपुर्दहनानने॥एवंपापपराधोराभुक्त्वानरकयातनाम्॥५८॥इहजातामहापापात्पुनःश्वपचयोनिषु॥ततःश्वपचगेहेऽपिवर्द्धमानादिने

दिने ॥ ५९ ॥ पूर्वजन्मवशेनैवतथेवासीद्यथापुरा ॥ ततःकतिपयेकालेपुनःस्वम्भवनंययौ ॥ ६० ॥ यत्रास्तेजृम्भकादेवीशिवस्यान्तःपुरेश्वरी ॥ तत्रा
 पश्यद्विजन्मानंवासुदेवाभिधंशुचिम् ॥ ६१ ॥ गीतात्रयोदशाध्यायमुद्गिरन्तमनारतम् ॥ ततस्तच्छ्रवणादेवमुक्ताश्वपचविग्रहात् ॥ ६२ ॥ दिव्यंदेहं
 समासाद्यजगामत्रिदशालयम् ॥ ६३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०गीतामाहात्म्येसप्ताशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८७ ॥ ईश्वरउवाच ॥
 अतःपरंप्रवक्ष्यामिभवानिभवमुक्तये ॥ गीताचतुर्दशाध्यायमवधारयसुस्मिते ॥ १ ॥ मेदिन्यांयत्किलस्थूलमस्तिकाश्मीरमण्डलम् ॥ राज
 धानीसरस्वत्याआस्तेचैवमनोहरा ॥ २ ॥ यामधिष्ठायवाग्देवीब्रह्मलोकंप्रयच्छति ॥ हंसैस्समुद्द्यमानापिसावित्रीप्रहतैरपि ॥ ३ ॥ सरस्वतीपदाम्भोज
 सेवामाश्रित्यकुङ्कुमेः ॥ यत्रगौरवयन्त्याशाहंसाःपक्षपुटोद्भवैः ॥ ४ ॥ निरन्तरंतम्याचैवनृणांसंस्कृतभाषिणाम् ॥ सुपर्वाणमयीभाषानिमेपेणोपलभ्यते
 ॥ ५ ॥ प्रातर्गृहाङ्गणोद्धूतैर्यत्रकुङ्कुमपांसुलैः ॥ सर्वतोऽरुणितच्छायंशशाङ्करविमण्डलम् ॥ ६ ॥ तत्रासीत्तेजसांराशिःशौर्यवर्मानरेश्वरः ॥ उद्यदुज्ज्व
 लबाणौघखण्डितारातिमण्डलः ॥ ७ ॥ अभूच्चसिंहलर्दीपेगजासिंहपराक्रमः ॥ नाम्नाविक्रमवेतालःकलानामपिशेवधिः ॥ ८ ॥ उभौपरस्परंमै
 त्रीवर्द्धयांचक्रतुःक्रमात् ॥ तत्तद्देशसमुत्पन्नैरपूर्वैःप्रचुरोत्करैः ॥ ९ ॥ एकदाप्रहितंप्रेम्णाप्रभूतंशौर्यवर्मणा ॥ राजाविक्रमवेतालोविलोकयशुनकीद्वयम् ॥
 ॥ १० ॥ मत्तमातङ्गतुरगमणिभूषणचामरम् ॥ प्रपयामासमित्रायप्रभूतंशौर्यवर्मणे ॥ ११ ॥ एकदाशिविकारूढश्चारुचामरवीजितः ॥ सुवर्णशृङ्ग
 लारूढंवाद्यडिण्डिमडम्बरम् ॥ १२ ॥ शुनीयुगलमादायमृगयाकौतुकोत्सुकः ॥ गजाजंगमवाह्यालीसमंराजकुमारकैः ॥ १३ ॥ पणबन्धविधानंन
 समुपेतंशशामिपम् ॥ तत्रराजकुमाराणांमहान्कोलाहलोऽभवत् ॥ १४ ॥ ततःसमानवयसाकेनचिद्राजसूनुना ॥ बहुमूल्यंपणंकृत्वाराजाचिक्रीडकौ
 तुकी ॥ १५ ॥ ततोऽवतार्यदोलायाविरुदावलिगर्विताम् ॥ धावतःशशकस्योच्चैःपृष्ठेमुञ्चतृपःशुनीम् ॥ १६ ॥ मुमोचराजपुत्रोऽपिप्रेमपात्रंमहाभुजः ॥
 विररामशुनीमुच्चैःसंकीर्त्यविरुदावलीम् ॥ १७ ॥ अलक्ष्यमाणंवगेऽस्मिञ्छुनीयुगलकेभृशम् ॥ धावत्युत्थितमेवासीत्पश्यतांसर्वभूभृताम् ॥ १८ ॥
 पपातगतंमहतिशशकोऽतिश्रमादसौ ॥ पतितोऽपिशुनीवश्योनाभवच्छशशवकः ॥ १९ ॥ ततःशनैःसमुत्थायधावन्नाक्रम्यरोपतः ॥ जगृहे
 राजशुन्यासौशशकःफेनमुद्गमन् ॥ २० ॥ ततःकथंचिदुत्प्लुत्यगच्छन्विस्खलयञ्छशः ॥ राजपुत्रशुनक्यासौगृहीतःकन्धरातटे ॥ २१ ॥
 जितमस्माभिरत्यर्थमिति संजल्पतांनृणाम् ॥ कोलाहलेशङ्कितायाःशुन्यानिर्गतवान्मुखात् ॥ २२ ॥ ततोदंष्ट्राव्रणश्रेणीक्षरद्रुधिरधरकः ॥ कापि
 मर्मरभूभागेनिलीयस्थितवाञ्छशः ॥ २३ ॥ जिघ्रन्त्याराजशुन्यासौभूभागंधनरोषया ॥ दृष्टमात्रःपरित्रस्तोहस्तमात्रंततोऽगमत् ॥ २४ ॥

प० पु०
॥ १७६ ॥

यत्रकपूरकदलीकोडव्याघ्रदरीतलः ॥ चोलीकपोलफलकांश्चुम्बन्वानिसमीरणः ॥ २५ ॥ उद्भिन्नकेतकीकोशरजोमुकुलितेक्षणः ॥ विस्रब्धा
हरिणायत्रच्छायांतांपरितन्वतः ॥ २६ ॥ नारिकेलफलैर्यत्रस्वयंनिपतितैरधः ॥ अपिचूतफलेस्त्रुताःपक्वैःशाखामृगाअपि ॥ २७ ॥ अपिकेसरिणोयत्र
खेलन्तिकलभैःसमम् ॥ फणिनःकेकिवर्हेषुनिविशङ्कंविशन्तिच ॥ २८ ॥ यत्राश्रमान्तरेविप्रोवत्सनामाजितेन्द्रियः ॥ शान्तश्चतुर्दशाध्यायंजपन्नास्ते
निरन्तरम् ॥ २९ ॥ तत्रतच्छिष्यपादाब्जप्रक्षालनजलैःकृते ॥ कर्दमेन्यपतद्गत्वाजीवशेषोमुहुःश्वसन् ॥ ३० ॥ ततःकर्दमसंस्पर्शमात्रनिस्तीर्ण
संसृतिः ॥ दिव्यंविमानमारुह्यनिर्ययौशशकोदिवम् ॥ ३१ ॥ ततःशुन्यपिलिप्ताङ्गीस्तोकैःकर्दमबिन्दुभिः ॥ क्षुत्पिपासार्तिरहिताशुनीरूपंविहाय
सा ॥ ३२ ॥ ततोदिव्याङ्गनारम्यंगन्धर्वैरुपशोभितम् ॥ दिव्यंविमानमारुह्यशुन्यपित्रिदिव्ययौ ॥ ३३ ॥ ततो जहासमेधावीशिष्योनाम्नास्वक
न्धरः ॥ विचार्यविस्मितःपूर्वजन्मवैरस्यकारणम् ॥ ३४ ॥ गजापिपर्यपृच्छत्तंविस्मयस्मेरलोचनः ॥ प्रणम्यपरयाभक्त्याविनयैकपयोनिधिः ॥ ३५ ॥
कथांकथयमेविप्रहीनयोनिनिपेवितौ ॥ अज्ञौयोजग्मतुःस्वर्गेशुनीशशकशावकौ ॥ ३६ ॥ शिष्यउवाच ॥ वत्सनामाद्विजन्मास्तेवनेऽमुष्मिजिते
न्द्रियः ॥ चतुर्दशतुह्यध्यायंगीतानांसर्वदाजपन् ॥ ३७ ॥ शिष्योऽहंतस्यभूपालब्रह्मविद्याविशारदः ॥ गीताचतुर्दशाध्यायंजपामिप्रत्यहंनृप ॥ ३८ ॥
मदीयचरणाम्भोजप्रक्षालनजलेलुठन् ॥ शशस्त्रिदिवमापन्नःशुनक्यासहभूपते ॥ ३९ ॥ राजोवाच ॥ हेतुनाकेनकथयहसितंचद्विजोत्तम ॥ अतः
किमपिसाकूतमन्यमानेनसादरम् ॥ ४० ॥ शिष्यउवाच ॥ महाराष्ट्रेतिनगरंनाम्नाप्रत्युदकंमहत् ॥ तत्रासीद्ब्राह्मणोनाम्नाकेशवःकितवाग्रणीः ॥
॥ ४१ ॥ विलोभनाभवत्तस्यजायास्वैरविहारिणी ॥ तेनसाहन्यतेक्रोधाद्वैरसंचिन्त्यजन्मनः ॥ ४२ ॥ ततःस्त्रीवधपापेनशशकोजायतेद्विजः ॥
किल्बिषाच्छुनकीसापिजातावञ्चनजन्मनः ॥ ४३ ॥ पूर्वेणजन्मनाभ्यस्तंवैरंविस्मरंतोनहि ॥ आसेदिवद्वावहुधायोन्यन्तरमपिक्वचित् ॥ ४४ ॥
इत्याकलय्यसकलंभूपालःश्रद्धयान्वितः ॥ गीतामभ्यस्यसकलामवापपरमांगतिम् ॥ ४५ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर० गीतामाहात्म्ये
ऽष्टाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८८ ॥ ईश्वरउवाच ॥ प्रवक्ष्यामिविशालाक्षितुहिनाचलकन्यके ॥ गीतापञ्चदशाध्यायमाहात्म्यमवधारय ॥
॥ १ ॥ कृपालुर्नर्गसिंहोऽभून्नाम्नागौडेभूपतिः ॥ यस्यासिधारयासङ्ख्येदेवसङ्घाश्चधिककृताः ॥ २ ॥ यदीयमत्तमातङ्गदानधाराजलैरिला ॥ निदाय

उ.खं.स.
अ० १८९

॥ १७६ ॥

ऽपिचसेहेतारविसंतापवेदनाम् ॥ ३ ॥ संक्रन्दनपरित्रस्तायदीयशरणंगताः ॥ रेजिरेकरिणोमत्ताश्चलन्तःपर्वताइव ॥ ४ ॥ मत्तमातङ्गचीत्कारप्रति
 स्वनमिवादरात् ॥ यस्यगोपायतःशैलाव्याहरन्तिकृपावतः ॥ ५ ॥ यदीयधावत्तुरगक्षुरसङ्घातजर्जरम् ॥ नाभूच्चित्रंकथंकारंगतखण्डधरातलम् ॥
 ॥ ६ ॥ यस्मिन्वृत्रहणोमित्रेसमुद्धरतिमेदिनीम् ॥ पुनरुज्ज्वलयांचक्रेमहाभाष्यंफणीश्वरः ॥ ७ ॥ तस्यासीत्सैनिकोधीमाञ्छस्त्रशास्त्रकलानिधिः ॥
 नाम्नासरभभेरुण्डःप्रचण्डभुजमण्डलः ॥ ८ ॥ भाण्डारेणतुरङ्गैश्चभटैर्वीररसोद्भवैः ॥ समानएवभूपालदुर्गेरत्यन्तदुर्गमैः ॥ ९ ॥ सकदाचित्स्वयं
 राज्यंकर्तुपापोदधेमनः ॥ निहत्यवसुधापालंबलात्साकंकुमारकैः ॥ १० ॥ कतुव्यवस्यदिवसैःस्वल्पैरित्थंचिकीर्षया ॥ विप्रचिकामयादाशुपरासुः
 समजायत ॥ ११ ॥ कालेनाल्पीयसाप्रेत्यपापात्मातेनकर्मणा ॥ तेजस्वीतुरगोजांतःसिन्धुदेशेकृशोदरि ॥ १२ ॥ मूलेनबहुनाक्रीत्वाहयतत्त्वविदा
 ततः ॥ बहुयत्नवतानीतःकेनचिद्वैश्यसूनुना ॥ १३ ॥ राजापिपौत्रनत्त्राद्यैस्तस्यैवमरणात्पदम् ॥ कालेनवृद्धतांप्राप्तःस्वराज्यंचापिपालयन् ॥ १४ ॥
 सर्वैश्यसूनुस्तंचाश्वराज्ञेदातुंसमागतः ॥ राज्ञोद्वारिस्थितस्तत्रप्रतीक्षस्तत्समागमम् ॥ १५ ॥ ज्ञातपूर्वांऽपिवैश्योऽसौप्रतीहारेणदर्शितः ॥ किमर्थंवृहि
 राज्ञेतिपृष्टःस्पष्टमभाषत ॥ १६ ॥ देवत्रिजगतीरत्नमितिमत्वातुरङ्गमः ॥ मयानीयतमूलेनक्रीतोऽसौसाधुलक्षणः ॥ १७ ॥ ततोऽवलोक्यवक्राणि
 भूपालःपार्श्ववर्तिनाम् ॥ समादिदेशवणिजमश्वोऽत्रानीयतामिति ॥ १८ ॥ शिरांसिधूनयवृणामश्वलक्षणवेदिनाम् ॥ शूराणामपिचेतांसिमुहुरुत्साह
 यन्महान् ॥ १९ ॥ अखण्डमेदिनीवेगबहुसंक्रमणार्जितम् ॥ लालाफेनच्छलेनासौवमंज्जुभ्रतरंयशः ॥ २० ॥ उच्चैःश्रवस्तुलांभेजंगुणसाम्येन
 तत्त्वतः ॥ विवृण्वन्नतितेजस्वीद्वियेवनतकन्धरः ॥ २१ ॥ चामरैरिन्दुधवलैर्वीज्यमानोनिरन्तरम् ॥ दुग्धाम्भोनिधिलोलैस्तैःश्वासैरुच्चैःश्रवाइव ॥
 ॥ २२ ॥ नीलातपत्रयुगलंघनच्छायतुलश्रिया ॥ विभ्राणोवारिदालीढहिमाद्रिशिखरश्रियम् ॥ २३ ॥ मेदिनीमण्डलस्पर्शसंक्रान्तमिवपावकम् ॥
 मुहुरुद्धारयन्धुन्वन्धुरंकन्धगतम् ॥ २४ ॥ दारयन्वैरिणःसर्वान्व्याहरंश्चजयश्रियम् ॥ हेपारवेणगुरुणादिक्षुप्रख्यापयन्त्यशः ॥ २५ ॥ सत्त्वस्यराशि
 रत्युच्चैर्गतीनामिवशेवधिः ॥ रूपस्यनिलयंसाक्षाल्लक्षणानांपयोनिधिः ॥ २६ ॥ आनीतोवणिजावाजीराज्ञाचसमदृश्यत ॥ बहुधावर्णितोऽमात्यैरश्व
 लक्षणवेदिभिः ॥ २७ ॥ यथेच्छंवणिजोदीर्णस्वर्णदत्त्वामहीपतिः ॥ जग्राहतुरगंवेगादसीमानन्दनिर्भरः ॥ २८ ॥ ततोऽश्वपालमाहूययत्नतस्तंनिरूप्य
 च ॥ विसर्जितसभालोकोगृहान्तरमगावृषः ॥ २९ ॥ अनेकधासमापृष्टोमहीपालंरणाङ्गणे ॥ शस्त्रव्रणकिणश्रेणीभूपणंसत्त्वसन्निभम् ॥
 ॥ ३० ॥ एकदामृगयांखेलन्कुतूहलरसात्मना ॥ तमारुह्यमहीपालोवनंप्रतिविवंशह ॥ ३१ ॥ विसृज्यसैनिकान्पृष्ठेधावतःपरितोऽखिलान् ॥

आकृष्यमाणोहरिणैःपिपासाकुलितोऽभवत् ॥ ३२ ॥ ततउत्तीर्यतुरगाजलमन्वेपयन्नृपः ॥ बद्धाश्वंतुरुशाखायामारुरोहशिलांनृपः ॥ ३३ ॥
 गीतापञ्चदशाध्यायश्लोकाद्धलिखितंततः ॥ पातितंमरुतातत्रयत्रखण्डेव्यलोक्यत् ॥ ३४ ॥ पत्रंवाचयतोराज्ञःश्रुत्वागीताक्षरावलीम् ॥ ततो
 मुक्तिपदंलेभेतुरगस्स्वरयाऽपतत् ॥ ३५ ॥ ततोग्रन्थिसमाच्छिद्यपल्याणमवतार्यच ॥ उत्थाप्यमानस्तुरगोराज्ञानोत्थितवान्मृतः ॥ ३६ ॥
 ततःसरभभेरुण्डोनृपमाभाष्यसुस्वरम् ॥ दिव्यंविमानमारुह्यजगामत्रिदशालयम् ॥ ३७ ॥ ततोगिरिसमारुह्यददर्शाश्रममुत्तमम् ॥
 पुत्रागकदलीचूतनालिकेरसमन्वितम् ॥ ३८ ॥ द्वाक्षेक्षुवाटिकापूगनागकेसरचम्पकम् ॥ खेलत्करभसारङ्गंनृत्यत्केकिकुलंनृपः ॥ ३९ ॥ प्रणिपत्य
 द्विजन्मानमुटजाभ्यन्तरस्थितम् ॥ पप्रच्छपरयाभक्त्यामुक्तसंसारवासनात् ॥ ४० ॥ तुरगोनिरगात्स्वर्गहेतुनाकेनमेवद ॥ इत्याकर्ण्यवचोराज्ञो
 द्विजन्मावाचमूचिवान् ॥ ४१ ॥ त्रिकालदर्शीमन्त्रज्ञोविष्णुशर्माहत्तरः ॥ ४२ ॥ द्विजन्मोवाच ॥ आसीत्सेनापतिःपूर्वभेरुण्डस्तवभूपते ॥
 त्वांनिहत्यसमंपुत्रैःकर्तुराज्यंसमुद्यतः ॥ ४३ ॥ तावद्विपूचिकारोगात्कालधर्ममवाप्तवान् ॥ कालेनबहुनाप्रेत्यतत्त्वात्तुपारगोऽभवत् ॥ ४४ ॥ अथ
 पञ्चदशाध्यायश्लोकाद्धलिखितंकवित् ॥ ततोवाचयतःश्रुत्वातिरगात्तुरगोदिवम् ॥ ४५ ॥ ततःसमागतैस्तत्रपरिवारजनैर्वृतः ॥ प्रणिपत्यद्विजन्मानं
 हृष्टोमाविनिर्गतः ॥ ४६ ॥ पत्रंतदेवलिखितंगीतापञ्चदशाक्षरम् ॥ वाचयन्समहीपालोहर्षसंफुल्ललोचनः ॥ ४७ ॥ अभिषिच्यनिजंपुत्रमन्त्रविन्मन्त्रिभिःस
 मम् ॥ सिंहासनेसिंहवलंमुक्तिमापविशुद्धधीः ॥ ४८ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुगणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०गीतामाहात्म्यएकोनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८९ ॥
 ईश्वरउवाच ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिषोडशाध्यायगौरवम् ॥ आकर्ण्यकुरङ्गाक्षिहर्षोत्कण्ठप्रवर्षिणि ॥ १ ॥ अस्ति सौराष्ट्रिकं नाम्नापुरं गुर्जरमण्डले ॥ तत्रा
 सीत्स्वद्भवाहुश्चराजाचन्द्रइवापरः ॥ २ ॥ यदीयकुसुमामोदमालासुरभितोदरे ॥ वारांनिधौहरिःस्वास्थ्यदशेतसहपद्मया ॥ ३ ॥ यदीयकीर्तिकर्पूर
 कणाभान्तिनभोऽङ्गणे ॥ कीर्णावैरिभूतश्वासमारुतैस्तारकाछलात् ॥ ४ ॥ यस्यासिधारातीर्थेषुस्नातावैरिभूभुजः ॥ व्यावर्तन्तेदिवोऽद्यापिस्वर्गस्त्री
 वाग्विमोहिताः ॥ ५ ॥ तस्यारिमर्दनोनाममदहस्तीमदोद्धुरः ॥ मदाम्बुधारासलिलेगुञ्जद्भ्रमरमण्डलः ॥ ६ ॥ कपोलफलकोत्तीर्णमद्भधाराजलाविलः ॥
 वभौयोनिर्झरोद्गारैरञ्जनाद्रिखोच्चकैः ॥ ७ ॥ यस्याङ्गपुञ्जराजन्तचामराश्चन्द्रिकोज्ज्वलाः ॥ किरणाइवशीतांशोःपतिताःकाननोदरे ॥ ८ ॥
 सिन्दूरपांसुपटलीराजत्कुम्भस्थलोवभौ ॥ यःसन्ध्यावारिदव्याप्तं वियत्खण्डमिवस्थितम् ॥ ९ ॥ सकदाचिन्मोचयित्वाशृङ्खलान्निगडानपि ॥
 भङ्क्त्वालौहं दृढं स्तंभं प्रसह्य निशि निर्गतः ॥ १० ॥ आधोरणगणान्सर्वान्पार्ष्णि विस्फूर्जदङ्कुशान् ॥ क्रोधादवगणय्यैव निजशालां बभञ्जसः ॥ ११ ॥

तीक्ष्णाङ्कुशमुखैर्विष्वग्घन्यमानोऽपिवैणवैः ॥ दण्डेस्तुत्रासयामासुःसादिनोनमनागपि ॥ १२ ॥ ततो राजा समागत्य निशम्येदं कुतूहलम् ॥ तत्र हस्ति
 कलाभिज्ञैः समं राजकुमारकैः ॥ १३ ॥ अदृश्यत समागत्य राज्ञा दन्तावलो वली ॥ मोहयन्नुद्गटाटोपो हताट्टालिकमालिकः ॥ १४ ॥ ददृशुस्तं महाभीमं
 पौरादूरतरं स्थिताः ॥ गोपायन्तः शिशून्भीत्या निवृत्तान्यकुतूहलाः ॥ १५ ॥ रुद्धेषु तत्र मार्गेषु पलायनपरैर्जनैः ॥ वासितेषु तदीयो प्रदानधाराम्बु
 सीकरैः ॥ १६ ॥ स्नात्वा तं नाध्वनायातः सरसः कश्चन द्विजः ॥ गीतानां षोडशाध्यायश्लोकान्कतिपयाञ्जपन् ॥ १७ ॥ निषिद्धयमानो बहुधा पौरैराधोरणैरपि ॥
 अमन्यमानः करिणो भीतांश्चलितवांस्ततः ॥ १८ ॥ फूत्कारेण स आवृण्वञ्जनान्विपरिमर्दयन् ॥ स्पृशन् दानाम्बुजं तस्य स्वस्तिमा त्रिर्गतो द्विजः ॥ १९ ॥
 ततो महानभूत्तत्र विस्मयो वागगोचरः ॥ मानसे भूमिपालस्य पौराणामपि पश्यताम् ॥ २० ॥ समाहूय ततो राजा फुल्लराजीवलोचनः ॥ तमपृच्छ द्विजं
 वाहादवतीर्थप्रणम्य च ॥ २१ ॥ राजोवाच ॥ अलौकिकमिदं विप्रत्वयाद्याचरितं महत् ॥ कृतान्तकल्पादेतस्मात्कथं निर्यातवान् गजात् ॥ २२ ॥ कमर्चयसि
 गीर्वाणं कंमन्त्रं जपसि प्रभो ॥ काचसिद्धिस्तवास्तीति द्विजन्मन्समुदीरय ॥ २३ ॥ द्विज उवाच ॥ गीतायाः षोडशाध्यायश्लोकान्कतिपयानहम् ॥
 जपामि प्रत्यहं भूपते नैताः सर्वसिद्धयः ॥ २४ ॥ ततो विहाय द्विरदं कुतूहलरसनृपः ॥ आजगाम द्विजन्मानमादाय निजमन्दिरम् ॥ २५ ॥ शुभं मुहूर्त
 मन्वीक्ष्य तोषयित्वा द्विजोत्तमम् ॥ सुवर्णैर्लक्षसङ्ख्याकैर्गीतामन्त्रमुपाददे ॥ २६ ॥ गीतायाः षोडशाध्यायश्लोकान्कतिपयानपि ॥ समभ्यस्य ततो
 राजा सत्कारेण सकौतुकः ॥ २७ ॥ अथैकदा विनिर्गत्य बाह्यालीं सहसैनिकैः ॥ तमेवामोचयद्राजामत्तमाधोरणाद्गजम् ॥ २८ ॥ विस्पष्टमिति वाक्यानि
 राज्यमौख्यममानयन् ॥ तृणवज्जीवितं राजा गजस्याग्रेऽविशत्ततः ॥ २९ ॥ आदाय गण्डफलकं मदपङ्क्तिनिरङ्कुशम् ॥ आययौ मन्त्रविश्वासानृपः
 साहसिकाग्रणीः ॥ ३० ॥ राहोरिव मुखादिन्दुः कालास्यादिव धार्मिकः ॥ साधुः खलस्य वदना नृपो निरगमद्गजात् ॥ ३१ ॥ आगत्य नगरं राजा त्वभिषिच्य
 कुमारकम् ॥ गीतायाः षोडशाध्यायादवाप परमां गतिम् ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० गीतामाहात्म्येन वत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९० ॥
 ईश्वर उवाच ॥ षोडशाध्यायसामर्थ्यं कथितं शृणु साम्प्रतम् ॥ स्पष्टं सप्तदशाध्यायमहिमाम्भोनिधिं शिवे ॥ १ ॥ खड्गवाहोः सुतस्यैव भृत्यो दुःशासनोऽभ
 वत् ॥ तं गजं धर्तुं मागत्य गजात्प्राप्तो यमक्षयम् ॥ २ ॥ तद्वासनानिवद्धात्मा गजयोनिमवाप्य च ॥ गीतासप्तदशाध्यायं श्रुत्वा प्राप्तः परंपदम् ॥ ३ ॥
 देव्युवाच ॥ दुःशासनो गजत्वं च प्राप्य मुक्त इति श्रुतम् ॥ तदेव वद कल्याणविस्तरेण मम प्रभो ॥ ४ ॥ ईश्वर उवाच ॥ स्थितः कश्चन दुर्मेधामण्ड
 लीककुमारकैः ॥ बहुमूल्यं पणं कृत्वा गजमारूढवांस्ततः ॥ ५ ॥ गत्वा कतिपयान्येव पदानि जनवारितः ॥ नाम्ना दुःशासनो मूढः प्रौढवाक्यमुदीरयन् ॥

॥ ६ ॥ ततोनिशम्यतद्वाक्यंक्रोधान्धःसिन्धुरोऽभवत् ॥ न्यपतच्चस्वलत्पादःकम्पमानकुमारकैः ॥ ७ ॥ ततोनिपतितंकिंचिदुच्छ्वसन्तंगजोरुषा ॥
ऊर्ध्वमुन्मूलयांचक्रेकृतान्तकनिरङ्कुशः ॥ ८ ॥ गतासोरपिरोषेणतस्यास्थ्नांचगणंगजः ॥ विकीर्णवान्पृथक्कृत्वामत्तोदन्तावलस्ततः ॥ ९ ॥ वतःकाले
नसंप्रेत्यगजयोनिमवापसः ॥ महान्तंकालमनयत्सिंहलट्ठीपभूपतेः ॥ १० ॥ मैत्रीगरीयसीसार्द्धखड्गबाहुमहीभुजा ॥ ततोऽयंजलमार्गेणप्रापितोवारुणो
मतः ॥ ११ ॥ जयदेवेनखड्गबाहोःप्रीत्यानीतोमहीभुजा ॥ जातिस्मरन्स्वकीयांसपश्यन्बन्धून्सहोदरान् ॥ १२ ॥ दुःखेनमहतास्तोकान्दिवसानत्य
वाहयत् ॥ उवासखड्गबाहोश्चगृहेतूष्णीमनिर्दिशन् ॥ १३ ॥ सकदाचित्तुसंतुष्टःसमस्याश्लोकपूरणे ॥ कस्मैचित्कवयेप्रादात्तमुपायनहस्तिनम् ॥ १४ ॥
तेनतेनकविनारोगोपद्रवभीरुणा ॥ मालवक्षोणिपालस्यविक्रीतश्चेत्यकुञ्जरः ॥ १५ ॥ कियत्यपिगतेकालेपाल्यमानोऽपियत्नतः ॥ मुमूर्षुर
भवत्तत्रकुञ्जरोदुर्जरज्वरः ॥ १६ ॥ नजिघ्रतिपयःशीतनादत्तेकवलंगजः ॥ स्वपितृपिनसौख्येनमुञ्चत्यश्रुणिकेवलम् ॥ १७ ॥ ततोहस्ति
पकाख्यातंवृत्तान्तमवनीपतिः ॥ आकर्ण्यससमायातोयत्रास्तेज्वरितोगजः ॥ १८ ॥ सचावलोक्यभूपालंजगद्विस्मयकारिणीम् ॥ वाचमूचेगजःसम्य
ग्विसृष्टज्वरवेदनः ॥ १९ ॥ राजत्रशेषशास्त्रज्ञराजनीतिपयोनिधे ॥ निर्जितारातिसङ्घातमुरारिचरणप्रिय ॥ २० ॥ किमौषधैरलवैद्यैःकिंधानैःकिनु
जापकैः ॥ गीतासप्तदशाध्यायजापकंद्विजमानय ॥ २१ ॥ तेनायंमामकोरोगःशाम्यत्यत्रनसंशयः ॥ यथादिष्टंगजेनासौतथाचक्रेनराधिपः
॥ २२ ॥ ततोगजत्वमुत्सृज्यमुक्तोदुःशासनोऽभवत् ॥ तेनविप्रेणाभिमन्यजलेक्षिततदुत्तमे ॥ २३ ॥ अथदिव्यंसमारूढंविमानमवनीपतिः ॥
तंदुःशासनमद्राक्षीत्पाकशासनतेजसम् ॥ २४ ॥ राजोवाच ॥ किंजातीयःकिमात्मात्वंकिंवृत्तइतिमेवद ॥ केनवाकर्मणाजातोगजःकथमिहागतः
॥ २५ ॥ पृष्टोराज्ञाविमुक्तोऽसौविमानस्थःस्थिराक्षरम् ॥ वृत्तंयथायदाचख्यौनिजंदुःशासनःक्रमात् ॥ २६ ॥ गीतासप्तदशाध्यायंजपन्मालवभूपतिः ॥
नरवर्माभवन्मुक्तःकालेनाल्पीयसाततः ॥ २७ ॥ इतिथ्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०गीतामाहात्म्यएकनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९१ ॥
पार्वत्युवाच ॥ उक्तसप्तादशाध्यायगौरवंभवताशिव ॥ सत्वमष्टादशाध्यायमहिमानमुदीरय ॥ १ ॥ ईश्वरउवाच ॥ आकर्ण्यचिदानन्दनिष्पादिनि
गमोत्तरम् ॥ पुण्यमष्टादशाध्यायमाहात्म्यंगिरिनिन्दिनि ॥ २ ॥ समस्तशास्त्रसर्वस्वंश्रोत्रप्राप्तंरसायनम् ॥ संसारयातनाजालविदारणपरायणम् ॥ ३ ॥
परंरहस्यंसिद्धानामविद्योन्मूलनक्षमम् ॥ चैतन्यंकैटभारतेरिग्रगण्यंपरंपदम् ॥ ४ ॥ विवेकवल्लरीमूलंकामक्रोधमलापहम् ॥ पुरन्दरादिगीर्वाणचित्तविश्राम
कारकम् ॥ ५ ॥ सनकादिमहायोगिमनोरञ्जनकारणम् ॥ पाठमात्रपराभूतकालकिङ्करगर्जितम् ॥ ६ ॥ अष्टोत्तरशतव्याधिमूलोन्मूलनकारकम् ॥ नातः

परतरं किंचिद्रहस्यं हंसगामिनि ॥ ७ ॥ उपतापत्रयहरं महापातकनाशनम् ॥ यथाकालेष्वहं नित्यो यथापशुषुकामधुक् ॥ ८ ॥ यथा व्यासो मुनीन्द्रेषु
 व्यासेषु ब्रह्मवित्तमः ॥ यथा दिवौकसां शक्रो गुरुः शक्राद्यथावरः ॥ ९ ॥ यथा रसानां पीयूषमुत्तमं विश्वविश्रुतम् ॥ यथा गिरीणां कैलासो यथा चेन्द्रो दिवौक
 साम् ॥ १० ॥ तीर्थानां पुष्करं तीर्थं यथा पुष्पेषु पङ्कजम् ॥ पतिव्रतासु नारीषु यथा लोकेष्वरुन्धती ॥ ११ ॥ यथा मखेष्वश्वमेधो यथोद्यानेषु नन्दनम् ॥
 यथारुद्रेषु सर्वेषु वीरभद्रो ममानुगः ॥ १२ ॥ यथा दानेषु भूदानं यथा सिन्धुषु गौतमी ॥ यथा लोके हरिश्च त्रप्रशस्तं धर्मकर्मसु ॥ १३ ॥ तथैवाष्टादशा
 ध्यायमाहात्म्यं भुवनोत्तरम् ॥ तत्राख्यानमिदं पुण्यं भक्त्या कर्णय पार्वति ॥ १४ ॥ यदा कर्णनमात्रेण जन्तुः पापैः प्रमुच्यते ॥ अस्ति मेरुगिरेः
 शृङ्गे पुरीरम्या मरावती ॥ १५ ॥ पुराममविनोदाय निर्मिता विश्वकर्मणा ॥ निरन्तरं गुणयुता कोटिगीर्वाणसेविता ॥ १६ ॥ तेजःपुञ्जवती साक्षाद्ब्रह्म
 विद्येव विश्रुता ॥ चिन्तामणिशिलाबद्धाः प्रासादा यत्र कामदाः ॥ १७ ॥ जयन्ति मेरुशिखरे चतुर्मुखपुरावधि ॥ यत्र कल्पद्रुमच्छाया सुखासीना
 पुलोमजा ॥ १८ ॥ शृणोति श्यामला गीर्भिर्गीतं गन्धर्वयोषिताम् ॥ यत्रास्तं सवलारातिर्देवैश्च दलिता युषाम् ॥ १९ ॥ दैत्यानां रक्तकल्लोलैः स्वर्धु
 नीशोणतांगता ॥ पुरातनसुधास्वादुस्मारंस्मारं दिवौकसः ॥ २० ॥ धयन्ति यत्र क्षुत्क्षामाः कलां प्रत्यहं मेन्दवीम् ॥ तस्यां कैवल्यकल्पायामासीत् पूर्वं
 शतक्रतुः ॥ २१ ॥ शची समन्वितः श्रीमान्सर्वगीर्वाणसेवितः ॥ सकदाचित्सुखासीनो विष्णुदूतैरधिश्रितम् ॥ २२ ॥ सहस्रनेत्रमायान्तमपश्यत् पुरुषं
 परम् ॥ ततस्तदीयतं जोभिरभिभूतः पुरन्दरः ॥ २३ ॥ मणिशिंहासनात्तृणपतितः स्थानमण्डपे ॥ शिंहासनात्प्रयातस्य ततस्तस्य हरेर्भटाः ॥ २४ ॥
 गीर्वाणगणसाम्राज्यपट्टवन्धं विते निरे ॥ अथ तस्याभिषिक्तस्य महेन्द्रस्य पुलोमजा ॥ २५ ॥ वामाङ्गमारुरोहाशुदिव्यदुन्दुभिनिःस्वनैः ॥ अथ त्रिदिव
 संगीतगीर्वाणाः प्रमदान्विताः ॥ २६ ॥ सुरानी राजयामासुर्दिव्यरत्नैः सुरस्त्रियः ॥ ततो वै क्रपयो वंदे राशीर्वादांस्तदाददुः ॥ २७ ॥ रम्भाद्यानृतुस्तस्य
 पुरस्तादप्सरोगणाः ॥ गन्धवाललितालापाञ्जगुर्मङ्गलकौतुकम् ॥ २८ ॥ एवं नूतनमिन्द्रं तु जुष्टं बहुभिरुत्सवैः ॥ विनाशतक्रतुं दृष्ट्वा शक्रो विस्मयमा
 ययौ ॥ २९ ॥ नमया विहिता मार्गे तडागानि निर्मिताः ॥ नरोपिता महावृक्षाः पान्थविश्रान्तिकारकाः ॥ ३० ॥ न कदाचिदहोदृष्टो देवस्त्रिपुर
 भैरवः ॥ निधिवासे स्थिता देवी पूजितानमदालसा ॥ ३१ ॥ मेघंकरस्थितः शार्ङ्गधरो नैव निरीक्षितः ॥ न कृतं विरजे स्नानं नैव काशीं पुरीं गतः ॥ ३२ ॥
 न देववाटिकावासी दृष्टो न हरिः स्वयम् ॥ एरण्डविष्णुर्हेरम्बो न जातु परिशीलितः ॥ ३३ ॥ गणुकानेक्षिता जातु माता पुरनिवासिनी ॥ न भक्त्या
 पूजिता देवी दाना पुरनिवासिनी ॥ ३४ ॥ न भक्त्या त्रिपुरे दृष्टिर्द्विलिङ्गहृयम्बकः स्वयम् ॥ न शार्दूलतडागस्थो र्वाक्षितः सोमनाथकः ॥ ३५ ॥

रेवापुरस्थितोदवोयुसृणेशोनवीक्षितः ॥ नागदन्तपुरेख्यातोनागनाथोनवीक्षितः ॥ ३६ ॥ पर्णग्रामस्थितोदृष्टो नमहानमृतेधरः ॥ ननुङ्गभद्र
 तीरस्थोदृष्टोहरिहरःस्वयम् ॥ ३७ ॥ नवङ्कटाद्रिनिलयःश्रीनिवासःसुलक्षितः ॥ कावेरीकर्णिकार्तीरश्रीरङ्गोनैववीक्षितः ॥ ३८ ॥ दीनास्त्व
 नाथाःक्रोशन्तःकारागाराग्नमोचिताः ॥ अन्नदानेनदौर्भिक्षेप्राणिनोनैवपूजिताः ॥ ३९ ॥ रात्रोरत्राकृताकापिनिर्जलेनोदकप्रपा ॥ नगौ
 तम्यांकृतस्नानंनदृष्टोहरिणेश्वरः ॥ ४० ॥ कृष्णवेण्यांचनकृतंस्नानंकन्यागतेगुरौ ॥ दत्तनोभूखण्डमपिकव्योनैवपूजिताः ॥ ४१ ॥
 नतीर्थेषुकृतंसत्रंनग्रामेषुकृतामत्वाः ॥ ४२ ॥ पुष्करिण्योनविहितामध्येमार्गवहूदकाः ॥ नप्रासादाःकृताःकापिब्रह्मविष्णुपिनाकिनाम् ॥ ४३ ॥
 नजातुचिद्रयाक्रान्तारक्षिताःशरणागताः ॥ कथमेकेनपुण्येनदेवदत्तमिहार्जितम् ॥ ४४ ॥ इतिचिन्ताकुलोभूत्वाहरिंप्रष्टुपुरन्दरः ॥ ययौसर
 भसंखिन्नःक्षीराकूपारगह्वरम् ॥ ४५ ॥ तत्रप्रविश्यगोविन्दंकृतनिद्रंनवैःस्तवैः ॥ अकस्मान्निजसाप्ताज्यभ्रंशदुःखमुवाचह ॥ ४६ ॥ इन्द्रउवाच ॥
 रमाकान्तभवत्प्रीत्यैकृतंकृतशतंपुरा ॥ तेनपुण्येनसंप्राप्तंमयापौरन्दरंपदम् ॥ ४७ ॥ इदानींनूतनःकोऽपिजातोदिविपुरन्दरः ॥ नतेनधर्मो
 विहितोनतेनकृतवःकृताः ॥ ४८ ॥ ममसिंहासनंदिव्यंकथमाक्रान्तमच्युत ॥ ४९ ॥ महादेवउवाच ॥ इत्येवंवदतस्तस्यश्रुत्वावाचंरमापतिः ॥
 उन्मीलितस्मिताक्षोऽसावुवाचमधुरंवचः ॥ ५० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ किंदानैरल्पफलदैःकिंतपोमिःकिमध्वरैः ॥ वर्तमानःक्षितितलेसंमाप्रीणित
 वान्पुरा ॥ ५१ ॥ इन्द्रउवाच ॥ भगवन्कर्मणाकेनसत्वांप्रीणितवान्द्विजः ॥ यत्प्रीत्याभगवान्प्रादात्तस्मैपौरन्दरंपदम् ॥ ५२ ॥ श्रीभगवानु
 वाच ॥ जपत्यष्टादशाध्यायेगीतानांश्लोकपञ्चकम् ॥ यत्पुण्येनचसंप्राप्तंतवसाम्राज्यमुत्तमम् ॥ ५३ ॥ सर्वपुण्यशिरोरत्नभूतेनत्वंस्थिरोभव ॥
 इतिविष्णोर्वचःश्रुत्वाज्ञात्वोपायंपुरन्दरः ॥ ५४ ॥ विप्रवेषधरोभूत्वागतोगोदावरीतटम् ॥ तत्रापश्यत्पुरंपुण्यंकालिकाग्राममुत्तमम् ॥ ५५ ॥
 यत्रकालेश्वरोदेवोवर्त्ततेकालमर्दनः ॥ तत्रगोदावरीतीरेस्थितंपरमधार्मिकम् ॥ ५६ ॥ अपश्यत्करुणावन्तंब्राह्मणंवेदपारगम् ॥ नित्यमष्टादशा
 ध्यायंजपन्तंदान्तचेतसम् ॥ ५७ ॥ ततस्तच्चरणद्वन्द्वेलुठित्वापरयामुदा ॥ सत्वमष्टादशाध्यायमपठत्तेनशिक्षितम् ॥ ५८ ॥ अथपुण्येन
 तेनासौविष्णोःसायुज्यमाययौ ॥ हित्वापुरन्दरादीनांदेवानांपदमल्पकम् ॥ ५९ ॥ ज्ञात्वातीवमुदायुक्तोवैकुण्ठमगमत्पुरम् ॥ अतएवपरंतत्त्वं
 मुनीनामिदमुत्तमम् ॥ ६० ॥ दिव्यमष्टादशाध्यायमाहात्म्यंकथितंमया ॥ यस्यश्रवणमात्रेणसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ६१ ॥ इत्येवंगीता
 माहात्म्यंकथितंपापनाशनम् ॥ पुण्यंपवित्रमायुष्यंस्वर्ग्यंस्वस्त्ययनंमहत् ॥ ६२ ॥ यःशृणोतिमहाभागेश्रद्धयासंयुतःपुमान् ॥ सर्वयज्ञफलं

प्राप्यविष्णोःसायुज्यमाप्नुयात् ॥ ६३ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० सतीश्वरसंवादे गीतामाहात्म्ये द्विदशोऽधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९२ ॥ पार्वत्युवाच ॥ देवदेव महादेव सर्वज्ञ सकलार्थद ॥ कृपांमयि परां कृत्वा यत्पृच्छेत्तद्वदस्व मे ॥ १ ॥ श्रुतं च गीतामाहात्म्यं ब्रह्माश्चर्यं कथायुतम् ॥ तेन मे भक्तिरुत्पन्ना श्रोतुं कृष्णकथां पराम् ॥ २ ॥ पुराणेषु तु सर्वेषु श्रीमद्भागवतं परम् ॥ यत्र प्रतिपदं कृष्णो गीयते बहुधा र्षिभिः ॥ ३ ॥ तन्माहात्म्यं यथा तत्त्वं सेति हासं वदाधुना ॥ ४ ॥ ईश्वर उवाच ॥ नैमिषे सूत मासीनमभिवाद्य महामतिम् ॥ कथां मृतरसास्वादकुशलः शौनकोऽब्रवीत् ॥ ५ ॥ शौनक उवाच ॥ अज्ञानध्वान्तविध्वंसिकोटिजन्माघनाशनम् ॥ श्रीमद्भागवताख्यानं सूताख्याहिरसायनम् ॥ ६ ॥ भक्तिज्ञानविरागाढयो विवेको वर्द्धते कथम् ॥ मायामोहनिरासश्च वैष्णवैः क्रियते कथम् ॥ ७ ॥ इह चोरे कलौ प्रायोजीवश्चासुरतांगतः ॥ क्लेशक्रान्तस्य तस्याथ शोधने किं रसायनम् ॥ ८ ॥ श्रेयसायं द्रवेच्छ्रेयः पावनानां च पावनम् ॥ कृष्णं प्रीतिकरं यच्च साधनं तद्वदाधुना ॥ ९ ॥ चिन्तामणिं लोकसुखं सुरेन्द्रास्पदं संपदम् ॥ प्रयच्छति गुरुः प्रीतो वै कुण्ठं चातिदुर्लभम् ॥ १० ॥ सूत उवाच ॥ प्रीतोऽहं तं द्विजश्रेष्ठ कथयिष्ये यथा श्रुतम् ॥ सारात्सारतरं यच्च संसारभयनाशनम् ॥ ११ ॥ भक्तिप्रवर्द्धकं यच्च कृष्णसंतुष्टिहेतुकम् ॥ तन्मे कथयतः साधो सावधानतया शृणु ॥ १२ ॥ कालव्यालमुखालीढजगन्नाणविधायकम् ॥ श्रीमद्भागवतं शास्त्रं कलौ कृष्णेनैवापितम् ॥ १३ ॥ एतस्मादपरं किंचिन्मनः शुद्धिकरं न हि ॥ जन्मान्तरकृतैः पुण्यैर्लभ्यते साधुभिस्तु तत् ॥ १४ ॥ राज्ञः परीक्षितो मोक्षं ज्ञात्वा कमलसंभवः ॥ तोलयामास शास्त्राणि पुराणानि महान्त च ॥ १५ ॥ श्रीमद्भागवतं तत्र गरीयो भुविसंगतम् ॥ श्रीमद्भागवती वार्ता सुराणामपि दुर्लभा ॥ १६ ॥ इति संचिन्त्य बहुशो मुनयः साधवोऽमलाः ॥ मे निरेभगवद्रूपं श्रीमद्भागवतं शिरसा ॥ १७ ॥ पठनाच्छ्रवणाद्यस्य नरो याति हरेः पदम् ॥ वर्षेण श्रवणं तस्य बहुसौख्यप्रदायकम् ॥ १८ ॥ मासेन भक्तिराभास्यं लभते द्विजसत्तम ॥ सप्ताहेन श्रुतं च तत्सर्वं थामुक्तिदायकम् ॥ १९ ॥ किं बहुक्तेन वै साधो श्रीमद्भागवतामृतम् ॥ नित्यं सद्भिः प्रपातव्यं कृष्णलीलाप्रकाशकम् ॥ २० ॥ सनकाद्यैः पुरा प्रोक्तं नारदाय दया परैः ॥ ब्रह्मणः श्रुतं पूर्वाय सप्ताहश्रवणे विधिः ॥ २१ ॥ शौनक उवाच ॥ पितुर्लब्ध्वा वरं ज्ञानं श्रीमद्भागवताभिधम् ॥ नारदो लोकतत्त्वज्ञः सर्वदा ह्यटते महीम् ॥ २२ ॥ कुत्रतैः संगमोजातो नारदस्य महात्मभिः ॥ श्रुतो देवर्षिणा यत्र सप्ताहश्रवणविधिः ॥ २३ ॥ सूत उवाच ॥ अत्र ते वर्णयिष्यामि भक्तियुक्तं कथानकम् ॥ यत्पुरा ब्रह्मरातेन मह्यं प्रोक्तं दयालुना ॥ २४ ॥

एकदातुविशालायामुपविष्टमधोमुखम् ॥ नारदंसनकाद्यास्तेददृशुर्दीनमानसम् ॥ २५ ॥ तद्वद्वाचिन्तयानंतुदेवर्षिभ्रातरंस्वकम् ॥ पप्रच्छ
 विस्मयाविष्टामुनयस्तत्त्वचिन्तकाः ॥ २६ ॥ कुमाराञ्जुः ॥ किंत्वंचिन्तयसेब्रह्मन्नतिदीनइवातुरः ॥ तवेत्थंमुक्तसंगस्यनोचितंवदकारणम् ॥
 ॥ २७ ॥ नारदउवाच ॥ अहंपृथ्व्यांसमायातोज्ञात्वासर्वोत्तमोत्तमाम् ॥ तीर्थैर्नानाविधैर्युक्तांपुण्यदैःपुण्यरूपिणीम् ॥ २८ ॥ पुष्करेचप्रयागे
 चकाश्यांगोदावरीतटे ॥ हरिक्षेत्रकुरुक्षेत्रश्रीरङ्गसेतुवन्धने ॥ २९ ॥ एतेष्वन्येषुतीर्थेषुभ्रममाणइतस्ततः ॥ नापश्यंकुत्रचिच्छर्ममनःसंतोषकारकम्
 ॥ ३० ॥ कलिनाधर्ममित्रेणधरेयंवाधिताधुना ॥ सत्यंशौचंदयादानंनस्ति कुत्रापिभूतले ॥ ३१ ॥ उदरम्भरयोलोकावराकाःकूटसाक्षिणः ॥ मन्दाःसुम
 न्दमतयोमहापाखण्डसंश्रयाः ॥ ३२ ॥ स्त्रीप्रधानागृहस्थाश्ववर्णिनोव्रतवर्जिताः ॥ वानप्रस्थाःपुरावासान्यासिनोभोगतत्पराः ॥ ३३ ॥ कन्यावि
 क्रयिणोलोभात्कृषिकर्मपरायणाः ॥ भ्रष्टाचारदम्भिनश्चस्वेच्छाचारनिदर्शिनः ॥ ३४ ॥ आश्रमायवनैरुद्धास्तीर्थानिसरितोद्भवाः ॥ देवतायतनान्य
 त्रदुष्टैरुच्छेदितानिच ॥ ३५ ॥ योगीसिद्धोऽथवाज्ञानीसत्क्रियोऽन्नदृश्यते ॥ कलिदावानलेनाद्यसाधनंभस्मतांगतम् ॥ ३६ ॥ अट्टशूलाजनपदाःशिव
 शूलाद्विजातयः ॥ कामिन्यःकेशशूलिन्योदृश्यन्तेभुविसर्वतः ॥ ३७ ॥ एकदाहमनुप्राप्तोयमुनायास्तदंशुभम् ॥ दृष्टुं वृन्दावनंतत्रयत्रलीलाहरेरभूत् ॥ ३८ ॥
 तत्रयच्चाद्भुतं दृष्टुं श्रूयतांतन्मुनीश्वराः ॥ एकातुतरुणीतत्रनिपण्णाखिन्नमानसा ॥ ३९ ॥ द्वौवृद्धौपतितौपाश्वेनिश्चसन्तावचेतनौ ॥ शुश्रूषन्तीप्रबोधन्ती
 रुदतीचतयोःपुरः ॥ ४० ॥ दशदिक्षुनिरीक्षन्तीरक्षितारमिवात्मनः ॥ वीज्यमानाबहुस्त्रीभिर्वोध्यमानामुहुर्मुहुः ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वा दूराद्गतश्चाहकौतु
 केनतदन्तिकम् ॥ मांदृष्ट्वात्थायसावालावचनंचेदमब्रवीत् ॥ ४२ ॥ बालोवाच ॥ भोःसाधोऽत्रक्षणातिष्ठमसचिन्तामपाकुरु ॥ पुंसांचदर्शनं
 भद्रसर्वाघौघनिवारणम् ॥ ४३ ॥ पुण्येनप्राक्तनेनैवदर्शनंतवजायते ॥ अतोमेमानसंदुःखंछेत्तुमर्हसिमानद ॥ ४४ ॥ नारदउवाच ॥ एवमुक्तस्तयाचाहंकृपया
 स्निग्धमानसः ॥ अपृच्छंतांवरारोहांकौतुकेनसमाकुलः ॥ ४५ ॥ कात्वमेतौचकौभद्रेकाश्वेमाःपद्मलोचनाः ॥ आख्याहिमत्पुरःसर्वतवदुःख
 स्यकारणम् ॥ ४६ ॥ इतिपृष्टामयासातुवालादुखितमानसा ॥ प्रोवाचनिखिलंदुःखत्मनोदुःमाखकारणम् ॥ ४७ ॥ बालोवाच ॥ अहंभक्ति
 रितिख्याताएतोमेतनयौवरौ ॥ ज्ञानवैराग्यनामानौकालयोगेनजर्जरौ ॥ ४८ ॥ गङ्गाद्याःसरितश्चेमाममसेवार्थमागताः ॥ एताभिःसेवितानित्यंस
 त्कारेणापिनारद ॥ ४९ ॥ नचश्रेयोलभेत्किंचित्क्षीणाहंसर्वतोमुने ॥ ममपूर्वतुवृतान्तंशृणुब्राह्मणसत्तम ॥ ५० ॥ येनाहंदुःखिताजातानलभेश
 र्मकुत्रचित् ॥ उत्पन्नाद्रविडेचाहंकर्णाटवृद्धिमागता ॥ ५१ ॥ स्थितार्किंचिन्महाराष्ट्रगुर्जरेजीर्णतांगता ॥ तत्रघोरकलेर्योगात्पाखण्डैःखण्डिताङ्गका

॥५२॥ दुर्बलाहंचिरंजाता पुत्राभ्यांसहसङ्गता ॥ वृन्दावनमिदंप्राप्तादैवयोगेन नारद ॥५३॥ जाताहंतु पुनर्बालानवीनेवसुरूपिणी ॥ इमौ तु शयितावत्र सुतौ
 मे क्लिष्टमानसौ ॥ ५४ ॥ अतिवृद्धौ परित्यज्य गन्तुं नाहं क्षमाधुना ॥ अहं बालाकथं जाता सुतौ मे जरठौ कुतः ॥ ५५ ॥ त्रयाणामेकभावानां वैपरीत्यं कुतो
 ऽभवत् ॥ घटते जरठामाता बालकौ तनयाविति ॥ ५६ ॥ अतः शोचामि चात्मानं विस्मया विष्टमानसा ॥ यदित्वं वेत्सि धर्मज्ञकृपालो दीनपालक ॥ ५७ ॥
 वद सर्वं यथा तत्त्वं कारणं चात्र यद्भवेत् ॥ एवं पृष्टस्तथा चाहं क्षणं चैव विमृश्यतु ॥ ५८ ॥ अवोचं भक्तिमाभाष्य क्लिष्टां कालेन भूयसा ॥ ज्ञानेनाहं प्रपश्यामि
 वृत्तं सर्वं तवानघे ॥ ५९ ॥ माविषादं कुरु प्राज्ञे हरिः शंते करिष्यति ॥ सर्वसत्त्वहरो बाले युगोऽयं दारुणः कलिः ॥ ६० ॥ लुप्तोऽनेन सदाचारो योगमार्गस्तपांसि च ॥
 जनाश्चाद्यासुरायन्ते शाठ्यदुष्कृतकारिणः ॥ ६१ ॥ सन्तो ह्यस्मिन् सुदुःखात् असन्तो ह्यष्टमानसाः ॥ दृश्यते धीरचित्तस्तु पण्डितोऽपि न कोऽपि च ॥ ६२ ॥
 अस्पृश्या नवलोक्येयं दुष्टभाराकुलाधरा ॥ अन्वदं क्रमतो जातो मङ्गलं हीयतेऽन्वहम् ॥ ६३ ॥ नत्वांतव सुतो चेमौ कोऽपि पश्यति भामिनि ॥
 यूयं तुराग बहुलैस्त्यक्ता जर्जरतांगताः ॥ ६४ ॥ वृन्दावनस्य संयोगाद्बालात्वमभवः पुनः ॥ धन्यं वृन्दावनं चेदं भक्तिर्यत्राभवन्नवा ॥ ६५ ॥ अत्रेमौ
 ग्राहकाभावात्प्रवीनत्वं न चागतौ ॥ किंचिदात्मसुखेनेह प्रसुप्ताविति लक्ष्यते ॥ ६६ ॥ भक्तिरुवाच ॥ कथं परीक्षिताराज्ञा स्थापितोऽद्य शुचिः कलिः ॥
 दयापरेण हरिणः ह्यधर्मः किमुपेक्षितः ॥ ६७ ॥ एनं मे सशयं छिन्धि त्वद्वाचा सुखितास्म्यहम् ॥ तस्यावचः समाकर्ण्य भूयोऽहमवदं द्विजाः ॥ ६८ ॥
 यदि पृष्टं त्वया बाले प्रेमतः श्रवणं कुरु ॥ यदा मुकुन्दो भगवान्क्षमां त्यक्त्वा स्वपदंगतः ॥ ६९ ॥ कलिस्तद्दिनमारभ्य प्रवृत्तः सत्यबाधकः ॥ दृष्टो दिग्वि
 जयेराज्ञा दीनवच्छरणंगतः ॥ ७० ॥ नहतोऽस्य गुणद्रष्टा सर्वसाधारणं त्विदम् ॥ यत्फलं तपसानैतिनयोगेन समाधिना ॥ ७१ ॥ तत्फलं लभते
 धीमान्कलौ केशवकीर्तनात् ॥ एतादृशं कलिं दृष्ट्वा सारात्सारफलप्रदम् ॥ ७२ ॥ विष्णुरातः स्थापितवान्कालिजानां हिताय च ॥ कुकर्माचरणा
 त्सारः सर्वतो निर्गतोऽधुना ॥ ७३ ॥ पदार्थाः संस्थिता भूमौ बीजहीनास्तु पायथा ॥ विप्रैर्भागवतीवार्त्तागे हे गेहे जने जने ॥ ७४ ॥ कारिता धनलोभे
 न कथासारस्ततो गतः ॥ अत्युग्रभूरिकर्माणो नास्तिकादाम्भिका जनाः ॥ ७५ ॥ तिष्ठन्ति सर्वतीर्थेषु तीर्थसारस्ततो गतः ॥ कामक्रोधमहालोभतृष्णा
 व्याकुलचेतसः ॥ ७६ ॥ समारभन्ते कर्माणि कर्मसारस्ततो गतः ॥ मनसश्चाजयाल्लोभाद्दम्भात्पाखण्डसंश्रयत् ॥ ७७ ॥ शास्त्रानभ्यसनाच्चैव
 ध्यानयोगफलंगतम् ॥ पण्डितास्ते कलत्रेषु रमन्ते महिषा इव ॥ ७८ ॥ पुत्रोत्पादनदक्षाश्च न दक्षामुक्तिसाधने ॥ न हि वैष्णवता कुत्र संप्रदायपुरःसरा
 ॥ ७९ ॥ देवनिन्दापराः सर्वे साधुनिन्दापरायणाः ॥ अयं तु युगधर्मोऽस्ति दीयते कस्य दूषणम् ॥ ८० ॥ अतस्त्वं पुण्डरीकाक्षं स्मृत्वा सौख्यमवाप्स्यसि ॥

एवंमयोक्तं वचनं श्रुत्वा साविस्मयं गता ॥ उवाच वचनं भूयो मां प्रशस्य द्विजोत्तमाः ॥ ८१ ॥ भक्तिरुवाच ॥ देवर्षे त्वं तु धन्योऽसि मद्भाग्येन समागतः ॥ साधूनां दर्शनं लोके सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ ८२ ॥ सुखोपायो यथा मे स्यात्तथा दिशमुनेऽधुना ॥ सर्वज्ञस्य तव ब्रह्मन्नासाध्यं किमपीह वै ॥ ८३ ॥ अजयदजितमायां यस्य मायाधवस्तेव च न रचनमेकं केवलं चाकलय्य ॥ ध्रुवपदमुपयातो यत्कृपातो ध्रुवो वै तमहमरणभूतं ब्रह्म पुत्रं न तास्मि ॥ ८४ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० भागवतमाहात्म्ये त्रिनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९३ ॥ सूत उवाच ॥ एवं संप्रार्थितो विप्रास्तया भक्त्या तिदीनया ॥ पुनश्चाकथयद्यद्वैतच्छृणु ध्वंदया लवः ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ माखिदस्त्वं वृथा बाले समाधाय मनो हृदि ॥ श्रीकृष्णचरणाम्भोजं स्मरसौख्यं लभिष्यसे ॥ २ ॥ द्रौपदी च परित्राता येन कौरवकश्मलात् ॥ पालिता गोपसुन्दर्यः सकृष्णः कापिनो गतः ॥ ३ ॥ त्वं तु भक्तिः प्रिया तस्य स तं प्राणतोऽधिका ॥ त्वया हूतस्तु भगवान्याति नीचगृहेष्वपि ॥ ४ ॥ सत्यादि त्रियुगे वोधो विरागो मुक्तिसाधकौ ॥ कलौ तु केवला भक्तिर्ब्रह्मसायुज्यकारिणी ॥ ५ ॥ इति निश्चित्य चिद्रूपी स्वकाङ्क्षात्वांससर्जह ॥ परमानन्दचिन्मूर्तिः स्वप्रियां प्रीतमानसः ॥ ६ ॥ बध्वाञ्जलित्वया पृष्टः किं करोमीति वै हरिः ॥ त्वां तदा ज्ञापयत्कृष्णो मद्भक्तान्पोषयेति च ॥ ७ ॥ अङ्गीकृतं त्वया तद्वै प्रसन्नोऽभूद्धरिस्तदा ॥ मुक्तिं दासीददौ तुभ्यं ज्ञानवैराग्यकौ सुतौ ॥ ८ ॥ भक्तानां पोषणं नित्यं वैकुण्ठस्थाकरोषि च ॥ भूमौ च भक्तपोषाय च्छायारूपं समाश्रिता ॥ ९ ॥ विमुक्तिज्ञानवैराग्यैः सहैवागता त्रिहि ॥ कृतादिद्वापरान्ते हिकाले मुक्तिर्मुदा स्थिता ॥ १० ॥ कलौ तु संक्षयं प्राप्ता पापण्डामयपीडिता ॥ त्वदाज्ञया गता शीघ्रं वैकुण्ठे पुनरेव सा ॥ ११ ॥ स्मृतमात्रा त्वयाद्यापि मुक्तिरायाति सत्वरम् ॥ पुत्रीकृत्य त्वयं मौचस्वपाशं परिरक्षितौ ॥ १२ ॥ उपेक्षातः कलौ मन्दवृद्धौ जातौ सुतौ तव ॥ तथापि चिन्तां मुञ्चत्वमुपायं चिन्तयाम्यहम् ॥ १३ ॥ कलिना सदृशः कोऽपियुगो नास्ति वरानने ॥ तस्मिंस्त्वांख्यापयिष्यामि गेहे गेहे जने जने ॥ १४ ॥ अन्यधर्मास्तिरस्कृत्य पुरस्कृत्य महोत्सवान् ॥ यदि प्रवर्तयेन त्वां तदा दासो हरेर्ने हि ॥ १५ ॥ त्वदन्विताश्च ये जीवा भविष्यन्ति कलाविह ॥ पापिनोऽपि गमिष्यन्ति निर्भया हरिप्रन्दिरम् ॥ १६ ॥ येषां चित्ते भवेद्भक्तिः सर्वदा प्रेमरूपिणी ॥ न ते पश्यन्ति कीनाशं स्वप्नेऽप्यमलमूर्तयः ॥ १७ ॥ न प्रेतो न पिशाचो वाराक्षसो वासुरोऽपि च ॥ भक्तियुक्तमनस्कानां स्पर्शने दर्शने प्रभुः ॥ १८ ॥ न तपोभिर्न वैदैश्च न ज्ञानेनापि कर्मणा ॥ हरिर्हिसाध्यते भक्त्या प्रमाणं तत्र गोपिकाः ॥ १९ ॥ नृणां जन्मसहस्रेण भक्तिः सुकृतिनां भवेत् ॥ कलौ भक्तिः कलौ भक्तिर्भक्त्या कृष्णः पुरःस्थितः ॥ २० ॥ भक्तिद्रोहकरा ये च ते सीदन्ति जगत्रये ॥ दुर्वासा दुःखमापन्नः पुरा भक्तिविनिन्दकः ॥ २१ ॥ अलं वृत्तैरलं तीर्थैरलं योगैरलं मखैः ॥ अलं ज्ञानकथालापैर्भक्तिरैकैव मुक्तिदा ॥ २२ ॥ एवं मुक्तं मया सातु स्वमाहात्म्यं निशम्य वै ॥ सर्वाङ्गहर्षसंयुक्ता मां पुनर्वाक्यमब्र

वीत् ॥ २३ ॥ अहोनारदधन्योऽसिप्रीतिस्तेमयिनिश्चला ॥ नकदाचिद्विमुञ्चामिचित्तंतेमयिसंगतम् ॥ २४ ॥ कृपालुनात्वयासाधोमद्वाधाध्वंसि
 ताक्षणात् ॥ पुत्रयोश्चेतनानास्तिममेमौप्रतिबोधय ॥ २५ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाकारुण्येनान्वितोह्यहम् ॥ तयोःप्रबोधनंकर्तुंप्रवृत्तःपाणिनास्पृशन् ॥
 ॥ २६ ॥ मुखं संसृज्यकर्णान्ते शब्दमुच्चैः समुच्चरन् ॥ ज्ञानप्रबुध्यतांशीघ्रं वैराग्यप्रतिबुध्यताम् ॥ २७ ॥ वेदवेदान्तघोषैश्चगीतापाठैर्मुहुर्मुहुः ॥ बोध्य
 मानोतदातेनकथंचिद्बोधमागतौ ॥ २८ ॥ नेत्रैरनवलोकन्तौजम्भन्तौसालसाबुभौ ॥ बकवत्पलितौप्रायःशुष्ककाष्ठःसमाङ्गकौ ॥ २९ ॥ क्षुत्क्षामौ
 तौनिरीक्ष्यैवपुनःस्वापमुपागतौ ॥ तदाचिन्तापरोऽभूवंकिंविधेयंमेयेतिच ॥ ३० ॥ अहोनिद्राकथंयातिवृद्धत्वंचानयोःपरम् ॥ चिन्तयन्निति
 गोविन्दंस्मरन्नासंद्विजोत्तमाः ॥ ३१ ॥ व्योमवाणीतदैवाभून्माऋपेखिद्यतामिति ॥ उद्यमःसफलस्तेतुभविष्यतिनसंशयः ॥ ३२ ॥ एतदर्थंतुसत्कर्मसु
 रपेत्वंसमाचार ॥ तत्कर्मतेऽभिधास्यन्तिसाधवःसाधुभूषणाः ॥ ३३ ॥ सत्कर्मणिकृतेतस्मिन्स्वपनंवृद्धतानयोः ॥ गमिष्यतिक्षणाद्भक्तिःसर्वतःप्रस
 रिष्यति ॥ ३४ ॥ इत्याकाशवचःस्पष्टंनिशम्यापिमयाद्विजाः ॥ नज्ञातंयन्नभोवाण्यागोप्यत्वेननिरूपितम् ॥ ३५ ॥ किंतत्कर्मचयेनैतौभवतोज्ञानसंयुतौ ॥
 कभविष्यन्तितेसन्तःकथंवक्ष्यन्तिकर्मसत् ॥ ३६ ॥ मयात्रकिंप्रकर्तव्यंयदुक्तंव्योमभाषया ॥ अथतौतत्रसंस्थाप्यनिर्गतोऽहंवहिर्द्विजाः ॥ ३७ ॥ वृन्दा
 रण्यादपृच्छंचयंत्रतत्रद्विजोत्तमान् ॥ वृत्तान्तंसर्वंएवाधश्रुत्वाविस्मितमानसाः ॥ ३८ ॥ नवोत्तरंप्रयच्छन्तिह्यनभिज्ञानभोगिरः ॥ असाध्यंकेचन
 प्रोचुरविज्ञेयमथापरे ॥ ३९ ॥ मृकीबभ्रुरन्येतुचिन्तमानाःपुनःपुनः ॥ वेदवेदान्तघोषैश्चंगीतापाठैर्मुहुर्मुहुः ॥ ४० ॥ बोध्यमानंत्रिकंतत्तुनोदतिष्ठ
 दहोत्रिधिः ॥ योगिनानारदेनापिस्वयंनज्ञायतेतुयत् ॥ ४१ ॥ तत्कथंशक्यतेकर्तुमितरैरिहमानुषैः ॥ ततश्चिन्तातुरश्चाहंवदरीवनमागतः ॥ ४२ ॥
 तपश्चरामिचात्रैवतदर्थंकृतनिश्चयः ॥ तावद्दर्शपुरतःसनकाद्यान्मुनींश्चरान् ॥ ४३ ॥ कोटिमूर्यसमाभासानुवाचमुनिसत्तमान् ॥ इदानींभूरिभाग्ये
 णभवतांदर्शनंह्यभूत् ॥ ४४ ॥ तदुपायंमहाभागावदन्तुप्रीतमानसाः ॥ भवन्तोयोगिनांश्रेष्ठान्बुद्धिमन्तोबहुश्रुताः ॥ ४५ ॥ कुमाराएवपञ्चाब्दाःपूर्वेषा
 मपिपूर्वजाः ॥ सदावैकुण्ठनिलयाहरिकीर्तनतत्पराः ॥ ४६ ॥ लीलामृतकथोन्मत्ताहरिस्मरणतत्पराः ॥ अतःकालसमादिष्टाजरायुष्मात्रवाधते ॥ ४७ ॥
 येषांभूद्भमात्रेणद्वारपालौहरेःपुरा ॥ दैत्यौभूत्वात्रिजन्मानिपुनस्तत्स्थानमास्थितौ ॥ ४८ ॥ अशरीरगिरोक्तंयत्किंतत्साधनमुच्यताम् ॥ अनुष्ठेयंयथा
 यत्रप्रब्रुवन्तुकृपालवः ॥ ४९ ॥ भक्तिज्ञानविरागाणांसुखमुत्पद्यतेयथा ॥ ख्यातिर्वःसर्वलोकेषुतथासाधूच्यतांबुधाः ॥ ५० ॥ कुमाराउचुः ॥
 माचिन्तांकुरुदेवपेस्वचित्तेहर्षमावह ॥ उपायःसुखसाध्योऽत्रविद्यतेविश्वसौख्यदः ॥ ५१ ॥ अहोनारदधन्योऽसिविरक्तानांशिरोमणिः ॥ श्रीकृष्ण

प० पु०
॥ १८२ ॥

प्रेमपात्राणामग्रणीर्वदतांवरः ॥ ५२ ॥ त्वयिचित्रंनदेवर्षेभक्तिसाधनतत्परे ॥ उचितंकृष्णदासानांभक्तेःसंचारणंभुवि ॥ ५३ ॥ ऋषिभिर्वहुधालोक
उपायाःसिद्धयेकृताः ॥ श्रमसाध्याश्चतेसर्वेप्रायःस्वर्गफलप्रदाः ॥ ५४ ॥ वैकुण्ठसाधकःपन्थागुप्तोलोकेषुवर्तते ॥ तस्योपदेशकःसाधुःप्रायो
भाग्येनलभ्यते ॥ ५५ ॥ यत्तेसत्कर्मनिर्दिष्टंयुग्मवाचामुनीश्वर ॥ तज्ज्ञेयमिहसर्वज्ञैर्ज्ञानयज्ञःपुरातनैः ॥ ५६ ॥ श्रीमद्भागवतालापोज्ञानयज्ञः
शुकोदितः ॥ भक्तिज्ञानविरागाणांसुखदःप्रतिभातिनः ॥ ५७ ॥ कलिदोषादमेसर्वेऽश्रीमद्भागवतध्वनेः ॥ प्रभीताःप्रपलायन्तेसिंहशब्दादृकाइव
॥ ५८ ॥ ज्ञानवैराग्यसंयुक्ताभक्तिःप्रेमरसापहा ॥ प्रतिगेहंप्रतिजनंसुखक्रीडांकरिष्यति ॥ ५९ ॥ सूतउवाच ॥ कुमारोक्तं समाकर्ण्य नारदः प्रीत
मानसः ॥ पुनःप्रोवाच भगवांस्तदुत्कर्षविभावयन् ॥ ६० ॥ नारदउवाच ॥ वेदवेदान्तघोषैश्चगीतापठैःप्रबोधितम् ॥ नोदतिष्ठत्रिकंतत्तु कलिदोष
तिरस्कृतम् ॥ ६१ ॥ कथं भागवतालापात्तद्विवोधमिहैष्यति ॥ छिन्दन्तु संशयं ह्येनं भवन्तोऽमोघदर्शनाः ॥ ६२ ॥ विलम्बो नात्र कर्तव्यः शरणागतव
त्सलाः ॥ ततस्ते सनकाद्यास्तु विरक्ता ह्यूर्ध्वरेतसः ॥ सिद्धाः सनातना विप्रानारदं प्रोचुर्गदरात् ॥ ६३ ॥ कुमाराञ्जुः ॥ वेदोपनिषदां साराज्जाता भाग
वती कथा ॥ अत्युत्तमा ततो भाति पृग्भूता फलोन्नतिः ॥ ६४ ॥ आमृताग्रं सोऽस्त्येवर सालस्य यथा फले ॥ पृथग्भूतस्तु पानेन यथा विश्वमनोहरः ॥
॥ ६५ ॥ यथा दुग्धे स्थितं सर्पिर्न च स्वादूषकल्प्यते ॥ पृथग्भूतं तु तद्विव्यं देवानां प्रीतिवर्द्धनम् ॥ ६६ ॥ इक्षुष्विवादिमध्यान्तं शर्करा व्याप्यतिष्ठति ॥
पृथग्भूता तु सामिष्टा तथा भागवती कथा ॥ ६७ ॥ श्रीमद्भागवतं नाम पुराणं रसमेव हि ॥ भक्तिज्ञानविरागाणां सौख्यायैव प्रकाशितम् ॥ ६८ ॥ कृष्णेन
ब्रह्मणेनाभिकञ्जस्थाय हृदैव हि ॥ तच्चतुःश्लोकमखिलं ब्रह्मैव प्रतिभासते ॥ ६९ ॥ तुभ्यं च ब्रह्मणा प्रोक्तं तच्चरित्रनिर्दर्शनम् ॥ त्वयापि व्यासदेवाय प्रोक्तं
तापहानये ॥ ७० ॥ यदीयस्मरणात्सद्यो निर्विण्णो वा दरायणः ॥ चकार महदाख्यातुमात्मा गममनोहरम् ॥ ७१ ॥ अत्र ते विस्मयः केन येन पृच्छेः पुनः
पुनः ॥ श्रीमद्भागवतं शास्त्रं क्षमं कृष्णानुकर्षणे ॥ ७२ ॥ सूतउवाच ॥ एतन्निशम्य वचनं समुदाहृतं तु योगीश्वरैः सनकमुख्यतमैरभीष्टम् ॥ भक्त्या विधृत्य
चरणं च प्रणम्य मूर्ध्ना हृष्टो जगाद जगदाधिनिवर्तकांस्तान् ॥ ७३ ॥ नारदउवाच ॥ संदर्शनं च भवतां विनिहन्त्य घाघं श्रेयस्तनोति भवदुःखदवादिता
नाम् ॥ निःशेषशेषमुखगीतकथैकपानात्प्रेमप्रकाशनकृतेशरणंगतो वः ॥ ७४ ॥ पुण्योदयेन बहुजन्मसमर्जितेन सत्संगमो यदि भवेत्कृतिनो जनस्य ॥
अज्ञानहेतुकृतमोहमहान्धकारो नश्येत्तदा ह्युदयमेति महान्विवेकः ॥ ७५ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० श्रीभागवतमाहात्म्ये चतुर्नवत्यधिकशत
तमोऽध्यायः ॥ १९४ ॥ सूतउवाच ॥ अथ देव ऋषिस्तत्र कुमाराननुमान्य च ॥ उवाच प्रणतो वाक्यं ज्ञानयज्ञकृतादरः ॥ १ ॥ नारदउवाच ॥ ज्ञानयज्ञं

उ.खं.सं.
अ० १९६

॥ १८२ ॥

करिष्यामिशुकशास्त्रकथोज्ज्वलम् ॥ भक्तिज्ञानविरागाणांस्थापनार्थेप्रयत्नतः ॥ २ ॥ यत्रकार्योमयायज्ञःस्थानंतत्कथ्यतां द्विजाः ॥ चत्वारोयज्ञ
 वाहाश्चयूयमेववृतामया ॥ ३ ॥ कियद्भिर्दिवसैःश्राव्याश्रीमद्भागवतीकथा ॥ कोविधिस्तत्रकर्तव्योज्ञानयज्ञविशारदाः ॥ ४ ॥ कुमाराञ्जुः ॥ शृणुनारद
 वक्ष्यामस्तुभ्यंयत्रकथानृणाम् ॥ शृण्वतांपापराशिघ्नीभवेत्पुण्यविवर्द्धिनी ॥ ५ ॥ गङ्गाद्वारसमीपेतुकामदारुणपुरंमहत् ॥ स्वर्णद्याश्चोत्तरेपुण्येतद
 मानन्दनामकम् ॥ ६ ॥ नानाऋषिगणैर्जुष्टं देवसिद्धनिषेधितम् ॥ नानातरुलताकीर्णस्वच्छकोमलवालुकम् ॥ ७ ॥ रम्यमेकान्तदेशस्थंस्वर्णपङ्कज
 शोभितम् ॥ यत्समीपस्थजीवानांक्षेत्रस्यैवप्रभावतः ॥ ८ ॥ मिथःसंस्निग्धचित्तानां वैरंचेतसिनस्थितम् ॥ ज्ञानयज्ञस्त्वयातत्रकर्तव्योहिप्रय
 त्ततः ॥ ९ ॥ अपूर्वरसदात्रीचकथातत्रभविष्यति ॥ वृन्दावनप्रतोलिस्थंजराजीर्णकलेवरम् ॥ १० ॥ सुतद्वयंपुरस्कृत्यभक्तिस्तत्रागमिष्यति ॥ यत्र
 भागवतीवार्ताभक्तिस्तत्रसहात्मजा ॥ ११ ॥ कृष्णकीर्तिसुधांपीत्वातरुणीवभविष्यति ॥ १२ ॥ सूतउवाच ॥ एवमुक्त्वाकुमारास्तेनारदेनसमन्ततः ॥
 गङ्गाद्वारेसमाजग्मुर्ज्ञानयज्ञायसत्वराः ॥ १३ ॥ यदाप्राप्तास्तदंतेतुगङ्गायाभार्गवर्षभ ॥ तदाकोलाहलश्चासीद्भूलोकादिकसप्तसु ॥ १४ ॥ श्रीमद्भागव
 तास्वादलम्पटास्साप्तलौकिकाः ॥ धावंधावंसमाजग्मुःप्राचीनावैष्णवाश्चये ॥ १५ ॥ भृगुर्वसिष्ठःश्रग्वनश्चगौतमोमेधातिथिर्देवलदेवरातौ ॥ राम
 स्तथागाधिजशाकलौचमृकण्डपुत्रात्रिजपिप्पलादाः ॥ १६ ॥ योगेश्वरौव्यासपराशरौचशुकादयोभागवतप्रधानाः ॥ शिष्यैरुपेताबहुशास्त्रविज्ञाः
 कृष्णामृतास्वादकृतैकतानाः ॥ सर्वेऽप्यमीमुनिगणास्सहपुत्रमित्रस्वस्त्रीभिराययुरतिप्रणयेनयुक्ताः ॥ १७ ॥ वेदान्तानिचवेदाश्चमन्त्रास्तन्त्राणि
 संहिताः ॥ दशसप्तपुराणानिषट्छास्त्राणितथाययुः ॥ १८ ॥ गङ्गाद्याःसरितस्तत्रपुष्करादिसरांसिच ॥ क्षेत्राणिचदिशःसर्वादण्डकादिवनानिच
 ॥ १९ ॥ हिमादयो नगास्तत्रदेवगन्धर्वकिन्नराः ॥ द्वीपाःसमुद्रादिकपालाःपातालस्थास्तथाययुः ॥ २० ॥ दीक्षायांनारदेनाथदत्तमासनमुत्तमम् ॥
 कुमारावन्दिताःसर्वेनिपेदुःकृष्णतत्पराः ॥ २१ ॥ वैष्णवाःसुविरक्ताश्चन्यासिनोब्रह्मचारिणः ॥ मुख्याह्यग्रेस्थितास्तेषांपुरतो नारदःस्थितः ॥ २२ ॥
 वामभागेमुनिगणादक्षिणेचदिवौकसः ॥ वेदोपनिषदोऽन्यत्रतीर्थानिचभृगूद्बह ॥ २३ ॥ जयशब्दोनमःशब्दःशङ्खशब्दस्तथैवच ॥ बभूवाकाश
 संस्पर्शीघोषयन्विदिशोदश ॥ २४ ॥ विमानानिसमारुह्यप्रहृष्टानाकवासिनः ॥ कल्पवृक्षप्रसूनैश्चतांसभांसमवाकिरन् ॥ २५ ॥ सूतउवाच ॥ एवंपुनि
 विष्टेषुभृग्वादिषुयथार्हतः ॥ श्रीभागवतमाहात्म्यमूचिरेनारदायते ॥ २६ ॥ कुमाराञ्जुः ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिमहिमानंमहाद्भुतम् ॥ श्रीमद्भागवता
 ख्यस्यशास्त्रस्यविधिपूर्वकम् ॥ २७ ॥ सदानरैःसुकृतिभिःसेव्याभागवतीकथा ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणकृतार्थत्वंप्रयान्तिते ॥ २८ ॥ ग्रन्थोऽष्टादशसाह

सोद्वादशस्कन्धसंयुतः ॥ परीक्षिच्छुकसंवादः श्रीमद्भागवताभिधः ॥ २९ ॥ तावत्संसारचक्रेऽस्मिन्भ्रमत्यज्ञानमोहितः ॥ यावत्कर्णगतं नोऽस्याच्छुकशास्त्रं
जनस्य च ॥ ३० ॥ किं श्रुतैर्बहुभिः शास्त्रैः पुराणैः संहितागमैः ॥ यदि भागवतं पुष्पिर्न श्रुतं भक्तिभावनैः ॥ ३१ ॥ कथा भागवतस्यापि नित्यं भवति यद्देहे ॥
तद्दहन्तीति रूपं हि नृणां पापविनाशनम् ॥ ३२ ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानि च ॥ भागवत्याः कथायाश्च कलां नार्हन्ति षोडशीम् ॥ ३३ ॥ तावत्पा
पानितिष्ठन्ति देहेऽस्मिन्मुनिपुङ्गव ॥ यावन्न श्रूयते सम्यक् श्रीमद्भागवतं नरैः ॥ ३४ ॥ न गङ्गानगयाकाशीप्रतिष्ठानं न पुष्करः ॥ कथाया भागवत्याश्च
समापुण्यफलेन च ॥ ३५ ॥ श्लोकाद्वैश्लोकपादं नित्यं भागवतोद्भवम् ॥ पठस्वस्वमुखेनापि यदीच्छसि भवक्षयम् ॥ ३६ ॥ वेदादिवेदमाता च पौरुषं सूक्त
मेव च ॥ त्रयी भागवतं चैव द्वादशाष्टाक्षरौ मनू ॥ ३७ ॥ द्वादशात्मा प्रयागश्च कालः संवत्सरात्मकः ॥ ब्राह्मणाश्चाग्निहोत्रं च सुरभिर्द्वादशीतिथिः ॥ ३८ ॥
तुलसीचवसन्तर्तुः पुरुषोत्तम एव च ॥ एतेषां वस्तुतो नास्ति पृथग्भावो मुनीश्वर ॥ ३९ ॥ यश्च भागवतं शास्त्रं व्याकुर्यादन्वहं द्विज ॥ जन्मकोटिकृतं पापं
तस्य नश्यति नारद ॥ ४० ॥ श्रुतं च पठितं ध्यातं श्रीमद्भागवतं नृभिः ॥ ददाति मुक्तिं भक्तिं वा तुलस्य ग्योश्च सेवनम् ॥ ४१ ॥ अन्तकाले तु संप्राप्ते भयं त्यक्त्वा
सुदूरतः ॥ श्रीमद्भागवतं भक्त्या शृणुयाद्यः समुक्तिभाक् ॥ ४२ ॥ प्रौष्ठपद्यां चराकायां हेमसिंहसमन्वितम् ॥ अलंकृत्य द्विजाग्र्याय श्रीमद्भागवतं ददेत् ॥
॥ ४३ ॥ भक्तियुक्तो विमानश्च मिताशी च जितेन्द्रियः ॥ श्रुत्वा दितः सकृष्णस्य सायुज्यं लोकमाप्नुयात् ॥ ४४ ॥ आजन्ममात्रमपियेन शठेन चित्तं सम्य
ङ्गियम्य भुविकृष्णकथानपीता ॥ चाण्डालवच्चपशुवद्वततेन नीतिमिथ्या स्वजन्मजननीभृशमर्दिता च ॥ ४५ ॥ यैर्न श्रुतं भागवतं पुराणमाराधितो नो
पुरुषः पुराणः ॥ मुखे हुतं नैव धरामराणां तेषां वृथा जन्मगतं नराणाम् ॥ ४६ ॥ चित्तं नयस्य तु नरस्य हरेः कथायां संप्रीयते दुरितदुष्टमसत्प्रसङ्गात् ॥ धितं
नरं पशुसमं भुवि भारभूतमेव वदन्ति मुनयः किल पूर्वसिद्धाः ॥ ४७ ॥ दुर्लभैव कथालीके श्रीमद्भागवतोद्भवा ॥ कोटिजन्मसमुत्थेन पुण्येनैव तुल्यभ्यते ॥
॥ ४८ ॥ तेन योगनिधे साधो श्रोतव्या सात्त्वती कथा ॥ प्रत्यहं नियमो नास्ति दिनानां वस्तुतो द्विज ॥ ४९ ॥ सत्येन ब्रह्मचर्येण यतोऽस्य श्रवणं मतम् ॥ ततः
कलौ विशेषो हि विधिः सप्तदिनात्मकः ॥ ५० ॥ मनसश्चाजयाद्रोगात्पुंसां चैवायुषः क्षयात् ॥ कलेर्दोषबहुत्वाच्च सप्ताहश्रवणं मतम् ॥ ५१ ॥
मनसो निग्रहश्चैव नियमाचरणं तथा ॥ कर्तुं सप्तदिनं शक्यं ततो नियमकल्पना ॥ ५२ ॥ श्रद्धया श्रवणेन नित्यमाद्यन्तावधियत्फलम् ॥ तत्फलं शुक्
देवेन सप्ताहश्रवणे कृतम् ॥ ५३ ॥ यत्फलं नास्ति तपसानयोगेन समाधिना ॥ अनायासेन तत्सर्वं सप्ताहश्रवणाद्भवेत् ॥ ५४ ॥ यज्ञाद्रताच्च तपसोऽध्याना
ज्ज्ञानाच्च तीर्थतः ॥ श्रीभागवतसप्ताहनियमो ह्युत्तमो मतः ॥ ५५ ॥ यदा कृष्णो भुवं त्यक्त्वा स्वपदं गन्तुमुद्यतः ॥ तदा ज्ञायोद्धवो धीमान् गोविन्दं वाक्य

मब्रवीत् ॥ ५६ ॥ उद्धवउवाच ॥ भगवन्भवतासर्वदेवकार्यप्रसाधितम् ॥ अधुनागन्तुमिच्छुस्त्वंस्वंपदंतमसःपरम् ॥ ५७ ॥ अतश्चिन्ताममोत्पन्न
 त्वद्वियोगभियाविभो ॥ तामपाकुरुदेवेशत्वामहंशरणंगतः ॥ ५८ ॥ आगतोऽयंकलिघोरस्सर्वेऽप्यत्रजनाःखलाः ॥ भविष्यन्तिततोनाथकिंविधेयं
 तदादिश ॥ ५९ ॥ इयंभारवतीभूमिःशरणंकंप्रयास्यति ॥ त्वदन्योदृश्यतेनात्रात्रातास्यायदुनन्दन ॥ ६० ॥ अतोऽस्मासुदयांकृत्वातिष्ठात्रैवदया
 निधे ॥ साधूनांरक्षणायैवत्वमाविरभवःप्रभो ॥ ६१ ॥ निर्गुणोऽपिनिराकारःसच्चिदानन्दविग्रहः ॥ त्वद्वियोगेनतेभक्ताःकथंस्थास्यन्तिभूतले ॥
 निर्गुणोपासनेकष्टमतोऽस्मद्वितमाचर ॥ ६२ ॥ सूतउवाच ॥ इत्युद्धववचःश्रुत्वाचिन्तयित्वाक्षणंहरिः ॥ ददौभागवतंतस्मैकृपयापरयायुतः ॥
 ॥ ६३ ॥ निजंतेजःसमाधायश्रीमद्भागवतेद्विज ॥ दत्त्वोद्धवायभगवान्स्वकीयंपदमाविशत् ॥ ६४ ॥ तेनेयंवाङ्मयीमूर्तिर्वर्ततेश्रीहरेरिह ॥ सेव
 नात्सततंचास्याःपापंनश्येन्नृणांक्षणात् ॥ ६५ ॥ सप्ताहश्रवणंतेनकथितंसर्वतोऽधिकम् ॥ श्रोतावक्ताप्रच्छकश्चयान्तितन्मयतांद्विज ॥ ६६ ॥ दुःख
 दारिद्र्यदौर्भाग्यपापप्रक्षालनायच ॥ कामक्रोधजयार्थचकलौभागवतंक्षमम् ॥ ६७ ॥ अन्यथावैष्णवीमायादेवानामपिदुर्जया ॥ कथंनिवर्ततेपुंसां
 श्रीमद्भागवतंविना ॥ ६८ ॥ सूतउवाच ॥ इत्येवमुक्त्वामाहात्म्यंश्रीमद्भागवतस्यते ॥ कथांभागवतंमदिव्यांप्रवक्तुमुपचक्रमुः ॥ ६९ ॥ वेदोपनिषदां
 सारेश्रीमद्भागवतेद्विजैः ॥ आरभ्यमाणेतत्रैवभक्तिराविरभूत्क्षणात् ॥ ७० ॥ प्रेमान्विताचारुतदुर्मुदान्वितौसुतौगृहीत्वातरुणौस्वदोभ्याम् ॥ श्रीकृष्ण
 गोविन्दहरेमुरारेनाथेतिनामानिमुहुर्वदन्ती ॥ ७१ ॥ तामागतांभागवतार्थभूषांसुचारुवेपांददृशुःसदस्याः ॥ व्यतर्कयंश्चापिकथंकुतोऽसौकास्तीति
 सर्वेऽपिसुविस्मिताक्षाः ॥ ७२ ॥ ततःकुमाराजगदुःकृतार्थाकथार्थतोनिष्पतिताधुनेयम् ॥ एवंगिरःसाससुनानिशम्यजगादनम्राब्जभुवःकुमारान् ॥
 ॥ ७३ ॥ भक्तिरुवाच ॥ भवद्भिरद्यैवकृतास्मिपुष्टाकलौप्रनष्टापिकथारसेन ॥ तिष्ठामिकुत्राहमर्भाष्टमाभ्यांसहास्पदंमह्यमुपादिशध्वम् ॥ ७४ ॥
 सूतउवाच ॥ तद्वाक्यमाकर्ण्यविधेःकुमाराविचार्यसम्यक्प्रणिधायचित्ते ॥ उचुश्चभक्तिभवरोगहर्त्रीप्रेमैकदात्रीहरिभक्तिभाजाम् ॥ ७५ ॥ कुमारा
 उचुः ॥ भक्तेषुगोविन्दपरायणेषुसाधुष्वथोदीनदयापरेषु ॥ मनोनियम्योत्पथसंप्रवृत्तंकृत्वैकतानंहरिपादपद्मे ॥ ७६ ॥ ततोहिदोपाःकलिजाइमेत्वां
 द्रष्टुंनशक्ताःप्रभवोऽपिलोके ॥ कलौत्वमेकैवजगद्धितायभविष्यसेनारदसंप्रणीता ॥ ७७ ॥ सकलभुवनमध्येनिर्धनाश्चातिधन्यानिवसतिहृदयेपांश्री
 हरेर्भक्तिरेका ॥ हरिपिनिजलोकंसत्वरंसंविहायप्रविशतिहृदियेपांप्रिमसूत्रापिनद्धः ॥ ७८ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुगणेपञ्चप०उत्तर०श्रीभागवतमाहात्म्ये
 पञ्चनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९५ ॥ सूतउवाच ॥ अथवैष्णवचित्तेषुदृष्ट्वाभक्तिमलौकिकाम् ॥ निजलोकंप्रगित्यज्यभुवमभ्यगमद्भरिः ॥ १॥

वनमालीघनश्यामः पीतवासाः किरीटधृत् ॥ काञ्चीकलापपर्यस्तोलसन्मकरकुण्डलः ॥ २ ॥ त्रिभङ्गललितश्चारुकौस्तुभेन विराजितः ॥ कोटिमन्मथ
लावण्योहरिचन्दनचर्चितः ॥ ३ ॥ परमानन्दचिन्मूर्तिर्मधुरो मुरलीधरः ॥ आविवेशस्वभक्तानां हृदयान्यमलानि च ॥ ४ ॥ वैकुण्ठवासिनो ये च
वैष्णवाः शान्तमानसाः ॥ गृहरूपाः समायाताः श्रोतुकामाहरेः कथाः ॥ ५ ॥ तदा जयजयेत्युच्चैः शब्दोऽभूत्कम्बुशब्दयुक् ॥ येनामङ्गलमत्युग्रं कलिजं
प्रलयंगतम् ॥ ६ ॥ तत्र स्थानां जनानां च दृष्ट्वा गेहात्मविस्मृतिम् ॥ नारदोऽध्यात्मतत्त्वज्ञः कुमारान् प्रत्युवाच ह ॥ ७ ॥ नारद उवाच ॥ अलौकिकोऽयं
महिमा मुनीश्वराः सप्ताहजन्योऽद्य विलोकितो मया ॥ ८ ॥ मृढाः शठे पशुपक्षिणोऽपि तेऽपि प्रयान्त्येव गतिं पराख्याम् ॥ अतो न लोकेन तु शास्त्रमन्यच्चित्त
स्य शुद्ध्यै विहितं पवित्रम् ॥ ९ ॥ अर्चो घविध्वंसिकृतार्थतावहं कलौ युगेदोषनिधौ कुमारः ॥ केकेन शुद्ध्यन्ति वदन्तुमह्यं सप्ताहयज्ञेन कथामयेन ॥ १० ॥
कृपालुमिलोकहितो भवद्भिः प्रकाशितः कोऽपि न वीनमार्गः ॥ ११ ॥ कुमारा उचुः ॥ ये मानवाः पापकृतः सुदुष्टाः सदा दुराचाररताः समत्सराः ॥ को
धाग्निदग्धाः कुटिलाश्च कामिनः सप्ताहयज्ञेन हरिं व्रजन्ति ते ॥ १२ ॥ सत्येन हीनाः पितृमातृदूषकास्तृष्णाकुलाश्चाश्रमवर्णबाह्याः ॥ ये दाम्भिका जीव
विहिंसकाश्च सप्ताहयज्ञेन हरिं व्रजन्ति ते ॥ १३ ॥ पञ्चोग्रपापाश्छलकारिणश्चक्रराः पिशाचा इव निर्दयाश्च ॥ ब्रह्मस्वपुष्टाव्यभिचारिणश्च सप्ताहयज्ञेन ह
रिं व्रजन्ति ते ॥ १४ ॥ कायेन वाचा मनसापि पातकं नित्यं प्रकुर्वन्ति शठहठेन ये ॥ नीचाः कृतघ्ना मलिना दुराशयाः सप्ताहयज्ञेन हरिं व्रजन्ति ते ॥ १५ ॥
सूत उवाच ॥ अथैवं तुष्टचित्तेऽथ नारदे देव पूजिते ॥ प्रसन्नास्ते कुमारश्च पुनरुचुश्च नारदम् ॥ १६ ॥ कुमारा उचुः ॥ अत्र ते कीर्तयिष्याम इति हासं पुरात
नम् ॥ यस्य श्रवणमात्रेण पापहानिः प्रजायते ॥ १७ ॥ तुङ्गभद्रा तटे पूर्वपत्तने कोहलाभिधे ॥ वर्णाश्रमाचारयुते धनधान्यसमाकुले ॥ १८ ॥ आत्मदे
व इति ख्यातस्तत्रासीद्विजसत्तमः ॥ वेदविद्याविधिप्राज्ञो नित्यकर्मपरायणः ॥ १९ ॥ तत्प्रियाधुन्धुलीनाम नित्यं स्वीयहिते रता ॥ स्ववाक्यस्थापना
चापि सुन्दरीसुकुलोद्भवा ॥ २० ॥ पूर्वकर्मविपाकेन प्रायशो बहुजल्पिनी ॥ शूराचगृहकृत्येषु क्रूरा च कलहप्रिया ॥ २१ ॥ एवं निवसतोस्तत्र दम्पत्यो
निरपत्ययोः ॥ व्यतिक्रान्तं वयश्चापि पञ्चाशद्वर्षसंमितम् ॥ २२ ॥ अथ तौ दुःखितौ जातौ निरपत्यौ गृहे स्थितौ ॥ सन्तानोत्पत्तये ताभ्यां दत्तं चापि धना
दिकम् ॥ २३ ॥ गोभूहिरण्यवासांसि दत्तान्यपि बहूनि च ॥ न पुत्रो नापि दुहिता जायते पूर्वकर्मणा ॥ २४ ॥ सचैकदा तु निर्विण्ण आत्मदेवो द्विजोत्तमः ॥
गृहं त्यक्त्वा गतोऽरण्यमानपत्येन दुःखितः ॥ २५ ॥ यत्र तत्र भ्रमन् भ्रान्तो दुःखाकुलितमानसः ॥ क्षुत्क्षामस्तृप्तीतश्च देवात्प्राप्तो जलाशयम् ॥ २६ ॥
जलं पीत्वा ततस्तस्मिन् स्तडागे सद्विजोत्तमः ॥ वृक्षच्छायां समाश्रित्य निषण्णस्तत्र नारद ॥ २७ ॥ अथ तत्र तदैवागात्कश्चित्सिद्धो भ्रमन्महीम् ॥ जलं पी

त्वातडागेतुसोऽपितत्रैवचागतः ॥ २८ ॥ तंहृद्धान्यासिनंशान्तमात्मदेवउदारधीः ॥ सत्कृत्योत्थायतत्पादौजग्राहस्वगुरोरिव ॥ २९ ॥ उपविष्टौत
 तस्तौद्रौकृतप्रश्नौपरस्परम् ॥ सुस्निग्धमानसौभूत्वागुरुशिष्याविवाश्रमे ॥ ३० ॥ अथतंसयतिर्दृष्ट्वाश्वसन्तंदुःखितान्तरम् ॥ पप्रच्छकरुणासिन्धुरा
 त्मदेवंपुरःस्थितम् ॥ ३१ ॥ सिद्धउवाच ॥ कातेचिन्ताद्विजश्रेष्ठदुःखायहृदिवर्तते ॥ तांसमाचक्ष्वधर्मज्ञपरितापप्रदायिनीम् ॥ ३२ ॥ तच्छ्रुत्वावचनं
 तस्यसिद्धस्यसुमहात्मनः ॥ आत्मदेवउवाचाथस्वस्यदुःखस्यकारणम् ॥ ३३ ॥ आत्मदेवउवाच ॥ किं ब्रवीमिमुनेदुःखंसंचितंपूर्वकर्मणा ॥ मदी
 याःपूर्वजास्तोयंकवोष्णमुपभुञ्जते ॥ ३४ ॥ महत्तनैवगृह्णन्तिपितरोदेवताबलिम् ॥ तनदुःखेननिर्विण्णःप्राणांस्त्यक्तुमिहागतः ॥ ३५ ॥ धिग्जीवितं
 प्रजाहीनंगृहंचैवधनंकुलम् ॥ पाल्यतेयामयाधेनुःसावन्ध्यात्वमेतिह ॥ ३६ ॥ योमयारोपितोवृक्षःसोऽपिवन्ध्यत्वमागतः ॥ निर्भाग्यस्यानपत्यस्य
 किमतोजीवितेनमे ॥ ३७ ॥ कुमारउचुः ॥ इत्युक्त्वासरुरोदोच्चैस्तत्पुरोदुःखपीडितः ॥ यदातदायतेश्चित्तेकरुणाभृद्गरीयसी ॥ ३८ ॥ ललाटाक्षरमा
 लांचदृष्ट्वाज्ञात्वासयोगवान् ॥ आत्मदेवंद्विजंप्राज्ञःपुनरुचैसविस्तरम् ॥ ३९ ॥ सिद्धउवाच ॥ शृणुविप्रमयातेऽद्यप्रारब्धमवलोकितम् ॥ सप्तजन्मा
 वधिप्राप्तिःपुत्रस्यनचदृश्यते ॥ ४० ॥ मुञ्चाग्रहंप्रजाहेतोर्वलिष्ठाकर्मणोगतिः ॥ विवेकंतुसमासाद्यसुखीभवमहामते ॥ ४१ ॥ एवमुक्तंसमाकर्ण्यसिद्ध
 स्यद्विजसत्तमः ॥ प्रजाशावद्वचित्तस्तुसिद्धंप्राहास्तिदुःखितः ॥ ४२ ॥ विप्रउवाच ॥ विवेकेनभवेत्किमेपुत्रंदेहिवलादपि ॥ नोचेत्त्यजाम्यहंप्राणांस्त्व
 दग्रेशोकमृच्छितः ॥ ४३ ॥ इतिविप्राग्रहंदृष्ट्वाप्राव्रवीत्सतपोधनः ॥ सन्ततेःसगरोदुःखमवापाङ्गःप्रजापतिः ॥ ४४ ॥ चित्रकेतुर्गतःकष्टंविधिलेख
 विमार्जनात् ॥ अतस्त्वमपिधर्मज्ञयदिपुत्रंलभेगपि ॥ ४५ ॥ सुतेननसुखीभूयादैवंहिबलवत्तरम् ॥ इत्युक्त्वाद्विजवर्यायससिद्धःसाधुसंमतः ॥ ४६ ॥
 ददावेकंपलंतस्मैप्राग्रहेणसुतार्थिने ॥ इदंपलंमयातुभ्यंदत्तंपुत्राप्तयेद्विज ॥ ४७ ॥ भार्यायैदेहिपुत्रस्तेभंविष्यतिनसंशयः ॥ सत्यंशौचंदयादानमेकभ
 क्तंतुभोजनम् ॥ ४८ ॥ वर्षावधिस्रियाकार्यतेनशुद्धोभवेत्सुतः ॥ एवमुक्त्वाययौयोगीविप्रःस्वगृहमागतः ॥ ४९ ॥ दत्त्वापत्न्यैफलंतत्तुसिद्धोक्तम्
 वदच्चह ॥ अथसाधुन्धुलीकृरांस्ववाक्यस्थापनोत्सुका ॥ ५० ॥ स्वसख्यैप्राहतत्सर्वपत्योक्तंसिद्धभाषितम् ॥ यद्यहंभक्ष्यंचेदंपलंसिद्धेनचार्पितम्
 ॥ ५१ ॥ गर्भोममभवेत्तर्हिकथंचाहंसहाम्यहम् ॥ स्वरूपंभक्ष्यमशक्तिश्चगमनेगृहकर्मणि ॥ ५२ ॥ तिर्यक्चेदागतोगर्भोतदामेमरणंभवेत् ॥ प्रसूतौदा
 रुणंदुःखंसुकुमारीकथंसहे ॥ ५३ ॥ मन्दायांमयिसर्वस्वननान्दासंहरेत्सदा ॥ चिन्तामेसमनुप्राप्ताकिंकरोमिशुचिस्मिते ॥ ५४ ॥ सांतद्वचनमाकर्ण्य
 स्नेहभङ्गमयाद्विज ॥ एवमेवेतितांप्राहप्रीत्याप्रहसितानना ॥ ५५ ॥ एवंकुतर्कयोगेनतत्फलंनैवभक्षितम् ॥ पत्यापृष्टेफलंभुक्तंभुक्तंचेतिसयेरितम् ॥ ५६ ॥

एकमभिगिनीतस्याःस्वेच्छयातद्गृहंगता ॥ तदग्रेकथितं सर्वचिन्तयं महतीहिमे ॥ ५७ ॥ दुर्बलातेन दुःखेन ह्यनुजेकरवाणिकिम् ॥ सात्रवी
 न्ममगर्भोऽस्ति तुभ्यं दास्ये प्रमृतिः ॥ ५८ ॥ तावत्कालं सगर्भे वगुप्तातिष्ठ गृहे सुखम् ॥ तं बालं पोषयिष्यामि त्वद्गृहे चैव नित्यशः ॥ ५९ ॥ फ
 लं धेनोः प्रयच्छाद्य परीक्षार्थं शुभानने ॥ इत्युक्त्वा सा ययौ गेहमात्मनो हृष्टमानसा ॥ ६० ॥ धुन्धुल्यापियथोद्दिष्टं तद्गिण्यात्तथाकृतम् ॥ अथ
 प्रमूयसा बालं धुन्धुल्यै चार्पयद्द्रुतम् ॥ ६१ ॥ तया च कथितं भर्त्रे प्रसूतः सुखमर्भकः ॥ लोकस्य सुखमुत्पन्नमात्मदेव प्रजोदयात् ॥ ६२ ॥ दत्त्वा दा
 नं द्विजाग्रेभ्यो जातकर्मचकार च ॥ गीतवादित्रनिर्घोषो गृहे तस्यातिमङ्गलम् ॥ ६३ ॥ बभूव हर्षमापन्न आत्मदेवो महामतिः ॥ अथ सा प्राह भर्तारं
 दुग्धं मे स्तनयोर्न हि ॥ ६४ ॥ पालयिष्ये कथं बालं सद्यः सूतं प्रभोऽधुना ॥ मत्स्वसुश्च प्रसूतायामृतो बालः पुरा भवत् ॥ ६५ ॥ तामा
 नीय गृहे रक्षसार्भकं पोषयिष्यति ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्याधुन्धुल्या द्विजसत्तमः ॥ ६६ ॥ तथैव कृतवान् भ्रान्तस्त्वात्मदेवो मुदान्वितः ॥
 धुन्धुकारीति नामास्य कृतं मात्रायथार्थतः ॥ ६७ ॥ स्तन्येन पोषमाप्नोति नित्यं मातृष्वसुः सुतः ॥ त्रिमासे निर्गते चाथ साधेनुः सुषुवेऽर्भकम् ॥ ६८ ॥
 सर्वाङ्गसुन्दरं दिव्यं निर्मलं कनकप्रभम् ॥ दृष्ट्वा प्रसन्नस्तं विप्रः संस्कारान् स्वयमादधे ॥ ६९ ॥ तं दिदृक्ष्व आयाता जनाः सर्वेऽतिविस्मिताः ॥ आत्म
 देवस्य विप्रस्य महाभाग्योदयेन च ॥ ७० ॥ धेन्वा बालः प्रसूतश्च देवरूपोऽतिकौतुकम् ॥ न ज्ञातं तद्गृहस्य तु केनापि विधियोगतः ॥ ७१ ॥
 गोकर्णं तं सुतं दृष्ट्वा गोकर्णेत्येव चाभ्यधात् ॥ कियत्कालेन संप्राप्तौ तारुण्यं तावुभावपि ॥ ७२ ॥ गोकर्णः पण्डितो ज्ञानी धुन्धुकारी महाखलः ॥ स्नान
 शौचक्रियाहीनोऽभक्ष्यभक्षी कुधाप्लुतः ॥ ७३ ॥ चौरः सर्वजनद्वेषी दुष्टचाण्डालसंगतः ॥ क्रीडतो ह्यर्भकान् धृत्वा बलात्कूपे निपातयेत् ॥ ७४ ॥
 एवं वेश्याप्रसङ्गेनानयद्रव्यं क्षयं पितुः ॥ पिता कृपणवत्तस्य शुचानिः स्वरुरोदह ॥ ७५ ॥ अनपत्यसुखी नित्यं कुपुत्रो दुःखदायकः ॥ सिद्धे
 नोक्तं वचः सत्यमनुभूतं मया धुना ॥ ७६ ॥ क्वगच्छामि क्वतिष्ठामि कोमे दुःखं निवारयेत् ॥ प्राणांस्त्यक्ष्ये जले वह्नीभृगोर्वापि पतं ह्यहम् ॥ ७७ ॥
 इत्येवं चिन्तयानं तमधोमुखमुपागतः ॥ गोकर्णो जनकं ज्ञानी बोधयामास तत्त्वतः ॥ ७८ ॥ गोकर्ण उवाच ॥ असारस्तात संसारो दुःखमोहप्रदो नृणाम् ॥
 कः सुतः किं धनं कस्य का जाया कः पतिः पितुः ॥ ७९ ॥ मोहेन बद्धो दीनात्मा लोकः क्लिश्यति नान्यथा ॥ न चेन्द्रस्य सुखं किंचिन्न सुखं च क्वर्तिनः ॥
 ॥ ८० ॥ विरक्तस्य सुखं तात मुनेरेकान्तशीलिनः ॥ मुञ्चा ज्ञानं प्रजारूपं मोहं नरककारणम् ॥ ८१ ॥ निर्द्वन्द्वो निरभीमानो ब्रजत्यक्त्वा खिलं वनम् ॥
 ततस्तद्वाक्यमाकर्ण्य गोकर्णसद्विजोऽब्रवीत् ॥ ८२ ॥ द्विज उवाच ॥ यत्कर्तव्यं वने साधो तन्ममाचक्ष्व विस्तरात् ॥ मोहपाशनिबद्धं हि शठं कृपणमान

सन् ॥ ८३ ॥ संसारगतेपतितंमामुद्धरदयानिधे ॥ पितुरित्थं वचः श्रुत्वा गोकर्णो ज्ञानपण्डितः ॥ उवाच दीनं निर्विण्णं पितरं हृष्टमानसः ॥ ८४ ॥
 गोकर्ण उवाच ॥ मां सा स्थिररक्तनिकरेस्वशरीरकेऽस्मिन्स्वत्वं त्यजा शुभमतां वनिता सुतादौ ॥ पश्यानि शंजगदिदं क्षणभङ्गनिष्ठं ज्ञानी विरागरसिको भ-
 वभक्तिनिष्ठः ॥ ८५ ॥ धर्मभजस्व सततं त्यज लोकधर्मान्संसेव्यसाधुपुरुषा अहिकामतृष्णाम् ॥ अन्यस्य दोषगुणचिन्तनमा शुमुक्त्वा विष्णोः क-
 थारसमथो नितरां पिवत्वम् ॥ ८६ ॥ कुमार उचुः ॥ एवं सुतोक्तविदितानुभवो निरीहस्त्यक्त्वा गृहं स्थिरमतिर्गतषष्टिवर्षः ॥ नित्यं हरिप्रियजनानुग-
 तो महात्मा दुष्प्रापमाप च पदं सहरैर्वनस्थः ॥ ८७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० श्रीभागवतमाहात्म्ये पणवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥
 १९६ ॥ कुमार उचुः ॥ पितर्येवं वनं प्राप्ते पश्चादागत्य नारद ॥ जननीं तर्जयामास धुन्धुकारी महाखलः ॥ १ ॥ क्वचित्तिष्ठति ब्रूहि मातरं प्रति नारद ॥
 सर्वथा त्वां हनिष्यामि न चेद्भूयानिधानकम् ॥ २ ॥ सा तस्य वचनात्प्रस्तारात्रौ दुःखितमानसा ॥ निपत्य कूपे तु मृता लोके ज्ञात्वा वहिष्कृता ॥ ३ ॥
 गोकर्णस्तां तु निर्हृत्य द्विजैस्तज्ज्ञातिवान्धवैः ॥ तीर्थयात्राय यौ प्राज्ञः समदुःखसुखो मने ॥ ४ ॥ धुन्धुकारी गृहेतिष्ठन्स्वके पण्यवधूवृतः ॥ अत्युग्रकर्मा-
 चारेण तत्पोषणविमूढधीः ॥ ५ ॥ भूषणान्यभिलिप्सन्त्यस्तमूचुर्वारयोषितः ॥ भोभोः प्रियवयं सर्वास्त्वयानाथेन संगताः ॥ ६ ॥ स्थितानैवात्र कोऽ-
 प्यन्यो धनदोऽभ्येतिमानद ॥ तस्मात्सूक्ष्माणि वस्त्राणि भूषणानि धुमन्ति च ॥ ७ ॥ देहिनो चेद्भजिष्यामस्त्वत्सकाशात्प्रान्तरम् ॥ इति श्रुत्वा व-
 चस्तासां चिन्तयित्वा क्षणं स च ॥ ८ ॥ निर्गतः स्वगृहाद्वात्रो कामान्धो मृत्युमस्मरन् ॥ मुषित्वा कस्यचिद्देहाद्वस्त्राण्याभरणानि च ॥ ९ ॥ ददौ ता-
 भ्यो मुदा युक्तः प्रीत्यैतासां स नारद ॥ तानि दृष्ट्वा ह्यमूल्यानि वस्त्राण्याभरणानि च ॥ १० ॥ ताः स्त्रियश्चिन्तयामासुश्चौर्येणैतानि चामुना ॥ आहता-
 नीतिनिश्चित्य परस्परममन्त्रयन् ॥ ११ ॥ चौर्यं करोत्यसौ नित्यमेनं राजा ग्रहीष्यति ॥ वित्तं हत्वा पुनश्चैव मारयिष्यति निश्चितम् ॥ १२ ॥ अतो-
 रहसिचास्माभिर्हत्वामचौर्यकारिणम् ॥ वित्तं च बहुसंगृह्य किमन्यत्र न गम्यन्त ॥ १३ ॥ इति ताः क्रूरहृदयाः सुप्तं कण्ठग्रहतदा ॥ पार्श्वैः सुतीक्ष्णैर्बद्धा-
 च व्यापादयितुमुद्यताः ॥ १४ ॥ यदा च न मृतश्चासौ भृशं कण्ठग्रहेण वै ॥ तदा द्वाग्गणिवहुशो मुखे चास्य विचिक्षिपुः ॥ १५ ॥ अग्निज्वालातिदुःखे-
 न व्याकुलो निधनंगतः ॥ तद्देहं च क्षिपुर्गते प्रायः साहसिकाः स्त्रियः ॥ १६ ॥ न ज्ञातं तच्च रित्रं तु केनापि मुनिसत्तम ॥ लोकैः पृष्टावदन्ति स्म दूरे यातः-
 पतिर्हिनः ॥ १७ ॥ आगमिष्यति दीर्घेण कालेन धनकर्षितः ॥ अतः स्त्रीणां न विश्वासः कर्तव्यो विदुषां वरैः ॥ १८ ॥ विश्वस्तं सर्वथा घ्नन्ति प्रार्थ-
 यन्त्यो न वनवम् ॥ सुधामयं वचो यासां कामिनां रसवर्द्धनम् ॥ १९ ॥ हृदयक्षुरधाराभं प्रियः को नाम योषिताम् ॥ अथ ता बहुलं वित्तं गृहीत्वा वारयो-

पितः ॥ २० ॥ ग्रामान्तरं ययुः शीघ्रं भयाद्राज्ञोऽतिविह्वलाः ॥ धुन्धुकारीव भूवाथ महाप्रेतः कुकर्मकृत् ॥ २१ ॥ वात्या रूपधरो नित्यं धावन् दुः
मृत्युतो दिशः ॥ शीता तपपरिक्लिष्टो निराहारः पिपासितः ॥ २२ ॥ नचले भेसु खंकापि हाहेति प्रवदन् मुहुः ॥ कियत्कालान्तरं तेन मृतं चैवावबुध्य च ॥ २३ ॥
गोकर्णस्तीर्थयात्रायां गयाश्राद्धमथाकरोत् ॥ समाप्य तीर्थयात्रां तु स्वंपुरं समुपेयिवान् ॥ २४ ॥ सभाजितः स पौरैस्तु प्रीत्या स्वजनवान् धवैः ॥ उवा
सस्वगृहे चैव दिनानि कतिचिद्विजः ॥ २५ ॥ रात्रौ प्रसुप्तं गोकर्णं ज्ञात्वा वेश्माङ्गणे स तु ॥ धुन्धुकारी महादुष्टो रौद्ररूपं व्यदर्शयत् ॥ २६ ॥ क्षणं नागः क्षणं
चोष्टुः क्षणं समहिषोऽभवत् ॥ क्षणमग्निः क्षणं सर्पः क्षणेन पुरुषोऽभवत् ॥ २७ ॥ वैपरीत्यमिदं दृष्ट्वा गोकर्णो धैर्यसंयुतः ॥ चिन्तयामास मे धार्वाकिमेतदिति
विस्मितः ॥ २८ ॥ अयं दुर्गतिमापन्नः कोऽप्यस्ति पुरुषाधमः ॥ इति निश्चित्य मनसा तमुवाच दयान्वितः ॥ २९ ॥ गोकर्ण उवाच ॥ कस्त्वमुग्रतरो रा
त्रौ भीषयन् मामुपागतः ॥ प्रेतो वाथ पिशाचो वा कुतः प्राप्नोद शामिमाम् ॥ ३० ॥ तद्वह्निं महाभाग किं कार्यं ते मया धुना ॥ घोररूपो यतो रात्रौ मत्समी
पमुपागतः ॥ ३१ ॥ इति श्रुत्वा वचो भ्रातुर्धुन्धुकारी महाखलः ॥ प्रेतभावमनुप्राप्तो रुरोद भृशमातुरः ॥ ३२ ॥ वक्तुं नैव क्षमो वाचं प्रतत्त्वेन विमोहितः ॥
संज्ञयानिर्दिदेशाथ जलं पातुं पिपासितः ॥ ३३ ॥ अथासौ सुमहाभागो गोकर्णः साधुसंमतः ॥ स्वकाञ्चलौ जलं कृत्वा प्राक्षिपत्तमुदीरयन् ॥ ३४ ॥
तत्क्षिप्तं जलं भ्रात्रा गोकर्णेन महात्मना ॥ उपस्थितं च तृप्यथ प्रेतस्य धुन्धुकारिणः ॥ ३५ ॥ अथोवाचागतज्ञानः प्रदत्तनाम्बुना मुना ॥ पुण्यात्मनात्मनो
भ्रात्रा गोकर्णेन च नारद ॥ ३६ ॥ प्रेत उवाच ॥ अहं भ्राता त्वदीयोऽस्मि धुन्धुकारीति नामतः ॥ आत्मनः कर्मदोषेण प्रेतत्वं समुपागतः ॥ ३७ ॥ मम माता मृता दुःखा
द्रुशस्तार्जिता मया ॥ द्रव्यहेतोस्ततः पश्चाद्भारस्त्रीपोषणोत्सुकः ॥ ३८ ॥ निषिद्धं कृतवान् कर्म चौर्यादि धनलोभतः ॥ एकदा प्रार्थितस्ताभिर्भूषणान्यम्बरा
प्यहम् ॥ ३९ ॥ धनिकस्य गृहाद्रात्रौ मुपित्वा तान्युपानयम् ॥ ततस्ताधनलोभेन पार्श्वे द्वागले बलात् ॥ ४० ॥ मां तु व्यापादयामासुर्वह्निक्षेपेण मानदा ॥
गृहीत्वामद्धनं भूरिताः सर्वाभूपते भयात् ॥ ४१ ॥ पलायिताः पुरादस्मात्स्वार्थोन्मूलितसौहृदाः ॥ अतः प्रेतत्वमापन्नो भ्रातरद्यत्त्वयाम्बुना ॥ ४२ ॥ सिक्तः
संज्ञामहं प्राप्तः पुण्येनातिकृपालुना ॥ वाताहारं जीवामि देवादिप्लुतदयः ॥ ४३ ॥ अपश्यं त्वामहं सुतं भ्रातरं स्वगृहाङ्गणे ॥ ततस्ते ह्यनभिज्ञस्य धर्षणा
यकृतोद्यमः ॥ ४४ ॥ अभवं सहसा साधो ज्ञातश्चाहं त्वया धुना ॥ दीनबन्धो दयासिन्धो भ्रातर्मां माशु मोचय ॥ ४५ ॥ प्रेतभावादमुष्मात्त्वं कृतार्थोऽसिनसंशयः ॥
इति श्रुत्वा वचो भ्रातुर्गोकर्णो ज्ञानवान्सुधीः ॥ ४६ ॥ भ्रातरं प्राहस्तिन्नात्मा दुःखितं धुन्धुकारिणम् ॥ ४७ ॥ गोकर्ण उवाच ॥ तुभ्यं दत्तो मया पिण्डो गयायां त्वा
महं मृतम् ॥ श्रुत्वा लोकमुखाद्भ्रातस्त्वं कथं प्रेततां गतः ॥ ४८ ॥ गयापिण्डप्रदानेन दुर्गतोऽपिशुभांगतिम् ॥ प्राप्नोति नात्र संदेहस्त्वं कथं न दिवं गतः ॥ ४९ ॥

भ्रातुरित्थं वचः श्रुत्वा गोकर्णस्य महात्मनः ॥ धुन्धुकार्गदुःखितात्मा प्रोवाच पुरतः स्थितः ॥ ५० ॥ गयाश्राद्धशतेनापि न मे मुक्तिर्भविष्यति ॥ उदायोऽन्य
 श्विन्तनीयो ममोद्धाराय वै त्वया ॥ ५१ ॥ इति तद्वाक्यमाकर्ण्य गोकर्णो विस्मयंगतः ॥ प्राह श्राद्धैर्न मुक्तिश्चेत्तर्ह्यसाध्या गतिस्तव ॥ ५२ ॥ इदानीं त्वं निजस्थान
 मातिष्ठ प्रेतनिर्भयः ॥ विचार्या हं करिष्यामि मुक्त्युपायं परंतव ॥ ५३ ॥ इति वाक्यं समाकर्ण्य धुन्धुकारी ततो गतः ॥ निजस्थानं श्मशानस्थं कलिद्रुममतः परम्
 ॥ ५४ ॥ शेषांगत्रिसगोकर्णश्विन्तयन्नेव नारद ॥ तस्य मुक्तिस्थितस्तत्र तदुपायं न चाध्यगात् ॥ ५५ ॥ प्रातस्ततः स गोकर्णः स्वज्ञाति कुलवान्धवान् ॥
 धर्मशास्त्रविदो विप्रात्रात्रिवृत्तं न्यवेदयत् ॥ ५६ ॥ ते विचार्य च तद्भूतं शास्त्रेषु बहुशो द्विजाः ॥ यदा न ज्ञातवन्तस्तद्भूतं सूर्यतदास्तुवन् ॥ ५७ ॥
 द्विजा उचुः ॥ नमस्ते भास्करो दित्यत मोहन्तर्गभस्तिमन् ॥ लोकसाक्षि जगद्धामसुरासुरनमस्कृत ॥ ५८ ॥ द्वादशात्मन् हरिहयभास्वल्लोकप्रबोधक ॥
 त्वंगतिः सर्वलोकानां सततं धर्मशीलिनाम् ॥ ५९ ॥ त्वं ब्रह्मा त्वं हरिः शूली सृष्टिस्थिति विनाशकृत् ॥ त्वामृतेनास्ति लोकेऽस्मिञ्छरणं प्राणिनां विभो ॥
 ॥ ६० ॥ शर्वस्त्वं क्षितिरूपोऽसि भवोऽसि जलरूपधृत् ॥ त्वमग्निरूपो रूद्रोऽसि वायुरस्युग्ररूपधृत् ॥ ६१ ॥ भीमोऽस्याकाशदेहस्त्वं यज्वापशुपतिः
 स्वयम् ॥ महादेवः सोममूर्तिरीशानः सूर्य एव हि ॥ ६२ ॥ तवाष्टौ मूर्तयो दिव्या इज्यन्ते वेदवादिभिः ॥ सर्वकामसमृद्धयर्थं व्याप्तलोकत्रयस्य च ॥ ६३ ॥
 मत्स्यस्त्वं वेदधृक्चासि कर्मश्चाद्रिधगेवरः ॥ धराधरो वराहोऽसि लोकधृत्त्वं त्रिविक्रमः ॥ ६४ ॥ ब्रह्मधुग्घ्नो भार्गवस्त्वं लोकधुग्घ्नोऽसि राघवः ॥ भूभार
 हन्ता कृष्णोऽसि बुद्धोऽस्य सुरमोहकृत् ॥ ६५ ॥ कल्क्यसि म्लेच्छहन्ता त्वं धर्मगलानीयुगे युगे ॥ देवासुरमनुष्याणां पशुपक्ष्यम्बुचारिणाम् ॥ ६६ ॥
 नानाविधानां जीवानां त्वं स्रष्टा ब्रह्मरूपधृत् ॥ इन्द्रोऽसि धर्मराजोऽसि वरुणस्त्वं धनेश्वरः ॥ ६७ ॥ लोकपालस्वरूपेण वर्तसे गोगणेश्वर ॥ त्रयीमूर्तिस्त्रि
 कालेज्यस्त्रिधामा त्रिगुणात्मकः ॥ ६८ ॥ त्वमेव पूज्यसे लोकैस्त्रिधाभिन्नो दिवाकरः ॥ पद्मप्रबोधनकरस्त्वमेवासि जगत्पते ॥ ६९ ॥ इत्युदीर्य द्विजश्रे
 णायावत्तस्थुर्मुनीश्वर ॥ तावदाकाशगः प्राह स्फुटं तेषां तु शृण्वताम् ॥ ७० ॥ श्रीसूर्य उवाच ॥ श्रूयतां भो द्विजश्रेष्ठाय दर्शय विनितोऽस्म्यहम् ॥ भवद्विधु
 न्धुलीमूनोर्महापातकशान्तये ॥ ७१ ॥ आत्मदेवस्य पुण्येन गोकर्णो गैहिणो ह्ययम् ॥ श्रीभागवतसताहं कृत्वोद्धर्ता भविष्यति ॥ ७२ ॥ यद्भवद्विः
 कृतं स्तोत्रं मम वै भववर्णनम् ॥ तेन स्तुत्वानरो विप्रादेवयानं लभिष्यते ॥ ७३ ॥ पुत्रार्थं च धनार्थं च धर्मार्थं मोक्षकामुकः ॥ वाञ्छाचि
 न्तामणिस्तोत्रं पठित्वा त्यन्तमाप्नुयाम् ॥ ७४ ॥ इत्युक्त्वा भास्करो देवो विरराम दिवि स्थितः ॥ ते द्विजाः साध्विति प्रोचुर्गोकर्णं हृष्टमानसाः ॥ ७५ ॥
 ततः समाजे विप्राणां तुङ्गभद्रातटेशुभे ॥ कौतुकं सुमहद्वपुः तत्रागात्रागरीप्रजा ॥ ७६ ॥ गोकर्णो ज्ञात तत्त्वार्थो वक्ता ध्यासनमास्थितः ॥ नारायणादिका

प० पु०
॥ १८७ ॥

ब्रत्वासप्ताहंसमवर्त्तयत् ॥ ७७ ॥ श्रीहरेस्तुवचःशास्त्रतीर्थपादाब्जसंभवम् ॥ यदिसत्यंतदाप्रोतुधुन्धुलीतनयोगतिम् ॥ ७८ ॥ इतिसंकल्प्यमनसाश्री
मद्भागवताभिधम् ॥ जन्माद्यस्ययतश्चेतिधीमह्यन्तमुपावदत् ॥ ७९ ॥ ॥ तत्रप्रेतःसमागत्यस्थानंपश्यन्नितस्ततः ॥ सप्तग्रन्थियुतंवशंप्रविष्टोवातरूप
धृत् ॥ ८० ॥ शृण्वत्सुवैष्णवाग्र्येषुब्राह्मणेष्वथनारद ॥ शुश्रावधुन्धुलीपुत्रोग्रन्थिच्छिद्रस्थितोऽन्वहम् ॥ ८१ ॥ यदाकथाविरामोऽभूत्प्रथमेऽहनिनारद ॥
तदैकाकीचकग्रन्थिःपुस्फोटान्यद्भुतं ह्यभूत् ॥ ८२ ॥ द्वितीयादिष्वहःस्वेवमेकैकग्रन्थिभेदनम् ॥ बभूवसप्तमेभिन्नेससद्यःप्रेततांजहौ ॥ ८३ ॥ दिव्यरूपधरो
भूत्वातुलसीदाममण्डितः ॥ पीतवासाघनश्यामःप्रबभौभूषणान्वितः ॥ ८४ ॥ गोकर्णभ्रातरंनत्वाप्रोवाचाखिलतत्त्वदृक् ॥ त्वयाहंमोचितोबन्धोकृपयाप्रेत
कश्मलात् ॥ ८५ ॥ धन्याभागवतीवार्ताप्रेतत्वोन्मूलिनीश्रुता ॥ सप्ताहोऽपितथाधन्योविष्णुलोकगतिप्रदः ॥ ८६ ॥ यत्प्रभावाद्विमुक्तोऽहंप्रेतभावादभृशा
तुरः ॥ आर्द्रशुष्कलघुस्थूलंवाङ्मनःकर्मभिःकृतम् ॥ ८७ ॥ पातकंभस्मसात्कुर्यात्सप्ताहोऽग्निरिवेन्धनम् ॥ अस्मिन्वैभारतेवर्षेदेवानामप्यभीप्सिते ॥ ८८ ॥
शृण्वतांभगवच्छास्त्रंगतिरत्युत्तमाभवेत् ॥ स्नाय्वस्थिमज्जामांसासृक्सङ्घातंदेहमुच्यते ॥ ८९ ॥ शुचिभागवतास्वादादशुचित्वन्यथामतम् ॥ कर्मक
श्मलसंदुष्टोदेहोनरकभाजनम् ॥ ९० ॥ अतोदोषनिवृत्त्यर्थमेतदेवहिसाधनम् ॥ बुद्धुदाइवतोयेषुमशकाइवजन्तुषु ॥ ९१ ॥ जायन्तेमरणायैव
भगवच्छास्त्रवर्जिताः ॥ भिद्यतेहृदयग्रन्थिश्छिद्यन्तेसर्वसंशयाः ॥ ९२ ॥ क्षीयन्तेचास्यकर्माणिश्रुतेभागवतेद्विजाः ॥ एवंब्रुवतिवैतस्मिन्विमान
वरमागतम् ॥ ९३ ॥ वैकुण्ठात्तदधिष्ठायगतोऽसौविष्णुमन्दिरम् ॥ विष्णुलोकंगतंतस्मिन्सर्वेविस्मितमानसाः ॥ बभूवुश्चापिप्रच्छुर्गोकर्णतेद्विजो
त्तमाः ॥ ९४ ॥ द्विजाञ्जुः ॥ श्रुतंभागवतंसर्वैरस्माभिरिहसंगतैः ॥ किंकारणमहाभागत्वद्धातैकोगतोहरिम् ॥ ९५ ॥ गोकर्णउवाच ॥
श्रूयताममिधास्यामिकारणंभ्रातृसद्गतौ ॥ यच्छ्रुत्वायूयमेवापिगोलोकंचगमिष्यथ ॥ ९६ ॥ सप्ताहश्रावणंकार्यमुपवासपरायणैः ॥ कृष्णैकतानमति
भिर्गोलोकगतिदायकम् ॥ ९७ ॥ पुनःशृणुध्वंसप्ताहश्रीमद्भागवतंद्विजाः ॥ एकाग्रचित्ताःसततंकृष्णप्रेमामृतप्रदम् ॥ ९८ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्य
गोकर्णस्यद्विजोत्तमाः ॥ पुनःश्रोतुंभागवतंसप्ताहंसमुपावसन् ॥ ९९ ॥ कृष्णैकतानमतयोनियमेनचनारद ॥ पुनस्तेशुश्रुवुःसर्वेश्रीमद्भागवतंद्विजाः ॥
॥ १०० ॥ कथावसानेभगवान्कृष्णःकमललोचनः ॥ आविरासीन्मुनिश्रेष्ठशङ्खचक्रगदाब्जधृत् ॥ १ ॥ किरीटकुण्डलधरोवनमालाविभूषितः ॥ पीत
वासाघनश्यामःकटकाङ्गदभूषितः ॥ २ ॥ तंदृष्ट्वातेद्विजाःसर्वेविष्वक्सेनादिभिर्युतम् ॥ पार्षदप्रवरैर्हृष्टाःप्रणमुर्भुविसंगताः ॥ ३ ॥ जयशब्दोनमःशब्द
स्तदासीत्सर्वतोमुने ॥ अथशङ्खध्वनिचक्रेहरिःसंहर्षयन्द्विजान् ॥ ४ ॥ तदानेकेविमानास्तुवैकुण्ठात्समुपागताः ॥ द्विजानांपश्यतांतत्रपार्षदप्रवरैर्युताः

उ.खं.सं.
अ० १९।

॥ १८७

॥ ५ ॥ गोकर्णतुसमालिङ्ग्यददौसारूप्यमात्मनः ॥ श्रोतृनन्यान्घनश्यामान्पीतकौशेयवाससः ॥ ६ ॥ किरीटिनःकुण्डलिनोहारिणोवनमालिनः ॥
 चकारतत्क्षणात्तत्रमहदाश्चर्यमप्यभूत् ॥ ७ ॥ तस्मिन्ग्रामेस्थितायेतुआचाण्डालजनानुने ॥ समारुह्यविमानांस्तान्ययुःकृष्णाज्ञयादिवम् ॥ ८ ॥
 गोकर्णसहितःकृष्णोगोपगोपीजनप्रियः ॥ गोलोकंसमनुप्राप्तःसर्वलोकोपरिस्थितम् ॥ यत्रवृन्दावनंरम्यंशतशृङ्गसमावृतम् ॥ ९ ॥ तद्वाह्येपरितोवृतं
 विजययाहृत्यद्रुतराजतेरऽप्ययत्रतुमण्डपानिसुवहून्यच्छोदवाप्योद्वदाः ॥ गावःकामदुवाःसुरद्रुमततिच्छायाश्रिनागोपकैःक्रीडातत्परमानसैःपरि
 वृतोनन्दात्मजःक्रीडति ॥ ११० ॥ मध्येत्वस्यसुकाननस्यरचितोवृन्दावनेशेच्छयारम्यंरत्नसमूहभर्मखचितंप्राकारमुद्रासयन् ॥ न्यग्रोधःसुमहांस्ततः
 प्रतिदिशंगोपीजनाध्यासितंवत्सालंकृतमद्भुताकृतिमहच्छ्रीगोकुलंराजतं ॥ १११ ॥ तन्मध्येभवनंहरेरधिकृतप्रोद्रासतेभास्वरंयस्मिन्नन्दगृहेश्वरीसमुदिता
 स्तेराधयाराधिताः ॥ यद्भाग्यमहदप्युमापतिमुखैश्चिन्त्यंसदाभ्यन्तरैस्तत्सूनोर्मधुराकृतेरधिचकास्त्यण्डौघभास्यांशुभिः ॥ ११२ ॥ वाताम्बुपर्णाशन
 देहशोषणैस्तपोभिरुग्रैर्जपयज्ञकर्मभिः ॥ योगैश्चसंयान्तिनरानतांगतिसप्ताहगाथाश्रवणेनयान्तियाम् ॥ ११३ ॥ इतिहासमिमंपुण्यंयःपठेच्छृणुयादपि ॥
 सोऽपिगोलोकमभ्येति किंश्रीभागवतंपुनः ॥ ११४ ॥ इतिहासमिमंपुण्यंशाण्डिल्योऽपिमुनीश्वरः ॥ पठतेचित्रकूटस्थोब्रह्मानन्दपरिप्लुतः ॥ ११५ ॥ आख्यान
 मेतत्परमंपवित्रंश्रुतंसकृद्विदेहदेवौघम् ॥ श्राद्धेप्रयुक्तंपितृवृत्तिमावहेन्नित्यंसुपाठादपुनर्भवंच ॥ ११६ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहा० पञ्चप० उत्तर० भागवतमाहात्म्ये
 सप्तनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११७ ॥ कुमारउचुः ॥ अथतंसंप्रवक्ष्यामःसप्ताहश्रवणेविधिम् ॥ यन्नभागवतंसिद्धयेत्पुंसांकृष्णार्पितात्मनाम् ॥ १ ॥
 दैवज्ञशास्त्रकुशलंसमाहूयधनांशुकैः ॥ समभ्यर्च्यमुहूर्ततुप्राक्पृच्छेद्भक्तिमात्ररः ॥ २ ॥ सवदेद्यंमुहूर्ततुत्राग्ग्भःप्रशस्यते ॥ नभोनभस्यंपोर्जाश्चसहःशुचि
 समन्विताः ॥ ३ ॥ मासाःश्रेष्ठाःकथारम्भेपूर्णाचापितिथिःशुभा ॥ भौमार्किर्वर्जितावाराभानिध्रुवमृदूनिच ॥ ४ ॥ शुभेयोगेशुभेलग्रेप्रारम्भःशस्यते
 सदा ॥ नित्यायांचक्रथायांतुपुराणानांमुनीश्वर ॥ ५ ॥ द्वादशीवर्जयेत्प्राज्ञःसूतसूतकंसंभवात् ॥ श्रीमद्भागवतस्यापिसप्ताहेनेत्यकेऽपिच ॥ ६ ॥ न
 निषेधोऽस्तिदेवर्षेप्रादुरेवंपुराविदं ॥ श्रीभागवतसंप्ताहोमहायज्ञःस्मृतोबुधैः ॥ ७ ॥ अतोनिमन्त्रणंकार्यवैष्णवानांसमन्ततः ॥ सतांसमाजोभवितासप्ताहं
 वैष्णवोत्तमाः ॥ ८ ॥ आगन्तव्यमतश्चात्रवैष्णवैःश्रवणार्थैभिः ॥ समागतानांतेपांतुनिवासंपरिकल्पयेत् ॥ ९ ॥ तीर्थेवापिवनेवापिग्रामेवापिप्रयत्नतः ॥
 संशोधितायांभूम्यांतुमण्डपंपरिकल्पयेत् ॥ १० ॥ कदलीस्तम्भसंयुक्तंचतुर्दिक्षुध्वजान्वितम् ॥ उच्चमासनप्युक्तंवक्तुस्तस्याग्रतोमुने ॥ ११ ॥
 आपार्श्वद्वयमुक्तानिश्रोतृणामासनानिच ॥ उदङ्मुखोभवेद्वक्तासमाजेऽस्मिन्विदांवरः ॥ १२ ॥ वेदशास्त्रार्थतत्त्वज्ञोवैष्णवोब्राह्मणोत्तमः ॥

दृष्टान्तकुशलोर्ध्वगेवक्ताकार्योऽतिनिस्पृहः ॥ १३ ॥ सर्वसंदेहहर्तापिकायोवक्तासदैवहि ॥ वक्तुःपार्श्वसहायार्थस्थाप्योऽन्यःपण्डितःसुधीः ॥ १४ ॥ श्रोतॄणांसंशयच्छेत्तालोकबोधविधायकः ॥ कथाविघ्नविघातार्थगणेशंप्राक्प्रपूजयत् ॥ १५ ॥ ततोदुर्गाहरंविष्णुंब्रह्माणंभास्करंदि
 जान् ॥ संपूजयविधिवद्भक्त्यातर्पयेद्देवताःपितॄन् ॥ १६ ॥ मुख्यःश्रोताततःपश्चात्पूजयेत्पुस्तकेहरिम् ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यद्रव्यवस्त्रफलानिच ॥ १७ ॥
 धृत्वाज्जलौपुस्तकस्थंहरिसंप्रार्थयेन्मुने ॥ त्वंभागवतलोकेऽस्मिन्स्वयंकृष्णोव्यवस्थितः ॥ १८ ॥ समाश्रितोमयानाथमुत्तयर्थंभवसागरे ॥ मनोरथो
 मदीयोऽयंसर्वथासफलस्त्वया ॥ १९ ॥ निर्विघ्नेनप्रकर्तव्योदासोऽहंतवकेशव ॥ इत्युच्चार्यमुनेद्रव्यंपुस्तकाग्रेसमर्पयत् ॥ २० ॥ वक्तारंप्रार्थयेच्चापिनम
 स्कुर्वन्कृताञ्जलिः ॥ शुक्ररूपद्विजथ्रेष्ठसर्वशास्त्रविशारद ॥ २१ ॥ श्रीभागवतव्याख्यानादज्ञानंमेविनाशय ॥ इतिसंप्रार्थ्यवक्तारंवरयेत्पञ्चवाडवान् ॥ २२ ॥
 द्वादशाक्षरमन्त्रस्यजपार्थमुनिसत्तम ॥ गीतवाद्यविधिज्ञांश्चसंपूज्यार्थांशुकादिभिः ॥ २३ ॥ स्थापयेत्कीर्तनार्थंतुकथान्तेविधिवन्मुने ॥
 यस्तुजायाधनागारपुत्रचिन्तांव्युदस्यच ॥ २४ ॥ शृणुयादेकचित्तस्तुसममग्रफलंलभेत् ॥ सूर्योदयंसमारभ्यसार्द्धंविप्रहरान्तकम् ॥ २५ ॥ पठि
 त्वार्थःप्रकर्तव्योवाक्यमध्यायमेववा ॥ मध्याह्नवटिकायुग्मंविरेदपिनारद ॥ २६ ॥ कथावसानेकर्तव्यंकीर्तनंकेशवस्यच ॥ उपवासः
 प्रकर्तव्यःश्रोतृभिस्तत्फलेप्सुभिः ॥ २७ ॥ तदशक्तोहविष्यान्नंसकृत्स्वलंपसमाहरेत् ॥ जलेनापिफलेनापिदुग्धेनचघृतेनवा ॥ २८ ॥
 केवलेनैवकर्तव्यंनिर्विघ्नंधारणंतनोः ॥ सप्ताहव्रतिनांपुसांनियमाञ्छृणुनारद ॥ २९ ॥ विष्णुदीक्षाविहीनानांनाधिकारोऽत्रकीर्तितः ॥ ३० ॥ ब्रह्मचर्य
 मधःसुतिःपत्रावल्यांचभोजनम् ॥ समाचरेन्नित्यमेवसप्ताहेमुनिसत्तम ॥ ३१ ॥ द्विदलमधुतैलंचपराव्रंचेशुजंरसम् ॥ भावदुष्टंक्रियादुष्टंजह्यात्पर्युषितं
 व्रती ॥ ३२ ॥ पलाण्डुलशुनंहिडुमूलकंगृञ्जनंतथा ॥ नालिकांचैवकूष्माण्डंनरोनाद्यात्कथाव्रती ॥ ३३ ॥ कामंक्रोधंमदंलोभंदम्भंमात्सर्यमेवच ॥
 मोहंद्रेपंतथाहिंसानैवकुर्यात्कथाव्रती ॥ ३४ ॥ वेदवैष्णवविप्राणांगुरुगोव्रतिनांतथा ॥ स्त्रीराजमहतांचापिनिन्दांजह्यात्कथाव्रती ॥ ३५ ॥ सत्यं
 शौचंदयांमौनमार्जवंविनयंतथा ॥ मनःप्रसन्नतांचापिबुधःकुर्यात्कथाव्रती ॥ ३६ ॥ श्रीकामस्तनयार्थीचजयकामश्चमोक्षधीः ॥ शृणुयाद्वैभागवतं
 निष्कामःश्रीहरिलभेत् ॥ ३७ ॥ सप्तमेदिवमेकुर्याल्लङ्घनंतत्समाप्तिके ॥ वक्तुश्चपूजाकर्तव्यागोभूस्वर्णाम्बुगदिभिः ॥ ३८ ॥ प्रसादतुलसीमालां
 श्रोतृभ्यःप्रतिदापयेत् ॥ उत्सवश्चतथाकार्योगीतवाद्यविशारदैः ॥ ३९ ॥ गीतार्थंशृणुयाच्चापिपरेऽहनिविचक्षणः ॥ प्रतिशोकंचजुहुयाद्वायव्यावा
 यथाविधि ॥ ४० ॥ पायसंमधुसर्पिश्चतिलांस्तण्डुलकान्यवान् ॥ शर्करांचप्रियालंचद्राक्षांवातामखर्जुरौ ॥ ४१ ॥ अम्भोजानिचकर्पूरंचन्दनागुरुणी

पुरम् ॥ लवङ्गविल्वपत्राणिसहस्रं च पृथक् पृथक् ॥ ४२ ॥ विघ्नस्य च विघातार्थं न्यूनाधिक्यनिवृत्तये ॥ आत्मनः पूतार्थं च पठेन्नामसहस्रकम् ॥ ४३ ॥
 द्वादशाष्टादशाथापि श्रद्धया ह्यधिकांस्तथा ॥ पायसेनाशये द्विप्रान्स्वर्णधेनुश्च दक्षिणा ॥ ४४ ॥ व्रतसिद्धयर्थं मण्यत्र प्रौष्ठपद्यामथापि वा ॥ स्वर्णसिंहं वि
 निर्माय तस्य पृष्ठे निधाय च ॥ ४५ ॥ श्रीमद्भागवतं वक्त्रे लेखयित्वा समर्पयेत् ॥ एवं कृते विधाने तु सर्वपापनिवारणम् ॥ ४६ ॥ भवं च द्योतुः सुफलदं श्रीमद्भा
 गवतं श्रुतम् ॥ धर्मकामार्थमोक्षाणां साधनं भक्तिदायकम् ॥ ४७ ॥ नकार्यं विद्यते लोके यदनेन न सिध्यति ॥ ततो भागवतं लोके पुराणैर्भ्योऽधिकं मतम् ॥
 ॥ ४८ ॥ दोषाष्टादशनिर्मुक्तो वाचकः परिकीर्तितः ॥ द्वात्रिंशदपराधैर्हि मुक्तः श्रोतामतो बुधैः ॥ ४९ ॥ श्रीमद्भागवतं नाम पुण्यं कामदं नृणाम् ॥ तथापि
 श्रवणं चास्य निष्कामस्यैव भक्तिदम् ॥ ५० ॥ श्रीमद्भागवताभिधः सुरतरुस्ताराङ्कुरः संजनिः स्कन्धैर्द्वादशभिस्ततः प्रविलसद्भक्त्या लवाल्लोदयः ॥ द्वात्रिं
 शत्रिंशतं च यस्य विलसच्छाखाः सहस्राण्यलं पणान्यष्टदशेष्टदोऽति सुलभो वर्वाति सर्वोपरि ॥ ५१ ॥ इति ते कथितं सर्वकृतं चापि तवेप्सितम् ॥ ज्ञानवैराग्य
 भक्तीनां तारुण्यं लोकमोक्षदम् ॥ ५२ ॥ मृत उवाच ॥ इत्युक्त्वा ते कुमारस्तु कृष्णाङ्गमिमुधयाप्लुताः ॥ विरेमुर्भगवद्भक्तादीनोद्धरणतत्पराः ॥ ५३ ॥
 तद्वाक्यं तु समाकर्ण्य नारदो भगवत्प्रियः ॥ प्रेमगद्गदया वाचा तानुवाच कृताञ्जलिः ॥ ५४ ॥ नारद उवाच ॥ धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मि भवद्भिः करुणापरैः ॥
 यद्भागवतसत्ताहात्रिकटे दर्शितो हरिः ॥ ५५ ॥ श्रवणं सर्वधर्मेभ्यो वरं मन्येत पोधनाः ॥ वैकुण्ठस्थो यतः कृष्णः श्रवणाद्यस्य लभ्यते ॥ ५६ ॥ मृत
 उवाच ॥ एवं ब्रुवति वै तस्मिन् नारदे वैष्णवोत्तमे ॥ पर्यटंस्तं समायातस्तत्र योगेश्वरः शुक्रः ॥ ५७ ॥ द्विरष्टवर्षा कृतिरम्बुजाश्लोव्यासात्मजो ज्ञानपयोधिचन्द्रः ॥
 कथावसाने निजलाभतुष्टो हृदयानि शंभोः भागवतं पठेत् ॥ ५८ ॥ दृष्ट्वा सदस्यास्तमथोरुते जसंसद्यः समुत्थाय वरासनं ददुः ॥ स चोपविष्टः सुखमासने यदा
 तदा विरासीद्धरिर्वज्रलोचनः ॥ ५९ ॥ भवो भवान्या कमलासनः सुतैस्तत्रागतः कीर्तनदर्शनाय च ॥ सुरेशमुख्यास्त्रिदशा विमानकैः समागतास्ते रभव
 द्रुतं नमः ॥ ६० ॥ प्रह्लादस्तालधारी तरलगतितया ह्युद्धवः कांस्यधारी वीणाधारी सुरर्षिः स्वरकुशलतयारागकर्तारुनोऽभूत् ॥ इन्द्रो मार्दङ्गिकोऽभूजय
 जयसुवचः प्रावदंस्ते कुमारः सद्भावस्य प्रवक्तानिरतिशयगुणो व्यासपुत्रो बभूव ॥ ६१ ॥ ननर्तमध्ये त्रिकमेव तत्र ज्ञानादिकानां नवरूपयुक्तम् ॥ अलौकिकं
 कीर्तनकंसमीक्ष्य प्रसन्नचेता हरिरित्युवाच ॥ ६२ ॥ सत्तोवरं भागवतावृणीध्वं प्रीता त्कथाकीर्तनतो भृशं वः ॥ श्रुत्वाथ तद्वाक्यमतिप्रसन्नाः प्रेमार्द्रचित्ता
 हरिमुचिरेते ॥ ६३ ॥ कुमारा ऊचुः ॥ सत्ताहयज्ञेन भक्त्या कृतेन सद्यः प्रसन्नो भविता मुगरे ॥ कलौ युगे घोरोत्तरे नराणां स्वल्पायुषां विघ्नशक्ता कुलानाम् ॥
 ॥ ६४ ॥ एवं वरं विश्वविधानपालनप्रणाशहेतोर्भवतोऽखिलात्मनः ॥ वृणीमहेऽन्योनमनोरथो विभो भवत्पदाम्भोजनिपेविणां हिनः ॥ ६५ ॥ एव

मस्त्विति चैवोक्त्वा तत्रैवान्तर्दधे हरिः ॥ नारदः सुप्रसन्नात्मा कुमारानभ्यवादयत् ॥ ६६ ॥ ततस्ते सनकाद्याश्च भृगवाद्याश्च शुकादयः ॥ प्रययुः स्वाश्रमा
 न्हृष्टाः पीत्वा तच्च कथामृतम् ॥ ६७ ॥ भक्तिः सुताभ्यां सहितानारदेन प्रवर्तिता ॥ भूमण्डले समस्तेऽस्मिन्स्तदा प्रभृतिशौनक ॥ ६८ ॥ शिव उवाच ॥
 आख्यानं महदाकर्ण्य प्रीतात्मा शौनकः प्रिये ॥ पर्यपृच्छत् पुनः सूतं सर्वसंदेहभञ्जनम् ॥ ६९ ॥ शौनक उवाच ॥ शुकोक्तं कदारान्ने गोकर्णेन कदा पुनः ॥ सुरर्षये
 कदा ब्राह्मेरेतदाख्याहिमानद ॥ ७० ॥ सूत उवाच ॥ श्रीकृष्णनिर्गमा त्रिंशद्वर्षावधि गते कलौ ॥ भाद्रशुक्लनवम्यां वै कथारम्भं शुकोऽकरोत् ॥ ७१ ॥
 परीक्षिच्छ्रवणान्ते तु गते वर्षशतद्वये ॥ शुचिशुक्लनवम्यां तु गोकर्णोऽकथयत् कथाम् ॥ ७२ ॥ तस्मादपि कलौ यां तत्रिशते सषड्वके ॥ ऊचुर्हर्षे सिते
 पक्षेन नवम्यां ब्रह्मणस्सुताः ॥ ७३ ॥ कैलौ सहस्रमब्दानामधुना प्रगतं द्विजं ॥ परीक्षितो जन्मकालात्समाप्तिनीयतां मुखः ॥ ७४ ॥ ईश्वर उवाच ॥ इति
 श्रुत्वा वचस्तस्य शौनको मुनिसत्तमः ॥ पूर्णचकार तं यज्ञं सहस्रपरिवत्सरम् ॥ ७५ ॥ ब्राह्मपाद्वैष्णवं च कौर्ममात्स्यं च वामनम् ॥ वाराहं ब्रह्मवै
 वर्त्तनारदीयं भविष्यकम् ॥ ७६ ॥ आग्नेयमर्द्धवैसूताच्छुश्रुवुर्लोमहर्षणात् ॥ एतानि तु पुराणानि द्वापरान्ते श्रुतानि हि ॥ ७७ ॥ शौनकाद्यैर्मुनिवरैर्य
 ज्ञारम्भात्पुरेव हि ॥ यदा तु तीर्थयात्रायां बलदेवः समागतः ॥ ७८ ॥ नैमिषं मिथिकं नाम समाहूतो मुनीश्वरैः ॥ तत्र सूतं समासीनं दृष्ट्वा त्वध्यासनो
 परि ॥ ७९ ॥ चुक्षुभे भगवान्नामः पर्वणीव महोदधिः ॥ आषाढशुक्लद्वादश्यां पारणाहनि पार्वति ॥ ८० ॥ पूर्वार्द्धयामवेलायां भावित्वा त्कृष्णमा
 यया ॥ मुग्धो दर्भकरो रामः प्राहरल्लोमहर्षणम् ॥ ८१ ॥ ततो मुनिगणाः सर्वे हाहाकारपरायणाः ॥ बभूवुर्नगजेऽत्यर्थं शोकदुःखाकुलान्तराः ॥ ऊचुश्च
 रामं लोके शंविनयेन क्षमापराः ॥ ८२ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ रामरासमहाबाहो भवता लोककारिणा ॥ अजानते वाचरिता हि सा ब्रह्मवधाधिका ॥ ८३ ॥
 व्यासशिष्यो ह्ययं साक्षात्पुराणर्षिर्महातपाः ॥ अस्मै ह्यध्यासनं दत्तमस्माभिर्यज्ञकर्मणि ॥ ८४ ॥ अष्टादशपुराणानां वाचकाय कृतक्षणेः ॥ कथायां जग

१ 'इत आरभ्याध्यासमाप्तिपर्यन्तं श्लोकाः पुण्यपत्तनपुस्तके न सन्ति । एतत्स्थानेऽधोलिखिताः श्लोकास्तस्मिन् ।
 (इत्येतेन समाख्यातं यत्पृष्ठोऽहं त्वयानये ॥ कलौ भागवती वार्ता भवरोगविनाशिनी ॥ १ ॥ कृष्णप्रियं सकलकलमपनाशनं च मुक्तयेकहेतुमिह भक्तिविलासकारि ॥ सन्तः कथानकमिदं

पिबतादरेण लोके हितार्थपरिशीलनसेवया किम् ॥ २ ॥ स्वपुरुषमभिवीक्ष्य पाशहस्तं वदति यमः किल तस्य कर्णमूले ॥ परिहर भगवत्कथासुमन्तान्प्रभुरहमन्यनृणां न वैष्णवानाम् ॥ ३ ॥ असारे
 सनारे विषयविषमंगाकुलधियः क्षणार्थं मोक्षार्थं पिबत शुक्लगाथातुलसुधाम् ॥ किमर्थं व्यर्थं भो व्रजत कुपथे कुत्सितपथे परीक्षित्वाक्षी यच्छ्रवणगतमुक्त्युक्तिकथने ॥ ४ ॥ रसप्रवाह
 संस्थेन स्त्रीशुकनेरिता कथा ॥ कण्ठे सम्बध्यते येन स वैकुण्ठप्रभुर्भवेत् ॥ ५ ॥ इति च परमगुह्यं सर्वसिद्धान्तसिद्धं सर्पादि निगदितं ते शास्त्रपुत्रं विलोम्ब ॥ जगति शुककथातो निर्मलं नास्ति
 किञ्चित्पिब परसुखहेतोर्द्वादशस्कन्धसारम् ॥ ६ ॥ एनां यो नियततया शृणोति भक्त्या यश्चेनो कथयति शुद्धवैष्णवाग्रे ॥ तौ सम्यग्विधकरणात्कलं लभेते याथावर्थात्र हि भुवने किमप्यसाध्यम् ॥ ७ ॥

दीशस्यदीर्घमायुश्चमानुद ॥ ८५ ॥ तद्भवाँल्लोकरक्षार्थधर्मसेतुप्रवर्तकः ॥ आविर्भूतो जगन्नाथो निग्रहानुग्रहक्षमः ॥ ८६ ॥ इत्युक्त्वा मुनयस्ते तु बल
 देवाग्रतः प्रिये ॥ तूष्णीं बभूवुः सहसा स्मरन्तो नियतेर्वलम् ॥ ८७ ॥ ततः प्रोवाच भगवान्नामः शत्रुनिपुदनः ॥ विप्रान्संप्रीणयंस्तंस्तु लोकवेदपथानुगः ॥
 ८८ ॥ श्रीराम उवाच ॥ विप्राः शृणुत भद्रं वः कोपं त्यक्त्वा सुदूरतः ॥ यदहं वेद्मि भवतामभीष्टं कार्यं सिद्धिदम् ॥ ८९ ॥ अस्य पुत्रो महाज्ञानाभविष्यति
 वरान्मम ॥ भवतामीप्सितं सर्वं शास्त्रं वै कथयिष्यति ॥ यदर्थमहमाहूतस्तच्च कार्यं समुच्यताम् ॥ ९० ॥ ईश्वर उवाच ॥ इति श्रुत्वा षष्ठस्ते तुरामस्य सुम
 हात्मनः ॥ बल्वलस्य वधार्थाय प्रेरयामासुरीश्वरम् ॥ ९१ ॥ ततः स बल्वलं हत्वा प्रसाद्य मुनिपुङ्गवान् ॥ प्रणिपत्याभ्यनुज्ञातस्तीर्थयात्रामुपागमत् ॥
 ९२ ॥ तीर्थयात्रांगते रामेशो न काद्यामुनीश्वराः ॥ लोमहर्षणि माहूय सत्कृत्य नृगनेन्दुनि ॥ ९३ ॥ तत्पदे स्थापयामासुः शेषसंकीर्तनाय वै ॥ आग्रे
 योत्तरमाहात्म्यं श्रीमद्भागवतान्तकम् ॥ ९४ ॥ पुराणं सप्तकं सार्द्धं शुश्रुवुर्दृष्टमानसाः ॥ दशमसप्तपुराणानि कृत्वा सत्यवती सुतः ॥ ९५ ॥ नाप्तवान्मनसस्तोषं
 भारतेनापि भामिनि ॥ ज्ञात्वा स्य हृदयं खिन्नं नारदो देवदर्शनः ॥ ९६ ॥ समाजगाम भगवान्व्यासस्याश्रममुत्तमम् ॥ तं दृष्ट्वा वासवीमूनुः सत्कृत्यासन
 पूर्वकम् ॥ ९७ ॥ नारदं पूजयामास विधिदृष्टेन कर्मणा ॥ अथ तं नाग्दः प्राह किं भवान्क्लिष्टमानसः ॥ ९८ ॥ ध्यायते तत्समाचक्ष्व सर्वसंदेहकारणम् ॥
 इति पृष्टः समुनिना पराशरसुतोऽब्रवीत् ॥ ९९ ॥ ब्रह्मन्किं कारणं चे तो मोहे जानेन तत्त्वहम् ॥ भवान्विज्ञानकुशलो ज्ञात्वा तत्प्रवर्तु मे ॥ १०० ॥ एवं विज्ञा
 पितस्तेन नारदोऽध्यात्मकोविदः ॥ उवाच परमं तत्त्वं यदुक्तं विधिनात्मने ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ शृणु पाशशरे मत्तः कारणं येन वै तव ॥ असंपन्नं
 मनो भविष्यात् शस्त्रयोनेरपि प्रभोः ॥ २ ॥ त्वया वतीर्य लोकेऽस्मिन् वेदाव्यस्ता विभागशः ॥ कृतानि च पुराणानि सेतिहासानि चानघ ॥ ३ ॥ यत्र सर्वस्त्रयी
 धर्मो वर्णाश्रमनिवासिनाम् ॥ निर्दिष्टो वीक्ष्य कालेन नृणामल्पायुषां कलौ ॥ ४ ॥ यत्राधिकारः सर्वेषां दृश्यते श्रवणादिषु ॥ स्त्रीशूद्रद्विजवन्धूनां साधुसंगम
 शालिना ॥ ५ ॥ धर्मादयो यथा शश्वद्वर्णितास्तंषु वै त्वया ॥ प्राधान्येन तन्थानैव वर्णितो महिमाहरेः ॥ ६ ॥ सर्वधर्मक्रियाशून्ये कलौ दोषनिधो मुने ॥
 न गतिः पापकर्तृणां विना कृष्णकथामृतम् ॥ ७ ॥ एष एव गुणो ह्यस्मिन्धोरे कलियुगे नराः ॥ यत्कृष्णकीर्तने नैव मुच्यन्ते कर्मबन्धनात् ॥ ८ ॥ यज्ञो
 दानं तपः कर्मज्ञानं ध्यानं कृतादिषु ॥ सिद्धिदं च तथा ब्रह्मन्नामकीर्तनकं कलौ ॥ ९ ॥ अतो वै कलिजातानां मुद्धारार्थं नृणां भवान् ॥ श्रीमद्भागवतं नाम
 पुराणं वर्णय त्वलम् ॥ ११० ॥ येन प्रवर्तितेनाद्भुतं भवतो मानसं ध्रुवम् ॥ तोषमेप्यतिलोकाश्च प्राप्स्यन्ति कृतकृत्यताम् ॥ ११ ॥ ईश्वर उवाच ॥ एवम
 दिश्य समुनिर्व्यासायामितं तजसे ॥ यथोयादृच्छिकः शश्वद्वायन्ह्रिगुणान्प्रिये ॥ १२ ॥ नारदे तु गते पश्चाद्व्यासः सर्वार्थदर्शनः ॥ चकार संहितामेत

श्रीमद्भागवतीपराम् ॥ १३ ॥ पैलादींश्चतुरोवेदानध्याप्यविधिपूर्वकम् ॥ पुराणसंहिताः सर्वाः सूताय प्रत्यपादयत् ॥ १४ ॥ श्रीमद्भागवतं नाम पुराणं ब्रह्म
संमितम् ॥ शुक्रमध्यापयामास विरतं लोकवेदतः ॥ १५ ॥ स्यात्संहिता भागवती लोमहर्षणमनुना ॥ श्रुता कथयतो राज्ञं औत्तरेयाय वैशुक्रात् ॥ १६ ॥
शौनकादि ऋषिभ्यस्तु तेन प्रोक्ता यथार्थतः ॥ वरीवर्ति पुराणानामुपरीयं नगात्मजे ॥ १७ ॥ अस्यां संलग्नचित्तानां नृणामन्यत्र नोरतिः ॥ जायते मानसे
कृष्णो नन्दसूनुश्च कास्ति च ॥ १८ ॥ यत्तु पृष्टं त्वया भद्रे लोकनिस्तारहेतवे ॥ श्रीभागवतमाहात्म्यं मह्यं संकीर्तयेति ह ॥ १९ ॥ तत्सर्वं च मया तुभ्यं
निर्दिष्टं गणपाम्बिके ॥ नानेतिहाससहितं भक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ २० ॥ यः शृणोति नरो भक्त्या माहात्म्यं पठतेऽपि च ॥ अनुमोदनेन वा सोऽपि लभते
परमांगतिम् ॥ २१ ॥ द्विजोऽधीत्याप्नुयाद्देवान्क्षत्रियस्तुलभेज्जयम् ॥ धनवैश्यस्तथा शूद्रः श्रुत्वैव लभते गतिम् ॥ २२ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे
पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे श्रीमद्भागवतमाहात्म्येऽष्टमवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९८ ॥ ऋषय उचुः ॥ कालिन्द्याश्चैव माहात्म्यं वदसूतस
विस्तरम् ॥ यस्मै प्रकाशितं येन तदाख्यानसमन्वितम् ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ एकदा पाण्डुतनयः शुश्रूषुः सौभरः शुभम् ॥ ज्ञानं तत्स्थानमभ्ये
त्यनत्वा तमिति पृष्टवान् ॥ २ ॥ बुधिष्ठिर उवाच ॥ ब्रह्मन्मार्तण्डतनया तीर्त्तीर्थे पुयच्छुभम् ॥ तीर्थं तद्दद्वैकुण्ठजन्मभूमिपुरात्परम् ॥ ३ ॥
सौभरि उवाच ॥ एकदा तु मुनिश्रेष्ठो दिवि नागदपर्वतो ॥ गच्छन्तोऽस्वाण्डववनं पश्यतः सुमनोहरम् ॥ ४ ॥ तत्रावतीर्णो नभस उपदिष्टो तदे शुभे ॥
कालिन्द्याः क्षणविश्रान्तौ स्नातुं विविशतुर्जले ॥ ५ ॥ शिविरौ शीनरोगजामृगयां तौ चरन्वने ॥ दृष्ट्वा तन्निर्गमापेक्षी निपसादसरित्ते ॥ ६ ॥ तौ मुनी वि
धिवत्स्नात्वा परिधायाम्बराणि च ॥ वन्दितौ शिरसाराज्ञा तेनोपविशतां तं ॥ ७ ॥ तत्रालोक्य सुवर्णस्य शिविर्युपान्सहस्रशः ॥ नारदं गर्वगहितः पर्वतं च ज
गाद सः ॥ ८ ॥ शिविरुवाच ॥ कथ्यतां मुनिशार्दूलो कस्य माया गयष्टयः ॥ केनात्र विहितो यज्ञः सुरेणाथ नरेण वा ॥ ९ ॥ मुक्त्वा काश्या
दितीर्थानियज्ञैरीजेऽत्र कः पुमान् ॥ को विशंषोऽत्र तीर्थेभ्यस्तेभ्यो विज्ञानसन्निधिः ॥ १० ॥ नारद उवाच ॥ पुरा हि रण्यकशिपुर्जित्वा शक्रादिदेवताः ॥
त्रैलोक्यराज्यमासाद्य सोऽखर्वगर्वमाददे ॥ ११ ॥ प्रह्लादस्तस्य तनयो नारायणपरायणः ॥ तस्मै सोऽद्भुतताभीक्ष्णं पापात्मानमष्टमङ्गलः
॥ १२ ॥ तद्गोहाद्विष्णुना सद्यो नृसिंहतनुधारिणा ॥ हत्वा देत्यपतिं स्वर्गराज्यं स्वः पतयेऽर्पितम् ॥ १३ ॥ स्वपदं प्राप्य देवेशो बृहस्पतिम
थावदत् ॥ मूर्ध्ना भिवन्द्य तत्पादौ नारायणगुणान् स्मरन् ॥ १४ ॥ इन्द्र उवाच ॥ गुरो नृसिंहरूपेण हरिणा लोकधारिणा ॥ दत्तं मे देव नाराज्यं यष्टु
मिच्छामि तं मखैः ॥ १५ ॥ स्थानं पवित्रं कथय ब्राह्मणं श्वैव मे गुरो ॥ न विधेयो विलम्बोऽत्र त्वयानोहितकारिणा ॥ १६ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ अस्ति

तेखाण्डववनंरम्परमप्रावनम् ॥ केतक्यशोकबकुलमधुमत्तमधुव्रतम् ॥ १७ ॥ तत्रास्तियमुनापुण्याधन्यात्रैलोक्यपावनी ॥ ददातिस्मरणेस्वर्गमर
 णेत्रह्मणःपदम् ॥ १८ ॥ तत्तीरेयजदेवेशकेशवंबहुभिर्मखः ॥ यदीच्छसिस्वकीयानांकल्याणत्वंनिरन्तरम् ॥ १९ ॥ नारदउवाच ॥ गुरोर्वचन
 माकर्ण्यतूर्णमारुह्यवाहनम् ॥ शिवप्रदमिमंशक्रःस्वकीयवनमागतम् ॥ २० ॥ गुरुणासहदेवैश्चयज्ञोपकरणेस्तथा ॥ अत्रागत्यविलोक्यतद्वनंलेभेमुदं
 पराम् ॥ २१ ॥ गुरुणानोदितःशक्रोसप्तर्षीन्ब्रह्मणःसुतान् ॥ वसिष्ठादीन्दिजान्बृत्वायजतिस्मजगत्पतिम् ॥ २२ ॥ तस्यप्रसन्नोभगवान्ब्रह्मेशाभ्यांसहा
 गतः ॥ क्रनौशतक्रतोर्थत्रमहानभवदुत्सवः ॥ २३ ॥ देवत्रयींसतांवीक्ष्यशक्रोवक्रमतिस्तदा ॥ उत्थायासनतस्तूर्णवन्देमुनिभिःसह ॥ २४ ॥ वाह
 नेभ्योऽवरुह्याशुतदन्तेषूपविश्यते ॥ आसनेषुसुहृदेषुबभुर्वेदीष्विवाग्रयः ॥ २५ ॥ सितरक्ताङ्गयोःशम्भुब्रह्मणोर्हरिगवभौ ॥ नीलच्छविःपीतवासास्त
 डित्वानिवशृङ्गयोः ॥ २६ ॥ शक्रःप्रक्षाल्यतत्पादान्मूर्ध्नातज्जलमादधे ॥ अव्रवीच्चमुदायुक्तोवचनंमधुराक्षरम् ॥ २७ ॥ इन्द्रउवाच ॥ विहितोऽयं
 मयादेवयज्ञोऽद्यसफलोऽभवत् ॥ यदिमेदर्शनंप्राप्तादुर्लक्ष्याअपियोगिभिः ॥ २८ ॥ एकेनैवत्वयाविष्णोःकृतामूर्तिस्त्रयीमयी ॥ गुणैस्तथापिनानात्वं
 स्फटिकस्येवतेमृषा ॥ २९ ॥ यथादारुषुगूढोऽग्निर्घर्षणेनविनाविभो ॥ नाविर्भवतिभूतानांहृत्सुभक्त्यातथाभवान् ॥ ३० ॥ एकस्यत्वयिभक्तिःस्यात्सर्वभूतो
 पकारिणी ॥ बभूवुःसुखिनोदेवाःप्रह्लादकृतयातया ॥ ३१ ॥ वयंविषयिणोदेवत्वन्मायावृत्तचेतसः ॥ नजानीमःस्वरूपंतेयथावत्पादसेवकाः ॥ ३२ ॥
 भोब्रह्मन्भोमहादेवयुवामपिजगद्गुरु ॥ एतस्यैवगुरुत्वेनयतोनातःपृथग्युवाम् ॥ ३३ ॥ यत्किंचिदुच्यतेवाचामनसाचविचिन्त्यते ॥ अस्यैवमाया
 तत्सर्वेतद्वयीदूरवर्तिनः ॥ ३४ ॥ प्रपञ्चजातंयदिदंविलोक्यतेनसत्यमित्येवविचिन्त्ययेनराः ॥ भजन्तिविष्णोश्चरणंतरन्तितेयदम्बुमूर्ध्नाहरधार्यते
 त्वया ॥ ३५ ॥ विधेऽस्यभूयादनुजन्मपादयोरतिर्मदीयाकमलाभयोर्भृशम् ॥ यदीक्षणक्षोभितयातयाजगत्समस्तमेतन्महदादिजायते ॥ ३६ ॥ भवादृशो
 नास्तिकृपापरोऽपरोविपक्षपक्षेवितनोपियत्सुखम् ॥ स्वलोकशोकापनयेकृपालुतायदुच्यतेतेनृहरेतदज्ञता ॥ ३७ ॥ नारदउवाच ॥ इत्यभिपूय
 देवंशंकेशवंप्रणतोऽग्रतः ॥ तस्थौतद्वाक्यशुश्रूषादत्तचित्तोमहीपते ॥ ३८ ॥ एवमाकर्ण्यमुनयस्तुर्तितस्यरमापतेः ॥ कृतामिन्द्रेणसदमिसाधुसाध्विति
 चाब्रुवन् ॥ ३९ ॥ शतमन्योर्वर्षशतयेकुर्वन्तिमहत्तपः ॥ नतेषामीदृशीभक्तिर्यादृशीतवमाधवे ॥ ४० ॥ नयोगःसुलभोऽष्टाङ्गःरूपातिर्येनाधिगम्यते ॥
 समत्वेनचतत्यागस्तद्भक्तिःशरणंनृणाम् ॥ ४१ ॥ स्वधर्माजितवित्तैर्यद्यथाविधिविधीयते ॥ कर्मतस्यार्पणंविष्णोर्भक्तिरेषारिवप्रदा ॥ ४२ ॥
 ननिन्देदेवतामन्यांविष्णुबुद्ध्याचयोनमेत् ॥ नत्यजेद्रेदवाक्यानिभक्तोऽस्यहरेःप्रियः ॥ ४३ ॥ येशृण्वन्तिहरंगुणानहरहःकुर्वन्तियेकीर्तनयेचास्य

स्मरणंपदोश्चभजनयऽमुंयजन्ततथा ॥ यदास्यननमन्तिचैनममुनाकुर्वन्तियेमित्रतांयेचस्वचनिर्वदयन्तिनहितेवाञ्छन्तिमुत्तयादिकम् ॥४४॥ इन्द्र
भक्त्यात्वमप्येनमाराधयजगद्गुरुम् ॥ नकामयकिमप्यस्मत्कृतकृत्योभविष्यसि ॥ ४५॥ नारदउवाच ॥ इतिमुनिभिरुदीरितांतुवाचंत्रिभुवनपारपद
प्रदानिशम्य ॥ हरिखिलगुरुःकृतस्वभक्तिमधुरमुवाचवचोहरिंसमाजे ॥४६॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०कालिन्दीमाहात्म्यइन्द्रयागविधि
नार्मिकोनद्विशततमोऽध्यायः ॥१९९॥ श्रीभगवानुवाच ॥ नतच्चित्रंसुराधीशमुनयोज्ञानवत्तराः ॥ मदीयांयदिवैभक्तिंगुर्वीकुर्वन्तिसत्कृताम् ॥१॥ एते
ज्ञानोपदेष्टारस्त्रिलोकतलवासिनाम् ॥ प्रवर्तयन्त्यमीनष्टंवेदमार्गयतःसदा ॥२॥ भक्त्याभवानपिस्वर्गभोगासक्तोऽपिमांयतः ॥ प्रपन्नोऽसिक्किमाश्चर्यं
यतस्तवगुरुर्गुरुः ॥ ३॥ यजस्वसुरशादूलमखैर्मावहुदक्षिणः ॥ निष्कामस्त्वंसमीपस्थंतूर्णंप्राप्स्यसिमत्पदम् ॥४॥ प्रतियागंप्रयच्छत्वंरत्नप्रस्थान्य
नेकशः ॥ आख्ययास्थानमेतत्तइन्द्रप्रस्थंभविष्यति ॥ ५॥ विधेत्त्वमत्ररचयप्रयागंतीर्थपुङ्गवम् ॥ सरस्वतींसमानीयगङ्गांचजनपाविनीम् ॥ ६॥
काशींचशिवकाञ्चींचत्वमत्रस्थापयश्चर ॥ गोकणचसमंगौर्यानिवासंकुरुसर्वदा ॥ ७॥ भोभोब्रह्मसुतायूयज्ञानविज्ञानकोविदाः ॥ निजयोगबलेनात्र
कुरुध्वंतीथमत्तकम् ॥ ८॥ निगमोब्दोधकतीर्थत्वगुरोप्रतिपादय ॥ विनाध्ययनमप्यत्रस्नानाद्बोधोऽस्तुछन्दसाम् ॥ ९॥ स्मृतिश्चजायतांपूर्वजन्म
नस्तुपरात्मनः ॥ अहमारोपयाम्यत्रद्वारकांसुमनोहराम् ॥१०॥ समुद्रेणसमंयत्रगोमत्यासंगमोऽभवत् ॥ कोशलंचकरोम्यत्रमध्वरण्यंचवासंव ॥११॥
ययोरवतरिष्यामिवपुर्भ्यारामकृष्णयोः ॥ बदर्याश्रममप्यत्रनरनारायणास्पदम् ॥ १२॥ विदधामिसदायत्रवसामिसुरनायक ॥ हरिद्वारंपुष्करंच
तीर्थद्वयमनुत्तमम् ॥ १३॥ तदपिस्थापयाम्यत्रतवैवहितकाम्यया ॥ नमिषेयानितीर्थानियानिकालञ्जरेगिरौ ॥ १४॥ सरस्वतीतटेयानिस्थाप
याम्यहमत्रवै ॥१५॥ नारदउवाच ॥ शिवशिवतरंवाक्यंहरेःश्रुत्वाकृतंचतत् ॥ दृष्ट्वातदुक्तमपितेचकुर्वन्शशिवादयः ॥ १६॥ सर्वतीर्थमयेऽमुष्मिन्स्थाने
सत्रिदशाधिपः ॥ स्वर्णयूपैर्बहुमखैरीजेभूयोरमापतिम् ॥ १७॥ रत्नप्रस्थानिविप्रेभ्यःकृष्णस्यपुरतोददौ ॥ १७॥ नारायणःसमस्तात्मा
ममायमितितुष्यतु ॥१८॥ इन्द्रप्रस्थमिदंतीर्थततःप्रभृतिकथ्यते ॥ सवतीर्थमयेयत्रमृतोभूयो न जायते ॥ १९॥ इन्द्रदत्तानितेलब्ध्वारत्नप्रस्थानि
भूसुराः ॥ तस्मैददुरवितथामाशिषंतत्रसंसदि ॥ २०॥ इन्द्रायतवगोविन्दोदानेनानेननुष्यतु ॥ तावकीभक्तिरप्यस्मिन्भूयादव्यभिचारिणी ॥ २१॥
कर्मभूमाविहविभोपुरायज्ञशतंकृतम् ॥ तनपुण्येनलब्धंतसकामेनसुरास्पदम् ॥ २२॥ अधुनापूजितोविष्णुर्निष्कामेनत्वयामखैः ॥ स्वपदाद्वि
च्युतोभूमौभविष्यतिद्विजाग्रणीः ॥ २३॥ तत्रापिनिजधर्मेणविष्णुमाराधयन्भवान् ॥ स्मरिष्यतिनिजंकर्मकृतमत्रमखादिकम् ॥ २४॥

तत्स्मृतेर्गृहमुत्सृज्य भवांस्तीर्थानि पर्यटन् ॥ जनकेन समं शक्रतीर्थेऽस्मिन्संप्रपत्स्यते ॥ २५ ॥ चतुर्थाश्रममादाय त्यक्ष्यत्यत्र कलेवरम् ॥ ततो विम-
 नमारुह्य गणानीतरं विप्रभम् ॥ भवान् दिव्याङ्गवान्भूत्वा प्राप्स्यति श्रीहरेः पदम् ॥ २६ ॥ नारद उवाच ॥ एवमाकर्ण्य विप्राणामाशिपं त्रिदशाधिपः
 ॥ भविष्यपिशुनां चोक्तिं शिबे मुदमगात्तराम् ॥ २७ ॥ समाप्य विधिवद्यज्ञानत्रयसौवर्ण्यष्टिकान् ॥ माधवप्रमुखान् देवान् पूजितान्सव्यसजे-
 यत् ॥ २८ ॥ ऋत्विजो ब्रह्मणः पुत्रानभ्यर्च्य च धनादिभिः ॥ बृहस्पतिं पुरस्कृत्य ययौ शक्रस्त्रिविष्टपम् ॥ २९ ॥ तत्र राज्याविधायेन्द्रो हरिभक्तियु-
 तः शिबे ॥ अवातरद्भुविक्षीणे पुण्ये हास्तिनपत्तने ॥ ३० ॥ शिवशर्मा द्विजः कश्चिद्वेदे दाङ्गपारगः ॥ तस्य भार्या गुणवतो नाम्नान्वथवतीभृशम्
 ॥ ३१ ॥ तस्यां जातः सुवेलामिन्द्रः श्रीपतिसेवकः ॥ ज्योतिर्विदः समाहूतः स्नानं दृष्ट्वा बभाषिरे ॥ ३२ ॥ ज्योतिर्विद उचुः ॥ शिवशर्मन् त्रयं बाल-
 स्तवभावी हरिप्रियः ॥ उद्धरिष्यति ते वंशं ब्रूमः सत्यं न वै मृषा ॥ ३३ ॥ त्रयोदशाब्दे देहो यः साङ्गवेदचतुष्टयम् ॥ अधीत्य ज्ञानसंपन्नो विवाहं तु करिष्यति ॥
 ॥ ३४ ॥ पुनरुत्पाद्य सत्पुत्रं वानप्रस्थो भविष्यति ॥ तीर्थेषु पर्यटन्धीरः संन्यासं धारयिष्यति ॥ ३५ ॥ इन्द्रस्य स्वाण्डवने यमुनास्ति सरिद्वरा ॥
 तत्तीरेऽस्ति हरिप्रस्थं मरणं तत्र यास्यति ॥ ३६ ॥ नारद उवाच ॥ गणकोदितमाकर्ण्य शिवशर्मा शिवं वचः ॥ चकार विष्णुशर्माणं नाम्नानि जसुतं तदा
 ॥ ३७ ॥ तान्विसृज्य च वित्तेन चिन्तयामास बुद्धिमान् ॥ धन्योऽहं यस्य मे पुत्रो विष्णुभक्तो भविष्यति ॥ ३८ ॥ साधयिष्यति पुत्रोऽयमाश्रमांश्च
 तुरो मम ॥ मरिष्यति च स तीर्थे मदन्यः कोऽस्ति भाग्यवान् ॥ ३९ ॥ एवं विचिन्त्य मनसा जातकर्माद्यकारयत् ॥ शिशोर्द्विजातिप्रवरेः शिवशर्मा शु-
 भेऽहनि ॥ ४० ॥ अथ सप्तस्वतीतपुवर्षेषु द्विजसत्तमः ॥ सुतोपनयनं च क्रंचैत्रमास्यष्टमेऽब्दे ॥ ४१ ॥ आद्वादशाब्दादध्याप्य वेदानन्वगतः सु-
 तम् ॥ शिवशर्मा शिबे राजन्युयोजसहभायया ॥ ४२ ॥ विष्णुशर्मा स्वभार्यायां पुत्रमुत्पाद्य बुद्धिमान् ॥ चकार तीर्थयात्रायां मनोनिर्विषयं स्वकम्
 ॥ ४३ ॥ अभ्येत्यपितरं प्राह नत्वा तच्चरणद्वयम् ॥ विष्णुशर्मा महाप्राज्ञो मुनिवाक्यमनुस्मरन् ॥ ४४ ॥ विष्णुशर्मो वाच ॥ अनुजानीहि मां ता-
 त विष्णुमाराधयाम्यम् ॥ तृतीयाश्रममासाद्य संसंगतिविधायकम् ॥ ४५ ॥ दारागारधनापत्यसुहृदः क्षणभङ्गुराः ॥ बुद्बुदा इव तोयेषु सुधी-
 स्तेषु न सज्जते ॥ ४६ ॥ स्त्राध्यायेन च सन्तत्यामया तीर्णमृणद्वयम् ॥ तीर्थेषु कामरहितो यष्टुमिच्छामि केशवम् ॥ ४७ ॥ संन्यस्तगुणगगोऽहं प-
 श्चात्तीर्थोत्तमे क्वचित् ॥ स्थातुमिच्छाम्यहं तावद्यावत्प्रारब्धमस्ति मे ॥ ४८ ॥ इत्युक्तस्तेन पुत्रेण स पिता बुद्धिमत्तरः ॥ स्मृत्वा ज्योतिर्विदां वाक्यमाह सं-
 सारनिस्पृहः ॥ ४९ ॥ शिवशर्मो वाच ॥ चतुर्थाश्रमकालोऽयं ममापि निरहङ्कृतः ॥ विषयान्विषयवत्त्यक्त्वा सेविष्ये केशवामृतम् ॥ ५० ॥ गृहं म-

ममनःपुत्ररमतेनाद्यवार्द्धके ॥ आनीतस्यवनाद्वागजस्येवनृपालये ॥ ५१ ॥ तवानुजःसुशर्मायंकुटुम्बधारयिष्यति ॥ आवाभ्यामुज्झितंवि
द्याश्रीकुलाभ्यांयथानरम् ॥ ५२ ॥ प्रव्रजन्तंतुमामेवनवमानापतिव्रता ॥ अनुयास्यतिमार्तण्डंयथाकान्तिर्दिनात्यये ॥ ५३ ॥ तस्मादावामवि
ज्ञातौतयाताततवाम्बया ॥ गच्छावश्चिन्तयन्तौश्रीहरेःपादमरोरुहम् ॥ ५४ ॥ नारदउवाच ॥ इत्यालोच्यमुमुक्षुतौनिशीथेतमसावृते ॥ सुतंकुटुम्ब
मुत्सृज्यगृहान्निर्यायजग्मतुः ॥ ५५ ॥ सहैवपर्यटन्तौतौतुतीर्थेनिगृह्णती ॥ शिवेऽत्रशिवदेतीर्थेशकप्रस्थेसमीयतुः ॥ ५६ ॥ अत्रागतःस्ववि
हितान्पूर्वजन्मनियूपकान् ॥ विष्णुशर्मासमालोक्यसस्माग्हरिसंगमम् ॥ ५७ ॥ उचेचपितरंधीमाञ्छक्रासमहंपुरा ॥ मयात्रविहितायज्ञा
माधवप्रीणनेच्छया ॥ ५८ ॥ अत्रैवमेप्रसन्नोऽभूत्केशवोभक्तवत्तमलः ॥ संतोपि ॥ मणिप्रस्थौर्द्विजाःसप्तर्षयश्चमे ॥ ५९ ॥ तैरेववैष्णवीभक्ति
र्दत्तामोक्षोभवेऽत्रच ॥ विष्ण्वादिभिःसमस्तैस्तुतीर्थान्यत्रकृतानिवै ॥ ६० ॥ सर्वतीर्थमयंतार्थमिन्द्रप्रस्थमिदंकृतम् ॥ अत्रैवमेमृतिश्चोक्तातैरेव
मुनिपुङ्गवैः ॥ ६१ ॥ ततोहरिपदप्रातिरेतत्सर्वस्मराम्यहम् ॥ इमेगङ्गासरस्वत्यौनिजलोकाद्विरिञ्चिना ॥ ६२ ॥ समानीतेययोर्योगेप्रयागो
ऽयंनिगद्यते ॥ एषाकाशीशिवपुरीप्रयागात्पूर्वदेशके ॥ ६३ ॥ द्विपञ्चाशद्धनुर्मात्रिमृतोयस्यानजायते ॥ काश्याःपश्चिमकेभागेधनुषामेकविंशतिः ॥
॥ ६४ ॥ शिवकाशीशिवनैपास्थापितामृतमुक्तिदा ॥ गोकर्णाख्यमिदक्षेत्रंशम्भोःपरमवल्लभम् ॥ ६५ ॥ धनुर्द्वयप्रमाणेतुभूमिभागेव्यवस्थित
म् ॥ इयंद्वारवतीपुण्यातीर्थराजस्यपश्चिमे ॥ ६६ ॥ धनुषांसप्ततिर्यत्रमृतोभावीचतुर्भुजः ॥ अतोऽसौपूर्वदिग्भागेकोशलाजनवत्सला ॥ ६७ ॥
अष्टादशधनुर्मात्रेदृश्यतेपुण्यदर्शना ॥ एतन्मधुवनंतातस्थापितंविष्णुनास्वयम् ॥ ६८ ॥ काशलापश्चिमेभागेदशचापप्रमाणतः ॥ अतउत्तरत
स्तावनरनागयणास्पदम् ॥ ६९ ॥ एतदेकादशधनुर्भूमिदेशेचतिष्ठति ॥ एतत्तीर्थहरिद्वारमतोदक्षिणतःस्थितम् ॥ ७० ॥ त्रिंशद्धनुर्महीदे
शेदृश्यतेदेवदुर्लभम् ॥ एतत्तुपुष्करंनामतीर्थतीर्थशिरोमणिः ॥ ७१ ॥ द्वादशेष्वासमात्रेभूभागेभास्नाततिष्ठति ॥ प्रयागादिकगव्यूतिःसप्त
र्षीणांमहात्मनाम् ॥ ७२ ॥ पूर्वस्यांदिशितीर्थानिसप्ततत्तीर्थसप्तकम् ॥ तीर्थसप्तककाश्योऽस्तुसन्तितीर्थान्यनेकशः ॥ ७३ ॥ पदेपदेयेषुमृ
तोजायतेसचतुर्भुजः ॥ प्रयागादेकगव्यूतिमात्रेपश्चिमभूतले ॥ ७४ ॥ निगमोद्बोधकंनामतीर्थगुरुकृतपुरा ॥ तीर्थसप्तकनिगमोद्बोधयोरन्तरंमहत
म् ॥ ७५ ॥ इन्द्रप्रस्थमिदक्षेत्रंस्थापितंदैवतैःपुरा ॥ पूर्वपश्चिमयोस्तातएकयोजनविस्तृतम् ॥ ७६ ॥ कालिन्द्यादक्षिणेयावद्योजानानांचतुष्टयम् ॥ इन्द्र
प्रस्थस्यमर्यादाकृष्टितैरामहर्षिभिः ॥ ७७ ॥ देवत्रयांचयोह्यत्रत्यजत्यङ्गंभवत्यजः ॥ ७८ ॥ नारदउवाच ॥ पुत्रस्यैतद्वचःश्रुत्वाशिवशर्माशिवेद्विजः ॥

प्रत्याहसंदिहानस्त्वंस्वप्नसत्यवादिनम् ॥ ७९ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ कथमेतद्विजानीयात्वंपुरासीःसुरेश्वरः ॥ त्वमत्रकृतवान्यज्ञानमणिभिस्तो
 पिताद्विजाः ॥ ८० ॥ त्वदुक्तज्ञानवान्पुत्रयथाहंस्यांतथाकुरु ॥ इन्द्रप्रस्थस्यमर्यादाकुतएपात्वयाश्रुता ॥ ८१ ॥ यतःप्रभृतितेजातामतिस्त्वं
 नात्यजोगृहम् ॥ मत्तएवत्वयाधीतसाङ्गवेदचतुष्टयम् ॥ पूर्वजन्मकृतेकृत्येज्ञानमासीत्कुतस्तव ॥ ८२ ॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ ऋषिभिर्मैवरो
 दत्तःपूर्वजन्मस्मृतिप्रदः ॥ तेभ्यएवास्यतीर्थस्यश्रुताह्येपास्मृतिर्मया ॥ ८३ ॥ निगमोद्बोधकेतीर्थेस्नानमत्रपितःकुरु ॥ दुर्लभंप्राप्स्यसेज्ञानं
 पूर्वजन्मस्मृतिप्रदम् ॥ ८४ ॥ ममापिपूर्वजनुपःप्रवृत्तित्वंस्मरिष्यसि ॥ एततीर्थजलस्पर्शात्तातसत्यंवदामिते ॥ ८५ ॥ नारदउवाच ॥ शिवशर्म
 णिविप्रेन्द्रेश्रुत्वैतत्स्नातुमुद्यते ॥ निगमोद्बोधकेतीर्थेस्मृतयेपूर्वजन्मनः ॥ ८६ ॥ सिंहेनानुगतःकश्चिद्विलोधावन्समागतः ॥ अतित्रासपरीताङ्गोनिःश्व
 सञ्छूमविह्वलः ॥ ८७ ॥ हिंसात्मकोवर्मघातीवणिजांलुण्ठनःसदा ॥ कृष्णाङ्गःपिङ्गकेशश्चखर्वोमार्जारलोचनः ॥ ८८ ॥ कुन्तहस्तोभीममूर्ति
 देहीपाप्मेवभूपते ॥ ततःपश्चात्क्रियद्दूरेसिंहमालोकयताबुर्भा ॥ ८९ ॥ पितापुत्रौसमीपस्थंद्रुममारुह्यतस्थतुः ॥ वदन्तावितिहाकृष्णमोचयातोऽप
 मृत्युतः ॥ ९० ॥ सकिरातस्तुराजेन्द्रग्रहीतुंवेगवत्तरम् ॥ वीक्ष्यसिंहंद्रुमंभीतःसमारोढुंप्रचक्रमे ॥ ९१ ॥ आरोहणंप्रकुर्वन्तंसिंहोजग्राहवेगवान् ॥
 पादयोरथभूषट्पानयित्वारुरोहनम् ॥ ९२ ॥ अधःस्थितकिरातोऽपिकुन्तनोदरमस्यवै ॥ ददारुरुधिरौघाक्तनिसृतान्त्रकदम्बकम् ॥ ९३ ॥ जात
 व्यथोविधायाथनादंपरमदारुणम् ॥ सिंहःपिपेपभिल्लस्यशिरःसद्योममारुच ॥ ९४ ॥ तयोःपञ्चत्वमापन्नेभूतसङ्घेऽवभूपते ॥ विमानद्वयमुत्तीर्णंगणाभ्यां
 सहसत्पदात् ॥ ९५ ॥ नवीनघनवर्णाभ्यांस्फटिकोपलनिर्मितम् ॥ चारुकुण्डलकर्णाभ्यामणिप्रकरमण्डितम् ॥ ९६ ॥ शङ्खचक्रगदापद्म
 हस्ताभ्यांचारुचित्रभृत् ॥ दधद्रयांपीतवस्त्राणिहंमभित्तिविभूषितम् ॥ ९७ ॥ प्रफुल्लाम्बुजनेत्राभ्यांपद्मरागगवाक्षभृत् ॥ धीरनिर्द्वादमञ्जीप
 द्रयारणितकिङ्किणि ॥ ९८ ॥ प्रकोष्ठेवलयश्रेणींविभ्रद्रयांचारुवेदिकम् ॥ मुक्ताहारैर्मनोहारिविशोभ्यांसवितानवत् ॥ ९९ ॥ कुटिलालकवक्राभ्यां
 मुन्नतध्वजराजितम् ॥ भ्रूयुगाक्षितपञ्चपुधनुभ्यामुच्चतोष्णम् ॥ १०० ॥ नामालजितकीर्णभ्यानिर्व्यूहशतशोभितम् ॥ नवविद्रुममच्छायतलाभ्यां
 दर्पणामलम् ॥ १ ॥ दिव्याङ्गौभिल्लपञ्चास्यौत्यक्त्वाङ्गंप्राकृतंस्थितौ ॥ पुरैवप्रागनिर्यागेतीर्थस्यास्यप्रभावतः ॥ २ ॥ तयोःसमीपमानीयविमा
 नेतौहरेर्गणौ ॥ ऊचतुस्तौवयीरूपवेषाकृतिधरोनतः ॥ ३ ॥ भोःकिरातनरश्रेष्ठभोःपञ्चास्यमृगाधिप ॥ आवांजानीतमायातौवैकुण्ठाच्छ्रीहरेर्गणौ ॥
 ॥ ४ ॥ नेष्यामस्तत्पदंसत्यंयुवांतत्रनचोर्मयः ॥ स्वंस्वंविमानमारुह्यगम्यतामाशुमाचिरम् ॥ ५ ॥ स्वंस्वंविमानमारुढौनौकिरातमृगाधिपौ ॥ ऊच

प० पु०
॥ १९३ ॥

तुर्विस्मयाविष्टो लक्ष्मीपतिगणौ प्रति ॥ ६ ॥ मोभो ह्रिदशशार्दूलौ श्रूयतां वाक्यमावयोः ॥ युवयोर्दर्शनाज्जातं ज्ञानं नो पारमार्थिकम् ॥ ७ ॥ अत्र ज
न्मनिनावाभ्यां कृतं सुकृतमल्पकम् ॥ स्मृतिर्नो जायते पूर्वकर्मणां वा प्रसादतः ॥ ८ ॥ मांसाहारौ प्राणिर्हि सारतौ कूरान्तरेन्द्रियो ॥ पापचारकुले जातौ दर्
शनेन भयप्रदौ ॥ ९ ॥ आवामेतादृशलोके ह्यभूतामिति पापिनौ ॥ केन पुण्येन युवयोर्जातं दर्शनमावयोः ॥ सारूप्यं च कुतः पुण्याद्यायायावः श्रीहरेः
पदम् ॥ ११० ॥ गणावूचतुः ॥ तीर्थेऽत्र मरणात् नूनं सुगचार्यकृते पुरा ॥ युवयोर्दर्शनं जातं नो च सारूप्यमद्भुतम् ॥ ११ ॥ लक्ष्मीपतिपदप्राप्तिर्भविष्यति
चवांचिरम् ॥ तावत्पापानि गर्जन्ति ब्रह्महत्यादिकानि वै ॥ १२ ॥ जातं न दर्शनं यावत्तीर्थस्यास्य बृहस्पतेः ॥ यथा तमांसि नश्यन्ति भास्करस्योदयादिह ॥ १३ ॥
तथा पापानि निगमोद्धो धकस्य विलोकनात् ॥ इन्द्रप्रस्थाख्यमेतद्वै क्षेत्रमिन्द्रस्य पावनम् ॥ १४ ॥ तेनात्र पूजितो विष्णुः क्रतुभिर्वहुदक्षिणैः ॥ तुष्टेन विष्णुना
तस्मै वरोदत्तो निशम्यताम् ॥ १५ ॥ भो शक्रतावत्क्षेत्रे सर्वतीर्थमये जनाः ॥ तनुं त्यक्ष्यन्ति यन्ते वै मत्तल्याहिसका अपि ॥ १६ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वा तौ
गणश्रेष्ठौ नीत्वा तौ जग्मतुः पदम् ॥ हरैर्यत्र गतो भूयो विश्वावर्धो न निमज्जति ॥ ११७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० कालिन्दी माहात्म्ये भिल्लसि
हवैकुण्ठारोहणं नाम द्विशततमोऽध्यायः ॥ २०० ॥ नारद उवाच ॥ अथावरुह्य तौ वृक्षात्पिता पुत्रौ सुविस्मितौ ॥ दृष्ट्वा हरिपदप्राप्तिमभूतां पापिनोऽपि ॥ ११
शिवशर्मार्थविप्रेन्द्रः श्रुत्वा तीर्थस्तुतिं तदा ॥ गणोक्तां विष्णुशर्माणमुवाच सुतमात्मनः ॥ २ ॥ शिवशर्मो वाच ॥ यत्पदं न सुलभं द्विजन्मनां सार्धितेन तपसा
पिलीलया ॥ प्रापतुः शबरदंष्ट्रिणो च तत्तीर्थं राजमहिमा विलोक्यताम् ॥ ३ ॥ जन्मनः प्रभृतितावदाभूतेः पापिनावपि च यत्प्रभावतः ॥ जग्मतुः सुतहरेः
सरूपतामस्य तीर्थवृषभस्य कास्तुतिः ॥ ४ ॥ शुद्धसत्त्वमपि रूपमैश्वरं काम्बुजन्मजनिदेवदुर्लभम् ॥ ताम्सौ कर्मगनाथभिल्लकोक्तिर्तुर्तार्थमिदमद्भुत
क्रियम् ॥ ५ ॥ तातभोः पतति वेधसः पदाज्जन्तुरन्तमधिगम्य कर्मणाम् ॥ अत्र देवगुरुनिर्मिते मृतिप्राप्यमाधवपदान्नविच्युतिः ॥ ६ ॥ नारद उवाच ॥
एवं प्रत्यक्षमालोक्य माहात्म्यं स द्विजोत्तमः ॥ तीर्थस्यास्य गुरोराजन्स्नातुं तत्र प्रचक्रमे ॥ ७ ॥ मुखदन्तपदानां सकृत्वा शुद्धिं च चेत्तसः ॥ पञ्चक
च्छः शिखाबन्धोऽग्रहीमाधवं स्मरन् ॥ ८ ॥ अश्वक्रान्ते तिष्ठो कस्य पाठेन तटमृत्तिकाम् ॥ स्पृशंस्तथैव विदधत्तिलकं जलमाविशत् ॥ ९ ॥ तत्र प्रवा
हाभिमुखो निमज्जन् पुनरुत्थितः ॥ पुनर्मग्नो हरिं स्मृत्वा गङ्गां च जनपावनीम् ॥ १० ॥ अयोध्यायाः पुरीः सप्तपुनरुत्थाय संस्मरन् ॥ पुनर्मज्जसलिले
गोविन्दार्पितमानसः ॥ ११ ॥ कृत्वा यथाविधि स्नानं धौतवस्त्रे च पर्यधात् ॥ बहिरागत्य तिलकं चक्रे च द्विजसत्तमः ॥ १२ ॥ करपादशिखासूत्रैर्दर्भा
श्च विदधद्दृशी ॥ सन्ध्यां चकार विधिवत्तर्पणं त्रिविधं तथा ॥ १३ ॥ सूर्याय कुसुमैर्दत्त्वा सजलैर्धमादृतः ॥ शिरो बद्धाञ्जलिपुटो नमश्चक्रे द्विजोत्तमः ॥ १४ ॥

उ.खं.सं.

अ० २०१

॥ १९३ ॥

आवाहनादिनैवेद्यपर्वन्तमथविप्रराट् ॥ जगत्पूज्यपदाब्जस्यविष्णोःपूजामचीकरत् ॥ १५ ॥ कृताक्रयःसूपावष्टस्तादृशसुतमात्मनः ॥ जगादसस्म
 रन्पूर्वजन्मकर्माणिकृत्स्नशः ॥ १६ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ विष्णुशर्मन्त्रतेमिथ्यावाक्यंतातयतःस्मृतिः ॥ अत्रस्नानेनमेजातापूर्वेषांजन्मकर्मणाम् ॥ १७ ॥
 आकर्णयमहाभागकथयामितवाग्रतः ॥ पुराहमन्वयेजातोविशांधनिकर्धमिणाम् ॥ १८ ॥ पितामेशरभोनाम्नाकान्यकुब्जेपुरेवसन् ॥ वाणिज्येनार्जयन्वित्तं
 भूरिधर्मधनाश्रितः ॥ १९ ॥ व्यतीतस्तुमहान्कालस्तस्यनाभवदात्मजः ॥ जरागृहीतदेहस्यतच्चिन्तातुरचेतसः ॥ २० ॥ अचिन्तयदहोरात्रमिति वैश्य
 वरस्तदा ॥ विनासुतेनमेव्यर्थधनंभूर्यपिसंचितम् ॥ २१ ॥ ऋतेसुतमृणीलोकेपितृणांधनवानपि ॥ सजलोऽपिविनावर्षचातकानांयथाघनः ॥ २२ ॥ पुमा
 ञ्जयतिसन्तत्याविश्वंधर्मधुरीणया ॥ शक्त्यात्रिविधयाराजाविपक्षमिवदुर्जयम् ॥ २३ ॥ प्रीणातिसन्ततिःशुद्धासुमनःपितृमानवान् ॥ मित्रप्रत्यर्थ्युदासी
 नान्सूनृतावाग्यथेरिता ॥ २४ ॥ उदयस्थेनपुत्रेणवर्द्धतेस्वयशःपितुः ॥ निर्मलद्विजराजेननीरंनीरनिधेरिव ॥ २५ ॥ तस्माद्यतेत्सुतोत्पत्त्यैशरीरेणधनेनवा ॥
 तमृतेहिद्वयंव्यर्थजनानांतडिदायुषाम् ॥ २६ ॥ एवंचिन्तयनस्तस्यगृहेमुनिवरस्तदा ॥ देवलोऽतीन्द्रियज्ञानोवरंदातुंसमाययौ ॥ २७ ॥ आगतंतं
 समालोक्यप्रत्युत्थायासनात्पिता ॥ दत्त्वार्धमथपाद्यंचवन्देशिरसामुनिम् ॥ २८ ॥ उपवेश्यासनेदत्तेस्वहस्तेनपितामम ॥ पप्रच्छचमुनिश्रृणुदेवलं
 देवदर्शनम् ॥ २९ ॥ स्वागतंतुमुनिश्रेष्ठशमस्तिभवतांकुले ॥ तपःस्वाध्यायनियमानिष्प्रत्यूहाभवन्तिच ॥ ३० ॥ कालेचातिथयःकच्चिदायान्ति
 भवदाश्रमे ॥ कच्चिदाश्रमवृक्षावःफलन्तिमनसेप्सितम् ॥ ३१ ॥ व्याघ्रादयोनकुर्वन्तिकच्चिद्वैरंमृगादिभिः ॥ त्वदीयाश्रममध्येत्यभ्रातरोभ्रातृभि
 र्यथा ॥ ३२ ॥ तवाटनंभुविमुदेगृहिणामन्यथाकथम् ॥ तेषांगृहाधिमग्नानांदर्शनंक्रभवादृशः ॥ ३३ ॥ हरिपादरजोबुद्धेःकामंकामोनकुत्रचित् ॥ मुनेत
 वतथाप्याशुहेतुमागमनेवद ॥ ३४ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ इत्युक्तस्तेनसम्मुनिर्देवलोदेवपूजितः ॥ अब्रवीत्तन्मनोभावंज्ञातुकामोविशांपतिम् ॥ ३५ ॥
 देवलउवाच ॥ वैश्यवर्यत्वयाभूरिधनंधर्मेणसंचितम् ॥ करोपियेनधर्मज्ञनित्यनैमित्तिकीःक्रियाः ॥ ३६ ॥ आदरंराजसदसिधनेनलभतेनरः ॥ सुभ
 टःशत्रुसंग्रामेविक्रमेणयथाजयम् ॥ ३७ ॥ गृहस्थस्तुधनंप्राप्यपरांपुष्टिं व्रजत्यलम् ॥ शरत्परिणतंसस्यमनङ्गानिवविट्पते ॥ ३८ ॥ धनिर्ननविमु
 ञ्चन्तिबन्धवोऽन्येचयेजनाः ॥ मधुमत्सुमनोयुक्तपादपंमधुपाइव ॥ ३९ ॥ धनाभावेनगृहिणांकृशत्वमुपजायते ॥ सर्वतोऽप्येवमसमयेत्वम्भसांसरसा
 मिव ॥ ४० ॥ तद्धनंवर्ततेभूरिगृहेतवविशांपते ॥ कुनःकृशत्वमङ्गानांगोप्यंचेन्नवदाद्यमे ॥ ४१ ॥ वैश्यउवाच ॥ हितोपदेशानिरताभवन्तःपितरो
 यथा ॥ गोपनीयंभवद्भ्यःकिमादृशैःपुत्रतांगतैः ॥ ४२ ॥ त्वत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठसर्वतोऽस्तिशिवंमय ॥ वार्द्धकेऽपिसुताभावोदुःखमेकमिदंमम ॥

प० पु०
॥ १९२ ॥

॥ ४३ ॥ तस्मात्कृशत्वमङ्गानां विद्धि मे मुनिपुङ्गव ॥ विभेम्यहं पितृ ऋणाद्यनोऽधः पतनं नृणाम् ॥ ४४ ॥ तमुपायं कुरु मुने येन स्यां सुतवानहम् ॥ किञ्चित्कर्तुमशक्यं न भूतलेऽत्र भवादृशैः ॥ ४५ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्य वैश्वर्यस्य देवलः ॥ मनःक्षमं स्थिरं कृत्वा दध्यौ मालिनलोचनः ॥ ४६ ॥ सन्ततेर्मत्पितुर्दृष्ट्वा प्रतिबन्धस्य कारणम् ॥ देवलोऽतीन्द्रियज्ञानी भाषे कारयन् स्मृतिम् ॥ ४७ ॥ देवल उवाच ॥ एकादातु पुरा वैश्यतवेयं धर्मचारिणी ॥ यंचकार स्वचित्ते तं कथयामि मनोरथम् ॥ ४८ ॥ गुर्वेणीयद्यहंगौरि भवेयं शम्भुवल्लभे ॥ तदा त्वां तोषयिष्यामि षड्रसान्वितभोजनैः ॥ ४९ ॥ धूपदीपकमालाभिस्ताम्बूलैर्नृत्यवाद्यकैः ॥ तन्त्रीमुखोद्गतैर्गीतैर्नानाविधविलेपनैः ॥ ५० ॥ एवं प्रतिश्रुत्य पुनः सखीनां दयिता तव ॥ प्रतीक्षमाणा तं कालं तस्थौ तद्रक्तिसंयुता ॥ ५१ ॥ तस्मिन्नेवाभवद्भो मासेऽस्या यो पितस्तव ॥ ऊचुरेनांततः सख्यः सर्वाः सस्नेहचेतसः ॥ ५२ ॥ यस्त्वया वाञ्छितो गर्भो गौर्या सम्प्रतिपादितः ॥ अतः प्रतिश्रुतं देव्याः पूजनं सुभगे कुरु ॥ ५३ ॥ नो चेद्विकाराद्भवति विघ्नतु तदनुष्ठितात् ॥ तोषितारोपिताश्चात्र देव्यो हि वरशापदाः ॥ ५४ ॥ सखीभिरिति नेभार्या कथितेयं मुदान्विता ॥ त्वामुवाच महाभागा विनयेन पतिव्रता ॥ ५५ ॥ नाथ पूजयितुं गौरीवाञ्छाम्यखिलकामदाम् ॥ यत्प्रसादादहं जाता वाञ्छितार्थवती प्रभो ॥ ५६ ॥ वैश्यवर्यत्वमेवैतच्छ्रुत्वा स्यावचनं शुभम् ॥ अमन्यथ गर्भवती मेनां निजगृहेश्वरीम् ॥ ५७ ॥ मोदमानश्च नितरां तेन सद्यो भवानपि ॥ भृत्यानां ज्ञापयामास पूजावस्तूपपादने ॥ ५८ ॥ तैरासामग्रीसमानीताम्बिकार्चने ॥ ६० ॥ नीत्वा पूजोपकरणं यूयं याताम्बिकालयम् ॥ संतोषय ततां देवीं पूजया विधिदृष्टया ॥ ६१ ॥ गुर्वेणीति कुलेऽस्माकं न निर्याति गृहाद्बहिः ॥ अतोऽहं नागमिष्यामि यूयं यात तदर्चने ॥ ६२ ॥ इत्याज्ञप्तास्तुताः सख्यो नीत्वोपकरणयुः ॥ अम्बिकालयमुन्मत्तभ्रमद्भ्रमरकेतनम् ॥ ६३ ॥ कोकिलाकुलसंकेलिसहकारकुलाकुलम् ॥ हंससारसचक्राह्वमण्डितस्वच्छसारवम् ॥ ६४ ॥ महादेवगुणालापिशुकसारिसुरद्रुमम् ॥ ६६ ॥ पार्वतीपतिसंनद्यगायद्बन्धर्वनादितम् ॥ मन्दानिलमनाग्धूतचूतचम्पककोरकम् ॥ ६७ ॥ नृत्यन्मयूरनिर्हादप्रतिनादिलतागृहम् ॥ तल्लीलाचलावेद्योतमानं रत्नलसत्प्रभम् ॥ ६८ ॥ तत्र गत्वा गिरिसुतां प्रगेमुस्ताः सभर्तुकाम् ॥ प्रदक्षिणीकृत्य ततो भक्त्या तां च वभाषिरे ॥ ६९ ॥ जगदम्बनमस्तुभ्यं शत्रो देहि शिवप्रिये ॥ त्वत्पूजार्थं समानीतो बलिरेष प्रगृह्यताम् ॥ ७० ॥ वैश्य

उ.खं.स.
अ० २०१

॥ १९२ ॥

स्तुशरभोनाम्नातस्यास्तिललिताङ्गना ॥ तयाभिलषितो गर्भस्तत्प्राप्तौ नवपूजनम् ॥ ७१ ॥ त्वत्प्रसादाद्भूतस्याः सगर्भः शम्भुवह्ने ॥
 त्वत्पूजनाय प्रहितो बलिरस्माभिरेषकः ॥ ७२ ॥ तस्याः कुले गर्भवती न निरेति बहिर्गृहात् ॥ अतः सानागता देवि प्रसीदेन गृहाण वै ॥ ७३ ॥
 इत्युक्त्वा तां तदा वै श्यत्वत्स्त्री सख्यस्तुतं बलिम् ॥ समर्पयित्वा विविधदानं च धन्वनादिभिः ॥ ७४ ॥ प्रतिवाक्यमलब्ध्वा ता गौर्याः प्रत्याययु
 र्गृहम् ॥ निजसख्यै समाचर्युर्विपण्णां तां शिवप्रियाम् ॥ ७५ ॥ तासामाकृष्य वचनमिति वै श्यतवा बला ॥ उन्मनाश्चिन्तयामा न कुतो गौरी न पि
 प्रिये ॥ ७६ ॥ सा जानाति यथा भक्तिस्तत्पूजाया कृता मया ॥ तादृशी नां किमज्ञातं बाह्यं वाभ्यन्तरं नृणाम् ॥ ७७ ॥ न गता हं यतस्तत्र तज्जानात्यपि का
 णम् ॥ मया दत्तेन बलिना कुतः सानतु तोष वै ॥ ७८ ॥ नाहमन्यत्प्रजानां मित्रदत्तोपेक्षिकारणम् ॥ ऋते मदगतेस्तत्र नूनं रम्येत दालये ॥ ७९ ॥ यदती
 तं न तच्छक्यमन्यथा कर्तुमद्य वै ॥ गर्भान्मुक्तागमिष्यामि तत्पूजायै तदालये ॥ ८० ॥ नमस्तस्यै महादेव भार्यायै सा करोतु शम् ॥ इत्युक्त्वा दधनी गर्भ
 तस्थौ वै श्यतवाङ्गना ॥ ८१ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ विष्णुशर्मन्निदं पूर्ववृत्तमाज्ञाय मत्पिता ॥ पप्रच्छ मुनिशार्दूल देवलं ज्ञानवत्तरम् ॥ ८२ ॥ वै श्य उवाच ॥ मुने यथा
 प्रतिश्रुता पूजा ते स्नुषया नया ॥ तथैवाकारि पार्वत्या विपादे कारणं वद ॥ ८३ ॥ यतोऽसौ न गता तत्र तज्जानाति शिवास्वतः ॥ सखीभ्यश्चोक्तमस्या
 स्तद्विषण्णा सा कुतोऽभवत् ॥ ८४ ॥ देवल उवाच ॥ वै श्यवर्ध शृणुष्वेदं कारणं कथयामि ते ॥ यतस्तस्या विपादोऽभूत्पार्वत्या गर्भनाशकः ॥ ८५ ॥ निवृ
 त्तासु सखीष्वस्याः संपूज्य स्कन्दमातरम् ॥ विजया पार्वतीं प्राह कौतूहल समन्विता ॥ ८६ ॥ विजयोवाच ॥ गिरिजे श्रद्धया तुभ्यं दत्तोऽमृभिरयं बलिः ॥
 मानुषीभिः कुतः प्रीतानां भवस्त्वं वरानने ॥ ८७ ॥ धूपदीपकनैवेद्यैः पूजिता तोषहेतवे ॥ प्रत्युता कारणं देवित्वं विषादं कुतो गता ॥ ८८ ॥ देवल उवाच ॥ इत्याकर्ण्य
 वचः सख्या देवी देववार्चिता ॥ अत्र वीद्विजयां वै श्य विपादे कारणं सखीम् ॥ ८९ ॥ पार्वत्युवाच ॥ विजयं सखि जानामि वै श्य भार्या गृहाद्बहिः ॥ निर्गन्तुमक्षमां
 गर्भधारणं स्वविवेकतः ॥ ९० ॥ समागतास्तु तत्सख्यो मत्पूजायै तदीरिताः ॥ मादृशो न च गृह्णन्ति परहस्तकृतं बलिम् ॥ ९१ ॥ तत्पतिश्चेत्समायास्य
 दभविष्यत्तदा शिवम् ॥ तस्यास्तु मदवज्ञातो गर्भयातो भविष्यति ॥ ९२ ॥ यद्वत्पूजनं यच्च कर्तुं न क्षमतेऽङ्गना ॥ तत्कारयति नाथं न न भङ्गः स्यात्तयोः सखि
 ॥ ९३ ॥ अथवा विप्रमुख्यं न पृष्ट्वा पतिमनन्यधीः ॥ यतः स्वयमनागत्य तत्कृतं मेनार्चनम् ॥ ९४ ॥ नकारितं च भर्त्रा नो भविता दोहोऽ
 फलः ॥ यद्युभौ तौ समागत्य दम्पती श्रद्धया पुनः ॥ मां पूजयिष्यतः पुत्रो भविष्यति नदानयोः ॥ ९५ ॥ देवल उवाच ॥ सशापो न त्वया वै श्य न
 चैव तव भार्याया ॥ श्रुतः सखीभिरस्यां नो प्रसादश्चेत्तयार्पितः ॥ ९६ ॥ तयोर्ज्ञानतो वै श्य युवयोर्ना भवतु नः ॥ अजानतोः प्रतिविधिपत्रात्र सुख

प० पु०
१९५ ॥

प्रदम् ॥ ९७ ॥ एतत्तेकथितवैश्यसन्तानाभावकारणम् ॥ वसिष्ठेनयथापूर्वदिलीपस्यमहीपतेः ॥ ९८ ॥ तच्छ्रुत्वासयथाराजानन्दिनींसमतोपयत् ॥
सस्त्रीकस्त्वंतथावैश्यगौरीतोषयकामदाम् ॥ ९९ ॥ सायथाराधिताराज्ञेदिलीपायददौसुतम् ॥ आगधयतथागौरीत्वंसातुभ्यंचदास्यति ॥ १०० ॥
वैश्यउवाच ॥ दिलीपइतिभूषःकःकाचसानन्दिनीमुने ॥ यामाराध्यसुतंलेभेसभूयोभूषसत्तमः ॥ १ ॥ महेशादिसुरान्मुक्त्वात्रिवर्गफलदायिनः ॥
आराधिताकुतःसैवसुतार्थतेनभूभुजा ॥ २ ॥ एतत्सर्वसमाख्याहिमुनेयत्पृष्टवानहम् ॥ श्रुत्वाततोगिरिसुतांसेविष्येसहभार्यया ॥ ३ ॥ शिवशर्मोवाच ॥
गदितमिरिनिशम्यविष्णुशर्मन्विनययुतेनविशामदीयपित्रा ॥ मुनिरितिगदितुंदिलीपवृत्तजगतिपवित्रतरंविचक्रमेसः ॥ १०४ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहा
पुराणेपञ्चप०उत्तर०कालिन्दीमाहात्म्यएकाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०१ ॥ देवलउवाच ॥ शृणुष्वभोमहाप्राज्ञदिलीपस्यमहीपतेः ॥ कथां
दिव्यांविचित्रांचशृण्वतांपापनाशिनीम् ॥ १ ॥ वैवस्वतमनोर्वंशेदिलीपोभूभुजांवरः ॥ आसीत्प्राचीनर्वाहस्तुस्वायम्भुवमनोरिव ॥ २ ॥ सतुधर्म
भृतांश्रेष्ठोधर्मेणप्रतिपालयन् ॥ महींमहीपतिलोकान्गुणैराद्वैरजयत् ॥ ३ ॥ मगधाधिपतेःपुत्रीमहिषीतस्यभूपतेः ॥ सुदक्षिणाख्ययाख्याताशचीवासी
दिवस्पतेः ॥ ४ ॥ गतेमहतिकालेतुमहिष्यांनाभवंत्सुतः ॥ दध्यावितिनिजस्वान्तेससम्राट्कोशलाधिपः ॥ ५ ॥ रत्नाकरसुमेर्वादिनगरत्नैर्विराजि
तम् ॥ धृतंभूवलयंदोषोर्भूषाथैनाप्रजस्यमे ॥ ६ ॥ वर्गत्रयीयथाकालंसेवितानविरोधिता ॥ तथापिमेऽनपत्यस्यनसौख्यंविद्यतेहृदि ॥ ७ ॥
यज्ञैराराधितोविष्णुरिन्द्राद्याश्चसुरोत्तमाः ॥ दीर्घिकारामकृपाश्चकारिताःसर्वतोभुवि ॥ ८ ॥ गोभूहिरण्यवासोभिःषडूसान्वितभोजनैः ॥ विप्रा
अतिथयश्चैवभक्त्यासंतोषितामया ॥ ९ ॥ वृत्यर्थपृथिवीपालानुद्धृत्ययुधिधर्मतः ॥ धनेनमहताकोशोमयाहिबहुलीकृतः ॥ १० ॥ उन्मार्ग
गामिनोमत्तानिजधर्मविलङ्घिनः ॥ विमुखाःपितृदेवभ्योदण्ड्यास्तदण्डितामया ॥ ११ ॥ पञ्चपर्वसुवैष्णव्यांरवौपित्र्येचकर्मणि ॥ दशम्ये
कादशीतिथ्योर्नस्त्रीसेवाकृतामया ॥ १२ ॥ ऋतुकालावधौस्नातांस्वस्त्रियंनाहमत्यजम् ॥ अनृतावपितद्योग्येकालेचेत्प्रार्थितस्तया ॥ १३ ॥
तदातस्यांसकामिन्यांसकामंरमितंमया ॥ एवंधर्मार्थकामामेयथाकालंनिषेविताः ॥ १४ ॥ महिष्यांकेनदोषेणजायतेमेनसंततिः ॥ अतीता
नागतज्ञानोवसिष्ठोऽगुरुरेव नः ॥ कथयिष्यतितंदोषंयन्मेपुत्रोनजायते ॥ १५ ॥ देवलउवाच ॥ इत्यालोच्यसभूपालोगमिष्यन्नाश्रमंगुरोः ॥
मन्त्रिष्वारोपयामासकोशलामृद्धिकोशलाम् ॥ १६ ॥ अथप्रजासृजंदेवंपूजयित्वाश्रमंगुरोः ॥ प्रतस्थातेपुत्रकामौदम्पतीतौशुभेऽहनि ॥
॥ १७ ॥ कतिचिद्वासरैर्मार्गमुल्लङ्घ्यैकरथेस्थितौ ॥ तौदम्पतीगुरोःसायमाश्रमंप्रापतुःशुभम् ॥ १८ ॥ वैश्वदेवान्तसंप्राप्तातिथिस

उ.सं.स.

अ० २०२

॥ १९५ ॥

त्कारकृन्मुनिम् ॥ हुताशनहुतद्रव्यप्रसरद्धममालया ॥ १९ ॥ पवित्रयन्तमात्मस्थान्मुनीनागन्तुकानपि ॥ मृगैर्दूर्वाप्रतानौघप्रदपूर्णोरमन्थरम् ॥ २० ॥
 अभ्यागच्छद्विरभितोमण्डपंसमृगीगणैः ॥ वासवृक्षमिलत्पक्षिकुलकोलाहलाकुलम् ॥ २१ ॥ परस्पर्विनिर्मुक्तवैख्यात्रमृगादिकम् ॥ जपध्यानपर
 र्षीणांक्षणश्रान्तश्रुतिध्वनिम् ॥ २२ ॥ अनध्ययनकालोत्थक्रीडासक्तकुमारकम् ॥ तस्मिन्वसिष्ठमद्राष्टादम्पतीतौकृतक्रियम् ॥ २३ ॥ वृस्यानिषण्ण
 मव्यग्रमरुन्धत्योपसेवितम् ॥ सववन्देगुरोःपादौमहिषीसाचतस्त्रियः ॥ २४ ॥ आशिषागुरुरप्येनंयुयोजारुन्धतीचताम् ॥ अतिथितमथाभ्यर्च्यमधु
 पकादिभिर्गुरुः ॥ अर्हणैरर्हतांश्रेष्ठोवसिष्ठइतिपृष्टवान् ॥ २५ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ भोभोभूमिभृतांश्रेष्ठराज्येकुशलमस्तिते ॥ कुलेचकच्चिल्लोकेचनिज
 धर्मानुवर्तिनि ॥ २६ ॥ धर्मेणपालिताकच्चित्त्वयावीरवसुन्धरा ॥ संवर्द्धयतितेकोशधर्मधीरिवसात्त्विकी ॥ २७ ॥ तवजानपदाराजन्पौराश्चस्थिति
 मात्मनः ॥ सारवन्तोविमुञ्चन्तिकच्चित्राम्बुधयोयथा ॥ २८ ॥ स्नेहेनसाहचर्येणसहवासतयाप्रभो ॥ लक्ष्मीनारायणायेतेकच्चित्तेपुरदम्पती ॥ २९ ॥
 काम्यव्रतानिराजेन्द्रप्रजानांनगरेतव ॥ फलन्तिवाञ्छितंकच्चिद्धरिचन्दनवद्विवि ॥ ३० ॥ देवलउवाच ॥ पृष्ट्वंसमुनिंश्रेष्ठोवसिष्ठोमुनिपुङ्गवः ॥
 योगप्रभावोपनृतैर्नृपभोज्यैरभोजयत् ॥ ३१ ॥ अरुन्धतीचताराज्ञीं ब्रह्मादरसमन्विता ॥ नानाव्यञ्जनपक्वात्रैरभोजयदुदारधीः ॥ ३२ ॥ कृतभोजन
 मासीनंस्वस्थःस्वस्थंमुनिर्नृपम् ॥ पुनःपप्रच्छसंगृह्यपाणिनापाणिमानतम् ॥ ३३ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ सप्ताङ्गसंयुतराज्यंनिजधर्मरतप्रजम् ॥ प्रीतवन्धु
 जनामात्यंशस्त्रास्त्रविधिवद्भटम् ॥ ३४ ॥ वक्ष्यमित्रंहतामित्रंकृष्णार्चापरमानसम् ॥ यस्यांस्तिनृपतेराज्यंस्वर्गराज्येनतस्यकिम् ॥ ३५ ॥ इक्ष्वाकुवंश
 राजानःपुत्रानुत्पाद्यधार्मिकाः ॥ राज्यंचतेषुविन्यस्यप्रपन्नास्तपसिप्रभो ॥ ३६ ॥ त्वंयवाट्टपुत्रास्योनाधिकारीतपोविधौ ॥ किमर्थमागतोह्यत्रराज्यं
 त्यक्त्वातथाविधम् ॥ ३७ ॥ राजोवाच ॥ ब्रह्मब्राह्मंतपःकर्तुमागतस्तावकाश्रमे ॥ स्वर्गकामनयात्यक्त्वाराज्यमत्रतथाविधम् ॥ ३८ ॥ ब्रह्मन्सत्यमिदं
 चोक्तंभवनायत्तपोवनम् ॥ राज्यमारोप्यपुत्रेषुप्राप्ताइक्ष्वाकुवंशजाः ॥ ३९ ॥ नतैस्त्यक्तमहीराज्यमिदंस्वर्गगतैरपि ॥ तन्मूर्तिरस्यांविमनास्तिष्ठतिह्यवसन्त
 तिः ॥ ४० ॥ यथाबाल्यंगतंतातयौवनंचसमागतम् ॥ यास्यत्यदोऽपिचतथाजराप्येव्यतिनिश्चितम् ॥ ४१ ॥ जरसोऽनन्तरंमृत्युःपुरुषस्यनसंशयः ॥
 मृत्युंगतेमयिब्रह्मन्विनातनयसंभवम् ॥ ४२ ॥ कस्येदंजगतीराज्यंभविष्यतिगुरोवद ॥ तस्मादपत्यहीनस्यराज्येऽपिममतिष्ठतः ॥ ४३ ॥ ममत्वंविद्यते
 नात्रपुरस्तात्तदभावतः ॥ वर्गत्रयस्यवैसम्यक्संवेत्तात्वंगुरोमम ॥ ४४ ॥ केनदोषेणमेपुत्रोजायतेनतपोनिधे ॥ ध्यानेनदोषमालोक्यतंगुरोकथयाशुमे ॥
 तस्यप्रतिक्रियांकुर्यांश्रुत्वासन्तानलब्धये ॥ ४५ ॥ देवलउवाच ॥ इत्याकर्ण्यवसिष्ठस्तुवचस्तस्यमहीपतेः ॥ उवाचसन्ततिस्तम्भहेतुंवीक्ष्यसमाधिना ॥ ४६ ॥

वसिष्ठ उवाच ॥ त्वंपुराराजशार्दूलसंसेव्यसुरनायकम् ॥ स्नातामिमां वधूं स्मृत्वा चलिनो निजमन्दिरम् ॥ ४७ ॥ गच्छतस्त्वरया तात सन्तानोत्कण्ठितस्यते ॥ आसीत्सुरतरोर्मूले कामधेनुः स्थिता पथि ॥ ४८ ॥ उत्पादिता त्वया तस्याः पूज्याङ्घ्रिरजसोऽतिरुद्ध ॥ प्रदक्षिणमस्कारसदाचारमकुर्वता ॥ ४९ ॥ सा शपत्त्वामतिक्रोधात्पुत्रो नोत्पत्स्यते तव ॥ मम सन्तानं शुश्रूषां यावत्त्वं न करिष्यसि ॥ ५० ॥ गच्छस्त्वमृतुदानाय त्वरया सुतकामुकः ॥ उन्मनानाशृणोः शापं नयन्ताक्षनिनादतः ॥ ५१ ॥ तस्याः सुता सुतां धेनुं नन्दिनीं स सुतां मम ॥ आराधयानया वध्वा सार्द्धं सादास्यते सुतम् ॥ ५२ ॥ देवल उवाच ॥ इत्युक्तवतितत्रर्षौ वसिष्ठे सा तु नन्दिनी ॥ तपो वनात्समायाता वत्सस्रहस्तु तस्तनी ॥ ५३ ॥ तां दृष्ट्वा हृष्टहृदयो वसिष्ठो मुनिपुङ्गवः ॥ उवाच भूपतिं भूयो दर्शयित्वा च नन्दिनीम् ॥ ५४ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ राजन्समागता ह्येषा स्मृतमात्रशुभा ह्वया ॥ अतो विद्विषमीपस्थां कायं सिद्धिं मिहात्मनः ॥ ५५ ॥ आराधितानुगत्येयं त्वयारण्ये तथा श्रमे ॥ वध्वा प्रसादात्ते पुत्रं दास्यते नात्र संशयः ॥ ५६ ॥ यथानाभिभवे देवां जन्तुः कश्चिद्वनोद्भवः ॥ तथा चारय राजेन्द्र वने हिंस्रो धनुर्द्धरः ॥ ५७ ॥ देवल उवाच ॥ तथेतिलघुवादिने नृपतये स्तुषायै च सक्षपाशयनहेतवे सदुदजं ददौ तापसः ॥ स तत्र सह भार्यया समधिशय्यदर्भास्तृतां महीमगमय त्रिशां नियतमानसो विद्वपते ॥ ५८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापु० पञ्चप० उत्तर० कालिन्दीमाहात्म्ये द्वाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०२ ॥ देवल उवाच ॥ अथोषसिनराधीशः पूजितां कुसुमादिभिः ॥ महिष्यानन्दिनीं धेनुं नीत्वा ण्यं जगाम सः ॥ १ ॥ गच्छन्ती मनुतां देवीं छायेव नृपतिर्ययौ ॥ खादन्ती मनुशष्पादिसोऽपि मूलाद्यभक्षयत् ॥ २ ॥ तरुच्छाया मुपासीनामनुसोऽपि विष्टवान् ॥ पिबन्ती मनुपानीयं राजापिसलिलं पपी ॥ ३ ॥ स च राजा मृदुग्रासैर्दशापनयनेन च ॥ कण्डूयनैः कामधेनुं गुरोरेवमसेवत ॥ ४ ॥ अथ प्रत्याश्रमं सा ग्रन्थवर्त्तत महीपतेः ॥ अङ्गं विव्रयन्ती सा सुरोद्धूतैरजःकणैः ॥ ५ ॥ ऊधो भारेण गुरुणा गच्छन्ती मन्थरं वभौ ॥ महीपालमहाकार्यभारा कान्ते वनन्दिनी ॥ ६ ॥ तां मुनेराश्रमाभ्याशेराज्ञी प्रत्युजगाम ह ॥ चन्दनाक्षतनेत्रे धृपादीनुपनीय च ॥ ७ ॥ तां पूजयित्वा विधिवत्प्रणम्य च पुनः पुनः ॥ कृत्वा प्रदक्षिणं राज्ञी नस्थौ प्राञ्जलिग्रतः ॥ ८ ॥ सा गृहीत्वा च तां पूजां विहितां श्रद्धया तथा ॥ राज्ञानिश्चलमास्थाय यौ ताभ्यां सहाश्रमम् ॥ ९ ॥ आराधयति तामेवं दिलीपे तु दृढव्रते ॥ एकाधिका व्यतीयाय दिनानां वैश्यविंशतिः ॥ १० ॥ अथ भूमिपतेस्तस्य भावा जेज्ञासया तु सा ॥ निवेशनिर्भयस्वान्ता स शष्पां हिमवद्ब्रह्मम् ॥ ११ ॥ पश्यतामि वत्सानुशोभामथ महीभृता ॥ अलक्षिता गमः सिंहो वलाजग्राह नन्दिनाम् ॥ १२ ॥ सा च क्रन्दभृगं धेनुं दुःखिते वदयास्व ता ॥ चिते वनुर्भूतस्तस्य जनयन्ती दयोदयम् ॥ १३ ॥ तदा क्रन्दितमाकर्ण्य तस्याः स जगती पतिः ॥ हिमवत्सानुसंलग्नानि जट्टानि च तं वद ॥ १४ ॥ उपर्युपरितां धेनुं वदथुमुखी नृपः ॥

तीक्ष्णदंष्ट्रनखंसिंहदंष्ट्रासव्यथितोऽभवत् ॥ १५ ॥ गृहीतांतेनसिंहेनतामालक्ष्यधनुर्द्धरः ॥ निषङ्गाद्वाणमुद्धर्तुं प्राहिणोदक्षिणंभुजम् ॥ १६ ॥ बाणमु
 दृत्यतूणीरान्निहन्तुं तंमृगाधिपम् ॥ गुणेनापूर्णमायोज्यचर्कपर्वसुधाधिपः ॥ १७ ॥ जडीभूतसमस्ताङ्गस्तत्सिंहालोकनेनसः ॥ नाशकद्वाणमुत्स
 ष्टुराजासीद्विस्मितस्ततः ॥ १८ ॥ तादृशंनृपमालक्ष्यजगादसमृगाधिपः ॥ नरवाचाभृशंभूयोविस्मयंप्रापयन्निदम् ॥ १९ ॥ सिंहउवाच ॥
 दिलीपंत्वामहंराजञ्जानामिरविवंशजम् ॥ त्वंचजानीहिमांशम्भोर्गणकुम्भोदराभिधम् ॥ २० ॥ देवदारुरयंयस्तेवर्ततेदृष्टिगोचरं ॥ पार्वत्यापुत्रवद्वीर
 पालितःस्निग्धचित्तया ॥ २१ ॥ एकदामुष्यवन्येनगजेनाघर्षताकटम् ॥ उदपाटिमहाराजवल्कलंमृदुलंभृशम् ॥ २२ ॥ एनंतादृशमालक्ष्यमृडानीक
 रुषान्विता ॥ मामत्रस्थापयामाससिंहकृत्वास्यरक्षणे ॥ २३ ॥ मामाहचेतिसादेवीकुम्भोदरनिशम्यताम् ॥ योऽत्रजन्तुःसमागच्छेत्तंस्वादेस्त्वंवस
 न्निह ॥ २४ ॥ ततःप्रभृतिराजेन्द्रतदाज्ञांपालयन्नहम् ॥ पालितांत्रिदशैःसर्वैःकन्दरेऽत्रवसाम्यहम् ॥ २५ ॥ जडीभावेस्वदेहस्यत्वयाकार्योनविस्मयः ॥
 महतीशाम्भवीमायावर्ततेऽत्रहिमाचले ॥ २६ ॥ अन्यस्मिन्निवसिहेत्वंप्रहर्तुंनमयिक्षमः ॥ यतोमत्पृष्ठमारुह्यवृषमारोहतिप्रभुः ॥ २७ ॥ निर्वर्तस्वनिजं
 देहंरक्षसर्वार्थसाधनम् ॥ दैवेनासादितावीरगौरियंभक्षणायमे ॥ २८ ॥ देवलउवाच ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यवीरसंबोधनान्वितम् ॥ प्रत्युवाच
 दिलीपस्तंसजडीभूतविग्रहः ॥ २९ ॥ राजोवाच ॥ सर्गस्थितिविसर्गाणांकारणंजगतःशिवम् ॥ अम्बिकांजगदम्बांचनमामिमृगराजतौ ॥ ३० ॥ त्वंच
 तत्सेवकत्वेनमान्योमममृगाधिप ॥ ब्रवीमियदहंवाक्यंश्रुत्वाशाधिकरोमिकिम् ॥ ३१ ॥ वसिष्ठोब्रह्मणःपुत्रोऽगुरुर्नोविदितस्तव ॥ तस्येयंनन्दिनीनाम
 धेनुःसर्वार्थसाधिका ॥ ३२ ॥ सन्तानोत्पत्तयेतेनदत्ताराधयितुंमम ॥ येयमाराधितासम्यग्दिनानिकतिचिन्मया ॥ ३३ ॥ लघुतर्णकमातेयंधृताते
 गिरिकन्दरे ॥ शम्भुभृत्याद्वलात्त्वत्तोशक्तामोचयितुंमयां ॥ ३४ ॥ अहंतस्यमुनेरग्रेगच्छाम्येनामृतेकथम् ॥ कामधेनोस्तुदौहित्रिजगत्सेव्यायश
 स्विनी ॥ ३५ ॥ अनयासदृशीनान्यागौर्ययातोषयामितम् ॥ तस्माद्विमुच्यगामेनाम्मयाकुरुनिजाशनम् ॥ ३६ ॥ ददामिदेहमात्मीयमपकी
 र्तिमलीमसम् ॥ एवंनधर्महानिःस्यादपेस्तवतुभोजनम् ॥ गवार्थेत्यजतःप्राणान्ममापिगतिरुत्तमा ॥ ३७ ॥ देवलउवाच ॥ एवमा
 कर्ण्यसिंहेनकृतेमौनेविशांपते ॥ तदग्रेऽवाङ्मुखोराजान्यपतद्धर्मकोविदः ॥ ३८ ॥ तस्यप्रतीक्षमाणस्यसिंहपातंसुदुःसहम् ॥ पपातोपरिपुष्पाणांवृष्टि
 र्मुक्तासुरेश्वरैः ॥ ३९ ॥ पुत्रोत्तिष्ठेतिवचनंश्रुत्वाराराजासउत्थितः ॥ जननीमिवतांधेनुंददर्शनमृगाधिपम् ॥ ४० ॥ तंविस्मितमुवाचेदंनन्दिनीनृप
 सत्तमम् ॥ ४१ ॥ नन्दिन्युवाच ॥ माययासिंहरूपिण्यात्वंमयासिपरीक्षितः ॥ मुनिप्रभावान्माराजन्ग्रहीतुंनक्षमोऽन्तकः ॥ ४२ ॥ मनसापिकुतोऽ

न्येषांमद्रहेशक्तिरङ्गिनाम् ॥ स्वशरीरस्यदानेनत्वंमांरक्षितुमुद्यतः ॥ अतस्तेऽहंप्रसन्नास्मि वृणीष्ववरमीप्सितम् ॥ ४३ ॥ राजोवाच ॥
 नगुप्तं देहिनामन्तर्वातिवृत्तं भवादृशम् ॥ अतो जननिजानामिवाञ्छितं मम देहितम् ॥ ४४ ॥ मगधेशसुतायामेवंशकर्तारमात्मजम् ॥ त्रयच्छ
 किंचित्स्वच्छानां नासाध्यं हि भवादृशम् ॥ ४५ ॥ इत्युक्त्वा अलिमाधाय तत्पुरस्तस्थिवा नृपः ॥ तूष्णीं तदुत्तरापेक्षीतपुरोबद्धलोचनः ॥ ४६ ॥
 देवल उवाच ॥ निशम्येति वचस्तस्य भूपतेरिदमब्रवीत् ॥ नन्दिनीपितृदेवर्षिनरभूतार्थसाधिका ॥ ४७ ॥ नन्दिन्युवाच ॥ पुत्रपत्रपुटे
 दुग्ध्वापयोममपिवेप्सितम् ॥ आश्रमे गुरुणा ज्ञतः पुनः पास्यसि शेषितम् ॥ भवितावंशकर्ता तसुतः शस्त्रास्त्रतत्त्ववित् ॥ ४८ ॥ देवल उवाच ॥
 इत्युक्तः सौरभेय्यातामुवाच विनयेन सः ॥ ४९ ॥ दिलीप उवाच ॥ मातस्तवैव पास्यामि शेषं सर्वक्रियाविधेः ॥ तृप्तोऽहं मातरासाद्यमिष्टं
 तेव च नामृतम् ॥ ५० ॥ नान्यदिच्छामि सारङ्गः कादम्बिन्या यथा जलम् ॥ तव शुश्रूषणान्मातरभवं सकलोद्भवः ॥ ५१ ॥ समस्तजनपूज्या
 या विद्याया इव मृदधीः ॥ तव मातामहीदत्तः शापोऽप्यासीद्रोमम ॥ ५२ ॥ तमृते पुत्रलाभो मे कुतस्तव च दर्शनम् ॥ वरायैव तथाप्यम्बसमाराध्या
 भवादृशः ॥ नहिकश्चिद्विपाकाङ्क्षीमहादेवा त्रिवर्गदात् ॥ ५३ ॥ देवल उवाच ॥ श्रुत्वेति तद्वचः सागौः प्रसन्नासाधुसाध्विति ॥ आभाष्य हि मवद्गर्भा
 द्ययौ तेन सहाश्रमम् ॥ ५४ ॥ पूर्वद्युरिव तत्रापि पूजिताराजभार्यया ॥ प्रसन्नासावभौ धेनुः कार्यसिद्धिरिवाङ्गभाक् ॥ ५५ ॥ मुखं प्रसन्नमालक्ष्य मृगा
 क्षीसाक्षितीशितुः ॥ अज्ञासीत्तं निजं कार्यसिद्धयन्तस्तु यत्कृते ॥ ५६ ॥ अथ तौ दम्पती धेनुवा विधिवद्विहितार्चया ॥ तया सह गुरोरेकैकृतकृत्यस्य जग्मतुः ॥
 ५७ ॥ निरीक्ष्य तौ मुनिवरः प्रसन्नमुखपङ्कजौ ॥ अतीन्द्रियज्ञाननिधिः प्रोवाचेदं प्रहर्षयन् ॥ ५८ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ राजा जनानामिगोरेषा प्रस
 न्नावामभूत्किल ॥ अपूर्वायुवयोरद्य मुखकान्तिर्हिलक्ष्यते ॥ ५९ ॥ सुरभिः सुरशास्त्री च विश्रुतौ कामपूरिणौ ॥ तदपत्यं समाराध्य सिद्धोऽर्थः स्यात्किमद्भुतम्
 ॥ ६० ॥ यो ददाति निखिलं मनोरथं कीर्तिते यमनघापि दूरतः ॥ श्रद्धयानिकट एव सेवितार्कि पुनः सुरतरङ्गिणीवसा ॥ ६१ ॥ ज्ञानतो विदितमद्भुतं मया त्वत्कृ
 तं यदनया परीक्षणम् ॥ भूपते त्वमपि धर्ममात्मनोरक्षसि स्मच यथा तथा च तत् ॥ ६२ ॥ त्वय्यसौ मम मनोऽनुकूलताभावमात्मनि विबुध्यते तथा ॥ तुष्यति
 स्मकमला यथा हरेः पार्वती वगिरिशस्य सज्जने ॥ ६३ ॥ रात्रिस्त्रसह भार्यया नया धेनुपूजनपरेण नीयताम् ॥ भूपभव्यभवता गमिष्यतेश्वः समाप्तविधिना
 निजां पुरीम् ॥ ६४ ॥ देवल उवाच ॥ वैश्यैर्वंधेनुमाराध्य सभार्यः प्राप्तवाञ्छितः ॥ प्रानयुक्तरथः प्राप्य गुरोराज्ञामगाद्ब्रह्म ॥ ६५ ॥ कतिचिद्वासरैस्त
 स्य दिलीपस्याभवद्बुधुः ॥ यस्य नाम्नारवेर्वंशः पृथिव्यां विश्रुतोऽभवत् ॥ ६६ ॥ यः पठिष्यति भूपस्य दिलीपस्य कथामिमाम् ॥ धनं धान्यं सततं वैश्य

लप्स्यते सपुमानिह ॥ ६७ ॥ शरभवरसुतास्येस्वबुद्ध्या सममनया परितोपयाशुगौरीम् ॥ त्वमपि कुलधरं गुणान्वितं सासुतमनघं खलु दास्यते चतुर्भ्यम् ॥ ६८ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ मुनिरिति चरितं दिलीपराज्ञोललिततरं शरभाय पुण्यमुक्त्वा ॥ अभिमतगतिमात्मनः प्रपेदे विधिमुपदिश्य च पूजनेऽम्बिकायाः ॥ ६९ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० कालिन्दीमाहात्म्ये त्र्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०३ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ विष्णुशर्मस्ततो वैश्यः शरभः सह भार्यया ॥ नीत्वा पूजोपकरणं यौ श्रीचण्डिकालयम् ॥ १ ॥ तत्र तौ विधिवत्स्नात्वा सुमनो धूपदीपकैः ॥ आनर्चतुर्भक्तियुक्तौ च ण्डिकां पुत्रकाम्यया ॥ २ ॥ श्रद्धया पूजिता ताभ्यां दिनैः सप्तभिरम्बिका ॥ उवाच वाचा प्रत्यक्षं भूत्वा विशदमानसा ॥ ३ ॥ पार्वत्युवाच ॥ भो भो वैश्यप्रसन्नास्मि भक्त्या सुदृढया तव ॥ ददामि पुत्रं ते साधो यदर्थं यत्नवानसि ॥ ४ ॥ गच्छ त्वं मा विलम्बस्व वनमैन्द्रं च खाण्डवम् ॥ तत्र तीर्थं महापुण्यमिन्द्रप्रस्थाख्यमुत्तमम् ॥ ५ ॥ निगमोद्बोधकं तत्र तीर्थं निखिलकामदम् ॥ बृहस्पतिकृतं तत्र स्नादित्वं सुतवाञ्छया ॥ ६ ॥ भविष्यति सुतस्ता तव स्नानेन तत्र हि ॥ तत्र स्नात्वा मयाप्यङ्गलब्धः स्कन्दः सुगारिहा ॥ ७ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचो देव्याः पितामम सहस्रिया ॥ अत्राजगाम सतीर्थं सन्नौ च सुतवाञ्छया ॥ ८ ॥ उपस्करवतीर्थेनृर्द्विजेभ्यः प्रददौ शतम् ॥ देवान्पितृन्श्च संतर्प्य यथाविध्यत्र बुद्धिमान् ॥ ९ ॥ सप्तरात्रमुपित्वा तु दम्पतीयतमानसौ ॥ जग्मतुः स्वगृहानिष्टलाभोत्फुल्लमुखाम्बुजौ ॥ १० ॥ तस्मिन्नेवाभवद्भोमासिमातुर्ममान्वहम् ॥ व्यतीतेन वमेमासि जातोऽहं दशमेशुभे ॥ ११ ॥ विष्णुशर्मन्यदुक्ते ते पुरावृत्तमिदं मया ॥ दशाब्दद्वयमेवैतच्छ्रुतं सर्वं पितुर्मुखात् ॥ १२ ॥ एकदा क्षममालोक्य गृहकर्मणि मां पिता ॥ गृहं समर्पयामास विश्वा द्वैराग्यमाप्नुवन् ॥ १३ ॥ मां चोवाच सधर्मात्मा गोविन्दासक्तमानसः ॥ विनिन्दन् विषयासक्तिं विष्णुभक्तिं स्तुवन्मुहुः ॥ १४ ॥ पितो वाच ॥ सुमते वार्द्धकं प्राप्तं पलिताश्चिकुरामम ॥ गोविन्दचरणाम्भोजं सेविष्ये साधुसेवितम् ॥ १५ ॥ तत्सेवया भवेत्स्वच्छं मनो यस्य च सुस्थिरम् ॥ सपुमानात्म संतुष्टो न किंचिदभिवाञ्छति ॥ १६ ॥ निष्कामः सुखदुःखाभ्यां भुञ्जन्सुकृतदुष्कृते ॥ प्राकृते तत्समाप्तौ च त्यजन्देहं भवत्यजः ॥ १७ ॥ तावद्भव्यगुणसुखं यावत्प्राप्तं न चित्सुखम् ॥ तत्प्राप्तौ तद्भवत्तुच्छं सुधाया इव तक्रकम् ॥ १८ ॥ हरेर्मायावलवती यामोहयति देहिनम् ॥ हिताहितं न जानाति स यथा मदिरामदः ॥ १९ ॥ प्रवृत्तिचिन्तितं च विद्यया विद्यया च सः ॥ करोति स्वेच्छया काले वाललीलो हिसप्रभुः ॥ २० ॥ वेदोदितं यदा कर्म क्रियते फलमिच्छता ॥ प्रवृत्तिः सा परा तात तं षामर्पणमीश्वरे ॥ २१ ॥ यथानिर्दग्धबीजानि न प्ररोहन्ति यत्नतः ॥ तथा कर्माणि विश्वेशं निष्कामेनार्पितानि तु ॥ २२ ॥ कर्मणां च लयो मोक्षः सुखदुःखप्रदायिनाम् ॥ तदुत्पत्तिस्तु बन्धः स्यादित्यसौ शास्त्रनिर्णयः ॥ २३ ॥ अतोऽहं कर्मवेदोक्तं कुर्वन्नाभिलषन्फलम् ॥ पर्यटिष्यामि तीर्थेषु

हृदिभक्तिदधद्वरेः ॥ २४ ॥ एवंप्रारब्धकर्माणिभुञ्जन्वन्यान्यनजयन् ॥ हनिष्यामिजगद्रोगपीत्वा सत्सङ्गमौषधम् ॥ २५ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ एवमाकर्ण्य
वचनंतस्याहंपितुरात्मनः ॥ अवदं विष्णुशर्मस्तवं तन्निशामय तत्त्वतः ॥ २६ ॥ अयं जनो दुराराध्यः कथयिष्यति नो यशः ॥ दुष्टः कुटुम्बादुद्विज्य निःसृत्य
गत इत्ययम् ॥ २७ ॥ इयं विष्णुपदीता तभुवनत्रयपावनी ॥ स्मृता हरत्यघंदूरात्कस्मादेनां विमुञ्चसि ॥ २८ ॥ पापकारी जनस्तात प्रियते मगधेतुयः ॥
सोऽप्यस्थिपाताद्गङ्गायां स्वर्गातिरिति जमाशुभम् ॥ २९ ॥ पुत्राः पट्टिसहस्राणि सगरस्य महात्मनः ॥ कपिलक्रोधनिर्दग्धा गताय तस्पर्शनादिवम् ॥ ३० ॥
तामिमां त्रिदिवश्रेणीं मुक्तेरपि विधायिनीम् ॥ मुमुक्षुसे वितांता तमुक्त्वामान्यत्र गम्यताम् ॥ ३१ ॥ मावजानी हि सामीप्ये गङ्गां त्रिदशमानिताम् ॥
यदिच्छसि महाभाग सेवितैषा प्रदास्यति ॥ ३२ ॥ तिर्यञ्चोऽपि विना ज्ञानाज्जले चेत्स्युर्गता सवः ॥ भवेद्युस्तर्हिते ब्रह्मसाकथं त्यज्यते त्वया ॥ ३३ ॥ शि
वशर्मोवाच ॥ निशम्यैतद्वचस्तातस्ततो मम ऋतप्रियः ॥ उवाससदने सर्वविषयेभ्यः पराङ्मुखः ॥ ३४ ॥ त्रिषुकालेषु गङ्गायां प्रत्यहं स्नानमाचरन् ॥
पुराणस्याद्ब्रह्मेयत्रयत्रयातिसनित्यशः ॥ ३५ ॥ एकदा कर्णयन्धीरो यमुनातीथगौरवम् ॥ तत्र शुश्राव माहात्म्यमस्य तीर्थस्य पुत्रसः ॥ ३६ ॥ अविमुक्तह
रिद्वारप्रयागेभ्यश्च पुष्करात् ॥ अयोध्याद्वारिकां काञ्चीमथुराभ्यस्तथान्यतः ॥ ३७ ॥ सर्वतीर्थमयस्यास्य पुण्यं शतगुणाधिकम् ॥ कथितं तेन विदु
षा सुतेनाकर्ण्यमत्पिता ॥ ३८ ॥ त्यक्त्वा गृहमगादत्र तीर्थे सर्वैरलक्षितः ॥ आवा मिव महाभागो गोविन्दपदसेवकः ॥ ३९ ॥ अत्रागत्य महाभागो मत्पि
तामोक्षवाञ्छया ॥ निगमोद्बोधके तीर्थे त्रिकालं स्नानमाचरन् ॥ ४० ॥ उवासकतिचिन्मासानत्र तीर्थोत्तमे हि सः ॥ कुर्वन्निजक्रियां धी
मान्निःस्पृहोऽप्यजवेश्मनि ॥ ४१ ॥ एकादासहस्रातस्य ज्वरोऽभूद्रतिदारुणः ॥ महत्यापीडया तस्य मुमोह गतचेतनः ॥ ४२ ॥ मुहूर्तसपिता
मुह्यस्तदवस्थो व्यतिष्ठत ॥ पश्चात्समागतप्राणो व्यचिन्तयदिदं तदा ॥ ४३ ॥ अहो मे कष्टमापन्नं दूरे पुत्रः सधार्मिकः ॥ यो मां ज्वरवितप्ताङ्गमाश्वास
यतिबुद्धिमान् ॥ ४४ ॥ अगम्यागमनं पापं कृतं यन्मे सुदारुणम् ॥ प्रायश्चित्तं न तस्यापि कृतं कामे गतिर्भवेत् ॥ ४५ ॥ आगमिष्यति पुत्रो मे तस्मै
दास्यामि वस्विति ॥ यन्मया गोपितं गेहे न दृष्टं च मया पितृत् ॥ ४६ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ इति चिन्तयतस्तस्य पान्थो वर्षेण पीडितः ॥ शीतार्तः क
म्पितवपुरुटजं प्राविशत्तदा ॥ ४७ ॥ स तं संविष्टमालोक्य भूयोगत्वा तदन्तिके ॥ मुनिरेष इति ज्ञात्वा ववन्दे शिरसा ध्वजः ॥ ४८ ॥ ऊचे च कस्मा
त्सुप्तोऽसि मुने सन्ध्या समागता ॥ रविरस्तं प्रयात्येष न सुप्तेः काल एष ते ॥ ४९ ॥ इत्युक्तमात्रेव च सिपथिकेन पितामम ॥ शरभोज्वरतप्ताङ्गस्तमा
हकथमप्यहो ॥ ५० ॥ शरभ उवाच ॥ श्रूयतां वचनं पान्थयद्ब्रह्मामिपुरस्तव ॥ श्रुत्वामद्भाग्ययातेन त्वया साधो विधीयताम् ॥ ५१ ॥ वैश्योऽ

हंशरभोनाम्नाकान्यकुब्जेगृहंमम ॥ अत्रागतोनिषिद्धोऽपिजायामित्रसुतैरहम् ॥ ५२ ॥ अस्यतीर्थस्यमाहात्म्यंश्रुत्वासूनुमुखेरितम् ॥ मासास्तुक
तिचित्साधोव्यतीतामयिचागते ॥ ५३ ॥ दिनत्रयमतिक्रान्तंज्वरितस्यममाधुना ॥ प्राणामेविगताआसन्नद्यभूयःसमागताः ॥ ५४ ॥ कियान
प्यायुषःशेषःसाधोमेखलुतिष्ठति ॥ शमनस्यगृहंदृष्ट्वायदहंपुनरागतः ॥ ५५ ॥ भाग्योदयेनकेनापिममात्रत्वंसमागतः ॥ नयमामद्वहंमित्रद्रव्यं
बहुददामिते ॥ ५६ ॥ दास्याम्यपिगृहंगत्वाकृपांकुरुकृपानिधे ॥ इहभूभागउत्वायगृह्यतांमामकंधनम् ॥ ५७ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ इत्याक
र्ण्यसदुर्बुद्धिर्ग्राम्योविषयलम्पटः ॥ उवाचधनलुब्धस्तंत्वदुक्तंसाधयाम्यहम् ॥ ५८ ॥ इत्युक्त्वाधनमुत्वायतस्माद्रूपागतस्तदा ॥ अग्रतःस्था
पयामासशरभस्याहचाध्वगः ॥ ५९ ॥ अध्वगउवाच ॥ धनमेतद्विशानाथतवभूभागतोमया ॥ निष्कासितंप्रयच्छाशुशिविकानयनायमे ॥
॥ ६० ॥ यामारोप्यज्वरार्तंत्वांनयामितवकेतनम् ॥ ६१ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ इत्युक्तस्तेनसतदादंदौस्वर्णपलत्रयम् ॥ सोऽपिनीत्वापितुद्र
व्यंययौलवणपत्तनम् ॥ ६२ ॥ उषित्वारात्रिमेकांतुशिबिकांसपरिच्छदाम् ॥ सवाहामानयत्पुत्रदत्त्वास्वर्णपलद्वयम् ॥ ६३ ॥ पलद्वयंगृहीतं
तत्तेनैवार्धमबुद्धिना ॥ आरोप्यशिविकांतंशरभं वैश्यसत्तमम् ॥ ६४ ॥ पान्थःसचलितोवाहांस्वरयन्कान्यकुब्जकम् ॥ अस्यतीर्थवरस्याथ
कमण्डलुजलंधृतम् ॥ ६५ ॥ पाययन्नल्पमल्पंतृपार्तंसोऽध्वगोययौ ॥ अथतेसरसस्तीरउत्तीर्णाभोक्तुमध्वनि ॥ ६६ ॥ स्नात्वाभुक्त्वापुनस्त
स्मात्स्थानाञ्चेलुस्त्वरान्विताः ॥ कियन्तीभूमिमुल्लङ्घ्यतृपार्तस्तेकमण्डलोः ॥ ६७ ॥ जलपीत्वातृपार्तंशरभंचाप्यपाययत् ॥ अथकश्चिन्म
हाभीमोविकटोनामराक्षसः ॥ ६८ ॥ विचरन्निर्जनेऽरण्येगच्छतस्तानवैक्षत ॥ तान्दृष्ट्वासक्षुधाक्रान्तोवेगःकान्विवृताननः ॥ ६९ ॥ अभिदुद्राव
चरणाघातेनाकम्पयन्महीम् ॥ आगत्यतरसापार्श्वेतान्वाहान्पथिकंचतम् ॥ ७० ॥ सकेशेषुसमादायभ्रामयामासखेचरः ॥ गतामृन्म्रामणंनैवभूतलेतान
पोथयत् ॥ ७१ ॥ चखादपिशितंतेषांपपौक्रोशाच्चशोणितम् ॥ कुत्रयास्यतिरोगार्तोऽयंपुरतोमम ॥ ७२ ॥ एनंतुभक्षयिष्यामिपश्चादम्बुपि
बाम्यहम् ॥ इतिकृत्वामतिवारितीर्थस्यास्यकमण्डलोः ॥ ७३ ॥ मुखेचिक्षेपसतदारजनीचरपुङ्गवः ॥ क्षिप्तमात्रेजलेतस्यपूर्वजन्मभवास्मृतिः ॥
॥ ७४ ॥ जातासतुवधात्तस्यशरभस्यन्यवर्तत ॥ पूर्वजन्मकृतंपापंतदपिस्मृतिमागमत् ॥ ७५ ॥ येनराक्षसभावस्तुभूतोविप्रोद्भवादपि ॥ स्मृ
त्वापादमुपेत्याशुसमीपेशरभस्यतु ॥ उवाचज्ञानमापन्नोराक्षसःपितरंमम ॥ ७६ ॥ राक्षसउवाच ॥ भोभोमनुष्यशार्दूलकस्त्वंकेचजनाअमी ॥
भक्षितायेमयाघोररूपेणाधमरक्षसा ॥ ७७ ॥ कस्यतीर्थवरस्येदंजलयस्यप्रभावतः ॥ पापिनोऽपिस्मृतिर्जातापूर्वजन्मभवामम ॥ ७८ ॥ वैश्य

उवाच ॥ वैश्योऽहं राक्षसश्चेष्टकान्यकुब्जे गृहं मम ॥ तीर्थानि पर्यटन्निन्द्रप्रस्थेऽहं समुपागतः ॥ ७९ ॥ तत्राहमभवंदुःखी ज्वरेण विधियोगतः ॥
 ततो मे बुद्धिरुत्पन्ना गन्तुं गृहमसत्पथ ॥ ८० ॥ तत्र कश्चित्समायातः पान्थो वर्षेण पीडितः ॥ प्रार्थितः समया नीय शिविकां मां गृहं नय ॥ ८१ ॥ स
 चायं शिविकां पन्थः समुपानीय सत्वरः ॥ मामारोप्य च तां धीरश्चलितो मद्गृहं प्रति ॥ ८२ ॥ स पान्थस्ते च शिविकावाहाः सम्प्रति भक्षिताः ॥ त्व
 या जलमिदं यस्य तीर्थस्यापि च तच्छृणु ॥ ८३ ॥ इन्द्रस्य खाण्डववने यमुनास्ति सरिद्वरा ॥ तत्तीरेऽस्ति हरिप्रस्थं तीर्थं तीर्थोत्तमोत्तमम् ॥ ८४ ॥
 मुराचार्यस्य तत्रास्ति तीर्थं सर्वार्थसाधकम् ॥ निगमोद्बोधकं जातास्मृतिस्ते यज्जलाशनात् ॥ ८५ ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं यत्पृष्टोऽहमिह त्वया ॥
 पृच्छामित्वामहं किंचित्तद्वदाशुनिशाचर ॥ ८६ ॥ पूर्वजन्मकृतं कर्म स्मरसित्वमिहाधुना ॥ वद किं ते कृतं पापं येन जातोऽसिराक्षसः ॥ ८७ ॥
 राक्षस उवाच ॥ पुराहमभवं विप्रः पुण्यं वेद विदां कुले ॥ दुराचारो ह्यधर्मात्मा शृणु सर्वं वदामि ते ॥ ८८ ॥ क्रीडता हि मयानित्यं द्यूतेन सह तद्विदैः ॥ हा
 रितं द्रविणं भूरि स्वकां यं पितुर्गेव च ॥ ८९ ॥ पित्रानिवेद्य भूपाय मामकं कर्म तज्जनैः ॥ पुरा त्रिः सारितो निःस्वो गतोऽहं ग्राममन्तिके ॥ ९० ॥ तत्रासीन्मे सखा
 नाम देवको ब्राह्मणोत्तमः ॥ तेनाहं राक्षितो गेहे कुर्वता चिरमादरम् ॥ ९१ ॥ वस्तु तत्र सुखेनाहं तद्भार्या रूपशालिनीम् ॥ कामातुरोऽहमभजं बलान्मित्रे गते क्वचित्
 तिखड्गेन चिच्छिदुस्ते शिरो मम ॥ ९२ ॥ मृतं मां यातना देहमावेश्य यमकिङ्कराः ॥ रौरवे निरये घोरे च क्षिपुर् यमशासनात् ॥ ९३ ॥ पलायमानस्तरसाधृतोऽहं राजकिङ्करैः ॥ चौरोऽयमि
 तनाम् ॥ भुक्त्वा तेनैव पापेन राक्षसत्वं मुपागतः ॥ ९४ ॥ शतवर्षाण्यतीतानि राक्षसत्वे विशांपते ॥ वदामि तु मुपायं मे येनास्मान्मुक्तिमाप्नुयाम् ॥ ९५ ॥ पुण्यं तदा
 पि ते साधो वदामि शृणु सादरम् ॥ येन तीर्थं वरस्येदं जलं मम मुखे गतम् ॥ ९६ ॥ तत्रैव जन्म निमया कृत्वा हरिदिने व्रतम् ॥ संसर्गात्रेच्छया वैश्यरात्रौ जा
 क्य दुर्वचोऽवदमग्रतः ॥ क्वगच्छसि दुराचारदाम्भिकस्त्रीजनान्तरे ॥ ९७ ॥ इत्युक्तः समयाधीरस्तुल्यो मानापमानयोः ॥ तूष्णीमेव निकेतान्मे
 निर्गत्य चलितो यदा ॥ ९८ ॥ तदाभिमुखमायान्ती पत्नी मम पतिव्रता ॥ पतित्वा पादयोस्तस्य तं साधुं गृहमानयत् ॥ ९९ ॥ मया पमानितस्या
 पिनक्रोधोऽभून्महात्मनः ॥ तया दृतस्याप्यानन्दो यतः सोऽरिमुह्यत्समः ॥ १०० ॥ तमर्चयित्वा विधिवद्विष्टरे चोपवेश्य सा ॥ भोज्यं भोजय जीवेश जय
 ताद्भुवनत्रयम् ॥ १०१ ॥ इत्युक्तोऽहं तया साध्या न्यगदंतं महाशयम् ॥ म्लानवक्रः प्रसन्नास्य मुतिष्ठ शमय क्षुधाम् ॥ १०२ ॥ इत्युक्त्वा तस्य चरणौ नो

दितस्तनुमध्यया ॥ प्राक्षालयंपुनस्तंतुनिवेश्यासनउत्तमे ॥ ७ ॥ अददांपात्रमन्त्रेनपूर्णतस्मैविवेकिने ॥ जलंचतत्करेसाध्याप्रेरितोऽहंतयामुहुः
 ॥ ८ ॥ उपभुज्यसधर्मात्मास्वैरविगतविक्रियः ॥ हरेरामहरेकृष्णजपन्नितिजगामह ॥ ९ ॥ कृतंपुण्यमिदं वैश्यनोदितेनमयाम्त्रिया ॥ पूर्व
 जन्मनियेनेदंप्रापितंतीर्थवारिमे ॥ ११० ॥ शिवशर्मोवाच ॥ विष्णुशर्मन्निदंवाक्यमुक्त्वातिष्ठतिराक्षसे ॥ पथिकःसचतेवाहाःप्राहुःखेदिव्यदे
 दिनः ॥ ११ ॥ पथिकवाहाऊचुः ॥ भोभोविशांपतेसाधोप्राप्ताअप्यपमृत्युताम् ॥ त्वत्प्रसादादिदंवारिपीत्वादेवत्वमागताः ॥ १२ ॥ त्वत्सङ्गेधन
 लोभेनविट्पतेचलितायतः ॥ विगतानधनाकाङ्क्षामरणावसरेऽप्यतः ॥ १३ ॥ तीर्थराजजलस्यास्यतिष्ठतो जठरेहिनः ॥ मरणेह्यनुभावात्तुमैत्रीप्राप्ताध
 नेशितुः ॥ १४ ॥ नमामस्त्वांवयंयामोधनेशनगरींप्रभो ॥ विमानैस्तद्गणानीतैर्नानामणिविभूषितैः ॥ १५ ॥ प्रयाहिमाविलम्बस्वतीर्थेनिगमबोधके ॥
 त्वमनेनसमंसाधोतारयैनमपिद्रुतम् ॥ १६ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ इत्युक्त्वातेगतास्तातदिश्युदीच्यांसमतंतः ॥ विमानकिङ्क्षणीनादैर्नादयन्तोऽथरो
 दसी ॥ १७ ॥ अथवैश्योममपितातमाहरजनीचरम् ॥ १८ ॥ शरभउवाच ॥ उत्तिष्ठनयमामाशुतीर्थेनिगमबोधके ॥ ज्वरात्तेनमयापद्भ्यांतत्रगन्तुंनशक्य
 ते ॥ योमानयतितत्तीथत्वदन्योनास्तिकश्चन ॥ १९ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ तथेतितमथाश्वास्यवैश्यंसरजनीचरः ॥ स्कन्धमारोप्यवेगेनतत्तीर्थपावनं
 ययौ ॥ १२० ॥ ऊषतुस्तावुभौतत्रविट्पतिःसचराक्षसः ॥ कुर्वन्तौस्नानमात्रंतुसर्वतीर्थोत्तमोत्तमे ॥ २१ ॥ अथाहंपितुराकर्ण्यमहतींगुरुवेदनाम् ॥
 तंप्रतिप्रेरितोमात्राचलितोनिजसन्नतः ॥ २२ ॥ अत्रागत्यमयादृष्टःसमहाज्वरपीडितः ॥ मूर्ध्नाचवन्दितस्तेनदत्ताशीरभ्यभाषिच ॥ २३ ॥ शरभउवाच
 किमर्थमिहभोस्तातदूरमार्गेसमागतः ॥ दिनानिकतिचित्तिष्ठन्कुर्वन्नत्रनिजक्रियाम् ॥ २४ ॥ विकटोनाममेमित्रंराक्षसःसमुपैतिवै ॥ उत्तिष्ठवपुषा
 मुष्यदण्डवत्पतपादयोः ॥ २५ ॥ नभेतव्यंत्वयामुष्मात्त्यक्तर्हिसादिकर्मणः ॥ अधुनातीर्थमासाद्यसंन्निधौममतिष्ठति ॥ २६ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ इत्यु
 क्तोऽहंतदापित्राशरभेणमहात्मना ॥ उत्थायपतितस्तस्यपादयोर्दण्डवद्भुवि ॥ २७ ॥ दोर्भ्यामुत्थाप्यमांसोऽथगाढमालिङ्ग्यराक्षसः ॥ स्वाग
 तंमित्रपुत्रेतिजगादाशिषमीरयन् ॥ २८ ॥ राक्षसउवाच ॥ भाग्यवानसिभोस्तातयत्त्वमत्रसमागतः ॥ पितुर्धर्मात्मनःश्रुत्वाज्वरपीडांसुदारु
 णाम् ॥ २९ ॥ पितुरानृण्यमाप्रोषितीर्थेकृत्वातिलौदकम् ॥ स्नात्वाकुरुक्रियाःस्वीयाःपूर्वजन्मस्मरिष्यसि ॥ १३० ॥ शिवशर्मोवाच ॥ एव
 मुक्तस्तदातेनस्नातुंतीर्थेवराम्भसि ॥ प्रविष्टोऽहंस्मरंस्तातपूर्वजन्मशुभाशुभम् ॥ ३१ ॥ स्नात्वाविधिवदत्रैवपितुरन्तिकमागतः ॥ अपृच्छंरक्षसो
 वृत्तंकुतोऽयंधर्मधीरिति ॥ ३२ ॥ पित्रोक्तंरक्षसोवृत्तंवाहानांपथिकस्यच ॥ श्रुत्वाहंतीर्थराजस्यस्तुतिमस्यचकारवै ॥ ३३ ॥ पितामेरोगनिर्मु

क्तोभविष्यतियदातदा ॥ यास्यामिगृहमित्यत्रदशोपितमहानिमे ॥ ३४ ॥ दशाहाभ्यन्तरेताततातस्यमरणंमम ॥ अभूदर्धजलेह्यस्यतीर्थराजस्यपश्य
नः ॥ ३५ ॥ अथोगरुडमारुह्यवक्षसाधारयञ्छ्रियम् ॥ आजगामस्वयंविष्णुर्नवीनघनविग्रहः ॥ ३६ ॥ पीतवासाश्चतुर्बाहुःपङ्कजारुणलोचनः ॥
ब्रह्मेन्द्रादिभिरादित्यैःसनाथैरन्धकारिणा ॥ ३७ ॥ सेव्यमानोगुणग्रामान्गायद्भिःकिन्नरैःसह ॥ हाहाहूहूप्रभृतिभिःस्तूयमानश्चसर्वतः ॥ ३८ ॥ दत्त्वा
स्वकीयसारूप्यमारोप्यगरुडंतदा ॥ पितरंममब्रह्माद्यैर्वृतोवैकुण्ठमारुहत् ॥ ३९ ॥ पितुःसारूप्यमालोक्यविष्णोरहमचिन्तयम् ॥ इतिचितेतदालो
क्यजाततत्त्वोदयेतदा ॥ १४० ॥ नहिवर्णयितुंशक्योह्यस्यतीर्थशिरोमणेः ॥ महिमायज्जलाद्धेस्यान्मृतोजन्तुश्चतुर्भुजः ॥ ४१ ॥ नमयासर्वथात्याज्यं
तीर्थराजमिदंननु ॥ अञ्जसादृढमाहात्म्यंधनरोगादितृष्णया ॥ ४२ ॥ पितुरत्रोदजेतावत्स्थातव्यंहिमयामम ॥ यावत्तुकर्मणांभुक्तिःप्रारब्धानांमही
तले ॥ ४३ ॥ एंवतुचिन्तयित्वाचपितुःकृत्वातुसत्क्रियाम् ॥ रक्षसातेनसहितःस्थितोऽहंमोक्षवाञ्छया ॥ १४४ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणे
पञ्चप० उत्तर० कालिन्दीमाहात्म्येचतुरधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०४ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ एकदात्रमहातीर्थेपङ्केमग्रांपयस्विनीम् ॥ दृष्ट्वासराक्ष
श्रेष्ठस्तामुद्धर्तुंविवेशह ॥ १ ॥ गोरक्षणेमहान्धर्मोऽक्षितुःस्वर्गतिर्भवेत् ॥ चिन्तयन्नितिमध्येतुसगृहीतोऽम्बुहस्तिना ॥ २ ॥ नीतस्तुवारिणोऽधस्ताज्जल
पूर्णोदरस्तदा ॥ तत्याजर्जावितंसद्यस्तेनपीडितविग्रहः ॥ ३ ॥ दिव्यरूपंसमास्थायविमानमपिठौकितम् ॥ गणेनप्रहितेनाथदेवैरिन्द्रपुरोगमैः ॥ ४ ॥
गच्छन्नितिमयापृष्टःसनिशाचरपुङ्गवः ॥ मुक्तिदेऽत्रमहातीर्थेमृत्युंप्राप्यसुदुर्लभे ॥ ५ ॥ कथंदेवपदप्राप्तिर्जातातवमहामते ॥ इत्युक्तोमामुवाचेदंवाञ्छा
सोदत्रमेऽनघ ॥ ६ ॥ तस्मिन्गतेपुण्यजनेस्वर्गपुण्यवतांपदम् ॥ एकाकिनामयाविष्णुःसद्गतिःप्रार्थितस्तदा ॥ ७ ॥ गच्छंस्तिष्ठन्स्वपञ्चाग्रत्स्ना
नकुर्वंश्चनित्यशः ॥ तमेवपुण्डरीकाक्षमहंदध्यावनन्यधीः ॥ ८ ॥ हरेतवपदाम्भोजमहंशरणमागतः ॥ ब्रह्मत्वेचमहेशत्वेनेन्द्रत्वेमममानसम् ॥ ९ ॥
प्रार्थयन्नित्यहंतातमेवपुरुषोत्तमम् ॥ उषितोऽत्रमहातीर्थेकृत्वानिर्विषयंमनः ॥ १० ॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ वसतोऽत्रमहातीर्थेमरणंचेतवाभवत् ॥
कथंजन्मपुनःप्राप्तंत्वयेतिममसंशयः ॥ ११ ॥ मर्यादांस्यतीर्थस्यत्यक्त्वापिधनलोभतः ॥ राक्षसान्मरणंप्राप्ताःपथिकस्तेचवाहकाः ॥ १२ ॥ यस्य
तीर्थवरस्यास्यजलपानाद्विषंगताः ॥ तथैवराक्षसोऽप्यस्मिन्नपमृत्युमवाप्यसः ॥ १३ ॥ नक्रतःस्वेच्छयास्वर्गजगामतवपश्यतः ॥ ननूनंतत्रमरणंजातं
यजन्मदृश्यते ॥ १४ ॥ नारदउवाच ॥ शिवेनिशम्यपुत्रस्यशिवशर्माशुभंवचः ॥ उवाचपूर्ववृत्तान्तंकारणंनिजजन्मनः ॥ १५ ॥ शिवशर्मोवाच ॥
विष्णुशर्मञ्छृणुष्वेदंकारणंममजन्मनः ॥ कथयामितवाग्रेऽहंश्रुत्वानिःसंशयोभव ॥ १६ ॥ एकदाविष्णुपूजायामयिध्यानंसमास्थिते ॥ दुर्वासाः

प्रकृतिक्रोधीममाश्रममुपागतः ॥ १७ ॥ तमागतमविज्ञायविष्णुध्यानपरायणः ॥ तस्थिवांस्तदवस्थोऽहंचिरंतन्नामसंस्मरन् ॥ १८ ॥ समुहृतमुनिः
 स्थित्वाममाग्रेक्रोधमृच्छितः ॥ आत्मनात्मानमाहेदमुच्चैरारक्तलोचनः ॥ १९ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ अहोअत्रैरहंपुत्रोऽनसूयागर्भसंभवः ॥ शिवांशो
 मानुषेणालमवज्ञातोऽमुनाभवम् ॥ २० ॥ त्रिलोकीराज्यतःशक्रोमयायेनप्रपातितः ॥ तंमामपिमनुष्योऽयमवजानातिदुर्मतिः ॥ २१ ॥ योबिभेतिनकः
 सोऽस्तिमत्तःकालानलादिव ॥ मुक्त्वादेवत्रयींलोकेयतःसार्हतमामम ॥ २२ ॥ यामसौध्यायतेमूढोदेवतांध्यानमास्थितः ॥ नकथंबोधयत्येनंसेति
 मूर्ध्निस्थितोमम ॥ २३ ॥ नूनंनारायणंदेवंध्यायत्येषजगद्गुरुम् ॥ यद्धयानामृततृप्तोहिनबाह्यज्ञानवानयम् ॥ २४ ॥ हरिंवाब्रह्मवाशम्भुमन्यंवाध्याय
 तामयम् ॥ मयायंसर्वथादण्ड्योमदवज्ञाकरोह्ययम् ॥ २५ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ एवंविचिन्त्यसमुनिःसुमर्तिमामबोधयत् ॥ शंशापचविबुद्धंमामिति
 क्रोधारुणक्षेपः ॥ २६ ॥ मामवज्ञाययश्चित्तेध्यानकालेमनोरथः ॥ कुतस्तेनभवेद्वास्मिन्भविष्यतिहिसर्वथा ॥ २७ ॥ इत्युक्त्वासयदातातचलितो
 मुनिरत्रिजः ॥ तदामयाचरणयोर्गृहीतोभयभीरुणा ॥ २८ ॥ इत्युक्तश्चमुनिश्चेष्टक्षम्यतारुद्धिमुच्यताम् ॥ माहशानविजानन्तिसम्यक्कर्मभवादृशाम् ॥ २९ ॥
 शापंत्वंदत्तवान्धोरंसांप्रतमेनिरेनसः ॥ प्रसीदममनम्रस्यशापान्तेकुर्वनुग्रहम् ॥ ३० ॥ इत्युक्तःकोपमुत्सृज्यदुर्वासाःशीतलोऽभवत् ॥ किमेतन्नोचितं
 तातसयतश्चन्द्रशेखरः ॥ ३१ ॥ उवाचेतिसमांधीमांस्तंभूत्वाब्राह्मणोत्तमः ॥ अत्रैवमरणंप्राप्यनभूयोजन्मलप्स्यसे ॥ ३२ ॥ इतिमामनुगृह्णाथंसजगाम
 दिगम्बरः ॥ उषित्वातद्दिनंतातमयासत्कारपूजितः ॥ ३३ ॥ नमुनेर्भाषितंमिथ्याचिन्तयित्वाहमित्यपि ॥ जगामस्वगृहंचित्तेपश्चात्तापंवहन्निति ॥
 ॥ ३४ ॥ अहोमेध्यायतोनित्यंसतीर्थाश्रमिणस्तथा ॥ दर्शनंदुर्लभंजातंश्रीपतेरिहजन्मनि ॥ ३५ ॥ चातकस्येवमेघस्यशुचौसंतापकारिणि ॥ कुतो
 ऽयमागतोमह्यैकुण्ठगतिरोधकः ॥ ३६ ॥ जनस्यप्रस्थितस्येवजलदोऽकालवारिमुक् ॥ नदोषोऽस्तिमुनेर्नूनंतस्यैवेच्छाहरेःखलु ॥ ३७ ॥ सुदर्शनं
 हिदत्त्वापिमजन्मान्तरंकृतम् ॥ मयासंसारभीतेनग्राह्यंपादाम्बुजंहरेः ॥ ३८ ॥ निदाघातपततेनपथिकेनेवपादपः ॥ किंघनापत्ययोषिद्धिरनित्यै
 श्रान्यबन्धुभिः ॥ ३९ ॥ गोविन्दपरमानन्दरामेविममजल्पतः ॥ उदासीनवदासीनःकुटुम्बेषुहरिंभजन् ॥ ४० ॥ प्रारब्धमेवभोक्ष्यामिकर्माण्यन्या
 न्यतर्जयन् ॥ चिन्तयन्नित्यहंतातकियद्विर्वासैरहम् ॥ ४१ ॥ प्राप्तवान्स्वगृहंस्नात्वाहरिपादोदकान्तरे ॥ पितुर्मरणमारूपातंमात्रेवन्धुभ्यएवच ॥
 ॥ ४२ ॥ श्रुत्वातेऽपिशुचंचकुर्नाविन्दन्निममस्थिरम् ॥ सत्यलोकादिलोकेषुनिःस्पृहोऽहंगृहेवसन् ॥ ४३ ॥ मरणंप्राप्तवान्कूलेगङ्गायाम्मुनिसेविते ॥
 मुनेर्दुर्वाससःशापाज्जातोऽहंवैष्णवेकुले ॥ ४४ ॥ मरणंचात्रसत्तीर्थेऽलब्ध्वाप्राप्त्येहरेःपदम् ॥ ४५ ॥ नारदउवाच ॥ एवंसुराचार्यविनिर्मितेतदातीर्थे

महाभागपुराकृतानितो ॥ द्विजोत्तमोप्रोच्यमिथःसुतस्थतुर्विचिन्तयन्तौहरिपादपल्लवम् ॥ ४६ ॥ विचिन्तयन्तौहरिमञ्जलोचनंचतुर्भुजंनरदनंल
विग्रहम् ॥ निजायुधालङ्कृणावभासितंस्मृत्वात्रसारूप्यमवापतुहरेः ॥ ४७ ॥ यस्यक्षेत्रमिदंपुण्यमिन्द्रप्रस्थाख्यमुत्तमम् ॥ तस्योपाख्यानमाख्यातं
फलमस्यशिवेशृणु ॥ ४८ ॥ गङ्गास्नानेनयत्पुण्यंकन्यादानोद्भवंचयत् ॥ श्रवणादस्यतत्पुण्यंश्रद्धयालभतेनरः ॥ ४९ ॥ पुत्रेजातेतुगोदानात्सिंहगे
चबृहस्पतौ ॥ गोदावरीजलेस्नानाद्यत्फलंभुविजायते ॥ ५० ॥ तत्फलंश्रवणादभ्यजायतेनात्रसंशयः ॥ अतस्तीर्थोत्तमादन्यतीर्थनास्त्यखिला
र्थम् ॥ यस्मिन्मरणतोन्नंतिर्यश्चोऽपिचतुर्भुजाः ॥ ५१ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०कालिन्दीमाहात्म्येनिगमबोधोपाख्यानंनाम
पञ्चाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०५ ॥ सौभरिरुवाच ॥ धर्मराजशिविःश्रीमानाकर्ण्यतद्वचोमुनेः ॥ नारदस्याब्रवीत्प्रीतमनाइतितमुत्तमम् ॥
॥ १ ॥ शिविरुवाच ॥ मुनेतीर्थवरस्यास्यनिगमोद्बोधकस्यते ॥ माहात्म्यंवर्णितंसम्यक्छुतंपापहरंमया ॥ २ ॥ इन्द्रप्रस्थेऽत्रशतशःसन्तितीर्था
निवैमुने ॥ अन्यस्यापिसमाचक्ष्वमाहात्म्यंयदिविद्यते ॥ ३ ॥ नारदउवाच ॥ इन्द्रप्रस्थान्तरावर्तिन्येषायाद्वारकानृप ॥ अस्यांपुराहियद्वृत्तंतत्ते
वच्मिशृणुष्वमे ॥ ४ ॥ काम्पिल्येऽथद्विजःकश्चित्पुष्पेषुर्मूर्तिमानिव ॥ सर्वासांयोषितांचित्तहारीहास्यादिविभ्रमैः ॥ ५ ॥ सङ्गीतविद्याकुशलःकोकिलामधुर
ध्वनिः ॥ एकदासकरेवीणांधारयन्वादयन्मुहुः ॥ ६ ॥ कण्ठेनकोकिलालापमधुरेणनराधिप ॥ गायन्बभ्रामनगरेप्रतिरथ्यंमहामतिः ॥ ७ ॥ तस्यगीत
ध्वनिंश्रुत्वामूर्च्छनातानसंयुतम् ॥ त्यक्त्वास्वगृहकार्याणितमीयुःपौरयोषितः ॥ ८ ॥ मोहितास्तस्यरूपेणकामवेगंनसेहिरे ॥ जातास्खलितवीर्यास्तागीतं
श्रुत्वासमक्षतः ॥ ९ ॥ ब्रह्मणोमानसंयेनलोभितंभारतींप्रति ॥ शिवस्यार्द्धशरीरंचपार्वत्यैयेनदापितम् ॥ १० ॥ ताभ्यामन्योजनोलोकेवशीवाज्ञानवान
पि ॥ यःस्मरंतंक्षमोजेतुंस्त्रियःप्रकृतिचञ्चलाः ॥ ११ ॥ ताःस्मरावेशमासोढुंनसाध्योऽपिविषहिरे ॥ वक्तव्यमितिकिंराजल्लोकेकामोहिदुर्जयः ॥ १२ ॥
अथतास्तत्रतत्रेयुर्यत्रयत्रव्रजत्यसौ ॥ प्रगायन्कण्ठवीणाभ्यांप्रगायन्स्वरमोहितः ॥ १३ ॥ तासांपतिसुतभ्रातृपितरोऽथनराधिप ॥ आगत्यभर्त्स
यित्वातानिन्युःस्वान्स्वान्गृहान्प्रति ॥ १४ ॥ तमन्विष्यपुनस्तास्तुजग्मुःसर्वास्तदन्तिके ॥ यदातदापौरजनावृत्तंतत्प्रादुरीश्वरे ॥ १५ ॥ राजा
पितंसमाहूयपप्रच्छरहसिद्विजम् ॥ केनमन्त्रेणभोविप्रमोहितास्ताःपुरस्त्रियः ॥ १६ ॥ तन्ममाचक्ष्वविप्रेन्द्रदास्यामिबहुतेधनम् ॥ नोचेन्निष्का
सयामित्वांनिजराज्यान्नसंशयः ॥ १७ ॥ नारदउवाच ॥ श्रुत्वेतिनृपतेर्वाक्यंनृपतिसद्विजोत्तमः ॥ उवाचसत्यंतस्याप्रेवचोरूपगुणार्णवः ॥
॥ १८ ॥ द्विजउवाच ॥ नमन्त्रोनौषधंराजन्विद्यतेमयिभिक्षुके ॥ किंतुतेनगरेसर्वयोषितोह्यजितेन्द्रियाः ॥ १९ ॥ रूपंममसमालोक्यश्रुत्वा

गीतध्वनिं तथा ॥ स्मरवेगं सहन्ते नरा जंस्तवपुरे स्त्रियः ॥ २० ॥ किंकरोमिमहाराजकोऽपराधोऽस्ति मे विभो ॥ पुराकृतमिवोच्छ्रयशासनं नमहीयते
 ॥ २१ ॥ नारद उवाच ॥ उशीनरशिवे राजन्नेवं कथयति द्विजे ॥ सर्वे पौराः समेत्याथ प्रावदन्निति भूपतिम् ॥ २२ ॥ पौरा उचुः ॥ राजन्नेन
 विप्रेण मोहिताः पौरयोषितः ॥ गृहेषु न हितिष्ठन्ति ह्यस्माभिरपवारिताः ॥ २३ ॥ यद्ययं मोहनः स्त्रीणां नगरेव तस्य तिप्रभो ॥ तदा देशान्तराण्येव
 यास्यामो वयमद्य वै ॥ गतोऽस्माकं वृषो देवो हव्यकव्यक्रियात्मकः ॥ २४ ॥ तमनुप्रस्थितात्क्षेत्राद्गौरियं पापिनामिव ॥ विनातं शरणं यातं त्यक्त
 श्रीभिर्नरेश्वर ॥ २५ ॥ अथैनमनुयास्यन्ति वासिनाभिर्वृषं यथा ॥ शून्यालये कथं लक्ष्मीर्यत्नोऽप्यवतिष्ठति ॥ २६ ॥ धर्मोऽर्थश्च गृहं चैतत्त्रयं
 स्त्रीवशं गंतः ॥ कान्ता धर्मधनाधीना तयोर्नाशेन तिष्ठति ॥ २७ ॥ नारद उवाच ॥ एवं वदत्सु पौरेषु स्त्रियस्तेषां समागताः ॥ राजान्तिक उपाविष्टा इत्यु
 चुस्ताः परस्परम् ॥ २८ ॥ पौरस्त्रिय उचुः ॥ कामं वामा कृतिविप्रमेनं प्राप्य मनांसिनः ॥ उल्लसन्ति दिवाधीशं कमलानीव वारिणि ॥ २९ ॥
 सकुचन्ति विनातेन कुमुदानियथेन्दुना ॥ आगच्छन्तमिलित्वैनं धारयामो नृपाग्रतः ॥ अवध्योऽयं वयं चास्य किं करिष्यति भूपतिः ॥ ३० ॥ नारद
 उवाच ॥ इत्युक्त्वा तास्त्वेरावत्योजगृहुस्तं द्विजोत्तमम् ॥ पश्यतां निजभर्तृणां गजश्चैव पुरस्तदा ॥ ३१ ॥ उचुश्चैनं मनोनाथ गृहानागच्छ हृच्छ
 यम् ॥ शमयाशु विनाद्यत्वां स्थातुं नैव च शक्नुमः ॥ ३२ ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तासां सविप्रः प्रत्युवाच ह ॥ ३३ ॥ विप्र उवाच ॥ भवतीनामहं पुत्रो भव
 त्यो मातरो मम ॥ गृहान्किमर्थमुत्सृज्य भवत्यः पर्यटन्ति हि ॥ ३४ ॥ आराधयत नाथान् स्वान्यतो लोकद्वयं ध्रुवम् ॥ आराधितेषु पतिषु वि
 ष्णुः सर्वसुरेश्वरः ॥ ३५ ॥ प्रसन्नो भवति त्वत्प्रसन्ने किमु दुर्लभम् ॥ यास्त्री स्वपतिमुत्सृज्य सेवतेऽन्यं सुखेच्छया ॥ ३६ ॥ सापवादमवाप्नोति याति
 घोरां च दुर्गतिम् ॥ उषित्वा तत्र कल्पान्ते यावत्सापतिवञ्चनां ॥ ३७ ॥ पुनस्तस्माद्विनिर्गत्य स्थावरत्वं प्रपद्यते ॥ तस्मादपि पशुत्वं सालभते बहु
 जन्मसु ॥ ३८ ॥ ततो मुक्तामनुष्यत्वे व्यङ्गा भवति तत्र सा ॥ एवं पापगतिं ज्ञात्वा निवर्तध्वमतो जनात् ॥ ३९ ॥ नोवायास्यथ देहान्ते नरकं भृशदारुणम्
 ॥ यदिच्छन्ति भवन्त्यो मे सुखं तन्नेह लप्स्यथ ॥ पापमेव हि युष्माकं यतोऽधः पतनं नृणाम् ॥ ४० ॥ नारद उवाच ॥ श्रुत्वा एवं वचनं तस्य दृष्ट्वा भर्तृसुखा
 निच ॥ लज्जयान् प्रमुख्यस्तालतावातहता इव ॥ ४१ ॥ तासां तु पुरनारीणां स्मराग्निर्भृशदारुणः ॥ शशामतस्य शीतं नवदोर्वचनवारिणा ॥
 ॥ ४२ ॥ उत्थाय चेलुः सर्वास्ता विनिन्दन्त्य इति स्मरम् ॥ ब्रह्मशक्रादिदेवानामपि मोहकरं नृप ॥ ४३ ॥ स्त्रिय उचुः ॥ धिगिमं पापकर्माणं
 शीलदारुकुठारकम् ॥ कामं वामदृशां प्रीत्यै धन्यो येन हतः स्मरः ॥ ४४ ॥ किं वदेम जगत्पूज्यां रुक्मिणीं जठरे यया ॥ धृतः प्रद्युम्ननाम्ना सौराडुः स्त्री

५० पु०
२०२ ॥

उ.खं.स.
अ० २०७

शीलचन्द्रभुक् ॥ ४५ ॥ सदेवाधमआयातियदिनोदृष्टिगोचरम् ॥ भूयोध्यानकृतेशानदृगग्नौतक्षिपामहे ॥ ४६ ॥ येनायंजनितःपापोह्या
त्मारामेणविष्णुना ॥ कृतःषोडशसाहस्रस्त्रीप्रियःकाहिनःकथा ॥ ४७ ॥ एवंविनिन्द्यतंकामंतुष्टुवुस्तंद्विजोत्तमम् ॥ शीलंस्वस्यचतासांचरक्षितं
येनभूपते ॥ ४८ ॥ धन्यासामुष्यजननीययायंब्राह्मणोत्तमः ॥ स्मरजिन्निर्मितोलोकेपरधर्मस्यरक्षकः ॥ ४९ ॥ धिगस्तुनोराजलोकेर्हसिताः
स्मरनिर्जिताः ॥ याभिर्वाक्यमनोभ्यांचजनितंपापमुल्वणम् ॥ ५० ॥ नारदउवाच ॥ एवंविचिन्तयन्त्यस्ताएकमत्ययुताःस्त्रियः ॥
जग्मुःस्वंस्वंगृहंसर्वाद्विजवाक्येनबोधिताः ॥ ५१ ॥ अथराजापिकाम्पिल्यस्तंद्विजंवस्त्रभूषणैः ॥ संपूज्यप्रेषयामाससद्गृहेसंयतेन्द्रियम् ॥
॥ ५२ ॥ अथागच्छतिकालेतुकारूपाधिपतिर्बली ॥ काम्पिल्याधिपतिर्सैन्यैर्नगरंरुहधेतदा ॥ ५३ ॥ तयोर्युद्धमभूद्धोरंतेनयुद्धेसघातितः ॥ नगरं
लुठितंसर्वहताःशूराश्चसर्वशः ॥ ५४ ॥ ताःस्त्रियःकालकूटंतुखादित्वामरणंगताः ॥ प्रायश्चित्तंतुनकृतंताभिःपापस्यतस्यतु ॥ ५५ ॥ येन
पापेनताःसर्वाभीषणाख्यस्यरक्षसः ॥ राक्षस्योनगरेजातामहाकायाभयानकाः ॥ ५६ ॥ तत्रतानिहिताःसर्वाःपुरनार्योहनूमता ॥ यज्ञांश्चरिष्य
तोजिष्णोस्तिष्ठतारथकेतने ॥ ५७ ॥ पुनस्ताएवराक्षस्योऽभूवुर्मरवेऽध्वनि ॥ क्षुधार्ताश्चतृषार्ताश्चदर्शनेनभयप्रदाः ॥ ५८ ॥ एवं
तेनतुपापेनवाङ्मनोविहितेनतु ॥ ताभिर्जन्मद्वयंप्राप्तंराक्षसीयोनिमिश्रितम् ॥ ५९ ॥ पापेननाशितंतासांसनृपेनगरद्वयम् ॥ अतएवन
कर्तव्यंपरकान्तनिषेवणम् ॥ ६० ॥ नारीभिःपापभीताभिर्वाङ्मनोभ्यामपिप्रभो ॥ रोगीजडोदरिद्रोवामित्राभ्यांवाजितोऽपिवा ॥ नत्याज्यःस्वप
तिःस्त्रीभिरिच्छन्तीभिस्तुसद्गतिम् ॥ ६१ ॥ कथितमिदंमयामनोवचोभ्यांजनितमघंचयदन्यकान्तभक्त्या ॥ फलमपिचयदेवलब्धमाभि
स्तदपिशिवेबहुविस्तरेणतुभ्यम् ॥ ६२ ॥ इन्द्रप्रस्थगताहिचेयमनघायाद्वारकादृश्यतेतास्तस्याजलबिन्दुदेहपतनात्पौरस्त्रियोरेमिरे ॥ स्व
गंचित्तवचोऽन्यकान्तभजनाज्जातंविमुच्योल्बणंक्रव्यादत्वमवाप्यदेवनिताभावंसुराढाददम् ॥ ६३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०कालिन्दी
माहात्म्येद्वारकावर्णनंनामषडधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०६ ॥ सौभरिरुवाच ॥ धर्मात्मजनिशम्यैतद्वचस्तस्यमहात्मनः ॥ नारदस्यशिबी
राजाप्रोवाचेदंविनीतवत् ॥ १ ॥ शिबिरुवाच ॥ तिष्ठन्त्योमरुमार्गेताराक्षस्योमुनिपुङ्गव ॥ एतस्याद्वारिकायास्तुलेभिरेसलिलंकुतः ॥ २ ॥
नारदउवाच ॥ शृणुराजन्कथांदिव्यांपूतांपापप्रणाशिनीम् ॥ विमलाख्यस्यविप्रस्यहिमवद्गोणिवसिनः ॥ ३ ॥ एकस्तुहिमवद्गोण्यांविमलोनामभूसुरः ॥
देवर्षिपितृवह्नीनांपूजकोऽतिथिपूजकः ॥ ४ ॥ हरिपादार्चनरतोवेदेवेदाङ्गधर्मवित् ॥ वासुदेवगुणग्रामपुराणश्रुतिमानसः ॥ ५ ॥ वार्द्धकेतस्य

॥ २०२ ॥

पुत्रोऽभूत्प्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ चकारहरिदत्तेतिनाम्नातंजनकस्तदा ॥ ६ ॥ विधिवद्विदधेचास्यक्षौरकर्मादिकंचतन् ॥ गुरोःसकाशाजग्राहच्छन्दांसि
 हरिदत्तकः ॥ ७ ॥ अधीत्यविधिवद्वेदान्दत्त्वाचगुरुदक्षिणाम् ॥ प्रवव्राजविरक्तःसन्समूलंचाश्रमद्वयम् ॥ ८ ॥ ज्ञात्वातत्कर्मतन्माताव्यलपत्पुत्र
 वत्सला ॥ स्नापयन्तीकुचद्वन्द्वं पुत्रविश्लेषजाश्रुभिः ॥ ९ ॥ मातोवाच ॥ मामनाथांपरित्यज्यतातयातोऽसिकुत्रवै ॥ पितरंचजराग्रस्तंपश्यपदोवल्बजा
 विव ॥ १० ॥ वार्द्धकेत्वंमयाप्राप्तःश्रीपतेःपादसेवया ॥ सांविहायाभजस्त्वंवैचरणंतस्यमुक्तये ॥ ११ ॥ अहंमृढाध्रुवंतातध्रुवमाराध्ययद्वरिम् ॥
 अध्रुवंवाञ्छितवतीभवन्तंसुखलब्धये ॥ १२ ॥ त्वंह्रुवीर्वत्सलवार्थयद्विष्णुंभजसेस्वयम् ॥ अध्रुवंजगदेतद्वैमत्वासीस्त्वमपिध्रुवम् ॥ १३ ॥ किंकरोमि
 कृगच्छामिमायाज्ञानंछिनत्तिमे ॥ सुफलोत्पादकंशस्त्रीरम्भामूलमिवोत्त्वणा ॥ १४ ॥ धन्योदशरथोराजायोमृतोगमशोकतः ॥ धिङ्मांपुत्रस्य
 विश्लेषाद्वाग्यन्तींस्वजीवितम् ॥ १५ ॥ आगच्छदर्शनंदेहिनातमांपरितापय ॥ वदवेदमयींवाणींपितुरग्रेभुजार्णव ॥ १६ ॥ नारदउवाच ॥ एवंविलप्य
 तन्मातागजन्सापतिताभुवि ॥ दलनाद्राहुदन्तानालेखाचान्द्रमसीयथा ॥ १७ ॥ अथाजगामविप्रर्षिर्विमलोनृपसत्तमः ॥ दृष्ट्वातांपतितांभूमौकिंकि
 मित्यभ्यभाषत ॥ १८ ॥ कस्मादियंकीर्णकेशाव्यस्तवअविभूषणा ॥ पतिताभुविकल्याणंहरिदत्तस्यविद्यते ॥ तस्यावयस्यास्ताःसर्वाःप्रोचु
 स्तंविमलोनृप ॥ १९ ॥ वयस्याऊचुः ॥ अधीत्यवेदांस्तेपुत्रोदत्त्वाचगुरुदक्षिणाम् ॥ नारायणपरोभूत्वाप्राव्रजद्वरिदत्तकः ॥ २० ॥ तस्यविश्लेषशोकेन
 पतितेयंधरातले ॥ २१ ॥ नारदउवाच ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तामांविमलोबुद्धिमत्तरः ॥ प्राबोधयन्निजांभार्यामितिवागमृतेनसः ॥ २२ ॥ विमल
 उवाच ॥ उत्तिष्ठजायेशृणुवाक्यमीरितंमयाकिमर्थपतितांविपीदसि ॥ धन्यःसुतस्तेयइमंविनश्वरंविज्ञायभेजेहरिपादपल्लवम् ॥ २३ ॥ धन्यात्वम
 प्यस्यजनिप्रदायिनीयस्याःसुतस्तेहरिपादभागभूत ॥ संतारयिष्यत्यपिमामसंशयंकुलंकुलोत्थानपिपूरुषाञ्छुभे ॥ २४ ॥ क्वविश्वमेतच्चपत
 चचञ्चलंक्रसेवनंशाश्वतलोकदंहरेः ॥ मत्वेतिभेजुर्भरतादयोनृपायथाहरिसाध्विनथैवतेसुतः ॥ २५ ॥ दाराधनानारशरीरवान्धवाएतेभवन्तिप्रतिजन्म
 दुःखदाः ॥ तावन्नयावद्वग्निपादपल्लवंभजेतधीमेऽखिलकान्तवर्जितः ॥ २६ ॥ नारदउवाच ॥ एवंप्रबोधितातेनधरिणधरणीतलात् ॥ उत्थायनिजभर्तार
 मब्रवीद्दीनयागिरा ॥ २७ ॥ भार्योवाच ॥ सर्वजानाम्यहंकान्तयत्त्वयासाधुभाषितम् ॥ कुलधुर्यनपश्यामियतस्तप्यामिवैभृशम् ॥ २८ ॥
 पुत्रेसतिमहतीर्थेकिंवाकेशवसेवया ॥ गृहएवावयोमृत्युश्चेत्स्याल्लोकद्वयंतदा ॥ २९ ॥ सत्पुत्रोत्पादनेयन्नःकर्तव्यःखलुमानवैः ॥ तास्यन्तिपितृन्पुत्रा
 यतःसंसारवारिधेः ॥ ३० ॥ स्रष्टांसर्वजन्तूनांधातारंपुत्रकाम्यया ॥ भजवाञ्छसिचेत्पुत्रंकुलधुर्यमहामते ॥ ३१ ॥ नारदउवाच ॥ इत्याकर्ण्यवच

स्तस्याः प्रत्याहविमलोद्विजः ॥ ब्रह्मक्षेत्रं प्रयागं हियाम्यहं पुत्रकाम्यया ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वा चलितः सोऽथ हरिद्वारमगाद्विजः ॥ स्नात्वा तत्रापि विधिवदिन्द्र
प्रस्थमथागमत् ॥ ३३ ॥ कतिभिर्वासरैर्वीरसायं कालेऽखिलार्थदे ॥ स्नात्वा भुक्त्वा निशायां समुष्वापयमुनातटे ॥ ३४ ॥ निशीथे स्वपतस्तस्य वि
मलस्यान्तिके विधिः ॥ हंसमारुह्य देवं शस्तीर्थैः सर्वैरनुद्रुतः ॥ ३५ ॥ आगत्योत्थापयामास विमलं पुत्रवाञ्छकम् ॥ उवाच च सुरश्रेष्ठो वचनं मधुराक्षरम्
॥ ३६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ जानेस मीहितं विप्रत्वं दीये मनसि स्थितम् ॥ न तत्पूरयितुं कल्पो यतस्तत्कारणं शृणु ॥ ३७ ॥ एकदामेरुशिखरे मिलिताः सर्वदेवताः ॥
तुष्टुवुर्मद्भवमुखामाधवं कार्यसिद्धये ॥ ३८ ॥ स्तुतोऽस्मदादिविबुधैः कृपया भगवान्हरिः ॥ प्रसन्नोऽभूत्तदा विष्णुर्वृणुध्वमिति चाब्रवीत् ॥ ३९ ॥
इत्युक्त्वा स्तेनते देवाय थाभिलषितं वरम् ॥ श्रीपतेः प्राप्य ते जग्मुः सर्वे स्वस्वं निकेतनम् ॥ ४० ॥ मयोक्तमिति देवेश देहि मे वरमुत्तमम् ॥
प्रयागं नाम मे क्षेत्रं भवत्वखिलकामदम् ॥ ४१ ॥ ततः शतगुणं भूयाद्वितीयं क्षेत्रकं मम ॥ इन्द्रप्रस्थगतं सम्यग्वृत्तं त्वत्तो मयानघ ॥ ४२ ॥ इत्याकर्ण्य वचो
मह्यं भगवानाह मां तदा ॥ तथा स्त्विति पुनर्वाचमुवाच श्रूयतां वचः ॥ ४३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इन्द्रस्य खाण्डवारण्य इन्द्रप्रस्थाभिधं शुभम् ॥ क्षेत्रं
कलिन्दजातीरे मत्तुल्यास्तत्र ये मृताः ॥ ४४ ॥ विरिञ्चैरचिता तत्र स्वकीया द्वारकापुरी ॥ मया शतगुणाम्भोधिनी रस्थायाः पुरा गुणैः ॥ ४५ ॥ तामुल्लङ्घ्य
नरो यस्तु तीर्थमन्यत्रिषवते ॥ न तीर्थफलमाप्नोति स पुमान्नमृषोदितम् ॥ ४६ ॥ सर्वतीर्थोदितं पुण्यं शक्रतीर्थे लभेन्नरः ॥ द्वारकाचपुरीमाया तीर्थमन्यच्च
रक्षति ॥ ४७ ॥ यो निमज्ज्यान्यतीर्थेषु कृत्वा च विविधां क्रियाम् ॥ अत्रैष्यति फलं तेभ्यः फलं प्राप्स्यति स भुवम् ॥ ४८ ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधे विष्णुरहम्
प्यगमं स्वकम् ॥ लोकं द्विजेन्द्रवैकुण्ठादधो भागे व्यवस्थितम् ॥ ४९ ॥ प्रयागान्मामकात् क्षेत्रात्काशी शतगुणा स्मृता ॥ काश्याः शतगुणे तीर्थनिगमोद्भव
कं तथा ॥ ५० ॥ तीर्थसप्तकमेतत्तु त्रयं तुल्यफलं स्मृतम् ॥ एतत्र यमनुल्लङ्घ्य योगच्छतिसितासितम् ॥ ५१ ॥ तस्याहं वाञ्छितं विप्रददामि खलु
नान्यथा ॥ केचिदाहुः सप्तपुरीसमपुण्यामहर्षयः ॥ ५२ ॥ अयोध्याद्याः शतं ताभ्य इन्द्रप्रस्थं प्रचक्षते ॥ त्वहं त्रागत्य विप्रेन्द्रसर्वकामफलप्रदे ॥ ५३ ॥
तीर्थे श्रीद्वारकाख्ये हि कुरुस्नानं सुतेच्छया ॥ यावन्ति सर्वतीर्थानि ब्रह्माण्डकलशोदरे ॥ ५४ ॥ तेभ्योऽपरिमितं पुण्यं शतनामनिकीर्तिते ॥ सुतंते कुलधौ
रेयं तीर्थमेतत्प्रदास्यति ॥ स्नानाच्च तव गोविन्दः प्रसन्नात्मा भविष्यति ॥ ५५ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वा देवदेवेशो ब्रह्मा तत्र तिरोदधे ॥ विमलोऽपि तदा
स्नात्वा देवादीनप्यतर्पयत् ॥ ५६ ॥ इत्युवाच स धर्मात्मा द्वारके कृष्णबल्लभे ॥ सुतं वंशकरं देहि मह्यं भक्ताय ते नमः ॥ ५७ ॥ इत्युक्तं तेन विप्रेण देववागभ
वत्तदा ॥ ५८ ॥ देववागुवाच ॥ पुत्रस्ते धर्मतत्त्वज्ञो वंशकर्ता भविष्यति ॥ प्रसादादस्य तीर्थस्य सर्वतीर्थशिरोमणेः ॥ यद्दिगेदं विलम्बो मासुकृतं तेन

मञ्जनम् ॥ ५९ ॥ नारद उवाच ॥ इत्याकर्ण्य सतां वाणीं विश्वस्तः पुत्रजन्मनि ॥ च चालजलमादाय द्वाग्कायाः कमण्डलौ ॥ ६० ॥ मार्गे तस्य सखा
विप्रो मलयाचलकेतनः ॥ मिलितश्चलितो गेहं कृत्वा तीर्थानि सर्वतः ॥ ६१ ॥ तस्मै स्ववृत्तमाख्यातं ब्रह्मसंवादकात्मकम् ॥ यद्भूतं द्वारकानीर्थं श्रुत्वा सो
ऽपि विसिद्धये ॥ ६२ ॥ उवाच स च धर्मात्मा सखे मम वचः शृणु ॥ यावन्ति भार्गवैः क्षेत्रीयैः तीर्थानि विहितानि मे ॥ ६३ ॥ तावन्ति कर्तुमिच्छामि त्वदुक्तं तीर्थ
मुत्तमम् ॥ नीत्वामां दर्शय सखे तत्तीर्थं सर्वकामदम् ॥ ६४ ॥ सखायस्ते वराभूमावुपकुर्वन्ति ये सखीन् ॥ न तैर्ननु समोलोके पिता माताथ वा सुतः ॥ ६५ ॥
निर्द्धनं पुरुषलोके सर्वे मुञ्चन्ति बान्धवाः ॥ न मुञ्चन्ति सखायस्तु तस्य दुःखेन दुःखिताः ॥ ६६ ॥ संसागर्णवनिर्मग्नान् सखीनुद्धरन्तं सखा ॥ उपदिश्य हरेर्भक्ति
मार्गजन्मेन्धनानलम् ॥ ६७ ॥ अतस्त्वं मे सखा श्रेष्ठ उपकारं विधेहि मे ॥ दर्शयैतद्द्वारं श्रेष्ठं तीर्थं ख्यं द्वाग्कां द्विज ॥ ६८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे
पञ्चप० उत्तर० कालिन्दीमाहात्म्ये सप्ताधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०७ ॥ नारद उवाच ॥ विमलस्तं द्विजनीत्वा द्वाग्कायामिहागतः ॥ पुनस्तौ
सस्नतुर्धौ शीपते भक्तिकाम्यया ॥ भूयः खेमे घग्भीगवागासीदिति भूपते ॥ १ ॥ आकाशवागुवाच ॥ शृणु तं द्विज शार्दूलो हरेर्स्तीर्थमिदं शुभम् ॥ एत
त्तीर्थं प्रसादाद्वा विष्णुभक्तिर्भविष्यति ॥ यया जहातिलोकोऽयमविद्यामोहमुल्वणम् ॥ २ ॥ नारद उवाच ॥ निश्चयेति द्विज श्रेष्ठो तां वाचमभगीरणीम् ॥
प्रसादोऽयं हरेरासीदित्यूचा तं परस्परम् ॥ ३ ॥ स्नात्वा तौ विधिवत्तत्र लब्ध्वा भक्तिहरेः प्रगम् ॥ चेलतुः प्रणिपत्येदं भाषमाणौ मिथस्तदा ॥ ४ ॥
द्विजावूचतुः ॥ यथा वयोर्हिसंयोगः पथि जातोऽविचारितः ॥ यथा गृहकलत्रादिसंयोगो भुवि जायते ॥ ५ ॥ साम्प्रतं विग्रहो भावी यथानौ मार्गवर्तिनोः ॥
तथा दारसुतादीनां कालव्यालास्यवर्तिनाम् ॥ ६ ॥ धन्यः स पुरुषो लोके यो दागसुतसंगमम् ॥ विज्ञाय क्षणिकं नित्यं मंत्रयं च्छीपति भजेत् ॥ ७ ॥ नारद
उवाच ॥ स्मरणं करणीयं मे दासोऽहं त्वत्पदाश्रयः ॥ संदेशः प्रेषणीयो मामित्युक्त्वा स्वगृहं गतौ ॥ ८ ॥ शृणु राजन्यथा तेन मित्रेण विमलस्य तु ॥ मोक्ष
णं राक्षसीनां तु विहितं पथि गच्छता ॥ ९ ॥ ब्रजन्स ब्राह्मणः प्राप्तस्तं देशं जलवर्जितम् ॥ यत्र ताः पापविप्लवा गक्षस्यः क्षुत्तृपाकुलाः ॥ १० ॥ अथ ताः पथि
गच्छन्तं दूरादृष्ट्वा द्विजोत्तमम् ॥ सुजलाम ब्रह्मस्तं तं मिथस्त्विति वभाषिरे ॥ ११ ॥ गक्षस्य उचुः ॥ आयाति पथिकः कश्चिज्जलपात्रं क्रेदयत ॥ अस्मा
कं क्षुत्तृषोः शान्तिर्मना गपि भविष्यति ॥ १२ ॥ एनसंभक्षयिष्यामः पास्यामोऽस्य कने स्थितम् ॥ पात्रं जलं वयं तृष्णाक्षुधा तः शतवर्षतः ॥ १३ ॥ नारद
उवाच ॥ काचिदाहेत्यहं पूर्वमस्योष्णं कालखण्डकम् ॥ भक्षयित्वा ततो रक्तं पीत्वा यास्यामि जीवितम् ॥ १४ ॥ अन्या प्राह कियद्द्वयं विद्यतेऽस्य गजा
नने ॥ मम व्याघ्राननायास्तु पानायापिन दृश्यते ॥ १५ ॥ अन्या वैरथ्यचक्राख्याश्रयतां वचनं मम ॥ करिष्ये कुण्डलमहं केनान्वैरस्य मे खलाम् ॥ १६ ॥

अन्यावददहन्तैरेकतःश्यामलीकृतैः ॥ रमेषोडशभिर्वृन्शालायांतद्विशारदः ॥ १७ ॥ इत्युक्त्वातामिथःसर्वास्तंद्भिजंप्रतिदुद्रुवुः ॥ विवृतास्यालल
जिह्वाःप्रद्योतैकमहाभुजाः ॥ १८ ॥ आंयान्तीस्ताःसमालोक्यब्राह्मणोभयविह्वलः ॥ आत्मानमभितश्चक्रेक्षावेदोदितानृप ॥ १९ ॥ ताआगत्यस्थिता
दूरंराक्षस्योभीमविक्रमाः ॥ तेजसातस्यमन्त्रैश्चप्रत्यादिष्टानराधिप ॥ २० ॥ उचुश्चकोभवानत्रकुतःप्राप्तोऽसितद्वद ॥ त्वदर्शनान्मनोऽस्माकंप्रसाद
मधिगच्छति ॥ २१ ॥ त्वत्पादस्पर्शनात्किनोनविप्रभविताफलम् ॥ अतोमूर्धसुनोदेहिस्वकीयंपादपङ्कजम् ॥ २२ ॥ नारदउवाच ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तासांज
गादहरिदत्तजः ॥ २३ ॥ द्विजउवाच ॥ कृत्वापवित्रतीर्थानिब्राह्मणोऽहंसमागतः ॥ साम्प्रतंपुष्करंयामिभवतीभिःकिमिष्यते ॥ यतस्तत्प्रार्थ्यतांदातुंशक्तो
दास्यामिचेत्तदा ॥ २४ ॥ राक्षस्यउचुः ॥ येपुतीर्थेषुविप्रेन्द्रत्वयास्नातंवदस्वनः ॥ तानिसर्वाणिपुण्यानिमोचयातःकुजन्मनः ॥ अस्मानतितरांतृष्णाशुद्भ्यां
दारुणदुःखितान् ॥ २५ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ अवन्तीमाश्रमात्पूर्वमहंहरिपुरीमितः ॥ गतोऽहंद्वारकांतस्मात्स्नात्वासोमोद्भवाजले ॥ २६ ॥ ततःप्राप्तःप्रभासारख्यं
तीर्थंनारधितीरगम् ॥ तस्मात्सेतुनिबन्धेऽहंस्नातःपरमपावने ॥ २७ ॥ तस्मादहंमहापुण्यांकिष्किन्धांसमुपागतः ॥ हतोयत्रतुरामेणवालीकपिगणेश्वरः ॥
॥ २८ ॥ तस्मान्मठंसरस्वत्यानर्मदातीरसंस्थितम् ॥ समागतोऽहंयत्रास्तिभारतीसर्वसेविता ॥ २९ ॥ ततोऽहमविशंवैणीतांनत्वादक्षिणापथे ॥ शिव
काञ्चीविष्णुकाञ्चीदृष्टेतत्रमयापुरौ ॥ ३० ॥ ययोर्मरणतोजन्तुःशिवोविष्णुश्चजायते ॥ ततोऽहमुत्कलंप्राप्तोयत्रास्तिहरिरीश्वरः ॥ ३१ ॥ चतुर्वर्गप्रदः
साक्षाद्रक्तानामपिकाङ्क्षितम् ॥ तमर्चयित्वाविधिवद्भक्षयित्वानिवेदितम् ॥ ३२ ॥ प्रसादभूतंतस्यैवगङ्गासागरसंगमम् ॥ तत्रदेवानृषीन्पितृस्तर्प
यित्वायथाविधि ॥ ३३ ॥ यत्रगङ्गाशतमुखीजातातत्राहमागमम् ॥ ततोगयामुपागत्यपिण्डान्दत्त्वायथाविधि ॥ ३४ ॥ पितृभ्यस्तुलसीपुष्पच
न्दनोदकपूजितान् ॥ कोशलांशरयंवारिकर्णधारनभस्वता ॥ ३५ ॥ पवित्रिताखिलजनांस्पर्शनेनाहमागमम् ॥ तत्रास्तिगोप्रताराख्यंतीर्थं
त्रिदशदुर्लभम् ॥ ३६ ॥ तत्रस्नानादिकंकर्मनिशाचर्यःकृतंमया ॥ ततःकाशीमहंप्राप्तोराजधानीमुमापतेः ॥ ३७ ॥ नत्वाविश्वेश्वरंदेवंविन्दुमाधव
मेवच ॥ स्नातंमणिकर्णिकायांज्ञानवाण्यांचभक्तिः ॥ ३८ ॥ त्रिरात्रमुपितस्तत्रप्रयागंपुनरागमम् ॥ पौषशुक्लचतुर्दश्यांसाक्षाद्यत्रप्रजापतिः ॥ ३९ ॥
एकस्मिन्माघमासेतुस्नानंकृत्वारुणोदये ॥ पुनस्तस्मात्समायातोनेमिपंगोमतीतटे ॥ ४० ॥ यत्रतीर्थानिसर्वाणिवसन्तिचस्वमायया ॥ ततोऽहमथु
रांप्राप्तोयत्रविश्रान्तिसंज्ञकम् ॥ ४१ ॥ तीर्थतत्सन्निधौपुण्यमसिकुण्डाख्यमुत्तमम् ॥ कृष्णगङ्गाध्रुवाकूरकेशिकालीयतीर्थभृत् ॥ ४२ ॥ यमुनास्ति
महापुण्यायत्रसर्वार्थदायिनी ॥ उभयोःकूलयोस्तस्यावनानिद्वादशश्रिया ॥ ४३ ॥ राजमानानिखेचर्यःसमस्तार्थकराणिच ॥ सन्तिनेपुनरःस्नात्वा

पीत्वाभूयो न जायते ॥३४॥ ततोऽहमागमं पुण्यं हस्तिनापुरमुत्तमम् ॥ यत्र श्रीपतिपादाब्जजानागङ्गासरिद्धरा ॥३५॥ ततो नारायणस्थानं हिमवद्भूमि
 सस्थितम् ॥ आगत्य माधवं दृष्ट्वा केदारमहमागमम् ॥३६॥ तत्र संपूज्य विश्वेशं पीत्वा हंसोदकं पुनः ॥ हरिद्वारं महापुण्यमागमं जाह्नवीतटे ॥३७॥
 व्रतं स्नात्वा पितृन् देवानृषीन् संतर्प्य चाप्यहम् ॥ समागतः कुरुक्षेत्रे यत्र प्राचीमरस्वती ॥३८॥ तत्राप्यहं क्रियाः सर्वाः कृतवान्नियतेन्द्रियः ॥ अर्चयित्वा च
 पादाब्जं श्रीपतेः पुष्करं प्रति ॥३९॥ चलितो मार्गमध्वेतु विमलो नाम मे सखा ॥ मिलितो मां व्रजन्गेहमिन्द्रप्रस्थात्तु तीर्थतः ॥४०॥ नीतोऽहं तेन राक्षस्यः
 पुनस्तत्र द्विजन्मना ॥ तीर्थोत्तमे परावृत्य शक्रप्रस्थेऽखिलार्थदे ॥४१॥ तत्रास्ति द्वारका पुण्यानिर्मिता विष्णुना स्वयम् ॥ तत्रावलोकितः साक्षाद्वि
 ण्णुर्वाक्यान्न रूपतः ॥४२॥ तत्राहं स च संस्नातो विष्णुभक्तिप्रलब्धये ॥ दत्तासा विष्णुनाम ह्यंतस्मै च कृष्णमूर्तिना ॥४३॥ श्रुत्वा तत्र हरेर्वाणीन रूपैवै
 विलोकितम् ॥ भक्तिर्लब्धा ततः स्थानाद्यमहं पुष्करं प्रति ॥४४॥ तस्य तीर्थाधिपस्येदं द्वाग्कारख्यस्य वैजलम् ॥ कमण्डलुगतं पुण्यं निशाचर्यो वदाम्य
 हम् ॥४५॥ भवती भिरहं पृष्टो यत्तदाख्यातमेव मे ॥ दृष्ट्वा वोदुर्दशमेतां कृपामे जायते हृदि ॥४६॥ उच्यतां किं करोम्यद्य भवती नां वशो ह्यहम् ॥ ज्ञानं
 भवतु युष्माकमिति ताः सिपिचंऽम्भसा ॥४७॥ तास्तज्जलाभिर्मशांस्तु सर्वेषां जन्मकर्मणाम् ॥ संस्मृत्य तत्त्यजुश्चैव राक्षसं देहमुल्बणम् ॥४८॥ आसाद्य
 देवतादेहं विमानं शतमागतम् ॥ आरुह्याप्सरसो भूत्वा ताः प्रणेशुर्द्विजन्मने ॥४९॥ उचुश्च भो द्विज श्रेष्ठ द्वारकाजलसंगमात् ॥ राक्षसत्वाद्द्वयं मुक्ता
 गच्छामस्मि दशालयम् ॥५०॥ इन्द्रप्रस्थान्तरावर्तिन्ये पायाद्वारकाद्विज ॥ नातः परतरं लोकेऽन्यत्तीर्थमखिलार्थदम् ॥५१॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वा
 ताः समारूढा विमानेषु महीपते ॥ जग्मुः प्राचीं दिशं तनदत्तां ज्ञादै द्विजन्मना ॥५२॥ यमुनातीरवर्तिन्याद्वारकायामहीपते ॥ शृण्वन्माहात्म्यं तस्या
 नरः पापैः प्रमुच्यते ॥५३॥ वेदज्ञानां ब्राह्मणानां शतस्येच्छा सुभोजनात् ॥ यत्फलं श्रवणादेतन्महिम्नस्तत्प्रजायते ॥५४॥ गोविन्दागधने सम्यग्यथा
 वै सौख्यमिन्द्रिये ॥ माहात्म्यं श्रवणादस्याद्वारकायास्तथानृप ॥५५॥ मूर्धेन्दुग्रहणे दानात्सुवर्णपलविंशतेः ॥ यत्फलं शृण्वन्तैस्तस्मात्माहात्म्यं तदवाप्यते
 ॥५६॥ विमलस्य सुतप्राप्तिं श्रुत्वा सुत इहाप्यते ॥ तत्सख्युर्भक्तिलाभं च लभ्यते भक्तिरुत्तमा ॥५७॥ राक्षसीनां विमोक्षयः शृणोति श्रद्धयान्वितः ॥
 स याति ता इव श्रेष्ठं विमानेन सुरालयम् ॥५८॥ नृपवरमहिमाने वर्णिनो द्वारकायास्त्रिभुवनजनसेव्येशकृतीर्थे स्थितायाः ॥ किमपरमनिपुण्यं वर्णयामि
 त्वदग्रे कथय न हि विधेयः श्रेयसि स्वेविलम्बः ॥५९॥ इति श्रीराज्ञे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० कालिन्दीमाहात्म्ये द्वारकाख्याने नामाष्टाधिकद्विशततमोऽ
 ध्यायः ॥२०८॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ सौभरे कस्य तीर्थस्य माहात्म्यं नारदो मुनिः ॥ वर्णयामास शिवयेशकृतीर्थगतस्य च ॥३॥ अतस्तु मम शुश्रूषा

जायते मुनिपुङ्गव ॥ शिविनारदसंवादं ब्रह्मिपुण्यं नतायमे ॥ २ ॥ सौभरिरुवाच ॥ धर्मराज शिर्वीराजाश्रुत्वानारदवार्णितम् ॥ द्वारकायास्तुमाहात्म्यं
 तमेवापृच्छदादरात् ॥ ३ ॥ शिविरुवाच ॥ ब्रह्माङ्गजसुरश्रेष्ठश्रुतं माहात्म्यमुत्तमम् ॥ इन्द्रप्रस्थतटस्थायाद्वारकायामयाद्भुतम् ॥ ४ ॥ अयो
 ध्यायां यदि मुने किंचिदस्ति पवित्रकम् ॥ चरितं ममतद्ब्रह्मिपासोस्त्वद्रचोऽमृतम् ॥ ५ ॥ नारद उवाच ॥ अस्त्यत्र चरितं पुण्यं महापातकनाशनम् ॥
 नापितस्याघयुक्तस्थमुकुन्दस्य द्विजस्य च ॥ ६ ॥ ब्रह्महानापितो राजन्नपमृत्युंगतो द्विजः ॥ प्रसादात्कोशलायास्तु द्वावपि स्वर्गतिंगतौ ॥ ७ ॥ चन्द्र
 भागानदीतीरेपुरीसाचनिवेशिता ॥ तत्रास्ति नापितः पापश्चण्डको नाम गर्हितः ॥ ८ ॥ चौर्येण परवित्तानामपहर्ता स पापकृत् ॥ घातकः शस्त्रपाशाद्यैः
 पान्थानामवलुण्ठकः ॥ ९ ॥ द्यूतमद्यरतो नित्यं परस्त्रीलम्पटेन्द्रियः ॥ भित्त्वा देवा लये भित्तिमिष्टिकाग्राव विक्रयी ॥ १० ॥ सतस्योद्वसिताभ्यासे ब्राह्मणो
 वसतिश्रिया ॥ संयुक्तो ब्रह्मकर्मज्ञो मुकुन्दो नाम तो नृप ॥ ११ ॥ स एकदा समालिङ्ग्य चतुर्णीमात्मयोषितम् ॥ सुष्वापसुरतायासश्लथान्गो निशि निर्भयम् ॥
 ॥ १२ ॥ स चण्डको निशीथेऽथ प्रविवेश तदालयम् ॥ मुकुन्दस्य समाहर्तुं हर्म्येभूपादिवस्तुयत् ॥ १३ ॥ उपकार्या बहिःस्थं यत्तद्गृहीत्वा गमद्ब्रह्म ॥
 स्वकीयं च पुनस्तस्य ब्राह्मणस्याविशद्ब्रह्म ॥ १४ ॥ कपाटोत्पाटनार्थं तु यत्नेन महता भवत् ॥ लोहयन्त्रावरुद्धश्च स नोद्वाटयितुं क्षमः ॥ १५ ॥ आरुरोहत
 दातस्य ब्राह्मणस्याविशद्ब्रह्म ॥ प्रविश्य तद्गृहं क्रूरः कृपाणं पाणिना दधत् ॥ १६ ॥ अट्टालिकां स पापिष्ठो नापितस्तस्करक्रियः ॥ तत्रापश्यत्प्रसुप्तौ तौ दम्पती
 रतिविह्वलौ ॥ १७ ॥ जगाम च तयोः पार्श्वे हेमभूषाजिघृक्षया ॥ शय्याया एकदेशस्थं गृहीत्वा भूषणं बहु ॥ १८ ॥ हर्तुं तद्गन्तो हस्तं प्रससारमनापि
 तः ॥ तस्करं स्पर्शतो विप्रोज जागरभयातुरः ॥ १९ ॥ न किंचिदूचे संमील्य नेत्रे तत्रैव संस्थितः ॥ यदा स तस्करः पापोगृहीत्वा देहभूषणम् ॥ २० ॥
 चलितः स तदा तेन दोर्भ्यामात्तो द्विजेन हि ॥ पश्चादागत्य वित्तस्य सहमानेन संक्षयम् ॥ २१ ॥ तेनापि नृपचौरेण कृपाणेन हतो द्विजः ॥ विदीर्णो दरमध्य
 स्तुता तमा तस्तीरयन् ॥ २२ ॥ वदन्तः किं किमित्येतत्पार्श्वतस्याययुर्जनाः ॥ ददृशुस्तं निःसृतान्त्ररुधिरालिप्तविग्रहम् ॥ २३ ॥ पप्रच्छुश्च मुकुन्दे
 दं कर्म केनेदं शकृतम् ॥ सोऽपि कृच्छ्रेण महता प्रोवाच दंस्ववान्धवान् ॥ २४ ॥ मुकुन्द उवाच ॥ ममैव परिपाकोऽयं पूर्वोपार्जितकर्मणाम् ॥ न कश्चित्सुख
 दुःखस्य दाता कस्यापि देहिनः ॥ धर्मोऽधर्मश्च तावेव ते पांमूलं पुराकृतौ ॥ २५ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वा स तु भूयस्यापीडया गाढपीडितः ॥ तत्याज भूपते
 प्राणान्पश्यतां सुहृदां तदा ॥ २६ ॥ विललाप तदा तस्य माता द्विजसती नृप ॥ निधाय तच्छिरः स्वाङ्गकुण्डलाभ्यामलङ्कृतम् ॥ २७ ॥ मातोवाच ॥ हा हा तस्मि
 त्वया वत्स दशामन्त्यां च गच्छता ॥ दिनश्रीरिव सूर्येण पश्चिमा चललम्बिना ॥ २८ ॥ यदङ्गं चन्दनालेपयोग्यं तव महामते ॥ मां मज्जयार्तिशोकाब्धौ तदिदं

धूलिधूसरम् ॥ २९ ॥ ताम्बूलचर्वणेऽभ्यासोयस्त्वयाविहितस्त्वसौ ॥ स एव रुधिरोद्धारमिश्रेण क्रियते ध्रुवम् ॥ ३० ॥ तव ये लोचने पूर्वं जिग्यतुः
 कमलश्रियम् ॥ ते एव सांप्रतं जातेति मिरोद्यावृत्ते इव ॥ ३१ ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ वत्सत्वं शिष्यान्ध्यपयात्मनः ॥ यथा वद्वैश्वदेवान्ते पूजयातिथिमागतम् ॥ ३२ ॥
 द्वारिस्थिता वयस्यास्ते त्वाह्वयन्ति प्रयाहितान् ॥ दातव्यं यदस्वैभ्यो ग्रहीतव्यं गृहाणतत् ॥ ३३ ॥ हाहा देहि प्रतिवचः पतामितवपादयोः ॥ नो चेदहं वि
 मोक्ष्यामि प्राणांस्तव समीपतः ॥ ३४ ॥ नारद उवाच ॥ इत्थुक्त्वामूर्छिता तस्य मुकुन्दस्य प्रसूतदा ॥ भार्या तस्य शिरः स्वाङ्गे विधाय व्यलपच्च
 सा ॥ ३५ ॥ भार्योवाच ॥ नाथ भोगुणपाथो धेमदीयं वचनं शृणु ॥ रूपोऽसि चेत्समं मात्रा कुतो वदममाग्रतः ॥ ३६ ॥ न कदाचित्त्वया साधो मौन
 मोदककृतं पुरा ॥ केनापिलघुना भ्रात्रा ह्यपमानः कृतस्तव ॥ ३७ ॥ शुकोऽयं पञ्जरस्थस्तेनान्नमत्तित्वया विना ॥ भोजयैनं सुसिद्धान् कलवाचं च सारिकाम् ॥
 ॥ ३८ ॥ रामराम हरे कृष्ण विष्णो नामावलीमिति ॥ पाठयोत्तिष्ठ निपुणौ द्वावेतौ सारिकाशुकौ ॥ ३९ ॥ अपराद्धं मया किं तयत्त्वं मां नाभिभाषसे ॥ यत्त्वया
 मेधनं दत्तं तन्मया साधुरक्षितम् ॥ ४० ॥ अर्पितं यत्त्वयानाथ निजतेजो ममोदरे ॥ सूतिकालमहं तस्य नापेक्षे त्वामनुव्रजे ॥ ४१ ॥ नारद उवाच ॥ एवं
 विलप्य सा तस्य मुकुन्दस्य प्रिया तदा ॥ नरुरोदस्व भर्तारमनुगन्तुमनाः सती ॥ ४२ ॥ अथ तस्य मुकुन्दस्य गुरुर्वेदाय नाभिधः ॥ संन्यासी पर्यटन् पृथ्वीं तस्य
 वेश्मययौ नृप ॥ ४३ ॥ मुकुन्दः कृतो माता भार्या तस्य च धीमतः ॥ न दृश्यते तदा तेन पृष्टेत्यात्र पृष्टे चेटिका ॥ ४४ ॥ चेटिकोवाच ॥ मस्वामिन् केनापि चोरेण मम
 स्वामीहतो निशि ॥ स्नुषाया भूषणं नीतं दुकूलानि च सर्वशः ॥ ४५ ॥ समृतः पतितो भूमौ हर्म्यस्योपरितिष्ठति ॥ तस्य माता वधुश्चैव भ्रातरश्च तदन्तिके ॥
 विलपन्ति महाशोकसागरे पतितागुरो ॥ ४६ ॥ नारद उवाच ॥ इत्याकर्ण्य परिव्राट्सर्वचनं चेटिकोदितम् ॥ आरुह्य हर्म्यमद्राक्षीदात्मान्तेवासिनं मृतम्
 ॥ ४७ ॥ तदन्तिके समालोक्य बन्धूनां क्रन्दतो भृशम् ॥ उद्धरिष्यन्निदं धीरः शोकाब्धेस्तानुवाच ह ॥ ४८ ॥ वेदाय न उवाच ॥ देहमुद्दिश्य वात्मानं शोको
 ऽयं क्रियते स्वया ॥ मातः कथय सत्यं मे नो भयोर्युज्यते हि सः ॥ ४९ ॥ देहोऽयं भूतसंघातः प्रारब्धैः समुपार्जितः ॥ तेषु क्षीणेषु भूतानां पृथक्त्वमुपजायते
 ॥ ५० ॥ यदेकी भवनं तेषां कर्मभिर्जन्मतवृणाम् ॥ तन्नाशेतत्पृथक्त्वं च तदेव मरणं स्मृतम् ॥ ५१ ॥ ऐक्यं पृथक्त्वं भूतानां कर्माधीने यतो बुधैः ॥ अतो देहेन
 कर्तव्यः शोकः परवशे जडे ॥ ५२ ॥ अनाद्यविद्यया जीवेदृष्टे मरणजन्मनी ॥ देहस्यात्मन्यहंबुद्ध्या मन्यते न हितव्रते ॥ ५३ ॥ तन्निवृत्तौ सतद्रह्यच्छुद्धं
 रूपवर्जितम् ॥ स्वप्रकाशं जगद्धेतुहेतुतीतं गुणोर्जितम् ॥ ५४ ॥ नित्यं विज्ञानमानन्दस्वभासाभासयज्जगत् ॥ न जिह्वालेटि न चक्षुर्न पश्यति शृणोति न ॥
 ॥ ५५ ॥ श्रुतिर्जिज्ञासति न प्राणं न त्वक्स्पृशति कर्हिचित् ॥ अतीतमिन्द्रियेभ्यस्तत्स्वप्रकाशकमात्मदृक् ॥ ५६ ॥ अविषयं मनोद्गुणं बुद्धेरपि न

५० पु०
॥ २०६ ॥

गोचरम् ॥ तस्यावताररूपाणि शुद्धसत्त्वानि देवताः ॥ ५७ ॥ सेवन्ते तत्र जानन्ति रूपं यत्सदसत्परम् ॥ एवं स्वरूपमात्मा यस्तं समुद्दिश्य कः कुधीः ॥
॥ ५८ ॥ क्रोधं कुर्याद्यतस्तस्य नोत्पत्तिर्नैव संशयः ॥ ५९ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० कालिन्दीमाहात्म्येनवाधिकद्विशततमो
ऽध्यायः ॥ २०९ ॥ नारद उवाच ॥ एवं प्रबोध्य तान्सर्वान्वचोभिः पारमार्थिकैः ॥ सहस्रकारयामास क्रियास्तस्यात्मसंभवाः ॥ १ ॥
अन्तर्वत्नी मुकुन्दस्य निर्वन्धं कुर्वती वधूः ॥ अदुगन्तुं स्वभर्तारं विदुषा तेन वारिता ॥ २ ॥ तस्यास्थीनि समादाय तेन संन्यासिना समम् ॥ तद्भाता
प्रययौ गङ्गाजले पातयितुं नृप ॥ ३ ॥ विप्रसंन्यासिनो तौ हि कृतिभिर्वासरे नृप ॥ सार्थलोकवशात्प्राप्ता विन्द्रप्रस्थेऽत्र सत्पदे ॥ ४ ॥ इन्द्रप्रस्था
न्तरावर्तिन्येषाया कोशलानृप ॥ अत्र सुतौ निशायां तौ यमुनातीरभूतले ॥ ५ ॥ आत्मनो रुभयोर्मध्ये न्यस्यास्थिपटसम्पुटम् ॥ मार्गखंदपरिक्रान्तौ
दशां सौष्ठुतिकीं गतौ ॥ ६ ॥ निशीथेऽथ प्रसुतेषु सार्थलोके पुकश्चन ॥ एकः श्वातत्रसंप्राप्तः पक्वान्नादिजिहीर्षया ॥ ७ ॥ बभ्राम सर्वशिविरेजिघ्रन्पाक
स्थलीं दुहुः ॥ भाजनानि लिहन्मूर्ध्नि कचदण्डाहतिं सह ॥ ८ ॥ केनचित्ताडितो मूर्ध्नि निःशब्दं विद्रुतस्ततः ॥ प्रतिकर्तुं मशक्तस्तु स्त्रीजितः स्वस्त्रिया यथा ॥
॥ ९ ॥ यत्रावकण्डितः स श्वादण्ड्यावेष्टकादिभिः ॥ पुनर्विवेश तत्रैव सोऽत्र पात्रलिलिप्सया ॥ १० ॥ भोगेच्छया यथावेश्याः स्नेहवान्निर्द्धनोजनः ॥ भ्रम
द्रवंसचात्रापियत्र सुतौ हिताबुधौ ॥ ११ ॥ सारमेयस्तयोर्मध्याजह्वे स पटसम्पुटम् ॥ नीत्वास कियतीं भूमिं दन्तैस्तत्पटसम्पुटम् ॥ १२ ॥ विद्वार्यास्थीनि
तत्स्थानि निर्मासान्यवलोक्य सः ॥ एतस्याः कोशलायास्तु जलमध्यं समाक्षिपत् ॥ १३ ॥ क्षिप्तमात्रेषु तेनास्थिष्वेतदम्बुनिभूपते ॥ दिव्यं विमानमास्थाय
मुकुन्दोऽत्र समागतः ॥ १४ ॥ दृष्ट्वा गुर्वनुजौ सुतौ शनैः प्रबोधयत्तदा ॥ उवाच च नमस्कृत्य गुरुं दिव्याकृतिर्नृप ॥ १५ ॥ मुकुन्द उवाच ॥ वेदाय
न गुरो तुभ्यं नम आशीस्तवानुज ॥ प्रसादाद्वां ममास्थीनि तीर्थेऽत्र पतितानि वै ॥ १६ ॥ अपमृत्युमहंगत्वा निरयं प्राप्य तत्फलम् ॥ एतत्तीर्थप्रसादेन
देवी लब्धामया गतिः ॥ १७ ॥ त्वांगुं तीर्थभूतं तु नमस्कृतुं मिहागतः ॥ अहंगच्छन्विमानेन दिव्येन त्रिदशालयम् ॥ १८ ॥ नमस्कृतो भवानेत
त्तीर्थचायं सहोदरः ॥ दृष्टो मामनुजानीहियामि स्वर्गसुखोदयम् ॥ १९ ॥ नारद उवाच ॥ श्रुत्वैवं वचनं तस्य मुकुन्दस्य गुरुस्तदा ॥ वेदाय नो विमानस्थं
तमृचं गतविस्मयः ॥ २० ॥ वेदाय न उवाच ॥ मुकुन्दाख्याहि मे सत्यं लब्ध्वा यन्मरणं भवान् ॥ कस्मिँल्लोके गतस्तात यतो यात्यधुना दिवम् ॥ २१ ॥
किंवृत्तं तत्र ते तात तस्य लोकस्य कोऽधिपः ॥ कीदृशी च प्रजा कीदृग्धर्मस्तत्राखिलं वद ॥ २२ ॥ मुकुन्द उवाच ॥ कथयामि गुरो तुभ्यं यद्दृत्तं मरणादनु ॥
तीर्थस्यास्य प्रसादेन स्मृतिर्मे जायतेऽधुना ॥ २३ ॥ यदाहं तेन निहतश्चण्डकेन दरात्मना ॥ नापितेन तदा जगमर्थमभत्याः मदारुणाः ॥ २४ ॥ पिबामा

उ.सं.स

अ० २१०

॥ २०६ ॥

गक्तकेशाश्चश्यामदेहनखाधराः ॥ वामनादीर्घचरणाद्वस्वनासाश्चदन्तुराः ॥ २५ ॥ नीयतां नीयतामेषधर्मराजस्यशासनात् ॥ पुरींसंयमनीमेव
 मूचिरेतेपरस्परम् ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वायातनादेहेमांनिवेश्यमहारूपा ॥ निबध्यदारुणैःपाशैर्जघ्नुर्लोहस्यमुद्गरैः ॥ २७ ॥ तैर्गहं नीयमानस्तुमार्गे ह्यु
 त्तवालुके ॥ अरुदंभृशदुःखार्तस्ताडितोऽहंपुनश्चतैः ॥ प्रोचुश्चतंध्रुवंकृत्वानिर्भत्स्यैतिचमांबहु ॥ २८ ॥ यमदूताउचुः ॥ त्वयालुतो गुरुर्यस्मा
 ददताब्रह्मनिश्चलम् ॥ किंकरोपियमस्याग्रेद्रष्टव्यंदारुणंमुखम् ॥ २९ ॥ तस्यपापस्यभोक्तव्यंदारुणस्यफलंत्वया ॥ तेनैवपाप्मनापापिन्नपमृत्युंगतो
 भवान् ॥ ३० ॥ इत्युक्त्वामांमुहूर्तेनबहुयोजनसंस्थिताम् ॥ पुरींसंयमनींनिन्युर्यत्रराजास्वयंयमः ॥ ३१ ॥ प्रणम्यधर्मराजंतेस्थापयित्वातुमांपुरः ॥
 आनीतोऽयंद्विजःपापइतिमांतन्यवेदयन् ॥ ३२ ॥ दृष्ट्वामांधर्मराजोऽथप्रोवाचस्वसभासदः ॥ ३३ ॥ यमउवाच ॥ भोःसभ्यामामकीं
 वाचंशृण्वन्तुसुसमाहिताः ॥ यदाहंब्रह्मणाह्यस्मिन्नधिकारेनिवेशितः ॥ तदामामित्युवाचासौब्रह्मालोकप्रितामहः ॥ ३४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अधर्मिणां
 नराणांत्वंशास्तासंयमनीपतिः ॥ यथांपराधमाधत्स्वदण्डंचण्डकगात्मज ॥ ३५ ॥ पित्रोरपोपकोयस्तुसमर्थोगुरुध्रुक्तुयः ॥ एतौमहापातकिनौ
 निपात्योनिरयेषुते ॥ ३६ ॥ सर्वेषुयावद्वर्षाणांप्रत्येकमयुतंभवेत् ॥ एतयोर्नत्वयाकार्यादयाजातुककुप्पते ॥ ३७ ॥ यमउवाच ॥ इत्यहंब्रह्मणो
 वाक्यात्स्वगुरुंदुहिमानंव ॥ नकरोमिक्रियांसभ्यास्तथापित्रोरपोपके ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणोऽयंगुरुद्रोहीतद्गोहादपमृत्युताम् ॥ प्राप्तोमच्छानना
 दृत्यैगनीतोदर्शनाक्षमः ॥ ३९ ॥ भोभृत्याःप्रथमघोरैरौखेवत्सरायुते ॥ पात्यतांचपुनस्तस्मान्निःसार्यान्यत्रपात्यताम् ॥ ४० ॥ तावन्तमेव
 कालंवेपापोऽयंगुरुलोपकः ॥ नरकेष्वितिसर्वेषुयथाकालंस्थितंद्रुतम् ॥ ४१ ॥ मुकुन्दउवाच ॥ वेदायनगुरोस्वामिन्भृत्यास्तेयमशासनात् ॥
 नीत्वासांरौखेघोरेपाशैर्बद्धान्यपातयन् ॥ ४२ ॥ तत्राहंतांव्यथांगुर्वीलब्धवानतिदारुणाम् ॥ यथैकोऽपिक्षणस्तातनीतोमेयुगवत्तदा ॥ ४३ ॥
 त्रिंशद्दिनानितर्त्रांतदुःखमेतत्रतिष्ठता ॥ एकत्रिंशत्तमेह्यस्मिन्दिनेऽहंनिर्गतस्तदा ॥ ४४ ॥ पतितेष्वस्थिखण्डेषुतीर्थेऽस्मिन्नुत्तमोत्तमे ॥ गुरुलोपोद्रवंपापं
 सद्योनष्टममाभवत् ॥ ४५ ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनलब्धाचस्वर्गनिर्मया ॥ सुखंस्वर्गेनिवत्स्यामियावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ४६ ॥ यमस्यनगरेतस्मिन्याः
 प्रजानिवसन्तिवै ॥ पापिनांभयदायिन्योधर्मिणांतामनोहराः ॥ ४७ ॥ सिंहास्यागजकोलास्यामहादंष्ट्रोब्रतोदरीः ॥ विडालास्याःपिङ्गकेश्यो
 भामिन्योदीर्घपत्कराः ॥ ४८ ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेननिष्पापोऽहंयदाभवम् ॥ तदामयाप्रजादृष्टादिव्यरूपायमालये ॥ ४९ ॥ सर्वास्ताःसत्यवा
 दिन्योविनयाचारसंचिताः ॥ दिव्यांभरणधारिण्योदिव्याम्बरविभूषिताः ॥ ५० ॥ इत्येतत्कथितंतातयत्पृष्टोऽहंत्वयानघ ॥ अनुजानीहिमांगन्तुमम

रेशपुरीं प्रति ॥ ५१ ॥ नारद उवाच ॥ इत्याकर्ण्य स संन्यासी स्वशिष्योक्तं वचस्तदा ॥ भूयः प्रच्छधर्मात्मा मुकुन्दं तं द्विजं नृप ॥ ५२ ॥ वेदायन उवाच ॥
 वाल्यावधि गुरुस्नेहं मतोऽधीतं त्वया खिलम् ॥ शब्दशास्त्रसमेतश्च वेदस्तु स पदक्रमः ॥ ५३ ॥ विहिता मम शुश्रूषाभावेन भवतोत्तमा ॥ त्वयि सन्ति सतां
 माधोगुणाः शमदमादयः ॥ ५४ ॥ गुरुलोपकृतं पापं कथं ते समजायत ॥ एतदाख्याहि मे तात यथा जानामि तत्त्वतः ॥ ५५ ॥ मुकुन्द उवाच ॥ जन्मो
 पवीतकन्यानां दातारो निगमस्य च ॥ यज्ञोपवीतदातुश्च नाज्ञाभङ्गः कृतो मया ॥ ५६ ॥ श्वश्रूश्च शुरयोः सेवाभृत्येनेव कृता मया ॥ तवापि शास्त्रदातुश्च
 नाज्ञाभङ्गः कृतो मया ॥ ५७ ॥ पुरोधायः कुलाचार्यो वेदवेदाङ्गारगः ॥ तस्यापराद्धं किञ्चिन्मे तत्र त्वं श्रोतुमर्हसि ॥ ५८ ॥ यद्यस्माकं कुले पुत्रो जायते
 धर्मकोविदः ॥ तदा पुरोधसे धेनुमेकां वातस्य दक्षिणाम् ॥ ५९ ॥ दत्त्वा संछिद्य तेनालमिति वंशस्थनः स्थितिः ॥ पुराममैव पुत्रे तु जातमात्रे शुभे
 ऽहनि ॥ ६० ॥ कुलक्रियामया तात न कृता मूढबुद्धिना ॥ तस्याश्चाकरणेनैव गुरुलोपकरोऽभवम् ॥ ६१ ॥ निवेदितमिदं सर्वं गुरुलोपाद्यथामम ॥ पाप
 मासीदनुज्ञां मे देहि यामि सुरालयम् ॥ ६२ ॥ वेदायन उवाच ॥ इन्द्रप्रस्थान्तरावर्तिन्ये पाया कोशला शुभा ॥ स्मृतिरस्याः प्रसादेन दृश्यते पूर्वजन्मनः ॥ ६३ ॥
 केन पुण्येन तीर्थेऽस्मिन्नस्थी निपतितानि तं ॥ मुकुन्दाख्याहि चैतस्य स्मृतिरस्ति तवानघ ॥ ६४ ॥ मुकुन्द उवाच ॥ एकस्तु ब्राह्मणः कश्चित्सायं मद्गृह
 मागतः ॥ तस्मै स्थानं मया दत्तं भोजनं च यथाविधि ॥ ६५ ॥ सोऽपि भुक्त्वा यथाकामं सुष्वाप शयने शुभे ॥ निशीथे तस्य सर्वाङ्गे ज्वरोऽभूदतिदारुणः ॥ ६६ ॥
 तेन पीडित सर्वाङ्गो निद्रालेभे न सद्विजः ॥ प्रभात एव तत्प्राजप्राणान् स्मृत्या बुपस्थिते ॥ ६७ ॥ तस्य दाहादिकर्माणि विहितानि मया गुरो ॥ तदस्थीनि च
 गङ्गायां पातितानि विधानतः ॥ ६८ ॥ तेन पुण्येन मेऽस्थीनि पतितानि शिवप्रदे ॥ तीर्थेऽस्मिन् कोशले नाम्नि ब्रह्मदेव विनिर्मिते ॥ ६९ ॥ नारद उवाच ॥
 स्वचरितमिति राजन् सद्विजः प्रोच्य सद्यः सुरसुभग शरीरोऽयं यौयान गत्या ॥ इदमकथिमया ते तस्करात् प्राप्य मृत्युं व्यलभत दिवमेतत्तीर्थराज प्रसादात् ॥
 ॥ ७० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० कालिन्दीमाहात्म्ये मुकुन्दोपाख्याने दशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१० ॥ नारद उवाच ॥ शिवे तव
 पुगः सर्वमुकुन्दाख्यानमुत्तमम् ॥ कथितं चण्डकस्यापि नापितस्य शृणुष्व मे ॥ १ ॥ यस्मिन् दिने मुकुन्दस्तु ब्राह्मणस्तेन घातितः ॥ चण्डकेन तदाराजं स्तं
 द्रुतं नागरैः श्रुतम् ॥ २ ॥ श्रुत्वा तेस्तन्नृपस्याग्रं निवेदितमिति स्फुटम् ॥ ३ ॥ नागराञ्जुः ॥ चण्डकेन ह तोराजन्मुकुन्दो ब्राह्मणोत्तमः ॥ नीतं च तद्धनं
 भूरियद्युक्तं तद्विधीयताम् ॥ त्वमस्माकं प्रजानां हिरक्षकः शासकोऽसताम् ॥ ४ ॥ नारद उवाच ॥ इत्याकर्ण्य स भूपालो मन्त्रिणं पार्श्ववर्तिनम् ॥ उवाच
 कोपरक्ताक्षः किमेभिः कथ्यते शृणु ॥ ५ ॥ शीघ्रमानय तं पापं नो चेत्त्वांघातयाम्यहम् ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ पापिष्ठसाधूनां शं विधीयताम् ॥ ६ ॥ पीडयन्ते

विपयेयस्यप्रजादस्युभिरुत्वणैः ॥ सनृपोनरकंयानितेभ्यस्ताश्चेन्नरक्षति ॥ ७ ॥ नारदउवाच ॥ निशम्येतिवचोराज्ञःसचिवःसशिवेनृप ॥ वेगेनहय
 मारुह्यपदातिशतसंयुतः ॥ ८ ॥ ययौगृहेमुकुन्दस्यतस्यवन्धनपृच्छत ॥ मुकुन्दःकेननिहतःसत्यंब्रूतममाग्रतः ॥ तंपापंनिहनिष्यामिभासनाद्रूपते
 रहम् ॥ ९ ॥ नारदउवाच ॥ श्रुत्वेतिमन्त्रिणोवाक्यंप्रत्युचुर्विप्रयान्धवाः ॥ १० ॥ विप्रयान्धवाऊचुः ॥ चण्डकेनहतोमन्त्रिन्मुकुन्दोनापितेनहि ॥ इदं
 पलायमानस्यतस्योष्णीषंपपातवै ॥ ११ ॥ दृष्टःस्वचक्षुपावध्वामुकुन्दस्यैवसोऽघकृत् ॥ किंकुर्मस्तेनपापेनमज्जिताःशोकसागरे ॥ १२ ॥ नारद
 उवाच ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तेपांवन्धूनांब्राह्मणस्यहि ॥ समन्त्रीनस्यपापस्यनापितस्यगृहंययौ ॥ १३ ॥ अश्वादुत्तीर्यतरसातद्रहंस्वयमाविशत् ॥
 कतिभिःपत्तिभिःसार्द्धंशयानंचददर्शह ॥ १४ ॥ एतयस्तुनदाज्ञप्ताःकेशेष्वकृष्यतत्क्षणात् ॥ तल्पादुत्थापयामासुस्तंपापंनापिताधमम् ॥ १५ ॥
 किंकिमित्येवमंजल्पन्नेत्रेउन्मीलयत्यसौ ॥ यावत्सनापितःपापस्नावत्तंददृशेपुरः ॥ १६ ॥ संस्मरन्तंनिजंकर्मरात्रौयत्कृतवानघम् ॥ अधोमुखःक्षणं
 तस्थौपश्यन्मूर्ध्निस्थितंयमम् ॥ १७ ॥ ग्राहयित्वाचसचिवस्तंपापंचस्वपत्तिभिः ॥ निनायनृपतेःपार्श्वमितिचोवाचभूपतिम् ॥ १८ ॥ आनीतोब्रह्महा
 गजन्नयंचण्डकनापितः ॥ यदाज्ञापयसिस्वामिस्तरसानत्करोम्यहम् ॥ १९ ॥ गजोवाच ॥ धर्मज्ञसचिवश्रेष्ठशृणुत्वंवचनंमम ॥ इयंसन्दिग्गयुष्मं
 श्वन्द्रभागावनिर्मला ॥ २० ॥ त्यजन्तियेऽत्रवैप्राणाहंभन्तेतेसुरास्पदम् ॥ अनएपनहन्तव्यःपापात्माह्यत्रनापितः ॥ २१ ॥ पञ्चकोशान्तरेह्यस्या
 मर्यादायावहिर्जहि ॥ नरकान्दारुणान्द्वेपब्रह्महायातुमात्रिम् ॥ २२ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्तस्तेनवैराज्ञासगजन्मन्त्रिसत्तमः ॥ श्वपचान्प्रया
 मासहन्तुंतंभूपशासनात् ॥ २३ ॥ श्वपचास्तेतमुन्नीयचन्द्रभागापरेतटे ॥ योजनद्वयभूभागंचिच्छिदुस्तस्यमस्तकम् ॥ २४ ॥ सपापोमारवेदेशेसर्पो
 ऽभूत्कालविग्रहः ॥ धवकोटरमध्यस्थोविपज्वालाकगननः ॥ २५ ॥ सशुष्कोधववृक्षस्तुतस्यफूत्कारवह्निना ॥ तथातपनतापेनमरसोऽपियथाद्वदः ॥
 ॥ २६ ॥ गमनात्तस्यपापस्यसर्वतोवृक्षमूषरम् ॥ उच्छिद्यतृगजातादिजातंपश्वहितंतदा ॥ २७ ॥ तत्रजातुसमायातःसार्थोदक्षिणदेशतः ॥ नारा
 यणाश्रमंगच्छन्वदर्यास्यंशिवेनृप ॥ २८ ॥ तत्रैकोब्राह्मणःकश्चित्सार्थेसमीलिनःपथि ॥ निश्छिद्रांकाष्ठमञ्जृपांपितृमात्रस्थिमंयुताम् ॥ २९ ॥
 स्कन्धेनधारयन्यातितानिपातयितुंनृप ॥ गङ्गाम्भसिमहाभागपापिनामपिकामदे ॥ ३० ॥ सोऽप्यागतस्तत्रवनेयत्रास्तिमभुजङ्गमः ॥ विविक्तेशिष्य
 मञ्जृपांशलाकालोहनिर्मिताम् ॥ ३१ ॥ अथागत्यभुजङ्गोऽसौशलाकांफणयाघटत् ॥ किंचिदुद्धाटितायांसमञ्जृषायांसमाविशत् ॥ ३२ ॥ पुनःशलाका
 स्वंस्थानमागताथसकुण्डली ॥ तत्रैवतस्थौनिश्चेष्टोमञ्जृषायांविषोल्बणः ॥ ३३ ॥ अथप्रभातेसर्वेतेचेलुःस्थानात्ततोनृप ॥ ब्राह्मणःसोऽपिमञ्जृपां

कम्बलेनसमावृताम् ॥ ३४ ॥ कृत्वाशिरसिराजेन्द्रचचालप्रतिजाह्वीम् ॥ कतिभिर्वासरैःसार्थःसंप्राप्तस्तीर्थगामिनाम् ॥ ३५ ॥ इहैवकोशलायां
पुनोतायांमहीपते ॥ अथशीतातुगेविप्रःकम्बलंचोदघाटयत् ॥ ३६ ॥ मञ्जुषावरणंराजंस्तत्रायोध्यातटेशुभे ॥ सोऽपिसर्पैर्निराहारोलब्धवामास्त
भोजनम् ॥ ३७ ॥ निश्चक्रामवहिस्तस्मादुत्क्षेप्यसुशलाकिकाम् ॥ तंनिःसृतंसमालोक्यसर्पःसर्पइतिकुधा ॥ ३८ ॥ व्याहरन्तोजनाःसर्वेलोदहस्ताः
समभ्ययुः ॥ यावत्पलायतेसर्पस्तावदेकेनघातितः ॥ ३९ ॥ तत्याजसतदाप्राणान्पश्यतांतीर्थगामिनाम् ॥ त्यक्त्वाभुजगदेहंसदेवत्वंप्रापदुर्लभम् ॥
दिव्यंविमानमारुह्यप्रोवाचेदंजनानिह ॥ ४० ॥ सर्पउवाच ॥ भोदाक्षिणात्याःशृणुनब्राह्मणावचनंमम ॥ पुराचण्डकनामाहंनपितोब्रह्महाधमः ॥
॥ ४१ ॥ ब्रह्महत्याप्रदोषेणसर्पआसंसमरुस्थले ॥ भुक्त्वानरकदुःखानिवर्पाणालक्षपञ्चकम् ॥ ४२ ॥ अतीतंसर्पयोर्नोभेवर्पाणामयुतद्वयम् ॥
तीर्थस्यास्यप्रसादेनप्राप्तदेवत्वमुत्तमम् ॥ ४३ ॥ तस्मादिदंनवैत्याज्यंतीर्थवैकोशलाभिधम् ॥ सर्वार्थदंयतोनाकःप्राप्तःपापीयसामया ॥ ४४ ॥
नारदउवाच ॥ एवंसनापितःपापोयोनिंप्राप्यत्रिनिन्दिताम् ॥ जगामद्यांविमानस्यस्तीर्थेन्यास्यप्रमादतः ॥ ४५ ॥ तेदाक्षिणात्यायनयोभूत्वातत्रैव
तीर्थके ॥ उपुर्गोविन्दपादाब्जमानसादृष्टवैभवे ॥ ४६ ॥ माहात्म्यमस्वतीर्थस्यदृष्ट्वासब्राह्मणोत्तमः ॥ तीर्थेऽत्रजातविश्रद्धःपित्रोरस्थीनिसो
ऽक्षिपत् ॥ ४७ ॥ पतितेष्वस्थिखण्डेषुपितरौतस्यतत्क्षणात् ॥ विमानवरमारुह्योदिव्यांनप्रसमागतौ ॥ ४८ ॥ ऊचतुश्चस्वतनयंशृण्वानेषुजनेषुवै ॥
वत्सजीवचिरलोकेधनधान्यसुखीभव ॥ ४९ ॥ आवयोर्मुक्तिदानाच्चमुक्तियास्यसिनोमृया ॥ गङ्गायांपिण्डदानेनयत्फलंस्यात्सुतस्यवै ॥ पितृणां
यागतिश्चात्रद्वयंस्यादस्थिपाततः ॥ ५० ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० कालिन्दीमाहात्म्येमुकुन्दोपाख्यानंनामैकादशाधिकद्विशत
तमोऽध्यायः ॥ २११ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वातस्यविप्रस्यपितरौदिव्यरूपिणौ ॥ विमानवरमारुह्यगतौहरिपुरंप्रति ॥ १ ॥ तयोःपु
त्रस्तुतत्रैवकोशलायांदिनत्रयम् ॥ उपित्वास्वगृहंप्रायाच्चिन्तयंस्तीर्थवैभवम् ॥ २ ॥ विबुधैःकोशलाराजत्रियमेवतुकथ्यते ॥ कथयिष्यामितत्ते
ऽहंश्रवणोत्सुकचेतसे ॥ ३ ॥ तेदाक्षिणात्यावदवस्तस्यामृषुर्मुमूर्षवः ॥ समर्थार्थप्रदायिन्यांकोशलायांविपद्यताम् ॥ ४ ॥ कश्चिदेकस्तदातेषु
तामनादृत्यकोशलाम् ॥ गच्छन्नारायणस्थानंविष्णुनावारितःपथि ॥ बृद्धब्राह्मणरूपेणप्रोक्तंचेतिद्विजंप्रति ॥ ५ ॥ बृद्धब्राह्मणउवाच ॥ कयासि
ब्राह्मणश्रेष्ठत्यक्त्वेमांकोशलांशुभाम् ॥ इन्द्रप्रस्थमिदंतीर्थंसर्वतीर्थोत्तमंद्विज ॥ ६ ॥ कोशलाह्यत्रपुत्रयंमुक्तिदाविष्णुवल्लभा ॥ यत्रयासिविहायै
नानिष्कामपददायिनीम् ॥ ७ ॥ नसिद्धिर्भवितातत्रविष्णुस्तेचपराङ्मुखः ॥ मुक्तिचेदिच्छसेविप्रतीर्थेन्यासंप्रगृह्यच ॥ ८ ॥ यस्ययस्ये

च्छयास्त्रासिततं वर्गप्रदास्यति ॥ तवदृष्टिपथे विप्रसर्पोऽपि सुरतामगात् ॥ ९ ॥ अस्याः प्रसादतो मुक्तौ स्वगस्थौ विप्रदम्पती ॥ संजातप्रत्ययोऽपि त्वमेत
 न्माहात्म्यदर्शनात् ॥ १० ॥ लब्ध्वा भाग्योदयेनापि कथमेनां विमुञ्चसि ॥ यथा कश्चित्पृषातोऽपि लब्ध्वाप्यमृतवारिधिम् ॥ ११ ॥ तंत्यक्त्वा
 याति पङ्काम्भस्तद्वत्त्वं मृददृश्यसे ॥ यथा चिन्तामणिकश्चित्कूपे क्षिपति मोहितः ॥ १२ ॥ हस्तस्थं यागतिस्तस्य दृश्यते सागतिस्तव ॥ आराध्य
 विष्णुं विश्वेशं यथा कश्चित्पुमान्कुधीः ॥ १३ ॥ सुखमैन्द्रियकं तुच्छं याचते सागतिस्तव ॥ नयाहिकोशलामेनां त्यक्त्वा सर्वार्थदायिनीम् ॥ १४ ॥
 स्नातस्यात्र दिवः प्राप्तिर्मृतस्यामृतसंस्थितिः ॥ १५ ॥ नारद उवाच ॥ राजन्नाकर्ण्य विप्रोऽसौ द्विज रूपभृतो हरेः ॥ वाक्यं प्रोवाच विप्राय श्रेष्ठं बदरिका
 श्रमम् ॥ १६ ॥ विप्र उवाच ॥ भो भो विप्रवरश्रद्धातव वाक्येन जायते ॥ मम श्रुतवतः पूर्वमल्पग्रामस्य वैभवम् ॥ १७ ॥ इन्द्रप्रस्थमिदं तीर्थं
 न कदाचिन्मया श्रुतम् ॥ कुतस्तु कोशला वृद्ध एतदन्तरवार्त्तनी ॥ १८ ॥ यत्र नारायणः साक्षान्मुक्तायं त्रचयोगिनः ॥ मुक्त्वा तमाश्रमं पुण्यं
 तिष्ठाम्यऽत्र कथं द्विज ॥ १९ ॥ यथागत्य स्वयं विष्णुरित्युक्त्वा मां निवारयेत् ॥ बदर्याश्चाधिकं क्षेत्रमिन्द्रप्रस्थमिदं द्विज ॥ २० ॥ तदाहं न प्रति
 ष्ठामि चालितोऽपि तमाश्रयम् ॥ मुक्तिकामः स्वसदनान्नान्यथास्थितिं त्रमे ॥ २१ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्ते तेन विप्रेण प्रादुरासीच्चतुर्भुजः ॥
 विहाय प्राकृतं रूपं दिव्यरूपधरो हरिः ॥ उवाच च महाभाग तं द्विजं मोक्षकामुकम् ॥ २२ ॥ विष्णुरुवाच ॥ इन्द्रप्रस्थमिदं विप्रसर्वतीर्थोत्तमोत्तमम् ॥ ब्रह्मज्ञे
 प्विव सर्वेषु शम्भुर्गङ्गानदीष्विव ॥ २३ ॥ हिमवानिव शैलेषु पक्षिराडिव पक्षिषु ॥ त्रिदशेषु यथा शक्रो वैष्णवे प्विव नारदः ॥ २४ ॥ तेजस्विषु यथा
 सूर्यः क्षीराब्धिरिव चाब्धिषु ॥ यथा वर्णेषु भूदेवः सृष्टिप्विव पितामहः ॥ २५ ॥ विष्णोर्थावतारेषु कौशल्याजनितो वरः ॥ तथा समस्ततीर्थेषु
 शक्रप्रस्थमिदं वरम् ॥ २६ ॥ निष्कामो वासकामो वा याति तीर्थेऽत्र चित्ररः ॥ तत्र तत्र समस्तात्मा फलदा ताहमेव वै ॥ २७ ॥ इन्द्रप्रस्था
 न्तरगतां त्यक्त्वा यो याति कोशलाम् ॥ स नो फलमवाप्नोति भक्तो वरद वृन्दपात् ॥ २८ ॥ नारद उवाच ॥ एवं निश्चयत द्वाक्यं दृष्ट्वा तद्रूपमुत्तमम् ॥
 प्रणिपत्य रमाकान्तं तस्यामेवागमद्विजः ॥ २९ ॥ भगवानपि विश्वात्मा सपद्यन्तर्दधे विभुः ॥ तत्त्वमुद्दिश्य तं विप्रं तेन भावेन पूजितः ॥ ३० ॥
 तत्रागत्य स विप्रोऽसौ कोशलायां नराधिप ॥ कथयामास तद्वृत्तं सर्वं सर्वान्स्वसद्भिन्नः ॥ ३१ ॥ तेऽपि श्रुत्वा महाभागा दाक्षिणात्या द्विजातयः ॥ तस्या
 मनशनं कृत्वा तत्त्यजुः प्राकृतं वपुः ॥ ३२ ॥ तदैव गरुडारूढः श्रीविष्णुः समुपागतः ॥ विमानैः स्वगणैः सार्द्धं तावद्भिर्दीप्तिभास्वरैः ॥ ३३ ॥ ते तं
 दृष्ट्वा समायान्तं विमानगणसंयुतम् ॥ वपुषा दिव्यरूपेण दण्डवत्पतिताभुवि ॥ ३४ ॥ तृष्टुश्च द्विजाः सर्वे दिव्यज्ञानवपुर्द्गराः ॥ तं दिव्यरूपिणं देवं

प० पु०
२०९ ॥

देववन्द्यपदाम्बुजम् ॥ ३५ ॥ ब्राह्मणा उचुः ॥ नमस्तेऽतसीपुष्पसङ्काशभासंतनुंविभ्रतेपीतवासोवृताय ॥ लसत्कुण्डलप्रोतनानोपःशायश्रुतौचञ्चलाव्यापि
नीलाम्बुदाय ॥ ३६ ॥ भक्तिस्त्वदीयाकिलकल्पवल्लीसमाश्रितायच्छतिचित्तवाञ्छितम् ॥ यथातथैषातवकोशलाविभोजनैरुभेतेकृपयातवाप्यते ॥
॥ ३७ ॥ वन्दामहेतेचरणारविन्दंवृन्दारकैर्वन्दितमीश्वराद्यैः ॥ विचिन्त्यमानंहृदियोगिवृन्दैःकन्दंपरानन्दभुवोविमुक्तेः ॥ ३८ ॥ प्राप्ताःकामंश्रीप
तेत्वत्स्वरूपंश्रीवत्साद्यैर्लक्षितंचारुचिह्नैः ॥ वाञ्छामस्तदासभावंतथापिप्राप्तंसर्वैरादृतंनारदाद्यैः ॥ ३९ ॥ यत्सौख्यंतेदासभावंगतानांतन्नोलक्ष्म्या
वक्षसोऽन्तर्वसन्त्याः ॥ तज्जानातिश्रीपतेश्रीमहेशोनान्योलोकेयंनतच्चानुभूतम् ॥ ४० ॥ मध्येऽस्माकंश्रीपतेसेवकानांनीरागाणामप्यसौमाननीयः ॥
अस्मात्तंतेनारदाद्यामुनीशास्त्वद्भक्तातैर्लोकनाथंभजन्ते ॥ ४१ ॥ कामंब्रह्मानन्दमाप्तोऽन्तरात्मात्वदास्येनोतृतिमायातिशम्भुः ॥ वारंवारंत्वद्गुणानाग्रही
तुंनृत्यत्युच्चैस्त्वत्परोभावयुक्तः ॥ ४२ ॥ हेतोरस्माद्देहिनःस्वस्यदास्यंयत्प्राप्तानांनोर्मयःसंभवन्ति ॥ त्वच्चिह्नाद्भौद्वारपालौतदीयौमोहाद्धामप्राप्यतौ
तत्स्वकीयम् ॥ ४३ ॥ लोकादस्मादन्तरेणत्वदिच्छांत्वल्लोकानांनोद्यतेचाशुपातः ॥ कोजानीयात्तावर्कामत्रमायांदुर्विज्ञेयांब्रह्मशर्वादिवैः ॥ ४४ ॥
नारदउवाच ॥ एवंचैःस्तूयमानःसप्रभुर्नैजपदोन्मुखः ॥ उवाचतान्दाक्षिणात्यान्मेघगम्भीरयागिरा ॥ ४५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भोभोद्विजाभवन्तोऽस्याः
कोशलायाःप्रसादतः ॥ सारूप्यमपिमेप्राप्तादासभावंचयास्यथ ॥ ४६ ॥ अद्यप्रभृतिमेविप्रास्तीर्थमेतदनुत्तमम् ॥ दक्षिणकोशलेत्युच्चैर्नाम्राख्यातंभविष्य
ति ॥ ४७ ॥ यत्रदाशरथीभूत्वानिहनिष्यामिरावणम् ॥ साकथ्यतेमुनिवरैःसर्वैरुत्तरकोशला ॥ ४८ ॥ विपन्नोज्ञानवान्यस्यांवैकुण्ठमधिरोहति ॥ विनापित
द्वसेद्योऽस्यांसोऽपिस्वर्गचगच्छति ॥ ४९ ॥ इमांततोदशगुणामाहुर्दक्षिणकोशलाम् ॥ एकादशगुणामेकेसम्यगाहुमुनीश्वराः ॥ ५० ॥ इयानेवविशेषो
ऽस्ति तस्यास्यामतिर्मम ॥ तस्यामृतंनयन्त्येतेवैकुण्ठमामकागणाः ॥ ५१ ॥ अस्यामृतंस्वयमहमनन्यपदमानसम् ॥ आरोप्यगरुडंदत्त्वासारूप्यंप्राप
यामितत् ॥ ५२ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वातान्द्विजान्विष्णुर्नीत्वावैकुण्ठमभ्यगात् ॥ महिमानंस्तुवन्नस्यस्वयंतीर्थस्यभूपते ॥ ५३ ॥ एतत्
सर्वमाख्यातंकारणंजगतीपते ॥ येनेयंकथ्यतेविज्ञैरिहदक्षिणकोशला ॥ ५४ ॥ कलिमलकुलहन्ताशृण्वतांनानवानांकमलनयनपादप्राप्तयेवाञ्छितश्च ॥
नृपवरमहिमातेवार्णितःकोशलयायामधुवनभववृत्तंशृण्वतस्तेवदामि ॥ ५५ ॥ इतिश्रीपाद्मेहापुराणेपञ्चप०उत्तर० कालिन्दीमाहात्म्येकोशलामहिम
वर्णनं नामद्वादशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१२ ॥ नारदउवाच ॥ एतन्मधुवनंतातशिवेपरमपावनम् ॥ देवराजायतुष्टेनस्थापिताविष्णुनापुरी ॥ १ ॥
अत्रविश्रान्तिनामेदंतीर्थंत्रिभुवनोत्तमम् ॥ विविदांमुक्तिदं पुंसांपावनंसाधुसेवितम् ॥ २ ॥ नित्यंवसतिविश्वात्माविष्णुःश्रीकोलरूपधृक् ॥ अत्रतीर्थो

उ.खं.स.
अ० २१३

॥ २०९ ॥

तमेपुण्येनृपविश्रान्तिसंज्ञके ॥ ३ ॥ बहुभिर्जन्मभिर्येनविष्णुराराधितःसदा ॥ मरणंतस्यतीर्थेऽस्मिञ्जायतेकिलभूपते ॥ ४ ॥ कालिन्द्याएवकूलेतु
 द्वितीयंहरिणाकृतम् ॥ तीर्थविश्रान्तिसंज्ञंतुयत्रकंसोनिपातितः ॥ ५ ॥ एतद्वयंसमंगजन्गुणैर्वैकुण्ठदातृभिः ॥ भाग्योदयेनकेनापिलभ्यतेसकलार्थ
 दम् ॥ ६ ॥ अथतीर्थस्यमाहात्म्यंकथयामितवाग्रतः ॥ यच्छ्रुत्वासर्वतीर्थेषुमज्जनाल्लप्स्यसेफलम् ॥ ७ ॥ हिमाचलोपत्यकायांकिरातनगरेशुभे ॥
 ब्राह्मणोनामकुशलोराजन्नासीदरिद्रकः ॥ ८ ॥ तस्यपत्नीदुराचारादुराचारनरेरता ॥ कर्मणामोहयामासपतिंसाबन्धकीवरा ॥ ९ ॥ पतिस्तयामोहित
 स्तुननिवारयितुंक्षमः ॥ तदाज्ञातत्परोदीनःक्रयक्रीतइवाभवत् ॥ १० ॥ लोकाउपहसन्तिस्मतंद्रिजंकुलटापतिम् ॥ उपहामभयात्सोऽपिनिर्ययौन
 गृहात्कुधीः ॥ ११ ॥ महार्हाणिदुकूला निभूषणानिचसादधौ ॥ जारैर्दत्तानिदुष्टात्माहसितापिनलज्जते ॥ १२ ॥ वस्त्रंपुरातनंजीणमुत्तीर्णयच्छरीरतः ॥
 अवज्ञापूर्वकंदुष्टास्वभर्त्रेसंप्रयच्छति ॥ १३ ॥ एवंतयाकुलट्यासोऽवज्ञातःस्वकःपतिः ॥ नितान्तंदुःखमापन्नोविषंजग्ध्वामृतोनिशि ॥ १४ ॥
 साभीताराजतःपापाह्यनयात्स्वैरिणीतदां ॥ अनुयास्यामिभर्तारमित्युवाचमृषावचः ॥ १५ ॥ तयैवशिक्षिताःसख्यःस्वकीयास्तांसमीपगाः ॥ निवा
 रयामासुरितिकथयित्वामहीपतेः ॥ १६ ॥ सख्यञ्जुः ॥ भोमृगाक्षिकिमर्थतेक्रियतेऽनर्थईदृशः ॥ यत्सुवर्णनिभंकायंत्वंनाशयितुमुद्यता ॥ १७ ॥
 भवत्याकिंसुखंदृष्टममुष्याव्यवसायिनः ॥ दरिद्रस्यासमर्थस्यसखिस्वोदरपृरिणः ॥ १८ ॥ पालयैनंसुतंवालंत्वद्वदतेकोऽस्यपालकः ॥ मरिष्यामोवयंस
 र्वामृतायांत्वयिसुन्दरि ॥ १९ ॥ गृहमेतद्वेक्षस्वसमुत्तिष्ठवरारणे ॥ जीयादयंतवसुतोयस्तेभाविमुखप्रदः ॥ २० ॥ वाञ्छन्तिवान्धवाःसर्वेत्वदीयास्तव
 जीवितम् ॥ उत्तिष्ठनिजवन्धूनांकुरुचित्तसमीहितम् ॥ २१ ॥ रुदन्तितवगगेणवयस्याःसकलाःसति ॥ निजवाक्यप्रदानेनवारयैताःसुदुःखिताः
 ॥ २२ ॥ नारदउवाच ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तासांदुष्टासाधर्मविश्रुतम् ॥ उन्नमय्यमुखंप्राहश्रावयन्तीस्ववान्धवान् ॥ २३ ॥ सख्युवाच ॥ युष्माभि
 र्यद्वचोधर्म्यंप्रोक्तंजानेऋतंननु ॥ तथापिस्वपतिःस्त्रीभिर्मन्योलोकद्वयप्रदः ॥ २४ ॥ यदुच्यतेमयावाक्यंधर्मशास्त्रसमन्वितम् ॥ तद्वचःश्रूयतां
 सख्योयुक्तंचेदनुमोदत ॥ २५ ॥ यास्त्रीनिधनमायत्रंपतिमन्वेतितत्परा ॥ पापापिसहतेनैवस्वर्गेवसतिसाचिरम् ॥ २६ ॥ स्त्रीभिःपतिर्नहातव्यो
 निर्धनोरोगवानपि ॥ जीवन्मृतोऽनुगन्तव्यःश्रुतिरेपासनातनी ॥ २७ ॥ विचिन्त्येतिस्वमनसिसख्योऽन्वेमिस्वकंपतिम् ॥ वर्तिष्यतेस्वभाग्येनकरि
 ष्येऽहंकिमस्यवै ॥ २८ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्तास्तास्तयासख्योदुष्टादुष्टमतिप्रदाः ॥ उचुस्तांधर्मवाक्येनसमस्तजनमोहिनीम् ॥ २९ ॥ सख्य
 ऊचुः ॥ जहिपूर्वहिनःसुभ्रूःपश्चादन्वेहिवल्लभे ॥ समस्तास्त्वद्वियोगंनवयंसोढुंक्षमामहे ॥ ३० ॥ अस्मांस्तवविनिघ्न्यानुयान्त्याःस्वकं

पतिम् ॥ धर्मोऽल्पः पापबाहुल्यं स्वर्गप्राप्तिस्तु कीदृशी ॥ ३१ ॥ जीवन्नयं पतिः स्वीयः साध्वयं प्रतिपालितः ॥ यदुक्तं पतिपत्नीभ्यां तत्त्वया विहितं सखि ॥ ३२ ॥ यावत्स्वजीवनोपायं विधातुमयमक्षमः ॥ तावत्त्वदीयभाग्येन जीविष्यति सुतस्तव ॥ ३३ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्ता सा निबध्नुते स्वभर्तुरनुयानतः ॥ सुतेन कारयामास तदा तद्विरतिक्रियाम् ॥ ३४ ॥ अथ कालेन कियता सुतोपनयने मतिम् ॥ कारयामास सा विप्रैर्दत्त्वा जारार्पितं धनम् ॥ ३५ ॥ कृतोपनयनः कुण्डः स तत्त्वज्ञानवाञ्छिशुः ॥ गृहान्निर्गम्य स पदिनारायणपरोऽभवत् ॥ ३६ ॥ स तां संगतिमासाद्य त्यक्त्वा स्वं प्राकृतं वपुः ॥ आरुरोह निजं लोकमप्राप्य योगिभिश्च तत् ॥ ३७ ॥ अथ सानिर्गते पुत्रे मनोदुःखं चकार वै ॥ तस्मिन्नेव दिने राजन्भूयोजारैः सहारमत् ॥ ३८ ॥ इति तैरममाणायां तस्यां जारैः समनृप ॥ समागता जरा काले लावण्यमदनाशिनी ॥ ३९ ॥ त्यक्तोपपतिभिर्दृष्टा सा जराग्रस्तविग्रहा ॥ बभूव दूति कान्यासां कुलशीलविनाशिनी ॥ ४० ॥ तदा ह्येकस्य विप्रस्य सवत्सांगमपाहरत् ॥ विक्रीता कियताराजन्द्रव्येण ननु सा तथा ॥ ४१ ॥ तयेति गमितः कालो दूतित्वेन कियानृप ॥ पश्चाच्छुष्कशरीरोऽस्या विगुणः समजायत ॥ ४२ ॥ तस्याः कुष्ठे समुत्पन्ने गलितं ह्यङ्गपञ्चकम् ॥ हस्तौ पादौ च नृपते पञ्चमीनासिका तदा ॥ ४३ ॥ एवंभूता यदाहारं न लभेत कुतश्चन ॥ तदा तु तत्रोदितया दास्या सानीयतापणम् ॥ ४४ ॥ तत्र सा पतिता पापालोकान्संप्रार्थ्य दीनया ॥ गिरा विगितिकुर्वाणा चक्रे स्वोदरपूरणम् ॥ ४५ ॥ तदिहाभ्यासवर्त्ये कोद्विजः सर्वागमार्थवित् ॥ तां विलोक्य महावाग्मी प्रोवाचे दं वचो नृप ॥ ४६ ॥ जनानां दुःखदं पापमिह लोके परत्र च ॥ तस्मात्पापं न कर्तव्यं मानवैर्दुःखभीरुभिः ॥ ४७ ॥ पापं कृत्वा जनो यस्तु प्रायश्चित्तं करोति वै ॥ न तदा चरिते भूयो न तत्फलमवाप्नुयात् ॥ ४८ ॥ यः कृत्वा मुहुरेनां सि प्रायश्चित्तं करोति न ॥ तस्यास्या इव पापायागतिरत्र परत्र च ॥ ४९ ॥ अनया पापसङ्घातो लोकेऽत्र संमुपाजितः ॥ इहैव तत्फलं भुङ्क्ते भोक्ष्यते नरकेऽप्यसौ ॥ ५० ॥ सर्वशास्त्रेषु दृष्टं वै सर्वेषां पापकर्मणाम् ॥ प्रायश्चित्तं न च स्त्रीणां विमुखानां स्वकर्मणः ॥ ५१ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वा स द्विजश्रेष्ठो नमस्कृत्य रविययौ ॥ विष्णुं संस्मृत्य संस्मृत्य भीतस्तदवलोकनात् ॥ ५२ ॥ एवं सा दुःखमापन्ना भुञ्जाना कर्मणः फलम् ॥ अर्जितस्य स्वयं राजन्मृता कतिपयैर्दिनैः ॥ ५३ ॥ न तस्या अग्निसंस्कारः संजातः पापकर्मणः ॥ आकृष्य केशे सानीतां श्वपचैर्नगराद्बहिः ॥ ५४ ॥ मरणावसरे तस्यायमभृत्याः समागताः ॥ प्रापय्य यातनादेहं तां निन्युर्भस्करेः पुरीम् ॥ ५५ ॥ सौम्यः स धर्मिणां देवः साक्षाद्ब्रह्मस्तु पापिनाम् ॥ तस्या विलोकनाद्भूयः सोऽप्यभूद्वै पराङ्मुखः ॥ ५६ ॥ भृत्यानां ज्ञापयामास यम एव पराङ्मुखः ॥ रौरवे नरके घोरे पात्यतां सामये रिता ॥ ५७ ॥ इत्युक्त्वा स्तेनदा भृत्यानीत्वा तां प्रोग्रैवे ॥

कर्मयत्कृतम् ॥५८॥ एकमन्वन्तरंयावत्सास्थित्वातत्ररौरेवे ॥ पश्चाद्बोधसमुत्पन्नाश्मशानेमृतमांसभुक् ॥५९॥ तत्रापिसावर्षशतंलेभेदुःखंस्वकर्मणः ॥
 फलमृतकमांसेनकुर्वत्याहारमुत्कटम् ॥ ६० ॥ एकदासमुनेःपुत्रोयोऽस्याःकुक्षौव्यजायत ॥ विप्रयोनौसमायातःश्मशानेतत्रपर्यटन् ॥ ६१ ॥ मुनि
 पुत्रस्तुतावीक्ष्यमृतानांक्रव्यमश्रतीम् ॥ ध्यात्वाक्षणंस्वमनसिबुबुधेतांस्वमातरम् ॥ ६२ ॥ सउवाचात्मनात्मानंबुद्धातांनिजमातरम् ॥ ६३ ॥ मुनि
 पुत्रउवाच ॥ एतांतुतारयाम्यद्यदुस्तराहुःखवारिधेः ॥ अहोनमच्यतेजन्तुर्जातपापेनकर्मणा ॥ ६४ ॥ आत्मनोपार्जितेनैवभोगकालावधिविना ॥
 अस्याःकालोव्यतीयायनिरयेमानवाभिधः ॥ ६५ ॥ साम्प्रतंचजनैस्त्ववत्सराणांशतंगतम् ॥ कियदग्रेचभोक्तव्यमेतयापापमुल्बणम् ॥ ६६ ॥ नारद
 उवाच ॥ इत्यालोच्यपुनर्दध्यौज्ञानेनामील्यचक्षुषी ॥ दृष्ट्वातस्यागतिंघोरांपापायादिव्यचक्षुषा ॥ पुनरात्मानमाहेदंसद्भिजप्रवरोनृप ॥ ६७ ॥ मुनि
 पुत्रउवाच ॥ अहोकल्पशतेनापिनिस्तारोऽस्यानदृश्यते ॥ विनासतीर्थमरणंशरणंवारमापतेः ॥ ६८ ॥ अथवापिण्डदानेनगयायांमत्कृतेन
 च ॥ विनास्याःसद्भितिनैवकल्पकोटिशतैरपि ॥ ६९ ॥ नघटेतद्वयंचास्याअस्यांयोनौकदाचन ॥ सत्तीर्थविषयेमृत्युःसेवायांश्रीपतेरतिः ॥ ७० ॥
 अस्याउद्धारहेतुर्वैमग्नायाःपापसागरे ॥ भवितामत्कृतंश्राद्धंगयायांचवह्नित्रकम् ॥ ७१ ॥ नारदउवाच ॥ इत्यालोच्यसधर्मात्माययौस्वपितुराश्र
 मम् ॥ आचख्यौपितरंसर्वस्वमातुर्दुःखकारणम् ॥ ७२ ॥ निशम्यपुत्रवचनंमातुर्दुःखनिवेदकम् ॥ उवाचसमुनिश्रेष्ठःपुत्रंप्रणतकंन्धरम् ॥
 ७३ ॥ मुनिरुवाच ॥ हेतातमातरंस्वीयांशीघ्रमुद्धरदुर्गतेः ॥ नयविद्रूपतिःशत्रोर्मयलक्ष्मीमिवाहवे ॥ ७४ ॥ नतारयतियःपुत्रोमातरंपितरं
 स्वकम् ॥ दुःखात्सयातिनरकंयदितारयितुंक्षमः ॥ ७५ ॥ स्वंपुत्रात्प्राप्यपानीयंपिण्डाश्चवरतीर्थके ॥ पितरोनरकात्स्वगस्वर्गाद्यान्तिहरेःपदम् ॥ ७६ ॥ तस्मा
 दाशुसमुत्तिष्ठगच्छखाण्डवकानने ॥ तत्रास्तियमुनापुण्यामुनिवर्यनिषविता ॥ ७७ ॥ तत्तीरेऽस्तिहस्प्रिस्थंसर्वतीर्थमयंततः ॥ पुण्यंमधुवनंतत्रवि
 ष्णुनास्थापितंस्वयम् ॥ ७८ ॥ तत्रस्नात्वातुविधिवत्कृतवानित्यक्रियांनिजाम् ॥ तामुद्दिश्यकुरुश्राद्धंस्वप्रसोश्चकुरुक्रियाम् ॥ ७९ ॥ त्वयातत्र
 कृतेश्राद्धेतस्याःसद्भितिमिच्छता ॥ साप्राप्स्यतिहरेर्लोकंहित्वागोधाङ्गमुल्बणम् ॥ ८० ॥ गयायांपिण्डदानेनयत्फलंतातजायते ॥ ततःशतगुणं
 पुण्यंसद्भिर्मधुवनेस्मृतम् ॥ ८१ ॥ इदानींवर्ततेतातकन्याराशिगतोरविः ॥ पुत्रगत्वाकुरुश्राद्धंपूर्वानुद्दिश्यवान्धवान् ॥ ८२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहा
 पुराणेपञ्चप०उत्तर०कालिन्दीमाहात्म्येत्रयोदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१३ ॥ नारदउवाच ॥ इत्याकर्ण्यपितुर्वाक्यंसजगामत्वरान्वितः
 ॥ पुण्यंमधुवनंराजन्गयाशतगुणाधिकम् ॥ १ ॥ तत्तीर्थवासिनोविप्रान्सायमामन्त्र्यमन्त्रवित् ॥ कालेपुनःसमाहूयबभौषेस्वागतंवचः ॥ २ ॥

ततःप्रक्षाल्यतत्पादौगन्धाद्यैरभिपूज्यच ॥ पादार्घ्यमददात्प्रीत्याशेषेणस्वयमाचमत् ॥ ३ ॥ ततस्तान्ब्राह्मणात्रीत्वांश्चाद्धदेशेन्यवेशयत् ॥
 कुशाम्बुतुलसीपुष्पगन्धाक्षततिलैःसह ॥ ४ ॥ पूरयित्वाकर्मपात्रं पुण्डरीकाक्षमस्मरत् ॥ देवताभ्यइतिश्लोकं त्रिःकृत्वासोऽपठद्विजः ॥ ५ ॥
 सतिलंशोधितकुशैर्वेदधेवनन्ततः ॥ अग्निष्वात्तेतिमन्त्रेणपूर्वादीनांदिशांक्रमात् ॥ ६ ॥ रक्षोभूतेतिमन्त्रेणनीवीवन्धंव्यधाच्चसः ॥ ततःप्रति
 ज्ञामाधायददौद्विजकुशासनम् ॥ ७ ॥ पितृन्समाह्वयामाससतदाब्राह्मणोत्तमः ॥ दत्त्वाततस्तुहस्तार्घ्यपात्रंन्युब्जीचकारवै ॥ ८ ॥ कृत्वागन्धा
 दिदानंचपुनःसव्येनचाचमत् ॥ सव्यापसव्येनतदादत्त्वापात्राणिसद्विजः ॥ ९ ॥ तैर्ब्राह्मणैरनुज्ञातश्चक्रेग्रौऽकरणंततः ॥ आज्यादिहविषाराजंस्ता
 न्यमत्राण्यपूरयत् ॥ १० ॥ अनुत्तानोत्तानपाणिःकुर्वन्पात्रावलम्बनम् ॥ पपाठपाठितोविप्रैःपृथ्वीत्वेतिद्विजन्मनाम् ॥ ११ ॥ असंस्कृतप्रणी
 तानामितिमन्त्रेणसद्विजः ॥ दर्भेषुदक्षिणाग्रेषुददौचविकिरासनम् ॥ १२ ॥ अग्निदग्धेतिमन्त्रेणघृतमिश्रान्नमक्षिपत् ॥ जलेनसहराजेन्द्रविष्टरे
 कुशकल्पिते ॥ १३ ॥ सव्येनपुनराचम्यददौचुलकर्जीवनम् ॥ तृप्ताःस्थेतिचसंपृच्छचतृप्ताःस्मइतिभाषितः ॥ १४ ॥ शेषान्नभोजनेतेषांजग्राहा
 ज्ञांद्विजन्मनाम् ॥ पिण्डार्थवेदिकांकृत्वावितस्तिप्रमितांद्विजः ॥ १५ ॥ रेखांचकारदर्भेणदक्षिणाभिमुखीनृप ॥ येरूपाणीतिमन्त्रेणदधेऽग्निदिशिचो
 ल्मुकम् ॥ १६ ॥ पूर्वजन्मनियामातापितायश्चमहीपते ॥ तयोश्चपितरौयौहियौचराजन्पितामहौ ॥ १७ ॥ यःप्रमातामहश्चापिपितरौराजसत्तम ॥
 पित्रादीन्षट्सपत्नीकांस्तानुद्दिश्ययथाविधि ॥ १८ ॥ कुशासनानिदत्त्वावेददौपिण्डान्षडेवहि ॥ गन्धादिभिश्चसंपूज्यमध्यपिण्डविसर्जनम् ॥ १९ ॥
 कृत्वाघ्रायचवामांसेपिण्डपात्रंन्येवशयत् ॥ जलपात्रंतदादायवाजेवाजं पठन्निति ॥ २० ॥ पादार्घ्यंचपुनर्दत्त्वादक्षिणाद्यैरतृतुषत् ॥ आद्वारंताननुब्रज्यतेभ्यो
 लब्ध्वानुशासनम् ॥ २१ ॥ बुभुजेचस्वयंराजन्वान्धवैःसहसद्विजः ॥ एवंसमाप्यराजेन्द्रश्चाद्धसद्विजसत्तमः ॥ २२ ॥ पूर्वसंबन्धिनांतत्रतीर्थेमधुवनेशुभे ॥
 यदाचचालशान्तात्मापितुराश्रकंप्रति ॥ २३ ॥ तदासंमिलितामार्गेसर्वेतेश्चाद्धभोजिनः ॥ विमानषट्कमारूढादिव्याभरणभूषिताः ॥ दिव्याम्बर
 धराराजन्नित्युचुस्तद्विजोत्तमम् ॥ २४ ॥ पितरुचुः ॥ भोवत्सविप्रशार्दूलवृणीष्ववरमुत्तमम् ॥ तीर्थेऽत्रकुर्वताश्चाद्धंभवतातारितावयम् ॥ २५ ॥ वयंगण
 त्वमापन्नाःश्रीपतेस्त्वत्प्रसादतः ॥ प्रार्थयस्वमहाबुद्धेयदिष्टंतवचेतसि ॥ २६ ॥ मुनिपुत्रउवाच ॥ केयूयंकुतआयातागणत्वंहिकुतोगताः ॥ उपकारंविना
 कस्माद्वरंयन्मेप्रयच्छथ ॥ २७ ॥ नारदउवाच ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यपूर्वजन्मसुतस्यवै ॥ पिताप्रोवाचयोदुःखाद्भक्षयित्वाविषंमृतः ॥ २८ ॥
 पितोवाच ॥ अहंतवपिताविप्रपूर्वजन्मनिभूसुरः ॥ भार्ययाव्यभिचारिण्यामात्रातेपीडितोभृशम् ॥ २९ ॥ अतीवदुःखमापन्नोभक्षयित्वाविषंनिशि ॥ अप

मृत्युंगतस्तस्मादभवंरजनीचरः ॥३०॥ एवमन्वन्तरं तात शतं पञ्चदश अधिकम् ॥ वर्षाणां च व्यतीतं तद्वाक्षसत्वं गते मयि ॥३१॥ इदानीं षोडशाब्दे तु त्वया
श्राद्धे कृतेऽत्रैव ॥ पुण्ये मधुवने तीर्थे दैवत्वं प्राप्तवानहम् ॥३२॥ एतद्विमानमायातं स्वर्गादिन्द्रप्रणोदितम् ॥ सगणं साप्सरो वृन्दं ममारोहणहेतवे ॥३३॥
अत्र तुभ्यं वरं दातुं सगणः साप्सरोगणः ॥ विमानवरमारुह्य गच्छन् स्वर्गेऽहमागमम् ॥३४॥ वरं वरय भद्रं ते न विलम्ब सहा वयम् ॥ ऐरावतगजारूढः सुरेशो मा
मवेक्षते ॥३५॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वा निजकृतान्तं दत्त्वा च निजसूनवे ॥ तत्प्रार्थितां हरेर्भक्तिजगाम स दिवं नृप ॥३६॥ अथ प्रोवाच तन्माता
पूर्वजन्म सुतं च तम् ॥३७॥ मातोवाच ॥ त्वत्प्रसादादहं जाता देवी मुक्ता च पापतः ॥ प्राप्तं शच्याः सखी त्वं मे पापयापि द्विजोत्तम ॥३८॥ त्वयात्र
विहितं श्राद्धे तीर्थे विश्रान्ति संज्ञके ॥ प्रार्थयस्व महाभाग निजचित्तसमीहितम् ॥३९॥ ददामि ते यतोऽस्माकं देवीनां नवचो मृषा ॥ येन पापेन जाता हं गोधा
च पितृकानने ॥४०॥ नरके चिरमास्थाय तत्त्वं वेत्ति द्विजोत्तम ॥ अनुजानीहि मां पुत्रपुलोमतनयादिवि ॥ मामपेक्षत आकाशे वृता देवाङ्गनागणैः ॥
॥४१॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वा सापितन्मातानिष्कामाय स्वसूनवे ॥ ययौ त्रिविष्टपं राजञ्छिरसातेन वन्दिता ॥४२॥ ततः पितामह
स्तस्य स्वपौत्रं तं द्विजोत्तमम् ॥ उवाच वचनं भूपहरेर्बिभ्रत्सरूपताम् ॥४३॥ पितामह उवाच ॥ वत्स वत्स चिरं जीवलभस्व निजवाञ्छितम् ॥
त्वत्प्रसादाद्रयं तीर्णादुस्तराद्भवसागरात् ॥४४॥ पितामहोऽहं ते वत्स तवेयं च पितामही ॥ मृतं मानुगता साध्वी सालोक्यमचिरंगता ॥४५॥ अद्य त्वया
त्र विश्रान्तो विहिते श्राद्धकर्मणि ॥ आवयोस्तु हरेर्लोकैर्लब्धा तस्य सरूपता ॥४६॥ नारद उवाच ॥ एवमुक्त्वा तया सार्द्धं स्वस्त्रियाभूपसत्तम ॥
ब्रह्मलोकमतिक्रम्य वैकुण्ठं स ययौ द्विजः ॥४७॥ अथ प्रोवाच राजेन्द्र वचस्तत्प्रपितामहः ॥ यत्ते तत्कथयाम्यद्य शृणुष्वैकमना द्विज ॥४८॥
प्रपितामह उवाच ॥ भो भो वत्स महाभाग तवाहं प्रपितामहः ॥ भ्रूणहत्याफलेनाहं शौकरीं योनिमाप्तवान् ॥४९॥ ततो विनिर्गतस्तातश्चाभव पाप
पीडितः ॥ ततः स्थावरतां प्राप्तो विन्ध्ये पर्वतसत्तमे ॥५०॥ तत्रापि चिरकालेन स्थितः स्थावरतां दधत् ॥ हस्तिनाकेन चित्तातमूलादुत्पादितो
बलात् ॥५१॥ तस्मिन्नेव ततः काले त्वया श्राद्धमकारि वै ॥ अस्मिन्स्तीर्थोत्तमे तात मुक्तोऽहं स्थावरात्ततः ॥५२॥ प्राप्तोऽयं यक्षराजस्य नगर्यावास
उत्तमः ॥ देहानुज्ञां द्विजश्रेष्ठ्यामितां त्वत्प्रसादतः ॥५३॥ त्वां दिदृक्षुः रिहायातो दृष्टुं त्वं पुण्यदर्शनः ॥ तीर्थं च सर्वतीर्थेषु श्रेष्ठं मधुवनं मया ॥५४॥
नारद उवाच ॥ इत्युक्तस्तेन राजेन्द्र मुनिपुत्रः स धर्मवित् ॥ पप्रच्छ शिरसान्म्यतं निजं प्रपितामहम् ॥५५॥ ऋषि उवाच ॥ ब्राह्मणानां कुले
तात जातोऽसित्वं गरीयसि ॥ कथं विहितवान्पापं भ्रूणहत्याभिधंगुरो ॥५६॥ येन निन्द्यां समापन्नो भवान्योनिपरम्पराम् ॥ समाचक्ष्व महाभाग

यदितस्मृतिरस्तिते ॥ ५७ ॥ प्रपितामह उवाच ॥ पुगहं द्विजशार्दूलब्राह्मणस्यैव जन्मनि ॥ मन्त्रयन्त्रविधानेन कृतवान्वृत्तिमात्मनः ॥ ५८ ॥
धनलोभेन नारीणां गर्भार्थमहमौषधम् ॥ दत्तवांश्चैव नाशाय देवोपहतचेतनः ॥ ५९ ॥ लोभो हि धनहीनानां जनानां ज्ञानं माहरेत् ॥ शुचिकाले
दिनाधीशः कुल्यानामिव जीवनम् ॥ ६० ॥ ज्ञानेन घृजेन स्तात पापमाचरते शुभम् ॥ पापान्नरकमाप्नोति ततो याति कुयोनिताम् ॥ ६१ ॥ काचि
देकातदानारीगुर्विर्णामामपृच्छत ॥ किं जनिष्वाम्यहं विप्रपुत्रं वेत्यथ वास्त्रियम् ॥ ६२ ॥ तदाह मुक्तवांस्तां वै तव कन्या भविष्यति ॥ पुत्रोत्पत्ति
कृते तुभ्यं प्रदास्यामि महौषधम् ॥ ६३ ॥ इत्युक्ता च मयानारी दुर्बुद्धिस्त्री शिरोमणिः ॥ जग्राह मम पादौ तु दत्तं हेमपलंचमे ॥ ६४ ॥ इत्युवाच च
सामं द्व्यंष्टकन्याजनितामया ॥ सप्तमीयं त्वया चोक्ता जीविष्येऽस्यानजन्मनि ॥ ६५ ॥ तथा कुरु महाबुद्धे यथा ह वै न कन्यकाम् ॥ जनयिष्या
मिविप्रान्यां निजप्राणविनाशिनीम् ॥ ६६ ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्यास्तामहं पुनरुक्तवान् ॥ प्रसूतिकाले दास्यामि पुत्रोत्पाद्यहमौषधम् ॥ ६७ ॥
तथेति सावचो मह्यं प्रतिश्रुत्य गता गृहम् ॥ अपेक्षमाणा तं कालं तस्थौ वाक्यप्रतीतिकृत् ॥ ६८ ॥ तस्यांगतायां भोता तचिन्तया भवमातुरः ॥ इत्यहं
द्विजशार्दूलतच्छृणुष्व वदामि ते ॥ ६९ ॥ पुत्रोत्पत्तिप्रतीत्येयं मह्यं दत्तवती पलम् ॥ सुवर्णस्य न जानामि किमस्याः संभविष्यति ॥ ७० ॥ किमत्र
करणीयं मे कथमेतत्सुवर्णकम् ॥ पलप्रमाणं तिष्ठेद्वैदरिद्रस्य गृहे मम ॥ ७१ ॥ एवं विमृश्य तद्दास्यास्तस्यैह स्तेनदापितम् ॥ गर्भपातकरं तात
मया दारुणमौषधम् ॥ ७२ ॥ तेनौषधेन तस्यास्तु गर्भस्त्रावोऽभवत्तदा ॥ मासे तृतीये न ज्ञातं चिह्नं पुरुषकन्ययोः ॥ ७३ ॥ तदा सामद्रहं प्राप्ता
विषण्णा गर्भस्त्रावतः ॥ अथार्थयत्सुवर्णं तन्निराशा पुत्रजन्मनि ॥ ७४ ॥ तदाह मिष्टकाचूर्णं भस्मना च समन्वितम् ॥ हरिद्राचूर्णसंयुक्तं साम्भुतस्यै
अदर्शयम् ॥ ७५ ॥ एतच्चूर्णं कृतं मातस्त्वत्पुत्रोत्पत्तये मया ॥ त्वदानाद्विगुणं द्रव्यं लग्नमेतस्य साधने ॥ ७६ ॥ इत्युक्त्वा सामयाता तत्यक्त्वा
चूर्णं गृहयौ ॥ मामुक्त्वेति गृहीष्यामि काले त्वतो द्विजोत्तम ॥ ७७ ॥ एवं मया कृता तात भूणहत्यातिदारुणा ॥ ययाति कुत्सिते योनित्रितये भ्रमितं
मया ॥ ७८ ॥ त्वत्प्रसादादहं मुक्तः साम्प्रतं स्थावरत्वतः ॥ देह्यनुज्ञां मुनिश्रेष्ठ याम्यहं ह्यलकां शुभाम् ॥ ७९ ॥ नारद उवाच ॥ एवमुक्त्वा तु
राजेन्द्र तस्य तु प्रपितामहः ॥ तेनाभिवन्दितो मूर्ध्ना प्रययौ दिशमुत्तराम् ॥ ८० ॥ विमानेन विचित्रेण किङ्किणीजालमालिना ॥ नृत्यद्रग्धर्वजुष्टेन मणि
प्राकारशोभिना ॥ ८१ ॥ अथ तस्य महाराज विप्रस्य प्रपितामही ॥ उवाच स्वप्रपौत्रं तं विमानवरमास्थिता ॥ ८२ ॥ प्रपितामह्युवाच ॥ नान्यत्र कुत्र गन्तासि
पुण्येनानेन सुव्रत ॥ विनापद्मापतेः पादपद्मचिह्नितमन्दिरम् ॥ ८३ ॥ अयं मम पतिः पापो मुने त्वत्प्रपितामहः ॥ वारितोऽपि मया पापमाचचार सुदुष्टधीः ॥

॥ ८४ ॥ सोऽपित्वयातिपापात्मातारितोदुःखसागरात् ॥ शक्यतेकेनैकर्तुंतावकंगुणवर्णनम् ॥ ८५ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वासापिराजेन्द्रपति
 लोकंजगामह ॥ अलकायांचिरंपत्यातेनैवमुमुदेसह ॥ ८६ ॥ अथतेमुनिपुत्रस्यसर्वेमातामहादयः ॥ सपत्नीकाःसमारुह्यविमानेषुययुर्दिवम् ॥ ८७ ॥
 सोऽपिद्विजवरस्तस्मात्तीर्थात्स्वपितुराश्रमम् ॥ गत्वातंसर्ववृत्तान्तंस्वपित्रेसमवर्णयत् ॥ ८८ ॥ सोऽपितत्रगतःसार्द्धंकुटुम्बेनवनेमधोः ॥
 चकारपर्णशालां वैविश्रान्तेस्तुसमीपतः ॥ ८९ ॥ तत्रविश्रान्तितीर्थेतुत्रिकालंस्नानमाचरन् ॥ नाकरोद्विष्णुलोकोऽपिस्पृहांसमुनिसत्तमः ॥
 ॥ ९० ॥ एकदाजलमध्येसस्नानंकुर्वन्मुनिर्नृप ॥ आचकाङ्क्षेचभविताकदामेहरिदर्शनम् ॥ ९१ ॥ एवंकामयमानस्यमुनिवर्यस्यभूपते ॥ आजगाम
 त्वरायुक्तःपक्षिराजासनोहरिः ॥ ९२ ॥ लक्ष्म्यावक्षःस्थयासार्द्धंचतुर्बाहुधरोहरिः ॥ नवीनघनवर्णाङ्गोविद्युद्वर्णाम्बरावृतः ॥ ९३ ॥ कौस्तुभोद्भा
 सिसद्वक्षाःशङ्खचक्रगदाव्जभृत् ॥ वनमालालसत्कण्ठोमकराकृतिकुण्डलः ॥ ९४ ॥ फुल्लाम्बुजपलाशाक्षःस्वलकालङ्कृताननः ॥ विद्रुमाकारकरजो
 ऽरुणहस्तोऽग्निसत्तलः ॥ ९५ ॥ उवाचतंद्विजश्रेष्ठदन्तभासाविभासयन् ॥ शरत्रिशापतिस्तोमतिरस्कारकृतादिशः ॥ ९६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भो
 भोद्विजवरैतन्मेतीर्थमधुवनंशुभम् ॥ विश्रान्तिसंज्ञकंस्नानसर्वकामोपपादकम् ॥ ९७ ॥ अत्रत्वयास्नानक्रालेवाञ्छितंममदर्शनम् ॥ तुभ्यंहितन्मयादत्तं
 ब्रह्माद्रिसुरदुर्लभम् ॥ ९८ ॥ त्यजदेहमिमंविप्रमानुषंदिव्यमाप्नुहि ॥ आयाहिमद्ब्रह्मसार्द्धमयारुह्यखगेश्वरम् ॥ ९९ ॥ नारदउवाच ॥ इत्याकर्ण्यवच
 स्तस्यश्रीपतेःसमुनीश्वरः ॥ तुष्टावप्रणतोभूत्वाजलएवविशांपते ॥ १०० ॥ मुनिरुवाच ॥ श्रीपतेश्रीमदम्भोजसंमर्दितपदाम्बुजम् ॥ भवतोभवता
 पद्मं वन्दे त्रिदशवन्दितम् ॥ १ ॥ त्वदीयमाययानाथमोहितायेऽत्रजन्तवः ॥ तेषांकदाचिन्निस्तारो न कृपामन्तरेणते ॥ २ ॥ सत्तीर्थसेवनादीशतथा
 सजनसंगमात् ॥ पुंसांभक्तिस्तुयेषां वै जायते कृपया तव ॥ ३ ॥ साधुभिर्वद्भुभिरीरितं हरेयोनिशम्यगुणकीर्तनंतव ॥ कीर्तयत्यखिलपापनाशनं मातृगर्भकु
 हरेसनोपवेत् ॥ ४ ॥ श्रीपते तव जनस्यमानसं देवतस्तु पतितं महारणे ॥ गुण्ठितं चरजसाजहातिनो निर्मलत्वमिव रत्नमुत्तमम् ॥ ५ ॥ यः पुमान्पतति ते
 पदाम्बुजे दण्डवत्पुलकमंगके दधत् ॥ सोऽन्वयं न वतितावकं पदं स्वचवाञ्छितमशेषयोगिभिः ॥ ६ ॥ जीव एव तव मायया विभो मोहितो भ्रमति विश्ववर्त्मसु ॥
 त्वत्कृपाललितलोचनाचलैस्तत्क्षणंतरति विश्ववारिधिम् ॥ ७ ॥ नारदउवाच ॥ इति संस्तुत्य गोविन्दं दण्डवत्तस्य पादयोः ॥ पपात समुनिश्रेष्ठो जयेति
 मुहुरीयन् ॥ ८ ॥ श्रीपतिस्तं मुनिश्रेष्ठं दण्डवत्पतितं भुवि ॥ उत्थाप्य बाहुभिस्तूर्णसुपर्णे समरोपयत् ॥ ९ ॥ तत्कुटुम्बंच विश्वात्मा वै कुण्ठंच जगामह ॥
 इत्येतत्कथितं राजञ्छिबेमधुवनस्य वै ॥ ११० ॥ माहात्म्यं सर्वपापघ्नं किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ यद्दं शृणुयान्मर्त्यैः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥

॥ १११ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० कालिन्दीमाहात्म्ये मधुवनमाहात्म्यं नाम चतुर्दशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१४ ॥
 सौभरिरुवाच ॥ युधिष्ठिरेदमाकर्ण्य नारदस्य वचः शुभम् ॥ शिविरौशीनरो राजा विनीतस्तमुवाच ह ॥ १ ॥ शिविरुवाच ॥ मुनेमया तु माहात्म्यं
 श्रुतं मधुवनस्य वै ॥ त्वन्मुखात्किंतु संदेहो ह्येकोऽस्ति मम मानसे ॥ २ ॥ येन धर्मात्मना सर्वे तारितानि जवान्धवाः ॥ जन्मद्वयकृता ह्यासीत् सकथं स्वैरिणी
 सुतः ॥ ३ ॥ एतदाचक्ष्व भगवन् सर्वस्वं वत्सितत्त्वतः ॥ अतीतं वर्तमानं च भविष्यमपि नारद ॥ ४ ॥ नारद उवाच ॥ एकदा मुनयः सर्वे हरिद्वारे समागताः ॥
 दशम्यां ज्येष्ठशुक्लस्य युक्तायां सर्वपर्वभिः ॥ ५ ॥ तत्र ते विधिवत्स्नात्वा कृत्वा च स्वक्रियां शुभाम् ॥ हिमाचलस्य पृष्ठे तु स्वस्थचित्ता उपाविशन् ॥
 ॥ ६ ॥ तारात्मजो बुधस्तत्र मुनिसङ्घे समागतः ॥ सौन्दर्यभरसंयुक्तः स्मरो मूर्त इवापरः ॥ ७ ॥ तं समागतमालोक्य समुत्तस्थुर्मुनीश्वराः ॥ तेनाभिवन्दि
 तामृध्रापुनस्ते समुपाविशन् ॥ ८ ॥ बुधस्यादरमालोक्य विहितं मुनिपुङ्गवैः ॥ मुनिपुत्रः स प्रच्छ पितरं स्वमिति प्रभो ॥ ९ ॥ मुनिपुत्र
 उवाच ॥ कोऽयं तात समायातः सौन्दर्येणापरः स्मरः ॥ व्यासादिभिर्मुनिवरैर्भूशतस्यादरः कृतः ॥ १० ॥ नारद उवाच ॥ इत्याकर्ण्य स धर्मात्मा
 स्वस्य पुत्रस्य भाषितम् ॥ वभाषे मुनिशार्दूलः पुत्रं निर्वन्धसंयुतम् ॥ ११ ॥ पितो वाच ॥ बृहस्पतेः सुरगुरोः सुतस्तारोदरोद्भवः ॥ बुद्धि
 मान्बुधनामायं शशिवंशकरः परः ॥ १२ ॥ पुत्र उवाच ॥ कत्वया कथितं तात निःसम्बन्धपरं वचः ॥ बृहस्पतेः सुतो यस्तु सकथं शशिवंशकृत् ॥
 ॥ १३ ॥ जज्ञेऽनसूयया तात विधुरत्रेर्मुनीश्वरात् ॥ तस्य वंशस्य कर्त्तायं कथं सुरगुरोः सुतः ॥ १४ ॥ एष मे मानसे तात संशयो वर्तते महान् ॥
 तमपाकुरु विप्रेन्द्रसंदिहानस्य मे शिशोः ॥ १५ ॥ पितो वाच ॥ पुरा बृहस्पतेर्भार्या तारानामयशस्विनी ॥ चन्द्रेणापहृता तात बलाद्बलवता
 तदा ॥ १६ ॥ अपहृत्य तदानीं तास्व गृहं विधिना गुरोः ॥ भार्या सा तु तया साद्वरमितेन वै चिरम् ॥ १७ ॥ तस्यागर्भोऽभवत्तात कालेन
 कियता तदा ॥ ततो बृहस्पतिर्भार्या निजां तां समयाचत ॥ १८ ॥ चन्द्रमाश्चमंदाविष्टो न ददौ बलदर्पितः ॥ ततो बृहस्पतिस्तत देवैः शक्रादिभिः
 सह ॥ १९ ॥ सन्नद्धो योद्धुमारं भेदं संवलवदिन्दुना ॥ सहायार्थं विधोः शुकः समं दिति जदानवैः ॥ २० ॥ समागतस्तदा तात तस्मिन् रण
 समुद्यमे ॥ ततस्तारानिमित्तं वै युद्धं प्रावर्त्ततोल्बणम् ॥ २१ ॥ करिष्यते सर्वजनैः प्रधानं तारकामयम् ॥ तस्मिन् युद्धे महाभीमे हता देवाश्च
 दानवाः ॥ २२ ॥ नकस्य चिज्यस्तात बभूव न पराजयः ॥ ततः समागतो ब्रह्मा संनिवार्योल्बणं रणम् ॥ २३ ॥ ददौ बृहस्पतेस्तारां
 बोधयित्वा निशापतिम् ॥ बृहस्पतिस्तु नां वीक्ष्य तारांगं भवतीं तदा ॥ कुद्वो विरिञ्चेः प्रत्यक्षं समाजे देवदैत्ययोः ॥ २४ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥

शृणुष्वमामकं वाक्यं तारेतरललोचने ॥ कस्यायं ध्रियते गर्भो भवत्येन्दोर्ममाथवा ॥ २५ ॥ पितोवाच ॥ एवं मुहुर्मुहुः पृष्टासाचलज्जावती शुभा ॥ यदा
 न कथयामास किंचित्ताततदग्रतः ॥ २६ ॥ तदायं पश्यतां तेषां देवानां च सुरद्विषाम् ॥ उत्पन्नस्तामुवाचेंदं जननीं चरुषान्वितः ॥ २७ ॥ बुध उवाच ॥
 कस्मान्न कथ्यते दुष्टे मदीयोजन कस्त्वया ॥ लज्जां विहाय संपश्य शापस्य मम वैभवम् ॥ २८ ॥ पितोवाच ॥ इत्युक्त्वा जलमादाय यदा शप्तुं समुद्यतः ॥
 तदा सामन्दमाहेदं पिता तव सुधाकरः ॥ २९ ॥ इत्युक्ते च तया साध्व्या चन्द्रः स्वतनयं बुधम् ॥ अमुं गृहीत्वा सानन्दं जगाम निजमन्दिरम् ॥ ३० ॥
 बृहस्पतिस्तु तां तारां गृहीत्वा स्वगृहं ययौ ॥ ब्रह्मा देवाश्च दैत्याश्च तंऽपि स्वं स्वं गृहं ययुः ॥ ३१ ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं यस्त्वं मां परिपृष्टवान् ॥ बृहस्प
 तिस्रियां जातो यथायं चन्द्रवंशकृत् ॥ ३२ ॥ नारद उवाच ॥ इत्याकर्ण्य पितुर्वाक्यं जहासोच्चैर्मुनेः सुतः ॥ उवाच च स्वपितरं कुण्डोऽयं स्वैरिणी सुतः
 ॥ ३३ ॥ उवाच च पिता पुत्रं हापुत्रे दं न भण्यताम् ॥ सर्वसत्त्वान्तरज्जोऽयं शप्स्यति त्वां त्वदुक्तवित् ॥ ३४ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्ते तेन मुनिना चान्द्रि
 ज्ञात्वा तदीरितम् ॥ सर्वेषां शृण्वतां प्राह मुनीनामिति भूपते ॥ ३५ ॥ बुध उवाच ॥ शृण्वन्तु मुनिशार्दूला भवन्तो मम भाषितम् ॥ यदिसाध्वथवासां धु
 विचारयत माचिरम् ॥ ३६ ॥ भवतां तत्त्वबुद्धीनां दशनार्थमिहागतः ॥ कृतवान् कस्यचिन्नाहमपराधं मनागपि ॥ ३७ ॥ अमूयया किमर्थं मामवजान
 न्ति दुर्मदाः ॥ स्वजन्मसफलत्वाय भवदर्शनलालसः ॥ ३८ ॥ स्वभाव एव दुष्टानां साधून् पिनिरेनसः ॥ उद्वेजयन्ति यत्कापि मिष्टवाचः पिका इव ॥
 ॥ ३९ ॥ दुःस्वभावं न मुञ्चन्ति दुष्टाः सत्संगमादपि ॥ गङ्गाम्बुसंगमेनापि शरतामिव नीरधिः ॥ ४० ॥ अहो व्याधस्य दुष्टत्वं मुनिवृत्तीन्यतो मृगान् ॥
 वने मृगचरान् हन्ति निजगानविदोऽपि सः ॥ ४१ ॥ मत्स्यैः किमपराद्धं हि धीवराणां दुरात्मनाम् ॥ यज्जले धरतस्तीर्थे घ्नन्ति तत्प्रकृतिर्हि सा ॥ ४२ ॥ साध
 वोऽपि न मुञ्चन्ति स्वभावं दुष्टसंगताः ॥ वृता विषाग्निगुक् सैर्पैः श्रीखण्डा इव शीतताम् ॥ ४३ ॥ परोदयेऽपि नृत्यन्ति किं स्वपक्षस्य साधवः ॥ यथोन्मना मुनि
 वरावारिवाहस्य बर्हिणः ॥ ४४ ॥ धारयन्ति परार्थे हि निजान्तमपि साधवः ॥ पितृदेवमनुष्याणामर्थं मत्पितृवत्कलाः ॥ ४५ ॥ निजोदयस्तु साधूनां स्व
 च्छस्यानन्दहेतवः ॥ यथा कुमुदपुष्पाणां मत्पितुः शीतलत्विषः ॥ ४६ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युदीर्य वचः क्रोधाद्बुधस्तं मुनिबालकम् ॥ शशापेति त्वमप्याशु
 कुण्डो भवमहीतले ॥ ४७ ॥ एवमाकर्ण्य तं शापं पिता बुधविसर्जितम् ॥ स्वपुत्रं पातयामास तदङ्घ्रयोः क्षम्यतामिति ॥ ४८ ॥ उवाच च न जानाति वा
 लोऽयं तव वैभवम् ॥ नोचितं क्रोधकरणमस्मिन्बाले भवादृशैः ॥ ४९ ॥ कुतश्चित्कारणात्साधोः क्रुद्धस्य प्रकृतिः क्षमा ॥ हुताशनं प्राप्तस्य शीतत्वं मिवाग्निः
 ॥ ५० ॥ अतः क्षमां विधायाशु विधेद्यस्मिन्ननुग्रहम् ॥ बाले विवेक रहिते क्षमासारा हि साधवः ॥ ५१ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्तस्तेन मुनिना शीतां

शुतनयस्तदा ॥ क्रोधंतत्याजशान्तात्माचक्रेतस्मिन्ननुग्रहम् ॥ ५२ ॥ ध्रुव उवाच ॥ अयंतवमुनेबालःकुण्डत्वंप्राप्यभूतले ॥ दत्तयज्ञोपवीतःसह
 स्यतेहिनिजास्पदम् ॥ ५३ ॥ एवंसमुनिपुत्रोवैवुधशापान्नृपोत्तम ॥ कुण्डत्वंमाप्तवान्भूमौपितरोयेनतारिताः ॥ ५४ ॥ इदंपवित्रंमाहात्म्यंश्रुत्वा
 मधुवनस्यवै ॥ समस्तमश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमानवः॥५५॥ येनराधारयन्त्यस्यमाहात्म्यस्यार्थमुत्तमम् ॥ हृदयेयत्रतत्तेपांविषयैर्नाभिभूयते॥५६॥
 येपठिष्यन्तिमाहात्म्यंश्रोष्यन्तिचमहाधियः ॥ देहान्तेविष्णुसालोक्यंगमिष्यन्तिनसंशयः ॥५७॥ इदमनिशपवित्रंतुभ्यमावर्णितंमेमधुवनसुचरित्रं
 श्रीपतेःप्रीतिकारि॥कलिकलुषकलापच्छेदनेदक्षमक्षोत्पथगमननिरासेकारणपुण्यमूर्तौ ॥५८॥ इतिश्रीपाद्मेमहा०पञ्चप०उ०कालिन्दीमाहात्म्येमधु
 वनवर्णनंनामपञ्चदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२१५॥नारद उवाच ॥ अतोमधुवनाद्राजत्रयंवदरिकाश्रमः॥एकादशधनुर्मात्रेभूभागेव्यवतिष्ठति॥१॥
 अस्यतीर्थवरस्याहंमहिमानंमहाद्भुतम् ॥ वर्णयामिपुरस्तात्तेयंश्रुत्वामुच्यतेभयात् ॥२॥ एकस्तुमगधेराजन्देवदासोहिनामतः॥ब्राह्मणःसत्यवादान्तः
 साक्षाद्धर्मइवापरः ॥ ३ ॥ निष्णातःसर्वविद्यासुवृहस्पतिरिवापरः ॥ हरिसन्तोषकोभक्त्याप्रह्लादइवदैत्यराट् ॥ ४ ॥ सस्त्रीकोऽपिस्मरंजेता
 पार्वत्याइववल्लभः ॥ सदाचारपरोनित्यंविश्वामित्रोमुनिर्यथा ॥ ५ ॥ मगधेशगृहेमान्योद्रोणवत्कुरुवेश्मनि ॥ दानशीलःसुपात्रेषुबलिदैत्याधिपो
 यथा ॥ ६ ॥ तस्यभार्योत्तमानामलक्ष्मीरिवगुणोत्तमा ॥ पतिशुश्रूषणपरायथाजनकनन्दिनी ॥ ७ ॥ तस्यैकश्चसुतोराजन्नद्भौनामबुद्धि
 मान् ॥ एकापुत्रीतुवलयानामसल्लक्षणान्विता ॥ ८ ॥ तयोज्यायान्सुतःकन्यातस्माद्रूपकनीयसी ॥ तयोर्यथाक्रमंचक्रेविवाहंसद्विजो
 त्तमः ॥ ९ ॥ विवाहितातुसाकन्याययौश्वशुरवेश्मनि ॥ शुभलक्षणसंपन्नाकालेनकियतानृप ॥ १० ॥ अद्भुतस्तुमहाबुद्धिर्गृहभारंबभारह ॥ पितृ
 वत्सर्वशास्त्रज्ञोयौवनश्रीविभूषितः ॥ ११ ॥ एकदासतुविप्रेन्द्रःपुत्रंतृकर्मणि ॥ क्षमंविज्ञायराजेन्द्रनिजभार्यामुवाचह ॥ १२ ॥ देवदास उवाच ॥
 समाकर्णयमेसाध्विकालेऽस्मिन्नुचितंवचः ॥ ततोयदुचितंभद्रेतदह्नायविधीयताम् ॥ १३ ॥ एषजरासमायाताशरीरंपातयिष्यति ॥ अङ्गान्याक
 म्पयन्तीववात्यापक्वफलंयथा ॥ १४ ॥ अक्ष्णामपिद्युतिमन्दांनूनमेषाकरिष्यति ॥ नक्षत्राणांसचन्द्राणांप्रातर्वेलंवसुव्रते ॥ १५ ॥ स्वलतोः
 पादयोर्मदांगतिंप्रतिपदक्रमम्॥करिष्यतिजरांलंघायथानिगडशृङ्खला॥१६॥ तस्मादेषाजरायावन्नप्रौढाजायतेशुभे॥आत्मनस्तावदावाभ्यांकरणीयंहि
 तंद्भुतम् ॥ १७ ॥ गृहपुत्रसुहृद्भ्रातृपितरोहिविनश्वराः ॥ द्रव्यादिकंचसुभगेतेषुसंजतनोबुधः ॥ १८ ॥ अतोऽहंसर्वतीर्थेषुपर्यटन्विजितेन्द्रियः ॥
 वानप्रस्थेनविधिनावीक्षिष्येहरिमीश्वरम् ॥ १९ ॥ ततःसंन्यासमादायक्वचित्तीर्थोत्तमेशुभे ॥ प्रारब्धकर्मणामन्तेत्यक्ष्यामिस्वंकलेवरम् ॥२०॥

एवं चेत्प्राणमुक्तः स्यान्मुक्तिः स्यान्नात्र संशयः ॥ मम श्रीपतिपादाब्जसम्यक्स्थापितचेतसः ॥ २१ ॥ उत्तमोवाच ॥ पुमान्वास्त्रीजनोवापिकोरमे
 तविनश्चरे ॥ संसारेमाधवं मुक्त्वानित्याश्रममचतनः ॥ २२ ॥ तस्मान्मामपि जीवेशत्वत्पादाम्बुजसेविनीम् ॥ नीत्वास्वसंगमेतावद्विश्वाब्धे
 राशुतारय ॥ २३ ॥ पुत्रोऽयमद्भुतः श्रीमान्गृहभारस्यधारणे ॥ समर्थोऽभूत्सुषाचयेकल्याणीतत्सहायिनी ॥ २४ ॥ पुत्रे समर्थे यो मूढः पुरुषः
 स्त्रीजनोऽथवा ॥ न विरज्येत यो मूढो वञ्चितः श्रेयसाहिसः ॥ २५ ॥ नारद उवाच ॥ एवमन्योन्यमामन्त्र्य दम्पती तौ गृहस्तदा ॥ पुत्रमाहूय कथयां
 चक्रतुस्त्विदमद्भुतम् ॥ २६ ॥ दम्पती ऊचतुः ॥ जरागमश्च यद्वात्रावावां विद्वित्वमद्भुतम् ॥ स्वश्रेयसेयतिष्यावः कुत्रचित्पुण्यभूतले ॥ २७ ॥
 हरेराराधनं भक्त्या श्रेयः परममुच्यते ॥ तदर्थमेव निष्कामाय तन्ते साधवो भुवि ॥ २८ ॥ विषयेषु न संसक्तिः समत्वं सर्वजन्तुषु ॥ येषां हर्षविवादौ
 च न जातु सुखदुःखयोः ॥ २९ ॥ त एव साधवो लोके गोविन्दपदसेविनः ॥ तेषां दर्शनमात्रेण कृतार्थो जायते नरः ॥ ३० ॥ तीर्थानि पर्यटन्धीरस्त
 दर्शनसमुत्सुकः ॥ भाग्योदयेन केनापि तद्दर्शनमवाप्नुयात् ॥ ३१ ॥ तस्माद्भारं कुटुम्बस्य भुजयोर्युगदीर्घयोः ॥ आरोप्य नैविसर्जस्वतीर्थयात्रा
 र्थमद्भुतम् ॥ ३२ ॥ तीर्थयात्राप्रसङ्गेन कदाचित्साधुदर्शनम् ॥ भवेद्यदि तदा पुत्रद्वयोर्नो स्यात्कृतार्थता ॥ ३३ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्तः
 पितृभ्यां पुत्रः साधुवादमवादयत् ॥ ३४ ॥ अद्भुत उवाच ॥ समस्तकुलनिस्तारो भवद्भ्यामयमीरितः ॥ आशु मामवजानीतं किं करीमि भवद्वितम् ॥
 ॥ ३५ ॥ अहमाज्ञाकरो निस्त्र्यं युवयोः पूज्यपादयोः ॥ पुण्यतीर्थेषु दानार्थं गृहीतं धनमुत्तमम् ॥ नयतं मामपि प्रण्यसेवायै निजसंगमम् ॥ ३६ ॥
 नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वा धनमादाय गत्वा क्रोशद्वयंतयोः ॥ सङ्गे गृहमगात्ताभ्यां कथंचित्संनिवर्तितः ॥ ३७ ॥ तौ गृहीत्वा धनं किंचिद्विष्णुर्नो
 प्रीयतामिति ॥ कन्दमूलफलाहारौ तत्रोषित्वा दिनत्रयम् ॥ ३८ ॥ यदा तस्मात्प्रचलितौ दम्पती जगतीपते ॥ तदा मार्गे महान्कश्चित्सिद्धः संमि
 लितस्तयोः ॥ ३९ ॥ ताभ्यामुभाभ्यां शिरसावन्दितः स उपाविशत् ॥ उपविष्टस्तदा ताभ्यामिति पृष्ठः स सिद्धराट् ॥ को भवान्कुत आयातो किं
 चिकीर्षत इदम् ॥ ४० ॥ सिद्ध उवाच ॥ सिद्धोऽहं तापस श्रेष्ठकल्पश्रामे गृहं मम ॥ इन्द्रप्रस्थात्समायातो दृष्टं तत्र महाद्रुतम् ॥ ४१ ॥ तत्रास्ति
 कपिलः सिद्धो नारायणसमो गुणैः ॥ तस्मादहं पठन्साङ्ख्यं निवसामि तदाश्रमं ॥ ४२ ॥ एकदामद्गुरुः श्रीमान्स्वाश्रमात्कपिलो ययौ ॥ वदयास्व्यं
 महापुण्यं स्नातुं सयमुनाजले ॥ ४३ ॥ तत्रैकोऽरण्यमहिषस्तृषार्तो यमुनाजले ॥ प्रविष्टो जलमापीय पूर्वजन्मस्वमस्मरत् ॥ ४४ ॥ स्मृत्वा स पूर्वकर्माणि
 महिषोऽरण्यसंभवः ॥ जलाग्निः सृत्यंतरसाववन्दे कपिलं गुरुम् ॥ ४५ ॥ उवाच नरवाचा चमयि शृण्वति तापस ॥ यत्तत्तत्कथयाम्यद्य शृणु त्वं परमा

दुतम् ॥ ४६ ॥ महिषउवाच ॥ भोभोविष्णुकलाभूतसिद्धानांकपिलेश्वर ॥ किंनामेदंमहातीर्थनतायकथयस्वमे ॥ ४७ ॥ अस्यतीर्थवरस्याम्बु
 स्पर्शाद्वैपूर्वजन्मनि ॥ जातास्मृतिर्महाभागपापस्यापिचकर्मणः ॥ ४८ ॥ सिद्धउवाच ॥ एवमाकर्ण्यतद्वाक्यंमहिषस्थमहामुनिः ॥ जानन्नपि
 चतद्रुतंविहस्येदमुवाचह ॥ ४९ ॥ कपिलउवाच ॥ भवान्महिषशार्दूलकआसीत्पूर्वजन्मनि ॥ तत्रकिंकृतवान्कर्मर्योनियेनापमाहिषीम् ॥ ५० ॥
 महिषउवाच ॥ शृणुष्वमुनिशार्दूलवृत्तंवैपूर्वजन्मनः ॥ अहमासंपुगराजाकलिङ्गाधिपतिवली ॥ ५१ ॥ स्वांपरानैवजानामियोषितंकाममोहितः ॥
 वणिजांसाधुवृत्तीनांधनहर्तानिरेनसाम् ॥ ५२ ॥ निशीथेनगरेराजन्गतभीःपर्यटाम्यहम् ॥ सुन्दराभिःपरस्त्रीभिःक्रीडितुरतिलीलया ॥
 ॥ ५३ ॥ यद्गृहेसुन्दरीनारीपश्यामिस्मरमोहितः ॥ वसामिनिशितत्राहंक्षेत्रेमध्येगजोयथा ॥ ५४ ॥ क्रीडित्वातत्रनिःशङ्कधनंहत्वाचतद्रहात् ॥
 स्वगृहंपुनरायामिकियद्विर्वासैरहम् ॥ ५५ ॥ उपविष्टःसमामध्येदिवाद्वौपुरबालकौ ॥ अनार्यबाहुयुद्धेनयोधयामिनिजाग्रतः ॥ ५६ ॥ नियोज
 यतियोबालस्तंमत्वाधनिनंबलात् ॥ गृह्णामितत्पितुर्वित्तंस्वलंपवाभूरिवामुने ॥ ५७ ॥ यःपराजयतेतत्रकातरत्वान्महामुने ॥ नायमर्हःपुरेस्थातुं
 ममेतिविनिहन्मितम् ॥ ५८ ॥ एवम्मय्यधमाचारेवर्तमानेमहीपतौ ॥ पौरानगरमुत्सृज्यप्रययुर्विषयान्तरम् ॥ ५९ ॥ एकदामुनिशार्दूलोदुर्वासाःपर्यट
 न्महीम् ॥ पुरेममसमायातोदुर्वासारुद्रसंभवः ॥ ६० ॥ मिलित्वानागराःसर्वेतदाजग्मुस्तदन्तिके ॥ प्रणिपत्येदमाहुस्तंस्वदुःखज्ञापकंवचः ॥ ६१ ॥
 पौराऊचुः ॥ आत्रेयमुनिशार्दूलकृपांकुरुकृपानिधे ॥ अधर्मनिरतंभूपमेनंधर्मेणयोजय ॥ ६२ ॥ भाग्योदयेनकेनापिभवानस्माकमागतः ॥ उद्वेला
 द्रूपदुःखाब्धेरस्मांस्तारयपोतवत् ॥ ६३ ॥ धनंलोभयतातेनहृतंनोमुनिपुङ्गव ॥ दूषिताश्चस्त्रियःसाध्यःसकामेननिरेनसाम् ॥ ६४ ॥ दशवत्सरदेशी
 याब्रह्मवःशिशवोहताः ॥ अगण्यवैगुण्यनिधिरेषभूपोमहामुने ॥ ६५ ॥ महिषउवाच ॥ एवमाकर्ण्यपौराणांवचःसमुनिरत्रिजः ॥ दण्डयोऽयमिति
 संचिन्त्यसभास्थंमामथाययौ ॥ ६६ ॥ दृष्ट्वाहितंसमायान्तमवधृतंदिगम्बरम् ॥ आवारयमहंभृत्यैर्नैत्ययंदर्शनोचितः ॥ ६७ ॥ रेणुनासर्वलिप्ताङ्गो
 महिषाकृतिरेववै ॥ वार्यतामितिपार्श्वस्थान्बहुशोऽहंसमादिशम् ॥ ६८ ॥ ततस्तेतरसाभृत्यास्तंवारयितुमभ्यगुः ॥ हुङ्कारेणैवतान्सर्वान्सचके
 भस्मसान्मुनिः ॥ ६९ ॥ यज्ञाश्वरक्षतःस्वस्यपितुस्त्वमिवसागरान् ॥ सर्वशस्तानहंभृत्यान्भस्मीभूतांस्तुतेजसा ॥ ७० ॥ आलक्ष्यसहसोत्थायगृहमा
 वेष्टुमुद्यतः ॥ रेरेपापेति संबोध्यततोमांमुनिसत्तमः ॥ ७१ ॥ शशापेतिमहारण्येमहिषोभवसाम्प्रतम् ॥ तेनाहमिति शप्तोवैमुक्त्वा राजतनुं तदा ॥ ७२ ॥ मरुदेशे
 महारण्येजातोऽहंमहिषोमुने ॥ चिरकालमहंतत्रन्यवसंमुनिपुङ्गव ॥ ७३ ॥ अत्रागतस्तुकेनाहंपुण्येनश्रूयतांमुने ॥ वापीकूपसरस्यस्तुब्रह्मवःकारितामया ७४ ॥

सहकारादिवृक्षाणामारोपोविहितः पथि ॥ पुण्येनानेनमेदेवपातो न नरकेऽभवत् ॥ ७५ ॥ तीर्थस्य च मया प्राप्तो ह्यमुष्यजलसंगमः ॥ एतत्ते कथितं
 सर्वपूर्वजन्मशुभाशुभम् ॥ ७६ ॥ येन तीर्थं मया प्राप्तमेतद्योनिश्चमाहिषी ॥ अस्य तीर्थं वरस्याम्बुस्पर्शा जातिस्मरोऽभवत् ॥ कथं मया असद्योने
 मुक्तिः स्यात्तन्मुने वद ॥ ७७ ॥ कपिल उवाच ॥ एतत्तीर्थं महापुण्यं वदर्याख्यं रमापतेः ॥ अत्र स्नाहि द्रुतं कामं स्वचित्तस्थं हिलप्स्यसे ॥ ७८ ॥
 सिद्ध उवाच ॥ एतच्छ्रुत्वा वचस्तस्य महिषस्य महामुने ॥ तत्र तीर्थं वरे स्नातुं प्राविशत्स्वर्गवाञ्छया ॥ ७९ ॥ स्नात्वा स्वर्गे च्छया तस्मिञ्जलात्तट
 मुपागते ॥ तत्क्षणं गजमारुह्य शक्रः स्वर्गात्समाययौ ॥ ८० ॥ इन्द्र उवाच ॥ हे कलिं गपते नैजं देहं जहि हि माहिषम् ॥ प्रतिलभ्य वपुर्दिव्यं सममा
 याहि मे दिवम् ॥ त्वया स्वर्गे च्छया स्नातं प्राप्तं तत्ते सुरास्पदम् ॥ ८१ ॥ सिद्ध उवाच ॥ इत्युक्तः स तदा तेन त्यक्त्वा देहं तु माहिषम् ॥ दिव्यं वपुः
 समासाद्य गजराजं समारुहत् ॥ ८२ ॥ गजराजं समारुह्य स्थित्वा च गगने क्षणम् ॥ प्रणम्य शिरसा देवं तुष्टाव कपिलं मुनिम् ॥ ८३ ॥ कलि उवाच ॥
 नमस्ते परमेशानकेवलज्ञानहेतवे ॥ सेतवे वेदविद्यानारिपते तद्विरोधिनाम् ॥ ८४ ॥ त्वत्तः प्रवृत्तिः साङ्ख्यस्य जाता तत्त्वावबोधिनी ॥ देहिनां मायया
 प्रस्तुते तसामपि ते विभो ॥ ८५ ॥ ये वेदविहितं त्यक्त्वा वर्तन्ते स्वेच्छया मुने ॥ तान् दण्डयसि दण्ड्यांस्त्वं मज्जयंस्ति यगादिषु ॥ ८६ ॥ इन्द्रादयो लोक
 पालाः सर्वे त्वदधिकारिणः ॥ त्वदिच्छामनुवर्तन्ते भीता दण्डकृतो हि ते ॥ ८७ ॥ त्रयीधर्मविरोद्धारः पूर्वदेवायुगे युगे ॥ अवतीर्य विनाशाय कृताः
 सर्वात्मना त्वया ॥ ८८ ॥ ये ये त्वया हतानाथ चक्रिणा त्रिदशारयः ॥ ते ते तमो मयी हित्वा तनुं वैकुण्ठमभ्यगुः ॥ ८९ ॥ आज्ञापय जगन्नाथ
 गन्तुं मां त्रिदशालयम् ॥ अनुगृहीष्व शक्रं च नमन्तं वीक्षणामृतैः ॥ ९० ॥ प्रसादात्तव देवेश वदर्याख्यस्य च प्रभो ॥ तीर्थस्य स्वतनुं हित्वा तामसीं
 सात्त्विकीं गतः ॥ ९१ ॥ इन्द्रेण सह नागेद्रमारुह्य त्रिदशालयम् ॥ गच्छामि स्वेच्छया नाथ कृपा तस्ते कृपानिधेः ॥ ९२ ॥ सिद्ध उवाच ॥ इत्य
 भिष्टुय देवेशं कपिलं सकलिङ्गपः ॥ नमस्कृत्य च तत्पादौ जगाम त्रिदशालयम् ॥ ९३ ॥ एतन्मया द्रुतं विप्रदृष्टं वद रिक्ताश्रमे ॥ गुरुं शुश्रूषमाणेन
 पापस्यापि विमोक्षणम् ॥ ९४ ॥ नातः परं त्रिलोक्यां तु तीर्थं सर्वार्थदायकम् ॥ याहितं त्रैवसस्त्रीकः परं श्रेयो यदीच्छसि ॥ ९५ ॥ अहं यामि स
 माने तुं वदर्याख्यं गृहान् द्विज ॥ वृद्धं स्वकीयपितरं निःस्पृहं मोक्षकामुकम् ॥ ९६ ॥ नारद उवाच ॥ इति तीर्थं वरस्यास्य वदर्याख्यस्य भूपते ॥
 महिमानं समुत्कीर्त्य स सिद्धः स्वगृहं ययौ ॥ ९७ ॥ अथ कालेन कियता स द्विजः सह भार्यया ॥ तीर्थानि पर्यटन्धीर इन्द्रप्रभेऽभ्यगादिह ॥ ९८ ॥
 तेनैव वपुषा राजप्रीतवांस्तौ निजालयम् ॥ स सिद्धोऽपि स्वपितरं गृहादानीय सत्वरः ॥ ९९ ॥ तत्रैव स्नापयामास तत्तीर्थं मोक्षकामुकम् ॥

सोऽपिश्रीवासुदेवेनवृद्धःसिद्धपितातदा ॥ततोनीतोनिजगृहंवृन्दाङ्कविवर्द्धितः ॥१००॥ इन्द्रप्रस्थान्तरगतमिदंसद्वदर्याख्यमीशःस्नानादद्यादखिल
जनितामानसंष्टपदार्थम् ॥ माहात्म्यंतेनृपनतिमतेवर्णितंतस्यपूतंयच्छ्रुत्वावैपततिनजनोमातृगर्भेकदाचित् ॥१०१॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उ
त्तर०कालिन्दीमाहात्म्येबदरिकाश्रमवर्णनंनामषोडशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१६ ॥ राजोवाच ॥ वर्णितमेत्वयासाधोमाहात्म्यंबदरीभवम् ॥
यन्निशम्यमनोयातिममनिर्मलतांमुने ॥१॥ एतदद्भुतमाहात्म्यंशक्रप्रस्थाख्यमुत्तमम् ॥ सकलंमुनिशार्दूलचतुर्वर्गप्रदायकम् ॥२॥ भुविनातःपरंतीर्थ
तिरश्चामपिमुक्तिदम् ॥ श्रेष्ठंसकलपापघ्नंदर्शनादेवनारद ॥ ३ ॥ एतदन्तर्गतस्यास्यहरिद्वारस्यनारद ॥ माहात्म्यंश्रोतुमिच्छामित्वत्तःसंतोषकार
कात् ॥ ४ ॥ मामुद्धरमुनेदीनमविद्याकामकर्मभिः ॥ वर्णनेनास्यतीर्थस्यशक्रप्रस्थगतस्यवै ॥ ५ ॥ नारदउवाच ॥ आकर्णयमहाभागवर्णयामि
तवाग्रतः ॥ हरिद्वारस्यमाहात्म्यमश्वमेधफलप्रदम् ॥ ६ ॥ अत्रैकःश्वपचःपापोयथास्वर्गतिमाप्तवान् ॥ तत्तेऽहंकथयाम्यद्यशृणुष्वैकमनाःप्रभो ॥७॥
धर्मक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेकालिङ्गइतिविश्रुतः ॥ श्वपचःपापकर्मावैवसतिस्मपुराद्बहिः ॥ ८ ॥ पञ्चषड्वर्षदेशीयान्बालान्नगरवासिनाम् ॥ प्रसह्यवञ्चित्वाचव
नेनीत्वाजघानसः ॥ ९ ॥ तेषामलङ्कारमयंरजतहंमववृष ॥ रत्नादिकंचकायस्थंहत्वातान्जगृहेऽधमः ॥ १० ॥ विवेशसाधुनिलयेरात्रौधनजिहीर्षया
॥ पथिकान्धनमालक्ष्यसजघ्रेनिर्जनेवने ॥ ११ ॥ कुरुक्षेत्रेसमायाताएकदारविपर्वणि ॥ नानादिग्भ्योजनाराजन्नानादानचिकीर्षया ॥ १२ ॥ तस्मि
न्यथाविधिस्नात्वारविपर्वणिभूपते ॥ दानंदत्वायथावच्चलोकाःस्वान्स्वान्गृहान्ययुः ॥ १३ ॥ एकःकश्चिद्विशांश्रेष्ठोधनेनमहतायुतः ॥ पश्चात्सर्वजने
भ्यस्तुचचालस्वगृहंप्रति ॥ १४ ॥ अश्वचारःपदातीनांविंशतिपुरतोदधत् ॥ कालिङ्गःसमहापापस्तमनुप्रस्थितस्तदा ॥ १५ ॥ कतिचिद्वसतीर्गत्वा
सहतेनविशाधमः ॥ सोऽन्त्यजस्तद्धनंहर्तुंनलेभेसमयंनृप ॥ १६ ॥ बलेनापिग्रहीतुंनक्षमोऽभूत्तस्यसश्रियम् ॥ वैश्यस्तुजनविंशत्यासंयुक्तस्तुस
एककः ॥ १७ ॥ अत्रागतःसपापात्मावैश्यस्याथैनपार्थिव ॥ निशीथेशिविरंतस्यधनंहर्तुंसमाविशत् ॥ १८ ॥ एकेनतस्यवैश्यस्यजनेनसतुलक्षितः ॥
प्रविशन्नेवपापात्माददताप्रहरंस्वकम् ॥ १९ ॥ तमालक्ष्यसमीपस्थंसजनःप्रहरप्रदः ॥ उभयोःपादयोराजन्स्वपन्नेवगृहीतवान् ॥ २० ॥ तौगृहीत्वाज
नानन्यान्बोधयन्प्रहरप्रदः ॥ हस्तेनैवतुपापेनचौरेणाघातितोहिसः ॥ २१ ॥ श्रुत्वापलायमानस्तुगृहीतोऽन्यैर्जनैस्तदा ॥ ग्रहीतारंपुनर्हत्वासहसास
पलायितः ॥ २२ ॥ एकेनकेनचिद्राजन्सेवकेनधनुर्भृता ॥ दूरादेवशरेणाशुधावन्सनिहतोऽधमः ॥ २३ ॥ हतमात्रःशरेणाशुतत्याजसचजीवितम् ॥
॥ चौरेणनिहतौराजन्वैश्यस्यानुचराबुभौ ॥२४॥ तेत्रयोवरयानानिगणानीतानिभूपते ॥ समारुह्यदिविस्थित्वावैश्यमेतद्वभाषिरे ॥२५॥ कालिङ्गवै

श्यानुचराऊचुः॥भोभोवैश्यपतेसाधोतीर्थमेतदनुत्तमम्॥इन्द्रप्रस्थेहरिद्वारंशिवकृत्पापिनामपि ॥२६॥वयंत्रयःसुतीर्थेऽस्मिन्नपमृत्युगताअपि॥गच्छाम
 स्त्रिदिवैश्यसाम्प्रतंशिवमस्तुते॥२७॥श्रीनारदउवाच॥इत्युक्त्वातेययुःस्वर्गंशिवेशिवकृतांपदम् ॥यत्रेच्छयाहिलभ्यन्तेभोग्यवस्तून्यनेकशः॥२८॥अ
 थरात्रौव्यतीतायांप्रातरत्रविशांवरः॥स्वभृत्यदेहयोःकृत्वादाहमस्थीन्यपातयत्॥२९॥तीर्थेऽत्रपात्यमानेषुभृत्यौतावस्थिषुप्रभो॥स्वर्गात्पुनरिहायातौतं
 वैश्यमिदमूचतुः॥३०॥भृत्यावूचतुः॥ भोभोवैश्यपतेसाधोतीर्थेऽत्रमरणाद्भुवि॥पापानामपिजन्तूनांस्वर्गप्राप्तिर्नसंशयः ॥३१॥स्थलेमृतस्यजन्तोश्चेत्प
 तन्त्यस्थीनिवारिणि ॥ तीर्थस्यास्यतदावैश्यसत्यलोकेस्थितिर्भवेत्॥३२॥स्थलेमृताभ्यामावाभ्यामस्थिपातेनवारिणि ॥ संप्राप्ताब्रह्मणोलोकेस्थिति
 राब्रह्मसंस्थितेः॥३३॥स्थलेमृतस्यचौरस्यपेतुरस्थीनिनाम्बुनि॥यतोऽतःसविशांमाथतस्थौवृन्दारकालये ॥३४॥ तस्यापिदेहमन्विष्यतीर्थेऽस्मिन्नाशु
 पातय॥यथासोऽपिसुरश्चेष्टप्राप्नुयान्नौगतिंपराम् ॥३५॥ उपकारःसदाकार्यःपरेषामपिसाधुभिः ॥ अपंकारो नमन्तव्यःकृतोभृशमसज्जनैः॥३६॥नारद
 उवाच॥इत्युक्त्वातौमहाभागौगतौहरिपुरंप्रति॥हरिद्वारस्यतीर्थस्यसशिलेचास्थिपातनात् ॥ ३७ ॥ सवैश्यस्तुमहाभागतस्यचौरस्यविग्रहम् ॥ दग्धु
 मन्वेषयामासनलब्धंतत्तुभूपते ॥ ३८ ॥ पुनरावृत्यतत्रैवसर्वतीर्थशिरोमणौ ॥ हरिद्वारेमहाराजससस्त्रावितिवाञ्छया ॥ ३९ ॥ अहमुत्पाद्यसत्पुत्रा
 न्धर्मार्जितधनेनच ॥ संतोष्यविप्रान्वन्धूंश्चविष्णुमाराध्यसेवया ॥ ४० ॥ त्वय्येवमरणंप्राप्यगच्छामिहरिमन्दिरम्॥ तीर्थराजनमस्तुभ्यमेतत्कर्तव्य
 मस्तिने ॥ ४१ ॥ इतिकामनयाराजन्सवैश्यस्तत्रकामदे॥ तीर्थेस्नात्वागतःसर्वैर्भृत्यैःस्वंसमगाद्ब्रह्मम् ॥ ४२ ॥ तत्रगत्वासपत्न्यांतुपुत्रानुत्पाद्यबुद्धि
 मान् ॥ धर्मोपार्जितवित्तेनतोषयामासबान्धवान् ॥ ४३ ॥ भक्त्यापरमयाराजन्नाराध्यकमलापतिम्॥ तीर्थेऽस्मिन्मरणंप्राप्तोयतोवैकुण्ठमाप्नुयात्॥
 ॥ ४४ ॥ इतिवैवर्णितोराजंस्तीर्थस्यमहिमातव ॥ हरिद्वारस्यपुण्यस्यश्रवणेऽस्यफलंशृणु ॥ ४५ ॥ तिलद्रोणस्यदानेनमाघेयत्फलमाप्नुयात् ॥ जन
 स्तत्फलमाप्नोतिशृण्वन्माहात्म्यमस्यतु ॥ ४६ ॥ गोपीचन्दनदानेनब्रह्मपत्रेषुभोजनात् ॥ यत्फलंतन्महिम्नोऽस्यश्रवणादेवकार्तिके ॥ ४७ ॥ जागरे
 चप्रबोधिण्यांप्रहरेपश्चिमेनृप ॥ यत्फलंतन्महिम्नोऽस्यतीर्थस्याकर्णनाद्भवेत् ॥ ४८ ॥ हरिद्वारस्यसदृशंशक्रप्रस्थगतस्यवै॥ नतीर्थपृथिवीलोकेचतु
 र्वर्गफलप्रदम्॥४९॥ इतिश्रीपाद्मेहापु०पञ्चप०उत्तर०कालिन्दीमाहात्म्येहरिद्वारवर्णनंनामसप्तदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२१७॥ नारदउवाच ॥
 भूयःशृणुमहाभागमाहात्म्यंपरमाद्भुतम् ॥ अत्रस्थितस्यतीर्थस्यपुष्करस्यशिवप्रदम् ॥ १ ॥ प्रसादात्तस्यतीर्थस्यविष्णुःसर्वसुरेश्वरः ॥ प्रसन्नःपुण्डरी
 कस्यमासमेकंगृहेऽवसत् ॥ अत्रमुक्तिं तदनुजोलेभेपापरतोऽपिहि ॥ २ ॥ शिविरुवाच ॥ कःपुण्डरीकोधर्मात्माकृतंतेनचकर्मकिम् ॥ येन

प्रसन्नो भगवांस्तद्ब्रूहेमासमावसत् ॥ ३॥ कथंतदनुजः प्रापपापात्मा श्रीहरेः भदम् ॥ तीर्थस्यास्य प्रसादेन सर्वमाख्याहिमे मुने ॥ ४॥ शृण्वतोऽस्य न संतोषो
 माहात्म्यं मम जायते ॥ ५ ॥ नारद उवाच ॥ विदर्भनगरे राजन्मालवारुणो महायशः ॥ ब्राह्मणो ब्रह्मविच्छान्तो विद्वान्विष्णुपरायणः ॥ ६ ॥
 देवर्षिपितृभूतानां मानुषाणां च पोषकः ॥ विषयेषु न संसक्तो लोभमोहादिर्वर्जितः ॥ ७ ॥ स एकदा महाभाग सिंहं प्राप्ते बृहस्पतौ ॥ गोदावरीं महापुण्यां
 स्नातुं प्रतिजगाम ह ॥ ८ ॥ दातुं तत्र सुवर्णस्य गृह्यत्रिन्येपलायुतम् ॥ गच्छन्पथि स धर्मात्मा मनसैतदचिन्तयत् ॥ ९ ॥ मालव उवाच ॥ गृहादाना
 र्थमानीतं मया हेमपलायुतम् ॥ यस्मै कस्मै न दातव्यं दातव्यं पूज्यसाधवे ॥ १० ॥ निष्किंचनाय विप्राय पात्रायानुपकारिण ॥ पूज्याय देशे काले च दत्त
 मक्षयतां व्रजेत् ॥ ११ ॥ उच्छ्वृत्त्या समानीतं दत्त्वा दुर्वाससे मुनिः ॥ शिलोच्छ्वृत्तिर्धर्मात्मा स्वन्त्यक्त्वा गात्रं पदम् ॥ १२ ॥ दानवेन्द्रो बलीराजा पात्रं विज्ञाय
 वामनम् ॥ विपक्षाय प्यदात्तस्मै त्रिलोकीं स्वभुजाजिताम् ॥ १३ ॥ तस्मात्पात्राय दातव्यं धनं धर्माजितं मया ॥ गोविन्दतुष्टये सम्यग्वाञ्छनीयं न त
 स्फलम् ॥ १४ ॥ पुण्डरीकस्तु धर्मात्मा भागिने योगजा ह्वयात् ॥ आयास्यति मया हृतः सर्वपात्रशिरोमणिः ॥ १५ ॥ आनीतस्य धनस्यार्द्धं तस्मै पात्राय
 सूनवे ॥ स्वसुर्दास्यामिशेषं तु श्रोत्रियेभ्यो यथाविधि ॥ १६ ॥ नारद उवाच ॥ एवं विचिन्त्य धर्मात्मा मालवः स द्विजोत्तमः ॥ कतिचिद्वासरैः प्राप्तः
 पुण्यां गोदावरीं नृप ॥ १७ ॥ मिलितस्तस्य धर्मात्मा पुण्डरीकः स्वसुः सुतः ॥ तस्य वै पूर्वमायातो मालवस्य महीपते ॥ १८ ॥ स तत्र विधिना स्नात्वा
 सिंहसंक्रमवासरे ॥ पुण्डरीकाय वित्तार्धं ददौ मे प्रीयतां हरिः ॥ १९ ॥ पुण्डरीकोऽपि धर्मात्मा स्नात्वा गोदावरीजले ॥ स्ववित्तस्य चतुर्थांशं
 श्रोत्रियेभ्यो ददौ मुदा ॥ २० ॥ स तत्र विधिवत् स्नात्वा दत्त्वा दानं च शक्तितः ॥ गच्छन्तं स्वगृहान् राजत्रित्युवाच स्वसुः सुतम् ॥ २१ ॥ मालव उवाच ॥
 गुरुन् प्रतिनमस्कारो वाच्य आशीर्लघून् प्रति ॥ यथावयोर्हिसंयोगः क्षणिकोऽयं बभूव ह ॥ २२ ॥ एवं हि सर्वजन्तूनां पुत्रदारादिभिः सह ॥ तस्मात्क्ष
 णिकसंयोगात् संसाराद्यः सुधीर्नरः ॥ २३ ॥ विरज्येत कृपापात्रं सहरेः स्याद्विनिश्चितम् ॥ कृपातः श्रीहरेः प्राणी सत्संगं मरतो भवेत् ॥ २४ ॥ ततस्तस्य हरे
 र्लीलाश्रवणेच्छा हि जायते ॥ श्रुत्वा च कीर्तितां सद्भिर्हरिलीला अपि स्वयम् ॥ २५ ॥ स स्पृहं कीर्तयत्येव ततः स्मरति केवलम् ॥ ततस्तस्य भवेत् प्रेम गोविन्दपद
 सेवने ॥ २६ ॥ नरस्ततस्तस्याशुपो तेनेव महार्णवम् ॥ एतदर्थं हि साधूनां ज्ञानिनां कर्मिणां तथा ॥ यत्नो भवति धर्मात्मनः पितृव्यं त्ववान्भव ॥ २७ ॥
 नारद उवाच ॥ एवमुक्त्वा स वैदर्भः सुतं कथमपि स्वसुः ॥ विसृज्याश्रुमुखो बाष्पपर्याकुलदृशं ययौ ॥ २८ ॥ पुण्डरीकोऽपि धर्मात्मा च चालस्वगृहं
 प्रति ॥ कतिभिर्वासरैराजन्नागतोऽत्र शुभास्पदे ॥ २९ ॥ भरताख्यं कनीयां संभ्रातरं पतितं भुवि ॥ श्वसन्तं क्षतनिर्गच्छद्रुधिराक्तमवैक्षत ॥ ३० ॥ पप्रच्छ च रुदन्

चैर्भ्रातः केनेदृशीं दशाम् ॥ गमितोऽसि किमर्थं वा गृहादिह समागतः ॥ ३१ ॥ इति पृच्छति राजेन्द्र पुण्डरीके सपीडया ॥ महत्या भरतः सद्यः पीडितोऽसूनु
 श्रुतः ॥ ३२ ॥ अवातरत्तदा यानमेकं सगणमद्भुतम् ॥ आकाशात्पश्यतां भूपजनानां तद्भूरोऽपि ॥ ३३ ॥ तदारुह्य स दिव्याङ्गे भरतः पापकार्यपि ॥
 उवाच वचनं ज्येष्ठं भ्रातरं विनमन्निदम् ॥ ३४ ॥ भरत उवाच ॥ पुण्डरीकमहाबुद्धे तीर्थस्यास्य प्रसादतः ॥ पुष्करस्य मया प्राप्ता पापिनापि दिवि स्थितिः ॥ ३५ ॥
 मदीयं दारुणं कर्म भ्रातर्जानासि यद्यपि ॥ तथापि कथयाम्यद्य किंचिदज्ञातमस्ति ते ॥ ३६ ॥ यथामया प्रभावत्यावेश्यारमितं सह ॥ तद्ब्रह्मव्ययितं भूरि
 धनं च मदिराकृते ॥ ३७ ॥ द्यूतेन हारितं यच्च चौरकर्म समाजितम् ॥ शिवरात्र्यां मया शम्भुनिर्माल्यं यच्च भक्षितम् ॥ ३८ ॥ यत्कृते भवता विप्रोजम्बुको
 नाम दूषितः ॥ एतन्मया कृतं कर्म विदितं पुण्डरीकते ॥ ३९ ॥ गोदावरीं गते भ्रातस्त्वयि यत्कृतवानहम् ॥ न तत्ते विदितं कर्म कथयामि तदप्यहो ॥ ४० ॥ चलिते त्व
 यतिक्रान्तो यदा पक्षस्तदा ह्यहम् ॥ श्रुतवानिति लोकेभ्यो वचनं हरिदुःसहम् ॥ ४१ ॥ पुण्डरीको धनं दातुमाहूतो मातुलेन हि ॥ निजसोदरमाहृत्य पुण्ड
 रीकं तदाहृतम् ॥ ४२ ॥ ग्रहीष्यामि धनं भूरिमालवेन समर्पितम् ॥ महता वसुना तेन तोषयामि प्रभावतो म् ॥ ४३ ॥ दुरोदरेण क्रीडामि स्वेच्छया तद्विदैः सह
 ॥ इत्यालोच्य त्वदध्वानं निरुध्याहमि हस्थितः ॥ ४४ ॥ हत्वा त्वांच धनं भूरि ग्रहीतुं च महामते ॥ अतिक्रान्ते जने भ्रातः कुतश्चित्सार्थ आगतः ॥ ४५ ॥
 वणिजामत्र सुप्तोऽहं रात्रौ तत्र महामते ॥ अथ कश्चिन्निशीथितु तस्करो वणिजां धनम् ॥ ४६ ॥ हर्तुं तत्र समाविष्टः सार्थे जनसमाकुले ॥ नीत्वा यदा धनं किंचित्स
 चौरस्तु पलायितः ॥ तमन्वधावन्सहसा क्रोशन्त इव सेवकाः ॥ ४७ ॥ सेवका ऊचुः ॥ गृह्यतां गृह्यतामेष चौरोऽयं याति सत्वरम् ॥ मध्याद्रहूनामस्माक
 मपहत्य धनं बह्वु ॥ ४८ ॥ भरत उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचस्ते पां पुरतस्तु तमन्वहम् ॥ अधावं सहसा भ्रातस्तद्ग्रहीतुं जिहीर्षया ॥ ४९ ॥ ततस्ते वणिजां भृत्या
 ज्ञात्वा मां तस्य रक्षकम् ॥ प्रजहुस्तरसा सर्वे सखद्वं खद्वपाणयः ॥ ५० ॥ तेषु कश्चिद्विजश्रेष्ठो ब्राह्मणोऽहमिति ब्रुवन् ॥ खड्गेन शितधारेण मया पापीयसा
 हतः ॥ ५१ ॥ वणिजां सेवकैस्तेस्तु खड्गधारैरहं हतः ॥ गतास्ते वणिजः प्रातर्निजगन्तव्यनीवृतम् ॥ ५२ ॥ ततो भवानिह प्राप्तः श्वसन्तं मां ददर्श ह ॥ चलद्गु
 धिरलिप्ताङ्गपीडामोहविचेतनम् ॥ ५३ ॥ इत्येतत्कथितं भ्रातर्यदर्थमहमागतः ॥ अपमृत्युं यथा प्राप्तस्तच्चापि कथितं मया ॥ ५४ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे
 पञ्चप० उत्तर० कालिन्दीमाहात्म्येऽष्टादशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१८ ॥ नारद उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्य पुण्डरीको महामनाः ॥ उवाच निज
 बन्धुतं शृण्वतां निजसंगिनाम् ॥ १ ॥ पुण्डरीक उवाच ॥ केन पुण्येन तीर्थेऽस्मिन्मृत्युर्भरत तेऽभवत् ॥ यदि जानासि तद्ब्रूहि पापं विख्यातमेव ते ॥ २ ॥
 भरत उवाच ॥ पुण्डरीक शृणुष्वेदं कथयामि तवाग्रतः ॥ एतत्तीर्थं प्रदं पुण्यं कृतं यदिह जन्मनि ॥ ३ ॥ एकदा तु धनं जित्वा समागच्छन्निजं गृहम् ॥ अपश्यं मृत

कंबालंमृतस्यानाथमापणे ॥ ४ ॥ निधायतमहंमूर्ध्निनीत्वागङ्गातटेशुभे ॥ वस्त्रादिभिरलङ्कृत्यचक्रेदाहादिसत्क्रियाम् ॥ ५ ॥ द्यूतेनोपाजितंद्रव्यं
तत्सर्वव्ययितंमया ॥ तेनपुण्येनप्राप्तंमेतीर्थमेतच्छुभावहम् ॥ कुरुत्वंममदेहस्यसंस्कारंदाहपूर्वकम् ॥ ६ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ संस्कारेविहितेराज
न्भरतःपापवानपि ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनपुष्करस्यगतोदिवि ॥ ७ ॥ मासमेकंयथाविष्णुःपुण्डरीकगृहेहरिः ॥ उवासास्यप्रसादेनतीर्थस्यशृणुसाम्प्र
तम् ॥ ८ ॥ अत्रतीर्थेसधर्मात्माभरतस्यापिसद्गतिम् ॥ दृष्ट्वतिहृदयेमेनेतीर्थमंतत्तुकामदम् ॥ ९ ॥ अत्रेतिवाञ्छयासस्रौपुण्डरीकःसपण्डितः ॥ माघ
मासंस्वरूपेणहरिर्वसतुमेगृहे ॥ १० ॥ एवंस्नात्वासकामेनययौनिजगृहंप्रति ॥ तीर्थेऽत्रनृपतिश्चेष्टपुण्डरीकोऽखिलार्थदे ॥ ११ ॥ बन्धुभ्योमरणंभ्रातु
र्भरतस्यजगादह ॥ तेऽपिश्रुत्वाशुचंचकुर्माययावृतबुद्धयः ॥ १२ ॥ पुण्डरीकस्तदाकुर्वन्गृहेस्वस्मिन्निजक्रियाः ॥ उवासेतिमहानन्दस्तपस्यायास्यते
हरिः ॥ १३ ॥ पूर्णिमायामथोषोण्यांचक्रेसपरमोत्सवम् ॥ मत्वेतिश्वोऽगृहेमह्यंहरिरायास्यतिध्रुवम् ॥ १४ ॥ श्रीखण्डजलसेकेनगोमयालेपनेनच ॥
मुक्ताचूर्णचतुष्केणसमस्कुरुतकेतनम् ॥ १५ ॥ शतद्रव्यं ब्राह्मणानांनानाभोज्यैरभोजयत् ॥ बह्वीभिर्दक्षिणाभिश्चतानेवसमतोषयत् ॥ १६ ॥ नानावादित्र
कुशलैःकलकण्ठैश्चगायनैः ॥ रजन्यांस्वजनैर्गायंश्चक्रेजागरणंतथा ॥ १७ ॥ अथप्रभातेतान्सर्वान्गायनादीन्विसृज्यसः ॥ गोविन्दागमनाकाङ्क्षीगृह
मध्यउपाविशत् ॥ १८ ॥ अथतस्यगृहाभ्यासेनिवर्त्यनिजवाहनम् ॥ प्राविशद्गृहमध्येतुर्कतुस्वजनवाञ्छितम् ॥ १९ ॥ सपुण्डरीकस्तंदृष्ट्वामाधवंस
मुपागतम् ॥ उत्थायासनतस्तूर्णववन्देशिरसानृप ॥ २० ॥ उवाचचसधर्मात्मागोविन्दालोकनिर्वृतः ॥ संपूज्यार्घादिदानेनविष्टरेतंनिवेशितम्
॥ २१ ॥ पुण्डरीकउवाच ॥ भवताभवतापग्रंसुस्पष्टतदनुष्ठितम् ॥ तावदत्रत्वयाविष्णोस्थीयतांस्थितिकारिणा ॥ २२ ॥ यावदस्यपुनी
तस्यसमाप्तिस्तपसोभवेत् ॥ यत्रत्वंसेवकास्तेचवसन्तिपरिचर्यया ॥ २३ ॥ तत्रैवखलुवैकुण्ठःसर्वदोषविवर्जितः ॥ यद्गृहेतवकर्माणिवर्ण्यन्ते
साधुभिर्विभो ॥ २४ ॥ हरिर्निवसतेतत्रसन्मुखादितिनःश्रुतम् ॥ येषांचसितेनामहदिरूपंचसुन्दरम् ॥ २५ ॥ कर्णयोश्चगुणारोपस्त
एवखलुसाधवः ॥ भवतोभवतिस्वान्तंयेषांशुश्रूषणेविभो ॥ २६ ॥ उत्तमाङ्गेचनिर्माल्यंतएवखलुसाधवः ॥ येषांतुबुद्धिःशत्रौचमित्रेचकमला
पते ॥ २७ ॥ चयापचययोश्चैवतएवखलुसाधवः ॥ येषांविकुरुतेचेतोनविकारस्यकारणे ॥ २८ ॥ सतिलक्ष्मीपतेनूनंतएवखलुसाधवः ॥ यत्रत्वं
धवस्तत्रसन्तोयत्रततोभवान् ॥ अतोविज्ञापयामित्वांमाघेममगृहेवस ॥ २९ ॥ नारदउवाच ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यपुण्डरीकस्यमाधवः ॥ उवा
चवचनंभासादन्तानांभासयन्दिशः ॥ ३० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ साधूनामुत्तमःसाधुस्त्वंपृथिव्यामहामते ॥ यत्त्वयापुण्यतीर्थेतुस्नातंमत्सङ्ग

वाञ्छया ॥ ३१ ॥ उत्तिष्ठजाह्नवीतोयेमाघेस्नानंकुरुद्विज ॥ माघान्तेस्नापयामित्वां पूर्णिमायां तु पुष्करे ॥ ३२ ॥ प्रयागे माघमासे तु पूर्णयत्स्नानं जंफलम् ॥
तत्सर्वपुष्करे तीर्थे दिनैकस्नानतो भवेत् ॥ ३३ ॥ नारद उवाच ॥ एवमुक्तः स विप्रेन्द्रः पुण्डरीको मुरारिणा ॥ किञ्चिदभ्युदिते सूर्ये स्नानं गङ्गाजलेऽकरोत् ॥
॥ ३४ ॥ प्रत्यक्षं पुण्डरीकाक्षं पुण्डरीकः समार्चयत् ॥ तुलसीविकसत्पुष्पयवकुङ्कुमचन्दनैः ॥ ३५ ॥ धूपैरगरुजैरङ्गवासिताङ्गं रमापतिम् ॥ नीराजयति
कर्पूरदीपकैः पञ्चभिः स्मसः ॥ ३६ ॥ चतुर्विधमयैर्भोज्यैर्भोजयित्वा जगद्गुरुम् ॥ सुप्तं समणिपर्यङ्के चामरैस्तमवीजयत् ॥ ३७ ॥ पादसंवाहनं जातु
चक्रे तस्य रमापतेः ॥ जातिकर्पूरसंयुक्तं ददौ ताम्बूलवीटकम् ॥ ३८ ॥ उष्णीषं वध्नतस्तस्य श्रीपतेः पुरतस्तदा ॥ तस्थौ जातु स विप्रेन्द्रः करेणानीय दर्पणम् ॥
॥ ३९ ॥ एवं निजगृहे तस्य वसतः स भवच्छिदः ॥ सपर्यां विदधद्विप्रो माघं निन्ये सप्तस्तकम् ॥ ४० ॥ अथ माघावसाने तु पूर्णिमायां रमापतेः ॥ स्मृति
मात्रागतं तार्क्ष्यं पश्यत्पुरतः स्थितम् ॥ तं दृष्ट्वा पुण्डरीकाक्षः पुण्डरीकमुवाच ह ॥ ४१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ श्रूयतां भो द्विज श्रेष्ठ यद्वचोऽहं वदामि ते ॥
इन्द्रप्रस्थगते तीर्थे पुष्करे ते यदृच्छया ॥ ४२ ॥ स्नानाय ते मया दत्तं यन्मासमुपितं मया ॥ अद्य पक्षीन्द्रमारुह्य मया सह महामते ॥ ४३ ॥ ब्रजतीर्थशिरोरत्नं
तदेव प्रतिपुष्करे ॥ चतुर्वर्गप्रदेतस्मिन् स्नानं कुर्वन् यदीच्छसि ॥ ४४ ॥ तदहं ते प्रदास्यामि यदहं त्वद्वशे द्विज ॥ पापोऽपि भरतस्ते वै भ्राता यत्र मृतो गतः ॥
॥ ४५ ॥ स्वर्गस्वर्गसुखाकाङ्क्षी किमन्यत्तस्य वर्ण्यते ॥ ४६ ॥ नारद उवाच ॥ एवमुक्त्वा स देवेन्द्रो ब्राह्मणेन्द्रं नरेन्द्रतम् ॥ पतगेन्द्रं समारोप्य सर्वतीर्थेन्द्रमाग
मत् ॥ ४७ ॥ पुण्डरीकस्य देहात्तु तेन तत्प्राणवायुना ॥ समं ज्योतिः स निर्गत्य गोविन्दपदमाविशत् ॥ ४८ ॥ एवं पुष्करतीर्थेऽस्मिन्निन्द्रप्रस्थगतं नृप ॥
स्नानेन पुण्डरीकस्तुले भेसा युज्यमीश्वरे ॥ ४९ ॥ एवं तीर्थानुरोधेन गोविन्दोऽपि च तद्गृहे ॥ मासमेकं सुखं राजन्नुवा स निजबन्धुवत् ॥ ५० ॥ केन
वर्णयितुं शक्यो महिमा पुष्करस्य वै ॥ शक्रप्रस्थगतस्यास्य कोट्यंशो वर्णितो मया ॥ ५१ ॥ माहात्म्यश्रवणादस्य श्रद्धया लभते नरः ॥ अश्वमेध
क्रतुफलं पठनादपि भूपते ॥ ५२ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराण पञ्चप० उत्तर० कालिन्दी माहात्म्ये पुष्करमहिमवर्णनं नामैकोनविंशत्याधिकद्विशततमो
ऽध्यायः ॥ २१९ ॥ नारद उवाच ॥ शिवस्य तीर्थराजस्य प्रयागस्य तवाग्रतः ॥ महिमानं महापुण्यं श्रद्धया वर्णयामि ते ॥ १ ॥ विश्वावसुर्महीपाल
गन्धर्वोलोकविश्रुतः ॥ एकदा स गतो गातुं सुमेरौ ब्रह्मणः स भाम् ॥ २ ॥ तत्र सर्वैः सुरश्रेष्ठमुपविष्टं सुविष्टरे ॥ जुष्टं सुरगणैर्भूपविश्वावसुरवैक्षत ॥ ३ ॥
ब्रह्मसनसमीपे तु वरासनगतं नृप ॥ द्वितीयमिव लोकेशमिन्द्रप्रस्थं स एक्षत ॥ ४ ॥ सुरराजतीर्थराजौ ब्रह्मेन्द्रप्रस्थयोर्नृप ॥ चामरोद्धूननं मूर्ध्नि कुर्व
न्तौ सददर्शह ॥ ५ ॥ अन्यानि देवतीर्थानि तयोर्दूरे महीपतं ॥ स्थितानि तेन दृष्टानि बद्धाञ्जलिपुटानि तु ॥ ६ ॥ तयोरेजगौराजङ्गान्धर्वरागमुत्तमम् ॥

तीर्थैः सममगात्सत्यलोकं देवान्विसृज्यहि ॥ ७ ॥ अथ विश्वावसुर्द्धीमान्दृष्ट्वा तीर्थस्य वैभवम् ॥ इन्द्रप्रस्थस्य राजेन्द्राहामेतदुवाच ह ॥ ८ ॥
विश्वावसुरुवाच ॥ भो भोगन्धर्वशार्दूल तीर्थमेतन्महाद्भुतम् ॥ इन्द्रप्रस्थाख्यमेतस्मिन्संसारे तीर्थराशिषु ॥ ९ ॥ चराचरगुरुर्ब्रह्मासुरवन्द्यपदाम्बुजः ॥
तस्यासनसमीपस्थं यदतिष्ठत्समासनम् ॥ १० ॥ तीर्थराजोऽपि पृष्ठस्थश्चामरं यस्य मस्तके ॥ अधुना भृत्यवज्जातस्तीर्थेष्वन्येषु का कथा ॥ ११ ॥
पृथिव्यां यानि तीर्थानि त्रिवर्गफलदानितु ॥ इन्द्रप्रस्थमिदं तीर्थं चतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ १२ ॥ अत्र स्थितानि तीर्थानि तादृशानि गुणैर्ध्रुवैः ॥ शेषेनापि न शक्यन्ते
स्तोतुं तेषां महागुणाः ॥ १३ ॥ नारद उवाच ॥ एवं विश्वावसुर्द्धीमान्दृष्ट्वा इन्द्रप्रस्थवैभवम् ॥ गत्वा तस्य गृहं राजन्पावनं सर्वकामदम् ॥ १४ ॥ यथा देवेषु
सर्वेषु शक्रः श्रेष्ठः शचीपतिः ॥ तस्माद्ब्रह्मा च तीर्थेषु प्रयागोऽयं तथावरः ॥ १५ ॥ तस्मादपि महाराज शक्रप्रस्थमिदं वग्म ॥ अस्यान्तरगतो योऽयं प्रयागो
नृपदृश्यते ॥ १६ ॥ कथयाम्यत्रयद्भुतं मोहिन्याः पण्ययोषितः ॥ नर्मदासरितस्तीरे पुरीमाहिष्मती नृप ॥ १७ ॥ मोहिनीनाम तत्रासीद्वेश्या बहुधनान्विता ॥
रूपयौवनसंपन्नानिष्णातानृत्यगीतयोः ॥ १८ ॥ तया बहूनि पापानि कृतानि धनलुब्धया ॥ ब्रह्महत्याः कृताः सप्तदास्यश्च बहवो हताः ॥ १९ ॥
तासां च पातितागर्भा बहुशः पापयातया ॥ एव तया सुतारुण्यं गमितं पापकर्मभिः ॥ २० ॥ ततो जराक्रियत्काले तदेहे समपद्यत ॥ जराग्रस्तशरीरासा
निवृत्तविषयस्पृहा ॥ २१ ॥ न च क्रेमानसंयुनां ते च तां प्रतिभूपते ॥ यापार्जितधनं स्वीयं न विश्वसितिकस्यचित् ॥ २२ ॥ न दत्तेन स्वयं भुङ्क्ते न निक्षिपति वै
कचित् ॥ एकदा सानिशीथे तु विबुध्येति व्यचिन्तयत् ॥ २३ ॥ मृतायां मयि कस्येदं धनं पापैरुपार्जितम् ॥ तं न यिष्यति मां घोरं न रक्तं भृशदारुणम् ॥ २४ ॥
दास्यस्तासां च भर्तारस्तद्भोक्ष्यन्ति धनं मम ॥ मयैव सद्गतिस्तस्य कथं न क्रियतेऽधुना ॥ २५ ॥ एवं विचिन्त्य साधर्म्ये विधाय मतिमुत्तमाम् ॥ चकाराराम
सरसीवार्पाकूपसुरालयान् ॥ २६ ॥ अभितः पुरमाधत्ते प्रपाः पथिकहेतवे ॥ निदधे च महाराज तेभ्योऽन्नं प्रददौ च सा ॥ २७ ॥ धर्मशालां गृहाभ्याशे
निवासाय विदेशिनाम् ॥ विदधे सा पुनस्तेभ्यो ददावाहारमुत्तमम् ॥ २८ ॥ एवं प्रवर्तमाना हि धर्मसा भूपमोहिनी ॥ ज्वरातुराभवत्काले क्वचिच्चेति व्य
चिन्तयत् ॥ २९ ॥ धर्मार्थे हि मया वित्तं व्ययितं भूरियद्यपि ॥ तथापि स्वर्णरूप्यादिप्रचुरं वर्तते परम् ॥ ३० ॥ श्रोत्रियेभ्यो ददाम्येतज्ज्ञानेनेति व्य
चिन्तयत् ॥ विचिन्त्येति समाहूता मोहिन्या नगरद्विजाः ॥ ३१ ॥ नागतास्ते महीपालज्ञात्वा घोरं प्रतिग्रहम् ॥ यदा तदा विभागं च चक्रे तत्तु धनं
स्वकम् ॥ ३२ ॥ एको भागस्तु दासीनां दत्तोऽन्यश्च विदेशिनाम् ॥ स्वयं तु निर्द्धनाराजन्नभवत्सा तु मोहिनी ॥ ३३ ॥ तथा समागतं मृत्युं विज्ञा
यान्तकमन्तिके ॥ मुक्त्वा दास्यो धनं नीत्वा यथेष्टगतयोऽभवन् ॥ ३४ ॥ इति मत्वायदाहोषा ज्वरमुक्ता भविष्यति ॥ तदानीं यद्धनं दत्तं न

मादास्यतेहितत ॥ ३६ ॥ अथसालङ्घनान्यष्टादशकृत्वामहीपते ॥ निजायुषस्तुशेषेणज्वरमुक्तातदाभवत् ॥ ३६ ॥ एकाजरद्रवानाम
 सखीतस्यामहीपते ॥ सातामुपचचारशुपथ्यादिभिरतन्द्रिता ॥ ३७ ॥ कियद्विर्वासरैःसातुपूर्णाहाराव्यजायत ॥ तस्याजरद्रवायास्तुगृहे
 भुक्तंस्मलज्जया ॥ ३८ ॥ मयास्थितंमुखेनात्रदुःखमद्यसमागतम् ॥ दारिद्र्यान्नमयास्थेयंसाचिन्त्येतिगतान्यतः ॥ ३९ ॥ गच्छन्तीसावने
 राजन्मोहिनीपुरतस्करैः ॥ इतिमत्वाविनिहतागृहीत्वायात्यसौधनम् ॥ ४० ॥ धनमप्राप्यतैस्तस्याःसकाशात्पुरतस्करैः ॥ श्वसन्तीसापरि
 त्यक्तातस्मिन्नेववनेनृप ॥ ४१ ॥ अथवैखानसःकश्चित्प्रयागस्यास्यवैजलम् ॥ बिभ्रत्कमण्डलौराजन्नत्रारण्येसमाययौ ॥ ४२ ॥ अथतां
 पतितांवीक्ष्यशस्त्रविक्षतविग्रहाम् ॥ याचमानामिदंराजजीवनंहस्तसंज्ञया ॥ ४३ ॥ वैखानसउवाच ॥ कात्वंकेनशितैःशस्त्रैःसक्षतीकृतवि
 ग्रहा ॥ एकाकिनीकिमर्थवानिर्जनारण्यमागता ॥ ४४ ॥ इन्द्रप्रस्थगतस्येदंप्रयागस्यजलेशुभे ॥ भाग्योदयेनकेनापिप्रापितंप्रियकाम्यया ॥
 ॥ ४५ ॥ इत्युक्तातेनसावक्तुमक्षमाव्याददेमुखम् ॥ पातुंतद्वारिमहिषीभवेयमितिवाञ्छया ॥ ४६ ॥ अथैतस्यप्रयागस्यपातितेऽम्बुनितन्मुखे ॥
 तत्याजजीवितंसातुमोहिनीगणिकानृप ॥ ४७ ॥ प्राणप्रयाणकालेतुमहिषीत्वमवाञ्छत ॥ अतःसामहिषीजाताद्राविडेवीरवर्मणः ॥ ४८ ॥
 संभूयकंरलाधीशगृहेतीर्थांभुपानतः ॥ कुलशीलधनैश्वर्यसंयुक्तस्यमहीपतः ॥ ४९ ॥ हेमगौरंततःसाङ्गंभारकमलेक्षणा ॥ अतस्तस्यापिता
 नामहेमाङ्गीतिचकारह ॥ ५० ॥ एकदासातुहेमाङ्गीहेमाभरणभूषिता ॥ कलायाःस्ववयस्यायामन्त्रिपुत्र्यागृहंययौ ॥ ५१ ॥ तत्रयावक
 तैलेनस्नापिताभोजिताचसा ॥ विविधानैस्तदाराजन्निविष्टावरविष्टरे ॥ ५२ ॥ पुष्पोद्ग्रथितधमिल्लाक्षामक्षौमविभूषिता ॥ कलांप्रोवाचदधती
 मुखेताम्बूलवीटिकाम् ॥ ५३ ॥ हेमाङ्गुवाच ॥ कलेकलयमेवाक्यंकोकिलाकलभाषिणि ॥ गृहेयदद्भुतंवस्तुतवमामभिदर्शय ॥ ५४ ॥
 इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०कालिन्दीमाहात्म्येइन्द्रप्रस्थवर्णनंनामविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२० ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्ता
 साकलाराजंस्तयानृपतिभार्यया ॥ स्वकोशात्स्वर्णमञ्जृषामानाय्यविदधेपुरः ॥ १ ॥ उवाचचमहाराजभार्येऽस्यामहदद्भुतम् ॥ पुस्तकं
 वर्ततेदेवितत्रचित्राणिसन्तिवै ॥ २ ॥ उद्घाटयदृश्यतांकिंचित्किंकिमस्त्यत्रपुस्तके ॥ रंस्यतेतेमनोवृन्तंत्रस्थालेख्यदर्शने ॥ ३ ॥ इत्युक्ता
 भूपपत्नीसादास्यातामुदघाटयत् ॥ मञ्जृषांतत्रसंस्थंचपुस्तकंपाणिनाग्रहीत् ॥ ४ ॥ तत्रावलोकयामाससावतारान्समासतः ॥ पूर्वतस्तु
 भूगोलंपञ्चाशत्कोटियोजनम् ॥ ५ ॥ तत्रान्धकारसंयुक्ताभूमिर्दृष्टाथकाञ्चनी ॥ एतयोरन्तरेराजंछोकालोकश्चपर्वतः ॥ ६ ॥ सप्तद्वीपास्ततो

दृष्टाः समुद्रैः सप्तभिर्वृताः ॥ एतेषु नद्यः शैलाश्च खण्डानितुमहामते ॥ ७ ॥ एतद्भारतखण्डं सापश्यन्ती भूपतिप्रिया ॥ यमुना जाह्नवी मुख्याः
सरितः समवेक्षत ॥ ८ ॥ यमुना तीरंगराजन्निन्द्रप्रस्थमिदं शुभम् ॥ ददर्श सामहाभागातीर्थं व्रजयुतं नृप ॥ ९ ॥ अत्र तीर्थमिदं दृष्ट्वा प्रयागं ब्रह्म
निर्मितम् ॥ पूर्वजन्मकृतं कर्म सास्मर मनस्विनी ॥ १० ॥ ततस्तूष्णीं समुत्थाय तूर्णं सा स्वगृहं ययौ ॥ निश्चित्येति न भोक्ष्यामि ततः प्रस्थाय
तीर्थकम् ॥ ११ ॥ तदैव सानुहेमाङ्गी सहगन्तुमसुप्रियम् ॥ वीरवर्माणमाहेदं तीर्थराजं प्रियासती ॥ १२ ॥ हेमाङ्गयुवाच ॥ भो भोः प्राणपते
वाक्यं मदीयं शृणु धर्मदम् ॥ विधेहि च महाभाग तूष्णीं पूर्णो भविष्यति ॥ १३ ॥ पुरा हं मोहिनीनामवेश्या च बहुपापकृत् ॥ यौवने वार्द्धके किंचिद्भ्रमे
जातामतिर्मम ॥ १४ ॥ पापेनोपार्जितं वित्तं धर्मेण व्ययितं मया ॥ निर्द्वन्नाहं यदाराजन्निर्गतानि जपत्तनात् ॥ १५ ॥ तदामां निर्जनेऽरण्ये यान्तीं
जघ्नुस्तु तस्कराः ॥ वृथादारिद्र्यसंतप्तां पापाधनजिघृक्षया ॥ १६ ॥ शितशस्त्रक्षताङ्गीमांश्च सन्तीं गतचेतनाम् ॥ विसृज्य तस्करास्तत्र गता हत
मनोरथाः ॥ १७ ॥ ततो वैखानसो ह्येकः प्रयागस्य जलं बहन् ॥ इन्द्रप्रस्थगतस्यैव वने तत्र समागतः ॥ १८ ॥ तत्र मां पतितां दृष्ट्वा तदवस्थां स
तापसः ॥ कात्वं कुतः किमर्थं वाहता केनेति पृष्टवान् ॥ १९ ॥ तदा किमपि नोक्तं मे प्रार्थितं पुण्यमम्बुनत् ॥ तेन तन्मे मुखे क्षिप्तं ततोऽहं देहमत्यजम् ॥ २० ॥
प्राणप्रयाणकाले तु वारितस्सर्वकामदम् ॥ श्रुत्वेति वाञ्छितवतीमहिषी स्यामिति प्रभो ॥ २१ ॥ तस्य तीर्थाम्भसो राजन् प्रसादात्ते गृहेश्वरी ॥ जाता
हंसकुलाचारशीलाशीलपयोनिधेः ॥ २२ ॥ साम्प्रतं द्रष्टुमिच्छामि शक्रप्रस्थगतं नृप ॥ प्रयागं तीर्थराजं तं भवता सह कामदम् ॥ २३ ॥ प्रस्थास्ये
ऽहं यदाराजन्तीर्थराजं प्रति प्रभो ॥ तदा हं व्रजं भोक्ष्यामि मयेति विहितः पणः ॥ २४ ॥ राजोवाच ॥ कथमेतद्विजानीयां त्वदुक्तं चललोचने ॥ प्रतीतं कुरु
मे भद्रे त्वदुक्तं करवाण्यहम् ॥ २५ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्ते तेन भूपेन खेवा गित्य भवत्तदा ॥ २६ ॥ आकाशवागुवाच ॥ सत्यमुक्तं वचो राजन्ननया तव
भार्यया ॥ इन्द्रप्रस्थे गते पुण्ये प्रयागे तीर्थपुङ्गवे ॥ तत्र गत्वा कुरु स्नानं लप्स्यसे यद्यदिच्छसि ॥ २७ ॥ नारद उवाच ॥ निशम्येति ततो वाणीं नृपो
गगनसंभवाम् ॥ दण्डवत्पतितो भूमौ तद्वक्तारं नमाम्यहम् ॥ २८ ॥ अथ मन्त्रिणमाहूय राज्यमारोप्य तत्र वै ॥ तया सह समारुह्य रथं तीर्थवरं ययौ ॥ २९ ॥
कतिभिर्वासरे रत्रहेमाङ्गासहचार्ययौ ॥ उपजह्वे तीर्थराजं क्षीरं भार्यायुतो नृपः ॥ ३० ॥ सस्नतुस्तौ शिवे तीर्थे दम्पती तत्र कामदे ॥ प्रयागस्नानपुण्येन
वैकुण्ठप्राप्तिरस्त्विति ॥ ३१ ॥ प्रतीच्छया स्नातमात्रे मिथुने तत्र भूपते ॥ आगतौ सुरशार्दूलौ हंसपक्षीन्द्रवाहनौ ॥ ३२ ॥ आगतौ तौ समालोक्य वीरव
र्मासंभूपतिः ॥ प्रणम्य शिरसा देवौ तुष्टावैकाग्रमानसः ॥ ३३ ॥ राजोवाच ॥ नमो वांसुरशार्दूलौ विभ्रद्भ्यामसितारुणे ॥ वपुषी शौमवासां सिंहेम

सिन्दूरभानिच ॥ ३४ ॥ वन्देयुवांसत्त्वरजःप्रधानीचराचरस्यस्थितिसर्गहेतू ॥ वैकुण्ठसत्याद्भुतलोकनाथौचतुर्द्विबाहूखगराजवाहौ ॥ ३५ ॥
 वैराग्यसंरागवतांजनानांसन्मुक्तिभुक्तिप्रतिपादकौच ॥ वृन्दारकैर्वन्दितपादपद्मौसद्भावनघ्नेनमामिमृधा ॥ ३६ ॥ गोविन्दवृन्दारकवन्द्यपाद
 नकोऽपिजानातितवस्वरूपम् ॥ यतःपरस्त्वंप्रकृतेश्वपुंसोमनोवचोभ्यामपिदूरवर्ती ॥ ३७ ॥ धन्यःसलोकेपुरुषःपरात्मन्योविश्वमेतत्क्षणिकं
 विचिन्त्य ॥ अनन्यचेताभजतित्वदीयपादारविन्दमुनिवृन्दवन्द्यम् ॥ ३८ ॥ त्वत्पादसेवनं नामतीर्थमेतच्चदुर्लभम् ॥ जनानांभजमानानांवाञ्छितार्थफ
 लप्रदम् ॥ ३९ ॥ तथाप्येतद्वयंसेव्यमुक्तयेनान्यलब्धये ॥ अन्यकामनयायस्तुसेवतेसतुवञ्चितः ॥ ४० ॥ सन्तोभवन्तमासेव्यतीर्थमेतच्चमुक्ति
 दम् ॥ नान्यमिच्छन्त्यतिक्रम्यसर्वलोकाञ्जिगीषवः ॥ ४१ ॥ नारदउवाच ॥ इत्यभिपूयदेवेशंलोकेशंसचभूपतिः ॥ तस्थौयदातदाराजन्हेमाङ्गी
 साजगादह ॥ ४२ ॥ हेमाङ्गयुवाच ॥ पद्मापतेपद्मपलाशलोचनब्रह्मन्मरालासनभारतीगुणे ॥ नमोयुवाभ्यांयदिदीनचेतसेप्रसीदतंतारयतं
 भवाब्धेः ॥ ४३ ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनजाताहंमहिषीप्रभो ॥ युवयोर्दर्शनंजातंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ ४४ ॥ युवामखिलचित्तज्ञौदत्तनौमानसेप्सिं
 तम् ॥ स्नानकालेयदावाभ्यांविहितंपारमार्थिकम् ॥ ४५ ॥ एवताभ्यामुभाभ्यांतौसंस्तुतौदेवपुङ्गवौ ॥ प्रसन्नवदनौभूत्वाप्रोचतुर्दम्पतीप्रति ॥ ४६ ॥
 हरिब्रह्मणावूचतुः ॥ धन्यात्वमसिहेमाङ्गियतोऽयंतारितःपतिः ॥ त्वयाराज्यसुखासक्तचित्तोऽप्येतत्समागमात् ॥ ४७ ॥ राज्ञांविषयसक्तानां
 दुर्लभामुक्तिरीदृशी ॥ त्वद्भर्तुर्यादृशीजातातीर्थस्यास्यप्रसादतः ॥ ४८ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वातौसमारुह्यगरुडंहंसमेवच ॥ जग्मतुस्तौसुर
 श्रेष्ठौसत्यलोकंनरेश्वर ॥ ४९ ॥ तत्रतेब्रह्मणासर्वेपूजिताविधिवन्नृप ॥ तस्यचित्तानुरोधेनतस्थुरेकमुहूर्तकम् ॥ ५० ॥ अथताभ्यामुभाभ्यांस
 दम्पतिभ्यांसमंहरिः ॥ आरुह्यगरुडंश्रीमद्वैकुण्ठमगमन्नृप ॥ ५१ ॥ इत्येतत्कथितंतुभ्यंतीर्थराजस्यवैभवम् ॥ पुण्यंसमस्तपापघ्नंयशस्यंसुतदंनृप
 ॥ ५२ ॥ यएतच्छृणुयान्नित्यंपठेदपिचमानवः ॥ सगच्छेद्वाञ्छितंस्थानंसत्यमेतन्मयोदितम् ॥ ५३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेष्वपञ्चा०उत्तर०
 इन्द्रप्रस्थमाहात्म्येप्रयागवर्णनं नामैकविंशत्यधिकं द्विशततमोऽध्यायः ॥ २२१ ॥ नारदउवाच ॥ आकर्णयशिवराजन्वर्णयामितवाग्रतः ॥ पुण्यं
 यशस्यमायुष्यंकाश्यामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ १ ॥ इन्द्रप्रस्थतटस्थायांकाश्यामेकस्तुपादपः ॥ शिशपाख्योभवेद्राजन्पुरापुण्ययुगेकृते ॥ २ ॥
 तत्रैकोवायसोह्यासीत्कृतनीडोवनस्पतौ ॥ तस्याधस्तान्महासर्पःकोटरेवसतिस्मह ॥ ३ ॥ एकदातस्यकाकस्यभार्याण्डद्वयमालये ॥ प्रतिमुच्य
 गताक्वापिननीडेस्वेसमागता ॥ ४ ॥ स्वयमेवसकाकस्तुपालयन्नण्डकद्वयम् ॥ तामेवशिशपामुच्चैरध्यतिष्ठन्महीपते ॥ ५ ॥ अथैकदानिशीथेतु

महावात्यासमागता ॥ अभनविच्छंशपांराजन्मूलादपिद्वामपि ॥ ६ ॥ वात्ययापात्यमानायाशिशपायास्तदातले ॥ चूर्णितौकाकसर्पौतौगतप्राणौ
वप्रवतुः ॥ ७ ॥ दिव्याङ्गास्तेत्रयोभूत्वांशिशपावायसादयः ॥ विमानत्रयमारूढाजग्मुःश्रीपतिकेतनम् ॥ ८ ॥ शिविरुवाच ॥ देवर्षेकेनपुण्येनप्राप्ताते
मुक्तिदापुरी ॥ आसंस्तेकेत्रयःपूर्वसर्वकथयनारद ॥ ९ ॥ नारदउवाच ॥ कुरुजाङ्गलदेशीयोब्राह्मणःश्रवणाभिधः ॥ तस्यभार्याकुण्डानामभ्राता
भूचकुरण्टकः ॥ १० ॥ अस्नातभोक्तानित्यंमकेवलोमिष्टभुग्रहः ॥ श्रवणस्तेनदोषेणवभूवग्रामवायसः ॥ ११ ॥ कुरण्टकस्तुतद्भ्रातानास्तिको
ऽभवदुल्लवणः ॥ श्रुतिस्मृतिपथोच्छेत्तादेवतानांचनिन्दकः ॥ १२ ॥ तेनदोषेणसमृतोह्यभवत्कालकुण्डली ॥ साकुण्डाश्रवणस्यस्त्रीवभूवोभयदोष
भाक् ॥ १३ ॥ अतःसास्थावरत्वंहिलब्ध्वासीदुभयाश्रया ॥ एतत्तेकथितंभूपतद्रुतंपूर्वजन्मनि ॥ १४ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामितेपांपुण्यंयतस्त्रयः ॥
प्रापुस्तेनपुरीरम्यांकाशीवैश्वंश्वरींनृप ॥ १५ ॥ ग्रामान्तरादेकदातौप्रत्यायातौनिजालयम् ॥ कस्यचित्पथिकस्याथकूपमग्रांपयस्विनीम् ॥ १६ ॥
अलोक्यतदुद्धारंचक्रतुस्तेननोदितौ ॥ ताभ्यांगदितमाकर्ण्यकुण्डासाध्वित्यभाषत ॥ १७ ॥ तेत्रयस्तेनपुण्येनमरणंप्राप्यदुर्लभम् ॥ इन्द्रप्रस्थ
तटस्थायांकाश्यांवैकुण्ठमारुहन् ॥ १८ ॥ इयंकाशीमहेशस्यपुरीयद्यपिभूपते ॥ तथाप्यस्यांसृतोजन्तुर्वैकुण्ठेस्यात्सुखीहरेः ॥ १९ ॥ एतत्ते
कथितंराजन्काश्यामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ किमन्यच्छ्रोतुमिच्छातेविद्यतेतद्भदस्वमे ॥ २० ॥ शिविरुवाच ॥ मुनेत्वयामहेशस्यक्षेत्रत्रयमुदीरितम् ॥
काशीचशिवकाशीचगोकर्णचतथापरम् ॥ २१ ॥ एकस्यामहिमाप्रोक्तस्त्वयाकाश्यामहामुने ॥ गोकर्णशिवकाश्याश्चकथ्यतांयदिविद्यते ॥
॥ २२ ॥ नारदउवाच ॥ गोकर्णकेवलंशैवंक्षेत्रंपरमपावनम् ॥ तस्मिन्मृतोनरराजज्जिह्वःस्यान्नात्रसंशयः ॥ २३ ॥ स्थलेजलेऽन्तरिक्षेच
जन्तुस्तत्रप्रियेतचेत् ॥ तदाकैलासशिखरेशिवःसंभूयदीव्यति ॥ २४ ॥ अत्रगोकर्णतीर्थेस्यान्मृतस्यनपुनर्भवः ॥ शिवेनससमंराजन्मुक्तिया
स्यतिकर्हिचित् ॥ २५ ॥ अस्यापितवमाहात्म्यंगोकर्णस्यमहामते ॥ वर्णयांमियदाकर्णिमयाब्रह्ममुखात्प्रभो ॥ २६ ॥ प्रयागादेकगव्यूतौ
गुरुतीर्थसमीपगः ॥ मर्यादापर्वतोयोऽयंहृश्यतेपुण्यदर्शनः ॥ २७ ॥ तत्रैकःकर्कटोनामभिल्लआसीत्सुदारुणः ॥ तस्यभार्याजरानामसाजघ्रेपति
पञ्चकम् ॥ २८ ॥ साजगविपसंयुक्तंपट्टंकर्कटकंतदा ॥ अकरोन्मोदकंहन्तुंतदातेनस्वसुःश्रुतम् ॥ २९ ॥ निजायामुखतोरान्निभिल्लेनचमहा
त्मना ॥ बालांतांहन्तुमारभेकर्कटोभृशदारुणः ॥ ३० ॥ खड्गपाणिर्यदायातितद्दधायसभिल्लः ॥ यावत्तावत्तसापापाज्ञात्वानिजवधोद्यमम् ॥ ३१ ॥
वनमभ्यद्रवद्रीतानिजप्राणपरीप्सया ॥ तामनुद्रवतातेनर्ककटेनमहीपते ॥ ३२ ॥ अत्रगोकर्णतीर्थेतुगृहीताखड्गपाणिना ॥ शिरश्छित्त्वातुखड्गेनपातयित्वाज

लेवपुः ॥३३॥ तस्यगोकर्णतीर्थस्यनिजस्थानमगाच्चसः ॥ साजरातत्रगोकर्णेपापापिनिधनंगता ॥३४॥ कैलासशिखरेराजन्पार्वत्याअभवत्सखी ॥
 अहंकथितवानेतत्तत्रगोकर्णवैभवम् ॥३५॥ शिवकाञ्च्याश्चमाहात्म्यं पवित्रं वर्णयामिते ॥ इन्द्रप्रस्थतटस्थायां शिवकाञ्च्यामपि प्रभो ॥३६॥ गतिः सा
 परमापुंसांगोकर्णायामयोदिता ॥ अत्र श्रीमन्महादेवो विष्णुं सर्वसुरेश्वरम् ॥ ३७ ॥ आराध्य भक्तराजत्वं लेभे ज्ञानं च तात्त्विकम् ॥ अतः सर्वे वयं पुत्रा
 ब्रह्मणस्तं महेश्वरम् ॥ ३८ ॥ आराधयामः सततं सद्भक्तिज्ञानलिप्सया ॥ अत्र वाणासुरेराजन्ना रराध महेश्वरम् ॥ ३९ ॥ निगहारो वर्षशतं तद्गुणत्वबुधया ॥
 तस्मै प्रसन्नो भगवान्गणत्वं दत्तवान्निजम् ॥ ४० ॥ स्वयंच सर्वदा तस्य पुरपालो भूवह ॥ इयं पुरी पुराराजन्ना रसीद्विष्णोर्महात्मनः ॥ ४१ ॥ दत्ता
 शिवाय तुष्टं तपसा तस्य विष्णुना ॥ अस्यामेकं पुरावृत्तं महदाश्चर्यकारकम् ॥ ४२ ॥ विप्रस्य शिवभक्तस्य वैकुण्ठातिर्यथा भवत् ॥ एकस्तु ब्राह्मणो
 राजन्हेरम्बो नाम धार्मिकः ॥ ४३ ॥ कायेन मनसा वाचा शिवपूजार्तः सदा ॥ एकदा समहाभागः शिवतीर्थानि पर्यटन् ॥ ४४ ॥ शिवभक्तः शिवे राजञ्छिव
 काञ्च्यामिहागतः ॥ एनां मनोहरां चैव न तत्याज स बुद्धिमान् ॥ ४५ ॥ पश्चात्तत्रैव तत्याज प्राणानस्याजलान्तरे ॥ तत्रैव श्रीमहादेवगणास्तं ब्राह्मणोत्तमम् ॥
 ४६ ॥ नीत्वा कैलासमचलं चेलुस्तदनुशासनात् ॥ अथ मध्ये समायाता गणा वैकुण्ठतोहरेः ॥ ४७ ॥ तेभ्यो बलात्समादातुं तं द्विजश्रेष्ठमुद्यताः ॥
 आसीत्तेषां महद्युद्धं गणानां हरिश्चर्योः ॥ ४८ ॥ तत्र युद्धेन वैकेषां विजयो न पगजयः ॥ तत्रैवैकुण्ठतो विष्णुगगतो गरुडासनः ॥ ४९ ॥ कैलासाद्रूपभारुढो
 महेशश्च त्रिलोकधृत् ॥ तावन् योन्यं मुखं दृष्ट्वा विहस्य जगदीश्वरौ ॥ ५० ॥ पश्यतः स्म महद्युद्धं न भस्ये वंगणैः कृतम् ॥ अथ स्वीयान्गणान् विष्णुः शैवांश्च
 दिवियुद्धतः ॥ ५१ ॥ निवार्य तं द्विजं तार्क्ष्यमारोप्या गाच्छिवालयम् ॥ शिवेन तद्गुणैश्चापि स्वकीयैरपि माधवः ॥ ५२ ॥ वृतो गच्छन्पथि श्रीमान्स्तुतस्त्रिद
 शवन्दितः ॥ गत्वा विवेश तं चागं महादेवपुरःसरः ॥ ५३ ॥ तस्मै द्विजस्य वै तस्य दर्शय त्रमणीयताम् ॥ अथ तस्मात्तु कैलासान् महादेवेन वन्दितः ॥ ५४ ॥
 माधवः पर्याभक्त्या वैकुण्ठमगमत्तदा ॥ द्विजः सोऽपि महाभागस्तीर्थस्यास्य प्रसादतः ॥ ५५ ॥ गोविन्ददर्शनं प्राप्य मुमुदे हरसन्निधौ ॥ एतत्ते कथितं
 राजञ्छिवकाञ्च्यास्तु वैभवम् ॥ ५६ ॥ तीर्थसप्तकनाम्नस्तु शृणुष्व सुसग्राहितः ॥ तीर्थमेतन्महाराज चतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ५७ ॥ दर्शनात्स्पर्शनाद्व्या
 नात्स्मरणादपि भूपते ॥ वसिष्ठादिभिरेतस्मिन्महर्षिभिरनुष्ठितम् ॥ ५८ ॥ महत्तपस्तु मृष्ट्यर्थं तत्रासंस्तु भ्रमानृप ॥ मरीचिरपि धर्मात्मा पुत्रार्थं स्नान
 माचरन् ॥ ५९ ॥ अत्र लेभे महाभागः कश्यपं सुतमुत्तमम् ॥ अत्रिरत्रापि तपसा तोषय देवपुङ्गवान् ॥ ६० ॥ सोमं दुर्वासं स दत्तं तेभ्यो लेभे सुतत्रयम् ॥
 अङ्गिरा अपि धर्मात्मा तीर्थस्यास्य प्रसादतः ॥ ६१ ॥ लेभे सुतांस्तु तदंश्या जाता आङ्गिरसा द्विजाः ॥ पुलहोऽपि सुतलेभे दम्भोर्लिगुणवत्तरम् ॥ ६२ ॥

योऽगस्त्योऽभूत्पुराराजंस्तीर्थेऽत्रैव निमज्जनात् ॥ पुलस्त्यस्यात्र तीर्थे वै पुत्रो लब्धस्तपस्यतः ॥ ६३ ॥ कुबेरोऽभून्महाभागो यः सखासीदुमापतेः ॥ क्रतोर-
पिसुता जातावालखिल्याः सहस्रशः ॥ ६४ ॥ तीर्थस्यास्य प्रसादेन ते सर्वे ब्रह्मर्षयस्तपसः ॥ रजआदीन्सुतां लोभेव सिष्टोऽपि महातपाः ॥ ६५ ॥ सप्तैव राज-
शार्दूलमहिमा तस्य वर्णितः ॥ अन्यान्यपि च तीर्थानि सन्त्यनेकानि भूपत ॥ ६६ ॥ कपिलाश्रमकेदारप्रभासादीनि वै प्रभो ॥ नियुतैरपि वर्षाणां तेषां च
महिमानृष ॥ अनन्तेनापि नो वक्तुं शक्यते किमुमादृशैः ॥ ६७ ॥ सौभरिरुवाच ॥ एवमुक्त्वा मुनिश्रेष्ठो नारदो मुनिपुङ्गवः ॥ शिबिजगाम नभसो नारा-
यणगुणान्गृणन् ॥ ६८ ॥ शिबिरौशीनरो राजा शक्रप्रस्थस्य वै भवम् ॥ श्रुत्वा मुनिमुखाद्वाजन्कृतार्थं स्वममन्यत ॥ ६९ ॥ तत्र स्नात्वा हि विधिवदिन्द्र-
प्रस्थे स भूपतिः ॥ विधाय सत्क्रियाः सर्वा जगाम निजपत्तनम् ॥ ७० ॥ इन्द्रप्रस्थस्य माहात्म्यमेतत्तव मया विभो ॥ यमुनातीरतीर्थस्य वर्णितं जन-
पावनम् ॥ ७१ ॥ नास्यादरं करिष्यन्ति कलौ श्रद्धाविवर्जिताः ॥ इन्द्रप्रस्थस्य राजेन्द्रसर्वतीर्थशिरोमणेः ॥ ७२ ॥ अष्टादशपुराणानां श्रवणाद्भारतस्य च ॥
यत्फलं तन्महिम्नोऽस्य शक्रप्रस्थस्य जायते ॥ ७३ ॥ अरुणोदयवेलायां माघलक्ष्मैकमज्जनात् ॥ यत्फलं तन्महिम्नोऽस्य श्रवणाच्छ्रद्धया भवेत् ॥ ७४ ॥
श्रद्धयास्य तु माहात्म्यं यः शृणोति महीपते ॥ तर्पितास्तं न पितरो देवाश्च मुनयस्तथा ॥ ७५ ॥ कृच्छ्रातिकृच्छ्रपाराकचान्द्रायणव्रतादिभिः ॥ यत्फलं तन्म-
हिम्नोऽस्य श्रद्धया श्रवणाद्भवेत् ॥ ७६ ॥ अश्वमेधादियज्ञानां समस्तानां महीपते ॥ यत्फलं तन्महिम्नोऽस्य श्रद्धया श्रवणाद्भवेत् ॥ ७७ ॥ सूत उवाच ॥
एवं युधिष्ठिरो राजा श्रुत्वा शौनकसौभरेः ॥ इन्द्रप्रस्थस्य माहात्म्यं स यौहस्तिनं पुरम् ॥ ७८ ॥ ततो विनीय सद्भातृन्दुर्योधनपुरःसरान् ॥ इन्द्रप्रस्थमगा-
त्पुण्यं राजसूयचिकीर्षया ॥ ७९ ॥ द्वारकायाः समायातं गोविन्दं कुलदैवतम् ॥ राजसूयेन यज्ञेन स इयाजमहीपतिः ॥ ८० ॥ मुक्तिदं तीर्थमेतत्तु शपतोऽस्याप्य-
जायत ॥ इति मत्वा हरिस्तत्र शिशुपालं जघान ह ॥ ८१ ॥ शिशुपालोऽपि तस्यैव तीर्थस्य मरणाद्भुवि ॥ सायुज्यमगमत्कृष्णे निखिलार्थप्रदायके ॥ ८२ ॥
शिशुपालो हतो यत्र विहितो यत्र चक्रतुः ॥ गदया तत्र भीमेन कृतं कुण्डं सुविस्तरम् ॥ ८३ ॥ भीमकुण्डं तु विज्ञातं जातं तद्भुवि पावनम् ॥ कालिन्ध्या-
दक्षिणे भागे गव्यूत्यर्धमहीतले ॥ ८४ ॥ इन्द्रप्रस्थगता या यत्कालिन्ध्याः स्नानतः फलम् ॥ तत्फलं तत्र कुण्डे तु जायते नात्र संशयः ॥ ८५ ॥ सूत उवाच ॥
यस्मिन्क्षेत्रे स्थितो जन्तुस्तं क्षेत्रमनुवत्सरम् ॥ प्रदक्षिणादिभिर्धर्मैः स्वापराधान्क्षमापयेत् ॥ ८६ ॥ प्रतिसंवत्सरं चैव परिक्रामति यो नरः ॥ क्षेत्रापराधदोषै-
श्च न स लप्येक्षुयातकैः ॥ ८७ ॥ प्रदक्षिणमकुर्वाणः क्षेत्रसिद्धिं न विन्दति ॥ तस्मात्प्रदक्षिणा तीर्थे दातव्या च फलार्थिभिः ॥ ८८ ॥ हरेर्नामानि संजल्पन् प्रकरोति प्रद-
क्षिणाम् ॥ पदे पदे सलभते कपिलादानजं फलम् ॥ ८९ ॥ चैत्रकृष्णचतुर्दश्यां शक्रप्रस्थं प्रदक्षिणाम् ॥ यः करोति नरो धन्यः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ९० ॥ इति श्रीपाद्मे

महापु० पञ्चप० उ० कालिन्दीमाहात्म्यइन्द्रप्रस्थगतकाशीगोकर्णशिवकाञ्चीतीर्थसप्तकभीमकुण्डवर्णनं नाम द्वाविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२२ ॥
॥ शौनक उवाच ॥ सूतसूतमहाभागधन्योऽसित्वंभवाम्बुधौ ॥ यन्नोऽत्यर्थं निमग्नानां पाययस्य मृतोत्करम् ॥ १ ॥ साधोऽत्र भवनिस्तारं वाञ्छतां
नः समादिश ॥ मन्त्ररत्नं भावशुद्धं यन्मयं स चराचरम् ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ शृणु शौनक वक्ष्यामि मन्त्ररत्नं महाद्भुतम् ॥ यदिलीपाय गदितं वसिष्ठेन महा
त्मना ॥ ३ ॥ एकदा तु दिलीपेन पृष्टमेतद्भूरुं प्रति ॥ वसिष्ठं द्विजशार्दूलं प्रणिपत्य यथा त्वया ॥ ४ ॥ दिलीप उवाच ॥ भगवन्भवता प्रोक्तास्सर्वे
धर्माविशेषतः ॥ वर्णाश्रमयुताधर्मानित्यनैमित्तिकाश्च ये ॥ ५ ॥ राजधर्माश्च यज्ञाश्च तीर्थदानव्रतादिकम् ॥ श्रुतामयामुनिश्रेष्ठ अक्षय्यस्वर्ग
भोगदाः ॥ ६ ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि मोक्षमार्गं सनातनम् ॥ दिष्ट्या हं येन गच्छामि तद्ब्रह्मन्वक्तुमर्हसि ॥ ७ ॥ कोमन्त्रः सर्वमन्त्राणां भवरां गे
कभेषजम् ॥ सर्वेषामेव देवानां को हि मोक्षप्रदः परः ॥ ८ ॥ तत्समाख्याहितत्वेन मयि वात्सल्यगौरवात् ॥ ९ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ साधुपृष्टं त्वया
राजन्सर्वलोकहितैषिणा ॥ वक्ष्यामि परमं गुह्यमेकं संसारतारकम् ॥ १० ॥ पुरामहर्षयः सर्वे यज्ञदानपराः शुभाः ॥ पप्रच्छुर्ब्रह्मणः पुत्रं नारदं मुनि
सत्तमम् ॥ ११ ॥ महर्षय उचुः ॥ भगवन्केन मन्त्रेण गच्छामः परमं पदम् ॥ तन्नो ब्रूहि महाभाग प्रसादं कर्तुमर्हसि ॥ १२ ॥ नारद उवाच ॥ पितामहं
पुरा सर्वयोगिनः सनकादयः ॥ पप्रच्छुरेकमेकान्ते मोक्षमार्गं सुदुर्लभम् ॥ १३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु ध्वं योगिनः सर्वे रहस्यमिदमद्भुतम् ॥ न जानन्ति
सुराः सर्वऋषयश्च तपोधनाः ॥ १४ ॥ सर्गादौ प्रोक्तवान् देवो मह्यं नारायणोऽव्ययः ॥ ईश्वर्या सह देव्या च सम्यक्संपूजितो मया ॥ १५ ॥ ततः प्रसन्नो भगवा
न्मम नारायणोऽव्ययः ॥ प्राजापत्यं ददौ मह्यं श्रुतिजं सर्ववाङ्मयम् ॥ १६ ॥ स्वप्रकाशानि मन्त्राणि व्यापका व्यापकानि च ॥ ततस्तमब्रवं देवं पुराणपुरुषो
त्तमम् ॥ १७ ॥ भगवन्केन मन्त्रेण संसारोत्तारणं नृणाम् ॥ तन्ममाचक्ष्वत्त्वेन सर्वलोकहिताय वै ॥ १८ ॥ कोमन्त्रः सर्वमन्त्राणां पुरश्चरणवर्जितः ॥ सकृदु
च्चारणान्नृणां ददाति परमं पदम् ॥ १९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ साधुपृष्टं महाभाग सर्वलोकहितैषिणा ॥ तस्माद्वक्ष्यामि ते गुह्यं येन मामाप्नुयुर्नराः ॥ २० ॥
सर्वेषामेव मन्त्राणां मन्त्ररत्नं शुभावहम् ॥ सकृत्स्मरणमात्रेण ददाति परमं पदम् ॥ २१ ॥ मन्त्ररत्नं द्वयं न्यासं प्रपत्तिः शरणा गतिः ॥ लक्ष्मीनारायणमिति
मन्त्रः सर्वफलप्रदः ॥ २२ ॥ नामानि मन्त्ररत्नस्य पर्यायेण निबोध मे ॥ तस्योच्चारणमात्रेण परितुष्टोऽस्मि नित्यशः ॥ २३ ॥ कुलजो वा तपस्वी वा वेदवेदाङ्ग
पारगः ॥ यज्ञदानपरो वापि सर्वतीर्थोपसेवकः ॥ २४ ॥ व्रती वा सत्यवादी वा सतिर्वा ज्ञानवानपि ॥ मन्त्राधिकारी न भवेत्तं प्रयत्नेनैव वर्जयेत् ॥ २५ ॥ ब्राह्मणाः
क्षत्रिया वैश्यास्त्रियः शूद्रास्तथेतरे ॥ तस्याधिकारिणः सर्वे मम भक्तास्तु ते यदि ॥ २६ ॥ अनन्यशरणानां च तथैवानन्यसेविनाम् ॥ अनन्यसाधकानां च

वक्तव्योमन्त्रउत्तमः ॥ २७ ॥ आर्तानामाशुफलदस्सकृदेवकृतो ह्यसौ ॥ दत्तानामपि जन्तूनां देहान्तरनिवारणः ॥ २८ ॥ आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी
 वापि प्रजापत ॥ सकृन्मां शरणं याति ततः कामानवाप्नुयात् ॥ २९ ॥ नादीक्षिताय वक्तव्यं नाभक्ताय च मानिने ॥ नास्तिकाय न लुब्धाय न श्रद्धा
 विमुखाय च ॥ ३० ॥ न चाशुश्रूषवं वाच्यं नासंवत्सरवासिने ॥ कामक्रोधविमुक्तस्तु दम्भलोभविवर्जितः ॥ ३१ ॥ मां च योऽव्यभिचारेण
 भक्तियोगेन सेवते ॥ वक्तव्यं तस्य विधिवन्मन्त्ररत्नमनुत्तमम् ॥ ३२ ॥ देशकालादि नियमानारिभिर्नादिशोधनम् ॥ न्यासमुद्रादिकं तस्य पुर
 श्वरणसंयुतम् ॥ ३३ ॥ मञ्चक्राङ्कितदेहत्वं मदीयाराधनं तथा ॥ मयि संन्यस्तकर्मत्वं मदनन्यशरण्यता ॥ ३४ ॥ मयि सर्वफलन्यासो महा
 विश्वासपूर्वकम् ॥ अनन्यसाधनेत्वं चाप्या किंचन्यन्तथात्मनः ॥ ३५ ॥ अवैष्णवानां संभाषणवन्दनादिविवर्जनम् ॥ अनन्यदेवतानां च वन्दनं
 पूजनं तथा ॥ ३६ ॥ एवमाद्याश्च नियमाः प्रपन्नस्य प्रकीर्तिताः ॥ इत्यादिगुणयुक्ता यवक्तव्यं मन्त्रमुत्तमम् ॥ ३७ ॥ तस्य नारायणश्चाहमृषि
 विष्णुः सनातनः ॥ देवता च श्रिया सार्द्धं महं वात्सल्यसागरः ॥ ३८ ॥ सर्वलोकेश्वरः श्रीमान्मुशीलः सुलभस्तथा ॥ सर्वज्ञः सर्वशक्तिश्च सदा पूर्ण
 मनोरथः ॥ ३९ ॥ सर्वगः सर्वबन्धुश्च कृपापीयूषसागरः ॥ श्रीमात्रा नारायणश्चाहं देवताममुदाहृतः ॥ ४० ॥ छन्दस्तु देवी गायत्री पञ्चविंशक्षरा
 तिमिका ॥ द्विसप्तत्रिंशत्त्रिपञ्चद्विपडङ्गानियोजयेत् ॥ ४१ ॥ लक्ष्म्या मदनपायिन्या मां ध्यायेद्विश्वरूपिणम् ॥ शङ्खचक्रगदापद्मपाणिकं दिव्यभूषणम्
 ॥ ४२ ॥ वामाङ्गस्थश्रिया सार्द्धं पूजयेत्प्रयतः शुचिः ॥ अनेन मन्त्ररत्नेन गन्धपुष्पनिवेदनैः ॥ ४३ ॥ सकृत्संपूज्यमानोऽपि संतुष्टोऽस्मि प्रजापते ॥ ४४ ॥
 ब्रह्मोवाच ॥ सम्यगुक्तं त्वयानाथरहस्यमिदमुत्तमम् ॥ मन्त्ररत्नप्रभावश्च सर्वसिद्धिप्रदो नृणाम् ॥ ४५ ॥ पिता त्वं सर्वलोकानां माता त्वं गुरु
 रेव च ॥ त्वं च स्वामी सखा भ्राता गतिस्त्वं शरणं सुहृत् ॥ ४६ ॥ अहं तु तव देवेश दास शिष्यस्तथा सुतः ॥ तस्मान्मम दयासिन्धो प्रोक्तवानि
 दमुत्तमम् ॥ ४७ ॥ अधुना मन्त्ररत्नस्य दीक्षां सम्यग्विधानतः ॥ बृहिसर्वत्र तत्त्वेन लोकानां हितकाम्यया ॥ ४८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणु वत्स
 प्रवक्ष्यामि मन्त्रदीक्षाविधिपरम् ॥ आचार्यसंश्रयेत्पूर्वमदाश्रयणसिद्धये ॥ ४९ ॥ आचार्यो वेदसंपन्नो विष्णुभक्तो विमत्सरः ॥ मन्त्रज्ञो मन्त्रभक्तश्च सदा
 मन्त्राश्रयः शुचिः ॥ ५० ॥ सत्संप्रदायसंयुक्तो ब्रह्मविद्याविशारदः ॥ अनन्यसाधनश्चैव तथानन्यप्रयोजनः ॥ ५१ ॥ ब्राह्मणो वीतरागश्च क्रोधलोभ
 विवर्जितः ॥ स दृष्टौ शासिता चैव मुमुक्षुः परमार्थवित् ॥ ५२ ॥ एवमादिगुणोपेत आचार्यः सर्वदा सुहृत् ॥ आचाराञ्छासयेद्यस्तु स आचार्य इतीरितः ॥
 ॥ ५३ ॥ यस्त्वाचार्यपराधीनस्स दृष्टौ शास्यते यदि ॥ शासने स्थिरवृत्तिश्च शिष्यः सद्भिरुदाहृतः ॥ ५४ ॥ एवं लक्षणसंयुक्तं शिष्यं सर्वगुणान्वितम् ॥

अध्यापयेद्विधानेनमन्त्ररत्नमनुत्तमम् ॥ ५५ ॥ द्वादश्यांश्रवणेवापिकर्हिचिद्वैष्णवेदिने ॥ सदाचार्योपसंप्रीतेतत्रदीक्षांसमाचरेत् ॥ ५६ ॥ सुदर्शनं
 पाञ्चजन्यं सुवर्णेन प्रकाशयेत् ॥ रौप्येण वा पिताम्रेण कांस्येनापि प्रकाशयेत् ॥ ५७ ॥ स्नाप्य पञ्चामृतैः शुद्धैरर्चयेत्पुरतो मम ॥ तुलसीगन्धपुष्पाद्यस्तन्मन्त्रेण
 विधानतः ॥ ५८ ॥ तत्र संस्थापयेदग्निस्वगृह्योक्तविधानतः ॥ आचार्यो जुहुयादाज्यं मन्त्रेणाथ द्विजोत्तमः ॥ ५९ ॥ अष्टोत्तरसहस्रं वा शतमष्टोत्त
 रं वा ॥ जुहुयान्मन्त्ररत्नेन तथान्यैर्वैष्णवैः शुभैः ॥ ६० ॥ मन्त्रैः पुरुषमूक्तार्थैर्जुहुयादघृतपायसम् ॥ तस्मिन्नग्नौ शिपेच्चक्रं शङ्खं च द्विजसत्तमः ॥ ६१ ॥
 पञ्चक्षरेण जुहुयादाज्यं विंशतिसङ्ख्यया ॥ प्रतप्तं च क्रमादाय मन्त्रेणैवाङ्क्यं द्धुरुः ॥ ६२ ॥ शङ्खेन चाङ्कनं कुर्याद्वाहोर्दक्षिणसव्ययोः ॥ होमशेषं समाप्याथ पुनः
 पूजां समाचरेत् ॥ ६३ ॥ ततः कलशमादाय पवित्रोदकपूरितम् ॥ मन्त्रेणैवाभिमन्त्र्याथ तस्य मूर्ध्न्यभिषेचयेत् ॥ ६४ ॥ सितवस्त्रधरं सम्यगाचान्तं
 विनयान्वितम् ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रधरं शिष्यं मन्त्रमध्यापयेद्गुरुः ॥ ६५ ॥ मन्त्रार्थश्च प्रवक्तव्यो वृत्तिश्चैव विशेषतः ॥ लब्धमन्त्रस्तदाचार्यपूजयेद्द्रव्यपादादिभिः
 ॥ ६६ ॥ अनेन विधिना मन्त्रयोऽधीते वैष्णवाद्गुरोः ॥ ततः स वैष्णवं याति नान्यथा सुरसत्तम ॥ ६७ ॥ नारद उवाच ॥ एवमुक्त्वा विधातारं देवदेवो हरिः
 पिता ॥ स्वचक्रेणाङ्कयित्वा तु तस्मै मन्त्रं ददौ स्वयम् ॥ ६८ ॥ सर्वलोकेश्वरो देवो ब्रह्मा मम पिता प्रभुः ॥ ममापि विधिवन्मन्त्रं सददौ मुनिसत्तमाः ॥ ६९ ॥
 तस्माद्युग्ममुनिश्रेष्ठाधारयित्वा सुदर्शनम् ॥ नारायणपदद्वन्द्वं गच्छध्वं शरणं द्विजाः ॥ ७० ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ इत्युक्ता मुनयः सर्वे नारदेन सुरार्पिणा ॥
 द्रयाधिकारिणः सर्वे याता विष्णोः परंपदम् ॥ ७१ ॥ तस्मात्त्वमपि च द्राजन्विष्णुसायुज्यमिच्छसि ॥ दीक्षामार्गविधानेन धारयित्वा सुदर्शनम् ॥ ७२ ॥
 नारायणपदद्वन्द्वं तदेकं शरणं व्रज ॥ सर्वलोकेश्वरः साक्षाद्ब्रह्मा त्रिभुवनेश्वरः ॥ ७३ ॥ ममापि नारदस्यापि प्रोक्तवान्मन्त्रमुत्तमम् ॥ शौनकादिमहर्षीणां
 नैमिषारण्यवासिनाम् ॥ ७४ ॥ नारदः प्रददौ मन्त्रं प्रपत्तिशरणागतिम् ॥ एतद्ब्रह्म तमं राजव्रजानन्ति महर्षयः ॥ ७५ ॥ देवताश्च न जानन्ति सिद्धाः साध्याश्च
 दानवाः ॥ मयापि प्रापितो मन्त्रं शक्तिपुत्रः पराशरः ॥ ७६ ॥ इदं रहस्यं परमं लक्ष्मीनारायणंद्वयम् ॥ राजंस्तवापि वक्ष्यामि प्रपत्तिशरणागतिम् ॥ ७७ ॥
 द्रयात्परतरं मन्त्रं नास्ति सत्यं ब्रवीमि ते ॥ अस्मात्परतरं धर्मनास्ति लोकेषु किंचन ॥ ७८ ॥ सत्यं सत्यं पुनः सत्यं ब्रह्मणा कथितं पुरा ॥ नारायणात्परो देवो
 नास्ति मुक्तिप्रदो नृणाम् ॥ ७९ ॥ तत्सेवया भवेन्मोक्षः सर्वकर्मनिकृन्तनः ॥ ८० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० वसिष्ठदिलीपसंवादे विद्योपदेशो
 नाम त्रयोविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२३ ॥ दिलीप उवाच ॥ भवन्सर्वमाचक्ष्व हरिभक्तिमुधामयम् ॥ शृण्वतो नैव नृसिमे विष्णुभक्तिमुखाव
 हाम् ॥ १ ॥ तापत्रयमहाज्वालावह्निभिः सततं नृणाम् ॥ संतप्तानां मुनिश्रेष्ठविष्णुभक्तिमुधारणवम् ॥ २ ॥ विना किमन्यच्छरणं भवारण्ये भयानके ॥

आचक्ष्वविस्तरेणाथभक्तिभेदान्महामुने ॥ उपास्यमानान्सततंमुनिभिःपरमात्मनः ॥३॥ वसिष्ठउवाच ॥ साधुपृच्छसिराजेन्द्रसंसारोत्तारणंनृणाम् ॥
वैकुण्ठस्यपरेशस्यभक्तिनित्यसुखावहाम् ॥ ४ ॥ इममेवमहाप्रश्नंकैलासशिखरेपुरा ॥ पप्रच्छगिरिजादेवीशङ्करंलोकपूजितम् ॥ ५ ॥
पार्वत्युवाच ॥ देवदेवमहादेवत्रिपुरघ्नसुरेश्वर ॥ विष्णुभक्तिममाचक्ष्वमुक्तिदांसर्वदेहिनाम् ॥ ६ ॥ उपास्यभेदान्मन्त्रांश्चतत्तत्पूजाविधौस्तथा ॥ तस्य
विष्णोःस्वरूपंचतद्विभूतिगुणादिकम् ॥ ७ ॥ तस्यलोकस्वरूपंचयंप्राप्यननिवर्तते ॥ सर्गस्थितिलयंयेनकरोतिभगवान्हरिः ॥ ८ ॥ यद्रत्नाननिवर्तन्ते
तद्धामपरमहरेः ॥ येनकेनचकृत्येनसाधनेनपरंपदम् ॥ ९ ॥ प्राप्नुवन्तिनराःपापाविषयासक्तचेतसः ॥ विस्तरेणमयिप्रीत्याब्रूहिसर्वमशेषतः ॥
॥ १० ॥ वसिष्ठउवाच ॥ इतिपृष्टोमहादेव्याहरस्त्रिपुरहातदा ॥ उवाचपरमप्रीत्यानमस्कृत्यजनार्दनम् ॥ ११ ॥ रुद्रउवाच ॥ साधुसाधुमहादेविसर्व
लोकहितैषिणि ॥ साधुपृच्छसिमांदेविश्रीशमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ १२ ॥ धन्यासिकृतपुण्यासिविष्णुभक्तासिपार्वति ॥ परितुष्टोऽस्मितेभद्रेशीलरू
पगुणैःसदा ॥ १३ ॥ अथवक्ष्यामिगिरिजेभगवद्रक्तिमुत्तमाम् ॥ तन्मन्त्राणांविधानंचस्वरूपंतस्यशार्ङ्गिणः ॥ १४ ॥ तत्त्वंनारायणोविष्णुर्वासुदेव
स्सनातनः ॥ परमात्मापरंब्रह्मपरंज्योतिःपरात्परः ॥ १५ ॥ अच्युतःपुरुषःकृष्णःशाश्वतःशिवईश्वरः ॥ नित्यःसर्वगतःस्थानूरुद्रस्साक्षीप्रजापतिः ॥
॥ १६ ॥ यज्ञोयंज्ञपतिःसाक्षाद्ब्रह्मणःपतिरेवच ॥ हिरण्यगर्भःसवितालोककृल्लोकभृद्भिः ॥ १७ ॥ अकारवाच्योभगवाञ्छ्रीभूनीलापतिःप्रभुः ॥
उतामृतत्वस्येशानोयदन्नेनातिरोहति ॥ १८ ॥ सहस्रमूर्द्धाविश्वात्मासहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ सभूमिसर्वतःस्पृत्वाह्यत्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥ १९ ॥ अनन्तः
श्रीपतीरामोगुणभृन्निर्गुणोमहान् ॥ सर्वलोकेश्वरःश्रीमान्सर्वज्ञःसर्वतोमुखः ॥ २० ॥ तस्यलोकप्रधानस्यजगन्नाथस्यपार्वति ॥ माहात्म्यंवासुदेवस्यं
यच्छक्यंतद्वीमिते ॥ २१ ॥ अशक्यंतन्मयावक्तुंब्रह्मणासहदेवैतः ॥ सर्वोपनिषदामर्थेवेदान्तेपरिनिश्चितम् ॥ २२ ॥ तस्योपासनभेदांश्चशृणुवच्चिम
पुनःपृथक् ॥ आद्यंतुवैष्णवंश्रोक्तंशङ्खचक्राङ्कनहरेः ॥ २३ ॥ धारणंचोद्धिपुण्ड्राणांतन्मन्त्राणांपरिग्रहः ॥ अर्चनंचजपोध्यानंतन्नामस्मरणंतथा ॥ २४ ॥
कीर्तनंश्रवणंचैववन्दनंपादसेवनम् ॥ तत्पादोदकसेवाचतन्निवदितभोजनम् ॥ २५ ॥ तदीयानांचसेवाचद्वादशीव्रतनिष्ठता ॥ तुलसीरोपणंविष्णोर्देव
देवस्यशार्ङ्गिणः ॥ २६ ॥ भक्तिःषोडशधाप्रोक्ताभवबन्धविमुक्तये ॥ सर्वेषामेवदेवानांममापिपुरुषोत्तमः ॥ २७ ॥ पूजनीयोहरिर्नित्यंब्राह्मणानांविशेषतः ॥
तस्मात्तुब्राह्मणो नित्यंविधिवत्पूजयेद्धरिम् ॥ २८ ॥ तच्चिह्नैरङ्कितःश्रीशपदंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ शङ्खचक्राङ्कनंकुर्याद्ब्राह्मणोबाहुमूलयोः ॥ २९ ॥
हुताग्निनैवसंतप्यसर्वपापापनुत्तये ॥ चक्रंवाशङ्खचक्रेवातथापञ्चयुधानिवा ॥ ३० ॥ धारयित्वैवविधिवद्ब्रह्मकर्मसमारभेत् ॥ अग्नितप्तंवित्रंचधृत्वावै

भुजमूलयोः ॥ ३१ ॥ त्यक्त्यायमपुरंधोरयातिविष्णोः परंपदम् ॥ चक्रचिह्नविहीनस्तु यः पूजयतिकेशवम् ॥ ३२ ॥ तत्सर्वं विफलं याति पूजामन्त्रजपादि
 कम् ॥ अग्नितप्तेन चक्रेण ब्राह्मणो बाहुमूलयोः ॥ ३३ ॥ अङ्कयित्वा जपन्मन्त्रसंसारान्मोक्षमाप्नुयात् ॥ सुदर्शनं धारयित्वा वदितं तद्विजोत्तमः ॥ ३४ ॥
 तपनीयविधानेन पश्चात्कर्मसु योजयेत् ॥ विष्णुचक्रविहीनस्तु यः श्राद्धे भोजयिष्यति ॥ ३५ ॥ व्यर्थं भवति तत्सर्वं निराशाः पितरोगताः ॥ विष्णु
 चक्राङ्कितं विप्रं पूजयेच्छाद्धकर्मणि ॥ ३६ ॥ विष्णुचक्रविहीनस्तु प्रयत्नेन विवर्जयेत् ॥ दद्याद्भूहिरेण्यादिचक्राङ्कितं भुजाय वै ॥ ३७ ॥ यद्वत्तं चक्र
 हीनाय तत्सर्वमसुराय वै ॥ अग्नितप्तेन चक्रेण बाहुमूले तुलाञ्छिताः ॥ ३८ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तयान्ति विष्णोः परंपदम् ॥ हुताग्नि तप्तचक्रेण शरीरं
 यस्य चिह्नितम् ॥ ३९ ॥ तस्य तीर्थानियज्ञाश्च संप्राप्तानात्र संशयः ॥ अधृत्वा विधिना चक्रं ब्राह्मणः प्राकृतो भवेत् ॥ ४० ॥ न तस्य किंचिदश्रीयादपि
 क्रतुसहस्रिणः ॥ अधृत्वा विधिना चक्रं ब्राह्मणो ज्ञानदुर्लभः ॥ ४१ ॥ गर्हितस्सर्वलोकेषु ब्राह्मण्यात्प्रच्युतो भवेत् ॥ शङ्खचक्रधरो देवो हरिः पूज्यो यथा
 तमभिः ॥ ४२ ॥ तथैव सर्वैस्स पूज्यो विप्रश्चक्रादिचिह्नितः ॥ सर्ववेदविदो वापि सर्वशास्त्रविशारदः ॥ ४३ ॥ अधृत्वा विधिना चक्रं ब्राह्मणः पतितो
 भवेत् ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रविहीनस्तु शङ्खचक्रविर्जितः ॥ ४४ ॥ तं गर्दभे समारोप्य बहिः कुर्यात्स्वपत्तनात् ॥ प्रकृतिस्पर्शरहितो वा सुदेवो जनार्दनः ॥ ४५ ॥
 तथैव ब्राह्मणो देवि विष्णुचक्रेण चिह्नितः ॥ तस्मात्प्रकृतिसंसर्गपापौघदहनं हरेः ॥ ४६ ॥ प्रतप्तं विभृयाच्चक्रं शङ्खं च भुजमूलयोः ॥ स्त्रीशूद्राणां सदा धार्यं
 चन्दनेन सुगन्धिना ॥ ४७ ॥ बाहुमूले लिखेच्चक्रं तप्तं तु ब्राह्मणस्य वै ॥ तप्तेनैवाङ्कनं कुर्याद्ब्राह्मणस्य विधानतः ॥ ४८ ॥ श्रौतस्मार्त्तादिसिद्धयर्थं
 मन्त्रसिद्धयै तथैव च ॥ हरेः पूजाधिकारार्थं चक्रं धार्यं विधानतः ॥ ४९ ॥ वैष्णवत्वस्य सिद्धयर्थं ज्ञानसिद्धयर्थमेव च ॥ प्रतपेच्चक्रं शङ्खाभ्यां हुत्वा होमं विधा
 नतः ॥ ५० ॥ अन्यैर्न दाहयेद्वा त्रं ब्राह्मणो हरिलालाञ्छनात् ॥ शङ्खचक्रगदाखड्गशार्ङ्गादन्यैर्हरेरपि ॥ ५१ ॥ लक्षणैर्न दहेद्देहं नान्यदग्धोऽर्हति क्रियाम् ॥
 अचक्रधारिणं विप्रं दूरतः परिवर्जयेत् ॥ ५२ ॥ श्वपाकमिव न क्षेतलोके विप्रमवैष्णवम् ॥ वैष्णवो वर्णब्राह्मोऽपि पुनाति भुवनत्रयम् ॥ ५३ ॥ तस्मात्तु
 विधिना चक्रं धार्यं विप्रैः शुभानने ॥ ब्राह्मणामन्त्रसिद्धये च ज्ञानसिद्धये च मुक्तये ॥ ५४ ॥ अप्राकृता महात्मानो विष्णुचक्रेण लालाञ्छिताः ॥ विष्णुचक्रविही
 नास्तु ब्राह्मणाः प्राकृताः स्मृताः ॥ ५५ ॥ सर्वाश्रमेषु वसतां ब्राह्मणानां विशेषतः ॥ विधिनावैष्णवं चक्रं धार्यं हि श्रुतिनोदनात् ॥ ५६ ॥ दक्षिणे तु
 भुजे विप्रो विभृयाद्वै सुदर्शनम् ॥ सव्ये तु शङ्खं विभृयादिति ब्रह्मविदो विदुः ॥ ५७ ॥ एवमहोपनिषदि प्रोक्तं चक्रादिधारणम् ॥ तथैव साम्प्रिय जुषि
 ऋचिप्रोक्तं शुभानने ॥ ५८ ॥ अतस्तत्तनूनतदामो अश्नुते शृता स इद्वहन्तस्तत्समाशत ॥ इत्यापस्तम्बशाखायाम्प्रोक्तं चक्रस्य धारणम् ॥ ५९ ॥

प्रतेविष्णोअब्जचक्रपवित्रेजन्माम्भोधितर्तवेचर्षणीन्द्राः ॥ मूलेवाहोर्दधतेऽन्येपुराणालिङ्गान्यङ्गतावकान्यर्पयन्ति ॥ ६० ॥ चरणंपवित्रं
विततंपुराणंवाङ्मयंशुभम् ॥ तेनचक्रेणंसन्तप्तास्तरेयुःपातकाम्बुधिम् ॥ ६१ ॥ पवित्रं ब्राह्मणस्पत्यंजगद्व्याप्तंहरस्सदा ॥ तेनातप्तातनूर्येपांनते
यान्तिपरंपदम् ॥ ६२ ॥ तेनतप्तातनूर्येपांतेप्रयान्तिपरंपदम् ॥ पवित्रंचरणेनेमिःपविश्वकंसुदर्शनम् ॥ ६३ ॥ सहस्रारंप्राकृतंलोकद्वारंमहौज
सम् ॥ नामानिविष्णुचक्रस्यपर्यायेणनिबोधमे ॥ ६४ ॥ शुद्धेनवह्नितप्तेनब्रह्मेतेनपुनीहिनः ॥ यत्तेपवित्रमर्चिष्मदग्नेतेनपुनीहिनः ॥ ६५ ॥ येनदेवाः
पवित्रेणआत्मानंपुनतेसदा ॥ तेनसहस्रधारेणपावमान्यःपुनन्तुमाम् ॥ ६६ ॥ प्राजापत्यंपवित्रंतुशतोग्रामंहिरण्यम् ॥ वयंब्रह्मविदस्तेनपूतंब्रह्मपुनीमहे
॥ ६७ ॥ सनेमिचक्रमजरंचक्षुरस्यमहात्मनः ॥ अस्मिन्हिविधृतेदेहेमहोन्नतपदंययौ ॥ ६८ ॥ तस्माद्वैविधिवद्धार्याःशङ्खचक्रादिहेतयः ॥ ब्राह्मणानां
विशेषेणवैष्णवानांविशेषतः ॥ ६९ ॥ धृतोर्द्धपुण्ड्रःकृतचक्रधारीविष्णुंपरंध्यायतियोमहात्मा ॥ स्वरेणमन्त्रेणसदाहृदिस्थंपरात्परंयातिविशुद्धचेताः
॥ ७० ॥ येकण्ठलग्नतुलसीनलिनाक्षमालायेवाहुमूलंपरिचिह्नितशङ्खचक्राः ॥ येवाललाटफलकेलसदूर्ध्वपुण्ड्रास्तेवैष्णवाभुवनमाशुपवित्र
यन्ति ॥ ७१ ॥ दिवस्पतेःसुविततंपवित्रंयेतुदक्षिणे ॥ नवहन्तिभुजेसम्यङ्नहिशोचन्तिजन्तवः ॥ ७२ ॥ येवहन्तिभुजंचक्रंशङ्खचक्रविधिनाद्विजाः ॥
परंव्योम्नितुतेस्थानमधितिष्ठन्तितंजसा ॥ ७३ ॥ होमाग्निसंतप्तपवित्रलाञ्छितोमूलेतुवाहोःपरमात्मनोहरः ॥ सतारयित्वाभवसागरंमहच्छुद्धंपरंयाति
परेशलोकम् ॥ ७४ ॥ अङ्घ्र्येत्तप्तचक्राद्यैरात्मनोवाहुमूलयोः ॥ कलत्रापत्यभृत्येषुपश्चादिषुसमङ्कयेत् ॥ ७५ ॥ इत्येवंश्रुतयःसर्वाःकथयन्तिवरानने ॥
तथैवसेतिहासेषुपुराणेष्वपिकथ्यते ॥ ७६ ॥ द्विविधंवैष्णवंप्रोक्तंवाह्यमाभ्यन्तरंतथा ॥ शङ्खचक्रादिभिर्नाह्यमान्तरंवीतरागता ॥ ७७ ॥ बाह्या
भ्यन्तरसाम्यंयत्तद्वैष्णवमुदाहृतम् ॥ तस्माच्चक्रादिचिह्नंतुप्रथमंवैष्णवंस्मृतम् ॥ ७८ ॥ आन्तरंस्मरदोषादिविमुक्तंस्वात्मदर्शनम् ॥ सर्वभूतदयाशा
न्तिरिद्रियार्थेष्वलोलता ॥ ७९ ॥ पुत्रदागद्यसङ्गत्वंयोगाभ्यासरतिस्तथा ॥ अनन्यंभक्तियोगेनपरेशस्याभिषेकणम् ॥ ८० ॥ तस्माच्चक्रादिहेतीना
मङ्कनंवैष्णवंस्मृतम् ॥ चक्रादिचिह्नहीनत्वाद्वैष्णवत्वंनलभ्यते ॥ ८१ ॥ इतिश्रीपाद्मेहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेसुदर्शनादिमाहात्म्यं
नामचतुर्विंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२४ ॥ शङ्कर उवाच ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रस्यमाहात्म्यंवक्ष्यामिशुभदर्शने ॥ धारणादेवमुच्येतभवबन्धाद्विजो
त्तमः ॥ १ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रस्यमध्येतुविशालेसुमनोहरं ॥ लक्ष्म्यासार्द्धसमासीनोदेवदेवोजनार्दनः ॥ २ ॥ तस्माद्यस्यशरीरेतुऊर्ध्वपुण्ड्रंधृतंभवेत् ॥
तस्यदेहंभगवतोविमलंमन्दिरंशुभम् ॥ ३ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ धारयंदूर्ध्वपुण्ड्रंयामृदाशुभ्रेणवैष्णवः ॥ ४ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रधरो

विप्रःसर्वलोकेषु पूजितः ॥ विमानवरमारुह्य याति विष्णोः परं पदम् ॥ ५ ॥ धारयेद्दूर्ध्वपुण्ड्रं तु त्रिसन्ध्यं तु द्विजोत्तमः ॥ सर्वपापविशुद्धयर्थमिष्टा-
 पूर्तफलाप्तये ॥ ६ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं धरं दृष्ट्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ नमस्कृत्वाथ वा भक्त्या सर्वदानफलं लभेत् ॥ ७ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं धरं विप्रं यः
 श्राद्धे भोजयिष्यति ॥ आकल्पकोटिपितरस्तस्य नृत्तानसंशयः ॥ ८ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं धरो यस्तु कुर्याच्छ्राद्धं शुभानने ॥ कल्पकोटिसहस्राणि
 गयाश्राद्धफलं लभेत् ॥ ९ ॥ यज्ञदानतपश्चर्या जपहोमादिकं च यत् ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं धरः कुर्यात्तस्य पुण्यमनन्तकम् ॥ १० ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं विहीनस्तु कि-
 चित्कर्म करोति यः ॥ इष्टापूर्तादिकं सर्वं निष्फलं स्यान्न संशयः ॥ ११ ॥ यच्छरीरं मनुष्याणामूर्ध्वपुण्ड्रं विवर्जितम् ॥ द्रष्टव्यं नैव तत्किंचिच्छानसदृशं
 भवेत् ॥ १२ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं विहीनस्तु सन्ध्याकर्मादिकं चरेत् ॥ तत्सर्वं गणैर्नीतं नरकं चाधिगच्छति ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं धरो विप्रो मृदाशुभ्रेण वैदिकः ॥
 नतिर्यग्धारयेद्विद्वानापद्यपि कदाचन ॥ १४ ॥ विप्राणामूर्ध्वपुण्ड्रं स्यात्तिलकं तु महीभृतः ॥ पट्टाकारं तु वैश्यानां शूद्राणां वैत्रिपुण्ड्रकम् ॥ १५ ॥ ऊर्ध्व-
 पुण्ड्रं मृदाकार्यं कस्तूर्यात्तिलकं तथा ॥ पट्टाकारं तु गन्धेन भस्मैव त्रिपुण्ड्रकम् ॥ १६ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं तु सर्वेषां न निषिद्धं कदाचन ॥ धारयेत्क्षत्रियाद्यो-
 ऽपि विष्णुभक्तो भवेद्यदि ॥ १७ ॥ विप्राणां नैव कार्यं स्यात्तिर्यक्पट्टादिधारणम् ॥ नागयणात्परेशानादन्येषामर्चनं न तु ॥ १८ ॥ ब्राह्मणः कुलजो विद्वान्
 भस्मभारी भवेद्यदि ॥ वर्जयेत्तादृशं देवि मद्योच्छिष्टं घटं यथा ॥ १९ ॥ त्रिपुण्ड्रं शूद्रकल्याणां शूद्राणां च विधीयते ॥ त्रिपुण्ड्रधारणाद्विप्रः पतितः स्यान्न
 संशयः ॥ २० ॥ एकान्तिनो महाभागाः सर्वभूतहिते रताः ॥ सान्तरालं प्रकुर्वीरन् पुण्ड्रं हरिपदाकृतिम् ॥ २१ ॥ हरेः पादाकृतिं कुर्याद्दूर्ध्वपुण्ड्रं विधा-
 नतः ॥ मध्यच्छिद्रेण संयुक्तं तद्विवैमन्दिरं हरे ॥ २२ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं मृजुं सौम्यं सुपार्श्वं सुमनोहरम् ॥ दण्डाकारं सुशोभादयं मध्येच्छिद्रं प्रकल्पयेत् ॥ २३ ॥
 तस्माच्छिद्रान्वितं पुण्ड्रं दण्डाकारं सुशोभनम् ॥ विप्राणां सततं कार्यं स्त्रीणां च शुभदर्शने ॥ २४ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रस्य मध्ये तु विशालं सुमनोहरे ॥ सान्तराले
 समासीनो हरि रस्ति श्रिया सह ॥ २५ ॥ निरन्तरालं यः कुर्याद्दूर्ध्वपुण्ड्रं द्विजाधमः ॥ सहितत्रस्थितं विष्णुं श्रियं चैव व्यपोहति ॥ २६ ॥ अच्छिद्रमूर्ध्व-
 पुण्ड्रं तु ये कुर्वन्ति द्विजाधमाः ॥ तेषां ललाटे सततं शुनः पादो न संशयः ॥ २७ ॥ तस्माच्छिद्रान्वितं पुण्ड्रं सहरिद्रं शुभान्वितम् ॥ धारयेद्ब्राह्मणो नित्यं
 हरिसालोक्यसिद्धये ॥ २८ ॥ आदाय परयाभक्त्या वेङ्कटाद्रौ हृदये मृदम् ॥ धारयेद्दूर्ध्वपुण्ड्राणि हरिसायुज्यसिद्धये ॥ २९ ॥ श्रीकृष्णतुलसीमूले मृद-
 मादाय भक्तिमान् ॥ धारयेद्दूर्ध्वपुण्ड्राणि हरिस्तत्र प्रसीदति ॥ ३० ॥ द्वारवत्यां शुभे रम्ये वासुदेव हृदये तथा ॥ तत्रोद्भवां मृदं रम्यामादाय द्विजसत्तमः ॥ ३१ ॥
 धारयेद्दूर्ध्वपुण्ड्राणि सर्वकामफलाप्तये ॥ आदाय परयाभक्त्या गङ्गातीरोद्भवां मृदम् ॥ ३२ ॥ तथा धृत्वोर्ध्वपुण्ड्राणि सर्वयज्ञफलं लभेत् ॥ चन्दनं च हरिद्रा-

प० पु०
॥ २२६ ॥

चतथाभस्माग्निहोत्रजम् ॥ ३३ ॥ सर्ववश्यकं प्रोक्तमूर्ध्वपुण्ड्रस्यधारणात् ॥ यत्रपुण्यं हरिक्षेत्रं तत्र वैमृदमाहरेत् ॥ ३४ ॥ सैव श्रेयोऽर्थिभिर्ग्राह्या चोर्ध्व
पुण्ड्रस्यधारणे ॥ पर्वताग्रेन दीतीरे विल्वमूले जलाशये ॥ ३५ ॥ सिन्धुतीरे च वल्मीके हरिक्षेत्रे विशेषतः ॥ विष्णोः स्नानोदकं यत्र प्रवाहयति नित्यशः ॥
॥ ३६ ॥ पुण्ड्राणां धारणार्थाय गृहीयात्तत्र मृत्तिकां ॥ श्रीरङ्गे वेङ्कटाद्रौ च श्रीकूर्मे द्वारकेशुभे ॥ ३७ ॥ प्रयागे नारसिंहाद्रौ वाराहे तु लसीवने ॥ गृहीत्वा
मृत्तिकां भक्त्या विष्णुपादजलैः सह ॥ ३८ ॥ धृत्वा पुण्ड्राणि चाङ्गेषु विष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ यस्मिन्कस्मिन् महाभागा वैष्णवाधारयन्ति वै ॥ ३९ ॥
तस्मिन्वै मृत्तिकाग्राह्या ऊर्ध्वपुण्ड्रस्यधारणे ॥ श्यामं शान्तिकरं प्रोक्तं रक्तं वश्यकं तथा ॥ ४० ॥ श्रीकरं पीतमित्याहुः श्वेतमोक्षकरं शुभम् ॥ वर्तुलं तिर्य
गच्छिद्रं ह्रस्वं दीर्घं ततंतनुम् ॥ ४१ ॥ वक्रं विरूपं वद्वाग्रच्छिन्नमूलं पदच्युतम् ॥ अशुभं रूक्षमासक्तं तथानडुलिकल्पितम् ॥ ४२ ॥ विगन्धमपसव्यं च पुण्ड्रमाहुरनर्थ
कम् ॥ आरभ्य नासिकामूलं ललाटान्तं लिखेन्मृदा ॥ ४३ ॥ समारभ्य भ्रुवोर्मध्यमन्तरालं प्रकल्पयेत् ॥ अन्तरालं द्युलं स्यात्पार्श्ववद्दुलिमात्रकौ ॥
॥ ४४ ॥ मृदाशुभ्रेण विलिखेत्पुण्ड्रं तृजुतरं शुभम् ॥ ललाटे केशवं ध्यायेन्नारायणमथोदरे ॥ ४५ ॥ वक्षःस्थले माधवं च गोविन्दं कण्ठकूबरे ॥ विष्णुं
च दक्षिणे कुक्षौ बाहौ च मधुसूदनम् ॥ ४६ ॥ त्रिविक्रमं कन्धरे तु वामनं वामपार्श्वके ॥ श्रीधरं तदुके वामे हृषीकेशं तु कन्धरे ॥ ४७ ॥ पृष्ठे वै पद्मनाभं तु त्रि
केदामोदरं न्यसेत् ॥ तत्प्रक्षालनतोयेन वा सुदेवं तु मूर्द्धनि ॥ ४८ ॥ ललाटे भुजयुग्मे तु गृध्रयोः कण्ठकूबरे ॥ धारयेद्दूर्ध्वपुण्ड्रं तु चतुरदुलमात्रतः ॥ ४९ ॥
कुक्षौ तत्पार्श्वयोः प्रोक्तमायतं तु दशादुलम् ॥ बाह्वोर्वक्षःस्थले पुण्ड्रमष्टादुलमुदाहृतम् ॥ ५० ॥ एवं द्वादशपुण्ड्राणि ब्राह्मणः सततं धरेत् तत्तत्पुण्ड्रे तु तन्मूर्तीर्ध्या
त्वामन्त्रेण धारयेत् ॥ ५१ ॥ अन्तरालेषु सर्वेषु हरिद्रां धारयेच्छ्रियम् ॥ चत्वारिभूभृतामाहुः पुण्ड्राणि द्वे विशां स्मृते ॥ ५२ ॥ एकपुण्ड्रं तु नारीणां शूद्राणां च वि
धीयते ॥ ललाटे हृदि बाह्वोश्चतुष्पुण्ड्राणि धारयेत् ॥ ५३ ॥ ललाटे हृदये द्वे तु फाले त्वेकं विधीयते ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं ललाटे तु सर्वेषां प्रथमं स्मृतम् ॥ ५४ ॥ ललाटादि
क्रमेणैव धारणं तु विधीयते ॥ मूर्तीस्तु वा सुदेवाद्याश्चतुष्पुण्ड्रेषु धारयेत् ॥ ५५ ॥ द्वयोर्गोविन्दकृष्णौ तु एकं नारायणं धरेत् ॥ एवं पुण्ड्रविधिः प्रोक्तः
सर्वेषां गिरिजे मया ॥ ५६ ॥ अश्वत्थपत्रसंकाशे विष्णुपत्राकृतिस्तथा ॥ पद्मकुङ्कुलसङ्काशो मोहनं त्रितयं स्मृतम् ॥ ५७ ॥ महाभागवतः शुद्धः पुण्ड्रं हरिपदा
कृतिम् ॥ दण्डकारं तु वा देवि धारयेद्दूर्ध्वपुण्ड्रकम् ॥ ५८ ॥ सुदर्शनेनाङ्कितबाहुमूलास्तथोर्ध्वपुण्ड्राङ्कितसर्वगात्राः ॥ मालारविन्दाक्षधरा विशुद्धारक्षन्ति
लोकान्दुरितौघसङ्गात् ॥ ५९ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवाद ऊर्ध्वपुण्ड्रमाहात्म्यं नाम पञ्चविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः
॥ २२५ ॥ शङ्कर उवाच ॥ न्यासेवाप्यर्चने वापि मन्त्रमेकान्तिनः श्रयेत् ॥ अवैष्णवोपदिष्टेन मन्त्रेण न परागतिः ॥ १ ॥ अवैष्णवोपदिष्टं चेत्पूर्वं

मन्त्रवरं द्वयम् ॥ पुनश्च विधिना सम्यग्वैष्णवाद्वाहयेद्गुरोः ॥ २ ॥ सहस्रशाखाध्यायी वा सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ॥ कुले महति जातोऽपि न गुरुः
 स्यादवैष्णवः ॥ ३ ॥ यस्तु मन्त्रद्वयं सम्यगध्यापयति वैष्णवः ॥ स आचार्यस्तु विज्ञेयो भव बन्धविदारकः ॥ ४ ॥ आचार्यसंश्रयित्वा
 थ वत्सरं सेवयेद्विजः ॥ तस्य वृत्तिपरिज्ञात्वा मन्त्रमध्यापयेद्गुरुः ॥ ५ ॥ कृत्वा तापादिसंस्कारान् पश्चान्मन्त्रमुदीरयेत् ॥ तापं पुण्ड्रं
 तथानामकृत्वा वैविधिना गुरुः ॥ ६ ॥ पश्चादध्यापयेन्मन्त्रं शिष्यं निर्मलचेतसम् ॥ चक्रेण विधिना तप्तं ताप इत्यभिधीयते ॥ ७ ॥ पुण्ड्रमूर्ध्वतथा
 प्रोक्तं नाम वैष्णवमुच्यते ॥ ततो मन्त्रविधानेन शिष्यमध्यापयेद्गुरुः ॥ ८ ॥ न्यासमष्टाक्षरं मन्त्रमन्यं वा वैष्णवं मनुम् ॥ न्यासमेवात्र परमं
 वैष्णवानां शुभानने ॥ ९ ॥ तस्मात्तु न्यासमेवैषामतिरिक्तिमिहोच्यते ॥ न्यासस्त्रिधा परोयस्तु ब्राह्मणः श्रेष्ठ उच्यते ॥ १० ॥ न्यासात्पर
 तरं नास्ति मन्त्रसत्यं ब्रवीमि ते ॥ न्यासं द्वयं प्रपत्तिः स्यात्पर्यायेण निबोध मे ॥ ११ ॥ द्वयोर्पदेशेष्वतु सर्वकर्म समाचरेत् ॥ द्वायाधिकारी
 न भवेत्सर्वकर्म सुनार्हति ॥ १२ ॥ तस्माद्द्वयमधीत्यैव पश्चान्मन्त्रमनुत्तमम् ॥ श्रीमदष्टाक्षरं सम्यगभ्यसेद्विजसत्तमः ॥ १३ ॥ मन्त्रमष्टाक्षरं
 प्रोक्तं प्रणवस्यैव संग्रहात् ॥ नैसर्गप्रणवाद्यंतु मन्त्रमित्युच्यते बुधैः ॥ १४ ॥ नान्यत्र सर्वमन्त्रेषु प्रणवः स्वस्वभावतः ॥ पूर्वतु सर्वमन्त्राणां योजयेत्प्र
 णवं शुभम् ॥ १५ ॥ ॐकारः प्रणवं ब्रह्म सर्वमन्त्रेषु नायकः ॥ आदौ सर्वत्र युज्यते मन्त्राणां तु शुभानने ॥ १६ ॥ स्वभावात् प्रणवस्तस्मिन्मूलमन्त्रे प्रतिष्ठितः ॥
 ओमित्येकाक्षरं पूर्वद्व्यक्षरं नम इत्यथ ॥ १७ ॥ ततो नारायणायेति पञ्चार्णानियथाक्रमम् ॥ एवमष्टाक्षरो मन्त्रो ज्ञेयः सर्वार्थसाधकः ॥ १८ ॥ सर्वदुःखहरः
 श्रीमान्सर्वमन्त्रात्मकः शुभः ॥ ऋषिर्नारायणस्तस्य देवता श्रीश एव च ॥ १९ ॥ छन्दस्तु देवी गायत्री प्रणवो बीजमुच्यते ॥ नित्यानपायिनी देवी शक्तिः श्री
 रुच्यते मनोः ॥ २० ॥ प्रथमं पदमोङ्कारो द्वितीयं नम उच्यते ॥ तृतीयं नारायणायेति पदत्रयमुदाहृतम् ॥ २१ ॥ अकारश्चाप्युकारश्च मकारश्च ततः
 परम् ॥ वेदत्रयात्मकं प्रोक्तं प्रणवं ब्रह्मणः पदम् ॥ २२ ॥ अकारेणोच्यते विष्णुः श्रीरुकारेण चोच्यते ॥ मकारेणोच्यते योर्दासः पञ्चविंशः प्रकीर्तितः
 ॥ २३ ॥ वासुदेवस्वरूपं तदकारेणोच्यते बुधैः ॥ उकारेण श्रियो देव्यारूपं मुनिभिरुच्यते ॥ २४ ॥ मकारेणोच्यते जीवः पञ्चविंशो दितः पुमान् ॥
 भूतानि च वर्गेण च वर्गेणैन्द्रियाणि च ॥ २५ ॥ टवर्गेण तवर्गेण ज्ञानगन्धादयस्तथा ॥ मनः पकारेणैवोक्तं फकारेण त्वहंकृतिः ॥ २६ ॥ वकारेण भ
 कारेण महान्प्रकृतिरुच्यते ॥ आत्मा तु समकारेण पञ्चविंशः प्रकीर्तितः ॥ २७ ॥ देहेन्द्रियमनः प्राणधीभ्योऽन्योऽनन्यसाधनः ॥ भगवच्छेषभूतो
 ऽसौ मकारारूपः सचेतनः ॥ २८ ॥ अवधारणवच्येव मुकारः कैश्चिदुच्यते ॥ श्रीतत्त्वमपि तत्पक्षे वकारेणैव चोच्यते ॥ २९ ॥ भास्करस्य प्रभायद्वत्

स्यनित्यानपायिनी ॥ अकारेणोच्यतेविष्णुःकल्याणगुणसागरः ॥ ३० ॥ श्रीशःसर्वात्मनांशेषीजगद्दीजं परःपुमान् ॥ जगत्कर्ताजगद्भर्ताईश्वरो
 लोकवान्धवः ॥ ३१ ॥ जगतामीश्वरीनित्याविष्णोरनपगामिनी ॥ मातासर्वस्यजगतःपत्नीविष्णोर्मिनोरमा ॥ ३२ ॥ जगदाधारभूताश्रीरुकारेणा
 त्रचोच्यते ॥ मकारेणतयोर्दासःक्षेत्रज्ञःप्रोच्यतेबुधैः ॥ ३३ ॥ ज्ञानाश्रयोज्ञानगुणश्चैननःप्रकृतेःपरः ॥ नजडोनिर्विकारश्चएकरूपस्वरूपभाक्
 ॥ ३४ ॥ अणुर्नित्योव्याप्तिर्शीलश्चिदानन्दात्मकस्तथा ॥ अहमर्थोऽव्ययःक्षेत्रीभिन्नरूपःसनातनः ॥ ३५ ॥ अदाह्योऽच्छेद्योद्वेद्यस्त्व
 शोष्योऽक्षरएवच ॥ एवमादिगुणोपेतश्शेषभूतःपरस्यवै ॥ ३६ ॥ मकारेणोच्यतेजीवःक्षेत्रज्ञःपश्वान्सदा ॥ दासभूतोहररेवनान्यस्यतुकदाचन
 ॥ ३७ ॥ एवंदासत्वमेवास्यमध्यमेनावधार्यते ॥ इत्येवंप्रणवस्यार्थोज्ञातव्योक्तोमयानघे ॥ ३८ ॥ विवृतिःप्रणवस्यार्थमन्त्रशेषेणवैशुभे ॥ परस्य
 दासभूतस्यस्वातन्त्र्यंनेहविद्यते ॥ ३९ ॥ तस्मान्ममत्वाहङ्कारौनमसाविनिवर्तयेत् ॥ स्वोपायबुद्ध्यायत्कृत्यंतदपिप्रतिपिध्यते ॥ ४० ॥ अहङ्कृति
 र्मकारःस्यान्नकारस्तन्निषेधकः ॥ तस्मात्तुनमसैवास्यअहङ्कारविमोचनम् ॥ ४१ ॥ नमसासर्वसिद्धिःस्यादन्यथानाशमाप्नुयात् ॥ नमसाहितंकिंचित्तदह
 ङ्कारउच्यते ॥ ४२ ॥ अहङ्कारेणयुक्तस्यसुखंकिंचित्रविद्यते ॥ अहङ्कारविमृष्टात्माअन्धेतमसिमज्जति ॥ ४३ ॥ तस्मात्तुनमसाचात्रस्वातन्त्र्यंप्रतिपिध्यते ॥
 भगवत्परतन्त्रोऽसौतदायत्तश्चजीवति ॥ ४४ ॥ तस्मात्साधनकर्तृत्वंचेतनस्यनविद्यते ॥ ईश्वरस्यैवसंकल्पाद्वर्ततेसचराचरम् ॥ ४५ ॥ तस्मात्स्व
 सामर्थ्यविधित्यजेत्सर्वमशेषतः ॥ ईश्वरस्यतुसामर्थ्यान्नालभ्यंतस्यविद्यते ॥ ४६ ॥ तस्मिन्त्यस्तभरःश्रीशेतत्कर्मैवसमाचरेत् ॥ परमात्माहरिस्स्वामी
 स्वमहंतस्यसर्वदा ॥ ४७ ॥ इच्छयाविनियोक्तव्यस्तस्यैवात्मेश्वरस्यहि ॥ इत्येवंनमसाप्रोक्तार्थस्तुममतोर्जितः ॥ ४८ ॥ देहेष्वहंमतिर्मूलं
 संसृतौकर्मबन्धने ॥ तस्मान्ममत्वाहङ्कारौनमसावर्जयेद्बुधः ॥ ४९ ॥ अथनारायणपदंवक्ष्यामिगिरिजेशुभे ॥ नाराइत्यात्मनांसङ्घास्तेषांगतिरसौपुमान्
 ॥ ५० ॥ तएवचायनंतस्यतस्मान्नारायणःस्मृतः ॥ सर्वहिचिदचिद्वस्तुश्रूयतेदृश्यतेजगत् ॥ ५१ ॥ योऽसौव्याप्यस्थितोनित्यंसवैनारायणःस्मृतः ॥ नारा
 श्वेति सर्वपुंसांसमूहाःपरिकीर्तिताः ॥ ५२ ॥ गतिरालम्बनंतेषांतस्मान्नारायणःस्मृतः ॥ नराज्जानानितत्त्वानिनाराणीतिविदुर्बुधाः ॥ ५३ ॥ तान्येवचायनं
 तस्यतेननारायणस्मृतः ॥ कल्पान्तेऽपिजगत्कृत्स्नंप्रसित्वायेनधार्यते ॥ ५४ ॥ पुनःसंसृज्यतेयेनसवैनारायणःस्मृतः ॥ चराचरंजगत्कृत्स्नंनारइत्यभि
 धीयते ॥ ५५ ॥ तस्यवासद्वतियेनतेननारायणःस्मृतः ॥ नारोनराणांसङ्घातस्तस्यासावयनंगतिः ॥ ५६ ॥ तेनासौमुनिभिर्नित्यंनारायणइतीरितः ॥
 प्रभवन्तियतोलोकामहाब्धौपृथुफेनवत् ॥ ५७ ॥ पुनर्यस्मिन्प्रलीयन्तेतस्मान्नारायणःस्मृतः ॥ योवैनित्यपदेनित्योनित्यमुक्तैकभोगवान् ॥ ५८ ॥ ईशः

सर्वस्य जगतः सर्वे नारायणः स्मृतः ॥ नारायणः परं ब्रह्म तत्त्वं नारायणः परम् ॥ ६९ ॥ यच्चा किंचिज्जगत्यस्मिन्दृश्यते श्रूयतेऽपि वा ॥ अन्तर्वहिश्वतत्सर्वं व्याप्य
 नारायणः स्थितः ॥ ६० ॥ अपहतपाप्मा पुरुषः सर्वभूतान्तरस्थितः ॥ दिव्य एकस्स दानित्यो हरिर्नारायणोऽच्युतः ॥ ६१ ॥ यस्तु द्रष्टा च द्रष्टव्यं श्रोता श्रोतव्य
 मेव च ॥ स्पृष्टा च स्पर्शितव्यं च ध्याता ध्यातव्यमेव च ॥ ६२ ॥ वक्ता च वाच्यं ज्ञाता च ज्ञातव्यं चिदचिज्जगत् ॥ तच्च सर्वं हरिः श्रीशो नारायण उदाहृतः ॥ ६३ ॥
 सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ स लोकान्सर्वतो व्याप्य अत्यतिष्ठदशार्द्धलम् ॥ ६४ ॥ यद्भूतं यच्च भव्यं तत्सर्वं नारायणो हरिः ॥ उता मृतत्वस्ये
 शानो यदन्नेनातिरोहति ॥ ६५ ॥ स एव पुरुषो विष्णुर्वासुदेवोऽच्युतो हरिः ॥ हिरण्मयोऽथ भगवानमृतः शाश्वतः शिवः ॥ ६६ ॥ पतिर्विश्वस्य जगतः
 सर्वलोकेश्वरः प्रभुः ॥ हिरण्यगर्भः सविता अनन्तोऽसौ महेश्वरः ॥ ६७ ॥ भगवानिति शब्दोऽयं तथा पुरुष इत्यपि ॥ वर्तन्ते निरुपाधी च वासुदेवेऽखि
 लात्मनि ॥ ६८ ॥ ईश्वरो भगवान्विष्णुः परमात्मा जगत्सुहृत् ॥ शास्ता चराचरस्यैको यतीनां परमा गतिः ॥ ६९ ॥ यो वेदादौ स्वरः प्रोक्तो वेदान्ते च प्रति
 ष्ठितः ॥ तस्य प्रकृतिलीनस्य यः परः समहेश्वरः ॥ ७० ॥ योऽसावकारो वै विष्णुर्योऽसौ नारायणो हरिः ॥ स एव पुरुषो नित्यः परमात्मा महेश्वरः ॥
 ७१ ॥ तस्यांशभूतमैश्वर्यं यस्मिन् कस्मिंश्च वर्तते ॥ तस्मिन्नीश्वरशब्दोऽपि प्रोच्यते मुनिभिस्तथा ॥ ७२ ॥ निरुपाधीश्वरत्वं हि वासुदेवे प्रति
 ष्ठितम् ॥ आत्मेश्वर इति प्रोक्तो वेदवादैः सनातनैः ॥ ७३ ॥ तस्मान्महेश्वरत्वं तु वासुदेवे प्रतिष्ठितम् ॥ असौ त्रिपाद्विभूतेस्तु लीलाया अपि चेश्वरः ॥
 ७४ ॥ विभूतिद्वयमैश्वर्यं तस्यैव सकलात्मनः ॥ श्रीभूनीलापतिर्योऽसावीश्वरस्स उदाहृतः ॥ ७५ ॥ तस्मात्सर्वेश्वरत्वं तु वासुदेवे प्रतिष्ठितम् ॥
 असौ यज्ञेश्वरो यज्ञो यज्ञभुग्यज्ञकृद्भिः ॥ यज्ञभृद्यज्ञपुरुषः स एव परमेश्वरः ॥ ७६ ॥ यज्ञेश्वरो हव्यसमस्तकव्यभोक्ता व्ययात्मा हरिरीश्वरोऽत्र ॥
 तत्संनिधानादपयान्ति सद्योरक्षांस्यशेषाण्यसुराश्च सर्वे ॥ ७७ ॥ योऽसौ विगद्वत्त्वमापन्नो हरिर्भूत्या जनार्दनः ॥ संतर्पयति लोकांस्त्रीन्स एव परमेश्वरः ॥
 ७८ ॥ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ॥ तस्माद्यज्ञात्समुत्पन्ना ये केचो भयादतः ॥ ७९ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वं हुतं ऋचः सामानि जज्ञिरे ॥
 तस्मादश्वा अजायन्त गावश्च पुरुषादयः ॥ ८० ॥ पुरुषस्य तनोरस्य सर्वं यज्ञमयस्य वै ॥ हरेः सर्वं समुद्भूतं जगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ ८१ ॥ मुख
 बाहूरुपादाः स्युस्तस्य वर्णायत्नाक्रमम् ॥ पद्भ्यां तु पृथिवी तस्य शिरसो द्यौरजायत ॥ ८२ ॥ मनसश्चन्द्रमा जातश्चक्षुषश्च प्रभाकरः ॥ मुखा
 दग्निः सहस्राक्षो वायुः प्राणात्सदा गतिः ॥ ८३ ॥ नाभेर्विरिञ्चिर्गगनं जगत्सर्वं चराचरम् ॥ यस्मात्सर्वं समुद्भूतं जगद्विष्णोः सनातनात् ॥
 ८४ ॥ तस्मात्सर्वमयो विष्णुर्नारायण इतीरितः ॥ एवं सृष्ट्वा जगत्सर्वं पुनः संग्रसते हरिः ॥ ८५ ॥ निजलोला समुद्भूतान्तवचोर्णनाभिवत् ॥

ब्रह्माणमिन्द्रं रुद्रं च यमं वरुणमेव च ॥ ८६ ॥ निगृह्य हरते यस्मात्तस्माद्गरिरिहोच्यते ॥ असावेकार्णवीभूते मायावटतले पुमान् ॥ ८७ ॥ जगत्स्वज
ठरेकृत्वा शेते तस्मिन्सनातनः ॥ आसीदेको हि वैचात्रविष्णुर्नारायणोऽच्युतः ॥ ८८ ॥ न ब्रह्मान च रुद्रश्च न देवानमहर्षयः ॥ नेमेद्यावापृथिव्यौ च न
सोमो न च भास्करः ॥ ८९ ॥ न नक्षत्राणि लोकाश्च न चाण्डं महदावृतम् ॥ यस्माज्जगद्वृतं तेन सकलं हरिणा शुभे ॥ ९० ॥ सृष्टं पुनस्तथा सर्गे तस्मा
न्नागयणः स्मृतः ॥ तस्य दास्यं चतुर्थ्या तु मन्त्रे प्रोक्तं तु पार्वति ॥ ९१ ॥ दासभूतमिदं तस्य ब्रह्माद्यं सकलजंगत् ॥ एवमर्थं विदित्वा वै पश्चान्मन्त्रं प्रयोज
येत् ॥ ९२ ॥ अविदित्वा तु मन्त्रार्थं सिद्धिर्नैवाधिगच्छति ॥ न तु भुक्तिं च भक्तिं च न च मुक्तिं वरानने ॥ ९३ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा०
उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे मन्त्रार्थोपदेशो नाम षड्विंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२६ ॥ पार्वत्युवाच ॥ विस्तरेण ममाचक्ष्व मन्त्रार्थपदगौर
वम् ॥ ईश्वरस्य स्वरूपं च तद्विभूतिगुणांस्तथा ॥ १ ॥ तद्विष्णोः परमं धाम व्यूहभेदांस्तथा हरेः ॥ सर्वमाख्याहितत्वेन मम सर्वसुरेश्वर ॥ २ ॥ ईश्वर
उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि स्वरूपं परमात्मनः ॥ विभूतिगुणसङ्घातं तदवस्थात्मकं हरेः ॥ ३ ॥ यः परः पुरुषो विष्णुर्नारायण उदाहृतः ॥ स ईश्वरश्च
जगतां परमात्मा सनातनः ॥ ४ ॥ विश्वतः पाणिपादश्च चक्षुष्मान्विश्वतः प्रभुः ॥ विश्वानि भुवनान्यस्मिन्धामानि परमाणिवै ॥ ५ ॥ धारयन् सो
ऽप्यत्यतिष्ठन्मनांसि च मनीषिणाम् ॥ एवं बृहत्स्वरूपोऽयं श्रीपतिः पुरुषोत्तमः ॥ ईश्वर्या सहभोगार्थं दिव्यमङ्गलरूपवान् ॥ ६ ॥ बृहच्छरीरोऽग्निस
मानरूपो युवाकुमारत्वमुपेयिवान्हरिः ॥ रेमेश्रियासौ जगतां जनन्यास्वज्योत्स्नया चन्द्रइवामृतांशुः ॥ ७ ॥ अयं च जगदीश्वर्या कुमारो नित्ययौवनः ॥
कन्दर्पकोटिलावण्यः सन्तस्थे परमेपदे ॥ ८ ॥ भोगार्थं परमं व्योमलीलार्थं मखिलं जगत् ॥ भोगेन क्रीडया विष्णोर्विभूतिद्वयसंस्थितिः ॥ ९ ॥ भोगे
नित्यस्थितिस्तस्य लीलां सहरते कदा ॥ भोगो लीला ह्युभौ तस्य धार्येतेशक्तिमत्तया ॥ १० ॥ त्रिपाद्याप्तिः परे धाम्निपादोऽस्येहाभवत्पुनः ॥ त्रिपा
द्विभूतिर्नित्यात्याद नित्यं पादमैश्वरम् ॥ ११ ॥ नित्यं तद्रूपमीशस्य परे धाम्निस्थितं शुभम् ॥ अच्युतं शाश्वतं दिव्यं सदा यौवनमाश्रितम् ॥ १२ ॥
नित्यं संभोगमीश्वर्याश्रियाभूम्या च संवृतम् ॥ नित्यैवैषा जगन्माता विष्णोः श्रीरनपायिनी ॥ १३ ॥ यथा सर्वगतो विष्णुस्तथा लक्ष्मीश्शुभानने ॥
ईशाना सर्वजगतो विष्णुपत्नी सदा शिवा ॥ १४ ॥ सर्वतः पाणिपादान्ता सर्वतोऽक्षिशिरोमुखी ॥ नारायणी जगन्माता समस्तजगदाश्रया ॥ १५ ॥
यदपाङ्गाश्रितं सर्वजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ जगत्स्थितिलयौ यस्या उन्मीलननिमीलनात् ॥ १६ ॥ सर्वस्याद्या महालक्ष्मीस्त्रिगुणा परमेश्वरी ॥
लक्ष्या लक्ष्यस्वरूपा सा व्याप्य कृत्स्नं व्यवस्थिता ॥ १७ ॥ शून्यं तदखिलं विश्वं विलोक्य परमेश्वरी ॥ शून्यं तदखिलं स्वेन पूरयामास तेजसा ॥

॥ १८ ॥ सालक्ष्मीर्धरणीचैवनीलादेवीतिविश्रुता ॥ आधारभूताजगतःपृथिवीरूपमाश्रिता ॥ १९ ॥ तोयादिरसरूपेणसैवनीलावपुर्भवेत् ॥
 लक्ष्मीरूपत्वमापन्नाधनवाग्रूपिणीहिसा ॥ २० ॥ एवंदेवीस्वरूपासाजगतःश्रीःश्रिताहरिम् ॥ समस्तविद्याभेदाःस्युर्लक्ष्मीरूपावरानने ॥ २१ ॥
 श्रीरूपमखिलंसर्वतस्यादिवपुरुच्यते ॥ सौन्दर्यशीलवृत्तंचसौभाग्यंस्त्रीषुसंस्थितम् ॥ तस्यारूपंचगिरिजेसर्वासांमूर्ध्नियोषिताम् ॥ २२ ॥ य
 स्याःकटाक्षायुतभागदृष्ट्याब्रह्माशिवस्स्वर्गपतिर्महेन्द्रः ॥ चन्द्रश्चसूर्योधनदोयमोऽग्निःप्रभूतमैश्वर्यमवाप्नुवन्ति ॥ २३ ॥ लक्ष्मीःश्रीःकमलावि
 द्यामाताविष्णुप्रियासती ॥ पद्मालयापद्महस्तापद्माक्षीलोकसुन्दरी ॥ २४ ॥ भूतानामीश्वरीनित्यासत्यासर्वगताशुभा ॥ विष्णुपत्नीमहादे
 वीक्षीरोदतनयारमा ॥ २५ ॥ अनन्तालोकमाताभूर्नीलासर्वसुखप्रदा ॥ रुक्मिणीचतथासीतासर्वावेदवतीशुभा ॥ २६ ॥ सतीसरस्वतीगौरी
 शान्तिःस्वाहास्वधारतिः ॥ नारायणीवररोहाविष्णोर्नित्यानपायिनी ॥ २७ ॥ एतानिपुण्यनामानिप्रांतस्तथाययःपठेत् ॥ समहाश्रियमाप्नोति
 धनधान्यमकल्मषम् ॥ २८ ॥ हिरण्यवर्णाहरिणींसुवर्णरजतस्रजाम् ॥ चन्द्रांहिरण्यमीलक्ष्मींविष्णोरनपगामिनीम् ॥ २९ ॥ गन्धद्वारांदुराधर्षानित्यपु
 ष्ठांकरीषिणीम् ॥ ईश्वरींसर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियम् ॥ ३० ॥ एवमृक्संहितायांतुस्तूयमानामहेश्वरी ॥ सर्वैश्वर्यसुखंप्रादाच्छिवादीनांदिवाकसाम् ॥ ३१ ॥
 अस्येशानाहिजगतोविष्णुपत्नीसनातनी ॥ यदपाङ्गाश्रितंसर्वजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ ३२ ॥ यस्यवक्षसिसादेवीप्रभागाविवतिष्ठति ॥ सवैश्वर्येश्वरःसाक्षा
 दक्षरःपुरुषोऽव्ययः ॥ ३३ ॥ सवैनारायणःश्रीमान्वात्सल्यगुणसागरः ॥ स्वामीसुशीलःसुभगःसर्वज्ञःसर्वशक्तिमान् ॥ ३४ ॥ नित्यंसंपूर्णकामश्चनैस
 र्गिकसुहृत्सखा ॥ कृपापीयूषजलधिःशरणंसर्वदेहिनाम् ॥ ३५ ॥ स्वर्गापवर्गसुखदोभक्तानांकरुणाकरः ॥ श्रीमतेविष्णवेतस्मैदास्यंसर्वकरोम्यहम् ॥
 ॥ ३६ ॥ देशकालाद्यवस्थासुसर्वासुकमलापतेः ॥ इतिस्वरूपसंसिद्धःसुखंदास्यमवाप्नुयात् ॥ ३७ ॥ एवंविदित्वामन्त्रार्थतद्भक्तिसम्यगाचरेत् ॥ दासभूत
 मिदंतस्यजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ ३८ ॥ श्रीमन्नारायणःस्वामीजगतांप्रभुरीश्वरः ॥ मातापितासुतोबन्धुर्नैवासःशरणंगतिः ॥ ३९ ॥ कल्याणगुणवाञ्छीशः
 सर्वकामफलप्रदः ॥ योऽसौनिर्गुणइत्युक्तःशास्त्रेषुजंगदीश्वरः ॥ ४० ॥ प्राकृतैर्हेयसंयुक्तैर्गुणैर्हीनत्वमुच्यते ॥ यत्रमिथ्याप्रपञ्चत्वंवाक्यैर्वेदान्तगोचरैः ॥
 ॥ ४१ ॥ दृश्यमानमिदंसर्वमनित्यमितिचोच्यते ॥ अत्रापिप्राकृतंरूपमण्डस्यैवविनाशनम् ॥ ४२ ॥ प्राकृतानांहिरूपाणामनित्यत्वंतथोच्यते ॥ इदमण्डं
 महादेविप्रकृतेरुद्भवंहरेः ॥ ४३ ॥ क्रीडार्थदेवदेवस्यविष्णोर्लीलाधिकारिणः ॥ लोकैश्चतुर्भिर्दशभिःसागरैर्दीपसंयुतैः ॥ ४४ ॥ भूतैश्चतुर्विधैश्चापिभूधरैश्च
 महोच्छ्रयैः ॥ परिपूर्णमिदंरम्यमण्डंप्रकृतिसंभवम् ॥ ४५ ॥ दशोत्तरगुणोपेतसप्तावरणसंवृतम् ॥ कलाकाष्ठादिरूपेणयःकालःपरिवर्तते ॥ ४६ ॥ कालेनैव

ब्रह्माणमिन्द्रं रुद्रं च यमं वरुणमेव च ॥ ८६ ॥ निगृह्य हरते यस्मात्तस्माद्भरि रिरिहोच्यते ॥ असावेका र्णवी भूते मायावदतले पुमान् ॥ ८७ ॥ जगत्स्वज
ठरे कृत्वा शेते तस्मिन्सनातनः ॥ आसीदेको हि वै चात्र विष्णुर्नारायणोऽच्युतः ॥ ८८ ॥ न ब्रह्मान च रुद्रश्च न देवानमहर्षयः ॥ नेमेद्यावा पृथिव्यौ च न
सोमो न च भास्करः ॥ ८९ ॥ न नक्षत्राणि लोकाश्च न चाण्डं महदावृतम् ॥ यस्माज्जगद्वृतं तेन सकलं हरिणा शुभे ॥ ९० ॥ सृष्टं पुनस्तथा स गतस्मा
न्नागयणः स्मृतः ॥ तस्य दास्यं च तु र्था तु मन्त्रे प्रोक्तं तु पार्वति ॥ ९१ ॥ दासभूतमिदं तस्य ब्रह्माद्यं सकलजंगत् ॥ एवमर्थं विदित्वा वै पश्चान्मन्त्रं प्रयोज
येत् ॥ ९२ ॥ अविदित्वा तु मन्त्रार्थं सिद्धिर्नैवाधिगच्छति ॥ न तु भुक्तिं च भक्तिं च न च मुक्तिं वरानने ॥ ९३ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा
उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे मन्त्रार्थोपदेशो नाम षड्विंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२६ ॥ पार्वत्युवाच ॥ विस्तरेण ममाचक्ष्व मन्त्रार्थपदगौर
वम् ॥ ईश्वरस्य स्वरूपं च तद्विभूतिगुणांस्तथा ॥ १ ॥ तद्विष्णोः परमं धाम व्यूहभेदांस्तथा हरेः ॥ सर्वमाख्याहितत्वेन मम सर्वसुरेश्वर ॥ २ ॥ ईश्वर
उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि स्वरूपं परमात्मनः ॥ विभूतिगुणसङ्घातं तदवस्थात्मकं हरेः ॥ ३ ॥ यः परः पुरुषो विष्णुर्नारायण उदाहृतः ॥ सर्वेश्वरश्च
जगतां परमात्मा सनातनः ॥ ४ ॥ विश्वतः पाणिपादश्च चक्षुष्मान्विश्वतः प्रभुः ॥ विश्वानि भुवनान्यस्मिन्धामानि परमाणि वै ॥ ५ ॥ धारयन्सो
ऽप्यत्यतिष्ठन्मनांसि च मनीषिणाम् ॥ एवं बृहत्स्वरूपोऽयं श्रीपतिः पुरुषोत्तमः ॥ ईश्वर्या सहभोगार्थं दिव्यमङ्गलरूपवान् ॥ ६ ॥ बृहच्छरीरोऽग्निस
मानरूपो युवाकुमारत्वमुपेयिवान्हरिः ॥ रेमेश्रियासौ जगतां जनन्यास्वज्योत्स्नया चन्द्रइवामृतांशुः ॥ ७ ॥ अयं च जगदीश्वर्या कुमारो नित्ययौवनः ॥
कन्दर्पकोटिलावण्यः सन्तस्थे परमेपदे ॥ ८ ॥ भोगार्थं परमं व्योमलीलार्थं मखिलं जगत् ॥ भोगेन क्रीडया विष्णोर्विभूतिद्वयसंस्थितिः ॥ ९ ॥ भोगे
नित्यस्थितिस्तस्य लीलां सहरते कदा ॥ भोगो लीलाद्युभौ तस्य धार्येते शक्तिमत्तया ॥ १० ॥ त्रिपाद्याप्तिः परे धाम्निपादोऽस्येहाभवत्पुनः ॥ त्रिपा
द्विभूतिर्नित्यास्यादनित्यं पादमैश्वरम् ॥ ११ ॥ नित्यं तद्रूपमीशस्य परे धाम्निस्थितं शुभम् ॥ अच्युतं शाश्वतं दिव्यं सदा यौवनमाश्रितम् ॥ १२ ॥
नित्यं संभोगमीश्वर्याश्रियाभूम्या च संवृतम् ॥ नित्यैवैषा जगन्माता विष्णोः श्रीरनपायिनी ॥ १३ ॥ यथा सर्वगतो विष्णुस्तथा लक्ष्मीश्शुभानने ॥
ईशाना सर्वजगतो विष्णुपत्नी सदा शिवा ॥ १४ ॥ सर्वतः पाणिपादान्ता सर्वतोऽक्षिशिरोमुखी ॥ नारायणी जगन्माता समस्तजगदाश्रया ॥ १५ ॥
यदपाङ्गाश्रितं सर्वजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ जगत्स्थितिलयौ यस्य उन्मीलननिमीलनात् ॥ १६ ॥ सर्वस्याद्यामहालक्ष्मीस्त्रिगुणापरमेश्वरी ॥
लक्ष्यालक्ष्यस्वरूपा सा व्याप्य कृत्स्नं व्यवस्थिता ॥ १७ ॥ शून्यं तदखिलं विश्वं विलोक्य परमेश्वरी ॥ शून्यं तदखिलं स्वेन पूरयामास तेजसा ॥

॥ १८ ॥ सालक्ष्मीर्धरणीचैवनीलादेवीतिविश्रुता ॥ आधारभूताजगतःपृथिवीरूपमाश्रिता ॥ १९ ॥ तोयादिरसरूपेणसैवनीलावपुर्भवेत् ॥
 लक्ष्मीरूपत्वमापन्नाधनवाग्रूपिणीहिसा ॥ २० ॥ एवंदेवीस्वरूपासाजगतःश्रीःश्रिताहरिम् ॥ समस्तविद्याभेदाःस्युर्लक्ष्मीरूपावरानने ॥ २१ ॥
 श्रीरूपमखिलंसर्वतस्यादिवपुरुच्यते ॥ सौन्दर्यशीलवृत्तंचसौभाग्यंस्त्रीषुसंस्थितम् ॥ तस्यारूपंचगिरिजेसर्वासांमूर्ध्नियोषिताम् ॥ २२ ॥ य
 स्याःकटाक्षायुतभागदृष्ट्याब्रह्माशिवस्त्वर्गपतिर्महेन्द्रः ॥ चन्द्रश्चसूर्योधनदोयमोऽग्निःप्रभूतमैश्वर्यमवाप्नुवन्ति ॥ २३ ॥ लक्ष्मीःश्रीःकमलावि
 द्यामाताविष्णुप्रियासती ॥ पद्मालयापद्महस्तापद्माक्षीलोकसुन्दरी ॥ २४ ॥ भूतानामीश्वरीनित्यासत्यासर्वगताशुभा ॥ विष्णुपत्नीमहादे
 वीक्षीरोदतनयारमा ॥ २५ ॥ अनन्तालोकमाताभूर्नीलासर्वसुखप्रदा ॥ रुक्मिणीचतथासीतासर्वावेदवतीशुभा ॥ २६ ॥ सतीसरस्वतीगौरी
 शान्तिःस्वाहास्वधारतिः ॥ नारायणीवररोहाविष्णोर्नित्यानपायिनी ॥ २७ ॥ एतानिपुण्यनामानिप्रांतरुत्थाययःपठेत् ॥ समहाश्रियमाप्नोति
 धनधान्यमकल्मषम् ॥ २८ ॥ हिरण्यवर्णाहरिणींसुवर्णरजतस्रजाम् ॥ चन्द्रांहिरण्यमीलक्ष्मींविष्णोरनपगामिनीम् ॥ २९ ॥ गन्धद्वारांदुराधर्षानित्यपु
 ष्ठांकरीषिणीम् ॥ ईश्वरींसर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियम् ॥ ३० ॥ एवमृक्संहितायांतुस्तूयमानामहेश्वरी ॥ सर्वैश्वर्यसुखंप्रादाच्छिवादीनांदिबौकसाम् ॥ ३१ ॥
 अस्येशानाहिजगतोविष्णुपत्नीसनातनी ॥ यदपाङ्गाश्रितंसर्वजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ ३२ ॥ यस्यवक्षसिसादेवीप्रभाग्नाविवतिष्ठति ॥ सवैसर्वेश्वरःसाक्षा
 दक्षरःपुरुषोऽव्ययः ॥ ३३ ॥ सवैनारायणःश्रीमान्वात्सल्यगुणसागरः ॥ स्वामीसुशीलःसुभगःसर्वज्ञःसर्वशक्तिमान् ॥ ३४ ॥ नित्यंसंपूर्णकामश्चनैस
 र्गिकसुहृत्सखा ॥ कृपापीयूषजलधिःशरणंसर्वदेहिनाम् ॥ ३५ ॥ स्वर्गापवर्गसुखदोभक्तानांकरुणाकरः ॥ श्रीमतेविष्णवेतस्मैदास्यंसर्वकगेम्यहम् ॥
 ॥ ३६ ॥ देशकालाद्यवस्थासुसर्वासुकमलापतेः ॥ इतिस्वरूपसंसिद्धःसुखंदास्यमवाप्नुयात् ॥ ३७ ॥ एवंविदित्वामन्त्रार्थतद्भक्तिसम्यगाचरेत् ॥ दासभूत
 मिदंतस्यजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ ३८ ॥ श्रीमन्नारायणःस्वामीजगतांप्रभुरीश्वरः ॥ मातापितासुतोबन्धुर्नैवासःशरणंगतिः ॥ ३९ ॥ कल्याणगुणवाञ्छीशः
 सर्वकामफलप्रदः ॥ योऽसौनिर्गुणइत्युक्तःशास्त्रेषुजंगदीश्वरः ॥ ४० ॥ प्राकृतैर्हेयसंयुक्तैर्गुणैर्हीनत्वमुच्यते ॥ यत्रमिथ्याप्रपञ्चत्वंवाक्यैर्वेदान्तगोचरैः ॥
 ॥ ४१ ॥ दृश्यमानमिदंसर्वमनित्यमितिचोच्यते ॥ अत्रापिप्राकृतरूपमण्डस्यैवविनाशनम् ॥ ४२ ॥ प्राकृतानांहिरूपाणामनित्यत्वंनथोच्यते ॥ इदमण्डं
 महादेविप्रकृतेरुद्भवहरेः ॥ ४३ ॥ क्रीडार्थंदेवदेवस्यविष्णोर्लीलाधिकारिणः ॥ लोकैश्चतुर्भिर्दशभिःसागरैर्दीपसंयुतैः ॥ ४४ ॥ भूतैश्चतुर्विधैश्चापिभूधरैश्च
 महोच्छ्रयैः ॥ परिपूर्णमिदंरम्यमण्डंप्रकृतिसंभवम् ॥ ४५ ॥ दशोत्तरगुणोपेतसप्तावरणसंवृतम् ॥ कलाकाष्ठादिरूपेणयःकालःपरिवर्तते ॥ ४६ ॥ कालेनैव

जगत्सर्गस्थितिसंहरणं भवेत् ॥ चतुर्युगसहस्रं वै ब्रह्मणो दिवसो भवेत् ॥ ४७ ॥ तावन्ति रात्रिर्वाणि ब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ क्षये तु ब्रह्मणः प्राप्ते सर्वसंहरणं
 भवेत् ॥ ४८ ॥ अण्डमण्डगतालोकादह्यन्ते कालवह्निना ॥ सर्वात्मानस्तथा विष्णोः प्रकृतौ विनिवेशिताः ॥ ४९ ॥ अण्डावरणभूतानि प्रकृतौ लयमाप्नुयुः ॥
 सा सर्वजगदाधारा प्रकृतिर्हरिसंश्रिता ॥ ५० ॥ तथा जगत्सर्गलयौ करोति भगवान्सदा ॥ क्रीडार्थं देवदेवेन सृष्टामाया जगन्मयी ॥ ५१ ॥ अविद्या प्र
 कृतिर्माया गुणत्रयमयी सदा ॥ सर्गस्थितिलयानां सा हेतुभूता सनातनी ॥ ५२ ॥ योगनिद्रामहामाया प्रकृतिस्त्रिगुणान्विता ॥ अव्यक्तं च प्रधानं च
 विष्णोर्लोलाविकारिणः ॥ ५३ ॥ जगत्सर्गलयौ स्यातां प्रकृतेरेव सर्वदा ॥ असङ्ख्यं प्रकृतेः स्थानं निविडध्वान्तमव्ययम् ॥ ५४ ॥ ऊर्ध्वतुसी भ्रिविरजानि स्सी
 मा धस्सनातनी ॥ तथा वृत्तं जगत्सर्वस्थूलसूक्ष्माद्यवस्थया ॥ ५५ ॥ विकाससंकोचावस्थेतस्यां सर्गलयौ स्मृतौ ॥ एवं सर्वाणि भूतानि प्रकृत्यन्तर्गतानि
 वै ॥ ५६ ॥ ततः शून्यमिदं सर्वं प्रकृत्यन्तर्गतं महत् ॥ एवं प्रकृतिरूपाया विभूतेरूपमुत्तमम् ॥ ५७ ॥ त्रिपाद्विभूतिरूपं तु शृणु भूधर नन्दिनि ॥ प्रधान
 परमव्योमो रन्तराविरजानदी ॥ ५८ ॥ देवाङ्गस्वेदजनितो यैः प्रस्त्राविता शुभा ॥ तस्याः पारे परं व्योमि त्रिपाद्विभूतिस्सनातनी ॥ ५९ ॥ अमृतं शाश्वतं नित्य
 मनन्तं परमं पदम् ॥ शुद्धसत्त्वमयं दिव्यमक्षरं ब्रह्मणः पदम् ॥ ६० ॥ अनेककोटिसूर्याग्रितुल्यवर्चसमव्ययम् ॥ सर्ववेदमयं शुद्धं सर्गप्रलयवर्जितम् ॥ ६१ ॥
 क्षुत्पिपासादिरहितं नित्यतृप्तं निरञ्जनम् ॥ असङ्ख्यमजरं नित्यं जाग्रत्स्वप्नादिवर्जितम् ॥ ६२ ॥ हिरण्यमयं मोक्षपदं ब्रह्मानन्दसुखावहम् ॥ समानाधिक्य
 रहितमाद्यन्तरहितं शुभम् ॥ ६३ ॥ अमत्सरमनालस्यमक्रोधं भयवर्जितम् ॥ तेजसात्यद्भुतं रम्यं नित्यमानन्दसागरम् ॥ ६४ ॥ एवमादिगुणोपेतं तद्विष्णोः
 परमं पदम् ॥ न तद्भासयते सूर्यो न शशाङ्को न पावकः ॥ ६५ ॥ यद्गत्वा न निवर्तन्ते तद्भामपरमं हरेः ॥ तद्विष्णोः परमं धाम शाश्वतं नित्यमच्युतम् ॥ न हिवर्णयितुं
 शक्यं कल्पकोटिशतैरपि ॥ ६६ ॥ हरेः पदं वर्णयितुं शक्यं मया च धात्रा च मुनीन्द्रसङ्घैः ॥ यस्मिन्पदे ह्यच्युत ईश्वरो यः सत्त्वज्ञवेदयदिवानवेद ॥ ६७ ॥
 यदक्षरं वेदगुह्यं यस्मिन् देवा अधिविश्वे निषेदुः ॥ यस्तन्नेवेदकिमृचा करिष्यति ये तद्विदुस्तद्विमेसमासते ॥ ६८ ॥ तद्विष्णोः परमं धाम सदा पश्यन्ति
 सूरयः ॥ अक्षरं शाश्वतं दिव्यं दिवि च क्षुरिवा ततम् ॥ ६९ ॥ तत्प्रवेष्टुमशक्यं च ब्रह्मरुद्रादिदेवतैः ॥ ज्ञानेन शास्त्रमार्गेण वीक्ष्यते योगिपुङ्गवैः ॥ ७० ॥ अहं ब्रह्मा
 च देवाश्च न जानन्ति महर्षयः ॥ सर्वोपनिषदामर्थं दृष्ट्वा वक्ष्यामि सुव्रते ॥ ७१ ॥ विष्णोः पदे हि परमेध्व उत्सः शुभाश्रयः ॥ यत्र गावो भूरिशृङ्गा आसते सुसुखाः
 प्रजाः ॥ ७२ ॥ अत्राह तत्परं धाम गायमानस्य शार्ङ्गिणः ॥ तद्भाति परमं धाम गोभिर्गोपैस्सुखाद्भयैः ॥ ७३ ॥ आदित्यवर्णतमसः परस्ताज्ज्योतिरच्युतम् ॥
 अथातो ब्रह्मणो लोकश्शुद्धसत्त्वस्सनातनः ॥ ७४ ॥ सामान्या विद्यिते भूमिरतेऽस्मिन् ज्योतिरवते पदे ॥ तस्थतुर्जागरूकेऽस्मिन् युवानौ श्रीसनातनौ ॥ ७५ ॥

उतस्वसारौयुवतीभूनीलेविष्णुवल्लभे ॥ यत्रपूर्वेयेचसाध्याविश्वेदेवास्सनातनाः ॥ ७६ ॥ तेहनाकंमहिमानस्सचन्तेशुभदर्शनाः ॥ तत्रविज्ञानिनो
 विप्राजागृवांसस्समिन्धते॥७७॥तत्पदंज्ञानिनोविप्रायान्तिसंवासमिच्छवः ॥ तद्विष्णोःपरमंधाममोक्षइत्यभिधीयते॥ ७८॥तस्मिन्बन्धविनिर्मुक्ताः
 प्राप्नुवन्तिसुखंपदम् ॥ तत्प्राप्यननिवर्तन्तेतस्मान्मोक्षउदाहृतः ॥७९॥ मोक्षंपरंपदंदिव्यममृतंविष्णुमन्दिरम् ॥ अक्षरंपरमंधामवैकुण्ठंशाश्वतंपदम्॥
 ॥ ८० ॥ नित्यंचपरमंव्योमसर्वोत्कृष्टंसनातनम् ॥ पर्यायवाचकान्यस्यपरधाम्नोऽच्युतस्यच ॥ तस्यत्रिपाद्विभूतेस्तुरूपंवक्ष्यामिविस्तरात् ॥
 ॥ ८१ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेत्रिपाद्विभूतिकथनंनामसप्तविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२७ ॥ श्रीमहा
 देवउवाच ॥ त्रिपाद्विभूतेर्लोकास्तुअसङ्ख्याताःप्रकीर्तिताः ॥ शुद्धसत्त्वमयाःसर्वेभ्रक्षानन्दसुखाह्वयाः॥१॥सर्वेनित्यानिर्विकाराहेयरागादिवर्जिताः॥
 सर्वेहिरण्यमयाशुद्धाःकोटिसूर्यसमप्रभाः॥२॥सर्वेवेदमयादिव्याःकामक्रोधवर्जिताः ॥ नारायणपदाम्भोजभक्तयेकरससेविताः ॥३॥ निरन्तरंसाम
 गानपरिपूर्णसुखाश्रिताः॥सर्वेपञ्चोपनिषदस्वरूपावेदवर्चसः ॥४॥सर्वेवेदमयैर्दिव्यैःपुरुषैःस्त्रीभिरावृताः॥ वेदैकरसतोयाढ्यैस्सरोभिरुपशोभिताः॥५॥
 श्रुतिस्मृतिपुराण्मदिरूपस्थावरसंयुताः ॥ सर्ववर्णयितुंशक्यंनमयालोकविस्तृतम् ॥६॥ विरजापरमव्योमोर्नन्तराकेवलंस्मृतम् ॥ तत्स्थानमुपभोक्तव्य
 मव्यक्तब्रह्मसेविनाम् ॥ ७॥ स्वात्मानुभवजानन्दसुखदंकेवलंपदम् ॥ निःश्रेयसंचनिर्वाणंकैवल्यंमोक्षउच्यते ॥ ८ ॥ श्रीशाङ्खिभक्तिसेवैकरसभोग
 विवर्जिताः ॥ तदिच्छन्तल्पमंतयोमोक्षंसुखविवर्जितम्॥९॥महात्मानोमहाभागाभगवत्पादसेवकाः॥तद्विष्णोःपरमंधामयान्तिब्रह्मसुखप्रदम्॥१०॥
 नानाजनपदाकीर्णवैकुण्ठतद्धरेःपदम् ॥ प्राकारैश्चविमानैश्चसौधैरत्नमयैर्वृतम्॥११॥ तन्मध्येनगरीदिव्यासाऽयोध्येतिप्रकीर्तिता ॥ मणिकाञ्चनचित्रा
 ढ्यप्राकारैस्तोरणैर्वृता ॥ १२ ॥ चतुर्द्वारसमायुक्तारत्नगोपुरसंवृता ॥ चण्डादिद्वारपालैश्चकुमुदाद्यैश्चरक्षिता ॥ १३ ॥ चण्डप्रचण्डौप्राग्द्वारे
 याम्येभद्रसुंभद्रकौ ॥ वारुण्यांजयविजयौसौम्येधातृविधातरौ ॥ १४ ॥ कुमुदःकुमुदाक्षश्चपुण्डरीकोऽथवामनः ॥ शङ्खकर्णःसर्वनेत्रःसुमुखः
 सुप्रतिष्ठितः ॥ १५ ॥ एतेदिक्पतयःप्रोक्ताःपुर्यामत्रशुभानने ॥ कोटिवैश्वानग्रमुख्यगृहपङ्क्तिभिरावृता ॥ १६ ॥ आरूढयौवनैर्नित्यैर्दिव्यनारी
 नरैर्युता ॥ अन्तःपुरंतुदेवस्यमध्येपुर्यामनोहरम् ॥ १७ ॥ मणिप्राकारसंयुक्तरत्नतोरणशोभितम् ॥ विमानैर्गृहमुख्यैश्चप्रासादेर्बहुभिर्युतम्॥
 ॥ १८ ॥ दिव्याप्सरोगणैःस्त्रीभिस्सर्वत्रस्समलङ्कृतम् ॥ मध्येतुमण्डपंदिव्यंराजस्थानंमहोच्छ्रयम् ॥१९॥ माणिक्यस्तम्भसाहस्रजुष्टंरत्नमयंशुभम् ॥
 दिव्यैर्मुक्तैःसमाकीर्णसामगानोपशोभितम् ॥२०॥ मध्येसिंहासनंरम्यंसर्ववेदमयंशुभम् ॥ धर्मादिदैवतैर्नित्यैर्वृतंपादमयात्मकैः ॥२१॥ धर्मज्ञानमहै

श्वर्यवैगम्यैः पादविग्रहैः ॥ ऋग्यजुःसामाथर्वाख्यरूपैर्नित्यवृत्तक्रमात् ॥ २२ ॥ शक्तिराधारशक्तिश्चिच्छक्तिश्चसदाशिवा ॥ धर्मादिदेवतानां च शक्तयः परि
कीर्तिताः ॥ २३ ॥ वसन्ति मध्यमेतत्र वह्निमूर्यसुधांशवः ॥ कूर्मश्चनागराजश्चैव न तयस्त्रयीश्वरः ॥ २४ ॥ छन्दांसि सर्वमन्त्राश्च पीठरूपत्वमास्थिताः ॥ सर्वा
क्षरमयं दिव्यं योगपीठमिति स्मृतम् ॥ २५ ॥ तन्मध्येऽष्टदलं पद्ममुदयार्कसमप्रभम् ॥ तन्मध्ये कर्णिकायां तु सा वित्र्यां शुभदर्शने ॥ २६ ॥ ईश्वर्या सह देवेश
स्तत्रासीनः परः पुमान् ॥ इन्दीवरदलश्यामः कोटि मूर्यप्रकाशवान् ॥ २७ ॥ युवाकुमारः स्निग्धश्च कोमलावयवैर्वृतः ॥ फुल्लरक्ताम्बुजनिभः कोमला
ङ्घ्रिसरोजवान् ॥ २८ ॥ प्रबुद्धपुण्डरीकाक्षः सुभ्रूलतायुगाङ्कितः ॥ सुनासस्सुकपोलाढ्यस्सुश्रोत्रमुखपङ्कजः ॥ २९ ॥ मुक्ताफलाभदन्ताढ्यः समिस्ता
धरविद्रुमः ॥ परिपूर्णैन्दुसङ्काशसुस्मिताननपङ्कजः ॥ ३० ॥ तरुणादित्यवर्णाभ्यां कुण्डलाभ्यां विराजितः ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलकुन्तलैरुपशोभितः ॥ ३१ ॥
मन्दारपारिजाताढ्यकवरीकृतकेशवान् ॥ प्रातरुद्यत्सहस्रांशुनिभकौस्तुभशोभितः ॥ ३२ ॥ हारस्वर्णस्रगासक्तकम्बुग्रीवाविराजितः ॥ सिंहस्कन्धनिभैः
प्रोच्चैः पीनैरसैर्विराजितः ॥ ३३ ॥ पीनवृत्तायतभुजैश्चतुर्भिरुपशोभितः ॥ अङ्गुलीयैश्च कटकैः केयूरैः परिमण्डितः ॥ ३४ ॥ बालार्ककोटिसङ्काशैः कौस्तु
भाद्यैः सुभूषणैः ॥ विराजितमहावक्षोवनमालाविभूषितः ॥ ३५ ॥ विधातृजननस्थाननाभिपङ्कजशोभितः ॥ बालातपनिभश्चक्ष्णपीतवस्त्रसमन्वितः ॥
॥ ३६ ॥ नानारत्नविचित्राङ्घ्रिः कटकाभ्यां विराजितः ॥ सज्योत्स्नचन्द्रप्रतिमनखपङ्क्ति समन्वितः ॥ ३७ ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यसौन्दर्यनिधिरच्युतः ॥ दिव्य
चन्दनलिप्ताङ्गो दिव्यमालाविभूषितः ॥ ३८ ॥ गृहीतशङ्खचक्राभ्यामुद्राहुभ्यां विराजितः ॥ वरदाभयहस्ताभ्यामितराभ्यां तथैव च ॥ ३९ ॥ वामाङ्गे
संस्थिता देवी महालक्ष्मीर्महेश्वरी ॥ हिरण्यवर्णा हरिणीसुवर्णरजतस्रजा ॥ ४० ॥ सर्वलक्षणसंपन्ना यौवनारम्भविग्रहा ॥ रत्नकुण्डलसंयुक्ता नीलकुञ्चित
शीर्षजा ॥ ४१ ॥ दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गी दिव्यपुष्पोपशोभिता ॥ मन्दारकेतकीजार्तीपुष्पाञ्चिनसुकुन्तला ॥ ४२ ॥ सुभ्रूस्सुनासासुश्रोणीपीनोन्नतपयोधरा ॥
परिपूर्णैन्दुसङ्काशसुस्मिताननपङ्कजा ॥ ४३ ॥ तरुणादित्यवर्णाभ्यां कुण्डलाभ्यां विसजिता ॥ तप्तकाञ्चनवर्णाभा तप्तकाञ्चनभूषणा ॥ ४४ ॥ हस्तैश्चतुर्भिः
संयुक्ता कनकाम्बुजभूषिता ॥ नानाविचित्ररत्नाढ्या कनकाम्बुजमालया ॥ ४५ ॥ हारकेयूरकटकैरङ्गुलीयैश्च शोभिता ॥ भुजद्वयधृतोदग्रपद्मयुग्मोप
शोभिता ॥ ४६ ॥ गृहीतमातुलुङ्गाख्यजाम्बूनदकराञ्चिता ॥ एवं नित्यानपायिन्या महालक्ष्म्या महेश्वरः ॥ ४७ ॥ मोदते परमेव्योमिश्राश्च ते सर्वदा प्रभुः ॥
पार्श्वयोर्धरणी नीलेसमासीने शुभासने ॥ ४८ ॥ अष्टदिक्षुदलाग्रेषु विमलाद्याश्च शक्तयः ॥ विमलोत्कर्षिणी ज्ञानाक्रियायोगात्तथैव च ॥ ४९ ॥ प्रह्लासत्या
तथेशाना शक्तयः परमात्मनः ॥ गृहीत्वा चामरान् दिव्यान् सुधाकरसमप्रभान् ॥ ५० ॥ सर्वलक्षणसंपन्नाः सेवन्ते पतिमच्युतम् ॥ दिव्याप्सरोगणाः

पञ्चशतसङ्ख्याश्चयोषितः ॥ ५१ ॥ अन्तःपुरनिवासिन्यः सर्वाभरणभूषिताः ॥ पद्महस्ताश्चताः सर्वाः कोटिवैश्वानरप्रभाः ॥ ५२ ॥ सर्वलक्षणसंपन्ना
 शीतांशुसदृशाननाः ॥ ताभिः परिवृतो राजा शुशुभे परमः पुमान् ॥ ५३ ॥ अनन्तविहगाधीशेनान्याद्यैस्सुरेश्वरैः ॥ अन्यैः परिजनैर्नित्यै
 मुक्तैश्चपरिसंवृतः ॥ ५४ ॥ मोदते रमया सार्द्धभोगैश्चरतः पुमान् ॥ एवं वैकुण्ठनाथोऽसौ राजते परमेपदे ॥ ५५ ॥ तद्व्यूहभेदाल्लोकांश्च वक्ष्यामि गिरिजे
 शुभे ॥ प्राच्यां वैकुण्ठलोकस्य वासुदेवस्य मन्दिरम् ॥ ५६ ॥ आग्नेयां लक्ष्म्या लोकस्तु याम्यां संकर्षणालयः ॥ सारस्वतस्तु नैऋत्यां प्राद्युम्नः पश्चिमे
 तथा ॥ ५७ ॥ रतिलोकस्तु वायव्यामुदीच्यामनिरुद्धभूः ॥ ऐशान्यां शान्तिलोकः स्यात्प्रथमावरणं स्मृतम् ॥ ५८ ॥ केशवादिचतुर्विंशत्यमी लो
 कास्ततः क्रमात् ॥ द्वितीयावरणं प्रोक्तं वैकुण्ठस्य शुभाह्वयम् ॥ ५९ ॥ मत्स्यकूर्मादिलोकास्तु तृतीयावरणं शुभम् ॥ सत्याच्युतानन्तदुर्गाविष्वक्सेन
 गजाननाः ॥ ६० ॥ शङ्खपद्मनिधी लोकाश्चतुर्थावरणं शुभम् ॥ ऋग्यजुःसामाथर्वाणोलोकादिक्षु महत्सु च ॥ ६१ ॥ सावित्र्या विहगेशस्य धर्मस्य च म
 खस्य च ॥ पञ्चमावरणं प्रोक्तं मक्षयं सर्ववाङ्मयम् ॥ ६२ ॥ शङ्खचक्रगदापद्मखड्गशार्ङ्गहस्ततथा ॥ मौशलंच तथा लोकाः सर्वशस्त्रास्त्रसंयुताः ॥ ६३ ॥
 षष्ठमावरणं प्रोक्तं मन्त्रास्त्रमयमक्षरम् ॥ ऐन्द्रपावकयाम्यानि नैऋतं वारुणं तथा ॥ ६४ ॥ वायव्यं सौम्यमैशानं सप्तमं मुनिभिः स्मृतम् ॥ साध्या
 मरुद्गणाश्चैव विश्वे देवास्तथैव च ॥ ६५ ॥ नित्याः सर्वे परे धाम्निये चान्ये च दिवौकसः ॥ ते वै प्राकृतलोकेऽस्मिन्ननित्यास्त्रिदशेश्वराः ॥ ६६ ॥
 तेहनाकं महिमानः सचन्त इति वै श्रुतिः ॥ एवं परं पदं नित्यैर्मुक्तैर्भोगपरायणैः ॥ ६७ ॥ दिव्याभिर्महिषीभिश्च राजते विभुरीश्वरः ॥ नतद्भासयते सूर्यो
 न शशाङ्को न पावकः ॥ ६८ ॥ यद्गत्वा न निवर्तन्ते योगिनः संशितव्रताः ॥ द्वयैकमन्त्रनिष्ठा ये ते वै यान्ति तदव्ययम् ॥ ६९ ॥ न वेदयज्ञाध्ययनैर्न दानैर्न व्रतैः शुभैः ॥
 न नपोभिर्निराहारैर्न च साधनकर्मभिः ॥ ७० ॥ एकेन द्वयमन्त्रेण तथा भक्त्या त्वनन्यया ॥ तद्गम्यं शाश्वतं स्थानं प्रपत्त्या वै सनातनम् ॥ ७१ ॥ पार्वत्युवाच ॥ सा
 धूक्तं परमं स्वर्गस्वरूपं भवता प्रभो ॥ परव्योम्नि स्थितो नित्यं कथं प्रकृतिमण्डले ॥ ७२ ॥ स्थितवान्निर्मितेन लीलया किं प्रयोजनम् ॥ शुद्धसत्त्वमये
 लोके संस्थितः परमेश्वरः ॥ कथं संजस्तमो मिश्रविभूत्यां स्थितवान्प्रभुः ॥ ७३ ॥ रुद्र उवाच ॥ त्रिपाद्विभूतौ भगवानीश्वर्या परमेश्वरः ॥ नित्यमुक्त्यैक
 भोग्योऽसौ मोदते सततं विभुः ॥ ७४ ॥ तमीश्वरं महामाया प्रकृतिर्जगदाश्रया ॥ कृताञ्जलिपुटाभूत्वा तुष्टाव परमेश्वरम् ॥ ७५ ॥ महामायोवाच ॥ नमस्ते
 त्रिजगद्धामने नमस्ते विश्वरूपिणे ॥ पुराणाय नमस्तुभ्यं जगदुत्पत्तिहेतवे ॥ ७६ ॥ श्रीभूलीलाधिपतये नमो नारायणाय च ॥ नमो भगवते तुभ्यं वासुदेवाय
 शार्ङ्गिणे ॥ ७७ ॥ सर्वदेवस्य रूपाय विष्णवे जिष्णवे नमः ॥ सहस्रमूर्तये तुभ्यमनन्ताय नमोऽस्तुते ॥ ७८ ॥ अच्युताय विकाराय शुद्धसत्त्वस्वरूपिणे ॥

ब० पु०
॥ २३१ ॥

आदिमध्यान्तरहितस्वरूपाय नमो नमः ॥ ७९ ॥ नमो हिरण्यगर्भाय ज्ञानाय परमात्मने ॥ सर्वभूतात्मने तुभ्यं सर्वभूताश्रयाय च ॥ ८० ॥ ब्रह्मणे ज्योतिषे तुभ्यं
नमस्ते विश्वरूपिणे ॥ नमः शुचिषदे तुभ्यं हंसाय परमाय च ॥ ८१ ॥ संकर्षणाय रुद्राय सर्वभूतधराय च ॥ हयग्रीवाय दीप्ताय कालाय हरये नमः ॥ ८२ ॥ नमस्ते
यज्ञपुरुषहव्यकव्यस्वरूपिणे ॥ नमः प्रजापते तुभ्यं सूर्याय शुभवर्चसे ॥ ८३ ॥ अग्रे ब्रह्मणे भोक्त्रे च तस्मै यज्ञात्मने नमः ॥ सवित्रे प्रसवित्रे च सर्गस्थित्यन्त
हेतवे ॥ ८४ ॥ नमो वेदान्तवेद्याय चतुरात्मस्वरूपिणे ॥ ब्रह्मणे विष्णवे तुभ्यं नमस्ते शङ्कराय च ॥ ८५ ॥ त्रिगुणाय नमस्तुभ्यं सर्गस्थित्यन्तहेतवे ॥ निर्गुणाय
नमस्तुभ्यं सर्वात्मान्तरवर्तिने ॥ ८६ ॥ अव्यक्ताय नमस्तस्मै विष्णवे लोकसाक्षिणे ॥ नारायणाय श्रीशाय पूर्णपादुण्यमूर्तये ॥ ८७ ॥ अनन्तगुणपूर्णाय
नमः सर्वार्थदायिने ॥ नमस्ते वासुदेवाय पञ्चावस्थस्वरूपिणे ॥ ८८ ॥ नमः पञ्चनवव्यूहभेदरूपाय ते नमः ॥ नमो यज्ञवराहाय गोविन्दाय नमो नमः ॥ ८९ ॥
अविकाराय शुद्धाय हेयप्रतिभटाय च ॥ नमो रामाय कृष्णाय नरसिंहाय ते नमः ॥ ९० ॥ केशवाय नमस्तुभ्यं जगतां क्लेशहारिणे ॥ त्वमेव सर्वलोकानामा
श्रयः पुरुषोत्तमः ॥ ९१ ॥ प्रसीद देवदेवेश सर्वलोकहिताय वै ॥ मत्संस्थाश्चेतनास्सर्वे निराधारानिराश्रयाः ॥ ९२ ॥ हीनदेहानिराकाराः सर्वेन्द्रिय
विवर्जिताः ॥ सर्वानुष्ठानरहिताः सततदुःखभोगिनः ॥ ९३ ॥ तेषां लोकांश्च देहांश्च दातुमर्हसि केशव ॥ लीलाविभूतिसर्वज्ञयथापूर्वप्रकल्पय ॥ ९४ ॥
चेतनाचेतनं कृत्स्नं जगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ मया संमोहितं पश्य लीलार्थं परमेश्वर ॥ ९५ ॥ प्राकृताण्डं मया सार्धं सृजस्व पुरुषोत्तम ॥ धर्माधर्मौ सुखदुःखं
तस्मिन्निक्षिप्य संसृतौ ॥ मामधिष्ठाय लीलां वै कर्तुमर्हसि माचिरम् ॥ ९६ ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ एवमुक्तस्तथा देव्या मायया परमेश्वरः ॥ तस्यां निवेश्य मायायां
जगत्स्रष्टुं प्रचक्रमे ॥ ९७ ॥ योऽसौ प्रकृतिपुरुषः प्रोच्यते स इहाच्युतः ॥ स एव भगवान्विष्णुः प्रकृत्यां प्रविवेश ह ॥ ९८ ॥ असृजत् प्रकृतौ ब्रह्म
भूतादिमहदाह्वयम् ॥ महतः पुरुषादस्मादहङ्कारोऽभ्यजायत ॥ ९९ ॥ अहङ्कारात्तु वै तस्माद्गुणत्रयमजायत ॥ त्रिभ्यो गुणेभ्यस्तन्मात्रामसृज
द्विश्वभावनः ॥ १०० ॥ तन्मात्रेभ्योऽभ्यजायन्त महाभूतानि तत्क्षणात् ॥ आकाशः प्रथमं जातो ब्रह्मणस्त्रिगुणात्मनः ॥ १ ॥ आकाशादभवद्वायुर्वा
योरग्निरजायत ॥ अग्रे रापः समुद्भूता अद्भ्यश्च पृथिवी मता ॥ २ ॥ आकाशादीनि भूतानि सृष्टान्येकोत्तराणि वै ॥ शब्दः स्पर्शश्च रूपं च रसो गन्धश्च
तद्गुणाः ॥ ३ ॥ एकोत्तरगुणान्सृष्ट्वा तानादाय महाप्रभुः ॥ तेषां विमिश्रणं कृत्वा जगदण्डं महत्तरम् ॥ ४ ॥ असृजत् तत्र लोकान्वै सङ्ख्यया ये चतुर्दश ॥
ब्रह्मादित्रिदशास्तस्मिन् सृजत् पुरुषोत्तमः ॥ ५ ॥ देवंतिर्यक्तथामर्त्यस्थावरंच चतुर्विधम् ॥ तथा सृष्टो महासर्गस्तेन वै जलजेक्षणे ॥ ६ ॥ तत्र कर्मानु
रूपेण त्रिदशादिषु योनिषु ॥ संस्थिताः प्रकृतौ पूर्वआत्मनः प्रभवन्ति हि ॥ १०७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चा० उत्तर० परमव्योमादिवर्णनं

उ.खं.सं.
अ० २२८

॥ २३१ ॥

नामाष्टाविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२८ ॥ पार्वत्युवाच ॥ विस्तरेणममाख्याहिदेवसर्गमनुत्तमम् ॥ ब्रह्मादित्रिदिवश्रेष्ठाःकथंजाताःसना-
 तनाः ॥ ईश्वरस्यावतारांश्चविस्तरेणवदस्वमे ॥ १ ॥ रुद्रउवाच ॥ आकाशानिलतेजोम्बुभुवःसृष्टायथाक्रमम् ॥ तासांमध्येऽसृजद्रह्माअगाधजलमर्णवम्
 ॥ २ ॥ अस्मिन्नेकार्णवीभूतेजलेमायावटच्छदे ॥ आदायसर्वभूतानियोगनिद्रांययौहरिः ॥ ३ ॥ सजगत्सष्टुकामस्तुयोगनिद्रामुपेयिवान् ॥ तयारेमेचिरं
 कालंमाययामधुमुदनः ॥ ४ ॥ तस्यांतुजनयामासकालात्मानमनुत्तमम् ॥ कलाकाष्ठादिभूतायेपक्षमासादिरूपिणः ॥ ५ ॥ तस्मिन्कालेहरेर्ब्राहि-
 पङ्कजंमुकुलाकृति ॥ विकसत्सर्वजगतोवीजभूतंसुवर्चसम् ॥ ६ ॥ उदस्थादुदभूतत्रब्रह्माचसुमहामतिः ॥ सजगत्सष्टुकामस्तुरजोगुणविचोदितः ॥ तुष्टा-
 वयोगनिद्रायांशयानंपरमेश्वरम् ॥ ७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नमोऽस्तुविष्णवेतुभ्यंसर्गस्थित्यन्नहेतवे ॥ जगद्भूषणभूतायश्रीमतेविश्वरूपिणे ॥ ८ ॥ नमोब्रह्मण्य-
 देवायगोब्राह्मणहितायच ॥ जगद्धितायकृष्णायगोविन्दायनमोनमः ॥ ९ ॥ प्रधानकालरूपायपुरुषायेश्वरायच ॥ नमःप्रपञ्चरूपायनिष्प्रपञ्चस्वरूपिणे
 ॥ १० ॥ नारायणायविश्वायविश्वेशायनमोनमः ॥ श्रीभूनीलाधिपतयेब्रह्मणेपरमात्मने ॥ ११ ॥ नमोऽस्तुवासुदेवायविश्वरूपायशार्ङ्गिणे ॥ त्रयी-
 नाथायहरयेविश्वनाथस्वरूपिणे ॥ १२ ॥ अनन्तकल्याणगुणपरिपूर्णायतेनमः ॥ जगच्चसर्वस्वपितित्वयिसुप्तेजगन्मये ॥ १३ ॥ वृत्तंसर्वजगन्नाथप्रपञ्चेस-
 चराचरम् ॥ त्वमेवकारणंकर्त्ताकार्यंचत्रिगुणोद्भवम् ॥ १४ ॥ स्रष्टाध्याताविधाताचत्वमेवपरमेश्वरः ॥ जागर्षिशुद्धसत्त्वस्थस्तवनिद्राकुतःप्रभो ॥ देवत्वयि
 स्थितालोकाःसमाधिष्ठाःसनातनाः ॥ १५ ॥ शिवउवाच ॥ एवमुक्तोहृषीकेशोब्रह्मणापरमेश्वरः ॥ उत्तस्थौशयनात्तस्माद्विमुक्तोयोगनिद्र-
 या ॥ १६ ॥ नियम्ययोगनिद्रांतांजगत्सष्टुंप्रचक्रमे ॥ अचिन्त्यस्तत्क्षणाद्देवोजगतांप्रभुरच्युतः ॥ १७ ॥ चिन्तयित्वाजगत्सर्वमसृजत्सपुमांस्ततः ॥
 लोकान्सर्वास्तदाह्यप्सुगतमण्डंहिरण्यमम् ॥ १८ ॥ सप्तद्वीपान्समुद्रान्तान्मेदिनीभूधरैर्युतान् ॥ सहैकाण्डकटाहेननाभिपद्मेऽसृजत्प्रभुः ॥ १९ ॥ तद-
 ण्डमध्येचास्थानमीश्वरःकृतवान्हरिः ॥ अथनारायणंकस्तुदध्यावध्यात्मचेतसा ॥ २० ॥ ध्यानान्तेतस्यभालात्तुस्वेदविन्दुरजायत ॥ सविन्दुर्बुद्बु-
 दाकारःपृथिव्यामपतत्क्षणात् ॥ २१ ॥ तस्मात्तुर्बुद्बुदात्सोऽहमुत्पन्नोऽस्मिवरानने ॥ त्र्यक्षस्त्रिशूलहस्तोऽहंजटामुकुटमण्डितः ॥ २२ ॥ किंकरोमीति
 देवेशमवोचंचिनयान्वितः ॥ ततो नारायणो देवो मामित्याहमुदान्वितः ॥ २३ ॥ कर्त्तासिजगतोरुद्रसंहारंभीमदर्शनम् ॥ साक्षात्संकर्षणांशेनसंहारार्थे
 वरानने ॥ २४ ॥ तस्मान्नारायणाद्देविह्युत्पन्नोऽस्मिभयङ्करः ॥ नियोज्यमांतुसंहारेपुनरेवजनार्दनः ॥ २५ ॥ नेत्राभ्यामसृजच्चन्द्रसूर्यौध्वान्तापहारि-
 णौ ॥ वायुंदिशश्चश्रोत्राभ्यामिन्द्राग्नीमुखतोऽसृजत् ॥ २६ ॥ नासाभ्यांवरुणंमित्रमसृजत्पङ्कजेक्षणः ॥ बाहुभ्यामखिलान्देवान्ससाध्यान्समरुद्राणां

६० पु०
॥ २३२ ॥

न ॥ २७ ॥ समस्तरोमकूपेभ्योरन्नान्योषधयस्तथा ॥ त्वचिशैलान्समुद्रांश्चगवाद्याः पशवस्तथा ॥ २८ ॥ मुखतो ब्राह्मणः सृष्टो बाहुभ्यां क्षत्रियस्तथा ॥ ऊर्वोर्वैश्यस्ततः पद्भ्यां शूद्रश्चैव मजायत ॥ २९ ॥ एवं सृष्ट्वा जगत्सर्वमचेतनमवस्थितम् ॥ विश्वरूपेण देवेशो यस्यान्तरमधिष्ठितः ॥ ३० ॥ शक्त्या विना हरेस्तस्य नोन्मेषो विद्यते यतः ॥ तस्मात्सर्वजगत्प्राणो विष्णुरेव सनातनः ॥ ३१ ॥ स एवाव्यक्तरूपः सन्परमात्मा व्यवस्थितः ॥ सर्गस्थितिलयं ब्रह्मा स्वयमेव प्रवर्तते ॥ ३२ ॥ षाड्गुण्यपरिपूर्णोऽसौ ब्रह्मा सुदेवः सनातनः ॥ त्रिगुणादात्मनोरूपं चतुर्द्धा कुरुते जगत् ॥ ३३ ॥ प्रद्युम्नमूर्तिर्भगवान्सर्वेश्वर्य समन्वितः ॥ विधेः प्रजापतीनां च कालस्य च जनस्य च ॥ ३४ ॥ अन्तर्यामित्वमापन्नः सर्गसम्यक्करोति हि ॥ सेतिहासांस्ततो वदान्ददौ तस्मै महात्मने ॥ ३५ ॥ प्रद्युम्नस्यांशभागोऽसौ ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ जगत्सर्गस्थितिं सर्वप्रकरोत्यंशसंभवः ॥ ३६ ॥ अनिरुद्धश्च भगवाञ्छक्ति तेजः समन्वितः ॥ मनूनां पार्थिवानां च कालस्य च जनस्य च ॥ ३७ ॥ स्थितिकरोति भगवानन्तर्यामित्वमास्थितः ॥ संकर्षणो महाविष्णुर्विद्याब लसमन्वितः ॥ ३८ ॥ कालस्य सर्वभूतानां रुद्रस्य च यमस्य च ॥ अन्तर्यामित्वमास्थाय जगत्संहरते प्रभुः ॥ ३९ ॥ इत्यन्तर्याम्यवस्थाया मन्तर्यामित्वमात्मनः ॥ मत्स्यः कूर्मो वराहश्च नरसिंहोऽथ वामनः ॥ ४० ॥ रामो रामश्च रामश्च कृष्णः कल्की च ते दश ॥ एते तु विभवावस्था ब्रह्मणः परमात्मनः ॥ ४१ ॥ नृसिंहरामकृष्णेषु षाड्गुण्यं परिकीर्तितम् ॥ परावस्था तु देवस्य दीपादुत्पन्नदीपवत् ॥ ४२ ॥ व्यूहावस्थां हरेरस्य शृणुष्व गिरिजेशुभे ॥ वैकुण्ठं परमं लोकं विष्णुलोकमनुत्तमम् ॥ ४३ ॥ श्वेतदीपं स्वरूपं तु क्षीरसागरमुत्तमम् ॥ एवं चतुर्द्धा व्यूहं तु सम्यगुक्तं महर्षिभिः ॥ ४४ ॥ जलावरणमध्ये तु वैकुण्ठं कारणं शुभम् ॥ कोटिवैश्वानरप्रख्यं सर्वधर्मवदव्ययम् ॥ ४५ ॥ आमोदसान्तानिकादिलोकैर्बहुभिरावृतम् ॥ नानागणिमयं दिव्यं विमानकोटिभिर्युतम् ॥ ४६ ॥ यदुक्तं परमं धाम तादृग्लक्षणं संस्थितम् ॥ तस्मिन् वैकुण्ठनगरे नानारत्नसमुज्ज्वले ॥ ४७ ॥ मध्ये वेदवतीनामपुरं रम्यमनुत्तमम् ॥ चतुर्द्वारसमायुक्तं हेमप्राकारतोरणम् ॥ ४८ ॥ चण्डादिद्वारपालाद्यैः कुमुदाद्यैश्च रक्षितम् ॥ नानागणिमयैर्दिव्यैर्गृहपङ्क्तिभिरावृतम् ॥ ४९ ॥ विततं पञ्चपञ्चाशद्योजनैश्च समन्ततः ॥ सहस्रयोजनोत्तुङ्गैः प्रासादैः कोटिभिर्युतम् ॥ ५० ॥ आरूढयौवनैर्दिव्यैः पुम्भिः स्त्रीभिश्च शोभितम् ॥ स्त्रियश्च पुरुषांश्चास्मिन्सर्वलक्षणशोभिताः ॥ ५१ ॥ समरूपाश्च श्रीविष्णोः सर्वालङ्कारभूषिताः ॥ दिव्यस्रग्वस्त्रसंछन्ना दिव्यचन्दनभूषिताः ॥ ५२ ॥ मोदन्ते तत्र देवेश भक्त्या त्वात्ममनोरमे ॥ मन्त्राष्टाक्षरसंसिद्धा भक्त्या षोडशरूपया ॥ ५३ ॥ वृतास्तत्पदमाविश्य मोदन्ते मनसीप्सितम् ॥ गत्वास्मिन्ननिवर्तन्ते विष्णुना सह संस्थिताः ॥ ५४ ॥ अविच्छिन्नात्मना ते वै विष्णुना संगताः शुभाः ॥ तत्समानसुखं नित्यं प्राप्नुवन्ति मनीषिणः ॥

उ.खं.स.
अ० २२९

॥ २३२ ॥

॥ ५५ ॥ यत्रतत्रहरेर्लोकानाविश्यशुभचेतसः ॥ नाप्नुवन्तिपुनःस्वर्गस्वर्गस्थाइवजन्तवः ॥ ५६ ॥ यथासौमित्रिभरतौयथासंकर्षणादयः ॥
 तथातेऽपिचजायन्तेसत्यलोकेयथेच्छया ॥ ५७ ॥ पुनस्तेनैवयास्यन्तितत्पदंशाश्वतंपरम् ॥ नकर्मबन्धनंजन्मवैष्णवानांचविद्यते ॥ ५८ ॥
 विष्णोरनुचरत्वंहिमोक्षमाहुर्मनीषिणः ॥ नदास्यमपरेशस्यबन्धनंपरिकीर्तितम् ॥ ५९ ॥ सर्वबन्धननिर्मुक्ताहरिदासानिरामयाः ॥ आब्रह्म
 भुवनालोकाःपुनरावृत्तिलक्षणाः ॥ ६० ॥ कर्मबन्धमयादुःखमिश्रासंख्यभयप्रदाः ॥ बह्वायासफलादेविजनिनाशकहेतवः ॥ ६१ ॥ स्वर्गेऽपि
 भोगस्तुनृणांविषमिश्राशनंयथा ॥ स्वर्गसंस्थात्ररान्दृष्ट्वाक्षीणेकर्मणिदेवताः ॥ ६२ ॥ कुपिताःपातयन्त्येवसंसृतौकर्मबन्धने ॥ तस्मात्स्वर्गसुखंदेवि
 बहुधायाससाधनम् ॥ ६३ ॥ अनित्यंकुटिलंदुःखमिश्रंयोगीपरित्यजंत ॥ यज्ञदानतपःकर्मबहुक्लेशमयंत्यजेत् ॥ ६४ ॥ सततंसंस्मरेद्विष्णुं
 सर्वदुःखौघनाशनम् ॥ नामोच्चारणमात्रेणप्राप्नुवन्तिपरंपदम् ॥ ६५ ॥ तस्मात्तुवैष्णवंलोकंगौरिसंप्रार्थयेत्सुधीः ॥ भक्त्यात्वनन्ययादेवंभजेतकरु
 णाम्बुधिम् ॥ ६६ ॥ ससर्वज्ञानगुणवान्रक्षत्येवनसंशयः ॥ तस्मादष्टाक्षरंमन्त्रंजप्त्वासुखतरंशुभम् ॥ ६७ ॥ संप्राप्नोतिपरंलोकंवैष्णवंसर्वकामदम् ॥
 तस्मिन्मणिमयेतल्पेसहस्रसूर्यरश्मिनि ॥ ६८ ॥ विमानेशुशुभेदिव्येसंस्थितोभगवान्हरिः ॥ तत्रचाधारशक्त्यादिधृतपीठेहिरण्यमे ॥ ६९ ॥ नाना
 रत्नमयंदिव्येनानावर्णसमन्विते ॥ तस्मिन्नष्टदलेपद्मेमन्त्राक्षरपदेशुभे ॥ ७० ॥ कर्णिकायांसुरम्यायांलक्ष्मीबीजशुभाक्षरे ॥ तस्मिन्वालार्कसाहस्रकोटितुल्य
 प्रभान्वितः ॥ ७१ ॥ दिव्येनारायणःश्रीमानासीनःपङ्कजासने ॥ तस्यदक्षिणकेपार्श्वेजगन्माताहिरण्यमी ॥ ७२ ॥ गृहीत्वाचामरान्दिव्यान्दिव्य
 माल्यविभूषणा ॥ सर्वलक्षणसम्पन्नादिव्याकल्पविभूषिता ॥ ७३ ॥ वसुपात्रमातुलुङ्गस्वर्णपद्मधृतंकरैः ॥ वामतःपृथिवीदेवीनीलोत्पलदलद्युतिः ॥
 ॥ ७४ ॥ नानाभरणसंयुक्ताविचित्राम्बरभूषिता ॥ साधृत्वाचोर्द्ध्वाहुभ्यांरम्यंरक्तोत्पलद्वयम् ॥ ७५ ॥ इतराभ्यांधृतंदेव्याधान्यपात्रंशुकं
 तथा ॥ गृहीत्वाचामरान्दिव्याञ्छक्तयोविमलादिकाः ॥ ७६ ॥ दलाग्रेषुसमासीनाःसर्वलक्षणशोभिताः ॥ तासांमध्यंसमासीनोभगवानच्युतो
 हरिः ॥ ७७ ॥ शङ्खचक्रगद्गापद्मपाणिभिर्दिव्यभूषणैः ॥ केयूराङ्गदहाराद्यैर्भूषणैरुपशोभितः ॥ ७८ ॥ प्रातरुद्यत्सहस्रांशुकुण्डलाभ्यांविरा
 जितः ॥ पूर्वोक्तैस्त्रिदशैर्त्रित्यैःसेवितःपरमेश्वरः ॥ ७९ ॥ आस्तेवैकुण्ठनगरेनित्येसत्येचभोगवान् ॥ श्रीमदष्टाक्षरंमन्त्रंसिद्धानांवैमनीषिणाम् ॥
 ॥ ८० ॥ गम्यंतद्वैष्णवंलोकंनेतरेषांकथंचन ॥ इत्येवंप्रथमंव्यूहंकथितंतेवरानने ॥ ८१ ॥ द्वितीयंवैष्णवंलोकंशृणुष्वक्ष्यामिब्रुवते ॥ योऽयं
 सत्यइतिख्यातोलोकाग्र्यवैष्णवःस्मृतः ॥ ८२ ॥ तंलोकंविपुलंपुण्यंशुद्धंसत्त्वमयंशुभम् ॥ मध्याह्नसूर्यसाहस्रयुगपद्भासितंतदा ॥ ८३ ॥

कल्पान्तेऽपिनलीयेततत्त्वलोकं महत्तरम् ॥ ममब्रह्मादिदेवानां नद्रष्टुमपिशक्यते ॥ ८४ ॥ स्वर्णकल्पद्रुमवनैः परिपूर्णसमन्ततः ॥ सुधाम्बुपरिपूर्णाभि
र्दीर्घिकाभिः समन्वितम् ॥ ८५ ॥ स्वर्णरत्नमयैर्दिव्यैः पङ्कजैरुपशोभितम् ॥ ज्वलदग्निनिभैर्दिव्यैर्भूषणैः कोटिभिर्वृतम् ॥ ८६ ॥ निरन्तरं
सामभिश्चकूजितैः कोकिलादिभिः ॥ ऊह्यमानैर्गन्धवृक्षैः पुष्पकैरपिशोभितम् ॥ ८७ ॥ ऊनषोडशवर्षाब्दैर्दिव्यनारीनरेवृतम् ॥ सर्वलक्षणशोभाढ्यै
र्दिव्यकल्पविभूषणैः ॥ ८८ ॥ तत्रप्रदेशे रम्येषु देशेषु कमलापतिम् ॥ मुदितैः पतिभिः सार्द्धमर्चयन्ति स्म योषितः ॥ ८९ ॥ तत्प्रसादोपलभ्यै
सुखमश्नन्ति सर्वदा ॥ गायन्ति परमानन्दं कृष्णस्य चरितं महत् ॥ ९० ॥ पद्मेक्षणाः पद्महस्ताः पद्मया सदृशः शुभाः ॥ दिव्यस्रग्वसनोपेताः क्रीडन्ति
स्म सुयोषितः ॥ ९१ ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधराभूषणभूषिताः ॥ स्रग्विणः पीतवसनाः पुरुषास्तत्र संस्थिताः ॥ ९२ ॥ अन्योन्यस्पर्शनात्तत्र स्त्रीपुंसोः
क्रीडमानयोः ॥ भवत्यनुदिनं वृद्धं हरिभक्तिसुधारसम् ॥ ९३ ॥ तन्मध्येऽन्तःपुरं रम्यं वासुदेवस्य शोभितम् ॥ चन्दनागुरुकर्पूरकुङ्कुमोदकसंयुतम् ॥
॥ ९४ ॥ नानापुष्पविमानाद्यैः सर्वतः समलङ्कृतम् ॥ तन्मध्ये कल्पवृक्षस्य छायायां कमलासने ॥ ९५ ॥ विचित्रश्लक्ष्णपर्यङ्केशुभास्तरणसंवृते ॥
दिव्यगन्धसुशोभाढ्यैर्नानापुष्पपरिच्छदैः ॥ ९६ ॥ तस्मिन् मनोरमे दिव्ये समासीनः श्रिया सह ॥ ईश्वर्या सह देवेशो वासुदेवः सनातनः ॥ ९७ ॥
सुधांशुकोटिसङ्काशो दिव्याभरणभूषितः ॥ सुवर्णशुभ्रयुगलश्लक्ष्णनासाञ्चिताननः ॥ ९८ ॥ स्निग्धायतसुलावण्यकपोलाभ्यां विराजितः ॥
नीलकुञ्चितकेशाढ्योरक्ताब्जदललोचनः ॥ ९९ ॥ मन्दारकेतकीजातीकवरीकृतशेखरः ॥ स्निग्धविम्बफलाभौष्ठः सुस्मिताननपङ्कजः ॥ १०० ॥
अनर्घ्यमौक्तिकाभासदन्तावलिविराजितः ॥ हरिचन्दनलिप्ताङ्गः कस्तूरीतिलकाङ्कितः ॥ १ ॥ उन्नतांसभुजैर्दीर्घैश्चतुर्भिरुपशोभितः ॥ जपा
कुसुमसङ्काशकरपल्लवशोभितः ॥ २ ॥ श्रीवत्सकौस्तुभाभ्यां च शोभितः पृथुवक्षसां ॥ मुक्तामयैः सुशोभाढ्यैर्दिव्यस्रग्भिरलङ्कृतः ॥ ३ ॥ स्फुरत्केयूर
कटकेरड्डुलीयैश्च शोभितः ॥ बालाकसदृशज्योत्स्नापीतवस्त्रेण वेष्टितः ॥ ४ ॥ माणिक्यनूपुरोपेतपद्मपत्रविराजितः ॥ अकलङ्कित
चन्द्राभनखपङ्क्तिविराजितः ॥ ५ ॥ रक्तोत्पलनिभश्लक्ष्णशुभ्राङ्घ्रिकरपङ्कजः ॥ पाञ्चजन्यरथाङ्गाढ्यबाहुयुग्मविराजितः ॥ ६ ॥ इतराभ्यां
श्रियोगात्रमाश्लिष्यन्निजवक्षसि ॥ श्लिष्यद्विद्युलतोद्गीथशिताभ्रइवराजते ॥ ७ ॥ तप्तजाम्बूनदश्लक्ष्णशुभाङ्घ्रियुगपङ्कजः ॥ अत्र क्रीडति देवेशो
वासुदेवः सनातनः ॥ ८ ॥ तप्तकाञ्चनसङ्काशा सर्वाभरणभूषिता ॥ पद्मेक्षणापद्महस्तापद्ममालाविभूषिता ॥ ९ ॥ दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गी स्वर्णा
भरणभूषिता ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलकचभारविराजिता ॥ ११० ॥ मन्दारपारिजातादिदिव्यपुष्पविराजिता ॥ मणिरत्नसुसीमन्तकस्तूरीतिलका

श्रिता ॥ ११ ॥ कर्णावतंसशोभाद्याचिकुरान्तालिसन्निभा ॥ पीनोन्नतस्तनाभ्यांचपीडन्तीहरिवक्षसि ॥ १२ ॥ केयूराङ्गदहाराद्यैर्भूषणैरुप
 शोभिता ॥ आरूढयौवनानित्यंसर्वलोकेशसुन्दरी ॥ १३ ॥ तत्रक्रीडतिलोकेशीपत्यासहनिरन्तरम् ॥ सएववासुदेवोऽत्रसर्वभूतमनोहरः ॥ १४ ॥
 क्रीडतेसर्वलोकेऽस्मिन्सर्वकामप्रदोनृणाम् ॥ अत्राष्टशक्तयोलक्ष्म्यास्तनवःपरितःस्थिताः ॥ १५ ॥ रमाचरुकिमणीसीतापद्मापद्मालयाशिवा ॥ सुल
 क्षणासुशीलाचरतिकामप्रदाश्चताः ॥ १६ ॥ शङ्खचक्रगदापद्मशार्ङ्गद्यैर्हेतिभिस्तथा ॥ परितःपुष्कराकारैस्तलोकंपरिरक्षते ॥ १७ ॥ एवंद्वितीयो
 व्यूहश्चसम्यक्तेशुभदर्शने ॥ संक्षेपतोमयाप्रोक्तोनशक्यंविस्तरेणहि ॥ १८ ॥ द्वादशाक्षरमन्त्रं वैयेजपन्ति सुखाह्वयम् ॥ तेप्राप्नुवन्तिसततंशाश्वतं
 शुभमक्षयम् ॥ १९ ॥ नवेदाध्ययनैर्यज्ञैर्नव्रतैर्नोपवासतः ॥ नप्राप्यवैष्णवलोकंविनादास्येनकुत्रचित् ॥ १२० ॥ तस्मादास्यंहरैर्भक्तिभजे
 तानन्यमानसः ॥ प्राप्नोतिपरमांसिद्धिर्कर्मबन्धविमोचनीम् ॥ २१ ॥ एवंसंप्रोच्यतेदेविद्वितीयंव्यूहमव्ययम् ॥ तृतीयंतुपरंव्यूहंशृणुवक्ष्यामिपार्वति
 ॥ २२ ॥ तौयाब्धेरुत्तरंकूलंश्वेतद्वीपमिहोच्यते ॥ संदर्शनाययोगीन्द्रसनकादिमहात्मनाम् ॥ २३ ॥ सनकश्चसनन्दश्चतृतीयश्चसनातनः ॥ सनत्कु
 मारोजातश्चवोदुःपश्चशिखस्तथा ॥ २४ ॥ सप्तैतैर्ब्रह्मणःपुत्रायोगिनःसुमहौजसः ॥ विरक्ताः सर्वभोगेषुशुद्धास्सत्त्वगुणाःसदा ॥ २५ ॥ भगवदर्शनो
 द्यूतसुखैकरससेविनः ॥ नरनारायणाद्याश्चश्वेतद्वीपेवसन्ति ॥ २६ ॥ तेषांसंदर्शनार्थायतत्रसंनिहितोहरिः ॥ शुभ्रांशुकोटिसङ्काशेनानारत्नमयोज्ज्वले
 ॥ २७ ॥ श्वेतद्वीपेमहायोगिसेवितेहेयवर्जिते ॥ तत्रोद्यानानिरम्याणिपारिजातमयानिवै ॥ २८ ॥ सन्तानकलताकीर्णचन्दनद्रुममण्डितम् ॥ फुल्ल
 पद्मोत्पलोपंतनानातोयालयैर्युतम् ॥ २९ ॥ तन्मध्येनगरीरम्यानाम्नाश्वेतवतीशुभा ॥ नानारत्नमयाकीर्णाहेमप्राकारतोरणा ॥ नानारत्नमयैर्दिव्यैर्विमानै
 रुपशोभिता ॥ ३० ॥ दिव्यस्त्रीपुम्भिराक्रान्तावहुप्रासादसङ्कुला ॥ तन्मध्येऽन्तःपुरंरम्यंरत्नद्रुमसमाकुलम् ॥ ३१ ॥ बालमूर्यनिभैस्तुङ्गैःप्रासादैर्बहुभि
 र्वृतम् ॥ तन्मध्येमण्डपंदिव्यमणिकाञ्चनशोभितम् ॥ ३२ ॥ चन्दनागुरुकर्पूरकुङ्कुमामोदवासितम् ॥ नानाकुसुममालाढ्यैर्वितानैःसमलङ्कितम्
 ॥ ३३ ॥ दिव्याप्सरःसमाकीर्णसामगानोपशोभितम् ॥ मध्येसिंहासनंतत्रसूर्यवैश्वानरप्रभम् ॥ ३४ ॥ तन्मध्येऽष्टदलंपद्मंचन्द्रविम्बमिवापरम् ॥
 तन्मध्येकर्णिकायांतुसमासीनोजनार्दनः ॥ ३५ ॥ शुद्धजाम्बूनदप्रख्योमुक्ताहारविभूषितः ॥ शङ्खचक्रगदापद्मयुक्तहस्तचतुष्टयः ॥ ३६ ॥
 केयूरहारकटकेरडुलीयैश्चशोभितः ॥ सुवर्णपङ्कजप्रख्यपदयुग्मविराजितः ॥ ३७ ॥ सुधाकरनिभश्लक्ष्णनखपङ्क्तिविराजितः ॥ षोडशाब्द
 इवारूढयौवनेनविराजितः ॥ ३८ ॥ विशालभालदेशेतुकुङ्कुमेनसुगन्धिना ॥ रचितेनोर्ध्वपुण्ड्रेणसीमन्तेनोपशोभितः ॥ ३९ ॥ मथितामृत

प० पु०
। २३४ ॥

फेनाभशुक्लवस्त्रसुवेष्टितः ॥ मुक्तामयाभ्यांशुभ्राभ्यांकुण्डलाभ्यांविराजितः ॥ १४० ॥ माणिक्यमुकुटोपेतनीलकुन्तलशोभितः ॥ दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गो
दिव्यपुष्पविराजितः ॥ ४१ ॥ शुक्लोन्नतसुनासाब्जसुस्मिताधरविद्रुमः ॥ पुण्डरीकदलप्रख्यसितरक्तान्तलोचनः ॥ ४२ ॥ नीलशुक्लौघताम्राभ्यां
लोचनाभ्यां विराजितः ॥ सुनीलघनवक्राब्जः सुपक्षाभिविराजितः ॥ ४३ ॥ पद्मासनसमासीनोजगन्मोहनविग्रहः ॥ वामाङ्के संस्थिता देवी तस्य दिव्यस्वरू
पिणी ॥ ४४ ॥ तस्यैव सदृशी लक्ष्मीः शीलरूपगुणादिभिः ॥ पद्मकिञ्जल्कसङ्काशायौवनारम्भशोभिता ॥ ४५ ॥ सर्वलक्षणसंपन्ना तप्तकाञ्चनभूषणा ॥
दिव्यस्रग्वसनोपेतानीलकुञ्चितमूर्धजा ॥ ४६ ॥ चतुर्भुजैर्विराजन्ती केयूराङ्गदभूषिता ॥ मुक्ताहारैर्विराजन्ती मन्दाराञ्चितशीर्षजा ॥ ४७ ॥
शुक्लनासापुटयुतालसद्वन्तविराजिता ॥ कस्तूरीतिलकोपेतानासाग्राञ्चितमौक्तिका ॥ ४८ ॥ सुवर्णकलशप्रख्यपीनोन्नतपयोधरा ॥ दिव्यकुङ्कुम
लिप्ताङ्गी पद्ममालोपशोभिता ॥ ४९ ॥ वसुपात्रमातुलिङ्गदर्पणहेमपङ्कजम् ॥ करपद्मैर्धारयन्ती चेतनाभीष्टदायिनी ॥ १५० ॥ तस्यैताः सदृशा
स्तत्र शक्तयः परितो हरेः ॥ ईशावास्या महादेवी जाह्नवी कमलालया ॥ ५१ ॥ सावित्री सर्वगापद्मा शक्तयः परिकीर्तिताः ॥ श्रद्धामेधाधृतिः प्रज्ञाधारणा
शान्तिरेव च ॥ ५२ ॥ श्रुतिः स्मृतिर्मतिर्वन्यावृद्धिर्बुद्धिर्मनीषिणी ॥ दास्यस्त्वेताः श्रियः प्रोक्ताः सर्वकैङ्कर्यकारिकाः ॥ ५३ ॥ अनन्तवैनतेया दिदेवता
नित्यकिङ्कराः ॥ साध्यामरुद्गणाश्चैव सेवन्ते नित्यदेवताः ॥ ५४ ॥ प्रासादेषु विमानेषु वनेषु नगरेषु च ॥ तत्प्रसादोपलब्धेषु भोगेष्वत्रानुरजिताः
॥ ५५ ॥ क्रीडन्ति सततं नित्याहेयनिष्पन्दवर्जिताः ॥ येषु विष्णुमन्त्रजप्ताः सततं श्रद्धयान्विताः ॥ ५६ ॥ यद्वादशीव्रते युक्तास्तत्पदं
यान्ति तेऽव्ययम् ॥ न वेदोर्न च दानैश्च न यज्ञैर्न व्रतैरपि ॥ ५७ ॥ प्राप्तुं च शक्यो गिरिजे विष्णुलोकः सनातनः ॥ भक्त्या चानन्यया प्राप्तुं शक्यं विष्णुपदं
नृणाम् ॥ ५८ ॥ तस्मात्संपूजयेन्नित्यं भक्त्या देवं जनार्दनम् ॥ कीर्तयेन्नामसाहसंध्यायन्मन्त्रं जपेत्सदा ॥ ५९ ॥ जुहुयात्तर्पयेद्भक्त्या सर्वगं सर्व
कामदम् ॥ एवमुक्तं तृतीयस्य व्यूहस्य परमात्मनः ॥ १६० ॥ स्वरूपं तव सुश्रोणि यथा प्रोक्तं पुरातनैः ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि चतुर्थं व्यूहमुत्तमम् ॥
॥ ६१ ॥ दिवौकसां दर्शनार्थं दुग्धाब्धौ परमेश्वरः ॥ सुधांशुकोटिसङ्काशो सहस्रफणशोभिते ॥ ६२ ॥ फणारत्नमयूरैस्तुच्छादिते दुग्धवारिधौ ॥ तस्मि
न्ननन्तपर्यङ्गे विमले विस्तृतेशुभे ॥ ६३ ॥ देव्या सहसमासीनः पद्मनाभोऽच्युतो हरिः ॥ नीलजीमूतसङ्काशः पद्मपत्रायतेक्षणः ॥ ६४ ॥ विवस्वत्कोटि
सङ्काशकिरीटनविराजितः ॥ नानारत्नोज्ज्वलदिव्यकुण्डलाभ्यां विराजितः ॥ ६५ ॥ बालार्कसदृशज्योत्स्ना पीतवस्त्रेण वेष्टितः ॥ स्फुरद्भक्तारविन्दाभ
हस्ताङ्घ्रितलशोभितः ॥ ६६ ॥ हारकेयूरकटकैरङ्गुलीयैर्विराजितः ॥ शङ्खचक्रगदाशार्ङ्गस्वङ्गहस्तैर्विभूषितः ॥ ६७ ॥ सुपुष्पफलशाखाढ्यकल्पशाखीव

उ.खं.सं.
अ० २२९

॥ २३४ ॥

राजितः ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोपेतवनमालाविराजितः ॥ ६८ ॥ बालार्कसदृशज्योत्स्नापीतवस्त्रेणवेष्टितः ॥ विश्वसृष्टजन्मशरणनाभीपङ्कजशोभितः ॥
 ॥ ६९ ॥ हरिचन्दनलिप्ताङ्गःसर्वाभरणभूषितः ॥ मन्दारपरिजातादिदिव्यपुष्पैर्मनोरमैः ॥ १७० ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलकवरीकृतकेशवान् ॥
 शृङ्खणोन्नतसुनासांसजानुयुग्मविराजितः ॥ ७१ ॥ मणिविद्रुमशाखाढ्यनूपुराङ्घ्रिविराजितः ॥ अकलङ्कितचन्द्राभनखपङ्क्तिविराजितः ॥
 ॥ ७२ ॥ अशोकपुष्पसङ्काशरक्तोष्ठमुखपङ्कजः ॥ अनर्घ्यमौक्तिकाभासदन्तपङ्क्तिविराजितः ॥ ७३ ॥ संपूर्णचन्द्रप्रतिमस्मितवक्त्रसुशोभितः ॥
 आरूढयौवनःश्रीमान्कोमलावयवोज्ज्वलः ॥ ७४ ॥ शरण्यःसर्वलोकानांसर्वकामफलप्रदः ॥ सदृशीतस्यदेवीतुरूपशीलमुणादिभिः ॥ ७५ ॥
 तप्तकाञ्चनसङ्काशातप्तकाञ्चनभूषणा ॥ तरुणीरूपलावण्यकान्तिशीलगुणान्विता ॥ ७६ ॥ दुग्धाब्धिफेनसङ्काशशुभवस्त्रेणवेष्टिता ॥ मन्दारकेतकी
 जातीपुष्पाञ्चितशिरोरुहा ॥ ७७ ॥ कस्तूरीतिलकोपेतारत्नसीमन्तशोभिता ॥ नानावर्णसुशोभाढ्यकर्णभूषणभूषिता ॥ ७८ ॥ प्रवालसदृश
 ज्योत्स्नारक्ताधरशुचिस्मिता ॥ मत्तभृङ्गोपमैःस्निग्धैरलकैःसुविराजिता ॥ ७९ ॥ तनुमध्याविशालाक्षीपीनोन्नतपयोधरा ॥ चतुर्हस्तेर्विराजन्तीसर्वा
 र्वाभरणभूषिता ॥ १८० ॥ उद्गाहुभ्यांधारयन्तीहेमपद्मयुगंशुभम् ॥ इतराभ्यांसमाश्लिष्यभर्तारंनिविडंस्थिता ॥ ८१ ॥ आलोकयन्तीसततंत्रिदशांश्च
 कटाक्षकैः ॥ निरीक्षितास्तयादेव्याधन्यास्तेसततंशिवे ॥ ८२ ॥ तत्रदेवाविमानस्थाःसिद्धचारणकिन्नराः ॥ गायन्तिसततंदेवीमानन्दाश्रुपरिप्लुताः
 ॥ ८३ ॥ दैतेर्येर्वाध्यमानैस्तुब्रह्मरुद्रादिभिःसुरैः ॥ संस्तूयमानस्तत्रेशोदेवानामभयंददौ ॥ ८४ ॥ देवानामभयंदत्त्वासर्वदेवेश्वरोहरिः ॥ राक्षसान्हन्तु
 मारंभेजगत्संरक्षणायवै ॥ ८५ ॥ एवंचतुर्थव्यूहंतुहरेःप्रोक्तंतवानघे ॥ किमन्यच्छ्रोतुकामासितद्वीमिवरानने ॥ १८६ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणे
 पञ्चप० उत्तर० विष्णुव्यूहभेदवर्णनंनामैकोनत्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२९ ॥ पार्वत्युवाच ॥ भगवान्यत्रदेवेशोराक्षसान्मधुसूदनः ॥
 जघानकेनरूपेणयथावद्रक्तुमर्हसि ॥ १ ॥ वैभवावस्थमीशस्यमत्स्यकूर्मादिरूपकम् ॥ विस्तरेणसमाख्याहिममप्रीत्यामहेश्वर ॥ २ ॥ महादेव
 उवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिवैभवंस्वस्थमानसां ॥ मत्स्यकूर्मादियद्रूपमवतारात्मकंहरेः ॥ ३ ॥ दीपादुत्पादितोदीपोयथातद्वद्रविष्यति ॥ परावस्था
 परेशस्यसव्यूहाविभवादयः ॥ ४ ॥ शक्त्यावेशावतारास्तुविष्णोस्तात्कालिकास्मृताः ॥ अर्चावतारादेवस्यवैभवाःपरमात्मनः ॥ ५ ॥ परवद्रव्यूह
 सामर्थ्यगुणसम्भूतिदर्शनाः ॥ वैभवानांतुसर्वेषाम्मत्स्यःपूर्वमुदाहृतः ॥ ६ ॥ प्रजापतिःपुराब्रह्माससर्जसुमहात्मवान् ॥ भृगुर्मरीचिरत्रिश्चदक्षःकर्दम
 एवच ॥ ७ ॥ पुलस्त्यःपुलहश्चैवअङ्गिराश्चतथाक्रतुः ॥ नवप्रजानांपतयइमेप्रोक्तायथाक्रमम् ॥ ८ ॥ मरीचिर्भगवांस्तत्रजनयामासकश्यपम् ॥

कश्यपस्याभवजायाश्चतस्रः शुभदर्शने ॥ ९ ॥ अदितिश्चदितिश्चैकद्रुश्चविनतातथा ॥ अदितिर्जनयामास देवांस्तु शुभदर्शनान् ॥ १० ॥
 दितिश्चराक्षासान्पुत्रांस्तामसान्सुमहासुरान् ॥ शम्बुकस्तुहयग्रीवो हिरण्याक्षो महाबलः ॥ ११ ॥ हिरण्यकशिपुर्जम्भोमयाद्याः सुमहातपाः ॥
 मकरस्तु महावीर्यो ब्रह्मलोकमुपागतः ॥ १२ ॥ ब्रह्माणं मोहयित्वा सौ वेदा अग्राहवीर्यवान् ॥ असित्वाचश्रुतीः सोऽथ प्रविवेश महार्णवम् ॥ १३ ॥ ततः सर्वजग-
 च्छून्यमभवद्धर्मसंकरः ॥ नार्धतनवषट्कारं वर्णाश्रमविवर्जितम् ॥ १४ ॥ ततः प्रजापतिर्देवः सर्वदेवगणैर्वृतः ॥ गत्वा दुग्धाम्बुधिं देवं तुष्टाव शरणं गतः
 ॥ १५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ प्रसीद देव मेनाथ नागपर्यङ्कसंस्थित ॥ सर्वेश सर्वदेवात्मन् सर्वदेवमयाच्युत ॥ १६ ॥ आद्यं जगत्तरोर्वीजं मध्ये त्वं
 सर्वतोऽधिकः ॥ अन्ते च पशुनाथस्त्वं स्वेच्छाचारस्त्वमेव च ॥ १७ ॥ त्वमेव चिदचिद्रूपं जगत्सर्वसनातनम् ॥ त्वमव्यक्तो हि भूतादिः प्रधानपुरुषो
 ऽव्ययः ॥ १८ ॥ त्वमादिमध्यान्तवपुर्जगतः परमेश्वरः ॥ त्वमेव सर्वलोकानामाश्रयः पुरुषोत्तमः ॥ १९ ॥ भूतादिस्त्वं महद्भूतं भूतसङ्घस्य कार-
 णम् ॥ त्वमहङ्कारमाश्रित्य गुणत्रैविध्यमाप्तवान् ॥ २० ॥ त्वमादिभूतश्चाकाशं त्वं वायुः सर्वगो महान् ॥ त्वमादिस्त्वमनादिश्च त्वमग्निस्तेजसां
 निधिः ॥ २१ ॥ त्वमापः सर्वजगतां जीवनः परमेश्वरः ॥ त्वं भूमिर्जगदाधारो भूधरस्त्वं महामते ॥ २२ ॥ सरितः सागरस्त्वं वै सर्वस्यादिस्त्वमेव च ॥
 देवर्षिः सर्वभूतानि त्वमेव पुरुषोत्तम ॥ २३ ॥ त्वयैव प्रेरिता लोकाश्चेष्टन्ते साध्वसाधुषु ॥ दैतेयेनाहता वेदाः प्रविष्टाश्च महार्णवम् ॥ २४ ॥ वेदा-
 धारमिदं सर्वजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ वेदाश्चैव हि सर्वेषां धर्माणां परितः स्थितिः ॥ २५ ॥ वेदैश्च सर्वदेवानां नित्यं तृप्तिर्भविष्यति ॥ तस्माद्वेदान्स-
 माने तु त्वमेवार्हसिकेशव ॥ २६ ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ एवमुक्तो हृषीकेशो ब्रह्मणा परमेश्वरः ॥ मात्स्यरूपं समास्थाय प्रविवेश महोदधिम् ॥ २७ ॥
 तं दैत्यं सुमहाघोरं माकरं रूपमास्थितम् ॥ तुण्डाग्रेण विदार्याथ जघानामरपूजितः ॥ २८ ॥ तं हत्वा सर्ववेदांश्च साङ्गोपाङ्गसमन्वितान् ॥
 गृहीत्वा प्रददौ तस्मै ब्रह्मणे समहाद्युतिः ॥ २९ ॥ अन्योन्यमिश्रिता वेदाग्रसितास्ते नरक्षसा ॥ व्यस्ता भगवता तेन व्यासरूपेण विष्णुना ॥ ३० ॥
 पृथक्कृतास्तथा वेदा व्यासेनैव महात्मना ॥ एवं मत्स्यावतारेण रक्षिताः सर्वदेवताः ॥ ३१ ॥ श्रुतिप्रदानेन जगत्त्रयं तदा कृत्वा निरातङ्कमहोरमाधवः ॥ संस्तूय-
 मानः सुरसिद्धसङ्घैरन्तर्दधे योगिभिरर्चिताङ्घ्रिः ॥ ३२ ॥ वासुदेवो हि भगवान्सर्वदेवमयो हरिः ॥ ३३ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमा-
 महेश्वरसंवादे मत्स्यावतारवर्णनं नाम त्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३० ॥ श्रीरुद्र उवाच ॥ यत्कौर्मवै भवं विष्णोः सर्वलोकनमस्कृतम् ॥ तद्-
 क्ष्यामि प्रिये सम्यक्छृणुष्वैकाग्रचेतसा ॥ १ ॥ अत्रिपुत्रो महातेजा दुर्वासा इति विश्रुतः ॥ प्रचण्डः सर्वलोकानां शोभकारी महातपाः ॥ २ ॥ स ययौ हिम-

वत्पृष्ठं ब्रह्मर्षिस्तपसोनिधिः ॥ ममांशभूतो ब्रह्मर्षिः सर्वेषां भयदस्सदा ॥ ३ ॥ सकदाचिन्महामेरोः पार्श्वे किन्नरसेविते ॥ संप्राप्य देवतास्तत्र पूजयामास
 नित्यशः ॥ ४ ॥ उषितस्तत्र वर्षं तु किन्नरीभिः स पूजितः ॥ महेन्द्रं द्रष्टुं कामोऽसौ स्वर्लोके प्रययौ मुनिः ॥ ५ ॥ तस्मिन्काले महातेजा गजारूढं महेश्वरम् ॥
 ददर्श सर्वदेवैस्तं पूज्यमानं शचीपतिम् ॥ ६ ॥ तं च दृष्ट्वा सहृष्टात्मा दुर्वासाः सुमहातपाः ॥ पारिजातस्रजंतस्मै प्रददौ विनयान्वितः ॥ ७ ॥ आदाय देवता
 धीशस्तां स्रजं गजमूर्द्धनि ॥ विन्यस्य तत्र देवेशः प्रययौ नन्दनं प्रति ॥ ८ ॥ करेणादाय तां मालां मदोद्विक्तस्ततोगजः ॥ पीडयित्वांथ चिक्षेप सञ्छिन्नां
 धरणीतले ॥ ९ ॥ ततः क्रुद्धो महातेजा दुर्वासारक्तलोचनः ॥ प्रशप्तवान्महेन्द्रं तं संतप्तक्रोधवह्निना ॥ १० ॥ दुर्वासा उवाच ॥ त्रैलोक्यैकश्रिया युक्तो
 यस्मान्मामवमन्यसे ॥ तस्मात्त्रैलोक्यश्रीर्नष्टा भवत्वेव न संशयः ॥ ११ ॥ रुद्र उवाच ॥ इति शप्तस्ततः शक्रोजगाम स्वपुरं पुनः ॥ ततः श्रीर्जगतां धात्री क्षणा
 दन्तर्द्धस्वयम् ॥ १२ ॥ अन्तर्द्धानं गता लक्ष्मीस्तदानष्टं जगत्रयम् ॥ यदपाङ्गाश्रितं सर्वजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ १३ ॥ तस्यामन्तर्द्धानवत्यां सर्वं नष्ट
 तं भवेत् ॥ ब्रह्मादित्रिदशाः सर्वे गन्धर्वा यक्षकिन्नराः ॥ १४ ॥ दैत्याश्च दानवानागामनुष्याराक्षसास्तथा ॥ पशवः पक्षिणः कीटाः सर्वे स्थावरजङ्गमाः
 ॥ १५ ॥ तया लक्ष्म्या जगन्मात्रा ते सर्वेनावलोकिताः ॥ दारिद्र्येणैव विहतास्ते सर्वे दुःखभागिनः ॥ १६ ॥ क्षुत्पिपासादितास्सर्वे चुकुर्गुणं तचेतसः ॥
 नववृषुर्जलधराः सर्वे शुष्का जलाशयाः ॥ १७ ॥ सर्वे ते पादपाः शुष्काः फलपुष्पविवर्जिताः ॥ एतत्सर्वं जगच्छून्यं लक्ष्मीविक्षणवर्जितम् ॥ १८ ॥
 निस्सत्त्वाश्चाभवन् देवा यज्ञभागविवर्जिताः ॥ तदा देवाः सगन्धर्वा दैत्यदानवगक्षसाः ॥ १९ ॥ क्षुत्पिपासादिता जग्मुर्ब्रह्माणममितौजसम् ॥ ऊचु
 स्तं देवदेव शमोज्योनिं पितामहम् ॥ २० ॥ देवा ऊचुः ॥ भगवन् क्षुत्पिपासाभ्यां पीडितं हि जगत्रयम् ॥ नहुतं नवषट्कारः सर्वधर्मविवर्जितम् ॥ २१ ॥ क्षुत्पि
 पासादिताः सर्वे देवदानवमानवाः ॥ त्रातारं सर्वलोके शं भवन्तं शरणं गताः ॥ २२ ॥ त्रातु मर्हसि देवेश क्षुत्पिपासादिता जनान् ॥ २३ ॥ रुद्र उवाच ॥ इति तेषां
 वचः श्रुत्वा सर्वलोकपितामहः ॥ उवाच परमप्रीतस्तान्सर्वान्प्रतिमानदः ॥ २४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु ध्वं देवताः सर्वे दैत्यगन्धर्वमानवाः ॥ महे
 न्द्रस्यापचारेण सर्वमेतदुपस्थितम् ॥ २५ ॥ समुद्धृतमिदं चोरं जगत्संवर्तकं महत् ॥ दुर्वासाः सुमहात्मा तु यतः क्रोधमवाप्तवान् ॥ २६ ॥ तस्मात्क्रोधेन
 तेनेदं नष्टं लोकत्रयं सुगः ॥ असौ रोषपरीतात्मा क्रोधेन कलुषीकृतः ॥ २७ ॥ जगत्रयं च श्रीनष्टं भवत्विद्याहदुर्मतिः ॥ तच्छापाजगतां धात्री
 लक्ष्मीर्नारायणप्रिया ॥ २८ ॥ अन्तर्द्धानं गता देवी जगन्माता महेश्वरी ॥ यदपाङ्गेक्षिता लोका भवन्ति सुखितास्सदा ॥ २९ ॥ नालोकिता जगन्मात्रा दुःख
 भागिन एव हि ॥ तस्मात्सर्वे वयं गत्वा दुग्धाब्धौ स्थितमुत्तमम् ॥ ३० ॥ तत्र नारायणं देवमर्चयामः सनातनम् ॥ तस्मिन्प्रसन्ने देवेशे शिवमेतद्भवेज्जगत्

प० पु०
॥ २३६ ॥

॥ ३१ ॥ महादेव उवाच ॥ इति निश्चित्य मनसा ब्रह्मा देवगणैर्युतः ॥ भृगवादिमुनिभिः सार्द्धं प्रययौ क्षीरसागरम् ॥ ३२ ॥ क्षीराब्धेरुत्तरतटे ब्रह्मरुद्रादिदेवताः ॥
विष्णुं समर्चयामासुः पौरुषेण विधानतः ॥ ३३ ॥ जपन्तोऽष्टाक्षरं मन्त्रं पौरुषं सूक्तमेव च ॥ ध्यायन्तोऽनन्यमनसो जुहुवुः परमेश्वरम् ॥ ३४ ॥ दुष्टबुः स्तवनैर्दि-
व्यैर्नमश्च कृर्विधानतः ॥ ततः प्रसन्नो भगवान्सर्वेषां च दिवौकसाम् ॥ ३५ ॥ तेषां संदर्शने तस्थौ स्तूयमानो महर्षिभिः ॥ वै न ते यं समारुह्य सर्वदेवमयं विभुम्
॥ ३६ ॥ तं दृष्ट्वा जगतामीशं शङ्खचक्रगदाधरम् ॥ पीतवस्त्रं चतुर्बाहुं पुण्डरीकनिभेक्षणम् ॥ ३७ ॥ श्रीवत्सकौ स्तुभोरस्कं वनमालाविभूषितम् ॥
किरीटहारकेयूरनूपुरैरुपशोभितम् ॥ ३८ ॥ तं दृष्ट्वा जगतामीशमानन्दाश्रुपरिप्लुताः ॥ तुष्टुवुर्जयशब्देन नमश्च कुर्निरन्तरम् ॥ ३९ ॥ ततः प्रोवाच भगवा-
न्कृपया सर्वदेवताः ॥ वरदोऽस्मि वरं देवा वृणीध्वमिति चाब्रवीत् ॥ ४० ॥ इति श्रुत्वा तदा सर्वे देवा ब्रह्मपुरोगमाः ॥ उचुः प्राञ्जलयो देवमिदं वचनं
मीश्वरम् ॥ ४१ ॥ देवा उचुः ॥ भगवन्मुनिशापेन संप्रतीदं जगत्रयम् ॥ क्षुत्पिपासादितं सर्वसदेवासुरमानुषम् ॥ ४२ ॥ तस्माद्भवन्तं शरणं
याताः स्मः पुरुषोत्तम ॥ त्राहि मर्वमिमलोकं नान्यस्त्राता भवेत्कचित् ॥ ४३ ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्युक्तो देवतैः सर्वैरच्युतः परमेश्वरः ॥ विचार्यैतदुवाचैता-
न्देवान् ब्रह्मपुरोगमान् ॥ ४४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अत्रिमूनोर्मुनेः शापादन्तर्द्धानं गतारं मा ॥ कटाक्षदर्शनात्तस्याजगदैश्वर्यसंयुतम् ॥ ४५ ॥
तस्माद्ययं सुराः सर्वे शिव ब्रह्मपुरोगमाः ॥ उत्पाट्य मन्दरं शैलं निधाय क्षीरसागरे ॥ ४६ ॥ मन्दरं घर्षरंकृत्वा सर्पराजेन वेष्टितम् ॥ कुरुध्वं मथनं देवा-
दैत्यगन्धर्वदानवैः ॥ ४७ ॥ उत्पद्यते च सालक्ष्मीर्जगत्संरक्षणाय वै ॥ तया दृष्ट्वा महाभागा भविष्यथ न संशयः ॥ ४८ ॥ धारयाम्यहमेवाद्रिं कूर्मरूपेण
संवृतः ॥ मम शक्त्या सुगः सर्वे भवन्ति च वलीयसः ॥ ४९ ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्युक्ता देवताः सर्वा हरिणा कमलेक्षणे ॥ साधुसाध्विति देवेश मूचुर्ब्रह्म-
पुरोगमाः ॥ ५० ॥ संस्तूयमानो भगवानच्युतः सुरसत्तमैः ॥ अन्तर्दधे ततः श्रीमान्सर्वलोकनमस्कृतः ॥ सर्वाधारः सर्वदेवः सर्वत्र समदर्शनः ॥ ५१ ॥
इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे दुर्वासः शापकथनं नामैकत्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३१ ॥ शङ्कर उवाच ॥ ततः सुर-
गणाः सर्वे दानवाद्या महाबलाः ॥ उत्पाट्य मन्दरं शैलं चिक्षिपुः पयसां निधौ ॥ १ ॥ ततो नारायणः श्रीमान् भगवान्भूतभावनः ॥ कूर्मरूपेण तं शैलं दधारामित-
विक्रमः ॥ २ ॥ अनादिमध्यान्तवपुर्विश्वरूपः सनातनः ॥ आधारयद्विरिवरं स्वपृष्ठे जगदीश्वरः ॥ ३ ॥ तथैकेन भुजेनैव शिखरं सर्वगोऽव्ययः ॥ ततो देवा सुराः
सर्वे ममन्थुः क्षीरसागरम् ॥ ४ ॥ सर्पराजेन संपृच्य घर्षरं मन्दराचलम् ॥ मथ्यमानेऽथ दुग्धाब्धौ देवतैः सुमहाबलैः ॥ ५ ॥ उत्पादनार्थं लक्ष्म्याश्च सर्व-
एव महर्षयः ॥ उपोष्य नियमं कृत्वा जेपुः श्रीसूक्तमेव च ॥ ६ ॥ सहस्रनामपठनं च कुरुर्दिव्याद्विजोत्तमाः ॥ एकादश्यां तु शुद्धायां मथ्यमाने महाम्बुधौ ॥ ७ ॥

उ.स.स.
अ० २३२

॥ २३६ ॥

उपोष्यऋषयःसर्वे जेपुःश्रीमन्त्रमुत्तमम् ॥ काङ्क्षमाणाःश्रियोजन्मलक्ष्मीनारायणंहरिम् ॥ ८ ॥ ध्यात्वासमर्चयामासुर्द्विजाग्र्यामुनिसत्तमाः ॥ ततस्त
 स्मिन्मुहूर्तेतुमध्यमानेमहाम्बुधौ ॥ ९ ॥ समभूतत्रप्रथमंकालकूटंमहाविषम् ॥ महापीडंमहाघोरंसंवर्ताग्निसमप्रभम् ॥ १० ॥ दृष्ट्वाप्रदुद्रुवुःसर्वे
 भयार्तादेवदानवाः ॥ ततस्तान्विदुस्तान्दृष्ट्वाभयार्तान्सुरसत्तमान् ॥ ११ ॥ तान्निवार्यात्रवंवाक्यमहंतत्रशुभेक्षणे ॥ भोभोदेवगणाःसर्वेनभेतव्यंविषंप्रति
 ॥ १२ ॥ अहमाहारयिष्यामिकालकूटंमहाविषम् ॥ इत्युक्तास्तेमयासर्वेदेवाइन्द्रपुरोगमाः ॥ १३ ॥ साधुसाध्वितिवाक्यैर्मातुर्षुवुःप्रणताभृशम् ॥
 तद्वद्वामेघसङ्काशंप्रादुर्भूतंमहाविषम् ॥ १४ ॥ ध्यात्वानारायणंदेवंहृदयेगरुडध्वजम् ॥ उदयादित्यसङ्काशंशङ्खचक्रगदाधरम् ॥ १५ ॥ श्रीभूमिसहितं
 देवंतप्तकाञ्चनकुण्डलम् ॥ एकाग्रमनसाध्यात्वासर्वदुःखहरंप्रभुम् ॥ १६ ॥ नामत्रयंमहामन्त्रंजप्त्वाभक्त्यासमन्वितः ॥ तद्विपंपीतवान्घोरमाद्यंसर्व
 भयङ्करम् ॥ १७ ॥ नामत्रयप्रभवाच्चविष्णोःसर्वगतस्यवै ॥ विषंतदभवर्ज्जीर्णलोकसंहारकारकम् ॥ १८ ॥ अच्युत्यनन्तगोविन्दइतिनामत्रयंहरेः ॥ योजपेत्प्र
 यतोभक्त्याप्रणवाद्यंनमोऽन्तकम् ॥ १९ ॥ तस्यमृत्युभयंनास्तिविषगेगाग्निजंमहत् ॥ नामत्रयंमहामन्त्रंजपेद्यःप्रयतात्मवान् ॥ २० ॥ कालमृत्युभयं
 चापितस्यनास्तिकिमन्यतः ॥ इतिनामत्रयेणैवपीतंदेविमयाविषम् ॥ २१ ॥ ततःप्रहृष्टास्त्रिदशास्तुष्टुवुर्मांसुविस्मिताः ॥ मांप्रणम्यपुनर्देवाममन्थुः
 क्षीरसागरम् ॥ २२ ॥ तस्मिन्प्रमथ्यमानेतुमयादेवैश्वभामिनि ॥ ज्येष्ठादेवीसमुत्पन्नारत्नस्रग्वाससावृता ॥ २३ ॥ उत्पन्नासाव्रवीदेवान्कि
 कर्तव्यमयेतिवै ॥ तामब्रुवंस्तुतेदेवींसर्वदेवगणाभृशम् ॥ २४ ॥ देवाऋचुः ॥ येपांगृहान्तरेनित्यंकलहःसंप्रवर्तते ॥ तत्तेस्थानंप्रयच्छामोवसतत्राशु
 भान्विता ॥ २५ ॥ परुषंभाषणंनित्यंवदन्त्यनृतवादिनः ॥ सन्ध्याकालेतुयेपापाःस्वपन्तिमलचेतसः ॥ २६ ॥ तेषांवेश्मनिसंतिष्ठदुःखदारिद्र्यायि
 नी ॥ कपालकेशभस्मास्थितुषाङ्गाराणियत्रतु ॥ २७ ॥ तत्रतेसततंस्थानंभविष्यतिनसंशयः ॥ यस्यवेश्मकपालास्थिभस्मकेशादिचिह्नितम् ॥ २८ ॥
 तद्भजस्वाशुभेनित्यंकलिनासहनित्यशः ॥ अकृत्वापादयोःशौचंयस्त्वाचामतिदुर्मतिः ॥ २९ ॥ तंभजस्वमहादेविकलुषेणभृशंवृतम् ॥ तुषाङ्गार
 कपालाश्मवालुकावस्त्रचर्मभिः ॥ ३० ॥ दन्तधावनकर्ताग्रेभविष्यन्तिनराधमाः ॥ रमस्वकलिनादेवितेषांवेश्मसुनित्यशः ॥ ३१ ॥ तिलपिष्टंकलञ्चकलिङ्गं
 शिशुगृजनम् ॥ छत्राकंविद्वगहंचविल्वंकोशातकीफलम् ॥ ३२ ॥ अलाबुंचपलाण्डुंचयेखादन्तिनराधमाः ॥ तेषांगेहेतवस्थानंदेविदरिद्र्यदेसदा
 ॥ ३३ ॥ रुद्रउवाच ॥ इत्यादिश्यसुराःसर्वेज्येष्ठांचकलिवल्लभाम् ॥ पुनश्चमथनंचक्रुःक्षीराब्धेःसुसमाहिताः ॥ ३४ ॥ ततश्चवारुणीदेवीसमु
 त्पन्नाशुभानने ॥ अनन्तोनागराजोऽथतांजग्राहसुलोचनाम् ॥ ३५ ॥ ततस्तत्रसमुत्पन्नासर्वाभरणभूषिता ॥ वैनतेयस्यभार्याभूत्सर्वलक्षणशोभिता

प० पु०
॥ २३७ ॥

॥ ३६ ॥ ततोऽप्सरोगणादिव्यागन्धर्वाश्चमहौजसः ॥ जज्ञिरूपसंपन्नामधुगायनतत्पराः ॥ ३७ ॥ ऐरावतस्ततो जज्ञेतथैवोच्चैः श्रवाहयः ॥ धन्वन्तरिः
पारिजातः सुरभिः सर्वकामधुक् ॥ ३८ ॥ एतान्सर्वान्सहस्राक्षोजग्राहप्रीतमानसः ॥ ततः प्रभातसमये द्वादश्यामुदिते रवौ ॥ ३९ ॥ मध्यमाने पुनस्त
स्मिन्देवैरिन्द्रपुरोगमैः ॥ ततः प्रहृष्टवदनैः स्तूयमाना महर्षिभिः ॥ ४० ॥ उत्पन्ना श्रीमहालक्ष्मीः सर्वलोकेश्वरी शुभा ॥ बालार्ककोटिसङ्काशा कनकाङ्गद
भूषिता ॥ ४१ ॥ हेमाम्बुजसमासीना सर्वलक्षणशोभिता ॥ पद्मपत्रविशालाक्षी नीलकुञ्चितमूर्द्धजा ॥ ४२ ॥ दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गी दिव्यपुष्पैरल
ङ्कृता ॥ नानारत्नमयैर्दिव्यैः सर्वैराभरणैर्युता ॥ ४३ ॥ तनुमध्याजगद्धात्री पीनोन्नतपयोधरा ॥ चतुर्हस्ता विशालाक्षी पूर्णेन्दुसदृशानना ॥ ४४ ॥
वसुपात्रमातुलुङ्गस्वर्णपद्मयुगं शुभम् ॥ विभ्राणाहस्तकमलैः सर्वाभरणभूषितैः ॥ ४५ ॥ अम्लानपङ्कजां मालाधारयन्ती ह्युरःस्थले ॥ ददृशुस्तां महा
देवीं सर्वलोकहितैषिणीम् ॥ ४६ ॥ ईश्वरीं सर्वभूतानां मातरं पद्ममालिनीम् ॥ नागयणीं जगद्धात्रीं नारायणहृदालयाम् ॥ ४७ ॥ तां विलोक्य महा
लक्ष्मीं प्रहृष्टाः सर्वदेवताः ॥ अवाद्यन्त पटहान् दिवि देवगणाभृशम् ॥ ४८ ॥ ववृषुः पुष्पवर्षाणि वनदेव्यो निरन्तरम् ॥ जगुर्गन्धर्वपतयो न नृतुश्चाप्सरो
गणाः ॥ ४९ ॥ षडुः पुण्यास्तथावाताः सुप्रभोऽभूद्दिवाकरः ॥ जज्वलुश्चाग्नयः शान्ताः प्रसन्नाश्च दिशोदश ॥ ५० ॥ रजताद्रिनिभैर्दिव्यैश्चतुर्दन्तैर्महा
गजैः ॥ सुधापूर्णैरत्नकुम्भैस्सिच्यमानां स्वमूर्धनि ॥ ५१ ॥ तां दृष्ट्वा मुनयस्सर्वे जयशब्दैर्निरन्तरम् ॥ स्तुतिभिः पुष्कलाभिश्च नमश्चकुस्समन्ततः ॥ ५२ ॥
अनन्तरं शीतं रश्मिरुदगात् क्षीरसागरे ॥ सुधामयूखवान्सोमो मातुर्भ्राता सुखावहः ॥ ५३ ॥ नक्षत्राधिपतिश्चाभूच्चन्द्रो वै लोकमातुलः ॥ ततः प्रियाहरेः
पुण्यातुलसीलोकपावनी ॥ ५४ ॥ समुत्पन्ना जगद्धात्री पूजार्थं शाङ्गिणो हरेः ॥ ततः प्रहृष्टमनसः सर्वे देवा दिवौकसः ॥ ५५ ॥ तं शलपूर्ववत्स्थाप्य
परिपूर्णमनोरथाः ॥ समेत्य मातरं सर्वे शिवब्रह्मपुरोगमाः ॥ ५६ ॥ स्तुत्वानामसहस्रेण जेपुः श्रीसूक्तसंहिताम् ॥ ततः प्रसन्ना सा देवी सर्वान् देवा
नुवाच ह ॥ ५७ ॥ श्रीरुवाच ॥ वरं वृणीध्वं भद्रं वो वरदा हं सुरोत्तमाः ॥ ५८ ॥ रुद्र उवाच ॥ ततः प्रहृष्टवदनास्सर्वे एव दिवौकसः ॥ ऊचुः प्राञ्जलयो देवाः
श्रियं नम्रात्ममूर्तयः ॥ ५९ ॥ देवा ऊचुः ॥ प्रसीद कमले देवि सर्वलोकेश्वर प्रिये ॥ विष्णोर्वक्षःस्थले देवि भव नित्यानपायनी ॥ ६० ॥ त्रैलोक्यं न त्वया देवित्याज्यं
हि परमो वरः ॥ यदपङ्गाश्रितं सर्वजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ ६१ ॥ त्वया विलोकिताः सर्वे प्रभवन्ति दिवौकसः ॥ मातारुद्रादिदेवानामैश्वर्यं त्वत्कटाक्षतः ॥
एतदिच्छामहे देवि जगन्मातनमोऽस्तुते ॥ ६२ ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्युक्ता देवतैः सर्वैर्लोकमाता महेश्वरी ॥ एवमस्त्विति तान् देवान् प्राहन नारायण प्रिया ॥ ६३ ॥
ततो नारायणः श्रीशः शङ्खचक्रगदाधरः ॥ तथैवाविरभूद्ब्रह्मा पूर्ववत् क्षीरसागरे ॥ ६४ ॥ ततः प्रतुष्टुर्देवानमस्कृत्य जनार्दनम् ॥ ऊचुः प्राञ्जलयः सर्वे प्रहृष्ट

उ.सं.सं.
अ० २३२

॥ २३७ ॥

वदनाः शुभाः ॥ ६५ ॥ देवा ऊचुः ॥ गृहाण देवी सर्वेशमर्हिषीतव वल्लभाम् ॥ जगत्संरक्षणार्थाय लक्ष्मीमनपगामिनीम् ॥ ६६ ॥ रुद्र उवाच ॥
 इत्युक्त्वा मुनयः सर्वे देवा ब्रह्मपुरोगमाः ॥ नानारत्नमये दिव्ये पीठे बालार्कसंनिभे ॥ ६७ ॥ निवेश्य देवीं देवं च आनन्दाश्रुपरिप्लुताः ॥ नानारत्नमयैः शुभैः
 स्वर्णकुम्भैर्मनोरमैः ॥ ६८ ॥ सुधामृतजलैः पूर्णैः श्रीमन्मन्त्राभिमन्त्रितैः ॥ अत्राभिषेचनं च कुस्तयोर्मूढोः सुधाजलैः ॥ ६९ ॥ वैष्णवैश्चानुवाकैश्च श्रीसूक्तेन
 महर्षयः ॥ दिव्याम्बरैर्दिव्यमाल्यैर्नानारत्नविभूषितैः ॥ ७० ॥ लक्ष्म्या सह समासीनमर्चयामासुरच्युतम् ॥ गन्धैर्धूपैश्च दीपैश्च नैवेद्यैश्च सुधामयैः ॥ ७१ ॥
 अप्राकृतैः फलैर्दिव्यैर्चयामासुरीश्वरम् ॥ अमृतादुत्थिता देवी तुलसीकोमला शुभा ॥ ७२ ॥ तथा श्रीपादयुगलमर्चयामासुरञ्जसा ॥ प्रदक्षिणमनु
 ब्रज्य नमस्कृत्य मुहुर्मुहुः ॥ ७३ ॥ तद्गुणैः स्तुतिभिर्देवा हर्षपूर्णाश्च विष्णुवाः ॥ ततः प्रसन्नो भगवान्सर्वदेवेश्वरो हरिः ॥ अभीष्टान् प्रददौ तेभ्यो वरान् देव्या सह
 प्रभुः ॥ ७४ ॥ ततः सुहृदाः सुरमानुषाद्या लक्ष्मीकटाक्षार्पितदृष्टिपूताः ॥ प्रभूतधान्यार्थयुतानिरन्तरं सुखं परं प्रापुर नामयाभृशम् ॥ ७५ ॥ इति श्रीपाद्मे
 महा० पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे लक्ष्म्युत्पत्तिर्नाम द्वात्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३२ ॥ शङ्कर उवाच ॥ ततः प्रोवाच भगवान्सुरांश्चैव महामु
 नीन् ॥ देव्या सह प्रहृष्टात्मा सर्वलोकहिताय वै ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणु ध्वं मुनयः सर्वे देवताश्च महाबलाः ॥ एकादशीमहापुण्या सर्वोपद्रवनाशिनी ॥ २ ॥
 लक्ष्मीसंदर्शनार्थाय भवद्भिः समुपोषिता ॥ अद्य प्रभृतिलोकानामुपोष्या सा भविष्यति ॥ ३ ॥ पूजितोऽस्मि श्रिया सा धर्मं भवद्भिर्मुनिसत्तमाः ॥ द्वादश्यां
 तु विशेषेण तुलस्या च तथा श्रिया ॥ ४ ॥ यस्मात्तु पूजितोऽस्म्यत्र भवद्भिर्मुनिसत्तमाः ॥ तस्मात्तु सर्वदा पुण्या द्वादशीममवल्लभा ॥ ५ ॥ अद्य प्रभृतिये
 लोका उषिताः पूर्ववासरे ॥ द्वादश्यामुदिते भानौ श्रद्धया परया युताः ॥ ६ ॥ ये पूजयन्ति मां भक्तास्तुलस्या च श्रिया सह ॥ सर्वे ते बन्धनिर्मुक्ताः प्राप्नु
 वन्ति पदं मम ॥ ७ ॥ नार्चयन्ति च ये वै मां द्वादश्यां पुरुषोत्तमम् ॥ ते नराः पापकर्माणो मम मायाविमोहिताः ॥ ८ ॥ ये नार्चयन्ति पापिष्ठानरानरक
 गामिनः ॥ तान्पापान्विषयैर्बद्धान् मम पूजापराङ्मुखान् ॥ क्षिपत्य जस्रंसंसारमायाममदुरत्यया ॥ ९ ॥ रुद्र उवाच ॥
 अद्य प्रभृतिये लोका एकादश्यां सुरोत्तमाः ॥ भुञ्जते तेऽपि निरयं प्राप्नुवन्ति न संशयः ॥ १० ॥ एवमुक्त्वा तु भगवान्परमात्मा सनातनः ॥ संस्तु
 यमानो मुनिभिः प्रययौ स्वकमालयम् ॥ ११ ॥ क्षीराब्धौ शेषपयङ्गे विमाने सूर्यसन्निभे ॥ देव्या सह विशालाक्ष्यारमया परमेश्वरः ॥ १२ ॥ दर्शनार्थं
 सुराणां च तत्र सन्निहितोऽभवत् ॥ ततः सुरगणाः सर्वैर्कूर्मरूपं सनातनम् ॥ १३ ॥ भक्त्या संपूजयित्वा तत्तुष्टुर्बुद्धिमानसाः ॥ ततः प्रसन्नो भगवान्कूर्म
 रूपी जनार्दनः ॥ १४ ॥ भगवानुवाच ॥ वरं वृणीध्वं देवेशाय द्रोमनसि वर्तते ॥ १५ ॥ रुद्र उवाच ॥ ततो देवगणाः सर्वैर्कूर्मरूपं जनार्दनम् ॥ ऊचुः

प्राञ्जलयःसर्वेहर्षनिर्भरमानसाः ॥ १६ ॥ देवाञ्जुः ॥ शेषस्यदिग्गजानांचसहायार्थमहाबल ॥ धर्तुमर्हसिदेवेशसप्तद्वीपवतीमहीम् ॥ १७ ॥ रुद्र
उवाच ॥ एवमस्त्वितिहृष्टात्माभगवाँल्लोकभावनः ॥ धारयामासधरणींसप्तद्वीपसमावृताम् ॥ १८ ॥ ततोदेवाःसगन्धर्वादैत्यदानवमानुषाः ॥ मह
र्षिभिरनुज्ञाताःस्वलोकान्प्रतिपेदिरे ॥ १९ ॥ तदाप्रभृतितेसर्वेदेवाब्रह्मपुरोगमाः ॥ सिद्धायेमानुषाश्चैवयोगिनोमुनिसत्तमाः ॥ २० ॥ विष्णोराज्ञांपुर
स्कृत्यभक्त्यापरमयायुताः ॥ एकादश्यामुपोष्याथभक्त्याचैवजनार्दनम् ॥ २१ ॥ द्वादश्यामर्चनंचक्रुर्विधिनावरवर्णिनि ॥ एतत्तुसर्वमारुह्यातंदेव्या
जन्मवरानने ॥ कौर्मचवैभवंविष्णोःकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ २२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेएकादश्युपवासकथनं
नामत्रयस्त्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३३ ॥ पार्वत्युवाच ॥ भगवच्छ्रोतुमिच्छामिद्वादश्याश्चविधानकम् ॥ विष्णोःपूजाविधानंचकर्तव्यंतत्र
वैप्रभो ॥ १ ॥ एकादश्याःप्रभावंचसर्वपापहरंनृणाम् ॥ आचक्ष्वविस्तरेणैवमयिप्रीत्यामहेश्वर ॥ २ ॥ महादेवउवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिद्वादश्या
श्चविधानकम् ॥ तस्याःस्मरणमात्रेणसंतुष्टःस्याज्जनार्दनः ॥ ३ ॥ एकादश्यांतुप्राप्तायांसमुपोष्येहमानवाः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तायान्तिविष्णोःपरं
पदम् ॥ ४ ॥ सप्तजन्मार्जितंपापंज्ञानतोऽज्ञानतःकृतम् ॥ क्षणादेवल्यंयातिद्वादश्यांहरिपूजनात् ॥ ५ ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ एका
दश्युपवासस्यकलानार्हन्तिषोडशीम् ॥ ६ ॥ धर्मदाद्वर्थदाचैवकामदामोक्षदाकिल ॥ सर्वकामदुघानृणांद्वादशीवरवर्णिनि ॥ ७ ॥ एकादशीसमंकिं
चित्पापत्राणंनविद्यते ॥ एकादशीसमंकिंचिद्व्रतंनास्तिशुभेक्षणे ॥ ८ ॥ एकादशींपरित्यज्ययोह्यन्यद्व्रतमाचरेत् ॥ सकरस्थंमहद्राज्यंत्यक्त्वाभैक्ष्यं
तुयाचते ॥ ९ ॥ एकादशेन्द्रियःपापंयत्कृतंभवतिप्रिये ॥ एकादश्युपवासेनतत्सर्वविलयंत्रजेत् ॥ १० ॥ रटन्तीहपुराणानिभूयोभूयोवरानने ॥ न
भोक्तव्यंनभोक्तव्यंसंप्राप्तेहरिवासरे ॥ ११ ॥ अभक्ष्यंसर्वदाप्रोक्तंकिंपुनःशुक्लकृष्णयोः ॥ सव्रह्महासुगपीचस्तेयीचगुरुतल्पगः ॥ १२ ॥ मोहादशनातियो
मर्त्यस्सम्प्राप्तेहरिवासरे ॥ अतिक्रामतियोमोहाद्वादशींतुवरानने ॥ १३ ॥ उपवासेनमूढात्माविष्णुलोकंनपश्याति ॥ भुङ्क्ष्वभुङ्क्ष्वेतियोब्रूयात्सम्प्राप्तेहरि
वासरे ॥ १४ ॥ योब्राह्मणंस्त्रियंगांचजहीतिचवदेत्कचित् ॥ मद्यंपिवेतियोब्रूयात्तेषामपितथागतिः ॥ १५ ॥ पुरोडाशोऽपि वामोरुसम्प्राप्तेहरिवासरे ॥
अभक्ष्यस्सर्वदाप्रोक्तःकिंपुनश्चात्रसंस्क्रिया ॥ १६ ॥ वर्णानामाश्रमाणांचसर्वेषांवरवर्णिनि ॥ एकादश्युपवासस्तुकर्तव्योनात्रसंशयः ॥ १७ ॥
एकादश्यांचप्राप्तायांमातापित्रोर्मृतेऽहनि ॥ द्वादश्यांतुप्रदातव्यंनोपवासदिनेकचित् ॥ १८ ॥ गर्हितान्नंनवाश्रन्तिपितरश्चदिवौकसः ॥ एकादश्यांनभोक्तव्यं
सुरांवानपिबेत्कचित् ॥ १९ ॥ ब्राह्मणंनैवहन्याच्चइत्येपावैदिकीश्रुतिः ॥ तस्मादेकादशींशुद्धामुपवासंसमाचरेत् ॥ २० ॥ दशमीमिथितांतांतु

प्रयत्नेनविवर्जयेत् ॥ अरुणोदयवेलायांदशमीमिश्रिताभवेत् ॥ २१ ॥ तांत्यक्त्वाद्वादशींशुद्धामुपोषदविचार्यन् ॥ कलायांविद्यमानायांसूर्यस्यो
 दयनंप्रति ॥ २२ ॥ त्रयोदश्यांतथादेविद्वादशीपर्विविद्यते ॥ तथाचद्वादशीशुद्धाद्युपवासेविधीयते ॥ २३ ॥ अरुणोदयवेलायांकृत्यंसर्वसमाचरेत्
 ॥ कलायामपिद्वादश्यांपारणंतत्रचोदितम् ॥ २४ ॥ शुद्धामेकादशींचापित्यजेदन्नसंशयः ॥ कलाप्येकादशीयत्रद्वादश्यामुदितेखौ ॥ २५ ॥ सर्वा
 मेकादशींत्यक्त्वातत्रैवोपवसेद्विजः ॥ एवंविधिविनिश्चित्यसमुपोष्यहर्गर्दिनम् ॥ २६ ॥ सायमाद्यन्तयोगहोःसायंप्रातस्तुमध्यमे ॥ तत्रोपवासंकुर्वी
 तत्यक्त्वाभुक्तिचतुष्टयम् ॥ २७ ॥ दशम्यामेकभक्तस्तुनार्गिसंगमवर्जितः ॥ अवनीतल्पशायीचपरेऽहनिवसेच्छुचिः ॥ २८ ॥ धात्रीफलानुलिप्ताङ्गः
 स्नानंनद्यांसमाचरेत् ॥ उपवासपरोभूत्वागत्रौसंपूजयेद्धरिम् ॥ २९ ॥ पाखण्डिनंविकर्मस्थंपतितंश्वपचंतथा ॥ नावलोकेत्रसंभाषेत्रस्पृशेत्तत्रवैष्णवः ॥ ३० ॥
 अवैष्णवस्तुयोविप्रःसपाषण्डःप्रकीर्तितः ॥ शिखोपवीतत्यागीचविकर्मस्थइतीरितः ॥ ३१ ॥ महापापोपपापाभ्यांयुक्तःपतितउच्यते ॥ अन्त्यजः
 श्वपचःप्रोक्तोवेदैस्तत्रसुनिर्णयः ॥ ३२ ॥ रात्रौसंपूज्यदेवेशंजागरंचसमाचरेत् ॥ गन्धैःपुष्पैस्तथादीपैर्वस्त्रैराभरणैःशुभैः ॥ ३३ ॥ जपैःस्तोत्रैर्नमस्कारैः
 पूजयेन्निशिभक्तिः ॥ ततःप्रभातसमयेतुलसीमिश्रितैर्जलैः ॥ ३४ ॥ स्नात्वासम्यग्विधानेनसंतर्प्यपितृदेवताः ॥ पूजयेज्जगतामीशंलक्ष्म्यासहज
 नार्दन्म् ॥ ३५ ॥ कोमलैस्तुलसीपत्रैःपुष्पैश्चैकसुगन्धिभिः ॥ दीपात्रीराजयेत्तत्रवारमष्टोत्तरंशतम् ॥ ३६ ॥ शतपत्रकृतांमालांताभ्यांसम्यङ्निवे
 दयेत् ॥ धूपदीपंचनैवेद्यंताम्बूलंचसमर्पयेत् ॥ ३७ ॥ शर्करासहितंदिव्यंपायसान्नंसमर्पयेत् ॥ कर्पूरेणचसंयुक्तंताम्बूलंचनिवेदयेत् ॥ ३८ ॥ प्रदक्षि
 णनमस्कारंकृत्वाभक्त्यासमन्वितः ॥ आज्यंनजुहुयाद्द्वौशतमष्टोत्तरंतथा ॥ ३९ ॥ प्रत्यृचंपुरुषसूक्तेनलक्ष्मीसूक्तेनपायसम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भ
 त्तयास्वयंभुञ्जीतवाग्यतः ॥ ४० ॥ पुराणादिप्रपाठेनक्षपयेत्तद्दिनमहत् ॥ क्षितिशायीब्रह्मचारीतस्यामेवनिशिस्वपेत् ॥ ४१ ॥ एवंसंपूज्यमानःसद्वा
 दश्यांकमलापतिः ॥ क्षणात्प्रसन्नोभगवान्सर्वाभीष्टप्रदोध्रुवम् ॥ ४२ ॥ इत्येतत्कथितंदेविद्वादशीव्रतमुत्तमम् ॥ किमन्यच्छ्रोतुकामा
 सितद्रक्तव्यंब्रवीम्यहम् ॥ ४३ ॥ इतिश्रीपद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेद्वादशीमाहात्म्यंनामचतुस्त्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः
 ॥ २३४ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ पाषण्डानांचसंवादंवर्जयेदितियत्त्वया ॥ उक्तंममेहभगवज्जुपचादपिगर्हितम् ॥ १ ॥ तेकीदृशाःसमा
 रूयाताःकैलिङ्गैश्चिह्निताभुवि ॥ २ ॥ रुद्रउवाच ॥ येऽन्यंदेवंपरत्वेनवदन्त्यज्ञानमोहिताः ॥ नारायणाजगन्नाथात्तेवैपाषण्डिनः
 स्मृताः ॥ ३ ॥ द्वेष्टरोविष्णुभक्तानांयेचावैष्णवसंश्रयाः ॥ पाषण्डिभिश्चसंयुक्तास्तेवैपाषण्डिनस्मृताः ॥ ४ ॥ कपालभस्मास्थिवरायेत्येवै

दिकलिङ्गिनः ॥ ऋतेवनस्थाश्रमाच्चजटावल्कलधारिणः ॥ ५ ॥ अवैदिकक्रियोपेतास्तेवैपाषण्डिनस्तथा ॥ शङ्खचक्रोर्ध्वपुण्ड्रादिचिह्नैः प्रियतमैर्हरेः ॥ ६ ॥ रहितायेद्विजादेवितेवैपाषण्डिनः स्मृताः ॥ श्रुतिस्मृत्युदिताचारिण्यस्तुनाचरतिद्विजः ॥ ७ ॥ सपाषण्डीतिविज्ञेयः सर्वलोकेषुगर्हितः ॥ समस्तयज्ञभोक्तारमविदित्वाच्युतं हरिम् ॥ ८ ॥ उद्दिश्य देवता एव जुहोति च ददाति च ॥ सपाषण्डीतिविज्ञेयः स्वतन्त्रः सर्वकर्मसु ॥ ९ ॥ स्वातन्त्र्यात्कुरुते यस्तु कर्मवेदोदितं महत् ॥ विनावैभगवत्प्रीतिसपाषण्डीतिवैस्मृतः ॥ १० ॥ यस्तु नारायणं देवं ब्रह्मरुद्रादिदैवतैः ॥ समत्वेनैव वीक्षेत सपाषण्डी भवेत्सदा ॥ ११ ॥ अवस्थात्रितये यस्तु मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ वासुदेवं न जानाति सपाषण्डी भवेद्विजः ॥ १२ ॥ किमत्र बहुनोक्तेन ब्राह्मणायेऽप्यवैष्णवाः ॥ न स्पृष्टव्या न वक्तव्या न द्रष्टव्याः कदाचन ॥ १३ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ एवं श्रुत्वा च सा देवी शङ्करेणाभिभाषितम् ॥ विस्मयं परमं गत्वा पुनः प्रोवाच भामिनी ॥ १४ ॥ पार्वत्युवाच ॥ भगवन् परमं गुह्यं पृच्छामि सुरसत्तम ॥ मयि प्रीत्या समाचक्ष्व संशयो वर्तते भृशम् ॥ १५ ॥ कपालभस्म चर्मास्थिधारणं श्रुतिगर्हितम् ॥ तत्त्वया धार्यते देवगर्हितं केन हेतुना ॥ १६ ॥ स्त्रीचापल्येन देवेश पृच्छामित्वां महामते ॥ महानुभाव कथितं न कर्तव्यं महेश्वर ॥ १७ ॥ त्वया चरितमित्येतद्वक्तव्यं न क्वचित्प्रभो ॥ अकर्तव्यमपि प्रश्रंक्षन्तुमर्हसि मे प्रभो ॥ १८ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ इति देव्या हरः पृष्टो रहस्ये जनवर्जिते ॥ उवाच परमं गुह्यं यद्यदाचरितं स्वकम् ॥ १९ ॥ शिव उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यद्गुह्यं परमाद्भुतम् ॥ न वक्तव्यं त्वया देवि जनेषु कथितं मया ॥ २० ॥ अपृथक्त्वाच्छरीरस्य वक्ष्यामि तव सुव्रते ॥ न मुच्याद्यामहादैत्याः पुरा स्वायं भुवेऽन्तरे ॥ २१ ॥ महाबलामहावीर्यामहावीरामहौजसः ॥ सर्वे विष्णुरताः शुद्धाः सर्वपापविवर्जिताः ॥ २२ ॥ त्रयीधर्मवृताः सर्वे भगवद्भक्तिसंयुताः ॥ निर्जित्य सकलान् देवान् व्याहतपराक्रमाः ॥ २३ ॥ पदानितेषां जगद्दुर्बलवीर्यसमन्विताः ॥ ततो देवगणास्सर्वे भग्ना इन्द्रपुरोगमाः ॥ विष्णोः समीपमागम्य भयार्ताः शरणं गताः ॥ २४ ॥ देवा ऊचुः ॥ देवदेव महादैत्यैर्जम्भासुरपुरोगमैः ॥ स्वात्स्वात्स्थानाच्च्यावितास्तु भवन्तं शरणं गताः ॥ २५ ॥ अजेयान्सर्वदेवानां तपोनिर्द्धूतकल्मषान् ॥ त्वमेवैतान् महादैत्याञ्जेतुमर्हसि केशव ॥ २६ ॥ महादेव उवाच ॥ इत्याकर्ण्य हरिर्वाक्यं देवानां च भयानकम् ॥ तान्समाश्वास्य दिक्पालान् मामाह पुरुषोत्तमः ॥ २७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ त्वंहिरुद्रमहाबाहो मोहनार्थे सुरद्विषाम् ॥ पाषण्डाचरणधर्मकुरुष्व सुरसत्तम ॥ २८ ॥ तामसानि पुराणानि कथयस्व च तान् प्रति ॥ मोहनानि च शास्त्राणि कुरुष्व च महामते ॥ २९ ॥ मय्यभक्ताश्च विप्राश्च भविष्यन्ति महर्षयः ॥ त्वच्छक्त्या तान्समाविश्य कथयस्व च तामसान् ॥ ३० ॥ काणादंगौ तमं शक्तिमुपमन्युं च जैमिनिम् ॥ कपिलं चैव दुर्वासो मृकण्डू च बृहस्पतिम् ॥ ३१ ॥

भर्गवंजामदाभ्यंचदशैतांस्तामसानृषीन् ॥ तवशक्त्यासमाविश्यकुरुष्वजगतोऽहितम् ॥ ३२ ॥ त्वच्छक्त्याचनिविष्टास्तेतमसोद्रिक्तयाभृशम् ॥
तामसास्तेभविष्यन्तिक्षणादेवनसंशयः ॥ ३३ ॥ कथयिष्यन्तितेविप्रास्तामसानिजगत्रये ॥ पुराणानिचशास्त्राणित्वत्परत्वपगणिच ॥ ३४ ॥
कपालचर्मभस्मास्थिचिह्नान्यमरसर्वशः ॥ त्वमेवधृत्वातल्लोकान्मोहयस्वजगत्रये ॥ ३५ ॥ तथापाशुपतंशास्त्रंत्वमेवकुरुसत्कृतः ॥ कङ्कालशैव
पाषण्डमहाशैवादिभेदतः ॥ ३६ ॥ अलक्ष्यंचमतंसम्यग्वेदबाह्यनराधमाः ॥ भस्मास्थिधारिणःसर्वेभविष्यन्तिह्यचेतसः ॥ ३७ ॥ त्वांपरत्वेन
वक्ष्यन्तिसर्वशास्त्रेषुतामसाः ॥ तेषांमतमधिष्ठायसर्वेदैत्याःसदानवाः ॥ ३८ ॥ भवेयुस्तेमद्विमुखाःक्षणादेवनसंशयः ॥ अहमप्यवतारेषुत्वांचरुद्रमहा
बल ॥ ३९ ॥ तामसानांमोहनार्थंपूजयामियुगेयुगे ॥ मतमेतदवष्टभ्यपतन्त्येकनसंशयः ॥ ४० ॥ महादेवउवाच ॥ तच्छ्रुत्वाहंयथोक्तंतुवासुदेवेन
भामिनि ॥ समुद्विग्नमनादीनोबभूवात्रवरानने ॥ ४१ ॥ नमस्कृत्याथतंदेवमब्रवंपरमेश्वरम् ॥ त्वयोदितमिदंदेवकरोमियदिभूतले ॥ ४२ ॥
तस्मान्नाशोहिमेनाथभविष्यतिनसंशयः ॥ तत्रशक्यंमयाकर्तुमेतत्कृत्यंहरेऽधुना ॥ ४३ ॥ त्वदाज्ञापिचनोल्लङ्घ्याएतदुःखतरंमहत् ॥ एवमुक्तेतती
देविसमाश्वास्यचमांपुनः ॥ ४४ ॥ आत्मनाशायतेनात्रभवत्वित्याहमांहरिः ॥ देवतानांहितार्थायकुरुष्ववचनंमम ॥ ४५ ॥ तवापिजीवनोपायं
कथयामिसुरोत्तम ॥ दत्तवान्कृपयामह्यमात्मनामसहस्रकम् ॥ ४६ ॥ हृदयमांसमाधायजपमन्त्रंममाव्ययम् ॥ षडक्षरंमहामन्त्रंतारकब्रह्मसंज्ञितम् ॥
॥ ४७ ॥ येभजन्तिहिमांभक्त्यातेषांमुक्तिर्नसंशयः ॥ इन्दीवरदलश्यामंपद्मपत्रविलोचनम् ॥ ४८ ॥ शङ्खारशाङ्गेषुधरंसर्वाभरणभूषितम् ॥ पीतवस्त्रंचतु
र्बाहुंजानकीप्रियवल्लभम् ॥ ४९ ॥ श्रीरामायनमइत्येवमुच्चार्यमन्त्रमुत्तमम् ॥ सर्वदुःखहरंचैतत्पापिनामपिमुक्तिदम् ॥ ५० ॥ इमंमन्त्रंजपन्नित्यममलस्त्वं
भविष्यसि ॥ भस्मास्थिधारणाद्यत्तुसंभूतंकित्विषंत्वयि ॥ ५१ ॥ मङ्गलतदभूत्सर्वमन्मन्त्रोच्चारणाच्छुभात् ॥ तर्पितोनाशयिष्यामिपापंसर्वं
सुरोत्तम ॥ ५२ ॥ मदन्यदेवताभक्तिर्जायतेनतुसुव्रत ॥ मनसैवार्चयहृदिमांनाथंपुरुषोत्तमम् ॥ ५३ ॥ मदाज्ञांकुरुमत्प्रीत्यासर्वमेतच्छुभंतव ॥
इतिसंदिश्यमांदेविविससर्जमरुद्गणान् ॥ ५४ ॥ विसृष्टास्तेततोदेवानिवृत्ताःस्वाश्रमंययुः ॥ ततोमांप्रार्थयामासुर्देवाइन्द्रपुरोगमाः ॥ ५५ ॥ इन्द्रादय
ऊचुः ॥ शीघ्रंकुरुहितंदेवयथोक्तंहरिणाधुना ॥ ५६ ॥ महादेवउवाच ॥ देवतानांहितार्थायवृत्तिपाखण्डिनांशुभे ॥ कपालचर्मभस्मास्थिधारणं
तत्कृतंमया ॥ ५७ ॥ तामसानिपुराणानियथोक्तंविष्णुनाशुभे ॥ पाषण्डशैवशास्त्राणियथोक्तंकृतवानहम् ॥ ५८ ॥ मच्छक्त्यापिसमाविश्यगौत
मादिद्विजानपि ॥ वेदबाह्यानिशास्त्राणिसम्यगुक्तंमयानघे ॥ ५९ ॥ इमंमतमवष्टभ्यदुष्टाःसर्वेचराक्षसाः ॥ भगवद्विमुखाःसर्वेबभूवुस्तमसावृताः

॥ ६० ॥ भस्मादिधारणंकृत्वा महोद्यतमसावृताः ॥ मामेव पूजयांचक्रुर्मांसासृक्चन्दनादिभिः ॥ ६१ ॥ मत्तोवरप्रदानानिलब्ध्वा
मदबलोद्धताः ॥ अत्यन्तविषयासक्ताः कामक्रोधसमन्विताः ॥ ६२ ॥ सत्त्वहीनास्तु निर्वीर्याजितादेव गणैस्तदा ॥ सर्वधर्मपरिभ्रष्टाः
कालयान्त्यधमांगतिम् ॥ ६३ ॥ येमेतमवष्टभ्यचरन्ति पृथिवीतले ॥ सर्वधर्मे श्वरहिताः पश्यन्ति निरयंसदा ॥ ६४ ॥ एवं देवहितार्थाय
वृत्तिर्मे देवि गर्हिता ॥ विष्णोराज्ञां पुरस्कृत्य कृतं भस्मास्थिधारणम् ॥ ६५ ॥ बाह्यचिह्नमिदं देवि मोहनार्थाय विद्विषाम् ॥ अथान्तर्हृदये नित्यं ध्यात्वा
देवं जनार्दनम् ॥ ६६ ॥ जपन्नेव च तन्मन्त्रं तारकं ब्रह्मवाचकम् ॥ सहस्रनामसदृशं विष्णोर्नारायणस्य तु ॥ ६७ ॥ षडक्षरं महामन्त्रं रघूणां
कुलवर्द्धनम् ॥ जपन्वै स ततं देवि सदानन्दसुधाप्लुतम् ॥ सुखमात्यन्तिकं ब्राह्ममश्रामि स ततं शुभम् ॥ ६८ ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं त्वया पृष्टं शुभानने ॥
किमन्यच्छ्रोतुकामासि प्रीत्या तत्परिपृच्छ माम् ॥ ६९ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुगणे पञ्चप० उत्तर० पाषण्डोत्पत्तिवर्णनं नाम पञ्चत्रिंशदधिकद्विशततमो
ऽध्यायः ॥ २३५ ॥ पार्वत्युवाच ॥ तामसानि च शास्त्राणि समाचक्ष्व ममानघ ॥ संप्रोक्तानि च यैर्विप्रैर्भगवद्भक्तिवर्जितैः ॥ तेषां नामानि क्रमशः समाचक्ष्व
सुरेश्वर ॥ १ ॥ रुद्र उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि तामसानि नियथाक्रमम् ॥ येषां स्मरणमात्रेण मोहः स्याज्ज्ञानिनामपि ॥ २ ॥ प्रथमं हि मयैवोक्तं
शैवं पाशुपतादिकम् ॥ मच्छक्त्या वै शितैर्विप्रैः प्रोक्तानि च ततः शृणु ॥ ३ ॥ कणादेन तु संप्रोक्तं शास्त्रं वैशेषिकं महत् ॥ गौतमेन तथान्यायं साङ्ख्यं
तुकपिलेन वै ॥ ४ ॥ धिपणेन तथा प्रोक्तं चार्वाकमतिगर्हितम् ॥ दैत्यानां नाशनार्थाय विष्णुना बुद्धरूपिणा ॥ ५ ॥ बौद्धशास्त्रं महत्प्रोक्तं नग्ननीलपटादि
कम् ॥ मायावादमसच्छास्त्रं प्रच्छन्नं बौद्धमुच्यते ॥ ६ ॥ मयैव कथ्यते देविकलौ ब्राह्मणरूपिणा ॥ अपार्थश्रुतिवाक्यानां दर्शयं लोकगर्हितम् ॥ ७ ॥
कर्मस्वरूपं त्याज्यत्वं यत्र वै प्रतिपाद्यते ॥ सर्वकर्मपरिभ्रष्टो विकर्मस्थः स उच्यते ॥ ८ ॥ परेशजीवयोरेक्यं मया त्वप्रतिपाद्यते ॥ ब्रह्मणोऽत्र परं रूपं निर्गुणं वक्ष्यते
मया ॥ ९ ॥ सर्वस्य जगतोऽप्यत्र मोहनार्थं कलौ युगे ॥ वेदार्थवन्महाशास्त्रं मायावादमवैदिकम् ॥ १० ॥ मयैव वक्ष्यते देवि जगतां नाशकारणात् ॥
द्विजन्मना जैमिनिना पूर्ववदमपार्थक्यम् ॥ ११ ॥ निरीश्वरेण वा देन कृतं शास्त्रं महत्तरम् ॥ शास्त्राणि चैव गिरिजेतामसानि निबोध मे ॥ १२ ॥ पुराणानि
च वक्ष्यामि तामसानि नियथाक्रमात् ॥ ब्राह्मपाद्मवैष्णवं च शैवं भागवतं तथा ॥ १३ ॥ तथैव नारदीयं तु मार्कण्डेयं तु सप्तमम् ॥ आग्नेयमष्टमं प्रोक्तं भविष्यं
नवमं तथा ॥ १४ ॥ दशमं ब्रह्मवैवर्तलैङ्गमेकादशं स्मृतम् ॥ द्वादशं च वराहं च वामनं च त्रयोदशम् ॥ १५ ॥ कौर्मचतुर्दशं प्रोक्तं मात्स्यं पञ्चदशं स्मृतम् ॥
षोडशं गारुडं प्रोक्तं स्कान्दं सप्तदशं स्मृतम् ॥ १६ ॥ अष्टादशं तु ब्रह्माण्डं पुराणानि नियथाक्रमम् ॥ मात्स्यं कौर्मं तथा लैङ्गं शैवं स्कान्दं तथैव च ॥ १७ ॥ आग्नेयं

चषडेतानितामसानिनिबोधमे ॥ वैष्णवंनारदीयंचतथाभागवतंशुभम् ॥ १८ ॥ गारुडंचतथापाद्मं वाराहंशुभदर्शने ॥ सात्त्विकानिपुराणानि
 विज्ञेयानिशुभानिवै ॥ १९ ॥ ब्रह्माण्डं ब्रह्मवैवर्तं मार्कण्डेयं तथैव च ॥ भविष्यं वामनं ब्राह्मं राजसानिनिबोधमे ॥ २० ॥ सात्त्विकामोक्षदाः प्रोक्ता राजसाः
 स्वर्गदाः शुभाः ॥ तथैव तामसा देवि निरयप्राप्तिहेतवः ॥ २१ ॥ तथैव स्मृतयः प्रोक्ता ऋषिभिस्त्रिगुणान्विताः ॥ सात्त्विकाराजसाश्चैव तामसाः
 शुभदर्शने ॥ २२ ॥ वासिष्ठं चैव हारीतं व्यासं पाराशरं तथा ॥ भारद्वाजं काश्यपं च सात्त्विकामुक्तिदाः शुभाः ॥ २३ ॥ मानवं याज्ञवल्क्यं चाप्यात्रेयं
 दाक्षमेव च ॥ कात्यायनं वैष्णवं च राजसाः स्वर्गदाः शुभाः ॥ २४ ॥ गौतमं बार्हस्पत्यं च सांवर्तं च यमं स्मृतम् ॥ शाङ्खं चौशनसं चेति तामसानिरयप्रदाः ॥
 २५ ॥ किमत्र बहुनोक्तेन पुराणेषु स्मृतिष्वपि ॥ तामसानरकायैव वर्जयेत्तान्विचक्षणः ॥ २६ ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं प्रसङ्गाच्छुभदर्शने ॥
 शेषं च वैभवावस्थां हरेर्वक्ष्यामि ते शृणु ॥ २७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चमोत्तरोत्तमसंज्ञकथनं नाम षट्त्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३६ ॥
 श्रीरुद्र उवाच ॥ हिरण्यकहिरण्याक्षौ काश्यपेयौ महाबलौ ॥ दितिपुत्रौ महावीर्यौ सर्वदैत्यपती उभौ ॥ १ ॥ वैकुण्ठनगरस्यास्तां पश्चिमद्वारपालकौ ॥
 नाम्नातौ जयविजयौ श्वेतद्वीपे हरिं गतौ ॥ २ ॥ तस्मिन् प्रविष्टान्योगीन्द्रान्सनकादीन् महाबलौ ॥ वारयामास तु देवि हरिं सदृशं नानुसुक्तान् ॥
 तैः प्रशप्तौ महावीर्यौ द्वारपालौ सुगेतमौ ॥ ३ ॥ सनकादय उचुः ॥ उत्पत्स्यतः पृथिव्यां तु द्वाः स्थौ देवस्य किङ्करो ॥ ४ ॥ रुद्र उवाच ॥ इति शापं तयो
 र्देत्वा तत्र तस्थुर्मुनीश्वराः ॥ देवस्तमर्थं ज्ञात्वा च तानाहूय च त्रावपि ॥ तौ द्वाः स्थावब्रवीत्तत्र भगवान्भूतभावनः ॥ ५ ॥ भगवानुवाच ॥ कृतवन्तौ महावीर्या
 वपराधं महात्मनाम् ॥ नातिक्रमणीयमिदं भवद्भ्यां द्वारपालकौ ॥ ६ ॥ दासत्वं सप्तजन्मानियुवांभक्तौ ममानघौ ॥ अमित्रतां तथा त्रीणि
 जन्मानि भजतोऽपि वा ॥ ७ ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्युक्तौ तौ महावीर्या ब्रूतां प्रमेश्वरम् ॥ ८ ॥ जयविजया ब्रूचतुः ॥ चिरकालं महीं गन्तुं न समर्थौ स्वमानदा ॥
 तस्मा त्रीण्येव जन्मानि विद्विष्यत्वं च भजावहे ॥ देवत्वयैव निहतौ प्राप्स्यावोभवदन्तिकम् ॥ ९ ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्युक्त्वा द्वारपालौ तौ पूर्वजातौ
 महाबलौ ॥ कश्यपस्य महावीर्यौ दितिर्गर्भे महासुरौ ॥ १० ॥ हिरण्यकशिपुर्ज्येष्ठो हिरण्याक्षः कनिष्ठकः ॥ उभौ तौ लोकविख्यातौ महावीर्यवलोद्धतौ ॥
 ११ ॥ अप्रमाणशरीरः सहिरण्याक्षो महोद्धतः ॥ उत्पाट्य बाहुसाहसैः पृथिवीं समहीधराम् ॥ १२ ॥ ससागरां द्वीपयुतां सर्वप्राणिसमन्वि
 ताम् ॥ उत्पाट्य शिरसा धृत्वा प्रविवेश रसातलम् ॥ १३ ॥ ततो देवगणाः सर्वे च कुशुर्भयपीडिताः ॥ शरणं प्रययुर्देवं नारायणमनामयम् ॥ १४ ॥
 ततस्तदद्भुतं ज्ञात्वा शङ्खचक्रगदाधरः ॥ वाराहरूपमास्थाय विश्वरूपं जनार्दनः ॥ १५ ॥ अनादिमध्यान्तवपुः सर्वदेवमयो विभुः ॥ विश्वतः पाणिपद्मक्षुः

महादंष्ट्रोमहाभुजः ॥१६॥ एकयादंष्ट्रयादैत्यंजघानपरमेश्वरः ॥ संचूर्णितमहागात्रोममारदितिजाधमः ॥१७॥ पतितांधरणीदृष्ट्वादंष्ट्रयोद्धृत्यपूर्ववत् ॥
 संस्थाप्यधारयामासशेषकूर्मवपुस्तदा ॥१८॥ तदंष्ट्रादेवताः सर्वाः क्रोडरूपं महाहरिम् ॥ तुष्टुवुर्मुनयश्चैव भक्तिनम्रात्ममूर्तयः ॥१९॥ देवा ऊचुः ॥ नमो
 यज्ञवराहाय कृष्णाय शतबाहवे ॥ नमस्ते वेदे वेदाङ्गतनवे विश्वरूपिणे ॥२०॥ सर्गस्थितिस्वरूपाय सर्वयज्ञस्वरूपिणे ॥ कलाकाष्ठानि मेषादिकालरूपाय ते
 नमः ॥२१॥ भूतात्मने नमस्तुभ्यमृग्वेदवपुषेतथा ॥ सुरात्मने नमस्तुभ्यंसामवेदाय ते नमः ॥२२॥ अंकाराय नमस्तुभ्यं यजुर्वेदस्वरूपिणे ॥ आथर्वण
 स्वरूपाय च तुर्वेदमयाय च ॥२३॥ नमस्ते वेदे वेदाङ्गसाङ्गोपाङ्गाय ते नमः ॥ नमो भगवते तुभ्यं वराय वपुषेतदा ॥२४॥ नमो भूर्भुवस्वः पतये महर्षिणाय ते
 नमः ॥ जनस्तपस्तप्यपतये सर्वलोके श्वराय च ॥२५॥ वषट्कारात्मने तुभ्यं यज्ञरूपाय ते नमः ॥ गोविन्दाय नमस्तुभ्यमनादिनिधनाय च ॥२६॥
 नमस्ते चिदचिद्वस्तु विशिष्टैकस्वरूपिणे ॥ श्रीभूनीलाधिपतये जगत्पित्रे नमो नमः ॥२७॥ रुद्र उवाच ॥ इत्यादिस्तुतिभिः स्तुत्वा देववाराहरूपि
 णम् ॥ अर्चयामासुरात्मेशं गन्धपुष्पादिभिर्हरिम् ॥२८॥ समर्च्यमानस्तैर्देवैस्तेषामिष्टं वरंददौ ॥ गन्धर्वैरप्सरोभिश्च गीयमानो मुदा हरिः ॥२९॥
 महर्षिभिः स्तूयमानस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ एभिः स्तुत्वानरो भक्त्या प्रातरुत्थाय भक्तिमान् ॥३०॥ ईप्सितांलभंत भूमिचिरं सस्यफलान्विताम् ॥
 एतत्ते सर्वमाख्यातं वाराहं वैभवहरेः ॥ नारसिंहं तथा वक्ष्ये शृणु देविवरानने ॥३१॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्च० उत्तर० वराहावतारकथनं नाम सप्तत्रिंशद
 धिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२३७॥ रुद्र उवाच ॥ भ्रातरं निहतं ज्ञात्वा हिरण्यकशिपुस्ततः ॥ तपस्ते पे महादैत्यो मेरोः पार्श्वे च मां प्रति ॥१॥ दिव्यवर्षसहस्राणि वायु
 भक्षो महाबलः ॥ जपन्पञ्चाक्षरं मन्त्रं पूजयामास मां शुभे ॥२॥ ततः प्रहृष्टमनसा तमवोचं महासुरम् ॥ वरं वृणीष्व दैतेय यत्ते मनसि वर्तते ॥ ततः प्रोवाच दैतेयो
 मां प्रसन्नं शुभानने ॥३॥ हिरण्यकशिपु उवाच ॥ देवासुरमनुष्याणां गन्धर्वो रगरक्षसाम् ॥ पशुपक्षिमृगाणां च सिद्धानां वै महात्मनाम् ॥४॥ यक्षविद्याधराणां च
 किन्नराणां तथैव च ॥ सर्वेषामेव रोगाणामायुधानां तथैव च ॥ सर्वेषामृषिमुख्यानामवध्यत्वं प्रयच्छ मे ॥५॥ रुद्र उवाच ॥ एवमस्त्विति तद्रक्षस्त्व
 ब्रवं प्रियदर्शने ॥ मत्तो महाद्वरं प्राप्य स दैतेयो महाबलः ॥६॥ जित्वा महेन्द्रं देवांश्च सत्रैलोक्येश्वरोऽभवत् ॥ सर्वाश्च यज्ञभागांश्च स्वयमेवाग्रहीद्वलात् ॥
 ॥७॥ त्रातारं नाधिगच्छन्ति देवतास्तेन निर्जिताः ॥ तस्यैव किङ्कराः सर्वे गन्धर्वा देवदानवाः ॥८॥ यक्षाश्च नागाः सिद्धाश्च साध्याश्च वशवर्तिनः ॥
 ॥ उत्तानपादस्य सुतां कल्याणीनाम कन्यकाम् ॥९॥ उपये मे विधानेन दैत्यराजो महाबलः ॥ तस्यां जातो महातेजाः प्रह्लादो दैत्यराट्छुभे ॥१०॥ अनुरक्तो

हृषीकेशेर्गर्भवासेऽपियोहरौ ॥ सर्वावस्थासुकृत्येषु मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ ११ ॥ नान्यजानातिदेवेशात्प्रसन्नात्मासनातनात् ॥ सकालेनोपनीतः सन्गुरु
 गेहेऽवसत्सुधीः ॥ १२ ॥ अधीत्य सर्ववेदांश्च शास्त्राणि विविधानि च ॥ कस्यचित्त्वथ कालस्य गुरुणा सह दैत्यजः ॥ १३ ॥ पितुः समीपमागत्य ब्रुवन्दे विनया
 न्वितः ॥ तं परिष्वज्य बाहुभ्यां तनयं शुभलक्षणम् ॥ अङ्गे निधाय दैत्येन्द्रः प्रोवाचेदं सुविस्मितम् ॥ १४ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ प्रह्लादचिरकालं त्वं गुरुगेहे निव
 शितः ॥ यदुक्ता गुरुणा विद्या तन्ममाचक्ष्व सुव्रत ॥ १५ ॥ रुद्र उवाच ॥ इति पृष्टः स्वपित्रा वै प्रह्लादो जन्मवैष्णवः ॥ प्राह दैत्येश्वरं प्रीत्या वचनं कलुषापहम् ॥
 ॥ १६ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ यो वै सर्वोपनिषदामर्थः पुरुष ईश्वरः ॥ तं वै सर्वगतं विष्णुं नमस्कृत्य ब्रवीमि ते ॥ १७ ॥ रुद्र उवाच ॥ इति विष्णुस्तुतिं श्रुत्वा
 दैत्यराड् विस्मयान्वितः ॥ उवाच तं गुरोर्षात्किं त्वयोक्तं ममात्मजे ॥ १८ ॥ ममात्मजस्य दुर्बुद्धे हरिस्तव मीदृशम् ॥ किमर्थमुक्तवाञ्छामकायं
 ब्राह्मणोचितम् ॥ १९ ॥ अथाव्यमदमिव स्यस्तव मेतं ममाग्रतः ॥ बालेनापि कृतं त्वत्त्वत्प्रसादाद्ब्रिजाधमं ॥ २० ॥ इत्युक्त्वा परितो वीक्ष्य दैत्यराट्
 क्रोधमूर्छितः ॥ उवाच दैत्यमेकं तु बन्धयैनं द्विजाधमम् ॥ २१ ॥ इति राजवचः श्रुत्वा सबन्धभृगोः सुतम् ॥ बध्यमानं गुरुदृष्ट्वा प्रह्लादो ब्राह्मणप्रियः ॥
 ॥ २२ ॥ उवाच पितरं तात इदं मे नोक्तवान् गुरुः ॥ कृपया देवदेवस्य शिक्षितोऽस्मि हरेः प्रभो ॥ २३ ॥ नाम्योगुरुर्मे भवति स एव प्रेरको हरिः ॥ श्रोतामन्ता
 तथावक्ता द्रष्टा सर्वग ईश्वरः ॥ २४ ॥ हरिरेवाक्षयः कर्तानियन्ता सर्वदेहिनाम् ॥ तदनागाह्यसौ विप्रो मोक्तव्योऽयं गुरुः प्रभो ॥ २५ ॥ रुद्र उवाच ॥
 इति पुत्रवचः श्रुत्वा हिरण्यकशिपुस्ततः ॥ तं ब्राह्मणं मोचयित्वा स्वसुतं प्राह विस्मयात् ॥ २६ ॥ किं त्वत्सत्त्वं भ्रमस्येवं मिथ्यावाक्यैर्द्विजन्मनः ॥ को विष्णुः
 किं तु तद्रूपं कुत्रासौ संस्थितो हरिः ॥ २७ ॥ अहमेवेश्वरो लोके त्रैलोक्याधिपतिर्मतः ॥ मामेवार्चयन् गोविन्दं त्यज शत्रुंदुरासदम् ॥ २८ ॥ अथ वा शङ्करं
 देवं रुद्रं लोकगुरुं प्रभुम् ॥ अर्चयस्व सुराध्यक्षं सर्वैश्वर्यप्रदं शिवम् ॥ २९ ॥ त्रिपुण्ड्रधारणं कृत्वा भस्मना दैत्यपूजितम् ॥ पूजयस्व महादेवं पाशुपत्योक्त
 मार्गतः ॥ ३० ॥ रुद्र उवाच ॥ इति दैत्यपतेर्वार्क्यं श्रुत्वा चुस्तत्पुरोहिताः ॥ ३१ ॥ पुरोहिता उचुः ॥ एवमेव महाभाग कुरुष्व वचनं पितुः ॥ त्यज
 शत्रुकैटभारिं पूजयस्व त्रिलोचनम् ॥ ३२ ॥ रुद्रात्पंरतरो देवो नास्ति सर्वप्रदो नृणाम् ॥ पिता तवापितस्यैव प्रसादादीश्वरोऽभवत् ॥ ३३ ॥ रुद्र उवाच ॥
 इति तेषां वचः श्रुत्वा प्रह्लादः प्राह वैष्णवः ॥ ३४ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ अहो भगवतः श्रेष्ठं यन्मायामोहितं जगत् ॥ अहो वेदान्तविद्वांसः सर्वलोकेषु पूजिताः
 ॥ ३५ ॥ ब्राह्मणा अपि चापल्याददन्त्येवं मदान्विताः ॥ नारायणः परं ब्रह्मतत्त्वं नारायणः परम् ॥ ३६ ॥ नारायणः परमो ध्याता ध्यानं नारायणः परम् ॥

प० पु०
॥ २४१ ॥

महादंष्ट्रोमहाभुजः ॥१६॥ एकयादंष्ट्रयादैत्यंजघानपरमेश्वरः ॥ संचूर्णितमहागात्रोममारदितिजाधमः ॥१७॥ पतितांधरणीदृष्ट्वादंष्ट्रयोद्धृत्यपूर्ववत् ॥
संस्थाप्यधारयामासशेषेकूर्मवपुस्तदा ॥१८॥ तदंष्ट्रादेवताः सर्वाः क्रोडरूपं महाहरिम् ॥ तुष्टुवुर्मुनयश्चैव भक्तिनम्रात्ममूर्तयः ॥१९॥ देवा ऊचुः ॥ नमो
यज्ञवराहाय कृष्णाय शतबाहवे ॥ नमस्ते वेदे वेदाङ्ग तनवे विश्वरूपिणे ॥२०॥ सर्गस्थितिस्वरूपाय सर्वयज्ञस्वरूपिणे ॥ कलाकाष्ठानिमेषादिकालरूपाय ते
नमः ॥२१॥ भूतात्मने नमस्तुभ्यं मृगवेदवपुषेतथा ॥ सुरात्मने नमस्तुभ्यं सामवेदाय ते नमः ॥२२॥ अंकाराय नमस्तुभ्यं यजुर्वेदस्वरूपिणे ॥ आथर्वण
स्वरूपाय च तुर्वेदमयाय च ॥२३॥ नमस्ते वेदे वेदाङ्ग साङ्गोपाङ्गाय ते नमः ॥ नमो भगवते तुभ्यं वराय वपुषेतदा ॥२४॥ नमो भूर्भुवस्स्वः पतये महेशाय ते
नमः ॥ जनस्तपस्सत्यपतये सर्वलोके श्वराय च ॥२५॥ वषट्कारात्मने तुभ्यं यज्ञरूपाय ते नमः ॥ गोविन्दाय नमस्तुभ्यं मनादिनिधनाय च ॥२६॥
नमस्ते चिदचिद्वस्तु विशिष्टैकस्वरूपिणे ॥ श्रीभूनीलाधिपतये जगत्पित्रे नमो नमः ॥२७॥ रुद्र उवाच ॥ इत्यादिस्तुतिभिः स्तुत्वा देवं वाराहरूपि
णम् ॥ अर्चयामासुरात्मे शंगन्धपुष्पादिभिर्हरिम् ॥२८॥ समर्च्यमानस्ते देवैस्तेषामिष्टं वरं ददौ ॥ गन्धर्वैरप्सरोभिश्च गीयमानो मुदा हरिः ॥२९॥
महर्षिभिः स्तूयमानस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ एभिः स्तुत्वानरो भक्त्या प्रातरुत्थाय भक्तिमान् ॥३०॥ ईप्सितां लभन्त भूमिचिरं सस्यफलान्विताम् ॥
एतत्ते सर्वमाख्यातं वाराहं वै भवं हरेः ॥ नारसिंहं तथा वक्ष्ये शृणु देवि वरानने ॥३१॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्च० उत्तर० वराहावतारकथनं नाम सप्तत्रिंशद
धिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२३७॥ रुद्र उवाच ॥ भ्रातरं निहतं ज्ञात्वा हिरण्यकशिपुस्ततः ॥ तपस्ते पे महादैत्यो मेरोः पार्श्वे च मां प्रति ॥१॥ दिव्यवर्षसहस्राणि वायु
भक्षो महाबलः ॥ जपन्पञ्चाक्षरं मन्त्रं पूजयामास मां शुभे ॥२॥ ततः प्रहृष्टमनसा तमवोचं महासुरम् ॥ वरं वृणीष्व दैतेय यत्ते मनसि वर्त्तते ॥ ततः प्रोवाच दैतेयो
मां प्रसन्नं शुभानने ॥३॥ हिरण्यकशिपु उवाच ॥ देवासुरमनुष्याणां गन्धर्वो रगरक्षसाम् ॥ पशुपतिमृगाणां च सिद्धानां वै महात्मनाम् ॥४॥ यक्षविद्याधराणां च
किन्नराणां तथैव च ॥ सर्वेषामेव रोगाणामायुधानां तथैव च ॥ सर्वेषामृषिमुख्यानामवध्यत्वं प्रयच्छ मे ॥५॥ रुद्र उवाच ॥ एवमस्त्वितितद्रक्षस्त्व
ब्रवं प्रियदर्शने ॥ मत्तो महद्वरं प्राप्य स दैतेयो महाबलः ॥६॥ जित्वा महेन्द्रं देवांश्च स त्रैलोक्येश्वरोऽभवत् ॥ सर्वाश्च यज्ञभागांश्च स्वयमेवाग्रहीद्वलात् ॥
॥७॥ त्रातारं नाधिगच्छन्ति देवतास्तेन निर्जिताः ॥ तस्यैव किङ्कराः सर्वे गन्धर्वा देवदानवाः ॥८॥ यक्षाश्च नागाः सिद्धाश्च साध्याश्च वशवर्तिनः ॥
॥ उत्तानपादस्य सुतां कल्याणीनाम कन्यकाम् ॥९॥ उपयेमे विधानेन दैत्यराजो महाबलः ॥ तस्यां जातो महातेजाः प्रह्लादो दैत्यराट् शुभे ॥१०॥ अनुरक्तो

(१) शापानाम्-इति पाठान्तरम् ।

उ.खं.सं.

अ० २३८

॥ २४१ ॥

हृषीकेशगर्भवासेऽपियोहरौ ॥ सर्वोवस्थासुकृत्येषु मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ ११ ॥ नान्यजानातिदेवशात्प्रसन्नात्मासनातनात् ॥ सकालेनोपनीतः सन्गुरु
 गेहेऽवसत्सुधीः ॥ १२ ॥ अधीत्य सर्ववेदांश्च शास्त्राणिविविधानि च ॥ कस्यचित्त्वथ कालस्य गुरुणा सह दैत्यजः ॥ १३ ॥ पितुः समीपमागत्य वन्दे विनया
 न्वितः ॥ तं परिष्वज्य बाहुभ्यां तनयं शुभलक्षणम् ॥ अङ्गे निधाय दैत्येन्द्रः प्रोवाचेदं सुविस्मितम् ॥ १४ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ प्रह्लादचिरकालं त्वं गुरुगेहे निव
 शितः ॥ यदुक्ता गुरुणा विद्या तन्ममाचक्ष्व सुव्रत ॥ १५ ॥ रुद्र उवाच ॥ इति पृष्टः स्वपित्रा वै प्रह्लादो जन्मवैष्णवः ॥ प्राह दैत्येश्वरं प्रीत्या वचनं कलुषापहम् ॥
 ॥ १६ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ यो वै सर्वोपनिषदामर्थः पुरुष ईश्वरः ॥ तं वै सर्वगतं विष्णुं नमस्कृत्य ब्रवीमि ते ॥ १७ ॥ रुद्र उवाच ॥ इति विष्णुस्तुतिं श्रुत्वा
 दैत्यराट् विस्मयान्वितः ॥ उवाच तं गुरुरोषात्किं त्वयोक्तं ममात्मजे ॥ १८ ॥ ममात्मजस्य दुर्बुद्धे हरिस्तव मीढशम् ॥ किमर्थमुक्तवाञ्छामकार्यं
 ब्राह्मणोचितम् ॥ १९ ॥ अश्राव्यं मदमिव स्यस्तव मेतं ममाग्रतः ॥ बालेनापि कृतं त्वे तत्त्वत्प्रसादाद्विजाधमं ॥ २० ॥ इत्युक्त्वा परितो वीक्ष्य दैत्यराट्
 क्रोधमूर्छितः ॥ उवाच दैत्यमेकं तु बन्धयेनं द्विजाधमम् ॥ २१ ॥ इति राजवचः श्रुत्वा सबन्धभृगोः सुतम् ॥ बध्यमानं गुरुं दृष्ट्वा प्रह्लादो ब्राह्मणप्रियः ॥
 ॥ २२ ॥ उवाच पितरं तात इदं मे नोक्तवान् गुरुः ॥ कृपया देवदेवस्य शिशितोऽस्मि हरेः प्रभो ॥ २३ ॥ नाम्योगुरुर्मे भवति स एव प्रेरको हरिः ॥ श्रोतामन्ता
 तथा वक्ता द्रष्टा सर्वग ईश्वरः ॥ २४ ॥ हरिरेवाक्षयः कर्तानियन्ता सर्वदेहिनाम् ॥ तदनागाह्यसौ विप्रो मोक्तव्योऽयं गुरुः प्रभो ॥ २५ ॥ रुद्र उवाच ॥
 इति पुत्रवचः श्रुत्वा हिरण्यकशिपुस्ततः ॥ तं ब्राह्मणं मोचयित्वा स्वसुतं प्राह विस्मयात् ॥ २६ ॥ किं त्वत्सत्वं भ्रमस्येवं मिथ्यावाक्यैर्द्विजन्मनः ॥ को विष्णुः
 किं तु तद्रूपं कुत्रासौ संस्थितो हरिः ॥ २७ ॥ अहमेवेश्वरो लोके त्रैलोक्याधिपतिर्मतः ॥ मामेवाच्य गोविन्दं त्यज शत्रुन्दुरासदम् ॥ २८ ॥ अथ वा शङ्करं
 देवं रुद्रं लोकगुरुं प्रभुम् ॥ अर्चयस्व सुराध्यक्षं सर्वैश्वर्यप्रदं शिवम् ॥ २९ ॥ त्रिपुण्ड्रधारणं कृत्वा भस्मना दैत्यपूजितम् ॥ पूजयस्व महादेवं पाशुपत्योक्त
 मार्गतः ॥ ३० ॥ रुद्र उवाच ॥ इति दैत्यपतेर्वर्क्यं श्रुत्वा चुस्तपुरोहिताः ॥ ३१ ॥ पुरोहिता ऊचुः ॥ एवमेव महाभाग कुरुष्व वचनं पितुः ॥ त्यज
 शत्रुकैटभारिं पूजयस्व त्रिलोचनम् ॥ ३२ ॥ रुद्रात्परतरो देवो नास्ति सर्वप्रदो नृणाम् ॥ पिता तवापितस्यैव प्रसादा दीश्वरोऽभवत् ॥ ३३ ॥ रुद्र उवाच ॥
 इति तेषां वचः श्रुत्वा प्रह्लादः प्राह वैष्णवः ॥ ३४ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ अहो भगवतः श्रेष्ठं यन्मायामोहितं जगत् ॥ अहो वेदान्तविद्वांसः सर्वलोकेषु पूजिताः
 ॥ ३५ ॥ ब्राह्मणा अपि चापल्याद्वदन्त्येवं मदान्विताः ॥ नारायणः परं ब्रह्मतत्त्वं नारायणः परम् ॥ ३६ ॥ नारायणः परो ध्याता ध्यानं नारायणः परम् ॥

गतिर्विश्वस्यजगतःशाश्वतंशिवमच्युतः ॥ ३७ ॥ धाताविधाताजगतोवासुदेवःसनातनः ॥ विश्वमेवेदंपुरुषस्तद्विश्वमुपजीवति ॥ ३८ ॥
 हिरण्मयवपुर्नित्यःपुण्डरीकनिभेक्षणः ॥ श्रीभूनीलांपतिःसौम्योनिर्मलःशुभविग्रहः ॥ ३९ ॥ तेनैवसृष्टौब्रह्मेशोसर्गसंहारकारकौ ॥
 तस्यैवाज्ञांपुरस्कृत्यवर्त्ततेब्रह्मशङ्कगै ॥ ४० ॥ भीषास्माद्वातिपवनोभीषोदेतिदिवाकरः ॥ भीषास्मादग्निश्चेन्द्रोऽथमृत्युर्धावति
 पञ्चमः ॥ ४१ ॥ आसीदेकोहरिर्दिव्योदेवोनारायणःपरः ॥ ब्रह्मानेन्द्रोनचेशानोनचचन्द्रदिवाकरौ ॥ ४२ ॥ नवा
 द्यावापृथिव्यौचनक्षत्राणिदिवौकसः ॥ तस्यविष्णोःपङ्कधामसदापश्यन्तिमूरयः ॥ ४३ ॥ एवंसर्वोपनिषदामर्थंहित्वाद्विजोत्तमाः ॥ रागा
 लोभाद्वयाद्रापिक्विवाब्रथममाग्रतः ॥ ४४ ॥ तंसर्वरक्षकंदेवंत्यक्त्वासर्वेश्वरंहरिम् ॥ कथंपाषण्डमाश्रित्यपूजयामिचशङ्करम् ॥ ४५ ॥ लक्ष्मीपतिदेव
 देवमनन्तंपुरुषोत्तमम् ॥ इन्दीवरदलश्यापंघ्रपत्रायतेक्षणम् ॥ ४६ ॥ श्रीवत्सलक्षितोरस्कंसर्वाभरणभूषितम् ॥ सदाकुमारंसर्वेशंनित्यानन्दसुख
 प्रदम् ॥ ४७ ॥ कृष्णंदध्युर्महात्मानोयोगिनःसनकादयः ॥ यमर्चयन्तिब्रह्मेशशक्राद्यादेवतागणाः ॥ ४८ ॥ यस्यपत्न्याःकटाक्षार्द्धदृष्ट्यादृष्टादिवौकसः ॥
 ब्रह्मेन्द्ररुद्रवरुणयमसोमधनाधिपाः ॥ ४९ ॥ यन्नामस्मरणादेवपापिनामपिसत्त्वरम् ॥ मुक्तिर्भवतिजन्तूनांब्रह्मादीनांसुदुर्लभा ॥ ५० ॥ सएवरक्षकःश्रीशो
 देवानामपिसर्वदा ॥ तमेवपूजयिष्यामिलक्ष्म्यासंयुतमच्युतम् ॥ प्राप्स्यामिसुसुखेनैवतद्विष्णोःपरमपदम् ॥ ५१ ॥ रुद्रउवाच ॥ इतितस्यवचः
 श्रुत्वाहिरण्यकशिपुस्ततः ॥ क्रोधेनमहताविष्टोजज्वालाग्निरिवापरः ॥ परितोवीक्ष्यदैतेयानित्याहक्रोधमूर्छितः ॥ ५२ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥
 भोषणैःशस्त्रसङ्घातैःप्रह्लादंपापकारिणम् ॥ ममाज्ञयाघातयध्वंशत्रुपूजनतत्परम् ॥ ५३ ॥ रक्षिताहरिवेतिप्रोच्यतेतंनवाक्छलात् ॥ अद्यैवसफलतस्यपश्येयं
 हरिरक्षणम् ॥ ५४ ॥ रुद्रउवाच ॥ तदोद्यतास्त्रादैतेयाहन्तुदैत्येश्वरात्मजम् ॥ परिवार्यमहात्मानंतस्थुदैत्येश्वराज्ञया ॥ ५५ ॥ प्रह्लादोऽपितदा
 विष्णुं ध्यात्वाहृदयपङ्कजे ॥ जपत्रयाक्षरंमन्त्रंतस्थौगिरिरिवापरः ॥ ५६ ॥ तंजघ्नुःपरितोवीराःशूलतोमरशक्तिभिः ॥ प्रह्लादस्यवपुस्तत्रहरिसंस्मर
 णाच्छुभे ॥ ५७ ॥ विष्णोःप्रभावाद्दर्शयंत्रभूतमभूद्रुशम् ॥ ततःसंप्राप्यतद्वात्रमहास्त्राणिसुरद्विषाम् ॥ ५८ ॥ नीलोत्पलदलानीवपेतुश्छिन्नाःक्षितौ
 शुभे ॥ अल्पमप्यस्यतद्वात्रंभेतुदैत्यानचक्षमाः ॥ ५९ ॥ विस्मितावाङ्मुखास्तस्थुदैत्यराजान्तिकेभटाः ॥ तादृग्विधंमहात्मानंदृष्ट्वापुत्रंमहाबलम् ॥
 ॥ ६० ॥ विस्मयंपरमंगत्वादैत्यराट्क्रोधमूर्छितः ॥ आदिदेशततःसर्वान्दन्दशूकान्महाविषान् ॥ ६१ ॥ वासुकिप्रभृतीन्भीमान्खादयध्वमिति
 कुधा ॥ आदिष्टास्तेनराज्ञाथतेनागाःसुमहाबलाः ॥ ६२ ॥ ज्वलितास्यामहाभोमास्तंचखादुर्महाबलम् ॥ गरुडध्वजभक्तंविदश्यगरलाग्रधाः ॥

॥ ६३ ॥ निर्विषाच्छिन्नदशनावभूवुरनिलाशनाः ॥ वैनंतयसहस्रेणच्छिन्नगात्राःसुविह्वलाः ॥ ६४ ॥ प्रदुद्रुवुर्दिशःसर्वावमन्तोरुधिरभृशम् ॥ तादृ
 गिवधान्महासर्पान्दृष्ट्वादैत्यपतिस्तदा ॥ ६५ ॥ आदिदेशततःक्रुद्धोदिग्गजान्सुमदान्वितान् ॥ निर्दिष्टास्तेनराज्ञाथदिग्गजाश्चमदोद्धताः ॥ ६६ ॥ परि
 वार्याथतंजघ्नुर्दन्तैःपृथुतरैर्भृशम् ॥ अथदिग्गजदन्ताश्चच्छिन्नमूलास्ततोऽपतन् ॥ ६७ ॥ दन्तैर्विनाकृतानागाभयातावैप्रदुद्रुवुः ॥ तान्दृष्ट्वाथमहानागान्दै
 त्येन्द्रःकुपितोबली ॥ ६८ ॥ प्रज्वाल्यचमहावह्निंचिक्षेपसुतमात्मनः ॥ जलशायिप्रियं दृष्ट्वाप्रह्लादं हव्यवाहनः ॥ ६९ ॥ नददाहचतंवीरंसुशीतःसम
 भूच्छिखी ॥ अदह्यमानंतंबालं दृष्ट्वा राजा सुविस्मितः ॥ ७० ॥ प्रादात्तस्मैविषं चोरं सर्वभूताहितं तदा ॥ तस्य विष्णोः प्रभावाच्च विषमस्यामृतं भवेत् ॥
 ॥ ७१ ॥ अर्पणात्तस्य देवस्य विषं चामृतमश्नुते ॥ एवमाद्यैर्वधोपायैर्धोरूपैः सुदारुणैः ॥ ७२ ॥ बाधयित्वा त्मजं राजा तस्यावध्यत्वमीक्ष्य च ॥ ततः
 साम्नासुतं प्राह दैत्यगृहं विस्मयाकुलः ॥ ७३ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ त्वया विष्णोः परत्वं च सम्यगुक्तं ममाग्रतः ॥ व्यापित्वा त्सर्वभूतानां विष्णुरित्यभि
 धीयते ॥ ७४ ॥ योऽसौ सर्वगतो देवः स एव परमेश्वरः ॥ तस्य सर्वगतत्वं वै प्रत्यक्षं दर्शयस्व मे ॥ ७५ ॥ ऐश्वर्यशक्तितेजांसि ज्ञानवीर्यबलानि च ॥ पश्येयं
 तस्य परमं रूपं गुणविभूतयः ॥ ७६ ॥ सम्यग्दृष्ट्वा प्रयत्नेन विष्णुं मन्ये दिवौकसम् ॥ मम प्रतिबलोलोकेनास्ति देवेषु कश्चन ॥ ७७ ॥ ईशानवरदानेन सर्व
 भूतेष्ववध्यताम् ॥ प्राप्तवान्सर्वभूतानां दुर्जयत्वं च मानद ॥ ईश्वरत्वं लभे द्विष्णुर्मांजित्वा बलवीर्यतः ॥ ७८ ॥ रुद्र उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा प्रह्लादः प्राह
 विस्मितः ॥ हरेः प्रभावं दैत्यस्य कथयामास सुव्रतः ॥ ७९ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ योऽसौ नागायणः श्रीमान् परमात्मा सनातनः ॥ वसनात्सर्वभूतेषु वासुदेवः
 स उच्यते ॥ ८० ॥ सर्वव्यापी जगद्धाता विष्णुरित्यभिधीयते ॥ न किंचिदस्मादन्यत्तु जगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ ८१ ॥ सर्वत्र चिदचिद्वस्तरूपं तस्यैव ना
 न्यथा ॥ त्रिपाद्याप्तिः परं व्योम्नि पादव्याप्तिरिहा द्रुता ॥ ८२ ॥ योऽसौ चक्रगदापाणिः पीतवासा जनार्दनः ॥ योगिभिर्दृश्यते भक्त्या नाभक्त्या दृश्यते क्वचित् ॥
 ॥ ८३ ॥ द्रष्टुं न शक्यो रोषाच्च मत्सराद्वा जनार्दनः ॥ देवतिर्यङ्मुण्येषु स्थावरेष्वपि जन्तुषु ॥ व्याप्यतिष्ठति सर्वेषु क्षुद्रेष्वपि महत्सु च ॥ ८४ ॥
 रुद्र उवाच ॥ इति प्रह्लादवचनं श्रुत्वा दैत्यवरस्तदा ॥ उवाच रोषताप्राक्षो भर्त्सयंश्च सुतं मुहुः ॥ ८५ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ असौ सर्वगतो विष्णुरपि
 चेत्परमः पुमान् ॥ प्रत्यक्षं दर्शयस्वाद्य बहुभिः किंप्रलापितैः ॥ ८६ ॥ महादेव उवाच ॥ इत्युक्त्वा सहसा दैत्यः प्रासादस्तम्भमात्मनः ॥ ताडयामास हस्तेन
 प्रह्लादमिदमब्रवीत् ॥ ८७ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ अस्मिन् दर्शयतं विष्णुं यद्दि सर्वगतो भवेत् ॥ अन्यथा त्वांहनिष्यामि मिथ्यावाक्यप्रलापिनम् ॥
 ॥ ८८ ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्युक्त्वा सहसा खड्गमाकृष्य दिति जेश्वरः ॥ प्रह्लादो गसि चिक्षेप हन्तुं खड्गेन तं रुषा ॥ ८९ ॥ तस्मिन् क्षणे महाशब्दः स्तम्भे

संश्रूयतेभृशम् ॥ संवर्ताशनिसंरावैःखमिवस्फुटितान्तरम् ॥ ९० ॥ तेनशब्देनमहतादैत्यश्रोत्रविधातिना ॥ सर्वेनिपातिताभूमौछिन्नमूलाइवद्रुमाः ॥ ९१ ॥ विभ्यतिसंप्लुतदैत्यामेनिरेवैजगत्रयम् ॥ तांस्थूणांतुद्विधाभित्त्वानिष्क्रान्तोवैमहाहरिः ॥ ९२ ॥ चकारसमहाघोरंजगत्क्षयनिभस्वनम् ॥ तेननादेनमहतातारकाःपतिताभुवि ॥ ९३ ॥ नृसिंहवपुरास्थायतत्रैवाविरभूद्धरिः ॥ अनेककोटिसूर्याग्नितेजसाससमावृतः ॥ ९४ ॥ मुखेपञ्चानन प्रख्यःशरीरेमानुषाकृतिः ॥ दंष्ट्राकगलवदनरुयक्षश्चत्रिसटोद्धतः ॥ ९५ ॥ ज्वालावलितकेशान्तस्सस्फुलिंगेक्षणोविभुः ॥ सहस्रबाहुभिर्दीर्घैःसर्वायुध समन्वितैः ॥ ९६ ॥ वृतोमेरुरिवाभातिबहुशाखानगान्वितः ॥ दिव्यमाल्याम्बरधरोदिव्यगन्धानुलेपनः ॥ ९७ ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कोदिव्याभरण भूषितः ॥ तस्थौनृकेसरीतत्रसंहर्तुसर्वदानवान् ॥ ९८ ॥ तदृद्धाघोरसङ्काशनंरसिंहमहाबलम् ॥ दग्धाक्षिपक्ष्मादैत्येन्द्रोविह्वलाङ्गःपपातह ॥ ९९ ॥ प्रह्लादोऽपितदादृष्टानारसिंहोपमंहरिम् ॥ जयशब्देनदेवेशंनमश्चक्रेजनार्दनम् ॥ १०० ॥ ददर्शतस्यगात्रेषुनृसिंहस्यमहात्मनः ॥ लोकान्समुद्रान्सद्रीपान्सुर गन्धर्वमानुषान् ॥ १ ॥ अजाण्डानांसहस्रंतुसटाग्रतस्यदृश्यते ॥ दृश्यन्तेतस्यनेत्रेषुसोमसूर्यादयस्तथा ॥ २ ॥ कर्णयोरश्विनौदेवौदिशश्चविदिश स्तथा ॥ ललाटेब्रह्मरुद्रौचनभोवायुश्चनासिके ॥ ३ ॥ इन्द्राग्नीतस्यवक्रान्तेजिह्वायांतुसरस्वती ॥ दंष्ट्रासुसिंहशार्दूलाःशरभाश्चमहोरगाः ॥ ४ ॥ कण्ठेचदृश्यतेमेरुःस्कन्धेऽपिचमहाद्रयः ॥ देवतिर्यङ्मनुष्याश्चबाहुष्वपिमहात्मनः ॥ ५ ॥ नाभौचास्यान्तरिक्षंचपादयोःपृथिवीतथा ॥ मेवादयः पर्वतश्चदृश्यन्तेऽङ्गुलिपङ्क्तिषु ॥ ६ ॥ रोमस्वोषधयःसर्वाःपादपानखपङ्क्तिषु ॥ निःश्वासेषुचवेदाश्चसाङ्गोपाङ्गसमन्विताः ॥ ७ ॥ आदित्यावस वोरुद्राविश्वेदेवामरुद्रणाः ॥ सर्वाङ्गेषुप्रदृश्यन्तेगन्धर्वाप्सरसश्चये ॥ ८ ॥ इत्थंविभूतयस्तस्यदृश्यन्तेपरमात्मनः ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंवन मालाविभूषितम् ॥ ९ ॥ शङ्खचक्रगदाखड्गशार्ङ्गैर्हेतिभिर्भूतम् ॥ सर्वोपनिषदामथदृष्ट्वादित्येश्वरात्मजः ॥ ११० ॥ हर्षाश्रुजलसिक्ताङ्गःप्रणनाम मुहुर्मुहुः ॥ दैत्येन्द्रस्तुहरिंदृष्ट्वाक्रोधान्मृत्युवशेस्थितः ॥ ११ ॥ योद्धुंखड्गंसमुद्यम्यनृसिंहंतमभिद्रवत् ॥ अथदैत्यगणाःसर्वेलब्धसंज्ञामहाबलाः ॥ १२ ॥ स्वान्यायुधानिचादायहरिंजघ्नुस्त्वरान्विताः ॥ पलालकाण्डानियथावह्नौक्षिप्तान्यनेकशः ॥ १३ ॥ तथैवभस्मतांयान्तिमहास्राणिहरे स्तनौ ॥ तान्यनीकानिदैत्यानांदृष्ट्वानरहरिस्तदा ॥ १४ ॥ सटैर्ददाहचज्वालामालाविरचितस्फुटैः ॥ नृकेसरिसटोद्धूतवह्निनादानवाभृशम् ॥ १५ ॥ निहतास्तत्क्षणात्सर्वेनिःशेषंतदभूद्बलम् ॥ प्रह्लादसानुगंहित्वाभस्मितेवीक्ष्यतद्वले ॥ १६ ॥ क्रोधादैत्यपतिःखड्गमाकृष्याभिप्रपद्यत ॥ खड्गहस्तंतुदैत्येन्द्रंजग्राहैकेनबाहुना ॥ १७ ॥ पातयामासदेवेशोयथाशाखांमहानिलः ॥ गृहीत्वापतितंभूमौमहाकायंनृकेसरी ॥ १८ ॥ स्वोत्सङ्गे

स्थापायामासददर्शासौमुखंहरः ॥ विष्णुनिन्दाकृतं पापं द्रोहवैष्णवजंतथा ॥ १९ ॥ नृसिंहस्पर्शनादेवनिर्भस्मितमभूत्तदा ॥ अथदैत्येश्वरस्याथ
 महद्गात्रं नृकेसरी ॥ १२० ॥ नखैर्विदारयामासतीक्ष्णैर्व्रजनिर्भैरनखैः ॥ सनिर्मलात्मादैत्येन्द्रः पश्यन्साक्षान्मुखंहरः ॥ २१ ॥ नखनिर्भिन्नहृदयः
 कृतार्थो विजहावसून् ॥ तद्गात्रं शतधा भित्त्वा नखैस्तीक्ष्णैर्महाहरिः ॥ २२ ॥ आकृष्यान्त्राणि दीर्घाणि कण्ठे संसक्तवान्प्रियान् ॥ अथ देवगणास्सर्वे
 दृष्ट्वा तत्र नृकेसरिम् ॥ २३ ॥ प्रदहन्तं जगद्दीपं कालाग्निमिव मे निरे ॥ अथ देवगणाः सर्वे मुनयश्च तपोधनाः ॥ २४ ॥ ब्रह्मरुद्रौ पुरंस्कृत्य शनैः स्तोतुं
 समाययुः ॥ ते प्रसादयितुं भीता ज्वलन्तं विश्वतोमुखम् ॥ २५ ॥ मातरं जगतां धात्रीं चिन्तयामासुरीश्वरीम् ॥ हिरण्यवर्णा हरिणीं सर्वोपद्रवनाशिनीम्
 ॥ २६ ॥ विष्णोर्नित्यानवद्याङ्गीं ध्यात्वानारायणीं शुभाम् ॥ देवीं सूक्तजपैर्भक्तभानमश्चक्रुः सनातनीम् ॥ २७ ॥ तैश्चिन्त्यमाना सा देवी तत्रैवावि
 रभूत्तदा ॥ चतुर्भुजा विशालाक्षी सर्वाभरणभूषिता ॥ २८ ॥ दुकूलवस्त्रसहितां दिव्यमालानुलेपनाम् ॥ तां दृष्ट्वा देवदेवस्य प्रियां सर्वे दिवौकसः ॥ २९ ॥
 ऊचुः प्राञ्जलयो देवीं प्रसन्नं कुरुते प्रियम् ॥ त्रैलोक्यस्याभयं स्वामी यथा दद्यात्तथा कुरु ॥ १३० ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्युक्ता सहसा देवी प्रियं प्राप्य जना
 र्दनम् ॥ प्रणिपत्य नमस्कृत्य सा प्रसीदत्युवाच तम् ॥ ३१ ॥ तां दृष्ट्वा महिषीं स्वस्य प्रियां सर्वेश्वरो हरिः ॥ रक्षःशरीरजं क्रोधं तत्त्याज्य प्रीतवत्क्षणात् ॥ ३२ ॥
 अङ्कुमादाय तां देवीं समाश्लिष्य दयानिधिः ॥ कृपासुधा द्रष्टृणां वै निरैक्षत सुरान्हरिः ॥ ३३ ॥ ततो जयजयेत्युच्चैः स्तुवतां नमतां तदा ॥ तदयादृष्टि
 दृष्टानां सानन्दः संभ्रमोऽभवत् ॥ ३४ ॥ ततो देवगणाः सर्वे हर्षनिर्भरमानसाः ॥ ऊचुः प्राञ्जलयो देवं नमस्कृत्य जगत्पतिम् ॥ ३५ ॥ देवगणा ऊचुः ॥
 द्रष्टुमत्यद्भुतं ते जो न शक्तास्ते जगत्पते ॥ अत्यद्भुतमिदं रूपं बहुबाहुपदाङ्कितम् ॥ ३६ ॥ जगत्रयसमाक्रान्तं ते जस्तीक्ष्णतरंतव ॥ द्रष्टुं स्थातुं न शक्ताः स्मः
 सर्वे एव दिवौकसः ॥ ३७ ॥ महादेव उवाच ॥ इत्यर्थितस्तु विबुधैस्ते जस्तदतिभीषणम् ॥ उपसंहृत्य देवेशो बभूव सुखदर्शनः ॥ ३८ ॥ शरत्कोटी
 न्दुसङ्काशः पुण्डरीकनिभेक्षणः ॥ सुधामयसटापुञ्जविद्युत्कोटिनिभः शुभः ॥ ३९ ॥ नानारत्नमयैर्दिव्यैः केशैः कटकान्वितैः ॥ बाहुभिः कल्पवृक्षस्य
 शाखौघैरिव सत्फलैः ॥ १४० ॥ चतुर्भिः कोमलैर्दिव्यैरन्वितः परमेश्वरः ॥ जपाकुसुमसङ्काशैः शोभितः करपङ्कजैः ॥ ४१ ॥ शङ्खचक्रगृहीता
 भ्यामुद्राहुभ्यां विराजितः ॥ वरदाभयहस्ताभ्यामितराभ्यां नृकेसरी ॥ ४२ ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कोवनमालाविभूषितः ॥ उद्यद्दिनकराभ्यां च
 कुण्डलाभ्यां विराजितः ॥ ४३ ॥ हारकेशूरकटकैर्भूषणैः समलङ्कृतः ॥ स्रव्याङ्गस्थश्रियायुक्तो राजते नरकेसरी ॥ ४४ ॥ लक्ष्मीनृसिंहं तं दृष्ट्वा देवताः
 समहर्षयः ॥ आनन्दाश्रुजलैः सिक्ता हर्षनिर्भरचेतसः ॥ ४५ ॥ आनन्दसिन्धुमग्नास्ते नमश्चक्रुर्निरन्तरम् ॥ अर्चयामासुरात्मे शं दिव्यपुष्पसमर्पणैः ॥

॥ ४६ ॥ गन्धकुम्भैः सुधापूर्णे रभिषिच्य सनातनम् ॥ वस्त्रैराभरणैर्गन्धैः पुष्पैर्धूपैर्मनोरमैः ॥ ४७ ॥ दिव्यैर्निवेदितैर्दीपैरर्चयित्वानृकेसरिम् ॥ तुष्टुबुः
 स्तवनेर्दिव्यैर्नमश्चक्रमुर्दुर्मुहुः ॥ ४८ ॥ ततः प्रसन्नोलक्ष्मीशस्तेषामिष्टान्वरान्ददौ ॥ ततो देवगणैः सार्धं सर्वेशोभक्तवत्सलः ॥ ४९ ॥ प्रह्लादं सर्वदैत्यानां
 चक्रे राजानमव्ययम् ॥ आश्वास्य भक्तं प्रह्लादमभिषिच्य सुरोत्तमैः ॥ ५० ॥ ददौ तस्मै वरान्निष्ठान्भक्तिचाव्यभिचारिणीम् ॥ ततो देवगणैः सर्वैः
 स्तूयमानो नृकेसरी ॥ ५१ ॥ विकीर्णपुष्पवर्षैश्च तत्रैवान्तरधीयत ॥ ततः सुरगणाः सर्वैस्वस्वस्थानं प्रपदिरे ॥ ५२ ॥ पुनश्च यज्ञभागान्स्वान्बुभुजुः
 प्रीतमानसाः ॥ ततो देवाः सगन्धर्वानिरातङ्कास्तदाभवन् ॥ ५३ ॥ तस्मिन्हतं महादैत्यैः सर्वैश्च प्रहर्षिताः ॥ प्रह्लादस्तु तदा चक्रे राज्यं धर्मेण वैष्णवः ॥ ५४ ॥
 हरेः प्रसादाद्बन्धं तुराज्यं वैष्णवसत्तमः ॥ बहुभिर्यज्ञदानाद्यैरर्चयित्वानृकेसरिम् ॥ ५५ ॥ काले हरिपदं प्राप योगिगम्य सनातनम् ॥ एतत्प्रह्लादचरितं
 ये तु शृण्वन्ति नित्यशः ॥ ५६ ॥ तसर्वेषां परिमुक्तायास्यन्ति परमांगतिम् ॥ एतत्ते कथितं देवि नृसिंहवैभवं हरेः ॥ शेषां च वैभवावस्थां शृणु देवि
 यथाक्रमम् ॥ ५७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे नृसिंहप्रादुर्भावो नामाष्टात्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३८ ॥
 रुद्र उवाच ॥ प्रह्लादस्य सुतो जज्ञे विरोचन इतीरितः ॥ तस्य पुत्रो महाबाहुर्बलिवैश्वानरः प्रभुः ॥ १ ॥ स तु धर्मविदां श्रेष्ठः सत्यसन्धोजितेन्द्रियः ॥
 हरेः प्रियतमो भक्तो नित्यं धर्मरतः शुचिः ॥ २ ॥ स जित्वासकलान् देवान्सेन्द्रांश्च समरुद्गणान् ॥ त्रीलोकान्स्ववशे स्थाप्य राज्यं चक्रमहाबलः ॥ ३ ॥
 अकृष्टपच्या पृथिवीवहुसस्य फलप्रदा ॥ गावः पूर्णदुघाः सर्वाः पादपाः फलपुष्पिताः ॥ ४ ॥ स्वधर्मनिरताः सर्वे नराः पापविवर्जिताः ॥ अर्चयन्ति
 हृषीकेशं सततं विगतज्वराः ॥ ५ ॥ एवं चकार धर्मेण राज्यं दैत्यपतिर्बली ॥ इन्द्रादित्रिंशस्तस्य किङ्कराः समुपस्थिताः ॥ ६ ॥ ऐश्वर्यत्रिषु लोकेषु
 बुभुजे बलदर्पहृत् ॥ अष्टराज्यं सुतं दृष्ट्वा तस्यापि हितकाम्यया ॥ ७ ॥ कश्यपो भार्यया सार्द्धं तपस्तेपे हरिं प्रति ॥ अदित्या सह धर्मात्मा पयोव्रतसमन्वितः ॥
 ॥ ८ ॥ अर्चयामास देवेशं पद्मनाभं जनार्दनम् ॥ ततो वर्षसहस्राणितेन संपूजितो हरिः ॥ ९ ॥ तत्रैवा विरभूतस्य देव्या सह सनातनः ॥ तं दृष्ट्वा पुण्डरीकाक्षं
 शङ्खचक्रगदाधरम् ॥ १० ॥ इन्द्रनीलमणिश्यामं सर्वाभरणभूषितम् ॥ स्फुरत्किरीटकेयूरहारकुण्डलशोभितम् ॥ ११ ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कंपीत
 वस्त्रेण वेष्टितम् ॥ श्रिया सह समासीनं मण्डजेन्द्रे महात्मनि ॥ १२ ॥ तं दृष्ट्वा जगतामीशं हर्षनिर्भरचेतसा ॥ पत्न्या सह नमस्कृत्य तुष्टावद्विजसत्तमः ॥ १३ ॥
 कश्यप उवाच ॥ नमो नमस्ते लक्ष्मीश सर्वज्ञ जगदीश्वर ॥ सर्वात्मन् सर्वदेवेश सृष्टिसंहारकारक ॥ १४ ॥ अनादिनिधनानन्तवपुषे विश्वधारिणे ॥ नमस्ते
 वेदवेदाङ्गवपुषे सर्वचक्षुषे ॥ १५ ॥ सर्वात्मने नमस्तुभ्यं नमः सूक्ष्मतराय च ॥ कल्याणगुणपूर्णाय योगिध्येयात्मने नमः ॥ १६ ॥ नमो नित्यं कुमाराय

श्रीभूनीलाधिपायच ॥ नित्यमुक्तैकभोगायपरधाम्निस्थितायच ॥ १७ ॥ चतुरात्मन्नमस्तुभ्यंचतुर्व्यूहनमोऽस्तुते ॥ पञ्चावस्थायवैतुभ्यंनमस्तेपाञ्च
 कालिक ॥ १८ ॥ पाञ्चकालिकनिष्ठैस्तुयोगिभिः पूज्यसेसदा ॥ पञ्चार्थतत्त्वविदुषांपञ्चसंस्कारशालिनाम् ॥ १९ ॥ पञ्चावस्थंस्वरूपंतेविज्ञेयसततंहरे ॥
 चतुर्धापरिपूर्णात्मन्नियतंकवयोविदुः ॥ २० ॥ त्वत्प्रसूतिंजगत्सर्वं पुनन्तितवकिङ्कराः ॥ त्रयीमयाः कर्मनिष्ठायेद्विजाभक्तवत्सलाः ॥ २१ ॥ तेषां
 दयक्षणादेवभवबन्धविमुक्तये ॥ नमोऽस्तुत्रिजगद्धात्रेस्वयंधात्रेऽखिलात्मने ॥ २२ ॥ धात्रेविधात्रेविश्वायविश्वरूपायतेनमः ॥ नारायणायकृष्णाय
 वासुदेवायशार्ङ्गिणे ॥ विष्णवेजिष्णवेतुभ्यंशुद्धसत्त्वायतेनमः ॥ २३ ॥ महादेवउवाच ॥ इत्यादिस्तुतिभिः सम्यक्स्तूयमानोमहर्षिणा ॥ प्राह
 गम्भीरयावाचापरितुष्टोजनार्दनः ॥ २४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ संतुष्टोऽहं द्विजश्रेष्ठत्वयाभक्त्यासमर्चितः ॥ वरंवृणीष्वभद्रंतेकरोमितववाञ्छितम् ॥ २५ ॥
 महादेवउवाच ॥ ततःप्राहृष्टीकेशंभार्य्यसहकश्यपः ॥ २६ ॥ कश्यपउवाच ॥ पुत्रत्वंममदेवेशसंप्राप्यस्वर्गिणांहितम् ॥ कुरुष्वबलिनादेवत्रैलो
 क्यंनिर्जितंबलात् ॥ २७ ॥ इन्द्रस्यावरजोभूत्वाउपेन्द्रइतिविश्रुतः ॥ येनकेनचमार्गेणवलिंनिर्जित्यमायया ॥ त्रैलोक्यंममपुत्रायदेहिशक्राय
 शाश्वतम् ॥ २८ ॥ महादेवउवाच ॥ इत्युक्तस्तेनविप्रेणतथेत्याहजनार्दनः ॥ संस्तूयमानस्त्रिदशैस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ २९ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुकश्य
 पस्यमहात्मनः ॥ अदित्यागर्भमागच्छद्भगवान्भूतभावनः ॥ ३० ॥ तस्मिन्कालेवलिर्थागं दीर्घसत्रंमहातपाः ॥ यष्टुमहर्षिभिः सार्द्धमारेभेतद्विधानतः
 ॥ ३१ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहांपुराणेपञ्चप० उत्तर० उमाप्रहेश्वरसंवादेवामनप्रादुर्भावोनामैकोनचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३९ ॥
 श्रीमहादेवउवाच ॥ अथवर्षसहस्रान्तेसर्वलोकमहेश्वरम् ॥ अदितिर्जनयामासवामनंविष्णुमच्युतम् ॥ १ ॥ श्रीवत्सर्कोस्तुभोरस्कंपूणेन्दुसदृश
 द्युतिम् ॥ सुन्दरं पुण्डरीकाक्षमतिस्वर्तनुंहरिम् ॥ २ ॥ बटुवेषधरंदेवंसर्ववेदाङ्गगोचरम् ॥ मेखलाजिनंदण्डादिचिह्नैरङ्कितमीश्वरम् ॥ ३ ॥ तं दृष्ट्वा
 देवताः सर्वे शतक्रतुपुरोगमाः ॥ स्तुत्वामहर्षिभिः सार्द्धं नमश्चक्रुर्महौजसम् ॥ ततः प्रसन्नो भगवान्प्रोवाच सुरसत्तमान् ॥ ४ ॥ वामनउवाच ॥
 किं कर्तव्यं मया चाद्यत द्रुतसुरत्तमाः ॥ ५ ॥ श्रीशङ्करउवाच ॥ ततः प्रहृष्टास्त्रिदशास्तमूचुः परमेश्वरम् ॥ ६ ॥ देवा ऊचुः ॥ अस्मिन्काल
 बलेर्यज्ञोवर्तते मधुसूदन ॥ अप्रत्याख्यानकालोऽयंतस्य दैत्यपतेः प्रभो ॥ याचित्वा त्रिदिवं लोकं तन्नस्त्वं दातुमर्हसि ॥ ७ ॥ शङ्करउवाच ॥
 इत्युक्तस्त्रिदशैस्सर्वैराजगामवल्लिहरिः ॥ यागदेशे संमासीनमृषिभिस्सार्द्धमष्टभिः ॥ ८ ॥ अभ्यागतं तु तं दृष्ट्वा सहस्रोत्थाय दैत्यगंद ॥ अभ्या

गतः स्वयं विष्णुरिति हाससमन्वितः ॥ ९ ॥ पूजयामास विधिनानिवेश्य कुसुमासने ॥ प्रणिपत्य नमस्कृत्य प्राह गद्गदया गिरा ॥ १० ॥
 बलिरुवाच ॥ धन्योऽस्मि कृतकृत्योऽस्मि सफलं मम जीवितम् ॥ त्वामर्चयित्वा विप्रेन्द्र किं करोमि तव प्रियम् ॥ ११ ॥ आगतोऽसि यदर्थं त्वं मा-
 मुद्दिश्य द्विजोत्तम ॥ तत्प्रयच्छामि ते शीघ्रं ब्रूहि वेदविदां वर ॥ १२ ॥ शङ्कर उवाच ॥ ततः प्रहृष्टमनसा तमुवाच महीपतिम् ॥ १३ ॥ वामन-
 उवाच ॥ शृणु राजेन्द्र वक्ष्यामि ममागमनकारणम् ॥ अग्रिकुण्डस्य पृथिवीं देहि देत्यपते मम ॥ १४ ॥ मम त्रिविक्रममितां नान्यदिच्छामि मानद ॥
 सर्वेषामेव दानानां भूमिदानमनुत्तमम् ॥ १५ ॥ यो ददाति महीं राजा विप्राया किंच नाय वै ॥ अद्भुष्टमात्रामपि वास भवेत्पृथिवीपतिः ॥ १६ ॥
 न भूमिदानसदृशं पवित्रमिह विद्यते ॥ भूमिं यः प्रतिगृह्णाति भूमिं यश्च प्रयच्छति ॥ १७ ॥ उभौ तौ पुण्यकर्माणौ निधने स्वर्गगामिनौ ॥ तस्माद्भूमिं-
 महाराज प्रयच्छ त्रिपदीं मम ॥ १८ ॥ एतदल्पां महीं दातुं मा विशङ्क महीपते ॥ जगत्रयप्रदानं तन्नाम भूपभविष्यति ॥ १९ ॥ शङ्कर उवाच ॥ ततः प्रहृष्ट-
 वदनस्तथेत्याह महीपतिः ॥ तस्मै महीप्रदानं तु कर्तुं मेने विधानतः ॥ २० ॥ तं दृष्ट्वा दैत्यराजं तं तदा तस्य पुरोहितः ॥ उशनाह्यब्रवीद्वाक्यं माराजन्दीयतां मही-
 ॥ २१ ॥ शुक उवाच ॥ एष विष्णुः परेशोऽथ देवैः संप्रार्थितो नृप ॥ वञ्चयित्वा महीं सर्वां त्वत्तः प्राप्तुमिहागतः ॥ २२ ॥ तस्मान्महीनदातव्या तस्मै राजन्महा-
 त्मने ॥ अन्यमर्थं प्रयच्छस्व वचनान्मम भूपते ॥ २३ ॥ श्रीशङ्कर उवाच ॥ ततः प्रहस्य राजा सौतंगुरुं प्राह धैर्यतः ॥ २४ ॥ बलिरुवाच ॥ प्रीतये-
 वासुदेवस्य सर्वं पुण्यं कृतं मया ॥ अद्य धन्योऽस्म्यहं विष्णुः स्वयमेवागतो यदि ॥ २५ ॥ तस्य प्रदेयमेवाद्य जीवितं च महत्सुखम् ॥ तस्मादस्मै प्रयच्छामि-
 त्रिलोकीमपि माचिरम् ॥ २६ ॥ श्रीशङ्कर उवाच ॥ इत्युक्त्वा भूपतिस्तस्य पादौ प्रक्षाल्य भक्तिः ॥ वाञ्छितां प्रददौ भूमिं वारिपूर्वविधानतः ॥ २७ ॥ परिणीय-
 नमस्कृत्य दत्त्वा वैदक्षिणां वसु ॥ प्रोवाच तं वटुं विप्रं प्रहृष्टं नान्तरात्मना ॥ २८ ॥ बलिरुवाच ॥ धन्योऽस्मि कृतकृत्योऽस्मि तव दत्त्वा महीं द्विज ॥ यत्रेष्टं तव-
 विप्रेन्द्र तद्ब्रूहाणमहीमिमाम् ॥ २९ ॥ श्रीशङ्कर उवाच ॥ तमुवाच नृपं विष्णुराजं स्तवसमीपतः ॥ मापयामि पदेनाद्य पृथिवीं तव पश्यतः ॥ ३० ॥ इत्यु-
 क्त्वा खर्वरूपं तद्ब्रूहाय परमेश्वरः ॥ त्रिविक्रमवपुर्भूत्वा जग्राह पृथिवीमिमाम् ॥ ३१ ॥ पञ्चाशत्कोटिर्विस्तीर्णा स समुद्रमहीधराम् ॥ स सागरां च स द्वी-
 पां स देवा सुरमानुषाम् ॥ ३२ ॥ पादेनैकेन वपुषो विक्रम्य मधुसूदनः ॥ उवाच दैत्यराजेन्द्र किं करोमीति शश्वतः ॥ ३३ ॥ तद्वै त्रैविक्रमं रूपमीश्वरस्य महौ-
 जसम् ॥ हितार्थमपि देवानामृषीणां च महात्मनाम् ॥ ३४ ॥ न द्रष्टुमपि शक्यं स्याद्ब्रह्मणः शङ्करस्य च ॥ तत्पदं पृथिवीं सर्वामाक्रम्य गिरिजेशुभे ॥ ३५ ॥ अति-

रिक्तंसमभवच्छतयोजनमायतम् ॥ दिव्यं चक्षुर्ददौ तस्मै दैत्यराजे सनातनः ॥ ३६ ॥ तस्मै संदर्शयामास स्वकं रूपं जनार्दनः ॥ तद्विश्वरूपं देवस्य दृष्ट्वा दैत्येश्वरो
 वलिः ॥ ३७ ॥ प्रहर्षमतुलं लेभे सानन्दाश्रुपरिप्लुतः ॥ दृष्ट्वा देवं नमस्कृत्य स्तुत्वा स्तुतिभिरेव च ॥ प्राह गद्गदया वाचा प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ ३८ ॥ वलिरुवाच ॥
 धन्योऽस्मि कृतकृत्योऽस्मि त्वां दृष्ट्वा परमेश्वरम् ॥ लोकत्रयं त्वमेवैतद्गृहाण परमेश्वर ॥ ३९ ॥ श्रीशङ्कर उवाच ॥ अथ सर्वेश्वरो विष्णुर्द्वितीयं पदमव्ययम् ॥
 ऊर्ध्वं प्रसारयामास ब्रह्मलोकान्तमच्युतः ॥ ४० ॥ स नक्षत्रग्रहोपेतं सर्वदेवसमावृतम् ॥ पदेन परिपूर्णोऽभूदच्युतस्य शुभानने ॥ ४१ ॥ ततः पितामहो ब्रह्मा
 चक्रपद्मादिचिह्नितम् ॥ पादं तदेव देवस्य हर्षसङ्कुलचेतसा ॥ ४२ ॥ धन्योऽस्मीति वदन् ब्रह्मा गृहीत्वा स्वकमण्डलुम् ॥ भक्त्या प्रक्षालयामास तत्र संस्थित
 वारिणा ॥ ४३ ॥ अक्षय्यमभवत्तोयं तस्य विष्णोः प्रभावतः ॥ तत्तीर्थमेरुशिखरे पपात विमलं जलम् ॥ ४४ ॥ जगतः पावनार्थं वै चतुर्दिक्षु प्रवाहितम् ॥
 सिताचालकनन्दाचक्षुर्भद्रायथाक्रमम् ॥ ४५ ॥ ततश्चालकनन्दाचमेरोर्दक्षिणतः स्मृता ॥ त्रिधानां त्रात्रिपथगा त्रिस्रोतालोकपावनी ॥ ४६ ॥
 स्वर्गे मन्दाकिनी प्रोक्ता त्वधो भोगवती तथा ॥ मध्ये वेगवती गङ्गा पावनार्थं नृणां शिवा ॥ ४७ ॥ तां दृष्ट्वा मेरुमध्ये तु प्रसवन्तीं शुभानने ॥ आत्मनः पाव
 नार्थाय शिरसाहमधारयम् ॥ ४८ ॥ दिव्यं वर्षसहस्रं तु धृत्वा गङ्गाजलं शुभम् ॥ शिवं त्वमगमं देवि सर्वलोकेषु पूजितः ॥ ४९ ॥ यो वहेच्छिरसा गङ्गा
 तोयं विष्णुपदोद्भवम् ॥ प्राशयेद्वा जगत्पूज्यो भविष्यति न संशयः ॥ ५० ॥ गङ्गागङ्गे तयो ब्रूयाद्योजनानां शतैरपि ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स
 गच्छति ॥ ५१ ॥ ततो भगीरथो राजा गौतमश्च महातपाः ॥ तपसा पूजयित्वा मां गङ्गार्थं समयाचत ॥ ५२ ॥ सर्वलोकहितार्थाय तां गङ्गां वैष्णवीं
 शिवाम् ॥ तयो रंहताम ददां प्रीत्या देवि सरिद्धराम् ॥ ५३ ॥ गौतमेन समानीता गौतमी तेन कीर्तिता ॥ भार्गीरथीति विख्याता तेन राजा वृतायतः ॥ ५४ ॥
 प्रसङ्गात्ते ससाख्या तं गङ्गाजन्मात्यनुत्तमम् ॥ ततो नारायणः श्रीमान्बलेर्दैत्यपतेः प्रभुः ॥ ५५ ॥ रसातलं शुभं लोकं प्रददौ भक्तवत्सलः ॥ सर्वेषां दानवानां
 तु नागानां यादसामपि ॥ ५६ ॥ राजानं तु वलिं च क्रेयावदाभूतसंप्लवम् ॥ प्रतिगृह्य वले लोकान्बहुवेषेण दैत्यहा ॥ ५७ ॥ महेन्द्राय ददौ प्रीत्या काश्यपो
 विष्णुरव्ययः ॥ ततो देवाः सगन्धर्वाः क्रषयश्च महौजसः ॥ ५८ ॥ तुष्टुवुः स्तवैर्नैर्दिव्यैः पूजयामासुरच्युतम् ॥ संक्षिप्य तन्महद्रूपं तेषां संदर्शनाय वै ॥ ५९ ॥
 संपूज्यमानस्त्रिदशैरन्तर्द्धानं ययौ हरिः ॥ इत्थं सुरक्षितः शक्रो विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ ६० ॥ त्रैलोक्यं महदैश्वर्यमवाप त्रिदिवेश्वरः ॥ एतत्ते सर्वमाकृतं
 वामनं वैभवं शुभम् ॥ शेषं यद्वैभवं देवितद्द्रक्ष्यामि यथाक्रमात् ॥ ६१ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे वामनप्रादुर्भावो नाम
 चत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४० ॥ ईश्वर उवाच ॥ भृगुपुत्रो महानासीज्जमदग्निर्द्विजोत्तमः ॥ समस्तवेदवंदाङ्गपारगश्च महातपाः ॥ १ ॥

तपस्तेपेसधर्मात्मा महेन्द्रं प्रतिभामिनि ॥ सहस्रवर्षपर्यन्तं गङ्गायाः पुलिने शुभे ॥ ततः प्रसन्नः प्राहेदं भगवान्पाकशासनः ॥ २॥ इन्द्र उवाच ॥ वरं वृणीष्व विप्रेन्द्रयत्ते मनसि वर्तते ॥ ३ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ततः प्रोवाच विप्रर्षिः परितुष्टं शतक्रतुम् ॥ ४ ॥ जमदग्निरुवाच ॥ सुरभिदेहि मे देव सर्वकामदुष्कां सदा ॥ ५ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ततः प्रसन्नो देवेश स्तस्मै विप्राय गोत्रभित् ॥ प्रददौ सुरभिदेवीं सर्वकामदुष्कां तदा ॥ ६ ॥ सलब्ध्वा सुरभिदेवीं जमदग्निर्महातपाः ॥ उवास महदैश्वर्यः शतक्रतुरिवापरः ॥ ७ ॥ रेणुकस्य सुतारम्यारं रेणुकां नाम नामतः ॥ उपये मे विधानेन जमदग्निर्महातपाः ॥ ८ ॥ तया सह सधर्मात्मारं मे वर्षाण्यनेकशः ॥ पौलोम्या शुभया देव्या यथा संक्रन्दनो विभुः ॥ ९ ॥ ततः स पुत्रकामत्वादिष्टिचक्रे सुधार्मिकः ॥ इष्ट्या संतोषयामास याकशासनमीश्वरम् ॥ १० ॥ परितुष्टः शचीभर्ता ददौ पुत्रं महाबलम् ॥ महौजसं महाबाहुं सर्वशत्रुप्रतापनम् ॥ ११ ॥ अथ कालेन विप्रेन्द्रो रेणुकायां शुचिस्मिते ॥ पुत्रमुत्पादयामास महावीर्यबलान्वितम् ॥ १२ ॥ विष्णोरंशांशभागेन सर्वलक्षणलक्षितम् ॥ तस्मिन् सुते महावीर्ये भृगुस्तस्य पितामहः ॥ १३ ॥ नामचास्मै ददौ द्विषणो रंशोपलक्षितम् ॥ चक्रेऽथ नामधेयं तु राम इत्यस्य शोभनम् ॥ १४ ॥ जमदग्नेः समुत्पन्नो जामदग्न्य इतीरितः ॥ तद्गार्गवान्वयः सोऽपि ववृधे द्विजपुङ्गवः ॥ १५ ॥ उपनीतस्तदा काले सर्वविद्याविशारदः ॥ तपस्तप्तुं जगामाथ शालिग्रामाचलं प्रति ॥ १६ ॥ ददर्श कश्यपं तत्र ब्रह्मर्षिं ममितौजसम् ॥ दृष्ट्वा प्रणम्य हर्षेण पूजयामास भार्गवः ॥ १७ ॥ तेन सम्पूजितस्सम्यङ्मरीचितनयो द्विजः ॥ विधिना प्रददौ तस्मै मन्त्रं वैष्णवं मव्ययम् ॥ १८ ॥ लब्धमन्त्रस्तदारामः कश्यपात्तु महात्मनः ॥ पूजयामास विधिना सतदा कमलापतिम् ॥ १९ ॥ षडक्षरं महामन्त्रं जपन्नेव द्विवानिशम् ॥ ध्यायन् कमलपत्राक्षं विष्णुं सर्वगतं हरिम् ॥ २० ॥ तपस्तेपे सधर्मात्मा बह्वर्षाणि भार्गवः ॥ जितेन्द्रियस्तु यतवाक् तदा तस्थौ महातपाः ॥ २१ ॥ जमदग्निस्तु विप्रर्षिः स्थितो गङ्गातटे शुभे ॥ चकार विधिवद्धर्मयज्ञदानादिकं महत् ॥ २२ ॥ धेन्वाः प्रसादादिन्द्रस्य संपूर्णास्तस्य सम्पदः ॥ कस्यचित्त्वथ कालस्य हैहयाधिपतिः प्रभुः ॥ २३ ॥ विजित्वा सर्वा रात्राणि सर्वसैन्यसमावृतः ॥ भार्गवस्याश्रमं प्राप्य जमदग्नेर्महीपतिः ॥ २४ ॥ समीक्ष्य तं महाभागं वन्दे मुनिसत्तमम् ॥ पृष्ट्वा तु कुशलं तस्य महर्षेर्भावितात्मनः ॥ २५ ॥ प्रददौ नृपतिस्तस्मै वस्त्राण्याभरणानि च ॥ स च संपूजयामास राजानं गृहमागतम् ॥ २६ ॥ मधुपर्केण विधिना पूजयित्वा नृपोत्तमम् ॥ स सैन्याय नृपेन्द्राय भोजनं प्रददौ मुनिः ॥ २७ ॥ प्रार्थिता सुरभिस्तेन भार्गवेण सुधीमता ॥ संपूर्णमन्नपानादिससर्ज शबला तदा ॥ २८ ॥ अक्षय्यमन्नपानादितया सृष्टं महातपाः ॥ स सैन्याय नृपेन्द्राय प्रददौ मुनिसत्तमः ॥ २९ ॥ तां दृष्ट्वा शबलां राजा कुतूहलसमन्वितः ॥ स्पृहां चाप्यकरोद्राजा तस्यांगविमुदुर्मतिः ॥ अयाचत् सुरभितत्र जमदग्निं नृपोत्तमः ॥ ३० ॥ कात्तवीर्य उवाच ॥ शबलां देहि मे विप्रकपिलां सर्वकामदाम् ॥ अन्य

धेनुसहस्राणिदास्यामितवसुव्रत ॥ ३१ ॥ ईश्वरउवाच ॥ इत्युक्तस्तेन राज्ञा हजमदग्निर्महातपाः ॥ ३२ ॥ जमदग्निरुवाच ॥ न देया शबलाराजन्मया तव
 महीपते ॥ इयंच देवदेवेन शक्रेण परिपालिता ॥ देवतानां धनं राजन्दातव्यं स्यात्कथं मया ॥ ३३ ॥ ईश्वरउवाच ॥ इत्युक्तः स तदा राजा क्रोधेन
 कलुषीकृतः ॥ बलाज्जग्राहशबलां सर्वसैन्यसमावृतः ॥ ३४ ॥ ततः क्रुद्धामहाभागा शबलावरवर्णिनि ॥ जघान तस्य सैन्यानि शृङ्गैः सुरतलैरपि
 ॥ ३५ ॥ घातयित्वा मुहूर्तेन तत्सैन्यं शबलाबलात् ॥ अन्तर्द्धानं गता देवी ययौ शक्रान्तिकं क्षणात् ॥ ३६ ॥ स्वसैन्यं निहर्तुं दृष्ट्वा सोऽर्जुनः क्रोध
 मूर्च्छितः ॥ मुष्टिना ताडयामास भार्गवं द्विजसत्तमम् ॥ ३७ ॥ ताडितस्तेन बहुशो विकलाङ्गः प्रकल्पितः ॥ पपात सहसा भूमौ ममारद्विजसत्तमः
 ॥ ३८ ॥ हत्वा मुनिवरं तत्र पापात्मा हैहयाधिपः ॥ महासैन्यपरीवारो विवेश नगरं स्वकम् ॥ ३९ ॥ रामस्तु देवदेवेशं पूजयामास भार्गवः ॥
 तेन संपूजितो देवः प्रसन्नः प्राह केशवः ॥ ४० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रीतोऽस्मितपसावत्सभवतो नियतात्मनः ॥ संप्रदास्यामि ते विप्रमच्छक्तिं परमां
 शुभाम् ॥ ४१ ॥ आवेशितोऽथ मच्छत्तयाज हि दुष्टा नृपोत्तमान् ॥ भूभारकविनाशाय देवतानां हिताय वै ॥ ४२ ॥ ईश्वरउवाच ॥ इत्युक्त्वा प्रददौ देवः
 परशुं शत्रुधर्षणम् ॥ वैष्णवं च महच्चापं दिव्याण्यस्त्राण्यनेकशः ॥ दत्त्वा प्रोवाच भगवाञ्जामदग्न्यं जनार्दनः ॥ ४३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मदोत्कटा
 नृपान् हत्वा बहुशः परवीरहा ॥ गृहाण पृथिवीं सर्वां समगरान्तां द्विजोत्तम ॥ ४४ ॥ पालय स्वचधर्मेण वीर्येण महतावृतः ॥ कालेन मत्पदं चापि मत्प्रसादा
 द्रमिष्यसि ॥ ४५ ॥ ईश्वरउवाच ॥ इत्युक्त्वान्तर्हितो देवो वरं दत्त्वा द्विजन्मने ॥ रामोऽपि चाथ सहसा प्रययौ पितुराश्रमम् ॥ ४६ ॥ पितरं निहतं दृष्ट्वा
 भार्गवः क्रोधमूर्च्छितः ॥ निष्क्षत्रां कर्तुं मन्विच्छन्महीं नृपसमाकुलाम् ॥ ४७ ॥ जगाम हैहयपतेर्नगरं नृपसंवृतम् ॥ क्रोधावेशज्वलद्वात्रोद्वार्यतिष्ठदु
 दायुधः ॥ ४८ ॥ तं दृष्ट्वा तत्पुरजनाजामदग्न्यं महोजसम् ॥ जाज्वल्यमानं वपुषा कालाग्निमिव मे निरे ॥ ४९ ॥ भयात्ताविद्रुताः सर्वे राजानं हैहयाधि
 पम् ॥ शशंसुस्तं महासत्त्वं सर्वायुधसमन्वितम् ॥ श्रुत्वा स राजा तद्वाक्यं प्राह विस्मितचेतसा ॥ ५० ॥ हैहयाधिप उवाच ॥ कोऽसौ मम पुरद्वारि सायुधः
 संस्थितो बलात् ॥ महेन्द्रो वा बभौ वापि रुद्रो वा धमदोऽपि वा ॥ ५१ ॥ सायुधो मत्पुरद्वारि स्थातुं शक्तो न कर्हिचित् ॥ ५२ ॥ महादेव उवाच ॥ इत्यु
 क्त्वा पार्थिवेन्द्रोऽसौ किङ्करान्सुमहाबलान् ॥ प्रेरयामास तं दुष्टं गृहीतेत्याह दुर्मतिः ॥ ५३ ॥ ते गत्वा ददृशुर्वीरं पुरद्वारि महाबलम् ॥ ज्वलन्तमिव कालाग्नि
 दुर्निरीक्ष्यं स्वतेजसा ॥ ५४ ॥ तस्य संदर्शनेऽप्यत्र न शक्तास्ते महाबलाः ॥ ग्रहीतुकामास्तं वीरं समन्तात्प्रययुर्भृशम् ॥ ५५ ॥ तान् दृष्ट्वा सायुधा
 न्सर्वान् पार्थिवेन्द्रस्य किं करान् ॥ प्रहसन् प्राह विप्रेन्द्रो जामदग्न्यो महाबलः ॥ ५६ ॥ परशुराम उवाच ॥ भार्गवस्य सुतो रामः संप्राप्तोऽहं न गधमाः ॥ स्वपितुर्नि

प० पु०
॥ २४७ ॥

धनात्सर्वान्हनिष्यामि नृपोत्तमान् ॥ ५७ ॥ कार्तवीर्यस्य रुधिरं मत्पित्रे तिलसंयुतम् ॥ दास्यामि पिण्डदानं च तच्छिरः कबलेन वै ॥ ५८ ॥ महादेव
उवाच ॥ इत्युक्तास्ते महावीर्याः किङ्करास्तस्य भूपतेः ॥ शरैस्तं ताडयामासुः पललैरिव पावकम् ॥ ५९ ॥ ततः क्रुद्धो महावीर्यो रामस्त्वय
पराक्रमः ॥ वैष्णवं चापमाकृष्य ज्यानिनादमथाकरोत् ॥ ६० ॥ तेन नादेन महता पूरितं भुवनत्रयम् ॥ देवानामपि संत्रासो बभूव महद्भुतम् ॥
॥ ६१ ॥ ततः पावकसङ्काशैराशुगैः सुमहाबलः ॥ ताडयामास तान् वीरान् किङ्करान् वै महाबलान् ॥ ६२ ॥ हत्वा तु किङ्करांस्तस्य पार्थिवस्य महात्मनः ॥ काला
ग्निरिव संतस्थौ सर्वभूतभयङ्करः ॥ ६३ ॥ श्रुत्वा तु किङ्करान् स्वस्य हतात्रामेण धीमता ॥ हैहयाधिपतिर्वीरः क्रोधसंरक्तलोचनः ॥ ६४ ॥ निर्ययौ सह सैन्येन यत्रा
स्ते भार्गवोऽव्ययः ॥ तं दृष्ट्वा घोरसङ्काशं ज्वलन्तं स्वेन तेजसा ॥ ६५ ॥ त्रस्ताः सर्वे जनास्तत्र शङ्कमाना जनक्षयम् ॥ ततो युद्धं महाघोरं रामस्य नृपते
स्तदा ॥ ६६ ॥ शस्त्रास्त्रपातनैर्भीमैर्मैघयोरिव वर्षतोः ॥ ततो रामो महातेजास्तस्मै न्यनृपतेस्तदा ॥ ६७ ॥ निर्ददाह क्षणात्सर्ववैष्णवास्त्रेण लीलया ॥
ततः परशुनारामस्तीक्ष्णेनामित विक्रमः ॥ ६८ ॥ विच्छेद बाहुसाहसं कार्तवीर्यस्य दुर्मतेः ॥ नशशाकमहावीर्यो योऽङ्कुरामेण भूपतिः ॥ ६९ ॥ नष्टवीर्यो
बभूवात्र पापेन स्वेन दुर्मतिः ॥ विच्छेद तच्छिरः क्रुद्धो रेणुका तनयो बली ॥ ७० ॥ महाद्रिशृङ्गवज्रेण यथा देवपतिर्बली ॥ हत्वा सहस्रबाहुं तं जामदग्न्यः प्रता
पवान् ॥ ७१ ॥ जघान पार्थिवान्सर्वान् क्रुद्धः परशुना मृधे ॥ रामं दृष्ट्वा महारौद्रं पार्थिवाः पृथिवीतले ॥ ७२ ॥ भयार्ता विद्रुताः सर्वे नागाः केसरिण्यथा ॥
विद्रुतानपि भूपालान्पितुर्निधनमन्युना ॥ ७३ ॥ जघान भार्गवः क्रुद्धो नागानि वस्वगेश्वरः ॥ निःक्षत्रं कृतवान्सर्वजामदग्न्यः प्रतापवान् ॥ ७४ ॥ ररक्ष भग
वानेकमिक्ष्वाकोः सुमहत्कुलम् ॥ मातामहं स्यान्वयत्वा द्रेणुकावचनादथ ॥ ७५ ॥ तान् भ्रष्टराज्यान् कृत्वा वै मातामहकुलोद्भवान् ॥ न हत्वा मनुवंशांस्ता
त्रामो नृपकुलान्तकः ॥ ७६ ॥ सर्वतु भूभृतां वंशानाशयामास वीर्यवान् ॥ कृत्वा चोर्वीतुनिःक्षत्रां जमदग्नि सुतो बली ॥ ७७ ॥ अश्वमेधं महायज्ञं चकार
विधिवद्विजः ॥ प्रददौ विप्रमुख्येभ्यः सप्तद्वीपवर्तीमहीम् ॥ ७८ ॥ दत्त्वा महीं सविप्रेभ्यो जामदग्न्यः प्रतापवान् ॥ तपस्तपुं ययौ सोऽथ नरनारायणाश्रमम्
॥ ७९ ॥ एतत्ते कथितं देवि जामदग्न्यमहात्मनः ॥ शक्त्यावेशावतारस्य चरितं शाङ्गिणः प्रभोः ॥ ८० ॥ नोपास्यं हि भवेत्तस्य शक्त्यावेशान् महात्मनः ॥
उपास्यो भगवद्भक्तोर्विप्रमुख्यैर्महात्मभिः ॥ ८१ ॥ रामकृष्णावतारौ तु परिपूर्णौ हिसद्गुणैः ॥ उपास्यमाना वृषिभिरपवर्गप्रदौ नृणाम् ॥ ८२ ॥ इति
श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे परशुरामचरितं नामैकचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४१ ॥ रुद्र उवाच ॥ स्वाय
म्भवो मनुः पूर्वद्वादशार्णमहामनुम् ॥ जजाप गोमतीतीरनैमिषे विमलेशुभे ॥ १ ॥ तेन वर्षसहस्रेण पूजितः कमलापतिः ॥ मत्तो वरं वृणीष्वेति तं प्राह

उ.खं.स.
अ० २४२

॥ २४७ ॥

भगवान्हरिः ॥ ततः प्रोवाच हर्षेण मनुः स्वायम्भुवो हरिम् ॥ २ ॥ मनुर्वाच ॥ पुत्रत्वं भज देवेश त्रीणि जन्मानि वाञ्छुते ॥ त्वां पुत्रलालसत्वेन भजामि
 पुरुषोत्तमम् ॥ ३ ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्युक्तस्तेन लक्ष्मीशः प्रोवाच सुमहागिरा ॥ ४ ॥ विष्णुर्वाच ॥ भविष्यति नृप त्रेष्ठयस्ते मनसि काङ्क्षितम् ॥ ममैव
 च महाप्रीतिस्तव पुत्रत्वहेतवे ॥ ५ ॥ स्थितिप्रयोजने काले तत्र तत्र नृपोत्तम ॥ त्वयि जाते त्वहमपि जातोऽस्मितवसुव्रत ॥ ६ ॥ परित्राणाय साधूनां
 विनाशाय च दुष्कृताम् ॥ धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामितवानय ॥ ७ ॥ रुद्र उवाच ॥ एवं दत्त्वा वरं तस्मै न त्रैवान्तर्दधे हरिः ॥ अस्यां भूत् प्रथमं जन्म मनोः
 स्वायम्भुवस्य च ॥ ८ ॥ रघूणामन्वये पूर्वराजा दशरथो ह्यभूत् ॥ द्वितीयो वसुदेवोऽभूद्दृष्ट्वा नामन्वये विभुः ॥ ९ ॥ कलेर्दिव्यसहस्राब्दप्रमाणस्या
 न्त्यपादयोः ॥ शम्भलग्रामकेमुख्ये ब्राह्मणः संजनिष्यते ॥ १० ॥ ततो मुक्तिर्भवेत्तस्य मनोर्जन्म वयान्तरे ॥ राघवः प्रथमं जज्ञे कृष्णस्तु तदनन्तरम् ॥
 ११ ॥ कल्किरूपी हरिः पश्चाद्ब्राह्मणस्य जनिष्यति ॥ तस्य पत्नी महाभागा सुशीलानामभामिनी ॥ १२ ॥ कौसल्यासमभूत् पत्नी राज्ञो दश
 रथस्य हि ॥ यदुवंश्यस्य सैवाथ देवकीनाम विश्रुता ॥ १३ ॥ हरिर्ब्रतस्य विप्रस्य भार्या देवप्रभा पुनः ॥ एवं मातृत्वमापन्ना त्रीणि जन्मानि
 शाङ्गिणः ॥ १४ ॥ पूर्वरामस्य चरितं वक्ष्यामि तव सुव्रते ॥ यस्य स्मरणमात्रेण विमुक्तिः पापिनामपि ॥ १५ ॥ हिरण्यकहिरण्याक्षौ द्वितीयं जन्म
 संश्रितौ ॥ कुम्भकर्णदशग्रीवावजायेतां महाबलौ ॥ १६ ॥ पुलस्त्यस्य सुतो विप्रो विश्रवानामधार्मिकः ॥ तस्य पत्नी विशालाक्षी राक्षसेन्द्रसुतानये
 ॥ १७ ॥ सुकेशितनया सा स्यात्सुमालेर्दानवस्य च ॥ केकसीनामकन्यासीत्तस्य भार्या हृदवता ॥ १८ ॥ कामोद्रिक्ता तु सा देवी सन्ध्याकाले महामु
 निम् ॥ रमयामास तन्वद्गीयथेष्टं शुभदर्शना ॥ १९ ॥ तत्कालसम्भवो गर्भो तस्यां जातौ महाबलौ ॥ रावणः कुम्भकर्णश्च गक्षसौ लोकविश्रुतौ ॥ २० ॥
 कन्याशूर्पणखानामजातातिविकृतानना ॥ कस्यचित्त्वथ कालस्य तस्यां जातो विभीषणः ॥ २१ ॥ सुशीलो भगवद्भक्तः सत्यवाग्धर्मवाञ्छुचिः ॥ रावणः
 कुम्भकर्णश्च हिमवत्पर्वतोत्तमे ॥ २२ ॥ महोग्रतपसामां वै पूजयामास तु भृशम् ॥ रावणस्त्वथ दुष्टात्मा स्वशिरः कमलैः शुभैः ॥ २३ ॥ पूजयामास मां
 देविदारुणेनैव कर्मणा ॥ ततस्त्वमब्रवं सुश्रूः प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ २४ ॥ वरं वृणीष्व मे वत्सत्यस्ते मनसि वर्तते ॥ ततः प्रोवाच दुष्टात्मा देवदानवरक्षसाम्
 ॥ २५ ॥ अवध्यत्वं प्रदेहीति सर्वलोकजिगीषया ॥ ततोऽहं दत्त्वांस्तस्मै राक्षसाय दुर्गत्मने ॥ २६ ॥ देवदानवयक्षाणामवध्यत्वं वगनने ॥ राक्षसो
 ऽसौ महावीर्यो वरदानान्तुगर्वितः ॥ २७ ॥ त्रीँल्लोकान्पीडयामास देवदानवमानुषान् ॥ तेन संवाध्यमानाश्चेदवा ब्रह्मपुरोगमाः ॥ २८ ॥ भयार्ताः शरणं
 जग्मुरीश्वरं कमलापतिम् ॥ ज्ञात्वाथ वेदनं तेषामभयाय सनातनः ॥ उवाच त्रिदशान्सर्वान् ब्रह्मरुद्रपुरोगमान् ॥ २९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ राज्ञो दशरथ

प० पु०
॥ २४८ ॥

स्याहमुत्पत्स्यामिरघोःकुले ॥ हनिष्यामिदुरात्मानंरावणंसहवान्धवम् ॥३०॥ मानुषं वपुरास्थायहन्मिदैवतकण्टकम् ॥ नन्दिशापाद्भवन्तोऽपि वान
रत्वमुपागताः ॥ कुरुध्वंममसाहाय्यंगन्धर्वाप्सरसोत्तमाः ॥ ३१ ॥ रुद्रउवाच ॥ इत्युक्तादेवतास्सर्वादेवदेवेनविष्णुना ॥ वानरत्वमुपागम्यजज्ञिरेपृथि
वीतले ॥ ३२ ॥ भार्गवेणप्रदत्तातुमहीसागरमेखला ॥ दत्तामहर्षिभिःपूर्वरघूणांसुमहात्मनाम् ॥ ३३ ॥ वैवस्वतमनोःपुत्रोराज्ञांश्रेष्ठोमहाबलः ॥ इक्ष्वा
कुरिति विख्यातस्सर्वधर्मविदांकरः ॥ ३४ ॥ तदन्वयेमहातेजाराजादशरथोबली ॥ अजस्यनृपतःपुत्रःसत्यवाञ्छीलवाञ्छुचिः ॥ ३५ ॥ सराजापृथिवींसर्वा
पालयामासवीर्यतः ॥ राज्येषुस्थापयामाससर्वान्पार्थिवसत्तमान् ॥ ३६ ॥ कोसलस्यनृपस्याथपुत्रीसर्वाङ्गशोभना ॥ कौसल्यानामतोकन्यामुप
येमेसपार्थिवः ॥ ३७ ॥ मागधस्यनृपस्याथतनयाचशुचिस्मिता ॥ सुमित्रानामनाम्नाचद्वितीयात्रस्यभामिनी ॥ ३८ ॥ तृतीयाकेकयस्याथनृपतेर्दुहि
तातथा ॥ भार्याभूत्पद्मपत्राक्षीकैकेयीनामनामतः ॥ ३९ ॥ ताभिःस्मराराजाभार्याभिस्तिष्ठन्सृभिर्धर्मसंयुतः ॥ रमयामासकाकुत्स्थःपृथिवींचानुपालयन् ॥
॥ ४० ॥ अयोध्यानामनगरीसरयूतीरसंस्थिता ॥ सर्वस्त्रसुसंपूर्णाधनधान्यसमाकुला ॥ ४१ ॥ प्राकारगोपुरैर्जुष्टाहेमप्राकारसङ्कुला ॥ उत्तमैर्गार्ग
तुरगेर्महेन्द्रस्ययथापुरी ॥ ४२ ॥ तस्यांराजासधर्मात्माउवासमुनिसत्तमैः ॥ पुरोहितेनविप्रेणवसिष्ठेनमहात्मना ॥ ४३ ॥ राज्यंचकारयामाससर्व
निहतकण्टकम् ॥ यस्मादुत्पत्त्यतेतस्यांभगवान्पुरुषोत्तमः ॥ ४४ ॥ तस्मात्तुनगरीपुण्यासाप्ययोध्येतिकीर्तिता ॥ नगरस्यपरंधाम्नोनामतस्याप्य
भूच्छुभे ॥ ४५ ॥ यत्रास्तेभगवान्विष्णुस्तदेवपरमंपदम् ॥ तत्रसद्योभवेन्मोक्षःसर्वकर्मनिकृन्तनः ॥ ४६ ॥ जातेतत्रमहाविष्णौनराःसर्वेमुदययुः ॥
सराजापृथिवींसर्वापालयित्वाशुभानने ॥ ४७ ॥ अयजद्वैष्णवंष्ट्याचपुत्रार्थीहरिमच्युतम् ॥ तेनसंपूजितःश्रीशोराज्ञासर्वगतोहरिः ॥ ४८ ॥
वैष्णवंनतुयज्ञेनवरदःप्राहकेशवः ॥ तस्मिन्नाविरभूदग्रीयज्ञरूपोहरिस्तदा ॥ ४९ ॥ शुद्धजाम्बूनदप्रख्यःशङ्खचक्रगदाधरः ॥ शुक्लाम्बरधरःश्रीमान्सर्व
भूषणभूषितः ॥ ५० ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कोवनमालाविभूषितः ॥ पद्मपत्रविशालाक्षश्चतुर्बाहुरुदारधीः ॥ ५१ ॥ सख्याङ्गस्थश्रियासार्द्धमाविरासी
द्रमेश्वरः ॥ वरदोऽस्मीतितंप्राहराजानंभक्तवत्सलः ॥ ५२ ॥ तं दृष्ट्वासर्वलोकेशंराजाहर्षसमाकुलः ॥ ववन्देभार्ययासार्द्धप्रहृष्टेनान्तरात्मना
॥ ५३ ॥ प्राञ्जलिःप्रणतोभूत्वाहर्षगद्गदयागिरा ॥ पुत्रत्वंमेमजेत्याहदेवदेवंजनार्दनम् ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्प्राहराजानमच्युतः ॥ ५४ ॥ विष्णुरुवाच ॥ उत्प
त्स्येऽहंनृपश्रेष्ठदेवलोकहितायवै ॥ परित्राणायसाधूनांराक्षसानांवाधायच ॥ मुक्तिप्रदातुंलोकानांधर्मसंस्थापनायच ॥ ५५ ॥ महादेवउवाच ॥ इत्यु
क्त्वापायसं दिव्यंहेमपात्रस्थितंशृतम् ॥ लक्ष्म्याहस्तस्थितंशुभ्रं पार्थिवायददौहरिः ॥ ५६ ॥ विष्णुरुवाच ॥ इदं वैपायसंराजन्यत्वीभ्यस्तवसुव्रत ॥ देहि

उ.खं.स.
अ० २४८

॥ २४८ ॥

तेतनयास्तासुउत्पत्स्यन्तेमदंशजाः ॥ ५७ ॥ महादेवउवाच ॥ इत्युक्त्वामुनिभिःसर्वैःस्तूयमानोजनार्दनः ॥ स्वात्मानंदर्शयित्वाथतथैवान्त
 रधीयत ॥ ५८ ॥ सगजातत्रदृष्ट्वाचपत्नीज्येष्ठांकनीयसीम् ॥ विभज्यपायसंदिव्यंप्रददौसुसमाहितः ॥ ५९ ॥ एतस्मिन्नन्तरेपत्नीसुमित्रातस्यमध्यमा ॥
 तत्समीपंप्रयातासापुत्रकामासुलोचना ॥ ६० ॥ तांदृष्ट्वातत्रकौसल्याकैकेयीचसुमध्यमा ॥ अर्द्धमर्द्धंप्रददतुस्तेतस्यैपायसंस्वकम् ॥ ६१ ॥ तत्प्राश्य
 पायसंदिव्यंराजपत्न्यःसुमध्यमाः ॥ संपन्नगर्भाःसर्वास्ताविरेजुःशुभ्रवर्चसः ॥ ६२ ॥ तासांस्वप्नेषुदेवेशःपीतवासाजनार्दनः ॥ शङ्खचक्रगदापाणि
 राविभूतस्तदाहगिः ॥ ६३ ॥ अथकालेमनोरम्येमधुमासिशुचिस्मिते ॥ शुक्लेनवभ्यांविमलेनक्षत्रेऽदितिदैवते ॥ ६४ ॥ मध्याह्नसमयेलग्नेसर्वग्रह
 शुभान्विते ॥ कौसल्याजनयामासपुत्रंलोकेश्वरंहरिम् ॥ ६५ ॥ इन्दीवरदलश्यामंकोटिकन्दर्पसन्निभम् ॥ पद्मपत्रविशालाक्षंसर्वाभरणशोभितम् ॥
 ॥ ६६ ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंसर्वाभरणभूषितम् ॥ उद्यद्दिनकरप्रख्यकुण्डलाभ्यांविराजितम् ॥ ६७ ॥ अनेकसूर्यसङ्काशंतेजसामहतावृतम् ॥ परे
 शस्यतनोरम्यंदीपादुत्पन्नदीपवत् ॥ ६८ ॥ ईशानंसर्वलोकानांयोगिध्येयंमनातनम् ॥ सर्वोपनिषदामर्थममन्तंपरमेश्वरम् ॥ ६९ ॥ जगत्सर्गस्थितिल
 येहेतुभूतमनामयम् ॥ शरण्यंसर्वभूतानांसर्वभूतमयंविभुम् ॥ ७० ॥ समुत्पन्नेजगन्नाथेदेवदुन्दुभयोदिवि ॥ विनेदुःपुष्पवर्षाणिववृषुःसुरसत्तमाः ॥
 ॥ ७१ ॥ प्रजापतिमुखादेवाविमानस्थानभस्तले ॥ तुष्टुबुर्मुनिभिःसाद्धर्षपूर्णाङ्गविह्वलाः ॥ ७२ ॥ जगुर्गन्धर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ववुः
 पुण्यशिवावाताःसुप्रभोऽभूद्विवाकरः ॥ ७३ ॥ जज्वलुश्चाग्नयःशान्ताविमलाश्चदिशोदश ॥ ततस्सराजाहर्षेणपुत्रंदृष्ट्वासनातनम् ॥ ७४ ॥ पुरोधसा
 वसिष्ठेनजातकर्मतदाकरोत् ॥ नामचास्मैददौरम्यंवसिष्ठोभगवांस्तदा ॥ ७५ ॥ श्रियःकमलवासिन्यारमणोऽयंमहान्प्रभुः ॥ तस्माच्छ्रीरामइत्यस्य
 नामसिद्धंपुरातनम् ॥ ७६ ॥ सहस्रनाम्नांश्रीशस्यतुल्यंमुक्तिप्रदंनृणाम् ॥ विष्णुमासेसमुत्पन्नोविष्णुरित्यभिधीयते ॥ ७७ ॥ एवंनामास्यदत्त्वाथ
 वसिष्ठोभगवानृषिः ॥ परिणीयनमस्कृत्यस्तुत्वास्तुतिभिरेवच ॥ ७८ ॥ संकीर्त्यनामसाहस्रंमङ्गलार्थमहात्मनः ॥ विनिर्ययौमहातेजास्तस्मात्पुण्य
 तमावृहात् ॥ ७९ ॥ गजाथविप्रमुख्येभ्योददौबहुधनंमुदा ॥ गुवामयुतदानंचकारयामासधर्मतः ॥ ८० ॥ ग्रामाणांशतसाहस्रददौरघुकुलोत्तमः ॥
 वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैरसङ्ख्येयैर्धनेगपि ॥ ८१ ॥ विष्णोस्संतुष्टयेतत्रतर्पयामासभूसुरान् ॥ कौसल्याचसुतंदृष्ट्वा रामंराजीवलोचनम् ॥ ८२ ॥ फुल्लहस्तार
 विन्दाभंपद्महस्ताम्बुजान्वितम् ॥ तस्यश्रीपादकमलेपद्माब्जेचवगनने ॥ ८३ ॥ शङ्खचक्रगदापद्मध्वजवज्रादिचिह्निते ॥ दृष्ट्वावक्षसिश्रीवत्संकौस्तुभं
 वनमालया ॥ ८४ ॥ तस्याङ्गेसाजगत्सर्वसदेवासुरमानुषम् ॥ स्मिनवक्रेविशालाक्षीभुवनानिचतुर्दश ॥ ८५ ॥ निःश्वासेतस्यवेदांश्चसेतिहासान्म

हात्मनः ॥ द्रीपानव्हीन्गिरीस्तस्यजघनेवरवर्णिनि ॥ ८६ ॥ नाभ्यांब्रह्मशिवौतस्यकर्णयोश्चदिशःशुभाः ॥ नेत्रयोर्वह्निमूर्त्यौचव्राणेवायुमहाजवम् ॥ ८७ ॥ सर्वोपनिषदामर्थद्वद्वातस्यविभूतयः ॥ कृत्स्नाभीतावरारोहाप्रणम्यचपुनपुनः ॥ हर्षाश्रुपूर्णनयनाप्राञ्जलिर्वाक्यमब्रवीत् ॥ ८८ ॥ कौसल्यो वाच ॥ धन्यास्मिदेवदेवेशलब्ध्वात्वांतनयंप्रभो ॥ प्रसीदमेजगन्नाथपुत्रस्नेहंप्रदर्शय ॥ ८९ ॥ ईश्वरउवाच ॥ एवमुक्तोहृषीकेशोमात्रासर्वगतोहरिः ॥ मायामानुषतांप्राप्यशिशुभावादुरोदसः ॥ ९० ॥ अथप्रमुदितादेवीकौसल्याशुभलक्षणम् ॥ पुत्रमालिङ्ग्यहर्षेणस्तन्यंप्रादात्सुमध्यमा ॥ ९१ ॥ तस्याःस्तन्यंपपौदेवोबालभावात्सनातनः ॥ उवासमातुरुत्सङ्गेजगद्भर्तामहाविभुः ॥ ९२ ॥ तस्मिन्दिनेशुभेरम्येसर्वकामप्रदेनृणाम् ॥ उत्सवंचक्रिरेपौरा हृष्टाजानपदानराः ॥ ९३ ॥ कैकेय्यांभरतोजज्ञेपाञ्चजन्यांशसम्भवः ॥ सुमित्राजनयामासलक्ष्मणंशुभलक्षणम् ॥ ९४ ॥ शत्रुघ्नंचमहाभागादेवशत्रुप्रताप नम् ॥ अनन्तांशेनसंभूतोलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ ९५ ॥ सुदर्शनांशाच्छत्रुघ्नःसंजज्ञेऽमितविक्रमः ॥ तेसर्वेववृधुस्तत्रवैवस्वतमनोःकुले ॥ ९६ ॥ संस्कृ तास्तेसुताःसम्यग्वसिष्ठेनमहौजसा ॥ अधीतवेदास्तेसर्वेश्रुतवन्तस्तथानृपाः ॥ ९७ ॥ सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञाधनुर्वेदेचनिष्ठिताः ॥ बभूवुःपरमो दारालोकानांहर्षवर्द्धनाः ॥ ९८ ॥ युग्मंवभूवतुस्तत्रराजानौरामलक्ष्मणौ ॥ तथाभरतशत्रुघ्नौपायसांशवशात्स्वतः ॥ ९९ ॥ अथलोकेश्वरीलक्ष्मी र्जनकस्यनिवेशने ॥ शुभक्षेत्रेहलोत्खातेसुनासासुशुभक्षेणा ॥ १०० ॥ बालार्ककोटिसङ्काशारक्तोत्पलकराम्बुजा ॥ सर्वलक्षणसंपन्नासर्वाभरणभूषिता ॥ १ ॥ धृत्वावक्षसिचार्वङ्गीमालामम्लानपङ्कजाम् ॥ सीतामुखेसमुत्पन्नाबालभावेनसुन्दरी ॥ २ ॥ तांदृष्ट्वाजनकोराजाकन्यांवेदमयींशुभाम् ॥ उद्धृत्यापत्यभावंनपुपोषमिथिलापतिः ॥ ३ ॥ जनकस्यगृहेरम्येसर्वलोकेश्वरप्रिया ॥ ववृधेसर्वलोकस्यरक्षणार्थंसुरेश्वरी ॥ ४ ॥ एतस्मिन्नन्तरेदेविकौ शिकोलोकविश्रुतः ॥ सिद्धाश्रमेमहापुण्येभागीरथ्यास्तटेशुभे ॥ ५ ॥ क्रतुप्रवरमारेभेयधृतत्रमहामुनिः ॥ वर्त्तमानस्यतस्यास्ययज्ञस्याथद्विजन्मनः ॥ ६ ॥ क्रतुविध्वंसिनोऽभूवत्रावणस्यनिशाचराः ॥ कौशिकश्चिन्तयित्वाथरघुवशोद्भवंहरिम् ॥ ७ ॥ आनेतुमैच्छद्धर्मात्मालोकानांहितकाम्यया ॥ सगत्वानगरीरम्यामयोध्यांरघुपालिताम् ॥ ८ ॥ नृपश्रेष्ठंदशरथंददर्शमुनिसत्तमः ॥ राजापिकौशिकंदृष्ट्वाप्रत्युत्थायकृताञ्जलिः ॥ ९ ॥ पुत्रैःसहमहा तेजाववन्देमुनिसत्तमम् ॥ धन्योऽहमस्मीतिवदन्हर्षेणरघुनन्दनः ॥ ११० ॥ अर्चयामासविधिनानिवेश्यपरमासने ॥ परिणीयनमस्कृत्यर्किकरो मीत्युवाचतम् ॥ ११ ॥ ततःप्रोवाचहृष्टात्माविश्वामित्रोमहातपाः ॥ १२ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ देहिमेराघवंराजत्रक्षणार्थंक्रतोर्मम ॥ साफल्यमस्तु मेयज्ञेराघवस्यसमीपतः ॥ तस्माद्रामंरक्षणार्थंदातुमर्हसिभूपते ॥ १३ ॥ ईश्वरउवाच ॥ तच्छ्रुत्वामुनिवर्यस्यवाक्यंसर्वविदांवरः ॥ प्रददौमुनिवर्याय

राघवंसहलक्ष्मणम् ॥ १४ ॥ आदायराघवौतत्रविश्वामित्रोमहातपाः ॥ स्वमाश्रममतिप्रीतःप्रययौद्विजसत्तमः ॥ १५ ॥ ततःप्रहृष्टास्त्रिदशाः
प्रयातेरघुसत्तमे ॥ ववृषुःपुष्पवर्षाणितुष्टुबुश्वमहौजसः ॥ १६ ॥ अथाजगामहृष्टात्मावैनतेयोमहाबलः ॥ अदृश्यस्सर्वभूतानांसंप्राप्यरघुसत्तमो
॥ १७ ॥ ताभ्यांदिव्येचधनुषीतूष्णीचाक्षयसायकौ ॥ दिव्यान्यस्त्राणिशस्त्राणिदत्त्वाचप्रययौद्विजः ॥ १८ ॥ तौरामलक्ष्मणौवीरौकौशिकेनसहाध्वनि ॥
गच्छन्तौविपिनेघोरेराक्षसीघोरदर्शनाम् ॥ १९ ॥ नाम्नातुताटकांदेविभार्यासुन्दस्यरक्षसः ॥ जघ्नतुस्तौमहावीरौबाणैर्दिव्यधनुश्च्युतैः ॥ १२० ॥
निहताराघवेणाथराक्षसीघोरदर्शना ॥ त्यक्त्वातनुंघोररूपांदिव्यरूपाबभूवसा ॥ २१ ॥ जाज्वल्यमानावपुपासर्वाभरणभूषिता ॥ प्रययौवैष्णवं
लोकंप्रणम्यचरधूत्तमौ ॥ २२ ॥ तां हत्वा राघवः श्रीमान्कौशिकस्याश्रमं शुभम् ॥ प्रविवेशमहातेजालक्ष्मणेनमहात्मना ॥ २३ ॥ ततःप्रहृष्टामुन
यःप्रत्युद्गम्यरघूत्तमम् ॥ निवेश्यपूजयामासुरर्घ्याद्यैःपरमासने ॥ २४ ॥ कौशिकःकृतदीक्षस्तुयष्टुंयज्ञमनुत्तमम् ॥ आरेभेमुनिभिःसार्द्धंविधिनामुनि
सत्तमः ॥ २५ ॥ वर्त्तमानेमहायज्ञेमारीचोनामराक्षसः ॥ भ्रात्रासुबाहुनातत्रविघ्नंकर्तुमवस्थितः ॥ २६ ॥ दृष्ट्वातौराक्षसौघोरोराघवःपरवीरहा ॥ जघ्ना
नैकेनबाणेनसुबाहुंराक्षसेश्वरम् ॥ २७ ॥ पवनास्त्रेणमहतामारीचंतुनिशाचरम् ॥ सागरेपातयामासशुष्कपर्णमिवानिलः ॥ २८ ॥ सरामस्यमहा
वीर्यदृष्ट्वा राक्षससत्तमः ॥ न्यस्तशस्त्रस्तपस्तप्तुंप्रययौमहदाश्रमम् ॥ २९ ॥ विश्वामित्रोमहातेजाःसमातेमहतिकृतौ ॥ प्रहृष्टमनसातत्रपूजयामास
राघवम् ॥ १३० ॥ समाश्लिष्यमहात्मानंकाकपक्षधरंहरिम् ॥ नीलोत्पलदलश्यामंपद्मपत्रायतेक्षणम् ॥ ३१ ॥ उपाग्रायतदामूर्ध्नितुष्टावमुनिसत्तमः ॥
एतस्मिन्नन्तरेराजामिथिलायाअधीश्वरः ॥ ३२ ॥ वाजं पेयं कृतं यष्टुमारेभेमुनिसत्तमैः ॥ तंद्रष्टुं प्रययुस्सर्वे विश्वामित्रपुरोगमाः ॥ ३३ ॥ मुनयो
रघुशार्दूलसहिताःपुण्यचेतसः ॥ गच्छतस्तस्यरामस्यपादाब्जेनमहात्मनः ॥ ३४ ॥ अभूत्सुरूपावनितासमाक्रान्तामहाशिला ॥ सापिशतापुरा
भर्त्रागौतमेनद्विजन्मना ॥ ३५ ॥ अहल्यारघुनाथस्यपादस्पर्शाच्छुभाभवत् ॥ अथसंप्राप्यनगरीमिथिलांमुनिसत्तमाः ॥ ३६ ॥ राघवाभ्यांतुसहितावभूवुः
प्रीतमानसाः ॥ समागतान्महाभागान्दृष्ट्वा राजामहाबलः ॥ ३७ ॥ प्रत्युद्गम्यप्रणम्याथपूजयामासमैथिलः ॥ गमंपद्मविशालाक्षमिन्दीवरदलप्रभम्
॥ ३८ ॥ पीताम्बरधरंश्शृङ्गंकोमलावयवोज्ज्वलम् ॥ अवधीरितकन्दपकोटिलावण्यमुत्तमम् ॥ ३९ ॥ सर्वलक्षणसम्पन्नं सर्वाभरणभूषितम् ॥ स्वस्य
हृत्पङ्कजेध्येयंपरेशस्यतनोर्हरें ॥ १४० ॥ उत्पन्नं दीपवद्दीपात्सौशील्यगुणसागरम् ॥ तंदृष्ट्वा रघुनाथं सजनकोदृष्टमानसः ॥ ४१ ॥ परेशमेव तं मे
रामं दशरथात्मजम् ॥ पूजयामास काकुत्स्थं धन्योऽस्मीति ब्रुवन्नृपः ॥ ४२ ॥ प्रसादं वासुदेवस्य विष्णोर्मेनेनरेश्वरः ॥ प्रदातुं दुहितां तस्मै मनसा चिन्तय

प० पु०
॥ २५० ॥

नप्रभुः ॥ ४३ ॥ आत्मजोरघुवंशस्यज्ञात्वातत्रनृपोत्तमः ॥ पूजयामासधर्मेणवच्चैराभरणैः शुभैः ॥ ४४ ॥ ऋषीन्समर्चयामासमधुपर्कादिपूजनैः ॥ ततोऽवसा-
नेयज्ञस्यरामोराजीवलोचनः ॥ ४५ ॥ भङ्क्त्वाशैवंधनुर्दिव्यंजितवाञ्छनकात्मजाम् ॥ अथासौवीर्यशुल्केनमहतापरितोषितः ॥ ४६ ॥ मुदाधरणिजांतस्मै
प्रददौमिथिलाधिपः ॥ केशवायश्रियमिवयथापूर्वमहार्णवः ॥ ४७ ॥ सद्रूतंप्रेषयामासराघवंमिथिलाधिपः ॥ पुत्राभ्यांसहधर्मात्तामिथिलायांविवेशह-
॥ ४८ ॥ वसिष्ठवामदेवाद्यैः प्रीतैः सहमहीपतिः ॥ उवासनगरेरम्येज्जनकस्यरघूत्तमः ॥ ४९ ॥ तस्मिन्नेवशुभेकालेरामस्यधरणीसुताम् ॥ विवाहमकरोद्राजा
मैथिलेनसमर्चितः ॥ ५० ॥ लक्ष्मणस्योर्मिलांनामकन्यांजनकसंभवाम् ॥ जनकस्यानुजस्याथतनयंशुभवर्चसौ ॥ ५१ ॥ माण्डवीश्रुतकीर्तिश्च
सर्वलक्षणलक्षिते ॥ भरतस्यचसौमित्रेर्विवाहमकरोन्नृपः ॥ ५२ ॥ निर्वर्त्यौद्राहिकंतत्रराजादशरथोवली ॥ अयोध्यांप्रस्थितः श्रीमान्पौरैर्जानपदैवृतः
॥ ५३ ॥ पारिवर्हसमादायमैथिलेनचपूजितः ॥ ससुतः सस्नुषः साश्वः सगजः सवलानुगः ॥ ५४ ॥ तदध्वनिमहावीर्योजामदग्न्यः प्रतापवान् ॥
गृहीत्वापरशुंचापंसंकुद्धइवकेसरी ॥ ५५ ॥ अभ्यधावच्चंकाकुत्स्थंयोद्धुकामोनृपान्तकः ॥ संप्राप्यराघवंदृष्ट्वावचनंप्राहभार्गवः ॥ ५६ ॥ परशुराम
उवाच ॥ रामराममहाबाहोशृणुष्ववचनंमम ॥ बहुशः पार्थिवान्हत्वासंयुगेभूरिविक्रमान् ॥ ५७ ॥ ब्राह्मणेभ्योमहींदत्त्वातपस्तप्तुमहंगतः ॥ तववीर्यवलं
श्रुत्वात्वयायोद्धुमिहागतः ॥ ५८ ॥ इक्ष्वाकवोनवध्यामेमातामहकुलोद्भवाः ॥ वीर्यक्षत्रवलंश्रुत्वानंशक्यंसहितुमम ॥ ५९ ॥ रौद्रं चापंदुराधर्षभज्यमानंत्वया
नृप ॥ तस्माद्वदान्ययुद्धंमेदीयतारघुसत्तम ॥ ६० ॥ इदंतुवैष्णवंचापंतेनतुल्यमरिन्दम ॥ आरोपयस्ववीर्येणनिर्जितोऽस्मित्वयैवहि ॥ ६१ ॥ अथवा
त्यजशस्त्राणिपुरस्ताद्रलिनोमम ॥ शरणंभजकाकुत्स्थकातरोऽस्यपिचेदिह ॥ ६२ ॥ ईश्वरउवाच ॥ एवमुक्तस्तुकाकुत्स्थोभार्गवेणप्रतापवान् ॥
तच्चापंतस्यजग्राहतच्छक्तिवैष्णवीमपि ॥ ६३ ॥ शक्त्यावियुक्तस्सतदाजामदग्न्यः प्रतापवान् ॥ निर्वीर्योनष्टतेजाश्चकर्महीनोयथाद्विजः ॥ ६४ ॥ विनष्टतेज
संदृष्ट्वाभार्गवंनृपसत्तमाः ॥ साधुसाध्वितिकाकुत्स्थंप्रशशंसुर्मुहुर्मुहुः ॥ ६५ ॥ काकुत्स्थस्तन्महच्चापंगृहीत्वारोप्यलीलया ॥ संधायबाणंतच्चापेभा-
ग्वंप्राहविस्मितम् ॥ ६६ ॥ रामउवाच ॥ अनेनशरमुख्येणकिंकर्त्तव्यंमयाद्विज ॥ छेन्निलोकद्वयंचापिस्वर्गवाहन्मितेद्विज ॥ ६७ ॥ ईश्वर
उवाच ॥ तंदृष्ट्वाघोरसङ्काशंबाणंरामस्यभार्गवः ॥ ज्ञात्वातंपरमात्मानंप्रहृष्टोराममब्रवीत् ॥ ६८ ॥ परशुरामउवाच ॥ रामराममहा-
बाहोनवेन्नित्वांसनातनम् ॥ जानाम्यद्यैवकाकुत्स्थतववीर्यगुणादिभिः ॥ ६९ ॥ त्वमादिपुरुषः साक्षात्परंब्रह्मपरोऽव्ययः ॥ त्वमनन्तोमहाविष्णु
वासुदेवः परात्परः ॥ ७० ॥ नारायणस्त्वंश्रीशस्त्वमीश्वरस्त्वंत्रयीमयः ॥ त्वंकालस्त्वंजगत्सर्वमकाराख्यस्त्वमेवच ॥ ७१ ॥ स्रष्टाधाताचसंहर्तात्वमेव

४.खं.स.
अ० २४२

॥ २५० ॥

परमेश्वरः ॥ त्वमचिन्त्योमहद्भूतविश्वरूपस्त्वणुमहान् ॥ ७२ ॥ चतुःषट्पञ्चगुणवांस्त्वमेवपुरुषोत्तमः ॥ त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वमोङ्कारस्त्रयीमयः ॥ ७३ ॥ व्यक्ताव्यक्तस्वरूपस्त्वं गुणभृन्निर्गुणः परः ॥ स्तोतुं त्वाहमशक्तश्च वेदानामप्यगोचरम् ॥ ७४ ॥ यच्चापमानंकृतवांस्त्वांयुयुत्सु तयाप्रभो ॥ तत्क्षन्तव्यं त्वयानाथकृपयाकेवलेनतु ॥ ७५ ॥ तवशक्त्या नृपान्सर्वाञ्जित्वादत्त्वामहीद्विजान् ॥ त्वत्प्रसादवशादेवशान्तिमाप्नोमि नैष्ठिकीम् ॥ ७६ ॥ ईश्वर उवाच ॥ एवमुक्त्वा तु काकुत्स्थं जामदग्न्योमहातपाः ॥ परिणीय नमस्कृत्याराधयं लोकक्षकम् ॥ ७७ ॥ शतक्रतु कृतं स्वर्गतदस्त्रायन्यवेदयत् ॥ राघवोऽथ महातेजा ववन्दे तं महामुनिम् ॥ ७८ ॥ विधिवत्पूजयामास पाद्याध्याचमनादिभिः ॥ तेन संपूजितस्तत्र जामदग्न्योमहातपाः ॥ ७९ ॥ तपस्तप्तुं ययोरभ्यनरनारायणाश्रमम् ॥ राजा दशरथः सोऽथ पुत्रैर्दारसमन्वितैः ॥ १८० ॥ स्वांपुरीं सुमुहूर्तेन प्रविवेश महाबलः ॥ राघवो लक्ष्मणश्चैव शत्रुघ्नो भरतस्तथा ॥ ८१ ॥ स्वान्स्वान्दारा नुपागम्य रेमिरे हृष्टमानसाः ॥ तत्र द्वादशवर्षाणि सीतया सह राघवः ॥ ८२ ॥ रमयामास धर्मात्मानारायण इव श्रिया ॥ तस्मिन्नेव तुराजाथकाले दशरथः सुतम् ॥ ८३ ॥ ज्येष्ठं राज्येन संयोक्तुमैच्छत् प्रीत्या महीपतिः ॥ तस्य भार्याथैकेकेयीपुरादत्तवराप्रिया ॥ ८४ ॥ अयाचत नृपश्रेष्ठं भरतस्याभिषेचनम् ॥ विवासनं च रामस्य वत्सराणि चतुर्दश ॥ ८५ ॥ सराजास्त्यवचनाद्रामं राज्यादहो सुतम् ॥ विवासयामास तदा दुःखेन हतचेतनः ॥ ८६ ॥ शक्तोऽपि राघवस्तस्मिन् राज्यं संत्यज्य धर्मतः ॥ दशग्रीववधार्थाय पितुर्वचनहेतुना ॥ ८७ ॥ वनं जगाम काकुत्स्थो लक्ष्मणेन च सीतया ॥ राजा पुत्रवियोगार्तः शोकेन च ममारसः ॥ ८८ ॥ नियुज्यमानो भरतस्तस्मिन् राज्यं समन्त्रिभिः ॥ नैच्छद्वाज्यं स धर्मात्मा सौभ्रात्रमनुदर्शयन् ॥ ८९ ॥ वनमागम्य काकुत्स्थमयाचद्वातरंततः ॥ गमस्तु पितुरादेशां नैच्छद्वाज्यमरिन्दमः ॥ ९० ॥ स्वपादुके ददौ तस्मै भक्त्या सोऽप्यग्रहीतथा ॥ रामस्य पादुके राज्यमवाप्य भरतः शुभे ॥ ९१ ॥ प्रत्यहं गन्धपुष्पैश्च पूजयन् कैकयीसुतः ॥ तपश्चरणयुक्तेन तस्मिन् स्थौनृपोत्तमः ॥ ९२ ॥ यावदागमनंतस्य राघवस्य महात्मनः ॥ तावद्भूतपराः सर्वे वभूवुः पुरवासिनः ॥ ९३ ॥ राघवश्चित्रकूटाद्रौ भरद्वाजाश्रमे शुभे ॥ रमयामास वैदेह्यामन्दाकिन्या जलेशुभे ॥ ९४ ॥ कदाचिदङ्गे वैदेह्याः शोते रामो महामनाः ॥ ऐन्द्रिः काकस्स मागम्य तस्मिन्नेव चचारह ॥ ९५ ॥ सदृष्ट्वा जानकीं तत्र कन्दर्पशरपीडितः ॥ विददार नखैस्तीक्ष्णैः पीनोन्नतपयोधरम् ॥ ९६ ॥ तं दृष्ट्वा वायसं रामः कुशं जग्राह पाणिना ॥ ब्रह्मणोऽन्धेन संयोज्य चिक्षेप धरणीधरः ॥ ९७ ॥ तत्तृणं वो रसङ्काशं ज्वालारचितविग्रहम् ॥ दृष्ट्वा काकः प्रदुद्राव विमुञ्चन्कातरं स्वरम् ॥ ९८ ॥ तं काकं प्रत्यनुययौ रामस्यास्त्रसुदारुणम् ॥ वायसस्त्रिषु लोकेषु बभ्रा मभयपीडितः ॥ ९९ ॥ यत्र यत्र ययौ काकः शरणार्थी स वायसः ॥ तत्र तत्र तदस्त्रं तु प्रविवेश भयाव

हम् ॥ २०० ॥ ब्रह्माणमिन्द्रं रुद्रं च यमं वरुणमेव च ॥ शरणार्थी जगामाशुवायसः शस्त्रपीडितः ॥ १॥ तं दृष्ट्वा वायसं सर्वं रुद्राद्या देवदानवाः ॥ न शक्ताः
 स्मो वयं त्रातुमिति प्राहुर्मनीषिणः ॥ अथेप्रोवाच भगवान् ब्रह्मा त्रिभुवनेश्वरः ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ भो भो वलिभुजां श्रेष्ठतमेव शरणं व्रज ॥ स एव रक्षकः
 श्रीमान् सर्वेषां करुणानिधिः ॥ ३ ॥ रक्षत्येव क्षमासारो वत्सलः शरणागतान् ॥ ईश्वरः सर्वभूतानां सौशील्यादिगुणान्वितः ॥ ४ ॥ रक्षिता जीवलोकस्य
 पिता माता सखा सुहृत् ॥ शरणं व्रज देवेशं नान्यत्र शरणं द्विज ॥ ५ ॥ महादेव उवाच ॥ इत्युक्तस्तेन वलिभुग्व्रह्मणारघुनन्दनम् ॥ उपेत्य सहसा भूमौ निप
 पातभयातुरः ॥ ६ ॥ प्राणसंशयमापन्नं दृष्ट्वा सीताथ वायसम् ॥ त्राहि त्राहीति भर्तारमुवाच विनयाद्विभुम् ॥ ७ ॥ पुरतः पतितं देवी धरण्यां वायसंतदा ॥
 तच्छिरःपादयोस्तस्य योजयामास जानकी ॥ ८ ॥ समुत्थाप्य करेणाथ कृपापीयूषसागरः ॥ ररक्ष रामो गुणवान् वायसं दयया दितः ॥ ९ ॥ तमा
 ह वायसं रामो मा भैरिति दयानिधिः ॥ अभयं ते प्रदास्यामि गच्छ गच्छ यथा सुखम् ॥ २१० ॥ प्रणम्य राघवायाथ सीतायै च मुहुर्मुहुः ॥ स्वर्लोके प्रयया
 वाशुराघवेण च रक्षितः ॥ ११ ॥ ततो रामस्तु वैदेह्या लक्ष्मणेन च धीमता ॥ उवास चित्रकूटाद्रौ स्तूयमानो महर्षिभिः ॥ १२ ॥ तस्मिन्संपूज्यमानस्तु भर
 द्राजेन राघवः ॥ जगमात्रेऽसुविपुलमाश्रमं रघुसत्तमः ॥ १३ ॥ समागतं रघुवरं दृष्ट्वा मुनिवरोत्तमः ॥ भार्यया सह धर्मात्मा प्रत्युद्गम्य मुदा युतः ॥ १४ ॥
 आसने सुशुभे मुख्ये निवेश्य सहसीतया ॥ अर्घ्यपाद्यं तथा चामं वस्त्राणि विविधानि च ॥ १५ ॥ मधुपर्कदौ प्रीत्या भूषणं चानुलेपनम् ॥ तंस्यपत्न्य
 नमूयातु दिव्याम्बरमनुत्तमम् ॥ १६ ॥ सीतायै प्रददौ प्रीत्या भूषणानि द्युमन्ति च ॥ दिव्यान्नपानभक्ष्याद्यैर्भोजयामास राघवम् ॥ १७ ॥ तेन संपूजित
 स्तत्र भक्त्या परमयानृपः ॥ उवास दिवसं तत्र प्रीत्यारामस्सलक्ष्मणः ॥ १८ ॥ प्रभाते विमले रामः समुत्थाय महामुनिम् ॥ परिणीय प्रणम्याथ गमना
 योपचक्रमे ॥ १९ ॥ अनुज्ञातस्ततस्तेन गमो राजीवलोचनः ॥ प्रययौ दण्डकारण्यं महर्षिकुलसङ्कुलम् ॥ २२० ॥ तत्रातिभीषणघोरं विराधं नाम
 राक्षसम् ॥ हत्वाथ शरभङ्गस्य प्रविवेशाश्रमं शुभम् ॥ २१ ॥ स तु दृष्ट्वाथ काकुत्स्थं सद्यः संक्षीणकल्मषः ॥ प्रययौ ब्रह्मलोकं तु गन्धर्वाप्सरसान्वितम्
 ॥ २२ ॥ सुतीक्ष्णस्याप्यगस्त्यस्य ह्यगस्त्यभ्रातुरेव च ॥ क्रमेण प्रययौ रामस्तैश्च संपूजितस्तथा ॥ २३ ॥ पञ्चवट्यां ततो रामो गोदावर्यास्तटे शुभे ॥ उवास
 सुचिरं कालं सुखेन परमेण च ॥ २४ ॥ तत्र गत्वामुनिश्रेष्ठास्तापसा धर्मचारिणः ॥ पूजयामासुरात्मेशं रामं राजीवलोचनम् ॥ २५ ॥ भयं विज्ञापया
 मास्तुस्तस्य रक्षोगणोत्थितम् ॥ तानाश्वास्य तु काकुत्स्थो ददौ चाभयदक्षिणाम् ॥ २६ ॥ ते तु संपूजितास्तेन स्वाश्रमान्संप्रेदिरे ॥ तस्मिन् यो दशाब्दा
 निरामस्य परिनिर्णयुः ॥ २७ ॥ गोदावर्यास्तटे रम्ये पञ्चवट्यां मनोरमे ॥ कस्यचित्त्वथ कालस्य राक्षसीघोररूपिणी ॥ २८ ॥ रावणस्य स्वसा तत्र प्रविवेश

दुरासदा ॥ सातुदृष्ट्वांरघुवरंकोटिकन्दर्पसन्निभम् ॥ २९ ॥ इन्दीवरदलश्यामपद्मपत्रायतेक्षणम् ॥ प्रोत्रतांसंमहाबाहुंकम्बुग्रीवंमहाहनुम् ॥ २३० ॥
 संपूर्णचन्द्रसदृशसस्मिताननपङ्कजम् ॥ भृङ्गावलनिभैःस्निग्धैःकुटिलैःशीर्षजैर्वृतम् ॥ ३१ ॥ रक्तारविन्दसदृशपद्महस्ततलाङ्कितम् ॥ निष्कलङ्केन्दु
 सदृशनखपङ्क्तिविराजितम् ॥ ३२ ॥ स्निग्धकोमलदूर्वाभंसौकुमार्यनिधिंशुभम् ॥ पीतकौशेयवसनंसर्वाभरणभूषितम् ॥ ३३ ॥ युवाकुमारवयसं
 जगन्मोहनविग्रहम् ॥ दृष्ट्वांतराक्षसीरामंकन्दर्पशरपीडिता ॥ अब्रवीत्समुपेत्याथरामंकमललोचनम् ॥ ३४ ॥ राक्षस्युवाच ॥ कस्त्वंतापसवेषेणवर्त्तसे
 दण्डकावने ॥ आगतोऽसि किमर्थंचराक्षसानांदुरासदे ॥ शीघ्रमाचक्ष्वतत्त्वेननानृतं वक्तुमर्हसि ॥ ३५ ॥ महेश्वरउवाच ॥ इत्युक्तःसतदारामःसंप्रहस्या
 ब्रवीद्वचः ॥ ३६ ॥ रामउवाच ॥ राज्ञोदशरथस्याहंपुत्रोरामइतीरितः ॥ असौममानुजोधन्वीलक्ष्मणोनामचानघः ॥ ३७ ॥ पत्नीचियंचमेसीता
 जनकस्यात्मजाप्रिया ॥ पितुर्वचननिदेशादहंवनमिहागतः ॥ ३८ ॥ विचरामोमहारण्यमृषीणांहितकाम्यया ॥ आगतासि किमर्थंत्वमाश्रमंमम
 सुन्दरि ॥ कात्वंकस्यकुलजातासर्वसत्यंवदस्वमे ॥ ३९ ॥ महेश्वरउवाच ॥ इत्युक्तासातुरामेणप्राहवाक्यमशङ्किता ॥ २४० ॥ राक्षस्युवाच ॥
 अहंविश्रवसःपुत्रीरावणस्यस्वसानृप ॥ नाम्नाशूर्पणखानामत्रिपुलोकेषुविश्रुता ॥ ४१ ॥ इदंचदण्डकारण्यंभ्रात्रादत्तंममप्रभो ॥ भक्षयन्त्यृषिसङ्घा
 न्वैविचरामिमहांवने ॥ ४२ ॥ त्वांतुदृष्ट्वामुनिवरंकन्दर्पशरपीडिता ॥ रन्तुकामात्वयासार्धमागतास्मिसुनिर्भया ॥ ४३ ॥ ममत्वंनृपशार्दूलभर्ता
 भवितुमर्हसि ॥ इमांतवसतींसीतांभक्षयिष्यामिपार्थिव ॥ ४४ ॥ वनेषुगिरिमुख्येषुविचारामित्वयासह ॥ ४५ ॥ महेश्वरउवाच ॥ इत्युक्त्वा राक्षसींसीतां
 प्रसितुंवीक्ष्यचोद्यताम् ॥ श्रीरामःखड्गमुद्यम्यनासाकर्णौप्रचिच्छिदे ॥ ४६ ॥ रुदन्तीसभयंशीघ्रंराक्षसीविकृतानना ॥ खरालयंप्रविश्याहतस्य
 रामस्यचेष्टितम् ॥ ४७ ॥ सतुराक्षससाहसैर्दूषणत्रिशिरोवृतः ॥ आजगामभृशयौद्धुराघवंशत्रुसूदनम् ॥ ४८ ॥ तान्नामःकाननेघोरेवाणैःकालान्त
 कोपमैः ॥ निजघानमहाकायात्राक्षसांस्तत्रलीलया ॥ ४९ ॥ खरंत्रिशिरसंचैवदूषणंतुमहाबलम् ॥ रणेनिपातयामासवाणैराशीविषोपमैः ॥
 ॥ २५० ॥ निहत्यराक्षसान्सर्वान्दण्डकारण्यवासिनः ॥ पूजितःसुरसङ्घैश्चस्तूयमानोमहर्षिभिः ॥ ५१ ॥ उवासदण्डकारण्यंसीतयालक्ष्मणेनच ॥
 राक्षसानांवधंश्रुत्वा रावणःक्रोधमूर्च्छितः ॥ ५२ ॥ आजगामजनस्थानंमारीचेनदुरात्मना ॥ संप्राप्यपञ्चवटचांतुदशग्रीवःसप्तश्वसः ॥
 ॥ ५३ ॥ मायाविनामारीचेनमृगरूपेणराक्षसः ॥ अपहृत्याश्रमाद्दूरेतौतुदशरथात्मजौ ॥ ५४ ॥ जहारसीतांरामस्यभयार्थंस्ववधका
 इक्ष्वा ॥ द्वियमाणांतुतांदृष्ट्वाजटायुर्गृध्रगड्गवली ॥ ५५ ॥ रामस्यसौहृदात्तत्रयुयुधेतेनरक्षसा ॥ तंहत्वाबाहुवीर्येणरावणःशत्रुवारणः ॥ ५६ ॥ प्रविवेश

प० पु०
॥ २५२ ॥

पुरींलङ्कांराक्षसैर्वहुभिर्वृताम् ॥ अशोकवनिकामध्येनिक्षिप्यजनकात्मजाम् ॥ ५७ ॥ निधनंरामबाणेनकाङ्क्षन्स्वगृहमाविशत् ॥ रामस्तुराक्षसंहत्वा
मारीचंमृगरूपिणम् ॥ ५८ ॥ पुनराविश्यत्रैत्राथभ्रात्रासौमित्रिणाततः ॥ राक्षसापहृतांभार्याज्ञात्वादशरथात्मजः ॥ ५९ ॥ प्रभूतशोकसंतप्तोविललापमहा
मतिः ॥ मार्गमाणोवनेसीतांपथिगृध्रंमहाबलम् ॥ ६० ॥ विच्छिन्नपादपक्षंचपतितंधरणीतले ॥ रुधिरापूर्णसर्वाङ्गदृष्ट्वाविस्मयमागतः ॥ ६१ ॥ पप्रच्छ
राघवःश्रीमान्केनकिंत्वंजिघांसितः ॥ गृध्रस्तुराघवंदृष्ट्वामन्दम्मन्दमुवाचह ॥ ६२ ॥ गृध्रउवाच ॥ रावणेनहृतारामतवभार्यावलीयसा ॥ तेनराक्षसमु
ख्येनसङ्ग्रामेनिहतोऽस्म्यहम् ॥ ६३ ॥ महेश्वरउवाच ॥ इत्युक्त्वा राघवस्याग्रेसोऽभवत्त्यक्तजीवितः ॥ संस्कारमकरोद्रामस्तस्यब्रह्मविधानतः ॥ ६४ ॥ स्व
पदंचददौतस्मैयोगिगम्यंसनातनम् ॥ राघवस्यप्रसादेनसगृध्रःपरमंपदम् ॥ ६५ ॥ हरेःसामान्यरूपेणमुक्तिंप्रापखगोत्तमः ॥ माल्यवन्तंततोगत्वामत
ङ्गस्याश्रमेशुभे ॥ ६६ ॥ अभ्यगच्छन्महाभागांशवरींधर्मचारिणीम् ॥ सातुभागवतश्रेष्ठादृष्ट्वातौरामलक्ष्मणौ ॥ ६७ ॥ प्रत्युद्गम्यनमस्कृत्यनिवेश्य
कुशविष्टरे ॥ पादप्रक्षालनंकृत्वावन्यैःपुष्पैःसुगन्धिभिः ॥ ६८ ॥ अर्चयामासभक्त्यावैहर्षनिर्भरमानसा ॥ फलानिचसुगन्धीनिमूलानिमधुराणिच ॥
॥ ६९ ॥ निवेदयामासतदाराघवाभ्यांदृढव्रता ॥ फलान्यास्वाद्यकाकुत्स्थस्तस्यैमुक्तिंददौपराम् ॥ ७० ॥ ततःक्रौञ्चवटींगत्वाराघवःशत्रुसूदनः ॥
जघानराक्षसंतर्कबन्धंधोररूपिणम् ॥ ७१ ॥ तंनिहत्यमहावीर्योददाहस्वर्गतश्चसः ॥ ततोगोदावरींगत्वारामोराजीवलोचनः ॥ ७२ ॥ पप्रच्छसीतां
गङ्गेत्वंकिंतांजानासिमेप्रियाम् ॥ नशशंसतदातस्मैसागङ्गातमसावृता ॥ ७३ ॥ शशापराघवःक्रोधाद्रक्ततोयाभवेतिताम् ॥ ततोभयात्समुद्रिग्ना
पुरस्कृत्यमहामुनीन् ॥ ७४ ॥ कृताञ्जलिपुटादीनाराघवंशरणंगता ॥ ततोमहर्षयस्सर्वे रामंप्रादुस्सनातनम् ॥ ७५ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ त्वत्पादकमलो
द्भूतागङ्गात्रैलोक्यपावनी ॥ त्वमेवहिजगन्नाथतांशापान्मोक्तुमर्हसि ॥ ७६ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ततःप्रोवाचधर्मात्मारामःशरणवत्सलः ॥ ७७ ॥
रामउवाच ॥ शवर्याःस्नानमात्रेणसंगताशुभवारिणा ॥ मुक्ताभवतुमच्छापादृङ्गेयंपापनाशिनी ॥ ७८ ॥ एवमुक्त्वातुकाकुत्स्थःशवरीतीर्थमुत्त
मम् ॥ गङ्गायासङ्गतंचक्रेशार्ङ्गकोट्यामहाबलः ॥ ७९ ॥ महाभागवतानांचतीर्थयस्योदरेऽभवत् ॥ तच्छरीरंजगद्वन्द्यंभविष्यतिनसंशयः ॥ ८० ॥
एवमुक्त्वातुकाकुत्स्थःऋष्यमूकं गिरिययौ ॥ ततःपम्पासरस्तीरेवानरेणहनूमता ॥ ८१ ॥ संगतस्तस्यवचनात्सुग्रीवेणसमागतः ॥ सुग्रीववचनाद्
त्वावालिनंवानरेश्वरम् ॥ ८२ ॥ सुग्रीवमेवतद्राज्येरामोऽसावभ्यषेचयत् ॥ सतुसंप्रेषयामासदिदृक्षुर्जनकात्मजाम् ॥ ८३ ॥ हनुमत्प्रमुखान्वीरान्वा
नरान्वानराधिपः ॥ सलङ्घयित्वाजलधिंहनूमान्मारुतात्मजः ॥ ८४ ॥ प्रविश्यनगरींलङ्कांदृष्ट्वासीतांदृढव्रताम् ॥ उपवासकृशांदीनांभृशंशोकपरा

उ.खं.स.
अ० २४२

॥ २५२ ॥

यणाम् ॥ ८५ ॥ मलपङ्केनदिग्धाङ्गैर्मलिनाम्बरधारिणीम् ॥ निवेदयित्वाभिज्ञानं प्रवृत्तिं च निवेद्यताम् ॥ ८६ ॥ सप्तमन्त्रिसुतांस्तत्र रावणस्य सुतं
 तथा ॥ तोरणस्तम्भमुत्पाट्य निजघानस्वयंकपिः ॥ ८७ ॥ समाश्वास्य च वैदेदीं बभञ्जोपवनंतदा ॥ वनपालान्किङ्करांश्च पञ्चसेनाग्रनायकान् ॥
 ॥ ८८ ॥ रावणस्य सुतेनाथनिगृहीतो यदृच्छया ॥ दृष्ट्वा च राक्षसेन्द्रं तु संभाष्य तु तथैव च ॥ ८९ ॥ ददाह नगरीं लङ्कां स्वलाङ्गूलाग्निना कपिः ॥ तया दत्तम्
 भिज्ञानं गृहीत्वा पुनरागमत् ॥ ९० ॥ सोऽभिगम्य महातेजारां कं कमललोचनम् ॥ न्यवेदयद्दानं रेन्द्रो दृष्ट्वा सीतेति तत्त्वतः ॥ ९१ ॥ सुग्रीवसहितो रामो वानरे
 र्बहुभिर्वृतः ॥ महोदधं स्तदंगत्वा तत्रानीकं न्यवेशयत् ॥ ९२ ॥ रावणस्यानुजो भ्राता विभीषण इतीरितः ॥ धर्मात्मा सत्यसन्धश्च महाभागवतोत्तमः ॥
 ॥ ९३ ॥ ज्ञात्वा समागतं रामं परित्यज्य स्वपूर्वजम् ॥ राज्यं सुतांश्च दारांश्च राघवं शरणं ययौ ॥ ९४ ॥ परिगृह्य च तं रामो मारुतेर्वचनात् प्रभुः ॥ तस्मै
 दत्त्वाऽभयं सौम्यं रक्षोराज्येऽभ्यषेचयत् ॥ ९५ ॥ ततस्समुद्रं काकुत्स्थस्तर्तुं कामः प्रपद्य वै ॥ सुप्रसन्नजलं तं तु दृष्ट्वा रामो महाबलः ॥ ९६ ॥ शार्ङ्गमादाय
 बाणैश्च शोषयामास वारिधिम् ॥ ततस्तु सरितामीशः काकुत्स्थं करुणानिधिम् ॥ ९७ ॥ प्रपद्य शरणं देवमर्चयामास वारिधिः ॥ पुनर्गूर्यजलधिं वरु
 णास्त्रेण राघवः ॥ ९८ ॥ उदधेर्वचनात्सेतुं सागरे मकरालये ॥ गिरिभिर्वानरानीतेन लंसेतुमकारयत् ॥ ९९ ॥ ततो गत्वा पुरीं लङ्कां सन्निवेश्य महाबलम् ॥
 सम्यगभयोधनं च क्रेवानराणां च रक्षसाम् ॥ ३०० ॥ ततो दशास्यतनयः शक्रजिद्राक्षसो बली ॥ बन्धनागपाशैश्च तावुर्भौरामलक्ष्मणौ ॥ १ ॥ वैन
 तेयः समागत्य तान्यस्त्राणि प्रमोचयत् ॥ राक्षसानिहतास्त्रैर्वानरैश्च महाबलैः ॥ २ ॥ रावणस्यानुजं वीरं कुम्भकर्णं महाबलम् ॥ निजघान रणे रामो
 बाणैरग्निशिखोपमैः ॥ ३ ॥ ब्रह्मास्त्रेणैन्द्रजित्कुद्धः पातयामास वानरान् ॥ हनूमता समानीतो महौषधिर्महीधरः ॥ ४ ॥ तस्यानीतस्य च स्पर्शात् सर्व एव
 समुत्थिताः ॥ ततो रामानुजो वीरः शक्रजेतारमाहवे ॥ ५ ॥ निपातयामास शरैर्वृत्रं वज्रधरो यथा ॥ निर्ययावथ पौलस्त्यो यो द्रुंगमेण संयुगे ॥ ६ ॥
 चतुरङ्गबलैः सार्धं मन्त्रिभिश्च महाबलः ॥ समन्ततोऽभवद्युद्धं वानराणां च रक्षसाम् ॥ ७ ॥ रामरावणयोश्चैव तथा सौमित्रिणा सह ॥ शक्त्या निपातयामा
 स लक्ष्मणं राक्षसेश्वरः ॥ ८ ॥ ततः क्रुद्धो महातेजो राघवो राक्षसान्त्तकः ॥ जघान राक्षसान् वीराञ्च शरैः कालान्तकोपमैः ॥ ९ ॥ प्रदीप्तैर्वाणसा हस्तेः काल
 दण्डोपमैर्भृशम् ॥ छादयामास काकुत्स्थो दशग्रीवं च राक्षसम् ॥ ३१० ॥ स तु निर्भिन्नसर्वाङ्गो राघवास्त्रैर्निशाचरः ॥ भयात्प्रदुद्रावरणाल्लङ्कां प्रति निशा
 चरः ॥ ११ ॥ जगद्गममयं पश्यन्निवेदाद्ब्रह्मा विशत् ॥ ततो हनूमतानीतो महौषधिर्महागिरिः ॥ १२ ॥ तेन रामानुजस्तूर्णलब्धसंज्ञोऽभव
 त्तदा ॥ दशग्रीवस्ततो होममारेभे जयकाङ्क्षया ॥ १३ ॥ ध्वंसितं वानरेन्द्रैस्तदभिचारात्मकरिपोः ॥ पुनर्युद्धाय पौलस्त्यो रामेण सह

निर्ययो ॥ १४ ॥ दिव्यस्यन्दनमारुह्यराक्षसैर्बहुभिर्युतः ॥ ततःशतमखोदिव्यरथंहर्यश्वसंयुतम् ॥ १५ ॥ राघवायससूतंहिप्रेषयामासबुद्धिमान् ॥
 रथमातलिनानीतंसमारुह्यरघूत्तमः ॥ १६ ॥ स्तूयमानःसुरगणैर्युधेतेनरक्षसा ॥ ततोयुद्धमभूद्वोरंगमरावणयोर्महत ॥ १७ ॥ सप्ताहिकमहोरात्रं
 शस्त्रास्त्रैरतिभीषणम् ॥ विमानस्थाःसुरास्सर्वेददृशुस्तत्रसंयुगम् ॥ १८ ॥ दशग्रीवस्यचिच्छेदशिरांसिरघुसत्तमः ॥ समुत्थितानिबहुशोवरदानात्क
 पर्दिनः ॥ १९ ॥ ब्राह्ममस्त्रंमहारौद्रंवधायास्यदुरात्मनः ॥ ससर्जरघवस्तूर्णकालाग्निसदृशप्रभम् ॥ २० ॥ तदस्त्रंराघवोत्सृष्टंरावणस्यस्तनान्तरम् ॥
 विदार्यधरणींभित्त्वारसातलतलेगतम् ॥ २१ ॥ संपूज्यमानंभुजगैराघवस्यकरंययौ ॥ सगतासुर्महादैत्यःपपातचममारच ॥ २२ ॥ ततो
 देवगणास्सर्वेहर्षनिर्भरमानसाः ॥ ववृषुःपुष्पवर्षाणिमहात्मनिजगद्गुरौ ॥ २३ ॥ जगुर्गन्धर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ववुःपुण्यास्तथा
 वाताःसुप्रभोऽभूद्विवाकरः ॥ २४ ॥ तुष्टुवुर्मुनयःसिद्धादेवगन्धर्वकिन्नराः ॥ लङ्कायांराक्षसश्रेष्ठमभिषिच्यविभीषणम् ॥ २५ ॥ कृतकृत्यमि
 वात्मानंमेनेरघुकुलोत्तमः ॥ रामस्तत्राब्रवीद्राक्षसमभिषिच्यविभीषणम् ॥ २६ ॥ रामउवाच ॥ यावच्चन्द्रश्चसूर्यश्चयावत्तिष्ठतिमेदिनी ॥ यावन्ममकथालोके
 तावद्राज्यंविभीषणे ॥ २७ ॥ गत्वाममपदंदिव्ययोगिगम्यंसनातनम् ॥ सपुत्रपौत्रःसगणःसंप्राप्नुहिमहाबल ॥ २८ ॥ ईश्वरउवाच ॥ एवंदत्त्वावरं
 तस्मैराक्षसायमहाबलः ॥ संप्राप्यमैथिलींतत्रपरुषंजनसंसदि ॥ २९ ॥ उवाचराघवःसीतांगर्हितंवचनंब्रह्म ॥ सातेनगर्हितासाध्वीविवेशचानलंमहत
 ॥ ३० ॥ ततोदेवगणास्सर्वेशिवब्रह्मपुरोगमाः ॥ दृष्ट्वातुमातरंवह्नींप्रविशन्तींभयातुराः ॥ समागम्यरघुश्रेष्ठंसर्वेप्राञ्जलयोऽब्रुवन् ॥ ३१ ॥ देवाऽ
 चुः ॥ रामराममहाबाहोशृणुत्वंचातिविक्रम ॥ सीतातिविमलासाध्वीतवनित्यानपायिनी ॥ ३२ ॥ अनन्यांहित्वयासातुभास्करेणप्रभायथा ॥ सेयं
 लोकहितार्थायसमुत्पन्नामहीतले ॥ ३३ ॥ मातासर्वस्यजगतःसमस्तजगदाश्रया ॥ रावणःकुम्भकर्णश्चभृत्योर्पूर्वपरायणौ ॥ ३४ ॥ शापात्तौसनका
 दीनांसमुत्पन्नौमहीतले ॥ तयोर्विमुक्त्यैवैदेहीगृहीतादण्डकेवने ॥ ३५ ॥ तावुभौवैवधंप्राप्तौत्वयाराक्षसपुङ्गवौ ॥ तौविमुक्तौदिव्यातौपुत्रपौत्रसहा
 नुगौ ॥ ३६ ॥ त्वंविष्णुस्त्वंपरंब्रह्मयोगिध्येयःसनातनः ॥ त्वमेवसर्वदेवानामनादिनिधनोऽव्ययः ॥ ३७ ॥ त्वंहिनारायणःश्रीमान्सीतालक्ष्मीः
 सनातनी ॥ मातासासर्वलोकानांपितात्वंपरमेश्वर ॥ ३८ ॥ नित्यैवैषाजगन्मातातवनित्यानपायिनी ॥ यथासर्वगतस्त्वंहितथाचेयंरघूत्तम ॥ ३९ ॥
 तस्माच्छुद्धसमाचारांसीतांसाध्वींदृढव्रताम् ॥ गृहाणसौम्यकाकुत्स्थक्षीराब्धेरिवमाचिरम् ॥ ४० ॥ ईश्वरउवाच ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रलोकसाक्षीसपा
 वकः ॥ आदायसीतारामायप्रदौसुरसन्निधौ ॥ अब्रवीत्तत्रकाकुत्स्थंवह्निःसर्वशरीरगः ॥ ४१ ॥ वह्निरुवाच ॥ इयंशुद्धसमाचारासीतानिष्कलमषा

विभो ॥ गृहाणमाचिरंगमसत्यंसत्यंतवाव्रवम् ॥ ४२ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ततोऽग्निवचनात्सीतांपरिगृह्यध्वद्रहः ॥ वभूवगमःसंहृष्टःपूज्यमानःसुरोत्तमैः
 ॥ ४३ ॥ राक्षसैर्निहतायेतुसङ्ग्रामेवानरोत्तमाः ॥ पितामहवगत्तूर्णजीवमानाःसमुत्थिताः ॥ ४४ ॥ ततस्तुपुष्पकं नामविमानंसूर्यसन्निभम् ॥ भ्रात्रागृही
 तंसङ्ग्रामेकौवेरंराक्षसेश्वरः ॥ ४५ ॥ तद्राघवायप्रददौवस्त्राण्याभरणानिच ॥ तेनसंपूजितःश्रीमात्रामचन्द्रःप्रतापवान् ॥ ४६ ॥ आरुरोहविमाना
 ग्र्यंवेदेह्याभार्ययासह ॥ लक्ष्मणेनचशूरेणभ्रात्रादशरथात्मजः ॥ ४७ ॥ ऋक्षवानरसङ्घातैःसुग्रीवेणमहात्मना ॥ विभीषणेनशूरेणराक्षसैश्चमहाबलैः
 ॥ ४८ ॥ यथाविमानेवैकुण्ठेनित्यमुक्तैर्महात्मभिः ॥ तथासर्वैःसमारुह्यऋक्षवानरराक्षसैः ॥ ४९ ॥ अयोध्यांप्रस्थितोरामःस्तूयमानःसुगेत्तमैः ॥ भर
 द्राजाश्रमंगत्वारामःसत्यपराक्रमः ॥ ५० ॥ भरतस्यान्तिकेतत्रहनूमन्तंव्यसर्जयत् ॥ सनिषादालयंगत्वागुहं दृष्ट्वाथवैष्णवम् ॥ ५१ ॥ राघवागमनं
 तस्मैप्राहवानरपुङ्गवः ॥ नन्दिग्रामंतोगत्वा दृष्ट्वातंराघवानुजम् ॥ ५२ ॥ न्यवेदयत्तथातस्मैरामस्यागमनीत्सवम् ॥ भरतश्चागतंश्रुत्वावानरेणरघूत्त
 मम् ॥ ५३ ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेसानुजःसमुद्भजनः ॥ पुनरागत्यकाकुत्स्थंहनूमान्मारुतात्मजः ॥ ५४ ॥ सर्वशंशंसरामायभक्तस्यचवर्तनम् ॥ राघवस्तु
 विमानाग्यादवरुह्यसहानुजः ॥ ५५ ॥ ववन्देभार्ययासार्द्धभरद्वाजंतपोनिधिम् ॥ सतुसंपूजयामासकाकुत्स्थंसानुजमुनिः ॥ ५६ ॥ पक्वान्नैःफलमूला
 द्यैर्वस्त्रैराभरणैरपि ॥ तेनसंपूजितस्तत्रप्रणम्यमुनिसत्तमम् ॥ ५७ ॥ अनुज्ञातःसमारुह्यपुष्पकंसानुगस्तदा ॥ नन्दिग्रामंययौरामःपुष्पकेणसुहृदृतः
 ॥ ५८ ॥ मन्त्रिभिःपौरमुख्यैश्चसानुजःकेकर्यासुतः ॥ प्रत्युद्ययानृपवरैःसवलैःपूर्वजमुदा ॥ ५९ ॥ संप्राप्यरघुशार्दूलंवन्देसोऽनुगेवृतः ॥ पुष्पकादवरुह्या
 थराघवःशत्रुतापनः ॥ ६० ॥ भरतंचैवशत्रुघ्नमुपसंपरिष्वजे ॥ पुरोहितंवसिष्ठंचमातृवृद्धांश्चवान्धवान् ॥ ६१ ॥ प्रणनाममहातेजाःसीतया
 लक्ष्मणेनच ॥ विभीषणंचसुग्रीवंजाम्बवन्तंतथाङ्गदम् ॥ ६२ ॥ हनुमन्तंसुषेणंचभरतःपण्डितस्वजे ॥ भ्रातृभिःसानुगैस्तत्रमङ्गलस्नानपूर्वकम् ॥
 ॥ ६३ ॥ दिव्यमाल्याम्बरधरोदिव्यगन्धानुलेपनः ॥ आरुरोहरथंदिव्यंसुमन्त्राधिष्ठितंशुभम् ॥ ६४ ॥ संस्तूयमानस्त्रिदशैर्वेदेह्यालक्ष्मणेनच ॥ भरत
 श्चैवसुग्रीवःशत्रुघ्नश्चविभीषणः ॥ ६५ ॥ अङ्गदश्चसुषेणश्चजाम्बवान्मारुतात्मजः ॥ नीलोनलश्चसुभगःशरभोगन्धमादनः ॥ ६६ ॥
 अन्येचकपयःशूरानिषादाधिपतिर्गुहः ॥ गक्षसाश्चमहावीर्याःपार्थिवेन्द्रामहाबलाः ॥ ६७ ॥ गजानश्चत्रथान्सम्यगारुह्यवहुशःशुभान् ॥
 नानामङ्गलवादित्रैःस्तुतिभिःपुष्कलैस्तथा ॥ ६८ ॥ ऋक्षवानररक्षोभिर्निषादवरसैनिकैः ॥ प्रविवेशमहातेजाःसाकेतपुरमव्ययम् ॥
 ॥ ६९ ॥ आलोक्यराजनगर्गपथिराजपुत्रोगजानमेवपितरंपरिचिन्तयानः ॥ सुग्रीवमारुतिविभीषणपुण्यपादसंचारपूतभवनंप्रवि

प० पु०
॥ २५४ ॥

वेशगमः ॥ ३७० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे रामस्यायोध्याप्रवेशो नाम द्विचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः
॥ २४२ ॥ शङ्कर उवाच ॥ अथ तस्मिन् दिने पुण्ये शुभलक्ष्ये शुभान्विते ॥ राघवस्याभिषेकार्थं मङ्गलं चक्रिरे जनाः ॥ १ ॥ वसिष्ठो वामदेवश्च जावालिरथ
कश्यपः ॥ मार्कण्डेयश्च मौद्गल्यः पर्वतो नारदस्तथा ॥ २ ॥ एते महर्षयस्तत्र जपहोमपुरस्सरम् ॥ अभिषेकं शुभं च कुर्मुनयो राजसत्तमम् ॥ ३ ॥ नाना
रत्नमये दिव्ये हेमपीठे शुभान्विते ॥ निवेश्य सीतया सार्द्धं श्रिया इव जनार्दनम् ॥ ४ ॥ सौवर्णकलशैर्दिव्यैर्नाना रत्नमयैः शुभैः ॥ सर्वतीर्थोदकैः पुण्यैर्मङ्ग-
ल्यद्रव्यसंयुतैः ॥ ५ ॥ दूर्वाग्रतुलसीपत्रपुष्पगन्धममन्दिनैः ॥ मन्त्रपूतजलैः शुद्धैर्मुनयः संशितव्रताः ॥ ६ ॥ अजपन्वैष्णवान्मृक्तांश्च तु वदेम याञ्छु-
मान् ॥ अभिषेकं शुभं च क्रुः काकुत्स्थं जगतां पतिम् ॥ ७ ॥ तस्मिञ्छुभतमेलग्रे देवदुन्दुभयो दिवि ॥ विनेदुः पुष्पवर्षाणि ववृषुश्च समन्ततः ॥ ८ ॥
दिव्याम्बरैर्भूषणैश्च दिव्यगन्धानुलेपनैः ॥ पुष्पैर्नानाविधैर्दिव्यैर्देव्यासहरघृद्ग्रहः ॥ ९ ॥ अलंकृतश्च शुशुभे मुनिभिर्वेदपाङ्गैः ॥ छत्रं च चामरं दिव्यं
धृतवाल्लक्ष्मणस्तदा ॥ १० ॥ पार्श्वे भग्नशत्रुघ्नौ तातु वृत्तौ विवीजतुः ॥ दर्पणं प्रददौ श्रीमान् राक्षसेन्द्रो विभीषणः ॥ ११ ॥ दधारपूर्णकलशं सुग्रीवो
वानरेश्वरः ॥ जाम्बवांश्च महातेजाः पुष्पमालां मनोहराम् ॥ १२ ॥ वालिपुत्रस्तु ताम्बूलं सकर्पूरं ददौ हरैः ॥ हनुमान् दीपिकां दिव्यां सुषेणश्च ध्वजं शुभम्
॥ १३ ॥ परिवार्य महात्मानं मन्त्रिणः समुपासत ॥ सृष्टिर्जयन्तो विजयः सौगण्ड्यो राघवर्द्धनः ॥ १४ ॥ अकोपोधर्मपालश्च सुमन्त्रो मन्त्रिणः स्मृताः ॥
राजानश्च नरव्याघ्रानानाजनपदेश्वराः ॥ १५ ॥ पौराश्च नैगमावृद्धा राजानं पर्युपासत ॥ ऋक्षैश्च वानरेन्द्रैश्च मन्त्रिभिः पृथिवीश्वरैः ॥ १६ ॥ राक्षसैर्द्विज-
मुख्यैश्च किङ्करैश्च समावृतः ॥ परे व्योम्नि यथा लीनो देवतैः कमलापतिः ॥ १७ ॥ तथानृपवरः श्रीमान् साकेतं शुशुभे तदा ॥ इन्दीवरदलश्यामं पद्मपत्रनिभे-
क्षणम् ॥ १८ ॥ आजानुवाहुं काकुत्स्थं पीतवस्त्रधरं हरिम् ॥ कम्बुग्रीवं महोरस्कं विचित्राभरणैर्युतम् ॥ १९ ॥ देव्यासहसमासीनमभिषिक्तं रघूत्तमम् ॥
विमानस्थाः सुरगणा हर्षनिर्भरमानसाः ॥ २० ॥ तुष्टुवुर्जयशब्देन गन्धर्वाप्सरसाङ्गणाः ॥ अभिषिक्तस्ततो गमो वसिष्ठश्चैर्महर्षिभिः ॥ २१ ॥ शुशुभे
सीतया देव्या नारायण इव श्रिया ॥ अतिमर्त्यतयारूपमुपमातीतमुल्बणम् ॥ २२ ॥ दृष्ट्वा तुष्टावहृष्टात्मा शङ्करो हृष्टमानसः ॥ कृताञ्जलिपुटो भूत्वा सानन्दो
गद्गदाकुलः ॥ हर्षयन् सकलान् देवान्मुनीनपि च वानरान् ॥ २३ ॥ महादेव उवाच ॥ नमो मूलप्रकृतयं नित्याय परमात्मने ॥ सच्चिदानन्दरूपाय विश्व-
रूपाय वेधसे ॥ २४ ॥ नमो निरन्तरानन्दकन्दमूलाय विष्णवे ॥ जगत्रयकृतानन्दमूर्तये दिव्यमूर्तये ॥ २५ ॥ नमो ब्रह्मेन्द्रपूज्याय शङ्करा-
भयदाय च ॥ नमो विष्णुस्वरूपाय सर्वरूपनमो नमः ॥ २६ ॥ उत्पत्तिस्थितिसंहारकारिणे त्रिगुणात्मने ॥ नमोऽस्तु निर्गतोपाधिस्वरूपाय महात्मने

उ.खं.सं.
अ० २४३

॥ २५४ ॥

॥ २७ ॥ अनयाविद्ययादेव्यासीतयोपाधिकारिणे ॥ नमःपुं प्रकृतिभ्यांचयुवाभ्यांजगतांकृते ॥ २८ ॥ जगन्मातापितृभ्यांचजनन्यैराघवायच ॥
 नमःप्रपञ्चरूपिण्यैनिष्प्रपञ्चस्वरूपिणे ॥ २९ ॥ नमोऽध्यानस्वरूपिण्यैयोगिध्येयात्ममूर्तये ॥ परिणामापरीणामरिक्ताभ्यांचनमोनमः ॥ ३० ॥
 कूटस्थबीजरूपिण्यैसीतायैराघवायच ॥ सीतालक्ष्मीभवान्विष्णुःसीतागौरीभवान्छिवः ॥ ३१ ॥ सीतास्वयंहिसावित्रीभवान्ब्रह्माचतुर्मुखः ॥
 सीताशचीभवाञ्छक्रःसीतास्वाहानलोभवान् ॥ ३२ ॥ सीतासंहारिणीदेवीयमरूपधरोभवान् ॥ सीताहिसर्वसम्पत्तिःकुबेरस्त्वंगृत्तम ॥ ३३ ॥
 सीतादेवीचरुद्राणीभवान्द्रोमहाबलः ॥ सीतातुरोहिणीदेवीचन्द्रस्त्वंलोकसौख्यदः ॥ ३४ ॥ सीतासंज्ञाभवान्मूर्यःसीतारात्रिर्दिवाभवान् ॥ सीता
 देवीमहाकालीमहाकालोभवान्सदा ॥ ३५ ॥ स्त्रीलिङ्गं तु त्रिलोकेषु यत्तत्सर्वहिजानकी ॥ पुत्रामलाञ्छितं यत्तत्सर्वहिभवान्प्रभो ॥ ३६ ॥ सर्वत्र
 सर्वदेवेशसीतासर्वत्रधारिणी ॥ तदा त्वमपि च त्रातुं तच्छक्तिर्विश्वधारिणी ॥ ३७ ॥ तन्मात्कोटिगुणं पुण्यं युवाभ्यां परिचिह्नितम् ॥ चिह्नितं शिवशक्ति
 भ्यांचरितं तव शान्तिदम् ॥ ३८ ॥ आवांरामजगत्पूज्यौ मम पूज्यौ सदा युवाम् ॥ त्वन्नामजापिनीगौरीत्वन्मन्त्रजपवानहम् ॥ ३९ ॥ मुमूर्षोर्ममि
 कर्ण्यातु अर्द्धोदकनिवासिनः ॥ अहं दिशामिते मन्त्रं तारकं ब्रह्मदायकम् ॥ ४० ॥ अतस्त्वं जानकीनाथ परं ब्रह्मासि निश्चितम् ॥ त्वन्मायामोहितास्सर्वे
 नत्वां जानन्ति तत्त्वतः ॥ ४१ ॥ ईश्वर उवाच ॥ इत्युक्तः शम्भुनारामः प्रसादप्रवणोऽभवत् ॥ दिव्यरूपधरः श्रीमानद्भुताद्भुतदर्शनः ॥ ४२ ॥ तं तथारूप
 मालोक्य नरवानरदेवताः ॥ नद्रष्टुमपि शक्तास्तं तजसामहदद्भुतम् ॥ ४३ ॥ भयाद्वै त्रिदशश्रेष्ठाः प्रणेमुश्चातिभक्तितः ॥ भीता विज्ञाय रामोऽपि न
 रवानरदेवताः ॥ मायामानुषतां प्राप्य संदवानब्रवीत्पुनः ॥ ४४ ॥ रामचन्द्र उवाच ॥ शृणु ध्वं देवतायो मां प्रत्यहं स्तोष्यते बुधः ॥ स्तवेन
 शम्भुनोक्तेन देवतुल्यो भवेन्नरः ॥ ४५ ॥ विमुक्तः सर्वपापेभ्यो मत्स्वरूपं समश्नुते ॥ रणे जयमवाप्नोति न क्वचित्प्रतिहन्यते ॥ ४६ ॥
 भूतवेतालकृत्याभिग्रहैश्चापि न बाध्यते ॥ अपुत्रो लभते पुत्रं पतिं विन्दति कन्यका ॥ ४७ ॥ दरिद्रः श्रियमाप्नोति मत्स्वरूपाञ्छीलवान्भवेत् ॥
 आत्मतुल्यबलः श्रीमाञ्जायते नावमंशयः ॥ ४८ ॥ निर्विघ्नं सर्वकार्येषु सर्वारम्भेषु वै नृणाम् ॥ यं यं कामयते मर्त्यः सुदुर्लभमनोरथम्
 ॥ ४९ ॥ षण्मासात्सिद्धिमाप्नोति स्तवस्यास्य प्रसादतः ॥ यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु यत्फलम् ॥ तत्फलं कोटिगुणितं स्त
 वेनानेन लभ्यते ॥ ५० ॥ ईश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा रामचन्द्रोऽसौ विसर्जमहेश्वरम् ॥ ब्रह्मादित्रिदशान्सर्वान्विसर्जममा
 गतान् ॥ ५१ ॥ अर्चितामानवाः सर्वेऽक्षवानरदेवताः ॥ विमृष्टा गमचन्द्रेण प्रीत्या परमया युताः ॥ ५२ ॥ इत्थं विमृष्टाः खलु ते च सर्वे स्वं स्वं पदं जग्मु

प० पु०
॥ २५५ ॥

रतीवदृष्टाः ॥ परंपठन्तःस्तवमीश्वरोक्तंरामंस्मरन्तोवरविश्वरूपम् ॥ ५३ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर०उमामहेश्वरसंवादेविश्वदर्शनंनामत्रिच
त्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४३ ॥ शङ्करउवाच ॥ अथरामस्तुवैदेह्याराज्यभोगान्मनोरमान् ॥ बुभुजेवर्षसाहस्रंपालयन्सर्वतोदिशः ॥ १ ॥
अन्तःपुरजनास्सर्वेराक्षसस्यगृहेस्थिताम् ॥ गर्हयन्तिस्मवैदेहींतथाजानपदाजनाः ॥ २ ॥ लोकापवादभीत्याचरामःशत्रुनिवारकः ॥ दर्शयन्मानुपं
धर्ममन्तर्वर्तीनृपात्मजाम् ॥ ३ ॥ वाल्मीकेराश्रमेपुण्येगङ्गातीरेमहावने ॥ विससर्जमहातेजागर्भिणींमुनिसंसदि ॥ ४ ॥ साभर्तुःपरतन्त्राहिउवास
मुनिवेशमनि ॥ अर्चितामुनिपत्नीभिर्वाल्मीकमुनिरक्षिता ॥ ५ ॥ तत्रैवासूतयमलानाम्राकुशलवौसुतौ ॥ तौचतत्रैवमुनिनाववृधातेसुसंस्कृतौ ॥ ६ ॥
रामोऽपिभ्रातृभिस्सार्द्धंपालयामासमेदिनीम् ॥ यमादिगुणसम्पन्नस्सर्वभोगविवर्जितः ॥ ७ ॥ अर्चयन्सततंविष्णुमनादिनिधनंहरिम् ॥ ब्रह्म
चर्यपरोनित्यंशशासपृथिवींनृपः ॥ ८ ॥ शत्रुघ्नोलवणंहत्वामथुरांदेवनिर्मिताम् ॥ पालयामासधर्मात्मापुत्राभ्यांसहराघवः ॥ ९ ॥ गन्धर्वान्भरतो
हत्वासिन्धोरुभयपार्श्वतः ॥ स्वात्मजौस्थापयामासतस्मिन्देशेमहाबलौ ॥ १० ॥ पश्चिमेमद्रदेशेतुमद्रान्हत्वाचलक्ष्मणः ॥ स्वसुतौचमहावीर्यावभि
षिच्यमहाबलः ॥ ११ ॥ गत्वापुनरयोध्यांतुरामपादाबुपास्पृशत् ॥ ब्राह्मणस्यमृतंवालंकालधर्ममुपागतम् ॥ १२ ॥ जीवयामासकाकुत्स्थः
शूद्रंहत्वाचतापसम् ॥ ततस्तुगौतमीतीरेनैमिषेजनसंसदि ॥ १३ ॥ इयाजवाजिमेधेनराघवःपरवीग्हा ॥ काञ्चनींजानकींकृत्वातयासार्द्धमहा
बलः ॥ १४ ॥ चकारयज्ञान्बहुशोराघवःपरमार्थवित् ॥ अयुतान्यश्वमेधानिवाजपेयानिचप्रभुः ॥ १५ ॥ अग्निष्टोमंविश्वजितंगोमेधंवेष्णवंक्रतुम् ॥
चकारविविधान्यज्ञान्परिपूर्णांस्सदक्षिणान् ॥ १६ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रवाल्मीकिःसुमहातपाः ॥ सीतामानीयकाकुत्स्थमिदं वचनमब्रवीत्
॥ १७ ॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ अपापांमैथिलींरामत्यक्तुंनार्हसिसुव्रत ॥ इयंतुविग्जाःसाध्वीभास्करस्यप्रभायथा ॥ अनन्यातवकाकुत्स्थकस्मात्त्यक्ता
त्वयानघ ॥ १८ ॥ रामउवाच ॥ अयापांमैथिलींब्रह्मजानामिवचनात्तव ॥ रावणेनहतासाध्वीदण्डकेविजनेपुरा ॥ १९ ॥ तंहत्वासमरेसीतां
शुद्धामग्निमुखागताम् ॥ पुनर्यातोऽस्म्ययोध्यायांसीतामादायधर्मतः ॥ २० ॥ लोकापवादःसुमहानभूत्पौरजनेषुच ॥ त्यक्तामयाशुभाचारा
तद्गयात्तवसन्निधौ ॥ २१ ॥ तस्माल्लोकस्यसंतुष्ट्यैसीताममपरायणा ॥ पार्थिवानांमहर्षीणांप्रत्ययंकर्तुमर्हति ॥ २२ ॥ महेश्वरउवाच ॥ एव
मुक्तातदासीतामुनिपार्थिवसंसदि ॥ चकारप्रत्ययंदेवीलोकाश्चर्यकरंसती ॥ २३ ॥ दर्शयन्त्यस्यलोकस्यरामस्यानन्यतांसती ॥ अब्रवीत्प्राञ्जलिः
सीतासर्वेषांजनसंसदि ॥ २४ ॥ सीतोवाच ॥ यथाहंगघवादन्यमनसापिनचिन्तये ॥ तथामेधरणीदेवीविवग्दातुमर्हति ॥ २५ ॥ मनसाकर्मणा

उ.खं.सं.
अ० २४४

॥ २५५ ॥

वाचायथारामंसमर्चये ॥ तथामेधरणीदेवीविवरंदातुमर्हति ॥ २६ ॥ यथैवसत्यमुक्तमेवेन्निरामात्पग्नच ॥ तथामेधरणीदेवीविवरंदातुमर्हति
॥ २७ ॥ महेश्वरउवाच ॥ एवंशपन्त्यावैदेह्यांधग्णीसहसाभिनत् ॥ २८ ॥ ततोऽग्नमयपीठं पृष्ठे धृत्वा खगेश्वरः ॥ रसातलादाविरभूद्विस्मयं जन
यन्नृणाम् ॥ २९ ॥ ततस्तु धरणीदेवीहस्ताभ्यांगृह्यमैथिलीम् ॥ स्वागतेनाभिनन्द्यैनामासने संन्यवेशयत् ॥ ३० ॥ तामासनगतां दृष्ट्वा दिवि देव
गणाभृशम् ॥ पुष्पवृष्टिमविच्छिन्नां दिव्यां सीतामवाकिञ्च ॥ ३१ ॥ सापि दिव्याप्सरोभिस्तु पूज्यमाना सनातनी ॥ वैनेतेयं समीरुह्य तस्मान्मार्गादि
व्ययौ ॥ ३२ ॥ दासीगणैः पूर्वभागे संवृता जगदीश्वरी ॥ संप्राप परमंधामयोगिगम्यं सनातनम् ॥ ३३ ॥ रसातलप्रविष्टां तु तां दृष्ट्वा सर्वमानुषाः ॥
साध्वीसाध्वीतिसीतेयमुच्चैः सर्वे प्रचुक्रुशुः ॥ ३४ ॥ रामः शोकसमाविष्टः संगृह्य वनयात्रुर्भौ ॥ मुनिभिः पार्थिवेन्द्रैश्च साकेतं प्रविवेश ह ॥ ३५ ॥ अथ
कालेन महतामातरः संशितव्रताः ॥ कालधर्मसमापन्ना भर्त्रा स्वर्गं प्रपदिरे ॥ ३६ ॥ दशवर्षसहस्राणि दशवर्षशतानि च ॥ चकाराज्यधर्मेण राघवः संशित
व्रतः ॥ ३७ ॥ कस्यचित्त्वथ कालस्य राघवस्य निवेशनम् ॥ कालस्तापसरूपेण संप्राप्तो वाक्यमब्रवीत् ॥ ३८ ॥ कालउवाच ॥ रामराम महाबाहो
धात्रा संप्रेषितोऽस्म्यहम् ॥ यद्वीमिरघुश्रेष्ठ तच्छृणुष्व महामते ॥ ३९ ॥ द्वन्द्वमेव हि कार्यस्यादावयोः परिभाषितम् ॥ तदन्तरे प्रविष्टो यस्स वध्यो हि भवि
ष्यति ॥ ४० ॥ महेश्वरउवाच ॥ तथेति च प्रतिश्रुत्य रामो राजीवलोचनः ॥ द्राः स्थंकृत्वा तु सौमित्रिकालेन समभाषत ॥ वैवस्वतोऽब्रवीद्वाक्यं रामं दशर
थात्मजम् ॥ ४१ ॥ कालउवाच ॥ शृणु राम यथावृत्तं ममागमनकारणम् ॥ दशवर्षसहस्राणि दशवर्षशतानि च ॥ ४२ ॥ वसास्मिन्मानुषे लोके हत्वा रा
क्षसपुङ्गवान् ॥ एवमुक्तः सुरगणैरवतीर्णोऽभिभूतले ॥ ४३ ॥ तदयं समयः प्राप्तः स्वर्लोकं गमितुं त्वया ॥ सनाथा हि सुराः सर्वे भवन्त्वद्य त्वयानय ॥ ४४ ॥
महेश्वरउवाच ॥ एवमस्त्वितिकाकुत्स्थो रामः प्राह महाभुजः ॥ एतस्मिन्नन्तरे तत्र दुर्वासास्तु महातपाः ॥ राजद्वारमुपागम्य लक्ष्मणं वाक्यमब्रवीत् ॥
॥ ४५ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ मां निवेदय काकुत्स्थं शीघ्रं गत्वानृपात्मज ॥ ४६ ॥ महेश्वरउवाच ॥ तमब्रवील्लक्ष्मणस्तु असां निध्यमिति द्विज ॥
ततः क्रोधसमाविष्टः प्राह तं मुनि सत्तमः ॥ ४७ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ शापं दास्यामि काकुत्स्थं गमनयदि दर्शयेः ॥ ४८ ॥ महेश्वरउवाच ॥ तस्मा
च्छापभयाद्विप्रा राघवाय न्यवेदयत् ॥ तत्रैवान्तर्दधे कालः सर्वभूतभयावहः ॥ ४९ ॥ पूजयामास तं प्राप्तमृषिं दुर्वासं नृपः ॥ अग्रजस्य प्रतिज्ञां तु विज्ञाय रघु
सत्तमः ॥ ५० ॥ तत्याजमानुषं रूपं लक्ष्मणः सरयूजले ॥ विमृज्य मानुषं रूपं प्रविवेश स्वकांतनुम् ॥ ५१ ॥ फणामहस्रमंयुक्तं कोटीन्दुसमवर्चसम् ॥ दिव्य
माल्याम्बरधरो दिव्यगन्धानुलेपनः ॥ ५२ ॥ नागकन्यासहस्रेस्तु संवृतः समलङ्कृतः ॥ विमानं दिव्यमारुह्य प्रययौ वैष्णवं पदम् ॥ ५३ ॥ लक्ष्मणस्य

गतिसम्यग्विदित्वारघुसत्तमः ॥ स्वयमप्यथकाकुत्स्थःस्वर्गगन्तुमभीप्सितः ॥ ५४ ॥ अभिषिच्याथकाकुत्स्थःस्वात्मजौचकुशीलवौ ॥ विभज्यरथ
नागाश्चसधनंप्रददौतयोः ॥ ५५ ॥ कुशवत्यांकुशतंचशरवत्यांलवंतथा ॥ स्थापयामासधर्मेणराज्येस्वरघुसत्तमः ॥ ५६ ॥ अभिप्रायंतुविज्ञाय
रामस्यविदितात्मनः ॥ आजग्मुर्वानराःसर्वेराक्षसाःसुमहाबलाः ॥ ५७ ॥ विभीषणोऽथसुग्रीवोजाम्बवान्मारुतात्मजः ॥ नीलोनलःसुषेणश्चनिषादा
धिपतिर्गुहः ॥ ५८ ॥ अभिषिच्यसुतौवीरौशत्रुघ्नश्चमहामनाः ॥ सर्वएतेसमाजग्मुरयोध्यांरामपालिताम् ॥ ५९ ॥ तेप्रणम्यमहात्मानमृचुःप्राञ्ज
लयस्तथा ॥ ६० ॥ वानरप्रभृतयऊचुः ॥ स्वर्लोकंगन्तुमुद्युक्तंज्ञात्वात्वारघुसत्तम ॥ आगताःस्मोवयंसर्वेतवानुगमनंप्रति ॥ ६१ ॥ नशक्ताःस्मःक्षणं
रामजीवितुंत्वांविनाप्रभो ॥ तस्मात्त्वयाविशालाक्षगच्छामस्त्रिदशालयम् ॥ ६२ ॥ महेश्वरउवाच ॥ तैरेवमुक्तःकाकुत्स्थोवाढमित्यब्रवीत्ततः ॥ अथो
वाचमहातेजाराक्षसेन्द्रंविभीषणम् ॥ ६३ ॥ रामउवाच ॥ राज्यंप्रशाधिधर्मेणमाप्रतिज्ञांवृथाकृथाः ॥ यावच्चन्द्रश्चमूर्यश्चयात्तिष्ठतिमेदिनी ॥ तावद्रमस्वसुग्री
तःकालेममपदंव्रज ॥ ६४ ॥ महेश्वरउवाच ॥ इत्युक्त्वाथसकाकुत्स्थःस्वार्चाविष्णुंसनातनम् ॥ श्रीरङ्गशायिनंसौम्यमिक्ष्वाकुकुलदैवतम् ॥ ६५ ॥ संप्री
त्याप्रददौतस्मैरामोराजीवलोचनः ॥ हनुमन्तमथोवाचराघवःशत्रुसूदनः ॥ ६६ ॥ रामउवाच ॥ मत्कथाःप्रचरिष्यन्तियावल्लोकेहरीश्वर ॥ तावद्रमस्व
मेदिन्यांकालेमां व्रजसुव्रत ॥ ६७ ॥ महेश्वरउवाच ॥ तमेवमुक्त्वाकाकुत्स्थोजाम्बवन्तमथाब्रवीत् ॥ ६८ ॥ रामउवाच ॥ द्वापरेसमनुप्राप्तेयदूना
मन्वयेपुनः ॥ ६९ ॥ भूभारस्यविनाशायसमुत्पत्स्येत्वंभुवि ॥ करिष्येतत्रसंग्रामंत्वयाभल्लूकसत्तम ॥ ७० ॥ महेश्वरउवाच ॥ तमेवमुक्त्वा
काकुत्स्थःसर्वास्तानृक्षवानरान् ॥ उवांचवाचागच्छध्वमितिरामोमहाबलः ॥ ७१ ॥ मन्त्रिणोनैगमाश्चैवभरतःकैकयीसुतः ॥ राघवस्या
नुगमनेनिश्चितास्तेसमाययुः ॥ ७२ ॥ ततःशुक्लाम्बरधरोब्रह्मचारीययौपरम् ॥ कुंशान्गृहीत्वापाणिभ्यामाचम्यप्रययावथ ॥ ७३ ॥ रामस्यदक्षिणेपार्श्वे
पद्महस्तारमागता ॥ तयैवधरणीदेवीदक्षिणेतरंगातथा ॥ ७४ ॥ वेदाःसाङ्गाःपुराणानिसेतिहासानिसर्वतः ॥ अकारोथवषट्कारःसावित्रीलोकपावनी ॥ ७५ ॥
अस्त्रशस्त्राणिचतदाधनुगद्यानिपार्वति ॥ अनुजग्मुस्तथारामंसर्वेपुरुषविग्रहाः ॥ ७६ ॥ भरतश्चैवशत्रुघ्नःसर्वेपुरनिवासिनः ॥ सपुत्रदाराःकाकुत्स्थमनु
जग्मुःसहानुगाः ॥ ७७ ॥ मन्त्रिणोभृत्यवर्गाश्चकिङ्करानैगमास्तथा ॥ वानराश्चैवऋक्षाश्चसुग्रीवसहितास्तदा ॥ ७८ ॥ सपुत्रदाराःकाकुत्स्थमन्वगच्छ
न्महामतिम् ॥ पशवःपक्षिणश्चैवसर्वेस्थावरजङ्गमाः ॥ ७९ ॥ अनुजग्मुर्महात्मानंसमीपस्थानरोत्तमाः ॥ येचपश्यान्तिकाकुत्स्थंस्वपथानुगतंप्रभुम् ॥

॥ ८० ॥ तेतथानुगतारामंनिवर्तन्तेभकेचन ॥ अथत्रियोजनंगत्वानदीपश्चान्मुखींस्थिताम् ॥ ८१ ॥ सरयूपुण्यसलिलांप्रविवेशसहानुगः ॥ ततः
 पितामहोब्रह्मासर्वदेवगणावृतः ॥ ८२ ॥ तुष्टावरघुशार्दूलमृषिभिःसार्द्धमक्षरैः ॥ अब्रवीत्तत्रकाकुत्स्थंप्रविष्टंसरयूजले ॥ ८३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ आगच्छ
 विष्णोभद्रंतेदिष्ट्याप्राप्तोऽसिमानद ॥ भ्रातृभिस्सहदेवाभैःप्रविशस्वनिजांतनुम् ॥ ८४ ॥ वैष्णवींतांमहातेजांदेवाकारांसनातनीम् ॥ त्वंहिलोकगतिर्देव
 नत्वांकेचित्तुजानते ॥ ८५ ॥ त्वामचिन्त्यंमहात्मानमक्षरंसर्वसंग्रहम् ॥ यमिच्छसिमहातेजस्तांतनुंप्रविशस्वभोः ॥ ८६ ॥ महेश्वरउवाच ॥ तस्मि
 न्सूर्यकराकीर्णेषुष्पवृष्टिनिपातिते ॥ उत्सृज्यमानुषंरूपंस्वांतनुंप्रविवेशह ॥ ८७ ॥ अंशाभ्यांशद्वचक्राभ्यांशत्रुघ्नभरताबुभौ ॥ प्रपेदातेग्रहात्मानौ
 दिव्यतेजस्समन्वितौ ॥ ८८ ॥ शङ्खचक्रगदाशार्ङ्गपद्महस्तश्चतुर्भुजः ॥ दिव्याभरणसम्पन्नोदिव्यगन्धानुलेपनः ॥ ८९ ॥ दिव्यंपीताम्बरधरः
 पद्मपत्रनिभेक्षणः ॥ युवाकुमारःसौम्याङ्गःक्रोमलावयवोज्ज्वलः ॥ ९० ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलकुन्तलःशुभलक्षणः ॥ नवदूर्वाकुरश्यामःपूर्णचन्द्रनिभाननः
 ॥ ९१ ॥ देवीभ्यांसहितःश्रीमान्विमानमधिरुह्यच ॥ तस्मिन्सिंहासनेदिव्येमूलेकल्पतरोःप्रभुः ॥ ९२ ॥ निषसादमहातेजाःसर्वदेवैरभिष्टुतः ॥ राघवानु
 गतायेचक्रक्षवानरमानुषाः ॥ ९३ ॥ स्पृष्ट्वैवसरयूतोयंसुखेनत्यक्तजीविताः ॥ रामप्रसादात्तेसर्वेदिव्यरूपधराःशुभाः ॥ ९४ ॥ दिव्यमाल्या
 म्बरधरादिव्यमङ्गलवर्चसः ॥ आरुरुहुर्विमानंतदसङ्ख्यास्तत्रदेहिनः ॥ ९५ ॥ सर्वैःपरिवृतःश्रीमात्रामोराजीवलोचनः ॥ पूजितःसुरसिद्धौघैर्मुनिभि
 स्तुमहात्मभिः ॥ ९६ ॥ आययौशाश्वतंदिव्यमक्षरंस्वपदंविभुः ॥ यःपठेद्रामचरितंश्लोकंश्लोकार्धमेववा ॥ ९७ ॥ शृणुयाद्वातथाभक्त्यास्मरेद्वा
 शुभदर्शने ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापाज्ज्ञानतोऽज्ञानतःकृतात् ॥ ९८ ॥ विमुक्तोवैष्णवंलोकंपुत्रदारैश्चबान्धवैः ॥ समाप्नुयाद्योगगम्यमनायासेनवैनरः ॥
 ॥ ९९ ॥ एतत्तेकथितंदेविरामस्यचरितंमहत् ॥ धन्योऽस्म्यहंत्वयादेविरामचन्द्रस्यकीर्तनात् ॥ किमन्यच्छ्रोतुकामासितद्वीमिवगानने ॥ १०० ॥
 इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप०उत्तर० उमामहेश्वरसंवादेश्रीरामचरितकथनंनामचतुश्चत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४४ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥
 रघुनाथस्यचरितंसाधूक्तंहित्वयाविभो ॥ श्रुत्वाधन्यास्मिदेवेशत्वत्प्रसादान्महेश्वर ॥ १ ॥ वसुदेवसुतस्यास्यकृष्णस्यचरितंमहत् ॥ श्रोतुमिच्छामिदेवेश
 चरितंकल्मषापहम् ॥ २ ॥ रुद्रउवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिकृष्णस्यास्यमहात्मनः ॥ चरितंवासुदेवस्यसर्वेषांफलदंनृणाम् ॥ ३ ॥ यदूनामन्वयेदंविवसुदेवइती
 रितः ॥ देवमीदस्यपुत्रोऽभूत्सर्वधर्मविदांवरः ॥ ४ ॥ देवकस्यात्मजांदेविदेवकींदेववर्णिनीम् ॥ उपयमेविधानेनमथुरायांनृपात्मजः ॥ ५ ॥ उग्रसे
 नस्यपुत्रोऽभूत्कंसःशूरोमहाबलः ॥ तयोरथवरंतत्रचोदयामाससारथिः ॥ ६ ॥ समागतेषुतेष्वेवंपथिरभ्येशुभावहे ॥ अन्तरिक्षेऽशरीरावाक्प्राहगम्भीरया

गिरा ॥ ७ ॥ आकाशवागुवाच ॥ अस्यास्तवाष्टमोगर्भः कंसप्राणान्हरिष्यति ॥ ८ ॥ रुद्र उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा हन्तुमारेभेकंसोऽपि भगिनी तदा ॥
तमब्रवीत्सुसंरब्धं वसुदेवः सुबुद्धिमान् ॥ ९ ॥ वसुदेव उवाच ॥ न हन्तव्या महाभाग भगिनी धर्मतस्त्वया ॥ गर्भानेव समुत्पन्ना अहिराजन्महाबल ॥ १० ॥
रुद्र उवाच ॥ तथेत्याह तदा कंसो वसुदेवं च देवकीम् ॥ निबध्य स्वगृहे रम्ये सर्वभोगेन्यवेशयत् ॥ ११ ॥ एतस्मिन्नन्तरे देवि भूमिभारप्रपीडिता ॥ जगाम
धरणी देवी सहस्राब्रह्मणोऽन्तिकम् ॥ १२ ॥ समेत्य जगतामीशं ब्रह्माणं परमेष्ठिनम् ॥ प्राह गम्भीरयावाचा धरणी लोकधारिणी ॥ १३ ॥ धरण्युवाच ॥
प्रजापतेन शक्तास्मि धर्तुं लोकानि मान्प्रभो ॥ राक्षसाः पापकर्माणः संस्थिता मयि सुव्रत ॥ १४ ॥ जगतः सकलान्धर्मान् विध्वंसन्तो महाबलाः ॥ अधर्म
वर्तिनः सर्वे नराः पापविमोहिताः ॥ १५ ॥ स्वल्पमल्पतरं धर्मलोकेऽस्मिन्नच दृश्यते ॥ धर्मेणैव धृता देवसत्यशौचयुतेन च ॥ तस्मादधर्मसंभूतं न लोकं
धर्तुमुत्सहे ॥ १६ ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्युक्त्वा धरणी देवी तत्रैवान्तरधीयत ॥ ततः सुरगणाः सर्वे ब्रह्मरुद्रपुरोगमाः ॥ १७ ॥ क्षीराब्धेरुत्तरं कूलमधिगम्य
जगत्पतिम् ॥ तुष्टुवुः स्तुतिभिर्दिव्यैर्मुनयश्च महौजसः ॥ ततः प्रसन्नः प्रादेशः सर्वांस्तान्मुनिसत्तमान् ॥ १८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भो भो देवगणास्सर्वे किन्नि
मित्तमिहागताः ॥ १९ ॥ रुद्र उवाच ॥ ततः पितामहः प्राह देवदेवं जनार्दनम् ॥ २० ॥ ब्रह्मोवाच ॥ देवदेव जगन्नाथ पृथिवीभारपीडिता ॥ राक्षसा बहवो
लोके समुत्पन्ना दुरासदाः ॥ २१ ॥ जरासन्धश्च कंसश्च प्रलम्बो धेनुकादयः ॥ दुरात्मानः प्रबाधन्ते सर्वलोकान्सनातनान् ॥ भारावतरणं कर्तुं पृथि
व्यास्त्वमिहार्हसि ॥ २२ ॥ रुद्र उवाच ॥ एवमुक्तो हृषीकेशो ब्रह्मणा परमेष्ठिना ॥ प्राह गम्भीरयावाचा जगतीपतिरव्ययः ॥ २३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अवती
र्याथ लोकेऽस्मिन् यदूनामन्वये सुराः ॥ अवनीभारमव्यग्रमपास्यामि महाबलाः ॥ २४ ॥ रुद्र उवाच ॥ एवमुक्ताः सुरास्सर्वे नमस्कृत्य जनार्दनम् ॥ स्वान्स्वा
न्लोकान्समासाद्य परेशं तेऽन्वचिन्तयन् ॥ ततो नारायणीं मां यां परमेशः समब्रवीत् ॥ २५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हिरण्याक्षस्य षट्पुत्रान्समानीयावनीतले ॥
वसुदेवस्य पत्न्यां तु देवक्यां सन्निवेशय ॥ २६ ॥ अनन्तांशः सप्तमोऽत्र संप्रविष्टुम्माचिरम् ॥ तस्याः सपत्न्यां रोहिण्यां ददस्व शुभदर्शने ॥ २७ ॥ ततो
ऽष्टमे ममांशस्तु देवक्यां संभविष्यति ॥ नन्दगोपस्य पत्न्यां तु यशोदायां सनातनी ॥ २८ ॥ तैः शभतामहानिद्राविन्ध्यं गत्वामहाचलम् ॥ तत्र संपूज्यमा
ना हि देवैरिन्द्रपुरोगमैः ॥ हन्याद्वैत्यान्महावीर्याञ्जुम्भासुरपुरोगमान् ॥ २९ ॥ रुद्र उवाच ॥ तथेत्युक्त्वामहामाया हिरण्याक्षसुतांस्तदा ॥ पर्यायेण च देवक्या
षट्पुत्रान्संन्यवेशयत् ॥ ३० ॥ ताञ्जघान तदा कंसो जातमात्रान्महाबलः ॥ ततस्तु सप्तमो गर्भोऽनन्तांशेन चोदितः ॥ ३१ ॥ वर्धमानं तु गर्भतरोहिण्यां
समुपानयत् ॥ गर्भसंकर्षणात् तस्यां जातः संकर्षणोऽव्ययः ॥ ३२ ॥ कृष्णाष्टम्यां तु रोहिण्यां प्रौष्ठपद्यां शुभोदये ॥ रोहिणीजनयामास पुत्रं संकर्षणं

प्रभुम् ॥ ३३ ॥ ततस्तुदेवकीगर्भमापेदेभगवान्हरिः ॥ आपन्नगर्भातां दृष्ट्वा कसोभयनिपीडितः ॥ ३४ ॥ ततः सुरगणाः सर्वे हर्षनिर्भरमानसाः ॥ तुष्टुबुद्धे
 वकीं तत्र विमानस्थानभस्तले ॥ ३५ ॥ ततस्तुदशमेमासिकृष्णेन भसिपार्वति ॥ अष्टम्यामर्द्धरात्रे च तस्यां जातोजनार्दनः ॥ ३६ ॥ इन्दीवद्दलश्यामः
 पद्मपत्रायतेक्षणः ॥ चतुर्भुजः सुन्दरांगो दिव्याभरणभूषितः ॥ ३७ ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कोवनमालाविभूषितः ॥ वसुदेवस्य जातोऽसौ वासुदेवः सना
 तनः ॥ ३८ ॥ तं दृष्ट्वा जगतां नाथं कृष्णमानकदुन्दुभिः ॥ उवाच प्राञ्जलिर्भूत्वा नमस्कृत्य जगन्मयम् ॥ ३९ ॥ वसुदेव उवाच ॥ जातोऽसि मे जगन्नाथ भक्तकल्प
 तरो प्रभो ॥ त्वमेव सर्वदेवानामनादिः पुरुषोत्तमः ॥ ४० ॥ त्वमचिन्त्यं महद्भूतं योगिध्येयः सनातनः ॥ मम पुत्रत्वमापन्नो धरण्यां धरणीधर ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वै
 तद्भूतं रूपमैश्वरं पुरुषोत्तम ॥ दानवाः पापकर्माणो न सहन्ते महौजसः ॥ ४२ ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्यर्थितः स्तुतस्तेन पद्मनाभः सनातनः ॥ उपसंहृतवा
 त्रपंचतुर्भुजसमन्वितम् ॥ ४३ ॥ मानुषेणैव भावेन द्विभुजेन व्यरोचत ॥ ये चाङ्गरक्षकाः सर्वे दानवास्तत्र संस्थिताः ॥ ४४ ॥ ते चापि मायया तस्या मोहिता
 स्तमसावृताः ॥ एतस्मिन्नन्तरे देवमादायानं कदुन्दुभिः ॥ ४५ ॥ प्रययौ नगरात् पूर्णं सर्वदेवैरभिष्टुतः ॥ पयोधरे वर्षमानेनागराजो महाबलः ॥ ४६ ॥
 फणासहस्रेणाच्छाद्य भक्त्या देवं समन्वगात् ॥ तौ गोपुरकपाटौ तु तत्पादस्पर्शनात्तदा ॥ ४७ ॥ भिद्यमानौ सुविवृतौ तत्र स्थाश्रविमोहिताः ॥ स्रोतस्विनी
 सुपूर्णाग्रायमुनां पिमहात्मनः ॥ ४८ ॥ प्रवेशाज्जानुमात्रं तु जलं सा चाप्युपावहत् ॥ उत्तीर्य यमुनां सोऽथाव्रजत्तत्तीरं संस्थितम् ॥ ४९ ॥ संस्तूयमानं स्रिदशैः
 प्रविवेश यदूतमः ॥ तत्र नन्दस्य पत्नी सा प्रसूता गोव्रजेशुभे ॥ ५० ॥ विमोहिता माययैव सुषुप्ता तमसावृता ॥ तस्यास्तु शयने देवं विनिक्षिप्य सयादवः
 ॥ ५१ ॥ तां कन्यां समुपादाय प्रययौ मथुरां पुनः ॥ पत्न्यै दत्त्वा तं बालमुवा स सुसमाहितः ॥ ५२ ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्युक्त्वा ते जसा देवी सह सा पूरयन्न
 ध्वनिं श्रुत्वा तद्ब्रह्मस्याङ्गरक्षकाः ॥ ५३ ॥ कंसाया वेदयामासुर्देवकी प्रसवं शुभम् ॥ कंसस्तूर्णमुपेत्यैनां जग्राह बालिकां तदा ॥ ५४ ॥ चिक्षेप च शिलापृष्ठे
 सापितूर्णं वियत्स्थिता ॥ तस्योत्तमं गेस्वपदं दत्त्वा तूर्णं खमास्थिता ॥ उवाचाष्टभुजा देवी तदाराक्षसपुङ्गवम् ॥ ५५ ॥ देव्युवाच ॥ किं मया क्षितयामन्दजातो
 यस्त्वां ह निष्यति ॥ सर्वस्य जगतः स्राष्टा धर्ता हर्ता च यः प्रभुः ॥ अस्मिँल्लोके समुत्पन्नः स ते प्राणान्हरिष्यति ॥ ५६ ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्युक्त्वा ते जसा देवी सह सा पूरयन्न
 भः ॥ जगाम देवगन्धर्वैः स्तूयमाना हिमाचलम् ॥ ५७ ॥ कंसस्तदोद्विग्नमनाः समाहूय स्वदानवान् ॥ प्रलम्बचाणूरमुखानुवाच भयपीडितः ॥ ५८ ॥ कंस उवाच ॥
 अस्माद्भ्यात्सुरगणा उपेत्य क्षीरसागरम् ॥ आचचक्षुर्हरेः सर्वरक्षोविध्वंसनं प्रति ॥ ५९ ॥ तेषां तु वचनं श्रुत्वा धरण्यां धरणीधरः ॥ मानुषेणैव भावेन
 समुत्पन्नो हिसोऽव्ययः ॥ ६० ॥ तदद्य सर्वे यूयं वैराक्षसाः कामरूपिणः ॥ समुद्रिक्तबलान्वालान्मारयध्वमशङ्किताः ॥ ६१ ॥ रुद्र उवाच ॥ इत्यादि श्यततः

प० पु०
२५८ ॥

कंसो वसुदेवं च देवकीम् ॥ आश्वास्य मोचयित्वा तथैव स्ववेशमान्तर्विवेश ह ॥ ६२ ॥ वसुदेवस्ततो गत्वानन्दव्रजमनुत्तमम् ॥ तेन संपूजितस्तत्र निरीक्ष्य तनयं
मुदा ॥ उवाच नन्दपत्नी तां यशोदां यदुनन्दनः ॥ ६३ ॥ वसुदेव उवाच ॥ सुभगे मत्सुतमिमं रोहिणीजठरोद्भवम् ॥ स्वपुत्रमिव रक्षस्व भियां कंसादिहा
गतम् ॥ ६४ ॥ रुद्र उवाच ॥ तथेत्याह तदा तन्वीनन्दपत्नी दृढव्रता ॥ लब्ध्वैव पुत्रयुगलमुत्पुष्य मुदान्विता ॥ ६५ ॥ निक्षिप्य तनयौ गेहे नन्दगोपस्य
यादवः ॥ विश्रब्धः प्रययौ तूर्णमंथुरां कंसपालिताम् ॥ ६६ ॥ ततो गगः शुभदिने वसुदेवेन नोदितः ॥ नन्दगोपव्रजंगत्वा तत्र स्थैः पूजितो द्विजः ॥ ६७ ॥
विधिना जातकं कर्म कृत्वा देवस्य गोकुले ॥ नाम चात्राकरो दिव्यं पुत्रयोर्वासुदेवयोः ॥ ६८ ॥ संकर्षणो रोहिणेयो बलभद्रो महाबलः ॥ राम इत्यादिनामानि
पूर्वजस्याकरो द्विजः ॥ ६९ ॥ श्रीधरः श्रीकरः श्रीमान् कृष्णोऽनन्तो जगत्पतिः ॥ वासुदेवो हृषीकेश इत्याद्यवरजस्य च ॥ ७० ॥ रामकृष्णाविति
ख्यातिमस्मिं लोके गमिष्यतः ॥ एवमुक्त्वा द्विजश्रेष्ठः संपूज्य पितृदेवताः ॥ ७१ ॥ संपूज्यमानो गोपालैराययौ मंथुरांपुनः ॥ कंसेन प्रेषितारात्रौ पूतना
बालघातिनी ॥ ७२ ॥ विषलिप्तं स्तनं प्रादात् कृष्णायामिततेजसे ॥ कृष्णस्तुराक्षसी ज्ञात्वा पपौ गाढं स्तनं भृशम् ॥ ७३ ॥ प्राणैः सह महातेजाराक्षस्या
यदुपुङ्गवः ॥ सा विह्वलाङ्गी सहसा विच्छिन्नस्रायु बन्धना ॥ ७४ ॥ पपात वेपमाना साममारचमहास्वना ॥ तस्याः शब्देन महता पूरितं च नभस्तलम्
॥ ७५ ॥ त्रस्ताः सर्वे ततो गोपा दृष्ट्वा तां पतितां भुवि ॥ कृष्णं च क्रीडमानं तं राक्षस्यास्तुमहोरसि ॥ ७६ ॥ समुद्रिग्नास्ततस्तूर्णमादाय तनयं तदा ॥ रक्षोभि
या तदा तस्मिन् गोपुरीषेण मूर्धनि ॥ ७७ ॥ संमार्जयामास तदा गोवालेन तदाननम् ॥ नन्दगोपः समभ्येत्य सुतमादाय भामिनि ॥ ७८ ॥ भगवन्नामभि
स्तस्य सर्वाङ्गेषु प्रमार्जनम् ॥ कृत्वा तां तामंसीं भीमां बहिर्विन्यस्य गोव्रजात् ॥ ७९ ॥ ददाह गोपवृन्दैश्च त्रासितैस्तत्र गोव्रजे ॥ कदाचिच्छकटस्याधः शयानो
भगवान्हरिः ॥ ८० ॥ प्रसार्य चरणौ तत्र रुरोद मधुसूदनः ॥ तस्य पादप्रहारेण शकटं परिवर्तितम् ॥ ८१ ॥ विध्वस्तकुम्भभाण्डं तद्विपरीतं पपात वै ॥
ततो गोप्यश्च गोपाश्च दृष्ट्वा तच्छकटं महत् ॥ ८२ ॥ विस्मयं परमं जग्मुः किमेतदिति शङ्किताः ॥ यशोदा च तदा तूर्णं बालं जग्राह विस्मिता ॥ ८३ ॥
अल्पेनैव हिकालेन बालकौ तौ यदूत्तमौ ॥ वर्द्धमानौ यशोदायाः स्तनपानेन पोषितौ ॥ ८४ ॥ जानुभ्यामथ हस्ताभ्यां रिङ्गमाणौ विरेजतुः ॥ तृणावर्त
स्तमादाय गोविन्दं वियतिस्थितः ॥ ८५ ॥ तं जघान जगन्नाथस्स पपात महासुरः ॥ हत्वा तं राक्षसं घोरं तत्रैवास्ते जगत्पतिः ॥ ८६ ॥ विचचार ततः
सर्वगोव्रजं मधुसूदनः ॥ नवनीतं जहारा शुगोपीनां च गृहे गृहे ॥ ८७ ॥ तदा यशोदा कुपिता दाम्नामध्ये उलूखले ॥ निबध्य कृष्णं प्रययौ विक्रेतुं गोरसादिकम्
॥ ८८ ॥ कर्षमाणस्ततः कृष्णो दास्यैव उलूखले ॥ यमलार्जुनयोर्मध्ये जगाम धरणीधरः ॥ ८९ ॥ उलूखलेन गोविन्दः पातयामास तौ द्रुमौ ॥

उ.खं.स.
अ० २४५

॥ २५८ ॥

भग्नस्कन्धौनिपतितौस्वरेणधरणीतले ॥ ९० ॥ तेनशब्देनमहताजग्मुस्तत्रमहौजसः ॥ गोपवृद्धास्ततोदृष्ट्वाविस्मयंपरमंगताः ॥ ९१ ॥ यशोदापि
 समुद्रिग्राविमुच्यधरणीधरम् ॥ तंविस्मितंसमादायस्तनंप्रादान्महात्मने ॥ ९२ ॥ यस्मान्निबध्यमानस्तुदाम्नामात्राजगत्पतिः ॥ तस्मा
 न्महर्षिभिःसर्वैर्दामोदरइतीरितः ॥ ९३ ॥ तौतुकिंनरतांप्राप्तौविमुक्तौयमलार्जुनौ ॥ गोपवृद्धास्ततःसर्वेनन्दगोपपुरोगमाः ॥ ९४ ॥ महो
 त्पातमिमंज्ञात्वास्थानान्तरमुपाययुः ॥ वृन्दावनेमनोरम्येयमुनायास्तटेशुभे ॥ ९५ ॥ निवासंचक्रिरेरम्यंगवांगोपीजनस्यच ॥ तत्रतौराम
 कृष्णौतुवर्द्धमानौमहाबलौ ॥ ९६ ॥ वंत्सपालयुतौवत्सान्पालयामासतुस्तदा ॥ गोवत्समध्यगंकृष्णंबकोनाममहासुरः ॥ ९७ ॥ बकरूपेण
 तंहन्तुमुद्युक्तोऽत्रयदूतमम् ॥ तंदृष्ट्वावासुदेवोऽपिलोष्टमुद्यम्यलीलया ॥ ९८ ॥ ताडयामासपक्षान्तेपपातोर्व्यामहासुरः ॥ ततःकतिपयाहस्सुगोवत्सान्पा
 लयन्वने ॥ ९९ ॥ छायायांजम्बुवृक्षस्यप्रसुप्तौपल्लवेमृदौ ॥ एतस्मिन्नन्तरेदेवोब्रह्मादेवगणैर्वृतः ॥ १०० ॥ द्रष्टुंकृष्णंसमागम्यसुप्तौदृष्ट्वायदूतम् ॥ वत्सान्गो
 पशिशून्हत्वाजगामत्रिदिवंपुनः ॥ १ ॥ प्रबुद्धौतौसमालोक्यविनष्टाञ्छिशुवत्सकान् ॥ गोवत्सागोपबालाश्चक्रगताइतिविस्मितौ ॥ २ ॥
 ज्ञात्वाकृष्णस्तुतत्कर्मप्रजापतिकृतंतदा ॥ तथैवससृजेवालान्गोवत्सांश्चसनातनः ॥ ३ ॥ यथावर्णयथारूपंतथैवमधुसूदनः ॥ ससर्जक्त्सान्गोपा
 लानर्विताजगतांप्रभुः ॥ ४ ॥ दृष्ट्वासायाहसमयेगावस्त्वेपांचमातरः ॥ स्वान्स्वान्वत्सानुपागम्ययथापूर्वंप्रवर्तिताः ॥ ५ ॥ एवंसंवत्सरेकालेगतेतत्र
 महात्मनः ॥ प्रजापतिःपुनस्तस्मैददौवत्सान्सवालकान् ॥ ६ ॥ कृताञ्जलिपुटोभूत्वापरिणीयप्रणम्यच ॥ भयादुवाचगोविन्दंब्रह्मात्रिभुवनेश्वरः
 ॥ ७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नमोनमस्तेसर्वात्मंस्तत्त्वज्ञानस्वरूपिणे ॥ नित्यानन्दस्वरूपायप्रयतात्मन्महात्मने ॥ ८ ॥ अणुवृहत्स्थूलतररूपसर्वगताव्यय ॥
 अनादिमध्यान्तरूपस्वरूपात्मन्नमोऽस्तुते ॥ ९ ॥ नित्यज्ञानवलैश्चर्यवीर्यतेजोमयायच ॥ महाशक्तेनमस्तुभ्यंपूर्णपादुण्यमूर्तये ॥ १० ॥ त्वंवेद
 पुरुषोब्रह्मन्महापुरुषएवच ॥ शारीरपुरुषस्त्वंचछन्दःपुरुषएवच ॥ ११ ॥ चत्वारःपुरुषास्त्वंचपुराणःपुरुषोत्तमः ॥ विभूतयस्तवब्रह्मन्पृथिव्यग्न्य
 निलादयः ॥ १२ ॥ तवंगांचासमुद्भूतौक्षमांवह्नीजगदीश्वर ॥ अन्तरिक्षंचवायुश्चसृष्टौप्राणेनतेविभो ॥ १३ ॥ चक्षुषातवसंसृष्टौद्यौ
 श्चादित्यस्तथाव्यय ॥ दिशश्चन्द्रमाःसृष्टाःश्रोत्रेणतवचानव ॥ १४ ॥ अपांस्त्रावश्चवरुणोमनसातेमहेश्वर ॥ उक्तेमहतिमीमांसे
 एतंब्रह्मप्रचक्षते ॥ १५ ॥ एतमेवाग्निमध्वर्युरेतमेवमहाप्रते ॥ छन्दोगाएतमप्येतदिव्येतंवायुरेवतत् ॥ १६ ॥ आकाशएतमप्स्वेतमोषधीष्वेतमेवच ॥
 तथावनस्पतिष्वेतंचन्द्रमस्येतमेवच ॥ १७ ॥ नक्षत्रेषुचसर्वेषुग्रहेष्वेतंदिवाकरे ॥ सर्वभूतेष्वेतमेवब्रह्मेत्याख्यातिचश्रुतिः ॥ १८ ॥ तदेवपरमंब्रह्म

प० पु०
२५९ ॥

प्रज्ञातं परितोऽमृतम् ॥ हिरण्ययोऽव्ययो यज्ञः शुचिः शुचिषदित्यपि ॥ १९ ॥ वेदिकान्यभिधेयानितवैवान्यस्य न क्वचित् ॥ चक्षुर्मयं श्रोत्रमयं छन्दोमयमनो
मयम् ॥ १२० ॥ वाङ्मयं परमात्मानं परेशं संसतिश्रुतिः ॥ इति सर्वोपनिषदामर्थस्त्वं कमलेक्षण ॥ २१ ॥ स्तोतुं न शक्तोऽहं त्वां तु सर्ववेदान्तपारगम् ॥ महापराध
मेतत्ते वत्सा पहरणं मया ॥ कृतं तत्क्षम्यतां नाथ शरणागतवत्सल ॥ २२ ॥ महेश्वर उवाच ॥ एवं स्तुत्वा हरिं वेधाः प्रणम्य च पुनः पुनः ॥ वत्सान्दत्त्वा पुनस्त
स्मै प्रययौ स्वयमालयम् ॥ २३ ॥ हृदि कृत्वा सदा देवि बालरूपं हरिं विधिः ॥ उवास त्रिदशैः सार्द्धं हृष्टपुष्टो महातपाः ॥ २४ ॥ कृष्णेन सृष्टा वत्सा वै पूर्व
वत्सास्तथार्भकाः ॥ अवापुरे कृतांतत्र पश्यतां त्रिदिवौ कसाम् ॥ २५ ॥ कृष्णस्तु वत्सपालैर्वै प्रययौ नन्दगोकुलम् ॥ ततः कतिपया हस्सुगोपालै
र्यदुपुङ्गवः ॥ २६ ॥ हृदंगत्वाथ कालिन्ध्यास्तत्र स्थं सुमहाविषम् ॥ सहस्रशीर्षबलिनं नागराजमथाच्युतः ॥ २७ ॥ निष्पिप्य फण
साहस्रं पादेनैकेन लीलया ॥ प्राणसंशयमापन्नं चकार मधुसूदनः ॥ २८ ॥ सकालियोलब्धसंज्ञस्तमेव शरणं ययौ ॥ ररक्ष भगवान्कृष्णो नागत्य
क्तविषंतदा ॥ २९ ॥ वैनतेयभयाद्भीतस्त्वपदेनाङ्कुचमूर्द्धसु ॥ हृदा द्विवासयामास कालिन्ध्यायदुपुङ्गवः ॥ १३० ॥ त्यक्त्वा सतं हृदंतूर्णपुत्रदार
समन्वितः ॥ नमस्कृत्याथ गोविन्दं प्रययौ कालियस्तदा ॥ ३१ ॥ विषदग्धास्तु ये पूर्वतत्तीरस्थाश्च शाखिनः ॥ कृष्णेन वीक्षितास्तूर्णफलिनः पुष्पि
णोऽभवन् ॥ ३२ ॥ अथ कालेन कौमारमवाप्य मधुसूदनः ॥ गोवृन्दं पालयामास सर्वदेवमयः प्रभुः ॥ ३३ ॥ स्वसमानवयोभिस्तु गोपालैस्तु यदू
त्तमः ॥ वृन्दावने मनोरम्ये सरामो विचचार ह ॥ ३४ ॥ तत्र हत्वामहाघोरं सर्परूपं महासुरम् ॥ अपहत्य महाकायं मेरुमन्दरगौरवम् ॥ ३५ ॥ धेनुकस्य
वनं प्राप्य तालहिन्तालगह्वरम् ॥ धेनुकं पर्वताकारं स्वरूपधरं सदा ॥ ३६ ॥ पादौ गृह्य समुत्क्षिप्य तालेन विजघान ह ॥ तत्क्षणादेव तत्पाला
स्तदन्तरे मरेतदा ॥ ३७ ॥ निष्क्रम्य तद्वनात्तूर्णभाण्डीरं वटमागताः ॥ तत्र ते रामकृष्णाभ्यां चिक्रीडुर्बाललीलया ॥ ३८ ॥ गोप
वेषेण तत्रागात्प्रलम्बो नाम राक्षसः ॥ रामं स्वपृष्ठमारोप्य ययौ तूर्णनभस्तलम् ॥ ३९ ॥ मत्वा तं राक्षसं रामो मुष्टिना तस्य मूर्द्धनि ॥ ताडयामास
रोषेण विह्वलाङ्गस्ततोऽपतत् ॥ १४० ॥ राक्षसेनैव रूपेण विनन्दन् भैरवं स्वनम् ॥ भिन्नशीर्षतनुस्तत्र ममारुहिरोक्षितः ॥ ४१ ॥ ततः प्रदोष
समये गोव्रजेनन्दनन्दनः ॥ उवास गोपकन्याभिः क्रीडन् कौमोदवर्चसि ॥ ४२ ॥ अरिष्टनामा दैत्ये शो गत्वा तत्र वृषाकृतिः ॥ कृष्णं हन्तुं समागत्य जगर्ज च
महास्वनम् ॥ ४३ ॥ तं दृष्ट्वा विद्रुताः सर्वे गोपालाभयपीडिताः ॥ कृष्णोऽपि दृष्ट्वा तं रौद्रमागतं दनुजाधिपम् ॥ ४४ ॥ तालवृक्षं समुत्पाद्य शृङ्गमध्ये व्यपीड
यत् ॥ स तु भग्नशिरः शृङ्गो वमन् वैरुधिर्बहु ॥ ४५ ॥ पपात भीमवेगेन निददंस्त्यक्तजीवितः ॥ इत्थं हत्वामहाकायमरिष्टं दनुजाधिपम् ॥ ४६ ॥ आहूय

उ.खं.स.
अ० २४५

॥ २५९ ॥

गोपबालांश्चतत्रैवोवासगोव्रजे ॥ ततः कृतिपयाहस्सुकेशीनाममहासुरः ॥ ४७ ॥ हयकायेनगोविन्दं हन्तुं व्रजमुपाययौ ॥ सगत्वागौव्रजं रम्यमुच्चैर्होषामथाक
 रोत् ॥ ४८ ॥ तेनशब्देनमहतापूरितं भुवनत्रयम् ॥ भीताः सर्वे सुरगणाः शंकमाना युगक्षयम् ॥ ४९ ॥ तत्रस्थामोहिताः सर्वे गोपा गोप्यश्च विह्वलाः ॥
 लब्धसंज्ञास्तु ते सर्वे विद्रुताश्च समन्ततः ॥ ५० ॥ गोप्यस्तु शरणं जग्मुः कृष्णं त्राहीति चाब्रुवन् ॥ नभेतव्यं न भेतव्यमित्याह भक्तवत्सलः ॥ ५१ ॥ समा
 श्वास्यत तस्तूर्णमुष्टिना वासवानुजः ॥ ताडयामास शिरसितस्य दैत्यस्य लीलया ॥ ५२ ॥ विभिन्नदन्तनेत्रोऽसौ विननादमहास्वनम् ॥ महाशिलां समुत्क्षि
 प्य तस्याङ्गे वै न्यपातयत् ॥ ५३ ॥ स तु चूर्णितसर्वाङ्गो निनदन् भरैवं स्वनम् ॥ पपात सहसा भूमौ ममारच महासुरः ॥ ५४ ॥ केशिनं निहतं दृष्ट्वा दिवि देव
 गणाभृशम् ॥ मुमुचुः पुष्पवर्षाणि साधुसाध्विति चाब्रुवन् ॥ ५५ ॥ इत्थं शिशुत्वे वै दैत्यान् हरिर्हत्वा बलोत्कटान् ॥ समुमोद सुखेनैव बलराम समन्वितः
 ॥ ५६ ॥ इन्दीवरदलश्यामः पद्मपत्रनिभेक्षणः ॥ पीतांबरधरः स्रग्वीवनमालाविभूषितः ॥ ५७ ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कश्चित्रमाल्यानुले
 पनः ॥ विचित्राभरणैर्युक्तः कुण्डलाभ्यां विराजितः ॥ ५८ ॥ आमुक्ततुलसीमालः कस्तूरीतिलकाञ्चितः ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलकवरीकृतकेशवान्
 ॥ ५९ ॥ बद्धैर्नानाविधैः पुष्पैर्बहिर्बर्हावतंसकः ॥ रक्तारविन्दसदृशहस्तपादतलाधरः ॥ ६० ॥ वक्रमध्यगशीतांशुकलङ्कभ्रूलताननः ॥
 हारनूपुरकेयूरैः कटकाभ्यां विराजितः ॥ ६१ ॥ वृन्दावने महारम्ये फलपुष्पविराजिते ॥ रम्यं निनादयन् वेणुं तत्रास्ते यदुनन्दनः ॥ ६२ ॥ अवधीरित
 कन्दर्पकोटिलावण्यमच्युतम् ॥ सर्वांगोपस्त्रियोदृष्ट्वा मन्मथास्त्रेण पीडिताः ॥ ६३ ॥ पुरामहर्षयः सर्वे दण्डकारण्यवासिनः ॥ दृष्ट्वा रामं हरितत्रभोक्तुमैच्छन् सु
 विग्रहम् ॥ ६४ ॥ ते सर्वे स्त्रीत्वमापन्नाः समुद्रूतास्तु गोकुले ॥ हरिं संप्राप्य कामेन ततो मुक्ता भवार्णवात् ॥ ६५ ॥ क्रोधेनैव यथा दैत्याः समेत्य
 मधुसूदनम् ॥ निधनं प्राप्य संग्रामे हता मुक्तिमवाप्नुयुः ॥ ६६ ॥ कामक्रोधौ नृणां लोके निरयस्यैव कारणम् ॥ हरिं समेत्य भावेन मुक्ता गोप्यः सुरद्रिषः ॥ ६७ ॥
 कामाद्भयाद्वा द्वेषाद्वा ये भजन्ति जनार्दनम् ॥ ते प्राप्नुवन्ति वै कुण्ठं किंपुनर्भक्तियोगतः ॥ ६८ ॥ तस्य वेणुध्वनिं श्रुत्वा रजन्यां बल्लवाङ्गनाः ॥ शयनादुत्थिताः
 सर्वा विकीर्णाम्बरमूर्द्धजाः ॥ ६९ ॥ त्यक्त्वा पंतीन् सुतान् बन्धूंस्त्यक्त्वा लज्जां कुलं स्वकम् ॥ जगत्पतिसमाजग्मुः कन्दर्पशरपीडिताः ॥ ७० ॥
 समेत्य गोप्यः सर्वास्तु भुजैरालिङ्ग्य केशवम् ॥ बुभुजुश्चाधरं देव्यः सुधामृतमिवामराः ॥ ७१ ॥ ताभिः सर्वाभिरात्मेशः क्रीडयामास गोव्रजे ॥ तेनापि
 ताः स्त्रियः सवर्गिरे निभं याव्रजे ॥ ७२ ॥ इत्येवं रमयामासुरहन्यहनि केशवम् ॥ वृन्दावने मनोरम्ये कालिन्दीपुलिने तथा ॥ ७३ ॥ पार्वत्युवाच ॥
 धर्मसंरक्षणार्थाय जगत्यामं वतीर्य सः ॥ परदाराभिगमनं कथं कुर्याज्जनार्दनः ॥ ७४ ॥ रुद्र उवाच ॥ स्वशरीरपरिष्वङ्गाद्रतिर्नास्ति शुभानने ॥

प० पु०
२६० ॥

सर्वजगच्चतस्याङ्गपृथगत्रनविद्यते ॥ ७६ ॥ स्त्रीपुम्भेदो न वै तस्य पुरुषस्य महात्मनः ॥ निसर्गात्सर्वभर्तृत्वादात्मेशत्वाज्जगत्पतेः ॥ ७६ ॥ तथापि
हृतपाप्मत्वसामर्थ्याद्व्यापिनः प्रभोः ॥ दोषोऽत्र नास्ति सुभगे देवस्य परमात्मनः ॥ ७७ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ एवमुक्त्वा तु गिरिजां रुद्रः श्रीत्रिपुरान्तकः ॥
कृष्णस्य शेषं चरितमाख्यातुं संप्रचक्रमे ॥ ७८ ॥ रुद्र उवाच ॥ शरत्काले तु संप्राप्तेनन्दगोपपुरोगमाः ॥ गोपामहोत्सवं कर्तुं मारब्ध्वा स्त्रिदशे शितुः ॥
॥ ७९ ॥ तदुत्सवं तु गोविन्दो निवार्याथ शतक्रतोः ॥ गोवर्द्धनाद्विराजस्य कारयामास वीर्यवान् ॥ १८० ॥ ततः क्रुद्धः सहस्राक्षो नन्दगोपस्य गोव्रजे ॥
ववर्ष च महावृष्टिं सप्तरात्रं निरन्तरम् ॥ ८१ ॥ गोवर्द्धनं समुत्पाट्य महाशैलं जनार्दनः ॥ तेषां संरक्षणार्थाय धारयामास लीलया ॥ ८२ ॥ तस्य च्छायां
गिरेः प्राप्य गोपागोप्यश्च सुव्रते ॥ अवसंश्च सुखेनैव हर्म्यन्तरगता इव ॥ ८३ ॥ ततः शक्रः सहस्राक्षो भीतः स भ्रान्तचेतसा ॥ वारयामास तद्रर्षय यौ नन्द
स्य तद्व्रजम् ॥ ८४ ॥ कृष्णोऽपि तं महाशैलं यथा पूर्वमन्यवेशयत् ॥ गोपवृद्धाश्च ते सर्वे नन्दगोपपुरोगमाः ॥ ८५ ॥ परिपूज्य च गोविन्दं परं विस्मयमा
ययुः ॥ ततः शतक्रतुर्देवं समेत्य मधुसूदनम् ॥ तुष्टाव प्राञ्जलिभूत्वा हर्षगद्गदया गिरा ॥ ८६ ॥ इन्द्र उवाच ॥ नमस्ते पुण्डरीकाक्ष सर्वज्ञा मितविक्रम ॥
त्रिगुणातीत सर्वेश विश्वस्यात्मन्नमोऽस्तुते ॥ ८७ ॥ त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वमोङ्कारः क्रतुर्हविः ॥ त्वमेव सर्वदेवानां पिता माता च केशव ॥ ८८ ॥ अग्रे
हिरण्यगर्भस्त्वं भूतस्य समवर्तत ॥ त्वमेवैकः पतिरसि पुरुषस्त्वं हिरण्मयः ॥ ८९ ॥ पृथिवीं व्यामिमां देवत्वमेव धृतवानसि ॥ आत्मदः फलदो यश्च
स्यादेवं जगदीश्वर ॥ ९० ॥ अवाप्तं तच्च त्रिदशैः प्रकाशं जगतां पतेः ॥ अमृतं चैव मृत्युश्च च्छाया तव सनातन ॥ ९१ ॥ तस्मै देवाय भवते विधेम
हविषा वयम् ॥ हेमवन्त इमे यस्य समुद्भूता हिरण्मयाः ॥ ९२ ॥ समुद्रारसनायस्य वाहस्तस्यैव केशव ॥ इमा दिशः प्रतिदिशो वायुर्यस्य तवाव्यय
॥ ९३ ॥ तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा वयम् ॥ येन त्वया समारूढा पृथिवी वर्द्धिता पुनः ॥ ९४ ॥ स्वलोकः स्तम्भितो येन त्वया ब्रह्मन्महेश्वर ॥
त्वमन्तरिक्षे रजसो वसानः सर्वगोऽव्ययः ॥ ९५ ॥ तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा वयम् ॥ यं क्रन्दसी राजमाने तत्तभासे गुणान्विते ॥ ९६ ॥ अभ्यैक्षेतां
च मनसा अवश्यं श्रीं सर्वदा ॥ यत्रास्ति सूर उदितो विभाति परमे पदे ॥ ९७ ॥ तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा वयम् ॥ यदा पोबृहती ब्रह्म विश्वमायं
जनार्दनः ॥ ९८ ॥ गर्भदधानाः सर्गेऽत्र जनयन्ती रघौ घकृत् ॥ समवर्तत देवानामसुरेकोऽव्ययो विभुः ॥ ९९ ॥ तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा
वयम् ॥ य आपो महिना दक्षे पर्यपश्यत् प्रजापतिम् ॥ २०० ॥ यज्ञदधानास्तत्रादौ जनयन्ती रविः पुमान् ॥ यो देवेष्वेक एवासीदधि देवः परात्परः
॥ १ ॥ तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा वयम् ॥ मानो हिंसी जनितायः पृथिव्या अव्ययः पुमान् ॥ २ ॥ यो वा दिवं सत्यधर्मा जजाना व्ययः

उ.खं.सं.
अ० २४५

॥ २६० ॥

ईश्वरः ॥ यश्चन्द्रो बृहतीरपोजजानसकलं जगत् ॥ ३ ॥ तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा वयम् ॥ एतानि विश्वजातानि बभूव परिता प्रभ ॥ ४ ॥
 त्वदुत्पन्नप्रजाध्यक्षमविष्यद्भूतमच्युतः ॥ यजामस्त्वांचयत्कामास्तत्रो अस्तु समासतः ॥ ५ ॥ रयीणां पतयः स्याम तव कारुण्यवीक्षणात् ॥
 हिरण्यारूयः पुरुषो हिरण्यश्मश्रुकेशवान् ॥ ६ ॥ आप्रणखात्सर्वं हिरण्यं सविता तु हिरण्यभाक् ॥ असौ सर्वगतो ब्रह्मायस्त्वादित्ये व्यवस्थितः ॥
 ॥ ७ ॥ यथा कप्यासं पुण्डरीकमक्षिणी तस्य नान्यतः ॥ तद्वै देवस्य सवितुर्वरेण्यं भर्गो उत्तमम् ॥ सदा धीप्रहितैरूपं धियो योनः प्रभाति हि ॥ ८ ॥
 नमस्ते पुण्डरीकाक्ष श्रीशसर्वेश केशव ॥ वेदान्तवेद्यज्ञेश यज्ञरूपनमोऽस्तुते ॥ ९ ॥ नमस्ते वासुदेवाय गोपवैष्णवे नमः ॥ तत्सर्वध्वंसना देव अपराधं
 मया कृतम् ॥ २१० ॥ तत्क्षम्यतां जगन्नाथ घृणाब्धे पुरुषोत्तम ॥ अल्पेनैव हिकालेन जहिकं सन्दुरासदम् ॥ देवानां हि हितं कृत्वा सुखेऽस्थापय मे दिनीम् ॥
 ॥ ११ ॥ महादेव उवाच ॥ इति संस्तुत्य गोविन्दं सर्वदेवेश्वरो हरिः ॥ सुधामृतेनाभ्यषिञ्च दिव्याम्बरविभूषणैः ॥ १२ ॥ अर्चयित्वा तु देवं शंजगाम त्रिदिवं
 पुनः ॥ गोपवृद्धाश्च गोप्यश्च दृष्ट्वा तत्र शतक्रतुम् ॥ १३ ॥ तेन ते पूजिताश्चैव प्रहर्षमनुलं ययुः ॥ रामकृष्णौ महावीर्यौ दिव्याभरणभूषितौ ॥ १४ ॥ नन्दस्य
 गोव्रजे रम्ये सुसुखेनैव तस्थतुः ॥ एतस्मिन्नन्तरे देवि नारदो मुनिसत्तमः ॥ १५ ॥ सहसामधुरांगत्वाकं सस्यान्तिकमाविशत् ॥ राज्ञां संपूजितस्तत्र
 समासीनः शुभासने ॥ १६ ॥ सर्वविज्ञापयामास चेष्टितं शार्ङ्गं तदा ॥ देवतानां समुद्योगं जन्मवैकेश्वरस्य च ॥ १७ ॥ तथा च वसुदेवेन पुत्रनिक्षेपं व्रजे ॥
 निधनं राक्षसानां च सर्पराजविवस्मनम् ॥ १८ ॥ धारणं गिरिवर्यस्य शतक्रतुसमागमम् ॥ निवेदयित्वा कंसस्य सर्वं निरवशेषतः ॥ १९ ॥ प्रययौ ब्रह्मभवनं
 पूजितस्तेन रक्षसा ॥ कंसः समुद्रिग्रमना मन्त्रिभिः परिवेष्टितः ॥ २० ॥ मन्त्रयामास तैः साकमात्मनो निधनं प्रति ॥ तत्र बुद्धिमतां श्रेष्ठमक्रूरं धर्मवत्सलम् ॥
 उवाचात्महितं कार्यं दानवेन्द्रो महाबलः ॥ २१ ॥ कंस उवाच ॥ मद्भया त्रिदशाः सर्वे शतक्रतुपुरोगमाः ॥ विष्णोः समीपमागत्य भयार्ताः शरणं गताः ॥ २२ ॥ स तेषाम्
 भयं दत्त्वा भगवान्भूतभावनः ॥ उत्पन्नो देवकी गर्भे मां हन्तुं मधुसूदनः ॥ २३ ॥ वसुदेवोऽपि दुष्टात्मा वञ्चयित्वा तु मां निशि ॥ पुत्रं निक्षिप्तवान्गोहेन नन्दस्य सुदुरात्म
 नः ॥ २४ ॥ बाल्येनैव दुराधर्मे विजघान महासुमम् ॥ मां हन्तुमपि सन्नद्धो भवे देवनसंशयः ॥ २५ ॥ स तु हन्तुं न वै शक्तः सेन्द्रैरपि सुरासुरैः ॥ उपायेनैव
 हन्तव्यः समानीय मया तदा ॥ २६ ॥ मदोत्कटैस्तु मातङ्गैर्मल्लैश्च वराजिभिः ॥ येन केनाप्युपायेन हन्तुं शक्यमिहैव तु ॥ २७ ॥ तस्मात्त्वं गोव्रजं गत्वा
 कृष्णं रामं च यादव ॥ सर्वान्गोपालवृद्धान् नन्दगोपपुरोगमान् ॥ उपभोक्तुं धनुर्यागमिहानययद्भूतम् ॥ २८ ॥ महादेव उवाच ॥ तथेत्युक्त्वा यदुश्रेष्ठो
 रथमारुह्य वीर्यवान् ॥ प्रययौ गोकुलं रम्यं कृष्णसंदर्शनोत्सुकः ॥ २९ ॥ महाभागवतश्रेष्ठो गवांमध्ये व्यवस्थितम् ॥ ददर्श कृष्णमक्लिष्टमक्रूरो विनयान्वितः ॥

॥ २३० ॥ नीलनीरदसंकाशं सर्वाभरणभूषितम् ॥ पद्मपत्रविशालाक्षं दीर्घबाहुमनामयम् ॥ ३१ ॥ पीतवस्त्रेण संवीतं सर्वावयवसुन्दरम् ॥ कोस्तुभो
द्रासितोरस्करत्नकुण्डलशोभितम् ॥ ३२ ॥ हरिचन्दनलिप्ताङ्गं कस्तूरीतिलकाञ्चितम् ॥ तुलसीवनमालाढ्यं वन्यपुष्पावृतं सकम् ॥ ३३ ॥ गोप
कन्यापरिवृतं दृष्ट्वा तत्र जनार्दनम् ॥ पुलकाङ्कितसर्वाङ्गो हर्षाश्रुप्लुतलोचनः ॥ ३४ ॥ अवरुह्य रथात् तस्मात्प्रणनामयद्वहः ॥ हर्षात्समेत्य गोपालं परिणीय
प्रणम्य च ॥ ३५ ॥ रक्ताविन्दसदृशे वज्रचक्राङ्कचिह्निते ॥ स्वमूर्ध्नि धृत्वा पादाब्जे प्रणनामपुनः पुनः ॥ ३६ ॥ कैलासशिखराभासं नीलाम्बरधरं प्रभुम् ॥ शर
त्पूर्णेन्दुसदृशं मुक्तादामविभूषितम् ॥ ३७ ॥ वलरामं ततो दृष्ट्वा प्रणनामसयादवः ॥ हर्षेणोत्थाप्य तौ वीरौ परिगृह्य दूतमौ ॥ ३८ ॥ गृहमाजग्मतुर्वीरौ तेनाकूरेण
वृष्णिना ॥ नन्दगोपस्तुतं दृष्ट्वा यदुश्रेष्ठं समागतम् ॥ ३९ ॥ अभिगम्य महातेजानिवेश्य परमासने ॥ अर्चयामास विधिवदर्थपाद्यादिभिर्मुदा ॥
॥ २४० ॥ वस्त्रैः समर्हणैर्दिव्यैरर्चयामास भक्तिः ॥ अकूरोरामकृष्णाभ्यां वस्त्राण्याभरणानि च ॥ ४१ ॥ प्रददौ नन्दगोपाय यशोदायै च यादवः ॥ पृष्ठाकुशल
मव्यग्रमासीनस्तु कुशासने ॥ राजकार्याणिसर्वाणिसंपृष्टः प्राह बुद्धिमान् ॥ ४२ ॥ अकूर उवाच ॥ एष कृष्णो महातेजास्साक्षान्नारायणोऽव्ययः ॥ देव
तानां हितार्थं साधूनां रक्षणाय च ॥ ४३ ॥ भूभारकविनाशाय धर्मसंस्थापनाय च ॥ कंसादीनां तु दैत्यानां सर्वेषां निधनाय च ॥ ४४ ॥ संप्रार्थितः सुर
गणैर्मुनिभिश्च महात्मभिः ॥ देवकीजठरे जातः प्रावृत्काले महानिशि ॥ ४५ ॥ भयात्कंसस्य देवेशमानीयानकदुन्दुभिः ॥ तव गेहे तदारत्रौ पुत्रं निक्षिप्त
वान्हरिम् ॥ ४६ ॥ तस्मिन्नेव तु कालेऽपि यशोदा तु यशस्विनी ॥ कन्यामायां शसंभूतां प्रासूत तु शुभाननाम् ॥ ४७ ॥ तया समो हितं सर्वमिदं व्रजकुलं
शुभम् ॥ मूर्च्छिताया यशोदायाः शयने यदुपप्लवम् ॥ ४८ ॥ कृष्णं निक्षिप्य तां कन्यामादाय स्वगृहं ययौ ॥ तां तु निक्षिप्य देवक्याः शयने बहिरागमत्
॥ ४९ ॥ सारुरोदततः क्षिप्रं देवकीशयने स्थिता ॥ तच्छ्रुत्वा सहसा कंसः कन्यामादाय सुव्रत ॥ २५० ॥ भ्रामयित्वा शिलापृष्ठे चिक्षेपो
त्पत्य वीर्यवान् ॥ समुत्थाय च सा कन्या सायुधाष्टभुजान्विता ॥ गगनस्थारुषाकं संप्राह गम्भीरयागिरा ॥ ५१ ॥
कन्योवाच ॥ योऽनन्तः सर्वदेवानामीश्वरः पुरुषोत्तमः ॥ यातस्तव वधार्थाय गोव्रजे दानवाधम ॥ ५२ ॥ अकूर उवाच ॥ इत्युक्त्वा सामहा
माया हिमवन्तं समाययौ ॥ तदा प्रभृतिदुष्टात्मा भयादुद्विग्नमानसः ॥ ५३ ॥ दानवान्प्रेषयामास निधनाय महात्मनः ॥ बालेनैव हताः सर्वे लील
यानेन धीमता ॥ ५४ ॥ अत्यद्भुतानि कर्माणि कृतवान्परमेश्वरः ॥ गोवर्द्धनाद्रिधरणं नागराजविवासनम् ॥ ५५ ॥ समागमं महेन्द्रस्य निधनं सर्वरक्ष
साम् ॥ श्रुत्वा देवर्षिणा ख्यातमतीव भयपीडितः ॥ ५६ ॥ इतो नीत्वा महाबाहूरामकृष्णौ दुरासदौ ॥ मदोत्कटैर्महानागैर्मल्लैर्वाहन्तु मुद्यतः ॥ ५७ ॥

कृष्णस्यानयनार्थाय प्रेरयामास मामिह ॥ वसुदेवस्य दुष्टात्मानि ग्रहं कृतवानसौ ॥ ५८ ॥ एतत्सर्वं समाख्यातं चष्टितं सुदुरात्मनः ॥ उपभोक्तुं धनुर्यागं
 यूयं सर्वे व्रजौकसः ॥ ५९ ॥ दध्याज्यादिगृहीत्वा वैश्वभूते गन्तुमर्हथ ॥ सहितारामकृष्णाभ्यां गोपाः सर्वे तदन्तिकम् ॥ ६० ॥ कृष्णेन निहतः कंसो भवि
 ष्यति न संशयः ॥ परित्यज्य भयं तस्माद्गमिष्यध्वं नृपाज्ञया ॥ ६१ ॥ ईश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा स तदा क्रूरस्तूष्णीमासीत्सुबुद्धिमान् ॥ तस्य तद्रचनं श्रुत्वा
 दारुणं रोमहर्षणम् ॥ ६२ ॥ नन्दगोपमुखाः सर्वे गोपवृद्धाभयातुराः ॥ जग्मुस्ते च महादुःखसागरं शोकमोहिताः ॥ ६३ ॥ तानाश्वास्य हरिस्तत्र दृष्ट्वा
 कमललोचनः ॥ नभीः कार्येति संप्राहराक्षसं प्रतिवीर्यवान् ॥ ६४ ॥ विनाशाय प्रयास्यामि कंसस्यास्य दुरात्मनः ॥ मथुरां सहारामेण भवद्भिः सह सं
 गतः ॥ ६५ ॥ तत्र हत्वा दुरात्मानं कंसं दानवपुङ्गवम् ॥ सर्वांश्च राक्षसान् हत्वा पालयिष्यामि मेदिनीम् ॥ ६६ ॥ तस्माच्छोकं परित्यज्य गच्छध्वं मथुरां
 पुरीम् ॥ एवमुक्त्वा स्तुहरिणा गोपानन्दपुरे गमाः ॥ ६७ ॥ मुहुर्मुहुः परिष्वज्य मूर्ध्न्या घ्राणं प्रचक्रिरे ॥ अप्रमेयानि कर्माणि विचार्य सुमहात्मनः ॥ ६८ ॥
 अक्रूरवचनाच्चैव गोपाः सर्वे गतव्यथाः ॥ दुग्धदध्याज्ययुक्तानि शुचीनि विविधानि च ॥ ६९ ॥ पक्वान्नि सुहृद्यानि स्वादूनि मधुराणि च ॥ अक्रूरयददौ
 सौम्यं यशोदाभोजनं बहु ॥ ७० ॥ सहितारामकृष्णाभ्यां नन्दाद्यैर्गोपसत्तमैः ॥ सुहृद्भिर्बालवृद्धैश्च भवने समलङ्किते ॥ ७१ ॥ दत्तं यशोदासौम्यं भोजनं
 कलुषापहम् ॥ बुभुजेयादव श्रेष्ठो ह्यन्नं रोगापहं शुभम् ॥ ७२ ॥ भोजयित्वा यथान्यायं दत्त्वा च मनमम्भसा ॥ सकर्पूरं सताम्बूलं ददौ तस्मै दृढव्रता ॥ ७३ ॥
 अस्तं याते दिनकरे सन्ध्यामन्वास्यादावः ॥ सहितारामकृष्णाभ्यां भुक्त्वा क्षीरान्नमुत्तमम् ॥ ७४ ॥ ताभ्यामेव तदा क्रूरः शयनं समुपाविशत् ॥
 तस्मिंस्तु भवने श्रेष्ठे रम्ये दीपविराजिते ॥ ७५ ॥ शृङ्गे विचित्रपर्यङ्के नाना पुष्पविराजिते ॥ तस्मिंश्चेति हरिः कृष्णः शेषेनारायणो यथा
 ॥ ७६ ॥ तदृष्ट्वा सहसा क्रूरो हर्षाश्रुपुलकाङ्कितः ॥ विहाय तामसीं निद्रां सुश्रेयः समुदीक्ष्य वै ॥ ७७ ॥ पादसंवाहनं विष्णोश्चक्रे भागवतो
 त्तमः ॥ एतावता मे साफल्यं जीवितं च सुजीवितम् ॥ ७८ ॥ इदं त्रैलोक्यमैश्वर्यमिदं वै सुखमुत्तमम् ॥ इदं राज्यमिदं धर्म्यमिदं मोक्षसुखं
 परम् ॥ ७९ ॥ न शक्यं मनसा स्मर्तुं शिवब्रह्मादिदेवैः ॥ सनकाद्यैर्मुनीन्द्रैस्तु वसिष्ठैर्महर्षिभिः ॥ ८० ॥ तच्छ्रीशस्य पदद्वन्द्वं शरदम्बुरुहोज्ज्व
 लम् ॥ संस्पृष्टमिन्दिराश्लक्ष्णकराभ्यां सुसुखं परम् ॥ ८१ ॥ दिष्ट्या लब्धं मया विष्णोः श्रीपादाब्जयुगं शुभम् ॥ इत्येवं वदतस्तस्य हरिपादाब्जस
 ङ्गिनः ॥ ८२ ॥ व्यतीता सा क्षणाद्राश्रितं ब्रह्मानन्दगौरवात् ॥ ततः प्रभाते विमले दिवि देवगणोत्तमैः ॥ ८३ ॥ संस्तूयमानो बुबुधे तस्मात्तु शयनाद्धरिः ॥
 उपस्पृश्य यथान्यायं सहारामेण धीमता ॥ ८४ ॥ पपात पादयोर्मातुः प्रयाणं चाभ्यरोचयत् ॥ समुत्थाप्य यशोदातु दुःखहर्षसमन्विता ॥ ८५ ॥

अश्रुपूर्णमुखीपुत्रौप्रेण्मासंपरिष्वजे ॥ आशिषंप्रददौदेवीतनयाभ्यांहृदव्रता ॥ ८६ ॥ विससर्जमहावीरौसमालिङ्ग्यमुहुर्मुहुः ॥ अकूरोऽपियशोदायै
प्रणम्यप्राहसाञ्जलिः ॥ ८७ ॥ अकूरुवाच ॥ प्रयास्यामिमहाभागेप्रसादंकुरुमेऽनघे ॥ एषकृष्णोमहाबाहुःकंसंहत्वामहाबलम् ॥ ८८ ॥ सर्वस्य
जगतोराजाभविष्यतिनसंशयः ॥ तस्माच्छोकंपरित्यज्यसुखीभववरानने ॥ ८९ ॥ ईश्वरुवाच ॥ इत्युक्तयातथाक्रूरोविसृष्टोयदुसत्तमः ॥
सहितोरामकृष्णाभ्यामारुरोहरथोत्तमम् ॥ ९० ॥ प्रययौमथुरांशीघ्रंस्तूयमानोऽप्सरोगणैः ॥ नन्दगोपमुखाःसर्वेगोपवृद्धास्तमन्वयुः ॥ ९१ ॥
पुनर्गृहीत्वाद्ध्यज्यंफलानिविविधानिच ॥ तंप्रयान्तंहरिंदृष्ट्वागोकुलाद्गोपयोषितः ॥ ९२ ॥ अनुजग्मुर्विनिष्क्रान्तरथस्थंमधुसूदनम् ॥ निवर्तया
मासहरिस्ताःसर्वागोपयोषितः ॥ ९३ ॥ शोकसंतप्तहृदयाविलेपुःकमलेक्षणम् ॥ हाकृष्णकृष्णकृष्णेतिगोविन्देत्यरुदन्मुहुः ॥ ९४ ॥ अश्रुपूर्णक्षणा
दीनारुदन्त्यस्तत्रसंस्थिताः ॥ अथाक्रूरोरथंदिव्यंचोदयामासगोब्रजात् ॥ ९५ ॥ सहितोरामकृष्णाभ्यामथुरांप्रतियादवः ॥ उत्तीर्ययमुनांशीघ्रंकूले
स्थाप्यरथोत्तमम् ॥ ९६ ॥ अवरुह्यरथात्तस्मात्स्नातुंतत्रोपचक्रमे ॥ तथाचावश्यकंकर्तुनिमज्ज्याथजलेशुभे ॥ ९७ ॥ तत्राघमर्षणंसम्यग्जपन्भाग
वतोत्तमः ॥ ददर्शतौजलेतत्ररामकृष्णौशुभान्वितौ ॥ ९८ ॥ शरत्कोटीन्दुसङ्काशंनीलाम्बरधरंप्रभुम् ॥ दिव्यचन्दनदिग्धाङ्गमौक्तिकाभरण
च्छविम् ॥ ९९ ॥ रत्नारविन्दनयनंपुण्डरीकावतंसकम् ॥ रामंददर्शकृष्णंचनीलनीरदसन्निभम् ॥ १०० ॥ दिव्यपीताम्बरधरंपुण्डरीकायतेक्षणम् ॥
हरिचन्दनलिताङ्गनानारत्नविभूषितम् ॥ १ ॥ दृष्ट्वातत्रयदुश्रेष्ठोविस्मयंपरमंगतः ॥ उत्थायस्यन्दनेतत्रतौददर्शमहाबलौ ॥ २ ॥ पुनर
प्यत्रनिर्मज्ज्यजपन्मन्त्रद्वयंहरिम् ॥ सुधाब्धौशेषपर्यङ्केरमयासहितंहरिम् ॥ ३ ॥ सनकाद्यैःस्तूयमानंसर्वैर्देवैरुपासितम् ॥ दृष्ट्वातस्मिन्जलेदेवं
विस्मयंपरमंययौ ॥ तुष्टावाथयदुश्रेष्ठोहरिंसर्वगमीश्वरम् ॥ ४ ॥ अकूरुवाच ॥ कालात्मनेनमस्तुभ्यमनादिनिधनायच ॥ अव्यक्तायनमस्तुभ्य
मविकारायतेनमः ॥ ५ ॥ भूतभर्त्रेनमस्तुभ्यंभूतव्याप्तायतेनमः ॥ नमस्तेसर्वभूतानांनियन्त्रेपरमात्मने ॥ ६ ॥ विकारायाविकारायप्रत्यक्ष
पुरुषायच ॥ गुणभर्त्रेनमस्तुभ्यंनियमायनमोनमः ॥ ७ ॥ देशकालादिनिर्भेदरहितायपरात्मने ॥ अनन्तायनमस्तुभ्यमच्युतायनमोनमः ॥
॥ ८ ॥ गोविन्दायनमस्तुभ्यंत्रयीनाथायशार्ङ्गिणे ॥ नारायणायविश्वायवासुदेवायतेनमः ॥ ९ ॥ विष्णवेपुरुषायशांश्वतायनमोनमः ॥
पद्मनेत्रायनित्यायशङ्खचक्रधरायच ॥ १० ॥ उद्यत्कोटिरविप्रख्यभूषणाञ्चितवर्चसे ॥ हरयेसर्वलोकानामीश्वरायनमोनमः ॥ ११ ॥ सवित्रे
सर्वजगतांबीजायपरमात्मने ॥ संकर्षणायकृष्णायप्रद्युम्नायनमोनमः ॥ १२ ॥ अनिरुद्धायधात्रेचविधात्रेविश्वयोनये ॥ सहस्रमूर्तयेतुभ्यंबहुमूर्द्धाङ्घ्रि

बाहवे ॥ १३ ॥ संहसनाग्नेनित्यायपुरुषायनमोनमः ॥ नमस्तेनागपर्यङ्कशायिनेसौम्यरूपिणे ॥ १४ ॥ केशवायनमस्तुभ्यंपीतवस्त्रधरायच ॥
 लक्ष्मीधनकुचाश्लेषविमर्दोज्ज्वलवक्षसै ॥ श्रीधरायनमस्तुभ्यंश्रीशायानन्तरूपिणे ॥ १५ ॥ ईश्वरउवाच ॥ स्नानकालेपठेद्यस्तुदेवंध्यायन्सनातनम् ॥
 इमंस्तवंनरोभक्त्यामहद्भिर्मुच्यतेह्यधैः ॥ १६ ॥ सर्वतीर्थफलंप्राप्यविष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ एवमन्तर्जलेदेवंस्तुत्वाभागवतोत्तमः ॥ १७ ॥
 अर्चयामाससजलैःकुसुमैश्चसुगन्धिभिः ॥ कृतकृत्यस्तदाऽकूरोनिर्गत्ययमुनाजलात् ॥ १८ ॥ समेत्यरामकृष्णौतुप्रणनामशुभान्वितः ॥ तं दृष्ट्वाप्राह
 गोविन्दोविनीतंविस्मितंहरिः ॥ १९ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ किमाश्चर्यंजलेतस्मिन्दृष्टवानसियादव ॥ २० ॥ ईश्वरउवाच ॥ अकूरस्तुयदुश्रेष्ठं
 प्राहकृष्णंसुतेजसम् ॥ २१ ॥ अकूरउवाच ॥ तवसर्वगतस्येशमहिम्नोजगतः प्रभो ॥ किमाश्चर्यंदृष्टीकेशजगत्सर्वंत्वमेवहि ॥ २२ ॥ त्वमापस्त्वंनमो
 वह्निस्त्वंभूमिरनिलस्तथा ॥ चतुर्विधमिदंसर्वजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ २३ ॥ त्वत्तो नान्यद्वासुदेवजीमूतादमृतंयथा ॥ त्वंयज्ञस्त्वंवषट्कारस्त्व
 मोंकारोहविस्तथा ॥ २४ ॥ त्वमेवसर्वदेवानामीश्वरःशाश्वतोऽव्ययः ॥ नाकारणात्कारणाद्वाकारणाकारणात्परः ॥ २५ ॥ धर्मत्राणायदेवेशशरीर
 ग्रहणंतव ॥ मत्स्यकूर्मवराहादिवैभवत्वमुपागतः ॥ पाप्मिसर्वमिमंलोकंत्वमेवत्वन्मयंविभो ॥ २६ ॥ ईश्वरउवाच ॥ इतिसंस्तुत्यगोविन्दंप्रणम्य
 जगतांप्रतिम् ॥ आरुरोहरथंदिव्यंताभ्यांसहयदूतमः ॥ २७ ॥ ततस्तूर्णसमासाद्यमथुरादेवनिर्मिताम् ॥ रामकृष्णौपुरद्वारिनिवेश्यान्तःपुरं
 ययौ ॥ २८ ॥ तयोरागमनंतस्यनिवेद्यनृपतेस्तदा ॥ राज्ञासंपूजितस्तेनततःस्वगृहमाविशत् ॥ २९ ॥ अथसायाह्नसमयेशम
 कृष्णौमहाबलौ ॥ परस्परंकरौगृह्यमथुरायांसमागतौ ॥ ३० ॥ गच्छन्तौचमहावीर्यौराजमार्गेयदूतमौ ॥ ददृशतुर्महात्मानोरजकंवस्त्ररञ्जकम् ॥
 ३१ ॥ दिव्यवस्त्रवृतराजगेहमायान्तमच्युतः ॥ ययाचेतानिवस्त्राणिसहरामेणवीर्यवान् ॥ ३२ ॥ नदत्तवांस्तदातस्मैरुषावैवस्त्ररञ्जकः ॥
 बहूनिक्लृप्ताक्यानिप्राहतत्राध्वनिस्थितः ॥ ३३ ॥ ताडयामासतंकृष्णस्तलेनैवमहाबलः ॥ तत्रैवनिहतोमार्गेवमन्वैरुधिरंबहु ॥ ३४ ॥
 तानिवस्त्राणिरम्याणिगोपालैःसहबान्धवैः ॥ धारयामासतुर्वीरौयथार्हंरामकेशवौ ॥ ३५ ॥ मालाकारगृहंप्राप्यतेनदृष्टौनमस्कृतौ ॥ सुगन्धि
 भिर्दिव्यपुष्पैःपूज्यमानौमुदान्वितौ ॥ ३६ ॥ ददतुस्तौवरंतस्मैवाञ्छितंयदुपुङ्गवौ ॥ समागतौपुनर्वीथ्यामायान्तींचशुभाननाम् ॥ ३७ ॥
 कुब्जास्त्रियंमहाभागौधृतचन्दनभाजनाम् ॥ वक्राङ्गपृष्ठांविनीतांदृष्ट्वागन्धमयाचताम् ॥ ३८ ॥ प्रहसन्तीतदाताभ्यांददौचन्दनमुत्तमम् ॥ आदायचन्दनं
 दिव्यमुपलिप्ययथेच्छया ॥ ३९ ॥ तस्यैकान्ततरंरूपंदत्त्वाऽध्वनिसमागतौ ॥ निरीक्ष्यमाणौयोषिद्भिःसुकुमारौशुभानमौ ॥ ४० ॥ विविशतु

प० पु०
२६३ ॥

महात्मानो यज्ञशालां सहानुगैः ॥ दृष्ट्वा समर्चितं दिव्यं कार्मुकं तत्र केशवः ॥ ४१ ॥ लीलयेव गृहीत्वाथ बभञ्ज मधुसूदनः ॥ विभज्यमानं तच्च आपं
श्रुत्वा कंसः सुविह्वलः ॥ ४२ ॥ आहूय मल्लान् सूतांस्तु प्रमुखान् देत्यपुङ्गवान् ॥ विमृश्य मन्त्रिभिः प्राह चाणूरं देत्यपुङ्गवः ॥ ४३ ॥ कंस उवाच ॥ रामकृष्णौ
समायातौ सर्वदेत्यविनाशकौ ॥ प्रभाते मल्लयुद्धेन हन्येतामविशङ्कया ॥ ४४ ॥ येन केनाप्युपायेन हन्तव्यौ बलदर्पितौ ॥ मदोत्कटेर्गजैर्वापि मल्लमुख्यैश्च
यत्नतः ॥ ४५ ॥ ईश्वर उवाच ॥ इत्यादि श्यत तो राजा सानुजः सचिवैः सह ॥ आरुरोह भयान् पूर्णं दिव्यं प्रासादमूर्धनि ॥ ४६ ॥ द्वारेषु सर्वमार्गेषु गजान् मत्तान्
योजयत् ॥ मल्लान् मदोत्कटाग्नागान् स्थापयामास सर्वतः ॥ ४७ ॥ ज्ञात्वा कृष्णोऽपि तत्सर्वसहरामेण धीमता ॥ उवासरजनीं तत्र यज्ञगेहे सहानुगैः ॥ ४८ ॥
ततो रजन्यां व्युष्टायां प्रभाते विमले सति ॥ शयनादुत्थितौ वीरौ रामकृष्णौ कृतोदकौ ॥ ४९ ॥ स्वलङ्कृतौ चतौ भुक्त्वा संग्रामाभिमुखोत्सुकौ ॥ विनि
र्गतौ गृहात्तस्मात्सिंहाविव गुहामुखात् ॥ ५० ॥ राजद्वारि स्थितं नागं हिमाद्रि शिखरोपमम् ॥ नाम्ना कुवल्यापीडकं सस्यजयवर्द्धनम् ॥ ५१ ॥ देवकु
ञ्जरदर्पघ्नं महाकायं मदोत्कटम् ॥ दृष्ट्वा तं च महानागं पञ्चास्य इव केशवः ॥ ५२ ॥ करेणैव करं गृह्य सम्यगुत्प्लुत्य लीलया ॥ भ्रामयित्वाथ चिक्षेप धरण्यां
धरणीधरः ॥ ५३ ॥ स तु चूर्णितसर्वाङ्गो निनदन् भैरवं स्वनम् ॥ पपात सहसा भूमौ ममारच महागजः ॥ ५४ ॥ हत्वा दन्तौ समुत्पाट्य गृहीत्वा रामकेशवौ
मल्लैरायोधनं कर्तुं रङ्गं विविश तुस्तदा ॥ ५५ ॥ तत्र स्थादानवा दृष्ट्वा गोविन्दस्य पराक्रमम् ॥ भीताः प्रविद्धताः सर्वे राज्ञोऽन्तःपुरमाययुः ॥ ५६ ॥
कपाटौ सुदृढौ बद्धा तत्र तस्थुः सहस्रशः ॥ दृढबन्धकपाटांस्तु दृष्ट्वा कृष्णस्तु लीलया ॥ ५७ ॥ ताडयित्वा पदेनैव पातयामास वीरवान् ॥ तौ भग्नौ पातितौ
तत्र सेनानी केव्यवस्थिते ॥ ५८ ॥ तत्र स्थानि हताः सर्वे चूर्णिताः शिरोऽधराः ॥ ततः प्रविश्य भवनं कंसस्य स्यास्य महाबलौ ॥ ५९ ॥ भ्रामयन्तौ महानागशृङ्गौ
पीनोरणोत्सुकौ ॥ दृष्ट्वा ते महात्मानौ मल्लौ चाणूरमुष्टिकौ ॥ ६० ॥ कंसोऽपि दृष्ट्वा गोविन्दं रामं च सुमहाबलम् ॥ भयमाविश्य चाणूरं प्राह मल्लवरं
तदा ॥ ६१ ॥ कंस उवाच ॥ अस्मिन्न वसरे मल्लजहि गोपाल बालकौ ॥ विभज्य तव राज्याद्धं महं दास्याम्य यत्नतः ॥ ६२ ॥ ईश्वर उवाच ॥ तस्मिन्न
वसरे कृष्णो मल्लाभ्यां दृश्यते महान् ॥ मध्ये वने च सङ्ग्रामे महामेरुरिवापरः ॥ ६३ ॥ कंसस्य दृष्टि विषये संवर्त्ताग्निरिवाच्युतः ॥ स्त्रीणां च साक्षान्मदनः
पित्रोः शिशुरिवापरः ॥ ६४ ॥ त्रिदशानां हरि रिव गोपालानां सखायथा ॥ बहुरूपेण ददृशुस्तत्र सर्वगतं हरिम् ॥ ६५ ॥ वसुदेवस्तथा क्रूरो नन्द गोपो महा
मतिः ॥ अन्यं प्रासादमारुह्य ददृशुः कदनं महत् ॥ ६६ ॥ स्त्रीभिरन्तःपुरस्थाभिर्देवकी तत्र संस्थिता ॥ मुखं पुत्रस्य ददृशे सा श्रुपूर्णेक्षणा शुभा ॥ ६७ ॥
ताभिराश्वासिता देवी भवनान्तरमाविशत् ॥ ततो देवगणाः सर्वे विमानस्थानभस्तले ॥ ६८ ॥ तुष्टुर्बुजयशब्देन पुण्डरीकाक्षमच्युतम् ॥ जहिकं समिति

उ. खं. स.
अ० २४५

॥ २६३ ॥

प्रादुरुच्चैर्देवामरुद्राणाः ॥ ६९ ॥ एतस्मिन्तरेतत्रतूर्यघोषनिनादितं ॥ आसेदतुर्महामल्लौयदुसिहौमहाबलो ॥ ३७० ॥ चाणूरेणतुगोविन्दोमुष्टिकेन
 हलायुधः ॥ युयुधातेमहात्मानौनीलधेताद्रिसन्निभौ ॥ ७१ ॥ मल्लयुद्धविधानेनमुष्टिभिःपादताडनैः ॥ बभूवकदनंघोरंदेवानांचभयावहम् ॥
 ॥ ७२ ॥ चाणूरेणचिरंकालंकीडित्वाथजनार्दनः ॥ निष्पिष्यगात्रमल्लस्यपातयामासलीलया ॥ ७३ ॥ सपपातमहीपृष्ठेसंवमन्नुधिरंबहु ॥ ममार
 चमहामल्लोदेवदानवदुःखदः ॥ ७४ ॥ मुष्टिकेनतथारामश्चिरकालमयुध्यत ॥ मुष्टिभिस्ताडयामासतस्यवक्षसिर्वीर्यवान् ॥ ७५ ॥ भिन्नास्थिस्रायुब
 न्धोऽसौपपातधरणीतले ॥ ततस्तुदुद्रुवुःसर्वेमल्लादृष्ट्वापराक्रमम् ॥ ७६ ॥ कंसोमहद्भयंतीव्रमाविशद्वेदनातुरः ॥ एतस्मिन्नन्तरेवीरौरामकृष्णौदुरासदौ ॥
 ॥ ७७ ॥ आरुह्यतुमहात्मानौचैत्यप्रासादमूर्जितम् ॥ ताडयित्वातलेनैवकंसमूर्ध्निजनार्दनः ॥ ७८ ॥ अपातयद्धरापृष्ठेप्रासादशिखराद्धरिः ॥ सतु
 निर्भिन्नसर्वाङ्गोधरण्यात्यक्तजीवितः ॥ ७९ ॥ कृष्णेननिहतेकंसेरामोऽपिसुमहाबलः ॥ तस्यानुजंसुनामानंमुष्टिनैवजघानह ॥ ३८० ॥ धरण्यांपात
 यामाससानुजंघरणीधरः ॥ हत्वाकंसंदुरात्मानंसानुजंरामकेशवौ ॥ ८१ ॥ पित्रोःसमीपमागम्यभक्त्याचैवप्रणेमतुः ॥ देवकीवसुदेवश्चपरिष्वज्यमुहुर्मुहुः
 ॥ ८२ ॥ स्नेहेनमृच्चर्युपाघ्राणंचक्रतुःपुत्रलालसौ ॥ तयोरुपरिदेवक्याःस्तनौक्षीरंववृषतुः ॥ ८३ ॥ ततआश्वास्यपितरौरामकृष्णौबहिर्गतौ ॥
 एतस्मिन्नन्तरेदेविदेवदुन्दुभयोदिवि ॥ ८४ ॥ विनेदुःपुष्पवर्षाणिववृषुस्त्रिदशेश्वराः ॥ स्तुत्वामरुद्रणैर्दिव्यैर्नमस्कृत्यजनार्दनम् ॥ ८५ ॥ परंहर्ष
 मनुप्राप्यलोकान्स्वान्स्वान्प्रपेदिरे ॥ नन्दगोपंनमस्कृत्यगोपवृद्धांश्चकेशवः ॥ ८६ ॥ रामेणसहधर्मात्मासुदासंपरिष्वजे ॥ बहुरत्नधनंतस्मै
 ददौप्रीत्याजनार्दनः ॥ ८७ ॥ सर्वास्तान्गोपवृद्धांश्चवस्त्रैराभरणादिभिः ॥ बहुभिर्धनधान्यैश्चपूजयामासकेशवः ॥ ८८ ॥ विसृष्टास्तेनकृष्णेननन्दगोप
 पुरोगमाः ॥ प्रययुर्गोत्रजंदिव्यंहर्षशोकसमन्विताः ॥ ८९ ॥ मातामहंसमासाद्यरामकृष्णौदुरासदौ ॥ बन्धाच्चमोचयित्वाथसमाश्वास्यमुहुर्मुहुः ॥ ३९० ॥ चक्रे
 तस्याभिषेकंतुतद्राज्येमधुसूदनः ॥ अकारयद्विजश्रेष्ठैःसकंसस्यौर्ध्वदैहिकम् ॥ ९१ ॥ अक्रूरप्रमुखात्राज्येसंस्थाप्ययदुपुङ्गवान् ॥ राजानमुग्र
 सेनंतुकृत्वाधर्मेणमेदिनीम् ॥ पालयामासधर्मात्मावसुदेवसुतोहसिः ॥ ९२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरिते
 कंसवधोनामपञ्चचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४५ ॥ श्रीमहेश्वरउवाच ॥ अथोपनयनंनामचकारानकदुन्दुभिः ॥ पुत्रयोर्वेदविधिना
 तस्मिन्वैरामकृष्णयोः ॥ १ ॥ आचार्येणहिगर्गेणसंस्कृतौरामकेशवौ ॥ पण्डितैर्वैष्णवैर्दिव्यैःस्नापनैर्विमलैःशुभैः ॥ २ ॥ कृतसंस्कार
 कर्माणौरामकृष्णौमहाबलौ ॥ सान्दीपनेर्गृहंगत्वानमस्कृत्यमहात्मनः ॥ ३ ॥ अधीत्यवेदशास्त्राणितस्मात्तौद्विजपुङ्गवात् ॥ मृतंपुत्रसमानीय

प० पु०
२६४ ॥

ददतुस्तस्यदक्षिणाम् ॥ ४ ॥ आशिषोवचनंलब्ध्वागुरोस्तस्मान्महात्मनः ॥ तस्मैप्रणम्यमथुरांजग्मतुर्यदुपुङ्गवौ ॥ ५ ॥ अथकृष्णेननि
हतंश्रुत्वाकंसदुरासदम् ॥ श्वशुरस्तस्यनृपतेर्जरासन्धोमहाबलः ॥ ६ ॥ अक्षौहिणीसहस्रैस्तुसेनानीकैर्महाबलैः ॥ कृष्णंहन्तुंसमागत्यरुरोधमथुरां
पुरीम् ॥ ७ ॥ रामकृष्णौमहावीर्यौविनिर्गत्यपुरोत्तमात् ॥ गजवाजिसमाकीर्णतद्रलौघमपश्यताम् ॥ ८ ॥ सस्मारवासुदेवस्तुपूर्वरूपंसनातनम् ॥ तस्य
स्मरणमात्रेणदारुकोविष्णुसारथिः ॥ ९ ॥ सुग्रीवपुष्पकंनामसमानीयमहारथम् ॥ वाजिभिर्दिव्यपुष्पाद्यैरुद्यमानंसनातनम् ॥ १० ॥ दिव्यायुधै
रुपेतंतशङ्खचक्रगदादिभिः ॥ वैमतेयपताकेनशोभितंदेवदुर्जयम् ॥ ११ ॥ अवनींप्राप्यगोविन्दंप्रणम्यहरिसारथिः ॥ प्रददौस्यन्दनंशुभ्रंसायुधा
श्वसमन्वितम् ॥ १२ ॥ दृष्ट्वाहर्षेणकृष्णोऽपिपरिणीयमहारथम् ॥ आरुरोहाग्रजेनैवस्तूयमानोमरुद्गणैः ॥ १३ ॥ चतुर्भुजवपुर्भूत्वाशङ्खचक्र
गदासिभृत् ॥ किरीटीकुण्डलीस्रग्वीसंग्रामाभिमुखंययौ ॥ १४ ॥ बलदेवोऽपिमुशलंलाङ्गलंगृह्यवीर्यवान् ॥ तत्सैन्यंहन्तुमारेभेमहेश्वरइवापरः
॥ १५ ॥ दारुकश्चरथंशीघ्रनोदयामासतद्रणे ॥ तृणंशुल्मलताक्रान्तेकाननेऽग्निमिवानिलः ॥ १६ ॥ ततो गदाभिःपरिवैःशक्तिभिर्मुद्गरैस्तथा ॥
तद्रथंछादयामासुर्जरासन्धस्यसैनिकाः ॥ १७ ॥ चक्रेणैवहरिस्तूर्णतानिचिच्छेदलीलया ॥ बहूनि तृणकाष्ठानिमहावह्निरिवार्चिषा ॥ १८ ॥ ततःशार्ङ्ग
समादायसायकैरक्षयैःशितैः ॥ चिच्छेदतानिसैन्यानिनप्राज्ञायतार्कचन ॥ १९ ॥ चक्रच्छिन्नास्यकमलाःकेचित्तत्रमहाबलाः ॥ गदयाचूर्णीताःकेचित्केचि
दन्यैर्महारणे ॥ २० ॥ केचिच्चैवासिनाछिन्नास्तथान्येशरताडिताः ॥ लाङ्गलाग्रहतग्रीवामुशलाहतमस्तकाः ॥ २१ ॥ क्षणेनतद्रलंसर्वनिहत्यमधु
सुदनः ॥ शङ्खदध्मौयदुश्रेष्ठोलयाशनिनिभस्वनम् ॥ २२ ॥ शङ्खरावविनिर्भिन्नहृदयास्तेमहाबलाः ॥ योधाःसाश्वाःसनागाश्चपतितास्त्यक्त
जीविताः ॥ २३ ॥ अक्षौहिणीसहस्रंतुसाश्वंसरथकुञ्जरम् ॥ कृष्णेनैकेननिहतंनिःशेषंतदभूद्रलम् ॥ २४ ॥ निहतंवासुदेवेनप्रहराद्धैनशार्ङ्गिणा ॥ ततोदेव
गणाःसर्वेहर्षनिर्भरचेतसः ॥ २५ ॥ ववृष्टुःपुष्पवर्षाणिसाधुसाध्वितिचाब्रुवन् ॥ सर्वमप्यवनीभारंविमुच्यधरणीधरः ॥ २६ ॥ संस्तूयमानस्त्रिदशैर्बभौ
संग्राममूर्द्धनि ॥ निहतंस्वबलंहृष्टाजरासन्धोऽतिवीर्यवान् ॥ २७ ॥ योद्धुमभ्याययौतूर्णबलदेवेनदुर्मतिः ॥ तयोर्युद्धमभूद्धोरसंग्रामेष्वनिवर्तिनोः ॥ २८ ॥
रामोलाङ्गलमादायरथंतस्यससारथिम् ॥ विनिपात्यरणेशूरोगृहीत्वातंमहाबलम् ॥ २९ ॥ उद्यम्यमुशलंतूर्णतंहन्तुमुपचक्रमे ॥ प्राणसंशयमापन्नंजरा
सन्धंनृपोत्तमम् ॥ ३० ॥ कृतंग्रामेणबलिनासिंहेनेवमहागजम् ॥ दृष्ट्वाकृष्णोऽग्रजंप्राहनहन्तव्यइतिप्रभुः ॥ ३१ ॥ मोचयामासधर्मात्माजरासन्धंमहा
मतिः ॥ विमुच्यकृष्णवाक्येनशत्रुंसंकर्षणोऽव्ययः ॥ ३२ ॥ सानुजोरथमारुह्यमथुरांप्रविवेशह ॥ विनिर्जितोमहावीरोरामेणमगधाधिपः ॥ ३३ ॥

उ.खं.स.

अ० २४६

॥ २६४ ॥

परांवीडामुपागम्यपुरंस्वनविवेशह ॥ सकालयवनंप्राप्यमहावीर्यबलान्वितम् ॥ ३४ ॥ पुत्रयोर्वसुदेवस्यसमाचष्टपराक्रमम् ॥ दानवानांबधं
 चैवकंसस्यनिधनंतथा ॥ ३५ ॥ अक्षौहिणीनांचवधंतथास्वस्यपराजयम् ॥ सर्वनिवेदयामासकृष्णस्यचरितंमहत् ॥ ३६ ॥ तच्छ्रुत्वायवनः
 क्रुद्धोमहाबलपराक्रमैः ॥ म्लेच्छकोटिसहस्रेस्तुसंवृतोमदसंयुतैः ॥ ३७ ॥ मगधाधिपतेस्तस्यसहायार्थमहाबलः ॥ तेनैवसहितस्तूर्णजगाममथुरांपुरी
 म् ॥ ३८ ॥ बलैराच्छाद्यपृथिवीनानाजनपदान्विताम् ॥ संनिवेश्यमहासैन्यरुरोधमथुरांपुरीम् ॥ ३९ ॥ कृष्णोऽपिचिन्तयित्वाथपौराणांकुश
 लंतदा ॥ यथाचेसागरंभूमिनिवासार्थजलस्यच ॥ ४० ॥ त्रिंशद्योजनविस्तीर्णाददौकृष्णस्यसागरः ॥ असृजत्पयसांमध्येतत्रद्वारवतींपुरीम्
 ॥ ४१ ॥ बहुप्रासादसंयुक्ताहेमप्राकारतोरणाम् ॥ नानामणिमयैर्दिव्यैर्गृहपङ्क्तिभिरावृताम् ॥ ४२ ॥ उद्यानैश्चतथारम्यैस्तडागैर्बहुभि
 र्युताम् ॥ असृजत्पुण्डरीकाक्षोयथेन्द्रस्यामरावतीम् ॥ ४३ ॥ सुषुप्तान्मथुरायांतुपौरांस्तत्रजनादनः ॥ उद्धृत्यसहसारात्रौद्वारवत्यांन्यवेशयत् ॥ ४४ ॥
 प्रबुद्धास्तेजनाःसर्वेपुत्रदारसमन्विताः ॥ हेमहर्म्यतलेविष्टाविस्मयंपरमंययुः ॥ ४५ ॥ बहुभिर्धनधान्यैश्चदिव्यवस्त्रविभूषणैः ॥ परिपूर्णैर्निरातङ्गैर्गृह
 मुख्यैःसमावृताः ॥ ४६ ॥ तस्मिन्प्रहृष्टाःसन्तस्थुर्दिविदेवगणाइव ॥ यवनेनतदायोद्धुरामकृष्णोमहाबलौ ॥ ४७ ॥ विनिर्ययतुरात्मेशौमथुरायांबहि
 स्तदा ॥ रामोलाङ्गलमादायमुशलंचमहारथः ॥ ४८ ॥ जघानसमरेक्रुद्धोयवनानांमहद्वलम् ॥ कृष्णस्तुशार्ङ्गमासज्यबाणैरग्निशिखोपमैः ॥ ४९ ॥
 निर्ददाहबलंसर्वम्लेच्छानांदेवकीसुतः ॥ निहतंस्वबलंदृष्ट्वासकालयवनोबली ॥ ५० ॥ युयुधेवासुदेवेनगदयायवनेश्वरः ॥ कृष्णोऽपिकदनंतेन
 कृत्वाचिरमनामयः ॥ ५१ ॥ विमुखःप्राद्रवत्तस्मात्सङ्ग्रामात्कमलेक्षणः ॥ सोऽनुयातोऽतिवेगेनतिष्ठतिष्ठेतिचब्रुवन् ॥ ५२ ॥ वेगात्कृष्णोगिरिगुहां
 प्रविवेशमहामतिः ॥ तत्रप्रसुप्तोराजासौमुचुकुन्दोमहामुनिः ॥ ५३ ॥ अदृश्यस्तस्यनृपतेःसंस्थितोभगवान्हरिः ॥ यवनोऽपिमहावीरोगदामुद्यम्य
 पाणिना ॥ ५४ ॥ कृष्णंहन्तुंसमारब्धोगुहांतांप्रविवेशह ॥ दृष्ट्वाशयानंराजानंमत्वाकृष्णजनादनम् ॥ ५४ ॥ पादेनताडयामासमुचुकुन्दं
 महामुनिम् ॥ ततःप्रबुद्धोभगवान्मुचुकुन्दोमहामुनिः ॥ ५६ ॥ क्रोधात्संरक्तनयनोहुङ्कारंकृतवानसौ ॥ तस्यहुङ्कारशब्देनतथाक्रोधनिरीक्षणात् ॥
 ॥ ५७ ॥ निर्दग्धोभस्मतांप्रापयवनस्त्यक्तजीवितः ॥ ततस्तुकृष्णोददृशेराजर्षेःपुरतःप्रभुः ॥ ५८ ॥ नीलोत्पलदलश्यामःपुण्डरीकनिभेक्षणः ॥ शङ्ख
 चक्रगदापाणिःपीतवासाजनादनः ॥ ५९ ॥ दृष्ट्वातंसहस्रोत्थायराजर्षिरमितौजसम् ॥ अहोभाग्यमहोभाग्यमित्युवाचमहामुनिः ॥ ६० ॥ पुलका
 द्भित्तसर्वाङ्गःसानन्दाश्रुजलाकुलः ॥ स्तुवन्वैजयशब्देनप्रणनाममुहुर्मुहुः ॥ ६१ ॥ मुचुकुन्दउवाच ॥ धन्योऽस्मिंकृतकृत्योऽस्मिदर्शनात्परमेश्वर ॥

प० पु०
२६५ ॥

अद्यमेसफलं जन्मजीवितं सफलं मम ॥ ६२ ॥ नमस्ते वासुदेवाय जगन्नाथाय शार्ङ्गिणे ॥ दामोदराय देवाय तेजसां निधये नमः ॥ ६३ ॥ अधोक्षजाय
हरये नृसिंहवपुषे नमः ॥ राघवाय नमस्तुभ्यं पुण्डरीकेक्षणाय च ॥ ६४ ॥ अच्युताय विकाराय तथानन्ताय ते नमः ॥ गोविन्दाय नमस्तुभ्यं विष्णवे
जिष्णवे नमः ॥ ६५ ॥ नारायणाय श्रीशायकृष्णाय परमात्मने ॥ मुकुन्दाय नमस्तुभ्यं चतुर्व्यूहाय ते नमः ॥ ६६ ॥ नमः परमकल्याणनमस्ते परमा
त्मने ॥ वासुदेवाय शान्ताय यदूनां पतये नमः ॥ ६७ ॥ महेश्वर उवाच ॥ एवं स्तुत्वा तु गोविन्दं प्रणनाम पुनः पुनः ॥ संतुष्टो भगवान्प्राह मुचुकुन्दं महा
मुनिम् ॥ ६८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वरं वृणीष्व राजर्षेयस्ते मनसि वर्तते ॥ ६९ ॥ महेश्वर उवाच ॥ सोऽपि मुक्तियया चेऽथ पुनरावृत्तिवर्जिताम् ॥ तस्मै
ददौ तदा कृष्णो दिव्यं लोकं सनातनम् ॥ ७० ॥ राजा तु मानुषं रूपं विहाय अथ महामतिः ॥ समानं रूपमास्थाय देवस्य परमात्मनः ॥ वै न ते यं समारुह्य
शाश्वतं पदमाविशत् ॥ ७१ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे श्रीकृष्णचरिते मुचुकुन्दमोक्षो नाम षट्चत्वारिंशदधिकद्विशत
तमोऽध्यायः ॥ २४६ ॥ रुद्र उवाच ॥ हत्वाथ यवनं तत्र मुचुकुन्देन धीमता ॥ दत्त्वा तस्मै वरं मुक्तिं निष्कान्तो यदुनन्दनः ॥ १ ॥ हतं च यवनं श्रुत्वा जरासन्धः
सुदुर्मतिः ॥ युयुधेरामकृष्णाभ्यां स्वबलेन समावृतः ॥ २ ॥ कृष्णेन निहतं सैन्यं सर्वतस्त्य दुरात्मनः ॥ सोऽपि रामेण सङ्ग्रामे द्रुपदं चकार ह ॥ ३ ॥
मुसलेनाह न द्रामो वक्षस्यस्य दुरात्मनः ॥ सपपात महीपृष्ठे मूर्च्छितो मगधाधिपः ॥ ४ ॥ चिरेण लब्ध्वासंज्ञां तु विह्वलाङ्गो भयातुरः ॥ न शशाकरणे योद्धुं
रामेण मगधेश्वरः ॥ ५ ॥ विमुखः प्राद्रवन् नृणं हतशेषबलानुगः ॥ अजेयाविति तौ मत्वारामकृष्णौ महाबलौ ॥ ६ ॥ तयोर्विरोधं त्यक्त्वाथ नगरीं स्वां
विवेश ह ॥ अथ तौ वासुदेवस्य तनयौ सहसेनया ॥ ७ ॥ मथुरां त्यज्य नगरीं प्रविष्टौ द्वारिकां पुरीम् ॥ इन्द्रेण प्रेषितो वायुः सभां तत्र दिवौ कसाम् ॥ ८ ॥
कृष्णाय प्रददौ प्रीत्या निर्मितां विश्वकर्मणा ॥ वज्रवैद्यं रचितां बह्वासनविचित्रिताम् ॥ ९ ॥ नानारत्नमयैर्दिव्यैः स्वर्णच्छत्रैर्विराजिताम् ॥ तां प्राप्य
रम्यां तु सभामुग्रसेनादयो नृपाः ॥ १० ॥ मोदन्ते नैगमैः सार्द्धं दिवि देवगणा इव ॥ इक्ष्वाकुवंशसंभूतो रैवतो नाम पार्थिवः ॥ ११ ॥ कन्यां दुहितरं स्वस्य सर्व
लक्षणसंयुताम् ॥ रामाय प्रददौ प्रीत्यारैवती नामनामतः ॥ १२ ॥ उपयेमे विधानेन सरामस्तां च रेवतीम् ॥ रमया प्रास च तया शच्येव तु सुरेश्वरः ॥ १३ ॥
विदर्भराजो धर्मात्मा भीष्मको नाम धार्मिकः ॥ बभूवुस्तस्य पुत्रास्तुरुक्मप्रभृतयः शुभाः ॥ १४ ॥ तेषामवरजा कन्यारुक्मिणी वरवर्णिनी ॥ कमलां शेन
संभूता सर्वलक्षणसंयुता ॥ १५ ॥ राघवत्वेऽभवत्सीतारुक्मिणीकृष्णजन्मनि ॥ अन्येष्वेवावतारेषु विष्णोरेषा सहायिनी ॥ १६ ॥ हिरण्यकहिर
ण्याक्षौ संभूतौ द्वापरे पुनः ॥ शिशुपालो दन्तवक्र इति नाम समन्वितौ ॥ १७ ॥ चैद्यान्वये समुद्रतौ महाबलपराक्रमौ ॥ रुक्मिणीं शिशुपालाय दातुमैच्छत्

उ.खं.स.
अ० २४७

॥ २६५ ॥

दात्मजः ॥ १८ ॥ तंतुनैच्छत्पतिसातुशिशुपालंशुभानना ॥ बाल्यात्प्रभृतिवैविष्णुमनुरक्तादृढव्रता ॥ १९ ॥ उद्दिश्यकृष्णंभर्तारंसुराणामर्चनंसदा ॥
 चकाररुक्मिणीकन्यादानानिविविधानिच ॥ २० ॥ व्रतचर्यापराभूत्वाध्यायन्तीपुरुषोत्तमम् ॥ आत्मेशंस्वस्यभर्तारमुवासपितृमन्दिरे ॥ २१ ॥
 कर्तुंतांशिशुपालायविवाहंपार्थिवोत्तमः ॥ चकारयत्नंपुत्रेणरुक्मिणासहधीमता ॥ २२ ॥ पुरोहितसुतंविप्रंप्रेषयामासरुक्मिणी ॥ उद्दिश्यकृष्णंभर्तारं
 सतूर्णद्वारकांययौ ॥ २३ ॥ समेत्यकृष्णंरामंचताभ्यांविधिवदर्चितः ॥ एकान्तेसर्वमाचष्टरुक्मिणीभाषितंतयोः ॥ २४ ॥ तच्छ्रुत्वारामकृष्णोतुस
 हविप्रेणधीमता ॥ सर्वशस्त्रास्त्रसंपूर्णरथमाकाशगंप्रभू ॥ २५ ॥ आरुह्यसूतमुख्येनदारुकेणमहात्मना ॥ विदर्भनगरींतूर्णजग्मतुःपुरुषोत्तमौ ॥ २६ ॥
 राजानःसर्वगष्ट्रेभ्योविवाहंद्रष्टुमागताः ॥ जरासन्धमुखाःसर्वेशिशुपालस्यधीमत्तः ॥ २७ ॥ तस्मिन्नुद्गाहसमयेरुक्मिणीरुक्मभूषणा ॥ निःसृतार्चयितुं
 दुर्गासखीभिर्नगराद्बहिः ॥ २८ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुसंप्राप्तोदेवकीसुतः ॥ रथस्थांतांचजग्राहबलवान्मधुंसूदनः ॥ २९ ॥ सहसारथमारोप्यययौ
 तूर्णस्वमालयम् ॥ ततःक्रोधसमाविष्टाजरासन्धमुखानृपाः ॥ ३० ॥ रुक्मिणाराजपुत्रेणयुद्धायसमुपस्थिताः ॥ अनुयाताहरिंकुद्धाश्चतुरङ्गबला
 न्विताः ॥ ३१ ॥ बलभद्रोमहाबाहुरवरुह्यरथोत्तमात् ॥ लाङ्गलंमुशलंगृह्यनिजघानक्षणादरीन् ॥ ३२ ॥ रथानश्चान्महानागांस्तथापादचरानपि ॥ लाङ्गल
 मुशलान्भ्यावैनिजघानबलाद्रणे ॥ ३३ ॥ तस्यलाङ्गलपातेनचूर्णितारथपङ्क्तयः ॥ नागाश्चपतिताभूमौवज्रेणेवमहीधराः ॥ ३४ ॥ निर्भिन्नमस्तकाःसर्वेवमन्तो
 रुधिरंबहु ॥ क्षणेनैवहतंसैन्यंबलरामेणवैतदा ॥ ३५ ॥ साश्वंसनागंसरथंसपदातिमहारणे ॥ समन्तात्समरेतत्रसुसुबुःशोणितापगाः ॥ ३६ ॥ प्रमग्नाःपा
 र्थिवाःसर्वेदुद्रुर्भयपीडिताः ॥ कृष्णेनकदनंचक्रेरुक्मीक्रोधवशाद्वली ॥ ३७ ॥ धनुरुद्यम्यबाणौघैस्ताडयमासशार्ङ्गिणम् ॥ ततःप्रहस्यगोविन्दःशार्ङ्ग
 मादायलीलया ॥ ३८ ॥ जघानैकेनबाणेनरथाश्चांस्तस्यंसारथिम् ॥ रथंध्वजंपताकांचचिच्छेदधरणीधरः ॥ ३९ ॥ विरथःखड्गमादायधरण्यांसउप
 स्थितः ॥ कृष्णस्तुखड्गंचिच्छेदबाणेनैकेनवीर्यवान् ॥ ४० ॥ ततःसमुष्टिमुद्यम्यकृष्णंवक्षस्यताडयत् ॥ तंजग्राहरणेवीरंनिबध्यनिबिडंहरिः ॥ ४१ ॥
 तीक्ष्णंशुरप्रमादायप्रहसन्मधुसूदनः ॥ शिरसोमुण्डनंकृत्वामुमोचचजनार्दनः ॥ ४२ ॥ सतुशोकसमाविष्टोनिःश्वसन्नुरगोयथा ॥ आविवेशपुरंस्वीयंसतुतत्रै
 वचावसत् ॥ ४३ ॥ इतिश्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे श्रीकृष्णचरिते विदर्भसेनाविध्वंसनं नाम सप्तचत्वारिं
 शदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४७ ॥ रुद्रउवाच ॥ अथकृष्णस्तुरामेणरुक्मिण्यादारुकेणच ॥ दिव्यंस्यन्दनमारुह्यययौतूर्णस्वमालयम् ॥ १ ॥
 ततःप्रविश्यनगरींद्वारकांदेवकीसुतः ॥ शुभेऽद्विशुभलग्नैर्वैवेदोक्तविधिनाहरिः ॥ २ ॥ उपयेमेनृपसुतांरुक्मिणीरुक्मभूषिताम् ॥ तस्मिन्नुद्गाहसमयेदेव

दुन्दुभयोदिवि ॥ ३ ॥ विनेदुःपुष्पवर्षाणिववृषुःसुरसत्तमाः ॥ वसुदेवोप्रसेनौचतथाक्रूरोयदूतमः ॥ ४ ॥ बलभद्रोमहातेजायेचान्येयदुपुङ्गवाः ॥
चक्रुःकृष्णस्यरुक्मिण्याविवाहंसुसुखंयथा ॥ ५ ॥ नन्दगोपोऽथगोपालेगोपवृन्दैःसमागतः ॥ स्वलङ्कृताभिर्योषाभिर्यशोदाचसमागता ॥ ६ ॥ वसु
देवस्त्रियःसर्वादिवकीप्रमुखास्तथा ॥ रेवतीरोहिणीदेवीयाश्चान्याःपुरयोषितः ॥ ७ ॥ सर्वाण्युद्वाहकर्माणिचक्रुर्हर्षसमन्विताः ॥ सुराणामर्चनंप्रीत्या
कर्त्तव्यंतत्रदेवकी ॥ ८ ॥ वृद्धाभिर्नृपयोषिद्रिश्चकारविधिनातदा ॥ सर्वमौद्वाहिकं कर्म उत्सवं हि द्विजोत्तमैः ॥ ९ ॥ ब्राह्मणान्भोजयामासवस्त्रैराभरणैः
शुभैः ॥ उग्रसेनादयस्तत्रराजानश्चसुपूजिताः ॥ १० ॥ नन्दगोपादयोगोपायशोदाद्याश्चयोषितः ॥ बहुभिःस्वर्णरत्नाद्यैर्वासोभिःसविभूषणैः ॥ ११ ॥
पूजिताःसंप्रहृष्टास्तेतद्विवाहमहोत्सवे ॥ तौदम्पतीसमाश्लिष्यप्रणतौजातवेदसम् ॥ १२ ॥ वेदविद्विर्विप्रमुख्यैराशीर्भिरभिनन्दितौ ॥ तस्यांविवाहवेद्यांतु
शुशुभातेवधूवरौ ॥ १३ ॥ ब्राह्मणेभ्योऽथवृद्धेभ्योगजन्यःसहभार्यया ॥ ववन्देदेवकीपुत्रोज्येष्ठस्यभ्रातुरेवच ॥ १४ ॥ एवमौद्वाहिकंसर्वनिर्वर्त्यमधु
सूदनः ॥ व्यसर्जयन्नृपान्सर्वान्येचतत्रसमागताः ॥ १५ ॥ प्रस्थिताहररिणातत्रपूजितानृपपुङ्गवाः ॥ ब्राह्मणाःसुमहात्मानोनिर्ययुःस्वकमालयम्
॥ १६ ॥ रुक्मिण्यासहधर्मात्मादेवकीनन्दनोऽव्ययः ॥ उवाससुसुखेनैवदिव्यहर्म्यतलेशुभे ॥ १७ ॥ तयावैरमयामासनारायणइवश्रिया ॥ संस्तूय
मानोमुनिभिर्दिविदेवगणैरपि ॥ १८ ॥ अहन्यहनिहृष्टात्मासुखेनैवजनार्दनः ॥ अथोवाससुशोभायांद्वारवत्यांसनातनः ॥ १९ ॥ इतिश्रीपाद्मे
महापुराणेपञ्चप० उत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेरुक्मिणीविवाहकथनंनानामाष्टाचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४८ ॥ श्रीरुद्र
उवाच ॥ सत्राजितस्यतनयानाम्रास्त्यायशस्विनी ॥ पृथिव्यंशेनसंभूताभार्याकृष्णस्यचापरा ॥ १ ॥ वैवस्वतीमहाभागाकालिन्दीनाम
नामतः ॥ तृतीयातस्यभार्यासःनीलांशेनसमुत्थिता ॥ २ ॥ विन्दानुविन्दस्यसुतामित्रविन्दांशुचिस्मिताम् ॥ स्वयंवरस्थितांकन्यामुपयेमेजना
र्दनः ॥ ३ ॥ पाशंनैकेनबद्धातान्वृषभान्सप्तदुर्मदान् ॥ तांवीर्यशुल्कांजग्राहपद्मपत्रायतेक्षणः ॥ ४ ॥ सत्राजितोमहारत्नस्यमन्तारुख्यं
महीपतिः ॥ अनुजायददौसोऽयंप्रसेनायमहात्मने ॥ ५ ॥ ययाचेतमणिवङ्कदाचिन्मधुसूदनः ॥ उवाचवासुदेवंतंप्रसेनःप्रसभंतदा ॥ ६ ॥
प्रसेनउवाच ॥ भारानष्टसुवर्णानानित्यंप्रसवतेमणिः ॥ तस्मात्कस्यनदातव्यंस्यमन्तारुख्यमिदंमया ॥ ७ ॥ महादेवउवाच ॥ कृष्णस्तुतद
भिप्रायंज्ञात्वातूष्णीमुवासह ॥ कदाचिन्मृगयांकर्तुंकृष्णःसर्वैर्यदूतमैः ॥ ८ ॥ प्रविवेशमहारण्यंप्रसेनाद्यैर्महाबलैः ॥ प्रत्येकंवैमृगान्हन्तुमनुया
ताःसहस्रशः ॥ ९ ॥ एकएवमहारण्यंप्रसेनोदूरमागतः ॥ तंसिंहोदृतमासाद्यहत्वारत्नंजहारसः ॥ १० ॥ तंसिंहजाम्बवान्हत्वांमणिगृह्यमहाबलः ॥

प्रविवेशविलंतूर्णदिव्यस्त्रीभिर्निषेवितम् ॥ ११ ॥ तस्मिन्नस्तंगतेसूर्येवासुदेवःसहानुगः ॥ चतुर्थ्यामुदितंचन्द्रदृष्ट्वास्वंपुरमाविशत् ॥ १२ ॥ ततः
 सर्वेपुरजनाःकृष्णंप्रोचुःपरस्परम् ॥ हत्वाप्रसेनंगोविन्दोमृगव्याजेनकानने ॥ १३ ॥ स्यमन्तकमणिवरमग्रहीदविशङ्कया ॥ तदाकर्ण्यहरिस्तस्मिन्द्वा
 रकाजनभाषितम् ॥ १४ ॥ अज्ञलोकभयात्सर्वैर्यदुभिर्गहनंययौ ॥ दर्शयामासतान्सर्वान्सहेननिहतंवने ॥ १५ ॥ लब्धात्मशुद्धिस्तत्रैवसंस्थाप्य
 महतींचुमूम् ॥ एकःशार्ङ्गगदापाणिर्जगामगहनंवनम् ॥ १६ ॥ तस्मिन्गुहामुखेसिंहंतंजाम्बवतातदा ॥ दृष्ट्वामहाविलंकृष्णःप्रविवेशाविशङ्कितः ॥
 ॥ १७ ॥ तत्रनानामणिवरद्योतितेविमलेगृहे ॥ सुतंजाम्बवतोधात्रीदोलामारोप्यलीलया ॥ १८ ॥ दोलामुखेमणिधृत्वादोलयन्गायतीमुदा ॥ सिंहः
 प्रसेनमवधीत्सिंहोजाम्बवताहतः ॥ १९ ॥ सुकुमारकमारोदीस्तवद्येषस्यमन्तकः ॥ तच्छ्रुत्वावासुदेवोऽथशङ्खदंभौप्रतावान् ॥ २० ॥ तेननादेनमहता
 निर्जगामात्रजाम्बवान् ॥ तयोर्युद्धमभूद्रोरंदशरात्रंनिरन्तरम् ॥ २१ ॥ मुष्टिभिर्वज्रकल्पैश्चसर्वभूतभयावहम् ॥ कृष्णस्यबलवृद्धिचतथात्मबलसंश
 यम् ॥ २२ ॥ अवेक्ष्यपूर्ववचनंबुबुधेपरमात्मनः ॥ सोऽयंरामोऽवतीर्णोऽत्रधर्मत्राणायवैपुनः ॥ २३ ॥ सआगतोममस्वामीदातुंमममनोरथम् ॥
 एवंज्ञात्वाथऋक्षेशोनिर्वर्त्यरणकर्मतत् ॥ २४ ॥ प्राञ्जलिःप्राहगोविन्दंकोभवानितिविस्मयात् ॥ निवर्त्यकदनंशौरिःप्रोचेगम्भीरयागिरा ॥ २५ ॥
 श्रीकृष्णउवाच ॥ पुत्रोऽहंवसुदेवस्यवासुदेवइतीरितः ॥ ममरत्नंस्यमन्तारुख्यंहृतवांस्त्वंसुनिर्भयः ॥ तदीयतांचशीघ्रमेअन्यथावधमेष्यसि ॥ २६ ॥ महादेव
 उवाच ॥ तच्छ्रुत्वाजाम्बवान्हृष्टप्रणनामाथदण्डवत् ॥ परिणीयनमस्कृत्यविनयात्प्राहकेशवम् ॥ २७ ॥ जाम्बवानुवाच ॥ धन्योऽस्मिंकृतकृत्योऽस्मितव
 संदर्शनात्प्रभो ॥ दासोऽहंपूर्वभावेनतवदेवकिनन्दन ॥ २८ ॥ दत्तवानसिगोविन्दकदनंपूर्वकाङ्क्षितम् ॥ मयेदंकदनंमोहाद्यत्कृतंस्वामिनात्वया ॥ तत्क्षम्यतां
 जगन्नाथकरुणाकरशाश्वत ॥ २९ ॥ महादेवउवाच ॥ इत्युक्त्वाप्रणतोभूत्वानमस्कृत्यपुनःपुनः ॥ नानारत्नमयेपीठेनिवेश्यविनयात्प्रभुम् ॥ ३० ॥ शारदाब्ज
 निभौपादौप्रक्षाल्यशुभवारिणा ॥ मधुपर्कविधानेनपूजयित्वायदूद्रहम् ॥ ३१ ॥ वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैःपूजयित्वाविधानतः ॥ पुत्रींजाम्बवतींनामकन्यांलावण्य
 संयुताम् ॥ ३२ ॥ कन्यारत्नंबदौतस्मैभार्यार्थममितौजसे ॥ अन्यैश्चमणिमुख्यैश्चस्यमन्तारुख्यंददौमणिम् ॥ ३३ ॥ तत्रैवोद्वाह्यतांकन्यांप्रहृष्टःपरवीरहा ॥
 ददौतस्मैपरांमुक्तिप्रीत्याजाम्बवतेहरिः ॥ ३४ ॥ गृहीत्वातनयांतस्यकन्यांजाम्बवतींमुदा ॥ विनिर्गत्यविलात्तस्मात्प्रययौद्वारकांपुरीम् ॥ ३५ ॥ सत्राजिते
 ददौरत्नंस्यमन्तारुख्यंयदूत्तमः ॥ दुहित्रेप्रददौसोऽपिकन्यायैमणिमुत्तमम् ॥ ३६ ॥ मासिभाद्रपदेशुक्तेचतुर्थ्यांचन्द्रदर्शनम् ॥ मिथ्यभिदूषणंप्राहुस्त
 स्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ ३७ ॥ तत्प्राप्यदर्शनंतत्रचतुर्थ्यांशीतगोर्नरः ॥ स्यमन्तस्यकथांश्रुत्वामिथ्यावादात्प्रमुच्यते ॥ ३८ ॥ सुलक्ष्मणांनामजितोऽ

प० पु०
॥ २६७ ॥

शीलाचयशस्विनी ॥ मद्राजसुतास्तिस्रःकन्यकास्ताःशुभाननाः ॥ ३९ ॥ स्वयंवरस्थास्ताःकृष्णंवरयामासुरुज्ज्वलाः ॥ एकस्मिन्दिवसेतास्तु
उपयेमेयद्वहः ॥ ४० ॥ अष्टौमहिष्यस्ताःसर्वारुक्मिण्वाद्यामहात्मनः ॥ रुक्मिणीसत्यभामाचकालिन्दीचशुचिस्मिता ॥ ४१ ॥ मित्रविन्दाजा
म्बवतीनाम्रजित्यःसुलक्ष्मणा ॥ सुशीलानामतन्वद्गीमहिषीचाष्टमीस्मृता ॥ ४२ ॥ भूमिपुत्रोमहावीर्योनरकोनामराक्षसः ॥ जित्वादेवपतिंशक्रं सवा
श्वेवसुरात्रणे ॥ ४३ ॥ अदित्यादेवमातुश्चकुण्डलेचसुवर्चसी ॥ बलाज्जग्राहदेवानांरत्नानिविविधानिच ॥ ४४ ॥ ऐरावतंमहेन्द्रस्यतथैवोच्चैः
श्रवोहयम् ॥ माणिक्यादिधनेशस्यशङ्खपद्मनिर्धितथा ॥ ४५ ॥ स्त्रियश्चाप्सरसश्चैवहृतवान्क्षितिनन्दनः ॥ वज्रादिहेतीस्तेषांचबलाद्धृत्वादिवोकसाम्
॥ ४६ ॥ तैरेवससुरान्हत्वासभामयविनिर्मिताम् ॥ उवासव्योमगेदिव्येनगरेविमलेऽम्बरे ॥ ४७ ॥ ततोदेवगणाःसर्वेपुरस्कृत्यशचीपतिम् ॥ भ
यार्ताःशरणंजग्मुःकृष्णमक्लिष्टकारिणम् ॥ ४८ ॥ कृष्णोऽपितदुपश्रुत्यसर्वंनरकचेष्टितम् ॥ देवानामभयंदत्त्वावैनतेयंव्यचिन्तयत् ॥ ४९ ॥ तस्मि
न्क्षणेहरेस्तस्यवैनतेयोमहाबलः ॥ प्राञ्जलिःपुरतस्तस्थौसर्वदेवनमस्कृतः ॥ ५० ॥ तमारुह्यद्विजश्रेष्ठंसत्ययासहकेशवः ॥ संस्तूयमानोमुनिभिःप्रय
यौराक्षसालयम् ॥ ५१ ॥ प्रदीप्यमानमाकाशेयथासूर्यस्यमण्डलम् ॥ राक्षसैर्बहुभिर्युक्तंदिव्यैराभरणैर्युतम् ॥ ५२ ॥ ददर्शतत्पुरंकृष्णोदुर्भेद्यंत्रिदशैरपि ॥
तदावरणजालानिबीक्ष्यचक्रेणवीर्यवान् ॥ ५३ ॥ विच्छेदतेजसादीप्त्यातमांसीवदिवाकरः ॥ ततस्तेराक्षसाःसर्वेशतशोऽथसहस्रशः ॥ ५४ ॥
उद्यम्यशूलानितदायुद्धायाभिमुखंययुः ॥ ततस्तुतोमरैर्दिव्यैर्भिण्डिपालैःसुपट्टिशैः ॥ ५५ ॥ केशवंताडयामासुःपलालैरिवपावकम् ॥ ततस्तुशार्ङ्गमा
दायभगवान्गरुडध्वजः ॥ ५६ ॥ दिव्यशस्त्राणिचिच्छेदवाणैरग्निशिखोपमैः ॥ तेषांशिरोधरात्रागानश्चांश्चैवत्ररस्विनः ॥ ५७ ॥ चक्रेणैवप्रचिच्छेदवीर्य
वान्पुरुषोत्तमः ॥ केचिच्चक्रेणसंछिन्नास्तथान्येशरताडिताः ॥ ५८ ॥ गदयानिहताःकेचिद्राक्षसास्तद्राणाजिरे ॥ एवतेराक्षसाःसर्वेपातिताधरणीतले
॥ ५९ ॥ शक्रोत्सृष्टेनवज्रेणनिर्भिन्नाइवभूधराः ॥ निहत्यदानवान्सर्वान्पुण्डरीकायतेक्षणः ॥ ६० ॥ पाञ्चजन्यंमहाशङ्खंप्रदध्मौपुरुषोत्तमः ॥ ततःसनर
कोदैत्योधनुरादायवीर्यवान् ॥ ६१ ॥ दिव्यंस्यन्दनमारुह्यययौयुद्धायकेशवम् ॥ तयोर्युद्धभूद्वोरंतुमुलंलोमहर्षणम् ॥ ६२ ॥ बहुभिर्बाणसाहसैर्मेघ
योरिववर्षतोः ॥ ततोऽर्द्धचन्द्रबाणेनवासुदेवःसनातनः ॥ ६३ ॥ तस्मैराक्षसमुख्यस्यधनुश्चिच्छेदवीर्यवान् ॥ ससर्जसंमहादिव्यंनरकस्यमहोरसि
॥ ६४ ॥ सतेनभिन्नहृदयःपपातोव्यामहासुरः ॥ शक्रवज्रेणनिर्भिन्नोमहाचलइवोन्नदन् ॥ ६५ ॥ उपगम्यततःकृष्णःसमीपंतस्यरक्षसः ॥ भूम्यासंप्रार्थि
तःप्राहवरंवृण्वितिराक्षसम् ॥ सचाहराक्षसःकृष्णंगरुडोपरिसंस्थितम् ॥ ६६ ॥ नरकउवाच ॥ नमेकृत्यंवरेणास्तिनरकोऽहंतथापिच ॥ अन्यलोकहि

उ.सं.स.
अ० २४९

॥ २६७ ॥

तार्थायवृणोऽहंवरमुत्तमम् ॥ ६७ ॥ मृताहनि तु मे कृष्ण सर्वभूतेश्वरेश्वर ॥ येन रामङ्गलस्नानं कुर्वन्ति मधुसूदन ॥ न तेषां निरयप्राप्तिर्भवत्वेवं मया पद
 ॥ ६८ ॥ महादेव उवाच ॥ एवमस्ति त्विति गोविन्दो ददौ तस्मै वरं प्रभुः ॥ ततः पश्यन्हरेः साक्षाच्छरदम्बुजसन्निभौ ॥ ६९ ॥ चरणौ वज्रवैडूर्यनूपुराभ्यां वि
 राजितौ ॥ अर्चितौ विधिरुद्राद्यैस्त्रिदशैर्मुनिभिस्तथा ॥ ७० ॥ त्यक्त्वा प्राणान्महीपुत्रः सारूप्यमगमद्धरेः ॥ ततो देवगणाः सर्वे हर्षनिर्भरमानसाः ॥ ७१ ॥ ववृ
 षुः पुष्पवर्षाणितुष्टुबुधमहर्षयः ॥ प्रविश्य नगरं तस्य कृष्णः कमललोचनः ॥ ७२ ॥ बलात्तेन गृहीतानि रत्नानि त्रिदिवौकसाम् ॥ कुण्डले देवमातुश्च तथै
 वोच्चैः श्रवो हयम् ॥ ७३ ॥ ऐरावतं गजश्रेष्ठं प्रदीप्तमणिपर्वतम् ॥ सर्वमेतद्यदुश्रेष्ठो ददौ शक्राय वज्रिणे ॥ ७४ ॥ पार्थिवान्सर्वराष्ट्रेभ्योजित्वा सौ नरकोबली ॥
 कन्याषोडशसाहसंहतवान्नरकस्तदा ॥ ७५ ॥ सन्निरुद्धास्तुताः सर्वानरकान्तःपुरे तदा ॥ दृष्ट्वा कृष्णं महावीर्यकन्दर्पशतसन्निभम् ॥ ७६ ॥ भर्तारं व
 त्रिरे सर्वाः पतिं विश्वस्य सर्वगम् ॥ एतस्मिन्नेव काले तु गोविन्दोऽनन्तरूपवान् ॥ ७७ ॥ तासां करग्रहं चक्रे विधिना पुरुषोत्तमः ॥ नरकस्य सुताः सर्वे
 पुरस्कृत्य महीतदा ॥ ७८ ॥ गोविन्दं शरणं जग्मुस्तानरक्षदृणानिधिः ॥ तद्राज्ये स्थाप्य तान्सर्वान् पृथिव्या वाक्यगौरवात् ॥ ७९ ॥ ऐन्द्रं विमानमारोप्य
 ताश्च सर्वावरस्त्रियः ॥ देवदूतैर्महाभागैर्द्वारवत्यां न्यवेशयत् ॥ ८० ॥ वैनतेयं समारुह्य सत्यया सह केशवः ॥ स्वर्लोकं प्रययौ तूर्णं द्रुष्टुं तां देवमातरम् ॥ ८१ ॥ प्रवि
 श्य नगरीं तत्र देवराजो जनार्दनः ॥ अवरुह्य द्विजश्रेष्ठं तपत्या सह महाबलः ॥ ८२ ॥ ववन्दे मातरं देवीमदितिं त्रिदिवौकसाम् ॥ संपरिष्वज्य बाहुभ्यामदितिः पु
 त्रवत्सला ॥ ८३ ॥ निवेश्यासनमुख्ये तु पूजयामास भक्तिः ॥ आदित्यावसवोरुद्राः शतक्रतुपुरोगमाः ॥ ८४ ॥ तत्र संपूजयामासुर्यथा हं परमेश्वरम् ॥
 शचीं गृहं समागम्य सत्यभामाय शस्विनी ॥ ८५ ॥ तया समर्चिता देव्या समासीना सुखासने ॥ तस्मिन्काले सुपुष्पाणि पारिजातस्य किङ्कराः ॥ ८६ ॥ शच्यै दे
 व्यै ददुः प्रीत्या सह साक्षेण चोदिताः ॥ प्रगृह्य तानि पुष्पाणि शचीं देवीं सुमध्यमा ॥ ८७ ॥ नीलनिर्मलकेशे च बन्धस्वयमूर्धनि ॥ अवमान्य शचीं तत्र सत्यभामां
 यशस्विनीम् ॥ ८८ ॥ अनर्हामानुषीचेयं देवा हं कुसुमं शुभम् ॥ इति कृत्वा मतिं तस्यैनं ददौ कुसुमानि सा ॥ ८९ ॥ विनिष्कम्य पुरा तस्मात्सत्याकोपसमन्विता ॥
 समेत्य कृष्णं भर्तारमुवाच कलेक्षणा ॥ ९० ॥ सत्योवांच ॥ एषा शची यदुश्रेष्ठं पारिजातेन गर्विता ॥ अदत्त्वा मम गोविन्दबन्धस्वस्यमूर्धनि ॥ ९१ ॥ महादेव
 उवाच ॥ सत्यायाभाषितं श्रुत्वा वासुदेवो महाबलः ॥ उत्पाट्य पारिजातं तु निर्वश्य गरुडोपरि ॥ ९२ ॥ आरुह्य सत्यया तूर्णं वैनतेयं महाबलम् ॥ प्रययौ द्वारकां
 रम्यां नगरीं देवकीसुतः ॥ ९३ ॥ ततः कोपसमाविष्टो देवराजः शतक्रतुः ॥ रुद्रैर्वसुभिरादित्यैः साध्यैश्च मरुतांगणेः ॥ ९४ ॥ ऐरावतं समारुह्य ययौ युद्धाय
 केशवम् ॥ ततो देवगणाः सर्वे परिवार्य जनार्दनम् ॥ ९५ ॥ ववृषुः शस्त्रवर्षाणि मेघा इव महाचलम् ॥ कृष्णश्चिच्छेद चक्रेण तान्यस्त्राणि दिवौकसाम् ॥

प० पु०
॥ २६८ ॥

॥९६॥ वेनतेयस्तुसंकुद्धःपक्षपातेनवीर्यवान् ॥ पातयामासतान्देवांस्तालानिवमहानिलः ॥९७॥ ततःकुद्धःसहस्राक्षोदेवानामीश्वरःप्रभुः ॥ मुमोच
सहसादीप्तं वज्रं कृष्णजिघांसया ॥ ९८ ॥ जग्राह कृष्णस्तं वज्रं हस्तेनैकेन लीलया ॥ ततोभीतः सहस्राक्षो नागेन्द्रादवरुह्य सः ॥ ९९ ॥ प्राञ्जलिः पुरतः
स्थित्वानमस्कृत्य जनार्दनम् ॥ प्राह गद्गदयावाचास्तु त्वास्तुतिभिरेव च ॥ १०० ॥ इन्द्र उवाच ॥ देवयोग्यमिदं कृष्णपारिजातं त्वया पुरा ॥ दत्तं मम
सुराणां च कथं स्थास्यति मानुषे ॥ १ ॥ महादेव उवाच ॥ ततः प्रोवाच भगवान्सहस्राक्षमुपस्थितम् ॥ शच्यावमानिता सत्या तव गेहे सुरेश्वर ॥ २ ॥
अदत्त्वा पारिजातानि सत्यायै सा पुलोमजा ॥ स्वयमेव स्वशिरसि धारयामास ते प्रिया ॥ ३ ॥ अस्यानिमित्तं देवेन्द्रपारिजातो हृतो मया ॥ अस्यै प्रति
श्रुतं दातुं मया सुरगणेश्वर ॥ ४ ॥ तव गेहे पारिजातं स्थापयामीति वासव ॥ तस्मादद्य न दातव्यः पारिजातः सुरेश्वर ॥ ५ ॥ देवतानां हितार्थाय प्राप
यिष्यामि भूतले ॥ तावत्तिष्ठतु देवेन्द्रपारिजातो ममालये ॥ मयि स्वगगते शक्रगृहाण त्वयथेच्छया ॥ ६ ॥ महादेव उवाच ॥ एवमुक्त्वा यदुश्रेष्ठस्तस्मै
वज्रं ददौ स्वयम् ॥ एवमस्त्विति गोविन्दं नमस्कृत्य स वज्रभृत् ॥ ७ ॥ प्रययौ स्वपुरं दिव्यं सह देवगणैर्वृतः ॥ कृष्णोऽपि सत्ययादेव्या गरुडोपरि संस्थितः ॥
॥ ८ ॥ संस्तूयमानो मुनिभिर्द्वारवत्यां विवेश ह ॥ सत्यायानिकटे स्थाप्य पारिजातं सुरद्रुमम् ॥ ९ ॥ रमयामास भार्याभिः सर्वाभिः सर्वगोहरिः ॥
निशासुतासां सर्वासां गृहेषु मधुसूदनः ॥ विश्वरूपधरः श्रीमानुवास स सुखप्रदः ॥ ११० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे श्रीकृष्ण
चरिते श्रीवासुदेवविवाहकथनं नामैकोनपञ्चाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४९ ॥ श्रीरुद्र उवाच ॥ रुक्मिण्यां कृष्णस्य प्रद्युम्नो मदनं शोभनं जज्ञे ॥ असौ
मदनसंभूतो महाबलः शम्बरं जघ्नवान् ॥ तस्य रुक्मिणः सुतायामनिरुद्धो जज्ञे ॥ सोऽपि बाणपुत्रीमुपां नाम कन्यामुपयेमे ॥ सा तु स्वप्ने नीलोत्पलदल
श्यामं पुण्डरीकनिभेक्षणं महाबाहुं विचित्राभरणोपेतं षोडशसमवयस्कं रक्तारविन्दवक्त्रं यथावदुपभुज्य प्रबुध्यतं पुरतो न दृष्ट्वा मदनेन पीडिता भ्रान्तचित्ता
मां तु त्यक्त्वा कासिकया सीति बहुधा विललाप ॥ ततस्तस्याः सखी चित्रलेखेति नाम कन्यां तादृशीमवस्थांगतां विलोक्य किं निमित्तं विभ्रान्तचित्तासीति
पप्रच्छ ॥ सापि स्वप्रलब्धं पतिं यथावदाचष्ट ॥ सापि सकलदेवमानुषादिश्रेष्ठान्पटे विलिख्य तस्यै दर्शयामास ॥ यदुवंशसंभूतान्कृष्णसंकर्षण
प्रद्युम्नानिरुद्धादीनपि सम्यङ्निवेदयामास ॥ सा तेषां कृष्णमनुमान्य प्रद्युम्नानन्तरमनिरुद्धं दृष्ट्वा स इत्येष इत्यालिलिङ्ग ॥ अथ चित्रलेखा बह्वीभिर्मायावती
भिर्देत्यस्त्रीभिर्द्वारवतीं गत्वा रात्रावन्तः पुरे सुप्तमनिरुद्धं दृष्ट्वा गृहीत्वामोहयित्वा माहिष्मत्यां बाणस्यान्तः पुरे चैत्यप्रासादादियुक्ते तस्या बाणपुत्र्याः शय्या
यां चिक्षेप ॥ सोऽपि प्रबुद्धोऽतिरम्यं शृङ्खणे पर्यङ्के संस्थितामुपां सर्वलक्षणलक्षितां विचित्राभरणवसनगन्धमाल्यालङ्कृतां काञ्चनवर्णां मुकेशीं सुजातस्तनीं

उ.खं.स.
अ० २६०

॥ २६८ ॥

दृष्ट्वागाढमालिङ्गचकरिण्यागन्धहस्तीवतयातिप्रीतिसंयुक्तायथासुखंरमयामास ॥ एवंमासमात्रंनिरन्तरतयानिरुद्धंरममाणंकदाचिदन्तःपुरनिवासि
 न्योवृद्धादैत्यस्त्रियोज्ञात्वारान्नेनिवेदयामासुः ॥ सराजाक्रोधताम्राक्षःपरंविस्मयंगत्वातमिहानयतेतिपुरःकिङ्करान्प्रेषयामास ॥ तेऽपितूर्णनृपप्रासाद
 मारुह्यराजपुत्र्याःशयनेसंस्थितमनिरुद्धंग्रहीतुमाजग्मुः ॥ सतान्समारब्धान्दृष्ट्वाप्रासादस्तम्भमेकंहेलयोत्पाटयनियुतसङ्ख्याकान्किङ्करान्मुहूर्तमा
 त्रेणैवस्तम्भेनचूर्णितगात्रांश्चकार ॥ अथदैत्यपतिर्निहतान्किङ्करान्दृष्ट्वाकौतूहलगत्वाअसौश्रीकृष्णपौत्रइतिदेवर्षिणाप्रोक्तोधनुरादायस्वयमेवानिरुद्धं
 ग्रहीतुंतत्समीपमाजगाम ॥ अनिरुद्धोऽपियोद्धुमायान्तंसहस्रबाहुंराजानंदृष्ट्वातत्परिधं भ्रामयित्वाबाणस्योपरिचिक्षेप ॥ सतु स्वचापनिर्मुक्तेन
 बाणेनतंपरिधंचिच्छेद ॥ अनन्तरमुरगास्त्रेणअनिरुद्धंनिविडंबद्धास्वान्तःपुरेनिवेशयामास ॥ अथकृष्णोऽप्येवंविधमेवदेवर्षिणाज्ञात्वाबल
 देवप्रद्युम्नसहितःस्वसेनयाविहङ्गमेन्द्रमारुह्यतस्यबाणस्यभुजवनंछेत्तुमाजगाम ॥ बलिपुत्रेणपुरांशङ्करोर्चितःप्रसन्नोवरंवृणीष्वेत्युवाच ॥ तमी
 श्वरंबाणोममपुरद्वारिरक्षार्थंसर्वदोषविश्वसंमागतंपरसैन्यंजहीत्येवंवरमयाचत ॥ तंतथेत्युक्त्वाशङ्करोऽपितस्यपुरद्वारिसायुधःसपुत्रःसगणः
 समासीनस्तस्मिन्नेवकालेरुषास्वसेनयासमागतंवासुदेवंदृष्ट्वावृषमारुह्यसर्वायुधोपेतःस्वपुत्रगणसंवृतोयोद्धुंनिश्चक्राम ॥ कृष्णोऽपितंभृतपतिंगजचर्म
 कपालभस्मधरंज्वलितोरगाकल्पपिङ्गलंत्रिलोचनंत्रिशूलधरंसर्वभूतगणसंहतिकर्तारंसर्वभूतभयावहं संवर्त्ताग्निप्रभं पुत्रद्वयसमन्वितंसमस्तगणावृतंत्रि
 पुगन्तंकंदृष्ट्वा सेनांसुदूरेपृष्ठतोनिवेश्यबलभद्रप्रद्युम्नसहितस्तेनरुद्रेणसहप्रहसन्निवयोद्धुमारेभे ॥ प्रथमतदभृद्धोरंकृष्णशङ्करयोस्तयोः ॥ पिनाक
 शार्ङ्गनिर्मुक्तैर्बाणैःसंवर्त्तकोपमैः ॥ १ ॥ रामोऽपिगजवक्त्रेणप्रद्युम्नःषण्मुखेनच ॥ युयुधातेमहावीर्योसिंहाविववलोत्कटो ॥ २ ॥
 ॥ विनायकःस्वदन्ताभ्यांजघानोरसियादवम् ॥ रामोमुशलमादायतस्यदन्तमत्ताडयत् ॥ ३ ॥ निर्भिन्नदन्तःसहसाग्रदुद्रावाखुवाहनः ॥
 तदाप्रभृतिलोकेऽस्मिन्हतदन्तोगणेश्वरः ॥ ४ ॥ देवदानवगन्धर्वैरेकदन्तइतीरितः ॥ प्रद्युम्नेनसमंयुद्धंचकारशिखिवाहनः ॥ ५ ॥ गणान्विद्रावयामास
 मुशलेनहलायुधः ॥ कृष्णेनसुक्चिंकालंयुद्धासौनीललोहितः ॥ ६ ॥ तापज्वरंमहादीप्तमस्मिन्संयोज्यसायके ॥ कोपान्मुमोचतदसौभृशंसंरक्त
 लोचनः ॥ ७ ॥ तदस्त्रंवारयामासकृष्णःशीतज्वरेणतु ॥ ताभ्यांहरिहराभ्यांतुविमृष्टौताविमौज्वरौ ॥ ८ ॥ विशतुर्मानुषलोकेतयोरेवाज्ञयाभृशम् ॥
 हरिशङ्करयोर्युद्धंयेतुशृण्वन्तिमानवाः ॥ ९ ॥ तेसर्वेज्वरनिर्मुक्ताःप्राप्नुवन्तिनिरामयम् ॥ ततःसतुहृषीकेशोमोहनास्त्रंदुरासदंम् ॥ १० ॥ जियुज्जवाणं
 भूतेशोमुमोचमधुसूदनः ॥ मुहुर्मुहुर्व्यजृम्भद्वैतेनास्त्रेणविमोहितः ॥ ११ ॥ पपातमृच्छितोभूमौशङ्करस्त्रिदशेश्वरः ॥ पितरंमोहितंदृष्ट्वाशक्तिमुद्यम्यवीर्यवान्

प० पु०
२६९ ॥

॥१२॥ योद्धुमभ्याययौकृष्णंषण्मुखःशिखिवाहनः॥हुंकारेणैवतंकृष्णश्चकारात्रपराङ्मुखम् ॥१३॥ एवंजित्वायदुश्रेष्ठःशूलपाणित्रिलोचनः॥महास्व
नंपाञ्चजन्यंशङ्खंदध्मौप्रतापवान् ॥ १४ ॥ कृष्णेननिर्मितंश्रुत्वासात्मजशङ्करंतदा ॥ बाणःस्यन्दनमास्थायययौयुद्धायकेशवम् ॥ १५ ॥ सदृष्ट्वासह
साकृष्णंगरुडोपरिसंस्थितम्॥छादयामासगोविन्दंवहुशस्त्रास्त्रवृष्टिभिः॥१६॥गदाभिःपरिधैःशूलैःशक्तिभिस्तोमरैरपि॥ भिण्डिपालैश्चखड्गैश्चचक्रैर्बाणै
र्निरन्तरम्॥१७॥तानिसर्वाणिचिच्छेदचक्रेणैवजनार्दनः॥ससर्जतस्यबाहूनांछेदनार्थंमुदर्शनम् ॥१८॥मुक्तंदनुजराजस्यसहस्रारंसुदर्शनम्॥तद्बाहुकाननं
तूर्णछिन्नंचक्रसहस्रधा ॥१९॥ एतस्मिन्नन्तरेदेविपावतीसंशितव्रता ॥ हरेःसमीपमागत्यकृताञ्जलिरभाषत ॥२०॥ पार्वत्युवाच॥कृष्णकृष्णजगन्नाथ
नारायणदयानिधे ॥ दास्यस्मितवदेवेशपूर्वभावेयदुत्तम ॥ २१ ॥ त्वयादत्तंवरंमह्यंतदाकौशलपर्वते॥ सौभाग्यंशाश्वतंसौम्यप्रसन्नेनमहात्मना ॥२२॥
तवमुख्यंसहस्रस्यनाम्नामन्यतमंविभो ॥ गौरीसौभाग्यदातेतिमुनिभिःपरिकीर्तितम् ॥ २३ ॥ तत्सत्यंकुरुगोविन्दगरुडाखड्गशाश्वत ॥ तस्मान्मम
पतिदेवत्वंजीवयितुमर्हसि ॥ २४ ॥ रुद्रउवाच ॥ एवमुक्तस्ततोदेव्याकृष्णःकमललोचनः ॥ अस्त्रंसंहारयामासयेनासौमोहितःपतिः ॥ २५ ॥
कृष्णास्त्रेणविनिर्मुक्तःसर्वभूतपतिःशिवः ॥ उत्थावप्राञ्जलिर्भूत्वातुष्टावजगतांपतिम् ॥ २६ ॥ शङ्करउवाच ॥ कृष्णकृष्णजगन्नाथजानेत्वांपुरुषोत्त
मम् ॥ परेशंपस्मात्मानमनादिनिधनंपरम् ॥२७॥ अवतीर्णमनुष्येषुशरीरग्रहणात्मिका ॥ लीलेयंसर्वलोकस्यतवचष्टोपलक्षणा ॥ २८॥ प्रसीदमेनम
स्तुभ्यंप्रसीदममशाश्वत ॥ प्रसीदमेजगत्स्वामिन्प्रसीदाच्युतकेशव॥२९॥ त्वमेवजगतांस्रष्टाधाताहर्ताजगद्गुरुः ॥ त्वमेवचिदचिद्वस्तुरूपंब्रह्मसुरेश्वर
॥ ३० ॥ त्वमादिस्त्वमनादिस्त्वमीश्वरःशेषएवच ॥ त्वंमहत्त्वंपरंब्रह्मप्रत्यगात्मात्वमेवहि ॥ ३१ ॥ समस्तामरवर्यस्त्वममर्त्यस्त्वंसुरेश्वर॥त्वं
मर्त्येनसमानश्चसौशील्येनतवप्रभो॥३२॥तौशाश्वतौविषूचीनौपरजीवौसनातनौ॥तथापञ्चापिभूतानितववात्सल्यगौरवात् ॥३३॥ क्षराक्षरेपरंधाम्निरु
चो नित्यंसुराश्रये ॥ अधिविश्वेनिधेपित्वंदास्यकर्मणिनान्यथा॥३४॥यस्त्वांनवेदलोकेऽस्मिन्समूढःसर्वभावनः॥परावरेश्वरंधामविदुर्दास्येमनीषिणः
॥३५॥तेवैसमासतेयुक्तास्तत्पदेत्रिदशैःसमम् ॥ सामान्योभजतेदूरेनन्तु नित्यंपदंतव ॥३६॥ तस्थतुर्जागरूकेऽस्मिन्स्वसारौयुवतीइव ॥ मिथुनानि
तवाध्यक्षब्रुवतेयदुशाश्वत ॥३७॥ तन्नामानिकर्माणिगुणानिशाश्वतानिच ॥ ऐश्वर्याणिगुणातीतब्रुवतेचोत्तमेइमे ॥ ३८॥कर्मज्ञानमयरूपेइमेपूर्वोत्तरे
श्रुते ॥ स्वसारौयुवतीप्रोक्तेस्तोतारौतवकेशव ॥ ३९ ॥ त्वंप्रज्ञानंपरंब्रह्मत्वयाप्राज्ञेनशाश्वत ॥ जीवयैतेनप्राज्ञेनपरेणैवात्मनात्वया ॥ ४० ॥
तस्माच्छरीरादुत्क्रम्यकृपयातवकेवलम् ॥ आमुष्मिकेपरस्वर्गेत्वयादत्तात्मबोधवान् ॥४१॥ प्रज्ञानंचैवविज्ञानंमेधादृष्टितथाधृतिम्॥ सर्वान्कामानवा

उ. खं. स.
अ० २६०

॥ २६९ ॥

प्रोतिमृतसंभवेत्तदा ॥४२॥ एतत्संज्ञानमात्मानंयदेतद्धृदियन्मनः ॥ मनीषाचैवयुक्तिश्चस्मृतिःसंकल्पएवच ॥४३॥ तपश्चक्रतवःकामोवशइत्यादिते
 प्रभो ॥ भवन्तिनामधेयानिप्रज्ञानस्यधृणानिधेः॥४४॥ एषत्वंपरमंब्रह्मएषत्वंवैप्रजापतिः॥ एषत्वमिन्द्रोरुद्रश्चएषत्वंसर्वदेवताः ॥४५॥ एतानिसर्वभूतानि
 त्वमेवपमेश्वर ॥ सुतमित्राणिजीवायुस्तथान्यानिसनातन ॥ ४६ ॥ जरायुजाण्डजातानिस्वेदजान्युद्भिजानिच ॥ अश्वागावश्चपुरुषाहस्तिनश्चेतरा
 णिच ॥ ४७ ॥ यत्किंचित्प्राणिजातंचजङ्गमाश्चैवजन्तवः ॥ स्थावरायेचवैनाथसर्वेत्वतोभवन्तिच ॥ ४८ ॥ त्वांहिसर्वगतचेत्थंवदन्तिश्रुतयो
 हरिम् ॥ त्वयैवप्रेरितालोकाश्चेष्टन्तेसाध्वसाधुषु ॥४९॥ तस्मान्मयाकृतंयच्चअपराधमिदंप्रभो ॥ क्षमस्वकरुणासिन्धोगुणैःशुभतमैस्तव ॥५०॥ नम
 स्तेषुण्डरीकाक्षगोविन्दाच्युतमाधव ॥ वासुदेवजगद्वन्द्यनारायणनमोऽस्तुते॥५१॥ नमस्यामिजगत्स्वामिभृत्सिंहकरुणाकर ॥ श्रीशसर्वगतश्रीमन्परमा
 त्मन्नमोऽस्तुते ॥५२॥ निजावसथवैकुण्ठनित्यमुक्ताचितप्रभो ॥ त्रयीनाथनमस्तुभ्यंरामराजीवलोचन ॥ ५३ ॥ भूभारकविनाशायकृष्णानन्दस्व
 रूपिणे ॥ विष्णवेजिष्णवेतुभ्यंनमस्तेयदुर्नन्दन ॥ ५४ ॥ एवंस्तुत्वाथगोविन्दंप्रणिपत्यउमापतिः ॥ प्राञ्जलिःप्राहभूतेशोवाक्यंगंभीरयागिस
 ॥५५॥ रुद्रउवाच ॥ मयादत्तवरोह्येपवाणोबलिसुतःप्रभो ॥ अहंचदत्तवांस्तस्मैपुराणेनार्थितोवरम्॥५६॥ अमरत्वंयदुश्रेष्ठसर्वकर्तुत्वमर्हसि ॥ तस्मादेनं
 बलिसुतंत्रातुमर्हसिमेप्रियम्॥५७॥ तथेत्युक्त्वाचभगवान्बाणंबलिसुतंतदा ॥ प्राणसंशयमापन्नच्छिन्नबाहुमसृक्चितम्॥५८॥ संहृत्यचक्रंगोविन्दोमुमो
 चकरुणानिधिः॥ मोचयित्वाबलिसुतंशंकरःसंशितव्रतः॥५९॥ वृषभेन्द्रंसमारुह्यपार्वत्यासहितःप्रभुः॥ ययौचवसतिस्थानंकैलासंधरणीधरम्॥६०॥ सतु
 बाणोनमस्कृत्यरामकृष्णौमहाबलौ ॥ ताभ्यांवैनगरींगत्वामुमोचमदनात्मजम् ॥ ६१ ॥ वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैःपूजयित्वायथार्हतः ॥ उषांसंप्रददौ
 तस्मैकृष्णपौत्रायशौरये ॥ ६२ ॥ उद्वाह्यरामकृष्णौतमनिरुद्धंयथाविधि ॥ बाणेनपूजितौतत्रप्रद्युम्नसहितौतदा ॥ ६३ ॥ उपयासहितंतत्रानिरुद्धं
 जनादेनः॥ आगेप्यस्यन्दनेदिव्येययौद्वारवर्तौतदा॥६४॥ रामप्रद्युम्नसहितस्सेनयासहितोहरिः ॥ प्रविवेशपुर्गिरम्यांत्रिदशैर्मघवानिव॥६५॥ अनिरुद्धोवा
 णपुत्र्यानानारत्नमयेगृहे ॥ अग्निशंरमयामासनानांभोगैर्मुदान्वितः ॥६६॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादेवाणासुरसङ्घा
 मकथनंनामपञ्चाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२५०॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ अथपौण्ड्रकवासुदेवःकाशिराजोवाराणस्यांविविक्तेद्वादशवर्षमदेशमर्चयन्नि
 राहारःपञ्चाक्षरंजजाप॥ पौरश्चरणिकान्तेशङ्करंस्वनेत्रकमलेनपूजयामास ॥ ततःशूलपाणिरुमापतिःप्रसन्नोवरंवृणीष्वेतितमाह॥ असौपञ्चक्रंसर्वभूतपति
 शिवंप्रसन्नंवरदममवासुदेवसमानरूपंप्रयच्छेत्युवाच ॥ शिवस्तस्मैशङ्खचक्रगदापद्मयुतचतुर्भुजंपुण्डरीकदलनिभलोचनंवासुदेवसमानकिमीटललितकु

प० पु०
२७० ॥

न्तलपीतवस्त्रकौस्तुभाभरणादिचिह्नान्यपिमह्यं देहीतियाचितः शिवः सर्वमपितस्मै प्रददौ ॥ स तु वासुदेवोऽहमिति सर्वलोकान्मोहयामास ॥ कदाचित्स्वर्ग
तोमदबलोत्कटंतं काशिपतिं नारदोऽभ्येत्य वसुदेवसुतं कृष्णमजित्वा वासुदेवं त्वं न विद्यत इत्युवाच ॥ स तु तस्मिन्नेव क्षणे कृष्णं जेतुं गरुडपताकायुतं रथमारुह्य
चतुरङ्गाक्षौहिणीवलेन द्वारकामवाप ॥ तत्र पुरद्वारिस्वर्णयाने संस्थितो वासुदेवोऽहं युद्धार्थं संप्राप्तोऽस्मि मामजित्वा तव वासुदेवं त्वं नास्तीति दूतं प्रेषयामास ॥
विष्णुरपि तच्छ्रुत्वा वै न ते यमारुह्य षोण्डकेण योद्धुं पुरद्वाराद्विनिष्क्रम्याक्षौहिणीवलेन स्यन्दने समासीनं शङ्खचक्रगदापद्महस्तं षोण्डकंददर्श ॥ कृष्णोऽथ श
ङ्खमादाय संवर्तो ग्निप्रभैर्वाणैस्तस्य रथाश्वगजपदाति युक्तं महदक्षौहिणीवलं मुहूर्तमात्रेण निःशेषं ददाह ॥ शरेणैकेन तस्य हस्तावसक्तशङ्खचक्रगदादिहेतीर
पिलीलयेव चिच्छेद ॥ पवित्रेण सुदर्शनेन किरीटकुण्डलयुतं तस्य शिरः कमलं छित्त्वा वाराणस्यामन्तःपुरे निपातयामास ॥ तद्दृष्ट्वा सर्वे काशीनिवासिनः किमे
तदित्याशङ्क्य विस्मिता वभूवुः ॥ तस्य षोण्डकस्य सुतो दण्डपाणिरिति वासुदेवेन भगवता निहतं स्वपितरं श्रुत्वा महतामन्युना समाविष्टः स्वपुरोहितेनाभियु
क्तो माहेश्वरेण क्रतुना शङ्करमियाज ॥ स तु प्रसन्नः कृष्णजिघांसायां समर्थो माहेश्वरीं कृत्यां तस्मै संप्रीत्या च दत्तवान् ॥ सकाशिराजस्तां माहेश्वरीं ज्वालाकुलो
पचितविग्रहां संदीप्तसटाकलापां पिङ्गलनेत्रां ज्वलत्करालवदनां त्रिशूलहस्तां भस्माङ्गरागलिप्तान् रमुण्डमालाविभूषितां सर्वदेवभयङ्करीं रुद्रदत्तां नम्रां कृत्यां
समीक्ष्य पुत्रदारं वान्धवसहितं कृष्णं जहीति प्रेरयामास ॥ सा तु सर्वलोकभयावहा सर्वा पृथ्वीं स्वतेजसा निर्दहन्ती प्रलयाशनिनिर्भरस्वनं नदन्ती द्वारकाम
वाप ॥ तत्रत्याः सर्वे जनास्तां दृष्ट्वा महाप्रलयोऽयमिति मत्वा हाहाकारं कुर्वन्तः कृष्णं निवेदयामासुः ॥ कृष्णोऽपि तान्सर्वान् भेतव्यमित्युक्त्वा प्राकारतोरणे
स्थितां महारौद्रां कृत्यां तथा विधां दृष्ट्वा सकलशस्त्रास्त्रनिवारणसमर्थं सहस्रारं सुदर्शनं तस्यां कृत्यायां सहसामुमोच ॥ सा तु कल्पान्ताकर्कोटिसमवर्चसा शत
योजनोद्गतं सकलदीप्तास्त्रयुतं हिरण्यं प्रभापूर्णं सकलजगत्प्रलयस्थितिं समर्थं सहस्रारं सर्वदेवनमस्कृतं जगच्छरणभूतं महासुदर्शनं विलोक्य विनष्टतेजा भ
यार्ताक्रोशन्ती वाराणसीं प्रतिदुद्राव ॥ सुदर्शनोऽपि तां कृत्यां भृशमन्वगात् ॥ सापि भयार्ताक्रोशन्ती काशिपतेस्तस्यान्तःपुरं प्रविवेश ॥ सुदर्शनोऽपि तां वा
राणसीं पुरीं प्राप्य सभृत्यवलवाहनं षोण्डकसुतं दण्डपाणिनाम काशिराजं बहुप्रासादहर्म्यमालिनीं पुरीं माहेश्वरीमपि भस्मावशेषां कृत्वा सकलदेवमहर्षिभिः
पूज्यमानः पुनरेव द्वारवत्यां कृष्णहस्तं सुसौम्यं कल्पमिव आविवेश ॥ अत्र च श्लोका गीयन्ते ॥ शस्त्रास्त्रमोक्षमजरंदग्ध्वा तद्बलमोजसा ॥ कृत्यां भस्मा
वशेषां तां ततो वाराणसीं पुरीम् ॥ १ ॥ प्रभूतरथमातंगां साश्वां पुंस्त्रीसमन्विताम् ॥ साशेषकोषकोष्ठां तां दुर्निरीक्ष्यां सुरैरपि ॥ २ ॥ द्वारोपलक्षिताशेष
गृहप्राकारचत्वराम् ॥ प्रददाहरेश्चक्रं सकलमेव तां पुरीम् ॥ ३ ॥ अक्षीणगतिसामर्थ्यमसाध्यकृतसाधनम् ॥ तच्चक्रं प्रस्फुरद्दीप्तं विष्णोरभ्याय

उ.खं.सं.
अ० २५१

॥ २७० ॥

योकरम् ॥ ४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेपौण्ड्रकपुत्रकृत्याविध्वंसननामैकपञ्चाशदधिकद्विशतत
 मोऽध्यायः ॥ २५१ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ अथमगधाधिपःकंसवधानन्तरंद्विषन्नेवयादवान्सदापीडयामास॥तेदुःखिताःकृष्णमृचुः ॥ सच
 भीमार्जुनाबाहूयसंमन्त्रयामास॥कृष्णोऽनेनरुद्रःपूजितस्तत्प्रसादाच्छस्त्रैर्वध्यःपरंकेनापिप्रकारेणहन्तव्यइति ॥ अथविचार्यभीममाहएनंप्रतिमल्लयुद्धं
 कुरुतत्तेनप्रतिज्ञातम् ॥ अथसकलचराचरजगद्वन्द्वोवासुदेवोभीमार्जुनसहितोजरासन्धस्यपुगीं गत्वाविप्रवेपेणतस्यान्तःपुरमवाप ॥ सोऽपिमहावीर्या
 न्क्षत्रियान्युद्धेनिर्जित्यबलाद्वृहीत्वास्ववेश्मनिनिरुध्यमासिमासिकृष्णचतुर्दश्यामैकैकंहत्वातद्रक्तेनैववाल्लिभैरवायाकरोत्॥एवंविधंसकलजनपार्थिवव
 धंकुर्वतोजरासन्धस्यवधेसमुद्यच्छन्भीमार्जुनसहितस्तस्यगृहेविप्रवेपेणैवप्रविवेश॥सतुतान्दृष्ट्वादण्डवत्प्रणतोभूत्वायथोचितासनेषुनिवेश्यमधुपर्कविधा
 नेनसंपूज्यधन्योऽस्मिंकृतकृत्योऽस्मिन्किमर्थंभवन्तोमेसमीपआगतास्तद्वक्तव्यमहंतत्सर्वंभवद्भयोदास्यामीत्युवाच ॥ तेषांवासुदेवःप्रहसन्पार्थिवंतमु
 वाच॥कृष्णभीमार्जुनायुद्धार्थमागताःस्मोऽस्माकमन्यतमंद्वन्द्वयुद्धार्थंवृणीष्वेत्यवदत्॥सोऽपितथेत्यवदत्ततोद्वन्द्वयुद्धार्थमारुतिंवरयामास॥ततोभीमज
 रासन्धयोरभितोभयङ्करंमल्लयुद्धंनिरन्तरंपञ्चविंशतिवासरमभूत् ॥ ततःकृष्णेनैवसंचोदितोवायुपुत्रस्तंस्यशरीरंद्विधाकृत्यभूमौनिपातयामास ॥ एव
 जरासन्धंणाण्डुपुत्रेणहत्वाताञ्जरासन्धनिरुद्धान्वासुदेवोऽपिपार्थिवान्मोचयामास ॥ अत्रश्लोकौभवतः॥निहत्यवायुपुत्रेणजरासन्धंयदूद्रहः ॥ तद्वहे
 सन्निरुद्धास्तुमोचयामासपार्थिवान् ॥१॥ तेचतत्रनमस्कृत्यस्तुत्वाचमधुसूदनम् ॥ स्वान्स्वाञ्जनपदान्सर्वेजग्मुःकृष्णेनरक्षिताः ॥ २ ॥ अथताभ्या
 मिन्द्रप्रस्थंगत्वावासुदेवस्तत्रमहाक्रतुंगजसूयंयुधिष्ठिरंकारयामास ॥ तत्रसमाप्तेकृतौअग्रपूजांभीष्मानुमतेनकृष्णायदत्तवान् ॥ तत्रशिशुपालःकृष्णं
 बहून्याक्षेपवाक्यान्युक्तवान् ॥ कृष्णोऽपिसुदर्शनेमतस्यशिरश्चिच्छेद ॥ असौजन्मत्रयावसानेहरेःसारूप्यमगमत ॥ अथशिशुपालंनिहतंश्रुत्वा
 दन्तवक्रःकृष्णेनयोद्धुंमथुरामाजगाम ॥ कृष्णस्तुतच्छ्रुत्वारथमारुह्यतेनयोद्धुंमथुरामाययौ ॥ दन्तवक्रवासुदेवयोरहोरात्रंमथुरापुरद्वारियमुना
 तीरेसंग्रामःसमवर्तत ॥ कृष्णस्तुंगदयातंजघान ॥ सतुवृणितसंवाङ्मोवज्रनिर्भिन्नमहीधरइवगतासुरवनितलेपपात ॥ सोऽपिहरेःसायुज्ययोगि
 गम्यनित्यानन्दसुखंशाश्वतंपरमंपदमवाप ॥ इत्थंजयविजयौसनकादिशापव्याजेनकेवलंभगवतोर्लीलार्थंसंभूताववतीर्यजन्मत्रयेऽपितेनैवनिहतौ
 जन्मत्रयावसानेमुक्तिमवाप्तौ ॥ कृष्णोऽपितंहत्वायमुनामुत्तीर्यनन्दव्रजंगत्वाप्राक्तनौपितरावभिवाद्यआश्वास्यताभ्यांसाश्रुकण्ठमालिङ्गितःसकल
 गोपवृद्धान्प्रणम्याश्वास्यरत्नाभरणादिभिस्तत्रस्थान्संतर्पयामास ॥ कालिन्ध्याःपुलिनेरम्येपुण्यवृक्षसमावृते ॥ गोपनारीभिरनिशंकीडयामासकेशवः

॥३॥ रम्यकेलिसुखेनैवगोपवेषधरोहरिः। बद्धप्रेमरसेनात्रमासद्वयमुवासह। ४। अथतत्रस्थानन्दगोपादयः सर्वेजनाः पुत्रदारसहिताः पशुपक्षिमृगपदयश्चवासु
 देवप्रसादेन दिव्यरूपधराविमानमारूढाः परमवैकुण्ठलोकमवापुः ॥ कृष्णस्तुनन्दगोपव्रजौ कसांसर्वेषां परमनिरामयं स्वपदं दत्त्वा दिवि देवगणैः संस्तूयमा
 नोद्धारवतीं श्रीमतीं विवेश। तत्रवसुदेवो ग्रसेन संकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धाक्रूरादिभिः प्रत्यहं संपूजितः षोडशसहस्रभार्याभिरष्टाभिर्दिव्यमहिषीभिश्च विश्वरूपधरो
 दिव्यरत्नमयनानागृहान्तरेषु सुरतरुकुसुमाञ्चितश्लक्ष्णतरपर्यङ्केषु रमयामास ॥ अथरामकृष्णसतीर्थो विप्रो वालसखा सदात्यन्तदारिद्र्यपीडितः कुचेलोमु
 ष्टिमात्रान्याचनात्तपृथुकाञ्जीर्णवाससि निवध्यवासुदेवं द्रष्टुं श्रीमतीं द्वारकानगरीमाजगाम ॥ सतुरुक्मिण्यन्तः पुरद्वारिक्षणं तूष्णीं तिस्थौ ॥ कृष्णोऽपि समा
 गतं ब्राह्मणं ज्ञात्वा प्रत्युद्गम्य नमस्कृत्य करंगृहीत्वा गृहान्तरे स्वासने निवेश्य भयाद्वेपमानं तं रुक्मिणीहस्तगतसुवर्णकलशजलेन पादौ प्रक्षाल्य मधुपर्केण पूज
 यामास ॥ सुधामृतोपमैरन्नपानाद्यैस्तर्पयित्वा तस्य जीर्णवस्त्रान्तरे याचनात्तपृथुकान् स्वयमेव हस्तेन गृहीत्वा ग्रहसञ्जगाम ॥ कृष्णेन पृथुकेभक्षिते तस्मि
 न्नैव क्षणे तस्य बहुधनधान्यवस्त्राभरणसंभृतं महदैश्वर्यमभूत् ॥ सतुकृष्णेन विसृष्टो मम किंचिद्वस्त्रं वा धनं वा कृष्णेन न दत्तमिति मन्यमानः स्वपुरं विवेश ॥ अथ
 बहुधनधान्ययुतं स्वगृहं दृष्ट्वा तत्प्रसादादिदं लब्धमिति वदन् प्रहृष्टेनान्तरात्मना दिव्यवस्त्राभरणादिना भार्यया सह सर्वान् कामान्भुक्त्वा हरिसंतुष्ट्यै बहुयज्ञा
 निष्ठा तत्प्रसादेन परमं नित्यं स्वर्गसुखमवाप ॥ अथ धृतराष्ट्रतनयो दुर्योधनः पाण्डुतनयान्कपटद्यूतव्याजेन राज्यमपहत्य स्वराष्ट्राद्विवासयामास ॥ ते तु युधि
 ष्ठिरभीमार्जुननकुलसहदेवाः स्वपत्न्या द्रौपद्या सह महारण्यं गत्वा तत्र द्वादशाब्दान् स्थित्वा संवत्सरपर्यन्तमज्ञाताः सर्वे मत्स्यदेशाधिपतेर्विराटस्य निवेश
 ने स्थित्वा वासुदेवं सहायेन धार्तराष्ट्रान्योद्धुमाजग्मुः ॥ तेषां धार्तराष्ट्रपाण्डुपुत्राणां नानादेशाधिप नृपैः कुरुक्षेत्रे महापुण्ये देवानामपि भयङ्करो महान्सङ्घा
 मोऽभवत् ॥ अथ श्रीकृष्णोऽप्यर्जुनसारथ्यं कुर्वन्नर्जुने स्वशक्तिमावेश्य तेन दुर्योधनभीष्मद्रोणप्रमुखान्सर्वान्पार्थिवानेकादशाक्षौहिणीवलसहितान्कुरु
 क्षेत्रे हत्वा पाण्डवान् राज्यस्थापयित्वानिःशेषेण सर्वभूभारमपास्य स्वां पुरीं प्रविवेश ॥ कस्यचित्त्वथ कालस्य कतिपयाहनि वैदिको ब्राह्मणो मृतं पञ्चवार्षिकं
 बालमादाय राजद्वारिनिधाय बहुशो विलपन्व हून्याक्रोशवाक्यानि कृष्णं जगाद ॥ कृष्णस्तमाक्रोशं श्रुत्वा तूष्णीमुवास ॥ सतुममपञ्चपुत्राः पूर्वहता
 अयंतुषष्टः एनं कृष्णो न जीवयिष्यति तर्हि गजद्वारि मरिष्यामीत्युवाच ॥ तस्मिन्काले अर्जुनः कृष्णं द्रष्टुमागतस्तथा विधत्तं पुत्रशोकैर्न विलपन्तं ददर्श ॥
 अर्जुनोऽपि कालधर्ममुपागतं पञ्चवार्षिकं बालकं दृष्ट्वा कृपया विष्टस्तव पुत्रमहं जीवयिष्यामीति ब्राह्मणायाभयं दत्त्वा प्रतिश्रुतवान् ॥ ब्राह्मणस्तु तेना
 श्वासितो हृष्टवान् ॥ अथैतं ब्राह्मणशिंशुं बहुभिः संजीवनास्त्रैरभिमन्त्र्य अलब्धजीवितं दृष्ट्वा वृथा प्रतिज्ञामवाप्य बहुशोकसमन्वितस्तेनैव प्राणांस्त्यक्तुमै

च्छत् ॥ कृष्णस्तुतत्सर्वज्ञात्वान्तःपुराद्विनिष्क्रम्यतैवैदिकंप्राहतवपुत्रान्सर्वानंहंदास्यामीत्युक्त्वाश्वास्यवैनतेयमारुह्यार्जुनसहितोवैष्णवलोकं
 माजगाम ॥ तत्रदिव्यमणिमण्डपोद्देशेदेव्यासहसमासीनंनारायणंदृष्ट्वाकृष्णार्जुनौनमश्चक्रतुः ॥ सतौबाहुभ्यांपरिष्वज्यकिमर्थमागतावित्यु
 वाच ॥ कृष्णश्चभगवन्वैदिकस्यतनयान्ममदेहीत्युवाच ॥ सतुनारायणस्तादृग्वयसिसंस्थितान्ब्राह्मणपुत्रान्कृष्णायसंददौ ॥ श्रीकृष्णोऽपि
 तान्वैनतेयस्कन्धेसमारोप्य हर्षसमन्वितोऽर्जुनसहितःस्वयमप्यारुह्यदिविदेवगणैःसंस्तूयमानोद्वारवतीमाविवेश ॥ तस्मैब्राह्मणायपञ्चव
 र्षवयःस्थान्पट्पुत्रान्ददौ ॥ सोऽप्यत्यन्तहर्षसमन्वितःकृष्णंवर्द्धस्वेत्याशिषंप्रायच्छत् ॥ अर्जुनस्तुसफलांप्रतिज्ञामवाप्यकृष्णंनमस्कृत्य
 युधिष्ठिरपालितांस्वांपुरीमाजगाम ॥ कृष्णस्यषोडशसहस्रभार्यास्वयुतसाहस्रपुत्राजज्ञिरेतेषांपुत्रपौत्रसङ्ख्यांवल्लुनशक्यते ॥ अत्रापिश्लोकः ॥
 अष्टौशतानिपुत्राणांसहस्राण्ययुतंतथा ॥ प्रद्युम्नःप्रथमस्तेषांसर्वेषांरुक्मिणीसुतः ॥ ५ ॥ असङ्ख्येस्तैर्यादवैरियंपृथिवीसंवृताभवत् ॥ पुनर
 प्यवनीभारशङ्कयाकृष्णस्तुतानृषिशापव्याजेनसंहर्तुमैच्छत् ॥ कदाचित्सर्वेकुमारानर्मदायांविहर्तुमाजग्मुः ॥ तत्रतपन्तंकण्वंमहर्षिदृष्ट्वाजाम्भ
 वत्याःपुत्रयोषिद्विषंकृत्वातस्योदरेकाष्णांयसंसुसलंवद्धाऋषेःसमीपमागत्यसर्वेनमस्कृत्यपत्नीरूपंसांभ्वंकुमारंतस्यपुरतोनिधायअस्यागर्भेस्त्रीवापुर
 पोवाभविष्यतीतिब्रूहीत्युचुः ॥ सतुमनसातद्विज्ञायतानमर्पमाणःसर्वाननेनमुसलेनयूयंसर्वेनिहताभवेत्युवाच ॥ सर्वेसमुद्रिग्रमनसःकृष्णंसमेत्य
 ॥ तत्रतंसुसलावशिष्टं कनिष्ठाङ्गुलिमात्रंमत्स्योजग्रास ॥ तंमत्स्यंनिपादोऽपृहीत्वातदुदरस्थंमुशलखण्डमादायवाणाग्रेफलकमकरोत् ॥ कदाचित्सर्वेयादवा
 रामकृष्णप्रद्युम्नादयोमहाबलास्तिष्ठःकोट्योमहोत्सवयात्रांकर्तुतन्महाह्रदसमीपंजग्मुः ॥ तत्रचवहुमद्यमांसानिभुक्त्वासर्वमत्ताःकीडार्थंतन्महाह्रदसमुद्भू
 तान्महाकांशानुत्पाट्यतैर्वज्रधारासन्निभैःपरस्परंजघ्नुः ॥ तेनसर्वेप्रद्युम्नादयोयादवानिशशेषंत्यक्तजीवितावभूवुः ॥ तेसर्वेस्वान्स्वांस्त्रिदशान्प्रतिपेदिरे ॥
 एवंमुशलेनसंहृत्यसर्वस्वयमेकोर्देवोवहुगुल्मसमांकीर्णमहाद्रुमच्छायायांसुप्तश्चतुर्विधव्यूहगतंवासुदेवात्मकमात्मानंचिन्तयआनूपरिपदंनिधायात्मनो
 मानुषंवपुस्त्यक्तुमनुनिषसाद् ॥ एतस्मिन्नन्तरेमृगयाजीविकोहरेःसतदाकालप्रभावेनचक्रवर्ध्वजांकुशादिचिह्नितमतिरक्तमंहरेःपादकमलंदृष्ट्वा तन्मृ
 गपोतंमत्वासकलयदुवंशंहरमुसलशकलनिर्मितसायकेनजघान ॥ तदनन्तरंश्रीकृष्णंज्ञात्वासुमहाभयार्तःप्रवेपमानःकृताञ्जलिंपुटोमहापराधो मयाकृत
 इतिवदंस्तंप्रणनाम ॥ श्रीकृष्णस्तथाभूतंदृष्ट्वासुधामयकराभ्यांतमुत्थाप्यभवतानापराधःकृतइतिवदन्महाभयपीडितमाश्वासयन्नुवाच ॥ सतोयोगिग

म्यमपुनरावृत्तिशाश्वतंसर्वोपनिषन्मयंवैष्णवलोकंप्रददौ ॥ असौ तस्मिन्नेवमुहूर्तेमानुषंरूपंविहायपञ्चोपनिषन्मयंसकलपुत्रदारसहितोदीप्तिमयंवैष्णवं
लोकं दिव्यं विमानमास्थाय सहस्रार्कद्युतिसदृशं दिव्याप्सोगणाकीर्णहिरण्मयं वासुदेवलोकं जगाम ॥ तस्मिन्कालेदारुकोरथमारुह्यविष्णोःसपीपं विवेश ॥
कृष्णोपिमत्स्वरूपमर्जुनं पूर्वमानयस्वेति प्रेषयामास ॥ स तु मनोजवस्यन्दनमारुह्यार्जुनसमीपमाजगाम ॥ एतस्मिन्नन्तरे देव्यर्जुनस्तदारुह्यपरिणीय
नमस्कृत्य किंकरोमीति पुट्यञ्जलिं रुवाच ॥ कृष्णस्तु तमाह पाथो हं स्वलोकं यास्यामित्वं तु द्वारवतीं गत्वा तत्र स्था रुक्मिण्याद्यष्टभार्या आनीय मम शरीरे
प्रेषय ॥ स दारुकेण सहितो नगरीमाजगाम ॥ एतस्मिन्नन्तरे देवा विमानस्थानभसि संस्थिताः स्वलोकं यिया सन्तं कृष्णं दृष्ट्वा ऋषिभिः सार्द्धं स्तुत्वा पुष्प
वर्पाणि ववृषुः ॥ कृष्णोऽपि मानुषदेहं संन्यस्य सकलजगत्स्थितिसंहारहेतुभूतं सकलक्षेत्रज्ञान्तर्यामि योगिध्येयमनामयं वासुदेवात्मकं देहं धृत्वा वै न ते य
मारुह्य महर्षिभिः स्तूयमानो जगाम ॥ अर्जुनो वासुदेवो ग्रसेनाभ्यां रुक्मिण्यादिमहिषीभ्यस्तत्सर्वं कथयामास ॥ तच्छ्रुत्वा सर्वे पौरजनाः स्त्रियश्च द्वारवती
मुत्सृज्यान्तःपुराद्बहिर्निष्क्रम्य सर्वास्ताः कृष्णवल्लभा वसुदेवो ग्रसेन सहिताः शीघ्रमेव हरेः समीपं जग्मुः ॥ ते सर्वे वसुदेवो ग्रसेनाकूरादयो यदुवृद्धास्तान्नि
हतात्रामकृष्णप्रद्युम्नानिरुद्धादीन् सर्वान्यादवान् दृष्ट्वा महता शोकेन सन्तप्ताः स्वदारसहिता महान्तमग्निं प्रज्वाल्य तस्मिन् प्रविश्य निर्दग्धास्त्यक्तजीविता
वभूवुः ॥ तत्सुरतरुचन्दनागरुकाष्टैश्चित्तिकारयित्वा तस्मिन् वैदिकाग्निं प्रज्वाल्य तस्मिन् कृष्णस्य शरीरं निक्षिप्य वेदोक्तविधिना संस्कारमर्जुनश्चकार ॥
कृष्णपत्न्योरुक्मिणीसत्यभामाकालिन्दीमित्रविन्दाजाम्बवतीनामग्निजित्सुशीलासुलक्षणा एताः सवामहिष्यस्तमग्निं प्रविश्य च भर्तृशरीरं परिष्वज्य तं ना
ग्निना निर्दग्धाः स्वान्स्वानंशान्समेत्य दिव्यविमानाधिहृदाः सकलदेवगणसंपूज्यमाना दिव्याप्सोगणसंकुला वासुदेवलोकमाजग्मुः ॥ रेवती च बलभद्र
शरीरं परिष्वज्याग्निं प्रविश्य तस्मिन् देहं त्यक्त्वा दिव्यदेहं प्राप्य दिव्यविमानाहृदाभर्तुः स्थानं संकल्प लोकं दिव्यमवाप ॥ तथैव प्रद्युम्नसह रुक्मिणु त्रीतथानि
रुद्धेनोपापि सर्वाश्च यादवस्त्रियः स्वस्वभर्तुः शरीराणि परिष्वज्याग्निं प्रवेशं चक्रुः ॥ तेषां सर्वेषामर्जुन और्ध्वदैहिकं कृतवान् ॥ तस्मिन्काले दिव्यवाजिसमायुक्तं
सुग्रीवाख्यकंसं सर्वरत्नोपेतं दिव्यस्यन्दनमारुह्य दारुकोऽपि वैष्णवलोकं जगाम ॥ पारिजातनरुदेवसभा सुधर्मा च त्रिदशेन्द्रलोकमयाताम् ॥ तस्मिन् समये द्वा
रवतीपुरीमहोदधौ निमग्नौ भूत् ॥ ततः सर्वाः पाण्डवसहस्रस्त्रियः कृष्णभार्या अर्जुनो गृह्णत्वा स्वां पुरीम गच्छत् ॥ तस्मिन् ब्रध्वनि एकेनार्जुनेन समानीतं स्त्री
धनं दस्यवो दृष्ट्वा तदपहर्तुं सत्वरमाययुः ॥ तान् समारब्धान् मलेच्छन् दृष्ट्वाऽर्जुनोपिनैर्योद्धु यपुरादाय तज्ज्यारोपितुमपि शक्तो नाभूत् यतुग्रहणेऽप्यशक्तमर्जुनं
दस्यवो दृष्ट्वा सर्वा योपितो जगृहुः ॥ ताः पूर्वदेवगन्धर्वयोपितो द्रष्टावक्रमहामुनिं दृष्ट्वा जहसुस्तस्तेन शतांशं श्याभविष्यथेति तस्नाभिः प्रसादिनः पूजित

श्वतत्प्रसादात्सर्वलोकैश्चनमस्कृतंवासुदेवंभर्तारमवाप्यापितेनैवदस्युहस्तंगताअभवन् ॥ अर्जुनोऽपिदस्युभिर्निर्जितःशोकसमाविष्टोममभुजबलं
 वीर्यकृष्णेनैवसहसर्वमैश्वर्यनिर्यातमितिमत्वाअद्यममभाग्यक्षयइतिवदन्सायंसन्ध्यारविरिवनिःशेषविनष्टतेजाःस्वांपुरींसमाजगाम ॥ एवंहितार्थायसर्व
 देवानांसमस्तभूभारविनाशायचयदुवंशेऽवतीर्यसकलराक्षसविनाशंकृत्वामहान्तमपिचोर्वीभारंनाशयित्वानन्दव्रजद्वारकामथुरानिवासिनःसर्वान्स्था
 वरजङ्गमान्कालभववन्धैर्मोचयित्वापरमैश्वर्येशाश्वतेयोगिगम्यहिरण्येरम्येसात्त्विकेसंस्थाप्यनित्यंदिव्यमहिष्यादिसंसेव्यमानो वासुदेवउवास ॥
 अत्रश्लोकाः ॥ अन्येसर्वेऽवताराःस्युःकृष्णस्यचरितंमहत् ॥ भूभारकविनाशायप्रादुर्भूतोरमापतिः ॥ ६ ॥ एतत्कृष्णस्यचरितंदुष्टानानाशहेतवे ॥
 श्रीकृष्णःकरुणासिन्धुर्वैकुण्ठेमोदतेसदा ॥ ७ ॥ अत्यद्भुतमिदंदेविकृष्णस्यचरितंशुभम् ॥ संग्रहेणमयैवोक्तंतवसर्वफलप्रदम् ॥ ८ ॥ वासु
 देवस्यचरितंयःपठेद्धरिसंनिधौ ॥ स्मरेद्वाशृणुयाद्भक्त्यासयातिपरमंपदम् ॥ ९ ॥ मंहापातकयुक्तोवातंथोपपातकसंयुतः ॥ बालकृष्णस्यचरितंश्रुत्वा
 पापैःप्रमुच्यते ॥ १० ॥ द्वाग्वत्यांसमासीनंरुक्मिणीसहितंहरिम् ॥ स्मरन्वैमहदैश्वर्यमनेनाप्रोत्यसंशयम् ॥ ११ ॥ संग्रामेसङ्कटेदुर्गेशत्रुभिःपरि
 वेष्टिते ॥ नेतारंसर्वदेवानांध्यात्वासुविजयीभवेत् ॥ १२ ॥ यःस्मरेद्दोषकन्याभिःक्रीडन्तंगोव्रजेशुभे ॥ सर्वकामानवाप्नोति सौभाग्यत्रैवविन्दति
 ॥ १३ ॥ महोपसर्गोगाद्यैर्युक्तोयस्तुसनातनम् ॥ जेतारंचमहारौद्रींकृत्यांकाशीपुरेस्थिताम् ॥ १४ ॥ किमत्रबहुनोक्तंनसर्वकालेषुचाप्युमे ॥ कृष्णायनम
 इत्येवंमन्त्रमुच्चारयेद्बुधः ॥ १५ ॥ कृष्णायवासुदेवायहरयेपरमात्मने ॥ प्रणतक्लेशनाशायगोविन्दायनमोनमः ॥ १६ ॥ इमंमन्त्रंजपन्देवि
 भक्त्याप्रतिदिनंनरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ १७ ॥ सर्वेषामेवदेवानामीश्वरोऽसौजनार्दनः ॥ रक्षणायचलोकानामवस्थान्तर
 मेतिवै ॥ १८ ॥ त्रिपुरहन्तुकामेनमयासंपूजितोहरिः ॥ बुद्धरूपधरःश्रीमान्मोहयामासतद्रिपून् ॥ १९ ॥ मोहितास्तेनशास्त्रेणसर्वधर्मविवर्जिताः ॥
 नागयणास्त्रेणमयानिहतादेवशत्रवः ॥ २० ॥ अवतीर्यकलावन्तेब्राह्मणस्यनिवेशने ॥ हनिष्यतितथारौद्रान्मलेच्छान्सर्वाञ्जनार्दनः ॥ २१ ॥
 तैस्तैर्भावैर्मयावस्थाःसर्वाःप्रोक्ताजगत्पतेः ॥ किमन्यच्छ्रोतुकामासितद्वर्वाभिःशुभानने ॥ २२ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपञ्चपञ्चा०उत्तर०उमाम
 हेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेश्रीकृष्णस्वधामगमननिरूपणंनामद्विपञ्चाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २५२ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ भगवन्सर्वमाख्यातंवे
 भवावस्थितंहरेः ॥ एतस्मिन्नामकृष्णभ्यांचरित्रमस्मिन्विस्मितम् ॥ १ ॥ अहोरामस्यचरितंकृष्णस्यचमहात्मनः ॥ शृण्वन्त्याममद्वेशकल्पा
 न्तरशतैरपि ॥ २ ॥ तृप्तिर्नैवैतिभूतेशचेतोहृदिकथामृतम् ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिविष्णोर्माहात्म्यमुत्तमम् ॥ नत्पूजनविधिदेवश्रोतुमिच्छाम्यहंतथा ॥ ३ ॥

प० पु०
॥ २७३ ॥

श्रीरुद्रश्वाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिहरेश्चसुमहात्मनः ॥ स्थापनंचस्वयंव्यक्तंद्विविधंतत्प्रकीर्तितम् ॥ ४ ॥ शिलामृदारुलोहाद्यैः कृत्वा प्रतिकृतिहरेः ॥
श्रौतस्मार्तागमप्रोक्तक्रियासंस्थापनंहियत् ॥ ५ ॥ तत्स्थापनमितिप्रोक्तंस्वयंव्यक्तंहिमेशृणु ॥ यस्मिन्संनिहितोविष्णुःस्वयमेवनृणांभुवि ॥ ६ ॥
पापाणदावोरात्मेशःस्वयंव्यक्तंहितस्मृतम् ॥ स्वयंव्यक्तंस्थापितंवापूजयेन्मधुमूदनम् ॥ ७ ॥ देवतानांमहर्षीणामर्चनार्थेसनातनः ॥ स्वयमेवजगन्नाथः
सान्निध्यंयातिकेशवः ॥ ८ ॥ यस्ययद्विग्रहेभोग्यंतदेवाविरभूदुवि ॥ तदेवपूजयेन्नित्यंतस्मिन्नेवमेत्सदा ॥ ९ ॥ श्रीरङ्गशायीदेवेशोविधिनाचर्यः
सुरोत्तमः ॥ स एवेक्ष्वाकुनाथानांतपसाविरभूदुवि ॥ १० ॥ ममापिकाश्यांसंपूज्योमाधवःकलुषापहः ॥ यत्रयत्रगृहेरम्येस्वयंव्यक्तःसनातनः ॥ ११ ॥
तत्रतत्रसमागम्यरमेऽहंसंव्यवस्थितः ॥ नाष्टाङ्गयोगेयज्ञेशस्त्वर्चायांविन्दतेनृणाम् ॥ १२ ॥ चक्षुषोर्विषयंप्राप्यददातिवरमीप्सितम् ॥ सर्वावस्थासुसौ
लभ्यमर्चायांलभ्यतेजनैः ॥ १३ ॥ अज्ञानामपिसान्निध्यंसर्वदापृथिवीतले ॥ जम्बूद्वीपेमहापुण्येवर्षेवैभारतेशुभे ॥ १४ ॥ अर्चायांसंनिधौविष्णुर्न
तरेषुकदाचन ॥ तत्तस्माद्भारतेवर्षेमुनिभिस्त्रिदशैरपि ॥ १५ ॥ सेवितःसततंदेवितपोयज्ञक्रियादिभिः ॥ भारतेऽस्मिन्महावर्षेनित्यंसंनिहितोहरिः ॥
॥ १६ ॥ ऐन्द्रद्युम्नेतथाकौमेंसिहाद्रौकरवीरके ॥ काश्यांप्रयागेसौम्येचशालग्रामाचलेतथा ॥ १७ ॥ द्वारवत्यानैमिषेचतथावदरिकाश्रमे ॥ कृतशौचेहरे
त्पापंपौण्डरीकेचदण्डके ॥ १८ ॥ माथुरेवेङ्कटाद्रौचक्ष्वेताद्रौगरुडाचले ॥ कांच्याप्रानन्तशयनेश्रीरङ्गेवासवाचले ॥ १९ ॥ नारायणाचलेसौम्येवाराहेवा
मनाश्रमे ॥ एवमाद्याःस्वयंव्यक्ताःसर्वकामफलप्रदाः ॥ २० ॥ स्वयमेवहिसान्निध्यंयस्मिन्यातिजनार्दनः ॥ तस्मिन्नेवस्वयंव्यक्तंवदन्तिमुनयःशुभाः
॥ २१ ॥ महाभागवतश्रेष्ठोविधिनास्थाप्यकेशवम् ॥ मन्त्रेणकुर्यात्सान्निध्यंस्थापनंतद्विशिष्यते ॥ २२ ॥ तस्मिन्संपूजयेद्देवंग्रामेषुचगृहेषुच ॥ शा
लग्रामशिलायांतुगृहार्चासद्भिरिष्यते ॥ २३ ॥ अर्चनंमन्त्रपठनंयागयोगोमहात्मनः ॥ नामसंकीर्तनंसेवातच्चिह्नैरङ्कनंतथा ॥ २४ ॥ तदीयारा
धनंचस्यान्नवधाभिद्यतेशुभे ॥ नवकर्मविधानेज्याविप्रस्यसततंस्मृता ॥ २५ ॥ महाभागवतश्रेष्ठोब्राह्मणोवैगुरुनृणाम् ॥ सर्वेषामेषलोकानामसौ
पूज्योयथाहरिः ॥ २६ ॥ तापादिपञ्चसंस्कारीनवेज्याकर्मकारकः ॥ अर्थपञ्चकविद्विप्रोमहाभागवतःस्मृतः ॥ २७ ॥ नवकर्मविधानेज्याक्षत्रियस्य
विधीयते ॥ तच्चिह्नैरङ्कनंसेवातदीयानांचपूजनम् ॥ २८ ॥ मन्त्रवर्णस्यजपनंनामसंकीर्तनंहरेः ॥ वन्दनंचविशांप्रोक्तंषट्कर्मैज्याविधानतः ॥
॥ २९ ॥ नामसंकीर्तनंसेवापूजनंवन्दनंतथा ॥ अर्चनंचतदीयानांपञ्चेज्याशूद्रजन्मनः ॥ ३० ॥ साधारणेनसर्वेषांमानसेज्यानृणांप्रिये ॥ स्वाधिका
रानुरूपंचकार्यांचेज्याजगत्पतेः ॥ ३१ ॥ अनन्यदेवताभक्तैरनन्यफलसाधकैः ॥ वेदविद्वद्भ्यस्तत्त्वज्ञैर्वीतरागैर्मुमुक्षुभिः ॥ ३२ ॥ गुरुभक्तिसमायु

उ.खं.सं.
अ० २५३

॥ २७३ ॥

क्तैः सुप्रसन्नैः सुसाधुभिः ॥ ब्राह्मणरितरैश्चापि पूजनीयो हरिः सदा ॥ ३३ ॥ यथोचिता च वर्णस्य कार्या इज्या हरेर्नृणाम् ॥ वर्णाश्रमानुरूपं च कर्तव्यं
 वैष्णवैः शुभैः ॥ ३४ ॥ श्रुतिस्मृत्युदितं सम्यङ् नित्यमत्र समाचरेत् ॥ श्रुतिस्मृत्युक्तकर्माणि नातिक्रामेत् बुद्धिमान् ॥ ३५ ॥ श्रुतिस्मृत्युक्तमाचारं
 यो न सेवेत वैष्णवः ॥ स च पाखण्डमापन्नो रौरवे नरके वसेत् ॥ ३६ ॥ तस्माद्द्वर्णानुरूपं वैकुर्यादिज्यां जगत्पते ॥ तस्मात्स्मृत्युक्तमाचारं कुर्याद्वै मानवः सदा
 ॥ ३७ ॥ साधारणं हि सर्वेषां मानसे ज्या शुभे नृणाम् ॥ स्वाधिकारं निरीक्ष्यैव कर्म कुर्यादतन्द्रितः ॥ ३८ ॥ शमोदमस्तपः शौचं सत्यमाभिषवर्जनम् ॥
 अस्तेयमेवाहिंसा च सर्वेषां धर्मसाधनम् ॥ ३९ ॥ तस्माद्द्वर्णानुरूपेण पूजयेन्मधुसूदनम् ॥ रात्रावन्ते समुत्थाय उपस्पृश्य यथाविधि ॥ ४० ॥ नम
 स्कृत्य गुरुन्स्वस्य संस्मरेदच्युतं हृदि ॥ सहस्रनामभिर्भक्त्या कीर्तयेद्वाग्यतः शुचिः ॥ ४१ ॥ वहिर्यामात्समुत्सृज्य मूलमूत्रं यथाविधि ॥ शौचं कृत्वा
 यथान्यायमाचम्य प्रयतः शुचिः ॥ ४२ ॥ दन्तधावनपूर्वतु स्नानं कुर्याद्यथाविधि ॥ आदाय तु लसीमूलमृदं तत्पत्रसंयुताम् ॥ ४३ ॥ मूलमन्त्रे
 णाभिमन्त्र्य गायत्र्या च शुभानने ॥ मन्त्रेणैवानुलिप्ताङ्गः स्नायात्कृत्वा घर्मर्षणम् ॥ ४४ ॥ हरिपादोद्भवाङ्गान् तत्रावाह्य सुनिर्मले ॥ निमज्ज्या
 शुजपेत्सूक्तमघर्मर्षणमुत्तमम् ॥ ४५ ॥ आचम्य मार्जनं कुर्यात्पौरुषोक्तक्रमादथ ॥ पश्चादप्सु निमज्ज्याथ मूलमन्त्रं जपेद्बुधः ॥ ४६ ॥
 अष्टाविंशतिवारं वा शतमष्टोत्तरं च वा ॥ प्रार्थयेद्भिमन्त्र्याथ जलमन्त्रेण वैष्णवः ॥ ४७ ॥ आचम्य तर्पयेद्देवानृषींश्चैव पितृंस्तथा ॥
 निर्पीड्य वस्त्रमाचम्य धौतवस्त्रेण वेष्टितः ॥ ४८ ॥ विमलं मृत्तिकां रम्यामादाय द्विजसत्तमः ॥ मन्त्रेणैवाभिमन्त्र्याथ ललाटादिषु वैष्णवः ॥ ४९ ॥
 धारयेद्दूर्ध्वपुण्ड्राण्यथासंङ्ख्यमतन्द्रितः ॥ उपास्य विधिवत्सन्ध्यां सावित्रीं च जपेद्बुधः ॥ ५० ॥ संयतात्मा गृहं गत्वा पादौ प्रक्षाल्य वाग्यतः ॥ आच
 म्यैकाग्रमनसा पूजामण्डपमाविशेत् ॥ ५१ ॥ रम्ये शुभ्रतरि पीठे पुष्पोपचयशोभिते ॥ तस्मिन्निवेश्य दंबंतं लक्ष्मीनारायणं प्रभुम् ॥ ५२ ॥ पूजयेद्विधि
 नासम्यग्गन्धपुष्पाक्षतादिभिः ॥ स्थापने वास्वयं व्यक्ते गृहार्चायां विधानतः ॥ ५३ ॥ श्रौतस्मात्तागमोक्तानामर्चनं विधिना द्विजः ॥ कुर्याद्रत्नया
 यथार्हं च विष्णोः प्रयतमानसः ॥ ५४ ॥ यथोपदिष्टे गुरुणा तथा कुर्वीत वैष्णवः ॥ श्रौतवैखानसं प्रोक्तं वा सिष्टं स्मार्तमुच्यते ॥ ५५ ॥ पाञ्चगव्यविधानं च
 दिव्यागममितीरितम् ॥ क्रियालुप्तं न कर्तव्यं विष्णोराराधनं परम् ॥ ५६ ॥ आवाहनासनार्घ्याद्यैर्गन्धपुष्पाक्षतादिभिः ॥ धूपैर्दीपैश्च नैवेद्यैस्ताम्बुलाद्यैर्न
 मस्कृतैः ॥ ५७ ॥ कुर्यादाराधनं विष्णोर्यथाशक्तिमुदान्वितः ॥ प्रत्यृचं पुरुषसूक्तं न मूलमन्त्रेण वैष्णवः ॥ ५८ ॥ मन्त्रद्वयेन कुर्वीत षोडशैरुप
 चारकैः ॥ भूयः प्रत्युपचारेषु दद्यात्पुष्पाञ्जलिततः ॥ ५९ ॥ आवाहयेज्जगन्नाथं मुद्रया चैव वैष्णवः ॥ आसनं तु यथादद्यात्पुष्पकेण च मुद्रया

प० पु०
॥ २७४ ॥

॥ ६० ॥ दीपाध्याचमनस्नानपात्रस्थैर्विमलैर्जलैः ॥ मङ्गलद्रव्यसंयुक्तस्तुलसीदलमिश्रितैः ॥ ६१ ॥ दद्यात्प्रत्युपचारंतुमूलमन्त्रद्वयेन च ॥ सुवासितेन तैलेन कुर्यादभ्यञ्जनं ततः ॥ ६२ ॥ कस्तूर्याचन्दनेनापि कुर्यादुद्धर्चनादिकम् ॥ सुगन्धवासितैस्तोयैः स्नाप्य मन्त्रयुतैः शुभैः ॥ ६३ ॥ वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैरलङ्कृत्य यथाविधिं ॥ मधुपर्कततो दद्याद्गन्धं दद्यात्सुवासितम् ॥ ६४ ॥ सुरभीणिसुपुष्पाणि भक्त्या सम्यङ् निवेदयेत् ॥ धूपं दशाङ्गमष्टाङ्गं दीपंच सुमनोहरम् ॥ ६५ ॥ नैवेद्यं विविधं दद्यात्पायसापूपमिश्रितम् ॥ कर्पूरंतु सताम्बूलं भक्त्या चैव निवेदयेत् ॥ ६६ ॥ दीपैर्नीराजनं कृत्वा पुष्पमालां समर्पयेत् ॥ परिणीय प्रणम्याथ स्तुत्वा स्तोत्रैरनुत्तमैः ॥ ६७ ॥ गरुडाङ्केशाय यित्वा मङ्गलाध्यं निवेदयेत् ॥ संकीर्त्य नामभिः पुण्यैः पश्चाद्भोमं समाचरेत् ॥ ६८ ॥ हरेर्नैवेद्यशेषेण जुहुयाद्ब्रह्मिमण्डले ॥ प्रत्यृचपौरुषं सूक्तं श्रीसूक्तं मङ्गलाह्वयम् ॥ ६९ ॥ होतव्यमाज्यसंमिश्रं हविषा वैदिकानले ॥ प्रोक्तेन मन्त्ररत्नेन जुहुयाद्भक्तिसंयुतम् ॥ ७० ॥ अष्टोत्तरशतवारमष्टाविंशतिमेव च ॥ यज्ञरूपं महाविष्णुं ध्यायन् नैजुहुयाद्भविः ॥ ७१ ॥ शुद्धजाम्बूनदनिभं शङ्खचक्रगदाधरम् ॥ समस्तवेदेदान्तसाङ्गोपाङ्गयुतं प्रभुम् ॥ ७२ ॥ देव्याश्रिया समासीनं ध्यात्वा होमं समाचरेत् ॥ एकैकामाहुतिं पश्चात्नामभिर्जुहुयाद्भविः ॥ ७३ ॥ नित्यान्भक्तान्समुद्दिश्य महाभागवतोत्तमः ॥ भूनीलाविमलाद्याश्च शक्तयः प्रथमं क्रमात् ॥ ७४ ॥ अनन्तविहगेन्द्रादिदेवं तास्तदनन्तरम् ॥ वासुदेवादयः पश्चात्तथा शक्त्यादिदेवताः ॥ ७५ ॥ मूर्तयः केशवाद्याश्च तथा संकर्षणादयः ॥ मत्स्यकूर्मादयश्चैव तथा चक्रादिहेतयः ॥ ७६ ॥ कुमुदादयश्च त्रिदशास्तथा चन्द्रादिदेवताः ॥ इन्द्रादिलोकपालाश्च तथा धर्मादिदेवताः ॥ ७७ ॥ होतव्याः क्रमशस्तस्मिन्संपूज्याश्च विशेषतः ॥ एतद्वैकुण्ठहोमं तु महाभागवतोत्तमः ॥ ७८ ॥ नित्यार्चनविधौ नित्यं कुर्वीत सुसमाहितः ॥ गृहार्चने गृहद्वारि पञ्चयज्ञविधानतः ॥ ७९ ॥ दत्त्वा बलिं विधानेन पश्चादाचमनं चरेत् ॥ उपविश्यासने शुभ्रे कृष्णाजिनकुशोत्तरे ॥ ८० ॥ मन्त्रयोगं प्रकुर्वीत भोगार्थं सुखमात्मनः ॥ सम्यक्पद्मासनासीनो भूतशुद्धिसमाचरेत् ॥ ८१ ॥ प्राणायामत्रयं कुर्यान्मन्त्रेण विजितेन्द्रियः ॥ उदङ्मुखं ततः कृत्वा हृत्पङ्कजमनुत्तमम् ॥ ८२ ॥ विकासं तस्य कुर्वीत विज्ञानरविणा हृदि ॥ तत्कर्णिकायां बह्वर्कशशि विम्बान्यनुक्रमात् ॥ ८३ ॥ त्रयं त्रयीमये तस्मिन्श्चिन्तयेद्द्वैष्णवोत्तमः ॥ नानारत्नमयं पीठं तेषामुपरि चिन्तयेत् ॥ ८४ ॥ तस्मिन्हृत्पद्ममूलान्ते बालार्कसदृशद्युति ॥ अष्टैश्वर्यदलपद्मं मन्त्राक्षरमयं चरेत् ॥ ८५ ॥ तस्मिन्देव्या समासीनं कोटिश्रीतांशुसंनिभम् ॥ चतुर्भुजं सुन्दराङ्गं शङ्खचक्रगदाधरम् ॥ ८६ ॥ पद्मपत्रविशालाक्षं सर्वलक्षणलक्षितम् ॥ श्रीवत्सकौस्तुभो गस्कं पीतवस्त्रधरं प्रभुम् ॥ ८७ ॥ विचित्राभरणैर्युक्तं दिव्यमण्डनमण्डितम् ॥ दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गं दिव्यपुष्पोपशोभितम् ॥ ८८ ॥ तुलसीकोमलदलवनमालाविभूषितम् ॥

उ.खं.स.
अ० २६३

॥ २७४ ॥

बालार्ककोटिसदृशकान्त्यादेव्याश्रियासह ॥ ८९ ॥ सर्वलक्षणलक्षण्यासमाश्लिष्टतनुंशिवम् ॥ एवंध्यात्वाजपेन्मन्त्रंसमाहितमनाःशुचिः ॥ ९० ॥
 सहस्रंशतवारंवायथाशक्त्यथवापिच ॥ मनसैवार्चनंकृत्वाविरमेत्तत्रभक्तिः ॥ ९१ ॥ तदीयानर्चयेद्भक्त्यातस्मिन्कालेसमागतान् ॥ तर्पयित्वा
 त्रपानाद्यैरनुव्रज्यविसर्जयेत् ॥ ९२ ॥ अर्चयित्वापितृन्देवांस्तर्पयेच्चविधानतः ॥ संपूज्यातिथिभृत्यांश्चभुञ्जीयातांचदम्पती ॥ ९३ ॥ यक्षराक्षसभूता
 नामर्चनंवर्जयेत्सदा ॥ योमोहात्कुरुतेविप्रःसचाण्डालोभवेद्भुवम् ॥ ९४ ॥ यक्षाणांचपिशाचानांमद्यमांसभुजांतथा ॥ दिवौकसांतुभजनंसुरापान
 समंस्मृतम् ॥ ९५ ॥ ब्रह्मराक्षसवेतालयक्षभूतार्चनंनृणाम् ॥ कुम्भीपाकमहाघोस्नरकप्राप्तिसाधनम् ॥ ९६ ॥ कोटिजन्मकृतंपुण्यंयज्ञदानक्रिया
 दिकम् ॥ सद्यःसर्वलयंयातियक्षभूतादिपूजनात् ॥ ९७ ॥ नारीवापुरुषोवापियक्षभूतादिकार्चनात् ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशता
 निच ॥ ९८ ॥ किमिर्भूत्वाथविष्टायांपितृभिःसहमज्जति ॥ यक्षाणांचपिशाचानांतामसानांदिवौकसाम् ॥ ९९ ॥ निवेदिताग्रयोऽश्नातिपूयशोणित
 भुग्भवेत् ॥ यक्षान्भूतगणांश्चान्यान्क्रूरान्वैब्रह्मराक्षसान् ॥ १०० ॥ उद्दिश्यभुङ्क्तेयोविप्रःसद्यश्चाण्डालएवसः ॥ यानारीपूजयेद्यक्षान्पिशाचोरगराक्षसा
 न् ॥ १ ॥ सायातिनरकंधोरंकालसूत्रमधोमुखी ॥ पतिनासहकल्पान्तमुषित्वातत्रदारुणे ॥ २ ॥ लिङ्गान्मूत्रपूरीषंवैकृच्छ्रात्सूचिमुखैस्तथा ॥ कृमि
 भिर्भक्ष्यमाणाङ्गान्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ ३ ॥ पश्चाद्भूमौदशाहेषुजायतेशतसंख्यया ॥ तस्माद्यक्षादिकानांचदेवानामर्चनंत्यजेत् ॥ ४ ॥ स्वतन्त्रपूजनं
 यत्रवैदिकानामपित्यजेत् ॥ अर्चयित्वाजगद्वन्द्यंदेवंनारायणंहरिम् ॥ ५ ॥ तदावरणसंस्थानंदेवस्यपरितोऽर्चयेत् ॥ हरेर्भुक्तावशेषेणवलितेभ्योविनि
 क्षिपेत् ॥ ६ ॥ होमंचैवप्रकुर्वीततच्छेषेणैववैष्णवः ॥ हरेर्निवेदितंसम्यग्देवेभ्योजुहुयाद्धविः ॥ ७ ॥ पितृभ्यश्चापितद्द्यात्सर्वमानन्त्यमाप्नुयात् ॥
 प्राणिनांपीडनंयत्तद्विदुषांनिरयायवै ॥ ८ ॥ अद्रुतंचैवयत्किञ्चित्परस्वंगृह्यतेनरैः ॥ स्तेयंतद्विद्धिगिरिजेनरकस्यैवकारणम् ॥ ९ ॥ लशुनंमद्यपाना
 दिमूलकंगृञ्जनंतथा ॥ तिलपिष्टंशिष्टविल्वंतथाकोशातकींतथा ॥ ११० ॥ अलाबुंचैववार्ताकंवीजालींकवचानिच ॥ एवमन्यान्यभक्ष्याणिशास्त्रे
 दृष्टानिवैनरः ॥ ११ ॥ खादन्नरकमाप्नोतिविचित्रमंशिवंतथा ॥ अवैष्णवानांयच्चान्नंपतितानांतथैवच ॥ १२ ॥ अनर्पितंतथाविष्णोःश्वमांससदृशं
 भवेत् ॥ यक्षराक्षसभूतान्सुरामद्यंचगृञ्जनम् ॥ १३ ॥ योऽश्नातिनिरयंयातिपूयशोणितभोजनम् ॥ एतैःसंस्थापनस्पर्शसहवासादिभिर्नरः ॥
 १४ ॥ तेऽपियान्त्येवनिरयंविण्मृत्कृमिभोजनम् ॥ पतितानांचसंसर्गात्पाखण्डानांतथैवच ॥ १५ ॥ सर्वयज्ञस्यभोक्तारंपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ ज्ञात्वा
 सर्वंप्रकुर्वीतनित्यनैमित्तिकाःक्रियाः ॥ १६ ॥ यक्षराक्षसभूताश्चकूष्माण्डगणभैरवाः ॥ नार्चनीयाःसदादेविस्वर्गलोकमभीप्सुभिः ॥ १७ ॥ यक्ष

प० पु०
॥ २७५ ॥

राक्षसभूतानामर्चनं वर्जयेद्विजः ॥ पैशाचत्वमवाप्नोति कल्पकोटिशतत्रयम् ॥ १८ ॥ तस्माद्वाक्षसभूतानामर्चनं प्रतिषिध्यते ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्प
कोटिशतानि च ॥ १९ ॥ शैखं नरकं याति यक्षभूतगणार्चनात् ॥ शङ्खचक्रोर्ध्वपुण्ड्रादिचिह्नैः प्रियतमैर्हरेः ॥ १२० ॥ रहितः सर्वधर्मेभ्यः प्रच्युतो नरकं व्रजेत् ॥
अगम्यागमनाद्धिसापरद्रव्यापहारणात् ॥ २१ ॥ अभक्ष्यभक्षणात्सद्यो नरकं समवाप्नुयात् ॥ यस्तु पाणिगृहीतां च हित्वान्यां योषितं व्रजेत् ॥ २२ ॥
अगम्यागमनं तद्धिसद्यो नरककारकम् ॥ पतितानां च संसर्गात्पाखण्डानां तथैव च ॥ २३ ॥ विकर्मस्थानां च तथा यात्येव निरयं नरः ॥ संसर्गिणां च
संसर्गं तत्संसर्गमपित्यजेत् ॥ २४ ॥ वैष्णवः कुलमेकं तु वर्जयेत्पापसंयुतम् ॥ एकान्ती संत्यजेद्भ्रामं महापातकमिश्रितम् ॥ २५ ॥ तथैव परमे
कान्ती तद्देशमपि वर्जयेत् ॥ स्वकर्मज्ञानभक्त्यादिसाधनं वैष्णवं स्मृतम् ॥ २६ ॥ हरेराज्ञानुरूपेण कर्मज्ञानादियश्चरेत् ॥ स एकान्ती भवेद्विप्रो
वासुदेवपरायणः ॥ २७ ॥ अकृत्यं वैष्णवः पापबुद्ध्या सम्यक्परित्यजेत् ॥ एकान्ती संत्यजेच्छास्त्रदूषणान्मनसापि च ॥ २८ ॥ तथैव परमेका
न्ती हेयबुद्ध्या परित्यजेत् ॥ नित्यं नैमित्तिकं काम्यं कृत्यं तु त्रिविधं स्मृतम् ॥ २९ ॥ ज्ञानं तथैव लोकेऽस्मिन्मुनिभिः संप्रकीर्तितम् ॥ कृत्याकृत्यविवे
कं च परलोकस्य चिन्तनम् ॥ ३० ॥ तत्प्राप्तिसाधनं विष्णोः स्वरूपज्ञानमेव च ॥ भक्तियुक्तो भवेद्भक्तो न वधासाप्रकीर्तिता ॥ ३१ ॥ सुदर्शनोर्द्ध
पुण्ड्रादितच्चिह्नैर्द्वन्द्वं शुभम् ॥ सद्गुरोर्मन्त्रपठनमर्चनं विधिना हरेः ॥ ३२ ॥ स्मरणं कीर्तनं विष्णोः सेवा च परमात्मनः ॥ प्रणामस्तस्य पुरतस्तदी
यानां च पूजनम् ॥ ३३ ॥ प्रसादतीर्थसेवा च भक्तिर्नवविधा स्मृता ॥ यस्मात्प्रपद्यते देवं शरणं वैष्णवो हरिम् ॥ ३४ ॥ प्रपत्तिः सा तु विज्ञेया त्रिवि
धा संप्रकीर्तिता ॥ तामसी गजसी चैव सात्त्विकी त्रिविधा स्मृता ॥ ३५ ॥ सापि त्रिधा कृता सिद्धिः सामान्या सर्वदेहिनाम् ॥ एतच्चतुष्टयं देवि हेयं संत्यज्य
वैष्णवः ॥ ३६ ॥ उपायभूतं ब्रह्मैव मवलम्बे तव वैष्णवम् ॥ उपायभावात्संत्यज्य कर्मज्ञानादिकं नरः ॥ ३७ ॥ कुर्वीत भगवत्प्रीत्यै महाभागव
तोत्तमः ॥ त्रिकालमर्चयेद्विष्णुं भक्त्या वैपुरुषोत्तमम् ॥ ३८ ॥ नैमित्तिके विशोषेण पूजयेद्विधिना शुभे ॥ प्रत्यहं कार्तिके मासि जाती पुष्पैः समर्च
येत् ॥ ३९ ॥ दद्यादखण्डं दीपं च नियतात्मा दृढव्रतः ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वान्ते हरिसायुज्यमाप्नुयात् ॥ १४० ॥ धनुष्युषसि देवेशं मास
मेकं निरन्तरम् ॥ अर्चयेदुत्पलैर्देविकरवैः सितासितैः ॥ ४१ ॥ धूपदीपैश्च नैवेद्यैर्यथा शक्त्या निवेदयेत् ॥ समाप्तौ भोजयेद्विप्रान् महाभागवतो
त्तमान् ॥ ४२ ॥ अश्वमेधसहस्रस्य फलमाप्नोत्यसंशयम् ॥ तपोमास्युदिते भानौ स्नात्वा नद्यां विशेषतः ॥ ४३ ॥ अर्चयेन्माधवं पुष्पै
रुत्पलैश्च शुभानने ॥ पायसं सघृतं दिव्यं भक्त्या तत्र निवेदयेत् ॥ ४४ ॥ स्नात्वा संपूजयेद्विष्णुं मासमेकं निरन्तरम् ॥ शर्कराम्बुयुतं नित्यम्

उ. खं. स.
अ० २५३

॥ २७५ ॥

द्यानं विनिवेदयेत् ॥ ४५ ॥ वैष्णवान्पूजयेद्भक्त्या मासान्ते शुभदर्शने ॥ मधुमासितथानित्यं वकुलैश्चम्पकैरपि ॥ ४६ ॥ पूजयेज्जगतामीशं गुडाग्रं च
 निवेदयेत् ॥ मासान्ते वैष्णवान्विप्रान् भोजयेत्सुसमाहितः ॥ ४७ ॥ सहस्रवार्षिकीं पूजां प्रतिनित्यमवाप्नुयात् ॥ माधवे पूजयेद्देवं शतपत्रैर्महोत्पलैः ॥
 ॥ ४८ ॥ पूजयित्वा विधानेन दध्यन्नं फलसंयुतम् ॥ गुडोदकं च भक्त्या वै तस्मिन् देवि निवेदयेत् ॥ ४९ ॥ लक्ष्म्या युक्तो जगन्नाथः प्रीतो भवति पार्वति ॥
 शुक्रे तु शुक्रकमलैः पाटलैः कुमुदोत्पलैः ॥ १५० ॥ अर्चयित्वा हृषीकेशमन्नं चूतफलैर्युतम् ॥ निवेदयित्वा भक्त्या वै गवांकोटिप्रदो भवेत् ॥ ५१ ॥ वैष्ण
 वान्भोजयित्वाथ सर्वमानन्त्यमाप्नुयात् ॥ आषाढे देवदेवेशं लक्ष्मीभर्तारमच्युतम् ॥ ५२ ॥ श्रीपुष्पैरर्चयेन्नित्यं पायसान्नं निवेदयेत् ॥
 मासान्ते भोजयेद्विप्रान् महाभागवतोत्तमान् ॥ ५३ ॥ षष्टिवर्षसहस्रस्य पूजां प्राप्नोत्यसंशयम् ॥ नभोमास्यर्चयेद्विष्णुं पुत्रागैः केतकीदलैः ॥
 ॥ ५४ ॥ अर्चयित्वा च्युतं भक्त्या नभूयोजन्मभाग भवेत् ॥ दद्यादपूपान् भक्त्याथ शर्कराघृतमिश्रितान् ॥ ५५ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्तद्वत्सर्वमान
 न्त्यमाप्नुयात् ॥ नभस्येऽप्यर्चयेद्दीशं कुन्दैः कुरवकैरपि ॥ ५६ ॥ क्षीगन्तुगुडसंमिश्रं भक्त्या तत्र निवेदयेत् ॥ गवांकोटिप्रदानस्य प्रत्यहं फलमाप्नुयात् ॥ ५७ ॥
 नीलोत्पलैरिषेमासि पूजयेन्मधुसूदनम् ॥ भक्त्या निवेदयेत्तस्मिन् क्षीरमापूपमिश्रितम् ॥ ५८ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानि च ॥ वैष्णवं लो
 कमाप्नोति मुदितः स्वजनैर्वृतः ॥ ५९ ॥ ऊर्जे मासितथा देविकोमलैस्तुलसीदलैः ॥ पूजयित्वा च्युतं भक्त्या तत्सायुज्यमवाप्नुयात् ॥ १६० ॥ क्षीराज्यशर्क
 रोपेत भन्नं वै पायसं तथा ॥ अपूपं चक्रमणैव भक्त्या सम्यङ् निवेदयेत् ॥ ६१ ॥ अमायां मन्दवारं च वैष्णवं क्षेतथैव च ॥ रविसंक्रमे व्यतीपाते ग्रहणे चन्द्रसू
 र्ययोः ॥ ६२ ॥ विशेषेणार्चयेद्विष्णुं यथाशक्त्या वरानने ॥ गुरोरुत्क्रान्तिदिवसे जन्मक्षेपु तथा हरेः ॥ ६३ ॥ इष्टिच वैष्णवीं कुर्याच्छक्त्या वै द्विजस
 त्तमः ॥ दद्यात्पुष्पाञ्जलितत्रप्रत्यृचं वेदसंमितम् ॥ ६४ ॥ पाण्णचापि कुर्वीत चरुणा पायसेन वा ॥ वैष्णवान्भोजयेद्विप्राञ्छक्त्या दद्याच्च दक्षिणाम्
 ॥ ६५ ॥ कुलकोटिसमुद्धृत्य वैष्णवं पदमाप्नुयात् ॥ सर्ववेदैरशक्त्यैश्च पुंभागवतोत्तमः ॥ ६६ ॥ वैष्णवे रनुवाकैर्वा सतरात्रं निरन्तरम् ॥ पुष्पाञ्ज
 लिसहस्रं तु होमं च प्रत्यहं चरेत् ॥ ६७ ॥ प्रीतयेवा भगवतः प्रतिश्लोकं यजेद्बुधः ॥ अथ वामन्तरत्नं हिसतरात्रं निरन्तरम् ॥ ६८ ॥ अष्टोत्तरसहस्रं तु
 जुहुयाद्भविष्यजेत् ॥ विशेषेणार्चयेद्विद्वान्महाभागवतोत्तमान् ॥ ६९ ॥ अन्ते चावभृथं कुर्याद्यथाविभवसारतः ॥ वैष्णवे रनुवाकैश्च कुर्यादवभृथं
 द्विजः ॥ १७० ॥ अत्र स्नात्वा विधानेन यथाशक्त्या द्विजोत्तमः ॥ शुभे पात्रान्तरे रम्ये पादौ प्रक्षाल्य भक्तिः ॥ ७१ ॥ अर्चयन् द्वन्धुपुष्पाद्यैर्वस्त्रैराभर
 णादिभिः ॥ ताम्बूलेन फलैर्वापि यथाशक्त्या समर्चयेत् ॥ ७२ ॥ भोजयित्वा न्नपानाद्यैः प्रणम्य च पुनः पुनः ॥ आसीमान्तमनुव्रज्य नमस्कृत्य विसर्जं

प० पु०
॥ २७६ ॥

तम् ॥ ७३ ॥ पुनः प्रणम्य भक्त्याथ शनैस्तत्र निवर्तितः ॥ गृहं प्रविश्य देवेशं पूजयेत्प्रयतात्मवान् ॥ ७४ ॥ एवमभ्यर्चयेद्विष्णुं यावज्जीवमतन्द्रितः ॥
तदीयांश्च विशेषेण पूजयेत्सर्वदा शुभे ॥ ७५ ॥ आराधनानां सर्वेषां विष्णोरा राधनं परम् ॥ तस्मात्परतरं देवितदीयानां समर्चनम् ॥ ७६ ॥ अर्चयित्वा
पि गोविन्दं तदीयान्ना चयेत्पुनः ॥ न स भागवतो ज्ञेयः केवलं दाम्भिकः स्मृतः ॥ ७७ ॥ पुमांस्तस्मात्प्रयत्नेन वैष्णवान् पूजयेत्सदा ॥ सर्वतरतिदुःखौ
घं महाभागवतार्चनात् ॥ ७८ ॥ एवमुक्तं मया देवि विष्णोरा राधनं परम् ॥ नित्यं नैमित्तिकं चैव तदीयानां च पूजनम् ॥ ७९ ॥ पौरुषं तस्य याथात्म्यं फलसाधनमे
व च ॥ तस्यावसथभेदं च कर्माद्यपि चतुष्टयम् ॥ तव प्रोक्तं मया देविकि मन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १८० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वर
संवादे विष्णुपूजाविधानवैष्णवाचारकथनं नाम त्रिपञ्चाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २५३ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ एवमुक्ता तु सा देवी पतिना शूलपाणिना ॥
प्रणिपत्य महात्मानमुवाच प्राञ्जलिस्तदा ॥ १ ॥ पार्वत्युवाच ॥ साधूक्तं हित्व यानाथ वैष्णवं धर्ममुत्तमम् ॥ गुह्याद्गुह्यतमं विष्णोः स्वरूपं परमात्मनः
॥ २ ॥ धन्यास्मि कृतकृत्यास्मि सर्वदेवनमस्कृत ॥ तव प्रसादाद्देवेशमर्चयामि सनातनम् ॥ ३ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ ततस्तद्वचनं श्रुत्वा स भवस्त्रिपुरान्त
कः ॥ समाश्लिष्यावददेवीं प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ ४ ॥ रुद्र उवाच ॥ साधुसाधु महादेवि साधुसाधु वरानने ॥ अर्चयस्व हृषीकेशं लक्ष्मीभर्तारमच्युतम्
॥ ५ ॥ कृतकृत्योऽस्म्यहं भद्रे वैष्णव्याभार्यया त्वया ॥ गुरुणा तव चार्चङ्गि वामदेवेन धीमता ॥ ६ ॥ अनुज्ञातार्चयस्व शं पुराणं पुरुषोत्तमम् ॥ गुरूपदेश
मार्गेण पूजयित्वैव केशवम् ॥ प्राप्नोति वाञ्छितं सर्वं नान्यथा भूधरात्मजे ॥ ७ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ एवमुक्ता तदा देवी वामदेवान्तिकं नृप ॥ जगाम सहसा ह
ष्टाविष्णुपूजनलालसा ॥ ८ ॥ समेत्य तं गुरुं देवी पूजयित्वा प्रणम्य च ॥ विनीता प्राञ्जलिभूत्वा उवाच मुनिसत्तमम् ॥ ९ ॥ पार्वत्युवाच ॥ भगवंस्त्व
त्प्रसादेन सम्यगाराधनं हरेः ॥ करिष्यामि द्विजश्रेष्ठ त्वमनुज्ञातुमर्हसि ॥ १० ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ इत्युक्तस्तु तया देव्या वामदेवो महामुनिः ॥ तस्यै मन्त्र
वरं श्रेष्ठं ददौ स विधिना गुरुः ॥ ११ ॥ नाम्नां सहस्रं विष्णोश्च प्रोक्तवान् मुनिसत्तमः ॥ निवेदयित्वा पूजाया विधानमपि देशिकः ॥ उवाच परमप्रीत्या पार्वतीं
संशितव्रताम् ॥ १२ ॥ वामदेव उवाच ॥ अर्चयित्वा हृषीकेशं प्रातर्नित्यं वरानने ॥ सहस्रनामपठनं कुरुष्व तदनन्तरम् ॥ १३ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ इत्युक्ता
तेन गुरुणा प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ पूजयित्वा नमस्कृत्य पुनरायात्स्वमालयम् ॥ १४ ॥ शिक्षिता गुरुणा तेन वामदेवेन पार्वती ॥ तथा समर्चयामास नित्यं भक्त्या
सनातनम् ॥ १५ ॥ जपन्तीनामसाहस्रं प्रतिनित्यमतन्द्रिता ॥ उवास सुसुखेनैव पतिना संशितव्रता ॥ १६ ॥ ततः कतिपया हस्सुद्रादश्यां वृषभध्वजः ॥ कैलास
शिखरे रम्ये विष्णुमाराध्य शङ्करः ॥ उपविष्टस्ततो भोक्तुं पार्वतीं शङ्करोऽब्रवीत् ॥ १७ ॥ शङ्कर उवाच ॥ पार्वत्ये हि मया सार्द्धं भोक्तुं भुवनवन्दिते ॥ १८ ॥

उ.खं.स.
अ० २५४

॥ २७६ ॥

वसिष्ठ उवाच ॥ तमाह पार्वती देवी जस्वानाम सहस्रकम् ॥ ततो भोक्ष्याम्यहं देवभुज्यतां भवता प्रभो ॥ ततस्तां पार्वतीं प्राह प्रहसन्परमेश्वरः ॥ १९ ॥
 शङ्कर उवाच ॥ धन्यासि कृतकृत्यासि विष्णुभक्तासि पार्वति ॥ दुर्लभा वैष्णवी भक्तिर्भागधेयं विनेश्वरि ॥ २० ॥ रमन्ते योगिनोऽनन्ते सत्यानन्दचिदा-
 त्मनि ॥ तेन गमपदेनासौ परं ब्रह्माभिधीयते ॥ २१ ॥ रामरामेति रामेति रामेति रामेति नो रामे ॥ सहस्रनामतत्तुल्यं रामनाम वरानने ॥ २२ ॥ रकारादीनि नामानि शृण्व-
 तो मम पार्वति ॥ मनःप्रसन्नतां याति रामनामाभिः शङ्कया ॥ रामेत्युक्त्वा महादेवि भुंक्ष्व सार्धं मया ध्रुवा ॥ २३ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ ततो रामेति नामोक्त्वा
 सहभुक्त्वाथ पार्वती ॥ रामेत्युक्त्वा महादेवी शम्भुना सह संस्थिता ॥ पप्रच्छ शङ्करं देवं प्रीतिप्रणवमानसा ॥ २४ ॥ पार्वत्युवाच ॥ सहस्रनामभि-
 स्तुल्यं रामनाम त्वयोदितम् ॥ तस्यापराणि नामानि सन्ति चेद्रावणद्विषः ॥ कथ्यन्तां मम देवेश तत्र मे भक्तिरुत्थिता ॥ २५ ॥ श्रीमहं देव उवाच ॥
 शृणु नामानि वक्ष्यामिरामचन्द्रस्य पार्वति ॥ लौकिका वैदिकाः शब्दा ये केचित् सन्ति पार्वति ॥ २६ ॥ नामानिरामचन्द्रस्य सहस्रं तेषु चाधिकम् ॥
 तेषु चात्यन्तमुख्यं हि नामाग्रमष्टोत्तरं शतम् ॥ २७ ॥ विष्णोरेकैकनामैव सर्ववैदाधिकं मतम् ॥ तादृङ्नाम सहस्राणि रामनाम समानि च ॥ २८ ॥ यत्फलं
 सर्ववैदानां मन्त्राणां जपतः प्रिये ॥ तत्फलं कोटिगुणितं रामनामैव लभ्यते ॥ २९ ॥ नामानि शृणुरामस्य मुख्यानि शुभदर्शने ॥ ऋषिभिः परिगीतानि
 तानि वक्ष्यामि ते प्रिये ॥ ३० ॥ ॐ श्रीरामो गमचन्द्रश्च रामभद्रश्च शाश्वतः ॥ राजीवलोचनः श्रीमात्राजेन्द्रोरघुपुङ्गवः ॥ ३१ ॥ जानकीवल्लभो जैत्रोजितामि-
 त्रोजनार्दनः ॥ विश्वामित्रप्रियो दान्तः शरणागतवत्सलः ॥ ३२ ॥ वालिप्रमथनो वाग्मी सत्यवाक् सत्यविक्रमः ॥ सत्यव्रतो व्रतफलः सदाहनुमदाश्रयः
 ॥ ३३ ॥ कौशलेयः खरध्वंसी विराधवधपण्डितः ॥ विभीषणपरित्राता दशग्रीवशिरोहरः ॥ ३४ ॥ सप्ततालप्रभेत्ता च हरकोदण्डखण्डनः ॥ जामदग्न्यमहा-
 दर्पदलनस्ताडकान्तकृत् ॥ ३५ ॥ वेदान्तपारो वेदात्मा भवबन्धैकभेषजम् ॥ दूषणत्रिशिरोरिश्च त्रिमूर्तिस्त्रिगुणात्मकः ॥ ३६ ॥ त्रिविक्रमस्त्रिलो-
 कात्मा पुण्यचारित्रकीर्तनः ॥ त्रिलोकरक्षको धन्वी दण्डकारण्यवासकृत् ॥ ३७ ॥ अहल्यापावनश्चैव पितृभक्तो वरप्रदः ॥ जितेन्द्रियोजितक्रोधो जितलोभो
 जगद्गुरुः ॥ ३८ ॥ ऋक्षवानरसङ्घाती चित्रकूटसमाश्रयः ॥ जयन्तत्राणवरदः सुमित्रापुत्रसेवितः ॥ ३९ ॥ सर्वदेवाधिदेवश्च मृतवानरजीवनः ॥ माया-
 मारी च हन्ता च महाभागो महाभुजः ॥ ४० ॥ सर्वदेवस्तुतः सौम्यो ब्रह्मण्यो मुनि सत्तमः ॥ महायोगी महोदारः सुग्रीवस्थिरराज्यदः ॥ ४१ ॥ सर्वपुण्या-
 धिकफलः स्मृतः सर्वाधनांशनः ॥ आदिपुरुषो महापुरुषः परमः पुरुषस्तथा ॥ ४२ ॥ पुण्यो दयो महासारः पुराणपुरुषोत्तमः ॥ स्मितवक्त्रो मितभा-
 षी पूर्वभाषी च राघवः ॥ ४३ ॥ अनन्तगुणगम्भीरो धीरो दान्तगुणोत्तरः ॥ मायामानुषचारित्रो महादेवाधिपूजितः ॥ ४४ ॥ सेतुकृजितवर्गशः सर्वतीर्थ-

प० पु०
॥ २७७ ॥

मयोहरिः॥ श्यामाङ्गः सुन्दरः शूरः पीतवासा धनुर्धरः ॥ ४५ ॥ सर्वयज्ञाधिपोयज्ञोजरामरणवार्जितः ॥ शिवलिङ्गप्रतिष्ठाता सर्वाधिगणवार्जितः ॥ ४६ ॥ पर
मात्मा परब्रह्मसच्चिदानन्दविग्रहः ॥ परं ज्योतिः परंधाम पराकाशः परात्परः ॥ ४७ ॥ परेशः पारगः पारः सर्वभूतात्मकः शिवः ॥ इति श्रीराचन्द्रस्य नाम्ना
मष्टोत्तरं शतम् ॥ ४८ ॥ गुह्याद्गुह्यतरं देवितवस्नेहात्प्रकीर्तितम् ॥ यः पठेच्छृणुयाद्वापि भक्तियुक्तेन चेतसा ॥ ४९ ॥ सर्वैः प्रमुच्यते पापैः कल्पकोटिश
तोद्भवैः ॥ जलानि स्थलतायान्ति शत्रवो यान्ति मित्रताम् ॥ ५० ॥ राजानो दासतायान्ति बह्वयो यान्ति सौम्यताम् ॥ आनुकूल्यं च भूतानि स्थैर्यं यान्ति
चलाः श्रियः ॥ ५१ ॥ अनुग्रहं ग्रहा यान्ति शान्तिमायान्त्युपद्रवाः ॥ पठतो भक्तिभावेन नरस्य गिरि संभवे ॥ ५२ ॥ यः पठेत्परया भक्त्या तस्य वश्यं जग
त्रयम् ॥ यं यं कामं प्रकुरुते तं तमाप्नोति कीर्तनात् ॥ ५३ ॥ कल्पकोटि सहस्राणि कल्पकोटि शतानि च ॥ वैकुण्ठे मोदते नित्यं दशपूर्वे दशापरैः ॥ ५४ ॥ रामं
दूर्वादलश्यामं पद्माक्षं पीतवाससम् ॥ स्तुवन्ति नामभिर्दिव्यैर्न ते संसारिणो जनाः ॥ ५५ ॥ रामाय राम भद्राय राम चन्द्राय वेधसे ॥ रघुनाथाय नाथाय
सीतायाः पतये नमः ॥ ५६ ॥ इमं मन्त्रं महादेवि जपन्नेव दिवा निशम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ ५७ ॥ इति ते रामचन्द्रस्य माहात्म्यं
वेदसंमितम् ॥ कथितं वै मया सुभ्रूस्तव प्रीत्या शुभाह्वयम् ॥ ५८ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा शङ्करेणोक्तं माहात्म्यं परमात्मनः ॥ प्रहर्षमतुलं लेभे आनन्दा
श्रुजलाप्लुता ॥ प्रणम्य प्राह देवेशं भर्तारं वृषभध्वजम् ॥ ५९ ॥ पार्वत्युवाच ॥ अहो माहात्म्यमतुलं रामस्य परमात्मनः ॥ श्रोत्रतृप्तिर्हि मे न स्यात्कल्पा
युतशतैरपि ॥ ६० ॥ धन्या हं कृतकृत्यास्मि सर्वमुक्तं त्वयानघ ॥ त्वत्प्रसादाद्दरे भक्तिर्जन्मजन्मनि चास्तु मे ॥ ६१ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ एवमुक्त्वा स्व
भर्तारं गौरीभागवतोत्तमा ॥ ६२ ॥ रामाय राम भद्राय राम चन्द्राय वेधसे ॥ रघुनाथाय नाथाय सीतायाः पतये नमः ॥ ६३ ॥ जपन्ती मम मन्त्ररत्नं सर्वा विस्थासु
पार्वती ॥ उवास च सुखेनैव कैलासे शम्भुना सह ॥ ६४ ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं गुह्याद्गुह्यतमं नृप ॥ साक्षाद्गुह्येण कथितं शुद्धसत्त्वतरं महत् ॥ ६५ ॥ रुद्रप्रोक्तानि शास्त्रा
णि तामसान्येव पार्थिव ॥ समोहनार्थं लोकानां प्रोक्तवान्वृषभध्वजः ॥ ६६ ॥ रहसि प्रोक्तवान् देव्या इदमेकं हरः प्रभुः ॥ यथार्थमर्थगुह्यं च सारं
मन्त्रस्य भूपते ॥ ६७ ॥ देव्याः प्रीत्यै महादेवः कथयामास तत्परः ॥ औमामहेश्वरं राजन्संवादमिममद्भुतम् ॥ ६८ ॥ यः पठेच्छृणुयाद्वापि भक्तियुक्तेन चेतसा ॥
स सर्ववन्द्यः सर्वज्ञो महाभागवतो भवेत् ॥ ६९ ॥ सर्वधर्मविनिर्मुक्तः प्राप्नोति परमपदम् ॥ धन्यः खलु भवांल्लोके पार्थिवेन्द्र महाबल ॥ ७० ॥ त्वद
न्वये हरिः श्रीमान्पुराणः पुरुषोत्तमः ॥ उत्पत्स्यते दाशरथिः सर्वलोकहिताय वै ॥ ७१ ॥ तस्मादिक्ष्वाकवः पूज्याः सुराणामपि पार्थिव ॥ येषां जातो
हि भगवान्नामो राजीवलोचनः ॥ ७२ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चप० उत्तर० उमामहेश्वरसंवादे रामचन्द्राष्टोत्तरशतनामकथनं नाम चतुष्पञ्चाशदधिकद्वि

उ.खं.स.
अ० २५४

॥ २७७ ॥

शततमोऽध्यायः ॥ २५४ ॥ दिलीपउवाच ॥ कथितंभवताब्रह्मन्सर्वधर्ममशेषतः ॥ सामान्यंचविशिष्टंस्वरूपंपरजीवयोः ॥ १ ॥ स्वर्गापवर्गौ
 कथितौ साधनंचतयोरपि ॥ धन्योऽस्म्यहं द्विजश्रेष्ठत्वत्प्रसादात्सदागुरो ॥ २ ॥ एकस्तुसंशयश्चित्तेममास्तिद्विजसत्तम ॥ कथामन्यांद्विजश्रेष्ठपृच्छा
 मित्वांकुतूहलात् ॥ ३ ॥ कथयस्वयथातथ्यमपिवात्सल्यगौरवात् ॥ महाभागवतश्रेष्ठोरुद्रस्त्रिपुरघातकः ॥ ४ ॥ कस्माद्विगर्हितंरूपंप्राप्तवान्सहभार्यया ॥
 योनिलिङ्गस्वरूपंचकथंस्यात्सुमहात्मनः ॥ ५ ॥ पञ्चवक्त्रश्चतुर्बाहुःशूलपाणिस्त्रिलोचनः ॥ कथंविगर्हितंरूपंप्राप्तवान्द्विजपुङ्गव ॥ एतत्सर्वं
 समाचक्ष्वमित्रावरुणनन्दन ॥ ६ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामियन्मांपृच्छसिगौरवात् ॥ विशुद्धेहृदयेपुंसांबुद्धिःश्रेयसिजायते ॥ ७ ॥
 स्वायम्भुवोमनुःपूर्वमन्दरेपर्वतोत्तमे ॥ जगाममुनिभिःसार्द्धं दीर्घसत्रमनुत्तमम् ॥ ८ ॥ तस्मिन्समागताःसर्वेमुनयःसंशितव्रताः ॥ नानाशास्त्रविदःश्रेष्ठा
 बालमूर्यान्लप्रभाः ॥ ९ ॥ सर्ववेदविदोविप्राःसर्वधर्मपरायणाः ॥ वर्तमानेमहासत्रेमुनयःक्षीणकल्मषाः ॥ १० ॥ अन्वेष्टुं देवतातत्त्वंमिथःप्रोचुस्त
 पोधनाः ॥ विप्राणांवेदविदुषांकःपूज्योदेवतावरः ॥ ११ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानांकःस्तुतोमुक्तिदोनृणाम् ॥ कस्यपादोदकंसेव्यंभुक्तोच्छिष्टंचपावनम्
 ॥ १२ ॥ कोऽव्ययःपरमंधामपरमात्मासनातनः ॥ कस्यप्रसादंतीर्थंचपितृणांतृप्तिदंभवेत् ॥ १३ ॥ तेषांसमुपविष्टानामितिवादोमहानभूत् ॥
 रुद्र एक इतिप्रोचुःकेचिदत्रमहर्षयः ॥ १४ ॥ ब्रह्मैवपूज्यइत्यन्येवदन्तिमुनिसत्तमाः ॥ सूर्येवात्मनांपूज्यइत्यन्येप्रादुरुत्तमाः ॥ १५ ॥
 योऽसौसर्वगतः श्रीमाञ्छ्रीपतिः पुरुषोत्तमः ॥ अव्ययः पुण्डरीकाक्षो वासुदेवः परात्परः ॥ १६ ॥ अनादिनिधनो विष्णुः
 स एव परमेश्वरः ॥ संपूज्यो देवताश्रेष्ठ इत्यन्येचोचिरेद्विजाः ॥ १७ ॥ तेषांविदतांतत्रमनुःस्वायम्भुवोऽब्रवीत् ॥ शुद्धसत्त्वमयो योऽसौ
 कल्याणगुणवान्प्रभुः ॥ १८ ॥ पुण्डरीकेक्षणःश्रीमाञ्छ्रीपतिःपुरुषोत्तमः ॥ विप्राणांवेदविदुषामेकएवांचितःप्रभुः ॥ विप्राणानेतरपूज्यारजस्तमोवि
 मिश्रिताः ॥ १९ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वासर्वएवमहर्षयः ॥ भृगुंतपोनिधिविप्रंप्रोचुःप्राञ्जलयस्तथा ॥ २० ॥ ऋषय उचुः ॥ अस्माकंसंशयंछेतुं
 त्वंसमर्थोऽसिसुव्रत ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानामन्तिकं व्रजसुव्रत ॥ २१ ॥ गत्वातेषांसमीपंतुतथादृष्ट्वातुविग्रहान् ॥ शुद्धसत्त्वगुणंतेषांयस्मिन्संवि
 द्यतेमुने ॥ २२ ॥ स एव पूज्यो विप्राणानेतरस्तुकदाचन ॥ शुद्धसत्त्वमयःसाक्षाद्ब्रह्मण्यःसभविष्यति ॥ २३ ॥ तीर्थप्रसादवाँल्लोकेविप्राणांसभवि
 ष्यति ॥ देवतानांपितृणांचतस्योच्छिष्टं सुपावनम् ॥ २४ ॥ तस्माद्याहिमुनिश्रेष्ठविबुधानांनिवासनम् ॥ क्षिप्रंकुरुमुनिश्रेष्ठसर्वलोकहितंप्रभो
 ॥ २५ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ एवमुक्तोभृगुस्त्वूर्णकैलासंमुनिसत्तम ॥ जगामवायुमार्गेणयत्रास्तेवृषभध्वजः ॥ २६ ॥ गृहद्वारमुपागम्यशङ्करस्यमहात्मनः ॥

प० पु०
॥ २७८ ॥

शूलहस्तमहागैर्द्रनन्दिनंचाब्रवीद्विजः ॥ २७ ॥ संप्रातोऽहंभृगुर्विप्रोहरंद्रष्टुंसुरोत्तमम् ॥ निवेदयस्वमांशीघ्रंशङ्करायमहात्मने ॥ २८ ॥ तस्यतद्व
चनंश्रुत्वानन्दीसर्वगणेश्वरः ॥ उवाचपरुषं वाक्यंमहर्षिममितौजसम् ॥ २९ ॥ असांनिध्यंप्रभोस्तस्यदेव्याक्रीडतिशङ्करः ॥ निवर्तस्वमुनि
श्रेष्ठयदिजीवितुमिच्छसि॥३०॥ वसिष्ठउवाच॥एवंनिराकृतस्तेनतत्रातिष्ठन्महातपाः ॥ बहूनिदिवसान्यस्मिन्गृहद्वारिमहेशितुः ॥ तत्क्रोधसमाविष्टो
भृगुःशापमदान्मुनिः ॥३१॥ भृगुरुवाच॥निविष्टस्तमसामूढोमानंजानातिशङ्करः ॥नारीसंगममत्तोऽसौयस्मान्मामवमन्यते ॥३२॥योनिलिङ्गस्वरू
पंवैतस्मात्तस्यभविष्यति ॥ ब्राह्मणंमावजानातितमसामुपागतः ॥ ३३ ॥ अब्रह्मण्यत्वमापन्नोह्यपूज्योऽसौद्विजन्मनाम् ॥ तस्मादन्नंजलंपु
ष्पंतस्मैदत्तंहविस्तथा॥निर्माल्यमस्यतत्सर्वंभविष्यतिनसंशयः॥३४॥वसिष्ठउवाच॥एवंशङ्खामहातेजाःशङ्करंलोकपूजितम् ॥उवाचगणमत्युग्रंनन्दिनं
शूलपाणिकम्॥३५॥भृगुरुवाच॥रुद्रभक्ताश्चयेलोकेभस्मलिङ्गास्थिधारिणः॥तेपाखण्डत्वमापन्नावेदवाह्याभवन्तुवै॥३६॥वसिष्ठउवाच॥इतितस्यवचः
श्रुत्वारुद्रस्त्रिपुरघातकः॥भृगुंहन्तुंसमारेभेमहतांतमसावृतः॥३७॥शूलंहस्तेप्रगृह्याथपार्वतीविनयान्विता॥न्यवर्तयन्महादेवंप्रणिपत्यकृताञ्जलिः॥३८॥
ततोललाटनयनंकोटिमूर्याग्निसन्निभम् ॥ भृगुःपश्यन्महातेजाःस्थितोगौर्यानिवारितः ॥३९॥ मुनिस्तुपादेनयनंप्रदश्यप्रहसन्ययौ ॥ अमोघोममशा
पस्तुकुरूपीत्वंनसंशयः॥४०॥ततःप्रभृतिविप्राणांतस्यपादोदकादिकम्।अग्राह्यमभवद्राजन्सर्वभूताधिपस्यतु॥४१॥पाषण्डैःपूज्यमानस्तुलिङ्गरूपधरः
शिवः ॥ एवंशङ्खामुनिस्तत्ररुद्रंत्रिपुरघातकम् ॥४२॥ जगामब्रह्मलोकंवैसर्वलोकनमस्कृतम् ॥ तत्रदेवैःसहासीनंब्रह्माणंपरमेष्ठिनम् ॥ ४३॥दृष्ट्वाप्राञ्ज
लिनादेवंप्रणनाममहामतिः ॥ प्रणम्ययुरतस्तस्यतूष्णीमास्तमहातपाः ॥४४॥ तंदृष्ट्वामुनिशार्दूलंरजोगुणसमावृतः ॥ नार्चयामासधातासौमहर्षि
समुपागतम्॥४५॥प्रत्युत्थानंप्रियंवाक्यंनकृतंतस्यवेधसा॥ऐश्वर्येणैवमहतातस्थैतत्राम्बुजासनः ॥४६॥ तंदृष्ट्वाऽसौद्रिक्तंमहर्षिःपङ्कजासनम् ॥ व्या
जहारमहातेजावाक्यंलोकपितामहम्॥४७॥भृगुरुवाच॥रजसामहतोद्रिक्तोयस्मान्मामवमन्यसे॥तस्मात्त्वंसर्वलोकानामपूज्यत्वंसमाप्नुहि॥४८॥वसिष्ठ
उवाच॥एवंशङ्खामहात्मानंब्रह्माणंलोकपूजितम् ॥ जगामसहसाविप्रोभगवन्मन्दिरंभृगुः ॥४९॥ तस्मादेवैर्मनुष्यैश्चराक्षसैर्मुनिसत्तमैः ॥ अपूज्यत्व
मवाप्यैवस्थितवान्सपितामहः॥५०॥प्रविश्यवैष्णवंलोकंक्षीराब्धेरुत्तरेतटे।तत्रस्थितैर्महाभागैःपूज्यमानोयथार्हतः॥५१॥ तत्रानिवार्यमाणस्तुप्रविष्टोन्तः
पुरंद्विजः॥प्रविश्यतस्मिन्विमलेविमानेरविसन्निभे॥५२॥शयानंनागपर्यङ्केददर्शकमलापतिम्॥लक्ष्मीकरसरोजाभ्यामृज्यमानपदद्वयम्॥५३॥तंदृष्ट्वामु
निशार्दूलोभृगुःकोपसमन्वितः ॥ सव्यंपादंप्रचिक्षेपविष्णोर्वक्षसिशोभने ॥ ५४ ॥ तूर्णमुत्थायभगवान्धन्योऽस्मीतिवदन्मुदा ॥ हस्ताभ्यांचरणं

उ.खं.सं.
अ० २५५

॥ २७८ ॥

तस्यपीडयामासहर्षितः ॥ ५५ ॥ शनैर्मृदित्वातत्पादंमधुरंवाक्यमब्रवीत् ॥ धन्योऽस्म्यद्यैवविप्रैर्षकृतकृत्योऽस्मि सर्वदा ॥ त्वत्पादस्पर्शनाद्देहं
 मङ्गलंमेवविष्यति ॥ ५६ ॥ समस्तसंपत्समवाप्तिहेतवःसमुत्थितापत्कुलधूमकेतवः ॥ अपारसंसारसमुद्रसेतवःपुनन्तुमांब्राह्मणपादपांसवः ॥ ५७ ॥
 विप्रपादरजोयस्यदेहेतिष्ठतिसर्वदा ॥ गङ्गादिसर्वतीर्थानितस्यतिष्ठन्त्यसंशयम् ॥ ५८ ॥ इत्युक्त्वासहपोत्थायदेव्यासार्धजनार्दनः ॥ भक्त्यासमर्च
 यामासदिव्यस्रक्चन्दनादिभिः ॥ ५९ ॥ तं दृष्ट्वा मुनिशार्दूलो हर्षपूर्णश्रुलोचनः ॥ उत्थायासनमुख्यात्तंप्रणनामदयानिधिम् ॥ कृताञ्जलिपुटोभूत्वाहर्षात्प्राह
 महातपाः ॥ ६० ॥ श्रीभृगुरुवाच ॥ अहोरूपमहोशान्तिरहोज्ञानमहोदया ॥ अहोसुनिर्मलाशान्तिरहोसत्त्वगुणं हरेः ॥ ६१ ॥ नैसर्गिकं
 शुभंसत्त्वंतथैवगुणवारिधेः ॥ नान्येषांविद्यतेकिञ्चित्सर्वेषांत्रिदिवौकसाम् ॥ ६२ ॥ ब्रह्मण्यश्चशरण्यश्चत्वमेवपुरुषोत्तमः ॥ ब्राह्मणानांत्वमेवेशो
 नान्यः पूज्यः सुरः क्वचित् ॥ ६३ ॥ येऽचर्यन्ति सुरानन्यांस्त्वांविनापुरुषोत्तम ॥ तेषांखण्डत्वमापन्नाः सर्वलोकाविगर्हिताः ॥ ६४ ॥ विप्राणांवेदवि
 दुषांत्वमेवैज्योजनार्दनः ॥ नान्यः कश्चित्सुराणांतुपूजनीयः कदाचन ॥ ६५ ॥ अनर्च्या ब्रह्मरुद्राद्यारजस्तमोविमिश्रिताः ॥ त्वं शुद्धसत्त्वगुणवान्पू
 जनीयोऽग्रजन्मनाम् ॥ ६६ ॥ त्वत्पादसलिलंसेव्यंपितृणांचदिवौकसाम् ॥ सर्वेषांभूसुराणांचमुक्तिदंकल्मषापहम् ॥ ६७ ॥ त्वद्भुक्तोच्छिष्टशेषैवपितृणां
 चदिवौकसाम् ॥ सर्वेषांभूसुराणांचमुक्तिदंकल्मषापहम् ॥ भूसुराणांचसेव्यंस्यान्नान्येषांतुकदाचन ॥ ६८ ॥ इतरेषांतुदेवानामन्नं पुष्पंजलंतथा ॥ अस्पृ
 श्यंतुर्गवेत्सर्वनिर्माल्यंसुरयासमम् ॥ ६९ ॥ तस्माद्ब्राह्मणो नित्यं पूजयित्वासनातनम् ॥ त्वत्तीर्थं भुक्तमन्नं च भजेतैवानिशंबुधः ॥ ७० ॥ नान्यं देवं तु वीक्षे
 त ब्राह्मणो न च पूजयेत् ॥ नान्यप्रसादं भुञ्जीत नान्यस्यायतनं विशेत् ॥ ७१ ॥ न ददातीह यो विप्रः पितृणां श्राद्धकर्मणि ॥ त्वद्भुक्तमन्नं तीर्थं च तत्सर्वं निष्फलं
 भवेत् ॥ ७२ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानि च ॥ पतन्ति पितरस्तस्य नरके पूयशोणिते ॥ ७३ ॥ निवेदितं तव विभो योजुहोति ददाति वा ॥ देवतानां
 पितृणांचतृप्तिरानन्त्यमश्नुते ॥ ७४ ॥ तस्मात्त्वमेव विप्राणां पूज्यो नान्योऽस्तिकश्चन ॥ मोहाद्यः पूजयेदन्यान्सपाखण्डी भविष्यति ॥ ७५ ॥ त्वं हि नारायणः
 श्रीमान्वासुदेवः सनातनः ॥ विष्णुः सर्वगतो नित्यः परमात्मा महेश्वरः ॥ ७६ ॥ त्वमेव सेव्यो विप्राणां ब्रह्मण्यः शुद्धसत्त्ववान् ॥ पूज्यत्वाद्ब्राह्मणानां वै शुद्धसत्त्व
 गुणादपि ॥ ७७ ॥ सर्वेषामेव देवानां ब्राह्मणत्वमवाप्नुहि ॥ त्वामेव हि सदा विप्राभजन्ति पुरुषोत्तमम् ॥ ७८ ॥ ब्राह्मणास्तेव भूवुस्तु नान्येतन्नमंशयः ॥ ब्रह्मण्यो देव
 कीपुत्रो ब्रह्मण्यो मधुमूनः ॥ ७९ ॥ ब्रह्मण्यः पुण्डरीकाक्षो ब्रह्मण्यो विष्णुरच्युतः ॥ ब्रह्मण्यो भगवान्कृष्णो वासुदेवोऽच्युतो हरिः ॥ ८० ॥ ब्रह्मण्यो नार
 सिंहः स्यात्तथानागयणोऽव्ययः ॥ ब्रह्मण्यः श्रीधरः श्रीशो गोविन्दो वामनस्तथा ॥ ८१ ॥ ब्रह्मण्यो यज्ञवाराहः केशवः पुरुषोत्तमः ॥ ब्रह्मण्यो राघवः श्रीमात्रामो

प० पु०
॥ २७९ ॥

राजीवलोचनः ॥ ८२ ॥ ब्रह्मण्यः पद्मनाभः स्यात्तथादामोदरः प्रभुः ॥ ब्रह्मण्यो माधवो यज्ञस्तथा त्रिविक्रमः प्रभुः ॥ ८३ ॥ ब्रह्मण्यश्च हृषीकेशः पीतवा
साजनार्दनः ॥ नमो ब्रह्मण्यदेवाय वासुदेवाय शार्ङ्गिणे ॥ ८४ ॥ नारायणां यश्रीशाय पुण्डरीकेश्णाय च ॥ नमो ब्रह्मण्यदेवाय वासुदेवाय विष्णवे ॥ ८५ ॥
कल्याणगुणपूर्णाय नमस्ते परमात्मने ॥ नमो ब्रह्मण्यदेवाय सर्गस्थित्यन्तहेतवे ॥ ८६ ॥ वाराहवपुषे नित्यं त्रयीनाथाय ते नमः ॥ नमो ब्रह्मण्यदेवाय नागपर्यङ्कशा
यिने ॥ ८७ ॥ राजीवदलनेत्राय राघवाय नमो नमः ॥ माययामोहिताः सर्वे देवाश्च रूपयस्तव ॥ ८८ ॥ न जानन्ति महात्मानं सर्वलोकेश्वरं प्रभो ॥ त्वानं
जानन्ति भगवन्सर्ववेदविदोऽपि हि ॥ ८९ ॥ नामरूपगुणैः श्रीशचारित्रैरपि दुष्कृतैः ॥ परत्वसूचकं सत्त्वं तव वेदितुमीश्वरः ॥ ९० ॥ महर्षिभिः प्रेषितो
ऽहमागतोऽस्मितवान्तिकम् ॥ तव शीलगुणाञ्ज्ञातुं चरणं मम केशव ॥ ९१ ॥ दत्तं वक्षसि गोविन्द तत्क्षन्तव्यं कृपानिधे ॥ एवमुक्त्वा भृगुर्देवं प्रणम्य च मुहुर्मु
हुः ॥ ९२ ॥ दिव्यैर्महर्षिभिस्तत्र पूज्यमानो महात्मभिः ॥ पुनर्जगाम हृष्टात्मा यज्ञभूमिं शुभाह्वयाम् ॥ ९३ ॥ समागतं महात्मानं तत्र दृष्ट्वा महर्षयः ॥ प्रत्युत्थाय नम
स्कृत्य पूजां च कुर्विधानतः ॥ ९४ ॥ तेषां विज्ञापयामास तत्सर्वं मुनिपुङ्गवः ॥ रजस्तमोगुणोद्विक्तौ विधीशानौ सुरोत्तमौ ॥ ९५ ॥ शतौ मयान पूज्यौ तौ विप्राणा
मृपिसत्तम ॥ अब्रह्मण्यत्वमापन्नो गार्हितं रूपमास्थितः ॥ ९६ ॥ शतः कैलासशिखरेशङ्करस्तमसावृतः ॥ शुद्धसत्त्वमयो विष्णुः कल्याणगुणसागरः ॥ ९७ ॥ नारा
यणः परं ब्रह्म विप्राणां देवतं हरिः ॥ ब्रह्मण्यः श्रीपतिर्विष्णुर्वासुदेवो जनार्दनः ॥ ९८ ॥ ब्रह्मण्यः पुण्डरीकाक्षो गोविन्दो हरिरच्युतः ॥ स एव पूज्यो विप्राणां नेतरः पुरुष
र्षभाः ॥ ९९ ॥ मोहाद्यः पूजयेदन्यं स पाखण्डी भविष्यति ॥ स्मरणादेव कृष्णस्य विमुक्तिः पापिनामपि ॥ १०० ॥ तस्य पादोदकं सेव्यं भुक्तोच्छिष्टं च पावनम् ॥
स्वर्गापवर्गदं नृणां ब्राह्मणानां विशेषतः ॥ १ ॥ विष्णोर्निवेदितं नित्यं देवेभ्यो जुहुयाद्भविः ॥ पितृभ्यश्चैव तद्दद्यात्सर्वमानन्त्यमश्नुते ॥ २ ॥
योनदद्याद्दरेभुक्तं पितृणां श्राद्धकर्मणि ॥ अश्रन्ति पितरस्तस्य विष्णुं त्रसतं तं द्विजाः ॥ ३ ॥ तस्माद्विष्णोः प्रसादो वै सेवितव्यो दिजन्मनाम् ॥ इत
रेषां तु देवानां निर्माल्यगार्हितं भवेत् ॥ ४ ॥ सकृदेव हियोऽश्राति ब्राह्मणो ज्ञानदुर्वलः ॥ निर्माल्यं शङ्करादीनां स चाण्डालो भवेद्भुवम् ॥ ५ ॥ कल्पको
टिसहस्राणि पच्यते नरकाग्निना ॥ निर्माल्यं भोद्विजश्रेष्ठाद्वादीनां दिवौकसाम् ॥ ६ ॥ रक्षोयक्षपिशाचान्नमद्यमांससमं स्मृतम् ॥ तद्ब्राह्मणैर्न भोक्तव्यं देवा
नामर्पितहविः ॥ ७ ॥ तस्मादन्यं परित्यज्य विष्णुमेव सनातनम् ॥ पूजयध्वं द्विजश्रेष्ठाय अवजीवमतन्द्रिताः ॥ ८ ॥ तद्विष्णोः परमं धाम यास्य
न्त्येव न संशयः ॥ तापादिपञ्चसंस्कारैरन्विष्टाः शुभचेतसः ॥ ९ ॥ अप्राकृतं हरिं सम्यगर्चयध्वं द्विजर्षभाः ॥ चक्राङ्कितभुजाविप्राभवन्त्यप्राकृताः शुभाः
॥ ११० ॥ चक्रलाञ्छनहीनास्तु प्राकृतास्तामसाः स्मृताः ॥ तस्मात्प्राकृतसंसर्गपापौघदहनं हरेः ॥ ११ ॥ प्रतप्तं विभृयाच्चक्रं शङ्खं च भुजमूलयोः ॥

उ.खं.सं.
अ० २५६

॥ २७९ ॥

उद्धृष्टपुण्ड्राणिचाङ्गेषु धृत्वा शास्त्रोक्तमार्गतः ॥ १२ ॥ अर्चयेन्मन्त्ररत्नेन विधिना पुरुषोत्तमम् ॥ तस्य प्रसादसेवां च कुर्यान्नित्यमतन्द्रितः ॥
 ॥ १३ ॥ तस्यावरणपूजायां त्रिदशानर्चयेत्सदा ॥ तमेव सर्वयज्ञानां भोक्तारं परमेश्वरम् ॥ ज्ञात्वा वैजुर्हृयाद्दद्याज्जपेद्वै स तं तद्विजाः ॥ १४ ॥
 वसिष्ठ उवाच ॥ एवमुक्तास्तु ते सर्वे ऋषयः शीणकल्मषाः ॥ नमस्कृत्य भृगुं सम्यगुचुः प्राञ्जलयस्तदा ॥ १५ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ भगवन्संशयच्छेत्ता त्वमेव
 द्विजसत्तम ॥ अन्धेतमसि मज्जन्ति ब्राह्मणास्तमसावृताः ॥ १६ ॥ त्वत्प्रसादाद्द्वयं विष्णुं जानीमः पुरुषोत्तमम् ॥ सर्वे सनाथास्सुखिनो भवेमद्विजसत्तम ॥ १७ ॥
 त्वं वै लोकगतिर्ब्रह्मं त्वमेव परमा गतिः ॥ त्वमेव परमो धर्मस्त्वमेव परमं तपः ॥ त्वत्प्रसादाद्द्वयं विप्रभविष्यामो हि नान्यथा ॥ १८ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥
 एवंस्तु त्वाभृगुं विप्रं सर्व एव महर्षयः ॥ तस्मात्संप्राप्तमन्त्रावै पूजयामासुरच्युतम् ॥ १९ ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं प्रसङ्गात्पार्थिवोत्तम ॥ भृगुशापा
 न्महेशस्य योनिलिङ्गस्वरूपता ॥ २० ॥ रामस्य हस्तकमलस्पर्शनाद्वै नृपोत्तम ॥ भविष्यत्यमलं तच्च रूपं लोकविगर्हितम् ॥ राघवः सर्वदेवानां पावनः पुरुषो
 त्तमः ॥ २१ ॥ स्पृष्टादृष्टाश्च ते नैव विमलाः शङ्करादयः ॥ सर्वेषामपि देवानां पिता माता जनार्दनः ॥ २२ ॥ त्राता च सर्वलोकानां वात्सल्यगुणसागरः ॥
 तमेव शरणं गच्छ्यदीच्छसि परंपदम् ॥ २३ ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं पुराणं वेदसंमितम् ॥ ब्रह्मणा कथितं राजन्मनोः स्वायम्भुवोऽन्तरे ॥ २४ ॥
 विष्णुभक्तिविनीतस्य शुद्धसत्त्वस्य नान्यथा ॥ तस्य संश्रवयेन्नित्यं विमुक्ता साहरेः कथा ॥ २५ ॥ शङ्खचक्रोद्धृष्टपुण्ड्रादिविहितो वाचकः पुमान् ॥ तन्मुखा
 च्छयतां नित्यं पुत्री भवसि नान्यथा ॥ २६ ॥ यस्त्विदं श्रवयेन्नित्यं पठेद्वासुसमाहितः ॥ अनन्यभक्तिः श्रीशस्य जायते तस्य सर्वदा ॥ २७ ॥
 विद्यार्थी लभते विद्यां धर्मार्थी धर्ममाप्नुयात् ॥ मोक्षार्थी लभते मोक्षं कामार्थी लभते सुखम् ॥ २८ ॥ द्वादश्यां श्रवणार्कं च संक्रान्तौ ग्रहणे तथा ॥ अमायां पूर्ण
 मास्यां च पठेद्भक्तिसमन्वितः ॥ २९ ॥ श्लोकाद्वै श्लोकपादं वा पठेद्यस्तु समाहितः ॥ अश्वमेधसहस्रस्य फलं प्राप्नोत्यसंशयम् ॥ ३० ॥ इत्येतत्कथितं गुह्यं
 पुराणं संहितात्मकम् ॥ अर्चयस्व हृषीकेशं यदीच्छसि परंपदम् ॥ ३१ ॥ सूत उवाच ॥ एवमुक्तो वसिष्ठेन गुरुणानृपसत्तमः ॥ प्रणम्य च गुरुराजा पूजयित्वा
 यथार्हतः ॥ ३२ ॥ तस्मात्संप्राप्तमन्त्रोऽसौ विधिना द्विजसत्तमात् ॥ अर्चयित्वा हृषीकेशं यावज्जीवमतन्द्रितः ॥ काले हरिपदं प्राप योगिगम्यं सनातनम् ॥ ३३ ॥
 इति श्रीपाद्मे महापुराणे पञ्चपञ्चाशत्साहस्र्यां संहितायां वैयासिक्यामुत्तरखण्डे भृगुपरीक्षाकथनं नाम पञ्चपञ्चाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २५५ ॥

इदं पाद्ममहापुराणं क्षेमराज-श्रीकृष्णदासश्रेष्ठिना मुम्बय्यां (खेतवाडी ७ वीं गली खम्बाटा लेन)
स्वकीये “श्रीवेङ्कटेश्वर”-(स्टीम्) मुद्रणयन्त्रालये स्वीयार्थं मुद्रयित्वात्रैव प्रकाशितम् ।
संवत् १९८४, शके १८४९, सन् १९२७.

पुस्तक मिलनेका ठिकाना—

क्षेमराज श्रीकृष्णदास,
“श्रीवेङ्कटेश्वर”—स्टीम्-प्रेस-
बम्बई.

गंगाविष्णु श्रीकृष्णदास,
“लक्ष्मीवेङ्कटेश्वर”—प्रेस-कल्याण-
बम्बई.

folia-1-58.

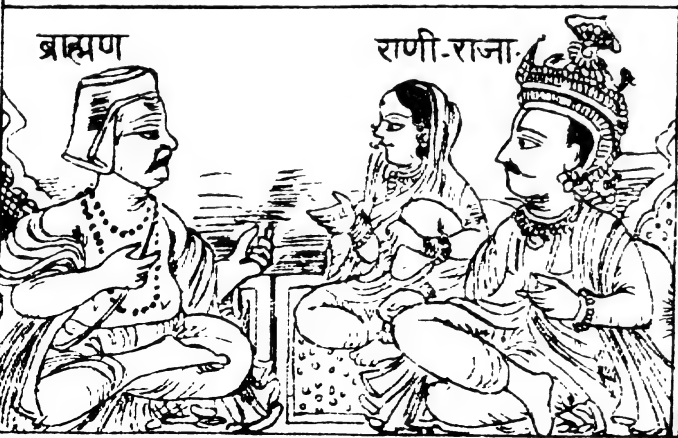
॥ अथ श्रीपाद्मे महापुराणे सममं क्रियाखण्डं प्रारभ्यते ॥

क्रियासंडाची चित्रे.

श्रीगणेशायनमः ॥ अथक्रियायोगसारखण्डमारभ्यते ॥ लक्ष्मीनाथपदारविन्दयुगलं ब्रह्मेश्वराद्यामरश्रेणीनम्रशिरोलिमालममलं वन्दामहे सन्ततम् ॥
 भक्त्या योगिमनस्तडागसुषमासन्दोहपुण्यत्तमंगङ्गाम्भोमकरन्दविन्दुनिकरं संसारदुःखापहम् ॥ १ ॥ योऽश्रुतीर्विदुधाविधाय भगवान्नक्षत्यशेषं जगद्य
 त्पादार्चनतत्परानहिपुनर्मज्जन्ति विश्वार्णवे ॥ सर्वप्राणिहृद्भुजेषु वसतिर्यस्य प्रभोः सन्ततरम्यक्रोडवपुर्धराय हरये देवाय तस्मै नमः ॥ २ ॥ वेदेभ्य
 उद्धृत्य समस्तधर्मान्योऽयं पुण्येषु जगाद देवः ॥ व्यासस्वरूपेण जगद्धिताय वन्दे तमेतं कमलासमेतम् ॥ ३ ॥ एकदामुनयः सर्वैः सर्वलोकहितैषिणः ॥
 सुरम्येनैमिपारण्ये गोष्ठीं च कुर्मनोरमाम् ॥ ४ ॥ तत्रान्तरे महातेजा व्यासशिष्यो महायशः ॥ सूतः शिष्यगणैर्युक्तः समायातो हरिं स्मरन् ॥ ५ ॥
 तमायान्तं समालोक्य मृतं शास्त्रार्थपारगम् ॥ नेमुः सर्वे समुत्थाय शौनकाद्यास्तपोधनाः ॥ ६ ॥ सोऽपितान्सहस्राभक्त्या मुनीन् परमवैष्णवान् ॥ ननाम
 दण्डवद्भूमौ सर्वधर्मविदां वरः ॥ ७ ॥ वरासमे महाबुद्धिस्तैर्दत्ते मुनिसत्तमैः ॥ उवासहमुनिर्मध्ये सर्वैः शिष्यगणैर्वृतः ॥ ८ ॥ तत्रोपविष्टं सूतं शौनको मुनिसत्तमः ॥
 बद्धाञ्जलि रिमां वाचमुवाच विनयान्वितः ॥ ९ ॥ शौनक उवाच ॥ महर्षे सूत सर्वज्ञ कलिकाले समागतं ॥ केनोपायेन भगवन्भूरिभक्तिर्भवेत्तृणाम् ॥ १० ॥
 कलौ सर्वे भविष्यन्ति पापकर्मरता जनाः ॥ वेदविद्याविहीनाश्च तेषां श्रेयः कथं भवेत् ॥ ११ ॥ कलावम्रगताः प्राणालोकाः स्वल्पायुषस्तथा ॥ निर्धना
 श्वभविष्यन्ति नाना दुःखप्रपीडिताः ॥ १२ ॥ प्रयाससाध्यं सुकृतं शास्त्रेषु क्रियते द्विज ॥ तस्मात्केऽपि करिष्यन्ति कलौ न सुकृतं जनाः ॥ १३ ॥ सुकृ
 तेषु विनष्टेषु प्रवृत्ते पापकर्मणि ॥ सर्वं शाः प्रलयं सर्वे गमिष्यन्ति दुर्गशयाः ॥ १४ ॥ स्वल्पश्रमैर्गल्पवित्तेर्गल्पकालैश्च सत्तम ॥ यथा भवेन्महापुण्यं तद्वै
 कथय सूतनः ॥ १५ ॥ यस्योपदेशतः पुण्यं पापं वा कुर्वते जनाः ॥ सतद्भागी भवेन्मर्त्ये इति शास्त्रेषु निश्चितम् ॥ १६ ॥ पुण्योपदेशः मदयः केतवै
 श्वविवर्जितः ॥ पापमार्गविरोधी च चत्वारः केशवोपमाः ॥ १७ ॥ ज्ञानं सम्प्राप्य संसारेयः परेभ्यो न यच्छति ॥ ज्ञानरूपी हरिस्तस्मै प्रसन्न इव
 नेक्षते ॥ १८ ॥ ज्ञानरत्नैश्चरत्नैश्च परसन्तोषकृन्नरः ॥ स ज्ञेयः सुमतिर्ननररूपधरो हरिः ॥ १९ ॥ त्वमेव मुनिशार्दूल वेदवेदाङ्गपारगः ॥
 त्वद्वृत्तेन हि वक्तव्यो यतस्त्वं व्यासं शासितः ॥ २० ॥ सूत उवाच ॥ धन्योऽसित्वं मुनिश्रेष्ठ त्वमेव वैष्णवाग्रणीः ॥ यतः समस्तलोकानां हितं वाञ्छसि
 सर्वदा ॥ २१ ॥ शृणु शौनक वक्ष्यामि यत्त्वया श्रोतुमिच्छितम् ॥ सर्वलोकहितार्थाय वैष्णवानां विशेषतः ॥ २२ ॥ पृष्ठो जैमिनिना सर्वं
 यदुवाच शृणुष्व तत् ॥ महर्षि जैमिनिर्नामयोगाभ्यां सरतः सदा ॥ २३ ॥ प्रणम्य शिरसा व्यासं प्रच्छ मुनिसत्तमः ॥ २४ ॥ जैमिनिरुवाच ॥
 भगवन्सर्वधर्मज्ञ व्यास सत्यवती सुत ॥ कलौ कस्माद्भवेन्मीक्षस्तन्ममाचक्ष्व मूलतः ॥ २५ ॥ सूत उवाच ॥ जैमिनेर्वचनं श्रुत्वा व्यासः सन्तुष्ट

प० पु०
॥ १ ॥

मानसः ॥ प्रारंभे मुनिशार्दूलकथामङ्गलसंयुताम् ॥ २६ ॥ व्यास उवाच ॥ जैमिने मुनिशार्दूलधन्योऽसित्वं महामते ॥ नारायणकथां श्रोतुं यतो
वाञ्छसि सर्वदा ॥ २७ ॥ सत्कथाश्रवणे बुद्धिर्यस्य यस्य प्रवर्तते ॥ तस्य तस्य भवेज्ज्ञानं ज्ञानमोक्षप्रदं विदुः ॥ २८ ॥ न वैष्णवकथायस्मै रोचते पापिने
भुवि ॥ वृथैव सृष्ट्वा विधिना भूमिर्भास्वती कृता ॥ २९ ॥ कथायै जगती वक्तुं श्लाघ्यते वैष्णवैर्जनैः ॥ तामिथ्यामिव यो वक्तुं स ज्ञेयः पापिनां वरः ॥ ३० ॥
यस्मिन्दिने मुनिश्रेष्ठ श्रूयते न हरेः कथा ॥ तद्दिनं दुर्दिनं मन्ये घनच्छन्नं दुर्दिनम् ॥ ३१ ॥ यत्र यत्र महीभागे वैष्णवी वर्तते कथा ॥ सान्निध्यं तत्र भगवान्न
जहाति कदाचन ॥ ३२ ॥ यो वैष्णवकथारम्भे विघ्नकृन्मानवो भवेत् ॥ तमेव शप्त्वा भगवान्देवतैः सह गच्छति ॥ ३३ ॥ प्रभावं वासुदेवस्य श्रुत्वा हृष्यन्ति
ये जनाः ॥ ज्ञेयास्त एव देवांशाः पूज्या दृश्याश्च सत्तमाः ॥ ३४ ॥ नागयणप्रभावं यं श्रुत्वा चोपहसन्ति वै ॥ ते विज्ञेयादानवांशानरानरकभागिनः ॥ ३५ ॥
तत्र तीर्थानि सर्वाणि गङ्गादीनि द्विजोत्तम ॥ देवर्षयश्च देवाश्च मुनयश्च तपोधनाः ॥ ३६ ॥ शृण्वतां लोकसंख्यानां पापव्याधिविनाशनी ॥ नारायणकथा
यत्र वर्तते प्रतिवासरम् ॥ ३७ ॥ मुने क्रियायोगसारं ब्रह्मार्थं प्रापनाशनम् ॥ नारायणकथोपेतं सेतिहासं निशामय ॥ ३८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रिया
योगसारे जैमिनिव्याससंवादे प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ व्यास उवाच ॥ सृष्टेरादौ महाविष्णुः सिसृक्षुः सकलं जगत् ॥ स्रष्टा पाताचसंहर्ता त्रिमूर्ति
रभवत्स्वयम् ॥ १ ॥ सृष्ट्यर्थं मस्य जगतः ससर्ज ब्रह्मसंज्ञकम् ॥ दक्षिणाङ्गत आत्मानमात्मना श्रेष्ठपूरुषः ॥ २ ॥ ततस्तुपालनार्थाय जगतो
जगती पतिः ॥ विष्णुं ससर्ज वामांशां त्रिजांशं केशवं मुने ॥ ३ ॥ अथ संहरणार्थाय जगती रूद्रमव्ययम् ॥ मुने ससर्ज मध्याङ्गात्कृतपद्मालयः प्रभुः ॥ ४ ॥
रजःसत्त्वं तमश्चेति पुरुषं त्रिगुणात्मकम् ॥ वदन्ति केचिद्ब्रह्माणं विष्णुं केचिच्च शङ्करम् ॥ ५ ॥ एको विष्णुस्त्रिधा भूत्वा सृजत्यतिचपाति च ॥ तस्माद्भेदो न
कर्तव्यस्त्रिपुलोकेषु सत्तमैः ॥ ६ ॥ आद्या प्रकृतिरैतस्य महाविष्णोः पगत्मनः ॥ निदानं भूतविश्वस्य विद्याविद्यंति गीयते ॥ ७ ॥ भावाभाव
स्वरूपा सा जगद्धेतुः सनातनी ॥ ब्राह्मी लक्ष्मी रम्बिकेति त्रिमूर्तिः सहस्राभवत् ॥ ८ ॥ सृष्टिस्थिति विनाशेषु यां नियोज्यत तो मुने ॥ आद्यां चैवाद्य
पुरुषस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ ९ ॥ यस्याज्ञया ततो ब्रह्मामहाभूतान्ससजह ॥ पृथिव्याकाशवाय्वम्बुवद्दीप्तिपञ्चसमाधिना ॥ १० ॥ भूर्भुवः स्वस्तथा
चैव महश्चैव जनस्तथा ॥ तपश्च सत्यमित्यादीन् सृष्टवान्कमलासनः ॥ ११ ॥ अतलं सृष्टवान्ब्रह्मा ततोऽधो वितलं द्विज ॥ ततोऽधः सुतलं चैव ततोऽधश्च
तलातलम् ॥ १२ ॥ महातलमधस्तस्मात्ततोऽधश्च रसातलम् ॥ तस्मादधश्च पातालं लोकानेवं यथाक्रमम् ॥ १३ ॥ देवतानां निवासार्थं रत्नसानुं महागि
रिम् ॥ सृष्टवान्पृथिवीमध्ये जाम्बूनदसमुज्ज्वलम् ॥ १४ ॥ मन्दरं चरमं चैव त्रिकूटमुदयाचलम् ॥ अन्यांश्च पर्वतांश्चैव सृष्टवान्विविधानपि ॥

क्रि. ख. ष.
अ० २

॥ १ ॥

॥ १५ ॥ लोकालोकस्ततश्चैव तन्मध्ये सप्तसागरः ॥ सप्तद्वीपाश्च विप्रेन्द्रपरमेशस्वयम्भुवा ॥ १६ ॥ जम्बूद्वीपो द्विजश्रेष्ठद्वीपश्च पृथुसंज्ञितः ॥
 विज्ञेयो द्विगुणस्तस्माच्छाल्मलो द्विगुणस्ततः ॥ १७ ॥ ते च पृथुक्षादयो द्वीपाः सर्वभागसमन्विताः ॥ समस्तगुणसंयुक्ता देवदेवार्पिभूषिताः ॥ १८ ॥
 सप्तद्वीपा इमे विप्रसप्तसागरवेष्टिताः ॥ तेषां नामानि वक्ष्यामि सागराणां निशामय ॥ १९ ॥ लवणेशु सुगर्षिर्दधिदुग्धजलान्तकाः ॥ एतं समुद्रा
 देवर्षेर्पूर्वस्माच्च परः परः ॥ २० ॥ विज्ञेया द्विगुणाः सर्वआलोकालोकपवतात् ॥ द्वीपे द्वीपेततो ब्रह्मावृक्षगुल्मलतादिकान् ॥ २१ ॥ तिर्यग्योनिगता
 अतूनृसृष्टवान् द्विजसत्तम ॥ अथ देवान् मनुष्यांश्च नागान् विद्याधरांस्तथा ॥ २२ ॥ क्रमात्ससर्ज पुत्रांश्च ततो दक्षादिकान् मुनीन् ॥ ब्रह्मक्षत्रियविद्वद्रान
 न्यांश्चैवान्त्यजांस्तथा ॥ तेषां च वर्तनादीनि सृष्टवान्सप्रजापतिः ॥ २३ ॥ हिमाद्रिदक्षिणं यद्वै विन्ध्याद्रेरुत्तरं तथा ॥ आहुस्तद्भारतं वर्षं शुभाशुभ
 फलप्रदम् ॥ २४ ॥ आसाद्य भारते वर्षेयं जन्मतु नरोत्तमाः ॥ धर्मक्रमाणि कुर्वन्ति ते सर्वे केशवोपमाः ॥ २५ ॥ कर्मभूमौ कृतं कर्म शुभं वा शुभ
 मेव वा ॥ तत्फलं भुञ्जते लोकाभोगभूमिषु सत्तम ॥ २६ ॥ कर्मभूमिं समागत्य यो धर्मकर्ममूढतः ॥ न च तेन समः कोऽपि त्रिपुलोके पुविद्यते ॥
 ॥ २७ ॥ तस्य स्यात्सफलं जन्म जीवितं च सुजीवितम् ॥ श्रीनारायणसेवायां मतिर्यस्य च विद्यते ॥ २८ ॥ जन्मकोट्यर्जितैः पुण्यैः संसारैकाधि
 नायके ॥ नारायणे देवदेवे भक्तिः स्यात्सुदृढानृणाम् ॥ २९ ॥ समस्तसुखदश्चापि सञ्ज्ञाद्योनिर्भयोऽपि च ॥ त्याज्यः स देशः सहसानतिष्ठेद्यत्र
 वैष्णवः ॥ ३० ॥ जन्मान्तरार्जितं पापं स्वल्पं वा यदि वा बहु ॥ तत्क्षणात्क्षयमाप्नोति भगवद्भक्तदर्शनात् ॥ ३१ ॥ वैष्णवाद्भ्रिजलं यस्तु समस्त
 पातकापहम् ॥ वहेत्स्वशिरसाभक्त्या गङ्गास्नानेन तस्य किम् ॥ ३२ ॥ मुहूर्तमपि यः कुर्यात्सङ्गं भागवतैः सह ॥ समुच्यते सर्वपापैर्ब्रह्महत्यामुखै
 रपि ॥ ३३ ॥ धर्मकर्माणि विप्रेन्द्रक्रियन्ते यानि कानि च ॥ भगवद्भक्तपुरतस्तानि स्युरक्षयाणि च ॥ ३४ ॥ मुहूर्तं वा मुहूर्तार्द्धं यत्र तिष्ठन्ति
 वैष्णवाः ॥ सत्यं सत्यं पुनः सत्यं तत्तीर्थं तत्तपो वनम् ॥ ३५ ॥ अन्नं वा सलिलं वापि फलं वा वैष्णवाय च ॥ यत्किञ्चिद्दीयते विप्रतद्दानमक्षयं भवेत् ॥ ३६ ॥
 समस्तदेवतारूपो वैष्णवः परिकीर्तितः ॥ स चेत्सन्तोषितस्तेन तोषिताः सर्वदेवताः ॥ ३७ ॥ संसारेऽस्मिन् महाचोरे नानादुःखसमन्विते ॥ भग
 वद्भक्तपुरुषः कदाचिन्नावसीदति ॥ ३८ ॥ तस्मात्त्वमपि विप्रेन्द्रक्रियायोगेन केशवम् ॥ समागध्य सदा भक्त्या ब्रजविष्णोः पदं परम् ॥ ३९ ॥
 मृत उवाच ॥ तदेतद्वचनं श्रुत्वा कानीनस्य महात्मनः ॥ शिरस्यञ्जलिमाधाय जैमिनिः पर्यपृच्छत ॥ ४० ॥ जमिनिरुवाच ॥ भगवद्भक्त
 माहात्म्यं त्वया प्रोक्तं पुनः पुनः ॥ गुरोर्किलक्षणं तेषां तत्सर्वं हि साम्प्रतम् ॥ ४१ ॥ कथं वा वैष्णवा लोका ज्ञातव्या मुनिसत्तम ॥ आदितो ब्रूहि तत्सर्वं

५० पु०
॥ २ ॥

यदितेमय्यनुग्रहः ॥ ४२ ॥ व्यासउवाच ॥ मधुकैटभयोःपूर्वहतयोर्वेधसास्वयम् ॥ पृष्टोयदाहभगवांस्तन्निशामयवेद्महम् ॥ ४३ ॥
कल्पान्तेरुद्ररूपेणसंहृत्यसकलंजगत् ॥ स्वयमेकश्चभगवान्सुष्वापयोगमायया ॥ ४४ ॥ सुतेतस्मिन्भगवतियोगनिद्राविमोहिते ॥ अभ
वत्पृथिवीसर्वासलिलौघपरिप्लुता ॥ ४५ ॥ अतोब्रह्माजगत्स्वष्टातन्नाभिकमलोपरि ॥ तमादिपुरुषंध्यात्वातस्थौतद्गतमानंसः ॥ ४६ ॥
तस्मिन्कालेमहाघोरेविष्णोःकर्णमलाद्विज ॥ जातौमहासुरौघोरौमधुकैटभसंज्ञितौ ॥ ४७ ॥ अन्तरिक्षेभ्रमन्तौतौदानवावतिदारुणौ ॥ श्रीविष्णो
र्नाभिकमलेब्रह्माणंसमपश्यताम् ॥ ४८ ॥ तंहन्तुमथदैत्यौतौमहावलपराक्रमौ ॥ उद्यमंचक्रतुर्विप्रक्रोधसंरक्तलोचनौ ॥ ४९ ॥ ततोब्रह्मा
जगत्स्वष्टाविचिन्त्यतद्वधंहृदा ॥ योगनिद्रांभागवतींतुष्टावश्लक्ष्णयागिरा ॥ ५० ॥ तस्यस्तवंसमाकर्ण्यब्रह्मणःपरमेष्ठिनः ॥ उवाचेति
वंचःप्रीत्याकितेऽभिमतमुच्यताम् ॥ ५१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अत्युग्रौदानवावेतौहन्तुंमांकृतनिश्चरौ ॥ माययामोहयक्षिप्रंत्रातारमच्युतंत्यज
॥ ५२ ॥ ततोभागवतीनिद्रामहाविष्णुंतमत्यजत् ॥ दानवाभ्यांततस्ताभ्यामन्तरिक्षेकृपामयः ॥ ५३ ॥ युयुधेवाहुयुद्धेनशरणागतवत्सलः ॥
पञ्चवर्षसहस्राणिकृत्वायुद्धंसुदारुणम् ॥ ५४ ॥ विजयंनागमत्कोऽपिनचकोऽपिपराभवम् ॥ अथतौदानवौतत्रमहामायाविमोहितौ ॥ ५५ ॥
वरंवृण्वितिचास्मत्तोऽगदतांकेशवंप्रति ॥ ततःप्रहस्यदेवेशउवाचेतिवचोद्विज ॥ ५६ ॥ यदितुष्टौयुवादैत्यौमद्वध्यौभवतंद्रुतम् ॥ ततस्तौ
दानवौघोरौभगवन्तंजनार्दनम् ॥ ५७ ॥ इत्यूचतुर्महाप्रायौमहामायाविमोहितौ ॥ अयमेववरोदत्तोभवेतेनात्रसंशयः ॥ ५८ ॥ मारयावांविना
वारिमहीयत्रजनार्दन ॥ महासुरौततस्तौतुआनीयजघनंप्रति ॥ ५९ ॥ निहतौसहसाविप्रचित्रयाचक्रधारया ॥ चक्रिणानिहतौदृष्ट्वादानवौ
मधुकैटभौ ॥ तुष्टावदेवदेवेशंब्रह्माविगतसाध्वसः ॥ ६० ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नमोनमस्तेपरमेश्वरायप्रपन्नसर्वातिर्विनाशनाय ॥ नमोनमस्ते
त्रिगुणात्मकायनारायणायामितविक्रमाय ॥ ६१ ॥ त्वत्पादपाथोजयुगंप्रपन्नाजनाःकचिन्नोविपदंप्रपन्नाः ॥ एतन्मयाज्ञातमनन्तकीर्तिसद्यो
हृतेयंमहर्ताममापत् ॥ ६२ ॥ योगेश्वरोऽसिसद्योऽसिजगत्रयेशत्वंदेवदेवशरणागतपालकेश ॥ त्वंनिर्दयोऽरिनिकरस्यविनाशनेषुयद्रक्षितो
ऽहमसुरौनिहतौत्वयैतौ ॥ ६३ ॥ यद्यप्यतीवकठिनौमधुकैटभौतौमन्येतथापिस्वजनाविहचेतसाहम् ॥ यस्मात्स्वजीवनविनाशवरप्रदानैःसन्तो
षितोऽखिलशुभप्रदईश्वरस्त्वम् ॥ ६४ ॥ रम्यंजगत्रयमिदंपुरुषस्यतस्यनश्यन्तिसर्वरिपवःस्वकुलैःसमेताः ॥ वृद्धिंव्रजन्तिसुहृदोऽखिलवान्धवा
श्चयंपश्यसित्वममरेशदयाभिरत्र ॥ ६५ ॥ लक्ष्मीमुखाम्बुजमधुव्रतदेवदेवसंसारिलोकभयशोकविनाशकारिन् ॥ त्वच्चारुपादकमलद्वयमाश्रयन्तं

क्रि.सं.प.
अ० ३

॥ २ ॥

मां पाहिनाथ कृपया सततं नमस्ते ॥ ६६ ॥ प्रसीद पुण्डरीकाक्ष प्रसीद कमलेश्वर ॥ प्रसीद सर्वभूतेश विश्वम्भर नमोऽस्तुते ॥ ६७ ॥ नमस्तु
 भक्त तुष्टाय नमस्ते भक्तिदायिने ॥ नमस्ते ज्ञानरूपाय शरणं मे भवानव ॥ ६८ ॥ नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं नमो नमः ॥ परित्राहि परित्राहि परित्राहि
 जगन्मय ॥ ६९ ॥ व्यास उवाच ॥ एतैरन्यैरपि स्तोत्रैर्ब्रह्मणालोककारिणा ॥ स्तुतः स देवो भगवान्परमांप्रीतिमाययौ ॥ ७० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
 स्तोत्रेणानेन ते भक्त्या तुष्टोऽस्मि कमलासन ॥ किमस्त्यभिमतं ब्रूहि तत्ते दास्याम्यहं भुवि ॥ ७१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यदितुष्टोऽसि देवेश करुणाब्धे
 जगन्मय ॥ नापदस्तव भक्तानां भवन्ति विरोधम ॥ ७२ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवमस्तु सुरश्रेष्ठ दत्तोऽयं ते मया वरः ॥ मद्रक्तस्य कदाप्यापन्न
 भवेत्क्षितिमण्डले ॥ ७३ ॥ वैष्णवानां शरीरेषु सततं निवसाम्यहम् ॥ लभन्ते नापदस्तस्मात्कदाचिद्वैष्णवानराः ॥ ७४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सर्व
 मेव जगन्नाथ त्वया दत्तं न संशयः ॥ यदेतौ च महादैत्यौ सङ्ग्रामे विनिपातितौ ॥ ७५ ॥ कियत्कालं समासाद्यं स्तोत्रेणानेन वप्रभो ॥ स्तौति त्वां परया भक्त्या
 तस्य त्राता भविष्यासि ॥ ७६ ॥ अहो ध्यानैरपि ध्यातुं देवैस्त्वं न हि शक्यसे ॥ सत्त्वं वैष्णवदेहेषु भ्रमसीत्यद्भुतं महत् ॥ ७७ ॥ क्षणमात्रमपि स्वामिंस्त्वयितुष्टं
 किं भवेत् ॥ सत्त्वं वैष्णवसङ्गेन भ्रमसीत्यद्भुतं महत् ॥ ७८ ॥ कैवैष्णवाः कैटभारं किं वातेषां चलक्षणम् ॥ कथं ज्ञेयास्तुत सर्वे तन्मे कथय केशव ॥ ७९ ॥
 श्रीभगवानुवाच ॥ वैष्णवानां लक्षणानि कल्पकोटिशतैरपि ॥ सम्यग्वक्तुं न शक्तोऽस्मि संक्षेपाच्छृणु सत्तम ॥ ८० ॥ संसारो वैष्णवाधीनो देवा वैष्णव
 पालिताः ॥ अहं च वैष्णवाधीनस्तस्माच्छ्रेष्ठाश्च वैष्णवाः ॥ ८१ ॥ क्षणमात्रमपि ब्रह्मन्विहाय वैष्णवं जनम् ॥ तिष्ठामि नाहमन्यत्र वैष्णवाममवान्धवाः ॥
 ८२ ॥ कामक्रोधविहीना ये हिंसादम्भविवाजताः ॥ लोभमोहविहीनाश्च ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ८३ ॥ अमत्सरा दयायुक्ताः सर्वभूताहितैषिणः ॥
 सत्योक्तिभाषिणश्चैव विज्ञेयास्ते च वैष्णवाः ॥ ८४ ॥ धर्मोपदेशिनो वधर्माचारपरास्तथा ॥ गुरुश्रुत्पिणश्चैव विज्ञेयास्तच वैष्णवाः ॥ ८५ ॥ समानं
 ये च पश्यन्ति त्वांच मांच महेश्वरम् ॥ कुर्वन्ति पूजामति ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ८६ ॥ वेदविद्यानिरुक्ता ये विप्रभक्तिरताः सदा ॥ न पुंसकाः परस्त्रीषु
 ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ८७ ॥ एकादशीव्रतं ये च भक्तिभावेन कुर्वते ॥ गायन्ति मम नामानि ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ८८ ॥ देवाय तनकर्तारस्तुलसी
 माल्यधारकाः ॥ पद्माक्षधारिणो ये च ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ८९ ॥ शङ्खचक्रगदापद्मैरङ्कितानि ममायुधैः ॥ ब्रह्मन्येषां शरीराणि ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥
 ९० ॥ धात्रीफलस्रजायेषां गलेषु कमलासन ॥ मां पूजयन्ति तत्पत्रैर्ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ९१ ॥ तुलसीमूलमृद्धिश्च तिलकानि नयन्ति ये ॥
 तुलसीकाष्ठपङ्कैश्च ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ९२ ॥ गङ्गास्नानरदाये च गङ्गानामपरायणाः ॥ गङ्गामाहात्म्यवक्तारो ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ९३ ॥ शालग्राम

प० पु०
॥ ३ ॥

शिलायपांगृहेवसतिसर्वदा ॥ शास्त्रं भागवतं चैव ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ९४ ॥ संमार्जयन्ति ये नित्यं मम स्थानानि सत्तम ॥ दीपं यच्छन्ति तत्रैव ज्ञेयास्ते
वैष्णवाजनाः ॥ ९५ ॥ शीर्णमन्मन्दिरं ये च कुर्वन्ति नूतनं पुनः ॥ तत्रायतनशोभां च ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ९६ ॥ अभयं ये च यच्छन्ति भीरुभ्यश्च तुरानन ॥
विद्यादानं च विप्रेभ्यो ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ९७ ॥ मत्पादसलिलैर्येषां सिक्ता निमस्तकानि च ॥ मम नैवेद्यमश्नन्ति ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ९८ ॥
शुत्तदृप्रपीडितेभ्यश्च ये यच्छन्त्यन्नमम्बुच ॥ कुर्युर्ये योगशुश्रूषां ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ९९ ॥ आरामकारिणो ये च पिप्पलारोहिणोऽपि च ॥
गोसेवां ये च कुर्वन्ति ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ १०० ॥ अत्यन्तभक्ता ये ब्रह्मन्पितृयज्ञं प्रकुर्वते ॥ कुर्वन्ति दीनशुश्रूषां ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ १ ॥
तडाग्रामकर्तारः कन्यादानरताश्च ये ॥ सेवन्ते पितरौ ये च ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ २ ॥ सेवन्ते ज्येष्ठभगिनीं ज्येष्ठभ्रातरमेव च ॥ परनिन्दां न कुर्वन्ति
ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ३ ॥ वैष्णवेषु गुणाः सर्वे दोषलेशौ न विद्यते ॥ तस्माच्चतुर्मुखत्वं च वैष्णवो भव साम्प्रतम् ॥ ४ ॥ समाराधयमानं नित्यं क्रिया
योगैः प्रजापते ॥ सर्वमेवाशुभद्रं तं भविष्यति न संशयः ॥ ५ ॥ देवस्वंब्राह्मणद्रव्यं परस्वं च चतुर्मुख ॥ पश्यन्ति विषवद्ये च ज्ञेयास्ते वैष्णवाजनाः ॥ ६ ॥
बहुनात्र किमुक्तेन भाषितेन पुनः पुनः ॥ ममार्चाये च कुर्वन्ति विज्ञेयास्ते च वैष्णवाः ॥ ७ ॥ भूयः पूर्वस्थितमिव सृज्यतां सकलं जगत् ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधे
देवस्तत्रैव परमेश्वरः ॥ ८ ॥ ततस्तु पूर्ववद्ब्रह्मा सृष्टवान्सकलं जगत् ॥ क्रियायोगैर्हरिं चेद्वाजगामपरमं पदम् ॥ ९ ॥ ये पठन्ती मम ध्यायं भक्त्या नारा
यणाग्रतः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ता अन्ते यान्ति हरेर्गृहम् ॥ ११० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोगसारे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ जैमिनिरुवाच ॥
क्रियायोगस्य तत्त्वं मे ब्रूहि व्यास महामते ॥ क्रियायोगमहं ज्ञातुमिच्छामि भवतो मुखात् ॥ १ ॥ व्यास उवाच ॥ शरीरमाणुषं विप्रदुर्लभं चात्र भूतले ॥
धीरः शरीरमासाद्य मोक्षार्थं योगमभ्यसेत् ॥ २ ॥ क्रियायोगध्यानयोगाबुभौ योगौ प्रकीर्तितौ ॥ तयोराद्यः क्रियायोगः कुर्वतां सर्वकामदः ॥ ३ ॥ गङ्गा
श्रीविष्णुपूजाचदानानि द्विजसत्तम ॥ ब्राह्मणानां तथा भक्तिर्भक्तिरेकादशीव्रते ॥ ४ ॥ धात्रीतुलस्योर्भक्तिश्च तथा चातिथिपूजनम् ॥ क्रियायोगाङ्गभूता
निप्रोक्तानीति समासतः ॥ ५ ॥ क्रियायोगादृते विप्रध्यानयोगात्र सिद्धयति ॥ क्रियायोगरतो याति तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ ६ ॥ जैमिनिरुवाच ॥
क्रियायोगाङ्गभूतानि यानि प्रोक्तानि भोः प्रभो ॥ तन्माहात्म्यानि कथय यदि भो मय्यनुग्रहः ॥ ७ ॥ गङ्गायाः के गुणा ब्रह्मन्विष्णुपूजाफलं च किम् ॥ श्रेष्ठानि
कानि दानानि कावाभक्तिर्द्विजन्मनाम् ॥ ८ ॥ एकादश्याः फलं किं वा धात्रीभक्तिश्च कीदृशी ॥ तुलस्याः कीदृशी भक्तिः किं वा चातिथिपूजनम् ॥ ९ ॥
एतत्सर्वमुने ब्रूहि श्रोतुं प्रसिद्धमादरः ॥ त्वत्तोऽन्यः कथितुं कोऽपि न शक्नोति जगत्रये ॥ १० ॥ व्यास उवाच ॥ साधुसाधु द्विजश्रेष्ठ मनस्ते विमलं ध्रुवम् ॥

क्रि.खं.प.
अ० ३

॥ ३ ॥

यतो गुह्यकथामेतां श्रोतुं श्रद्धाचकौतुकम् ॥ ११ ॥ भार्गीरथ्या गुणं सम्यक्कथितुं न हि शक्यते ॥ तस्मात्समासतो वक्ष्ये श्रूयतामेकचेतसा ॥ १२ ॥
 गङ्गेत्यक्षरयुग्मं च जपत्यत्यन्तं कोमलम् ॥ मन्येव जेतथाप्येनोमहन्नास्त्यत्र संशयः ॥ १३ ॥ सर्वत्र सुलभां गङ्गा त्रिषु स्थानेषु दुर्लभा ॥ गङ्गाद्वारे
 प्रयागे च गङ्गा सागरसङ्गमे ॥ १४ ॥ सवासवाः सुराः सर्वे गङ्गाद्वारं मनोरमम् ॥ समागत्य प्रकुर्वन्ति स्नानदानादिकं मुने ॥ १५ ॥ दैवयोगान्मुने तत्र ये
 त्यजन्ति कलेवरम् ॥ मनुष्यपशुकीटाद्यालभन्ते परमं पदम् ॥ १६ ॥ अत्रेतिहासं विप्रर्षेकथ्यमानं मया शृणु ॥ सम्यक्कथ्यमाणं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥
 ॥ १७ ॥ मनोभद्रो नाम राजा सोमवंशसमुद्भवः ॥ पूर्वमासीजगत्यस्मिन्बलवान्सर्वधर्मवित् ॥ १८ ॥ तस्य हेमप्रभानाममहिषी प्रियवादिनी ॥
 पतिव्रता महाभागा सर्वलक्षणसंयुता ॥ १९ ॥ सराजा समरे हत्वा सकलानेव शात्रवान् ॥ शशास पृथिवीं कृत्स्नांसां विध्वंसां महाबलः ॥ २० ॥ स
 एकदामहीपालः समहूय स्वमन्त्रिणः ॥ उवाचे देवचः प्रीत्या स भामध्ये महायशाः ॥ २१ ॥ मनोभद्र उवाच ॥ अमात्याः पृथिवीं सर्वामयेयं परिपालिता ॥
 निहतारिपवः सर्वे स पुत्रवलवाहनाः ॥ २२ ॥ पालितानि स्वगोत्राणि दानैर्विप्राश्च तोषिताः ॥ शिष्टाश्च त्रिदंशाः सर्वे स पुत्रवलवाहनाः ॥ २३ ॥ पालि
 तानि स्वगोत्राणि यज्ञैः सर्वैः सदक्षिणैः ॥ इदानीं जरया सर्वमहत्यामेव लंहतम् ॥ २४ ॥ कर्माणि कानिचित्कर्तुं न हि शक्नोमि दुर्बलः ॥ सामर्थ्यहीने पुरुषे
 राजश्रीर्न हि शोभते ॥ २५ ॥ सर्वाभरणसंयुक्ता जरा जीर्णैव कामिनी ॥ तावद्विभ्यतिसर्वेऽपि शत्रवः पृथिवीतले ॥ २६ ॥ यावद्विगतसामर्थ्यं नेच्छन्ति
 चारुचक्षुषा ॥ समस्तगुणसम्पन्नमपि तद्गतमानसम् ॥ २७ ॥ पृथ्वीत्यजे नृपं वृद्धं स्वैरिणीपालितायथा ॥ भक्तिलभ्या गुणाः सर्वे गुणलभ्यं महद्यशः ॥
 ॥ २८ ॥ निःश्रेयसदानलभ्यं बललभ्या तु मेदिनी ॥ सामर्थ्यहीनः कृपणो निश्चितोरिषु शासने ॥ २९ ॥ मूर्खमात्रवचो ग्राही स नृपः शत्रुनन्दनः ॥ ततो
 ऽहं सकलं राज्यं विभज्य वरमन्त्रिणः ॥ दातुमिच्छामि पुत्राभ्यां युष्माभिर्यदि मन्यते ॥ ३० ॥ मन्त्रिण उचुः ॥ यदेतद्वचनं प्रोक्तं त्वयानीति विदानृप ॥ तदे
 वमतमस्माकं सन्देहो नात्र विद्यते ॥ ३१ ॥ अथायातौ नृपादेशात्संसदं प्रतिसत्तमौ ॥ वीरभद्रयशोभद्रनामानौ तनयाबुभौ ॥ ३२ ॥ तौ च सर्वगुणोपेतौ कुमारौ
 प्रियवादिनौ ॥ पितृभक्तौ सदा शान्तौ बलिनौ धर्मतत्परौ ॥ ३३ ॥ ततः सभूषः सहसाराजनीतिविदां वरः ॥ विभज्य सकलं राज्यं ददौ ताभ्यां
 कुतूहलात् ॥ ३४ ॥ अत्रान्तरे गृध्र एकः स्वकीयस्त्रीसमन्वितः ॥ आगत्य तत्सभामध्ये उपविष्टो द्विजोत्तमाः ॥ ३५ ॥ तावदागतौ समालोक्य पक्षिणा
 वतिर्हर्षितौ ॥ राजा हयवयोः कस्माच्छुभा गमनमुच्यतां ॥ ३६ ॥ गृध्र उवाच ॥ गृध्रोऽहं पृथिवीपालममेयस्त्रीपरन्तप ॥ आगतोऽस्मि मुदा द्रष्टुं सम्पदं
 पुत्रयोस्तव ॥ ३७ ॥ एतयोर्महती दृष्टा विपत्तिः पूर्वजन्मनि ॥ इह जन्मनिसम्पत्तिं द्रष्टुमावांसमागतौ ॥ ३८ ॥ तस्यैतद्वचनं श्रुत्वा गृध्रस्य परमाद्भुतम् ॥

प० पु०
॥ ४ ॥

राजोवाचपुनर्विप्रविस्मयाविष्टमानसः ॥३९॥ गजोवाच ॥ अत्यद्भुतंवचोगृध्रत्वत्तःश्रुतमिदंमया ॥ एतयोःपूर्ववृत्तान्तोभवताज्ञायतेकथम् ॥४०॥
यदिजानासितत्त्वेनपूर्ववृत्तान्तमेतयोः ॥ ब्रूहितर्हिस्वराश्रेष्ठसर्वमेतदशेषतः ॥४१॥ गृध्रउवाच ॥ नृपतेविपलावेतौयुगेद्रापरसंज्ञके ॥ गरस्झरनामानौ
सत्यघोपसुतौस्थितौ ॥४२॥ एककालेचभूपालमृतौनिजगृहान्तरे ॥ ततोनेतुमिमौभूपदंष्ट्रिणोयमकिङ्कराः ॥४३॥ पाशहस्ताःसमायाताः
कोटिकोटिसहस्रशः ॥ बबन्धुश्चर्मपाशेनद्रावेतौतुमदोद्धतौ ॥४४॥ निन्युश्चनिलयंमृत्योरतिदुर्गमवर्त्मना ॥ इमौदृष्ट्वाधर्मराजश्चित्रगुप्तमुवाचह ॥४५॥
एतयोःसकलवृत्तंचित्रगुप्तविचार्यताम् ॥४६॥ गृध्रउवाच ॥ तस्याज्ञयाचित्रगुप्तःसर्वकर्मशुभाशुभम् ॥ मूलाद्रिचारयामासततइत्याहचान्तकम् ॥४७॥
॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ सत्यमेतौमहाबाहोपुण्यव्रतमहाशर्यौ ॥ अस्तिचेदुष्कृतंकिञ्चित्सर्वकर्मविलोकितम् ॥४८॥ स्वयंदानंसमुत्सृज्यनहिदत्तंद्विजा
तये ॥ तेनैवकर्मणाराजन्निमोनरकगामिनौ ॥४९॥ दातादानंसमुत्सृज्ययोनदद्याद्विजातये ॥ सयातिनरकंघोरंसर्वभूतभयावहम् ॥५०॥
दाताहिनस्मरेदानंप्रतिग्राहीनयाचते ॥ उभयोर्नरकेवासोयावश्चन्द्रदिवाकरो ॥५१॥ तस्मादिमौमहापापौब्रह्मस्वाहारिणौप्रभो ॥ नयन्तुकिङ्कराः
शीघ्रंनस्कंप्रतिदारुणम् ॥५२॥ यमाज्ञयाततोदूताःसन्दष्टौष्टपुटाःक्रुधा ॥ चिक्षिपुर्नरकेघोरेतावेतौपृथिवीपते ॥५३॥ तस्मिन्नेवदिनेराजन्ननयाभा
र्ययासह ॥ यमदूतैःसमागंत्यनीतोऽहंयममन्दिरम् ॥५४॥ मयापियत्कृतंकर्मतदाकर्णयभूपते ॥ मूलात्सर्वंप्रवक्ष्यामिशृण्वतांविस्मयप्रदम् ॥५५॥
पुरासंसर्वगोनामब्राह्मणोऽहंमहाकुलः ॥ सौगण्डेशवासीचवेदेवेदाङ्गपारगः ॥५६॥ इयंमञ्जूकपानामममपत्नीयशस्विनी ॥ पतिव्रतामहाभागापवित्र
कुलसम्भवा ॥५७॥ प्रमत्तोऽहंमहाभागविद्ययावयसाधनैः ॥ अवज्ञांमनसापित्रोश्चकाराहंयुवैकदा ॥५८॥ अहंभूरिसभाश्लाघ्योवनस्थःसर्व
कर्मकृत् ॥ धनवान्सुन्दरोज्ञनीज्ञातिपोषणतत्परः ॥५९॥ ममैवपुंसःपितरौतौचपापपरायणौ ॥ मुखरौदययाहीनौपाखण्डिसङ्गलोलुपौ ॥६०॥
पौरुषंजीवनंचैवधनंचैवकुलंतथा ॥ विद्याकीर्तिश्चसर्वस्वंपितृभ्यांविफलीकृतम् ॥६१॥ एतद्विचिन्त्यमनसामयानृपमुहुर्मुहुः ॥ अवज्ञयापरित्यक्ता
पित्रोःसेवाशुभप्रदा ॥६२॥ अनेनकर्मणाराजन्सदारोऽहंयमाज्ञया ॥ विक्षिप्तो नरकेदूतैर्यत्रतौपापिनावरौ ॥६३॥ एताभ्यांसहपापाभ्यांसदारेणमया
नृप ॥ स्थितंचनरकेघोरेयावत्कालंशृणुष्वतत् ॥६४॥ युगकोटिसहस्राणियुगकोटिशतानिच ॥ अनुभूतंमहादुःखंनरकस्यनृपोत्तम ॥६५॥ नर
कान्तेततःसोऽहंकान्ताचममभूपते ॥ गृध्रपक्षिकुलेजातौमृतमांसाशनौतथा ॥६६॥ एतावपिचतौराजन्नरकान्तगतैषिणौ ॥ जातौशलभयोर्वशेफलं
भोक्तुंस्वकर्मणः ॥६७॥ यदेताभ्यांकृतंकर्मराजञ्जलभजन्मनि ॥ तदाकर्णयवक्ष्यामिश्रोतृणांविस्मयप्रदम् ॥६८॥ एकादासुमहान्वायुःसमायातो

क्रि.खं.प.
अ० ३

॥ ४ ॥

महीपते ॥ उड्डीयपातितौ तेन गङ्गा मे भेसु निर्मले ॥ ६९ ॥ निपत्य गङ्गासलिले कोमलाङ्गा विमौ तथा ॥ जग्मतुः पञ्चतांसद्यः समस्तकलुषा पदम् ॥ ७० ॥
ततो नेतुमिमां दूता आयाताश्चारुचक्षुषः ॥ आयातानि विमानानि सर्वभोगान्वितानि च ॥ ७१ ॥ विमुक्तौ सर्वपापेभ्यस्तुलसीमाल्यशोभितौ ॥ दिव्यं विमानमारुह्य गतौ विष्णुपुरं प्रति ॥ ७२ ॥ तावत्कालं स्थितौ राजन् ब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ ब्रह्माज्ञया समायातौ तत इन्द्रपुरं प्रति ॥ ७३ ॥ भुक्तवन्तौ सुखं तत्र दुर्लभं यत्सुरैरपि ॥ तावत्कालं स्थितौ राजन् भोक्तुं कृच्छ्रां वसुन्धराम् ॥ ७४ ॥ पवित्रे भवतो वंशे जाता वेतौ महाशयौ ॥ गङ्गायां त्यजतो देहं भूयोजन्मन विद्यते ॥ ७५ ॥ तथापि वसुधां भोक्तुं जातौ पुण्यतमा विमौ ॥ चिरं भुक्त्वा महीं कृत्स्नां पुत्रपौत्रसमन्वितौ ॥ ७६ ॥ गङ्गामरणमासाद्य योगिनामपि दुर्लभम् ॥ नारायणस्य सायुज्यमिमौ भूपगमिष्यतः ॥ ७७ ॥ एतत्सर्वमया प्रोक्तं पूर्ववृत्तान्तमेतयोः ॥ जातिस्मरप्रभावेण नृपवर्गशिरोमणी ॥ ७८ ॥ गङ्गामरणमासाद्य गता वेतौ दंशामिमाम् ॥ आवयोः कः पत्रिणां करिष्यति दुरात्मनोः ॥ ७९ ॥ मित्रावज्ञामनुष्याणां नरकक्लेशदायिनी ॥ ममैव पृथिवीपालदृष्टा केवलमेव तत् ॥ ८० ॥ पितृभक्तिर्द्विजश्रेष्ठ इहामुत्र च दुःखदा ॥ इह सम्पद्विनाशाय परत्र नरकाय च ॥ ८१ ॥ वरं मन्ये महीपाल ब्रह्महत्यादिपातकम् ॥ कदाचिन्निष्कृतिस्तस्मादियं भवति शाश्वती ॥ ८२ ॥ दुःखार्जितं पुण्यवृक्षं सर्वक्लेशविनाशनम् ॥ पितृव्रजाकुठारेण च्छिन्दन्ति भुवि मानवाः ॥ ८३ ॥ यत्किञ्चिदीयते राजन् पित्र्येव क्रेपरन्तप ॥ तदश्रातिस्वयं विष्णुः पितृरूपो हरिर्यतः ॥ ८४ ॥ प्रत्यक्षदेवो पितरो सेवन्ते यत्त्वहर्निशम् ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तेषां प्रसादाज्जगतीपते ॥ ८५ ॥ पितृभक्तिविहीना ये दिनं तिष्ठन्ति मानवाः ॥ तावत्कल्पसहस्रं तु तिष्ठन्ति नरके जनाः ॥ ८६ ॥ तस्मादिदं महादुःखं बभूव मम साम्प्रतम् ॥ मोक्षं कदा गमिष्यामि सदागोऽहं न वेदितम् ॥ ८७ ॥ व्यास उवाच ॥ एतत्तस्य वचः श्रुत्वा प्रगृह्य द्विजसत्तम ॥ बभूव हर्षितो राजा विस्मितश्च पुनः पुनः ॥ ८८ ॥ राजोवाच ॥ आश्चर्यं हि वचो गृध्रं श्रुतमेतन्मुखात्तव ॥ मम चेष्टां च हृदयं प्रतीतिर्न हि जायते ॥ ८९ ॥ अथान्तरिक्षे वा गुह्यैरिति जातानृपोत्तम ॥ सत्यं सत्यं सत्यमिदं सन्देहो नात्र विद्यते ॥ ९० ॥ ततः सपत्नी विप्रप्रेषे सहसार्भार्यया सह ॥ गङ्गामाहात्म्यं कथनात्पूर्वस्थित इवाभवत् ॥ ९१ ॥ दिवि दुन्दुभयो नेदुर्जगुर्गन्धर्वसत्तमाः ॥ न नृतुश्चाप्सरो वर्गाद्विपतत्पुष्पवर्षणम् ॥ ९२ ॥ विमानमागतं दिव्यं सर्वभोगसमन्वितम् ॥ समायाता दूतगणः प्रेषिताः कैटभद्रिणा ॥ ९३ ॥ अथासौ सर्वगोविप्रप्रियया सह भार्यया ॥ सद्यो विमानमारुह्य जगाम भवनं हरेः ॥ ९४ ॥ एतच्छ्रुत्वा द्रुतं कर्मसराजा द्विजसत्तम ॥ स पुत्रदारः सेवायां गङ्गायास्तत्परोऽभवत् ॥ ९५ ॥ भागीरथ्या समंतीर्थनास्ति वै भुवनत्रये ॥ यत्रामोच्चरणादेव सर्वगोमोक्षमाप्तवान् ॥ ९६ ॥ गङ्गाद्वारस्य माहात्म्यं कथितं ते द्विजोत्तम ॥ समंस्तपापविध्वंसिकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥

॥ १७ ॥ अध्यायमेतत्परमादरेण पठन्ति ये देवगृहे मनुष्याः ॥ शृण्वन्ति ये च द्विजवर्गभक्तानश्च नितेते पादुरितानि सद्यः ॥ १८ ॥ इति श्रीपाद्मे
महापुराणे क्रियायोगसारे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ जैमिनि उवाच ॥ गङ्गाद्वारस्य माहात्म्यं त्वत्प्रसादाच्छ्रुतं मया ॥ प्रयागस्थ च माहात्म्यमिदानीं
श्रोतुमिष्यते ॥ १ ॥ गङ्गाविधिसङ्गमस्यापि माहात्म्यं कथ्यतां मुने ॥ न सम्यक्कथितुं कोऽपि शक्नोति त्वद्वदतेक्षितौ ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥
प्रयागस्य फलं वत्स गङ्गाविधिसङ्गमस्य च ॥ सम्यग्वक्तुं न शक्नोमि संक्षेपाच्छ्रूयतां द्विज ॥ ३ ॥ कोटिब्रह्माण्डमध्येषु यानि तीर्थानि वैश्वे मुने ॥ प्रयान्ति
तानि सर्वाणि प्रयागप्रतिमां तु किम् ॥ ४ ॥ गङ्गायाय मुनायाश्च सरस्वत्याश्च सङ्गमम् ॥ प्रशंसन्ति सुराः सर्वे ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ५ ॥ मकरस्थे
रवौ माघे स्नानं ये तत्र कुर्वते ॥ तेषामागमनं नास्ति विष्णुलोकात् कदाचन ॥ ६ ॥ गवां कोटि सहस्राणि वाजिमेधमुखाध्वराः ॥ मेरुतुल्यसुवर्णानि
दानान्यन्यानि च द्विज ॥ ७ ॥ कुरुक्षेत्रे पुष्करे च प्रभासे च गयासु च ॥ हुत्वा दत्त्वा च विप्रेभ्यो यत्फलं प्राप्यते बुधैः ॥ ८ ॥ माघे स्नात्वा प्रयागे तु
तस्मात्कोटिगुणं भवेत् ॥ तस्मात्समस्ततीर्थानां प्रयागः परमः स्मृतः ॥ ९ ॥ सिंह राशिस्थिते सूर्ये गोदावर्यां द्विजोत्तम ॥ चिरमुग्रं तपस्तप्त्वा स्नान
दानव्रतादिभिः ॥ १० ॥ वेदागमपुराणोक्तं यत्पुण्यं मक्षयं भवेत् ॥ माघे स्नात्वा प्रयागे तु तत्पुण्यं नात्र संशयः ॥ ११ ॥ फाल्गुने कृष्णपक्षे तु चतुर्दश्या
मुपोषितः ॥ काश्यां यत्फलमाप्नोति तन्मे निगदतः शृणु ॥ १२ ॥ कोटिजन्मार्जितैः पापैर्विमुक्तः सर्वरूपधृत् ॥ उद्धृत्य कोटिपुरुषाञ्छिवेन सह मो
दते ॥ १३ ॥ माघे मासे प्रयागे तु स्नात्वा सकृदपि द्विजः ॥ कल्पकोटिशतं विष्णुं सम्पूज्यान्वयत्रयत्फलम् ॥ १४ ॥ एकाहमपि सम्पूज्य मकरस्थे
दिवाकरे ॥ सत्यं सत्यमहं वच्मि सर्वमेव क्षयं भवेत् ॥ १५ ॥ यावद्दिनं माघमासे तत्र तिष्ठति मानवः ॥ तावत्कल्पशतं विप्रमोदते विष्णुना सह ॥
॥ १६ ॥ गङ्गाय मुनयोस्तोये स्नानं येन कृतं सकृत् ॥ सद्यस्तद्दर्शनात् पापैर्मुच्यते सर्वपातकैः ॥ १७ ॥ तर्तुयदीच्छन्ति जनाः संसाराब्धिमुदु
स्तरम् ॥ गङ्गाय मुनयोः स्नात्वा भक्त्या पश्यन्तु माधवम् ॥ १८ ॥ त्यजन्ति मानवास्तत्रयदिच्छन्तः कलेवरम् ॥ सद्योलभन्ते विप्रपते तत्तदेव न
संशयः ॥ १९ ॥ इति हासमिहैवाहं कथयामि निशामय ॥ यच्छ्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुक्तो भवति मानवः ॥ २० ॥ प्रणिधिर्नाम तत्रासीद्वैश्य एकौ
महाधनी ॥ विप्रभक्त्येक निरतो देवतातिथिपूजकः ॥ २१ ॥ तस्य पद्मावती नाम धर्मपत्नी पतिव्रता ॥ चार्वङ्गीशीलयुक्ता च कुलजा प्रियवादिनी ॥ २२ ॥
स्त्रीणां योग्या गुणाय ये सृष्टाः श्रीपरमेष्ठिना ॥ तच्छरीरे गुणास्ते ते निवसन्ति द्विजोत्तम ॥ २३ ॥ अथासौ प्रणिधिर्वैश्यः समादाय धनं बहु ॥ वाणिज्यार्थं
गतो विप्रशुभेलग्रे शुभे तिथौ ॥ २४ ॥ धनाद्धर्मः प्रभवति धनाच्च विपुलं यशः ॥ धनात्कुलमवाप्नोति भवोर्त्किं वा धनादृते ॥ २५ ॥ धनहीनं जनं दृष्ट्वा सखा

पिवापलायते ॥ मेघः शरद्यम्बुहीनः खण्डं खण्डं नयेन्महत् ॥ २६ ॥ खादितुं प्राप्यते यावत्तावदेव हि बान्धवाः ॥ धनं यस्य कुलं तस्य बुद्धिस्तस्य स पण्डितः ॥
 ॥ २७ ॥ अर्थैर्विहीनः पुरुषो जीवन्नपि मृतोपमः ॥ धर्मार्थविद्यार्जनतो मतिर्यस्य निवर्तते ॥ २८ ॥ ज्ञेयः समूर्खः सुतरामधिकस्याधिकं फलम् ॥ कर्तव्यः
 सततं धर्मश्चार्जितव्यं सदा धनम् ॥ २९ ॥ शिक्षितव्यासदा विद्यापुम्भिरेव विचक्षणैः ॥ दानाद्धनं च विद्या च वर्धते प्रति वासरम् ॥ ३० ॥ धर्मस्तु वर्धते दाना
 ब्रधनेन विना नृणाम् ॥ काष्ठं तृणं तुषं वापि सम्प्राप्य न परित्यजेत् ॥ ३१ ॥ पुमान्सञ्चयशीलो हिकदाचिन्नावसीदति ॥ ततोऽसौ प्रणिधिर्वेश्यो
 नियोज्य स्त्रियमालये ॥ ३२ ॥ गृहव्यापारनिष्णातो वाणिज्येन जगाम ह ॥ अथैकदा तस्य पत्नी गृहीत्वोद्वर्तनादिकम् ॥ ३३ ॥ सखीभिः सह विप्रर्षे
 जगाम स्नानहेतवे ॥ ततो धनुर्ध्वजो नाम स्वयं च पातकाश्रयः ॥ ३४ ॥ निजेच्छया प्रकुर्वन्तीं स्नानकर्म ददर्शताम् ॥ विकसत्स्वर्णपुष्पाब्जां प्रफुल्लकम
 लाननाम् ॥ ३५ ॥ मृगशावदृशं चारूपी नोन्नतपयोधराम् ॥ तां वैश्यपत्नीमालोक्य श्वपचोऽसौ स्मरातुरः ॥ ३६ ॥ उवाच प्रहसन्वाणीं निजमूर्तिं
 मचिन्तयन् ॥ ३७ ॥ धनुर्ध्वज उवाच ॥ कासिकल्याणिसुश्रोणिचारुहासिनि सुन्दरि ॥ मनोहरसिमेकस्मात्सुयौवनरसैः प्रिये ॥ ३८ ॥
 विशालजघने तन्विमया गुणवता सह ॥ गुणवत्या त्वया सर्वसुखमत्यनुभूयताम् ॥ ३९ ॥ धनुर्ध्वजवचः श्रुत्वा तस्याः सख्यस्ततो द्विज ॥ उचुर्वाक्यं
 तथा क्रुद्धाः सन्दष्टदशनच्छदाः ॥ ४० ॥ सख्यञ्जुः ॥ अरे मूढदुराचारदुराचारकुलोद्भव ॥ पादनिष्प्रेक्षणमपिनैतस्यास्ते प्रदीयते ॥ ४१ ॥ इयं पतिव्रता
 नारी धर्मकर्मपरायणा ॥ आत्मनः सुखमिच्छद्भिः पापदृष्टान दृश्यते ॥ ४२ ॥ परस्त्रीमुखसौन्दर्यं परद्रव्यं च सर्वदा ॥ दृष्ट्वा कामाग्निसङ्घिन्ना दहन्ते मूढ
 मानसाः ॥ ४३ ॥ याहि पापमते दूरं मावदोक्तिं सुदुःसहाम् ॥ वयमेव भवन्तं न स्पृशामश्चरणैरपि ॥ ४४ ॥ धनुर्ध्वज उवाच ॥ धिगस्त्वमुं जाति
 शब्दं सम्पन्नोऽप्यखिलैर्गुणैः ॥ सम्भावितो न युष्माभिः श्वपचत्वेयतोऽधुना ॥ ४५ ॥ सौवर्णमदिशपूर्णभ्यन्तरं कलशं स्थितम् ॥ सम्प्राप्य कोन
 गृह्णाति तद्गुणग्रामवित्पुमान् ॥ ४६ ॥ अतोऽहं युवती मेनां यथा प्राप्नोमि साम्प्रतम् ॥ तथा कुरुत हे सख्यः शरणं भोगतोऽस्मियत् ॥ ४७ ॥ इति ब्रुवन्तं
 तं मूढं भूयो भूयो द्विजोत्तम ॥ उचुर्वाक्यमिदं तास्तु जातात्यन्तकुतूहलाः ॥ ४८ ॥ सख्यञ्जुः ॥ यद्येतां गमणीं नूनमिच्छसि त्वंसुदुर्मते ॥ गङ्गायमु
 नयोः शीघ्रं शरीरं सङ्गमेत्यज ॥ ४९ ॥ मिथः कृतमुखालोका हसन्त्यस्तास्ततो द्विज ॥ तां साधुपत्नीमादाय ययुर्निजगृहान्तरम् ॥ ५० ॥ ततोऽसौ श्वपचो
 मोहाद्ब्रह्महत्यासहसकृत् ॥ गङ्गायमुनयोस्तोयेतामिच्छन्पञ्चतांगतः ॥ ५१ ॥ तत्स्वामिसदृशाकारः समस्तगुणवान्बली ॥ स एव च श्वपाको
 ऽसौ स्ववृत्तान्तं स्मरन्नभूत् ॥ ५२ ॥ ततोऽसौ प्रणिधिर्वेश्यस्तस्मिन्नेव दिने शुभे ॥ कृत्वा वाणिज्यमायातः स्वकीयं निलयं प्रति ॥ ५३ ॥ श्वपाको

प० पु०
॥ ६ ॥

ऽपिततोविप्रस्तस्यावासंविशेह ॥ प्रणिधेःसदृशोरूपैर्वयोभिश्चगुणैरपि ॥ ५४ ॥ एकाकारौसमालोक्यपुरःस्थौतौगुणाकरौ ॥ कस्याहंदयि
ताकोवाममभर्तंत्यचिन्तयत् ॥ ५५ ॥ ततःसाविस्मितासाध्वीविलोक्यतत्पतिद्वयम् ॥ तुष्टावमाधवंदेवंचनैःकोमलाक्षरैः ॥ ५६ ॥ पद्मा
वत्युवाच ॥ नमामिगोविन्दमनन्तमूर्तिशक्रादिदेवार्चितपादपद्मम् ॥ योगेश्वरयोगविदांशरण्ययोगप्रदयोगिभिरर्चनीयम् ॥ ५७ ॥ नमोऽस्तुतेकैटभ
मर्दनायनमोमधुध्वंसकरायतुभ्यम् ॥ नमोऽस्तुकंसासुरनाशनायनमोऽस्तुचाणूरनिपातनाय ॥ ५८ ॥ नमोऽस्तुवेदोद्धरणायनित्यंनमोऽस्तु
भूम्युद्धरणायतुभ्यम् ॥ नमोऽस्तुपृथ्वीधरणक्षमायनमोऽस्तुदैत्यान्तकरायतुभ्यम् ॥ ५९ ॥ गङ्गाम्बुधौताडिघ्रयुगायतुभ्यंनमोऽस्तुराजन्यकुलान्त
काय ॥ नमोऽस्तुतेरावणवंशहन्त्रेनमोऽस्तुदैत्यान्तकरायतुभ्यम् ॥ ६० ॥ नमोऽस्तुतेचासुरनाशकायनमोऽस्तुतेम्लेच्छकुलान्तकाय ॥ नमो
ऽस्तुतेहृत्कमलासनायनमोऽस्तुतेसर्परिपुध्वजाय ॥ ६१ ॥ प्रसीदगोपीजनवल्लभप्रभोधृतैकहस्ताचलदेवदेव ॥ प्रसीदलक्ष्मीमुखपद्मभृङ्गप्रसीदविष्णो
सततंनमस्ते ॥ ६२ ॥ प्रसीदपद्मेक्षणचक्रपाणंकौमोदकीहस्तगदाधरत्वम् ॥ प्रसीदविष्णोधृतपाञ्चजन्यनमोऽस्तुतेपद्मधरायनित्यम् ॥ ६३ ॥ संसार
कौतूहलमन्दिरेतेमोहान्धकारेचविवेकदीपे ॥ संप्रोहिताकेशवमाययाहित्वदीययानित्यमहंभ्रमामि ॥ ६४ ॥ विरिञ्चिसेन्द्रार्कमुखाःसुरेन्द्रामायां
नजानन्तितवासुगरे ॥ मानुष्यहंकिंनववेद्मिमायांपुरोभ्रमंमेहरसानुकम्पम् ॥ ६५ ॥ व्यासउवाच ॥ तस्याःस्तवंसमाकर्ण्यभगवान्माधवःप्रभुः ॥
समालोक्यजगन्नाथश्चतुर्वर्गफलप्रदः ॥ ६६ ॥ आविर्बभूवसहसामूर्यकोटिसमप्रभः ॥ सामूर्धाभूमिमालोक्यववन्देतत्पदद्वयम् ॥ ६७ ॥
नमस्तेकमलाकान्तभुक्तिमुक्तिफलप्रद ॥ हरमेज्ञानहीनायाःस्वकीयमतिविभ्रमम् ॥ ६८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भ्रमंजहीहिचार्वाङ्गिद्रावेतौहिपतीतव ॥
एकभावेनसुश्रोणिकुरुसेवांतयोःसदा ॥ ६९ ॥ यश्चतेप्रणिधिःस्वामीमद्रक्तस्तरुणःसुधीः ॥ भोक्तुंसुखफलंसाध्विसोऽभवद्विविधःस्वयम् ॥
॥ ७० ॥ अनन्तरूपिणीलक्ष्मीर्यथाकीडन्मयासह ॥ तथात्वमपिसुश्रोणिभुङ्क्ष्वताभ्यांसुखंसदा ॥ ७१ ॥ पद्मावत्युवाच ॥ एकस्याद्वौपतीदेव
नप्रशंसन्तिमानवाः ॥ मग्नांलजाब्धिकल्लोलेमामुद्धरदयामय ॥ ७२ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ यदापर्कार्तितःसाध्विविभेषित्वंध्रुवंभुवि ॥ तदा
मत्पुरमागच्छताभ्यांसहवरानने ॥ ७३ ॥ विमानमागतंसद्यस्ततोभगवदाज्ञया ॥ तौसमादायवैकुण्ठसागन्तुमुपचक्रमे ॥ ७४ ॥ अथसापथिगच्छन्तीभर्तृ
भ्यांसहजैमिने ॥ ददर्शैकंमहात्मानंरथस्थंस्त्रीसमन्वितम् ॥ ७५ ॥ धृतंकमलपत्राक्षैरतसीकुसुमप्रभैः ॥ चतुर्भुजैर्दूतगणैरासीनैर्गरुडोपरि ॥ ७६ ॥
विष्णुदूतांस्ततस्तांस्तुविष्णुरूपान्वृणाङ्गना ॥ कोऽयंरथस्थःपुरुषइतिप्रच्छसामती ॥ ७७ ॥ केवायूयंमहात्मानःपुण्डरीकनिभेक्षणाः ॥ सर्वे

क्रि.खं.प.
अ० ४

॥ ६ ॥

ऽपिविष्णुसदृशाः शङ्खचक्रादिपाणयः ॥ ७८ ॥ ततस्ते भगवद्भूता विष्णुतुल्यपराक्रमाः ॥ विहस्योचुर्मुहुः सर्वे परमामोदसंयुताः ॥ ७९ ॥
 विष्णुदूता ऊचुः ॥ विष्णुदूता वयं साध्विपुण्यात्मानमिमं जनम् ॥ समादाय पदं याम उदारं लोकमुत्तमम् ॥ ८० ॥ पद्मावत्युवाच ॥ केन पु
 ण्यप्रभावेण गतोऽयमीदृशी गतिम् ॥ विष्णुदूता महात्मानः कथ्यतामित्यहो मम ॥ ८१ ॥ विष्णुदूता ऊचुः ॥ अयं बृहद्वज्रो नाम राक्षसो लोकशो
 ककृत् ॥ अरण्यादिनिवासी च महाबलपराक्रमः ॥ ८२ ॥ परदारपरद्रव्यहारकः प्राणिघातुकः ॥ गोमांसांशो निष्ठुरोक्तिभाषी च देवनिन्दकः ॥ ८३ ॥
 यद्यत्पापरतं कर्म तदनेन कृतं सदा ॥ स्वप्नेऽपि तु कृतं कर्म शुभं न च पतिव्रते ॥ ८४ ॥ अयं रथं समारुह्य स ततं कामपीडितः ॥ परस्त्रीहरणार्थाय सुश्रोणिनभसि
 भ्रमन् ॥ ८५ ॥ यां यां सुयौवनां नारीं यत्र यत्रायमीक्षते ॥ बलाच्चालिङ्गितस्तां तु तत्र तत्र स्मरातुरः ॥ ८६ ॥ अथैकदा भीमकेशनाम्नो नरपतेः प्रियाम् ॥
 ददर्श क्रीडामध्यस्थां सुन्दरीं नवयौवनाम् ॥ ८७ ॥ अथासौ तां समालोक्य सुवर्णकुसुमप्रभाम् ॥ इत्युवाच वचः प्रेम्णा कात्वमत्र करोषि किम् ॥ ८८ ॥
 सा चोवाच ततः कान्ता भीमकेशस्य भूपतेः ॥ अहं सुरतशास्त्रज्ञा केशिनी नाम भूपति ॥ ८९ ॥ अपि सर्वगुणज्ञां प्रेमदृष्टानं भूपतिः ॥ स्ववंशजादोष
 हीनां पश्यति क्षणमप्यसौ ॥ ९० ॥ स्थीयते नित्यमत्रैव भर्त्रा खण्डितचर्चया ॥ मया स्वकर्मशोचन्त्या विरहानलतप्तया ॥ ९१ ॥ कस्त्वं कथमिदं
 प्राप्तमुद्यानं प्रतिसत्तम ॥ समायातोऽसितत्सर्वप्रसन्नो वक्तुमर्हसि ॥ ९२ ॥ अथायमित्याह वचः पूर्णचन्द्रनिभानने ॥ मायावीगक्षसोऽहं त्वामालिङ्गितुमि
 हागतः ॥ ९३ ॥ जहीहि रूढं भर्तारं सर्वदा दोषदर्शिनम् ॥ तन्विमांभज सर्वतेदास्यामि सुखमुत्तमम् ॥ ९४ ॥ ततो विहस्य सा ध्वीयं राक्षसेन्द्रमिमं मुदा ॥
 वव्रन्धवाहुलतया विन्यस्य वदने मुखम् ॥ ९५ ॥ सतामालिङ्ग्य युवतीं विवेकोद्रेगविह्वलाम् ॥ अनया सह सुश्रोणिदिव्यमारूढवान्नयम् ॥ ९६ ॥
 दम्पतीभावमाश्रित्य तौ जातावतौ कौतुकम् ॥ वायुषे गरथारूढौ यातौ गङ्गान्वर्तमानौ ॥ ९७ ॥ अथैनामयमित्याह पश्य तन्निव वरानने ॥ त्वद्भर्तृदेशादा
 यातौ गङ्गासागरसङ्गमे ॥ ९८ ॥ ततो रथस्थनारीयमधिगङ्गाविधिसङ्गमम् ॥ जगाम पञ्चतांसद्यः सन्दृश्यात्यन्तसाध्वसैः ॥ ९९ ॥ विलप्य बहुधा
 साध्वीं तत्रायमपिराक्षसः ॥ गतप्राणां समालोक्य सद्यो मृत्युं जगाम ह ॥ १०० ॥ वैनतेयध्वजादेशादिमौ गलितकल्मषौ ॥ नयामः पुण्यकर्माणौ वैकुण्ठं
 प्रतिसम्प्रति ॥ १०१ ॥ जले स्थले चान्तरिक्षे गङ्गासागरसङ्गमे ॥ देहं सन्त्यज्य गच्छन्ति पापिनो हि परांगतिम् ॥ १०२ ॥ त्रैलोक्यदुर्लभं तीर्थं गङ्गासागरसङ्गमे ॥
 माघेतपसि शुक्लायामेकादश्यामुपोषितः ॥ ३ ॥ तत्र शुद्धिमवाप्नोति ब्रह्महापिनसंशयः ॥ गङ्गाविधिसङ्गमे स्नात्वा हरिं दृष्ट्वा च भाधवम् ॥ ४ ॥ कार्तिके
 यमुखं दृष्ट्वा पुनर्जन्म न विद्यते ॥ कार्तिकेयो हरिः साक्षादित्यभेदः कृतः सदा ॥ ५ ॥ ये कार्तिकेयं पश्यन्ति ते सर्वे मीक्षगामिनः ॥ सर्वतीर्थाधिकं तीर्थं गङ्गाविध

प० पु०
॥ ७ ॥

सङ्गमं शृणु ॥ ६ ॥ जले स्थले चान्तरिक्षे मृतो मोक्षमवाप्नुयात् ॥ ७ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा विष्णुदूतास्ते तौ समादाय जैमिने ॥ जग्मुर्विष्णुमृहं सर्वे सहसा
काशवर्त्मनि ॥ ८ ॥ याचपद्मावती सा धीमर्तुद्वयसमन्विता ॥ गता सारूपतां विष्णोश्चतुर्वर्गप्रदायिनः ॥ ९ ॥ तत्र भुक्त्वा खिलान् भोगान् दुर्लभान् दिज
सत्तम ॥ परमं ज्ञानमासाद्य ययुः सारूप्यतां हरेः ॥ १० ॥ सर्वतीर्थमयी गङ्गा सर्वतीर्थमयो हरिः ॥ गङ्गायाश्च हरेश्चैव तस्माद्भक्तिर्विधीयते ॥ ११ ॥ गङ्गा
विसङ्गमे पूर्वमाधवो नाम भूपतिः ॥ तप्त्वा तपश्चिरं तत्र सदारो मोक्षमाप्तवान् ॥ १२ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ त्वयोक्तो माधवः कोऽसौ किं कर्म सचकार ह ॥ कथं
तेपेतपस्तन्मे सर्वं कथय सत्तम ॥ १३ ॥ व्यास उवाच ॥ चरितं तस्य विप्रर्षेमाधवस्य महात्मनः ॥ आकर्ण्य प्रवक्ष्यामि समासेन महामते ॥ १४ ॥
इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोगसारे व्यासजैमिनिसंवादे प्रयागवर्णनं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ व्यास उवाच ॥ अस्ति तालध्वजानामनगरी
त्रिदिवोपमा ॥ सर्वलोकेषु विख्याता प्रकीर्णा गुणिनां गणैः ॥ १ ॥ तत्रासीद्विक्रमो नामाराजा शुद्धकुलोद्भवः ॥ धार्मिकः सत्यवादी च प्रजापालन
तत्परः ॥ २ ॥ तस्य हारावती नाम वल्लभा भुवि दुर्लभा ॥ आसीत् स्वकीयवदनप्रभाजितशशिप्रभा ॥ ३ ॥ तस्य सैव प्रियाराज्ञः स्त्री गणेऽपि च तिष्ठति ॥
गङ्गेव सरितां भर्तुं स्तिष्ठत्यपि सरिद्वणे ॥ ४ ॥ भूदेवदेवकृपया कालेन कियता द्विज ॥ व्यजायत सुतस्तस्यां सर्वलक्षणसंयुतः ॥ ५ ॥ शास्त्रोक्त
विधिना तस्य सराजा सर्वशास्त्रवित् ॥ माधवेति ततो नाम चक्रवर्ती चकार ह ॥ ६ ॥ ततोऽसौ माधवो विप्रकालेन कियता बली ॥ सर्वविद्यासरित्पारंगतः
सद्गुणसङ्गतः ॥ ७ ॥ अथासौ यौवराज्येन राज्येनरपतिः सुतम् ॥ सिक्तवांस्तं महीदेव सर्वदेवगणार्चकम् ॥ ८ ॥ एकस्मिन् दिवसे विप्रचतुरङ्गवले
वृतः ॥ जगाम कौतुकेनासौ मृगयायै महद्वनम् ॥ ९ ॥ तत्र हत्वा बहूञ्जतून् मध्याह्ने समये ततः ॥ कृतवान्नगरं गन्तुमुद्यमं विपिनादसौ ॥ १० ॥
नगरं स्वकमागच्छत्सैन्यो माधवो मुदा ॥ ददर्श युवतीमेकां सरसि स्नानतत्पराम् ॥ ११ ॥ स्नानार्हद्रव्यवसनैर्व्यक्तीकृतकलेवराम् ॥ स्वकीयमुख
सौन्दर्यजितपूरुषं निशाकराम् ॥ १२ ॥ सुवर्णकुण्डलद्वन्द्वविभ्राजद्गण्डमण्डलाम् ॥ सुदीर्घकेशकैश्छन्नितम्बां चारुहासिनीम् ॥ १३ ॥ सुवर्णपद्म
कलिकाचारूत्रतपोधराम् ॥ मृगाशिशुमध्यां च वसन्ते कोकिलस्वराम् ॥ १४ ॥ यूनां मनोहरा राज्येकन्दर्पेण महात्मना ॥ आरोपितापताकेव सुन्दरी सा
व्यराजत ॥ १५ ॥ तादृशीं तां स्मालोक्य प्रान्तरे सङ्गवर्जिते ॥ कः कामवशागो न स्यात्क्षितौ प्राणान्वहन् पुमान् ॥ १६ ॥ अथ विक्रमपुत्रोऽसौ तामालोक्य
वराननाम् ॥ कन्दर्पबाणव्रणितहृदयश्चेत्यचिन्तयत् ॥ १७ ॥ एतस्याः सदृशी कापि न दृष्टाक्षितिमण्डले ॥ एतामिह समालिङ्ग्य सफलं जन्म चेष्ट्यते ॥
॥ १८ ॥ श्रेष्ठोऽस्मि सर्वलोकानां वयस्तेजो गुणैरहम् ॥ यद्यपीन्द्राङ्गनेयं स्यान्नेतव्याद्यतथापि च ॥ १९ ॥ परस्त्रीहरणे यो वा दोषो भवति साम्प्रतम् ॥ को वा

क्रि.खं.ष
अ० ६

॥ ७ ॥

शक्नोति तदकुंय तोराजापितामम ॥ २० ॥ इति सञ्चिन्त्य मनसा दृढं कामवशं गतः ॥ दूरे संस्थाप्य सैन्या निययौ सास्नातियत्रह ॥ २१ ॥ ऐश्वर्यं च मदश्चैव काम
 श्वैव महीतले ॥ त्रय एते विवेकस्य ते जोघ्नन्ति किमद्भुतम् ॥ २२ ॥ पितास्य दुरितध्वंसी धर्मरक्षाकरो नृणाम् ॥ धिक्स्वयं कामदेवोऽसौ मोहयत्यखिलं जगत् ॥ २३ ॥
 तमायातं समालोक्य वेगेन महता ततः ॥ एकाकिनी सारमते भृशं चिन्ताकुला भवत् ॥ २४ ॥ एकाकिनीं समालोक्य कान्तारस्थां सयौवनाम् ॥ अयं धावति वेगेन
 तन्मे मनसि वर्तते ॥ २५ ॥ जल्पन्ति मुनयः सर्वे धर्मो रक्षति रक्षितः ॥ न च ज्ञातव्यमत्रैव किमत्र च भविष्यति ॥ २६ ॥ सहायहीनं यत्स्थानं पुरोधावन्ति
 शत्रवः ॥ श्लाघ्यं पलायनं तत्र निवासः प्राणनाशकः ॥ २७ ॥ इत्यालोच्य वरारोहास्य कच्छे घटंततः ॥ कृत्वा पलायने भीत्या मनश्चक्रे सरोवरात् ॥ २८ ॥
 ततः समाधवश्चापि जवेन महता द्विज ॥ एवं तस्याः पुरोगत्वा प्रसारितकरः स्थितः ॥ २९ ॥ श्रीमाधव उवाच ॥ वराङ्गने चारु देहे सुयौवनबलान्मम ॥
 पलायसे मनो हृत्वा हतोऽस्म्यहमचेतनः ॥ ३० ॥ किं नाम चञ्चला पाङ्गि चार्चङ्गितवक्रः पतिः ॥ स्वर्गात्किं वागतासि त्वं त्वत्तुल्यानां स्तिभूतले ॥ ३१ ॥
 सुन्दरित्वमिह श्रेष्ठा सर्वलक्षणसंयुता ॥ कथं वहसि पानीयं दासीव कमलानने ॥ ३२ ॥ पयोधरो शातकुम्भौ सदा वहसि वक्षसि ॥ कक्षेण जलकुम्भं च
 कोमलाङ्गीदमद्भुतम् ॥ ३३ ॥ दिवांकरकरात्यन्तसन्तपथिलोहिताः ॥ पादाङ्गुल्यन्तराभान्ति जपानां कलिका इव ॥ ३४ ॥ सुश्रोणिभजमां प्रीत्या
 त्यज कुम्भं वरानने ॥ तव दुःखावसानोऽभून्मम दर्शनमात्रतः ॥ ३५ ॥ श्रीमद्विक्रमभूभर्तुः पुत्रोऽहं माधवा ह्वयः ॥ सर्वभावेर्भविष्यामि वराङ्गस्तव सुन्दरि ॥
 ॥ ३६ ॥ मम स्त्री गणमध्ये तु सुभगा त्वं भविष्यसि ॥ सुपुष्पवल्ली मध्ये तु द्विरेफस्येव मालती ॥ ३७ ॥ अथ वाममवाक्यं त्वं गर्वाल्लङ्घितुमिच्छसि ॥
 नृत्यक्ष्यामि तथा पित्वां यतोऽहं नृपतेः सुतः ॥ ३८ ॥ व्यास उवाच ॥ तेनोक्तं वचनं श्रुत्वा पन्थानं प्रविहाय सा ॥ तस्थावधो मुखी विप्रप्राहंति च शनैः
 शनैः ॥ ३९ ॥ कदापि च परः कोऽपि न शृणोति वचो मम ॥ तथापि लज्जां सन्त्यज्य वक्ष्याम्येव तवाग्रतः ॥ ४० ॥ तथा ह्यहं महावीरसुबाहुक्षत्रियप्रिया ॥
 नयामि देवपूजार्थं जलचन्द्रकलाह्वहम् ॥ ४१ ॥ यद्वचो भवता प्रोक्तं न च तत्त्वत्कुलोचितम् ॥ त्वदंशप्रभवाः सर्वे परस्त्रीपुनपुंसकाः ॥ ४२ ॥
 अहमेकाकिनी नारी वीराणां प्रभवो भवान् ॥ बलादालिङ्ग्य मामत्र बशः किं ते भविष्यति ॥ ४३ ॥ परस्त्रियं समालिङ्ग्य क्षणमात्रसुखं भवेत् ॥ इहापकीर्तिः
 शेषं च दुःखं कल्पशताधिकम् ॥ ४४ ॥ कर्मभूमिरियं शूरपुण्यमत्र विधीयताम् ॥ परस्त्रीहरणे चित्तं कदाचिदपि माकुरु ॥ ४५ ॥ लोभात्प्रवर्तते
 कामः कामात्पापं प्रवर्तते ॥ पापान्मृत्युर्भृतेऽपि स्यादुस्तरं नरके स्थितिः ॥ ४६ ॥ सर्वेऽपि त्वद्गुणव्यथास्त्वज्जन्मापि च निष्फलम् ॥ कामस्य वशतां गत्वा
 रन्तुमिच्छेः परस्त्रियम् ॥ ४७ ॥ मांसमृत्रपुरीषास्थिनिर्मितं मे कलेवरम् ॥ एतदेव समालोक्य स्मरस्य वशतां गतः ॥ ४८ ॥ भूपालवंशोत्पत्ति त्वात्पौरेभ्यो

प० पु०

॥ ८ ॥

नविभेषिकिम् ॥ मस्तकोपरिगर्जन्तनेक्षसेसमवर्तिनम् ॥ ४१ ॥ ग्रसन्तेवडिशंमत्स्यास्तेसर्वेज्ञानवर्जिताः ॥ ज्ञानीचेत्प्राप्यवडिशंभवान्कस्माद्भ्रसि
ष्यसि ॥ ५० ॥ विवेकस्त्रिषुलोकेषुसम्पदांपरमंपदम् ॥ अविवेकोहिलोकानामापदांपरमंपदम् ॥ ५१ ॥ तयोक्तवचनंश्रुत्वामाधवःकाममोहितः ॥
उवाचजैमिनेवाचंविनयावनतःपुनः ॥ ५२ ॥ तवोद्दीक्षणनाराचधाराजर्जरमानसम् ॥ प्रियमांत्राहित्राहीतित्वामस्मि शरणंगतः ॥ ५३ ॥ तावत्प्रिय
तमानारीयावत्तिष्ठतियौवनम् ॥ मृणालकोशांनलिनींहेमभृङ्गोनमच्छति ॥ ५४ ॥ प्रसीदहरिणीनेत्रेक्षमांसेवकंस्वकम् ॥ त्वद्वाचंनीरसांश्रुत्वाभिद्यते
हृदयंमम ॥ ५५ ॥ चन्द्रकलोवाच ॥ त्यजदुःखंमहावीरशृणुमद्वचनंशुभम् ॥ प्रवक्ष्यामिमनोदुःखंहन्तुंयद्भवतःक्षमाम् ॥ ५६ ॥ समुद्रपारे
विख्यातापुरन्दरपुरोपमा ॥ पृक्षद्वीपेऽस्तिदीप्यन्तीविख्यातासंज्ञयापुरी ॥ ५७ ॥ गुणाकराह्वयस्तत्रराजाश्रेष्ठोमहायशाः ॥ आस्तेसर्वगुणैर्युक्तः
प्रतापेऽग्निसमोवली ॥ ५८ ॥ सुशीलानामतद्भार्यासर्वलक्षणसंयुता ॥ सेवावशीकृतस्वामिहृदयासदयाजनैः ॥ ५९ ॥ सुलोचनाख्यातत्कन्यावीर
तत्कुशिसम्भवा ॥ सद्रूहहृपैरजयत्सकलान्सुन्दरीगणान् ॥ ६० ॥ तस्यारूपंगुणौघंचवर्णितुंभुविकःक्षमः ॥ तद्रूपदर्शमालोक्यासृजदन्यांस्वयंविधिः ॥
॥ ६१ ॥ अहमासंमहावीरतस्यादासीनृपात्मजः ॥ समागतास्मिदैवेनत्वद्देशंप्रतिसुन्दरी ॥ ६२ ॥ तत्समासुन्दरीनास्तित्वत्समोनास्तिसुन्दरः ॥
गृहाणतांविवाहेनस्वर्गभोगंयदीच्छसि ॥ ६३ ॥ जम्बुकींवलवान्सिंहोविहायाङ्कगतामपि ॥ हस्तिनींनहिकिंचित्तेयत्नतःप्रतिपत्तये ॥ ६४ ॥ उद्योगी
पुरुषोलोकेलभतेपरमाश्रियम् ॥ उद्योगेनविनाबृहिकिंकार्यंभुवि विद्यते ॥ ६५ ॥ व्यासउवाच ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वामाधवोमाधवार्चकः ॥ दूरी
कृत्यस्मरोद्भावंतामित्याहवराननाम् ॥ ६६ ॥ माधवउवाच ॥ केनचिद्देनतांकन्यांज्ञास्यामिकमलानने ॥ तन्मेकथयमुश्रोणियदितेमय्यनुग्रहः ॥
॥ ६७ ॥ सिन्धुपारप्रतीपाज्ञःकथंयास्यामिमानुषः ॥ भविष्यतितयासार्धकथंसन्दर्शनंमम ॥ ६८ ॥ चन्द्रकलोवाच ॥ तस्यास्तुवामजघनेतिलकं
तिलसन्निभम् ॥ अस्तितद्दर्शनेनैवज्ञास्यसित्वंसुलोचनाम् ॥ ६९ ॥ उच्चैःश्रवससंज्ञस्यतुरगस्यमहात्मनः ॥ त्वन्मन्दुरायांपुत्रोऽस्ति सर्वगामीहयो
त्तमः ॥ ७० ॥ तमश्चश्रेष्ठमारुह्यजवेनपवनोपमम् ॥ गमिष्यसिसमुद्रान्तंसुखसाध्यामहीयतः ॥ ७१ ॥ ततोभृपालपुत्रोऽसौसैन्योगृहमागतः ॥
सापिचन्द्रकलासाध्वीसुप्रीतास्वगृहंगता ॥ ७२ ॥ विचिन्त्यवचनंतस्यामाधवोऽतित्वरान्वितः ॥ चिन्ताकुलितचित्तोऽसौसहसामन्दुराययौ ॥
॥ ७३ ॥ तत्रवद्वाञ्जलिर्भृत्वावैकमिर्विक्रमान्वितः ॥ तुरङ्गमामितिप्राहगुणयुक्तान्महावलान् ॥ ७४ ॥ माधवउवाच ॥ यूयंसर्वमहात्मानः
सर्वलक्षणसंयुताः ॥ समुद्रपारेमानेतुंशक्नोतितुरङ्गमः ॥ ७५ ॥ अथतंतुरगाःसर्वेश्रुत्वातद्वचनंभिया ॥ परस्परंक्षितिमुखास्तस्थुर्नानेतुमुद्यताः ॥

क्रि.खं.प.

अ० ५

॥ ८ ॥

॥ ७६ ॥ अथैकस्तुरगस्तत्रसमस्तैर्लक्षणैर्युतः ॥ माधवस्यपुरोगत्वावाचमेतामुवाचह ॥ ७७ ॥ अहंभवन्तंनेष्यामिसिन्धुपाग्नसंशयः ॥
 किंत्वाकर्णयदुःखानिमदीयानिनृपात्मज ॥ ७८ ॥ अन्यभुक्तावशिष्टंयत्तत्तृणममभक्षणम् ॥ ग्रन्थिकोटिप्रयुक्ताभीरज्जुभिर्ममबन्धनम् ॥ ७९ ॥
 स्वप्नेऽपिब्रीहयोवीरनदृष्टावलिनामया ॥ अन्येषामपिभोगानांकाकथात्रनृपात्मज ॥ ८० ॥ गौरवणविनावीरनसतांविक्रमोमवेत् ॥
 ज्वलिष्यतिकथंवह्निर्विनाकाष्ठघृतादिभिः ॥ ८१ ॥ अहर्मादृगिमेसर्वेनानाभूपासमन्विताः ॥ नतुसिंहसमाःश्वानःसर्वाभरणभूषिताः ॥ ८२ ॥
 प्रदक्षिणाकारतयासशैलद्वीपसागराः ॥ क्षणमात्रेणपृथिवींशक्नोमिभूषतेप्रभो ॥ ८३ ॥ माधवउवाच ॥ क्षमस्वदोषंसकलमत्पित्राविहितंहय ॥
 अद्यप्रभृतिमुख्योऽसिमन्दुराभ्यन्तरेमम ॥ ८४ ॥ परेणदत्तःसन्तापःसदातिष्ठतिनोत्तमे ॥ सलिलंवह्निसन्तप्तंक्षणाच्छीतलतांत्रजेत् ॥ ८५ ॥
 स्वमाधुर्यैर्भवेदिक्षुःक्षणमपिहितृतये ॥ इत्युक्त्वातंनमस्कृत्यतुरङ्गनृपनन्दनः ॥ ८६ ॥ ततःशुभेक्षणेतस्यपृष्ठमारुह्यवाजिनः ॥ प्रचेष्टारुयेनभृत्ये
 नविलङ्घ्यजलधिययौ ॥ ८७ ॥ पुरींसर्वगुणैर्युक्तांपुरन्दरपुरोपमाम् ॥ जगाममाधवोभ्राजन्सौधावलिभिरुज्ज्वलाम् ॥ ८८ ॥ तत्रोपस्थांच
 युवतींगन्धिनीमाधवोद्विजः ॥ दृष्ट्वास्मितमुखोवाक्यमुवाचेतिचकोमलम् ॥ ८९ ॥ वृद्धेमातृगृहंपान्थोदिनमेकंतवालये ॥ स्थातुमिच्छामिका
 ऽऽज्ञातेधनवान्माधवाह्वयः ॥ ९० ॥ आतिथेयींगन्धिनीसातमादायातिथिततः ॥ हृष्टातुस्वगृहंतत्रजगामात्यन्तभक्तितः ॥ ९१ ॥ यथोक्त
 विधिनाविप्रतयातस्यार्हणाकृता ॥ माधवस्तांनिशांनिन्येचिन्ताव्याकुलमानसः ॥ ९२ ॥ अथप्रभातेविमलेगन्धिन्याःपुरतोद्विज ॥ माधवः
 सकलंकार्यकथयामासभूसुरः ॥ ९३ ॥ देव्यास्सुलोचनायाश्चतस्मिन्नेवदिनेशुभे ॥ गन्धाधिवासनंकर्मरचयामाससाचतत् ॥ ९४ ॥
 श्रुत्वाधिवासनंकर्मराजपुत्र्यास्ततोद्विज ॥ शोकसागरकल्लोलनिकरोमाधवोऽभवत् ॥ ९५ ॥ यदर्थराज्यवसतिर्मयात्यक्तातदिच्छुना ॥ यदर्थ
 बान्धवास्त्यक्तालङ्घितश्चमहोदधिः ॥ ९६ ॥ अद्यैवतस्यादेवेनभविष्यत्यधिवासनम् ॥ निष्फलाःसकलाएवयावन्तोविहिताःश्रमाः ॥ ९७ ॥
 किंतुलोकानजल्पन्तिमाध्व्यामुग्धोगतोऽखिलम् ॥ कोऽपिभग्नोद्यमोनस्यात्प्रज्ञायकार्यनिश्चयम् ॥ ९८ ॥ एतद्विचिन्त्यमनसामाधवोऽसौपुनःपुनः ॥
 मालापुष्पादिकेकार्यलिलेखप्रेमवर्णितम् ॥ ९९ ॥ कन्येमाधवनामाहंकुमारोदधरणीपतेः ॥ तालध्वजाधिसजस्यविक्रमस्यमहात्मनः ॥ १०० ॥
 त्वच्चेटीतत्रकाप्यस्तिकन्येचन्द्रकलाह्वया ॥ तयातवगुणग्रामःकथितोमेपुराकिल ॥ १०१ ॥ त्वद्गुणग्रामसँल्लग्रचित्तोऽहंनिमग्नसागरम् ॥ विलङ्घ्यतुरगारूढः
 समायातःपुरींतव ॥ २ ॥ अधुनामांवरत्वेनवृणुकन्येसुलोचने ॥ यतःसंसारमध्येऽस्मिस्तवास्मिशरणगतः ॥ ३ ॥ यथागुणवतीत्वांहिनान्यो

प० पु०
॥ ९ ॥

जानाति तत्पुमान् ॥ सरोजिनीगुणं वेत्ति भृङ्ग एव न ददुरः ॥ ४ ॥ शुभ्रस्य जलदस्यापि गगनैकस्य नोदयः ॥ तथापि न भजेदन्यं विना चन्द्रं कुमुदती ॥
॥ ५ ॥ अथ तल्लेखनं वीरोमालाकारप्रियाकरं ॥ स्वर्णाङ्गुलीयं सहितं ददौ सविनयोनृपः ॥ ६ ॥ पुष्पमालान्तरे कृत्वा तं लेखं साङ्गुलीयकम् ॥ राजपुत्री
समीपे सागन्धिनीतरसाययौ ॥ ७ ॥ पुष्पमालां बलितस्यैदत्वा सागन्धिनीततः ॥ तस्थौ बद्धाञ्जलिर्भूत्वा दूरं गत्वा अभियाकियत् ॥ ८ ॥
ततः साराजतनया लिखितं साङ्गुलीयकम् ॥ विलोक्य सकलं मूलात्पपाठात्यन्तपण्डिता ॥ ९ ॥ सापितत्पृष्ठपत्रे तु तद्योग्यमुत्तरं द्विज ॥ अलि
खद्विस्मिता कन्या यद्यच्च सर्वमुच्यते ॥ ११० ॥ राजपुत्रमहाबाहो त्वद्वाक्यमखिलं श्रुतम् ॥ शृणु सत्तम वाक्यं मे यथोचितमिदं वचः ॥ ११ ॥ अद्या
धिवासनं कर्म शो विवाहो मम ध्रुवम् ॥ पितुर्यत्संमतं कार्यं पृथिव्यां कोऽपि न त्यजेत् ॥ १२ ॥ कार्ये तु दुःखसाध्ये तु कार्यो नातिश्रमोजनैः ॥ कार्ये सिद्धे
श्रमो न स्यादसिद्धे श्रम एव हि ॥ १३ ॥ तथापि शृणु वक्ष्यामियेन प्राप्नोति मां भवान् ॥ यदर्थो भवता चैव समुद्रोऽपि चलङ्घितः ॥ १४ ॥ मया प्रदक्षिणी कार्यो
वरो विद्याधरो ह्ययम् ॥ तत्पुरोऽहं गमिष्यामि नानाभरणभूषिता ॥ १५ ॥ वामबाहुर्ध्वं कृत्वा च वीरः स्यान्मम संमुखः ॥ येन मां शक्यते नेतुं समेभर्ता
भविष्यति ॥ १६ ॥ सत्यं सत्यमिदं सत्यं पत्रेऽस्मिं लिखितं मया ॥ अन्यथा सुदृढं कार्यं लङ्घितुं न हि शक्यते ॥ १७ ॥ एतद्विलिख्य सा कन्या तस्या एव
करे ददौ ॥ सापितत्पत्रमादाय गता माधवसन्निधिम् ॥ १८ ॥ तया यल्लिखितं पत्रे तत्पठित्वा तु माधवः ॥ भूयोऽपि लिखितं विप्रलिलेखात्यन्तकौतुकैः ॥
॥ १९ ॥ त्वया यदुक्तं हे कन्ये धन्ये धन्यकुलोद्भवे ॥ तदेव मन्मतं सर्वकोऽपि नास्त्यत्र संशयः ॥ २० ॥ ततस्तु गन्धिनी भूयोगत्वा तन्निकटे द्विज ॥ ददौ
सुलोचनायै सालेखनं सुन्दराक्षरम् ॥ २१ ॥ अथ तल्लेखनं ज्ञात्वा कुमारङ्गीकृतं द्विज ॥ बभूवात्यन्तसंहृष्टा विस्मिता च पुनः पुनः ॥ २२ ॥ तस्मिन्नसंशयं
कार्यं यदा सौ स्वीकृतं ददौ ॥ तदा किं स्वयमिन्द्रो वायन्मायामाधवः पुमान् ॥ २३ ॥ इह लोके परत्रास्ति स्नेहभूमिः पतिः सदा ॥ विना सन्दर्शनेनापि न वर
त्वे दृतो मया ॥ २४ ॥ इति सञ्चिन्त्य सा साध्वीनिःश्वस्य च पुनः पुनः ॥ स्नानव्याजाद्रतावासं गन्धिन्याश्च सहालिभिः ॥ २५ ॥ हस्ते विधृत्य तां कन्यां
गन्धिनीसापुरन्धिका ॥ माधवं दर्शयामास शयानं मञ्चकोपरि ॥ २६ ॥ तं समालोक्य सा कन्या कन्दर्पसदृशं ततः ॥ रोमाञ्चितं समस्ताङ्गमुदात्तं पश्यति
क्रमात् ॥ २७ ॥ तत्रेव युगलं तस्मिन् यत्र तस्मान्नामात्रगच्छति ॥ २८ ॥ साक्षादयं वा कन्दर्पो देवकी नन्दनोऽपि वा ॥
शर्वो वा विषयाधीशः साक्षाद्वा पार्वतीपतिः ॥ २९ ॥ रूपैरेतैर्जगन्मध्ये मानुषो न हि जायते ॥ अनेन स्वामिना जन्मसफलं हरिणीदृशः ॥ ३० ॥ यद्भक्तिवशो
भूत्वा विधातात्यन्तयत्नतः ॥ यदाहं कन्यका जाता तदेनं किं ससर्जह ॥ ३१ ॥ अद्य प्रभृतिनाथोऽयं स्वयं नास्त्यत्र संशयः ॥ इत्युक्त्वा सामतिं

क्रि.खं.प.
अ० ५

॥ ९ ॥

चक्रेगन्तुं निजगृहं प्रति ॥ ३२ ॥ गन्धिर्गुवाच ॥ कन्येयुक्तिरियं भद्रे त्वया पिहृदि सेव्यताम् ॥ यथासुमूर्तिः पुरुषो न तथा भाति निन्दया ॥
 ॥ ३३ ॥ उल्लासो गात्रभङ्गंश्च मन्ददंष्ट्रिश्च विस्मितम् ॥ सर्वाणि विष्णुचिह्नानि निद्रायां मृगलोचने ॥ ३४ ॥ सन्दष्टौष्ठपुटाक्षपात्प्रोक्तो नो
 तिष्ठति ध्रुवम् ॥ शनैः शनैः करंतस्य स्वकराभ्यामदर्शयत् ॥ ३५ ॥ त्वांद्रुपुंराजकन्यायाः सन्धृत्यागमनं शृणु ॥ श्रुत्वैतत्सोऽपि चोत्तस्थौ
 सम्भ्रमाक्रान्तमानसः ॥ ३६ ॥ विनयावनतो वाक्यं माधवश्चेत्युवाच ताम् ॥ ३७ ॥ माधव उवाच ॥ कन्येयमजन्मसफलं श्रमश्च सफलो मम ॥
 त्वच्चारुवदनाम्भोजं साक्षादेव मयेक्षितम् ॥ ३८ ॥ सफलं यौवनं कन्येयत्वं वरत्वेन मां वृणु ॥ त्वद्योग्योऽस्ति वरो नान्यो मां विना भुवि सुन्दरि ॥ ३९ ॥
 सुलोचनो वाच ॥ सुमते त्वं मम स्वामी भाग्येन महता भवेः ॥ मया यद्वचनं प्रोक्तं तदेकमुददंखलु ॥ आज्ञां कुरु महाभाग गच्छामि निजमन्दिरम् ॥ १४० ॥
 माधव उवाच ॥ तिष्ठति यदिव विचित्रं कन्येयं गर्वस्तदा भवेत् ॥ गच्छेति वचनं वक्तुं नायाति वदनान्मम ॥ ४१ ॥ स्वयं विचार्य चारुद्विज्यद्युक्तं तद्वि
 धीयताम् ॥ यदुक्तं वचनं तस्मिन् भविष्यति सुतत्परा ॥ ४२ ॥ इत्युक्ता तेन सा कन्या हर्षिता स्वगृहं गता ॥ तत्रैव माधवस्तस्थौ वृतो बहु परिच्छदैः ॥
 ॥ ४३ ॥ चारुविद्याधर एव स्थितो विद्याधरो वरः ॥ तत्रस्थाश्च जनाः सर्वे स्रक्चन्दनविभूषिताः ॥ ४४ ॥ दिव्याम्बरपरीधानारेजुर्देवगणा इव ॥
 क्वचिद्गीतैः क्वचिन्नृत्यं क्वचित्कोलाहलध्वनिः ॥ ४५ ॥ क्वचिच्चापि प्रदीपालिस्तत्पुरे समवर्तत ॥ हे पितेः सन्निवृन्दानां हस्तिनां चैव बृंहितैः ॥ ४६ ॥
 हृषस्वनैश्च पत्रिणां पूरिताः ककुभोदश ॥ नानापताकानि वहैर्धवलैर्नृपसङ्गभिः ॥ ४७ ॥ समन्ताद्गगनं सर्वव्याप्तं तत्र हि जैमिने ॥ केऽपि शङ्खान्स
 मादध्मुर्धक्काडिण्डिमझझरान् ॥ ४८ ॥ वादयाश्च क्रिरेकेऽपि साधुकाहलकादिकम् ॥ ततो युवतयः सर्वाः सरोजकोरकस्तनाः ॥ ४९ ॥ ललितानि सुगी
 तानि जगुश्चन्द्रनिभाननाः ॥ परस्परं यौवनतो घर्षणच्युतमालया ॥ ५० ॥ प्रस्वेदाम्बुगलद्गन्धैर्वर्भो कन्यं वतत्रभूः ॥ गम्भारीकाष्ठरचितं पीठमारुह्य
 सुन्दरी ॥ ५१ ॥ ज्ञातिभिर्वेष्टिता ग्रातावरं स्थानं सुलोचना ॥ ५२ ॥ अत्रान्तरे विक्रमपुत्र एष शय्योपरिष्ठात्किल लब्धनिद्रः ॥ न वेद देवेन विवाहकार्यं सुलोच
 नायाश्च सुलोचनायाः ॥ ५३ ॥ विधातृमायाशतमोहितानां कदापि न स्याद्भुवने सुखातिः ॥ ततः स्वसङ्केतविधिं जनोऽयं विस्मृत्य निद्रामभजत्सुखेन ॥ ५४ ॥
 वनं परित्यज्य कृशानुभीत्या जलं प्रविष्टान् लिली सुखार्थम् ॥ सन्दह्यते तत्र हि मानलेन यद्यस्य कर्म न तदन्यथा स्यात् ॥ ५५ ॥ वेदादिशास्त्रमखिलं प्रपठन्तु
 लोकाः कुर्वन्तु नाम सततं क्षितिपालसेवाम् ॥ उग्रतपः प्रतिदिनं प्रज्ञिसाधयन्तु न श्रीस्तथापि च भजन्त्यतिभाग्यहीनम् ॥ ५६ ॥ मस्तकोपरि तिष्ठन्ति दुःखानि च
 सुखानि च ॥ अन्यकाले समायान्ति हठादन्यानि सत्तम ॥ ५७ ॥ निद्रावन्तं समालोक्य माधवं दुःखभागिनम् ॥ प्रवेष्ट्य श्रित्तया मासजानन्सङ्कतमेतयोः

प० पु०
॥ १० ॥

॥५८॥ धिगस्त्वमुंराजपुत्रं देवमायाविमोहितः ॥ विस्मृत्यानिजसङ्केतं निद्रां सम्प्राप्य सेवते ॥५९॥ असौ दुःखागता कन्यावरस्य निकटेऽधुना ॥ किं भवे
त्रयनेता दृक्सङ्केतं याति निष्फलम् ॥६०॥ तिष्ठत्वैषाण्कर्म त्रिद्रांसं सेव्यमस्तके ॥ मया हयं समारुह्य नेतव्या सा वराङ्गना ॥६१॥ कन्यारत्नं चरत्नं च मुदा
प्राप्नोति दुर्लभम् ॥ तदा किं सेवया कार्यमाधवस्यास्य दुर्मतेः ॥६२॥ धनार्थं क्रियते सेवा सर्वभावेन भूभुजाम् ॥ तच्चेन्मुदा स्वयं प्राप्तं सेवादुःखेन किं तदा ॥६३॥
प्रचेष्टइति सञ्चिन्त्य समारुह्य तुरङ्गमम् ॥ साराजं कन्यायत्रास्तेययौ तत्र नभः पथा ॥६४॥ वरं प्रदक्षिणीकृत्य स्मरन्ती समयं स्वकम् ॥ वामहस्तं रमुद्धृत्य
तस्थौ विद्याधराग्रतः ॥६५॥ हस्ते विधृत्य तां कन्यां प्रचण्डोऽतिजवेन सः ॥ पृष्ठे निमेषयामास स तेस्तस्य महाबलः ॥६६॥ ताराजपुत्रीमादाय पुरीं काञ्चीं जगाम
च ॥ तामथासौ समालोक्य प्रचण्डोऽतिस्वरां न्वितः ॥ उवाच प्रवहन्पाणिं नष्टमानससाध्वसः ॥६७॥ प्रचेष्ट उवाच ॥ समुद्रान्तरतीरस्थां काञ्चीं
नाम पुरीमिमाम् ॥ पश्य सर्वत्र विख्यातां सर्वलोकसुखप्रदाम् ॥६८॥ अत्र माधव वीरस्य तस्य विद्याधरस्य वा ॥ कस्यापि च भयं नास्ति पश्य चन्द्रनिभा
नने ॥६९॥ मञ्चितेन्धनसंलब्धां कामानलशिखावलिम् ॥ कुचकुम्भकरैः सिद्धं निर्वाणं देहि सुन्दरि ॥७०॥ त्वच्चारुमुखपद्मेऽस्मिन्मन्मुखभ्रमरो
ऽधुना ॥ इच्छेत्पातुं मधून्यत्र काऽऽज्ञातेतिष्ठति प्रिये ॥७१॥ त्वच्चारुगात्रसंस्पर्शच्छरैस्तु दतिमांस्मरः ॥ त्राहि त्राहि प्रिये त्राहितवास्मि शरणगतः ॥
॥७२॥ इति श्रुत्वा तं तं मूढमभिवीक्ष्य वराङ्गना ॥ शोकाग्नि तप्त सर्वाङ्गी चिन्तयामास चेतसा ॥७३॥ अयं मूढो दुष्टचेष्टः प्रचण्डो नाम वेधसा ॥ लिखितः
किल लालटे मेयन्मया हाहता स्म्यहम् ॥७४॥ कृमाता क्वचमेतातः क्वच विद्याधरो वरः ॥ अनेनाहं समानीता धिगस्तु घटनां विधेः ॥७५॥ अलं लोकः
प्रकुर्वन्ति गर्वजगति सर्वदा ॥ वेत्तिच्छेत्तुं गर्ववृक्षं विधाता घटनासिना ॥७६॥ तथापि विपदे धैर्यं निर्भयत्वं च तत्परम् ॥ उपायाश्चेति चत्वारः प्रशस्या
दीर्घदर्शिभिः ॥७७॥ इत्यालोच्य हृदा कन्यावचोभिः कोमलाक्षरैः ॥ प्रचेष्टं प्रत्युवाचा सौ सर्वकार्यविचक्षणा ॥७८॥ सुलोचनो वाच ॥ दृढं कुरु मनो वीर
कन्याहमविवाहिता ॥ मांसमालिङ्ग्य मोहेन कथं यास्यसि दुर्मते ॥७९॥ शास्त्रोक्तविधिना वीरविवाहेन गृहाण माम् ॥ तव सेवां करिष्यामि दासीवत्को
ऽत्र संशयः ॥८०॥ त्वं मे प्राणाश्च मित्रं च भूषणं वान्धवस्तथा ॥ अनन्यगतयो नार्यो भवानीति मवैतिकिम् ॥८१॥ विवाहयोग्यवस्तूनि विवाहार्थं समा
नय ॥ मत्पाणिग्रहणं शीघ्रं कुरु जाड्यं जहीति च ॥८२॥ अन्तर्दृढं बहिः श्लक्ष्णं वदरीफलवद्वचः ॥ आकर्ण्य तस्यामूढोऽसौ परमां प्रीतिमाययौ ॥८३॥
तुरङ्गमं च तां कन्यां संस्थाप्यैकत्र दुर्मतेः ॥ करकङ्कणमादाय तस्यास्तत्पुरमाययौ ॥८४॥ ततः सा चिन्तयामास विधिं नूनं प्रशस्यतम् ॥ यत आवां परि
त्यज्य मूढोऽसौ हर्षितो ययौ ॥८५॥ किं कर्तव्यं क्व गन्तव्यं क्व स्थातव्यं मया धुना ॥ अतिसङ्कटकार्येऽस्मिन्निस्तारो मे भवेत्कथम् ॥८६॥ यदाहमत्र तिष्ठामि

क्रि.खं.पं.
अ० ५

॥ १० ॥

किंविद्विष्यन्ति ते तदा ॥ पुण्यतीर्थसमासाद्य परत्र जन्म काम्यया ॥ ८७ ॥ पञ्चतां प्रतियास्यामि सापिश्रेयस्करोयतः ॥ माद्रयागादयमूढानावद्याधरमाधव ॥
 ॥ ८८ ॥ जीविष्यन्ति त्रयोऽप्येते क्षणमात्रमपि स्मरन् ॥ मयि स्थितायामेतेषां भवेज्जीवनरक्षणम् ॥ ८९ ॥ मृतायामपि यास्यन्ति त्रयोऽप्येते तु पञ्चताम् ॥
 मामुद्दिश्य यदा प्राणांस्त्यक्ष्यन्ते तेऽत्र मे जनाः ॥ ९० ॥ भविष्यामि तदानूनमहंतद्वधभागिनी ॥ इदानीं पुण्यतीर्थेषु यष्टव्यो भगवान्हरिः ॥ ९१ ॥ तस्मिन् प्रसन्ने
 भद्रं मे सर्वमेव भविष्यति ॥ प्राणेषु च विनष्टेषु सर्वमेव विनश्यति ॥ ९२ ॥ तेषु स्थितेषु सकलं स्तोकस्तोकेन सिध्यति ॥ ९३ ॥ निशावशिष्टानलिनीहिमाकरे
 दूरीकृते च ण्डकरेण भास्वता ॥ सुगन्धपुष्पप्रकरोऽति सुन्दरीनाप्नोति किं भृङ्गवरस्य सङ्गमम् ॥ ९४ ॥ हृदा विचिन्त्येति वराङ्गनासासप्तिसमारुह्य महा
 जवंतम् ॥ तप्तुंतपःसागरविष्णुपत्न्योर्जगाम विज्ञोत्तमसङ्गमाय ॥ ९५ ॥ तस्मिन् क्षेत्रवरे पुण्ये गङ्गासागरसङ्गमे ॥ अभूद्राजा सुषेणारुयः सोम
 वंशसमुद्भवः ॥ ९६ ॥ गन्तुं तस्य सभारं राज्ञश्चेतसा साव्यचिन्तयत् ॥ मया युवत्या कर्तव्यं कथं भूपालदर्शनम् ॥ ९७ ॥ अधिवासनसूत्राणिसदूर्वाणि
 भुजे मम ॥ कन्याहंतुरगारूढायुवती सङ्गवर्जिता ॥ ९८ ॥ चारित्र्यं मामकं नूनं मनो विस्मयकारकम् ॥ आत्मानं गोपयित्वा हं यास्यामि नृपतेः सभाम्
 ॥ ९९ ॥ इन्द्रजालप्रभावेण सा भूत्वा पुरुषाकृतिः ॥ प्रविवेश सभारं राज्ञः सुधर्मा मिव जैमिने ॥ २०० ॥ तं सम्पन्नमिवायान्तं शक्तिहस्तं हं यासनम् ॥
 स्वयंप्रच्छ भूपालः कस्त्वं कुत इहागतः ॥ १ ॥ तस्यैतद्वचनं श्रुत्वा सा कन्या पुरुषाकृतिः ॥ प्रणम्योवाच राजानं सुहृदं सज्जनाश्रयम् ॥ २ ॥ देववीरवरो
 नाम पुत्रोऽहं पृथिवीपतेः ॥ वर्तनाय समायातस्त्वद्राज्यं प्रतिसम्प्रति ॥ ३ ॥ यद्यत्कार्यमसाध्यं स्यात्तदेव साधयाम्यहम् ॥ मयि स्थितेन मद्भर्तुः कुत्रा
 पि स्यात्पराजयः ॥ २०४ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोगसारे वीरवरप्रदर्शनामपञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ राजोवाच ॥ तिष्ठात्रैव महाबाहो मम राज्ये
 सुशोभने ॥ कर्तव्या ते मया वृत्तिः संशयो नात्र विद्यते ॥ १ ॥ ततो वीरवरस्तस्य सन्निधौ धरणीपतेः ॥ उवास सततं विप्रतत्सेवागतमानसः ॥ २ ॥ अथैक
 दातस्य पुरं जैमिने सकलाः प्रजाः ॥ भीमनादो नाम खड्गः शोभयामास सन्ततम् ॥ ३ ॥ तद्वधाय ततो राजा प्रेषयामास तं रूपा ॥ ततोऽसौ गण्डकं हन्तुं
 ययौ वीरवरो जनैः ॥ ४ ॥ ददर्श पर्वताकारं सुतंतं धरणीतले ॥ दंष्ट्राकरालवदनं खड्गिनं तं सशक्तिधृत् ॥ ५ ॥ नभसि भ्रामयन् सप्तिसच वीरवररूपा ॥ खड्गिनं
 तमिति प्राह मेघगम्भीरयागिरा ॥ ६ ॥ उषार्जितास्त्वया ये ये दुरात्मन्पापपादपाः ॥ बभूवुः फलिनस्ते तक्रतुं प्राप्य यथादुमाः ॥ ७ ॥ स्वादिताः प्रोणिनो
 ये ये राज्येऽस्मिन्पापिना त्वया ॥ यमालयं समस्तैस्तैः सङ्गमस्ते भविष्यति ॥ ८ ॥ मुञ्च निद्रामरं दुष्टमां पश्यान्तकरं स्थितम् ॥ अनया निद्रया किते
 महानिद्रा भविष्यति ॥ ९ ॥ ततः सोऽपि समुत्तस्थो क्रोधसंरक्तलोचनः ॥ धूलिधूसरसर्वाङ्गस्त्यक्तनिद्रो महाबलः ॥ १० ॥ भीमनाद उवाच ॥

प० पु०
॥ ११ ॥

गर्वमाकुरुदुर्बुद्धेतवायुःशेषतांगतम् ॥ महृष्टिपथमायातःपुमान्कोनुविमुच्यते ॥ ११ ॥ ज्वलदग्निशिखाश्रेणीप्रविशेच्छलभोयथा ॥ मत्कोपानल
राशौत्वंतथैवनिपतिष्यसि ॥ १२ ॥ इतिब्रुवन्तंतंशस्रयाजघानशितयातया ॥ सजज्वालमहाकोपात्कृत्वाहुङ्कारनिःस्वनम् ॥ १३ ॥ संपपातमही
पृष्ठेगतायुर्गण्डकस्ततः ॥ चालयन्पृथिवींसर्वांशोणितोघपरिप्लुतः ॥ १४ ॥ खड्गिनंपतितं दृष्ट्वागङ्गाविधरोधसिद्धिज ॥ समीपतस्यभूपस्यस्रगन्तु
मुपचक्रमे ॥ १५ ॥ सगच्छन्पृथिविप्रपेददशैकंमहाशयम् ॥ जाज्वल्यमानंतेजोभिर्द्वितीयमिवभास्करम् ॥ १६ ॥ विष्णुदूतगणैर्युक्तंतुलसीमाल्य
भूषितम् ॥ दिव्याम्बरधरंदिव्यंरथारूढंस्मिताननम् ॥ १७ ॥ पप्रच्छेतिततोभक्त्यासचवीरवरश्चतम् ॥ कस्त्वंकुतइहायातःकगच्छसिवदस्वनः॥
॥ १८ ॥ पुरुषउवाच ॥ कन्येविधृतपुंवेपेमदृत्तान्तंनिशामय ॥ कथयामिसमासेनश्रोतुमिच्छसिचन्मुदा ॥ १९ ॥ अहमासंपुराराजाचौरवंशवना
नलः ॥ धर्मबुद्धिरितिख्यातःसर्वधर्मपरायणः ॥ २० ॥ मयायज्ञाःकृताःसर्वेदानानिसकलानिच ॥ चतुर्वर्षसहस्राणिपालिताचवसुन्धरा ॥ २१ ॥
पाखण्डजनवाक्येनमयाभूमिर्द्विजन्मनः ॥ आहृताकोपमासाद्यपुनर्दत्तानकुत्रचित् ॥ २२ ॥ ममतेनापराधेनस्वयमेवविधिस्ततः ॥ जहारतत्क्ष
णादेवसर्वाराजश्रियंरूपा ॥ २३ ॥ अथाहंगतसम्पत्तिःशोकाग्निदग्धमानसः ॥ कियद्भिर्देवसैःसाध्वियमराजवशंगतः ॥ २४ ॥ मां दृष्ट्वाचित्रगुप्ते
नतत्कर्मप्रकटीकृतम् ॥ उक्तश्चभास्करिर्देवश्चारुहासगतिःप्रभुः ॥ २५ ॥ धर्मबुद्धिरयंराजाकृतपुण्यक्रियःसदा ॥ अस्त्यस्यदुरितंकिञ्चित्तन्निशामय
वच्यहम् ॥ २६ ॥ पाखण्डैर्वोधितोऽयंतुद्विजभूमिजहारवै ॥ तेनैवकर्मणास्थानंनरकेचास्यदुस्तरे ॥ २७ ॥ वृत्तिच्छेदःसूर्यपुत्रयस्ययेन
विधीयते ॥ सतेनवधमानोतिशास्त्रेप्वितिसुनिश्चितम् ॥ २८ ॥ तस्मादयंपापकर्माब्रह्महापृथिवीपतिः ॥ एतस्यनिरयेस्थानंकल्पकोटिशतावधि ॥
॥ २९ ॥ आत्मदत्तांहरेद्यस्तुपरदत्तांचमेदिनीम् ॥ सकोटिकुलसंयुक्तःप्रयातिनरकंविभो ॥ ३० ॥ योहरेच्चमहीतावद्देवस्यब्राह्मणस्यच ॥ नतस्य
निष्कृतिर्दृष्टाकल्पकोटिशतावधि ॥ ३१ ॥ परदत्तांक्षितियस्तुधरानाथोऽभिरक्षति ॥ सकोटिगुणमानोतिपुण्यंदातुस्तुयद्भवेत् ॥ ३२ ॥
ततोऽहंशमनादेशाद्भुक्त्वावैपूतिमृत्तिकाम् ॥ अनन्तजन्मसुप्राणिहिंसासदामयाकृता ॥ ३३ ॥ गावश्चब्राह्मणाश्चैवतथैवान्येऽपिजीविनः ॥ मयादुष्टेन
निहताःकोटिकांटिसहस्रशः ॥ ३४ ॥ कालेनचाद्यमांसाध्विसर्वप्राणिविहिंसकम् ॥ खड्गयोनींसमुत्पन्नंभवतीप्रजघानह ॥ ३५ ॥ गङ्गाविधिसङ्गमं
तीर्थदुर्लभंदैवतैरपि ॥ स्थलेऽपिमृत्युमासाद्ययत्रेयंममसद्गतिः ॥ ३६ ॥ गच्छसुश्रोणिभद्रंतेभविष्यतिनसंशयः ॥ अचिरेणैवचपतिदर्शनंतेभविष्यति॥
॥ ३७ ॥ व्यासउवाच ॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वासाकन्यापरमाद्भुतम् ॥ ववन्देचरणौतस्यधर्मबुद्धिर्महीपतिः ॥ ३८ ॥ ततोरथंसमारुह्यसराजात्रिदिवंययौ ॥

क्रि.सं.प.
अ० ६

॥ ११ ॥

सोऽपि वीरवरो विप्रजगाम नृपतेः सभाम् ॥ ३९ ॥ राजा च तं मृतं श्रुत्वा खड्गि न भीम विक्रमम् ॥ तस्यैददौ विवाहेन जयन्तीं निजकन्यकाम् ॥ ४० ॥ जयन्तीं
 तां समादाय सा कन्या पुरुषाकृतिः ॥ तपस्तप्तुं मनश्चक्रे गङ्गासागरसङ्गमे ॥ ४१ ॥ गङ्गाविधिसङ्गमे स्नात्वा प्रभाते द्विजसत्तम ॥ गीतैर्वाद्यैश्च नृत्यैश्च यजे
 त्वा रायणं प्रभुम् ॥ ४२ ॥ निरामिषं हविष्यं च फलाहारं द्विजोत्तम ॥ कदाचिदुपवासं सा कुरुते च वराङ्गना ॥ ४३ ॥ एकाकिनीं मां दृष्ट्वा त्रधर्षयिष्यन्ति दुर्जनाः ॥
 दुर्बलामिति मत्वा सौसमारुह्य च वाजिनम् ॥ ४४ ॥ भूय एव निजराज्यं सा जगाम वराङ्गना ॥ माधवस्य वियोगेन तस्य विद्याधरस्य वा ॥ ४५ ॥ मृतासा
 राजतनयाय तोऽन्यं न भजत्यपि ॥ तस्यां मृतायां भृत्योऽसौ निर्जगाम यदृच्छया ॥ ४६ ॥ विलप्य बहुधा तत्र प्रचेष्टोऽत्यन्तशोकभाक् ॥ जगाम मरणार्था
 य गङ्गासागरसङ्गमम् ॥ ४७ ॥ गङ्गाविधिसङ्गमे स्नात्वा तुलसीमृद्विभूषितः ॥ कृताञ्जलिरिति प्राह प्रचेष्टो भीष्ममातरम् ॥ ४८ ॥ पवित्रे त्वज्जले मातस्त्य
 जाम्यत्र कलेवरम् ॥ सुलोचना मे कान्ता स्याद्यथा तत्त्वं करिष्यसि ॥ ४९ ॥ भूयो भूयो ब्रुवन्तं तमितितस्याश्च किङ्कराः ॥ बद्धापाशेन तं निन्यु निरुक्तां
 तत्सभां प्रति ॥ ५० ॥ कुद्धा वीरवरादेशात् किङ्करास्तं सुदारुणाः ॥ कारायां स्थापयामासुः प्रचेष्टमनुविह्वलम् ॥ ५१ ॥ एतस्मिन्नन्वकाले तु दृष्ट्वा
 तत्कार्यमद्भुतम् ॥ हाहाकारो महानासीत् द्राज्ये द्विजसत्तम ॥ ५२ ॥ एतच्छ्रुत्वा द्रुतं कर्म स च राजा गुणाकरः ॥ आयातोऽत्यन्तसन्तप्तो वदती
 ति द्विजोत्तम ॥ ५३ ॥ निषङ्गिणश्चरथिनश्चर्मिणः खड्गिनस्तथा ॥ धानुष्काश्च कौन्तकाश्च कोटिकोटिसहस्रशः ॥ ५४ ॥ स्थाने स्थाने पुरे तस्मि
 न् राजा वैशोकविह्वलः ॥ नियोजयामास तदारक्षायै द्विजसत्तम ॥ ५५ ॥ तेनाज्ञतास्ततः सर्वे योद्धारोऽमितविक्रमाः ॥ सत्त्वरः पतिरक्षासु तस्थुस्त
 स्मिन्पुरे रूपा ॥ ५६ ॥ गीतानि गायकैः सर्वैर्नृत्यानि नर्तकैस्तथा ॥ वाद्यानि वादकैश्चैव तत्र त्यक्तानि साध्वसात् ॥ ५७ ॥ ततः सराजा विप्रर्षे समा
 हूय स्वमन्त्रिणः ॥ किमेतदिति पप्रच्छ शोकोपहतमानसः ॥ ५८ ॥ मन्त्रिण उचुः ॥ देवाद्भुतमिदं कर्म न दृष्टं न श्रुतं क्वचित् ॥ एतावतां नृणां मध्यपश्यतां
 क्व जगाम सा ॥ ५९ ॥ कोऽपि जल्पति सालक्ष्मीः शापेनागत्य भूतले ॥ त्वदीयं सौधमेतर्हि स्वयमन्तरधीयत ॥ ६० ॥ मायामयी सारमणी
 मायया त्वद्गृहे स्थिता ॥ दर्शयित्वा तु मायां स्वांगं तेत्यन्ये वदन्ति वै ॥ ६१ ॥ केचिद्वदन्ति रमणीसर्वलक्षणसंयुता ॥ आरमिष्यति भूयोऽपि भगङ्गो
 मघवायतः ॥ ६२ ॥ तन्मुखं चन्द्रवन्मत्वा विचिन्त्यात्मानमात्मना ॥ केचिद्वदन्ति चन्द्रेण नीता सुप्रतिपत्तये ॥ ६३ ॥ वदन्ति केऽपि साक
 न्यासद्वुणा दीर्घवासना ॥ भ्रान्त्या चन्द्रमसाग्रस्ता पूर्णचन्द्रनिभानना ॥ ६४ ॥ दिग्मजैर्नलिनीभ्रान्त्या प्रफुल्लकमलानना ॥ विप्रदण्डप्रहस्ता
 च नीरजा कलिका कुचा ॥ ६५ ॥ केचिद्वदन्ति मृद्वातां भृष्टमन्यां स्त्रियं नृप ॥ तद्रूपदर्शनार्थाय नीता ह्यगुणा स्थिता ॥ ६६ ॥ केचिद्वदन्ति भूपाल

५० पु०
॥ १२ ॥

त्वया सर्वदिशोजिताः ॥ रूपैर्देवाङ्गनाजेतुंगतासात्रिदिवंप्रति ॥ ६७ ॥ अथ ते मन्त्रिणोऽन्योन्यमालोक्य विमुखश्रियः ॥ स्तब्धा इवाभवन् सर्वे निरु-
त्साहाः ससाध्वसाः ॥ ६८ ॥ भूपः सुलोचने पुत्रिक्रगतासि विहाय माम् ॥ इत्युक्त्वा समहीपालः पृथिव्यां मूर्च्छितोऽपतत् ॥ ६९ ॥ राजानं पतितं
दृष्ट्वा शोकेन महता ततः ॥ जज्ञे हाहा रवस्तस्मिन्नगरे द्विजसत्तम ॥ ७० ॥ तत्क्रन्दनध्वनेस्तत्र दिशु जाता प्रतिध्वनिः ॥ उत्प्रेक्षेत तत्र लोकः क्रन्दन्ति
ककुभोदश ॥ ७१ ॥ धूलिधूसरिताङ्गं तु नृपतिमुक्तकेशकम् ॥ विधृत्य मन्त्रिणः सर्वे तरसा सौधमाययुः ॥ ७२ ॥ अथ विद्याधरस्तत्र श्रीविक्रमतद्द्रवः ॥
तस्याः पीठं समालिङ्ग्य रुरोद करुणस्वनैः ॥ ७३ ॥ हा प्रिये चञ्चला पाङ्गि सुवर्णकुसुमप्रभे ॥ शोकाब्धौ पातयित्वा मां क्रगतासि वरानने ॥ ७४ ॥
मम किं दूषणं दृष्टं त्वयानिर्दोषया प्रिये ॥ न ददासि कथं भद्रे दर्शनं कमलानने ॥ ७५ ॥ न जीविष्याम्यहं भद्रेक्षणमात्रं त्वया विना ॥ अतो मे दर्शनं
दत्त्वा क्रियतां प्राणरक्षणम् ॥ ७६ ॥ किं धनैः किं जनैः किं मे मित्रैः किं वा धनैर्गृहैः ॥ नाप्नोमि यदि भद्रे त्वां प्राणेभ्योऽपि गरीयसीम् ॥ ७७ ॥ एतच्चान्यच्च
विप्रपे स कृत्वा करुणमहत् ॥ शोकान्मृत्युं विनिश्चिन्त्य ययौ गङ्गां विधिसङ्गमम् ॥ ७८ ॥ तत्र गङ्गां भासि स्नात्वा समुद्रजलमिश्रिते ॥ निवेद्य भास्क-
रायार्घ्यं गङ्गां नत्वा हमातरम् ॥ ७९ ॥ गङ्गे देवि जगन्मातस्त्वज्जले विमले तनुम् ॥ त्यजामि तां यथा भूयः प्राप्नोमि तत्करिष्यसि ॥ ८० ॥ इति
श्रुवन्तं तं विप्रतत्किङ्करवरास्ततः ॥ विधिविनिन्युः सदृशं क्रुद्धा वीरवरस्य च ॥ ८१ ॥ ततो वीरवरः प्राह कस्त्वं भोः कुत आगतः ॥ कथमत्र तनुत्यागं
कुरुषे तद्वदस्व मे ॥ ८२ ॥ तद्वाक्यमेतदाकर्ण्य ततो विद्याधरोऽखिलाम् ॥ तां कथां कथयामास शृण्वतां विस्मयप्रदाम् ॥ ८३ ॥ अथ त्वं मूर्ख
लोकानां प्रवरोऽसि न संशयः ॥ गान्धर्वा राक्षसी वापि पन्नगी वापि किन्नरी ॥ ८४ ॥ शापागते वसा कन्या तस्मादन्तर्हि तास्वयम् ॥ सा देव रूपिणी
कन्या देवानां निलयंगता ॥ ८५ ॥ कथं तया समंभूयो दर्शनं ते भविष्यति ॥ चक्रोरपेयं पीयूषं गगने रोहिणीपतेः ॥ ८६ ॥ किं शक्नुवन्ति तं
पापावायसावलिनोऽपि च ॥ यदप्राप्यं न तत्प्राप्यं प्राप्यं यत्तच्च लभ्यते ॥ ८७ ॥ जानन्ति तज्जनं कश्चिन्मोहं प्रति न गच्छति ॥ केनापि दीयते
कन्या कन्या केनापि गृह्यते ॥ ८८ ॥ पूर्वजन्मनियाम कन्या तां कन्यां लभते पतिः ॥ पुत्रप्रयोजनाभार्या पुत्राः पिण्डप्रयोजनाः ॥ ८९ ॥ कुर्वन्ति
दारग्रहणमत एव मनीषिणः ॥ यथेह दीयते नार्या तथा नारी समश्नुते ॥ ९० ॥ क्रन्दन्न जन्यामप्येव भृङ्गः कुमुदिनीं सहेत् ॥ सद्रूपोऽपि पतिः स्त्रीणां सन्तो-
षाय भवेन्न हि ॥ ९१ ॥ रवौ स्थितेऽपि पद्मिन्यामधूनि भ्रमरः पिबेत् ॥ नारीषु सततं चित्तं विष्णु भक्ता वनादरः ॥ ९२ ॥ शोकैः कैश्चित्तनुत्यागस्तिस्रः
पुंसां विडम्बनाः ॥ दाराः पुत्रास्तथा भ्राता देशाश्च बान्धवास्तथा ॥ ९३ ॥ पुनर्लभ्या इमे सर्वे पुनर्लभ्या न चासवः ॥ न मुक्तो विषयो धर्मो न च कर्म

क्रि.खं.प.
अ० ६

॥ १२ ॥

कृतं त्वया ॥ ९४ ॥ वर्तमाने गते मूढभविष्यं जन्म दुर्लभम् ॥ मम मातामपि ता भार्या भ्राता धनं मम ॥ ९५ ॥ निष्फलं याति वै जन्म नृणां मम
 तया तया ॥ एवं प्रबोधितः सम्यक्तेन धीरवरेण सः ॥ ९६ ॥ दौर्मनस्यं परित्यज्य तस्थौ तत्रैव जेमिने ॥ ततस्तु गन्धिनी प्रीत्या हसन्ती स्वगृहं गता ॥
 गत्वा च माधवं मञ्चे स्वपन्तं सा ददर्श ह ॥ ९७ ॥ गन्धि न्युवाच ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ दुर्बुद्धे भ्रमस्तेऽविफलोऽभवत् ॥ विवाहकाले सा कन्या बभूवान्त
 हिता स्वयम् ॥ ९८ ॥ एवं तस्यावचः श्रुत्वा समुत्तस्थौ समाधवः ॥ विललापाकुलः शोकैर्महद्भिः क्षमातले लुठन् ॥ ९९ ॥ कन्यायां दूषणं नास्ति नास्ति
 विद्याधरस्य वा ॥ ममैव दूषणं सर्वयतो हीनस्य सङ्गभाक् ॥ १०० ॥ नीचसङ्गे कृते पुंसां सुखं यच्छति नो विधिः ॥ एतदेव मया ज्ञातं यतो गतिरियं मम ॥
 ॥ १ ॥ न प्राप्नोति सुखं किञ्चिन्नीचसङ्गान्महानपि ॥ प्रेतसङ्गान्महादेवो न ग्नो भग्नविभूषणः ॥ २ ॥ प्रविश्य निलयं नीचः स्त्रीधनादिकमीक्षते ॥
 किञ्चित्प्रसङ्गमासाद्य पङ्कजः स पडाननः ॥ ३ ॥ सतां श्रुत्वा गुणं नीचः सद्य एव विपीदति ॥ दोषं संश्रोतुमाप्नोति शतरूपो भवेत्तदा ॥ ४ ॥ शुभमिच्छ
 त्रिजं प्राज्ञो नीचेभ्यो न हि निश्चयेत् ॥ क्षणमेकमपि प्राज्ञो नीचेभ्यो न हि निश्चयेत् ॥ ५ ॥ पादमेकमपि प्राज्ञो नीचेः सह न गच्छति ॥ विश्वासक
 नं नीचः सद्य एव विपीदति ॥ ६ ॥ दोषं सांश्रोतुमाप्नोति श्रोतुमायाति यत्नतः ॥ ततः समयमासाद्य प्रकाशयति चोद्धसन् ॥ ७ ॥ मनस्येकं वचस्येकं कर्मण्येकं
 यतात्मनाम् ॥ मनस्यन्यद्वचस्यन्यत्कर्मण्यन्यदुरात्मनाम् ॥ ८ ॥ यदा करिष्यत्सा कन्या विवाहं सानृपात्मजा ॥ नाभविष्यत्तदा शोकः स्वल्पोऽपि
 हृदये मम ॥ ९ ॥ स्वर्गं गता चेत्सा कन्या सर्वलक्षणसंयुता ॥ नीतानीचेन शोकोऽयं हृदये दुःसहोऽभवत् ॥ १० ॥ लिखितामिव सर्वत्र तां पश्यामि
 वराननाम् ॥ विस्मर्तुं न हि शक्नोमि जीवतानेन चात्मना ॥ ११ ॥ नीचक्रोडगता सा ध्वीनजीविष्यति साक्षणम् ॥ विद्याधरोऽपि तच्छोकैर्न जी
 विष्यति दारुणैः ॥ १२ ॥ यथामातापितात्यक्तो देशस्तत्प्राप्तये मया ॥ तथैव सम्प्रति प्राणास्त्यक्तव्यानां त्रसंशयः ॥ १३ ॥ पुनस्तत्प्राप्तये प्राणा
 न्गङ्गासागरसङ्गमे ॥ त्यक्ष्यामीति दृढं कृत्य स गन्तुमुपचक्रमे ॥ १४ ॥ एतस्मिन्नेव काले तु नारदान्मुनिसत्तमात् ॥ पादलेपं महाबुद्धिरभिगम्य समा
 धवः १५ ॥ ययौ कियद्भिर्दिवसैर्गङ्गासागरसङ्गमम् ॥ गङ्गाधितीये स्नात्वा च पूजयामास चाच्युतम् ॥ १६ ॥ तुलसीपत्रमालाभिर्भूषितो माधवस्तदा ॥
 बद्धाञ्जलिरिति प्राह जहु कन्यां सरिद्वराम् ॥ १७ ॥ माधव उवाच ॥ देवित्वत्सलिले देहं प्राप्तशोकस्त्यजाम्यहम् ॥ भाविजन्मनि तां कन्यां मया द्वांदास्यसि
 शोभनाम् ॥ १८ ॥ इत्युक्त्वा तां नमस्कृत्य गङ्गात्रैलोक्यमातरम् ॥ ततस्तत्सलिले निम्ने प्रवेष्टुमुपचक्रमे ॥ १९ ॥ अथ वीरवरः पृष्ठे तं विधृत्य नृपा
 त्मजम् ॥ तत्सभां प्रति विप्रपेजवेनागत्य तज्जनैः ॥ १२० ॥ ततः समालोक्य नृपात्मजं तं प्रीतिं समासाद्य अनिन्द्यशोभाम् ॥ कस्त्वं त्यजस्यत्र

प० पु०
॥ १३ ॥

कथंशरीरं ब्रूहीति तं वीरवरं जगाद ॥ २१ ॥ माधव उवाच ॥ अहं विक्रमराजस्य पुत्रो माधवसंज्ञकः ॥ मृगचायै वनघोरं ससैन्योऽगममेकदा ॥ २२ ॥
अस्त्येकानगरोपान्ते सरसीपद्मशोभना ॥ नारीमेकाकिनीं स्म्यामपश्यं तत्र कामुकः ॥ २३ ॥ सा च चन्द्रकलानामभामिनी मां स्मरातुरम् ॥ सुलो-
चनायाः प्रस्तावं कथयामास भूतले ॥ २४ ॥ ततस्तुरगमारूढो विलङ्घ्य सरितां पतिम् ॥ प्रचेष्टाख्येन भृत्येन गतस्तस्याः पुनः प्रति ॥ २५ ॥ तस्मि-
न्नेव दिने तस्या अधिवासनमुत्तमम् ॥ तथा कर्ण्यमया तत्र प्रेरितं साङ्गुलीयकम् ॥ २६ ॥ मम पत्रं समालोक्य साङ्गुलीयकमुत्तमम् ॥ सा प्रितत्पृष्ठ-
पत्रपुयल्लिलेखत दुच्यते ॥ २७ ॥ श्रीत्रिविक्रमदेवस्य पुत्रो विद्याधरा द्वयः ॥ पिता तस्मै विवाहेन मां प्रदास्यतिसत्तम ॥ २८ ॥ अद्याधिवासनं
कर्मश्चो विवाहो मम ध्रुवम् ॥ तथाप्युपायं वक्ष्यामियेन प्राप्नोति मां भवान् ॥ २९ ॥ वामबाहुं समुद्धृत्य स्थिता हं वरसंमुखी ॥ यस्तु शक्नोति मां
नेतुं समेभर्तानसंशयः ॥ १३० ॥ विलिख्य पत्रं सा कन्या गन्धिन्यास्तत्करेददौ ॥ गन्धिन्या च तया दत्तं तत्पत्रं मम मुत्तमम् ॥ ३१ ॥ तत्सङ्केतं
प्रचष्टेन संश्रुत्य मम संमुखे ॥ हयमारूढ्य सानीता तत्राहं निद्रया जितः ॥ ३२ ॥ अनया व्यथया तत्र पुनस्तत्प्राप्तिहेतवे ॥ तदाद्य जागरं भद्रशृणु-
ष्वत्र विधानतः ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वा चास्य रक्षायै नियुज्य पदगान् वहून् ॥ विहस्यान्तःपुरं गत्वा सा कन्या पुरुषाकृतिः ॥ ३४ ॥ ततो विधृत्य स्त्री-
वेषं नानालङ्कारभूषिता ॥ स्वदासीं प्रेषयामास तं माने तु नृपात्मजम् ॥ ३५ ॥ तदाज्ञया समागत्य ततो नृपतिनन्दनः ॥ ईक्षां च क्रेचतां साध्वीं लक्ष्मीं
मूर्तिमतीमिव ॥ ३६ ॥ सा च कन्या समुत्थाय सुवर्णासनतो द्विज ॥ ववन्दे चरणौ तस्य पुलकाञ्चितविग्रहा ॥ ३७ ॥ ततो गान्धर्वविधिना स-
राजतनयः सुधीः ॥ अङ्गीचकार तां कन्यां तत्रैव प्राप्तकौतुकः ॥ ३८ ॥ तत्रैव वारिधाराभिः संसिक्तो नृपनन्दनः ॥ तत्रैव तां निशां निन्ये कुर्वन्केलितया सह ॥
॥ ३९ ॥ अथ प्रभाते विमले सामृगीलोचनासती ॥ आदितः सर्ववृत्तान्तं कथयामास माधवम् ॥ १४० ॥ ततः सुलोचना साध्वी जयन्ती तां नृपा-
त्मजाम् ॥ माधवं च समादाय सुषेणस्य सभां ययौ ॥ ४१ ॥ तां कन्यां स नृपः श्रुत्वा हर्षितो माधवाय वै ॥ सुलोचनां जयन्तीं च विवाहेन ददौ ततः ॥
॥ ४२ ॥ तस्मै तु यौतुकत्वेन सराजा धर्मतत्परः ॥ सुप्रीतो निजराज्यार्धददौ स्वर्णशतानि च ॥ ४३ ॥ ततो विचित्रमावासं निर्माय स नृपात्मजः ॥
तस्मिन् पुण्यतमे तीर्थे च कारवसतिं द्विज ॥ ४४ ॥ तत्रान्तरे प्रचेष्टं तं कारागारनिवासिनम् ॥ सभां समानीय ततश्चिन्तयामास माधवः ॥ ४५ ॥
अयं पापमतिः क्रूरः स्वामि विश्वासघातकः ॥ शत्रूणां प्रवरो मूढो रक्षणीयो मयान हि ॥ ४६ ॥ पालितोऽपि मुहुर्नित्यं प्रसादधनभोजनैः ॥

१ इति वीरवरं पृष्ठः माधवः तं वीरवरं जगाद इति योजना ।

क्रि.खं.प.
अ० ६

॥ १३ ॥

शत्रुकर्मकरोत्येव समयं प्राप्य निर्दयः ॥ ४७ ॥ विपत्यायेन हस्तेन येत्पादरजः खलु ॥ शिरः कृन्तयिते नैव स्वामिनं प्राप्य सम्पदम् ॥ ४८ ॥
 नूनमेव प्रभुं घ्नन्ति वशगानृपराजयः ॥ तप्तमप्युदकं वह्निं सद्यो निर्वाणतानं यत् ॥ ४९ ॥ इति सञ्चिन्त्य मनसा तेन क्षमापतिमनुना ॥ प्रचेष्टो नष्ट
 चेष्टोऽसौ निरस्तो द्विजसत्तम ॥ १५० ॥ ताभ्यां स्त्रीभ्यां तदा विप्रसुखेन स नृपात्मजः ॥ किञ्चित्कालं तत्र तस्थौ शोकव्याधिविवर्जितः ॥ ५१ ॥
 तस्यां सुलोचनायां तु माधवस्य महात्मनः ॥ शतं पुत्रा जयन्त्यां च द्वे शते जज्ञिरे सुताः ॥ ५२ ॥ माधवस्य सुतास्तेऽपि शस्त्रशास्त्रविदुत्तमाः ॥ बभूवुः
 सर्वलोकानां प्रीतिये धर्मतत्पराः ॥ ५३ ॥ जन्मान्तरोपार्जितया विष्णुभक्त्या च सङ्गतः ॥ एकदा चिन्तयामास मनसा स च माधवः ॥ ५४ ॥
 कोऽहं कस्मात्समायातः कस्य वाकेन निर्मितः ॥ भूयः क्वच गमिष्यामि कुत्र वा स्थास्यंते मया ॥ ५५ ॥ विषयं भुञ्जतो जन्मविना पुण्येन मे गतम् ॥
 तस्माद्विघ्नार्णवे मग्नं कोऽत्र मामुद्धरिष्यति ॥ ५६ ॥ संसारे स्मिञ्जनुः प्राप्य येन नाराधितो हरिः ॥ आत्मघाती स विज्ञेयः सर्वधर्मवहिष्कृतः ॥
 ॥ ५७ ॥ भूयो भूयो भवे जन्म भूयो भूयोऽपि पञ्चता ॥ संसारोऽयमन्तः सर्वः क्लेशदोभैरवो महान् ॥ ५८ ॥ विष्णुभक्तिविना न स्याज्जन्ममृत्युनिवार
 णम् ॥ अतोऽद्य सकलं त्यक्त्वा करिष्याम्यर्चनं हरेः ॥ ५९ ॥ एतद्विचिन्त्य मनसा विश्वस्य च मुहुर्मुहुः ॥ विश्वकर्माणमाहूय स वाक्यमिदमब्रवीत् ॥ १६० ॥
 विश्वकर्मन्महाबाहो मह्यं विष्णोः शिलामयीम् ॥ प्रतिमां देहि निर्माय सर्वकामफलप्रदाम् ॥ ६१ ॥ तस्यादेशात्ततो विप्रशिल्पिना विश्वकर्मणा ॥
 प्रतिमार्चिता तेन महाविष्णोः शिलामयी ॥ ६२ ॥ नवीननीरदश्यामा पुण्डरीकनिभेक्षणा ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधारिणी च चतुर्भुजा ॥ ६३ ॥
 लक्ष्मीसरस्वतीयुक्ता वनमाला विभूषिता ॥ समस्तलक्षणैर्युक्ता भूषिता सर्वभूषणैः ॥ ६४ ॥ विचित्रमण्डपे तां च संस्थाप्य प्रतिमां हरेः ॥ स पूजां कर्तु
 मारंभे कामदां चक्रपाणिनीम् ॥ ६५ ॥ तस्मिन्नेवा लये विप्रं घृतदीपं द्विजोत्तम ॥ दीपं प्रति दिनं यच्छेदविच्छिन्नशिखं स च ॥ ६६ ॥ प्रातः स्नायी स्वयं भूत्वा
 कुर्यात्संमार्जनादिकम् ॥ मार्गशोभां च विप्रपेतत्रोपलेपनं पुनः ॥ ६७ ॥ स्नात्वा गङ्गाविधिसलिलं कृत्वा पञ्चमहाध्वरान् ॥ त्रिसन्ध्यं पूजयेद्विष्णुमुपहारे
 रनुत्तमैः ॥ ६८ ॥ गन्धैर्धूपैश्च नैवेद्यैस्ताम्बूलैर्धूपदीपकैः ॥ गीत्वाद्यैः प्रवन्दैश्च स्तवपाठैः सुशोभनैः ॥ ६९ ॥ प्रदक्षिणैर्नमस्कारैरध्वरैश्च सदक्षिणैः ॥
 निरामिषैर्हविष्यैश्च फलाहारैश्च सत्तम ॥ १७० ॥ नमो नारायणायेति जपेत्प्रणवपूर्वकम् ॥ अष्टाक्षरं महामन्त्रं सर्वकामफलप्रदम् ॥ ७१ ॥ एवमब्दसहस्राणि
 महाविष्णोः परात्मनः ॥ चकार परया भक्त्या स पूजां सर्वकामदाम् ॥ ७२ ॥ तस्य भक्त्या ततस्तुष्टः सर्वदेवशिरोमणिः ॥ आविर्भवन् भगवांस्तुलसी
 कुसुमप्रभः ॥ ७३ ॥ आविर्भूतं हरिं दृष्ट्वा सदारो माधवस्ततः ॥ शिरसा भूमिमालिङ्ग्य वन्दे चरणौ हरेः ॥ ७४ ॥ माधव उवाच ॥ नमस्ते देव देवाय

नमस्तेपरमात्मने ॥ परेशायसुरेशायनमस्तज्ञानदायिने ॥ ७६ ॥ नमस्तेपरमानन्दपुरुषोत्तमकेशव ॥ नमस्तेपद्मनेत्रायकमलापतयेनमः ॥ ७६ ॥
 नमस्तेबहुरूपायनीरूपायनमोनमः ॥ विचिन्त्यायाविचिन्त्यायदृश्यादृश्यायवैनमः ॥ ७७ ॥ नमस्त्रैलोक्यनाथायलोकपित्रेनमोनमः ॥
 नमस्तेज्ञानगम्यायनमस्तेसर्वशाखिने ॥ ७८ ॥ कंसारयेनमस्तुभ्यंनमस्तेकैटभारये ॥ मधुहर्त्रेनमस्तुभ्यंविधात्रेचनमोनमः ॥ ७९ ॥ येनत्वयोद्धृ
 तावेदामीनरूपधरेणवै ॥ गम्भीराम्भोनिधेरम्भोऽभ्यन्तरात्तमहंभजे ॥ १८० ॥ येनत्वयोद्धृतापृथ्वीसशैलवनकानना ॥ कूर्मरूपधरेणयंतस्मैतुभ्यं
 नमोनमः ॥ ८१ ॥ वाराहमूर्तिनायेनधरणीधरणीपते ॥ उद्धृतानिजदन्तेनतस्मैतुभ्यंनमोनमः ॥ ८२ ॥ नृसिंहमूर्तिनायेनत्वयादैत्योविदारितः ॥
 हिरण्यकर्शिपुःकुद्धस्तस्मैतुभ्यंनमोनमः ॥ ८३ ॥ बलियज्ञस्तथाध्वस्तोयेनवामनरूपिणा ॥ तस्मैतुभ्यंनमोदेवकाश्यप्यादानकारिणे ॥ ८४ ॥
 पितरस्तपितायेनत्वयाक्षत्रियशोणितैः ॥ कार्तवीर्योहतोयेनतस्मैरामायतेनमः ॥ ८५ ॥ रावणोनिहतोयेनकौसल्यासूनुनात्वया ॥ मारीचःकुम्भ
 कर्णश्चतस्मैरामायतेनमः ॥ ८६ ॥ प्रलम्बोनिहतोयेनरेवतीपतिनात्वया ॥ कालिन्दीभेदिनेतुभ्यंतस्मैरामायतेनमः ॥ ८७ ॥ वेदाविनिन्दितायेन
 विलोक्यपशुहिंसनम् ॥ सकृपेनत्वयायेनतस्मैबुद्धायतेनमः ॥ ८८ ॥ म्लेच्छाश्चविहितायेनयुगान्तेकल्किमूर्तिना ॥ सर्वलोकहितार्थायतस्मैतुभ्यं
 नमोनमः ॥ ८९ ॥ हरेविष्णोदैत्याजिष्णोनारायणकृपामय ॥ संसारसागरेघोरेपतितंमांसमुद्धर ॥ १९० ॥ ततोहर्षान्माधवोऽसौप्रक्षाल्यचरणौहरेः ॥
 भूमौनिपात्यसर्वाङ्गजगादमाधवोहरिम् ॥ १९१ ॥ माधवउवाच ॥ गोविन्दपरमानन्दमुकुन्दमधुसूदन ॥ त्राहिमांपापिनंकृष्णयतस्त्वंसर्वपापहा ॥
 ॥ १९२ ॥ इतिस्तोत्रंतस्यश्रुत्वाभगवान्भक्तवत्सलः ॥ परमांप्रीतिमासाद्यतमित्याहवचःस्वयम् ॥ १९३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वरंवरयभोवत्समाधव
 क्षत्रियर्षभ ॥ ब्रह्मत्वंवाशिवत्वंवाशक्रत्वंवाकिमिच्छसि ॥ १९४ ॥ माधवउवाच ॥ सर्वमेवमयाप्रातंजगदीशनसंशयः ॥ दैवतैरप्यदृश्यंत्वांपश्यामि
 वरदंप्रभुम् ॥ १९५ ॥ भुक्तिमुक्तिधनैश्वर्यदातुंसर्वंभवान्क्षमः ॥ प्रभोनभक्तियोग्योऽस्मिभक्तिमेवप्रयच्छमे ॥ १९६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ तवभक्त्या
 नयावत्सप्रीतोऽहंनावसंशयः ॥ किमस्तिवस्तुयदत्त्वातवानृण्यंभजाम्यहम् ॥ १९७ ॥ मूतउवाच ॥ इत्युक्त्वापरमप्रीतःप्रसार्यचतुरोभुजान् ॥ तमा
 लिङ्गितवान्विष्णुःपितापुत्रमिवद्विज ॥ १९८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ आलिङ्गनप्रभावंणतवानृण्यंगतोऽस्म्यहम् ॥ सर्वमेवशुभंभद्रंभविष्यतिनसंशयः ॥
 ॥ १९९ ॥ कामिनाप्रतिमावत्सक्रियायोगेनसर्वदा ॥ पूजिताममतेनत्वांनेष्याम्यहंतनुंप्रति ॥ २०० ॥ व्यासउवाच ॥ इतिदत्त्वावरंतस्मैचतुर्भिर्दीर्घ
 बाहुभिः ॥ भूयःप्राणैःसमालिङ्ग्यतत्रैवान्तरधीयत ॥ १ ॥ ततस्तांप्रतिमांविष्णोःसदारोमाधवस्तदा ॥ आराधयामासभक्त्याक्रियायोगैरनुत्तमैः ॥ २ ॥

सभुक्त्वासकलान्भोगान्पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ गङ्गायांमृत्युमासाद्यसदारोमोक्षमाप्तवान् ॥ ३ ॥ पठतिहरिचरित्रैर्युक्तमध्यायमेनंसकलदुरित
 राशिध्वंसिभिःसर्वभक्त्या ॥ इहजंगतिसभुक्त्वासर्वभोगांस्ततोऽन्तेव्रजतिभगवतःश्रीवासुदेवस्यधाम ॥ २०४ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेक्रिया
 योगसारेगङ्गासागरसङ्गममाहात्म्यवर्णनं नामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ श्रीव्यासउवाच ॥ भूयएवप्रक्ष्यामिगङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ यच्छ्रुत्वा
 मानवाःसर्वेसर्वान्कामानवाप्नुयुः ॥ १ ॥ येननाचरितंस्नानंगङ्गायांलोकमातरि ॥ आलोक्यतन्मुखंसद्यःकर्तव्यंसूर्यदर्शनम् ॥ २ ॥ प्रभातयः
 स्मरेद्भक्त्यागङ्गाइत्यक्षरद्वयम् ॥ तस्यनश्यन्तिपापानितमोवदरुणोदये ॥ ३ ॥ नदृष्टायेनसरितांप्रवराजहुकन्यका ॥ तस्याग्राह्याणिसर्वाणि
 अन्नादिसलिलानिच ॥ ४ ॥ शरीराणिपरित्यज्यगङ्गास्नानंप्रकुर्वताम् ॥ गात्राण्यायान्तिपापानिगङ्गास्नानमकुर्वताम् ॥ ५ ॥
 अहोचित्रमहोचित्रमहोचित्रमिदंपुनः ॥ पतन्तिनरकेमृदागङ्गानामिस्थितेसति ॥ ६ ॥ शिरसायोवहेद्भक्त्यागङ्गाम्भःकणिकामपि ॥
 समुच्यतेमहापापैर्ब्रह्महंत्यादिभिर्द्विजैः ॥ ७ ॥ ललाटेदृश्यतेयस्यगङ्गासैकतमुत्तमम् ॥ सपुण्यात्माजगत्सवपुनातिनात्रसंशयः ॥ ८ ॥
 गङ्गातीरात्समायान्तंयःपश्येत्परमांदरात् ॥ सोऽश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ९ ॥ गङ्गातीरमहंयामित्वमागच्छेतिवक्तियः ॥ तस्यविष्णुः
 प्रसन्नात्मासर्वान्कामान्प्रयच्छति ॥ १० ॥ गङ्गेतिनामसंस्मृत्ययस्तुकूपजलेऽपिच ॥ करोतिमानवःस्नानंगङ्गास्नानफलंलभेत् ॥ ११ ॥ गङ्गाम्भः
 शीकरंयस्तुसंमितंसर्षपस्यच ॥ प्राप्नोतिमृत्युकालेतुसगच्छेत्परमंपदम् ॥ १२ ॥ अत्रैवशृणुविप्रर्षइतिहासंपुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणगङ्गादेवी
 प्रसीदति ॥ १३ ॥ आसीन्नेतायुगेविप्रो धर्मस्वोनामधार्मिकः ॥ शान्तोदान्तोदयायुक्तोवेदवंदाङ्गपारगः ॥ १४ ॥ सत्यवादीक्रोधहीनोहिंसाहीनोजितेन्द्रियः
 ॥ सर्वभूतहितैषीचयोगाभ्यासरतःसदा ॥ १५ ॥ संसारसागरंतर्तुसविप्रोवैष्णवोजनः ॥ पूजयामासदेवेशंक्रियायोगेनकेशवम् ॥ १६ ॥ कदाचित्प्राप्य
 पुण्याहंसचविप्रर्षभोद्विज ॥ जगमाजाह्नवीतीरंमुमुक्षुःस्नानहेतवे ॥ १७ ॥ तत्रगङ्गाम्भसिस्नात्वाकृत्वाचतर्पणादिकम् ॥ गृहंगन्तुंमनश्चक्रगङ्गाम्भःकर्करीं
 वहन् ॥ १८ ॥ तस्मिन्कालेततोविप्रवैश्योरत्नकराद्वयः ॥ कृत्वावाणिज्यमायातिसकलैःकिङ्करोर्वृतः ॥ १९ ॥ तस्यैकःकिङ्करोविप्रःकालकल्पइतिस्मृतः ॥ दण्ड
 हस्तःसमायातोविहिताखिलपातकः ॥ २० ॥ अथवर्त्मश्रमश्रान्तस्तस्यरत्नकरस्यच ॥ सुष्वापैकोबलीवर्दःपथिब्राह्मणसत्तम ॥ २१ ॥ पथिस्वपन्तंतं
 दृष्ट्वाकालकल्पोवृषंततः ॥ दण्डेनताडयामासबहुधात्यन्तनिर्दयः ॥ २२ ॥ तद्दण्डाघातजनितंक्रोधेनवृषभेणसः ॥ विषाणाभ्यांसुतीक्ष्णाभ्यांसमुत्थाय
 विदारितः ॥ २३ ॥ तच्छृङ्गद्वयनिर्भिन्नवक्षाःसगतलोचनः ॥ तत्सन्निधिदयायुक्तो धर्मस्वस्त्वरितोययौ ॥ २४ ॥ ततःकर्णात्समादायतुलसीपत्रमुत्तमम् ॥

प० पु०
॥ १५ ॥

गङ्गाम्भःशीकरैर्दिव्यैःसिक्तोऽसौतेनधीमता ॥२५॥ गतप्राणंसमालोक्यसविप्रःपरमार्थवित् ॥ विस्मितःस्वगृहंगन्तुंमनश्चक्रेद्विजोत्तम ॥ २६॥ अथ
गच्छन्पथिप्राज्ञोगङ्गानामानिकीर्तयन् ॥ यमदूतान्दशत्रिकोटिकोटिसहस्रशः॥२७॥ छिन्नैकपादाःकेचिच्चकेचिच्छिन्नैकपाणयः ॥ केऽपिकेऽपिच्छिन्न
कर्णाःकेऽप्येकनयनास्तथा॥२८॥ केचिच्चच्छिन्ननासांश्चच्छिन्नजिह्वाश्चकेचन॥ भग्नदन्ताःकेऽपिकेऽपिकेऽपिदन्तविवर्जिताः ॥२९॥ केऽपिशोणितधारा
भिलितसर्वकलेवराः॥ विमुक्तकेशिकाःकेऽपिकेऽपिवक्रविवर्जिताः ॥३०॥ केऽपिकेऽपितथानग्राःकेऽपिनिर्भिन्नवक्षसः॥ केऽपिजर्जरिताङ्गाश्चमर्हतीक्ष्णैः
शिलीमुखैः॥३१॥ निवद्धाङ्गुलिहस्तश्चदृढपाशैस्तथापरे॥ क्रन्दन्तोव्यथयाकेऽपिपलायनपरायणाः॥३२॥ एवंभूतान्यमप्रेष्यान्सविलोक्यद्विजोत्तमः॥
सकम्पहृदयोभीत्याततःस्तब्धइवाभवत् ॥३३॥ अवलम्ब्यततोर्ध्वसविप्रोहरिभक्तिकृत् ॥ इत्यपृच्छन्मधुरयागिरातान्यमकिङ्करान् ॥३४॥ धर्मस्व
उवाच॥ केयूयंविकृताकाराःपाशमुद्गरपाणयः ॥ दंष्ट्राकरालवदनाअङ्गरसदृशप्रभाः॥३५॥ यूयंसर्वेमहावीराज्वलत्पावकलोचनाः ॥ कृतातथापियुष्मा
कमियंकेनापिदुर्गतिः ॥३६॥ यमदूताञ्जुः॥ यमदूतावयंसर्वेयमाज्ञाहारिणःसदा ॥ सदण्डोऽयंद्विजास्माकंसुमहान्कदनोदयः ॥३७॥ धर्मस्वउवाच॥
अकस्मादागतायूयमहाबलपराक्रमाः ॥ एतावतइयंकेनकथंवादुर्गतिःकृता ॥३८॥ यमदूताञ्जुः॥ भयंमुञ्चद्विजश्रेष्ठवृत्तान्तंसकलंशृणु ॥ यथास्माकमिदं
दुःखंभूवात्यन्तदुःसहम्॥३९॥ योऽसौवृषेणशृङ्गाभ्यांकालकल्पोविदारितः॥ तंनेतुंधर्मराजेनप्रेरितःकिङ्करावयम् ॥४०॥ तेनाज्ञप्तावयंसर्वेसमस्तायुध
पाणयः॥ बद्धातंपापिनांश्रेष्ठंनेतुमत्रसमागताः ॥४१॥ अथासौप्राप्तकालश्चकालकल्पोदुराशयः॥ वृषेणहेतुभूतेनविपाणाभ्यांविदारितः॥४२॥ सद्येनत्व
यातत्रगङ्गापानीयसीकरैः ॥ सिक्तःपातकिनांश्रेष्ठोगङ्गानामानिजल्पता ॥४३॥ गङ्गाम्भःकणिकासेकैर्गतकल्मषमप्यमुम्॥ बद्धापाशैर्दृढंनेतुमुद्यताहि
यदावयम् ॥४४॥ नेतुंमपिदेवेशःशरणागतिपालकः ॥ स्वदूतान्प्रयामासमहाबलपराक्रमान् ॥४५॥ केऽपिदूताःसमागत्यतोनारायणाज्ञया ॥
सकोपाःप्रादुरित्यस्मान्पथिब्राह्मणसत्तम ॥४६॥ विष्णुदूताञ्जुः ॥ केभवन्तोमहात्मानःकथमेनमहाशयन् ॥ बद्धानयथपाशेनयूयंवाकस्यकिङ्कराः
॥४७॥ विहायैनंमहात्मानंपलायध्वंयथासुखम् ॥ नचच्छिरांसियुष्माकंछेत्स्यामश्चक्रधारया ॥४८॥ तेषामेतानिवाक्यानिगर्वितानिद्विजोत्तम॥
संश्रुत्याच्युतदूतानांतेऽस्माभिरितिजल्पताः ॥४९॥ दण्डपाणैर्वयंदूताःसर्वेप्राणाधिपस्यवै ॥ गृहीत्वापापिनांश्रेष्ठंप्रयामःशमनालयम् ॥५०॥
यूयंसर्वेमहात्मानस्तुलसीमाल्यभूषिताः ॥ स्फुटपद्मपलाशाक्षावलिनोगरुडध्वजाः ॥५१॥ दिव्याम्बरधरायूयंमयूरगलसुन्दराः ॥ शङ्खचक्रगदा
पद्मधारिणश्चचतुर्भुजाः ॥५२॥ केयूयमीदृशाःसर्वेसर्वलक्षणसंयुताः ॥ इमंपातकिनांश्रेष्ठंकथंवानेतुमिच्छथ ॥५३॥ विष्णुदूताञ्जुः ॥ वयंसर्वे

क्रि.खं.प
अ० ७

॥ १५ ॥

विष्णुदूताः पुण्यात्मानं मिमंनरम् ॥ नेतुमत्र समायाता वैकुण्ठं प्रतिसम्प्रति ॥ ५४ ॥ इमं श्रीभगवद्भक्तं स्वजनं गतकल्मषम् ॥ मुञ्चतां शुभमप्रेष्याय दिजीवितु
 मिच्छथ ॥ ५५ ॥ भूयस्तेषां मिदं वाक्यं श्रुत्वा सर्वगतं द्विज ॥ कोपाद्यदुक्तमस्माभिस्तदाकर्णय कथ्यते ॥ ५६ ॥ अयं पापी दुराचारो ब्रह्महत्या सहस्रकृत् ॥
 कृतघ्नश्चैव गोघ्नश्च मित्रघ्नश्च दुराशयः ॥ ५७ ॥ मेरुप्रमाणहेमानिहृतानि सुबहूनि च ॥ परदाराहृतानि त्यमनेनातिदुरात्मना ॥ ५८ ॥ कोटिकोटिसहस्राणि
 जन्तूनां विष्णुकिङ्कराः ॥ कृताश्च बहुधा हत्याः स्त्रीहत्या च तथैव च ॥ ५९ ॥ अयं न्यासापहरणं स्वमातृगमनं तथा ॥ गोमांसभक्षणं चैव चकार प्रतिवासरम्
 ॥ ६० ॥ परहिंसाकृतानेन दाहश्च परवेश्मनः ॥ सभायां परनिन्दां च विधवा गर्भपातनम् ॥ ६१ ॥ गृहमायान्तमतिथिं धनलोभेन सत्तमाः ॥ अहन्सु नि
 रितैः खड्गैर्निशायां यवनोपमः ॥ ६२ ॥ एतान्यन्यानि पापानि महान्त्यगणितानि च ॥ चकार नीचो मूढोऽसौ नाल्पमात्रं शुभावहम् ॥ ६३ ॥ तस्मादयं
 महापापी नीयते यातनागृहम् ॥ ज्ञेया हि पापिनो दण्ड्या धर्मराजस्य सत्तमाः ॥ ६४ ॥ यूयं वै देवदेवस्य दूता भगवतो यदि ॥ तदा कथमिमेनेतुं पापिनां त्रेष्ठ
 मिच्छथ ॥ ६५ ॥ विष्णुदूता उचुः ॥ भवद्भिः सत्यमेवोक्तं कोऽपि नास्त्यत्र संशयः ॥ दण्ड्याः पातकिनः सर्वे जीविताधिपतेः सदा ॥ ६६ ॥ अयं पाप
 विनिर्मुक्तो गङ्गाशीकरसेचनात् ॥ तस्मादेनं वयं सर्वे नेष्यामो हरि मन्दिरम् ॥ ६७ ॥ तावत्तिष्ठन्ति देहेषु पातकानि शरीरिणाम् ॥ गङ्गाम्भः शीकरायावन्न
 स्पृशन्ति सुदुर्लभाः ॥ ६८ ॥ चन्द्रैककलया सर्षतिमिरं हन्यते यथा ॥ गङ्गाम्भः शीकरेणापि पातकं हन्यते तथा ॥ ६९ ॥ गङ्गानामानि संस्मृत्य
 पापी मुच्येत पातकात् ॥ साक्षात्तत्सलिलं स्पृष्ट्वा मुच्यतेऽन्न किमद्भुतम् ॥ ७० ॥ शीतमप्युदकं गाङ्गं वह्निवत्पापकानने ॥ यथाग्निवत्पद्मवने शीतं तोयं च
 दाहकृत् ॥ ७१ ॥ तस्मादयं पुण्यकर्माद्वितीय इव केशवः ॥ गच्छ ध्वं शमनप्रेष्याय दि कल्याणमिच्छथ ॥ ७२ ॥ तेषां केशवदूतानां श्रुत्वा स्माभिरिदं वचः ॥
 भूय एव निरुक्तं यद्विहस्योच्चैः शृणुष्व तत् ॥ ७३ ॥ अहो चित्रमहो चित्रमयं कल्मषमन्दिरम् ॥ गङ्गाम्भः सेचनादेव विमुक्तः सर्वपातकैः ॥ ७४ ॥
 स्वहस्तोपांजितं कर्म शुभं वाय दिवा शुभम् ॥ नाभुक्त्वा मुच्यते मर्त्यः कल्पकोटिशतैरपि ॥ ७५ ॥ यमाज्ञयानेतुमिमं वयं सर्वे समागताः ॥ कस्यायं वच
 सास्माभिस्त्यज्यते पापिनां वरः ॥ ७६ ॥ विष्णुदूता उचुः ॥ यूयं पापधियो नूनं विवेकपरिवर्जिताः ॥ युष्माभिर्जह्नु कन्यायान् ज्ञायन्ते यतो गुणाः ॥
 ॥ ७७ ॥ कार्यं वेदे निषिद्धं तत्पातकमिति स्मृतम् ॥ यद्वेदसंमतं कार्यं तदेव धर्म्यमुच्यते ॥ ७८ ॥ देवो नारायणः साक्षात्स्वयम्भूरिति शुश्रुम ॥ यथा
 विष्णुस्तथा गङ्गा गङ्गैव सर्वपापहा ॥ ७९ ॥ हरो प्रसन्ने पापानि कुत्र तिष्ठन्ति देहिनाम् ॥ जन्मान्तराजितैः पापैर्गता यूयमिमां गतिम् ॥ ८० ॥ अद्यापि
 पापकर्माणः किमर्थं पापमिच्छथ ॥ गङ्गानिन्दाकरा यूयं विष्णुनिन्दाकरास्तथा ॥ ८१ ॥ अतो युष्मान्हनिष्यामः पापिनश्च कथारया ॥ इत्युक्त्वा

प० पु०
॥ १६ ॥

विष्णुदूतास्तकोपादरुणलोचनाः ॥ ८२ ॥ चक्रिरेसमरारम्भमस्माभिः सहसत्तम ॥ जीवेशदूताहन्यन्तामिति प्रोचुश्चतेरुपा ॥ ८३ ॥ भूयोभूयो
वदन्तोऽस्मान्निजघ्नुश्चक्रधारया ॥ इत्युक्त्वा विष्णुदूतास्ते सङ्ग्रामेऽत्यन्तदारुणाः ॥ ८४ ॥ सर्वेशङ्गान्समादध्मुः सहसा हृष्टमानसाः ॥ ततोऽस्माकं
सिंहनादैः पयोदस्तनितैरिव ॥ ८५ ॥ कोदण्डानां च विस्तारैर्व्याप्तं विप्रजगत्रयम् ॥ अथ वृक्षैः शिलाभिश्च तथा पर्वतवृष्टिभिः ॥ ८६ ॥ अस्माभिर्वि
ष्णुदूतास्ते वाणेश्च विदलीकृताः ॥ ऋष्टिभिर्भिन्दिपालैश्च वाणैश्च परिवैस्तथा ॥ ८७ ॥ कुठारैश्चुरिकाभिश्च दण्डैश्च शङ्कुभिस्तथा ॥ खड्गैश्च शक्तिभिश्चैव
निशितैश्च शिलीमुखैः ॥ ८८ ॥ गदाभिश्च क्रधाराभिर्नाराचैश्च सुभोषणैः ॥ एतैरन्यैश्च विपमैरस्त्रैस्ते विष्णुकिङ्कराः ॥ ८९ ॥ निजघ्नुर्बहुधा कोपाद्वज्र
कल्पैर्महार्णवे ॥ तदा स्त्रजर्जराः सर्वे वयं भीत्या पलायिताः ॥ ९० ॥ निपेतुः केऽपि सङ्ग्रामे गतप्राणाः सहस्रशः ॥ ततोऽस्मांस्ते समालोक्य पलायनपरा
यणान् ॥ ९१ ॥ मुदा कम्बून्समादध्मुर्वलिनो विष्णुकिङ्कराः ॥ अथ च्छित्त्वा द्विजश्रेष्ठकालकल्पस्य बन्धनम् ॥ ९२ ॥ विमाने तं समारोप्य
जग्मुर्भगवतः पुरम् ॥ गङ्गाशीकरसेकस्य प्रभावेणैव सत्तम ॥ ९३ ॥ जगाम हरिः सालोक्यं कालकल्पोऽतिपातकी ॥ स्थित्वा कल्पशतं तत्र भुक्त्वा
भोगान् मनोहरान् ॥ ९४ ॥ ज्ञानमासाद्य तत्रैव परमोक्षं गमिष्यति ॥ गङ्गाप्रभावैरस्माकमेतद्दुःखं गतं प्रभो ॥ ९५ ॥ गच्छ ब्राह्मण भद्रं ते सुप्रीतो निजमन्दिरम् ॥
इत्युक्त्वा यमदूतास्ते ययुर्यमपुरं द्विज ॥ ९६ ॥ भूय एव स धर्मस्वः प्रीतो गङ्गातटं ययौ ॥ गङ्गायां स्नानमाचर्य सर्वलोकस्य मातरि ॥ ९७ ॥ वद्धाञ्जलिः
स विप्रस्तां तुष्टाव परमेश्वरीम् ॥ ९८ ॥ धर्मस्व उवाच ॥ गङ्गे समस्तजगदम्बुचलत्तरङ्गऽनङ्गादिचारुतरमस्तकपुष्पमाले ॥ कंसारिचारुचरणद्वयरं
हन्त्रिभक्त्या न मामिदुरितक्षयकारिणीं त्वाम् ॥ ९९ ॥ मातः समस्तसुखदप्रवरेन दीनां व्यासादिविप्रचयगीतगणेशगुणाढ्ये ॥ संसारभैरवमहार्णवमध्य
नौ केवन्दे तवाङ्घ्रियुगलं दुरितापहारि ॥ १०० ॥ यस्यास्तवाम्बुकणिकामपि जहृकन्ये सौदासनाम नृपतिर्द्विजकोटिहन्ता ॥ सम्प्राप्य मुक्तिमगम त्रिसुरै
रलभ्यां तां त्वां न मामिदिरसावरदे प्रसीद ॥ १ ॥ नारायणाच्युत जनार्दन कृष्णरामगङ्गादिनाम गदतो मम देवि मातः ॥ संसारपातकनिवारिणि देहपात
स्त्वद्धारिणी ह भवतु त्वदनुग्रहेण ॥ २ ॥ किं वा तपोभिरखिलैश्चरि किं जपैर्वादानैश्च किं तुरगमेधमुखैश्च किं वा ॥ त्वन्नीरशीकरमवाप्य सुरैरलभ्यां मुक्ति
व्रजन्ति मनुजा अतिपापिनोऽपि ॥ ३ ॥ स्वाहा त्वमेव परमेश्वरियास्वधा त्वं गीर्वाण वृन्दपितृलोकसुतृप्तिहेतोः ॥ सत्त्वं रजस्तम इति त्रिगुणस्वरूपां सृष्टिस्थि
तिप्रलयकारिणि नौ मितं त्वाम् ॥ ४ ॥ धत्ते ललाटफलके तव सैकतं यः पुण्ड्रं च देवितवतीरमृदासदैव ॥ त्वन्नाम सर्वरसधाम वदेच्च भक्त्या तत्पादरेणु
खिलोऽस्तु ममैव मूर्ध्नि ॥ ५ ॥ त्वद्रोधसि त्रिपथगे वसतिं विधाय पीत्वा च वारितवपातकनाशकारि ॥ स्मृत्वा च नाम तव वीचिरसंचदृष्ट्वा संसारबन्धन

क्रि.खं.५.
अ० ७

॥ १६ ॥

हरेममयातुजन्म ॥ ६ ॥ नाकंशुभेसुमहदुल्लसितामनुष्याःकुर्वन्तिभीतिरतिदुर्गमवर्त्ममत्वा ॥ व्यर्थेवसाकिलयतोऽमृतदेत्वदीयंसोपानभूतमुदकं
 त्रिदिवप्रयाणे ॥ ७ ॥ पांपानिरोगंनिकराश्चशरीरदेहेतिष्ठन्तितावदखिलेश्वरिमुक्तिदात्रि ॥ कुर्वन्तियावदमलेषुतवोदकेषुस्नानंनहित्रिपथगेसरितां
 प्रधाने ॥ ८ ॥ यस्यास्तवाच्युतविरिञ्चिशिवादयोऽपिशक्रादिदेवनिकराव्रजितुंमहिम्नाम् ॥ पारंपरेपरममोक्षपदप्रदात्रीतांत्वांवदन्तितटिनीमिति
 केऽपिमोहात् ॥ ९ ॥ गङ्गेसमस्तसुखदायिनिकिञ्चिदेवजानातितेपशुपतिभर्गवान्महत्त्वम् ॥ यस्मादसौसुमनसांप्रवरोऽतिभक्त्याधत्तेसदैवशिरसा
 जगदीश्वरीत्वाम् ॥ १० ॥ गङ्गेदेविजगन्मातःप्रसीदपरमेश्वरि ॥ परिपाहिनमस्तुभ्यंरक्षमांसेवकंस्वकम् ॥ ११ ॥ परब्रह्मस्वरूपांत्वांसर्वलोकैकमातरम् ॥
 शक्नोमि किमहंस्तोतुंभ्रान्तचित्तोऽत्रमोक्षदे ॥ १२ ॥ व्यासउवाच ॥ इतिस्तुताजमद्वात्रीतेनविप्रेणधीमता ॥ आविर्बभूवसहसागङ्गामूर्तिमतीद्विज ॥
 ॥ १३ ॥ ददर्शपुरतोगङ्गांदिभुजांमकरासनाम् ॥ कुन्देन्दुशङ्खधवलांसर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ १४ ॥ तांदृष्ट्वापुरतोगङ्गांगङ्गागङ्गेति
 कीर्तयन् ॥ ववन्देचरणौतस्याःशिरसालिङ्गयमेदिनीम् ॥ १५ ॥ मोहयन्तीस्मितालोकैःसुप्रीतापरमेश्वरी ॥ तमुवाचततोविप्रवरंवृण्विति
 जैमिने ॥ १६ ॥ धर्मस्वउवाच ॥ मातस्त्वत्सलिलस्पर्शाद्ब्रह्महापिचमोक्षभाक् ॥ मयात्वंदृश्यतेसाक्षात्साध्यंकिमपरमम् ॥ १७ ॥
 तथाप्येकंवरंयाचेत्वव्रीरेपरमेश्वरि ॥ मृत्युर्भवतुमेदेवित्वन्नामस्मरतोमम ॥ १८ ॥ मयाकृतेनस्तोत्रेणयस्त्वांस्तौतिसदेश्वरि ॥ सोऽपिभुक्त्वा
 खिलान्कामानन्तेयास्यतिसद्गतिम् ॥ १९ ॥ गङ्गोवाच ॥ अनयाभवतोभक्त्यासन्तुष्टास्मिद्विजोत्तम ॥ शीघ्रंतेकुशलंसर्वंभविष्यतिनसंशयः ॥
 ॥ १२० ॥ त्वयाकृतमिदंस्तोत्रंत्रिसन्ध्यंयःपठेन्नरः ॥ तस्याहमपिसन्तुष्टादास्यामिमुक्तिमुत्तमाम् ॥ २१ ॥ व्यासउवाच ॥ इतिदत्त्वावरंतस्मैसादेवीभक्त
 वत्सला ॥ धर्मस्वनाम्नेविप्रेन्द्रतत्रैवान्तरधीयत ॥ २२ ॥ सचविप्रोवरंप्राप्यकृतकृत्यइवाभवत् ॥ गङ्गारोधसितत्रैवतस्थौविप्रमनोरमे ॥ २३ ॥ ततः
 कालेनमहतांविमलेजाह्नवीजले ॥ सुखमृत्युंसमासाद्यजगामपदमुत्तमम् ॥ २४ ॥ कालकल्पोऽपिपापात्मासिक्तोगङ्गाम्बुशीकरैः ॥ प्राप्तवा
 तुत्तमंमोक्षमन्येषांकाकथाद्विज ॥ २५ ॥ अनिच्छयापिगाङ्गेयंजलंस्पृष्ट्वाफलंभजेत् ॥ स्पृशतांभक्तिभावेनकिंभवेन्नहिषेद्वितत् ॥ २६ ॥ गङ्गा
 समंनास्तितीर्थभूयोभूयोमयोन्यते ॥ यदम्बुकणिकांस्पृष्ट्वापरमंधामलभ्यते ॥ २७ ॥ येभक्तिभावेनसरिद्वरायाःस्पृशन्तिपाथःकणिकामपीह ॥
 तंयान्तिनूनपदमच्युतस्यपापैर्विमुक्ताःसकलैर्महोग्रैः ॥ १२८ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेक्रियायोगसारेगङ्गाशीकरमाहात्म्येसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥
 व्यासउवाच ॥ पुनर्वक्ष्यामिविप्रेन्द्रगङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ गङ्गाकथासुधापानंकुरुमुक्तियदीच्छसि ॥ १ ॥ दानंदत्तंतेनसर्वतेनसर्वमस्वाकृताः ॥

प० पु०
॥ १७ ॥

तेनप्रपूजितोविष्णुर्द्रक्तिर्भीष्ममातरि ॥ २ ॥ गङ्गायांधर्मकर्माणिक्रियन्तेयानिकानिच ॥ अक्षयानिभवन्त्यस्यतानिसर्वाणिजैमिने ॥ ३ ॥ वहन्तं
जनमालोक्यगाङ्गेयानिजलानियः ॥ भक्त्यागच्छेत्समुत्थायसोऽश्वमेधसहस्रकृत् ॥ ४ ॥ गङ्गाजलेष्वागतेषुंयो नोत्तिष्ठतिभक्तिः ॥ पशुताशाश्वतीतस्य
जन्मजन्मनिजैमिने ॥ ५ ॥ गाङ्गेयंजलमासाद्ययोनं गृह्णातिभक्तिः ॥ जन्मकोट्यर्जितं पुण्यं क्षणादेवतुनश्यति ॥ ६ ॥ गङ्गातीरंजिगसिषुंयस्तुवारयते
द्विज ॥ सकोटिकुलसंयुक्तोरैखनंरकं व्रजेत् ॥ ७ ॥ मूत्रंवाथपुरीषंवागङ्गातीरेकरोतियः ॥ नदृष्टानिष्कृतिस्तस्यकल्पकोटिशतैरपि ॥ ८ ॥ श्लेष्माणंवापि
निष्ठीवंदूषिकांवाश्रुवामलम् ॥ गङ्गातीरेत्यजेद्यस्तुसन्नूनंनारकीभवेत् ॥ ९ ॥ उच्छिष्टंफकंचैवगङ्गागर्भेचयस्त्यजेत् ॥ सयातिनरकंधोरं ब्रह्महत्यां
चविन्दति ॥ १० ॥ गङ्गारोधसियःपापंकुरुतेमूढधीर्नरः ॥ तदक्षयंभवेन्नूनान्यतीर्थेषुशाम्यति ॥ ११ ॥ अन्यतीर्थंकृतं पापंगङ्गायांचविनश्यति ॥ ग
ङ्गायांयत्कृतं पापंतत्कुत्रापिनशाम्यति ॥ १२ ॥ तस्मात्पापंनकर्तव्यंगङ्गायांशास्त्रकोविदैः ॥ कर्मणामनसावाचाकर्तव्यो धर्मसङ्ग्रहः ॥ १३ ॥
नतेदेशानतेशैलानचतानिवनानिच ॥ पापविध्वंसिनीयत्रनतिष्ठेत्सुरनिम्नगा ॥ १४ ॥ गङ्गातीरंपरित्यज्यमुहूर्तमपिजैमिने ॥ नचस्थातव्यमन्यत्र
यदिकार्यशतान्यपि ॥ १५ ॥ भिक्षात्रमपिभुक्त्वाचस्थातव्यंजाह्नवीतटे ॥ नचान्यत्रक्षणमपिप्राप्यभूपालतामपि ॥ १६ ॥ सन्त्यज्यदेहंगङ्गायांब्रह्महापि
विमुच्यते ॥ अन्यत्रमुक्तयेनस्यादश्वमेधसहस्रकृत् ॥ १७ ॥ गङ्गातीरेवसन्त्यस्तुहरिपूजापरोभवेत् ॥ जन्मजन्मान्तरेयेनकदाचिन्नार्चितो
हरिः ॥ १८ ॥ भक्तिर्भवतिनैतस्यगङ्गायांलोकमातरि ॥ श्रूयतांमानवाःसर्वेभूयोभूयोब्रवीम्यहम् ॥ १९ ॥ स्नानंविधायगङ्गायांगम्यतां
परमंपदम् ॥ मृत्युकालेवदेद्यस्तुगङ्गागङ्गेतिमानवः ॥ २० ॥ विमुक्तःपातकैःसर्वैर्दिविदेवयुगान्वसेत् ॥ यस्यगङ्गाकथारम्भोमृत्युकालेभवेद्विजो
॥ २१ ॥ सगच्छेद्विष्णुभवनंगलिताखिलकल्मषः ॥ यस्तुस्मरतिवैप्राज्ञोमृत्युकालेद्विजोत्तम ॥ २२ ॥ गङ्गेतिमुक्तिदं नामतस्यतुष्टोभवेद्धरिः ॥
मृत्युकालेभवेद्यस्तुगङ्गामृत्युपुण्ड्रधारकः ॥ २३ ॥ गङ्गास्नायिनमालोक्यत्यजेद्यस्तुकलेवरम् ॥ श्मशानेऽपिद्विजश्रेष्ठसगङ्गामरणंलभेत् ॥ २४ ॥
तिष्ठन्त्यस्थीनिगङ्गायांयावत्कालंशरीरिणः ॥ तावत्कल्पसहस्राणिविष्णुलोकेमहीयते ॥ २५ ॥ यस्यमज्जन्तिगङ्गायांभस्मास्थानिनखाणिच ॥
शिरोरुहाण्यपिप्राज्ञःसविष्णोर्भवेनवसेत् ॥ २६ ॥ स्थितेष्वस्थिषुगङ्गायांयत्फलंलभतेनरः ॥ ब्रवीमितत्फलंसर्वशृणुनान्यमनाद्विज ॥ २७ ॥
एकदाभगवाञ्छक्रोनानालङ्कारभूषितः ॥ क्रीडागृहंययौकामीयुवत्यापद्मगन्धया ॥ २८ ॥ पद्मगन्धारसज्ञासासम्प्राप्तवयौवना ॥ नानारसप्रदा
नेनचकारसुरसंप्रति ॥ २९ ॥ सपत्न्याःस्वर्णपर्यङ्केतस्याःशिशुमृगीदृशः ॥ प्रीतःपादतलेजिष्णुर्वासस्मरमोहितः ॥ ३० ॥ अथतस्यैस्वयंशक्रो

क्रि.खं.प.
अ० ८

॥ १७ ॥

निर्मायस्वर्णवीटिकाम् ॥ ददातिपरमप्रीतस्तद्गुणाकृष्टमानसः ॥ ३१ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुपौलोमीवरसुन्दरी ॥ भूपणैर्भूषितासर्वैः स्वयंतद्ब्रह्मा
 ययौ ॥ ३२ ॥ दृष्ट्वातथाविधंशक्रंसर्वदेवाधिपंप्रभुम् ॥ भृशंचुकोपपौलोमीप्राहेतिचसुलक्षणा ॥ ३३ ॥ शच्युवाच ॥ देवकिंकुरुपेकान्त
 त्वंसमस्तसुराधिप ॥ ममदासीस्वरूपायैददासिस्वर्णवीटिकाम् ॥ ३४ ॥ स्पृशन्तित्रिदशाःसर्वेशिरसाचरणौतव ॥ त्वंकथंपद्मगन्धायादास्याः
 पादतलेप्रभो ॥ ३५ ॥ सुन्दरीकोटिभर्तात्वंसमस्तरसवित्प्रभो ॥ कथमेवंविधंकर्मकरोष्यत्यन्तकुत्सितम् ॥ ३६ ॥ निर्गुणेपद्मगन्धेहे
 दासिदूरंपरिव्रज ॥ त्वमीश्वरीचपर्यङ्केशक्रःपादतलेतव ॥ ३७ ॥ व्यासउवाच ॥ तयानिर्भर्त्सितासाध्वीपौलोम्याबहुधाततः ॥ उवाचपद्मगन्धा
 साक्रोधादितिवराङ्गना ॥ ३८ ॥ पद्मगन्धोवाच ॥ गुणंचममदोपंचस्वयंस्वाम्येववेत्तिवै ॥ केनाधिकारेणागत्यत्वंमांनिन्दसिनिर्गुणे ॥ ३९ ॥
 अन्येनेत्रद्वयेनापिपश्यन्तिगुणदोषकौ ॥ सहस्रनेत्रैरप्येपनपश्येत्किंदुर्गशये ॥ ४० ॥ यथादोषोहिलोकानांप्रचरेन्नगुणंतथा ॥ आदौकलङ्कश्चन्द्रस्य
 दृश्यतेगुणवज्जनैः ॥ ४१ ॥ अनर्थभाषिणीकृशकुर्मूर्तिर्गुणवर्जिता ॥ यदाहंनास्मिगुणिनीभजतुत्वांतदापतिः ॥ ४२ ॥ व्यासउवाच ॥ इत्युक्त्वा
 पद्मगन्धासाक्रोधात्कोकनदेक्षणा ॥ उत्तस्थौस्वर्णपर्यङ्कात्कुर्वन्तीकरुणमहत् ॥ ४३ ॥ इन्द्रउवाच ॥ प्रियेप्राणेश्वरिश्रेष्ठमांविहायक
 गच्छसि ॥ मयाकिमपराद्धंतेममतद्ब्रह्मसुन्दरि ॥ ४४ ॥ कान्तेदासोऽस्म्यहंनृन्दासकर्मकरोमि ते ॥ दामपत्नीभवेदासीवाक्यंत्वंनशृणोषिकिम् ॥ ४५ ॥
 ममुत्थायततःशक्रस्तन्मोहाकुलमानसः ॥ अङ्गेनिवेशयामासभूयस्तांवरसुन्दरीम् ॥ ४६ ॥ शच्युवाच ॥ कौञ्चित्वजीवनंधन्यंव्यर्थमजीवनं
 ध्रुवम् ॥ त्वंस्वामिसुभगानित्यंदुर्भगाहंवराङ्गने ॥ ४७ ॥ यावत्पुण्यक्षयंकौञ्चितत्पुण्यंयास्यतेक्षयम् ॥ कौञ्चिवंशसमुत्पन्नादुःखंभूयोऽपि
 भोक्ष्यसि ॥ ४८ ॥ देवेन्द्रेणसमंतावत्कुरुकेलियथासुखम् ॥ कियद्भिर्दिवंसैःकौञ्चिनभवेत्तवनिर्गुणे ॥ ४९ ॥ अत्यद्भुतंवचस्तस्याःपद्मग
 न्धानिशम्यसा ॥ द्वन्द्वभावंपरित्यज्यप्रणम्योवाचतांसतीम् ॥ ५० ॥ पद्मगन्धोवाच ॥ पुलोमजवगरोहेचित्रमेतत्त्वयोदितम् ॥ कौञ्चीकथ
 महं ब्रह्मि श्रोतुमिच्छामियत्नतः ॥ ५१ ॥ काहंकुत्रस्थिताचांपिकथमत्रागतासती ॥ कालैःकियद्भिर्मत्पुण्यंक्षीणत्वंप्रतियास्यति ॥ ५२ ॥
 शच्युवाच ॥ पद्मगन्धेपुगत्वंहिकौञ्चीपक्षिसमुद्भवा ॥ अमेध्यमामिपंकीटान्भक्षयन्तीक्षितौस्थिता ॥ ५३ ॥ न्यग्रोधनरुरेकोऽस्तिगङ्गातीरेमनो
 रमे ॥ तत्रनीडंविनिर्मायभवत्यावसतिःकृता ॥ ५४ ॥ एकदाकृष्णसंपेणतस्मिन्न्यग्रोधपादपे ॥ नीडंप्रविश्यदृष्टात्वेसहसापञ्चतांगता ॥ ५५ ॥
 कव्याणितवसर्वाणिससर्पोऽभक्षयत्कुधा ॥ स्थितानितत्रवास्थीनिनिर्मासानिवरानने ॥ ५६ ॥ कंदाचित्पवनैर्भद्रेमहद्भिःसचपातितः ॥ भग्नः

पपातगङ्गायांसमूलोऽपिवराङ्गने ॥ ५७ ॥ गङ्गायांपतितेतस्मिन्प्रयोधेधरणीरुहे ॥ गङ्गाजलेऽप्लावितानितान्यस्थीनितवोत्तमे ॥ ५८ ॥
यावदस्थीनिगङ्गायांतवतिष्ठन्तितानिच ॥ तावत्त्वंस्वामिपुभगाभविष्यसिसदैवहि ॥ ५९ ॥ इतितेकथितंसर्वपद्मगन्धेमयाधुना ॥ येनपुण्य
प्रभावेणशक्रोऽपिवशगस्तव ॥ ६० ॥ धन्यातुर्जाह्नवीदेवीकौश्वीयस्याःप्रसादतः ॥ त्वमस्पृश्यापिचाण्डालैरङ्गेस्वपिपिवत्रिणः ॥ ६१ ॥ तेना
पमानितासाध्वीशक्रेणापिपुलोमजा ॥ परिम्लानमुखाम्भोजासाजगामयथागता ॥ ६२ ॥ शक्राङ्कणवसातस्थौपद्मगन्धावराङ्गना ॥ तद्वाक्यं
हृदयेतस्याजागरूकमिवस्थितम् ॥ ६३ ॥ अथैकदासुरार्थीशःसुप्रीतस्तद्गुणैर्द्विज ॥ वरंवरयसुश्रोणिस्वयंतामित्युवाचह ॥ ६४ ॥ पद्मगन्धो
वाच ॥ त्वंसर्वदेवतार्थीशोनारीकोटिपतिस्तथा ॥ तथाप्यसिममाधीनःस्वामिन्किमपरैर्वरैः ॥ ६५ ॥ तथापित्वंवरंदिदसुर्यदानूनंसुरोत्तम ॥
कर्मणामनसावाचाप्रतिज्ञांकुरुमत्पुरः ॥ ६६ ॥ इन्द्रउवाच ॥ जीवितंचधनंचैवराज्यंचैवपरिच्छदम् ॥ आज्ञापयकिमेतद्वैतुभ्यंदास्यामिसुन्दरि ॥
॥ ६७ ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंसन्देहोनात्रविद्यते ॥ यदीच्छसिमृगीनेत्रेतत्तेदास्याम्यहंभुवम् ॥ ६८ ॥ पद्मगन्धोवाच ॥ नूनमेवप्रसन्नोऽसि
यदित्वंविदशेश्वर ॥ जन्ममेहस्ति योनौचभूयोदेहीतिमेवम् ॥ ६९ ॥ इन्द्रउवाच ॥ कृतप्रतिज्ञःसुश्रोणिवरंतेऽहं ददामिवै ॥ किंतुदुःखानि
यातानिवहूनिहृदयेमम ॥ ७० ॥ त्वामदृष्ट्वावरारोहेप्रीतिर्नप्राप्यतेक्षणम् ॥ कथंतेचिरविच्छेदंसोढुंशक्नोमिदुःसहम् ॥ ७१ ॥ यदामय्यनुकम्पास्ति
तवपीनपयोधरे ॥ तदाकियद्दिनंतिष्ठमयासहवराङ्गने ॥ ७२ ॥ ततोदेवाधिराजस्यवदन्तीबहुसम्पदम् ॥ वर्षाणामयुतंतस्थौसादेवनिलयेसती ॥
॥ ७३ ॥ पद्मगन्धोवाच ॥ आज्ञादिहिसुरार्थीशसाधितुंसुमनोरथम् ॥ ब्रजाम्यहंकर्मभूमिवन्देपादद्वयंतव ॥ ७४ ॥ इन्द्रउवाच ॥ त्वत्प्रेम
सिन्धुमानेनमयाचन्द्रनिभानने ॥ स्थित्वाकतिदिनंपश्चाद्मिष्यसियथासुखम् ॥ ७५ ॥ ततस्तुकौतुकागारेतेनसार्धमहर्निशम् ॥ क्रीडन्ती
पद्मगन्धासातस्थौवर्षायुतत्रयम् ॥ ७६ ॥ सुरार्थीशंततःसेतितदाप्राहमुदान्विता ॥ आदेशंकुरुगच्छामिपृथिवींप्रतिसम्प्रति ॥ ७७ ॥ इन्द्र
उवाच ॥ जाडयंजहीहिसुश्रोणितिष्ठत्रैवमयासह ॥ त्वांत्यक्तुंनहिशक्नोमिप्राणेभ्योऽपिगरीयसीम् ॥ ७८ ॥ पद्मगन्धोवाच ॥ पुण्यक्षयंसुरार्थीश
यदायास्याम्यहंभुवम् ॥ तदाचिरंतेविच्छेदोभविष्यतिमयासह ॥ ७९ ॥ इच्छाम्यहंगन्तुमद्यपुण्योपार्जनहेतवे ॥ कर्मभूमिमहंगत्वायेनोपायेन
वाप्तव ॥ ८० ॥ तत्करिष्यामिबिच्छेदःकदाचित्स्यात्त्वयानमे ॥ ८१ ॥ इन्द्रउवाच ॥ भद्रेत्वयायदानूनंकर्मेदंकर्तुमिच्छितम् ॥ तदा
गच्छपुनःशीघ्रमागमिष्यसिसुन्दरि ॥ ८२ ॥ सहस्रनेत्रविगलद्वाष्पसिक्ततनुस्ततः ॥ दोभ्यामालिङ्ग्यनाशक्रोगच्छेत्याहप्रियेवदन् ॥ ८३ ॥

तदादेशात्ततःसाध्वीकर्मभूमिसमागता ॥ जाताचहस्तिनीयोनौभूत्वाजातिस्मराद्विज ॥ ८४ ॥ स्मरन्तीनिजवृत्तान्तंसाकियद्भिर्दिनैस्ततः ॥
 जगामजाह्नवीतीरंहस्तिनोनिंसुसम्भवां ॥ ८५ ॥ गङ्गायांस्नानमासाद्यगङ्गाकर्मभूषिता ॥ गङ्गागङ्गेतिजल्पन्तीहृदंनिम्रविवेशसा ॥ ८६ ॥ तस्मि
 न्गङ्गाहृदेगत्वाहस्तिनीपर्वताकृतिः ॥ निजांजातिस्मरन्तीसाजगामपञ्चतांपुनः ॥ ८७ ॥ तस्याःसाहसमालोक्यहस्तिनींसर्वदेवताः ॥ ववर्षुः
 पारिजाताद्यैःकुसुमैरुत्तमैर्मुदा ॥ ८८ ॥ तामानेतुंततःशक्रःसर्वदेवगणैर्वृतः ॥ वेगात्तच्चिरविच्छेदात्तृष्णाङ्गीसुमनाययौ ॥ ८९ ॥ पुष्पकेतां
 समालोक्यदिव्यदेहांसुराधिपः ॥ कथयन्निजदुःखानिनिजावासंजगामह ॥ ९० ॥ पुलोमजाचरम्भाचप्रम्लोचाचोर्वशीतथा ॥ सुन्दर्योऽन्याश्च
 युवतीस्तस्यास्त्यक्त्वामुदागताः ॥ ९१ ॥ शक्रस्यहृदयोत्साहंतन्वन्तीसाबराङ्गना ॥ पुरन्दरपुरेत्स्थोसुभगाप्रीतिवल्लभा ॥ ९२ ॥ यस्या
 स्तिष्ठन्तिगङ्गायांयावदस्थीनिजैमिने ॥ कुलकोटिशतंतावत्तस्यावासस्सुरालये ॥ ९३ ॥ राजानोदिविगज्येषुयेयेभूतास्तपोवलात् ॥ तेषांतेपां
 स्नेहभूमिर्भवत्यमरसुन्दरी ॥ ९४ ॥ गङ्गांस्थिमज्जनादेवजैमिनेफलमीदृशम् ॥ गङ्गायांत्यजतोदेहंफलंवक्तुंनशक्यते ॥ ९५ ॥ मृतंशरीरंगङ्गायांयावद
 स्थीनिजैमिने ॥ कल्पकोटिशतंतावत्तस्यावासःसुरालये ॥ ९६ ॥ मृतंशरीरंगङ्गायांस्रोतोभिश्चलितंद्विज ॥ दृश्यतेदेहिनस्तस्यतत्फलंशृणुर्जैमिने ॥ ९७ ॥
 स्वर्गेदेवाङ्गनात्रस्तचारुचामरवायुभिः ॥ वीजितःस्वर्णपर्यङ्केसुप्तस्तिष्ठतिकौतुकी ॥ ९८ ॥ जाह्नवीसैकतेयस्यशरीरंहृश्यतेमृतम् ॥ दिवाकरकरैस्तप्तंफलंतस्य
 वदाम्यहम् ॥ ९९ ॥ सुगन्धैश्चन्दनैर्दिव्यैर्लितसर्वकलेवरः ॥ दिव्याङ्गनाभिःसहितोदिविक्रीडतिसर्वदा ॥ १०० ॥ काकैर्गृध्रैश्चकङ्कैश्चशकुन्तैर्भीष्ममातरि ॥
 वपुर्विदलितंस्यदृश्यतेतत्फलंशृणु ॥ १ ॥ दिविदिव्याङ्गनापीनप्रोञ्जङ्गरुचिरस्तनैः ॥ श्लिष्टवक्षाश्चपर्यङ्केनिद्रातिनित्यमेवसः ॥ २ ॥ पिपीलिका
 वेष्टितानिमाक्षिकाभिश्चक्रीटकैः ॥ गङ्गायांस्यदृश्यन्तेअस्थीनिपतितानिच ॥ ३ ॥ तस्याक्षयंफलंविप्रवन्दतोमेनिशामय ॥ प्रणमन्निदशव्यूहशिरोमुकुट
 भूषणैः ॥ ४ ॥ हतपादरजाःस्वर्गंसचशक्रायतेजिरम् ॥ अनिच्छयापिगङ्गायांस्यदेहपतनंभवेत् ॥ ५ ॥ सविमुक्तोऽखिलैःपापैर्नरोनारायणो
 भवेत् ॥ यस्याङ्गाराश्चदृश्यन्तेगङ्गायांचलिताजलैः ॥ ६ ॥ अङ्गारसङ्ख्ययास्वर्गेतिष्ठत्कल्पशताधिकम् ॥ सर्वेषामेवपुण्यानांकदाचित्क्षय
 ईक्ष्यते ॥ ७ ॥ गङ्गायांपतितेदेहेभवेत्पुण्यक्षयोनिहि ॥ बहुनात्रकिमुक्तंननिश्चितंकथ्यतेऽधुना ॥ ८ ॥ गङ्गायांत्यक्तदेहस्यमहिमाज्ञावतंनहि
 ॥ ९ ॥ विषमदुरितराशिनाशिगाङ्गंस्पृशतिनरोभुविभक्तितेजलयः ॥ जगदुदधिजलविलङ्घ्यघोत्रजतिसपारमपारतुष्टिनावा ॥ ११० ॥ इतिश्रीपाञ्च
 महापुराणेक्रियायोगसारेगङ्गामाहात्म्येऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ भूयएवगुरोब्रूहिगङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ गङ्गाकथामृतंपातुंमाधुर्या

प० पु०
॥ १९ ॥

त्पुनरिष्यते ॥ १ ॥ व्यास उवाच ॥ तदप्यहं ब्रवीमि त्वाङ्गाभक्तो यतो भवान् ॥ तौ पादौ सफलौ नृणां जाह्नवी तटगामिनौ ॥ २ ॥ गङ्गा कल्लोल
निनदश्चाविणौ श्रवणौ च तौ ॥ सा जिह्वा याचजानाति स्वादुभेदं तदम्भसः ॥ ३ ॥ तेनेत्रे जाह्नवी चारुतरङ्गदर्शने च ये ॥ तल्ललाटमिति प्रोक्तं गङ्गामृतपुण्ड्र
धारयत् ॥ ४ ॥ तौ हस्तौ जाह्नवी तीरे हरिपूजापरायणौ ॥ शरीरं सफलं तच्च विमले जाह्नवी जले ॥ ५ ॥ पतितं यद्विजश्रेष्ठ चतुर्वर्गफलप्रदे ॥
स्वर्गस्थाः पितरः सर्वे गच्छन्तो जाह्नवी तटे ॥ ६ ॥ सन्दृश्य हृष्टाः शंसन्ति वदन्त इति जैमिने ॥ तत्पुण्यं कृतं मस्माभिः सद्गतिप्राप्तये पुरा ॥ ७ ॥
भविष्यत्यक्षयं तच्च यतः पुत्रोऽयमोदशः ॥ अनेन गाङ्गैः सलिलैर्वयं सम्प्रति तर्पिताः ॥ ८ ॥ यास्यामः परमं धाम दुर्लभं यत्सुरैरपि ॥ गङ्गायां यानि
द्रव्याणि दास्यत्यस्माकमात्मजः ॥ ९ ॥ अस्मभ्यं तानि सर्वाणि भविष्यन्त्यक्षयाणि वै ॥ नरकस्थाश्च पितरः सर्वदुःखसमन्विताः ॥ १० ॥ वदन्तीति
सुतं दृष्ट्वा गच्छन्तं जाह्नवी तटम् ॥ कृतानि यानि पापानि नरकं क्लेशदानिवै ॥ ११ ॥ यास्यन्ति संक्षयं तानि पुत्रस्यापि प्रसादतः ॥ विमुक्तानरकक्लेशै
र्वयं सर्वे सुदुःसहैः ॥ १२ ॥ अथ पुत्रप्रसादेन यास्यामः परमाङ्गतिम् ॥ यात्रां विधाय यो मर्त्यो गृहं मोहात्त्रिवर्तते ॥ १३ ॥ निराशाः पितरस्तस्य यान्ति
सर्वे यथागताः ॥ आमिषं मैथुनं चैव दोलामश्वं गजं तथा ॥ १४ ॥ उपानहं चातपत्रं गङ्गायात्रासुवर्जयेत् ॥ अध्वश्रमोद्भवं दुःखं दुष्करं न हि मन्यते ॥
॥ १५ ॥ गृहे पद्मसुखं तत्र गङ्गास्नाने स्मरेन्न च ॥ असत्यभाषणं चैव पाखण्डसङ्गमेव च ॥ १६ ॥ द्विभोजनं च कलहं गङ्गायात्रासुवर्जयेत् ॥ परनिन्दां
च लोभं च गर्वं च क्रोधमत्सरी ॥ १७ ॥ अत्यन्तहास्यं शोकं च गङ्गायात्रासुवर्जयेत् ॥ मञ्चसुतमिवात्मानं चिन्तयेद्भूमिशायिनम् ॥ १८ ॥ गङ्गा
नामसुनामानिव देहच्छन्नः पथि ॥ माहात्म्यं जाह्नवीदेव्याः सर्वपापप्रणाशनम् ॥ १९ ॥ सुखदमोक्षदं चैव कथयन् पथि गच्छति ॥ गङ्गे देवि जग
न्मातर्देहि सन्दर्शनं मम ॥ २० ॥ वचोभिः कोमलैरेभिः कुर्याच्छ्रमनिवारणम् ॥ हाकथं सदनं त्यक्तमागतं वा कथं मया ॥ २१ ॥ श्रमैरिति वदेद्यस्तु
संपूर्णतत्फलं न हि ॥ कपयंङ्कः क्रमे पत्नी कचमे च सुहृद्ब्रह्म ॥ २२ ॥ स्वपि मिश्रान्तरे भूमौ कथं वाहं समागतः ॥ धनधान्यादिवस्तूनां कागतिर्वा
गृहे मम ॥ २३ ॥ कियद्विदिवसैर्भूयोगमिष्याम्यहमालयम् ॥ इति चिन्ता कुलाये च पथि गच्छन्ति मानवाः ॥ २४ ॥ गङ्गास्नानफलं तेषां
सम्पूर्णं न भवेद्विज ॥ २५ ॥ गङ्गे गन्तुं प्रतीतिरेयात्रयं विहिता तव ॥ निर्विघ्नां सिद्धिमाप्नोमि त्वत्प्रसादात्सरिद्वरे ॥ २६ ॥ इमं मन्त्रं समुच्चार्य
यात्राकाले विशेषतः ॥ हर्षितो निलयाद्गच्छेद्वैष्णवैः सह जैमिने ॥ २७ ॥ नातिवेगेन गन्तव्यं न तथा च शनैः शनैः ॥ गङ्गायात्रासुकर्तव्यं नान्यत्कर्म
विचक्षणैः ॥ २८ ॥ गङ्गातीरे प्रयागे तु वाणिज्यप्रमुखानि च ॥ कार्याणि कुरुते यस्तु तत्पुण्यार्धं विनश्यति ॥ २९ ॥ जन्मजन्मार्जितं पापं स्वल्पं वा यदि वा

क्रि.खं.प.
अ० ९

॥ १९ ॥

बहु ॥ गङ्गादेवीप्रसादेनसर्वमेयास्यतिक्षयम् ॥३०॥ इत्युक्त्वापरमप्रीतःप्राज्ञोगङ्गातटं व्रजेत् ॥ दृष्ट्वाचमातरंगङ्गामिमंमन्त्रमुदीरयेत्॥३१॥ अद्य
 मेसफलंजन्मजीवितंचसुजीवितम् ॥ साक्षाद्ब्रह्मस्वरूपांत्वामपश्यमितिचक्षुषा ॥ ३२ ॥ देवित्वदर्शनादेवमहापातकिनोमम ॥ विनष्टमभवत्पापं
 जन्मकोटिसमुद्रवम् ॥३३॥ इत्युक्त्वासकलंदेहंनिपात्यपृथिवीतले ॥ प्रणमेज्जाह्नवींदेवींभक्तिभावसमन्वितः ॥३४॥ ततःस्रोतःसर्पीपेचबद्धाञ्जलिरिमं
 पुनः ॥ पठेन्मन्त्रंभक्तिभावैःसुप्रीतोद्विजसत्तम ॥३५॥ गङ्गेदेविजगद्धात्रिपादाभ्यांसलिलंतव ॥ स्पृशामीत्यपराधंमेप्रसन्नाक्षन्तुमर्हसि ॥३६॥ स्व
 गर्गोहणसोपानंत्वदीयमुदकंशुभे ॥ अतःस्पृशामिपादाभ्यांगङ्गेदेविनमोनमः॥३७॥ ततस्तुमस्तकेधृत्वागाङ्गेयंवारिभक्तिः ॥ स्नानार्थप्रविशेत्स्रोतः
 प्राज्ञोगङ्गेतिकीर्तयन् ॥ ३८ ॥ त्वत्कर्दमैरतिस्निग्धैःसर्वपापप्रणाशनैः ॥ मयासंलिप्यतेगात्रंमातर्महरपातकम् ॥३९॥ गङ्गाकर्दमलिप्ताङ्गोगङ्गागङ्गेति
 कीर्तयन् ॥ सर्वकल्मषनाशिन्यांगङ्गायांस्नानमाचरेत् ॥४०॥ भूयःपूर्वोक्तमन्त्रेणगृहीत्वामृत्तिकान्तः ॥ ब्रक्ष्यमाणेनमन्त्रेणगृहीत्वामृत्तिकांपुनः ॥
 ब्रक्ष्यमाणेनमन्त्रेणभक्तिःस्नानमाचरेत् ॥ ४१ ॥ ब्रह्मस्वरूपहेगङ्गेस्नानमाचर्यतेमया ॥ त्वदीयेनिर्मलेतोयेयथोक्तफलदाभव ॥ ४२ ॥ ततो
 निजेच्छयाविप्रगङ्गायांलोकमातरि ॥ स्नानंसमाचरेत्प्राज्ञोगङ्गांनारायणंस्मरन्॥४३॥ एवंस्नात्वातुगङ्गायांगात्रंस्त्रणमार्जयेत्॥ परिधेयाम्ब्रगम्बूनि
 गङ्गास्रोतंसिनत्यजेत् ॥ ४४ ॥ नदन्तधावनंकुर्याद्गङ्गागर्भेविचक्षणः ॥ कुर्याच्चेन्मोहतःपुण्यंनगङ्गास्नानजलभेत् ॥ ४५ ॥ प्रभातेऽन्यत्रतांकृत्वा
 दन्तकाष्ठादिकक्रियाम्॥गत्रिवासंपरित्यज्यगङ्गायांस्नानमाचरेत् ॥४६॥ बाह्यभूमिमगत्वायोगङ्गायांस्नानमाचरेत्॥गङ्गास्नानफलंसोऽपिसम्पूर्णंचलंभ
 व्रहि ॥ ४७ ॥ स्नात्वाचगङ्गामृतपुण्ड्रंस्थानेस्थानेनयेद्बुधः ॥ ततःस्थिरमनाःकुर्याद्विधिनातर्पणादिकम्॥४८॥ गाङ्गेयैरुदकैर्यस्तुकुरुतेपितृतर्पणम् ॥
 पितरस्तस्यतृप्यन्तिवर्षकांदिशतावधि ॥ ४९ ॥ गङ्गायांकुरुतेयस्तुपितृश्राद्धंद्विजोत्तम ॥ पितरस्तस्यतिष्ठन्तिसन्तुष्टास्त्रिदशालये ॥ ५० ॥ समाप्य
 स्नानकर्माणिगङ्गायांसमुपोषितः ॥ दानंदेवार्चनंचैषजपोऽन्याश्चक्रियास्तथा ॥ ५१ ॥ कृतास्तुयास्तुगङ्गायांक्षयस्तासांनविद्यते ॥ समाप्यस्नान
 कर्माणिगङ्गायांसमुपोषितः ॥५२॥ कृतपञ्चमहायज्ञोगङ्गापूजांसमाचरेत् ॥ गङ्गायाःप्रतिमांदेव्याःश्रीविष्णोःप्रतिमांतथा॥५३॥ नालिकेरोदकैर्दिव्यैः
 स्नापयेद्भक्तितोबुधः ॥ जाह्नवीप्रतिमाभावेनालिकेरोदकानिवै॥५४॥ निक्षिपेज्जाह्नवीतोयेजाह्नवींहृदिसंस्मरन्॥ दिव्यैर्गन्धैश्चर्वपैश्चघृतपूर्णसमुज्ज्वलैः
 ॥ ५५ ॥ धूपैःसुवासितैश्चैवनानापुष्पैर्मनोहरैः ॥ नानाफलेःसुपक्वैश्चनेत्रैरुत्तमैस्तथा ॥ ५६ ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्चताम्बूलैःखादिगन्धितैः ॥
 अन्यैरप्युपहारैश्चविशिष्टैर्नैजभक्तिः ॥ ५७ ॥ स्तवैर्नानाविधैश्चैवगङ्गांविष्णुंचपूजयेत् ॥ ततःसम्पूजितांदेवींविष्णुंचपरमेश्वरम् ॥ ५८ ॥ अङ्ग

प्रदक्षिणंकुर्याद्विज्ञायावारत्रयंबुधः ॥ अथस्थित्वानिराहारोऽपरेऽह्निसरिद्धरे ॥ ६९ ॥ भोक्ष्यामिजहुतनयेशरणमेभवानघे ॥ एवंसङ्कल्प्यमतिमान्क
र्मणामनसागिरा ॥ ६० ॥ रात्रौजागरणंकुर्याजितनिद्रोऽतिहर्षितः ॥ अशक्त्याचद्विजश्रेष्ठफलाहारोभवेदधः ॥ ६१ ॥ अन्नमात्रंनभुञ्जीतनचकुर्याद्वि
भोजनम् ॥ प्रातर्गङ्गांचविष्णुंचपुनरभ्यर्च्यजैमिने ॥ ६२ ॥ विप्रायदक्षिणांदद्याद्विभवस्यानुरूपतः ॥ अर्चनंजागरंचैवशतकृतंपुरतस्तव ॥ ६३ ॥
अच्छिद्रमस्तुतत्सर्वंत्वत्प्रसादात्सरिद्धरे ॥ इत्युक्त्वातांनमस्कृत्यकृतनित्यक्रियोद्विजः ॥ ६४ ॥ ततःसवन्धुभिःसार्धंपारणंस्वयमाचरेत् ॥
तीर्थोपवासमेवंयःकुरुतेजाह्नवीतटे ॥ ६५ ॥ तस्यपुण्यफलंवत्सवदतोमेनिशामय ॥ जन्मान्तरार्जितैःपापैर्विमुक्तोविष्णुरूपधृत् ॥ ६६ ॥ विष्णोः
पुरंसमासाद्यविष्णुनासहमोदते ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ ६७ ॥ स्थित्वाविष्णुपुरेसर्वसुखंभुङ्क्तेसुदुर्लभम् ॥ ततो नारायणादे
शाद्वल्लोकंसगच्छति ॥ ६८ ॥ ब्रह्मलोकेसुखंभुङ्क्तेदुर्लभंयत्सुरैरपि ॥ तावत्कालंब्रह्मलोकेस्थित्वाब्रह्मक्षयात्ततः ॥ ६९ ॥ महादेवंततो गच्छेद्रथ
मारुह्यशोभनम् ॥ सुखंनानाविधंतत्रभुङ्क्तेऽत्यन्तसुदुर्लभम् ॥ ७० ॥ गाणपत्यमवाप्नोतिकिमन्यैर्वहुभाषितैः ॥ तावत्कालंशिवपुरेस्थित्वावैपुण्यवा
त्ररः ॥ ७१ ॥ इन्द्रलोकंततो गच्छेद्वितीयइववासवः ॥ तेनपुण्यात्मनासार्धंवसेदेकासनेततः ॥ ७२ ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्कामान्कल्पकोटिशतावधि ॥
सूर्यलोकंततो गच्छेद्वितीयइवभास्करः ॥ ७३ ॥ उपित्वातत्रसुचिरंचन्द्रलोकंततो व्रजेत् ॥ तत्रामृतानिभुत्वावैचिरंचन्द्रस्यसन्निधौ ॥ ७४ ॥ पुनरा
गत्यपृथिवींचक्रवर्तीनृपोभवेत् ॥ पालयित्वाचिरंपृथ्वींजित्वावैसकलात्रिपून् ॥ ७५ ॥ आयुषोऽन्तेचगङ्गायांसुखंमृत्युमवाप्नुयात् ॥ भूयःसएवमारुह्य
विमानंसुमहायशाः ॥ ७६ ॥ पुरंभगवतोयातिदैवतैरपिदुर्लभम् ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्भोगान्मन्वन्तरचतुष्टयम् ॥ ७७ ॥ परमंज्ञानमासाद्यदुर्लभं
मोक्षमाप्नुयात् ॥ जाह्नवीतीरयात्रायादैवाद्यस्यभवेत्पथि ॥ ७८ ॥ पञ्चतासोऽपिपरमंधामगच्छेन्नसंशयः ॥ सत्यधर्मोनामराजाधार्मिकश्चप्रियंवदः ॥
॥ ७९ ॥ त्रंताद्वापरसन्धौचवभूवक्षितिमण्डले ॥ विजयानाममहिषीतस्यभूमिपतेरभूत् ॥ ८० ॥ सुन्दरीशीलयुक्तासापतिसेवापरायणा ॥ सप्तवर्ष
सहस्राणिभुक्त्वावसुमतीमिमाम् ॥ ८१ ॥ कदाचित्प्राप्तकालोऽसौसदारःपञ्चतांगतः ॥ ततोयमभट्टैर्बद्धौदम्पतीतौभयङ्करैः ॥ ८२ ॥ दुःखप्रदेन
मार्गेणजग्मतुर्यममन्दिरम् ॥ तौदृष्ट्वाधर्मराजोऽपिचित्रगुप्तमुवाचह ॥ ८३ ॥ एतयोःसर्वकर्माणिचित्रगुप्तविचारय ॥ तेनाज्ञप्तश्चित्रगुप्तस्तयोःकर्माणि
जैमिने ॥ मूलाद्विचारयामासप्राहचेतिकृताञ्जलिः ॥ ८४ ॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ एतयोःसकलकर्मशृणुराजन्वदाम्यहम् ॥ शुभंवाप्यशुभंकर्मय
देताभ्यांकृतंभुवि ॥ ८५ ॥ किंचिदस्यानयोपायंवदामितदहंशृणु ॥ एकदात्रासितोव्याघ्रैःकश्चिदेकोमृगःप्रभो ॥ ८६ ॥ वनाज्जीवनरक्षार्थमागतोऽस्य

सभांप्रति ॥ तमायान्तंसमालोक्यभूपोऽयंप्राप्तकौतुकः ॥ ८७ ॥ जघानस्वयमुत्थायखड्गेनतरसामृगम् ॥ जघानहमृगंराजाशरणागतमप्यमुम् ॥
 ॥ ८८ ॥ तस्मात्सदारोभूपोऽयंदण्डनीयस्त्वयाप्रभो ॥ यावन्तितस्यरोमाणिसंस्थितानिकलेवरे ॥ ८९ ॥ मन्वन्तरसहस्राणिमन्वन्तरशतानिच ॥
 कोटिकोटिकुलैर्युक्तोनारकीस्यान्नसंशयः ॥ ९० ॥ शरणागतरक्षांयःप्राणैरपिधनैरपि ॥ कुरुतेयोनरोज्ञानीतस्यपुण्यंनिशाम्य ॥ ९१ ॥ सर्वपापै
 र्विनिर्मुक्तोब्रह्महत्यामुखैरपि ॥ आयुषोऽन्तेव्रजेन्मोक्षयोगिनामपिदुर्लभम् ॥ ९२ ॥ यमाज्ञयाततोदूतैःसदारोऽसौमहीपतिः ॥ असिपत्रवनेघोरे
 स्थापितोऽत्यन्तदुःखदे ॥ ९३ ॥ असितुल्यानिपत्राणियतस्तेषांचशाखिनाम् ॥ असिपत्रवन्प्रादुरतस्तद्वैमर्नीषिणः ॥ ९४ ॥ स्थित्वासिपत्रविपिने
 युगकोटिशतानिच ॥ सदारोनरकंभेजेव्याघ्रभक्ष्याह्वयंततः ॥ ९५ ॥ निरयंतंप्रविशतिसर्वोपद्रवसंयुतम् ॥ मवेच्चभक्ष्योव्याघ्रेणव्याघ्रभक्ष्यस्ततः
 स्मृतः ॥ ९६ ॥ युगकोटिसहस्राणिस्थित्वातत्रसभूपतिः ॥ सदारोऽजनिपापान्तेभेकयोर्निगतःक्षितौ ॥ ९७ ॥ जातिस्मरौततस्तौतु
 भेकीभकौसुदुःखितौ ॥ तीरेतस्थतुरेकस्मिन्सततंकीटभोजिनौ ॥ ९८ ॥ अथैकदातेनपथापुण्याहंप्राप्यमानवाः ॥ गच्छन्तिजाह्नवीतीरंतां
 स्तौददृशतुर्द्विज ॥ ९९ ॥ भेकउवाच ॥ वर्षाभ्विमोहाद्यत्सर्वपापंकर्मकृतंमया ॥ अद्यापिकर्मणातेनदुःखमावांनमुञ्चति ॥ १०० ॥
 त्यक्त्वाशरीरंगङ्गायांमुक्ताःस्युःपापिनोऽपिच ॥ तथाप्येवंविधदुःखमनुभूयावहेकथम् ॥ १ ॥ गङ्गायांत्यक्तुमिच्छामिसम्प्रत्येतत्कलेवरम् ॥
 कायुक्तिर्ब्रहितांकान्तेतितीर्षुर्दुःखसागरम् ॥ वर्षाभ्वीतंद्वचःश्रुत्वाप्राहेतिविनयान्विता ॥ २ ॥ वर्षाभ्व्युवाच ॥ दुःखंनशक्यतंसोदुःस्वामिन्नत
 द्रुतंकुरु ॥ ततस्तौदम्पतीविप्रस्मत्वागङ्गांशुभप्रदाम् ॥ ३ ॥ सहसाचक्रतुर्यात्रांमरणायोपहर्षितौ ॥ अथेतौपथिगच्छन्तौचिरकालं
 बुभुक्षितौ ॥ ४ ॥ अपश्यत्पापकृत्स्वेडःकालसर्पोभयङ्करः ॥ ५ ॥ कालसर्पउवाच ॥ ददुरौपापिनौचापिप्राप्तकालौयुवांततः ॥
 अथनूनंभक्षितव्यौक्षुधितेनमयायुवाम् ॥ ६ ॥ ततस्तावतिसन्त्रस्तौदम्पतीदुःखभागिनौ ॥ इत्युचतुर्वचोभक्त्याकालसर्पपुरोगतम् ॥ ७ ॥ नास्ति
 मृत्युभयंसर्पस्वल्पमप्यावयोर्हृदि ॥ अहमासंपुराराजासत्यधर्माह्वयःक्षितौ ॥ ८ ॥ इयंचविजयानाममहिषीसंस्थितामम ॥ मयादुरात्मनामोहान्नि
 हतःशरणगतः॥९॥ तेनैवकर्मणाभुक्तंत्रिरंदुःखंयमालये ॥ भोक्तुंस्वकर्मणःशेषंभेकयोनीस्त्रियासह ॥११०॥ सोऽहंजातोऽस्मिपापेनकृतंकर्मनमुञ्चति॥
 सत्यमावांजिगमिषूपरमंध्रामपन्नग ॥११॥ ब्रजावोजाह्नवीतीरंशरीरत्यागहेतवे ॥ त्यजाविवंकितांसर्पनरककृशदायिनीम् ॥१२॥ आवांसङ्घाद्यभवतो
 भविष्यतिसुखंकियत् ॥ आवयोर्हृदयेविष्णुस्तवापिहृदयेहरिः ॥ १३ ॥ अतएवत्वयासाद्धंशत्रुताकीभुजङ्गम् ॥ प्राणिर्हिसानकर्तव्याकदापिच

विचक्षणेः ॥१४॥ क्रियतेऽपि चतुर्द्विसां विदधाति स्वयं विधिः ॥ आयुः पुत्राश्च दाराश्च सम्पदश्च यशांसि च ॥१५॥ हिंसां दत्त्वा मनुष्याणां हरेद्दुष्टो विधिः
 स्वयम् ॥ किं जपैः किं पोभिर्वा किं दानैः किमु चाध्वरैः ॥१६॥ हिंसेति वर्णद्वितयं यस्यास्ति हृदये सदा ॥ यः प्राणिहिंसको मर्त्यः स एव हरिर्हिंसकः ॥
 ॥१७॥ सर्वप्राणिशरीरस्थो भगवान्कमलापतिः ॥ आत्मानं बहुधा सृष्ट्वा भगवान्भूतभावनः ॥१८॥ संसारकौतुकागरे क्रीडेच्छि शुरिव स्वयम् ॥
 शरीरिणः शरीरं हि निलयः परमात्मनः ॥१९॥ परमात्मा स्वयं विष्णुस्तो हिंसां विवर्जयेत् ॥ परप्राणविनाशेन चात्मतुष्टिर्विधीयते ॥२०॥
 क्षणस्यादात्मनस्तुष्टिरन्यस्य प्राणसङ्क्षयः ॥ चरित्रमेतल्लोकानामत्यद्भुतमिव क्षितौ ॥२१॥ आत्मतृप्तिं प्रकुर्वन्ति परं हत्वा तित्यक्ततः ॥
 धीमान्नात्मपरिज्ञानं कदाचित्कुरुते न हि ॥२२॥ अहं विष्णुरसौ विष्णुरिति चेतसि भावयेत् ॥ परदुःखेन यो दुःखी सुखीयश्च परश्रिया ॥२३॥ संसारेऽस्मि
 न्सविज्ञेयः साक्षादेव हरिः स्वयम् ॥ धिगस्तु तत्सुखं नृणां मोहवञ्चितचेतसाम् ॥२४॥ परहिंसाविधानेन सुखं यत्स्याद्भुजङ्गम ॥ सुखानि वापि
 दुःखानि दीयन्ते यानि जन्तवे ॥२५॥ अचिरेणैव तानि स्मलभन्ते भुवि मानवाः ॥ तस्माद्विसांपरित्यज्य भुजङ्गमसुखी भव ॥२६॥ त्वयि
 प्रप्रन्ने गच्छावः पारंदुःखमहोदधेः ॥२७॥ सर्प उवाच ॥ यदि स्यात्परहिंसायां नूनमेनातिपातकम् ॥ तदा कथमहोसृष्टौ वेधसामक्ष्यमक्षकौ ॥२८॥
 परहिंसानकर्तव्या सत्यमेतत्त्वयोदितम् ॥ किंतु सर्वेषु भक्ष्येषु हिंसा सम्भाव्यते न हि ॥२९॥ नारायणो विश्वरूपः सत्यमेतन्न संशयः ॥ भक्ष्यमक्षक
 भावेन स्वयमेव ससर्जह ॥३०॥ सृजति स्वयमात्मानमात्मानं रक्षति स्वयम् ॥ आत्मानं स्वयमेवात्ति सृष्टिरेवं विधाहरेः ॥३१॥ शक्तोऽहं किं युवां हन्तुं काल
 रूपी स्वयं विधिः ॥ सम्प्रति प्रेषयामासं कैर्येऽस्मिन्मां स्वयं हरिः ॥३२॥ युवांससर्जयो देवो यश्च रक्षति वांसदा ॥ कालरूपी स एवाद्यहन्ति हेतुं विधाय
 माम् ॥३३॥ व्यास उवाच ॥ ततस्तेन भुजङ्गेन भक्षितो तौ च दम्पती ॥ गङ्गागङ्गेति जल्पन्तौ महत्या क्षुंधया पथि ॥३४॥ जाह्नवी तीरयात्रायां पादे
 पादे च ताविमौ ॥ अश्वमेधारूपं यज्ञानां प्राप्तवन्तौ महाफलम् ॥३५॥ तस्मादेनौ महात्मानौ बह्वश्वमेधधारिणौ ॥ एतयोः सदृशो नास्ति शत
 क्रतुरहं यतः ॥३६॥ निजाधिकारेणैवान्यमवलम्ब्य पुरन्दरः ॥ अर्घ्यहस्तः पादचारी वृतो देवैः समाययौ ॥३७॥ अथ रम्भो वशीचैव सुन्दर्योऽन्याश्च हर्षिताः ॥
 अन्योन्यं कथयामासुर्निजयौ वनगर्विताः ॥३८॥ अयं पुण्यात्मानां श्रेष्ठोरसज्जोऽत्यन्तसुन्दरः ॥ आयातोऽमुं करिष्यामि स्ववशं सेवितैः स्वकैः ॥३९॥
 काचित्कांचिद्ददत्येतज्जानामि सकलां कलाम् ॥ अतएव भविष्यामि कान्तपहमस्य भूपतेः ॥४०॥ काचित्कांचिदिति ब्रूयात्तेश्चोऽपि वशो मम ॥ कि
 मत्र चित्रं वशो भूपालोऽयं भविष्यति ॥४१॥ भर्ता ममायं च पतिर्ममायं स्वामी ममायं ममनाथ एषः ॥ इतीव सर्वाः परमप्रमोदैर्वदन्ति नायोंऽखिलसद्गुणज्ञाः

॥ ४२ ॥ उच्चावचं विप्रनिश्चयतासां जगदकाचिद्गुणिनीरसज्ञा ॥ सौदास्यकान्तानृपतिः स्वयं यां भजत्ययं किं कलहेन नार्यः ॥ ४३ ॥ सुन्दर्यस्तास्ततः
 सर्वाः सन्त्यज्य कलहं द्विज ॥ आजगुर्हृदयोत्साहैः सर्वाभरणभूषिताः ॥ ४४ ॥ अथ तं नृपतिं श्रेष्ठं सदारंगतकल्मषम् ॥ पाद्याद्यैः पूजयामासुः प्राहेति च
 पुरन्दरः ॥ ४५ ॥ रथे निवेशयामास पुष्पकेस्री समन्वितम् ॥ भेरीमृदङ्गधुरीडिण्डिमानकनिस्वनैः ॥ ४६ ॥ करकङ्कणनादैश्च करतालस्वनैस्तथा ॥
 जयशब्दैश्च देवानां नाकः शब्दमयोऽभवत् ॥ ४७ ॥ देवाङ्गनाचारुहस्तश्चेतचामरमारुतैः ॥ विजितः सरथारूढः सदारस्त्रिदिवं ययौ ॥ ४८ ॥ ततः शक्रः
 स्वयंतस्मै सत्यधर्माय भूभुजे ॥ दत्तवान्निजासनार्थं शुभो वै क्षयशङ्कया ॥ ४९ ॥ शक्रेण सह भूपोऽसौ वसन्नेकासने सदा ॥ शक्रत्वमकरोत्स्वर्गं केशवस्यानु
 कम्पया ॥ ५० ॥ युगकोटि सहस्राणि दिवि भुक्त्वा खिलं सुखम् ॥ रथमारुह्य वैकुण्ठं ययौ भगवदाज्ञया ॥ ५१ ॥ तत्र मन्वन्तरं भुक्त्वा सर्वभोगं मनोरमम् ॥
 परमं ज्ञानमासाद्य सदारो मोक्षमाप्तवान् ॥ ५२ ॥ जाह्नवीतीरयात्रायां शरीरं त्यजतः पथि ॥ फलमेवं विधं विप्रमया सर्वप्रकीर्तितम् ॥ ५३ ॥
 जाह्नवीतीरगमने मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ न कालनियमः प्रोक्तो नारदाद्यैर्महर्षिभिः ॥ ५४ ॥ यदा यदा द्विजश्रेष्ठ गङ्गायां स्नानमाचरेत् ॥ तदा तदाऽक्षयं
 पुण्यं लभते मानवो ध्रुवम् ॥ ५५ ॥ गङ्गासर्वाणि पापानि नाशयेदिति निश्चयः ॥ कुर्यात्पुनः पुनः पापं न च गङ्गापुनाति तम् ॥ ५६ ॥ पापबुद्धिपरित्यज्य गङ्गा
 यां लोकमातरि ॥ स्नानं कुरुत हेलोकाय दिसद्गतिमिच्छथ ॥ ५७ ॥ यत्पुण्यं गङ्गास्नानात्तु मानवानां भवेद्विज ॥ तत्पुण्यं प्राप्यते विप्रकर्मभिः कैः सुदुस्तरेः
 ॥ ५८ ॥ आसाराणां भूमिरेणोः सङ्ख्यां कर्तुं तु शक्यते ॥ भागीरथीगुणास्तेन शक्या वक्तुं न च द्विज ॥ ५९ ॥ विचार्य सर्वशास्त्राणित्वदीयानि मयोच्यते ॥
 गङ्गां भूमिसि स कृत्स्नात्वा मोक्षमाप्नोति मानवः ॥ ६० ॥ स्नानं कूपजलेऽपि यस्तु कुरुत गङ्गाविचिन्त्य प्रभुं देवानां सकलांति शोकदुरितत्रासौ घविध्वं
 सिनीम् ॥ मुक्तः सोऽपि समस्तपातकचयैर्गोविप्रहत्यादिभिर्गच्छेद्विष्णुं पुरं समस्तसुखदं गङ्गाप्रसादाद्विज ॥ ६१ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोग
 सारे गङ्गामाहात्म्ये नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ जैमिनि उवाच ॥ माहात्म्यमेतद्गङ्गायास्त्वत्प्रसादाच्छ्रुतं मया ॥ इदानीं श्रोतुमिच्छामि विष्णुपूजाफलं गुरो ॥ १ ॥
 व्यास उवाच ॥ शृणु लक्ष्मीपते र्वं स सपर्याफलमुत्तमम् ॥ यच्छ्रुत्वा मानवाः सर्वे लभन्ते ज्ञानमुत्तमम् ॥ २ ॥ विप्रद्वादशमासेषु माघादिषु सनातनः ॥
 पूजितव्यां विधानैर्यैः शृणुता निवदाम्यहम् ॥ ३ ॥ माघे मासि स माघाते सर्वमासोत्तमेशुभे ॥ आमिषं मैथुनं चैव सन्त्यजेद्वैष्णवोत्तमः ॥ ४ ॥ प्रातः स्नानी
 भवेन्नित्यं तैलान्यपि च वर्जयेत् ॥ द्विर्भोजनं परान्नं च माघे मासि परित्यजेत् ॥ ५ ॥ प्रातः शुक्लाम्बरधरः कृतपञ्चमहाध्वरः ॥ सपर्यामोरभेद्विष्णोः
 स्थिरचित्तो हि मानवः ॥ ६ ॥ ईषद्विष्णुजलैः शुद्धैः स्नापयेद्विष्णुमव्ययम् ॥ अतिशुभैश्चन्दनैश्च विष्णोर्निलेपयेत् ॥ ७ ॥ पूजयेच्च गदीशस्य

देवदेवस्यचक्रिणः ॥ प्रक्षालितानिपात्राणिजलहीनानिकारयेत् ॥ ८ ॥ स्नापयित्वाजगन्नाथमीषदुष्णेनवारिणा ॥ प्रोक्षितव्यंतच्छरीरंदिव्यवस्त्रेण
यन्नतः ॥ ९ ॥ सलिलैरीषदुष्णैश्चप्रस्नापयतिकेशवम् ॥ माघेमासिद्विजश्रेष्ठफलंतस्यमयोच्यते ॥ १० ॥ विमुक्तःपातकैःसर्वैर्जन्मजन्मान्तरा
जितैः ॥ इहभुङ्क्तेसुखंसर्वशेषेयातिहरेर्गृहम् ॥ ११ ॥ यत्नात्प्रक्षाल्यपात्राणिकृत्वाशुद्धानिवारिभिः ॥ यःपूजयेज्जगन्नाथंतस्यपुण्यंनिशामय ॥ १२ ॥
इहभुक्त्वाखिलान्कामान्सर्वव्याधिविवर्जितः ॥ अन्तेयुगसहस्राणितिष्ठेत्केशवमन्दिरे ॥ १३ ॥ प्रभातेविश्वसन्ध्यायांपुरतश्चक्रपाणिनः ॥ ज्वलन्तं
स्थापयेद्वह्निनिर्द्धूमवैष्णवोजनः ॥ १४ ॥ शीतस्यवारणार्थायसायंप्रातश्चवैष्णवः ॥ माघेविष्णवग्रतोवह्निज्वालयेत्तत्फलंशृणु ॥ १५ ॥ इह
भुक्त्वाखिलान्कामान्पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ अन्तेविष्णुपुरंयातिदैवतैरपिदुर्लभम् ॥ १६ ॥ यथैवात्मातथाविष्णुःसन्देहोनात्रविद्यते ॥ स्वपञ्च
देवदेवस्यपर्यङ्केकेशवस्यनु ॥ १७ ॥ यथात्मनस्तथामर्त्यःकुर्याच्छीतनिवारणम् ॥ क्षीरेणस्नापयद्यस्तुमाघेमासिजनार्दनम् ॥ १८ ॥ तस्मैदेवोत्तमो
विष्णुःसन्तुष्टोददातिकिम् ॥ तथाशीतक्षयंकुर्यादिव्यवस्त्रेणचक्रिणः ॥ १९ ॥ यःपूजयेत्सकृन्माघेस्नापयित्वाचतुर्भुजम् ॥ नालिकेरोदकैर्दुर्गधैः
फलंतस्यवदाम्यहम् ॥ २० ॥ नरकाब्धौमज्जमानान्दुस्तरेस्वेनकर्मणा ॥ उद्धृत्यकोटिपुरुषान्सयातिचक्रिणःपदम् ॥ २१ ॥ माघेमासेचशुक्लायां
पञ्चम्यांद्विजंसत्तम ॥ एकादश्यांचसप्तम्यांहरिपूजाविशेषतः ॥ २२ ॥ दातव्योदेवदेवायसपद्मायमुरारये ॥ पायसोधूपसहितोमाघेमासिदिनेदिने ॥
॥ २३ ॥ सधूपपायसंयस्तुमाघेयच्छतिचक्रिणे ॥ तस्यपुण्यफलंवच्मिशृणुवैष्णवजैमिने ॥ २४ ॥ अन्तेविष्णुपुरंगत्वामन्वतरचतुष्टयम् ॥ भुङ्क्ते
मनोरमान्भोगान्प्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ २५ ॥ पुनरागत्यधरणींचक्रवर्तीनृपोभवेत् ॥ भुङ्क्तेचभोगंसुचिरंमृतोयातिहरेर्गृहम् ॥ २६ ॥ पञ्चम्यां
वापिसप्तम्यामेकादश्यांचजैमिने ॥ अशक्तोवैष्णवोदद्यात्परमात्रंमुरारये ॥ २७ ॥ कृष्णपक्षाद्विजश्रेष्ठशुक्लपक्षेविशेषतः ॥ शुक्लपक्षेतिथिष्वेषु
दद्यादन्नंमुरारये ॥ २८ ॥ एकाहमपियोमाघेविष्णवेदैत्यजिष्णवे ॥ सापूपपायसंदद्यान्नतस्यदुर्लभोहरिः ॥ २९ ॥ यत्किञ्चिद्विजतुष्टयर्थमाघे
मासिप्रदीयते ॥ तदक्षयंभवेत्पुंसःकोऽपिनास्त्यत्रसंशयः ॥ ३० ॥ माघेमासिकृतंकर्मशुभंवाशुभमेववा ॥ तस्यनास्तिक्षयंविप्रमन्वन्तरशतै
रपि ॥ ३१ ॥ माघेचम्पकपुष्पेणयोऽर्चयेत्कमलापतिम् ॥ सगच्छेत्परमंधामविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ ३२ ॥ यावन्तिस्वर्णपुष्पाणिदीयन्तंचक्रपाणये ॥
तावद्युगसहस्राणिस्थीयतेविष्णुमन्दिरे ॥ ३३ ॥ मेरुतुल्यसुवर्णानिदत्त्वाभवतियत्फलम् ॥ एकेनस्वर्णपुष्पेणहरिसंपूज्यतत्फलम् ॥ ३४ ॥ सुवर्ण
पुष्पंविप्रेन्द्रसर्वदाकेशवप्रियम् ॥ माघेमासिविशेषेणपवित्रंकेशवप्रियम् ॥ ३५ ॥ सुवर्णकुसुमैर्दिव्यैर्येननाराधितोहरिः ॥ रत्नैर्हीनःसुवर्णाद्यै

सभवेजन्मजन्मनि ॥ ३६ ॥ फलंचम्पकपुष्पस्यब्रवीम्यहंविशेषतः ॥ आकर्णयद्विजश्रेष्ठसेतिहासमनुत्तमम् ॥ ३७ ॥ सुवर्णोनामभूपालोबलवान्सर्व
 शास्त्रवित् ॥ आर्यावर्तेषुसर्वेषुबभूवविप्रवर्चसा ॥ ३८ ॥ राजश्रियाविद्ययाचवयसाचसभूपतिः ॥ अतिप्रमत्तोविप्रर्षेसदापापरतोऽभवत् ॥
 ॥ ३९ ॥ पाखण्डमन्त्रिणांवाक्यैर्विनादोषैरपिद्विज ॥ धनलोभात्तेनगज्ञादण्डयन्तेसाधवोजनाः ॥ ४० ॥ अन्यायोपार्जितंवित्तंगीतवाद्यादि
 भिर्वृतः ॥ समस्तंनाशयामासयज्ञदानविवर्जितः ॥ ४१ ॥ नज्ञातिपोषणंचक्रेनदेवद्विजभोजनम् ॥ नचयाचकसन्तुष्टिसर्वदापापमोहितः ॥ ४२ ॥
 नचकारातिथेःपूजांसदापापपरायणः ॥ ययौचमन्दिरान्नित्यंसभूपःपापमन्दिरः ॥ ४३ ॥ कृतानितेनपापानियान्यन्यान्यविवेकिनाम् ॥ अपिवर्ष
 शतैःशक्तःसङ्ख्यातुंजनिनानिकिम् ॥ ४४ ॥ एकदासमहीपालःकामेनपरिमोहितः ॥ जगामवेश्यानिलयंनिशीथेदुरिताशयः ॥ ४५ ॥ तमायान्तं
 ततोदृष्ट्वाभूपालमुज्ज्वलाह्वया ॥ सहस्रोत्थायपर्यङ्काच्चक्रेतत्पादवन्दनम् ॥ ४६ ॥ प्रक्षाल्यतत्पादयुगंभृङ्गारसलिलैश्चसा ॥ मञ्चेनिवेशयामास
 दोभ्यामालिङ्गयत्तनूपम् ॥ ४७ ॥ तत्प्रेमामृतधाराभिःसिक्तोऽसौपृथिवीपतिः ॥ तस्मिन्नुवासपर्यङ्केतयासहकुतूहली ॥ ४८ ॥ ततःसार्गणिका
 प्रीत्याहसन्तीनवयौवना ॥ ददौचम्पकपुष्पाणितस्मैभूमिभुजेस्वयम् ॥ ४९ ॥ पुष्पमालापुष्पमेकंतस्माद्रूपतिष्ठस्ततः ॥ पपातधरणीपृष्ठं
 गन्धव्याप्तदिगन्तरम् ॥ ५० ॥ तच्च्युतंकुसुमदंष्ट्रासराजात्यन्तसम्भ्रमात् ॥ नमोनारायणायेतिजगादोङ्कारपूर्वकम् ॥ ५१ ॥ नारायणायेति
 वाक्यात्सर्वाणिपातकानिच ॥ स्वर्णपुष्पप्रदानेनतस्यनष्टानिभुजः ॥ ५२ ॥ ग्रामीणाअथसर्वेऽपिसमागत्यातिदुर्जये ॥ तस्यामेवनिशयातं
 जघ्नुर्वेश्यागृहेस्थितम् ॥ ५३ ॥ नेतुंतमथभूपालंसर्वपातकिनांवरम् ॥ किङ्करान्प्रेषयामासकुद्धोवैव्रस्वतोभृशम् ॥ ५४ ॥ तेनाज्ञप्तास्ततोदूता
 पाशमुद्गरपणयः ॥ अतिवेगात्समायाताःक्रोधंसंरक्तलोचनाः ॥ ५५ ॥ उद्यमंचकिरेनेतुंयमदूताःस्वमालयम् ॥ ततोनारायणप्रेष्याःशङ्ख
 चक्रगदाधराः ॥ ५६ ॥ आयातागरुडारूढास्तनेतुंपृथिवीपतिम् ॥ पाशेनयन्त्रितंदृष्ट्वातंभूपंविष्णुकिङ्कराः ॥ ५७ ॥ जघ्नुश्चक्रेर्गदा
 मिश्रयमदूतान्महाबलाः ॥ समारोप्यरथेदिव्येशङ्खान्दध्मुरनुत्तमान् ॥ ५८ ॥ तथाराजारथारूढस्तुलसीमाल्यभूषितः ॥ पीतकौशेयवासाश्चस्वर्णाल
 ङ्कारभूषितः ॥ ५९ ॥ स्तूयमानोमुनिगणैर्वेदवेदाङ्गःपरगैः ॥ विष्णुदूतैःपरिवृतोहरेःसालोक्यमाययौ ॥ ६० ॥ अथोत्थायस्वयंविष्णुश्चतुर्भिर्दीर्घ
 बाहुभिः ॥ तमालिङ्गितवान्भूपंप्रोक्तवांश्चद्विजोत्तम ॥ ६१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ नृपतेकुशलंब्रह्मसर्वपुण्यात्मनांवर ॥ किमस्तिसाध्यंभवतस्तदाज्ञापय
 संप्रति ॥ ६२ ॥ नमोनारायणायेतिवारैकमपियोवदेत् ॥ नित्यंतस्यानुपाल्योऽहंसमेभ्रातासमेपिता ॥ ६३ ॥ नारायणेतिमन्नामकदाचिद्यःस्मरेन्नरः ॥

प० पु०
॥ २३ ॥

साधयाम्यखिलंतस्यपितुःपुत्रइवेप्सितम् ॥ ६४ ॥ भक्तोऽसिन्पतिश्रेष्ठतस्मान्निजमनोरथम् ॥ प्रकाशयाद्भुतंतातकिंतेदास्यामिचाधुना ॥ ६५ ॥
राजोवाच ॥ सर्वमेवदयासिन्धोत्वयादत्तंनसंशयः ॥ पापिनापिमयाप्राप्तंतवस्थानंसुदुर्लभम् ॥ ६६ ॥ तस्यानेनतुवाक्येनप्रसन्नःकमलापतिः ॥
स्नेहान्निवेशयामासभूपालंतन्निशामय ॥ ६७ ॥ ततःसुवर्णालङ्कारैर्विश्वकर्मविनिर्मितैः ॥ चकारमण्डलंतस्यस्वयमेवदयामयः ॥ ६८ ॥ अथज्ञाना
विधेर्भक्ष्यैर्दिव्यैरपिसुदुर्लभैः ॥ तोषितःसमहीशालोविष्णुनातिसहिष्णुना ॥ ६९ ॥ एवंप्रतिदिनंतस्थौसराजाविष्णुमन्दिरे ॥ मन्वन्तरसहस्राणि
नववर्षशतानिच ॥ ७० ॥ प्रजानांपालनंचक्रेसराजाधर्मतत्परः ॥ पूजयामाससतंतंभक्त्यापरमयाहरिः ॥ ७१ ॥ चारुचम्पकपुष्पैश्चनैर्वैद्यैर्विवि
धैश्चसः ॥ आयुःशेषेसभूपालोमरणंजाह्नवीजले ॥ ७२ ॥ समासाद्यययौमोक्षंप्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ ७३ ॥ व्यासउवाच ॥ विप्रचम्पकपुष्पस्यप्रभा
वोऽयंप्रकीर्तितः ॥ चम्पकैर्हरिमभ्यर्च्यमुक्ताःस्युःपापिनोजनाः ॥ ७४ ॥ स्फुटचम्पकपुष्पेणपूजितोभगवान्हरिः ॥ अचिरेणैवविप्रपेददाति
परमंपदम् ॥ ७५ ॥ येयजन्तिपरात्मानमिच्छयावाप्यनिच्छया ॥ तेऽपियान्तिपरंधामविमुक्ताःसर्वपातकैः ॥ ७६ ॥ हरौप्रसन्नेदुरितीनकोऽपि
यतःसराजाकृतपातकोऽपि ॥ जगाममोक्षंकृपयामुगरोर्विश्वार्णवंनिम्नमिमंवितीर्य ॥ ७७ ॥ दिव्यैःसुगन्धैःकनकप्रसूनैर्नारायणंपद्मदलायताक्षम् ॥
भक्त्यायजेद्यःपरमांदरेणमर्त्योव्रजेत्तंतुविहायपापम् ॥ ७८ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेक्रियायोगसारेचम्पकपुष्पमहिमानामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥
व्यासउवाच ॥ जैमिनेविधिनायेनपूजितव्योहरिःसदा ॥ तमहंवच्चिमविप्रर्षेयपुणवत्ससमाहितः ॥ १ ॥ कल्यउत्थायपर्यङ्काद्गृहीत्वापात्रमम्भसाम् ॥
बहिर्देशंत्रजेत्प्राज्ञःशीर्षमाच्छाद्यवाससा ॥ २ ॥ तत्रोदीच्यादिशिमौनीयज्ञसूत्राणिकर्णयोः ॥ कृत्वोपविष्टश्चाज्ञस्तुमलमूत्रंविसर्जयेत् ॥ ३ ॥ देवतां
यतनेमार्गेगोष्ठेषुचत्वरंषुच ॥ रथ्यायांकृष्टभूमौचदर्भमूलेतथाङ्गणे ॥ ४ ॥ तदिनीपुलिनेचैत्यवृक्षमूलेतथावने ॥ तडागवापीगर्भेषुमलंमूत्रंचनत्य
जेत् ॥ ५ ॥ रविचन्द्रमसंचैवद्विजान्गाश्चदिशोदश ॥ मलंमूत्रंत्यजेद्यावत्तावत्प्राज्ञोनपश्यति ॥ ६ ॥ खनितांमूषिकाद्यैश्चबिलाभ्यन्तरवार्तिनीम् ॥
फालकृष्णामृदंचैवनगृहीयाच्छौचहेतवे ॥ ७ ॥ जलाजलंसमानीयशौचंकुर्याद्विचक्षणः ॥ पादंजलेषुवेदत्त्वानशौचंकुरुतेबुधः ॥ ८ ॥ दक्षिणाभिमु
खोरात्रौकुर्यात्प्राज्ञोबहिःक्रियाम् ॥ शिरःप्रावृत्यवस्त्रेणततःशौचंसमाचरेत् ॥ ९ ॥ मृत्तिकैकाप्रदातव्यालिङ्गेतिसस्तुवैगुदे ॥ सप्तसव्येकरेप्राज्ञैर्हस्तयोरु
भयोर्दश ॥ १० ॥ पादयोःषट्प्रदातव्यामृत्तिकाचविचक्षणैः ॥ कृतशौचक्रियःप्राज्ञःकुर्यादन्तस्यधावनम् ॥ ११ ॥ जिह्वापामार्जनंचैव
दशनाच्छादनादिभिः ॥ दक्षिणाभिमुखोभूत्वापश्चिमाभिमुखस्तथा ॥ १२ ॥ नदन्तधावनंकुर्यात्कुर्याच्चेन्नारकीभवेत् ॥ मध्यमानामिकाभ्यांचवृद्धा

क्रि.खं.प.
अ० ११

॥ २३ ॥

दुष्टेनचद्विजं ॥ १३ ॥ दन्तस्यधावनंकुर्यान्नितर्जन्याकदाचन ॥ अश्वत्थवटवृक्षाणां धान्याकैथिकयाबुधः ॥ १४ ॥ नदन्तधावनंकुर्यात्तथेन्द्रस्यसुरस्य
 च ॥ नित्यंक्रियाफलंतस्यसर्वमेवविनश्यति ॥ १५ ॥ यःस्नानसमयेकुर्याज्जैमिनेदन्तधावनम् ॥ निराशाःपितरोयान्तितस्यदेवाःसुरर्षयः ॥ १६ ॥
 दन्तस्यधावनंकुर्याद्योमध्याह्नापराह्नयोः ॥ तस्यपूजांनगृह्णन्तिदेवताःपितरोजलम् ॥ १७ ॥ स्नानकालेषुष्करिण्यांयःकुर्यादन्तधावनम् ॥
 ततोज्ञेयःसचाण्डालोयावद्रङ्गानपश्यति ॥ १८ ॥ भगवत्युदितेसूर्येयःकुर्यादन्तधावनम् ॥ तदन्तकाष्ठंपितरोभुक्त्वागच्छन्तिदुःखिनः ॥ १९ ॥
 उपवासदिनेविंप्रपितृश्राद्धदिनेतथा ॥ नतत्फलमवाप्नोतिदन्तधावनकृन्नरः ॥ २० ॥ प्रभातेमार्जयेदन्तान्वाससारसनांतथा ॥ कुर्याद्वादश
 विप्रेन्द्रकलोलानिजलैर्बुधः ॥ २१ ॥ उपवासेपितृश्राद्धेविधिनाऽनेनजैमिने ॥ दन्तधावनकृन्मर्त्यःसंपूर्णलभतेफलम् ॥ २२ ॥ अनेन
 विधिनाकृत्वादीर्घदर्शीवहिष्क्रियाम् ॥ ततोनिजगृहंगत्वारत्रिवस्त्रंपरित्यजेत् ॥ २३ ॥ ततोदेवगृहद्वारेचोपविष्टोबुधःशुचिः ॥ स्मरेन्नारायणं
 देवमनन्तंपरमेश्वरम् ॥ २४ ॥ रामश्यामतनोविष्णो नारायणदयामय ॥ जनार्दनजगद्धामपापंमेहरकेशव ॥ २५ ॥ पीताम्बरधरानन्तपद्म
 नाभजगन्मय ॥ वामनप्रणतस्येशविभोत्वंशरणंभव ॥ २६ ॥ दामोदरयदुश्रेष्ठश्रीकृष्णकरुणार्णव ॥ कमलेशणदेवेन्द्रवासुदेवकृपांकुरु ॥ २७ ॥ गरु
 डध्वजगोविन्दविश्वम्भरगदाधर ॥ शङ्खपाणेचक्रपाणेपद्महस्तहरापदः ॥ २८ ॥ लक्ष्मीविलासवैकुण्ठहृषीकेशसुरोत्तम ॥ पुरुषोत्तमकंसारकैटभारेभयंहर ॥
 ॥ २९ ॥ श्रीपतेश्रीधरविभोश्रीदशरुमाधव ॥ परं ब्रह्मपरंधामशरणंमेभवाव्यय ॥ ३० ॥ इत्थंकृत्वाद्विजश्रेष्ठश्रीविष्णुस्मरणंबुधः ॥ बद्धाञ्जलिरिति
 ब्रूतेप्रविश्यनिलयंगतः ॥ ३१ ॥ ईश्वरश्रीपतेकृष्णदेवकीनन्दनप्रसो ॥ निद्रामुञ्चजगन्नाथप्रभातसमयोऽभवत् ॥ ३२ ॥ अथोस्थितमिवप्राज्ञःपर्यङ्कदेवकी
 सुतम् ॥ निद्रांत्यक्त्वासलक्ष्मीकंचिन्तयेद्विजचेतसा ॥ ३३ ॥ ततःकृतच्छदंदिव्यपात्रंचजलपूरितम् ॥ मुखप्रक्षालनार्थायदद्यात्कृष्णायवैष्णवः ॥ ३४ ॥
 ईश्वरंवर्तनार्थायसेवन्तेसेकायथा ॥ तथैवमतिमन्तोऽपिसेवन्तेपरमेश्वरम् ॥ ३५ ॥ यस्तुसेवकरूपेणसेवतेजगदीश्वरम् ॥ अचिरेणैवविप्रपेतस्यसिध्यति
 वाञ्छितम् ॥ ३६ ॥ यथेश्वरस्यसभयाःसेवांकुर्वन्तिचेटकाः ॥ प्राज्ञास्तथैवसेवन्तेसर्वदेवहरिंप्रभुम् ॥ ३७ ॥ निजेच्छयानयाविष्णुंनिर्भयःपूजयेन्नरः ॥
 कुसेवकःसएवास्तितदानहिभवेद्विज ॥ ३८ ॥ अतएवद्विजश्रेष्ठत्वरयाकमलापते ॥ कर्त्तव्यासर्वदासेवापुंसाकैवल्यमिच्छता ॥ ३९ ॥ निर्माल्यं
 रात्रिवस्त्रंचगन्धंपर्युपितंतथा ॥ हरेरुत्तारयेदङ्गात्प्रभातेवैष्णवोजनः ॥ ४० ॥ ततोदेवालयेतस्मिन्स्वयमेवहिमार्जयेत् ॥ कुर्याच्छनैःशनैःप्राज्ञः
 संमार्जन्यापरिष्क्रियाम् ॥ ४१ ॥ यावन्तो निलयात्तस्माद्गच्छन्तिरेणवोवहिः ॥ तावन्मन्वन्तरशतंतिष्ठेद्विष्णुगृहेनरः ॥ ४२ ॥ यस्तुसंमार्जनं

कुर्याद्ब्रह्महापिहरेर्गृहे ॥ सोऽपियातिपसंधामकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ ४३ ॥ तथोपलेपनंकुर्याद्दूर्णकैर्गोमयैर्द्विज ॥ तस्मिन्विष्णुगृहेप्राज्ञःस्मरेन्नारायणं
प्रभुम् ॥ ४४ ॥ यस्तूपलेपनंकुर्यात्केशवस्यचमन्दिरे ॥ तस्यपुण्यमहंवच्मिसंक्षेपाच्छृणुजैमिने ॥ ४५ ॥ रजांसितत्रयावन्तिविनश्यन्तिद्विजोत्तम ॥
तावत्कल्पसहस्राणितिष्ठेद्विष्णुगृहेसुखी ॥ ४६ ॥ संमार्जनंविष्णुगृहेजनःकृत्वोपलेपनम् ॥ लभतेपरमंधामकिंपूजाफलवित्प्रभोः ॥ ४७ ॥
देशकालविरोधेननशक्नोतियदास्वयम् ॥ तदाविष्णुगृहेचापिधर्मपत्नीनियोजयेत् ॥ ४८ ॥ अथवातनयंभक्तंमुचरित्रंतथात्मनः ॥ भ्रातरंभगिनीं
वापिदेवागारेनियोजयेत् ॥ ४९ ॥ हरेःसपर्यावस्तूनि सप्तधाशुद्धवारिभिः ॥ प्रक्षालयेत्त्रिधावापिस्वयमेवातियत्नतः ॥ ५० ॥ अम्लेनताम्रपात्राणि
कांस्यपात्राणिभस्मना ॥ वह्निनालोहपात्राणिशुद्ध्यन्तिनात्रसंशयः ॥ ५१ ॥ धनाढ्योलोहपात्रस्थैर्यःस्नापयतिवारिभिः ॥ नारायणंजगन्नाथंतस्यतुष्टोन
केशवः ॥ ५२ ॥ अज्ञानाद्रापिचेत्तर्हिगङ्गास्नानेनशुद्ध्यति ॥ संपदिब्राह्मणश्रेष्ठकर्तव्योनियमःसदा ॥ ५३ ॥ विपत्त्यांनियमोनास्तिशास्त्रेष्विति
विनिश्चयः ॥ यत्नात्प्रक्षालितःशङ्खोयदाभूमिंस्पृशेत्पुनः ॥ ५४ ॥ तदासशङ्खोविप्रेन्द्रशतधौतेनशुद्ध्यति ॥ इत्थंप्रक्षालयत्नेनपूजाद्रव्याणिचक्रिणः
॥ ५५ ॥ गृहीत्वास्नानवस्तूनिस्नानार्थंसरसींत्रजेत् ॥ अकृत्वास्नानकर्माणिगृहमायातियःपुनः ॥ ५६ ॥ तस्मिन्दिनेपितृगणस्तस्यनाप्नोति
तर्पणम् ॥ स्नानार्थंभोजनार्थंवागच्छतोविघ्नकृद्भवेत् ॥ ५७ ॥ यस्तुमोहाद्विजश्रेष्ठसन्तनारकीभवेत् ॥ स्नानार्थंसरसींगत्वामलमूत्रंकरोतियः ॥
॥ ५८ ॥ पितरस्तस्यविष्णुमृत्रभोजिनःस्युर्नसंशयः ॥ ततःकृत्वाविधानेनस्नानंचतर्पणादिकम् ॥ ५९ ॥ स्वकीयंगृहमागच्छेत्स्मरन्नारायणंबुधः ॥
ततश्चप्राङ्गणेविप्रप्रक्षाल्यचरणद्वयम् ॥ ६० ॥ प्रविशेद्देवतागारंशुचिर्ब्राह्मणसत्तमः ॥ अप्रक्षालितपादोयःप्रविशेन्निलयंजनः ॥ ६१ ॥ संवत्सर
कृतंपुण्यंतस्यनश्यतितत्क्षणात् ॥ स्नानंकृत्वासमागत्यप्राङ्गणेषुविचक्षणः ॥ ६२ ॥ तस्मात्प्रक्षाल्यचरणौप्रविशेद्देवतागृहम् ॥ उपविश्यपादयुग्मं
बुधःसव्येनपाणिना ॥ ६३ ॥ यत्नात्प्रक्षालयेद्विप्रतथापाणिद्वयंपुनः ॥ पादेनपादंविप्रेन्द्रतथादक्षिणपाणिना ॥ ६४ ॥ यश्चप्रक्षालयेन्मूढ
स्तंलक्ष्मीस्त्यजतिध्रुवम् ॥ अथोपविष्टोमंतिमान्केशवार्चनमारभेत् ॥ ६५ ॥ अनन्यमानसोभूत्वासर्वकामफलप्रदम् ॥ मृगचर्मासनेशुद्धेव्याघ्र
चर्मासनेऽपिवा ॥ ६६ ॥ वस्त्रासनेकेवलेचतथाकुशमयासने ॥ पुष्पासनेचोपविष्टःपूजयेत्कमलापतिम् ॥ ६७ ॥ काष्ठासनेद्विजोविद्वान्कुर्याद्विष्णु
पूजनम् ॥ विष्णुनात्वंधृतापृथ्विसर्वलोकास्त्वयाधृताः ॥ ६८ ॥ अतःसर्वसहेदेहिवस्तुमेस्थानमुत्तमम् ॥ इत्युक्त्वासनमास्तीर्यवसेन्नारायणार्चकः ॥
॥ ६९ ॥ दक्षिणाभिमुखोभूत्वा न कुर्याद्विष्णुपूजनम् ॥ शङ्केकृत्वातुपानीयमन्त्रपूतंसुवासितम् ॥ ७० ॥ स्नापयेत्कमलाकान्तंकमलासहितं

प्रभुम् ॥ शङ्खे मस्त्रापयेद्यस्तु भगवन्तं जनार्दनम् ॥ ७१ ॥ तत्फलं तस्य वक्ष्यामि शृणु विप्रेन्द्र जैमिने ॥ विप्रगोस्त्रीभूषणहत्यासुरापानादिपातकैः ॥ ७२ ॥
 विमुक्तो याति वैकुण्ठं भुङ्क्ते हि सकलं सुखम् ॥ यदि दृष्ट्वा हृषीकेशं पूजयेन्मानवो द्विज ॥ ७३ ॥ लभते तत्तदेवाशुप्रसादात्कमलापतेः ॥ शङ्खाभावे तु विप्रेन्द्र
 सुगन्धितो यः कुबुधः ॥ ७४ ॥ कृत्वा च तुलसीपात्रे स्नापयेत्केशवंबुधः ॥ ततो देवं स्नापयित्वा संस्थाप्य च वरासने ॥ ७५ ॥ सुगन्धैश्चन्दनैस्तस्य
 कुर्यात्सर्वाङ्गलेपनम् ॥ तुलसीकाष्ठपङ्केन च क्रिणो देहलेपनम् ॥ ७६ ॥ यः करोति जनस्तस्य प्रसन्नः स ततः हरिः ॥ तुलसीपत्रमालेयं निजगन्धसुख
 प्रदा ॥ ७७ ॥ दीयते तेजगन्नाथसुप्रीतो भव सर्वदा ॥ मन्त्रेणानेन विप्रेन्द्र तुलसीपत्रमालया ॥ ७८ ॥ अलङ्कृतो महाविष्णुः प्रसन्नो न ददाति किम् ॥
 ततस्तु वैदिकैर्मन्त्रैः कर्तव्यं स्वस्तिवाचनम् ॥ ७९ ॥ दिग्बन्धनं च कर्तव्यं मन्त्रैः पौराणिकैर्बुधैः ॥ कृष्णोरक्षतु पूर्वस्यामाग्नेय्यां देवकीसुतः ॥
 ८० ॥ याम्यारक्षतु दैत्यारिर्नैर्ऋत्यां मधुसूदनः ॥ विदिक्षुरक्षतु श्रीमानूर्ध्वं च श्रीधरः प्रभुः ॥ ८१ ॥ अधोरक्षतु विश्वात्मा कूर्ममूर्तिः कृपात्मयः ॥
 ये विघ्नकारकाः सर्वे पूजाकाले भवन्ति ह ॥ ८२ ॥ दूरं गच्छन्तु ते सर्वे हरिनामास्त्रताडिताः ॥ इत्थं दिग्बन्धनं कृत्वा ततः प्रह्वः कृताञ्जलिः ॥ ८३ ॥
 वक्ष्यमाणेन मन्त्रेण संकल्पं कुरुते दृढम् ॥ मयारब्धामिमां पूजां देवदेव जनार्दन ॥ ८४ ॥ सिद्धिं प्रापय निर्विघ्नां प्रसीद परमेश्वर ॥ ततस्तु कृतसंक
 ल्पो वैष्णवः सर्वतत्त्वं वित् ॥ ८५ ॥ अङ्गन्यासादिकं कृत्वा ध्यायेन्नारायणं हृदा ॥ नवीनमेघसङ्काशं पुण्डरीकनिभेक्षणम् ॥ ८६ ॥ पीताम्बर
 धरं देवं स्मितचारुतराननम् ॥ कदम्बपुष्पमालाभिर्भूषितं सुमहाभुजम् ॥ ८७ ॥ वर्हिर्वर्हश्रेणि वद्धशिखण्डधृतकुण्डलम् ॥ वंशीमधुरनादेन
 मोहयन्तं दिशो दश ॥ ८८ ॥ आवृतगोपनारीभिश्चारुवृन्दावने स्थितम् ॥ एवं संचिन्त्य देवेश गोविन्दं सर्वकामदम् ॥ ८९ ॥ ततश्चावाहनं
 कुर्याद्भक्तिभावेन वैष्णवः ॥ आवाहिताय कृष्णाय चतुर्वर्गप्रदायिने ॥ ९० ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयानितत्र दद्याद्विचक्षणः ॥ कोमलैस्तुलसीपत्रै
 रम्यैर्वाकुसुमैर्बुधः ॥ ९१ ॥ पूजयेत्सर्वदेवेशं श्रीकृष्णं देवकीसुतम् ॥ नमो मत्स्याय कूर्माय वराहाय नमोनमः ॥ ९२ ॥ नमोऽस्तु हरये तुभ्यं वामनाय
 नमोनमः ॥ नमो रामाय रामाय रामाय बलिने नमः ॥ ९३ ॥ नमो बुद्धाय शुद्धाय सकृपाय नमोनमः ॥ नमोऽस्तु कल्किने तुभ्यं नमस्ते बहुमूर्तये ॥
 ९४ ॥ नारायणाय कृष्णाय गोविन्दाय त्रिशङ्किणे ॥ दामोदराय देवाय देवदेवाय ते नमः ॥ ९५ ॥ हृषीकेशाय शान्ताय व्योमपादाय वै नमः ॥ नमोऽस्तु पद्मा
 पतये नमस्ते पद्मचक्षुषे ॥ ९६ ॥ अनन्ताय नमस्तुभ्यं गदाहस्ताय वै नमः ॥ ताक्ष्यध्वजाय वै तुभ्यं नमस्ते चक्रपाणये ॥ ९७ ॥ पद्महस्ताय वै तुभ्यं नमस्तु
 ताय नमोनमः ॥ नमो दैत्यारये तुभ्यं सर्वकामप्रदायिने ॥ ९८ ॥ माधवाय सुरेशाय विष्णवे परमात्मने ॥ किरीटिने कुण्डलिने नमोऽस्तु हरये सदा ॥ ९९ ॥

प० पु०
॥ २५ ॥

नमोभगवतेतुभ्यंवाहनंगरुडाह्वयम् ॥ ॐ नमोगरुडायेतिमन्त्रेणैवविचक्षणः ॥ १०० ॥ नमःशङ्खायचक्रायगदायैचनमोनमः ॥ नमःपद्मायखड्गाय
नन्दकायनमोनमः ॥ १ ॥ इतिसंपूज्यदेवेशंसदारंचसवाहत्तम् ॥ सायुधंचततोमन्त्रंजपेदष्टाक्षरंबुधः ॥ २ ॥ निजभक्त्याततोजह्वामन्त्रमष्टाक्षरं
बुधः ॥ गोविन्दायततोदद्यान्नानानैवेद्यमुत्तमम् ॥ ३ ॥ धूपंदीपंचताम्बूलंदेवदेवायविष्णवे ॥ अन्यान्यप्युपहाराणिप्रदद्याद्वैष्णवोजनः ॥ ४ ॥
यस्तुधूपंद्विजश्रेष्ठचन्दनागरुवासितम् ॥ दद्यान्मुरारयेतस्यद्रुतंसिध्यतिवाञ्छितम् ॥ ५ ॥ धूपंयच्छतियोविप्रहरयेधृतवासितम् ॥ सगच्छे
द्विष्णुभवनंविमुक्तःपापकोटिभिः ॥ ६ ॥ नागयणाययोधूपंदद्याद्भृगुलुवासितम् ॥ सयातिपरमंधामदुर्लभंयत्सुरैरपि ॥ ७ ॥ धृतेनंदीपंयो
दद्यात्तिलतैलेनवापुनः ॥ निमेषात्सकलंतस्यपापंहरतिकेशवः ॥ ८ ॥ कर्पूरवासितंयस्तुताम्बूलंचक्रपाणये ॥ दद्यात्तस्यद्विजश्रेष्ठमुक्तिर्भवति
जैमिने ॥ ९ ॥ यस्तुयच्छतिताम्बूलंखदिरेणसमन्वितम् ॥ इहभुक्त्वाखिलान्भोगानन्तेयातिहरेःपदम् ॥ ११० ॥ षष्ठीमधुरिकायुक्तंतथा
जातिफलादिभिः ॥ ताम्बूलंहरयेदत्त्वास्वर्गमाप्नोतिमानवः ॥ १११ ॥ शङ्खेकृत्वातुपानीयंकुर्याद्विष्णुप्रदक्षिणम् ॥ वक्ष्यमाणेनमन्त्रेणजैमिनेवैष्णवो
जनः ॥ १२ ॥ जनार्दनजगद्बन्धोशरणागतपालक ॥ त्वदासदासदासत्वंदासस्यदेहिमेप्रभो ॥ १३ ॥ मन्त्रेणानेनयःकुर्यान्नारायणप्रदक्षि
णम् ॥ तस्यपुण्यफलंवच्मिसंक्षेपाच्छृणुजैमिने ॥ १४ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानियानियानिमहान्तिच ॥ तानितानिप्रणश्यन्तिप्रदक्षिणपदेपदे ॥ १५ ॥
यावत्पादंनरोभक्त्यागच्छेद्विष्णुप्रदक्षिणे ॥ तावत्कल्पसहस्राणिविष्णुनासहमोदते ॥ १६ ॥ हरिप्रदक्षिणेयावत्पदंगच्छेच्छनैःशनैः ॥ पदेपदेऽश्वमे
धस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ १७ ॥ प्रदक्षिणीकृत्यसर्वसंसारयेत्फलंभवेत् ॥ हरिप्रदक्षिणीकृत्यतस्मात्कोटिगुणंफलम् ॥ १८ ॥ अङ्गप्रदक्षिणंकुर्याद्य
स्तुनारायणाग्रतः ॥ सोऽपितत्फलमाप्नोतिकिमन्यैर्वहुभाषितैः ॥ १९ ॥ नलङ्घयेत्सोमसूत्रंधीमाञ्शम्भुप्रदक्षिणे ॥ लङ्घितंयदितद्विप्रसापूजानिष्फला
भवेत् ॥ १२० ॥ प्रदक्षिणाकारतयावारैकंयोहरिं व्रजेत् ॥ जन्मजन्मनिविप्रेन्द्रंसार्वभौमोभवेद्भुवम् ॥ २१ ॥ यस्तुवारद्वयंविप्रकुर्वाद्विष्णुप्रदक्षि
णम् ॥ ऐन्द्रं पदमवाप्नोतित्रिदिनेनात्रसंशयः ॥ २२ ॥ विष्णुप्रदक्षिणंयस्तुकुर्याद्द्वारद्वयंजनः ॥ विमुक्तःसकलैःपापैःप्रविशेन्माधवीतनुम् ॥ २३ ॥
भ्रामयेत्सोदकंशङ्खंकेशवोपरिजैमिने ॥ अन्तेदेवालयंगत्वासभवेत्सुरवन्दितः ॥ २४ ॥ प्रणमेद्दण्डवद्भूमौसप्तधायस्तुकेशवम् ॥ पातकंतच्छरीरस्थं
भस्मीभवतितक्षणात् ॥ २५ ॥ शिरस्यञ्जलिमाधायप्रणमेद्योजनार्दनम् ॥ तस्मैलक्ष्मीपतिर्विष्णुर्देदातिपरमंपदम् ॥ २६ ॥ भूमौनिपात्यसर्वाङ्गं
हरिंप्रणमतांनृणाम् ॥ पुण्यप्रभावंविंप्रपेक्षदतोमेनिशामय ॥ २७ ॥ यावद्दूरेणुभिर्नृणांभूषितंस्यात्कलेवरम् ॥ तावत्कल्पसहस्राणिनिष्ठन्तिह

क्रि.खं.ष.
अ० ११

॥ २५ ॥

रिसंनिधौ ॥ २८ ॥ ततःकेशवनिर्माल्यं वैष्णवेभ्यः प्रदीयते ॥ वैष्णवांस्तान्प्रवक्ष्यामिशृणुसत्तमजैमिने ॥ २९ ॥ शुकःसूतस्तथाव्यासो
 नारदःकपिलोमुनिः ॥ प्रह्लादश्चाम्बुरोषश्चतथाक्रूरोद्धवावपि ॥ १३० ॥ विभीषणोहनुमांश्चतथैवान्येऽपिवैष्णवाः ॥ निर्माल्यंवासुदेवस्यगृह्णन्तु
 सर्वकामदम् ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वाविष्णुनिर्माल्यं निक्षिपेद्भुवि वैष्णवः ॥ ततस्तुहरिर्निर्माल्यंस्वयंगृह्णातिभक्तितः ॥ ३२ ॥ मस्तकेदृश्यतेयस्यहरिर्निर्माल्य
 मुत्तमम् ॥ सविज्ञेयोद्विजश्रेष्ठसाक्षादेवहरिःस्वयम् ॥ ३३ ॥ दुर्लभंविष्णुनैवेद्यंनिर्माल्यंपापनाशनम् ॥ गृह्णन्तित्रिदशाःसर्वेमतुष्याणांचका
 कथा ॥ ३४ ॥ जैमिनेतुलसीपत्रंयस्तुजिघ्रतिवैष्णवः ॥ तस्यदेहान्तरस्थंहिसर्वपापंविनश्यति ॥ ३५ ॥ तुलसीपत्रगन्धस्तुप्रविशेद्यस्य
 नासिकाम् ॥ आपदस्तच्छरीरस्थाःसद्योगच्छन्तिसंक्षयम् ॥ ३६ ॥ तुलसीदलगन्धंयस्समाध्यायाभिनन्दति ॥ तस्यालयेभवेन्नित्यमानन्दो
 द्विजसत्तम ॥ ३७ ॥ स्तवैःस्तुत्वाजगन्नाथंकमलाप्रियमच्युतम् ॥ कृताञ्जलिस्ततःप्राज्ञइमंमन्त्रमुदीरयेत् ॥ ३८ ॥ नारायणजगद्भ्यगच्छ
 धामजगत्पते ॥ गच्छदेवनिजस्थानंप्रसन्नोभवसर्वदा ॥ ३९ ॥ येयंस्वशक्त्यादेवेन्द्रतवपूजाकृतामया ॥ अच्छिद्रास्तुजगन्नाथत्वत्प्रसादाजग
 न्मय ॥ १४० ॥ ततःपादोदकंप्राज्ञोमहाविष्णोःपरात्मनः ॥ समस्तपातकध्वंसिगृहीयाद्भक्तिभावतः ॥ ४१ ॥ कणमात्रंवेद्यस्तुविष्णोः
 पादोदकंशुभम् ॥ संस्नातःसर्वतीर्थेषुजैमिनेसत्यमुच्यते ॥ ४२ ॥ स्पृशेत्पादोदकंविष्णोर्गङ्गास्नानफलंभवेत् ॥ गाङ्गेयंसलिलंविप्रविष्णुपादोदकं
 यतः ॥ ४३ ॥ अकालमरणंनास्तिनास्तिव्याधिभयंतथा ॥ यःस्पृशेत्पादसलिलंकेशवस्यमहात्मनः ॥ ४४ ॥ पापव्याधिविनाशार्थंविष्णु
 पादोदकौषधम् ॥ पापिनोऽपिनरास्तेचपिवन्तुप्रतिवासरम् ॥ ४५ ॥ विष्णुपादोदकंविप्रयःपिवेद्वैष्णवोजनः ॥ पातकंनच्छरीरस्थक्षणादेव
 तुनश्यति ॥ ४६ ॥ यथौषधेनरोगास्तुहन्यन्तेदेहिनोभृशम् ॥ तथैवपातकंसर्वंविष्णुपादोदकेनच ॥ ४७ ॥ विष्णुपादोदकंशुद्धंतुलसीपत्र
 संयुतम् ॥ योवहेच्छिरसाविप्रतस्यपुण्यंवदाम्यहम् ॥ ४८ ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्विमुक्तोविष्णुरूपधृत् ॥ अन्तेविष्णुपुंगत्वाविष्णुनासह
 मोदते ॥ ४९ ॥ मेरुप्रमाणहेमांनिदत्त्वाभवतियत्फलम् ॥ विष्णुपादोदकंस्पृष्ट्वातद्भवंदधिकंफलम् ॥ १५० ॥ अश्वकोटिप्रदानेनैतत्फलं
 प्राप्यतेजनैः ॥ सप्तद्वीपांश्चीदत्त्वाद्विजेभ्योयत्फलंलभेत् ॥ ५१ ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योविष्णुपादोदकंस्पृशन् ॥ अश्वमेधसहस्राणिकृत्वाभव
 तियत्फलम् ॥ ५२ ॥ विष्णुपादोदकंस्पृष्ट्वातद्भवंदधिकंफलम् ॥ दीर्घिकाशतदानेनयत्पुण्यंपरिणीतम् ॥ ५३ ॥ तस्मादप्यधिकंपुण्यं
 लभेत्पादोदकंस्पृशन् ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपादुच्यतेमया ॥ ५४ ॥ विष्णुपादोदकस्पर्शान्मुक्तोभवतिमानवः ॥ भूयोभूयोऽपिविप्रेन्द्रसुदृढंकथ्यते

प० पु०
॥ २६ ॥

मया ॥ ५५ ॥ पुनर्नलभतेजन्मस्पृशन्पादोदकं हरेः ॥ विष्णुनैवेद्यशेषं यः सर्वपापविनाशनम् ॥ ५६ ॥ अश्नातिभक्तिभावेन सगच्छेत्परमं पदम् ॥
दुर्लभं विष्णुनैवेद्यं भुञ्जतो द्विजसत्तम ॥ ५७ ॥ देहं त्यजन्ति पापानि ब्रह्महत्यामुखान्यपि ॥ भुञ्जतो हरिर्नैवेद्यं दासीव वशाभावेत् ॥ ५८ ॥ मुक्तिभूमिः
सुरश्रेष्ठदैवतैरपि दुर्लभा ॥ संपूज्य कमलाकान्तोऽद्यात्रैवेद्यमत्यजन् ॥ ५९ ॥ अचिरेणैव तं विष्णुर्नयति स्वातन्त्र्यं प्रति ॥ नैवेद्यस्य महाविष्णोर्गुणं किं
कथयाम्यहम् ॥ १६० ॥ यद्भुञ्जतः केशवोऽपि स्यादधीनो द्विजप्रभो ॥ यजेदनेन विधिना प्रतिमासं जनार्दनम् ॥ ६१ ॥ विधिहीनामपि श्रेष्ठां पूजां श्रीक
मलापतेः ॥ यः कुर्याद्भक्तिभावेन सोऽपि स्यात्केशवप्रियः ॥ ६२ ॥ विधिज्ञो विधिना विष्णुमभ्यर्च्य लभते फलम् ॥ यथोक्तविधिना विप्रनैवेद्यैर्बहुभिः
प्रभो ॥ ६३ ॥ पूजितोऽपि न तुष्टः स्याद्यदि भक्तिर्न तिष्ठति ॥ यस्य वैयावती भक्तिर्देवदेवे जनार्दने ॥ ६४ ॥ तावदेव फलावाप्तिस्तस्य नास्त्यत्र संशयः ॥
अभक्त्या याहरेः पूजा क्रियते भुवि मानवैः ॥ ६५ ॥ सा पूजा ब्राह्मणश्रेष्ठपूजा काले भवेत्किल ॥ ज्ञानमूलं हरेर्भक्तिर्भक्तिमूलं जगत्पतेः ॥ ६६ ॥ पूजामोक्ष
द्रुमोत्पत्तौ मूलमाराधनं हरेः ॥ अल्पमात्रमपि प्राज्ञं श्रद्धया कुरुते हियत् ॥ ६७ ॥ तदक्षयं भवेत्सर्वं श्रद्धायुक्ता खिला क्रिया ॥ भक्त्या यः पूजयेद्ब्रह्मणमपि
वा वारिमात्रतः ॥ ६८ ॥ संस्थानं लभते विष्णोर्यतो भक्तवशो हरिः ॥ ६९ ॥ असारमेतद्भुवनं समस्तं सारं हरेः पूजनमेव विप्र ॥ तस्मान्मनुष्यो निज
मङ्गलैर्भीभक्त्या यजेत्कृष्णभनन्तमूर्तिम् ॥ १७० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोगसारे हरिपूजाविधिर्नामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ व्यास
उवाच ॥ फाल्गुने ब्राह्मणश्रेष्ठश्रीकृष्णं सुरवन्दितम् ॥ पूजयेद्भक्तिभावेन प्रत्यहं वैष्णवो जनः ॥ १ ॥ फाल्गुने स्नापयेद्यस्तु सर्पिषा देवकी सुतम् ॥ फलं
तस्य प्रवक्ष्यामि यतः सम्यङ्निशामय ॥ २ ॥ सर्वयज्ञफलं प्राप्य सर्वदानफलं तथा ॥ अन्ते याति हरेः स्थानं सर्वपापविवर्जितः ॥ ३ ॥ युगकोटि सहस्राणि
भुक्त्वा भोगं हरेर्गृहे ॥ तत्रैव मोक्षमाप्नोति संप्राप्य ज्ञानमुत्तमम् ॥ ४ ॥ यस्तु यच्छ्रुति कृष्णाय शिशिरेणोपमूर्तये ॥ तिलां नमोदकं दिव्यं सगच्छेद्भक्ति
मन्दिरम् ॥ ५ ॥ यो दुग्धलङ्कान्दद्यात्केशवाय महात्मने ॥ सपिबेदमृतं स्वर्गं मन्वन्तरशतावधि ॥ ६ ॥ हरये ललितं खण्डं यस्तु यच्छ्रुतिजैमिने ॥
तस्य विष्णुः प्रसन्नात्मा छिनत्ति भवबन्धनम् ॥ ७ ॥ विचित्रं फलितं दिव्यं दद्याद्भगवतैर्द्विज ॥ अन्तेशक्रपुरंगत्वास भवेत्सुरवन्दितः ॥ ८ ॥ निर्मलां
शर्करां यच्छेद्यस्तु कृष्णाय भक्तिमान् ॥ स किं न लभते विप्रवासुदेवप्रसादतः ॥ ९ ॥ सुपक्वं फाल्गुने मासि मधुरं बदरीफलम् ॥ यस्तु यच्छ्रुति कृष्णाय फलं
तस्य निशामय ॥ १० ॥ इह भुङ्क्ते सुखं सर्वं पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ अन्ते हरेर्गृहं याति रथमारुह्य शोभनम् ॥ ११ ॥ नदद्याद्भुङ्क्षुं हरेर्यो ददामि फलम् ॥
अज्ञानाद्ब्राह्मणश्रेष्ठदद्याच्चेन्नारकी भवेत् ॥ १२ ॥ फाल्गुने मासि यो दद्याद्भर्ये दाडिमीफलम् ॥ सुपक्वं तत्फलं विप्रवदतो मे निशामय ॥ १३ ॥ तत्र यावन्ति

क्रि.खं.प.
अ० १२

॥ २६ ॥

बीजानितिष्ठन्तिदाडिमीफले ॥ तावन्मन्वन्तरंविष्णोर्गृहेतिष्ठतिभाग्यवान् ॥ १४ ॥ फाल्गुनेमासियोदद्याद्धरयेगुडपिष्टकम् ॥ सविज्ञेयोद्विजश्रेष्ठवा
 जिमेधसहस्रकृत् ॥ १५ ॥ चैत्रेमासिद्विजश्रेष्ठमधुनामधुमूदनम् ॥ स्नापयेद्धभतेमर्त्यस्तद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ १६ ॥ मधुनास्नापयेद्यस्तुनारायणम
 नामयम् ॥ नचर्चाक्रियतेतस्यकदाचिद्रविमुनुना ॥ १७ ॥ चैत्रेकिंशुकपुष्पेणयोऽर्चयेत्कमलापतिम् ॥ तन्नामचित्रगुतेनपञ्जिकायांनल्लिख्यते ॥
 ॥ १८ ॥ चैत्रकेजगतामीशंकृष्णंतिलकपुष्पकैः ॥ अर्चतोनास्तिवैजन्मपुनरस्मिन्महीतले ॥ १९ ॥ कृष्णवज्जुलपुष्पेणसर्वदेवशिरोमणिम् ॥ पूज
 यन्मनुजोविप्रलभतेनापदंकचित् ॥ २० ॥ वासन्तीभिःसुगन्धीभिर्वसन्तेयस्तुपूजयेत् ॥ भगवन्तंप्रसन्नात्मासदेवैरपिपूज्यते ॥ २१ ॥ तथाकिसलयै
 दिव्यैरखण्डेयोऽर्चयेद्धरिम् ॥ तंवन्दतेसमुत्थायस्वयंपीठासनोऽपिच ॥ २२ ॥ धात्रीपत्रैर्नैर्वैर्यस्तुकोमलैर्हरिमर्चयेत् ॥ अचिरेणैवलभतेसकलंवाञ्छितं
 जनः ॥ २३ ॥ शाण्डिल्याखण्डपत्रैश्चधत्तुरैश्चार्कपुष्पकैः ॥ योऽर्चयेद्विष्णुमीशंचसंसाराब्धिपारगः ॥ २४ ॥ योदद्याद्विष्णवेविप्रकंदलीफल
 मुत्तमम् ॥ शक्राद्यास्त्रिदशाःसर्वेवन्दन्तेतमहार्निशम् ॥ २५ ॥ योदद्याच्चैत्रकेमासिभक्त्यागोपालरूपिणे ॥ गोधूमपिष्टकंविप्रसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥
 ॥ २६ ॥ आयातेमाधवेमासिपवित्रेमाधवप्रिये ॥ आमिषंमैथुनंतैलंविष्णुभक्तःपरित्यजेत् ॥ २७ ॥ प्राप्तःसमाचरेत्स्नानंमाधवेमासिवैष्णवः ॥
 परित्यजेत्परांनचनंकुर्याच्चद्विभोजनम् ॥ २८ ॥ प्रभातेपूजयेद्विष्णुंपूर्वोक्तविधिनाद्विज ॥ वैशाखेस्नापयेद्विष्णुपुष्पवासितवारिणा ॥ २९ ॥
 स्नापयेच्छीततोयेषुसन्ध्यापर्यन्तमच्युतम् ॥ त्रिसन्ध्यंपूजयेद्भक्त्यानैवेद्यैर्विविधैःप्रभुम् ॥ ३० ॥ वैशाखेदमनस्रग्भिलक्ष्मीपतिरलङ्कृतः ॥
 नर्किंददातिविप्रर्षेप्रसन्नःपरमेश्वरः ॥ ३१ ॥ वैशाखेमासियोदद्याद्यवान्नचक्रपाणये ॥ तस्यपुण्यानिसङ्ख्यातुकःसमर्थोऽस्तिपण्डितः ॥ ३२ ॥
 यत्किंचिन्माधवेमासिमाधवप्रीतिहेतवे ॥ दीयन्तेमाधवायैवंतत्सर्वमक्षयंभवेत् ॥ ३३ ॥ यदन्यत्सुकृतंकर्मक्रियतेमासिमाधवे ॥ माधवप्रीत
 येविप्रक्षयस्तस्यनविद्यते ॥ ३४ ॥ वैशाखेमासियःकुर्यात्प्रपांमाधवतुष्टये ॥ दिनेदिनेऽश्वमेधस्यफलमाप्नोतिमानवः ॥ ३५ ॥ वैशाखो
 दुर्लभोमासःसर्वकर्मफलप्रदः ॥ पूजितव्योहरिस्तत्रहित्वाकर्मशतान्यपि ॥ ३६ ॥ एकाहमपियःपूजावैशाखेकुरुतेहरेः ॥ षड्वर्षहरिंपूजित्वायत्फलं
 लभतेसतत् ॥ ३७ ॥ वैशाखेमासियोनित्यंविष्णुमश्वत्थरूपिणम् ॥ चतुर्वर्गफलप्राप्तिहेतवेवैष्णवोजनः ॥ ३८ ॥ गण्डूषमात्र
 तोयेनकुर्याद्योऽश्वत्थसेवनम् ॥ सोऽपियातिपरंस्थानंविमुक्तःकोटिपातकैः ॥ ३९ ॥ अश्वत्थमूलंविप्रर्षेयोवध्नातिशिलादिभिः ॥
 अश्वत्थरूपीभगवान्किंकिंतस्मैनयच्छति ॥ ४० ॥ अश्वत्थद्रुममालोक्यप्रणामंकुरुतेयदि ॥ सोऽपियातिपरंस्थानमायुर्वृद्धिर्नसंशयः ॥ ४१ ॥

प० पु०
॥ २७ ॥

यदश्वत्थतलेविप्रधर्मकर्मकरोतियः ॥ न्यूनातिरिक्तानस्यात्तस्मिन्कर्मणिजैमिने ॥ ४२ ॥ तत्रतीर्थानिसर्वाणित्रिस्रोतःप्रभृतीनिच ॥ यत्राश्वत्थतरु
स्तिष्ठेदेकोऽपिशाखिनावरः ॥ ४३ ॥ अश्वत्थं पूजयेद्यस्तुस एव विष्णुपूजकः ॥ अश्वत्थमूर्तिर्भगवान्स्वयमेवयतोद्विज ॥ ४४ ॥ अवज्ञानाद्विजश्रेष्ठ
योऽश्वत्थंहन्तिमूढधीः ॥ संसारेनास्तितत्कर्मयत्कृत्वासचशुध्यति ॥ ४५ ॥ अश्वत्थोवृक्षराजोऽयंहरिमूर्तिःप्रकीर्तितः ॥ तस्मादश्वत्थहन्तणां
त्राताकोऽपिनविद्यते ॥ ४६ ॥ अश्वत्थं पश्यतोविप्रस्पृशतःपरतस्तथा ॥ देहस्थं पातकं सवहरेत्प्रणमतोहरिः ॥ ४७ ॥ विलोक्याश्वत्थहन्तारंयःशक्तो न निवा
रयेत् ॥ तन्नेत्रयुग्मं वडिशैर्यमेनोत्पाटयतेस्वयम् ॥ ४८ ॥ अश्वत्थच्छेदनंमूढोमाकुर्वितिवदेन्नयः ॥ तस्य जिह्वां छुरिकयास्वयंकृन्ततिप्रेतराद् ॥ ४९ ॥
अश्वरथशाखामेकांयःस्वल्पामपिनिहन्तिवै ॥ सकोटिब्रह्महत्यानांफलमाप्नोतिमानवः ॥ ५० ॥ यत्पापं ब्रह्महत्यायांगुरुस्त्रीगमनेनच ॥ सुरापानेतथा
स्तेयेन्यासापहरणेऽपिच ॥ ५१ ॥ यत्पापं भ्रूणहत्यायांगोहत्यायांद्विजोत्तम ॥ स्त्रीहत्यायांचयत्पापंरस्त्रीगमनेतथा ॥ ५२ ॥ शरणागतहत्यायां
हत्यायांसुहृदस्तथा ॥ विश्वासवाक्याकथनेपतिंसाविधौचयत् ॥ ५३ ॥ यत्पापंरनिन्दायांहरिवासरभोजने ॥ अश्वत्थच्छेदनाद्धोरंतत्पापं
प्राप्यतेजनैः ॥ ५४ ॥ विष्णुमूर्तेर्जनोमोहादश्वत्थस्यनिहन्तियः ॥ तत्तुल्यः पातकीकोऽपिनश्रुतःक्षितिमण्डले ॥ ५५ ॥ वदाम्यश्वत्थमाहा
त्म्यंसर्वपापविनाशनम् ॥ सेतिहासंद्विजश्रेष्ठशृणुवत्ससमाहितः ॥ ५६ ॥ पूर्वधनञ्जयोनामब्राह्मणोहरिभक्तिकृत ॥ आसीन्नेतायुगेविप्रसर्वप्राणिहिते
रतः ॥ ५७ ॥ ज्ञातिपूजारतोनित्यं दीपदानेरतःसदा ॥ सत्यवादीजितक्रोधोहिंसादम्भविवर्जितः ॥ ५८ ॥ मुमुक्षुःसद्विजश्रेष्ठसर्वदापरमेश्व
रम् ॥ पूजयामासपरयाभक्त्यानारायणंप्रभुम् ॥ ५९ ॥ तस्यभक्तिततोज्ञात्वामहतींसुदृढांप्रभुः ॥ जहारसकलंवित्तंहेतुमात्रेणकेनचित् ॥ ६० ॥
तथापिसद्विजश्रेष्ठःकेशवस्यमहात्मनः ॥ पूजामनुदिनंचक्रेभक्त्यापरमयासुधीः ॥ ६१ ॥ दुःखेनोपार्जितंवित्तंविनष्टंसकलंद्विज ॥ दृष्ट्वापितस्यविप्रस्यन
दुःखेनाचलंमनः ॥ ६२ ॥ भुजेस्तुमर्जनंचक्रेसविप्रःपरमार्थवित् ॥ महाविष्णुसपर्यायांदृढंबद्धामनोनिजम् ॥ ६३ ॥ भूयोऽपितस्यविप्रस्य
भक्तिंज्ञात्वाजनार्दनः ॥ चकारबन्धुविच्छेदंसुदृढःशमदस्ततः ॥ ६४ ॥ बान्धवास्तस्यविप्रस्यविष्णुमायाविमोहिताः ॥ हिंसामागेभिरेकर्तुंसर्वदेवद्विजो
त्तम ॥ ६५ ॥ ततोविप्रोहिनिर्वृत्तोनिर्बन्धैःपुरुषोत्तमम् ॥ पूजयामाससततंप्रीतःप्रचुरभक्तितः ॥ ६६ ॥ परिकल्प्यचभूदेवोधनंकेशवपूजने ॥
माधवंचजगन्नाथंसबन्धुशुचमत्यजत् ॥ ६७ ॥ भूयएवमहाविष्णुःकौतुकीतस्यजैमिने ॥ जहारसानुकम्पोऽपिपुत्रानपिदिनेदिने ॥ ६८ ॥
तथापिसद्विजश्रेष्ठःकेशवंक्लेशनाशनम् ॥ पूर्वद्विगुणदाभक्त्यानित्यंविष्णुमपूजयत् ॥ ६९ ॥ तस्यपत्नीततोविप्रदुःखशोकातिदुःखिता ॥

क्रि.सं.प.
अ० १२

॥ २७ ॥

पितृगेहंगताविष्णोर्माययापरिमोहिता ॥ ७० ॥ अथैकाकीसभूदेवोविष्णुभक्तिपरायणः ॥ विपदंचिन्तयामासनकदापितुचेतसा ॥ ७१ ॥ एक
 दासद्विजश्रेष्ठविष्णुभक्तिमतांवरः ॥ स्कन्धेपरशुमादायकाष्ठार्थविपिनंययौ ॥ ७२ ॥ वनात्काष्ठंसमादायनित्यमेवचसद्विजः ॥ हिमागमेवस्र
 हीनःकुरुतेशीतवारणम् ॥ ७३ ॥ कदाचिद्विपिनंगन्तुंनाशदनोद्विजसत्तमः ॥ जघानप्राङ्गणस्थस्यशाखामश्वत्थशाखिनः ॥ ७४ ॥ अत्रान्तरेमहा
 विष्णुस्तस्मादश्वत्थपादपात् ॥ निश्चकामसुरश्रेष्ठोव्यथाव्यथितमानसः ॥ ७५ ॥ ददर्शविष्णुंपुरतःसविप्रश्चतुर्भुजंपद्मदलायताक्षम् ॥ पीताम्बरं
 कुण्डलिनंसुकेशंदधानमब्जादिनिजायुधानि ॥ ७६ ॥ परित्स्वद्विस्तररक्तधारासन्ध्यासुशोणीकृतनव्यमेघम् ॥ विभावसुंचैवसुखंपरेशंसदृश्य
 तंदेवगणैरदृश्यम् ॥ हर्षाश्रुधारारुचिराक्षियुग्मस्तुष्टावाविप्रोमृदुलैर्वचोभिः ॥ ७७ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ इरेमुरारेजगदेकनाथगोविन्ददामोदर
 माधवेति ॥ लक्ष्मीपतेकेशवकेशिशत्रोर्नारायणानन्तविभोप्रसीद ॥ ७८ ॥ तवावतारंकिमहंब्रवीमित्वंयाविनानास्तिभुवीहकोऽपि ॥ किंवागुण
 व्याप्तसमस्तलोकंकिंवादयांमित्रपरैकतुल्याम् ॥ ७९ ॥ दत्त्वास्वीयांकस्यचिदीशविष्णोभक्तिंहरस्यच्युतदेहसंस्थाम् ॥ श्रियंसमादायमुदंप्रदास्ये
 भक्तिःप्रदत्तामहतःसुधन्या ॥ ८० ॥ मन्येमहात्मानमनन्तमूर्तेपापात्मनांश्रेष्ठमिवानिशंयत् ॥ तदर्थमेवाङ्घ्रियुगंत्वदीयंनपातकीपश्यतिदैव
 चिन्त्यम् ॥ ८१ ॥ यद्यप्यहंदुःखवतांवरिष्ठोमन्येतथापीन्द्रमिवाद्यविष्णो ॥ आत्मानमात्माजगतांभवन्तंसाक्षात्समीक्षेतईक्षणाभ्याम्
 ॥ ८२ ॥ पूजांतवाल्पापिवेद्भिनाहंद्रव्यंकदापिनंदं दामितुभ्यम् ॥ तथापिचाग्रेमममूर्तिमास्त्वंदृष्टोऽसिमेकेशवएकपूज्यः ॥ ८३ ॥ दत्त
 स्त्वयायंममभक्तिवृक्षोधर्मार्थकामत्रयएवसोऽयम् ॥ त्वदर्शनाम्भोमयवृष्टिसिक्तःप्रभोऽद्यकैवल्यफलंदधार ॥ ८४ ॥ मूर्धामदीयोऽखिललोक
 मूर्ध्नांश्रेष्ठोभवेत्केशवविश्वमूर्ते ॥ त्वत्पादपाथोजयुगेमनोमेसंयातिर्वैसम्प्रतिदेवदेव ॥ ८५ ॥ व्यासउवाच ॥ इत्थंस्तुत्वाजगन्नाथंनारायण
 मनामयम् ॥ कृताञ्जलिःपुनःप्राहभक्त्यातमितिसद्विजः ॥ ८६ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ देवदेवजगन्नाथलोकानुग्रहकारक ॥ कशाप्रहरणैरेतद्वात्रंतेरुधि
 रोक्षितम् ॥ ८७ ॥ सर्वेषामेवदैत्यानांयुधिवंशास्त्वयाहताः ॥ त्वांहन्तुंकःक्षमःपृथ्व्यांप्रभोऽद्भुतमिदंमहत् ॥ ८८ ॥ भगवानुवाच ॥
 वत्ससत्यमिदंप्रोक्तंत्वयानास्त्यत्रसंशयः ॥ दानवोराक्षसोवापिमांहन्तुंकोऽपिनक्षमः ॥ ८९ ॥ अश्वत्थमूर्तिरेवाहंकुष्ठरेणहतस्त्वय्य ॥ अतो
 ऽजनिशरीरेमेरक्तपातोऽधुनाद्विज ॥ ९० ॥ व्यासउवाच ॥ तस्यवाक्यमिदंश्रुत्वासविप्रोभयविह्वलः ॥ निनिन्दस्वयमात्मानमात्मनावहुधा
 द्विजः ॥ ९१ ॥ धिगस्तुतत्त्वतोऽभाग्यंसर्वपातकिनांवरम् ॥ त्रैलोक्याधिपतेर्दाताहृदयेमहतीं व्यथाम् ॥ ९२ ॥ सर्वपापहरोविष्णुः

समयाव्यथितः कृतः ॥ एतत्पापं मया पारं कर्तुं नैकेन शक्यते ॥ ९३ ॥ यस्मिंस्तुष्टे पापिनोऽपि भवन्ति सुरवन्दिताः ॥ महर्तया सव्यथया व्यथितो
हाहतोऽस्म्यहम् ॥ ९४ ॥ प्रसादयन्ति यं देवा ब्रह्माद्या अतिभक्तिः ॥ अहो मया पापवता तस्य दत्ता हृदिव्यथा ॥ ९५ ॥ किंतपोभिर्जपैः किंवा किंगृहैर्जीवनैश्च मे ॥
धर्मार्थकाममोक्षाणां दातैकोऽयं व्यथिततुरः ॥ ९६ ॥ इत्युक्त्वा स द्विजश्रेष्ठ तमेव परशुनिजे ॥ दातुं कण्ठे मनश्चक्रे विष्णुप्रीणनहेतवे ॥ ९७ ॥ तस्य भक्तिदृढां
ज्ञात्वा दयालुः कमलापतिः ॥ तद्भस्तात्तत्परं निन्ये जवेन भक्तवत्सलः ॥ ९८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कथं त्वमेव कुरुषे वत्स कर्मातिदारुणम् ॥ आत्महत्या
कृतां पुंसां तुष्टोऽस्मि न कदाप्यहम् ॥ ९९ ॥ तव भक्त्या तितुष्टोऽस्मि भीतिमाकुरु सत्तम ॥ वरं वरय विप्रेन्द्रयत्ते मनसि वर्तते ॥ १०० ॥ ब्राह्मण उवाच ॥
मया व्यथां प्रदत्ते यं महती परमेश्वर ॥ मातिष्ठतु शरीरे ते याचे वरमिमं प्रभो ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अज्ञानाद्भवता वत्स कर्मेदं विहितं द्विज ॥ अतोऽप
राधो नेतव्यो महानपि न ते यथा ॥ २ ॥ नित्यं तवानुपाल्योऽस्मि भक्तश्रेष्ठो यतो भवान् ॥ भवदीयानहं मन्ये दोषान्वत्स दिने दिने ॥ ३ ॥ तथापि मयि
भक्तिस्तेव वृधेमहती सदा ॥ तस्माद्भक्तवत्सलानृण्यं गन्तुमिच्छामि सम्प्रति ॥ ४ ॥ विहाय सकलां भीतिं वरं वृणु ममाग्रतः ॥ ५ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ त्वयि सर्व
सुरश्रेष्ठ मम जन्मनि जन्मनि ॥ तिष्ठतां सुदृढा भक्तिर्हरे किमपरैर्वरैः ॥ ६ ॥ व्यास उवाच ॥ श्रुत्वा वाक्यमिदं तस्य केशवं प्रणयोदितम् ॥ निजकण्ठस्थितां
मालां प्रीतस्तस्मै ददौ ततः ॥ ७ ॥ समालिङ्ग्य ततो विप्रं पिता पुत्रमिव प्रभुः ॥ चतुर्भिर्बाहुभिर्दीर्घैरुवाच मृदुलं वचः ॥ ८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मद्भ
क्तोऽसि यदा विप्रतथा ते मत्प्रसादतः ॥ अचिरेणैव सकलं भद्रं विप्रमविष्यति ॥ ९ ॥ अश्वत्थरूपं मां नित्यं क्रियायोगेन सत्तम ॥ समाराधय सर्वते साध
यिष्यामि वाञ्छितम् ॥ १० ॥ इत्युक्त्वा तं द्विजश्रेष्ठं भूयोऽप्यालिङ्ग्य केशवः ॥ अभवत्सहस्रादृश्यं तत्रैव करुणालयः ॥ ११ ॥ विष्णोः
कण्ठस्रजं प्राप्य सविप्रो वैष्णवोत्तमः ॥ कृतकृत्यमिवात्मानं मत्वा तस्थौ निजे गृहे ॥ १२ ॥ ततः कुर्वरो विप्रर्षेतस्य विप्रस्य सद्गानि ॥ स्वयं वर्ष वित्ता
नि बहुनिकेशाज्ञया ॥ १३ ॥ प्रासादो रचितस्तस्य शिल्पिना विश्वकर्मणा ॥ नारायणाज्ञया तत्र वैजयन्त इवोत्तमः ॥ १४ ॥ दासदासी समा युक्तो ना
नावस्तु विभूषितः ॥ गजाश्वकोटि संकीर्णविवभौतस्य मन्दिरम् ॥ १५ ॥ वभूवुः संगतास्तस्य नष्टा अपि च बान्धवाः ॥ कृतावज्ञा च तत्पत्नी स्वयंतद्ब्रह्म
माययौ ॥ १६ ॥ मृतपुत्रा पितृपत्नी केशवस्यानुकम्पया ॥ स्थिरप्रजा भवद्विप्रस्वामिभक्तिपरायणा ॥ १७ ॥ चिरं भुक्त्वा खिलान्भोगान् पुत्रपौत्रसम
न्वितः ॥ आयुषोऽन्ते ययौ मोक्षं सदारो विप्रसत्तमः ॥ १८ ॥ व्यास उवाच ॥ साक्षादेव स्वयं विष्णुरश्वत्थो वृक्षसत्तमः ॥ तद्भक्तिं कुर्वतां पुंसां विद्यते नाशुभं
क्वचित् ॥ १९ ॥ अश्वत्थं सेवते यस्तु विष्णुं ध्यात्वा नरोत्तमः ॥ तस्य प्रसन्नो भगवान् ददाति परमं पदम् ॥ १२० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रिया

योगसारेऽश्वत्थमाहात्म्येद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ व्यासउवाच ॥ ज्येष्ठेमासिद्विजश्रेष्ठभगवन्तंजनार्दनम् ॥ पूजयेद्भक्तिभावेनजलैःसंस्नाप्य
 शीतलैः ॥ १ ॥ उद्धर्तनंचदातव्यंसुगन्ध्यामलकंतथा ॥ तैलंसुगन्धंहरयेग्रीष्मकालेदिनेदिने ॥ २ ॥ सुवासितेशीतलेचमन्दिरेऽतिमनोरमे ॥
 प्रत्यहंकमलाकान्तंस्थापयेज्जनमण्डपे ॥ ३ ॥ नरौद्रदेशेविप्रेन्द्रसधूमेरन्धनालये ॥ नमूतिकागृहेचैवस्थापयेत्कमलापतिम् ॥ ४ ॥ चामरेर्वी
 जयेच्छ्वेतैःसुदीर्घैःकमलापतिम् ॥ ज्येष्ठेमासिद्विजश्रेष्ठसुप्रीतःकिंनयच्छति ॥ ५ ॥ मयूरपुच्छव्यजनैर्निदाघेवीजितोहरिः ॥ ददात्यभिमतं
 सर्वमचिरेणैवसंतम ॥ ६ ॥ तालवृन्तकवातेनपवित्राम्बरवायुना ॥ यैग्रीष्मेवीज्यतेविष्णुस्तेसर्वेस्वर्गगामिनः ॥ ७ ॥ योगात्रलेपनंकुर्या
 त्सुगन्धीयैश्चकर्दमैः ॥ ग्रीष्मेहरिचन्द्रनैश्चसविशेन्माधवीतनुम् ॥ ८ ॥ उष्मागमेद्विजश्रेष्ठसमुक्तोनात्रसंशयः ॥ प्रफुल्लकुसुमोद्यानेतुलसी
 काननेतथा ॥ ९ ॥ सन्ध्यायांस्थापयेद्विष्णुदेशेधीरसमीरणे ॥ स्रग्भिःपाटलपुष्पाणांयेनविष्णुरलङ्घ्यतः ॥ १० ॥ ज्येष्ठेमासिसविज्ञेयोद्यश्चमेघ
 सहस्रकृत् ॥ यस्तुमुक्तावलिदद्याद्ग्रीष्मेवैश्रीपतेर्जनः ॥ ११ ॥ भूपालत्वंहरिस्तस्मैयच्छेज्जन्मनिजन्मनि ॥ यस्तुमण्डयतिग्रीष्मेश्रीकृष्णमणि
 मालया ॥ १२ ॥ तस्यपुण्यफलंविप्रवदतोमेनिशामय ॥ यावद्ब्रह्मासृजत्येतज्जैमिनेसकलजगत् ॥ १३ ॥ तिष्ठेद्विष्णुपुरेतावन्मणिमालाविभूषितः ॥
 सुवर्णाभरणैर्यस्तुरजताभरणैस्तथा ॥ १४ ॥ कृष्णमण्डयतिग्रीष्मेसोऽपितत्फलमाप्नुयात् ॥ विचित्रंयस्तुपर्यङ्कसगण्डूकंप्रयच्छति ॥
 ॥ १५ ॥ हरयेदेवदेवायनसदुःखीकदाचन ॥ ग्रीष्मकालेनदेयानिगुरुणिवसनानिच ॥ १६ ॥ हरयेब्राह्मणश्रेष्ठदेयंतन्वंशुकंशुचि ॥
 यस्त्वच्युतफलैर्दिव्यैःसुगन्धैःपूजयेद्भरिम् ॥ १७ ॥ अन्तेशक्रपुरंगत्वासपिबेदमृतमुदा ॥ प्रियालानांफलैर्दिव्यैर्योऽर्चयेत्कमलापतिम् ॥ १८ ॥
 सोऽपितत्फलमाप्नोतिकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ निदाघेहरयेयस्तुयवागूमतिशीतलाम् ॥ १९ ॥ नानाव्यञ्जनसंयुक्तामर्पयेद्वैष्णवोजनः ॥
 आषाढेमासिविप्रेन्द्रदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ २० ॥ दधिभिःस्नापयित्वाचपूजयेद्भक्तितोबुधः ॥ मातुःपयोधरपयःपुनस्तेननपीयते ॥ २१ ॥ घनागमेघन
 श्यामंकदम्बकुसुमैर्हरिम् ॥ आराधयतिविप्रर्षेपरांगतिमवाप्नुयात् ॥ २२ ॥ कदम्बपुष्पमालाभिर्मण्डपमण्डयेन्नरः ॥ यस्तस्यब्राह्मणश्रेष्ठवाजि
 मेघफलंभवेत् ॥ २३ ॥ सुगन्धैःकेतकीपुष्पैःपूजितःकमलापतिः ॥ सर्वदुःखंहरत्येवमानवानांद्विजोत्तम ॥ २४ ॥ पनसानांफलैर्दिव्यैः
 सुपक्वैर्घृतमिश्रितैः ॥ पूजितोभगवान्विष्णुर्दद्यादैश्वर्यमुत्तमम् ॥ २५ ॥ आषाढेमासिदध्यन्नंहरयेप्रतिवासरम् ॥ श्रद्धयावैष्णवोदद्यान्मुक्तिमिच्छन्दि
 जोत्तम ॥ २६ ॥ कृष्णायनवनीतंयोद्धातिवैष्णवोजनः ॥ विशुद्धःसकलैःपापैर्ब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ २७ ॥ शेफालिकाप्रसूनैश्चयूथिकाकुसुमेस्तथा ॥

प० पु०
॥ २९ ॥

योऽर्चयेत्परमात्मानंसगच्छेत्परमंपदम् ॥ २८ ॥ प्रफुल्लमालतीपुष्पैःसुगन्धैर्योऽर्चयेद्धरिम् ॥ तत्पुष्पेनसमंपुष्पंनकिञ्चिद्विताद्विज ॥ २९ ॥
कदम्बपुष्पैर्वकुलैर्जगद्वन्धुंजनार्दनम् ॥ अर्चयन्सकलंकामंप्राप्नोतिभुविमानवः ॥ ३० ॥ महामहाप्रसूनैश्चतथाकुरुवकैर्हरिम् ॥ प्रफुल्लैःपूजयेद्य
स्तुतस्यतुष्टःसदाहरिः ॥ ३१ ॥ सैरीयकैश्चयोविष्णुंप्रसूपुष्पैश्चयोऽर्चयेत् ॥ करवीरप्रसूनैश्चसयातिहरिसन्निधिम् ॥ ३२ ॥ श्रावणेचैवयोदद्याल्ला
जान्घृतसमन्वितान् ॥ हरयेतस्यविप्रर्षेणृहेश्रीःसर्वतोमुखी ॥ ३३ ॥ भाद्रेमासिद्विजश्रेष्ठनारायणमन्मयम् ॥ श्रद्धयापूजयेत्प्राज्ञश्चतुर्वर्ग
प्रदायकम् ॥ ३४ ॥ निर्मितेनूतनागारेसर्वोपद्रववर्जिते ॥ स्थापयेत्पुण्डरीकाक्षंभगवन्तंजनार्दनम् ॥ ३५ ॥ दर्शेश्वमशकैश्चापिप्रकीर्णैर्मक्षि
कादिभिः ॥ हरिपुरातनागारेस्थापयेन्नहिमानवः ॥ ३६ ॥ सकर्दमेपतद्वारेगलद्वितौगृहेतथा ॥ हरिंनस्थापयेत्प्राज्ञोवर्षासुपरमेश्वरम्
॥ ३७ ॥ विष्ण्वालयेद्विजश्रेष्ठप्रकुर्याद्यस्तुमानवः ॥ चन्द्रातपंविचित्रंचचन्द्रलोकंसगच्छति ॥ ३८ ॥ रात्रौनानाविधैर्धूपैर्मन्दिरेजगतीपतेः ॥
दंशांश्चमशकांश्चैवपूजाकालेनिवारयेत् ॥ ३९ ॥ मसारिकाभिःप्रावृत्यमञ्चशायिनमच्युतम् ॥ प्रावृषिस्थापयेद्विष्णुंनिशायांदिव्यमन्दिरे ॥ ४० ॥
कह्लारपत्रैर्देवेशंसुगन्धैर्नृतनैस्तथा ॥ मुमुक्षुःपूजयेन्मर्त्योभाद्रेमासिदिनेदिने ॥ ४१ ॥ नभाद्रेकेतकीपुष्पैःपूजितव्योजनार्दनः ॥ यतोभाद्रपदेमा
सिकेतकीस्यात्सुरांसमा ॥ ४२ ॥ पक्वैस्तालफलैर्दिव्यैर्योऽर्चयेद्यदुनन्दनम् ॥ गर्भवासमहादुःखंसभूयोलभतेनच ॥ ४३ ॥ संयुक्तंघृतदुग्धा
भ्यांपक्तालंमुरारये ॥ योदद्याच्छ्रद्धयामर्त्यःसगच्छेन्मन्दिरंहरेः ॥ ४४ ॥ भाद्रेमासिद्विजश्रेष्ठहरयेतालपिष्टकम् ॥ सघृतंवैष्णवोदद्यात्के
वल्यप्राप्तिहेतवे ॥ ४५ ॥ मासिभाद्रपदेविप्रनकुर्याच्छाकभक्षणम् ॥ नरात्रौभोजनंकुर्यान्मुमुक्षुर्वैष्णवोजनः ॥ ४६ ॥ आश्विनेमासिविप्रेन्द्र
केशवंकेशनाशनम् ॥ पूजयेन्मधुरैस्तोयैःपवित्रैश्चसुगन्धिभिः ॥ ४७ ॥ यत्तोयंदीयतेविप्रपूर्वाह्णेहरयेजनैः ॥ पीयूषमिवतत्तोयंगृह्णातिकमलापतिः
॥ ४८ ॥ ग्रध्याह्णेदीयतेयच्चतोयंवैचक्रपाणयं ॥ तत्तोयमिववेत्तव्यंतद्गृह्णातिद्विजोत्तम ॥ ४९ ॥ अपराह्णेचयत्तोयगोविन्दायप्रदीयते ॥ तत्तोयंरक्ततुल्यं
स्यान्नगृह्णातिततोहरिः ॥ ५० ॥ अतएवद्विजश्रेष्ठपूर्वाह्णेहरिमर्चयेत् ॥ समस्तलंभतेकामंकेशवस्यानुकम्पया ॥ ५१ ॥ एकवस्त्रेणविप्रेन्द्रनकुर्यात्पूजनं
हरेः ॥ कुर्याद्वापितथापूजानगृह्णातिचकेशवः ॥ ५२ ॥ अधौतेनचवस्त्रेणयःपूजांकुरुतेहरेः ॥ विफलासाचपूजास्यान्नचविष्णुःप्रसीदति ॥
॥ ५३ ॥ यैस्त्वबद्धशिखैःपूजाक्रियतेचक्रिणोजनैः ॥ पूजाफलंनाप्नुवन्तिबलिग्राह्याचसाभवेत् ॥ ५४ ॥ असंस्कृतगृहेपूजाक्रियतेजगतीपतेः ॥
सापूजाब्राह्मणश्रेष्ठबलिग्राह्याभवेत्स्वल् ॥ ५५ ॥ स्नानंदेवार्चनंचैवदानंचपितृपूजनम् ॥ तिलकेनविनाविप्रकुरुतेनविचक्षणः ॥ ५६ ॥ तिलका

क्रि.सं.प.
अ० १३

॥ २९ ॥

न्यगृहीत्वायत्तपुण्यकर्मविधीयते ॥ भस्मीभवतितत्सर्वकर्ताचनारकीभवेत् ॥ ५७ ॥ शङ्खचक्रगदापद्मैरङ्कितंयस्यदृश्यते ॥ शरीरं ब्राह्मणश्रेष्ठविज्ञेयः सोऽच्यु-
तः स्वयम् ॥ ५८ ॥ योलिखेदक्षिणेबाहौशङ्खपद्मेचवैष्णवः ॥ सव्येचक्रं गदांचैवसविष्णुर्नात्रसंशयः ॥ ५९ ॥ पङ्कजंदक्षिणेबाहौशङ्खस्योपरियोलि-
खेत् ॥ पातकंसकलंतस्यक्षणादेवतुनश्यति ॥ ६० ॥ चक्रोपरिगदांयस्तुलिखेत्सव्येभुजेद्विज ॥ तंवन्दन्तेद्विजश्रेष्ठशक्राद्याअपिनिर्जराः ॥ ६१ ॥
मुरारिपादयुग्मंचस्वललाटेलिखेद्बुधः ॥ पापात्मापिचतंदृष्ट्वा मुक्तोभवतिपातकात् ॥ ६२ ॥ अष्टाक्षरंमहामन्त्रंमत्स्यंकूर्मचयोद्दि ॥ लिखेत्सवैष्णवश्रेष्ठः
पुनातिभुवनत्रयम् ॥ ६३ ॥ कृष्णायुधाङ्कितंयस्यशरीरंस्याद्दिनेदिने ॥ तस्यकृष्णोजगन्नाथोददातिपरमंपदम् ॥ ६४ ॥ कृष्णायुधाङ्किततनुर्यत्कर्मकुरुतेनरः ॥
शुभंवाप्यशुभंवापितत्सर्वमक्षयंभवेत् ॥ ६५ ॥ दानवाराक्षसाश्चैवभूतवेतालकास्तथा ॥ पिशाचाःपन्नगाश्चापियक्षविद्याधरास्तथा ॥ ६६ ॥ किन्नरा
गुह्यकाश्चैवग्रहाबालग्रहास्तथा ॥ कूष्माण्डाश्चैवडाकिन्यस्तथान्येविघ्नकारकाः ॥ ६७ ॥ सर्वेभीत्यापलायन्तेदृष्ट्वाकृष्णायुधाङ्कितम् ॥ द्वीपाश्चद्वीपिन-
श्चैवतथान्येवनवासिनः ॥ ६८ ॥ दृष्ट्वैवप्रपलायन्तेभयात्कृष्णायुधाङ्कितम् ॥ कामलाद्यामहारोगादेहदेहावपातिनः ॥ ६९ ॥ कृष्णायुधाङ्किततनुंभक्त्या
पश्यतियोजनः ॥ कृष्णदर्शनतुल्यंतुफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ७० ॥ त्रिपदीकृतदूर्वाभिराश्विनेयोऽर्चयेद्धरिम् ॥ दूर्वावत्सन्ततिस्तस्यअविच्छिन्नाप्रवर्तते
॥ ७१ ॥ आश्विनेमासियोदद्याद्धर्येककटीफलम् ॥ शोकोनजायतेतस्यकदाचिद्धृदयेद्विज ॥ ७२ ॥ कार्तिकेचसमायातेसर्वमासोत्तमेशुभे ॥ दामोदरंदेवदेवं
भक्त्याप्राज्ञःप्रपूजयेत् ॥ ७३ ॥ कार्तिकेमसिविप्रेन्द्रविष्णुप्रीणनहेतवे ॥ यथोक्तविधिनाप्राज्ञःप्रातःस्नानंसमाचरेत् ॥ ७४ ॥ आमिषंमैथुनंचैवका-
र्तिकेमासियस्त्यजेत् ॥ जन्मान्तरार्जितैःपपैर्मुक्तोयातिपरांगतिम् ॥ ७५ ॥ तुलाराशिगतेसूर्येप्रातःस्नानंद्विजोत्तम ॥ हविष्यंब्रह्मचर्यंचमहापात-
कनाशनम् ॥ ७६ ॥ आमिषंमैथुनंचैवकार्तिकेमासिसेवते ॥ जन्मजन्मनिविप्रेन्द्रसभवेद्भ्रामसूकरः ॥ ७७ ॥ द्विर्भोजनंपरान्नंचतैलंचवैष्णवोजनः ॥
आयातेकार्तिकेमासियन्नादपिप्रित्यजेत् ॥ ७८ ॥ दामोदरयनभसिदीपंयस्तुप्रयच्छति ॥ फलंतस्यप्रवक्ष्यामिसमासेनशृणुद्विज ॥ ७९ ॥
ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्विमुक्तःकेशदायकैः ॥ दामोदरपुरंगत्वातिष्ठेत्कोटियुगावधि ॥ ८० ॥ दीपंज्वलन्तंनभसि त्रिदशावासवादयः ॥
विलोक्यहर्षिताःसर्वेवदन्तीतिपरस्परम् ॥ ८१ ॥ असौपुण्यात्मनांश्रेष्ठःकेशवार्चनतत्परः ॥ प्रदीपंकार्तिकेमासियतोयच्छतिचक्रिणे ॥
॥ ८२ ॥ कार्तिकेमासिविप्रेन्द्रतस्यतुष्टःसदाहरिः ॥ दद्यादक्षयदीपंयःकार्तिकेहरिमन्दिरे ॥ ८३ ॥ दिनेदिनेऽश्वमेधस्यफलंप्राप्नोति
मानवः ॥ तुलसीदललक्षैर्यःकार्तिकेपूजयेद्धरिम् ॥ ८४ ॥ लक्षैकवाजिमेधस्यमानदोलभतेफलम् ॥ बिल्वस्यदललक्षेणयोऽर्चये

५० पु०
॥ ३० ॥

द्विष्णुमव्ययम् ॥ ८५ ॥ परममोक्षमाप्नोतिप्रसादाजगतीपते ॥ यत्किञ्चित्कार्तिकेमासिविष्णुमुद्दिश्यदीयते ॥ ८६ ॥ तदक्षयंभवेत्सर्वसत्य
मेतन्मयोच्यते ॥ घृताक्तंसुरपत्रयःकार्तिकेमासिविष्णवे ॥ ८७ ॥ दद्याद्दिनेदिनेविप्रतस्यविष्णोःपुरेस्थितिः ॥ प्रफुल्लपद्मपत्रेणसितेनाप्यसिते
तेनवा ॥ ८८ ॥ योऽर्चयेत्कमलाकान्तंतस्यकिंभुविदुर्लभम् ॥ द्विजाग्र्यःकार्तिकेमासिहरयेयेनपङ्कजम् ॥ ८९ ॥ नदत्ततेनकिंविप्रविष्णवेदैत्वजिष्णवे ॥
एकमेवाम्बुजं हत्वा ददातिकैटभारये ॥ ९० ॥ तस्मै किं भगवान्विष्णुर्न ददाति श्रियः पतिः ॥ कमलैः कार्तिकेमासियेन नाराधितो हरिः ॥ ९१ ॥ जन्म
जन्मनितद्देहे कमलानहितिष्ठति ॥ पद्मबीजानियोदद्यात्केशवाय महात्मने ॥ ९२ ॥ स जायते विप्रकुलेशुद्धे प्रतिजन्मनि ॥ ब्राह्मणस्य कुले जातश्च तु
वेदसुहृद्भवेत् ॥ ९३ ॥ धनवान्बहुपुत्रश्च कुटुम्बानां च पोषकः ॥ नास्ति पद्मसमं पुष्पं जैमिने सत्यमुच्यते ॥ ९४ ॥ येन संपूज्य गोविन्दं पापात्मापि
चमोक्षभाक् ॥ पद्मपुष्पस्य माहात्म्यं विशेषादुच्यते मया ॥ ९५ ॥ सेतिहासं द्विजश्रेष्ठ सावधानं निशामय ॥ आसीदेकः प्रजानामब्राह्मणः सर्वशास्त्र
वित् ॥ ९६ ॥ हरिपादाम्बुजे यस्य मनोभृङ्गसदास्थितिः ॥ देवानां ब्राह्मणानां च गुरुणां चैव सर्वदा ॥ ९७ ॥ कृता पूजा द्विजश्रेष्ठ त्यक्त्वा कार्यशता
न्यपि ॥ परद्रव्यं विषंतस्य परस्त्री च स्वमातृवत् ॥ ९८ ॥ अभूच्च मानसंतस्य समं मित्रे च शात्रवे ॥ आयातन्मतिथिं दृष्ट्वा स विप्रः परमार्थवित् ॥ ९९ ॥
भृशमानन्दमाप्नोति याचकं च द्विजोत्तमम् ॥ सर्वयज्ञाः कृतास्तेन व्रतानि सकलानि च ॥ १०० ॥ संसारसागरं घोरमपारं च तृतीर्षुणा ॥ एकदा स
द्विजश्रेष्ठो हरिभक्तिपरायणः ॥ १ ॥ स्वमृत्युं च निजां जातिं चिन्तयामास चेतसा ॥ अहं पूर्वस्थितः को वा किं वा कर्मकृतं पुरा ॥ २ ॥ कथं वा जन्मसं
प्राप्तं गमिष्यामि क्वा पुनः ॥ इति संचिन्त्य विप्रोऽसौ निःश्वस्य च पुनः पुनः ॥ ३ ॥ विज्ञातुं पूर्ववृत्तान्तं शिवक्षेत्रं जगाम ह ॥ तत्र बद्धाञ्जलिर्विप्रो
भक्त्या परमया युतः ॥ तुष्टावशङ्करं देवं वाचामधुरया शिवम् ॥ ४ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ नमस्तुभ्यं महादेव नमस्ते परमेश्वर ॥ नमस्ते शङ्करेशानं नमस्ते
वरदप्रभो ॥ ५ ॥ नमस्ते ज्ञानरूपाय नमस्ते ज्ञानदायिने ॥ नमस्ते सर्वभूतानां हृदम्बुजनिवासिने ॥ ६ ॥ जगत्स्रष्ट्रे नमस्तुभ्यं जगत्पित्रे नमो नमः ॥
नमः संहारकर्त्रे च पशूनां पतये नमः ॥ ७ ॥ नमस्तेऽस्तुत्रिनेत्राय नमस्ते वह्निचक्षुषे ॥ नमस्ते चन्द्रनेत्राय सूर्यनेत्राय वै नमः ॥ ८ ॥ नमस्ते भस्म
भूपाय नमस्ते कृत्तिवाससे ॥ नमोऽस्थिमालिने तुभ्यं नीलकण्ठाय वै नमः ॥ ९ ॥ नमस्ते पञ्चवक्त्राय नमस्ते शूलपाणये ॥ कन्दर्पदर्पविध्वंसकारिणे
भीममूर्तये ॥ ११० ॥ नमस्ते देवदेवाय नमस्ते त्रिपुरारये ॥ पार्वतीपतये तुभ्यं नमस्ते भीममूर्तये ॥ १११ ॥ बागभक्त्या तिसंतुष्टमानसाय नमो
ऽस्तुते ॥ बहुरूपाय वै तुभ्यं विश्वरूपाय वै नमः ॥ १२ ॥ गङ्गाधराय वै तुभ्यं दक्षयज्ञविनाशिने ॥ प्रेतानां पतये तुभ्यं नमस्तुभ्यपि नाकिने ॥ १३ ॥

कि.सं.५
अ० १३

॥ ३० ॥

ईशानायनमस्तुभ्यंमनीषायनमोनमः ॥ तुभ्यंनमोऽस्तुदृश्यायअदृश्यायनमोनमः ॥ नमश्चिन्त्यायवैतुभ्यमचिन्त्यायनमोनमः ॥ १४ ॥
 ब्रह्मात्वमेवत्रिदशैकनाथस्त्वमेवविष्णुस्तपनस्त्वमेव ॥ त्वमेवसोमःसकलार्तिहारीनमोनमस्तेपरमेश्वराय ॥ १५ ॥ तस्यस्तवंसमाकर्ण्यशङ्करो
 लोकशङ्करः ॥ आविर्बभूवसहस्राप्रसन्नःपरमेश्वरः ॥ १६ ॥ आविर्भूतंसमालोक्यसर्वदेवनमस्कृतम् ॥ ववन्देचरणौतस्यसविप्रोऽत्यन्तभक्तिमान् ॥
 ॥ १७ ॥ भूयोऽपिसद्विजश्रेष्ठोर्हर्षनिर्भरमानसः ॥ कृताञ्जलिर्महादेवंतुष्टाववरदंप्रभुम् ॥ १८ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ यंनपश्यन्तिदेवेशंदेवाअपिसवा
 सवाः ॥ पश्यामितमहंसाक्षान्महाभाग्यमिदंमम ॥ १९ ॥ ध्यानावस्थितचित्तेनयोदृश्यःपरमेश्वरः ॥ पश्यामितमहंसाक्षात्साध्यंकिमपरंमम ॥
 ॥ १२० ॥ यन्नामस्मरणादेवमहापातकिनोऽपिच ॥ गच्छन्तिपरमंस्थानंसमौक्षितमहंप्रभुम् ॥ २१ ॥ कृतार्थोऽस्मि कृतार्थोऽस्मि कृतार्थोऽस्मिच
 भाग्यवान् ॥ नमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यंप्रसीदपरमेश्वर ॥ २२ ॥ महादेवउवाच ॥ भवतोऽनेनवाक्येनतुष्टोऽस्मिद्विजसत्तम ॥ वरंवृणुमहाभागवरंदिदत्सुरहं
 खलु ॥ २३ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ भवन्तंपरमात्मानमदृश्यदैवतैरपि ॥ साक्षात्पश्याम्यहंनाथकिंकार्यमपरैर्वरैः ॥ २४ ॥ तथापित्वमहादेववरं
 दिदत्सुःकृपामयः ॥ पृच्छामियदहंकिंचित्तद्ब्रूहिपरमेश्वर ॥ २५ ॥ कोऽहंतस्थौपुरादेवाकिंवाकार्यंकृतंपुरा ॥ संसारसागरेनाथपतितोऽस्मिकथंप्रभो ॥
 ॥ २६ ॥ कर्मणाप्राप्यतेदेहोदेहीपापेनलिप्यते ॥ पुनःपापप्रभावेणप्राप्यतेविषमागतिः ॥ २७ ॥ प्रभावैःकर्मणांकेषांजन्मप्राप्तमिदंमया ॥
 नानादुःखप्रदंनाथप्रसन्नोब्रूहिशङ्कर ॥ २८ ॥ पापमूलमिदंजन्मजन्यदुःखस्यकारणम् ॥ ज्ञातुमिच्छाम्यहंतस्मात्पूर्ववृत्तान्तमात्मनः ॥ २९ ॥
 स्थितोऽहंजननीकुक्षौजठरानलतापितः ॥ मूत्रविष्ठाप्रकीर्षेचविपाकेनचकर्मणाम् ॥ १३० ॥ गर्भवाससमंदुःखंसंसारेनहिमन्यते ॥ कथंमयानुभूतंतत्प्रभो
 भक्तार्तिनाशन ॥ ३१ ॥ संसारेऽस्मिन्महाघोरेनानादुःखंसमन्विते ॥ असारेमाययाविष्णोर्मोहितेपातकाश्रये ॥ ३२ ॥ दुस्तरेवन्धुहीनेच
 कामक्रोधादिसंयुते ॥ शोकोरोषप्रदेचैवजन्ममृत्युप्रदेतथा ॥ ३३ ॥ अपारेजगतामीशपतितोऽस्मिकथंशिव ॥ एतत्सर्वविभोब्रूहियदितेमय्यनुग्रहः ॥
 ॥ ३४ ॥ महादेवउवाच ॥ यद्यप्येतद्विजश्रेष्ठगुह्याद्ब्रूह्यतरंमहत् ॥ अप्रकाश्यंतथापित्वांभक्तंप्रतिवदाम्यहम् ॥ ३५ ॥ पुरात्वंब्राह्मणश्रेष्ठशबरान्वय
 संभवः ॥ दण्डपाणिरितिख्यातःस्थितःसंलोकदुःखदः ॥ ३६ ॥ परलोकभयंत्यक्त्वाविवेकैःपरिवर्जितः ॥ दस्युवृत्तिंप्रपन्नोभूःसर्वेषांक्लेशदायिनीम् ॥ ३७ ॥
 दस्युवृत्तिगतंदृष्ट्वाभवन्तमतिनिर्दयम् ॥ अपरेभ्रातरःसर्वेवभूवुस्तेचदस्यवः ॥ ३८ ॥ तेषांनामानिविप्रेन्द्रभ्रातृणांनिगदाम्यहम् ॥ यैःसाद्धंभवतापूर्वं
 भ्रातृभिर्दस्युताकृता ॥ ३९ ॥ दण्डीदण्डायुधश्चैवदत्तवान्दत्तभृस्तथा ॥ सुदण्डोदण्डकेतुश्चभ्रातरःषट्प्रकीर्तिताः ॥ १४० ॥ तैर्भ्रातृभिर्महाघोरैर्दयाभिः

परिवर्जितः ॥ दण्डेनभवतानित्यंसर्वेव्यग्रीकृताजनाः ॥ ४१ ॥ घनलोभेनभवतादुष्टैस्तैर्ब्राह्मिःसह ॥ अरण्यप्रान्तरेविप्रहताःशतसहस्रशः ॥ ४२ ॥ हत्वाचसायकैस्तीक्ष्णैर्वनस्थेनत्वयासदा ॥ गवांक्रव्याणिभुक्त्वाचमदिराभिःसहद्विज ॥ ४३ ॥ ततोयानविधिसर्वेवणिजस्त्वद्रयात्तथा ॥ तत्तज्जुर्विपिनेतस्मिन्ननर्थःपतितःसदा ॥ ४४ ॥ यस्यवित्तंनतद्वित्तंगृह्यस्यनतद्ब्रह्म ॥ यस्यभार्यानतद्भार्यात्वयिदस्युत्वमांगते ॥ ४५ ॥ एवंस्वभ्रातृभिस्तैस्तुतस्मिन्नेवमहावने ॥ गतोवर्त्मश्रमश्रान्तःस्नानार्थसरसींप्रति ॥ ४६ ॥ तत्रस्नानंसमाचर्यक्षुधितेनद्विजोत्तम ॥ भक्षितानिमृणालानिभ्रातृभिस्तैर्जलानिच ॥ ४७ ॥ अथत्वयाद्विजश्रेष्ठकौतुकान्तत्रसत्तम ॥ भुक्तानिपद्मपुष्पाणिप्रफुल्लानिबहूनिच ॥ ४८ ॥ तस्मिन्नेवततःकालेब्राह्मणोविपिनेचरः ॥ सर्ववेदाइतिख्यातस्तत्रस्नानार्थमागतः ॥ ४९ ॥ तत्रस्नात्वासधर्मात्माभगवन्तंजनार्दनम् ॥ यष्टुत्वामेकमम्भोजंययाचेविनयान्वितः ॥ ५० ॥ अथत्वयाचविप्रेन्द्रपद्ममेकंसुनिर्मलम् ॥ दत्तंपरमयाभक्त्यापूजाथकमलापतेः ॥ ५१ ॥ त्वयादत्तेनपद्मेनसचप्रीतोद्विजोत्तमः ॥ पूजयामास तत्रैवविष्णुंसकलकारकम् ॥ ५२ ॥ विष्णुपूजापरंदृष्ट्वातंविप्रंसर्ववदसम् ॥ त्वमपिप्रहसन्विष्णुंननन्थचसुकामदम् ॥ ५३ ॥ अथाभ्यर्च्यपरात्मानं चतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ यथोक्तविधिनाविप्रसजगामयथागतः ॥ ५४ ॥ तेनाम्बुजप्रदानेनप्रणामेनचसत्तम ॥ विष्णुपूजादर्शनेननष्टंतेसर्वपातकम् ॥ ५५ ॥ ततःकियद्विदिवसैस्तस्मिन्नेवमहावने ॥ संप्राप्तकालःपञ्चत्वंगतोऽसित्वंद्विजोत्तम ॥ ५६ ॥ तेनैवकर्मणातुष्टोभगवान्करुणालयः ॥ ददौतुभ्यंपरंस्थानंदेवैरपिसुदुर्लभम् ॥ ५७ ॥ मन्वन्तरसहस्राणिमन्वन्तरशतानिच ॥ भुक्तंनानासुखंतत्रकृपयाकमलापतेः ॥ ५८ ॥ ततःकर्मावसानेतुकर्मभूमिमिमांद्विज ॥ आगत्यतःपुण्यफलैर्जातोऽसिद्विजसन्ततो ॥ ५९ ॥ ब्राह्मणस्यकुलेशुद्धेजन्मसंप्राप्यसत्तम ॥ सर्वगुणाश्रया लब्धाहरिभक्तिरचञ्चला ॥ ६० ॥ आराधितोमहाविष्णुःक्रियायोगैस्त्वयाप्रभुः ॥ तुभ्यंदास्यतिविज्ञानंज्ञानान्मुक्तोभविष्यसि ॥ ६१ ॥ गच्छ ब्राह्मणभद्रंतेसुप्रीतोनिजमन्दिरम् ॥ महर्शनंत्वयाप्राप्तंमुक्तोऽसिभवबन्धनात् ॥ ६२ ॥ व्यासउवाच ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधेविप्रतत्रैवजगदीश्वरः ॥ कृतार्थोब्राह्मणःसोऽपिजगामभवनंस्वकम् ॥ ६३ ॥ अथसत्रिदिनंविष्णुंपद्मपुष्पैर्मनोरमैः ॥ यत्नादाराधयामासतुष्ट्यर्थपरमेश्वरम् ॥ ६४ ॥ विष्णुं समाराध्यचिरंप्रसुप्तःपद्मप्रसूनैर्विचित्रैःसुपुष्पैः ॥ ज्ञानंसमासाद्यजगाममोक्षंप्रसादतःश्रीगरुडध्वजस्य ॥ ६५ ॥ अनिच्छयाधिकमलयच्छन्तःफलमोदशम् ॥ विष्णवेयच्छतोभक्त्यानजानेकिंभवेदिति ॥ ६६ ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंसत्यमेवमयोच्यते ॥ कमलैर्हरिमभ्यर्च्यप्राप्यतेपरमंपदम् ॥ ६७ ॥ एकमेवारविन्दयःप्रहृष्टासिमुरारये ॥ तस्यनास्तिपुनर्जन्मसंसारेतुभयावहे ॥ ६८ ॥ नारायणंयेचप्रफुल्लवारिजैर्दयामयंकामदमर्च

यन्ति ॥ एकाहमप्युत्कटपापयुक्तास्तेयान्तिमुक्तिं ह्यतिपापिनोऽपि ॥ १६९ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोगसारे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥
 व्यास उवाच ॥ मार्गशीर्षे द्विजं श्रेष्ठमहालक्ष्म्या समन्वितम् ॥ पूजयेदव्ययं विष्णुं भक्तिभावेन वैष्णवः ॥ १ ॥ म्लेच्छदेशे च विप्रेन्द्र तथैव वृत्तिताले ॥
 दुर्गन्धैश्च परिव्याप्ते स्थाने विष्णुं न पूजयेत् ॥ २ ॥ पाखण्डानां समीपे च महापातकिनां तथा ॥ असत्यभाषिणां चैव न कुर्याद्विष्णुपूजनम् ॥ ३ ॥
 क्रन्दतां सन्निधौ चापि कलहानपि कुर्वताम् ॥ तथोपहसतां स्थाने न कुर्यात्पूजनं हरेः ॥ ४ ॥ प्रतिग्रहरतानां च स्थाने विष्णुं न पूजयेत् ॥ कृपणानां
 गृहे चैव परित्तमभिलाषिणाम् ॥ ५ ॥ तथा कपटवृत्तीनां न कुर्याद्विष्णुपूजनम् ॥ नारायणार्चने विप्रपरं भक्तिपरायणः ॥ ६ ॥ अन्य
 चित्तं परित्यज्य हरिध्यानपरो भवेत् ॥ हाहाकारं च निश्वासं विस्मयं च द्विजोत्तम ॥ ७ ॥ पाखण्डजनसंभाषणं कुर्याद्विरपूजने ॥ अनन्यमानसो भूत्वा भक्त्या
 विष्णुं यजेद्बुधः ॥ ८ ॥ भ्रान्तचित्तेन यत्कर्म क्रियते तच्च निष्फलम् ॥ सर्वकर्म मनोऽधीनं मनोऽधीनं जगत्त्रयम् ॥ ९ ॥ तस्मान्मनोदृढीकृत्य पूजयेत्कमला
 पतिम् ॥ पूजान्यत्र मनोऽन्यत्र भवेद्यस्य द्विजोत्तम ॥ १० ॥ न च तस्य फलेत्कार्यं कल्पकोटिशतैरपि ॥ यत्नाद्विहितशौचोऽपि विष्णुपूजापरो
 ऽपि च ॥ ११ ॥ मनः शुद्धिविहीनश्चेच्चाण्डाल इव स स्मृतः ॥ अभक्त्या यत्तपस्तप्तं सुचिरं विधिना द्विज ॥ १२ ॥ भवन्निर्गन्धं सर्वं केवलं कायशोधनम् ॥
 मेरुप्रमाणकं स्वर्णब्राह्मणाय कुटुम्बिने ॥ १३ ॥ अभक्त्या दत्तमप्यर्थनाशायैव तु केवलम् ॥ तस्मादेकमना भूत्वा भक्तिश्रद्धा समन्वितः ॥ १४ ॥
 स वास्तुकादिशाकं वा दद्यात्सदसि वैष्णवे ॥ नारङ्गस्य फलं दिव्यं सुपक्वं यस्तु यच्छति ॥ १५ ॥ केशवाय द्विजश्रेष्ठ सोऽस्माभिरभिपूज्यते ॥ यत्नेन नूतनं
 वस्तु प्रियं भगवतो हरेः ॥ १६ ॥ तदेवाग्रयणमासि भक्त्या दद्यान्मुरारये ॥ पौषमासि समायाते श्रीकृष्णं वरदं प्रभुम् ॥ १७ ॥ देवमिशुरसैर्दिव्यैः
 स्नापयेद्वैष्णवो जनः ॥ यः स्नापयति विप्रेन्द्र विष्णुमिशुरसैः प्रभुम् ॥ १८ ॥ इह भुङ्क्ते सुखं सर्वमृतो याती शुसागरम् ॥ यो दद्याद्विष्णुनैवेद्यं देवदेवाय
 विष्णवे ॥ १९ ॥ सोऽपि तत्फलमाप्नोति किमन्यै बहुभाषितैः ॥ सुदुग्धपृथुकं पौषे दधिभिर्वासमन्वितम् ॥ २० ॥ दत्त्वा मुरारयं मर्त्यैः सर्वान्का
 मानवाप्नुयात् ॥ सर्वपुरातनं वस्त्रं दूरीकृत्य मुरारये ॥ २१ ॥ शीतस्य वारणार्थाय दद्याद्वस्त्रं च नूतनम् ॥ पौषसंक्रमणे विप्रसलक्ष्मीकाय विष्णवे ॥
 २२ ॥ दद्यान्मुमुक्षुर्मनुजो दशवर्णं च पीठकम् ॥ यस्तु शङ्खध्वनिं कुर्यात्सं पूज्य कमलापतिम् ॥ २३ ॥ तस्य पुण्यफलं वच्मि शृणु वत्स समाहितः ॥
 अगम्यागमनाद्यैश्च विमुक्तः सर्वपातकैः ॥ २४ ॥ अन्ते विष्णुपुरं गत्वा विष्णुना सह मोदते ॥ वै न ते याद्विज्ञां घण्टां यस्तु वादयते हरेः ॥ २५ ॥ पूजा
 काले द्विजश्रेष्ठ तस्य पुण्यं वदाम्यहम् ॥ अभक्ष्यभक्षणाद्यैश्च विमुक्तः सर्वपातकैः ॥ २६ ॥ प्रयाति मन्दिरं विष्णोरथमारुह्य शोभनम् ॥ तत्र भुक्त्वा

प० पु०
॥ ३२ ॥

खिलान्कामान्कल्पकोटिशतावधि ॥ २७ ॥ पुनरागत्यधरणीचतुर्वेदीद्विजोत्तमः ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्कामान्कल्पकोटिशतावधि ॥ २८ ॥ पुनर्विष्णु
पुरंगत्वामोक्षप्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ वीणांवादयतेयस्तुपूजाकालेजगत्पतेः ॥ २९ ॥ पण्डितानामग्रणीःस्यात्समर्त्यःप्रतिजन्मनि ॥ मृदङ्गवाद्यकृद्यस्तु
पूजायकैटभद्विषः ॥ ३० ॥ तस्यप्रसन्नोभगवान्ददात्यभिमतंफलम् ॥ डमरुंदिण्डिमंचैवझंझरींमधुरींतथा ॥ ३१ ॥ पटहंदुन्दुभिंचैवकाहलंसिन्धु
वारकम् ॥ कांस्यंचकरतालंचवेणुंवादयंततुयः ॥ ३२ ॥ पूजाकालेमहाविष्णोस्तस्यपुण्यंनिशामय ॥ स्तेयाद्यैःपातकैर्मुक्तोमन्दिरंयातिचक्रिणः ॥
॥ ३३ ॥ परमंज्ञानमासाद्यतत्रैवपरिमुच्यते ॥ कलशब्दंचयःकुर्यात्पूजाकालेजगद्गुरोः ॥ ३४ ॥ मुखवाद्यंचविप्रेन्द्रतस्यपुण्यंमयोच्यते ॥ कोटि
कोटिकुलैर्युक्तःप्रयातिमन्दिरंहरेः ॥ ३५ ॥ ज्ञानमासाद्यतत्रैवमोक्षमक्षय्यमाप्नुयात् ॥ विष्णोरायतनेयस्तुभक्तियुक्तःप्रनृत्यति ॥ ३६ ॥ सयाति
ब्राह्मणश्रेष्ठद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ यस्तुगायतिगीतानिभक्त्यानारायणाग्रतः ॥ ३७ ॥ सनृपत्वमवाप्नोतिगन्धर्वाणांपुरेषुच ॥ स्तौतिस्तोत्रैर्जगन्नाथं
भक्त्याचवैष्णवोजनः ॥ ३८ ॥ तस्यप्रसन्नोभगवान्सर्वान्कामान्प्रयच्छति ॥ मासेमासेहरियस्तुविधिनानेनपूजयेत् ॥ ३९ ॥ अचिरेणैवविप्रर्षेप्रसाद
यतिसोऽच्युतम् ॥ ४० ॥ जगदुदधिमिमंयेतर्तुमिच्छन्तिमर्त्याःप्रचुरतरगभीरंसर्वदुःखप्रदंच ॥ परमपुरुषपादाम्भोजयुग्मंमनोज्ञंत्रिदशनिवहसेव्यंते
चसर्वेयजन्तु ॥ ४१ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेक्रियायोगसारेभगवत्पूजामाहात्म्यंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ व्यासउवाच ॥ नारायण
स्यमाहात्म्यंपुनर्वचमिच्छामि ॥ यच्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुक्तोभवतिमानवः ॥ १ ॥ विष्णवंशभूतंसकलंजगदेताद्विजोत्तम ॥ तस्माद्विष्णुमयंधीराः
पश्यन्तिपरमार्थिनः ॥ २ ॥ ब्रह्मशङ्कररुद्राद्याविष्णवंशाःसकलाःसुराः ॥ तस्मात्समस्तदेवार्चाविष्णुमेकंप्रपद्यते ॥ ३ ॥ स्मरतांविष्णुनामानिसर्व
पापहराणिच ॥ येनकेनाप्युपायेनविद्यतेनाशुभंक्रचित् ॥ ४ ॥ सर्वमेवद्विजश्रेष्ठकर्मपापमयंभवेत् ॥ अनपायित्विदंविष्णोःस्मरणंपापनाशनम् ॥
॥ ५ ॥ स्वपन्भुञ्जन्वदंस्तिष्ठन्नुत्तिष्ठंश्चव्रजंस्तथा ॥ स्मरेदविरतंविष्णुमुमुक्षुर्वैष्णवोजनः ॥ ६ ॥ उत्तुङ्गेर्मुनिभिःसर्वैःस्मरणेकमलापतेः ॥ नकालनियमः
प्रोक्तःसर्वदुःखविनाशनः ॥ ७ ॥ नामप्रभावंविप्रर्षेकेशवस्यमहात्मनः ॥ ब्रवीम्यहंसमासेनसेतिहासंनिशामय ॥ ८ ॥ आसीत्सपरशुर्नामपूर्वकृतयुगे
शुचिः ॥ वैश्योवैश्यकुलश्रेष्ठःसमस्तगुणपारगः ॥ ९ ॥ सवैश्योदैवयोगेनप्रथमेवयसिद्विज ॥ जगामवशतामृत्योःकासश्वासगदार्दितः ॥ १० ॥
जीवन्तीनामतत्पत्नीसुमध्यानवयौवना ॥ मृतेभर्तरितातस्यजगामनिलयंततः ॥ ११ ॥ साजीवन्तीद्विजश्रेष्ठनवयौवनगर्विता ॥ गतिंचकारजारेषु
बोध्यमानापिबान्धवैः ॥ १२ ॥ व्रतस्यनियमंवापिगृहव्यापारमेवच ॥ जारानुरक्तचित्तासातत्याजनवयौवना ॥ १३ ॥ अन्धीकृतासाकामेनहुश्रोणी

क्रि.खं.प.
अ० १४

॥ ३२ ॥

पीवरस्तनी ॥ धर्ममार्गद्विजश्रेष्ठनकदाचिद्दर्शह ॥ १४ ॥ दुःशीलांचैवतां दृष्ट्वा तत्पिता धर्मतत्परः ॥ अपकीर्तिभयाद्रीरु रित्याहात्यन्तकोपवान् ॥
 ॥ १५ ॥ दुष्टेपापिनिमद्वंशेसर्वदोषविवर्जिते ॥ आसाद्यजन्मकिमिति क्रियतेपातकं त्वया ॥ १६ ॥ यदि तेपातकेचित्तनेहिभोक्तुं गृहं मम ॥ अभद्रेगच्छ
 सदनज्जहीहिमममन्दिरम् ॥ १७ ॥ तातेनेतिनिरुक्तासाक्रोधारुणितलोचना ॥ पितुर्गेहंपरित्यज्यसाजगामयथासुखम् ॥ १८ ॥ अथसास्वेच्छयानारी
 भ्रमन्तीजारकाङ्क्षया ॥ वेश्यावृत्तिसमाश्रित्यतस्थौलजाविवर्जिता ॥ १९ ॥ पुलिन्दःशबरोवापिचाण्डालोवापितद्ब्रह्म ॥ आयातितस्यास्तेनापि
 मुदाक्रीडतिसाऽसती ॥ २० ॥ परलोकभयंविप्रकदाचिदपिचेतसा ॥ नचिन्तयामांसचसावारनारीयथाक्रमात् ॥ २१ ॥ कदाचिद्वाङ्मणश्रेष्ठकश्चि
 द्रयाधस्तदालये ॥ शुक्शावंसमादायविक्रयार्थं समाययौ ॥ २२ ॥ सापिवाराङ्गनातंचशुक्शावकमुत्तमम् ॥ जगृहपरमप्रीत्यधनैःसंपूज्यलुब्धकम् ॥
 ॥ २३ ॥ तद्योग्याहारदानेनवारस्त्रीनित्यमेवसा ॥ शुक्स्यपोषणंचक्रेतस्यजातकुतूहला ॥ २४ ॥ वाराङ्गनानपत्यासातमेवशुक्शावकम् ॥ मत्वा
 पुत्रमिवात्मानंचक्रेतत्प्रतिपालनम् ॥ २५ ॥ सोऽपिपक्षाद्विजश्रेष्ठनित्यमेवतदाज्ञया ॥ ज्ञातिवच्चित्तवात्सल्यव्यवहारं करोति च ॥ २६ ॥ ततोऽसौ
 लब्धभावश्चशुकोगणिकयातदा ॥ रामेतिसततं नामपाठयतेसुन्दराक्षरम् ॥ २७ ॥ रामनामपरंब्रह्मसर्वदेवाधिकं महत् ॥ समस्तपातकध्वंसिसशुक
 स्तुसदापठन् ॥ २८ ॥ रामोच्चारणमात्रेणतयोश्चशुकवेश्ययोः ॥ विनष्टमभवत्पापंसर्वमेवसुदारुणम् ॥ २९ ॥ कदाचिद्द्वारमुख्यासाशुकोऽपिचद्विजो
 त्तमः ॥ उभावपिचपञ्चत्वमेककालेगतौततः ॥ ३० ॥ समानेतुंततस्तौतुविहिताखिलपातकौ ॥ किङ्करान्प्रेषयामासचण्डाद्यान्धर्मराट् ततः ॥
 ॥ ३१ ॥ ततस्तेकिङ्कराःसर्वेचण्डाद्याअतिवेगिनः ॥ यमाज्ञयासमायाताःपाशमुद्गरपाणयः ॥ ३२ ॥ आनेतुतौसमायाताःसर्वेविष्णोस्तुकिङ्कराः
 पाशबद्धौतुतौदृष्ट्वापतितौविष्णुकिङ्कराः ॥ ३३ ॥ उचुर्वाक्यमिदंकुद्धायमदूतान्दुरांसदान् ॥ ३४ ॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ अहोचित्रमिदंवाक्यंयम
 दूतमुखाच्छ्रुतम् ॥ भक्तावपिहरेरेतौदण्डयौभास्करमूनुना ॥ ३५ ॥ अहोचरित्रंदुष्टानांकदाचिदपिनोत्तमम् ॥ यत्नादपियतोर्हिसांकुर्वन्तिसततं
 सताम् ॥ ३६ ॥ दुष्टानांकृतपापिनांचरित्रमिदमद्भुतम् ॥ निष्पापंमपिपश्यन्तिपुण्यात्मानोऽखिलंजगत् ॥ ३७ ॥ पापिनस्तुप्रपश्यन्तिकृतपापमिवा
 खिलम् ॥ श्रुत्वापुण्यात्मनांपुण्यमभिनृप्यन्तिधार्मिणः ॥ ३८ ॥ तृप्यन्तिपातकंश्रुत्वापापिनांपापिनोजनाः ॥ पापचर्चासमाकर्ण्ययथातृप्यन्ति
 पापिनः ॥ ३९ ॥ नतृप्यन्तितथाप्राप्यस्वर्णभारशतान्यपि ॥ अहोबलवंतीमायामहाविष्णोर्महात्मनः ॥ ४० ॥ आत्मपीडाकरमपिपापंकुर्वन्तिते
 द्विज ॥ ४१ ॥ व्यासउवाच ॥ इत्युक्त्वाविष्णुदूतास्तेविष्णुभक्तिपरायणाः ॥ छिन्नवन्तस्तयोर्विप्रबन्धनंचक्रधारया ॥ ४२ ॥ ततस्तु

प० पु०
॥ ३३ ॥

शमनप्रेष्याः क्रुद्धास्तेवह्निसन्निभाः ॥ ववर्षुः सहसा तत्र ज्वलद्ग्नारसंचयान् ॥ ४३ ॥ दण्ड उवाच ॥ विहितंचमयाप्येवंशुकंवेश्यांचपापिनीम् ॥
नेतुंयुयंसमायाता इत्यद्भुतमिवाभवत् ॥ ४४ ॥ नूनमेतौ यदानेतुंयुयमिच्छथसत्तमाः ॥ तदाकुरुतंसङ्ग्राममस्माभिः सहसम्प्रति ॥ ४५ ॥
इत्युक्त्वायमदूतास्तेबलिनोविधृतायुधाः ॥ सिंहनादैर्द्विशः सर्वे पूरयामासुरुद्धताः ॥ ४६ ॥ विष्णुदूतामहात्मानः सुप्रतीकादयस्तथा ॥
शङ्खनादैः सुललितैश्चक्रुः शब्दमयंजगत् ॥ ४७ ॥ याम्यैस्ततो महादूतैर्धनुर्मुक्तैः शिलीमुखैः ॥ छादिता विष्णुदूतास्ते सङ्ग्रामेऽत्यन्त
दारुणे ॥ ४८ ॥ शूलानिचिक्षिपुः केचिच्छक्तिं केचिन्महारणे ॥ केचिच्छरसहस्राणिकेचिच्चक्राणितेरुषा ॥ ४९ ॥ तैर्मुक्तानिमहास्राणि
विष्णुदूतामहामराः ॥ बाणान्विचूर्णयामासुर्गदाप्रहरणादिभिः ॥ ५० ॥ ततो भागवतैरेतैर्याम्यानांचक्रधारया ॥ केषांचिच्चरणाच्छिन्नाः
केषांचिद्वाहवस्तथा ॥ ५१ ॥ केचिद्विच्छिन्नशिरसः केचिन्निर्भिन्नवक्षसः ॥ अत्यद्भुतक्षताः केचिद्व्यास्याः पेतुर्गतासवः ॥ ५२ ॥ छिन्नै
कचरणाः केचित्केचिच्छिन्नैकपाणयः ॥ संत्यज्यसहसायाम्याः सङ्ग्रामाच्चप्रदुद्रुवुः ॥ ५३ ॥ तानालोक्यततो दूतान्पलायनपरायणान् ॥ प्रविवे
शरुषाचण्डः सङ्ग्रामंधृतमुद्गरः ॥ ५४ ॥ यमदूतगणश्चेष्टश्चण्डोऽत्यन्तप्रतापवान् ॥ ताडयामासशतशो मुद्गरैर्विष्णुकिङ्करान् ॥ ५५ ॥ अथभाग
वतादूतानिशितायुधवर्षणैः ॥ ववर्षुस्तरसाक्रुद्धास्तंचण्डंचण्डविक्रमम् ॥ ५६ ॥ मुद्गरेणततश्चण्डो विष्णुदूतान्पृथक्पृथक् ॥ ताडयामासविगलद्रक्त
संसिक्तविग्रहः ॥ ५७ ॥ चण्डेन ताडितास्तेन दूता भगवतोयुधि ॥ त्यक्तसत्त्वाः पृष्ठभागंसुप्रकाशस्यवैययुः ॥ ५८ ॥ सुप्रकाशस्ततः क्रुद्धो
जपापुष्पनिभेक्षणः ॥ प्रविवेशरणेयुद्धंगदापाणिर्महाबलः ॥ ५९ ॥ ताडयामाससंक्रुद्धो विष्णुतुल्यपराक्रमः ॥ मुद्गराच्चण्डहस्ताच्चप्रेक्ष्यजनभंय
प्रदात् ॥ ६० ॥ समुत्तस्थौ महानग्निः संधूमः पूतिगन्धवान् ॥ समुद्गरेण चण्डेन ताडितस्तेन वेगिना ॥ ६१ ॥ स्फुलिङ्गवर्षणंसद्यो मुमोचात्यन्त
भीतिदम् ॥ व्रतः क्रुद्धेन चण्डोऽसौ तेनैव मुद्गरेण च ॥ ६२ ॥ ताडयामासविप्रर्षे सुप्रकाशं महाबलम् ॥ सुप्रकाशस्ततो विप्रव्यथां विस्मृत्य कोपवान् ॥
॥ ६३ ॥ गदया ताडयामासचण्डं शमनकिङ्करम् ॥ तेन प्रताडितश्चण्डस्तत्र रक्तपरिप्लुतः ॥ ६४ ॥ पपातमूर्च्छितो भूमौ बालार्कइव जैमिने ॥ याम्य
दूतास्ततस्ते च चण्डमादाय मूर्च्छितम् ॥ ६५ ॥ हाहाकारं प्रकुर्वन्तो युद्धाद्भीताः प्रदुद्रुवुः ॥ विष्णुदूतास्ततो विप्रसर्वे चातिप्रहर्षिताः ॥ ६६ ॥
अथ शङ्खान्समादध्मुर्जैमिने द्विजसत्तम ॥ यमदूतास्ततस्ते च शोणितौघपरिप्लुताः ॥ ६७ ॥ यमस्य सन्निधिं जग्मुः क्रन्दन्तो भयविह्वलाः ॥ ६८ ॥
यमदूता ऊचुः ॥ सूर्यपुत्रमहाबाहो तवाज्ञाकारिणो वयम् ॥ तथापि विष्णुदूतैर्नः कृता दुर्गतिरीदृशी ॥ ६९ ॥ महापातकिनां श्रेष्ठौ प्रभो यद्यपितौ

क्रि.खं.प.
अ० १५

॥ ३३ ॥

खलु ॥ रामनामप्रभावेणगतौनारायणालयम् ॥ ७० ॥ भवतादण्डनीयायेदुरात्मानःकृतैनसः ॥ तेऽपिविष्णुपुरंयान्तिप्रभुत्वंतवर्कितदा ॥
 ॥ ७१ ॥ नास्माकंविष्णुदूतैस्तैःकृतःपरिभवस्त्वयम् ॥ तवैवकेवलंनाथयतोवैकिङ्करावयम् ॥ ७२ ॥ यमउवाच ॥ दूताःस्मरन्तौतौरामरामना
 माक्षरद्वयम् ॥ तदानमेदण्डनीयौतयोर्नारायणःप्रभुः ॥ ७३ ॥ संसारेनास्ति तत्पापंयद्रामस्मरणैरपि ॥ नयातिसंक्षयंसद्योदृढंशृणुतकिङ्कराः ॥
 ॥ ७४ ॥ येमानवाःप्रतिदिनंमधुसूदनस्यनामानिघोरदुरितौघविनाशनानि ॥ भक्त्यास्मरन्तिविबुधप्रवरार्चितस्यतेपापिनोऽपिहिभटाममनैव
 दण्ड्याः ॥ ७५ ॥ गोविन्दकेशवहरेजगदीशविष्णोनारायणप्रणतवत्सलमाधवेति ॥ भक्त्यावदन्तिपुरुषाःसततंक्षितौयेदण्ड्यानतेममभटाअति
 पापिनोऽपि ॥ ७६ ॥ भक्तार्तिनाशनसुरेश्वरदीनबन्धोलक्ष्मीपतेसकलपापविनाशकारिन् ॥ एतद्वदन्तिसततंभुवियेमनुष्यास्तिपापिनोऽपिन
 भटाममदण्डनीयाः ॥ ७७ ॥ दामोदरेश्वरमुखामरवृन्दसेव्यश्रीवासुदेवपुरुषोत्तममाधवेति ॥ येषांभवन्तिवदनेषुसदैवंशब्दादूतानमाभ्यहमपि
 प्रतिवासरंतान् ॥ ७८ ॥ नारायणस्यंजगदेकपतेर्मुखारेर्चासुचित्तमतिहार्दिनृणांचयेषाम् ॥ तेषामहंचसततंसुभटाह्यधीनोयेतेप्रफुल्लकमल्लक्षण
 रूपभाजः ॥ ७९ ॥ येविष्णुपूजनरंताहरिभक्तभक्ताएकादशीव्रतरताःकपटैर्विहीनाः ॥ येविष्णुपादसलिलंशिरसावहन्तितेपापिनोऽपिनभटामम
 दण्डनीयाः ॥ ८० ॥ येभुञ्जतेभगवतोमधुसूदनस्यनैवेद्यशेषमखिलौघविनाशकारि ॥ येकर्णयोश्चशिरसिच्छदनंतुलस्यानित्यंवहन्तिचभटाः
 प्रणमाम्यंहंतान् ॥ ८१ ॥ यंकृष्णपादकमलार्चनतत्पराश्चयेब्राह्मणार्चनरतागुणसेविनश्च ॥ येदीनलोकहृदयातिसुखप्रदाश्चतेषामहंसततमेवभटा
 अधीनः ॥ ८२ ॥ येसत्यवाक्यकथनेषुसदानुरक्तालोकप्रियाश्चशरणागतलोकपालाः ॥ पश्यन्ति येचसततंविषवत्परस्वंतेमानवाममभटानंहिदण्डा
 नीयाः ॥ ८३ ॥ येचान्नदाननिरंताःसलिलप्रदाश्चभूमिप्रदानिखिललोकहितैषिणश्च ॥ येवृत्तिहीनजनतृप्तिकराःप्रशान्तादूतानतेखलुकदापिच
 दण्डनीयाः ॥ ८४ ॥ येज्ञातिपोषणरताःप्रियव्रादिनश्चयेदम्भकोपमदमत्सरहीनचित्ताः ॥ येपापदृष्टिरहिताविजितेन्द्रियाश्चतेषामहंनविदधामि
 कदापिचर्चाम् ॥ ८५ ॥ व्यासउवाच ॥ एवंप्रबोधितास्तेनयमेनयमकिङ्कराः ॥ ज्ञातवन्तो जगद्भर्तुःप्रभावमतुलंहरेः ॥ ८६ ॥ विष्णोर्नामानि
 विप्रेन्द्रसर्वदेवाधिकानिवै ॥ तेषांमध्येतुतत्त्वज्ञारामनामवरंस्मृतम् ॥ ८७ ॥ रामेत्यक्षरयुग्मंहिसर्वमन्त्राधिकंद्रिज ॥ यदुच्चारणमात्रेणपापीयाति
 परांगतिम् ॥ ८८ ॥ रामनामप्रभावंहिसर्वदेवप्रपूजनम् ॥ महेशएवजानातिनान्योजानातिजैमिने ॥ ८९ ॥ विष्णोर्नामसहस्राणांपठनाल्लभतेफलम् ॥
 तत्फलंलभतेमर्त्योरामनामंस्मरन्नपि ॥ ९० ॥ अहोचित्रंमनुष्याणांचरित्रमिदमुच्यते ॥ रामेतिमुक्तिदंनामनस्मरन्तिदुराशयाः ॥ ९१ ॥

५० पु०
॥ ३४ ॥

वक्तुं श्रमो न चाल्पोऽपि श्रोतुमत्यन्तसुन्दरम् ॥ तथा पिरामरामेति न वदन्ति दुराशयाः ॥ ९२ ॥ अत्यन्तदुःखलभ्यापि मुक्तिर्जगति मानवैः ॥ लभ्यते
रामनाम्नैव कर्मास्तिकिमतः परम् ॥ ९३ ॥ तावत्तिष्ठन्ति पापानि देहेषु देहिनां वर ॥ रामरामेति यावद्वैनस्मरन्ति सुखप्रदम् ॥ ९४ ॥ श्राद्धे च
तर्पणे चैव बलिदाने तथोत्सवे ॥ यज्ञदाने व्रते चैव देवतां राधनेऽपि च ॥ ९५ ॥ अन्येष्वपि च कार्येषु वैदिकेषु विचक्षणः ॥ स्मरेद्यस्तत्फलप्रेप्सू रामरामे
ति भक्तिः ॥ ९६ ॥ नमो रामायैति विप्रेन्द्रमन्त्रमोङ्कारपूर्वकम् ॥ षडक्षरं जपेद्यस्तु सायुज्यं प्राप्यते हरेः ॥ ९७ ॥ षडक्षरेण मन्त्रेण हरिपूजनकृत्वरः ॥
सर्वान्कामानवाप्नोति प्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ ९८ ॥ मृत्युकाले द्विजश्रेष्ठ रामरामेति यः स्मरेत् ॥ स पापिष्ठोऽपि परममोक्षमाप्नोति मानवः ॥
॥ ९९ ॥ रामेति नाम यात्रायां ये स्मरन्ति मनीषिणः ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तेषां यात्रायां नात्र संशयः ॥ १०० ॥ अरण्यप्रान्तरे वापि स्मशाने यो
भयानके ॥ रामनाम स्मरेत्तस्य विद्यन्ते नापदो द्विज ॥ १ ॥ राजद्वारे तथा दुर्गे विदेशे दस्युसंमुखे ॥ दुःस्वप्नदर्शने चैव ग्रहपीडा मुजैमिने ॥ २ ॥
औत्पातिके भये चैव वातरोगभये तथा ॥ रामनाम स्मरन्मर्त्यो लभते नाशुभं क्वचित् ॥ ३ ॥ रामनाम द्विजश्रेष्ठ सर्वाशुभनिवारणम् ॥ कामदमोक्षदं चैव स्मर्तव्यं
सततं बुधैः ॥ ४ ॥ रामरामेति विप्रर्षेयस्मिन्नस्मर्यते क्षणे ॥ क्षणः स एव व्यर्थः स्यात्सत्यमेव मयोच्यते ॥ ५ ॥ स्मरन्तो हरिनामानि नावसीदन्ति मानव ॥ ६ ॥
जन्मकोटिदुरितक्षयमिच्छुः संपदं चलभते भुवि मर्त्यः ॥ विष्णुनाम सततं भुवि भक्त्या मोक्षदातिमधुरं स्मरति स्म ॥ १०७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे
क्रियायोगसारे पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ व्यास उवाच ॥ भूय एव द्विजश्रेष्ठ महाविष्णोः परात्मनः ॥ ब्रवीमि शृणु माहात्म्यं सर्वदुःखविनाश
नम् ॥ १ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्चान्येऽन्त्यजास्तथा ॥ हरिभक्तिप्रपन्ना ये ते कृतार्थानसंशयः ॥ २ ॥ हरेरभक्तो विप्रोऽपि विज्ञेयः
श्वपचाधिकः ॥ हरिभक्तः श्वपाकोऽपि विज्ञेयो ब्राह्मणाधिकः ॥ ३ ॥ सकथं ब्राह्मणो यस्तु हरिभक्तिविवर्जितः ॥ सकथं श्वपचो यस्तु भगवद्भक्ति
मानसः ॥ ४ ॥ अव्याजेन यदा विष्णुः श्वपाकेनापि पूज्यते ॥ तदा पश्येत्तमप्येवं चतुर्वेदद्विजाधिकम् ॥ ५ ॥ पुरासीच्चक्रिको नाम शबरो लोकक
र्षकृत् ॥ सुजातिवृत्तिहीनश्च युगेद्वापरसंज्ञके ॥ ६ ॥ विप्रवादी जितक्रोधः परहिंसाविवर्जितः ॥ दयालुर्दम्भहीनश्च पितृमातृपरायणः ॥ ७ ॥
न कृतो वैष्णवालापो मोक्षशास्त्रं न च श्रुतम् ॥ तथापि जातातच्चित्ते हरिभक्तिरचञ्चला ॥ ८ ॥ हरेकेशवगोविन्दवासुदेवजनार्दन ॥ इत्यादीनि
स्मरन्नित्यं स च नामानि चक्रिणः ॥ ९ ॥ वन्यं फलं च यत्किञ्चित् प्राप्नोति द्विजसत्तम ॥ आदौ ददाति तद्वक्त्रे निजेशवरवंशजः ॥ १० ॥ तन्मा
धुर्यततो ज्ञात्वा त्रक्रान्तिष्कास्यतत्पुनः ॥ ददाति हरये भक्त्या सुप्रीतः प्रतिवासरम् ॥ ११ ॥ उच्छिष्टं वाप्यनुच्छिष्टं द्रव्यमेव न वेत्ति सः ॥ निजजा

क्रि.सं.प.
अ० १६

॥ ३४ ॥

तिस्रभावो हिसततं मूर्ध्नि वर्तते ॥ १२ ॥ कदाचित्सद्विजश्रेष्ठकाननाभ्यन्तरे भ्रमन् ॥ फलमेकंप्राप्य पक्कंप्रियालस्य तु शाखिनः ॥ १३ ॥
 अथासौ हर्षितस्तस्य फलमासीत्तु दुर्लभम् ॥ स संरम्भेण तल्लब्धानि जवक्रान्तरे ददौ ॥ १४ ॥ सददौ तत्फलं यावन्निजवक्रान्तरे द्विज ॥ प्रविवेश गलं
 तावत्तत्फलं शृणु जैमिने ॥ १५ ॥ तावत्सव्येन हस्तेन गलरन्ध्रं बन्धसः ॥ यत्नाद्विधृत्य सव्येन पाणिना सकलं द्विज ॥ १६ ॥ चक्रिकश्चिन्तयामास हरि
 भक्तिपरायणः ॥ फलमेतद्यदा तस्मै न ददामि मुरारये ॥ १७ ॥ न जातः कोऽपि संसारे तदाहमिव पातकी ॥ हरिं संचिन्त्य बहुधा सचकार मर्तिततः ॥ १८ ॥
 तथापि तत्फलं तस्य न निष्क्रान्तं गलाद्विज ॥ हरेरेकान्तभक्तोऽसौ छित्त्वा परशुना गलम् ॥ १९ ॥ आनीय तत्फलं पक्कंददौ देवाय विष्णवे ॥ तत्सन्निधिस
 माया तस्मै व हृदि चिन्तयन् ॥ २० ॥ रुधिरोक्षित सर्वाङ्गः पतितः क्षितिमण्डले ॥ तं दृष्ट्वा भगवान्विष्णुर्गतासु व्यथितोऽभवत् ॥ २१ ॥ एतस्य सदृशो भक्तो
 मम कोऽपि न विद्यते ॥ यतो निजगलं छित्त्वा मम संतोषणं कृतम् ॥ २२ ॥ यथा भक्तिमतानेन सात्त्विकं कर्म वैकृतम् ॥ यद्वत्त्वानृण्यमानो मितथा व
 स्तुकिमस्ति मे ॥ २३ ॥ धन्योऽयमति धन्योऽयं धन्योऽयं नात्र संशयः ॥ प्राणानपि परित्यज्य मम संतोषणं कृतम् ॥ २४ ॥ ब्रह्मत्वं वा शिवत्वं वा च कित्वा
 पि दीयते ॥ तदाप्यानृण्यमेतस्य भक्तस्य न हि गम्यते ॥ २५ ॥ इत्युक्त्वा त्यन्त संतुष्टो भगवान्गरुडध्वजः ॥ स्वहस्तकमलेनास्य ततो मस्तकमस्पृशत् ॥
 ॥ २६ ॥ तद्वस्तकमलस्पर्शाच्छबरोऽसौ गतव्यथः ॥ समुत्तस्थौ महासत्त्वो नारायणपरायणः ॥ २७ ॥ व्यास उवाच ॥ ततोऽस्य भक्तश्रेष्ठस्य निजवस्त्रेण
 केशवः ॥ पुत्रस्येव पिता गात्ररजो मार्जितवान् द्विज ॥ २८ ॥ चक्रिकस्तं समालोक्य मूर्तिमन्तं जनार्दनम् ॥ वाचामधुरयाऽस्तौ षीत्प्रह्वमस्तः कृता
 ञ्जलिः ॥ २९ ॥ ॥ चक्रिक उवाच ॥ गोविन्दकेशव हरे जगदीश विष्णो जानामि यद्यपि न ते स्तुतिर्योग्यवाक्यम् ॥ स्तोतुं तथापि रसनाममवा
 ज्छित्त्वां स्वामिन् प्रसीद हरदोषमिमं प्रवृद्धम् ॥ ३० ॥ त्यक्त्वा भवं तमखिलेश्वरचक्रपाणे ह्यन्यं यजन्ति मनुजा जगतीहये वै ॥ मूढास्त एव दुरितप्रकर्षकं धाम
 सानुग्रहस्त्वमसि मय्यपि देव यस्मात् ॥ ३१ ॥ जानाति देव भवतो भुवनैकनाथ भक्त्यैव यद्यपि नृणां भवबन्धनाशः ॥ एकान्तपापशबरान्वयलब्ध
 जन्मा विष्णोस्तथापि भगवान्मयि सुप्रसन्नः ॥ ३२ ॥ यस्य प्रभो तव मनोज्ञकरारविन्दस्पर्शं चतुर्मुखमुखा अपि देव वृन्दाः ॥ न प्राप्नुवन्ति विदितस्य
 मया यलब्धं त्वत्तो न कोऽपि सदयो निजस्नेकेषु ॥ ३३ ॥ येन त्वया विनिहतस्त्रिदशाद्यवैरीकं सासुरो निमिसुतः कृतसर्वपापः ॥ सेन्द्रामस्प्रकर
 मर्त्यहिताय पूर्वतस्मै नमः परममङ्गलदाय तुभ्यम् ॥ ३४ ॥ येन त्वया तिबलिनाय मलार्जुनौ तौ देवोत्तमेन निहतौ वसुदेवजेन ॥ दुष्टश्च कालयवनो
 युधिधेनुकश्च तस्मै नमोऽस्तु नवमेघनिभाय तुभ्यम् ॥ ३५ ॥ श्रीकृष्णमाधवयदूतमभो ह्यनन्तयेन त्वया मरपतेरचला विभूतिः ॥ पूर्वकृता भगवता

प० पु०
॥ ३५ ॥

रपमेश्वरेण तस्मै नमोऽस्तु यदुवंशपराय तुभ्यम् ॥ ३६ ॥ पारिजातोद्धतो येन जितश्चाखण्डलस्त्वया ॥ लीलाजितमहेशाय तस्मै तुभ्यं नमो नमः ॥ ३७ ॥
कृत्वा वृकोदरं हेतुं जरासन्धो निपातितः ॥ बाणासुरस्य विच्छिन्ना बाहवश्च त्वया पुरा ॥ ३८ ॥ शिशुपालोद्धतो येन तस्मै नित्यं नमो नमः ॥ भूमेरप्युद्धतो
भारस्त्वया येन महात्मना ॥ ३९ ॥ क्षत्रियान्मायया हत्वा तस्मै नित्यं नमो नमः ॥ ४० ॥ व्यास उवाच ॥ इति तेनस्तुतो विष्णुश्चक्रिकेण महात्मना ॥
उवाच परमप्रीतो वरं वृण्वति जैमिने ॥ ४१ ॥ चक्रिक उवाच ॥ परं ब्रह्म परं धाम परमात्मन्कृपामय ॥ पश्यामि त्वामहं साक्षाद्गुरैः किमपरे
र्द्विज ॥ ४२ ॥ न ध्याता भवती मूर्तिः पूजा च न कृता तव ॥ नैवेद्यैर्दिव्यपुष्पैश्च दिव्यधूपैः प्रदीपकैः ॥ ४३ ॥ न ते स्मृतानि नामानि कदाचिद्भगव
न्मया ॥ त्वत्पादसलिलं स्वामिन्विधृतं न हि मूर्धनि ॥ ४४ ॥ न भुक्तं तव नैवेद्यं त्वद्वतं न मया कृतम् ॥ तथाप्यहमपश्यं त्वां किं करोम्यपरे वरैः ॥
॥ ४५ ॥ शवरान्वयजन्मास्मि सर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ तथापि पादपद्मं ते देव तैरपि दुर्लभम् ॥ ४६ ॥ तदेवाद्यमया प्राप्तं वरैः किमपरैर्मम ॥
तथापि कमलाकान्तवरदित्सुर्यदाभवान् ॥ त्वयि तिष्ठतु मे चित्तं सदा पितृदनुग्रहात् ॥ ४७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वचनामृतवर्षेण त्व
दीयेन महाशय ॥ संप्राप्तामहती तुष्टिर्मया सेवकसत्तम ॥ ४८ ॥ यदिदं त्वत्समेदत्तं त्वया फलमनुत्तमम् ॥ अनेनात्यन्ततुष्टोऽस्मि भक्ति
गृह्णामि हर्षितः ॥ ४९ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा भगवान्विष्णुर्भक्तिग्राही दयामयः ॥ तमालिङ्गितवान्भक्तं चतुर्भिर्दीर्घबाहुभिः ॥ ५० ॥
श्रीभगवानुवाच ॥ तुष्टोऽस्मि भवतो भक्त्या वत्स चक्रिकसत्तम ॥ यदिदं प्रार्थितं त्वत्स तत्तथैव भविष्यति ॥ ५१ ॥ इत्युक्त्वा तं पुनर्भ
क्तमालिङ्ग्य परमेश्वरः ॥ तत्रैवान्तर्दधे विप्रविश्वात्मा विश्वपालकः ॥ ५२ ॥ स चक्रिकोऽतिसंतुष्टो हरिभक्तिपरायणः ॥ पुत्रदारादिकं त्यक्त्वा जगाम
द्वारकांपुरीम् ॥ ५३ ॥ तत्रैवं समासाद्य कृपया कमलापतेः ॥ आयुषोऽन्ते ययौ मोक्षदेवानामपि दुर्लभम् ॥ ५४ ॥ तस्माद्भक्तवशो देवो भक्तिमात्रेण
तुष्यति ॥ न च स्तोत्रैर्न वित्तैश्च न तपोभिर्जपेन च ॥ ५५ ॥ फलं यद्यपि चोच्छिष्टं दत्तं तेन द्विजोत्तम ॥ तथापि तुष्टवान्विष्णुर्ज्ञात्वा भक्तिमचञ्चलम् ॥
॥ ५६ ॥ तस्मान्नारायणो देवः पूजनीयो मुमुक्षुभिः ॥ ५७ ॥ ये यजन्ति दृढया किल भक्त्या वासुदेवचरणाम्बुजयुग्मम् ॥ वासवादिविबुधप्रवरेज्यं ते व्रजन्ति
मनुजाः किल मोक्षम् ॥ ५८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोगसारे षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ जैमिनि उवाच ॥ पुनरेव गुरोर्ब्रह्माहात्म्यं कंभला
पतेः ॥ इरेः कथामृतपीत्वा तृप्तिर्वैकस्य जायते ॥ १ ॥ श्रीव्यास उवाच ॥ त्वत्तुल्यः कोऽपि संसारे सुकृती न हि विद्यते ॥ यतः केशवमाहात्म्यं श्रोतुमिच्छसि
भक्तिः ॥ २ ॥ नारायणकथारम्या पुनात्येवं जगत्रयम् ॥ श्रोतारं पृच्छकं चैव वक्तारं च द्विजोत्तम ॥ ३ ॥ शृणु लक्ष्मीपतेर्वत्समाहात्म्यं पापनाशनम् ॥ कथ

कि.सं.प.
अ० १७

॥ ३५ ॥

यमिसमासेनैषतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ४ ॥ भक्त्यापरमयाविष्णुमेकाहमपियोऽर्चयेत् ॥ जन्मकोटिकृतं पापं सद्यस्तस्य हरेद्वरिः ॥ ५ ॥ पुण्यात्मा सकथं
 मर्त्यो येन नाराधितो हरिः ॥ सकथं पातकीयस्य भक्तिनारायणे प्रभौ ॥ ६ ॥ अस्ति सर्वपुरश्चैष्ठ्यं पुरुषोत्तमसंज्ञकम् ॥ पुरं सर्वगुणैर्युक्तं सर्वदेवगणाश्रयम् ॥
 ॥ ७ ॥ सर्वेषामेव तीर्थानां वरिष्ठं तन्निगद्यते ॥ यतस्तस्मिन्पुरे रम्ये साक्षाद्वसतिकेशवः ॥ ८ ॥ तत्र भद्रतनुर्नाम पूर्वमेकोऽभवद्विजः ॥ सुन्दरः प्रियवादी
 च पवित्रकुलसंभवः ॥ ९ ॥ संप्राप्तयौवनो विप्रः सुन्दरः काममोहितः ॥ परलोकभयं त्यक्त्वा वारस्त्रीनिरतोऽभवत् ॥ १० ॥ न वेदाध्ययनं च क्रेपुराणानि
 च सर्वशः ॥ तत्त्वाजोत्तमसंज्ञां च पाखण्डजनसङ्गमात् ॥ ११ ॥ अयाज्यदानग्राही च परद्रव्यापहारकः ॥ अभवद्धर्मनिन्दी च सविप्रः पापतत्परः ॥ १२ ॥
 तत्याजब्राह्मणाचारं तथैव सत्यभाषणम् ॥ गुरुणामंतिथीनां च पूजनं ब्राह्मणाधमः ॥ १३ ॥ यद्यत्पापतरं कर्म तत्तदेव विधीयते ॥ न च पुण्यतमं कर्म कदाचित्तेन
 जैमिने ॥ १४ ॥ एकदा कृतपापोऽसौ लोक्कलजाभयान्वितः ॥ श्राद्धं चकार विप्रैर्वै श्राद्धभक्तिविवर्जितः ॥ वारनारीमिति प्राह गतः स निशितद्वहम् ॥
 ॥ १५ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ एतद्विशालजघने पितृश्राद्धदिनं मम ॥ आयातस्त्वद्गुणैर्बद्धस्तथापि निलयं तव ॥ १६ ॥ पश्य रात्रीमिमां कान्ते सर्वलोकभयां
 वहाम् ॥ स्रवदम्बुदसङ्घातपरिव्याप्तनभःस्थलम् ॥ १७ ॥ नवाम्बुलुप्तमार्गायां त्वद्गुणाकृष्टमानसः ॥ अस्यामपि विभावयां तवाहं मृहमागतः ॥
 ॥ १८ ॥ मेघविद्युत्प्रतीपेन कामेनाथोपदेशिना ॥ त्वद्गुणाध्यानविश्वासआगतोऽहं निशि प्रिये ॥ १९ ॥ त्वामदृष्ट्वा क्षणमपि प्रीतिर्मे न हि जायते ॥
 अपि दुःखेन हेतुं न्वित्वां द्रष्टुमहमागतः ॥ २० ॥ तीर्थतोयाभिषेकेण कान्ते किमेप्रयोजनम् ॥ त्वत्प्रेमतीर्थतोयेन सिक्तः प्रातोऽस्म्यहं दिवि ॥ २१ ॥ परत्र
 सुखदान् देवानां नाराध्यममकिंफलम् ॥ जीवतैव मया स्वर्गः प्राप्यते त्वत्प्रसादतः ॥ २२ ॥ अपकीर्तिभयात्कान्ते श्राद्धकर्मकृतं गृहे ॥ अस्मिच्छाद्धेममश्रद्धा
 स्वल्पापि न हि विद्यते ॥ २३ ॥ त्वं मे जपस्तपस्त्वं मे त्वं मे नीतिश्च सुन्दरि ॥ त्वामेकमेवं संसारे सर्वभावेन सुन्दरि ॥ २४ ॥ प्रपन्नोऽस्मि सदाहं ते आज्ञाकारीक
 रोमिकिम् ॥ २५ ॥ सुमध्यमो वाच ॥ त्वया पुत्रेण तातस्तु पुत्रहीन इवाभवत् ॥ पितृश्राद्धदिनेऽपि त्वं मे धुनं कर्तुमिच्छसि ॥ २६ ॥ दुर्मते मे धुनं यस्तु कुरुते पितृ
 वासरे ॥ रेतोभोजिन एव स्युः पितरस्तस्य सोऽपि च ॥ २७ ॥ कुरुते मे धुनं मूढो मोहात्पितृदिने यदि ॥ तच्छ्राद्धं राक्षसग्राह्यं भवेन्नास्त्यत्र संशयः ॥ २८ ॥ मय्य
 द्वागदितं यत्ते यथास्नेहेन मानसम् ॥ तथा यदि भवेद्विष्णो तदा प्राप्नोति किं न हि ॥ २९ ॥ यमदण्डान्तरस्थाधिजीवितं च शरीरिणाम् ॥ तथापि पातकं मूढ
 कुरुषे निर्भयः सदा ॥ ३० ॥ जलबुद्बुदवन्मूढक्षणविध्वंसि जीवतम् ॥ किमर्थं शाश्वतधिया कुरुषे च्छुरितं सदा ॥ ३१ ॥ ललाटे लिखितं यस्य मृत्युरित्य
 क्षरद्वयम् ॥ सकथं कुरुते पापं समस्तक्लेशदायकम् ॥ ३२ ॥ अहो मायामहाविष्णो रे कावलवती क्षितौ ॥ यतः पापं प्रकुर्वाणः सततं हर्षितो द्विज ॥ ३३ ॥

पु० पु०
॥ ३६ ॥

स्थानं पापाय मे देहि निज देहे दुराश्रये ॥ दहत्याश्रम मे धोहि वीतिहीत्र इव ज्वलन् ॥ ३४ ॥ व्यास उवाच ॥ दैवप्रेरितया तत्र तयेत्युक्तं सुवेश्यया ॥
मनसा चिन्तयामास ब्राह्मणः कृतपातकः ॥ ३५ ॥ धिग्धिङ्मां च महापापं मूढपातकिनां वरम् ॥ वेश्याया एव यज्ज्ञानं तन्मेनास्ति दुरात्मनः ॥ ३६ ॥
ब्राह्मणस्य कुले शुद्धे जन्मसं प्राप्य वै मया ॥ आत्मघातकरं पापं नित्यमेव कृतं महत् ॥ ३७ ॥ जातो यं दाध्रुवो मृत्युमृतं तस्वामी यदायमः ॥ अविवेकतया पापं कथं
तर्हिकरोम्यहम् ॥ ३८ ॥ जपस्तपस्तथा होमो वेदाध्ययनमेव च ॥ विप्राचारोऽतिथेः पूजागुरुभक्तिर्द्विजार्चनम् ॥ ३९ ॥ पितृयज्ञादिकं कर्म पूजा च कमला
पतेः ॥ मयान चक्रे कस्माद्वै भविष्यत्युत्तमा गतिः ॥ ४० ॥ मार्कण्डेयं महात्मानं सर्वधर्मविदां वरम् ॥ तुष्टाव स द्विजो वाचा प्रणम्य भुवि दण्डवत् ॥ ४१ ॥
॥ ब्राह्मण उवाच ॥ नमस्तुभ्यं द्विजश्रेष्ठ दीर्घजीवनमोऽस्तुत ॥ नारायणस्वरूपाय नमस्तुभ्यं महात्मने ॥ ४२ ॥ नमो मृकण्डपुत्राय सर्वलोकहितैषिणे ॥
ज्ञानार्णवाय वै तुभ्यं निर्विकाराय वै नमः ॥ ४३ ॥ स्तुतस्तेनेति विप्रेण मार्कण्डेयो महातपाः ॥ उवाच परमप्रीतः सर्वशास्त्रार्थपारगः ॥ ४४ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥
तव भक्त्या तितुष्टोऽस्मि महाभाग वरं वृणु ॥ तवाभिलषितं सद्यः साधयिष्यामि नान्यथा ॥ ४५ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ अहं पापात्मनां श्रेष्ठो द्विजाचार
विवर्जितः ॥ परहिंसान्वितो नित्यं परस्त्रीनिरतः सदा ॥ ४६ ॥ मायामूढेन विप्रेन्द्रसदा पापं कृतं महत् ॥ नाल्पं वापि कृतं पुण्यं कदाचिदपि सादरम् ॥ ४७ ॥ संसार
सागरे घोरे दुःखदेऽत्यन्तभैरवै ॥ कथं भवति निस्तारो महापातकिनो मम ॥ ४८ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ कृतपापोऽपि विप्रेन्द्र त्वं हि पुण्यात्मनां वरः ॥ यतो बुद्धि
रियं जाता त्वयि संसारदुर्लभा ॥ ४९ ॥ पुण्यात्मनां पुण्यदृष्टिर्वर्धते प्रतिवासरम् ॥ पापात्मनां पापदृष्टिर्वर्धते तु दिने दिने ॥ ५० ॥ पापात्मना
पि भवता पापदृष्टिर्निवार्यते ॥ अतस्तुभ्यं जगन्नाथः प्रसन्न इव लक्ष्यते ॥ ५१ ॥ पापं कृत्वापि यो मर्त्यः पापाद्भूयो निवर्तते ॥ तमुत्तमं नरं प्राहुः पूर्व
जन्मार्चिताच्युतम् ॥ ५२ ॥ निजभक्तं महाविष्णुर्दृष्ट्वा पापरतं प्रभुः ॥ ददाति विपुलां बुद्धिं यथा भवति सद्गतिः ॥ ५३ ॥ अतस्त्वं ब्राह्मणश्रेष्ठ प्रतिजन्मा
च्युतार्चकः ॥ अचिरेणैव भद्रं ते भविष्यति न संशयः ॥ ५४ ॥ यद्यत्पृष्टं त्वया विप्रमत्तः श्रोष्यसितं न हि ॥ यतो नित्यक्रिया कालो मम संप्रति वर्तते ॥
॥ ५५ ॥ दान्तो नाम द्विजः कश्चिदस्ति सर्वार्थतत्त्ववित् ॥ कथयिष्यति तत्सर्वं स च तस्याश्रमं व्रज ॥ ५६ ॥ तेनोपदिष्टोऽसौ विप्रो मार्कण्डेयेन
धीमता ॥ दान्ताश्रमं ययौ क्षिप्रं पवित्रमति सुन्दरम् ॥ ५७ ॥ अश्वत्थैश्चम्पकैश्चैव वकुलैः प्रियकैस्तथा ॥ अन्यैश्च पुष्पितैर्वृक्षैः शोभितं सुमनोहरम् ॥
॥ ५८ ॥ प्रफुल्लकुसुमामोदपरिव्याप्तदिगन्तरम् ॥ गुञ्जद्रमरसङ्घातं फलशब्दातिशब्दितम् ॥ ५९ ॥ मन्दं मन्दं बहद्रायुशीतलं चैव वारिच ॥ शत
श्लापदसंकीर्णशिष्योपशिष्यसङ्कुलम् ॥ ६० ॥ तस्याश्रमं ततो विप्रः प्रविश्याति मनोहरम् ॥ ददर्श दान्तं तत्त्वज्ञं सर्वशिष्यगणैर्वृतम् ॥ ६१ ॥

क्रि.खं.प.

अ० १७

॥ ३६ ॥

स्तुत्वातंब्राह्मणश्रेष्ठदान्तंनारायणात्मकम् ॥ ववन्देचरणौतस्यशिरसासद्विजोत्तमः ॥ ६२ ॥ दान्तउवाच ॥ कस्त्वंभद्रसमायातःकिमस्त्यत्र
 प्रयोजनम् ॥ ब्रूहितत्त्वंतुमांस्तौषिहेतुनाकेनसाम्प्रतम् ॥ ६३ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ब्राह्मणोऽहंमहाभागब्राह्मणाचारवार्जितः ॥ नाम्नाभद्रतनुः
 ख्यातोविहिताखिलपातकः ॥ ६४ ॥ संसारपापविच्छेदःकथमेपापिनोभवेत् ॥ एतन्मेकथयब्रह्मन्यतस्त्वंसर्वतत्त्ववित् ॥ ६५ ॥ दान्तउवाच ॥
 शृणुविप्रपरंगुह्यतवस्नेहान्मयोच्यते ॥ येनसंसारपाशस्यविच्छेदोभवतेनृणाम् ॥ ६६ ॥ त्यजपाखण्डसंसर्गसङ्गंभजसतांसदा ॥ कामंक्रोधंच
 मोहंचलोभंचदर्पमत्सरौ ॥ ६७ ॥ असत्यंपरहिंसांचत्यजयत्नादपिद्विज ॥ स्मरन्नामानिसततंमहाविष्णोर्महात्मनः ॥ ६८ ॥ संमार्जनंद्विजश्रेष्ठ
 तथोपलेपनंपुनः ॥ मार्गशोभांचदीपंचकेशवायतनेकुरु ॥ ६९ ॥ कुरुब्राह्मणसेवांचज्ञातिसेवांचसर्वदा ॥ कुर्वन्नतोयदानंचनित्यंपञ्चमहाध्वरान् ॥ ७० ॥
 कथांशृणुहरेर्मन्त्रंजपत्वंद्वादशाक्षरम् ॥ क्रमार्ण्येतानिसर्वाणिकुर्वतस्तवसत्तम ॥ ७१ ॥ भविष्यत्युत्तमंज्ञानंज्ञानान्मोक्षमवाप्स्यसि ॥ ७२ ॥
 ब्राह्मणउवाच ॥ यान्येतानित्वयाब्रह्मन्प्रोक्तानिशुभदानिवै ॥ तेषांविवरणंब्रह्मिकोमोहोदम्भमत्सरौ ॥ ७३ ॥ किमसत्यंचकाहिसादयाशान्तिर्दम
 श्वकः ॥ समदृष्टिश्चक्रप्रोक्ताकापूजाकमलापतेः ॥ ७४ ॥ अहोरात्रश्चक्रःप्रोक्तःकिंविष्णुस्मरणंतथा ॥ केवापञ्चमहायज्ञाःकौमन्त्रोद्वाद
 शाक्षरः ॥ ७५ ॥ एषांत्रिवरणंसर्वंब्रह्मब्राह्मणसत्तम ॥ तथातवप्रसादेनप्राप्नोमिपरमंपदम् ॥ ७६ ॥ दान्तउवाच ॥ येवेदसंम
 तंकार्यत्यक्त्वा अन्यत्कर्मकुर्वते ॥ निजाचारविहीनायेपाखण्डास्तेप्रकीर्तिताः ॥ ७७ ॥ निजाचारग्राहिणोयेकुर्वतेवेदसंमतम् ॥ पापाभि
 लापरहिताःसज्जनास्तेप्रकीर्तिताः ॥ ७८ ॥ योऽभिलाषःसदास्त्रीषुविभवोपार्जनादिषु ॥ वर्ततेब्राह्मणश्रेष्ठसकामइतिकथ्यते ॥ ७९ ॥
 समाकर्ण्यात्मनोनिन्दांयस्तापोहृदिजायते ॥ संक्रोधइतिविज्ञेयःसर्वधर्मावघातकः ॥ ८० ॥ परवित्तादिकंदृष्ट्वानेतुंयोहृदिजायते ॥ अभिलाषो
 द्विजश्रेष्ठसलोभइतिकीर्तितः ॥ ८१ ॥ मममाताममपिताममेयंगृहिणीगृहम् ॥ एतदन्यन्ममत्वंहिसमोहइतिकीर्तितः ॥ ८२ ॥ अहं
 महात्माधनवान्नतुल्यःकोऽपिभूतले ॥ इदंयजायतेचित्तेमदःप्रोक्तःसकोविदैः ॥ ८३ ॥ निन्दन्तिमांसदालोकाधिगस्तुममजीवनम् ॥ इत्या
 त्मानंवदेद्यस्तुधिकारःसचमत्सरः ॥ ८४ ॥ यश्चार्थकथनंयच्चसर्वलोकसुखप्रदम् ॥ तत्सत्यमिति विज्ञेयमसत्यंतद्विपर्ययम् ॥ ८५ ॥ ऐश्वर्यं
 दारपुत्राद्यायान्त्यमुष्यकदाक्षयम् ॥ इतियाजायतेचित्तेसां हिंसापरिकीर्तिता ॥ ८६ ॥ यत्नादपिपरकृशंहर्तुंयद्दृदिजायते ॥ इच्छाभूमि
 द्विजश्रेष्ठसादयापरिकीर्तिता ॥ ८७ ॥ यातुष्टिर्जायतेचित्तेऽशान्तिःसागद्यतेबुधैः ॥ कुत्सितात्कर्मणोऽन्यत्रयच्चित्तविनिवारणम् ॥ ८८ ॥

प० पु०
॥ ३७ ॥

संकीर्तितोदमः प्राज्ञैः समतस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ दुःखे सुखे च विप्रेन्द्रियातुष्टिर्वर्तते सदा ॥ ८९ ॥ तथा शत्रौ च मित्रे च समदृष्टिर्हि सा स्मृता ॥ नैवेद्यग
न्धपुष्पाद्यैः श्रद्धया पुरुषो हरेः ॥ ९० ॥ योऽर्चनं कुरुते विप्रसापूजापरिकीर्तिता ॥ मध्याह्ने चैव रात्रौ च लङ्घनं यद्विधीयते ॥ ९१ ॥ तद्विज्ञेय
महोरात्रं पूर्वापरदिनाशनम् ॥ आत्मनः केशवस्यापि द्वयोरपि च सत्तम ॥ ९२ ॥ यदेकीकरणं तच्च विष्णुस्मरणमुच्यते ॥ ब्रह्मयज्ञो वृयज्ञश्च देवयज्ञ
श्च सत्तम ॥ ९३ ॥ पितृयज्ञो भूतयज्ञः पञ्चयज्ञाः प्रकीर्तिताः ॥ नमो भगवते वासुदेवायोङ्कारपूर्वकम् ॥ ९४ ॥ महामन्त्रमिमं प्राहुस्तत्त्वज्ञा द्वादशाक्षरम् ॥
इति ते कथितं सर्वं पृष्टं ब्राह्मण सत्तम ॥ ९५ ॥ यज्ज्ञात्वा मानवाः सर्वे लभन्ते ज्ञानमुत्तमम् ॥ ततः प्रतिदिनं विप्रनाम्नामष्टोत्तरं शतम् ॥ ९६ ॥ पठित्वा
कमलाभर्तुर्दुर्लभं मोक्षमाप्स्यसि ॥ ९७ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ब्रह्मिलक्ष्मीपतेर्विष्णोर्नाम्नामष्टोत्तरं शतम् ॥ ९८ ॥ दान्त उवाच ॥ शृणु विप्र
प्रवक्ष्यामि नाम्नामष्टोत्तरं शतम् ॥ सहस्रनाम्नामष्टोत्तरं विष्णोः परात्मनः ॥ ९९ ॥ अष्टोत्तरशतं नाम्नामष्टोत्तरं महापातकनाशनम् ॥ पठितव्यं यथाध्यात्वा
शृणु ध्यानं योच्यते ॥ १०० ॥ अतसीकुसुमाकारं प्रफुल्लकमलक्षणम् ॥ गवां चरणधूलीभिर्भूषिता खिलविग्रहम् ॥ १ ॥ गोपुच्छवालपाशेन मण्डितो
त्तमस्तकम् ॥ वंशीरन्ध्रपरिन्यस्तरुचिरौष्ठपुटं प्रभुम् ॥ २ ॥ गोगोष्ठवासिभिः स्निग्धैः शिशुभिः परिवारितम् ॥ पीताम्बरं स्मेरमुखं ध्यायेत्कृष्णास्य
मुत्तमम् ॥ ३ ॥ ॐ नमोऽस्य कृष्णाष्टोत्तरशतनामस्तोत्रस्य वेदव्यास ऋषिर्नुष्टुप् छन्दः ॥ श्रीकृष्णो देवता श्रीकृष्णप्रीत्यर्थे जपे विनियोगः ॥ नमः
कृष्णः केशवश्च केशिशत्रुः सनातनः ॥ कंसारिधेनुकारिश्च शिशुपालरिपुः प्रभुः ॥ ४ ॥ देवकीनन्दनः शौरिः पुण्डरीकनिभेक्षणः ॥ दामो
दरो जगन्नाथो जगत्कर्ता जगन्मयः ॥ ५ ॥ नारायणो बलिध्वंसी वामनोऽदिति नन्दनः ॥ विष्णुर्यदुकुलश्रेष्ठो वासुदेवो वसुप्रदः ॥ ६ ॥ अनन्तः
कैटभारिश्च महजिन्नरकान्तकः ॥ अच्युतः श्रीधरः श्रीमान्छीपतिः पुरुषोत्तमः ॥ ७ ॥ गोविन्दो वनमाली च हृषीकेशोऽखिलार्तिहा ॥ नृसिंहो दैत्यशत्रु
श्च मत्स्यदेवो जगन्मयः ॥ ८ ॥ भूमिधारी महाकूर्मो वराहः पृथिवीपतिः ॥ वैकुण्ठः पीतवासाश्च चक्रपाणिर्गदाधरः ॥ ९ ॥ शङ्खभृत्पद्मपाणिश्च नन्दको
गरुडध्वजः ॥ चतुर्भुजो महासत्त्वो महाबुद्धिर्महाभुजः ॥ १० ॥ महोत्सवो महातेजामहाबाहुप्रियः प्रभुः ॥ विष्वक्सेनश्च शाङ्गी च पद्मनाभो जनार्दनः ॥
॥ ११ ॥ तुलसीवल्लभोऽपारः परेशः परमेश्वरः ॥ परमक्लेशहारी च परत्र सुखदः परः ॥ १२ ॥ हृदयस्थोऽम्बरस्थो यो मोहदो मोहनाशनः ॥ समस्त
पातकध्वंसी महाबलबलान्तकः ॥ १३ ॥ रुक्मिणीरमणो रुक्मिप्रतिज्ञाखण्डनो महान् ॥ दामवद्धः क्लेशहारी गोवर्धनधरो हरिः ॥ १४ ॥ पूतनारिर्मुष्टिका
रिर्यमलार्जुनभञ्जनः ॥ उपेन्द्रो विश्वमूर्तिश्च व्योमपादः सनातनः ॥ १५ ॥ परमात्मा परब्रह्म त्रणतार्तिविनाशनः ॥ त्रिविक्रमो महामायो योगविद्विष्टरश्वाः ॥

क्रि. खं. प.
अ० १७

॥ ३७ ॥

॥ १६ ॥ श्रीनिधिःश्रीनिवासश्चयज्ञभोक्तासुखप्रदः ॥ यज्ञेश्वरोरावणारिःप्रलम्बघ्नोऽक्षयोऽव्ययः ॥ १७ ॥ सहस्रानाम्नांचैतत्तेनामामष्टोत्तरंशतम् ॥
 विष्णुप्रीतिकरं सर्वसर्वपापविनाशनम् ॥ १८ ॥ दुःस्वप्ननाशनंचैवग्रहपीडाविनाशनम् ॥ सर्वरोगक्षयकरंपरमैश्वर्यदंतथा ॥ १९ ॥ सर्वोपद्रवविध्वंसि
 सर्वकर्मफलप्रदम् ॥ मयाप्रोक्तं द्विजश्रेष्ठवैष्णवप्रीतिहेतवे ॥ १२० ॥ त्रिसन्ध्यंयःपठेन्नित्यंभक्तितःपुरतोहरेः ॥ शतमष्टोत्तरं नाम्नांतस्यतुष्टःसदाहरिः ॥
 ॥ २१ ॥ श्राद्धेचयःपठेदेतद्भक्तिमान्वैष्णवोजनः ॥ संतुष्टाःपितरस्तस्यप्रयान्तिपरमंपदम् ॥ २२ ॥ यज्ञकालेपठेद्यस्तुदेवताराधनेतथा ॥ दानकाले
 चयात्रायांसवैतत्फलमाप्नुयात् ॥ २३ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंधनार्थीलभतेधनम् ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यास्तवस्यास्यप्रकीर्तनात् ॥ २४ ॥ येपठन्तिहरिभक्त्या
 नाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ नाशुभंविद्यतेतेषांकदाचिदपिभूतले ॥ २५ ॥ दान्तउवाच ॥ गच्छब्राह्मणभद्रंतेप्रोक्तेनविधिनामया ॥ समाराध्यहरिभक्त्या
 परमंक्षेममाप्स्यसि ॥ २६ ॥ एवंप्रबोधितस्तेनदान्तेनपरमार्थिना ॥ तस्मिन्क्षेत्रवरेपुण्येहरिपूजापरोऽभवत् ॥ २७ ॥ नित्यंतुभक्त्याविप्रोऽसौपञ्चाहानि
 चजैमिने ॥ दान्तप्रोक्तंनविधिनाचकारहरिपूजनम् ॥ २८ ॥ ज्ञात्वाभक्तिंहरिस्तस्यसुदृढांकरुणामयः ॥ आविर्बभूवसहसाकोटिसूर्यइवांशुमान् ॥
 ॥ २९ ॥ तं दृष्ट्वाजगतामीशंक्रमलाग्रियमच्युतम् ॥ ववन्देशिरसाविप्रस्तत्पादकमलद्वये ॥ ३० ॥ अथासौब्राह्मणश्रेष्ठोहर्षनिर्भरमानसः ॥ कृताञ्जलि
 र्जगन्नाथमस्तौषीत्कमलापतिम् ॥ ३१ ॥ दृष्टिंहरेदुरितगामपिमैकपालांभक्तिनिजांप्रतिविभोशुभदामनैषीः ॥ तस्मादहंविहितविस्तरपातकोऽपिग्राम्य
 स्त्वयाकारिपुमानिवाद्य ॥ ३२ ॥ रुष्टेत्वयि त्रिदशवन्दितं पादयुग्मेदृष्टिः प्रयातिदुरितंखलुमानवस्य ॥ तुष्टेचयातिसुकृतंप्रतिसेवदृष्टिर्ज्ञातंमयैवपरमे
 श्वस्केवलंच ॥ ३३ ॥ त्वांच्छिनाथभवतःस्मरणंप्रभावंयस्माद्रजामिनिखिलार्जितपातकोऽपि ॥ स्थानंजगामपरमंत्रिदशैकलभ्यमारुह्यशुद्धकनक
 च्छुरितंविमानम् ॥ ३४ ॥ त्वत्पादपद्मसलिलस्यसदागुणाढ्योव्याधःसवेत्तिकनिकःकृतसर्वपापः ॥ त्वद्वेश्ममार्जनफलंजगदेकनाथयज्ञध्वजःशिति
 पतिःसुरवन्दितश्च ॥ ३५ ॥ वेश्मोपलेपनफलंभवतोमुरारेसृष्टिस्थितिप्रलयकारणंईश्वरस्य ॥ जानातिपन्नगरिपुध्वजयज्ञमालीभ्राताचतस्यकृतपाप
 भयःसुमाली ॥ ३६ ॥ हरिंप्रदक्षिणीकृत्यभवन्तंयत्फलंभवेत् ॥ धर्मएवसजानातिनान्यःकश्चिज्जगत्रये ॥ ३७ ॥ तवचिसंदयानाथगदितुंभुविकः
 क्षमः ॥ त्वांविद्धापिशरैर्व्याधोजगामपरमंपदम् ॥ ३८ ॥ निन्दित्वापिजगन्नाथभवन्तंत्रिदशेश्वरम् ॥ शिशुपालोययौमोक्षंतवभक्तस्यकाक्कथा ॥ ३९ ॥
 ब्रह्मरूपेणयेनासौत्वयासृष्टमिदंजगत् ॥ त्वयितस्मिन्महाविष्णोरमतांमममानसम् ॥ ४० ॥ सर्वोविष्णोत्वयानेनक्रियतेजगतःक्षयः ॥ रुद्ररूपेणसंसारे
 तस्मैतुभ्यंनमोऽस्तुमे ॥ ४१ ॥ यस्मादरूपतमंनास्तियस्मान्नास्तिमहत्तमम् ॥ येनव्याप्तंजगत्सर्वंत्वयातस्मैनमोऽस्तुते ॥ ४२ ॥ तेत्राभ्यांयस्यदेवस्य

प० पु०
॥ ३८ ॥

सूर्योऽजनिदिवाकरः ॥ सुखादग्निश्चजायेततवतस्मैनमोऽस्तुते ॥ ४३ ॥ यस्यश्रोत्राद्वायवोऽपिजाताः प्राणाश्चकेशव ॥ तवतस्मैसुरश्रेष्ठनमो
ऽस्तुममसर्वदा ॥ ४४ ॥ लक्ष्मीर्यस्यसदाक्रोडेश्यामाङ्गस्यसुनिर्वृता ॥ सौदामिनीवमेघस्यतवतस्मैनमोऽस्तुते ॥ ४५ ॥ गन्तुमहिम्नांसीमानंब्रह्माद्या
अपिनिर्जराः ॥ नशक्नुवन्तिवैयस्यतवतस्मैनमोऽस्तुते ॥ ४६ ॥ धर्माणांस्थापनार्थायविनाशायचपापिनाम् ॥ युगेयुगेयःप्रभवेत्तस्मैतुभ्यंनमोऽस्तु
मे ॥ ४७ ॥ माययामोहितंयेनजगदेतन्महात्मना ॥ क्षिणोतिमाययाशम्भुर्यस्तस्मैतेनमोऽस्तुमे ॥ ४८ ॥ भक्तिमात्रेणयस्तुष्टोनधनैर्नस्तवैस्तथा ॥
नदानैर्नतपोभिश्चतस्मैतुभ्यंनमोऽस्तुमे ॥ ४९ ॥ गवांचब्राह्मणानांचसाधूनांचहितंतथा ॥ कृपांचकुरुतेयस्तुतस्मैतुभ्यंनमोऽस्तुमे ॥ ५० ॥
अनाथानांचबन्धूनांचयोगिनांदुःखिनांतथा ॥ दुःखंहरतियोदेवस्तस्मैतुभ्यंनमोऽस्तुमे ॥ ५१ ॥ मनुष्येषुचदेवेषुगजेषुसकलेषुच ॥ वर्ततेयः
समंत्वेनतस्मैतुभ्यंनमोऽस्तुमे ॥ ५२ ॥ यस्मिंस्तुष्टेपर्वतोऽपिसद्यएवतृणायते ॥ शैलायतेतृणंरुष्टेतस्मैतुभ्यंनमोऽस्तुमे ॥ ५३ ॥ पुण्यानां
चयथापुण्येनिजेपुत्रेयथापितुः ॥ यथापत्यौसतीनांचतथात्वयिममास्तुवै ॥ ५४ ॥ यूनांचित्तंयथास्त्रीषुलुब्धानांचयथाधने ॥ क्षुधितानां
यथाचान्नेतथात्वयिममास्तुवै ॥ ५५ ॥ धर्मार्तानांयथाचन्द्रेशीतार्तानांरवाविति ॥ तृषार्तानांयथातोयेतथात्वयिममास्तुवै ॥ ५६ ॥
यन्मयाबुद्धिहीनेनगुरुस्त्रीगमनंकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ५७ ॥ अवध्यानावधोयस्तुमयामोहवतांकृतः ॥
तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ५८ ॥ अपेयपानंचमयाविहितंपरमेश्वर ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ५९ ॥
अप्सुयोनौतथातोयेयद्रेतःसेचनंकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ६० ॥ भ्रूणहत्याकृतायाचरेतसांसेचनंभुवि ॥ तत्पातकंक्षयं
यातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ६१ ॥ विश्वासघातकंयच्चअज्ञात्वामाययाकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ६२ ॥ असत्यवचनं
यच्चमयाप्रोक्तंक्षणेक्षणे ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ६३ ॥ सतांनिन्दाकृतायाचपरहिंसाचसर्वदा ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतो
मम ॥ ६४ ॥ श्लेष्माचकफकंचैवयद्रक्तेचमयाकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ६५ ॥ वनस्पतिगतेसोमेयत्कृतंतरुघातनम् ॥
तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ६६ ॥ पथिदेवालयेगोष्ठेमलमूत्रंचयत्कृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ६७ ॥ अभक्ति
विततायाचपितुर्मातुश्चकेशव ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ६८ ॥ स्नानार्थंभोजनार्थंचगच्छन्यस्तुनिवारितः ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तं
पश्यतोमम ॥ ६९ ॥ एकादश्यांसुरश्रेष्ठयन्मयाभोजनंकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ७० ॥ अतिथिर्गृहमागच्छन्पूजितो

क्रि.खं.प.
अ० १७

॥ ३८ ॥

मयाप्रभो ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ७१ ॥ द्वादश्यांचदशम्यांचकृतंयच्चद्विभोजनम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम
॥ ७२ ॥ निवारणंचपानार्थयान्तीनांयद्वांकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ७३ ॥ असमाप्यपरित्यक्तंव्रतमारभ्ययन्मया ॥
तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ७४ ॥ कूटसाक्ष्यंनिरुक्तंयन्मित्रवात्सल्यतोमया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ७५ ॥ ऋतु
कालाभिगमनंनिजपत्न्यांकृतंनयत् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ७६ ॥ असंस्कृतेगृहेयच्चभोजनंविहितंमया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तं
पश्यतोमम ॥ ७७ ॥ ग्रामयाजकवृत्तिंश्चयामयानृहरेकृता ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ७८ ॥ दण्ड्यमानेमयाभूपेप्रभुत्वंयत्कृतं
प्रभो ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ७९ ॥ पौराणिककथामध्येयोविघ्नोविहितोमया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ८० ॥
आदरेणमयायाचपरपाककथाश्रुता ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ८१ ॥ अश्वत्थच्छेदनंयच्चघ्रात्र्याश्चच्छेदनंकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातु
भवन्तंपश्यतोमम ॥ ८२ ॥ दधिदुग्धघृतानांचविक्रयोयःकृतोमया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ८३ ॥ आशांदत्त्वापरेभ्यश्चकृतांसा
निष्फलामया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ८४ ॥ द्विजाश्चयाचकाश्चैवकोपदृष्ट्यामयेक्षिताः ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥
८५ ॥ जीवनोपायदातारःकोपान्निर्भर्त्सितामया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवन्तंपश्यतोमम ॥ ८६ ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनबहुजन्मार्जितानिच ॥ क्षयं
गतानिपापानिभवन्तंपश्यतोमम ॥ ८७ ॥ कृतार्थोऽस्मि कृतार्थोऽस्मि कृतार्थोऽस्मि न संशयः ॥ नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं जगत्पते ॥ ८८ ॥ इत्युक्त्वा
सौद्विजोभक्त्यापुलकाञ्चितविग्रहः ॥ पपातजैमिनेविष्णुमेश्वररूपादाम्बुजद्वयं ॥ ८९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठतेविप्रतुष्टोऽस्मितवभक्तितः ॥
किंतेऽभिलषितं ब्रूहि तत्ते दास्याम्यहंध्रुवम् ॥ ९० ॥ भद्रतं नुरुवाच ॥ परमेश्वरगोविन्ददयालोपरमाच्युत ॥ यत्सम्प्रतिमया प्राप्तं तत्केन भुवि
लभ्यते ॥ ९१ ॥ तथाप्येकं वरं याचे मुरारे तव सन्निधौ ॥ जन्मजन्मनि मे भक्तिस्त्वय्यस्तु सुदृढा प्रभो ॥ ९२ ॥ मया कृतमिदं स्तोत्रं यः पठेद्भक्तितो
नरः ॥ तस्याभिलषितं सर्वप्रसन्नस्त्वं प्रदास्यसि ॥ ९३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ दत्तोऽयं ते वरः कोऽपि विप्रनास्त्यत्र संशयः ॥ किंतु त्वया सह प्राप्तं सख्यं
कर्तुमयेष्यते ॥ ९४ ॥ नमस्सेवकतापी गयो भवानहमिह द्विज ॥ अतः सख्यं प्रविशतं त्वया सह मया धुना ॥ ९५ ॥ व्यास उवाच ॥ ततो नासयणो
देवो दयालुर्भक्तवत्सलः ॥ चकार जैमिने सख्यं तेन पुण्यात्मना सह ॥ ९६ ॥ निजकण्ठगतां मालां ददौ तस्मै मुदा हरिः ॥ सोऽपि विप्रो ददौ भक्त्या हरे
स्तुलसिकासजम् ॥ ९७ ॥ प्रसार्य चतुरो वाटूस्तमालिङ्गितवान् हरिः ॥ स विप्रोऽपि मुदा विष्णुं तमालिङ्गितवान् प्रभुः ॥ ९८ ॥ इत्थं कृत्वा हरिः सख्यं

प० पु०
। ३९ ॥

तेनाग्रजन्मनासह ॥ भक्तिग्राहीदयालुःसतत्रैवान्तरधीयत ॥ ९१ ॥ ततःप्रतिदिनंतत्रक्षेत्रेचपुरुषोत्तमे ॥ आरेभेकन्दुकक्रीडांहरिस्तेनाग्रजन्मना ॥
॥ २०० ॥ कदाचिदुर्बलं दृष्ट्वा तं विप्रं करुणामयः ॥ उवाच वाचं विप्रं मित्रं वा त्सल्यतो हरिः ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सखे कथं दुर्बलस्त्वं हृतं
केन धनं तव ॥ हृदिका वाचते चिन्ता सङ्गेत द्रुमुर्महसि ॥ २ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ त्वत्प्रीतये जगन्नाथ नित्यमेव मया तपः ॥ क्रियते तेन मे मात्रं
याति दुर्बलतां प्रभो ॥ ३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ यथा त्वयि प्रसन्नोऽस्मि कस्मिंश्चन तथा सखे ॥ कायक्लेशं पुनः कस्मात्करोषि द्विजसत्तम
॥ ४ ॥ दुर्बलं त्वां समालोक्य हृदि मे जायते व्यथा ॥ कायक्लेशमतः सर्वज हीहि द्विजसत्तम ॥ ५ ॥ निजोत्तरीयैर्निजवस्त्रभूषणैः सुचारुचा
मीकरकुड्मलाभ्याम् ॥ स्वहस्तराजद्वलयैश्च विप्रः स्वयं सुरेशेन च मण्डितोऽसौ ॥ ६ ॥ किरीटमानीय निजाल्ललाटात्पादाच्च पादाङ्गद
युग्ममीशः ॥ सुवर्णहारं निजकण्ठदेशात्तस्मै ददौ विप्रवराय कृष्णः ॥ ७ ॥ तैर्भूषणैः श्रीहरिणा प्रदत्तौर्विभूषितोऽयं सुकृती द्विजन्मा ॥ क्रीडेत्सदा
कन्दुककेलिवेत्ता कृष्णेन कृष्णाम्बुजसुन्दरेण ॥ ८ ॥ तमेकदा भूषणभूषिताङ्गं ताम्बूलरागारुचिरोष्ठयुग्मम् ॥ दिव्याम्बरं चारुतरोत्तरीयं स्मेराननं तत्र
ददर्श दान्तः ॥ ९ ॥ दान्त उवाच ॥ भद्रभद्रतनोऽद्यापि पापदृष्टिं न मुञ्चसि ॥ दृष्ट्वापि भवतः कार्यं निन्दितं सकलैर्जनैः ॥ २१० ॥ शिष्यः कृत
स्त्वं यस्मान्मे सर्वमेव हि भूषणम् ॥ अहं युश्चापि दुःशीलो निर्दयः पापतत्परः ॥ ११ ॥ गुरुकीर्तिविनाशी च पञ्चैते शिष्यपांसुलाः ॥ अभक्तो बहुभाषी च
तथा चञ्चलमानसः ॥ १२ ॥ परोक्षगुरुनिन्दाकृतप्रोक्ताः शिष्या धमादमे ॥ चरित्रमुत्तमं ज्ञात्वा शिष्यः कार्यो विचक्षणैः ॥ १३ ॥ यतो दुर्जनगाविद्यागुरूणां
चापि दुःखदा ॥ कीर्तिदास्तैश्च याविद्या निरुक्तास्तत्त्वदर्शिभिः ॥ १४ ॥ तावैर्दुर्जनगाः सद्योगुरोर्ग्रन्थि यशस्तरुम् ॥ पापेभ्यः पुण्यकर्माणि न रोचन्ते
कदापि च ॥ १५ ॥ नरोचते मक्षिकाभ्यः सुगन्धिचन्दनं यथा ॥ यथामिष्टान्नपानेन न हितृप्यन्ति गर्दभाः ॥ १६ ॥ दुर्जनान हितृप्यन्ति यथा धर्मस्य चिन्तया
अपकीर्तिभया लक्ष्मीर्धर्मश्च सर्वकामदः ॥ १७ ॥ कदाचिन्नभजेदुष्टं भजेद्वा गच्छति क्षयम् ॥ प्रतिजन्म नियाविद्याभाग्येन लभ्यते परा ॥ १८ ॥
कदाचिन्नभते वापि तदा त्वन्तरते विधिः ॥ १९ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ सत्यं ब्रवीषि विप्रं पेनास्मि शास्त्रविशारदः ॥ मया शिष्येण तं कापि नापकीर्तिर्भवि
ष्यति ॥ २२० ॥ त्वत्प्रसादाद्विजश्रेष्ठ सर्वाभिलषितं मम ॥ सिद्धिं प्रतिगतं यस्मात्त्वमेको भुवि दुर्लभः ॥ दान्त उवाच ॥ २१ ॥ किं तेऽभिलषितं विप्र
सिद्धिं प्रतिगतं वद ॥ अचिरं गेव तपसां कथमुद्यापनं कृतम् ॥ २२ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ स्वल्पश्रमैरपि प्राप्तं मया संदर्शनं हरेः ॥ यस्याज्ञया गुरो
त्यक्तं मयानित्यक्रियादिकम् ॥ २३ ॥ निजोत्तरीयं वस्त्रं च सुवर्णकलशद्वयम् ॥ स्वहस्तवलयं चापि स्वललाटकिरीटकम् ॥ २४ ॥ निजपादतुला

कि.खं.प.
अ० १७

॥ ३९ ॥

कोटिनिजमुक्तां वलोददौ ॥ तथामे भगवान्विष्णुः सुप्रीतो द्विजसत्तम ॥ २५ ॥ मया सहसकृत्वास्ते सख्यं सेवकदुःखहा ॥ करोमि कन्दुकक्रीडां
 गुरोतेन सहानिशम् ॥ २६ ॥ एतन्मेव च नं श्रुत्वा सन्देहस्ते भविष्यति ॥ प्रतीत्या च मया प्रोक्तं तथा पितवसन्निधौ ॥ २७ ॥ दान्त उवाच ॥
 सप्तवर्षसहस्राणि भक्त्या परमया मया ॥ आराधितोऽपि मे विष्णुर्दर्शनं न ददौ विभुः ॥ २८ ॥ अहो विष्णुं समाराध्य पञ्चाहान्येव सत्तम ॥ त्वया संदर्शनं प्राप्तं
 देवतैरपि दुर्लभम् ॥ २९ ॥ धन्योऽसि त्वंकृतार्थोऽसि साक्षाद्देवस्त्वमुच्यते ॥ यतस्त्वया सह स्वामी प्रेम्णा सख्यं च कारह ॥ ३० ॥ यदामयितवस्नेहो
 विद्यते द्विजसत्तम ॥ कथं कथय मे विप्रदुर्लभं विष्णुदर्शनम् ॥ ३१ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्तो गुरुणा विप्रो विपिने निजमाश्रमम् ॥ जगाम विस्मितो
 धीमान्विष्णुभक्तिपरायणः ॥ ३२ ॥ अथान्यस्मिन्दिने गत्वा कन्दुकक्रीडनं कृतम् ॥ उवाचेति जगन्नाथं दयालुं विनयान्वितः ॥ ३३ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥
 गुरुर्हि मम देवेन्द्र तव दर्शनमिच्छति ॥ काङ्क्षाते वर्तते ब्रह्मदयालोकमलापते ॥ ३४ ॥ एकान्तभक्तो विप्रोऽसौ तव पद्मनिभेक्षण ॥ अतस्तस्मै सुरश्रेष्ठ
 दर्शनं दातुमर्हसि ॥ ३५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ बहुजन्मसु विप्रेन्द्र भक्त्या परमया त्वया ॥ पूजितोऽहमतो दत्तं दर्शनं ते मया धुना ॥ ३६ ॥ कतिचि
 दिवसानेव मामभ्यर्च्य द्विजः स च ॥ माद्रष्टुमिच्छति प्राज्ञस्त्वदृश्यं देवतैरपि ॥ ३७ ॥ ममसोऽपि महाभक्तो मत्सपर्यापरायणः ॥ मम संदर्शनं तस्मात्क
 दाचिद्विजलप्स्यति ॥ ३८ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा स विप्रः कमलापतिम् ॥ इत्युवाच पुनर्भक्त्या केशवं क्लेशनाशनम् ॥ ३९ ॥ भद्र
 तनुरुवाच ॥ अनुग्रहोऽस्ति देवेशं यदामयिजगत्पते ॥ तदामे संमुखे देहि दर्शनं भक्तवत्सल ॥ ४० ॥ अयाचत गुरुर्देवतव दर्शनं दक्षिणाम् ॥ अहो मे
 गुरवं दत्त्वा दर्शनं पाहि मां प्रभो ॥ ४१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ यदा नूनं त्वयोत्सृष्टा मत्संदर्शनं दक्षिणा ॥ तदा गुरुं समानीय दर्शनं मम कारय ॥ ४२ ॥
 इत्याज्ञप्तस्ततस्तेन गुरोराश्रममुत्तमम् ॥ ययौ भद्रतनुः प्रीत्या पुनः स्वगुरुं रागतः ॥ ४३ ॥ तस्मिन्विप्रे संमायाते दान्ते दातृवरे हरिः ॥ आत्मानं दर्श
 यामास सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ ४४ ॥ ततो हरिं समा लोक्य स विप्रो हरिभक्तिकृत् ॥ बद्धाञ्जलिस्तमस्तौ पीड्य पृथक् पृथक् विलोचनः ॥ ४५ ॥ दान्त
 उवाच ॥ दयालोकमलाकान्तशरणागतपालक ॥ नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं नमो नमः ॥ ४६ ॥ अद्य मे सफलं जन्म अद्य मे सफलं तपः ॥ अद्य मे सफ
 लं सर्वप्राप्तं त्वदर्शनं मया ॥ ४७ ॥ पूर्वमालोचितं यद्यद्वचनं श्रीपते प्रभो ॥ सिन्धुकोटिगभीरस्य प्रसृतं पुरतस्तव ॥ ४८ ॥ स्तोत्रं तन्नास्ति मंसारे वाग्गोश
 स्य जगत्पतेः ॥ येन स्तोत्रेण ते प्रीतिं जनयिष्यामि चे तसि ॥ ४९ ॥ रक्षरक्ष प्रभोरक्ष मां प्रसीद जगत्पते ॥ त्वद्दासदासदासानां दासत्वेनापि मां वृणु ॥
 ॥ २५० ॥ व्यास उवाच ॥ ततः प्रहस्य देवेशो भक्तिग्राही दयामयः ॥ करारविन्दं तन्मूर्ध्नि दत्त्वा प्राहेति जैमिने ॥ ५१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मद्र

प० पु०
॥ ४० ॥

कोऽसिद्विजश्रेष्ठप्राप्तं दर्शनं त्वया ॥ भत्प्रसादेन भद्रं ते सर्वमेव भविष्यति ॥ ५२ ॥ व्यास उवाच ॥ तमालिङ्ग्य ततो दान्तं प्रेम्णा भद्रतनुं च तम् ॥
तत्रैवान्तर्दधे विप्रसहस्रापरमेश्वरः ॥ ५३ ॥ तस्मिन् क्षेत्रवरे पुण्ये दुर्लभे पुरुषोत्तमे ॥ क्रियायोगैर्हरिं दृष्ट्वा दान्तो धाम परं ययौ ॥ ५४ ॥ सोऽपि भद्रतनु
विप्रो हरिभक्तिपरायणः ॥ आयुषोऽस्तं ययौ मोक्षं देवानामपि दुर्लभम् ॥ ५५ ॥ एकाहमपि यो भक्त्या पूजयेत्परमेश्वरम् ॥ बहुजन्मकृतं पापं मश्ये
त्प्रीतिर्हरौ भवेत् ॥ ५६ ॥ अद्यापि त्रिदशाः सर्वे ब्रह्माद्या अपि जैमिने ॥ प्रभावं न हि जानन्ति हरिभक्तस्य भूतले ॥ ५७ ॥ कर्मभूमिरियं विप्रस्वर्गादपि च दुर्लभा ॥
यत्र विष्णुं समभ्यर्च्य मर्त्याः स्युः सुरवन्दिताः ॥ ५८ ॥ शक्राद्यास्त्रिदशाः सर्वे सुपुण्यक्षयभीरवः ॥ अन्योन्यमपि जल्पन्तोऽनिशं च द्विजसत्तम ॥
॥ ५९ ॥ भूय एव गमिष्यामः कर्मभूमिं कदा वयम् ॥ कदा तत्र करिष्यामः पूजां श्रीकमलापते ॥ २६० ॥ अति धन्या इमे लोका अस्मत्तोऽपि महत्तराः ॥
दुर्लभे भारते वर्षे पूजयन्ति हरिं प्रभुम् ॥ ६१ ॥ अहो भारत वर्षस्य कः शक्तो गुणभाषणे ॥ यत्राराध्य हरिं पूर्ववयं देवत्वमागताः ॥ ६२ ॥ इत्थं देवग
णाः सर्वे वासवाद्या द्विजोत्तम ॥ नित्यं भारतभूभागं प्रशंसन्ति शुभप्रदम् ॥ ६३ ॥ तत्र जन्म समासाद्य येन नाराधितो हरिः ॥ तत्तुल्यः कोऽपि संसारेन च दृष्टः
श्रुतो न च ॥ ६४ ॥ सत्यं सत्यं पुनरपि गद्यते सत्यमेव तत् ॥ विश्वात्मानं सकृदपि मानवायेऽर्चयन्ति च ॥ मुक्ताः पापैः स्वरचितैर्याति कैवल्यमाशुमे ॥ २६५ ॥
इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोगसारे पुरुषोत्तमक्षेत्रे भद्रतनुवरप्रदानं नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ जैमिनि उवाच ॥ तीर्थश्रेष्ठमिति प्रोक्तं यत्त्वया पुरु
षोत्तमम् ॥ तन्माहात्म्यं गुरो ब्रूहि यदितं मय्यनुग्रहः ॥ १ ॥ व्यास उवाच ॥ पुरुषोत्तमस्य माहात्म्यं समासेन शृणु द्विज ॥ सम्यग्वक्तुं जगत्स्य स्मि
न्कः शक्तो विष्णुना विना ॥ २ ॥ लवणांभो निधेस्तीरे पुरुषोत्तमं संज्ञितम् ॥ पुरंतद्वा ह्यणश्रेष्ठस्वर्गादपि च दुर्लभम् ॥ ३ ॥ स्वयमस्ति पुरे तस्मि
न्यतः श्रीपुरुषोत्तमः ॥ पुरुषोत्तममित्युक्तं तस्मात्तन्नामकोविदैः ॥ ४ ॥ क्षेत्रंतदुर्लभं विप्रसमन्ताद्दशयोजनम् ॥ तत्र स्थदेहिनो देवैर्दृश्यन्ते च चतुर्भु
जाः ॥ ५ ॥ प्रविशन्तस्तु तत्क्षेत्रं सर्वे स्युर्विष्णुमूर्तयः ॥ तस्माद्विचारणात् तत्र न कर्तव्या विचक्षणैः ॥ ६ ॥ चाण्डालेनापि संस्पृष्टं ग्राह्यं तत्रान्नमग्रजैः ॥
तत्रान्नपाचिकालक्ष्मीः स्वयं भोक्ता जनार्दनः ॥ ७ ॥ तस्मात्तत्रौदनं विप्रदेवतैरपि दुर्लभम् ॥ हरिभुक्तावशिष्टं यत्पवित्रं भुवि दुर्लभम् ॥ ८ ॥ अन्नं ये भुञ्जते
लोकास्तेषां मुक्तिर्न दुर्लभा ॥ ब्रह्माद्यास्त्रिदशाः सर्वे तदन्नमति दुर्लभा ॥ ९ ॥ भुञ्जते नित्यमागत्य मानुषाणां च का कथा ॥ नयस्य रमते चित्तं
तस्मिन्नन्ने सुदुर्लभे ॥ १० ॥ तमेव विष्णुद्रेष्टारं प्राहुः सर्वमहर्षयः ॥ पवित्रं भुवि सर्वत्र यथा गङ्गा जलं द्विज ॥ ११ ॥ तथापि त्रिसर्वत्र तदन्नं पाप
नाशनम् ॥ तदन्नं कोमलं दिव्यं यद्यपि द्विजसत्तम ॥ १२ ॥ क्रकचस्योदरप्रायं तथाप्यद्य विदारणे ॥ पूर्वार्जितानि पापानि क्षयं यास्यन्ति यस्य वै ॥

क्रि.सं.ष.
अ० १८

॥ ४० ॥

॥ १३ ॥ भक्तिः प्रवर्तते तस्य तस्मिन्नन्ने सुदुर्लभे ॥ बहुजन्मार्जितं पुण्यं यस्य यास्य तिसंक्षयम् ॥ १४ ॥ तस्मिन्नन्ने द्विजश्रेष्ठ तस्य भक्तिर्न जायते ॥
 इन्द्रद्युम्नस्य सरसि मार्कण्डेयहृदये तथा ॥ १५ ॥ रोहिण्यां च समुद्रे च श्वेतगङ्गाजलेषु च ॥ स्नानं ये कुर्वन्ते मर्त्या भक्तिभावसमन्विताः ॥ १६ ॥ तेषां
 न विद्यते जन्म पुनरस्मिन्महीतले ॥ लवणाम्भोनिधेस्तोयैः पितरस्तर्पिता द्विज ॥ १७ ॥ सर्वदुःखविनिर्मुक्ता व्रजन्ति हरिर्मन्दिरम् ॥ तीर्थराजः
 समुद्रोऽसौ कीर्तितस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ १८ ॥ तस्मात्तत्र कृतं कर्म सर्वमेवाक्षयं भवेत् ॥ पित्रर्चनं तथा दानं भगवच्चरणार्चनम् ॥ १९ ॥ जपयज्ञं तं
 थान्यच्च तस्मिन्क्षेत्रे मनोरमे ॥ यत्कर्म कुरुते मर्त्यो विष्णुप्रीणनहेतवे ॥ २० ॥ सर्वमेवाक्षयं तच्च भवेन्नस्त्यत्र संशयः ॥ बलभद्रं सुभद्रां च कृष्णं च
 कमलेक्षणम् ॥ २१ ॥ ये मानवाः प्रपश्यन्ति तेषां किञ्चिन्न दुर्लभम् ॥ अदृष्ट्वा श्रीजगन्नाथं सुभद्रां च बलं तथा ॥ २२ ॥ मोक्षं न लभते मर्त्यः कुर्वन् पुण्यं
 शतान्यपि ॥ तत्रैव प्रहारेण शरीरं यस्य लोहितम् ॥ २३ ॥ तं वन्दन्ते द्विजश्रेष्ठ देवाः शक्रादयोऽखिलाः ॥ स्थित्वान्तरिक्षे शक्राद्याः सर्वदेवगणा द्विज ॥ २४ ॥
 विमानचारिणोऽन्योन्यं प्रवदन्तीति हर्षिताः ॥ कदा मानुष्यमस्मभ्यं दास्यते कमलापतिः ॥ २५ ॥ मनुष्यवच्च गच्छामस्तदा द्रुपुं हरिं प्रभुम् ॥ कदा वै प्रहं
 रेण क्षेत्रे श्रीपुरुषोत्तमे ॥ २६ ॥ भविष्यन्त्यस्मदीयानि लोहितानि वपुषि च ॥ वासवाद्याः सुराः सर्वे तस्मिन्क्षेत्रे वरप्रदे ॥ २७ ॥ सदा वै प्रहारांश्च वाञ्छन्ति
 द्विजसत्तम ॥ तत्राक्षयवट्येतु भक्त्या पश्यन्ति मानवाः ॥ २८ ॥ कोटिजन्मार्जितैः पापैर्मुक्तायान्ति परांगतिम् ॥ सुभद्रां बलभद्रं च जगन्नाथमनामयम् ॥
 ॥ २९ ॥ श्वेतमाधवदेवेशं मार्कण्डेयहृदये तथा ॥ ज्यामेश्वरं हनूमन्तन्त्राक्षय्यं वटं द्विज ॥ ३० ॥ पश्यन्ति भक्त्या ये मर्त्यास्तेषां मुक्तिर्हि शश्वती ॥ दोला
 यमानं गोविन्दं फाल्गुने मासितत्रये ॥ ३१ ॥ पश्यन्ति मानवा भक्त्या तेषां पुण्यं निशामय ॥ विमुक्ताः सकलैः पापैरन्ते यान्ति हरेर्गृहम् ॥ ३२ ॥ ज्ञानं
 संप्राप्य तत्रैव मोक्षं यान्ति सुदुर्लभम् ॥ चैत्रके मासि वारुण्यां यो जगन्नाथमीक्षते ॥ ३३ ॥ समृतः प्रविशेद्देहं जगन्नाथस्य जैमिने ॥ वैशाखे चैव
 शुक्लायामेकादश्यां जगत्पतिम् ॥ ३४ ॥ तृतीयायां च यः पश्येन्मुक्त एव समानवः ॥ प्रविशेद्यस्तु मनुजो महास्नानं जगत्पते ॥ ३५ ॥ तस्य सिध्यन्ति
 विप्रर्षेः सर्वे एव मनोरथाः ॥ ब्रह्माद्यांस्त्रिदशाः सर्वे स्थित्वा काशे जगत्पते ॥ ३६ ॥ महास्नानं प्रपश्यन्ति भक्तिभावसमन्विताः ॥ महाज्येष्ठां च विप्रर्षेजं
 न्नाथमनामयम् ॥ ३७ ॥ आलोक्य लभते मर्त्यो विष्णोः स्तनत्परमं पदम् ॥ गुण्डिकामण्डपं यान्त्यमाषाढे कमलापतिम् ॥ ३८ ॥ बलभद्रं च यः पश्येत्समुक्तो
 नात्र संशयः ॥ यः पश्यति जगन्नाथं रथस्थं कमलेक्षणम् ॥ ३९ ॥ तस्य नास्ति पुनर्जन्म संसारे सर्वदुःखदे ॥ रथारूढां सुभद्रां च भक्त्या पश्यन्ति मानवाः ॥
 ॥ ४० ॥ छिनत्ति भगवांस्तस्य दुःखदं भक्वन्धनम् ॥ अपुत्रा मृतपुत्रा च या सुभद्रां प्रपश्यति ॥ ४१ ॥ बह्वपत्या जीवत्सासाना री भवन्ति द्विज ॥ दुर्भगा वाथ

वन्ध्यावासुभद्रायाप्रपश्यति ॥४२॥ सस्वामिसुभगानारीवह्वपत्याभवेत्खलु ॥ गुण्डिकामण्डपस्थंचकृष्णंपश्यतियःपुमान् ॥४३॥ बलभद्रसुभद्रां
चसयातिपरमंपदम् ॥ रोगीदुःखीचयःपश्येद्गुण्डिकामण्डपेहरिम् ॥४४॥ रोगाच्छोकाच्चसहसाजैमिनेसप्रमुच्यते ॥ यस्त्वपुत्रोजगन्नाथंगुण्डिकामण्ड
पेस्थितम् ॥४५॥ पश्येत्सचद्विजश्रेष्ठपुत्रंप्रप्नोतिवैष्णवम् ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांधनार्थीलभतेधनम् ॥४६॥ दारार्थीलभतेदारान्मोक्षार्थीमोक्षमाप्नुयात् ॥
भ्रष्टराज्योनृपोयस्तुहरिंपश्यतिभक्तिः ॥४७॥ गुण्डिकामण्डपेविप्रनिजराज्यंलभेतसः ॥ शत्रुभिर्विजितोयस्तुगुण्डिकामण्डपेहरिम् ॥४८॥ भक्त्यापश्य
तिविप्रर्षेतस्यनश्यन्तिशत्रवः ॥ गुण्डिकामण्डपेपश्येद्योराजपीडितोभृशम् ॥४९॥ ससद्यएवराजानंस्वकीयंवशमानयेत् ॥ सर्वासामेवायात्राणांगुण्डि
काप्रवरामता ॥ ५० ॥ तस्मात्सामानवैःकार्यात्यक्त्वाकार्यशतान्यपि ॥ शयनेचतथोत्थानेतस्मिन्क्षेत्रेनोरमे ॥५१॥ हरिंपश्यतियोमर्त्यःसदेवै
रपिपूज्यते ॥ पुरुषोत्तममाहात्म्यंवक्तुंशक्नोतिःक्षितौ ॥५२॥ यस्यप्रवेशमात्रेणनरोनारायणोभवेत् ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपादुच्यतेमया ॥ ५३ ॥ सर्वेषा
मेवतीर्थानांवरिष्ठंपुरुषोत्तमम् ॥५४॥ संसारसिन्धुमतिनिम्रमिमंतितीर्षुःक्लेशप्रदंविषमपापगणाश्रयं ॥ क्षेत्रेसमस्तसुखदेपुरुषोत्तमाख्येपश्येदमुंवरंसुर
पुरुषोत्तमंच ॥५५॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेक्रियायोगसारेपुरुषोत्तममाहात्म्यंनामाष्टादशोऽध्यायः ॥१८॥ व्यासउवाच ॥ नारायणेप्रपन्नायेनराभक्तिसम
न्विताः ॥ कदाचिदशुभंतेषांविद्यतेनद्विजोत्तम ॥१॥ पुनरेवप्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंकमलापतेः ॥ यच्छ्रुत्वामानवाःसर्वेलभन्तेपरमंपदम् ॥२॥ वासुदेवस्य
माहात्म्यंश्रुत्वातृप्यन्तिवैष्णवाः ॥ पाखण्डानहितृप्यन्तिनरकेक्लेशभागिनः ॥३॥ पाखण्डानांसर्मीपेतुविष्णुमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ नवक्तव्यंद्विजेश्रेष्ठवक्त
व्यंवैष्णवाग्रतः ॥४॥ पूर्वत्रेतायुगेविप्रउर्वीशुर्नामजैमिने ॥ आसीत्पापरतो नित्यंधर्मनिन्दापरायणः ॥५॥ ब्रह्मस्वहारीविप्रन्द्रपरस्त्रीगमनोद्यतः ॥ गोमांसां
शीसुरापीचवंश्याविभ्रमलोलुपः ॥६॥ शरणागतहन्ताचपरनिन्दकरःसदा ॥ विश्वासघातीमित्रघ्नोज्ञातिपीडाकरस्तथा ॥७॥ असत्यभाषीक्रूरश्चपाखण्ड
जनसङ्गभाक् ॥ वृत्तिच्छेदीद्विजातीनान्यासापहारकस्तथा ॥ ८ ॥ तादृशंतंसमालोक्यदुष्टंपापपरायणम् ॥ आजग्मुर्ज्ञातयःसर्वेकुद्धास्तस्यनिजं
गृहम् ॥ ९ ॥ ज्ञातयउचुः ॥ प्रतिष्ठोपार्जितापूर्वैरस्माकंविमलेकुले ॥ साप्रतिष्ठात्वयामूढविनाशंप्रतिनीयते ॥ १० ॥ धर्ममार्गपरित्यज्यकुरुषे
पातकंसदा ॥ मद्रंशकीर्तिहन्तात्वंजातोऽसिज्ञातिदुःखदः ॥ ११ ॥ अतिविस्मयदासृष्टिर्विधातुर्मन्यतेत्वयि ॥ यस्मिन्सिन्धौशशीजातस्तत्रक्ष्वे
डोद्भवोऽपिच ॥ १२ ॥ अहोशक्तिःकुपुत्राणांसङ्ख्यातुंनचशक्यते ॥ अनेकैःपुरुषैःकीर्तिसंचितांग्रन्तितत्क्षणात् ॥ १३ ॥ जातेपुत्रोत्तमेवंशःश्रेष्ठः
स्यादधमोऽपिच ॥ पुत्रेऽधमेतुश्रेष्ठोऽपिवंशोगच्छतिहीनताम् ॥ १४ ॥ व्यासउवाच ॥ इत्युक्त्वाज्ञातयस्तेचतंसर्वेषापिनांवरम् ॥ अपकीर्तिभया

त्रुद्धास्तत्यजुःसहसाद्विज ॥ १५ ॥ ज्ञातिभिःसपरित्यक्तोजनैःसर्वैश्चधिकृतः ॥ प्रपेदेदस्युतांदुःखीविभ्रष्टाखिलवैभवः ॥ १६ ॥ तंदस्युकर्मकुर्वन्तं
 निर्दयंपरहिंसकम् ॥ धृत्वाजानपदाःसर्वेभूपालायन्यवेदयन् ॥ १७ ॥ तेनभूमिभुजातस्यपितृस्नेहाद्विजोत्तम ॥ नहतोऽसौदुराचारोनिजदेशाद्विहि
 ष्कृतः ॥ १८ ॥ ततोऽसौवनमाश्रित्यदस्युभिःसहनिर्दयः ॥ पान्थस्वहरणार्थायतस्थौबहुभिरुद्धतैः ॥ १९ ॥ कदाचित्तटिनीतीरंदस्युभिःसह
 जैमिने ॥ वनपर्यटनेश्रान्तोजगामस्नानहेतवे ॥ २० ॥ तस्यांतटिन्यांभगवत्परिचर्यापरायणान् ॥ असौददर्शदुष्टात्माब्राह्मणाकृतिनोबहून् ॥ २१ ॥
 अथतेब्राह्मणाःसर्वेसमाराध्यजनार्दनम् ॥ अन्योन्यंकथयामासुर्विहितान्यतिकौतुकात् ॥ २२ ॥ अद्यचम्पकपुष्पाणिमयात्यक्तानितानिवै ॥ कश्चि
 द्ददतिताम्बूलंमयादत्तंमुरारये ॥ २३ ॥ नखादितव्यंताम्बूलंकदाचिदपिजन्मनि ॥ मयाद्यहरयेदत्तंकदलीफलमुत्तमम् ॥ २४ ॥ जन्मजन्मनि
 चमयाभक्ष्यंनकदलीफलम् ॥ कोऽपिवक्तिमयादत्तंहरयेदाडिमीफलम् ॥ २५ ॥ कोऽपिवक्तिमयादत्तंरसालफलमुत्तमम् ॥ अन्योऽन्यमेतद्वदंतांतेषांश्रु
 त्वावचांसिच ॥ २६ ॥ उर्वीशुश्चिन्तयामासकिंप्रदास्यामिविष्णवे ॥ संसारेयानिवस्तूनिभक्ष्याणिसन्तितान्यहम् ॥ २७ ॥ नहिशक्नोमिसंत्यक्तुंकिंदा
 स्यामिमुरारये ॥ नित्यंवनान्तरस्थोऽहंचौरोराजभयाकुलः ॥ शकटारोहणेनास्तिह्यधिकारःकदापिमै ॥ २८ ॥ व्यासउवाच ॥ इत्युक्त्वादस्युना
 तेनभूयोभूयोद्विजोत्तम ॥ शकटंहरयेदत्तंचतुर्वर्गप्रदायिने ॥ २९ ॥ अथतेब्राह्मणाःसर्वेजग्मुर्विप्रयथागताः ॥ सोऽपिदस्युर्दस्युभिश्चजगामनिजमा
 थ्रयम् ॥ ३० ॥ एकदागुडकण्डोलंतैर्नैवखलुवर्त्मना ॥ गृहीत्वापथिकःकश्चित्कार्कीमण्डलमागतः ॥ ३१ ॥ ततोऽसौसहसादस्युर्निर्भयःपरहिंसकः ॥
 जहारगुडकण्डोलमध्वनीनस्यतस्यच ॥ ३२ ॥ अथतेदस्यवश्चकुर्गुडकण्डोलभञ्जनम् ॥ उर्वीशुश्चापतद्भागेशकटंगुडनिर्मितम् ॥ ३३ ॥ उर्वीशुः
 शकटंगोडंसमासाद्यद्विजोत्तम ॥ मनसाचिन्तयामासवचःस्मरणपूर्वकम् ॥ ३४ ॥ अनोमयापुरादत्तंस्वयमेवमुरारये ॥ तस्मादनो नमेश्राह्यंकदा
 चिदिहजन्मनि ॥ ३५ ॥ विचिन्त्येतिहृदादातुंतदंनोगुडपूरितम् ॥ दत्तंविप्रायकस्मैचिन्माधवप्रीतिहेतवे ॥ ३६ ॥ तांभक्तिं तस्यविज्ञायमहापातकिनो
 द्विज ॥ जहारसकलपापंसद्यःप्रीतो जनार्दनः ॥ ३७ ॥ तस्मिन्नेवदिनेविप्रप्रविश्यचमहावनम् ॥ हतःपौरजनैःसर्वैरथकुद्वैःसर्वाविशुः ॥ ३८ ॥
 भगवानथतंनेतुंविमानंस्वर्णनिर्मितम् ॥ दूतांश्चप्रेषयामासन्नानाभरणभूषितान् ॥ ३९ ॥ अथतेभगवद्दूतांस्तमुर्वीशुंगतैर्नसम् ॥ संमारेप्यविमानेत
 सद्योजग्मुःपुरंहरैः ॥ ४० ॥ ततोऽसौहरिसान्निध्यंप्राप्यपुण्यात्मनांवरः ॥ पुनर्मन्वन्तरशतंस्थित्वाकेशवसन्निधौ ॥ ४१ ॥ परमंज्ञानमासाद्यसविवेश
 तनुंहरैः ॥ ४२ ॥ व्यासउवाच ॥ येनकेनाप्युपायेनहरिभक्तिकरैर्नरः ॥ संसारजलधेःपारंराजहंसइवव्रजेत् ॥ ४३ ॥ क्षणमेवहरैर्भक्तिर्वर्ततेयस्यचेतसि ॥

प० पु०
॥ ४२ ॥

तत्पदं परमं यातिसपापात्मापि गच्छति ॥ ४४ ॥ एकमप्युत्तमं वस्तु दत्त्वा सौ तन्मुरारये ॥ स्वयमेव हि भोक्तव्यं पश्चात्पापोपशान्तये ॥ ४५ ॥
यद्वस्तु हरये दत्तं तच्च दद्याद्विजातये ॥ किञ्चिच्छेषं न भोक्तव्यं तस्यावश्यं स्वयं बुधैः ॥ ४६ ॥ वस्तुनि ब्राह्मणश्रेष्ठमिष्टानियानिकानि च ॥ अदत्त्वा विष्णवे
तानि न भोक्तव्यानि वैष्णवैः ॥ ४७ ॥ विष्णुर्नैवेद्यमाहात्म्यं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ सेति हासं पुनर्वच्मिशृणु विप्रसमाहितः ॥ ४८ ॥ आसीत्सर्वजनिर्नाम ब्राह्मणः
शुद्धवंशजः ॥ शान्तो दान्तो दयायुक्तो गुरुब्राह्मणपूजकः ॥ ४९ ॥ हरेः पूजापरश्चैव हरिस्मरणतत्परः ॥ प्रपन्नकेशविध्वंसी सत्यवादाजितेन्द्रियः ॥ ५० ॥
प्रातःकाले निजाचारग्राही हिंसात्रिबर्जितः ॥ एकादशीव्रतरोज्ञातिपूजापरायणः ॥ ५१ ॥ कदाचित्सद्विजश्रेष्ठः स्वप्नेऽपश्यच्चकेशवम् ॥ श्यामं वि
रजपद्माक्षं स्मेरास्यं पीतवाससम् ॥ ५२ ॥ स्वर्णकुण्डलमञ्जीरकिरीटोज्ज्वलविग्रहम् ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कं वनमालाविभूषितम् ॥ ५३ ॥ चतुर्बाहुं
शङ्खचक्रगदापद्मधरं प्रभुम् ॥ समस्तैर्लक्षणैर्युक्तं स्वर्णयज्ञोपवीतिनम् ॥ ५४ ॥ संप्राप्य दर्शनं स्वप्ने सविप्रो जगतीपतेः ॥ कृताञ्जलिस्तमस्तौषीद्रोमाश्रित
तनुर्मुदा ॥ ५५ ॥ तुभ्यं नमोऽस्तु जगतः सकलस्य भर्त्रे सल्लोकशोकभयरोगविनाशनाथ ॥ नारायणाय कमलाहृदयप्रियाय धर्मार्थकामपरमामृतदाय
तुभ्यम् ॥ ५६ ॥ पापानि चैव सकलानि मया कृतानि मत्तेन मोहवशगेन सदा मुरारे ॥ तस्माद्विभेमि जगदम्बुनिधेर्गभीरान्मामुद्धरस्व निजभक्तिरतीन्द्रदाय ॥
॥ ५७ ॥ जानामि यद्यपि हरेदुरितं मनुष्यो व्यामोहमाशुचलभेभुविकैटभारे ॥ पापं तथापि च मुदा सततं करोमि तस्मान्न कोऽप्यहमिवास्ति जनो विमूढः ॥
॥ ५८ ॥ पुण्यद्रुमः सुखफलं सहसैव धत्ते किं वेद्मिनेति नृहरेः कृतपातकोऽहम् ॥ पुष्पद्रुमार्पणविधौ न ममास्ति वित्तं नाथ प्रसीद भगवन्किमहं करोमि ॥ ५९ ॥
त्वत्पादपद्मयुगलं परमामृतस्य स्थानं विहाय मम चित्तमधुव्रतोऽयम् ॥ नारीमुखं व्रजति देवमृतिप्रदं यच्छ्रेष्मप्रकीर्णमनिशं कमलभ्रमेण ॥ ६० ॥ पाणिः प्रदा
नरहितोऽनृतभाषिवक्त्रं कर्णौ च पापश्रवणाय सदैव दक्षौ ॥ दोषानि मान्मम हरे हरसं वक्तव्यं यस्मान्बुनाथ शरणागतदोषहन्ता ॥ ६१ ॥ संसारघोरजलधौ नृहरे
कदाचित्त्वद्भक्तिर्नौरिहमया सुदृढा चलब्धा ॥ तत्रापि दैववशात् गोऽहमहोदुरात्मा वर्तेत एव सततं मम दुःखकालः ॥ ६२ ॥ संसारपारगमनाय लसत्पथोऽस्ति
किं सर्वदुःखरहितः सदयः प्रसन्नः ॥ अन्धीकृतस्य मम मोहमहातमि स्नेहं पृष्ट्व यीहमकदापि च याति विष्णो ॥ ६३ ॥ पापात्मनोऽपि मम चित्तमिदं
मुरारे नष्टं विनष्टं जनकं विनष्टं कारि ॥ यस्त्वांसमस्तसुरवन्दितपादपद्मस्वप्नेऽपि केशिमथ नाद्यविभोसर्माक्षे ॥ ६४ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तेनस्तुतो
देवो भगवान्कमलापतिः ॥ उवाच वाक्यं वाक्यज्ञः संसारार्णवतारकः ॥ ६५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भक्तिभिस्तव विप्रेन्द्र तुष्टोऽहं नित्यमेव च ॥
तस्मात्तवाचिरेणैव सर्वं भद्रं भविष्यति ॥ ६६ ॥ पापिनोऽपि तवोद्धारो मया पूर्वकृतो द्विज ॥ अधुना मम भक्तोऽसि न विपत्तिर्भविष्यति ॥ ६७ ॥

कि.खं.प.

अ० १९

॥ ४२ ॥

ब्राह्मणउवाच ॥ कोऽहंतस्थोपुराविष्णोर्किंवापापंमयाकृतम् ॥ पापिनोऽपिममोद्धारःकथंपूर्वत्वयाकृतः ॥ ६८ ॥ संसारेऽस्मिन्कथंजातोऽजनि
 तोऽहंकथंत्वया ॥ एतत्सर्वविभोब्रूहि यतस्त्वंसदयःसदा ॥ ६९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अप्रकाश्यमिदं गुह्यं यद्यपिद्विजसत्तम ॥ तथापितववा
 त्सल्यान्निगदामिनिशामय ॥ ७० ॥ पुरात्वंब्राह्मणश्रेष्ठपक्षिवंशसमुद्भवः ॥ भूतोऽसिभूमिभागेषुनिजकर्मविपाकतः ॥ ७१ ॥ क्षुधयातृषयावा
 पिसततंव्याकुलोभवान् ॥ बभ्रामभक्षयन्कीटान्निर्झरोष्णोदकंतथा ॥ ७२ ॥ नानादुःखंसदाभुञ्जन्पक्षियोनिसमुद्भवः ॥ चतुर्वर्षसहस्राणि
 स्थितोऽसित्वंपुराक्षितौ ॥ ७३ ॥ एकदाकुलंभद्राख्योब्राह्मणःसर्वतत्त्ववित् ॥ पूजयामासमांभक्तयानैवेद्याद्यैर्नदीतटे ॥ ७४ ॥ समभ्यर्च्यसविप्रेन्द्रो
 ममनैवेद्यतण्डुलम् ॥ ययौतत्रैवनिक्षिप्यभूयएवनिजंगृहम् ॥ ७५ ॥ ततोवृक्षास्समागत्यक्षुधितेनविनात्वया ॥ ममनैवेद्यसंवन्धिभक्षितंसर्वतण्डु
 लम् ॥ ७६ ॥ भुक्त्वैवसद्योमुक्तोऽसिप्लंतकैरतिदारुणैः ॥ कदाचित्प्राप्तकालस्त्वंकालधर्मगतोद्विज ॥ ७७ ॥ त्वामानेतुंमयादूताःप्रेषिताःस
 र्वथानिजाः ॥ ततोऽरथेसमारोप्यभवन्तंनष्टकल्मषम् ॥ ७८ ॥ सद्योदूतगणाःसर्वेसमायाताःपरंपदम् ॥ युगकोटिसहस्राणिस्थितोऽसिममसन्निधौ
 ॥ ७९ ॥ भुञ्जन्सुखानिसर्वाणिदुर्लभानिसुरैरपि ॥ ततोयातोऽसिविप्रेन्द्रविशुद्धेब्राह्मणान्वये ॥ ८० ॥ तत्रापिमयिभक्तिस्तेजातातिसुदृढा
 पुनः ॥ क्रियायोगेनमानित्यंसमाराध्यद्विजोत्तम ॥ ८१ ॥ आयुषोऽन्तेमत्प्रसादान्मामकंपदमाप्स्यसि ॥ यस्यतुष्टोऽस्म्यहंविप्रसपापात्मा
 पिभुक्तिभाक् ॥ ८२ ॥ कदाचिद्यस्यरुष्टोऽस्मिपुण्यात्मापिचपापभाक् ॥ तस्माद्ब्राह्मणभद्रंतेभक्तोऽसिममसुव्रत ॥ ८३ ॥ दास्यामितेपरं
 स्थानंयदलभ्यंसुरैरपि ॥ ८४ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ त्वत्प्रसादाच्छ्रुतंनाथपूर्ववृत्तान्तमात्मनः ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामियत्किञ्चिद्ब्रूहितत्प्रभो ॥
 ८५ ॥ कस्यतुष्टोऽसिदेवेन्द्रकस्यरुष्टोऽसिवाप्रभो ॥ महत्याकृपयासर्वमेतन्मेवक्तुमर्हसि ॥ ८६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कर्मणायेनविप्रे
 न्द्रतुष्टिर्मेहृदिजायते ॥ क्रोधश्चतत्समस्तंचकथयामिसमासतः ॥ ८७ ॥ योदयावान्द्विजश्रेष्ठसर्वभूतेषुसर्वदा ॥ अहङ्कारविहीनश्चतस्यतुष्टो
 ऽस्म्यहंसदा ॥ ८८ ॥ कर्मकुर्यान्मदर्थयोधर्मभक्तिसमन्वितः ॥ ब्रूतेमदर्थयःशान्तंतस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ८९ ॥ मिष्टंवस्तुसमासाद्यंदद्यान्मे
 यश्चमानवः ॥ मान्प्रमानेसदृशस्तस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ९० ॥ सर्वभूतशरीरस्थंयोमांजानातिमानवः ॥ परहिंसाविहीनोयस्तस्य
 तुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ९१ ॥ कर्माणिकुरुतेयस्तुसुविचार्यपुनःपुनः ॥ गोब्राह्मणहितैषीयस्तस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ९२ ॥ स्वयंनिरुक्तंवचनं
 यत्नाद्यःपरिपालयेत् ॥ प्रपन्नंपातियत्नाद्यस्तस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ९३ ॥ ददात्यनुपकारिभ्योदानानिद्विजसत्तम ॥ मयिचित्तंसदायस्यतस्य

तुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ९४ ॥ कर्मणायेन तुष्टोऽस्मि निरुक्तं तत्समास्तः ॥ रुष्टोऽस्मि कर्मणायेन विप्रवच्चि शृणुष्व तत् ॥ ९५ ॥ परहिंसारतो यस्तु निर्दयः सर्व
जन्तुषु ॥ अहंयुः सर्वदा कुंभः समानयति शत्रुताम् ॥ ९६ ॥ असत्यभाषी क्रूरश्च परनिन्दापरस्तुयः ॥ कविर्वर्तनविध्वंसी समानयति शत्रुताम् ॥ ९७ ॥
अदृष्टदोषोऽपि तरौ स्त्रीभ्रातृभगिनीस्तथा ॥ मोहात्त्यंजतियोमूढः समानयति शत्रुताम् ॥ ९८ ॥ पित्रोस्तु भर्त्सनयश्च कुरुते मूढधीर्नरः ॥ गुर्ववज्ञाकरो
विप्रसमानयति शत्रुताम् ॥ ९९ ॥ आरामच्छेदिनो ये च जलाश्रयविलायिनः ॥ ग्रामनाशकरा ये च ते मानयन्ति शत्रुताम् ॥ १०० ॥ परस्त्रियं स
मालोक्य विषादयान्ति ये जनाः ॥ शृण्वन्ति पापचर्चां च ते पांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ १ ॥ द्विपन्ति नाथं ये मूढा अनाथस्वहरन्ति ये ॥ विश्वांसघातिनो
यं च ते पांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ २ ॥ ये च गोवीर्यहन्तारो वृषलीपतयश्च ये ॥ अश्वत्थघातिनो ये च ते पांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ३ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानां
मध्येयं भेदकारिणः ॥ परदारातिरक्ता ये ते पांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ४ ॥ एकादश्यां भुञ्जते ये लोभात्पापधियो नराः ॥ वेदनिन्दाकरा ये च ते पांरुष्टोऽस्म्यहं
सदा ॥ ५ ॥ पापबुद्धिरता ये च मित्रद्रोहरतास्तथा ॥ धात्रीतरुचये घ्नन्ति ते पांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ६ ॥ दिवसेमैथुनं ये च कुर्वते काममोहिताः ॥ रजस्वला
स्त्रियां चैवं ते पांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ७ ॥ ये चादृष्टार्तवानारी मोहाद्ब्रूयन्ति सत्तम ॥ व्रतस्थां च सदा जाल्मास्ते मानयन्ति शत्रुताम् ॥ ८ ॥ अमावास्याति
थो ये च कुर्वन्ति निशि भोजनम् ॥ भोजनद्वयमेवाकैते पांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ९ ॥ आमिषं मैथुनं तैलममावास्यादिने द्विजाः ॥ नयेत्यजन्ति विप्रेन्द्र ते पांरुष्टो
ऽस्म्यहंसदा ॥ ११० ॥ बहुनात्र किमुक्तेन संक्षेपात्तेव दाम्यहम् ॥ निन्दन्ति वैष्णवान्ये च ते पांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ १११ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वामभगुवा
न्विष्णुरदृश्यः सहसा भवत् ॥ सच विप्रः समुत्तस्थो त्यक्तनिद्रस्तुमश्रुतः ॥ १२ ॥ केशवोक्तं न वाक्येन संविप्रो हरिभक्तिः कृत् ॥ संत्यज्य सकलं कार्यं
क्रियायोगरतोऽभवत् ॥ १३ ॥ नारायणस्य नैवेद्यं भुञ्जतोऽपि फलं त्विदम् ॥ हरिपूजाकृतां पुंसां न जाने किं भवेदिति ॥ १४ ॥ समासेन ब्रवीमि त्वां शृणु सत्तम
जैमिने ॥ सकृत्कृत्वा हरेः पूजां प्राप्य ते परमं पदम् ॥ १५ ॥ मानुष्यं दुर्लभं लोके पूजा तत्रापि चक्रिणः ॥ भक्तिस्तत्रापि विप्रेन्द्र दुर्लभा परिकीर्तिता ॥
॥ १६ ॥ संसाराब्धिं सर्वदुःखप्रपूर्णं कर्तुं वाञ्छायस्य चित्तेऽस्ति पुंसः ॥ भक्त्या नित्यं वासुदेवस्य पूजां कुर्यादार्यः कर्मणां सोऽखिलानाम् ॥ ११७ ॥
इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोगसारेण कोनविंशतितमोऽध्यायः ॥ १९ ॥ व्यास उवाच ॥ विष्णुपूजाफलं विप्रसंक्षेपात्कथितं मया ॥ इदानीं वच्चि
दानानि निशामय समाहितः ॥ १ ॥ दानं तपो द्वयोर्मध्ये दानमेकं परं स्मृतम् ॥ तपसा पापमित्युक्तं न पापो दानकर्मणि ॥ २ ॥ ततः कृतयुगे श्रेष्ठं त्रेता
यां ध्यानमेव च ॥ सपर्यादां परे श्रेष्ठा दानं श्रेष्ठं कलौ युगे ॥ ३ ॥ तस्मात्कलियुगे दानं प्रीतये कमलापतेः ॥ कर्तव्यं सततं प्राज्ञैरिच्छद्भिः परमं पदम् ॥

॥ ४ ॥ कलयाकलयाचन्द्रकलासंवर्धतेतथा ॥ दानस्यसागतिःप्रोक्तातपसश्चमनीषिभिः ॥ ५ ॥ पलादपिद्विजश्रेष्ठकर्तव्योवित्तसंग्रहः ॥ संचितंतु
 धनंप्राज्ञोदानकर्मणिसंक्षिपेत् ॥ ६ ॥ धनेस्थितेऽपियोमर्त्योनाशनातिनददातियः ॥ दरिद्रःसचविज्ञेयोदानभोगविवर्जितः ॥ ७ ॥ वित्तंकेनसहाया
 तियातितेनतुकोद्विज ॥ आयातितत्पुरादत्तमिहपञ्चत्वमागते ॥ ८ ॥ दत्त्वादत्त्वासदादानंमानवायेदरिद्रति ॥ नतेदरिद्राविज्ञेयाःपरलोकेमहेश्वराः
 ॥ ९ ॥ धनंरक्षन्तिकार्षण्याद्येतेज्ञेयाःसुदुःखिताः ॥ अन्तेत्यक्त्वाचतत्सर्वनिराशायान्तिजैमिने ॥ १० ॥ परलोकेद्विजश्रेष्ठःसाधुसद्वलवर्जितः ॥
 निर्धनेवन्धुहीनेचनादत्तमुपतिष्ठते ॥ ११ ॥ स्तोकंस्तोकंचविप्रेन्द्रभक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥ नित्यंदेयानिदानानिवैष्णवैर्निजभक्तितः ॥ १२ ॥
 सर्वेषामेवदानानामन्नदानंद्विजोत्तम ॥ जलदानंचतत्त्वज्ञैरतिश्रेष्ठंप्रकीर्तितम् ॥ १३ ॥ विनात्रेननतिष्ठन्तिप्राणादेहेषुदेहिनाम् ॥ अन्नदःप्राणदोज्ञेयः
 प्राणदःसकलप्रदः ॥ १४ ॥ तस्मात्समस्तदानानामन्नदोलभतेफलम् ॥ अन्नदानसमदानंजलदानंचजैमिने ॥ १५ ॥ विनातोयेननान्नस्यादतस्तोयं
 प्रदीयते ॥ क्षुधातृषापिविप्रेन्द्रद्रेतुल्यंतुप्रकीर्तिते ॥ १६ ॥ तस्मादत्त्वाचतोयंचश्रेष्ठंप्रोक्तमनीषिभिः ॥ जीवनंजीवनंतृणांजीवनंचजीवनम् ॥
 ॥ १७ ॥ अतोजीवनरक्षार्थंजीवनंप्राज्ञउत्सृजेत् ॥ अन्नंतोयंचविप्रेन्द्रदत्तयेनमहीतले ॥ १८ ॥ तेनसर्वाणिदानानिकृतानिनात्रसंशयः ॥ अन्न
 दानस्यमाहात्म्यंजलदानस्यवैशृणु ॥ १९ ॥ बभूवहास्तिनपुरेकुवेरइववित्तवान् ॥ तस्मिन्नेवपुरेवेश्यावभूवसुरसुन्दरी ॥ २० ॥ ख्यातारतिवि
 दग्धेतसर्वलक्षणसंयुता ॥ तत्रक्षेमङ्करीनामब्राह्मणीश्रेष्ठवंशजा ॥ २१ ॥ समस्तगुणसम्पन्नाविधवासीद्विजात्मजा ॥ साब्राह्मणीद्विजश्रेष्ठजारा
 नुरक्तमानसा ॥ २२ ॥ निषिद्धंकर्मकुर्वन्तीत्यक्त्वायात्यविवेकताम् ॥ तयासंनिहिताविप्रवेश्यापिब्राह्मणीचसा ॥ २३ ॥ चकारसख्यंस्नेहेन
 वेश्यावृत्तिमुपेत्यसा ॥ सावेश्याब्राह्मणीचापिद्वैचैकत्रदिनेदिने ॥ २४ ॥ पापानिचक्रतुःप्रीत्याअसंङ्ख्यातानिजैमिने ॥ ततोरतिविदग्धासावृद्ध
 भावमुपागता ॥ २५ ॥ ब्राह्मणीचापिविप्रेन्द्रदुःशीलात्यन्तपापिनी ॥ कदाचिद्वारमुख्यासाजरतीतांनिजांसखीम् ॥ २६ ॥ प्राहेतिविस्मिता
 विप्रवचनंविनयान्विता ॥ २७ ॥ रतिविदग्धोवाच ॥ सखित्वयासहानेकंदारुणंपातकंकृतम् ॥ अद्यापिपातकेदृष्टिर्महीतीवर्ततेमम ॥ २८ ॥
 सौन्दर्यंचवलंचवसर्वमेजरयाहृतम् ॥ इत्थमस्वास्थ्यकृन्नित्यमाशात्यक्तुंनशक्यते ॥ २९ ॥ स्थाविरंसुमहत्प्रातंकृतफतकयामया ॥ समागत
 मिवैतर्हिसमीक्ष्यमरणंगतम् ॥ ३० ॥ उपार्जितानिपापेनयानिर्वित्तानिवैमया ॥ रक्षिष्यन्त्यनपत्यायामृतायामयितानिके ॥ ३१ ॥ तस्मात्सर्वाणिवित्ता
 निअन्यायोपार्जितानिच ॥ दातुमिच्छामिविप्रेभ्योयदित्वमन्यसेसखि ॥ ३२ ॥ ब्राह्मण्युवाच ॥ मयायावन्तिर्वित्तानिप्रश्येतिसंचितानिच ॥

असत्पात्रेषु दत्तानि तानि सर्वाणि नित्यशः ॥ ३३ ॥ तस्मादहं धनैर्हर्षना किं दास्यामि द्विजातये ॥ अस्ति चेद्यद्वित्तं ते दानमाशु तदा कुरु ॥ ३४ ॥ तस्या
एवं वचः श्रुत्वा सा वेश्या त्यन्तर्हर्षिता ॥ वित्तेन सकलेनैव अन्नदानं च कारह ॥ ३५ ॥ हरिश्चर्मा च विप्रेन्द्रो धनवानतिभक्तितः ॥ पूजयामास स ततं
भगवन्तं जनार्दनम् ॥ ३६ ॥ जितेन्द्रसोजितक्रोधो हि सा दम्भविवर्जितः ॥ प्रीतये कमलाभर्तुः स ते पेसु महत्तपः ॥ ३७ ॥ गन्धपुष्पैश्च बलिभिर्घृत
धूपैः प्रदीपकैः ॥ पूजयामास देवेशं नित्यमेव जनार्दनम् ॥ ३८ ॥ धनवानपि विप्रोऽसौ वित्तस्य क्षयशङ्कितः ॥ पिपीलिकामृषिकाश्च तथा न्येऽपि च
जन्तवः ॥ ३९ ॥ कृपणस्य द्विजं श्रेष्ठगृहे नित्यं भुक्षिताः ॥ उपार्जितं धनं सर्वस्वमेव दिने दिने ॥ ४० ॥ बुभुजे ब्राह्मणश्रेष्ठदानकर्मविवर्जितः ॥
सुहृदां ब्राह्मणानां च वान्धवानां कदापि सः ॥ ४१ ॥ चकार न च संभाषामर्थप्रार्थनशङ्कया ॥ विगणय्य स्ववित्तानि सुबहूनि निजालये ॥ ४२ ॥ मत्वा श्रेष्ठ
मिवात्मानं मोदतेऽसौ द्विजोत्तम ॥ कदाचित्प्राप्तकालोऽसौ ब्राह्मणोऽत्यन्तं वित्तवान् ॥ ४३ ॥ गणिका ब्राह्मणी सा च एककाले मृता द्विज ॥ अथ दूताः
समायातास्तात्रेतुमतिभीषणाः ॥ ४४ ॥ धर्मराजस्य देवस्य पाशमुद्गरपाणयः ॥ ते च चण्डादयो दूतास्तां समादाय जैमिने ॥ वयुर्धर्मपुरं सद्यो दुर्ग
मेन पथा ततः ॥ ४५ ॥ चण्ड उवाच ॥ आनीतो हरिश्चर्मा च वेश्या च ब्राह्मणी च सा ॥ तवाज्ञया जीवितेश पश्यैतान् पुरतः स्थितान् ॥ ४६ ॥ तांस्त
मालोक्य जीवेशः प्रहस्य द्विजसत्तम ॥ चित्रगुप्तमिति प्राह सर्वकार्यविचक्षणम् ॥ ४७ ॥ यम उवाच ॥ एतेषां सर्वकार्याणि शुभदान्य शुभानि च ॥
मूलाद्विचारय प्राज्ञचित्रगुप्तमहामते ॥ ४८ ॥ यमादेशात्ततस्तेषां चित्रगुप्तो विचक्षणः ॥ सर्वविचारयामास शुभकर्मा शुभं तथा ॥ ४९ ॥ चित्रगुप्त
उवाच ॥ देवाकर्णय वक्ष्यामि पुण्यं च पातकं तथा ॥ इयं वेश्या ब्राह्मणी च हरिश्चर्मा च कारयत् ॥ ५० ॥ एषारतिविदग्धा ख्यागणिकाति
दुराशया ॥ चकार यानि पापानि वक्तुं तानि न शक्यते ॥ ५१ ॥ अन्या यो पार्जितैर्वित्तैरखिलैरेव सूर्यज ॥ अन्नदानं च कारयेयं गणिका गतयौवना ॥
॥ ५२ ॥ अन्नदानप्रभावेण यातना गृहवासदैः ॥ त्यक्तेयं पातकैः सर्वैः कोटिजन्मार्जितैरपि ॥ ५३ ॥ अन्नदानं महाराज बेकुर्वन्ति जनाः
क्षितौ ॥ तेषां पिनोऽपि गच्छन्ति तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ ५४ ॥ यावन्त्यत्रानियच्छन्ति मानवाः क्षितिमण्डले ॥ तावन्त्यो ब्रह्महत्याश्च तस्मिन्
श्यन्त्यसंशयम् ॥ ५५ ॥ अन्नानियच्छतां त्यक्त्वा शरीराणि च पातकम् ॥ गृह्णतामेव पात्राणि सहसा याति सूर्यज ॥ ५६ ॥ अन्नानि पापिनां तस्मा
न्न गृह्णन्ति विचक्षणाः ॥ मोहाद्गृह्णन्ति ये मूढास्त एव पापभागिनः ॥ ५७ ॥ शुभकर्मा शुभं वापि वेश्यायाः कथितं प्रभो ॥ ब्राह्मण्याः शृणु कर्माणि शुभानि
चाशुभानि च ॥ ५८ ॥ इयं क्षेमङ्करी नाम ब्राह्मणी शुद्धवंशजा ॥ भद्रकीर्तिप्रिया सर्वचकारदुरितं प्रभो ॥ ५९ ॥ त्यक्त्वानिजाश्रमाचारं निजयौवन

गर्विता ॥ बभूवात्यन्तपापिष्ठाजारसङ्गमलोलुपा ॥ ६० ॥ कदाचिच्छैशवेराजन्खेलन्तीशिशुभिः सह ॥ रथ्यायां खननं चक्रे चतुष्कोणसमन्वितम् ॥
 ॥ ६१ ॥ तस्मिन्नेव दिने मेघउदकानि वर्षवर्ष ॥ पूरितं तज्जलैः स्वातं तथा विनिर्मितं प्रभो ॥ ६२ ॥ ततो मध्याह्नसमये गौरे कातृषितानृप ॥ अपि बत्तत्र पानीयं
 तापिता तपना तपैः ॥ ६३ ॥ तेनैव सर्वपापानि विनष्टानि महान्ति वै ॥ तस्याः सूर्यसुतप्राज्ञजलदानप्रभावतः ॥ ६४ ॥ विमुक्ता सकलैः पापैर्व्रजे
 नारायणालयम् ॥ कृतपापा हि देवेश ब्राह्मणीयंदुराशया ॥ ६५ ॥ विमुक्ता सकलैः पापैर्जलदानप्रभावतः ॥ अयं विप्रो महाभक्तो देवदेवस्य चक्रिणः ॥
 ततोऽस्योपरि जीवेशप्रभुरेकोऽच्युतः स्मृतः ॥ ६६ ॥ व्यास उवाच ॥ चित्रगुप्तस्य तद्वाक्यं समाकर्ण्य संदण्डभृत् ॥ तां वेश्यां ब्राह्मणीं चापि वन्दे
 ब्राह्मणं च तम् ॥ ६७ ॥ दिव्यैः सुवर्णालङ्कारैर्वस्त्रैर्नानाविधैस्तथा ॥ तेषां पूजां यमः कृत्वा कुटुम्बिनां च जैमिने ॥ ६८ ॥ उवाच प्रहसन् वाक्यं सुप्रीतो
 मृदुलाक्षरम् ॥ ६९ ॥ यम उवाच ॥ यूयं सर्वे महात्मानो विनष्टाखिलपातकाः ॥ समस्तसुखदस्थानं गच्छत श्रीपतेः प्रभोः ॥ ७० ॥ तानारोप्य
 ततो दिव्येयमः काञ्चननिर्मिते ॥ राजहंसयुते स्थाने प्रेषयामास चक्रिणः ॥ ७१ ॥ ततो दिव्यरथारूढाः सर्वाभरणभूषिताः ॥ पुरं भगवतो जग्मु
 स्ते सर्वे गतपातकाः ॥ ७२ ॥ गणिका ब्राह्मणी सा च विनष्टाखिलकल्मषा ॥ सान्निध्यं प्राप्य देवस्य तस्थौ विप्रचिरं सुखम् ॥ ७३ ॥ हरिश्चर्मणमालोक्य
 समायान्तं जनार्दनः ॥ ददौ वरासनं तस्मै स्नेहात्कनकनिर्मितम् ॥ ७४ ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्च तमभ्यर्च्य द्विजोत्तमम् ॥ वरासनोपविष्टं च पप्रच्छेति मुदा
 हरिः ॥ ७५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ द्विजन्मन्कुशलं ब्रूहि मद्भक्तप्रवरोऽसि यत् ॥ चिरं मे मन्दिरेतिष्ठ सर्वोपद्रववर्जिते ॥ ७६ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥
 त्वं स्मृत्वा पि क्षितौ देवलभते कुशलं प्रभो ॥ त्वत्सान्निध्यं मया प्राप्तं कुशलं किमतः परम् ॥ ७७ ॥ व्यास उवाच ॥ एतस्य वचनं श्रुत्वा भगवान्प्रणयोदि
 तम् ॥ दत्तवान्निजसारूप्यं प्रीतस्तस्मै द्विजन्मने ॥ ७८ ॥ ददौ तस्मै सुखं सर्वदुर्लभं कंमलापतिः ॥ आहारमात्रं न ददौ तत्कार्पण्यं स्मरन् प्रभुः ॥ ७९ ॥
 दिनद्वयान्तरे विप्रो निराहारः क्षुधाकुलः ॥ प्रोवाच विष्णुं देवेशं विनयावनतः स्थितः ॥ ८० ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ प्रभो प्राप्तं तव स्थानमनेकतपसां
 फलम् ॥ अत्रापि क्षुधयानित्यं विफलोऽस्मि कथं प्रभो ॥ ८१ ॥ देवकन्यागणैर्दिव्यैः संप्राप्तं न वयो वनैः ॥ श्वेतचामरवातेन मञ्जेष्वपि निर्वीजितः ॥
 ॥ ८२ ॥ सुगन्धानां प्रसूनानां महासर्गिभिरलङ्कितः ॥ चन्दनैर्लिप्तसवाङ्गो राजश्रेष्ठ इव प्रभो ॥ ८३ ॥ चार्वङ्गीभिः कामिनीभिर्नित्यं मत्पुरंतः प्रभो ॥
 गीतेन नृत्यते चापि नारायणतवाज्ञया ॥ ८४ ॥ वासवाद्याः सुराः सर्वे राजासि मम पादयोः ॥ शिरःकिरीटशोभीनि नित्यमेव वहन्ति वै ॥ ८५ ॥ देवदेव
 र्षयश्चापि मुनयश्च जगत्पते ॥ स्तुवन्ति मां स्तवैर्नित्यं किङ्करा इव सर्वदा ॥ ८६ ॥ चतुर्बाहुरहं श्यामः शङ्खचक्रगदाब्जभृत् ॥ प्रफुल्लपुण्डरीकाक्षः पीत

प० पु०
॥ ४५ ॥

वासाःसुकुण्डलः ॥ ८७ ॥ स्वर्णयज्ञोपवीतीचकिरीटीकुण्डलीतथा ॥ दृश्येत्वमिवदेवाद्यैर्द्वितीयो गरुडध्वजः ॥ ८८ ॥ सुखान्येतानिदत्तानिदुर्लभा
नित्वयाप्रभो ॥ ददासिकथमाहारंनमह्यंरमेश्वर ॥ ८९ ॥ क्षुधाग्निनाचसुमहच्छरीरंममदह्यते ॥ यथैवज्वलितोवृक्षःकोटरस्थेनवह्निना ॥ ९० ॥ सुख
मेतत्त्वयादत्तंहरेमह्यंनरोचते ॥ प्रज्वलन्कृतराग्नौतुविह्वलाङ्गायकेशव ॥ ९१ ॥ कर्मणामनसावाचात्वाविनाजगदीश्वरम् ॥ नृपूजितोभयाकश्चिदेवदेव
गणार्चितः ॥ ९२ ॥ स्वप्नेनापिजगन्नाथतस्यभक्तिःकृतानहि ॥ आहारंकेनदोषेणददासिनहिमेप्रभो ॥ ९३ ॥ व्यासउवाच ॥ अथासौभगवान्विष्णुः
कौतुकीसमुवाचतम् ॥ गच्छब्राह्मणभद्रंतेब्रह्माणंप्रतिसत्वरम् ॥ ९४ ॥ इतिश्रुत्वावचोविप्रःशीघ्रंब्रह्माणमाययौ ॥ ब्रह्मातंप्रतिप्रोवाचकार्पण्यंतस्यदर्श
यन् ॥ ९५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ दुःखादुपार्जितंद्रव्यंदीयतेयन्नभूसुरे ॥ स्वयंनभुज्यतेतच्चनष्टमेवनसंशयः ॥ ९६ ॥ कारणंतवदुःखस्यसर्वमेवमयोदि
तम् ॥ गच्छब्राह्मणभद्रंतेनिःसंदेहोऽयमागतः ॥ ९७ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ निजकर्मविपाकोऽयंत्वत्प्रसादाच्छुतोऽखिलः ॥ इदानींब्रह्मिदानानिकानि
देयानिमानवैः ॥ ९८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ बहूनि सन्तिदानानि तानि वक्तुं न शक्यते ॥ संक्षेपात्कथ्यते विप्रनिशामय समाहितः ॥ ९९ ॥ भूमिदानं द्विज
श्रेष्ठ सर्वदानोत्तमोत्तमम् ॥ कृतं पुण्यात्मना येन स ज्ञेयः सर्वदानकृत् ॥ १०० ॥ गोचर्ममात्रां भूमियो ददाति द्विजसत्तम ॥ स गच्छेत्परमं स्थानं
विमुक्तः सर्वपातकैः ॥ १०१ ॥ भूमि सस्य समेतां यौ दरिद्राय द्विजातये ॥ ददाति ब्राह्मणश्रेष्ठ तस्य पुण्यं निशामय ॥ २ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो
नारायणपुरं व्रजेत् ॥ तत्र भुङ्क्ते सुखं सर्वयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ३ ॥ भूयो भूमिं समासाद्य सावर्भौमो नृपो भवेत् ॥ चिरं भुक्त्वा महीं कृत्स्नान्नरो
नारायणो भवेत् ॥ ४ ॥ यस्माद्भूमिं द्विजैर्ग्राह्या त्यक्त्वा दानशतान्यपि ॥ भूमिदो भूमिनेता च द्वावपि स्वर्गगामिनौ ॥ ५ ॥ मन्दबुद्धिर्द्विजो
यस्तु भूमिदानं परित्यजेत् ॥ प्रतिजन्म निविप्रेन्द्रसंभवेदतिदुःखितः ॥ ६ ॥ अन्येभ्योऽपि समादाय भूमिदानं य आचरेत् ॥ तस्य विष्णुरति
प्रीतो ददाति परमं पदम् ॥ ७ ॥ ग्रामं यच्छतियो विप्रदरिद्राय द्विजातये ॥ दापयत्यपि वा तस्य पुण्यं वापि निशामय ॥ ८ ॥ यावन्तो
रेणवो भूमौ यावन्तो वृष्टिबिन्दवः ॥ मन्वन्तराणि तावन्ति विष्णुलोके वसेत्सुधीः ॥ ९ ॥ धेनुं पयस्विनीं यस्तु सवत्सां यच्छति द्विज ॥
तस्य ब्रवीम्यहं पुण्यमाकर्णय महात्मनः ॥ ११० ॥ सप्तद्वीपां महीं दत्त्वा स सस्यां यत्फलं लभेत् ॥ तत्फलं लभते मर्त्यो धेनुं यच्छन् द्विजातये ॥
॥ ११ ॥ ददाति वृषभं यस्तु ब्राह्मणाय कुटुम्बिने ॥ विमुक्तः पातकैस्सर्वैरुद्रलोकं स गच्छति ॥ १२ ॥ तस्य यावन्ति रोमाणि शरीरे वृषभस्य च ॥ ताव
त्कल्पसहस्राणिरुद्रेण स च मोदते ॥ १३ ॥ यस्तु वेदविधेनुं दद्यादुभयतो मुखीम् ॥ न तस्य पुनरावृत्तीरुद्रलोकात् कदाचन ॥ १४ ॥ वृषंतिलसमायुक्तं कृ

क्रि.सं.प.
अ० २०

॥ ४५ ॥

ण्यस्तुप्रयच्छति ॥ सरुद्रभवनेतिष्ठेद्विजेन्द्रतिलसङ्ख्यया ॥ १५ ॥ तिलप्रमाणमपिचस्वर्णदद्याद्विजातये ॥ सयातिविष्णुभवनंकुलकोटिसमन्वितः
 ॥ १६ ॥ योभक्त्यारजतंयच्छेदरिद्रायद्विजातये ॥ चन्द्रलोकंसमासाद्यसुधापानंकरोतिसः ॥ १७ ॥ हीरकंमौक्तिकंचापिप्रवालंचमणितथा ॥ योद
 दातिद्विजश्रेष्ठशक्रलोकंसगच्छति ॥ १८ ॥ अश्वदानंद्विजश्रेष्ठयःकरोतिमहाशयः ॥ गन्धर्वराजराजत्वंसंप्राप्नोतिनसंशयः ॥ १९ ॥ ददातिवारणंय
 स्तुयुवानंदोषवर्जितम् ॥ देवराज्येविभागीसभवेदिन्द्रइवद्विज ॥ १२० ॥ नरदोलांचयोदद्याद्वाह्मणायसदक्षिणाम् ॥ सोऽपीन्द्रपदमासाद्यवसेत्कल्पच
 तुष्टयम् ॥ २१ ॥ शालग्रामशिलादानंयोददातिद्विजातयं ॥ तस्यपुण्यंप्रवक्ष्यामिसमासेनशृणुद्विज ॥ २२ ॥ सप्तद्वीपांमहीदत्त्वासशैलवनकानना
 म् ॥ यत्फलंतच्चलभतेशालग्रामशिलाप्रदः ॥ २३ ॥ तुलापुरुषदानेनयत्फलंप्राप्यतेनरैः ॥ शालग्रामशिलांयच्छंस्तस्मात्कोटिगुणंलभेत् ॥ २४ ॥
 शालग्रामशिलायेनप्रदत्ताद्विजसत्तम ॥ नृनंतेनप्रदत्तामिभुवनानिचतुर्दश ॥ २५ ॥ तुलापुरुषदानंयःप्रकरोतिनरोत्तम ॥ दिविदिव्याम्बरंधरश्चिरं
 सचमहीपतिः ॥ २६ ॥ जननीजठरेभूयस्तस्यजन्मनविद्यते ॥ ददातियस्तुवैकन्यांशालङ्कारानरोत्तमः ॥ २७ ॥ सगच्छेद्विष्णुभवनंपुनरावृत्तिव
 र्जितः ॥ यःकन्याविक्रयंमूढोमोहात्प्रकुरुतेनरः ॥ २८ ॥ सगच्छेत्त्रकंधोरंपुरीषद्वदसंज्ञकम् ॥ विक्रीतायाश्चकन्यायायःपुत्रोजायतेद्विज ॥ २९ ॥
 सचाण्डालइवज्ञेयःसर्वधर्मवहिष्कृतः ॥ कन्याविक्रयिणःपुंसोमुखंपश्येन्नशास्त्रवित् ॥ १३० ॥ पश्येदज्ञानतोवापिकुर्याद्भास्करदर्शनम् ॥ यत्किंचि
 त्क्रियतेकर्मकन्याविक्रयिणःपुरः ॥ ३१ ॥ शुभंतत्सकलंकर्मयच्छेद्विफलतांद्विज ॥ कन्याविक्रयिणोनास्तिनरकान्निष्कृतिःपुनः ॥ ३२ ॥ कन्यादा
 नकृतोनास्तिस्वर्गादागमनंपुनः ॥ वंदुनात्रकिमुक्तेनसङ्क्षेपेणब्रवीमि ॥ ३३ ॥ हीरकक्षितिकन्यानांफलंस्याच्चशताधिकम् ॥ उपानहंचातपत्रंयस्तुय
 च्छतिभूतले ॥ ३४ ॥ शृणुतस्यतुवैपुण्यंसंक्षेपेणब्रवीमि ॥ इहवर्षशतंजीवेत्सर्वसंपत्समन्वितः ॥ ३५ ॥ मृतःशक्रपुरंप्राप्यशतकल्पचतुष्टयम् ॥
 ददातिनूतनंवस्त्रंसयातिपरमांगतिम् ॥ ३६ ॥ वस्त्रंपुगतनंयच्छेद्वेनुंचजर्तीतथा ॥ कन्यांरजस्वलांयस्तुससदानरकंव्रजेत् ॥ ३७ ॥ फल
 दोमानवोविप्रगच्छतित्रिदशालयम् ॥ भुङ्केकल्पसहस्राणिफलंतत्रामृतोमम् ॥ ३८ ॥ शाकप्रदोयातिविप्रशम्भोर्भगवतःपदम् ॥ तत्रकल्पद्वयं
 भुङ्केपायसंदुर्लभंसुरैः ॥ ३९ ॥ दुग्धदीदधिदश्चैवघृतदस्तक्रदस्तथा ॥ प्राप्नोतिवैसुधापानंपुरोभगवतोहरेः ॥ १४० ॥ पुष्पदोमनुजोविप्रगन्धद
 श्चसुरालये ॥ तिष्ठेद्युगसहस्राणिपुष्पगन्धविभूषितः ॥ ४१ ॥ शय्यादानंद्विजश्रेष्ठयःकरोतिद्विजोत्तम ॥ सब्रह्मलोकमागत्यपर्यङ्कशयनश्चिगम्
 ॥ ४२ ॥ दीपदःपीठदश्चैवसर्वपापविवर्जितः ॥ दिव्यसिंहासनस्थश्चजलदीपावलीवृतः ॥ ४३ ॥ ताम्बूलदोनरोराजन्भुविभुङ्केऽखिलंशुभम् ॥ दिविदेवा

प० पु०
॥ ४६ ॥

अनाक्रोडे सुस्तम्बूलमत्तिवै ॥ ४४ ॥ विद्यादानं द्विजश्रेष्ठयः करोति नरोत्तम ॥ संप्राप्य संनिधिविष्णोस्तिष्ठेद्युगशतद्वयम् ॥ ४५ ॥ ततो ज्ञानं समासाद्य तत्रैव द्विजसत्तम ॥ प्राप्नोति दुर्लभं मोक्षं प्रसादात्कमलापतेः ॥ ४६ ॥ अनाथं ब्राह्मणं यस्तु पाठयत्यतिदुःखितम् ॥ स याति विष्णुभवनं पुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ ४७ ॥ कुलीनोऽपि द्विजश्रेष्ठो न भाति विद्यया विना ॥ तस्माद्विजं पाठयन्तः प्रयान्ति परमं पदम् ॥ ४८ ॥ भुवि प्रत्यक्षदेवोऽपि ब्राह्मणो देवताश्रयः ॥ सर्ववर्णगुरुर्नैव विद्याहीनो विराजते ॥ ४९ ॥ संसारे यानि दानानि सन्ति हेमादिकानि च ॥ तानितेन प्रदत्तानि ब्राह्मणो येन पाठितः ॥ १५० ॥ कुर्यात्पुस्तकदानं यो नरो भक्तिसमन्वितः ॥ तस्य पुण्यं द्विजश्रेष्ठसंक्षेपात्तेव दाम्यहम् ॥ ५१ ॥ तत्राक्षराणि यावन्ति पत्रे पत्रे च पुस्तके ॥ प्रत्यक्षरेलभेत्पुण्यं कं पिलाकोटिदानजम् ॥ ५२ ॥ यावद्दिनं पुस्तकं तत्प्रपठन्ति द्विजातयः ॥ तावन्मन्वन्तरं तिष्ठेद्वैकुण्ठे पुस्तकप्रदः ॥ ५३ ॥ एवमादीन्यनेकानि सन्ति दानानि भूसुर ॥ सम्पत्कुंजगत्यस्मिन्कः शक्तो द्विशतैरपि ॥ ५४ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि क्रियन्ते यानि मानवैः ॥ हन्यन्ते तानि पापानि तस्माद्दानं समाचरेत् ॥ ५५ ॥ आत्मपुण्येन यद्दानं दीयते च त्रिभिर्जनैः ॥ यावद्द्रव्यं फलं तस्मात्तस्य दानस्य लभ्यते ॥ ५६ ॥ प्रीतये कमलाभर्तुर्यद्दानं दीयते जनैः ॥ तस्य कोटिगुणं पुण्यं लभते नात्र संशयः ॥ ५७ ॥ तस्मान्नारायणप्रीतिहेतवे मतिमान्नरः ॥ दानं समाचरेद्विप्रभक्तिकर्मसमन्वितः ॥ ५८ ॥ तपसोऽपि परं दानं निरुक्तं तत्त्वदर्शिभिः ॥ अतो यत्नादपि प्राज्ञो दानकर्म समाचरेत् ॥ ५९ ॥ दानं तपो द्वे अपि यः प्रकरोति नरोत्तमः ॥ तस्य तुल्यो जगत्यस्मिन् विद्यते न हि भूसुर ॥ १६० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोगसारे सर्वदानमाहात्म्यं नाम विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ व्यास उवाच ॥ ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा हरिश्चामाद्विजोत्तमः ॥ भूयोऽपि तं नमस्कृत्य भक्त्या प्राहेति जैमिने ॥ १ ॥ हरिश्चामोवाच ॥ प्रोक्तानि यानि दानानि सुबहूनि त्वया प्रभो ॥ कस्मै देयानि दानानि तन्मे गदितुमर्हसि ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सर्वेषामेव वर्णानां ब्राह्मणः परमो गुरुः ॥ तस्मै देयानि दानानि भक्तिश्रद्धासंमन्वितैः ॥ ३ ॥ सर्वदेवाश्च यो विप्रः प्रत्यक्षं विदशो भुवि ॥ स तारयति दातारं दुस्तरं विश्वसागरे ॥ ४ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ सर्ववर्णगुरुर्विप्रस्त्वया प्रोक्तः सुरोत्तम ॥ तेषां मध्ये तु कः श्रेष्ठः कस्मै दानं प्रदीयते ॥ ५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सर्वेऽपि ब्राह्मणाः श्रेष्ठाः पूजनीयाः सदैव हि ॥ स्तेयादिदोषतप्ता ये ब्राह्मणा ब्राह्मणोत्तम ॥ ६ ॥ अस्माकं द्वेषिणस्ते च परेभ्यो न कदाचन ॥ अनाचाराद्विजाः पूज्या न च शूद्रा जितेन्द्रियाः ॥ ७ ॥ अभक्ष्यभक्षका गावो लोकानां मातरः स्मृताः ॥ माहात्म्यं भूमिदेवानां विशेषादुच्यते मया ॥ ८ ॥ तव स्नेहाद्विजश्रेष्ठ निशामय समाहितः ॥ क्षत्रियाणां च वैश्यानां शूद्राणां गुरवो द्विजाः ॥ ९ ॥ अन्योन्यं गुरवो विप्राः पूजनीयाश्च भूसुराः ॥ ब्राह्मणं पूजयेद्यस्तु विष्णुबुद्धयः नरोत्तम ॥ १० ॥ आयुः पुत्रश्च कीर्तिश्च संपत्तिस्तस्य वर्धते ॥ संचिनोति द्विजं यस्तु मूढधीर्मानवो भुवि ॥ ११ ॥

क्रि.सं.प.
अ० २१

॥ ४६ ॥

सुदर्शनेनतच्छीर्षहन्तुमिच्छतिकेशवः ॥ पुष्पहस्तंपयोहस्तं देवहस्तंच जेमिने ॥ १२ ॥ ननमेद्वाह्मणं प्राज्ञस्तैलाभ्यक्तस्वविग्रहम् ॥ जलस्थं देववे
 श्मस्थं ध्यानमजितचेतसम् ॥ १३ ॥ देवपूजां प्रकुर्वन्तं ननमेद्वाह्मणं बुधः ॥ बहिष्क्रियां प्रकुर्वन्तं भुञ्जानं च द्विजोत्तम ॥ १४ ॥ तथा सामानि गायन्तं
 ननमेद्वाह्मणं बुधः ॥ ब्राह्मणाय त्रतिष्ठन्ति बहवो द्विजसत्तम ॥ १५ ॥ प्रत्येकं तु नमस्कारस्तत्र कार्यो न धीमता ॥ कृताभिवादं विप्रं भक्त्या यो नाभिवाद
 यत् ॥ १६ ॥ स चाण्डालसमोज्ञो नाभिवाद्यः कदाचन ॥ कृतप्रणामं तनयं न मेतां पितरौ न च ॥ १७ ॥ कृतप्राणामाः सर्वेऽपि नमस्कार्या द्विजैर्द्विजाः ॥
 कृतदोषान् द्विजान्नाश्नन्ति द्विषन्ति विचक्षणाः ॥ १८ ॥ द्विषन्ति वापि मोहेन तेषां रुष्टः सदा हरिः ॥ याचकान् ब्राह्मणान्यस्तु कोपदृष्ट्या प्रपश्यति ॥ १९ ॥
 सूचिप्ररोपणं तस्य न त्रयोः कुरुते यमः ॥ विप्रनिर्भर्त्सनं मूढा येन वक्त्रेण कुर्वते ॥ २० ॥ तस्मिन् वक्त्रे यमस्तत्तलो हृदण्डं ददाति वै ॥ ब्राह्मणो यद्ब्रूहे मुद्धेतद्ब्रूहे
 केशवः स्वयम् ॥ २१ ॥ देवताः सकला ये च पितरश्च सुरर्षयः ॥ विप्रपादोदकं यस्तु कणमात्रं वहेद्बुधः ॥ २२ ॥ देहस्थं पातकं तस्य सर्वमेवाशुनश्यति ॥
 कोटिब्रह्माण्डमध्येषु सन्ति तीर्थानि यानि वै ॥ २३ ॥ तीर्थानि तानि सर्वाणि विप्रपादे तु दक्षिणे ॥ विप्रपादोदके नित्यं सिक्तं स्याद्यस्य मस्तकम् ॥ २४ ॥
 सस्नातः सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ॥ सर्वपापानि घोराणि ब्रह्महत्यादिकानि च ॥ २५ ॥ सद्यस्तस्य विनश्यन्ति विप्रपादाम्बुधारणात् ॥ क्षयाद्या
 व्याधयः सर्वाः परमक्लेशदायिकाः ॥ २६ ॥ गच्छन्ति विलयं सद्यो विप्रपादाम्बुधारणात् ॥ पित्रर्थयानि तोयानि दीयन्ते विप्रपादयोः ॥ २७ ॥
 तैस्तृप्ताः पितरः स्वर्गे तिष्ठन्त्याचन्द्रतारकम् ॥ प्रक्षाल्य विप्रचरणौ दूर्वाभिर्योऽर्चयेद्बुधः ॥ २८ ॥ तेनार्चितो जगत्स्वामी विष्णुः सर्वसुरोत्तमः ॥
 विप्राणां पादनिर्माल्यं यो मर्त्यः शिरसि वाहेत् ॥ २९ ॥ सत्यं सत्यमहं वच्मि तस्य मुक्तिर्हि सा श्वती ॥ विप्रं प्रदक्षिणीकृत्य वन्दतं यो नरोत्तमः ॥ ३० ॥
 प्रदक्षिणीकृत्वा तेन सप्तद्वीपावसुन्धरा ॥ प्राप्यन्ते सर्वकामास्तु विप्राणां पादसेचनात् ॥ ३१ ॥ रोगी रोगात् प्रमुच्येत पापी मुच्येत पातकात् ॥ मुच्येत ब
 न्धनाद्बद्धो विप्राणां पादसेचनात् ॥ ३२ ॥ अनपत्याश्च याना यो मृतपत्याश्च याः स्त्रियः ॥ बह्वपत्या जीववत्सा विप्रपादस्य सेचनात् ॥ ३३ ॥ माहा
 त्म्यं शृणु विप्रेन्द्र सर्वपापप्रणाशनम् ॥ द्विजादिभ्यः सेचनस्याहं समासेन ब्रवीमि ते ॥ ३४ ॥ पूर्वभद्रक्रियो नाम पवित्रकुलसंभवः ॥ बभूव ब्रह्मणो विष्णोः
 परिचर्या परायणः ॥ ३५ ॥ वेदवित्सर्ग्यः शान्तः पितृभक्तिपरायणः ॥ अतिथीनां पूजकश्च ज्ञातिपूजाकरस्तथा ॥ ३६ ॥ एकदा स द्विजश्रेष्ठस्तैलाभ्य
 क्तस्वविग्रहः ॥ जगाम सरसीं स्नातुं गृहीतस्नानवस्त्रकः ॥ ३७ ॥ कृतस्नानः स विप्रेन्द्रो विधिना तर्पणादिकम् ॥ चकार सर्वशास्त्रज्ञः सर्वलोकहितैरतः ॥
 ॥ ३८ ॥ समाप्य स्नानकर्माणि हरिनामानि कीर्तयन् ॥ आजगाम स्वकेगे हे हरिपूजापरोऽभवत् ॥ ३९ ॥ पादौ प्रक्षालयामास पानीयैरतिशीतलैः ॥

प० पु०
॥ ४७ ॥

प्रक्षालिताङ्घ्रिहस्तोऽसौब्राह्मणोब्राह्मणार्चकः ॥ ४० ॥ स्थापयामाससर्वाणिस्नानोपकरणानिच ॥ द्वारदेशेद्विजश्रेष्ठनिदाघतपनातपैः ॥ ४१ ॥
तपितोभषकःकश्चिदग्निकल्पैःसमागतः ॥ विप्रपादोदकेतस्मिन्प्रसुप्तोऽत्यन्तशीतले ॥ ४२ ॥ विप्रपादोदकस्पर्शाद्भषकोऽत्यन्तपातकी ॥ विमुक्तः
पातकैःसर्वैःकोटिजन्मकृतैरपि ॥ ४३ ॥ ससुप्तोमन्दिरद्वारिभषकोविकलस्तृषा ॥ पानीयंयाचयामासताडितोद्विजकिङ्करैः ॥ ४४ ॥ जगामप
ञ्चतांसद्योवभूवभषकोद्विजः ॥ द्विजाङ्घ्रिसेचनस्पर्शाद्भषकोवीतकल्मषः ॥ ४५ ॥ तमालोक्यमहात्मानंमूर्तिमन्तमिवेश्वरम् ॥ विनयावनतःप्राह
ब्राह्मणोऽसौतपोधनः ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ कस्त्वंब्रूहिमहाभागकेनदुःखीतुकर्मणा ॥ भषकस्यकुलेजातोनानादुःखसमाकुले ॥ ४७ ॥ वचनं
तस्यविप्रर्षेःसमाकर्ण्यमहयशाः ॥ कथयामासवृत्तान्तंमूलकःसर्वमात्मनः ॥ ४८ ॥ अहमासंसावभौमःशङ्खनामामहाबलः ॥ चतुर्वर्षसहस्राणि
महीकृत्स्नामपालयम् ॥ ४९ ॥ मयाज्ञायांकृताःसर्वेजिताश्चरिषवोयुधि ॥ दत्तानिसर्वदानानिपालिताज्ञातयोनिजाः ॥ ५० ॥ एकदाहंमहाभाग
ताडितःस्मरसायकैः ॥ बलाजनवधंकांचिजहारभृशसुन्दरीम् ॥ ५१ ॥ तेनपापप्रभावेणममश्रीःसंशयंगता ॥ ततःसमस्तलोकैश्चनिरस्तोऽहंमहा
बलः ॥ ५२ ॥ ततस्तुभ्रष्टराज्योऽहंकाननाभ्यन्तरेस्थितः ॥ क्षुधातृषापरिश्रान्तःकदाचित्पञ्चतांगतः ॥ ५३ ॥ अन्तकस्यपुरंगत्वादुःखंभुक्तं
मयाचिरम् ॥ तदाकर्णयविप्रेन्द्रशृण्वतांचित्तदुःखदम् ॥ ५४ ॥ संतप्तलोहशस्त्रौघांतप्तांताम्रमयीमहीम् ॥ प्रापितोऽहंज्वलद्द्विशिखाततिसुभीषणाम् ॥
५५ ॥ ततस्तुशमनादेशांल्लोहस्तम्भंसुभीषणम् ॥ ज्वलतावह्निनातप्तंसमालिङ्ग्यस्थितोऽस्म्यहम् ॥ ५६ ॥ अतिशीताम्बुधाराभिःसक्तोऽहंयम
किङ्करैः ॥ दुःखमन्यच्चसुमहद्भुक्तंतत्रयमालये ॥ ५७ ॥ ततो नरकशेषेचजन्मासाद्यमुहुर्मुहुः ॥ पापयोनौमयादुःखमनुभूतंचिरंपहतम् ॥ ५८ ॥ त्वत्पाद
जलसंसर्गान्मुक्तोऽहंपापरज्जुना ॥ गच्छामिपरमंधामदुर्लभयोगिनामपि ॥ ५९ ॥ त्वमेगुरुर्द्विजश्रेष्ठनमस्तेऽस्तुमहात्मने ॥ त्वत्प्रसादाद्विमुक्तो
ऽहंपापैर्यामिपुरंहरेः ॥ ६० ॥ भद्रक्रियउवाच ॥ पूर्वजन्मकथाराजन्मनुष्योनकदाचन ॥ अतस्त्वविनयंत्यक्त्वासर्वदानीतिमाचरेत् ॥ ६१ ॥ नीति
प्राहीनृपोयस्तुविपत्तिर्नास्तितस्यवै ॥ चिरंभुनक्तिपृथिवींकण्टकैःपरिवर्जिताम् ॥ ६२ ॥ यस्मैनरोचतेनीतिर्भूपालायदुरात्मने ॥ भ्रष्टश्रीरचिरेणापि
सभवेन्नात्रसंशयः ॥ ६३ ॥ आयुर्वलयशोमित्रंविजयंसुखमिच्छता ॥ मन्त्रिणःपण्डिताराज्ञानियोज्याःसर्वदैवहि ॥ ६४ ॥ अवज्ञायमहीभर्तुस्त्यजन्ते
सभांबुधाः ॥ सभायांबुधहीनायांनीतिर्वलवतीनहि ॥ ६५ ॥ ततोनीतौविनष्टायांसहसाधरणीपतेः ॥ राजश्रियोविनश्यन्तिसकोशबलवा
हनाः ॥ ६६ ॥ ब्राह्मणान्गणकांश्चैववैद्यांश्चबान्धवांस्तथा ॥ नृपाःकल्याणमिच्छन्तो नद्विपन्तिकदाचन ॥ ६७ ॥ गतश्रीर्गणकंद्रेष्टावैद्यद्वेष्टायवर्जितः ॥

कि.खं.प.
अ० २१

॥ ४७ ॥

ज्ञातिद्वेष्टानिष्कुलः स्याद्विजद्वेष्टाखिलार्तिभाक् ॥ ६८ ॥ राजानः पितरः प्रोक्ताः पुत्राजानपदास्तथा ॥ ततोभूपाः पालयन्ति प्रजाः पुत्रमिवो
 रसान् ॥ ६९ ॥ पौरलोके तथा कुर्याद्यथास्नेहो निजात्मजे ॥ प्रजापीडाकराये च भूपाला अतिपापिनः ॥ ७० ॥ शिरःस्थाविपदस्तेषां विज्ञेयादीर्घ
 दर्शिभिः ॥ विवेकिनो महीपालाः पालयन्ति यथा प्रजाः ॥ ७१ ॥ तथा तानपि देवेशः पालयत्यनिशं हरिः ॥ प्रजानां पालनं दण्डं च राज्ञः शुभावहे ॥
 ७२ ॥ द्वाभ्यां विवर्जिता भूपास्ते विज्ञेयानृपाधमाः ॥ दुष्टानां शासनं च वशिष्ठानां प्रतिपालनम् ॥ ७३ ॥ प्रकुर्वन्तो महीपालाश्चिरं नन्दन्ति भूतले ॥
 न्यायेनोपार्जितं वित्तं यत्नाद्रक्षेन्महीपतिः ॥ ७४ ॥ दुर्वृत्तो हि महीपालो विपत्तौ न हि विस्तरेत् ॥ नृपाः कल्याणमिच्छन्तो निजराज्यशुभाशुभम् ॥ ७५ ॥
 पश्यन्ति नित्यं विप्रेन्द्रसत्त्वरश्चरचक्षुषा ॥ परचक्रभयं यावन्नायाति चिन्तयेद्भयम् ॥ ७६ ॥ आगते तु भये भूप आचरेन्निर्भयोऽपि च ॥ ज्ञातौ वापि
 च मित्रे वा पुत्रे वापि च मन्त्रिणि ॥ ७७ ॥ कुर्यान्मुखेन गाम्भीर्यमनसा प्रेमकेवलम् ॥ मन्त्रिणो ज्ञातयः पुत्राः प्रजाश्च भ्रातरस्तथा ॥ ७८ ॥ गाम्भीर्य
 हीनं भूपालं मन्यन्ते न हि भूपवत् ॥ तिष्ठन्ति प्रथमं दूरे न सन्ति पुरंतस्तथा ॥ ७९ ॥ लोकाश्च यं न हीच्छन्ति त्यक्तगाम्भीर्यभूपतेः ॥ एकश्च मन्त्री राज्ञा वै
 चिरं राजत्वमिच्छता ॥ ८० ॥ कर्तव्यः सकले राज्ञे वृद्धये न हि भूसुर ॥ अत्यन्तबुद्धिवृत्तीनां भृत्यानां सपदं हरेत् ॥ ८१ ॥ तस्मात्संसदि भूपालो भृत्यमन्यं
 नियोजयेत् ॥ मूर्खस्त्रीविजितो राजा गीतवाद्यरतः सदा ॥ ८२ ॥ तुरङ्गवाहनैर्हीनः सहसा विपदं व्रजेत् ॥ आचारग्रहणं सत्यं स्ववाक्यप्रतिपालनम् ॥
 ८३ ॥ गाम्भीर्यचेति भूपानां लक्षणानि द्विजोत्तम ॥ सकथं नृपतिर्यस्तु प्रतापेन विवर्जितः ॥ ८४ ॥ सकथं नृपतिर्येनाऽभिर्जिता परमेदिनी ॥
 जितायां परमेदिन्यां यावत्पादं व्रजेन्नृपः ॥ ८५ ॥ प्रतिपादेऽश्वमेधस्य फलं प्राप्नोति चाक्षयम् ॥ परभूमिजया काङ्क्षी ह तो नृपतिर्भियुधि ॥ ८६ ॥ तदा
 गच्छेत्परं स्थानं विमुक्तः सर्वपातकैः ॥ युधिप्राप्तजयोरजा प्राप्नोति परमं पदम् ॥ ८७ ॥ सङ्ग्रामे प्राप्तमृत्युर्वा दिवीन्द्रसंपदं लभेत् ॥ त्यक्तशस्त्रं त्यक्त
 सत्त्वं पलायनं परायणम् ॥ ८८ ॥ योद्धारं यदि मोहन्ति स भूपो यात्यधोगतिम् ॥ पलायनपरो युद्धे तद्धन्ता च द्विजोत्तम ॥ ८९ ॥ तावुभावपि तिष्ठेतां
 नरकेऽत्यन्तदुःसहे ॥ युध्येत्साहसवान्योद्धातद्धन्ता च द्विजोत्तम ॥ ९० ॥ तिष्ठेतां तावपि स्वर्गे यावच्चन्द्रदिवा करौ ॥ बहुनात्र किमुक्तेन संक्षेपादुच्यते
 मया ॥ प्रजापालनकृद्वाजा कदाचिन्नावसीदति ॥ ९१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इति ब्रुवति भूपाले तस्मिन्गलितकल्मषे ॥ पुष्पवृष्टिर्भूतस्मिन्महती
 गगनाद्विज ॥ ९२ ॥ अथ दूताः समायाताः केशवस्य महात्मनः ॥ राजहंसयुतं दिव्यं रथमादाय सुन्दरम् ॥ ९३ ॥ रथं सतं समारुह्य दिव्यं कनक
 निर्मितम् ॥ जगाम विष्णुभवनं सराजागतकल्मषः ॥ ९४ ॥ विप्रपादोदकस्यैतन्माहात्म्यं ते प्रकीर्तितम् ॥ यच्छ्रुत्वा भक्तिभावेन सरोनिर्वाणमाप्नुयात् ॥

॥ ९५ ॥ इतितेकथितं सर्वं श्रोतुं यद्वाञ्छितं त्वया ॥ गच्छ ब्राह्मण भद्रं ते चक्रिणो निलयं प्रति ॥ ९६ ॥ हरिश्चर्मोवाच ॥ क्षुधानलेन महता शरीरं
मम दह्यते ॥ केनोपायेन भगवन् क्षुधा शान्तिर्भवेन्मम ॥ ९७ ॥ एतन्मेव देवेश भक्तस्य भक्तवत्सलः ॥ प्राप्नोमि सुमहदुःखं नित्यं दग्धक्षुधानलेः ॥
॥ ९८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यच्छरीरं त्वया पुष्टं सततं भोजनैः कृतम् ॥ भुङ्क्ष्वतस्य शरीरस्य मांसानि द्विजसत्तम ॥ ९९ ॥ आत्मतृप्तिं प्रकुर्वन्ति भोजनेन
परस्य ये ॥ मांसानि स्वशरीराणां भुञ्जते ते परत्र हि ॥ १०० ॥ व्यास उवाच ॥ ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा निष्ठुरं द्विजसत्तमः ॥ पुनस्तुष्टावतं देवं वचनैः को म
लाक्षरैः ॥ १ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ प्रसीद देव देवेश शरणागतपालक ॥ क्षमस्व सकलं दोषं सुरश्रेष्ठ नमोऽस्तुते ॥ २ ॥ मलमूत्रप्रकीर्णानि वपुषि
वहतां नृणाम् ॥ सर्व एव प्रभो दोषाः सन्तिकेचिद्गुणान च ॥ ३ ॥ कृतं मयामोहवता दूषणं क्षन्तुमर्हसि ॥ शरणापन्नलोकानां सद्भिर्दोषो न चेक्ष्यते ॥
॥ ४ ॥ आत्मदेहस्य मांसानि भोक्तुं ब्रह्मन्न शक्यते ॥ देहिनां वदयद्योग्यं संतुष्टिर्जायते यतः ॥ ५ ॥ इत्येवमुक्तं वचनं भक्त्या तेनाग्रजन्मना ॥
उवाच सदयो ब्रह्मा सर्वज्ञो ब्राह्मणप्रियः ॥ ६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शोकं माकुरु विप्रेन्द्र शृणु मे वचनं शुभम् ॥ आहारोलभते येन प्रकारेणात्र सम्प्रति ॥
॥ ७ ॥ आत्मनो जायते पुत्रो यथैवात्मा तथा सुतः ॥ तस्मात्पुत्रकृतं कर्म लभन्ते पितरः खलु ॥ ८ ॥ चिरं तिष्ठसि देवस्य भवनेऽत्यन्तशोभने ॥
एवमुक्तस्ततस्तेन सविप्रः क्षुधया कुलः ॥ स्वप्ने संदर्शनं दत्त्वा पुत्रं वचनमब्रवीत् ॥ ९ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ दीक्षितोऽसि सुतश्रेष्ठ तथास्तु परमं शिवम् ॥
तवास्मि जनकः सौम्यममदुःखं निशामय ॥ १० ॥ तपःप्रभावैः परमं धाम प्राप्तं मया सुत ॥ क्षुधानलेन संतप्तस्तत्र सीदाम्यहं सदा ॥ ११ ॥
यदा मयि पितृस्नेहस्तवांस्ति सुतसम्प्रति ॥ तदा त्रमुदकं चापि मदर्थं दीयतां द्विज ॥ १२ ॥ यत्किंचिदीयते पुत्रैः पित्रर्थं क्षितिमण्डले ॥ लभन्ते
पितरस्तच्च यत्पुत्राः पितृदेहजाः ॥ १३ ॥ पुरा परमया भक्त्या पूजितो भगवान्मया ॥ गीतैर्वाद्यैश्च नृत्यैश्च स्तवपाठैश्च शोभनेः ॥ १४ ॥ गन्धैर्धूपै
श्च नैवेद्यैर्घृतपूणैर्प्रदीपकैः ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्च ध्यानैरावाहनादिभिः ॥ १५ ॥ नदत्तं जगदीशाय कृपणेन मया तमज ॥ अन्नमात्रमपि कापि
नैवेद्यं पापहारिणे ॥ १६ ॥ अतिथेर्न कृतां पूजातो यैरन्यैः कदाचन ॥ ज्ञातीनां याचकानां च संतुष्टिर्न कृता मया ॥ १७ ॥ तेनैव कर्मणा पुत्रनारायण
गृहेऽपि च ॥ क्षुधानलेन संतप्तः सीदामि प्रतिवासरम् ॥ १८ ॥ अतोऽन्नतो यदानानि दरिद्राय द्विजातये ॥ दत्त्वा क्षिप्रं द्विजश्रेष्ठ प्राणरक्षां कुरुष्व
भोः ॥ १९ ॥ अथ वानकरोषित्वं निष्ठुरत्वादिदं यदि ॥ स्वमांसान्येव भोक्ष्यामि तदा वै विष्णुमन्दिरे ॥ २० ॥ अथासौ क्षुधितो विप्रः शुष्ककण्ठोऽ
तालुकः ॥ इत्युक्त्वा दीक्षितं पुत्रमदृश्यं सहसा भवत् ॥ २१ ॥ ततः प्रभाते विमले प्रादुर्भूते दिवाकरे ॥ स्वप्ने यदुक्तं पित्रा तु चिन्तयामास दीक्षितः ॥ २२ ॥

आत्मनः कर्मदोषेण परलोकेऽपि मत्पिता ॥ क्षुधया दग्धसर्वाङ्गः सीदति प्रतिवासरम् ॥ २३ ॥ धिगस्तु मां मन्दधियं कृपणप्रवरं जनम् ॥ मया पिपितृपुण्येन
 न किञ्चिदपि दीयते ॥ २४ ॥ इति संचिन्त्य बहुधा दीक्षितोऽपि द्विजोत्तम ॥ ददौ दानानि विप्रेभ्यः श्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ २५ ॥ तेन पुण्यप्रभावेण तृ
 ष्यारहितः क्षुधा ॥ तस्थौ नारायणागारे यावत्कालं शृणुष्व तत् ॥ २६ ॥ चतुर्युगसहस्राणि ब्रह्मणोऽहः प्रकीर्तितम् ॥ भवन्ति तस्मिन्नेवाह्निमनवश्च चतु
 र्दश ॥ २७ ॥ इन्द्राश्चतुर्दश प्रोक्तास्तस्मिन्नेव दिने च ते ॥ भुञ्जते ब्राह्मणश्रेष्ठ विषयान् स्वान् पृथक् पृथक् ॥ २८ ॥ एकस्मिन् ब्रह्मदिवसे भुक्त्वा स्वान् विषया
 ञ्छुभान् ॥ इन्द्राश्च मनवश्चैव विनश्यन्ति चतुर्दश ॥ २९ ॥ विष्णुलोके स्थिते तस्मिन् न्हर्षिर्मणिभास्वरे ॥ संमस्तं सुखदेरम्ये ब्रह्मणो दिवसो गतः ॥ ३० ॥
 तत्रासौ कालमेतावद्भुक्त्वा भोगान् मनोरमान् ॥ परमं ज्ञानमासाद्य प्रविशे शहरेस्तनुम् ॥ ३१ ॥ व्यास उवाच ॥ अन्नतोयसंमदानं संसारेनास्ति जैमिने ॥
 सर्वदानफलान्येव अन्नतोयप्रदानतः ॥ ३२ ॥ न च पात्रपरीक्षा च न कालनियमः क्वचित् ॥ अन्नतोयप्रदानेषु निरुक्तस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ अन्नतोयप्रदानानि
 कर्तव्यानि सदैव हि ॥ ३३ ॥ एतत्पठन्ति मनुजाः परमादरेण माहात्म्यमन्नजलयोश्च तथा द्विजानाम् ॥ तेषां प्यत्रान्नजलदानफलं ततोऽन्ते नारायणस्य नि
 लयं सुखदं प्रयान्ति ॥ ३४ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोगसारेऽन्नदानजलदानमाहात्म्यं नामैकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥ जैमिनि उवाच ॥
 गङ्गायाः शुभमाहात्म्यं विष्णुपूजाफलं तथा ॥ अन्नदानस्य माहात्म्यं जलदानस्य चोत्तमम् ॥ १ ॥ विप्रपादोदकस्यापि माहात्म्यं पापनाशनम् ॥ त्वत्प्र
 सादाच्छ्रुतं सर्वसेति हासं गुरो मया ॥ २ ॥ इदानीं मुनिशार्दूल श्रोतुमिच्छामि सादरम् ॥ एकादश्याः फलं सर्वसर्वपातकनाशनम् ॥ ३ ॥ कस्मादेकाद
 शी श्रेष्ठा तस्याः को वा विधिः स्मृतः ॥ कदाचक्रियते किं वा फलं तस्यावदस्व मे ॥ ४ ॥ कावा पूज्यतमा तत्र देवता सद्गुणार्णव ॥ अकुर्वतः स्यात्को दोषस्त
 न्मेव लुमिहार्हसि ॥ ५ ॥ व्यास उवाच ॥ एकादश्याः फलं सर्ववक्तुं नारायणादृते ॥ शक्नोति नान्यो विप्रर्षे तस्माद्ब्रह्मि समासतः ॥ ६ ॥ सृष्ट्वादौ पुरु
 षश्रेष्ठः संसारं सचराचरम् ॥ सर्वेषां दमनार्थाय सृष्ट्वा न्पापपूरुषम् ॥ ७ ॥ द्विजातिं हत्यामृद्धानं मदिरापानलोचनम् ॥ स्वर्णस्तेयं च वदनं गुरुतल्पगतिः
 श्रुतिः ॥ ८ ॥ स्त्रीहत्या नासिकं चैव गोहत्या दोषवाहुकम् ॥ न्यासापहरणं ग्रीवं भ्रूणहत्या गलंतथा ॥ ९ ॥ परस्त्रीगतिबुक्काग्रं सुहृलोकवधोदरम् ॥ शरणा
 पन्नहत्या दिनाभिगता वधिकटिम् ॥ १० ॥ गुरुनिन्दासक्थिभागं कन्याविक्रयशेषसम् ॥ विश्वासवाक्यकथनपापं प्रीतिवधाङ्गिकम् ॥ ११ ॥ उप
 पातकरोमाणं महाकायं भयङ्करम् ॥ कृष्णवर्णं पिङ्गनेत्रं स्वाश्रयां त्यन्तदुःखदम् ॥ १२ ॥ तं दृष्ट्वा पापपुरुषमत्युग्रं पुरुषोत्तमः ॥ स दयश्चिन्तयामास प्रजा
 क्लेशहरः प्रभुः ॥ १३ ॥ सृष्टोऽयं दुर्जनः क्रूरः स्वाश्रयक्लेशदायकः ॥ प्रजानां दमनार्थाय सृजाम्येतस्य कारणम् ॥ १४ ॥ अथासौ भगवान् विष्णुर्बभूव स्वय

मन्तकः ॥ ससर्जरीरवादींश्चनिरयान्पापिदुःखदान् ॥ १५ ॥ पापंयःसेवतेमूढोनयातिपरमंपदम् ॥ यमाज्ञयात्रजेत्तत्रनरंरौरवादिक् ॥ १६ ॥ एक
दाभगवान्विष्णुःप्रजानांदुःखनाशनः ॥ वैनतेयसमारुह्यजगामयममन्दिरम् ॥ १७ ॥ तद्वद्वाजगतामीशंनारायणमनामयम् ॥ धूपाद्यैःपूजयामास
भास्करिस्तुष्टमानसः ॥ १८ ॥ यमेनाभ्यर्चितोविष्णुःसर्वलोकैकनायकः ॥ उवासद्विजशार्दूलपीठकनकनिर्मिते ॥ १९ ॥ तत्रोपविष्टोभगवान्यमेनसह
दैत्यहा ॥ शुश्रावक्रन्दनध्वानंदक्षिणस्योदिशिप्रभो ॥ २० ॥ अथासौकमलाकान्तोविस्मयाविष्टमानसः ॥ उवाचेतियमंकेषांकुतोऽयंक्रन्दनध्वनिः
॥ २१ ॥ यमउवाच ॥ देवपातकिनोमर्त्यानिरयेऽन्यन्तदुःखदे ॥ स्वहस्तार्जितदोषेणसीदन्तिचममालये ॥ २२ ॥ पापवृक्षफलंविष्णोभोक्तुमर्त्यन्तदुःख
दम् ॥ रुदन्तिपापिनस्तस्मात्तेषांध्वनिरसौमहान् ॥ २३ ॥ इत्युक्तःसूर्यपुत्रेणकृष्णःकमललोचनः ॥ जगामसहस्रयत्रपापवन्तोरुदन्ति ॥ २४ ॥
तान्दृष्ट्वापापिनोमर्त्यात्रौरवादिषुसंस्थितान् ॥ भगवांश्चिन्तयामासहृदिजातदयःप्रभुः ॥ २५ ॥ मयासृष्टाःप्रजाःसर्वादोषेणनिजकर्मणाम् ॥ मयि
स्थितेऽपिनरकेसीदन्त्येकान्तदुःखदे ॥ २६ ॥ एतच्चान्यच्चविप्रेन्द्रविचिन्त्यकरुणामयः ॥ बभूवसहसातत्रस्वयमेकादशीतिथिः ॥ २७ ॥ ततस्ता
न्पापिनःसर्वान्कारयामासतच्छ्रुतम् ॥ तेचसर्वेपरंधामयथुर्गलितकल्मषाः ॥ २८ ॥ तस्मादेकादशींविष्णोमूर्तिविद्धिपरात्मनः ॥ समस्तदुष्कृतिध्वं
सिव्रतानांव्रतमुत्तमम् ॥ २९ ॥ एकादशींतिथिंकृत्वापावयन्तीजगत्रयम् ॥ शङ्कितःपापपुरुषोविष्णुंस्तोतुमुपाययौ ॥ ३० ॥ ततोबद्धाञ्जलिर्भक्त्या
सपापपुरुषोद्विज ॥ तुष्टावकमलाकान्तंभगवन्तंजनार्दनम् ॥ ३१ ॥ तस्यस्तवंसमाकर्ण्यप्रसन्नःपरमेश्वरः ॥ उवाचाहंप्रसन्नोऽस्मिर्कितेऽभिमतमु
च्यताम् ॥ ३२ ॥ पापपुरुषउवाच ॥ सृष्टोभगवताविष्णोनिजानुग्रहदुःखदः ॥ एकादश्याःप्रभावेणक्षयंप्राप्नोमिसाम्प्रतम् ॥ ३३ ॥ मृतेमयिजगत्य
स्मिन्सर्वेतेचशरीरिणः ॥ भविष्यन्तिविनिर्मुक्ताभवबन्धैःशरीरिणः ॥ ३४ ॥ सर्वेषुचविमुक्तेषुदेहिश्रेष्ठेषुपूरुष ॥ संसारकौतुकागारैकैस्त्वंक्रीडिष्य
सेप्रभो ॥ ३५ ॥ क्रीडितुंयदितेवाञ्छांजगत्कौतुकमन्दिरे ॥ एकादशीतिथिभयात्तदामात्राहिकेशव ॥ ३६ ॥ अन्यैःपुण्यसहस्रैस्तुमांहन्तुंनदिश
क्यते ॥ शक्नोत्येकादशीपुण्यामांहन्तुंवैरदोभव ॥ ३७ ॥ मनुष्यपशुकीटेषुतथान्येषुचजन्तषु ॥ पर्वतेषुचवृक्षेषुस्थानेषुचजलेषुच ॥ ३८ ॥
नदीषुचसमुद्रेषुवनेषुप्रान्तरेषुच ॥ स्वर्गेमर्त्येचपातालेदेवगन्धर्वपक्षिषु ॥ ३९ ॥ एकादशीतिथिभयाद्भूयान्विष्णोपलायितः ॥ कुत्रापिनिर्भय
स्थानंनचतेनचकुत्रचित् ॥ ४० ॥ कोटिब्रह्माण्डमध्येषुदेवदेवसनातन ॥ एकादश्यांतिथौस्थातुंमयास्थानंनलभ्यते ॥ ४१ ॥ एकाद
श्यामहंकुत्रवत्स्यामिनिर्भयःप्रभो ॥ तन्मेकथयदेवेशत्वयासृष्टोऽस्म्यहेतुकः ॥ ४२ ॥ व्यासउवाच ॥ इत्युक्त्वापापपुरुषःकेशनाशनम्

च्युतम् ॥ • भूमौ निपत्य चक्रन्दसवद्वाष्पविलोचनः ॥ ४३ ॥ ततः प्रहस्य भगवान्मधुकैटभमर्दनः ॥ एकादशीभयात्रस्तमुवाच पाप
 पूरुषम् ॥ ४४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ उत्तिष्ठ पापपुरुषत्यज शोकं मुदं कुरु ॥ एकादश्यां तिथौ यत्र तव स्थानं वदामि ते ॥ ४५ ॥ एकादश्यां समा
 यान्त्यां प्रपुनन्त्यां जगत्रयम् ॥ स्थातव्यमन्नमाश्रित्य भवता पापपूरुष ॥ ४६ ॥ अन्नमाश्रित्य तिष्ठन्तं भवन्तं पापपूरुषम् ॥ न ह निष्यति मन्मूर्तिरियमे
 कादशीतिथिः ॥ ४७ ॥ ततो देवोऽपि विप्रैर्षेत त्रैवान्तार्हतोऽभवत् ॥ कृतार्थः पापपुरुषो यौ च स यथागतः ॥ ४८ ॥ तस्मादन्नं न भोक्तव्यं कदा
 चिदपि सत्तमैः ॥ आत्मनो हितमिच्छद्भिः संप्राप्ते हरि वासरे ॥ ४९ ॥ संसारे यानि पापानि तान्येवैकादशीदिने ॥ अन्नमाश्रित्य तिष्ठन्ति श्रीमन्नारायणा
 ज्ञया ॥ ५० ॥ कुर्वतां सर्वपापानि नरं कां निष्कृतिर्भवेत् ॥ ये चान्नं भुञ्जतेऽत्रापि ते ज्ञेयाः पापिनां वराः ॥ ५१ ॥ भूयो भूयो दृढं वच्मि श्रूयतां श्रूयतां
 जनाः ॥ न भोक्तव्यं न भोक्तव्यं न भोक्तव्यं कदाचन ॥ ५२ ॥ ब्रह्मक्षत्रियविद्वद्भूद्वैरन्यैश्च द्विजसत्तम ॥ सर्वैरेकादशीकार्यां चतुर्वर्गफलप्रदा ॥ ५३ ॥
 अष्टादशनिमेषास्तु काष्ठाप्रोक्ता मनीषिभिः ॥ त्रिंशत्काष्ठाभिरुक्ता च कलासर्वार्थदर्शिभिः ॥ ५४ ॥ क्षणं त्रिंशत्कलाभिः स्यान्मुहूर्तो द्वादशक्षणैः ॥
 त्रिंशन्मुहूर्तालोकानामहोरात्रः प्रकीर्तितः ॥ ५५ ॥ तैः पञ्चदशभिः पक्षो विज्ञेयो द्विजसत्तम ॥ पक्षाभ्यां शुक्लकृष्णाभ्यां मासस्तु परिकल्पितः ॥ ५६ ॥
 तस्मिन्मासे द्विजश्रेष्ठ पक्षयोः शुक्लकृष्णयोः ॥ महापातकयुक्तोऽपि करोत्येकादशीं यदि ॥ ५७ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥
 मातान् प्रोच्यते मातामाताह्येकादशीतिथिः ॥ ५८ ॥ इहैव पालयेन्माता सर्वत्रैकादशीतिथिः ॥ एकादशीव्रतं त्यक्त्वा व्रतमन्यत्करोति यः ॥ ५९ ॥
 स्वकरस्थं मणित्यत्तवालोष्टं गृह्णाति मूढधीः ॥ एकादशीव्रतं येस्तु कृतं भक्तिसमन्वितैः ॥ ६० ॥ तैस्तु यज्ञाः कृताः सर्वे व्रतानि सकलानि च ॥ एका
 दश्यां च भुञ्जन्ति ये मोहात् पापिनो नराः ॥ ६१ ॥ शुक्लायां वापि कृष्णायतिषारुष्टः सदा हरिः ॥ तेनाधर्माः कृताः सर्वे लङ्घिता येन सातिथिः ॥ ६२ ॥
 यथा समस्तदेवानां श्रेष्ठो विष्णुः प्रकीर्तितः ॥ तथा सर्वव्रतानां च श्रेष्ठमेकादशीव्रतम् ॥ ६३ ॥ आदित्यानां यथा सूर्यो नक्षत्राणां यथा शशी ॥ तथा
 सर्वव्रतश्रेष्ठोऽप्रोक्तमेकादशीव्रतम् ॥ ६४ ॥ वृक्षाणां च यथा श्वत्थो विद्वानां सामकीर्तितम् ॥ तथा सर्वव्रतश्रेष्ठोऽप्रोक्तमेकादशीव्रतम् ॥ ६५ ॥ कवीनां
 मुशनां श्रेष्ठो वर्णानां ब्राह्मणो यथा ॥ तथा सर्वव्रतश्रेष्ठोऽप्रोक्तमेकादशीव्रतम् ॥ ६६ ॥ व्यासः श्रेष्ठो मुनीनां च देवर्षीणां च नारदः ॥ तथा व्रतानां सर्वेषां
 श्रेष्ठमेकादशीव्रतम् ॥ ६७ ॥ यथा समस्तदानानां ब्रह्मदानं वरं स्मृतम् ॥ तथा सर्वव्रतश्रेष्ठोऽप्रोक्तमेकादशीव्रतम् ॥ ६८ ॥ यथा पुण्यसमं मित्रं नास्ति
 शास्त्रसमो गुरुः ॥ तथैवैकादशीतुल्यं व्रतं नास्ति जगत्रये ॥ ६९ ॥ इन्द्रियाणां यथा श्रेष्ठं मनः प्रोक्तं मनीषिभिः ॥ मासानां कार्तिकः श्रेष्ठः पाण्डवानां

प० पु०
॥ ५० ॥

यथार्जुनः ॥ ७० ॥ यथासमस्तशास्त्राणां श्रेष्ठावेदाः प्रकीर्तिताः ॥ तथाव्रतानां प्रवरं स्मृतमेकादशीव्रतम् ॥ ७१ ॥ वेदागमपुराणेषु शास्त्रेष्वन्ये
षु च द्विज ॥ कुत्राप्येकादशीतुल्यं व्रतं प्रोक्तं न कोविदैः ॥ ७२ ॥ निर्भयमानवाः सर्वे तिष्ठन्ति क्षितिमण्डले ॥ एकादशीव्रतं कृत्वा किं करिष्यति
भास्करिः ॥ ७३ ॥ एकामेकादशीं सम्यक् कुर्वतां किङ्करोयमः ॥ एकादशीव्रतं तस्मात्कर्तव्यं हि शुभप्रदम् ॥ ७४ ॥ एकादशीव्रतविधिं संक्षेपात्कथ
याम्यहम् ॥ समाहितमना भूत्वा शृणु सत्तम जैमिने ॥ ७५ ॥ दशम्यां प्रातरुत्थाय कर्तव्यं दन्तधावनम् ॥ ततस्तैलादृते स्नानं कर्तव्यं मन्त्रवज्रलैः ॥ ७६ ॥
ततो विष्णुं समभ्यर्च्य पाद्याद्यैर्जगदीश्वरम् ॥ हरिध्यानपरो भूत्वा एकभोजनमाचरेत् ॥ ७७ ॥ आमिषं लवणं चैव तथा मांसं मसूरकम् ॥ बृहन्माषं
तथा शाकं दशम्यां परिवर्जयेत् ॥ ७८ ॥ द्विभोजनं परात्रं च मधूनि मैथुनं तथा ॥ भोजनं कांस्यपात्रेषु दशम्यां परिवर्जयेत् ॥ ७९ ॥ निम्बपत्रं च
वृन्ताकंदगंधजम्बीरमेव च ॥ घृतहीनं तथा गव्यं दशम्यां परिवर्जयेत् ॥ ८० ॥ अत्यन्तभोजनं चैव अत्यन्ताशनभोजनम् ॥ ताम्बूलभक्षणं चैव दश
म्यां परिवर्जयेत् ॥ ८१ ॥ दशम्यां यानि वस्तूनि निषिद्धानि द्विजोत्तम ॥ द्वादश्यामपि तान्येव निषिद्धानि संशयः ॥ ८२ ॥ दशम्यां विप्रशार्दूल
द्वादश्यामपि वैष्णवः ॥ सम्यग्व्रतफलं प्रप्सुर्न कुर्यान्निशि भोजनम् ॥ ८३ ॥ अतो हविष्यं कृत्वा तु दशम्यां सत्त्वरो व्रती ॥ अपराह्णे पुनः कुर्याद्भिधिना
दन्तधावनम् ॥ ८४ ॥ स्नायं देवालयं गत्वा गृहीत्वा कुसुमाञ्जलिम् ॥ केशवं मनसा ध्यायन् मन्त्रमेतमुदीरयेत् ॥ ८५ ॥ एतद्गृहीतं गोविन्दमया त्व
त्पुरतो व्रतम् ॥ सिद्धिं गच्छतु निर्विघ्नं तव पादानुकम्पया ॥ ८६ ॥ अतिचञ्चलचित्तोऽहं लोभमोहमयोनरः ॥ शक्नोम्येतद्व्रतं कर्तुं किं त्वानुग्रहादृते
॥ ८७ ॥ इमौ मन्त्रौ पठित्वा तु तमेव कुसुमाञ्जलिम् ॥ दत्त्वानारायणायाथ दण्डवत्प्रणमोद्भुवि ॥ ८८ ॥ तस्मिन्नेव गृहे विष्णोर्विष्णुस्मरणतत्परः ॥
कुशेन शय्यामास्तीर्य भूमौ शयनमाचरेत् ॥ ८९ ॥ ततः प्रभाते विमलेन कुर्याद्दन्तधावनम् ॥ गण्डर्षैर्मुखं शुद्धितुं कुर्याद्द्वादशभिर्बुधैः ॥ ९० ॥
नित्यक्रियां प्रकुर्वीत विष्णुपूजादिक्रियाम् ॥ ततो निशायां विप्रेन्द्रसकलैर्व्रतिभिर्जनैः ॥ ९१ ॥ एकत्र जागरं कुर्यात्पुरतोजगतां पतेः ॥ समातृकः
स भार्यश्च स भ्राता स पिता तथा ॥ ९२ ॥ तथा स पुत्र मित्रश्च कुरुते जागरं हरेः ॥ स तिष्ठेद्भिष्णुभवने चिरं व्रतकरो द्विज ॥ ९३ ॥ शङ्खचक्रादिकं चित्रं यो
लिखेद्भिष्णुमन्दिरे ॥ बहुजन्मकृतं पापं हरेत्तस्य जनार्दनः ॥ ९४ ॥ तण्डुलचूर्णपट्टेन विष्णोरायतनेषु च ॥ अन्यैर्वन्यैश्च वाचित्रं लिखेत्तस्य फलं
शृणु ॥ ९५ ॥ पुत्रपौत्रप्रपौत्रैश्च भुङ्क्ते च सकलं शुभम् ॥ शेषे विष्णुपुरं गत्वा तत्र मोक्षमवाप्नुयात् ॥ ९६ ॥ वासरे कमलाभर्तुर्ध्वजारोपणकृन्नरः ॥
उद्धृत्य कोटिपुरुषान्नारायणपुरं व्रजेत् ॥ ९७ ॥ पताकावलिभिर्युक्तं विष्णोरायतनं जनः ॥ मण्डयत्यवनीपालः स भवेत्परजन्मनि ॥ ९८ ॥

क्रि.सं.म.
अ० २२

॥ ५० ॥

पताकाप्रचलन्तीचयावद्भवतिवायुना ॥ तत्कर्तुःपातकंसर्वतावदेवविनश्यति ॥ १९ ॥ पताकावलयाःप्राज्ञैर्नानावर्णाहरेर्गृहे ॥ स्थापित
 व्याःपरंस्थानमिच्छद्भिर्हरिवासरे ॥ १०० ॥ विष्णोःशिरसियच्छत्रं धत्तेचारुतरंजनः ॥ परजन्मनिविप्रर्षेच्छत्रीभवतिसक्षितौ ॥ १ ॥
 वासरेवासुदेवस्यपुष्पमण्डपकृन्नरः ॥ प्रतिपुष्पंलभेत्पुण्यंवाजिमेधशतोत्तरम् ॥ २ ॥ वासुदेवदिनेपुष्पैःसुगन्धैर्मण्डनंबुधैः ॥ यत्नादपिच
 कर्तव्यंचतुर्वर्गफलाप्तये ॥ ३ ॥ योवस्त्रगृहनिर्माणंकुरुतेहरिवासरे ॥ ससौधवासीविप्रर्षेभवतित्रिदशालये ॥ ४ ॥ निर्मायवस्त्रभवनंतत्रबध्नाति
 मानवः ॥ श्वेतंवालोहितंवापिकृष्णंवासोऽच्युतप्रियः ॥ ५ ॥ शालग्रामशिलांतत्रप्रतिमांवाश्रियःपतेः ॥ पञ्चामृतेनसंस्नाप्यस्थापयेद्भक्तितो
 व्रती ॥ ६ ॥ आदौस्वस्त्ययनंकुर्यात्संकल्पंचतथाबुधः ॥ यत्नादपिचकर्तव्यंचतुर्वर्गफलाप्तये ॥ ७ ॥ भूतशुद्धिनिजांविप्रविधिनाशास्त्र
 भाषितैः ॥ ततश्चैकमनाभूत्वागृहीत्वापुष्पमुत्तमम् ॥ ८ ॥ ध्यायन्नारायणंदेवंहृदयाम्भोजवासिनम् ॥ आसीनंहेमपीठंचतथामणिमयेऽपिच
 ॥ ९ ॥ आसीनंहेमपीठेमणिमयज्ज्वलनालङ्कृतंकीडवेशंविभ्रल्लेखोज्ज्वलाभ्रद्युतिरुचिरतनुंदीर्घदोर्भिश्चतुर्भिः ॥ नित्यंविभ्राजमानंसकलकरलयैः
 सायुधैःपद्मनेत्रैःपश्यन्तंश्रीमुखंतच्छ्रमनुदमनिशंतंभजेऽपाङ्गदृष्ट्या ॥ ११० ॥ आगच्छभगवन्देवसंहितःश्रीपतेःप्रिय ॥ कर्तव्याहिमयांभक्त्यासप
 र्यास्मिन्व्रतेतव ॥ ११ ॥ सर्वलक्षणसंपन्नलक्ष्म्यासहजगद्गुरो ॥ अस्मिन्वरासनेतिष्ठयावत्पूजांकरोमिते ॥ १२ ॥ समस्तलोकविख्यात
 कीर्तेनारायणप्रभो ॥ कच्चित्तेकुशलंसर्वसर्ववदसुरार्चित ॥ १३ ॥ पादंगृहाणदेवेशनारायणसुवासितम् ॥ पादद्वयरजोहास्पिवित्रमतिशीतलम्
 ॥ १४ ॥ अर्घ्यददामितेविष्णोर्दूर्वापल्लवसंयुतम् ॥ अखण्डतण्डुलोपेतंपुण्डरीकंनिभेक्षण ॥ १५ ॥ इदमाचमनीयंतेसुपवित्रंददाम्यहम् ॥ गृहाण
 परमानन्दपरमानन्दवर्धनम् ॥ १६ ॥ मयादत्तेनगन्धेनजरासन्धविनाशन ॥ तवास्तुभूषितंगार्त्रलक्ष्मीनाथसुगन्धिना ॥ १७ ॥ ददाम्यहंपवित्रा
 र्थजगतामादिकारक ॥ इदमाचमनंदेवतद्गृहाणसुरेश्वर ॥ १८ ॥ सृष्टोऽयंविधिनापूर्वदेवानांतुष्टिवृद्धये ॥ अतस्तुभ्यंसुरश्रेष्ठधूपोऽयंदीयंतेमया ॥
 ॥ १९ ॥ तमसःस्तोमसंहर्ताघृतपूर्णोजनार्दन ॥ तवास्तुप्रीतयेदेवंपद्मीपोजनार्दन ॥ २० ॥ सोत्तरीयमिदंवेस्त्रंबस्तिश्रोणिसुशोभनम् ॥ ददाम्य
 हंतदेवेशसोपवीतंजगद्गुरो ॥ २१ ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादुरसैःषड्विधंसमन्वितम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यागृहाणपरमेश्वर ॥ २२ ॥ मुखदुर्गन्धहरणं
 कर्पूरखदिरान्वितम् ॥ गृहाणविष्णोताम्बूलकैवल्यदमहामते ॥ २३ ॥ विधिनांनेमगोविन्दमुपहारैरनुत्तमैः ॥ पूजयेत्संवृतोभक्त्याप्रहरेषुचतुर्वर्षि
 ॥ २४ ॥ नानोपहारान्हरयेयोयच्छेद्धरिवासरे ॥ वित्तशाठ्यंनकर्तव्यंकर्मणांफलमिच्छता ॥ २५ ॥ ततस्तुव्रतिभिःसर्वैर्नारायणपरायणैः ॥

निशिजागरणंकार्यंनृत्यगीतस्तवादिभिः ॥ २६ ॥ प्रदक्षिणंद्विजश्रेष्ठनामानिकमलापतेः ॥ सर्वपापविनाशीनिस्मर्तव्यानिब्रतेरतः ॥ २७ ॥
 स्फुरन्तंप्रतिवक्त्रेभ्योहरिनामध्वनिजनाः ॥ शृण्वन्तितेविमुक्ताःस्युर्महद्भिःपापसंचयैः ॥ २८ ॥ नपाखण्डजनालापःकर्तव्योहरिवासरे ॥ पाखण्डा
 लापमात्रेणसर्वधर्मोविनश्यति ॥ २९ ॥ नारायण्यशोर्गीतंप्रतिकण्ठंविनिःसृतम् ॥ श्रुत्वामूढानतृप्यन्तिश्वानोवीणाक्वाणंयथा ॥ १३० ॥
 सन्तोहर्षसमायान्तिश्रुत्वागीतंजगत्पतेः ॥ समस्तपापविध्वंसिर्वीणाक्वाणंयथामृगाः ॥ ३१ ॥ गायन्तंहरिगीतानिनृत्यन्तिनृत्यंमुत्तमम् ॥
 तृप्यन्तिव्रतिनोदृष्ट्वातृप्यन्तिकमलापतेः ॥ ३२ ॥ व्रतिनोयेनतृप्यन्तिविष्णोरायतनेद्विज ॥ प्रतिजन्मनिवैतेषांपशुतांशाश्वतीभवेत् ॥ ३३ ॥
 नयेगीतानिगायन्तिव्रतिनोहरिवासरे ॥ विहीनावचनैस्तेचभ्रमन्तिप्रतिजन्मनि ॥ ३४ ॥ मृदङ्गादीनिवाद्यानिकर्तव्यानिहरेःपुरः ॥ यतोवाद्यैर्भवे
 तुष्टोभगवान्मधुसूदनः ॥ ३५ ॥ कुर्वद्भिर्जागरंविष्णोर्बेदाध्ययनमुत्तमम् ॥ पुराणपठनंवापिकर्तव्यवैष्णवैर्जनैः ॥ ३६ ॥ रामायणंभागवतं
 भारतंव्यासभाषितम् ॥ अन्यानिचपुषाणानिपाठयानिहरिवासरे ॥ ३७ ॥ येपठन्तिपुरोविष्णोर्येशृण्वन्तिहरेर्दिने ॥ प्रत्यक्षरंलभन्तेतेकपिलादान
 जंफलम् ॥ ३८ ॥ निशिजागरणंकुर्यात्सानन्दोवैष्णवोजनः ॥ जितनिद्रोभवेत्सम्यग्ध्यायतेकेशवंहृदा ॥ ३९ ॥ प्रदक्षिणाकास्तयाभूयोभूयो
 हरेर्दिने ॥ निपत्यदण्डवद्भूमौप्रणमेच्चजनार्दनम् ॥ १४० ॥ ततःप्रभातेविमलेकृतपञ्चमहाध्वरः ॥ हरिसंस्त्राप्यदुग्धेनपूजयेद्भक्तिमान्ब्रती ॥ ४१ ॥
 व्रतस्यदक्षिणांदद्यान्निजशक्त्याद्विजन्मने ॥ ततस्तुद्वादशीमध्येव्रतीपारणमाचरेत् ॥ ४२ ॥ पारणंकुरुतेयस्तुविलङ्घ्यद्वादशीतिथिम् ॥ जन्म
 कोट्यर्जितंपुण्यंतस्यचैवविनश्यति ॥ ४३ ॥ द्वादशीतिथिमध्येतुर्कर्तव्यंपारणंबुधैः ॥ नकदाचित्रयोदश्यांव्रतस्यफलमिच्छुभिः ॥ ४४ ॥ उपवास
 दिनेविप्रनिशायामपिवैष्णवः ॥ उपवासफलप्रेप्सुर्यत्नात्स्वापंविजर्जयेत् ॥ ४५ ॥ विनाजागरणंनूनमुपवासो निरर्थकः ॥ अतोजागरणंकार्यमु
 भयोरपिपक्षयोः ॥ ४६ ॥ एकादशीव्रतंयेविधिनानेनकुर्वते ॥ सत्यंसत्यंद्विजश्रेष्ठसर्वेतेमोक्षगामिनः ॥ ४७ ॥ जन्ममृत्युहरणैकनिदानं
 सेन्द्रदेवनिकरैरपिकार्यम् ॥ वासुदेवदिवसव्रतसारंजैमिनेत्वमनिशंकुरुयत्नात् ॥ १४८ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेक्रियायोगसारएकादशी
 माहात्म्येद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ व्यासउवाच ॥ पूर्वकोचरशोनामराजाभूत्क्षितिमण्डले ॥ शान्तःपरमधर्मज्ञोराजनीतिविदांवरः ॥
 १ ॥ सत्यवादीजितक्रोधोजितवैरिसमुच्चयः ॥ नारायणार्चनपरोहरिसेवारतःपरः ॥ २ ॥ सुप्रज्ञानाममहिषीतस्यासीत्प्रियवादिनी ॥
 सर्वलक्षणसंपन्नापतिसेवापरायणा ॥ ३ ॥ एकादशीव्रतरतासर्वप्राणिहितैषिणी ॥ जातिस्मरामहाभागासुशीलावरवर्णिनी ॥ ४ ॥ सराजा

दशमीकृत्वासदारः परमार्थवित् ॥ एकादशीनिशीथिन्यां जागरं कर्तुमुद्यतः ॥ ५ ॥ तत्रान्तरे द्विजः कश्चिच्छौरिर्नाममहीपतेः ॥ आजगाम
 महातेजास्तस्य जागरमण्डपम् ॥ ६ ॥ तमायान्तं स भूपालो नारायणपरायणः ॥ पाद्याद्यैः पूजयामास सदारोऽत्यन्तहर्षितः ॥ ७ ॥ तेषां
 मध्ये सूपविष्टः सविप्रोऽखिलतत्त्ववित् ॥ विष्णुपूजापरांस्तत्र दर्शयति नो बहून् ॥ ८ ॥ पूजयन्ति हरिकेचिन्नाना पुष्पैर्मनोरमैः ॥ गन्धैर्धूपैस्तथा दीपै
 रुपहारैरनुत्तमैः ॥ ९ ॥ गङ्गामृदूषिताः केचित्तुलसीपत्रमालया ॥ अलङ्कृता हरैरेतृत्यन्ति व्रतिनो मुदा ॥ १० ॥ केचिद्वायन्ति गीतानिललितानि
 हरेः पुनः ॥ करतालं समादाय व्रतिनो भगवत्प्रियाः ॥ ११ ॥ स्तवैरनुत्तमैः केचिन्नारायणमनामयम् ॥ स्तुवंति जगतामीशं दिव्यार्थैर्मृदुलाक्षरैः ॥
 १२ ॥ श्वेतचामरवातेन शीतलेन जगत्पतिम् ॥ वीजयन्ति हरैः प्रीताः केचिच्च व्रतिनस्तदा ॥ १३ ॥ केचिद्गीतादिकं वाद्यं ललितं शुचि मङ्गलम् ॥
 वादयन्तो महात्मानः केचिद्वायन्ति केशवम् ॥ १४ ॥ सराजाराजमहिषीद्वावप्यत्यन्तहर्षितौ ॥ गायतो ललितं गीतं नृत्यतो नृत्यमुत्तमम् ॥ १५ ॥
 तौ दम्पती महात्मानौ नृत्यगीतादिकारिणौ ॥ वाचामधुरया प्राहं स शौरिर्ब्राह्मणोत्तमः ॥ १६ ॥ शौरिरुवाच ॥ धन्योऽसित्वं महीपाल धन्या च महिषीतवी ॥
 चरित्रं युवयोरेतन्मङ्गलं भुवि दुर्लभम् ॥ १७ ॥ त्वां वक्ष्यामि यतः कश्चिन्नदृष्टो वैष्णवोत्तमः ॥ त्वया भूमिभुजा पृथ्वी धन्येयं नात्र संशयः ॥ १८ ॥ एका
 दशी व्रतमिदं पवित्रं भगवत्प्रियम् ॥ सदारः कुरुष्वेन्नृपंतस्मात्त्वं वैष्णवाग्रणीः ॥ १९ ॥ सप्तद्वीपैकनाथश्च सदारस्त्वं नृपोत्तम ॥ नारायणाग्रतः प्रीत्या
 यतो नृत्यसि गायसि ॥ २० ॥ चरित्रं युवयोरेतद्दम्पत्योर्दृष्टमद्भुतम् ॥ कस्माद्बुद्धिरियं जाता युवयोरतिनिर्मला ॥ २१ ॥ व्यास उवाच ॥ तस्येदं वा
 क्यमाकर्ण्य शौरिनामो द्विजन्मनः ॥ ईषद्वास्यमुखी प्राह सुप्राज्ञा तमथो द्विजम् ॥ २२ ॥ सुप्राज्ञोवाच ॥ एकादशीप्रभावेण पूर्वमावां द्विजोत्तम ॥
 अतिपातकिर्नो मुक्तो सूर्यजेन महात्मना ॥ २३ ॥ जातिस्मृतिप्रभावेण दिव्यमेकादशीव्रतम् ॥ कुर्वः सम्प्रति विप्रेन्द्र परमस्थानकाङ्क्षया ॥ २४ ॥
 शौरिरुवाच ॥ यद्विनूतं वरारोहेषूवां जातिस्त्वमात्मनः ॥ वेत्सि मे ब्रूहि तां श्रोतुं जायते कौतुकं हृदि ॥ २५ ॥ पूर्वस्थिता का भवती पतिर्वाकः स्थितस्तव ॥
 कथं भास्करिणा त्यक्तौ युवां पातकिना वपि ॥ २६ ॥ सुप्राज्ञोवाच ॥ अप्रकाश्यमिदं वाक्यं यद्यपि द्विजसत्तम ॥ स्थितास्मि वारं मुख्या हरिनिशास्त्रविशा
 रदा ॥ २७ ॥ तस्मिन्ममिपापानि घोरानि सुबहूनि च ॥ मया कृतानि विप्रेन्द्र नरकक्लेशदानिवै ॥ २८ ॥ अयं नित्योदयो नाम शूद्रः स्वाचारव
 र्जितः ॥ परदारहरः क्रूरः परद्रव्यापहारकः ॥ २९ ॥ सुरापो मित्रहन्ता च भ्रूणहापरहिंसकः ॥ अत्यहङ्कारयुक्तश्च धर्मनिन्दाकरः सदा ॥ ३० ॥
 एकदा ज्ञातिभिः सर्वैः परित्यक्तो हि स द्रुतैः ॥ आजगाम ममागारं वेश्याविभ्रमलोलुपः ॥ ३१ ॥ युवानं सुन्दरं दृष्ट्वा तमेन द्विजसत्तम ॥ मयापि प्रीतिमत्या

प० पु०
॥ ५२ ॥

ऽयंतोषितः सुरतेरपि ॥ ३२ ॥ ततोऽनुभूय सुरतं मया सह तपोधन ॥ अयमाह च मां प्रेम्णा विनया वनतो वचः ॥ ३३ ॥ अहं सुरतशास्त्रज्ञः परित्यक्तः स्व
बन्धुभिः ॥ यदित्वं मन्यसे तस्मिंस्तिष्ठाम्यत्र त्वया सह ॥ ३४ ॥ विनयोपनतं वाक्यमिदं श्रुत्वा त्वहं द्विज ॥ दम्पतीभावमासाद्य सहानेन स्थिता स्म्य
हम् ॥ ३५ ॥ कदाचिद्विजशार्दूल एकादश्यां तिथौ हरेः ॥ रोगेण पीडिता हं च सर्वदेहावघातिना ॥ ३६ ॥ तस्मिन्नेव द्विजश्रेष्ठ ज्वरजर्जरदेहया ॥
नपीतमुदकं नान्नुभुक्तं च परयाभिया ॥ ३७ ॥ मयि स्नेहादयं चापि तस्मिन्नेव दिने हरेः ॥ तत्त्याजान्नं च तोयं च विषण्ण इव जन्मना ॥ ३८ ॥
अथ रात्रौ द्विजश्रेष्ठ दीपं प्रज्वाल्य सर्पिणा ॥ मया कृतं जागरणं ज्वरापहतचेतसा ॥ ३९ ॥ नारायणहरेकृष्णरक्षमामिति जल्पता ॥ मुहुर्मुहुरनेनापि कृतं
जागरणं निशि ॥ ४० ॥ उपवासप्रभावेण केशवोच्चारणेन च ॥ आवयोः सकलं पापं विनष्टमभवद्विज ॥ ४१ ॥ ततः प्रभाते विमले भगवत्युदिते रवौ ॥
ज्वरादिताहं पञ्चत्वं गता ब्राह्मणसत्तम ॥ ४२ ॥ संप्राप्तपञ्चतांदृष्ट्वा मामयं च सुदुःखितः ॥ सहैव मरणं भेजे निन्दितः सकलैर्जनैः ॥ ४३ ॥ सूर्य
जस्य ततः प्रण्यैर्ज्वलदग्निनिभेक्षणैः ॥ बद्धा दृढेन पाशेन नीतौ दुर्गमवर्त्मना ॥ ४४ ॥ शुभकर्मा शुभवापि चित्रगुप्तो यमाज्ञया ॥ सर्वविचारयामास मूला
त्सतु विचक्षणः ॥ ४५ ॥ चित्रगुप्त उवाच ॥ यद्यप्येतौ महाबाहो महापातकिनांवरौ ॥ तथापि पातकैर्मुक्तौ ह्येकादश्यामुपोषणात् ॥ ४६ ॥ अनि
च्छयापियः कुर्यात्पुण्यमेकादशीव्रतम् ॥ सोऽपि गच्छेत्परं स्थानं सर्वपापविवर्जितम् ॥ ४७ ॥ इत्युक्तश्चित्रगुप्तेन धर्मराजो महायशाः ॥ आसनात्सहसो
त्थाय वन्दे माममुं च सः ॥ ४८ ॥ सुगन्धैश्चन्दनैर्दिव्यैर्धूपैः पुष्पैश्च मृत्युना ॥ सुवर्णाभरणैरेव मण्डितौ पापवर्जितौ ॥ ४९ ॥ फलैर्नानाविधैस्तत्र मधु
रैर्मृतोपमैः ॥ भास्करिः कारयामास प्रीत्या भोजनमाश्रयोः ॥ ५० ॥ अथ स्तुत्वा स्तवैर्दिव्यैः स्वयमावां यमः प्रभुः ॥ समारोप्य रथे दिव्ये प्रोवाचे
तिकृताञ्जलिः ॥ ५१ ॥ यम उवाच ॥ युवां पुण्यवतां श्रेष्ठौ सर्वपापविवर्जितौ ॥ यत्रास्ते भगवान्विष्णुर्गच्छतं तत्र सम्प्रति ॥ ५२ ॥ इत्युक्तौ धर्म
राजेन विनया वनतेन वै ॥ अथैतदुक्तमावाभ्यां नत्वा तत्पादपङ्कजे ॥ ५३ ॥ गन्तव्यं नान्यथा देव तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ किं त्वस्ति नरं कंद्रुं त्वद्ब्रह्मस्थं
स्पृहावयोः ॥ ५४ ॥ यमाज्ञया ततो विप्र रथमारुह्य शोभनम् ॥ दुष्प्रेक्ष्या निरया दृष्ट्वा आवाभ्यां तत्र विस्तराः ॥ ५५ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ तत्रावस्था
पापवतां याया दृष्टाः पतिव्रते ॥ विस्तरेण समारुह्या तुं तास्ताः सर्वास्त्वमर्हसि ॥ ५६ ॥ पुण्यात्मानः पथा येन व्रजन्ति यममन्दिरम् ॥ पापात्मान
श्च सुश्रोणितन्मे कथय विस्तरात् ॥ ५७ ॥ पुण्यात्मा कीदृशं पश्येत्तत्र वै स्वतः प्रभुम् ॥ पुण्यात्मनां पापिनां च पन्थानं सुखदुःखदम् ॥ ५८ ॥ सुप्राज्ञो
वाच ॥ आदौ ब्रवीमि पन्थानं नृणां पुण्यवतामहम् ॥ शृणुष्व द्विजशार्दूल शृण्वतां प्रीतिवर्धनम् ॥ ५९ ॥ प्रस्तरैर्विस्तरैर्वद्धो दिव्यवस्त्रैः समावृतः ॥

क्रि.खं.प.
अ० २३

॥ ५२ ॥

भातिपुण्यवतापिन्याःसर्वोपद्रववर्जितः ॥ ६० ॥ क्वचिद्वन्धर्वकन्याभिर्गीयतेगानमद्भुतम् ॥ क्वचिन्मञ्जुशरीराभिरप्सरोभिश्चनृत्यते ॥ ६१ ॥ क्वचि
 द्रीणाक्कणनानावाद्यंचक्रुर्मनोरमम् ॥ क्वचित्कुंसुमवृष्टिश्चक्विद्वायुश्चशीतलः ॥ ६२ ॥ क्वचित्प्रपाशीततोयाक्वचिच्चभुक्तिशालिकाः ॥ क्वचिद्देवाश्चगन्धर्वाः
 पठन्तिस्तवमुत्तमम् ॥ ६३ ॥ क्वचित्क्वचिर्दीर्घिकाश्चफुल्लपद्माःसुशोभनाः ॥ सुच्छायाःपादपाःक्वापिपुष्पितावञ्जुलादयः ॥ ६४ ॥ ततस्तुसुखसम्पन्नाः
 पथिगच्छन्तिमानवाः ॥ पुण्यात्मानोद्विजश्रेष्ठसुखमृत्युमवाप्यच ॥ ६५ ॥ केचित्पुरङ्गमारूढानानालङ्कारभूषिताः ॥ उदण्डधवलच्छत्रैर्गच्छन्त्यावृत्य
 मस्तकम् ॥ ६६ ॥ केचिद्यान्तिगजारूढारथारूढाश्चकेचन ॥ यानारूढाजनाःकेचित्सुखेनयममन्दिरम् ॥ ६७ ॥ केचिद्देवाङ्गनाहस्तन्यस्त
 चामरवायुभिः ॥ गच्छन्तिर्वाजितामर्त्याःस्तूयमानाःसुरर्षिभिः ॥ ६८ ॥ केचिद्दिव्यायुधधराःस्रक्चन्दनविभूषिताः ॥ भुञ्जन्तोयान्तिताम्बूलं
 पुण्यात्मानोयमालयम् ॥ ६९ ॥ निजगात्रत्विषाकेचिज्ज्वालयन्तोदिशोदश ॥ व्रजन्तिशमनागारंजलग्रहनिवासिनः ॥ ७० ॥ केचिच्चंपायसं
 दिव्यंभुञ्जन्तोयान्तिसत्तम ॥ सुभक्षणंप्रकुर्वन्तःपथियान्तःसुखेनच ॥ ७१ ॥ केचिद्गन्धपिबन्तश्चकेचिदिक्षुरसंतथा ॥ केचित्क्रंपिबन्तश्चगच्छन्ति
 यममन्दिरम् ॥ ७२ ॥ केचिद्दर्शानिभक्षन्तःकेचिन्नानाफलानिच ॥ केचिन्मधुपिबन्तश्चपुण्यवन्तोव्रजन्तिवै ॥ ७३ ॥ तानागतांस्ततोदृष्ट्वाबहून्धर्मपराय
 णान् ॥ भास्करिःप्रीतिमासाद्यस्वयंनारायणोभवेत् ॥ ७४ ॥ चतुर्बाहुःश्यामवर्णःप्रफुल्लकमलेश्वरः ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधारीगरुडवाहनः ॥ ७५ ॥
 स्वर्णयज्ञोपवीतीचस्मरचारुमहाननः ॥ किरीटीकुण्डलीचैववनमालाविभूषितः ॥ ७६ ॥ चित्रगुप्तोमहाप्राज्ञश्चण्डाद्यायमकिङ्कराः ॥ सर्वेनारा
 यणाकारावभ्रुवुर्मधुरोक्तयः ॥ ७७ ॥ ततःस्वयंधर्मराजस्तान्सर्वान्मनुजोत्तमान् ॥ परमांप्रीतिमासाद्यमित्रवच्चार्चयेद्विज ॥ ७८ ॥ दिव्य
 गन्धैःफलैश्चैवतेषांपुण्यवतानृणाम् ॥ भोजनंकारयित्वातुतानुवाचाथभास्करिः ॥ ७९ ॥ यमउवाच ॥ यूयंसर्वेमहात्मानोनरकक्लेशभीरवः ॥
 निजकर्मप्रभावेणगम्यतांपरमंपदम् ॥ ८० ॥ संसारेजन्मसंप्राप्यपुण्यंयःकुरुतेनरः ॥ समेपितासमेभ्रातासमेबन्धुसमःसुहृत् ॥ ८१ ॥
 इत्युक्तार्धमराजेनतेसर्वेद्विजसत्तम ॥ दिव्यंरथंसमारूढनारायणपुरंगताः ॥ ८२ ॥ पुण्यात्मनांगतिःप्रोक्तासमासेनद्विजोत्तम ॥ पापात्मनां
 शृणुगतिंविस्तरेणवदाम्यहम् ॥ ८३ ॥ षडशीतिसहस्राणियोजनानिदुरात्मनाम् ॥ प्रोक्तोमार्गस्यविस्तारःसर्वदुःखान्वितःसंच ॥ ८४ ॥
 क्वचित्क्वचिद्विजश्रेष्ठसंततंसवालुकम् ॥ ८५ ॥ क्वचित्क्वचित्तीक्ष्णशिलाःक्वचित्तप्तशिलास्तथा ॥ क्वचित्क्वचिच्छस्त्रवृष्टिःक्वचिदङ्गारवर्षणम् ॥ ८६ ॥
 क्वचिदग्निरिवातीवसंतप्तावान्तिमारुताः ॥ ८७ ॥ गम्भीरान्धकराःक्वापितृणावर्तमुखाद्विज ॥ ८८ ॥ क्वचित्कण्टकवृष्टिश्चनाराचमयकण्टकैः ॥

प० पु०
१५३ ॥

पापाणश्रेणयःकापिदुःखरोहाःसपन्नगाः॥ ८८ ॥ गच्छन्तिपापिनस्तत्रशुष्ककण्ठोष्ठतालुकाः ॥ एवंबहुविधक्लेशेछायाजलविवर्जिते ॥ ८९ ॥
तस्मिन्मार्गेद्विजश्रेष्ठपापिनोयान्तिदुःखिताः ॥ नग्राविमुक्तकेशाश्चप्रेताकाराभयङ्कुराः ॥ ९० ॥ रुधिरौघप्लुताःकेचित्केचित्कर्दमभूषिताः ॥
केचित्केचिच्चकृष्णाङ्गाःपथिगच्छन्तिपापिनः ॥ ९१ ॥ क्रन्दन्तोव्यथयाकेचित्स्रवद्वाष्पाकुलेक्षणाः ॥ शोचन्तःस्वानिकर्माणिकेचिद्रच्छन्ति
पापिनः ॥ ९२ ॥ कस्यचिच्चर्मपाशस्यबन्धनंपापिनांगले ॥ कङ्कालेकस्यचिद्वद्धाःकस्यचिच्चपदद्वये ॥ ९३ ॥ गलेसूचीसमुत्कीर्णेषाशंदंत्वादृढरूपाः ॥
आकृष्यन्तेयमप्रेष्यैःकेषांचिच्चकृतेनसाम् ॥ ९४ ॥ वर्त्मस्थान्गुरुपापाणान्वहन्तःकर्णरन्ध्रकैः ॥ अयोभारांश्चशीर्षाग्रैर्व्रजन्तिपथिपापिनः ॥
॥ ९५ ॥ पाशबद्धभुजान्कांश्चित्रयन्तियमकिङ्कराः ॥ ग्रीवामुपापिनःकेचित्करप्रहरणैर्दृढैः ॥ ९६ ॥ क्षिप्तक्षितायमप्रेष्यानयन्तियम
किङ्कुराः ॥ यान्त्यधःशिरसःकेचिदूर्ध्वपादांस्तथापरे ॥ ९७ ॥ गच्छन्तिबाहुभिःकेचिदेकपादाश्चकेचन ॥ इत्येवंविकृताकासाःआर्तंराव
विरावणाः ॥ ९८ ॥ यमदूतैस्ताड्यमानाःपापिनोयान्तितत्पथे ॥ तेष्वगतेषुसर्वेषुपापात्मसुरुषायमः ॥ ९९ ॥ दिव्यामूर्तिपरित्यज्य
बभूवात्यन्तभैरवः ॥ त्रिशद्येजनदीर्घाङ्गोवापीसदृशलौचनः ॥ १०० ॥ धूम्रवर्णोमहातेजाःप्रलम्बोघर्घरध्वनिः ॥ सुदीर्घदशनश्रेणिःशूर्पो
पमनस्खार्वल्लिः ॥ १ ॥ प्रचण्डमहिषारूढःसंदष्टदशनच्छदः ॥ दण्डहस्तश्चर्मपाशोभ्रुकुटीकुटिलाननः ॥ २ ॥ चित्रगुप्तोमहामायःक्रोधारुणित
लोचनः ॥ अट्टाट्टहासंकुर्वाणःसमवर्तीविराजते ॥ ३ ॥ चण्डाद्याःकिङ्कुराःसर्वेपाशमुद्गरपाणयः ॥ बभूवुर्भैरवाःक्रुद्धागर्जन्तोजलदाइव ॥ ४ ॥
जहिजह्याशुपापिष्ठान्भिन्धिच्छिन्धिदिदामय ॥ समन्तादेवधावन्तोवल्गान्तियमकिङ्कुराः ॥ ५ ॥ तानाहपततःसर्वान्पापिनोधर्मराट्प्रभुः ॥
तर्जयेत्कालदण्डेनत्यजन्दुङ्कारनिःस्वनम् ॥ ६ ॥ यमउवाच ॥ ररेपापादुराचारायुष्माभिरविवेकिभिः ॥ अहो कृतानिपापानिआत्मपीडाकराण्यपि
॥ ७ ॥ मस्तकोपरितिष्ठन्तनेक्षध्वंसमवर्तिनम् ॥ ज्ञात्वापिमांजीवितेशंयुष्माभिःपातकंकृतम् ॥ ८ ॥ पुण्यात्मनामहंबन्धुरहंपापात्मनां
रिपुः ॥ इतिकुत्रापियुष्माभिर्नश्रुतंश्रवणैःस्वकैः ॥ ९ ॥ निरयादुःसहाःसन्तिनानादुःखसमन्विताः ॥ पापिनोभुञ्जतेतांश्चयुष्माभिर्नेतिविश्रुतम् ॥
॥ ११० ॥ मत्वामित्येवयुष्माभिश्चर्चाममदुराशयाः ॥ अद्यसैवस्वकैर्नेत्रैर्दृश्यतांकृतपातकाः ॥ १११ ॥ वित्तान्ध्येनवचोमत्तायूयंसर्वेसदैवहि ॥ चक्रिरे
पापजालानियुष्माभिःसततंयथा ॥ तथापापफलंदुष्टाभुज्यतांक्रन्दनेनकिम् ॥ ११२ ॥ सुप्राज्ञोवाच ॥ इत्युक्त्वाभास्करिर्देवश्चित्रगुप्तमुवाचह ॥ एतेषां
पापकर्माणिमहाभागविचारय ॥ १३ ॥ धर्मराजवचःश्रुत्वाचित्रगुप्तोमहत्तदा ॥ तेषांयावन्तिपापानितावन्तिप्राहचोदितः ॥ १४ ॥ ततस्तपापिनःसर्वे

कि.सं.प.
अ० २३

॥ ५३ ॥

क्रन्दन्तिद्विजसत्तम ॥ इत्युचुः शमनंभीताश्चर्मपाशेनियन्त्रिताः ॥ १५ ॥ पापिन उचुः ॥ अस्माभिर्यानिपापानिकृतानिभास्करात्मज ॥ केस्थिताः साक्षिण
 स्तत्रकैर्वायूयनिवेदिताः ॥ १६ ॥ अंशुभंवाशुभवापियतोऽस्माभिः कृतंपुरा ॥ तथाचदृष्टंकेनात्रपुरोऽस्माकंनिगद्यताम् ॥ १७ ॥ ततः प्रहस्य
 भगवान्कोपेनमहताद्विज ॥ आहूयसाक्षिणः सर्वानिदं वचनमब्रवीत् ॥ १८ ॥ यम उवाच ॥ यूयं सर्वे यथावृत्तं संनिधौ साक्षिणस्तथा ॥ आकाशं
 पृथवीं चैव जलं च तिथयस्तथा ॥ १९ ॥ दिनं रात्रिं भूमे सन्ध्ये धर्मश्च ते तु साक्षिणः ॥ तेषां पापात्मनामूचुः सर्वं कर्म शुभाशुभम् ॥ २० ॥ यस्यां यस्यां च
 वेलायां कर्म यद्यच्च वैकृतम् ॥ सससाक्षी तस्य तस्य जगादयमसन्निधौ ॥ २१ ॥ तदुत्वापापिनः सर्वे साध्वसाः क्लिष्टमानसाः ॥ सकम्पहृदयास्तस्थु
 र्मेघं दृष्ट्वा मृगा इव ॥ २२ ॥ ततस्तु दन्तावलिभिः कुर्वन्कडकडध्वनिम् ॥ धर्मराट् कालदण्डेन ताञ्जघान पृथक् पृथक् ॥ २३ ॥ ताडिता धर्मराजेन ते सर्वे
 कृतपातकाः ॥ क्रन्दन्ति निजकर्माणि श्लेचन्तः प्रातसाध्वसाः ॥ २४ ॥ ततस्तान्पापिनः सर्वान्दूताश्चण्डादयोरुषा ॥ नरकेषु यमादेशाद्रौरवादिषु
 चिक्षिपुः ॥ २५ ॥ तपने चिक्षिपुः कांश्चिदवीचौ कृतपातकान् ॥ सङ्घाते कालमूत्रे च महारौरवके तथा ॥ २६ ॥ संतप्ते वालुकाकुण्डे कुम्भीपाके तथा परान् ॥
 निरुच्छ्वासे महाघोरे चिक्षिपुश्च प्रमर्दने ॥ २७ ॥ असिपत्रवने घोरे नानाभक्षेषु पापिनः ॥ वैतरण्यां तथा कांश्चिच्चिक्षिपुर्यमकिङ्कराः ॥ २८ ॥ घोरे विष्ठाह्वदे
 कांश्चित्तुषाङ्गारां स्थिकण्टकैः ॥ पूर्णे नितान्तं संतप्ते चिक्षिपुर्यमकिङ्कराः ॥ २९ ॥ पुरीषलेपने चैव पुरीषभोजने तथा ॥ स्वमांसभोजने चैव स्थापितायम
 किङ्करैः ॥ ३० ॥ श्लेष्माणं भुञ्जतं केचित्केचिद्वीर्यं च भुञ्जते ॥ पिवन्ति केचिन्मूत्राणिकेचिद्रक्तानि पापिनः ॥ ३१ ॥ केषां चिद्वदनेष्वेव जलैकाः पत्र
 गोपमाः ॥ पूर्यन्ते पत्रगाश्चैव यमदूतैर्भयङ्करैः ॥ ३२ ॥ उत्पाद्यन्तेऽति संतप्तौर्जिह्वाश्च द्विजसत्तम ॥ केषां चित्कर्णरन्ध्रेषु मुखेषु च कृतैः नसाम् ॥ ३३ ॥
 तप्ततैलानि पूर्यन्ते निर्दर्ययमकिङ्करैः ॥ केषां चित्स्वङ्गधाराभिर्वाहुंच चरणं तथा ॥ ३४ ॥ कर्णादिनासिकाश्चैव च्छन्दन्ति च दुरात्मनाम् ॥ शयनं कुर्वते
 केचिज्ज्वलदङ्गारसंचये ॥ ३५ ॥ केचिन्नाराचतुल्येषु शयनं कण्टकेषु च ॥ कर्दमेषु च तप्तेषु कांश्चिच्छमनकिङ्कराः ॥ ३६ ॥ पातयन्ति द्विजश्रेष्ठ केशे
 ष्वाकृष्य पापिनः ॥ वमनेषु च केषां चित्रस्वसन्धिषु पापिनाम् ॥ ३७ ॥ तप्तसूची सहस्राणि प्रक्षिपन्ति मुहुर्मुहुः ॥ संतप्तलोहं शूलाग्रैः कांश्चिदार्तं राविराविणः ॥
 वै ॥ ३८ ॥ कदन्ति कण्टकैस्तीक्ष्णैः केषां चिन्मस्तकानिवै ॥ गृहीत्वा हस्तपादेषु शाल्मलिद्रुमकण्टकैः ॥ ३९ ॥ निष्कुषन्ति रुषाकांश्चिदार्तं राविराविणः ॥
 वद्धागलेषु पाषाणं कांश्चिच्छमनकिङ्कराः ॥ ४० ॥ रक्तगते पयोगते पातयन्ति पुनः पुनः ॥ क्रराः केषां चिदन्येषां शिरांसि पापिनां नृणाम् ॥ ४१ ॥
 चूर्णयन्त्युपलयाभ्यामुहुर्मुहुरतिक्रुधा ॥ वक्षोमध्येषु केषां चिंल्लोहकीलकसंचयान् ॥ ४२ ॥ आरोपयन्ति लोकानां क्रन्दतां दुरितात्मनाम् ॥

चक्षुषि वडिशैः केषामुत्पाटयन्ते कृतैः नसाम् ॥ ४३ ॥ केषांचित्रास्तिका एव पुर्यन्ते वृश्चिकैर्द्विज ॥ केषांचिद्रक्षशाखायां वद्धापादांश्च पाशकैः ॥ ४४ ॥
ज्वलयन्ति तले वद्विषधूमं भ्रमकिङ्कराः ॥ धूमपानं प्रकुर्वन्ति ते तत्र कृतकिलिषाः ॥ ४५ ॥ अधोमुखा ऊर्ध्वपादास्तस्थुराचन्द्रतारकम् ॥ मुसलैर्मुद्गरैः
केचित्ताडयमानाः पुनः पुनः ॥ ४६ ॥ याम्यैर्दूतैरुद्गिरन्ति शोणितानि व्यथं कुलाः ॥ अन्धकारमये गेहे पूतिगन्धवति द्विज ॥ ४७ ॥ दंशैश्च मशकैश्चैव के
चित्सीदन्ति पापिनः ॥ भस्मानि भुञ्जते केचित् कृमीन् केचित् च भुञ्जते ॥ ४८ ॥ केचिद्दुर्गन्धमांसानि केचित् पूतिमृत्तिकाम् ॥ श्वभिर्यात्रैः शृगलैश्च वज्र
दन्तनखैस्तथा ॥ ४९ ॥ ऋक्षैः केचित् द्रक्ष्यमाणाः क्रन्दन्ति रुधिराप्लुताः ॥ नितान्तो ग्रविषैः सर्पैर्भक्ष्यमाणास्तथापरे ॥ ५० ॥ अन्ये महिषशृङ्गाग्रनिर्भिन्न
वक्षसो द्विज ॥ पतन्ति मूर्छिताः पृथ्व्यां सिञ्चन्तोरुधिरैर्महीम् ॥ ५१ ॥ यमदूतधनुर्मुक्तैश्शरैराशीविषोपमैः ॥ जर्जराखिलदेहाश्च लुठन्त्यन्ये महीतले ॥
५२ ॥ तप्तायः पिण्डनिलयं तप्तपापणमेव च ॥ दंशशस्त्रेण केषांचित् कुष्णन्ति वदनेषु च ॥ ५३ ॥ नासां रन्ध्रेषु केषांचिद्यमदूतामुखेषु च ॥ श्वासानिल
निरोधार्थं नासारन्ध्रं वयन्ति वै ॥ ५४ ॥ केषांचितीक्ष्णधाराभिर्यमशक्तिभिरुद्धतैः ॥ उत्पाटयन्तेऽङ्गचर्माणियमदूतैर्महाबलैः ॥ ५५ ॥ कांश्चिद्गृहीत्वा
केशेषु निपात्य पृथिवीतले ॥ कीलैः पादादिभिर्घातैस्ताडयन्ति सदैव हि ॥ ५६ ॥ केचित् क्षाराम्बुधाराभिः संतप्ताः कृतपातकाः ॥ क्षाराम्बुपानं कुर्वन्ति
क्रन्दन्तो बहुधा द्विज ॥ ५७ ॥ पित्तपानं महाभोगकेचित् कुर्वन्ति पापिनः ॥ स्नुहीक्षीराणिकेचित् पिवन्ति पापिनां वराः ॥ ५८ ॥ केषांचित् स्वपतां भूमौ वक्षः सु
यमकिङ्करैः ॥ दीयन्ते गुरुपापाणां संतप्ताः पर्वतोपमाः ॥ ५९ ॥ काष्ठखण्डद्वयं दत्त्वा ग्रीवायां च गले तथा ॥ उदग्रमुखं धनन्ति केषांचिद्दृढपाशकैः
॥ ६० ॥ आरोप्य वृक्षशाखायां कांश्चिद्भूमौ क्षिपन्ति च ॥ उत्थापयन्ति भूमौ च प्रक्षिपन्ति पुनः पुनः ॥ ६१ ॥ एवं ते पापिनः सर्वे क्षुधितास्तृषितास्तथा ॥
त्राहि त्राहीति जल्पन्तोरुदन्ति यातनागृहे ॥ ६२ ॥ युगकल्पान्तपर्यन्तं भुक्त्वा निरययातनाम् ॥ नातिभुक्त्वा पापं शेषे जायन्ते पापयोनिषु ॥
६३ ॥ पापयो नौ स मुत्पन्ना भवन्ति व्याधिपीडिताः ॥ हीना द्वा अधिका द्वाश्च दुःखिनः पापसेवकाः ॥ ६४ ॥ अपुत्रा अतिमूर्खाश्च परहिंसापरायणाः ॥
अल्पायुषोऽल्पमतयः कुमार्यापतयस्तथा ॥ ६५ ॥ नित्यां पापानि कुर्वन्ति कर्मणामनसा गिरा ॥ पुनः पापप्रभावेण निरययान्ति पूर्ववत् ॥ ६६ ॥ तस्मात्पापं
न कर्तव्यं कदाचिदपि सत्तमैः ॥ नराणां कृतपापानां नरकान्नास्ति निष्कृतिः ॥ ६७ ॥ संक्षेपात्पापिनां दुःखं निरुक्तं द्विजसत्तम ॥ सम्यग्वक्तुं कः क्षमोऽस्ति
वर्षायुतशतैरपि ॥ ६८ ॥ दुर्गतीनां ततो दृष्ट्वा मनुजानां कृतैः नसाम् ॥ आवां विमानमारुह्य नारायणपुरंगतौ ॥ ६९ ॥ कल्पकोटिसहस्राणि भुक्त्वा भोगा
न्दरे गृहे ॥ जातौ वैराजवंशेऽस्मिन् विशुद्धे द्विजसत्तम ॥ ७० ॥ अत्र भुक्त्वा खिलान् भोगान् सर्वसंपत्समन्वितान् ॥ सुखमृत्युं समासाद्य गन्तव्यं

परमंपदम् ॥ ७१ ॥ एकादशीव्रतसमं व्रतं नास्ति जगत्रयं ॥ अनिच्छयापि यत्कृत्वा गतिरेवं विधाऽऽवयोः ॥ ७२ ॥ एकादशीव्रतं ये तु भक्तिभावेन
 कुर्वते ॥ न जाने किं भवेत्तेषां वा सुदेवानुं कम्पया ॥ ७३ ॥ इति ते कथितं सर्वं पृष्ट्वा ब्राह्मणसत्तम ॥ विष्णोर्दिवसमाहात्म्यं किमन्यच्छ्रोतुमर्हसि ॥ ७४ ॥
 व्यास उवाच ॥ तस्यैतद्वचनं श्रुत्वा स विप्रः परमार्थवित् ॥ एकादशीव्रते चित्तं चकार सुदृढं निजम् ॥ ७५ ॥ सराजराजमहिषीचिरं भुक्त्वा
 वसुन्धराम् ॥ अन्ते विष्णुपुरंगत्वा प्राप्तवन्तौ परंपदम् ॥ ७६ ॥ व्रतराजस्य माहात्म्यं ये शृण्वन्ति पठन्ति च ॥ पापजालैर्विनिर्मुक्तालभन्ते हरिस
 त्रिधिम् ॥ ७७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोगसारे एकादशीमाहात्म्ये त्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ सूत उवाच ॥ एकादश्याः
 फलं श्रुत्वा सुप्रीतो जैमिनिस्ततः ॥ कृताञ्जलिरुवाच दं कृष्णद्वैपायनं प्रभुम् ॥ १ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ विष्णोर्दिनस्य माहात्म्यं त्वत्प्रसादाच्छ्रुतं
 मया ॥ तुलस्या ब्रूहि माहात्म्यं शृण्वतां पापनाशनम् ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥ इन्द्राद्यैर्देवतैः सर्वैस्तुलसीभगवत्यसौ ॥ संसेव्या सर्वदा विप्रचतुर्वर्ग
 फलप्रदा ॥ ३ ॥ स्वर्गे मर्त्ये च पातालैस्तुलसी दुर्लभा सताम् ॥ चतुर्वर्गफलप्राप्तितस्यां भक्तिः करोति वै ॥ ४ ॥ यत्रैकस्तुलसी वृक्षस्तिष्ठत्यपि च सत्तमं ॥
 तत्रैव त्रिदशाः सर्वे ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ५ ॥ केशवः पत्रमध्ये च पत्राग्रे च प्रजापतिः ॥ पत्रवृन्तेशिवस्तिष्ठेत्तुलस्याः सर्वदैवहि ॥ ६ ॥ लक्ष्मीः सरस्वती
 चैव गार्गी च ण्डिका तथा ॥ सर्वाश्चान्या देवपत्न्यस्तत्पत्रेषु वसन्ति च ॥ ७ ॥ इन्द्रोऽग्निः शमनश्चैव नैर्ऋतिर्वरुणस्तथा ॥ पवनश्च कुबेरश्च तच्छंखाखायां
 वसन्त्यमी ॥ ८ ॥ आदित्यादिग्रहाः सर्वे विश्वे देवाश्च सर्वदा ॥ वसवो मुनयश्चैव तथा देवर्षयोऽखिलाः ॥ ९ ॥ कोटिब्रह्माण्डमध्येषु यानि तीर्थानि
 भूतले ॥ तुलसीदलमाश्रित्य तान्येव निवसन्ति वै ॥ १० ॥ तुलसीं सेवते यस्तु भक्तिभावसमन्वितः ॥ सेवितास्ते न तीर्थाश्च देवा ब्रह्मादयस्तथा ॥
 ११ ॥ छिन्दन्ति तृणजालानि तुलसीमूलजां नये ॥ तद्देहस्थां ब्रह्महत्यां क्षिणत्ति तत्क्षणाद्धरिः ॥ १२ ॥ ग्रीष्मकाले द्विजश्रेष्ठ सुगन्धैः शीतलैर्जलैः ॥
 तुलसीसेचनं कृत्वा नरो निर्वाणमाप्नुयात् ॥ १३ ॥ चन्द्रातपं वा छत्रं वा तस्यैयस्तु प्रयच्छति ॥ विशेषतो निदाघेषु समुक्तः सर्वपातकैः ॥ १४ ॥
 वैशाखेऽक्षतधाराभिरद्भिर्द्यस्तुलसीं जनः ॥ सेचयत्सोऽश्वमेधस्य फलं प्राप्नोति नित्यशः ॥ १५ ॥ प्रसृतो दक्षमात्रेण तुलसीयस्तु सेचयेत् ॥ सोऽपि
 स्वर्गमाप्नोति सर्वपापविवर्जितः ॥ १६ ॥ कदाचित्तुलसीदुग्धैः सेचयेद्यो नरोत्तमः ॥ तस्य वेश्मनि विप्रर्षे लक्ष्मीर्भवति निश्चला ॥ १७ ॥
 गोमयैस्तुलसीमूलेयः कुर्यादुपलेपनम् ॥ संमार्जनं च विप्रर्षेत स्य पुण्यफलं शृणु ॥ १८ ॥ रजांसितत्रयावन्ति दूरीभूतानि जैमिने ॥ तावत्कल्पसहस्राणि
 मोदते विष्णुना सह ॥ १९ ॥ प्रदीपं यस्तु सन्ध्यायां स्थापयेत्तुलसीतले ॥ स याति मन्दिरं विष्णोः कुलकोटि समन्वितः ॥ २० ॥ गोभ्यः श्वभ्यः

खरेभ्यश्चमनुष्येभ्यश्चरक्षति ॥ शिशुभ्यस्तुलसीयस्तुतंरक्षेत्केशवःसदा ॥ २१ ॥ तुलस्यारोपणंयस्तुभक्तिःकुरुतेनरः ॥ समृतःपरमंमोक्षं
प्राप्नोत्येवनसंशयः ॥ २२ ॥ प्रभातेतुलसीपश्येद्भक्तिमान्योनरोत्तमः ॥ सविष्णुदर्शनस्यैवफलंप्राप्नोतिचाक्षयम् ॥ २३ ॥ तुलसीप्रणमेद्यस्तु
नरोभक्तिसमन्वितः ॥ आयुर्वलयशोवित्तंसन्ततिस्तस्यवर्धते ॥ २४ ॥ तुलसीस्मरणेनैवसर्वपापंविनश्यति ॥ तुलसीस्पर्शेनैव नश्यन्तिव्याधयो
नृणाम् ॥ २५ ॥ योऽश्नातितुलसीपत्रंसर्वपापहरंशुभम् ॥ तच्छरीरान्तरस्थायिपापंनश्यतितत्क्षणात् ॥ २६ ॥ तुलसीकाष्ठसंभूतांमालां
वहतियोनरः ॥ तद्देहेपातकंनस्ति सत्यमेतन्मयोच्यते ॥ २७ ॥ तुलसीपत्रगलितंयस्तोयंशिरसावहेत् ॥ गङ्गायाःस्नानंजं पुण्यंलभतेनात्रसंशयः
॥ २८ ॥ दूर्वाभिरक्षतैःपुष्पैर्नैवेद्यैस्तुलसीशुभम् ॥ समाराध्यनरोभक्त्याविष्णुपूजाफलंलभेत् ॥ २९ ॥ येनार्चिताभगवतीतुलसीकदाचि
न्नैवेद्यपुष्पवरधूपघृतप्रदीपैः ॥ धर्मार्थकामपरमामृतदायिविप्राःकितस्यविष्णुचरणापचितिप्रयोगैः ॥ ३० ॥ स्थानेषुदोषरहितेषुसुरौघसेव्यामा
रोपयन्तितुलसीहरितुष्टिकर्त्रीम् ॥ तुष्टोहरिस्त्रिजगतामधिपोमुरारिस्तेभ्योददातिपरमंपदमाशुविप्र ॥ ३१ ॥ यज्ञं व्रतंचपितृपूजनमच्युतार्चादानंय
दन्यदप्रिकर्मशुभंमनुष्याः ॥ कुर्वन्तिदोषरहितेतुलसीतेलेचतान्यक्षयाणिसकलानिभवन्तिनूनम् ॥ ३२ ॥ यद्धर्मकर्मकुरुतेमनुजःपृथिव्यांना
गयणाप्रियतमांतुलसीविनाच ॥ तत्सर्वमेवंविफलंभवतिद्विजेन्द्रपद्मेक्षणोऽपिनहितुष्यतिदेवदेवः ॥ ३३ ॥ यात्रासुपश्यतिशुभांतुलसीपंवित्रांयो
भक्तिभावसहितोमनुजोहिन्नूनम् ॥ यात्राफलंसकलमेवहरिप्रसादात्तस्याशुसिध्यतिवचःसुदृढंममैतत् ॥ ३४ ॥ त्यक्त्वासुगन्धिकुसुमंभुवनैक
नाथोमन्दारकुन्दनलिंनादिकमप्यनन्तः ॥ गृह्णातिसद्गुणमयींतुलसीप्रमोदैःशुष्कामपिप्रचुरपायविनाशदक्षाम् ॥ ३५ ॥ उत्पाट्यचैवतुलसीभुविनिक्षि
पन्तिपापाशयामृतलताभनिदानभूताम् ॥ अज्ञानतो नरहरिस्तुलसीप्रियोऽसौतेषांश्रियंहरतिसन्ततमेवसत्यम् ॥ ३६ ॥ मूत्रंपुरीषंतुलसीतेलेषुकुर्वन्तिये
वैसततंमनुष्याः ॥ देवाश्रयंसंचितपातकानांतेषांहरत्याशुहरिर्धनानि ॥ ३७ ॥ नारायणस्यपूजार्थंचिनोमित्वांनमोऽस्तुते ॥ कुसुमैःपारिजाताद्यै
र्गन्धाद्यैरपिकेशवः ॥ ३८ ॥ त्वयाविनानैतितृप्तिंचिनोमित्वामतःशुभे ॥ त्वयाविनामहाभागेसमस्तकर्मनिष्फलम् ॥ ३९ ॥ अतस्तुतुलसी
देविचिनोमिवरदाभव ॥ चयनोद्भवदुःखंतयद्देविहृदिजायते ॥ ४० ॥ तत्क्षमस्वजगन्नाथेतुलसित्वांनमाम्यहम् ॥ ४१ ॥ कृताञ्जलिरिमा
न्मन्त्रान्पठित्वावैष्णवोजनः ॥ करतालद्वयंदत्त्वाचिनोतितुलसीदलम् ॥ ४२ ॥ यथानकम्पतेशाखातुलस्याद्विजसत्तम ॥ पत्रस्यचयनेदेवीभग्न
शाखायदाभवेत् ॥ ४३ ॥ तदाहृदिव्यथाविष्णोर्जायतेतुलसीपतेः ॥ शाखाग्रात्पतितंभूमौपत्रंपत्रंपुरातनम् ॥ ४४ ॥ तेनापिपूज्योगोविन्दो

मधुकैटभमर्दनः ॥ कोमलैस्तुलसीपत्रैर्योऽर्चयेदच्युतं प्रभुम् ॥ सर्वसलभतेशीघ्रं यद्यदिच्छति चेतसा ॥ ४५ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ तुलसीवृक्ष
सदृशः कोवृक्षोऽस्ति द्विजर्षभ ॥ तमहं ज्ञातुमिच्छामि ब्रह्मसत्यवती सुत ॥ ४६ ॥ व्यास उवाच ॥ यथा प्रियतमा विष्णोस्तुलसी सवृत्तं द्विज ॥
तथा प्रियतमा धात्री सर्वपापप्रणाशिनी ॥ ४७ ॥ तुलसीवृक्षमासाद्य यायास्तिष्ठन्ति देवताः ॥ आमलक्यास्तले तास्तानि वसन्ति द्विजोत्तम ॥
॥ ४८ ॥ गङ्गादीनि च तीर्थानि तत्रैव द्विजसत्तम ॥ विष्णुप्रियतमा धात्री पवित्राय त्रतिष्ठति ॥ ४९ ॥ अशुभं वा शुभं वापि यत्कर्मा मलकीतले ॥
क्रियते मानवैर्विप्रभवेत्तत्सत्यमक्षयम् ॥ ५० ॥ पवित्रैर्नूतनैः पत्रैर्धात्र्यायः पूजयेद्धरिम् ॥ समुक्तः पापजालेन सायुज्यं लभते हरेः ॥ ५१ ॥ धा
त्री च तुलसीदेवी न तिष्ठेद्यत्र जैमिने ॥ स्थानं तदपवित्रं स्यान्न च क्रियाफलं लभेत् ॥ ५२ ॥ न तिष्ठत्याश्रमे यस्य धात्री च तुलसी शुभा ॥ तेन कर्मकृतं सर्वं नूनं
भवति निष्फलम् ॥ ५३ ॥ धात्र्या तुलस्या हीनं च निलयं यस्य भूसुर ॥ अलक्ष्मीः पातकं सर्वं कलिश्च तेन तोषिताः ॥ ५४ ॥ स्थाने यस्मिन् द्विजश्रेष्ठ न
धात्री तुलसी न च ॥ श्मशानतुल्यं स्थानं तद्विज्ञेयं तत्त्वदर्शिभिः ॥ ५५ ॥ धात्री च तुलसी यत्र तिष्ठेत्तत्राखिलाः सुराः ॥ न धात्री तुलसी पत्रं तत्रैवाखिलपात
कम् ॥ ५६ ॥ धात्रीफलस्रजं यस्तु पापहर्त्री वहेद्बुधः ॥ तस्याश्रित्य तनुं विष्णुः सदा तिष्ठेच्छ्रया सह ॥ ५७ ॥ धात्रीकाष्ठस्य मालां च यो वहेन्मतिमान्नरः ॥
तस्य देहं समाश्रित्य तिष्ठन्ति सर्वदेवताः ॥ ५८ ॥ धात्रीफलस्रजं गृह्णन् यत्कर्म कुरुते नरः ॥ तत्सर्वमक्षयं प्रोक्तं शुभं वा यदि वा शुभम् ॥ ५९ ॥ यस्तु धात्री
फलं भुङ्क्ते मानवोऽखिलतत्त्ववित् ॥ तद्देहं भ्रमन्तरस्थायि सर्वपापं विनश्यति ॥ ६० ॥ धात्रीफलमयी मालां यो वहेद्विजसत्तम ॥ ब्रवीमि शृणु माहात्म्यं
सर्वपापहरं परम् ॥ ६१ ॥ श्मशानेऽपि यदा मृत्युस्तस्य स्याद्देवयोगतः ॥ गङ्गामरणजं पुण्यं संप्राप्नोति न संशयः ॥ ६२ ॥ तदृष्ट्वा पापिनः सर्वपाप
जालैः सुदारुणैः ॥ सद्य एव प्रमुच्यन्ते जन्मकोटिकृतैरपि ॥ ६३ ॥ नित्यं गृह्णाति विप्रेन्द्रो धात्रीफलकर्मदम् ॥ दिने दिने लभेत्पुण्यं संप्राप्नोति न संशयः ॥
॥ ६४ ॥ धात्रीतरुचयो हन्ति सर्वदेवगणाश्रयम् ॥ सदा तिहरेरङ्गे धातनास्त्यत्र संशयः ॥ ६५ ॥ सर्वदेवमयी धात्री विशेषात्केशवप्रिया ॥ सम्य
ग्वक्तुं गुणं तस्या ब्रह्मणापि न शक्यते ॥ ६६ ॥ धात्र्यास्तुलस्याविदं धातिभक्तियो मानवो ज्ञातसमस्ततत्त्वः ॥ भुक्त्वा च भोगान्सकलांस्ततोऽन्ते समुक्ति
माप्नोति हरेः प्रसादात् ॥ ६७ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे क्रियायोगसारे तुलसीमाहात्म्यं नाम चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ भूय एव
महाभाग तुलस्याः पापनाशनम् ॥ अतिथेः पूजनस्यापि माहात्म्यं ब्रह्मविस्तरात् ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ ततो व्यासो महातेजास्तुलस्याद्विजसत्तम ॥
माहात्म्यं वक्तुमारंभे शृण्वतां पापनाशनम् ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥ इयं साक्षान्महालक्ष्मीस्तुलसी भगवत्प्रिया ॥ तस्मादिमानं पश्यन्ति वृक्षज्ञानेन

प० पु०
॥ ५६ ॥

जैमिने ॥ ३ ॥ सदैवतुलसीमर्त्योयथैवभुविसेवते ॥ तथैवसेन्द्राविबुधाःसेवन्तेतंसुरालये ॥ ४ ॥ परब्रह्मस्वरूपेयंतुलसीयत्रतिष्ठति ॥ तत्रैव
कुशलंसर्वसुदृढं प्रोच्यतेमया ॥ ५ ॥ प्राप्नोतिमृत्युकालेयस्तोयं पातकवानपि ॥ तुलसीपत्रगलितंसयातिहरिसन्निधिम् ॥ ६ ॥ तुलसीमृत्तिका
पुण्ड्रयोमृत्युसमयेवहेत् ॥ समुक्तःसकलैःपापैःपुरंगच्छतिचक्रिणः ॥ ७ ॥ यस्यस्यातुलसीपत्रमुखेशिरसिकर्णयोः ॥ मृत्युकालेद्विजश्रेष्ठतस्यस्वामी
नमोस्करिः ॥ ८ ॥ पवित्रनामासुमतिर्बभूवपरमार्थवित् ॥ बभूवब्राह्मणीतस्यबहुलानामधारिणी ॥ ९ ॥ सद्वंशप्रभवासाध्वीपतिसेवापरायणः ॥
अनपत्यपतिर्नामतत्रैकोऽस्तिद्विजोत्तमः ॥ १० ॥ सख्यंतेनपवित्रोऽसौचकारद्विजसेविना ॥ ततोऽनपत्यपतिनाकथालोभेनसत्तमः ॥ ११ ॥ उप
विष्टःपवित्रोऽसौस्नेहादेकवरासने ॥ तत्रान्तरेमहातेजालोमशोनामसद्विजः ॥ १२ ॥ कथयन्तौकथाश्चित्राःसमागत्यददर्शतौ ॥ अथतंलोमशंविप्रं
विप्रावुत्थायपीठतः ॥ १३ ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयाद्यैःपूजयामासतुश्चतौ ॥ सुप्रीतोलोमशस्ताभ्यांनारायणपरायणः ॥ १४ ॥ उवासब्राह्मणश्रेष्ठ
आसनेकीर्तयन्हरिम् ॥ आसनस्थंमहात्मानंलोमशंतंकृताञ्जलिम् ॥ १५ ॥ पवित्रानपत्यमुनीभक्त्याप्राहतुलोमशम् ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञत्वत्पादयुगला
म्बुभिः ॥ १६ ॥ सद्विप्राद्वैराश्रमोऽयंपूतोऽभून्नूनमावयोः ॥ कृतानियानिपापानिआवाभ्यामोहतःपुरा ॥ १७ ॥ तानिसर्वाणिनष्टानित्वत्पादयुग
दर्शनात् ॥ भवान्नारायणःसाक्षात्पूजनीयोऽमरैरपि ॥ १८ ॥ सम्यक्तेपूजनंकर्तुकिमावांमानुषौक्ष्मौ ॥ अतिथेर्याकृतापूजातेऽस्माभिर्निज्ञशक्तितः ॥
॥ १९ ॥ अनयाभवसुप्रीतःक्षमस्वदोषमावयोः ॥ इत्युक्त्वातौमहात्मानौतस्यागन्तोःपदद्वये ॥ निपेततुद्विजश्रेष्ठवयस्यौगृहमेधिनौ ॥ २० ॥
व्यासउवाच ॥ तयोर्भक्त्यासुसंतुष्टोलोमशोमुनिरब्रवीत् ॥ युवांविनयिनांश्रेष्ठौद्विजाग्र्यौधर्मतत्परौ ॥ २१ ॥ आप्यायितोऽस्मिसुतरांयुवयोर्विन
योक्तिभिः ॥ साक्षाद्ब्रह्माशिवोविष्णुरतिथिःप्रोच्यतेबुधैः ॥ २२ ॥ तस्मिन्नेतावतीभक्तिर्युवयोरस्तुमङ्गलम् ॥ आराधितोऽस्म्यहंसम्यगतिथिर्भूरि
मोजनैः ॥ २३ ॥ व्यासउवाच ॥ ततउत्थायतौविप्रौतत्पादकमलद्वये ॥ भूयोऽपितंनमस्कृत्यप्राहतुलोमशंमुनिम् ॥ २४ ॥ ब्राह्मणावूचतुः ॥ ब्रह्मन्
तिथिपूजायामाहात्म्यंवक्तुमर्हसि ॥ यांकृत्वाप्राप्यतेमुक्तिर्दुःखलभ्यापिमानवैः ॥ २५ ॥ कोऽतिथिःप्रोच्यतेलोकेतस्यपूजाचकोदृशी ॥ आतिथेयो
ऽतिथिश्चैमौलभेतेकामुभौगतिम् ॥ २६ ॥ लोमशउवाच ॥ वानप्रस्थोब्रह्मचारीभिक्षुश्चैषांप्रपूजनात् ॥ निरुच्यतेगृहंश्रेष्ठमाश्रमेषुचतुर्वर्षि ॥ २७ ॥
चतुराश्रममध्येतुप्रधानागृहिणोमताः ॥ तैश्चातिथीनांकर्तव्यापूजाभक्तिसमन्वितैः ॥ २८ ॥ गृहिणांपरमोधर्मःप्रोक्तश्चातिथिपूजनम् ॥ आश्र
माचारतोऽध्रष्टास्ततस्तेगृहिणोमताः ॥ २९ ॥ वहन्त्यतिथिपूजायांदक्षतांगृहिणोयदि ॥ तदाप्रयोजनंतेपांकिमन्यैःपुण्यकर्मभिः ॥ ३० ॥ यस्यन

क्रि.सं.५.
अ० २५

॥ ५६ ॥

श्रूयतेनामनचगोत्रंनचस्थितिः ॥ अकस्माद्ब्रह्मागच्छेत्सोऽतिथिः प्रोच्यतेबुधैः ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रियावापिवैश्यावावृषलास्तथा ॥ गृहागताः
 पूजिताश्चविष्णुवत्तत्त्वदर्शिभिः ॥ ३२ ॥ चाण्डालप्रमुखायेऽन्येहीनवर्णसमुद्रवाः ॥ विष्णुवत्पूजितव्यास्तेपाद्यार्घ्यैर्भूरिभोजनैः ॥ ३३ ॥
 समागतेष्वतिथिषुप्रयाणंकुरुतेगृही ॥ अपिसत्त्वरयादद्यात्पाद्यार्घ्यादीनिचद्विजः ॥ ३४ ॥ कुर्याच्चकुशलप्रश्नं वचनैः कोपलाक्षरैः ॥ कारये
 द्भोजनंवापिदिव्यैरन्नैर्मुदागृही ॥ ३५ ॥ सुखदेमन्दिरेतस्यशयनंकारयेद्बुधः ॥ प्रातर्जिगमिषुं दृष्ट्वातंग्रामान्तेविवर्जयेत् ॥ ३६ ॥ यदि कर्म
 विपाकेनवित्तशून्योगृहीभवेत् ॥ आतिथ्येनातिथिः पूज्यस्तदहंवच्चिसत्तमौ ॥ ३७ ॥ समागतेष्वतिथिषुभक्त्यादद्यात्तणादिकम् ॥ तृणाभावेन
 वैभ्रयाद्भूमौतिष्ठेतिभक्तितः ॥ ३८ ॥ पादप्रक्षालनार्थंतुदद्यादुदकमुत्तमम् ॥ अतोमधुरयावाचापृच्छेच्चकुशलादिकम् ॥ ३९ ॥
 फलादिकंततोदद्याद्भक्त्याभोजनहेतवे ॥ तदभावेनमतिमान्मुदाविप्रप्रकाशयेत् ॥ ४० ॥ वदेच्चाहं महाप्रापीदरिद्रप्रवरोऽतिथे ॥ कर्तुमिच्छामि
 भक्तितेदैवंतत्रविरोधकम् ॥ ४१ ॥ अनेनविधिनादीनः सकृत्वातिथिपूजनम् ॥ स्वाचारापतितोभूत्वायथोक्तंफलमाप्नुयात् ॥ ४२ ॥ अनर्चितोऽतिथि
 र्यस्यगच्छेद्गृहिणोगृहात् ॥ जन्मकोट्यर्जितंपुण्यंतस्यगच्छतिसंक्षयम् ॥ ४३ ॥ एकएवातिथिर्येनभक्तिभावेनपूज्यते ॥ हरेत्तस्यहरिः सद्यःपातकं
 कोटिजन्मजम् ॥ ४४ ॥ सत्त्वंवच्चिहितंवच्चिमद्वं वच्चिप्रयत्नतः ॥ विनातिथिसपर्याभिर्गृहिणोनास्तिवैगतिः ॥ ४५ ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्य
 मागन्तुपूजयाविना ॥ गतिर्नास्त्येवनास्त्येवनास्त्येवगृहिधर्मिणाम् ॥ ४६ ॥ ज्ञातिधर्मइतिख्यातोवल्लभोद्वापरेयुगे ॥ बभूवसर्वधर्मज्ञःपत्नीश्रीवल्ल
 भाह्वया ॥ ४७ ॥ तेनसर्वाणिकर्मणि कृतानिज्ञातिसेविना ॥ सौराष्ट्रेवसतिचक्रेतयासहसभार्यया ॥ ४८ ॥ तत्रदुर्ग्रहसंचाराद्वादशाब्दंचवासवः ॥
 नववर्षाम्बुतेनासीदुर्भिक्षंसुमहद्विज ॥ ४९ ॥ तस्मिन्महतिदुर्भिक्षलोकास्तद्देशवासिनः ॥ बभूवुर्दुःखिताःसर्वे मर्यादामपितत्यजुः ॥ ५० ॥ ज्ञान
 भद्रोमहायोगीयुगेद्वापरसंज्ञके ॥ दुर्भिक्षहतसंपत्तिर्वभूवात्यन्तदुःखितः ॥ ५१ ॥ क्षुधाकुलान्सुतान्दृष्ट्वादारांश्चद्विजसत्तमौ ॥ फलमूलादनार्थाय
 जगामोपत्यकांगिरेः ॥ ५२ ॥ गिरंरुपत्यकाप्रान्तेचिरायुःसबुभुक्षितः ॥ कूष्माण्डफलमेकंचलेभेब्राह्मणसत्तमौ ॥ ५३ ॥ समादायफलंतच्चहर्षितोऽसौनि
 जालयम् ॥ जवैर्जगामविप्रेन्द्रोज्ञानभद्रोमहायशाः ॥ ५४ ॥ एतस्मिन्नन्तरेविप्रमेघैर्ब्रालपदैरिव ॥ आवृतेगगनेवृष्टिर्महासारैर्बभूवह ॥ ५५ ॥ समुनि
 श्रुत्वावृष्ट्याप्लाविताखिलविग्रहः ॥ वनाद्वनचरःकश्चिच्छीतार्तश्चाययौगृहम् ॥ ५६ ॥ दृष्ट्वातिथितुशीतार्तववन्देशिरसाततः ॥ ददौतृणासनं
 भक्त्यातस्मैपाद्यादिकंततः ॥ ५७ ॥ ततोमधुरयावाचातेनैवातिथिनासह ॥ तस्थौस्वस्थेनमनसाप्रज्ञालापंप्रकुर्वता ॥ ५८ ॥ गृहिण्यासद्गोपेनस्वा

प० पु०
॥ ५७ ॥

मिसेवासुदक्षया ॥ ततःकूष्माण्डकंनव्यंपक्वमत्यन्तयत्नतः ॥ ५९ ॥ संप्राप्यहर्षितासाध्वीददौभागंविधायसा ॥ अथासौदुर्बलोगोपोदिनविंश
मुपोषणात् ॥ ६० ॥ आतिथेयोमहाभागंददौचातिथयेमुदा ॥ ततस्तद्ब्रहिणीसाध्वीस्वामिभक्तिपरायणा ॥ ६१ ॥ ददौसापतितंभागंतस्मैचाति
थयेमुदा ॥ अथातिथेस्तयोस्तत्रदम्पत्योःसुमहात्मनोः ॥ ६२ ॥ अभूद्भागद्वयंभुक्त्वासुप्रीतोद्विजसत्तम ॥ विष्णुवत्पूजितस्ताभ्यांसोऽतिथिर्दृढ
भक्तितः ॥ ६३ ॥ विश्राम्यरात्रौतत्रैवप्रातःस्नात्वाचिरंययौ ॥ गतैवमुपवासेनदिनानामेकविंशतिः ॥ ६४ ॥ दम्पतीतौमहात्मानौपञ्चतांययतुस्ततः ॥
तेनपुण्यप्रभावेणदम्पतीतौमहाशयौ ॥ ६५ ॥ प्रापतुर्विष्णुसायुज्यंदुर्लभंयोगिनामपि ॥ तयोःपुण्यप्रभावेणविहितातिथिपूजया ॥ ६६ ॥
तस्मिन्नाज्येतुदुर्भिक्षंविनष्टमभवत्ततः ॥ अत्यन्तसुखिनोलोकाःशोकव्याधिविवर्जिताः ॥ ६७ ॥ धनधान्यादिसम्पन्नाबभूवुर्धर्मतत्पराः ॥ विनष्टा
दस्यवस्तत्रनृपोऽभूल्लोकपालकः ॥ ६८ ॥ निजाचाररतालोकाजलदाःकामवर्षिणः ॥ पूर्वजाःकोटिपुरुषास्तथैवापरजास्तयोः ॥ ६९ ॥ तेनैवकर्मणा
मुक्तिंजग्मुःपापविवर्जिताः ॥ निर्दोषार्धनसंपन्नाःसर्वलोकैकपूजिताः ॥ शोकव्याधिविहीनाचववृधेसन्ततिस्तयोः ॥ ७० ॥ ल्येमशउवाच ॥
आगन्तुपूजामाहात्म्यंसेतिहासंमयोदितम् ॥ युवयोःप्रीतयोर्विप्रौकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छथ ॥ ७१ ॥ व्यासउवाच ॥ इतिब्रुवतिवैतस्मिँल्लोमशे
तपसांधने ॥ कालग्रस्तःकृष्णआसुस्तत्रोत्तस्थौविलान्निजात् ॥ ७२ ॥ तमुत्थितंबिलात्कृष्णमृषकंक्रोधविह्वलः ॥ पवित्रस्तत्रचोत्तस्थौवद
न्नितिमुहुर्मुहुः ॥ ७३ ॥ अयंपापाशयोदुष्टोमृषकोनिशिचाश्रमम् ॥ खनतेतीक्ष्णदन्तौघैर्गृहद्रव्यंचकृन्तति ॥ ७४ ॥ सर्वेषामेकवर्णानां
कृपाश्रेष्ठाप्रकीर्तिता ॥ साचसर्वेषुकर्तव्यानचदुष्टेषुजन्तुषु ॥ ७५ ॥ इत्युक्त्वासौमृषिकंतद्विजश्रेष्ठकृतैनसम् ॥ नाराचेनातितीक्ष्णेनप्राप्त
कालंजयानह ॥ ७६ ॥ स्रवच्छोणितधाराभिःप्लाविताङ्गःसमृषकः ॥ पपातभूमौविप्रर्षेव्यथयाहतचेतनः ॥ ७७ ॥ आखौनिपतितेतस्मिन्दयालु
द्विजसत्तमः ॥ हाहाकारंततःकृत्वासमुत्तस्थौजवेनसः ॥ ७८ ॥ निजकर्णात्समानीयतुलसीपत्रमुत्तमम् ॥ तस्याखोर्वदनेशीर्षिकर्णयोश्चप्रदत्त
वान् ॥ ७९ ॥ मातस्तुतुलसीदेविगोविन्दाहादकारिणि ॥ अस्याखोःकृतपापस्यकुरुत्वंगतिमुत्तमाम् ॥ ८० ॥ इत्युक्त्वासद्विजश्रेष्ठसर्व
लोकोपकारकः ॥ हरेनारायणानन्तइत्युच्चैरकरोद्धनिम् ॥ ८१ ॥ तुलसीपत्रसंस्पर्शान्मृषकोवीतकल्मषः ॥ श्रवणाद्धरिनाग्नश्चमुक्तोऽभूद्भवबन्ध
नात् ॥ ८२ ॥ ततोदूतामहाविष्णोःसर्वलक्षणसंयुताः ॥ आजग्मुःसुरथैःशीघ्रनेतुंतंगतकल्मषम् ॥ ८३ ॥ समारुह्यरथंदिव्यंविष्णुदूतगणैर्वृतः ॥
जगामपरमंस्थानंमृषकोद्विजसत्तम ॥ ८४ ॥ युगकोटिसहस्राणिस्थित्वानारायणाश्रमे ॥ ज्ञानमासाद्यतत्रैवमोक्षमासुजगामसः ॥

क्रि.सं.५
अ० २५

॥ ५७ ॥

॥ ८५ ॥ व्यासउवाच ॥ माहात्म्यंतुलसीदेव्याः कथितं ते द्विजोत्तम ॥ इदानीं ब्रूहि किं श्रोतुं महाभाग त्वमिच्छसि ॥ ८६ ॥ इति श्रीपाद्मे
 महापुराणे क्रियायोगसारे पञ्चविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ जमिनिरुवाच ॥ कलौ युगे महाभाग समायाते सुदारुणे ॥ भविष्यन्ति जनाः सर्वे कीदृशा
 स्तद्वदस्व मे ॥ १ ॥ व्यासउवाच ॥ आद्यं सत्ययुगं प्राहुस्तत्र विप्रादयोजनाः ॥ नारायणार्चनपराः शोकव्याधिविवर्जिताः ॥ २ ॥ सत्योक्ति
 भाषिणः सर्वे सदया दीर्घजीविनः ॥ धनधान्यादिसम्पन्ना हिंसादम्भविवर्जिताः ॥ ३ ॥ परोपकरणाश्चैव सर्वशास्त्रविदस्तथा ॥ एवंविधाः सत्ययुगे
 सर्वलोकाद्विजोत्तमाः ॥ ४ ॥ राजधर्मग्राहिणश्च भूपाला जनपालनाः ॥ अहो सत्ययुगं स्यात्स्तिको व्याख्यातुं गुणक्षमः ॥ ५ ॥ अधर्मोच्चारणं यत्र जनाः केऽपि न
 कुर्वन्ते ॥ त्रेतायुगे समायाते धर्मः पादो न तांगतः ॥ ६ ॥ अल्पशोकान्विता लोकाः केचित्केचिदद्याश्रयाः ॥ विष्णुध्यानरता लोका यज्ञदानपरायणाः ॥ ७ ॥
 वर्णाश्रमाचाररताः सुखिनः स्वस्थचेतसाः ॥ क्षेत्रभूमिकृतः शूद्राः सर्वे ब्राह्मणसेविनः ॥ ८ ॥ ब्राह्मणाश्च महात्मानो वेदवेदाङ्गपारगाः ॥ प्रतिग्रहनिवृत्ताश्च
 सत्यसन्धा जितेन्द्रियाः ॥ ९ ॥ तपोव्रतरता नित्यं दातारो विष्णुसेविनः ॥ त्रेतायुगस्यावसाने द्वापरे युग आगते ॥ १० ॥ द्विपादहीनो धर्मः स्यात्सुखदुःखा
 न्वितानराः ॥ केचित्केचित्पापरताः केचित्केचिच्च धर्मिणः ॥ ११ ॥ केचित्केचिद्गुणैर्हीनाः केचित्केचिन्महागुणाः ॥ अत्यन्तदुःखिनः केचित्केचिच्च सुखिन
 स्तथा ॥ १२ ॥ प्रतिग्रहे ब्राह्मणं च कदाचित् कुरुते स्पृहाम् ॥ भूमिर्जैर्धनलोभेन कदाचित् पीडयते प्रजा ॥ १३ ॥ विष्णुपूजापरा विप्राः शूद्राश्च द्विजसेविनः ॥ यदा
 युगे युगे धर्मः पादो न तांगतो द्विज ॥ १४ ॥ तदा व्यासो विष्णुरूपी वेदभागं चकार ह ॥ कलौ युगे च विप्रेन्द्रसर्वपापैकमन्दिरे ॥ १५ ॥ एकपादो भवेद्धर्मः
 सर्वपापरताजनाः ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राः पापपरायणाः ॥ १६ ॥ अत्यन्तकामिनः क्रूरा भविष्यन्ति कलौ युगे ॥ वेदनिन्दाकराश्चैव द्यूतचोर्य
 करास्तथा ॥ १७ ॥ विधवासङ्गमग्राश्च भविष्यन्ति कलौ युगे ॥ वृत्त्यर्थं ब्राह्मणाः केचिन्महाकपटधर्मिणः ॥ १८ ॥ सर्वे स्त्रीणां भविष्यन्ति मादकद्रव्यसेविनः ॥
 सदा स्त्रीयोनिनिरताः परद्रव्यं हरन्ति च ॥ १९ ॥ परात्रलोलुपानित्यं तपोव्रतपराङ्मुखाः ॥ पाखण्डसङ्गवद्धाश्च भविष्यन्ति कलौ युगे ॥ २० ॥ रक्ताम्बरा
 भविष्यन्ति ब्राह्मणाः शूद्रधर्मिणः ॥ कलौ यास्यन्ति निवृत्ता उत्तमा अतिनीचताम् ॥ २१ ॥ नीचाश्च धनसम्पन्ना यास्यन्त्युच्चपदं प्रति ॥ प्रदास्यन्त्युपका
 रिभ्यो दानानि सकला जनाः ॥ २२ ॥ युत्नादपि च नेष्यन्ति वृषला विप्रवर्त्तनम् ॥ मित्रस्नेहाद्विष्यन्ति कूटसाह्यं कलौ जनाः ॥ २३ ॥ अधर्मबुद्धिलपना
 धर्मबुद्धिविलासिनः ॥ परोक्षनिन्दकाः क्रूराः समुखेमियवादिनः ॥ २४ ॥ साध्वीवादं विष्यन्ति भर्तारं पुंश्चलीस्त्रियः ॥ परस्त्रीहिंसकाश्चैव गोत्रविक्रमिणो
 द्विजाः ॥ २५ ॥ कन्याविक्रयिणश्चैव भविष्यन्ति कलौ युगे ॥ स्त्रीजिताः पुरुषाः सर्वे स्त्रियोऽप्यत्यन्तचञ्चलाः ॥ २६ ॥ कलौ युगे भविष्यन्ति कलौ मर्त्या
 दुराशयाः ॥ अल्पसस्यावसुमती मेघाः स्वल्पोदकास्तथा ॥ २७ ॥ अकालवर्षिणश्चापि भविष्यन्ति कलौ युगे ॥ कलौ विद्भोजिनो गावः स्वल्पक्षीरा

अजैमिने ॥ २८ ॥ घृतहीनंचतत्क्षीरं भविष्यति न संशयः ॥ आत्मस्तुतिपरा लोकाः परनिंदा परायणाः ॥ २९ ॥ भविष्यन्ति च खर्वाङ्गा बाला बह्वत्र
 भोजनाः ॥ पितृयज्ञं करिष्यन्ति दम्भार्थं ब्राह्मणाः कलौ ॥ ३० ॥ सर्वे वचः स्नेहिनः स्युर्यावत्कार्यं न सिध्यति ॥ नरान्धर्मपरा न्हं सार्वे चोपहसन्ति वै ॥
 ॥ ३१ ॥ वर्धन्तेऽधर्मतो लोकास्तस्मात्पापराजनाः ॥ दशद्वादशवर्षे च समूलोऽप्येतिसंक्षयम् ॥ ३२ ॥ जलस्येव भविष्यन्ति यथा वर्षासु वृद्धयः ॥ ततो
 लोका भविष्यन्ति कलौ गलितयौवनाः ॥ ३३ ॥ पञ्चमे वापि षष्ठे वा वर्षे स्त्रीगर्भधारिणी ॥ बह्वपत्याश्च पुरुषा भविष्यन्त्यतिदुःखिनः ॥ ३४ ॥ मेतुकामाश्च
 सर्वेऽपि दातुकामानकेऽपि च ॥ कलौ म्लेच्छा भविष्यन्ति राजानः पापतत्पराः ॥ ३५ ॥ एकवर्णा भविष्यन्ति विषया र्थकलौजनाः ॥ कलेः प्रथमसन्ध्यायां हारिं
 निन्दन्ति मानवाः ॥ ३६ ॥ कलेर्मध्ये न पश्यन्ति हरेर्नामानि केवलम् ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या वृषलाश्च कलौ युगे ॥ ३७ ॥ एकवर्णा भविष्यन्ति वर्णाश्च त्वारण
 वचः ॥ यदा यदा द्विजश्रेष्ठहानिः सुकृतिनां भवेत् ॥ ३८ ॥ वृद्धिश्च पापिनां नृणां ज्ञेया वृद्धिस्तदा कलौ ॥ यद्यप्ययं कलिर्घोरो मया प्रोक्तो द्विजोत्तम ॥ ३९ ॥ तथाप्य
 स्ति महानस्य गुणो गुणवतां वर ॥ सत्येद्वादशभिर्वर्षे भवेत् पुण्यस्य साधनम् ॥ ४० ॥ तदर्थे न च त्रेतायां मासेन द्वापरे भवेत् ॥ अहोरात्रेणैव विप्रभवेत्तच्च
 कलौ युगे ॥ ४१ ॥ तस्मात्कलियुगे नृणां दिने नैवोत्तमा गतिः ॥ द्वादशाब्दैर्युगेऽन्यस्मिन्हरिर्मध्यर्च्यत फलम् ॥ ४२ ॥ तत्फलं लभते मर्त्यो हरिमुच्चार्य
 र्यैवैकलौ ॥ हरेर्नामैकमप्यत्र कलौ वदतियो नरः ॥ कलिर्न बाधते तं सत्यं सत्यं न संशयः ॥ ४३ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ मनः शुद्धिविहीनत्वात्समस्तं
 कर्म निष्फलम् ॥ इति पूर्वत्वया प्रोक्तं मनो विस्मयदं मम ॥ ४४ ॥ कलौ सर्वे भविष्यन्ति मनः शुद्धिर्विजिताः ॥ तेषां यथा भवेत्कर्म सकलं ब्रूहि तद्गुरो ॥
 ॥ ४५ ॥ व्यास उवाच ॥ यत्किंचित्कुरुते कर्म मर्त्यो धर्मकलौ युगे ॥ तदप्येन्महाविष्णो भक्तिभावसमन्वितः ॥ ४६ ॥ विष्णोः समर्पितं कर्म सर्वमेवा
 क्षयं भवेत् ॥ ४७ ॥ व्यास उवाच ॥ इति ते कथितं सर्ववृत्तं ब्राह्मणसत्तम ॥ यच्छ्रुत्वा भक्तिभावेन नरो मोक्षमवाप्नुयात् ॥ ४८ ॥ सूत उवाच ॥ एवं प्रबोधित
 स्तेन जैमिनिः परमात्मना ॥ क्रियायोगरतो भूत्वा जगाम परमं पदम् ॥ ४९ ॥ इमं क्रियायोगसारं व्यासेनोक्तं महात्मना ॥ ये पठन्ति जना भ
 त्तया शृण्वन्ति च मुमुक्षवः ॥ ५० ॥ ते सर्वे पातकैर्घोरैर्बहुजन्मार्जितैरपि ॥ विमुक्ताः परमां मुक्तिं लभन्ते नात्र संशयः ॥ ५१ ॥ यद्यदिष्टं पठन्त्ये
 तच्छृण्वन्ति च मुमुक्षवः ॥ लभन्ते तत्तदेवाशु प्रसादात्कमलापतेः ॥ ५२ ॥ श्लोकाधः श्लोकमेकं वा श्लोकपादमथापि वा ॥ नरः पठित्वा श्रुत्वा च लभते वा
 ज्छितं फलम् ॥ ५३ ॥ लिखित्वा लेखयित्वा वा यः शास्त्रमिदमर्चयेत् ॥ स विष्णुपूजनस्यैव फलं प्राप्नोति मानवः ॥ ५४ ॥ इदमतिशयगुह्यं निःसृतं व्या
 सवक्त्राद्गुचिरतरपुराणं प्रीतिदं वैष्णवानाम् ॥ चिरममरवराद्यैर्वन्दिताद्भ्रमुरारैः सकलभुवनभर्तुश्चक्रिणः प्रीतयेऽस्तु ॥ ५५ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे
 क्रियायोगसारखण्डे व्यासजैमिनिसंवादे युगधर्मनिरूपणपूर्वकं पुराणमाहात्म्यवर्णनं नाम षड्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २६ ॥ शुभं भवतु ॥ श्रीवेङ्कटेश्वरार्पणमस्तु ॥

समाप्तमिदं क्रियायोगसारखण्डम् ।

इदं पाद्ममहापुराणं क्षेमराज-श्रीकृष्णदासश्रेष्ठिना मुम्बय्यां (खेतवाड़ी ७ वीं गली खम्बाटा लॅन)
स्वकीये "श्रीवेङ्कटेश्वर"- (स्टीम्) मुद्रणयन्त्रालये स्वीयार्थं मुद्रयित्वात्रैव प्रकाशितम् ।
संवत् १९८४, शके १८४९, सन् १९२७.

पुस्तक मिळनेका ठिकाना--

क्षेमराज श्रीकृष्णदास.
"श्रीवेङ्कटेश्वर"-स्टीम् प्रेस-
बम्बई.

गंगाविष्णु श्रीकृष्णदास,
"लक्ष्मीवेङ्कटेश्वर"-प्रेस-कल्याण-
बम्बई.

॥ इति पाद्ममहापुराणं समाप्तम् ॥

अष्टादश महापुराणग्रन्थाः ।

नाम पुस्तक.	कीमत.
१ ब्रह्मपुराण	७)
२ पद्मपुराण	२०)
३ { वैष्णवमहापुराण-सम्पूर्ण-२३००० ग्रन्थ, पूर्वभाग और उत्तरभाग समेत १७)	
वैष्णवमहापुराण-६ अंगमात्र, --“विष्णुचिन्ती” और “श्रीधरी” टीकाद्वयसमेत ७)	
विष्णुधर्मोत्तरपुराण-केवल मूलमात्र, यह एक भाग ही १७००० है १०)	
४ शिवपुराण-२४००० मूल सातो संहिता सम्पूर्ण	१०)
५ श्रीमद्भागवत पुराण-श्रीधरो टीकासहित	२०)
६ नारदपुराण	८)
७ मार्कण्डेयपुराण-दुर्गा शांतनवी टीकासहित	४)
८ अग्निपुराण-	६)
९ भविष्यपुराण	१२)
१० ब्रह्मवैवर्तपुराण-सम्पूर्ण ...	१०)
११ लिङ्गपुराण-सटीक	८)
१२ वाराहपुराण	६)
१३ स्कान्दमहापुराण-संपूर्ण सातो खण्ड ग्रंथसंख्या एक लक्ष है	४०)
१४ वामनपुराण	३)

नाम पुस्तक.	कीमत.
१५ कूर्मपुराण	३॥)
१६ मत्स्यपुराण	७)
१७ गरुडपुराण-बड़ा सम्पूर्ण	७)
१८ ब्रह्माण्डपुराण	७)

उपपुराण-ग्रन्थाः।

आदिपुराण-मूल	१)
“ तथा केवल भाषा	१॥)
“ तथा भाषाटीकासहित	२॥)
कालिकापुराण-भाषाटीकासहित	२॥)
“ तथा केवल भाषा	॥)
कालिकापुराण-मूल-शाक्तलोगोंको परमोपयोगी, अवश्य संग्राह्य है	५)
वायुपुराण-मूल	६)
श्रीमद्द्वैतभागवत-नीलकण्ठी टीकासहित	१०)
“ ” तथा भाषाटीकासहित	१६)
“ ” तथा केवल भाषा	१०)

पुस्तकें मिलनेका ठिकाना—

खेमराज श्रीकृष्णदास,

“ श्रीवैकोटेश्वर ” स्ट्रीम्-प्रेस,

बंबई.

गंगाविष्णु श्रीकृष्णदास,

“ लक्ष्मीवैकोटेश्वर ” प्रेस,

करयाण-बंबई.

॥ इति श्रीपाद्मं महापुराणं समाप्तम् ॥

